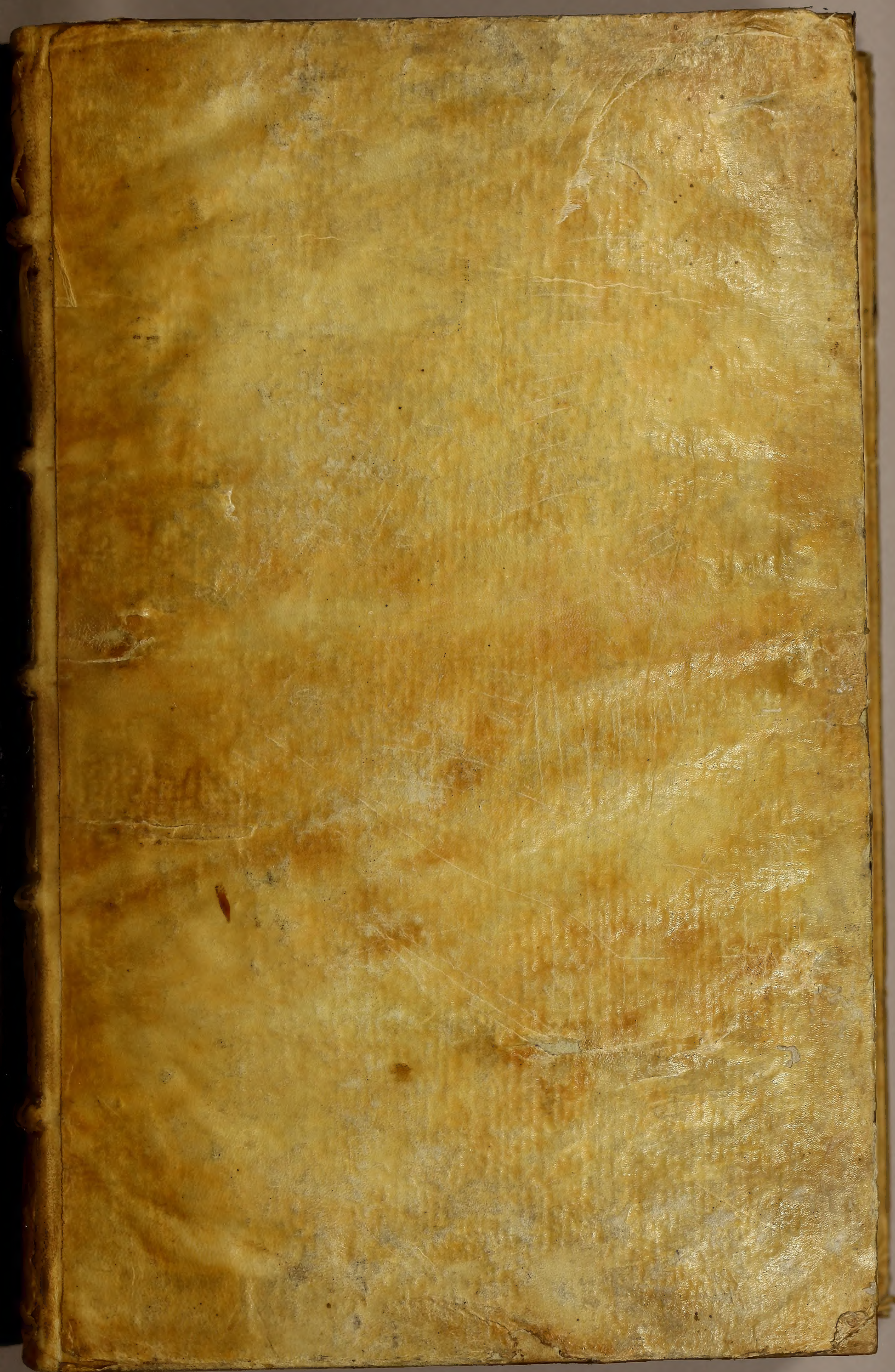

Andreæ Farsetti P.C.

SUUM CUIQ TRIBUERE.
IOHANNIS MARQUARDI I.Cti.
de
IURE MERCATORUM ET
COMMERCIORUM.
Singulari
Libri IV
Francofurti.
Impensis
Thomæ Matthiæ
Götzÿ.
Cum Privi: S.C May:
MERCURIUS.
FIDES & VERITAS.

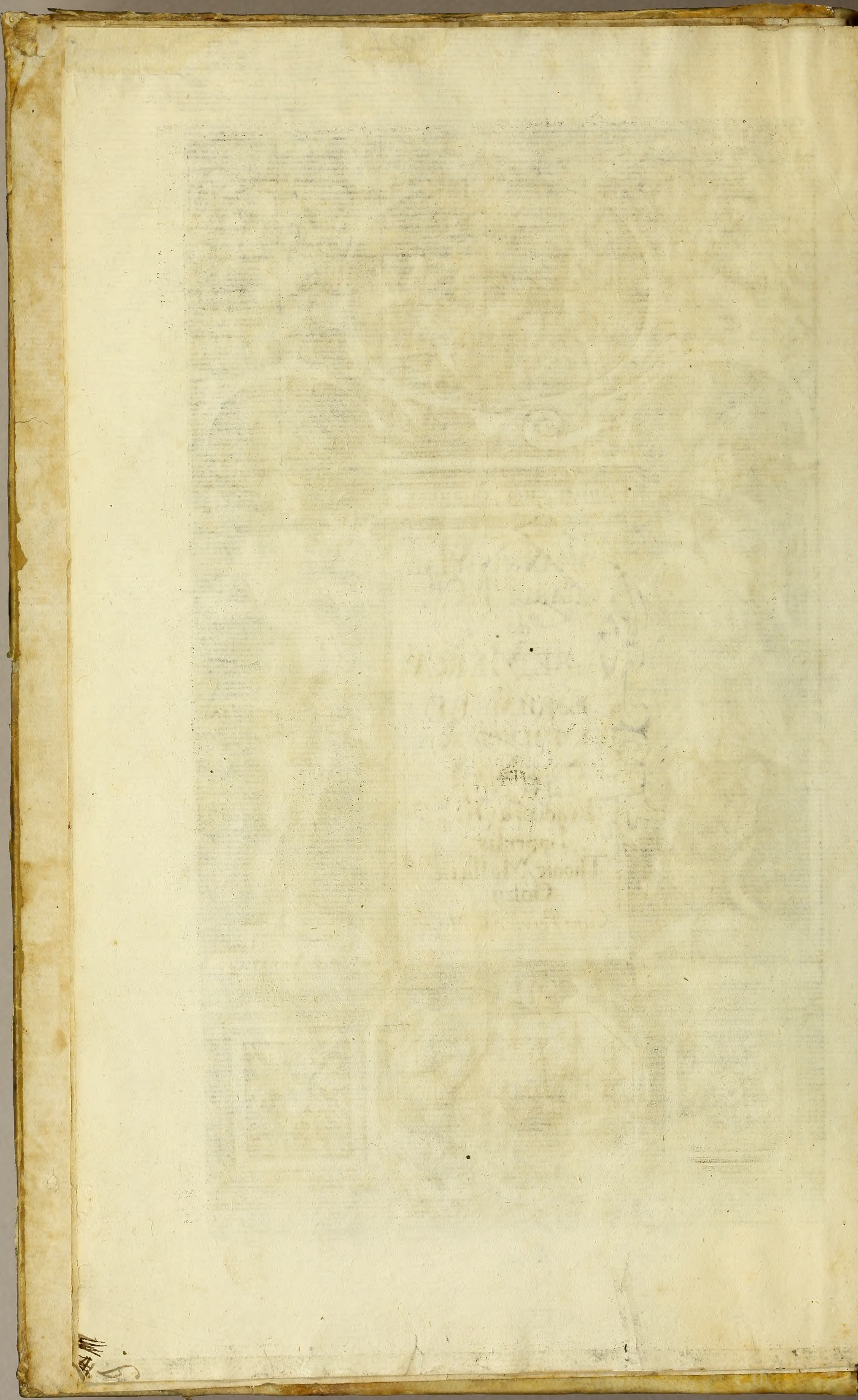

TRACTATUS POLITICO-JURIDICUS DE IURE MERCATORUM ET COMMERCIORUM SINGULARI,

IN QVO

Ex Iure Divino, Publico, & Privato, Communi, Civili, Canonico, Feudali, & Saxonico, nec non variorum Juris Interpretum Commentariis ac Conſiliis, diverſis Imperii Romano-Germanici, Regnorumque Franciæ, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Italiæ, Angliæ, Scotiæ, Daniæ, Sueciæ, Poloniæ, Moſcoviæ, Perſiæ, Venetæ, Belgii, Hanſeaticarum & aliarum Rerumpubl. Ducatuum, Civitatum Conſtitutionibus, Ordinationibus, Statutis municipalibus, Moribus, Privilegiis, Pactis, Contractibus, ut & Philoſophorum, & Hiſtoricorum Claſſicorum axiomatibus, exemplis atque monitis Politicis, Jura Commerciorum Singularia, IV. Libris, ſecundùm tria Juris objecta ſummatim collecta, expoſita & illuſtrata ſunt.

Acceſſerunt in fine Tractatus

Ipſa Privilegiorum, Conſtitutionum, Statutorum, Pactorum, &c. Exemplaria, peculiari deſignatione, juxta ſeriem Alphabeti, ſummis vigiliis atq; impenſis, in gratiam Lectoris, paſſim conquiſita, partim verò nunquam publicè viſa.

AVTHORE

IOHANNE MARQVARDO, ICto.

Cum Privilegio Sac. Cæſ. Majeſt.

FRANCOFVRTI,

Ex Officinâ Thomæ Matthiæ Götzii,

ANNO M DC LXII.

PRÆFATIO.

Vt tandem, emissis cælitus Pacis universalis exoptatissimæ radiis, unà cum instauratâ justitiâ, liber & minimè interruptus COMMERCIORUM cursus, tanquam præsentissimũ afflictissimæ communis patriæ restaurandæ medium, humanæque velut societatis conservandæ arctissimum vinculum, pristino suo nitori ubique restituatur; non tantùm Romano-Germanici Imperii, ejusq; membrorum, sed & vicinorum Regnorum, Provinciarum & Rerumpub. salus & incolumitas efflagitat. Hæc autem commerciorum libertas, vigorem suum obtinere haud potest, absque Civitatum & Rerumpubl. status securitatisque conservatione; quæ quasi est anima, vita & Spiritus commerciorum: quâ sublatâ, ipsa tolluntur commercia non absque summo istarum, in quibus anteà floruerunt, rerumpub. damno & interitu. Omnes enim præcipuè verò Negociatores, illustris Thuani judicio, libertatis jucunditate demulcentur, & perpauci inveniuntur veri & opulenti mercatores, qui civitates aut regiones, durâ servitute pressas inhabitant.

Iac. Aug. Thuan. hist. l. 114. Anno 1595. Cranz. l. 3. VVand. c. 15. Bald. vol. 1. cons. 348.

Ad reducendum itaque & conservandum hoc universale & necessarium, humanæ inopiæ subsidium, gentiumq; elementum & summum veluti bonum, Commercium, apprimè utile & necessarium erit, ut omnes Respub. & Civitates, non tantùm in Germaniâ, verùm etiam in exteris regnis, tàm quoad sacra quàm profana in pristinis juribus, libertatibus & privilegiis, bonâ fide obtentis, longâque possessione præscriptis, conserventur, cæteræ verò gravibus præsidiis, aliisque oneribus hactenus ferè oppressæ, & hâc ratione præter æquum commodis suis privatæ (salvo tamen cujuslibet hactenus legitimè obtento superioritatis jure) in pristinum statum restituantur.

Cùmque Politicorum consilio, Principis & cujusvis boni Magistratus sit, singularem curam gerere, quò omnes ditionis suæ partes abundent divitiis; quibus ad tuendum & amplificandum regnum nihil aptius esse constat, quid utilius erit, quàm ut æquè in exteris & vicinis regnis, ac in nostrâ Germaniâ, commerciorum causâ bene parta privilegia, pacta, conventiones, Transactiones, Ordinationes & Statuta, eumque in finè constructa Emporia pristino suo splendori, in utriusq; partis, tàm concedentis, quàm cui concessum est, emolumentum restaurentur: In eorundem verò perniciem Institutæ Impositiones & Exactiones Illicitæ & Injustæ penitus aboleantur & abrogentur. Et hoc tantò magis, cum Superiorum Fiscis hâc ipsâ immunitate nihil decedat, sed quantulum illud fuerit, quod vectigalibus externis diminuitur, id copiosiore & ampliore mercaturâ compensetur. Excitabit enim ista, de quâ nunc loquimur, vectigalis, seu alterius cujuscunque oneris, immunitas

AntiMachiavell. Theorem. 32. Nov. 149. Novell. 161. c. 2. Novell. Leon. 52 Cic. l. 5. de Republ.

 nitas

nitas & remissio, ut Mercatores majori numero ad exteras regiones confluant; resque omnes necessarias frequentius apportent; ut fiscis extraneis nihilominus suus constet succus, & sanguis etiam universo subministretur populo. Quo subinde ipsius quoque annonæ vilitas merciumque cæterarum levamen, totius Regionis bono, subsequatur.

In naturam itaque valdè ingrati sunt, eamq; ob causam stolidi ab aliis meritò habentur illi consiliorum mastiges, qui contra tot rationum pondera, contra tot hospitalitatis, amicitiæ, fidei & utilitatis publicæ, privatæq; jura, contra propriam indigentiam & necessitatem, sapientissimæ Matris Naturæ instituta toties violant, & mercatores extraneos suo commercio & ditionibus, suo consortio & sedibus excludunt, vel ingressos atrociter & immitissimè tractant. Hinc Homerus non inscitè canes eos appellat, qui Peregrinis infensi sunt, propter hujus animalis cum animis istis inhospitalibus contesserationem. Et scribunt nonnulli, in Syriâ reperiri angues, qui erga indigenas quidem venenum non habent, exteros autem cum cruciatu exanimant. Profectò, illud genus mortalium, de quo jam nobis sermo est, anguium horum, quàm hominum naturæ propiùs accedere quis non contenderet? Quamvis autem hanc misoxeniam & inhumanitatem, suâ mole gravem, sana ratio & mitior ætas posteà aliquantò correxerit, & peregrinorum mercatorum exclusionem, ceu naturæ exosam, humanitati contrariam, communi calculo improbaverit & exploserit; semper tamen reperti sunt, & etiamnum, maximò cum commerciorum decrementò, reperiuntur, etiam inter acutiores, nonnulli, qui minus æquo adversus peregrinos mercatores, pro communi bono laborantes, feruntur animo. Etsi enim liberum ipsis ad provincias & ditiones suas aditum, mutuumque commercium non negent, arctioris tamen amicitiæ & humanitatis cum ipsis vincula aversantur. Ideò contrà Majorum instituta & pacta illos in regiones recipere, indultibus ornare, privilegiis & immunitatibus augere, ceu detrimentosum, & invidiæ, scandali & periculi plenum, improbant, negantque; atque adeò quidem, ut illam XII. tabb. legem PRIVILEGIA NE IRROGANTO: nec non illud Trajani Boccalini: *Privilegia, sunt lapis scandali, & seminarium Zizaniorum,* de peregrinis & extraneis mercatoribus proferre & interpretari non erubescant. Taceo, quod modò dicti mercatores contra jura gentium, ipsamque privilegiorum veterum & contractuum libertatem, infinitas molestias, ærumnas & impedimenta, quę alibi in hoc tractatu pluribus à nobis exaggerata sunt, proh dolor! sustinere cogantur. Profectò, aperiretur hîc mihi latissimus campus & commodissima occasio, COMMERCIORUM EXOTICORUM, eaque exercentium, causam agendi; sed vereor ne hoc montium attactu fumum nimis ingratum sim excitaturus. Non est quidem, ut nunc ferunt tempora, animus, peregrinos, vigore antiquorum JURIUM SINGULARIUM, Indigenis præferre, aut his omnem prærogativam præcidere, vel planè adimere; nisi fortasse, cum Elisabethâ Angliæ Reginâ, in negotio simili Poloniæ Legato regerente, persuadere velim, bono pastori potiorem esse debere alieni gregis curam, quàm sui; aut, nutricem illam laudandam, quæ, proprio abjecto, partum foveat alienum, sed ea quæ de peregrinis Mercatoribus in rempub. non recipiendis, de familiaritate, de Privilegiis & immunitatibus ipsis imminuendis & denegandis traduntur, ad veritatis Politicę cynosuram jure revocare, & forsan etiam ex ipsius Naturæ institutis, ex sinceriorum populorum moribus, ex sensu communi, ex utilitate publicâ & sanioris rationis dictamine demonstrare possem, non odio scilicet & restrictionibus, sed omni favore & patrocinio dignissima esse commercia, nisi ipsa nunc infallibilis rerum experientia quemvis doceret, *utrisque tàm Dominis quàm Ministris, de imminuendis hisce & abolendis commerciorum privilegiis tàm anxiè sollicitis, perversa ejusmodi consilia* (sunt verba JC. Sibrandi) *exitio fuisse.* Prætermitto, *quàm graviter pactorum & pri-*

Thuan. Continuat. l. 7. p. m. 404.

Cic pro dom. & Bodin. de Republ. lib. 1. cap. 8.

Thuan. l. 119. histo. sub anno 1597.

Ioh. Sibrand. p. 1. Iur. publ. Lub. sect. 2. n. 24. & praec.

& privilegiorum horum violatores, eorumq; confirmationum osores, à pactorum licitorum Vindice (ut idem Sibrandus habet) *sint correpti*; *& nonnunquam cum prosapiæ deletione castigati*. Cum tamen illis ipsis potius cogitare fas esset, æquabili & continuo commerciorum exoticorum usu, velut aureâ quâdam Jovis catenâ, universum propè coalescere orbem, & ex pluribus quodammodo reddi unum; quo nihil ad humani generis felicitatem existere potest pulchrius; Navigationem & mercaturam maritimam, veluti duos terrestris orbis esse polos, quorum usu terram sustentari, ejusq; dominia armis roborari. Mobiles quidem esse polos, veruntamen, in illâ ipsâ nobilitate, Regnorum & Rerumpublicarum consistere stabilitatem; vixque earundem ullam fuisse, quæ iis, quasi fundamentis, non innixa steterit. Ne dicam, commerciorum privationem inter fatalem Rerumpub. & regnorum calamitatem à sanioribus Theologis & Politicis enumerari; & egestatem subditorum inde sequi, quâ tandem, in casu necessitatis, ipsum Principem involvi, ut necessariis Regiminis & defensionis suæ subsidiis destituatur.

Sibr. d. p. 1. s. 27. n. 5. & ex eo Klok. de Collect. c. 16. n. 106. 107.

Vid. Ezech. c. 27. ibiq; Amand. Polan. & Ludov Lavater. homil. 119. Keck. syst. pol. c. 14. n. 7. Hippol. à Collib. de Princip c. 30. Lather. de Censu. l. 3. c. 12. n. 53.

Quamvis autem Principi & magistratui prudentiori hæc externorum commerciorũ cura & promotio imprimis cordi esse debeat, cautè tamen agat, ne privilegia extraneorum, nullo existente jure Singulari quæsito, nimiùm extendat. Semper enim civium suorum, quàm aliorum, curam habeat potiorem; & propterea ad publicam civitatis utilitatem in territorio suo commercia restringat. Quò, secundum Aristotelis monitum, Civitas, si quid boni ex peregrinorum commixtione proveniat, idipsum suscipiat; Sin verò mali quid inde proficisceretur, per leges jubêtes & determinantes caveat, quos oporteat & quos nõ oporteat admittere Mercatores, quę oporteat & quæ nõ oporteat admittere cõmercia. Nam, ut quosvis extraneorum mores licet bonos, in Rempub. patriam introducere haud expedit: sed eâ de causâ meritò cujuslibet Reipub. Genius considerandus & retinendus est, juxta illud Aristophanis, τρόποις ἐπιχωρίοις; hoc est, *moribus regionis vivendum*: ita nec quævis extranea commercia ad forum patrium sine maximâ civium pernicie retrahere consultum erit; tùm propter incolarum, eorumque ingenii & facultatum diversitatem & inæqualitatem, tùm ob locorum varietatem. Hanc commerciorum diversitatem, ab ipsâ naturâ distinctam, si multi mercatorum etiamnum observarent, nec ita confunderent, melius certè illorum res sese haberet; nec tàm facilè inopiæ & decoctionibus, ut modò fit, ansa præberetur.

Quò autem desideratissimus hic commerciorum cursus, unà cum justitiâ, litiumque abbreviatione, ubivis locorum, aliquâ ex parte reduceretur; & tandem pristinum suum vigorem floremque consequeretur (cùm, juxtà Salustium, *Respub. nullis artibus & mediis facilius retineatur, quàm quibus initiò fundata & constituta est*) ego semitam quasi ad hunc obtinendum monstrare allaborans, præ cæteris hoc scribendi argumentum selegi, ac JURA SINGULARIA, quæ passim in favorem commerciorum condita ac observata reperiuntur, quæque ego ante XXVI. annos in illustri Salanâ Disputatione Inaugurali succinctè contraxeram, & cum applausu multorum (absit invidia!) veluti novellum Academicum partum, in lucem edideram, nunc multis in locis aucta, & per capita & libros distincta, in gratiam boni publici, mundo huic theatrali iterùm exponere volui. Opus quidem per se, ob labores publicos, impolitum, & à reconditiore eruditione, ut modernum efflagitat seculum, alienum; oculis tamen multorum in hisce Mercurio plus quàm Palladi addictis Civitatibus degentium, ut me spes fovet, haud ingratum. Tu Vale, benevole Lector, &, si quid boni pro adjuvandâ labascente Repub. & Commercio, quod voti nostri summa erit, in hoc inveneris opere, remotâ omni invidiâ, fave; &, si nihil invenis quod probes, conatum modò ne improba. Hunc tractatum nostrum non absimilem tibi persuadeas velim, sonis illis & præludiis, quæ prætentant Musici, dum fides ad modulationem concinnant:

quæ ipsa quidem auribus ingratum quid & asperum exhibent, at in causâ sunt, ut quæ sequuntur, omnia sint suaviora: sic nimirùm nos in animum induximus, ut in hâc Cytharâ JURIS COMMERCIORUM SINGULARIS concinnandâ, & ad harmoniam veram redigendâ, primùm operam navaremus, quò ab aliis posteà chordæ meliore digito aut plectro pulsarentur.

I.

Nobilissimo, Amplissimo, Consultissimo

VIRO

DN. JOHANNI MARQUARDO. JCto, Politicoque Celebri, Equiti, Ordinis Senatorii in Republ. Lubecensi Seniori, & Camerario benè merito, Affini & Amico valdè honorando.

â

Lubeck.

Nobilissime, Amplissime, Consultissime VIR, Domine, & Affinis honorande, &c.

IN itinere quod ex Commissione Regiâ ad aulam Cæsaream injunctum, hîc transiens pleniùs intellexi, tractatum de JURE COMMERCIORUM SINGULARI eò usq; sub prælo pervenisse, ut instantibus Nundinis Lipsiensibus, consummatô partu, in lucem manusq; hominum exiturus sit. Tàm volupe mihi id fuit, quàm hoc desideravi diu, & per amicas sollicitationes incitavi sæpiùs. Benè merebitur hoc scriptum de universô Orbe literariô, præsertim iis qui negocia mundi tractant. Pauci sunt, qui Maritimi præsertim ejus, quô Anseaticæ Civitates utuntur, juris recessus explicârunt. Nemo quod ego scio, solidè ita & plenè ut scriptis certa fides, adeoq; fundamentum constare possit; nec mirum, ii enim quædam saltem tradiderunt, qui non sunt aut versati in ejusmodi negotiis, aut compotes actorum, atq; documentorum, in quibus isti latent, unde eruendi atq; exponendi sunt. Utrumq; Tibi adest, VIR Amplissime, qui per Muneris, Legationumq; occasionem, domi foràsq; plura ad COMMERCIA, & Maris negocia quæ pertinent, tractâsti, & Archivi Hanseatici, patriæq; Reipublicæ copiam habes. Quôcircà ut Te nemò melius, solidiusq; hoc scribendi genus suscipere poterit; ita unicuique post materiæ præstantiam, quæ suspensâ hederâ non eget, ipse author illud satis commendabit. Per ea quæ antehac mihi ex delineationibus primis tanti operis communicare dignatus es, certus satis sum, & promptus sponsor, à doctis & Politicæ non minùs, quàm juridicæ prudentiæ non expertibus gratiam, laudemque affore. Ego pro illâ, quæ inter nos Affinitatis, sinceræq; amicitiæ est necessitudine, ex animô felicitati tùm Scriptoris, tùm Scripti, congratulationem per has literas addere volui, juxtim vovens, ut, quam Nomini egregio comparâsti gloriam, post Te Familia semper habeat prosperam, & in multa commoda progerminantem. Calami hæc deproperantis inter itinerantis solitas occupationes celeritati condona animi optimè cupientis non prolixiorem explicationem.

Vale cum tuis optimè, & ut semper fecisti, fave ei, qui dum vivit, erit

Lipsiæ dabam die 11. Martii Anno 1662.
Cum in procinctu stabam abeundi Noribergam.

Amplitudini Tuæ

dicatissimus

David Mevius, supremi Regij Tribunalis Wismariensis Vice-Præses, & ad Imp. Majestatem nomine Regis, & Coronæ Suecicæ p. t. Legatus.

VIRO

II.

VIRO

Magnifico, Nobilissimo, & Consultissimo, Dn. JOHANNI MARQVART, Equiti, JCto celeberrimo, Reipublicæ Lib. Imper. Lubec. Senatori primario, & Camerario optimè merito, &c. Dn. Fautori multis nominibus honorando.

Lipsiâ. Lubecam.

S. & O. Literæ Vestræ, VIR Magnifice, Nobilissime, ac Consultissime, DN. Fautor multis nominibus colende & honorande, & favoris & amoris testes mihi sunt omni exceptione majores, quibus ut fidem tribuam, me omninò cogunt, quin & ad observantiam & officia quovis tempore vobis præstanda devinciunt, & obstringunt, cumq; ex pagellis simul transmissis, Opus de Mercaturâ & Commerciis perfectum elegantissimum & absolutum nobis sperandum, intellexerim, non possum non Vestros conatus toti Reipubl. literariæ proficuos summis deprædicare laudibus. Etsi enim virgulam Censoriam mihi nec sumere, nec arrogare velim, fateri tamen ipsa me cogit veritas, materiam pariter & tractationem, quantum mihi pagellas transmissas per ocium, verè negociosum perlustrare licuit, laude dignissimam & nemini non in juris prudentiâ, ac forô militanti summè necessariam esse. Nec solùm scriptum illud, omnibus numeris perfectum Vestrum singulare, & rarum judicium ac ingenium omni mundo sistit, sed etiam commodum & utilitatem Mercatoribus & Emporiis pollicetur, ac insigne Mercaturæ longeque amplum promittit augmentum, ex quo non modò Lubecæ Vestræ (quam Chytræus pro præcipuô Maris Balthici Emporiô habet) sed & toti Imperio encomium immortale accessum iri, reor. Est itaque, quod de tali & tantô opere Vobis gratuler, Deum submissè rogans, ut in posterum quoq; Vestros labores secundare, Vosq; in usum Reipubl. patriæ, ac literariæ diu incolumem conservare velit, qui sum

Vestræ Magnific.

Dab. Lips. 10. Febr. 1662.

Omni observantiâ obstrictus

Benedictus Carpzou D. mpp.
Sereniss. Electori Saxoniæ à Consiliis intimis, Appellationum causis, & Electoral. Scabinatus Lipsiens. Assessor primarius.

III. *VIRO*

III.

VIRO

Nobilissimo, Amplissimo, atq; Consultissimo, DN. JOHANNI MARQVARDO, JCto Celeberrimo, EQUITI eminentissimo, laudatissimæ Reipublicæ Lubecensis SENATORI primario, & Camerario meritissimo, &c. DN. Fautori & Amico suo plurimùm honorando & amando.

LUBECAM.

S. & O.

Vir Nobilissime, Amplissime, atq; Consultissime, Fautor & Amice plurimùm honorande!

JAm olim, cùm nobiscum viveres, præter insignem ingenii tui præstantiam, etiam amorem, quo erga me fuisti, magnoperè sum admiratus.

Hic eò optimum tuum induxit animum, ut me vix tale quippiam merentem religiosâ velut sanctitate coleres, & quo eum abundè contestareris, meo sub qualicunque præsidio (si jucundum tibi actos meminisse labores,) non sine adplausu theses tuas ventilasti. Quo ipso, Vir Excellentissime, allectus sum, tecum ut conspirarem in suavissimo amoris adfectu, teneremque te in intimis medullis. Illa verò effeceras, ut maxima quæque de Te mihi promitterem, & olim à Te insignis tuæ eruditionis radiis Themidos sacra egregiè illustratum iri non levibus conjicerem indiciis. Nec fefellit piam spem exoptatus eventus; nam ut reliqua pace tuâ silentio prætercam, vel ille tuus, DE JURE MERCATORUM ET COMMERCIORUM SINGULARI, tractatus quàm Themidi acceptus erit & valdè utilis! Eum judicio meo per tuas literas & amorem & Tullianæ eloquentiæ vim spirantes submittis?

Humanitas & tui in me animi propensio verba illa Tibi, Amice honoratissime, dictârunt. Non is sum, qui de Te, in quo omnia laude & admiratione digna, judicium feram. Quod si tamen velis, ut tibi, quod est officium amoris, requirere à me videtur, quid sentiam, candidè exponam, scito me in urnam judicii album injecisse calculum. Omnia in illo tractatu præclara, omnia singulari industria & prudentia scripta, omnia copiosè, solerter & accuratè tractata & elaborata sunt. Pauci, quos æquus amavit Jupiter, sublimi illo gradu incedere possunt.

Orbi igitur quæso proxima quaque occasione hanc eruditionis tuæ egregiam è cerebro tuo prognatam Minervam siste, securus & intrepidus perge, quò tuus te vocat Genius, consequere, at scio, omnium doctiorum apomagdalias, & conatuum tuorum decentes laudes, nec nisi Bæotico aëre natos & malevolentiæ stimulis agitatos suffragia negaturos credo, quorum raucas voces contemnes, & quid leves illi homines sentiant, aut loquantur, non tibi valdè laborandum esse existimabis. Res, quam tractas, perdifficilis est, multis & quasi Labyrintheis ambagibus & difficultatibus intricata, valdè tamen utilis, & maximè necessaria: Tu verò, Vir Consultissime, tantâ dexteritate pariter ac felicitate (dare me aliquid auribus tuis à me alienum arbitrabere,) filum ei Ariadnæum largiris, ut an methodi perspicuitatem, an rariora illa, quæ apud alios non inveniuntur, & quibus velut stellulis quibusdam totum tractatum mirificè illustras, magis admirer, planè ambigam. In Collegiis nostris Juridicis, quibus singulari DEI providentiâ & gratiâ, indignus equidem ultra IV. lustra interfui, in causis Mercatorum & Commerciorum cautè semper & velut timidè versatus sum, nec enim eas ferè ullus, ut dignitas requirit, illustravit. Tu verò, Vir Nobilissime, si tuum edideris tractatum, in quo omnem de iis veritatem & perspicuitatem in Democriti illo profundo hactenus abstrusam elatebrasti, Te habebimus, quem in gravissimis hisce causis haud illibenter & tutò sequemur.

Communica igitur toti Orbi illam eruditionis tuæ purpuram, agnoscet gratus tantum laborem, tantumque beneficium, viridem tibi gloriæ palmam deferet, laudique tuæ in Mnemosynes templo suspendet tabellam.

Vale quàm felicissimè, quàm diutissimè ad tui gloriam, Reique publicæ tàm tuæ quàm literariæ emolumentum, & me tui amantem redama, pluraque tuæ scientiæ & experientiæ specimina intrepidus in lucem emitte! Dabam Jenæ 6. Maij, Anno S. N. 1658.

Tui

Studiosiss.

Christoph-Philip. Richter D. Com. Pal. Cæs. Consil. Saxon. Prof. P. Facult. Jurid. Sen. Curiæ Provinc. & Scabinatus Adsessor.

INCLYTAE AC FLORENTISSIMAE
Lib. Imper. Reip. Francofurti ad Mœnum,

CIVIBUS SPECTATISSIMIS, VIRIS LONGO AC VARIO RERUM USU EXPERIENTISSIMIS, Prudentissimis,

Dn. JACOBO FAMARS.
Dn. SAMUELI JORDIS.
Dn. JOHANNI DE FAY Seniori.
Dn. DAVIDI MALLEPART.

FAUTORIBUS MEIS OBSERVANDISSIMIS.
S. P. D.

QVod Lælius Mancinus Politianus, in Alma Patavina Jurium Professor Primarius, de notabili *Transalpinorum* (quo nomine illi Nostrates, Germanos, plerumque indigitant) Interpretum Industria notabiliter effatus est: *Fuisse Italos exteris Magistros, hos autem nunc ab illis* (ut lenioribus, ac ipse fecit, enunciemus verbis, rei tamen veritatem exprimamus) *Sedulitate, Acumine & Gravitate superari*; Ejus nunc recens in Theatrum producimus specimen luculentissimum, Celeberrimi ICti, Nobilissimi Dn. Joh. Marquardi de Jure Mercatorum & Commerciorum singulari Tractatum Politico-Juridicum. Librum, cujus titulo, jure merito quod in aliis factitatum, posset inscribi: *Opus incomparabile, cujus Argumentum nemo Veterum assecutus est, nemo Recentiorum ritè cogitavit.*

Disquisit. Genial. Cent. 3. c. 300. n. 22.

Theod. Höping. tract. de Iure Insignium.

Nihil enim hic dari adulationi, & res ipsa loquitur & Virorum Magnorum, ICtorum consummatissimorum, Mevij, Carpzovii & Richteri, Virorum inquam, qui ipsimet in laude vivunt & à quibus laudari, ut Hector apud Nævium ait, ea demum jucunda laus est, Præfationi subnexæ literæ, suum ad-

 dunt

dunt calculum, addent etiam alii, quibus hæc legere & evolvere contingent, nisi Veritatem oderint, aut quod in publicum confertur commodum aversentur.

Cum autem Consultissimus Dn. Autor, quæ ejus Modestia est, persuaderi sibi haud fuerit passus, ut hunc fœtum suum tam probe perpolitum & elimatum, ullius inscriberet nomini, ego, qui impensis meis, publicam ut intueretur lucem curavi, illo, ut spero, non invito, id juris mihi credidi futurum, ut liceret ejusmodi præfigere nomina, quæ ob celebritatem suam, inprimis in re Mercatoriâ, quod Argumentum Operis est, quibuscunque intuentibus reverentiam excitarent. Quod quidem meditanti, obvenit, me iniquum rerum futurum æstimatorem, si aliis, quam Vobis, Viri optimi, inscriberem. Quippe, quocunque in Celeberrimo hoc Francofurtensium, cujus nos Cives esse gaudemus, Emporio, quod reliquis Germaniæ, frequentia & nundinarum celebritate, palmam si non præripit, dubiam tamen facit, vertimus oculos, vos certè eminetis, qui Mercurium Minervæ felici consortio junxistis & horum (si sic loqui liceat) Divorum Numina, quotidie ita colitis, ita excolitis, ut suo merito rubore confundantur, qui putant Lucro & Literis simul operam dare, æquè difficile esse, ac sorbere & flare. Nec dubito, quin hanc animi significationem & in Vos propensitatem gratam habituri sitis.

Accipite igitur, quod Vobis destinavi munus, dignum Vestro genio & ingenio, in quo nihil invenietis, *quod ad summam caveam spectet*, vile sit aut ad gustum minutæ plebis, sed talia, quæ non nisi eos qui Vobiscum similia gerunt, decent, talia inquam, quæ & proderunt & delectabunt. Accipite igitur fronte serena, mihi Favete & Valete!

Sen. de Tranquill.

Dabantur ipsis Nundinis Panegyricis, Autumnalibus nempe, A. R. S. M. DC. LXII.

Vestr. Spectabilit.

Devotissimus Cultor.
Thomas Matthias Götz.

DESIGNATIO LIBRORUM ET CAPITUM HUJUS TRACTATUS.

LIBER PRIMUS.

LIBER SECUNDUS.

Cap. XII. De

LIBER TERTIUS.

LIBER QUARTUS.

F I N I S.

LIB. I.

TRACTATUS NOMICO-POLITICI DE JURE MERCATORUM ET COMMERCIORUM SINGULARI.

CAPUT I.

De Mercaturæ præstantia, Dignitate, & cum literarum studiis commercio.

SUMMARIA

1. *Difficultas & novitas operis. & n.5.*
2. *Ex quo Jure hic Tractatus collectus.*
3. *Variorum Privilegiorum seu jurium singularium scriptores & Authores recensentur.*
4. *Raritas Authorum qui de hac materia scripserint.*
5. *Protestatio Authoris.*
6. *Mercaturæ præstantiam quæ arguant.*
7. *Quò quid antiquius eò præstantius.*
8. *Mercatura naturæ congrua, & cum illâ cœpit.*
9. *Mercatura alia naturalis, alia artificialis.*
10. *Mercatura à primævis hominibus exercitata. quod ibidem exemplis probatur.*
11. *Patriarcharum.*
12. *Scytharum.*
13. *Græcorum.*
14. *Judæorum.*
15. *Gallorum antiquorum.*
16. *Romanorum.*
17. *Pœnorum, Tyri &c.*
18. *Inventores & cultores Mercaturæ, præstantiam illi conciliant.*
19. *Quod itidem probatur exemplis Deorum & Regum, puta Salomonis, Josaphat, Tarquinii, Vespasiani, Pertinacis Impp. & aliorum & n.24.*
20. *Tyri Emporii splendor & gloria.*
21. *Lusitaniæ Regum status crevit per mercaturam.*
22. *Hodiè Principum aliqui commerciis vacant.*
23. *Philosophi celebriores commerciis operam dederunt.*
24. *Equites Romani commerciis incubuerunt, quod monstratur exemplis.*
25. *Venetorum Nobiles mercaturam Reipublicæ suæ animam reputant.*
26. *Genovenses Patricii commerciis studêt.*
27. *Negligendi qui de commerciis duriter scripsêre & n.81. fin. huj. cap.*
28. *Mercaturæ cum sapientiæ studiis cognatio.*
29. *Mercatura duplex, alia corporis, alia animi.*
30. *Elegans Ciceronis locus, de Mercaturâ bonarum artium & scientiarum.*
31. *Pythagoræ assensus de mercaturâ artium.*
32. *Chemniz magarita mercatura analogica.*

33. Ana-

33. *Analogica & figurata Mercatura ex Joh. Valentino Andrea, in qua de Nundinis variarum artium & scientiarum.*
34. *Authores alii qui de hoc Mercaturæ genere scripserint.remiss.*
35. *Probus mercator honestate & utilitate actiones suas metiatur.*
36. *Media ad honestatem & utilitatem conducentia.*
37. *Mercator studiis & artibus liberalibus operam aliqualem navet.*
38. *Quibus disciplinis animum polire expediat Mercatori, paucis contra communem opin.*
39. *Non quid fit, sed quid fieri debeat considerandum.*
40. *Stoici fingunt sapientem, etsi talis non detur.*
41. *Mercatori major Rhetoricæ, quàm Logicæ & Metaphysicæ usus.*
42. *Mercurius mercatorum Patronus.*
43. *Mercurii descriptio.*
44. *ἑρμαῖον quid?*
45. *In contractibus Mercatorum dolus bonus admittitur.*
46. *Sensus l.16. §.4. ff. de minorib.*
47. *Physices aliqualem scientiam habeat Mercator.*
48. *Physices scientiam Mercatori utilem esse, unô vel altero exemplo demonstratur.*
49. *In emendo vino Physices scientia expedit.*
50. *In emptione metallorum, fructuum, lignorum, cinis, pellium, margaritarum, Physica utilis.*
51. *Mercatoris scientia modica in Mathematicis.*
52. *Scientia Mercatoris in Arithmeticis necessaria.*
53. *Scientia Mercatoris aliqualis in Astronomicis.*
54. *Thales Milesius ex Astronomia quæstum fecit.*
55. *Quid ex Astrologia Mercator observare studeat.*
56. *Quid ex Geographia & Hydrographia observet mercator.*
57. *Ex Geographia ventorum flatus nosse discit Mercator.*
58. *Ex Hydrographia marium periculosas prætervectiones cognoscit Mercator.*
59. *Ex Geographia fluxum & refluxum maris discit.*
60. *Georgii* Schultzen *Tractatus Germanicus de fluxu & refluxu maris &c. allegatur.*
61. *Philosophiam Practicam præ cæteris sibi commendatam habeat Mercator.*
62. *Mercator à Philosophia Practica discit appetitus secund. rationes componere.*
63. *Mercator ex Phil. pract. discit avaritiam fugere.*
64. *Mercator ex Phil. pract. discit virtutes à vitiis distinguere.*
65. *Mercator à Phil. pract. discit non temerè spondere, rectè fidere, & contrahere.*
66. *Juris principia & præcepta docent Ethica & Politica.*
67. *Justitiæ commutativæ appellatio à negotiatoribus profecta.*
68. *Oeconomica Scientia Mercatorem rectè docet commutare & permutare.*
69. *Prudentiæ civilis ministri qui?*
70. *Experientiæ requisitum in Mercatore.*
71. *Memoriæ requisitum in Mercatore.*
72. *Ingenii requisitum in Mercatore.*
73. *Solertiæ requisitum in Mercatore.*
74. *Consilii* } *requisitum in Mercatore*
75. *Sententiæ* } *ubi vid. locum ex Chemnitii Harmonia.*
76. *Thomæ Garzonis Itali assensus de requisitis scientiarum in Mercatore.*
77. *Linguarum cognitio Mercatori apprimè necessaria est.*
78. *Mercator exterorum ritib. & morib se accommodare discat.*
79. *In exoticis locis nociva inquirere & vitare discat Mercator.*
80. *Ipsa Sapientiæ Dea Pallas sub Mercatoris habitu.*
81. *Quid adversæ sententiæ Authoribus, qui malè de Mercaturæ professione scripserint, respondendum.*

Labo-

1 Aboriosum sanè atque difficile opus aggredior, qui de Jure Mercatorū & Commerciorum singulari, valdè distracto & dissipato hodiè, scribere, & quicquid hujus est argumenti,
2 explicare suscipio. Neque enim hoc jus tàm ex Sacratissimo Juris nostri volumine (quod tamen, attestantibus Baldo *in rubr. x. de Cler. pereg.* & Petr. Foller. *ad Marant. spec. aur. p. 4. distinct. 9. n. 55.* non exiguas interdum mercatoribus tribuit immunitates, & exemtiones) quàm jure publico & Gentium, Interpretum, Politicorum & Historicorum monumentis, diversarum Rerumpublicarum legibus, statutis & consuetudinibus, praxique modernâ expressum & collectum est. Hæc autem, quæ tento, quantum ego expiscari potui hactenus,

— vacuas tenuerunt pondera mentes,

ut illud de suo mihi largiatur Virgi-
3 lius *3. Georg.* Proposuêre quidem sibi varii variorum jura singularia, scriptis suis digerenda ac illustranda. EQUITUM AC NOBILIUM Petrus Calefatus; Andreas Tiraquellus, Josias Noldenius, Petrus Fritzius, & reliqui. CLERICORUM Antonius Bonicontus, Henningus Arnisæus. DOCTORUM Petrus Lenauderius, Johannes Halbritterus, Georg. Walterus, Johannes Limnæus. CANONICORUM Dn. Anton. Colerus, Joh. Himmelius. PATRICIORUM Johann. Jacob Draco. SCHOLARIUM Petrus Rebuffus, Horatius Lucius, Helfricus Ulricus Hunnius, Christianus Kremberg. MILITUM Martinus Laudensis, Marcus Mantica, Achatius Enenkel, Lib. Bar. Claudius Cotiræus. RUSTICORUM Rhenatus Choppinus, Conradus Heresbachius, Adamus Timæus. BELLI Albericus Gentilis. PACIS Hugo Grotius. FISCI M. Antonius Peregrin. JURAMENTI Andreas Bononiensis, Seraphinus à Seraphino, Hieronym. Setzerus. DOTIUM J. Campegius. MULIERUM Fridericus Prükmannus. VIDUARUM Henricus Neuenhaan. NOVERCARUM Burchardus Berlichius. PUPILLORUM Lucas Parmensis. LIBERTATIS M. Mantica. PAUPERTATIS Cornel. Benincasius, Perusinus. PIARUM CAUSARUM Andr. Tiraquellus. Et si quæ alia sunt. Qui autem Mer- 4
catorum labores, quibus fruimur, hucusque præmiis literariis, in hoc feracissimo scripturientium seculo fuerit remuneratus, Commerciorumque Singularia Jura, à quibus maxima pars externæ felicitatis regnorum & rerumpub. pendet, ex tripode porrexerit, audivi neminem. Equidem, præter Benevenuti Stracchæ, Comitis, Equitis & *Patricii Anconitani*, qui ob id Patronus Mercatorum appellatus à R. Ruland. *in relat. singulari de Assecuration. præm. non solut. num. 54.* paucula hujus argumenti, & aliorum nonnulla alia sparsim, legi nihil: & ea, quæ confectô demùm hoc opere vidi, non tàm de mercatorum beneficiis, privilegiis, aut juribus singularibus, quàm eorum negotiis, imprimis maritimis, tractant. Hâc verò in re si Vobis, Lectores benivoli, ingenii & viri- 5
um mearum terminos materiæ dignitas excessisse videatur; condonetis, quæso, aliquid honesto ardori, viam arduam & nullis penè vestigiis antehac tritam, perrumpere conanti; & sicubi errores, vel alia minus comptè dicta, qualia facili cum labore seculum hoc κριτικώτατον invenire potest, occurrant, æquissimi Prætoris restitutionem, haud difficulter permittatis. Priusquam verò spacium hoc seriò aggrediar, operæpretium existimavi, paucis de Mercaturæ præstantiâ & dignitate præmittere.

Præstantiam mercaturæ arguunt 6
1. Antiquitas. 2. Inventorum & cultorum dignitas. 3. Denique mercaturæ cum Sapientiæ & bonarum litterarum studiis commercium. Pri- 7
mô itaque loco cùm communis JCtorum schola doceat, quò quid antiquius, eò etiam censeri nobilius. *l. 1. ff. de Alb. scrib.* & venerandæ vetustatis magnam esse autoritatem. *l. 2. ff. de Aqu. & aqu. pluv. arcend. Novell.*

Novell. 23. cap. 3. Andr. Barbatia *Consil.*
9. num. 17. 18. Joseph. Mascardus *de*
probat. conclus. 273. num. 15. Dn. Theodo-
rus Reinking. *lib. 1. de regim. secul. & ec-*
clesiast. claß. 2. cap. 7. n. 22. non minimam
certè mercaturæ arguet præstantiam
temporis antiquitas; quam duobus
8 probamus argumentis: 1. Quod cum
naturâ maximè congruat, & cum hâc
« quasi cœperit; mira enim hæc, ait Plin.
« *natur. hist. lib. 10. cap. 29.* naturæ diffe-
« rentia, alia aliis locis negat, tanquam
« genera frugum fruticumque, sic & a-
« nimantium, non nasci translatitium,
« invecta emori mirum. Nam etsi na-
tura nunquam deficiat in necessariis
absolutè & totaliter: quia tamen non
omnia unô loco profert ac gignit, id-
eò per commutationem rerum aliun-
de allatarum hunc defectum compen-
sari voluit. *vid. nos. cap. 2. seq. n. 15. &*
seqq. Atque hæc fuit prima merca-
turæ occasio, quod in diversis terris si-
ve locis homines viverent, nec singu-
la ad vitam humanam necessaria sin-
gulis nationibus natura suppeditaret,
9 ut & alibi pluribus exponetur. Hæc
etiam causa genuina est, ob quam
Mercatura, quæ Græcis est μεταβλητικὴ
seu ἀλλαγὴ, naturalis dicatur; quamq;
disertè reddit Philosophus dum inquit
1. Pol. 6. Permutatio in omnibus rebus
cæpit quidem ex eo, quod est secundum
naturam, quòd homines alia quidem plu-
ra, alia verò pauciora, quàm satis sit, ha-
beant. Quasi diceret; Commercium
sive Mercatura naturalis, putà μεταβλη-
τικὴ, quæ ἐμπορικὴ χρηματιστικῆ & καπηλι-
κῆ i. e. artificiali prior est, dicitur exin-
de, quia id, ex quo cæpit, est naturale,
videlicet Indigentia. Est autem ἐμπο-
ρικὴ quæ inter gentes remotè dissitas
intercedit, καπηλικὴ Tabernaria, quę est
inter Cives. Illam Aristoteles iterum
in ναυκληρίαν quæ mari & φορτηγίαν
quæ terrâ conficitur, dividit. Hone-
stior autem est maritima, quia ut Cic.
loquitur, *multa multis impertit,* & ideò
secundùm naturam ut dixi, est neces-
saria. Aristotel. *1. de Rep. 9.* & ex eo Fr.
Stypm. *de jure naut. lib. 1. c. 2 n. 51. & seqq:*
10 Deinde probatur hæc antiquitas, quòd
à primævis hominibus exercitata fue-
rit. Docent etenim literarum monu-
menta; primis seculis, cùm naturæ o-
pibus census omnes constarent, mer-
caturam intrà pecora agrosque con-
stitisse, primosque mercatores agrico-
las & pastores fuisse. Joseph. *lib. 1. an-*
tiq. jud. cap. 7. scribit, ideo & Agricul-
turâ ipsâ antiquiorem dicit, Cl.
Salmas. *de usur. cap. 11. pag. 298. & seq.*
Mercaturam temporibus Noæ ho- 11
minibus familiarem fuisse. Josephus,
Jacobi Patriarchæ filius Ismaëlitis
mercatoribus venditus fuit. *Genes. c. 37.*
vers. 28. De Scythis tradit Strabo *lib. 7.* 12
De antiquis Græcis Homerus *Odyss. O.* 13
Thom. Garzon. *nella piazz. univer-*
sal. de tuttele profeß. del mondo. discors.
65. De Judæis liquet ex *2. Paralip. c. 1.* 14
vers. 16. Judæos non mercatores sed
agricolas & ab omni ævo strenuos fœ-
neratores fuisse docet Cl. Salmas. *de*
fœnor. trapez. pag. 370. & seqq. De an- 15
tiquis Gallis scribit *Cæsar*, eos Mercu-
rium maximè coluisse, ut quem ad
quæstum mercaturasque vim maxi-
mam habere, ut paulò post sequetur,
arbitrabantur. Quàm familiare fue- 16
rit Romanis vetustioribus pecunias
locare, æs alienum contrahere, versu-
ris faciendis luculenti patrimonii nau-
fragium facere, docet eruditâ illa Sa-
tyrâ Flaccus, in quâ sub personâ Mer-
curialis Damasippi, sui seculi taxat ne-
gotiatores. Mercaturas ad inventum 17
Pœnorum refert Plinius *lib. 7. natur.*
histor. c. 56. cui & consentire videtur il-
lud Ezechielis *c. 27. vers. 12. & per tot.*
Tyrus, (quæ fuit Phœniciæ peninsula, & »
Carthaginis mater) *negotiatores tui à* »
multitudine cunctarum divitiarum, ar- »
gento, ferro, stanno plumboque impleve- »
runt nundinas tuas. »

Sed & Inventores & Excultores 18
mercaturæ eximiam illi præstantiam
conciliant; dum eam exercuisse ipsos
Deos, Jovem & Mercurium, testantur
Ethnicorum scripta. Magni quoque 19
Reges & Principes hanc tractare vo-
luerunt: Ita Salomon tertiò vertente
anno, naves in Indiam misit; id quod
& Josaphat Rex fecit, & Tarquinius
Priscus,

Priſcus, Rex Rom. Dionyſ. Halicar-
naſſ. *lib.3.* Veſpaſianus Imperator,
teſte Suetonio, non ſolùm ante Im-
perium ad mangonicos quæſtus, ſu-
ſtinendæ dignitatis causâ, deſcendit;
ſed & impetrato Imperio, negotiatio-
nes alias propalàm exercuit, quædam
tantùm emendo, ut pluris diſtraheret.
Pertinax item mercaturas exercere
Imperator per homines non aliter,
quàm privatus, ſolebat, ut ſcribit Capi-
tolinus. Addere è Sacris libet Eſai.
cap.23.verſ.8. locum, ubi Propheta de
20 nobiliſſimo Emporio Tyro loquitur,
„ quis cogitavit hæc ſuper Tyrum co-
„ ronatum, cujus negotiatores princi-
„ pes, Inſtitores ejus inclyti terræ. *vid.*
21 *c.27.* Ezech. Ita Luſitaniæ Reges, ut
à vetuſtioribus ad recentiora exempla
accedamus, armatis claſſibus Æthio-
pica atque Indica commercia & obti-
nuerunt, & hactenus conſervarunt.
Caſp. Ens. *Claſſ.1. Schol.polit. c.5.* Zara
in anatom. ingen.& ſcient. ſect.2.membr.
22 *16.* Noſtris quoque temporibus ſuavis
lucri odor Celſiſſimorum Principum
aulas adeò occupavit, ut dedecori
haud ſibi eſſe putent, negociationibus
maritimis, licet diverſo ſucceſſu, quæ-
23 ſtum facere. Quod ſi ad antiquiorum
tempora recurrere libeat, inter Merca-
tores Solon fuit gravis Athenienſium
Legislator, atteſtantibus Plinio, Laër-
tio, Plutarcho. Democritus, & Tha-
les Mileſius, qui unus ex ſeptem Sapi-
entum numero; & Socrates, ille A-
pollinis oraculo ſapientiſſimus; quin
& ſummæ prudentiæ & autoritatis
apud Græcos vir, Plato, *ut in l.2. ff. de
Nundinis* deſcribitur, inter divinas ani-
mi meditationes, autore Plutarcho,
olei venditione in Ægypto quæſtum
24 fecit. Sanè Equitibus Romanis olim
mercaturam conceſſam, aut certè ve-
titam non fuiſſe, argumento eſt illud
Ciceronis *in Verrem: Luc. Pratius,
ſplendidiſſimus Eques Romanus, qui Pa-
normi; & Q. Mutius Eques, qui Syracu-
ſis negotiatur.* Et hic ipſe M. Tullius
Cicero, Conſul Reip. Rom. potentiſ-
ſimus & diſertiſſimus, in *Orat.pro Plan-
cio*, laudat patrem ſuum, quod fuerit
mercator, Reipub. Rom. apprimè pro-
ficuus. Sic: Ipſe Julius Cæſar primus
Imperii Romani Monarcha avum ha-
buit argentarium. Munoz de Eſcobar
de Ratiocin.c.11.n.1.&2. quē alleg. Klock
d. ærar. lib.2. c.21. n.11. Et Tarquinius
Priſcus, Rex Roman. patrem habuit
Damaratum mercatorem. Valer.Max.
lib.3.c.4. Sic Reinoldus II. Comes
& Dux Geldriæ, Bertholdi, Domini
Mechlinenſis filiam uxorem duxit, qui
Bertholdus fuit ditiſſimus. *Erat enim*
(verba ſunt Is. Pontani in hiſtoria
Geld. *lib.7. pag.246. in fin.*) *Mercator
inſignis & Damaſci & Alexandriæ ac
aliis pluribus in locis; adeò ut tandem
maximam congeſſerit pecuniam & ex eâ
ſibi nobile pararit nomen.* Venetorum 25
Nobiles, negociationem animam ſuæ
Reipub. dicunt. Juſtin. Barbar. Pa-
tric. Venetus, *in diſcurſ. de bello cum Au-
ſtriacis. pag. m.7.* & à ſuâ dignitate mi-
nimè alienam; Cui, & Genovenſium, 26
ob id adeò nihil decedit, ut potius au-
geatur. Barthol. Caſſanæ. *de glor.
mund. p.11. Conſid.45.* Joh. Artz ab Ota-
lor. *de Nobil. Hiſpan.p.2. c.5. n.26.* quem
refert & ſequitur Andr. Knich. *de In-
veſt.pact.p.2.c.4.n.111.* Sed de his ſuô
locô uberius. Quorum omnium au- 27
toritate tutus mercator parùm æſtima-
re habet, quæ in negociationes acrius
ſcripſere Gregorius, Chryſoſtomus,
Auguſtinus, Caſſiodorus, & alii; ad
quæ cum Adamo Raſſio *de Nobilit. &
mercatur. p. 181. & ſeq.* doctè reſpon-
dent Politici. *vid. nos, cap.ſeq.2. n.50. &
ſeqq. usq; ad fin.* Deniq; adauget hanc 28
dignitatem Mercaturæ, cum Sapientiæ
& literarum ſtudiis commercium.
Summi etenim doctrinæ & ſapientiæ
proceres, ut aliarum omnium artium,
ita & mercaturæ, Philoſophiæ ac libe-
ralium artium commune vinculum
agnoverunt, ſtatueruntque mutuam
ſemper operam hæc ſtudia invicem
ſibi præſtitiſſe. Hinc Plato *in dialogo
de Ente* ſeu *Sophiſta*, Mercatura, inquit, 29
duplex eſt: altera ad victum corporis „
ſpectat; altera ad animi diſciplinam, „
commutatque nummis eruditionem. „
Nam qui Muſicam alibi quidem di- „

ſcendo emit, alibi docendo vendit,
literaturamque ac cæteras animi
diſciplinas, tàm ſerias, quam jo-
coſas, mercatorem nihilominus,
quàm corporis alimenta vendentem
30 dicimus &c. Unde Mercatum appel-
lat Cicero *3. Off.* Athenienſe Gymna-
ſium, Cratippum cum Mercatore com-
parans, artes honeſtas cum mercibus.
,, Verba ſeqvuntur: Suſcepiſti onus præ-
,, tereà grave Athenarum & Cratippi, ad
,, quos cùm tanquam ad mercatum bo-
,, narum artium ſis profectus, inanem
,, redire turpiſſimum eſt, dedecorantem
31 & urbis autoritatem & magiſtri. Py-
thagoras dixit, ſimilem ſibi videri vi-
tam hominum, & mercatum eum, qui
haberetur maximo ludorum apparatu
32 totius Græciæ &c. *5. Tuſcul.* Et Mar-
tin. Chemnit. Theologus ille magnus
in ſelectiſſima ſua *Harmonia Evange-
liſtar. cap. 62. p. 679.* elegantiſſimam
depingit mercaturam analogicam,
in inquirenda & acquirenda marga-
rita magni pretii, hominis Chri-
ſtiani officium in illa adumbrans.
Cum quo coincidit Salomon. *proverb.
c. 23. verſ. 23.* quando ait: *Eme veritatem,
Sapientiam & diſciplinam, nec vende
illas.* Hinc Joh. Valentin. Andreas,
in ſuâ Mythologiâ Chriſtianâ. Manipul.
33 *5. Apolog. 32. verb.* Nundinæ. hanc ana-
,, logicam mercaturam ita deſcribit:
,, Cum nuper haberentur nundinæ, dici
,, non poteſt, qui Emtores confluxerint,
,, qui Mercatores. Erant enim inter
,, literatos, qui libros Esdræ 40. & Salo-
,, monis magno numero exponerent.
,, Proſtabat Mathematicis Circuli qua-
,, dratura, Arithmeticis Coſſa perfecta,
,, ac ſuprà omnia numeri myſtici, pro-
,, phetici, Judiciales, ac concentus
,, temporum. Medicis venalis Micro-
,, cosmus, ſignaturæ Creaturarum,
,, harmonia cœlica; Cabaliſtis portæ
,, intelligentiarum & acroſtica ana-
,, grammata, literarumque figuræ &
,, combinationes veniebant. Gram-
,, maticis ars memoriæ, Cubi lingua-
,, rum, ſteganographia, didacticæ novæ,
,, linguæ mutæ & nutuum merx erat.
,, Mechanici perpetuum motum, æſtus
marinos, ſphæras mobiles, Machinas ,,
panareticas, Cornu Alexandri, volan- ,,
di alas, urinandi capſas, transfretandi ,,
terram naves, penetrandi ſepten- ,,
trionem canales attulerant. Hiſto- ,,
rici monſtra Auſtri, Gigantes Pig- ,,
mæosque & Conſuetudines miras, ,,
tum miracula Jeſuitarum advexerant. ,,
Sed maximè operoſi Chymici, lapi- ,,
dem Philoſophicum, Medicinam uni- ,,
verſalem, Panaceam, lumen perpetu- ,,
um, aurum pellucidum, vitrum ducti- ,,
le, rejuveneſcentiam, longævitatem, ,,
transmutationes rerum, monetarum ,,
fucationem & quinteſſentiationem, ,,
anatomiam univerſi, Balſamum in- ,,
corruptionis, arborem vitæ, reforma- ,,
tionem ſcientiarum, magno clamore, ,,
multis juramentis offerebant. Nec ,,
deerant, qui ſpecula Philoſophica, ,,
perſpicilia lunatica, ſpecula combu- ,,
rentia, & qui ſigilla, characteres, ,,
campanas conſtellatas, ſpiritûs fami- ,,
liares, annulos hermeticos, virgu- ,,
las divinas, radices conſecratas ja- ,,
ctitarent. Sed & gemmas facere, ,,
& inviſibilitatis, roboris, lingua- ,,
rum, divitiarum lapides vendere, ,,
Fortunati loculos, optandi pileo- ,,
los conſuere videre erat, & qui ef- ,,
fodiendis theſauris, interpretandis ,,
brutorum linguis, explicandis inſo- ,,
mniis, prædicendis, applicandis va- ,,
ticiniis & ſacrificiis, illuſtrandis My- ,,
thologiis operam addicebant. Omnes ,,
hi obſidebantur à curioſorum, credu- ,,
lorum, prodigorum &c. turbâ, & mul- ,,
to ære obruebantur. Unus ſupererat ,,
inſtitorum, cui nolæ, auriculæ, virgæ, ,,
flagella, ſcuticæ, laquei venales erant, ,,
is paucos, nec niſi ſapientes emtores ,,
pro coërcendis furioſis reperit. Huc- ,,
usque Andr. De hoc Mercaturæ ge- 34
nere analogico vid. Trajan. Boccalin.
Cent. 1. de Ragguagl. di Parnaſſo, ragg. 1.
ubi Univerſita de Politici apre un Fon-
daco in Parnaſſo, nel quale ſi vendono
diverſe merci utili ad virtuoſo vivere
de litterati **verdeutſchet in Niederland**
Anno 1617. & cent. eâd. ragg. 6. Hoc ut 35
paulò altiûs repetamus, certum eſt,
verum ac probum mercatorem, quem
ſolùm

solùm delineare hîc allaboro, cunctas
suas actiones duobus finibus metiri
debere, HONESTATE & UTILITATE. Quia
autem finis absque mediis obtineri ne-
quit, ideò de mediis quoque maturè
36 curam suscipiat, illa verò media, ad
honestatem & utilitatem ducentia
cum non fortuitò contingant, sunt e-
nim certa ac determinata, sed ex præce-
ptis artium liberalium discantur; pro-
inde prima cura sit boni mercatoris, ni
37 velit in ipso opere cespitare, ante o-
mnia studiis & artibus liberalibus ani-
mum aliquanto imbuere. Francisc.
Patricius de Instit. Reipub. *lib.2. tit.1.*
p.63. quas tamen, adhibitâ normâ pru-
dentiæ discat, & nonnullas aut vene-
rabundus, ob excellentiam earum præ-
tereat, aut utiliora saltem de iis præce-
pta intellectu & memoriâ complecta-
38 tur. Quibus autem disciplinis ani-
mum studiosè polire, & à quibus ab-
stinere debeat futurus mercator, parcè
saltem ex Philosophorum quorun-
dam sententiâ exponam, nihil mora-
tus, si fortassis hæc prudentum opinio
non omnibus arriserit, ac perpauci
hac qualitate præditi reperiantur mer-
catores; cum non, quid fiat, sed, quid
fieri debeat, attendendum sit, *arg. l. sed*
39 *licet.12.ff.de Offic.Præs.* Imo ipsi Stoici
Sapientem suum qualis nusquam da-
tur, effingant. *Lips. Manud. ad Philos.*
Stoic.l.1. diss.8. Et Architectum *Vitru-*
vius, Oratorem *Cicero*, bonum Princi-
pem *Xenophon, Homerus, Virgilius* & alii
depingant, non quod existimarint ta-
les aliquos in rerum naturâ reperiri,
sed quia talis consideratio apprimè est
utilis, ut in hoc veluti speculo quivis,
quid sibi desit, perspicere, & eò melius
cum ratione commodis invigilare
40 possit. Inter Organicas itaque, post
Grammaticen plus temporis, volunt,
impendat discendæ Rhetoricæ quàm
Logicæ. Rationes hujus consilii pro-
41 ferunt duas. Prima, quia Logicæ cre-
brior usus in speculativâ philosophiâ,
ac imprimis in Metaphysicâ, quæ nihil
facit ad Mercatoris frugem, quàm in
Philosophiâ practicâ, cujus normis
potissimùm ille suas actiones guber-
net. Secunda, quia ad civilem vitam,
quam vivere debet mercator, plus
conducit Rhetorice Logicâ & Diale-
cticorum argutiis, quas & aliàs in Juris
publici studiis ut aranearum telas plu-
rimum artificii, parum verò utilitatis
habere, ex Philosopho Aristone Chio
dicit celeberr. JC. Jenensis *Dom. Arumæ.*
de Comit. cap.1. n.18. cum quo coincidit
Nazianzenus, *qui Dialecticos similes*
dicit iis, qui cancros comedunt, atque pro-
pter exiguam carnem circa multa ossa
defatigantur. Huic tamen organicæ
disciplinæ in cæteris meritò sua relictâ
laude & utilitate. Hinc arbitror, à 42
Veteribus emendis vendendisq; mer-
cimoniis præfici non iracundum Mar-
tem, non lascivientem Venerem, non
ridiculum Vulcanum, sed ingeniosis-
simum Deorum Mercurium & Merca-
torum *κύριον*, illum sapientiæ & elo-
quentiæ, ut ab Ethnicis depingitur, au-
thorem. Dicunt enim, Mercurium, 43
ferentem virgam, serpentibus nexam,
pennatisque talaribus præditum, præ-
fuisse negotiis humanis, Mercuriumq;
dici voluisse, quasi mercium curam,
propter quod omnis Mercator pos-
sit dici Mercurius, seu Mercurialis, ita
appellatus à Cicerone *in Epist. ad Q.*
Frat. ut suspicatur *Sigon. lib.2. de an-*
tiqu. Jure Civ. Romanor: pennata verò
talaria significent, opus esse, ut nego-
tiantium pedes ubique pergendo sint
veloces, & quasi pennati; Virgam
verò serpentibus nexam, ob hoc adjici-
unt, quia mercatoribus det aliquando
regnũ, & aliquando vulnus, ut serpen-
tium. Galerô etiam cooperto pin-
gitur, quia omne negotium debet esse
occultum atque absconditum; gal-
lum quoque ponunt in ejus tutelam,
sive quod omnis negociator semper
invigilet; seu quod ab ejus cantu sur-
gat ad peragenda negotia. Hermes 44
itidem dicitur, vel à græco ἑρμαῖον (quo
nomine lucrum insperatum signifi-
cant Græci, *Jacob. Pontan. progymnas.*
part. prior. vol.3. progymn.31. in Annot.
p.m.600. Præesse enim lucro, munus
est Mercurii. *vid. prolog. Amphytruonis*
apud *Plaut.* Horat. *Od.10. lib.1.* & latis-

sime Joh. Rosin. *lib.2. de Antiq. Rom. cap.9. & seqq.)* Unde quidam famosam illam Saxonum columnam Irminsulam, quasi statuam Hermis, i.e. Mercurii deducunt, apud Cl. Henric. Meibom. de *Irmensula Saxonica cap.5.* vel ut Gorop. Becanus. *in Originib. Antwverp. lib.6.* Hermans Sūle/ Herman enim Mercurium vocarunt & coluerunt antiqui Germani, teste Tacito, vel idcircò à Græco ἑρμηνέυσαι, quod Latinè differere; nempè ut doceant, & sapientiâ & facundiâ opus esse mercantibus; illâ, ut quæstum honestum â turpi discernant; hâc, ut verborum lenocinio licito commendent eas merces, quas extrudere satagunt. Fulv. Pacian. *in eleganti suo tractatu de probat.*
45 *c.33. n.48. cū seqq.* In contractibus enim & mercaturâ dolus quidam bonus admittitur, tanquam arcanum hujus artis. Clapmar. *de arcan. Rerump. lib.1. cap.2.* quando in emendo & vendendo naturaliter concessum, quod pluris sit, minoris emere; quod minoris sit, pluris vendere, & invicem se circum-
46 scribere, ut Ulpianus & Paulus in *l.16. §.4. ff. de Minorib. & l.22. inf. ff. Locati.* docuerunt; in quorum claris verbis frustrà se torquent Dd. vid. Joh. Gryphiandr. *in arcan. Polit. n.61.62.*

47 Inter Contemplativas disciplinas, Metaphysicâ Scholastico cætui relictâ, Physicam excolat ardentius; inque eâ paulò accuratius sese exerceat in doctrinâ metallorum, fossilium, plantarum & animalium. Hæc autem scientia naturalis, utilior est, propter ob-
48 jectum, quod mercatori communicat. Ambigis? tolle vinum, aliosque liquores, tollis magnam mercaturæ partem: aufer metalla, aromata, ligna, frumentum, pisces, & reliqua animalia; totam mercaturam è societate humanâ auferas statim necesse est. Horum verò essentias, vires internas, omnia accidentia, ob quæ rerum pretia intenduntur & remittuntur, nequaquam cognoverit mercator, nî Physices cognitionem hauserit. Experientiam producis? si solam, temetipsum seducis: sine præceptis mutila hæc & clauda. Permultum sanè interest, ad merces tùm emendas, tùm citra labem diu conservandas, rerum vires ex hortis Physicis perspectas habere. Cape, 49
demonstrationis loco, solum vinum; vis scire modum, quo ab acore vindicetur, corruptum reparetur, sapore suavi imbuatur, aut in condimentum ciborum commodè transformetur; id verò monumenta Doctorum edisserunt; ut non acescat, considera causam putredinis; quam ubi inveneris esse calorem ambientis aëris sole usti, ito in contrarium; vinumque in subterraneos specus & penitissima loca recondè, vase probè obturato; sic avertes damnum. At hæc vel rustico nota? Credo; sed non aliter, quàm Delphino, solem calefacere. Talia plurima monita sunt apud Physicos, ad utiliter tractandas varias mercium species necessaria. Ut, ne metalla 50
citò rubigine lædantur: quomodo fructus arborum diu incorrupti serventur: ligna quando commodius cædantur: quomodo cinis acrimoniâ majori imbuatur: Pelles Sabelinæ quando emendæ aut vendendæ: si pili pellium defluant, quâ ratione corrigendæ: margaritæ fuscæ ad candorem quomodo deducendæ; & id genus alia, quæ consultò prætereo. A Physicâ, è Mathesi, Astrologiæ levem 51
aliquam, Geographiæ uberiorem, Arithmeticæ verò potissimam sibi com- 52
paret peritiam. Arithmeticen enim non modò utilem sed & necessariam, singulis ferè momentis experiuntur mercatores. Astronomia verò ea- 53
tenus non caret fructu in mercaturâ, prout alterantur, & diversimodè vel proveniunt, vel ob diversum adspectum & situm Planetarum afficiuntur merces aliquando in melius, aliquando autem in deterius; cujus alterationis proventusque causas nisi mente suâ subduxerit mercator, jacturam mercium suarum subeat necesse est; aut, si observaverit, luculentum commodum percipiet; sicut id Thales, 54
unus ex 7. Græciæ sapientibus, suo exemplo comprobavit, de quo vid. Jac. Menoch.

Menoch. *de arb. jud. quæst. cas. 569. in pr.* & Cl. Salmas. *de Usur. c. 19. pag. 555. & 55 seqq.* Præterea ab Astrologis discet Mercator, quæ anni tempestivitates, quibus locis adeundis aut cavendis conveniant. Ex cælo non dierum solummodò incrementa & decrementa, sed & horarum in mari momenta deprehendet: ex Cynosura, quænam Septentrioni, quænam oppositæ plagæ vicinior: ubi & quantum deflectat ab Arcto acus magnetica, & quibus regulis naturæ error corrigi possit, vid. Fr. Stipmanni *tractat. eleganti noviss. de R. Nautic. part. 3. cap. 9. per tot.* ubi de Compassu ejusque fundamento Ma-
56 gnete. Geographia, ad quam refero hydrographiam, multùm dominatur in negotiandi arte; nam præsertim situm locorum, moresque hominum, ubertatem & defectum singularem rerum in singulis regionibus adumbrat, ita, ut ejus præsidio facilè mercator possit cum laude & emolumento in regionibus exteris mercaturam exercere, vid. Thom. Garz. *piazz. univers. de tuttel. profess. discors. 65. p. m. 235. & seqq.*
57 Et cum absque ventis, mari, æstu, navigare mercatori negatum sit, utile fuerit ex Geographicis & hydrographicis, adjunctô Historices studio, proprios regionum singularum ac partium maris ventos novisse; ut, Notum Adriatici maris arbitrum esse; Boream, Germanici; Gallici Circium; Calabriæ littorum Japyga; Atabulum Apuliæ; Athenarum Sciron, paulum ab Argeste deflexum, de quibus, Eorumque natura. Jul. Ferret. *de re navali. lib. 8. in pr.* & in Meteorologicis disputat Aristoteles, & novissimè eleganter differit Francisc. Stipmann. *d. tr. de Re naut. p. 3. c. 8.* ubi de ventorum flatibus & numero; utile fuerit
58 novisse, quæ maria & quando procellosa, quæ scopulis infesta, quæ magis, quæ minus, quæ citiùs, quæ seriùs, quæ nunquam æstuent, quàm periculosa prætervectio promontorii australis Africæ; quàm ex portu Sinarum in Japoniam difficilis trajectus; quàm infestæ navigantibus maris Balthici fauces, & inter has imprimis promontorium fluvii Dunæ, secundùm illud vulgare: Lüser Orth und Domes Nest/ seynd den Kauffleuten böse Gäst; & quam famigeratum Saxum illud propè Insulam Oelandiæ die Schwedische Jungfrau: (quam mensib. Septembri & Novembri Anno 1645. in legatione nostrâ Hanseatico-Suecicâ non sine periculo bis prætornavigavim9) quàm periculosæ arenæ prope Jutiam circùm Anhaut sitæ, in nostro mari Balthico das Gester Rieff & similia. Quantus in sinu Mexicano à continente aquarum refluxus; & si qui sunt alia. *Plura exempla marium periculosorum, quæ legi possunt*, vid. ap. Fr. Stipmann. *d. laudato tr. de jur. naut. p. 3. c. 10. n. 19. & seqq.* Illud 59
quoque apud Philosophos & Geographos reperire est, Oceanum perpetuô motu in occasum ferri, ideòque citius hinc Novum Orbem adiri, quàm illic veterem repeti; ut nihil dicam de motu peculiari, qui in mari Adriatico ad oram Dalmatiæ, Istriæ, Illyridis, usque ad ultimos Venetorum recessus deprehenditur. At ille maris fluxus & refluxus quotidianus, de cujus origine & ratione vid. Dn. Stipm. *d. tr. lib. 2. c. 4. n. 278. cum mult. seqq.* uti inter naturæ miracula est, ita solum Philosophum & hydrographum differentem patitur, ex quo mercator id addiscat.
Plura de his si quis scire desiderat, le- 60
gat discursum editum Hamburgi Germanicum Georg. Schultzen, Professoris Erffurdensis; Cujus Inscriptio Von der Edlen und in der gantzen Welt berümbten Mercanzy, dero Ursprung / Eigenschafft und Natur / auch wie solche als eine nothwendige Seule aller Regimenter / ohne die Mathematic im geringsten nicht bestehen könne; benebenst außführung 1. natürlicher Ursachen des Ab- und zu lauffes des Meeres. 2. Was eine Buchhalter auß der Mathematic zu wissen von nöten/ in fin. annex. sub lit. A. A
Vides ergo, benevole Lector, quàm se cum speculativo Philosopho maritet mercatura. Paucula pro instituto no- 61
stro, ex morali & practica Philosophiâ petamus; ne hanc quoque se fastidire,

sed

sed ambabus ulnis amplecti verus & operosus discat mercator. Omnium itaque maximè commendatam sibi habeat Philosophiam practicam; tùm, quòd civitatis sit membrum; tùm quòd crebrius Justitiæ leges à Mercatoribus hâc disciplinâ non rectè in-
62 structis violari contingat. Quapropter, primò, appetitiones suas ad rectæ rationis obsequium, quas alii frenare ne-
63 sciunt, componat; & perniciosam viperam, cujus veneno plerorumque suffunduntur pectora, Avaritiam intelligo, è pectore suo longissimè abigat; id enim egit natura, ut ad benè vivendum non magnô apparatu opus esset. Quippe erectæ & bonæ mentis mercator (qualem hîc Philosophus
64 informat) sicut vitiosas merces à probis, ita virtutes à vitiis distinguit; &, quot domi numerat talenta, totidem virtutum officia sibi præscribit. Cum nummos suos attentiùs intuetur, fingit uni insculptam pietatem, alteri, candorem; alteri fidem; alteri prudentiam; alteri liberalitatem; & in ipsis malorum irritamentis imagines
65 honesti concipit. A Philosophiâ practicâ audiat Mercator, non esse temerè spondendum, cum noxa præstò sit; fidendum esse, sed videndum cui; non omnia emenda esse; fœnerationes & pleonexias in perniciem publicæ societatis comparatas. Monet eadem, cauti ut simus in nominibus & syngraphis faciendis; & si quæ sunt alia. Quis præterea de totâ mercaturâ
66 præcepta tradit; quis sordidam ab opulentâ, tenuem à copiosâ distingvit? quis, depromtis ex jure naturali, gentium & civili præceptis, eam universam ordinat? Politicus est. Quis mercantibus non minus quam JCtis sua principia largitur? Honestè vivendum, alterum non lædendum, suum cuique tribuendum? Ethicus est. Sic docent viri docti, decantatam illam in
67 scholis Philosophorum Justitiæ commutativæ appellationem à negotiatoribus profectam; ut ita ipsius Philosophiæ moralis partem modò conficiat
68 at hæc ipsa negotiandi facultas. Quis Mercatorem docet, in Commutationibus vel rerum cum rebus, vel rerum cum pecuniis, vel pecuniæ cum pecuniis, rei familiaris habendam esse rationem? Quis familias exhaurire, nomina facere, rem fidemque consumere vetat? Oeconomicus est. Aristo- 69
teles prudentiæ Civilis administros comitesque facit Experientiam, Memoriam, Solertiam, Ingenium, Sententiam & Consilium. At hæ ipsissimæ sunt mercaturæ partes & officia.
Experientia quando, & quatenus, & 70
ubi mercandum, docet. Memoria 71
debiti creditique rationes in numerato habet. Ingenium de rebus merci- 72
busque rectè judicat. Solertia ea me- 73
dia excogitat lucrandi, quæ à versutiâ & pravis artibus absunt. Consilium 74
mercaturam universam moderatur & regit. Sententia, prudentiorum fa- 75
cta & judicia in commutandis mercibus respicere monet; ne, dum soli sapere nobis videmur, fortunæ naufragium debeamus. Hinc Martin. Chemnitz. Theologus Incomparab. in sua *Harmon. Evangel. d. cap. 62. pag. 679. Prudens* inquit, *& circumspectus Mercator omnia quidem excutit, sed non omnia emit, verùm multa repudiat*, ubi vid. Comparationem prudentis Mercatoris, magni pretii margaritam inquirentis, cum hominis Christiani officio: Et Dn. Vice-Præses Mev. Affin. nost. pl. colend. in suo docto & pio *tractat. de levamin. Inop. debitor. Cap. 1. n. 6. & 7.* In hoc posteriori seculo Apostolus Paul. *c. 5. Ephes. vers. 16.* inter temporum nequitias ita nos versari jubet, ut in foro MERCATORUM, qui providè inquirunt, cum quib. contrahant, in quos fidem locent, quas merces accipiant, quo lucro dent, vel accipiant. Non aliter cavendum est, ne quid à temporum ratione alienum fiat, ideoque circumspiciendum, cum quib. nobis res sit, quid sperandum, quid metuendum, non tam quid pium & justum inquirendum, quàm curandum, quomodo in turbâ malignantium servanda Pietas & Justitia. Tho- 76
maso Garzon *d. l. discors. 65.* his verbis:

Questa

Questa professione (puta mercantia) *è una professione accorta, scaltrista, sottile, ingenevole, laboriosa, à cui bisogna grandissima memoria, intelletto è cognitione di varie è diverse cose come. v.g. à cognitione de tuttele sorti di monete, che si spendono in diverse paesi, è diquelle sopra le quali si guadagna, è si perde, la cognitione è prattica de Camby, che si fan da un luogo all' altero, è similmente il conoscere che mercantie hanno buono ricapito in questo, è quali in quel altero luogo &c.* Vide locum, ubi hoc latissimè per exempla diversarum mercium & locorum deducit.

77 Denique non ignorare quempiam opinor, quàm ex usu fiet peregrino mercatori, variis linguis loqui posse, & ad singularum gentium mores vitæ-
78 que instituta se componere. Nec vivere profectò apud exteros potest mercator, nisi qui gentium linguas addidicerit, earumque ritibus moribusque se
79 accommodare noverit. Quamobrem consulendi erunt Scriptores clarissimi, qui in Ægypto à fabis abstinendum esse doceant: in Arabiâ cum bacillo ambulandum: in Persiâ non accumbendum, nisi unctis: in Germaniâ hospitum officium ad blandiendum; Græcos rerum novarum esse avidissimos. Hispanos graves & inquieto ingenio. Italos injuriarum tenaces. Gallos civiles blandosque: Anglos Joviales: infideles Allobroges. Quæ peregrinum mercarorem nescire &
80 pudori sæpè fuerit & dispendio. Imò Homerus tantum mercaturæ pretium esse credidit, ut ipsam Palladem, Sapientiæ Deam, quasi alio habitu non possit, mercatoris induerit; ubi enim Telemachum alloquitur, & se Mentem, scilicet Anchiali filium, fingit, ita Palladem seu Minervam Cæsiam suaviter loquentem introducit, *Odyß. α.*

Τοὶ γὰρ ἐγώ σοι ταῦτα μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω
Μέντης 'Αγχιάλοιο δαΐφρονος εὔχομαι εἶναι
Υἱός, ἀτὰρ Ταφίοισι φιληρέτμοισιν ἀνάσσω
Νῦν δ' ὧδε ξὺν νηῒ κατήλυθον ἠδ' ἑτάροισι
Πλέων ἐπὶ οἴνοπα πόντον ἐπ' ἀλλοθρόους ἀνθρώπους
Ἐς Τεμέσην μετὰ χαλκόν· ἄγω δ' αἴθωνα σίδηρον.

Et hæc de dignitate & præstantiâ Mercaturæ περιλεγομένε ἕνεκα sufficiant. Quibus verò dentatis argumentis in- 81
nocua hæc professio à nonnullis impetatur, imprimis verò quid iis respondendum, qui clamitant, nihil Mercurio cum Pallade commune esse; strepitus istos forenses aversari Musas, fugere turbulentam commerciis urbem, & secessus suos amare ac soliloquia; ac quid singulis insit ponderis, Politici sparsim cum Adam. Rassio, Barlæo, Klockio & aliis docent. quib. adde *supr. allegatum Tractatum* Georg. Schultz. *sub lit. A.*

Caput II.

De Definitione Juris Singularis, utilitate & Necessitate Commerciorum in genere.

Summaria.

1. *Ante omnia quid unumquodq; inquirendum.*
2. *Vocabuli Mercantilii apud Practicos usus.*
3. *Accurata Privilegiorum seu Jurium singularium Definitio vix reperitur.*
4. *Cur nō semper accuratè definierint JCti?*
5. *Exempla accuratarum Definitionum in Jure.*
6. *Jus singulare quid sit.*
7. *Privilegia propter utilitatem publicam concessa.*

8. Locum

dicorum, Philosophiæ, Jurisprudentiæ & Medicinæ non imputanda.
58. *Usus propter abusum non tollendus; quod probatur exemplis diversis.*
59. *Mercatura Reipublicæ vena & ubera.*
60. *Mercatura à merendo, quod est virtutis, quæ non vituperanda, sed laudanda, dicitur.*
61. *Mercatores defectuum publicorum Medici.*
62. *Mercatura, sicut humaniora studia, non facit imbelles: Contr. Tacit. & Forstner.*
63. *Membra infirmiora magis necessaria, & ignobiliora plus cohonestanda.*

1 PLacet mihi, in vestibulo hujus Tractatûs, Antonius ille ap. Ciceronem de Orat. *lib. 1.* qui ait: *Id faciam, quod in principio fieri in omnibus disputationibus oportere censeo, ut quid illud sit, de quo agitur, explanetur. Nam, si forte quæreretur, quæ esset ars Imperatoris, constituendum putarem principiò, qui esset Imperator &c.* neque enim facile de re quippiam disseras, nisi prius, quid
2 ea sit, posueris. Ut itaque hanc juris singularis seu Privilegiorum mercantilium (verbo apud Practicos usitato sit venia) materiam aggrediar, commodam methodum servaturus videar, si primùm id, quod tractandũ sumsi, definitione paucis explicem. Et quidem,
3 ut brevibus me expediam, non vereor asseverare, exactissimam juris singularis seu Privilegiorum, quæ hîc sunt synonyma, definitionem, in juris no-
4 stri locis non traditam esse. Quod equidem à JCtis factum reor, nõ quasi definire non potuerint; cùm singula quæque aptè definiendi, JCtis facultas fuerit felicissima & promtissima, sicut o-
5 stendunt definitiones Justitiæ, Tutelæ, Obligationis, Actionis, & aliæ innumeræ; sed quia id adeò necessarium esse non putarunt. Hering. *de fidej. c. 3. in pr.* Dom. Arumæ. *d. tr. de Comit. c. 1. n. 17. 18. & seqq.* Dn. Fr. Stypman. *de jur.*
6 *naut. lib. 1. c. 3. n. 1. & seqq.* Nos, relictis hisce juris subtilitatibus, dicimus, quod JUS SINGULARE SIT, QUOD PROPTER ALIQUAM UTILITATIS RATIONEM, CONTRA COMMUNIS JURIS NORMAM INDULTUM EST. *l. jus singulare. 16. ff. de LL.* Vid. Ge-
7 org. Acac. Eneck. *de privileg. c. 3.* Quod autem propter utilitatem aliquã privilegiũ constitui JCtus Paulus hîc adserat, nõ injuriâ herclè factum existimo: Cũ enim ea privilegii introducti causa sit, eâ quoq; cessante, privilegium nullius roboris atque autoritatis esse meritò putatur. *c. cum. 6. X. de Appell.* Et hæc 8
illa est utilitas, de quâ gravissimè à Cæcilio apud A. Gell. disputatum est. *Non enim profectò ignoras,* inquit *lib. 20. noct. Att. cap. 1.* „*Legum oportunitates* 9
„*& medelas pro temporum moribus, & pro Rerumpub. oneribus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, fervoribus, mutari atque flecti; neq; unô statu consistere; quin, ut facies Cœli ac Maris, ita rerum & fortunæ tempestatibus varientur.*" Quod ipsum idem Philosophus exemplis ex Romanorum Republicâ depromtis pulcherrimè demonstrat. Hanc notat Cicero *de LL.* dum *privi-* 10
legia contra Jus Naturæ vel utilitatem publicam concessa, non magis Privilegia, quàm tyrannidem legem esse asserit. Hanc *justi ac æqui matrem*, ut eam appellat Horatius, semper debent respicere, quicunq; Reipub. curam gerunt. *Novell. 8. in pr. ibi:* quæ utilitatem nostris subjectis introducendo. *l. bono publico 1. ff. de Usucap. & usurp. l. Imperialis. 23. C. de Nupt. ibi: Subjectorum commoda. Novell. 36. pr. ibi: Universa agere ad utilitatem subditorum; & aliis infinitis textibus.* Ut autem utilitatis hujus publicæ rationem in nobis, propositâ hypothesi, paulò altius indagemus; Communis est opinio JCtorum & Philosophorum, inter hos autẽ Platonis, summæ illius prudentiæ & autoritatis viri. *l. 2. ff. de Nund.* Civita- 11
tem benè beatèque sine negotiatoribus habitari non posse. *d. l. 2.* Societatem civilem duob. constare fulcris: Commerciô & Imperiô. *Lips. lib. 2. Civil. doctr. c. 1.* P. Gregor. Tholos. *de Rep. lib. 3. c. 7.* Plato *lib. 2. de Republ.* ἐμπόρους εἶναι τοὺς πλανήτας ἐπὶ τὰς πόλεις. Bart. *in l. 23. ambitiosa. ff. de Decr. ab ord. fac.*

 latè

latè Accurſ. *in l. un. C. de Nund.* Alexand. *Conſ. 130. in fin. Vol. 7.* Alber. *in rubr. C. de Commerc. & Merc.* Bald. *in l. Maced. in fin. C. ad SC. Maced. & Conſ 348. Vol. 1.*
12 ait: *Mercatorum & Campſorum maſſam, ſummum bonum eſſe, gentiumq; elementum.* Apud Jul. Flor. *lib. 3.* eſt: *ſublatis commerciis ruptum fœdus generis humani.* Quod & aſſerit Ariſtoteles *lib. 7. Polit. c. 8. & 9.* & P. Gregor. Tholoſ. *lib. 4. de Repub. c. 4.* & Clem. Timpl. *lib. 4. Pol.*
13 *c. 9. q. 1. 2. 3.* Hinc Cicero *1. Off. Mercatura* inquit, *ſi magna & copioſa, multa undiq; apportans, multisq; ſine vanitate impertiens, non eſt vituperanda; atq; etiamſi ſatiata quæſtu vel contenta potiùs, ut ſæpè ex alto in portum, ex portu ipſo in agros poſſeſſionesque contulerit, videtur jure optimô poſſe laudari.* Sic Se-
14 nec. *lib. 4. de benef. cap. 12. Mercator ita urbibus prodeſt, ut Medicus ægroto, mango venalibus.* Et ad incrementa urbium inprimis ſpectat, ut negotiationes ibi frequententur. Hippol. à Coll. *de Increm. urb. c. 14.* Lazius de Viennâ *lib. 2. cap. 8.* Le Conſeil. d'Eſtat. *p. 1. chap. 41. p. 212.* Et quid autoritatibus opus eſt, ubi res ipſa loquitur?
15 Nulla enim Respub. aut Regio eſt ex omni parte αὐταρκής; ſed altera alterius ope indiget; hæc enim frugibus; illa aurô & argento, cæterisque metallis aliisque rebus, abundat; contrà prædictis horum aliquibus vacat; quod Poëta belliſſimè innuit, *Georg. 1.*

16 *India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi;*
At chalybes nudi, ferrum; viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epeiros equarum.

Et *2. Georg.*

Nec verò terræ ferre omnes omnia poſſunt;
Fluminibus Salices, caſſisque paludibus ulmi
Naſcuntur ſteriles, ſaxoſis montibus orni;
Littora myrtetis lætiſſima; denique apertos
Bacchus amat colles; Aquilonem & frigora taxi
Diviſæ arboribus patriæ, ſola India nigrum
Fert hebenum, ſolis eſt thurea virga Sabæis.

Quicum convenit illud *Libanii*: οὐ μὲν 17
τοῖς πάντα γε πᾶσιν ἔνειμε μέρεσιν, ἀλλὰ διῄρει τὰ δῶρα κατὰ τὰς χώρας εἰς κοινωνίαν τοὺς ἀνθρώπους ἄγων τῇ παρ' ἀλλήλων χρείᾳ, καὶ φαίνει δὴ τὰς ἐμπορίας, ὅπως τῶν παρ' ἐνίοις φυομένων, κοινὴν εἰς ἅπαντας ἐνέγκῃ τὴν ἀπόλαυσιν. *i.e. Deus non omnia omnibus terræ partibus conceſſit, ſed per regiones dona ſua diſtribuit; quò homines alii aliorum indigentes ope, ſocietatem colerent. Itaque mercaturam excitavit, ut, quæ usquam nata ſunt, iis communiter frui omnes poſſent.* Quippe, ut non omnes ſtel- 18
læ unâ parte cæli fulgent; ita non omnia naturæ munuſcula uſibus humanis opportuna, in unâ mundi regione reſident. Adam. Raff *de nobil. & merc. lib. 2. c. 2. Poterat,* inquit D. Gregor. *in* 19
Ezech. homil. 10. unicuilibet regioni fructus omnes tribuere Deus; ſed, ſi unaquælibet regio alterius fructu non indigeret, communionem cum alterâ non habuiſſet. Unde fit, ut, cùm illa defert, quod iſta non habet, & iſta reddit, quod illa non detulit, per communionem gratiæ ſibi ſimul etiam diverſæ terræ conjunctæ ſint. Euripides quoq; Supplicibus, 20
Theſea inducens loquentem, his, quæ humana ratio in commune bonũ reperit, navigationẽ annumerat, his verbis:

Πόν-του τε ναυστο-λήμαθ' ὡς, διαλλαγὰς
Ἔχοιμεν ἀλλήλοισιν ὧν πένοιτο γῆ.

Et cuiq; terræ quæ ſuum ingenium negat,
Supplere ratium pelagiis diſcurſibus.

Et ut concludamus hoc teſtimoniô 21
acutiſſimi Trajani Boccalini, *Mercanti,* „ inquit *Cent. 1. ragg d. Parnaſſ. 55. huomini tanto fruttuoſi, tanto utili e neceſſarii al genere humano, il quale per la Nobiliſſima induſtria di queſti tali gode le delitie nate ne piu lontani paeſi.* „ Quod exemplo illuſtrat T. Livius *lib. 23.* 22
referens Scipionem Africanum in Hiſpaniâ cùm exercitu extremâ inopiâ & annonæ caritate laborantem, à tribus collegiis certorum mercatorum invectione neceſſariorum liberatum eſſe.

eſſe. Et noviſſimè Maximil.Fauſt.ab
Aſcafnab. *de Ærar. claſſ.20. cauſ.67.Ord.*
1591.ex Cominæ. de bello Neap. & aliis de-
23 monſtrat. Sæpius laborante Repub.
mercatores pro legibus & Principibus
ſuam dediſſe fidẽ; iisq; pecuniam ſub-
miniſtraſſe; cùm & ipſorum Procura-
tores & factores ubiq; locorum maxi-
24 mam fidem obtineant. Nec minus
mercatura prodeſt locupletandis fa-
miliis. Satis enim conſtat, mercatores
per inundationem maris quaſi lac ſu-
25 gere, ut dicitur *Deuter.33.verſ.19.*& the-
ſauros abſconditos arenarũ in domos
ſuas inferre; inundatio enim maris,
ſunt opes advectæ; theſauri verò arena-
rum, metalla & fodinæ, è quibus au-
rum eruitur & argentum. Totum hunc
locum accommodatè ad rem noſtram
verterunt LXX. Interpretes, ὅτι πλοῦτος
θαλάσσης θηλάσει σε, καὶ ἐμπόρια παράλων
κατοικούντων. *Quoniam divitiæ maris la-*
ctabunt te, & emporia maritimam ha-
26 *bitantium.* Itaque S.Johannes *in Apo-*
cal.18. v.11.& 23. Romanos mercatores
Principes appellat Μεγιστᾶνες τῆς γῆς,
propter opulentiam & immanes divi-
tias. Merces autem, quibus impor-
tandis, exportandis, commutandis, di-
vitias ſibi parabant, deſcribit *eodem*
27 *Cap.* D. Johannes. Tandem occaſio-
ne commerciorum pax & concordia
inter vicinos conciliatur. *2. Chron.2.*
Actor.c.12.verſ.20.& Commercia longè
diſſitorum Regum, Principum, popu-
lorumque amicitiam jure naturali
inceptam, ob malitiã humanam alicu-
bi intermiſſam conciliat & reddit. *Ho-*
nos olim habitus mercaturæ, ait Plu-
tarch. *in Solon. quod ad barbarorum neceſ-*
ſitates, comparandasq́ Regum amiciti-
as valere putabatur. Hoc equidem
Hollandi nõ ſolum cum Regib. Galliæ,
Angliæ, Sueciæ, Daniæ, Libera Rep. Ve-
netorum, aliisq; Principib. & Ducib. fi-
nitimis, ſed etiam cum infenſo Chriſtia-
ni nominis hoſte, Turcarum Imp. ami-
citias & fœdera colentes, de ſe teſtan-
tur. Habent enim in dictis locis ſuos
Reſidentes & Conſules, dictorumque
Reſidentes Hagæ Comitũ videre licet.
Imò cum Indis, Moſcovitis & aliis po-
pulis commercia & negociationes ex-
ercent. Teſtib. Meteranô & Baud. *de In-*
duc.Bell. Belg. Idem Angli ſuô exemplo
probant. Thuan. *lib.71.* Lanſ. *in Britann.*
ut meritò Juſt. Lipſius. dixerit, Socie-
tatem civilem duob. maximè conſtare,
Commerciô & Imperio. *lib.2.Civil.do-*
ctr.cap.1.vid. Knipſchild. *de Jurib.& pri-*
vileg. Civitat. Imp. lib.5. cap.22. per tot.
Imò ne hominum tantùm ſalutem, ſed 28
ſimul ac Dei gloriam ſæpiusculè per
mercatores propagatam, docent hiſto-
riæ; & in Livoniâ per mercatores Lu-
becenſes & Bremenſes ſemina Chri-
ſtianæ religionis ſparſa, teſtatur D.
Chytræ. & ex eo Seth. Calviſ. *in Chrono-*
log. ſub. an. 1170. vid. Adam. Olearii. Perſianiſch. Reisbeſchr. *lib.2. c.9.p.105.& ſeq.*
De Saxonicorum horum antiquorum 29
Mercatorum pia intentione ita Con-
ring. de *finib. Imp. German. cap.29.p.829.*
Primam fundandi & plantandi ſc. E-
vangelium in Livonia *occaſionem*
negociatores Bremenſes dederunt, qui
circa annum 1160. tempeſtate in Du-
næ fluvii oſtium rejecti, cum vi-
cinis Livis & Commercia & in fu-
turum pro mercandi libertate pacta
quædam inierunt, eorundem conſen-
ſu ſacellô in Dunæ inſulâ exſtructo,
quæ à re Kircholm deinceps nuncupa-
ta eſt. Paulò poſt Menardus mona-
chus à Bremenſibus adductus, ſparsô ritè
divini verbi ſemine, cùm feliciter ſacra
Chriſtiana propagaſſet, meruit ab A-
lexandro III. *Papa. Anno 1170.*
Epiſcopus gentis conſtitui, ſede ad Du-
næ ripam Uxkillæ ipſi attributâ Cl.
Henric. Bangert. *in Helmold.* hoc
ſolis Lubecenſib. Mercatorib. ad-
ſcribit. *lib. 7. Chron. Slavor. cap. 8.*
lit. a. quem vid. cui veritatem docenti
correſpondet Alb. Crantz. *lib.6.Wan-*
dal.c.10. in pr. Hæc ſanè utilitatis publi- 30
cæ ratio in causâ fuit, ut mercatores
ab omni tempore tot tantisque privi-
legiis & immunitatibus à ſummis
Principibus invitati & ditati fuerint.
l.5. §.3. ff. de jur. immun. ibi, *Reipublicæ*
cauſa. l.unic. C. negotiatores ne milit.
lib.12. ibi: hos *utpote utiles omnibus*
contractibus. Hæc ipſa juſti & æqui 31
mater ſuaſit, ut Emporii ſeu ſtapu-
læ jus (de quibus & aliis ſpeciatim

ſuô loco) civitatibus quam plurimis
conceſſum ſit. *Marpurg. conſ. 17. n 10.*
32 *cum ſeqq vol. 4.* Hæc ratio, quod So-
cietates multæ, v. g. Orientalis &
Occidentalis Indiæ in Belgio tot pri-
vilegiis & immunitatibus ornatæ
ſint. Quòd Venetis conceſſum, ut
in omnibus Hieroſolymitani Regni,
33 Antiochenique Principatus urbibus
Privum forum, aliaque ad liberè ex-
ercenda commercia ſpectantia habe-
rent. Theodor. Grasvvinckel. *Li-
bert. Venet. cap. 16. §. 57. fol. 277.* &
de iisdem *c. 24. fol. 507.* his verbis:
34 *Utilitas circa Commerciorum compen-*
» *dia utplurimum verſatur, inter quæ*
» *non eſt in poſtremis, quod dimidio*
» *minori vectigalia Cives Veneti per-*
35 *ſolvant, quàm extranei. Hinc fit, ut*
» *Mercatorum quilibet, qui requiſita à*
» *Statutis & LL. implevit (puta quod*
» *per decennium ſedem fortunarum Ve-*
» *netiis collocaverit, aut quid ſimile)*
» *innumeris beneficiis gaudeat.* Quid,
quæſo, aliud Reges Galliæ, B) Hi-
ſpaniæ & Luſitaniæ, C) Angliæ, D)
Daniæ, Norvvegiæ E) & Sueciæ F)
Magnos Duces MoſcoviæG) vid. Thu-
36 an. *lib. 120. hiſt. p. 834.* & Hetruriæ, Bra-
bantiæ, H) cæterosq; Magnates induxit,
ut extra Imperii Romano-Germanici
37 terminos (nam in ipſo Imperio *ferè
nullis, pauciſſimis ratione ſui collegii* fru-
untur) Hanſeaticæ ſocietatis mer-
catores tàm variis immunitatibus,
privilegiis & libertatibus tàm largiter
ornaverint, & ad ſe allexerint. *vid.
Privilegia* Hanſeatica *in fin. Tractatus*
B.C.D.E. *annexa. ſub litt. B. C. D. E. F. G. & H.*
F.G.H. quàm ſolus publici boni reſpectus?
Horum enim ope ad Gallos, Hiſpanos,
Africanos, Norvvegos, Italosq; delatæ
ſunt merces neceſſariæ; videlicet fru-
mentum, varii generis triticum, hor-
deum, ſiligo, lana, cera, corium, can-
nabis, linum, pix ſolida & liquida, cha-
lybs, ferrum, lignum, aſſeres, trabes
querneæ & abiegnæ, mali; vitrio-
lum, piſces aridi, ſalſamenta, auri-
pigmentum, ſal nitri, & quicquid præ-
tereà terræ ſeptentrionales ad uſum
humanæ vitæ benignè ſuppeditare

poſſent. Atque ut hanc utilitatis publi- 38
cæ cauſam προκαταρκτικὴν generalem
unô atque altero exemplo in Hanſea-
ticis noſtris demonſtremus, intendit
in eam digitum Dn Bret. *Parlam. Pariſ.
Conſiliarius. liv. 2. chap. 8. de la ſouve-
raineté du Roy de Franç:* ita de privile-
giis quibusdam Hanſeaticis mercato-
ribus à Regibus Galliæ conceſſis, à
Ludovico XI. anno 1464. Carolo VIII.
anno 1484. & ſubſequentibus Regibus
ampliatis, confirmatis, & Anno 1604.
menſe Decembri, ab Henrico IV. & ej9
nepote Ludovico XIV. An. 1655. men-
ſe Jun. *ſub lit. B. in fin. Tract. huj9* renova- B
tis (atteſtantibus Joh. Bodin. *lib. 1. de
Repub. c. 6. p. 99.* & Rhenat. Choppin. de
Domã. Franc. *lib. 1. tit. 11. n. 2.*) differens: 39
Ils ont merité ceſte FAVEUR de nos Roys „
à cauſe du GRAND PROFIT, que le Ro- „
yaume reçoit du Commerce, qu'ils exer- „
cent en Françe & qui nous pouuns dire „
cum Plinio, que par leur moyen nunc fa „
ctum eſt, ut gens altera alterius ſuppleret „
induſtriam, ut eo modo, quod genitum eſſet „
uſpiam, apud omnes natum eſſe videre- „
tur. Plin. *Panegyr. in Trajan.* Idem innu- 40
it Chriſtianus I. Rex Daniæ & Norvve-
giæ, privilegio ſub dato Segeberg/ An.
1469. his verbis ex Saxonico idiomate „
tranſlatis: *Et quando regnum noſtrum* „
Norvvegiæ frumentis, granis, farinâ, hor- „
deo, polento, panno & cerevisia à Germa „
nico mercatore (ſecundum delineatio- „
nem aliquot privilegiorum, à Nobis & no- „
ſtris Majoribus, Regibus pluribus Norvve „
giæ liberaliter conceſſorum) repletum & „
conſtanter in vigore conſervatum fuerit; „
velut mercatores illi Nobis in anteceden- „
tibus temporibus in his ingentia præſtite „
runt officia, & pro regni noſtri coronâ cu- „
ram benevolam, propter frumentorum „
talium cotidianam largitionem in ſe ſu- „
ſceperunt, & realiter demonſtrarunt, „
quod Nos & omnes poſteri noſtri, pro jure „
Emporii & Stapulæ Bergenſis, & merca- „
toris Germanici, omne damnum aver- „
tere, & reformatione bona, quantum „
in nobis eſt, præcavere, & omnia in ipſo- „
rum commodum convertere velimus, & „
teneamur; ideoq; unumquemq; adhorta „
mur, &c. „

Quid

41 Quid, quæſo, aliud antiquos Rei-
pub. noſtræ Lubecenſis ſtatutorum
conditores movit, ut in gratiam mer-
catorum commerciorumq; favorem
tàm multa ab ipſo jure communi ex-
orbitantia ſtatuta, quæ ſuis locis in hoc
tractatu allegantur, non ſine privato-
rum diſpendio decreverint, quàm
ſolus boni publici reſpectus? Sic et-
enim illi, in præfatione Statutorum:
Wie dann auch an ſich ſelbſt wahr und
richtig / wann die Vrſache dieſer ge-
ſchwinden Statuten beleuchtet und erwo-
gen werden / ſo ſind derſelben Rationes
vornemblichen daher genommen / weil
dieſe Stadt Lübeck auff Handel und
Wandel gewiedmet iſt / darbey Treu und
Glauben ſeyn muß / daß die erſten und al-
ten Conditores ſtatutorum darauff ge-
ſehen / damit Treu und Glauben gehal-
ten / und viel beſſer ſey / das privat Perſo-
nen an ihrem Gut und Patrimonio et-
was ſchaden leiden / dann das der Glaube
in Kauffhändeln geſchwächet / oder gar
bey dieſer Stadt zu derſelben Vnheil und
Vntergang fallen ſolle. Vid. Dn. Mev.
Comment. in Jus Lub. lib. 1. tit. 10. art. 2.
42 *n. 77.* Melius enim, paucos privatos
lædi & premi, quàm litem ex lite in de-
trimentum publicæ rei ſuſcitare. Er-
neſt. Cothm. *per l. 1. de Uſucap. conſil. 4.*
n. 16. Vol. 4. Cùm Politicus & Legisla-
tor debeat ex ſententia Plutarchi, ȣ̓
κατὰ τὰς νόμȣς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων
ἄρχειν πρὸς τὸ συμφέρον; ac, ſi quid inde
iniqui oriri videatur, id adverſus ſin-
gulos utilitate publicâ, ut ait Tacitus,
rependitur. Publica namque utilitas
præfertur privatæ, *authent Res, quæ. C.*
commun. de Legat. Octav. Cacheran. *de-*
ciſ. Senat. Pedem. 17. n. 5. privatorumq;
contractibus. *l. utilitas. 3. C. de Primipil.*
Menoch. *lib. 2. Conſ. 107. n. 74. & ſeq.*
Cujusque cauſâ multa permittuntur,
quæ aliàs prohibita ſunt. *c. Abbate 3. in*
43 *f. de ſent. & re jud. in ſexto.* Quæ uni-
ca publicæ utilitatis & tranquillitatis
cauſa ſatis evidens eſt & favorabilis, ut
hæc primâ ſpecie dura ſtatuta, eorum-
que primi conditores & reviſores con-
tra quoscunque murmurantes & im-
maturos κριτικȣ̀ς ſarta tecta maneant,
obſerventurque. Hæc cùm ita ſint, 44
falluntur certè, qui felicitatem Rei-
pub. optimæ, civitatisque optimum
ſtatum ex ſolâ virtute metiuntur; &
mercatores, autoritate legis Claudiæ,
non ſolùm non privilegiis & immuni-
tatibus dotant, ſed & exemplo Theba-
norum (apud quos cautum, ut ne- 45
mo ad Reipub. munia accedere per-
mitteretur, niſi qui per decem annos à
mercaturâ deſtitiſſet. Ariſt. *3. Pol. 3.*
& ex Plutarcho Alexand. ab Alex. *lib.*
6. gen. dier. c. 6.) civium jure & liber-
tatibus planè defraudant. Non enim 46
poteſt totum conſiſtere, niſi curatis
partibus; neque dubium eſt, partes,
etſi infimas corporis, pedes dico & a-
lias ſimiles, neceſſarias quoque eſſe
corpori; ſine quibus, etſi illæ aliter ſe
habeant, quàm natura deſideret, mon-
ſtroſum eſſet totum & mancum. Bo-
din. *lib. 3. de Repub. cap. 8. pag. 544.* So- 47
lidum quippe Reip. corpus triplici
conſtat populi ordine, quaſi membris,
Sacerdotio, nobili, & plebejo. Bodin.
lib. 6. de Repub. cap. fin. quorum duos
ſuperiores, neglectô tertio, privilegiis
proſequi, eſt contrà doctrinam Plato-
nis, aliquas Reipub. partes tueri, & re-
liquas deſerere. Et quemadmodum 48
Medicus, inquit Durus de Paſcolo in
Aulico polit. *reg. 355.* in infirmitate cu-
randâ vel membro ſanando, diligen-
ter proſpicit, ne adhibitis medicamen-
tis aliud membrum lædatur: ſic Auli-
cus autor ſit Principi, & ita curet Rem-
pub. ne, conſervando unam partem,
alteram deſtruat. *vid. infr. cap. 6. n. 54.*
huj. lib. & lib. 4. c. 7. n. 75. 76. Sunt 49
etenim mercatores & opifices in Rei-
pub. corpore veluti epar, à quo veluti
ſanguinis fomite, cætera membra ve-
getantur, iisque alimenta ſuppeditan-
tur. Bodin. *lib. 6. de Repub. cap. ult. pag.*
1216. & nos ſeq. n. 59. Quamvis autem 50
non eamus inficias, mercatorum in-
genia plerumque lucro ita eſſe addi-
cta, ut ſæpè plus proprium commo-
dum, quàm utilitatem publicam ſe-
ctentur; &, prout deſcribuntur à Sa-
tyrico Juvenale *Satyr. 13.*

Hic putat esse Deos, & pejerat, atq; ita secum
Decernit, quodcunq; volet, de corpore nostro,
Hic etiam irato feriat mea lumina sistro,
Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos,
Et phthisis & vomica putres, & dimidium crus
Sunt tanti, pauper locupletem optare podagram
Ne dubitet;

& alius:

Perjurata suo postponit numina lucro
Mercator.

Cujus farinæ mercatores vivis quasi coloribus depingit Joh. Boter. *de Illustr. stat. lib.1. c. 14. p. m. 104.* ut audie-
51 mus *lib.4. c.3. h. tract.* Hinc tamen omnes illos privilegiis & immunitatibus privandos esse, quis unquam, nisi qui peponem locô cordis habet, statuat? cùm multi reperiantur, qui lucrum, non tanquam finem, sed veluti laborum, periculorum, quæ in advehendis & exportandis mercibus concoqvunt, stipendium seu præmium habeant respiciantque, *arg. d. l. 5. §.3. De jur. Im-*
52 *mu.* Eleganter hâc de re *Cap. quoniam.* „ *12. distinct. 88.* his verbis: *Corrigant se* „ *Christiani, non negotientur. Sed ait mihi* „ *negotiator, affero ex longinquo merces,* „ *mercedem laboris mei, unde vivam, peto:* „ *dignus est operarius mercede suâ. De* „ *mendacio de perjurio agitur, non de ne-* „ *gotio. Ego enim mentior, non negotior.* „ *Possem enim dicere, tanto emi, tanto ven-* „ *dam, si placet eme, quomodo ergò revocas* „ *â negotiatione? omnes artifices menti-* „ *untur, sutores, agricolæ; vis ut optem ca-* „ *rum tempus, ut possem vendere annonam,* „ *quam servavi? Sed non hoc faciunt, in-* „ *quis, agricolæ boni, nec illa negociatores* „ *boni. Quid enim etiam filios habere* „ *malum est; quia, quando eis caput dolet,* „ *malæ & infideles matres, ligaturas sa-* „ *crilegas & incantationes quærunt?* „ OMNIA ISTA, HOMINUM NON RERUM „ PECCATA SUNT. *Quare ergò Episcope* „ *(dicit mihi mercator) quomodo Psalmi-* „ *stam intelligis, & noli prohibere â negotiatione, negotiatio enim me non facit* „ *malum, sed iniquitas mea, & mendacium* „ *meum.* Connumeratur enim mer- 53
catura inter ea, quæ per se non sunt mala. Sigism. Scacc. *tract. de commerc. §.1. q.1. n.72. & seqq.* Sed quæ circumstantiis depravari possunt. Gratiosi. Ubert. Romanus, *Congress. legal. 6. pag. 238.* Cl. Salmas. *de Fœn. Trapezit. pag. 374. cum seqq.* Et Mercatura non est nomen Vitii sed Officii. Institutum autem per se bonum, propter adventitias corruptelas repudiari, vel, ut Ulpianus ait *in l. qui illicitas 6. §.1. ff. de offic. Præs.* Veritas erroribus gestorum vitiari non debet; multò minus mercaturæ commoditas, sine quâ societas humana nec mundus ipse, teste Baldô *X. de Cleric. peregrin.* consistere potest, respuenda est; cùm bona, quæ inde proveniunt non contemnenda, lege autem caveri possint, quæ rejicienda sunt. Aristot. *7. Pol. cap. 6.* Arumæ. *vol. 3. discurs. Acad. 18. th. 30. lit. C. vid.* Jo. Gryphiand. *de Insul. c. 25. n. 89. & seqq.* Prudenter 54
admodùm de hoc ita differit Scip. Amirath. *lib 3. dissert. Pol. in Tac. discurs.* „ *6. in pr. Perpauca in rebus humanis,* „ *inquit, ea esse videntur, quæ aliquibus* „ *sive bonis sive malis artibus assequi ne-* „ *queamus: nam & mercaturâ & furtô* „ *ditescimus; ad dignitates autem perve-* „ *nimus bonis moribus, arte militari, do-* „ *ctrinâ, item lenocinando, assentando, ali-* „ *isq; sexcentis malis artibus. Fama au-* „ *tem vitiis non minus quàm virtute colli-* „
gitur; sed si quis cuipiam ostendere vellet, 55
compendiosiorem esse ad divitias conse- „ *quendas improbitatis, quàm mercaturæ* „ *viam, is nihil efficeret aliud, nisi quod* „ *animis hominum vehementem quandam* „ *furandi cupiditatem incuteret. Quod* 56
neq; bonum neq; verum est; cùm facilius „ *sit, ejusq; rei major exemplorum copia* „ *suppetat, ut quis ex humili loco ad altiora* „ *magis virtutis & industriæ, quàm vitii* „ *fraudisve ope conscendat.* Hucusque „ Scipio Amirathus. Sicuti ergò vitia 57
Philosophorum non statim adscribenda Philosophiæ: sicuti Jurisprudentia non repudianda, quod JCtorum multi mali Christiani: sicuti non negligenda Medi-

Medicina, quod Judæi optimi perhibeantur Medici: ita quoque Mercaturæ per se ut diximus, attribui nequit, quod à Mercatoribus eorumque famulis perpetratur. Unde rectissimè Cl. Bernegger. *quæst. in Tacit. 17.* De Vitiis quod dicitur, quæ Mercatura importat, quô nomine Apollonius, referente Philostrato in ejus vita, Mercaturam Virtutis inimicam appellavit; id ex accidenti fit, non ex natura Mercaturę, quę potius administra publicę dignitatis, privatæ Virtutis ac utilitatis
58 est. Et sanè, si propter abusum verus etiam rei tollendus est usus, Gail. 1. *de P. P. c. 8. n. 15.* Aristot. *1. Polit. 3.* (dicam Quintiliani verbis *lib. 2. Instit. Orat. c. 16.*) eô quidem modo nec Duces erunt utiles, nec Magistratus, nec Medicina, nec ipsa denique Sapientia. Nam & Dux Flaminius & Grachi, Saturnini, Glauciæ Magistratus. vid. Tacit. *lib. 3. annal. c. 27. n. 3.* Liv. *lib. 2.* Cic. *in Brut.* Et in Medicis venena, & in iis qui Philosophorum nomine malè utuntur, gravissima nonnunquam vitia deprehensa sunt. Cibos aspernemur, attulerunt sæpè valetudinis causas. Nunquam tecta subeamus, superhabitantes. Non fabricetur militi gladius, potest uti eo ferro latro. Quis nescit ignes, aquas, sine quibus nulla est vita, & (ne terrenis immorer) ipsum Solem Lunamque (præcipua syderum aliquando etiam nocere? E. quemadmodum sine Equitibus bellum benè geri non potest: ita sine Mercatoribus non potest stare Civitas. Etsi inter utrosque fraudulenti reperian-
59 tur & avari. Mercatura enim vena est, ex quâ in magna illa corpora omnis succus & sanguis dimanat, & commercia Reipublicæ veluti ubera, ex quibus publicæ privatæque res aluntur, foventur & ornantur. Dn. Vice Præf. Mævius. *tractat. de levamin. Inopia debitorum. cap. 1. n. 90. & 91.*

Quocirca sicuti herba Adianton perfundi aquâ potest; humida reddi non potest, semperque irrigata exarescit: ita in Mercatura morsus fortè exacui possunt contumeliæ, contumeliâ certè lædi non potest. Nam cùm 60
dicatur Mercatura à merendo, quod est virtutis; qui illam accusat, virtutem videtur accusare, quæ omni vacat turpitudine, & vinculum est arctissimæ conjunctionis inter homines, quæ laxa esset futura, si singulis omnia, quæ necessaria, suppeterent domi, & si nullus esset usus exportationis & importationis. Dn. Cancellar. Klock. *de Ærar. lib. 2. cap. 25. n. 1.* Idcirco & de- 61
fectuum publicorum Medici & Medicinæ dicuntur Mercatores à Caso in Sphæra Civitat. quem allegat Dn. Arumæ. *vol. 3. discurs. Acad. Disp. 19. Probl. 6.*

Errat itaque hoc in passu Dn. Chri- 62
stoph. Forstner. Eq. D. Marci, Vir aliàs celebris & πολιτικός, dum in *Notis suis ad C. Tacit. pag. 302.* ad verba: *Quanto pecuniâ dites, tanto magis imbelles* putat: Mercaturæ exercitium cùm solô lucro fines suos metiatur, abjectos facere animos, & vitiosum pacis desiderium ingenerare, idcirco hujus professionis deditos parùm Reipubl. conversiones animadvertere, modò mercaturæ suæ utilitate & lucri dulcedine non priventur. Nam sicut litterarum & humaniora studia, ut idem autumat. *d. tract. p. 85.* per se animos incumbentium non emolliunt & effeminant, sed multò magis solidam & minimè fucatam Philosophiam artemque benè vivendi instillant: Sic & negotiatio, quâ quis lucrum moderatum, quod ordinatur ad domus suæ sustentationem, vel ad subveniendum indigentibus, quærit, vel cum negotia exercet propter publicam utilitatem, ne scil. res necessariæ ad victum patriæ desint, & ita lucrum non quasi finem, sed quasi in stipendium laborum expetit, nihil de se inhonestum & imbelle importat, sed licitum, honestum & utile, bonum sibi & aliis. *vid. nos. infr. hoc. libr. 1. cap. 7. n. 23.* Curæ itaq; & Cordi sit nobis potius au- 63
rea illa D. Pauli sententia: Membra corporis infirmiora, magis necessaria, & ignobiliora plus cohonestanda esse &c. *1. ad Corinth. 12. vers. 22. & seqq.*

CAPUT III.

De Utilitate Commerciorum in Specie. Videlicet quod concessis Mercaturæ Immunitatibus & Comoditatibus, Regna & Civitates reddantur florentissimæ.

SUMMARIA.

1. Commerciorum favori præ cæteris magistratui incumbendum.
2. Commercia Regiones & Civitates splendidas reddunt, quod exemplis probatur.
3. Lubecæ Incrementum ob Commercia maritima.
4. Civitatum Flandriæ celebritas ob Commercia & propter concessas illis immunitates.
5. Italicæ provinciæ Commerciorum privilegiis sublevatæ.
6. Hispanorum ob id favor in Gallia.
7. Lusitaniæ augmentum ex Commerciorum promotione.
8. Belgicarum Provinciarum potentia unde?
9. Bataviæ & Zelandiæ vires unde? ex Thuano & Baudio.
10. Earundem opulentia ex sumptuosa aggerum constructione dignoscitur.
11. Commercii maritimi majus lucrum quam terrestris.
12. Principum potentia ex Commerciis.
13. Navigiorum copia adauget hanc potentiam.
14. Commercium maritimum & terrestre duo Reipubl. brachia.
15. Anglorum potentia ex Commercio maritimo.
16. Æquè Hollandorum & Genovensium, Pisanorum & Neapolitanorum.
17. Hetruriæ Magni Ducis potentia ex commerciis.
18. Henrici IV. Regis Galliæ studium in promovendis Commerciis.
19. Venetorum opes & potentia ex Commerciis maritimis.
20. Balthicæ & Anseaticæ Civitates creverunt ex Commerciis.
21. Commercia certa reddunt provincias celebres.
22. Quale est commercium Serici in Gallia & circa id Henrici IV. R. studium singulare.
23. Florent Commercia, cum patrium solum merces potissimas gignit.
24. Quod ibidem probatur variis exemplis regionum, quæ singulares merces producunt.
25. Florent Provinciæ & Civitates, quod finitimis locis dominentur, ex quib. omnis generis Commercia importantur.
26. Idq; exemplô Seviliæ & Lisabonæ.
27. Restrictio certorum Commerciorum non violat naturalem Commerciorum libertatem.
28. Civitates jure quodam singulari certas merces ad se trahere possunt.
29. Idq; sine Monopolii labe.
30. Emporiorum Commoditates.
31. Quod circa has boni Magistratûs officium.
32. Italorum, Gallorum & Germanorum in hoc negligentia.
33. Postarum usus conservat commercia.
34. Commoditas Commerciorum in quib. consistat ex Gall. Scriptor.
35. Ea ipsa consistit in vecturæ & navigationis promotione & securitate.
36. Viarum & fluminum reparatione & tuitione.
37. Monopolii abolitione.
38. Extraneorum invitatione.
39. Legum & statutorum ordinatione.
40. Prompta Justitiæ administratione.
41. Monetæ justô valore & pondere.
42. Quod exemplis probatur.
43. Contemptus Mercaturæ diminuit & obfuscat ejus splendorem. & cap. seq. 4. n. 26.
44. An arcib. in Civitatib. extructis Commercia promoveantur?
45. Mercatores loca munita fugiunt, quod intelligendum de oppidis municipal.

46. Castel-

46. Caſtellorum incommoda.
47. Mercatores ſectatur libertates locorũ.
48. Commerciorum Oſores & Perſecutores taxantur.
49. Num tutius ſub liberâ Repub. quàm ſub Regib. & Principib. abſolutis Commercia exercere?

PRæcedenti capitulô quibusdam de Utilitate Commerciorum in genere, ut primâ horum privilegiorum causâ impulſivâ, egimus; nunc quædam de eorundem utilitate in ſpe-
1 cie adjiciemus. Inter omnia illa privilegia & Immunitates, quibus Regiones & urbes noviter exſtructæ, earumque incolę à ſummis Principibus ditari ſolent, nullæ debent eſſe uberiores, quàm quæ commerciorum frequentiæ & vigori, negotiatoribusque, qui rempub. annonâ aliisque neceſſariis adjuvant, conceduntur. Anton. Perez *de jur. publ. vid.* Keckerm. *1. ſyſtem. po-*
2 *lit. c.14. fol. 246. & ſeqq.* Hæ etenim ſunt, quæ regiones & urbes ſplendidas & magnificas efficiunt. Quod de Tyro Oſiand. Amand. Polanus; Lavatherus & alii in Ezech. *cap.27.* Corintho, Athenis, Xenophon *de Redituum rationibus.* Maſſiliâ, Rhodigin. *lib.26. antiq. lect. cap 8.* Genova, Londino, Noribergâ, Amſtelrodamo, Hamburgo, aliisque pluribus, notum eſt; quæ ſi absque mercaturâ fuiſſent, nunquam tales tantæque exſtitiſſent. Joh. Bodin. *de Repub. lib.3. cap.8 & lib.1. cap. 6. pag.93. vid.* Didac. Savedr. Idea Chriſtian. pol. *ſymb.68. pag. mihi 555. & ſeqq.*
3 Cum quibus certare non dubitavit Lubeca noſtra, portu ſituque commoda, Dn. Conring. *de finib. Imper. German. cap.30. pag.849.* ſicut hæc carmine exprimit Jo. Pomarius, cum canit:

Hanc maris Oceani mercesq; Æoaq; distant
Æquora, & à Lybicis Septemq;-trionis ab auris
Quodcunq; advehitur; quodcunq; dat India, quodve
Et quid diverſo per flumina per freta tractu
Advehitur, toto tibi navigat orbe Cataplus.

Cataplus eſt navis genus, de quo Martial. 12. *Epigram. 75. vid.* Turneb. *lib.30 adverſar. 26. & lib.10. c.23.*

Hinc quoq; longinquas remeat non ſegnis ad oras,
Omnigenasq; apportat opes, nunc Danica tranſit
Per freta, nunc tepidos naves convertit ad auſtros,
Aut Scythicum inviſit, boreali antſidere Pontum
Perſtringit Geticum, quin te quoque Pruſſia, teq;
Suecia, pertranſit; tum quos Livonia pandit
Ampla ſinus penetrat; nec non Ruthenica luſtrat
Regna; ſed & Scotos, Hiſpanos atq; Britannos,
Inſtabiles Gallos, ſimul ac Gothosq; Getasq;
Et quacunque alia tractare negotia gentes
conſuêrunt, validu generoſa LUBECA carinis
Appetit, & varias ſibi convehit undiq; merces,
Atq; iterùm totum tales partitur in orbem.

Atque hiſce privilegiis maritimis Civitates ad mare ſitæ ad talem ſplendorem, potentiam & divitias aſpirarunt. Quæ ſi hodiè Anſeaticis Civitatib. adimas, ad caſas & egeſtatem ipſis redeundum eſt, verbô Ciceron. *lib.3. de Republ.* dicit Jo. Gryphiand. *de Inſul. cap.25. n.95. & fin. vid. quæ infr. n.20. h.c.* Inſpiciantur hodierna omnium emporiorum incrementa ædificiis & populo: unde verò illa tanta, tàmque egregia? Ex ſolis privilegiis, quibus cives circa commercia liberè exercenda gaudent, & gaviſi ſunt. Civitates Flandriæ, commer- 4
ciis celeberrimæ in totâ Europâ fuêre: ratio præcipuè ſita eſt in privilegiis & immunitatibus à vectigalibus; perexiguum enim vectigal olim de commerciis ſolverunt. Multæ provinciæ 5
Italicæ, velut Tuſcana, ſeu Hetruria, & ipſa Sereniſſ. Respublica Veneta aliquo-

aliquoties ab extremis famis & inopiæ periculis vindicatæ sunt; dum eos, qui frumenta advehebant, privilegiis donabant. *Thesor. Polit.* Memorat Bodin. *tr. de monoyes. c.19.* referente Besoldo,
6 in Galliâ, ipsos Hispanos mercatores, maximè aliàs odiosum huic nationi populum, qui adferunt frumentum, tantô favore complecti, ut nemo ex judicum ministris ausit capere eum, qui saltim dicat TRAHO DRIDIGO, h.e.
7 *triticum apporto.* Et quis nescit, ipsos Lusitaniæ Reges, cùm angustissimis Regni finibus coërcerentur, nec jura Majestatis suæ commodè tueri possent, nec subditos rodere vellent, mercaturam, quæstuosissimam multisque circa hanc concessis privilegiis ultra centum annos, maximo cum eorum commodo exercuisse. Bodin. *de Repub. lib.6. cap.2. vide locum ex* Bodino
8 *p.m.1016.* Otiosum esset, de Confœderatorum Belgarum negotiationibus, eorumque largiter Societatis Orientalis & Occidentalis Indiæ donatis privilegiis, de quibus infra. *lib.3.* verba facere; quæ si sustuleris, firmissimos earum Rerumpublicarum nervos incideris. Joh. Sibrant. *de jur. pub. Reipub. Lubecens. part.1. sect.2. n.21. & seq.* ubi inter alia: Daß die Niederländischen Städte so hochkostbare Kriege geführet/ und Armaden unterhalten / haben alleine die Intraden/ so sie vom Kauffmann / durch Gottes Segen gehabt/ ein und zugetragen / welches billich allen Regenten die Augen öffenen soll / daß sie über den Kauffmann / deren Städte und Handel steiff halten / und die Commercia durch Privilegia vermehren / & Wilhelm. Wselings/ im Bericht von der Süder-Compagnie in Schweden *de Anno 1626. pag.30.31. in fin.* Die Holländer und Seeländer/ hätten für sechzig Jahren/ ehe der Krieg angieng/ und ehe die Brabander/Flamingen/und Wahlen die Nahrung zu ihnen gebracht/ uñ die Fahrten auff Ost und West Indien/ Africa, Türckey und Italien wol bekant und gebrauchet worden/ kaum die Mittel und Macht / daß sie ihre Dämme und Land unterhalten konten / und nun können sie mit weniger Hülffe der andern vereinigten Provincien, 70. tausent Mann zu Roß und Fuß unterhalten: Ihre Krieges Schiffe/ deren 100. an der Zahl/ ungerechnet. Die Einwohner sind reich und mächtig worden/ ihre Landgüter haben sie von ein auff 3.4. verhöhet/ und ihre Häuser gelten nun fast so viel in heuren uñ vermieten/ als sie sonsten im Kauff waren ꝛc. Quod confirmat Thuanus *lib. 100. histor. p.m.387. pr.* sequentib. verbis:
His opibus ac viribus Batavia & Ze- 9
landia duæ ex XVII. Belgii Provinciis subnixæ, se non solùm tanto bello gerendo, quod totos XIV. [jam verò cùm hæc scriberem, LXXII. annos] cum Hispanis habuerunt, sed ad potentissimum hostem in Belgio debellandum pares præbuerunt; opulentiam autem tantam his regionibus conciliat COMMERCIUM frequens, ob portuum opportunitatem, & Provincialium toto orbe celebratum lanificium, telarum lini, serici textrinam, Phrygioniæ artis industriam, soli fertilitatem, salis, butyri, casei, halecis saliti, ac fumigati copiam immensam, ex quibus extra Provinciam exportatis, plus CC. florenorum cIↃ ad eam singulis annis redeunt. Sed nullâ re magis opulen- 10
tia earum colligi potest, quàm ex immanib. sumtibus, qui in aggerum & collium arenosorum, quibus se adversus maris inundationem tuentur, constructionem facti sunt. Nam Zelandicarum Insularum ambitus cum milliaria quadraginta complectatur, & in singula milliaria radii CCCC. in singulos radios pedes XII. computentur. Pes autem V. florenis æstimetur, sequitur, ut tota illa structura IↃ LX cIↃ. libris Flandricis, hoc est, ter decies centies cIↃ CCCLV. cIↃ. florenorum olim constiterit. Cui adde Domin. Baud. *tr. de Induc. bell. Belg.* Meteran. *in Histor. Belg. per tot.* Unde author Historiæ Ministerii Cardinal. Richelii. *Reminisc. Polit. lib.8. c.55.*

Si commercia, inquit, maximè di- 11
tant regna, nemo ambiget Maritima esse maximi emolumenti, cùm lucrum illîc fiat immensum, & nihilominus

Justum,

Justum. Vix enim terrestre, cujuscunque demum fuerit conditionis, quindecim ad sortem centesimam aut viginti refert, nec tamen per omnia, ubi & multa patrantur usuram redolentia. Mare autem duplicat sortem, etiam aliquando longè amplius; nullâ querimoniæ occasione.

12 Maritimum commercium Respublicas exiguas fecit & opulentas & potentes, unde Proceres & Magnates opibus immensis cumulantur, præter commoda omnigena. Est tamen ratio quæ illud maximè commendet, ut scil. Principes sic mari æquè ac terrâ evadant potentes, qua geminatâ potentiâ, plurimum Majestatis acquirunt, cùm inde metuantur.

13 Frustrà autem suscipietur commercium maritimum, nisi triremium sufficiatur copia, & alia navigia solidissimè compacta, ne opes congestæ piratis in prædam concedant. Princeps igitur potentiæ maritimæ avidus, apud vicinos miram adipiscetur venerationem, si expeditione geminâ polleat, quo-
14 cunque modô irritetur. Cosmus Medicæus, primus Hetruriæ Dux, Politicorum eâ tempestate ferè primus, promptum habebat dicere, Principem nunquam ad summam authoritatem perventurum, nisi conjugium hoc instituat, quemadmodum corpus duobus brachiis remigat.

15 Illa potentia maritima Angliæ summam conciliat authoritatem, quâ si excludatur, impotentiam induat cum egestate. Cùm autem illius curam gerat institutis egregiis, per longum annorum curriculum nihil ipsi desit, adeò ut ardua quæque suscipere vale-
16 at. Numquid hoc ipsô cardine versantur vires Hollandorum, tametsi ipsorum Respublica exiguô lustro mortalium censeatur, ut universam Hispaniæ potentiam sustinere queat? ut supra plurib. innuimus. Id quoq; Conventib. Pisanis & Neapolitanis opulentiam & potentiam conciliavit. teste Jov. *d. l.* Thom. Segeth. *in Comment. de Princip. Ital.* & Saxtell. *de Republ. Gall. lib. 2.*

Magnus Dux Hetruriæ inde nume- 17
ratur inter maximos Italiæ Principes. Et si circumcirca dispiciamus, patebit, omnes nostros vicinos invigilasse commerciis maritimis; meminimus
etiam Henricum Magnum Regem 18
Galliæ, cujus prudentia æquè ac fortitudo Rempubl. restituit, unicè desiderasse, ut commercium Galliæ redderetur, postquam bello Civili esset defunctus. Cui negocio legerat Præsidem Janinum, qui per seriem pactorum Hollandicorum rationem & institutum comercii stabiliendi addisceret.

Nonne Venetiæ studiô commerciorum ad tantam potentiam & opes 19
pervenêre, ut Ovvenus *lib. 2. Epigr. 210.* proclamare conatus fuerit:

Ut mare non nisi aquæ, Cœlum nihil est nisi stellæ:
Sic sunt VENETIÆ, nil nisi divitiæ.

Quis non admiretur Armamentarium seu Arsenale illud Venetorum omnium navalium & armamentariorum, quæ sub Cœlo sunt, amplissimum, solumq; ad reprimendum Turcicæ classis Imperium sufficiens. Lans. *in consult. Europ. pro Ital. p. 876.* quis non suspiciat naviculariorum illum numerum, qui ad Octo millia se extendit. Sed

-- *Si cuncta velim tenui describere versu*
Hic omnes citius nautas celeresq; phaselos
Et simul Adriaci pisces numerabo profundi, Lans. d. l.

Quàm infirma autem hujus Sereniss. Reipubl. initia fuerint, Author domin. Venetiar. *ex Sabell. tradit. p. 1.* Mercaturâ tamen, & præsertim Commerciô maritimo, à parvis principiis adeò crevit, Paul. Jov. *hist. lib. 1. p. 8.* ut hodie maris Adriatici dominam se dicat. Mart. *de* Idut. *p. 1. c. 33. n. 25.* Ant. Vacc. *ad l. 1. ff. de R. D.* Angel. *cons. 290. col. 1. & 2.* Vid. Gryphiand. *de Insul. cap. 20. n. 67. & seqq.*

Ad quem florem per liberum com- 20
merciorum usum venerint Civitates Balthicæ & Hanseaticæ, notum est. Non solùm enim, inquit, Dn. Stypm. *d. l. 1. c. 2. n. 59.* Principes viciniores, qui

qui navigationes infestabant, in officio continuerunt, sed & splendidissimum fœdus pepigerunt, qui posterô tempore in tam eximium decus pervenit, ut ab Impp. in publicis Imperii recessib. confirmatum fuerit. R. A. de Anno 1542. §. demnach. Anno 1548. §. und als erstlich. Anno 1566. §. die Hanse-und See-städte. Anno 1576. §. wir wollen auch ɛc. Bruning. *de var. Univers. specieb. th.17.* Arum. *ad A.B. disc.6. th.10.* Dan. Otho. *diss. de Jur. Publ.* Joh. Angel. Werdenhag. *de Rebus publ. Hanseat.* & alii passim. *vid. nos. hoc cap. n.3.*

21 Imprimis verò populosissimas & celebres reddunt provincias & urbes certa commercia, & eorundem diligens studium. Argumento est, e. g. quod in Turonibus citerioribus Galliæ, commercium & artificium Serici,
22 Francisci I. temporibus institui feliciter cæptum est, & ad hoc usque tempus perseveravit. A. Thuan. *lib. 129. histor. p.997.* Idem circa Lutetiam tentatum, sed non æquè felici successu, quippe cælô adverso. Quanquam Manfredus Balbanius Lucensis, qui rei suscipiendæ Regi Henrico IV. auctor fuerat, nullum non lapidem moveret, ut eam confectu facilem factô probaret, structis ad Blaudi fontem, Madriti in Boloniensi saltu, & ad figulinas ædes Regias bombycum receptaculis. Itaq; & commercii nomine tribunal institutum, in quo ex sacri Consistorii, Senatûs, Rationalium, Provectigalium Consiliariis delecti jus dicerent. Rex, insitâ sagacitate, qui regnum bellis civilibus longô tempore exhaustum videret, & ad supplendum illud non solùm longâ pace, sed liberô Commercii beneficio opus esse, parum profectum auri & argenti prohibitâ exportatione animadvertebat, nisi in iis, qui importationem adjuvabant, strenuè elaboraret. Videbat, serici usum hodiè ita frequentem esse, ut pannorum laneorum frugalis olim & utiliter apud majores nostros usurpatus usus, nunc etiam inter tenues vilesceret, eâque re fieri, ut grandis pecunia in luxum illum, non solùm effunderetur, sed extra regnum, magnô ejus dispendio exportaretur. Itaque optimum factu judicavit Rex, ut & sericum in regno nasceretur, & manu pretium, quod plerumque rem ipsam excedit, in eo remaneret, de serici illius officinis seriò cogitare cæpit; quæ Lutetiæ, Santotô curatore, institutæ sunt, & ubique seri & propagari jussæ alendis vermiculis, quorum semina seu ova quotannis Hispaniâ afferuntur; libellus etiam, ejus jussu, eâ de re vernaculô sermone perscriptus ab Olivario Serrano, Joannis fratre, ut per vulgi manus volitans, artem serici etiam rusticos doceret. Institutæ & aulæorum texendorum officinæ, in S. Marcelli suburbio, operariis è Flandriâ accersitis. Hactenus J. Thuanus. *d.l.* de insigni Henrici IV. in certo hoc serici commercio promovendo studio. Sed pergit modò dictus Illustris autor, ulterius Regis laudatissimi in instaurandis aliis commerciis & artificiis diligentiam perscribere. Eodem, inquit, „ tempore, vasis figulinis albis, æquè ac „ Faventina, nec non versicoloribus, in- „ stauratæ itidem in diversis regni parti- „ bus officinæ, Lutetiæ, Novioduni „ Æduonum, Brissamburgi in Santoni- „ bus; & Vitrariæ Henrici II. temporibus „ ad Germani-fanum, Venetarum æmu- „ latione olim celebres, & posteà ali- „ quamdiu intermissæ, Novioduni iti- „ dem, & majore impendiô Lutetiæ re- „ novatæ sunt. Linificium denique „ Medontæ ad Sequanam institui cæ- „ ptum. Florere autem tûm demûm 23
possunt certa hæc commercia, cùm patrium solum illas merces aut omnes, aut maximam partem, aut sanè potissimas gignit; aut cùm nullibi copiosiores aut præstantiores inveniri possunt. Jo. Boter. *de Orig. urb. lib. 2. cap.8.* Sic solæ Insulæ Moluccæ profe- 24
runt caryophyllum; Sabæa, thus; Palæstina, balsamum; plurimum piper fert Calecutia; Zeilan Cinnamomum. Præstantissimum sal generatur in Cypro; Saccarum in Madorâ; Lana, in quibusdam civitatibus Hispaniæ

niæ & Angliæ; Ebur in India; optimum frumentum in Poloniâ, Prussiâ & quibusdam Germaniæ provinciis. Metalla præstantissima, ut: Cuprum, ferrum, æs, suppeditat Suecia; stannum Anglia; sericum Persia; elaboratissima aulæa Thracia; holosericum Genova, Neapolis; aureas texturas Mediolanum; & si quæ sunt alibi alia præstantiora & elaboratiora; de quibus vid. Tomas Garzon. *piazz. univers. discors. 65.* & Lud. Guicciard. *in Antuerp. pag. 230. cum seqq. & alii.*

25 Ad hunc effectum gaudent etiã nonnullæ urbes hisce privilegiis, ut in earũ potestate, magno cum commodo, certæ versentur merces; non quidem quòd sua ipsarum tellus illas semper effundat, aut ab incolis elaborentur; sed quod vel dominentur finitimis locis

26 ac regionibus, ut Sevilia sive Hispalis, in Andalusiæ regno, quò immensæ opes ex novâ Hispaniâ & Peru advehuntur; aut mari, ut Lisabona, quà neminẽ prætervehi nisi Lisabonensium salvô conductu & veniâ, testatur Jo. Boter. *d. c. 8.* vel quod hoc publica suadeat

27 utilitas; quæ hanc commerciorum restrictionem & coarctationem circa certas merces importandas & exportandas, non violatô gentium jure & naturæ libertate, permittit. Bodin. *1. de Repub. c. 6.* & in specie circa frumentum sic statuére Bartol. Bertazol. 1. *Crimin. cons. 169. n. 1.* Jul. Clar. *5. recept. sent. §. fin. q. 82 statut. 7. n. 1.* Matth. de Afflict. *decis. Neap. 290. n. 9.* Franc. Ripa *de peste cap. nunc devenio n. 127.* Aym. Cravett. *Cons. 909. n. 8. & Cons. 973. n. 45. per l. 1. & 2. C. quæ res export. non poss. l. 2. de Commerc. & merc. & per gloss. in l. si quis post hâc. C. de Ædif. privat.* verb. *solummodo.* Sed de his inferiùs luculentior sese offeret tractandi ma-

28 teries. Denique sunt & aliæ urbes, quæ ex privilegiatâ quâdam concessione vel longâ consuetudine, omnes ferè negotiationes pluribus nationibus perutiles ad se pertrahunt, unde pro emporiis habentur. Boter. *d. l.* Tales sunt, in Oriente, Ormuz, cujus Persiæ urbis Ormuzæ opulentia describitur à Cluv. *in introd. Geograph. lib. 5. c. 15.* Quado *Enarr. Geograph. lib. 2. c. 10.* & Berth. *in Geogr. descript. Reg. Ormuz.* & Malacca. In mari mediterraneo, Alexandria, Constantinopolis, Messina, Genova, &c. In mari septentrionali Antvverpia, Amsterodamum, Dantiscum, Narva: in Germaniâ, Francofurtum ad Mœnum, & Noriberga &c. In his aliisq; pluribus, multi opu- 29
lentissimi mercatores sua commercia, sine monopolii crimine, ut infrà deducemus, exercent; quò finitimi sese deinde conferunt; non tam, quòd ibi cuncta venalia prostent; sed quod vectura commoda habeatur. Ejusmodi 30
autem commoditates censentur, ubi magni & tuti sunt portûs; ubi flumina navigabilia, quæ urbẽ perfluunt & præterfluunt; ubi stagna sunt, alveiq; translati; ubi viæ planæ & securæ. Quapro- 31
pter è doctrinâ Xenophontis, *tr. de Redit;* boni magistratûs erit, ad sublevanda & promovenda commercia, portûs munire, vallis, aggeribusq; obfirmare; Pharos seu speculas nocturnas, in quibus singulis noctib. navigantium bono candelæ accenduntur (prout hîc Lubecæ & alibi in usu) poni curare; mare à piratis repurgare, flumina navigabilia reddere, vias tàm quæ ad montes, quàm quæ per campi planiciem vergunt, munire. In quo studio 32
quidã Italiæ Principes & Respub. maximè sunt negligentes, quorum viæ adeò sunt inæquales & iniquæ, ut profunditate luti non rarò equi & currus impediti immergantur. Hinc mercimonia difficillimè eò transferuntur; & viatores intra triduum minus viæ spacium, quàm alibi unô die conficiunt. Idem videmus in multis Germaniæ & Galliæ locis, præsertim in Xantoniâ, Beaussia, in Burgundiâ, & alibi. Sic usus Postarum tàm publicarum 33
quàm Provincialium & Civitatum Imperii vulgo **Landposten und Stadtposten** Commerciorum conservationem & propagationem gignit, unde tandem ipsorum Reipubl. membrorum conglutinatio exsurgit arctior. Ludov. Hornick. *de jure. postar. c. 14. 19.* & sparsim. Quorum liberum cur-

ſum ob privatum commodum impedire, eſt utilitati publicæ & Chriſtianæ charitati repugnare. Unde ſaluberrimè in Inſtr. Pacis univerſalis cautum & conventum eſt, *ut quæ Commerciorum, eorumque priſtini vigoris præjudicio contra utilitatem publ. inſtituta immoderata Poſtarum inuſitata onera & impedimenta, quibus Commerciorum uſus deterior redditur, penitus tollantur, & provinciis & quibuscunque Statib. ſua priſtina ſecuritas, Jurisdictio & uſus inviolabiliter conſerventur.* Cum quibus coincidunt Receſſus Imperii. *de Anno 1542.* §. Vnd damit man jederzeit Botſchafft habe / Wollen gemeine Stände Ordnung geben / daß derhalben eine Poſt an gelegene Mahlſtadt geleget / unterhalten werde ꝛc. adde Theod. Reink. *de regim. ſecul. lib. 1. cl. 5. cap. 10. n. 138.* Sic ad maris, portuum & navigationum ſecuritatem & opportunitatẽ promovendam, Romani olim ante Tyberim propriũ locum, qui Navalia dictus, habuerunt, ubi Adoleſcentes in Navalib. inſtituti ſunt. Liv. *lib. 3. n. 26.* Ad Ædilium quoque & Quæſtorum curam hæc res pertinuit. Tacit. 4. *annal. ibiq;* Lipſ. Alibi in Jure ſevera Prætorum extant Edicta: de *fluminibus: Ne quid in flum. publ.* Item. *ut in flum. publ. navigare liceat. De ripa munienda. Ne quid fiat ut na-*
34 *vigatio deterior reddatur &c.* At
ſufficiant hæc; non enim noſtri eſt inſtituti, de celeberrimis iſtis regionibus judicium ferre, ſed commerciorum & mercium importandarum & exportandarum commoditates ad augendum & conſervandum Reip. ſtatum indicare. Hoc cùm inter cæteros præter ea, quæ modò adducta ſunt, unô quaſi faſciculo comprehendens multa, egregiè præſtiterit Autor quidam anonymus, natione Gallus, cujus titulus LE CONSEILLER D'ESTAT, OU RECUEIL DES PLUS GENERALES CONSIDERATIONS SERVANTS AU MANIEMENT DES AFFAIRES PUBLIQUES, operæ pretium duxi, hujus verba *ex cap. 42.* huc adſcribere: ſic autem ille:
35 ,, *Quant à la facilité & aiſance du com-*
merce elle depend de pluſieurs cho- ,,
ſes, es quelles il' eſt beſoin de pour- ,,
voir, & premierement pour la com- 36
modité du port & voicture des marchan- ,,
diſes par eau, par terre, par charroy, ,,
ou autrement faudra pourvoir à rendre ,,
les revieres navigables, les ports ſe- ,,
urs, tenir les chemins & paſſages ,,
en bon eſtat, & deñes reparations ,,
& libres des pirats & des voleurs. ,,
Ne permettre aucun monopole, qui 37
puiſſe empecher la liberté du trafic; ,,
ou contraire, ſ'il eſt diſcouuert le cha- ,,
ſtier rigoureuſement, convier les E- ,,
ſtrangers de nous apporter les mar- 38
chandiſes des quelles nous ne pouuons ,,
paſſer, par la deſcharge de daces & ,,
impos, autant que la necesſité de ,,
l' Eſtat le permet. Eſtablir telles Lo- 39
ix aux negoces, qu' il y ait foy & aſſeu- ,,
rance entre les negotiateurs; & en ,,
cas de different, promte & ſummaire 40
Juſtice mesmement en ce qui concer- ,,
nera les Eſtrangers, qui ſe rebutent ,,
de trafiquer en un endroit, non mo- ,,
ins à cauſe de la longueur des proces; ,,
quæ pour la perfidie de ceux du pays. ,,
Et pour ce que la permutation ne ſe 41
peut faire, ſans apporter quelque prix ,,
certain aux marchandiſes, & que l'on ,,
ne peut pas negocier auec toutes ſortes ,,
des gens par eſchange, mais eſt be- ,,
ſoin de ſe ſervir de la Monnoye: il ,,
faut que le prix & eſtimation d' icel- ,,
le ſoit certain & ſtable; autrement ,,
l'on introduiroit la confuſion parmy ,,
le commerce. Mais outre ce, il faut ,,
que le prix & bontè interieure de cette ,,
monnoye, ſojent aisè à recognoiſtre, ,,
non ſeulement au poids, mais à l' oil, ,,
& au ſon, ſi faire ſe peut. Ce qui ,,
ſe pourra faire, ſi l' on reſoud de ne ,,
ſe ſervir du billon ou meslange de ,,
metaux, ſi non autant qu' il eſt ne- ,,
ceſſaire pour remede; l'or & l'argent ,,
pouuant ſuffire pour faire toute ſorte ,,
de monnoye &c. Ainſi donc faiſant les ,,
monnoyes d' un tel metal, & de certain ,,
poids, grandeur es paſſeur, & marque ,,
bien empreinte on forme de medaille ,,
moullée; Comme les Grees, Latins, He- 42
breux, Perſes & Egyptiens ancienne- ,,
ment

"*ment faisojent; il seroit difficile d'*
43 *y estre trempé. Il y a un autre point*
"*lequel diminüe grandement le com-*
"*merce, qui est les mespris que l'on fait*
"*en plusieurs Estats de ceux, qui s'en*
"*meslent, estimant que cette vacation*
"*est vile & sordide; De façon que ceux*
"*qui ont tant soit peu acquis de bien, s'en*
"*retirent aussi tost pour prendre une va-*
"*cation à la quelle le peuple porte plus*
"*d'honneur qu'à cellela.* Hucusque Conseill. d'estat. Huic adde Xenophont. *tract. de rationibus redituum*, seu de proventibus; ubi, quomodo mercatura promovenda sit, prudenter disserit; & eleganter Keckermann. *lib. 1. sy-*
44 *stem. polit. c. 14. p. 246. & seqq.* An autem arcibus & propugnaculis in urbibus exstructis commerciorum libertas & facilitas promoveatur, an verò restringatur? inter Politicos dubium: quod hîc colophonis locô examinabimus. Nos, relictis multis verborum tricis, cum Excellentiss. Hippolito à Collibus *de Increm. Urbium. cap. 6. circ. fin.* dici-
45 mus, mercatores præcipuè ea loca fugere, quæ arcis alicujus præsidio tenentur; quia ea vix unquam sine tyrannide præsumantur. Nam & experientia testatur, ejusmodi Castella & propugnacula oppidorum municipa-
46 lium, non Civitatum Imperialium, quæ suâ libertate fruuntur, nostrâ ætate innumera mala peperisse; quippe ex his velut catenis Commercia, quæ post religionem valdè libertatem amant, restrictiora redduntur, unde adversus oppidanos crebræ militum rixæ & injuriæ sæpius ortæ sunt, neque ullus eâ ex re fructus ad Principes rediit redibitque, præter ingentes sumtûs & subditorũ odia. Casp. Klock. *de Contribut. & Collect. Cap. 9. n. 38. 39.* cum quo coincidunt P. Gregor. Tholos. *lib. 2. de Repub. c. 5.* Scip. Amirath. *lib. 19. discors. in Tac. c. 4.* Melch. Jun. *Q. Polit. 64.* Fürstl. Tischreden Werneri, *p. 1. c. 4.* adde Benj. Leub. *Disquis. planar. Stap. Sax. advers. Magdeb. n. 1508. & seq.* Non enim est potens & felix Respublica, quæ arces habet, & ibi præsidiarios milites, cives verò prædæ hostili exponit. Christoph. Besold. *Class. 2. disput. polit. 7. n. 16.* cùm libertatem locorum præcipuè negociatores sectentur. Alb. 47
Crantz. *lib. 13. Wandal. c. 15.* & Jac. Aug. Thuan. *lib. 114. histor. sub Anno 1595. p. 704.* disserens de Anglorum mercatorum translatâ sede. Omnes enim libertatis jucunditate demulcemur; & perpaucos invenies veros ac opulentos mercatores, Civitates aut regiones durâ servitute pressas inhabitare. Ca- 48
veant itaque Civitatum mastiges, ne tàm de privilegiis iisdem concessis imminuendis, quàm augendis sint solliciti. Utrique enim tàm domino, quàm servo consiliis suis perversis in commerciorum perniciem initis, extremum exitium accelerant. Joh. Sibrant. *p. 1. Jur. pub. Lubec. sect. 2. n. 24. & trib. præcedd. num. Vid. infr. cap. 6. n. 56. hujus libri, & lib. 4. cap. 7. n. 75. 76. hujus tractatus.* Num autem tutius sit, in 49
liberâ Repub. quàm sub regibus & principibus negotia tractare, hîc ventilare supersedeo; cùm utrumque sub pio & justo magistratu fieri possit; id quod commerciis in regnis Galliæ, Hispaniæ & Angliæ efflorescentibus declarat. Wilhelm. Wselings, d. l. von der Süder Compag. *pag. 50.*

CAPUT IV.

De Altera horum Privilegiorum causâ Impulsivâ, Periculorum videlicet, & molestiarum in exercendis commerciis Consideratione & remuneratione.

SUMMARIA.

1. *Respublica continetur præmiis & pœnis. Reipubl. fulcra Præmia & Pœnæ.*
2. *Justis laboribus compensatio tribuenda, quod exemplis demonstratur.*

 3. Inter-

3. *Interest Reipubl. benè merita perpendere & remunerari.*
4. *Variæ molestiæ & pericula Mercatorum terrâ mariq; subeunda enumerantur.*
5. *Commercia sine navigatione exerceri non possunt.*
6. *Navigatio periculosa ob naufragia.*
7. *Quæ Italico carmine demonstrantur.*
8. *Navigatio olim certo tempore concessa.*
9. *Tempore hyemis navigatio periculosa.*
10. *Navigatio prima quæ olim. Et quando mare clausum & apertum, & seq.*
11. *Navigatio secunda quæ? & quo tempore.*
12. *Dicterium & pœna in temerè & intempestivè navigantem.*
13. *Regis Scotiæ Alexandri hac de re statutum & ejus eventus.*
14. *Antiqua hac statuta hodie præcisè non observantur in Civitatib. maritimis.*
15. *Leges favent naufragis.*
16. *Navigationis pericula ob Piratarum incursiones.*
17. *Piratarum notatio nominis, & Synonymia.*
18. *Ob piratarum securitatem naves exploratoriæ ordinantur.*
19. *De Maris Balthici piratis antiquis vulgò* Vitualien Brüder. *Eorumq; supplicio ex Crantz.*
20. *Misera Mercatorum navigantium conditio ob piratarum incursiones ex Quintiliano.*
21. *Periculosa navigatio ob genus mortis miserabile. ex Ovidio & Vegetio.*
22. *Mercatores recensentur inter personas miserabiles.*
23. *Pericula sunt causa immunitatum, quibus gaudent mercatores.*
24. *L.5.§.3.ff.de Jur. Immunitat.*
25. *Aliæ LL. cum hac Immunitate concordantes.*
26. *Claudii Imp. cura & studium circa commercia. Item Neronis.*
27. *An Immunitates & privilegia, quæ in d. l.5. §.3. ff. de Jur. Immun. & alibi in Jure Negociatorib. aulicis domûs Augustæ concessa, cæteris quoq; Mercatoribus magnariis datæ intelligantur?*
28. *Quid circa hunc passum Juris in Gallia.*
29. *Cur Commercia maritima ante alia favore & promotione digna.*
30. *Fortitudo maritima opum maxima.*
31. *Dignitas Equestris Cochlearis, quib. olim in Gallia concessa.*
32. *In Anglia olim Magnarii Mercatores Comitivâ insigniti.*
33. *Quis Mercatorum in benè constitutis Rebuspubl. ordo & locus honoris?*
34. *Mercatorum filii ad Consilia Sapientum admittuntur.*
35. *Apud Cypri Reges in quali pretio Mercatorum Consules.*
36. *In Civitatibus Germaniæ liberis, triplex Civium ordo.*
37. *Opulenta Civitas comparatur malo granato, ob ordinem Civium.*
38. *Mercatores vestimentorum habitu in quibusdam Civitatib. à reliquo populo secernuntur.*
39. *Cur Mercatores in Rebuspubl. præ cæteris in pretio habendi?*

1 SOlon, qui ex septem Sapientibus solus fuit legum scriptor, Rempublicam duabus rebus contineri dixit, PRÆMIO & POENA. Cic. *ad Brut. Epist.12.*

Ce sont les deux pilliers, qui soustinent le monde
A sçavoir le mechant le supplice, & du bon
Le deu honneur, qu' attend vertu pour son guerdon:
Sour eux ce tout & tout ce qu' il contient se fonde.

Et Cassiodor. *lib. 2. var. Epist. 28.* 2
Tribuenda est, inquit, *justis laboribus compensatio præmiorum, quia explorata militia est, quæ immunerata transitur, Athletam populis palma designat esse victorem, sudores bellicos civica corona testatur. Expectant equi præmia sua: & tanta justitiæ vis est, ut nec illis tardius detur laboris præmium, qui sentire non poterant denegatum.* Hinc Xenophon, de Reg. *Quod si metuis Hiero, ne propositis*

sitis ad multa præmiis, magni sumtus fiant: Cogitato, nullas esse merces utiliores, quàm quæ præmiis redimuntur. Vides in Equestribus & gymnicis & scenicis certaminibus, quàm exiguis præmiis ingentes sumtûs multique labores & studia hominum eliciantur.
3 Maximè namque refert Reipub., esse, qui benè merita perpendant, & secundum illa præmia dividant. *Nov. 8. l. fi. C. de stat. & imagin.* quod est justitiæ distributivæ. Aristot. *5. Ethic. c. 2.* quâ nulla unquam Respublica sine maximo dispendio carere potest. Cic. *lib. 3. de nat. Deor.*

--- Quis enim Virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas. Juvenal. *sat. 10.*

Sicut enim Reipubl. plurimùm interest, ne delicta maneant impunita. *l. ita vulneratus 51. in fi. ff. ad L. Aquil. l. 18. §. 1. ff. de judic. l. locatio. 9. §. illicitè. 5. ff. de Publ. & vectig. l. in delictis. 4. §. 2. ff. de Noxal. act.* Sic & non minimum in hoc situm est momenti & emolumenti, ne benè meritis & pro bono communi laborantibus molestiarum remuneratio denegetur. *l. 1. §. 1. in f. ff.*
4 *de J. & J. d. l. fin. C. de stat. & imag.* Si nunc mercatorum molestias & infinita pericula, quæ subire coguntur, paulò penitiùs introspiciamus, quis non eos præmiis & immunitatibus dignos esse mecum asserat? Non dicam modò de salebris & asperitate regionum, vallium profunditate, torrentium impetu, magnitudine sumtuum, incommoditate viarum, tempore vecturæ, annonæ caritate in iis locis, unde merces deportantur, diffidiis nationum, disparitate religionis &c. Silentiô prætereo varias & quotidianas militum & latronum deprædationes, & expilationes vectigalium, & gabellarum inauditas exactiones & impositiones, & hujus generis innumerabilia; quorum aliquot species enarrat Ludov. Lavather. *Homil. 119 in Ezech.* quibus eorum vita & fortuna ab omni tempore, imprimis autem hoc calamitosissimô, est exposita, & tot flebilibus exemplis comprobata. Quod Cic. *lib. 5. in Verr.* his exprimit verbis: Parumne multa mercatoribus sunt necessariò pericula subeunda fortunæ, nisi etiam hæ formidines ab nostris magistratibus atque in nostris provinciis impendebant. Solum maris periculum, cui se toties committere necesse habent, hæc abundè demonstrat. Constat 5
enim, commercia sine navigationis necessitate, uti testis est Ulpianus noster *in l. 1. ff. de Exerc. act.* exerceri haud posse; quare mercator

latum mutandis mercibus æquor arans Ovid. 1. *Trist.*

quanquam *--fallacibus austris*
Et toties cœli deceptus fraude sereni.

quemadmodum conqueritur Palinurus apud Virgil. *Æneid. 5.*

subinde tamen reficit rates Horat. 1.
Quassas, indocilis pauperiem pati. *Od. 1.*

& adversus experimenta pertinax naufragus maria repetit. Hæc autem pe- 6
riculosissima & fallacissima est, *l. Civitas 6. C. de Offic. rect. prov. l.* ob naufragia: quia placidos pelagi vultûs puppibus visis Triton in hyeme non rarò exasperat, procellarum impetu naves exarmatas & pretiosis mercibus onustas ad scopulos & insulas per vada occulta & infesta impellens, quando juxta illud Virgilii *1. Æneid.*

Franguntur remi, tum prora avertit & undis
Dat latus; insequitur cumulo præruptus aquæ mons,
Hi summo in fluctu pendent.

Quod docta Vittoria Columna his Ita- 7
licis depinxit verbis:

Quel altero ingerdo d' acquistar thesori,
Si commette al poter del mar infido,
E di pauura pieno è di dolori,
Trapasse hor questo, hor quel altero lido,
Spessa del irate onde i romori,
Gli fan merce chiamar con alto grido,
E quando ha d' arrichir pui certa speme,
Perde la vita, è la speranza insieme.

Ut hinc verissimè pronunciarint Sapientes, undarum clientulos, qui ani-

 mam

mam ventis committunt, dolato confisi ligno, vix esse

-- digitis à morte remotos

Quatuor aut septem. Juven. *Satyr.12.* Et navigationem ineuntes, eamque mercibus implentes, instanti mortis propinquæ expositos periculo. JC. Paulus *in l.3. ff. de donat. mort. cau.* ex-
8 clamat. Quapropter olim, sicut adhuc hodiè in Italiâ, & Hispaniâ, Montalu. *ad partid. Hispan. l.13. tit.8 part.5.* quem allegat R. Ruland. *de Commiss. p.4. lib.2. c.11. n.16.* non nisi ad certum tempus navigatio, magno cum Reipub. bono mercatoribus concessa fuit. Ben. Stracch. *de Naut. & Navib. p.3. n.1.* idq;
9 per *l. Civitas. C. de Off. rect. prov.* quoniam tempore hiemis, ut ibi inquit Imperator, & prohibitis mensibus navigatio periculosa est & semper incerta, quam rationem etiam sensit Lucas de Penna in *l. quoties. C. de naufrag. n.25.*
10 Dicebatur enim olim navigatio prima, cùm post sævitiam hiemis, quâ mare clausum erat, vere navigantibus primum aperiebatur. Hieronym. in Vit. Paul. ad Eustach. Et tunc primitiæ navigationis Diis offerebantur. Apulej. *lib.11.* P. Merul. *de mari p.139.* De eâ quispiam existimare potest Ciceronem *lib.5. Epist. ad Q. Fratr.* loqui: » *Iidem ajebant nunciare, te primâ navi-* » *gatione esse transmissurum;* nam paulò » ante dixerat: *atque adhuc clausum ma-* » *re fuisse scio.* Iterùm, *tu mi frater, simul* » *ac illò veneris, primam navigationem* » (*dummodò idonea tempestas sit,*) *ne omi-* » *seris.* De eo autem tempore, quo aperiebatur mare, primumque tentabatur ac navigabatur, ita scribitur in Epigrammatibus Græcis:

Οἴγεται ἄρτι θάλασσα, ἐφοπλίζοιτε δὲ νῆας,
Ὥριον ἀκλύστων ἐκτὸς ἄγειν λιμένων.

Item:

Ἤδη καὶ πλώουσιν ἐπ' εὐρέα κύματα ναῦται
Πνοιῇ ἀπημάντῳ Ζεφύρου λῖνα κολπώσαντες.

De eâ & Vegetius ita scribit *lib.4. Post* 11
natalem verò, ut ita dicam, *navigationis, qui solenni certamine publicoq; spectaculò multarum gentium celebratur.* Iterum, *Phenite de cursu*, id est, *post ortum Plejadum à die sextâ Calendarum Juniarum, usq; in Arcturi ortum Plejadum, in diem 18. Calendarum Octobrium secunda navigatio creditur.* Et paulò post de mensibus loquens: *Ex die*, inquit, *tertio Iduum Novembris, usq; ad diem sextum iduum Martii maria clauduntur. Nam lux minima, noxq; prolixa, nubium densitas, aëris obscuritas, ventorum, imbrium vel nivium geminata sævitia, non solùm classes à pelago, sed etiam commeantes à terrestri itinere deturbat.* Turneb. *advers. lib.24. cap.34.* unde Eu-
ripides: Qui temerariè extra ordinem 12
temporum mari se credit, aut insanit, aut mendicus est, aut mori cupit, dixisse fertur. Ex his tribus enim fieri non potest, quin unum saltem verum sit. P. Peck. *ad tit. de Naufr. C. lib.11. L.3. n.3. & 4.* Unde nauta, qui tempore non debitô pelago merces commisit, & navigatum ivit, resque naufragio perempta sit, tenetur mercatorib. ex amissione, non secùs ac si imperitum magistrum navis exercitio præposuisset. *l.3. l. utiq. 16 in fin. l. qui petitorio 36. in f. ff. de rei vind. l.13.* ibi *vel quo non de-*
buit tempore & §. *seq. ff. Locat.* Qua- 13
propter Alexander tertius Rex Scotiæ, cum vel navigandi inscitiâ, vel inopportuno tempore temerè se mari committentium avaritiâ, multa fierent naufragia, & ad hæc accedente piratarum violentiâ, mercatorum ordo propè ad inopiam redactus esset, quæstus causâ suos navigare vetuit. Quod institutum cùm propè annum durasset, ac multorum sermonibus, tanquam publicè noxium, reprehenderetur, tandem peregrinarum mercium brevi tanta vis invecta est, ut non solùm rerum copia, sed pretii vilitas memoriam superiorum temporum superaret. Buchanan. *lib.7. rer. Scot. circ. fin.* Calendarum Aprilis usque ad Calendas Octobris fit mentio in *l. quoties 3. C. de Naufrag. & ibi* Br. & Luc. de Penna.

14 Penna. Qui tamen consuetudini standum esse asserit; & in tempore legem illam non servari, præsertim in civitatibus maritimis. Idem inquit Veron. *in Tr. de servit. rust. præd. rubr. de Nav. c.29.* ait enim, Venetos omni tempore navigare; & Anconæ eandem legem [sicut apud nos, Lubecæ] in tempore nõ servari testatur Stracch. *de Naut. p.3. n.1.* Sic de Hollandis, Anglis, Danis & aliis juxta Islandiam hyemali tempore hærentibus, res est cuivis obvia. P. Merula. *dissert. de mar. p.139.* Hi igitur si postea quassatas naves referent domum, sibi pleonexiæ & temeritatis
15 damna imputabunt. Cùm igitur navigantibus mercatoribus naufragium immineat, meritò LL. horum vitam misertæ, naufragiis consulere & favere studuerunt, ut *t.t. ff. de incend. ruin. naufr. Auth. navigia. C. de furt. c. excommunicationi. X. de rapt. & aliis textib. cum* Stracch. *de navig. n.5.* videre est; cui adde nuper. tract. Fr. Stypmanni *de jure naut. part.3. cap.7.*
16 Est & deinde navigatio mercatoribus periculosissima ob Piratas. Sceleratissimi enim hi maris pulli, vulgò See-haanen/ ut à Septentrionalibus nostris olim nominati, seu potiùs lupi, profugas venantur carinas & expugnant, ceu testatur Ulpianus *in l.3. §.2. ff. de incend.*
„ *ruin. naufr.* nos, inquiens, non minùs
„ in mari, quàm in villâ per latrunculos
„ inquietari ac infestari posse. Eorum
„ etiam meminit JCtus in *l. in rebus 18. ff. Commodati.* Quod enim latrones prædonesque in terrâ, id in mari sunt piratæ, navigantium mercatorum securitatem turbantes. *l.3. §.3. vers. inde Labeo. ff. Naut. caup. stab. d. l. in reb. 18 pr. ff. Commod. l.19. §.2. ff. de Capt. & postl.*
17 *revers.* ἀπὸ τοῦ πειρᾷν à transeundo sic dicti, secundùm Scard. *in Lexic.* Galli Coursaires vocant, sicut & Nicetas κουρσαρίους appellitat, notante D. Gothofr. *in l.10. C. de feriis.* Unde & cum Ulpiano & Latinis Latrunculi marini *c. præterea. 12. caus. 23. q.8.* See-und
18 Meerräuber nominantur. Cui fini naves exploratoriæ & excursoriæ Auß-lag-Schiff securitatem maris explorantes tutantesque, & mare à malis ejusmodi hominibus purgantes haberi solent. Becht. *de secur. & salv. cond. th.128.* De hisce & aliis antiquioribus & insignioribus piratis vid. Thom. Garz. *piazz. univers. discors.145. pag.380.* & nuperrimum tract. Jo. Loccen. *de jure marit. lib.2. c.3.* quib. adde Fr. Stypm. *de Jur. nautic. p.4. cap.18. n.70. & seqq.* & Jo. Gryphiand. *de Insul. cap.31. n.139. & seqq.* De maris Balthici piratis, 19
vulgò Vitualien Brüder vid. Crantz. *lib.9.* Wand. *cap.22. 29.* ubi de eorum supplicio ita: „*Per quam ætatem Cives Sundenses, cùm ad se nihil pertinente bello implicari tentarentur à vicinis, ipsique per mare Vitaliani grassantes, cives ejus urbis in mari crebrius adortos deprædarentur: sumtâ audaciâ, navim bellicis apparatibus instructam, impositis viris nauticis armaverunt, & in communes omnium prædones emisêre Vitalianos. Conseruêre in mari manus, & ipsi Sundenses effecti superiores, navim unam, gregariis plenam ceperunt, inq; urbem suam pertraxerunt. Non sunt inventi carceres, quibus illa multitudo includeretur: didicerunt ab ipsis Vitalianis gregariis, quomodo solerent captos includere mercatores. Vasa, quæ potui aptata sunt, & deinde mercibus etiam cæteris includendis (tonnas vocant) unâ extremitate ad capacitatem humani capitis emittendi perforârunt: exstante capite singulos singulis incluserunt. Ita compositis in ordinem vasis, cùm alterum super alterum ex ordine componerent, donec publico judicio condemnatos extrà urbem productos gladio ceciderunt.* Huc usq;„ Crantz. & Reckm. in Chron. *Lub. p.42.* ad quos studiosum lectorem remitto.
Miseram autem conditionem, quam 20
mercatores ob piratarum incursiones sustinere coguntur, Quintilian. *declam.9.* hisce describit verbis: *Felix navigantium mercatorum conditio, qui procellas modò & sævas tempestatis incursûs & albentes fluctibus scopulos aliaque pericula tantùm maris pertulerunt, ego miser naufragis invideo, captus barbaris manibus, nec tàm nexu catenarum, quàm pondere inundatum carcerem tuli & vincula macie laxavi, &c.*

21 Tertiò denique periculosissima &
calamitosissima est navigatio, ob GE-
NUS MORTIS MISERABILE. Quod Ovid.
Naso *1. Trist. Eleg. 2. vers. 25.* ita elegan-
ter depingit:

Heu mihi, quàm celeri micuerunt nubila flammâ!
Quantus ab Æthereo personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulæ feriuntur ab undis,
Quàm grave balistæ mænia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes:
Posterior nono est undecimoq; prior.
Non lethum timeo, GENUS EST MISERABILE LETHI:
Demite naufragium, mors mihi munus erit!
Est aliquid, fatoq; suo ferroq; cadentem
Insolitâ moriens ponere corpus humo.
Et mandare suis aliqua, & sperare sepulchrum:
Et non æquoreis piscibus esse cibum.

Unde Propertius *lib. 3. de Navi & naufragio.*

Ergò sollicita, inquit, *tu causa pecunia vitæ es:*
Per te immaturum mortis adimus iter.
Natura insidians Pontum substravit avaris.

Idem Navigantium periculum si-
gnificantius exprimit Regius Pro-
pheta David *Ps. 107. vers. 26. 27. &*
cap. 14. Sapientiæ Salomon.
Et quid crudelius, inquit Vegetius *lib.*
5. cap. 4. congressione navali; ubi &
aquis homines perimuntur & flammis,
& pòst alii ferrô interimuntur & saxô,
alii ardore coqvuntur in fluctibus, in-
ter tanta tamen mortium genera (qui
acerbissimus casus est) absumenda pi-
scibus insepulta sunt corpora. In hoc
genere mortis dissentit Religio Me-
22 dici D. Brovvni *sect. 39.* Tot itaque
laborum ac periculorum contem-
platione, negotiantes meritò inter
personas miserabiles connumerari,
docent Alexand. *Cons. 130. lib. 3.* & Be-
nevenut. Stracch. *de mercat. p. 2. n. 38.*
Sunt namque ædepol, quorum vita
per inexorabiles maris infesti procel-
las, latronumve insidias inevitabiles
volvitur, impetu fortunæ inopinatô
fortunas suas amittentes, ut ait Papin.
in l. 4. ff. ut in possess. legat. magis mise-
rabiles, quàm quos hostis circumsi-
det; quippe his honestæ mortis usus,
illis exitium inglorium, veluti Tacitus
in parùm absimili memorat, *Annal.*
lib. 1. ut meritò, qui per mare iturus est,
in mortis periculo dicatur constitu-
tus; quod tamen quo ad juris effectum
ex iis interpretationem capit, quæ tra-
dit Menoch. de *arb. JJ. qq. cas. 61.*

Hæc prædicta molestiarum & peri- 23
culorum cum bono publico conjun-
ctorum exantlatio, magnos incitavit
Principes, ut mercatores tot tantisque
privilegiis & immunitatibus ornave-
rint. Et hoc est, quod Callistratus 24
JCtus ex mente Justiniani Imp. tàm
elegantibus innuit verbis *in l. 5. § 3. ff. de*
jur. immun. *Negotiatores,* inquit, *qui* "
annonam urbis adjuvant, immunitatem "
à muneribus publicis consequantur, "
quamdiu in ejusmodi actu sunt; nam re- "
muneranda PERICULA EORUM, quin "
etiam ADHORTANDA PRÆMIIS ME- "
RITO PLACUIT, ut qui peregrè muneri- "
bus cum periculo & labore funguntur, à "
domesticis vexationibus & sumtibus libe- "
rentur, cùm non sit alienum dicere, & hos "
Reipub. causâ, dum annonæ urbis serviunt, "
abesse. Cui adde *l. 1. C. de Navicular.* 25
seu naucler. lib. 11. quæ ita habet: *Nul-*
lam vim oportet naucleros (qui hodiè
sunt Exercitores, Patroni navium, die
Rehdere. Peck. *ad hanc l. ibiq; Vinnius)*
sustinere, species annonarias deferentes,
nec concussiones, nec aliquod genus incom-
modi, sed venientes & remeantes omni
securitate potiri; X. librarum auri mul-
tâ proponenda his, qui eos inquietare ten-
taverint. his adde. *l. 5. § 3. ff. de Vacat.*
muner. l. 9. § 1. ff. de Decur. l. 1. C. de hæ-
red. Decur. Vertrand. *in lib. sing. de jur.*
liber. c. 28. alleg. Gryph. *de Insf. c. 25.* Et 26
in vitâ Claudii Suetonius testatur,
Claudium Imperatorem multa nova
jura erigendo & introducendo, inter
alia negociatoribus certa præmia &
lucra proposuisse, susceptô in se
damno,

damno, si cui quid per tempestates accidisset. Cæteraque summam mercatorum curam habuisse. Peck. *ad tit. ff. de Incend. ruin. l.3. §. SCtum Claudianis temporibus.8.* Ita sub Nerone, ne censibus negociatorum naves adscriberentur, tributumve pro illis penderent, constitutum. Tacit.*13. annal.* cui adde Tholosan. *lib.29. Syntagm. c.10.* Et naviculariis Immunitates & privilegia plurima indulta, ex legibus nostris probat Gryphiand. *de Insul. c.25. n.66. cum seqq.*

27 Et quamvis Paul. Christinæus *Belgic. decis.106. n.2. tit.63. Vol.3.* distinguat inter negociatores & Biarchos Provisores aulicos, qui ob id, quod in sacro agant comitatu, & annonas Palatinas curent, immunitatem tantùm, cæteris exclusis tribuat; sibimet ipsi tamen constare haut videtur, *dum d. l.* mox *n. seq.3.* eandem immunitatem & mercatoribus civitatum Imperialium haud

28 denegari demonstrat. Inde factum, ut in Galliâ non solius Hansæ Teutonicæ Commercia favore Regis clara sint, sed & præterea Mercatorum in Civitatibus Imperialibus natorum, & actis Lugdunensis tribunalis inscriptorum. Hoc nos docet Anton. Mornac. *in observ. ad l. pen. C. de Commerc. & mercat.* ne scil. in subsidiorum curia εἰσαγωγικὸν ou droit d' entrer Anno 1597. Institutum penderent Mercatores in hisce Civitatibus nati. *Vid. privilegia Regum Galliæ* Francisci I. *& seqq. Civitatib. Imperialib. Germaniæ earumq́; Mercatorib. concessa & in fin. Tract. huj. annexa. sub lit. J.* Taceo, quod cum Rob. Maranta, Contio, Cujacio, Dionys. Gothofredo, & cæteri juris Interppr. in eo coincidant: immunitatis in hac *l.5. §.3.* concessæ, non eos tantùm mercatores, qui annonæ urbis deserviunt; sed & cæteros, qui majorem substantiæ partem in naviculariam aut mercaturam exercendam contulerunt, participes esse debere. Vid. *Dd. ad d. l.5. §.3.* nec inclusionem unius esse exclusionem alterius, præci-

29 puè in subordinatis. Hoc quoque prudenter docet Le Conseiller d Estat, *d. p.1. chap. 42.* his verbis: *Le ,, commerce de la mer est le plus util en un ,, estat, & à quel on deuroit attacher plus ,, d' honneur, que l' on ne fait parmy nous. ,, Car si en tous estats on a trouué bon de ,, convier les subjects par des bien faicts, ,, & de l' honneur aux actions plus peni- ,, bles & hazardeuses, les quelles pouuoient ,, estre utiles au public, cellecy estant de ,, cette qualité, l' on deuroit proposer & ,, rendre plus d' honneur à ceux qui s' en ,, mesleroient.* *Et si la Noblesse a pris son* 30 *fondement du courage des hommes & ,, de leur valeur; il n' y a vacation en la ,, quelle il en faille tant qu' en celuy; l' ,, on n'a pas à combattre les hommes seu- ,, lement, mais quelque fois les quatre ele- ,, mens ensemble: qui est la plus forte preuue ,, que l'on puisse faire de la resolution d' ,, un homme.* Unde ante sexcentos & 31 quod excurrit annos, veteri Gallorum institutô, apud illos nata dignitas equestris, quæ Cochlearis dicebatur, & illis tantùm deferebatur, qui in mari & navigationibus virtutem suam præ cæteris bono publico probassent. M. Zuer. Boxhorn. *apolog. pro Navig. Holland. advers. Pontum Heuter. pag.5.* In Angliâ olim Mercatores magnarii 32 & Comitivâ dignitate insigniti fuêre. Ita enim Henr. Spelman. *de Constitut. & Decret. in re Eccles. Orb. Britann. circ. ann. Christi 928. pag.406.* *Si Massere ,,* h.e. *Mercator ter magnum mare trans ,, fretaret ob proprium negocium suum, is ,, ipse fuit deinde Taini* (h.e. *Comitis ma- ,, gni prorsus nominis & pretii) dignus re- ,, ctitudine.* Et mercatoribus privilegia ,, concedi propter hæc & alia pericula, tradit Rebuff. *tit. de Mercator. minut. vendent. n.9. fol.497.* quem allegat Arismin. Tepatus. *Compend. decis. & sentent. jur. tit. 366.* Unde & mercatorum 33 ordo in benè constituta Republica statim pôst togatorum & Doctorum collocatur. Jo. Bodin. *lib.3. de Repub. cap. 8.* Idem Francisci Patritii judicium: Qui honestam, ait, mercaturam exercent, ex quâ se familiamque suam optimè alunt, & in difficultatibus temporum Reipub. adsunt; grati itaque Principibus sunt, & post doctos viros reiq; mili-

militaris ordinem, tertium locum tenent. Unde Xenophon *de reditibus*, ait: Esset etiam utile & honestum, mercatores & naucleros locô magis honorato in consessibus ornari &c.
34 Et mercatoris filium à consilio Sapientis, si ad id Lex genere nobiles vocet, non excludi posse, docet Pac. Scala, *tract. de Consil. Sapientis. lib. 1. cap. 8.*
35 In quali autem pretio mercatores apud potentissimos quoque Reges olim habiti, colligere licet ex Platinæ relatione, dum *in vitâ* Gregorii II. *Papæ* ita scribit: ***Mercatorum Genovensium Prætorem seu Consulem, & Venetorum quoq; dicunt, utriq; Bailum, dum adesset Coronationi Petri, Regis Cypri, qui Petro patri suffectus Famagustæ coronatus est, & dum pompam duceret, tanta inter hos Prætores contentio orta est, quis ad dexteram Regis esset, ut, tumultu subitò exortô, Genovenses fuerint pulsi, & partim interemti, Rege magis in Venetos, quàm Genovenses***
36 ***inclinante.*** In nostris Civitatibus Germaniæ ordo civium ratione statûs & dignitatis reperitur triplex: 1. Senatorius. Alter Mercatorum nobiliorum. 3. Mechanicus sive Opificum. Cujus ordinationis fundamentum desumtum est ex Reformat: **Guter Policey zu Augspurg** An. 1530. vers. **Nachdem in Städten gemeiniglich dreyerlei Bürger und Einwohner/ als 1. gemeine Bürger und Handwercker / 2. Kauff- und gewerbs Leute/ und 3. andere / so im Rath/ von Geschlechtern oder sonsten gutes Herkommens seyn / und wie sich dieselbe**
37 **kleiden sollen.** Unde opulenta & magnifica civitas à LXX. Interpretibus ad locum Ezechielis *c. 29. vers. 10.* (*Mater tua, quasi vinea in sanguine suo super aquam plantata est: ubi LXX. legunt: ὡς ἄνθος ῥοᾶς, sicut flos mali granati*) malo granato comparatur. Ut enim in hoc malo, sub uno corticis complexu plurima grana inter se uniuntur, eaque suis quæque loculis ordinatè inserta, folliculisque & membranulis discreta continentur: ita in benè constitutâ civitate cives omnes, qui, quà cives sunt, ejusdem quasi coloris participes existunt; variis tamen locis tribuuntur, ut vel liberalibus & viro nobili dignis muneribus se impendant, vel mercimoniis vel mechanicis sellulariisque opificiis, ut cujusque status vel fortunæ exigunt, suis quique locis, foris, vicisque contributi & collocati. Jo. Steph. Menoch. *de Repub. Hebr. lib. 7. cap. 10. n. 7.* Ideoque & hoc 38
speciale mercatorum privilegium est, quod vestimentis, quibus à fece populi secernantur, uti possunt; veluti cingulô, dummodò decem florenorum pretium non excedat. Item holosericô, byssinoque amiculo, cum spintere seu fibulâ aureâ, ut probant statuta specialia Caroli V. *Imp. Anno 1530.* Vid. Adam. Contzen *lib. 8. Polit. c. 14. fol. 660. & seqq.* Additur autem à Sanio- 39
ribus Politicis ratio, cur in Rebuspubl. Mercatores præ cæteris in pretio habendi, nimirùm, cùm lucrum & honor, & è contrario paupertas & ignominia, plerumque in Rebuspubl. tumultuum, seditionum & mutationum sint causæ, idcircò, ut ejusmodi casûs vitentur, præcipuè populo, tùm etiam Mercatoribus honoratis omnis generis adminicula suggerenda sunt, ut in urbe lucra crescant, novæ artes introducantur, inventarum utilitates augeantur: Negociatores exteri honore afficiantur, iisdem occasio contrahendi sæpiùs per Immunitates & vectigalia, exigua præbeatur; nundinæ & mercatûs instituantur, Mercatores Cives in pretio habeantur, tùm quod Cives sint, ex quorum numero Senatores cooptantur, tùm quod opificibus & plebejis, quod agant subministrantes, reddant propter lucrum quotidianum quietiores, minusque in Republ. seditiosos. Ludovic. Septal. Patricius. Mediolanens: *in suo aureo tract. de Ratione Statûs. lib. 7. cap. 19.*

Caput

CAPUT V.

De

Causa Efficiente; Qui scil. Privilegia & Immunitates circa Commercia constituant. Ubi de Nundinarum, Mercatuum, Emporiorum, & Juris stapulæ seu sistendi erectione & fundatione, & quomodo hæc Jura Consuetudine & Præscriptione acquirantur.

SUMMARIA.

1. *In omnibus negociis consideranda causa efficiens.*
2. *Mercatura alia Solennis, alia stata.*
3. *Jus Commercii, nundinarum, & Emporii à Summo Magistratu dependet.*
4. *Jure Sax.* Soll man keinen Marckt auffrichten ohne verwilligung des Königs.
5. *Chirothecæ apud Saxones cessionibus immobilium adhibitæ; ut Calcei exuti ap. Hebræos.*
6. *Signum fundati Mercatûs in Saxonia olim erectio Crucis, postea statua Imperatoris.*
7. *Rolandi statua designat forum publ. & unde illa.*
8. *Vocabulum* Maahlstadt *unde?*
9. *Juris Cæsarei & Saxonici in fundandis Emporiis convenientia & paritas.*
10. *Erectionis nundinarum & Mercatuum publicorum, cum condendæ Civitatis Jure paritas. Quod utrumque soli Imp. competit.*
11. *Status Imperii Jus Civitatis dare non possunt. Exemplo Comit. Mansfeldæ.*
12. *Civitatib. Imperator formam suam concedit.*
13. *Otho Magnus Imp. Civitati Magdeburgensi Jus Emporii & stapulæ concessit.*
14. *Nundinæ Francofurtenses ab Impp. Frid. II. Ludovico V. & Carolo IV. concessæ, auctæ & confirmatæ.*
15. *Lipsienses Nundinæ à Maximiliano I. Carolo V. & Ferdinando III. confirmatæ.*
16. *Hanseaticis Civitatibus ab Impp. Emporia confirmata.*
17. *Imperatores antiqui Romanis Jura Emporiorum dederunt: quod idem & Senatus fecit.*
18. *Reges Galliæ mercatûs publicos variis immunitatibus dotarunt.*
19. *In Hispaniâ non nisi privilegiô Regiô nundinæ constituuntur.*
20. *Respublicæ & Principes absoluti eâdem jura foralia constituendi authoritate pollent.*
21. *Serenissimæ Venetæ Reipubl. Sublimitas.*
22. *An Pontifex Rom. Jus Commerciorum universale sui juris dicere possit?*
23. *Hugonis Grotii laus & Eruditio.*
24. *Wilh. Wseling judicium, de hac potestate Pontificis.*
25. *Attabalibæ Regis Peruviensis judicium de Donatione Pontificis.*
26. *Navigatio prima Hispanorum in Africam illis nullum Jus singulare Commerciorum ibidem tribuit.*
27. *Mercatûs publicos absq; permissione summi Magistratus non licet transferre, & quidem ex causa.*
28. *Mercatûs publicos & nundinas Imperator non nisi auditis vicinis concedit.*
29. *Quæ hujus ratio.*
30. *Idem obtinet in Gallia.*
31. *Nundinarum solennium, & mercatuum vulgarium in Constitutione differentia.*
32. *Mercatûs parvi vulgo* Wochenmärckte *quomodo constituantur.*
33. *Hi Mercatus certis circumscribuntur legibus.*
34. *Forum frumentarium, sed non Jus stapulæ propriâ authoritate constitui potest.*
35. *Num consuetudine, patientiâ, & præscriptione Jura foralia acquiri possint?*
36. *Negativæ assertores.*
37. *Affirmativa verior.*
38. *Consuetudinis quanta vis.*

39. Praescriptionis Immemorialis vis & efficacia.
40. Praescriptio Immem. habet vim privilegii.
41. Praescriptio Immem. justus acquirendi regalium modus.
42. Imp. potest etiam abrogare Nundinas, quod variis exemplis probatur.

Visis & perpensis, quæ ad commerciorum immunitates concedendas permovent & inducunt, proximum erit, de his, qui eas constituunt largiunturque, agere. Docet
1 etenim ratio, omnium rerum optima & rectissima arbitra, in omnibus & singulis negotiis, imprimis intuendam & considerandam esse causam efficientem & finalem. *l. penult. ff. ad Exhib. l. 1. Cod. de Condict. ob caus.* Cravett. *cons.*
2 *137. n. 14.* Est itaque communis Doctorum sententia, Jura foralia, nundinas, mercatûs publicos, Jura Emporii (quæ à Keckerm. *lib. 1. system. Polit. c. 14.* dicuntur Mercatura solemnis, seu Panegyrica, differens à Mercatura stata & in genere absolutè consideratâ) & quæ ad illorum spectant privilegia, ne-
3 minem, nisi summum Principem, & qui jura Principis habent, ut sunt alii Reges, Principes & Respublicæ, superiorem non recognoscentes, constituere posse, cùm hoc sit de regalibus, & quidem majoribus, quæ non, nisi à supremâ Majestate dependent. *l. 1. ff. de Nund. l. un. C. eod. ubi* Sichard. *Novell. 6. c. 2.* Dn. Reinking. *de regim. sec. lib. 2. class. 2. c. 8. n. 19.* Bodin. *de Repub. lib. 1. c. 10.* Menoch. *cons. 302. n. 31.* Paurm. *lib. 1. de jurisd. Imp. cap. 2. n. 2.* Matth. Steph. *p. 1. de Jurisd. lib. 2. memb. 2. n. 114.* Anth. Thesaur. *decis. Pedem. 264.* Andr. Knich. *encyclop. cap. ult. propè fin. Et* Epops. *contr.* Dauth. *fol. 97.* Besold. *de jur. Maj. c. 8. n. 10.* Petr. Ant. de Petr. *tract. de potestat. Princ. c. 10. sub n. 28. vers. 219.* Henr. Bocer. *de Regal. c. 8.* Georg. Obrecht. *disp. de Regal. θ. 191.* Regn. Sixtin. *de Regal. lib. 1. c. 6. n. 32.* Dom. Arum. *vol. 1. dis. Acad. 30. th. 26.* Joh. Limnæ. *lib. 2. Jur. pub. cap. 9. n. 130. cum seqq.* & noviss. Casp. Klock *de Contrib. c. 3. n. 76. cum ibi alleg. Dd.* Benj. Leuber. *in sua disqu. planaria stapulæ Saxonicæ contr. Magdeburgens.*
4 *n. 9. & mult. seqq.* Concordat jus Saxonicum Landr. *lib. 1. art. 26. & lib. 2. art. 36.* Man soll keinen Marckt auffrichten ohne wissen der hohen Obrigkeit / und ohne verwilligung des Königes. *& gl. ad art. 66. lib. 3. Eod. n. 2.* Auch mag man keinen Marckt hegen / ohne des Richters Laub / ja daß solches des Reiches Wille sey / soll der Keyser seine
rechte Hand zeichen (Chirothecas 5
enim, quas apud Saxones donationibus & cessionibus rerum immobilium adhibitas fuisse, sicut calceos exutos apud Hebræos; teste Lavather. *homil. 22. in lib. Ruth. pag. m. 87.* ex multis diplomatibus Saxonicis constat) dessen zu Urkundt auff die Stadt dar senden.
Imò, in ejus rei signum crux in foro 6
posita est; cui posteà Statua Cæsaris successit. Ita enim text. & gl. ad d. *art. 9.* Das ist noch das Urkundt / wann man eine neue Stadt bauet / oder Marckt machet / daß man dann ein Creutz setze auff dem Marckt / durch das man sehe daß Weichfriede (Stadtfriede) da sey / und man henckt auch da des Königes Handschuch daran / daß man darbey sehe / daß es des Königes Wille sey. Jo. Gryphiand. *de Weichbild. Sax. c. 74. n. 8.*
Et Rulandi statuam (non à fabuloso 7
Rulandi Caroli M. ex Sorore nepotis nomine proprio; sed appellativo Rügeland / composito ex vocabulo Rüge / quod est veteri idiomate Germanô Causam proponere & re benè cognitâ in districtu pronunciare) in ejus demonstrationem in Saxonicis Civitatibus positam fuisse, tradit Conring. *dissert. de Reb. German. n. 72.* Ut ita Statua Rulandina significet signum, per quod notatur, ibi esse Forum publicum, Jurisdictionem, Locum Justitiæ, territorium, seu ut suô idiomate vocârunt MALLUM publicum. Eine
Machlstadt / da man frey Keys. Gericht 8
hält. Mallus autem, authore Joh. Gerhard. Vossio. *de Vitiis Sermon. lib. 2. c. 12.* est à Saxonibus antiquis: quibus Mael cùm generatim, tùm particulatim notat congregationem, conventum, tùm particulatim cætum publicum,

cum ad majores causas decidendas.
Inde & Mittags und Abendmahl. Und
9 kombt also das Sächsische Recht/(verba
sunt Martini von der Meden/ im Hamburgs
Gegenbericht / die Stafelger.
betr. *p.15.*) mit dem Keyserlichem gemeinem
Recht hierin gantz überein/ und zwar
in vier Stücken/ so allhier zugehören / 1.
Daß ohne des Reiches Erlaubnüß kein
Jahrmarckt zu hegen *t.t.ff.& C.de Nund.*
2. Daß nicht einer oder mehr den Kauff
des Marckts soll setzen / bey Straffe 50.
℔.Goldes. 3. Daß auch die Richter/die
das ungefordert und ungestraffet lassen/
40. ℔.Goldes Wetten/*tit.C.de Monopol.*
4. Daß man auch des Korns Werth
nicht theurer noch höher setzen soll/ denn
als es Gott setzet. *l. Impp. ad l. Jul. de An-*
10 *non.* Hæc *gl. d. loc.* Ex quibus juris
Weichbl. verbis expresè colligitur,
quòd Imperator sit, qui singulari mandatô
& solennitate tale jus mercatûs,
item sistendi, & stapulæ mercatoribus
aut civitati mercatorum concedat;
absq; cujus speciali privilegiô hoc nullatenus
acquiritur. Namq; eandem
paritatem habet, quæ observatur in
condendâ civitate. Et enim juris est
manifesti, Cæsaris hanc esse potestatem,
& pertinere hoc ad ejus splendorem,
ut ipsius autoritate civitas Imperii
condatur. Ita de Cæsare est *text. in l.1.C.
Metrop. Berith. lib.11.* Casp. Valasc. *l. imperium,
n.73. ff. de Jurisd.* Et quæ sine Imperatoris
autoritate construitur Civitas,
aut cui jus Civitatis datur, quod
JCti vocant, spiritum & vitam dare
civitatibus, Stadtrecht geben / privilegia
civitatis non habet. Innoc. *c. cum*
11 *ab Ecclesi. n.1. de off. ord.* Unde cùm
Albertus, Comes Mansfeldiæ, propè
Islebiam vicum quendam jure Civitatis
donare vellet, Maximil. I. mandato
inhibitorio id fieri prohibuit Ao.1514.
die 6. Febr. Cujus hæc in specie verba
fuere: Wann nun dir/noch jemand andern
nicht geziemet / Stadtrecht oder
anders/daß der hohen Obrigkeit anhanget/
ohne sonderbare Erlaubnüß auffzurichten.
Sic & nullatenus ibi est
jus Nundinarum, sistendi, stapulæ,
aut emporii, ubi id non singulariter
concessit Imperator. Et quale jus 12
Imperator Civitatibus indulget, talem
quoque inde habent Civitatis formam
quoad statum, servam aut liberam;
mixtam aut planè liberam, ac
quoad commercia Emporialem, aut
saltem in nundinis annuis consistentem.
Sic Magdeburgenses, eorumq;
juris stapulæ defensores, astruunt, Im- 13
peratorem Othonem Magnum Magdeburgum
ita fundasse, ut non modò Civitas
esset libera & franca; sed eidem
& mercatûs & Emporii jus præ omnibus
aliis in fundatione donâsse; &
quidem ita specialiter, ut omnes &
singuli ejus provinciæ homines frumentum
illuc deferre, nec aliô locô
divendere, cogantur, daß das Korn
im Stifft Magdeburgk nirgends dann
zu und von der Stadt seyn und gehen
soll/ Marpurg. *Cons. 17. n.7. vol.4.* & responsum
speciale Giessens. *in hoc pto
de an.1613.* Cui Stapulæ juri se novissimè
acriter opponit Leuber. in disquis. planaria
Stap. Saxonicæ. Sic Fridericus II. 14
Imp. An.1219. Privilegium Nundinarum
Francofurtensib. dedit, eosque
omnes & singulos ad illas venientes in
suam & Imperii protectionem recepit.
Idq; privilegium confirmavit Ludovicus.
V. decretô An.1330. promulgatô,
in quo & securitatem turbantibus, certam
pœnam, & modum eos ad pœnam
trahendi & puniendi definivit, omnibus
etiam subditis & Vasallis Imperii, ut
Francofurtenses in capiendis hisce delinquentibus
strenuè, & quantum fieri
potest, adjuvent, severè injunxit. Insuper
Carolus IV. ultra confirmationem
hujus privilegii novum addidit, Cives
ac peregrinos Mercatores & alios concernens;
quod licet sint à judicio Aulico
per Banni sententiam proscripti aut
proscribendi, sicq; ubivis locorum, ubi
modò offenduntur, ipsorum personæ
pariter ac bona possent arrestari, tamen
si accesserint hasce nundinas per integrum
hocce tempus, imò octodecim
diebus ante, & 18. diebus post nundinas,
si permanserint in territorio Francofurtensi,
debeant esse sub protectione
Imperii Rom. & Imperatoris, ut neq;

D à Ju-

à Judicio Imp. aulico neq; ab ullo alio judicio, vel per mandata, vel Interdicta, vel Bannum vel arrestum, ullum aliquod detrimentum iis inferri possit ac debeat. plura de harum nund. Institutione *vid. ap.* Goldast. *tom.3. const. Imp.constit.1. &* Fritsch. *de jur. Nund. c. 4.*
15 *n.19.& seqq.* Sic Confirmatio Privilegiorum Lipsiensium nundinarum à Maximiliano. I. An.1497. & 1507. facta, & ad omnes & singulos mercatores & alios cujuscunque dignitatis, status & conditionis sint, ex quocunq; regno, provincia aut territorio accesserint, extensa. Quod Carolus V. An.1529. & denuò 1547. ut & Ferdinand. III. An. 1638. suis diplomatibus roborârunt. Plura Exempla Civitatum quæ Jure Nundinarum privilegiatæ sunt, vid. ap. Frisch. *d. tr. Cap. 4. n.22. & seqq.*
16 Sic celebriora Emporia Hanseaticis Civitatibus concessa sunt ab Imperatoriâ Majestate. Dn. Arum. *vol.1. discurs.*
17 *Acad.30 th.26.* Sic olim Servius (ut à recentioribus ad antiquiora recurram9) etiam festi & mercatûs celebrandi ritus constituit. Halicarn. *lib.4.* Et Alexand. Imp. negotiatoribus ut Romam volentes concurrerent, maximam dedit immunitatem. Ælius Lamprid. *in ej. vitâ.* Senatus Rom., penes quem tunc jura Majestatis erant, jus nundinarum cui voluit tribuit. *Plin. lib.5.* Et ipse Claudi9 Imperator Jus mercatûs in sua prædia à Coss. petiit. Sueton. *in vit. Claud.* Bris-
18 son. *lib.1. Antiq. c.15.* Sic in Gallia, ex Cõstitut. Ludovici XII. de an. 1512. Les Foires & Marcher publiques ne se peuuent eriger, que de l'autorite du Roy. Mr le Bret. *de la souuer. du Roy liv. 4. chap.13.* Choppin. *lib.3.* du Domain. *tit.12. rubr. des Foires.* Extant Philippi VI. Regis des Foires de Champaigne & de Brie. Henrici II. des Foires de S. Denys rescripta. Quatuor etiam nundinis Lugdunensibus immunitates Reges Galliæ plures tribuerunt, prout privilegiorum rescriptis & edictis Regum confirmatũ exstat justũ volumen, quod privilegia docere poterit; hic liber excusus ab Antonio Gryphio Lugduni, An. 1574. Titulus, Edicts & ordonances des Foires de Lyon. In quibus libera omnium nationum & populorum datur his temporibus Lugduni negociandi licentia publica, adhibitâ fide, exceptis nominatim à Ludovico XI. Anglis, seu Britannis, ut antiquis Galliæ hostibus. P. Gregor. Tholos. *Syntagm. Juris lib.25.*
Cap.4.n.6. In Hispania Franchæ feriæ, & 19
mercatûs publici non fiunt, nisi ea sint ex privilegio Regio in libro de lo Salvado, appositi & concessi; ut sunt Medinæ, & similibus locis. Alphons. de Azeved. *tom.6. ad Const. Hispan. lib. 9. tit.20. L.1. cum seqq.* Gregor. Lopez. *in lib.3. tit.7. Constit. part.5. gloss. mercados. & gloss. per su privilegio.* De quo exstant edicta Ferdinandi & Isabellæ
de Anno 1480. Sic Reguli, Duces, & 20
Respub. absolutæ ejusmodi jura foralia suis subditis jure concedunt, ut de Principibus & rebuspub. Italiæ scribit Marcell. Donat. *in dilucidat. Sueton. cap.14.* quia nihil vel parum abest, quin omnia, quæ ad Imp. potentiam & supremæ eminentiæ signum pertinent, ad ejusmodi Principes & respublicas extendantur. His etenim Regalia & jura Majestatis proprio jure quoque competunt. Regn. Sixtin. *de Regal.*
lib.1. c.4. n.15. & seqq. Et dicuntur Im- 21
peratori similes; ut de Serenissimâ Repub. Venetâ docent Socin. Jun. *Cons. 100. n.11. lib.2. & Cons.37. n.1. lib.1.* Ripa in *rubric. de Rescript.* Cardinal. Mantic. *Cons.188. n.26. lib.1.* M. Anton. Peregrin. Eq. S. Marci *de jur. Fisci. lib.1. tit.2. n.69.* Besold. *diss. polit.2. Class.1. θ. 25.* Castal. *tr. de Imp. q.54. n.9.* Gomez. *in §. fuerat. n.5. Instit. de Action.* Arnis. *de jur. Maj. lib.1. c.2. n.4.* Paris. *Cons.2. n.12. 15. lib.2.* Author der Politischen Schatzkammer *lib.2. discur.12.* & Mantuan. *lib. Gymnas. schol.5. scribit: Veneti internis suis funguntur suô jure; neminem superiorem cognoscunt, nisi solum DEUM; prout etiam in eorum monetis scribitur SOLI DEO, vel Sibi soli, ex quo miraculosissima eorum civitas fundata est mari.* Quicquid etiam horum libertati contrarium differit Jo. Limnæus, & alii; refutati nuper à Dn. Grasvvinckel, *in suâ libertate Venetâ.* & Jo. Gryphi-

and.

and. *de Insul. c. 20. à n. 65. usq. 80.* Unde etiam Duces Venetiarum dicuntur AMICI Imperii Romano-Germanici, & ipsas VENETIAS REGNI titulo à Cæsaribus condecoratas, docet Clariss. Conring. *de Finib. Imp. Germ. cap. 10.*
22 *fol. 132.* Poteſt hîc non incongruè quæri: *An Pontifex jus commerciorū universale sui juris dicere possit?* Allegāt etenim Lusitani jus navigandi & commercia exercendi ad Indos, etiam arcendo alios, sibi donatione Pontificis Alexandri III. esse acquisitum, quod tamen doctissimè & gravissimè re-
23 futat Hugo Grotius, Vir, ut ab ipso Joh. Seldenio adversario *in mar. clauſ. cap. 2.* describitur, acuminis & omnigenæ doctrinæ præstantiâ incomparabilis, in *suô tr. de mar. liber. Cap. 3.*
24 *6. & 10.* De quibus ita Wilh. Wselinx, im Bericht von der Süder Compagn. in Schweden / *p. 58.* Ich weiß auch nicht / daß hiegegen etwas gesaget werden könte / als daß der König von Spanien ein sonderbares Recht an den Ländern in Asia, Africâ und Americâ fürwende / sich auff des Pabstes von Rom geschenck und die erste Entdeckung ziehend und
25 fundirend. Was aber des Pabstes Beschenckung anlanget / darauff reimet sich gar wol die Antwort des Attabalibæ, Königes von Peru; Als von den Spaniern gesagt worden / der Pabst hätte ihrem Könige sein Land verehret: Daß nemblich der Pabst ein grosser Narr seyn müste / daß er einem andern das schencke / welches des dritten Eigenthumb ist. Dieß mögen wir wol mit recht sagen / wie kan uns der Pabst nehmen / was uns Gott und die Natur gegeben hat? hätten wir ihn hierüber zu einem Scheides-mann erkorē / oder seinem Urtheil unterworffen / könte es einen Schein haben: Aber / weil wir ihn nicht kennen / und so grosse Gecken nicht seyn / daß wir / die Gott in Freyheit gesetzet / uns seiner Tyranney und Schlaverey zu unterwerffen gesinnet / weil ihm auch das geringste Recht an den Landen nicht zukōmet / wie kan uns dann seine beschehene Verschenckung schaden / hindern und ver-
26 kürtzen. Hactenus Wselinx, ubi & seqq. eleganter demonstrat, primam navigationē seu inventionem horum locorū Hispanis nullum jus singulare comercia tractandi, arcendo alios, concedere. Quô studiosum lectorem remitto. Ut autē ad speciale jus nundinarum constituendum revertamur, expediti juris est, quòd, quemadmodum nundinæ annuæ (quæ quomodo à jure stapulæ & Emporii differāt, suô locô deducemus) non rectè absque permissione summi magistratûs (quod tamen hodiè parùm observari notat Keller. *de Offic. Jurid. Pol. lib. 2. c. 13.*) instituuntur; sic rectè & cum privilegio institutas, haud liceat 27
transferre. Matth. Steph. *de Jurisd. lib. 2. p. 1. c. 1. n. 100.* Exceptô tamen Principe, qui mercatum alicui oppido vel civitati concessum, in aliam, præsertim ex causâ, poteſt transferre. M. Ant. Natt. *Conſ. 511. & seqq.* Anth. Tessaur. *d. decis. 264. n. 3.* ne tamen talibus publicis commodis quid impedimenti aut nocumenti improvidè objiciat Imperator, tàm cautè in eo procedere solet, & usus quoque communis id obtinuit, quòd Cæsar nunquàm alicui nundinarum 28
talium, aut mercatuum publicorum jus dare consuevit, nisi prius adjacentibus & vicinis Civitatibus & pagis, aut eorum dominis, quorum interesse posset, auditis. Gail. 2. *obſ. 69. n. 24. & 25.* Ideò, quòd ejusmodi jura mercatûs & 29
nundinarum sint prædiaria & patrimonialia; quæ jus gentium stabilivit; ideòque nec à Principe concedi possint invitô illô, qui anteà habet; ut inquit Rhenat. Choppin. *de leg. Andegav. lib. 1. c. 43. n. 9.* Deinde, eò quòd futurum sit, ut per concursum ei indirectò noceatur, & mercatus in plura loca divisus diminuatur; quod pati neutiquam cogitur, qui jus mercatûs anteà obtinuit; ut annotavit Tessaur. *d. decis. 264. n. 5.* Choppin. *d. l. n. 8.* Id- 30
circò etiam hodiè in Galliâ privilegium nundinarum à Rege impetratum ad Ballivos vel Senechallos dirigitur, ubi, auditâ intercessione vicinorum omnium, ex literis regiis jus nundinarum admittitur. Gothofr. *ad l. 1. ff. de nund.* Einsidl. *tract. de regal. cap. 2. n. 2.* quib. add. Fritsch. *de nund. c. 4. n. 66.*

& seqq. ubi prolixiꝰ hæc omnia tractat.
31 Hæc autem, quæ dicta sunt de nundinis & mercatibus solennibus, eorumq; constitutione & fundatione, non spectant ad nundinas vulgares, seu hebdomadales, quas vocamus Wochen-Märckte/ de quib. vid. Fritsch. *in tr. suo noviss. de Jur. nund. cap. 9. per tot.* quod patet ex definitione utriusque. Nundinæ enim publicæ (inquit Cujac. *ϖ. C. de nund.*) sunt celebriores Imperii vel unius provinciæ mercatûs, qui habentur certis statisq; temporibus, maximô conventu mercatorum in his locis, quibus jus eos habendi datum est beneficiô Principis, aut longâ consuetudine; quales in Germaniâ sunt nundinæ Francofurtenses, de quibus eorumq; Αὐλητήκριον annuâ. vulgò Pfeiffer Gericht. vid. Lud. Horneck. *de jur. Postar. c. 18. theor. 10.* Lipsienses, Naumburgicæ. Sic Hamburgensibus publicum mercatum sive annale forum (quod tamen à jure stapulæ est diversum, ut infrà videbimus) autoritate Caroli IV. Imp. indultum esse, demonstratur Diplomate modò dicti Imp. de an.
32 1365. Pragæ dato. Mercatûs verò hebdomadales, sunt parvæ nundinæ uniꝰ Civitatis, non ita celebres; qui constitui possunt sine ullo privilegio vel summi Principis licentiâ, à dominis territoriorum. Sichard. *ad rubr. C. de Nund. n. 2. 3.* Tessaur. *d. decis. 264. n. 4.* Cluten. *in syllog. rer. quotid. θ. 22.* Fr. Marc. *decis. Delphin. 53. n. 2. p. 1.* quâ repetit, *decis. 513. p. 2.* Camill. Borell. *de Reg. Cathol. præstant. c. 36. n. 26.* Mich. Nizol. *alleg. 16. n. 4.* nec nō disertè probat P. Foller. *in prax. nund. insert. Spec. aur. Marant. p. 4. dist. 9. n. 50.* & Dn. Knipschild *in nup. suo tractat. de Jurib. & privil. Civit. Impp. lib. 5. c. 23. n. 3.*
33 Unde & à territorii dominis hisce mercatibus certæ possunt præscribi leges & constitutiones; e.g. ne ante destinatum & privilegiatum diem subditi merces apportent, aut in commerciorū usus q; publici detrimentum eas vendant. Vid. Edict. Der Hollsteinischen Landgerichts-Ordnung / berührend die Jahrmärckte auff denen dazu angesetzten gewöhnlichen Marcktagen præcise zu halten / und vorher sub pœnâ confiscationis nichtes zu kauffen oder verkauffen / *part. 4. tit. 27. pag. 110. & seqq.* Et Ahasv. Fritsch. *de Jur. Nund. cap. 8. n. 28. & seq.* Mercatus enim ejusmodi, inquit Anton. de Petr. *tr. de potest. Princ. c. 10. n. 28.* est omnibus permissus de jure, & originem capit de jure gentium. *l. ex hoc jure. 5. ff. de J. & J.* & abundè probat Alciat. *Cons. 208.* hos mercatûs non posse prohiberi per superiorem, sed liberum esse cuique mercatûs facere. Idem P. Ant. de Petr. testatur, & Capicium in autoritate subjungit, quibus adde
Faust. *de Ærar. class. 13. cons. 29.* Imò, ci- 34
vitatem rectè quidem instituere posse forum frumentarium sine superioris consensu, non autem jus stationis seu Emporii & exonerationis, exemplô Magdeburgi, olim & Dantisci, respondent Domini Marpurg. *Cons. 18.*
vol. 4. Num autem citra privilegium 35
aut concessionem Principis inveterata consuetudine, patientiâ & præscriptione immemoriali hæc jura foralia acquiri possint? inter Dd. du-
bium existit. Non posse, respondet 36
Natta *Cons. 511. & 512.* ut refert Alexand. Raudens. *resp. 23. n. 8. vol. 2.* Et in hanc opinionem inclinasse Senat. Pedem. refert Tessaur. *d. decis. 264. n. 3.*
Fritsch. *de jur. nundin. cap. 4. n. 52.* Verùm 37
contrarium consuluisse doctiss. Alciatum *Cons. 208.* Idem Tessaur. *d. n. 3.* scribit, & eundem sequitur; & quidem rectè. Quemadmodum enim de concessione, sic & de consuetudine, quòd videlicet per hanc etiam Regalia (ex quorum numero, ut diximus, sunt Nundinæ & jura foralia seu Emporii) constituantur & acquirantur, est expressus textus in *c. super quibusdam. §.*
præterea. de verb. sign. Quippe tanta est 38
consuetudinis, præsertim immemorialis, vis, ut firmius ac potentius jus esse censeatur, quod per eam acquiritur, quàm quod per privilegium Principis, vel ejus concessionem. Innoc. in *c. ad Apostolicam 4. vers. sed nos hoc non credimus. De Simon.* Aim. Cravett. *de antiqu. temp. part. 1. in pr. n. 43. & Cons. 349. n. 9.* Curt. Jun. *de Feud. part. 2. q. 3. n. 5.* Knich. *de Sax. jur. non provoc. in verb. Jus. c. 1. n. 21.* Schrad. *de Feud. part. 10. n. 238.* ubi

plures

plures alios pro eâdem sententiâ allegat. Et quod in specie jura Emporii & Stapulæ, quæ tamen inter se differre alibi monstrabimus, tàm per antiquam consuetudinem, cujus contrarii memoria non exstat, quàm per concessionem principis acquiri possint, dicunt Hamburgenses, in ihrer Außführung der Schiffart und Staffelgerechtigkeit der Elbe betreffendt/*editâ an. 1620. art. pro restit. in integr. pag. m. 29. n. 15. & n. 30.* quod autem jura nundinarum & stapulæ non sint synonyma, suô, ut prædiximus, locô demonstrabimus.

39 Quemadmodum verò consuetudine immemoriali nundinæ & jura mercatûs publici acquiri possunt, sic idem dicendum est de Præscriptione immemoriali, *d. §. prætereà*; quem textum tàm de Præscriptione, quàm de consuetudine Dd. communiter allegare solent. Regner. Sixtin. *de regal. c. 5. n. 137. 141. cum mult. seq.* Immemorialis namque possessio, titulus est undiquâque legitimus; eâque probatâ non est necessaria ullius tituli allegatio; secundum communem Dd. opinionem; quam multorum Dd. autoritatibus corroborant Garz. *de Expens. c. 9. n. 16. & seqq.* Mynf. *cent. 1. obs. 39.* Camill. Bo-

40 rell. *Consil. 32. n. 57. & seqq.* Fab. de Anna *cons. 59. n. 18.* cùm habeat vim privilegii *l. hoc jure c. 3. §. ductus aquæ. 4. ff. de aqu. quot. & æstiv. c. 1. in fi. de præscript. in sexto.* Balb. de præscr. *2. part. 3. pr. q. 6. n. 13.* Cravett. *de antiq. temp. part. 4. §. absolutis differentiis, n. 3.* Mascard. *de probat. concl. 1214. n. 48. vol. 3.* Gabriel in *Comm. concl. 1. n. 44.* & quidem specialis à Principe concessi. Menoch. *3. præsumt. 31. n. 43.* Molin. *de Hispan. primogen. lib. 2. c. 6. n. 13.* Imò æquipolleat veritati. Camill. Borell. *cons. 32. n. 6.* & tantum possit, quantum Imperator cum causâ. Bursat. *Cons. 150. n. 30.* mutet quadrata rotundis. M. Anton. de

41 Amat. *decis. 169. n. 26.* adeòque ejusmodi præscriptionem justum esse modum, omnia regalia, etiam majora (ut sunt nundinarum & Emporiorum) acquirendi, ab omnibus approbatum est, text. desuper quibusdam. *§. prætereà. de V. S. c. 1. de præscript. in sexto.* Jas. *in l. Imperium. n. 20. ff. de jurisdict.* Hieron de Monte. *tr. fin. reg. c. 77. n. 2. & 3.* Covarruv. *in c. possessor malæ fidei, p. 2. §. 2. n. 11. & seqq. Et §. 3. n. 3. de Regal. Jur. Emph. q. 8. n. 36.* Mascard. *de Probat. Concl. 1214. n. 50. vol. 3.* Gail. 2. *obs. 31. n. 4.* Matth. Coler. *in repetit. c. cum nobis. n. 20.* Ubi in specie de Regalibus seu juribus, quæ sunt de reservatis principis, agit. *X. de Præscript.* Curt. Jun. *cons. 68. n. 1.* Cacheran. *cons. 34. n. 39. & seqq.* Guid. Pancìroll. *Cons. 154. n. 8.* Jo. Guittierez. *pract. quæst. lib. 1. q. 85. n. 1.* M. Anton. Peregrin. *cons. 3. n. 16.* Modestin. Pistor. *cons. 70. n. 14. Vol. 1.* Regner. Sixtin. *lib. 1. de Regal. c. 5. n. 144. ubi usq; ad fin.* de hoc plenissimè tractat. His omnibus adde Casp. Klock. in suô novissimo *tractatu de Contr. & Collect. c. 3. n. 77. c. 16. & 20. n. 242. & seqq.* Et Fritzsch. *d. c. 4. n. 52. & seqq.* In terminis verò terminantibus Dnn. Hamburgenses, in vorangezogener Außführung die Staffel-gerechtigkeit auff der Elbe betr. *p. 29. n. 14. & seqq.*

Tandem qui potestatem habet nun- 42
dinas constituendi, is etiam habet potestatem easdem iterum abrogandi, si justa ipsi abrogationis causa fuerit.

Videlicet si Civitas privilegiô Nundinarum ornata, vel negligat easdem, in maximum Reipubl. detrimentum, & quamvis possit, easdem tamen celebrare nolit, sicque commoda & salutem Reipubl haud parum impediat, non-utendo amittit, ut *infr. lib. 4. c. 2. n. 12. & seqq.* pluribus demonstrabimus.

Vel. 2. si insigniter ingrata sit in Principem, illique ad privilegium hoc revocandum sufficientem & satis gravem dederit causam. Vel ob rebellionem, aut simile quoddam facinus planè evertatur. Imperatori & Principi summo integrum erit privilegia Nundinarum huic urbi data recipere & alii erogare. Christ. Liser. *de jur. Nundinar. thes. 23.*

Ob levem verò causam Privilegium semel concessum non facilè revocat Imperator.

Sic, cùm Francofurtenses Günthe-

rum Caroli IV. in Imperio æmulum in urbem recepissent, Imp. Carolus privilegium Nundinarum ipsis olim concessum abstulit & Moguntinensibus dedit. Arumæ. *Dissert. ad A. B. n. 35.*

Sic Fridericus.III. Imp. edictô 1469. (cujus meminit Maximilianus.I. in decreto supra allegato Anno 1487.) ad preces Lipsiensium & litteras intercessionales Ernesti Saxoniæ Ducis abrogavit nundinas Hallenses, earumque privilegia sive à sese, sive ab aliis data, vel porro danda, nulla & irrita pronunciavit. Maximilianus. I. in privilegio de Nundinis Lipsiensibus derogat omnibus istis mandatis, juribus, privilegiis ac consuetudinibus Erphortensibus concessis vel concedendis, quæ ullô modô jurib. Lipsiensium poterant esse exitio. Quod Maximiliani Edictum confirmavit Carolus V. An. 1529. & Ferdinand. III. Anno 1638.

Caput VI.

De

Confirmatione Privilegiorum mercantilium. Et 1. Num Princeps hæc Privilegia â Prædecessoribus concessa confirmare teneatur. 2. An hæc Privilegiorum confirmatio semper necessariò à Successoribns regni petenda.

Summaria

1. *Connexio Capitum.*
2. *Confirmatio Superioritatem arguit.*
3. *Quæstio Prima rubricæ tractatur.*
4. *Principes quos Antecessorum contractûs & quæ privilegia revocare posśint.*
5. *Princeps quomodo solutus legibus.*
6. *Princeps contra jus fasq; non potest agere.*
7. *Quæ semel placuêre, displicere non possunt.*
8. *Princeps in conventionibus utitur jure communi.*
9. *Fidem servare Principibus maximè convenit.*
10. *L. 8. C. de SS. Eccles. explicatur.*
11. *Principem decet dictorum factorumq; Constantia.*
12. *Principi non licet contravenire privilegiis à se concesśis.*
13. *Successori factum prædecessoris, impugnare non licet.*
14. *Successor repræsentat personam defuncti.*
15. *Princeps antecessoris facto contravenire non potest.*
16. *Quod verum in Principe successore hereditatis.*
17. *Hæres quasi contrahit.*
18. *An Princeps successor in dignitate seu Electitius, Antecessoris sui facto contratravenire posśit?*
19. *Negantium Doctorum authoritates.*
20. *Quod probatur Jure.*
21. *Et ratione.*
22. *Princeps confesśionem ab antecessore factam improbare non potest.*
23. *Princeps Confirmationes privilegiorum ab Antecessore factas recusare non potest.*
24. *Imprimis si negocium versatur cum non-subditis.*
25. *Et hoc propter defectum jurisdictionis.*
26. *Privilegia ob benè merita concessa revocari non possunt & n. 38.*
27. *Privilegia ob remunerationem & onerosô titulô facta non possunt revocari.*
28. *Ejusmodi privilegia vim contractûs induunt & ad hæredes transeunt.*
29. *Princeps non est Dominus contractuum.*
30. *Inter Mercatores veritas & æquitas spectanda.*
31. *In Principum contractibus fides exuberare debet.*
32. *Privilegia Hanseaticorum sunt jura ex benè meritis quæsita, præscripta & irrevocabilia.*
33. *Privilegia Hanseatica sunt realia & ab ordinibus Regni confirmata.*

34. Pri-

34. Privilegia Hanseaticorum sunt cum non-subditis inita.
35. Benè merita Hanseaticorum in Daniâ probantur ex Friderici I. Regis privilegio.
36. Ex Angliæ Regum privilegiis.
37. Benemerita Hanseaticorum Mercatorum in Suecia probantur ex Gustavi I. Regis privilegio.
38. Privilegia ob benemerita concessa sunt irrevocabilia, & sup. n. 26. per allegata.
39. Exæquatio horum privilegiorum in Exteris est iniqua.
40. Jura singularia in exempl. & consequentiam non trahenda.
41. Pecuniâ redimere quod ob benemerita quæsitum, irrationabile est.
42. Potentiorum gratia Xeniis fovenda.
43. L. 6. §. 3. ff. de Offic. ProConf. sensus.
44. An hîc obligatio ad ἀντίδωρα locum habeat.
45. Privilegia ex post facto damnosa, revocari possunt.
46. An Extranei, vel Ipsi Hanseatici ex hisce privilegiis majorem utilitatem percipiant?
47. Læsionis publicæ prætextus hîc tollitur.
48. An privilegia ex capite læsionis toti Collegio auferri possint? N.
49. Damnum cum lucro præcedenti compensandum.
50. Privilegia nociva ad moderationem temporalem reducenda.
51. Sensus c. Suggestum. X. de Decimis, ibiq. Panormitanus.
52. Lapsus Alberici Gentilis; dum Hanseaticis privilegia Anglicana adimi posse contendit.
53. Pensiones perpetuas pro conservatione horum privilegiorum persolvere iniquum.
54. Facta, quæ pietatem & honestatem lædunt, non præstanda.
55. Invehitur in Osores aulicos, hisce juribus eorumq; confirmationibus sese opponentes.
56. An horum privilegiorum Confirmatio necessariò à Successoribus petenda?
57. Privilegia ob remunerationem concessa non indigent confirmatione.
58. Principis Persona, non dignitas moritur.
59. Tutius est Confirmationem à Successore petere.
60. Confirmatio rem reddit majoris authoritatis.
61. Confirmationum utilitas.
62. Earundem Effectus.
63. Confirmatio non est necessitatis.
64. Horum jurium Confirmatio est consilii.
65. Hujus rei ratio.
66. Cautela abundans non est necessaria.

1 VIdimus præcedente Capite, quomodo hæc jura commerciorum singularia acquirantur & constituantur. Cùm autem ejus, cujus constituere, sit quoque confirmare privi-
2 legia; videlicet Principis supremi, confirmatione superioritatis tesseram referente & exprimente. Cravett. *Conf. 908. n. 1. & Conf. 949. n. 35.* Tib. Decian. *resp. 19. n. 139. vol. 3.* Rot. Rom. *decis. 702. n. 7. part. 1.* Ant. Sola. *in Constit. antiqu. Sabaud. decret. Carolus. gl. un. n. 1.* Andr. Knich. *de subl. & reg. terr. jur. cap. 3. n. 308. 309.* & quidem in subdito manifestissimè. Bart. Bertaz. *tract. claus. Instrum. Claus. 4. gl. 14. n. 1.* ubi superioritatis manifestissimum symbolum; unde & solis Principibus superiorem non recognoscentibus concessorum à prædecessoribus privilegiorum confirmatio competit. Bernh. Grævæ. 2. *conclus. pract. 1. n. 1.* Operæ pretium duxi, hîc de nobilissima, & non tàm chartis, quàm lacertis, non tàm argumentis, quàm armamentis agitata quæstione,
NUM PRINCEPS PRIVILEGIA, COMMER-„ 3
CIORUM FAVORE À PRÆDECESSORIBUS „
REGNI CONCESSA, REVOCARE; AN VERÒ „
EA IPSA CONFIRMARE OBSTRINGATUR? „
aliquantò prolixius disserere. Et 4
primò quidem, licet nonnullorum JCtorum sit opinio, Principem suos & Antecessorum contractûs & privilegia, in quibus nulla intervenit datio & remuneratio, sine causa posse revocare. Rol. à Valle. 2. *Conf. 66. n. 2. 54. & 63.* Item, concessiones ad concedentis voluntatem factas, per mortem concedentis tolli atque evanescere. *l. 4. ff. locat. cap. si gratiosè. in pr. de Rescritp. lib. 6.*

lib.6. Jacob. Thoming. *1. Consil. 32. n. 47. & seqq.* quam sententiam etiam sequitur Br. *in l. centesima. 46. ff. de V. O.* Car. Tap. *ad l. fin. de Constit. Princip. p. 2. c. 3. n. 8. junctis n. 14. & seq.* ubi eam declarat & limitat. Sixtin. *de Regal. lib. 1. c. 6. n. 44.* Natt. *Cons. 608. n. 5.* per ea quæ latè tradit Casp. Klock. *de Contrib. c. 16. n.*
5 *120. cum seqq.* Deinde quòd Majestas legibus, etiam Prædecessorum, sit soluta. *l. Princeps. 31. ff. de LL.* Rol. à Valle *1. Cons. 86. n. 51. & Dd. communiter.* Cùm par in parem non habeat imperium. *l. nam magistratus. ff. de recept. qui arb. recep. l. ille à quo. §. tempestivum. ff. ad SC. Trebell.* Rol. à Vall. *2. cons. 1. n. 37. 38. 39.*
6 Negari tamen non potest, hanc potestatem seu jus regium ita esse restrictum, ut Principes contra præscriptum voluntatis divinæ, contra dictamen rectæ rationis, contra jus fasque, sub pœna translationis regnorũ, nullô modô agere possint. Rol. à Vall. *vol. 2. cons. 1. n. 27.* Arum. *vol. 1. discurs. Acad. 43. cap. 3. n. fin.* eleganter Casp. Klock. *de contribut. cap. 16. n. 153. & seqq.* Ita enim sese res habet, ut hoc paulò altius indagemus, ut Concedens, & ejus successores in principatu, privilegia hæc omninò servare debeant; nec ullâ confirmationis recusatione, aut aliô quopiam
7 modô, ea revocare possint; cùm generaliter traditum sit, nihil tàm naturali æquitati convenire, quàm ut, quæ semel placuerunt, serventur & custodiantur. *l. 1. de Pact.* per ea, quæ post alios deducunt Tib. Decian. *Cons. 59. n. 20. Vol. 2.* Jo. Cephal. *Cons. 30. n. 31. lib. 1.*
8 Bursat. *cons. 157. n. 66. vol. 2.* Et quòd Princeps in conventionibus suis utatur jure communi; nempe eô jure, quô utuntur privati, tradunt Bald. & alii Communiter *in l. ex imperfecto. C. de testam. Dec. in c. 1. n. 1. & ibi* Felin.
9 *n. 1. X. de Probat.* Imprimis autem Principem decet dictorum factorumque suorum constantia; ita, ut quò Princeps cæteris major est, eò firmior quoque in eo debeat esse honestas & fides; & quò est nobilior, eò turpius sit, ipsum conventionibus & dictis factisque suis contravenire. Bald. in *c. 1. §. fi. qui feud. dar. poss.* & communiter omnes *in l. digna vox. C. de LL.* & est textus, aureis litteris notandus *in l. inter claras. 8. C. de SS. Trin.* ubi, nihil est, 10
inquit Justinianus, quod lumine clariore præfulgeat, quàm recta fides in principe. Qui textus, etsi propriè loquatur de Fide Christianâ, allegatur tamen etiam ad fidem politicam, à Doctoribus nostris, in observatione promissorum, quotidiè. Et fertur Aristoteles monuisse Alexandrum M., ut promissa servaret; aliàs malum finem sequuturũ esse, ut refert. Bl. *in l. 1. & Jas. n. 1. ibid. ff. de Pact.* Hinc idem Bald. eleganter *Cons. 327. n. 4. Vol. 1.* in terminis privilegii servandi, quòd in Princi- 11
pe, tanquam in fonte justitiæ debeat esse constans voluntas; & quòd illi maximè conveniat illud verbum: Semel locutus est Deus; & illud: quod scripsi, scripsi; & quòd debeat habere unum calamum & unam linguam, & non plures; quia scriptum sit, quæ processerunt de labiis meis, non faciam irrita; & quòd ideò Princeps debeat esse immobilis sicut lapis angularis, & sicuti polus in cœlo; eòdemque pertineant, quæ copiosè in hanc sententiam adduxit Zas. *cons. 10. n. 17. vol. 2.* & valdè graviter idem Bald. *cons. 343. n. 1. vers. & ista ergò vol. 1.* dicit, non esse bonum illum virum, qui non observat promissa. Quinimò, fidem fallere gravibus esse grave, gravioribus gravius, gravissimis & exemplaribus viris gravissimum & abominabile. Quod dictum valdè exornat Tib. Decian. *cons. 25. n. 25. & seq. vol. 1.* Gail. 2. *obs. 55. n. 5.* Bardellon. *cons. 111. n. 50.* Costa. *cons. 49. n. 4.* & cæteri allegati à Casp. Klock. *de Contrib. c. 16. n. 137. & seq.* Et in terminis privilegiorum à Principibus concedentibus non revocandorum, est *text. in cap. veniens. X. de Præscript. & ibi gl.* Imò quod nec in aliquâ suâ qualitate alterari nec minui debeat, tradit Caccialup. *in repet. l. omnes populi. n. 107. de J. & J.* & Socin. Jun. *Cons. 74. n. 20. Vol. 1.* Natta *Cons. 408. n. 8.* & Aym. Cravett. *Cons. 463. n. 16.*
Quemadmodum verò Principi non 12
est

est jus contraveniendi privilegio à se concesso, vel illi quicquam derogandi; ita etiam ipsius successores in regno, contravenire illi nullô modô possunt. Juris enim evidentis est, quòd genera-
13 liter successori, factum ejus, cui succedit, impugnare, eique contravenire concessum non sit. *text. in l. filiusfam. 114. §. cum pater. 15. ff. de leg. 1. l. successores. C. solut. matrim. & passim.* Ruin. *Conf. 25. n. 11. vol. 2.* Matth. de Afflict. *decis. Neap. 288. n. 11.* Et est ratio, quia successor, sive heres repræsentat personam
14 defuncti. Et, sicut esset turpe, aliquem sibimetipsi contradicere aut contravenire; ita & in jure existimatur turpe, hisce, quæ antecessor ipsius fecit, dixit aut scripsit, contravenire; quod probatur *per authent. de jurejur.* & alia, quæ deduxit Menoch. *Conf. 99. n. 107. vol. 1.* ita, ut factum heredis reputetur factum defuncti. Dec. *conf. 281. n. 5.* Menoch.
15 *conf. 89. n. 58. Vol. 1.* In specie verò, quod Princeps antecessoris sui facto contravenire non possit; sed id omninò servare teneatur; sive successor sit ejus in hereditate, sive dignitate, communi-
16 ter ab omnibus probatum est. Et de Principe quidem successore hereditatis, quod ex contractibus prædecessorum suorum obligetur, perinde ut quilibet successor privati, tradunt Cyn. Castrens. & alii, *in l. digna vox. 4. C. de Leg.* Jas. *in l. fin. n. 14. de Constit. Pp.* Mandell. conf. *67. n. 1.* Siquidem, ut
17 privatus, ita ipse etiam hereditatem adeundo, dicitur quasi contrahere & obligare se ad implendum omnia, quæ defunctus implere tenebatur. *§. heres quoq. Inst. de Oblig. quæ quas. ex contr. l. ex malefic. §. heres. ff. de O. & A.* maximè in obligationibus & jure creato tempore mortis. text. *in l. pro hereditariis. C. de hered. act.* Rol. à Valle *conf. 50. n. 8. Vol. 2. & Conf. 6. n. 15. vol. 3.* ex quo Alciatus, heredem præcisè teneri, sicuti tenebatur defunctus. *Conf. 156. n. 3.*
18 respondit. De Principe autem successore in dignitate tantùm, non qui jure hereditariô, sed jure electionis regnū adeptus est, majus existit dubium; &, quod Principes, qui nomine dignitatis quid promiserunt, transferant obligationem ad successores; & quod ejusmodi successor, tametsi in hereditate non successerit, sed ex eligentium voluntate atque arbitrio, antecessoris sui facto contravenire non possit; sed 19
id sanctè potius observare & custodire teneatur, post alios à se allegatos docuerunt Bl. *in d. l. digna vox.* Jas. *in l. 1. Col. pen. ff. de constit. Princ.* Luc. de Pennâ, *in l. hi quos. Col. pen. vers. ad omnia generalia. C. de fund. rei priv.* Bl. *in c. 1. §. Marchio. n. 4. de his qui feud. dar. poss. & in cap. 1. §. Imperialis. n. 8. de Pac. Const.* & Canonist. Comm. *in cap. 1. X. de probat.* atque hoc ipsum, de facto consulti, responderunt Jas. *conf. 1. vol. 1. n. 2. & conf. 10. vol. 3.* Bero. *Conf. 138. n. 9. vol. 3.* Bl. *conf. 417. Vol. 1.* Rol. à Vall. *conf. 66. n. 38. vol. 2.* Paris. *conf. 2. n. 133. vol. 4.* Menoch. *conf. 1. n. 228. vol. 1. & conf. 201. n. 179. & conf. 164. n. 20. vol. 3. & conf. 350. n. 23. vol. 4.* Quibus novissimè accesserunt Mich. ab Aguir. *Apol. suæ part. 1. n. 70. & seq. &* Anton. Tessaur. *decis. 51. n. 23. lib. 2. rer. jud. Aug. Cam. Imp.* ubi dicit: Argumentum „ hoc, quod successor in dignitate non „ teneatur ex facto antecessoris, esse nu- „ gatorium. Atque hæc sententia, præ- „ terquam quòd Dd. communiter placuit, manifestô Jure & apertâ Ratione probatur, teste Menoch. *in locis alleg.* Et Jure quidem, *in l. fin. ff. de don.* 20
int. vir. & ux. & in cap. 1. X. de probat. & c. Justitia. 25. q. 1. ubi dicitur: Si Princeps gesta & placita sua à successoribus observari cupit, conveniens est, ut & ipse prædecessorum suorum gestis atque placitis venerationem præstet; eaque observet & custodiat. Rol. à Vall. *2. conf. 1. n. 41.* Et eandem rem eleganter Gregor. Magn. rescripsit, *in c. Si ea res. q. 2.* Si ea, inquiens, destruerem, quæ antecessores nostri statuerunt, non constructor, sed eversor esse justè comprobarer. Ratione verò; quia, 21
etiamsi homines mutentur & moriantur, qui in dignitate sunt constituti, dignitas tamen semper una manet atq; eadem. *c. quoniã. & ibi gl. X. de Offic. jud. del. d. c. gratiosè, de Rescript.* Menoch.

1. de

22 *1. de arbitr. 7 J. q. 67. n. 21.* Hinc est, ut
Princeps confessionem, ab Antecesso-
re suo factum, improbare non possit,
nec debeat. Bl. *cons. 89. n. 5. Vol. 1* Socin.
Sen. *cons. 249. col. fin. vol. 2.* Dec. *cons.*
184. inf. Quos secutus est Cravett. *cons.*
29. n. 1. & cons. 125. n. 2. vol. 1. quibus
accessit Ripa, *in l. si aliquam rem. n. 42.*
ff. de acq. & am. poss.

23 Similiter (ut aliquantò propius ad
scopum accedamus) quod Princeps
successor confirmationes seu appro-
bationes privilegiorum, ab antecesso-
ribus factas improbandi, aut recusandi
facultatem non habeat, sed eas omni-
nò ratas habere teneatur, multis perse-
quitur Aim. Cravett. *Cons. 455. n. 11.*
vol. 3. relatus & probatus à Menoch.
24 *cons. 8. n. 12. vol. 6.* Et hoc imprimis
„ quando res & negotium versatur cum
„ non-subditis. Menoch. *de Præsumt.*
lib. 2. præs. 10. n. 26. quales sunt Mercato-
res Hanseatici in regnis exteris. Hinc
dicitur, quod Princeps, contrahendo
cum non-subdito, non fruatur privi-
legiis Principatûs; cùm, eô casu, non
censeatur Princeps, sed persona priva-
ta. Ita Paris. *Cons. 82. n. 51. lib. 1.* & pro-
ptereà ibidem Paris. *n. 46.* respondit,
Principem non posse privilegia con-
cessa, & à suis Prædecessoribus non-
subditis unanimi procerum regni con-
sensu confirmata, revocare; Et hoc
25 propter defectum Jurisdictionis, qua-
lis defectus sententiam revocatoriam
ipsô jure reddit nullam. *l. 1. §. hæc autem*
verba ff. quod quisq. jur. Vant. *tr. de nul-*
lit. n. 4. & seqq. Gail. *1. Obs. 42. n. 8.* Casp.
Klock. *de Contrib. cap. 16. n. 108.* In ter-
minis idem censuit Ruin. *cons. 90. n. 4.*
lib. 1. & cons. 130. n. 19. lib. 5. Huic adde
Socin. Jun. *cons. 60. n. 16. lib 3.* Rol. à
Vall. *vol. 2. Cons. 1. n. 44.* Idque multò
minus, quando privilegia non ex mera
gratia sive precaria concessione, auß
einem purlauterem Gnadenwercke / sed
ob benè merita & remunerationem
26 data & concessa sunt. Causa enim
benè meritorum contractui par est; &
privilegium, ob benè merita conces-
sum transit in contractum; ut est ele-
gans doctrina Baldi *in l. qui se patris. 3.*
C. und. lib. quam omnes communiter
seqvuntur. quos plenô cornu cumu-
lavit Tiraquell. *in l. si unquam. verb. do-*
natione largitus. n. 14. C. de revoc. donat.
iisque multos alios addit Tib. Dec.
cons. 25. n. 35. vol. 1. Quibus accedunt
Rol. à Vall. *cons. 76. n. 12. & seqq. vol. 2.*
Cravett. *cons. 963. n. 76.* Quia non pen-
det ex solâ autoritate concedentis, sed
ex jure alteri quæsito. Rol. *dict. cons.*
n. 18. & seqq. Nam concessiones, ob 27
remunerationem factæ, sunt quædam
compensationes sive permutationes;
ut non gratuitò, sed onerosô titulô
factæ censeantur. ut probat text. *in l.*
sed etsi. 25. §. consuluit. 11. ff. de petit. he-
red. Idque firmant plures allegati à Ti-
raquell. *d. l. n. 11.* Unde etiam, sicuti 28
contractus, ita privilegium, ob benè
meritũ concessum, reputatur esse rea-
le, & ad heredes transitorium. Bl. *cons.*
355. vol. 1. Menoch. *3. præsumt. 103. n. 13.*
& seqq. Et in terminis, quod Prin-
ceps non possit revocare privilegium,
quod in contractum transiit, docent
Bl. *in d. l. qui se patris, n. 33. & seq.* Alex.
in d. l. digna vox. & plur. alleg. ibid. M.
Anton. Peregrin. *lib. 1. de jur. Fisc. tit. 3.*
n. 28. & præter illos idem tenuerunt
Cephal. *cons. 342. n. 53.* Cacheran. *decis.*
Pedem. 139. n. 23. Cravett. *cons. 869. n. 7.*
& cons. 963. n. 26. Franc. Pfeil. *cons. 105.*
n. 26. cent. 2. Quibus accedit Modest.
Pistor. *cons. 12. n. 34. vol. 4. P.* Sicut 29
enim Princeps non est dominus ele-
mentorum, ita nec Contractuum, qui
à prædecessoribus inceperunt, ut dicit
Bl. *cons. 275. Col. fin. vol. 2.* Cravett. *cons.*
241. n. 19. Cumque inter mercatores 30
sola veritas & æquitas spectetur, subti-
litatibus & apicibus juris omissis, per
ea, quæ inferius demonstrabimus, qui-
bus adde Klock. *de Contrib. c. 16. n. 164.* 31
multò magis hoc dicendum est inter
summos Principes & personas Regias,
in quorum contractibus veritas, æqui-
tas, honestas & bona fides exuberare
debeat, per ea quæ fusissimè tractat
Casp. Klock. *d. l. n. 165. & seqq.*

Idcircò, cùm certum sit, privilegia, 32
civitatum Hanseaticarum commercia
concernentia, & ab exteris Principi-
bus

bus & Regnis concessa, non gratuitas
& precarias concessiones, quæ ex be-
neplacito revocari possunt; sed jura
esse quæsita & præscripta, quæ multis
retrò seculis in formam perpetuò du-
raturi contractûs irrevocabiliter tran-
sivére; sequitur ea ipsa quoque nullô
modô à successoribus revocari posse;
cùm jus quæsitum ne Imperatoris qui-
dem factô & rescriptô cuiquam aufer-
ri possit. *l. 2. C. de precib. Imp. offerend.*
33 cum similibus. Imprimis autem, cùm
de his diversis vicibus à Regibus, re-
gnorumque Ordinibus, tàm Ecclesia-
sticis, quàm Secularibus, transactiones
initæ, imò gravissimi motûs bellici ex-
orti sint; qui tandem certis pactis, qui-
bus hæc privilegia seu jura commer-
ciorum singularia comprehensa fué-
re, sedati & sopiti sunt: quemadmo-
dum ex multis compositionibus &
transactionibus ad oculum demon-
strari posset, nisi instituti nostri ratio
34 brevem me hîc esse moneret. Huic
accedit, quòd Civitates mercatoresq;
Hanseatici, exteris illis Principibus
non sint subditi; nec eorum commu-
nio subjecta, sed extranea sit societas,
cui commerciorum privilegia ab o-
mni tempore, ordinum & statuum
consensu placitôque concessa, confir-
mata & ratificata sunt. Communi
autem interpretum calculô receptum,
privilegia non-subditis concessa, re-
vocari non posse, præter ea, quæ paulò
ante adducta sunt à Casp. Klock. *de*
Contrib. & Collect. c. 16. n. 108. ubi id in
terminis per autoritates Dd. adstruit.
35 Idque imprimis ob BENE MERITA;
quemadmodum, posthabitis cæteris,
ex satis evidenti hoc Regis Daniæ FRI-
DERICI I. testimonio, quod habe-
tur in confirmatoriis privilegiorum
litteris, de dato Haffniæ 11. Septemb.
Anno 1524. apparet; & quidem hisce
formalibus: **Daß die Erbb. Städte/**
benebenst dem gemeinem Kauffmann/
männigerley gutwillige Dienste/Freund-
schafft und guten Willen/ auch Hülffe
und Beystand dem Reiche mit Leib
und Guth erzeiget/ welche auch der
König und das Reich stets gedenckē/
und zu keinen Zeiten vergessen sollen.
vid. privil. Fried. I. Reg. sub lit. E. annex.
Et ex diplomate Privilegii EDO- 36
ARDI Tertii Regis Angliæ Hansea-
ticis concessi, hisce verbis: Nos at-
tendentes utilia obsequia nobis tàm
in guerris nostris, quàm alibi per
MERCATORES præfatos impensa &
subsidia, non modica nobis in neces-
sitatibus nostris per ipsos multifariam
facta. Et proinde ob maximam gra-
titudinem, quam in iis præ cæteris o-
mnibus mercatoribus alienigenis in
nostris agendis invenimus, volentes
ipsos MERCATORES &c. Idē patet *ex ar-*
tic 11. Concordiæ. Trajectinæ de Anno 1474.
in fin. Tractat. hujus. sub lit. D. annex. D
Præ cæteris autem hæc ipsa Hanseati- 37
corum & imprimis Lubecensium be-
nè merita in regnum Sueciæ fusius ex-
aggerat & deducit David Chytræus *lib 9.*
Chron. Saxon. ad annum 1523. hisce
verbis: Cùm autem deditio arcis
Holmiensis instaret, & Lubecensis
Senatus ac cives, multis insignibus
officiis ac meritis benevolentiam ac
fidem erga GUSTAVUM & univer-
sum Sueciæ regnum suū declarassent;
& pecuniâ, commeatu, munitionibus
bellicis & classe armatâ, magno cum
vitæ & fortunarum periculo, opem &
auxilium Suecis salutare tulissent, Gu-
stavus jam Rex Sueciæ electus, vicis-
sim animum gratum & memorem
erga benè meritos testari, & beneficia
accepta remunerari volens, civitati
Lubecensi & Dantiscanæ ac conjun-
ctis eximia & singularia privilegia &
jura, suis & Senatûs regni literis tribuit
ac confirmavit. Vid. loc. ubi quàm
plurima jura singularia à Rege & Pro-
ceribus Regni Sueciæ Hanseaticis mer-
catoribus concessa enumerat prædi-
ctus *author d. lib. 9. pag. 276.* quibus ad-
de ipsum Privileg. Gustavi I. sub lit. F.
in fin. Tract. Ex quibus sole meridia-
nô clarius elucet, hæc ipsa mercato-
rum privilegia non merè gratuita, sed
in remunerationem, &, uti diximus,
ob benè merita esse concessa. Notis- 38
simi autem juris, privilegia, ob benè
merita data, revocari non posse; ad
quod

quod eſt *textus in l. Aquilius 27 ff. de*
Donat. gl. in l. Decurionibus. C. de ſilen-
tiariis. lib. 11. & quod conceſſio ob be-
nè merita revocari non poſſit, docent
Bald. *in l. cum militi ff. de Dolo. Dd. &*
gl. in l. ſi pater. §. fin. verb. Irrevocabilis.
ff. de Donat. & ibidem Angelus & Ro-
man. dicentes, quod id, quod aliàs eſt
revocabile, fiat irrevocabile, ſi factum
ſit propter benè merita. Quod idem
docet Ripa *in l. ſi unquam. verb. largi-*
tus. C. de revoc. donat. n. 12. & conſulen-
do ſeqvuti ſunt Alex. *conſ. 216. n. 2. &*
ſeqq. vol. 2. Decius *Conſ. 286. n. 4. & conſ.*
292. n. 7. Ruin. *conſ. 217. n. 7. vol. 1.* Pariſ.
conſ. 2. n. 127. vol. 4. Riminald. Sen. *conſ.*
307. n. 4. Riminald. Jun. *conſ. 540. n. 96.*
& conſ. 556. n. 107. Tiber. Decian. *conſ.*
25. n. 30. & conſ. 51. n. 25. & ſeq. vol. 3.
Menoch. *conſ. 2. n. 139.* Reusn. *conſ. 1. n.*
65. vol. 1. Frid. Pruckm. *conſ. 39. n. 51.*
Capyc. *deciſ. Neapol. 121. n. 16.* Cache-
ran. *deciſ. Pedem. 139. n. 28.* & infiniti
alii, quos allegat Roland. à Vall. *conſ.*
76. n. 17. & ſeq. vol. 2. Quibus adde
Caſp. Klock. in tract. ſuo noviſſimè
edito, *de contribut. cap. 16. n. 147. & ſeqq.*
Nec ullum nobis videre contigit, qui
ab his diſſenſerit, ut dubium non ſit,
hanc ſententiam omnium & docen-
tium & conſulentium, quin & deci-
dentium calculis noviſſimè receptam
39 eſſe. Quæ cùm ita ſint, ut certè ſunt,
iniqvum ſanè foret, Civitatibus ea-
rumque modò dictis mercatoribus
pro commerciorum liberrimô uſu ex
jure quæſitô, & tot retrò annis ob
benè merita præſcriptô, nunc demùm
privilegiorum exæquationem univer-
ſalem invitis & renitentibus obtrude-
re; adeò ut extranei in terris Hanſea-
ticis æquivalentibus dotentur privile-
giis & immunitatibus. Cùm hoc, à
partibus Civitatum, quoad conceden-
di contrahendique facultatem, æquè
ſit voluntatis, ac ab alterâ; poſtquam
contractum, ut ſarta tecta maneant
conſerventurque, neceſſitatis; per ea
quæ eleganter tradit Klock. *d. c. 16. n. 152.*
Ne dicam, quòd totalis hæc exæqua-
tio, ſi quæ forſan flagitaretur, notiſſi-
mos privilegii terminos planè excede-
deret, ejusque naturam quaſi exueret;
quæ in hoc conſiſtit, ut ſit jus ſingula-
re, quòd in exemplum non trahen- 40
dum. *§. 7. Inſt. de J. N. G. & C. l. 1. §. fin.*
ff. de Conſtit. c. non exemplo. 26. q. 2. non
verò, uti volunt, reciprocum cæteris
communicandum & contra-præſtan-
dum. Hiſce nunc præſuppoſitis, ab- 41
ſonum quoque foret, ingenti pecuniæ
ſummâ demùm redimere id, quod
ante tot ſecula, ipsâ atteſtante Maje-
ſtate Regiâ, vitâ & ſanguine partum &
acquiſitum eſt. Cùm hæ conceſſio-
nes ſint inſtar compenſationum ſive
permutationum, quæ non gratuitô,
ſed onerosô titulô factæ cenſeantur;
per ea, quæ ſuprà latius demonſtravi-
mus: quamvis potentiorum gratiam
& benivolentiam convenienti tem-
pore ſpontaneâ munerum ac Xenio- 42
rum oblatione, eâ, quâ par eſt, obſer-
vantiâ fovere, apprimè conſultum
eſſe, haud inficias eam; cùm munera,
crede mihi, placent hominesque De-
osque; non autem, ut vetus prover-
bium eſt ὔτε πάντα, ὔτε πάντοτε, ὔτε παρὰ 43
πάντων ſunt accipienda, prout docet
Ulpianus *in l. ſolent. 6. §. 3. ff. de Offic.*
Proconſ. Cujus legis verum & genui-
num ſenſum, præter alios, vid. ap. Jo.
Sibrant. *p. 1. Jur. Lub. Sect. 17. n. 8. cum*
ſeqq. Nec eſt, quod quis ad præceden- 44
tia noſtra regerat, Civitatibus, earum-
que mercatoribus, ex liberâ hâc & ſin-
gulari cum extraneis populis com-
merciorum contrectatione maximum
redundare quæſtum; quapropter ex
naturali æquitate velut ad *ἀντίδωρα* eſſe
obligatos. *per l. 25. §. 1. ff. de hered. petit.*
& id tantò magis, quòd hæc ipſa jura
ſingularia ex poſt facto ſubditis incipi-
ant eſſe damnoſa. Privilegium autem 45
conceſſum non-ſubdito, quod ex poſt
facto lædit concedentem, ejusque
ſubditos, reſolvatur ipsô jure, poſſit-
que revocari. Rol. à Vall. *conſ. 1. n. 64.*
& ſparſim *ibid. vol. 2.* & per ea, quæ
Caſp. Klock. *d. c. 16. n. 94. & ſeqq.* plu-
ribus deduxit. Perpendat enim unus-
quisque primô locô, ejusmodi natu-
rales obligationes, quales hîc inſti-
tuuntur, nullas de jure communi pa-
rere

46 rere actiones; per jura notiss. Secundò, numne extranei, ex hâc commerciorum communicatione æqualem, & sæpenumerò majorem perceperint, & adhuc percipiãt, utilitatẽ; ipsis mercatoribus peregrinantibus? quo certè hoc ipsum remunerationis fundamentum perspicuum & proficuum maxi-
47 mè corroboratur, & iniquitatis læsionisque hujus publicæ prætextus, de quo Rol. à Vall. & cæteri consulentes loqvuntur, in totum removetur & tollitur. Fr. Marc. *decis. 529. n. 8. & 12.* Possem hæc variis monumentorum antiquiorum exemplis, quibus, quàm ægrè extranei harum commerciô carere potuerint, illustrare, nisi me hîc Plato
48 juberet quiescere. Imò positô, sed non concessô, hîc ejusmodi prætensam intervenisse læsionem; anne tum talia universo collegio concessa privilegia revocari poterant? planè id negandum censent, cum Henrico Bruning. *de var. univers. specieb. th. 61.* multi Dd. allegati. Peregrin. *de Jure Fisc. in tit. habentes Jura Fisc. n. 607. & in tit. de*
49 *jur. fisc.* Natt. *consil 545.* Cùm fieri possit, ut concessio privilegii alicujus, concedenti ab initio lucrosa fuerit, mox autem damnosa existat; quô casu posterioris temporis damnum omninò non considerandum, sed cum lucro prioris temporis compensandum; ut in simili tradunt Dd. si aliquot annis fuerit fertilitas, insequatur autem sterilitas, sterilitatem cum fertilitate compensari. Gail. 2. *Obs. 23.*
50 *n. 12.* Quod si jam constet, ejusmodi privilegia subditis esse noxia, non in totum tolli, sed ad moderationem aliquam redigi debere, consulunt & docent saniores Interpretes; licet contrarium statuat Panormitanus, sibi ipsi haud conscius, *in c. sugge-*
51 *stum. de Decimis.* in quo Pontifex mandat Abbati & Fratribus Dolonensibus, ut cum Abbate & Fratribus rem omnem componant; quod nos de transactione, quæ fit datô & retentô aliquo, ineundâ accipimus. Prætereà loquitur textus ille de privilegio ex gratiâ concessô; unde ad privilegia titulô onerosô (de quibus hic locus) quæsita meritò, per superius tradita, non procedit argumentatio; potiùs esse verum, privilegia hujusmodi onere aut conventione quæsita, præsertim non-subditis, ne publicæ quidem utilitatis obtentu posse labefactari. Andr. Rauchb. *p. 2. q. 11. n. 101.*
Fallitur itaque & in eo Albericus Gentilis, vir alioquin acutissimus, dum eâ- 52
dem ratione Hanseaticis Civitatibus privilegia ab Angliæ Regibus circa commerciorum usum tributa, non tantùm non confirmari & imminui, sed & nullâ moderatione consideratâ, in totum adimi posse contendit, eò quòd in gravissimum ipsorum Anglorum mercatorum exeant damnum, per ea, quæ eleganter & fusè demonstrat Casp. Klock. sæpè *alleg. cap. 16. n. 104. & seqq.* & ante eum Author libri Italici cui titulus: La terza parte del Thesoro Politico. tit. del la Contraversia, c' hanno le terre Hanseatiché con la Regina d' Ingilterra. §, hor tornando al nostro proposito. *p. 557.* Et nos *infrà lib. 4. cap. 3.* ubi de hac cum Anglis olim ventilatâ controversiâ pluribus deducemus. Quis ergò est, qui non mecum quoque statuat, præter reciprocam horum commerciorum remunerationem, nullis 53
insuper ad eorum confirmationẽ impetrãdam pensionibus annuis, aut navium præstationibus, in superioris præjudicium exsolvendis & præstandis, ampliùs opus esse; imò hasce tributi species, subjectionis τεκμήριον importantes, nec ab ipsis mercatoribus, sine vehementi rerumpubl. convulsione præstari posse; cùm, quæ fa- 54
cta pietatem, verecundiam & Statum nostrum lædunt, ea nec facere nos posse credendum sit. *Dd. ad d. l. 5. non dubium. C. de LL. gl. in l. in re. C Mandat. Jas. & alii in l. nemo potest. ff. de Leg.* Gœdd. *vol. 4. Consil. Marp. 16. n. 411.* Licet 55
quorundã aulicorũ, potestatem Regũ absolutam efferè efferentium, & ad subversionem totalem horum privilegiorum frigidam suffundentium, contrarium sæpè practicetur consi-

 lium;

lium; quod non inhumanum modò, sed & ab omni juris justitiæq; tramite alienum, statuit in terminis Dn. Klock. *d. cap. 16. n. 106.* Taceo, quàm graviter pactorum & privilegiorum horum violatores, eorumque confirmationum osores & dissuasores à pactorum licitorum vindice sint correpti, & nonnunquam cum prosapiæ deletione castigati; prout graviter in eos invehitur Jo. Sibrand. *p. 1. Jur. pub. Lub. Sect. 27. n. 5. & ex eo* Casp. Klock. *d. l. vid. sup. c. 2. n. 12. & c. 3. n. 48.* & Nos

56 infr. *lib. 4. Cap. 7. n. 75. 76. hujus tract.* Progredimur nunc ad secundam hujus Capitis quæstionem. Num videlicet horum privilegiorum confirmatio necessariò semper à successoribus regni peti debeat; ut, si à Principe successore non cõfirmata sint, haud valeant; eaque revocari & annihilari possint? Ad hoc paucis respondendo dico: Quamvis multorum JCtorum & Interpretum consensu perhibeatur, privilegium, quod ex causâ remunerationis concessum in contractum transiit, (qualia sunt, quæ circa commerciorum usum mercatoribus Hanseaticis

57 concessa sunt) non indigere successorum confirmatione & approbatione; rationibus & autoritatibus id stabiliente Franciscô Vivio, Neap. *decis. 296.* Cui adde Bertazol. *Cons. 27. n. 28.* Johann. Fichard. *cons. 28. n. 4. vol. 2.* Siquidem id sine speciali approbatione successorum ratum manet. M. Anton. Peregrin. *Cons. 4. n. 66. Vol. 1.* Bened. Carpz. ap. Arum. *Vol. 4. discurs. Acad. 43. c. 3. n. 32.*

58 Duo namq; sunt, quæ in Principe considerari solent, Persona & Dignitas; persona quidem moritur, dignitas verò semper & ubique, quamdiu Imperium durat, manet. Cujus intuitu cùm omnia, quæ cum Imperio & regno etiam ab extraneis tractantur, peragi soleant, relinquitur, dignitate manente, etiam illa, quæ ab eo promissa sunt, præstanda esse. Peregrin. *de*

59 *jur. Fisc. lib. 1. tit. 1. n. 37.* Consultius tamen plerumque & tutius est, approbationem & confirmationem ex civilitate, observantiâ & reverentiâ à successore petere, secundum Bald. *Cons. 112. Vol. 1.* Alexand. *cons. 33. n. 16. vol. 5.* & Anton. di Gamma. *decis. Lusitan. 282. n. 3.* Anton. Sola. *Constit. Antiqu. Sabaud. tit. de feud. decret. § Carolum gl. un. n. 5.* Acac. Enenck. *de Privileg. lib. 3. c. 20. n. 2.* Reusner. *cons. 12. n. 48. lib. 2.*

Per confirmationem enim, majoris 60 autoritatis (inquit *gloss. in c. quia diversitatem. verb. formâ communi. de concess. præbend.*) fit res. Et quidem in univer- 61 sum à Successoribus pluribus ex intervallo confirmationes obtinuisse, multum proderit; cùm non modò duorum confirmationes insequutæ uni præstent, ex Nevizano Modestin. Pistor. *Cons. 40. n. 11. vol. 2.* Et sæpiùs iteratò factæ motu proprio certâq; ex scientiâ datæ existimentur, per gloss. *in c. 1. de Constit. in 6.* ad quod plura adducit Reusner. *d. Cons. 12. n. 44. 45. lib. 2.* Verùm etiam omnium submoveant exceptionem. Tib. Decian. *resp. 18. n. 288. Vol. 1.* & qui alii sunt effectûs plures. quos vid. ap. Lib. Bar. Acac. Enenck. *de privileg. lib. 3. c. 20. n. 2. 5. 7.* & sparsim. Quid, quod non infrequens, eorum, 62 quæ quis jure concessa obtinet, confirmationem, majoris securitatis & autoritatis gratiâ petere; imò, interdum eorum renovationem, per modum privilegii obtinere. per *text. in l. quia in causis. ff. de Procurat. & in cap. etsi Christus. §. fin. de jurejur.* Et talis confirmatio, vel nova concessio, non est inanis nec otiosa aut frustratoria; quia magis solet timeri, quod specialiter impetratur. *c. quanquam. dist. 23.* Alberic. de Rosat. *in suô Dictionar. verb. Privilegium. vers. quid ergò operatur privilegium.* Et de effectu confirmationum & concessionum eorum, quæ de jure communi competunt, pluribus agit Andr. Gail. *lib. 2. obs. 1. per tot.* Unde Tiberius Imperator beneficia, à superioribus Principibus concessa, nisi sequentes ea confirmassent, ac veluti novo quodam beneficio concessissent, rata minimè esse censuit. Non tamen est, 63 ut cùm Heringio, *tr. de Fidejussorib. cap. 27. pag. 5. n. 10.* (ubi ejus assertionis

tionis asseclas laudat Cujac. *ad l.6.ff. de Excus. tut.* & Modestin. Pistor. *1. Cons.37. per tot.*) hanc privilegiorum mercantilium confirmationem necessitatis esse statuamus; ita ut non petentibus confirmationem à Successore, privilegia adimi possint.

64 Sed magis est, ut concludamus, eam ipsam potiùs consilii, quàm necessitatis esse; per ea, quæ paulò ante adduximus; & punctualiter determinârunt Alex. *Cons. 33. n. 16. vol. 5.* Bertrand. *cons. 193. n. 9. vol. 5. & cons. 108. n. 2. vol 3. n. 26.* M. Anton. Peregrin. *Cons. 4. n. 66. vol. 1.* Natt. *cons. 122. n. 18.* Modestin. Pistor. sibi contrarius *Cons. 11. n. 111. vol. 2.* Surd. *Cons. 419. n. 26.* Reusn. *d. cons. 12. n. 48. vol. 2.* Vultej. *lib. 3. consil. Marpurg. 35. n. 100.* Afflict. *decis. 128. n. 1. & in Const. regn. Neap. lib. 3. rubr. 4. n. 7. ex* Cyn. *in l. privilegia. C. de SS. Eccles.* tradidit, quòd defectus confirmationis novi Regis non inficiat privilegium; licet sit consilii, quod confirmetur. Grammat. *decis. 283. n. 3.* Hart. Hartm. *lib. 2. obs. in miscell. obs. 3. n. 4.* Ratio est, quia privilegia, sui naturâ sunt perpetua. 65

Et quando privilegia valida confirmantur, illa confirmatio nihil relevat; cùm dubitationis tollendæ causâ fiat; At verò, quæ fiunt dubitationis tollendæ causâ, fiunt ad abundantem cautelam; & cautela, quæ abundat, 66

non est necessaria; uti ad sensum patet, & juris est manifesti. Ergò jura nolunt, quod confirmatio fieri debeat necessariò; per ea, quæ, plurimis allegationibus congestis, docent Dd. Et inter hos novissimè Casp. Klock. *de Contrib. & Collect. cap. 20. n. 103. ubi cum seqq.* ad contraria opposita respondet. Quibus adde Acac. Enenk. *de privileg. d. l. lib. 3. Cap. 20.* Buxtorff. ad Aur. Bull. *thes. 37.* Besold. *1. Polit. 8. § 33. vers. 1.*

CAPUT VII.

De Subjecto Privilegiorum Mercantilium, videlicet PERSONIS, quibus hæc Privilegia competunt. Et quis propriè MERCATOR, ex definitione ejus demonstratur.

SUMMARIA.

1. *Omnia Jura vel ad Personas, Res aut Actiones pertinent.*
2. *Hominum causâ omne Jus constitutum.*
3. *Quis propriè MERCATOR, qui horum privilegiorum capax.*
4. *Mercator certo collegio & matricula sit inscriptus, remiss.*
5. *Matricula probat, mercatura facit Mercatorem.*
6. *Interdum ex communi commercandi usu quis Mercator dicitur.*
7. *Idq; sub requisitis in definitione Mercatoris sequenti expressis.*
8. *Definitio Mercatoris.*
9. *Mercator unde dictus.*
10. *Non quilibet, qui emit & vendit, Mercator.*
11. *Mercator quomodo differat à Negociatore.*
12. *Apud Romanos qualis olim inter hos diversitas.*
13. *Mercatorum nomine non Continentur Campsores, ubi horum Synonyma.*
14. *Argenti distractores vulgò Banquirer an generali Mercatorum nomine veniant?*
15. *Apud Hebræos quam variis nominibus appellantur Mercatores.*
16. *In veteri testamento vocantur Chananæi.*
17. *Pluralitas negociorum facit Mercatorem.*
18. *Artem non exercens privilegiis arti concessis non fruitur.*
19. *Paupertas Mercatorum probatur cessatione à Commerciis.*
20. *An, qui non exercet de præsenti, licet exercuerit de præterito, sit Mercator?*

HActenus de iis, qui hæc jura singularia constituunt & cõfirmant: nunc de Personis, quibus ea conceduntur & tribuuntur, erit agendum.
1 Cùm enim ex sententiâ JCti Gaji, omne jus, quô utimur, vel ad Personas pertineat, vel ad Res, vel ad Actiones; *§. fin. Inst. de J.N.G. & C. l. 1. ff. de stat.*
2 *hom.* Nos quoque in hoc tractatu hunc juris ordinem observantes, primò de Personis, quibus hæc privilegia tribuuntur, utpote dignioribus, agemus. *gloss. ad d. §. fin.* Licet enim HOMO secundùm Aristotelem nihil aliud sit, quàm Vanitatis exemplum, temporis spolium, fortunæ ludus, inconstantiæ imago, invidiæ & calamitatis trutina, reliqvum verò pituita & bilis. Hominum tamen causâ omne jus constitutũ est *l. 2. ff. de stat. hom.* parum-

parumque est jus nosse, si personæ, quarum causâ constitutum est, ignorentur. *d. §. fin. Inst. d. l.* Imò, omnes fructus providam rerum matrem naturam hominum gratiâ comparâsse, dicit JCtus, *in l. pecudum. 28. ff. de Usur.* Cæl. Rhodigin. *lib. 1. antiq. lect. cap. 3.*

3 Est autem hæc persona MERCATOR. De cujus qualitate, cum sæpiùs in quæstionem & decisionem incidat, quis talis sit aut dicatur, ut istis privilegiis fruatur, & sub Statuto de Mercatoribus loquente comprehendatur? Operæ pretium est, de eo dispicere. Quoties enim aut Statutum de Mercatore loquitur, aut quis se talem dicit, ante omnia eam qualitatem adesse probandum erit. Beroj. *q. 115.*
4 *n. 3. Cyn. in l. 2. C. de Prob.* Et primò quidem inquirendum est in eâ disceptatione, an alicubi consuetudo sit, ut Mercatores sua habeant collegia, & in iis matriculas, quibus inserantur nomina mercantium; veluti in plerisq; Germaniæ Civitatibus, Anseaticis & maritimis id observatur, ut mercatores pro diversâ mercimoniorum conditione, in diversa dispescantur collegia, de quibus infr. *lib. 3. c. 1.* prolixiùs. Et iis introductis consequens, neminem ad id genus mercimonii in civitate admitti, nisi nomen profiteatur, & recipiatur; quod jure fit; ut ratione & præjudiciis firmat Berlich. *decis. 150. & seq. p. 1.* Inde eâ nascitur conclusio, quod ille, qui in libris seu matriculâ, cui nomina mercatorum inseri solent, descriptus non reperitur, mercator non sit. Cravett. *consil. 138. n. 5.* Rol. à Vall. *cons. 99. n. 32. vol. 2.* Menoch. *cons.*
5 *98. n. 50. vol. 1.* Matricula enim certò probat collegam seu mercatorem, & confert quasipossessionem. Mascard. de prob. *concl. 1037. n. 1. & seq.* Ad quòd tamē adhuc requiritur, ut immatriculatus exerceat ea, quæ pertinent ad collegium, aut non diu destiterit; cùm non sola matricula, sed mercatura faciat mercatorem, illa saltem probet. Bl. *in l. petitionem. C. de Advoc. div. jud.* Mascard. *d. concl. 1037. n. 8. & seqq.* Marian. Socin. *cons. 138. n. 12.* ubi Mercatorem scriptum in matricula, etiamsi mercaturam non exerceat, pro Mercatore tamen censendum statuit, cum Jul. Ferrett. *de re naval. lib. 15. n. 7.* At non ubique talia recepta sunt Collegia; sed quibusdam in locis unicuique libera est mercandi licentia. Ex 6
communi autem usu loquendi, sub mercandi promiscuâ licentiâ quis sit mercator definiendum erit. Strach. *de Mercat. part. 1. n. 12.* Et lex municipalis, de Mercatore mentionem faciens, exinde interpretationem accipiat. Dec. *consil. 7. n. 3.* Strach. *d. p. 1. n. 13.* Ille 7
tamen usus loquendi accommodari debet iis requisitis, quæ in sequenti definitioue Jus & ratio in mercatoribus, ut id nomen mereantur, desiderat. Describitur autem in illâ, quòd Mercator sit, qui negotiationum exercendarum, quæstusque liciti faciendi causâ frequenter merces permutat & emit, ut easdem non minutatim, nec mutatâ per se formâ distrahat. Quam descriptionem paulò accuratiùs deducere libet. 8

Dicitur primò loco Mercator, à 9
verbo mercari, quòd est Emere; de quo verbo, & merx dicta, & commercium, Goed. *ad l. 66. de V. S. n. 1.* Sunt enim 10
Mercatores, qui res emunt, quas in eâdem specie carius vendunt. Alciat. *d. l. 66.* Non autem quilibet, qui aliquid emit vel vendit, mercator statim est. *l. 207. de V. S.* Mercatorem autem 11
diversum fuisse à negociatore, putat Cic. *in Verrin 3.* & negotiatoris verbum latiùs patere, quàm mercatoris, testis est Felinus *in Proœm. decret. in fi.* & ad plures extendi posse, ad quos mercatorum nomen non pertinet, docet Ferren. *in Constit. Burdegal. rubr. de statu hom. seu person. §. 1.* ut, ad locatores equorum, teste Br. *in l. legatis. ff. de legat. 3.* Muliones, fullones, sarcinatores, textores, & alios nominatos *in l. 1. ff. de trib. act.* qui omnes & singuli, negociatores quidem dici possunt, non verò mercatores. Rebuff. *ad d. l. 207. de V. S.* Consistebat autem differentia 12
in hoc, quòd apud Rom. antiquitùs mercatores propriè dicebantur, qui

cùm Romæ domicilium haberent, in-
terdum verò, exportandarum vel im-
portandarum mercium causâ, in pro-
vincias ad aliquod tempus excurre-
bant; quod tempus JCtus Sabinus in
l.4.§.2.ff.de pen.leg. definit esse annuum.
Negotiatores verò, cives quidem
erant Romani, sed in provinciis sedem
fortunarum suarum constituerant; sic,
ut rarò in urbem, nec ferè nisi censendi
causâ redirent. Cic. *d. l.*, Justinianus
Imp. *tit. C. negotiat. ne mil. lib.12.* nego-
tiatores intelligit illos, qui ergasterio,
h. e. officinæ aut tabernæ præsunt.
13 Deinde, mercatorum nomine propriè
non continentur Campsores, seu num-
mularii, argentarii, trapezitæ, & col-
lybistæ, Græcè Ἀργυρομοίβους, quorum
est *καταλλάττειν, καὶ κατακερματίζειν τὰ νο-
μίσματα.* A Symmacho *lib.10. Epist.
42.* Collectarii vocantur; quod omne
genus pecuniæ in parato haberent, &
pro suo quodam lucello (quod Stella-
turam appellabant) desiderantibus re-
præsentare possent. Sab. Byel. *in Not.
ad Nic. Oresm. tract. de monet. pag.56.*
adde Dn. Klock. *de ærar. lib.2. c.21. &
22.* germanicè Wechsler. de quib. Guid.
Pap. *decis.287.* Alciat. *lib.1. παρεργ. cap.
46.* Et Nicol. Schaffhaus. *disp. de
Camb. thes.2.* Garz. Mastril. *lib.2. decis.
135.* Thom. Garz. *piazz. univers. discors.
65. p.237. vid. lib.3. cap.9. huj. tract.* &
Cl. Salmasii tractatum nuper editum
de Fœn. trapezitico. præsertim *p.527. &
passim.* Idque etiam ex diverso nomine
defendi potest, *l. si idem.7. C. de Codicill.*
licet dissentiant Stracha, *de Mercat.
part.3.n.67.* & Ruland. *de Commiss. part.
1. lib.4. cap.19. n.13.* ita similiter obtinet
in Arithmeticis, quos tamen Ruland.
d. c.19. in pr. hoc nomine comprehen-
di autumat. Nec obstat prædictis *d. l.
14 un. C. negot. ne mil.* Loquitur enim de
argenti distractoribus, sive *ἀργυροπρά-
ταις,* germanicè Banckierer; quos etiam
nos generali negotiatorum nomine
comprehendimus. Salmas. *d. l. p.566.*
eos legitimos negotiatores agnoscit,
iisque majora privilegia indulget,
15 quàm reliquis negotiatoribus. Apud
Hebræos, ut hæc obiter addam, non
unô tantùm vocabulo appellantur
Mercatores. Aliquando enim di-
cuntur תרים tarim, à rad. תור, tur;
quæ explorare, scrutari, investigare,
inquirere, significat; præsertim cir-
cumeundo, & circumquaque explo-
rando. Quare Rabbi David hoc no-
mine putat appellari Mercatores mi-
nores (Tarim) qui scil. procul dissitas
nationes perlustrantes, rarissima quæ-
que conquirunt, & undiquaque per-
vestigant. Dicuntur & Mercatores
רוכלים rochelim, à rad: רכל.
rachal; quæ est, negociari, mercari.
de quo vocab. *vid. infr. lib.2. cap.1.
n.79.* Prætereà in S. litteris appellan- 16
tur Chananæi; quòd natio illa ma-
ri vicina, impensius mercaturam ex-
erceret, quàm Hebræi mediterranei.
Zachar.4. dicitur: Non erit Merca- »
tor ultrà in domo Domini. In He- »
bræo est; Non erit Chananæus. *Pro-
verb. ult. vers.24.* Mulier fortis lau-
datur his verbis: Sindonem fecit & »
vendidit, & cingulum tradidit Chana- »
næo; ubi Vatablus vertit, Mercatori. »
Plura loca SS. in hunc sensum allega-
ta vid. *ap.* Joh. Stephan. Menoch. *de
Repub. Hebr. lib.7. cap.10. n.2.* Qui verò
ulteriùs, nomine mercatorum conti-
neantur. *vid. ap.* Benev. Strach. *p.1. de
mercat.* Cardin. Tusc. *vol.5. Concl.209.*
quæ huc transcribere, nostri non est
instituti.
Addimus in definitione verba, Ne- 17
gociationum exercendarum. Quoniã
nihil prohibet, aliquem mercatorem
se in diversis negociationibus exerce-
re, *l. procuratores.5. §. Labeo.12. ff. de tri-
but. act.* Anchoran. *Cons.332. Col. pen.*
pluralitas enim negotiorum propriè
facit mercatorem. gl. & Br. *in l.1. §.1.
in pr. de tribut. act. & in l.2. ff. de fund.
dot.* Bl. *in rubr. de Constit. pecun.* Rot. Ge-
nuens. *dec.27. n.13.* quia nomina à pro-
fessione dicta, profitendo, item usu &
exercitiô acquiruntur. Bl. *d. l.* Bertach.
*tract. de gabell. & vectig. p.7. n.48. tom.
6. verb. Mercator.* Imò, necesse est
mercaturæ officium exerceat, qui im-
munitatibus gaudere cupit *l. semper.5.
§. negociatores.3. ibi: quamdiu in ejus-*
modi

modi actu sunt. ff. de jur. immun. l. 5. l. medicos. in f. C. de Profess. & Med. Br. *in l. qui sub prætextu. C. de SS. Eccles. & l. 1.*
18 *C. de Colleg. lib. 11.* quia artem non exercentes, privilegiis arti concessis non fruuntur. Br. Bl. & cæteri Juris interpretes *in l. Scriniarios. C. de Testam. mil.* Mascard. *concl. 1037. n. 8. 12. & seqq.* &
19 ad probandam paupertatem mercatorum, sufficit probare, eos cessare à commerciis. Jas. *in l. si constante. ff. sol. matrim. n. 120.* Hîc quæritur, An is, qui non exercet mercaturam de præsenti, licet exercuerit de præterito, sit dicendus mercator? Neg. Butr. *in*
20 *Procem. ff. d. l. 5. §. 3.* verb. *quamdiu in actu sunt. de Jur. Immun. l. qui sub prætextu. 9. C. de SS. Eccles. Dd. & Jas. in d. l. Scriniarios.* Gail. 2. *obs. 118. n. 2.* Limitandum tamen puto, nisi sit solitus gerere, & animum gerendi mercaturam retinuerit; quod præsumitur in dubio, nisi contrarium probetur, *arg.*
21 *§. pavonum. 15. Inst. de Rer. divis.* Quando autem & quomodo cognoscatur quis destitisse, & animum gerendi mercaturam deposuisse, docet Benev. Strach. *d. p. 1. n. 65.* & Br. de Saxo ferrat. *de testib. n. 63. ap.* Jo. Bapt. Zilett. *tract.*
22 *de Testib. pag. m. 52. col. 2.* Adjecimus secundò, quòd QUÆSTUS LICITI FACIENDI CAUSA AGAT MERCATOR. Hocque ad differentiam mercaturæ illicitæ & improbatæ, de quâ *infr. lib. 4. cap. 3. &c.* Nam, si lucrum honestatis justitiæque egrederetur terminos, mercatores, aliàs honestissimi, in turpissimos ac sceleratissimos degenerant. Quare & de hoc malitioso lucrandi studio ita fratrem Persam dehortatur Hesiod. *lib. 1. ἔργων καὶ ἡμερῶν. vers. 350.*

Μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτησιν.

Ne malè lucreris: mala lucra, æqualia damnis.

Negotiatio autem, quâ mediante quis debitô modo lucrum intendit, nihil de se inhonestum importat; sed licitum, honestum & utile, bonum sibi & aliis. Ut quando aliquis lucrum moderatum negotiando quærit, quod ordinatur ad domûs suæ sustentationem, vel etiam ad subveniendum indigentibus: vel etiam cùm negotiationi in- 23
cumbit propter publicam utilitatem; ne sc. res necessariæ ad victum, patriæ desint; & lucrum expetit, non quasi finem, sed quasi in stipendium laborum. Sententia est S. Thomæ Aquinatis; qui dicit, unumquemque, in opere honesto Reipub. servientem, oportere honestè vivere de suo labore. Joh. Nider. *de Contract. mercat. cap. 5. n. 2. & cap. 1. n. 10.* Deinde debet 24
mercator lucrum rationabile percipere; & hoc cum Dei timore; secundùm nobilitatem, gravitatem & utilitatem curæ, laborum, industriæ, & sumtuum: nec non secundùm magnitudinem, multitudinem aut pretiositatem rerum, in quibus ministrat hominibus. Joh. Nider. *d. c. 1. n. 16.* Hinc 25
mercator, domi residens, lucrum minus recipere debet, quàm is, qui è longinquis partibus merces advehit. Nider. *d. l. n. 17.* Et Fr. Pfeil. *Cent. 1. Consil. 48.* ubi de taxatione lucri mercatorum, ut fugiant usurariam pravitatem. Justum autem & licitum mercatorum 26
lucrum hîc statuit dimidium justi pretii; cùm hoc tàm in foro conscientiæ, quàm contentioso & civili permissum adserat *d. cons. n. 3. Vid. Pl. Rev.* Dn. Nic. Hunn. Superintend. Lubec. *decis. cas. consc.* Ludov. Dunt. *cap. 10. Sat. 2. q. 41.* Wieweit ein Gottseliger 27
Handelsman im Verkauff seiner Wahren / mit gutem Gewissen steigen; und wie viel er über seine Unkosten darauff schlagen könne. Et mercator solitus lucrari, non committit usuram, stipulando decem pro centum. Mod. Pistor. *vol. 1. cons. 47. n. 9.* Secus tamen in foro contradictorio. Est itaque, uti diximus Finis ꝙ mercatorum, ut ex hone- 28
sto per negotiationem acquisito lucro ditescant; vel, ut paupertatem saltē pellant, juxtà illud Horatiánum: *Ep. 1.*

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare, pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Unde certus quidam Vir prudens Belga in litteris: Armodt Ende engte vant Lande

Landt synd e Vaddr onde Moeder van
di Industrie / onde dese baert de Com-
mercien onde Navigation, per mare
29 pauperiem fugiens. Dicitur præ-
tereà in definitione; UT EMAT ET PER-
MUTET. Quod proprium, vel potiùs
de substantia est mercatoris. Quia
mercatorem, qui more solitô sibi mer-
ces non coëmit, nec rursùm merces
venum exponit, amplius mercatorem
non esse, naturalis ratio dictitat; & In-
terpretes nostri docent. Signarol. de
Homodej. *cons.95. n.25. & 26.* Paul. Pa-
ris. *cons.99. n.52. verb. apothecam dimi-
sisse. part 3.* quos allegat Ern. Cothm.
30 *vol.1. cons.18. n.313.* Antiquitùs verò
unùm idemque erat Permutatio &
31 Emtio. Sic enim eleganter *l.1. ff. de
Contrah. Empt. Olim non ita erat num-
mus; neq; aliud merx, aliud pretium vo-
cabatur, sed unusquisq; secundùm neces-
sitatem temporum ac rerum, utilibus inu-
tilia permutabat; quando plerumq; eve-
nit, ut, quod alteri superest, alteri desit.
Sed quia non semper nec facilè concurre-
bat, ut, cùm tu haberes, quod ego deside-
rarem; invicem haberem, quod tu acci-
pere velles, electa materia est, cujus publi-
ca ac perpetua æstimatio difficultatibus
permutationum æqualitate quantitatis
subveniret; eaq; materia formâ publicâ
percussa, usum dominiumq; non tàm ex
substantiâ præbet, quàm ex quantitate;
nec ultrà merx utrumq;, sed alterum pre-*
32 *tium vocatur.* Quòd autem nummus
sit commutationis gratiâ inventus,
adeòque ad eam necessarius, quatuor
modis probatur à Joh. Botero Italo.
lib.1. de Polit. Illustr. cap.14. p. mihi 100.
videlicet 1. à distantiâ locorum. 2. à
differentiâ temporum. 3. à quantitate
rerum. 4. ab indigentiâ & necessitate
33 hominum. Ut ita, nummô inventô,
emtio à permutatione hodiè fit sepa-
rata. *d. l.1. & tot. tit. ff. & C. de contrah.
emt. & t.t. ff. de rer. permut.* eleganter
Aristot. *lib.5. Ethic. c.1.* & Hornej. *ibid.*
34 Id quod etiam apparet 1. ex differentiâ
nominis in unâquâque linguâ. No-
minis autem differentia, rei quoque
denotat discrepantiam, *per l.66. de V.S.
l.207. Eod. l.7. ubi* Bart. Salic. Jas. *C. de
jur. Codicill.* & commodius est, singu-
las causas singulis appellationibus di-
stingui. §.5. *Inst. quib. mod. test. infirm.*
vid. Goedd. *ad d. l.66. inf.* Aliud enim
Græcè *ἀλλάττεσθαι ἀντικαταλλάττειν ἕτερον
ἀνθ' ἑτέρου*, alterum cum altero permu-
tare; aliud *ἀγοράζειν καὶ πωλεῖν*, Eme-
re vendere, Italicè aliud cambiare,
aliud comparare, mercatare. Hispa-
nicè, aliud cambiar, aliud comprar.
Gallicè, aliud eschanger, trocquer;
aliud acheter & vendre; Germanicè
aliud vertauschen oder stotzlen; aliud,
kauffen und verkauffen. 2. differunt 35
formâ. Aliud ex suprà *d. l.1. ff. de Con-
trah. emt.* hodiè est pretium aliud
merx; alius emtor, alius venditor. In
permutatione autem hæc discerni non
possunt, quando utrumquè quod da-
tum, & pretii locô esse potest. *l.1. ff. de
Rer. permut.* 3. differunt effectu. Quòd 36
in venditione pretium semper vendi-
toris fiat; res verò emtoris non sem-
per. e.g. Si venditor non fuit dominus.
l.1. §.2. ff. de Action. Emt. & Vend. & ibi
Gothofr. In permutatione autem u-
trinque dominium transfertur. *l.1. in
pr. ff. de rer. permut.* Wesemb. *in π. de
rer. permut. n.4.5.6.* & Anton. Fab. *6.
Conject. cap.9.* 4. Permutatio caret 37
speciali juris civilis nomine, exindeq;
non propria actio nominata, sed tan-
tùm præscriptis verbis nascitur. *l.1. §.2.
ff. de rer. permut.* Wesemb. *d. l.* vid. Cal-
vin. *in lexic. verb. Permutatio.* Quare
autem permutatio careat speciali no-
mine, vel non sit nominatus contra-
ctus, & num ne elegantius nomen ha-
beat, quàm emtio venditio, vid. *corp.
Infort. ad l.7. §.2. ff. de Pact.*

Hisce subjungitur in definitione 38
FORMA mercatoris, quæ in his IV. con-
sistit. I. ut frequenter merces permu-
tentur, emantur & distrahantur. Non 39
enim, qui semel merces emit, vel unô
actu mercaturam exercet, propriè
mercator dicendus est; sed qui assidui-
tate & frequenti negotiatione ad mer-
catoris officium se dederit. Jul Ferrett.
de Re naval. lib.15. n.7. Br. *de* Saxo fer-
rat. *tract. de Testib. n.62.* Menoch. *de
arb. jud. quæst. Cas. 400. n.20.* Riminald.
Cons.

Conf. 815. n. 26. lib. 7. Accurſ. & alii *in l. 1. §. mercis. ff. de tribut. act.* Br. *in l. legatis ſervis. n. 3. verſ.* tertiò quare mercator. *ff. de legat. 3. & in l. mariti. §. qui quæſtum. ff. de adult.* ubi dicit, aliquem hoſpitem non poſſe dici ex unico actu hoſpitandi. add. Marant. *part. 4. ſpec. aur. diſt. 9. n. 57. 62. 69.* Tuſc. *Vol. 5. Concl. 209.* Quemadmodum enim una hirundo non facit ver. Paul. Fuſc. *in ſingul. jur. lit. R. n. 36.* Knich. *de jur. territ. c. 3. n. 157.* Natt. *conſ. 637. n. 5. tom. 3.* nec ex uno lapide fit domus. Marc. Mant. *ſing. 126. n. 1.* nec unus flos facit ſertum. Flamin. de Rub. *Conſ. 61. n. 26. vol.* 2. ita nec ex uno negotiationis actu quis ſtatim fit mercator, Bon. de Curt. *tract. de Nobil. p. 3. n. 86. cum ſeqq.* Alfonſ. ab Azevedo *ad Conſtit. Hiſp. lib. 5. tit. 11. L. 19. n. 8.* Pruckm. *conſ. 6. n. 93. & ſeq. vol. 2.* Marcabrun. ab Anguill. *Conſ. 18. n. 252.* Ant. Ciof. *Conſ. 104. per tot. vol. 1.* qui loquuntur de Nobili, unum negotiationis actum exercente. Joh. Phil. Monſpell. *Conſ. 31. n. 31. 32.* Rutg. Rul. *d. l. 4. de Commiſſ. cap. 19. n. 5.* Rota Ge-
40 nov. *deciſ. 37. n. 13.* Ergò non vererer ex principiis philoſophicis hujus rei hanc dare cauſam, quòd, ſicut nulla ars ſine crebris actionibus comparari poteſt, mirũ non ſit, quod nec in negotiationis arte (ut quidam volunt) quisquam ex unico actu mercator efficiatur.

41 Secundò, requiritur de formâ mercatoris, ut merces non minutatim, ac uti Galli loquuntur en d'étail, ſc. ad ulnam, menſuram, numerum vel pondus, diſtrahant, Georg. Mohr *in append. de Reſcr. n. 9.* Græcè κοτυλίζειν dicitur. Vinn. *ad Peck. comment. ad tit. de Exerc.*
42 *act. p. 118.* aliàs enim mercatores nihil aut parùm differrent à propolis, & revenditoribus, Germanicè Höker/Vorkäuffer/ Landkrämer / Klock. *de Ærar. lib. 2. c. 25. n. fin.* Dn. Mart. Chemnitz. *Harmon. Evangel. cap. 62. pag. 679.* qui, ut Perſius ait *ſatyr. 5.*

--primi tollunt piper à ſitiente Camelo

ut priores vendant; quique ſordidiores ſunt, quàm ut vel juris & Statuti diſpoſitione, vel vulgi opinione (quâ etiam attenditur ad cognoſcendum, ſi quis ſit mercator. Joh. Petr. Surd. *deciſ. Mant. 313. n. 5.*) pro mercatoribus habeantur. *l. 1. ff. de trib. act. l. mercis 207. de V. S.* ibique Dn. Gœdd. adde Bald. *conſ. 495.* Colleg. Baſilienſ. *Diſp. 12. n. 49. vol. 2.* & poſt Alciat. *in d. l. mercis. 66.* Coler. *in proceſſ. execut. p. 2. c. 3. n. 449. verſ. quod facit.* Tom. Garzon. *piazz. univerſ. diſc. 65. p. 238.* vel mercatorum privilegiis gaudeant. Dan. Ottho *de jur. pub. c. 20. & Arumæ. vol. 5. diſcurſ. Acad. 2.* quod & in multis benè conſtitutis Rebuspub., in quibus modò dicti revenditores partiarii non æqualium immunitatum & honorum cum mercatoribus ſunt capaces, adhuc hodiè obſervatur. An autem in hiſce Emporiis 43
maritimis, in quib. ob τάξιν, tranquillitatem & Salutem publicam, providi Rerũpubl. gubernatores promiſcuam hanc Commerciorum libertatem & Uſum certis Ordinationib. reſtrinxêre, hi παλιγκάπηλοι vulgo Krämer/item Gewandſchneider / Oenopolæ, Braxatores Cerevifiæ & cæteri ejusdem notæ Cives, indiſtinctâ hac Cõmercandi libertate, æquè ut cæteri Mercatores albô Collegiorum præcipuorum inſcripti gaudeant, majus exiſtit dubium? Memini hanc controverſiam olim ita à Magiſtratu Ordinario deciſam, prædictis videlicet hiſce Civibus intra profeſſionis ſuæ terminos ſeſe continentibus, cujusvis quidem generis merces aliundè, ſive terrâ ſive mari, ſolutionis locô recipere, & con-civibus Mercatoribus eas iterum vendere licitum, aliàs verò extrà hunc caſum merces à negociatione ſeparatas & diſtinctas ſibi comparare haud liberum eſſe; idq; ob rationem, quod aliàs & minutatim & cum averſione, ſeu ut vulgò dicitur, IN GRASSO cõmercari iis cùm cæterorum præjudicio conceſſum videretur. Quãvis poſterioribus hiſce annis, decreſcentibus indies magis magisquè commerciis, hâc deciſione acquieſcere noluêre. Intelligimus itaquè illos 44
mercatores, qui cum averſione, ut loqvuntur noſtrates, maximam patrimonii ſui partem negotiationi confe-

rentes

rentes. *l.5. ff. de munerib. l.5. §. negotiatio.8. ff. de jur. immun.* Card. Tusc. *vol. 5. concl. 209.* Zonchæ. *de jur. negociat. marit. part.2. sect.9.* merces omnium rerum in maximâ quantitate tenent, easque rursum in copiâ vendunt; qui Italicè Fondaghieti all'ingrosso nun-
45 cupantur. ALCIATUS MAGNARIOS, Græcè Μεγαλεμπόρυς vocat ejusmodi mercatores. Calvin. *in Lexic. Jur. ibi.* Magnarii scil. qui negotiationem exercent amplam & copiosam, non ementes aut vendentes per cotylas vel lagenas, vel amphoras; sed quasi aversione mercium magnam copiam;
46 quod puto esse avertere, illô Horatii versu:

Nec satis est cariâ pisces avertere mensâ.

nam & veteres glossæ ibi interpretantur AVERTERE, emere. Et ita *l. 4. §. item, si quis solitus. 2. ff. de pen. leg.* Quid autem sit per aversionem emere vendere? vid. ap. Arnold. Vinn. *in not. ad Peck. Comment. in tit. de exerc. act. l. exercitorem. p.m. 118.* Mercatores separantur ab his, qui cellam vini aut olei vendunt minutatim. Cujac. *ad rubr. C. de commerc. & Mercat.* quos Subcociones vel ὑποκαπήλυς vocat Salmas.
47 *de Fœn. Trapez. p.245.* Tertium requisitum est, ut merces non mutatâ per se, (i. e. per ipsum mercatorem) formâ distrahat. Mutatâ enim formâ, quæ dat esse rei, res ipsa mutatur. *l.6. ff. de Rei vind.* Sixtin. *cons.4. Marp.21. n.65. 66.*
48 *per alleg. vol.2.* Nam, qui merces emunt, ut easdem suâ operâ in aliam formam redactas vendant, mercatores non sunt; sed opifices & artifices. *per c. ejiciens. 88. distinct.* ubi dicitur: *quicunque rem comparat, non ut integram ita, & immutatam vendat, sed ut materia sibi sit aliquid operandi, ille non est negotiator; qui verò comparat rem, ut integram & immutatam vendendo lucretur, ille est mercator.* Idem probant Alex. & Jas. *in l. Cætera. §. sed etsi quis ff. de legat. 1. eleg.* Joh. Petr. Surd. *d. decis. 313. per tot.* ubi monstrat, Pistorem non dici mercatorem. His adde Rul. à Vall. *4. cons. 71. n. 11. & seq.* Azeved. ad Const. Hisp. *lib.9. tit.17. lib.7. n.4.* Bursat. *cons. 42. n.9.* Jo. Cöpp. *decis. 50. n.30.* Jac. Ant. Mart. *de Jurisd. p.4. Cent.1 cas.3. n.10.* quos allegat Casp. Klock. *de Con-*
trib. & collect. cap.12. n.265. Unde 49
Statutum in Repub. Lubecensi, daß niemand der Bürger/ welche Kauffschlagen/ mögen Handwercke treiben; noch jemand der im Ambt und Handwercker/ Kauffschlagen/ bey Poen. 5. M. Silber; Außbescheiden so viel Wahren und Victualien als sie zu ihrem Handwerck und in ihren Häusern nötig haben/ die mögen sie kauffen. Kauffmans-Ordnung de Anno 1607. 28. Augusti, in fin. Tr. an-
nex. Derowegen dann die Brauer 50
nicht mehr Korns und Hopffen kauffen können/ als sie zu ihrem Brauwercke vonnöten haben. *dict. Ord. merc. art. 17.* Eben so soll es auch mit dē Käsekäuffern/ Hökern und Raschmachern gehalten werden/ *Decret. Senat. de anno 1624. 26.*
Octobr. de Annis 1640. & 1659. Ratio 51
est, quia mercator dicitur Officium gerere, Br. *tr. de Testib. vers. Mercatorum.* Alciat. *l. mercis. de V. S.* Azeved. ad Const. Hisp. *lib.5. tit.12. L.12. n.2.* Br. de Saxo ferrat. *de testib. n.62.* ap. Zilett. *tr. de testib. p.m.52. & seq.* Officium autem artificiô extinguitur. *text. express. in l. legatis. 65. §. si ex officio. 1. ff. de*
leg.3. Tusc. *vol.5. concl. pract. 205.* Quia 52
artificium ab officio distat. *l. nominatim. 24. ff. de manum. testam. l. si venditor. in pr. ff. de Ædil. edict. & d. l. 65. §. si ex officio. de legat. 3.* Officium quippe dictum ab eo, qui quærit aliquid efficere in eo, in quo unumquemq; convenit pro conditione personæ, ita, ut nulli officiat. Calvin. *in lexic.* ut tractat eleganter Cic. *lib.3. offic.* græcè καθῆκον. Utuntur & Latini & JCti pro beneficio, pro magistratu, &c. *ut in l.2.*
ff. de R. J. Artifices verò illi dicuntur, 53
quorum scientia certis præceptis & regulis continetur. Ruland. *de Commiss. p.1. lib.4. cap.1. n.1.* Gallicè vocantur artisans, vel gens de mestier. De quibus loquitur Ordinatio regia *tit. de magistr. & monopol. prohib.* Authore Festo *lib.1.* artifices dicti, quod per artûs seu manuum exercitium scientiam suam

suam exerceant; & ad sola opificia se arctent; quod secus in iis, qui officium
54 habent, ut sunt mercatores. Officium enim habetur à naturâ, sine doctrinâ. Br. *ind. l. legatis. 65. §. Ornatricibus. 3.* quicquid etiam sentiat Ruland. *d. l. de Commiss. cap. 19. n. 1.* Dum autem dicimus, mercatores non mutatâ per se formâ negotiari; non intelligimus eos, qui merces emunt, easdemque non suâ sed alienâ elaborari curant
55 operâ, animô forsan quæstûs liciti, & causâ transmittendi ad extraneos, quorum officium in artificium tunc non transit. JCtus Anconitan. & patronus mercatorum, *p. 1. de mercat. n. 26. & n. 49. cum seq.* De quo circà linum tale reperitur statutum in Re-
56 pub. nostrâ patriâ. *art. 22.* **Der Kauffmans Ordnung** de Anno 1607. 28. Augusti. **Nachdeme bey dem Flachs allerhand Mangel befunden wird / so soll hinfürder kein Flachs / wie dasselbe mag genennet werden / auff andern Bund gebunden / noch demselben ein ander Name / dann da er gefallen und erst gebunden / gegeben werden; ausserhalb welches Flachs naß geworden / und getröget ist / dasselbe mag auff dem vorigen Bande / und nicht anders gebunden werden; bey Verlust des Flachses dem der dasselbe verkaufft hat; dem aber / der es anders gebunden / bey Verlust der Stadt-**
57 **Wohnung.** Denique ex definitione nostrâ necessum est, ut mercator, qui hisce uti frui velit immunitatibus, ipsemet & propriô nomine δι᾽ ἑαυτοῦ, non autem alienô negotietur, per *text. in l. in honorib. 8. §. 1. ff. de vacat. mun.* ibi: *qui præsentes negotium exercent.* quod Jac. Cujac. *ad l. un. C. de conduct. vectig. fisc.* suô nomine explicat. 2. probatur hoc *per l. ult. ff. de excus. tut.* verbis: *si modò per semet. l. quæsitum. 16. ff. de in jus voc. l. tutorem. 22. ff. quib. ut indign. gl. in l. si nulla. ff. de judic.* Cravett. *consf. 100. n. 1.* per Decium *consf. 268. col. 1.* &
58 Angel. in l. *quamvis. ff. de acq. poss.* Unde patet, institores, seu ministros mercantiæ (verbô apud Interpp. usitatô) generales, vulgò **die Factoren** / qui rebus emendis vendendis, & mutuò sumendis pecuniis in Emporiis peregrinis alienô nomine tantùm præsunt, propriè mercatorum nomine non comprehendi, nec eorum privilegiis frui, cùm alienô & nō propriô nomine negotia tractent. De quib. *cap. seq.* paulò luculentius agemus. Idem judicium est de Juvenibus, qui penes Mercatores degunt ad ministerium tabernæ, **Kauffleute Jungen und Ladendiener** / Strach. *d. p. 1. n. 69.* Sed quid di- 59
cendum de illis Mercatoribus, qui secundum consuetudinem negotia ad alios pertinentia lucelli causâ, vel ut videantur aliqui, nomine propriô expediunt? Benev. Stracha hanc inter mercatores & factores receptam consuetudinem, ob difficultates in concursu Creditorum inde existentes, valdè improbat, *tract. de Adject. p. 4. vers. Duodecimo n. 1. & seqq.* licet observantia & Praxis quotidiana contrarium monstret & mercatorib. annumeret.

An verò mercator sit, qui mercatu- 60
ræ officium per se non exercet, sed Institorum & ministrorum operâ utitur, hîc non incongruè quæritur? Resp. cum Alciato *in d. l. 66. de V. S.* Aut ipse Mercator nullô modô negocium tractat; aut tractavit, & mercatoris privilegiô non potest uti. Si verò ipse interdum rationes excutiat, ematque & vendat, licet raro, mercator tamen nihilominus dicendus est. Jas. & Dd. *in l. Scriniarios. 16. n. 8. C. de Testam. mil.* Br. *latè in l. fin. ff. de Exerc. act.* qui enim per alium mercimonia gerit, quæstui inhiat. Molina Jesuita *de Just. & Jur. disp. 342. Concl. 1.* nec fieri potest, quin ejus animus cogitationibus eventûs & lucri aliò ducatur. Guttierrez. *de Gabel. q. 93. n. 35.* Hinc Jul. Firmic. *lib. 3.* Astronomicῶν *Cap. 10.* *Mercurius*, inquit, *in* 61
sexto ab Horoscopo loco cum lunâ pariliter constitutus, faciet homines, qui diversis negociationibus implicantur; sed qui hoc servorum & vilium hominum ministerio perficient; Ipsi autem maxima sibi vitæ subsidia comparantes ad altiora semper adspirabunt.

CAPUT

CAPUT VIII.

De

His, qui aliena negotia tractant, videl. Negotiorum gestoribus, Institoribus seu Factoribus, Excercitoribus, Navium magistris, & Proxenetis, vulgò Mäckelern; &, an mercatores dicendi, vel non?

SUMMARIA.

1. *Personarum, qui aliena negocia tractant, necessitas.*
2. *Horum diversitas.*
3. *Negociorum gestor quis.*
4. *Inter Mercatores aliena negocia nomine propriô expedire excusat à culpâ.*
5. *Spontanea negociorum gestio qua?*
6. *Necessaria negociorum gestio.*
7. *Mercator negociorum gestor qua praestare teneatur.*
8. *Negociorum quot genera; & quidsi con sutum gerat negocium?*
9. *Quid praestetur in insolito negocio.*
10. *Quid in deserto.*
11. *Rationum redditio negociorum gestoriincumbit.*
12. *Rationes quomodo reddendae; remiss.*
13. *An hi negociorum gestores Mercatores dicendi.*
14. *Factores & Institores qui.*
15. *Institoria qua?*
16. *Horum Synonymia.*
17. *Tacitè praepositus quis dicatur.*
18. *Factor non propriô nomine convenitur, sed proponentis; ubi de pugna l. f. de Inst. act. cum l. 7. §. 11. ad SCt. Maced.*
19. *Dominus seu Patronus tenetur ex facto Institoris.*
20. *Domini seu praeponentes ex chirographo Institoris obligantur, non viceversa regulariter.*
21. *Hujus ratio ex Commodo & incommodo.*
22. *Principalis obligatur, si Factor habeat mandatum cum libera.*
23. *Institor qui non habet mandatum de mutuò sumendâ pecuniâ chirographum dans, propriô nomine conventur.*
24. *Idem obtinet, qui cambio pecuniam accipit.*
25. *Institor absq; speciali mandato mutuum sumere non potest.*
26. *Mutuum ab Institore sumi potest sine mandato. Si mercis exercitatio id requirat.*
27. *Institor praepositus ad emendum pannum, potest mutuam sumere pecuniam, ut principalis obligetur.*
28. *Magister navis mutuam sumens pecuniam, & non in navis, sed suos usus convertens, quando exercitoriâ conveniendus? remiss.*
29. *Ad obligandum Principalem requiritur, ut Institor seu Magister navis in negocium commissum contraxerint.*
30. *Praepositio certam legem dat contrahentib.*
31. *An ob magistri navis seu nautae culpam Dominus mercium* der Frachtere/ *an Exercitor* der Rheder *teneatur.*
32. *Regula: Omnia facta magistri Exercitorem praestare debere, quomodo intelligenda.*
33. *Domino incumbit Solutio vectigalis & mercium non Exercitori, nisi consuetudo alia.*
34. *Institor nomine praeponentis negocium gerit. Et quando nomine Domini seu principalis conveniri possit?*
35. *Institor in majorem non contrahat summam quàm opus est.*
36. *Mercatores plures praeponentes Institorem unum, tenentur in solidum.*
37. *An hi praeponentes habeant beneficium Divisionis.*
38. *An aequum, quod Exercitores ex facto magistri teneantur in solidum?*
39. *Apud Hollandos non observatur lex Romana, ut in hoc casu Exercitores teneantur in solidum.*
40. *Lubecae hoc in casu observatur adhuc lex Romana.*
41. *Factores tenentur de levissima culpa, si Provisionem accipiant. ibidem quod contractui contravenire non possint.*

42. Fides

Cum in fine superioris Capitis exposuerimus, mercatoris nomine propriè non contineri, qui non ἐν ἑαυτῷ, ut dicitur, sed alienô nomine negotia exercent: haud supervacaneum esse duximus, paucis hîc, pro more, de his perspicere.

1 Nam ejusmodi personis, alienô sc. nomine negotia exercentibus, in commerciis terrâ marique gerendis, apprimè opus esse, vita quotidiana ostendit, dum mercatores, periculorum metu vel laborum tædiô & negotiorum multitudine impliciti, sibi alios substituunt, quibuscum suô nomine contrahatur. Wesemb. π. *de Exerc. act. n.1.*

2 Possunt autem hi in quadruplici constitui differentiâ: vel enim sunt 1. Negotiorum gestores, vel 2. Institores, seu Factores; vel 3. Magistri navium; vel 4. Proxenetæ.

Negotiorum gestor dicitur, cûm 3 mercator, vel alius, alterius ignorantis negotium gerendum absque mandato suscipit. *l. si remunerandi. 6. §. si passus. 2. & in l. qui patitur. 18. ff. Mandat.* Nam, cûm sæpenumerò fiat, ut mercatorum, qui propter subitam festinationem, nulli demandatâ rerum suarum curâ, profecti sunt, negotia præsentes amici ultrò suscipiant, ne aut neglecta pereant, aut absentis non defensi bona possideantur; quàm utilissimi hi negociorum alienorum administratores seu gestores in jure reputantur, *de quib. tot. tit. ff. & C. de negot. gest.* quibus adde Althus. *lib.1. Dicæolog. c.91.* & infinitos alios. Et quamvis negotia ad alios pertinentia nomine propriô expedire aliàs improbetur. Ben. Strach. *de Adject. p.4. vers. duodecimo n.1. pag.606. col.1.* Consuetudo tamen 4 mer-

mercatorum,quòd aliena negotia no-
mine propriô expediant, excusat à cul-
pâ.P.Paris.*Cons.47.vol.1.*qui citat Angel.
Fulgos.& Jason.*in l.certi juris.C.de judic.*
cum aliis textibus.Est autem hęc admi-
nistratio alia spontanea,alia necessaria.
l.3.§.10.de neg.gest.l.20.C.d.t.l.52.§.7.ff.de
5 *obl.& act.*Spontanea est,cùm mercator
spontè, nullâ necessitate cogente, ne-
gociis alienis ex merâ liberalitate & a-
micitiâ se offert & immiscet; ita ut ge-
rere & non gerere ei sit integrum & li-
berum ab initio,*d.l.3.§.pen. de neg.gest.*
6 *d.l.20 C.eod.l.58.ff.de solut.*Necessaria est,
quando quis falsò existimat, sibi quid
demandatũ esse. *l.17.C.de negot.gest.*vid.
*l.19.§.2. l.6.§.5.ff.d.t.*Vel quando neces-
saria primò administratio, sed eventu
voluntaria apparet. *l.29.d.t.*Alth.*d.c.91.*
n.27. Differt autem mercator negotia
aliena gerens necessariò, ab eo, qui
spontè gerit, in hoc, ut, qui necessitate
cogente gerit, non directò teneatur ex
verbis hujus edicti prætorii *in l.3.ff.h.t.*
Paul.Paris. sup.alleg. *cons.47.n.27.vol.1.*
7 cum *ibi citatis Dd.* Hîc congruè Q? Si
mercator spontè absentis & ignorantis
negotia gerit,quid præstare debeat? ℞
8 Tria sunt genera negotiorũ, Consue-
tum,Insolitum,&Desertum.Si consue-
tum gerit negotium mercator, regula-
riter saltem levẽ præstabit culpam *l.11.*
ff.de negoc.gest.l.20.C.eod.l.7.C.arbitr.tu-
9 *tel.* Si insolitum vel novum negotium,
quod non sit solitus absens facere, no-
mine absentis gerat,præter culpam,ca-
sum etiam præstabit fortuitum *d.l.11.ff.*
10 *h.t.*Si deniq; ab omnibus desertum ge-
rit negotium,dolus tantùm & lata cul-
pa à mercatore erit præstanda.*l.3.§.9.ff.*
*de neg.gest.*Adde Ben. Strach. *de Mand.*
*merc.in fi.*Dn. Erasm.Ungepaur. *Exerc.*
11 *Justin.12.q.7.* Tenetur insuper hic, ne-
gotiorum gestorum rationes reddere,
& reliquatum solvere.Rot.Genov. *de-*
cis.27.n.3.decis.20.n.6. decis.126.n.3.& De-
cis.Gen.*165.& 163.* Sicut omnis aliena
negotia administrans. *l.2.§.2.ff. de ad-*
*min.rer.ad civ.pertin.*Althus.*d.c.91.n.18.*
12 Hæc autẽ rationũ redditio quomodo
fieri debeat,vid.ap.Alth.*d.l.n.19.*& Mo-
noz.*de ratiociniis* hâc de re tractatum.

quod hîc attigisse sufficit. Et hi nego- 13
tiorũ alienorum gestores (si ex defini-
tionis nostræ præscripto veri mercato-
res sint) privilegiis mercaturæ com-
merciorumq; utilitati concessis, haud
indigni judicandi sunt.

Hosce nunc seqvuntur INSTITORES, 14
qui & FACTORES & ACTORES appellan-
tur à Capic. *decis.180.n.3.*Zanger.*de Ex-*
cept.p.2.c.1.& Wesembec.*in π.h.t.n.1.*
quamvis Treutl.*1.vol.8.θ.7.lit.E.*Facto-
res semibarbarè sic vocari contendat.
Et dicuntur, qui alicui negotiationi
terrestri & quæstuariæ præponuntur,
certô locô non designatô. *l.1. cum ll.*
*seqq ff.de Instit.act.*Rot.Genov.*decis.14.*
*n.*1. INSTITORIA vocatur ab Aristotele 15
negociatio domestica, quasi statuaria
mercatura, quæ exercetur ab homini-
bus in foro sedentibus aut stantibus,
secundùm Budæum; secundùm Ulpi-
an.verò in *l.3.ff.de Instit.act.* ab Instan-
do;quod sc.tabernæ,cui prępositi sunt,
instent, h.e. cum curâ & sollicitudine
incumbant; sicut hanc vocem ex Vir-
gilio &aliis bonis auctoribus nobis ex-
plicuit Rittershus.*in Comm. Instit.ad*§.3.
*quod cum eo &c.*Dicuntur & à Labeone 16
pręp0siti negotii exercendi causâ.Rot.
Genov.*decis.14.n.63.* Veteres eos Offi-
cinatores dixisse observavit Cujac. in
π.C.de Instit.act. Dupliciter autem ali- 17
quẽ præponi,Dd.tradiderunt;Expressè,
& tacitè. Tacitè autem præpositus ex
eo censetur,quando dominô seu prin-
cipali sciente & patiente pro tali publi-
cè habetur.Sic enim Bart. *in l.1.§.fami-*
liæ in f.ff.de Publican.& Vectig. ait: Pro-
batur,aliquẽ ad aliquod officiũ prępo-
situm,eô ipsô quòd officium exerceat,
dominô sciente. Hocq; convenientis-
simum esse Ronchegall. *in l.eandem,*
in pr.ff. de duob.reis. n.135. tradit, ne
cogantur, qui cum Institoribus con-
trahunt, veram & expressam præposi-
tionem docere,vel si non adsit,ne con-
trahentes facilè decipiantur, & præpo-
nenti sit parata via fraudandi.facit *l.qui*
patitur.ubi gloss.ff.Mand. l.si Institorem.
29.ff.si cert.pet. Rot. Gen. *dict. decis.14.*
n.4. & 42. Quamvis autem Institor, 18
seu Factor alienô nomine contrahat,
pro-

propriô tamen nomine regulariter
conveniri nequit. *l. fin. ff. h. t.* Cujus
textus vigore Simon de Pratis *consl.193.*
cent.2. in fin. provocat omnes Dd. dis-
sentientes, ut sibi monstrent textum,
quô Institoris obligatio expressè sanci-
ta reperiatur. Quamvis communiter
l.7.§.11. ff. ad SC. Maced. in contrarium
adducatur. Quarum duarum LL. con-
ciliationes vid. *in disp. Inaug.* Christoph.
Marci. *c.4. & 5.* ubi variæ Dd. opiniones
de hâc quæstione recensentur; his adde
Angelum in *l. eandem. ff. de duob. reis* Ca-
strens. *in l. si quis. 3. §. Si procurator. 1. ff.*
Quod quisq. jur. Decium *in l. si Institorem*
19 *29. Si cert. pet.* Juris etenim certi est, præ-
ponentem Institorem seu administra-
torem tabernæ & negotiationi quæ-
stuariæ, regulariter ex ejus facto in soli-
dum teneri. §. *eâdem ratione. Inst. Quod*
cum eo. l.5. l.17. & t.t. ff. h.t. Christ. Mar-
20 ci *d.l. c.9.* Et hoc quotidianum est in
nostræ ætatis mercatoribus, in tantum,
ut si Institor, vulgò Factor mercatoris,
scribat Chirographum, in quo se con-
stituit debitorem alicui, Principalis sui
nomine, & promittit solvere intra cer-
tum terminum, possit & debeat conve-
niri dominus tabernæ seu negociatio-
nis, *per l. fin. ff. de Inst. act. & l.1. ff. eod.* unde
illud πολυθρύλητον Dd. Factores licet
mille litteris sese debitores scribant ac
se obligent, tamen non posse conve-
niri, quia videntur scribere ut FA-
CTORES & FACTORIO NOMINE,
quod ex Angelo *ad l.9. ff. de duob. reis*
refert Decius *Cons.510. n.5.* & ante Ange-
lum ita senserunt Jac. de Aren. Butri-
gar. Cyn. *in l.7. C. qui cum eo.* nisi se
in specie fidejubendo obligaverint.
Christ. Marci. *d. tr. c.5. §.3.* Et ita intelli-
gendus Dn. Carpzov. qui in *præf. defin.*
forens. asserit, Institorem durante offi-
cio teneri, prout se ita declarat cele-
berrimus hic Practicus *lib.4. Consil. tit.*
10. Cons.18. n.6. quatenus autem Institor
conveniri possit *vid. nos hoc cap. n.42.*
21 *inf.* Prætori enim, qui hanc actionem
dedit, æqvũ visum est, sicuti commoda
sentimus ex actu Institorum, ita etiam
obligari nos ex contractibus ipsorũ &
cõveniri. *l.1. in pr. ff. d.t.* Wesemb. *in π. d.*
l. n.2. Jo. Christ. Marc. *d.l. c.8.* §.7. D. Mev.
tit.6. art.5. n.1 & seqq. de Empt & Vend.
Stat. Lubec. Hoc autẽ procedit 1. Si In- 22
stitor seu Factor generale mandatũ in
promovendis mercantiis vel negotiis
cum liberâ habet, prout inter mercan-
tes quotidiè usu venire tradit Joh. Köp-
pen. *decis. q.21. n.1.* Secus verò, si agitur 23
de eo ministro, qui nullum de tali ne-
gotio tractando, e.g. mutuò sumendâ
pecuniâ, aut aliter contrahendo, man-
datum habet, sed propriô motu, no-
mine Domini Chirographum dat; de
illis jure communi concluditur, quòd
dominos per sua Chirographa non
obligent. Joh. Köpp. *d. q. n.3 & seqq.*
Ubi plures allegat; & hanc sententiam
communem dicit, ad contraria re-
spondens, *n.12. & seqq.* Idem obtinet, si 24
talis Cambiô pecunias capiat. Decis.
Rot. Gen. *14. n.88. & seqq.* Institor nam- 25
que regulariter mutuum sumere non
potest, nisi id expressè mandatum sit. *l.1.*
C. h.t. ubi text. apert. l. cuicunq. 5. §. si quis
pistor. 9. ff. eod. Sed quia mutuum hôc 26
locô secundùm Bald. considerari
potest, vel tanquam negociatio per se
distincta; vel tanquam deserviens mer-
ci exercendæ; dicendum est, hôc poste-
riori casu licitum esse Institori mutu-
um accipere; quatenus ex necessariâ
consequentiâ mercis exercitatio id re-
quirat; & hæc tacitè veniant in con-
sequentiam mandati. Mastrill. *decis.204.* 27
n.7. Ut cùm præpono aliquem emendis
pannis, tunc, si non trado pecunias,
censeor præposuisse ad accipiendam
pecuniam mutuò, pro illâ re emendâ.
l. cuicunq. 5. §. sed et si pecuniam. 13. ff. de
Instit. act. l. ult. §.2. *in f. ff. de Exerc. act.*
ibi *necessariam mercis comparationem,*
cui emendæ servus sit præpositus. Rot.
Gen. *decis.14. n.88. & seqq.* Sed quid si 28
magister navis mutuò sumptam pecu-
niam non in navis, sed suos usus con-
verterit, num inde detur Actio in Exer-
citorẽ? vid. *l.1. §.8. 9. 10 ff. de Exerc. act.* &
Loccẽ. *de jur. mar. lib.3. c.7. n.7.* & nos hîc
n. seq. 29. & seqq. negativã amplectentes.

Deinde requiritur ad obligandũ præ- 29
ponentem; ut in causam seu negocium
comissum contraxerit Institor, & ma-

gister navis. Non enim ex omni causâ
Prætor dat actionem in Exercitorem;
sed ejus rei nomine, cujus ibi præposi-
tus fuerit. *l.1.§. non autem ex omni.7.ff.*
30 *de Exerc.act.* Præpositio enim certam
legem dat contrahentibus. *d.l.1.§. igi-*
tur præpositio.d.t. Loccen. *de jur.mar.lib.*
3.c.7.§.5.6. cum seqq Rot. Gen. *decis.14.*
n.14.& seqq.& n.100.cum seqq. Jo. Christ.
Marc. *d.l.c.7 §.3.& seqq.* Secus ergò, si
in aliam causam quàm ipsi commis-
sum, per *l.1.§ non autem.* Et in *§.igitur*
præpositio.& §. si plures.ff. de Exerc. act.
Nicol. Everh. Jun. *Cons.6.n.36.vol.1.* Ut
si Factor extra Commissionis limites,
merces ad transferendum pro certa
provisione missas pignori daret; quô
casu Oppigneratio tanquàm rei alienæ
& in aliam causam quàm ipsi Commis-
sum, facta, planè est invalida, non ob-
stante *art.9.lib.3.tit.4.de Pignor.stat.Lub.*
de quo nos luculentius *infr. lib.2.c.9.n.*
31 *14. huj.Tract.* Hîc ergò meritò Q? An,
ob nautæ vel magistri navis culpam,
quam in fraudando vectigali commi-
sit, Dominus mercium, der Fracht-
Herr/ an verò Exercitor, der Rehder/te-
neatur actione exercitoriâ? Et respon-
det ex prædictis rationibus Dn. Mevius
ad art.6.tit.3.lib.2.Stat.Lub.n.20. domi-
num ob hanc culpam in damno esse,
non exercitorem. Ubi tamen ex prædi-
ctis *n.21.* addit, quomodo ex facto ma-
32 gistri navis Exercitor teneatur. Nam
etsi regula sit, omnia facta magistri eũ
præstare debere, qui eum navi præpo-
suit; ne contrahentes decipiantur. *d.l.1.*
§.5.ff. de Exerc. act. ea tamen ita intelli-
gitur, si in eam rem, ob quam quid fa-
33 ctum est, præpositus sit. Domino autem
incumbere solutionem mercium, non
exercitori, notum est; cùm non sit pars
vecturæ; nisi consuetudine aliter intro-
ductum sit. Mev. *d.l.* quæ consuetudo
cùm sit facti, meritò probanda. Ru-
land. *de præm. assecut. vid. tamen infr.*
lib.2.c.4.n.25. & Jo. Loccen. *de jur.ma-*
rit.d.lib.3.c.7.n.6.& 7.
34 Tertiò, ut nomine præponentis ne-
gotium gesserit, per *d.l.1.& l.6.§.1.ff.*
de neg.gest. & Nicol. Everh. *d. cons.6.*
n.35. Confessio enim Institoris & Pro-

curatoris etiam in Chirographo facta, nõ probat regulariter, nec Domino seu Præponenti nocet, nisi Ipsa Præpositio, & cujus nomine venditio à tertio Institori facta sit, aliunde scil. per famam, Instrumenta & libros rationum probetur. Mascard. *de Probat. Concl. 369. n.6 & seqq.* Köpp. *decis.21.n.2.* h.e. Daß uff des Principalen Credit uñ Rechnung der Verkauff geschehẽ/ und daß nach itzigem Kauffmans Stylo der Verkäuffer solches dem abwesenden Käuffer (so ferne auff Zeit gekaufft) für dem Verfall-tage notificire. Oder auch von dem Factoren einen Schein nehme/ uff welches Rechnung solches gekaufft. Atq; ob causam, ut casu intervenientis decoctionis Factoris, futuræ lites, cuj⁹ nomine & contemplatione venditio facta, evitentur. Si enim Procurator seu Factor non habet mandatum ad certum hominem in Emendo, neq; contemplatione Domini *d.l.6. §.1. de neg. gestis* seu Principalis cum aliquo Contractum sit, ipse solus, non etiam principalis tenetur. Gloss. *in l.6.§.1. in verb. quia ex abundanti.ff.de negoc.gest.l.13.C.si cert.pet.l.7. §.1.ff.quod cũ eo qui in alien.pot.* Cui concordat Jus nostrum Lubec. *artic.1.& 2. de Commod.* Hand muß Handwahren/uñ wo einer seinen Glauben gelassen/da muß er ihn wiederum suchen. Accedit. 2.) daß in foro Mercatorum gebräuchlich / daß die heutigẽ Factores, was sie für ihre Principalen einkauffen / gemeiniglich uff ihr Eigen/und nicht der Principaln Credit Kauffen/und für dẽ Einkauff Provision, und für die Gelder so sie vorschiessen/ Interesse rechnen. *vid. sup.c.7.n.59.* Et in hanc sententiam decisum in Curiâ Lubec. 10. Maji. Anno 1661. Principalis ergò & perpetua in hac controversia hypothesis, ut Contractus fiat nomine & ex re Domini seu Principalis. *d.l.6. §.1.ff. de negoc.gest. l.68.ff. de Procurat. l.fin.ff. de Inst. act.* Non tamen necesse est semper conceptis verbis Institorem dicere: Im Namen seines Principalen: sed sufficit, saltem officii qualitatẽ nominâsse, quô factô nascitur continuò præsumptio pro Institore, eum suam personam excipere voluisse. Berlich.

lich. *decis.15. n.5.6.* & alterum in contemplatione hujus officii contraxisse. Menoch.3.*præsumpt.49. n.19.* Alciat. *de præsumpt. reg.24.in med.* Mantic. *de tacit. & ambig. convention. lib.7. tit.18. n.17.* add. Christ. Marc. *d.l.Cap.12.per tot.* melius tamen consulunt sibi Institores, si semper expressè nomine domini contrahunt. Marc. *d.l. §.3.* ubi & *seqq.* §§. quando Institor nomine proprio
35 conveniri possit. Quartò, ne in majorem summam contrahat, quàm sit necesse, v.g. ne major summa, quàm ad negociationis actum sit necessaria, mutuò sumatur. Alex. *Cons.44. lib.2. Dd. in l.fin.ff. de Exerc. act.* Rot. Gen. *decis.24. n.100. cum seqq.* Ubi plura vide requisita. His adde Nic. Everh. *d. Cons.6.* Coler. *de process. exec. p.2. c.3. n.354.* Tiraq. *de Nobil. c.27. n.7. cum seqq. & cap.33. n.22.* Wesemb. *in par. h.t.* Vid. tamen omninò de hâc quæst. *d. disputat. Inaug.* Joh. Christoph. Marci. *Argentorati Anno 1644. habitam.*
36 Existentibus hisce & aliis requisitis, mercatores plures, qui præposuerunt factorem, tenentur omnes in solidum ex contractu illius ministri seu Factoris generalis. *l.si tamen. vers. sed si unum. & ibi* Br. *& Dd. ff. de Exerc. act. d.* Rot. Gen. *d. dec.14. n.20.* Paul. de Castr. *in*
37 *l. ejus qui. in f. ff. si cert. pet.* Sed habent beneficium divisionis. Br. *in auth. hoc ita. C. de duob. reis.2. q. secund. part. pr.* Anton. Capyc. *decis. Neapol. 180. n.3.* Sunt enim Institoria & exercitoria non tàm actiones, quàm actionum qualitates, quæ ipsô jure naturali nituntur. [Dissent. Oldendorp. *Class.4. Act.4. n.8.*] Unde malè Romanis legibus introductum adserit Doctissimus H. Grotius
38 *lib.2. de jur. bell. c.11. §.13.* Ut ex facto magistri exercitores in solidum singuli teneantur: Nam hoc nec naturali æquitati convenit; quæ satis habet, si pro suis singuli partibus conveniantur; nec publicè utile est; absterrerentur enim homines ab exercendis navibus, si metuant, ne ex facto magistri quasi in infinitum teneantur. Atque
39 adeò apud Hollandos, ubi mercatura pridem maximè viguit, & nunc & olim lex illa Romana observata non est: Imò, contrà constitutum, ne Exercitoriâ, etiam universi amplius teneantur, quàm ad æstimationem navis, & eorum, quæ in navi sunt. Grot. *d.l.* qui allegat *l. qui absenti. ff. de acquir. possess.* Gomez. *tom.11. c.9. n.1.* Vid. Peck. & Vinn. *ad h.t. pag.m.93. & seqq.* Et Loccen. *de jur. mar. lib.3. c.7. §. cum seq.* Contrarium tamen, nimirum quòd 40
Exercitores prout ac jure congruum in solidum teneantur, decisum in curiâ & Senatu Lubec. in causâ Stralsund. *Anno 1651. 16. April.* vid. tamen Loccen. *d.c.7. n.9. & 10.* ubi quid sit In Solidum, explicatur. Ipsi Institores seu Facto- 41
res tenentur de negligentiâ & levissimâ culpâ. Br. *in l.1. §. & qui plerumq. ff. de off. præf. vigil.* Et in *l. quod Nerva. ff. depos.* Præsertim si salarium, quod Provisionem vocant, Scacc. *de Commerc. §.3. gloss.3. p.412. n.11.* lucrantur. Paul. de Castr. & *Dd. in l. qui mercedem. ff. locati.* Et addit rationem Thomas Garz. *nella piazz. univers. de tuttele profess. discors.67.* his verbis: *Poiche à questa* 42
professione deue esser raccommandata innanzi tutta la Fede, la diligenza, la sollecitudine, la prattica, la prudenza, l'esperanza, l'accortezza la carita, la bonta, la cortesia &c. *Si non voglion fare, come i più fanno, che trasmutati in Asini como Apulejo, danno bando perpetuo alle buone opere, & hanno per solenne gloria esser chiamati poltronj, ignoranti, & arciasini in tutte le loro attioni;* Tenetur 43
itaque & Institor omninò servare contractum, quem nomine Domini iniit boni Viri arbitratu, nec ipse ex suâ personâ illi contractui contravenire potest, sed quia verba ligant homines, stabit contractui, nec resiliet, sed tamen quia hæc obligatio ex re & negocio Domini descendit, quantum in se est, Grot. *lib.2. de jur. bel. ac Pac. c.10. n.1.* h.e. quàm diu officio Institoris & Factoris fungitur, tenebitur ex re & de bonis Domini seu Principalis, quæ in manibus habet omninò satisfacere, ideoque non audietur Institor, si forte nomine Domini contraxerit & inde conveniatur, statim Dominum suum dele-

delegare: Sie an seinen Principal weisen/ nec quantum in se est stare velit contractui, cùm ad hoc ut pro qualitate officii satisfaciat ex illo suo facto omninò teneatur. *l.42. ff. de pignorat. act.* Imò etsi à Domino contractui satisfacere prohibeatur, ipse tamen adhuc habeat tradendi facultatem, omninò ut solvat, à judice cogi poterit; vel si pecunia Domini seu Principalis parata non adsit, ut cedat bonis præponentis Domini sui, eaque Creditoribus relinquat, siquidem & ille defendit, qui patitur. Creditores in bonorum possessionem venire. *l.35. §. ult. ff. de Procurat. adde* Decis. Rot. Genov. *33. n.6.* Capyc. *decis.132.*

44 An verò quis Institorem etiam ex Contractu ipsius Domini alibi celebrato convenire possit, quàm consuetudinem Venetiis esse scribit Capoll. *vol.2. Cons.14. n.15. & 34.* præter Jason. in *l.29. ff. de reb. Cred.* affirmantes, paucos reperias: nisi forte Jasonem ex simili consuetudine locutum fuisse benignè interpretari velis. Ubi de differentiâ nostrorum licitorum & illicitorum Factorum. Ab hisce differt

45 Exercitoria, primò, in eo, quod Institoria terrestrem concernat negociationem; Exercitoria verò maritimam, eique magistrum præponat. *l.1. de exerc. act.* Wesemb. *in ϖ. de Exerc. act.*

46 *n.2.* 2. Quòd exercitoria ad unicum ferè negocium; nempè ad navim regendam; quæ est in se unitum negotium. Institoria verò latius sese habeat; quia est multiplex. Rot. Gen.

47 *decis.14. n.107.* 3. Quòd major diligentia semper requiratur in Exercitoriâ, quàm in Institoriâ; idque ob ne-

48 cessitatem contrahendi, & incertitudinem itineris navium; quæ aliquando in terras incognitas vi ventorum impelluntur, ut ibi pecunias capere aliaque negotia contrahere cogantur Magistri navium; qui ob id habent quædam singularia, ut inquit Cujac. *in tract.8. ad African. in l. ejus. ff. si cert. pet.* prout refert Rota Gen. *d. decis.*

49 *14. n.107. & 110.* 4. Differunt obligatione. Grot. *d. c.11. §.13.* de quo supr. *n.22. huj. cap.* Plur. de Exercitoribus *vid. ap.* Peck. & Arnold. Vinn. *ad tit. ff. de Exerc. act.* Hos modò dictos 50 ministros & personas, cùm non sua sed aliena negotia tractent, quoad hos actûs propriè mercatores nec dici nec esse; præter adducta in fin. cap. præcedentis, ipsa experientia docet.

Restat, ut brevibus de proxenetis, 51 vulgò Meckelern/ agamus. Proxenetæ dicti ἀπὸ τοῦ προξενεῖν, quod conciliare, ac propriè interpretem aut pararium significat; cujus sc. beneficiô aut interventione inter duos negotia contrahuntur, vel nomina, vel nuptiæ, vel amicitiæ, vel judici consiliarius adjungitur. Cujac. *11. obs. 18. post princip.* Proxeneta, ait Budæus, est conciliator, interventor, mediator, quasi conglutinator hominum inter se stipulantium & spondentium, aut quemvis contractum conventumque ineuntium. Sic accipiendus est *in l. fin. ff. de Proxenet.* Tiraq. *de utroque retract u. §.29. gl.4. n.5.* Cypræ. *de nupt. c.9. §.14. n.2.* eos definit esse personas inquirentes in voluntates aliorum, vel ad contractûs vel ad amicitias faciendas, per glos. Cujac. *d. l.* & Molinæ. *ad l.1. §. ult. n.27. de V. Obl.* Brisson. *de V. S. lib.14. in verb. Proxeneta.* Marc. Anton. Delrio *ad l. contractus 23. c.18. vers. Proxeneta. de R. J.* & prolixè Strach. *de proxenet. p.1. per tot.* Hunc Hieronym. Cardanus de Prudentiâ Civili ita describit *c.65. pr. Quæ verò per alios agenda sunt, auxiliô proxenetæ indiget. Eligatur igitur vir impiger, callidus, versutus, comis, nugax,* (nam in emtionibus venditionibus &c. verba loco pretii habentur) *efficax in rationibus & argumentis promtus; & occasionum maximus captator, exercitatus in omnibus ejusmodi negotiis, quod summum est denique.* Nos, 52 53 illum hoc loco ita describimus, quod sit persona, operam suam navans illis, qui negociationes & mercaturam gerunt, quæstum inde faciens, gloss. *ad rubr. ff. de Proxenet.* Pruckm. *cons.50. n.241.* In quibus potissimùm requiritur 54 Fides. Eorum enim officium est, negotiô adhuc perficiendô intercedere.

l.2.

l.2. l.3.ff.de Proxenet. & inquirere, quis velit cambiô accipere, quis dare, quove pretiô; idque iisdem indicare absque nominatione personarum, *arg. l. 2. C. de alim. pup. præst.* Donec appareat, utrumque ad contrahendum non esse alienum. *l. 8. C. de resc. vend.* tunc enim potissimùm in id incumbunt, ut diffidentium animos in unam sententiam trahant, & omnia fideliter exequantur. Raph. de Turr. *de Camb. disp. 1. q.*
55 *2. n. 2. & seqq.* Sunt & Proxenetæ, qui hoc egentissimô rei argentariæ seculô operam suam in eo collocant, ut indagatâ pecuniâ fœnebri egentibus, viâ ejus impetrandæ monstrent, ex quo
56 magnum sæpè quæstum faciunt; neq; tamen proptereà fidem suam interponunt, vel alioquin cavere tenentur; sed sufficit, eos pecuniam fœnebrem indicâsse, & negotium promovendo Proxenetæ partes egisse, præsertim verò mercatoribus magnas negociationes exercentibus, cùm id sine ære alie-
57 no facere neqeant. Horum opera admodùm est necessaria, usque adeò, ut magni beneficii locô habere soleant, si quis pecuniam fœnebrem ab aliis ipsis impetraverit, licet nullas obligationis partes susceperit. Hartm. Pistor.
58 *lib.3. q. 3. n. 24.* Hinc proxeneticum salarium. *l.1. ff. de proxenet.* Brisson. *d. l.* quod aliô nomine Philantropum. *d. l. 1. ff. de proxen.* Cujac. *d. obs. 11. c. 18.* seu; ut in vetustissimo codice, philotropum. Fr. Prückm. *d. l. n. 240.* aliàs Græcè ἑρμηνευτικὸν indigitatur; quod etsi
59 sordidum; cùm tamen usus horum hominum in magnis emporiis sit necessarius, (*text. in l. fin. circ. fi. ff. h. t.* ibi: *est enim Proxenetarum modus, qui emtionibus venditionibus, commerciis, contractibus licitis, utiles non adeò improbabili more se exhibent*) extra ordinem licitô jure petitur. *l. 1. 2. 3. ff. de Proxenet.* idque eò, quòd humanum sit, *d. l. 2.* qualem qualem operam remunerari. *d. l. verb. Philantropi.* Wesemb. *ar. h. t. n. 1.* Frid. Prückm. *d. cons. 50. n. 245.* ipsos Proxenetas sordidum vileque genus
60 hominum esse atteſtatur; Quemadmodum etiam apud nos Cerdones & Veteramentarios, ut cum Suetonio loquar. In Poloniæ Regno Judæos Proxenetarum officiô defungi, totô die videmus. Pruckm. *d. l. n. 246.* ad experientiam provocans. Commu- 61
niter verò ex decoctoribus, fallitis, & foro cedentibus hoc hominum genus pullulat; idque autoritate Horatii, qui *lib. 2. Satyr. 3. de* Damasippo Conturbatore & Proxenetâ ita canit:

-- Postquam omnis res mea Janum
Ad medium fracta est, aliena negotia curo,
Excussus propriis.

Unde vulgò apud nos de ejusmodi Damasippis redivivis, & nostri seculi exmercatoribus dicitur: **Ein bedorven Koopman / ist ein gut Mekeler.** Exinde 62
ortum, quòd nemo in benè constitutis rebuspub. & feriis nundinalibus proxenetæ munus exercere possit, nisi à magistratu & duabus tertiis votorum favorabilium approbatus fuerit, & cautionem certæ pecuniæ præstiterit, quòd benè & secundum leges Civitatis & feriarum, munus suum obire velit.
In repub. Placentinâ cautionem 100. 63
scutatorum auri præstare tenetur. *Leg.*
Feriar. Placentin. cap. 7. che al uno. De 64
ordinatione Lubecensium requiritur, ut Proxeneta à magistratu, seu tribuum magistris, vulgò **die Wette-Herren** / ordinetur; juramentô & cautione præstitâ, se omnibus mercatoribus bonâ fide satisfacturum, nullis nisi præsentibus operam navaturum, nec ullô modo peregrinos adversus statuta loci conglutinaturum, **Kauffmans Ordnung** *de Anno 1607. 28. Augusti. art. 8.*
Differt autem Proxeneta à mediatore 65
sive compositore amicabili; quòd hic sit persona electa super lite transigendâ & ad concordiam viâ æquitatis inter partes inducendam; definiente gloss. *in additam. ad* Spec. *Rubric. de Arbitr. in pr.* Borell. *in tract. de Compromiss. §. 3. gl. 1. n. 18.* Frid. Pruckm. *d. cons. 50. n. 217.*
Rude itaque ac imperitum erit, à Pro 66
xenetis nostris ad id genus mediatorum argumentari velle. Quî enim illi, cui definitio non competit, definitum competiturum est? Everh. *in Top.*

Top. in loc. à definit. n.2. Alciat. *paradox. lib.6. c.9. n.4.* Borch. *tr. feud. c.1. n.11.*
67 Schrad. *in tr. feud. p.9. sect.3. n.115.* Nam non simpliciter proxeneta in jure dicitur mediator; sed quôdam tantùm modô. Br. *ad l. ult. n.1. ff. de var. & extraord. cognit.* Quomodo itaque à dicto secundum quid ad dictum simpliciter ratiocinatio rectè efformari potest?
68 Everh. *in præamb. Top. n.24. ad fin.* Hic autem proxeneta mediator, an possit vel non possit esse testis super contractum initum, in quo mediator fuit? Et respondet Dn. Ben. Stracha *in Tract. suo peculiari de Proxenet. 1. part. 4. pag. m.129. n.2.* Proxenetam quando utriusque partis assensu dicit testimonium, plenè probare: per *ibid. alleg. Dd.* exemplô in Chirographis assecurationum additô. Secùs si alterâ tantùm parte volente, quô casu interdicitur ejus Testimonium. Strach. *d.l. n.4.* ubi plura. Quibus adde Mascard. *de prob. conclus. 1040.* & Wesemb. *in π. h.t.* Rot. Gen. *decis. 97. n.3. & decis. 188. n.7.*
69 Hisce ita præmissis, apparet ex nostrorum proxenetarum mercantilium, vulgò Mekelern / definitione, quòd eorum officium sese ulterius, quàm interveniendo & operam navando contractum concludere, non ex-
70 tendat; nec ad solutionem recipiendam regulariter in foro mercato-
71 rum pertineat. Unde patet, quòd si assecuratus præmium sive periculi pretium non assecuratori, sed proxenetæ realiter persolverit, hâc pecuniæ oblatione à damno subseqvuto haud liberetur. Rutg. Rul. *relat. sing. de assecur. præm. non soluto. edit. Hamburg. Anno 1630. n.290.* prout nos infrà, ubi de solutionibus erit agendum, paulò luculentius deducemus. Præter cæteris autem 72
hodiè in foro Mercatorum observent Proxenetæ, ne quem alteri mercatori tanquam idoneum laudent aut affirment, cujus patrimonii vires non benè noverint. Nam si hoc lucri causâ fecerint, & talem mercatorem paulò post decoctorum, ut sibi pecunia crederetur, scientes laudaverint, de dolo tenentur. Strach. *de Decoctorib. quomod. proced. contr. illos, qui Decoctores laudaverint. n 34. Et ejusdem Tractat. Special. de Proxenetis, Francofurti An. 1593. excuso. p.3. per tot.*
An autem Proxenetæ possint esse 73
Mercatores: meritò hic Q? Et Respondent Dd. cum B. Strach. Licet quidem mercatura ipsis expressè in LL. non videatur prohibita, & proxenetæ quodammodo duarum personarum vicem sustineant. *arg. l. fin. C. de assess.* æquè ut Factores, in Contractibus tamen in quibus interveniunt, ob summam fraudis suspicionem, mercatoris personam exuere & deponere debere. Quapropter illorum Emporiorum statuta valdè probantur, quæ ob prædictam rationem Proxenetas ab officio mercaturæ sub certis pœnis abstinere dictitant. Prout Anconæ & cæteris Italiæ & Germaniæ Emporiis obtinent. De Assignatione Proxe- 74
netæ nomine Peregrini emptoris, quæ dicitur ad fideles manus facta. *vid. infr. lib.2. c.9.* circa finem.

Caput IX.

De
His, qui mercaturam exercere prohibentur, & per consequens horum privilegiorum sunt expertes.

Summaria.

1. *Connexio Capitum.*
2. *Prohibitionis divisio & subdivisio.*
3. *Naturâ prohibentur pupilli sine authoritate Tutorum.*
4. *Secus si hic adhibeatur eorum consensus.*
5. *Tutor de Jure Lubecensi, mercaturam à Patre cultam continuare tenetur.*

6. Idem

6. Idem de Jure Civili.
7. Tutores ex tali mercaturâ damnum non sentiunt.
8. Prohibentur à Mercaturâ Furiosi.
9. Furiosus absentis locô habetur.
10. De quibus furiosis hac intelligenda.
11. Unde cognoscitur, tempore furoris, an intervalli quem contraxisse?
12. Prohibentur Mente capti & Lunatici.
13. Fatui.
14. Minores 25. annorum.
15. Nisi se pro Mercatoribus gerant albóq; inscripti sint.
16. LEGE prohibentur Prodigi, quibus bonis interdictum.
17. Quid hôc casu Constitutionibus Wirtenbergicis obtinet?
18. An ad hanc prohibitionem expressô Pratoris interdictô opus sit?
19. In delictis prodigus punitur sicut alius.
20. Prohibentur à Commerciis Clerici.
21. Quod probatur textibus Juris Canonici & Civilis.
22. Negociatio detinet animum ab Ecclesiasticis curis.
23. Artificium non prohibetur Clericis.
24. Doctoribus & Professoribus Academia Marpurgensis Philippus Landgravius Hassia inhibuit negociari.
25. Assessoribus Camera prohibitum negotiari.
26. Quod & obtinet in Legatis.
27. An Professores negociantes privilegiis Academicis reddantur indigni?
28. Affirmantium opinio.
29. Causa privilegiorum Academicorum ut Professores à Commerciis abstineant.
30. Argumentum à Contrario sensu in Jure validum.
31. Privilegium mutatur alteratâ personâ.
32. Negativa 1. ratio. Quod Pracipuum in unaquaq; persona semper considerandum.
33. Principaliora hominum officia & actiones consideranda.
34. Necessitatis & humanitatis ratio hîc habenda. Ubi, & wie heut die Kunst noch Brod gehe.
35. Explicatio L. qui sub pratextu. 9. C. de SS. Eccles.
36. De Lubecensium & Hamb. Clericorum Papistarum sordido & illicito cerevisia quastu.
37. Multa Academicorum privilegiorum dantur causa.
38. Literati regulariter à negociationibus abstinent.
39. Literati secundariò Commerciis operam navant.
40. Prohibentur à Mercaturâ Milites.
41. Militia & Mercatura non conveniunt.
42. Sidonii Apollinaris hac de re locus.
43. Beneficiô Principis milites negociari possunt.
44. Declaratio L. fin. C. de Jurisd. omnium judic.
45. Milites qui honoris causâ militant vulgò Voluntiers, non prohibentur à Mercaturâ.

1 EXaminatâ qualitate Mercatorum, progrediemur ad eos, qui mercaturam exercere prohibentur. Facilè enim, qui possint mercaturam tractare, intelligemus, si cognoverimus, qui non possint; ut in simili nos admonet Imp. *inpr. Inst. de his qui sui vel al. jur. & l. 1. ff. eod. pr. Inst. de Tutel. l. qui accusare. 8. ff. de accusat.* Pro-
2 hibitio autem hæc est vel generalis, vel ad speciem directa. In genere prohibentur omnes, qui emere, vendere, seu permutare & contrahere nequeunt. In specie quîdam Naturâ, quidã Lege.
3 Naturâ, utpote qui destituuntur perfecto consensu; prout sunt 1. Pupilli, sine tutorum vel curatorum autoritate. *l. 5. §. 1. ff. de author. tut. l. pupillus. 9. ff. de acq. hered.* ratio, quia nec scire nec decernere talis ætas potest. *d. l. pupillus.* cùm quod videt ignoret. *l. 1. §. impuberes. C. de falf. monet. l. ult. ff. rem pup. salv. for.* Secus verò, si adhibeat consensum & autoritatem sui tutoris. 4
Nam tunc omnia gerere potest. *l. 5. ff. de R. J.* & ibi Philip. Matth. Hîc obiter notandum, quòd, tali casu, de jure 5
Lubec. Tutor mercaturam à patre cultam si è re pupillorum putaverit continuare, & inde alimenta illis quærere

rere cogatur. *lib. 1. tit. 7. art. 13. Statut.*
Lubec. Sicut & ex jure communi tu-
tor pupillorum nomine mercaturam
exercere potest; ita, ut compendium
omne ad istos spectet. *l. qui negociatio-*
6 *nem. 58. pr. ff. de admin. tutel.* Eò ta-
men non tenetur, nisi fortè testator
præcepisset, vel parens negotiari con-
suevisset, & ea continuanda sit. Br. *in*
l. Titium. §. altero. n. 21. Cuman. *n. 2. ff.*
d. t. Bl. *in l. si patruus. n. 7. C. commun.*
utr. jud. Alex. *cons. 132. n. 14. vol. 5.* Ma-
gon. *decis. Flor. 1. n. 48.* Quæ diversi-
tas distinctionem circà damnum ex
7 mercantia ortum inducit. Nam, ubi
ad continuationem mercantiæ tuto-
res obligantur, illud si non culpâ cau-
sam dederint, non sustinent, sed pupil-
lorum est; ubi voluntate suâ suscepe-
rint, quia eos necessitas officii non ex-
cusat, damno involvuntur, in pœnam
quasi suæ imprudentiæ; quòd non ex
præscripto legum securius in emtio-
nem prædiorum, aut fœnus collocâ-
rint pecuniam. Vid. Br. *in d. l. n. 4.* Cu-
man. *d. n. 2.*

8 2. Furiosi, *l. 1. §. furiosum. 12. ff. de*
Act. & Obl. d. l. 5. de R. J. l. qui ad cert.
temp. 14. ff. Locati. dum enim animum
judicii & voluntatis expertem habent,
nullum negotium gerere possunt. *l. 2.*
§. 1. de Procur. d. l. 5. l. 40. de R. I. Imò
nec censentur quicquam velle vel
9 agere. *l. 47. de acqu. hered.* Sed per o-
mnia & in omnibus absentis locô ha-
bentur, ut ait Julian. *in l. 2. §. furiosus.*
pen. ff. de jure codicill. ignorantium lo-
10 cô. *l. 4. ff. de divort.* Hæc autem de
ejusmodi furiosis dicta sunt, qui per-
petuô furore agitantur, sive, ut loqui-
tur JCtus *in l. D. Marcus. 14. ff. de Offic.*
Præsid. continuâ mentis alienatione
omni intellectu carent. Nam, si dilu-
cida furoris intervalla habuerint, vo-
luntas ipsorum tempore intermissi fu-
roris ita attenditur, ut tum omnia ne-
gotia rectè gerere possint. *arg. l. qui te-*
stamento. 20. §. ne furiosus. 4. ff. qui te-
stam. fac. poss. l. 1. & 2. C. de contrah. emt.
nam nullum negotium rectè gestum
furor postea superveniens perimit. §. 2.
Instit. quib. non est permiss. fac. testam.

Si verò non certò constat, num ne in- 11
termediô tempore, an verò tempore
furoris quid actum vel contractum sit,
maximè distinguendum puto cum
Dd. imprimis cum Hering. *tr. de fide-*
juss. c. 7. n. 116. Utrum actus iste more
sapientis gestus fuerit, nec ne? priori
casu præsumendum, illum furiosum
non fuisse; & propterea valere hunc
actum: posteriori verò casu eum fu-
rore laborâsse putamus. Adde Bl.
d. l. furiosum. 9. C. qui testam. fac. poss.
Jason. *l. patre furioso. n. 1. ff. de his qui sui*
vel al. jur. Curt. Jun. *cons. 151. n. 7.*

3. Idem obtinet in mente captis. *l. 4* 12
§. 3. ff. de ædil. edict. Phreneticis & Lu-
naticis, quamdiu mens, propter Lu-
nam officium non facit, *l. bovem. 43. §.*
aliquando. 6. ff. d. t. & ibi Dd. 4. Pro- 13
hibentur fatui, qui per vicos, insano-
rum more deridenda loqvuntur. *l. ob*
quæ vitia. 4. §. 1. & 3. ff. de ædil. edict.
Decius, *cons. 86. n. 7.* Nicol. Böer. *decis.*
23. His annumerant quidam mino- 14
res, curatores habentes; quod non est
simpliciter concedendum. Quid e- 15
nim, si tanquam idoneus approbatus
mercator. *l. si alterius 3. C. si minor se maj.*
dix. mercatorumque albo sit inscri-
ptus? Minor utique hoc in casu mer-
caturam exercebit, ejusque privilegiis
utetur, fruetur. Cyn. Bart. *in l. 1. C. qui*
advers. quos. arg. l. 1. C. de his qui ven.
æt. impetr. nec restitutionem in inte-
grum tunc prætendere potest. Dn.
Mev. *lib. 3. tit. 6. artic. 21. n. 26. & 27. Stat.*
Lub. nisi expressè & clarè probet, se
tunc esse læsum. Sfort. Odd. *part. 1. q. 1.*
23. art. 6. de restit. in integr. n. 310. & 313.
LEGE prohibentur 1. Prodigi, quibus 16
bonis à Prætore interdictum est. *l. Ful-*
cinius. 7. §. idemque. 12. ff. quibus ex causis
in poss. eat. per. l. 40. de R. J. & ibid. Dd.
præsertim Phil. Matth. Hoc est, quod
tunc demùm regulariter irriti reddan-
tur prodigorum contractûs, si illi pro-
clamati, ipsisque dati fuerint Curato-
res. Ubi tamen notandum, non esse
abolitam legem XII. tabb., sed ejus au-
toritate etiamnum hodiè notoriè pro-
digis ipsô jure bonis interdictum cen-
seri. *l. 1. l. si quis. 8. ff. pro Emt.* Illi verò,
de

de quo dubitatur an re verâ prodigus sit, per Prætorem bonis interdici debet. Bocer. *tr. de Invest. feud. cap. 3. n. 38.*
17 Quæ distinctio jure quoq; Wirtembergicô strictè servatur. Landrecht *part. 2. tit.* Von unnützen Haußhalten / *fol. 249. vers.* Wann einer rc. Ubi ita habetur: Wann einer ein kündlicher Offenbahrer Geuder und Verschwender seiner Haabe und Güter / so er dann mit einem andern einen Contract und Handlung trifft und eingehet / darinn eine öffentliche Verschwendung scheinbarlich gesehen wird / derselbe Contract ist unbündig nichtig und Krafftloß / ob gleich solchem Geuder die Verwaltung seiner Güter / durch ein Erkäntnüs noch nicht benommen oder abgestricket.
18 Dissentiunt tamen nonnulli, & prodigo rerum suarum administrationem haud adimunt, nisi ei per Prætorem fuerit interdictum. Anton. Merend. *controv. jur. lib. 1. cap. 27.* Marc. Lyclama, *membran. lib. 7. Eclog. 11.* Besold. *tr. d. tutel. cap. 16. n. 1. & tract. de Mutuo. cap 19. n. 1. & seqq.* Ac etiam in notoriè prodigo sententiam declaratoriam requiri, tradit Cævallos. *pract. quæst. 109.* eamq; opinionem veriorem esse & receptiorem: neq; sufficere, prodigo bonis interdicere, nisi interdictio publicetur, eâq; publicatione omnibus notorium fiat, ne quis amplius contrahat cum ejusmodi prodigo, velut attestatur Paul. Christin. *vol. 1 Decis. Belg. 163.* Et hæc quidem in mercaturæ exercitio &
19 contractibus locum habent. In delictis autem prodigus punitur, sicut quilibet alius; quia vitium conjunctum vitio non excusat maleficium; nemoq; ex delicto suo commodum sentire debet. *l. 1. §. 1. ff. de dol. mal. & met. exc. l. sive hereditaria. 23. ff. de neg. gest.* Dec. *d. l. furiosi. n. 6.* Cævallos. *q. 143. n. 1. & seqq.* Bocer. *tr. de quæst. & tort. Cap. 4.*
20 *n. 11. & seqq.* Prohibentur. 2. à mercaturâ CLERICI. Canonum enim statutis firmatum est, ut, quicunq; in Clero esse voluerit, emendi vilius & vendendi carius studiô non teneatur; quod doctiss. Salmasius æquè de vocabulo πωλεῖν, quàm τραπεζιτεύειν intelligit. *tract. de fœn trap. p. 71.* ubi ipsum vide uberius; quod si exercere voluerit, cohibeatur à clero. *c. Canonum. 14. q. 4.* Hinc D. Hieronymus dixit, Negociatorem clericum quasi pestem esse. *c. fornicari. dist. 88. Cas. 2. c. 2. ne* Clerici vel Monachi. *c. qualitas. de Pœn. dist. 5. Cap. null. dist. 44.* tales enim Clerici mercatores, fori privilegium perdunt. *l. qui sub prætextu. 9. C. de SS. Ec. cles. l. fin. C. de Jdict. om. jud.* & ibi Castrens. Cyn. Heig. *p. 1. q. 14. n. 33.* Henr. Klock. *de jur. vectig. Concl. 28.* quem allegat Dn. Arum. *vol. 3. discurs. Acad. 18. th. 32. lit. H.* Nider. *de Contract. Mercat. Cap. 1. n. 18. & fin.* quia Clerici tunc non vice Clericorum, sed Laicorum, uti videntur, & ideò non jure petunt ad Episcopum remitti. Franc. Munoz. de Escobar. *tract. de ratioc. administ. c. 7. n. 39.* quem cum aliis adducit Casp. Klock. *de contrib. & collect. cap. 12. n. 253. 254.* Panorm. *autem c. ex literis. in notab. n. 5. x. de vit. & hon. Cleric.* ad hoc requirit, ut tertiò monitus fuerit à suo superiore. Kirchof. *tom. 2. var. cons. 14. n. 96. & seqq.* quia non perdit privilegium, si non admonitus fuerit ut à negociatione desistat, *d. l.* Ratio, quòd negociatio nimium implicet animum secularibus curis, & per consequens à spiritualibus retrahat. *1. ad Timoth. 3. vers. 3. & ad Tit. cap. 1. v. 7.* nemo autem militans Deo, implicare se debet negociis secularibus, eleg. Alph. de Azeved. *ad Const. Hisp. lib. 9. tit. 18. L. 7.* Quæ autem dicantur negociationes licitæ & permissæ Clericis, vid. ap. Spec. *in tit. de Bigam. in 2. q.* quem allegat Guid. Pap. *decis. Gratianop. 196. n. 2.* & Salmas. *d. l. p. 71.* Artificium verò, exemplô Apostolorum, non prohibetur Sacerdotibus; possunt enim hi emere corium & sibi calceos facere, ut dicit *gloss. ad d. c. negociatorem.* Ad horum exemplum Landgravius Hassiæ Philippus, Doctoribus, Professoribus & membris Academiæ Marpurgensis negotiari non permisit; ut est in quodam articulo privilegiorum dictæ Academiæ de Anno 1527. Herm. Kirchner. *disp. de Repub.*

(Right-margin numbers: 21 beside "q. 4. Hinc D. Hieronymus"; 22 beside "sistat, d. l. Ratio"; 23 beside "Artificium verò"; 24 beside "Ad horum exemplum".)

25 *Repub. 13. thes. 1. lit. d.* Sicut & Ordinatio Cameræ Spirensis Assessoribus; verbis: Daß Cammer-Richter und Beysitzere sich aller Geschäffte / Kauff- und ander Händel gäntzlich enthalten sollen. Ordinat. Camer. Spir. *part. 1. tit. 6. pr.*
26 Quæ prohibitio & in Legatis procedit, quos, etiamsi hujus sint professionis, tamen eô tempore mercimoniorum exercitio se implicare non decet, prout olim Senatus Lubecensis decre-
27 vit, *17. Octob. Anno 1581.* Quæ consideratio commodè ventilandi occasionem suggerit, An Professores, Doctores, & alii literati, si negociationem simul exerceant, privilegiis Scholarium Academicis se faciant indignos? Quod primâ facie affirmari videtur.
28 Nam id satis discertè probat Imperiale rescriptum *in l. qui sub prætextu. 9. C. de SS. Eccles.* Quando autem juris textum habemus in terminis, non est quòd multùm & frustrà laboremus; id enim perinde esset, ac si contrà stimulum calcitraremus. cum quo textu coincidit. Matth. Brun. *de Cess. bonorum q. 10. 4. q.*
29 *in pr. n. 17.* Deinde, causa Academicorum privilegiorum haud postrema hæc est, quòd nimirùm Academici à negotiationibus abstineant, nihilque eâ negociandi industriâ lucrentur; Ideoque justum & æqvum sit, ut in aliquam compensationem privilegiis perfruantur. Ergò à contrario sensu inde efficitur, Academicos, si negocientur, & mercimonia exerceant, privilegiis & immunitatibus indignos cen-
30 seri; quod argumentum in jure nostro est fortissimum. *l. 1. ff. de off. ejus cui*
31 *mand. est jurisd.* Tertia dubitandi ratio accedit, quòd privilegium, ob personæ qualitatem indultum, non videatur deberi, qualitate personæ semotâ, vel exstinctâ, vel alteratâ. At constat, privilegia literatis ob qualitatem dari in eo consistentem, ut literis sive literariæ negociationi operam sedulam impendant, *auth. Habita. C. ne fil. pro patre.* Proinde, qui hanc qualitatem exuit, hic seipsum privilegiis & immunitatibus privat. Verùm hisce, & si quæ sint ejus farinæ similia, minimè resistentibus, verius, justius, rectius & æquius est, ob negociationem vel mercimonia Academicos aliosque privilegiis & immunitatibus præcisè privandos & spoliandos non esse; motus hisce rationibus. Primò, in ho- 32
minibus singulis principaliter id intueri & considerare oportet, quod in iisdem prævalet & præcipuum est. Idque imprimis in naturalibus. *l. quæritur. 10. ff. de stat. hom.* tûm verò etiam in civilibus causis & negociis receptum est. *l. cum aurum. 19. §. perveniamus. 13. & §. fin. ff. de aur. & arg. leg.* Secundò, ut ab hoc generaliori juris axiomate ad speciem descendamus, certi indubitatique, pluriumque interpretum concordibus placitis firmati juris est, in hâc quæstione distinguendum esse & expendendum, utri rei hæ personæ stu- 33
dium, curam & operam principaliter impendant; & si rei literariæ eos præcipuè incumbere appareat, tunc negociationis exercitio & privilegiis nequaquam privandos esse; *d. l. qui sub prætextu. & ibi* Guiliel. de Cun. *n. 1. &* Cyn. *ibid. circ. med.* Barthol. Salicet. *n. 5.* Albert. de Rosat. *n. 2.* Paul. Castrens. *n. 1.* Franc. Aretin. *n. 1.* Andr. Alciat. *n. 10.* Alber. de Rosate *in l. Scriniarios. n. 2. circ. fi. C. de Testam. mil.* Andr. de Isern. *in d. auth. Habita. n. 14. circ. fi.* Marcell. Crescent. Rot. Rom. *decis. 15. al. 119. n. 2.* Tertiam decidendi cau- 34
sam suppeditat humanitatis ratio. Nam exigua sunt in Academiis Professorum, & in Civitatibus, præsertim hisce maritimis, Doctorum stipendia & occasiones, ex quibus rem domesticam instituere & locupletare licet, ut proinde nihil sit aliud, quàm necare, si omnem negociationem, quæ panis quotidiani causâ per consequentiam & secundariò exercetur, hisce eripias. *l. necare. 4. ff. de agnosc. liber.* Unde Jo. Petr. de Ferrar. *form. libell. tit. 39. gl. ult.* authoritate Senecæ, admonet cunctos literatos, ut rem aliundè faciant, quàm ex litteris. *Cùm enim doctus sit,* inquit, & *prudentissimus quisq; negotiosq quoq; maximè sit, & nemo ingenium sine corpore exerceat. Itaq; crede mihi,* pergit,

git, *ne attendas ad nudam scientiam, si Laicus es, quia vives in miseria & paupertate, sed velis negociari & mercari, tàm per te ipsum, quàm per alios, & conformare te cum gestis prudentum antiquorum.* Und thut manchem die Noht bey dieser Zeit ein anders lehren. Sagt Maxim. Faust. *de Ærar. Cl.8. ord. 702.* Und will es nunmehro kaum mehr heissen/ *quòd Leges neminem in paupertate vivere, neq; in anxietate finire permittant*, per *Novel.1. in f. Sed ea est calamitas postrema hujus mundi senectæ, ut litterarum studia paupertas comitetur, vera Doctrina de Deo ut & vera Philosophia sit odio hominibus. Juris & Medicinæ doctrinæ irridentur.* Daß also die Kunst itziger Zeit nach Brod gehen muß/ doch leichtlich geschehen mag/ weil alle Schulen hin und wieder abgehen/ und auß Armuth die Studiosi nicht erhalten werden mögen/ daß das Brod der Kunst wieder wird nachlauffen/ aber nicht finden. Lather. *de Cens. cap. 14. num.10. &*
35 *seqq.* Nec obstat 1. objectio. Nam Impp. in *d. l. qui sub prætextu. 9.* loqvuntur de Clericis sive scholaribus, qui vel nihil in Ecclesiis & Academiis agunt, vel fraudem admittunt, quos immunitatibus perfrui indignum est. *l. 6. §. & philosophos. 5.* verb. *qui publicè Juvenibus prosunt. ff. de excus. tut. l. in honorib. 8. §. Philosophos 4. in pr. ff. de vacat. & excus. mun. l. semper 5. §. licet. 6. ff. de jur. immun. l. professio. C. de munerib. patrim. l. reddatur. 8. C. de profess. & med. lib. 10.* Interppr. *unanimi-*
36 *ter in d. l. qui sub prætextu. 9.* Qualem in vendendâ cerevisiâ fraudem olim circa annum 1497. admisit Clerus Lubec. & Hamb. de quorum sordido & illicito quæstu ita Alb. Crantz, Clericus & Canon. Hamburg. *lib. 14. Wandal. c. 23. Per eandem tempestatem Clerus in urbibus L. & H. felicius agere videbatur quibusdam quàm vellent. In Lubecâ quidam abusi sunt permissâ libertate, quòd cerevisiam invectam sine discrimine minutatim venderent, & rem usibus permissam necessariis verterent in quæstum. Constituit Senatus, ut quoniam privilegiô abuterentur, amitterent, solverentq; in reliqvum axisam (sic vocant vectigal) cùm, cæteris omne onus Reipub. incumbere populo, cùm Clerus nihil faceret, nihil in tantis opibus Clerum conferre publicis impensis, videri onerosum. Clerus papalia & Imperialia sui ordinis præferebat indulta, permissionis usum diuturnum, & in his orare, ut sinerentur permanere, alioqui nosse illos, quomodo quemq; oporteat pro suo ordine decertare. Magnô quidem apparatu res inchoata, interventu Pontificis conquievit, abusibus reformatis;* hactenus Crantz. *d. l. ubi seqq.* de Hamburgensis Cleri ob eandem causam cum Senatu populoque discordiâ. Nos verò loquimur de his, qui principaliter rem literariam curant. Altera 37
objectio non est solida; quia plurimæ possunt esse litteratorum & Academicorum privilegiorum causæ. Dd. *ad d. auth. habita. C. ne fil. pro patre.*
Et certum est, omnes ferè gradu in- 38
signitos & literatos à negotiationibus abstinere, præter unum vel alterum, qui ob singulares causas ex negociationibus secundariò exercitis, vitæ subsidium sibi comparant. Tertia etiam objectio nihil planè permovet. Nam qualitas genuina est in hisce Doctoribus & literatis, cùm professionibus & advocationibus aut 39
Principum ministerio incumbant, & secundariò forsan mercimonia exerceant; ideòque negociatio literaria, circa quam præcipuè occupati sunt, hoc casu intuenda sit. Guil. de Cun. *& alii suprà allegg.*

Tertiò prohibentur lege à merci- 40
moniis agendis, ut cum Comico loquar, Milites armatæ militiæ: per *l. un. C. negociator. ne mil. l. milites qui à Rep. 15. C. de re milit. & l. 12. C. eod.* ubi Imp. Leo ait: *Milites, qui à Repub. armantur & aluntur, solis debent utilitatibus publicis occupari; nec agrorum cultui & custodiæ animalium, vel mercimoniorum quæstui, sed propriæ muniis insudare militiæ.* quibus adde *l. milites. 31. C. locati. Quomodo* enim, inquit Clau- 41
dius

dius Cotiræus, *lib.1. de jure & priv. mil. cap. 8. fieri potest, ut & negocientur milites, simul & inimico resistant? rationes suas simul & excubias agant?* Institorum causis simul & castrorum munitionibus sint solliciti? Negociatores nec civilem nec armatam militiam habere possunt; exceptis argentariis, qui civilem; & armorum negociatoribus, qui fabricensium militiam adipisci possunt. *d. l.*
42 *un. C. negot. ne mil. & ibi Dd.* Unde Sidon. Apoll. *1. Epist.* dum rerum omnium legem perverti significat: *Vigilant*, inquit, *fures; dormiunt potestates; fœnerantur Clerici, student pilæ senes; aleæ juvenes; armis Eunuchi; negociatores militant, milites negociantur.*
43 *&c.* Beneficiô tamen Principis militari & negociari his personis permissum, *l. 1. C. in quib. cau. mil. for. præsc.* & ibi Cujac. Vid. Cl. Salmas. *de Trapezit. fœn. p. 540. & seqq.* Nec obstat *l.* 44
fin. C. de Jurisd. om. Jud. Hæc etenim lex, attestantibus Bartolô & Accursiô, de inermibus militibus intelligitur, qui (ut inquit Br. *d. l.*) non jurabant, se pro Repub. mortem non evitaturos; sed aliam militiam consequebantur, ut in Italiâ Florentini milites, qui 45
honoris saltem causâ militant, mercaturamque non ideò minus exercent, & dicuntur populares, Gallicè Voluntiers. Hi tamen fori privilegium amittunt, sicut & Clerici aliique. *l. pen. & ult. C. d. t. de jurisd. om. judic.* Caccialup. *de debit. susp. & fugit. n. 15. insert. tractat. de Mercat. pag. m. 672.*

Caput X.

Quid de Principum, Provinciarum & Urbium Gubernatorum; Itemque Nobilium negociationibus sentiendum? & Num iis ipsis Commerciis incumbere conveniat?

Summaria.

1. *Negociationes privatis non publicis personis conveniunt.*
2. *Illustrium & Nobilium negotiationi adversatur L. 3. C. de Commerc. & Mercator. & sim.*
3. *Recessib. Imperii & Cameræ Spirens. Assessoribus & Cameralibus interdicta commercia.*
4. *Provinciarum gubernatoribus prohibita Commercia.*
5. *Hujus prohibitionis ratio.*
6. *In Gallia Officiales Regii arceantur à Mercaturâ.*
7. *Authoritas officialium vilescit Mercaturâ.*
8. *Lazii rebellarunt ob mercaturam Præfectorum.*
9. *De Recessibus Hanseaticis nullus Præfectorum Livoniæ potest mercaturam exercere.*
10. *Magistratui omnis quæstus indecorus.*
11. *Alexandri M. & Theodosii Impp. hoc in passu heroicum & laudabile factum dictumq.*
12. *Imp. Rudolphi Rescript. ad Ducem Brunsvicensem, Principum splendori non convenire Mercaturam.*
13. *Privatis compendia, Principibus famæ publ. cura incumbit.*
14. *Principes honestè Commercia tractant, si privatorum inopia exinde sublevetur, & publica salus suadeat.*
15. *Idq. exemplô Salomonis.*
16. *Consultius, ut Principes Industriis Mercatoribus pecuniam contribuant.*
17. *Idq. exemplô Lusitaniæ Regum, Venetorum & Genovensium.*
18. *Hispaniæ & Angliæ Reges olim Antwerpiæ suos habuerunt negociantes.*
19. *Mercatura cum decoro exercita, Nobilitatem non dehonestat.*
20. *Hujus Commercii ratio ex utilitate publica desumpta.*
21. *Idq. exemplo Portugalliæ.*
22. *Princeps rectè Commercia exercet, quando id flagitat ærarii inopia.*
23. *Rudolphus Bohemiæ Rex mercaturam ita gessit.*
24. *Præstat negociari quàm subditos deglubere.*

25. Prin-

72. Lex. 3. C. de Commerc. & Mercator. declaratur, cum aliis textibus. 81. 70.

73. Constitutiones Henrici Aucupis Torneamentariæ, & Imperii Recessus, quas prohibeant negociationes.

74. Sordida Commercia Equestri ordini Gallico interdicta.

75. Copiosa & ampla negociatio Galliæ nobilibus commendatur.

76. Amplum & maritimum Commercium tractantibus in Gallia, portæ dignitatum aperiuntur.

77. Elegans in hanc sententiam Gallici Scriptoris locus.

78. Utilitas publica quæ ex maritimo Commercio descendit.

79. Utilitas Privatorum quæ ex maritimo Commercio nascitur.

80. Abusui & Piraticæ quomodo hîc possit obviari.

81. Nobiles tenuioris fortunæ licitè commercia tractant.

82. Quod in Anglia moris.

83. Probatur idem exemplis ex Republicâ Romanâ desumptis.

84. Melius est nobiles negociari, quàm prædari, in otio & egestate vivere.

85. Negociatio nobilium honesta, si qualitas regionis aut Civitatis id suadeat.

86. Quod exemplis probatur.

87. Consuetudini hoc in passu multum tribuendum.

88. In Nobilitate Consuetudo attenditur.

89. Patricii Civitatum Germaniæ sine honoris imminutione mercaturam exercent.

90. Mercatura alia Oeconomica, alia Politica, alia merè lucrativa: & cui qualibet competat.

1 CUm negotia privatis potius,
quàm Principibus aliisq; in emi-
nentioris dignitatis gradu con-
stitutis convenire videantur, *l. 3. C. de
Commerc. & mercat.* operæ pretium me
facturum duxi, paucis indigitare, an &
quomodo iis commercia tractare, eo-
rumque privilegiis frui liceat? Hîc
primâ facie Principum æquè ut nobili-
um negociationi vehementer adver-
satur *d. l. 3. C. de Commerc. & mercat.*
ubi Impp. Honorius & Theodosius ita:
2 „*Nobiliores natalibus & honorum luce
„conspicuos & patrimoniô ditiores per-
„niciosum urbibus mercimonium exer-
„cere prohibemus; ut inter plebejos &
„negociatores facilius sit emendi & ven-
„dendi commercium*, Huic addi potest
*l. ne quis. 6. C. de Dignit. lib. 12. ibiq; Luc.
de Penna. l. si cohortalis. 12. §. fin.*
3 *C. de Cohort. Princ. lib. 12.* Convenit
his Ordinatio Cam. Spirens. *p. 1. tit. 6. pr.*
ubi sancitum: Daß Cammer-Richter und
Beysitzer sich aller Geschäffte Kauff- und
ander Händel gäntzlich enthalten sollen:
& nuper. Recess. Imp. de Anno 1654. §. hin-
gegen aber. verbis: Cammergerichts Ver-
wante sollen sich keiner Wirtschafft oder
4 Kauffmanschafft gebrauchen. Secundò;
Principalibus Constitutionibus cave-
tur, ne hi, qui provincias aut Rempubl.
regunt, quive circa eos sunt, negocien-
tur. *l. principalib. 33. ff. si cert. pet. l. unic. §.
2. C. de Contract. Judic. l. non licet 46. l. qui
officii 62. ff. de contrah. emt. l. quisquis 16.
ubi Dd. C. si cert. pet.* & Br. *in l. aufer-
tur. §. quod à Præside. ff. de jur. fisc.* Cu- 5
jus prohibitionis ratio ex Saliceto
hæc sumi potest, ne provinciales
aut Cives ipsis gratificari cupientes,
vilius vendant. vel, ut Accurs. *de
Palatinis & Proceribus Palatii, cum
gloss. ad l. vestium. 18. C. de Rescind. vend.*
putat, quia subditis minacem fer-
vorem in emendo & vendendo pos-
sint ostendere. Inde veterum legi-
bus, præfectis eô locô, ubi præsunt,
neque negociari neque emere lice-
bat, aut filiam elocare; &, si quid
horum egerint, lex irritum fecit. Si-
manc. *lib. 8. de Repub. c. 34. En France* 6
*les officieurs Royaux non peuuent fai-
re offico de Marchands, comme les Con-
seillers du grand Conseil; Conseillers du
Parlement; maistres des Comptes,
Thresorieres & Procureurs generaux
sur peine deperdre leur marchandise*
Ordonnanç: *du Roy Françoìs I. de Jan. 1539.
& ibi Rebuff.* 2. Non tolerent Principes, 7
ut gubernatores provinciarum, exer-
ceant eam in illis locis, ubi degunt;
ne autoritas, quâ pollent, inducat
eos

eos ad injustitiam; quò fit, ut subditi
8 deficiant & rebellent, exemplô Lazo-
rum, qui rebellârunt ob mercaturam
cum eorum detrimento exercitatam
à Joh. Zibo, Præfectô. Procop. *de bell.
Pers. lib.2.* Frachett. *cap.38. del. seminar.*
9 *polit. mass.36.* De Recessibus Hansea-
ticis anni 1417. nullus Præfectorum in
Livonicis urbibus commercia exerce-
bit; cùm mercatoris & præfecti di-
scrimen ingens sit; quod non con-
fundendum, multas avaritiæ ob ratio-
nes, si verò præfectus quis se ad merca-
turam convertat, Præfecturæ munus
resignet. Werdenhag. *part.4. Rer. Hans.*
10 *cap.11. pag.1118. infr.* 3. Horum condi-
tio ea est, ut à plebe distincti Reipub.
honores & munera capessant; ad quæ
minus idonei judicantur, quos rei fa-
miliaris augendæ urtica nimium solli-
citat. Quapropter etiam Thebano-
rum lege olim ejusmodi viri ab omni
gubernatione reip. excludebantur.
Arist. 3. *polit. c.3. & lib.5. Polit 8.* Caput,
ait, est in omni republicâ, ut legibus &
omni aliâ ratione provisum sit, ne qua
facultas quæstûs faciendi magistrati-
11 bus relinquatur. Quò magnificè re-
spexit olim Alexand. Magnus, Parme-
nioni Duci ita respondens: *Et ego pe-
cuniam quam gloriam mallem, Si Par-
menio essem. Nunc Alexander de pau-
pertate securus sum, & me nô MERCATO-
REM memini esse, sed Regem; nihil quippe
habeo venale &c.* Q. Curt. *lib.4.* Et
Theodosius (vel, ut Zonaras & Ce-
drenus volunt) Theophilus, Impera-
tor Constantinopolitanus. Hic enim
cùm aliquando ad Constantinopoli-
tanæ Regiæ portum navim onerariam
pondere sarcinarum gravem appellere
vidisset, statim supernè prospectans,
navemq; admiratus, per pedissequum,
cujus ea esset percontatus; ut Augustæ
suæ uxoris esse cognovit, recens à mer-
caturâ reductam, quam ab Imperatrice
missi in Syriæ partibus fecissent: si
quid alii sarcinarum in navi haberent,
id statim eos efferre jussit, & nihil,
quod ad Augustam pertineret attinge-
re. Quo factô, pulsis inde nautis,
Græcô igni injectô, navim cum ipsis
sarcinis cremavit, ad uxorem ira-
cundus hôc se convertens sermone:
Cùm me DEus Imperatorem designa- „
vit, tu me mercatorem facere conten- „
dis. Scito autem, mercaturam priva- „
tis hominibus esse concessam, ut eâ „
tolerandæ vitæ occasionem habeant; „
nec mercaturæ emolumenta à Princi- „
pibus intercipienda esse, unde tenuio- „
ris fortunæ homines victum compa- „
rant. Id ipsum innuit Imp. Rudolfus II. „
p. m. in scripto quodam ad *Henricum
Julium* D. B. & L. de dato 4. Augusti,
Anno 1579. (quod exstat ap. Goldast.
tom.2. Der Reichssatzung / *pag.326.*
und im ersten Theil gerichtl. Acten / der
Stadt Braunschweig Huldigung betref-
fend) ubi inter alia: Bey Fürstlichen 12
Ständen und wesens Personen / sey das
Brauen zum feilen Kauff / und derglei-
chen Handlung / nicht allein ungewönlich /
sondern auch etwas verkleinerlich. Qua-
propter hujus aulæ Consiliarius olim
famosissimus, Conradus Heresbach;
de educand. & erud. Princip. lib. 2. ita
conqueritur: Nostris temporibus eò
avaritia crevit, & nobilitatis honesta-
tisque ratio degeneravit, ut non pude-
at Reges, Pontifices & Principes ne-
gotiatione exercendâ turpem quæ-
stum facere; cùm καπηλική olim &
Principum Constitutionibus (uti pau-
lò ante, n. 3. demonstravimus) tan-
quam res sordida, honestis familiis in-
terdicta esset. Jam lucri bonus odor 13
quibuslibet ex re quâlibet gratus est. Et
egregiè Tiberius Cæs. ap. Tac. 4. Annal.
Cæteris mortalibus in eo stare consilia, ait,
*quid sibi conducere putent; Principum di-
versam esse sortem; quibus præcipua rerum
ad famam dirigenda.* Vid. *infr. n.30. hu-
jus cap.* Hisce tamen minimè refra-
grantibus, cum Joh. Botero, Bornitio,
P. Gregor. Tholos. aliisque Politicis,
Principes viros sine existimationis ja-
cturâ in tractandis commerciis versari
posse statuo. Primùm, cùm id Necessi- 14
tas Reipub. efflagitat, quando aut fa-
cultates subditorum exactionibus &
vectigalibus crebris nimiisque impen-
sis aliis jam sunt exhaustæ, nec tamen
indigentiæ Reipub. sufficienter adhuc

 provi-

provisum est: aut cùm non aliâ ratione Respub. aut provincia à debitis contractis, aliisque difficultatibus liberari potest. Totum quippe Reipub. corpus ipsique Principes eam honestissimè exercent mercaturam, quam singula membra non possunt. Bornit.
15 *h.2. Cap.1. & 2.* Sic de Salomone dicitur, *1. Reg.10. vers.22. & 2. Paralip. 8. vers.30.* quod cum Rege Hiramo maritimam mercaturam, cujus nempè sumtûs tolerare subditi non potuissent, exercuerit. Quæ ratio etiam Xenophonti *tract. de Reditib.* placet, ubi suadet, ut respub. undique sumtibus collatis, mercaturam navigatio-
16 nesque instituat longinquas. Consultius tamen est, ut Principes adjuvandam patriam, industriis mercatoribus pecuniam contribuant. Petr. Greg. Tholos. *d. c.7. de Repub* exemplô
17 Venetorum, Lusitanorum & Genuensium; cujus verba: „Non improbandum, si ad juvandam patriam rebus „extremis necessariis principes contribuant pecunias industriis & fidelissimis mercatoribus: unde etiam suam „utilitatem augeant cũ publicâ; quemadmodum inter Venetos, Lusitanos, Genovenses, & aliquot alios factita-
18 tum est. Ità nec Regem Catholicum, sicuti nec Anglorum Reginam existimare sceptris suis indignum, in Antvverpiensium mercatorum societate homines etiam suos, & perillustres quidem, habere, qui postulante Regum suorum usu, mercatoriô ritu negotientur, refert Guicciard. *in descript. Antvverp. pag. 227.* Et distinctione similiter hanc Q. resolvit. Il Contè Annibale Romej. in suis discursibus gjornata quinta ubi de *Nobilitate tra-* „*ctat.* pag. 281. *La Mercantia,* inquit, „*si può essercitar in due maniere, l' una col far condurr da provincie lontane di quelle mercj, que nella sua propria non si trovane, per gjovar con suò guadagno alla Republica; l' altra col non mirar al utile publico, ma solamente ad arrichir se stesso, nella sua propria provincia, comprar di quelle cose, di che ve n' à abondanza, coll' aspettar occasione di rivender la à maggjor prezzo: & questo essendo fondata sa l' avaritia, & il bruto guadagno, si come é dalla virtu lontana, cosi quell' altera non macchia la Nobiltà nel far mercantia, se non tralasciarà per questa l' arti liberalj; ma farà essercitar per mano de Suoj Agentj, è venderà le merci non minutò, facendo botteghe ma al ingrosso è per honesto prezzo, havẽdo sempre l' occhio non meno al beneficio publico, che al suo utile privato. Con questo docore l' essercita la Nobilta Vonotiana.* h.e. *Mercatura duobus modis exerceri potest, unô, cùm merces, quas in nostrâ Regione invenire non datur, à longè dissitis advehi curamus, atque sic lucrô nostrô Reipubl. subveniamus: alterô, cùm non habitô respectu ad utilitatem publicam sed ditescendi solùm animô in nostra provinciâ emimus, quæ ibidem abundant, expectantes occasionem carius eadem vendendi. Sicut autem posterior hic modus, ut qui fundamentum avaritiam habet, à Virtute longè recedit; ita prior nobilitatem non dehonestat, maximè si cum decore exerceatur. Decorum* 19
autem mercaturam faciendo ita observabit nobilis, si liberalibus artibus ipse vacans, illam exerceri faciat per suos Institores, mercesque non minutatim, ut propolæ solent, vendat, sed integras & honestô pretiô, semper ante oculos habens utilitatem publicam, æquè ac Compendium privatum. Atque hoc servatô decorô Nobilitati Venetæ mercatura usitata est.
Cujus consilii non steriles sese offe- 20
runt rationes. Sic enim Princeps commissâ aliis suâ negociatione suspicionem avaritiæ effugiet, subditis juxtà opitulabitur, & sibi ipsi planiorem viam ad publicorum officiorum dextram administrationem sternet: assuetus quippe lucrandi studiô & artificiô, vix abstinebit, quin etiam in rebus Reipub. suæ negocietur; atque ita munus suum obliviscatur, negociationis consuetudine immutatus. Quid, quod mercatura, ut inquit Besold. *d.l.* totum exigat hominem, & plerumque fiat, ut Principes ab Institoribus deci-
piantur; Ubi notandum, quod de 21
Portugalliæ regno scribit Compilator *Thesauri politici, part. 1.* his verbis:

Queste

Queste tante mercantie, che dal India & da tutte le parti del mondo vengonò in questa città (Lisabona) *si spargono per tutta l'Europa con molta utilità de Portughesi; & multò maggiore sarebbe stata quella del Rè, che haueua le specirie per suo conto se dalle proprii ministri non fosse stato gabbato, ma si puo veramente dire, che da alcuni anni in qua il Re si sia più tosto impouerito, con tutto che le mercantie siano utilissime; inde ha concesso à particolari di poter le fare, con riserbarsi alcuni datii, de quali ne ha trovato sette cento mila Ducati, oltre ogni spesa, per*
22 *conto delle mercantie.* Et quòd Principi, cùm ærarii tenuitas id efflagitat, per negociationem illud augere, sine ullâ dignitatis suæ imminutione, liceat, docent Læl. Zechius *lib. 2. in Princip. c. 2.* Busius *de Repub. lib. 3. c. 1.* & hoc exemplô Regum Hispaniæ, Venetorum, Ordinum Belgii, & Genovensium. Sic refert Roderic. Dubravius *lib. 9 Constit.*
23 *Bohem.* Rudolfum Bohemiæ Regem, Alberti Cæsaris filium, negotiationem in argenti fodinis Cathuensibus exercuisse; & se hâc necessitate compulsum hucce descendisse dixisse; ut hôc modô summam ærarii inopiam sublevaret, & debita, per utrumque Wenceslaum, Reges, contracta, dis-
24 solveret. In hanc partem etiam inclinat Bodinus *lib. 6. de Repub. cap. 2.* Ego verò, inquit, si statuendum mihi sit, Principem inopiæ Reip. mederi, quàm vel violentâ aliquâ exactione vel fortunarum subditorum suorum depopulatione vitiosam animi libidinem adimplere malo. Et ce Cynie d'Estat. *pag. 172. Si le Prince veut bien faire son profit, il trafiquera & aura des vaisseaux sur mer pour negoiter, aussibion que les particuliers. Pourquors ne prendra il pas le train d'un marchand plus tost, que d'un tyran ou exacteur? C'est folie de penser que la negociation deroge à la neblosse. Cola est bon à diro pour des merciers taverniers, & autres petits Courtaux de boutique, & non pour des hommes qui envoyent leur factorers en diverses provincors, pour faire profit honeste en accommodent le public. Aussi beaucoup des Princes aujoureluy se mocquent de tol scrupule, recognoissans, qu'il n'y gain plus legitime, que celuy du trafiq.* H. e. Si *Princeps sibi vult comparare divitias, mercaturam exerceat, & navigatione utatur æquè ut privati. Cur enim non potiùs mercator fiat, quàm tyrannus & tributorum exactor? Ineptum est dicere, Mercaturam Illustri Statui derogare. Hoc enim verum esse potest in negociatione, qua utuntur illi qui merces humeris portant, & vicatim venales proclamant, ac cauponæ vel tabernæ adscriptitii; non autem de illis dici poterit, qui Institores suos in varias ablegant provincias & utilitati publicæ inserviendo, lucrum honestum quærunt. Multi sanè Principes hodiè in opinione vivunt, nullum quæstum magis legitimum esse, quàm qui ex mercaturâ percipitur, & contrarium docentes irrident.* Sic 25
nonnunquam potentiores Principes extremâ annonæ difficultate pressis subditis aliunde frumenta coëmi, deinceps verò subditis exemplô Josephi venditum distribui curarunt, non sine maximâ in Vasallos beneficentiâ. Boter. Huic accedit & hæc boni publici 26
ratio, quòd, quò potentiores in provinciâ mercatores, eò plura sint provinciæ & Reipublicæ subsidia; nam variarum rerum copiam ad omnes eventûs habere, Reipub. utilissimum est, juxta opinionem Callistrati JCti elegantissimi, ut à Tiraquello vocatur *in l. 2. ff. de Nund.* Et magna Reipublicæ e- 27
molumenta afferuntur, si Præsides ejus negocientur; tùm quia variarum nationum ingenia, opes, conditionesque hôc mediô pernoscent; tùm, quia facili negociô, moderatô pretiô, quæ ad urbis tutelam pertinent, etiam arma, pulverem pyrium, tormenta bellica comparabunt. Quid, quod mercatura maximè polleat comparandis & conservandis Regum amicitiis ac barbarorum gentibus conciliandis, ut ex Plutarch. in Solon. Cœl. Rhodigin. *antiq. lect. lib. 26. cap. 5.* & Petr. Gregor. Tholos. *lib. 4. cap. 7.* proferunt. Vid. nos *supr. cap. 2. n. 27. huj. lib.* Sul- 28
tanis Ægyptiis ad Imperii sui conservatio-

vationem, commerciorum beneficiô pueros, qui ad armorum usum habiles videantur, undecunque coëmere usitatum fuisse, scribit Boter. *de rat. stat.* Hinc tantam potentiam, quâ ultrà trecentos & quinquaginta annos incolumes steterunt Ægyptus, Syria, Arabia & Cirenacia, sibi conflârunt. Id ipsum quoque longè antè usurpatum à Parthis; & adhuc à Persarum regibus, ut paulò post audiemus, historiæ testantur.
29 Portugalliæ, seu Lusitaniæ Regibus magna fuit Civium solitudo, miserunt itaque quotannis in portûs Guinæos suas naves, variis mercibus onustas; quas multis millibus Sclavorum seu mancipiorum permutârunt. Deinde hos secum in Insulas S. Thomæ, in Capo Verde, in Brasiliam, & aliò, ut saccarum conficerent & rus colerent, abduxerunt, eosque vendiderunt Castilianis, qui in Insulâ Spagniolâ, & alibi, eos certis laboribus adhibuerunt, prout testatur Boter. *d. l. del ragion. di stato.* Hanc Regum Portugalliæ mercaturam fusius describit Bodin. *lib. 6. de Repub. c. 2. p. 1016. & seqq.* quem vide.
30 Veruntamen Princeps negotiationem suam certis conditionibus definiet: ac imprimis non è rebus tenuibus minutisque instituet eam, sed è rebus majoris momenti, raris & caris. Vulgò quidem jactatur, Bonus odor lucri quâlibet ex re, sive unguentum sit, sive corium. Id verô Princeps non attendat. Sciat se esse Principem; & omnia sua, uti paulò ante *no. 13.* diximus, consilia ad famam stare debere. Proinde, ût aliàs semper, ita in mercaturâ tractet, quæ ceteri suspiciant & admirentur; quia tunc in confesso est, quæcunque Regis & Principis virtutem ac potentiam requirunt, sive ad bella sive ad alia quævis, famæ Principis non obstare.
31 Hinc videmus cum Ill. mis Ducibus Holsatiæ, Curlandiæ, & alijs hodiè ipsos Persarum Reges ejusmodi amplas tractare negociationes, quæ non nisi summâ cum difficultate à privatis mercatoribus ejus loci, maximô verò cum Regni emolumento ab ipsis
32 Regibus exerceri possunt. Ut autem hoc eò melius appareat, operæ pretium me facturum existimavi, huc inserere memorabilem locum ex Commentario Petri de la Valle, *qui in commentario suo de Conditionibus Abas Regis Persiæ* ita: *Et quia*, inquit, *suprà facta est mentio de commerciis, quæ ipse Rex exercet; ob quæ ab aliquibus, qui minus rationes illius intelligunt, accusatur animi vilis & abjecti, non possum omittere, hæc ab ipso consultò fieri, & quidem salutari regno suo consiliô, atq; adeò maximè necessariô. Solent continuò Provinciæ ejus frequentari à numerosissimis Caravanis, ut vocant, sive numero mercatorum, qui ex Indiâ, Tartariâ, & aliis longinquis regionibus merces varias adducunt, immensâ copiâ; & tantus est mercium numerus, ut difficillimè reperiri possint mercatores, qui universas emant; nam exempli gratiâ, interdum adveniunt trecenti Cameli onusti pipere; aliquot centeni Cameli, onusti turbantis; atq; ad eundem modum pluribus mercibus exoticis, ita ut aliquot millia Camelorum quotannis adducantur, & omnimoda merces immensô numerô; quas & minutatim vendere mercatoribus longum & magna expensa foret. Quare Rex, ut hisce incommodis obviam eat, & merces exoticas universas simul emit, & in regno suo natas aut vendit aut evehendas curat, magnô tàm exterorum, quàm suorum commodo: contrahitq; cum exteris pro immensis summis, eisq; solvit partim nummis, partim mercibus Persicis, aut etiam exoticis, quas sibi comparavit, ita ut exteris brevi tempore, & regnicolis quàm optimè necessaria subministrentur. Quare nulli fas est cum exteris contrahere, antequàm ministri Regis ad id deputati, merces lustraverint, & eût illas in usum Principis emerint, aut refutaverint, factâ aliis easdem emendi facultate. Cogitur quoq; Rex in regno suo aliam mercaturæ formam inire: nam cum universi penè illius reditûs promanent è terris, quas possidet, ad modum privatorum (nam pauca sunt in regno illius tributa, aut vectigalia, aut saltem non magni momenti) fructûs, qui ex iisdem ad ipsum perveniunt (postquam aula ipsius abundè*

*fuerit provisum, & militibus itidem,
quibus illos elargitur, justô pretiô stipen-
diorum locô) aliis, quibus opus est, vendit.
Necessarium quoq; est, ut venundet fru-
ges terrarum, quas infinitô numerô possi-
det, in omnibus regni sui provinciis, pro-
portione ferè Regiâ. Præterea cùm mili-
tia illius robur consistat in numerosis e-
quitibus, quibus sanè Turcis præcellit, &
numerô & velocitate plurimos equos so-
let alere & propagare, quos aut benè de se
meritis donat, aut militibus suis, locô sti-
pendiorum venundat. Merces quoq;, quæ
in regno illius proveniunt, ingenti qui-
dem numerô, sed parcè in singulis locis, ut
gossypium & sericum; quorum penè singu-
li oppidani in universis urbibus aliquan-
tum colligunt, à nemine coadunari, præ-
terquàm ab ipso possunt, insigni opportu-
nitate & compendiô exterorum mercato-
rum; qui hôc pactô ingentem copiam & ali-
quot navium interdum onera (uti Anglos
& Belgas facere satis constat) brevi tem-
pore ab ipso Rege possunt comparare, &
suorum quoq; levamentô, quibus nihil ne-
cesse est urbes suas egredi, & merces suas
cum molestiâ & sumtu aliò traducere.*
33 Hæc ille. Unde Trajan. Boccalini *2.
ragg. de Parnass. 7. I. Prencipi tra i loro
subditi lasciassero il Commercio del ven-
dere, & del comperare i frutti, è le
rendite de loro terreni è il quadagno de
loro trafficchi; ma che ogni industria
dovessero impiegar nella gloriosa & ric-
ca mercantia di empir i maggazini, de
gli stati loro di grano, è di ogni sorte di
biade necessarie al viver de gli huomi-
ni, comparate ne paesi lontani, trafficho
34 felicissimo & richissimo.* Hoc optimè
observans Veneta Respub., triremes
publicas amandavit allatum aromata;
quæ Alexandriæ primùm coëmta, de-
inceps verò in Angliâ, Flandriâ, atque
alibi magnô Reipub. bonô, & nullâ
35 subditorum injuriâ sunt vendita. Ec-
quis enim Regi, Principi, aut Reipub.
minus decorum, divitiis, quæ ejusmo-
di personis conveniunt, legitimis me-
diis inhiare, nisi absurdus Euricles, au-
sit adserere, Calcan. *Cons. 8. in causa
36 pendent.* Nec hoc in actu timeri po-
test injustitia Illustrissimorum Vene-
torum, qui apud omnes gentes repu-
tantur sanctissimum Justitiæ & æquita-
tis templum, ut inquit Tib. Decian.
Vol. 2. resp. 37. n. 43. Et omnis Civilis
prudentiæ officina. Jac. Aug. Thuan.
hist. lib. 23. pag. m. 471. Præterea non 37
cum damno subditorum mercato-
rumquè negociabitur; sed, si fieri po-
terit, ut diximus, *sup. n. 16. & seqq.* quod
laudabilius est, per industrios aliquos
mercatorum suorum negociationes
exercebit. Priorem partem hujus mo-
niti confirmat Bodinus, inquiens; Id
autem in Principe minimè ferendum,
ut subditos exportare frumenta resq;
venales prohibeat, quibus ipse quæ-
stum faciat; turpius etiam ac fœdius
vili pretiô mercari à subditis, ut eos-
dem cariùs res emtas emere cogat. Ea 38
enim res Alphonsum Regem Neapo-
leos suis æquè ac exteris odiossimum
fecit. Greges enim porcorum sub-
ditos alere, & in demortuorum locum
alios substituere cogebat: olei ac fru-
menti quicquid in Apulia concrevis-
set, vilissimô pretiô emebat, ut summâ
egestate ac inopiâ annonæ arbitriô suo
addiceret. Hujsmodi mercatura, tan- 39
quam sordida ac impia reprehenditur
etiam in quodam Antonio Leva, *Ca-
roli V. Imp.* Mediolano Præfecto;
dum lege prohibuit, ne quis Civium
triticum moleret, aut panem penes se
faceret; sed cogeretur emere à taber-
nis, eâ de re aquilæ signô Imperatoriô
signatô, quô loci pro arbitrio panem
pluris vendebat. Cùm tamen maxi- 40
mè prospiciendum sit Principi, non
ut per ipsius mercaturam commerci-
um emendique & vendendi commo-
ditas difficilior reddatur: sed potiùs
ut subditi à mercatorum improborum
imposturis liberentur. Besold. *de Ærar.
Cap. 3. n. 6.* Posteriorem hujus axio-
matis partem. *vid. supr. n. 16. hujus Cap.
deductam. cum seqq. numm.*

Denique, non ei mercaturæ se im- 41
miscere studeat Princeps, quæ peregri-
nis potius mercatoribus, quàm incolis
emolumentum affert. Haud quippe
improbandum videtur, si potius publi-
ca res, quàm exteri ejusmodi percipi-
ant

ant utilitatem. Besold. *d. l.* qui de hâc ma eriã alios quoque adducit autores, puta Bodin. *6. de Repub, 2. n.650*, P. Gregor. *3. de Repub. 6. n.45. cum seqq.* Læl. Zecch. *de Princ. lib. 2. cap.3.* Hipp. à Coll. *in pr. c.34* Keckerm. *disp. pract. 34. q 12.* quò studiosum lectorem remittere volo.

42 Principibus proximè succedunt Nobiles. Quibus an mercatura conveniat, & num illi hujus exercitiô nobilitatem perdant, gravis inter Dd. suboritur disputatio. Pro utrâque enim parte non levis armaturæ rationes militant. Priusquam verò ad ipsam ventilationem procedamus, mirã hâc in re gentium, potissimùm verò unius ejusdemq; Italię varietatē libet indica-

43 re. Et enim. *I Napolitani & i Lombardi nissuna cosa stimano piu contraria alla nobilità che 'l fare alcun essercitio mercantile; dal qual dicono dover si li huomini nobili astener, come da cosa che possa machiare la candidezza dolla nobi-*

44 *lita.* At in contra. *I Venetiani, Fiorentini, Luchesi & i Genovesi indifferente mente essercitano la mercantia in modo che i piu nobili tra loro sonò per il piu mercanti di maggior facende.* Parut. *dell. Perfett. dell. vit. Polit. liv. 3. p.3.* Hoc est: *Neapolitani & Lombardi nullam rem magis contrariam reputant Nobilitati, quàm aliqualem exercere mercaturam, à quâ dicunt Nobili abstinendum, tanquam à re, quæ possit commaculare candidam nobilitatis puritatem.* In tantum enim Neapolitani negociationes vitant atque devovent, ut fame perdi, & furtis latrocinioque operam impendere malint, quàm opulentissimò mercatori filiam nuptui dare, vel honesto quæstu vivere. Barth. Chassanæ. *in Catal. glor. mund. part. 8. Consid. 49. E contrario Veneti, Florentini, Lucenses, & Genovenses indifferenter mercaturam exercent, eô modô, ut nobilissimi ex ipsis amplissima mercatura operam na-*

45 *vent. In tantum, ut Venetorum Nobiles negociationem animam suæ Reipub. dicant.* Justin. Barbar. *in discurs. de bello cum Austriac.* & à suâ dignitate minimè alienam; ut & Mediolanensium & Genovensium nobilitati ob id adeò nihil decedit, ut potius augeatur. Hinc 46

Paul. Jov. *histor. lib. 1. Urbs Venetiarum ampla atq; magnifica, mercatura & rei navalis studio à parvis initiis crevit. Ipsâ etiam nobilitate totius maritimi negotii & navalis disciplinæ munera gnaviter implente, exutisq; togis arma rursum desumente, &c.* Chassanæ. *d. l. consid. 49.* Joh. Arz. ab Otalor. quem refert & sequitur Knich. *de pact. investit. p. 2. c. 4. n. 111.* Genovæ quippe tàm Nobi- 47

les, quàm plebeji, tàm privati, quàm magistratûs, cambia exercent. Sigism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §. 1. q. 7. p. 1. n. 65. fol. 145.* Imò Genovenses nundinas facere Cambiorum, in Civitate Placentiâ, attestatur modò dictus autor *d. l. §. 2. gl. 4. n. 7. fol. 333. & fol. 410. n. 10.* adeò ut in Italia valeat consequentia, est Genuensis, ergò mercator. Rot. Genuæ. *decis. 139. n. 10.* Rationem verò 48

hujus & modum, ex parte suppeditant leges Reip. Genovensis *c. 3. p. 4.* ubi ita legitur: Angustiæ loci, & hominum multitudini, ac regionis sterilitati compatientes, ipsius deniq; Civitatis antiqvum morem maturè considerantes, declaramus, artes infrà scriptas, si modò quæ infrà exerceantur, nihil præjudicare noblitati; artes sc. sericæ lanæ & pannorum, quas vulgus Scateriam lanariam & draperiam vocat. Florentiæ. *L'arte de la lana & de la se-* 49

ta è usitata da piu nobilj con honore è utile lore. Lanificium & ars serica à nobilioribus cum honore & utilitate exercetur. Pierre de l'Ancie *an tabse au de l'inconstanie liv. 4. disc. 4. p. 436. La Noblesse en la plus part d'Italie ne s'esloigne du Commerce, mais ce Commerce lest par lear advis si noble, qu'ils n'estiment nul autre exercice, ny maniement si precieux, ne si complaisant universellement à l'homme que le leur: Car il consiste tout en argent. Et le vray les banquiers ou les Signeurs d'Italie, qui par assous main leur fournissent des grosses & notables Sommes sont les Principaux marchands: & à peu ac bruit un quaisse d'Escus vaut plus, que toutes les boati quos & magasins d'une bonne ville.* h. e. *Pleriq;*

rique Nobiles in Italia non abhorrent mercaturam, at hoc Commercium eorum opinione adeo nobile est, ut nullum exercitium aut opus eius pretio comparãdum, aut hominem magis delectare existiment; totum enim in pecuniâ consistit. Sanè mensarii aut dynastæ in Italia, qui ipsis magnam pecuniæ vim clam subministrant, sunt inter Mercatores maximi: estq; cista pecuniæ, parvo strepitu majoris lucri, quàm omnes tabernæ & officinæ mercium, magnæ alicujus Civitatis.

50 Patriæ nostræ Germaniæ quod attinet morem, de eo præter Guicciard. *in descript. Belg. pag. 103.* hæc Cluver. *lib. 1. antiq. Germ. c. 18. Mercaturam nobilitas Germanica nullô seculô exercuit, nisi hôc postremô, quô jam pleraq; præclara instituta majorum in pessimos mores abiverunt.* Quanquam ne hodiè quidem omnibus per universam Germaniam nobilibus decorum est id studium; sed iis tantùm, qui exteris provinciis circa Rhenum ac Danubium Alpesq; contermini, apud reliquos nobilitatem, ut olim, nunc etiam amittere censentur, qui negotiatione, ut re servili, & liberali ingenuoque ac generoso animo minimè digna sese contaminant.

51 In Galliâ quid obtineat, Stephan. Pasquier. *de recherches de la France lib. 2. ch. 16. p. m. 128.* his exprimit verbis: *Le semblable avons nous garde religieusement en France entre les nobles: tenans non seulement pour chose indigne d'une Noblesse: mais aussi estre faict acte derogeante au privilege d'icelle, lors que l'on en trouue aucun au lieu de l'estat de la guerre exercer un estat mechanique, ou bien faire train d'une marchandisse, c'est à sçauoir en achetant quelque denrees pour le puis apres debiter à son profit.* Hoc est, *consimile religiosè observavimus in Galliâ inter nobiles, existimantes, non solùm rem indignam Nobilitate, verùm etiam derogantem privilegiis ejusdem, quando aliquem deprehendimus in vicem militiæ exercere artem mechanicam aut mercaturam, hoc est, emendo aliquid mercium, easq; posteà lucri causâ vendendo;* id quod etiam de Gallis attestatur Casp. Klock. *de Contribut. c. 11. n. 92.* adeò ut qui ex Gallicâ nobilitate aliàs immunes sunt à collectis, gabellis
& vectigalibus, *S'ils trafiquent ou mar-* 52
chandent. Si lucri causâ mercaturam exercent, privilegiô Immunitatis eatenus destituuntur, atque oneri collectarum denuò subjiciuntur. Papon. *arrest. lib. 5. tit. des Tailles n. 21.* quem allegat Mindan. *de Process. extrah. lib. 2. c. 46. n. 15.* adde Bodin. *lib. 6. de Republ. c. 2.*

53 In Hispaniâ mercator nobilis non perdit nobilitatem, nisi sit decoctor, Alphons. ab Azeved. *ad Constit. Hisp. lib. 5. tit. 20. leg. 4.* Joh. Arz. ab Otalor. *d. l. de Nob. Hispan.* Idem obtinet in Poloniâ. Verùm enim verò, cùm judicia hæc gentium diversa admodùm sint, proindeque in consonantiam amicabilem redigi facilè nequeant, videbimus, quid de jure civili statuen-
dum. Pro Negativâ, Nobilitati vide- 54
licet mercaturam non convenire 1. communiter adducuntur leges suprà allegatæ. *d. l. 3. C. de Commerc. & Mercat. l. ne quis. 6. C. de dignitat. lib. 12. l. si cohortalis. 12. §. fin. C. de cohortal. princ. lib. 12. t. t. C. negotiat. ne mil. l. 31. C. de locat. & conduct.* Franc. Pfeil. *Cent. 2. Cons. 202. n. 30. 31. & seqq.* & alias, quas cum authoritatibus Dd. allegat Ludolph. Schrader. *Cons. 44. n. 4. vol. 2.* Quibus sibi multi persuasum habent probare, exercitium mercaturæ nobilitatis officere splendori, & solum *il mestiero della guerra, l'essercitio delle armi, esser i veri traffichi, le proprie mercantie delli genti Nobili.* Trajan. Boccalin. *Cent. 2. ragg. di Parnass. 39. per tot.*

55 Secundò. Videtur Nobilitati derogari per mercaturam tanquam per actum contrarium. *arg. l. 2. C. de Carb. edict. l. privileg. 27. C. de Decur.* Jac. Phil. Port. *Cons. 167. n. 89. Vol. 4.* Illi enim tunc renunciare videntur. Strach. *de Mercat. p. 3. n. 14. & seq.* Guid. Pap. *decis. 196. n. 1.* Tiber. Decian. *vol. 3. Resp. 7. n. 45.* Tiraqu. *de Nobil. c. 33. n. 2. & seqq.* Quod evidentius ex legibus torneamentorum, Anno 938. ab Henrico I. Imp. latis, patet, *art. 11.* ibi: Daß / 56
welcher vom Adel geboren und herkommen were / der seinen Stand anders denn

in

in Adelichen Stand hielte/ sich nicht von seinen Adelichen Ständen/ Renten und Gütern/ die ihm sein Mann und Erblehn/ Dienstlehn/ Rathgeld/ Herren-Sold oder Eigenthumb jährlich ertragen mag; sondern mit Kauffmanschafft/ wechseln/ fürkäuffen/ und dergleichen Sachen nehren/ oder sein Einkommen mehren wolte/ dadurch sein Adel geschmähet und verachtet würde/ wo er auch seinen Hintersassen und Anstössern ihr Brod für dem Munde abschneiden wolte/ derselbe/ so der Stück eins oder mehr überfahren/ soll im Turnier nicht zugelassen werden (idem testatur Munsterus *lib. 5. Cosmogr. cap. 118. pag. m. 1224.*) Wo er aber darüber einreiten und Turnier halten wolte/ soll man mit ihm umb das Roß (maximum olim Nobilitatis dedecus. R. A. *de anno 1226. c. 10. ap.* Goldast. *Constit. Imp. p. 82. tom. 1.*) Turnieren/ und ihn auff die Schrancken setzen/ nach Turniers Freyheit. &c. Franc. Pfeil/ *consil. 202. n. 37. Cent. 2.* Thoming. *cons. 24. n. 2. in f. vol. 3.* Cæs. Barz. *Decis. 99. n. 19. & seqq.* Marant. *spec. aur. p. 4. dist. 9. n. 57. & seqq.* Chassan. *consuet.*
57 *Burg. rubr. 4. §. 1. n. 3.* Neque in societate aliorum, sive per alios mercaturam talem exercere possunt. Fr. Pfeil *d. cons. 202. n. 27. Cent. 2.* Sic etenim in legibus torneamentorum Heilbronnæ, *anno 1485.* decisum fuit, daß eben auch die jenigen/ so nicht selbst Kauffschlag und Handel als andere gemeine Kauffleute ungefehrlich treiben/ sondern die auch mit ihnen zulegen/ begriffen und straffbar sein sollen/ Dissentiunt Mynsing. *Cent. 6. obs. 54. n. 13.* Tiraq. *de Nobil. c. 27. n. 7. cum seqq.* Guttierez. *1. pract. quæst. 137. n. 20.* Cravett. *cons. 549. n. 11.* Paul. Christinæ. *decis. Belg. 166. n. 6. vol. 3.*
58 Huic accedit tertiò. Si promiscua nobilibus & plebejis esset negociatio; quòd ordinum confusio in Repub. sequeretur; neque alii essent nobiles, alii mercatores, alii artifices, alii infimæ sortis homines; id quod innuere vult *d. l. 3. C. de Commerc.* dum rationem hanc annectit, ut inter plebejos & mercatores facilius sit emendi & vendendi
59 commercium. Ad quod etiam in regno suo respexit Sigismundus Polon. Rex; quando Nobilibus nonnullis, jus negociandi petentibus, respondit: *Oportet me in regno habere triplex genus hominum; nempe rusticos, qui agrum colunt; mercatores, qui necessaria importent & exportent; & deniq; nobiles; qui me & patriam defendant.* Quæ defen- 60
sio patriæ, cùm per se ardua sit, & cum aucupio lucri & quæstûs vix consistere possit, nolim generosa pectora, patriæ defendendæ causâ nata, mercatorum negociis implicari; aut, si hoc cupiant, permittant mercatores in suum locum concedere & patriæ defendendæ curam suscipere. Quod quidem, cùm facturi generosi nobiles nunquam sint, idcircò mercatoribus suum permittant statum, & proprium tueantur. Barthol. Keckerm. *lib. 1. System. Pol. cap. 14.* his adde Forstner. *in Not. ad C. Tacit. pag. 302. & seqq.* Sed, ut ingenuè dicam quod res est; nunquam ego his aut aliis potui induci, ut crederem Nobilitatem per quodlibet mercaturæ exercitium, splendoris sui pati eclipsin. Quapropter hujus quæstionis, tàm variò, uti audivimus, Marte discussæ, decisionem ex æquo partientes, in sequentes rejiciemus conclusiones:

Primò, quòd Nobilibus non sit in- 61
terdictum emendi vendendique commercium, atque adeò negociationum usus, quatenus est juris Gentium: *§. 2. in fin. Inst. de I. N. G. & C. l. ex hoc jure. 5. ff. de J. & J.* Petr. Gregor. Tholos. *lib. 4. c. 7. n. 2.* Fr. Pfeil. *Cent. 2. cons. 202. n. 3.* & quatenus ratio familiaris id exigit, quæ vocatur à Dd. negociatio emergens, sive extraordinaria; exinde liquet, quod Nobiles, ut in aliis, ita vel 62
maximè in hoc juris gentium negotio, non debeant esse deterioris conditionis, ac plebeji; præsertim, cùm pluribus indigeant pecuniis ad autoritatem & familiæ dignitatem conservandam; & quidem, si Nobilibus non turpe vel prohibitum est, quibus opus habent ab aliis emere; neque non licebit, quæ superflua habent, aliis vendere; Cùm correlativorum eadem sit expressa ratio

tio & disciplina. *arg. l. 1. C. de Cupreß. ex luc. Daphn. lib. 11. cum simil.* E. g. Si frumentum in prædio sibi natum nobilis ad emporium devehat, & à mercatore pecuniam non accipiat, sed aliam aliquam mercem, utique licebit ei, salvis tamen Civium privilegiis & Statutis, mercem ipsam rursùs vendere, ut

63 pecuniam inde conficiat. Eàdem ratione venditiones lignorum ex sylvis cæduis à Polonicâ & Lithuanicâ nobilitate sunt frequentatæ & quotidiè usurpatæ. Item venditiones piscium, fructuum distractiones, bituminis metallorum ex metalli fodinis erutorum; *car des choses qui nous sont provenües de nostre creu, le commerce ne nous en fut onques defendüe.* h. e. harum rerum, quæ ex nostri agelli proventu nobis obtigerunt, commercium nunquam fuit interdictum. Estien. Pasquir. *d. chap. 16.* Faciunt autem hoc nobiles non ut mercatores, sed, ut quilibet alii boni patresfamilias. Bertazol. *Cons. crimin. 256. n. 7.* Hieron. à Laurent. *decis. Avenion. 14. n. 7.* Decius *Cons. 472. n. 27.* Cravett. *cons. 549. n. 9.* & alii allegati à Knich. *p. 2. de Vestitur. pact. c. 4. n. 110.*

64 Facit hîc ad rem quod scribit Author Gallus loquille *sur les Constumes de Nivernors tit de droit d'ainesse. art. 1. pag. 924. Si Nobilis forsan* (ex Gallico in latinum translatis verbis) *paupertate inductus, manu suâ proprios agros colat, aut si pascua habeat, vel arbores glandiferas, nec sit cui aquô pretiô hæc possit locare, ideoq; ipsemet pecora macilenta emat & saginata vendat, non credo eum quicquā committere, quod Nobilitati derogare possit.* Quod primum casum, culturæ scil. attinet, Guido Papæ. *quæst. 41. & 392.* author est, sine dedecore eam à Nobili exerceri posse; ac Tit. Livius. *lib. 3. decad. 1. de* Quintio Cincinnato magno illo Duce refert, quòd postquā Consul fuisset, & in extremâ Reipubl. necessitate ad Dictaturam vocaretur, inventus fuerit arans agrum, quatuor jugerum. Quod verò secundū concernit casum, lex decidit, non esse negociationem, sed collectionem fructuum agri sui, quib. aliter uti non potuerit. Cæterùm Nobiles qui ex agricultura vivunt, vocantur in Suevia: **Die Sammeten Bauren** Mantz. *in Patrocin. debitor. decad. 4. q. 4. n. 48.*

Hinc videmus, in plerisq; Germaniæ locis, Nobilibus nonnunquam Investiturâ aut privilegiô concedi, 65
Brauhauß / item Maltzhauß / Schenckstädt / Schänckrecht / Knich. *d. l. n. 107.* Franc. **Pfeil** *cent. 2. cons. 202. n. 25. & per tot.* Berlich. *decis. aur. 31.* Unde si iidem non solùm coquant pro familiâ suâ cerevisiam, sed & eam aliis divendant, dū jure suô utuntur, nemini faciunt injuriā. *l. 55. l. 155. de R. J.* Rauchbar. *q. 27.* nec Nobilitati suæ ullā accersunt maculā. Mynf. *decad. 15. Resp. 1. q. 3. n. 77.* ubi in terminis: **Ob die von Adel / welche von ihrem Zuwachs Bier brauen / und dasselbe verkauffen / sich dadurch ihrer Adelichen Freyheit und Privilegien verlüstig machē /** ita consuluit.

Quod item Nobilis in 66
civitatem receptus cum hâc conditione, **daß er sich keines Brauens noch ander bürgerlichen Nahrung gebrauchen wolle /** nihilominus possit braxare cerevisiam ad suæ familiæ sustentationem, observavit Hatm. Pistor. *obs. 49. per tot. ubi n. 13.* ita à Scabinis Lipsiensib. respōsum fuisse ait. Quibus ferè omnibus assensum accommodat dispositio Brandenburgensis, quâ cavetur: **Daß die** 67
Prælaten und die vom Adel sich Kauffmanschafft zu treiben enthalten / und dieselbe den Bürgern in Städten / als ihre zugehörige Nahrung und Gewerb allein bleiben / was aber einem jeden wachse / oder er selbst gezeuget und gewonnen / ihme gesambt seinen Pächten zu verkauffen frey stehen solle / Joh. Schepliz. *Consuet. Brandeb. part. 4. tit. 4. §. 1.* A quibus tamē dissensit Dan. Möll. *4. semestr. c. 17.* & novissimè Bened. Carpz. *in suâ Jurispr. Rom. Sax. For. p. 2. Const. 6. defin. 4.*

Cum quibus coincidunt Concordata 68
Lubecensia inter Senatum & Cives *An. 1605. 14. Jun. artic. seu §.* **Diesem nach ist man zum** gravamini **wegen Abschaffung der Mültzerey und des Brauwerckes ausserhalb der Stad auff den Landgütern und Dörffern / dieser Stadt Bürgern zugehörig / geschritten; und ist derselbe Punct dahin verabschiedet /**

daß den Possessoribus auff ihren Landgütern nicht mehr denn allein die Notdurfft für sich und ihr Hoffgesinde zu brauen frey stehen; aber das cauponiren und Brauen auff die Krüge / sich hinführo enthalten sollen. Quamvis possessores horum prædiorum re adhuc integrâ de hoc articulo protestati fuerint.
69 Nobili enim & Patricio, cui permissum vendere frumentum, non esse concessum, vendere cerevisiam, & cauponari, Fr. Pfeil *cent.2. Consf. 202. num.96. & per tot.* statuit; quem
70 consule. Secundò, distinguendum omninò erit inter negociationem honestam, rerumq; omnium affluentiâ copiosam, & inter mercaturam sordidam, tenuem, & reipub. perniciosam. Ita enim *Cic.lib.1.offic.* ex albo mercatorum aut sordidorum hominum exemit eos, qui uberem, quæstuosam & Reipub. proficuam, non qui vilem aut sordidam exercent mercaturam. Sordidi verò, quod item Cicero scribit, judicantur, qui mercantur à mercatoribus, quod eodem locô ac momento vendunt, qui nihil proficiunt, nisi admodum mentiantur. Confer huc, quæ tradit Matth. *de Afflict. ad tit. quis dic. Dux, Comes, &c. n.16.* Bocer. *de Regal. cap.2. n.52.* Bodin. *de Repub. c 8.* Hillig. *ad Donell. lib.18. c.6. lit. J.* Kec-
71 kerm. *System.Pol.lib.1.cap.14.* Hanc distinctionem expresse demonstrant Leges Civiles *in l.6.C.de dignitatib. Ne quis*, ait ibi Imp., *ex ultimis negotiatoribus* (quinam sint ultimi Mercatores vid. ap. Cl. Salmas. *de Usur. c.18.* qui ibi cum Philosopho tria genera μεταβλητικῆς recenset *p.531. usq. ad p.537. 538.*) *vel monetariis abjectisq. officiis, vel deformibus ministeriis vel stationariis, omniq. officiorum fece, diversisq. pactis, turpibus lucris, aliquâ frui dignitate pertentet, sed & si quis meruerit, repellatur &c.* Aliud de honestâ mercaturâ sentit Constantinus *in l.2. C. de Episc. & Cler.* Juxta quas duas Constitutiones si interpretatus fueris, benevole Lector, *l.*
72 *famosissimam 3. C. de Commerc. & mercat.* aliasq; supra adductas, quæ obstare videntur, salva res erit; nec quicquam nobilium dignitati ob honestam illam mercaturam (illam dico, quâ nihil humanis rebus conducibilius, quâ omnia ad victum, ad cultum & præsidium, ad delitias deniq; vitæ pertinentia comportantur, ut fiant quodammodo cunctorũ cuncta communia. Cæl. Rhodigin. *antiqu. lect. lib.26. c.5.*) imminuetur. Loqvuntur enim illæ saltem de pernicioso urbibus mercimonio, quod tale est, quando opibus & potentiâ suâ commerciorum totam utilitatem ad se trahunt Nobiles, atq; ita plebejos & infirmiores negociatores opprimunt, *d.l.3.* Hæc illa 73
quoq; est perniciosa mercatura, quam Henricus Auceps Imp. tã vehementer nobilibus Germaniæ prohibuit, verbis: Fürkauffen und dergleichen; *etc.* Item Wirtschafften. *nup. Recess. Imp. de Anno 1654. §.* hingegen aber. Huc pertinet etiam *l. eos q.12. ff. de Decur.* ubi ex sententiâ Callistrati, mercaturæ incumbentes non sunt personæ viles, quia nec prohibeantur Decurionatum vel alium honorem in suâ patriâ petere. Et ex *l. Reus.7. ff. de munerib. & honorib.* probatur, Decuriones esse nobiles; itaque si Decuriones potuére mercaturam exercere *d.l.12.* nobilibus personis idem hodie, juris Civilis concessione erit integrum. Talis quo- 74
que Commerciorum usus, tractatioq; mercimoniorum sordida, Equestri ordini Gallico à Francisco II. interdicta, Aurelianensi Edicto de Anno 1560. Deque tali loquitur Pasquerius *sup. alleg. loc. cap.16.* & Jac. Phil. Port. *d. Consf.167. n.90.* Estque communis, secundùm Matth. Steph. *de Jurisdict. lib.2.p.1.c.7. membr.2.n.93.* Cùm è 75
contrario tantum absit, ut ampla hæc & rerum affluentiâ locuples mercatura nobilitati Gallicanæ interdicatur, ut etiam à sanioribus illius nationis Politicis scriptoribus ea graviter suadeatur, prout hoc superius ex uno & altero eorum demonstravimus. Hi etenim perspicacibus oculis intuentes, commerciorum generi humano tàm necessariorum, cumque ipsius Reipub. detrimento conjunctorum

rum imminutionem, non niſi ex con-
temtu eorum, qui iis animum appli-
cant, naſci, prudenter monens, ut et-
iam nobiles ſe huic exercitio, ſine ullâ
76 dignitatis diminutione immiſcere ſtu-
deant; imò ob id mercatoribus com-
mercia ampla & imprimis maritima
tractantibus, dignitatum ut & ipſius
77 nobilitatis portas aperiant. Ita enim
eleganter præter adductos Autor *des
Conſiderations ſervans, au maniment des
affaires publiques ou Conſciller d' Eſtat.
chap.42. p.219. & ſeqq. Il y a un autre
poinct le quel diminue grandement le
Commerce, qui eſt le meſpris que l' on fa-
ict en pluſieurs Eſtats de ceux qui ſen
meslent, eſtimant, que cette vacation eſt
vile & ſordide. De façon que ceux qui ont
tant ſoit plus acquis de bien, s' en retirent
auſſi toſt, pour prendre une vacation, à
la quelle, le peuple porte plus d' honneur
qu' a cellela. A la verité il faict aduoüer,
qu' il y a bien certains negoces que l'
on doit laisſer aux pauures & au menu
peuple, pour s' enrichir. Mais ſil y en a d'
autres, que ceux la peuuent ſeulement fai-
re, qui ſont deſia riches, comme eſt celuy
de la mer, qui eſt le plus utile en un eſtat,
& au quel on deuroit attacher plus d' hon-
neur, que l' on ne fait parmy nous.* Et paulò
*poſt: Car ſi la Nobleſſe à pris ſon fondement
du courage des hommes, & de leur va-
leur; il ny a vacation en la quelle il en
faille tant qu' en cellecy.* per ea, quæ ſupr.
cap. 4. demonſtravimus. Et mox:
*Cela à fait qu' aucuns ont eſté d' ad-
vis, que l' on deuuroit ouurir cette por-
te aux marchands, pour parvenir à la
Nobleſſe, pour veu que le pere & le
fils euſſent continuë ceux meſmes ces
negoces, & de permettre aux Nobles,
qui ſont ordinairement les plus riches
d' un eſtat, d' exercer eux meſmes ſans
prejudicier à leur condition ce commer-
ce maritime que leur ſeroit beaucoup
plus honorable, que d' eſtre Vſuriers ou
Banquiers comme en Italie; ou bien
de s' appauurir en ne faiſant que de-
pendre, ſans rien amaſſer honorable-
78 ment. de la proviendrojent, pluſieurs ad-
advantages & au public, & au particulier:
Au public d' autan que ceux, qui ſe
meslerojent de commerce, ayans moyens,
courages & ſuffiſance pour cette conduit-
te, il en ſeroit beaucoup plus grand, met-
tant plus de Vaiſſeaux ſur mer & mieux
armez des quels l' Eſtat en un beſoin ſe po-
urroit ſervir pour la ſeureté, & porte-
rojent la reputation de leur nation plus
loing. Ce que ne peuuent pas ceux qui
eſtans pouures, & n' ayans fond que de l'
autruy, n' ont pas la hardieſſe ny le
courage de ſe hazarder à une entreprin-
ſe ſi grande. Et pour la particulier, 79
ce commerce eſtant ſagemant mesnagé,
quelque risque que l' on coure, il y a
plus à gaigner, qu à perdre. Et le
gentilhomme s' y adonnant, au lieu
de ſe ruiner en deſpenſe, ſans impor-
tuner le Prince de demandes, peut
plus faire de fortune dedans un an ſur
la mer, qu' en dix ans à la cour. Il 80
ne ſert rien de dire, que le Gentilhom-
me deviendra plus toſt pirate, qua mar-
chand. Car tenant aux embarquements
l' orde qui s' y peut preſerire, l' on
peut ſi bien les mesler les uns avec les
autres, qu il ſera difficile que touth s'
accordent pour faire une mechanceté.*
Hucusque Gallicus ſcriptor, cujus
locum hîc inſeruiſſe exoticæ linguæ
gnaris haud, ut ſpero, erit ingratum.
Huic accedit Tertiò, quòd Nobiles 81
tenuis fortunæ, pro neceſſariâ vitæ ſu-
ſtentatione, mercaturam licitè ex-
erceant. Luc. de Penn. *ad l. ult. C. de
fund. limitroph. lib.11.* Henr. Bocer.
d.c.2. de Regal. n.52. prout quoque in
Angliâ nobilibus tenuioris fortunæ, 82
quos primogenitus ab hereditate ex-
cluſit, quæſtuarias artes permitti tra-
dit Bets. *de pact. Illuſtr. famil. fol.
620.* Hinc Jac. Curt. *lib. 2. Conje-
ctur.* Illud haud ſcio, ſcribit, an,,
operæ pretium ſit tentare, minuen-,,
damque eſſe eorum opinionem,,,
qui pollui nobilitatem putant, ſi,,
difficultatem rei familiaris mercatu-,,
ris faciendis, aut publicô redimen-,,
do levet nobilis; quippe nihil offecit 83
nobilitati M. T. Ciceronis, nihil No-,,
bilitati M. Æmilii Scauri Principis,,,
temporibus belli Jugurthini, quod,,
illius Conſulis Rom. potentiſſimi,,

„pater mercator fuerit; hujus, quòd „Pater paupertate coactus carbonariam
84 exercuerit; melius enim est, nobiles negociari, quàm cum Neapolitanis & quibusdam Germanis, prædari; quod vulgò dicitur, Auff die Wurst oder auffm Pusch reiten/ *ut supr. n.74.* ex Bodin. *lib.6. de Repub. c.2.* diripiendoq; nil nisi vanum nudumq; nobilitatis nomen prætexere. Wilhelm. Possard. *de Magistr. Athen. cap.33.* Creditoresq; suos ignominiosè fraudare. Conz. *lib.8. Polit. cap.10.* qui hîc consulendus; cùm nullâ lege exprimatur. *Che l'gaudagno con la mercantia per se sia riputata cosa vergognosa; il rubbar con li armj altri sia credutò essercitio honorato.* Trajan. Boccalin. *2. ragguagl. di Parnass. 39. in fin.* Et eleganter Otalora Hispanus. *Præstat* inquit, *Cambia & mercaturam exercere, quàm otiosè vitam more Nobilium Neapolitanorum & forsan aliorum agere, utpote qui in otio intenti sedendo & oscitando ex suis possessionibus vitam degunt, existimantes, Viro-Nobili nefas esse, sive i rustica, aut suis rationibus cognoscendis operam ipsi darent, sedentes in Atriis & equitando tempus terunt, etiamsi improbi absurdiq; fuerint, dummodo priscis domibus orti, Nobiles se profitentur, Mercaturam, ut rem turpissimam exhorrent, adeò fastu nobilitatis tument, ut quantumvis egenq atq; inops sit talis, citius fame intereat, quàm filiam vel opulentissimo Mercatori matrimonio collocet, mavultq; otiosè & malis artibus quàm honesto quæstui vacare.*

85 Quartò, Si qualitas regionis ac civitatis non aliter tulerit; in quâ sc. nulli alii reditûs, quàm ex mercaturâ haberi possunt, juxta not. *in Cap. quod non est. de R. J.* Matth. de Afflict. *ad tit. quis dicatur Dux &c. n.16.* Mynsing. *d. Obs.54. n.12.* Horat. Carpan. *in lucubrat. ad Jus municip. Mediolanens. cap.415. n.13.* Guttierz. *lib.1. pract. qq. 137. num.19.* Quid enim si locô tàm sterili condita sit urbs, aut eô locô posita, ut sine mercaturæ exercitio in eâ non commodè vivi quidem pos-
86 sit? Cujusmodi Athenas fuisse accepimus, qualis etiam Limogeam Galliæ urbē, Ambstelrodamum, ipsiusq; Mediterranei maris decus Venetias (ut à Bodino *de Repub. lib.3. c.8. describitur*) item parvas Venetias Noribergam & Genuam esse, paulò ante demonstravimus. Quintò, tribuendum deniq; e 87
nonnihil est inveteratæ consuetudini; quæ, si nobilibus negociationem concedit, ferenda est. Tiraq. *de nobil. c.33. n. 21.* Horat. Carpan. *d. l. n.13.* nam dignitas censetur, quicquid ex consuetudine sic existimatur. Guil. de Monferrat. *de success. reg. dub.1. n.46.* Bertrand. *cons.2. n.20. & cons.32. vol.3.* Et in nobilitate 88
consuetudo attendenda est, ut nobiles esse censeantur, qui ex eâ tales habentur. Br. *in l.1. C. de dignit. 12.* Castrens. *cons. 66. lib.1.* Guid. Pap. *q.88.* Cravett. *cons. 489. n.7. & cons.757. n.1. & n.3.* Mynsf. *d. Obs.54. n.11. & 12.* quem allegat & sequitur Joh. Drezeler. *in disp.* Bald. de Ubald. *de vi turbativ. § igitur. 7. in addit. n.28.* ubi subjicit hæc verba: Sicut apud 89
Venetos & Genovenses Patricios fieri in comperto est; quibus Augustani, Norici, Lubecenses, Colonienses, Francofurtenses, Argentinenses, & similes, haud inconcinnè adjici possunt; qui citrà Patricatûs (qui infimus Nobilitatis gradus à Dd. reputatur, post Joh. ab Hoeckelshov. *lib.3. philos. pract. part.3. cap.10.* Ludov. Schvvartzmey. *lib.1. Miscell. Jur. c.13.* cui adde Dn. Knipschild. *de jurib. & privileg. civit. lib.2. c.29. n. 61. & seqq.*) imminutionem mercaturas exercent; maximè, si Institorum operâ, ut diximus, hac in re utantur. Jo. Vincent. Hondedæ. *Consult. 87. n.60. & 61. vol.2.* Paul. Christinæ. *vol.3. decis. Belg. 106. n.6.* Et ut integram hanc quęstionem compendiosè contraham & concludam. Distinguendum inter 90
Negociationem Oeconomicam, Politicam & merè Lucrativam. Prima fit ad sustentandum se & domum suam, prout necessitas postulaverit. Secunda fit, ut publicis populi necessitatibus succurratur, & hæc Negociatio Principibus & Gubernatoribus convenit cum prima. Tertia verò solis mercatoribus: post Domin. Gail. Scacc. *de Camb.*

 CAPUT

CAPUT XI.

De

Commercio cum Peregrinis Infidelibus, Judæis, Hæreticis & in Religione discrepantibus seu schismaticis.

SUMMARIA.

1. *Utrum ob Commerciorum facilitatem Urbes ad mare & flumina extruendæ?*
2. *Platonis negativa ratio. Quod Extranei mores Civitatem corrumpant.*
3. *Quod authoritatibus firmatur & exemplis.*
4. *Arcanum Reipublicæ, præcavere ne pecunia exportetur, per exempla.*
5. *De Jure Lubecensi mulier peregrina commerciorum favore, nihil amplius efferre debet, quàm marito intulit.*
6. *Quod peregrinorum admissione observari non potest.*
7. *Exportatione argenti & auri moneta facilè potest mutari & depravari.*
8. *Damna quibus patria Exterorum Mercatorum Commerciô afficitur.*
9. *Invehitur in peregrinos ἀγοραίους, merces nocivas apportantes, adducendo exempla ex bonis authoribus.*
10. *Invectione mercium ad luxum & luxuriem pertinentium corrumpuntur mores.*
11. *A maritimis locis remoti, vitiis minus inquinati censentur.*
12. *Idq; exemplo Carthaginensium.*
13. *Proverbium, Insulani plerumq; infidi.*
14. *Vinculo societatis humanæ constringimur admittere peregrinos.*
15. *Indigentia necessariorum suadet admissionem peregrinorum.*
16. *Aristotelis adversus Platonem de situ urbium sententia approbatur.*
17. *Delectus Extraneorum Mercatorum in Republ. habendus.*
18. *In bene constitutis Rebuspubl. Immunitatibus attrahuntur & alliciuntur Mercatores peregrini.*
19. *Hujus rei ratio.*
20. *Reipubl. Romanæ peregrinos Mercatores admittentis emolumenta.*
21. *Reipubl. Spartanæ & Atheniensis damna ob exclusionem peregrinorum.*
22. *Alexandriæ Opulentia ex admissione peregrinorum Mercatorum.*
23. *Peregrinorum Mercatorum Privilegia in Galliæ Emporio Burdegalensi.*
24. *Ludovicus XII. Rex Galliæ Protector peregrinorum.*
25. *Regni Scotiæ Incrementa ex peregrinorum negociantium admissione.*
26. *Londinensis Angliæ Civitatis opulentia ex Peregrinorum admissione.*
27. *Jus Civitatis 10. annorum incolatu comparatur.*
28. *Belgarum affluentia ex admissione peregrinorum Mercatorum.*
29. *Non cum quibusvis Peregrinis Commercia exercere licitum.*
30. *Platonis sententia adversus Aristotelem, conciliatur.*
31. *De quibus Urbibus sententia Platonis intelligenda.*
32. *Paupertas æquè ut Divitiæ homines ad vitia adigit.*
33. *Ad conservandos Civium mores incorruptos, facit, ut forum Mercatorum Extraneorum sit extra Civitatem.*
34. *Quod observârunt Carthaginenses:*
35. *Et Græciæ prudentiores Civitates.*
36. *Epidauriorum hoc in passu cautela.*
37. *Ægyptiorum Institutum circa Commercia exotica.*
38. *LL. & Statuta de Peregrinorum Commercio.*
39. *Hamburgensium ordinatio antiqua, Peregrinorum Commercia concernens seu:* Freyen Güter/ damit Gast mit Gast handeln mag.
40. Bürgerliche Güter/ damit Gast mit Gast nicht handeln mag.
41. Bürgerliche Güter damit Gast mit Gäste Pfenningen nicht handlen/ auch kein Factor an frembde verkauffen mag.
42. *In Republica Lubecensi Peregrinorum Commercium quomodo limitatum;*

tatum; cum dilucidatione art. 7. De Empt. & Vend. Statut. Lubec.

43. *In peregrinorum Commercio justa Civium Commoda præ cæteris observanda.*

44. *In Republ. Lubecensi exteris aliter emere & vendere non licet, nisi à Cive, & Civi.*

45. *Quod & Civibus strictè observare competit.*

46. *Peregrini deponere,* ufflegen / *possunt merces; non verò in peregrinos alienare.*

47. *Exportare merces cuilibet liberum.*

48. *Idq; sine vectigalis solutione.*

49. *An Liberi Civium in numerum Civium nondum recepti, hoc jure singulari gaudeant?*

50. *Hujus contraventionis pœna est arbitraria, cum confiscatione conjuncta.*

51. *Turpius Cives quàm Extranei contra has Leges fundamentales peccant.*

52. *Frequentiores Civium quàm extraneorum hoc in puncto Collusiones.*

53. *Cognata circa hanc materiam Statuta in maritimis hisce Civitatibus sæpè controversiis ansam dedêre.*

54. *Anglicani Parlamenti Edictum de Anno 1651. de non advehendis mercibus nisi patrio solo natis.*

55. *Idem de mercibus Anglicanis non nisi Anglicis navibus evehendis; & simile Gallicum edictum.*

56. *Lutheri monitum, ne subditi pecuniam extra territorium fœnori collocent.*

57. *Præcipuæ Cautiones quæ in recipiendis peregrinis Mercatoribus in Rep. Lubecensi observatæ.*

58. *Peregrinorum Commercium quomodo cum fructu & emolumento instituendum, & conservandum, ex Gallo Scriptore.*

59. *Opulentia Reipubl. ex tribus rebus nascitur.*

60. *Merces nobis abundantes ad Extraneos evehi possunt.*

61. *Monita quæ in exportatione auri & argenti observanda & 62.*

62. *Materiæ Crudæ possunt evehi.*

63. *De Rebus ab Extraneis importandis.*

64. *In monetæ cursu facile circumvenitur.*

65. *Quomodo huic circumventioni obvietur.*

66. *Quæ merces importari prohibitæ,*

67. *Merces luxui inservientes impositionibus possunt gravari.*

68. *Principum Holsatiæ hac de re Statutum.*

69. *De Peregrinis Mercatoribus hostibus. Et quæ requisita, ut hostes dicantur.*

70. *Utrum cum Ethnicis, Turcis & Infidelibus commercium intercedere possit?*

71. *Jure Romano Pagani inter Christianos tolerati.*

72. *Pagani superstitionis suæ Ethnicæ exercitium introducere non possunt.*

73. *Pagani qua tales à Christianis expelli non possunt de jure Gentium.*

74. *Hoc ampliatur. Si Pacta intercedunt, quorum aliquot exempla recensentur.*

75. *Exempla fœderum cum Infidelibus mercatoribus.*

76. *Num in benè Constituta Rep. Judæorum Commercium tolerandum?*

77. *Jure Romanô Judæis Securitas concessa fuit.*

78. *Hodie autem Judæis regulariter commercio interdicitur in Romano Imperio.*

79. *Nisi ad hoc speciale privilegium nacti sunt.*

80. *In quibus regnis & Provinciis Judæi non tolerentur.*

81. *Causa, cur, ubi recepti non sunt, nec tolerari nec recipi debeant Judæi.*

82. *Summa Judæorum usuraria pravitas.*

83. *In hac pravitate nihil illis patrocinatur Lex Mosaica.*

84. *Explicatio textus Deuter. cap. 23. vers. 20.*

85. *Japhetani hodie Semi tabernacula ingressi.*

86. *Nequitia Judæorum in Contractibus.*

87. *Statuta, ut non nisi cum receptione pretii Judæi res furto ablatas restituant, non valent.*

88. *Judæi certis sub conditionibus recipiantur.*

89. *Judæi blasphemiis abstineant.*

90. *Sine scandalo vivant.*

91. Lites coram magistratu Christiano disceptent.
92. Jure Communi utantur.
93. Magistratui Christiano se subjiciant.
94. Judæi discreto habitu & signis utantur.
95. Imperatori certum recognitionis nummum aureum solvant.
96. Judæi à Cristianis expulsi, Barbaris multis in rebus fuerunt proficui, maximo cum Christianorum damno.
97. Non probanda magistratuum Superiorum consuetudo, quâ Judæi privilegiis Christiano subdito nocivis dotantur.
98. Ab Imperatoribus Romano Germanicis Judæi privilegiis dotati sunt.
99. Idem factum in Poloniâ.
100. Rex Daniæ Christianus IV. Hebræis Privilegia concessit Glückstadii.
101. Judæi Privilegiis hisce abutentes meritis subjiciuntur pœnis.
102. Magistratus circa annonam cura & circumspectio, ne Judæi hoc in passu subditos decipiant.
103. Judæorum pleonexia insatiabilis.
104. Cum Judæis nulla societas navalis ineunda.
105. Alii Contractus cum Judæis celebrari possunt.
106. Hæretici qui propriè dicendi.
107. An hæretici communi commerciorum libertate frui possint?
108. Hæretici quomodo distinguantur ab Infidelibus, Impiis, & Schismaticis.
109. Ab Hæreticorũ Commercio abstinendũ.
110. An & quatenus in Republ. Christiana Schismatici, seu alterius religionis mercatores tolerandi?
111. Cultus Divinus mixtionem respuit.
112. Negociatores Schismatici in republ. certis sub legibus & Statutis tolerentur.
113. Societas humana suadet hoc Commercium.
114. Iniquum quod diversæ religionis homines in Hispania aliisq; in locis non tolerentur.
115. Rex Daniæ Christianus IV. Negociatores Belgas reformatæ religioni addictos privilegiis ornavit.
116. De commerciis excommunicatorum vel bannitorum, remissivè.

GRavis est magnorum Philosophorum, Aristotelis adversus
1 Platonem disputatio; Utrum, propter commerciorum facilitatem, Urbes ad mare ponendæ, & extranei mercatores liberè in Urbem, mercatu-
2 ræ gratiâ admittendi & tolerandi? Utrumque fieri debere negat Plato, *lib. 4. de LL.*, ne boni Civitatis mores ab extraneis corrumpantur; vel Civitatibus insidiæ ab extraneis struantur; non enim abs re peregrini apud antiquos dicebantur hostes, teste Festô *de verb. signif. lib. 8.* eò scilicet, quod civium vitam malis moribus inficerent, & arcana Reipub. pervestigarent. Xenoph.
3 *lib. 1. de Repub. Lacedam.* Acideò Honorius & Arcadius vetuerunt Persicos mercatores promiscuè nundinas exercere in Imperio Romano; ne arcana alieni regni scrutarentur. *l. mercatores, 4. C. de Commerc. & mercat.* Hincque Machiavell. *lib. 1. discurs. c. 6. & 2. discurs. c. 3.* Stabilitatis Reipub. Rom. inter alias hanc quoque reddit rationem, quòd non receperint peregrinos (licet ex Plutarcho, & Dionys. Halicarn. dissentiat P. Gregor. Tholos. *lib. 4. de Repub. cap. 4. n. 19.* uti paulò post dicemus) Quod & in Turciâ, Chinâ, aliisque regionibus adhuc fieri solet. Idem apud Græcos, Carthaginenses & Epidauros fuisse receptum, refert Thomas Garz. *discors. 65. pag. m. 237.* Jo. Boter. *lib. 1. de illustr. Stat. & Polit. cap. 14. pag. m. 104. cum seqq.* cujus locum vid. *infr. lib. 4. cap. 3. n. 9. hujus tract.* Censetur maxi- 4
mum Politicorum arcanum, cavere, ne à peregrinis pecunia & aurum è territorio exportetur. Et Bodin. *de Repub. lib. 6. c. 3.* ait: Principum & Rerumpubl. ferè omnium legibus severissimè caveri, ne aurum & argentum extra Imperii & regni sui fines evehatur. Hinc tot elegantia à Politicis notantur Inventa, quib. Civium opulentiæ consulitur, inter cætera autem hoc, quô præcluditur via, quâ citra Commercia, exportetur pecunia. Quod in Gallia & Angliâ stricte servatur, severè vetitâ exportatione plurium nummorum, quã ad viaticum opus est. Sic ad exem- 5

plum horum, in Statutis nostris patriis *artic. 4. de Success. ab Intest. tit. 2. lib. 2.* bono publico indultũ, & vigore mercaturæ facultatumq; augmento provisum, ne vidua vel virgo peregrina, quæ Civi Lubecensi nupsit, hôcque rursus mortuô emigratura est, nihil amplius quàm ad maritum intulit, efferre liceat. Frigent namque Commercia sine opibus mercantium, quas sustinere oportet, quibus curæ est ditare Emporia. Dn. Affin. & Vice-Præs. Mæv. *add. art. 4. n. 3.* Pœnam aurum & argentum exportantis *de Recess. Hanseaticis. vid. infr. lib. 3. c. 5. n. 12.* sed vix ob-
6 tineri poterit, ut legibus hisce pareatur, quamdiu commercia cùm finitimis, ubi necesse est, intercedant; ut paulò post uberius ex Auth. Gall. demonstrabimus. Quod & in Imperio Romano An. 1524. & aliis diversis temporibus, per varias Imperii Constitutiones & edicta omnibus & singulis ordinibus & subditis Imperii sub gravi pœnâ interdictum esse constat ex Six-
7 tin. *de Regal. lib. 2. c. 7. n. 74.* Hujus autem Interdicti duas reddunt rationes Politici, I. ne argenti & auri exportatione aliqua suboriatur causa legitimam & anteâ in Imperio comprobatam monetam mutandi. Sixtin. *d. n. 74. II.* Ne, prætextu mercium exoticarum, Germanorum argentum in linum lanamque degeneret. Besold. *de Ærar.*
8 *c. 4. §. 10. n. 1.* Exempla enim, nî odiosa essent, adduci possent, multorum exterorum mercatorum, qui in alienâ patriâ magnas divitias, sed irreparabili & latenti totius territorii damnô acquisiverunt; cùm, è contrario, certum sit, nullum è talium mercatorum numero mille florenis patrimonium locupletius reddidisse, qui non multa millia exportârit, aut in tales merces insumserit, quibus, remotô luxu, Resp.
9 potuit carere. Pertinet huc, quod Herm. Latherus *lib. 1. de Censu. c. 12. n. 29.* conqueritur de Peregrinis hisce ἀγοραίοις, qui vestium & ornamentorum luxum, cum summâ seculi nostri pernicie regionibus nostris important; ut videlicet horũ ope non solùm privatarum personarum, verùm etiam nationum & Provinciarum facultates attenuentur; cùm v. g. pro aureis, argenteis, sericisque indumentis byssinis, aliisque peregrinis pannis, trajiciatur atque avehatur in peregrinas & exteras regiones ingens pecuniarum copia; ac Germanorum argentum in linum lanamque degeneret. Non addemus hîc quæ scriptores nonnulli contra peregrinarum mercium invectationem utpote inutilem, superfluam & damnosam generi humano afferre solent. ut Plin. *lib. 19. nat. hist. 4. & lib. 22. c. 2. lib. 25. c. 24. lib. 24. c. 1. lib. 26. c. 8.* præsertim MARGARITARUM. Plin. *lib. 9. c. 35. & lib. 12. in pr. & c. 8.* Senec *Epist. 115. & in Consolat. ad Hebr. c. 9.* Item contra pellium mercaturam. Jornand. *de reb. Getic. fol. 82.* Adam Bremens. *in hist. Ecclesc. c. 227. & 229.* Ob quam causam Lycurgus Spartanorum legislator non solum Cives suos peregrinari, sed etiam peregrinos in urbe negociari vetuit. Plutarch. *in Lycurg.* quod plurib. exemplis comprobat Piccart. *decad. 2. observ. hist. polit. 3.* Itaque Cæsar, cùm 10
de Nerviorum moribus quæreret, sic inquit, *lib. 2. de bell. Gall.* Nullum aditum esse mercatoribus; nihil pati vini reliquarumque rerum ad luxuriem pertinentium inferri; quod his rebus languescere animos, eorumque remitti virtutem existimarent, esse homines feros magnæque virtutis. Quamo- 11
brem Josephus *adversus Appionem*, eos, qui Spartam ad Hierosolymam à maritimis locis remoti incolerent, peregrinorum vitiis minus inquinatos fuisse tradit. Carthaginenses, inquit Tul- 12
lius, fraudulenti & mendaces, non genere, sed naturâ loci, quòd propter portûs suos multis mercatorum sermonibus ad studium fallendi, studiô quæstûs, vocabantur. Eoque pertinet, 13
quòd proverbiô jactatur, Insulanos omnes infidos haberi, vid. Gryphiand. *de Insul. c. 31. n. 187. & ibid. Sparsim.* quibus cum peregrinis assidua sunt commercia; Qui verò mercaturâ quæstum faciunt, eosdem mentiri, ac sæpè fallere; tùm etiam vultu multa simulare, ac

variis

variis hominum moribus assuetos, callidiores effici necesse est. Bodin. *lib. 5. de Repub. c. 2. pag. m. 808.* ut ita non immeritò civitatem procul à portu fundari vellet Plato.

14 Verùm enim verò, cùm negari non possit, sapientissimam rerum matrem naturam firmissimô quodam vinculô homines ad communem societatem & convictum constrinxisse, ac inter omnes cognationem quandam introduxisse, *l. 3. ff. de Just. & Jur.* Universumque terrarum orbem hominum domicilio & hospitio destinasse, non ut in lucis, abditisque terræ cavernis delitescerent, aut in partes divisi, intestinis odiis, ferociâ & invidiâ sese consumerent; sed ut amicabili societate & harmoniâ, mutuis beneficiorum commerciis se colerent; jura penatium, & si quæ sunt domestica sacra per hospitalitatis canales quaquaversū in

15 omnes & singulos derivarent. Si quoque verum est, providam rerum matrem Naturam, nullam regionem sibi sufficientem suisque abundantem copiis, sed, ut suprà demonstravimus, alterius indigam formâsse, ut, qui nollent suâ sponte, eos indigentia & necessitas ad societatem cum extraneis mercatoribus ad mutua benevolentiæ & commerciorum studia impelleret.

16 Si, dico, hæc vera sunt, ut certè sunt, quàm prudentissimè summus ille Philosophiæ Antistes Aristoteles *lib. 7. Polit. cap. 5.* contra hanc Platonis opinionem, cum situm urbis, qui ad mare est, ad faciliorem majoremque cum extraneis comerciorum commoditatem maximè probat.

17 Non enim ita simpliciter peregrinorum cõtemnendum commercium; sed ut arbores transplantatæ deponunt noxiam substantiam, mutatâ culturâ & terrâ, ut fertur de Persicis; sic quidam aliò commigrantes, meliores effici possunt, ut ex malis optimi; ut contrà boni, transeuntes ad infectos mores, infici possunt. Proinde hìc delectus habendus peregrinorum mercatorum, ut suspecti quidem haberi possunt multi, antequam cognoscantur: at ubi cogniti fuerint tales, qui nihil officere societati Reipub. possint, non eô nomine solô, quòd alienigenæ sint, contemni aut rejici debent; non secus ac merces à Barbaris translatæ, nobis commodæ, non ideò reprobantur, quòd à Barbaris processerint; mores & virtutes non nascuntur cum hominibus, sed fiunt, mutantur, emendantur, & poliuntur, neque tàm ortus, vel à quibus natus, inspiciendum, quàm qualis sit, qui ex peregrinis dicitur mercator. Qua- 18
propter ab omni tempore ad nostra usque secula, in multis benè constitutis Rebuspub. peregrini mercatores privilegiis & immunitatibus ad civitates attrahuntur. Aristot. *3. pol. 3.* cùm ad juvandum & admittendum peregrinos mercatores propensio Reipub. admodùm sit proficua. Alexand. *cons. 130. ante fin. lib. 7. cit.* à Peck. *de iur. sist. c. 5. n. 2.* ***Est enim utile & honestum***, inquit Xenoph. *de reditib.* ***illos ad hospitii necessitudinem invitari, qui navibus ac mercibus egregiis civitati prodesse viderentur. Hòc enim honore affecti, non tàm*** 19
quæstûs, quàm honoris causâ redire ad amicos properarent. Nam quò plures in urbem admitterentur, Athenasq; venirent, eò plus mercium importaretur, exportaretur, emeretur, venderetur, mercedis ac tributi acciperetur. Nec ad hæc proventuum incrementa sumtûs ulli requirerentur, præter decreta humanitatis plena, & ipsam diligentiam. Huc usque Xenoph. *d. l. p. m. 288.* Ita legi- 20
mus apud Plutarch. & Dionys. Halicarnass. Romulum civitatem suam conflasse non ex uno genere hominum, sed ex Albanis & peregrinis, & auxisse ita posteà successores. Id ipsum apud Romanos, videlicet Jus commercii, peregrinis nominatim datum fuisse, indicat quoque Ulpian. *fragm. Tit. 19. §. 4.* attestante Becht. *Cap. 4. de salv. conduct. th. 81.* Quâ arte sibi Ro- 21
mani Imperium dilatârunt, & tutius confirmârunt; ut contrà nihil aliud Lacedæmoniis & Atheniensibus videatur fuisse exitio, quàm quòd peregrinos nullô commercii jure dignos ducerent, prout testatur P. Gregor.

22 *præalleg. loco.* Sic Alexander M. urbem
ad oſtium Nili conditam, quam A-
lexandriam appellavit, propoſitis pere-
grinis præmiis, omnium Ægypti ur-
bium ampliſſimam & mercaturâ quæ-
ſtuoſiſſimam reliquit. Joſeph. *lib.3.bell.*
23 *Jud.* Sic Ludovicus XI. Rex Galliæ,
jura Civium Burdegalenſium, quæ
maxima ſunt, peregrinis mercatoribus
omnibus, præterquam Anglis, pro-
poſuit; modò in Civitate ſedes con-
ſtituiſſent. Vid. Böer. *deciſ.13.* ubi hæc
24 privilegia deſcribit. Et Ludovico XII.
laudi datum, quòd non minus eſſet
protector peregrinorum, quàm popu-
li ſui PATER. Thuan. *continuat. lib.7.*
25 *p.m.404.* Sic de Jacobo I. Scotiæ Rege
refert Buchanan. *lib.10. de Regno Scot.*
Cùm per aſſidua bella, quæ poſt A-
lexandri III. mortem, propè 150. annos
Scotiam exercuerunt, toties ſpoliatis
atque incenſis urbibus; juventute ad
ſtudia armorum conversâ, cæteræ ar-
tes negligerentur; opifices omnis ge-
neris ex Flandriâ præmiis & immuni-
tatibus expoſitis, excivit; urbesque
propè vacuas hoc genere hominum
replevit: neque ſpeciem tantùm &
frequentiam antiquam oppidis ita re-
ſtituit, ſed & magnam otioſorum tur-
bam ab inertiâ ad laborem traduxit,
effecitque ne quod parvô ſumtu domi
confici poſſit, magnô pretiô foris
26 compararetur. Londinum verò An-
gliæ, nec tantis opibus, nec tantâ mul-
titudine civium abundaret, niſi Ri-
chardus, Rex Angliæ, omnes immu-
nitates, Civibus tributas, peregrinis
quoque mercatoribus propoſuiſſet,
qui modò decem annos urbem inco-
27 luiſſent; quod quidem ſpatium tem-
poris ad civitatem adipiſcendam, pe-
regrinis mercatoribus æquè propoſue-
runt ex Helvetiis plerique ac Germani;
id autem Romanorum legibus con-
ſentaneum eſt. *l. Cives. 7. C. de Incolis.*
28 Bod. *lib.2. c.6.* Unde hæc Belgarum
affluentia & potentia? Nullâ equidem
aliâ ex re, niſi ex mercatorum & artifi-
cum peregrinorum copiâ, & com-
merciorum opificiorumque eorum
præſtantiâ? Joh. Sibr. *p.1. Jur. Lub. ſect.*
29. n.3. & nos alibi prolixius. Quam- 29
vis autem Civitas, negotiationibus de-
dita, hoſpitalitatem (& ut jus æquâ lan-
ce tàm civibus quàm peregrinis ad-
miniſtretur) maximè curare, & quan-
doque exteris mercatoribus collegia
concedere debeat, ut infrà pluribus
videbimus, non tamen cum quibus-
vis peregrinis jure Juſtinianæô Com-
mercia exercere licuiſſe, oſtendit pro-
hibitio *l.4. & ult. C. de Commerc. & mer-
cat.* Arcendi itaque ſunt è Repub.
ex doctrinâ Platonis *lib.4. de Legib.* qui
inutiles, falſas, moribusque nocivas
merces important, & pecuniam, quæ
quaſi lac & ſuccus Reipublicæ eſt, ci-
vibus ſubducunt. Quò ſine dubio 30
collimabit opinio & conſilium Plato-
nis, ab Ariſtotele diſſentiens; quod
ſecundùm quosdam aut commodâ
aliquâ interpretatione eſt ſalvandum,
aut omninò repudiandum. Salvari 31
poteſt, ſi intelligatur de illis urbibus,
quæ planè absque negociationibus
mari inſtitutis commodè vivere poſ-
ſunt; quales urbes non inquiro an ali-
cubi gentium reperiantur; Simplici-
ter autem ſumtum, nequaquam mere-
tur fidem. vid. Fr. Stypm. *tr. de jur. ma-
ritim. lib.1. c.1. n.18. cum ſeqq.* Quid
enim ſi ſolô tàm ſterili condita ſit ci-
vitas, aut eô locô poſita, ut in eo non
modò commodè vivi, ſed ne vivi qui-
dem ſine peregrinorum commercio
poſſet; quales aliquot Civitates ſuprà
enumeravimus; deſerendane iis eſſet
mercatura, peregrinorumque com-
mercium, ob cauſam Platonis, aut a-
nima fame efflanda? Sanè non minus 32
paupertas quàm divitiæ hominibus, ad
ſcelera & vitia propenſis fomenta ſub-
miniſtrat; ſolus autem virtutis amor
ſingulos in officio detinet. Vid. Bodin.
tr. de Monet. c.30.31.

Ne verò boni civium mores ſecun- 33
dùm Platonis ſententiam ab extraneis
mercatoribus deteriores fiant, aut ne
qua conjuratio ab iisdem ineatur, ju-
bet ſuadetque Ariſtoteles, ut forum
extraneorum mercatorum cum civi-
bus ſit extra civitatem, ubi ſua illi ho-
ſpitia commodè diſpoſita habeant.
Id

Id quod etiam, Xenophon *lib. de Re-*
ditib. probat. Forum autem civium
inter se, in ipsomet sit oppido, intra
34 ipsius Civitatis mænia. Sic Cartha-
ginenses ejusmodi hominibus distin-
cta statuerunt diversoria, nec ea illis
cum civibus volebant communia.
Cæterùm patebat illis in forum via.
Ad navalia autem & secretiora urbis
loca ne aspectus quidem concedeba-
35 tur. Græci autem, ex doctrinâ So-
phorum, nequaquam eos intra urbes
recipiebant; sed quò cives à periculi
suspicione essent immunes, à pome-
riis non longè forum venalium sta-
36 tuebant. Epidauri, teste Plutarchô,
cùm cives suos Illyricorum commer-
ciis improbos fieri animadverterent,
veriti à peregrinorum contagione,
corruptis civium suorum moribus,
res novas Civitati suæ excitari, unum
imprimis gravem & circumspectum ex
omni civium multitudine virum in
singulos annos eligebant, qui ad Illy-
ricos accederet, & quæ quisque suo-
rum mandasset, mercaretur atque con-
traheret. Jo. Boter. *lib. 1. de Illustr. Stat.*
7 *& Polit. cap. 14. p. m. 105. 106.* Atque
etiam illud esse observandum monet
Lambertus Danæus, quod ab Ægy-
ptiis sapienter institutum fuisse scribit
Herodotus *lib. 2.* de Naucrate Oppido
loquens, ut unius ejusdemque mer-
cium generis extranei mercatores o-
mnes ad unius, eandemque regni vel
provinciæ partem & urbem semper
accedant, quæ pars regni sit illis com-
modè destinata; non autem per to-
tam regionem liberè vagentur, ne pro
8 mercatoribus fiant exploratores. In
universum autem illud probandum
erit ex sententiâ Aristotelis *lib. 7. Polit.*
c. 6. ut, si quid boni proveniat ex pere-
grinorum commixtione, civitas id bo-
num susciperet: sin aliquid mali, ca-
veri ab eo facilè erit per leges, jubentes
ac determinantes, quos oporteat, &
quos non oporteat admittere merca-
tores; quas oporteat, & quas non o-
porteat admittere merces. vid. Fr.
Stypm. *jus maritim. lib. 1. cap. 1. n. 28. &*
seqq. Sic novimus ex Cæsare *lib. 1. de*
bell. Gall. Belgas olim vinum & alias
merces non recepisse; Sic & de Ara-
bibus Nabathæis testatur Strabo *lib 17.*
Εἰσαγώγιμα δ' ἐστὶ τὰ δ' οὐ παντελῶς. Im-
portare quasdam merces licet, quas-
dam non item. Id quod prudenter
observavit Respub. Hamburgensis,
Emporium totius Germaniæ floren-
tissimum; cùm magnô civium emo-
lumentô sanciverit, in quibus merci-
bus, civibus cum extraneis commer-
cium intercedere possit, & in quibus
non. Ita enim Hamburgischer Schra- 39
gen und Kauffmans Ordnung; so vor
wenig Jahren allda in schwange gewe-
sen/ Tit.

Freye Güter/ damit Gast mit Gast handeln mag/

Alle die Wahren/ die auß frembden Landen und Königreichen anhero gebracht/ und ferner gebracht könten werden/ und in dieser Stadt vor 30. Jahren und drüber nicht gebräuchlig gewesen/ oder in so grosser Anzahl nicht geführet oder verhantiret seyn worden/ mögen/ ohne verletzung der Bürgerlichen Freyheit/ von frembden an Frembde wol verkauffet werden; doch nicht bey Eln oder Pfunden/ sondern Stückweise/ und ins grosse; Als alle Italiänische/ Hispanische/ und andere dergleichen Nationen Wahren/ Reinische Weine/ Ungersch Kupffer/ Edelgesteine/ Perlen/ Coltzemielle/ Indige/ und andere teurbare und köstliche Farben/ Parkenholtz/ Ebenholtz/ Brasilienholtz/ und dergleichen/ Elephantenzähne/ Zucker/ Pfeffer/ Negelken/ Muscatenblumen/ Ingfer/ und allerley Specereyen und Gewürtz/ Untzengold/ Seiden/ Sammet/ Seidengewand/ Grobgrün/ Sayen/ Ensteyen oder Parchet/ doch nicht bey Stücken/ sonder bey Bahlen/ Breßlauische Röte/ Englisch Zin/ weisse Englische Tücher/ Wachs/ Flachs/ Nürembergische Wahren/ Schlesische Leinwand/ und andere dergleichen Wahren/ die in 30. und mehr Jahren/ wie obgemelt/ allhie in Hamburg nicht gebräuchlich gewesen/ vorbehaltlich der Bürgerlichen Freyheit/ und dasselbe zu mindern und zu mehren/

als

als man befindet/ daß es gemeiner Stadt
und Bürgerschafft wird nütz und dienst-
lich seyn;

40 **2. Item Bürgerliche Güter da-
mit Gast mit Gast nicht handeln
mag/**

Dagegen aber unsere Bürger vor sich
alleine/ als eine Bürgerliche Freyheit
halten sollen/ Hanff/ Pech/ Theer/
Klappholtz/ Wagenschott/ Leinwand/
gefärbete Englische Lacken/ auch Saltz-
wedelsche Märckische/ Oßnabrügische/
und allerhand andere gemeine Wollen-
Lacken/ gefärbete und ungefärbete Poye/
alle Munition, Takel oder Taue/ Wolle/
Blei/ Eisen/ Osemund/ und andere der-
gleichen Wahren/

41 **3. Bürgerliche Gütere damit
Gast mit Gast/ auch mit Gäste
Pfenningen nicht handeln oder
kein Factor an Frembde verkauf-
fen mag/**

So sollen auch unsere Bürger vor
sich/ als eine bürgerliche Freyheit/ behal-
ten alles Korn/ benedden und oben dieser
Stadt gewachsen/ auch Frantzösische
und heisse Weine/ Brod/ Butter/ Kese/
Heringe/ Schullen und Bücklingen/
Saltz/ Berger- und Ißländische Wah-
ren/ und alle andere und dergleichen
Wahren/ wie die Namen haben mögen/
keine außbescheiden/ dann alleine diesel-
ben die vor ein Zeitlang/ so lange es E.
Ehrb. Rathe und der Bürgerschafft ge-
lieben wird/ in der Frembden Handlung
eximiret und außgestellet seyn/ additâ
hâc clausulâ, wofern nun von Frembden
oder Factorn hiergegen gehandelt/ und
diese vorgeschriebene bürgerliche Wah-
ren an Frembde verkaufft werden/ soll
von solchen Gütern die Helffte/ ohne
Gnade und Abkürtzung/ an das gemeine
Gut verfallen seyn/ vid. item *infr.
art. 2. Tractatus cum Anglicis merca-*
D *toribus hic in fin. annex. sub lit. D.*
42 Simile in Repub. nostrâ Lubecensi vi-
get Statutum, ein ankommender Gast/
mit seinen Gute in unser Stadt/ der
kan dasselbe niemand anders/ dann un-
sern Bürgern verkauffen/ will er auch
dasselbe Gut oder Wahren allhier auff-
legen/ so hat er doch die Macht nicht/
solche als dann Frembden zuverkauffen/
wie unsere Bürger/ denen diese Freyheit
alleine zustehet; würde er aber solches
thun/ darüber betroffen oder überwiesen/
der soll bey der Wette/ nach grösse der
Verbrechung gestraffet werden/ *art. 7.
Statut. tit. de Emt. & Vend. lib. 3. tit. 6.*
Interest quidem Civitatis, multos, 43
mercandi causâ eam frequentare, &
juxtà, ut ad mercatũ veniant, allicere;
sed cùm præcipua civium cura esse de-
beat, quò ditescant, & illorum patri-
moniis locupletetur bonum publi-
cum, etsi mercaturæ causâ exteris fa-
vendum est, nunquam tamen justa ci-
vium commoda istis postponantur.
Per se id æqvum est, ut Cives in Civita-
te non minus atq; oneribus, sic etiam
privilegiis atque favore peregrinis po-
tiores sint. *l. 2. C. de Offic. Præt.* Beuther.
in tr. de Privileg. credit. lib. 1. c. 42. Myn-
sing. *Cent. 4. obs. 30.* Ea consideratio 44
movit conditores juris hujus Lube-
censis, ut permittere nollent de mer-
cibus ad urbem transvectis inter pere-
grinos ibidem commercia; ne illis ac-
crescerent lucra, civibus civica rema-
nerent onera. Id est, quod hôc arti-
culô cautum exstat, daß ein Frembder
mit Frembden nicht handeln solle. Per-
missum igitur est exteris emere & ven-
dere, sed non nisi à cive & civi, cui hoc
libertatis & privilegii civilis locô in-
dultum est, verbis, denen diese Freyheit
zustehet; De cujusmodi Statuti æquitate
eò minus ambigendum est, quòd et-
iam peregrini, territorium alicujus in-
gredi volentes, accessu prohiberi pos-
sint, ne cum incommodo civium ali-
cubi negotientur. *Novell. 39. c. 1.* Ben.
Strach. *de Mercat. p. 2. n. 33.* Tib. Deci-
an. *Cons. 25. n. 62. lib. 1.* Menoch. *cons.
901. n. 11. & nos infr. cap. 17. & fin. huj.
lib.* Et è contrario civibus quoque 45
mandatô injungi valet, ut, quæ ad vi-
ctum necessaria sunt, solis civibus, non
autem extraneis vendant; præsertim
cum penuria imminet. *l. 2. ff. de Nund.
l. un. ut nem. lic. in emt. spec.* Surd. *in tr.
de alim. lit. G. privil. 94. n. 4.* Köppen.
decis.

46 *decis. 59. n. 5. p. 1.* Quòd si merces, quas vendere nequeunt, deponere ad occasiones cupiant, id quod Germanicè aliàs **auffsollern** / hîc **aufflegen** vocatur; id quidem ipsis permittitur, ut tamen nec tunc in peregrinos alienare liceat; quò vel hinc appareat, ne quidem, cùm nullus civis adest emturus, inter peregrinos esse venditionis commercium, ut multis fraudibus, quæ Statuto aliàs fieri possent, oc-
47 curratur. Eas tamen iterùm exportare integrum est. Invitus enim nemo cogi potest, ut in loco aliquo merces suas venundet. Valasc. *decis. 22. n. 1.* Molin. *de Justit. tom. 2. disp. 341. n. 3.* Vasq. *illustr. controv. 17. n. 4.* Morla *in Empor. Jur. tit. 9. q. 1. n. 2.* nisi vel summa annonæ caritas ibi adesset. *l. 1. l. 2. C. ut nem. lic. ab emt. spec. lib. X. l. 1. C. de Episc. audient.* vel civitati competat jus Stapulæ, per ea, quæ *infr. Cap. 17. n. 18. & seqq. hujus libri, & lib. 2. c. 6. n. 28. huj. tr.* demonstravimus.

48 His exceptis casibus, mercator, quando nec vult nec potest advena civibus vendere merces, exportet sine vectigali, si importans vectigal solverit, ad cujus iteratam solutionem nemo cogi debet. Göden. *cons. 7. n. 2.* P. Anchoran. *quæst. fam. 17. part. 3.* Et hoc de Cive. Quis autem Civis sit & dicatur de jure Lubecensi, expositum est à Dn. Mevio ad *rubric. & art. 2. tit. 2. lib. 1. Statut.*
49 *Lubec.* Sed, anne liberi Civium, qui solitô more in numerum recepti non sunt, jure hoc speciali & singulari commerciorum gaudent? Vid. Carpzov. *in jurispr. Rom. Sax. part. 2. Constit. 6. defin. 6.* ubi parem, quoad mercaturæ compendia, constituit civium & eorum liberorum conditionem, ex eâ præprimis ratione, quòd onera publica simul sustineant.

50 Adjicitur tandem in hoc articulo VII. pœna contravenientis, eaq; arbitraria, pro ratione delicti. Quod si sæpius idem repetatur, non injuriâ merces, tanquam commissas, fraudulento venditori aut emtori auferri existimo. Eô enim respectu, quòd peregrinis tale commercium interdictum est, merces illicitæ & interdictæ censentur, quarũ certa justaque ex legibus est confiscatio. *l. cotem. §. Dominus. ff. de Publican.* Strach. *de mercatur. part. 4. n. 28.* Böer. *decis. 178.*

Quòd si autem peregrinorum facta, 51
tam acriter favore Civium punienda sunt; multò magis Cives, utpote turpius contra Statuta & commoda civilia peccantes, castigandi sunt; cùm adversus tot salutares Hansæ & hujus Statuti ordinationes peregrinis suum nomen mutuantur, ac in concivium necem & perniciem colludunt; non sibi sed exteris ementes, aut exterorum bona, tanquam sua vendentes.
Quamdiu ego in hoc loco publicè vi- 52
xi, ubi hujus aut similis Statuti sancta debuit esse observantia, multas civium contra magistratus vanas audivi querelas, quòd peregrinis conniveant; sed ipsorum Civium, & sæpè ipsorummet conquerentium frequentiores & quotidianas reperi collusiones, quàm peregrinorum injurias. Ad 53
observationem hujusmodi Statuti alibi aliâ in usu aut tabulis publicis sancita sunt; veluti, quòd nemo alienâ pecuniâ & alterius nomine frumenta, lanam, linum, salem, aut similes merces, quas peregrini in urbes apportant, comparare debeat. **Lübeck. Kauffmans-Ordn.** *de Anno 1607. art. 7. dilucidat. Anno 1610.* Item, quòd exteris suas merces per urbem apportare aut exportare non sit permissum. **Es soll Frembden nicht verstattet werden / ihre Kauffmans-Güter in die Stadt zu Lande zubringen / und hernach zu Schiffe an andere Oerter außzubringen / oder** vice versâ, **zu Wasser außzubringen / und an andere Oerter / zu vertreibung Handels und Wandels zu schicken /** *de quo, cap. 17. huj. lib.* Id quod inter Pomeraniæ Civitates maritimas, & cives vicinarum urbium non maritimarum nobilesque sæpè, controversiis ansam dedit. Tale quid est, quòd Nobilibus in pagis & ruri permitti non solet cerevisiam coquere, aliudve Civitatibus perniciosum mercimonium exercere. Quale privi-

 legium

legium singulas Civitates jure fundatum habere ait Carpz. *Jurispr. Rom. Sax. part.* 2. *Constit.* 6. *def.* 4. Berlich. *decis.* 31. *per tot.* præsertim *n.* 6. *in fin.* Id tamen non pertinet ad Cerevisiam aliasque merces, queis personæ, quibus mercatura prohibita est, ad suos familiæque usûs indigent. Sic enim illud jus declaratur. Moller. *lib.* 4. *Semestr. cap.* 17. Hartm. Pistor. *obs.* 49. Rauchbar. *part.* 2. *quæst.* 12. *per tot. Et nos supr. cap.* 10. *n.* 62. *cum seqq. hujus lib.*

54 Prædictum in finem Respub. seu Parlamentum Anglicanum An. 1651. & mense April. An. 1660. constituit, & publicô, impressôq; decretô cavit, ex Hispaniâ non nisi merces Hispanas, & navigiis Hispanis; è Galliâ non nisi merces Gallicanas & navigiis Gallicis; è Norvvegiâ non nisi merces Norvvegicas & navigiis Norvvegicis in Angliam afferri posse: nec Hispanos, & cæteras nationes omnes, alias quàm suas posse advehere merces,
55 alioquin fisco addicendas. Caverunt item, merces Anglicanas, non, nisi navibus Anglicanis, evehi posse ex Angliâ. Idq; in odium quarundam nationum & populorum pleonecticorum, qui peregrinas ad oras navigare, & merces ibi vili coëmtas, suis navibus in Angliam advehere & carè vendere solent; quibus, hâc ratione ea navigatio, quâ alios perdere solent, prorsus præcisa est. Verùm hoc Edictum paulò post revocatum fuit. Huic edicto non multùm absimile nuper mense Martio Anno 1659. Rex Galliæ Ludov. XIV. Imperavit, prohibens sub certo pretio onerario vulgò **Last-Zollen** / ne in portub. Gallicanis extraneæ naves onerentur, si domesticæ adsint, cui tanquam libertati commerciorum & privilegiorum tabulis adverso, Hanseatici cum Hollandis contradixerunt, atque alia Edicta in contrarium publicarunt. *vid.* **Placaet. im Haagh** *publiciret. d. Anno* 1659. 20. *Augusti*, de quorum Edictorum ratione & Justitia infrà disserendi
56 dabitur occasio. Hic & monitum illud Latheri *de Censu lib.* 2. *Cap.* 2. non est negligendum, ut subditis non prohibeatur pecuniam extra territorium fœnori legitimo collocare. Princeps verò non à peregrinis pecuniam mutuò sumat; **damit die Zinse in/und nicht auß dem Lande gehen ꝛc. Die Lübeckische Kauffmans-Ordnung** *de Anno* 1607. 28. *Augusti*, *art.* 7. *&* 10. Præcipuæ itaque cautiones, quæ in hâc Repub. patriâ, in recipiendis peregrinis mercatoribus ditioribus adhibendæ, sunt 1. Ne quid admittatur contra leges fundamentales Reipub. 2. Ne aliena negotia ut Factores curent. 3. Ne plus quàm civilia tentent. 4. Ne negociatio eorum vergat in detrimentum reipub. 5. Certis cum ipsis agendum conditionibus, quas merces liberè transvehere, & quas contra jus Stapulæ, contraque vigorem hujus articuli & ordinationis de anno 1607. non transvehere possint. 57

Hisce nunc omnibus ut colophonem addamus, libet annectere locum elegantissimum ex Gallico Scriptore, Statûs & coronæ Gallicanæ Consiliario & Informatore desumtum, Intitulé le Conseiller d' Estat, ubi prudenter simul ac graviter docetur, quomodo extraneorum commercium cum emolumento Reipub. instituendum, institutum cum fructu continuandum, quidve in illo considerandum & prohibendum sit. Sic enim ille *Chap.* 41. *des Considerationis servants au maniment des affaires publiques L' Abondance en un Estat provient de trois choses necessaires : De la terre : de la manifacture, qui comprend tous les Arts manuels & mecaniques : &* Du Commerce qui le faict auec les Estrangers. *Duobus prioribus elictis, ad tertium nos convertimus punctum; de quo Autor noster ita pergit: Le Commerce & trafic, qui se fait avec l'Estranger, est le troisiesme poinct, qui produit l' abondance en un estat; pour l' establissement de quel il y a trois considerations a faire.* 58 59

60 *La premiere est des choses que nous deuons porter ou ne point porter à l' Estranger.*

La

La seconde des choses que nous deuons receuoir des Estrangers & laisser entrer en nostre estat; ou ne point receuoir & en bannir le Commerce. La troisiesme est la facilité & aisance du Commerce accompagné de seureté. Les Marchandises que nous deuons porter aux estrangers avec les quels nous avons commerce, sont celles que nous avons en abondance: des quelles apres que l' estat est, suffisamment fourny, l' on peut permettre la traicté comme au contraire, celles dont nous avons disette, ne doivent aucunement estre transportées; ne pareillement celles des quelles nos voisins se peuuent servir à nostre dommage; comme armes, chevaux, voiles, & autres choses destinées à l' usage de la
61 *mer ou de la guerre. 2. Le transport d' or & d' argent est aussi defendu en tous estats. Mais ces deffences sont tres mal observées. Et comme elles sont necessaires pour empescher que la faute de ces metaux qui sont recherchés de toutes nations ne nous oste le moyen de nous en prevaloir pour estre secourus de nos amis & alliez: aussi doit on prendre garde, qu'elles ne troublent & alterent le commerce. Et à vray dire ces deffences ainsi generales, que l'on à faites sont d' impossible execution, voulant maintenir le commerce avec nos voisins: si ce n' est que l' on deffende de negocier autrement, que par eschange & permutation de marchandise. Ce qui se pourroit pratiquer pour raison des marchandises qui ne sont trop necessaires, & non pour le regard de celles, qui nous sont necessaires & des quelles nous ne nous pouuons passer; &c.*
62 *3. Entre ces choses qui ne doivent estre transportées hors d' Estat, sont les matieres crües,* vid. Bodin. *lib. 6. de Republ. cap. 2. pag. m. 1021. & seq. & non manufacturées, pour ce que vous ostez le moyen à vos ouuriers de se employer & de vivre &c.* Et paulò post:
63 *Voila les choses que nous ne devons point porter aux Estrangers parles quels il est aisé de juger celles que nous devons desirer, que l' Estranger nous apporte, car si nous retenons celles-la pour l' utilité qui nous en peut venir par la mesme raison, si elles nous manquent nous devons rechercher les moyens pour le tirer de nos voysins. Et pour le regard de l' or & de l' argent l' entrée en doit estre permisse: Mais non pour* 64
cela le cours de la monnoye estrangere parmyle peuple, pourec qu' il n' y a aucune asseurance entre les Princeps sur NB
le fait des monnoyes, chacün jouint à tromper son compagnon, & tirer l' or & l' argent de l' Estat l' un de l' autre, &c. Pour empescher donc 65
cet eschange de monnoye, l' on empeschera le cours des Estrangers, parmyle peuple, à finque ceux qui en auront les portent aux changeurs ordonnez, pour cet effect, qui leur en bailleront la valeur estimée, selon leur bonté interioure &c. Ainsi l' on ne craindra, ny la falsification des monnoyes estrangeres, ny le surhaussement du prix: & ne pourra on tirer de Vostre Estat vostre monnoye forte qu' en vous raportant marchandisse, qui la vaille.
Les choses des quelles nous devons em- 66
pescher l' entrée, & le commerce en nostre estat sont celles que servent au luxe (de quibus in principio hujus capitis quædam attigimus) le quel est le Principal moyen d' appauurir un Estat; commeles Pierrires parfums exquis, espiceries peu necessaires, & les estoffes les quelles ne servent qu à la pompe & bombance. Que si l' abus 67
est, si inveterè, que nous ne les puissions empescher par une deffence, il foudra les charger de tant de daçes NB
& impos, que l' estranger perde l' envie d' en apporter, craignant de n' en retirer pas son argent, & le sujet de achepter à cause de la cherté: car encores que quelques fois cette consideration n' empeche pas se sujet d' achepter telles marchandises: toutes fois si par ce moyon il s' appauurit, le publique sera fait plus riche, par les grandes daçes, les quel-

les tiendront, lieu de peines & de chastiment du luxe des particuliers. Huc-
68 usque *Le Conseiller d' Estat.* Quod postremum novissimè valdè prudenter observârunt Serenissimi Principes, Rex Daniæ Christianus IV. & Fridericus, ambo Holsatiæ Duces p. mem. qui ad refrenandum luxum, vitiisque frequentibus obviandum, merces luxui inservientes, maximis impositionibus & tributis onerarunt, prout patet ex edicto de Anno 1636. 9. April. Die Licenten belangent/ Holsteinische revidirte Landgerichts-Ordnung/ *part.4. tit.26. p.108.*

Quæ de Peregrinis, eorumque commercio hactenus dixi, de nonhostibus intellecta volo. De hostibus autem quid habendum sit, se-
69 cundô nunc locô. Ubi prænoscendum est, ut hostes dici possint mercatores, requiri, I. Ut sint peregrini; quia cum non peregrinis non est bellum justum, sed civiles defensiones atque factiones. *l. 21. §. 1. ff. de Captiv. & postlim. reverf. l. 1. pr. C. de caduc. toll. & aliis textibus.* II. Ut justa adsit causa, ob quam bellum justum decerni possit. *per Dd. in l. 5. ff. de J. & J. ubi Br. num. 3. Bl. n. 17.* III. Ut bellum ab Imp. seu Rege Rom. aut viceversâ publicè decretum & indictum sit. *l. hostes. 24. ff. de Capt. & postl. rev. l. 118. de V. S.* ubi hostes per hoc separantur à latronibus & prædonibus. P. H. O. *art. 129.* Gail. *1. de P. P. 4. num. 41.* Boër. *decis. 178. num. 34. & alii.* Sed cùm de his alibi forsan sese offeret differendi materia, hîc saltem ea attigisse sufficiat.

70 Succedit nunc tertia quæstio, de Ethnicis seu Infidelibus, sive ut Jus nostrum vocat, Paganis & Barbaris, num cum his emendi vendendique commercium intercedere possit? Vel, ut Politici hanc proponunt quæstionem: Utrum in Repub. piâ & Christianâ concedendum sit, ut Turcæ, Saraceni, Barbari, & alii infideles mercatores aditum, liberumq; in eâ commercium habeant? Et sanè, licet Judæis olim in veteri Testamento præceptum à Domino datum fuerit, ne infideles secum habitare paterentur, ne ab iis seducerentur: ex jure ta- 71
men Romano, post abolitam pridem Politiam Mosaicam constituto, liquidò constat, quòd Pagani, olim inter Christianos tolerati, habitationis commerciorumque libertatem habuerint: iisque inter Christianos quietè degentibus, nec quicquam tentantibus turbulentum legibusque contrarium, Christiani, religionis autoritate abusi, manûs inferre non ausi: sed imò, si contra securos fuissent violenti; vel eorum bona diripuissent, duplum restituere compulsi; Magistratûs quoque & eorum officiales, talia non vindicantes, sed facientibus popularibus conniventes, eâdem lege puniti fuerint. *l. 6. C. de Pagan.* Quanquam illi non hostes, su- 72
perstitionis Ethnicæ exercitium introducere, neque politicas leges de mercatoribus ab eâ Republicâ positas violare, neque ullam impiam ceremoniam, quâ veram publicamque religionem labefactarent, usurpare ipsis fuerit integrum. Danæ. *lib. 2. Polit. Christ. l. 2. t. tit. C. de Pagan. Sacrific. & temp.* Herm. Lather. *de Censu. lib. 3. cap. 14. n. 2. & seqq.* Cujus nostræ sententiæ perspicua confirmatio exstat *Nehem. 13. vers. 21.* Et è contrario laudabiliter facere judicati sunt, qui ipsis concionari ordinaverunt magistratûs. *C. 10. X. de Jud. & Sarac.* Cæ- 73
teris itaque paribus, infideles inter Christianos habitantes, ob hoc solùm, quòd infideles sunt, regulariter sine peccato à terrarum dominis expelli, nec cum iis commerciorum exercitium interdici posse, rectè concludunt Danæ. *d. l.* Martin. Laudens. *de Principib. q. 101.* & Alberic. Gentil. *lib. 1. Advoc. Hisp. Cap. 25.* ubi in pr. *Commercium, inquit, cum Turcis vetitum dicere leges omnes videntur. Et mihi tamen non libet facilè discedere à regulâ certissimâ juris gentium in l. 5. de J. & J. quod constituit commercia, nec distinguit aliquid de gentibus,* &c. ubi & cap.

cap.20. latè, quomodo cum his commercium intercedere possit, differit.
74 Et hoc quàm maximè obtinet, quando pactô fœdere commercium ipsis pateat. Sicut in Tartaris cum Hispanis commercia, vigore pacis cum Rege Philippo I. conventæ, exercentibus; exemplum superioris seculi annales suppeditant: Similiterque Gallos & Venetos cum Turcis ex fœdere commercari notorium est. Vid. Alexandrum, indefinitè infideles commerciorum cum Christianis communicatione dignantem. *Conf.130. per tot. lib.7.* Et H. Grot. *lib.2. de jure B. ac P. c.15. §.9.* Fœdera commerciorum & quæ his similia ad utilitatem communem pertinent, inire cum profanis licere per legem adserit, cùm nihil reperiatur quod
75 obstet. Idque exemplô Regis Salomonis cum Rege Hiramo comprobat. Quibus addi potest, quod 1582. Turcici Imperatoris legati, octodecim mercatoribus Turcicis sedem in urbe Antvverpiensi præberi petierunt; ad quos merces Turcicæ ex Asiâ & Græciâ, hinc terrestri itinere Burdegalam, inde per mare Gallicum & Britannicum Antvverpiam advehendæ essent. D. Chytræ. *lib.25. Saxon. c.4. &* Thuan. *sub eod. anno 1582. lib.76. histor. p.117.* In-
76 fidelibus, inter Christianæ fidei hostes, proximi sunt JUDÆI; de quibus pro quarto controvertitur, num eorum commercium in piâ & benè constitu-
77 tâ Republ. tolerandum? Et sanè, quin sub prioribus Impp. communi legum & Imperii securitate gavisi fuerint, indubium est; cùm eos, cæteroquin innocentes, solô Judaicæ superstitionis intuitu, neque in personis neque in bonis offendi debere, sit textus apertus *in l. nullus. 14. C. de Judæis. & l.6. C. de Pagan.* Vasqu. *lib.1. illustr. contr. c.8. n.12.* præsertim si nulla obstet specialis sanctio, eos salvâ conscientiâ tolerari posse asserit. *cap. etsi Judæos. 13. X. de Judæ. & cap. Judæi. X. de testib.* quò facit, quòd communibus legum beneficiis etiam in commerciis, *l. nemo. 9. C. de Judæ.* & aliis plerisque minimè caruerint, ut sigillatim edocet Wesemb. *in Paratit. C. de Judæ. n.2.* idque ob insignes aliquot rationes, quas enumerat H. Ulric. Hunn. *in disp. sing. ad tit.6. lib.5. Decret. de Judæ. θ.4. & seqq.* vid. das Privilegium der Judenschafft *tom.6. Symphor. fol. 258. 268.* & P. Santern. Lusitan. *tract. de Assecur. & sponsion. mercat. part.5. n.16. usq. ad fin.* Ho- 78
diè verò, juxta vaticinium *Ps.59. vers. 12.* disperge eos in virtute tuâ, & *Ps.109.* Christianis, in benè constitutis Rebuspub. omni cum eis commercio interdicitur; & tantùm ex gratiâ terras Christianorum habitare tolerantur. *c. etsi 13. de Judæ.* Wesemb. *d. l. n.3. in fi.* Jo. Ceph. *conf.549. n.63. lib.4.* nec præterquam ab iis, qui regalia ab Imp. aut 79
speciale eorundem recipiendorum privilegium habent, in ditione recipi possunt, de quibus quamplurimi loqvuntur textûs in Recessibus Imperii A. B. T. *9. inf. Recess. de anno 1530. 1532. 41. 48. & 51. & Ordinat. Polit. de anno 1577. Tit. 20.* Heig. *p.1. q.4. n.30.* Thom. Michaël *de Jurisdict. concl. 48. lit. B.* Nonnullis autem in locis tàm Catho- 80
licæ quàm reformatæ religionis, Judæi mercatores palàm non tolerantur; ac item quarundam regionum fundamentalibus legibus; ut in Hispaniâ, Galliâ, Ducatu Wirtembergensi, hoc planè interdicitur &c. Marquard. de Susan. *tract. de Judæ. p.1. c.2. n.1.* Videatur der Stadt Franckfurt Historischer Verlauff *pag. m. 72. & seqq.* Quapropter in Ducatus Wirtemb. *Ordinat. fol.62.* §. und sollen/ *& fol.63.* Den Unterthanen verboten wird mit den Jüden etwas zu hantieren/ oder sich in einen wucherlichen Handel einzulassen / bey Straffe Leibes und Gutes / und darzu vermeydung dieses Hertzogthumbs/ die Juden sollen aber wegen solcher mit den Unterthanen gepflogener Handlung sich des Gleits verlustig und anderer Straffen aufflagen verschuldet haben/ Suntque & multæ & prægnantes cau- 81
sæ, cur, ubi recepti non sunt, nec recipi nec tolerari debeant; putà quòd nil nisi meras blasphemias, execrationes & mendacia horribilia in Christum & Christianos evomant, ac de genere suo

vanissimè gloriantes, seque deque
Christianos præ se habeant, & extremè
contemnant. Vid.D. Luther. *in lib.de
Judæ. oper. Germ. tom. 8.* & Joh.Box-
torff. *in Synag. Jud.* Selnecc. *in Pæda-
gog. expos. 7. præcept. fol. 212. in octavo.*
E quibus duas solùm hîc annotasse
sufficiat, quæ satis demonstrabunt,
quàm veri sint versiculi:

*Ut damno absq; caper nunquam reti-
netur in horto:*
*Sic nec Judæus sine damno in plebe fo-
vetur.*

82 Prior est SUMMA ILLORUM PRAVI-
TAS, quâ Christianorum facultates (al-
terum hominis sanguinem nostri vo-
cant. *gl. in l. Advocati 14. in verb. vitam.
C. de advoc. div. Jud. uti & Bl.* Rip. *in
c. 1. n. 18. de Judic.* Afflict. *decis. 24. n. 4 &
alii)* immoderatissimò fœnoris exer-
citio exsugunt. *c. post miserabilem. 12.
& c. quanto 18. de usur. c. ex parte eod. T.
in 6.* (cujus Clementini Rescripti oc-
casione Judæos Anno 1339. sub Lu-
dov. IV. usuras acceptas reddere, &
sortem sine usuris recipere coactos, re-
fert Seb. Franc. *Chron. Germ. f. 204. inf.*)
Recess. Imp. sup. allegati. Speckh. *in dia-*
83 *tagm. Jud. th. 13.* In quo illis exerci-
tio nihil patrocinatur, quòd Judæi à
Peregrinis, quales iis sunt Christiani,
olim, lege Mosaicâ, indistinctè & licitè
usuras exigere potuerint. *Deuter. 23.*
84 *vers. 20.* Nam, ut silentio præteream,
quòd Theologi nostrorum tempo-
rum, τὸ ῥητὸν sacræ Scripturæ urgendo,
& maximè in V. T. inter peregrinos &
populum DEI distinctio facta sit; ta-
men hunc textum pro Politicâ quâ-
dam permissione exaudiant; quæ non
relevat conscientias coram DEO; non
aliter ac si leges regni permittant fortè
concubinatum. *l. 1. ff. de Concub.* item
publica lupanaria, ne quid deterius fi-
at. *l. 1. 3. 4. & t. t. ff. de Concub.* junct. *cap.
duo mala. distinct. 13.* Item, quòd istud
fortè ob σκληροκαρδίαν & duritiem Ju-
dæorum olim concessum; sicuti per-
missa fuerunt divortia eôdem jure.
Deuter. c. 24. vers. 1. quod Christus, Sal-
vator noster, reprehendit *Matth. 5.* Vid.
Luther. *1. Tom. Jenens. sub Rubr.* **grosser
Sermon vom Wucher** / de anno 1519.
fol. 139. aliique Theologi promiscuè.
Et post veteres Theologos, qui in eâ
interpretatione cum Neotericis con-
cesserunt eleganter *c. examinavit.* Co-
varruv. *lib. 3. var. resolut. c. 1. n. 7.* Adde
Molin. *tr. de Commerc. & usur. n. 9. &
ad Consuet. Paris. p. 1. T. 1. gl. 9. n. 19.* Bur-
gal. *de dolo lib. 1. c. 5. n. 28. & seqq.* Quid 85
quòd hodiè omnia, in hoc passu, in-
versò procedant ordine, & Japhetanis
Semi tabernacula, secundùm vaticini-
um Noæ ingressis, nos non Judæis, sed
Judæi nobis peregrini existant. Vid.
Cons. anonym. in caus. der Stadt Franck-
furt am Mayn / *contr. Judæ. in puncto
Usurar. pravit. Scriptum Spiræ 17. Se-
ptembr. An. 1613.* Ubi statuitur, quod
nec observantiâ contrariâ, nec tacitô
populi consensu, utpote contra bonos
mores, hæc Judæorum pravitas usura-
ria convalidari possit. Posterior, est 86
nequitia ipsorum in emendis, pignori
capiendis occultandisve rebus furtivis
aut raptis. *Ord. pol. de anno 1530. 1548. &
1577. tit. 20. §.* daß sich auch. Decian. *lib.
5. prax. Crim. c. 12. n. 19.* quas domino
vindicanti, ohne alle Entgeltnüß / ut
omnes alii *l. 3. l. 23. C. de R. V. l. 2.* ubi
omnes *Dd. C. de furt.* restituere cogun-
tur, *d. Ord. Pol. de Anno 1548. & 1577.*
nullâ obstante consuetudine vel loci
Statutô. Hostiens. *in summ. T. de Pœn.
§. quâ pœnitentiâ. vers. quid de prædam
ementibus.* Unde Statuta Civitatum, 87
nobilium, vel etiam privilegia, quæ
ipsi dant Judæis subditis suis, ne cogan-
tur res furtivas veris dominis restitue-
re, nisi recepto pretiô, omnia esse inva-
lida, rectè docet Sichard. *ad d. l. 2. C. de
furt. n. 2. ubi tamen n. 4. limitat;* quam
limitationem & cautelam reprobant
Gothofr. Alciat. Alii, & nos *infr. lib.
2. c. 9. n. 85.*

Quapropter, ubi recepiantur Judæi, 88
non simpliciter hoc fiat, sed certis sub
conditionibus, ut supr. de Turcis &
aliis infidelibus monuimus, scil. 1. ut à 89
blasphemiâ, contemtu religionis, &
Christianorum expilatione abstine-
ant. Thessaur. *decis. 241. & decis. 7.*
2. modestè absque ullius scandalo vi- 90
vant.

91 vant. 3, lites item ac causas suas coràm magistratu Christiano disceptent. R. A. *de Anno 1538. rubr.* Form des Juden Eyds. *Ord. Cam. part. 1. tit. 86.* R. A. zu Augspurg *Anno 1551. §.* diesem zubege-
92 gnen; imò 4. communi jure Romanô, Constitutionibusq; Principum Christianorum, non juris Mosaici, æquèut alii obligentur. *l. 7. l. 8. C. de Judæ.* Corne. *Consf. 114. n. 12. & 14. vol. 1.* Hyppol. Rimin. *Conf. 203. n. 36.* Decian. *in d. tr. Crim. cap. 11. n. 5.* Cavalc. *de Brach. Regn.*
93 *p. 1. n. 41.* Et 5. tàm in secularibus, quàm Ecclesiasticis & Spiritualibus, Principibus & magistratui Christiano subjiciantur. Covarr. *3. resolut. c. 3. n. 9 vers. 7. inf.* Soc. *consf. 119. vol. 4.* Card. Tusch. *pract. concl. lit. J. conclus. 377. n. 2.* aliisque certis vivendi legibus adstringantur; de quibus accuratè Everh. Speckhan *in dd. diatagm. Judæor.* oder Juden-Ordnung. Et Ludov. Dunt. *in collect. casib. conscientiæ, cap. 16. sect. 2. q. 18. pag.*
94 *m. 336.* in quibus est hæc, ut 6. discretô vestitû utantur. *arg. l. 15. §. 27. & l. 39. ff. de Injur. l. mimæ. 4. ubi* Bl. Castrens. & *Dd. C. de Episc. audientiâ. text. in c. in nonnullis 15. de Judæ.* & Mascard. *Concl. 264. n. 6. vol. 1.* & signa aperta portent, ut Francofurti, per quæ à Christianis dignoscantur. Schneidvv. *ad rubr. de success. ab Intestato n. 12.* Decian. *d. l. c. 12. n. 16.* & in specie quidem pileô rubrô, ut in Italiâ, putà Romæ, Ferrariæ &c. Clavô seu annulô flavô ab aliis discriminentur. *Ord. Pol. de anno 1530.* Justin. Gobler. *in Latin. Ord. Polit. Car. V. c. 20. fol. 94.* ubi ex Baptista Guarino ad Cælicianum tres causas sublepidè 4. distichis comprehensas, cur se. Judæi ferant literam O. adducit. Ut, quoque
95 7. Imperatoriæ Mti, in supremæ protectionis signum, tempore inaugurationis, imò quolibet annô, ipsô Nativitatis Domini festô, de singulis capitibus unicum offerant aureum, prout hoc liquet ex mandato Imp. Matthiæ de Anno 1617. Hisce, & aliis observatis conditionibus, Judæi ob emolumentum publicum tolerari, & eorum commerciô uti frui possunt Christiani.
96 Memorabile namque est, quod Philipp. Camerar. *Cent. 1. mediat. histor. cap. 89.* annotat, Judæos, qui à Christianis expulsi fuerunt, primò omnium ad Turcas attulisse varia artificia, & perfectiorem usum machinarum bellicarum, aliarumque multarum rerum, quibus anteà barbara Turcarum gens destituta fuit; id quod incredibili Christianæ Reipub. damnô accidit. Etsi autem, de jure communi, nemini vel in corpus vel in bona Judæorum sævire liceat. *l. 14. C. de Judæ. Nov. 45. & 46. & Nov. Leon. 55. c. Sicut Judæi 9. X. de Judæ. & aliis supr. alleg. textib.* attamen an probanda sit consuetudo 97
illorum magistratuum, qui quæstus causâ Judæos ejusmodi privilegiis dotant, quæ ipsis Christianis subditis possint esse præjudicio & detrimento, hæsito. Qualia ipsis privilegia tributa 98
cernimus à Cæsaribus Carolo V. Maximiliano II. Rudolfo II. *Anno 1544. 551. 76. 77. & 82.* Privilegiaque illa prægnantibus clausulis munita existunt, de quibus videri potest. Jul. Benedict. Crescent. *Consf. supr. Judæ. privil. fol. 16.* Symph. Gylm. *tom. 6. cap. 8. fol. 198. & seqq.* Ruding. *Cent. 3. obs. 13. n. 14.* In regno Poloniæ quantæ sint Ju- 99
dæorum immunitates, Vid. Statut. Schelasii *lib. 1. c. 21.* A Serenissimo 100
Rege Daniæ Christiano IV. p. m. qualibus ornati sint immunitatibus, vid. Privilegia oder Freyheiten/welche die zu Dennemarck/ Norwegen/ Königliche Majest. der Portugiesischen Nation Hebraischer Religion/ auch ihren Adhærenten und Familien/ so in der Veste Glückstadt anjetzo residiren/und in künftig kommen möchten/ allergnädigst hat mitgetheilet und gegeben/ den 19. Junii *An. 1630. annexa huic tractat. sub lit. K.* Nullô autem modô prædicta hæc Prin 101
cipum privilegia pro fœdissimarum usurarum exercitio allegare possunt Hebræi; utpote quæ partim sub: et obreptitiè ab Impp. extorserunt, partim verò certis conditionibus limitata sunt; quas si excedant, imminente præsertim periculô vel scandalô, impunè expelli atque adeò etiam bonis spoliari possunt. *cap. 3. & 9. X. de Judæ.*

Wesemb. *d. l. in pr. n. 3. & 4.* vid. *Reform. Polit. Francof. de An. 1577. tit. 20.* Tessaur. *d. decis. 57.* cùm & aliàs privilegium perdatur propter delictum vel abusum. *l. 3. C. de Veteran. lib. 12.* prout *infr. lib. 4. c. 3.* pluribus docebimus; quibus adde Hyppol. Rimin. *Cons. 275. n. 34.* ubi in specie dixit: quòd Judæi ampliantes privilegium limitatum, atque illud prorogantes extra limites suos, illud in totum perdant, propter illius abusum. *text. in l. eos. C. de A-*
102 *quæ d. lib. 11.* Imprimis verò à Magistratu per Statutum caveri debet, ne Judæi frumentum, aliaque ad victum pertinentia in magnâ copiâ coëmant, eademque Christianis inopiâ pressis majori posteà pretiô vendant; sed, ut cogantur ipsi expectare, usque dum Christiani, quæ sibi comparatu necessaria sunt, ad sui sustentationem comparârint. Joh. Köppen. *decis. 59. n. 21. p. 1.* Menoch. *lib. 2. arb. JJ. qq. cas. 384. n. 1. & seqq.* Gomes. *tom. 2. var. resolut. tit. de Emt. & Vend. cap. 2. n. 51.* Molin. *de J. &*
103 *J. tom. 2. disp. 341. n. 4.* Sunt namque illi voraces quasi corvi in Repub. & quasi lupi insatiabiles, quorum sitis non extinguitur; quorum hydrops nullis curatur herbis aut medicinis.
104 Cas. *in Sphær. Civit. lib. 1. cap. 6.* Imprimis autem dissuadent Theologi, ut nulla societas navalis cum iis ipsis sit ineunda. Vid. Loccen. *de jur. marit. lib. 3. c. 6. §. 3. tot.* Ita enim Jenenses in quodam responso ap. Ludov. Dunt. *d. sect. 2. q. 20.* Ob ein Christ möge mit einen Juden Schiffspart halten/ und also seine Nahrung gewinnen? Resp. 1. Die Sprüche der Schrifft/ welche uns für der Gemeinschafft der aberglaubischen Warnen/ seind zwar von der Gemeinschafft des Geistes/ Gemüthes/ Glaubens zuverstehen; secundariò aber und consequenter warnen sie uns darneben für gar zu grosser leiblicher und euserlicher Geselschafft / denn es hat einen Schein des Bösen/ und bringet auch viel Böses zu wege. Eine solche enge und genaue Geselschafft wehre es mit dem Schiffspart/ da man gutes und böses wolte mit den Jüden wagen/ und gleichsam seine Güter mit ihnen lassen einen Klumpen seyn. 2. Josaphats Schiffe seind zerbrochen/ da er sich mit dem Ahasia einließ/ und mit demselben abgöttischem Könige Schiffspart hielt. 3. Alia 105
est ratio aliorum contractuum im Kauffen und Verkauffen / da nicht eine so genaue und sonderbare Gemeinschafft ist als in Schiffsparten/ Hactenus Jenenses Theologi. Quamvis in contrarium inclinet Dn. Mevius *lib. 3. Comm. in Jus Lub. tit. 9. artic. 2. n. 2.* De Hostibus Ecclesiæ, qui extra Ecclesiam sunt, putà Infidelibus & Judæis, præcedentibus egimus. Quintò, nunc in- 106
quirendum est de Hæreticis, quales non sunt qui non credunt, quod Catholico-Romana Ecclesia sentit, sed qui pertinaciter in fundamento fidei aberrant. Dn. Theod. Reink. *de R. S. & E. lib. 3. class. 1. c. 5. n. 7. & seqq.* ut ex seqq. patet; ac qui per Baptismum, & quatenus largè veniunt nomine Christianorum, ad discrimen à Paganis & Judæis largô & vulgari modô in Ecclesiæ visibilis gremio constituti dicantur. Ambros. *in 2. Tim. 2.* Alphons. de Castr. *lib. 2. de just. hæret. punit. c. 24.*
An hi communi commerciorum li- 107
bertate uti frui permittendi sint? Pro 108
præcognitione subjectæ quæstionis sciendum, Hæreticos propriè esse personas in Ecclesiæ gremio constitutas, (quo distinguuntur ab infidelibus & Judæis) quæ doctrinam falsam (ut secernantur ab impiis, qui non doctrinâ, sed vitâ & moribus Christianismum maculant) fundamento fidei contrariam, (quo discriminantur à Schismaticis, qui saltem in circumstantiis fidei errant, per ea, quæ paulò post dicemus) perversè, & magnô Ecclesiæ scandalô, pertinaciter tuentur. Confer *l. 2. in fin. & l. 12. C. de hæret. l. 12. in f. C. de Judæ. Nov. 109. c. loquitur. 18. & 2. seqq. c. advocavit. 23. c. quoniam 25. c. didicimus. 31. c. 24. q. 1. c. hæresis 27. c. hæreticus 28. c. qui in Ecclesiâ. 31. & 2. seqq. & c. ult. d. caus. 24. c. 3. c. ad abolendam 9. in pr. de hæret. & Dd. plenè congestos per* Dauth. *de testam. n. 243. & seqq.* ubi ipse rectè notat, dignoscendos illos esse

ex solâ scripturâ; utpote quæ est fidei
mensura, errorum censura, ad cælos
cynosura. *Jesai. 8. vers. 20. Ezech. 20. vers.*
19. Matth. 22. vers. 29. ad Galat. 1. vers. 9.
& c. 6. vers. 16. 1. Tim. 3. vers. 14. 1. Joh. 3.
vers. 4. & 2. & aliis SS. textibus. Augu-
stin. *lib. 2. de Baptism. contr. Donatist. &*
lib. 2. contr. Crescent. Grammat. c. 31. Ba-
sil. *lib. 1. contr. Eunom. & epist. 80. ad*
Eustath. Med. Aliique Sancti Patres
passim, quod certò & liquidè constare
debet, probat *l. 5. in fin. C. de Summ.*
Trin. & contra Jul. Clarum rectè tenet
Wesemb. *π. C. de hæret. n. 6.* Ubi de
modo procedendi contra hæreticos e-
gregiè tractat.

109 Hi itaque Hæretici, isthoc modô
descripti, legitimeque agniti & con-
demnati, cùm Ecclesiæ pacem & uni-
tatem perturbent, *l. inter claras. 8. §. 5.*
& 6. C. de SS. Trin. Nov. 103. c. 2. & passim
in Jur. Canon. præsertim c. 13. & c. pen. de
hæret. adeoque sese odiô dignos *Nov.*
45. pr. illius verò beneficiis indignos
reddant. *l. 4. & 19. d. Nov. 45. pr. & Nov.*
109. c. 1. quinimò velut æternam offen-
dentes Majestatem, gravius peccare
dicantur, quàm qui temporalem of-
fendunt. *auth. Gazaros. C. de hæret. c.*
vergentis. 10. Eod. c. 2. de Præscr. in 6to.
Communi commerciorum libertate
& hinc dependentium immunitatibus
æquè ac γνησίως Christiani vallati sim-
pliciter non videntur, à quâ tamen nec
absolutè & indistinctè, certisque, ut
suprà adjecimus, conditionibus adhi-
bitis, extorres dicendi sunt. Quapro-
pter cùm nobis non tàm cum illis,
quàm cum Schismaticis (qui non tàm
in fide seu principali aliquo fidei arti-
culo, quàm in circumstantiâ fidei er-
rant. *c. Schisma. 34. Caus. 24. q. 1. c. inter*
hæresin & schisma. d. caus. 24. q. 3. & 1.
Tit. X. de Schismat.) negocium sit, me-
ritò & congruè hîc Q? An in Repub.
quæ verè Ecclesiæ hospitium est, etiam
hujus monetæ & religionis homines
tolerandi, nec tolerandi modò, qui
jam ante reformationem ibi domici-
lium habuerunt, sed etiam, si necessi-
tas postulet, & publica id Commer-
ciorum suadeat utilitas recipiendi, si
non in aliis urbibus, an in emporiis;
quæ sine diversorum hominum, natio-
num & religionum conversatione &
confluxu nunquam esse possunt, hoc
sit admittendum? Ardua certè hæc,
& inter Theologos & JCtos ven-
tilata quæstio; de quâ unius saltem
Theologi Reformati pro negativa ap- 111
ponemus opinionem. Religio, in-
quit Jo. Wolff. *in contin. Comm. P. Mar-*
tyr. lib. 2. Reg. cap. 17. pag. 348. ut conve-
niens sit cultus ei qui colitur, commi-
xtionem & confusionem, tanquam
rem abs se prorsus alienam, respuit.
Nihil enim ferre potest, quod sit per-
mixtum & compositum, velut lege
Mosis cautum est, ne diversi generis
sementem in eundem agrum jacerent,
neve ex duobus contextâ veste uteren-
tur. Quibus typis sunt illæ dissimilium
& inter se pugnantium religionum
confusiones reprehensæ, &c. Vid.
Mengering. *Informat. Evangel. Domin.*
15. Trin. q. 4. Nobis tamen affirmativa, 112
remotis, ob brevitatem ambagibus,
ex ipsius naturæ & legis divinæ Insti-
tutis, ex sincerioruum populorum mo-
ribus, ex sensu communi, ex sanioris
rationis dictamine, magnorumque
Theologorum & JCtorum authorita-
te, videtur verior & æquior; ita tamen,
ut hæ diversæ, & quidem in Imperio
Rom. permissæ religionis homines
mercatoresque sine aliquo publico re-
ligionis exercitio, sineq; privatis con-
venticulis degentes, sese legibus &
statutis Civitatis per omnia adtempe-
rent. Non videmus enim quô pactô
differens illa de religione opinio, ob-
servatis his, quas diximus, conditioni-
bus, & certis præscriptis vivendi legi-
bus, prohibere possit, quò minus nobis
mutuum rerum externarum sit com-
mercium. Si enim, ut suprà innui- 113
mus, ea est naturalis hominum inter se
Societas, si communis ratio hoc No-
bis præscribit, ut homo homini, qui-
cunque sit, ob eam saltem causam,
quod is homo sit, consultum veli. *t. l. 3.*
ff. de J. & J. Denique si ea est, ut in
pr. hujus capitis diximus, commercio-
rum necessitas, ut iis quasi vinculô

quô-

quôdam humana societas & vitæ quasi communitas contineatur, consequens certè fuerit, si quis instituat, ut aliter cum mercatoribus diversæ religionis procedatur, & rationi illum & naturæ rerum bellum illaturum, & quantum in ipso sit, humanæ vitæ societatem
114 dissoluturum esse. Iniquissimum itaque est, quod in quibusdam exteris locis, mercatores eorumque ministri, ob differentem de religione Sacrorum opinionem, in tanto sæpiusculè versentur periculo, ut, ob inventum fortè in navibus suis elixæ carnis frustum, capitis discrimen ipsis injectum sit. Videatur Dn. Georg. Stampel. Superint. Lubec. gründliche Verantwortung auff Anthon Burchardi Anklag; *an cum diversæ religionis mercatoribus conversari liceat?* Hoc *optimè* intelligens Sere-
115 niss. Daniæ Rex, Christianus IV. p.m. qui Belgas mercatores, Reformatæ Religioni addictos & in urbe Glückstadiensi commerciorum gratiâ commorantes, maximis & egregiis ornavit privilegiis & immunitatibus, prout patet ex privilegiis oder Freyheiten/ welche Jhre Maj. &c. der Niederländischen Nation, und ihren Familien/ Adhærenten und Mitbeschriebenen/ so in der Veste Glückstadt anjetzo residiren / und in künfftig umb Gewerbe zu treiben kommen möchten / Allergnädigst hat mit getheilet und gegeben/ am *17. Octobr. Anno 1631. in fine annexis sub lit. L.* Hæreti- 116
corum & Schismaticorum occasione, de excommunicatorum & bannitorum commercio quædam fuissent adjicienda; verùm, cùm horum tractationem ad *libri quarti cap. 1.* certas ob causas, reservaturi simus, hîc quoque eos, sicuti paulò antè de Hostibus innuimus, prioribus saltem attigisse digitis sufficiat.

Caput XII.

De
Negociatione Fœminarum.

Summaria.

1. Fœminarum in Jure deterior conditio quàm masculorum.
2. Mulieres munera publica non gerunt.
3. Mulieres tutores dari non possunt, uti nec postulare & fidejubere &c.
4. Mulieres ob sexûs fragilitatem à muneribus publicis abstinent.
5. Mulieres à mercaturæ exercitio non arcentur.
6. Mulier Mercatrix contrahens non utitur SCtô Vellejano.
7. De Jure Saxo. Mulieres mercatrices validè contrahunt.
8. Quæ huius rei ratio.
9. Lipsiensium hoc in casu responsum.
10. An mulier mercatrix in judicio agere & conveniri sine Curatore possit?
11. An mulier mercatrix pro mercibus emptis bona oppignorare possit?
12. An mercatrix ædes vendere possit?
13. Valet Statutum, quòd uxor pro marito teneatur.
14. Quod exemplis probatur.
15. Ordinatio Provincialis Hassiæ de Contractibus mulierum.
16. Statuta Lubecensia quid de fœminarum negociationibus duponant.
17. Mulier mercatrix Lubecæ majori gaudet privilegiô cæteris.
18. In dubio, acquisita per uxorem constante matrimonio, ex bonis viri acquisita præsumuntur.
19. Acquisita per uxorem mercatricem non ex Mariti, sed ex propriis præsumuntur acquisita bonis.
20. An uxor publicè gerens mercantiam, videatur gerere de voluntate mariti, ita ut is ipse teneatur?
21. Quomodo mulier ex intercessione & fidejussione teneatur de jure Lubecensi.
22. An & quare mulieribus contrahere Cambium sit prohibitum.
23. Mercatricis singulare jus, ultra actûs mercaturæ congruos non extenditur.

24. Cautio de Judicio sisti, & judicatum solvi, ad actûs mercatorios non pertinet.

25. Mercatrix in dubio in causâ negociationis contraxisse censetur.

26. Actûs ad Mercaturam pertinentes censentur, sine quibus illa consistere non potest.

27. Mutuum ad mercaturam spectat. vid. sup. n.11. huj. cap.

1 HActenus de masculorum commercio, paucis nunc quoque, de fœminarum dispiciemus. Quanquam inter plurima fœminarum in eo quoque deteriorem esse conditionem quàm masculorum ex jure communi constet. *l. in multis. 9. ff. de stat. hom.*
2 quòd munerum officiorumque publicorum sint incapaces. *l. 2. ff. de Reg. Jur. & ibi gl. & Dd. Comm. l. 3. §. inter corporalia. ff. de muner. & honor.* Spec. *tit. de Procur. §. 1. n. 2. vers. 22.* Nevizan. *Sylv. nupt. lib. 1. n. 9.* Jo. Ceph. *cons. 526.*
3 *n. 39. vol. 4.* Unde nec postulare. *l. 1. §. Sexum. ff. de postul.* nec fidejubere. *l. de die. 8. §. 1. ff. qui satisd. cog. l. 3. ff. de fidejuss.* nec tutores dari. *l. fœminæ. ff. de tutel. l. 1. C. quand. mul. off. tut. l. 26. ff. de testam. tut. l. 21. ff. de tut. dat.* (quamvis de jure Novellar. secus. *Nov. 118. c. 5.*) etiam in feudis. Curt. Sen. *Cons. 66. n. 16.* P. Heig. *2. quæst. 13. n. 40.* Melch. Kling. *Instit. de Tutel. & de leg. agn. tut.* Modestin. Pist. *p. 1. q. 27. per tot.* JCti & Scabini Lips. *in decis. p. 5. q. 23.* Berl. *p. 2. Concl. 12. n. 34.* Rittershus. *ad Novell. p. 8. c. 9. n. 1. & Dd. Comm.* licet dissentiat Schrad. *de feud. part. 10. sect. 19. n. 24. & seqq.* nec nummularii vel argentarii officium exercere. *l. fœminæ. 12. ff. de edend. & ibi* Br. vel alia, quæ virilis sunt officii, regulariter præstare possint, *d. l. 2. de R. J.* cùm non hisce officiis, sed lanificio sint aptæ. Coras. *lib. 2. miscell. c. ult. n. 7.* juxta illud Ovidii 12. *Metamorph. de Cæneo:*

--- --- columque,
I, cape cum calathis, & stamina pollice torque.

4 Et hoc propter imbecillitatem naturalem, imprudentiam & fragile judicium; unde illas fluxæ fidei esse, unà cum juris nostri volumine adserit Aristoteles *9. histor. animal. c. 2. &* Justinian. *in l. 6. C. de recept. arb.* ita notabiliter disponit: *Sancimus, mulieres, suæ pudicitiæ memores, & operum, quæ eis natura permisit, & à quibus eas jussit abstinere &c.* Imò, tàm antiqui quàm moderni humanarum & legalium literarum interpretes, undique id exclamant, ut post Tiraq. *de LL. Connubial. lib. 9. n. 619.* scribunt. Prosp. Farinac. *de Testib. q. 59. n. 4.* & Mascard. *de Probat. concl. 762. n. 3. & seqq.* nullibi tamen eas 5
ipsas à mercaturæ exercitio arceri; sed potiùs illud fœminis permissum esse, me leges & consuetudines modernæ docent. *l. pendiculis 32. §. idem cum quæreretur. 4. de aur. & arg. leg.* his verbis: *cùm testatrix negociatrix fuerit. l. sed etsi quis. 7. §. 1. ff. de Instit. act.* verb. *parvi refert, quis sit Institor, masculus an fœmina. & l. 1. §. 16. ff. de exercit. act. l. 7.* ibi *quæ mercimoniis publicè præfuit. C. de Incest. & inutil. nupt.* Alphons. de Azeved. *lib. 5. Comm. in Hispan. constit. tit. 18. de los cambios y cambiadoros, y corredores de illos, &c.* idquod experientia quotidiana probat, & in specie de fœminis Belgicis attestatur Alb. Gentil. *lib. 2. de nupt. cap. 20.* in tantum, ut mulieri negotianti æquè debeatur Interesse lucri cessantis, & damni emergentis, ut cæteris mercatorib. Rot. Genuens *decis. 28. n. 4.* Hinc mulier, contrahens & exercens mercaturam communem cum 6
marito. *l. si sine voluntate. 5. C. ad SC. Vellej.* si recipit credita negotiationis, vel etiam consentit in obligationem bonorum mariti, non habebit SCti Vellejani beneficium, sed tenetur solvere æs alienum mariti. Sim. Pist. *cons. 3. in 1. qu. n. 9.* & ita passim in Germaniâ receptum esse probat Gail. *2. obs. 90. n. 5.* per pulchras rationes. Quib9 adjunge Anton. de Gamm. *decis. Lusitan. 186. & decis. 188. decis. 200. & 366. per d. l. si sine voluntate. & auth. ad hoc. C. de Latin. libert. toll.* Ex quibus duabus constitutionibus repulsa est mulier Coloniensis, quæ cùm unà cùm marito suo negocia-

gociata fuisset, & se semper Creditoribus obligâsset, maritô facultatibus lapsô, beneficiô SCti Vellejani uti volebat.
7 De jure Saxonico mulieres mercari & negotiari consuetæ, in emendis & vendendis mercibus, etiam sine curatore firmiter contrahunt, seq; obligant, per *text. in novell. Elect. Aug. p.2. Const.15. sub fin.* ubi habetur: Daß den Weibes Personen / so zu handtieren pflegen/ mit Kauffen und Verkauffen in Krähmen und andern dergleichen Wahren/ohne Vormünden beständig und verbindlich zuschliessen und zu handeln hiermit unbenommen seyn soll. Dan. Möller, *in Comment. hujus Constit. n.76.* Quod idem de jure Hamburg. *p.2. tit.8. art.1.* ut nempè sine curatore contrahere &
8 obligari possint. Et hoc sine dubio. Quod in causis mercaturam attingentibus, ut sæpius monitum, non juris solennitas aut subtilitas, sed æqvum & bonum attendi debet; ne impediantur aut fallantur commercia; quod utilitati publicæ adversum foret. Idcircò, sicut minor ex læsione nonrestituitur adversus contractûs, quos gessit ut mercator, si mercaturam publicè exercet; Strach. *de mercat. p.3. n.26.* Campan. *in Statut. Med. c. 416. n.201.* ita nec mulieri, quæ minoribus in Statutis æquiparatur, adversus contractûs succurri debet, si mercatrix est. Unde ad coëmendas merces absque consensu curatorum, pecuniam mutuò accipere, imò & creditoribus suis bona hypothecare optimè possunt, quia mercaturâ concessâ, etiam contractus mutui, & obligatio hypothecæ, sine quibus ea expediri vix potest, concessa videntur. *Dd. per l. cui jurisdictio 2. ff. de*
9 *jurisd.* Prout etiam Lipsenses Anno 1608. ad consultationem G. W. responderunt: Hat M. S. einen eigenen Tuchhandel gehabt / und zu dessen verbesserung etzlich Geld von euch auffgenommen/ und euch alle ihre Güter / mit der Gerichten Gunst / jedoch ohne Einwilligung ihres Kriegischen Vormundes/ zum würcklichem Unterpfand gesetzet / Ob nun wol die andern / Gläubiger die Hypothecam dahero zu nichtes machen wollen / weil ermelte M. S. euch dieselbe ohne ihrem Kriegischen Vormunden verschrieben / dennoch aber / und dieweile sie das Geld zu ihrem Handel auffgenommen/ und ohne Versicherung kein Geld auffbringen können / so ist die Hypotheca vor beständig zu achten / und mögen euch die andern Gläubiger / so hernacher arresta angelegt / nicht vorgezogen werden / Berlich. *p.2. Concl. pract.17. n.92. & seqq.* & Anton. de Gamm. *dd. ll.* qui in praxi admodum utilia de mulierum obligationibus, debitis communibus viri & uxoris, ac eorundem solutione & executione congesserunt, quib. adde Dn. Vicepræsid. Mevium, *affin. meum* 10
plur. honor. part.1. Comm. in jus Lub. lib.1. tit.10. art.1. n.57. & seqq. & tit.7. art.8. ubi hanc movet quæstionem: Numne mulier mercatrix, sine Curatore in judicio subsistat? Seu ut clarius dicam, An ex contractibus, quos ut mercatrix iniit, sine Curatore agat, aut conveniatur? Et ex Chassan. affirmando concludit, mercatrices per Statutum exemtas esse à conditione mulebri. Non enim putandum est, Statutum sine Curatore permittens contractûs mulierum, negare voluisse judicia. An au- 11
tem mulieris actus, si ut mercatrix suis Creditoribus pro mercibus emptis, vel pecuniâ ad emtionem mercium insumptâ, bona quæpiam hypothecæ constituerit, sine Curatore valeat? Negativ. Moller. *ad Constit. Sax. 15. n. 82. probat.* Affirmativam autem cum Dn. Berlich. *vol.2. concl.17. n.94.* veriorem puto, cùm ad commercia tendat ejusmodi contractus, nec impedimenta sint ea, quæ ad finem semel 12
concessum tendunt; ædes autem vendere aut simile ad mercaturam non spectans, sicut ipsi mercantiæ Consules non valent. Strach. *quom. proced. in caus. merc. n.12.* ita & illa negocium agere non potest, per ea quæ *infr. n.21. h. cap.* deduximus, licet in venditione ædium, ex certis rationibus & circumstantiis in Senatu nostro dispensatum meminerim.

Eôdem modô valet etiam Statu- 13
tum vel consuetudo loci particularis,

quòd uxor teneatur pro marito; & quòd simul cum marito debita solvere necesse habeat. Mynſ. *cent. 1. obſ. 29.* Gail. *1. obſ. 36. num. 2. & d. obſ. 90. n. 1.* Coler. *de proc. execut. part. 1.*
14 *cap. 3. n. 39. & in deciſ. Germ. 31.* ubi testatur, talem consuetudinem Coloniæ & Noribergæ vigere. Quâ de re vid. ulterius gloſſ. Lehnrecht / *cap. 31.* Joach. Mynſ. *reſp. 38. n. 3.* Georg. à Rotſchitz *in proceſſ. tit.* Vom Leibgeding. §. Ob aber und was Geſtalt. Statut. Lub. *lib. 1. tit. 5. art. 7. & lib. 3. tit. 1. art. 9. & 10.* Statut. Lunæb. *art. 22.* & ibi Hartvv. à Daſſel *in Comment.* Dan. Moll. *lib. 2. Semeſtr. cap. 41. n. 8.* Andr. Rauchbar. *part. 1. q. 36. n. 12.* & noviſſ. Dn. Mev. *Comm. in jus Lubec. p. 1. tit. 5. art. 7. per tot.*
15 Quibus omnibus pro majori declaratione meritò subjicio verba ordinationis provincialis Hassiacæ *de An. 1497. cap. 5.* §. und ſeind dieſe / quæ ita habent: Die Perſonen / ſo mit einander zu bezahlen ſchuldig / ſeind Gewandſchneider / Krahmer die zu Gewelbe oder Krahm ſitzen / und gemeines Kauffes warten / Wechßler / offene Wirte / die gemeiniglich frembde Leute und Gäſte halten / auch die zu offenen Marckt ſitzen / oder pflegen zu handeln / und ihre Haußfrauen ſo ihre Kauffhantierung und Gewinn ihnen beeden zu Nutz und Nahrung kompt / in ſolchen und dergleichen Fällen iſt einer für das ander Pfandbar / ſo ſpan und irrung der Bezahlung an ihre gemachte Schuld fiele; und ſollen Mann und Weib in gemelter Hantierung gleichen Gewinn nehmen und empfahen /
16 wie oben gemeldet. Ad idem propositum ſpectat etiam Statutum Reipub. Lubec. *lib. 3. tit. 6. art. 21. ibiq.* Dn. Mev.. ubi dicitur, & mercatrix describitur, Eine Kauffrau / waß ſie kauffet / muß ſie zahlen / eine Kauffrau aber iſt / welche auß und einkäufft / offene Laden und Fenſter helt; mit Gewicht / Wage / Maaß und Ellen auß und einwieget und miſſet. Et rursus, *lib. 1. tit. 5. art. 7. sup. alleg.* in verb. Es wehre dann / daß die Frau mitgelobet; welches doch dahin zuverſtehen / wann ſie eine Kauffrau geweſen; & iterùm *lib. 1. tit. 10. art. 1.* in verbis: So mag auch keine Frau höher Bürge werden / ohne Willen der Vormünder / dann vor drittehalb Pfenning / auſſerhalb derer / welche Kauffmanſchafft / Handel und Wandel treiben / was dieſelbe geloben / das müſſen ſie gelten und bezahlen. Quæ autem ſit & dicatur mercatrix, hujusque illustrationem prolixiorem vid. apud Dn. D. Mevium *Comm. ad jus Lub. lib. 1. tit. 5. art. 7. num. 113. & ſeqq. & tit. 10. art. 1. n. 57. cum ſeqq.* Et hæc mulier 17
mercatrix, gaudet insuper de Jure Lubec. majori privilegio & libertate, quàm aliæ. Poteſt enim 1. de rebus & bonis negociatione acquiſitis, teſtamentum condere; quod reliquæ mulieres prohibentur. *lib. 2. t. 1. art. 14.* ibi: Wehre ſie aber eine Kauffrau / und alſo vor dem Raht gezeuget / ſo mag ſie ein Teſtament machen von ihren wolgewonnenen Gute. 2. Quam- 18
vis, in dubio, acquiſita per uxorem conſtante matrimonio, ex bonis viri de jure communi acquiſita præſumantur, Gail. 2. *obſ. 78. num. 9.* Maſcard. de probat. *concl. 30. & 214.* Menoch. *3. præſumt. 51.* Petr. Surd. *de alim. tit. 4. qu. 29.* Decian. *reſp. 47. vol. 2.* Mynſ. *obſ. 92. Cent. 2.* Ceſſat tamen 19
iſta præſumtio, tàm de jure communi, quàm noſtro Statutario, ſi mulier eſt mercatrix, nam iſtô caſu ceſſat turpis lucri ſuſpicio, & ex induſtriâ ſuâ quæſiviſſe præſumitur. Mynſ. *d. l. n. 9.* ubi hoc autoritatibus & præjudiciis Cameralibus roborat. An autem uxor 20
publicè gerens mercantiam (uti loqvuntur Interpretes) eam videatur gerere de voluntate viri, ita, ut ex contractibus per eam initis teneatur? disquirunt Dd. Inter quos affirmativam amplectuntur Barthol. Chaſſan. *in Conſuet. Burgund. Des droicts & apperten: rubr. 4. §. la femme ſoyt, pag. m. 491.* Petr. Foller: *in additam. ad Marant. ſpec. aur. part. 4.*

*dist.9.n.134.per l.Barbarius.ff.de Off.Prat. & l.ejus qui in Provinciam.41.ff. Si cert. pet.& text.in l.1.§.item Prapositio.ff.de Exerc.act.*Cui adde Jo.à Sande.*lib.2.defin.Frisic. tit.4. defin.3. & 4.* item Grot. *1.introd.Jurispr.Batav.c.5.*Quod declarat D. Pirrh. Angel. in Consiliis *tit.de Societ.int.vir.& ux.cap.3.*qui *c.4.* dicit, quod ipsa uxor possit convenire & conveniri, & maritus ejus obligetur ex ea re. Cujus ratio secundùm dictum Pirrhum, quia uxor publica mercatrix, est tanquam procurator cum liberâ. *per d.l.sed etsi quis.7.junct.gl.ff.de Instit.act.* & tunc in hujusmodi contractibus uxor locô Institoris habetur. Joh.Fab.*in §.1.Inst.quod cum eo,qui in al.pot.*Chassan.*d.l.verb.si ille n' est. n.1.& 9. inf.* ubi utilem Institoriam, de in rem verso, aut quod jussu actionem, contra
21 maritum locum habere ait. Quamvis de Jure communi provisum sit, Mulieres nec fidejubere, nec earum bona pro aliis obligari posse, & si forte fidejusserint, obligationem nullius momenti esse, & beneficiô SCti Vellejani infringi posse. *l.1.& t.t. ff. & C. Ad SCt. Vellej.*

Nomothesiâ tamen Lubecensi hæc Regula notoriè limitatur. Si Mulier Mercatrix est, die Kauffmanschafft Handel und Wandel treibet/qualis non tantum pro marito *art.7.tit.5.lib.1.Statut.* & quidem contra dispositionem Juris communis, quô amoris & metus reverentialis causâ Intercessio pro marito nullatenus valet. Castrens.*in auth. Si qua mulier. C. ad SCt. Vellej. n.2.* Salyc. *ibid. n.3.* Cujac. *ad Novel. 134.* Sed etiam pro aliis ex fidejussione ad solvendum efficaciter obligatur, *art.1. tit.lib.1. Stat.* Imprimis si uxor Mercatrix Improlis pro marito intercedat. *d. art.7. tit.5.* quo casu efficaciter etiam exclusô dotis privilegiô, ejusque retentionis beneficiô, in Concursu Creditorum pro marito obligatur. *d. art.7.* nec aut renunciatione aut Curatoris præsentiâ eget, *art.13. tit.6. lib.3.* aut SCto Vellejano adjuvatur talis sponsio. Cùm Mercatura, cui Lubecana Jurisprudentia, ut sæpè in hoc tractatu monitum, consulere studeat, & pro suâ securitate postulasse videatur, ut ei operam navantes fidem limitare non possint. Imò fieri non possit, ut cum iis secura essent Commercia, si competerent beneficia, quæ meritò negantur iis, qui suscipiunt virilia negotia, quorum fide & securitate nititur Respublica, Dn. Mev. *ad hos art.1. & 7.* cui adde Hering. *de fidejuss. cap.7. n.389. cum seqq. & n.410. cum seqq.* An autem, & quare mulie- 22
ribus, seu fœminis, contrahere cambium sit prohibitum; & quid in Repub. Genuensi hoc in punctô obtineat, vid. Sigism. Scacc. Roman. *tract. de Commerc. & Camb. §.1. q.7. p.3. lim. 17. n.7. 15. 25.* Conclusivè tamen no- 23
tandum, quòd omnia illa, quæ hîc de mulieris mercatricis obligatione & fidejussione dicta sunt, non extendantur ultra commercii fines. Extra ea enim, quæ intuitu mercaturæ fiunt, agentes & fidejubentes mulieres æquè beneficio SCti Vellejani frui reor. Semper enim, cùm aliquid de mercatoribus speciale seu singulare disponitur, id intelligi saltem debet de negociis ad mercaturam pertinentibus. Alex. *cons.13. num.3. vol.7.* Marsill. *in l. fin. n.168. ff. de Jurisd. om. jud.* Et nos *infr. suô locô prolixius.* Quare, si mulier, ut merca- 24
trix, de judicio sisti & judicatum solvi pro aliquo intervenerit, non tenebitur; cùm id ad commercia non spectet. Idem judicium est, cùm mercatrix conveniretur ex fidejussione pro conductore fundi, qui nihil ad tabernam pertinebat. De similibus idem judicium esto. Etsi autem in iis, quæ ad negociationem spectant, SCtô Vellejano mulier non juvatur, à cæteris tamen beneficiis, veluti excussionis, cedendarum actionum, &c. non exclusa reperitur. Dn. Mev. *d.art.1.n.80.* In dubio autem, quæ mercatrix est, in causâ ne- 25
gociationis contraxisse, & accepta in mercantiam vertisse præsumitur. Strach. *in tr. quom. in caus. merc. proced. p.1. n.41.* Jason. *in l. admonendi. lect.2. n.132.*

n.132. ff. de jurej. Hartm. Pist. *1.q.14. n. 16.* Campan. *in Stat. Mediol. p. 2. c.416.* Chassan. *in consuet. Burg. rub. 4. §.1. verb. au quel ces pour faict. n.1.* ubi addit rationem, quod limitata causa li-
26 mitatum producat effectum. Neq; verò ad mercaturam illi saltem spectant actûs, quibus aliquid emitur aut venditur, sed etiam sine quibus ad eam pervenire nō licet. Concessô autem consequente, necessariū antecedens quoq; concedi fas est. *l.2. & ibid. Dd. ff. de Jdict.* Unde, si mulier negociatrix, pecuniâ egens, mutuū ab alio sumit, & pro securitate crediti bona sua oppignorat; etsi 27
nec mutuum nec pignus mercaturæ species sit; tamen, quia hæc sine istis contractibus subsistere non valuit, tàm ex mutuo, quàm ex pignore obligatur, quia mercaturæ causâ contraxit, utut non mercata. Ideoque quòd curator vel maritus non consenserit, nullum vitium contractui accedit. vid. Berlich. *p.2. Concl.17. num. 15. & seqq.* Carpz. *Jurispr. for. p. 2. Const.15. def.16. & nos hic supr. n.10. & sequent. plurib.*

Caput XIII.

De
Privilegiis & beneficiis Mercatorum Personalibus. Ubi primò de securitatis præstatione, seu salvo Conductu, vulgò Glaydt & quidem eô, quô tempore Nundinarum fruuntur.

Summaria.

1. Connexio Capitum.
2. Privilegia Mercatorum Personalia consistunt in Securitatis præstatione.
3. Securitas duplex, Generalis & Specialis seu Legalis.
4. Immunitas Mercatorum in quo consistat.
5. Fluminum & viarum publicarum usus mercatoribus sit liber.
6. Mercator ob testimonium dicendum ab itinere destinato non potest detineri.
7. Mercator transiens non potest conveniri.
8. Quæ hujus ratio.
9. Mercatori in via publica damnum passo tenetur Dominus ad refusionem, & num.36.37.
10. Ob quam causam Imp. Fridericus I. Mercatoribus Jus gestandi gladium concesserit.
11. In Portugallia Mercatores licitè portant arma, cæteris prohibita,
12. Lubecenses primò à Regibus Daniæ pro exercendis Commerciis liberum & Securum impetrârunt accessum & recessum.
13. Primus gradus fœderis Hanseatici.
14. Idem liber aditus Hanseaticorum in Sueciam & Norvvegiam concessus & confirmatus.
15. Libertate accedendi & recedendi Hanseatici in Muscovia fruuntur.
16. Jura Singularia quæ Lubecenses in Muscovia obtinuerunt.
17. Securitatis concessio Mercatoribus Germanis à Persarum Rege data.
18. Hanseatici in Hispanicis Regnis maximâ gaudent libertate.
19. Quâ securitate Hanseatici Mercatores in Gallia polleant.
20. Mercatores peregrini pro alienis delictis arresto & repressaliis detineri & pignorari non possunt.
21. Ministri & Subditi pro debitis Dominorum arrestari non possunt.
22. Quali privilegio in Angliâ utuntur Mercatores Hanseatici.
23. Mercatorum Germanorum libertas in Gallia.
24. Securitas à Mercatoribus tempore nundinarum competit.
25. Utilitas publica suadet hanc Nundinarum securitatem.
26. Immunitas Salvi Conductus seu Glaydes.
27. Vocabulum Salvi Conductus ambiguæ significationis. 1. quæ competit ad sui defensionem, Glaydt zum Recht.
28. Salvus Conductus Superioritatis Symbolum.

29. *Electores tenentur Coëlectores conducere ad locum Electionis.*
30. *Salvus Conductus interdum denotat vectigal.*
31. *Salvus Conductus assecuratio mercatoribus ad nundinas euntibus concessa.*
32. *Quô tempore securitas Mercatoribus in nundinis concedatur.*
33. *Superiorum in conservandâ viarum publicarum securitate negligentia.*
34. *Cura securitatis publicæ incumbit cuilibet magistratui regalia habenti.*
35. *Philippi Landgravii Hassiæ aureum dictum de viarum publicarum securitate.*
36. *Electoris Saxoniæ Constitutio de viarum securitate tempore nundinarum.*
37. *Ob securitatem publicam aluntur stipendiarii. vulgò* Einspånnigere. Stallbrůder.
38. *Territorii dominus tenetur ad refusionem damni Mercatoribus in via illati, si à Mercatoribus pensitatio solvatur.*
39. *Mercatores ad solvendum guidagium cogi non possunt.*
40. *De Constitutionibus Imperii damnum in via illatum mercatoribus refunditur.*
41. *Mandata sine Clausula decerni possunt contra eum, qui Salvum Conductum Mercatoribus denegavit. Si denegationem spoliatio secuta.*
42. *Fallit, si Mercator à Regia via deflectat.*
43. *Mercatores in Nundinis ob debita alibi contracta arresto detineri non possunt.*
44. *Electoris Saxoniæ Constitutio de non detinendis Mercatoribus tempore nundinarum.*
45. *Creditor nundinarum tempore Mercatorem debitorem arrestans quomodo mulctetur.*
46. *Quod sententiis Cameralibus firmatur.*
47. *Ministri Mercatorum in nundinis eâdem gaudent libertate.*
48. *Ampliatur & extenditur hæc securitas ad loca intermedia.*
49. *Limitatur 1. hæc securitas in debito jurato.*
50. *Limitatur 2. si in nundinis contractum.*
51. *Limitatur. 3. si nundinarum privilegiis renunciatum.*
52. *Limitatur 4. si signum per campanam datum.*
53. *Limitatur. 5. si Consuetudo in contrarium.*
54. *Francofurtenses ad Mœnum jus arrestandi sibi vendicant in nundinis ex privilegio.*
55. *Mercatores proscripti hoc Securitatis privilegiô non gaudent.*
56. *Privilegia ad delinquentes non pertinent.*
57. *An Mercatores, qui durantibus nundinis fiunt fugitivi, hac fruantur securitate? ubi qui de fuga suspecti dicantur.*
58. *Securitas Mercatorum in recedendo à nundinis.*
59. *An aliàs Salvus Conductus concessus ad eundum, redeundi quoq; facultatem semper contineat? remiss.*
60. *De Salvo Conductu maritimo vulgò* Seepassen/ *remissiv.*
61. *De securitate Mercatorum tempore mortis.*
62. *Peregrinis non competit Testamenti factio activa nec passiva de Jure Civil.*
63. *Peregrinis Mercatoribus Competit Testamenti factio.*
64. *Hæreditas naviculariorum non ad fiscum sed corpus naviculariorum pertinet.*
65. *Si Mercator in terris Barbarorum testamentum condat, quomodo idipsum valeat? remiss.*
66. *De Iniquitate Juris Albinagii vulgò Droict d'Aubaind in Galliâ.*
67. *A jure Albinagii sunt exemti Confœderati.*
68. *Scholastici & Academici.*
69. *Literas naturalitatis adepti.*
70. *Mercatores Extranei ad nundinas proficiscentes imprimis Hanseatici.*

1 VIdimus præcedentibus de subjecto horum privilegiorum, commerciis videlicet & negociatione utriusque sexûs, tàm fœminarum quàm masculorum, eorumque in perfruendis hisce juribus qualitate & capacitate. Sequitur objectum, ipsaque jura singularia, quæ concernunt vel ipsas mercatorum personas primariò, vel eorum res, vel judicia &
2 processus. Privilegia, eorum personas concernentia, consistunt vel in SECURITATIS PRÆSTATIONE vel MUNE-
3 RUM VACATIONE. Illa rursùm vel in universali omnium securitate seu aureâ pace publicâ; de quâ Andr. Gail. & alii; vel particulari & legali; de quâ hîc propriè agimus, & quidem ea, quæ ratione privilegiatæ personarum qualitatis, quatenus videlicet mercatores in vitæ genere ad conservationem humanæ civilisque societatis maximè ne-
4 cessariò degunt, competit. Hæc autem consistit generatim quidem in immunitate à personali offensione, injuriis, rerumque damnis. In specie verò in libero tutôque, mercatoribus legitimâ & *supr. cap.7. n.3.* præmonstratâ qualitate preditis, usu commerciorum. *§.2. inf. Inst. de J. N.G. & C. l.5. ff. de J. & J. l.1. ff. de contrah. emt. & allat. jur. relat. à* P. Gregor. *lib.21. Syntagm. c.1. n.3.* Rosenth. *Syn. feud. c.5. concl.21. lit. C. per text. in l.1. 2. C. de Navicular. lib. 11. ibi: Omni securitate.* Mercatores enim in negociationibus suis congruâ lætari securitate debere; salubriter in Concilio Lateranensi constitutum est. *c. fin. de Treuga & Pace. arg. l.2. §. eadem lege. ff. ad l. Jul. de Annon.* Quô ipsô Conciliô quoque sancitum, ne decipiantur sub fide publicâ, potissimùm cùm commercia sint de jure Gentium. *d. l.5. de J. & J.* Hugo Grot. *de mar. lib. cap.8.* Deinde consistit in 5
libero tutoq; usu viarum publicarum. *l. fluminum. 24. in pr. ff. de damn. infect. l.2. §. viam pub. 21. inf. ff. ne quid in loc. pub. Dd. in l.1. ff. de viâ publ.* M. Anton. Peregrin. *de jure Fisc. T.1. n.22.* Gail.2. *de P.P. 1. n.13.* Sixtin. *de Regal. lib.2. c.2. n.23. & seqq.* quia publicè utile, sine impedimento, metu, & periculo mercatores per itinera commeare; semperque debent ea loca, per quæ vulgò iter faciunt, eandem securitatem habere. *l.1. §.1. & 2. de his qui dej. & effud.* Strach. *in præfat. de assecurat. merc. n.61. circ. fi.* Unde quamvis de Jure Communi quis 6
invitus ad testimonium dicendum cogi. Gail.1. *obs.100. per tot.* & nisi ob absentiam necessariam à testimonio dicendo excusationem impetrare possit. *l.8. ff. de Testib.* Ruland. *de Commiss. p.2. lib.2. c.6. n.21.* Jure tamen Lubecensi ob Commerciorum facilitatem Mercator ob testimonium dicendum à suo itinere detineri non potest, sed jubet potius Statutum differri examen, ex qualibet absentia voluntaria & probabili, quę oritur ex negociatione vel occasione istius conditionis; Justum quippe reputans, officium suum testi mercatori non esse debere damnosum, nec ob alterius commoda detineri, quo minus sua procuret. Ita enim *art. 10. de Testib. tit.7. lib.5. Stat. Lub.* Wann ein Bürger seinen Mitbürgen zum Zeugen vorstellen will / so mag der Zeuge derentwegen seiner Nahrung nachzuziehen nicht uffgehalten werden / sondern hat der Producent denselben in seiner Wiederkunfft gleichwol vorzustellen. Et mercator, transiens per ali- 7
quam provinciam aut Civitatem cum mercibus, non potest ibi conveniri, etiamsi ibi reperiatur cum majori parte facultatum suarum; ratio, quia non

sortitur forum transeundo. Br. *in l. de jure. ff. Ad Municip.* Quod & Constitutiones Imperii & Circulorum volunt, R. A. *de Anno 1548.* §. Ferner. R.A. *de Anno 1555.* §. Nachdem aber. R. A. *de Anno 1566. vers.* Nachdem aber. *p.598.*
8 Denays. *tit. 211. §.3. & aliis.* Cùm enim pro mercibus, quas consequenter boni publici ergò emunt venduntque, investigandis & perquirendis eant & redeant, ubique hoc securè facere permittendi sunt. *d. c. fi.* ibi: *eundo & redeundo securi.* & Pet. Bell. *de re milit. p.9. tit.3. n.12.* quem allegat Georg. Becht. *de secur. & salv. cond. class.*
9 *4. th.241.* quapropter si mercator in territorio cujusdam Domini rapinam passus sit, tenetur ipse Dominus specialiter ad refusionem damni, vel ad exhibendum latronem. Myns. *cent.5. obs.70.* & ita judicatum in causa quâdam contra Episcopum Herbipolensem dicit Andr. Gail. *2. obs.64. n.1. & 2.*
10 Ob hanc causam Imp. Fridericus, *in §. si quis rusticus. 5. de pace ten. 2. feud.26.* mercatoribus jus gestandi gladium (quamvis arma portare regulariter de jure Civili prohibitum sit, *rubr. & l. un. C. ut armor. usus. lib.11.* prout alibi latius deducemus) in itinere concessit. Sic enim ille *d.l. Mercator, negociandi causâ per provinciam transiens, gladium suæ sellæ alliget, vel super vehiculum suum apponat. ut à prædone se defendat.* Par. de put. *de Synd. tom.14. vers. tortura. vers. an in causâ pecuniariâ.* Menoch. *lib.2. arb. jud. quæst. Cas.3444.* Decian. *in prax. crimin. lib.8. c.3.* quos allegat Althus.
11 *lib.1. Dicæol. c.106. n.4. & 5.* Ita Hanseaticis mercatoribus in regno Portugalliæ seu Lusitaniæ concessum, ut illi eorumque famuli & ministri, qui ex iisdem partibus oriuntur, sclopeta & gladios ferre, interdiu noctuque, tàm sine lucernâ, quàm cum eâ, etiam post signum campanâ datum (quod aliis sub vitæ periculo prohibitum) ire & tutò ambulare possint; dummodò ne cui rei illicitæ operam dent; vel in quempiam injuriosi sint. *Privileg. Hispan. Portug. 31. confirm. Anno 1607.*
12 Lubecenses sub initio regiminis Henrici Leonis, invigilando commodis, per dictum Principem apud Woldemarum II. Daniæ Regem obtinuerunt, ut pro exercendis commerciis, illis liber & securus accessus & recessus in regnum Daniæ pateret, qui ipsis etiam pactis posteà confirmatus fuit Anno 1159. Atque iste primus gradus fuit, 13
ex quo posteà fœdus plurium Civitatum eò facilius contrahi potuerit. Joh. Ang. à Werdenh. *p.3. de Rebuspub. Hanseat. cap.12. p.274.* Quale privilegium securitatis eundi & redeundi cum mercibus, & quod per nullum advocatorum & officialium in regnis impediri, occupari, vel quôvis modô molestari debeant, posteà mercatoribus Han- 14
seaticis quoque concessum, & confirmatum à Magno VI. & Haquino VII. Regibus Sueciæ & Norvvegiæ Anno 1319. & sub dato Kallingburg, An. 1376. Sigismundus, liber Baro, in rebus Mu- 15
scoviticis refert; quô tempore Legati Muscoviam proficiscuntur; omnes undecunque mercatores in eorum fidem & protectionem susceptos, Muscoviâ liberè & sine portoriis aliisque impedimentis, ire posse & consuevisse. P. Gregor. Tholos. *lib.4. de Repub. cap.7.* Hanc securitatem sub tuto accessu, commoratione & recessu in Muscoviâ seu Russiâ negociandi, Reipub. Lubecensis mercatores, additis 16
aliis quoque immunitatibus & privilegiis, largiter adepti sunt, à Magno Muscoviæ Duce Boris Federovvitz Anno 1603. mens. Junio, vid. Muscowitischer Privilegien Brieff *Boris Federowiz sub lit. G.* Eandem libertatem Schah- 17
Abas Sophi, Magnus Persarum Rex, universis Germaniæ mercatoribus per Legatum Antonium Schirle, Anglum, missum ad Rudolf. II. Anno 1600. obtulit; quæque gratô animô ab Imperatore accepta fuit. Hæc eun- 18
di & redeundi cum mercibus libertas, Hanseaticis quoque in Hispaniâ privilegiô concessa est, ita, ut in viis vel diversoriis illi & ipsorum naves & bona arrestis detineri, multò minus ullis repressaliis prægravari, nisi justissimam ob causam, haud possint. *privileg.42.*

De causis autem repressaliarum navium vid. Loccen. *in jur. mar. lib. 3. c. 4. per tot.* Similiter ut in Lusitaniæ & Castiliæ regnis, securè & tutò absque salvo conductu speciali, cum mercibus intrare & commorari possint, *art. 2. privil. Portug. & 1. Castil.* imò, ut merces & naves eorum ab omni visitatione, militum & ministrorum importunâ

19 sint immunes & liberæ. In Galliâ mercatores extranei non solùm à Repressaliis (de quarum notatione & jure vid. Loccen. *d. l. 3. c. 4. §. 1. & seqq.*) quæ ibi nominantur *Droict de Marque*; sed & ab omni molestiâ, tàm in itinere, quàm certo quodam loco degentes, sunt immunes; idque sub fide publica, inquit Mr le Bret *de la souuerain. du Roy, liv. 2. chap. 14.* Alber. Gentil. 2. *de jure bell. cap. 22. p. m. 432.* Hinc Joh. Papon. *lib. 6. tit. 1. Arrest. 6. C'est un poinct principal de la Police d'une province, d'Empecher que les marchands, qui amenet vivres & autres necessaires, ne soyent molestez, & de leur tenir la main contre*

20 *tous.* Nam & de jure Civili mercatoribus peregrinis pro alienis debitis vel delictis jure repressaliarum, nisi fortè in casu denegatæ justitiæ, pignorari haud posse obtinet, *l. 3. C. de O. & A. l. 3. inf. C. ne ux. pro mar. l. un. C. ut null. ex vic. lib. 11. l. 12. & fin. C. de omni agr. desert. eod. lib. 11. Nov. 52. c. 1. Nov. 134. c. 4. & 7.* Joh. Jacob. à Canib. & Laudens. *de Repress.* Claud. Cotiræ. *lib. 3. de jur. & privil. mil. c. 22.* Bodin. *1. de Rep. c. 6. n. 64. & c. 10. n. 172.* Heig. *1. q. 12. per tot.* Ruland. de Commiss. *p. 1. lib. 8. cap. 9.* Mindan. *lib. 1. c. 48. & 49.* Guid. Pap. *decis. 32.* Mynf. *Cent. 6. obs. 1.* Gail. *de pignor. obs. 2.* Cothm. *vol. 1. Cons. 33. n. 158.* His adde Joh. Köppen. *decis. 41.* & novissimè H. Grot. *lib. 3. de J. B. & P. cap. 2.*

21 *n. 7.* Unde nec ministros, subditos aut cives pro debitis dominorum posse arrestari, multò minus ob privatorum civium delicta rempub. luere, do-

22 cet Loccen. *d. l. 3. c. 4. §. 6. 7. 8. & 9.* Hinc inter privilegia, mercatoribus Hansæ à Regibus Angliæ data, hoc fuit, Mercatorem, qui deliquisset, puniendum; nec cæteros innocentes, propter aliena debita plectendos, prout infr. *libr. 4. c. 3. n. 18. & seqq. plurib.* Quapropter 23

cùm ante Centum & quod excurrit, annos, de Germanorum in Galliâ persecutionibus, & illatis ob religionem molestiis & afflictionibus, rumor sparsus esset; Civitates quædam Imperiales, solenni legatione hâc de causâ coràm Francisco I. Rege graviter conquestæ sunt; qui exemplô iis rumorem hunc falsò de se suisq; per Germaniam sparsum, nec extraneos ullam querulandi causam, ipsis id attestantibus mercatoribus, habere demonstravit. Rem ita recitat Mr de Bellay *en ses memoires l'An 1536. Le Roy Francois estant à Lyon, le viendrent trouuer les Ambassadeurs des Villes Imperiales d'Allemaigne, ayants charge de faire plaincte à sa Majesté, de ce qu'en France on faisoit prisonniers les Allemands pour la Religion, & qu'on les troubloit en leur commerce & traffies. Sur ce le Roy qui recogneut bien que c'estoit un artifice des partisans de l'Empereur, prit la peine de promener luy mesme ces Ambassadeurs par Lyon, & leur faire voire les boutiques des marchands Alemands ouuerts & eux y trafficants en toute liberté. Et pour les contenter, fit convoquer tous les marchands Alemands, qui lors estoyent à Lyon en son hostel, & la en presence des dicts Ambassadeurs, il s'enquit d'eux s'il leur avoit este fait aucun mauuais traictement en France, ou trouble au faict de leur Commerce, sub pretexte de la Religion. Les dicts marchands, tous d'une voix respondirent, que non: & remercierent le Roy pour le favorable traictement en France &c. Ce que puis ces Ambassadeurs: aux quels le Roy fit tres bonne chere, rapporterent leurs Signeurs.*

Imprimis autem hæc securitas vigere 24 debet tempore Nundinarum solennium, Principis summi privilegiô munitarum, *l. unic. C. de nundin.* cujus L. enodationem vid. *in d. tr.* Fritzsch. *de jur. nundin. cap. 7. per tot.* vid. Carpz. Jurispr. *for. p. 1. Const. 30. defin. 23.* quô nimirùm & ipsis mercatoribus eorumq; mercibus tutus sit accessus, commoratio, & recessus. *c. 2. de Treug. & Pac.*

& ibi *Panorm. Bella.5. contr.3. c.15.* quem allegat Alber. Gentil. *d. cap.22. p.431.* vid. Ahasv. Fritzsch. *nup. tractat. de jur. Nund. cap.6. per tot.*

25 Finis quippe præcipuus Nundinarum privilegiatarum est utilitas societatis humanæ; cui facilius consulitur datâ immunitate datâque securitate, & sub tutelâ publicâ extraneis mercatoribus receptis, qui alioquin sibi metuentes non vellent sua nobis communicare. Paul. Christinæ. *Vol.3. decis. Cur. Belg. tit. de Nund. decis. 99. n.16.* Unde laudabili more receptum videmus, mercatoribus à Principe territorij concedi sal-
26 vum conductum, vulgò das Glayd / per quem securè transeunt territorium illius Principis, qui hoc superio-
27 ritatis jure pollet. Est autem vocabulum salvi conductûs ambiguæ significationis. Primò enim significat salvum conductum, qui homicidis, Decoctorib. *vid. infr. lib.4. cap.9. n.36. & seqq.* vel aliis conceditur, ut defensionem suam aut innocentiam assertam deducere & probare possint. de quo Wehner. *verb.* sicher Glayd zum Recht. Domin. Arumæ. *discurs.1. ad A. B. thes.17. cum seqq.* & plenè Joh. Sibrant. *de jure Lub. Sect. 24. in enodat. artic. 11.*
28 *tit.1. lib. 1. Stat. Lubec.* Secundò sumitur pro superioritatis symbolo, cùm Principes per territorium alterius transeundo & pernoctando conducuntur.
29 Sic Electores tenentur conducere Coelectores ad locum electionis, secundùm dispositionem *A. B. tit. 1. in pr. & ibi* Arumæ *disc.1. vid.* Sixtin. *lib.2. de re-*
30 *galib. c.2.* Tertiò denotat vectigal mercium & gabellam rerum minutarum, putò animalium, klein und Marckt-glayd / Baldus capitationem nominat, quæ pro quolibet capite bestiarum ex-
31 solvitur. *l.8. n.1. C. de SS. Eccles.* Quartò, & quidem hôc locô, sumitur pro assecuratione, à Principe concessâ mercatoribus cùm ad nundinas eunt, nomina sua profitendo, & guidagium vulgò das Glaydgeld / solvendo. Cujus conductores dicuntur Convoyen à Gall. Convoyer, quod idem est, ac
32 Glayten / Mitgehen. Et conceditur hæc securitatis immunitas solis mercatoribus, non aliis Civibus & opificib. Fritzsch *de Nund. c.7. n.11.* vel ante nûdinas in viâ publicâ, vel in ipsis nundinis, earumque tempore & locô; vel denique post completas nundinas. Quoad 33
primum. Quamvis hisce conclamatis temporibus in conservandis securitatibus viarum maxima in dominis territoriorum animadvertatur negligentia, adeò ut in desuetudinem quasi abierit, curam viarum agere. Joh. Köppen. *decis.37.* Certi tamen juris est, in- 34
cumbere unicuique magistratui, qui viam publicam concessione, præscriptione, vel consvetudine legitimâ habet, ut curet ea, quæ ad securitatem hujusmodi viæ spectant, quò videlicet à malis hominibus purgetur, & ne à latronibus, plagiariis, prædonibus & furibus infestetur. *l. 1. §. summa ff. de his qui effud. l.3. inf. l. congruit. ff. de offic. Præsid. cum aliis supr. alleg. legib.* Atq; hoc 35
ipsum, ut & probam monetam, ac observationem fidei datæ, tanti fecit Philippus Hassiæ Princeps laudatissimus, ut dicere solitus sit: Man sol einen Fürsten kennen bey reiner Strassen / guter Müntze / und haltung beschehener Zusage / Quæ autem sit Via publica, & alia circa hanc materiam, vid. ap. Lud. Horneck. *de jur. postar. cap. 18. theorem. 13. & nos. infr. cap.17. n.32. huj. lib.* Et sanè, ut hæc securitas quàm strictissimè & præ cæteris omnibus, mercatoribus ad nundinas proficiscentibus servetur, publica, uti diximus, svadet commerciorum necessitas & utilitas, Sixtin. *d. l. de regalib. lib.2. Cap.2. n.38.* Hinc Constitut. 36
Elect. Augusti de Anno 1571. Die Plackerey belangend / §. Mehr haben wir / ita cautum: Mehr haben Wir / vieler Ursachen halber bedacht / und befehlen demnach ernstlich / daß die Händeler / so sich ehrlicher Nahrung und Gewerb halben auff oben benandte Messen und Jahrmärckte verreisen wollen / einen gewissen Tag auff unsere Gräntzen zugleich ankommen / und alda mit dem Glayd / das darzu angeschafft / fortziehen sollen etc. Hinc multis in locis aluntur stipendia- 37
rij, vulgò Außreuter / Stallbrüder / Einspänniger /

spänniger/ ad hoc deputati, ut viarum curam habeant, **und das Glayd bereiten müssen.** Joh. Köppen. *d. decis. 37. n. 2.* quò mercatores tempore nundinarum eò tutius ire & redire possint. **Derowegen wann das Glayd genommen/ und in des Glaidsherrn Land etwas verlohren/oder den Glaydsleuten abgenommen wird/ muß er/ der Glaidsherr solches wieder erstatten; Darumb werden die Kauffleute in Messen mit lebendigem Glayd / durch die Gleidsleute begleitet.** Matth. Wehner. in *obs.* verb. **Glayd.** Sixtin. *d. c. 2. n. 35.* Adam Keller. *de offic. Jur. pol. lib. 2.*
38 *cap. 12.* præsertim, si, ut hodiè communiter fieri consuevit, à mercatoribus pensitatio aliqua sumatur, ut prolixè ostendunt Germaniæ JCti. Zas. *cons. 14. n. 8. & seqq. lib. 1.* Gail. 2. *obs. 64.* Myns. *obs. 70. cent. 5. & alii relati à* Sixtin. *d. n. 35.* & Koepp. *d. l.* Quibus adde elegantissimum consilium Hieron. Pansemanni *de Immunitatibus, Salvo conductu & Praeminentiis Mercatorum q. 1.*
39 *per tot.* (quamvis mercatores ad solvendum guidagium, adeoque redimendum salvum conductum propriè cogi non possint, Georg. Becht. *in fin.*
40 *tract. de Salv. cond.*) Quibus accedit, quòd etiam Constitutione Imperii *de Anno 1559.* **Damit dann die Obrigkeiten** &c. expressè cautum sit, damnum ab illis, qui salvum conductum mercatoribus dederunt, refundi debere. Con-
41 cordat Jus Sax. *lib. 2. art. 27.* Adeò verò certum est, Jus salvi conductûs habentes ad securitatem præstandam teneri, ut, etsi salvus conductus petenti mercatori denegetur, & is posteà in viâ publicâ spolietur, mandata sine clausulâ decerni possint contra eum, qui salvum conductum denegavit. Ord. Cam. *part. 2. tit. 23.* & P. Frid. Mindan. *de Mandat. lib. 2. cap. 57. n. 2.* ubi præjudicium Camerale affert. Atque ita ejusmodi mandatum decretum est ad Instantiam Civitatis Francofurtensis, contrà Ducem Wirtembergensem, quô Duci mandatum fuit, ut secundùm petitionem restitueret mercatoribus spoliatis merces ablatas, & imposterum, tempore nundinarum Francofurtensium salvum conductum petentibus mercatoribus, ut in Imperio usitatum est, concederet. Hujus mandati meminit Rosacorb. *Practic. obs. cap. 18. n. 3.* Similiter, ut à recentioribus ad antiqua perveniamus, olìm circa annum 1184. Philippus ArchiEpiscopus Coloniensis, mercatorum Augustanorum per fines suos transeuntium bona ablata, ab Henrico VI. Imp. restituere jussus est. Arnold. Lasten. *Chron. Slavorum lib. 3. c. 11.* Cæterùm de pœna fractæ securitatis **des Glaydbruchs.** vid. apud. Mynsing. *dec. 6.* Klock. *tom. 3. cons. 135. n. 200. & seqq.* Observandum 42
autem hîc erit mercatori, qui hoc beneficiô uti frui cupit, ut viâ regiâ solitâ incedat, nec ab eâ deflectat. Gail. 2. *obs. 64.* Coler. *decis. 159.* Myns. 5. *obs. 70. & 71.* His enim mercatoribus damnum quod passi sunt, sicuti aliis, non resarcitur. Br. *in d. l. 1. §. summa. ff. de his qui dej. vel effud.* Gail. *d. l. n. 11.* Sixtin. *d. l. n. 40.* Joh. Koppen. *d. decis. 37. n. 12.* cum ibi citatis Dd. Deinde Mercato- 43
rum in ipsis nundinis earumque loco degentium securitas, præter Immunitatem à Pedagiis & vectigalibus, *de quib. infr. lib. 2. c. 3. n. 5. & 6. huj. tr.* consistit in eo, ut pro debitis alibi contractis, eô tempore arrestari, aut merces eorum à nundinarum loci civibus sub quocunque privati debiti prætextu, sequestrari non possint, per eleg. *d. l. un. C. de Nund.* & Ang. *in l. heres. §. 1. in f. ff. de judic.* Felin. *in c. dilectus filius. n. 26. de Rescript.* Marant. *in spec. aur. part. 4. dist. 9. n. 82. cum seqq.* Wesembec. *π. de Nund.* His adde Bertachin. *de gabell. p. 8. memb. 2. n. 19.* Jo. Jac. *de Canib. & Laud. Repress. p. 1. vers. 44. vers. fallit. 28.* Rhen. Choppin. *de Doman. lib. 1. tit. 11. n. 24. & lib. 3. tit. 25. c. 3. n. 6.* Vincent. Caroc. *in tr. de re furt. pen. q. 27. n. 2. & seqq.* Joh. Samson. *ad Consuet. Turon. tit. 5. art. 1. gl. 3.* Nicol. Everh. *cons. 21. vol. 1.* Camil. Borell. *de Reg. Cathol. præst. c. 36. n. 35. & seqq.* Ita & in Camerâ judicatum 19. Augusti An. 1528. Concordat Jus Sax. Constitutione Electorali *part. 1.* ibi: **Wir wollen aber** 44
sonderlich / daß in allen Fällen innerhalb der

der offenen Märckte der Handel und Werbung halben/ die Freyheit gehalten/ kein Arrest stat haben / auch bürgerliche Sachen und Obligationen wegen / niemand angehalten werde. Matth. Berlich. p.1. Concl. 77. Dan. Moll. Semestr. 12. Rutg. Ruland. de Commiss. p.2. lib.4. c.6. n.21. Petr. Peck. de jur. sist. c.10. n.30. Spilker. Synops. process. propos. 29. 30. & novissimè B. Carpzov. Jurispr. Rom. Sax. p.1. Const.30. def.24. ubi solis mercatoribus indultum esse hoc privilegium ab Elect. Sax. non etiam aliis civibus, qui mercatores non sunt, docet. Consonat huic Rescriptum Electoris Saxoniæ Joh. Georgii. p. m. ad Senat. Lipsensem emiss. sub dato. 25. Jul. Anno 1621. verb. Ingleichen wann wegen anlegung der Arreste verordnet/ unter ihnen den Handelsleuten allein stat haben soll. Et paulò post. Zwischen den Märckte aber unter den Kauff- und Handelsleuten selbsten / wie auch sonsten außerhalb der Kauffmanshandlung zwischē andern Parteyen in gemein es bey unsern Lands Constitutionen, üblichen Rechtē/ Arresten und Processen allerdings verbleiben soll. Securitas enim illa data est à Lege, idque ratione à gloss. ad d. l. 1. C. de Nund. traditâ; quandoquidem tales mercatorum nundinæ impinguant locum, in quo celebrantur; eique quàm plurima commoda afferunt, attestante Paul. Christinæ. d. de-
45 cis. 99. Cur. Belg. n. 4. Et notandum
hîc, quòd Creditor, qui ita in Nundinis, mercatoris alicujus bona vel personam frivolè arrestari curat, non solùm injuriarum conveniri possit. l.31. §. fin. ff. de reb. auth. jud. possid. l.15. §.31. ff. de Injur. Guid. Pap. (ubi ita in Curiâ Parlamenti Delphinalis in Galliâ judicatum fuisse refert) decis. 324. Peck. de jur. sist. c.18. n.3. & seq. sed etiam debitori ad refusionem sumtuum, damnorum & interesse, non modò damni accepti, verùm etiam lucri cessantis. Dn. Mevius. de Arrest. cap.23. n.11. & Dn. Peck. d.l. n.4. teneatur. Frid. à Tautenb. L. B.
46 (ubi Senatum Coloniensem cuidam
Petro Quinting. in Camerâ Imperiali, propter incarcerationis injuriam, tempore nundinarum factam, in 900. aureos condemnatum fuisse testatur) in suo viridario conclus. 98. quem refert & sequitur Mynsing. 5. obs. 69. in fin. Coler. (ubi ita in causa cujusdam mercatoris Antvverpiensis Anno 1578. practicatum refert) de Process. exec. p.2. c.3. n.39. Et Carpz. in jurispr. for. Const. 30. defin.
12. ubi hunc favorem nundinarum so- 47
lennium extendit etiam ad ministros
mercatorum. Quæ immunitas non 48
tantùm in ipsis nundinis obtinet, sed & intelligendum venit etiam de illis locis, sine quibus mercatores ad nundinas venire non possunt, prout Nicol. Everh. Præses Cons. 21. decidit; quod duobus exemplis illustrat Christinæ.
d. decis. 99. n. 8. Restringunt autem 49
hanc mercatorum securitatem Doctores I. Si debitum fuerit juratum. Peck. d. l. de jur. sist. c.10. n.3. Pacian. cons. 64. n.16. & seqq. Christinæ. decis. 99. n.7. ubi ita in Senatu Neapolit. conclusum & judicatum fuisse refert. Matth. Afflict. decis. 5. incipit Dominus Rex. His add. Fritzsch. de Jure Nund. c 7. n.40. & seqq. qui dissentire videtur.
2. Si in ipsis nundinis fuerit contra- 50
ctum, Peck. ibid. c.4. n.6. & Christinæ. d. decis. 99. n.10. præalleg. per Bald. Salicet. & Fulgos. ad d. l.1. C. de nund. Joan. Papon. ad consuet. Borbon. tit. des Executions. §.133. Petr. Rat. ad consuet. Pictav. art. 63. tit. de la distinction des Jurisdictions. & plenè Dn. Ahasv. Fritzsch. in tract. suo noviss. de Jur.
Nund. cap. 7. n.21. & seqq. 3. Si quis 51
nundinarum favori renunciârit. Jo. Parlador. lib.2. rer. quotid. c. fi. p.5. §.4.
n.13. Fritzsch. d.c.7. n.63. & seqq. 4. Si fi- 52
nitarum ut inceptarum nundinarum signum per campanam publicè detur. Matth. Coler. d.p.2. c.3. process. execut. n.156. Dan. Möll. lib.1. Semestr. quæst. c.12. Bocer. de Regal. c.2. n.239. Carpzov. de Regal. th. 40. & Jurispr. Rom. Sax. for. p.1. Const. 30. def. 28. Fritzsch. d.l.
n.68. & seqq. 5. Si consuetudine, aut 53
privilegiô contrarium obtineat. Sic Francofurtenses vi privilegiorum, etiam in nundinis, tàm ex consuetudine
inveteratâ, quàm Friderici III. indultu, 54
jus

jus arreſtandi ſibi vindicant; quod diſputatum in cauſâ Oppenheim & conſortum. Caſp. Klock. *de Contrib. & Collect. d.c.3.n.83.* 6. Exules & proſcri-
55 pti mercatores, vel qui crimen aliquod contraxerunt, hâc immunitate & ſecuritate nundinarum non gaudent; etiamſi injuſtè proſcripti eſſent, donec proſcriptio illa declaretur injuſtè facta. Bl. *ad l. primò. verſ. ſed nunquid Banniti.* & Peck. *præcisè d. l. c.10. n.7.* Ahasv. Fritz. *d. c.7. n.74. & ſeqq.* nulla enim ſecuritas intelligitur iis data. Bald. *in l.*
56 *relegati. ff. de pœn.* Quod autem hæc ſecuritas *leg. un. C. de Nund.* non procedat in maleficiis, generale eſt; quia privilegia nunquam ſunt ejus naturæ, ut extendantur ad ſceleratos aut maleficos, per ea quæ inferius *lib. 4. cap.3. hujus tract.* luculentius deducemus.
57 Sed quid juris, ſi mercatores, durantibus nundinis fiant fugitivi, aut de fugâ ſuſpecti? Carpz. *d. Conſt.30. def.25. n.4.* illis vigore d. Conſtitutionis Electoralis hanc ſecuritatem non denegat; quod tamen ex circumſtantiis cum grano ſalis intelligendum arbitror. vid. Fritzſch. *d. c.7. n.30.* Quis verò & quomodo de fuga ſuſpectus cenſeri debeat mercator, arbitrio judicis committendum. Joh. Köpp. *deciſ.29. n.10.* illum ſic deſcribit: qui non poſſidet immobilia, & ſæpius interpellatus non ſolvit, frequenter luſit, ſumptuosè vixit, ſua conſumpſit & dilapidavit, & de quo fama eſt, quod plus debeat, quàm in bonis habet, & fugam machina-
58 tur. Tertiò deniq; non ſolùm in accedendo nundinas & commorando, conveniri aut moleſtari non poſſunt mercatores, ſed nec in recedendo à mercatu. Bart. *in d. l.1. C. de Nund. & ad l.1. ff. ad l. Jul. Maj.* Chriſtinæ. *d. deciſ. 99. n.5.* nam non venit ſecurè, qui non poteſt ſecurè recedere. Br. *in l. relegati.* Et, ſicut in confeſſo eſt, ſecundùm Peck. *de jur. ſiſt. c.10. n.3.* tempore nundinarum, res & perſonas alicujus mercatoris ſiſti aut arreſtari non poſſe. *d. l.1. de Nund.* & ſecundùm Franc. Magon. *ad Conſuet. Antegav. tit. Des ſigneurs Barons. art.49.* ſic nec in receſſu.

Paul. Chriſtinæ. *d. deciſ.99.* Unde *prædict. Conſtitut. Elect. Auguſti de An.1571.* habetur: Würde auch auſſerhalb der Märckte von Kauff-oder Fuhrleuten zu Roß und Fuß umb lebendig Glayd angesonnen/ soll ihnen daſſelbe zu jeder Zeit auch vergönnet und mit getheilet werden.
An autem ſalvus conductus, conceſ- 59
ſus ad eundum, redeundi quoque facultatem ſemper contineat? Vid. ap. Dom. Arum. *diſcurſ.1. ad A. B. theſ.20.* An & quibus Decoctoribus Salvi conductus beneficium concedendum. *vid. nos infr. lib.4. c.9. n.36. & ſeqq.* De 60
Salvo Conductu maritimo, Item Seepäſſen eorumque effectu, & magiſtratûs circa hæc officio vid. Fr. Stypman. *de Jur. marit. p.5. c.1. n.12. cum ſeqq.* Huc ultimò locô referri poteſt 61
ſecuritas, quâ mercatores peregrini, eorumque bona in ipsâ etiam morte fruuntur. *Auth. omnes peregrini. C. Commun. de ſucceſ.* Quamvis enim ſucceſſio dicatur eſſe Juris Civilis. *§. fi. Inſt. de uſu & hab. l.1. & 3 ff. de hered. petit.* ſive ex teſtamento deferatur. *d. l.1.* Br. *in l.5. ff. de J. & J.* Vaſq. *lib.1. de ſucceſſ. creat. §.1. n.1.* & alii. cujus factio regulariter neque activa peregrinis eſt. *l.1. in pr. ibi:* 62
Qui cives Romani. ff. ad L. Falcid. neq; paſſiva. *l.1. §.2. ff. de legat.3.* ſive ab inteſtato obveniat. *§.1. Inſtit. de hered. quæ ab inteſt.* quæ & inde quòd lege, h.e. jure Civili immediatè defertur, legitima dicitur. *l.8. de hered. pet. l.17. §.1. l.77. ff. de acq. hered.* Goedd. *ad l.130. n.2. de V. S.* Sciendum tamen eſt, 63
mercatoribus peregrinantibus & extraneis quidem teſtamenti factionem non eſſe ut Civibus Rom.; eſſe verò ut peregrinis. Ulpian. *Fragm. tit.20. §.14.* & inteſtatorum hereditatem jure naturæ ad liberos eorum & proximos agnatos devolvi. *l. ſcripto.7. §.1. ff. ſi tab. teſt. null. exſt. l. ult. C. quor. bonor.* Juri itaq; congruum, quòd peregrinorum mercatorum bona, & ultimâ voluntate, quibus illi voluerint. *l.28. §.3. C. de Epiſc. & Cler.* & ab inteſtato heredibus deferantur. *d. Auth. omnes peregrini. C. comm. de ſucceſſ. huic. add. l.1. C. de hered. Decur. & navic.* Si autem navicula- 64
rius

rius seu mercator navigans in exoticis oris sine testamento & liberis vel successoribus defunctus sit, hereditas ejus, jure Rom. non ad fiscum, sed ad corpus naviculariorum, ex quo fatali sorte subtractus est, jure singulari defertur *l.1. C. de hered. decur.* Non obstante prædictis ullô statutô, consuetudine cujusque loci aut privilegiô. *d. auth. omnes. desumta ex Constit. Friderici Imp. de Stat. & Consuet. §.10.* de cujus clausulæ derogatoriæ, cassatoriæ seu irritantis effectu consulendi Dd. relati per
65 Gail. *lib.1. obs.18. n.2.* Si mercator, in terrâ Barbarorum, testamentum sine solennitatibus condidit, an & quomodo idipsum valeat, vid. ap. Dd. relatos à Ben. Strach. *tr. de navigat. n. fi.* & Paul. Castrens. *l. qui à Latronib. ff. de Testam.* Bl. *cons. 265. vol.4.* vid. & Dn. Mev. *ad artic. fin. lib.2. tit.1. Stat. Lub.*
66 Quibus ita stantibus, consequitur, Jus Albinagii, in Galliâ introductum, quod sua lingua *le Droict d'Aubaine,* vocant, quô peregrinorum illîc decedentium bona fisco regio cedunt, dum nullus forensium morti vicinus testando quicquam de iis disponere possit. Relati à Covarruviâ *c. peccatum. p.3. relect. §.1. n.4. in fi.* & præter illos Papon. Chassan. Choppin. locis citatis ab Arnis. *lib.3. de jur. Maj. c.6. n.20.* plenè Bodin. *lib.1. de Repub. cap.6. n.62. & seqq. alleg.* à Dauth. *tr. method. de testam. n.69.* non immeritò iniqvum judicari; quò fit, ut iidem Galli id quoque restringant, ut locum non ha-
67 beat, 1. in bonis confœderatorum & sociorum. Gothofr. *ad d. l.7. verbo do-*
68 *minium. ff. de Captiv.* 2. Scholasticorum & præsertim Germanorum, in Aurelianensi & Bituricensi Academiâ studiis invigilantium. post Rebuff. Papon. & Gothofr. *in Auth. omnes peregrini.* Mr le Bret. *de la Souuer. du Roy*
69 *liv.2. chap. 8.* 3. Litteras naturalitatis consecutorum ex Papon. Gothofr. *ad l.11. C. de Episc. & Cler. & in l. un. C. non licer. habitat. metrocon. loc. sua ad extran. transf. lib.11.* 4. aut alterutrô parente Gallô natorum ex Papon. ibid. Gothofr. *ad Ulpian. Fragm. T.5. §.8.*
5. Mercatorum extraneorum ad nundinas proficiscentium, & inter hos imprimis Hanseaticorum; qui ab hujus legis fundamentalis rigore sunt exemti, dum de bonis secum absportatis & acquisitis tàm in ultimâ voluntate, quàm inter vivos, sine ullius fisci regii prætensione, liberè & securè disponere possint. Mr le Bret. *de la Souuer. du Roy. liv.2. chap.8.* idque ex concessione 71 Ludovici XI. & confirmatione Caroli VIII. aliorumque Galliæ Regum, Rhenat. Coppin. *de doman. Franc. lib.1. tit. 11. n.22.* Joh. Bodin. *lib.1. de Repub. Cap. 6. p.99.* vid. privileg. *Gall-Hanseat. in fin. annexum.* Simili fruuntur securita- 72
te & privilegiô mercatores Hanseatici in regnis Hispanicis. Inibi enim autoritate Regiâ approbatum & indultum est, si quando contingat, aliquem ex ipsis in Regnis Hispanicis, vel dum ad ea contendit, in ipso mari ex hâc vitâ decedere, & bona in regnum perveni- re, ut bona istiusmodi à judice suo & Consule, duobusque nationis ejusdem senioribus asservanda committantur, & ab iisdem heredibus bonâ fide, sine ullo onere & tergiversatione restituantur. *art 34.* impetrati *privil. Hispan. de Anno 1607.* Huc spectat Sta- 73
tutum Recessûs Hanseatici de Anno 1434. quando mercator Hanseaticus moritur in civitate aliquâ Hansæ, ubi domicilium non habuerit, Senatus loci poterit bona relicta tàmdiu adservare, donec heres ejus adveniat, ubi portionem bonorum sibi talem vindicabit, velut extraneus pensare solet: Ita tamen, ut Statutorum ratio & jura observentur. Dn. Angel. à Werdenhag. *part.4. Rerumpub. Hanseat. cap.11.*

Eôdem jure Mercatores Angli in 74
Aquitaniâ fruuntur; Artesii verò, Hannones, Turnesii, Cameracenses in eôdem jure sunt in Galliâ, quô Cives, quantum attinet ad jura successionis. Idque Principum & Regum Galliæ *edicta Anno 1406. & 1462. 1497. & 1549.* resque judicatæ, sæpius comprobârunt; iis tamen conditionibus, ut idem Gallis liceat, Jo. Bodin. *d. l.1. de Repub. cap.6. p.99.* Beneficium tamen,

men, mercatoribus illis tributum, non pertinet ad mercatores peregrinos, qui jura Civium adipiscuntur, ut Senatus Regius decrevit Anno 1569.
75 Bodin. *d. l.* Ex his verò tot ac tantis Regum Galliæ in peregrinos mercatores beneficiis, nullum in Græciâ, nullum in Asia, nullum in Africâ Gallici mercatores impetrare potuerunt. Nam ætate avorum nostrorum Crozilus Turonensis, qui mercaturam quęstuosissimam antea fecerat, cũ moriens ducenta ferè aureorũ millia reliquisset, nihil ad proximos pervenit; sed omnia Turcarum Princeps Abrahamo Præfecto prætorii dono dedit. Bodin. *d. c. 6.* ubi quomodo hic rigor moderno tempore in hisce regionibus sit moderatus. Cætera ad donationes mortis causâ, testamenta, legata 76
& successiones nauticas spectantia jura singularia vid. ap. Jo. Loccen. *de jur. marit. lib. 3. c. 1. per tot.*

Caput XIV.

De Aliis quibusdam securitatis Legalis speciebus; videlicet Cessione bonorum & Induciis Moratoriis.

Summaria.

1. *Beneficium Cessionis bonorum locô securitatis legalis Mercatorib. datum.*
2. *Beneficium Cessionis locum habet & tunc, si Statutum capturam ordinet.*
3. *Pactiones Obstagiorum recessibus Imp. prohibitæ.*
4. *Ampliatio hujus beneficii, & quomodo Statutum Lubec. cessionem prohibens intelligendum, quæq; hujus Juris ratio.*
5. *Substantialia hujus beneficii.*
6. *Ad fruendam cessionem bon. requiritur, ut debitum sit liquidum.*
7. *Modi ex quibus debitum liquidum apparet.*
8. *In omni debito liquido requiruntur nomina contrahentium, vid. Creditoris & debitoris.*
9. *Debiti quantitas requiritur in debito liquido.*
10. *Causa obligationis seu debiti sit honesta.*
11. *Causa obligationis in foro Mercatorum eorumq; chirographis non semper requiritur; sed sufficit eam per æquipollens sese ostendere.*
12. *Fides Contrahentium debet esse certa.*
13. *Neganti debitum beneficium cessionis non datur.*
14. *Quibus Ceremoniis more Gallico bonis cedatur.*
15. *Peregrinis Mercatoribus in Gallia hoc beneficium denegatur.*
16. *Citatio & Concursus Creditorum requiritur in Cessione.*
17. *Ritus qui in Cessione bonorum observantur alibi.*
18. *In Rom. Imperio quomodo hodiè bonis ceditur.*
19. *An omnes Creditores ad Cessionem bonorum citandi.*
20. *Creditorum officia in Cessione bonorum.*
21. *In concursu Creditorum solent esse contentiones.*
22. *Beneficium cessionis secundariò competit etiam aliis quàm Mercatoribus.*
23. *Qui de prioritate Creditorum in Concursu scripserint.*
24. *Indicatio omnium bonorum requiritur in cessione.*
25. *Debitor de veritate suspectus tenetur se purgare juramentô.*
26. *Debitori victus quotidianus relinquendus.*
27. *Debitori relinquuntur vestes quotidianæ; Ibid. quid Beneficiũ competentiæ?*
28. *De jure Lubecensi mulierib. mercatricibus ære alienô gravatis, superior vestis* daß oberste Kleid oder Heuckẽn/ *detrahi potest.*

29. *A debitore cedente cautio præstanda si ad pinguiorem fortunam perveniat, ut solvat.*
30. *An & quando bonis cedens liberetur ab obligatione, Si ad pinguiorem fortunam pervenerit.*
31. *Qua moderatione Creditor à cedente & ad pinguiorem fortunam perveniente debitum exigat.*
32. *An mulier hac cessione liberetur imposterum à Creditoribus mariti?*
33. *Bona Cedentis non dividuntur sed subhastantur.*
34. *Fidejussori & correo debendi beneficium cessionis personale non competit; Sicut nec securitatis principali datum.*
35. *Beneficio Cessionis renunciari non potest.*
36. *Parlamentum Parisiense cassam pronunciavit renunciationem cessionis.*
37. *Securitatis legalis Species est Beneficium quinquennalis spatii seu Induciarum moratoriarum.*
38. *Hujus variæ denominationes & Synonyma.*
39. *Moratoria in Emporiis maritimis non usitata.*
40. *Quando Induciæ Moratoriæ concedantur.*
41. *Hoc beneficium decoctoribus malitiosis non datur.*
42. *Tempus Induciarum moratoriarum an ultra quinquennium extendatur.*
43. *Quæ debita hoc beneficium Quinq. admittant.*
44. *Pauperibus debitum, hoc beneficium excludit.*
45. *Similiter quod mercenariis debetur.*
46. *Debitum post rescriptum moratorium contractum.*
47. *Debitum rerum Commestibilium.*
48. *Debitum quod ad pias Causas pertinet.*
49. *Debitum alimentarium.*
50. *Debitum dotis & Studiorum.*
51. *Restitutio Depositi excludit beneficium moratorium.*
52. *Commodatum, It. pignus non admittit resc. moratorium.*
53. *Pensiones & Locationes rerum & fructuum non admittunt Inducias moratorias.*
54. *Mendacium debitoris excludit Inducias.*
55. *Si Juratò in obligatione huic benefic. renunciatum est, excludit.*
56. *Nisi rescripto inserta clausula, Juramento non obstante.*
57. *Ex delicto debitum non admittit Inducias, nec fugientibus debitoribus datur hoc beneficium.*
58. *Debitum fiscale non admittit morator. Inducias.*
59. *Mercator beneficiò moratorio utens cavere tenetur.*
60. *Hæc Cautio per Rescriptum Principis remitti non potest.*
61. *Juratoriæ Cautioni hic locus non datur.*
62. *An durantibus Induciis, si debitor ad pinguiorem fortunam perveniat, excussioni locus? remiss.*
63. *Moratoriâ dilatione concessâ an mediô tempore usuræ currant? Aff.*
64. *Beneficium moratorium & fidejussori datur.*
65. *Utrum Creditores plures paucioribus refragantibus Quinquennii beneficium debitori rectè concedant? remiss.*
66. *An impetratæ Moratoriæ Induciæ cessioni adversentur.*

1 INter causas securitatem legalem parientes justâ quoq; causâ mercatoribus lege Juliâ, seu ex antiquâ lege Petiliâ, Tacit. & Suet. *in vit. Cæs.* afferente Bodin. *lib. 1. de Repub. c. 6.* & hoc beneficium indultum est, ut si ex accidenti, solius fortunæ injuriâ, ἐκ τοῦ συμβεβηκότος καὶ οὐ ῥαθυμίας, non verò culpa aut dolo res suas amisisse probaverint, cedendo bonis, vinculorum, servitutis, carcerisque injurias, quibus olim ex L. XII. Tabb. præter æqvum & bonum gravabantur, authore A. Gellio *lib. 20. noct. Att. cap. 1.* Cujac. *1. obs. 39.* subterfugere possint. *l. 1. 4. & 7. C. & t. t. ff. de Cess. bon. Novell. 135. per tot. & ibi* Cujac. Becht. *de secur. & salv. cond. class. 4. th. 241. in fi.* Matth. Brun. *tr. de Cess. bon.* Cothm. *vol. 1. cons. 19. num. 34. cum seqq.* Fr. Hoffman. *quæst. illustr. 26.* Decis. Wittenberg. *pag. 2. cap. 24.* Nevi-

Nevizan. *cons.52. n.30.* Did. Covarr. *var. resol. lib.2. cap.1. n.5.* Alphons. de Azeved. *in Const. Hispan. lib.5. tit.20. L.5. n.1.*
2 quod beneficium & tunc locum habet, quando Statuto nominatim & simpliciter cavetur, ut mercator solvendo non existens, capiatur; nam Statutum istud hanc interpretationem accipit, nisi bonis cedat. Bl. in *d. l. 1. n.3.* Brun. *de Cess. bon. quæst. princ.3. n.4.* Heig. *p.1. q.35. n.42.* Cothm. *vol.1. d. cons.19. n.27.* Carpz. *Jurisp. for. p.2. Const. 22. def.11. n.5.* Sed & qui sub pœnâ obstagii vel carceris se obligavit, cessione bonorum ac obligatione liberatur.
3 Quod hodiè tamen non habet magnam utilitatem; cùm pactiones obstagiorum lege Imperii, Recess. Imp. de An. 1577. §. wiewol auch; solâ Holsatiâ per privilegium & Instrum. Pacis Germaniæ excepta, damnentur. Gail. *2. obs. 45. n.6. & ibi Grava.* Vid. tamen Joh. Köpp *decis. q.3.* Berlich. *2. concl. 28. n. 106.*
4 cùm ibi allegat. Dd. Imò, quantumvis contumax & ingratus inveniatur, tamen carceri mancipari nequit, si bonis cedat, istiusmodi mercator, qui fati inclementiâ bonis exutus fuerit. *Cyn. in d. l. 1. num. 1. circ. fi. & n.10. inf.* & Jo. Platea. *in l. nemo carcerem. n.15. circ. fi. C. de exactor. tribut. lib.10.* & ita quoque intelligendus *art.1. lib.1. tit.3. & art.1. tit.1. lib.3.* nostrorum Stat. Lubec. quibus cessio bonorum non videtur sublata, secundum quorundam etiam magni nominis JCtorũ opinionem, sed hoc jure, ut & Saxonico, Electio carceris à Creditore facta excludit saltem cessionem bonorum, non verò planè tollit. *d. art.1. verbis.* Wann einer bonis cediren will. *& artic. 3. de Arrest.* vid. Dn. Vice-Præses. Mev. *n. 14. & 37. d. art.1. de his qui sunt sui vel al. jur.* Ratio autem Statuti nostri cessionẽ Excludentis hæc est, ut debitorũ latenti Improbitati, atq; perfidiæ, cui ex sperato beneficio licentia, obex poneretur, ac isti qui astu fastuq; profligatis bonis hodiè proh dolor! ad cessionẽ & concursum Creditorum, tanquã sacrã anchorã confugere solent, cauti⁹ mercari, fidemq; unicum societatis humanæ vinculum sanctius & arctius conservare discerent. Unde COMMERCIIS suis vigor, & Reipub. salus. Dan. Sauter. *in prax. Bancoruptorum. c.2. n.2.* cui adde Joh. Sibrant. *in differ. Jur. Civ. & Lub. th.71. 72.* qui eum ita temperat. Hîc autem notandum, in ELECTORATU SAXONIÆ obæratum debitorem improbum, æquè ut de Jure Civili per Cessionem bonorum se â Carcere publ. liberare non posse. Carpz. *p.2. Const.22. defin. 12. Jur. For.* Ad hoc verò Cessionis beneficium consequendum, melioris & planioris cognitionis gratiâ hæc præcipuè quatuor veniunt considerandasubstantialia: 1. Ut debitum sit liquidum. 2. Citatio & concursus Creditorum. 3. Vera indicatio omnium bonorũ. 4. Cautio fidejussoria, seu juratoria. 5

Primum itaq; in Cessione bonorum substantiale est, quòd debitum sit liquidum, seu liquidatum, hoc est certum, expeditum & definitum. Sæpè enim contingit, quòd debitores obærati, quando pecuniam solvere non sunt parati, creditoribus suis futiles ac inutiles quæstiones de illo debito liquido moveant, & subterfugia solutionis atq; executionis quærere soleat. *l. quod te. 5. ff. si cert. pet.* E contrario non pauci inveniuntur creditores, quorum debitum vel planè nullum vel non ex omni parte liquidum est. Joh. Köpp. *decis.34. n.1. & 2.* Quoniam autem in constituendis modis, 7 ex quibus debitum liquidum apparet, Dd. inter se non conveniunt; nam Treutl. *vol.2. disp.24. th.4. lit. C. duos ex l.8. ff. de cess. bon.* proponit; ut sc. debitor debitum agnoscat; deinde de eo condemnetur; quem sequitur Hunnius *in disp. de cess. bon. th.6. &* Gail. *2. obs.17. n.11.* Aliter subtilis Bachovius sentit, improbans Treutler. *d. l.* atque ex tribus modis hoc fieri concludit; per agnitionem debiti, confessionem in jure, & condemnationem; quorum opiniones à P. Frider. Mind. *de Processib. lib.2. cap.59. n.2.* in ampliorem explicationem deducuntur; ubi quatuor, ad cognitionem debiti liquidi pertinentia, recensentur. I. Exi- 8

 guntur

guntur nomina contrahentium mercatorum, Creditoris nimirùm & debitoris; quæ ad omnem obligationem & contractum pertinent. *l.6. ff. de V.O.* & debent esse in illo expresse posita, & non incerta. *l.1. ff. ad SC. Maced.* V. G. Ich A. B. Burger und Handelsman zu C. thue Kund und bekenne / daß ich von D. E. Bürger und Handelsman zu F. habe empfangen 1000. ꝶ ꝛc. aliàs incerta, vaga, ac inepta videtur obligatio. Mindan. *d. l. cap. 60. n.1.* neque displicet, quòd locus in quo habitant contrahentes, addatur. Quæ certè nominatio contrahentium, non solùm idcircò fit, quòd debitor Creditori ob tantum pecuniæ est obligatus, sed præcipuè respectu obligationis, ut, spondeo, promitto, Rede / gelobe / und verspreche mich: Mindan. *d.l.n.2.* II. Certa debiti quan-
9 titas in obligatione nominari ac exprimi debet. *l. certum. 6. ff. si cert. pet. l. stipulationem. 74. ff. de V.O.* Nam, quamdiu quantitas certa ex Instrumento vel alio documento non apparet, tàm diu debitum non esse liquidum probat Joh. Köpp. *d. decis. 34. n.4.* Ubi non solùm opus est instrumento sive obligatione generis expressione, sed & specificatione, Ich habe empfangen 1000. ꝶ an guten Reichstalern; alioquin, si generaliter saltem sonet obligatio, sufficit fieri executionem in eo quo obligatio verificari potest. Mindan. *d. l. n.4.*
10 III. Causa obligationis debet esse honesta, non turpis, vel usuraria; quia hujus nulla habetur ratio; & videtur invalida. *l.26. ff. de V.O.* neque permittitur pro tali fidejubere. *l.70. §. fin. ff. de fidejuss.*

11 Causam verò obligationis seu debiti in Chirographo mercatorum nō semper claris verbis requiri, sæpiùs decisum est in curiâ nostrâ Lubec. Sed sufficit pro qualitate debitorum & Creditorū vel aliarum circumstantiarum eam se tacitè ostendere, & ex æquipollente colligi. P. Frid. Mindan. *tr. de Mandat. lib.2. cap.64. n.7. & 8.* Mascard. *de Prob. Concl.345. n.51. Vol.1.* Carpz. *J F. p.1. Const.17. n.7. & 8.* Vid. tamen Carpz. *Jurispr. for. d. p.1. Const. 17. defin. 39.*
IV. Est Fides certa, sive probatio tàm 12
debitoris, quàm Creditoris, quando ille Instrumentum Chirographi, manûs & sigilli agnoscit, vel coràm judicio confitetur. *l.56. ff. de re jud.* Un- 13
de si Chirographum, ac consequenter debitum negat, cessat hoc beneficium; cùm non neganti, sed confitenti attribuatur. Brun. *de cess. bon. q. 2. pr. n.6.* Hic autem, si non falsum Chirographum exhibet, vel semel solutum denuò repetit per idem Chirographum: aliàs pro liquido habendum esse, quod statim per jusjurandū alterius ex collitigatoribus liquidari posse tradit Anton. Fab. *C. tit. qui bon. ced. poss. defin. 2. n.8.* Ex quibus quatuor prædictis apparet, debitum esse liquidum, licet debitor sit in vel extra judicium, sive per nuncium, sive per Epistolam fiat. *l. fin. ff. de cess. bon.* His adde Dn. Mev. *art. 1. tit. 1. lib.3. n.7. cum mult. seqq.* Sed cùm ea res in Galliâ de- 14
coctoribus nimiam fraudandi ansam daret, Ludovicus XII. *in Constit. art. 70. Anno 1512.* sancivit, ut nemo, nisi præsens in judicio, discinctusque ac nudâ cervice bonis cedat, ut hujus decoris metu, pauciores in perniciem Creditorum ad hoc miserabile subsidium confugiant. Duaren. *ad t. ff. de Cess. bon. c. 2.* P. Gregor. Tholos. *Syntagm. jur. lib.22. c. 11. n.4.* Gothofr. *ad l. 8. & 9. ff. eod. lit. Z.* Bodin. *lib. 1. de Repub. cap. 6.* Peregrinis mercatori- 15
bus hoc cessionis beneficium planè denegat; & ita contra peregrinum mercatorem in curiâ Parisiensi Ao. 1565. judicatū esse testatur *d. c.6. p.m.100.*

Secundum substantiale, quod in 16
Cessione bonorum requiritur, est Citatio & concursus creditorum. Jure Rom. in cessione bonorum nullus ritus & nulla solennitas requirebatur. Duar. *ad tit. ff. de Cess. bon. cap. 1.* Quæ autem ab Amaltesanis (ubi lintea- 17
men & pecten habent, eorumq; caput, in terram sedendo pectinant, dicentes:

CEDO

CEDO BONIS, attestante Arum. *vol.3.disc. Acad.4.conclus.15.*) & ab Italis, ubi hæc inolevit consuetudo, quòd cedens bonis in publico & notorio loco incedat nudus, ut posteriora ter ad lapidem vel columnam percutiat, clamando: Cedo bonis; qualis lapis reperitur adhuc Patavii, in Curiâ, cui incisa sunt hæc verba:

LAPIS VITUPERII, CESSIONISQVE BONORUM)

observabantur, adhuc ibi sunt in usu, teste Matth. Brun. *d.tr.q.6. n.283.* quod & in Sabaudia observari tradit Tes-
18 saur. *decis.36.in fin.* Sed, cùm tales consuetudines currant contra bonos mores, nostrô hôc imperiô illæ non usurpantur, nec ulla solennitas requiritur, sed tantùm solâ voluntatis expressione; *in l. in omni.6. C.h.t.* ad eam Creditores citantur, ut eleg. docet Matth.
19 Brun. *d.l.n.3.* non tamen necessum est, quòd omnes creditores ad actum cessionis citentur, sed tantùm eorum habeatur ratio, qui aut in loco, ubi cedunt, aut in lite pendente cum debitore sint. Brun. *d.tr.q.9.pr.n.3.* cùm effectus, qui hoc in casu in uno obtinet, ad omnes extendatur. Gothofr. *ad d.l.*
20 *4.ff.h.t.* P. Greg. *d. lib.22. c.7.n.3.* Citati itaque & præsentes Creditores debent, constitutis ad id certis curatoribus, à Judice inventarium seu descriptionem omnium bonorum, tàm mobilium, quàm immobilium petere seu impetrare. *l. mandatis. fin. in pr. ff. de req. reis vel absent. damn.* præcipuè autem cura eorum in libris, rationibus, scripturis omnibus cedentis mercatoris esse debet, ne in iis, in fraudem eorum, cancellationes, inductiones, superinductiones, interpositiones additionesque fiant, unde res amoveantur. Inventariô confectô publica proclamatio generalis, ne celentur occultenturque, facienda est. Strach. *de*
21 *decoct. n.15.* Cumque absque ullo dubio, in concursu Creditorum non desit lis & contentio de prioritate, meritò de illâ plura hîc dicenda essent, verùm cùm hujus non sit loci, nec nostri instituti, de hâc prioritatis materiâ luculentius disserere, sed saltem mer- 22
catorum debitorum (licet secundariò etiam aliis hoc ipsum competat) beneficium cessionis indicare & explicare;
benevolus lector ad Mich. Beuther. 23
Joh. Koppen, *decis.28.* Matth. Berlich. *1. Conclus.63. cum aliquot seqq.* & novissimè Dn. Mevium, *lib.3. tit.1. art.9. & 10. Statut. Lubec.* qui hâc de re cum aliis ex professo rescripserunt, remittitur.

Tertiô locô quod requiritur, est ju- 24
dicatio omnium bonorum; publicatâ enim cessione, poterit executor officialis debitori dicere: Bona, in quibus executio fieri possit, omnia exhibeas; alioquin in personâ tuâ, te carcerando, executionem faciam. Brun. *d.tr.q.5.pr.n.1.* vid. Damhoud. *in prax. civ. cap.70.* Hillig. *Donell. enucl. lib.27. cap.9. lit.P.* vid. Dn. Mev. *discuss. levam. debit. cap.5. num.133. & seqq.* Quòd
si de veritate suspectus, ut non indicet 25
omnia bona, tenetur juramentum interponere, quòd nihil quicquam patrimonii sui, vel auri vel argenti retinuerit, unde creditum hoc solvere possit. *Nov.135. c.4.* quo in loco formulam sententiæ præscribit Hering. *de fidejuss. c.5. n.82.*

Non tamen bonis cedere cogitur 26
ita, ut nec quicquam ad victum quotidianum remaneat; juxtà *l. inter eos.19. §. fin. & l.20. ff. de rejud. l.173. de R.J.* quia nemo est fraudandus alimentis. *l. qui bonis. ff. de cess. bon.* & misericordiâ datum eripi, nisi immisericorditer, non potest, Gothofr. *ad d.l.6. lit. R.*
Relinqvuntur ergò ei vestes quotidia- 27
næ, quas secum defert bonis cedens, quemadmodum damnato ad mortem. *l. divus. ff. de bon. damn.* cùm in obligationem generalem vestis venire non censeatur. *l. obligatione.6. ff. de pignorib.* Quod Beneficium COMPETENTIÆ vocant. Wissenbach. *disp.6. ad R.J. n.9. in fin.* & Manzi. *in patrocin. debitor. de pauper. decad.3. q.1. n.2.* Wegner. *de Bancirupt. c.12. per tot.* ubi quib. personis hoc beneficium competentiæ detur.
De jure Lubec. *art.1. inf. de his qui sunt* 28
sui vel al. jur. lib.1. tit.3. Mag der Creditor zu allen Zeiten/ wann er sie (videl.

fœminas mercatrices) betrifft / ihnen das oberste Kleid abnehmen/ bis so lange sie bezahlen; cùm denudatio totalis, turpis sit, *l. non patimur. C. de cursor. publ.* P. Gregor. Tholos. *d. lib. 22. c. 8. n. 3.*

29 Quartum hujus beneficii requisitum est cautio, vel fidejussoria, vel juratoria, si ad pinguiorem fortunam pervenerit. *c. Odoard. de solut. l. sancimus. C. de V. S.* P. Greg. Tholos. *d. lib. c. 11. Synt. n. 14. & Dd. communiter.* vid. Dn. Mev. *tract. de levamin. inop. debit.*

30 *cap. 6. n. 136. & seqq.* Nam licet bonis cesserit mercator debitor, non tamen ideò liberatur ab obligatione & debito. *arg. l. 7. C. qui bon. ced. poss.* Mynsing. *§. solvitur. Inst. de societ. n. 7.* Sed si quid posteà acquisierit, in quantum facere potest, convenitur. *§. cum eo. Inst. de action. l. 4. l. 7. ff. de cess. bon.* Hillig. *ad Donell. lib. 22. c. 9. lit. N.* cùm immunitas propter paupertatem concessa, eâ facultatibus posteà auctis cessante, cesset. *l. 4. §. 1. ff. de muner. l. non tantum. 17. §. eos. 2. ff. de Excus. tut.* imò quod ita remissum condictione ob turpem causam repeti possit. Strach. *de decoctor. tit. Pact. inter Credit. & Decoctor. n. 1.* vid. Brun. *de cess. bonor. q. 22. n. 7.* distinguentem inter remissionem quæ fit per gratificationem, & illam quæ fit per extorsionem. vid *infr. lib. 2. c. 8. n. 17. & lib. 4. c. 8. n. fin. huj. tr.* Quamvis rarò contingat, quod etiam à fraudatorib. id, quod semel remissum, repetendo tradatur, quin potius audivi & vidi non paucos, qui postea locupletiores fuerunt, lautiusq; vixerunt quàm anteà, nec tamen teruncium eò nomine Creditoribus solvisse. Dan. Moll. *lib. 4. Semestr. cap. 6. n. fin.* vid. plen. de hac mat. Dn. Mev. *tract. de levam. inop. deb. c. 8. n. 72. & mult. seqq.* Quibus tamen ita simpliciter calculum nolunt addere Dn. Mev. *ad d. art. 13. lib. 3. tit. 1. n. 3. & seqq.* & Joh. Limnæ. *lib. 4. Jur. pub. c. 8. n. 350.* asserens ex Carolo Tapiâ ad *l. fin. ff. de Constit. Princip. p. 2. c. 4. n. 23.* non esse in jure generale, quòd, cessante causâ impulsivâ concessionis, subitò cesset ipsa concessio. Non autem

31 permissum est creditori, si aliquid statim post cessionem mercator debitor acquisierit, eum adire. *l. 105. ff. de solut.* atque exigere; ne acerbum exactorem se præbeat. *l. 33. ff. de Usur. l. 6. §. ult. ff. de Offic. Præs.* Sed expectare tenetur, donec ad tales facultates, quibus Prætor moveri posset, pervenerit debitor. *l. 7. ff. de Cess. bon.* & ad quantitatem redierit. Ubi intelligitur hôc locô non quantitas rerum, quas habet, sed quantitas redituum. Gothofr. *d. l. 6. lit. J.* Brun. *de cess. bonorum. q. 28.* Sic & decretum esse in Camerâ Imperiali, apud Raphaël. Seiler. *in select. sentent. ult. Maji Anno 1510.* latum tradit Anton. Hering. *tr. de fidej. c. 5. n. 98.* Quid autem Juris in muliere seu uxore prolem habente. Numne & illa d. *art. 10. tit. de concurs. Cred. Statutorum Lubecensium* hac Cessione ab actionibus Creditorum Mariti liberatur? Reperti sunt inter Dd. qui opinantur, si illis non satisfieret ex bonis cesis, residuum peti posse, quando mulieri ex hæreditate suorum, sive aliunde quôvis titulô aliquid obvenit, idque porrigendum, donec vel ultimus teruncius solvendus restet. Movit eos cessionis conditio, nempè quod non sit modus tollendæ obligationis. *l. 1. ff. qui bon. ced. poss.* Brun. *d. tr. de cess. bon. q. 19. pr. n. 1.* Guid. Pap. *dec. 343. & cons. 124. n. 4.* ideoque actio adversus ipsum semper integra sit, cùm ad pinguiorem fortunam pervenerit intentanda. *d. l. 7. C. h. t. l. 2. C. de bon. auth. jud. poss.* & ibi Dd. Sed illis non adstipulatur Dn. Mev. *ad. d. art. 10. n. 80.* tùm quòd uxor in hoc articulo per derelicta omnia bona se salvare dicitur. Muß sich sechs Monat bergen. Frustrà, si in priori conditione persisteret, tùm quia causa obligationis uxoriæ post semel factam cessionem cessat, nempè communio *§. pen. Instit. de Societ.* ideoque, nec effectus perdurabit, tùm quia communium bonorum onus est solutio. *art. 7. lib. 1. tit. 5. d. Stat. Lub.* tùm quia Statuto id nullibi cavetur, ideoque recessus à jure communi non præsumitur. *l. quod constitutum. ibiq. Br. ff. de milit.*

lit. testam præsertim in materiâ adeò exorbitanti. Gail.2. *obs.33.n.9.& obs.124. n.2.* Et ita aliquoties in Facultatibus Juridicis responsum fuisse docet Dn. Mev. *ad prædict. art.10.n.8.* Ego autem in hac Q. difficili distingvendum puto, An uxor post cessionem omnium bonorum (secus post Immissionem & Executionem in parte bonorum) obvenientia bona ad maritum detulerit, ac Communioni seu Societati Conjugali immiscuerit; nec dubium est, ea rectè à Creditoribus peti; Quia interveniente hoc consensu, nova videtur, incipere Societas. Imp. *d. §.pen. Instit. de Societat.* quæ tam diu durare videtur donec exstant communes liberi, quia res quælibet ab origine sua judicanda est. *l. unic. C. de Impon. lucr. descript.*

An verò, quod prudentes facient, sibi tanquam receptitia reservaverit, nec post Cessionem in Communionem intulerit. Hoc casu non tenetur uxor Mercatoris cedentis ex istis Creditoribus satisfacere. Comunia quippe facta non sunt. Etsi enim in societate omnium bonorum, quæ tempore Societatis initæ sociorum sunt, statim & ipsô jure communicentur. *l.2.ff.pro soc.* postea tamen quæsita seu per hæreditatem obventa in societatem non transeunt, nisi revera inferantur. *l.74. d.t.l.16. ibiq.* Costal. *ff. de Reb. Cred.* Nec socii ultra corpus societatis vel illata tenentur. Decius. *in l. si socius. n.4. ff. de Reb. Cred.* Strach. *tit. de Contract. n.10.* Hæc autem multò magis procedunt mortuô maritô. Tunc si uxor tempore mortis relicta bona cedat Creditoribus, ex postea quæsitis, modò non ex causis prioris matrimonii, præterita debita mariti non exsolvenda erunt.

Similiter mulier prolem habens bonisque cedens, de hæreditariis suis bonis ante nuptias in dotem non datis, nec illatis, nec à marito possessis, debita mariti solvere non tenetur. & hoc vigore. *artic.7. tit.5. lib.1. Stat. Lubec.* ubi dicitur: Debita solvenda de utriusque bonis. Von beederseits Gütern. Jam bona non illata inter mariti bona recenseri non possunt. Et juris cogniti, quòd dote non constitutâ non omnia bona uxoris ad maritum pertinere censeantur, nisi hoc expressè ex pactis constet, idque ex ratione 1. quod matrimonium etiam sine dote consistere possit. *l. fin. C. de Repud. l. fin. C. de dot. promiss.* Gail.2. *obs.82.* 2. Quæ bona uxor præcipit, quando liberos ex marito non habet, ea saltem cedunt in concursu solutioni illorum. At improlis uxor saltem præcipit illata secundum dispositionem *huj. art.7.* E. Etiam saltem illata cedunt solutioni Creditorum; mens enim legis dubiæ semper in meliorem partem interpretanda. *l.18. & 19. ff. de LL.* præsertim in odiosis & à jure communi exorbitantibus. Et pro hac sententia respondit nuper in simili *Facultas Jurid. Rostochiensis 27. Octobr. Ao.1655.* Hisce præmissis, quando nunc ita bonis debitor cessit, bona inter Creditores non dividuntur, sed publicè subhastantur & venduntur. 33 *l. pro debito. C. de bon. auth. jud.* & si emtorem non inveniant, addicuntur Creditori pro eâ quantitate, quâ debent. *l. à Divo. §. si pignora. ff. de re jud.* Si autem habeat fidejussorem pro Principali obligatum, eum convenire potest, ut plenariè satisfaciat. 34 *§. fin. Instit. de Replic.* Muscatell. *prax. fidej. p.2. q.8. n.21.* quia ei beneficium cedentis non competit. *l.1. §. sed à proprio. ff. de obl. & Act.* cùm sit personalis exceptio, cohærens tantùm principali ex personali beneficio & privilegio, quæ ad alios non transit. *l. except.7. ff. de Except.* exemplo securitatis personalis, prout in *præced. cap.* quæ principali data, non prodest fidejussori. Hyppol. de Marsil. *de Fidej. n.284.* Idem obtinet in Correo debendi. *per l.51. §. fin. de Evic. l.31. §.1. ff. de Novat.* Hartm. Pist. *p.1. q.9. p. tot.* secus est in realibus. *per l. omnes, & l.196. ff. de R. J.* Nicas. *ad §. Except. Inst. de Replic.* ut & in Induciis moratoriis. vid. nos hoc *cap. infr. n. 62.* quia hæ non personam tantùm respiciunt, verùm etiam bona. Wegn. *de Bancorupt. c.11. n.39.* Dn. Mev. *tr. de levamin. inop. debit. c.7. n.239. & seqq.* Sed quid statuendum de eo, qui huic beneficio re- 35 nuncia-

nunciavit, & pactus est cum Creditore suo, se bonis non cessurum? hoc pactum esse contrà bonos mores probat *l.14.§.1.ff.solut.matrim.* Dn. Ortolph. Fohman. *Sen. olim Acad. Jenens. Ordinar. in prælect. ad. l. ob æs. C. de obligat. & act. q.4.* etiamsi jusjurandum additum sit. Paul. Christinæ. *Decis. Belg.*
36 *123.n.3. vol.4.* Unde & Parlamentum Gallicum cassam pronunciavit renunciationem juratam beneficii cessionis, etiam sine absolutione à juramento, uti ex Papon. *lib.10. tit.10. arrest.3.* refert Besold. *consid. vit. & mort. cap.3.* & Molin. *de Usufr. q.36.* plura de hâc materiâ qui desiderat, consulat Dn. David. Mævii *tr. noviss. in jus Lubec. lib.1. tit.3. art.1. per tot. & de levam. inop. debit. c.9. n.8. & seqq.* & Dan. Wegner. *de Bancirupt. cap.11. n.12.* qui dissentire videtur cum Salycet. Bald. Cyno, Covarruv. & aliis. Verùm prior opinio communior est. Coler. *de process. execut. p.1. c.6. n.44. & 96.* Et in Cam. Imp. recepta. Gail. de P.P. *lib.2. c.2. n. 23.* imò humanior & æquior, à qua in judicando non recedendum. Alias rationes vid. ap. P. Gregor. *Syntagm. lib.22. c.15. n.3. cum seqq.* Tessaur. *decis. 36.* Asin. *de Execut. §.2. c.1. n.5.* Brun.
37 *de cess. q.20. per tot.* Altera securitatis legalis species, mercatoribus præcipuè (licet & suô modô bona mercatorum debitorū respiciat. Wegner. *d.c.11.n.39.*) ex privilegiatâ personarum qualitate competens, est Beneficium quinquennalis spatii, seu Induciarum moratoriarum, quæ & moratoriæ non merca-
38 toriæ (quemadmodum eas quidem à Schneidvvino vocari falsò asserit Manzi. *in patrocin. debit. depauperat. decad.4. q.9. n.11.*) præscriptiones nuncupantur *in l. quoties. C. de Precib. Imp. offer.* Gallis dicuntur *Lettres de Respit*; & nonnunquam simpliciter *Respits de cinq ans.* Rebuff. *tr. de litt. morator.* In Imperii Recessibus vocantur Moratoria oder Quinquennel-Brieffe; quòd regulariter ad quinque concedantur annos. *Reformation* guter Policey zu Augspurg. *de An.1548. tit.* von verdorbenen Kauffleuten/ Policey-Ordnung zu Franckfurt *de Anno 1577. tit.23. §. ult.* Item Anstandsbrieff auff gewisse Zeit zu zahlen / intra quod nemo Creditorum ab illis quid exigere, aut molestias creare illis possit, *per l. fin. C. qui bon. ced. poss. & l.4. C. de Precib. Imp. offer.* ubi sedes hujus beneficii legalis, ut mirum sit, Antonium Fabrum aliàs JCtum acutissimum. *Error. pragm. decad.25. error.3. n.4.* scribere potuisse, nullum in toto jure locum esse, quô quis possit unum horum rescriptorum seu beneficiorum probare. Alph. de Azeved. *ad Constit. Hispan. lib.5. tit. 20. n.2.* Saxones dicunt, Eisern werden/ Wehner. *in pract. obs.* Besold. *in thes. pract. verb.* Anstansdbrieffe. Hering. *de*
fidejuss. c.5. n.105. Quamvis in hisce 39
nostris Emporiis maritimis hæc Moratoria Indulta non æquè frequentata aut usu recepta sint, prout patet ex *Decreto Senatus Lubec. de Anno 1628. 25.*
Junii. Conceditur autem hoc be- 40
neficium, quando vel à summò, vel, ut hodiè, territorii Principe aut Domino, humanitatis æquitatisque intuitu impetrârunt illi, qui extra culpam facultatibus lapsi sunt, ut intrà certum tempus dilationem solvendorum debitorum habeant, nec à Creditoribus pulsari aut inquietari queant, interim acquirentes, unde, dilatione elapsâ, solvere possint. Dav. Doring. *intr. suo qui inscribitur Bibliotheca JCtorum lit. A. tit.* Anstandtbrieffe. Limnæ. *de jur. pub. lib. 4. c. 8. n.333. ubi n.336.* hæc duo ex reformat. Polit. de An.1548. & 77.
requirit: 1. Ut Imperator seu Princeps, 41
von der Obrigkeit / darunter solche verdorbene oder auffgestandene Kauffleute (qui, ut Pragmatici loquuntur, bancam fecerunt ruptam; vel, cum Plauto, à mensâ surrexerunt) gesessen / zuvor eigentlicher berichtet und vergewißiget / daß sie aus unversehenen zugestandenen Unfällen ihr Leib und Güter verdorben / und auffgestanden seyn / nam & hîc militat ratio quæ in cessione bonorum attenditur, deceptis scil & decipientib. non æqualiter subveniri. *l. 1. §. 2. l. 2. §. 3. ff. ad SCtum Vellej.* neque dolum suum alicui per occasionem juris Civilis prodesse

deſſe debere. *l. 1. §. 1. ff. de dol. mal. & met. except.* II. Daß dieſelben Kauffleute glaubliche Urkunden oder Schein fürbringen / daß aus unverſehenen zugeſtandenen Unfällen ihr Leib und Güter verdorben und auffgeſtanden ſeyn.

42 De tempore harum Induciarum Doctores non conveniunt, quousque Princeps moratoria extendere poſſit. Plerique ſtatuunt, ſi Principis reſcriptum ultra quinquennium indulgeat, tùm in totum vitiari; & ne quidem ad quinquennium valere; attamen nos, cum Doringio, poteſtati & arbitrio Principis neminem hîc metam ponere, præter circumſtantias, quæ tales eſſe poſſunt, ut ad annalium, biennalium triennalium, quadriennalium, quinquennalium, imò & ulteriorum induciarum terminum Principem permoveant, ſtatuimus. Sicuti etiam noviſſimè octennales inducias, prægnantiſſimis ex cauſis ab Imp. datas, refert Li-
43 mnæ *d. l. n. 341. & 332.* Sunt autem debita & obligationes nonnullæ, quæ vel reſpectu ſui, vel reſpectu perſona-
44 rum, moratoria non admittunt, ut, 1. quod debetur inopi, & majore paupertatis neceſſitate oppreſſo. Matth. de Afflict. *deciſ. Neap. 377.* Ant. Fab. *in Cod.*
45 *tit. 9. def. 20. n. 7.* 2. Quod debetur mercenariis vel operariis. Dan. Moll. *lib. 4.*
46 *Semeſtr. c. 6. n. 2.* 3. Quod debetur illis, qui poſt reſcriptum contraxerunt, Guid. Pap. *deciſ. 109.* Fab. d. *tit. 9. def. 1.*
47 *n. 2. defin. 6. n. 4. & defin. 20. n. 2.* 4. Huc ſpectat quoque pretium rerum comeſtibilium, ſeu eduliorum, in foro venalitio emtorum, in quotidinanum uſum, quorum & inde major habenda ratio, ne imminuatur annonæ præ-
48 bitio. Ant. Fab. *d. t. defin. 11. n. 4.* 5. Quod ad pias cauſas pertinet, aut debetur Eccleſiæ. Tiraq. *de privileg. piar. cauſ. pri-*
49 *vil. 148.* 6. Debitum alimentarium. Surd. *Deciſ. 323.* Menoch. *de arb. JJ. qq.*
50 *lib. 2. Cent. 1. Caſ. 52. n. 12.* 7. Dotis & ſtudiorum. Rebuff. *de lit. Morat. gl. 1.*
51 *n. 34.* Anton. Fab. *def. 20. n. 11.* 8. Reſtiſtitutio depoſiti. *arg. l. 11. in pr. C. depoſit.* etiam nummorum. *Boer. dec. 296.*
52 *n. 4.* Surd. *d. deciſ.* Fab. *d. l. num. 12.*

9. Idē obtinet in cauſsâ comodati & pignoris. Hillig. *ad Donell. lib 22. c. 9. l. M.*
10. In penſionibus & locationibus re- 53
rum, quarum fructûs conductor percipit. Fab. *d. defin. 20. n. 5.* Debitoris 54
quoque factum, privilegium moratorium excludit: 1. Wann er anderer Geſtald / als in der Oberzehlten reformation guter Policey geſetzet / und mit verſchwiegener Warheit moratoria ausbracht uñ erlanget / 2. Si debitū fuerit inficiatus & judiciô convictus; inficiantibus verò jura non favent. *l. 10. §. 1. ff. de fidejuſſ.* 3. Si in Inſtrumento obligato- 55
rio huic beneficio expreſsè juratò & injuratò renunciaverit. Oſvvald. Hillig. *ad Donell. lib. 22. c. 9.* Diſſ. Moll. *4. Semeſtr. 6.*

Generalitas reſcripti, etiam mora- 56
torii indulti effectum impedit. 1. in debito jurato; niſi ſpeciatim in reſcripto hæc inſerta clauſula, juramentô non obſtante. Doring. *d. tr. &* Limnæ. *d. l. n. 344.* 2. in debito ex causâ delicti. *arg.* 57
l. 4. §. 2. ff. quod cum eo, qui in al. pot. l. 52. ff. de re jud. Fab. *def. 20. n. 9.* Theſſaur. *deciſ. 72. n. 2.* Strach. *de Decoct. p. 6. n. 20.* ubi ſecundùm hanc ſententiam in Galliâ judicatum eſſe ex Boer. *deciſ. 349. refert.* Sic E. G. non datur hoc beneficium, ut & ceſſio bonorum, debitorib. fugam parantib. quia hi dolô carere non videntur. Surd, *deciſ. 307. per tot.* Et fuga non modicum præjudicium affert creditori, in quo Princeps parti præjudicare non intendit. Mancin. *patrocin. debitor. depauper. dec. 2. q. 9. n. 5.*
3. In debito Fiſcali. Chaſſan. *Catal.* 58
glor. mund. part. 5. Conſid. 24. n. 199. arg. Novell. 17. c. 7. Fab. *defin. 20. n. 9.* Döring. *d. l.* Notandum tamen, quod ha- 59
rum litterarum privilegiô mercator frui non poſſit, niſi prius (ut paulò ante de Ceſſionis privilegio diximus) caveat creditoribus per ſatisdationem. *l. univerſa. 4. C. de precib. Imper. offer.* Limnæ. *d. l. n. 338.* Quæ cautio nec per 60
Imperii Jus noviſſimum. Wegner. *de bancciruptor. cap. 11. n. 34. & 35.* ubi quomodo hæc cautio requiratur; nec per reſcriptum Principis remitti poteſt. Anton. Teſſaur. *deciſ. 186. num. 7.*

Wurmbſ.

Wurmbs. *pract. obs. tit. 29. obs. 9.* Finckelthaus. *disp. de morat. præscript. th. 12.* Dissent. Trentacinq. *lib. 3. pract. resol. tit. de solut. resol. 1. n. 7.* Zanger. *de Except. p. 2. c. 12. n. 4.*

61 Num Juratoriæ cautioni fidendum, si fidejussores debitor invenire non possit, & in id Creditor consentire teneatur? Haud tutum arbitror. vid. Tessaur. *d. dec. 186. n. 4.* Peck. *de jur. sist. c. 10. n. 3.* add. Dn. Mev. *de Levamin. inop. deb. d. c. 6. n. 138. & 171.*

62 An autem, durantibus induciis, si debitor ad pinguiorem fortunam perveniat, excussioni loco sit? vid. Limnæ. *d. l. n. 350. & passim.*

63 Moratoriâ hâc dilatione mercatoribus concessâ, an medio tempore usuræ currant? non una est omnium sententia. De quo vid. Dan. Moll. *lib. 4. Semestr. c. 7.* ubi usurarum exactionem, hôc casu, inhumanam censet. Verùm inhumanius putandum, si Creditor per quinquennium ab exactione suspensus, lucrô suô carere, & illi invito jus quæsitum auferri debeat. Cùm Christiana charitas à semetipsâ initium capere, nec alterum plus justô lædere debeat: quippe non rarò plurimi Creditores reperiuntur, qui ipsi quoque non minori, quàm debitor, illorum premantur ære alienô. Iniquum itaque, ut interusurium aliis præripiatur. Hanc sententiam probant Tessaur. *d. decis. 186.* Salicet. *in l. 2. C. de precib. Imp. off.* M. Anton. Cucch. *tr. de morat. præscr. n. 148.* Molinæ. *tr. de Commerc. & usur. n. 624.* & Doctores unô ore sententiam hanc probare auctor est Bonnius *in tr. de Censib. lib. 1. cap. 75.*

Quinquennii hoc beneficium etiam fidejussoribus prodesse autumo; cùm accessoriæ obligationi non denegandum, quod principali prodest. Et ubi vel quoties principalis liberatur, etiam is, qui obligationi accessit, jure liberatus dicitur. Treutl. *part. 2. disp. 24. th. 4. lit. E.* & plenè Joh. Limnæ. *d. lib. 4. Jur. pub. c. 8. n. 336. & seqq.* ubi ad contraria respondet. vid. Wegner. *de Banccirupt. cap. 11. n. 35. 36. 37.* & Hyppol. de Marsil. *de Fidejuss. n. 284. & seqq.* 64

Utrum verò Creditores plures, paucioribus refragantibus, lustrum hoc moratorium debitori rectè concedant? vid. ap. Dan. Moll. *lib. 4. Semestr. c. 6.* 65

Item, An impetratæ Induciæ Moratoriæ cessioni adversentur, ita ut illis usus, ad hanc imposterum non admittatur? Affirmativa mihi cum Heringio, Wehnero & Fichardo placet *per l. fin. C. ht. Qui bon. ced. poss.* ubi per disjūctivas & alternativas particulas duo hæc Beneficia Legalia sejunguntur, indeque alterutrum saltem locum habere posse ostenditur, non secus uti ex alternativis unô abstinente alterum exspirare solet. §. *11. Instit. de hæred. instit. l. 124. ff. de V. S.* Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præs. 90. n. 5.* Et nos *sup. hoc. cap. n. 4.* in Cessionis & Incarcerationis Electione à Creditorib. Lubecensib. factâ, innuimus. Atque hæc de duobus hisce securitatis legalis privilegiis pro instituto nostro dixisse sufficiat. 66

Caput XV.

De

Securitate & Libertate Mercatorum commerciorumque in fluminibus, mari, littore & portubus, tàm extraneorum quàm amicorum. Ubi de jure postliminii, an & quando hoc apud communem amicum locum habeat?

Summaria.

1. *Mercatorum Commerciorumq; securitas in flumine, mari & portubus, Societati humanæ valdè expedit.*
2. *Commerciorum libertas nullibi impedienda, ubi de maris commoditate non impedienda.*
3. *Commerciis, portubus & mari interdici, Juri Gentium contrarium est. & n. 43.*
4. *Ob portuum & maris prohibitionem bella exstiterunt, quod exemplis ibidem demonstratur.*

5. Jus

53. Me.

53. Melius est non juvare, quàm lædere.

54. Respondetur duab. objectionib. Alb. Gentilis.

55. An in portu communis amici ab una belligerantium parte naves bellicæ exstrui possint.

56. An naves extraneæ tempore belli ex portu communis amici tormentis bellicis solvere possint?

HActenus de securitate Mercatorum terrestri, nunc de fluviali, maritimâ, & quæ iis in littore &
1 portubus competit. Non solùm enim in contractibus & viis publicis, verùm etiam in fluminibus, littore, mari & portubus mercatores publicâ & legali securitate frui, commerciorum flagitat libertas & necessitas. Hug. Grot. *de mar. lib. cap. 1. arg. §. 2. & 4. Instit. de rer. divis. l. 4. §. 1. & l. 5. pr. ff. eod. l. fluminum. 24. pr. ff. de damn. infect. l. 9. §. 1. ibi: Jus autem maris. ff. ad l. Rhod. de jact. l. 3. § 1. ff. ne quid in loc. pub. l. 13. §. ult. ff. de injur. Nov. 134. c. 13. vers. eos. cum aliis textib.* Obrecht. *de Regal. θ. 293. & seq.* Sixtin. *de Regal. lib. 1. cap. 5.* Fichart. *cons. Latin. 22.* Mynf. *cons. 19. n. 3. & seqq.* & nuperrimè eleganter de fine, usu & privilegio portuum. Loccen. *de jur. maritim. lib. 1. c. 8. §. 4. & per tot.* cui adde si libet, Fr. Stypm. *Success. in conjug. continuat. de jur. marit. lib. 5. cap. 1. n. 12. & seqq.* Et licet quidem communis omnium securitas in hoc ipso quoque consistat. *d. §. 2. & 4. Inst. de rer. divis.* cum aliis suprà allegat. textib. quibus adde Becht. *de secur. & salv. cond. thes. 71. & seqq.* Præcipuè tamen & quàm maximè ea mercatoribus commerciisque competit. Grot.
2 *d. c. 1.* Nam quò minus gens quæque cum quâvis gente sepositâ commercium colat, impediendi nemini, nec ullo in loco, jus est; id enim permitti societatis humanæ maximè interest. Hug. Grot. *d. jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 2. n. 13. p. m. 84.* Cujus rei testimonium adducit Philo in legat. ad Cajum Cæsar. his verbis. πᾶσα θάλασσα φορτηγοῖς ὁλκάσιν ἀκινδύνως διαπλεῖται, καθ' τὰς ἀντιδόσεις, ὧν ἀλλήλαις ἀγαθῶν ἀντικλίνουσιν αἱ χῶραι, κοινωνίας ἱμέρῳ τὰ μὲν ἐνδέοντα λαμβάνουσι, ὧν ἐστί, ἄγουσι περιουσία ἀντιπέμπουσι. φθόνος γὰρ οὐδέποτε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκράτησεν, ἀλλ' οὐδε τὰς μεγάλας αὐτῆς ἀποτομάς. h. e. *Mare omne navibus onerariis mercenariis tutò satis navigatur eo Commercio, quod ex naturalis societatis desiderio inter nationes intercedit, cùm mutuo aliorum copia aliarum inopiæ succurrit. Nam invidia nunquam aut orbem universum aut magnas ejus partes invasit.* Unde eleganter Theodoretus *lib. 2. de provid.* Mare forum mundi; Insulas stationes in mari dixit. Adjungam hic Chrysostomi *ad Sielechium* ex Græco verba: *Quomodo enim satis dignè quis explicet facilitatem ad mutua Commercia nobis datam? Ne enim itineris longitudo impedimentum aliorum ad alios commeatibus adferret, breviorem viam, mare scilicet, ubique terrarum disposuit Deus, ut mundum tanquam unam domum communiter inhabitantes, crebrò nos invicem viseremus, & apud se nata quisque alteri communicans vicissim, commodè acciperet res apud illum abundantes, ac sic exiguam tenens terræ partem, ita tanquam si teneret universam, frueretur ejus, quæ ubivis sunt bonis. Licet itaque nunc tanquam in communi mensa Convivarum unicuique ea quæ sibi apposita, dare alteri longius accumbenti, ac contra quæ apud ipsum sunt, accipere manu tantum extentâ.* Idcircò graviter invehitur Ambrosius in eos, qui flumina & maria negociantibus claudunt; & Augustinus in illos, qui illis itinera obstruunt. Grot. *de mar. lib. c. 12. circ.*
fin. cũ adeò naturalẽ esse commercio- 3
rum libertatem mercatorumque securitatem velint Dd., ut tolli jure nullibi posse dicant. Vid. Loccen. *de jure marit. lib. 1. cap 3. n. 2. & 3.* & Vasq. *illustr. quæst. lib. 1. c. 89.* Et jure Gentium nefas esse, mari, littore, portu, commerciô & navigatione mercatoribus interdici, nisi iis, quos ipse territorii dominus habet hostes, metuitque. Alb. Gentil. post Jas. *lib. 3. de jur. belli.*
c. 11. Cic. pro *Rosc. Amerin.* Justa quo- 4
que

que bella, ob mare clauſum, portum prohibitum, & commercia negata cepiſſe docent exempla Megarenſium in Athenienſes, apud Thucid. *lib. 1.* & Diodor. Sicul. *lib. 12.* Bononienſium in Venetos, Carol. Sigon. *de regn. Italiæ. lib. 20.* Hiſpanorum item ſeu Caſtellanorum in Occidentalis Indiæ incolas. Hug. Grot. *de mar. lib. c. 1.* Nam juſtam prætexunt viri doctiſſimi cauſam belli ab Hiſpanis in Americanos ſuſcepti, ob communem portuum ac littorum uſum prohibitum. Fr. Victoria *de Indis, tr. 2. §. 2. 3. & 4.* Jo. Selerzan. *de Indiar. jur. lib. 2. cap. 20. §. 34. & ſeqq.* Gregor. Lopez. *in partid. 2. tit. 23. lib. 2.* Sic cùm Eliſabetha Regina Angliæ An. 1589. flagrante inter ipſam & Hiſpanos bellô, Hanſeaticorum quorundam Mercatorum naves frumentô onuſtas intercipi mandaſſet, Illuſtris Thuanj *lib. 96. hiſt.* & aliorum Politicorum judiciô *imprudenter ab Anglis factum eſſe exiſtimatum eſt*, videlicet, *ut tam alienô tempore Civitates Vandalicas cum Poloniæ, Daniæ ac Sueciæ Regibus ſocietate conjunctas exigui lucri causâ irritaverint, nam inde evenire potuiſſe, ut ad tantam injuriam ulciſcendam Hiſpanos annonâ, navibus & apparatu bellicô juvent, quibus ille inſtructus novam claſſem inſtruat, & rurſus Angliam feliciore fortaſſe exitu adoriatur. Ad hoc exemplum ex ultima gentis origine repetitum adducebatur. Danos olim & Saxones ob conſimilem injuriam gravi bellô Britanniam vexaſſe, cujus is exitus fuerit, ut illi genti ſubjugatæ tributum impoſuerint, cui Denario Danico ob id nomen, quod usq; ad Guilielmi Nothi tempora pependerunt.* Hactenus Thuan. *d. l. 96. pag. 309.* Atque huc trahitur illud Virgilii *lib. 1. Æneid.* velut ex jure Gentium pronunciatum:

> *Quod genus hoc hominum, quæve hunc tàm barbara morem*
> *Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenæ.*

Vid. Joh. Gryphiand. *de Inſul. cap. 31. n. 178. & ſeqq.* Quid, quod aliàs Jus fœderum & belligerandi defenſivè & offenſivè à jure Commerciorum non ſeparandum. Casp. Klock. *de Contrib. cap. 14. ſect. 3. n. 41. 47. 48. 50. & ſeqq.* Et per ea quæ habent Dn. Carpzov. *Capitul. Caſ. cap. 6. n. 13.* Wahrem. ab Ehrenb. *de fœder. lib. 1. cap. 2. n. 228.* Limnæ. *lib. 4. jur. publ. c. 8. n. 26.* Juſt. Sinold. *vol. 1. colleg. publ. diſp. 8. th. 25. lit. F.*

Quapropter nemo ſe, cum Luſitanis I. titulô Inventionis, ad coarctandam & intercludendam hanc commerciorum libertatem & communem maris uſum prohibendum tueri poteſt, cùm ipſa naturalis ratio & legum diſerta verba, & eruditorum interpretatio, manifeſtè oſtendat, ad titulum dominii parandum eam demùm ſufficere inventionem, quæ cum poſſeſſione conjuncta eſt, ubi ſcil. res mobiles apprehenduntur, aut immobiles terminis atque cuſtodiâ ſepiuntur; quod in hâc maris & portuum prohibitione dici nullô modô poteſt. Ex naturâ enim ſui mare in momenta mutari, adeòque eſſe perpetuò aquis aliis aliisque in priorum locum nunquam non ſuccedentibus fluxile, & tàm non ſibi omninò idem, ut nec idem aut ſingularis poſſit eſſe ejusdem dominus, experientia docet; prout hæc pluribus autoritatibus & legibus eruditiſſimè & luculenter deducunt. Cl. Hug. Grot. Vir penetrantis Judicii & incomparabilis eruditionis. *d. l. de mar. lib. cap. 2.* & ipſius Antagoniſta Joh. Selden. *in mar. clauſ. ſeu de dom. mar. lib. 1. cap. 2. & ſeqq.* Cui adde nuperas *Maris liberi Vindicias* Th. Graſvvinckel. *adverſus* Wilhelm. Welvvod. *Britannici maritimi dominii aſſertorem.* Et tractatum eruditiſſimum Fr. Stypm. *de Jure marit. lib. 1. cap. 3.* ubi ad argumenta Seldenii reſpondet. Secundò, nec donationis titulum ad prohibendum communem maris commerciorumque uſum quis prætendere poteſt. Cùm donatio ejusmodi, ut rei alienæ, nullius ſit momenti. Grot. *d. l. cap. 3.* Tertiò, nec belli titulum hîc quicquam juvare; Grot. *d. l. c. 4.* Quartò, nec occupationem; eleganter Grot. *d. l.*

6 7 8 9 10 11

d. l. cap. 5. nec protectionem, eleg.
Joh. Locc. *de jur. marit. lib. 1. c. 4. n. 5.*
12 Quintò nihil hîc patrocinatur præ-
scriptio aut consuetudo. Roder. Zu-
ar. *cons. 1. de usu mar. num. 4.* nam
utrumque præsidium certissima juris
13 ratio præcludit. Præscriptio quip-
pe à jure est Civili; unde locum ha-
bere non potest inter populos libe-
ros; multò minus ubi jus naturæ
aut gentium resistit, quod jure civili
semper validius est. Quin & ipsa lex
civilis præscriptionem hîc impedit.
14 Usucapi enim aut præscriptione ac-
quiri prohibentur, quæ in bonis esse
non possunt; deinde quæ possideri
nequeunt, & quorum alienatio pro-
hibita est. *l. Usucapio. l. fin. ff. de Usu-
cap. l. diligenter. in fi. C. de Aquæ d.
lib. 11. l. viam. ff. de viâ pub. l. præ-
scriptio. 6. C. de oper. pub. c. sine posses-
sione. de R. J. in 6. & aliis textibus.*
Hæc autem omnia de mari & usu
maris portuumque verè dicuntur,
Grot. *d. l. cap. 7.* Selden. *d. cap. 2.*
15 Quod autem in Præscriptione dixi-
mus, idem in consuetudine verum
est. *Grot. d. l.* Consuetudo enim con-
tra jus divinum, naturale, vel gen-
tium, non consuetudo, sed usur-
patio appellatur. Roder. Zuar. *d.*
16 *conf. 1. num. 6. in term.* Sextò deni-
que nihil est, quòd Mercatura hæc
loca occupaverint. Commercia e-
nim sunt Juris Gentium, quod cau-
sam naturalem sub se habet, quæ tol-
li nequit, & si posset, ab omnibus
gentibus ut fiat, necesse est. Tum
Jus mercandi incorporale est, quod
apprehendi nequit; & licet primi cum
Indis Commercia habuissent Lusita-
ni (quod tamen falsum,) nullum inde
specialius jus haberent; necessarium
enim ut inter multos unus sit primus.
17 Stipm. *d. l. 1. cap. 6. num. 754.* Quapro-
pter, quilibet mercatorum naves
mercibus onerare & exonerare, cæ-
teraque ad commercia promovenda
in mari portuque alieno liberè & se-
curè agere potest. Verba Hispani-
ca ita refert Zuarius. *Cada uno des
mercaderes puede hazer carga ò de-
scarga en los puertos de la mar, que
estan & caen en su territorio: ò estan
mas cercanos à la villa, ò lugar, que
quiere hazer la tal carga y descarga
sin licencia del Principe.* Unde patet,
quanta cum iniquitate conjunctum
sit, quòd mercatores in exteris re-
gnis tàm miserabiliter hoc passu af-
fliganrur. Inter infinitas namque in- 18
commoditates & continuas mole-
stias, quas mercatores cum mer-
cibus peregrinantes in exteris regio-
nibus subire coguntur, non mini-
ma existit, quòd, dum tanto cum
vitæ discrimine fortunarumque ja-
cturâ cum hostibus acriter pugnan-
tes se in libertatem asseruêre, & in-
tra præsidia amicorum pervenêre,
in ipsis amicorum portubus nondum
tuti sint, sed interdum huic, inter-
dum alteri cum mercibus adjudicen-
tur & prædæ exponantur, non atten-
tis his quæ à Trismegisto sapienter
lib. de nat. Deor. prolata sunt. In 19
portubus, navigationibus & com-
municationibus, alternæ humanita-
tis nexus est fortissimus. Et Senec.
lib. 5. nat. quæst. cap. 18. Deus omni-
bus inter se populis per ventum &
navigationem commercium dedit,
& gentes dissipatas locis miscuit; in-
gens certè beneficium, si illud in in-
juriam non vertat hominum furor.
Eam nunc tollit libertatem, & in-
gentia naturæ munera in injuriam
vertit, qui publicam securitatem in
portu denegat his, quos illuc longæ
navigationis languor, aut tempesta-
tum vis ex alto appulit. Et sanè cùm 20
hos in alienam fidem confugere, &
se ac sua committere necessitas ex-
trema & miserabilis casus adigat,
propè est, ut hi in eâdem causâ esse
videantur, in quâ sunt ii, qui peri-
culi vitandi causâ, hoc est naufra-
gii, ruinæ, tumultûs gratiâ res suas
apud aliquem deponunt. Quod in-
terpretes depositum miserabile &
necessarium appellant, in quo fi-
dem violasse gravius semper tur-
piusque

piusque existimandum est, ut etiam in duplum actionem Prætor dederit *l.1. §.1 ff. Depos.* Quemadmodum ex eâdem causâ idem quoq; Prætor in eum, qui ex incendio, ruinâ, naufragio, rate, nave expugnata quid rapuisse, recepisse dolô malô, damnive quid in his rebus dedisse dicetur, in quadruplum judicium promittat. *l.1.pr. & tot. tit. ff. de Incend. ruin. naufr.* & ibi Dd.
21 Imò Jus Canonicum eos excommunicationis pœnâ ferit; qui mercatorum ex naufragio amissa bona diripiunt, horumque libertatem & securitatem ejusmodi actibus impiis perturbant. *c. excommunicationi. X. de raptorib.* Nam & in naufragiis mercatorum bona secura esse debere, *auth. navigia. C de furt. l. Pompon 44. vers. idem ait. ff. de A.R.D. l.1. in fi. ff. ad l. Jul. de vi priv. l.7. & passim sub d. t. ff. de incend. ruin. naufr. & T. C. de naufr. lib. 11.* per Gail. 1. *obs. 18.* docetur, prout suô locô, ubi de confiscationum singularibus, latius hæc deducemus. Ita miseratio & subdita periclitantium mercatorum necessitas magnum hujus juris patrocinium dedit, fidemq; etiam exegit uberiorem,
22 quàm in cæteris negotiis. Hoc tamen juri portûs debetur & Principis loci jurisdictioni, ut Præfectus portûs inquirat, quæ navis, & unde venerit, quid vehat. *l. un. C de litt. & itin. custod.* Cunæ: *in caus. postliminii, p. 279.* Loccen. *d. c. 8. § 5.* 2. Ut offerat magister navis designationem mercium, vulgò Certifica-
23 tionem. Locc. *d. l.* An autem Magistratus seu Superior loci prohibere possit, ne extraneorum mercatorum naves in portubus onerentur, quamdiu Subditorum prostent, aut si velint extranei, certô pretiô id redimant, acriter adversus edictum Regis Galliæ Ludov. XIV. An. 1659. mens. Martiô publicatũ à Belgis & Hanseaticis, ut privilegiis & juri quæsito contrarium disputatum est. vid. tamen Rutg. Ruland. *de Commiss. p. 4. lib. 2. c. 11. n. 13.* qui citra Iura Singularia quæsita statuit, multis in locis esse consuetudinis, ut non aliter extraneæ naves ad transvehendum merces conduci possint, quàm si domesticæ merces suscipere nolint, aut non possint. Cùm itaque status multarum 24
Rerumpub. & continuæ honestorum mercatorum querelæ hasce molestias & afflictiones ad oculum demonstrent, operæ pretium existimavi, quibusdam de hâc portuum securitate, & quod huic affine est, Postliminii Jure (de quo nihil fermè sani prodidisse hos, qui retrò actis seculis juris cognitionem professi sunt, testatur summæ doctrinæ & judicii vir Hug. Grot. *lib. 3. de Jur. bell. & pac. cap. 9. in pr.*) agere. Quò autem securitatis hujus qualitates & effectûs (ne forsan ex tuitione unius offensio alterius oriatur) eò evidentius cognoscantur, & ad faciliorem ejus deductionem unô quasi fasciculô comprehendantur, casum, qui effluxis aliquot annis meô tempore in Venetorum portu contigit, & in Consilio Sapientum graviter & maturè ponderatus fuit, per sequentia in medium proferam.

Causa, quæ proponebatur, ejus- 25
modi erat: Genuenses quidam mercatores, qui tribus navibus prætoriis per mare mediterraneum vehebantur, in navim Turcicam pretiosis mercibus onustam, quæ Constantinopoli veniebat, inciderunt: eamque aggressi, pro eo jure quô in Turcas hostes suos usi semper sunt, vi expugnârunt, ceperuntque; mox deinde, adversis ventis & tempestatibus diu acti, cùm aliter servare se suamque prædam non possent, portum Insulæ Cretæ, quæ sub Venetorum imperio est, subire coacti sunt, ut inde mox solvere & prædam suam perferre Genuam possent. Veneti, quemadmodum cum Genuensibus ita & cum Turcis pacem & amicitiam colunt. Quæsitum est, an Turcæ apud Venetos prædam eam à Genuensibus repetere, an verò Turcis eam adjudicare debeant Veneti, quibuscum neutrâ gente quidquam hostile intercedit. Disputationis ca- 26
put in eo est, ut excutiatur, an apud

communem amicum Jus postliminii in hâc specie admitti possit? Id Genuenses negant; quorum causa cùm justissima & æquissima sit, & grande momentum trahat, necesse erit, rationes eas in medium proponere, quæ ex Jure Gentium & Civili afferri pro illis possunt.

27 Ut igitur appareat, in hoc casu cessare postliminii jus, ante omnia statuendum pro certo est, in his quæ postliminii jus admittunt, ea demùm postliminio ad priorem causam & statum redire, quæ aut ipsa se ingenio, arte, fugâque hosti subtraxerint, aut virtute aut vi militum nostrorum, hostibus pulsis superatisve, erepta iterùm sint; aut ita ab hoste redemta, ut redemtori restitutum pretium fuerit; aut denique postremò gratis & donationis causâ ab hoste dimissa sint. *l. in bello. 12. pr. l. nihil interest. 26. ff. l. 2. l. 5. l. ab hostib. 12. C. de postlim. revers.* Quæ tàm in personis, quàm in rebus postliminio idoneis locum habent, *per dd. ll. junct. l. cum duæ. 14. pr. l. ult. ff. d. t.* Hæc, quæ in hunc modum per vim ac virtutem militum nostrorum recuperata sunt, aut seipsa ingeniò aut fugâ, aliâve arte hosti subduxerunt, si mox intra fines proprios esse ceperunt, aut si etiam ad Regem socium vel amicum venerint, statim postliminiò, rediisse viden-

28 tur, h. e. nisi violentis actibus & hostilibus machinationibus potiùs hostem, quàm amicum se gesserit; qualiter se gessit navigium bellicum, cognomine David, ad portum Lubecensem Anno 1630. profugiens; quia tunc, etiamsi amicus, omnia postliminii jura cessant, tàm in territorio, quàm portu amicorum. *l. postliminio. 5. §. in bello. 1. & l. 19. §. 3. ff. h. t.* quos textûs solos in juris nostri libris, ad causam postliminii, quæ apud socios amicosve sit, pertinere

29 Dd. afferunt. Hujus juris causam JCtus *in d. l. 19. §. 3.* ex eo statuit, quòd publicô nomine tutus sit, qui ex hostis sui præsidiis ad Regem socium aut amicum ita profugit. Alber. Gent. *Advoc. Hisp. lib. 1. cap. 1.* nam par in utroque casu est ratio, Alber. Gent. *d. l.* Quare haud rectè 30 Anton. de Gamm. *in decis. Lusitan. 384. num. 5.* verba Pauli, *in d. l. postliminium. 19. §. 3.* ad Regem duntaxat ejusdem belli socium restrinxit, in quo nec probari potest sententia Hug. Grotii *lib. 3. de jur. bell. & pac. cap. 9. num. 2.* vid. Author. judic. inter Gentes. *part. 2. sect. 8. q. 2.* Cæterùm 31 casus noster, quô is ipse, qui hostilem prædam cepit, in Regis amici vel socii portum eam deduxit, non deciditur duobus illis textibus *d. l. 5. §. 1. & d. l. 19. §. 3.* Quare id nunc agendum est, ut casus iste, si non ex verbis legum; at ex ratione tamen & mente earum decidatur. Utique non hìc dicitur, eos, quos hostis nave & mercibus exuerat, statim animô recuperandæ prædæ, hostem navibus persecutos, aut pari velocitate ita præcessisse fugientem, ut is, ubi iterum cum iisdem de prædâ jam dimicandum inciperet, in portum Regis amici se reciperet. Quô casu 32 conflictus perdurâsse, & animus possidendi aut certè possessionem in continenti recuperandi non depositus fuisse videtur. *arg. l. Pomponius 44. de acqu. rer. dom.* Ripa *1. num. 4. de acq. poss.* Sed ille tractatur casus: Cùm 33 quis prædam, navali pugnâ ab hoste captam, per dies plures vexit, ac nullô hoste insequente possedit, eamque in portum ejus Principis, qui communis est utriusque amicus, deduxit, propterea quòd aut commeatu indigeret post longam navigationem, aut sævienti tempestati ventisq; adversis cederet? Quâ necessitate mercatores Genuenses nunc se in Cretam Insulam delatos fuisse dicunt. Et idem ab Ant. Gamm. *d. decis. 384.* de Gallis relatum est. Hîc verò nulla lex, nullus juris apex, sed nec ulla æquitatis ratio postliminium Turcis in regno communis amici admittit. Cunæ. *de jure postlimin.* Nam, quemadmodum eos, qui ex hostium finibus fallaciâ, soler-

solertiâ aut vi suâ suorumve ad communem amicum pervenerunt, plenô postliminii jure perfrui probatum jam ante est, *d. l. 5. §. 1. & l. 19. §. 3. h. t.* quia id industriæ & virtuti bellicæ adscribitur: ita è converso postliminium attribui his non potest, quibus nec ulla virtutis militaris subest causa, & nihil prætexitur nisi pax, quæ cum communi amico est. *per dd. ll.* Et rursus, si inter duos hostes pax mox inita non prodest ad postliminium eis, qui ante bellô capti sunt, nisi inter paciscentes partes sic convenerit. *d. l. in bello 12. pr. l. 20. pr. l. 28. ff. de Capt. &*
34 *postlim.* nihil etiam tibi proderit ab hoste deduci ad portum seu littus amici, qui cum utroque pacem ita colit, neutrius ut bellum dirimat, aut iis id adi-
35 mat in suo pacato portu, quod antè dedit belli sors, nisi fortè pactionibus idipsum complexus sit communis amicus, ut quos alter ab altero captos in portum communis amici deduxerit, his postliminii jus foret. Cujus rei grande est documentum in secundo fœdere, quod inter Romanos & Carthaginenses ictum esse his verbis Polybius *lib. 3. cap. 24.* refert, si qui Carthaginensium aliquos cæperint, queis cum fœdere scripto juncti sunt Romani, qui tamen sub Romanorum Imperio non erant, hos in populi Romani portus ne deducunto; Si quis erit deductus, & manum Romanus in-
36 jecerit, liber esto. Huic accedit, quòd Princeps, quem hostis uterque amicum habet, jus utriusque partis integrum esse sinat, nihil verò alteri demat aut alteri adjiciat. Et quidem in portubus suis nullum ab utrâque parte conflictum edi, nihilque hostile patrari sinat. Alb. Gent. *de Adv. Hisp. d. c. 14.* prout nuper Magnus Dux Hetruriæ Juniori Trompio in portu Ligurnensi respondit. Quæ verò ante extrà portum & territorium hostiliter gesta sunt, non obliterat nec tollit, nec eo-
37 rum effectum rescindit. Quippe ut prius illud contra reverentiam est, quæ portubus alienis debetur, ita posterius hoc pugnat cum fide publicâ, quâ hostem utrumque intra fines suos communis amicus recipit jure Gentium. Et est utique Princeps non fidejussor modò, ut securè tutòque in portu suo vivatur, sed procul dubio & criminum ultor adversus omnes. Sot. *1. de just.* Cæpoll. *de servit. Inst. 4.* Gail.
2. obs. 64. Schurff. *2. Cons. 2.* Et cum 38
præstet publicam securitatem apud se, communi jure, universis & singulis, non sinat fœderatorum alteri vim ullam ab altero fieri. Et multò minus ipse alterius fœderati gratiâ vim faciat alteri; ne inde injuriarum nascatur occasio, unde remedia nascantur. *l. 6. C. unde vi.* Ut enim victor inter propria præsidia tutus est; ita, si amici fidem elegerit, & in ejus præsidia se suaque contulerit, etiam illâ publico nomine tutus erit. *arg. l. 19. §. 3. ff. de Capt. & postl. rev.* & elegant. Loccen. *de jur. maritim. lib. 2. cap. 4. § 6 & 7.*

Nam certè postliminii effectus non 39
præcisè obtinet, quia sumus apud communem amicum, sed modus & factum præcipuè spectatur, per quod ad amicum communem pervenimus, quod obtinet in hominibus, si sua propriâ vi industriâ seu fraude evaserint potestatem nostram. *§. 17. Instit. de R. div.* non si à Victore studiò aut casu in portum communis amici sine animo dimittendi (ut hîc à Genovensib. fa-
ctum) deducantur Captivi. Res ipsas 40
verò quod attinet, cùm statim capientium fiant, certè sine priorum dominorum facto à communi amico in suo portu, dominio, virtute bellicâ parto, exsui non possunt, cùm nullibi id Leges dicant. Supra enim duę allegatæ Leges *l. 5. §. 1. & l. 19. §. 3. d. t.* loquuntur saltem de personis quib. postliminium competit, non verò de rebus, quæ regulariter postliminio carent. Sicut igitur factô hostium acquiritur rerum dominium, ita id non potest sine Virtute hostili iterum adimi. *d. l. 19. in pr.* verbis: *hoc si rursus recipiamus. Et l. 20. ibid. §. 1. Expulsis hostib. ex agris dominia eorum ad priores dominos redire.*

Et certè absurdum foret commu- 41

nem amicitiam hoc operari, ut Captivus, si nil ad sui liberationem fecerit, ipsô jure, vi loci, fiat liber, & jus victori armis acquisitum tollatur sine armis, vel etiam nullô hominis factô accedente, contra *l. nihil tam naturale. ff. de R. J.* Imò cùm præda hæc victis Turcis statim facta fuerit Genovensium, perinde est, ac si res Jure Commercii acquisitas in portum Insulæ Cretæ casu vel studio intulissent. Sicut ergò horum dominium non perdidissent: Ita nec rerum bellô acquisitarum. Hunc enim modum amittendi dominii jura nullibi tradunt. Et quo-
42 ad perfectionem dominii acquisiti jura non distingvunt inter acquisitionem bellicam, & Emptionem, permutationem, &c. Nisi quòd unicuique modo acquirendi adjectus sit certus modus dominium ita acquisitũ amittendi. Nec dubitandum, quin præda hæc Turcica plenè fuerit acquisita Genuensibus vi Occupationis. *l. 1. §. item bello, ibi possessionem nactus. ff. de acquir. possess. & l. 3. §. 21. ff. d. t.* Cùm etiam spolia hostium ad illos pertineant, qui causam capturæ præstiterunt, ita ut elabi non potuerint hostes, licet forsan alius præveniendo tales reverâ manu capiat, ut egregiè deducit Don Garzias. Mastrill. *decis. Lusit. 180. per tot.*
43 Et licet favore libertatis postliminii Jure reversus intelligatur, vel qui ad amicos nostros pervenit, vel intra præsidia nostra esse cæperit. *d. l. 5.* Tiraquell. *de pœn. temperand. causa. 22. n. 68.* Hoc tamen verum est, ut supra monuimus, interveniente factô ipsius captivi, per quod se actuali apprehensioni, custodiæ, ac possessioni victoris exemit, non ubi adhuc dum victor illum vel res hostium tenet naturaliter.
44 Jo. Cephal. *cons. 36.* Imò si nostra præsidia & portûs amicorum comparantur. *d. l. 5.* proinde sequitur, sicut rem bellô captam jure retineo intra nostra præsidia, ita etiam in amicorum portu.
45 Si enim portus communes Jure Gentium, ut *in pr. capitis* deduximus, adeò ut obstruere portûs Innocentibus navigantibus, sit contra Jus hominum, quia nautis eripitur refugium in tempestatibus maris. Alb. Gentil. *de Jur. bell. lib. 3. cap. 11.* Certè non potest usus portuum dominii privationem operari. Quandoquidem si quis 46
propter necessitatem adversæ tempestatis appellat in portum, in quo solvitur gabella, non tenetur tunc solvere gabellam. *per l. Cæsar. 15. & l. fin. §. si propter. 8. ff. de Publican. & vectigal.* & *nos infr. lib. 2. cap. 3. n. 79.* quia id fuit casu non voluntate factum. Barbos. *in l. 1. C. de Naufrag.* multò ergò minus ob hunc necessitatis casum majorem & vim divinam, in portum communiũ amicorum delati, debebunt Genuenses Mercatores dominô istô prædæ privari, quod periculo vitæ & libertatis acquisiverunt, quòd contra voluntatem invecti, non videantur invecti. Atque ita hæc involuntaria invectio nullum operetur effectum. *d. l. 1. C. de Naufrag. lib. 11. t. 5.*
Et cum hâc Genovensium sententiâ 47
coincidunt Constitutiones regni Galliæ, in quibus quoties de prædâ edicitur, quam fortè amici aut fœderati quidam in portus Gallicos ex mari subvehunt, nihil aliud Reges cavent, nisi ut maris Præfectus cognoscat, utrùm eam à justo hoste rectè captam relinquere ei, qui cepit, an verò improbè absque belli jure raptam auferre prædonibus & reddere domino debeat. Cod. Hen. III. *lib. 20. tit. 7. art. 14. & art. 23 & eod. lib. 20. tit. 13. art. 1. art. 6.* & quod amplius est expressum in eâ lege, quam super rebus maritimis ab Henrico III. latam Curia Rothomagensis 20. die Julii Ao. 1587. promulgavit, scriptum est: Navem quam Gallo eripuit hostis, nisi statim recuperata sit, ita hostis propriam fieri, ut eam ille ad gentes quascunque amicas fœderatasque non minus tutò perducere, quàm in suum ipsius deferre territorium possit. vid. Joh. Selden. *lib. 1. de dom. mar. c. 18. pag. m. 78.* Idem in su- 48
premo Lusitanorum consilio pro Gallis decisum esse, docet Anthon. di Gamm. *d. decis. 384.* Et in Angliâ quo- 49
que nunquam aliter pronunciatum aut

aut judicatum fuit, quamdiu magnæ Britanniæ Rex cum Hispaniarum Rege pacem amicitiamque coluit; quoniam ei quoque fœdus cum Hollandis est; etsi sæpè illi ingentem prædam ab Hispanis hostibus captam in Angliæ portus deduxerant, publicâ tamen securitate eos illic perfrui, atque inde iterùm enavigare & prædam perferre in Hollandiam atque in propria præsidia, passus est. Quod & ipse Albericus Gentilis, qui in contradictorio judicio graviter quidem laboravit, tandem confiteri coactus est, & suis conclusiunculis truncatis sponte veritati manum dedit. Ut videre est *lib. 1. Advoc. Hispan. cap. 1.* & Jo. Selden. *lib. 3. de*
50 *Domin. mar. cap. 22.* Cùm sub initiis Jacobi VI. Regis Angliæ, pacatô undique reliquô orbe Christianô, bellum tamen inter Hispanum & fœderatos Belgii Ordines exardesceret, atque inde fieret, ut in mari Anglicano utrique illi, Anglo amici mutuis se invicem & frequentissimis infestarent deprædationibus; de quarum jure dubia aliquot inter ministros Regios, qui de rebus maritimis cognoscebant, oriebantur; Rex Jacobus, majorum exempla secutus, atque ut regnator legitimus, moderatorque aquarum, edictô sancivit 2. Martii Anno. 1604. in oris Anglicanis limites, intra quos utrisque ita tutam fore stationem, tutum transitum etiam, & utrosque ab ipso ita protectum iri voluit, ut neque Hispanis in Belgas fœderatos, neque his in illos aliisve cujuscunque gentis in alios intra hosce vim aliquam impunè exercere liceret. Verba edicti Anglica sunt: Our pleasure is that within our Porth/ Havens/ Rodes/ Cree or other places of our dominion or so noer to auy of our said Ports or havens as may us reasonably consbrued to be within that title limit or Precinct there shalbe no force violence/ surprise or or offence suffered to be done / either from man of warre tho man of warre/ or man of warre to merchant of either partie. But that all of what Nation soever/ solang as they shalbe Within those our Ports ard places of our *jurisdiction* or where our officers may prohibit violence shalbe understood to be under our *protection*, to bee orderet by course of Justice and be at peace each withoter. id est, *Placuit nobis, intra portus, æstuaria, stationes, sinus nostros, aliosq; locos ditionis nostræ (seu qui ita ullis dictorum portuum nostrorum seu æstuariorum propinqui sunt, ut rationabiliter censeri possint esse) intra titulum illum, limitem aut præcinctum nō iri permissum, ut vis aliqua, violentia, interceptio, aut injuria inferatur, sive à navi armata in armatam, sive ab armatâ navi in mercatoriam, sive à mercatore in mercatorem ex parte alterutrâ; sed universos, cujuscunque fuerint gentis, quamdiu fuerint intra illos portus nostros & locos jurisdictionis nostræ, seu ubi ministri nostri violentiam inhibere queant, censendos fore sub tutelâ nostrâ, & secundum nostram justitiæ formulam gubernandos;*
pacemq; eis invicem fore colendam. In se- 51
cluso verò mari ita tantùm vim, etiam inter hostes permitti volebat eôdem edictô Rex Jacobus, ut si aut in aperto hoc Oceano, sinubus, portubus, æstuariis, armata navis, vim hosti inferendi causâ, propriè immineret, aut ex loco aliquo ita interdicto, in Oceanum navem hostis ex eodem loco transeuntem contra Edicti mentem involaret, tunc armatæ tàm mercatorum Anglorum, quàm Præfectorum Regiorum naves, & vim ejusmodi submoverent & ulciscerentur. Verba Edicti ex Anglico ita reddita sunt: Placuit nobis, & in mandatis damus omnibus Ministris nostris, subditisq; per mare & terram, ut, in quantum valeant, ipsi prohibeant cunctas naves armatas, quæ ex alterutrâ parte ita imminuerint tàm propè introitum alicujus portuum nostrorum, seu orarum nostrarum, atque ut tutelam præstent, succurrantque omnibus mercatoribus, aliisque qui inciderint in insidias quorumcunq; imminentium oris nostris in locis adeò propinquis, unde impediatur commercium & negotiatio extrorsus & introrsus ad regna nostra, & ab eis.

Ob. Neque est, ut ad Casum nostrum re-
vertamur, quòd Veneti dicant, nolle se
quidem Genuensibus mercatoribus
nocere; sed tamen se id quoque ope-
ram dare, ne alter hostis, quem pariter
quoque amicum habent, in damno
hæreat. Nimis facilè dissolvi hæc ra-
52 tio potest. Etenim, ne hostium alter
damnum, alter autem vim in amicô
regno aut portu inferat, id verò provi-
dendum communi amico est; At, ut
damna extra portum & territorium
accepta reparari in regno suo jubeat,
haud esse æqvum scit; cùm & bellum
perduret adhuc, & hæc incommoda
secum ferat belli sors, quare adversa
utriusque arma medius spectat; &, ubi
53 non potest alteri subvenire, nisi alte-
rum lædat, mavult alterum non juva-
re, quàm gravare alterum; quod est
ex D. Ambrosii *sensu 3. de Offic. 9.* Et
eâ mente Hanseaticis mercatoribus re-
spondit Elisabetha, Anglorum Regi-
na, non esse hoc colere cum utrisque
hostibus amicitiam, si alteros lædas,
juves alteros, prout Capite sequenti
54 pluribus videbimus. Nec obstat. 2.
quod ex Alber. Gentili. *Advoc. Hisp.
lib.1.c.1.2.6. & 7.* Genovensibus oppo-
ni possit: Ab hostibus capta non pri-
us fieri capientium, quàm cùm intra
præsidia propria deducta sint, *d.l. postli-
minii.5.§.1.ff.de Captiv.& postlim. rev.*
Grot. *de jur. bel. lib.3. c.6. §.234.* Re-
spondetur enim istam legem postlimi-
nii loqui solùm de Captis Civibus eo-
rumque servitute, secundum Jus ve-
tus recepta, non verò de cæteris rebus
captis, quæ jure gentium fiunt capi-
entium per solam possessionis appre-
hensionem. *l.51. de acquir. rer. dom.l.1.
§.1 ff. de acquir.poss.* cum quo concor-
dat consuetudo totius Europæ, quâ
moribus gentium observatum, ut ni-
mirum præda capientium fiat, & præ-
sertim naves hostium, de quibus hîc
sermo est, si à victore per diem &
noctem h.e.24. horas possessæ fuerint.
ut alibi innuimus. Nec relevat. 3.
Alberici Gentilis objectio. Non lice-
re res hostiles captas per alienum ter-
ritorium ducere. *d.l.& de jur. bell. c.22.*
Quia mutatô territoriô mutatur pote-
stas, & ibi locum habet postliminium.
l.5. §.1. & 2.d.t. de capt.& postlim.rev.
Besold. *de jur. territ.c.3. n.4.* Attamen
mutatô territoriô non mutatur Fides
& securitas publica, cujus causâ cæte-
ris paribus, ubique favorabilis est. Sed
ut ut sit, hoc tamen eò produci non
potest, ut ob tempestatis causam, & ex
aliâ necessitate, quis cum prædâ justis
armis in mari capta, in portu amici
ad anchoras stare prohibeatur. quod
Jus Gentium permittit, & ex alterna
humanitate proficiscitur, & inter in-
noxias utilitates est, quæ utenti com-
modæ concedenti non molestæ sunt.
l.1. §.11.ff. de Aqu.pluv. Atque ex his
quæ dicta sunt, satis confutantur reli-
quæ dubitandi rationes, quæ moveri
in contrarium possunt; quæ cum illæ
ipsæ sint, quas in eodem planè casu, de-
bitâ operâ conquisivit Alber. Gentil.
in Advocat. Hispan. lib.1. cap.1. & 2.6.7.
illas huc latius deducere supersedeo.
Ex hisce quæ de Portuum securitate 55
adduximus facilè patet, ut hoc colo-
phonis locô addamus, quid de illis
quæstionibus, si in portu communis
amici naves bellicæ à belligerantium
parte unâ exstrui petantur. Item:
An naves extraneæ, tempore belli ex 56
portu communis amici tormentis &
aliis ad expeditionem bellicam perti-
nentibus instrumentis solvere possint,
sentiendum? Denegationem sc. ho-
rum, majoris vitandi mali ergò, sem-
per provido magistratui neutrali esse
tutiorem; non attentis iis, quæ in
contrarium pro defensionis ex naturæ
& gentium jure promanato favore ad-
duci poterunt, prout ingruentibus
ejusmodi temporibus in simili sæpius
decisum & observatum memini.

CAPUT

CAPUT XVI.

De Securitate & Libertate Mercatorum & Commerciorum tempore belli. Ubi de gravaminibus huic capiti repugnantibus.

SUMMARIA.

1. Et Pacis & belli tempore Mercatores securi.
2. Non omnes sunt hostes, nec hostilia, quæ apud hostes reperiuntur.
3. Non locus sed causa facit hostem.
4. Res & Merces in hostium navibus repertæ præsumtionem hostilitatis tantùm indicant.
5. Tamberlanes tempore belli strictè observavit hanc commerciorum securitatem.
6. Idem fecère Helvetii.
7. Cyri Regis Persarum hoc in passu Sanctio.
8. Commerciorum libertas tempore belli in Persia adhuc hodie observatur.
9. Eandem confirmavit in Germania Gustavus Adolphus Rex Sueciæ.
10. De sufferentiis Guerræ inter Galliæ & Angliæ Regna olim observatis.
11. De securitate bellica Insulæ Normandicæ.
12. Quid Constitutionibus Imperii circa hanc securitatem Commerciorum tempore belli cautum.
13. Securitas Commerciorum etiam tempore Hispano-Belgici belli ob utilitatem publ. observata.
14. Sponte hostem juvare est se hostem facere.
15. An Princeps tempore belli Mercatoribus extraneis Commerciô interdicere possit?
16. Salus Publica favorabilior iure Commerciorum.
17. Propter utilitatem publicam res privatorum possunt auferri.
18. Ob util. publ. Exilium alicui imperari potest.
19. Commercia ad tempus interdicere & ad loca restringere non est libertati naturali repugnare.
20. Exempla Regum qui tempore belli Commerciorum cessationem ad tempus sollicitârunt.
21. Non facta per se, sed ratione munita consideranda.
22. Non exemplis sed Legibus judicandum.
23. Absurdum quod ex hoc belli interdicto sequitur.
24. Ex hoc interdicto corruunt Jura Neutralitatis.
25. Culpa est immiscere se rei alienæ.
26. Regula æquitatis. Quod tibi vis fieri hoc alteri ut facias.
27. Valet hoc Interdictum commerciorum tempore belli, si hostes sunt Barbari. de Jur. Civil. Et Canonico.
28. Si merces hostem juvant, valet Interdictum Commerciorum sub privatione securitatis.
29. Elisabethæ Reginæ Angliæ responsum Hanseaticis mercatoribus hoc in casu datum.
30. In Belgio Commeatûs & armorum advectio sub pœna proscriptionis prohibita.
31. Mercatores prohibitis mercibus hostem juvantes securitatem publicam turbant.
32. Extra casum prohibitarum mercium Interdictum commerciorum tempore belli est Iniqvum, & Juri Gentium contrarium.
33. Utrum Tabacum ad hostes transferre liceat? pro & contra duputatur.
34. Quid hoc in passu juris in mercibus usûs ancipitis, quæ hostem juvare & non juvare possunt.
35. An merces ad amicum vicinum missas, metu ne deinde ad hostes transmittantur, intercipere liceat?
36. Mercium prohibitarum, vulgò de contrebande & non prohibitarum distinctionem Christiani Principes & Reges semper.

semper admiserunt, quod exemplis probatur.

37. Imperatoris Matthiæ ad Regem Daniæ hac de re Rescriptum Germanicum.

38. Elisabethæ Reginæ Angliæ responsum hac in negocio Regis Poloniæ Legato datum.

39. Imp. Rudolphi Responsum Suedicis Legatis datum de non prohibendo versus Livoniam innoxio commercio tempore Muscovitici belli.

40. Civitas obsidione cincta nullo commeatu juvari potest.

41. Pacta Regis Sueciæ & ordinum Belgii de subvehendo commeatu.

42. An frumentum & merces ad hostes transeuntes rectè intercipere liceat? Ex historia Anglicana-Hanseatica pro & contrà disceptatur.

43. Quando Mercator est in itinere cum suis mercibus adhuc securitate fruitur.

44. Mercator de damno futuro an caveat?

45. Si merces prohibitæ destinatæ sint ad usum navigii, Confiscationi non subjacent.

46. Si mercium prohibitarum quid supersit quàm usus navis requirit, confiscationi locus non est.

47. Si Mercatores privati in subvectione peccent, an id luat Respublica?

48. Quàm variè contra hanc commerciorum libertatem exteris in locis peccetur. Et quanta mala hac in parte Mercatores sustinere coguntur.

49. Ex oppressione Mercatorum sequitur Commerciorum & Salutis publicæ destructio.

50. Ingratitudo Exterorum Mercatores affligentium.

51. An Princeps navis extraneæ in usum belli per detentationem conductæ, at finitò bellò deperditæ æstimationem præstare teneatur.

52. Si navis amica Mercatoris pugnans capiatur, quando restituenda.

Occasione præcedentis Capituli progredimur ad securitatem, quâ mercatores tempore belli
1 meritò gaudere debent. Nam non pacis solùm tempore, de quibus in præcedentibus, sed & bellorum, mercatores ab omni violentiâ tutos esse voluit d. Concilium Lateranense, *in c. 2. de Treug. & pac. ibiq. Dd.* cum Clariss. Hug. Grot. *lib. 3. de jur. bell. & Pac. c. 11. n. 12.* Quod ipsum quoque sanxit Imp. Fridericus III. *in reform. sua. sub rubric.* Wer an offenen Fähde gefreyet seyn soll. *p. 18.* & quòd in bello mercatoribus parcendum sit, tenuit Petr. Bell. *tr. de*
2 *re milit. p. 2. T. 9. n. 6.* Etenim nec hostes isti sunt, qui apud hostes deprehenduntur, ut nec alii peregrini, quales & sunt mercatores, quos jus Commercii deinde cupido augendi pecuniam, postremùm oblivio patriæ suis quemque ab sedibus ad hostilem agrum transtulit. Tacit. *lib. 2. Annal.* quibusque ob id favetur. Alexand. 7. *cons. 130.* & post Imolam, *Cons. 51.* dicunt Dd. inventum apud hostes, qui de rebus bellicis (uti mercator agit) nihil curat, quasi hostem tractari non posse; sed eum esse hostem, qui civis apud hostes effectus sit, vel incolatu vel allectione simpliciter. Alber. Gentil. *lib. 2. de jur. bell. cap. 22.* Neque ratio est, cur capta in hostico, habeantur quasi hostium, quæ hostium non sunt. Quid enim locus facit? & quantulocunque momentò quis sit in hostico, si illic apprehenditur, hostisne erit? Non lo- 3
cus sed causa facit hostem, quando quis se hosti aggregavit. Dd. *in l. 5. ubi* Br. *n. 3.* Bald. *n. 17.* Jas. *n. 38. & seqq. ff. de J. & J.* Covarruv. *in c. peccatum. p. 2. §. 9. n. 1. & seqq.* Menoch. *6 præsumt. 96.* Gail. *1. de PP. 4. n. 40.* Bodin. *5. de repub. 5. n. 563.* Lips. *5. Pol. 3. & 4.* Machiavell. *lib. 2. de repub. c. 9.* Schönborn. *lib. 6. Polit. c. 3.* Eadem ratio est in rebus peregrinorum mercatorum, quæ apud hostes deprehenduntur. Alb. Gent. *d. c. 22.* qui dicit, se ita vidisse servari, ut peregrinorum bona, quæ in Hispaniâ essent, ab Anglis, tunc tempore hostibus non caperentur, & viceversa. Quare, quod dici solet, hostiles 4
censeri res, in hostium navibus repertas, non ita accipi debet, quasi certa sit jurisgentium lex; sed ut præsumtionem quandam indicet; quæ tamen validis in contrarium rationibus pos-
sit

sit elidi. Atque ita in Hollandiâ jam olim Anno 1338. flagrante cum Hanseaticis bello, frequente Senatu judicatum, & ex judicato in legem transiisse dicit se comperisse H. Grot. & illud etiamnum pro lege haberi multis confirmat *lib.3. de jur. bell. & pac. c. 1. §. 1.*
5 *in Notis, quem omninò vide.* Hæc optimè consideravit Tamberlanes, qui commerciorum securitatem tempore belli sartam tectam conservans, consequebatur, ut copiæ, quas habebat immensas, cùm tutus ad castra omnibus esset accessus, omni commeatu semper abundarent. Baptist. *Campo fulg.*
6 *lib.2. exemplor. c.2. in fi.* Sic lege sancitum est apud Helvetios, ut hi, qui iis annonam, arma, aliasve res necessarias venales præbent, & in castra adducunt, ab omni injuriâ defendantur, non aliter ac si Helvetii essent. Joh.
7 Simler. *de repub. Helvet.* Xenophon. *lib.6. histor. de Instit. Cyri*, ait, Cyrum mercatoribus, castra sequentibus, certam imposuisse legem, dum ait: *Quod si quis etiam mercator sequi castra voluerit, ut aliquid vendat, is illorum dierum, quos ante significavimus, commeatum habere debet: Sin aliquid vendere deprehendatur, omnibus spoliabitur. Posteaquam verò dies hi præterierint, quô pactô volet, vendat, & quisquis è mercatoribus quàm maximè rerum venalium forum in castris augere videbitur, is & à sociis & à me muneribus & honore afficietur. &c.*
8 vid. loc. *p.m.174.* Et hanc Commerciorum libertatem tempore belli adhuc in Persia vigere docet Adam. Olear. *lib.5. Itiner. Persici, cap.18.* hisce verbis: Es haben die Perser und Türcken unter sich einen Pact/ daß so wol zu Kriges als Friedens-zeiten die Kauffmanschafften unter ihnen in- und auß dem Lande unverhindert getrieben/ und die Carawanen sicher gehen sollen/ weil einer Nation so wol als der andern daran gelegen.

9 Ita tempore belli Germano-Suedici sub anno 1631. Rex Sueciæ Gustavus Adolphus libertatem commerciorum sartam tectam conservare studens, nundinarum Francofurtensium securitatem, Mercatorumque ad eas liberum accessum & recessum, sub severis pœnis publicô Edictô confirmavit. Verba Mandati. d. 29. Decemb. prædicti anni legi possunt *in Theatrô Europæo continuat. part.2. pag.m.474. &*
seqq. Et Anno 1632. pag. 531. & seq. Ex- 10
ardescente inter Edvvardum I. Angliæ, & Philippum Pulchrum, Franciæ Reges, bellô; ita interdum pactô conventum est, ut libera nihilominus utrinq; forent commercia, adeoq; cum mercatoribus hinc illinc quibuscunque induciæ; quoad cætera armis utramque invicem gentem (ut assolet) infestantibus. Singulares istiusmodi induciæ, Sufferentia Guerræ nuncupabatur, & flagrante aliàs bellô præficiebantur ab utroque Principe, qui de rebus contra has inducias patratis cognoscerent, & secundum legem mercatoriam & formam sufferentiæ judicia exercerent. Joh. Selden. *lib.2. de Domin. mar. Britann. cap.27.* De jure illo ad hunc modum breviter ex veterum testimoniis edoctus Guil. Cambden in Insul. Britann. p. 855. Veteri Regum Angliæ privilegiô perpetuæ hîc sunt quasi induciæ, & Gallis, aliisque negociatoribus, quamvis bellum exardescat, ultrò citroque huc sine periculo venire, & commercia securè exercere licet. Fusius autem in Diplomatibus aliquot Regiis Rot. *pat. 2. Edward.6. part.7.* Rot. *pat.2. Elis. part. 6. &* Rot. *pat. 2. Jacobi Regis part 9.*
idem occurrit. Sic de Cæsareâ Insulâ 11
Normannicâ explicatum, quòd tempore belli omnium nationum mercatores, & alii, tàm alienigenæ, quàm indigenæ, tàm hostes, quàm amici, liberè licitè & impunè queant & possint dictam Insulam & loca maritima, cum navibus, mercibus, & bonis suis, tàm pro evitandis tempestatibus, quàm pro aliis licitis negotiis suis inibi peragendis adire, accedere, commeare ac frequentare, ac libera commercia negociationum ac rem mercatorum ibidem exercere, & tutò ac securè commorari, indeque commeare ac redire toties, quoties absque damno, mole-

stiâ,

ſtiâ, ſeu hoſtilitate quâcunque, in rebus, mercibus, bonis aut corporibus ſuis, idque non ſolùm intra Inſulam & loca maritima prædicta ac præcinctum eorum, verùm etiam intra ſpacia undique ab iisdem diſtantia, usque ad vitam hominis, i.e. quatenus viſus oculi poſſit aſſequi, referente Selden. *lib.2. mar. clauſ. cap.22.*
12 In Comitiis Imperii Spirenſibus de Anno 1570. **In der Reuter Beſtallung.** *art.85.* ita habetur: **Es ſol keiner die Mercanten inner- und auſſerhalb dem Läger Plündern / Gewalt anlegen / oder auff dem Proviantplatz Gewalt treiben / in die Proviantplätze fallen / noch etwas mit gewalt nehmen / welcher es thut / der ſol gefänglich eingezogen / und durch den Feldmarſchalck / oder das Reuterrecht / an Leib und Gut / nach der Verwürckung**
13 **geſtrafet werden.** Unde olim tantò fuerunt in honore Mercatores, ut non ſecùs ac Legati infenſiſſimis etiam belli temporibus inviolabiles eſſent. Id quod ante annos haut ita multos ab iis, qui prudentiùs aliquanto belligerare didicerant, obſervatum eſt: cùm enim bellum inter Jberos & Belgas ardebat maximè, negociationes tamen impeditæ aut ablatæ non fuerunt. Felvvinus *de mod. acquir. divit.*
14 *Diſp.5. n.11.* Caveant tamen exactè mercatores, ne tempore belli SPONTE hoſtem juvent; eô ipsô enim facerent ſeipſos hoſtes, non ſecus atque alius quilibet, qui hoſti quodvis auxilium afferret, eumque validiorem redderet. Dico SPONTE; nam quod quis vi compulſus fecit, feciſſe non videtur, ratumque haberi non debet *arg. l.1. & l.21. §.1. & t.t.ff. & C. quod vi metusv.* Quia nihil tàm contrarium eſt voluntati, quàm vis & metus. *l.1.ff. quod met. cauſ.* Et qui facit aliquid juſſu ejus, cui parere neceſſe habet, voluntate ſuâ facere non videtur. *l. velle. 4. de R.J.* & ibi Phil. Matth. & in multis aliis voluntas coacta meretur excuſationem. *arg. l.2. de ſep. viol.* Alb. Gentil. *d.c.22. de jur. bell.* Quâ occaſione nunc appoſitè examinanda venit hæc non tàm chartis, quàm lacertis, non tàm argumentis quàm armamentis ſæpius agitata quæſtio, „An Princeps, 15
„tempore belli, mercatoribus extraneis „omni commercio cum hoſte poſſit „interdicere; adeò, ut, vigore hujus „interdicti, mercatores contravenien- „tes ſecuritate legibus conceſsâ privari, „& illi illorumque naves & merces li- „citè offendi & capi poſſint? Hoc primâ facie ſpecioſis rationibus affirmari videtur, ita priorem hujus quæſtionis propoſitæ partem tuentibus *Ddibus* Regiis. Quòd licet commerciorum 16
jus ſit maximè favorabile; ſalutem tamen populi, tanquam ſupremam legem, multò eſſe æquiorem & favorabiliorem, cùm illud Gentium ſit juris, hoc naturæ; illud privatorum, hoc regnorum. Cedat igitur Regno mercatura, homo naturæ, pecunia vitæ, ut digniori, utiliori & æqviori. Hæc in Civitate eſt ratio, cur de ſuo ſæpè facere nequeant homines quod vellent; ne ſcil. Respublica quid detrimenti capiat. Ordinatio enim magiſtratûs ſupremi ſemper eò dirigenda, ut publica neceſſitas utilitasque commoditatibus privatis etiam jure admiſſis præferatur. *l. un. §. pen. & ibi* Br. *C. de caduc. toll. c. ſcias. ibi: nam plurimorum q.1.* Unde valet edictum vel ordinatio Principis, publicam utilitatem reſpiciens, etiamſi jus aliquod privatum tollat. *l. Lucius. in pr. ff. de Evict. l. item ſi verberatum. §.1. ff. de rei vend.* Et poſt multos Cravett. *conſ.5. n.4. part. 1.* Dec. *conſ.361. n.8.* Et jure dicitur, 17
quòd propter publicam utilitatem, Princeps, ejusque officialis, auferre poſſit etiam res perſonarum privatas. *per text. in l. fin. §. fin. & ibi* Br. & Bl. *ff. de pignor. act.* Schurff. *conſ.60. n.9. Cent.2.* Rol. à Vall. *conſ.70. n.15. p.2.* quod cotidianis exemplis ex jure depromtis declarat Jo. Köppen. *deciſ. q.59. per tot.* Imò, inquit Alber. Gentilis, cùm ipſi 18
Collatino innocenti placere debuerit exilium ſuum, ideò quòd urbi utile viſum fuerit, atteſtante T. Livio; Placere ergò & his mercatoribus debet interdictum ſibi commercium, lucrum pro tempore ereptum, quod utile eſt tantæ orbis

orbis parti, videlicet regno;, tolerent
id mali ad tempus saltem; non enim
19 est impedire commercium, aut na-
turalem libertatem restringere, quan-
do, nisi ad certa loca impeditur; to-
lerent certum præsens incommodum
minus, propter majus etiam incom-
modum futurum, suspendant versùs
has oras ad tempus commerciorum
usum, ne cum maximo suo suorumq;
incommodo & damno inposterum
omni negotiationis exercitio planè
exuantur, de quo ita vir prudens in lit-
teris ad amicum: T'is eene Princelyke
Reegel: Dat ein yeder in orlogh Synde/
vock syn Nabuyr wil doen gevoelen/
d'ongemacken van dien: om te beleeten
de verhuysinge van de Commercien/ die
alle souden lopen nae et land dat in
Vreede is. Nec exemplis carent hæc
20 Principum & Magnatum Edicta. Ita
enim Rex Daniæ Christianus I. con-
troverrens cum Regno Sueciæ Anno
1469. à Collegio Hanseatico deside-
ravit commerciorum cum Regno
Sueciæ cessationem. Idipsum ab eâ-
dem societate inclytâ amicè sollicita-
vit & adversus Sueciam obtinuit Jo-
hannes Anno 1487. Similiter id fla-
gitârunt ab iisdem Rex Johannes Sue-
ciæ Anno 1571. & seqq. *vid. Act. Suec. ab
his annis.* & Poloniæ, Stephanus, con-
tra Ruthenos Anno 1579. hâc tamen
adjectâ conditione tandem obtinue-
runt, si alii populi nationesque, suo-
rum exemplô à navigatione Russicâ
ad tempus abstinere vellent. Hisce
tamen non obstantibus rationibus &
exemplis, alii hujus sunt opinionis:
Quamvis hâc ipsâ commerciorum
prohibitione nihil sit usitatius, exinde
tamen non sequi, eam ab omnibus,
ut factum sanctissimum, esse imitan-
21 dum; Cùm non facta per se, sed jure
& ratione munita, considerari debe-
ant; nec quid Placentiæ fiat, inspicien-
dum, & sequendum, sed quid Veronæ
fieri debeat, attendendum & proban-
dum sit. *arg. l. sed scilicet. ff. de Offic.*
22 *Præsid.* Cothm. *1. Cons. 18. n. 198.* & exem-
plis non judicandum, sed legibus. *l.
nemo 13. C. de sentent. & interlocut.* cùm
nullum exemplum currat quatuor pe-
dibus, sed plerumq; claudum sit, teste
Zanch. *ad l. heredes mei. §. cum ita. p. 3.
n. 66. vers. nam exempla. ff. ad SC. Trebell.*
Frider. Pruck. *Cons. 12 n. 24 & seq. vol. 2.*
Matth. Berlich. *Conclus. pract. part. 2.
concl. 35. n. 7.* Imò, hoc absurdum inde 23
secuturum adserunt, quòd, quamprì-
mùm duo inter se bellum inierint, sta-
tim omnes alii, quibus cum alterâ vel
utrâque belligerantium parte firma in-
tercessit animorum commerciorum-
que conjunctio, huic bello se, nullâ
suadente causâ implicare, & vel con-
tinuatione vel cessatione commercio-
rum communium alteri parti adhæ-
rere teneantur. Quô factô omnia neu-
tralitatis, ut vocantur, jura collabe- 24
rentur. Et si leges nostræ, in privatis
culpæ adscribant, immiscere se rei
ad se non pertinenti. *l. 36 ff. de R. J.*
quantò magis hæc πολυπραγμοσύνη seu 25
φιλομαθεία ἀλλοτρίων, quæ sæpè magna
dissidiorum semina excitare solet, in
publicis cane pejus & angue erit devi-
tanda. Deinde, si hæc commercio- 26
rum cum amico cessatio ab unâ parte
flagitaretur, fieri facilè posset, ut ab
alterâ parte idem à negociantibus, in
præjudicium primi petentis desidera-
retur; quod tum invitis & iniquis for-
san oculis viderent, imò potiùs o-
mnem adversùs hoc lapidem moturi.
Quod tibi ergò non vis fieri, alteri ne
feceris, Regula est naturæ, ac perfe-
ctum divinæ humanæque legis docu-
mentum. T. Decian. *vol. 1. Consil. 25.
n. 71.* Exinde nunc apparet, quid de
alterâ propositæ quæstionis particulâ,
effectu videlicet hujus interdicti & se-
curitatis privatione sit sentiendum.
Quoniam verò totum hoc negocium
ancipiti marte disputari videmus, &
ex historiis nihil comperire potuimus,
eâ de re voluntario Gentium jure esse
constitutum, Hug. Grot. *lib. 3. de
jure B. & P. cap. 1. §. 5.* æquô illud di-
stinctionis fœdere dispertientes, di-
cimus

Primò, distinguendum esse, inter 27
ipsos hostes, cum quibus commer-
cium intercedit: Si illi sunt Barbari,

 putà

putà Turcæ, Saraceni, aut alii Rom. Imperii hostes, quòd tum jure ab hoc commercio cessare teneamur; & hac autoritate *l. 1. & 2. C. quæ res export. non deb.* Ubi Imp. Valens & Gratianus ita: *Ad Barbaricum transferendi vini, olei & liquaminis nullam quisquam habeat facultatem, nec gustûs quidem causâ aut usus commerciorum. Nemo alienigenis, barbaris, loricas, scuta, arcus, sagittas, spathas, gladios, vel alterius cujuscunq; generis arma audeat venundare &c.* Perniciosum namque Rom. Imperio & proditioni proximum est, barbaros, quos indigere convenit, ut validiores reddantur, instruere. Idem obtinet de jur. *Canon. cap. 6. 11. 12. 17. de Judæ. cap. 1. Extrav. comm. eod.* ubi excommunicantur, & servi fiunt capientium, qui deferunt barbaris merces aptas ad belligerandum adversus Christianos. Et habet hoc rationem, ex jure gentium omnibus Christianis communem. *d. l. 2.* Paul. Christinæ. *d. decis. Cur. Belg. 106.* Alber. Gentil. *1. Advoc. Hisp. cap. 20. & 28.* Et luculenter Nic. Boer. *decis. 178. per tot.* imprimis *num. 18. & seqq.* quibus adde, quæ supr. *cap. 11. num. 69. & seqq.* adduximus.

Si verò hostes sunt alii quàm Barbari, subdistinguendum erit tripliciter cum Alexandro. *Conf. 130.* Roderic. Zuar. *Conf. 2. de navib. transveh. & mercib. export.* Alber. Gentil. *d. l.* & Hug. Grot. *d. l. 3. de jure B. & P. cap. 1.*
28 *& 5.* I. Aut merces advectæ, bello sunt utiles, hostemque valdè contra me juvant, & ob id prohibitæ, ut arma, & cætera hujus generis, quæ vulgò dicantur de Contrebande, vid. *infr. lib. 2. cap. 1. num. 46. & seqq.* II. aut nihil ad belli progressum faciunt. III. aut denique merces in bello & extra bellum usum habent, ut Pecuniæ, commeatus, naves, & quæ navibus adsunt, cannabis, pix, lignum, ferrum. Priori casu, dico, Mercatores securitate legali concessâ frui non posse. Hostis enim censendus, qui facit quod hosti placet. Agath. *lib. 3.* & in exercitu hostium est, qui exercitui hostium necessaria ad bellum subministrat. Quod Justiniano respondet Amalasuintha Regina. Et Elisabetha, Angliæ Heroi- 29
na, certis quibusdam mercatoribus, conquerentibus naves suas, à classe Anglicâ spoliatas contra fœdus, quô cavetur, ut illæ Civitates, earumque mercatores tutò possent esse amici etiam hostibus Angliæ, & cum iis habere commercia: non esse hoc, colere cum utrisque amicitiam, si alteros lædas, juves alteros; at imô, hoc esse auxiliari hostibus dixit, & cum hostibus adversus alios facere. Imò, Majestatis crimen esse commeatu juvare hostes *l. 4. ff. ad l. Jul. Maj. l. 40. ff. de pœn.* dum omnis, qui audaciorem reddit hostem, opém dicatur & auxilium ferre hosti. Bald. *l. 5. ff. de Accus.* Bodin. *1. de Repub. cap. 4. p. 40. 41.* quemadmodum hoc apolegeticô responsô, de quo Jac. Aug. Thuan. *lib. 96. hist. pag. m. 309. col. 1.* latius demonstravit modò dicta Regina; ad cujus tamen libelli confutationem scriptum posteà prodiit Antvverpiæ, pro libertate navigationis & commerciorum causâ defendendâ. Thuan. *d. l.* *Et lib. 79. hist. pag. 182. & seqq.* ubi in Ord. Belg. consilio summâ contentione agitatam esse scribit hanc quæstionem, An vectigalia pro evectione armorum, ac Commeatûs etiam ad hostes permitterentur? quam ibi in utramque partem ventilatam, sed ita tandem decisam vide, ut edictum conditum, quô 30
pœna proscriptionis addita commeatûs & armorum ac cæterarum mercium, ad hostes & ab hostibus ad provincias unitas subvectio, prohibebatur. Huic accedit ratio generalis, cur 31
hi mercatores, prohibitis mercibus hostem juvantes, securitate gaudere non possint; quia videlicet ipsi securitatem publicâ suis commerciis illicitis turbant, & quantum in ipsis est juvando & validiorem reddendo hostem, evertunt, cui conservandæ, subditisq; illæsis tuendis necessariò in illos arma strin-

stringenda, technæ struendæ, & merces confiscandæ sunt. *arg. l.2. §.4. C. de Off. P.P. Afr. t.t.ff. & C. de re mil. Novell.85.pr. & per jur. alleg.* à Böerio. *d. decis.178. in f.* Et sicut cum bello pax, utpote è diametro illi contraria, stare non potest. *l.12. ff. de Capt. & postl. rev. l. un. pr. C. de cad. toll.* ita nec cum hostilitate securitas. *l.19.* §.*3.* in verbis ibi: *primùm nomine publicô tutus esse incipiat. ff. de Capt. & postl.* cùm pax & securitas individuæ sint comites. *d. l.2.* §.*4.* ibi: *in securitate & pace provinciæ. C. de off. præf. Afric.* & altera alterius auxiliô, non verò noxâ, pulcherrimè increscat, ut argumento *proœm. Instit.* dixit Udalr. Zas. *tom. 1. Cons. 9. num. 68.* quò accommodari potest doctrina Br. *in l.1. num.6. ff. ad l. Jul. Maj.*

32 Secundò verò casu. Quando merces non sunt prohibitæ, neque hostem validiorem reddunt; utpote quæ voluptati inserviunt, dicimus, non obstante hoc Edictô offensionem extranei mercatoris esse planè illicitam, & ob suprà dictas rationes, etiam juri naturæ & gentium, ex quo commercia orta sunt. *l. ex hoc jure. 5. de J. & J.* è diametro contrariam. Roder. Zuar. *d. Cons. 2. num.3.* Grot. *d.*
33 *cap.1. §.5.* Hîc non incongruè quæritur, quid de Tabaco statuendum, utrum & illam herbam ad hostes transferre liceat? Negarunt id olim Hispani, intercipientes navem, ejusmodi bonis refertam. Affirmârunt Angli, quibus navis, hâc herbâ onusta ademta fuit. Hispani contenderunt, herbam hanc inter victualia censendam, vel ad minimum, ejus usu victualium consumtionem protrahi, & eâdem ratione confiscandum quâ sal, quô victualia à putredine conservantur. Pro Anglis proferebantur Medicorum testimonia, quibus, fumum herbæ Nicotianæ non nutrire, confirmabatur: & JCtorum opiniones, qui adserebant, utcunque subditorum bona, à paritate rationis, in commissum incidant; exterorum tamen & amicorum, nisi verbis expressis interdicta sint, confiscationi non esse obnoxia, per inferius à me deducta. Pro subditis Regis Hispaniæ, in ipsius tribunali maritimo sententia lata est; de quâ Angli, tunc temporis Hispanorum amici, ad Regem suum conqueruntur; qui, habitâ causæ examinatione, ad resarcienda, quæ passi sunt Angli, damna, literas Repræssaliarum concessit.

In tertio illo genere usûs ancipi- 34
tis, distinguendus erit belli status; nam si tueri me non possum, nisi quæ mittuntur intercipiam; necessitas, ut alibi exposuimus, jus dabit; sed sub onere restitutionis aut solutionis nisi alia causa accedit. Quod si juris mei executionem rerum subvectio impedierit, idque scire potuerit, qui advexit, ut si oppidum obsessum tenebam aut Circumvallatum vulgò Bloquiret/ si portum clausum velim &c. vid. *num 39. seq.* tenetur de damno dato: Et ad damni dati modum, res quoque ejus capi poterit; si damnum nondum dederit, sed dare voluerit, jus erit, rerum retentione eum cogere, ut de futuro caveat obsidibus, pignoribus, aut aliô modô. Quod si verò ille in bello iniquissimè hostem meum subvectione confirmet, jam non tantùm civiliter tenebitur de damno, sed & criminaliter; quare intra eum modum etiam spoliari poterit, prout paulò ante *n.30. & 31.* adstruximus. Sic Demetrius, cùm Atticam teneret exercitu, jamque vicina oppida Eleusina & Rhamnuntem cepisset, Athenis famem facturus, navis frumentum inferre parantis & magistrum & gubernatorem suspendit; atque eô modô deterritis cæteris urbe potitus est. Plutarch. *in Demetr.* Quid autem 35
juris, si non ad hostem sed amicum vicinum mittat merces prohibitas; anne tunc ab unâ belligerantium parte metu, ne ab illo loco ad hostem res transvehantur, commercium impediri potest? Et negativam rationem juri gentium magis consentaneâ puto. Et 36
mercium distinctione Christiani Principes ab omni tempore fuére contenti;

tenti; Vid. *privilegia & Edicta Gallica, Danica, Belgica* tempore bellorum hoc in passu publicata & *in fine Tractatus annexa. sub lit. B. V. & W. quibus adde artic. 12. 13. & seq. nuper. Pacis Hispano-Gallicæ. de An. 1659. 7. Novembr.* cujus ecce egregium nobis occurrit exemplum in diutino illo, quod patrum nostrorum ævô tantâ cum armorum & animorum contentione & vehementiâ, inter duo potentissima Hispaniæ & Magnæ Britanniæ Regna gestum est. In hoc etenim Regina Elisabetha advectionem tantummodò armorum & muniminum bellicorum, sicut & frumenti, quod tamen prædicta Pax Gallo-Hispanica transvehere permisit *d. artic. 13.* & cætera, quæ ad apparatum bellicum spectaverunt, utpote quæ hostem validiorem efficere & instruere possent, nunquam verò communia mercatoribus commercia cum Hispaniarum regnis prohibuit; nec sine summâ iniquitate hanc naturalem commerciorum libertatem, præsertim si nihil nocuerint, in libero populo restringere, coarctare, aut impedire potuit, prout hæc, in simili, evidentius pa-
97 tent ex Mandato Imp. Mathiæ, potentissimo cuidam Regi exhibito Anno 1615. & responso Elisabethæ, Legato Poloniæ, Hanseaticorum mercatorum causas agenti dato. Verba prædicti Mandati Cæsarei hæc sunt: Soviel nun die angezogene Sperrung der Commercien und navigation auff der freyen Ostsee belanget / Ob wol wir befinden / das E. L. erst berürte Sperrung anders oder weiters nicht geständig / als was mit der Zufuhr auß S. geschehen gegen denen (als E. L. domahligen offenen Feinden / sie solches nach dem Exempel und üblichen Brauch anderer Christlicher Potentaten angezeigter massen wol befugt gewesen / So konten wir doch nicht sehen / daß / umb des mit dem Königreich S. gefürten Krieges willen / angeregte hochnötige Commercia und Zufuhr ins gemein auff alle Wahren verboten / und sowol den L. als andern an der Ostsee gelegenen Hanseestädten ihre wol hergebrachte Freyheit geschwächet und benommen werden könte / weil zumahl solch Verboth nicht allein aller Völcker Rechten / und obgemelter Stadt L. und andern von E. L. geehrten Vorfahren wolerlangten Privilegien zu wieder / sondern auch uns und dem heiligen Reiche / an dessen auff teutschem Meer zustehenden Hochheit gantz nachtheilig ist &c.

Die Abnehmung und Confiscation der L. Schiffe und Güter berürend / wird zwar von E. L. anzeiget / daß die L. Bürger beedes durch Schreiben und gedruckete Patenten erinnert und vermahnet worden seyn / sich der Zufuhr auff S. zu enthalten / oder ihre Gefahr deswegen außzustehen / Weiln aber durch solche Erinner- und Verwarnung / allerdinges ins gemein der natürlichen Freyheit / aller Völcker Recht / der N. N. Privilegien / und der benachbarten Christlichen Fürsten Exempel gantz zugegen verboten / oder doch auff solche Conditiones gestellet worden / welche an sich selbsten unmüglich / auch uns und dem heil. Reiche hiebey mit unterlauffenden Interesse halben / auffs höchste præjudicirlich; Wir auch beyneben befinden / daß obgesagte die von L. ungeachtet ihrer vorangedeutetes generalVerboth gethanen Contradiction, sich damahlen demselben umb mehren Glimpffes und Schuldigkeit willen mit seiner Maß sich zu accommodiren / soweit anerboten / daß man nemlich bey der Schifffarth in S. aller Kriegsmunition und was darunter gezehlet werden kan / sich enthalten wolle / So ist ja nicht zu sehen / warumb solch billig erbieten diesen von L. (als welche sich in obangezogenen Krieg / weder E. L. noch dem Königreiche S. anhängig gemachet / sondern in der Neutralität geblieben) so gar abgeschlagen / oder gegen ihnen und ihrige Kauffleute / und deren Schiffe und Güter / wo und welcher Oerter die auff der See angetroffen werden / mit allem Gewald mehrers dann zu viel verfahren und übel tractiret werden sollen / obwol

obwol auch vorn angemeldte Abnehmung der Schiffe mit etlichen der Admiralitát justificiret werden wil / so kan doch das Fundament, auff welches solch Urtheil gesetzet und gegründet werden wollen / auß unterschiedenen vorhergehenden und andern rechtmäßigen Ursachen nicht beständig seyn ꝛc.

38 Verba responsi Reginæ Angliæ, Legato Regis Poloniæ dati, ita refert Thuan. *lib.119.* sub Anno 1597. Legato Regis Poloniæ Sigismundi IV. apud Elisabetham Reginam verbis aliquantò asperioribus petenti, ut injuriis ob interdictum cum Hispano commercium modus statuatur, ablata mercatoribus restituantur, versus occidentem navigantibus liber commeatus præbeatur, responsum in hunc modum: Maritimarum Civitatum privilegiis, Edvvardo VI. Rege, quòd multis in rebus ab officio discessissent negociatores, multùm fuisse derogatum, tamen posteà concessum esse, ut æquô jure cum Anglis ipsis uterentur. Quare non esse, cur conditionem communem recusent, aut præcipuum aliquid aut singulare ab ipsâ postulent; nisi fortasse sibi persuaserint, bono pastori potiorem esse debere alieni gregis curam, quàm sui; aut nutricem illam laudandam putant, quæ, propriô abjectô, partum foveat alienum. Navigationem mercatorum occidentalium (seu Osterlingorum) quod impediat frumentô præsertim & apparatu bellicô hostes adjuvantium, multas justasque causas habere. Neque obstare maritimarum civitatum privilegia singularia; in quibus disertè hæc clausula apposita est à posterioribus Regibus subinde repetita, ne ad regni hostes, commercii specie commeare liceat. Nam & Sueciæ & Poloniæ Reges non semel antea naves Anglicanas & Hanseaticas hoc prætextu retinuisse, cùm bellum cum Moscis gererent.

39 Hucusque Thuanus. Quomodo autem hujus Commercii innoxii prohibitionem versus Livoniam & Narvam, tempore Muscovitici belli improbaverit Imperator unâ cum Statibus Imperii; in ipsis Comitijs de An. 1576. & postmodum in aula Pragensi elucescit ex Responso Imp. Majestatis. Rudolphi II. Johannis III. Regis Sueciæ legatis, Anno 1577. 16. Februar. Pragæ dato, sub sequentibus formalibus.

Extract aus dem Kays. Decret Rudolphi II. auff des Schwedischen Abgesanten Werbung / de dato 16. Febr. Anno 1577.

WAs ferners in ein sondern Articul einstellungs der Naruafahrt halben ins gemein / und dann in specie, wegen deren von L. und ander / welche sich dieser Fahrt gebrauchen begehret worden. Da seind Ihr Kays. Maj. gleichsfals deren Handlungen so nunmehr viel Jahre dahero solcher Segillation halben fürgangen / notdürfftiglich erindert / und befinden soviel / daß die beyde Ost und West-See und die darauff gebrauchten" Schifffarten und Handtierungen / als" der Herr. Reichs Regal von Alters je" und allewegen / männiglichen frey und" offen gestanden. Aber letzlich bey neulichē Jahren / voriger und jetziger König Wr. zu Schweden sc. Johannis III. zu sondern nachbarlichen Gefallen / und damit der Moscowiter wieder dieselben und andere an der Ost-see gesessene Städt nicht gestercket auff dem gütlichen Handels-Tag zu Altenstettin / An. 1570. etwas eingezogen / und auff namhafftige frey unschädliche Kauffmans-wahren restringirt worden sey / dabey es auch Weyland Ihr Kays. Maj. Geliebter Herr und Vater sambt den Reichs-Ständen auch verbleiben lassen. Wofern nun jemand über dasselbig zu frieden und Krieges-zeiten sich solcher Närvischen Schifffarten ohne mit andern verbotenen Wahren zu Vorteil und sterckung des Feinds oder aus Frevell und Ubermuth sich zugebrauchen lassen / und darüber schaden leiden würde / desselben wissen sich gleichwol Ihr Kays. Maj. nicht hoch anzunehmen / wie auch solches biß dahero Ihrer Maj. Wissens nicht beschehen. Da aber angeregte freundliche und nachbarliche Bewilligung

gung nunmehr wolte dahin gezogen werden / daß darumb die gantze Segillation „auff die Narve ein zustellen/ und des hei„ligen Reichs Unterthanen und hantierende Städten nicht erlaubt seyn sollen/ sich mit zuläßigen Kauffmans Wahren derselben zu gebrauchen / solches wird Ihrer Kays. Maj. versehens / die Königl. Wr. zu Schweden nicht begeren/ vielweniger Ihr Kays. Maj. verdencken/ daß sie sich der Jenigen so berührter freyen Naruafahrt halben / durch die Ihren auffgehalten/oder auch (wie bißhero offtermals beschehen) feindlich angefallen/ und denen ihre Schiffe und Wahren zu eusersten unwiederbringlichen Schaden und Verderben genommen und gepcuttet worden / zur Gebür und Billigkeit annehmen / Sintemal Ihr Kays. Maj. dasselbige ihrer Pflichten und tragenden Kayserlichen Ampts „halben zu thun schuldig/ uñ das zu hand„habung des heiligen Reichs freyen Re„gals und Gerechtigkeit zu thun nicht Umbgang haben kunten ꝛc. Wolten sich dennoch Ihre Kays. Maj. hiemit freundlich und nachbarlich versehen / viel Hochgedachter von Schweden / werden es auch dißfals bey dem Jenigen was zu Stettin der Naruafahrt halben abgeredt uñ verglichen/uñ allein Königl. Maj. zu guten bewilliget / verbleiben lassen/ und Ihrer Maj. und des heiligen Reichs Unterthanen (dann der andern Potentaten Angehörigen haben sich Ihre Maj. nicht zu beladen) zu suchung ihrer Narung/ und außführung nötiger Wahren/an angeregten Herbringen der freyen Schifffahrt nach der Narua nicht alleine weiters nicht verhindern / auffhalten/ noch belaidigen / sondern auch das jenig was ihnen ein Zeitlang her durch ihre Außliegen und Diener zur Seevarts genommen worden / der Gebühr wiederumb zu erstatten / ernstlich Verordnung thun / und dieweil deren von L. halben / unter nechstgehaltenen Reichstag zu Regensspurg / durch Chur / Fürsten und Ständt des heiligen Reichs sonderlich intercessiones beschehenen / darauff Weyland die nechstverstorbene Kays. Maj. nebenst überschickung deren von L. weiteren gegen Berichtes / der König. W. zu Schweden sub Dato 10. Septembr. jüngst hin außfürlich geschrieben/ welches Schreiben Ihr Maj. unlängst gefolgtes Abgangs halben nicht hinein in Schweden/ sondern wiederumb zu rück kommen / So würd derwegen den Herren Abgesandten/ von denselben wie auch der Ständt bedencken / und dero von L. gegen Bericht hie nebens Abschrifft zugestellet/mit nachmals Ihrer Maj halben gantz emsigen Fl. und nachbarlichem Gesinnen und Begehren / Hochgedachter König wolle nunmehr die billig begehrte Restitution ermelter von L. genommenen achtzehen Schiffe und Wahren länger nicht einstellen / sonder dieselbig an gerürenden Orten mit allem Ernst förderlichst verordnen/und es zu denen durch die Reichs-„ Ständt angedeuten wegen nicht kom-„ men lassen/ sich auch sonsten gegen denen„ von L. dem Stettinischen Vertrag allerdings gemäß bezeigen ꝛc. Woran ꝛc.

Et quod tantùm Civitas seu locus 40
obsidione cinctus nullô commeatu
instrui, aut mercibus necessariis, qui-
bus hostem validiorem reddat, adju-
vandus, communia verò negocia fla-
grante in alios bello totaliter haud ces-
sare debeant, cautum est fœdere inter
Regem Seuciæ Gustavum Adolphum
& Ordines Generales Unitarum pro- 41
vinciarum, Vid. Häuptsachl. Resolu-
tion, so den Herren Staden General der
vereinigten freyen Niederländer auff ihr
Begehren / wegen eines Succurs zu dem
Niederl. Kriege mit dem König in His-
pan. nomine Civitatum Hans. gegeben
Anno 1621. Cum quo coincidit Kö-
nig Car. Gust. Schwedischen See-
Regiement dem Wißmarschen Com-
mendanten ertheilet, *9. Maji. Anno 1659.*
in fin. Tract. huj. annexi sub lit. Y. Atqui 42
& huc spectat, Reges Daniæ & Sue-
ciæ, præter urbes Hanseaticas, (verba
sunt Joh. Selden. *lib. 2. de domin. maris*
Britann. cap. 20.) enixè sæpius ab Elisa-
bethâ Angliæ Reginâ petiisse, ut liber
suis mercatoribus per mare Anglica-
num transitus cum annonâ in Hispa-
niam esset; flagrante scil. inter eam &

Hispa-

Hispanum bellô. Scio quidem, licentiam ejusmodi eis negatam esse, non solùm dominii maritimi causâ, sed imprimis ne hostibus commeatûs adferentur. Unde etiam naves Hanseaticorum frumentô onustæ, à classiariis Anglicanis, in ipsis Ulissiponis faucibus extra territorium Angliæ marinum captæ sunt 30. Junii Anno 1598. attestante Thuano *lib. 95. histor.* procul dubio ne mari Anglicano, injussu Reginæ temerè uterentur. Sed verô clamitabant Hanseatici, Jura Gentium, commerciorum, fœderum violata esse, navibus ab Angliâ eo solùm nomine, quòd ad hostem commeatus deferrent, captis; idque in territorio cujus se dominam ne obtendebat quidem Angla. At verò, dum annis aliquot ante naves has captas non semel negata est Hamburgensibus (qui cæterorum etiam Hanseaticorum nomine liberam sibi per hoc mare in Lusitaniam & Hispaniam profectionem petiissent) omnimoda sive frumentum, sive arma bellica transvehendi libertas; nec jure Gentium aut commerciorum petitionem suam tunc nisi, nec Reginæ negationem hujusmodi juri adversari omninò suggerebant, scilicet primò responsum tulêre Anno 1585. à transvehendis armis aliisque bello conducibilibus & frumento abstinerent. In cæteris verò mercibus (sic Regina) transvehendis nihil vos impediemus, sed vestrorum subditorum naves solitô more commorari & prætervehi omni cum favore permittemus ut institutam navigationem perficiant. *d. declarat. Londinens.* de Anno 1589. Iniqvum non habere visi sunt hoc responsum. Sed biennio post ablegatus est in Angliam Sebastianus à Bergen / eorum Orator, cum litteris petitoriis, ut Exceptio in superius concessâ libertate tolleretur, liberaq; omnium mercium esset transvectio. Rursus negatum est, quod petebant, adjectô, qui ausu temerario secus facerent, pœnas penderent suæ indomitæ licentiæ, si in classiarios aliosve subditos Majestatis Angliæ inciderent, factis ipsorum rebus & mercibus quibuscunque capiendis, sic præter voluntatem suæ Mtis vectis & captis. Huc spectant ab eâdem ratione quæ occurrunt de hâc re in capitibus ab Witfeldio & Bernicovio Christierni IV. Daniæ Regis Anno 1597. legatis apud Anglam expediendis. Serenissimum (ajunt, prout patet ex tabulis legationis ejusdem in Bibliothecâ Cottonianâ) Regem nostrum severè nobis injunxisse, ut apud Sereniss. Reginam ageremus, quò frumenti aut annonæ vectio Hispaniam versus nostris mercatoribus libera permittatur; quemadmodum etiam, ut ante fecimus, & nunc & cum omni instantiâ iterùm fecimus ac petimus, maximè cùm suspicio sit, eam licentiam frumentum vehendi etiam Anglis & Belgis interdum concedi, ne nostri pejori conditione utantur quâ vestri, atque ut ad minimum certis quibusdam navibus in gratiam Regiæ Majestatis annuatim libertas annonâ durante hoc bellô vehendi saltem concederetur; atque ut de eo quod obtinere possimus Serenissimo Regi nostro referre queamus. Tulêre autem responsum legati hi hujusmodi, Reginâ nullâ ratione posse induci, ut illud consentiat fieri; & cum suspicio allegatur à vobis, licentiam interdum concedi & Anglis & Belgis vehendi frumentum, audemus nos asserere (viri nempe primarii à Secretioribus consiliis Reginæ, qui respondebant) nunquam tale quicquam concessum esse à Reginâ, neque hujusmodi esse concessuram durante bellô. Unde etiam est, quod Joannes Suecorum Rex litteris, quibus Anno 1587. ad Elisabetham Reginam datis, veniam mercium in Hispaniam trajiciendarum Olavo Wormæo Sueco petebat, fassus sit, necesse ei fore maritimas Reginæ ditiones pertransire. Neque novum est, hujusmodi transitum exteris negari. In quàmplurimis publicæ fidei litteris mercatoribus gentium vicinarum ab Eduardo Rege I. concessis, exardescente inter eum & Gallum bello, adji-

adjicitur clausula solennis; ut nihil ad partes Franciæ ducant seu duci faciant mercatores, nec omninò inimicis nostris in auxilium inde communicent quoquô modô, ut in sacris legitur scriniis. Rot. *pat.* 24. Edvv. *1. membr.* 5. & 25. Hucusque Seldenius. Cui adde nuper editum tractatum Joh. Loccenii *de jur. mar. lib. 1. c. 4. n. 9.*

43 Deinde, observandum quoque ex Nicol. Böerio *decis. 178.* An mercatores cum prohibitis mercibus pervenerint ad locum hostis, an verò adhuc sint in itinere. Quô casu, mercator nondum est extra hujus securitatis legalis causam, quoniam redire poterat, & pœnitere, ut Cynus docet *in l. 3. C. de Commerc.* & Roderic. Zuar. *d. Cons. 2. n. 6.* Leges enim ad pœnam desiderant actum consummatum, ita communiter tradunt interpretes, quod Statuti pœna de tritico aut aliâ quâpiam re extra territorium non exportandâ, tunc demùm procedat cùm exportata res est, non cùm exportatur, & est in viâ. licet in hoc dissentiat Boër. *d. decis. 178. n. 39. cum seqq.* & Grot. *qui d. c. 1.* hoc casu, si damnum nondum
44 dederit, sed dare voluerit, mercatorem rerum retentione ut de futuro caveat, cogi posse statuit. Vid. *Auth. de jud. inter gent. p. 2. q. 10.*

45 Tertiò denique ad hanc securitatem privandam & mercium confiscationem statuendam, justo judici erit perpendendum, num merces, seu materia vetita (putà, si reperiatur in navi pulvis tormentarius, vel alia ad munitionem bellicam apta) sit destinata ad usum hostium, an verò ipsius navigii. Roderic. Zuar. *d. cons. 2. n. 5. & 8. de export. merc. per* Bt. & Imol. *in l. cætera. ff. de legat. 1.* Bl. *in l. cum proponas. C. de naut. fœn.* & casus *in l. si publicanus. l. universi. 5. C. de Vectigal.* per *gl. in cap. super quibusdam. de V.S.* Sic jura docent, licet prohibitum sit exportare frumentum, non tamen de eo esse intelligendum, quod quis portat pro suo usu suorumque sustentatione. Jo. ab Imol. *ad l. 45. ff. de legat. 1.* Roder. Zuar. *d. cons. 2. n. 4.* & hanc communem esse dicit Alb. Gentil. *d. l. Advoc. Hisp. cap. 20.*

Quid tum verò, si aliquid amplius fu- 46
isse videatur pulveris & similium, quàm usus navis requirat? Imò & tunc dicerem ob prælia, quæ contingere possunt navi, horum non tàm exquisitam posse haberi mensuram, sed prudenter potius à Mercatoribus fieri, ut hæc potius supersint quàm desint. Plur. de his Böer. *d. decis. 178.* & Alb. Gentil. *d. l. c. 20.* Num verò, si privati mercato- 47
res advehunt hosti commeatum, aut pulverem tormentarium, id luat respublica? vid. ap. Loccen. *de jur. maritim. lib. 3. c. 4. §. 6.* qui id rectè negat, nisi magistratus sciverit, & cùm prohibendi facultatem habuit, non prohibuerit, aut interpellatus nocentem punieverit.

Ex hisce nunc omnibus tàm clarum 48
esse puto, quàm solis radii, cùm sudum est maximè, quô jure seu potius injuriâ, in exteris regionibus & terris Mercatores intra hos naturalis libertatis terminos consistentes, contra tot sanctè promissa & contracta privilegia, tot multiplicibus incommoditatibus & damnis afficiantur, & quotidiè, proh dolor! cum totali Septentrionalium commerciorum interitu tàm indignis modis affligantur; dum non solùm illi unà cum pretiosioribus navibus & mercibus absque ullo discrimine, tanquam captivi detinentur, sed & in longinquas oras exteris servitiis destinati, nullâ iis persolutâ condignâ mercede inviti amandantur. Nonnunquam, ubi tandem ad exsolutam non exiguam argenti summam, quam pro lubitu extorserunt ministri Regii, dimissionem magister navis impetravit, mox eadem navis iterùm parangiatur, & complures annos vel inutiliter absque ullâ mercede detinetur, vel servitiis continuis occupatur, donec concussa & confracta navigationi planè inutilis facta est. Intereà nautæ, & qui peritiam navium ducendarum habent, vel ex iis extruduntur, vel, tanquam captivi, ad serviles tantùm labores adservantur, coguntur que cum gemitu spectare, quomodo pretiossimæ

tiosissimæ naves ab imperitis in scopulos aut vada illidantur. Si qui mercatorum pro conservandâ navi & vitâ aliquid monent; sive, ob præstita servitia, mercedem promissam petunt, fustibus ita excipiuntur, ut nonnulli doloribus interierint;alii metu mortis, aut fame coacti aufugere necesse habuerint. Qui hisce modis eos lædere non possunt, aliàs ad evertendam hanc securitatem tàm sanctè promissam, tàm tempore pacis, quàm belli, comminiscuntur fraudes, & novas mercium certificationes urgent, naves scil. in terris hostium fabricatas & hostium esse fingunt; certificationes mercatorum publicas & juratas rejiciunt, causas confiscationum falsas excogitant, inde miserorum merces diripiunt, & vel nihil, vel quantum libet pro illis in Cupreâ monetâ solvunt, reliqua in solutionem successoris sui differunt, qui deinde negat, de antecessoris sui negotiis quicquam sibi constare. Et quis infinita hæc mala quibus plus quàm barbarô more negociantes contra fidem datam in exteris terris affliguntur, enumerare potest. Quibus procedendi modis quid 49
quæso aliud efficitur, quàm quod antiqua commerciorum privilegia, sudore & sanguine parta respuantur; jura hospitalitatis, ex jure Gentium nata, denegentur; & pro annonâ & mercibus, quibus exteras illas regiones tanto cum vitæ fortunarumq; discrimine juvant, proque omnibus officiis & ser- 50
vitiis, quæ sine fraude sedulò præstant, tantum non hostiliter tractentur. Sed manum de tabulâ.

An autem Princeps navis extraneæ 51
in usum belli per detentationem conductæ, at finitô bellô in reditu deperditæ, æstimationem præstare, & mercatoribus ut navigii dominis, damnum illud resarcire teneatur? Similiter, si 52
navis amica mercatoria pugnans capiatur, quô gaudeat jure singulari, & quando restitutio ejus statuenda, alibi, videlicet *lib. 2. c. 5. n. 46.* Ubi de jure navium singulari, annuente divinô numine, erit differendi occasio, quò hîc remisisse sufficiat.

Caput XVII.

De

Restrictione & coarctatione commerciorum, itemque jure prohibendæ transvectionis mercium singulari.

Summaria.

1. Connexionis ratio.

2. Commercia certis LL. & Pactis restringere, æquitati naturali & Juri Gentium non est contrarium.

3. Exempla pactorum quibus Commercia & navigationis cursus fuit limitatus & restrictus.

4. Hanseatici cum vicinis & dissitis Regibus Principibus & Rebuspubl. ratione Commerciorum certa inierunt pacta.

5. In Scotia quibus Legibus & prohibitionibus olim Commercia maritima circumscripta fuerint.

6. In Galliâ quomodo Salis Commercium prohibitum.

7. In Italia aluminum Commercium quomodo restrictum.

8. Belgicæ Provinciæ quibus Commerciis in importando & exportando certas præscripserunt LL.

9. Constitutiones Imperatorum exportationi & Importationi mercium certas leges præscripsêre.

10. Non tollitur Naturæ libertas cùm pro ratione status Commercia restringuntur.

11. Lubecæ Oenopolium Rhenanum omnibus vendere non licitum.

12. Advenæ indigenarum Statutis se conforment.

13. Fluminis portusq; usus in abusum non est trahendus.

14. Por-

57. Libe-

57. Libera transvectio licet Immemorialis, prohibitionem non impedit.

58. Singuli Cives Universitati nihil acquirunt, nihil nocent nisi nomine publico.

59. In suo quid prohibere, meræ facultatis est.

60. Ob intermissionem antecedentem nemo à suo Jure detruditur.

61. Nulla Præscriptio, ubi nulla negligentia.

62. Qui non prohibet, quod minus eo tempore existimat, probibendi Jus non amittit, ubi gravior injuria eritur.

63. Administratorum negligentia Universitati non nocet.

64. Cives Singulares, Contravenientes privilegio Civitatis, non præjudicant Civitati.

65. Juribus Civitatis non facilè præscribitur, præsertim in iis, quæ alimenti loco sunt.

1 QUanquam præcedentibus Capitulis præcipuam mercatorum securitatem, in libero tutoque commerciorum & viarum usu consistere diximus; idque in tantum, ut naturali, gentium & civili æquitati, Constitutionibusq; Imperii videatur contrarium, liberum commerciorum usum, conservandæ societatis humanæ gratiâ inventum, impedire aut restringere, merces aliùnde in portum invectas & illatas pro libitu exonerare aut ad vendendum cogere. Hug. Grot. *de mar. lib. c.1.* inficias tamen iri haud potest, hæc eò usque non posse extendi, ut pactis legibusque ullis commercia restringi, viæ publicæ, maria, & flumina, per vectigalia & portoria non coarctari queant. Georg. Becht. *de secur. & salv. Cond. cap.3. th.56.* cum mult. seqq. Loccen. *de jur. marit. lib.1. cap.10. per tot.* Jo. Gryphiand. *de Insul. cap.25. num.34. & seqq.*

2 Videmus enim, inquit Bodin. *lib.1. de Repub. c.7.* jura commerciorum non solùm omnibus populorum Principumque inter se conventis, verùm etiam propriis singularum Civitatum Statutis & olim constitisse atq; etiamnum contineri. Strach. *part.4. de merc. n.44. & seqq.* Dn. Mev. *lib.3. tit.6. art. 12. n.1. Stat. Lub.* Nec enim omnes omnium commerciis usos fuisse, ex historiis manifestissimum est. Salomon de illis cum Hiramo *1. Reg.5.* Græci inter seipsos & cum Hispanis

3 pepigerunt. Plutarch. *in Pericl.* Liv. *lib.34. vid.* Hug. Grot. *lib.2. de jur. B. ac P. cap.3. §.15.* Ubi plurima recenset exempla pactorum, quibus populus alter alteri se obstringit, ne ultra certum terminum naviget vel mercatum eat. Turcæ, anno 1582. eâ de re Antvverpiam misére, ut cum Germanis ejusdem ac cum Gallis conditionis essent. Ita Helvetiis singularia jura cum 4
Mediolanensibus; Venetis cum Pontifice; Hanseaticis Civitatibus cum Galliarum, Hispaniarum, Anglorum, Danorum, Suecorum, Russorum, Livonum, Belgarumque Regibus, Principibus, & Rebuspublicis intercedunt. Bodin. *d. l.* Joh. Ang. à Werdenhag. *tr. de Rebuspubl. Hanseat. passim.* Hæ ipsæ civitates inter se commercia multis modis personarum, mercium, locorum, temporum, atque aliâ omni ratione (ut recessûs docent Hanseatici) coarctarunt. In Scotiâ, cûm vel na- 5
vigandi inscitiâ, vel temerè se mari committentium avaritiâ multa fierent naufragia, & ad hæc accedente piratarum violentiâ, mercatorum ordo propè ad inopiam redactus esset, Alexander Rex quæstus causâ suos navigare vetuit. Id institutum cûm propè annum durâsset, ac multorum sermonibus, tanquam publicè noxium, reprehenderetur; tandem peregrinarum mercium brevi tanta vis invecta est, ut non solûm rerum copia, sed etiam pretii vilitas memoriam superiorum temporum superaret. Verûm, ut hîc quoq; mercatorum ordini consuleretur, vetuit quemquam à Peregrinis emere, præter mercatores, Cæteros autem, quod cuique usui esset ab illis redimere. Buchanan. *rer. Scoticar. lib.7. in fin.* Ita quovis tempore commercia certis legibus & pactis circumscripta fuisse videmus. quibus adde Jo. Gryphiand. *de Insul. cap.25. num.78. & seqq.*

6 In Galliâ par l'Ordonançe de Contrebande prohibitum salis commercium. Cujac. *3. obs. 31.* aliique. Et multis Italiæ locis non nisi à conductoribus emi adserit Strach. *p. 4. de mercat. n. 30.*
7 Alex. *cons. 86. vol. 4.* Pontifices summi, cùm aluminum minæ inventæ fuissent in Italiâ, in quas expensæ multæ factæ essent, de partibus infidelium ad partes Christianorum deferri, vendi & mercari alumina vetuerunt, fuitque collegium institutum militum S. Petri, qui curam aluminum haberent. P. Gregor. Tholos. *lib. 4. de Repub. cap. 7.*
8 *n. 9.* Belgicæ provinciæ non permittunt, ne pacis quidem temporibus, ut avehantur illinc equi quindenis palmis altiores, equæ verò cujuscunque sint magnitudinis (idem & in Angliâ prohibitum. Gelnetz. *ex Cambden.*) nullô unquam tempore, sine peculiari permissu possunt abduci. Triticum insuper secale, & quicquid præterea frugum est, exportare hinc nefas; quod de iis tamen intelligit Ludov. Guicciard. *descript. gen. Belg. pag. m. 79.* quæ in solo hoc natæ; nam exoticas quidem nihil est quod prohibeat. Eadem armorũ aut apparatuum bellicorum, eadem auri & argenti, sive solida ea sive in pulverem sint redacta; eadem pecuniæ vel cusæ vel integræ, vel corruptæ; eadem denique hydrargyri, sive argenti, ut vocant, vivi; eadem æris & orichalci est ratio. Guicc. *d. l.* aliò alias merces exportare prohibuerunt; alii totas provincias negociatoribus locarunt, alii addictis certis commerciis collegia ab aliis abstinere cogunt, ut peregrini vel ipsi vel per alios cum peregrinis, in urbibus negocientur; ut annona, rudesque materiæ (prout modò ex consuetudinibus Belgii demonstratum) quæ usui publico esse possunt, evehantur, non nisi ex permissione fieri solet. Marpurg. *Cons. 17. & 18. Vol. 4.* P. Gregor. *d. cap. 7. num. 8.*
9 Ipsæque Imperatorum Constitutiones multa venire non patiuntur, multa non exportari. *t. t. C. quæ res export. non poss. & t. t. C. de Commerc. & mercat.* & plurimum hâc in parte Civitatum mores posse, *ex l. 34. § 1. ff. de contrah. emt. l. 11. § 3. ff. de Publican. l. unic. C. de littor. & itin. custod.* ac similibus aliis videre est; & magistratui negociationem aliam licere admittere, aliam prohibere posse, testatur etiam Ulpian.
in l. 6. §. 4. ff. de Off. Præs. non tollitur 10
enim naturæ libertas, cùm pro cujusq; populi aut civitatis conditione certis legibus circumscribitur. *l. 6. ff. de J. & J.* cùm hæc libertas civitati civibusq; noceat. Dn. Mev. *d. art. 12. n. 4.* ubi ex
Statuto Lubecensi docetur Oenopo- 11
lium, ob utilitatem publicam, non esse omnibus promiscuè permittendum, sed certis legibus includendum.
Nec habent advenæ, quod de Indige- 12
narum Statutis contendant. Alb. Gentil. *lib. 1. de Jur. bell. c. 19.* Matth. Steph. *de Jurisd. lib. 1. c. 33. n. 37. & seqq.* Hug. Grot. *lib. 2. de jur. B. ac P. cap. 11. § 5.* quemadmodum hæc suô locô, ubi de monopolio licito, ulteri⁹ deducemus.

Ita, cùm portûs fluminisque publici 13
liber usus prohibeatur, hactenus id locum habet, ut non in abusum, hoc est, in detrimentum ejus, qui in portu aut flumine jurisdictionem & prohibendi jus habet, vergat, nec ut ratione status hanc libertatem, ripatica vel portoria constituendo coarctare haud possit, qui jus teloniorum in flumine ab Imp. tanquam fluminum domino, per expressam vel tacitam conventionem, h. e. per privilegium aut præscriptionem, quæsitum habet. Becht. *d. l.*
§. 71. Sanè portus, particula quædam 14
maris est, naturâ suâ omnium communis, & jure gentium publici; verùm quæ ex publico occupantur, nostra sunt. *l. 3. pr. ff. de acqu. rer. dom. l. 3. ne quid in loc. pub.* Deinde, portûs hodiè inter Regalia, ac Civitatum proprii habentur. *c. unic. quæ sunt regal.* Sixtin. *de regal. l. 2. cap. 4. n. 11. & Dd. Comm.* Quod autem portoria & vectigalia certam itidem ad portus & vias & teloniorum loca restrictionem habeant, *per l. publicanus. 4. l. interdum 16. §. 6. & t. t. ff. de Publican. l. 1. & l. seq. & t. t. C. de vectigal. & per Dd. relatos à* Rosenth. *c. 5. de feud. q. 33.* patet. Quæ enim 15
ratio

ratio privatarum rerum ad privatum, eadem publicarum est ad magistratum, Alber. Gentil. *d. c. 19.* Si privatis rebus aliter, ac dominus permittit, uti non licet. *l. 21. C. mandat.* an, qui portu publicò uti volet, necesse non habebit loci legibus se subjicere? si quis fundum privatum, venandi aucupandive gratiâ ingredi jure à domino prohibetur. *l. 3. §. 1. ff. de acq. rer. dom. l. 6. ff. de servit. rust. prad.*
16 an magistratu invitô venari aucuparive in publico, h. e. in portu, commoda publica intercipere licebit? negat Prætor. *t. t. C. de loc. pub. fruend. l. 2. de flumin.* quin & manu prohibendum, qui contrà decretum fecerit.
17 rit. *l. 50. ff. de acqu. rer. dom.* Alibi quidem interdicitur, ne in flumine publico quis navigare prohibeatur. *t. t. ut in flum. pub. navig.* verùm id ita capiendum, inquit ibi *in rubr.* Br. ut à privato prohiberi non possit; posse autem ab eo, qui jurisdictionem habet. Quippe & qui regale fluminis portûsve, de Jurisdictionis duntaxat proprietate intelligunt, omnibus communem relinquentes,
18 nihilominus tamen istius jurisdictionis ratione, legem & navigationi & exonerationi in portu dici posse statuunt. Rosenth. *d. c. q. 22. & 33. cum seqq.* Mynſ. *Resp. 19. & alii ibidem relati.* multò magis si fluminis proprietas & privatum dominium Reipubl. competit. Quô nomine & historici passim & Oratores, celebrium por-
19 tuum mentionem faciunt; uti Siciliæ, Calabriæ, Anconæ, Caleti. Ubi & adhuc jam quotidiana & à multis seculis repetita docet experientia, quòd magni Reges & Principes magnis aliis Regibus & Principibus, in ipsis & Oceanorum & marium, ipsô alias gentium jure communibus tractibus, navigationes transvectiones, itiones ac reditiones, tum & littorum portuumque appulsiones nullibi alibi concedere & indulgere velint inviti, quàm ubi antiquitus usitata & publicâ authoritate constituta sunt, navigandi, appellendi, advehendi,

& exonerandi loca. Ita mare Adriaticum Veneti; Lacum Perusinum Perusiani; Tyrrhenum Pisa & Hetruri; Ligusticum Genuenses sibi vendicant, Strach. *de navig. num. 7. & 8.* de portubus & stationibus suo arbitrio statuentes, per notissima, & per ea quæ Bened. Bon. *de Censib. art. 16. n. 40.* Et Strach. *d. num. 7.* per rationem; quòd, licet de jure communi, publicus sit marium & fluminum publicorum usus, & libera navigatio; certa tamen prohibitio & ordinatio fieri possit ab iis, qui jura regalia ibidem obtinuerunt. *num. 6.* Loccen. *de jur. marit. lib. 1. cap. 10. §. 10. 11. 12.* Et sic consuetudo nautica semper observanda, quatenus lege aliquâ non prohi-
betur. Strach. *ibid. num. 24.* Sic mari 20
Balthico & Sundi privilegiis ita incumbit Rex Daniæ, ut Anglis & aliis nationibus alium navigandi, portandi, appellendi tractum commodiorem usurpare volentibus violenter restiterit, sistendo & arrestando; quanquam pacificatione Sedinensi de An-
no 1571. in ipso mari balthico (quod 21
ita dictum à Balthico, h. e. cingulo militari; cùm instar cinguli utramq; Chersonesum comprehendat, & quasi cingat) quatenus Imperii provincias & ditiones præterfluit, sibi solus Imp. circa navigationem & commercia exercenda leges condere, & Jurisdictionem sibi competentem exercere, ipsis Daniæ Legatis consentientibus reservaverit. Quod deinde Anno 1615. ab Imp. Matthiâ, glor. mem. mandatô de non turbando commer-
cia Hanseatica repetitum est. Ita 22
Hispaniarum, Galliæ, Angliæ, Sueciæ Reges, suis portubus, mariumque & fluminum viis, tractibus & stationibus præjudicari non permittunt.
Uti nec Hamburgum, nec Brema, nec 23
Magdeburgum, nec Belgii Civitates in fluminibus, quatenus sibi eorum usum & Imperium obtinuerunt, idipsum admittunt. Et Rostochienses in flumine ac portu suo etiam ipsos Duces Megapolitanos navigatione & exportatione liberâ rectè prohibere

JCti Ingolstadienses responderunt inter Consil. Germ. *vol.5. Cons.14. q 17.*
24 Quòd si rebus naturâ quoque communibus aliter uti non licet, quàm sine dispendio alterius. *l.4. ff. de rer. divis.* atque ita quidem ut aliorum vel sperata duntaxat commoda non intervertantur. *l.2. ff. de divers. præscript. l.13. §. fin. ff. de injur. Nov. Leon.56.* quantò magis id obtinebit in publicis, h.e. Civitatum propriis. *l.3. ff. ne quid*
25 *in loc. pub. & similib.* Appellere itaque & exonerare in portu; quin & in urbem, si volent, merces suas subvehere licebit; dummodò portu aut flumine, in civitatis perniciem non abutantur, dum Statutis loci vis non inferatur, dum contra prohibitionem magistratûs id non fiat, aut saltem missô portu, missô flumine, missâ urbe, quà latius patet via, quò cogitârunt, pergant.

26 Tertiò; quamvis naturaliter transitus omnes liberi esse debeant; ut Idumæis, eorumque vicinis Israëlitæ ostendunt. *Num.20. vers.17. 21. 22. Deuter.2. num.27. 1. Maccab.1. vers.48.* maximeque contumeliosum sit, flumina, terras ac cœlum quodammodò ipsum aliis claudere. Hug. Grot. *de mar. lib. cap.1. & passim.* Joh. Selden. *de mar. claus. seu ejus domin. lib.1. c.2.*
27 per ea, quæ suprà attigimus. Quod Romanis Germani apud Tacit. 4. *histor.* exprobrant; & in Camerâ Imperiali contrà impedientes viarum publicarum usum mandata sine clausula, ut ob factum omni jure prohibitum, decerni soleant. Rosenth. *de feud. cap.5. concl. 21. num.3.* Sixtin. *de Regal. lib.2. cap.2.* quod ad maris libertatem perperam trahi autumat Sel-
28 den. *d. l.1. cap.20.* Attamen causa intervenire potest, ut jure denegetur quod absque eo jure alioquin permit-
29 tebatur, qualis fortè ea fuit, quæ Periclem movit, Megarenses à portu Atheniensium & de leur estapes (ut Græcorum ἀγορᾶς doctissimus Plutarchi Interpres Amiotus reddit in Pericle) prohibere. Diodor. Sicul. *lib.12.* & transvectiones militum, & tormentorum bellicorum, etiamnum hodiè prohiberi solent. *2. Paralip.35. num.20.* Debet enim innoxius esse 30
transitus. *c. fin. 23. quæst. 2.* Covarruv. *p.2. c. peccatum. §.9.* Hug. Grot. *lib. 2. de jur. Bell. & Pac. cap.2. §.13.* non tantùm ut nocendi propositum absit; sed etiam ut re ipsâ non noceatur. *l.5. §.1. ff. ad l. Aquil.* vid. Dn. Hortled. *vol.1. de caus. belli Germ. lib.4. cap.9. num.22. & passim.* Quare Agesilaus, cùm ex Asiâ rediens, ad Troadem venisset, interrogavit, ut amicum se an ut hostem se transire vellent, teste Plutarcho. Et Lysander Bœotios rectisne hastis transire vellent, an inclinatis. Hinc est, quòd liberum viarum itinerumque publicorum usum legibus, SCtis, Edictis decretisque magistratuum restringi posse ait *l.2. Ne quid in loc. pub.* Et portarum, muro- 31
rum, viarum regalia non solùm eò pertinent, ut per ea conducendi, verùm etiam ut claudendi (ubi ita expedit) jus sit. *l. fin. ff. de rer. div.* Quan- 32
quam ne via quidem publica videatur quæ per urbes transit. *l. fin. ff. de loc. pub. l.4. de privil. dom. Aug. C. lib.11.* Dn. Socer Otho Tancken, Præpositus & Synd. Lüb. *p. m. in cons. seu Resp. singulari, de Mulhusian. salv. cond.* oder Glaydl. Hoheit. *rat. decid.8. per relat. Dd.* Publicæ enim viæ, solum publicum est. *l.2. §.21. & seq. Ne quid in loc. pub.* At res universitatis, ejusdem propriæ habentur. *§.6. Inst. de rer. div.* ac Juri Civitatis serviunt. *d. l.2. §.1. Ne quid in loc. pub.* Quare mercium tran- 33
situs (de quo nunc agitur, Vid. Grot. *d.l.*) adeò liber videri poterit, ut nullis legibus adstringi queat. Quin potius ita à naturâ comparatum est, ut sitûs sui commoditate urbs quælibet in rem propriam rectè utatur, quæ in medio aliorum sita est, utrinque rectè accipit quod utrisque communicet, quæ utrisq; necessaria est, utrinque etiam lucrandi jus habet; eò enim commodus, simul & necessarius urbi locus

locus deligitur, ut ipsi præsertim usui sit, & ex vicinis utilitatem aliquam illi præbeat. Joh. Boter. 1. *dell. grandezz.*
34 *del. Citâ.* Manifestissimum quippe est, ex omnium seculorum moribus, liberum (quem vocant) transitum ita semper à Principibus & Rebusp. territoriique dominis temperari solere, ut pro variante commodi publici curâ, nec aliter, omninò permittatur interdicaturve. Alb. Gent. ad illud de Ammorrhæis. Teneo, inquit *lib. 1. de jur. bell. cap. 19.* cum Augustino (qui ob transitum innoxium denegatum ab Amorrhæis justum bellum illatum scribit) si nec timendum sit ne noceatur, & certum sit, noceri non posse; cura illa Principibus & Rebuspublicis incumbit, ut nec peregrinos nec commercia admittant, imò nec socios aliter ac pro re nata; ne quid detrimenti Respublica interim capiat, prudenter caveant, nisi ex
35 præeunte aliquô titulô commercandi singulari & indubitabili libertas illa
36 pendeat. Unde etiam in fœderibus non rarò cautum est, non esse jus appellendi ad portûs, plagas, promontoria alterutrius, cum tali numero navium aut armatorum, ut justi timoris & detrimenti suspicio generari possit, nisi ex permissu ejus, sub cujus ditione loca illa sita sunt, aut nisi tempestatibus, aliâque necessitate delati illuc fuerint; sicuti ex Induc. Hispan. & Ordin. fœder. Belg. Anno 1609. erectis *art. 12. & seq. patet.* Vid. Grot. *d. l. 2. cap. 3. §. 15.* Ex timore autem vel suspicione damni, justè arcentur peregrini mercatores advenæ, qualescunque, nisi jus aliud interveniat singulare. Selden. *de mar. claus. lib. 1.*
37 *q. 20.* Et Aristoteles apertè ait *7. Pol. 6.* legibus cavendum esse τίνας ὀ δεῖ καὶ τίνας ἐπιμίσγεσθαι δεῖ πρὸς ἀλλήλους, quibuscum communicare cives oporteat, & cum quibus non oportet, prout *supr. lib. 1. cap. 11.* fusius demon-
38 stravimus. Sic Ulissabona, Venetiæ, Genova, Ambstelrodamum, & aliæ Civitates, non omnibus peregrinis mercatoribus mercibusque transitum concedunt, quô jure omnes ferè ad mare Balthicum Civitates quoque utuntur; & in specie no- 39
stra Respub. Lubecensis; sicuti constat *ex artic. 7. Statut. tit. de Emt. & Vend.* ibique Dn. Mevius. Specialius autem & dilucidius hæc patent ex tabulis publicis seu Kauffmans-Ordnung der Stad Lübeck de Annô 1607. 28. Augusti promulgatis. ubi *art. 7.* ita sancitum. Und als dann auch mit Durchschleiffung der verbottenen und unfreyen Wahren / so auß der See hier ankommen / dieser Stadt Bürgerschafft / welche gleichwol alle onera civilia tragen müssen / grosser Nachtheil zugefüget wird; Derowegen / damit jedermänniglichen wissen möge / welche Wahren von Alters her frey oder nicht frey durchgestattet werden / So sollen erstlich die Wahren / so auß dem Reiche Dennemr. angebracht werden / nach laut des Odensehischen Vertrages / nicht durch paßieren / sondern an Bürger verkauffet werden; oder aber / nach Verlauff der freyen Zeit wiederumb zurücke gehen / desgleichen sollen allerhand Victualien / sie werden auß Schweden / Norwegen / Finnland / oder auß andern Oertern / angebracht / nicht durchgestattet / sondern nur an Bürger verkauffet oder verhandelt werden / oder aber auch wieder zu rücke gehen / Also auch / zum Dritten / soll alles Kupffer / Osemund / Eisen / Fellwerck / Traen / Teer / und andere Wahren / so auß Schweden und Finnland / es sey durch die Schweden oder Finnen selbst / oder auch andere Frembde anhero geschiffet worden / gleichfals nicht durch paßieren / sondern an dieser Stadt Bürger verkauffet werden etc. hisce adde dilucidationem hujus artic. VII. Anno 1610. à Magistratu Lubec. factam.

Quod itaque tot gentes, tot gentis 40
ejusdem Civitates receperunt, juri Gentium non contrarium, sed communi hodie Gentium jure & consensu potius approbatum censeri potest; porrò ut in solo fertili conditæ urbes ex agris; ita, quæ ad certum aliquod ma-

ris diverticulum secesserunt, ex eodem alimenta sua sumunt. Si quis hæc subtrahat, necare videtur. *l. necare. ff. de liber. agnosc.* Si acquisitionem difficiliorem reddat, lentâ tabe conficit. *l. 206. ff. de Reg. jur.* Cùm lucrum cessans mercatoribus pro damno sit. *l. non utiq. 3. §. fin. ff. de eo qui cert. loc. gl. in l. 5. C. de act. emt.* Et nos *infr. lib. 2. cap. 8. n. 46.* ubi de Interesse mercatorum. Contra verò, unde sanguinem, spiritum & vitam Civitas quæque habet, id ab Invasione alterius jure sibi defendit. *l. 1. C. Unde vi.* Et cùm inter homines natura cognationem quandam constituerit, consequens est, alterum alterius commodis insidiari nefas esse. *l. 3. ff. de J. & J.* Quod ortus, progressus, Instituta, civitati cuipiam proprium fecerunt, communicari cum aliis nequit, nisi ipsa etiam Civitas communicetur, vel in aliam
41 formam convertatur. Floruêre hactenus Civitates Vandalicæ, dum Orientale mare ab Occidentali separatum fuit: quod si Sinus Balthicus per trajectiones quasi Isthmo perfosso cum Oceano conjungatur, actum erit, Tyrum migrate Quirites. Notum enim est ante 80. adhuc annos Danos & Lubecenses exclusis aliis ad mare Occidentale die Westsee sitis, in Sueciam, Finlandiam, Livoniam, Russiam & vicinas provincias solos suô periculô Commercia frequentissimè exercu-
42 isse. Quid quòd Emporia nihil aliud sint, nisi quò vendendæ non transvehende merces deportantur, ubi emunt vendunt mercatores, non ubi more viatorum transeunt. *arg. l. fin. ff. de nund. &c.* Anno æræ salutis Christianæ 1514. Maximilianus I. Imp. pago cuidam Mansfeldico commerciorum jure interdixit, ne Civitati vicinæ quid dece-
43 deret: generatio enim unius, corruptio solet esse alterius; &, qui ædes suas altius tollit, vicini luminibus ple-
44 rumque officit, per notissima. Si verò quod ad æmulationem alicujus pertinet, vel in alieno rectè prohibetur, multò magis id licebit in proprio. *l. 3. de oper. publ.* Gail. 2. *obs. 69. num. 24.*

Deniq; prohibitionem exportationis 45
jure magistratûs ac vi ordinariæ jurisdictionis competere docet inter alias *l. 6. §. 4. ff. de offic. præsid. & l. 34. §. 1. de contr. emt. supr. adductæ*; & negociantes viâ aut flumine publicô jure prohiberi posse etiam Jac. Thoming. defendit *vol. 1. consf. 39. n. 86. & seqq.* Et domini terrarum, inquit Cæpolla, nedum suis sed etiam forensibus rectè interdicere possunt, ne ad sua loca veniant, postquam autem venerunt forenses in territorium alterius, sunt sicut reliqvus populus. *c. 3. de servitut. rust. n. 19.* Nec dissentit hâc in parte Alexand. *Cons. 86. vol. 4.* Ubi eo sub casu transvectiones mercium prohibitas non videri disputat, cùm importatio duntaxat prohibita est, prohiberi etiam mercium invectarum transportationem illô ipsô consilio & *glos. l. 6. §. 1. C. de privat. carc.* quæ in d. consilio allegatur, satis arguit, ut nec ad rem faciat, prohibitionem hanc cum damno tertii seu aliorum conjunctam esse. Ne- 46
mo enim in suo permittere quid cogitur, ut alteri prosit; nisi id sibi ipsi nihil sit nociturum. *l. 3. §. 5. ff. de aqu. pluv.* quin potius, ut sibi quisque malit, quod ad usum vitæ pertineat, quàm alteri acquirere, concessum esse non repugnante naturâ, ait Cic. *3. offic. & text. in l. 6. C. de serv. & aqu.* Ordinatam enim charitatem 47
à se ipsâ incipere arguunt, etiamsi alterius lucro exinde aliquid decedat; cùm damnum facere non videatur, qui eô lucrô, quo alterius beneficio antea usus est, imposterum prohibeatur. *l. 6. in fin. ff. de damn. infect.* Ita venas 48
aquæ inducens in suo incidere & fontem ejus ad se derivare quisque poterit, si ita res postulet. *l. fluminum. 24. §. 12. ff. eod.* non facit alteri injuriam, qui suo jure quid facit, unde damnum faciat. *l. 8. §. 5. ff. si servit. vindic. l. 55. in fin. de Reg. Jur.* Nec est, quod via- 49
rum ambages aut alia incommoda recuset, qui abundantioris lucri commodum quærit. *l. 29. §. 3. in f. C. de fugitiv.*

Istud verò, quod quibusdam hâc de 50
causa

causa Monopolium imputetur, manifesta est injuria. Non enim est monopolium, cùm magistratus Civium suorum potiorem causam, quàm aliorum ducit, & ad utilitatem Civitatis publicam in territorio suo commercia restringit, prout *infr. lib.4. c.7.* pluribus, adjuvante Deô, deducemus. Cum itaque in suo quisque territorio commerciis legem dicere, exportationes mercium restringere, atq; in portu, flumine, urbe, quod nocere sibi videatur, jure magistratûs prohibere possit, quid est, quòd singulare hîc principis privilegium multi requirant?
51 Quanquam satis privilegii est, quòd Imperator magistratum summâ ope niti velit, ne quid Civitas detrimenti capiat, & ut Cives, publica onera subeuntes, meliori atque alii jure habeantur; quòd denique Statutorum, pro conditione rerum ac temporum
52 condendorum potestatem illis contulerit, & condita statuta unâ cum consuetudinibus non scriptis in hunc usq; diem confirmârit. Aliud verò obtinet, cùm de sistendi vel stapulandi jure
53 quæritur. Nam ut quædam non invehantur, quædam non extrahantur, mixti duntaxat imperii est: verùm, ut invehere necesse sit, ut prætervehentes etiam retrahere liceat, privilegiô Principis quàm maximè indiget. *l.4. ff. de Recept. qui arb. recep. arg. l.1. ff. de nund.* Quod in jure stapulæ eò usque à Dd. extenditur, ut, qui ad illud adstringuntur, illis non integrum sit, ad hoc declinandum novas vias aut elusiones quærere, ne per indirectum sequantur, quod directò vetitum est. Ni-
54 col. Eveth. Jun. *Cons.9. n.82.* Quale privilegium sibi attribuunt ex quodam pacto cum Archiep. Burchardo inito Magdeburgenses in importando & exportando frumento, de quo Marpurg. *Vol.4. Cons.17. & 18.* Et nos infr. *lib. 2. cap. 6. & 7.* hâc de re luculentius. Quò autem quis liberas merces suas advehit, isthic se Statutis in rem scriptis submittit; quò verò appellere cogitur, libertatem salvam retinet, extra
55 causam privilegii, *l. fin. de Jurisd.* Qui non appellit, licet eô ipsô alteri noceant, jure tamen suô utitur, nisi servitutem debeat; qui verò appulit cum mercibus, loci juri invitus astringitur, licet damnum inde sentiat; Peregrini enim in loco aliquo versantes, negociantes & contrahentes, tanquam subditi temporarii, legibus & juribus istius loci subjiciuntur. Grot. *de jur. bell. ac P. p.2. 11. §.5.* & nuper Loccen. *de jur. marit.*
lib.1. c.10. §.11. quem vid. Hisce ita con- 56
sideratis, nec præscriptione opus erit Civitati, ut sibi proprium faciat id, à quo ortum suum traxit, sine quo consistere nequit, quod natura contulit, quod jurisdictio tribuit, quod in mero arbitrio positum est. Indeque hoc fit, ut, licet ultra hominum memoriam liberâ evectione, nemine prohi-
bente quis usus sit, attamen jure com- 57
petentis sibi libertatis, ut quæ nulla est, id egisse, vel juris hîc quicquam ac-
quisivisse videri non possit. Singuli 58
enim cives universitati nihil acquirunt, imò, ne universi quidem, nisi consiliô & nomine publicô. *l.6. §.1. ff. de divis. rer. l.10. §.2. de in jus voc. l.7. §.1. quod cuj. univ. nom.* Hartm. Pistor. *1. q.37.* aut ratihabitione magistratuum, dum res integra est, superveniente. *l.7. l.24. in pr. l.25. §. fin. ff. rem rat.*
hab. Deinde, res meri juris est, in suo 59
quid prohibere, unde ob intermissio-
nem antecedentem nemo impeste- 60
rum detruditur. *l.4. §.27. in fin. ff. de Usucap.* nisi factâ jam prohibitione contraventum sit sciente dominô ac patiente. *l.6. ff. de Serv. U. P. c. signific. de Appell.* Imò cui, quod possit, non prohibetur, tacitè permittitur; hic autem non præscribit. *l.12. C. de Excus. tut. l.2. C. de his qui sponte muner. pub. sub. lib.10.* cùm ne jure quidem suô possideat. *l.15.*
§.2. ff. de Precar. Adde, quòd nulla pos- 61
sit esse præscriptio, ubi ab alterâ parte nulla negligentia est. *l.35. ff. de servit.*
R.P. at, qui non prohibet, quod minus 62
obesse existimabat, nihil negligit, sed prohibendi jus salvũ habet, ubi gravior injuria oritur: quemadmodũ privilegii juribus, quibus, cum non indigeret, usus quis non est, re posteà aliud

exigente, non excluditur. Gail. 2. *obs.* 60. Quid quod omni negotio humano semper insit clausula: si res in eodem
63 statu permanserit. Sed nec Universitati præjudicare potest, quod administratorum unus vel alter fortè neglexit. *l. 6. l. 9. §. 9. ff. de Admin. Civ. l. 4. ff. de decret. ab ord. fac. l. 12. C. de transact.* Tiraquel. *de jur. primogen. in pr. n. 119.*
64 Ut neque Civium quorundam actus universis nocere solent. Gail. *d. obs. 60. n. 14.* Nic. Everh. *vol. 1. cons. 21. n. 21. & 22.* Taceo, quòd juribus Civitatum 65
non facilè præscribatur. *l. 9. & 45. ff. de Usucap. l. 23. C. de SS. Eccles.* vid. Sibr. *ad Jus publ. Lub. part. 1. sect. 39.* præcipuè iis, quæ alimentorum loco sunt, atque ideò alienari nequeunt. *l. 8. §. 6. ff. de Transact. l. 8. C. eod. c. cum quidam. §. fin. de jurejur.* Br. *in l. 22. inf. C. de Agric. & Censit. lib. 11.*

Caput XVIII.

De

Privilegiis Mercatorum circa Immunitates seu munerum vacationes.

Summaria.

1. *Munerum divisio & πολύσημον.*
2. *Munerum alia sunt Personalia, alia Realia, alia mixta.*
3. *Personalia munera quæ?*
4. *Patrimonialia seu realia quæ?*
5. *Mixta munera quæ?*
6. *Mercatores pro publico bono laborantes & navigantes multis in locis à personalibus muneribus sunt immunes.*
7. *De Jur. Civili Artifices à personalibus muneribus sunt immunes.*
8. *In Regno Norwegiæ Mercatores Hanseatici non agunt excubias.*
9. *Onus excubiarum pertinet ad personalia munera.*
10. *In Portugallia quibus Immunitatibus fruuntur Mercatores Hanseatici.*
11. *Collectæ an personalibus an mixtis muneribus annumerentur?*
12. *Utrum Mercatores pro mercibus & negociationibus collectas solvere teneantur?*
13. *Encomium Alciati & Mandelli JCtorum.*
14. *Ob id quod Negociatores Reipubl. inserviunt, & pericula subeunt varia, immunes sunt.*
15. *Industria viris Industriis non debet esse damnosa.*
16. *Mercatores duplici onere non sunt gravandi.*
17. *Jure non videtur cautum expressè, ut de Mercibus æstimum conficiatur.*
18. *Merces ob mutationem diversæ sunt naturæ à cæteris mobilibus.*
19. *Mercimonia ob suas diversitates & difformitates æstimo difficulter possunt subjici.*
20. *Inhumanum est ut Mercatores publicatione bonorum se Invidiæ & miseriæ exponant.*
21. *Pater prohibere potest conficere Inventarium de patrimonio filii.*
22. *Publicani de jure non debent inquirere in merces navigantium mercatorum.*
23. *Iniquum Notarios edere Credita Judæorum.*
24. *Bona Extraneorum Mercatorum extra casum delicti describi non possunt à magistratu.*
25. *Exercere mercimonia non spectat ad subjectionem.*
26. *In collectarum Materia consuetudo attendenda.*
27. *Mercatores de suis Mercibus Collectas solvere in praxi & hisce maritimis civitatibus observatur.*
28. *In Immunitate Mercatorum distinguendum, an publicô, an verò privatô nomine mercatura exerceatur, ex P. Antibol.*
29. *Mercatores Civitatum Imperialium quibus Immunitatibus in Belgio fruantur.*
30. *In Gallia Mercatores Indigenæ nullis Immunitatibus fruuntur.*

31. Ordo

31. Ordo Tertius ut Mercatorum & Opificum vulgò Rotourioros opprimitur in Galliâ.

32. In Suecia qui australi Societati der Süder Compagney *(quæ tamen postea successum non habuit) nomen adscripsêre, ab omnibus personalibus & realibus oneribus immunes declarati sunt.*

ULtimò denique consistunt mercatorum privilegia personalia quoque in munerum vacatione.
1 Munus autem dividitur in donum, onus & officium. *l. munus. 18. ff. de V.S. & ibi Godda.* Joh. Calv. *Lex. Jurid. verb. Munus.* Nos, præteritâ priori & posteriori nominis significatione, retinemus hîc intermedium, quatenus pro onere sumitur, & immunitas di-
2 citur. Calvin. *d.l.* Sunt autem munera quædam personalia, quædam patrimonialia, quædam verò mixta. *text. in l. 1. & l. rescriptum. §. sciendum. & in l. munerum. ff. de munerib. & honorib.* P. Heig. *1. q. 17. n. 13.* Bartol. Bertazol. *tract. clausul. instrum: Claus. 21. gl. 5. 6. 7. & seqq.* P. Gilken. *in l. placet. 5. l. 7. l. 10. l. 11. C. de SS. Eccles.* Nicol. Reusn.
3 *cons. 2. n. 1. & seqq.* Personalia dicuntur, quæ labore personæ & propriâ industriâ præstanda sunt, vel, ut Andr. Gail. *2. obs. 52. n. 4.* ea eleganter describit, quæ animi provisione & corporali laboris intentione sine aliquo gerentis detrimento perpetrantur; quæ cum sollicitudine animi ac vigilantiâ principaliter explicantur. *d. l. 1. §. illud. 3. l. 18. §. personalia. ff. de muner. & honor. l. ult. in pr. C. eod. Dd. in l. placet. 6. C. de SS. Eccles.*
4 Patrimonialia sunt, quæ ipsis rebus indicuntur, vel quæ sumtibus patrimonii, & damnis administrantis expediuntur. *d. l. §. Illud tenendum. ff. d. t. de muner. & l. munerum.*
5 *§. patrimoniorum. ff. eod.* Mixta munera sunt, quæ indicuntur personæ, ratione rei, ut tradit Br. *in l. rescripto §. sciendum. ff. de mun. & honor.* Parpal. *in d. l. placet. n. 102.* & de his latè scribit Petr. Antibol. *in tract. de muner. part. 3. §. 1. n. 23.* Aretin. *Cons. 105.* Andr. Alciat. *in l. munus. ff. de V.S. & ibi Dd. comm.*
6 Quantum igitur attinet ad personalia munera (nam de his propriè & mixtis, utpote personas personaliter spectantibus, acturus) juris est civilis, ab iis mercatores, pro bono publico laborantes, esse immunes. *l. 5. ff. de muner. & honor. & ibi Dd.* & Jacob. Mandel. Albenf. *Cons. 38. per tot.* quamdiu scil. sint in ipso mercimoniorum exercendorum actu. *l. semper. 5. §. negociatores. ff. de jur. Immun.* Alciat. *Cons. 263. n. 6.* hocque ob necessariam absentiam, & quia Reipub. quodammodo servire videantur. *gl. ad l. 5. §. negociatores. 3. ff. de jur. Immun.* & noviss. Christoph. Wintzl. *cons. 2. de collect. n. 17.* Et quòd 7
istud sit verum, probatur exinde, quod de jure Civili ferè omnes artifices, qui *in l. 1. C. de Excus. artif. lib. 10. & in l. fin. ff. de jur. Immun.* nominati sunt, à personalibus excusationem habeant, ut possint facilius artes illas exercere, & alios docere; quæ ratio maximè secundum Alciatum quoque militat in mercatoribus, qui civitatem opulentiorem reddunt & artes ipsas sustinent. And. Alciat. *d. cons. 263. n. 5.* Sic Mer- 8
catores Hanseatici in regno Norvvegiæ hôc inter cætera gaudent privilegiô, ut ad excubias non teneantur; quemadmodum constat ex privilegio extracto Regis Magni, qui & Olaus III. dictus *sub dato Tüssenberg Anno 1278.* his verbis: *Magnus, DEI gratiâ, Rex Norwegiæ universis Christi fidelibus &c. Dignum duximus, quasdam immunitates mercatoribus linguæ Teutonicæ hospitibus & advenis, regnum nostrum cum mercimoniis frequentantibus, ad DEI honorem & eorum utilitatem ex nostrâ munificentiâ elargiri. Inprimis igitur ex speciali gratiâ indulsimus de consilio discretorum regni nostri, quod prædicti mercatores, qui non conducunt hospitia ad annum vel dimidium, ad excubias non teneri debeant, &c.* Onus autem ex- 9
cubiarum & custodiæ publicæ ad personalia munera à Dd. aggregatur, per text. expreß. *in l. fin. vers. hi quoq; qui custodes ædium &c. de mun. & hon.* Ægid. Thomat. *de muner. §. exactio. n. 7. p. 26.*

M. Anton. Natt. *conf.157. n. 2. & seq. lib.1. & conf.447. n.1. lib.2.* Anton. Tes-
10 saur. *decis.149. n.9.* Ita etiam his Hanseaticis Mercatoribus in regno Portugalliæ degentibus, concessum est, ut ab omnibus muneribus, tàm patrimonialibus, quàm personalibus, & in specie à munere tutelæ &ab omni collectâ, pensitatione, & tributo, tàm ordinario, quàm extraordinario, omnique etiam servitio & militiâ tàm mari quàm terrâ, liberi penitùs & immunes sint. *privileg. Hispan.31. de anno 1607.* quod, quàm exactè ibi hodiè observetur, quotidianæ proh dolor! mercatorum querelæ edocent.

11 De Mixtis verò muneribus, quæ personis principaliter propter res indicuntur, nec certam ac determinatam habent præstationem, sed ex voluntate superioris, ob necessitatem supervenientem variantur, ut sunt Collectæ (secundùm quosdam, quos allegat P. Heig.*p.1.q.17.n.30.*quanquam jure Lubecensi, Collectæ personis non rebus imponuntur. Jo.Sibrant.*p.1. Jur.Lub. sect. 40. n.5.*) anxiè à Dd.disceptatur,
12 Num eas mercatores pro mercibus & negociationibus solvere æstimumque conficere teneantur? Lego, hanc quæstionem aliquando fuisse agitatam Mediolani; & pro Mercatoribus fuisse responsum à multis consultissimis vi-
13 ris, præsertim ab eruditiss. Alciato (qui solus suo tempore inter Juris Interpretes doctissimus, & inter doctissimos jure consultissimus effertur à Valentino Forstero *lib.3. histor. jur. Civil. cap.41. n.22.*) in præalleg. *conf.263.* & Jacob. Mandell. Albensi viro acutissimo *conf.38.* quibus adde Surd. *conf.146. n.6.* Borell. *conf.63. n. 23.* Cravett. *conf.497.* quorum rationes (quamvis contrariam opinionem de jure veriorem & in praxi receptiorem dicant &approbent Dn. Mev. *ad art.2. tit.3. lib.2. n.36.37. Stat. Lub.* Casp. Klock. *de Contrib. & collect. c.11.n.86. & seqq.* Et ex illo Johann. Gerdes. *in disp. inaug. th.40.* Exception. *sub & obreptionis Ducis Brunsuic. cont. Civitates Hanseat. prat. Mandat. sin. Claus. de cassand. nov. vectig. & restituend.* §. **Vors siebende hat solches ferner** &c. *in mercatoribus cũ mult. seqq.*) hìc licet annectere & paulùm deducere. Volunt itaque hoc primò pro- 14
bare ex *l. semper.5.* §. *negociatores. 3.* §. *licet. ubi gl. ff. de jur. Immun.* quod dantes operam mercaturæ, dum Reipub. quodammodo servire videntur, & civitatis utilitatem augere, ob frequentia pericula ab his etiam muneribꝰ excusari debeant, à quâ opinione quoq; dependere videtur Aym. Cravett. *Conf. 497. n.3. vers.5.* ubi ideò putat, mercatores, eorumque merces, hisce muneribus non æquè ac alia bona stabilia premi, quòd sint obnoxia multis casibus belli, pestis, montium, incendii, naufragii, ac debitorum foro cedentium, idque *arg. l. divus. ff. de off. Præs. l. tàm dementis. C. de Episcop. aud.* & per ea, quæ *supr. lib.1. cap 4.* adduximus.

Secundò proferunt rationem, ab 15
æquitate & honestate ductam. Est enim æqvum & honestum, ut industria sit viro industrio utilis, nō autem damnosa; ut, è contrario iniqvum, unius laborem & industriam alteri prodesse. *l. cum oportet. vers. & filii non lugebant. C. de bon. quæ lib. l. filium. C. famil. hercisc. & apertius in l. ult. C. de alluv. ibi: ne doleant diligentes operam suam;* & egregiè scribunt Curt. Sen. *Conf.73. in fin.* & Alciat. *conf.302. n.1.* Atqui mercatores, si cogerentur de eorum mercibus æstimum conferre, & hæc munera persolvere, industria eorum non sibi, sed torpentibus, negligentibus & otiosis prodesset; cùm tamen vigilantibus &non dormientibus & desidibus jus nostrum faveat. *l. si pupillus.24. in f. ff. de his quæ in fraud. cred.* & negligentium desidia à legibus improbetur atque puniatur. *l. non enim. ff. ex quibus caus. maj. in integr. restit. l. procuratoris.* § *si plures. in f. ff. de tribut. act. & multis aliis textib.* Imò negligentes ex suo delicto commodum consequerentur, contra *l. itaq. fullo. ff. de furt.* quod nullâ ratione concedendum.

Tertiò, utuntur æquitatis & honesti 16
ratione, quæ neminem duplici onere premendum esse suadet. *l. honorem. ubi gl. ff.*

*gl.ff. de muner.& honor.*Innoc. *in c.ult. de Decim.* Br. *in l. interdum.* §. *quoties. ff. de publican. & consil.59.* Decius *cons.457. num.3.* & ad rem nostram Cravett. *cons.293. col.8. vers.7.* At mercatores, cùm merces advehunt & invehunt, in oppidis solvunt vectigalia pontium, viarum & portarum, aliarumque impositionum publicarum. Si ergò his premuntur oneribus, æqvum est à cæteris sublevari; nec enim (ut in simili de matrimonio inquit Theodos. *in l. unic.* §. *lucrativas. in f. C. de Impo. lucr. descript. lib.10.*) juris optimi est, mercatores cùm tot tantisque suis difficultatibus opprimantur, adventitiis etiam cumulare ponderibus; & hâc argumentatione, subobscurè tamen, usus est Alciat. *d. cons.263.n.7.*

Quartò, in materiâ indicendi collectas & onera, stricta sumi solet & debet interpretatio, ut scribunt *Dd. in l.*
17 *placet. C. de SS. Eccles.* Sed jure aliquô constitutum & cautum non videtur, quòd de his mercibus æstimum conficiatur, & onera solvantur. Si ergò lex voluisset, de his collectas esse solvendas, utique ab eâ dispositum fuisset, quemadmodum de servis, de animalibus, & de pecuniâ fœnebri constitutum est. *l. filii.* §. *ult. D. ad municip. l. forma. ff. de Censib.* Cùm ergò nihil cautum sit, sequitur, dicendum esse debere immunes; ita in simili arguit *text. in l. unic.* §. *autem. fi. C. de caduc. toll.* & in specie magis ita argumentatur in solutione decimarum Pontifex Max. *in c. ad audientiam. de Decim.*

18 Quintò, confirmatur præcedens ratio eâ consideratione, quòd merces sint diversæ admodùm naturæ à cæteris mobilibus, siquidem merces nihil certi habent, à fide alienâ pendent, fortunæ periculo subjacent, fructûs per se, non adhibitâ hominis industriâ, non ferunt; sunt in motu continuo: cùm tamen immobilia certa sint, à fide alienâ non pendeant, nec fortunæ ictûs pertimescant: fructûs per se ferant, uti etiam in animalibus videmus; nec cursum mutent; est ergò in immobilibus æqvum, ut, illis auctis, augeatur & collectæ onus, & minutis minuatur. *l. cura.* §. *deficientium. ff. de muner. & honor. l. omnes. ubi gloss. C. de Censib.* Roman. *cons.369. circà primum. n.32.* Quæ sanè ratio mercibus non videtur convenire, ob frequentem mutationem, alioquin quotidiè nova æstima conficienda essent; quod durum & penè impossibile est.

Sextò, huc pertinet ratio, ducta ab 19
impossibili; siquidem negociationes & mercimonia magnam habent difformitatem atque varietatem; cùm hodiè majoris, cras minoris, & vice versâ sint æstimationis; atque ita confusa omnia sint & obscura. Econtrario verò bona immobilia unius statûs & firmitatis, non obscura & confusa, sed clara & liquida sint: non ergò de his mercibus confici debet æstimum, ne clara & liquida cum obscuris & difformibus misceantur, ut secerni minimè valeant. Est enim æstimum quoddam compartitum (ut cum mercatoribus loqvuntur Dd.) seu compensatio; quæ obscura cum liquidis non admittit. *l. ult. C. de Compensat.* ita in hâc specie argumentatur Jac. Mandel. de Alb. *d. cons.38. n.6.*

Septimò, movet ratio illa, quæ 20
suadet, duritiem atque inhumanitatem evitandam esse: atqui, si mercatores teneantur merces in publicum æstimum conferre, & quicquid ipsi agunt palam facere, certè inhumanum & durum foret, quemadmodum existimarunt Theodos. & Valentin. *in l. 2.* §. *1. vers. quid enim. C. quando & quib. quart. pars lib. 10.* Quid enim, (inquiunt illi) tàm durum tamque inhumanum est, quàm publicatione pompâque rerum familiarium invidiæ & calamitati exponere divitias. Quâ sanè ratione addu- 21
ctus scribit Ripa *in l. nemo potest. n.18. ff. de legat.1.* patrem prohibere posse confici Inventarium de patrimonio filii, ita ait ille ex Jo. Platea, Publica- 22
nos non posse dissolvere malos mercatorum transeuntium, ut videant quæ in iis sunt. Ita inquit Ripa, se 23
consu-

consuluisse, iniqvum esse edictum Prætoris, quô Notarii jubentur edere credita Judæorum. Rip. *lib.1. Resp. cap. 10.* & hôc argumenti genere usus est doctissimus Alciat. *d. Cons.263. in f.*

Octavò, valdè urget argumentatio, quâ usus est Alba *d. cons.38. num. 1.2.* Causa æstimi, inquit ille, seu illius descriptio est, ut æqualiter fiat distributio onerum, quæ à Principe imponuntur. *l. forma. §. si quis. ff. de Censib.* Distributio verò pendet à Jurisdictione imponentis onera: & per consequens à subjectione illorum, quibus imponuntur, ut inquit Br. *in l. rescript. §. ult. ff. de muner. & honor.* & Socin.
24 Sen. *Cons.187. col.1. lib.2.* Sequitur ergò, in eâ descriptione esse tantùm describendos, qui subjiciuntur; non autem cæteros; quandoquidem effectus à suâ causâ regulatur. *l. in agris. ff. de acq. rer. dom.* atqui, exercere mercimonia
25 non spectat ad subjectionem; cùm multi non subditi ea exerceant, ut sunt illi, qui ad nundinas eunt, de his ergò, inquit Alba, non est habenda ratio. *per l.1. in pr. l. procuratoris. §. mercis nomine. ff. de Tribut. act. & l. coiri societatem. cum similib. ff. pro soc.*

26 Nonò & ultimò, ita antiquissimâ consuetudine in Italiâ observatum esse, de mercibus sc. & negotiationibus non esse solutas collectas, nec æstimum confectum, ex Jason. *in l. decem. n.34. de V. O.* asserit Andr. Alciat. *d. cons.263. n.4.* Quod ergò à consuetudine est constabilitum, mutari nullâ ratione debet. *l. minimè. ff. de LL.* & hoc eò magis, quòd consuetudo cùm in omnibus, tùm præsertim in materiâ collectarum observari maximè soleat. *l. si publicanus. §. ult. ff. de Publican. l. ult. ubi gloss. C. de Can. larg. lib.10.* Thom. Parpal. *in repetit. d. l. placet. num.27. C. de SS. Eccles.* Petr. Antibol. *in tract. de munerib. part.3. in f.* & Böer. *quæst.246. num.4.* Et ex his novissimè Casp. Klock. *de*
27 *Collect. cap.11. num.16.* Quamvis apud Nos, in maritimis hisce Civitatibus, contrarium usu receptissimum sit; & ex mercibus mercatorum Collectæ solvantur. Mev. *ad artic.2. tit.3. n. 36.37. lib.2. Stat. Lubec.* Cothm. *vol.1. Consil.11. num.12.60. & seqq.* Quoniam verò de hac materiâ librô sequenti, ubi de vectigalium immunitate & remissione, ut res & merces mercatorum propriè tangente, agemus, uberior quædam sese offeret disserendi materies, hæc impræsentiarum adduxisse sufficiet; si prius ea, quæ Petr. Antibol. Gallus, *in tr. de munerib. sub n.50. in 3. parte. pr.* circa immunitatem à jure communi negociatoribus concessam, scripsit, ad verbum colophonis locô retulerimus. Ait 28
enim: Interdum excusatur mercator à muneribus propter negociationem, quam gerit; in quo sic distingue secundùm *Vg. Ro. & Bert. de Dent.* aut enim privatam negociationem gerit, & ad privatum commodum, & tunc non excusatur. *l. filii. ff. ad Municip. l.3. §. fi. ff. de muner. & honor.* aut gerit publicam, & ad publicum commodum; & tunc excusatur à personalibus & mixtis; & hoc, quamdiu negocium gerit, concurrentibus tamen, quæ debent concurrere. Quæ omnia dic *ex l. semper. 5. §. negociatores. 3. ff. de jure Immun. in gl.* Sed an à patrimonialibus excusentur? glos. movet in *l. navicula. C. de navicular.* forsan voluit citare glos. *in l. negociantes. C. de excusat. mun. lib.10.* & videtur negare. Pro quâ facit, quia licet sint absentes causâ Reipub. ut in sæpè citato *§. negociatores*, tamen ob id à patrimoniali non excusantur, ut in milite, *l. sunt munera. ff. de vacat. mun.* junct. *l. penult. ff. ex quib. causis major.* Et ad id facit, quod notatur *l. & qui originem. 3. §. fi. ff. de mun. & honor. aliisq. textib. &c.*

Aut gerit negotiationem privatam, sed ad publicum commodum, & idem privilegium habet, iisdem juribus, sed usque ad quinquennium tantùm. *d. l. navicul. junct. §. negociatores*, supra adductô, & dic ut ibi; aut gerit publicam, sed ad privatum commodum, & tunc nullum habet privilegium, ut in *l.1. ff. de Jur. Immun.* Hactenus Petr.

Petr. Antibol. cui adde Paul. Christinæ. *vol.3. decis. Curiæ Belgic. Tit.63. de-*
29 *cis.106. num.2. & 3.* Ubi ex Mornaeo refert, in subsidiorum Curiâ Belgicâ Anno 1600. fuisse judicatum, solos mercatores ex Civitatibus Imperialibus immunes esse, ne novum illud jus Invectionis, quod Anno 1597. institutum est, penderent, qui in illis Civitatibus nati essent, ut actis Lugdunensis tribunalis inscripti, non autem, qui aliunde oriundi sedem in iis fortuna-
30 rum suarum constituissent. In Galliâ mercatores indigenas nullâ in hoc passu immunitate & prærogativâ gaudere dicit Casp. Klock. *de Contrib. c.11. num.92.* Quoniam omnis lucri avida professio nobilitatem eo in regno maculat per ea, quæ fusius suprà suô locô dicta sunt: Ideò hîc etiam horum hominum ordo cum plebe & populo minuto quasi copulatur, solvitque gravamina, sicut ignobiles & alii, inferioris conditionis, vulgò rotouriers consuevére; quorum ordo præ cæteris 31
opprimitur non minus à Rege, quàm à Nobilibus; uti querelæ & controversiæ inter Tertianum statum & duos priores ordines Delphinatus Anno 1602. arresto generali diremtæ palàm ostendunt, referente Petrô Matthæ. *lib.5. hist.* Henrici IV. *narrat.1. num.6.* & Klock. *d. l. num.92.* E contrario 32
verò in Sueciâ, illi qui Australi societati nomen adscribere voluerint, ab omnibus oneribus personalibus & realibus, omnique decimarum exactione immunes declarati sunt. **Manifest über die Süder-Compagnie in Schweden** / de Anno 1626. & Anno 1633. sub lit. N. Quæ tamen societas nullum N
in Sueciâ progressum habuit. Prout infra suô locô uberiùs:

LIB. II.

Caput I.

De
Rebus Mercatorum Privilegiatis, ubi De Mercibus in genere, & in quibus rebus Mercatura possit exerceri.

Summaria.

1. *Res sunt vel corporales vel incorporales.*
2. *De quibus rebus Corporalibus in hoc Tractatu agatur.*
3. *De quibus rebus Incorporalibus hic tractetur.*
4. *Merx & Mercimonium unde. & n.7.*
5. *Commercium quid & quotuplex.*
6. *Vocabulum Mercis comprehendit res mobiles.*
7. *Hujus rei ratio.*
8. *Latius patet vocabulum Emptionis quàm Mercaturæ.*
9. *An merces in tabernâ existentes mobilibus an Immobilibus annumerentur?*
10. *Pisces in piscinâ mobilibus annumerantur.*
11. *Pecunia ad fœnus destinata mobilis esse desinit.*
12. *Rescriptum Elect. Sax. quod merces in taberna existentes pro rebus mobilibus reputentur.*
13. *Merx est, quæ inter res mobiles pretiô Emptionis venditionis æstimatur, & negociandi causâ habetur. & n.17.*
14. *An Mercis appellatione contineatur Pecunia?*
15. *Intellectus l.1. verb. nec ultra Merx sed pretium. ff. de Contrah. empt.*
16. *Usus Communis loquendi attendendus.*
17. *Variæ Mercium species recensentur.*
18. *Merx & Mercatura quomodo differant.*
19. *Quibus in rebus Mercatura exerceatur.*
20. *Mercatura proprie non est in hominibus.*
21. *Venalitium & Mangonicus quæstus à Mercatura quomodo differant & num. 26.*
22. *Mercatura hominum, inter Christianos, est contra dilectionem proximi.*
23. *Apud Turcas & Barbaros frequens Venalitium.*
24. *Apud Sarracenos & Turcas quomodo instituatur hæc mercatura hominum.*
25. *Variæ notationes nominum Venalitiariorum.*
26. *Mangones & Venalitiarii non sunt Mercatores.*
27. *Mercatura non consistit in rebus Sacris, sanctis, religiosis & Publicis.*
28. *Mercatura non consistit in Purpuris, quibus Princeps utitur.*
29. *Color Purpureus nota Magistratûs.*
30. *Color Purpureus sanguinis Imperium denotat.*
31. *Famuli Lubecensium Publici cur purpureô vestiantur colore remiss.*
32. *Medicis qui dicuntur Purpurati.*
33. *Sacri Encausti Commercium quare prohibitum & quid illud ipsum.*
34. *Frumenti ad exercitum transmissi venditionis prohibitio.*
35. *Frumentum extra provinciam portare prohibitum.*
36. *Magdeburgensium Privilegium in advehendo frumento remiss.*
37. *An Pragmatica prohibens venditionem frumenti, procedat in venditione farinæ.*
38. *Eadem prohibitionis ratio in farina quæ in frumento.*
39. *In Statutis non verborum sonus, sed effectus attenditur.*
40. *An obligatâ materiâ obligetur materiatum.*
41. *Pignoratâ Sylvâ non censetur pignorata navis.*
42. *Legatorum, Contractuum & obligationum*

Riori Libro de jure
mercatorum ſingu-
lari, perſonas affici-
ente, ſequitur ut vi-
deamus, quænam
RES Mercatorum
1 privilegiatæ. Sunt
autem res omnes vel corporales, vel
incorporales. Corporales ſunt, quæ
ſub ſensûs cadunt exteriores, ſive, quæ
cerni oculis & manu tangi poſſunt,
2 quales ſunt in hoc tractatu 1. Merces.
2. Naves. 3. Domus & Emporia. 4.
Scripturæ & libri; quorum poſterio-
rum Jura Singularia, cùm potiſſimùm
circa probationes verſentur, illorum
tractationem *lib.3.ſeq.* ubi de Proceſſu,
reſervavimus. Incorporales ſunt, quæ
tangi quidem demonſtrarive non poſ-
ſunt, cerni tamen animô atq; intelligi
poſſunt. *pr. Inſt. de reb. incorpor.* & ibi
Conr. Rittersh. Cic. *in Top.* quales ſunt
3 illæ, quæ in jure conſiſtunt; ſive, ut
alibi loqvuntur JCti, quæ, ſine ullo
corpore, juris intellectum habent, ut
ſunt obligationes quoquô modô con-
tractæ. *d. t. Inſt. de reb. incorp. & ibi Dd.*
Primô itaq; locô de corporalium, de-
inde de Incorporalium Jure ſumus
acturi. Priusquã autem ad ipſa jura ſin-
gularia prædictarum rerum corpora-
lium accedamus, quædam de merci-
bus earumque exercitio in genere de-
libabimus.

MERX, à mercando dicta. Unde
4 I. Mercimonium ita dictum à merce,
ut patrimonium à patre, & ſignificat
contractionem mercium. *l. nobiliores.
3. C. de Commerc. & merc.* De hoc
verbo meminit Imp. *l.2. C. de Epiſc. &
Cler.* Pontifex *in c. fi. X. de Judic.* item
*l.1. C. de natural. lib. verb. ut quæ merci-
5 moniis publicis præfuerunt.* II. COM-
MERCIUM, Alexand. *in l. cætera. §. ſi quis.
ff. de leg. 1.* dicit eſſe generalius verbum,
& ad omnia conventionum & aliena-
tionum genera, omnesque omninò
res, quas homines habere, poſſidere,
perſequi & Dominio ſuo ſubjicere vel
non ſubjicere poſſunt, referri poſſe.
*l. multum intereſt. 34. ff. de V.O. l. ſi in em-
tione. 34. §. omnium. 1. ff. de contrah. emt.*
§. *non ſolùm. Inſt. de Legat. l.4. §. ult. ff.
de legat. 1. l.1. §.1. ff. quæ res pign. l. ult.
ff. de act. emt. & V.* In noſtro autem
tractatu ſumitur pro facultate ſeu one-
re merces emendi & vendendi. Ulpian.
epit. Inſt. 19. Ben. Strach. *de mercat. p.1.
n.94.* quod à Georgio Braudlacht. *epi-
tom. Jur. publ. cap.6. n.2.* apud Arumæ.
vol.5. diſc. Academ. diſc.7. pag.347. de-
finitur Negociatio, quam cùm publi „
cæ neceſſitati ſubveniendi, tùm ho- „
neſti lucri faciendi causâ in MERCIBUS, „
licitis frequenter permutandis & e- „
mendis, vel cives inter ſe, vel cum pe- „
regrinis exercent; & mercatura & pro- „
mercium dicitur *in l. item ſi quis. 4.
§.1. ff. de pen. legat.* Paul. Chriſtinæ.
vol.3. deciſ. Belg. tit.63. deciſ.106. n.1.
Sæpè enim uſus & verborum rerum-
que ratio originis ſignificationem am-
plificat, ſæpius coanguſtat, interdum
etiam planè mutat, ut in *l.2.3.7. ff. de
ſupell. leg.* videre eſt. Goedd. *d. l. 66.
de V.S. num.5. circ. fi.* Sed quia hoc
commercium ſeu mercatura ex men-
te JCti Pauli *in d. l. 34. §.1. de contr.
emt.* regulariter & propriè in rebus
mobilibus poteſt fieri. Strach. *d. l.
p.1. num. 74.* Vocabulum quoque 6
mercis hìc de rebus mobilibus, ut
quæ propriè mercis appellatione ve-
niunt. *l. 207. de V. S. d. l. mercis 66. ff.
eod. l. ult. ff. de condict. tritic. l. fin. §.
quoties. ff. de public. & vectig. l.22. de
Act. & obl.* intelligimus. Vid. Wurmſ.
lib.1. pract. obſ. tit.50. Card. Tuſch.
Vol.5. concl. 205. num.4. Rationem 7
hujus reddit Dn. Godd. *in d. l.66. de
V.S. num.4.* cùm à mercando, quod
nundinari propriè eſt, merx dicta ſit;
res autem immobiles à nundinis hu-
jus loci ad alias nundinas exportari &
importari nequeant, fit, ut res im-
mobiles merces dici nequeant. Nec
obſtat 1. quòd & immobilia, ut ſer-
vitutes, fundi, domus, hereditates, &
reditus &c. emi & vendi poſſint. Latius
quippe patet vocabulum emtionis & 8
venditionis, quàm mercatûs ſeu mer-
caturæ. *Dd. commun. ad d. l.66. de V.S.*
2. Nihil negotii facit, quod Matth. Co-
ler. *p.2. de proceſſ. exec. cap.3. num.6.* tra- 9
dit,

dit; merces in tabernâ exstantes, in quarum locum aliæ subinde succedunt, naturam rerum soli accipere, ex *l. cum tabernam 34. l. grege. ff. de pignor. l. peculium. ff. de legat. 2.* Dn. D. Mevius *ad artic. 5. tit. 5. lib. 3. n. 27. Stat. Lubec.*
10 Quod & de piscibus, qui sunt in piscinâ, & subinde etiam mutantur, & invicem substituuntur, tenere videtur. Tiraq. *de retr. prox. §. 1. gl. 7. n. 115.* Sic quoq; in specie merces, & alia ad vendendum deputata, non venire appellatione mobilium ait, per notat. *in l. 1. C. de V. S. l. generaliter. §. uxori. ff. de Usufr. leg.* allegans Paris. *Cons. 25. n. 69. Cons.*
11 *67. n. 14. in f. Cons. 79. n. 47. vol. 2.* Unde etiam dicitur, quòd pecunia, ad mutuum seu fœnus exercendum destinata, mobilis esse desinat. *l. si chorus. §. 1. de leg. 3* Tiraq. *d. §. 1. gl. 7. n. 105.* Idem tradit Ferron. *lib. 2. tit. 5. de Testam. §. 3. in pr. merces. verb. d. l. t.* in successionibus inter immobilia computari receptum esse. Præterquam enim quòd hisce sufficienter respondeat P. Heig. *p. 2. q. 15. n. 21.* patet idipsum ex Berlich. *2. concl. 29. n. 36. & seqq.* ubi multis præjudiciis Saxonicis adstruit, merces in tabernâ exstantes, pro immobilibus haud reputari; ex quibus unicū saltem rescriptum Joh. Georg. Elect. de anno 1617. 24. Januar. apponere animus est. Verba hujus Rescripti ad Scabinos
12 Lipsenses emissi, hæc sunt. Hochgelehrte und liebe Getreue / Uns ist euer so wol beyder Juristen Facultäten zu Leipzig und Wittenberg / über der Frage? Ob eine Tabern Kauffhandel oder Laden / für beweglich oder unbeweglich Gut zu achten / abgefassete unterschiedene Meynung vorgetragen / und darauff / was ein oder ander Collegium, zu behauptung seiner opinion angezogen / mit fleiß berathschlaget und erwogen worden / Ob wir nun wol befunden / daß eure Antecessores, auß denen von euch mit angefürten Ursachen / nicht allein die Apothec / Tabern / und dergleichen / sondern auch alle und jede darin befindliche zugehörige Wahren / für unbeweglich Gut gehalten / auch also im Rechten erkant / und derowegen ihnen nachzufolgen gebüret / Jedoch / weil gemelte beede Facultäten / Krafft und Vermöge der von ihnen dargegen angebrachten Motiven / gründlichen bewehret / daß alle und jede Handlungswahren beweglich Gut für sich selbsten seyn / und in alle wege verbleiben; und wir uns diese Meynung gnädigst belieben und gefallen lassen; bevor weil in unsern andern Gerichten gleichfals also gesprochen worden; So ist hiermit unser Begehren / ihr wollet euch forthin bey Verfassung der Urtheil darnach richten / und der Gestalt neben den andern beeden Collegien gleichmäßig sprechen: Daran geschicht unsere Meynung / Datum Dreßden / den 24. Januarii Anno 1617. Unde & vigore hujus rescripti Electoralis, maritus, merces in tabernâ exstantes, sicuti cætera mobilia, de jure Saxonico lucratur. P. Heig. *d. p. 2. q. 15. num. 20.* Land-Recht expresè sub tit. Zu Erbe gehören. *fol. 535. Col. 4. ibi*: Alles das in einen Handel eines Kauffmannes verstirbt / desgleichen das ein Krahmer nach ihm in seinen Krahm lesset / rc. Non autem quælibet res 13
mobilis merx est; sed id tantummodò merx censetur, quod inter res mobiles pretiô emtionis venditionis æstimatur. *l. 1. ff. de contrah. emt. l. 1. de rer. permut.* & id quod negociandi, mercandi, quæstûsque faciendi causâ habetur. *l. generali 32. §. uxori. 2. ff. de Usufr. leg. l. 203. de V. S.* Ideòque etsi butyrum, caseus, frumentum, oleum, vinum, scyphi, *in l. fi. ff. de tritic. vin. leg.* Vestis serica & subserica, vel attincta, aromata, folium barbaricum, pelles Parthicæ, ebur, ferrum, chalybs, carbasum, lana, fucus, capilli Indici, pardi, Leopardi, & similia, *in l. fi. §. species. 7. ff. de Public. & vectig.* merces vocentur; id tamen intelligendum, si negociandi, mercandi, quæstusque faciendi causâ habeantur. per text. *d. l. generali. §. uxori. ff. de usu & usufr. leg.* Marpurg. *vol. 4. Cons. 17. n. 113. & seq.* Hîc nunc appositè quæ- 14
ritur, An mercis appellatione contineatur pecunia signata? Affirmativa Dn. Goddæo videtur verior. I. Quia

mobilium appellatione venit pecunia numerata. E. & mercis. Strach. *d.l.n.76. l.moventium.93.ff.de V.S. l.si chorus 79. §. 1.ff. de leg.3.* Ubi JCtus Celsus solos nummos, ibi repositos ut mutui darentur, excepit, nullam verò aliam rem, quæ moveri potuit. Cothm. *Vol.1. Cons.8.n.1.* Joh. Petr. Surd. *Cons.26.n.7. vol.1.* Unde Bald. *ad l.3.de naut.fœn.sub n.3.* ait: quòd si navis aut currus, ratione mercium illicitarum, confiscatur, confiscari etiam debeat pecunia, in navi vel curru existens. Dissentiunt Jul. Ferret. *de Gabell.n.283.* Carol. Molinæ. *tract.de Commerc. & usur. n.694.* Bl. *d.l.3.* Rebuff. *ad d.l.66.de V.S.* moti graviter *l.1.* ibi: nec ultra merx utrumque, sed alterum pretium vocatur. *ff. de con-*
15 *trah.emt.* At respondet Dn. Godd. *d.l. 66.n.5.* quod ibi merx καθ' ἐξοχὴν & quidem per Synecdochen speciei pro qualibet re, quæ emi vendiq; solet, ponatur, quia frequentissimus hic contractus inter mercatores mercis causâ celebratur. Deinde voluit JCtus differentiam inter emtionem, venditionem & permutationem, saltem ostendere: id autem nullô aliô meliore exemplô potuit, quàm à mercatoribus adscitâ mercis pretiiq; differentiâ; alioquin passim & indistinctim merx dicitur etiam Res. *l.8.l.34.§.omnium. l.36.de contrah.emt.* sicut & pecunia. *l.4.& 5. de V.S.* & ibi doctè Gödd. non itaq; eâ lege inferri potest, appellatione mercis pecuniam non contineri, ex naturâ enim contractûs emtionis & venditionis evenit, ut aliud sit merx, aliud pretium. Quibus tamen omnibus cautelam hanc, præeunte Petr. Santern. Lusit. *in tract. de Assecur.part.4.n.63.* ad-
16 hibemus; nisi usus loquendi, ex quo nomina debent exaudiri, ut monet JC. Celsus *in l. Labeo.7.§.2.ff. de supell. leg.* interpretationem aliam suadeat. Verba etenim, à vulgaribus prolata, secundum vulgarem loquendi modum potius accipienda esse, quàm secundum juris intellectum, probatur ex *l.3.§.ult.ff. eod. l. cum de lanionis.18. §. asinam.3. ff. de Instruct. vel Instrum. leg. c. ex literis.8.* ibi: *ad communem verborum intelligentiam recurratur. X. de sponsal.* Gail.2.*obs.132. num.11. & ult.*
Continentur etiam nomine mercis 17
Gemmæ. *Ezech.27. vers.22.* margaritæ, item annuli, qui negociationis causâ transferuntur, non, quos mercatores in digitis gestant, Rebuff. *ad l.207.ff. de V.S.* text. in *l.si laborante.2.§.cum in eâdem.2.& ibi* Paul. de Castr. *ff. ad l. Rhod. de jact.* Item Succinum illud flavum quod reperitur in Borussiâ, & vulgò dicitur **Bernstein**/ quasi Petra ardens, de quâ vide latè & eleganter Ludov. Guicciard. *in Antw. pag. m. 235. & seqq.* Differt autem merx à mercaturâ in hoc, ut merx sit species, quæ emitur 18
venditurve; mercatura verò actus mercandi. Joh. Calv. *in suo Lexic. jurid. verb. Merx.*

Occasione horum progredimur 19
modò ad alteram Capitis nostri partem, quâ quæritur: In quibusnam rebus mercatura possit exerceri? Ad hoc generaliter ita respondit JCtus Paulus *in d. l.34.§. omnium.1. ff. de Contr. emt.* omnium rerum (quæ nos, ob superius dicta, ad solas mobiles, negociationis causâ in dominio nostro positas restringimus) quas quis habere vel possidere, vel persequi potest, venditio rectè fit; quas verò natura, vel gentium jus, vel mores Civitatis commercio exuerunt, earum nulla venditio est. Pri- 20
mò itaque mercatura non est in hominibus, neque servis; cùm enim hominum gratiâ omnes fructus natura cõparaverit. supr. *lib.1.c.7.in pr.* mercis appellatione non continentur. *l.207.ff. de V.S.* adde Cujac. *tr.3.ad African. l.1.§.1.ff. de Tribut. act.* multò minus ergò liberi homines. *l.6. in pr. l.34.§.2. l.70.de contr. emt.* liberum enim corpus æstimationem non recipit. *l.3.ff.si quadrup. pauper. l.1.§. sed cum liber homo. ff. de his qui ejec. vel effud.* Idem obtinet in Eunuchis Romanæ gentis. *l.2. C. de Eunuch.* Nec quicquam negocii facesserit *d.l.1.§.1. cum l.5.§. mercis. 4. ff. de Tribut. act. & l.73. §.4.ff. de Leg.3.* Resp.1. Hîc venalitiariorum quæstus 21
exercetur, nõ mercatura; mangonico quæstui

quæstui exponi possunt servi, non verò in illis mercatura exerceri debet. *per d. l.207. de V.S. & l.44. ff. de Ædil. edict.*
22 Deinde Mercaturam hominum esse illicitam, patet ex eo, quòd pugnet tàm cum amore naturali proximi, quàm quòd mores Christianorum è S. Scripturâ correcti, hanc negociationē paganorum fugiant ac aversen-
23 tur. Olim quidem apud Rom. nunc verò ubertima & frequentissima mercatura est hominum apud Saracenos & Turcas; quam quomodo instituant, placet ex Bartholomæi Georgowvizii peregrini Hierosolymitani Epitome, verbis Philippi Loniceri anno-
24 tare: *Suscipienti, inquit, Turcorum Imperatori expeditionem inter reliquos mercatores semper comes est ingens turba mangonum & lanistarum, Camelis insidentium; hi, in spem mancipiorum longissimas catenas secum deferunt, in quibus facilè quinquageni aut sexageni per seriem colligantur. Isti quoscunq; non absumit hostilis gladius, à prædatoribus emunt; quod illis eâ lege permissum est, si Principi decimas mancipiorum præstent, reliquos ipsos vel in suum usum vel ad nundinationem retinere fas est. Discretione itaq; factâ senum à juvenibus, & iis retentis, quos servituti suæ utiles arbitrantur; alios ubi dies illuxit, in forum venales, tanquam greges ovium aut caprarum, producunt. Conveniunt mercatores alii, statuitur pretium, si placet mancipium, detractis vestibus futuri domini oculis exponitur; inspiciuntur omnia membra, tentantur, explorantur, numquid vitii injuncturis aut articulis resideat. Si displicet, rejicitur miser ad mangonem, toties id passurus, quoties emturiens aliquis advenerit; Si placet, adducitur ad gravem servitutem, ut vel arator vel pastor sit, vel multa inaudita exempla miseriæ sufferat. Sic nimirùm homines sub Christo militantes Turcarum captivi, à mangonibus impiè tractantur. Unde colligere licet, negociatores hosce, pietate ac eruditione non imbutos, nec species mercium licitas ab illicitis discernere posse, nec ullam commiserationem proximi afflicti saxea corda emollire possé.* Cur verò hoc genus mercaturæ detestandum sit & abominabile, anteà diximus; nempe, quod cum amore proximi & verbo Dei è diametro pugnet. Adam. Raff. *de Nobilit. & mercatur. lib. 2. cap. 4. p. 151.* An autem Christianis licitum sit negociari cum Barbaris, alibi discussimus, videl. *lib. 1. cap. 11. n. 69. & seq.* Dicuntur autem 25
isti, qui hoc mercimonii genere sese polluunt, Propolæ, Venaliciarii, Græcè σωματέμποροι. Cl. Salmas. *d. fœn. Trapezit. p. 192.* Mangones, quasi manu agones; unde mangonizare, quod est, componere rem aliquam ad alliciendos emtores, germ. Auffmutzen. Et Seneca in quâdam Epistolâ, Mangones, si quid est quod displiceat, aliquô lenociniô abscondunt. Rebuff. ad sæpè alleg. *legem 207. de V. S.* Mangones dicit fuisse magistros formæ puerorum, mentiendi coloris artem callentes. Solebant enim pueros puellasque, quò facilius amatoribus vendi possent, artificiô componere, atque fucô colorem ementiri, ut vendibiliores essent. Unde πορνοβοσκοὶ, i. e. meretricum mercatores dicebantur. Salmas. *d. l. p. 192.* Et generaliter, uti diximus, sunt, qui merces poliunt, ut pluris vendant. Quod Judæi benè norunt, & Interpolatores Parisienses, quos Gallicè dicunt Frippeurs, à quibus si volueris aliquid emere, Deo te commenda, quia vix ab eis evadere poteris, quin decipiaris. Rebuff. *d. l.* Horum autem sordidorum fucos, ne- 26
que juris dispositione neque vulgi opinione mercaturam dici posse, supr. *lib. 1. cap. 7. n. 42. & seq.* demonstravimus. Secundò respondet gloss. *ad d. l. 73. §. 4. ff. de legat. 3.* textum non dicere, servos esse mercem, vel in illis mercaturam posse exerceri, sed tantùm, illos esse locô mercis. Aliud autem est, esse tale, & locô talis haberi; aliud, esse Creditorem, aliud, locô Creditoris haberi. *l. 10. & l. 11. de V. S.* aliud, uxorem esse, & locô uxoris haberi. *l. Masurius. 144. ff. de V. S.* & Rebuff. *d. l. 207. de V. S.* II. Mercatura non consistit in 27
rebus sacris, sanctis, religiosis, & publi-

cis. *§ fin. Inst. de Emt. & Vend. l. inter stipulantem.83. § sacram.5. ff. de V.O. §. nullius.8. Inst. de rer. div.* Imò, qui scientes has emunt, in crimen læsæ religionis incidunt. *l.1. C. de sepulch. viol.*

28 III. Non in purpuris, quibus Princeps utitur, dum in Majestate sedet. *l.1. C. quæ res ven. non poss.* Qua ratione identidem purpurarum nundinæ innumeris constitutionibus Impp. prohibitæ sunt: *l. ult. C. de vestib. holoser. & aurat.* Calvin. *in Lex. jurid. verb. Purpura.* Unde, qui Imperatorem salutabant, dicebantur sacram purpuram adorare. *l.1. C. de Appar. Præf. Præt. lib.12.* adeòque non licebat fucare purpuram, vel adulterinô colore intingere, quod receptum est propter existimationem hominum, & ne facile rebellibus foret, tyrannum Imperatoriâ majestatis purpurâ, vel verâ vel fucatâ, amicire. Quod ex Ammian. Marcellin. constat. *& d.l.1. C. Quæ res ven. non poss.* quibus adde Arnold. Clapmar. *lib.3. de arc. Rerump.* & in specie domi-

29 nationis. *c.9.* Erat autem color purpureus, ut hoc obiter moneamus, Antiquis, maximè verò Romanis, insigne magistratuum superiorum, asserente Martiali, qui ait:

Divisit nostras purpura vestra togas.

Et Magistratus purpurâ fulgere dicebantur. Cic. *2. Catilin. 28.* vid. *l.1. C. null. licet. lib.11. l. pen. C. de Consul. lib.12.* Unde purpurati dicebantur Senatores, vel qui apud Principes summos dignitate antecellebant, nam his purpuræ usus concedebatur. vid. Br. *in l. si quis naviculam. C. de Murileg. lib.12.* Hinc & nostrô seculô præcipui ex Venetorum, (sicut & olim Lubecensium) senatoriô ordine, purpureis & rubeis utuntur vestimentis, quamvis Imperatore Leone referente in *Novell. 80.* fuerit color Imperatoribus reservatus, qui authore Lactantiô *lib.4. de verâ sapient.*

30 Sanguinis imperium & necis inferendæ potestatem denotabat. Plura vid. ap. Joh. Sibrand. *p.1. Jur. pub. Lub. sect. 8. n.19.* ubi &, cur famuli Lubecensium publici purpureo vestiantur colore,

31 disquirit. Qui autem in re medica dicantur PURPURATI, Vid. in Excell. D. 32
Pauli Neukrantz. Lub. Reip. Physici solertiss. elegantiss. tractatu de PURPURA, *cap. 40. pag. 522. & passim.*

IV. Idem juris de SACRO ENCAUSTO. 33
d. l.1. C. quæ res ven. non poss. Erat autem Encaustū atramentum singulare, quo utebantur Imperatores, de quo vid. Cæl. Rhodigin. *lib.7. lect. antiq. cap.31.* & de inscriptione purpureâ. *l.6. C. de diversf. rescript.* ubi Imp. Leo, *Hanc*, ait, *sacri encausti confectionem nulli sit licitum & concessum habere, aut à quocunque sperare; eo videlicet, qui hoc aggressus fuerit, tyrannicô spiritu post proscriptionem bonorum omnium capitali pœnâ plectendô.*

V. Quod ipsum obtinet in frumen- 34
to exercitui transmisso. *l. pen. & fin. C. quæ res ven. non poss.* Sic frumentum 35
extra provinciam portari multis prohibitum est. Et Statutum valet, quô cavetur, ut omne frumentum in civitatem inferatur; nec inde sine permissione extrahatur; quale privilegium sibi vendicant Magdeburgenses. de 36
quo Marpurg. *cons. 17. & 18. Vol.4.* & Giessenses *in resp. singul. de anno 1613.*

An autem PRAGMATICA, prohibens 37
venditionem frumenti, procedat in vendente farinam? Quærit Dn. Garf. Mastrill. *dec. 139.* concludendo affirmativè; quia etsi farina non sit idem per omnia cum frumento, tamen dicitur idem corpus, licet substantia sit mutata. *per text. in l. in venditionib. 9. § fin. & l. seq. ff. de contrah. emt.* Joh. Petr. Surd. *decis. 139. n.5.* Nicol. Böer. *decis. 177. n.2. & 5.* & propterea Bart. communiter receptus *in l. quæsitum. § illud. ff. de leg. 3.* voluit, quòd Statutum vetans frumenti exportationem, includeret etiam farinam. Bald. *in l. non dubium. n.10. C. de LL. & ibid.* Jas. *n.45.* Bertach. *de gabell. p.8. pr. in 2. part. 11. q.* Ripa *in tr. de pest. tit. de remed. ad conservand. ubert. n.43. & seq.* ubi respondet argumentis ex adverso deductis, adeò, quòd materia, donec perveniat juxta finem proximum, retinet nomen suum, & sicut lana retinet lanæ nomen, etsi filata sit, antequam est contexta;

texta; ita frumentum retinebit nomen suum, donec confectus sit panis. Br. d. §. illud. Petr. Peck. in tr. de testam. conjug. lib. 5. cap. 13. n. 1. Guid. Pap. q. 373. Böer. q. 177. Strach. de mercat. p. 2. n. 29. Rebuff. in l. frugem. ff. de V.S. qui dixit,
38 eandem esse prohibitionis rationem in farinâ, quæ in frumento, ne scilicet civitas laboret penuriâ, & subditi fame pereant. Menoch. lib. 4. præsumt. 151.
39 n. 7. maximè in statutis, ubi non verborum sonus, sed effectus attenditur; licet enim à verbis edicti non sit recedendum. l. si servi. ff. de noxal. tamen, quia eadem erat ratio, ideò idem jus statuitur; attenditur enim ad mentem legis sicut ad verba, ubi mens legis habet idem vel plus quàm verba. l. ut gradatim. 11. §. sed si lege. ff. de muner. & honor. l. facta. in f. ff. ad SC. Trebell. Gratian. decis. 184. n. 10. Surd. decis. 139. per tot. ubi dicit, quòd Statutum, præferens Creditorem in re propriâ, procedit in farinâ redacta ex frumento vendito; & ita Senatum Mantuanum de-
40 terminasse testatur. Nec relevat, quòd, obligatâ materiâ, non censeatur obligatum materiatum, E.g. pignoratâ syl-
41 vâ cædua, non censeatur pignorata navis ex illâ. text. in l. si convenerit. 18. §. 3. ff. de pignor. act. Item, quòd debitor in frumento non possit dare farinam. d. l. quæsitum. §. illud fortasse. ff. de legat. 3. quia secundum communem loquendi usum, aliud est frumentum, & aliud farina, ad text. in l. si idem. C. de Codicill. In tantum, quòd non comprehendatur in legato facto de frumento, ut dixit Alberic. de Statut. part. 1. q. 5. in pr. Bl. in l. 1. n. 6. vers. modo quæro. C. de fruct. & lit. expens. Resp. quia hæc omnia procedunt in dispositionibus legatorum, & similium, in quibus attenditur communis loquendi usus, secundùm Bertachin. alleg. locô. nos autem in Statutorum ordina-
42 tionibus versamur. Dissentire videntur in hâc quæstione Dynus in d. l. quæsitum. §. illud. Bl. in l. quod non ratione. ff. de ll. Fr. Pfeil. Cent. 2. consl. 202. n. 96. ubi statuit, quòd, cui permissum est vendere frumentum, ei non concessum sit vendere cerevisiam. Felin. in can. Ecclesia S. Mariæ. X. de Constitut. qui tamen aliter sentire apparet in c. liberandum. col. 2. de Judæ. Gandin. in tr. de malefic. in rubr. de reb. non asport. contr. decret q. 4. vers. item pone. subdens, ita Paduæ seu Patavii judicatum fuisse, & proinde ex iisdem juribus non debuisse puniri vendentem farinam ultra pretium taxatum, per pragmaticam in frumento, deductô jure molituræ.

An autem Statutum, prohibens frumentum in aliquem locum deferri, extendatur ad eum, qui in illum locum defert, ut aliò transferat, apud Marsil. de fidejuss. n. 375. controvertitur. Com- 43
munis tamen hæc cum gloss. & Bart. obtinet distinctio, inter EVEHERE & TRANSVEHERE; adeò, quòd, unô prohibitô, putà evectione, non statim censeatur alterum prohibitum, putà transvectio, prout sæpius Senatum Curiæ Belgicæ censuisse decidit Christinæ. vol. 3. decis. Belg. 147. tit. 10. p. 217. n. 5. allegans ad hanc q. Jas. & cæteros interpr. ad l. cætera. §. si quis. ff. de legat. 1.

VI. Prohibita est etiam multis in 44
locis auri & argenti exportatio. Bodin. lib. 6. c. 3. Vid. Conseill. d'Estat. chap. 42. p. 213. & seqq. uti in Belgio, Ludovic. Guicciard. descript. gener. Belg. p. 79. prout sup. lib. 1. cap. 11. pluribus hâc de re differendi fuit occasio. Pœnam aurum & argentum exportantis de Recessibus Hanseat. antiquis, vid. infr. lib. 3. cap. 5. n. 12. & de Recessib. Imp. Denais in Jur. Cam. tit. 192. n. 20. 47. Ita 45
Legibus Imperii prohibitum Statibus & aliis Jus monetæ vendere, locare, cedere, oppignorare, idque sub gravissimis pœnis. R. A. de Anno 1570. §. Als dann auch die Münz-Gerechtigkeit keine Mercantz &c. cui adde text. in R. A. de Anno 1571. verbis. So haben wir. & Anno 1559. in der Münz-Ordn. §. zum Ersten. Sixtin. de regal. lib. 2. cap. 7. n. 52. Limnæ. ad Cap. Carol. V. pag. m. 289. his adde Klock. de ærar. lib. 2. c. 24. per tot. & cap. 74. per tot.

VII. Arma privatis mercatoribus, 46
de Jure Civili non licet vendere, eme-

re, vel transferre; solùm enim fieri & vendi à privatis cultellos minores, qui parvæ machæræ dicuntur, permissum fuit; quibus nullus in prælio utitur. vid. *Novell.85. de armis. cap.1. & gloss. rubric. C.de fabricensib.* Hanc ob causam tormentorum aliarumve machinarum bellicarum, insignium & armorum, quibus nationes exteræ contrà nos reddantur fortiores, extra patriam evehere, seriò à magistratu interdici solet. Strach. per *l. cotem ferro. ff. de Publican.* Cujus legis argumentô prohibitionem hanc ad pulverem
47 trahendam puto; quoad tormenta bellica,&idem in sulphure respondendum seu pulvere nitrato, sine quo pulvis fieri nequit, sicut & ferro & ligno, ex quo arma & naves confici possunt, per *l.2. C. quæ res export. non deb.* Guid. Pap. *decis.371.* Auth. *de Jud.inter gent. part.2.q.8. & 9.* Idem in vaginis & cæteris accessoriis militaribus. Petrin.Bell. *de re mil.p.9 n.20.*& prædictus Auth. *de jud. int. gent. d.q.9.* Et hæc sententia confirmatur ex ratione legum, similia exportari prohibentium, & præsertim ratione *d. l.2. C. quæ res*
48 *export.* quæ vulgò dicuntur Marchandises de Contrebande; quarum species in nupero tractatu maritimo inter Regem Galliæ & unitarum Belgii provinciarum ordines Anno 1646.&1650. Similiter in Privilegiis Hispano & Gallo-Hanseaticis, Danicis & Belgicis Edictis nuper publicatis, & in fine Tractatus sub lit. B. C. V. & W. annexis majoris evitandi mali ergò, sunt expressæ. Sed hæc quoad commercia cum hoste procedunt, secus verò tempore pacis. P. Gregor. Tholosan. Qualis prohibitio in Regno Siciliæ & Hispaniæ servatur; similis quoque in Angliâ facta fuit Anno 1336. ab Edvvardo III. Raff. *de Nobil. & mercat. lib.2.cap.4.p.153.* Et hoc ex eo fundamento utilitatis & tranquillitatis pu-
49 blicæ. Quod armorum portatio regulariter omnibus, jure communi, imprimis jure Codicis, sine licentia Principis, indistinctè sit prohibita. *d. l. unica. C. ut armor. usus inscio principe interdictus sit. lib.11. tit.46. & Novell.85.* Dn. Mev. *lib.1.art.1.tit.2. n.35. & seqq. Stat. Lubec.* Ad Majestatem enim sive 50
concedendorum sive prohibendorum armorum potestas pertinet. Besold. *de jur. Maj. cap.6. §.1.* cùm principalissimum & potentissimum in Regno id sit, in quò robur belli consistit. Aristot. *lib.2. Polit. c.11.* Arma enim portare, causam & occasionem præstat ad violentias, seditiones, percussiones & homicidia. *l. si servus. C.de his qui ad Eccles. confug. l. si quis in hoc genus. in f. C. de Episc. & Cler.* Matth. de Afflict. *ad Constit. Regn. Neapol. lib.1. Rubric. de illic.portat. arm. n.1.* Vivius *decis. Neap.287.* Cravett. *Consil.314. n.3.* Hinc pro vitandis ejusmodi occasionibus & motibus, tot fiunt Statuta, constitutiones & edicta contra deferentes arma. Neque id novum est, 51
aut à Justiniano *in d. Novell. 85.* recens inventum; sed in fœdere, quod, expulsis Regibus populo Rom. dedit Porsenna, nominatim comprehensum invenimus, ne ferrô, nisi in culturâ agri, uterentur. Plin. *lib.34. cap.14.* usque adeò, ut, dicente ibidem Pliniô, stylô etiam scribere vetitum esset. Cassiodor. *refert lib.6. Etymol. c.9.* Romanos jussisse ne ferreum graphium quis haberet, nec Cæsar Gallorum aliquos prius in fidem recepit, quàm obsidibus traditis, omnibusque armis ex oppido collatis. Cæs. *lib.2. de bell. Gall.* Philistini quoque caverant, ne Hebræi gladios aut lanceas fabricarent. *1.Reg. 13.* Quô intuitu arma olim publicis 52
in locis custodiri solita, & inde bellô ingruente vicissim depromta fuisse multis argumentis ex Livio, Plutarcho & Tacito probat Arnis. *de jur. Maj. lib.2. cap.5. n.7.* & Cic. *in orat. pro Rabir.* vid. Regner. Sixtin. *de Regal. lib.2.cap.1.n.13. & seqq.* Si quis autem contra prohibitionem arma deferret, ea perdere debet ultra pœnam legis vel Statuti. Br. & Alex. *in l.1. ff. ad L. Jul. de vi pub.* Jas. *in §. ex maleficiis. n.81. Inst. de Action.* Fr. Vivius *d. decis.287. n.4.* Et porrò 53
etiam peregrini, qui per aliquam ditionem iter faciunt, vel sub alienâ jurisdi-

risdictione pedem figere decreverunt, ad Civium mores & consuetudines locorum hâc quoque in parte se conformare debent. *Cap. 1. in pr. dist. 41. cap. quæ contra. & ibi gl. in verb. Peregrini. dist. 12.* Ex quo Afflict. *in d. Constit n. 24.* concludit, forensem, vetita arma portantem, pœnâ statutariâ non
54 minus teneri, quàm civem. Nihilominus tamen, si quis accesserit ex longè dissitâ, & contrariâ consuetudine utente provinciâ, ubi ob distantiam Statuta alienæ Reipub. discere non potuerit, ac suæ patriæ moribus præoccupatus, in perversam suspicionem non devenerit, excusandus meritò foret: imprimis si Statutô gravis pœna annexa fuisset, quæ dolum requirit in delinquente, qualis in ejusmodi forensi ob dictas causas ignorante verisimiliter non præsumitur, Bertazol. *cons. 46. n. 11. cons. 173. n. 3. lib. 1. cons. 308. n. 9. & seqq. lib. 2.* & ex eo Prosp. Farinac.
55 *prax. crimin. q. 108. n. 17.* Ideoque urbis Romanæ bannimenta portarum custodibus injungunt, ut peregrè advenientes hospitiumve petentes ad deponenda arma admoneant, Statutaq; urbis super hâc re in portis urbis & hospitiorum affixa habeant, ipsi alias debitâ pœnâ afficiendi. Quemadmodum & utique apud Italos neminem sive extraneum sive Civem, arma in urbes inferre sinunt, etiamsi rectà transire velint, sed ablata in unâ portâ in alterâ exituro restituunt, ut scribit Henning. Arnis. *de jure Maj. c. 5. n. 9.* Quod tamen meo peregrinationis tempore, præsertim cum extraneis & Germanis, minimè practicatum observavi. Vid. Arnold. Clapmar. *lib. 2. de arcan. rerumpub. c. 6. & 7.* Camer. *cent. 1. hor. succis. cap. 47.* Guid. Pancirol. *lib. 1. rer. memorab. C. de armament.*
56 Sic Edictô Regis Galliæ Anno 1588. interdictum, ne quis Lutetiæ cultrum gerat acutum, seu cum mucrone scutum seu clypeum, ensem, aut arma, sub pœnâ carceris, fuitque hoc Edictum sæpius repetitum in Galliâ & prohibitum sub gravissimis pœnis, extra causam militiæ armatos incedere, plura exempla recenset P. Gregor. Tholos. *lib. 25. de Repub. c. 9. n. 6.* Si autem ho- 57
diè homines in quâlibet civitate arma ferant, non tamen dici potest, hôc usu abrogatum esse jus commune; cùm hæc potius dicatur tolerantia quædam Principum ad certum tempus, non autem consuetudo, ut in specie sentiunt Aym. Cravett. *d. consil. 314. n. 5.* Menoch. *de arbb. jud. qq. lib. 2. Cent. 4. & Cons. 394. n. 49.* Nil tamen prohibet, quin 58
& contrariô statutô juri communi derogetur: quemadmodùm apud Helvetios lege cuivis eorum injunctum est gestare gladium. Bodin. *lib. 4. de Repub. Cap. 7.* quam legem ita strictè observant, ut sæpè gladium non deponant, cum vaccas mulgent. Besold. *in Polit.* Seqvuti scilicet Parthorum morem, de quibus testatur Josephus *lib. 18. antiq. Judaic. cap. 3.* eos nunquam discinxisse gladios. Et Persas quoque indiscretè in conviviis, & solennitatibus gladio alligatos conspici, testis est Ammian. Marcellin. *lib. 23.* vid. Ludov. Horneck de Jure Postar. *c. 15. p. 150. & seqq.*

Sic de jure Statutario Lubecensi, 59
quilibet civium sibi in tempore de propriis prospicere armis tenetur. *art. 1. lib. 1. tit. 2.* ibique Dn. Mev. *Statut.* ibi: **sondern soll zu seiner Wehre stehen.** Ac laudanda in hoc Reip. nostr. patriæ & quarundam Civitatum (ut hæc obiter moneamus) recepta constitutio, cujus vigore nemo in ordinem Civium recipitur, nisi de propriis armis Judici fidem fecerit, nec non ad armamentaria instruenda pro conditionis qualitate quid contulerit. Vid. Joh. Sibrand. *p. 1. Jur. Lub. sect. 28. n. 21. 22. & seqq.*

Et quamvis Venetiis, Senis, Lutetiæ, Biturigibus & aliis Italiæ & Galliæ locis, peregrinantibus Germanis, vigore privilegiorum specialium, arma gestare liceat; non tamen permissum 60
est ea gestare in palatio Regio, quod dicitur vulgò **Palais**. Decian. *tr. Crim. lib. 8. cap. 3. n. 61.* Bald. *in summ. & ult. notab. in cap. 3. §. ad Palatium. de pac. tenend.* Ubi de Palatio Florentino idem asse-

61 asserit. Et singularis privilegii locô habetur, quòd Professoribus, Doctoribus, & eorum ministris, sicut & multis Senatoribus Germaniæ, armorum gestatio quovis locô & tempore concessa sit. *l.fin. C.de Præpos. sacr. Cubic.* ubi Illustribus viris, quorum explorata fides erat, usus armorum concedebatur, cùm hoc ad implendum eorum desiderium & ad nullius læsionem respicere videatur, ut ibid. ait Imp. Anastas. Br. *in l.Medicos.C.de Profess.& Med.* Decian. *d.l.8. cap.3. n.53.* Fulv. Pacian. *lib.2. de probat. cap.41.n.158.* Natt. *cons.1. vol.1.* Joh. Camman. *de jur. Maj. disp.*
62 *polit. Jur.3. th.65.* Sic & in Statutis multarum Academiarum Germaniæ prohibetur Studiosis, ad militarem morem, *tit. de pac. ten. & ejus violat. 27. feud.2.* coràm Rectore Magnifico, Senatu, Præceptoribus, vel in Judicio armatos comparere; quamvis hoc ita exactè à multis refractariis non observetur. Plura de gladio honoris & oneris vid. ap. supr. allegat. Horneck. *d.l. p.256. & seqq.* Sed, ne nimium à thesi digrediamur, hoc superius adductis annectere libet, quod Br. *ad l.1.ff. ad L. Jul. de vi pub.* (qua *l.1.& seq.* Excipiuntur 2. Arma Commercii causâ parata, quę habens non incidit in hanc L. Jul. de vi publica) scribit, Constitutionem scil. prædictam Justiniani *in No-*
63 *vell. 85. c.1.* de armorum commercio interdicto, à consuetudine receptam non fuisse; & jure ff. arma vendi licuisse, latissimè probat. Non enim hodiè Fabricenses aut armifactores eligi videmus. Benev. Strach. *de mercat. p.4. n.10.* nec Germaniæ libertas armorum prohibitionem tolerat. Mev. *d.l. n.42.* Sicuti nec amplius pœnam docentium barbaros artem exstruendi naves, quod olim de jure Rom. prohibitum fuit. Vid. Loccen. *de jur. mar. lib.1. cap.2. n.3.* At utinam similis lex Germanis nostris lata fuisset, aut adhuc hodiè ferretur, ne vel arma, vel quicquid ad arma pertinet, hostibus nostris venderetur, latiores fortè Imperii fines, angustiores verò hostium vires essent. vid. Vernulæ. *lib.2. Inst. Polit. c.4.*

VIII. Nulla potest nec debet insti- 64
tui mercatura & nundinatio dignitatum, præbendarum & munerum Ecclesiasticorum, seu secularium; quâ quis pretiô venali, in petitione publici officii, honoris seu dignitatis, quovis modô obrepere studens, dignis & habilibus præferatur. Menoch. *cas. 401. l.1. ad l. Jul. de ambit. Nov.6, c.1. §.9.& Nov. 8. c.7. Nov. 123. c.16. Sirac. c.7.4.5. 1.Timoth. c.6. l.si quenquam. C. de Episc. & Cler.* P. Gregor. Tholos. *lib.4. de Repub. c.5.* Decian. *lib.5. Crim. c.77.* & reliqui allegati ab Althus. *lib.1. Dicæol. cap.133. n.4.* quibus adde Joh. Bodin. *lib.6. de Repub. cap. 2. pag. m.1018.* Incipit: „Omnium tamen sordidorum Mercaturæ generum, quarum multa ac varia sunt, nullum sordidius, nullum turpius, nullum detestabilius, magistratuum & honorum mercaturâ &c. Et *lib.1. cap.4. p.854.* Vide Joh. Angel. à Werdenhagen in Synops. ad Bodin. *lib.6. c.2. quæst.15.* Quales mercatores potestatum vocantur. Decian. *d.l. n.5.* & Simoniaci illi, qui emunt & vendunt ecclesiastica & divina dona bonaque, putà indulgentias &c. non
verò, qui in rectè reformatis Ecclesiis 65
Canonicatûs, præbendas, & beneficia sibi comparant; nam hos propriè Simoniam committere nolunt nostrates Theologi. Sicut & ipse D. Luther. *Commentar. 23. Cap. sub Genes.* attestante Facultate Theologicâ Marpurg. in Respons. singulari, **oder bedencken/ ob im Heil. Röm Reich/ die Ertz/ Hohe/ und andere Stiffte in ihrem** Esse **und Wesen zu erhalten?** Huic autem Regulæ ma- 66
ximopere adversatur perversa Regni Galliæ consuetudo, quâ hâc officiorum & dignitatum venditione seu potius venalitio nihil frequentius & receptius conspicitur. Hæc autem tem- 67
pore Ludovici IX. alias Sancti, ob ipsius è manibus Saracenorum liberationem, originem duxit, verùm tantâ cum ignominiâ & vicinorum populorum maledictis & exprobratione, ut, attestantibus Flandriæ annalibus, cùm Philippus Pulcher Canonisationem seu relationem inter Divos, alias optimi

optimi hujus Regis apud Pontificem maximè urgeret, Bonifacius VIII. hunc actum, ut difficultatis plenum, diu recusaverit; idque nullam aliam ob causam, quàm quòd primitus hanc officiorum venundationem, cum tantâ familiarum pernicie permiserit. Le Bret. *de la Souuer. du Roy, liv. 2. chap. 5.* Ea ipsa posteà sub Ludovico XII. magnum incrementum, sub Francisco
68 verò I. complementum accepit, venalitio expositis, non tantùm Quæsturæ, sed & Justitiæ judiciorumque officiis. Bodin. *d. c. 2.* imò hodiè ipsis
69 etiam Professorum Cathedris. Turpius Adrianus VI. Pontifex, qui non modò magistratus & Imperia, sed etiam sacerdotia, ante 100. & quod excurrit, annos, sub hastâ venire passus est; ac jam viginti millia ducatorum à Pontifice Cremonensi acceperat, cùm bellum sacrum excusaret. Decreverat etiam in singulas familias Ecclesiæ Rom. aurei nummi dimidium imperare; cujus καπηλικῆς summa ferè 220000. ducatorum conficiebat; Guic-
70 ciardin: Hanc mercaturam Pontificiam fusius exaggerat Luc. Osiand. *in Apocalypſ. cap. 18. in verbis: Et mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti, dum* ait: *Quemadmodum multi mercatores magnas opes acquirunt ab illis divitibus, qui luxui & variis delitiis dediti sunt: Ita Romanenses mercatores, qui merces malas Romani Pontificis distrahunt, magnas divitias sibi & Pontificibus comparant. Nam per avaritiam fictis verbis negociantur, & hominibus simplicioribus pro bonâ pecuniâ merces pravas hactenus vendiderunt. Venales enim fuerunt Pontificibus & eorum ministris (Mercatoribus Ecclesiasticis) Indulgentiæ, dispensationes, Ordinationes, Preces, superstitiosa opera, Episcopatus, Cardinalatus, Pallia pro Episcopis; deniq; ut Poëta* Mantuanus ait, *Cœlum est venale Deusq;. Hanc Simoniam DEUS diutius tolerare non poterit. Quia isti mercatores non tantùm fraudibus suis simplices homines spoliant, verùm etiam Deum in cœlis irrident.* Huc usque Osiander *d. cap. 18. Apocalypſeos.*

Cui adde nuperr. Nob. & Pl. Rev. D. Hoe ab Hoenegk *Comment. ad d. c. 18. sparsim.* Quibus omnibus licet qui- 71
dem abblandiatur auri sacra fames, rationum tabulis fidem facientibus, XX. annis Regem Galliæ ex officiorum venditione 39. milliones librarum accepisse Borer. *lib. 2. histoir. de dern. troubl.* naturæ tamen quodã ductu hoc est consequens, ut tàm prodigiosô 72
mercimoniô probis antelati nequissimi, prudentibus imprudentissimi, doctis indoctissimi, ex Justitiâ faciant rem promercalem. Cùm, quæ emeris, vendere, juris gentium sit. Sicut enim lanii bovem optimum unô pretiô emtum, in macello per partes venditant; ita magistratus unô comparatur pretio, & ejus administratio, posteà singulis jus postulantibus tot pretiis sine ullo conscientiæ scrupulo divenditur. Fr. Hotomann. *in Franco Gall. c. 27.* Hanc nundinationem antiqui- 73
tus abolevit Constantinus *in l. unic. C. de perfectiss. dignit.* Et quoad Judicum officia *in Nov. 8.* ut Judices sine quoquo suffragio fiant, *& per l. ult. C. ad l. Jul. Repet.* ibi: *Ad hujusmodi honoris insignia non ambitione vel pretiô, sed probata vita & doctrina testimoniô accedendum est.* Et Lamprid. de Alexandro Severo Imp. *Honorem juris,* inquit, *& gladii nunquam vendi passus est, dicens, necesse est, ut, qui emit, vendat. Ego non patiar mercatores potestatum; quos, si patiar, damnare non possum. Erubesco enim punire illum hominem, qui emit & vendit.* Prolixius, quid de hâc arte 74
injustitiæ Institoriâ sentiendum sit, recitat Thuan. *lib. 132. ad ann. 1604. fol. 1052.* Barclaj. *in Euphorm. Satyric. & in suo Icone animor. cap. 15.* Carol. Molin. *ad consuet. Parif. §. 1. gl. 5. n. 63. & tit. 2. §. 74. gl. 2. n. 184. Et tract. de divid. & individ. fol. 509. n. 578.* ubi de ejusmodi nundinatione officiorum & inexpertis emtitiis judicibus inter cætera scribit, huic quæstuariæ venalitati turpiter prostitutas jacere dignitates ipsas Judiciales, etiam plebeculæ despicabiles; nullum enim tàm vilem cerdonem, vel coqvum esse, qui non speret, se filiumve

liumve suum, etiam Senatorem vel Præsidem Parlamenti fieri posse, aut Abbatem vel Episcopum, si pecunias undecunque corrásas numerare possit. Quis dubitat ruituram, aut potiùs collapsam Rempub., in quâ quid virtute fieri debet, id hâc non tentatur (quod execrabatur Cicero) sed illicò fit pecuniâ. Et graviter in hunc nefarium & cauponarium magistratuum quæstum invehunt Guilielm. Benedict. *in c. Raynutius. verb. duas habens. n.55. de Testament.* Corras *in l. un. n.4. de off. Coss.* P. Greg. *in Syntag. jur. lib.25. c.11. n.7. & lib.36. c.29. n.20. & lib.9. de Repub. c.1. n.35.* dicens, nihil pejus posse accidere Reipub. eâ negociatione, vid. Loc. Quid enim miser populus non patitur ab his, qui non virtute partâ, sed nummulis emtâ dignitate superbiunt? ait Casp. Bart. *tr. de decim. tut. Hisp. jur. præstand. c.1. n.30.* Adam Kell. *lib.2. de off. jur. Pol. cap.20.* Ventur. de Valent. *lib.2. Parthen. litig. c.10. n.18.* Mr le Bret. *d. c.5. liv.2.* inter alia dicit, *C'est une ruine des plusieurs familles, un desespoir des Peres: qui au lieu de recevoir à benediction le nombre d'enfans qui Dieuleur donne, sont contrainct de dire avec.* Tertullian. *lib.1. ad uxor.* liberorum voluptatem nunc amarissimam esse. Et paulò post. In summa *Comme Homere Iliad.5. nomme le vaisseau dans le quel Helene fut enleuec ἀρχεκακὸν, pour ce que de la toutes sortes des maux arriverent à la Grece, nous pouuons aussi donner ce mesme nom à ceste venalité des offices on France.*
75 Quanquam non minus falluntur, qui putant, magistratûs, quos pretiô mercati sunt, honori sibi futuros; quam si aureis alis, quas Euripides opinione sibi finxit, volare se posse putent: cùm ex eâ materiâ, quâ nihil gravius esse potest, id quod levissimum esse oportuit, conflaverint. Bodin. *d. lib.5. cap.4.* huic adde Ludov. Horneck. *de Jure postar. c.10. Theorem.3. lit. A. lit. B. & seqq. &* Klock. *de ærar. lib.2. c.109.*

76 IX. Ad interdictarum mercium genus referri debent Venena, & omnia naturali temperie suâ vitæ humanæ inimica, quippe hæc ad proprium finem mercaturæ nullô modô pertinent. *per l.35. §.2. ff. de contrah. emt.* Lege Corneliâ *de sicariis* plectuntur omnes, qui venenum hominibus, necandi causâ vendiderunt. *l.28. §.9. ff. de pœn.* Dn. Petr. Theodoric. *p.m. Ordinar. Jenens. & olim hospes meus Academicus in Colleg. crim. disp.7. thes.3.* secus, si venenum adjectione alterius materiæ usui esse potest. *d. l.35. §.2. de contrah. emt.* Cur autem venenatarum 77
rerum venditiones mercatoribus interdicantur, ratio in promtu est, quia veneni in se considerati nullus est respectu hominis bonus usus: quod si autem fuerit secundum *d. l.35.* adjectione alterius materiæ aliquis, tunc existimârim, hanc speciem mercis manibus duntaxat Pharmacopolarum & 78
Medicorum à negociatoribus esse committendum: ii enim admixtione aliarum herbarum aut succorum veneni vim retundere, & ad usus salutares multò, quàm mercatores, meliùs applicare norunt. Quamvis Rabbi 79
Aben-Ezra vocabulum Hebraicum רוכלים (rochelim) à rad. (רכל rachal) quod alii negociari, mercari, alii permiscere explicant, in sacris æquè de mercatoribus, quàm aromatariis & pharmacopæis intelligi doceat, allegans ad id locum *Canticorum 3. vers.6.* ubi dicitur: quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarii. in Hebræo est, omni pulvere רוכל (rochel) negociatoris unguentarii. Vid. Joh. Steph. Menoch. *de Repub. Hebræor. lib. 7. cap.10. n.2.* Circa veneni præparati venditionem, ut hæc obiter addam, in benè constitutis Rebuspublicis, optimæ solent à providis rei Medicæ Provisoribus & inspectoribus ferri Constitutiones & Ordinationes. Quales 80
etiam in hâc nostrâ Repub. patriâ videre licet. In der Apotheken-Ordnung der Stadt Lübeck de anno 1606. *Cap.4.* Vom Gifft/ verba sunt. *art.1.* Gifftige Art.1.
Artzeney und treibende gefärliche Kräuter/ sollen nicht gleich andern Materialien

lien öffentlich / sondern an einen besondern Ort in der Apothecken wol verwahret/ und allein durch den Apothecker selbst/ oder seinen Haupt-Gesellen/ wolbekandten / ehrlichen / unverdächtigen; frembden und unbekandten auff Caution verkauffet und gereichet / und alsobald in ein besonder Buch / was es für Arth gewesen/ auch des Käuffers Name / sampt dem Tage und Zeit eingeschrieben werden.

t.2. Zu welchen Gifften auch sonderliche Wageschalen und Instrumenta, damit man sie tractiret, gebrauchet werden sollen / diesem allem sollen sich auch die Materialisten / in verkauffungen der Gifften / und dergleichen zu verhalten schuldig seyn.

t.3. Den Wurtzel- und Kräuter-Weibern soll bey harter Straffe verboten seyn / Niesewurtz / Seidelbast / Treibwurtz / Segelbaum und andere treibende gefährliche Stücke zu verkauffen.

81 X. Ultimò denique prohibitum illud mercimonium, quod luxui subditorumque perniciei inservit. vid. Joh. Gryphiand. *de Insul. c.25. n.87. & seqq.* & Ahasv. Fritsch. *de Jur. & Immun. Nundin. cap.6. n.23. & seqq.* *Le quel est le. Principal moyen d' appouurir un Estat; comme les peleries perfumes exquis especeries peu necessaires, & les estoffes les quelles ne servent qu' a la pompe & bombanoe &c. dicit le Conseiller d' Estat chap.41. p.216.* prout sæpius hoc ipsum in tractatu nostro innuimus. Hinc facilè constabit (ut hæc colophonis locô addam) quid de florum quorundam, qui vulgò Tulipani dicuntur, commercio vano, fluxo, luxuque pleno, quod ante aliquot annos in Bataviâ frequentatum, viri prudentes & Reipub. bono inservientes, sentiant. Describit autem hanc fragilem & mirabilem mercaturam Meteranus novus, nuper Ambsterodami editus sub Anno 1637. *lib.55.* sequentibus verbis:

Demnach nun etliche Jahr anhero ein unglaublicher Handel mit den Blumen / welche man Tulipanen nennet / ist getrieben worden/ und aber endlich umb diese Zeit auff ein Lami ist außgelauffen/ muß ich derselbigen mit wenigen gedencken /

Ob nun zwar diese Blum noch Geruch noch Geschmack hat/ und auch sonsten zu nichtes zugebrauchen/ so ist sie doch wegen ihrer Schönheit und vielfältigen Farben / mit deren ungläublichen Verenderung die Natur gleichsam spielet / dermassen in diesen letzten und mit allerley üppiger Wollust überhäuffeten Zeiten in Achtung kommen / daß die schönsten und lieblichsten / die schöne Verenderung der Farben hatten/ für ein ansehenlich Geld von reichen Leuten gekauffet und verkauffet worden; Doch ist diese Kauffmanschafft hin und wieder in den grossen Städten in Holland von wenig Personen geübet worden / biß daß endlich für ein paar Jahren allerley Leute sich zu diesem Handel haben begeben / dadurch die Sache soweit sich verlauffen / daß endlich zu Ende des verwichenen / und anfangs des 1638. Jahres die Blumen überauß hoch gestiegen / und in ihrem Werth nach der Proportion / das Silber / Gold / Perlen und Edelgestein weit übertroffen / Es seind aber nicht allein ein unzehlicher Hauffe gemeiner / sondern auch viel reicher Leute mit dieser närrischen Kauffmanschafft eingenommen gewesen / daß auch die Weber ihre Webstühle / und alles was sie haben gehabt / zu gelde gemachet und an die Blumen gelegt / viel haben schöne köstliche Häuser / treffliche Landgüter / und alles waß sie gehabt / verkaufft / auch grosse Summen Geldes / welche sie auff interesse außgeliehen / wiederumb eingezogen und an diese Kauffmanschafft gewendet / eine jegliche Blume / die etwas besonders von Farben gewesen / hat man mit einem besondern Namen genennet / unter welchen dergleichen Gattung begriffen waren / eine Blum / welche von den Blumisten Semper Augustus genennet wird / ist für drey Jahren für 2000. Niederländischer Gülden / oder 800. Reichsthaler verkauffet worden / war umb diese Zeit für kein Geld zu kauffen; Weil / wie man sagt / nur

zwo solcher Blumen / eine zu Ambsterdam / und die ander zu Harlem fürhanden waren / da man hat unterschiedliche Blumen für etzliche 1000. fl. verkauffet / so daß es sich ließ ansehen / daß die Kauffmanschafft unendlichen Gewinn bringen würde / Die Blumisten hatten hin und wieder in den Städten / in gewissen Herbergen ihre Zusamenkunfften und Collegia, ihre Secretarios und ihre Gesetze / nach welchen sie sich pflegten zu reguliren / und wann Uneinigkeit oder Mißverstand sich unter ihnen enthübe / so vertrugen sie sich in beysein etlicher Schiedesmänner / welche darzu verordnet würden / In Summa / es war eine solche Kauffmanschafft / das man nimmermehr von Schaden hörete / sondern ein jeglicher hatte Gewinn / und wann auch eine Blume schon hundertmahl verkauffet wurde; Darneben war es auch so eine blinde Kauffmanschafft / daß manche Blum an den 20. 30ten. verkauffet würde / deren keiner die Blume jemals gesehen; über dieß so würden auch die Jenigen zu Blumenhändlern und Kauffleuten / die schier nicht einen eigenen Pfenning hatten / und wol bisweilen blutarme Bettler waren / Wil geschweigen / daß auch in der Handlung kein Geld umbgieng / sondern alles auff Borg und Liefferung in der Blumzeit / welche irgend ein vier Wochen wehret / daß die Tulipanen blühen / gekauffet und verkauffet würd / unterdessen gab es guten Weinkauff für die Zechbrüder / und so mannichmahl eine Blume verkaufft würde / so mannichmahl muste ein Schlamp seyn / so daß die Herbergen und Wirtshäuser dieses Blumenhandels sehr wol genossen / Jederman bemühet sich mit diesem Handel / Alt und Jung / Frau und Mann; Baur und Edelleute; Bothen / Schiffleute / Schiffknechte / Fuhrleute / Torff-und Holtzträger; Ja die Schorsteinfeger selbsten liessen ihre Stange und Besen im Schornstein hangen / und handelten / Es wurden dazumahl wunderliche und unzehliche Grillen erzehlet / die Abentheurliche Imagination der Floristen oder Blumisten betreffende die so frembde Schlösser in der Lufft gebauet: Muß umb Kurtzweil für den Leser etliche hieher setzen / Ein Florist hatte schöne Güter verkaufft; und nach seiner Meynung und Hoffnung / auff zukünfftige Liefferung ziemlich Vortheil mit den Blumen erschnappet; Dieser fieng an mit seinem Weibe / wegen seines zukünfftigen Standes / wie sie sich doch beyderseits darinnen solten zuverhalten haben / zu beratschlagen; Die Sache kam soweit / daß sie beschlossen / ihre Nahrung fahren zu lassen / ein köstlich Hauß zu kauffen / und sich von der schlechten Leute Gemeinschafft zu den trefflichsten und fürnemsten Leuten in der Stadt Kund-und Freundschafft zu kehren; Weiter / so wolten sie auch eine Kutsche halten mit 2. Pferden / umb bey schönem Wetter spatziren zu fahren / kunten aber wegen der Farbe und Haar der Pferde nicht einig werden / in dem der Mann 2. schwartze Hengste und das Weib 2. appelgraue wolte haben / In Summa / es kam soweit / daß ein grosser Zanck zwischen ihnen entstund / und sie in vier Tagen einander nicht zusprachen / der Man auch entlich / wolte er Ruhe haben / dem Weibe zwey appelgraue Hengste zu kauffen muste zusagen.

Ein ander hatte eine grosse Dispute mit seinem Weibe / als er des Nachtes nicht schlaffen konte / und dieselbe auffgewecket hätte / wie er doch seinen grossen zukünfftigen Gewinn auffs beste möchte anlegen / Er wolte das Geld auff Interesse dem Lande dar leihen / und sie wolten dagegen schöne Häuser kauffen oder bauen / welches so lange wehrete / biß der Mann seines Weibes Vorschlag approbirete. Man erzehlet auch von einem der auff der Keysers Gracht zu Ambsterdam ein schönes Hauß auff die Italiänische Manier gebauet gesehen / daß er etliche Authores, als den Marolois, und andere / die von der Architectur oder Baumeisterey geschrieben gekauffet / damit er also mit gutem Fundament von seinem zukünfftigen Blumengewinn ein dergleichen Hauß auff die Italiänische Manier möchte auffbauen / Man sagt auch von einem / daß er einen Garten voll

Tuli-

Tulipanen gehabt/ für welchen/ mit den Blumen/ in 70000. fl. seynd gepræsentiret worden; hab aber dieselbe nicht annehmẽ/ sondern seinen Garten mit Blumen behalten wollen. Item, daß in einer Stadt in Holland allein vielmehr dann ein Million Goldes an Blumen sey verhandelt worden; Was nun für Practiken/ Betriegerey und Vervortheilung unter dieser Kauffmanschafft ist fürgelauffen/ kan ein jeglicher leicht gedencken/ der die Sache nur ein wenig erwegt; Gestald viel weisen Leuten die Sache nicht wol angestanden/ und sie derhalben sich mit diesem blinden Handel nicht bemühen wollen. Als nun die Sache auffs höchste kom̃en/ nnd die Blumisten in ihrem grossen Gewinn gleichsam ersoffen waren/ so ist dieser Blumenhandel so gahr unversehens übernhauffen gefallen/ daß die Blumen/ welche zuvor ein grosses Geld gegolten/ gäntzlich in Abschlag kommen/ und sich ein Jeder zu seiner alten Nahrung begeben müssen; Dann Dienstags den 3. Februarii, des Tages nach Lichtmeß/ seynd etzliche Floristen zu Harlem in einem Wirtshause bey einander gewesen/ mit einander nach ihrer Gewohnheit zu handeln/ allda eine Blume võ 1250. fl. biß auff 1000. fl. im Verkauffen ist abgeschlagen; welches alsobald in der gantzen Stadt/ gleich als ein lauffendes Feur ist ruchbar worden/ und einen solchen Schrecken unter den Blumisten verursachet/ daß sie den Muth fallen lassen/ und der Handel gantz übern hauffen gangen/ Dieser Ruff ist geschwinder als jemand gedencken möchte/ durch die andere Städte in Holland gelauffen/ so daß jederman den Handel lassen fahren/ und der Handel mit grosser Schande und Spot ein Ende genommen; Doch haben ihrer viel/ welche viel Blumen für einen hohen Werth verkauffet/ und also grosses Gewinnes gewärtig gewesen/ dieser Unordnung fürzukommen/ und/ wo nicht alles/ doch etwas zu erhalten sich bemühet/ Gestald dann eine gute Anzahl auß ihrem Mittel sich zu Ambsterdam den 24. Februarii beysammen gefunden/ und weil sie gemercket/ daß durch die grosse Unordnungen und Inconvenientien/ welche bey diesem Handel fürgelauffen/ der Sachen nicht wol zu helffen/ nachfolgendes Mittel fürgeschlagen; Auff dato den 24. Februarii 1637. seynd wir gecommittirte Blumenhändler der Städte Harlem/ Utrecht/ Alckmar/ Leyden/ Rotterdam/ und wegen der Städte Vianen, Hoorn, Enckhuisen und Medemblick/ welche sich den meisten Stimmen unterworffen/ Gevollmächtigte/ auff empfangene Missiven/ allhier zu Ambsterdam erschienen/ umb den Blumenhandel betreffende/ gute Mittel zu benahmen/ und allen Mißverstand/ welcher wegen überauß grosser Steigerung der Tulipanen unter den Blumenhändlern entstanden/ auffzuheben/ damit also der grosse Schade/ ja euserste Ruin, dessen gemeine Handelsleute/ insonderheit aber die Jenigen/ die sich erst neulich darzu begeben/ möchte verhütet werden/ und haben endlich/ unangesehen die Blumisten zu Ambsterdam sich hierzu nicht verstehen wollen/ und solches zu approbiren gewegert/ noch unterschiedlich fürgeschlagen/ uns folgender massen mit einander vertragen/ Als nemlich/ daß alle Contracten biß auff den letzten Novembris inclusivè des 1636. Jahres wegen der Tulipanen auffgerichtet/ sollen unverbrüchlich gehalten werden; Die Contracten aber/ die hernach geschehẽ solten/ dem Käuffer mögen nachgelassen werden/ doch mit der Condition, daß er dem Verkäuffer 10. pro Cento bezahlen. Also geaccordiret im Ambsterdam/ und von gemelter Städten gecommittirten unterschrieben/ de dato ut suprà, P. Backman, Notarius Publicus.

Es hat aber dieser Accord nichtes helffen wollen/ und ist der Blumenhandel je länger je verächter worden; unterschiedliche Blumisten haben auch bey den Städten von Holland und Westfrießland ins Gravenhaage angehalten/ das man doch die Jenigen/ welche sich zu keiner Bezahlung wolten verstehen/ ins Recht möge ziehen/ und sie durch rechtlichen Außspruch zur Bezahlung zwingen/ dann die Obrigkeiten in den Städten über diesen Handel/ als über eine unnütze betrigliche Kauffmanschafft/ kein Recht

wolten sprechen/dargegen waren andere/ welche den Herren Staaten demostrirten / daß es so ein verwirtes und unnützes Werck/ darauß nicht wol zu kommen wehre; Hierauff haben die Staaten von Holland und Weßtfrießland / nach dem sie die Sache dem Provincialen Rath ins Gravenhaage ad examinandū übergeben/und ihr advis wiederumb entfangen/ nachfolgendes Edict lassen publiciren.

Die Staaten von Holland und Weßtfrießland / haben auff die ihrer Edelen Großmügenheit von den Principalesten Interessirten an der Pflantzung / Fortzielung und Verkäuffung der Tulipanen residirende in den meisten Städten dieser Provintz, als Harlem/Leyden/Ambsterdam/ Alckmaer / Hoorn und Enckhuisen gepræsentirte Supplication, nach empfangener Relation des Herren Præsidents und der sämptlichen Räthe des Provincial-Raths dieser Provintz für gut ansehen / und geresolviret/ nicht ehe wegen dieser Sache zu disponiren / und etwas gewisses zu ordiniren / biß das J. E. Großmügenheit/und obgemelter Provincial-Rath / wegen des Ursprunges/ und der von Zeit zu Zeit verlauffenden Steigerung der Tulipanen/ des unversehenen Falles derselben/ der Diversität der auffgerichteten Contracten, und alles des jenigen/ das davon dependiret / und der Anzahl der Contrahenten in den respectivè Städten/ vollkommenen Bericht werden eingenommen haben; welche dann am allerbequemesten nach J. E. Großmögenheit Meynung von wolgemelter respectivè Städten Obrigkeiten wird können geschehen/die hiermit die Parteyen Contrahenten soviel müglich zu vereinigen/ oder aber die darüber genommene Information dem gemelten Provincialen Rath über zuschicken ersuchet werden/ Mitler weil werden die geinteressirte Verkäuffer der Tulipanen/ nach gethaner schuldiger Insinuation, daß die Käuffer selbige sollen empfangen / im Fall sie selbiges nicht thun wollen/ zu deroselben Gewinn oder Verlust zu behalten oder zu verkauffen / umb sich hernacher an denselben Käuffern / wegen des erlittenen Schadens zu erholen / im Fall für billig und recht wird befunden werden / daß gemelte Contracten zwischen Kauffer und Verkauffer auffgericht/ihrem Fortgang sollen haben/ Bleiben also unterdessen alle weitere Contracten der Tulipanen in suspenso & sine præjudicio, Actū ins Grafenhaage / den 27. April. 1637. Auff ordinantz der Herrn Staaten. C. von der Wolff.

Dieweil nun auff dieses der Herrn Staaten von Holland und Weßtfrießland gepublicirtes Edict man nicht vergewissert war / insonderheit wegen der angehengten Clausul, wie es noch möchte mit dem Handel ablauffen / so ist anders nichtes außgerichtet worden/ als daß viel die Bezahlung abgeschlagen / und von keiner Liefferung hören wollen; Viel / welche sich des Handels gantz und gar haben wollen entschlagen / haben sich mit ihren Parteyen vertragen; etliche haben 5. pro Cento, etliche 6. etliche 10. etliche mehr/ etliche weniger bezahlet/ hierbey ist es dieses gantze Jahr geblieben/ und auch nichtes weiters außgerichtet worden / Huc usq; Continuatio Meterani novi.

Atq; hæc sunt, quæ de mercibus, ea- 83
rumque exercitio, hoc locô adducere
voluimus; qui verò Catalogum varia-
rum mercium, quæ ex Europâ vel aliis
mundi partibus, in tractum Belgicum
importantur, & hinc in alias partes &
terras evehuntur, videre desiderat, cō-
sulat Ludov. Guicciard. *in descrip. Ant-
werpiæ. p.m. 230. cum seqq.* Item Catalogū 84
pretiosissimarum mercium omnis ge-
neris, quæ in Tyri emporium celeber-
rimum à variis populis importatæ fue-
runt. vid. ap. Amand. Polan. *in analys.
c. 27.* Ezech. *p. 519.* Et enarrationem mer- 85
cium, quibus naves onerari solebant
de Jure Civili, vid. ap. Fr. Stypm. *de re
naut. p. 3. Cap. 6. n. 46. & seqq.* Quasnam 86
merces classis Salomonis, quæ in
Tharsis (alii in Ophir. *Job. c. 28. vers. 16.*
quæ putatur esse Peruvia Caroli. V. au-
spiciis detecta. Unde aurum dictum est
Ophirizum. Job. *d. c. vers. 16.* & Contr.
Obrizum. Reinec. *in method. hist. fol. 3.*
Gothofr. *ad Edict. Justin. XI. in pr.*) navi-
gabat, referret in Palæstinam, vid. ap.
Jo. Steph. Menoch. *de Rep. Hebr. lib. 7.
cap. 10. n. 4. & 5.* Et quarum rerum mer- 87
caturam exerceant Hebræi. *n. 6.*

CAPUT

CAPUT II.

De

Jure singulari Mercium quoad oppignorationem & Prælationem seu Jus Prioritatis.

SUMMARIA.

1. *Mercium Singularia in quibus consistant.*
2. *Invecta & illata in prædium urbanum tacitè pignoris locô sunt obligata.*
3. *Quænam ratio tacitæ hypothecæ rerum illatarum.*
4. *Merces venales invectæ & illatæ sunt exemptæ à tacitâ obligatione, & num. 9. 10.*
5. *Nautæ an in navi pro servitio competat hypotheca?*
6. *An, qui in navem armandam aut reficiendam credidit, jus tacitæ hypothecæ habeat?*
7. *De Jure Sax. an merces cum taberna sine approbatione Magistratûs oppignorari possint.*
8. *An immobilia de Jur. Sax. Mercatores sibi invicem oppignorare possint?*
9. *An sub tacita obligatione comprehendantur res mobiles & per conseq. Merces. n. 4.*
10. *Merces propriæ substantiæ partem non constituunt, sed de manu in manum transferuntur.*
11. *Usufructu legatô non comprehenduntur Merces.*
12. *Merces specialiter possunt hypothecari.*
13. *De Oppignoratione Mercatorum vulgò* Bodmerie. *remiss.*
14. *An Mercatores ratione mercium cæteris Creditoribus hypothecam habentibus in ipsis mercibus venditis præferantur?*
15. *In concursu Creditorum quorum Jura potiora.*
16. *Quando Mercator in Mercibus venditis gaudeat privilegiô protopraxiâs. Ibid. Quid Juris si mox decocturo crediderit.*
17. *Pactô opus est, ut res venditæ specialiter obligatæ maneant.*
18. *Num Pactum, quòd merces venditæ sint obligatæ, in eodem instrumento, an post traditionem adjiciendum?*
19. *Creditor qui in unâ provinciâ credidit uni mercatori, debet præferri quoad bona illius provinciæ, omnibus aliis Creditoribus quoad bona alterius provinciæ.*
20. *Hoc quomodo limitatur.*
21. *An Domini locorum Jus aliquod Prælationis in mercibus Commestibilibus primò sibi antequam in Civitates deferantur, exhibendis, rectè adserant?*
22. *Statuta Italiæ: Quòd extranei non nisi cessâ die & locô victualia vendere & deferre possint.*
23. *Statuta Lub. & Hamb.* Daß Gast mit Gast nicht handeln könne.
24. *Inter hypothecarios solutio posteriori Creditori facta à prioribus Creditoribus de Jure Civ. potest revocari.*
25. *Merces Venales solutionis loco 4. septimanis antequam debitoris bona possessa posteriori Vigilanti Creditori traditæ, à prioribus non possunt revocari.*
26. *Si contrarium inter Mercatores observaretur, Commercia impedirentur.*
27. *Observantia Neapolitana in prædicto casu.*
28. *Hujus regulæ ratio Juris & æquitatis.*
29. *Statutum Reipubl. Genuensis in hoc passu.*
30. *Solutio in banco inter Mercatores validissima.*
31. *Inter Mercatores non esse præoccupationi locum, quomodo intelligendum.*
32. *Deponens Mercator ratione depositi præfertur omnibus hypothecariis Creditoribus.*
33. *Differentia Juris Civilis & Lubecensis hoc in puncto.*
34. *Frumentum emptum & depositum præfertur in concursu cæteris debitis hypothecariis.*

DE Mercibus in genere & in quibus hæc jura Mercatorum exerceantur, ſuperius actum. Se-
1 qvuntur ipſa Mercium ſingularia, quæ conſiſtunt vel 1. in oppignoratione, 2. Prælatione. 3. Vectigalium remiſſione. 4. denique Confiſcatione.
2 Quoad primum, certi & indubitati juris eſt, quòd invecta & illata in prædium urbanum, ſi ſc. propria ſunt, tacitè, pignoris locô ſint obligata. *l. 2. 3. 4. 6. ff. in quib. cau. pign. vel hyp. tac. contrah. l. 5. C. eod. l. 4. ff. de pact.* Similiter obtinet pro vecturâ in rebus invectis & illatis in navi conductâ etiam cum privilegio prælationis aliorum creditorum anteriorum. Strach. *de Navib. part. 3. n. 49. per* Bart. & Neguz. *de pign.*
3 *in 4. membr. 2. pr. n. 169.* Quia ex diſpoſitione legis præſumitur tempore locationis factæ ita conveniſſe inter locatorem & conductorem, ut inducta pro penſione eſſent obligata, *dd. ll.* Diſſent. Stypm. *de jur. naut. p. 4. cap. 5.*
4 *n. 20. & ſeqq. item: n. 80. ibid.* Ab hac autem tacitâ obligatione exemtæ ſunt Merces venales invectæ & illatæ in domum ſeu tabernam conductam, de jure Civili, quia non eâ intentione inductæ, ut ibi ſint & maneant perpetuò. *per l. 32. ff. de pignor. l. 7. §. 1. ff. in quib. cau. pign. vel hyp. contr. l. 17. §. 7. ff. de act. emt. & vend. l. 32. §. 2. ff. de Uſufr. legat.* Coler. *Proceſſ. execut. p. 2. c. 3. n. 8.* Cardin. Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib. 11. tit. 4. n. 38. & tit. 15. n. 32. 35.* Cævall. *q. 781.* Did. Covarr. *lib. 2. var. reſol. cap. 5. n. 2. & 9. in fin.* Alex. & Jaſ. *in l. tabernam. 34. de pignor.* Neguſanz. *tr. de pignor. 2. p. membr. 4. num. 165.*
5 quem allegat Covarruv. *d. l.* Nautæ, qui operas ſuas in navis miniſterio præſtitit, an in ipsâ navi tacita pro ſervitio competat hypotheca? Strach.
6 *part. 5. de navig. ſumm. 7.* Similiter, an, qui in navem armandam aut reficiendam credidit; jus tacitæ hypothecæ habeat, contra Peckium & communem Dd. opinionem negat Arnold. Vinn. *ad l. non autem. ff. de Exerc. act. lit. g. p. m. 99. & ſeq.* Secus, ſi expreſſum & ſpeciale pactum de hypotheca acceſſerit, per *l. 5. ff. qui pot. in pign. l. 7. C. eod. Nov. 97. c. 3.* Jure tamen Hamb. datur absque expreſſo pacto, hoc in caſu beneficium tacitæ hypothecæ, *p. 2. tit. 4. art. 14. & tit. 5. art. 7. Stat. Hamb.* vid. infr. *c. 5. n. 14. hujus libr.* & plenius Stypm. *de Jur. marit. p. 4. cap. 5. num. 32. cum ſeqq.*

7 Num autem de jure Saxonico merces cum taberna, ſine approbatione & conſenſu Magiſtratûs oppignorari poſſint? Q? Negare videtur Edictum Electoris Joh. Georgii, ſub dato Dreß= den 1. Febr. Anno 1614. ubi §. 4. his formalibus ſancitum: Anreichend aber zum Vierdten/die jenigen Obligationes, ſo hypothecam rerum mobilium, und was die Rechte ſub appellatione mobilium verſtehen/ in ſich begreiffen/ ſoll gleichfals ad evitandas fraudes weder Conventionalis Conſtitutio, noch Ceſſio vor beſtändig gehalten werden/ es ſeyn dann ſolche coram Judice competente, wo ferne derſelbe zu erlangen/ erfolget. Ex quo non immeritò concludendum videtur, quòd hodiè in Electoratu, ſine judiciali inſinuatione mercium oppignoratio non valeat; veluti inſpecie JCti Witebergenſes 20. Decembr. Anno 1617. reſponderunt; quod reſponſum vid. ap. Berl. *d. l. n. 15. & ſeqq.* ex ſententiâ Lipſenſium & aliorum. 8 An autem hoc etiam in Immobilibus locum habeat, ita, ut mercatores ſibi invicem extrajudicialiter non ſolùm mobilia, ſed etiam immobilia oppignorare poſſint, *vid. infr. h. lib. c. 9.* ſub Contractûs pignoratitii ſingularibus. 9 Deinde Regula juris eſt; Quòd ſub tacita univerſali bonorum oppignoratione comprehendantur omnes res mobiles & immobiles, niſi quas ſpecialiter quis non ſit obligaturus. *l. 1. C. Quæ res pign. vel hyp. tac. obl. non poſſ.* ſub tali autem oppignoratione non puto contineri merces venales ad certum locum obligatas. v. g. Si quis obligaſſet bona, quæ in his domibus ſunt. Covarr. *d. lib. 2. c. 5. n. 2.* Strach. *de Mandat. merc. in fin. n. 3.* Socin. *in l. qui Romæ. 122. §. Callimachus. & ibi* Jaſ. *de V. O.* gl. *in c. auditis. in verb. ex* poſt-

postfacto. in fin. de Elect. Berlich. *1. concl.*
10 *71. n.60.* Ratio, quia ejusmodi res propriæ substantiæ partem non constituunt. Sed quæstûs causâ è manu in manum, receptô pretiô auctiore transferuntur. Gödd. *ad l.66. de V. S. n.5.* vid. P. Heig. *part. 2. q.15. n.15. & seqq. per text. in l.73.* §.4. *ff. de Legat. 3.* nam, quas quis ideò comparavit, ut ilicò distraheret, mercis magis locô, quàm suorum habuisse censendus est. *l.32.* §.4. *ff. de aur. & arg. leg.* §. *item Serviana. Inst. de action.* ibique Dd. Wurmbser. *pract. obs. lib.1. tit.50. obs.4.* Hinc, usufructu o-
11 mnium rerum legatô, non comprehenduntur ea, quæ mercis causâ comparata sunt, e. g. Lanæ cujuscunque coloris, item purpuræ, quæ in domibus erant, per text. *express. in l. generali.32. §.2. ff. de Usu & Usufr. leg.* & ibi Gothofr. *ad l. cum tabernam.34. pr. lit. J. ff. de pignor.* Nec obstat *d.l.34. ff. de*
12 *Pignor.* Hæc enim loqvitur non de generali, sed de speciali hypotheca; ubi nullum dubium est, quin specialiter possint hypothecari merces. *Dd. ad d.l. cum tabernam.* Et Covarr. *d.c.5.n.2.* P. Foller. *in additam. ad Marant. spec. aur. dist.9.p.4. n.109. & seqq.* Vid. plur. de hac mater. ap. Stracham *d.l.* & Borgiam Cavalc. *p.2. decis.5. n.9. 17. 18. 19. n.50. 51.* & sparsim, qui in contrariam inclinat sententiam, cum Jacob. Thoming. *p.2. decis.14.* Negusanz. *tr. de pignor. memb.2. p.2. n.14. & seqq. & 4. membr.5. part.* Ubi, in quibus casibus retentio mercium sit licita, tractatur. his add. Rot. Genov. *decis.67. n.6.* Hîc
13 & posset tractari de singulari mercatorum oppignoratione, quæ vulgò dicitur Auff Bodmerey thun / nisi perfectiorem ejus discussionem nobis reliquisset Fr. Stypm. in *tract. suo nuperr. posthumo de Jur. Naut. p.4. cap.2. & 5.* quib. adde quæ nos infr. *hoc. lib. cap.8. n.67. & seqq.* adduximus. Oppignorationem in hoc nostro capite sequitur Prælatio seu prærogativa Credi-
14 torum; De qua paucis nunc Q. An Mercatores, ratione mercium, cæteris Creditoribus hypothecam habentibus, in ipsis mercibus venditis præferantur? Resp. Bald. de Ubald. (de quo solebat dicere Jason, nihil unquam eum ignorasse) *Consil.400. in libris thesauriæ. n.8. lib.5. & cons.432.* in omni Creditorum concursu primô locô ra- 15
tionem habendam dominorum rerũ, putà deponentium &c. *per l.24. §.2. ff. de Reb. auth. jud. possid.* Secundô locô, venditarum mercium, si merces adhuc extent, i. e. merces venditoribus mercatoribus reddendæ sunt, tanquam pro pretio ejus singulariter obligatæ, & Mynf. *decad.1. consil.9. n.23.* tradit, mutuantem mercatori ad certas emendas merces præferri in illis omnibus prioribus Creditoribus. Quod 16
tamen, cum Andr. Gail. *2. obs.15. num.1.* intelligo, si fides de pretio non sit habita. Borguin. Cavalcan. *part.2. decis. 27. n.36. per mult. allegata,* & Bernh. Græx. *d. conclus. pract. 15.* Gailii *per tot.* Berlich. *1. concl.66. n.44. cum seqq.* Carpzov. *Jurispr. for. Sax. p.1. constit.27. defin.17.* Quàm maximè autem hæc prælatio procedit, quando emtor fraudandi animô merces emisset, protinus re emtâ se subducturus, & cum Comico à mensa surrecturus. post Gail. *obs.15. n.8.* Negusanz. *de pignor. membr.2. p.5. n.9.* Hartm. Hartm. *pract. obs. tit. de Credit.27. obs.16. n.9.* Ita in terminis terminantibus judicavit Regium auditorium Hispalense, referente & confirmante Anthon. Gomez. *decis.61. Cent.1.* & de Contractib. *tit. de Emt. col.1. p.175.* quam allegat Cavalcan. *d.l. n.37.* Et hoc, etiamsi expressè fides de pretio esset habita. Eleganter Gail. *d. obs.15. n.8. 9. 10. & 11.* Si enim statim post venditionem aut non diu pòst foro cessit emtor, venditor hic cæteris omnibus Creditoribus in mercibus venditis præfertur. post Carol. Molin. *de Commerc.* Daniel Möll. *lib.4. semestr. cap.28. n.6.* Carpz. *Jurispr. for. part.1. Const.27. defin.18.* ratio, quòd dolus causam habendæ fidei dederit; & sic fides tali casu habeatur pro non habita, sed fraudulenter ablata censeatur. *per l. si quasi. ff. de pignor. act.* quibus adde Paul. de Castro. *ad l. si cum dotem.* §. *si mulier. n.5. ff. sol. matr.* Barthol.

Salycet. Profeſſor Bonon. *in l. pro de-*
17 *bito 6. C. de bon. auth. jud. poſſid.* qui ait,
Baldi ſententiam intelligi poſſe, ubi
venditores mercatores ſibi pactô con-
ventô conſuluiſſent, ut venditæ res
ſibi ſpecialiter obligatæ eſſent, quoad
totum pretium ſolveretur. Novell. *136.*
cap. 3. verbis *duntaxat ſi in contractibus*
hypothecæ ſit facta mentio. Gail. *2. obſ. 12.*
n. 8. & 2. obſ. 15. n. 7. ſecus, ſi hæc ſpecia-
lis obligatio non præceſſerit. Fr. Pfeil.
Cent. 1. Conſil. 30. Idem ſentiunt Marant.
de remed. poſſeſſ. n. 228. verſ. niſi venditor.
Ludov. Morot. *Conſ. 54. n. 4.* Vincent.
de Franch. *deciſ. Neapol. 506. n. 9.* Berta-
zol. *tr. Clauſul. 42. gl. 1. n. 3.* adde Jaſon.
in d. l. qui Romæ. §. Callimachus. n. 5. ff. de
18 *V. O.* Matth. de Afflict. *deciſ. 306.* Num
autem tale pactum, quòd merces ven-
ditæ ſint obligatæ, ſufficiat, ſi in eo-
dem inſtrumento, poſt rei traditio-
nem adjiciatur? Dd. dubitant. Ne-
guſanz. *d. tr. de pignor. part. 4. num. 55.*
putat, pactum adjiciendum vel in ini-
tio contractûs ante traditionem, vel
ſaltem in ipſa traditione; quòd ſi ſecus
& poſt traditionem adjiciatur, aliis
Creditoribus ejuſdemque emtoris de-
coctoris non officeret, motus *l. 1. §. fin.*
ff. de reb. eor. qui ſub tut. cum l. ſeq. & l.
licet. C. qui potior. in pign. Carolus
tamen Ruyn. *Conſ. 214. Col. 5. n. 10. vol. 1.*
& Curt. Jun. *conſ. 146. & ſeqq.* contrà
opinati ſunt, autumantes, ſufficere, ſi
in eodem inſtrumento poſt rei tradi-
tionem adjiciatur. Quæ ſententia pro-
batis Doctoribus & Interpretibus vi-
detur æquior, bonoque Judici ſequen-
da. Hîc notandum obiter, quòd Ti-
ber. Decian. *Conſil. 108. n. 29. vol. 2. ſcri-*
19 *bit,* Creditorem, qui in una provincia
credidit uni mercatori in diverſis lo-
cis amplas negociationes vel tabernas
habenti, debere præferri, quoad bona
& merces illius provinciæ omnibus
aliis creditoribus extraneis tempore
anterioribus, quoad bona illius pro-
vinciæ, per *text. in l. procuratores. 5. §. ſi*
plures. 15. ff. de Tribut. act. & ibi Caſtrenſ.
E. g. Quòd ſi mercator exerceat ha-
bens merces in diverſis locis, putà Flo-
rentiæ, Romæ, Venetiis; quòd Credi-
tores Romani non poterunt ire Flo-
rentiam, & petere ibi ſatisfieri de dictis
bonis Florentiæ; ſed in illis Credito-
res Florentini præferentur; ſicut hi in
bonis Romæ ſitis, poſtponerentur Cre-
ditoribus Romanis; & ratio ab ipſo
additur, quia Creditores Romani cre-
diderunt reſpectu bonorum, quæ ſci-
verunt poſſideri Romæ; & Creditores
Florentini crediderunt pariter reſpe-
ctu mercium, quæ ſciverunt per ſuum
debitorem poſſideri Florentiæ. Et
hanc opinionem ſequitur Benev.
Strach. *de decoct. p. 4. n. 20.* quod tamen 20
extendi non debet ad illos, qui in di-
verſis locis diverſa ſaltem bona, ſed in
uno domicilium habent. Mev. *lib. 3.*
art. 10. tit. 1. n. 58. 59. Statut. Lubec. quia
tunc non rei, ſed perſonæ, quæ indi-
vidua eſt, creditum intelligitur. *l. 9. ff. de*
pact. l. fin. C. de teſtam. Mev. *d. l. num. 60.*
Concordat Matth. Berlich. qui lucu-
lentiſſimè de hac prælationis materia
p. 1. concl. 64. cum multis ſeqq. concluſ.
diſſerit, quò benevolum lectorem hîc
remiſiſſe ſufficit. An autem Domini 21
locorum jus aliquod prælationis in
mercibus commeſtibilibus primò ſi-
bi, antequam in Civitates deferantur,
exhibendis, rectè adſerant? ſæpè con-
trovertitur, de quo Andr. Rauchbar.
p. 2. q. 22. aſſerens ibi contra dominos
in Saxonia, in tali caſu pronunciatum
eſſe. Eſt tamen ſpeciale, quod An-
ton. Teſſaur. *deciſ. Pedemont. 264. n. 2.*
contrà l. nec emere. C. de jure delib. teſte
Alberic. *in l. fin. C. de Nund.* ſcribit, ut
cogantur non habitantes & extranei
ſtatâ die ad conveniendum in Civita-
tibus, & illuc ad victum pertinentia
vendenda deferre: Idque per totam 22
Italiam uſitatum eſſe, & pro limitatio-
ne tradi illius regulæ, quæ eſt *in d. l. nec*
emere. notante ibidem Alexandr. *in*
additam. ad Br. Cum quo coinci- 23
dit Statutum Reipub. meæ patriæ, *art.*
7. lib. 3. tit. 6. de Emt. & vend. Cujus
verba hæc ſunt: Ein ankommender
Gaſt mit ſeinem Gute in unſer Stadt /
der kan daſſelbe niemand anders / dann
unſern Bürgern verkauffen / wil er auch
daſſelbe Gut oder Wahren allhier auff-
legen /

legen/ so hat er doch die Macht nicht solches alsdenn Frembden zu verkauffen/ wie unsere Bürgere/ denen diese Freyheit alleine zustehet / würde er aber solches thun/ darüber betroffen/ oder überwiesen/ der soll bey der Wette/ nach Grösse der Verbrechung gestraffet werden. Simile Statutũ, daß Gast mit Gast nicht handeln möge / observatur Hamburgi, de quo plenius *lib.1. præced.cap.11. n.38.& seqq.*

24 Coronidis locô in hac prælationis materia placet annectere mercium duo Singularia notabilia. 1. Quod quamvis communis Dd. schola doceat, solutionem posteriori creditori factam, à prioribus Creditoribus revocari posse, non solùm si pecunia vel res tradita exstet, sed & si malâ seu bonâ fide consumta sit; per ea, quæ latè & eleganter tradunt Joh. Köppen. *decis.61.* Berlich. *1. concl.71.* imprimis *n.40. & per tot.* Capic. *decis.109.* Strach. *de decoctor. p. ult. n.28. usq; ad fin.* Hartm. Pistor. *lib.3. q.20.* & noviss. Dn. Mev. *lib.3. tit.1. artic.3. in princ. usq; ad n.25. cum seqq.* Si tamen, datâ paritate terminorum, uni ex Creditoribus hypothecariis, qui tempore quidem posterior, sed in tempore, h. e. antequam bona debitoris possessa sint (de Observantiâ hujus Reipub. Lubec. 4. præcedentibus septimanis ante decoctionis aut fori cessionis notitiam aut fugam *art.1. de pignorib. & art.1. de Emt. & Vend. Stat. Lub. lib.3. tit.4. & 6.*) in exi-
25 gendo diligens fuit, & pecunia aut merces quædam venales solutionis locô in solutum traditæ sint, has ipsas suâ diligentiâ ad se translatas à prioribus retractari non posse, etiamsi res illæ venales adhuc extent, asserit celeberrimus JCtus Practicus Matth. Berlich. *d. concl.71. n.59.* quoniam, ut suprà dictum, merces secundum illorum Dd. opinionem non continentur obligatione generali, nec veniunt sub obligatione & hypothecâ legali & tacitâ. Berlich *d. l. n.60.* & ita intelligit & explicat Hartm. Pistor. *d. q.20. num.27. usq; ad fin. ex* Br. Negusant. *de pignor. p.2. membr.2. n.23.* aliisque opinionem Matth. de Afflict. *decis.190.* qui hîc astruit, si contrarium statueretur, to- 26
tum mundum litibus implicari; nec mercatores tutò posse contrahere, & ita consequenter commercia, non sine detrimento publico impediri; addens, ita Neapoli, in Consil. Regio 27
9. Octobr. Anno 1484. esse decisum, eamque sententiam in illo Regno pro lege habitam. Idem tenent ob æquitatem, quæ præcipuè in hâc Mercatorum cu- 28
riâ observanda, P. Paris. *Cons.69. num.2. vol.4.* Andr. Gail. *2. obs.25. & reliqui.* Præter hanc quoque naturalem æquitatem, & verba Ulpiani expressa *in l.6. §. sciendum 7. ff. quæ in fraud. Cred.* (quæ hæc sunt: Sciendum, Julianum scribere, eòque jure nos uti, ut, qui debitam pecuniam recepit, antequam bona debitoris possideantur: quamvis sciens prudensve solvendo non esse, recipiat, non timere hoc edictum, sibi enim vigilavit. *& l. pupillus. 24. ff. Eod.* ubi JCtus, Jus vigilantibus scriptum esse, in fine asserit. Consentit Dn. Mev. *d. art.3. n.21. & 22. cum seqq.*) exstat in Repub. Genovâ Statutum disponens 29
generaliter, quòd solutio, facta per communem debitorem secundo creditori sit valida, nec possit revocari à primo, quando facta est super BANCIS, 30
vel in pecuniâ numeratâ, vel datâ in solutum super mercibus debitoris. Quô Statutô videtur determinari præsens Q. & super ea ita consuluit Paris. *d. Cons.69. n.4.* Joh. Petr. Surd. *cons.4. n.12.* & Dn. Mev. *d. art.3. lib.3. tit.1. Statut. Lubec.* ubi. *n.33.* ex Stracha docet, Inter 31
Mercatores ratione illarum actionum, quæ negociationis occasione dantur, non licere uni præoccupanti creditori suam meliorem reddere conditionem, sed sicut in tributaria actione omnes concurrere creditores. *per l. procurator. §. fin. & l. seq. ff. de Tribut. action.* Secundum Singu- 32
lare Prælationis est Depositi Lubecensis. Quô Jure Depositum sive extet sive consumtum, treue Hand so durch Untreu verrücket / ante privilegiatos creditores certos *in art. 12. de mutuo Statut. Lub.* denominatos ad prælationem speciali favore & fidei conservan-

dæ

dæ causâ admittitur, idque contra Jus
33 Commune, quô Deponenti saltem privilegium personale competit, & post hypothecarios demum Creditores suum recipit, nisi res deposita adhuc extat, quô casu datur rei Vindicatio, quæ ante omnia credita est. *per l. si hominem.7. §. quoties.2. ff. Depos. l. si ventri. 24. §.2. ff. de reb. auth. jud. possid.* Joh.
34 Köpp. *decis.28. n.44.* Quarum Legum, Statutorum & Dd. authoritate frumentum Mercatoris H. mandantis pecuniâ emptum, in concursu bonorum mandatarii seu Factoris Lub. ante Curatores bonorum, & cæteros Creditores hypothecarios tanquam Depositum prælatum fuit, in contradictorio judicio Lub. Anno 1658. Licet in mutuo secus. vid. *nos infr. hoc lib. cap 8. n.30.*

Caput III.

De
Mercium Vectigalibus, eorumque remissione & abusuum remotione.

Summaria.

1. *Vectigal est onus Mercium Reale, non personale.*
2. *Vectigalis & Portorii Notatio nominis.*
3. *A præstatione Vectigalium regulariter nullus immunis.*
4. *Vectigalium extorsio regulariter odiosa & prohibita.*
5. *Vectigalium extorsio prohibita tempore Nundinarum.*
6. *Lubecensium in Nundinis Francofurtanis à Vectigalibus Immunitas.*
7. *Noribergensium, Wormatiensium & Bambergensium immunitas, ubi, de antiquo judicio vulgò* Pfuffergericht *remiss.*
8. *Finis Nundinarum utilitas publica, & favorabilis.*
9. *Quod ibidem exemplo probatur.*
10. *In Rom. Imp. Vectigalia nullus Statuum Imp. privatâ authoritate instituere potest.*
11. *Tit. C. de Nov. Vectigal. non instit. hodiè malè observatur.*
12. *Mercatoribus hodiè ob vectigalia vix spiritus relinquitur.*
13. *Abusus Vectigalium quare tollendus.*
14. *Capitulationibus Impp. quomodo Vectigalium abusui provisum.*
15. *Mandata pœnalia adversus instituentes Vectigalia decernuntur.*
16. *Quod præjudiciis Cameralibus & Capitulationibus Ferdinandi. III. firmatur.*
17. *Mercatores Ipsi se adversus injustas Vectigalium exactiones tueri possunt.*
18. *Remedia adversus Rheni vectigalia olim adhibita.*
19. *Utilitas Publica suadet Vectigalium remissionem.*
20. *Causa Impulsiva Immunitatis Vectigalium.*
21. *Immunitas Vectigalium mercantilium ex Jur. Civili.*
22. *Caroli M. Sanctio de Immunitate vectigalium.*
23. *Edictis Galliæ Mercatores à Vectigalibus sunt Immunes.*
24. *Ungariæ Regum hoc in passu cura.*
25. *Ludovici Hunnorum Principis in removendis vectigalibus cura.*
26. *Hanseaticorum Mercatorum in Anglia circa vectigalium præstationem Immunitas.*
27. *Quamdiu Hanseatici has immunitates sartas tectas retinuerint.*
28. *Quæ Origo Vectigalis onerarii seu* Last=zolles *in Anglia.*
29. *In Dania & Norwegia Mercatores Hanseatici circa Immunitates Vectigalium quibus privilegiis fruantur, quod recentioribus Responsis Regiis ibidem probatur.*
30. *Pactis in Dania & Norw. forma Vectigalibus Constituta est.*
31. *Immunitas Vectigalis Hanseaticorum in Dania circa cerevisiam.*

32. Ex æqua-

81. Ex

81. Ex indigenis Regnorum bonis ea quæ exteri desiderant, vectigalia solvantur.
82. In Regno Neapolitano ob id Commercio Serico Vectigal impositum.
83. Mercibus Belgicis in Borussiam invectis vectigal à Poloniæ Rege impositum, cur remissum.
84. Navibus & mercibus vi tempestatis in portum alienum delatis, vectigal imponi non potest.
85. Pecunia Anchoraria quando solvitur. Et de Jure Anchoragii remiss. & n.6. cap. seq.
86. Interpretium Negociatorum apud Romanos, quale vectigal olim.
87. Quinquagesimæ & Centesimæ vectigalis vulgò Malatesta à Venetis Commercio impositæ origo, & ob id inter Italos exortum dissidium.
88. De Vectigalibus Rheno ex necessitate à possessoribus Juliacensium ditionum impositis.
89. De Vectigalibus vulgò Licenten quibus maris Balthici Commercium difficilius redditur, & gravatur.
90. Ubi de Gabrielis de Roy Certificationum gravamine.
91. De Ordinando maris Romano Germanici Admiralio seu maris Præfecto ex Comit. Spirens. 1570.
92. An hodiè Imperium Cæsaris in mari duret?
93. Et quod Imp. maris Imperium per Status Imp. possideat.
94. De Civitatibus Imperii quæ plurimum mare & classe valuerunt. remissiv.
95. Negociatoribus Pedagiis & Vectigalibus gravatis, quomodo de Jure subveniatur.
96. Hug. Grotii de Vectigalium præstatione judicium, & quando Vectigal solvendum.
97. De Jure ponendi stipites Coronatos vulgò Baaken remiss.
98. In exactione Vectigalium modum servare difficile.
99. Pœna injustè Vectigalia extorquentium quæ de Jure Civili?
100. Pœna injustè Vectigalia extorquentium de Jure Canonico & Aureâ Bulla.
101. Inter Reges Hispaniæ, Lusitaniæ & Hanseaticos de Vectigalium pensitatione certa sunt inita pacta.
102. Æqvum & fidei Principum conveniens, servare pacta.
103. Mercibus necessariis Vectigal remittere publicè utile.
104. Varia gravamina quibus ob impositionem & auctionem vectigalium Mercatores Hanseatici in Regnis Hispanicis & Portugallia premuntur.
105. Gravamina hæc Hisp. Privilegiorum tabulis & Regiis promissis adversantur.
106. Vectigalium Immunitate Commerciis extraneis concessa, Fiscus regius augetur.
107. De Oneribus quibus Merces ex Regnis Hispanicis aliorsum invectæ premuntur ex Wseling.
108. In Dania & freto Oresundico Mercatoribus Hanseaticis sæpè Vectigalia & portoria contra pacta & privilegia adaucta.
109. Vectigalis Oresundici adauctio quomodo bellorum Septentrionalium causa extiterit.
110. Quando ob publicam utilitatem vectigalia augere licitum.
111. Vectigalia sunt odiosa quæ contra privilegia & jura quæsita Singularia augentur.
112. Paranesis ad Principes & Reges injustè vectigalia imponentes & adaugentes.
113. Vectigalium injustè extortorum æquissima belli causa.
114. Querela PP. & Statuum Circuli Inferioris Saxoniæ ob auctionem Vectigalis in Albi flumine à Ducibus Megapolitanis & Saxo-Lavvenburgicis impositi.

De

DE prælationibus pro instituto satis. Accedo nunc ad reliqua mercium accidentia, ipsa scilicet Vectigalia, pedagia, & Portoria, quæq; in iis circa remissionem & abusuum remotionem singularia sese offerunt.
1 Vectigal enim onus est mercium, quæ transferuntur. *l. ult. §. 7. ff. de Publican. & vectig.* Joh. Georg. Becht. *de secur. & salv. cond. th. 56.* mercium, inquam onus est, non mercatorum, ait eleg. Gothofred. *in l. 5. C. de Vectig.* & hunc allegans Denays. *in adsert. Jurisdict. Cameral. p. 6. in pr.* Dictum à Vectura vel invectio-
2 ne & Evectione Mercium, ut Portorium à portu seu pecunia, quæ Reipub. seu Fisco ex mercib. penditur. Cujac. *ad l. 3. tit. C. de Vectigal. & Commiss.* ad cujus reparationem omnes etiam Extranei conferre tenentur. *l. ad portus. 7. C. de oper. publ.* Borch. *ad cap. un. Quæ sunt regal. n. 4.* his adde Jo. Gryphiand. *de Insul. c. 31. n. 169. & seqq.* Dissentire videtur Br. *in l. 1. §. hic titulus. ff. de publican. & vectig.* vectigalia munera personalia
3 dicens. Etsi autem vectigalium non parva sit functio, attestante *Imp. in l. 6. C. de Vectigal.* ut quæ debent ab omnibus, qui negociationis seu transferendarum mercium habent curam, æquâ ratione dependi. Paul. Christinæ. *vol. 3. decis. Belg. 101. n. 1.* quod adeò verum, ut à præstatione vectigalium & gabellarum nullus omninò de mundo eximatur, nisi specialiter sit privilegiatus & exceptus. Ægid. Boss. *pract. crimin. tit. de Princip. §. Princeps dicitur. n. 130. & n. 150.* Et Alphons. de Azeved. *ad Constit. Hisp. lib. 9. tit. 17. L. 1. n. 71. & tit.*
4 *18. per tot.* Gabellarum tamen, pedagiorum vulgò Brückenzoll / Weggeld seu vectigalium materiam odiosam esse ex eo satis constat, quòd mercimonia, jure communi, sine ullo onere cuivis libera sint. *l. semper. 5. §. negociatores 3. ff. de jur. immun. arg. c. fin. De Treug. & Pac. l. invitum. l. dudum. C. de contrah. emt. l. sicut. C. de oblig. & Act. l. unicos. C. locat. cum simil.* Casp. Klock. *de contrib. & collect. c. 5. n. 155. & seqq.* Ideoq; ejusmodi vectigalium extorsio regulariter prohibetur. *c. quanquam de censib. nov. vect. instit. non poss. l. vectigalia. in pr. ff. de publican.* Ægid. Boss. *pract. crim. tit. de princip. & priv. ej. n. 179.* Et nova seu injusta vectigalia extorquentes, gravissimis pœnis subjiciuntur; per ea, quæ *infr. n. 90. & seqq.* aliquantò prolixius demonstrabimus. Recessu Imperii Ratisbon. de An. 1576. §. Weiters seind wir ꝛc. disertè vetitum, ne vectigalia nova (quæ sunt vectigalia majora. Sixtin. de Regal. *lib. 2. cap. 6. n. 9. & 14.*) privatâ autoritate alicujus ex ordinibus Imperii instituantur, vel etiam vetera augeantur.

Imprimis autem hæc pedagiorum 5
extorsio Nundinarum tempore prohibita est. *l. un. C. de Nundin.* & ibi Sichard. *n. 4.* Fr. Marc. *dec. 268. n. 2. p. 1.* Rudolph. Forner. *lib. 1. rer. quotid. c. 6.* ubi putat, ad hunc titulum respexisse Ulpianum *in l. 3. de Feriis.* Imò si immodica & intolerabilis, sub pœna privationis nundinarum. vid. nos. *infr. lib. 4. c. 3. n. 4.* his adde Dn. Knipschilt *de jurib. Civit. Imp. lib. 5. c. 23. n. 5.* & Fritsch. *de jur. nund. c. 8.* Sic olim An. 1361. Carolus IV. 6
Imp. Lubecensib. Mercatorib. singulari concessit privilegiô, ut advenientes ad nundinas Moguntinas & Francofurtenses, & ab iisdem rursum recedentes, ab omnibus Impositionibus Vectigalibus & Accisis essent immunes. vid. *privileg. German.* sub hoc anno impetratum. Sic Noribergenses 7
Wormatienses & Bambergenses Mercatores in Nundinis Francofurtanis singulari Vectigalium Immunitate pollent, de quâ, ejusq; in finem antiquitus instituto judicio. vulgò Pfeiffergericht vid. Lud. Hornick. *de jure. postar. c. 18. theor. 10.* Finis quippe præcipuus 8
nundinarum privilegiatarum, sicut & commerciorum communium, est utilitas societatis humanæ, cui facilius consulitur datâ immunitate & relevatis oneribus vectigalium, quæ mercatores sæpè deterrent à Commercio. Vide Hanseaticorum litteras ad Electorem Saxoniæ Joh. Ceorg. II. de An. 1657. 15. April. pro abolendis & abrogandis Impositionib. & Accisis Lipsensibus in fin. tract. annexas sub lit. O, 1. & 2.

1. & 2. Deinde, uti inquit Cic. *pro L. Manil.* cum vectigalia sint nervi Reipub. & ea ex vectionibus mercatorum sumantur, constat, hunc ordinem NEGOCIATORUM, in hoc passu quoque favore esse dignum. Paul. Christinæ. *decis. Cur. Belg. 99. n. 16. & decis. 100. n. fin.*
9 ubi refert. Cum circa annum 1599. die 7. Octobr. contendissent Publicani Belgici, pannarios mercatores obligari tributô panni cujusvis nomine, qui in Emporio Lugdunensi distraheretur, depulsam esse ex temporali judiciô publicanam illam rapacitatem, inimicam libertatis immunitatisq; vetustissimæ; quod alias etiam in simili judicatum fuisse in supremo judicio illo Belgico ibidem attestatur modò dictus autor. Quò autem injustæ huic exactioni vectigalium, ejusq; abusui
10 eò magis occurratur, in Romano Imperio provisum, & expresse omnibus ordinibus Imperii in singulis Circulis, & nominatim etiam circulorum Ducibus, mandatum, ut sedulò inquirant, an, ubi, & quâ ratione, nova vectigalia instituantur, vel vetera augeantur, (salvâ interim hoc in passu limitatione in Instrumento Pacis expressa) R. A. zu Regensp. de An. 1576. §. Derhalben damit. Et ut prædicta Constitutio in Imperio promulgaretur, eò consultius & magis necessarium fuit, quòd magnus passim reperiatur abusus vectigalium.
11 Ferr. Montan. *de Feud. lib. 5. c. 7.* ubi ait, totum orbem Vectigalibus novis premi; & Alberic. de Rosat. *in rubr. C. nova vectig. instit. non poss.* malè, inquit, servatur hic titulus in Italiâ. Joh. Sichard. *ibidem* eum allegans, asserit, se vereri, ne pejus in Germaniâ & vicinis regnis passim servetur; quod eheu, cum irreparabili commerciorum interitu quotidie experiuntur negocia-
12 tores Germani. Et hic vectigalium abusus adeò excrevit, ut pauperibus mercatoribus vix precarius relinquatur spiritus. Quemadmodum conqueritur Bald. *in l. hoc jure. circ. fin. de J. & J.* & post eum Wesemb. *Cons. 45. n. 15.* Fern. Vasq. *illustr. controv. lib. 1. c. 8. n. 8.* Rol. à Vall. *cons. 66. n. 22. lib. 1.* Unde Toll à latino tollendo; & Zoll à zahlen. Vid. notationem vocabuli Zoll & Toll / apud Limnæ. *in not. ad Capit.* Caroli V. Imp. *p. 238.* Ubinam ergò hodiè laus illa Tacit. de moribus Germ. Germanis manet honos & antiquæ societatis insigne; nam nec tributis conteruntur, nec publicanus atterit. Proinde eò magis opera danda est, ut ob publicam 13
utilitatem & commerciorum, quibus mundus sustinetur, favorem, per leges & constitutiones hujusmodi abusus tollantur, ut factum est per supr. allegatam Constitutionem Imperii de An. 76. §. Weiters §. Dadurch dann / & §. Derhalben damit. Ut autem eò minus & difficilius ad vectigalia nova & inju- 14
sta super Commerciis instituenda, (nã de Injustis loquor, non justis, legitimis, & longô usu ante hos motus bellicos obtentis possessis, & in Instrumento Pacis universalis, & Capitulatione Imp. Leopoldi. *artic. 22. in fin.* concessis (vid. nos hoc. *cap. n. 101. & seqq.* vel vetera augenda deveniatur, hodiè in Imperio Rom. Germ. ad eam rem unà cũ Imperatore etiam Electorum Imperii consensus requiritur; idq; continetur capitulatione Cæsareâ cum Septemviris factâ. Sic etenim Capitulatio Imperatoris Ferdinandi III. (ut cæteras prætereamus) *art. 22.* Und weil männiglich bekant / wie hoch / vornemlich der Rheinstrohm / wegen vieler hohen und schweren an unterschiedlichẽ Oertern des Untern Rheins / bey den vorgewesenen Niederländischen empörungen / angestelleten Licenten beschweret / also / daß die Churfürsten / beneben ihren Unterthanen / dahero in mercklichen Abgang ihrer Einkoñen und Nahrung gerathen / dazu fast alle Commercia auff solchen Rheinstrohm beliegen bleiben / über daß auch bey kurtzer Zeit unterschiedliche Außläger und Krieges Schiffe / unersuchet der Churfürsten geführet worden / damit der Kauffhandel und Schiffman mit noch weiterer exaction und Abnahm beschweret wird / solche Außläger und armirte Schiffe auch bißhero über alles anlangen / ersuchen / erinnern / und vermahnen der Churfürsten / bevorab der Rheinischen / nicht wollen abgeführet werden / sollen und wollen Wir

Wir ehest als müglich auff Mittel und Wege / so wol für Uns als auch mit Rath der VI. Churfürsten trachten / wie man solcher Außläger von des Reichsboden ledig / und deren künfftig gesichert / so wol auch die Licenten abgeschaffet werden möchten. *Et art. 23.* Und da jemand bey Uns umb neue Zoll-begnädigung oder Erhöhung der alten und vorerlangten Zollen suppliciren und anlangen würde / So sollen und wollen Wir ihm einige Vertröstung / Promotorial oder vorbittlich schreiben nicht geben noch außgeben lassen. Idem de prorogatione veteris vectigalis ibi cautum est, *d. cap.* Ibiq; Limnæ. & ad Capit. Caroli V. art. XVIII. *pag. 238. & seqq.* quib. adde Capitulat. Ferdin. IV. *artic. 21. 22. 23. 24. 25. &* Leopoldi *art. 21. & seq.*

Quid, quod ejusmodi factum, quô nova vectigalia sub aliquo prætextu instituuntur, vel vetera augentur tàm odiosum publicæ utilitati, & legibus Constitutionibusq; contrarium, ipsôque jure nullum esse censeatur; ut et-
15 iam mandata pœnalia sine clausulâ adversus contravenientes obtineri & ab
16 executione inchoari possit. Quemadmodum in Camerâ Imperiali sæpius decretum docent Symphoremata Gylmanni *tom. 1. part. 3. tit. 7. supplem. 4.* Cujus vigore cùm Comes S. ab Y. novum vectigal auff freyem Rheinstrohm unter dem Namen der Licenten und Ungeldes instituisset, duodecim deputatis Imperii Civitatibus contra ipsum Comitem und J. G. Licentmeister / 7. Novembr. Anno 1588. Mandatum pœnale sine clausulâ decretum fuit. Umb solche Neuerung / Licent / oder Ungeld / auch alles was dem anhängig / alsobald abzuschaffen / So dann / was dem Kauff / Schiff / Fuhr / Handels- und Wandelsmann / unter dem Schein vermeinter Licenten abgenötiget worden / zu restituiren / Cui mandato cum Comes non pareret, Anno 1590. in pœnam insertam condemnatus fuit. Symphor. *tom. 1. p. 2. T. 6. suppl. 2. p. 36. 37.* Sic Ulmenses, ab Institutione & auctione vectigalium à Ferdinando II. Imperatore 26. April. Anno 1636. deterriti sunt. Hoc ipsum renovatum Capitulatione Ferdinandi III. *art. 24.* Auff den Fall auch einer oder mehr wes Standes oder Wesens der oder die wehren / neue Zolle in ihren Fürstenthümen / Landschafften / Herrschafften und Gebieten für sich / ausserhalb Unserer Begnädigung / und der 6. Churfürsten Bewilligung angestellet / oder auffgesetzet hätten / oder künfftig also anstellen oder auffsetzen würden / den oder dieselben / sobald Wir dessen für Uns selbsten in Erfahrung kommen / oder von andern anzeige davon empfangen / Sollen und wollen Wir durch Mandata sine clausulâ in alle andere mügliche Wege davon abhalten. Imò
ipsos mercatores se adversus ejusmodi 17
novas, injustas & illicitas vectigalium exactiones & auctiones tueri posse demonstratur, in deductione der Erb. Hansee-Städte an J. Keys. Maj. Ferdinand. II. wegen der Zollauffrichtung des Graffen von Oldenburg in der Weser / his verbis: Gleich wie nun auch die Privat Kauffleute / so durch dergleichen gesuchten Zollerhebungen in ihrer Nahrung Abbruch leiden / gravirt und beschweret werden / wolbefüglich dagegen ihre Notdurfft einzuwenden / da sie auch deswegen / nach etzlichen hochberümter Rechtslehrer observation, sonderbare Freyheit haben / nimirùm, ut mercatores, quò ab iis, qui vectigalia de novo imponunt, se tueantur, & defendant, permittatur, ut ipsi mercibus suis aliquid inter se imponant, quô jure se tueantur & defendant, & ex eô defensionis sumtus erogent. Rebuff. *in Comment. ad Constitut. sive ordin. regn. tract. de mercib. art. 2. gloss. videtur.* Paul. Christinæ. *in decis. Cur. Belg. tit. vect. nov. instit. non poss. decis. 105. n. 3.* ubi contestatur, quòd hoc aliàs etiam comprobatum fuerit à supremo Concilio.
Et memorabile valdè circà hanc ve- 18
ctigalium fluviaticorum materiam est, quod, cum Anno 1351. Imp. Carolus IV. ad complacendum Principibus Rhenum accolentibus, quorum auxiliô ad Imperium fuerat evectus, multa nova telonia, in diversis Rheni locis posuisset: non modò mercatores nimium per hoc gravati commeatum

Rheni devitârint; sed & Argentinenses Rhenum circa Argentinam catenis & lignis ita clauserint, ut naves per biennium neq; adscendere neq; descendere potuerint. Videntes itaq; Principes tâm novi quàm veteris telonii proventibus spoliari, concordiam cum Argentinensibus inierunt, & veteribus contenti, novis renunciarunt, referente Trithem. *in Chron. Spanheim. Anno 1351. & in Chron. Hirsaug. Eod. anno.* His adde Becht. *de secur. & salv.*
19 *cond. th. 72.* Hanc autem vectigalium remissionem boni publici causâ jubet, ob quam consultum videtur, ut annonam urbis & Regionis hôc modô adjuvantes, & fœneratorum fallacias in adaugendo pretio mercium præpedientes, non tantùm ab injustis impositionibus liberentur; sed etiam pedagiorum & vectigalium solutio illis per magistratum planè remittatur. Dd. comm. *post* Franc. Marc. *part. 2. decis. Gratianop. 41. n. 4.*

20 Et hæc fuit causa impulsiva, quòd commercia, & ea tractantes, ab omni tempore specialibus privilegiis non tantùm ab injustâ pedagiorum & vectigalium exactione exemti; sed & ab eorum præstatione immunitatem pla-
21 nè singularem consecuti sint. Quod probatur 1. Jure communi, *ex l. 1. §. fin. C. de Navicul. seu Naucler. lib. 11. l. omnium. in f. l. navicularios. l. solos. & l. seq. C. Theodos. de navicul. l. semper. 5. §. negociatores. 3. ff. de jur. Immun.* Et Imperator Constantinus *in d. l. Navicularios, C. Theodos. Navicularios,* inquit, *& negociatores per orbem terrarum, per omne ævum, ab omnibus oneribus & muneribus, cujuscunq; fuerint loci vel dignitatis, securos, vacuos, immunesq; esse præcipimus, &c.* rationem tanti privilegii adsignat Callistratus *in d. §. negociatores. 3. de quibus supr. lib. 1. c. 4.* uberius. vid. Bertachin. *tr. de gabell. cap. 7. n. 8.*
22 Idcircò Carolus M. in legibus Longobardorum sanxit, neminem mercatorum, qui fluvium aliquem cum mercibus transire habeat, teneri vel cogi posse ire ad portum vel pontem, telonii aut vectigalis exsolvendi gratiâ, si aliô quodam locô commodius vel compendiosius sine ullo tributo transire possit. *l. ut nulli cogantur. tit. de Episc. lib. 3. LL. Longobard.* quarum meminit Regner. Sixtin. *de Regal. lib. 2. c. 5. in fin.* Aimon. *lib. 5. de Gestis Francor. cap. 1.*
Francicis Edictis vetantur magnates 23
indebitas pensiones à mercatorib⁹ exigere. Mores Paris. *vol. 1. tit. 1. art. ult.* Idem petivére & expetivére tres Gallici populi ordines, Turonibus coacti à Carolo VIII. An. 1483. Hinc Bodin. *lib. 6. de Repub. c. 2.* Reges Galliæ minimum quiddam ac penè nihil peregrinis pro salinario vectigali imperare testatur.
Belâ Pannoniæ Rege ab omnibus pro- 24
miscuè vectigalibus levante populum, tributumq; agricolis & mercatoribus æquè ut nobilibus remittente, plebs brevi cũ Nobilitate eò usq; divitiis crevit, ut, Bonfiniô scriptore, ne minimus quidem rusticus aut mercator inventus sit egenus, & è finitimis nemo tanti censûs extiterit, qui cum Ungarica opulentiâ conferre se posset, circiter annum 1060. *rer. Ungaric. decad. 2. lib. 3.*
Deinde sub annum 1360. Ludovicus 25
Hunnorũ Princeps, ne multitudo plebea, iiq; præsertim qui provinciarum annonæ serviebant, gravioribus tributis & portoriis à quæstoribus onerarentur, neve rapinis suarum rerum vexarentur, dissimulatô sæpè habitu, vicos & oppida lustravit, quò ut sedulus explorator publicanorum & præfectorũ mores scrutaretur, eorumq; injurias ex plebejis querimoniis cognosceret. Bonfin. *Hunnic. Annal. decad. 2. lib. 10.*
Civitates Hanseaticæ, ab Henrico 26
III. Rege Angliæ, An. 1250. hoc privilegium adeptæ sunt, ut liberam ipsis semper relinquat in Angliâ negociationẽ, absq; portorii aut vectigalis alicujus augmento. Quod ipsum confirmavit Edvvardus III. fidẽ & firma Hanseaticorum auxilia in bello adversus Gallos feliciter gestô expertus. Idem Richard⁹ II. Henrici IV. V. & VI. religiosè servarunt; donec ardente inter Anglos & Danos bellô, cùm Hellespontô Danicô Anglorum naves interceptæ fuissent, in vindictam ejus, damnis ab Anglis illatis, 6. Teutonicæ naves huj⁹ societatis captæ ac spoliatæ sunt. Quę res ini-

initium bello triennali Anglis cum Civitatibus causam præbuit; quod tandem Caroli Burgundi, qui Eduardi sororem uxorem duxerat, interventu, Trajecti ad Mosam compositum est
27 An. 1474. Ab eo tempore, per annos circiter 80. sub Richardo III. Henrico VII. VIII. & Eduardo VI. Germani mercatores has immunitates in Angliâ retinuerunt; licet eos Gedanenses non parùm posteà turbaverint. Jo.
28 Limnæ. *lib. 7. jur. pub. c. 1. n. 74.* Quæ mercatorum Dantiscanorum pleonexia, in causa fuit, ut avorum nostrorum memoriâ Anglia illustri huic Collegio, ejusque mercatoribus, iniquissimum portorium, vulgò **Last-zollen**/ imposuerit, de quo, nomine Hanseaticarum Civitatum, etiam reliquæ Civitates liberæ imperiales maximè conquestæ sunt coràm Imperatore Rudolfo II. **Abschied des** de Anno 1580. **im** Augusto **zu Ulm gehaltenen Städte-Tages**/ & seqq. annis. vid. nos infr. *hoc lib. cap. 7. n. 35. & seqq.* & Chytræ.
29 *Sax. lib. 24. & 25.* In Daniâ quoque & Norvvegiâ diversas circa vectigalia & portoria Immunitates accepére Hanseatici. Cùm enim Regni Danici in mari Orientali tanta potestas semper fuerit, ut commerciorum importatio nunquam rectè florere apud Civitates littoris Balthici potuerit, teste Zieglerô & Crantziô *lib. 1. Norweg. c. 2.* nisi Regum eorum gratia & favor in privilegiis ob benè merita concessis observatus fuerit. Itaque Civitates hæ, præsertim Lubeca, ceu caput earum, variis
30 in tot casibus mirè se accommodare eorum nutui coactæ sunt; nec rarò pactis certa forma vectigalis constituta fuit. Joh. Ang. à Werdenh. *part. 3. de Rebuspub. Hanseat. cap. 14.* De quibus vectigalium pactis, remissionibus & immunitatibus potest videri Joh. Werdenh. *dict. cap. 14.* ubi in fine privilegii Regis Magni VII. sub dato **Wardberg** de Anno 1339. hæc adduntur verba: *Et sic ipsi ac mercatores memoratæ Hansæ ab omni ampliori & novo telonio intrando & exeundo regnum prædictum, erunt quieti penitus & soluti.* vid. ipsa privilegia Danica & transactionem Odenschensem Anno 1560. inter Regnum Daniæ & Civitates Wandalicas initam. sub lit. E. 4. in fin. Tract. annex. 31
Hi ipsi, quoad cerevisiam & vinum, quod inter sese ad Pontem Bergensem venale habent, hanc immunitatem à Rege Christiano IV. Anno 1621. adepti sunt, ut, soluto dimidiô thalero pro unoquoque vase aut mensurâ Omæ, locô accisæ, ab omni ampliore telonio liberi sint. Anno 1645. & 1648. cùm à 32
tunc temporis Deputatis Hansæ Teutonicæ Legatis, Dnn. Joh. Marquardo Lub. Alberto Bake, & Hieronymo Frese Bremensib. & Hamb. Senatoribus, Regiæ Majestati Daniæ Infinita Incommoda, quæ ex inæquali telonii Oresundici & Danici pensione, contra veterum privilegiorum & Recessuum tenorem, Hanseaticis mercatoribus obveniunt, submissè proposita fuerunt, eaque prudentissimè S. Majestas considerasset, exhibitô in scriptis responsô Regiô Civitatibus Hanseaticis easdem navigandi commercandique libertates, eadem circa telonium Oresundicum privilegia, quæ Belgii Ordinibus eorumque subditis, clementissimè indulsit:

Regii responsi die 7. Maij. An. 1645. Haffniæ dati articulus, in quo tota vis illius beneficii continetur, latinè ita habet: Si forsan Ordines Generales fœderati Belgii in hisce tractatib⁹ ad amicam suorũ petitionem, & præstitã vicinitatis officia, ullam ulteriorem reductionẽ telonii Oresundici impetraverint, ut tunc Regia sua Majestas, idipsum Dnn. Deputatorũ Principalib⁹ & Committentibus, si sese etiam erga Regiam Majestatem suosque ut hactenus, decenter gerant, clementissimè concedere velit. Quæ Regia Christiani. IV. glor. memoriæ resolutio postmodum Pace Septentrionali Brembsbroæ Confectâ, ab Illustribus & Excellentissimis Regni Daniæ Commissariis & Plenipotentiariis purificata fuit. Vide *Ipsum Diploma Resolutionis Dnn. Legatorum Regiorum, In puncto Inclusionis &*

Reductionis Telonii Oresundici de 14. Augusti. Anno 1645. Christianopoli Legatis Hanseaticis exhibitum, & in fine sub lit. E. 6. annexum.

33 Anno autem 1648. Ipsô solenni Inaugurationis & Coronationis Serenissimi Regis Friderici III. festô, coæquatio telonii Danici cum Regni incolis & subditis clementer subsecuta fuit, prout patet ex *Diplomatis Regii tenore die 10. Decemb. prædicti anni 1648. sub lit.*

34 *E. 7. Legatis concessi.* In Regnis Hispanicis, inter alia & hôc gaudent privilegiô Hanseatici, eorumque merces, ut omne aurum & argentum, item omne frumentum, & omnis materia lignea, ex quâ naves ædificantur, & ipsi etiam mali, & autennæ navium, item omnia, quæ munitionibus & rei bellicæ deserviunt, ut sunt sclopeta, bombardæ, pulvis nitratus, & ejusdem thecæ, cassides & cadones, glandes, sive pillulæ ferreæ & plumbeæ, radentes, carbasa & lintea, ex quibus eæ fiunt, Cannabis, stupa, & quæcunque ad commercium pertinentia, ab illis in Lusitaniam & Hispaniam adsportantur, à vectigali prorsus sint immunes, & homines Hanseatici de iis nihil omninò solvere & dependere cogantur. *privil.7.* quod primò fuit obtentum Anno 1517. confirmatum Anno 1528. & posteà Anno 1607. Idem obtinuernnt in esculentis, potulentis & vestimentis. *d. Hans. privil.8.* De Cupro verò, orichalco, stanno, argento vivo, minio sive Cinnabri, pice durâ & liquidâ, pellibusque animantium delicatioribus, vectigal denarium, h.e. decem de centum persolvant, ex privilegio Regis Portugalliæ Emanuelis de Anno 1503. De reliquis verò mercibus XX. pro Centum persolvuntur. *privil. 10. de Anno 1607.* Ita nec aliàs regulariter in Hispania Gabella seu vectigal debetur ex pane cocto, ex equo, mulis, mulabus sellâ venditis, cum sella & freno, neque ex moneta monetata, neq; ex libris Latinis & Hispanicis verbis compositis, neque de avibus venatoriis, vulgò de Caça. Alphons. de Azeved. *ad Constit. Hispan. lib.9. tit.18. L.34.* nec forenses nec extranei mercatores gabellam solvunt ex pane, quem per mare portabunt ad vendendum Hispali, Azeved. *d. l. L.36.*

35 Quoad commercia lanæ & pannorum notandum, quod mercatores Hispani, qui emunt pannos factos & in domibus suis vendunt, vel extrà domus suas foràs mittunt ad vendendum, de iis non solvunt gabellam Alph. de Azeved. *d. l.9. tit.17. L.17.* quali Immunitate circa pannos & lanam fruuntur & Cives Mechlinienses, attestante P. Christinæo. *vol. 1. decis. Belgic.398. per tot.* Licet Caleti in Galliâ unicâ istius Regni Civitate, ex lanâ colligi portorium ad quinquaginta aureorum millia quotannis referat Phil. Cominæ. *lib.6. histor.* Et maxima Coronæ Angliæ redituum pars sit è lanis pannisque.

36 Solvunt enim indigenæ Angli pro singulis pannis, qui capiunt ulnas 24. sive albi sive tincti sint, solidos sex, denarios octo. Peregrini verò & advenæ, solidos 14. denarios sex; attestante Klock. *de Contrib. & Collectis. cap.1. n.335. & de Ærar. lib.2. c.68. n.2. & seqq.* Vid. Bodin. *de Repub. lib 6. c.2. p.1021.* Joh. Ang. à Werdenh. *in Synops. ad Bodin. lib.6. cap.2. quæst.16. 17.* Et ipsis Actis Anglicano-Hanseaticis de *Anno 1607. 1608. & seqq. n.388. & seqq.* probatur, immoderatissimam vectigalis pannarii adauctionem Hanseaticis contra privilegia in Anglia tempore Elisabetæ factam, Romano-Germanico Imperio ejusque Inferioris Saxoniæ Circulo, intra. 50. annos cariùs constitisse ipsis contributionibus Turcicis, sc. ultra. 32. milliones aureorum. Apud Venetos verò consuetudo est, quod mercatores lanæ in portu solvant tantùm pro Centenario lanæ solidum unum. Marant. *d. l.* Et hæc justissimè.

37 Cùm enim lana & linum sufficiant ad operiendam corporis nostri nuditatem; conficiendisq; vestibus, nulla ferè materia magis commoda excogitari possit; commercia illa, quæ circà linum lanamque occupata sunt, omni subsidiô sublevari, ac quibuscunque modis promoveri debent, scil. sanctione peculiarium legum,

gum, societatumque constitutione,
quibus effici solet, ut non tantùm
opum operarumque collatione com-
mercia & artificia magis efflorescant
atque conserventur, sed & ejusmodi
quasi lucrandi certamine corpus Rei-
pub. à suis membris felicius enutria-
38 tur. Qualia Statuta circà commercia
lanæ reperiuntur in recessibus Imperii
**Von dem Wollenkauff / Franckf. Poli-
cey-Ordn:** Anno 1577. *tit. 21. & seq.*
Item **von den Wollentüchern und Ver-
kauffung der Tücher.** Recess. Imp. de An.
1500. An. 1530. Item **Policey-Ordn: zu
Augspurg** de Anno 1548. Vid. Statuta
**und Ordnungen des Königreiches En-
39 gelland wegen des Tuchmachens/ ange-
fangen** Anno Christi 1328. **und** conti-
nuiret bey Regierung Königes Jacobi,
auß dem Englischen verteutschet Anno
1618. in fine hujus tractatus annexa sub
P lit. P. Et Civitatis Mechliniensis apud
Paul. Christinæ. *vol. 1. Decis. Belgic. 398.*
40 De hoc commercio & artificio,
ejusq; inventione, aliisq; notabilibus
plura qui desiderat, consulat Thom.
Garzon. *piazz. Univers. de tutte le pro-
fess. del mondo. discors. 103.*
41 Quoad Aromata, Hanseatici hôc
gaudent in Hispaniâ privilegiô (quan-
quam secus de Jure Civili *l. interdum.
16. §. species. 7. ff. de publican. & vectig.*
Bodin. *6. de Repub. c. 2. p. 1037.*) ut aro-
mata coëmta, vel statim in naves
suas, sine gabellæ solutione deferant,
vel in domibus etiam suis adservent;
delaturi eas in naves, quando ipsis
commodius visum fuerit. *privil. 37.*
42 Fuerunt autem nonnulla aromata, ut
hæc obiter moneamus, antiquis nota,
quæ nos hodiè latent; qualia sunt, quæ
à Pancirollo recensentur, *rer. memo-
rab. lib. 1. tit. 11.* amomum, costum,
43 malabathum, &c. Aromata autem
in calidis locis tantùm proveniunt;
quâdam namque humidi decoctione
odor bonus ingeneratur; ubi, quod
noxium est, vi caloris fuerit exemtum,
ut ex Theophrasto refert Cæl. Rhodi-
gin. *lect. antiq. lib. 29. Cap. 17.* Unde
etiam in frigidis mundi plagis eorum
usus ad phlegma incidendum admo-
dum frequens & utilis esse videtur.
Et olim ex Indiâ, similibusque cali- 44
dioribus regionibus, aromata ad mare
rubrum, & inde terrestri itinere in Æ-
gyptum, tandemque Venetias trans-
portata, omnibus Christiani orbis re-
gionibus communicabantur; ac ma-
ximum inde lucrum Veneti percipie-
bant; ideoque maximè conturbati
fuerunt, postquam Lusitani, trans-
misso Capite bonæ spei, in Indiam de-
lapsi, hanc ipsis mercaturam interce-
perunt. P. Bembus Cardin. *histor. Venet.
lib. 6.* Huic adde Ludovic. Guicciar-
din. *descript. Belg. in Antwerp. Brabant.
Metropol. fol. m. 164. & 231. & seq.* ibi:
Venetiis afferuntur. Sed nimius aro- 45
matum usus, & qui luxui materiam
præbere potest, omninò moderari de-
bet; cùm nullam aliam ob causam ve-
terum illa frugalitas disparuerit; quàm
quòd ex aromatum frequentia & Si-
baritica varietate, varii cibos condien-
di construendique modi excogitati,
quibus veluti fomentis, Venus in
membris delitescens incidatur; ipsa-
que hominum vita, (quæ olim sale & 46
caseô veluti saginabatur) multis pa-
rasangis decrescit. Id animadvertens 47
sapientissimus juxtà & doctissimus
Magnæ Britanniæ Rex Jacobus VI. &
voce & stylô insaluberrimum pariter
ac intempestivum tabaci usum, inter
suos abolere conatus est; veluti tra-
ctatus hac de re singularis ab ipso Re-
ge conscriptus, quique inter ejus o-
pera exstat, attestatur.
Quomodo autem Imperatores Ro- 48
mano-Germanici Recessibus Imperii
providerint & prohibuerint, ut aro-
mata pura atque nativa, non autem
corrupta, & adulterina, vendantur,
lib. 4. c. 5. n. 12. & seqq. ubi de Improbis
mercatoribus, attingemus; Sed ad
thesin. Vini portorium, ætate Cicero- 49
nis, in Galliâ nullum fuit, aut exi-
guum, ut ex verbis pro M. Fontejo ap-
paret: *Cognoscite nunc de crimine vi-
nario, quod illi invidiosissimum esse volue-
runt & maximum.* Vid. Cæs. Buleng.
de Vectig. pop. Rom. c. 28. nunc verò ibi-
dem receptissimum; quod sæpius mu-

tavit Carolus IX. Anno 1561. quinque solidos unicuique dolio imposuit, minoribus vasis, secundum proportionem. Exigitur autem ab omni vino quod in Oppida muris cincta, & suburbia illorum importatur, sive, ut ibidem recondatur, donec aliò transferri possit, sive ut exhauriatur. Vectigal hoc solummodò destinatum erat redimendo patrimonio subsidiis & gabellis Regiis, per summam necessitatem
50 abalienatis. Sic in Anglia Philippum, Caroli V. filium, in singula vini dolia majora, Gallorum mercatoribus in portum ingressis nummum aureum, subditis verò novem imperasse refert Bodin. *lib. 6. c. 2.* ubi simul, quantum vini Gallia in Angliam & Belgium effundat, narrat. Hîc Lubecæ ubi monopolium vini Rhenani promiscuè non permittitur, solvitur vectigal vinarium, quod vocatur ACCISA, quasi accidat pretia. *art. 12. tit. 6. lib. 3. Statut.*

51 Est & species tributi in Galliâ, quod *Billots* vocant, & Oenopolis imminet, alibi *appetissment* appellant, voce flagitium testante; quô venia facta est, talibus mensurâ minore vendendi, si modò ii præstarent 30. solidos in quodque vini dolium. Pium initio inventum, ut cætera, degeneravit in acerbitatem exactionis, cûm initio ædificandi, sacris ædibus esset destinatum, Casp. Klock. *de Contrib. Cap. 1.*
52 *p. 33.* Illud verò quæstionem habet non inelegantem, nec minus utilem: Num, qui vinum aut cerevisiam per loca vectigalium transvehunt, ipsa aperire dolia & partem vini aut cerevisiæ, vectigalis locô, ex iis præstare cogi possint? Et quamvis vinarii aut cerevisiarii mercatores ac aurigæ, ad hanc necessitatem à multis improbis exactoribus interdum adstringantur, injustè tamen id fieri certum est; cûm dolia vicissim per vectores impuris plerumque vasis, aut fœtidis etiam pileis adhibitis, aquâ oppleri soleant; ipsis doliis pro parte evacuatis vinum aut cerevisia facilè acescat, aliasve degeneret; unde vel deteriorationem omnimodamve corruptionem, vel etiam ruptô doliô, effusionem contingere oportet. Pœnam autem corrumpentis vinum Rhenanum de Recessibus Hansæ. vid. infr. *lib. 3. cap. 5.*
n. 28. Et Corruptum vinum quàm naturæ nostræ sit inimicum & ferè mortiferum, docet Clariss. Dn. Doct. Paulus Neukrantz. Phys. Lubec. *in suo eruditiss. tractatu de Purpurâ cap. 9. p. 124.* 53
Quæ inconvenientia per prohibitionem pravi illius antecedentis, ex quo ipsa conseqvuntur, meritò eliminanda sunt. arg. *Nov. 8.* in procem. Jo. Schneid. *ad §. Capite tertio. n. 3. Inst. ad L. Aquil.* Godd. *cons. 7. & 8.* & hos allegans Bocer. *de Regal. c. 2. n. 196.* Atque hujusmodi in casibus Deputationis Recessum de Anno 1600. notabili decretô & præjudiciô, in causâ quâdam limitatum fuisse adserit Becht. *de secur. & salv. cond. thes. seu num. 66.*

De Salis vectigali pauca nunc subjungamus.
Licet quidem de jure Civili & Constitutionibus Imperatorum, ex salinis & commercio salis vectigal quoque colligatur. *l. 59. §. 1. ff. de hered. instit. l. 13. ff. de Publican. l. 17. ff. de V. S. l. 11. C. de Publican.* nullumque Reipub. vectigal levius sit commodiusve quàm salis. *l. forma, §. salinæ. ff. de Censib.* Vid. Guid. Panciroll. *thesaur. var. lect. lib. 3. cap. 31.* 54
Ubi de vectigali salinarum. *p. 495.* Certum tamen est, ab omni tempore hoc vectigal, ob Salis præstantiam, de qua vid. Klock. *de Ærario. lib. 2. c. 9.* fuisse maximè odiosum, ut apparet ex T. Livio. *lib. 29. ab U. C. circ. fi.* Ita enim ille: 55
Dum hæc Consules, inquit, *diversis Regionibus agunt, Censores interim Romæ, M. Livius & C. Claudius Senatum recitârunt. Princeps iterum lectus. Q. Fabius Maximus, notati septem, nemo tamen, qui sellâ curuli sedisset, sarta tecta acriter & cum summâ fide peregerunt viam è foro boario ad Veneris; & circà foros publicos, & ædem Matris Magnæ in palatio faciendam locaverunt. Vectigal etiam novum ex Salinariâ annonâ statuerunt. Sextante sal & Romæ & per totam Italiam erat. Romæ pretiô eodem, pluris in foris & conciliabulis, & aliô alibi* 56

alibi pretiô præbendum locaverunt. Id vectigal commentum alterum ex censoribus satis credebant populo iratum, quod iniquô judiciô quondam damnatus esset. Et in pretiô salis maximè oneratas tribus, quarum operâ damnatus erat, credebant. Inde Salinatori Livio inditum cognomen: huc usque Livius.

57 Memorabile verò illud, quod memoriæ proditum est ab Athenæo. *lib.3.* δειπνοσοφιστῶν *cap.1.* à Lysimacho jam olim in Troade vectigal salis & salinarum constitutum, & naturâ tamen id quasi refugiente statim exaruisse salinas, & remissô vectigali rursus prodiisse; idque refert etiam Choppin. *de doman. Franc. lib.1. tit.15. n.15.*

58 In odiosum hoc salis vectigal ita invehitur Thomas Garzon. *piazz. univers. discors. 157. p.368. A i tempi nostri,* inquit, *si vede ancora, che stima faccia il sommo Pontefice della gabella del sale, & di quanto utile sia alla camera Apostolica la Cità di Cervia doregli fa tanta copia di sale &c. In questo mestiero, poi si commettono molti frodi, & inganni, & percioche s' adultera il sale alle volte, con la terra trita, alle volte con l' arene minuta, & simili altri furfanterie sono commessi da quelli, che hanno o saline ò il dacio del sale sopra di loro, l' ufficio di quali è vile in se medesimo per sentenza de Giacobino di S. Georgio. l.1. ff. de jurisd. om. jud. Oltrà che rare volte si da quel tanto che la bilancia giusta richiede.* vid. infr. hoc *lib.2. cap.16. n.8.* ubi hoc exemplô judicum Hispaniæ probatur, *& si Sforzano contra il dover i popoli à pigliar sal nigrissimo & tutto adulterato, à carissimo pretio potendosi per miglior mercato havere del candido, & bianco molte fiate per via de mercanti forestieri, quantunque la scusa appresso di coloro sia in pronto, allegandosi assai leggiadramente che non sarebbe mercantia di sale, se non fosse salata, ma non adducono gia che le gratie presso à Poeti siano tante amiche del sale, che poiche la terra & l' acqua abondantemente le porgano al mondo, non solamen-*
NB *te besognarebbe levar le GABELLE straordinarie del sale, ma distribuirlo quasi gratiosamente à subditi acciò al meno in cotesto appareçe la largà cortesia & generosità de suoi Prencipi & signori &c.*

59 In Galliâ Gabella salis, obscuræ fuit originis, & superioribus seculis non nisi extra ordinem constituta, à Carolo V. Rege ordinaria facta est An.1369. quæ primùm exigua fuit. Sed Franciscus I. illam immensum auxit Anno 1542. viginti quatuor libris in modios impositis. Sunt autem Salinæ Santonicæ inter omnes præcipui nominis, tantique proventûs, ut non solùm Franciæ universæ, sed etiam Hispaniæ sufficiant, ad easque infinitæ naves quotannis, hujus commercii gratiâ accedant. Unde non exilis pecunia rediit ad Regem, qui vectigal salis Anno 1608. locavit quatuor myriadibus Francicis, ut ex ore conductoris se audivisse, & in contractu cum Rege inito legisse testatur Papirius Massonius *in descriptione fluminum Galliæ,* & Thuan. *lib.5. histor. Sal,* ait, *in Regia horrea certis locis disposita reconditur, pœnâ capitis in illos sancitâ, qui aliunde, quàm in illis horreis emerint, ne vectigalibus, quæ gravia sunt fraus fiat.* Franciscus, lege latâ, in ipsis salinis vectigal capi voluit, auctô suprà modum pretiô, in eam rem paulò antequã moreretur, plures Præfectos ac ministros instituit; idem Thuan. *lib.6. hist. ad ann.1549.*

60 Pictones, Rupellani, Eugolismenses, Lemovices, Petrocorii, Santones & Alnetenses, missis è suo numero delegatis ad Henricum II. Regem, qui tunc in Ambinis erat, impetraverunt; ut, quæ à Francisco de inferendo in publica horrea sale constituta fuerant, quòd seditionibus, in illis regionibus exortis, causam dederant, abrogarentur, ut receptô more salis venalis vectigal triente ac besse definiretur. *Idem lib.13. ad ann.1554.* Lex durior, inquit, in Senatu recitata VI. Idus Ianuarii, quâ Pictones, Rupellani, ac circum-Insulani, Engolismenses, Lemovices, Petrocorii, Santones & Aquitani Salis vectigal, quod in Provinciis impositum erat, undecies centum nonaginta quatuor millibus Francicûm nummûm redimere compellantur. Videatur

deatur Franciscus Belcarius *lib.25. rer. Gallic. n.16 & seqq.* ubi agit de motibus gravissimis in Aquitaniâ Anno 1547. & 1548. occasione Salinarii vectigalis
61 exortis. Notandum tamen hîc occurrit, hunc vectigalis salinarii rigorem, in Galliâ solùm adversus regni subditos, non verò exteros mercatores usurpari, attestante ipsô Bodino *lib.6. de Repub. c.2.* dum inquit: *Nostri Reges minimum quiddam, ac penè nihil peregrinis pro salario vectigali, subditis verò gravissimum imperant. Et cùm in ipsa Gallia salinæ totius Europæ uberrimæ sint ac præstantissimæ, unde Belgæ, Britanni, Dani, sal petere consueverunt, nobis tamen multò carius emitur, quàm illis.* Et paulò pòst: *Franciscus I. ut mercatores peregrinos in Galliam, quasi quibusdam illecebris, arcesseret, à salinario vectigali propè immunes esse voluit, ne ab Hispanis sal acciperent.*

62 Fuit autem Gallia admodùm felix & beata, antequam rebellio incolarum & ambitio extraneorum, adegit Reges recurrere ad rigorem & asperitatem tributorum & vectigalium extraordinariorum. Non exigebatur sub Regis nomine quicquam præter vectigalia & tributa quædam, quæ pedagia, barragia, & traversa vocabant, & alia præcipua regia non magni momenti.
63 Bella Anglica introduxerunt subsidia Taillarum aliarumque, aucta posteà in eum numerum tributa & vectigalia, ut nomina ipsa vix inveniantur, quibus ea exprimi possint. Pierr. Matth. *lib.2. narrat.3.* & in specie de augmento Salinarii vectigalis ita P. Heig. *1. q. 14. n.19. & seqq.* Sequentium gubernatorum avaritia salis vectigal non modò in usum reduxit, sed & auxit insigniter; quippe non contenti illi vectigalibus, Salinariæ annonæ impositis, mancipibus solis jus esse vendendi salis voluerunt; & mancipia hujusmodi & publicanorum vulgò Reçeveurs societates & collegia approbata fuére, imò subditis duplò gravius vectigal, quàm salis pretium imperatur. Bodin.
64 *d. c.2.* At quid multa de Gallicis impositionibus Salinaribus verba facere opus, cùm & in quibusdam Germaniæ nostræ Civitatibus non minus quàm olim & adhuc in Gallia, hoc in passu cum suo & vicinorum malo peccetur. videantur hac de re Alb. Crantz. *in sua Wand. lib.13. cap.6.* & alii ejus seculi Historici, qui de Luneburgensium Vectigalibus Salinariis & motibus occasione istius circa annum 1473. ortis scripserunt. Hinc in Gallia descen- 65
dunt EQUIPOLLENT, quô libertas salem emendi vendendique extra Regia horrea redimitur, de quâ tributi specie inferius *lib.4. c.7. n.19. & seqq.* ubi de monopolio salis.

Les Aydes, sunt auxilia sive subsidia, 66
primùm à Rege Johanne in Angliâ captivo per summam necessitatem imposita, in Comitiis Ordinum à Carolo V. Delphino convocatis: impositis duodecim denariis in singulas libras omnium rerum venalium, exceptô sale, vinô, aliisque potioribus. Sed posteà perpetua sunt effecta, atque aucta per vigesimam & octavam vino impositam. Distinguendæ verò sunt jure Gallicô & Belgicô Impositiones, quas dicimus à subsidiis gallicè Impost & aide. Paulus Christinæ. *decis. Belgic. 101. n.10.11.12. vol 3.*

Billots, inventum est posterioris me- 67
moriæ Principum Galliæ, quod ipsum Oenopolis imminet, alibi appetissiment appellant; de quo paulò ante. *num.51.*

Traitte-foraine, apud Gallos est por- 68
torium seu vectigal, quod mercibus è Regno exportandis, primùm imposuit Carolus V. Rex Anno 1376. sed ad tempus; quòd deinde Anno 1392. continuatum. Carolus VII. constitutionem edidit, quâ quantum persolveretur, & à quibus exigeretur, perscriptum erat. Carolus VIII. alteram edidit Anno 1488. Itemque Franciscus I. Anno 1542. certa pretia mercibus constituit, secundum quæ vectigalia solvenda erant. Eôdem modô & mercibus, quæ importantur, variis edictis cautum.

Tailles, *Taillon les crues.* superiori- 69
bus temporibus non nisi extra ordinem

nem & belli tempore imponebantur, Carolus autem septimus ordinariam fecit hanc exactionem, ut militibus sufficeret. Taillæ nomine omne genus ordinariæ & extraordinariæ intributionis intelligitur.

70 De reliquis Impositionum Gallicarum speciebus, putà *Ledon d' octroy, Fouages, Douane, Imposition sur l' entree des vins, subvention de partie sur les Villes clauses, Augmentation ou diminution du prix des Monnoyes, crues sur charges de deux trois & quatre sols pour livre gros du vin &c.* Vid. Secret.des Finances *in Epist. dedicat. Jul. Cas.* Bulenger. *tract. de vectigal.pop. Rom. c.58.* Christoph. Besold. *in discurs. polit. de Ærar. Cap.4.fol.43.* De Origine verò omnium contributionum in genere & specie Dn. Casp. Klock. *de Contrib. & collect. Cap.1. per tot.* ubi quàm latissimè hæc tractat.

71 In Belgio omnibus rebus, quæ indies venduntur & emuntur, uti vino, cerevisiæ cujuscunq; generis frumento, carnibus, bestiis, piscibus, lignis, sali, aceto, smegmati, Tabaco, panno. vestibus pretiosis, & similibus rebus, quarum usus frequens & quotidianus Tributa (vulgò Impoſten / Licenten / Accijſen / Conſumptien) indicuntur. Nec quisquam ab hisce Impositionibus & gabellis immunis est; exceptô
72 Principe Aurasiæ; nec non Regum Galliæ, Angliæ, Sueciæ, & Reipub. Venetæ Legatis. Videtur autem id iniquè peti; cùm res, quæ in proprios usus, præsertim victûs & corporis tuendi causâ devehuntur, meritò à vectigalibus immunes esse debeant. *l.5. C. de Vectigal. & Commiss. l.4. §.1. ff. de Public.& vectig.* Nic. Everh. Jun. *Cons. 2. n.24.* Rol. à Vall. *cons.34. n.15. vol.3.* Surd. *de alim. tit.8. priv.19. n.3.* Sed necessitas & consuetudo, collectarum magistra, in eo genere datii seu Impositionis, quod consumendis imposuit, hodiè per Europam ferè recessit ab isto jure, & sine usus proprii aut alieni intuitu mercibus imposuit vectigal. De cujus æquitate, an pro usu Reipub. id fiat, haud nimium disputo. De Vectigali rerum Venalium, mancipiorum, metallorum, artificum &c. Vid. Guid. Panciroll. *d. c.31.* De vectigali 73
piscariarum hic ita: Inter vectigalia Ulpianus Piscarias recenset. Pandectæ legunt vectigal Picariarum; quod esset illud, quod ex picem extrahentibus vel vendentibus solvitur. Sed Picariam appellari locum, ubi pix venditur vel coquitur, aut purgatur, non memini me legisse, inquit Panciroll. *d. c.31.p.497.* neque hoc genus vectigalis institutum fuisse. Quare vitiô librarii literam S. omissam fuisse puto, & legendum vectigalia Piscariarum, ut habent omnes alii Codices. Piscaria autem locus est, ubi pisces venduntur; Varro, nullus, inquit in Piscariâ piscis erat, & Piscarius, qui vendit Pisces. Idem Varro. Cùm verò esus piscium apud Veteres frequentaretur proprium piscariis in dictum vectigal videri potest. Quantum verò esset id vectigal, non inveni; & ob id lacûs piscatorios & portus in censum deferendos Ulpianus scribit. *l.4. §. lacus. 6 ff. de Censib.* Pretium piscis primæ qualitatis fuit aureus, seu solidus in vicena pondo. *l.1.C. Theod. de pretio piscis.* Panciroll. *d. c.31.* Ex quibus impositioni- 74
bus, Belgicis provinciis incredibilis redit proventus. Ex unâ quippe piscaturâ halecum quæ ex Arctoi maris latebris (in nullo enim flumine, neque mari mediterraneo, sed solo septentrionali Oceano reperiuntur) præcipitante jam vere, velut commutatis sedibus, tantâ multitudine, ut oppositis retibus sisti nequeat eorum impetus, in æstiva contendunt palabundi, in Hollandiâ quotannis unum millionem, & quatuor centena ac septuaginta millia confici ajunt. De quo ita Ludov. Guicciardin. *in descript. General. Belg. pag. m.38. & seq.* Præter hanc verò commoditatem longè amplissimam, tantus ex ipsomet mari, ad Belgas, eorumque incolas redit quæstus, tantus fructus, ut vel propterea judicetur Oceanus magnitudine suâ dignissimus. Consistit autem hic quæstus, quod nemini potest esse ignotum, in

maxi-

maximâ illa piscium omnigenorum capturâ, qui non sumtuosis modò potentium mensis, sed & tenuiorum quoque necessitati abundè sufficiunt, & non incolas tantùm ipsos, sed eorum quoque crumenas in parte saginant, cùm tanta iis supersit piscium copia, ut & Gallis, Hispanis, Germanis, Britannis, aliisque finitimis populis, largiter eos impertiant. Quin & in Italiam quoque non unius generis sale conditi pisces, haleces imprimis & Salmones hinc importantur. Unde Thuan. *lib. 100. hist. pag. m. 387.* Ex unius halecis Saliti ac fumigati immensa copiâ eorumque extra provinciam exportatione plus CC. florenorum cIↃ ad Zelandorum provinciam redire scribit. vid. Dn. Neukrantz. *Tractatus de Harengo.* Quia verò magni momenti res est ista piscium salitura, speciatim differit modò dictus Autor Guicciardinus, de tri-
75 bus eorum, qui sale condiri solent, generibus, halecibus nempe, asellis atq; salmonibus, referens inter alia halecum, tanquam omnium præstantissimorum, salituram inventasse in Belgio primum Guilielmum Böekelium, natione Brabantum; Augustus ille Imperator Carolus V. tanti hujus inventum dicitur fecisse, ut Annô 1556. Biervlietum, ubi modò dictus Beukelius Anno 1447. extremum diem clausit, unà cum sorore suâ Mariâ, Ungarorum Reginâ adpulsus, aditô hujus sepulchrô, fausta omnia ejus manibus fuerit adprecatus. M. Zuer. Boxhorn. *Apolog. pro navigat. Hollandor. adver-*
76 *sus Pontum Heuter. p. m. 15.* Nec minor in Hollandiâ, quàm in Regiis provinciis fit quæstus ex asellorum (quos Cablow/ & Lapperdan vocant) & salmonum capturâ. De quibus gabellis & Impositionibus qui plura volet videat. *Placcaet ende Ordinantie opt-* **Stück van deen** *opheve* **van den Generale ende gemeene middelen/ by den Staten van Holland ende Westfriesland bewilligt tot onderstond van de gemeene Saecke/ in Gravenhage.** Anno 1630. & Guicciardin. *d. l. pag. 39. cum seqq.* Plura de jure piscandi in genere vid. ap. Loccen. *de jur. maritim. lib. 1. cap. 5.* Sed ut revertamur ad scopum. Inter-77
dum cum commerciis eò res rediit, ut Tricesimæ mercibus sint impositæ. Ex quo nil nisi commerciorum destructio subseqvuta est. Sic Tricesimæ Anno 1603. à Philippo, Rege Hispaniarum III. & Alberto Austriaco omnibus mercibus, etiam ex Galliâ apportatis impositæ sunt; quâ occasione Rex Galliæ Henricus IV. cùm prius eandem mercibus ex Hispaniâ & Belgio Importatis Novembri sequente imposuisset, simul ac videret, æmulationum studiis commercium ubique cessare, ut necessitatem revocandæ tricesimæ utrisque imponeret, postremò commercium Hispanis & Archiducalibus in Belgio populis omne interdixit; quod negociis magnam perturbationem attulit, attestante Thuano *lib. 131.* Excitatæ enim ubique mercatorum graves querimoniæ. Sed Rex Galliæ, qui tantam injuriam ferre probrosum arbitrabatur, & suis & vicinis summè id detrimentosum fore providebat; maluit ad tempus spretis rumoribus severâ prohibitione uti, quàm committere, ut ignavâ patientiâ infirmitatem fateri; & dum se ad præsentia accommodat, homines audentes ad novam olim inferendam injuriam præposterâ dissimulatione provocare videretur. Pontificius Orator, qui 78
metuebat, ne hôc vectigalium dissidiô pacificatio inter duo potentissima regna turbaretur, omnia summa fecit, ut Rex Galliæ, dum de tricesimâ abolendâ cum Philippicis ageretur, tantisper de jure suo remitteret & libertatem commercii intereà restitueret; nec deerant in aulâ, qui eadem veriti, Regi autores erant, ut prohibitionem temperaret. Verùm ille à Ronio aliter persuasus nullâ ratione adduci potuit, ut à proposito discederet, aut quicquam dignitate & nomine Gallicanô indignum faceret. Tandem re cum Velasco, Hispanico Legato, cùm per Galliam ex Angliâ rediens iter faceret, ad Blaudi fontem agitatâ, & instante Pontificiô Legatô (Maphæo Barbarino, pòst

post Pontifice Urbano VIII.) convenit, ut tricesima aboleretur, eodemq; tempore, neque prius, publica commerciorum libertas restituta est. Hucusque Thuan. *d. l.*

Denique de mercibus, pro quibus vectigal solvi non est necesse I. generatim proditum est *in l. licitatio. 9.*
79 §. *earum. ff. de Publican.* earum rerum vectigal non præstari, pro quibus non
80 est consuetum præstari. Sic & mercium rerumque exercitui importatarum vectigal à mercatoribus non solvitur, ut hâc Immunitatis illecebrâ ad commeatûs castrensis rationem excitentur mercatores, & eâ in parte eò magis quoque publicum bonum promoveatur. *d. l. locatio. 9. §. exercitui. 7. ubi Dd. ff. de Publican.* Petr. Greg. Tholos. *Syntagm. jur. lib. 3. c. 9.* M. Anton. Peregrin. Eq. D. Marci. *de jure fisci lib. 6. tit. 5. n. 23. vers. item res Exercitui.* ubi addit,
81 se hoc vidisse observatum. II. Ex indigenis & nativis regnorum bonis ea quæ exteri desiderant, & aliunde haud peti possunt, vectigalibus prudenter possunt onerari, quæ aliunde peti possunt, non item. Aliàs enim eorum commercia præsentissimo cum da-
82 mno aliò transferentur. Quod expertus Rex Hispaniæ cùm ante aliquot annos Neapolitanorum commercio serico vectigal maximum indiceret. Idipsum nuper à fœderatis Belgii Ordinibus Poloniæ Regi responsum est.
83 Ille cùm mercibus, quæ in Dantiscanos & Pillanos portus invehuntur, grave aliquod vectigal imponere decrevisset; inter evectas autem merces potissimum esset Poloniæ frumentum, ab ordinibus judicatum est, ex Moscoviâ & aliunde idoneam frumenti copiam peti posse. Itaque nisi ab imponendo vectigali desistat, potissima Poloniæ & Dantiscanorum commercia inverti posse ac turbari. Vid. *Disquis. Belgic. nuper editas. cas. 28.* ubi in utramq; partem disquiritur, quibus mercibus domesticis in Repub. consuetum sit ve-
84 ctigalia imponere. III. hîc excipiuntur merces & naves, quæ errore viæ, vi tempestatis, metu piratarum probabili, aut reparationis causâ, ex necessitate in portum actæ vel relatæ sunt. *l. 15. l. 16. §. 8. ff. de Public. & vectig.* nisi quod quarundam gentium institutô, pecuniæ aliquid, pro tuta statione præstari soleat, quam vulgò vocant pecuniam ANCHORARIAM. Vid. *art. 12. Pacific. Da-* 85
no-Sued. de An. 1645. de qua ut & Jure Anchoragii vid. Stypm. *contin. p. 5. Jur. naut. c. 2. n. 14. & seqq.*

Olim Romanis mercatoribus im- 86
positum est vectigal, quod vulgò dicebatur Interpretium Negociatorum; quod posteà à mercatoribus exigi vetitum est; Negociatores enim, si frumentum Reipub. necessarium coëmissent jussu Reipublicæ, si forte frumentô Respub. non indigeret, frumentum sibi retinere cogebantur, præstitis aliquot solidis pro Interpretio; quod vetat Theodoricus Rex, ap. Cassiodor. *lib. 2. Ep. 26.* vid. Buleng. *de vectigal. pop. Rom. c. 48.*

Alterum quod in Italiâ olim com- 87
merciis impositum est, dicebatur quinquagesimæ & centesimæ vectigal, vulgò Malatesta indigitata. Cujus origo hæc à scriptoribus refertur. An. 1271. cū magna esset fames Venetiis, rogatiq; Tarvisani, Patavini & Ferrarienses, annonâ Venetos juvare nollent, nova in Adriatico mari vectigalia sunt imposita, ut intra Polam seu Padum & Venetias merces & onera Venetiis deponerentur, quæcunq; mari afferrentur: ordinatis custodibus, ne quid contra legem transiret; Bononienses, qui magnam Romandiolæ partem tunc temporis obtinebant, ægrè ferentes mari legem impositam, trienniô ferè cum Venetis variâ fortunâ decertârunt; sed superati demùm eâ lege pacem acceperunt, ut dirutô Castellô, quod in Ostio primario Padi construxerant, quarundam rerum liberam eductionē haberent, ostiorum Padi custodiâ Venetis concessâ. Anconitani verò querelam de lege Venetâ ad Pontificem detulerunt, qui Venetos legem tollere jubens, minimè est auditus. Blond. *lib. 8. decad. 2.* Ad eundem ferè modum pos- 88
sidentes Juliacensium ditionum Brandeburgicus Neoburgicusq; Principes vectigalia & præsidiarias naves, in merces negociatorum in Rheno constitu-

tas abrogare atq; abducere noluerunt, etiamsi hoc nomine à Commissariis Cæsareis in Conventu Coloniensi Anno 1610. sæpiusculè moniti & interpellati essent; sed constanter responderunt, quamdiu sibi constitutionibus Imperii adversus injustas turbationes, spolia & hostilia attentata liberè ditionibus suis uti frui non permittatur, vectigalia illa ad suam suorumque defensionem constituta, revocare & abrogare eos haudquaquam posse. de quo vid. Klock. *c. 11. de Contr. n. 95. in fin.*

89 Mari Balthico, ejusq; Civitatibus, accolis & Imperio limitaneis, quot nova gravissima & inusitata vectigaliũ onera & Extorsionum genera à vicinis Principibus eorumque ministris, maximô commerciorum Romano-Germanicorũ decrementô sint imposita, quotidianæ Mercatorum querimoniæ sa-

90 tis superq; testantur. Inter quæ minimum haud fuit gravamen, novus ille insolitus, & Rom. Germano-Imperio parum gloriosus CERTIFICANDI modus, quem ante aliquot annos Regis Hispaniæ minister Gabriel de Roy, Hanseaticis mercatorib. eorumq; navigiis omni conatu imponere allaboravit. Cui quomodo Hanseaticæ Civitates & ipse Imp. Ferdinad. II. p. mem sese opposuerint, patet ex litteris prædicti Imp. ad Comitem Schomburgium in aulâ Madritiana Residentem datis Pragæ. 12.

91 Jun. an. 1635. Quanquam olim quoq; in Comitiis Spirensibus decretô Cæsareô provisum, ut tàm ad ceterorum regnorum exemplũ inq; juris maritimi Romano-Germanici tutelam, quàm ad reducendam hoc in passu Imperio pristinam prærogativam, autoritatem & splendorem, certus maris Germanici Præfectus seu Admiralius ordinaretur & stabiliretur. Verba decreti de 16. Sept. an. 1579. hæc sunt: Soviel zu handhabũg des H. Röm. Reiches Seekante belanget / So ist gnugsam offenbahr / daß alle Königreiche so Seekanten habẽ / zu Handhabung ihrer Seestriche uñ Meergerechtigkeit / einen Admiral haben / Weil dañ im heil. Röm. Reich so gewaltige Gerechtigkeiten beede im Mitternächtigen und Occidentalischem Meer seyn / und also auch in andern Königreichen in hoher Existimation gewesen; Welcher Gestalt aber nunmehr des Reiches Gerechtigkeit uff der See geschmälert / daß nicht allein sie ihre Freyheiten / so sie in frembden Königreichen gehabt / verlohren / und mit grossen Beschwerden also überlegt / daß das gantze Römische Reich alle Wahren desto theurer und höher nehmen muß / Wie dann die Beschwernüssen und Mangel ihrer Freyheiten des Jahres unsers Erachtens auff viele Tonnen Goldes lauffen / wollen geschweigen / daß mit der Zeit die frembden Königreiche je länger je mehr die Seestädte beschweren möchten / Ja auch den Unchristen / und Moscowiter nicht ein geringer Vortheil der Christenheit zu schaden an die Hand geben würde / Also / daß hoch von nöten seyn wil / dem Römischen Reiche einen Admiral zu ordnen / der das Reich zu seiner vorigen Gerechtigkeit wiederum bringe / uñ wieder alle Neuerung beschirmen müsse. Quamvis enim dubitari possit, an 92
hodiè Cæsaris eadem in mari potestas sit quæ olim, cùm classis Romana de quâ est in *l. unic. C. de Classicis lib. 11. tit. 12.* defecerit. Statuendum tamen est cum Jo. Gryph *de Insul. c. 14. n. 70.* Imperatorem maris Imperium per Principes 93
& Civitates maritimas adhuc retinere. arg. *l. 10. l. 18. ff. de acqu. possess.* vid. sup. *lib. 1. c. 16. n. 37. 38. 39.* Responsa & Mandata Impp. Rudolphi II. & Matthiæ. His adde Dn. Conring. de finib. Imperii maritimis *cap. fin.* Ubi de Civitatibus Im- 94
perii, quæ plurimum mare & Classe valuerunt. *pag. 148. & seqq.*

Providerunt igitur jura, si mercato- 95
res pedagiis injustè graventur seu vexentur, & semetipsos ut suprà *n. 15. dictũ*, contra injustas vectigalium exactiones tueri non valeant, ut coràm judice Ecclesiastico conqueri possint, secundũ Innocent. *in c. significantib. de offic. deleg.* Cujus sententiam etiam probat Felin. *ibid. n. 6.* ubi eorũ querimoniæ de simplici & plano audiantur, Felin. *d. l.* hocque more miserabilium personarum, cum quibus mercatores peregrinantes comparantur. Alexand. *Cons. 352. lib. 7.* Marquard. de Susann. *tr. de Judæ: part. 2. c. 9. n. 6.* De Mercibus autem pro

pro quibus vectigal solvi non est necesse, paulò antè, *n.79. & seq. vidimus.*
96 De quo Hugonis Grotii, literatorum Phænicis, hoc est judicium, *lib.1. de jur. bell. ac Pac. cap.2.* §.14. & *cap.3.* §.14. *ej.lib.* Quòd vectigalia & onera, quæ ad merces nullum habent respectum, mercibus imponi nulla æquitas suadeat, sed si, aut ad præstandam securitatem mercibus, ut ponendo stipites co-
97 ronatos Packen aut tonnas prægrandibus saxis fundo adhærentes vulgò, Tonnen. de quorum *jur. vid.* Stipm. *de jur. naut. p.2. c.4. n.246. & p.4. c.10. n.47. & seqq.* Loccen. *de Jur. marit. lib.2. c.1.* cum Gryphiand. *de Insul. c.31. n.155.* aut inter cætera etiam ob hæc onera sustinentur, ad ea compensanda vectigal aliquod imponi mercibus potest, dum modus causæ non excedatur; adjicit autem paulò pòst, sed frequens est, ut æqvus modus non servetur, cujus rei Phylarchas Arabum incusat Strabo
98 *lib.16.* hoc addito: *Χαλεπὸν γὰρ ἐν τοῖς τοσούτοις καὶ τοῖς αὐθαδέσι κοινὸν ἀφορισθῆναι μέτρον τῷ ἐμπόρῳ λυσιτελές*, h.c. Difficile enim est, ut inter validos & feroces definiatur modus mercatori non gravis. addatur Stypm. Contin. *in Jus Naut. p.5. c.2. n.8.9.* Quàm malè autem in Germania nostra vectigalium modus fuerit servatus, testantur querelæ Impp. ac Statuum, de immodico & ferè intolerabili vectigalium onere. vid. sup. allegata *Capitulatio moderni Sacratissimi Imp.* Leopoldi *art.21.*

99 Ultimò tandem sciendum, certas esse in jure pœnas constitutas in hos, qui ab hujusmodi privilegiatis & pro communi bono laborantibus vectigal injustum exigunt, quòd videlicet, si ipsi exigentes privilegiatæ sint personæ, priventur ob ejusmodi exactionem privilegiis; cùm amissionem suorum privilegiorum mereantur, qui aliis sua derogant. *c. dilecti filii. X. de privileg.* Peculiariter verò jure Civili pro navicularиis negociantibus (quod Bertachin. *in tr. de gabell. c.7. n.4.* ad omnes extendit mercatores) contra eos, qui his negocium facessunt, vel vectigal exigendo injusti, vel simili ratione constituitur pœna decem librarum auri. *l.1. C. de navicul. seu Naucler. lib.11.* Imò nova & injusta vectigalia extorquentes, de ambitu & vi publica tenentur. *l.1. in fin. ff. ad l. Jul. de ambit. l. fin. ff. ad l. Jul. de vi pub.* Br. *l. vectigalia. ff. de publican.* Et vel exiliô, vel deportatione, vel aquæ & ignis interdictione. *l. qui dolo. ad l. Jul. de vi pub. l. si provincialium. C. nov. vectigal. instit. non poss. l. 2. C. de bon. Proscript.* Jure Canonicô excommuni- 100
catione plectuntur. *c. innovamus. X. de Censib.* Henning. Göden. *Cons.11. n.2. & 3. p.1.* Myns. *obs.29. n.5. Cent.5.* Et aureâ bullâ *cap.17. in fin.* generaliter etiam confirmantur, quæ legibus civilibus (quæ ibi simul sacræ vocantur) de pœnis indebita & insolita vectigalia exigentium constituta sunt; idque & de exigentibus & instituentibus ea intelligendum est.

Hisce nunc præmissis, paucis videbimus de gravaminibus, quibus ob auctionem veteris & impositionem novi vectigalis premi se & opprimi sæpè queruntur mercatores extranei, imprimis verò Hanseatici in Regnis Hispanicis.

Cùm de vectigalis pensitatione jam 101
olim inter Reges Lusitaniæ & Hanseaticos certò ac definitô modô convenerit, quemadmodũ privilegiorum verba commonstrant; & nos supra mentionem fecimus, per se æqvum esset, conventionis fidem servare, tametsi nulla alia mercatorũ merita deinceps accessissent. (Decet enim, ut summus 102
Pontifex inquit, concessum à Principe beneficium esse irrevocabile; & convenit Regibus verbum illud, quod scripsi scripsi; &, quæ processerunt de facie meâ, non faciam irrita; quemadmodũ JCti Pontificii loqvuntur) Æqvum igi- 103
tur & justum esset, ut Immunitas vectigalis, in iis mercibus, quæ ad vitã commodius honestiusq; degendam asportantur, ad annonam remque omnem nauticam & bellicam pertinent, Anno 1517.1528.&1607. à Regibus Lusitaniæ & Hispaniæ obtenta & confirmata nostris semper servaretur, & in mercibus cæteris non nisi quinæ vel denæ de singulis Centenis exigerentur; quò hi pe-

regrini mercatores ad eas res majori copiâ advehendas allicerentur. Bodin. *lib.6. de Repub. c.2. p.1037.*

104 Hisce tamen non attentis, sæpissimè de singulis centenis vicena, terna & tricena de centenis exiguntur; idque tàm de invehendis quàm exportandis mercibus, ita ut summa hujus vectigalis sortem ipsam propemodùm adæquet, & nullum aliud fisco Regio fructum, quàm omnis commercii cessationem propediem afferre possit. Nec inter hos tantum cancellos malum duntaxat consistit, sed multi etiam alii emungendæ pecuniæ modi, quibus adæquatio sortis haut difficulter demonstratur, mercatoribus interdum imponuntur.

Cùm enim de vigore privilegiorum in Regnis Hispanicis de unoquoquo salis modio, MOJEN vulgò dicto, duo tantùm reses solverentur, exiguntur (prout querimoniæ mercatorum testantur) sæpissimè quatuor, quinq; & plures Regales. Consimili modô ante aliquot annos vino & oleo certum vectigal Hispali est impositum, quô dena de Centenis rigidè exiguntur. Deinde extorquetur certa interdum pensitatio pro anchoris, sive statione navium, ita ut singulæ naves binos ducatos Lisabonæ solvant, & alios binos in portu Setubal. Exigit præterea Capitaneus in eodem portu de unaquaque navi unũ ducatum, & singuli ipsius milites qui naves visunt, binos regales. Judex verò sive Alcalde de Saques, de unaquaque navi capit quatuor ducatos; Visitator ad Gades, sive Vedor in Calis de unaquaq; navi duodecim regales non rarò sumit; Vice Ammirallius in Orcades de singulis Lastis singulos Regales exigit; quâ exactione trecenti amplius regales uni quandoq; navi extorquentur. Interdum & alia quædam exactio Lisabonæ excogitatur, quam Schüddeborse vulgò vocitant nostrates; quâ itidem de singulis oneribus sive Lastis regales singuli cum uno quadrante exiguntur; neq; creditur hâc in parte nautarum assertioni, vel publico, quod secũ ferunt testimonio super navis modiatione, sed pro exactoris æstimatione solvendum est, quantum ipsi visum fuerit. Et si quando contingat, ut navis exercitores magistro ejusdem salẽ pro vectura ex conventione pendere teneantur, coguntur eô nomine duplex vectigal persolvere, nullâ prorsꝰ ratione, nisi quòd ita Publicanis ad suum quæstum conducat placeatq;. Denique, eò res rediit in multis Hispaniæ portubus, quod olim sestertiô unô sive stüfero redimi poterat, hodiè ducatô sæpissimè redimendum sit. Postremò certum audivi pretium mercibus à Publicanis in teloniis Hispanicis constitui, eâ calliditate & astutiâ, ut pretium semper excedat, & ipsi tantò plus à mercatoribus afflictis, telonii & vectigalis nomine iniquissimè abradant.

Cùm autem hæc omnia privilegio- 105
rum tabulis, benè meritô partis, promissis Regiis, quæ æquipollent juramento, juriq; & justitiæ è diametro adversentur, meritò ab iisdem iniquis oneribus & gravaminibus mercatores tàm anxiè simul pro bono publico laborantes sublevari, eaq; omnia penitùs tolli & aboleri deberent. Et hoc tantò 106
magis, cùm Regio fisco hâc ipsâ Immunitate nequicquam decedat, sed quantulum illud fuerit, quod vectigali regio diminuetur, id certè copiosiore & ampliore mercaturâ facilè compensabitur, prout in præfatione demonstravimus. Præcedentibus nunc addere libet quod Wilhelmus Wseling im Bericht von der Süder-Compagni in Schweden de an. 1626. *p.35.36.* de oneri- 107
bus quibus merces ex Regnis Hispanicis aliorsum invectæ & asportatæ premuntur refert. Ita enim ille: Das erste Vortheil/daß wir für Spanien haben/ist daß die Güter mit so schweren Aufflagen uñ Lasten beschweret werden/ehe sie durch oder auß Spanien anhero oder in andere Länder komen/ so mehr als hundert und dreißig pro Cento außträget: Und dieses ist zu beweisen allein auß dem Zucker der auß Brasilien kommt / ohnangesehen andere Wahren so viel und etzliche noch mehr beschweret seyn / Und solches rühret daher/ daß der Handel auß Brasilien durch Stechen geschieht und

und bedarff man dazu wenig Geld/ derowegen müſſen die Unkoſten / ſo man auff die Güter / die man in Bezahlung des Zuckers angiebt / auff den Zucker gerechnet werden/ Solche Güter aber beſtehen in Leinewand/ Bayen/ Sayen/ Wachs/ Kupffer/ Stangeiſen/ Kramereyen/ Nürenberger Wahren/ Eiſenwerck/Tonnenmeel ꝛc. Welche Güter auß andern Ländern in Portugal gebracht/im außführen mit Zollen und Unkoſten/ Wegen/Meſſen/Packen/Schiffen / Fracht / Aſſecurantien / Intereſſe, auß- und einladen/ zu hausführen/ Packhauß mieten/ ſchaden unterwegens / und Factorey ꝛc. für welche Dinge alle der Kauffman zwantzig pro Cento haben muß / wil er anders in gutem Stande verbleiben und nicht außſpannen.

Iſt - - - - - 20.
Für Zoll/ als die Wahren außgehen auff Braſilien - - - 3.
Für Zoll als die Wahren einkommen in Portugal - - - - 23
Für Unkoſt / Fracht und Aſſecurantz auff Braſilien - - - - 10
Der Zucker zahlt in Braſilien an den König den zehenden/ iſt - - 10
Man rechnet gewönlich für Unkoſten von Braſilien auff Portugal mit einbegriffenen 5. pro Cento für Factorey/ mit Aſſecurantz und Fracht - 23.
Für Zoll beim Einkommen zu Lisbon - 23.
Für Zoll wen die Wahren außgehen hieher oder anders wohin - - - 3
Noch für Fracht und andere Unkoſten auß Portugal hierwerts - - - 15
Iſt zuſammmen einhundert und dreißig auffs hundert - - - - - 130

Sed pace nuper cum Ordinibus Belgii
initâ, & renovatis Osnabrugæ veteri-
bus privilegiorum Hanſeaticorum ta-
bulis, meliora in regnis Hispanicis,
quod Deus faxit, ſperamus tempora
108 commerciorumque levamina. In
Daniæ quoque Regno Mercatoribus
vectigalia ſæpiusculè adaucta eſſe, præ-
teritorum & præſentium temporum
querimoniæ atteſtantur. Nam, ut
cætera, tanquam odioſa, ſilentiô præ-
tereamus, id apparet, quoad præterita
tempora ex vectigali onerario, vulgò
Laſtzollen/ quod Friderici II. tempore,
contra pactiones antiquas & Odenſe-
enſem transactionem, commerciis
Hanſeaticis impoſitum fuit, illudque
adeò extenſum, ut de navibus, ſaxis
& ſabulo ſeu ſaburrâ, vulgò Ballaſt
onuſtis & Cherſoneſum Cymbricam
tranſeuntibus æquè quartam Joachi-
mici partem, h. e. de qualibet navi
200. onerum, 50. Imperiales exigi juſ-
ſerint, ac de illis, quæ ſale & aliis neceſ-
ſariis mercibus onuſtæ fuerint; ita carè
ſabulum & ſaxa eô tempore mercato-
res redimere conſtricti erant, cùm
olim non niſi mediam Imperialis par-
tem exſolutam eſſe conſtet. De quo
gravamine plenius docent Receſſus
Imperii de Anno 1582. Auguſt. Vindel.
publicati. Præbuit hæc Vectigalis 109
Oreſundici ob nudum tranſitum &
uſum ventorum impoſiti Exauctio,
quantum ex apparentibus & in publi-
cum emiſſis cauſis & ſcriptis perſpice-
re licuit, anſam, internecinis hiſce Se-
ptentrionalibus bellis nunc demum
ſopitis. Conjunctis enim olim & uni-
tis hiſce tribus Coronis, Daniâ, Suecia,
& Norvvegiâ æqualis quoque & reci-
proca Commerciorum libertas, Ve-
ctigalium & Impoſitionum Immuni-
tas inter illa floruit viguitque. Quæ
antiqua & mutua Nationum Com-
mercandi libertas tandem in Pacifica-
tione Brömbsbroenſi Anno 1645. ad
alias quoque provincias & Civitates
Suecorum dominio ſubjectas extenſa
eſt, poſtmodum autem communi pla-
cito proviſum, ut ad præcavendas In-
quiſitiones & Viſitationes, ex quibus
omne malum ſubortum, à magiſtratu
cujuslibet loci unde naves ſolverint.
Certificationes, nautam, locum, mer-
ces & navem denominantes, ac fide
publicâ corroborantes, vulgò Päſſe/
Seebrieffe/ Certificationem cogno-
ſcentem &c. extraderentur. vid. *art. 6.
& 9. dict. Tract. Brömbsbr. & nos infr.
hoc lib. c. 4. n. 43. & ſeqq.* Etſi autem 110
Principes abſoluti nova vectigalia in-
ſtituere & vetera augere nequeant, per
ea, quæ in principio hujus Capitis &
ſparſim adduximus; ſecus tamen ſe res

 habet,

habet, si ob publicam utilitatem, vel necessitatem evidentissimam ea instituantur. *l.1. C. nov. vect. instit. & l.ult. C. de vectig.* tanta enim eorum est functio, ut, quemadmodum tributa *in l.1. §. in causa.20. ff. de quæst.* dicuntur nervi esse Reipublicæ; sic idem elogium vectigalibus rectè & necessitate urgente institutis, tribui possit. Nec movet, quòd vectigalia odiosa censeantur, per
111 ea quæ supr. *hoc cap. n.3. diximus.* Nam, odiosa quidem sunt, quæ contra veterem consuetudinem, Immunitatem & privilegia, necessitate non urgente vel omninò novantur, vel augentur. *d. l. vectigalia. de Publican. l.1. cum 2. seqq. C. nov. vect. inst. non poss.* eoque pertinet *l. fin. cum similibus.* Ubi verò publicæ utilitatis & necessitatis eviden-
112 tissimæ causa subest, secus obtinet. Atque hujusmodi justam & rationabilem causam debere intervenire, idque in supremo etiam Principe locum habere, non solùm per textum *in d. l.1. & l. ult. de Publican.* probatur; sed & tradunt *Dd. in c. Invocamus. de censib.* & cæteri, allegati à Sixtin. *de Regal. lib.2. c.6. n.44. cum seqq.* ubi justas vectigalis adaugendi causas enumerat. Ibique simul ex Isernia *in c. un. quæ sunt vectig. n.15.* addens, Principem contrafacientem peccare, imò mortaliter; secundùm Afflict. *d.c. unic. n.2.* & sine dubio maximam facturum Injustitiam, ex mente Innocent. *in d. c. invocamus. de Censib.* ubi ita etiam asserit Roland. à Vall. *Cons.91. n.30. vol.2.* graviter Principes monens, ut studeant, ne exactores, sed Dei rectores nominentur; nec in subditos vel exteros per vectigalia, vel aliâ ratione, crudeliter sæviant, sed illos regaliter amplectantur. Quapropter si Princeps mercatoribus merces per regiones suas vectas graviori tributô onerare velit (idque necessitate haud urgente) quàm opus sit in reparationem viarum, riparum, portuum, pontium, &c. actum iniquitatis plenum agit; Et cavendum tali Principi, ne istâ ratione gravatos in se suosque armet, iisque justam belli occasionem tribuat. Quod nupera inter vicinos Magnates acriter gesta, nunc verò sopita bella, satis evidenti, sed odiosô exemplô, proh dolor! comprobarunt, ut sup. *n.109.* adductum. Necessitatem 113
enim æquissimam belli causam esse, omnium historicorum & politicorum monumenta convincunt. Paul. Busius. *lib.3. de Repub. cap.1. in fin.* Et Darium subditi contumeliosè propolam seu mercatorem appellarunt sordidum; quòd, quæ prius gratuita essent vectigalia, ad solvendi necessitatem traxisset. Herod. & Plutarch. *in Artaxerx.* referente Bodin. *lib.6. de Repub. cap.2.*

Quapropter sicut ante 30. annos 114
Hanseatici & cæteri interessentes Fluminis Albis Accolæ, de Ducum Megapolitanorum Vectigalis Boitzenb. & Dömicensis, ita & in nuperis Imp. Comitiis de Anno 1653. & seqq. conventibus Circularibus adversus Saxo-Lovvenb. Principes, de Leoburgici Vectigalis adauctione vehementer apud Imp. & Electores Imp. conquesti sunt Circuli Inferioris Saxoniæ Status. De quibus vid. Acta & hinc inde transmissas litteras.

Caput IV.

De Jure Singulari Mercium, quoad Confiscationem & Commissum.

Summaria.

1. *Connexionis ratio.*
2. *Ob debitorum Vectigalium fraudationem confiscantur Merces de Jure Civili.*
3. *An ob liciti Vectigalis fraudationem Merces ipsô Jure, an demum latâ sententiâ in commissum cadant?*
4. *Merces privilegiatæ non confiscantur.*

5. Pœna

5. Pœna Confiſcationis ceſſat, ſi ob adverſam tempeſtatem merces exonerantur.
6. Pro ejusmodi Mercibus penditur pecunia Anchoraria.
7. Merces ob tempeſtatem in portu exoneratas an ibidem vendere neceſſe ſit?
8. Non cadunt in Commiſſum merces ex naufragio perditæ ſeu translatæ.
9. Dominium rei nullâ præcedente cauſa auferre iniqvum eſt.
10. Taxantur Conſuetudines Galliæ, Siciliæ, Angliæ & Italiæ &c. quibus naufragorum bona fiſco applicantur.
11. Chriſtiani II. Regis Daniæ, alias minus laudati, laudabilis Conſtitutio circa naufragorum bona.
12. Dania, Holſatia & Pomerania ſimiles laudabiles Conſtitutiones hodie amplectuntur.
13. Harum Conſtitutionum & Conſuetudinum, bona naufragorum fiſco applicantium iniquitas, ex jure & rationibus demonſtratur.
14. Jurisdictio Littoralis vulgò die Strandgerechtigkeit in quo conſiſtat.
15. Rebuffus Bodinus JCti Galli hanc Galliæ conſuetudinem iniquam improbant.
16. Conſtitutionibus Impp. noviſſimis hæ Conſuetudines abrogantur.
17. De Jure Canonico quomodo puniantur Naufragorum bona retinentes.
18. De Jure Belgarum quàm graviter raptores bonorum naufragorum plectantur.
19. Contra Naufragorum bona ſpoliantes Mandata ſine Clauſula decernuntur.
20. Judicis officium in naufragorum cauſâ.
21. De Judice, teſtibus & Proceſſu in cauſa naufragorum. remiſſivè.
22. Non Confiſcantur Merces ſi abeſt Publicanus.
23. Nec quando poſt Commiſſum publicanus vectigal receperit.
24. Merces non cadunt in Commiſſum ſi injuſtè vectigalia exigantur.
25. Ceſſante causâ ceſſat effectus.
26. Ceſſat Commiſſum ſi mercator à publicano falsâ perſuaſione deceptus.
27. Ceſſat Commiſſum ſi fraus ſaltem ab ipſo nauta, non domino mercium commiſſa.
28. Conſuetudo contra jura in contrarium.
29. An & quando ob nautæ vel magiſtri navis culpam Dominus, vel Exercitor teneatur actione exercitoriâ? remiſſ.
30. Quid in hoc paſſu juris, ſi nauta unam partem mercium occultet, alteram profiteatur.
31. An merces licitæ propter illicitas & prohibitas confiſcentur?
32. Hujus negativa in ignorante mercatore æquior & humanior.
33. Regni Galliæ Conſuetudo, Que la Robbe del' Ennemy, confisque la robbe de l'amy. examinatur & ex jure & rationibus deſtruitur.
34. L. Cotem ferro 11. ff. de Public. & Vectigal. verus ſenſus & Interpretatio.
35. Conſtitutio hujus L. 11. multùm diſcrepat à Conſuetudine Gallica illa rigoroſa antiqua.
36. Conſuetudo Rigoroſa Galliæ: Quâ propter illicitas merces & licitæ, itemq; naves confiſcentur, moderata & abolita.
37. Si extra territorium Capientium Naves cum mercibus capiantur, confiſcationi non ſubjacent.
38. Æquius ut amicorum naves ablatis tantum mercibus de Contrebande ſive prohibitis, dimittantur & reſtituantur.
39. Ob Vectigal neglectum omnia bona rapere iniqvum & impium eſt.
40. De Jure Commiſſi; quem in finem inſtitutum, & quando rei captæ dominium acquiratur? ex recentiore Gentium Jure.
41. Ut Merces in Commiſſum cadant & confiſcentur, requiritur ſcientia Mercatoris rem fuiſſe prohibitam.
42. Qualibet Cauſa ignorantiæ excuſat Mercatorem à pœna Confiſcationis.
43. Forenſis loci conſuetudinem ignorans mercator excuſatur à pœna commiſſi.
44. Si Vectigal imponitur ab illo qui imponendi poteſtate caret, Confiſcationi locus non eſt.
45. Ad evitandam Confiſcationis pœnam

Merces debent indicari etiam ab Immunibus.

46. *De Certificationum Consuetudine moderna.*

47. *Naves Immunes non necesse habent mercium professionem per Certificationes subire.*

48. *Quid circa Certificationes Mercium cautum in Pactis Dano - Suedicis Brombsbroinis, de Anno 1645.*

49. *Professionis Mercium & Certificationum quæ ratio.*

50. *An pœna Commissi fraudatori Vectigalium irrogata à lege, ad alios casus per Statutum extendi possit? remiss.*

1 Cum superius *lib.1. cap.16.* in genere de Mercium confiscatione, & quomodo ea tempore belli fieri possit, quædam viderimus. Paucis nunc quoque hôc locô, ubi de vectigalium circa merces jure egimus, speciatim erit attingendum, QUOMODO ET QUATENUS MERCES, OB NON SOLUTUM VECTIGAL, CONFISCARI, SEU IN COMMISSUM CADERE POSSINT?

2 Licet quidem, de jure communi verum sit, merces, ob licitorum vectigalium fraudationem confiscari & in commissum cadere. *l. fraudati. l. commissa. l. fin. in pr. §. quoties. & §. si quis professus. ff. de Publican. & vectigal.* Georg. Becht. *eleg. tr. de secur. & salv. cond. cap.3. th. seu n.57. & seqq.* Joh. Petr. Surd. *vol.1. Cons.57. n.20. per Dd. allegat.* Loccen. *de jur. maritim. lib.1.*
3 *c.8. §.7.* adeò ut res, quæ in commissum cecidit, statim desinat esse fraudantis vectigal, & dominium ipsô jure amittatur. *d. l. commissa.* Salicet. *in l. nec. n.1. C. de vectigal.* Ferret. *in tr. de Gabell. n.143.* Ripa *de peste tit. de remed. ad conserv. libert. n.104.* Roland. à Vall. *cons.42. n.1. & 5. lib.3.* Bertachin. *tract. de Gabell. part.7. n.57.* ita tamen, ut, secundum quosdam, ob contradictionem partis prius sententia requiratur declaratoria, per quam possessori possessio auferatur. Br. *in d. l. Commissa. n.1. vers. licet autem* Bl. *in l. si quis in tantam. n.19. C. unde vi.* Bertachin. *d. tr. p.9. n.6.* Gail. 2. *obs.51. n.5.* Joseph. Ludov. *Concl. 15. n.75.* Coler. *de process. execut. p.1. c.3. n.84.* Rol. à Vall. *d. cons.42. n.5. 6. 7.* & reliqui allegati à Becht. *d. l. th.61.* quicquid etiam in contrarium sentiunt Joh. Köppen. *decis. q.50. n.11.* & novissimè Casp. Klock. *de Contrib. & collect. cap.19. n.546. & seqq.* Nihilominus tamen multi reperiuntur casus, in quibus pœna hæc adversus mercatores eorumque merces non habet locum.

Primùm itaque pœnæ huic non 4
subjacent merces, si iis eorumque dominis licentia transeundi detur, & solutio vectigalis remittatur. *l. fin. §. si quis professus. ff. de Publican.* Bertachin. *de Gabell. part.9. n.4.* Mascard. *de probat. Conclus. 835. num.17. ubi allegat alios.* Quemadmodum Capite præcedente de quibusdam mercibus Hanseaticis in Hispaniâ multisque aliis in locis à vectigalium præstatione immunibus annotavimus.

II. Non habet hæc pœna locum, si 5
ob adversam tempestatem merces exonerantur. *l. Cæsar. 15. l. fin. 16. §. si propter. 8. ff. de Publican.* vel ob aliam necessitatem urgentem, cujusmodi est metus latronum, vel pestis, res transvehuntur. Paul. de Castr. *in d. §. propter. n.1. vers. item si propter.* Franc. Ripa. *de privileg. Contract. caus. pest. n.158.*
Nisi quod quarundam gentium instituto pecuniæ aliquid pro tuta statione 6
præstari soleat, quam vulgò vocant PECUNIAM ANCHORARIAM. vid. *art. 12. Pacific. Sueco-Dan. de An. 1645.* Loccen. *d. lib. 1. c.8. §.8. & 9.* Et Fr. Stypm. *continuat. p.5. Jur. Nautic. cap.2. n.14. 15. 16.* ubi de Jure Anchoragii; quod vectigal maximam affinitatem habet cum eo, quod vocam⁹ Marckgeld/ Standgeld. de quo Wesenb. *cons.12. n.67.* Cothm. *cons.47. n.288. vol.3.* Arum. *vol.3. disc.15. c.40.* Kell. *de offic. Jurid. Pol. lib.2. c.9.*
Merces autem, quas semel in isto por- 7
tu exonerare cæperunt, ibidem vendere multorum populorum moribus necesse habent. vid. Loccen. *de jur. maritim. lib.1. c.8. §.8. & 9.*

III. Non cadunt in commissum 8
merces

merces naufragii calamitate perditæ, eleg. Andr. Gail. *1. obſ.18. per tot.* Fr. Pfeil. *cent.1.conſ.59.* cùm iniquiſſimum, abſurdiſſimum & juri communi contrarium, imò barbarum ſit. Bodin. *lib.1. de Repub. c. ult.* ex re omninò calamitosâ & luctuosâ emolumentum capere, &, quem noſtris opibus ſublevare debebamus, ei reliquias, quas ad littus vel ripam ejectas bonâ fide reſtitui oportebat, diripere. *l. ne quid ex naufragiis. ff. de incend. ruin. naufr.* afflictoque mercatori afflictionem ad-
9 dere. *l. Divus. ff. de offic. Præſ.* Nullâ enim causâ præcedente probabili dominium alicui ſuum auferre, mera injuria eſt. Benè Euripides *in Helena*:

Ναυαγὸς ἥκω ξένος ἀσύλητον γένος.
Sum naufragus, ſpoliare quod genus eſt nefas.

Quod enim jus habet fiſcus (verba ſunt Conſtantini *in l.1. C. de Naufr. lib.11.*) *in alienâ calamitate, ut in re tàm luctuosâ compendium ſectetur.* Dion. Pruſæenſis *orat.7. de naufragio locutus* Μὴ γὰρ εἴη ποτὲ ὦ Ζεῦ, λαβεῖν μηδὲ κερδᾶναι κέρδον τοιοῦτον ἀπὸ ἀνθρώπων δυστυχίας. *Abſit ô Jupiter, ut lucrum captemus tale ex hominum infortunio.* vid. Loccen. *Jus*
10 *maritim. lib.1. c.7. §.6.7. & ſeqq.* Hinc ſimul judicium poſſumus facere de Conſuetudinibus Siciliæ, Angliæ, Italiæ, Galliæ, & Germaniæ proh dolor! quibus res naufragiô perditas Principes territorii, ubi ad littus appellunt, regaliorum jure in fiſcum ſuum redigunt, ſecundum illud Poëtæ: *Res fiſci eſt, ubicunq; natat.* Guil. Benedict. *in c. Rainutius. verb. & uxorem, nomine Adelas. n.953. de teſtam.* Joh. Fab. *in §. fin. Inſt. de rer. diviſ.* Chaſſan. *de Conſuet. Burg. rubr. 1. §.4. verſ. Eſt amendable. n.1.* Luc. de penn. & Joh. de Plat. *in l.1. C. de naufrag. lib.11.* Matth. de Afflict. *in Conſtit. Neap. 59. lib.1.* P. Gregor. *in ſyntagm. Jur. lib.3. p.1. c.14. n.8. in fin.* Choppin. *de doman. Franc. lib.1. c.15. n.10.* Quô jure cùm Imperator Carolus V. ab Henrico II. Rege Gallorum duas naves mercatorias, ad littus Gallicum ejectas, ſibi reſtitui poſtularet Annô 1556. Annas Montmorantius Magiſter equitum reſpondit: *Que le bris eſt confisque au ſigneur ſouverain. Et que c'eſt la couſtume generale, non ſeulement es pais de l'obeiſſançe du Roy, mais auſſi en toute la Mer du levant & du ponent.* Bodin. *lib.1. de Repub. c. ult.* vid. Joh. Selden. *de domin. mar. lib.1. c.18. pag. m.78.* & Joh. Gryphiandr. *de Inſul. cap.31. num.100. & ſeqq.*

Apud Boreæ Reges ac nationes idem 11
uſitatum aliquamdiu immutavit tandem & ſuſtulit ſummô omnium, qui id mare frequentant, bonô Chriſtiernus II. legemque tulit. (vid. Lowbuch *lib.3. cap.63.*) quæ non niſi ab optimo Principe (quamvis ille, ob crudelitatem in ſuos poſtmodum perpetratam, ſequius audit) ferri ac promulgari debuit; videlicet, ut naufragis ſua redderentur, æquô tantùm pretiô dependſo iis, qui laborantibus ſuâ operâ curaque ſuccurriſſent. de hoc pretio vid. *nos inf. lib.3. c.4. n.46.* Memorat Cornelius Scepperus, homo Flander, ejusdem Chriſtierni Vice-Cancellarius, audiviſſe non ſemel ex ipſo Rege ſe, eâ lege deperiſſe ipſi ſupra centum aureorum millia annui naufragii. Jo. Iſac. Pontan. *lib.2. diſcurſ. hiſtor.* adv. Selden. *cap.15. in fin.* noviſſ. Fr. Stypm. *Contin. de Jur. naut. p.5. c.5.* Quapropter 12
etiam hodie Dania, Schlesvvigum, & Holſatia rejiciunt hunc barbarum morem, nec ex miſerorum Mercatorum bonis ditari volunt. Stypm. *contin. d.l. n.5.* Lowbuch. *lib.3. c.63.* Sicut nec Pomerania in qua ſecundum Land-Privilegia. §. dem handtierenden Kauffman ꝛc. cautum, Ob das Guth ohne erforderte Hülffe / gleichwol geborgen würde / wird dem Beſchädigten ſolches / oder auch wann es verkaufft der gelöſete Werth / gegen ein Trinckgeld und Erkäntniß inwendig dreyen Jahren außgefolget. Quod tamen olim ibidem ſecus erat. Eadem privilegia circa naufragorum bona Lubecenſib. mercatoribus à Ducibus Pomeraniæ & Megapolitanis olim conceſſa, modò ut Jus fasque eſſet, ſemper ita obſervarentur, experientiâ eheu! contrarium hodiè ſatis ſuperque teſtantur.

Falſum

13 Falsum itaque est, omnium gentium jure ita receptum. Nam jure Rom. actio datur in eum, qui naufragorum bona collegerit, & ad sua transtulerit. *l. 1. l. quo naufragium. in pr. l. ult. ff. de Incend. ruin. naufr. l. in eum. C. de furt. l. de submersis. C. de naufrag.* Rationem addit Julianus *in l. qui levandæ. ff. ad L. Rhod. de jact.* & Justinian. *§. fin. Inst. de rer. divis.* quoniam, qui levandæ navis gratiâ merces projiciunt, non eam mentem habent, ut eas pro derelicto habeant; quippe si invenerint, eas ablaturos; & si suspicati fuerint in quem locum ejectæ sint, requisituros; ut perinde sit, ac si quis onere pressus in viam rem abjecerit, mox cum aliis reversurus, ut eandem auferret. Res igitur jactà, ait Paulus *l. 2. §. fin. ff. eod.* domini manet; nec sola jactura dominium tollit. *l. interdum 21. §. 1. & 2. ff. de acqu. poss.* manente semper animô retinendi in naufragium faciente. *§. fin. Inst. de rer. div.* Ideòque quod meum est, sine meâ culpâ ad alium transferri non potest. *l. quod meum. de R. J.* nec fisci in hoc casu major est licentia, quàm privatorum. Cùm non tantùm nullam justam causam auferendi habeat. Didac. Covarruv. *part. 3. relect. cap. peccatum. §. 1. n. 5. in fin. de R. J. in 6to.* Sed potius summâ æquitate ad rerum perditarum restitutionem teneatur, sicut Antoninus (hujus enim potius quàm Constantini Constitutio videtur, ex *l. ult. ff. de Incend. ruin. naufrag.*) rectè confitetur & statuit. *l. 1. C. de naufr. lib. 11.* *Si quando*, ait, *naufragiô navis expulsa fuerit ad littus; vel si quando aliquam terram attigerit, ad dominos pertineat; fiscus meus sese non*
14 *interponat.* Imperium enim quod territoriorum dominis competit, & aliô nomine Jurisdictio littoralis nominatur, Germanis die Strandgerechtigkeit/ non in eo consistit, ut bona naufraga liberè occupari possint, quem errorem cum Lindemanno, *Exerc. Feud. 2. th. 52.* erravit Speckh. *cent. 3. q. 45.* & alii qui illud vocant die Grundruhr/ quod sc. naves dum naufragiô rumpuntur fundum tangunt. Besold. *thes. Pract. verb.* Grundruhr/ cum id contra pietatem, sanam rationem, & bonos mores, ut diximus, Sed in potestate cognoscendi super causis civilibus & criminalibus in littore contingentibus.

2. In Protectione & tuitione littorum.

3. In potestate ædificandi in littore.

4. In Jure colligendi bona naufraga, non quidem ut faciat sua, sed servet futuris dominis, reposcentibus pro justo præmio vulgò Berglohn. Borgegeld de quo & similibus pluribus Dn. Stipm. *de jur. naut. lib. 2. c. 4. n. 141. & seqq.* Propterea hanc consuetudinem Galliæ Rebuffus *in Procem. ad LL. Regias gl. 5. n. 74.* negat, Principes naufragorum, præcipuè verò mercatorum pro communi bono laborantium merces occupantes, in foro conscientiæ excusatos reddere. Joh. Bodin. *lib. 1. de Rep. cap. ult.* vocat crudelitatem, barbariem & scelus; quod Covarruv. *d. l. n. 5.* negat ullâ ratione defendi posse. 15
Neque verò tantùm veteri jure Romanô ejusmodi compendia naufragorum prohibita sunt, *d. l. neq; ex naufragiis. & d. l. 1.* & Novell. *Leon. 64.* qua Imp. pessimum & sacrilegum vocat, qui se ejusmodi lucro mancipat, quia quasi mortuos spoliat. Et Ulpian. *in l. 10. ff. de ruin. naufr.* execrandam prædam vocat. Sed etiam Constitutione 16
Imp. Friderici II. *de Statut. & consuet. §. navigia. & desumta inde auth. navigia. C. de furt.* ita damnantur, ut omnium locorum consuetudines, huic constitutioni adversantes, omninò tollantur. Et similiter Constitutione Ferdinandi I. *Recess. Imp. de An. 1559. &* criminali Caroli V. *art. 218.* ejusmodi consuetudines, tanquam corruptelæ & irrationabiles cassantur, & in perpetuum tolluntur. Quæ constitutio Imp. Criminalis, Georgiô Remô paraphraste, in hæc edicit verba: Maximum vitium, quod consuetudines,, aliquot locis introduxére, quibus ple-,, rumque calamitas calamitoso, affiictio,, afflicto addebatur (unde fiscus in re-,, bus luctuosis compendium sectaba-,, tur) à medio tollere atque corrigere,, cupi-

„cupientes, primùm Friderici Aheno-„barbi Imp. Conſtitutionem novô ro-„bore confirmamus, quæ Codici Juſti-„nianæo inſerta vult, ut navigia, quo-„rumcunque locorum pervenerint, ſi „quô caſu naufragiô fracta, rupta, ſco-„pulisque illiſa fuerint, tàm ipſa navi-„gia, quàm navigantium bona, nautis, „naucleris, & mercium dominis, ad „quos antequam navigia hujusmodi „periculum incurriſſent, ſpectabant, in-„tegra omnia reſerventur; neque do-„mino fluminis addicantur, vel in „commiſſum cadant; ſublatâ penitus „omnium locorum conſuetudine, quæ „huic adverſatur ſanctioni. Sic nec conſuetudine induci poteſt, ut res e-jusmodi, ex naufragio deperditæ, uſu-capiantur; Ita, aliorum fretus auto-ritate, in ſpecie ſcribit Sebaſtian. Medi-ces, *de fortuit. caſibus. q. 9. n. 7. part. 2. &* *fuſè* Franc. Marc. *deciſ. Delphin. 893.*
17 *part. 2.* Quibus accedit, quod de jure Canonico ipsô factô ſint excommu-nicati, qui ex naufragiis mercatorum emolumentum quærunt, & naufragi-um paſſos quocunque juris prætextu ſpoliant, *c. excommunicati. de raptor.* Panormitan. *in pr. ibid.* Gail. *d. obſ. 18. n. 3.* adeò, ut ſibi retinentes hæc bona ſeu merces naufragiô perditas, nec à Papâ rectè abſolvantur. Martin. Az-pilc. *conſ. 39. per tot. tit. de ſentent. ex-*
18 *commun. lib. 5.* De jure Belgarum & Hollandorum ejusmodi raptores, ſi nautæ ſint, igne; ſin alii, laqueô pu-niuntur; reſtitutis nihilominus merci-bus ablatis: iis verò amplius non ex-ſtantibus, earum æſtimationem, jura-mentô proprietarii factam, præſtare tenentur. Grot. *introduct. ad Juriſpr. Bat. p. 29. n. 4. & 5.*

Atque hæc quidem cùm ita ſe habe-ant, adeò odioſa & omni jure prohibi-ta eſſe cenſentur compendia, quæ ex naufragis quæruntur, & conſuetudi-nes, quibus ea comprobantur, ut con-tra eos, qui ita naufragium paſſos mer-catores ſpoliant, & in hujusmodi con-ſuetudinibus ſe fundant, à præcepto inchoari poſſit; & mandata ſine clau-ſula in Camerâ Imperiali decernan-tur. Gail. *l. 1. obſ. 18. n. 1.* Ita factum eſt 19
in causâ mercatorum Lubecenſium contra Comitem Oldenburgenſem; & in cauſa civitatis Bremenſis contra eundem Comitem, atteſtante Regnerô Sixtinô. Et Gail. *d. l.* aſſerit, id etiam factum eſſe in cauſa Civitatis Hambur-genſis contra Duces Holſatiæ; unde etiã factum ut poſtea Holſatiæ Duces, ſicut litteræ Principali ſigillô munitæ & ad Præfectum Tunderenſem miſſæ teſtantur, ne quicquam de Anglorum mercatorum bonis, qui Anno 1608. propè Sildiam naufragium fecerant, raperet. Tenetur etiam Judex levatô 20
velô, h. e. ſummariè, in causa naufra-gorum inquirere; Marant. *in ſpec. aur. part. 6. Rubr. & pervenitur aliquando per viam inquiſitionis. n. 146.* Bernard. Muſcatell. *in prax. crim. tit. de Incend. ruin. naufrag. n. 10.* Quibus adde Baptiſt. Aſin. *in prax. §. 3. c. 31. n. 29.*

Sed coram quo judice naufragii 21
cauſa tractanda ſit, & quæ requirantur, ut teſtes, ſuper naufragio paſſo rece-pti, probènt; aliaque de hâc naufragii materiâ, vid. ap. Commentatores ad *tit. ff. de Incend. ruin. naufr.* nomina-tìm verò Peckium, Bernard. Muſca-tell. *d. l. n. 23.* & Sparſim Bernh. Græ-væ. *1. concl. pract. 18. conſid. 1.* & elegan-tiſſimè Loccen. *de jure maritim. lib. 1. cap. 7 & lib. 3. cap. fin.*

Nos, ut revertamur ad id, unde digreſſi ſumus, dicimus. IV. Naves 22
& bona mercatorum fiſco non cede-re, ſi abſit publicanus, & mercator ideò pecuniam eô loco, ubi vectigal ſol-vendum eſt, depoſuerit. Bertachin. *d. p. 9. q. 15. in pr.* Ferret. *de Gabell. n. 2[illegible]7.* Rol. à Valle. *d. conſ. 42. n. 10.* Maſcard. *d. Concluſ. 835. n. 12.* Alex. *conſil. 172. n. 2. lib. 2. per l. pecunia fœnebris. 9. § ult. & l. cum quidam 17. § ſi pupillos. 3. ff. de Uſur. l. ſi prædio. in pr. ff. de in diem addict.*

V. Si poſt Commiſſum publicanus 23
vectigal receperit vel profeſſionem admiſerit. *Dd. in d. l. fin. § ſi quis profes-ſus. ff. de Publican.* Bl. *Conſ. 256. n. 4. lib. 6.* Peregrin. *de jure fiſci lib. 6. tit. 5. n. 35. verſ. limita 6.* Roſenth. *de feud. Cap. 5. Concluſ. 40. n. 3.*

VI. Si

24 VI. Si illicitè & injustè instituta sint vectigalia. *l. licitatio, seu locatio. §. quod illicitè. ff. de publican. & vectigal. l. 3. C. nov. vectig. instit. non poss.* Fab. de Mont. *in tr. de Emt. & vend. q. 4. pr. n. 5.* Decian. *tr. crim. la. 1. c. 5. n. 15.* Cacheran. *decis. 31. n. 22.* Tiraq. *de utroq. retract. tit. 1. in præfat. n. 68. post multos alios.* Br. *in l. vectigalia. in pr. n. 1. ff. de public. & vectig.* Ubi dicit, quod fraudans hujusmodi vectigalia, neque coram Deo, neque coram hominibus peccet, quia ea sunt prohibita, & sic nulla. Bl. *in l. unic. in pr. n. 5. C. de caduc. toll. & in l. cum proponas. n. 21. C. de naut. fœn.* Bertachin. *d. p. 9. n. 1.* Joh. Sichard. *ad rubr. C. nov. vectig. instit. non poss.* Mynf. *cent. 5. obs. 29. n. 4.* Quæ sententia corroboratur etiam per ea, quòd generaliter juris sit, si causa justa & rationabilis, ob quam vectigalia instituta sunt, cesset, vectigalium exactionem & sic etiam pœnam cessare. Andr. de Isern. *in rubr. quæ sint regal. n. 5.* Felin. *in c. 1. n. 41. vers. alius est casus, quando cessat causa. De Constit.* Cacheran. *cons. 31. n. 23.* eoque facit *text. in l. cura. 4. §. 1. deficientium. ff. de muner. & hon.* Huc pertinet generalis Dd. & Philosophorum
25 maxima; Cessare effectus, cessante causâ. *c. cum cessante. X. de appell. cum similib.* Ideoque Roland. à Vall. *cons. 91. n. 45. lib. 2.* ait, omnes legum vertices unô ore concludere, quòd cessante causâ justâ & rationabili impositi vel aucti vectigalis, cessare etiam dicatur ejus exactio; eamque sententiam pluribus confirmat *n. 46. 48. & seqq.* Unde, si nauta, cùm ad navigandum prosperior flatus invitaret, vocatis loci publicanis vectigal obtulerit solitum, secundum pondus mercium alibi æstimatum, & publicani recusaverint accipere, si è portu discesserit navi onustâ mercibus, merces non cadere in commissum, ex facto consultus respondet Raphael Cuman. *cons. 5. & cum eo* Strach. *part. 5. de Naut. & Navig.*

26 VII. Si mercator à publicano falsâ persuasione vel aliâ ratione decipiatur. *d. l. fin. §. Divi quoq.* Fr. Pfeil. *cons. 192. num. 7.* Ruland. *de Commiss. part. 4. lib. 2. cap. 5. num. 61.* Peregrin. *d. t. 5. num. 35.*

VIII. Si fraus & dolus commissus 27
ab ipso nautâ, non verò à Domino mercium. Cravett. *cons. 696. per tot. per l. cotem ferro. 11. §. dominus. ff. de public. & Commiss. & l. fraudati. §. 1. ff. eod. & gloss. in l. jubemus. verb. attentatum. C. de Navib. non excus. lib. 11.* Et quòd nautæ vel aurigæ dolus, non noceat mercatori in hoc delicto, ultra alios, à Cravett. allegatos, tenent Br. & Bl. *in l. cum proponas. C. de naut. fœn. n. 4. inf.* Matth. de Afflict. *ad tit. quæ sint regal. verb. vectigal. n. 71.* Boss. *tr. de vectig. rubric. ult. n. 5.* Bertachin. *tr. de gabell. p. 9. n. 36.* Joh. Sibrand. *p. 1. Jur. pub. Lubec. sect. 44. in fin.* licet dissentiant Joh. 28
Köppen. *dict. decis. q. 50. n. 23.* & Raphael Cuman. *Cons. 5. n. 4. & 5.* adstipulante proh dolor! quotidianâ superiorum praxi. Quibus adde Dn. Mev. *art. 6. tit. 3. lib. 2. n. 31. & seqq. Stat. Lubec.* ubi 29
tractat, an, & quando ob nautæ vel magistri navis culpam, dominus vel exercitor teneatur actione exercitoriâ. vid. nos sup. *lib. 1. c. 8. n. 19. & seq.*

IX. Si Mercator, aut navita, taceat 30
& occultet partem unam mercium, & alteram profiteatur, in hâc alterâ parte pœnæ Commissi non erit locus. Bertachin, *tr. de gabell. n. 9. & 8.* Rosenth. *d. c. 5. concl. 41. n. 2.* Joh. Baptist. Villalobos. *commun. opin. verb. Gabella.* Ubi dicit, hanc esse communem; Unde mercator, si in aliquâ bullâ posuit aliquas gemmas vel annulos, & non nunciavit gabellario, quod eas saltem, non omnes perdat, asserit Paul. de Castr. *ad l. si laborante. §. cum in eadem. ff. ad L. Rhod. de jact.* Loccen. *de jur. maritim. lib. 1. c. 8. §. 7.*

X. Confiscationi seu commisso 31
non subjacent merces licitæ; si licitæ cum illicitis mixtæ sunt; Nam licitas propter illicitas confiscari non debere, etsi utræque ad unum pertineant vectorem, communis est Dd. & Interpp. sententia. Cyn. Bl. Salycet. *ad l. 3. de naut. fœn.* Br. *in l. 11. ff. de Publican.* (qui tamen sibi contrariari videtur *in d. l. cum proponas. 3. C. de naut. fœn.* docente

cente Paulô Christinæô. *vol. 1. decis. Belgic.114.*) & ibi Alex. Felin. *c.11. de Judæ.* Alb. Gentil. *Advoc. Hisp. lib. 1. cap.20.* Paul. Christinæ. *vol.3. decis. Cur. Belg.101. n.15.* Clar. *§. fin. q.82. Stat.7. n.9.* alleg. Alb. Gentil. *d.l.* Et licet quidem Res seu merces hostium in navibus repertæ præsumantur esse hostiles, donec contrarium probetur; Si tamen probetur non esse hostiles, capientium non fiunt, etsi apud hostes inventæ, præsertim si domini hostium non sint subditi, nec hostilis animi, Grot. *de jur. Bell. & Pac. lib.3. c.6. §.5. & seqq.* Cûm separatorum separata sit ratio. Bl. *d. l.3.* & irrationabile, odiô alterius alterum prægravari, aut iniquam conditionem inferri. *l.74. ff. de*
2 *R.J.* Quam sententiam, præsertim in ignorante mercatore, æquiorem & humaniorem esse dicunt Alb. Gentil. *d.l.* Roderic. Zuar. *cons.2. de nav. transveh. & mercibus export. n.6.* Br. *alleg. l.3.* Rebuff. *tr. de privil. schol. priv.146. n.3.* Franc. Marc. *decis. Delph.214. n.3. p.2.* Franc. Lucan. *de privil. Fisc. q.2.* &
3 Alii. Inde patet, quid judicandum de consuetudine hodierna, à multis, & præsertim Galliæ populis observata; scilicet, quòd merces & bona hostium mixta bonis amicorum, censeantur unius ejusdemque juris, & ob id æquè ac hostium confiscari possint. *Sauoir! Que la Robbe de l'Ennemy confisque la Robbe de l'amy.* Et hoc vigore *artic.42. Edicti* Francisci I. *de Anno 1543.* Caroli IX. *de Anno 1569.* & Henrici III. *Regum Galliæ. de Anno 1584.* Quibus adde Böer. *d. decis.178.* & cæteros Gallicos suprà allegatos authores. Nam præter id, quòd sit directò contra libertatem commerciorum ex jure Gentium prognatam, confundit amici & inimici personam; quô ipsô multis malitiis & fraudibus ansa præbetur, dum facilis negotii res fit, ab aliis, imò ipsis capientibus homines pessimos subornari, qui in navigantium & commerciorum, generi humano tàm necessariorum, fraudem & confiscandi prætextum aptiorem, clanculùm merces hostiles aut prohibitas navigiis immittere queant. Nec est, quòd ad 34
hoc *L. Cotem ferro. 11. ff. de Publican. & vectig.* allegent Galli; cujus legis adminiculô & hanc construunt regulam: Quôd merces illicitæ & hostiles, „ reddant etiam navim hostilem; & „ viceversâ, navis hostilis efficiat quo- „ que merces hostiles, & ob id confi- „ scationi obnoxias, **unfreye Güter ma-** „ **chen unfrey Schiff / und unfrey Schiff** „ **mache unfreye Güter.** Nam modò „ allegata lex, non loquitur de bonis amicorum cum hostium mixtis; sed saltem de qualitate & pœna mercatoris, hosti prohibitas merces scienter advehentis, addens mox pœnam, si absente & ignorante dominô, à magistro navis, aliove id factum; quòd tunc quidem delinquentes puniantur, commissis mercibus, navis autem non delinquens domino restituatur. *d. l. 12.*
§.12. Quæ constitutio multùm di- 35
screpat ab illa Galliæ & aliorum rigorosa, quâ ob id statim ipsa navigia confiscationi subjacere imperantur. Ac- 36
cedit, quòd rigorosa hæc Edicta Galliæ in terrorem contrà nitentium promulgata, intervenientibus tot mercatorum extraneorum querelis, postremis temporibus valdè moderata, imò multis in locis desuetudine abolita esse constet, prout in terminis apparet ex sententia Parlamenti Turonibus Anno 1592. lata in causa Hamburgensium, eorumque navigii Simsonis, adversus Galliæ Præfectum Nicolaum Boileau. Quæ tantò magis procedunt, 37
si extra territorium capientium, ut sæpius hodiè fit, navigia injustè detinentur; prout luculentius in simili causa Hamburgensium Legati Commissariis Regiis Lutetiæ demonstrârunt Anno 1654. freti Edictô Galliæ Ludovici XIII. *de Anno 1639. 19. Decembris,* renovatô *Anno 1645. 15. Junii, & An. 1650. 27. Jan.* imprimis verò Edictô *1. Febr. prædicti anni 1650. uti artic.6.* expressè & seriò sancitum, ut tali casu bona amicorum in navi reperta, retentis solummodò hostium, restituantur navibus salvis. Vid. Dd. *ad d. l. cotem ferro. ff. de publican. & vectigal.* & Cynum

in l. cum propnas. C. de naut. fœn. quibus adde Tractat. maritim. inter Gall. Regem Ludov. XIV. & Respubl. Hanseat. Anno 1655. *art. 3. 4. & seqq. in fin. annex. sub lit. B.* Item *Dnn. Ordinum Generalium Belgii Edictum tempore belli Anglicani publicatum. An. 1652. in fin.*
38 *annexum sub lit. X.* Æquius ergò est, ut amicorum naves, ablatis tantùm mercibus prohibitis, dimittantur, & per Consulatum maris, quô Mediterranei jus continetur, qui in amicorum navi hostium bona deprehendit, pro eo itineris, quod navis præstitit, naulum solvat. Vid. A. Gentil. *Advoc. Hisp. lib. 1. cap. 28.* Grot. *in annot. ad cap. 1. lib. 3. de jure B. ac P.* Tali n. casu,
39 & ob vectigal neglectum omnia rapere bona aut ipsam navem, impium prorsus ac inhumanum est, cùm hujus pœnæ ac delicti nulla sit proportio. Joh. Sibrant. *p. 1. Jur. Lubec. sect. 44.* Contrarium, scil. navem hostilem reddere quoque merces hostiles, cum Danico & Belgico Edicto maritimo. *de Anno 1652. & 659.* statuunt Nic. Böer. *decis. Burdeg. 128. num. 25. & seqq.* cum Guid. Pap. *q. 572.* Sebastian. Guazzin. *tr. de Confisc. bon. ampl. 81. concl. 13. n. 3.* qui tamen nobiscum inter scientem & ignorantem dominum mercium distinguit. Coincidit Regner. Sixtin. *lib. 2. de Regal. cap. 6. num. 122. & 123.* hisce adde Christinæ. *vol. 1. decis. Belgic. 114.*
40 Confiscatio namque, seu ut vulgò dicitur, die Commißfahrt der octroyrten Freybeuter oder Caper / cum in finem hodiè de Jure Gentium modernô tempore belli permissa, ut impediatur, ne hostis commeatu vel cæteris necessariis juvetur, non ut ab innoxio Commercio vicini & quidem amici arceantur. *ut supr. lib. 1. cap. 15.* deduximus; tunc enim illa capiendi & rapiendi aviditas, & truculentia contra amicos neutrales mercatores & nautas, qui & capientium parti non raro benefecerunt, maximè erit refrenanda. In hoc itaque COMMISSO rectè distinguendum inter bona & naves hostium & amicorum captas, ita ut amicorum bona & merces liberæ declarentur, in hostium autem bona dominiũ irrevocabile acquiratur, prout nos itidem supra *lib. 1. cap. 15. num. 30. & seqq.* aliqua ex parte innuimus. Idcirco hodiè in multis Emporiis maritimis peculiaria Constituta sunt judicia, vulgò Ammiralitäten / quorum usus in eo consistit, ut querelas hoc nomine interpositas audiant, spoliatis mercatoribus capta restitui jubeant. vid. Alb. Gentil. *de Advoc. lib. 1. cap. 21.* Item E. E. Rath der Stadt Hamb. Admiralitet Ordnung *de Anno 1623. sub lit. Q. in fin. annex. & nos infr. hoc lib. 2. cap. 11. num. 35. & seqq.* Nam cum hostium navis & bona in amici communis portum & ita in securitatem adducuntur, mercium & rerum dominium acquiritur. Manet quippe capientium tàm diu, quàm diu recuperari possit, id quod ereptum est, *l. Pomponius ff. de acqu. rerum dom.* Grot. *de jur. Bel. & Pac. lib. 3. cap. 6. § 3.* verbis: *Cui consequens videtur, ut in mari naves & res aliæ captæ censeantur tum demum, cùm in navalia aut portus aut ad eum locum, ubi tota Classis se tenet, productæ sunt.* Nam tunc desperari incipit recuperatio, nec ad hoc dominium acquirendum requiruntur multi anni, sed recentiore Jure Gentium inter Europæos populos introductum videmus, ut talia capta censeantur, ubi per horas 24. in potestate hostium fuerunt. Grot. *d. l.* Cunæ. *in caus. postlim. p. 265.* Loccen. *de jur. marit. lib. 2. c. 4. § 4.*

Atq; hæc de modis seu casibus, quibus negociatorum merces confiscationis & Commissi pœnæ haud obnoxiæ sunt, quibus generaliter hæc duo subjungo: Primò, ut merces, seu res incidant in Commissum & publicentur, tria requiri. I. Quòd Publicani probent, 41
transeuntem mercatorem scivisse, illud fuisse prohibitũ, & ita fuisse in dolo. Nemo enim ob omissam professionem mercium pœnâ privationis affici potest, nisi fuerit in dolo. Bl. *consil. 229. n. 2. lib. 5.* Roland. *d. consil. 42. n. 19.* Schrader. *de feud. p. 9. 2. part. sect. 7. n. 9.* Quô re- 42
spectu etiã quamlibet causam sufficere, ut mercator excusetur à pœnâ commissi ob gabellã non solutã, respondent Aym. Crav. *cons. 905. n. 8.* Menoch. *cons.*

98. n. 22

98.n.22. Joh. Petr-Surd. *consf.307.num.20.*
43 II. Quòd si fuerit forensis, quod fuisset solitus pertransire & conversationem habere in dicto loco. Sebast. Guazzin. *d. tr. ampliat. 82. num. 10.*
44 III. Quòd gabella fuerit imposita ab ipso Principe superiorem non recognoscente; vel ab inferiore, cum consensu Imperatoris. Guazz. *d.l.* nisi dominus territorii aut Respublica tale jus præscriptione quæsitum habeat. Rosenthal. *d. cap. 5. Concl. 45. & 46.* Mynsing. *4. obs. 1. num. 24. 5. obs. 29. n. 8. & seq.* Bocer. *de Regal. cap. 2. num. 189. & aliquot seqq.* Becht. *de secur. & salv. cond. 9. 58.* Si enim imponatur ab eo, qui imponendi potestate caret, pœna confiscationis cessat. Guid. Pap. *in singular. 726.* Alb. *in c. innovamus. n. 5. X. de Censib.*

45 Secundò loco, circa prædicta erit notandum, quòd Immunitas mercatores, sicut omnes alios privilegiatos non liberet à professione rerum, sed ad evitandam confiscationis & commissi pœnam, merces indicare teneantur. *l. si publicanus. & l. fin. §. quoties. & §. Divi, ubi* Br. *& reliqui Dd. ff. de publ. & vectig.* Ægid. Boss. *tit. de fraudant. vectig. n. 10.* Joh. Mascard. *d. Concl. 835. n. 4.* Ferret. *de Gabell. n. 209.* Horat. Luc. *de privil. schol. priv. 504. vers. limita.* Petr. Ferrar. *in form. libell. supr. solut. pedag. in verb. Panni. n. 1. vers. attamen tenetur.* Bl. *cons. 79. n. 4. vol. 2.* Rol. à Vall. *cons. 79. n. 90. 92. vol. 2.* Franc. Marc. *Decis. Gratianop. 214. n. 3. p. 2.* Joh. Kopp. *q. 50. n. 13.* ubi addit, quòd hujusmodi personæ schedulam immunitatis, quæ vulgò Paßbrieff/ oder Freyzettel appellatur, petere teneantur; his adde Casp. Klock. *de Contrib. & collect. c. 19. n. 561.*

Hodiè necesse est, ut magister navis à 46 sui loci magistratu literis commeatûs, aut passûs maritimi, ut vocant, epistolaque adsertoriâ, vulgò Certificationem appellant, instructus sit; vel Inventariô ac designatione mercium omnium navi impositarum in Instrumento contractûs nautici ritè confectâ (vulgò Lettres de Charte partie ou bargausanne) ac professione speciali, quæ ex visitatione & excussione navis rectâ deprehendatur, & solutione justi vectigalis impleatur. Naves tamen 47 immunes, & tàm mercium ratione, quàm propriô jure ac privilegiô exemtæ, non necesse habeant illam mercium professionem apud Publicanos subire. Peck. *tit. de Navicular.* Et Vinn. *ibid. p. 378.* nisi quod quorundam populorum pactis generalem CERTIFICATIONEM publicano ostendunt. Quo- 48 modo hoc cautum sit Legibus Pacis inter Regna Suediæ & Daniæ, *vid. art. 5. 6. & seqq. Pacific. Suec. Dan. anni 1645.*
Cujus rei illa potest reddi ratio, quòd, 49 licet pertransiens mercator sit immunis vel avehat merces, quæ à vectigalium solutione sint immunes, tamen opus sit, ut de iis gabellarius certior fiat, illi enim debent assignari res & merces, quæ à Viatoribus in urbem importantur, & exportantur, etiamsi ejusmodi sint, quæ ab his publicis muneribus vacent. Dd. *in d. l. ult. ubi etiam* Br. *primò &* Castrens. *in l. not. ff. de publican.* Masc. *d. l. n. 5.* His adde Klock. 50 *d. l. ubi n. 541. cum seq.* egregiè tractat, an pœna commissi & proscriptionis mercium fraudatori vectigalium à lege irrogata, ad alios casus per Statutum extendi queat. Et hæc pro instituto de hâc materiâ sufficiant.

CAPUT V.

De

Jure Navium Singulari.

SUMMARIA.

1. *Scopus & Intentio authoris in hac materia.*
2. *Qui de re nautica & Jure maritimo scripserint.*
3. *Navis exercitium Reipubl. perutile & valde necessarium.*
4. *Artificium Navigiorum commendatur. Et locus ex c. 14. Sapientia de Navi explicatur.*

T

52. Regu-

POstquam de mercibus vidimus, proximum est, ut paucis agamus de Navibus (sine quarum necessitate commercia exerceri non possunt. *l.1. ff. de Exercit. act.* Benev. Strach. *tr. de navib. p.1. in pr.*) earumque jure sin-
1 gulari. Non autem existimes velim, benevole Lector, me de Inventoribus navium, illarumque generibus (vid. Loccen. *de jur. marit. lib.1. c.1.*) partibus, structura, armamentis, materia conficiendarum, eorum, qui in navi sunt, vocabulis, variisque nautarum & navium nominibus, ac navigantium generibus, tempore Pacis & belli; posteà, quibus ex causis culpâ nautæ naufragium factum, & quomodo probandum; denique de libellis actionibusque navium competentibus & aliis hujuscemodi, verba facturum: Sed quædam, quæ in Jure nostro consuetudinibusque locorum de iis sparsim habentur circa mercaturam, singularia breviter pro more tractaturum.
2 Sunt enim, qui jam dicta diligenter ac eleganter deduxerunt; inter quos Tomaso Garzoni *nella piazz. univers. de tutte le profess. del mondo. discors. 145.* & Hieron. Cardan. *de variet. rer.* Lilius Girard. Panciroll. & Salmuth. *in novis repert.* Benevenut. Strach. Julius Ferrettus. Tobias Maginus. *in Polymnem.* Et noviss. Fr. Stypm. *de Re naut. per tot. & p.3. c.1.2.3.4.* & passim Joh. Loccen. *de jur. maritim.* Jo. Schefferus *& alii.* Admonet autem nos ad hoc JCtus Ulpian. *in d.l.1. in pr. & §. licet autem. 20. ff. de Exerc. act.* dum ibidem navis
3 exercitium utile, necessarium, & ad summam Reipub. pertinere adserit, unà cum Menoch. *de retinend. possess. remed. 6. n.54.* ac naves ipsas ad mercaturam exercendam necessaria instrumenta esse, nemo est, qui nesciat. Hinc Cic. *lib.2. de nat. Deor. navigiorum cursibus suppeditantur omnes undiq; ad vitam copiæ:* quasque res violentissimas natura genuit, earum moderationem nos soli habemus, maris atque ventorum, propter nauticarum rerum scientiam, plurimisque maritimis rebus fruimur atque utimur. Unde & naves seu navigationem duos terrestris orbis Polos elegantissimè depingit Didac. Savedr. *in Emblem. seu symbol. polit. 68.* demonstrans ibidem navigationem esse, quæ commerciorum usu terram sustentat, ejusque dominia armis roborat, quem *vid. d. l.* Hoc navis ar- 4
tificium & ædificium ita commendat Tom. Garz. *d. disc. 145. pr. Bellissimo,* inquit, *edificio non de minore importanza, che fatica è stato riputato sempre quello de navigi, i quali per la varietà loro, per la mirabil construttione, per la notabile forma, per le diverse utilità ch apportono al huomo per l' artificio singolare, per la spese importante, per l' imprese varie & diverse servono, illustrono, con eterna memoria gli ingenieri & architetti d' essi, percio degni d' amplissimo nome, & di gloria correspondente alla grandeza delle machine che da loro si fanno.* vid. *cap.14. Sapient. in pr.* ibique Cornel. à Lapid. ubi *vers.7.* Salomon Navem benedictum vocat lignum, per quod fit justa mercatura. Luther. **Solch Holtz ist Segens wol wehrt/damit man recht handelt.** De Navi enim in hoc *cap.14.* omnis est sermo, per Navim ergo hîc, non per aliud Justitiæ lignum, ut putat Jensenius, justa exercetur mercatura. Hinc antiqvum 5
numisma, ab una parte Jani bifrontis imaginem, ab altera navis aut puppim aut proram insculptam habet; non ut, quæ vulgata est opinio, in honorem sit Saturni, navigiô in Italiam advecti, sed, quod probabilius est, cùm urbibus alia bono sint, alia necessitatibus inserviant: ac bonorum maximum, sit legum constitutio, necessariarum autem rerum copia: quandoquidem Janus eis vitæ rationem tradidit ordinatam, moribus ad mansuetudinem redactis; abundantiam autem rerum necessariarum præbet fluvius, navisque, eas partim à mari partim ex agris convehens; ideò numisma, monumentum Legislatoris quidem habuit caput bifrons, ob mutationem factam; fluvii autem, navigium. Plutarch. *in quæst. Rom. q.41.* Lutetia Parisiorum, in insignibus suis habet na- 6
vim,

vim, liliis passim conspersam, *pour monstrer, que Paris est la Capitale & comme maistresse des villes Françoises, de la quelle le Roy est le chef, seigneur & patron, comme celuy qui commande sur une Navire, en toutes choses abondante.* Girard. *tom.1. de le histoir. de France liv.*
7 *9.p.970.* referente Lymnæô. De Anglorum nummo aureo, (vulgò Nobilis Rosatus dicitur) qui in altera parte navi in mari fluctuante, Regeque ense & scutô armatô in ipsa navi, ut in Throno sedente insignitur ejusq; denotatione & significatione vid. Johan. Selden. *lib.2. mar. clauf. cap.25.* Hujus nummi partis adversæ mentem versificator anonymus, qui sub Henrici VI. Regis tempora vixit, rythmis scripsit Anglicanis, de Politia conservativa Maris MS. in bibliotheca Cottonian. ita explicat:

> For foure things our Noble sheweth thome
> King / Schip / and Schwerd / and power of the See / h.e.

Quatuor indicari nummô, Regem, Ensem, Navem, & maris Imperium.

8 Hisce præmissis primò sciendum est, privatos homines naves habere non prohiberi. *l.1. ff. de flum. & ne flum. pub.* Imò eos ipsos potius ad fabricandas naves à Principibus privilegiis invitatos, ex Sueton. & aliis docent autho-
9 res, exceptis Senatoribus, & qui provinciam administrant. *l.1. C. de navib. non excus. lib 11. l. hi qui naves 3. ff. de vacat. & excus. mun. & l. aufertur. 46. §. quod a Præside. ff. de jur. fisc.* de quo ita Tit. Liv. *lib.21. histor. circ. fin. Invisus etiam Senatui C. Flaminius Cos. ob novam legem, quam iniquè Q. Claudius Tribunus plebis adversus Senatum, unô Patrum adjuvante C. Flaminiô, tulerat; ne quis Senator, quive Senatoris pater fuisset, maritimam navem, quæ plus quàm trecentarum amphorarum esset, haberet, id satis habitum ad fructus ex agris vectandos, QUÆSTUS OMNIS PATRIBUS INDE-*
10 *CORUS VISUS EST.* Ratio, ne acquirendi & negociandi promiscuâ libertate, studiôque quæstûs, à publica administratione avocarentur, aut commoda mercatorum interciperent. Hanc autem Legem desuetudine abolitam seu abrogatam testatur Cicero, *7. Verrin.* Ubi, *noli me*, inquit, *tueri Hortensi, ne quæram, quòd licuerit ædificare navem Senatori; antiquæ sunt istæ leges, & mortuæ.* Quamvis autem privatis 11
navium constructio & possessio sit concessa, illas tamen sub titulis seu insignibus alienis, ad evitandas publicas necessitates excusare, sub pœna proscriptionis non licet. *l. 1. C. de navib. non excus. lib. 11.* cùm omnem subvectionem sine dignitatis privilegio celebrare conveniat, *d.l.* (Solebant enim 12
veteres mercatores potentes velis navium arma & insignia sua inserere; de quo ita Osiand. *ad cap. 27. Ezech.* verbis: *Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum, ut poneretur in malo*, i. e. Curasti tibi fieri superius velum navis ex bysso, & in eo acu pinxisti tuas imagines & arma, ut tanquam ex vexillo, cujus esset ea navis, inde agnosci posset: **Deine Kauffleute haben ihre Wapen / Schilter und Helm in die köstlichen zarten Segel lassen mit Seiden sticken)** Inter mercatores tamen Hanseaticos, 13
ut hæc obiter moneam, cautum est, ne ullus extraneorum navim in Civitate seu portu sub pœnâ 3. marcarum auri & Hanseaticæ justitiæ ædificet aut emat. Recess. Hans. *de Anno 1412. 1415. 1417. & 1476.* **Revidierte Hänsische Schiffs-Ordnung** *de Anno 1614. art. 1.* Quod & summis Principibus olim Lubecæ & nuper adhuc Ambstelrodami denegatum memini; ratio in promtu, ut hujus commodi magis domestici & cives, quàm exteri participes reddantur.

Secundò notandum, quòd quem- 14
admodum *l. pleriq. 18. ff. de in jus voc.* invitum domô suâ extrahi nemini sub gravi pœna licet, cùm sit tutissimum cujusque refugium & receptaculum; *d. l.18.* ita etiam in navi locum habere & receptum esse asserat Alberic. de Rosat. *in l. penult. in fi. ff. de his qui dejec.* Bl. *in l. certi juris. col.2. n.7. C. Locat.* Neguzant. *tr. de pignor. quart. membr. 2. part.*

part. n.169. Jaſon. *in d.l.pleriq; 18.* & Dd.
15 comm. Quia appellatione domûs non ſolùm continentur facta ex lapidibus, calce & cæmentis, ſed etiam domus ex lignis facta. *l.1.§.planè.8. ff. de vi & vi arm.* Unde quidam dicunt, maritimas naves eſſe claſſes & caſtra. Nicol. Böer. *deciſ.177.n.7.* quem vid. & Andr. Tiraquel. *de utroq; retractu. n.89.* Et *l. Juliâ de vi pub.* tenetur, qui hominibus armatis de navi ſua quem dejecerit, concuſſerit, expugnaverit. *l.3.ff.ad l. Jul. de vi pub.*

16 Tertiò, quamvis certi juris ſit, quòd ſocius invitô ſociô re communi uti non poſſit. *l. Sabinus.28. ff. commun. divid. l. parietem. ff. de ſervitut. urban.*
17 *præd.* & ibi Dd. navi tamen ad navigandum paratâ etiam nolente alterô ſociô, ſocius uti poteſt, ſi utiliter agat, v.g. Finge, duos eſſe dominos navis: alterum velle congruô tempore ad navigandum navigiô uti, alterum verò malle in portu permanere; ei potius aſſiſtendum, qui re ad uſum paratâ uti velit, uti tradunt Br. & Paul. de Caſtr. *in l. hæc diſtinctio. §. cum fundum. ff. locat.* Jaſ. *Conſ.98. col.2. vol.1.* Socin. *Conſ.*
18 *58. vol. 4.* & Dd. alii. Hîc quoque notandum obiter, quòd decretis Hanſeaticis prohibitum, ne quisquam Hanſeaticorum mercatorum cum extraneo quotam navis colat, aut ſocietatem mercis contrahat, ſub pœna amiſſionis quotæ. Receſſ. Hanſ. de Anno 1426. 1440. 1441. 1476.

19 Quartò, etſi notiſſimi juris, quemlibet rerum ſuarum eſſe moderatorem & arbitrum. *l.21. C. Mandat.* nec domi-
20 niô quemquam in re propria facilè privari poſſe; attamen, ſi navis duo ſint domini, & refectione egeat, alter, ſi negligens eſt in reficiendo, & alter communi nomine reficiat, ceſſansq; intra quatuor menſes ſumtûs erogatos pro portione non cum uſuris reſtituat centeſimis, qui reficit, jus dominii in ſolidum obtinet. *l.52. ſi fratres. §. idem reſpondit.10. ff. pro ſoc. l. ſi ut proponis.4. C. de ædific. priv.* quod Jus SINGULARE ſpecialiter notandum monet Aretin. *§. ſequens. n.13. Inſt. de action.* & Jaſ. *in repetit. l. quo minus. ff. de flumin. n.112. & in l. Creditor. n.7. ff. ſi cert. pet.* Marſil. *ſingul.359.* Et Jul. Ferret. *de re naval. lib.3. n.94.* cum aliis ab ipſo ibid. allegatis.

Exiſtit autem hoc jus ex ſingulari & 21
in Jure cognito refectionis privilegio; cùm is, qui ad navem conſtruendam, inſtruendam, reficiendam, armandam, & nautas ejus alendos (quæ omnia hîc latè refectionis nomine cũ Vanderano comprehendo) vel quôcunq; modô credidit, prælationis ſeu prioritatis privilegium ante reliquos creditores chirographarios habeat. *l.5. & 6. ff. qui pot. in pign. l.25. ff. de reb. cred. l.26. l.34. ff. de reb. aut. Jud. poſſid.* Rauchb. *p.1. q.5. n.16.* ubi ejusmodi Creditori triplex privilegium tribuit, perſonale, reale & prælationis: ratio, quòd imprimis utilitati publicæ datum, quæ ex navium fabricatione & uſu capitur. Vanderan. *de privil. Cred. cap.8.* Apud 22
Hollandos talis pecunia credita in inſtrumentum redacta dicitur den Bylbrieff; ende ſülcken Brieff gaet vor Bodmereybrieff. Unde fit, quòd Creditores qui pecuniam dant uff Bodmerey / ſæpè incidant in damnum, te weeten als er een Bylbrieff is / quod credi- 23
torem tempore pecuniæ creditæ latebat. Vinn. *ad l. non autem. de Exerc. act. p.m.95.* Ratio autem hujus privilegii eſt, quòd ſine his navis ſalva pervenire, & ſine gravi periculo hoſtiumque impetu ad portum appellere non poſſit. Petr. Vanderan. *tr. de privil. credit. cap.8.* ubi addit, atque in hoc Reipub. 24
favor conſiſtit; ejus enim intereſt, naves ad portum pervenire ſalvas; cùm ſine iis contractûs, & hominum inter homines commercia infirmiora redduntur. Hinc annonæ causâ magna commoda iis, qui mercaturæ causâ naves fabricarent, propoſita legimus. Hucusque Vanderan. An autem jus 25
tacitæ hypothecæ talis creditor habeat? negant. Vinn. *in Comm. d. l. p.100.* Loccen. *lib.3. c.2. p.213.* & fusè Stypm. *de Jur. naut. part.4. c.5. n.20. cum ſeqq. & nos infr. hoc lib. cap.10. n.37.* de Invectis in navem. Jure Lubecenſi verò 26
ſolâ

solâ translatione navis ad alia loca, hæc tacita hypotheca, si quæ est ob refectionem ejus, perimi videtur. *art. 6. de pignor. Stat. & nos infr. hoc cap. n. 65.*

27 Adeò autem favorabile est hoc refectionis navalis privilegium, ut, si magister navis caveat, se accipere in refectionem navis, etiamsi in eam causam non impenderit, sed in suos usus converterit, tamen teneatur exercitor, sibi imputaturus, cur talem præposuerit. *l. 1. §. unde quærit Ofil. ff. de exercit. & l. Lucius 7. ff. eod. ibiq.* Peck. & ad eum Vinn. *lit. B. p. 184.*

28 Quintò, licet communiter Dd. præsertim Br. Bl. Paul. de Castr. *in auth. navigia. C. de furt.* notârint, res piratæ unicuique occupare & deprædari licere Becht. *de secur. & salv. cond. cap. 4. th. seu n. 128.* cùm hostibus piratæ comparentur, & sint ipsô jure diffidati. *per auth. cassa, & irrita. C. de SS. Eccles. & c. 1. de milit. vasal. qui contra & in tit. hic finitur. Lex Corn. dom. guer. in usib. feudor.* Imò, jure Pontificiô omnia bona hujus delinquentis ad satisfactionem tacitè obligata esse dicat Bl. *in l. furtum. C. de furt. arg. c. parochiano X. de sepult.* De quibus vid. eleg. Loccer. *de jur. maritim. lib. 2. cap. 3. per tot.* Navem tamen, quâ quis antea exercuit piraticam (quam Livius prædatoriam & piraticam vocat. *decad. 3. lib. 9. & decad. 4. lib. 4.*) si alteri vendita est, ob id à deprædatis non arrestari aut iis ipsis in præjudicium emtoris adjudicari, multò minus ob id adversus navis hujus emtorem agi posse, statuunt Dd. cum Jas. Mayn. (quem ad eam juris peritiam, ad quam paucos, aut tunc temporis nullos, pervenisse refert Valentin. Förster. *lib. 3. histor. jur. Civ. cap. 40.*) *consil. 170. vol. 2.* Cùm navim delinquere nemo sani capitis diceret. Is enim delictum & culpam admittit, qui rem possidet, ut inquit Imp. in *§. oportet. auth. de Mandat. princip.* nec enim propriè dici potest deliquisse aut damnum dedisse seu fecisse quod sensu caret. *l. 1. ff. si quadr. paup. fec. dic.* Quod autem dicitur, bona piratarum, ut reliquorum latronum, unicuique apprehendere & occupare licere, intelligendum, donec & quousque ipsorum sunt. (Cæterùm de arrestationibus & Repressaliis navium vid. Loccen. *d. lib. 3. c. 4.* Et Stypm. *continuat. de jur. naut. p. 5. c. 1. n. 22.*) Qualitas enim adjuncta verbo, intelligi debet secundum tempus 32
verbi, cui adjicitur. *l. in delictis. §. si extraneus. ff. de Noxal. act. l. si Titius. ubi* Br. *ff. de milit. testam.* Quid autem 33
juris, si una navis in alteram nocte seu tempestate, vel concitatô ventô impingat, eamque perdat, an dimidietatem damni resarcire teneatur magister navis, & exercitores ob id in solidum obligati maneant, vid. nos infr. *lib. 3. cap. 4. n. 40. & c. 3. n. 36. ejusd. lib. h. tr.* Item, **Als een geladen Schip/ een ledig of Ballastschip oversetet/ of dan d' ingeladen goederen naer advenant haerer waerde d' halve Schade neffens t' behouden Schip moeten helpen beteren ende betalen?** Item **of totte voorsz: halve Schade mede moeten contribueren de vracht-loonen van den Schipper/ mitsgaders de huyren ende ordenaris voring vaen de Bootsgesellen van den behouden Schepe.** Vid. Jac. Cooren. *obs. 40. & 41. rer. in supr. Holland. Senatu judicatarum.*

34 Sextò licet regulariter unicuique rei servitus imponi possit. *l. ei fundo. 19. ff. de servitut. ibiq.* Interpp. Navi tamen 35
servitus imponi, ut vel naviget, vel merces alterius deferat, vel quicquam aliud efficiat, haud potest. Cæpoll. *de servitut. rust. præd. tit. de navib. rubric. 39.* Conventione tamen & jure pacti seu personalis obligationis hoc fieri potest. Benev. Strach. *de navib. n. 20.* An 36
autem nauta possit ad navigationem cogi, sicut hospes ad hospitationem? Affirmat. Par. de put. *de Synd. vers. advocati. n. 3. per l. cum navarchorum. 6. C. de navicul. lib. 11.* & cum eo Strach. *part. 5. de naut. summ.* Hinc judicatu facile, quid de egregiâ hâc & ardui momenti ventilatâ quæstione sentiendum: Num 37
liberis Imperii Civitatibus, ad resistendum hosti, naves imperari possint, si id cum Reipub. & commerciorum interi-

interitu fiat? De quo olim postulato hoc cujusdam viri prudentis ad amicum est judicium: Das Begehren der Schiffe befinden wir also weit aussehend und von grosser Consequentz, daß/ woferne wir/ oder jemand anders unter uns darinsich alsobald/ ohne fernere Circumspection ergeben würde/ dieselbe nicht anders als eine plötzliche Dissipation und Vernichtigung aller ihrer Commercien/ darauff doch dieser Städte anima & vita allein bestehet/ sambt ihrem endlichen und gäntzlichem Untergang und Schaden zu gewarten hätte/ Vid. Contin. Meteran. *lib. 45. fol. 597. col. 1.*

38 Navis tamen, etiam extranea, potest, propter publicam utilitatem, à Rege & Principe supremo, ad publicum usum converti. *l. jubemus. 10. C. de SS. Eccles.* P. Santern Lusitan. *de Assecurat. & sponsion. merc. part. 3. n. 26.* eleg. Rota Genov. *decis. 62. per tot. ubi n. 3.* non omnes impedientes in mari piratas diei posse statuunt, nisi conventionum & privilegiorum tabulæ huic detentioni ad-
36 versentur. Quæ navium detentiones voce Persicâ vocantur Angariæ, de quibus Lud. Horneck. *de jure postar. cap. 19. theor. 3. lit. B.* seu onus, quô in transvehendo commeatu armis, equis, exercitu, tempore expeditionis bellicæ, Principibus seu Rebuspub. naves servire tenentur. Quas imponere possunt illi, qui jura Majestatis habent. Inter regalia enim referuntur quoq; navium præstationes. *c. un. Quæ sunt regal. lib. 2.*
40 *feud. tit. 56.* Hac tamen lege, ut sui laboris & officii digna capiant præmia emolumentaque. Hinc Selden. *lib. 2. de Mari Claus. c. 20. Hanc navium detentionem semper intelligas,* ait, *oportet ad justitiæ normam facta ut pro ratione tum doliorum quibus æstimabantur, tum pro nautarum numero, conductorum Congrua merces esset præstanda.* Cujus Justitiæ defectus hodiè sæpenumero à Mercatoribus maximô suô damno deplo-
41 ratur. Quid autem de solenni velorum demissione, quâ hodiernô tempore uti coguntur quælibet mercatorum naves exteræ, si propè Classem Regiam, navemve aliam ejusdem classis, in mari prætervehantur, sentiendum, ex neotericis reperio historicis, binas olim hâc de re in Galliis obtendi constitutiones; alteram Henrici Regis II Anno 1555. alteram Henrici III. anno 1584. quibus voluêre, ut naves exterorum, per mare Galliis conterminum transeuntes, summa vela navibus regiis summitterent, in Imperii sc. Gallorum marini recognitionem; neutram tamen in Parlamentis à Patribus admissam, seu (quod ajunt) simpliciter verificatam. Quin & posteriorem, quantum ad effectum aliquem juris, planè rejectam. Quod & ab ipsis Gallis JCtis traditum est in causâ illustri Hamburgensium aliquot mercatorum actorum in Parlamento Parisiensi sub Henrico IV. Turone habito. Ludov. Servin. *in placit. vol. 2. Placit. 11. 12. Dec. 1592. p. 262. b. Edit. 1609.* Id 42
tamen Regum Angliæ navibus honoris gratiâ, atque in dominii maris recogniti signum, ex jure antiquissimo præstari solitum demonstrat Joh. Selden. *de domin. mar. Britann. lib. 2. c. 26.*
Et velorum demissionem, de cujus an- 43
tiquitate Lips. *lib. 1. Elect. c. 23.* in occursu aut conspectu Regiarum naviũ aut Castelli non semper Imperium maris arguere, sed honoris argumentum esse, nec navigationis libertatem imminuere, docent. Joh. Loccen. *de jure maritim. lib. 1. c. 4. n. fin.* Et Fr. Stypm. *ejusq; continuat. de Jur. nautic. part. 5. cap. 1. n. 21.* Si de hac velorum demis- 44
sione convenire inter Reges non satis possit, sub certo pacti modo definiri solet; quod etiam factum est in pactis Pacis Regum Suediæ & Daniæ Anno 1645. *art. 5. 14. 15.* Sub capturæ autem 45
navis periculo velorum submissionem imperare extraneis velle, contra justitiam & æquitatem esse dixit ipse Ludov. Servin. *2. tit. 11.* Cum exteris enim & amicis non ex rigore agendum. vid. Author *de Judicio inter gent. part. 2. q. 14.* An autem Princeps navis 46
extraneæ in usum belli per detentationem conductæ, at finitô bellô in reditu deperditæ æstimationem præstare, &

& mercatoribus, ut navigii dominis,
damnum illud resarcire teneatur? non
incongruè hîc Q. Contra dominos
navis duo hîc excitari dubia videntur:
47 Unum, quòd pollicitus sit Princeps
præstare damnum, quod in actu mili-
tari contingeret: navis autem non il-
lic periit; atqui inclusio unius, est al-
terius exclusio. *l. cum Prætor. ff. de Ju-
dic. c. nonne benedicimus. de Præsumt.*
Joh. Petr. Surd. *cons. 25. n. 33. & seqq.
vol. 1.* & provisio hominis tollit provi-
sionem legis. *arg. l. fin. C. de pact. con-
vent. arg. l. & habet. §. cùm quis ff. de Pre-
car.* Gabr. *lib. 6. conclus. reg. jur. conclus.
8.* Si quæ hîc fuisset pro mercatoribus.
48 Alterum est contra mercatores, quòd
conductor lege non teneatur ad casus
fortuitos. *per l. contractus. 23. de R. J. l. 5.
§. 2. vers. sed ubi utriusq. ff. commod. l. 108.
§. 12. ff. de legat. 1. l. ex conducto. 15. §. si
vis tempestatis. 2. verb. si incursus hostium.
l. item quæritur. 13. §. exercitu. 7 ff. locat.*
Menoch. *cons. 621. n. 5.* Verùm, re di-
ligentius consideratâ, contrarium de-
finiunt Dd. cum Luc. de penn. *in l. 2. C.
de Nav. non excus.* ubi dicunt: Quando
Princeps accepit navem in usum su-
um à subditis, & eadem sic periit, ut
49 teneatur Princeps ad damnum. Si
igitur Princeps obligatur suis subditis
restaurare, quæ accepit de illis publicô
belli pacisve bonô, quantò magis obli-
gabitur alienis. Alb. Gentil. *lib. 3. de jur.
bell. cap. 3.* Vid. Loccen. *de jur. marit.
lib. 1. cap. 5. §. 9.* allegans Sixtin. *de Regal.
2. 13. 77. & seqq.* nimirum si Princeps
per se aut alios damnum intulerit
50 Nec movent I. duæ illæ regulæ supe-
rius adductæ. Nam ad primam ita
respondent Dd. quòd non excludan-
tur casus rationis similes, & similes
sunt huic conductioni omnes fortuiti;
imò nec tunc excluduntur, cùm ali-
quis saltem ex multis, frequentioris
usus gratiâ sit expressus. Joh. Cephal.
cons. 257. n. 17. cum seqq. Aym. Cravett.
cons. 242. n. 15. Cons. 447. & 527. n. 6. 7. Me-
noch. *4. Præsumt. 89. num. 90.*

Quandocunque enim casus secun-
dum litteram non est expressus, & ta-
men eadem ratio & æquitas expresso &
omisso subest; non expressum pro
omisso non est habendum, ut tradit
Bl. *in l. mater. C. de Instit. & subst.* &
post eũ Cravett. *cons. 326. n. 9.* cùm taciti
& expressi eadem vis sit. *l. cum quid. ff.
si cert. pet.* ubi Br. imò interdum taciti
major per *gl. in l. non unquam. ubi*
Dec. *num. 5. de R. J.* Surd. *decis. 245.
num. 3.* Nicol. Everh. *in Top. loc.
ab express. ad tacit. n. 17.* Licet itaque de
actu militari hîc tantum expressum sit,
quò frequentius pereunt istiusmodi
naves quàm alibi, non excluduntur
tamen cæteri casus, qui Jure ordinariô
& communi essent inclusi. Ad 51
secundum respondetur, non tolli pro-
visione hominis legis provisionem,
si non animô novandi facta sit provisio
ab homine. Bl. *cons. 329. col. 1. lib. 1. pen
l. 4. §. si ex conventione. ff. de re judic.
& l. pen. de Except. rei jud.* Cravett. *cons.
442. n. 4.* quæ non præsumitur, nisi ex-
presse hoc agatur. *l. fin. C. de Novat.* &
ita *Dd. comm.* statuunt cum Cravett.
d. l. n. 4. Et hæc imprimis obtinent in
contractu bonæ fidei. Joh. Ceph. *d. l.*
ut locatio & conductio est. *§. actio-
num. Inst. de action. l. 24. ff. locati. l. 27.
C. eod.* & Juris gentium, qualis itidem
est conducti. *l. 5. ff. de J. & J.* idque 52
propter exuberantiam bonæ fidei,
quæ in Principum contractibus cum
mercatoribus factis debet esse uberior
& major, quàm in aliis. Alb. Gentil.
2. de Jur. bell. cap. 4. Antimach. *lib. 3. de
Repub. theorem. 21.* Quid quod Prin- 54
cipes ejusmodi absoluti non tàm con-
trahant, quàm pro imperio agant ju-
beantque, cùm eorum preces minæ.
gl. in l. 1. ff. quod juss. & Frid. Pruckm.
cons. 3. n. 57. vol. 1. per alleg. Velle au-
tem non creditur, qui obsequitur im-
perio domini. *l. 4. ff. de Reg. Jur.* Jo.
Cephal. *cons. 76. n. 42.* Menoch. *2. præ-
sumt. 19. n. 8.* Aretin. *in l. cunctos populos
1. n. 7. C. de summ. Trin.* vid. Cujac. *16.
obs. ult.* Wesemb. *in. quod met. caus. n. 3.*
Parum itaque negotii facessit altera 55
objectio à natura conductionis, quo-
niam potius mandatum & jussum hic
esse apparet. Mandans enim ejusmodi 56
præstat mandatario casum fortuitum

& damna omnia, præsertim si ex debito non tenebatur. Innoc. Panorm. & alii Dd. *in c. 29. de jurejur.* Cynus, Salycet. *& alii in l. 6. C. de vi & vi arm.* Dd. *in l. 13. & l. re mandata. C. Mand.* Quorum ratio hæc est, ut servetur indemnis mandatarius, nec damnô afficiatur mercator extraneus, qui officium sibi damnosum seu potiùs servitium durum jubenti Principi præstitit. *l. si mandassem. 15. ff. Mandat. l. 26. §. 6. ff. eod.* (Qui §. maximè obstare videretur, nisi de Curialitate & praxi modernâ planè esset abrogatus. Dd. & Accurs. *ad hunc §. 6.*) *l. 7. ibi, & sit iniqvum. ff. Testam. quem. aper. l. 74. de R.*
57 *J. cum aliis textib.* Non repugnat autem hisce omnibus pactio mercedis, quæ facit locationem, quia tantû abest ut hæc aliquid operetur in iis, qui coacti à principe missi sunt in bellum, ut potiùs hic conductionis contractus dicatur accessorius alterius principalis Mandati, & cum eodem ejusdem sit juris. Petr. Anchoran. *Cons. 72.* Carol.
58 Ruin. *1. Cons. 113. in fi.* Finaliter itaq; notandum, si dictum navigium culpâ vel levi periit mandantis aut hominum ejus imperitorum, qui jam sæpissimè amotis peritis naucleris iis regendis proponuntur, mandantem teneri, ut est apud Hostiens. & Panorm. *in d. c. 29. de jurejur.* Imperitia culpæ ascribitur. *l. 9. §. pen. ff. locat. in term. l. 13. §. 5. Eod. l. Imperitia. 132. de R. J. l. idem juris. 8. & §. 1. ff. ad l. Aquil. & præced. l. 7. in f. eod.* (quib. adde *l. 6. §. sicuti. 7. ff. de offic. Præs.* ubi meritò imputatur Medico, & accusatur ex *l.* Aquiliâ, quòd per imperitiam, vel, ut Gothofr. inquit, non ex artis præcepto, in corpore ægroto commisit. Et addit Ulpian. *Prætextu* enim *humanæ fragilitatis delictum decipientis in periculo homines innoxium esse non debet;* Idque locum etiam habet, quoties gratis curationem suscipit. Anthon. Fab. *in §. 6. Inst. ad l. Aquil.* Gothofr. *ad d. l. 8. lit. a.*)
59 Imò de casu tenetur, qui in aliam navim transtulerit merces æquè idoneã, dominô invitô. Strach. *de mand. merc. n. 43.* Ergò & Principes, qui exonerando navim alios ei regendæ, nolentibus mercatoribus, dominis præposuerunt, de casu navis tenentur. Suc- 60
currendum namque coactis in accessorio mercedis, cùm merces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis afferre scribat magnus ille C. Tacit. *annal. 14.* Vid. Auth. *de judicio inter gentes. part. 2. q. 10. p. m. 228. & seqq.*

Septimò, quamvis reguliter à præ- 61
statione vectigalium & gabellarum nihil omninò de mundo eximatur, nisi specialiter sit privilegiatum, ut ex Ægid. Boss. Alphons. de Azeved. Bertachin. Sixtin. & aliis supr. *in pr. cap. 3. hujus lib.* fusè demonstravimus. Non 62
tamen hæc obtinent in navi, quæ, si tempestate ad portum delata est, seu hostium vel piratarum timore portui se applicuit, vectigal solvere non tenetur. eleg. *l. Cæsar. 15. ff. de Publican. & vectig. l. fin. § si propter necessitatem. 8. ff. Eod.* quia illud fuit in casu non in voluntate factum. Br. *in l. un. C. de naufr.* Mart. Laudens. *de fisc. q. 171.* vid. Strach. *p. 4. de merc. n. 48. de Navib. n. 26. & de naut. 3. part. n. 6.* Ne autem hic casus 63
fortuitus in exemplum trahatur, aut hôc prætextu, commerciorum valor in Reipub. detrimentum expiscetur, der Marckt der Wahren uff die Arth nicht verschlagen werden möge / decretô olim Lubecæ cautum, ut ejusmodi casus fortuiti ad consequendam vectigalis & Accisæ immunitatem ab attestantibus juramentô probentur. *Decret. Senat. Lubec. d 14. Martii An. 1627.* Huc pertinet, quod Cicero *lib. 2. de In-* 64
vent. ait: *Lex apud Rhodios, ut si qua rostrata in portu navis deprehensa sit, publicetur: cùm magna in alto tempestas esset, vis ventorum invitis nautis Rhodiorum in portu navem coëgit, quæstor navem populi vocat, navis dominus negat publicari debere &c.*

Octavò, inter hæc navium singula- 65
ria meritò quoque refertur quod continet *art. 6. tit. 4. lib. 3. Statut. Lubec.* nempè solâ translatione navis ad alia loca pignus perimi, contra Regulam juris; id quod nostrum est, sine facto nostro nobis auferri non debere. *l. quod*

quod nostrum. de R. J. rationem hujus statuti vid. ap. Dn. Mev. *comm. ad Jus Lubec. dict. art. 6. lib. 3. tit. 4. num. 3. & 4.*

66 Nonum singulare Navium de jure Lubecensi est, ut illic & aliquibus vicinis Rebuspub. NAVIUM pro usu publico & singulorum, promovendaque navigatione, quæ sustentationi Reipubl. maximè necessaria. Menoch. *de retin. possess. remed. 6. n. 54.* intra certum tempus, sexennij vel septennij, jam triennij, alienatio prohibita sit. In quo tamen magistratum interdum ex justa causa dispensasse novi; alienandi
67 licentiâ factâ, si necessitate quâdam adigatur ad alienandum qui construxit navem, & propriam habet; ita tamen, ut consensum impetret, atque Reipub. ærario certum quoddam vectigal exsolvat. Atque ut observantiæ ejus eò securior sit Respub. hisce in locis suetum est, primos navis constructores aut possessores jurare, quòd intra statutum tempus nolint ab urbe eam alie-
68 nare. An autem hæc prohibitio pertineat ad naves à Lubecensibus in exteris locis constructas, olim acriter in Senatu ventilatum memini; Senatu in affirmativam magis inclinante. vid. & Loccen. *de lib. 3. c. 5. §. 3.* De Emptione & Vend. Navis in gener. vid. Stypm. *Jus naut. p. 4. c. 9.*

69 Decimum singulare, quòd pœna Capitalis L. Romanâ decreta fuit in illos, qui docuére barbaros artem fabricandi naves, ante illis incognitam. *l. 25.*
70 *C. de pœn.* Quale interdictum Anno 1563. communi Hanseaticorum decretô publicatum fuisse adversus Moschorum tunc temporis Tyrannum Johannem Basilidem, notat Thuan. *lib. 36. histor.* Vid. Loccen. *de jur. mar. lib. 1. c. 2. num. 3.*

Undecimò, Nave post subhastationem publicam venditâ, & per sententiam emtori aut Creditori adjudicatâ, venditores adversus quascunque detentiones aut arrestationes posteà factas, non tenentur ulterius de evictione, per Berlich. 1. *decis. 130.* non attentô, quòd alias in privata venditione navium, inter Mercatores sit styli & observantiæ, daß der Verkäuffer das verkauffte Schiff muß frey in allen Havenund Strömen liefern; Imò Juris 72
Civilis, ut venditor Emptori, etiamsi nihil de eo conventum sit, ad evictionem obligetur. *l. 6. C. de Evict. & 30.* Fr. Stypm. *de jur. nautic. p. 4. c. 9. n. 26 cum seqq.* Si autem navis ejusque pars cum 73
evictione vendita, posteà ab aliis Exercitoribus impugnata naufragiô perierit, Emptori perit; salvâ tamen evictionis præstatione. Et ita decisum in judicio Nautico Lub. Anno 1661. & postmodum in Senatu confirmatum. Quod tamen limitatur, nisi aliter pactô per provisionem hominis sit conventum, & ita decisum in Senat. *Lubec. 13. Octobr. Anno 1655.* 74

Hujus occasione observandum duodecimò, inter omnes res inanimatas mobiles solis navibus longis atq; onerariis, propter belli usum singulari favore de jure Civili jus postliminii datũ fuisse, nõ verò Piscatoriis aut actuariis, voluptatis causâ paratis *l. 2. pr. & §. fin. l. 3. ff. de Captiv. & postlim. revers.* Quod hodiernis moribus non am- 75
plius receptum est, quibus idem jus quod cæteris rebus mobilibus, pariterque hæ & illæ carent postliminiô, quotiescunque eas hostis non eôdem die iterùm navali pugnâ amiserit, sed in potestate eas suâ per diem noctemque retinuerit; in quam rem exstat lex Regia Gallorum, in Cod. Reg. Henrici III. *lib. 20. tit. 13. art. 24.* Et simile est, quod refertur in Consulatu maris *cap. 287.* Atque eandem sententiam habet apud Hispanos Regia partitarum constitutio *pen. tit. 9. part. 5.* Didac. Covarruv. *ad cap. peccatum. de Reg. jur. relect. part. 2. §. 11. n. 8.* Vid. Loccen. *de jur. maritim. lib. 2. cap. 4. §. 3. & 4.*

Quid si autem navis amica merca- 76
toria pugnans capiatur, num & quando ipsius restitutio statuenda? Hîc 77
ponderandum monent Dd. utra prius aggressa fuerit navis hostiliter, si victrix amica prima fuerit, altera navis

mercatoria restituenda erit; secus si victa primum hostilem fecit impetum; cùm damnum suâ culpâ sibi accersiverit. *l. quod quis ex culpa 203. & c. damnum. 86. de R. J. in 6to.* Aggredi
78 autem videtur, qui adversario validior, & incepisse, qui prius provocavit ad pugnam. Bl. 2. *Cons. 143.* Cravett. *cons. 2. num. 12.* idque vel explosione tormentorum; cùm mos sit bellicæ navis advocantis hôc modô alteram, & quidem tali cum imperio & metu provocare. Facius *lib. 10. de Rege Alphonso.* Vel clamore hostili ad retardandum, vel exploratione mercium, & si milium violentorum actuum; & hoc præcipuè, si fiat in libero mari.
79 Nautarum autem factum, si forsan hîc deliquerint, aut causam dederint, non nocet ipsis mercatoribus dominis, cùm nautæ non intelligantur deliquisse ex mandato mercatorum; & hi non aliter, quàm secundum consuetudinem mercatorum mandatum dedisse videntur. Menoch. *3. præsumt. 43. n. 8. & 5. præsumt. 27.* Tib. Decian. *vol. 3. Consil. 68. num. 88.* Vid. tamen Hug. Grot. *lib. 2. de jur. Bell. cap. 17. §. 20.*
80 in contrar. inclinantem. Multò minus nocet territorii dominis, si nautici contra Imperium amicis nocuissent; quod Galliæ & Angliæ testimoniis
81 probat Hug. Grot. *d. §. 20.* Nauta, si cum nave captus fuerit à pirata, an præstare damnum dominis mercium teneatur. Strach. *part. 3. de Navig. n. 50.*
82 Huic navium materiæ libet addere duas quæstiunculas, quas Nicolaus Böer. J.C. & Parlamenti Burdegal. Præses, in suis decisionibus, *dec. 177.* movet. Prima quæstio est, Num ligni appellatione contineatur Navis; ita, quod prohibiti vendere & extrahere lignum extra territorium, naves non vendere possint? Et dicit, quod sic; motus *c. ita quorundam. X. de Judæ.*
83 *& aliis textibus.* Ubi materiâ prohibitâ censeri etiam prohibitum materiatum dicitur. Dd. & Br. *in l. quæsitum. §. illud. de leg. 3.* Guid. Pap. *q. 373.* &
84 Alex. *cons. 130.* Verùm contraria Strachæ opinio *in d. tract. de Navib. n. 30.* veritati juris magis videtur consentanea *per l. ligni. 55. l. pali. ac l. servus. ff. de legat. 3. l. si convenerit. 18. §. si quis sic. ff. de pignor. act.*

Secunda est. Si, ex venditione rerum immobilium, Regi laudimium debeatur, an, navi venditâ debeatur? Ubi iterùm modò dictus Author affirmativam amplectitur, statuens, rebus immobilibus annumerari navem. Quod autem navis non immobilium, 85 sed mobilum appellatione contineatur, eleganter rationibus & Doctorum authoritatibus probat Benev. Strach. *d. tr. de navib. n. 31.* & Dn. Mev. *Comment. in jus Lub. p. 1. lib. 1. tit. 10. art. 6. n. 78.* quò remisisse placet. Navim ex aliena ma- 86 teria factam cujus sit; an facientis, an materiæ domini? Loccen. *lib. 1. c. 2. § 5.* Item navim corpus esse ex compositis, 87 quod divisionem non admittit. §. *6.* Item, Nave legata, vel usufructu ejus, 88 quid & quantum debeatur, §. 7. Item de 89 pacto de nave non petendâ. §. 8. Item, num scapha nomine instrumenti contineatur. Vid. Loccen. *d. c. 2. lib. 1. §. 10.* 90 & plura alia singularia circa contractus nauticos collegit Joh. Loccen. *lib. 3. de jur. marit. cap. 2. cum seqq.* Atq; hæc de 91 jure navium singulari pro tempore sufficiant. Quæ verò circa navigationem statuta & ordinationes sancitæ sunt, *infr. lib. 3. c. 3. & seq. ubi de Statutis mercator.* luculentius attingemus. De jure Navigandi vid. Loccen. *d. lib. 1. c. 3.*

Præcedentibus hisce Colophonis loco libet quædam addere de frequentatis Veterum Navigationibus ex Jure Civili.

Etsi in omnes oras, & portus à merca- 92 toribus navigari possit & soleat; quædã tamen olim fuére loca, quemadmodũ & nunc sunt, in quæ, ob negociorum frequentiam & commodum oppidorum, naves cursum vulgò dirigebant. Nam & Itinerarium Antonini nomine editum loca describit, ad quæ navigantes applicabant, etsi hodiè minus frequentantur. Inter alia Brundusio Dyr- 93 rachium in Macedoniam naves cursum habuisse scribit, quem vult stadiorum mille fuisse. Jurisconsulti verò ponunt navigationem Berytho Brundusium, ultimam Civitatem

tem Italiæ. Strab. *lib.7.* quod Dion *lib.25. in princip.* & Græci Brentesium vocant; ubi portum inclytum fuisse à Q. Ennio remotiore, sed admodùm scitô vocabulô Præpetem appellatum
94 Gellius scribit, *lib.9. noct. Att. c.4.* De hâc navigatione *in l. qui Romæ. 122. §. Callimachus. 1. ff. de verb. obl. Callimachus*, inquit JCtus Scævola, *mutuam pecuniam nauticam accepit in provincia Syria, in Civitate Berytho, usq; Brentesium &c.* Item Cassiopa, vel, ut alii legunt, Cassiopeja portu Epiri, Strabo *lib.7.* & Dyrrachio Civitate Epiri sæpissimè Brundusium navigabatur. Sunt naves, inquit Ulpianus *in l.1. §. igitur. verb. sed etsi. ff. de Exercit. act.* quæ „Brundusium à Cassiopa vel à Dyrra„chio vectores trajiciunt, ad onera in„habiles. *Gell. lib.19. c.1. Navigamus*, inquit, *à Cassiopeja ad Brundusium mare Ionium violentum & vastum, & jactabundum.* Est autem Cassiopa Corcyræ insulæ oppidum, vulgò Cassiopeja dictum, ubi nobilis portus apud Plin. *lib.4 cap.12.* & Ptolomæum *lib.3. Geograph. c.14. in tab.10. Europ.* Idem Gell. *lib.16. cap.6.* Redeuntes Græciâ Brundusium navem advertimus. Strabo *Geograph. lib. 6. E Græcia*, inquit, *navigantibus atq; Asia longè rectior est Brundusium navigatio. Itaq; omnes, quibus propositum est iter Romam, huc applicant. Hinc usq; Romam Appia via vocatur, quæ est CCCLX. milliarium. Brundusium autem navigatio dirigebatur, quod portum omnium commodissimum habet, & naturâ tutissimum; unô enim ostiô multi variiq; portus includebantur, nullis fluctuum agitationibus obnoxii, pleriq; sinus placidissimi insunt, quorum singuli tranquillam præstabant navibus stationem, quæ forma cervi cornibus est similima, unde urbi nomen inditum ajunt; quia portus cum reliquo oppido sit cervino capiti, quod Messariâ linguâ Brundusium dicitur, perquam similis.* Hæc ille. Tacitus *lib.3.* Annal. *Oppidum*, inquit, *Brundusium naviganti celerrimum fidissimumq; appulsu erat.*

95 Berythus & ipsa clarissima erat urbs Syriæ Phænices, posteà à Theodosio & Valentiniano facta metropolis cum Tyro: Unde duæ ejus sunt metropoles. *l.1. C. de Metropol. Berytho. lib. 11. tit.21.* Ad mare sita est, & portum amplum habet, ibique erat gymnasium legum; & pulcherrima civitas & LL. nutrix appellabatur. *§. hæc autem tria. 7. & §. illud. 8. in proœm. ff. de jur. docendi ratione.* Advehebatur olim & ex Cyrenesi provincia Aquilejam oleum & frumentum. *Navem*, inquit Scævola *l. penult. §. ult. ff. locat. conduxit, ut de provinciâ Cyrenesi Aquilejam navigaret.* Ædificata fuerat hæc Civitas à Romanis propè sinum Adriaticum, ad arcendas Barbarorum incursiones. Ad eam flumine adversô onerariis navibus per Natisonem fluvium plus stadiis sexaginta navigabatur: vinum, oleum, mancipia, pelles, jumentaque eò ab Illyricis gentibus subvehebantur, ut ait Strabo *Geograph. lib.5.* Herodianus *lib.8. Aquileja*, inquit, *urbs magna, po-* 96
pulô abundabat, ac veluti Italiæ quoddam Emporium ad mare sita, quasiq; terminis Illyriæ copiam rerum, è continente per terram fluviosq; convectam, navigantibus suggerebat. Ex quo factum, uti super ingentem civium numerum etiam magna vis hospitum ac mercatorum eam urbem frequentaret. Hæc 97
ille. Alexandriâ etiam ad omnes oras navigabatur, & ex illis Alexandriam; quam orbis emporium Plinius appellat *lib.5. cap.9. & 10.* Unde in jure non desunt exempla de iis, qui promittunt Alexandriam ire. *l. ita stipulatus. 115. §.1. ff. de Verb. obl.* Sed præcipuè ex ea Civitate quotannis frumentum Constantinopolim advehebatur, *l.6. C. de Navicular. seu naucler. lib.11. l.1. C. de frument. Alexandr. lib.11.*

Ostiam quoque, Romæ portum, ex 98
Hispania aliisque provinciis merces advehebantur. *l.4. C. Theod. de navicul.* & præcipuè ex Africâ. *Navis*, inquit Julianus, *l. navis. ff. ad l. Rhod. de jact. adversâ tempestate depressa, Hipponem delata est, ibiq; tumultuariis armamentis ad præsens comparatis Ostiam navigavit.*

99 Ephesum quoque frequens navigatio fuit; quò Asiæ Proconsulem, Româ venientem, primùm applicare oportebat. *l. observare. 4. §. ingressum. 5. in fin. ff. de offic. Proconsul.* Erat enim Metropolis Asiæ, à negociatoribus frequentata; ob id sæpè in jure fit mentio eorum, qui Ephesi dare promittunt. *l. eum. ff. de Constitut. pec. l. 2. in pr. & §. si quis ita. & §. ult. l. quod si Ephesi. ff. de eo quod cert. loc. l. continuus. §. cum ita. & §. illud. de V. O. §. plus autem. Instit. de Action.* quemadmodum & eorum, qui Romæ, Capuæ, aut Carthagini dare spondent. *d. l. 2. in pr. & § si quis ita. l. Centum Capuæ. l. ult. ff. de eo quod cert. loc. §. Loca. Instit. de verb. obl. l. ult. §. si inter. ff. eod. tit. l. 3. §. non solùm. l. si peculium. §. quadam. ff. de statu liber.* Erant enim antiquitùs hæc omnium celeberrima emporia, à negociatoribus frequenta-
100 ta. Hodiè in Asia, Berythi; in Ægypto, Alexandriæ; Messanæ in Sicilia, & Panormi; in Italia Neapolis & Genuæ; in Galliis Massiliæ; in Hispaniâ Hispalis; in Lusitania Ulissiponæ; in Belgis Antvverpiæ, nunc Ambstelrodami portus sunt nobilissimi, & alii in Oceano, quos in novum orbē navigationes celebriores fecerunt. Guid. Panciroll. *thesaur.*
101 *var. lection. Jur. lib. 1. cap. 40. circ. fi.* Hîc non videtur omittendum, quod Seneca scribit *lib. 11. Ep. 4. alias 77. ante adventum classis quasdā naves præmitti solitas, quæ nuncient secuturæ classis adven-*
102 *tum, quas Tabellarias vocabant.* Sic ad exemplum harum Tabellariarum, quarum usus in mari. vid. Horneck. *de jur. postar. cap. 8. theorem. 2.* in Germania & unitis provinciis Belgii, habentur Navigia vulgò Marckschiffe/ quorum adminiculô cursus publicus ordinarius æquè ac per equos & currus seu Cisia veredaria, ut Cic. eos vocat. *pro Roscio Amerin.* vulgò Post-Calessen perficitur in fluminibus, quæ proinde SALAMINIÆ Naves appellari possunt tanquam præveloces. Celebratur enim vel imprimis navale bellum adversus Xerxem gestum apud Salaminem, sive quod ex triremibus altera Salaminia, vocari consuevit, altera πάραλος. *Aristoph. in avib.* ἱερὰ ταχεῖα, πάραλος ἢ σαλαμινία. Hæ autem Naves, certis septimanæ diebus, imò horis, à consueto loco alio ad alium tendentes, ordinariæ postæ viam quandoque, secundô præsertim flumine, supplere possunt, nec exiguis privilegiis, ne scil. alterum corporis membrô offendat alter, flagitium probrumque expergefaciat, neve fur, homicida, fugitivus &c. alibi quàm conventum est locô, obstrictô collô eripiatur &c. donata sunt. Talia navigia quotidie Moguntiâ Francofurtum ad Mœni fluenta situm veniunt, aliàs Mentzer Marckschiffe vocata. Item Fehrschüten. de quibus Stypm. *de jur. nautic. lib. 3. c. 3. n. 144. & seqq.*

De Navium autem, nautarum & 103
eorum qui vehuntur, regulis ac privilegiis, videatur Dissertatio inauguralis Sigismundi Buchneri *De Re & Jure Aquatili. vol. 6. Disput. Jurid. Basil.* Et 104
de Classe seu Militia navali Veterum, nuper, doctissimum tractatum Joh. Schefferi Argentoratensis, Ubsaliæ An. 1653. excusum.

CAPUT VI.

De Jure Singulari Emporiorum, eorumque Ædium; Jure STAPULAE, Foro promercali; & quomodo inter se à Nundinis differant.

SUMMARIA.

1. *Cur Mercium Depositoria seu publicæ Mercatorum Domus à Principibus privilegiata.*
2. *De Jure Emporii & stapula hodiè frequens certamen.*
3. *De Jure stapulæ parùm & confusè scriptū.*

4. *Autho-*

4. *Authores qui de Jure Stapulæ scripserunt.*
5. *Jus stapulæ ex Emporiis Hanseaticis originem trahit.*
6. *Jus Emporii & Stapulæ interdum Synonyma.*
7. *Jus Emporii propriè generalius & pinguius Jure Stapulæ.*
8. *Differentia nundinarum Juris Stapulæ & Emporii & n.55.*
9. *Quis propriè Mercator, emporium, nundinæ, & quomodo differat emporium à reliquis locis, ubi sunt nundinæ.*
10. *Differentia inter regale portûs & regale nundinarum.*
11. *Jus Geranii* Kraengerechtigkeit/ *quomodo differat à jure sistendi seu stapulæ, ejusq; notatio nominis.*
12. *Vocis Stapulæ notatio nominis.*
13. *Definitio juris stapulæ.*
14. *Jus stapulæ per devias non potest declinari.*
15. *Quæ Civitates in Belgio gaudeant jure stapulæ.*
16. *Quibus Civitatibus ad Rhenum sitis Jus stapulæ concessum.*
17. Der Stadt Speyer Staffelgerechtigkeit.
18. *Distincta sunt* Staffelgüter und Meßgüter.
19. *Singulare juris stapulæ.*
20. *Proprietates & Privilegia Civitatum ad Rhenum sitarum, quæ Jure Stapulæ gaudent.*
21. *Ad Mosellam quæ Civitates Jure stapulæ donatæ.*
22. *Quænam Civitates Danubio accolæ jure stapulæ sunt privilegiatæ.*
23. *Ad Visurgim sola Brema habet Jus stapulæ.*
24. *In Albi flumine quæ Civitates Jus stapulæ prætendunt.*
25. *De Jure sistendi seu stapulæ, quô Magdeburgum fruitur.*
26. *Hamburgenses oppugnant Magdeburgensium Jus stapulæ.*
27. *De sitocomia seu frumenti statione ex antiquitate & jure civili.*
28. *Jure stapulæ gaudent metropoles Imperii ad flumina sitæ.*
29. *Jure stapulæ gaudent Civitates Italiæ.*
30. *Lubeca maris orientalis Emporium.*
31. *Artic. 7. De Empt. & Vend. Stat. Lubecensium.* Daß Gast mit Gast nicht handeln möchte.
32. *Quomodo Jus stapulæ differat à Jure prohibendi transvectionem pinguiori. remiss.*
33. *An juri stapulæ simpliciter concessæ semper sit annexa necessitas vendendi merces; ubi de triplici subdivisione juris stapulæ.*
34. *In jure stapulæ verba privilegii inspicienda.*
35. *Exercitium Juris stapulæ illis juribus annumeratur, quæ Bannalia vocant Interpp. quorum vis ex observatione dependet.*
36. *Jus stapulæ aliquid continui continet, in quo differt à Nundinis.*
37. *Ædium harum forensium varia denominatio.*
38. *In Italia & Persia quibus nominibus indigitentur hæ Domus.*
39. *Hæ Domus ab Hanseaticis vocantur* Conthord.
40. *Hæ Domus dicuntur* Weichäuser. *Curiæ, Forum.*
41. *Fori Notatio nominis.*
42. *Forum quotupliciter intelligitur.*
43. *Fora apud Romanos quot generum?*
44. *Aristoteles quotuplex constituerit forum?*
45. *Fora quomodo olim ædificabantur & circa hæc Magistratûs cura.*
46. *De BOERSIS Mercatorum publicis.*
47. *De Eleganti Antvverpiensis Bursæ structura.*
48. *Unde vox Boersæ originem duxit.*
49. *Bursa Londinensis.*
50. *Oesterlingorum seu Hanseaticorum ædificium Antvverpiæ situm.*
51. *De Ambstelrodamensium Boersâ remiss.*
52. *Græci quomodo sua fora olim construxerint.*
53. *Itali quomodo fora ædificaverint.*
54. *Hebræi sua peculiaria habuerunt fora.*
55. *Foris Mercatorum olim singularia privilegia concessa.*
56. *Loca ad mercimoniorum conservationem concessa ab hospitando milites fuêre immunia.*

57. Domus & Taberna Hanseaticorum Mercatorum in Portugallia quibus privilegiis dotata.
58. A munere hospitandi milites nemo nisi singulari privilegiô exemptus.
59. Ad imitationem fori Romani invenerunt Germani Jus Stapulæ.
60. Comparatio Fori & Juris stapulæ.
61. Jus Stapulæ & Nundinarum non sunt Synonyma. n. 60.
62. Ex temporis intervallo Jus Stapulæ & Nundinarum discernuntur. & n. 64. in fin.
63. MISSA. vulgò Messen *unde?*
64. Unde das Kirchmesse und Jahrmarckt gemeiniglich beysammen.
65. Nundinæ ac mercatus diebus feriatis inq; locis sacris non celebranda.
66. Privilegia Nundinarum quasnam res afficiant.
67. Diversitas Juris Emporii, stapulæ & Nundinarum.
68. Jus Nundinarum non sub se comprehendit Jus stapulæ.
69. Verba privilegii secundum subjectam materiam intelligenda.
70. Specialia privilegiorum non extendenda ad genera.
71. Nullum verbum in privilegiis frustratorium.

NAvibus in hoc tractatu proximè succedunt publicæ mercatorum DOMUS, seu Emporia.

1 Nam, ut unicuique mercium extranearum suus sit certusque locus, & commodior illarum expositio, distributio & receptio, Mercatores haud difficilè à summis Principib⁹ Jus EMPORIALE seu Institorium impetrârunt, exstructis ad commercia exercenda ingentibus aulis, & sub disciplinâ certâ constitutis ædibus emporialibus, obtentisq; in his variis privilegiis, immunitatibus & juribus, attestante Dn. à Werdenhagen. Priusquam autem ad hæc mercium depositaria, sive appulsûs communis DOMUS nos accingamus, operæ pretium erit, quædam de jure
2 Emporii, seu Stapulæ, ejusque à Nundinis differentiâ majoris evidentiæ & sopiendi hujus certaminis, quod hodiè admodum frequens est, causâ, præmittere.

Quamvis hoc Jus Emporii seu Stapulæ (ut ea quidam conjungunt) valdè fuerit ab omni tempore in usu, & cum ipsis ferè commerciis à principio flo-
3 rere inceperit, tamen inter JCtos præter modò dictum authorem vix sunt aliqui, qui ex professo quid de eo conscripserint, & ut dicitur, ex tripode porrexerint. Unde etiam adeò confusè à multis accipitur, ut neque id, quod emporii vigor exigat, rectè dijudicetur. A multis etenim hoc jus unum idemque cum jure Nundinarum synonymicè sumitur, ita, ut jus mercatûs publici suâ naturâ & significatione sub se comprehendat Jus Stapulæ, sive sistendi & exonerandi. Inter 4
JCtos Germaniæ inveniuntur tamen nonnulli, qui parcè satis eâ tractârunt materiam, ut Mynf. *conf. 19.* Sixtin. *2. de regal. c. 3. n. 39.* Henning. Goedd. *conf. 3. n. 39.* Elber. Leonin. *Conf. 7. & 67.* quibus cum Natta addi potest *conf. 657.* Fr. Pfeil *conf. 194.* De privilegio Emporii frumentarij, quod Magdeburgenses habent, paulò fusius Goedd. *conf. Marpurg. 17. & 18. vol. 4.* De emporio laminarum ferrearum Nicol. Everh. *conf. 9. vol. 1.* Ante hac non 5
adeò hoc jus stapulæ seu sistendi merces secundum eam appellationem olim in usu fuit, sed ex Emporiis Hanseaticis in consuetudinem traductum, Gegenbericht Martini von der Meden/ auff die zu Hamburg Anno 1620. ergangene Außführung etzlicher am Keys. Cammergericht für die gemeine Freyheit der Commercien/ und der Schifffarth auff dem freyen Elbstrohm/ ꝛc. eröffnete Endurtheil betreffend. *p. 99.* Notum autem est nomem Emporii apud classicos authores, ut videre est apud M. T. Ciceronem *lib. 5. ad Attic. Ep. 2.* ubi mentionem Emporii Puteolanorum facit.

Ut tamen aliquid perfectius percipiatur, ante omnia synonyma & locutiones genuinæ sunt observandæ. Sunt 6
autem hæ, Jus Emporii (quamvis etiam

Jus

Jus Emporii, ut generalius à jure stapulæ adhuc differre pateat ex Casp. Klock. *de contrib. & collect. cap.1. n.272.* 7 *pag. m.26. col.2.* Idque exinde dicat, quòd, cùm Jus Emporii etiam Stapulæ in causa Hamburgensi vocaretur, illis sit in Camerâ Imperii injunctum, ut novô libellô id explicarent. Martin. à Meden *in d. refut. p.99.* vid. Dn. Fritsch. *de Jur. Nund. cap.10. n.8.*) Stapulæ, stationis, sistendi, & exonerandi, Germanicè die Niederlage/ Staffelrecht/ Stapelfreyheit/ &c. quæ unum idemque STAPULÆ JUS significant. Pendet enim jus Stapulæ à jure Emporii. Et, qui jus emporii, i.e. jus de exponendis mercibus habet, transeuntes merces ad suum portum & forum trahere potest. Loccen. *de jur. marit. lib.1. c.10.* 8 *§.5.* Et in hac Stapulæ & Emporii differentia, totius disputationis cardo versatur. Nam etsi Jura Emporii & Stapulæ promiscuè accipiant quidam Dn. cum Mynsing. *decad.2. Resp.19. n.3. 9.* & aliis. Auctor scripti Hamb. wegen Staffelgerechtigkeit auff der Elbe de Anno 1620. *art.1, 10, 75. & 82.* Lehman. *in Chron. Spir. cap.12.* Alb. Crantz. *in Wandal. lib.8. cap.12.* Hæc tamen Jura inter se diversa ac separata esse, alii rectius cum experientia docent. JUS namque Emporii, cujus pertinens Jus prohibendæ transvectionis, pinguius est ipsô Jure Stapulæ; estque jus cum exteris & peregrinis quibusvis liberrimè in usum & commodum incolarum & Civium maritima commercia exercendi, Jure Gentium constitutum. Hoenon. *in polit. disput.5. thes.96. & seq.* Hug. Grot. *de mar. lib. cap.8.* Conring. *de urb. Germ. n.100.* quas refert Leuber. *de Jur. stap. Magdeb. n.1496.* ubi modò dictus author *in Disquisitione sua planaria Stapulæ Saxonicæ adversus Magdeburgenses, citra approbationem aliorum in hoc tractatu scriptorum, num. 490. & seq.* hanc nundinarum stapulæ & Emporii diversitatem succinctè & perspicuè explicat, cujus verba adscribere non pigrabimur. Wo schlechte Jahrmärckte und Messen seyn/ ohne Niederlagen und Stapelgerechtigkeit/ da mag ein jederman Wahren zu und wieder abführen/ feil haben/ verkauffen/ und nicht verkauffen/ wie er will/ er hat dessen allen guten freyen Willen. secundum *l.1. & l.2. C. de Nund.* Wo aber Stapelrecht ist/ da mag man wol die Wahren zuführen/ alleine man muß sie auch feil haben/ einsetzen und nieder legen/ und hat solche Freyheit in Kauffen und Verkaufen nicht. Das Jus Emporii aber erstrecket sich noch weiter/ uñ ist vom Jure Nundinarum und Jure Stapulæ derogestalt unterschieden/ daß wo ermelte Nundinæ und Stapulæ seyn/ da mag auch ein Frembder Wahren zuführen/ und ein ander frembder Handelsman von solchem frembden Handelsman die Wahren abkauffen/ und haben dabey die Einwohner und Bürger des Orts da Jahrmärckte und Stapel gehalten werden/ mehr nichts denn gute bequeme Gelegenheit zu handeln/ uñ daß der Obrigkeit Zölle/ Wehrgelt/ Marckgelt und Accisen vermacht wird/ und daß die Einwohner und Bürger etlicher Orten/ den Vorkauff vor andern haben. *l.2. ubi gloss.* verbo tradere, verb. hæc. *ff. de Nund.* Aber wo das Jus Emporii in vollem Flor ist/ da mag ein Frembder wol frembde Wahren zuführen/ solche niederlegen/ und des Orts verhandeln oder verkauffen/ und zwar alleine den Bürgern: Aber an solchem Orte dürffen Frembde von Frembden keine Wahren erhandeln/ sondern die Frembden müssen die jenige Wahren/ so sie erhandeln und erkauffen wollen/ alleine von den Bürgern des Ortes kauffen/ erlangen und handeln/ pro ut ita se habere Jus Emporii allegavit Senatus Hamburgensis in prædicto publico scripto An. 1620. adversus Duces Brunsvv. Luneb. Civitatesque Luneburgens. & Buxtehud. *art.34. 35. 36. 37.* & passim. Emporia 9 ergò loca ad merces commodas importandas & exportandas. Keckerm. *Syst. pol. lib.1. c.12.* Et Negociatio Græcis Ἐμπορία, Ἔμπορος Mercator, sed talis qui alienâ vehitur navi, ἀπὸ τῦ πόρυ, quod iter significat, & mari conficitur. Gesner. *in Lex.* Et quidem talia loca in quibus celeberrima exercentur

commercia: propriè **Handelstädte an der See gelegen.** Reliqua verò loca
in quibus sunt Nundinæ & Mercatus,
Emporiorum nomine non veniunt,
sed oppidorum. Comen. *in Jan. ling.*
c.45.n.49. Et alii Philologi. Ubi Ergo
navigationes per mare liberum ad
gentes dissitas, ubi commercia patent
liberrima, exteris & peregrinis quibus-
vis, ubi in singulos dies circa spon-
siones & assecurationes, Mercatores
versari videmus, ubi maximè viget ma-
ritima negociatio, quæ multa multis
impertit, Grot. *de mar. lib. c.8.* ibi so-
lummodo sunt & constituuntur Em-
poria. Ubi autem nulli sunt portus
maritimi, ubi nulla commercia pere-
grinorum, ibidem propriè loquendo
nulla sunt Emporia. Leuber. *d. l. n.500.*
& seqq. Liquet inde, haud absque
10 ratione dici, eandem differentiam quæ
intercedit inter Regale portûs & Rega-
le Nundinarum, esse quoque consti-
tuendum inter Jus Emporii & Jus Sta-
pulæ. Mores enim hujus priorisque
seculi ex regali Portûs produxerunt
Jus Emporii, & ex Regali Nundinarum
productum fuit Jus Stapulæ, Fori &
Geranii. (de quo paulo post) Martin.
Rumelin. *in A. B. p.3. diss.3. thes.18.* Id-
circo veluti Jus Nundinarum est ex
Principis solius concessione. *l.1. ff. de*
Nund. & nos *sup. & paulò post h. cap.* &
sic ex Jure Civili. *l.7. l.9. ff. de J. & J.*
Ita quoque Jus Stapulæ juris saltem Ci-
vilis ex Principis constitutione, juris-
dictione & protectione erit. PORRO
sicut portus sunt juris publici sive Juris
Gentium respectu usus communis. *§.*
flumina autem omnia. Inst. de R. div.
respectu verò Jurisdictionis Juris Civi-
lis & Regii. P. Gregor. *lib.3. Syntagm.*
jur. cap.14. n.7. Ita quoque Jus Em-
porii ex commercantium mutuo con-
sensu mutuoque accessu Juris Gentium
erit, licet sub protectione summorum
Principum sint Emporia. Rumelin. *d.l.*
11 *thes.25. p.782. Huc spectat* JUS GERA-
NII, **Kraengerechtigkeit/** procul dubio
ab Instrumento illo tractorio ad flu-
mina & portus collocato, quô facili
negociò vasa mercibus repleta navi-
bus extrahuntur, iterumque impo-
nuntur, de cujus notatione & origine
vid. Dn. Loccen. *de jur. marit. lib.1. c.*
§.2. à privilegio stapulæ diversum;
cùm hoc principaliter respiciat com-
mercia & utilitatem Emporii seu op-
pidi, cui hoc jus Stapulæ conceditur:
per Geranii autem & emensurationis
onera, aliasque provisiones, utilitati
vectigalium adversus fraudes merca-
torum providetur; non impeditur
transitus aut navigatio, sed utilitati &
Reipub. & Principis prospicitur, & ad
magis conservandam justitiam in
commerciis, & ad removendas fraudes
hæ provisiones pertinent. Et expedit
multis de causis in provincia hanc Ge-
ranii ac mensurationis rationem con-
stitui; ita eleganter Elbert Leonin.
d. Consil. 7. n.10. Et cons.8. ref. Klock.
d. l. & noviss. Stypm. *Contin. de jur.*
Naut. p.5. c.2. n.11.12.13.

Est autem STAPULA, vox Latinis 12
auribus avia, purè puteque Gallicæ
originis, quam ipsi dicunt Estable,
ductâ significatione à numero plurali
Latini nominis stapulum, attestantibus
Hadrianô Juniô & Guicciardinô, in
descript. Belg. Dn. à Werdenhagen
eâ deducit à Saxonico idiomate **Sta-
peln**; quod nihil aliud est, quàm mer-
ces exponere, & iterùm compingere.
Plura de hâc notatione nominis vid.
ap. Locc. *de jure marit. lib.1. cap.10. §.2.*
& Fritsch. de Nund. *c.10. & seqq.* Quâ 13
significatur privilegium beneficiariæ
Civitati seu urbi collatum, sistendi, &
ab instituto cursu retrahendi merces
exoticas, quas negociator importat,
ut nimirùm eô locô ad certum tempo
stabulentur ac conquiescant, quò ve-
num prostituantur, quâvis tandem
conditione, nisi damnosam venditio-
nem causatus, vel meliorem abundè
lucri auram olfaciens vector malit re-
currere, unde venit; & ubi domici-
lium habet: quod illi integrum est, &
liberè facere licet, etiam non persolu-
tô statô portorio. vid. Leuber. *Disquis.*
planar. de Jure Stapulæ. advers. Magdeb.
n.295. & 302. cum seqq. Qui ergò ad 14
Jus Stapulæ astringuntur, illis non in-
tegrum

tegrum est, ad hoc declinandum, novas vias aut elusiones quærere, ne per indirectum sequantur, quod directò vetitum est. Nic. Everh. *jun. d.*
15 *conf.9.n.82.* Qualis stapulæ exemplum obtinet Atrebatum, vulgò Arras in Hennegau/in vina Francica, quæ plaustris importantur.

Middelburgum quoq; Selandiæ Stapulam habet vinorum ex Galliâ, Hispaniâ, Lusitaniâ & provinciis aliis in Belgicum advehi solitorum; quare tenentur tàm Nautæ, quàm negociatores naves suas vinarias eò advertere, & vinum venum exponere. Durdrechtum verò Hollandiæ oppidum, non in unum genus, vina nimirùm Germanica, quæ secundô Rhenô Mosaque deportantur, sed & Cerealia etiam quæcunque semina, & lignorum carbonumque strues, & si quæ sint aliæ illius generis merces, vectoriis navigiis, è Geldris Clivisque convehi solitæ, jus suum extendit. Casp. Klock. *de Contribut. cap.1.n.272.* & quidem cum annexâ vendendi necessitate Bronch. *in præf. tit. de R. J.* adde Leuber. *d. l. n.297.* ubi Leges Stapulæ Dordracenses.

16 In Imperio, ad Rhenum, tres reperio civitates, quibus hoc jus der Staffel oder Niederlage concessum; quas appellitare consueverunt die drey Staffel am Rhein / Coloniam Agrippinam, Moguntiam, & Spiram. De quibus ita Wehner. *verb.* Staffelrecht. In Rheno fluvio seynd unterschiedliche Staffeln/ deren die dritte und oberste in
17 privilegio Cæsareo zu Speyer ist/ Solch Staffelrecht oder Gerechtigkeit ist/ daß alle die jenige/ so Saltz und gesaltzene Wahren/ auch alle andere Staffelbare Güter den Rhein auff zu Schiffe führen/ und damit bey der Stadt Speyer Gestaaden ankommen/ mit selben Gütern daselbst außkehren/ außladen/ und ohne männigliches Eintrag Staffelrecht damit halten/ auch dem Kauffhauß seine Gebürnüß/ und den Uberschlag davon entrichten und bezahlen sollen und müssen. Ab his Staffelgüter distinguuntur die Meßgüter / so nicht staffelbahr/ Dann der staffelbahren Güter halben muß man sich der Stadt Speyer Staffelfreyheiten gemeeß halten / und Staffelrecht halten / Mit den Meßgütern aber so man berechtiget / mag man unaußgeladen vorüber schiffen; Licèt igitur de jure communi in flumine publico navigare, & merces prætermittere liceat, und auff Entrichtung gebürliches Zolles niemand an den Zoll-Städten auffgehalten werden soll / scil. an Orten/ da einige Staffelgerechtigkeit nicht hergebracht / Contrarium tamen 19
usus observat in locis der Staffelgerechtigkeit / ob commerciorum frequentiam, ex liberalitate Imperiali vel præscriptione privilegiatis. Et cum Elector Palatinus Rheni Anno 1575. zu Oppenheim ejusmodi jura der Staffelfreyheit usurpare cæpisset, per Spirenses, obtentô mandato Cæsareo Pœnali sine clausulâ, ei inhibitum fuit, de quo vid. Gillmann. *tom.2. Symphorem. part.3. tit.18. fol.338. & seqq.* De 20
Stapulis ad Rhenum, modò enarratis scribit Christophorus Lehmann. in Speyrisch Chron. *lib.4. cap.22.* Daß sie haben die Gerechtigkeit I. Daß die Schiffe / so den Rheinstrohm auff- und abfahren / ihre Wahren daselbst außladen / ins Kauffhauß führen / niederlegen / und davon die Schuldigkeit zahlen müssen / welche nach entrichteten gebürlichen Accis überschlagen / das ist / in andere Schiffe / oder auff die Axe geladen / oder in die Ober-Böhmische Lande verführet werden / Wie dann die Stadt Speyer und deren Schiffleute / von alters die Schifffarth auff Straßburg gehabt / und davon / vermöge Keyser Friederichs I. privilegii de dato 1182. nicht mehr dann 13. Heller haben dürffen geben. II. Die andere Eigenschafft oder Gerechtigkeit der Staffel / ist vor alters gewesen / un noch / nemlich Kauffhauß Kraene / Schiffer und Kärcher / dergleichen Kauffhauß / Obherren / Krahnenmeister / und Kauffhaußknecht. III. Die dritte / daß die Kauffhauß verordnete / über die auffgeladene und niedergelegte Staffelwahr / ob sie von Würden / oder nicht / erkennen und richten / und die so unfertig verwerffe /

und den Fahrten zu Schiff und der Art-Ordnung aussagen/

Die IV. Gerechtigkeit ist secundum quosdam, daß die zugeführten Güter daselbst nicht allein außgeladen/ sondern auch zu feilen Kauff gegeben werden müssen. Quemadmodùm in toto Sinu Adriatico tale Decretum fecisse Venetos, scribit M. Anton. Peregrin. *Eq. D. Marci. de Jur. Fisci lib. 8. n. 15.* & defendit Salicet. *ad l. 3. sub. n. 3. C. de Nautic. fœnore. de quo plur. infr. h. cap. n. 28.*

21 Ad Mosellam hâc Immunitate reperitur dotata Treveris. Hamburg. Bericht und Erklärung von der Cammergerichts Urtheil de Anno 1619. den 19. April. *n. 6. petit. articul. pro restit. in integr. art. 33.* Die Schiffarth und Staffelgerechtigkeit auff der Elbe betreffend.

22 Ad Danubium itidem tres reperio Civitates, Ratisbonam, Ingolstadium & Passavium. De quo Stapulæ jure inter Passavienses & Ratisbonenses in Camerâ magna fuit contentio, quod illi se privilegiatos dicerent, daß alle Wahren/ so zu Passau vorgeführet/ allda sollen niedergeleget werden/ in qua causâ sententia fuit lata 25. Junij Anno 1554. Mynsing. *consil. 19.*

23 In Visurgi unica Brema hoc jus prætendit.

24 In Albi duæ sunt Civitates, quæ acriter pro hoc jure stapulæ singulari præ cæteris pugnant. I. Hamburgum, allegans privilegium Caroli IV. de Anno 1365. Pragæ datum. De quo vid. plenius suprà citatum Hamburgischen Bericht de an. 1619. und Martini von der Meden Gegenbericht de anno

25 1620. Altera, est Magdeburgum, quòd à D. Othone I. Imp. hoc privilegium se impetrasse dicant, ut non tantùm ipsi provinciales diæceseos & primatus, sed & omnes forenses frumenta sibi nata sursum vel deorsum per Albim navigiis transmittere volentes, ad portum Magdeburgensem sistere & appellere necesse habeant; nec sine singulari veniâ transire possint, Goedd. *Cons. Marpurg. 17. 18. vol. 4. per tot.* At

26 Hamburgenses hanc nimiam extensionem in coactione commerciorum Magdeburgensibus omninò denegant; cùm littera privilegij Ottonici, quod à quibusdam pro figmento reputatur, id nullatenus contineat; nec ex transactione ArchiEpiscopi Burchardi de anno 1309. id liquidò satis appareat; utpote quæ nec tertio præjudicium gignere potuerit. Ob quam controversiam & Salisquellæ & Luneburgi etiam in conventu Hanseatico Anno 1620. admodùm acrem inter se gesserunt examinationem, ut nec in Consilio Hansæ quid in eâ ad transactionem deduci potuerit. vid. sup. allegat. *Disquisitionem planariam Stapulæ Saxonicæ adversus Magdeburgensium privilegium Otthonicum nuper editum à* Benjamin. Leubero Anno. 1658. Hoc 27
autem singulare jus Stapulæ oder der Niederlage frumentorum, quod Magdeburgenses prætendunt, idem explicant Dd. quod Græcis & in LL. nostris σιτίστασις, quasi ἡ σίτου frumenti, στάσις statio, Alciat. *l. quicquid decreto. C. de frument. Alex. lib. 11.* hoc est, frumenti statio, importatio, depositio, cùm an & quatenus extra provinciam distrahendũ curâ siveComitivâ, quæ & Sitocomia vocatur à σῖτος & πνέω Emo; Unde Sitones, vel Sitonæ & Sitonici frumenti cöemtores, venditores, Curatores, Administratores. *l. fin. §. 5. ff. de muner. & honor. l. fin. §. 6. ff. de admin. rer. ad Civitat. pertin.* Unde Sitona nummus dicitur publicæ frumentationis. *l. 2. in pr. ff. de vacat. & excus. mun. l. 1. & t. t. C. ut nem. lic. in emt. spec. lib 10. & Novell. 30.* Cujac. *1. obs. 30.* quomodo & Sitorij erant & dicebantur, qui vendendo frumento, & ipsi Sitostasii vel Emporio & stationi frumentariæ præerant. Alciat. *d. l. quicquid.* Indeque & frumentarij apud Spartianum, & frumentatores aliis Latinè dicebantur, qui eidem rei frumentariæ præerant. Cujusmodi Sitonarium & Sitostasium munera tàm apud Athenienses, quàm apud Romanos in usu fuisse notatur *in l. munerum civilium. §. 1. ff. de muner. & honor.* Et ita etiam in militiis tàm olim quàm adhuc

adhuc jam certæ erant Sitostasæ, seu certæ stationes. **gewisse Niederlage des Korns.** Unde frumentatio labor militum, quâ frumenta undequaq; congerendo important. *l. 12. §. 2. ff. de re milit.* Videatur & Hotomann. & Pratej. *in Lexic.* Item Alciat. Cujac. & Luc. de Penn. *ad tres post. lib. Cod.*

28 Prætereà, hoc jure gaudent ferè omnes Metropoles Imperij ad flumina sitæ, quæ id ipsum vel privilegiô Impp. vel Consuetudine & usurpatione, omnem hominum memoriam excedente, quietè possederunt. Dict. Hamburg. **Erklärung.** *artic. 114.* & hoc suadente necessitate publicâ, *art. 118. 130. 133.* ubi hoc & Civitatibus Italiæ
29 attribuit. Ita Osophi commeantium è Germania mercium perpetuam stationem cum vectigali immunitateq; incolarum, ob virtutem & fidem à Venetis obtinuêre. Paul. Jov. *lib. 12. histor. fol. 211.* Vid. Loccen. *de jur. ma-*
30 *ritim. lib. 1. c. 10. §. 9. & 10.* Sic Lubecam Historici Saxoniæ, cumprimis Chytræus, in Gustavo I. Sueciæ, & Christiano II. Daniæ Regibus *sub annum 1517. in pr. & 1522. circa finem, & rursum in pr. an. 1533.* passimq; alibi, Statum maris Orientalis Emporium faciunt; nec immeritò, cùm amplissima illa in Regnis & provincijs septentrionalibus jura immensis sumtibus obtinuerit, summis laboribꝰ conservârit, pinguioreque & pleniore idcircò quàm nudô Stapulæ gaudeat jure per ea, quæ super adducta sunt. At quid sunt emporia, nisi quò vehendæ non transvehendę merces deportantur; ubi emunt vendunt negociatores; non, ubi more viatorum transeunt. *arg. l. fin. ff. de*
31 *nund.* Quod confirmatur Statutô expressô modò dictæ Reipublicæ *art. 7. Statut. de Emt. & vendit.* his verbis: **Ein ankommender Gast / mit seinem Gute in unser Stadt / der kan dasselbe niemand anders dann unsern Bürgern verkauffen / Will er auch dasselbe Gut oder Wahren alhier aufflegen / so hat er doch die Macht nicht / solche als den Frembden zuverkauffen / wie unsere Bürger / denen diese Freyheit allein zustehet ꝛc.** Quod Statutum, unà cum cæteris, à Sacratiss. Imperatoribus tot retrò annis instar privilegii confirmatum est; quapropter eô ipsô etiam contra quoscunque invidos adhuc quietè utuntur. Quomodo autem 32
Jus stapulæ differat à jure Emporii in specie, seu prohibendi transvectionē pinguiori, vid. *sup. lib. 1. cap. 17. n. 41. & seqq. & hoc cap. n. 7. & seqq.* Sed Q. 33
hîc anxiè Dd. An huic juri stapulæ **der Niederlage** simpliciter concessæ semper sit annexa necessitas vendendi merces? (observandum ex prædictis, à Dd. Triplex JUS STAPULÆ formari: Primum, Quod jubet tantûm exonerare merces & solvere vectigal, quod minus plenum. 2. Quod habet annexam vendendi necessitatē, quod & Emporii jus Hœnon. *disp. pol. 5. thes. 96. &* plenum dicitur, & 3. Quando Princeps Mercatoribus certis vel etiam universitatibus copiam facit merces suas in certum locum deferendi) ideo in hac Q. cum Dnn. Marpurgensibus respondendum *ex sup. alleg. cons. 18. num. 73. vol. 4.* Verba privilegii in hoc esse 34
penitus introspicienda, & si hoc verba non habeant, meritò id haberi pro omisso, *per l. jubemus. C. ad. SC. Vellej. c. Rudolfus. ubi* Bl. *col. 2. X. de Rescript.* Siquidem hujusmodi privilegia, ut à communi jure recedentia, non nisi strictissimè & secundum verborum tenorem intelligenda Marpurg. *d. Cons. 18. n. 65.* quos ibi *& Consil. præced. 17.* vide plenius differentes, licet ab ipsis dissentiant Dnn. Giessenses. Cum Marpurgensibus coincidit Elber. Leonin. *cons. 67. n. 2.* Subjiciens, usum atque 35
exercitium Stapulæ iis juribus adnumerari, quæ Bannalia vocant Interpretes, quorum vis ex observatione dependet, non tamen sub jure stapulæ comprehendi semper necessitatem vendendi in loco, ubi exerceri consuevit Jus Stapulæ, quod propriâ suâ vi & significatione solum appulsum & exonerationē semel faciendam comprehendit, nullumque aliud vinculum aut necessitatem mercibus injicit, quatenus verum de speciali observatione

in contrarium non constat. vid. tamen eleganter Loccen. *de jure marit.*
36 *lib. 1. cap. 10. §. 11.* Ex præcedentibus nunc patet, hoc jus Stapulæ aliquid continui & universalitatem quandam continentiæ secum inducere.
37 Signum autem hujus juris attributum est speciale in Emporialibus ædibus sive forensibus talibus, quas Jus Saxonicum in Weichbild: Weichhäuser seu Niederlaghäuser dicit Johan. *2. vers. 16.* οἶκος ἐμπορίου, domus mercatûs, talis locus vocatur. De jure Civili ἐργαστήρια *in l. penult. C. de merci-*
38 *mon. lib. 12.* Item Basilicæ. In Italia Seggie, Logie Douane; ut sunt Venetiis, Neapoli, Genovæ, Anconæ &c. In Schamachia Persiæ Emporio Schach Carvvansera, Olear. *part. 2.* der Persianischen Reise-Beschreibung.
39 *p. 312.* Ab Hanseaticis Conthoren indigitantur, de quibus sequenti capite paulò uberius, quid verò ædes ejusmodi forenses sint, id glossa in triplici significatione plenius explicat in jure Weichbild. *Saxon. art. 9.* Ex quibus
40 elucescit, domus ejusmodi publicas, vulgò Weichhäuser dictas, non tantùm esse curias aut forum causarum, sed etiam forum maximè mercatorum, sive communis appulsus domus aut depositaria, ad quæ omnis generis commercia & merces pertrahuntur & deponuntur, & præsertim, quæ per maria & flumina navigabilia illuc assiduò & cottidianâ continuatione transportantur. Quod enim Græcè ἐμπόριον ab ἐμπορέω i. e. negotior, vel potius ab ἔμπορος *Matth. 13. vers. 45.* quod & mercatorem & vectorem, qui mare trajicit (quasi mercatores nomen suum à peragrando & proficiscendo habeant, ut nos supr.) denotat.
41 Id Latinè ritè per FORUM describitur, quod, juxta Varronem, verius à ferendo, quòd ibi omnia venalia conferantur, vel à foràs, quod sub dio fiant tales ne-
42 gociationes, derivatur. Dicit autem Festus, quòd VI. modis Forum intelligatur: Primò, negociationis locus. 2. in quo Judicia fieri, cum populo agi, conciones haberi solent, de quo vid. P. Greg. Tholos. *lib. 2. de Repub. c. 6.* 3. Præses provinciæ forum agere dicebatur, cùm civitatem convocaret, & de controversiis cognosceret. 4. Forum antiqui appellabant, quod nunc vestibulum sepulchri dici solet. Quod in memoriam mihi revocat solennem Græcorum ritum, qui intra urbem, & quidem sæpiùs in ipso foro, sepelire solebant eos, quibus honorem exhibitum volebant. Cl. Joh. Kirchmann. *lib. 2. de funerib. Rom. cap. 26.* ubi id ipsum exemplis illustrat. *p. 305.* Et Romanorum, qui funera per forum ducere solebant. Kirchmann. *d. lib. 2. cap. 18. in pr.* 5. Locus in navi; sed tunc masculini generis est, & plurale. 6. Fori significant Circensia spectacula. Hæc ex Festo. Pratejo. Calvin. *in Lexic.* Se- 43
neca author est, triplex forum Romæ olim fuisse. Sic enim *lib. 2. de irâ. Adjice*, inquit, *publica perjuria gentium, Circumscriptiones, fraudes, inficiationes, quibus tria non sufficiunt fora.* Verùm nos cum Johann. Rosino *lib. 9. cap. 7. de antiq. Rom.* omissis reliquis, de iis tantùm foris, quò res conferebantur, dicimus, quorum itidem duo apud Romanos fuerunt genera: Prioris generis fora erant ad urbis splendorem facta, in quibus hominum conventus fiebant, vel negociorum civilium, vel delectationis causâ; de quibus uberius Rosin. *d. l.* & Jacob. Pontan. *part. poster. vol. 3. Progymn. 7. p. 138.* Posterioris generis erant, in quibus res ad communes populi usus paratæ venderentur; qualia recensentur, Boarium, piscarium, cupedinarium, suarium, olitorium, rusticorum sive suburbanum, & alia nonnulla. Quæ omnia, in unum locum contracta, postquam ædificatus est locus, dicuntur Macellum. Varro *lib. 1. de ling. latin.* (Sicuti adhuc in omnibus benè constitutis Rebuspub. talis necessitatis commoditates quotidiano usui conceduntur) Aristot. *7. Polit. c. 12.* forum constituit triplex. 1. Forum Justitiæ vel ma- 44
gistratûs, ad disceptandas civium controversias, de quo fusè Tholosan. *d. cap. 6. lib. 2. de Repub.* 2. Rerum venalium.

45 lium. Tholos. *d. lib. c. 8. 3.* Liberum in celebriore Civitatis loco accommodatum deambulationibus & colloquiis honestorum civium & negociatorum; quod ab omnibus rebus venalibus erat purum & sincerum; quò neq; quisquam sordidus atq; illiberalis artifex, neq; agricola, neq; alius quispiam talis commeet aut adspiret. Hinc venalia quæq; & circumforaneos homines; eorumq; clamores & insolentias, alium in locum rejectas; ne horum turpitudo & temeritas cum virorum rectè institorum elegantia ac modestia misceatur. Pontan. *d. l. progym. 6. part. 102.* De quo Xenophon in 1. eorum librorum, quibus Regem in Cyri persona instituit, quoq; mentionem fecit. Et Lambert. Danæ. *lib. 4. polit. Christian. cap. 2.* Ita verò, inquit, cura publici operis & ædificii exstruendi in iis præsertim Civitatibus, quæ mercatoribus abundant, incumbat; potius earum magistratui, in quod merces extraneæ advectæ tutò recipiantur & condantur, & in quo conditæ conserventur; ubi pondus quoq; publicum sit constitutum; item, in quod mercatores omnes semel aut bis in die commodè conveniant, de suis mercimoniis inter

46 se acturi; quem locum alii Cambium, velut Lugdunenses in Gallia, alij BURSAM PUBLICAM, uti Londinenses, Ambstelodamenses, Hamburgenses, Hafnienses & Antvverpienses

47 appellant. Hic non possum, quin paucis de eleganti hujus Antvverpiensis Bursæ structura ex Ludovico Guicciardino subjungam; qui ita in description. Antvverp. *pag. m. 140. 141. Habet deinde hæc Urbs fora viginti duo partim grandia, partim minutiora, horum maximum illud Senatorum, pulcherrimum verò mercatorum; quod BURSAM vulgò appellant*, de Boerse / *geminâ turri horologiisq; insigne. Forum adeò pulchrum, ut celebrandis mercatorum conventibus non temerè alibi invenias par; est enim in transitu omni carrorum, equorum, & cæteris impedimentis immune, & porticibus circumquaq; clausum, quæ quatuor habent spatiosos, adeoq; portarum instar introitus. Jam super portico & parietum iis spatio amplissimæ ambulationes sunt, tectæ & tabernis undiq; plenæ, quas unô vocabulô vocant Perystilium sive Xystum Pictorum*, de Schilders Pandt / *quia nempe prostant in iis potissimum tabulæ pictæ. Condita fuit hæc BURSA Anno à Christo nato 1531.*

Sed explicemus hîc paucis, uti rem 48
animadversione dignissimam, undenam derivetur vox ista vulgaris BURSÆ, adeò propriè à consimili quodam locô ad hunc nostrum translata. Est Brugis Flandrorum platea quædam seu forum, omnibus urbis partibus valdè accommodum, & in ejus fronte ampla quædam & vetus domus, structa ab nobili illâ familiâ Bursiorum van der Beurse; quorum in lapide secto præfert insignia, tres videlicet bursas, sive marsupia; atq; ab hac domo & gentilitiis hujus gentis insignis, ut in talibus amat fieri, nomen accepit id ipsum forum; quod quia delegerant mercatores Brugenses ad celebrandos mercatorios suos conventus, iidem Antvverpiam Bergozomiumve ad mercatum profecti, locis seu foris, in quibus ad negociandum congregabantur, ad similitudinem & imaginem fori illius Brugensis indiderunt Bursas vocabulum; quod ipsum adeò approbavit Antvverpia, ut etiam Galli, licet aliô quodam sensu, Tholosam usq; id secum abduxerint. Angli 49
itidem, auctore & fundatore Domino Thoma Grassano, ad exemplar Bursæ Antvverpiensis, Balgâ usi Architecto, ædificarunt Londini, in urbe Regia, & oportunô imprimis locô, consimilem quandam machinam & magnificum ædificium, porticibus quoq; & ambulationibus clausum; estq; adeò notabile, quod absolutô jam opere, ipsamet Elisabetha Regina Londinũ, illi spectando accesserit, spectatum valdè laudaverit; Sed ne videretur apographum Bursæ Antvverpiensis, nomẽ illi indidit Cambii sive Collybii regii, interdictô, ne quis aliter nominaret. Verùm ea fuit nominis BURSÆ vis, ut, non obstante hoc interdicto, etiam illud forũ eô vulgò insigne sit. Est deinde Antvverpiæ pulcherrimum illud opus Anglorum

suâ etiam porticu nobile, & sic dictum, quod in Anglicæ gentis gratiã jussum fuerit strui à Senatu populoq; Antvverpiensi An. 1550. Nec minus nobile &
50 magnificum ibi reperitur Osterlingorũ seu Hanseaticorum ædificium; multorum millium aureorum impensa è nitidissimo lapide, sculpturâ artificiosè variegato & elaboratô, adeò sumtuosè ædificatum, ut Principis cujusdam palatium stupenda operis structura elegantiâ & symmetra propotione facilè exæquet. *vid. nos cap. seq. num. 58. & 62.*
51 De elegantissima Ambstelodamensiũ BOERSA vid. Isaac. Pontan. *lib. histor.*
52 *Ambstel. c. 23.* Græci, ut hæc obiter addam, in quadrato, amplissimis & duplicibus porticib⁹ fora sua constituebant, crebrisq; columnis & lapideis aut marmoreis epistyliis adornabant, & supra ambulationes in contignationibus faciebant. Italiæ urbes, fora obliqua ædi-
53 ficabant, in quibus more antiquô gladiatoria dabantur munera; de quibus
54 consulendus Vitruvius. Hebræi quoq; Jerosolymis peculiarẽ habuerunt locum, in quem ad sua negocia tractanda convenirent Mercatores. De quo vid. eleg. Joh. Steph. Menoch. *de Repub. Hebræor. lib. 7. c. 10. n. 7.* Ipse igitur mos antiquorum hanc distinctionem nobis in manum largitur; ut inde agnoscamus, quæ in ipsis FORIS fuerit differentia.
55 Etenim non tantùm judiciorum & promercalium simpliciter rerum, sed & Forum hoc maximè MERCATORUM, ab omni tempore in præcellenti habitum fuit æstimatione; cui singularia quoq; jura & privilegia sunt attri-
56 buta. Inter cætera autem non solùm hæc loca, sed etiam alia omnia, ad mercimoniorum & mercium conservationem destinata, ab hospitando milites, qui veniunt ad civitatem & castrametationem, sint exemta, *l. pen. C. de merci-*
57 *mon. & t. t. Negociatores ne milit.* Sic Hanseaticis mercatoribus, in Regno Portugalliæ, præsertim in urbe Lisabona, concesũ est, ut tàm intra quàm extra mænia urbis domos & tabernas exstruant, & ut nihil illis molestiæ in iis creetur; nec domus & tabernæ, ad mercium conservationem destinatæ, ullis hospitib⁹ aut jumentis, invitis mercatoribus dominis, onerentur, *priv. Reg. 30. de An. 1607.* Apprimè a. hic notandũ, 58
quòd ab hoc munere seu necessitate hospitandi milites, quam Græci ἐπισταθμείαν vocant, Rhenat. Choppin. *de priv. Rustic. lib. 1. c. 2.* nemo generali excusetur privilegiô; sed speciali opus sit. Bertazol. *tr. clausf. 22. gl. 16. n. 2.* Fulv. Pacian. *cõs. 5. n. 16.* Sicut in Gallia, per speciale diploma Regis A. 1563. ecclesiastici ab hospitib. militarib. & aliis, quę militẽ alendo in transitu imperari consueverunt, immunes redditi sunt. Thuan. *Hist. lib. 33. fol. 209. lit. D.* Cui add. Casp. Klock. *de contr. & coll. c. 17. n. 206. & seqq.* Sed, ut ad Emporia nostra publ. revertamur, Germani mercatores, ad imitationem fori antiqui & Romani ex suæ nationis vo- 59
cabulo forũ Emporii insignire voluerunt & stapulam, ejusq; competentiam Jus STAPULÆ nominârunt, sive eine Niederlage / appellatione ab appulsu, exoneratione, tanquã principaliori emporii parte desumtâ, ut rectè loquitur Joh. Dauth. *in Product. Magd. contra Comites Barbej.* Quemadmodum n. forum à fe- 60
rendo (ut anteà dictum est) sortitur nomen, quod in eum locũ & controversię atq; merces deferantur; cùm Græcis forum esset Basilica, i. e. domus ampla & spatiosa, quæ ita solebat ædificari, ut in superiore parte judicia, (unde JCti, in foro mercatorum versari; in foro mercatorum talis stylus in usu) in inferiori parte negociationes exercerẽtur; uti ex Vitruvio in officina Ciceronis Georg. Cracovi9 exponit. Ita STAPULAM vocamus, ait Joh. Dauth. & ex eo Dn. à Werdenh. mutuatô de Germanica lingua vocabulô, aggestionem & comportationem mercium omnium, quæ id generis sunt, ut servando servari possint. Alb. Crantz. *in Wandal. lib. 8. cap. 36.*

Ex quibus omnibus nunc claris per- 61
spicitur oculis, quòd etiam ipse locus talis publicus, mandatum item Imperatoris indultum, & privilegiata concessio in tali continuatione longè quid sublimius ipsô Fori Jure, vulgò Marckrecht / & à nũdinis magis separatũ requirant & ponant; nec Forum nundinas & stapu-

stapulam pro synonymis haberi posse. Dn. à Werdenhagen *d.l.* & Joh. Loccen. *d. l.1. cap.10. n.5.* Nundinarum enim vox ipsa indicat, quòd non assiduum adpulsum & cottidianum appellendi & advehendi actum denotet, sicut Jus Stapulæ; sed ipsa denominatio id manifestè exprimit, quòd intercapedinem temporis octo dierum, sive
62 tot partium dissidium interponat; quasi dicerentur Novendinæ, à die nono, qui dies essent Paganorum & Institorum mercibus dicati. Macrob.
63 *lib.1. Saturn. cap.16.* Unde & feriæ Paganorum dictæ sunt, Germanicè Messen/ Gallicè verò FOIRES. prout *sup. lib. 1. cap.5.* docuimus. Quomodo autem Missæ appellatio ad Nundinas transierit, has olim conjecturas habuisse se scribit Jo. Gryphiand. *d.l.* de Weichbild. *Saxon. cap.74. n.29.* Cùm nundinæ in certo aliquo festo, ubi maximus populi concursus fieri solet, haberentur, in eoque Missæ (à Missa seu dimissione populi, more in Ecclesia solenni eôq; duplici dictâ, de quo Isaac Casaub. *Exercit.16. ad Annal. Baron. p.419. &* G. Calixt. *dissert. Acad. de Missis)* sacrificia celebrarentur, factum est, ut ipsæ Nundinæ non minus à feria MISSÆ dicerentur; quod idem de Missa dominica Magdeburgensi, vulgò Heermessen/ sentire videtur Dresser. *de urbib. Germ. fol. 415.* ac Matth. Wehner. *pract. obs.*
4 *verb.* Messe und Märckte/ notat, nundinas & mercatus olim à veteribus cum sacello & annuo sacro institutas, Dahero es noch kömmt/ daß gemeiniglich die Kirchmesse/ Kirchweihe und Jahrmärckte zusammen und mit einander gehalten werde/ Plura de voce Nundinarum & Missæ vid. in nup. tract. Ahasv. Fritschii. *de regal. jur. nund. cap.1.* & Leub. *de jur. stap. adversus Magdeb. n.248.* qui à Missis, Missaticis seu officialibus veterum Imp. id verbum deducit. Dn. Bret. *de la Souuer. du Roy liv.4. chap.13.* notat, gravissimas olim executiones Criminales publicis hisce diebus & conventibus mercatorum ab Impp. Ethnicis factas. Et Euseb. *lib.5. c.13.* tempore mercatuum publicorum etiam ipsis diebus sacris, Christianos truculentissimis martyriis afflictos fuisse tradit. Oportet verò hîc meminisse, nundinas diebus 65
feriatis regulariter non esse celebrandas. *Exod. c.20. vers.8.* Nehem. *c.13. vers. 15. & seqq.* Steph. Gratian *decis.21.* *Rebuff. in Constit. Regn. de mercat. art. ult. gl. ult. n.15. per l. dies festos. C. de feriis*, ubi testatur, hoc sæpius fuisse dictum in Senatu, additq; prohibitum esse, in Ecclesiis & Cœmiteriis mercatū exercere, *c. decet. de immun. Eccles. in 6to.* Fr. Marc. *decis. 268.* P. Gregor. *Syntagm. jur. lib.25. c.3. n.8.* Camill. Borell. *de Reg. Cathol. præstant. c. 36. n.56. & seqq.* Carpz. *jurispr. Consist. def. 253.* plenius de hac quæst. & quidem ex professo agit Fritsch. *de jur. nundinar. c.5. n.15. & seqq.* quæ ideò monere operæ pretium fuit, quòd eâ in re non rarò pessimè consueverit peccari, dies festos & loca sacra, Majestati altissimæ dicata, mercimoniis agundis profanando. Casp. Klock. *de Contrib. c.3. n.36.* & Joh. Sibrant. *p.1. Jur. Lubec. sect.36. ubi n.18.* hujus Ovidianæ Metamorphoseos magistros & authores dexterius sibi in memoriam revocare adhortatur dicti istius Salvatoris: Domus mea precibus non autem vanis destinata est usibus.
Afficiunt autem privilegia nundinarum res in ipsis nundinis earumq; tempore emtas; etiamsi non tempore nundinarum, sed paulò post, efferantur, vel longô posteà intervallô. Paul. Christinæ. *decis. Belgic. 99. n.17.* allegans Bl. *in l. unic. C. de Nund. arg. l.3. §. scio. ff. de Minor.* 66
E contrario, si ante nundinas res vendita sit, quamvis tempore nundinarum tradita, privilegium non obtinebit, nisi intuitu & causâ nundinarum contractū fuerit, vel eâ lege, ut Nundinis solveretur, prout aliàs Concilii sanctioris Belgici judiciô judicatum fuisse 27. Septembr. An. 1553. testatur Christinæ. *d. l.* Plura de Nundinis vid. apud Commentatores *ad tit. C. de Nundin.* speciatim verò, Sichard. ibid. & Cephal. *cons. 342. p.3.* Fr. Marc. *decis. Delph. 53.* Magon. *ad consuet. Andegav. fol.20. col.1.* Tholosan. *Syntagm. jur. lib.2. c.16. & lib.25. c.3.* & ex classicis Festum, Alex. ab Alexand. *gen. dier. lib.5. c.7.* Rosin. *lib.4. Antiq. Rom.* & noviss. Dn. à Werdenh. *p.3. de Rebuspub. Hans. cap.20.* & Fritschium *d.l.*

Ex quibus, uti innuimus, satis ad oculū, hâc dierū intercapedine seu intervallô stapulam (quæ quid continui in se continet) à nundinis differre. Ubi igitur determinatio rei certa, ibi sanè nec indefinita potest accipi, cùm mutuò sibi contrarientur; nec temporis intercapedo possit accipi de continuo, Garſ. Mastrill. *de magistr. lib.3. c.10. n.11. & seqq.*
67 De quibus ita perspicuè Martinus **von der Meden / in obangezogenem Gegenbericht** *p.18.* **Erstlich wird** à parte H. **gesetzet / es wird unterm Jahrmarckt an sich selbst ein Staffelrecht begriffen / dahero auch** Jus emporii, Jus nundinarum & stapulæ, seu sistendi, pro synonymis venditiret **werden wollē; daß aber solches unbegründet / hat man leichtlich zu ermessen /** ut nos supr. **dann sonsten an allen Oertern / da Jahrmärckte gehalten werden / nunmehr lauter Staffelgerechtigkeitē verhanden / oder anzurichten seyn; zwar verstehet jeder männiglich wol / daß in allen freyen Jahrmärckten / auch ein** sistiren, **Zufuhr /** præsentiren / exoneriren / **Ab- und Niederlage der Kauffmans-Wahren an jeden Ort / und zur Zeit des Jahrmarckts seyn müsse / (sonsten wehren es keine Märckte) aber das ist ein freywilliger** Temporel **und sonderlicher befreyter Handel / und von Staffelrecht / ja von stetwerenden gezwungenen und unfreyen Staffel / davon allhier der Streit ist / weit gnug unterschieden ꝛc.** unde supr. ex Lehmanno differentia **unter Staffelbahre und Meßgüter.** Cum quibꝰ coincidunt Dnn. Marpurgenses *d. consil.17. vol.4. n.92. & 93.* Stat ergò fixa & irrefragabilis Dd. **senten-** 68 tia, Jus nundinarum sive mercatûs publici, vulgò **Marckrecht /** ab Imperatore specialiter obtentum, sub se non comprehendere jus stapulæ, sive sistendi & exonerandi, vulgò **die Niederlage /** cùm unum ab altero necessariò non dependeat vel proficiscatur; sed prorsus sint diversa & separata, Goeddæ. *d. Cons.17. n.92.* Nisi & hoc Imperator specialiter concesserit. Est enim juris 69 vulgati, verba contractuum, privilegiorum, & omnium dispositionum, secundum subjectam materiam & naturam illius rei, de qua agitur, intelligenda esse. *l. si uno. in pr. ff. locat. l. si olei. C. eod. l. damni infecti, ubi Angel. ff. de damn. infect.* Alexand. *Cons.26. n.6. lib.3.* nec privilegium debere extendi ad ge- 70 neralia, quæ ipsa prorsus ignorat litteras; nec quod de specie certâ & determinata loquitur, ullâ ratione ad universalem locutionē aut genericam posse retrahi, cùm specifica differentia omnē à se excludat genericam acceptationē. *l. in toto jure. 80.* & ibid. Dd. Comm. *ff. de R. J.* Præter hæc tradunt & Inter- 71 pretes Juris, nullum verbum censeri in privilegio frustratoriè positum & sine effectu operandi. Quæ cum aliis pluribus similibus copiosè deducunt Joh. Petr. Anchoran. *q.23. n.5. vers.7. & 8.* Alvar. Valasc. *decis. Lusitan. 58. n.8.9.* Rol. à Valle. *Consil.2. n.7. usq; ad fin.* maximè *n.47.48. lib.4.* Joh. Cephal. *Cons.451. n.220. cum seqq.* Quibus adde Dnn. Marpurgenses *Cons. 26. num. 148. vol.2.*

CAPUT VII.

De

Quatuor Emporiis Civitatum Hanseaticarum; quæ CONTHORIA dicuntur; eorumq; origine, conditionibus, incrementis, decrementis & restabiliendi mediis.

SUMMARIA.

1. *Connexio Capitum.*
2. *Hanseaticorum laudabilis conatus in promovendis Commerciis.*
3. *Hanseaticorum societas quare vicinorum Regum privilegiis & Confirmatione opus habuerit.*
4. *Ob utilitatem publicam & distributionem omnigenarum mercium Hanseatici privilegiis Extraneis dotati.*
5. *Quatuor præcipua Hanseaticorum Emporia.*

6. *Ini-*

1 VIdimus de Emporiis in genere. Nunc ad speciales Hanseaticorum Conthorias seu Emporia specialia à præcedentibus distincta progrediemur; & de eorum origine, conditionibus, decrementis, & restaurandi mediis, συλλήβδην & ordine quædam subjungemus.

2 Quemadmodum semper argutâ fuerunt mercatorum inventa in iis, quæ variis in terræ partibus ad populorum gentiumque sustentationem & regnorum conservationem necessariam facerent, ita maximè Hanseaticorum imprimis laudatissimus in hoc fuit conatus. Atque cùm cernerent, quòd facilè miræ & variæ possent interruptiones & turbines exoriri, proinde commodis invigilando, statim in principio in id totâ animi contentione laborâ-

borârunt, ut firmam intentionem sine damnis expensarum facerent; aliàs enim eorum commercium nullâ ra-
3 tione diu subsistere potuisset. Ideoque societatem suam ita auctoritate Regum potentiorumque terræ dominorum confirmari curârunt, ut ab utraque parte in his sibi solidum ponerent fundamentum, & omne commodum utrinque in utilitatem publicam salutemque omnium redundaret, ut ipsa norma confœderationis ubertim
4 id declarat. Cùm igitur ex antiquis temporibus huc usque negociationes suas commerciis orientalibus exercuerint hæ Civitates, variisque mercibus, imò quicquid terræ septentrionales ad usum humanæ vitæ benignè suppeditare possunt, exteris quoq; nationibus & regionibus, putà Belgis, Anglis, Hispanis, Norvvegis, Suecis, Gallis, Italis, Russis, & ipsis Africanis communicaverint, haud difficulter quoq; iis in locis ad commodiorem mercium istarum distributionem certum Jus Institorium impetrârunt, exstructis illic ingentibus aulis, & obtentis variis privi-
5 legiis. Quatuor autem fuére istiusmodi primariæ sedes seu Emporia: Novogardianum in Muscoviâ; Londinense in Anglia; Brugense in Flandria; cui posteà Antvverpianum in Brabantia successit; & Bergense, in Norvvegia.

Etsi verò, ut rem paulò altius repetamus, nihil certi de origine & fundatione horum Emporiorum, ut & ipsius societatis Hanseaticæ, æquè ut de Origine Dnn. Electorum Imperii, apud probatos authores constet; in quo supinã vetustatis negligentiam valdè admirari oportet, ut propterea in re tàm præclara non nisi conjecturâ, ut in antiquis consuevit, nitamur; dubium tamen non est, & ex privilegiis constat eam ante quadringentos & aliquot annos ortum habuisse (Thuan. *lib. 51. histor.* ex Chytræo, eam ab Anno 1200. paulò ante tempora Friderici II. repetit; Keckermannus verò annum 1270. habet *1. polit.* cum quo coincidit Eberh. à Weihe. Unde crassus J. Isaacis Pontani Historiographi Danici & Gelrici aliàs celebris, error est, qui æmulatione an ignorantiâ affectatâ. *lib. 7. histor. Gelr. pag. m. 281.* Hanseaticæ Societatis Originem demùm sub annum 1364. ponit) & quemadmodum Vanda- 7
licarum Civitatum, quæ in vicino solo Wandalico quasi circuitu structæ sunt, conjunctio antiquissima est, & idcircò etiam ad deliberandum in pleno, si res magni momenti videatur, reliquas confœderatas conscribendi convocandique jus habet; quarum ca- 8
put jam inde à primordio fuit atque etiamnum est LUBECA nostra. vid. Dn. Mev. *ad Jus Lub. lib. 3. tit. 9. art. 2. n. 16. cum seqq.* Ita cæteras etiam Civitates istô exemplô & incrementô adductas sensim alias post alias his Vandalicis sese aggregasse certum est. Honestis 9
autem ea societas & certis quibusdam legibus ad propagandum utiliter in Germania amplissimum commerciorum usum, & impediendas peregrinorum fraudes & imposturas principiò est introducta, quibus freta, & præterea potentissimorum Hispaniæ, Galliæ, Angliæ, Daniæ, Sueciæ ac Norvvegiæ, aliorumque magnorum Regum & Principum, qui eam maximis privilegiis, utpote remissione tributorum, ac permissu liberæ negociationis, cæterisque aliis in hoc tractatu sparsim adductis immunitatibus, propter commodum & utilitatem, ad se suosque subditos redundantem, exornârunt; favore adjuta, tantos omninò brevi progressus fecit, ut ad remotissimos etiam totius orbis terrarum angulos & fines celeberrimam honoratissimi nominis sui famam & potentiam propagârit. Quantâ e- 10
nim potentiâ præstiterit, quidve laudignum re adhuc integrâ gesserit Illustre hoc Collegium, omnium ferè scriptorum Septentrionalium annales testantur. Sensére ejus vires olim finitimæ regiones & provinciæ, aliique vicini Principes, quos illatâ aliquâ injuriâ justissimis armis se suaque defendendi ad satisfaciendum, restituendum, aut cavendum, sociæ Civi-

tates compulerunt; Ita, ut nemo ferè
11 illas unquam impunè irritaverit. Quod de LUBECA, cæterisque confœderatis Civitatibus; figuratis hisce verbis exprimit Joh. Sibrand. *p.1. jur. pub. Lubec. Sect. 8. n.13.* „Præterea ait, ut aquila volatu reliquas aves facilè vincit; sic potentiâ alarum terrâ mariq; inter Civitates Admiralii seu Ducis vices tenuit, & res magnas, juxtà cũ sociis præcipiti volatu expedivit Lubeca, teste Crantziô, Chytræo, Bonno, Tracigero, & aliis. Quippe non rarò sola cum Leonibus, equis, Gryphis, Tigridibus, Bucephalis, aliisque animantibus coronatis congressa, majorem laudem, quàm commodum reportavit. Si etenim vacaret hortos historiographorum perlustrare (pergit Sibrand.) & exinde flosculos bellicæ ejusdem virtutis decerpere, & saltem per indicem indigitare, quantâ strenuitate Imperium Henrici Leonis violentum exuerint, jugum Danicum abjecerint, libertatem contra quosvis, maximè vicinos, nonnunquam in ipsam Civitatem erumpentes, defenderint; obsessiones in territorii sui fines perpessas ingenti inimicorum strage, solverint; Regibus quamplurimis præclarè militârint, opemque tulerint, vel ipso etiam Momô judice belli laudem, potestatem atque facultatem inde reportarent.“ Brevitatis autem studiô curiosum lectorem remitto ad libros Helmoldi, Alberti Abbatis Stadensis, Cranzii, Chytræi, Traigeri, Hermanni Bonni, Reimari Kochi, Reckmanni, Henr. Gobleri, Fr. Stypm. *de Jure marit. lib. 1. c. 7. n. 47. & seqq.* & aliorum, qui sinceris facilem fidem facient, eorumque desiderium explebunt. Ut taceam Annales, sive recessus actionum Wandalicarum, ex quorum perlustratione ii, quibus fas est eos evolvere, innumera prælia, adspirante Cæsare suscepta, nec non consilia bellica, aliaque innumera ad expeditionem facientia inveniet. Id quod inter cæteros & testantur Scaliger *de claris urbibus, pag. 610.* ubi ita de Lubecâ canit:

Si referam, mihi quis credet? sublimina mundi 12
Ultima legiferi jura vigere DEI.
Ingenium, candorem animi, cultumq; fidemq;,
Fortiaq; invictâ pectora pura manu.
Dum mirata stupet terras Astræa relinquens
Atq; putat Cœli regna, resedit ibi.

Et Lindebergius de eadem:

Gens humana, situs, commercia, littora, mores,
Mars, toga, divitiæ, curia, relligio
Arctoas inter claras virtutibus urbes
Efficiunt tollat tanta Lubeca caput.
Et decus Europæ & lumen sit totius Hansæ
Et sit Vandalici pulchra corona soli.

Nec minus Æneas Piccolominæus 13
Senens. Cardinalis, de his quæ sub Frideric. III. Imp. per Europam gesta sunt, *cap. 24. n. 40. vol. 2. German. scriptor.* Collecti per Marquard. Freher. *pag. 69.* „LUBECENSIUM Civitas potentissima est, inquit, sine cujus auxilio vix unquam Daniæ Reges continere suos subditos valuére. Duodeviginti viri Reipub. præsunt, quos Proconsules & Consules appellant; quorum perpetua potestas est, & in Equestri dignitate ex parte constituti sunt. Popularibus, nisi vocentur, nulla de regimine urbis consulendi facultas. Nec tamen servire plebs videtur, sua cuique substantia tuta est & libertas, salvis legibus ut velint vivere. Æqvum judicium consules agunt: ab his Cæsar, si excesserint, appellatur.“ vid. hîc Dn. Mev. *lib. 3. Statut. Lubec. p. 346.* Sed, quò me ducit jucunda Patriæ commemoratio? eò nimirùm ut paucis saltem inclytæ hujus & antiquissimæ Societatis potentiam & virtutes Bellicas, quibus olim polluére, indicem.
14 Neque hodiè ullus contra illam facilè contendere auderet, si non magis ambitione & alienæ felicitatis invidiâ, quàm conservandæ florentissimæ olim gloriæ & perpetuæ conjunctionis studiô inter se certarent. Sed postquam firmissimum & adamantinum illud concordiæ vinculum rumpendo,

do, quærendoque proprium commodum pernicioſô ſchismate in diverſas partes abierunt, non ſolùm univerſum corpus quaſi afflictis membris nutare & collabaſcere, ſed etiam ab iis, qui ſaltem minas ejus quondam haud ſuſtinere potuiſſent, ferè contemni cæ-
15 pit. Optandum quidem foret animitus, ut tandem, veternô excuſſô evigilarent, & anteceſſorum majorumq; veſtigiis inſiſtendo, aureæ iſtud concordiæ fœdus, quod non in verboſis orationibus, ſed fide & factis, priſcâ & majorum ætate, conſiſtebat, repararent, denuoque providerent, quæ aliquando certiſſimè (utinam ominandi fallerer!) niſi benè caverint, ſunt eventura; memores caudæ equinæ pilos ſeorſim facile evelli, & ſingulas ſagittas vel à puero confringi poſſe; quibus exemplis Sertorius & Scylurus Scytha uſi, ad quid concordia conducat, quamque noxia & pernicioſa ſit diſcordia & pleonexia, demonſtrare voluerunt; quæ quidem exulceratô & conclamatô hoc ſeculô optanda, ſperanda autem vix erunt. vid. D. Bœkel. *de jure clientel. p.3. cap.4. n.27. & ſeqq.*
6 Particulatim autem de hâc ſocietate conqueritur Beſold. *diſſertat. de Præcedent. cap.1.* Malum omen, inquit, quod Hanſeaticæ Civitates lites inter ſe fovere dicantur, nec eæ ſtatim à ſociis, tenore receſſuum Hanſeaticorum, componantur. Pluribus de hujus corporis & membrorum ſtatu moderno differit Joh. Limnæ. *in Not. ad lib.7. Jur. Publ. cap.1. n.76. & ſeqq.* & certus quidam author anonymus ſeu Pſeudo-Patricius Brunſuicenſis, Nachklang des Hänſiſchen Weckers / *pag.14. & ſeqq.* quò & ad Dn. Mev. *art.2. tit.9. lib.3. Statut. Lubec.* benevolum lectorem remitto. Sed, ne extra oleas divagari videar, & ἐν ἀλλοτρίῳ χορῷ πόδα τιθέναι, miſſis iis, quæ de hac ſocietate illuſtri & antiquâ prolixius dici poterant, pedem ad ſemitam reflecto.

Inter Emporia illa quatuor univerſalia & celeberrima Hanſeaticis mercatoribus, ut paulò antè dictum, conceſſo, dignitate & præſtantiâ primum eſt & præcipuum Ruſſicum ſeu NOVOGARDIENSE. Sigism. Lib. Bar. ab Herberſtein *in hiſt. Muſcov. f.79.* ex quo, tanquam ex ſcaturigine, cætera Emporia promanata, in ejusque commercio fundata ſunt. Receſſ. Hanſeat. de Anno 1628. 2. April. Hoc 18
ipſum, quantum quidem ex annalibus & privilegio Gothofredi, magni Livoniæ Magiſtri, conjicere licet, ante trecentos & quadraginta circiter annos, in ampliſſima & totius Ruſſiæ maxima urbe Novogardiâ 40. milliaribus ſupra Narvam Livoniæ urbem & portũ, 36. à Pleſcoviâ, & 120. à Moſqua, hoc tempore Ruſſiæ & Moſcoviæ Metropoli & Cæſareâ ſede fundatum eſt; quod propter commoditatem & quæſtum uberrimum, cætera emporia longô poſt ſe intervallô reliquit. Ne- 19
que enim ulla regio, vel magnitudine, vel fertilitate rerum ad vitam & victum pertinentium, Moſcoviam ſive Ruſſiam vincit. Cujus indicium eſt, quòd ea ſola tantum ceræ, ſebi, mellis, corii infecti & præparati, pretioſiſſimarumque pellium non ſolùm ad indigentiam & neceſſitatem, ſed etiam ad abundantiam, ſatietatem & luxum totius Germaniæ, Italiæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Angliæ, Belgicarum, multarumq; aliarum latè patentium regionum, ſingulis annis copioſè emittit. Neutiquam autem olim Ruſſiæ & Muſcoviæ incolis cum aliis, quàm Hanſeaticis mercatoribus, ibidem reſidentibus, ſolâ duntaxàt mercium permutatione inter ſe utrinque agentibus, negociari licebat. Ex quo vel 20
ſolo Civitati Lubecæ, ex qua omnes hæ merces per totam Europam paſſim ſparſæ ſunt, haud exigua, ſed longè uberrima utlitas, brevi temporis ſpatio accrevit. Quibus etiam incrementis & opibus in hanc amplam ſurrexit molem. Quod enim alii invidioſè gloriantur, quaſi ex ſuis argenti & Cupri fodinis ac cavis montium viſceribus ortum habeat, planè falſum eſt. Hâc felicitate ſociæ Civitates diu flo- 21
rentiſſimè uſæ ſunt, donec illatô Novogardienſibus à Johanne Moſcoviæ

Prin-

Principe, & Basilii, istius famosissimi
tyranni parente bello, illa mercatorũ
Germanorum libertas valdè afflicta &
indies labefactata, tandem, per illum
ipsum Johannem, Revaliensibus, ob
quædam contumeliosa in se effusa ver-
ba gravissimè iratum, ad extrema reda-
cta est, quadraginta novem societatis
mercatores Novogardiæ deprehensi,
miserrimâ conditione in carceres de-
trusi, Hanseaticorum ibi inventæ mer-
ces, quæ ad trecies centena millia au-
reorũ exstimabantur, confiscatæ, dire-
ptæ, & ne tantillum quidem ex tanto
bonorum cumulo, frustrà sollicitan-
tibus confœderatæ Hansæ Civitatibus,
restitutum fuit. Mercatores autem,
dum post triennium impetrata libera-
tione, lætabundi Lubecam naviga-
re parant, inter horrendos fluctus ad
scopulos illisi, ad unum omnes,
cum multis aliis, in mari, circa annum
1498. perierunt. Reckman. *in Chron.*
22 *Lubec. pag. m. 88.* In cujus rei testimoni-
um Lubecæ, ante portam septentrio-
nalem vulgò das Burgthor ingentis
magnitudinis columna, in formam
dependentis à cruce Salvatoris, aureâ
inscriptione erecta est. Ita isthinc ejecti
23 Hanseatici, supra quinquaginta annos
Revaliæ cum Ruthenis & Moscovitis,
quamdiu istis liberè hoc in loco ne-
gociari permissum est, agere con-
24 sueverunt. Cæterùm, cùm Revalien-
ses, præ nimia pleonexia exclusis sociis
Civitatibus, omnia ad se rapiendo, suis
solummodo commodis servirent, ne-
que amplius concedere vellent, ut vel
Rutheni cum Germanis, vel Germani
cum Ruthenis usitatum hactenus
mercimoniorum usum haberent; sed,
ut utrique merces suas immediatè ad
se destinarent; quod ut sine impedi-
mento sibi melius liceret, non solùm
Principis sui rescriptô impetrârunt,
sed etiam, spretis pactis, Hanseaticis in
universum renunciarunt. Quapropter
Lubecenses, sociæque Civitates, præ-
tergressâ Revaliâ, Narvam Livoni-
cam, commercii & emporii sui sedem
anno 1558. constituerunt. Quò mox
Angli, Belgæ, Galli, magnô concursu
undique fluxerunt; multùm fremen-
te Livonici Ordinis Magistrô & Ar-
chiepiscopô Rigensi, de injuria Impe-
rio factâ apud Ferdinandum I. Imp.
communicatô simul consiliô expo-
stulantibus; continuatum nihilomi-
nus commercium & navigatio, donec 25
Ericus Suecorum Rex XIV. cui nul-
lam non (attestante Thuanô *lib. 31. hi-
stor.* & Sethô Calvisiô, *in Chronolog. sub
ann. 1562.*) vicinis incommodandi oc-
casionem arripere ludus erat, Lube-
censium naves, Narvâ redeuntes, ho-
stiliter captas, Revaliam & Stockhol-
miam duci ac merces omnes in fiscum
redigi jussit; quod octennali ferè bel-
lo causam præbuit, Sedinensi Pace
Anno 1571. composito. Verùm hæc
tam sanctè inita pacta eheu! non diu
servata sunt, attestantibus idipsum tot
ab Anno 1571. usque ad annum 1579.
ad Regem Johannem iteratis Impera-
toris, Regum & Principum Intercessio-
nib. & in Sueciam Lubecensium sum-
ptuosis legationibus, quarum intra
hos annos postrema. Anno 1579. à
Dnn. Hermanno Warneböke Synd.
& Johanne Ludinghusen p.m. avo, per
semestre spatium expedita. Ita ultra 26
annos centum & plures possessione
istius Novogardiani Emporii Hansea-
tici caruerunt. Etsi verò Basilius, &
qui eum seqvuti sunt Moscoviæ Impe-
ratores, sæpissimè illius reparandi spem
aliquam fecerint, non semel ejus rei
causâ per litteras & salvum conductum
evocatis Lubecensium Legatis, ea ta-
men semper inciderunt turbulentissi-
ma tempora, ut, cùm in procinctu sæ-
pissimè starent, nihilque aliud, quàm
profectionis signum expectarent, sta-
tim nihilominus, conversis retrò con-
siliis, ab incepto impedirentur. Tan-
dem exhibitis, ante quinquaginta &
quod excurrit annos, à Moscoviæ Im-
peratore Boris Fedrovvitz, qui propius
aliquantò, exutâ illâ priori Moscovi-
tarum agresti vivendi formâ, ad mores
nostros accessit, de quo vid. Thuan.
lib. 120. histor. p. 835. ubi & de Immuni-
tatibus exteris mercatoribus concessis,
per suos Lubecam venientes inter-
nun-

nuntios, singularis cujusdam favoris, affectionis & clementiæ signis, annô salutis 1602, concordibus patrum suffragiis conclusum, istam occasionem, dum fronte capillatam sese ostenderet, ambabus manibus amplectendam; nec diutius moram pertrahendam es-
27 se. Istudque statim obeundæ legationis munus Lubecensibus (quos Moscoviæ Imperator, consuetudine quâdam inveteratâ inter confœderatas Civitates, tanquam caput, magni hucusque fecit) deputatis ad id ex Senatorio ordine Dnn. Conrado Garmers Cos. Henrico Kirchringio Senatore; & Johanne Brambachio, tunc temporis Secretario; Quibus deinde Stralsundenses, ad exornandam magis hanc legationem sunt adhibiti, qui ut in pristinum Neogardiæ reciperentur locum, debitâ submissione Anno 1603. communi Hansæ nomine petiverunt, & tantum obtinuerunt, ut illis licitum sit, ibi rursum erigere ædes, sicut & locus certus iterùm assignatus sit, ut frequens ibi & adhuc ante paucos annos fuerit commercium, quod deinde, subortis tot motibus internis, externorumque Regum bellicis tumultibus excitatis, rursùm aliquantò collabascere cæpit. vid. *privilegia à Boris Federowitz Magno duce Anno 1603. obtenta & in fine annexa sub lit. G.*
28 Quamvis autem de hujus illustris Emporii restauratione proximis annis in conventibus Hanseaticis, imprimis autem in amplissima illa anni 1628. congregatione sæpius deliberatum fue-
29 rit; ipsi etiam Revalienses suam de restabiliendo commercio Ruthenico, quod ingenti cum orientalium Civitatum detrimento, ad alia loca, putà D. Nicolaum, Archangelum, Colmograd derivaretur, intentionem diversis literis indicârint; præhabitô tamen maturô consiliô judicatum, hujus Contorii reparationem, ratione liberæ navigationis usûs, & exercitii in aliorum potentiorum manibus planè sitam esse. Non omisit etiam ipse Rex Sueciæ Gustavus Adolphus, glorosissimæ memoriæ Heros, literis ad Senatum Lubecensem Anno 1625. datis, hanc suam de restaurando Orientali commercio gratiosam voluntatem, ad ejusque promotionem clementem animi propensionem testatam facere.
Quæ Regiæ Majestatis literæ Dominis 31
Directoribus, indesinenti Civium querimoniâ motis, de mandato Narvæ publicato (quo cautum erat, ut omnes mercatores extranei cum advectis mercibus illinc demigrarent; nec eorum ullus ad exigenda nomina, ultra octiduum ibidem commoraretur) opportunè ac submissè conquerendi, simul ac civinm suorum irreparabile damnum demonstrandi ansam præbuêre, obnixè rogantes, ut commerciorum Ruthenicorum pro more soli- 32
to tractandorum usum navigationemq; Narvicam, remotô omni obstaculô, vigore perpetuò duraturæ Pacificationis Sedinensis, non sine uberrimo Civitatum Livonicarum emolumento, imposterum sibi commendatum habere haud gravaretur. Qui- 33
bus Civitatum litteris Regia p. m. Majestas, eôdem adhuc annô hâc clementi responsione dignata est, sibi nihil gratius fore, quàm ut sociæ Civitates de hoc restaurandi negotio cum Revaliensibus per Legatos amicè conferre, atque ita libero commerciorum exercitio hâc viâ nitorem pristinum restituere allaborent, cui rei favore & sublevatione Regiâ penitùs deesse nollet. Quod ipsum tamen ingravescentibus hisce turbulentissimis temporibus in actum deduci hucusque, non sine maximo Septentrionalis commercii decremento, haud potuit. Donec tan- 34
dem annis 1643. & 645. prævia præliminari sollicitatione, per legationes solennes à Lubecensium D. Davide Gloxinio Syndico, posteà à D. Johanne Marquardo, Senatore, expedita, Emporiô Narvæ restauratô, portoriô & vectigali ad 2. pro Centum remissô, cæterisque obstaculis remotis, hoc commercium postliminiò quasi ad pristinam suam libertatem, quam supremus rerum arbiter faustô commerciorum successu secundare velit,

lit, aliquâ ex parte redactum est.

35 Secundum Emporium, & quidem tempore antiquissimum, Londini Angliæ constitutum est. Quamvis hoc ad annum Christi 1250. ab Henrico III. Angliæ Rege societati Hanseaticæ attributum aliqui dicant, tamen ipse textus diplomatis haud obscurè indicat, altiorem ejus originem subesse, velut & in eo dicitur, quòd Henricus III. cùm Philippum & Johannem ex illustri Valesiorum prosapiâ ortos Galliæ Reges,
36 auspiciis & viribus Hanseaticorum bellô vicisset, ad remunerandum maximum à confœderatis Civitatibus summâ necessitate præstitum officium, amplissimarum immunitatum & exemptionum privilegiis eas ornaverit; speciatim verò ita cum hisce transegerit, ut si quæ ex subministratis ad belli auxilia navigiis caperentur, frangerentur, perirentve, eorum æstimatio annumeratâ & paratâ pecuniâ præstaretur. Rege itaq; præfatô modô & auxiliô victoriã reportante, illis verò reditũ ad suos parantib⁹, tanta & tàm immanis classem afflixit tempestas, ut pleræque naves submersæ undis perirent. Rex autem cùm solvendo vix esset, videns debitum ex mora accrescere, iterum hôc pactô cum Hansæ Teutonicæ mercatoribus transegit, ut inibi ne-
37 gociantes, solutâ tantùm Centesimâ parte pro vectigali, facultate mercaturam plenè exercendi, importandi, exportandique merces fruerentur; neque contributionib⁹, exactionibus, aut
38 aliis oneribus gravarentur. Quod firmum ratumque habuerunt sequentes Angliæ Reges, usque ad Edoardum IIII. qui ardente inter Anglos Danosque bellô, cùm Hanseaticos variis cladibus injuriis & direptionibus LX. navium ac mercium pretiosarum ad arma contra se excitâsset, primus omnium prædecessorum, quos XIV. enumerant Dn. à Werdenh. & Matthias Stephani, concessis & plenô beneficiorum officio partis immunitatibus
39 spoliavit. Cùmq; tribus continuò annis inter se certassent, tandem Carolus, Dux Burgundiæ, cognomine Audax, & Edoardi sororius, hoc dissidium in Comitiis Trajectensibus, ubi & Regis & Civitatũ Oratores frequentes convenerunt, post varias utrinque institutas querelas & disceptationes, amicè diremit, & confœderatas in tranquillam & plenam exarmatæ libertatis possessionem Anno 1474. reduxit; unde ab Historicis adhuc Trajectensis concordia indigitatur hæc compositio; hanc in fine Tractatûs inter privilegia Anglicana annexam vide sub lit. D. Nothwendige Vertheidigung der E. E. Hansee-Städte de Anno 1609. *pag. 18.*

Ab eo tempore per annos circiter 40
LXXX. sub Richardo III. Henrico VII. & VIII. Germani mercatores immunitates hasce in Anglia quietè retinuerunt, frementibus nihilominus & indignantibus Anglis, qui eam alienigenis liberè emendi & negociandi licentiam extremè invidebant & ereptam cupiebant. Factaque omninò pro 41
pter quorundam malitiosorum & fraudulentorum hominum aliquot, (quos Gedanenses fuisse attestatur Meteran. *lib. 18. histor.*) transgressionem Edoardi VI. tempore Proscriptionis executio, conceptâ jam & latâ à Parlamenti Regii Consiliariis sententiâ (de cujus tamen sententiæ seu decreti invaliditate, *infr. lib. 4. c. 3. n. 11.* per tot. prolixior sese offeret disserendi occasio) nisi Civitatum sollicitâ & laboriosâ intercessione Legatis Lubecensibus Anno 1553. Dnn. D. Hermanno Falcke, 42
Cos. Gotskalko à Wickeden / Senatore: & posteà 1558. Henrico Sudermando, Hansæ Syndicô, Anthoniô Ludinghusen, Senat. proavo meo, adjunctis Coloniensibus, Bremensibus & Hamburgensibus emollitus Rex Edoardus, & post eum Maria soror; apud quam novas Angli, præsertim Londinenses, querelas movebant; istud decretum revocassent & moderassent. Nihilominus, eâ per mortem ex hâc vitâ subtractâ, Elisabetha in regno & gubernatione succedens, anno æræ salutis 1559. ut suæ nationis subditis in Imperii ingressu gratificaretur, varios frustrà conventus instituit, propositis

43 positis longè iniquissimis conditionibus, nihil aliud egit, nisi ut ea, quæ tàm in Ultrajectinis Comitiis, quàm ante, & post eam Angliæ Regibus acta & transacta fuerant, & à multis annis naturam contractûs acquisiverant, vicissim convelleret, & everteret, ac si consentire nollent, eos quâcunq; occasione Regnô Angliæ exterminaret. Nec ullâ ratione adduci potuit, ut confœderatis priscâ consuetudine & moribus suis agere se permissuram polliceretur, nisi reciprocè promitterent, idem jus etiam Anglis in Germaniâ & terrâ Hanseaticâ concessum iri, vid. Chytræ. Chron. Sax. *lib. 24. & 25. plenè hæc enarrante*. Tandem eò res rediit, ut, etiamsi illud obtinuisset, tamen Hanseaticos naturalibus saltem subditis coæquare vellet, Anglorum verò adventuraria &
44 Monopolica societas (de cujus origine suô locô uberius) primò à Duce Albano Antvverpiâ ejecta, Hamburgum; inde Embdam Ostfrisiæ, atq; ex eâ stadium concesserat, Edicto Imperatoriô, sub interminata pœna amissionis & confiscationis omnium bonorum totâ Germaniâ expulsa & ad Angliam relegata fuit. Quod Edictum Rudolphi
45 II. variè à quibusdam etiam in aulâ Imperatoriâ explicatum & robore suô enervatum, sociis Civitatibus immensis sumtibus & legationibus fatigatis, nova & maxima damna ad obitum usque Reginæ creavit. Et quia illa avertendis seditiosis contentionibus & intestinis regni bellis moritura successores prudentiâ togata ex optimis literis enatâ aliisq; heroicis virtutibus annis majores Jacobum VI. Scotiæ Regem, filiumq; Carolum post se reliquit, firmissima spe, quam de ipsis conceperunt adductæ Civitates, ab omnibus novis querelis & molestiis adversus modò dictos Monopolitas Adventurarios turbulentis hisce temporibus se continuerunt Hanseatici, statueruntq; proximis conventibus, quia hoc An-
46 glicanum Monopolium semel Imperii negocium in comitiis reputatum, & ad ipsam quoq; executionem modò perventum sit, nullúm aliud quàm Imp. Majestatem ad obtinendam Edicti vim & efficaciam, eâ quâ par est submissione exorandi remedium superesse; idq; eò citius, cùm nondum Magnæ Britanniæ Regem eam ipsam Adventurariam societatem confirmasse compertum sit; hâc tamen adhibitâ moderatione, ut μεταμορφώσεως hodiernæ, Anglicanæ & conclamati hujus temporis, quô importunis querelis commercia præsertim Hispanica facili negotiô restrictiora & difficiliora reddi possent, maxima & circumspecta habeatur ratio. Plenius de hisce vid. Chytræ. in Sax. *lib. 23*. Et nos infra *de hoc* Negocio Anglicano sub fin. tract. lit. D. D sub tit. Epitome Anglicani negocii.

Domus in Angliâ erecta, dicitur der 47 Staelhoff/ Anglicè Steelyard, oder düdesche Gildhaller/ à chalybe, eò quod ingentem vim chalybis illuc deferrent. Eam autem nunc nemo importat, nisi cui singulariter à Rege huc indulgetur. De hujus Conthorii seu domûs publicæ immunitate verba privilegii Edoardi 3. ita sonant: Wy van 48 Sünderlick unser Gnade verlehnen den sülven Koplüden sambtlick und jeder besünders/ und ere Nachfolger/ dat vorgeschreuen huess/ in unser Stadt tho Londen/ welcker der düdeschen Gildhaller geheten is/ tho hebben in alle den sülven Fryheiten und fryen Wanheiten/ welcke de Koeplüde by uns und unsers Vaders/ und den andern unsern Vöroldern tyden gebrüket hebben/ beschermet und beholden werden tho ewigen Tyden etc. vid. Assertionem Jurium Hanseaticorum circa Curiam Stiliardanam & eò pertinentibus Juribus & privilegiis Anno 1657. Londin. transmissam & annex. Privileg. Anglicanis sub lit. D. cum D demonstratione rationum sub & obreptitiarum de Anno 1659. De cujus 49 Conthorii ordinationibus, Statutis, Consule seu Oldermanno, ejusque electione, jurisdictione & officio inferius dabitur disserendi occasio. Præcipua autem privilegiorum Hanseaticorum capita in hoc Conthorio hæc fuêre:

1. Stiliardanæ & cæterarum privile- 50 giatarum Domuum Bostonæ & Linnæ

in Regno Angliæ,cum omnibus pertinentiis & juribꝰ poſſeſſio&dominium.

2. Jurisdictiones privilegiis comprehenſæ ſuper hominibus Hanſæ & reſpectivè Exceptiones à Judiciis & Statutis Regni.

3. Libera Importatio omnium cujuscunque generis mercium in Regnum ex quibuscunque locis.

4. Libera Exportatio omnium mercium ex Regno ad quæcunq; loca, ſolis notoriis Regni hoſtibus exceptis.

5. Libera negociatio in Regno, etiam in Civitate Londinenſi & loco publico, qui dicitur Blackvvehalle, cum quibuscunque perſonis.

6. Immunitas à Coſtumis & impoſitionibus in chartis privilegiorum comprehenſis, de quibus in Actis Anglicanis Hanſeaticorum uberius agitur, & hîc ea ſaltem indicaſſe ſufficit. vid. Privilegium Edovvardi VI. & Mariæ cum Transactione Ultrajectenſi in
D fin. tract. ſub lit. D.

51 Tertium Emporium Hanſis exhibuit BRUGGIS in Flandria; quod circà annum 1262. à ſociis Hanſeaticis frequentari cæpit, & præ cæteris propter varias ex omnibus mundi partibus & regionibus eò importatas merces aliquamdiu conſpicuum fuit, florentibus ſatis Bruggenſium rebus; un-
52 de etiam in nimiam incidére petulantiam, adeò, ut ſæpius injuſtô arreſtô detinentes mercatores Hanſæ nullis amplius Juſtitia pateret. Ideoq; etiam in publico conventu Hanſ. an.1387. concluſum, quòd nulla impoſterum ad Flandros mercimonia deportari deberent. Quod & publicô Edictô per Civitates fuit confirmatum. Demùm anno
53 1487. cùm fatalem periodum compleviſſent, multum hæc urbs per ſeditionem, de priſtina opulentia amiſit. Captô enim & in cuſtodiam abductô à Brugenſibus Maximiliano I. Archiduce Auſtriæ, nuper in Germaniæ Regem adſcitô, & præcipuis quibusdam miniſtris in ejus conſpectu occiſis, Parens ipſius Fridericus III. Imperator, totius Imperii viribus obſeſſæ urbis portum obſtruxit, eâq; ad hunc modum captâ, cives graviſſimis pœnis mulctavit.

Ejus calamitatis, quæ omnes pariter oppreſſit, non poſtremam partem reſidentes negociatores, bonis eorum direptis & in prædam conceſſis ſuſtinuerant. Neceſſitate a. propter obſtructum 54
portum, & inde excedere coacti, primò Dordracū, poſt ANTVVERPIAM ſeſe recipientes cum Senatu ab An.1516. variis modis de Emporio Brugis iſtuc transferendo agere cæperunt, donec tandē impetratâ per Antvverpienſes & Lubecenſes (quorum tunc magna fuit ob 55
præſtita Imperatori auxilia authoritas & gloria) à Carolo V. ejusq; filio Philippo II. eorum quibus Brabantiæ Principes ſocias Civitates olim liberaliter donaverant privilegiorum confirmatione; regiô diplomate comprehenſa publicè poſteà Antvverpiæ promulgata, & Lubecam ad Civitatem Oratores transmiſſa, honeſtiſſimè in urbē Hanſeatici admiſſi receptiq; fuére An. reparatæ ſalutis 1562. in quâ perinde, ut in cæteris emporiis ſuis legibus & inſtitu- 56
tis, nullius præterquam ſui magiſtratûs 57
jurisdictioni obnoxii, & ab omnibus oneribus immunes vivant, conſtructâ ibidem magnificâ (ut cap. præcedenti, *n.44.* oſtenſum) Oſterlingorum domô, vulgò das Oeſterſche Hauß. vid. Vertrag der Stadt Antwerpen mit der Hanſe-Städte de An.1545. *Et Confirmationē privilegiorum Brabantinorum à Philippo II. Rege Hiſp. & Duce Brabant. An.1567. obtentorum & in fin. annex. ſub lit. H.* Ve- H
rùm, ob multiplices, quas opulentiſſi- 58
ma & pulcherrima ea Civitas Antvverpia, parentum noſtrorum memoria, ab atrociſſimis hoſtibus perpeſſa eſt, luctuoſas bellorum tempeſtates & horribiles converſiones, quib. factum eſt, ut tempore Ducis Albani, cùm ex ejus ſævitia tantus eſſet metus, præ aliis præcipuè Antvverpienſibus, ut unâ vice 19000. homines inde in Hollandiam & Saxoniam conceſſerint, & maximè Ambſtelrodamū. Klock. *de ærar. lib.2.c. 26. n.21.* Unde vix jam umbram priſtini 59
ſplendoris, & paciſſimas reliquias, minore Oſterlingorum domo divenditâ, iſtius celeberrimi quondā emporii (cujus magnificentiam & omnigenarum mercium opulentiam fusè & eleganter de-

descripsit Ludov. Guicciardin. *in suâ Antwerpiâ*) proh dolor! superesse; sed omnia, quæ admirabilia in eâ fuerunt, hodiè Ambstelodamum, inconstantiâ
60 & vicissitudine humanâ quâ fatô ita ordinante, nullius rei eôdem semper locô stat fortuna. Senec. *consol. ad Helv. cap. 8.* commigrâsse videmus. Illuc enim Mercurius fortunam transtulit. Cujus quoq; vices ex fatorum dispendio aliæ atque aliæ urbes haud immeritò expectant. Nic. Burg. *lib. 3. histor. Belg. p. 167.* Nihil tamen adhuc de me-
61 liori fortunâ desperet. Fluxum enim, caducum & instabile est, quicquid sublunari huic sphæræ subjacet & brevi incertôque spatiô rerum momenta convertuntur. *Novell. 22. cap. 3. l. 28. ff. de serv. urb. præd.* Et, uti hominibus, sic & oppidis sunt fata & stata tempora. Alb. Crantz. *lib. 1. Wandal. cap. 1.* vid. Minister. Richel. *part. 1. lib. 5. cap. 28. pag. 387.* Warem. ab Ehrenberg. *de fœder. cap. 1. per tot.* omnia volvuntur, semper in transitu sunt, & ut lex & naturæ necessitas ordinavit, aliunde aliô deferuntur. Senec. *consol. ad Helv. c. 6.* Eritque hic rerum in se remeantium orbis, quamdiu erit ipse orbis. Omnia abeunt in nascendi pereundiq; gyrum. Lips. & Burgund. *lib. 3. histor. Belg. p. 167.* ubi tamen Burgund. notabiliter addit, magnas Civitates & Emporia difficile resurgere, cùm semel de fastigio deciderint, fatiscentibus per senectutem LL. sensimque degenerantibus à suo principio: potentiam deinde ad interitum trahentibus non iisdem amplius fundamentis subnixam.

62 De hujus magnificæ Osterlingorum domûs, militum hospitationibus destructæ, reparatione, ad ejusque finem debitâ ad Serenissimos Belgii Gubernatores sollicitatione in postremis Hanseaticorum conventibus sæpè deliberatum est; donec tandem decrescente & collabascente indies hôc commercio, splendida hujus ædificii structura, ruinæ suæ propior facta, Lubecensium industriâ vigilantiâ & impensis postremis hisce annis aliqua ex parte restaurata fuerit. In particulari 63
autem Commissione, ut hæc obiter attingam, obtinuerunt ante aliquot annos Colonienses, ut Emporii hujus cursum & administrationem benè observarent, ac si quid propterea in aulâ Bruxellensi sit sollicitandum, curarent; velut quoque tale munus ante annos aliquoties sustinuerunt, & propterea integram relationem ad Comitia miserunt Hanseatica, licet non semper debitâ id egerint industriâ & diligentiâ, referente Dn. à Werdenhagen. *p. 4. de Reb. Hanseat. cap. 9. p. 1050.*
Dissertationem super mercatoribus 64
alienigenis Antvverpianis, eorumq; commerciis vid. apud supra allegat. Ludov. Guicc. *in descript. Antwerp. pag. m. 225. & seqq.*

Quartum & postremum est BER- 65
GENSE, in Regno Norvvegiæ, annis ab hinc circiter trecentis & quadraginta tantâ opportunitate excitatum, ut tria Aquilonaria Regna, Norvvegiam, Sueciam & Daniam ambitu suô complectatur. Unde istud piscis genus Aselli indurati, & multa alia, magnâ quotannis copiâ in Civitates Hanseaticas & ex illis vicissim in has mundi partes devehuntur. Licet verò olim cum cæteris comparatum, ignobilissimum fuerit; hucusque tamen, reliquis ferè oppressis, in hoc solo an- 66
tiqui fœderis vestigia *aliquantulum* expressa remanserunt. Crebra verò 67
mutatio impetuosa & inconstans, quâ hæc tria septentrionalia Regna inter se tàm variis vicibus coierunt, & alternis subjugationibus se mire torserunt, fecit sanè, quod Civitates Hansæ quoq; variam subire & sentire coactæ sint concussionem; ac, nisi necessitas re- 68
medium interposuisset hoc, quòd mercibus horum mercatorum non potuerint carere, certè planè disjecti fuissent modò dicti negociatores. Quan- 69
quam & Nobiles illius loci illicitô quæstu translatis ad se mercatorum compendiis, cöemtos undique pisces & alia, quæ in istud emporium ex Daniâ, Norvvegiâ & adjacentibus Regionibus derivari solent, merces in Belgi-

cas provincias importando superiori-
bus temporibus Hanseaticos ferè inde
expulissent. Sed querelis Civitatum ad
Reges Christianum III. & Fridericum
70 II. gloriosæ memoriæ delatis, illi pro-
hibendo ut in posterum abstinerent,
Regiam certè navarunt operam. Quâ
& modernis temporibus consuetudi-
nem in observantiâ retinentes, in hoc
Conthorio eatenus quatenus adhuc
71 fruuntur. In hoc Emporio mercatores
Hanseatici, eorumq; superiores, inter
cætera jura & hôc à multis annis fru-
untur singulari, ut ex ædificatione, do-
tatione & conservatione, habeant jus
patronatus in præsentando, conferen-
do, salariando & removendo ministrũ
Ecclesiæ quamvis in hâc minimâ Juris-
dictionis (ut majora silentiô præterlabi
sinam) Ecclesiasticæ specie, ab officia-
libus Regiis sæpiusculè turbati sint, ut
acta hujus Emporii cantant.
72 Coronidis locô quædam de horum
Conthoriorum Statutis & ordinatio-
nibus, essent adjungenda; cùm autem
eorum tractatio alibi in hoc opere à
nobis reservata sit, hîc saltem ea atti-
gisse sufficit.
73 Quibus autem adminiculis seu me-
diis ad recuperanda, & quæ ex dissipatis
& distractis supersunt, conservanda
Emporia utendum non imerito quis-
piam quæret? Ante centum, & quod
excurrit, annos, hâc de re à viro doctri-
nâ & experientiâ conspicuo ita graviter
conclusum fuit. Ex quatuor nimirùm
viis unicam esse eligendam, 1. aut Po-
tentiores & Magnates, horum privile-
giis sese opponentes, litteris & legatio-
nibus pro pristinâ & communi com-
merciorum libertate & immunitate,
eâ quâ par est observantiâ fatigandos,
quod nunc, experientiâ teste, videtur
esse actum agere; aut 2. sufficienti &
desideratâ satisfactione ad hoc permo-
vendos; quod, habitâ temporum & fa-
cultatum ratione, impossibile; aut, 3.
privilegiis, re & sanguine partis renun-
ciandum; quod irrationabile, & apud
posteros inexcusabile; aut 4. deniq; se-
cundùm illud Comici, omnia prius
consiliô quàm armis experiri decet, ad
necessariam, omni jure licitam, & ex-
emplis comprobatam defensionem,
tanquam ad sacram anchoram refugi-
endum; quod tantummodò reliqvum,
licet periculosissimum.
Hæc autem remedia, & inter ea po- 74
stremum potissimùm, in arctiore fidâq;
corporum, nervorum animorumque
unitate & *συμμετρία*, vid. Nachklang des
Hänsischẽ Weckers/*p. 14. & seqq.* ut & per
viam fœderis aut amicitiæ, certis legib9
restrictæ, corroboratione consistere,
extra omnem dubitationis aleam posi-
tum est. Nullum enim, autore Polybiô, 75
aliud remedium tuendæ libertatis ad-
versus hostium insultûs superest, quàm
aut æquè potentem esse, aut cum aliis,
adæqualem potentiam, confœderatio-
nem (quæ à clientela & protectione
quæ inter inæquales est, differt. Grot.
lib. 2. de jur. B. & P. c. 15.) societatem & a-
micitiam sincerè coire; cùm majori
potentiæ imparibus obviam ire virib9,
res periculi sit plenissima. vid. Novell.
Leon. 102. Verùm & hîc meritò per-
pendenda erit aurea JCti regula, in *l. 6.*
§. 3. de off. Præs. οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε
παρὰ πάντων. *Neq; omnia, neq; quovis tem-
pore, neq; ab omnibus.* Cùm & interdum
summę prudentiæ reputetur, cavere, ne
alienâ societate illigati, ob amicorum
consilia periculum adeamus. Thucid.
lib. 1. de bello Peloponn. seu ut celeberrimi
Theologi Jenensis, Jo. Gerhardi, amici
nostri, dum vixit, summi verbis, *in locis
suis Theologicis. tom. 6. de Magistratu Pol.
sect. 6.* §. 405. hîc utar, *ne aliena pericula
faciamus nostra. Præstat n. habere dubium
amicum quã hostem certũ si is sit potentior.*
An autem ad recuperationem & 76
conservationem horum Privilegio-
rum Clientelari jure seu Patrociniis ex-
traneorum Regum & Principum uti ex-
pediat. Q. Ita sanè suadent nonnulli ex
modernis JCtis & statistis, qui non tan-
tùm olim tuendi & propagandi com-
mercii causâ sæpenumerò bella acer-
rima suscepta, societates initas, patro-
cinia potentiorum quæsita docent;
verùm etiamnum illa hodiè quæren-
da necessariò statuunt. Concedo 77
jam facilè, ac principiô Capitis hujus,
passim-

passimq; in Tractatu nostro ex historicorum monumentis demonstratũ est, Hanseaticos commercii sui tàm Occidentalis quàm Septentrionalis, imprimis verò Orientalis, libertatem, non semel gladio, haud sine magnis impensis, summâ industriâ & fortitudine defendisse, attestantibus Thuan. *lib.51. histor.* Alb. Crantz. Chytræo & aliis historicis supr. adductis; attamen majorem inde laudem quàm commodum plerumque reportasse, ibidem subjunximus. Hinc præteritorum temporum experientiâ edocti hanc belli gloriam potentioribus reliquére; & Archidami Polybiani regulæ insistentes, illorum, qui forsan clientelam expressam olim ambivêre, amicitiam patrociniô nimis suspecto & periculoso prætulére; idque doctrinâ Bodini, & aliorum saniorum Politicorum; qui
78 putant, hos sibi melius cavere, qui hujusmodi clientelam, nisi vi coacti, aut potentiorum injuriis oppressi, adire nolunt. *lib.5. de Repub. cap.6.p.m.919.*
79 Sanè aliarum avium plumæ, (ut hoc simili utar) aquilinis nimiùm vicinæ, in periculo sunt; hæ siquidem corrodunt illas ac destruunt, ob superstitem in iis antipathiam naturalem, quæ est inter aquilam & reliquas volucres, attestantibus Pliniô *lib.10. H. N. cap.3.* Ælian. *lib.9. hist. anim. c.11.* Ita Protectio, in Imperium ne dicam Tyrannidem facilè vertitur. Gail. *2. obs.54. n.6. & 8.* Nec est, quod nostri JCti & Statistæ cautelis suis theoreticis hoc axioma Statibus Imperii persuadere stude-
80 ant, Protectionem seu Jus Clientelare neque superioritatem, neque jurisdictionem parere; nec Protectionariis aut Clientibus priscam libertatem imminuere. Gail. *d. obs.54.* Frid. Mind. *lib. 2. de Mand. c.14. n.4.* P. Gregor. *lib.11. de Repub. c.11.* & cæteri, ab aliis plenâ manu congesti. Idque maximè locum habere in liberis Imperii Civitatibus, aliorum protectioni commissis, unde Imperio ne hilum quidem decedere. Modestin. Pistor. *cons.43. num.20.*
81 Quasi, verò nihil decedat, ubi vexa accedit, Quapropter, Protectionem nomine Jurisdictionis contineri, cum Baldo, *ad l.1. col.2. C. quacunq; præd. potest.* quem refert Natt. *cons.830. n.95. & seq.* magni nominis JCti adstruunt. Et superioritatem nihil aliud esse, quàm Protectionem & defensionem ratione Jurisdictionis, post Mandell. *cons.62. n.20.* & passim statuit Petr. *de g. jur. quæst. non toll. c.21. n.84.* Et, accipere aliquem sub protectione, nihil aliud esse, quàm accipere sub jurisdictione & imperio, putavit August. Berous *cons.65. n.119. vol.1.* Hinc rectè inferre videtur Wartem. ab Ehremb. *de fœderib. l.1. c.4. n.15.* Quod clientes hodiè à subditorum conditione parùm differant; quibus nullis clausulis, 82 & protestationibus difficilimè præcaveri potest. Ubi enim vis & potentia, ibi leges & pacta in angulo latent, metu perterritæ, jura pallent, plumæ squalent, nec leges veretur potentia major, nec autoritatem ambitio; idque instinctu naturalis inclinationis, quâ ser- 83 vus vinctus id postulat, ut vincula dissolvantur, solutus libertatem petit, liber factus, civitatem; civitatem adeptus, magistratum; hinc ad summos honoris gradûs conscendere, quousq; Regnum consequatur, nec contentus solùm, se Monarcham fore confidit; postremò, humanæ conditionis oblitus, divinos cultûs ambit. Quod etiam optimorum Principum animi dominationis libidine & licentiâ abripiantur in pejus, exempla odiosa, sed obvia & vicina satis comprobant. *Sic mala, unde minimè expectatur*, inquit Seneca.

Accipitrem, Milvi pulsurum bella, columbæ
Accipiunt Regem; Rex magis hoste nocet.
Incipiunt de Rege queri; quia sanius esset,
Milvi bella pati, quàm sine morte mori.

Primus enim, post Protectionem 84
gradus est Invasio & Subjectio. P. Greg. Tholos. *d. l. cap.11. n.6.* Cui adde Bodinum *de Repub. lib.5. c.6. n.587.* Et, protectionis obtentu facilè obtinetur, quod

quod viribus non poterat effici: & Warem. ab Ehrenb. *de fœder. lib. 1. c. 4. n. 13.* Gail. *2. obs. 45. n. 6.* Myns. *dec. 2. Resp. 13. n. 11.* Wehner. *in metamorph. Rerumpubl. c. 18.* & Zach. Victor. *de Exemption. th. 29. in pr.* Bocer. *de Jurisd. lib. 2. c. 8.* Zas. *lib. 5. cons. 7. n. 5.* Unde & CLIENTES Juramentum fidelitatis præstare tenentur patrono. Paurmeist. *de Jurisd. lib. 1.*
85 *cap. 3. in fin.* Quàm speciosis titulis tyrannidem suam velârunt Romani, dum aliarum Nationum populos in Cives & socios adsciscere dignati sunt. Albanos in suam introduxerunt Rempub. & quos anteà hostes habuerunt, eos societatis communis voluerunt esse participes. Sabinos in jus Civium admiserunt. Tanquam protectores conservatoresque libertatis ac privilegiorum; tanquam justitiæ universi orbis Arbitri, à diversis implorati fuére provinciis, ut eorum viribus contra hostes suos uterentur. Vid. Machiav.
86 *de Repub. lib. 3. c. 18. & passim alibi.* Hæc fuit magna illa Aquila, quam vidit Ezechiel *c. 17. vers. 7.* magnis alis, multisque pennis, ubi septuaginta legunt: plenis unguibus; nam plumæ ejus, ungues erant. Quoties namque existimant homines, sub alis se stare, sub unguibus consistunt; quoties se putant liliô tegi, sub spinis hærent ac sentibus; ut non, nisi palliô relictô, inde
87 possint emergere. Civitas Pisana, jura sua & prætensiones, quas habebat adversus Rempub. Florentinam, commiserat patrocinio Regum, Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ; & inter utrumque convenit, ut ea Florentinis traderetur, specie libertatis Italiæ procurandæ. Quid Græciæ Civitatibus contigit, quando Philippus Rex Macedo, libertati omnium tanquam ex speculâ insidiatus, dum contentiones Civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter victoresque subire Regiam servitutem coëgit. Corinthus non aliam ob causam sub jugum Tyrannorum redigebatur, quàm quòd extraneum Timophanem in auxilium vocaret. Metim, Tullum & Verodunum, florentissimam quondam Imperii Civitatum trigam, sub specioso defensionis ac protectionis prætextu à Gallis ab Imperio avulsam, post Warem. ab Ehrenberg. ipse Galliæ Scriptor, Chopinus *de dom. Regis, lib. 2. tit. 8. n. 5. & 8.* non diffitetur. Frustrà ligitur ut multa alia de Germaniæ nostræ statu Joh. Bodinus, alias vir doctus *lib. 5. de Republ. cap. 6.* Galliarum Regem hoc nomine magnopere extollit, quod ob conscriptum pro Germanorum Principum libertate exercitum, non solum nullas pecunias acceperit, sed & 200. aureorum millia iisdem belli adversus Carolum Imp. gerendi causâ magnificè elargitus sit. At, quid antiquis immoramur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quàm carè sibi steterit, quamque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Trevirensis Elector, & Grisones, num suam conservârint libertatem armis extraneis, quæ titulô defensionis ac tutelæ, in suum statum admiserunt. Dicat Germania, dulcissima nostra patria, ejusq; aliquot Provinciæ & Civitates vicinæ, quomodo nunc se habuerint sub exterorum patrocinio.

Justin. lib. 1.

Quid illis profuerint cautelæ & pro- 88
testationes, tàm ratione Imperii quàm subditorum tabulis hisce clientelaribus adjectæ: ut scilicet integra retineatur libertas, statuta, jurisdictio, & quævis alia jura, Ordinibus, Civitatibus & cuivis subdito quæsita. Loquantur nunc illæ sine omni libertatis specie Provinciæ & Civitates conculcatæ & expositæ arbitrio, servæ amicorum & hostium, suismet malis turbatæ tantoperè ut nec damna sua nec emolumenta queant agnoscere. Videatur plenius hac de re prudens quidam & nobilis scriptor, amans patriæ, in suâ Comitiologiâ, *p. 4. dissert. 6. p. 255. & seqq.*

Coincidunt cum præcedentibus pu- 89
blici Imperii nostri Germanici Recessus, quibus prohibitum, ne quis Statuum Imperii alterius extranei protectionem quærat. R. A. de Anno 1529. §. wie auch/ & de Anno 1541. §. und damit/

mit/ aliisque simill. apud Denais. *jur. Cam. tit. 211.* §. 2. Rul. *de Commiss. p. 4. lib. 2. cap. 3. num. 12. & seqq.* Jul. Pflug. Episcop. Numburg. *in Orat. de Repub.*
90 *Germ.* licet Jus faciendi inter se & cum exteris fœdera pro sua cujusque conservatione ac securitate, singulis Statibus ut antiquitus ita adhuc vigore Instrumenti Pacis universalis perpetuò liberum maneat, modò ejusmodi fœdera non sint contra Imperatorem & Imperium. *art. 8. Instrum. Pac. univers. de Anno 1648.*

Caput VIII.

De

Jure Singulari Obligationum, pactorum, & Contractuum Mercantilium ubi 1. De Mutuo, usuris & Commodato.

Summaria.

1. De Jure Singulari rerum Incorporalium seu Obligationum & Contractuum Mercantil.

2. In Mercaturâ Fides & Veritas negocii ante omnia attendi debent.

3. Fides seu verba. Bey Treu und Glauben/ *inter Mercatores æquipolleant juramento.*

4. Quare Mercatores ante statuam Rolandinam olim contraxerint.

5. Scopus & intentio Authoris in hac materiâ.

6. Mercatores humaniter conveniendi.

7. An inter illos Reconventio locum habeat, remiss.

8. Mercatores obligantur ex nudo pacto, & qualibet promissione, ubi ratio.

9. Quomodo inter Mercatores Novatio nudô pactô inducatur.

10. Pactum factum à majore parte Creditorum Mercatorum cum decoctore, an & quatenus minori parti dissentienti noceat? & n. 13.

11. Statutum Lubecense de pacto majoris partis Creditorum.

12. Regula. Exceptiones, quæ reo competunt & fidejussori competunt, Limitatur in Fidejussore mercatorum.

13. Aliquando interest minorem partem accedere majori.

14. Pactiones sponsionis conditionalis valent in foro Mercatorum.

15. Mercatores non tenentur servare pacta, quæ cum Decoctore inierunt, si postmodum fiat solvendo.

16. Mercatores possunt à decoctore adpinguiorem fortunam reverso, remissa debita condictione ob turpem causam repetere.

17. Beneficiô quis adjuvari, non decipi debet.

18. Distinctio inter pactum ex misericordiâ remissum, & pactum extortum.

19. Contractuum divisio & subdivisio.

20. Mutuum quotuplex.

21. De Jure Civili non est Mutuum, si iidem nummi restituantur.

22. In Curia Mercatorum Mutuum dicitur, si eadem species reddatur.

23. De Jure Civili invito Creditori aliud pro alio solvi non potest.

24. Secus in Curia Mercatorum, ubi interdum mercatoribus ex justa causa aliud pro alio solvitur.

25. Regulariter in reddendo mutuo valor contractus inspicitur.

26. In Curia Mercatorum æstimatio in alia monetâ & valore quàm mutuò data est, reddi potest.

27. De Jure Civili non valent conventiones, ut sibi invicem mutuas præstent pecunias & operas.

28. In Curia Mercatorum valent ejusmodi conventiones.

29. Mutuum de Jure Civili gratuitum.

30. Mercatores pro pecuniâ mutuò data usuras accipiunt.

31. Mercator in mutuo habet Jus Prælationis.

32. Usura non simpliciter prohibita.

33. Usura quomodo prohibita de jure Civili.

34. Usuræ quomodo jure Naturali prohibitæ.
35. Usuræ quomodo de Jure Canonico vetitæ.
36. Jus Divinum quas usuras prohibeat.
37. Usuræ aliæ terrestres, aliæ nauticæ.
38. Soli Mercatores de Jure Civili exigunt usuras bessales seu 8. in centum.
39. Apud Hollandos exigunt Mercatores locô usurarum XII. in centum.
40. Injustum, ut qui indigentibus opem ferunt, id cum damno faciant.
41. Cessionarius non-mercator usuras bessales exigere non potest.
42. Mercator capit ab Illustri bessales usuras, cùm Illustris à Mercatore non nisi trientem petat.
43. D. Lutheri dictum: Daß itzo nicht Zeit sey/ mit 5. oder 6. fl Zinse uffs 100. Reichthum zugewinnen.
44. In Emporiis & locis commerciô efflorescentibus graviores usuræ exiguntur.
45. Lubecæ in judicio contradictorio ultra semissem seu 6. in centum peti non possunt.
46. De Jure Civili lucri cessantis non habetur ratio.
47. Mercatores mutuantes nō tantum Interesse damni emergentis, sed etiam lucri cessantis petere & exigere possunt.
48. Ratio, quare singulariter Mercatores Interesse lucri cessantis exigere possint.
49. Debentur Mercatori usuræ pro pecuniis, pro quibus alias non debentur.
50. Mercator quomodo lucrum cessans teneatur probare.
51. An ad probandum lucrum cessans juramentô suppletoriô opus sit?
52. Usuræ quando excedunt sortem, de Jure Civili peti amplius non possunt.
53. Mercatores possunt usuras redigere in sortem, & Interesse Cambiorum convertere in capitale.
54. ALTERUM TANTUM quid?
55. An Alteri-Tanto insit simplum? A.
56. Alterum Tantum duo constituit simpla, unum sortis, alterum usurarum.
57. Num usuræ particulatim solutæ, alterum tantum superare possint?
58. Usuræ ultra alterum tantum exigi possunt, si petuntur ut INTERESSE.
59. Usuræ ultra sortem peti possunt à mercatoribus. Si Lis in Judicio constituta: ubi de moribus Pomeran. & Megap.
60. Usuræ ultra alterum tantum peti possunt in annuis reditibus, ubi illorum privilegium singulare in concurs. Creditorum ex jur. Lub. notatur, & quid hoc in passu Juris Saxonici.
61. De natura annuorum redituum, & qui de iis scripserint, remiss.
62. Nauticum fœnus quotuplex.
63. In fœnore Nautico seu Usurâ maritimâ capiuntur à mercatore Centesimæ.
64. Ratio & æquitas hujus usuræ centesimæ.
65. Pecunia Trajectitia impropria, quæ?
66. Usuræ maritimæ quæ habeant singularia præ fœnore terrestri.
67. Usuræ maritimæ similis Assecurationis sponsio, de qua remiss.
68. De BODMERIA mercatorum.
69. De modo Cautionis hujus fœnoris nautici Bodmeriæ.
70. Navarchus non pro lubitu, & non nisi pro ratâ navis parte, carinam fœnore nauticô obligare potest, præsentibus Exercitoribus.
71. Quando in hac obligatione Creditores hypothecarii priores tempore præcedant.
72. Magister navis ultra valorem navis ejus carinam obligare non potest.
73. Carina navis non nisi summa urgente necessitate à navarcho obligari potest.
74. Quando navis sit periculo Creditoris, quando non.
75. De Bodmeria non solvitur Haveria.
76. Navarchus carinam obligans iter prolongare & extendere non potest.
77. Navarchus ubi & quando carinam obligare possit.
78. Novissimum pecuniæ nauticæ Instrumentum præfertur aliis similibus obligationibus & Chirographis in concursu plurium diversi temporis Creditorum.
79. Si Creditores pecuniam dederint non nautæ, sed mercatori ipsi, inter illos nullum est Jus prælationis ratione temporis.
80. Instrumentum pecuniæ creditæ in navem extruendam & instruendam. vulgò

vulgò Bylbrieff gehet für dem Bodmereybrieff.

81. De Jure nautico Wisbuensi & Hollandiæ Nauta qui necessitatis tempore carinam obligare non valet, merces pro salute Navis vendere potest.

82. Nauticum fœnus aliud Heteroplum aliud Amphoteroplum.

83. De Jure Communi in COMMODATO rei dominium & possessio penes Commodantem manet.

84. In foro Mercatorum Lub. domino commodanti contra eum qui rem commodatam justô titulô accepit, non datur rei vindicatio, sed saltem adversus commodatarium commodati actio.

85. Hoc singulare commodati displicet modernis JCtis Saxonicis.

86. Interest Commerciorum securitati. Das Hand müsse Hand wahren. *Quod ex Fide originem trahit.*

87. Ne quidem in subsidium (alienante non existente solvendo) rei vindicatio competit Domino, contra possessorem remissiv.

88. Hoc commodati singulare ad alios contractûs extendi non potest.

89. De diligentiâ in servandâ navi aut scapha commodatâ.

90. Num casûs fortuiti in re naviganti mercatori commodata sint præstandi?

91. Num in naufragio, & quando res commodata præferenda sit propria? Dist.

92. De Commodato Navis remiss.

1 HActenus de rebus mercatorum corporalibus, & quæ in iis singularia occurrunt, egimus: Proximum erit, ut videamus de incorporalibus; quales, inter cætera, sunt obligationes, pacta & contractus mercatorum.

2 Cùm Mercatura sit actus, in quo, ob utilitatem publicam FIDES vel, ut Bald. ait *in Conf. 40. lib. 5. n. 6. & Consil. 466. n. 5.* veritas negocii simpliciter attendi, & præ cæteris strictè observari debeat, videatur Werdenhagen *part. 2. de Rebuspub. Hans. in Epilog. p. 966. & seqq. Edit. prim.* & quidem adeò, ut, Mercatorum substantia & Spiritus vitalis in fide & bona opinione hæreat. Pek. *de jur. sist. c. 15. n. 3.* post Joan. de Nevizan. *Consil. 52. n. 8.* sc. ut justô tempore sua recipiant & in negociationem convertant, ex cuj⁹ remorâ & impedimento Commercia interitura sunt, quorum tamen non minor favor quã in Republ. utilitas esse debet. Dn. Vice-Præs. Mev. *tr. de levam. inop. debit. cap. 1. n. 85. & de Arrest. cap. 4. n. 5.* idcirco secundùm P. Peckium, *in c. mora, in pr. de R. J. in 6to.* eâ semel violatâ vel in suspensionem deductâ, mercatores vix amplius honestè in foro versari possint. Quapropt. inter eos verba, in scripturâ seu Zertâ adjecta: Bey Treu und Glauben / æquipollere juramento adserit celeberrimus ille practicus Ernest. Cothman. *cons. 16. n. 124. Vol. 1. per c. ad aures. ibi: juramento vel fide. X. quod met. causa.* Stephan. Bertrand. *Cons. 253. n. 36. Vol. 7.* Stephan. Lamberteng. *tract. de contract. in f. n. 92.* Unde Bertrand. *d. cons. 253. vol. 2. col. fin.* dicere consuevit, Mercatoris domum & veritatis & æquitatis plenam esse opotere. Et refert Casp. Klock. *de Contrib. cap. 5. n. 95.* Wedelæ, in vico ad Albim Schavvenburgicæ ditionis reperiri Rulandum, sive potius saxum, Colossi instar 4
ad quod mercatorum consuetudine etiamnum usitatâ Contract9 plerumq; simplici fide celebrantur; quasi tum validiores & omnium firmissimi, si modò in conspectu hujus statuæ Rulandi sint initi, sicut & olim apud Rhodios mercatores simpliciter perfici solitam vendionem, & contractûs quosdã alios nudâ relatione in acta, notavit in Rhodiacâ Dion. Prusæensis, referente Grotiô *lib. 2. de J. B. & P. cap. 12. §. 15.* Non immeritò itaque aliquantò largius magisque ex æquo & bono in mercatorum obligationibus, quàm aliàs procedi jus & æquitas volunt.

Cùm verò de Contractibus mercatorum, & quomodo in iis procedatur, integri prostent JCtorum tractatûs, inter hos autem familiam ducant Equitis & Patricii Anconitani, Benev. 5

Strachæ & Johannis Nideri relicta
opera, nostri non erit instituti in illis
huc transscribendis tempus inutiliter
consumere; sed ea, quæ nostro inser-
viunt scopo, quæque in illis singularia
sese offerunt συλλήβδην & ordine deli-
bare.

6 Primo itaque in genere notandum,
quoniam constat, in mercatorum cu-
riis non agi de apicibus juris, sed de
æquitate; Dd. *Comm. apud* Gail. *2.obs.*
20.n.5. Jo. Crott. *lib.3. cons. 350. n.12.*
Jac. Phil. Port. *cons.47.n.29.* Cacheran.
decis.2.n.2. Raph. de Turr. *de Camb. disp.*
1.q.12.n.43. eos etiam præ cæteris be-
nignè & humaniter esse conveniendos,
Bart. Salic. *ad l.1.C.de Commerc.& Mer-*
cator. nec reconventionem unà cum
7 conventione in eorum foro admit-
tendam, P. Foller. ad Marant. *Spec.p.*
4. dist.9.n.114. vide tamen hoc in passu
nos *infr. lib.3.cap.8.n.58.59. hujus tra-*
ctatus.

8 Obligantur autem mercatores, vel
ex pacto nudo, vel ex contractu. Dixi,
ex pacto nudo. Etsi enim aliàs pacta
nuda obligationem vel actionem nul-
lam pariant. *l.7.§.4.& ibi Dd.ff.de pact.* In
Curia tamen mercatorũ ex nudo pacto
& quâlibet promissione inita inter ab-
sentes, sive sit per nuncium, sive per
Epistolam, agi posse & receptum esse
latè attestantur Dd.& Br. *in l. Quint.*
Mutius.ff. mandat. Bl. *in l. in personam.*
§. qui pecuniam.ff. de pact. & l. si pro eâ.
C. Mandat. & l.2. C. de Constit. pecun.
Salyc. *in l. placuit.8. C. de judic.* Felin.
c.1.n.1.X. de pact. Böer. *decis. 221. n.*
14. p.2. Guid Pap. *cons.103. n.4.* Arnold.
Reyger. *in Thesaur. pract. verb. Merca-*
tor. n.189. Jo. Crott. *cons.189. n.27. vol.*
2. Decis. Rot. Gen. *48. n.6. & 90. n.3.*
ubi, quod inter mercatores nudum
pactum habeat vim stipulationis.
Strach. *de contract. mercat. n.1.* & in
pulchrâ facti specie Alexand. *in Cons.*
52.n.3.4. vol.6. Matt. de Afflict. *decis.*
Neapol 399.n.3.& noviss. Raph. de Turr.
d. tr. de Camb. q.12.n.43. ratio additur,
quia æquitati naturali convenit, inter
eos, qui plurimùm negociantur, pa-
cta qualiacunque servari, Bl. *in c. pro*
debilitate. X. de offic. delegat. Petr. We-
sembec. *cons.27.n.9.* His adde Jo. Bapt.
Bonn. *de Statutar. urb. præscript. gl.19.*
n.170. Jo. Bapt. Severin *tr. de pact. q.13.n.*
2. Paul. Paris. *cons.96. n.1. vol.3.* Licet 9
autem à Dd. traditum sit, quod inter
mercatores nudô pactô Novatio quo-
que induci possit, contra *l. fin. C. de No-*
vat. Fr. Mantic. *de tac. & ambig. con-*
vent. vol.2. lib.17. tit.8.n.8.p.299. per dele-
gationem tamen debitoris hoc fieri
non posse docet Mantic. *d.n.9.* quem hîc
omninò vide.

Deinde, quamvis regulariter juris
sit, quod major pars statuit, id à mi-
nori parte deberi ratum haberi. *l. quod*
major pars. 19. ff. ad Municip. l.3. l.4. ff.
Quod cuj. univers. nom. l.3. ff. de Decret. l.
45. ff. de Decurion. & elegans *l. fin. C.*
Qui bon. ced. poss. Et in term. l.7. §. fin. l.
8. & l. seq ff. de Pact. ubi pulchre expli-
catur qui censeantur major Creditorũ
pars. Pactum tamen factum à majore 10
parte Creditorum mercatorum cùm
decoctore (quod vulgò Accordium
oder Accordiren dicitur. Rot. Genov.
decis 43.n.8.) minori parti dissentienti
non nocet; in his enim, quæ sunt com-
munia plurium, ut singulorum, non
sufficit majoris partis, sed omnium
consensum esse adhibitum, per *l.11.ff.*
de servit. præd. rustic. l. fin. C. de pact.
Strach. *de decoct. p.6.n.3. cum seq.* ubi tres
facti species recenset. vid. de hâc Q. Jac.
Cooren. *consil.8.p.26. & seqq.* Matth. de
Afflict. *decis.288.* & cæteros alleg. à d.
Jac. Cooren. Et necessum est, Credi-
tores omnes in unum conveniant, &
communi consensu declarent, quotâ
parte debiti sint cõtenti; nec n. consen-
sus seorsim & separatim præstitus, à ma-
jori parte Creditorũ, minori obest *per*
d. l.11. & l. fin. Nam cùm pactum aliis
nocet, omnes in unum convocari de-
bent, & tunc pactum liberationis par-
tis debiti à majore parte initum aliis
obest, *per d.l.7.fin. & l.10.ff. de Pact.*
Coincidunt cum hoc statuta nostræ 11
Reipub. Lubec. *lib.3. tit.1.* art. ult. his
verb. Würde einer in Schuld vertieffet
mit seinen Creditoren sich vergleichen /
und etzliche der Creditoren darinen nicht
begrif-

begriffen seyn wolten/ so stehet denselben frey/ den Schuldener mit recht zu verfolgen. Imò minor pars Creditorum potest tunc agere ad solidum debitum contra fidejussorem pro debitore obligatum, pactione coitâ à majore parte nō obstante, *per l.58.§.Lucius.1.ff.Mandat.* Alex.Jas.*in d.l.7.§.hodiè.fin.ff.depact.*
12 Et ita regula Juris, quod Exceptio, quæ reo competit, & fidejussori competat, *§.4. Inst.de replicat.l.24.ff.depact.* & in hoc casū notabili limitatur, quia & fidejussor ante Principalem mercatorem potest conveniri, cùm in illis Excussio locum non habeat, *ut infr.* demonstrabimus. Quamvis non raro
13 intersit, ut minor Creditorum pars majorem in remissione & dilatione sequatur, ne fugâ aut aliis inconvenientibus in difficiles concursus ac tricas Creditores deturbentur. Unde minus sæpè accipitur quàm impenditur, prout in simili decisū in Senatu Lub. An. 1658. *10.Decembr.& 14.Januar. An.1659.* Rigor enim exactionum obstat vigori commerciorum. Dn. Mev. *de levam. inop. debitorum. cap.1. n.294.* & per tot. Valent quoque inter mercatores commerciorū favore pactiones sponsionis conditionalis, non autem inter alios, tunc enim recidunt in aleam. *arg. l. in quib.3.ff. de aleatoribus.* Carol. Molinæ. *tr. de Commerc. & usur. n.93, 97.* Ut si mercator paciscitur cum alio quodam, si perdat merces suas naufragiò, vel aliô quodam casu majori, refundatur sibi damnum ab eo, sive in totum, sive usque ad talem summam; & vicissim, si in salutis vado perveniant, quod talem velit summam solvere assecuranti, Strach. *tr. pecul. de Assecur. & sponsion. mercator.* De hujusmodi autem assecurationib9 seu sponsionibus mercatorum quoniam innominatis contractibus potius quam pactis annumerari possunt, Rutg. Ruland. *de Assecur. præm. non sol. à n.18. & seqq.* quàm copiosissimè, suô locô uberius agemus.

Quartò denique, quamvis nihil tàm congruum sit fidei humanæ, quàm ea, quæ inter aliquos semel placuerunt, servare. *l.1.inpr.ff. de pact. & ibi* Dyonys. Gothofr. Rot. Gen. *decis.43. n.8.* constat tamen, mercatores non teneri servare pacta & accordia, quæ cum decoctoribus & fallitis inierunt, si ex postfacto constiterit, eos fuisse solvendo. Nicol. Böer. *decis.215.* Robert. Marant. *in spec. aur. d.p.4. dist.9. n.132.* Decis. Genov. *17. n.13.* Sed ii ipsi rursùm habita quantitatis acquisitæ ratione, conveniri possunt. *l.4.6.7.ff.de Cession. bon. l.16. ff. de re judic. §. fin. Inst. de action.* Imò, possunt hoc residuum, 16
quod remiserunt anteà, conditione ob turpem causam repetere, Strach. *de decoctor. p.6. pr. Dd. in l.fin.ff. de cond. ob turp. caus. l.2. §.1.ff. eod. Castrens.cons. 179. part.2. per l. cura. 4.§.1.ff.de muner. & honor.* Cum quo concordat Sta- 17
tutum Italiæ Perusinum. Ratio est, ne nimia debitorum inopia, propter quam creditores moventur, ad pactum partis debiti remissivum, ut potius aliquid habeant, quàm totum perdant, Creditoribus noceat; beneficiô enim quis adjuvari non decipi debet. *l.17. §.3. ff. Commodat.* Nec obstat *l. intra. 41.ff. de pact.* Distinguendum 18
enim cum Baldo inter pactum gratuitum seu ex misericordiâ remissum. *l.6. ff. de Cess. bonor.* & extortum; in primo potest repetitio quali modô cessare, in secundo verò non. Strach. *d. princip.* Dn. Mev. *ad prædict. art. fin. de concurs. Cred. n.5.& seqq. vid. sup. lib.1. c.14. n.30.*

Contractus, qui in negociationibus 19
potissimum cernuntur, sunt vel veri vel quasi. Veri, vel principales vel accessorii. Principales vel ipsorum mercatorum vel Institorum. *de quib. lib.1. c.8.* Utrique vel nominati vel innominati. Nominati vel re constant vel consensu; Qui re constant, sunt, 20
Mutuum Commodatum, Pignus, Depositum; Mutuum vel verum & proprium est, quod merè est gratuitum; vel improprium seu usurarium; quod fit, cùm sorti aliquid accedit. De singulis hisce Contractibus unam atque alteram quæstionem movebo. Primò autem de Mutuo propriè sic dicto, pòst de usuris agam.

Primò,

21 Primò, Vulgaris est quæstio. An mutuum sit, si Titius eosdem nummos, quibus posteà non indiget, mercatori mutuanti restituat? De jure Civili regulariter hoc negatur *per l.2.ff. si cert. pet.* in quâ dicitur, mutuum damus, recepturi non eandem speciem, sed idem genus. *l.1. §.1.ff. de Obl. & Act.*
22 *princ. Inst. quib. mod. re contrah.* In curiâ tamen mercatorum & mutuum dicitur, si eadem species reddatur, *gloss. in d.l.2. si cert. pet.* quia hîc magis attenditur principale propositum, quàm id, quod posteà ex accidenti fit. *l. si procuratorem 8. in pr. ff. Mandat. l. si tantum. 12. ff. ad SC. Macedon.* Franc. Card. Mantic. *de tacit. & ambig. convent. lib.8. tit. 4. part.1. n.6. & seqq.* Dn. Ortholph. Fohmann. Sen. p.m. *Synops. Jur. Instit. disp.20. thes.1. lit.E.* Dn. Arumæ. *Exerc. Justin.12. θ.9.* Dn. Ungepaur. *exerc. Justin.10. q.5.* olim in Academ. Jenensi Antecessores celeberrimi & amici mei dum viverent honorandi.

23 Secundò. Cùm mutuum demus, idem genus, quod datum est recepturi. *l.2. in pr. ff. de reb. cred.* pecunia verò & frumentum diversi sint generis. *l.1. ff. de contrah. emt. l.1. ff. de rei permut.* cumque Creditori invito aliud pro alio solvi non possit. *l.2. §. 1. ff. de reb. Cred.* Trentacinq. *de solut. resolut. 36. fol. 194.* dubitandum non esset, quin mercator, qui frumentum debet, æstimationem & pecuniam invito Creditori solvere non posset. *d. l.2.* Borcholt. *part.1. disp.2. de reb. Cred. propos.6.* videmus tamen hoc interdum ex justâ ratione, præsertim inter mercatores, fieri posse. *Novell. 4.*
24 *cap.3.* & ibi Rittershus. *arg. l.71. §.3. ff. de legat.1.* Pyrrh. Maur. *de solut. & Dd. comm. ad d. l.2. ff. de reb. cred.*

25 Tertiò. Certi juris est, quòd mutatio valoris pecuniæ creditæ, ad commodum vel incommodum debitoris spectet; secundùm enim eam bonitatem facienda solutio, cujus pecunia tempore contractûs fuit; quippe quia æstimatio ab initio statim substantiam capit, *l. usufructus. 26. ff. de stipul. servor. l.41. §. testem. 4. de legat.3.* Joh. Köppen. *decis. q. 2. n.1. & 9.* Græv. *2. conclus.73. consid.2. in summar.* remissive Georg. Schultz *de oblat. pecun. deb. cap.4. n.7. cum seqq.* Mynsing. *4. obs.1. & Dd. Comm.* Quod tamen secus 26 obtinet in Curiâ mercatorum, ubi interdum nummi non secundùm valorem temporis, quô dati sunt, sed quô solvi debent, restituuntur. Brun. *tr. de monet. 8. limitat. 9.* Köppen. *d. l. n.12.* quod nec eô casu, propter dubium eventum lucri vel damni futuri, usurarium dici potest, Aym. Cravett. *cons. 47. n.2.* Carol. Molinæ. *de usur. n.513.* & alii allegati à Joh. Köppen. *d.l. n.13.*

Quartò, licet Bartol. Castrens. & Imola, plurimique alii magni nominis JCti, innixi *l.2. ff. si cert. pet.* & alii, hujus sint opinionis, debitorem, qui nummos aureos mutuatus est, non posse Creditori invito æstimationem in aliâ monetâ reddere; hocque per expressum textum *in l. debitorem*, seu, ut rectius legit Gothofred. *Creditorem. 99. ff. de solut.* sanior tamen est eorum, qui hoc in curiis mercatorum fieri posse arbitrantur, opinio; cùm, quòd in nummis non corpus sed potestas. *arg. l. si is cui. 94. §. 1. ff. de solut. l. si pœnæ. 19. §.2. ff. de condict. indeb. l. quod dicitur. 5. ff. de impens. in res dot. fact.* non materia, sed quantitas, non substantia, sed valor & æstimatio spectetur. *l.1. in fi.* ubi Gothofr. *de contrah. emt.* Donell. *ad l.3. n.10. ff. de reb. cred.* Hotom. *illustr. q.15. n.90.* Fachin. *lib.2. controv. cap.49.* Hinc est, quod etiam aurei, æris appellatione contineantur. *l.159. de V.S.* Senec. *lib.5. de benefic. c.14. Æs alienum*, inquit, *debere dicitur & qui aureos debet, & qui corium formâ publicâ percussum*, quale apud Lacedæmonios fuit, quod usum numeratæ pecuniæ præstat. Concludo igitur, debitorem mercatorem, quamcunque monetam, ex quâcunque materiâ solvere posse, dummodò eandem quantitatem & valorem solvat, nec ex eâ solutione Creditor damnũ patiatur. *d. l.99. ff. de solut.* vid. Sigism. Scacc. *tract. de Commerc. & Camb. §.2. gloss.5. n. 102. cum seqq. p.349. cum seqq.* Etiamsi mutuans, ut debitor remutuet, de jure commu-

communi preſumatur propter vitium uſurarum illicitè contrahere, quando ultra ſortem lucrum ſentit. *gl.c.ſi fœneraveris.14. q.3.* Panorm. *c.conſuluit. n. 8.* Felin. *in c. ad audientiam. 2.n.10. de Reſcript.* Decius *l.rogaſti.§.ſi tibi. n.5.ſi cert.pet.* Joh. Koppen. *deciſ.q.23.n.1.&*
28 *2.* Inter mercatores tamen hodiè tales conventiones creberrimæ ſunt; quotidiè enim mutuas ſibi invicem pecunias & operas præſtant eâ ratione, ut poſteà eandem vel majorem quantitatem recipiant. Kopp.*d. l. n.1. & 3.* vid. *& artic.2. tit.1. lib.3. Statut. Lub.* Conficiendæ tamen pecuniæ negotium ſejunctum eſt ab ipſo contractu mutui. Hartm. Piſtor. *lib.3. quæſt.3. num.23. & 60. & ibi ſparſim.*

29 Quamvis mutuum, ſuâ naturâ, de Jure Civili ſit gratuitum, & à fœnore diſtinguatur. *l.ſi tibi.17 ff.de pact.l. Granius.71. §. ult. ff. de fidejuſſ.* juxta illud Plauti *in Aſinar. Act.1.ſcen.3. v.95.* Si mutuas non potero, certum eſt ſumam fœnore. Et Albinovanus ad Liviam:

Vita data eſt utenda, data eſt ſine fœnore nobis
Mutua, nec certâ perſoluenda die.

Nam ultra illud, quod datum eſt, non contrahitur mutuum, etiamſi ſit promiſſum. *l.rogaſti.11.§.1. ff. de reb. cred.* Nider. *de contract. mercat. c.3. num.14.* quia tunc in locationem conductionem degenerat. P. Gregor. Tholoſ. *de uſur. lib.1. cap.3. n.8.* Gail. *2. obſ.7. verſ.2.* Nihil tamen uſitatius mercatoribus, quàm pro pecunia mutuò data uſuras accipere. (Quomodo autem & quibus caſibus in mutuo licitè ultra ſortem quid recipi poſſit, vid. latè & eleg. ap. Sigism. Scacc. *de Commerc. §.1. q.1. n.398. cum mult. ſeqq.*) Unde mercator plurium negotiorum, ſi mutuò det pecuniam, in ea negociatione, prò qua mutuavit, cæteris præfertur. Mynſ. *decad.1. conſil.9. n.21. & ſeqq.* Ludov. Rom. *ſingular. Dd.575.per text. in l.Procuratoris.5. §. ſi plures.15. ff. de tribut. act.* ubi ratio redditur, cùm jus noſtrum contrarium teneat. Raph. Cuman. *Conſ.172. vid. nos ſupr. hoc lib. 2. cap.2. num.16.*

Mercatorem igitur conſcientioſio- 32
rem latere non debet, uſuras neq; civili, neq; naturali, neq; Canonicô, neq; divinô jure *ἁπλῶς* & indiſtinctè eſſe prohibitas; ſed potiùs pro ſecundario uſu licitas. Nider. *de Contract. Mercator. c.3.n.15.* & hoc propter Intereſſe. Hug. Grot. *lib.2.de J.B.& P.c.12.§.20. cum ſeqq.* & Salmaſ. *de fœn. trapezitico & de uſur.*
Non Jure Civili. Nam primùm ipſis 33
LegibusXII.tabb. uſura, quamvis leviſſima, conſtituta eſt, Cornel. Tacit. 6. *Annal.* confirmante; *qui ſanctum eſſe ait, ne quis unciariô fœnore amplius exerceat.* Deinde, rogatione Tribunitiâ, ad ſemuncium redacta eſt, ut ex T. Livio. *1. decad.7. inf.* & A. Gellio. *16. Noct. Attic.* patet; poſteà multis LL. & Plebiſcitis ampliata; & ad Centeſimam, (quæ aliàs legitima dicitur. *l.ſi pro mutua.8.C.ſi cert.pet.*) permiſſa. Tandem æquiſſimô fine, & modeſtiſſimâ ratione, temperata eſt conſtitutione Juſtiniani *in l. eos. C. de uſur.* Plura de his vid. apud Chriſtoph. von Hagen *de uſu uſurarum cap.5. per tot.*
Non Jure Natu- 34
rali; quia, ſi certum quæſtum facere potuiſti pecuniâ, quam mutuò das, aut ea propter damnum incurris, non eſt iniqvum ejus rationem haberi, cùm nemo alteri ſuô detrimentô benignè facere cogatur, *l.1. §. item ajunt. ff. de aqu.pluv.arc.* Neq; verò officio dilectionis & juri naturæ contrarium eſt, ſic alium juvare, ut te ſerves indemnem, & officium tuum tibi ſit damnoſum. *l.ſed ſi quis.7. ff. Teſtam.quem. adm. aper. l.ſancimus.25.C. de Admin.tut.* Coler. *de proceſſ. execut. part.1. c.10.n.54. & ſeqq.* nec ipſe quidem Doctor Gentium Paulus vult, ſic nos aliis commodare, ut nobis ſit afflictio. *2. Corinth.8. verſ.13.* adde Weſembec. *π. de uſur. n.7. & 8.* eleganter Chriſt. von Hagen *d.l. c.3.per tot.*
Non Jure Canonico; Nam 35
hôc jure eæ tantùm uſuræ damnantur, quæ modum à LL. præſcriptum excedunt. Vid. eleg. Molinæ *tr. de uſur. n.515. & 518. & fusè* Dn. Chriſtoph. von Hagen *d.tr. de uſu uſur. c.4.*
Non deniq; Ju- 36
re divino. Sacræ enim literæ eatenus ſaltem uſuras prohibent, quatenus da-

mnô afficiunt proximum, & contra charitatem sunt Christianam; quod probant textûs & verba ipsa Hebraica נשך Neschech & Tharbeth, vel Marbeth, quæ significant morsum, de quib. vid. eleg. differentem Christoph. von Hagen d. tr. cap. 2. per tot. nos infr. hoc tract. lib. 4. c. 4. & Herbrand. cum Gerh. in casib. Consc. Lud. Dunth. cap. 10. sect. 2. q. 42. & seq.

37 Ex dictis patet, usuram aliam licitam esse, aliam illicitam. De hac mihi nullus erit sermo. Illam divido in Terrestrem & Nauticam.

Terrestres usuras quod attinet, patet ex *l. eos qui 26. §. super usurarum. C.*
38 *de usur.* Quòd, dum omnes alii ultra trientem & semissem locô usurarum petere haud possint, solos Mercatores præ cæteris hôc privilegiô ab Impp. frui, ut duplicatas possint exigere usuras, videlicet bessales; quæ quolibet annô VIII. in Centum producunt. *d. l. eos.* Cothm. *cons. 52. n. 277. & seqq. vol. 2. per plur. alleg.* Cui adde Carpz. *in Jurispr. For. part. 2. Constit. 30. defin. 2.* ubi eas non putat esse improbas. Et Modestin. Pistor. *vol. 1. cons. 47. n. 9.* ex Guil. Bont. *de usur.* asserit, Mercatorem solitum lucrari, non committere usuram, stipulando DECEM pro CENTUM; addens hæc verba Germanica: **Weil dießfals Handelsleute im Rechten mehr Vortheil haben/als andere.** Apud Hollandos quàm
39 pridem concessum esse aliis quidem octo nummos in Centum, mercatoribus autem 12. pro usu annali exigere testatur H. Grot. *lib. 2. de jur. bell. ac pac. c. 12. §. 22.* Si quidem verè stant intra compensationem ejus, quod abest, aut abesse potest. Grot. *d. l.* His add. Cl. Salmas. *de fœn. trapez. pag. 40. 567. 741. 748.* Hasce mercatorum usuras singulares produxit Justinianus Novell. *136. c. 4.* eò, ut, quamvis hæ in stipulationem deductæ non sint, tamen ipsô jure debeantur; quod in aliis contrà observari scribunt Fr. Hotom. *per l. in stipulatione 31. ff. de usur.* & Carol. Molinæ. *de Com.*
40 *merc. & usur. n. 125. & 503. Qui* enim, ut Imp. d. Nov. loquitur, *omnibus indigentibus opem ferre parati sunt, hos utique per ejusmodi minutas usuras injuriâ perpeti justum non fuerit.* Dissentire videtur Christinæ. *vol. 1. decis. Belgic. 293. num. 3* Hoc in tantum verum est, ut justus 41 mercator, si desinat negociari, vel alii non negocianti hoc nomen fœneratorium cedat, cessionarius non possit amplius, nisi semisses usuras exigere. Molin. *d. l. n. 60. & 61.* Quia, cessante personâ vel causâ privilegii, cessat privilegium. *l. privilegia. ff. de Reg. jur.* & succedit prohibitio juris communis in *d. l. eos*, ibi: *Cæteros autem homines dimidiam tantummodò.* Imò potest mer- 42 cator capere besses, etiam ab Illustri & tamen illustris, non potest capere ultra trientes etiam à mercatore, *d. l. eos.* & ibi Molinæ. *n. 54.* D. Lutherus harum 43 usurarum in *d. l. eos.* moderationem approbat, his verbis: **Kan diese Mäßigung des Keysers zu Abwendung des alten harten schweren wucherlichen Lasters dienen / so wil ich gerne mit stimmen und helffen tragen vor GOtt / sonderlich wo es ein Nothwucher oder barmhertziger Wucher wehre / Dann es ist jetzt die Zeit nicht / daß man mit fünff oder sechs Gülden auffs hundert Reichthum gewinnen kan.** *Tom. 7. Jenens. sub tit.* **Vermahnung an die Pfarrer / vom Wucher zu predigen** *fol. 405.* Et quòd in Regionibus, in quibus sunt 44 frequentiora commercia, graviores usuræ dandæ, & mercatoribus solvendæ sint, statuit Ernest. Cothm. *Cons. 52. n. 143. vol. 2.* per Carol. Molin. *d. l. n. 127.* Petr. à Well. *tr. de usur.* in explicat. *l. 29. §. hodie. ff. de usur.* Joh. Köpp. *decis. q. 23. n. 4. & 7. 8.* Claud. Salm. *de mod. usur. cap. 5.* Quamvis hîc Lubecæ in 45 Judicio contradictorio ultra semisses, seu 6. in Centum, haud peti possint, in causis Cambiorum ita decisum in Senatu Lub. *12. Junii Anno 1658.* in causa. H. Porten. Nicolai Severin. & Joh. à Deules. vid. Molinæum *de usur. n. 54.*
2. Licet regulariter, de Jure Civili, in 46 actionibus bonæ fidei actor à tempore moræ, Interesse quidem damni emergentis, sed non lucri cessantis petere possit; cùm alter de damno vitando, alter verò de lucro cessante certet; quemadmodum id in judiciis, præsertim

tim in Camera,non considerari,multis
47 præjudiciis confirmat Gail. 2.obs.6.Fal-
lit tamen hoc in mercatoribus nego-
tiari solitis, qui non tantùm mutuan-
tes pecuniam destinatam ad negoti-
andum, sed & in omnibus contracti-
bus tàm bonæ fidei, quàm stricti juris,
tàm de jure Civili, quàm Canonico
rectè possunt exigere æstimationem
lucri cessantis, idque propter retarda-
tam solutionem sortis principalis. Vid.
Constit. Electoral. Augusti 30. wie das In-
teresse post moram zu erkennen/ An-
ton. di Gamma. *decis. Lusitan. 110. n.3.*
Gail. *d. obs. 6. n.3. cum allegg.* Dd. Ant.
Gabr. *lib.3. sentent. tit. de solut. & libe-
rat. conclus.10. n.1.* Tiber. Decian. *Resp.
2. n.203. vol.1. & resp.76. n.6. vol.4.* &
hanc communem Doctorum opinio-
nem firmiter statuit Cacheran. *decis.
Pedem 143.* subdens, ita Senatum judi-
càsse. Rot. Genov. *decis.1. n.43. decis.19.
n.10. decis.30. n.9.* & aliis pluribus. Hie-
ron. Magon. *decis. Florent. 32. n.5.* ubi
multis relatis autoritatibus, & *decis.
103. n.8.* ubi de jure Canon. hoc probat.
Vincent. Caroc. *tr. de Locat. rubr. de
nat. Locat. tit.3. n.2.* Carol. Molinæ. *de
Commerc. & usur. n.30. & seqq.* Farinac.
decis. Rom.892. n.2. Decius *cons.441. n.13.
14.* & præ cæteris elegantissimè Fr.
Pfeil *Cent.1. cons.60. ubi ita n.5.* Mer-
catoribus seu negociatoribus in hoc
quasi præcipuè succurrunt jura, quod
lucrum illis ex debitorum cunctatione
decedens pro damno reputatur, ut
post Dn. Mevium, *lib.3. tit.1. art.2.
num.7. Statut. Lubec.* & Cravett. *cons.
470. n.7. & 8.* in juribus proximè cita-
tis & aliis plerisque locis traditur à Dd.
Estque hujus prærogativæ ratio non
obscura. Quia cùm vehendis iis, quæ
ad vitæ usum pertinent, inserviant Rei-
pub. nec habeant præterea quæ ex ne-
gociationis operâ percipiunt unde vi-
vant, grave admodum detrimentum
est, & damni emergentis instar, eos lu-
crô seu potius mercede operarum sua-
rum destitui, & honestam negociatio-
nem tueri non posse. Quod secus est in
iis, qui agros fertiles aliaq; id genus bo-
na possident, ex quorum fructibus vi-
tam inter homines pro sua venditione
traducere queant; nec operam pecuni-
asque suas in pertractandis mercibus
collocare soliti sunt.

Imò, debentur mercatoribus usuræ 49
pro pecuniis, pro quibus aliàs non de-
bentur. Rot. Genov. *decis.185. n.fin.* &, ad
exemplum piscatoris *in l. jactum. ff. de
act. emt. V.* possunt vendere Interesse
quod pecuniâ sperant. Ludov. Moli-
næ. *disp.315. n.12.* & noviss. Casp. Klock.
de Contribut. c.19. n.516. Rot. Genov. *dec.
194. & dec.150.* Debet tamen mercator, 50
prætendens hoc interesse & damnum
emergens, illud probare veris proba-
tionibus. *d. Const. Elect. August.30.* Bor-
gnin. Cavalcan. *p.3. decis.26. n.35.* Gail. *d.
obs.6. n.4. & seqq.* & quod præ manibus
habuerit, quibus fuisset tantum lucra-
tus. Castrens. *in l.3. §. nunc de officio. n.3. ff.
de eo quod cert. loc.* Paul. Christinæ. *decis.
Belgic.106. vol.3.* Rot. Genov. *decis.202. n.
4.* Ant. di Gamm. *d. decis. Lusit.100. n.20.*
Bernh. Græve. *lib.2. pract. concl.6. n.9.* Si-
gism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §.1. q.
7. part.2. ampl.8. n.221. cum seqq. & n. 244.
cum seqq.* Quod si à parte petentis sal- 51
tem semiplenè probetur, locus est ju-
ramento suppletorio, quod judex acto-
ri deferre cogitur. Vid. Coler. *de process.
execut. p.1. c.10. n.139. & seq.* Mascard. *de
prob. concl.933. n.8. & seqq.* Rot. Genov.
210. decis. & decis.206.

Tertiò. Et hoc singulare in usuris 52
mercatorum erit annotandum: usuras
de jure Civili, quando excedunt sor-
tem, non amplius peti, nec usuras usu-
rarum exigi posse, *per l. si non sortem. 26.
§.1. ff. de condict. indeb. l. fin. C. de usur. l. im-
probum.* ubi gl. & Dd. *C. ex quib. cau. ir-
rog. infam.* Cothm. *cons.22. n.28. & 30. vol.
4. & eod. vol. cons.38. n.7. & 17.* adeò, ut
quamvis promissæ sint, nòn tamen exi-
gi, imò & exactas atq; solutas rectè con-
dici posse. *d. l. si non sortem. in pr. ff. de Con-
dict. indeb.* quod pluribus probat Matth.
Wesembec. *cons.72. n.6. cum seqq. & per
tot.* cùm accessio accessionis esse non
possit. *l. un. C. de sentent. quæ pro eo quod
interest.* nec commodum commodi,
*l.2. §. si indemnitas. ff. de Administr. rer. ad
civ. pertin.* Unde ex usuris usuras velut

 prodi-

prodigiosam superfœtationem odio
habet Clariss. JCtus Carol. Molinæ. *de*
53 *commerc.&usur. n.506.* Possunt tamen
sæpenumerò mercatores usuras in sor-
tem redigere, & totius summæ usuras
stipulari, Decis. Genov. *28. n. 15. usq. ad*
fin. per l. qui negociat. 57. §. ex duob. ff. de
admin. tut. Quem Contractum Plutar-
chus ἐν ἕλλησιν, Παλιντοκίαν Cic. *5. ad Attic.*
20. Α'νατοκίαν nuncupat. Nos vulgò
ἀνατοκισμὸν vocamus. Sic Interesse
Cambiorum potest converti in Capi-
tale. Scacc. *de Camb. fol. 252. n. 1. 2.* Si
enim liceat mihi Centum, usurarum
nomine, à te accipere, eademq; vel alia
tibi in novam sortem numerare, quid-
nî liceat etiam ita convenire, ut cen-
tum, quæ mihi usurarum nomine de-
bes, deinde ex mutuo apud te sint? Cer-
tè, quemadmodum, in priori specie, ve-
ra & realis numeratio mutuum facit;
sic in posteriori casu BREVIS MANUS fi-
ctione mutuum conciliari posse dicit
Ernest. Cothm. *cons. 18. n. 218. vol. 1.* vid.
Dn. Christof. vom Hagen *d. tr. de usur.*
c. 5. n. 128. & seqq. & Dn. Mev. *tr. de leva-*
min. inop. debit. c. 4. n. 27. & seqq. Et hoc
usurarum duplum ALTERUM TAN-
TUM à practicis vocatur. Calvin. in
Lexic. Dn. Georg. Gerdes. *in disp. inaug.*
54 *de An. 1647.* Hocq; significatu ALTE-
RUM TANTUM nihil aliud est, quàm
ad sortem mutuò datam talis tantave
accessio, qualis quantave est sors prin-
cipalis. Jo. Ammann. *de Alter. tanto po-*
sit. 4. Cùm enim in mutuo ita sit com-
paratũ, ut usura, quoad materiam con-
veniat cum sorte, Hotom. *de usur. c. 2.*
nec accessio alterius generis, quàm cu-
jus est sors, propriè loquendo sit usura,
sed aliquid datum vel promissum locô
usuræ. *l. 14. 17. C. de usur.* Ideò ratione
qualitatis dixi consentire alterum tan-
tum cum sorte principali. Quantitatis
autem ratione illud cum sorte recipro-
cari, vocabula ipsa innuunt. Statim
enim, datô aliquô accessionis causâ
suprà tantundem, non est amplius al-
terum, sed incipit TERTIUM TANTUM,
ut ita loquar. Quemadmodum nec
infra exæquationem simpli vel sortis
Principalis dici potest tantum, cùm
nec dum quantitatem attigerit, nec
sit tantum, quantum est sors ipsa. Inde
liquet, cujus sit farinæ opinio Bartoli,
Baldi, Castrensis, aliorumque, existi-
mantium, QUANDO IN JURE DICITUR,
USURAS NON DEBERE EXCEDERE DU-
PLUM, INTELLIGI DE UNIUS ANNI USU-
RIS: nimirũm eâ nihil absurdius, ut
refert Fachinæ. *10. controv. 68.* Non
enim tàm brevi temporis spatiô fieri
potest, nisi à crudeli Creditore, ut tan-
tum, usurarum nomine (unicô putà
annô) exigatur, quantum sors ipsa
debita valeat, nec alterum tantum vel
duplum considerari, si minore adhuc
summâ, nec pari cum sorte quantita-
te consistat. Declaratur hinc con-
troversia, in hac materia, principem
ferè locum tenens: An alteri tanto 55
insit simplum? Et quamvis Budæus
ad l. 10. C. de Usur. voluerit, in duplo
hoc usurarum non inesse simplum, &
sic posse usuras currere usque ad du-
plum sortis, sorte non computatâ,
Molinæ. *tr. de usur. n. 47.* Hoc tamen
non esset, usuris modum præscribere
vel metam dupli, sed tripli. Rectius
itaque censebitur cum Molinæ. *d. l.*
Borcholt. *c. fin. de usur. num. 19.* alteri
tanto inesse simplum, adeòque cum
duplo usurarum non exigi adhuc
ipsam sortem. *per l. 10. C. de usur. & Nov.*
121. Alterum enim tantum duo con- 56
stituit simpla, unum sortis, alterum
usurarum, uti etiam illud elucescit ex
pronunciandi more ac verbis: Daß
die verseßene Zinsen höher nicht / als die
liquidirte Hauptsumma anzurechnen
seyn. Vid. Molinæ. *d. l.* & Amm. *d. l.*
pos. 9. cum seqq. Num verò usuræ, 57
particulatim solutæ, ultra sortem ex-
currere, atque sic alterum tantum
superare possint? non adeò expedi-
tum est. Id primâ fronte dicendum
videtur ob *d. l. 10. num. 8.* Cujac. *ad*
Nov. 121. Rittersh. *p. Nov. 3. cap. 9.* Ho-
diè igitur usuræ minutim & diversô
tempore solutæ, in duplum conferun-
tur, ac statim post exæquationem debe-
ri desinunt. *d. Nov. 121. c. 2. & Nov. 138.*
Rationem vid. ap. Molin. *d. l. n. 46.* Hæc
tamen assertio, quòd usuræ ultra alte-
rum

rum tantum peti & exigi non possint, fallit 1. si usuræ à mercatoribus non tanquam usuræ, sed tanquam INTERESSE petuntur. Matth. Berlich. *part. 2.*
58 *concl. pract. 38. n. 37. usq. ad fin.* Quoniam iniqvum esset, quòd debitor alienâ pecuniâ uteretur, & exinde lucrum perciperet, Creditor autem intereà eâ careret vel damnum sentiret *l. 5. C. de action. Emt.* Petr. Surd. *consil. 302. num. 5. vol. 3.* Interesse autem hoc restringitur Lubecæ regulariter ad V. pro Centum: & ita decisum in curia Lubec. 21. Junii. Anno 1656. vid. Dn. Mev. *ad art. 2. de Mutuo Stat. Lub. num. 14. & seqq.*

59 Deinde fallit, si lis super sorte & usuris esset contestata, vel debitor in jus vocatus solutionem remoretur, ut interim pecuniâ utatur; quia tunc usuræ currere non desinunt, quamvis sortem lite pendente æquaverint. Berlich. *d. conclus. n. 37. per l. lite contestatâ 35. ff. de usur.* Zanger. *de Except. p. 3. c. 25. n. 35. & 38.* Ern. Cothm. *Cons. 52. n. 262. vol. 2.* Natt. *Consil. 450. n. 14. & seq. lib. 2.* Ruin. *Cons. 103. vol. 1. n. 4.* Quæ observantia inter mercatores potissimè attendenda est, Petr. Santern. Lusitan. *in tr. de sponsion. mercat. part. 3. n. 8.* Rot. Genov. *decis. 78. n. fin.* In facti itaque specie, quâ reus moram commiserat, ac fuerat temerarius litigator, lite insuper motâ super sorte & usuris, ac contestatâ, sententia in Scabinatu Jenensi, mense Majô, Anno 1625. contra alterum tantum hôc modô lata: **Dawieder beklagter sich mit dem** altero tanto, **daß die Zinsen das** Capital **erreichen/ gestalten Sachen nach/nicht zu behelffen. V. R. W.** Ita etiam modò laudatos Scabinos Jenenses 4. Octobr. Anno 1610. & Lipsienses, 18. Augusti eôdem annô pronunciasse refert Berlich. *d. Conclus. 38. n. 37. & decis. aur. 30. num. 7. cum seqq.* Notandum autem circa ALTERIUS TANTI moderamen id obtinere, quod moribus in Pomerania & Megapoli rebus multoties judicatis invaluit, ut solutæ usuræ in illius computationem non veniant, solvendæ autem non adjudicentur ultra sortis quantitatem, nisi debitor, ut dixi, in mora fuit ex judiciali seu extrajudiciali interpellatione constitutus Dn. Mev. *tr. de levamin. inop. debit. c. 4. sect. 6. n. 36.*

60 Tertiò deniq; fallit in annuis pensionibus, censibus & reditibus. Hi namque tamdiu ultra duplum vel alterum tantum currere possunt, quamdiu sors penes debitorem remanet, & ita Justinianum constituisse *Novell. 160.* ait Pacius *ad d. l. 10. C. de Usur. n. 10.* cum habeant aliam à formali usura naturam. *d. Nov. 160.* Et redituum emtiones, ut & contractus censuales, **järlicher Zins- oder Gildkäuffe/** sint liciti per se, & non usurarii, etiamsi de novo constituantur. *Extrav. commun. tit. de Emt. & vend. cap. 1. & 2.* Pius V. *lib. 7. Decret. tit. de form. contrah. Cens.* **R. A. zu Augspurg** Anno 1500. tit. **von wucherl.** Contract. §. **dieweil aber. R. A. zu Augsp.** An. 1530. Eod. tit. **von wucherl.** contr. §. **und nach dem. R. A. zu Augsp.** de Anno 1548. tit. eod. §. **und nach dem. Policey Ordn. zu Franckfurth** de Anno 1577. tit. eod. 17. §. **und nach dem.** ubi de annuis reditibus hoc unicum Juris nostri Statutarii Singulare & à Jure communi discrepans notandum, quô illorum sicut & aliarum realium præstationum nomine, veluti decimarum, censuum, canonis emphyteutici tacita saltem hypotheca competit, non tamen cum speciali privilegio. *l. 1. ff. in quibus causis pign. l. lex vectigali 31. ff. de pign. l. 15. ff. qui pot. in pign.* Sed nostrô unius anni reditus ob commerciorum promotionem, privilegium habet ante omnes Creditores. *art. 11. de Concurs. Cred. lib. 3. tit. 1. Stat. Lub.* Ubi notandum Jure Saxo. aliter provisum. De illo enim nihil ex usuris quicquam solvitur, antequam omnibus Creditoribus de sorte satisfactum sit. Ordin. Torg. de An. 1583. **von Wucher §. jedoch wann eines Schuldeners** Zang. *de Except. p. 3. cap. 24. n. 47. & seqq.* Plura 61
de hac materia vid. ap. Gail. *2. obs. 7. per tot.* Dn. Mevium, *ad art. 8. & 9. tit. 6. art. 5. tit. 5. art. 1. tit. 7. & art. 12. & 13. tit. 8. lib. 3. item art. 2. tit. 10. lib. 1. Statut. Lubec.* Ernest. Cothm. *vol. 2. cons. 52. n. 70.*

n.70. cum seqq. & Petr. Frid. Mindan. *tract. de mandat. Judic.lib 2.cap.73.n.21.* Ex cujus sententia, quam sequitur Cothm. *d.l.n.259.* hodiernis moribus usuras tàm diu præstari debere quamdiu durare mutuum reperitur. Johan. Köppen. *decis. q.23. n.4. & seqq.* ubi quodnam in annuis reditibus verum sit pretium vide. Quod tamen in terris Saxonicis non observari adstruit Berlich. *decis.30.n.6.* quibus adde Christof. von Hagen *de usur.c.7.* Et hæc de usura mercatorum terrestri pro in-
62 stituto sufficiant. Accedo nunc paucis ad Nauticum fœnus; quod aliô nomine dicitur usura maritima à Paulo *in l.6.ff.de naut.fœn.* & pecunia trajectitia; quæ duplex: Propria, & impropria seu Terrestris. Propria est, quæ trans mare, periculô creditoris vehitur. *l.1.ff. de naut.fœn.* Sichard. *ad tit. C. eod.* hôc pactô mutuô data, ut, salvâ nave, cum fœnore reddatur, naufragiô autem factô, & sors & spes lucri Creditori pereat. *d. l. ubi* Gothofred. & Duaren. *de nautic.fœn. cap.1.*

63 Cùm itaque in hoc fœnore, contra naturam mutui, mercator Creditor, pretium periculi in se suscipiat, æqvum visum est, centesimas seu XII. in centum ipsi usuras concedere. *§.Item is cui. Instit. quib. mod. re contrah.* eleg. Francisc. Duar. *ad hunc tit.ff. de naut. fœn.* Vid. Loccen. de jur. maritim. *lib.2. cap.6. §.5. & 6.* ubi de quantitate hujus fœnoris.

64 Quòd autem hoc justissimum sit fœnus, non liquet tantùm ex multitudine & magnitudine periculorum, quæ versantur in mari, & propter exiguitatem & utilitatem pretii, videlicet Centesimæ, respectu tantorum periculorum sortis; sed & ex eo, quia centesima non currit, nisi quamdiu durat navigationis & negociationis marinæ periculum. *l. nihil interest. 4.ff.de naut. fœn. & l.1.2. C. eod.* Molinæ. *de usur. q.3. n.91.* Navigatio autem ut plurimùm inter mercatores non excedit sex menses, & sæpè non excedit mensem, vel octo aut tres dies. Et sic, pro suscepto semestri periculo Creditor non habet, nisi 6. in centum, & pro uno mense unum tantùm in centum, quæ est valdè modica summa. Carol. Molinæ. *de usur. d. n.91. cum seqq.* qui pluribus hæc demonstrat. Cui adde nuper. tract. Joh. Loccen. *de Jure marit. d. lib.2.c.6. §.3.5.6.*

Trajectitia pecunia impropria quo- 65
que est, quando, ad similitudinem fœnoris trajectitii proprii, circa navigationem ex pacto vel contractu pecunia datur; nam & tunc centesimas usuras mercatori licet accipere. *l.5.ff. de naut.fœn.* Habent enim usuræ ma- 66
ritimæ & hæc singularia pro fœnore terreno, sive terrestri pecunia (de qua Cujac. *in. C. de naut. fœn.* Borcholt. *tr. de usur. cap.2. n.11.* Christof. von Hagen *de usu usurar. cap.1. n.17.*) ut illæ etiam ex nudo pacto debeantur in mutuo, & exigi possint, *d. l.5.§.1.ff.de naut. fœn.* cui adsentitur Paul. *in l.7.ff. Eod.* cùm alias citra stipulationis vinculum, in mutuo peti usuræ ex pacto nequeant *l.3.C.de usur.* prout supr. dictum est. Vid. Duaren. *d. tit.* ubi tria hujus generis singularia enumerat. Licet itaque contrahentibus mercatoribus prout majus aut minus apparet maris periculum, majores aut minores usuras stipulari ac promittere, ut notat Cl. Salmas. *cap.9. de mod. usurar. p.380.* ubi & temporis navigandi, & locorum, ad quæ navigatio dirigitur, habenda ratio, ita tamen ut omnis usurariæ fraudis prætextus, qui subesse potest, excludatur. Molinæ. *de usur. q.3. n.94.*

Huic usuræ maritimæ valdè similis 67
est. 1. ASSECURATIONIS SPONSIO, quæ cum innominatis potius, quàm nominatis contractibus à plerisque annumeratur, prout supr. *n.13. huj. cap.* innuimus, eam suô locô, *infr. cap.12. huj. lib.* reservabimus. De stipulatione navis & sponsione wetten vid. Stypm. *p.4. Jur. naut. cap.6.* 2. Assimi- 68
latur huic materiæ singulare fœnus nauticum mercatorum nostrorum, quod indigetatur BODMERIA, vulgò auff Bodmerey nehmen/ oder außzahlen.

Cl.

Cl. Salmas. *de fœn. Trapez. p. 95.* quo sub spe majoris lucri certa pecuniæ summa persolvitur navis patrono, hôc pactô, ut salvâ navi tantum cum fœnore reddatur, relictô intereà sibi hypothecæ locô navigii fundô, quô perditô, &
69 Capitale interit. De modo cautionis hujus fœnoris vid. Loccen. *d. c. §. 7.* De quo plenè Dn. Stypm. *de jur. naut. p. 4. c. 5.* Interim nos brevitatis ergò quæ Statuta Hamburgensium de hoc habent contractu, apponemus. Ita enim *tit. 18. part. 2. Stat. Hamb.* von Bodmerey.

Artic. 1. Es sol kein Schiffer / an dem Orte /
70 da die Rehdere und Schiffsfreunde gesessen / und gegenwertig seynd / mehr Geld auff Bodmerey nehmen / als auff seyn eigen Part / so er im Schiff hat / Wer aber in diesem Fall dem Schiffer mehr auff Bodmerey außthut / als seyn Part sich erstrecket / der mag sich an des Schiffers Person und Güter allein erholen / und seynd die andern Schiffs-Rehdere darzu zu antworten nicht schuldig. Concord. *art. 55.* der Hens. Schiffs Ord. vid. Loccen. *d. lib. 2. cap. 6. §. 8.*

2 Nimmet ein Schiffer bey den Rehde-
71 ren und Schiffesfreunden / nach Inhalt des vorgesetzten Articuls / oder auch sonsten ausserhalb Landes / Geld auff Bodmerey / so soll alle wege der Jenige / welcher die ältiste Pfandverschreibunge beweißlich einzuwenden hat / præferiret und vorgezogen werden /

3 Im Fall aber ein Schiffer ausserhalb
72 Landes / seyn Schiff höher mit Bodmerey beschweren würde / als das Schiff / die Fracht / und Schiffs Gerehtschaff sich erstrecket und werth wehre / seynd die Schiffsfreunde darzu zu antworten nicht schuldig / sondern es mögen die Jenigen / so das Geld auff Bodmerey ausgethan / bey den Schiffern / und dessen Güter / nach Inhalt der Verschreibung / sich ihres Rechtens ferner erholen.

4 Würde einiger Schiffer vorsetzlich /
73 ohne vorhergehende Noth in frembden Landen / das Schiff mit unziemlichen Bodmereyen beschweren / derselbige soll / wann er allhier wiederumb anlanget / vor einen unehrlichen Mann gehalten / auch in dieser Stadt und deren Gebiete nicht geduldet werden /

Thäte jemand einem Schiffer Geld 5
auff Bodmerey / und das Schiff würde 74
genommen / also daß der Schiffer desselbigen Schiffes / nach angewanten müglichen Fleiß nicht könte wiederumb mächtig werden / So soll der Schiffer solch Part / welches er verbödemet / es sey das gantze Schiff / oder ein Theil desselbigen / dem Jenigen / so das Geld auff Bodmerey außgethan / transportiren und überweisen / Im Fall aber beweiset werden könte / daß der Schiffer ohne dringende Noth / das Schiff / oder ein Part / höher mit Bodmerey beschweret hätte / als das Schiff / oder ein Part / wann es zu bestimter Hafe glücklich angelanget / nach erfahrner Schiffleute unparteiischer Erkäntnüß / sambt der verdienten Fracht werth gewesen wehre / so soll gegen den Schiffer / wie in vorgehenden Articuln geordnet / verfahren werden / und der / oder die Jenigen / so das Geld außgethan / nicht desto weniger auß seinen Gütern sich ihres Nachstandes zu erholen befuget seyn / vid. Loccen. *d. c. 6. §. 9.*

Von Bodmerey Geld ist man nicht 6
schuldig eine Haverey zubezahlen / Quid 75
autem sit Haferey vid. *infr. lib. 3. c. 4.*

Es mag ein Schiffer / so gebodmet hat / 76
seine Reise wol kürtzen / aber ohne Consens und Vorwissen des Jenigen / so ihm Geld auff Bodmerey gethan / nicht verlängern.

Notandum tamen hîc, Magistrum 77
navis, sumtô fœnore nauticô, tunc carinam in regione peregrinâ (nam in loco ubi degunt Exercitores, nauta carinam hypothecæ dare pro lubitu non potest *art. fin.* Hänsischer Schiff-Ordn.) obligare posse, syn Schip mit Bodmery belasten / si (ut *artic. sup. 4. Statut. Hamburg.* indicavimus) hoc exigat navis & mercium conservatio, neque fide exercitorum pecuniam sibi collybô parare queat, Geld auff Wexel auff seine Rehdere kriegen; nec bona habeat in navi, quibus venditis periculum averti posit, minori cum detrimento exercitorum, quàm per Bodmeriam *d. art ult. naut. vet. Civit. Hans.*

sed junge omninò *art.19.* Ordinant. up assecurant. *&* *art.12.* Placaet van Schip: en Coopluid. Impress. Ambstelr. Item *art.35.41.69.70. leg. naut.Wisbu.*
78 Et hôc casu, quod singulare & mirũ est, Gaet den jüngsten Bodmerie Brieff vor andere gelyke Briefen/ i.e. novissimum pecuniæ nauticæ instrumentum præfertur aliis similibus, si concurrant plures, qui instrumenta nautici fœnoris diversi temporis habeant; ratio, quoniam per illam postremam pecuniam factum est, ut navis ex portu abi-
79 erit. Quòd si diversi Creditores pecuniam nauticam dederint, non nautæ, sed mercatori, sub obligatione mercium, quibus navem oneravit; inter illos nullum jus est prælationis, ratione temporis; sed omnes habentur pares & simul concurrunt. Ita Ambstelod. in Camera foenoris nautici ser-
80 vatur. Vinn. ad Peck. *LL.p.95.* Aliud Instrumentum est, quod apud Hollandos appellatur den Bylbrieff / nos *sup. hoc lib. c.5.n. 22.* nempe Instrumentum pecuniæ creditæ in navem exstruendam & instruendam; Ende sulcken Brieff gaet voor Bodemerie-brieff. Unde fit, ut Creditores, qui pecuniam dant op Bodmerie / sæpè incidant in damnum, teweten alser een Bielbrieff is/ quod creditorem tempore pecuniæ creditæ latebat. Arnold. Vinn. *ad l.non autem.ff. de Exerc. act. lit.a.p.95.* Plura de hoc nautico fœnore vid. ap. Carol. Molinæ. *de Commerc. & Usur. n. 93.*
81 cum seqq. De Jure nautico Wisbuensi *art.35.41.69.70.* ut & Hollandorum observantia cavetur; Een Schipper/ synde buiten Landes in noot van gelde / ende keen Bodmerie können finden/ mag verkoopen de ingeladene goeden/ ende is schüldig deselve goederen an den Koopman te betaelen binnen 14. dagen na syn Ankunfft/ sülckes als de goederen gegolden souden hebben ter plaetse/ dar deselue hem geschicket weren/ mits doende deselve vergoedung geniet den Schipper fracht ock van den Goedern/ de by hem alsso verkocht syn. Doch/ hadde den Schipper goeden Wind verlegen/ ende was hy daerdoer in so danige Noth gekomen/ offt hadde hy des Koopmans Goederen verkocht büiten noot/ so soude hy an den Koopmann gehouden syn in alle Schade ende Winst derving/ daerdoor synde verorsaket. H. Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. p.20. n.15.* Het Schip auerst vermogen sy niet te verkoopen nogte Geld opthonemen aen dese syde den Zees Hugo Grot. *d. lib. part. 23. num. 4.* Quando navis foenore nauticô obligata sit periculô Creditoris, quando non, vid. Loccen. *de jur. mar. lib. 2. c. 6.§.9.* Quæ pœna pecuniæ trajectitiæ sit ex mora *d.l.§.10.* Quando usuræ solùm ordinariæ & communes, non foenus nauticum hîc peti possit? Locc. *d.l.§. 11.* Exemplum rei judicatæ de nautico fœnore in Suecia vid. ap. Loccen. *d.c. 6.§.12.* Colophonis locô notandum, 82 quòd Pollux nauticum fœnus duorum generum ponat; heteroplum & amphoteroplum. Heteroplum est, cùm commeatûs tantùm periculum fœnerator suscepit. Amphoteroplum cùm remeatûs quoque; veluti si negociator Venetiis pecuniam acciperet reddendam Brugis, hoc genus negociationis quòd utriusque periculô fit, à Græcis dicitur ἀμφοτερόπλουν, idque mutuum vocabatur δάνειον ναυτικὸν, usus est Demosthenes; *in orat. adversus Dionysiodorum.* Nam sciendum est, Creditorem nauticum interdum periculum suscipere in omne navigationis tempus vel in certum portum. Ideò Græcis duo pecuniarum nauticarum genera hæc ἑτερoπλοία & ἀμφοτερoπλοία. i.e. ut dixi in quibus solus abitus nõ reditus, alius in quibus utriusq; periculum suscipitur. vid. *l. qui Romæ 122. §. Callimachus 1. ff. de V. obl. & ibi* Gothofred. *lit. P.* & alios quibus adde. Stipm. *de jur. naut. lib.4. c.2. num.34. & seqq.* Plura vid. ap. Loccen. *d. l. de jur. marit. lib.2. cap.6. n.7.* & Fr. Stypman de Jure Nautico *d.p.4. cap.2. & 5.* ex professo hanc materiam prolixius tractantem.

Post Contractum Mutui sequitur COMMODATUM, in quo primô locô hoc singulare observandum, quòd, quamvis de Jure communi obtineat, ut

83 ut rei commodatæ dominium & possessio penès commodantem remaneat. *l. rei commodatæ. 8. ff. commod.* Et rei vindicatio contra quemvis detentatorem competat. *l. officium. 9. ff. de rei vind. l. un. C. de alien. jud. mut. causa. l. fin. §. 1. C. de furt. & aliis textibus.* In
84 foro tamen mercatorum & imprimis hisce in oris, contrarium sit receptum, nempe domino commodanti, contra eum, qui rem commodatam à commodatario venditam, donatam, oppignoratam, aut alia ex causa alienatam accepit, non competere rei vindicationem, sed saltem adversus commodatarium integram esse commodati actionem. *art. 1. & 2. tit. 2. lib. 3. Statut.*
85 *Lubec.* Quæ juris dispositio etsi quibusdam JCtis Saxonicis, & inter hos Carpzovio *in Jurispr. for. Rom. Sax. part. 2. Constit. 26. def. 5. n. 4.* displiceat, eâ præsertim ex causa, quòd commodatum nihil ultra commodantis intentionem operari debeat, quâ noluit transferre dominium; idcircò etiam, eô jure neglectô, observantiam fori Saxonici aliud introduxisse asserat. Certum tamen est, hisce, ut dixi, in Civitatibus maritimis hanc vigere observantiam; quæ non modò ipsô jure & quotidianis præjudiciis, sed & ratione
86 approbatur. Prospectum enim hâc in re est commerciorum securitati, cui Lubecensis Jurisprudentia, contra merum jus laxè opitulatur, quia nempe ad summam Reipub. cui leges conduntur, pertineat. Si enim adversus quoscunque superesset rei vindicatio, timida & incerta semper foret mercium acceptio, & inquisitio originis multas pareret difficultates. Dann Hand muß Hand wahren/ und wo einer seinen Glauben gelassen/ da muß er ihn wiederumb suchen. *d. art. 1. & 2. in fin. ibiq.* Dn. Mev. Sola itaque ob commerciorum conservationem habita Fides, & non translatio dominii, ut quidam putant, hujus Statuti singularis est causa. Sed quid si Commodatariô aut aliô, cujus fidem quis secutus, non existente solvendo, in subsidium repetitio adversus possessorem, in quē res alienata est, supersit? vid. Dn. Mev. *ad prædict. art. 2. n. 31. & seq.* qui & hôc casu possessoris conditionem meliorem esse asserit, quod & in praxi observatur. Verùm, sicut in Jure Civili o- 88
mnis definitio periculosa. *l. omnis. 203. ff. de Reg. Jur.* ita & hæc cum grano salis intelligenda. Nam etsi quidem hoc axioma Hand muß Hand wahren. prædictis locis generaliter loquatur; non tamen generalem ubique admittit intellectum. Rectè itaque Dn. Steinvvigius *ad hunc art.* putat, pertinere saltem hunc Canonem ad Commodatum, neque extra hoc ad locationem-conductionem, aut depositum, tanquam exorbitans à jure communi, extendi posse; quam sententiam confirmavit Senatus noster An. 1646. 22. April. & Anno 1647. 17. Martii. Quomodo autem in merce aliena oppignorata procedat hic Canon? vid. infra *cap. 9. n. 14. huj. libr.*

Secundò, in foro mercatorum juris 89
& observantiæ est, ut mercator, qui utendam navim alienam accepit, exactam diligentiam ei custodiendæ præstare teneatur; nec satis est, ut aliàs in commodato juris, tantam diligentiam adhibuisse, quantam suis rebus adhibere solitus est, si alius eam diligentius poterat custodire. *arg. §. 2. Inst. de Commod.* Quod de navi dictum, idem de Scaphâ accipiendum est; non minor enim diligentia in eo quod sequitur rem commodatam, quàm in ipsa re principali præstanda est. *l. 5. §. 9. ff. Commod.*

Tertiò, Inter Mercatores quæstio- 90
nis est, num casus fortuiti in re quacunque naviganti commodatâ, sint præstandi? Sanè jure Romanô nō præstantur, cùm illis resisti nequeat *l. 18. ff. Commod.* Ubi naufragium & piratarum incursus etiam inter istos casus referuntur, & quæ sine culpâ alicujus accidunt, à nemine præstantur *l. 23. in f. de Reg. Jur.* Si verò alicujus culpâ is casus intervenerit, ex eo tenetur, E.g. Si alicui mercatori quædā pocula argentea quis ideò utēda dederit, quòd is amicos ad cœnā vel nuptias se domi invi-

invitaturum diceret, & ea peregrè secum portaverit, & naufragiô vel prædonum incursu perdiderit, sine ulla dubitatione hunc casum præstare debet. §. 2. *Instit. quib. mod. re contrah.* Quamvis jure Suecanô *c. 20. §. 2. de jure ædif. LL. Civit.* ex casu fortuito, etiam extra culpam alicujus dato commodans teneri videatur; cùm verba legis generaliter & indefinitè loquantur, & commodantis utilitatem respicere videantur.

91 Quartò. Si quis mercator in naufragio simul res suas & alienas sibi commodatas aut commendatas servare nequit, an res suas præferet alienis? Quamvis hunc casum alii aliter decidant. vid. Pac. *de Contract. lib. 3. c. ult. n. 48.* Affelmann. *Colleg. Contract. disp. 4. th. 23.* tamen hæc mihi simplicior, & æquitati, quæ in causis mercatorum attendenda, convenientior decisio videtur, ut, cũ posset quis res alienas salvas facere, suas prætulerit, etiam ex hoc damno fatali teneatur. *l. 5. §. 4. ff. Commod.* Non enim minorem salvâ fide alienis rebus quàm suis diligentiam
,,præstabit. *l. 32. Depos.* Si verò suas & alie-
nas res naufragiô vel aliô casu amisse-,,
rit mercator, ad restitutionem vel rerũ,,
alienarum æstimationem præstandam,,
non tenebitur; prout inter alia etiam,,
jure Suecicô obtinet, *jur. mercat. LL. Suecic. Civ. c. 9. LL. prov.* Si verò partem aliquam rerum propriarum naufragiô liberârit, alienam verò perdiderit, quid tunc statuendum erit? De hoc præmemoratæ LL. Goticæ ita ex æquitate, *lib. 5. tit. 5.* decidunt: Si partem ali-,,
quam de rebus propriis liberâsse co-,,
gnoscetur, illi, cujus res secum habue-,,
rat, juxta modum perditæ rei vel libe-,,
ratæ restituat, qualem judex ratione,,
deductâ æstimaverit portionem. Si,,
autem sua omnia perdidit, cum libe-,,
raret aliena, & de liberatis & de perdi-,,
tis rebus similis ratio deducatur, ut,,
partem arbitriô judicantis, qui libera-,,
vit, accipiat. Justum est enim in simili,,
casu, ut ille damnum non solus excipi-,,
at, qui se gravibus objecit periculis, &,,
dum aliena minora conatur liberare,,
sua majora perdidisse cognoscitur.,,
Plura de Commodato Navis. vid. ap. 92
Fr. Stypman. de *jure naut. p. 4. Cap. 3. per tot.*

Caput IX.

De Contractibus Pignoris, Depositi, Emptionis Venditionis, eorumque singularibus.

Summaria.

1. Pignus de jure Civili sine Judicis authoritate contrahitur.

2. Jure Saxo. nemo Immobilia sine judicis loci consensu oppignorare potest.

3. Mercatores in foro Saxon. sine authoritate magistratûs bona Immobilia alienare possunt.

4. Commerciorum facilitas suasit hanc oppignorationem Immobilium.

5. Declaratio Statutorum quomodo extendatur.

6. Mercatores Immobilia sua oppignorant, si inter se contrahant. Secus si cum aliis.

7. Causa impulsiva, cur Mercatorum oppignorationes non fiant publicè in judicio, est, ne facultates manifestentur, & Fides labefactetur.

8. De Jure Lubecensi immobilium oppignoratio indistinctè fit authoritate publicâ.

9. An Merces Mercatorum in domum conductam invectæ, tacitè pignoris locô obligentur.

10. An sub tacita universali bonorum oppignoratione, contineantur merces mercatorum venales?

11. Trans-

11. Translatione navis oppignoratæ ad alia loca immutatur pignoris conditio.
12. De Jure Civili repignorare licitum.
13. De Statutis Lubec. pignus repignorare non licet.
14. An & quando merces alienæ in foro Mercatorum pignori dari possint?
15. De navis oppignoratione, pro debito ejusq; privilegio. remiss.
16. Num in pignore Silvæ, etiam materia navis comprehendatur? remiss.
17. Magistri navium jus tacitæ hypothecæ in bonis vectorum pro naulo & contributione habent.
18. Num Creditor impetu aquarum pignus amittens, jus Crediti amittat?
19. Cur Conducta Navis possit relocari, non verò pignori obligari.
20. De Repressaliis seu Pignorationibus navium.
21. Depositum est, quod custodiæ causâ, gratis, non datâ facultate utendi, deponitur.
22. In curia Mercatorum contra substantialia contractûs depositi admittitur, ut pecuniâ sub mercede usûs & quæstu certo uti liceat depositariis.
23. Hujus exemplum ex Carolo Molinæo adducitur.
24. Quid sit apud Antwerpienses, & in foro Mercatorum, pecuniam in deposito sumere.
25. Hoc depositum singulare notissimos depositi veri terminos excedit.
26. An in hoc deposito Mercatorum irregulari & singulari locum habeant prærogativæ, quæ aliàs vero deposito competunt?
27. Depositum alienatum an & quando à deponente domino vindicari possit?
28. Depositarius neq; dominus neq; possessor rei depositæ.
29. Furtum committit qui deposito abutitur.
30. Depositum alienatum aut hypothecatum an de jure Lubecensi possit vindicari?
31. Natura depositi consistit in depositarii fide.
32. Regula Statuti Lubec. Hand muß Hand wahren / und wo einer seinen Glauben gelassen / da muß er ihn wieder suchen / an extra Commodatum etiam in deposito locum habeat? N.
33. In Statutis & foro Mercatorum Lubecensi quid propriè depositum, & quid non?
34. Singulare depositi in puncto præferentiæ remiss.
35. In Emptione & Venditione postquam de pretio & merce conventum, licet traditione nondum factâ, periculum spectat ad Emptorem.
36. In foro Mercatorum in rebus, quæ pondere, numerô & mensurâ constant, non prius perfecta venditio, antequam res appensa, admensa, vel annumerata fiet.
37. Lubecæ in Emptione cerevisiæ quando periculum ad emptorem spectat.
38. In foro Mercatorum pretii expressione in Emptione & Venditione non semper opus.
39. Ubi in Emptione pretium incertum, semper à Judice est declarandum.
40. De Jure Civili Venditor rem emptam præcisè tradere tenetur.
41. Mercator partem mercis retinens, usq; ad pretii solutionem, non peccat.
42. Retentio in Jure favorabilior acquisitione.
43. Quando retentio locum habeat in jure.
44. Emptor in foro Merc. potest opponere Compensationem.
45. De jure Civili si res pluribus vendita, præfertur is, cui primò res tradita.
46. In foro Mercatorū in Venditione præfertur is, qui rem prius signavit, licet secundo emptori tradita.
47. Signum seu Marca Mercatorum facit rem præsumi eorum, quorum sunt signacula.
48. Curia Mercatorum comparatur Ecclesiasticæ.
49. In beneficiis Ecclesiasticis præfertur prima collatio, licet traditio facta non sit.
50. Venditor Mercator traditione mercis nondum factâ, manet dominus.
51. Dominus rei in concursu Creditorum præfertur omnibus Creditoribus.

52. Quid

52. *Quid juris in Emptione, si merces tradita emptori.*
53. *Quando dicitur venditor fidem de pretio habuisse? remisisvè.*
54. *Emptori qui mox post rem traditam fallit, dominium ejus quæsitum non censetur, etiamsi de pretio fides illi habita sit, ideoq; venditor in ea reliquis Creditoribus præfertur.*
55. *Contra charitatem Christianam, in commercio circumvenire.*
56. *Mercatoribus in constituendo emptionis pretio semetipsos invicem circumvenire licet.*
57. *Hæc naturalis circumventio quibuslibet bonæ fidei contractibus accommodatur.*
58. *Explicatio vocis NATURALITER in l.16. §.4. ff. De Minoribus.*
59. *Conscientiis hominum imperari non potest.*
60. *Legi humanæ sufficit prohiberi, quæ destruunt hominum convictum.*
61. *An in foro conscientiæ videatur innocens, qui sciens prudens rem accipit viliori pretiô, aut vendit majori, quàm valet?*
62. *Justum lucrum Mercatoribus ob pericula & incommoda non est invidendum.*
63. *Mercatores regulam sibi præfixam habeant, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*
64. *Contra Justitiam commutativam, carius justô pretiô vendere.*
65. *Non culpandi Mercatores, qui carius vendunt pecuniâ creditâ, quàm numeratâ.*
66. *Minus solvit, qui post tempus solvit.*
67. *Quando liceat Mercatori carius vendere, si solutio differatur.*
68. *L.2. C. de Rescind. vendit. an de solo venditore intelligenda?*
69. *In foro Mercatorum æquè Mercator emptor ultra dimidium læsus, restituitur, ac venditor.*
70. *Correlativorum eadem ratio, idemq; Jus.*
71. *De Jure Civili, emens de pecunia communi nomine propriô, facit rem suam.*
72. *Frater Mercantiam continuans, cùm aliquid lucratur, illud fratribus et iã communicare tenetur, etiamsi propriô nomine contraxerit.*
73. *Jure Communi res vitiosa vendita redhiberi potest.*
74. *In foro Mercatorum edictum redhibitionis non semper obtinet.*
75. *Hanseaticorum Mercatorum in Hispania hoc in passu privilegium.*
76. *De Jure Lubecensi quando vitium est patens, redhibitio locum non habet.*
77. *An Mercator frumentum advehens, teneatur indicare, alios esse, qui id ipsum facient, pro & contra disputatur.*
78. *Num Mercator rem furtivam bonâ fide emptam teneatur recognoscenti domino, non solutô pretiô restituere?*
79. *Bona fides tantundem præstat, quantum rei Veritas.*
80. *L.2. C. de Furtis negat in propositâ quæstione pretii restitutionem.*
81. *Idem negat Jus Canonicum.*
82. *Consentit Constitutio Criminalis Caroli V. cum communi Dd. opinione.*
83. *Similiter Jus Saxonicum & Lubecense.*
84. *Caroli Magni hac in quæstione cautela.*
85. *In Nundinis etiam cautè negociari oportet.*
86. *Ei, qui à Latronibus rem emit, & vero domino restituit, debetur pretium.*
87. *Æquitas hujus Juris.*
88. *Judæorum hoc in passu privilegium contrarium, bonis moribus repugnat. Et quid hoc in passu juris.*
89. *De Assignatione ad fideles manus, proxenetæ, nomine peregrini emptoris factâ* zu treuen Händen einem ins Stadtbuch ein *Immobile* zuschreiben lassen / *ejusq; origine.*
90. *Commerciorum necessitas suasit hunc alienandi modum.*
91. *Hamburgi hic assignandi & alienandi modus quare in usu?*
92. *Civium bona immobilia in extraneos transferre de Jure Communi prohibitum.*

93. Idem obtinet de Statutis Lubecensibus & Rostochiensibus.
94. Similis Constitutio in Gallia.
95. Effectus hujus fideicommissariæ assignationis primus, Jus protimiseos.
96. Hujus Assignationis proprii adsunt libri publici.
97. Secundus Effectus Assignationis ad fideles manus, ne Reip. invitæ obtrudantur incolæ minus accepti.
98. Interest Reipublicæ, ne res subtrahantur Jurisdictioni & oneribus publicis.

VIdimus suprà de MUTUO & COMMODATO, ejusque accessoriis USURIS. Seqvuntur PIGNUS & DEPOSITUM Mercatorum. De illo, hoc primùm quæro: Cùm hodiè, contra jus commune (quô Pignus solô contrahentium consensu, sine Judicis autoritate, perfectè & efficaciter contrahitur. *l. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de pign. act.*) per provincias Saxoniæ, longissimô usu & consuetudine introductum sit, ut nemo sua bona immobilia, allodialia & emphyteutica &c. citra consensum domini aut judicis istius loci, sub quo illa sita sunt, oppignorare possit: eleg. Matth. Coler. *de process. exec. p. 1. c. 10. n. 194.* & aliis locis. Zobel. *p. 2. diff. 28. n. 12.* Landrecht. *lib. 1. art. 8. in pr.* An hoc etiam inter mercatores receptum sit, ita ut illi sibi invicem extrajudicialiter non solùm mobilia, sed etiam immobilia oppignorare possint? Negativè quidem, mense Martiô Anno 1617. respondeunt JCti Wittenbergenses, in quodam Rescripto, cujus verba finalia hæc: De rebus mobilibus alleine zuverstehen/ und auff die Immobilia nicht zu extendiren ist. Contrarium tamen cum Berlichio videtur verius 1. per textum generalem in Edicto Elect. Joann. Georgii die 1. Febr. Anno 1614. §. 5. vers.: Alleine Kauffleute/ ubi dicitur, Und solches / zum fünfften/ ohne Unterschied der Summen / ob sie hoch oder gering/ auch der Personen / so sie mit einander contrahiren/ alleine Kauffleute außgenommen/ wann sie mit einander handeln/ die/ gestalten Sachen nach/ an dieser Ordnung (quâ sc. cautum, ne bona immobilia sine consensu magistratus oppignorentur) damit den Commerciis ihr starcker Lauff gelassen / nicht verbunden. Ut igitur mercatoribus præ reliquis quædam prærogativa indulgeatur, nec verba illa, Alleine Kauffleute / otiosè & sine effectu ponantur, necessariò sequitur, quòd dicta verba, Alleine Kauffleute/ etiã ad bona immobilia extendantur. 2. Quia ratio & causa illa impulsiva, ob quam mercatoribus cessiones vel oppignorationes extrajudiciales permittuntur, ne sc. commercia impediantur, est universalis, & obtinet tàm in immobilibus quàm mobilibus; universaliter igitur & generaliter est intelligenda; tùm 3. quia in tribus præcedentibus §§. dicti Edicti disponitur non tantùm de mobilibus, sed etiam immobilibus; quibus deinde statim in *dicto* §. und solches zum fünfften / quædam declaratio præcedentium & exceptio de mercatoribus subjicitur. Notum autem est, si in Constitutione certa quædam capita exprimantur, & posteà quædam declaratio & restrictio subjiciatur, quòd hæc subjecta declaratio non ad proximè præcedens caput, sed ad omnia & singula præcedentia referatur, ut notabiliter dicit post gl. *in c. de multa 28. X. de præbend. & dignit.* Panormit. *ibid. col 5.* Damhoud. *in prax. crim. c. 61. n. 15. 16.* Sciendum autem est, quòd mercatores prædictâ prærogativâ tùm demùm gaudeant, si inter se contrahant, & sibi hypothecas constituant; *text. expr. in d. Edict.* ibi: uñ untersich handeln. Si verò cum aliis, qui mercatores non sunt, contrahant, & sibi ab illis hypothecas fieri velint, tunc secus est, & ejusmodi cessiones extrajudiciales & conventionales hypothecæ, mercatoribus Creditoribus constitutæ, non valent. *d. Edict. §.* und solches zum fünfften/ vers. da sie aber mit andern / die keine Kauffleute seynd. Sed quid si debitor quidem est mercator, Creditor verò 4 5 6

non item, an & tunc oppignorationes judicialiter fieri debeant? Quod negandum; quia & hoc in caſu licet ex parte debitoris ſaltem ſit mercator, ratio Edicti ſibi locum vindicat, ne ſcil. commerciis parata via obſtruatur. Ubi autem eadem ratio, ibi idem jus. *l. illud.32. ff. ad L. Aquil. l. à Titio.108. ff. de*
7 *V. O.* Maximè cùm potentior & principalior cauſa ſeu ratio, cur ceſſiones & oppignorationes ejusmodi judicialiter fieri non debeant, conſiſtant in debitore, ne ejus facultates manifeſtentur, fides labefactetur, & via commerciis obſtruatur. Sed ubi duæ cauſæ concurrunt & requiruntur ad perfectionem unius actûs, quarum una eſt potentior alterâ, tunc potentior inſpici debet. Böer. *decis. 273. num.5. verſ. tum, quando enim ad perfectionem.*
8 *& ſeq.* Secus tamen obtinet de jure Statutario Lubecenſi *art.1. lib.3. tit.4. de pignor. & hyp.* his verbis: **Will jemand ſeine liegende Gründe und ſtehende Erbe verſetzen oder verpfänden / der ſoll es thun vor dem Rathe / ſo iſt es kräfftig und beſtändig.** A cujus Statuti obſervatione nec mercatores ſunt exemti. Dn. Mev. *ad h. artic. n.10.*

9 Secundò, in hoc pignoris contractu ſingulari quæritur, An merces mercatorum, in domum conductam invectæ, tacitè pignoris locô pro penſione ſint obligatæ? Mihi nihil obſtare videtur, quominus hoc contra tenorem *ll.2.3.4.6.* generatim *ff. in quib. cau. pign. vel hyp. contrah.* de Jur. Civ. negem, *per l.32. ff. de pign. & hypoth. & l.32. §.2. ff. de Uſufr. legat.* vid. ſupr. *cap.2. num.2. huj. lib.* An nautæ pro ſervitio in navi competat tacita hypotheca? Vid. Strach. *de Nav. part.5. ſumm.7.*

10 Tertium, hoc in contractu, ſingulare eſt, quòd, cùm regulariter ſub tacita univerſali bonorum oppignoratione, comprehendantur omnes res mobiles & immobiles, *l.1. C. quæ res pign. vel hyp. dat. obl. non poſſ.* Sub tali tamen oppignoratione non contineri res venales; quemadmodum hæc ſuprà *cap. 2. hujus lib. n. 2. & ſeqq.* fuſius deduximus.

Quartò. Notandum hoc ſingulare 11 de Jure Lubecenſi, quòd translatione navis oppignoratæ ad alia loca, immutetur pignoris conditio. *art.6. de pignor.* contra regulam Juris: Id quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro nobis auferri non debere. *l. quod noſtrum. ff. de R. J.*

Quintum ſingulare in materia pi- 12 gnoris de Jure Lubec. eſt; quòd cùm de jure communi pignus ab alio acceptum repignorare liceat. *l. fin. ff. de uſur. l. ex nominis. C. de hereditar. act. l.1. & t.t. C. de pign. pignor.* non modò ut Speculator *in tit. de pignor. §.1. verſ. ſed cùm pignus*, ſenſit, tertiâ ſaltem vice, ſed vel millies. Neguſant. *de pignor. p.2. memb. 3. n.20.* De Statutis tamen patriis hoc, 13 ſub pœnâ judicio ſolvendâ, vetatur; odiô fortè & præcautione tricarum, quæ ex iſtis repignorationibus oriuntur. *art. 10. de pignor.* ibiq; D. Mev. *n.4.* vid. Loccen. *de jur. maritim. lib.3. c.3. §. fin.* & Fr. Stypm. *de jur. naut. p.4. c.5.* ubi imprimis de pignore navis & Conventione **Boddemerey.**

Sextum ſingulare in Pignoris con- 1 tractu eſt. Quòd licet de Jure Civili rei alienæ, in qua debitor nullum Jus habet, oppignoratio non valeat, *l. §.1. ff. de Pignorib.* Secus tamen obtineat in foro Mercatorum de Statutis Lubecenſibus, quib⁹, ſi quis Mercator bonâ fide merces ſibi pignoratas à non domino accipiens poſſideat, is juramentô præſtitô contra omnes impeditiones ſecurus erit, niſi merces furti vitiô affectæ ſint. *art.9. de Pignorib. lib.2. tit. 4.* idq; ob ſecuritatem cõmerciorum, & poſſeſſionis certitudinem, cui noſtra Jurisprudentia ob utilitatem publicam in multis providè conſuluit. Bona fides enim hîc tantundem præſtat quàm veritas. *l. bona fides. 136. ff. de R. J.* E poſſeſſio juncta titulo fortior eſt nudo titulô. *l. ſive autem. 9. §. ſi duob. 4. ff de Publ. act.* Barbos. *in l. alienam. n num. 45. ff. ſol. matrim.* Limitatur tamen hæc regula Juris ſingularis Si Oppignoranti Mercatori ſeu Factori in merce transmiſſa & oppignorat

gnorata saltem pro certa mercede aut provisione nudum ministerium à Principali concessum sit, sine potestate utendi fruendi (qualis in Commodato concessa *art. 1. & 2. de Commod. Stat. Lub.* & deposito licet irregulari. verbis. Wann einem Waaren vertrauet sein Bestes zu wissen mit Verkauffen und allerhand Contracte *art. fin. de depos. dict. Stat. Lub.*) Quô casu merces alienæ tanquam extra limites concessionis & Mandati alienatæ pignori dari non possunt, sed in iis oppignorandis contra fidem datam, quæ inter Mercatores exuberare debet, furtum committitur, ad exemplum aurigæ, cui res pro certo pretio transferenda datur, *art. 7. tit. 1. lib. 4. de Furt. & artic. 17. de Locat. cond. Statut. Lub.* Dn. Mev. *ad art. 2. de Commod. Stat. Lub. n. 20. 27. & seqq.*

Alia singularia circa pignora navium nuper congesserunt ut dixi Francisc. Stypm. *d. l.* & Locc. *de jur. mar. lib. 3. cap. 3. ut :*

5 1. De navis oppignoratione pro debito, ejusque privilegio. *§. 1. d. c. 3.*

6 2. Num in pignore silvæ etiam materia navis comprehendatur? §. 2.

7 3. Magistrum navis jus tacitæ hypothecæ in bonis vectorum pro naulo & contributione habere. *§. 4.*

8 Num Creditor, impetu aquarum pignus amittens, jus crediti amittat? §. 5.

9 Cur conducta navis possit relocari alii, non verò pignori obligari? §. 7.

0 De Repressaliis seu pignorationibus navium vid. Loccen. *d. lib. 3. c. 4. §. 9.*

1 Jam de DEPOSITO pauca monebo. Notum est de Jure Civili propriè dici depositum, quando pecunia deponitur & recipitur gratis, ut species, sed simplicis custodiæ causa, non datâ facultate utendi aut abalienandi. *l. 1. ff. depos. l. 7. C. eod.* Gomez. *var. resol. tom. 2. c. 6. n. 2.* nihilominus tamen cernimus, & quotidiè experimur in curia mercatorum, contra substantialia & naturalia hujus contractûs, & hoc dici Depositum, quando pecunia non solùm datur ad numerum, sed etiam ut depositario eâ, sub mercede usûs, & quæstu certô uti liceat. Hujus rei exemplum in sequenti habemus hypothesi; quam ex Carolo Molinæo hîc non displicet apponere.

Quidam mercator, magnum & honestum quæstum faciens, egens in eam rem promtis 6000. aureis, in proximis nundinis misit schedulam ad quendã Trapezitam seu mensarium, German. Banckierer / rogans pro se ac quodam hac in re associato provisionem, (id est, hôc locô, auxilium) sibi fieri in proximis nundinis de 6000. aureis solatis in depositum pro duabus nundinis (h. e. ad utendum semestre) ita, ut hoc depositum non constet pro illis duabus nundinis ultra $4\frac{1}{4}$, vel $4\frac{1}{3}$, vel ad summum non ultra $4\frac{1}{2}$ pro illis duabus nundinis. 23

De hoc singulari mercatorum deposito, & apud Antvverpienses recepto ita Ludov. Guicciard. *in descript. Antwerp. p. m. 229.* Depositum hodiè, „ vocant isti, turpitudinem rerum ho-„ nestô tegentes vocabulô, cùm quis al-„ teri tradit certam pecuniæ summam „ ad aliquod tempus utendam; idq; pre-„ tiô sive usurâ quâdam certâ præfinita-„ que, verbi gratiâ, juxta permissionem „ Caroli V. Imperatoris confirmatam „ deinde à filio ejus Philippo Rege duo-„ denorum in centena annô exactô per-„ solvendorum; quam quidem usuram „ potius quàm depositum iidem Princi-„ pes mercatoribus permiserunt diffici-„ limis Reipub. temporibus; quô videli-„ cet gravioribus obviam irent incom-„ modis. Sed & tempus & experientia, „ ne quid dicam de antiquis exemplis, e-„ videnter satis ostendunt, hanc usuram, „ quæ malitiâ quâdam humanâ plurifa-„ riã indies depravatur, & ad augetur, esse, „ admodùm gravem, & cùm tenuioris „ fortunæ hominibus, tùm & ipsis com-„ merciis detrimentosam. Utilis quidem „ foret in universum hæc ipsa contra-„ hendi ratio, si honesto alicui pretiô „ homines acquiescerent, putà fenorum, „ & unius quadrantis in Centena, vel a-„ liquantò etiam ampliori scil. octenorũ, „ & unius trientis; quod permittere ferè „ solet Cancellaria Brabantiæ; quia verò, „ pretiis istis non acquiescunt, & mode-„ stiæ limites sæpè transiliunt, fit, ut ne-„ 24

 goti-

„gotium iſtud depoſitariũ variis modis
„incommodum, adeoq; etiam violen-
„tum reddant. Hucusq; Guicciard. ubi
25 pluribus in ipſum invehitur. Ex hoc
itaq; caſu apparet, quòd maximè mer-
catores depoſitum nominant, depoſi-
tum tamen propriè non eſſe; imò, no-
tiſſimos ejus egredi terminos *l. 24. ff. de-
poſit.* cùm notoriè nec creditor egeat
cuſtodiâ alienâ pecuniæ ſuæ, nec det in
cuſtodiam, ſed in uſum quæſtuarium:
debitor verò non præſtet officium de-
poſiti vel cuſtodiæ, ſed ſibi utendum
accipiat & paciſcatur de mercede. Unde
& in ejusmodi depoſito irregulari
contra naturam depoſiti admittitur
compenſatio, in foro mercatorũ. Rota
Genu. *deciſ. 34. n. 9.* Pluribus de his qui
erudiri cupit, conſulat Molinæ. *d. tr. de*
26 *commerc. & uſur. n. 626. cum ſeqq.* An au-
tem in hujusmodi depoſito irregulari
uſurario locum habeant prærogativæ
& privilegia, quæ aliàs verum habere
ſolet depoſitum? vid. ap. Henn. Meurer.
de Præfer. Creditor. lib. 2. tit. 8. n. 11. Jul.
Pac. *tr. de depoſ. n. 87.* Molinæ. *d. l.* Mozz.
*de depoſ. rubr. de diviſ. n. 12. & col. 3. n. 10. &
19.* id affirmantes. Statutum verò Lub.
art. 2. de depoſ. contrarium adſerit, & tale
pro communi credito, ſeu potius pro
mutuo habet, ibi: So iſt das keine treue
Hand/ ſondern muß gemahnet werden
als gemeine Schuld; nec id à jure com-
muni alienum. Dn. Mev. *ad h. art. 2. n.
18. & ſeqq.* ratio, quia ejusmodi depoſi-
tum non deponentis ſed depoſitarii
gratiâ contrahitur. *d. art. 2.*

27 Superiori quæſtioni ſuccedit nunc
alia non minus utilis quàm in praxi ſæ-
pius occurrens altercatio. Deponit quis
apud mercatorem quendam ciſtas di-
verſis mercibus refertas; depoſitarius
inopiâ & fortunæ injuriâ preſſus, eas
ipſas alteri pignoris locô tradidit, ani-
mô forſan evitandi damni, & pignus ſuô
tempore ad priorem cauſam reducen-
di; hypothecarius debitoris diutinâ
abſentiâ & primi deponentis (utpote
qui has ciſtas alteri oppignoratas haud
ignoravit) negligentiâ motus, pignus
ſuum judicialiter & legitimè diſtrahit.
Q? Num primo deponenti adverſus
hypothecarium, ad reſtituendum de-
poſitũ oppignoratum juſta competat
rei vindicatio? Quamvis, in hoc caſu,
de jure communi pro deponẽte haud
levis armaturæ rationes ſeſe offerant.

Et quidem primò, quòd depoſitarius 28
rei depoſitæ neq; dominus neq; poſſeſ-
ſor ſit, imò ne minimum quidem juris
in ea ſibi adſcribere poſſit. *l. 17. §. 1. ff. de-
poſ. l. 2. §. 1. ff. pro herede.* dum ſaltem ſim-
plicis cuſtodiæ causâ, nullâ datâ facul-
tate utendi, alienandi, aut oppignoran-
di fidei ejus committatur, ut paulò an-
tè id probavimus *per l. 1. ff. depoſ. & l. 7. C.
eod.* & nemo plus juris in alterũ transfer-
re poſſit, quã ipſe habuit. *l. 54. l. 120. de R. I.*

Secundò, quamvis expediti juris, 29
furtum committi, cùm quis alienam
rem invitô dominô contrectat, v. g. ſi
creditor pignore, ſive is, apud quem res
depoſita eſt, eâ re utatur. *§. 6. Inſt. de obl.
quæ ex delict. naſc. l. 67. l. 76. ff. de furt. l. 3.
C. depoſ.* Et per conſequens talis quoq;
depoſiti uti rei furtivæ vindicationem,
adverſus quemvis poſſeſſorem, domi-
no nullô etiam reſtitutô pretiô com-
petere *§. 2. Inſtit. de uſucap. l. 2. C. de furt.
l. 23. C. de R. vind.* niſi res furtô ablata
functionem recipiat, vel bona fide
conſumta ſit. Thom. Lindem. *exerc.
Juſtin. diſp. 8. tit. 1. th. ult. & ibid allegat.*

Hiſce tamen non obſtantibus hy-
pothecariorum cauſam in hoc caſu
potiorem aliquando, *ob. art. 2.* verb.
vertrauen judicatam fuiſſe, conſtat. Sic 30
enim illud *art. 2. tit. 2. lib. 3. Statut.* Ein
jeglicher ſehe wol zu / weme er das Seine
vertrauet. Dann würde es ſich zutragen/
daß der Jenige/dem es vertrauet/daſſelbe
verkauffete/verſetzte/oder ſonſten alienir-
te, wil dann der Außleiher das Gut wie-
der habẽ von dem/ welchem das außgelei-
hete Gut per contractum gebracht/ ſo
muß er es ſelbſt löſen/ ſonſt bleibet / der es
gekauffet / oder per titulum bonum an
ſich gebracht/näher darbey/dañ der Jeni-
ge/welcher das Gut vertrauet hat/dann
Hand muß Hand wahren / und wo
jemand ſeinen Glauben gelaſſen/ da
muß er ihn wiederumb ſuchen. vid.
Mev. *ad hunc. artic.*

Huic accedit 2. Natura depoſiti tàm 31
de jure communi, quã ſtatutario, quæ
potiſſimũ in depoſitarii fide conſiſtit,
quam

quam circumspectè explorare deponenti incumbit; quia, qui negligenti aut minus fideli amico rem custodiendam tradit, non ei sed suæ facilitati id imputare debet. *d. art.2. tit.2. lib.3.* Land-Recht *lib.2. art.60. §.3. in f. Instit. quib. mod. re contrah. obl. d.l.1. Depos. l.1. §.5. ff. de obl. & act. vid. l.19. de R. J.* his
34 adde *l.8. C. depositi.* Quamvis contrarium in Senatu Lub. decisum, & hunc Canonem, utpote à jure communi exorbitantem, non ad depositum & locationem, sed commodatum, argumentô rubricæ *tit. de commod.* & consensu juris Saxonici saltem extendi recorder. vid. nos. sup. cap. *præced. 8. n.88.*
35 Ultimò tandem in foro mercatorum nostrorum Lubecensium & hoc dicitur depositum, Wann jemand einem andern sein Gut / Kauffmanswaaren oder Geld / ohne einige Vortheil zu treuer Hand zuschickt / oder sonsten bey ihm läst / daran der Jenige / dem es vertrauet / weder Part noch Antheil hat. Nicht aber / wann einem Waaren / Gut / oder Geld vertrauet / damit sein Bestes zu wissen / mit Kauffen / Verkauffen / oder allerhand Contract. *artic. fin. tit.3. lib.3. Stat. & argumentô l.24. depos.* notissimos enim huius contractûs terminos egredi videtur, & ob id non gaudet privilegiis veri depositi. supr. hoc. cap. *n.25.* De deposito naufragii causâ privilegiato. vid. Loccen. *de jure marit. lib.3. cap.2. §.8.* Singulare depositi Lubecensis in punctо prælationis Creditorum, vid. *supr. cap.2. num. fin. huj. lib.2.*

Hæc pro Instituto de Contractibus, qui re constant; pergimus nunc ad eos, qui consensu perficiuntur; & quidem primò ad Emtionem & venditionem.

Hîc statim in principio nobilis & in foro mercatorum frequens occurrit quæstio: Quando videlicet inter mercatores Emtio & Venditio sit perfecta, ita ut periculum spectet ad Emtorem?

Ad eam ita paucis respondemus, quòd quamvis I. in hoc Contractu consensuali, de jure communi statim, postquam de merce & pretio conventum, licet traditione nondum factâ, emtio & venditio sit perfecta, ita, ut periculum rei spectet ad emtorem. *l.7. §. & t.t. ff. & C. de peric. & comm. rei vend.* quod & in alienatione navium ejusque partium cum evictione præstandâ venditarum, & postea naufragiô perditarum, obtinet ex decreto judicii Nautici Lubecensis de An. 1661. vid. sup. hôc *lib. c.5. n.73.* idque ex ratione, quòd venditor sit speciei debitor, ac idcircò & speciei periculum etiam ad emtorem, cui debetur, spectet, *l.23. ubi Dd. de Verb. obl.* Secus tamen in 36
foro mercatorum, præsertim in rebus, quæ pondere, numerô & mensurâ constant, obtinet; in quibus non prius perfecta venditio, nec dominium translatum, ita ut efficax actio nascatur, quæ exceptione elidi possit, antequam res appensa, annumerata seu admensa fuerit, ehe der Scheffel und die Wage darüber gegangen *l.35. §.5. ff. de contrah. emt.* & *ibi Dd.* præ cæteris autem Alb. Gentil. *lib. Advoc. Hisp. cap.29. per tot.* Ratio, quòd tunc adhuc emtio generis esse videatur, (cujus interitus non liberat debitorem, *l. incendium. C. si cert. pet.*) non speciei; quæ hanc habet conditionem adjectam, ut, quantum appensum, adnumeratum & admensum fuerit, tantum sit emtum. *d. l.35. §.5. & l.2. C. d. t.* nam omne futurum, quod desideratur ad essentiam actûs, habet vim conditionis. Dd. *ad præd. l.35. §.5. & l.2. C. de peric. rei vend.* Wesemb. *in pr. de contrah. emt. num.10.* Br. *cons.74. n.fin.* Decis. Rot. Genov. *13. n.25.* Seb. Med. *de casib. fort. p.2. q.10. n.93. & seqq.* Sic Lubecæ in venditio- 37
ne cerevisiæ, quæ forsan postea acescit, aut deterior fit, non priùs periculum ad Emtorem pertinet, quàm Venditor probationis schedulâ, mit der Rothprob Zettel demonstravit, eam ipsam cerevisiam ab æstimatoribus publicis pro benè coctа & bonâ habitam.

II. Etsi in Emptione & Venditione 38
Precium sit de substantia Contractûs *l.1.2.9. & aliis textibus ff. de contrah. empt.* Obtinet tamen in foro Mercatorum, ut si aliàs constet de re Empta

Ven-

Vendita consensisse Emptorem, quanquam de Precio non sit facta expressa mentio, tamen perfectum esse Contractum E. V. Joseph. Ludovis. *decis. Perus. 44.* Marta *in ff. Jur. novissimo tom. 3. de Empt. V. c.88.* E. G. Si dixero, tibi vendo, & tu fueris contentus, pro quanto erimus in concordia. Item, **Was es alldan/ oder daselbst gelten/ oder der Preiß seyn wird**/ valebit Contractus, si sequatur concordia, ex tunc, non autem retro per *l. qui balneum ff. qui potior. in pign.* Fab. de Monte. *de Emt. V. quæst. princip. 5. n. 24. 25.* ubi notabili-
39 ter explicat. *n. 28.* Quod ubi Pretium est incertum, semper à Judice est declarandum per. Bl. *in l. 1. C. de comm. serv. manumiss.* Eaque declaratio fit secundum qualitatem & valorem rei venditæ. Fab. de Mont. *d. l.* **Was dazumal Marckgang gewesen.**

40 III. Venditor quamvis de Jure Civili rem venditam statim & præcisè emtori tradere teneatur, *l. ex emto. 11. §. 2. l. servus. 30. §. fin. ff. de act. emt. & vend. l. si ita. 25. §. 1. ff. de contr. emt.* Anton. Fab. *lib. 6. conject. c. 17.* Cujac. *ad Jul. Paul. lib. 5. recept. sentent. tit. 13. § si id quod emtoris.* nec liberetur solvendo Interesse. Nob. & Consultiss. Dn. **Richter.** Antecessor Jenens. Ordi-
41 nar. Amicus noster. *decis. 97.* Mercator tamen, qui fidem de pretio non habet, vendens pretiô suas merces, & partem mercis retinens usque ad pretii solutionem, non peccat; nec tenetur restituere, antequàm ipsi integrum sit solutum pretium, per express. text. *in l. Julianus. 13. §. offerri. 8. ff. de act. emt. & vend. arg. l. 4. C. de usur. & l. 18. § fin. ff. Commod.* Ludov. Molinæ. *tr. 2. de Commerc. disp. 351. n. 5.* Fr. Hotoman. *Illustr. quæst. 20.* & Gothofr. *ad d. l. 13. §. 8. lit. N. & O.* Quia, quicquid contrariô judiciô peti potest ab eo, qui directè convenitur, etiam retineri pot-
42 est. *d. l. 18. ff. Commod.* Retentio enim majorem in jure favorem habet, quàm acquisitio; cùm multa retineri possint, quæ acquiri nequeant, Joh. Sichard. *ad d. l. 4. C. de usur.* Dn. Marpurg. *Consil. 20. n. 77. vol. 1.* Surd. *consil. 4. n. 5. & decis. 5. n. 1.* Unde facilius mercatori creditori indultum, ut retineat quod habet, quàm ut consequatur, quod non habet. Phil. Matth. *ad l. 5. de R. J. n. 26. per l. 3. ff. de compens.* Omnis 43
enim retentio locum habet, si debitum sit liquidum, causa possessionis justa, & debitum rei retentæ cohærens. Gail. *2. obs. 12. n. 5. & seq.* Aliam exceptionem hujus reg. vid. *in art. 18. tit. 6. lib. 3. Statut. Lubec.* ibique Mev. distinguentem inter res imobiles & mobiles.

IV. Licet de jure Civili Emptor 44
præcisè nummos venditoris facere cogatur per *d. l. 11. §. 2. & l. 13. §. offerri. 8. ff. de Act. Emt.* Obtinet tamen in foro Mercatorum, ut Emptor possit opponere compensationem ejus, quod prius habere debebat, & per eam solvere pretium, & rem emptam consequi per text. *in l. si ex venditione. 7. C. de compensat.* Rot. Genov. *decis. 224. per tot.* prout singulari modô in foro mercatorum & in deposito interdum opponitur compensatio. Rot. Gen. *34. n. 9. vid. sup. h. c. n. 24.*

V. Nota res est jure civili, si una 4
eademque res duobus vel pluribus ab uno sit vendita, eum præferri in quæstione dominii, non cui prius vendita, sed cui prius tradita res fuerit. *l. si duobus. 6. ff. de divers. & tempor. præscr.* quæ lex explicatur à Cujac. *l. quoties. 15. C. de Rei vind.* ut gl. Bl. & Dd. Anthon. Gomez. *de Emt. n. 20. in pract. for. tit. 31. obs. 5.* Fallit tamen hoc in mercatore, 4
si primus rem emtam signô mercatoriô, quod vulgò Marcum dicunt, signaverit; tum enim præfertur secundo emtori, cui res tradita est, quia hæc signatura locô traditionis est, & per eam dominium in signantem transfertur. text. notab. in *l. quod sine q. § fin. ff. de peric. & commod. rei vend.* Jo. Sichard. *ad rubr. C. de peric. & comm. rei vend. n. 3.* Jas. *in d. l. quoties. n. 18.* Gail. *2. obs. 55. n. 10. & obs. 118. n. 5.* Gabr. *de Emt. & V. Concl. 2. n. 47.* Menoch. *de præsumt. 3. præsumt. 64.* Vincent. de Anna. *alleg. 110.* Robert. Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 4. n. fin.* Signum enim mercatorum facit rem eorum præsumi, quorum sunt signa-

signacula. Rot. Genov. *decis. 201. n. 2. & seqq. de quib. infr. lib. 3. c. 9. n. 69. & seqq. luculentius.* (Dissentire videtur cum Stracha Alb. Gentil. *lib. 2. Advoc. Hisp.* 8 *cap. 20.*) Et hoc ad exemplum curiæ Ecclesiasticæ, cui mercatorum comparatur. Speculat. *in tit. de compet. jud. adit. § 1. vers. 28.* Decis. Rot. Gen. *171. n. 5.* Cardin. Tusc. *vol. 5. concl. 207. n. 3. cum seqq. & concl. 208. n. 2.* In hoc quippe foro, si Ecclesiæ prius quid vendatur, & tradatur alteri, præfertur Ecclesia. *l. ult. C. de SS. Eccles.* Covarr. 2. *Resolut. 19.* Gail. *d. l. num. 9.* Idem in collatione beneficiorum Ecclesiasticorum. *c. tibi. de Rescript. in 6to.* & Gail. *d. l. n. 9.* Rittersh. *in differ. Jur. Civ. & Canon. lib. 3. c. 12.*

Utrum verò, si Emtor, antequam ipsi tradatur res emta, coactus sit bonis cedere, mercator venditor, præferatur reliquis creditoribus, in re vendita? non incongruè hîc Q? Quod adfirmo 1. Quia venditor traditione nondum factâ, manet dominus, *l. 3. C. de his, qui à non Domino. l. 20. C. de pact.* imò ad traditionem usq; res commodô & periculô venditoris esse, contra communes legum textus notavit Theophrastus in loco qui apud Stobæum est, referente H. Grot. *lib. 2. de jur. bell. cap. 12. § 15.* Unde & emtori, ante traditionem, nō competit rei vindicatio. *l. si ager. 50. ff. de rei vind.* quæ non datur nisi domino. *l. 23. ff. eod.* Dominus autem rei præfertur in concursu Creditorum omnibus aliis habentibus actionem hypothecariam vel personalem. *l. 24. § 2. ff. de reb. auth. jud. possid.* & ibi Gothofr. & *l. 5. § 18. ff. de. Tribut. act.*

Quid autem juris, si res eô casu tradita est emtori? Disting. Andr. Gail. 2. *obs. 15.* inter fidem de pretio habitam & non habitam; quòd primô casu mercator vendens non præferatur cæteris. Secus verò, si fidem de pretio non habuerit; quia tunc meritò aliis omnibus in re vendita præfertur. *d. l. n. 4.* Quando autem dicatur venditor fidem emtoris seqvutus, *vid. ap. eund. d. l. n. 6. & seq. & fusè* Bernh. Grævæ. *2. conclus. pract. 15.* Fallit tamen in mercatore emptore mox decocturo. Dan. Moll. *lib. 4. Semestr. c. 28. n. 8. vid. nos sup. hoc lib. c. 2. n. 16.*

VI. Licet quidem secundum Ho- 55
stiensem, Scotum, & alios, videatur
esse contra charitatem Christianam, &
præceptum Apostoli, quô jubet, ne
frater fratrem in commercio circum-
veniat, rem pluris quàm valet, ven-
dere, & vilius emere, quod posteà ca-
rius vendas; Jure tamen permittitur 56
in constituendo emtionis pretio mer-
catores semetipsos naturaliter posse
circumvenire. per *l. in causæ. 16. § Idem*
Pomponi. 9. 4. ff. de minorib. l. idem si pretio.
22. § ult. ff. Locat. Carol. Molin. *tr. de*
Usur. q. 14. n. 170. & seqq. Oldend. *cl. 4.*
act. 1. Bachov. *disp. 28.* Treutl. *ϑ. 2. lit. F.*
qui hanc circumventionem quibus- 57
vis bonæ fidei contractibus accom-
modat, de quibus vid. *Instit.* Reifenb.
Consil. jur. cum Philos. activ. posit. 1. p. m.
47. cum sequentibus, ita, ut venditor,
quàm minimô pretiô potest, vendere,
emtor quàm minimô potest, emere
permittatur *l. si voluntate. 8. in fin. C. de*
rescind. vend. Quod tamen ita accipi 58
debet, si hæc circumventio NATU-
RALITER, h. e. ex jure gentium, vel
ut Hugo Grot. *lib. 2. de jur. bell. & Pac.*
cap. 13. in fin. hoc verbum intelligit, ex
recepto passim more fiat, omni dolô
malô careat, & infra dimidium pretii
justi fiet. *infr. h. cap. n. 70.* quæ idcircò
industria negociativa dicitur. Jac. Mar-
chisell. *recoll. lib. q. 16. n. 9. & 11.* fit enim
ἐμπορικῶς, ut habet *Novell. 97. cap. 1.* vel,
ut vetus interpres reddit, negociativè,
h. e. ut in negociis & commerciis fieri
solet. Cujac. *ad d. Nov. in fin.* Bart. Mu-
scul. *de success. convent. & anom. class. 1.*
membr. 3. n. 150. Expediret sanè Reipub. 59
ita suos Cives instituere, ut nulla cir-
cumventio in illa sit: Verùm, propter
morum perversitatem, & quia consci-
entiis hominum imperari non potest,
hoc assequi legislatores non possunt.
Unde Cicero, Non cum perfectis vivi-
tur, & benè nobiscum agitur, si initia
virtutum habeamus. Et nominatim
de circumventione in pretio emtionis
ita Thomas Aquinas (Doctor ille An-
gelicus, ut à Romanensibus appella-
tur)

tur) *q.77. art.1.* Et ideò lex humana
60 non potuit prohibere quicquid est
contra virtutem, sed ei sufficit, ut pro-
hibeat ea, quæ destruunt hominũ con-
victum, alia verò habeat quasi licita,
non quia approbat, sed quia ea non pu-
61 nit. An autem in foro conscientiæ
videatur innocens mercator, qui sci-
ens prudens rem accipit viliori pretiô
aut vendit majori quàm valet, vid. Dn.
Nicol. Hunnii, Superintend. Lubec.
**Unterricht und Erörterung der Frage;
Wie weit ein gottseliger Handelsmann
in Verkauff seiner Waaren mit gutem
Gewissen steigen/ und wie viel er/über sei-
ne Unkosten/ daruff schlagen könne?**
Insert. Decis. cas. conscient. Ludovici
Dunte. *c.10. sect.2. q.41.* Et Damhoud.
62 *de subhastat. cap.5. n.26. & seqq.* Si
enim Mercatores merces pluris aliis
vendant, quàm emunt, non est repre-
hendendum, nisi modum exce-
dant. Magni enim sumtus faciendi
sunt negociatori, multa subeunda pe-
ricula, sive eques sive pedes iter faciat.
Merces coëmtæ non rarò in itinere
aut fluviis pereunt: jam huc jam illuc
proficiscenti imbres & grandines sunt
expectandæ; ut nihil dicam de labore
emendi & vehendi domum, de peri-
culo quod de latronibus ipsis eis im-
pendet, item à servis, quorum operâ in
conservandis, mutandis & transferen-
dis mercibus utuntur. Merces magnâ
pecuniâ emtæ, sæpè annis aliquot ven-
di non possunt; unde jacturam mer-
cator facit. Mercatores autem hi im-
63 primis hanc regulam sibi præfixam ha-
beant: QUOD TIBI NON VIS FIERI, AL-
TERI NE FECERIS. Ludov. Lavather.
Homil.119. in Ezech. cap.27.
64 VII. Licet quoq; secundum Scho-
lasticos Dd. videatur repugnare dile-
ctioni proximi, & esse contra legem
commutativæ Justitiæ, carius justô
pretiô vendere, & ultra id ab emtore
exigere. Nider. *de Contractib. mercat.*
65 *c.3.n.3.cum seqq.* jure tamen potest adse-
verari, nõ esse culpandos mercatores,
qui homini experto cariùs vendunt,
quàm simplici. Nider. *d.l. de contr merc.*
Cap.2.n.14. & qui in nundinis merces,
quæ solent frequentius vendi, pecu-
niâ creditâ quàm numeratâ vendunt
carius, pretiô ad certum diem sol-
vendô, quàm si statim id numeraretur,
in tantum, ut non ad restitutionem
superflui teneantur. Ludov. Molinæ.
tr. de Commerc. disp. 357. quia pretium
magis potest augeri si solutio diffe-
ratur, cùm minus solvat, qui post tem- 66
pus solvit. Fr. Cardin. Mantic. *de tac.*
& ambig. conv. lib.4. tit.20. n.46.47. Ce-
phal. *lib.4. Cons.569. n.23.* Et maximum
Reip. commodum esse, ubi ita ad cer-
tum diem à mercatoribus fides de pre-
tio habetur, dicit Didac. Covarr. *tom.*
2. var. resol. lib.2. cap.3. n.6. Hoc ipsum
est quod annotârunt Salycet. *in auth.*
ad hæc. n.9. & 11. C. de usur. Dec. *Cons.111.*
col.3. Permittitur autem hoc merca- 67
toribus, ubi adest dubium an res ipsa,
tempore solutionis sit plus vel minus
valitura, nec venditor erat ante tem-
pus solutionis, quô plus accipere po-
tuit, venditurus: his enim duobus
contingentibus licita est hæc venditio
carior. text. celebris *in capit. navigan-*
ti.19. & capit. in Civit.6. X. de usur. ubi
Did. Covarr. *d. cap.3. n.6. & 7.* quò le-
ctorem remitto.

VIII. Quanquam famosissima *l.2.* 68
C. de resc. vend. de venditore solo est
concepta, ut is tantummodò, si ultra
dimidium læsus est, contractum em-
tionis rescindere possit, Emtori verò
hoc denegetur. Pro qua sententia,
tanquam pro aris & focis pugnat ma-
gnus ille JCtus Galliæ Jac. Cujac. *lib.16.*
obs. c.18. & lib.23. cap.32. ejusque disci-
pulus Emund. Merillius Antecessor
Bituricensis, amicus meus, cum ibi de-
gerem, summus, *in suis observat.* Cum
quibus coincidit Phil. Matth. *ad l.68. de*
R. J. n.34. & seq. Communis tamen 69
interpretum schola docet, mercato-
rem emtorem, si in emendo enormi-
ter læsus sit, hoc privilegiô *d. l.2.* æquè
ac venditorem frui posse; quod com-
probat gl. & Dd. *in d. l.2.* Conan. *lib.7.*
cap.9. Ar. Pinell. *in secund. part. d. l.2.*
Obrecht. *disp.35. thes.30.* Et hoc ex 70
natura correlativorum. *l.1. C. de Cu-*
press. ex luc. Daphnens. lib.11. l. fin. C. de
indict.

indict. vid. toll. l. 1. §. 13. ff. si quid in fraud.
patron. l. fin. ff. de Acceptil. & identitate
rationis; Cùm eadem sit ratio in em-
tore, quæ in venditore, enormis sc. læ-
sio & dolus, qui ab utraque parte ab
omni contractu abesse debet. *l. 36. ff. de*
V. O. nos supr. hoc c. n. 58.

1 IX. Quamvis communiter Dd. sta-
tuant, quòd emens etiam de pecunia
communi nomine propriô, faciat rem
suam *l. pen. C. si quis alter. vel sibi.* Ti-
raqu. *de retract. §. 32. n. 16. & 17.* ubi plu-
2 res *allegat. & §. 1. gl. 9. n. 62.* Nihilo-
minus si frater mercantiam continuat
& exinde aliquid lucratur, illud omne
matri & fratribus communicare tene-
tur, etiamsi fortè contractum pro-
priô nomine confecerit, *arg. l. solemni-*
bus. C. de Rei vind. l. functiones. C. de do-
nat. Bl. *l. si patruus. C. commun. utr. jud.*
Jod. Port. *cons. 68. n. 21. 25. 29.* Petr. de
Ubald. *de duob. fratr. p. 3. n. 6. 11. & 12.*
quod ampliatur procedere, etiamsi
frater unus vel plures diversas acquisi-
tiones tractent. B. Strach. *de mercat. p.*
1. num. 97. Joh. Kopp. *dec. q. 49. num. 12.*
13. 14.

X. Etsi aliàs de jure communi æquè
ut saniorum philosophorum opinio-
ne provisum sit, ut in emtionibus &
venditionibus, si res vendita vitiosa de-
prehendatur, redhiberi, vel eô nomi-
ne quantò minoris agi possit, ita ut ta-
li casu venditor emtori restituere de-
beat pretium, unà cum usuris & quod
interest se pretiô non caruisse, *l. debet.*
a. 27. l. illud sciendum 29. & t. t. ff. de ædil.
edict. redhib. & quant. min. Wesemb.
in π. d. l. n. 7. 9. Nider. *de contr. merc.*
c. 3. n. 10. & seqq. Indicat idem Cicero,
injustè improbeque illum facturum,
qui, ut pluris vendat quicquam eo-
rum, quæ ipse noverit, emtorem celat.
Marci Catonis sententia eadem.

In foro tamen hodierno mercato-
rum hæc ita strictè haud observari pos-
se, quotidiana dictitat experientia.
Quapropter etiam Hanseatici merca-
tores in Regnis Hispanicis hôc jure
utuntur, ut merces ab ipsis semel ven-
ditæ & traditæ pro probis habeantur,
nec redhibitioni aut pretii diminutio-
ni locus sit, nisi intra triduum à die tra-
ditionis emtor de vitio conqueratur.
privil. Hispan. 18. de Anno 1607. Et hoc
quàm maximè obtinet etiam de Jure
Civili, si vitium sit patens, & sensibus
occurrat *per l. 1. §. 6. & l. 3. 4. l. 48. §. 3.*
l. 51. ff. de Ædil. edict. cum quo concor- 76
dant Statuta Lubecensia, *art. 11. & 15.*
tit. 6. lib. 3. his verbis: **Kauffet jemand/**
es sey/ was es für Gut wolle/ wann er
dasselbe zuvorn zur Gnüge besehen/ da
es kan besehen werden/ solches muß er be-
zahlen/ ibique D. Mev. vid. *infr. lib. 4.*
cap. 5. n. 18. h. tr. Hîc congruè quæ-
runt Philosophi: Si aliunde mercator 77
in hanc urbem magnum frumenti nu-
merum advexerit, idque in summa an-
nonæ caritate; si idem sciat, plures
mercatores ex Borussia, Livonia &
Dania solvisse navibus frumentô onu-
stis, dicturusne id sit Civibus Lube-
censibus, an silentiô suum quàm plu-
rimi venditurus? Affirmabit Cicero
cum Antipatro, Philosopho acutissi-
simo, celandum hoc non esse; cum eâ
lege natus sis, ne publicæ saluti offi-
cias, & ut homo de hominibus, civis
de concivi benè merearis. Negabit
contra Diogenes Babylonius, magnus
alioquin & gravis Stoicus; cùm, qui si-
let, suum vendat, sine insidiis agat, nul-
li injuriam faciat, nec jure Civili illud
dicere constringatur, *per sup. alleg.*
textt. Nam tale quid indicare, est
quidem officiosum & laudabile, sæpè
adeò, ut omitti nequeat, nisi ut cari-
tatis regula violetur; non tamen inju-
stum id est, non pugnans cum jure ejus,
quî cum negotium est: ita ut hîc lo-
cum habere possit illud, quod idem il-
le Diogenes non incommodè dice-
bat, referente M. Tulliô, *3. Offic. Advexi,*
exposui, vendo meum, nô pluris quã cæteri:
fortasse etiã minoris, cùm major est copia,
cui fit injuria? Non ergò generaliter
sequendum illud ejusdem Ciceronis,
Celare esse, cùm tu, quod scias, id
ignorare emolumenti tui causâ velis
eos, quorum intersit scire. vid. Grot.
lib. 2. de jur. bell. ac Pac. cap. 12. §. 9. Qui-
bus adde *lib. 4. d. cap. 5. num. 18. huj.*
tractat.

XI. Præ-

XI. Præcedentibus in hoc Contractu & hanc apud Interpretes satis intricatam quæstionem libet annectere:
78 Num mercator, si rem aliquam, furtivam fortè, bonâ fide, in publico foro seu nundinis emerit, illam teneatur recognoscenti domino, non solutô pretiô restituere? Quod dominus recognoscens, restituenti pretium reddere debeat, maximè pugnat Dionys. Gothofr. *ad l.2. incivilem.* ubi sedes hujus Q? *C. de furt.*

Et hoc 1. *arg. l.3. ff. ad SC. Maced. l. 52. §. 15. ff. de furt.* & huc refert *l. 74. ff. eod.*

79 2. Per *l. bona fides 136. ff. de R. J.* ubi bona fides tantundem tribuit possidenti, quantum veritas.

3. Hoc probari potest ex eo, quòd nimirùm idem judicetur de possessore bonæ fidei, quod de domino. *l. 5. §. si pupillus. 2. ff. de reb. eor. qui sub tutel. l. 48. de acquir. rer. dom. l. 25. §. 1. ff. de usur.* Huic sententiæ adstipulatur P. Foller. ad Marant. *p. 4. dist. 9. per l. unic. C. de Nund.* ut & Statut. Tholos. *in Galliâ. c. 2. de Empt. in consuet. Tholos.* Aufrer. *decis. 151.* Capell. Tholos.

Mihi tamen cum Magnificis & Consultissimis D. Petro Theodorico p.m. *in colleg. crimin. disp. 2. thes. 7. lit. B.* Et Dn. Christoph. Philip. Richtero Antecessoribus & Ordinariis Jenens. illô hospite olim, hoc amico nostro pl. colendo *p. 2. decis. 96. per tot.* Negativa, quæ est, ut Dominus haud teneatur pretium emtori solvere, magis placet;

80 Idque 1. per *d. l. 2. C. de furt.* Quæ nobis pro regulâ, donec limitationes expressè monstrentur, *arg. l. 1. ff. de Reg. jur.*

2. *Per l. si mancipium. 23. C. de R. V. l. 16. C. de evict. l. mater tua 3. & ibi* Sichard. *n. 4. C. de R. V. l. 32. § 4. de Admin. & peric. tut.* Sic Harmenopulus: Si quis alienam rem furtô aut aliô quoquô modô subtractam vendiderit, velitque dominus suum revocare, haud sanè cogitur ejus nomine pretium dare, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τοῦ τιμήματος λαμβάνει αὐτό. sed & sine pretio rem furtivam vendicat, ut vertit Gothofred. *promt. jur. Civ. lib. 6. tit. 5. n. 6.*

3. Jure Canonicô idem receptum 81 *Can. 3. hoc jus. § qui verò res. 10. q. 2. c. penult. §. Universas. 16. q. 3.*

4. Consentit Constitutio criminalis 82 Caroli V. *art. 51. & art. 207. pr.* & §. So dann. *cum art. seqq.* & ita Dd. *commun. ad d. l. 2. C. de furt.* Damhaud. *prax. crim. cap. 119. n. 4.* Jul. Clar. *§. furtum, n. 26.* Alciat. *de præsumt. 29. n. 2.* Menoch. *lib. 5. præs. 29. n. 5.* Gilhaus. *arb. judic. c. 2. tit. 27. n. 14.* & alii, quos habet Farinac. *tract. criminal. de furt. part. 3. q. 177. n. 29. & 31.* Vincent. Carocc. *tr. de re furt. repet. q. 13. num. 12. & 22.*

De Jure Saxonico dubium habere 83 minus potest propter expressa verba *art. 36. lib. 2.* Landrecht: ibi: Spricht der Besitzer er habe das Pferd gekauffet auff dem gemeinem Marckte / verleuret er doch seine Pfennige. Concordat cum hoc *Statut. Lub. art. 9. lib. 4. tit. 1. de furt.* (non obstante *art. 1. tit. de præscript.*) Hat jemand etwas auff freyem Marckte offenbahr gekauffet / und solches unverholen gehalten / und ein ander / daß es ihm gestohlen oder geraubet beschweren oder beweisen würde / kan als dann der Käuffer den Kauff beweisen / wie gemeldet / so mag er deswegen nicht beschuldiget werden (puta furti) &c. Geld und Gut aber muß er zugleich entbeeren. Unde refert Rhenat. Choppin. 84 *lib. 1. de jurisd. cap. 46. n. 53. in pr.* laudabilem Carolum Magnum in Capitulis constituisse, daß keiner ein Pferd / Ochs / oder Vieh / auch auff öffentlichen Jahrmärckten kauffen solle / er wisse dann zuvorn / oder habe erfahren wer der Verkäuffer were / auß welchem Dorffe er sey / und unter welchem Herren er gesessen. Nundinarum enim securitas non 85 in eo consistit, ut citra leges quis mercetur, sed sunt tantùm tutæ & liberæ, quoad accessum & recessum, & ne quis in iis molestiâ injustâ afficiatur. *d. l. unic. & ibi Cujac. C. de Nund.* non verò sunt privilegiatæ, quominus cautè negociari mercatores debeant: quippe contraria consuetudo nutriret peccatum, hominesque ad furandum invi-

invitaret, quòd nullâ ratione fieri potest. *l. 1. pr. ff. ad SC. Maced.* Prosp. Farinac. *d. q. 177. de furt.* plura de hac Q. vid. ap. Fritsch. *de Jur. Nund. cap. 8. num. 18. cum seqq. ubi ad contraria respondet.*

86 Secus tamen est 1. Si quis à latronibus emerit, ut vero domino restituat. *l. 6. in fin. ff. de capt. & postlim. reversi.* Gothofr. *ad d. l. 2. C. de furt.* (ubi & alias vide limitationes) idque ex eo æqvum esse volunt, quòd dominus nullâ actione suum consequi à latro-

87 nibus potuisset. Tunc enim deduci poterit, quantum dominus impensurus libenter fuerat; ipsa enim facti possessio, præsertim recuperatu difficilis, est aliquid æstimabile, & in hoc dominus post rem amissam censetur factus locupletior. H. Grot. *lib. 2. de jur. bell. ac Pac. cap. 10. §. 9 per allegata,* & eleganter confirmat Natt. *cons. 436. per tot. tit.* Et hôc casu locum habet, quod dicitur in *c. rapinam. 14. q. 5. Rapinam emere non licet, nisi eâ intentione, ut cui est ablata reddatur.*

88 Sic Judæi privilegium à principibus vel Civitatibus quibusdam in locis habere dicuntur, quòd non possint conveniri rei vindicatione, nisi dominus offerat pecuniam. Panormit. *in c. quod Clericis. de for. compet.* Joan. de Anan. *cons. 70.* quæ Dd. opinio obtinet, si Judæi res alienas esse nesciverint. Menoch. *5. præsumpt. 29. n. 7. & seqq.* Marquard. de Susanis *de Judæ. p. 1. c. 11. n. 18.* Quo cum convenire videtur Jus Sax. in Landrecht *lib. 3. art. 7.* ibi: **Was der Jude unverholen kaufft/ und unverstohlen bey Tageslicht/ und nicht in beschlossenen Häusern/ mag er das gezeugen selb dritte/ er behelt seine Pfennige daran/ die er darum gab/ oder darauff liehe/ und den Unkosten mit seinem Eyde/ ob es wol gestohlen ist. Gebricht es ihm aber an den Gezeugen/ verleuret er seine Pfennige.** De Jure tamen Imperii citra refusionem pretii ad restitutionem teneri Judæos statuit Fritsch. *de Jur. nund. cap 8. n. 30. & seq.* ob rationem, quòd hæc Privilegia & Statuta non immeritò bonis LL. & moribus contraria esse dicantur. Damhoud. *tr. Crimin. cap. 117. n. 7.* Virgil. Pingizer. *q. 49. n. 19.* & nos supr. *lib. 1. cap. 11. n. 86.*

Huc colophonis locô referri pot- 89
est singularis quorundam Emporiorum emendi vendendi & alienandi modus, qui dicitur ASSIGNATIO ad fideles manus proxenetæ, nomine peregrini Emtoris facta, **zu treuen Händen einem ins Stadtbuch etwas lassen zuschreiben** / Cùm autem non omnibus Rebuspublicis phraseos hujus vis, seu alienationis ratio sit familiaris aut usitata, quandoquidem jure Romanô fuit incognita, pauca quædam de his attingemus. Alienare enim Romanis propriè nihil aliud fuit, quàm jure suô prorsus abdicare & plenô jure idipsum in alium transferre, *l. alienationis verbum. 28. de V. S. & ibi* Goeddæ. *n. 4.* Cùm 90
verò necessitudo commerciorum & mercatorum varia genera, ad maritimas præcipuè urbes confluentia, peculiarem alienationis suaserint modum, qui alienantem quidem jure dominii penitus privat, acquirenti verò idipsum non plenô jure adjicit, sive dominium proprietatis & ususfructûs in accipientem seu possidentem transfert, uti, e. g. Amplissimus Hambur- 91
gensium Senatus, per litteras Collegio Juridico, quod est Rostochii, ante annos exposuit; Rempublicam vid. suam alere quàm plurimos Belgicæ nationis incolas, bona quidem Civitatis immobilia possidentes, sed cùm cives veri minimè sint, **Weil sie das Bürgerrecht daselbst nicht gewonnen** / eorundem dominio pleno minimè, sed ad usum tantùm fruentes: & quidem hâc ratione, ut Belga emtor, ædes suas seu prædium, per Civem hereditarium licitè ad se transferat; sed easdem non suo, sed Proxenetæ nomini & personæ adscribi curet, **Wird einem andern Erbgesessenem Bürger im Stadtbuche zugeschrieben.** Et hæc assignatio proxenetæ, nomine peregrini emtoris, dicitur ad fideles manus facta; quasi dicas, fidis manibus concredita; quæ est velut fideicommissaria notatio. Quem acquirendi modum ipsa suasit & induxit necessitas. Posteà enim, quàm prædictis

Belgis,

Belgis, Hispanis, Anglis, vel aliis incolis jus commerciorum concessum est, ut liberè cum Civibus hereditariis & peregrinis contrahant, permutent, negocientur, aliter fieri haud potuit, quin nonnunquam Civium bona, veluti ædes, campi, fundi, &c. alienentur, vendantur, oppignorentur, pignorumque distractione factâ, suos facerent; quod tàm de jure communi, per *l. quoties fin. C.de Agric. & mancip. domin. lib. 11.* in verbis *ex simili & jure.*
92 *ibiq;* Jo. Platea *& l. in illis. 1. C.non lic. habitat. Metrocom: loca sua ad extraneos transferre;* quàm moribus hodiernis & jure statutariô, speciatim verò sta-
93 tutô Reipublicæ meæ patriæ *art. 5. tit. 2. lib. 1.* est prohibitum; quam prohibitionem servat & Rostochium. Ean-
94 dem & vigere in nonnullis Galliç locis, testis est Chassanæ. *in Consuet. Burg. rubr. 9. §. 10. l'.homme de main morte.* Hujusmodi itaque casu, ubi Belgæ vel alteri cuipiam civi, impropriè sic vocato, addictio fit pignoris, non statim huic res oppignorata sive emta adscribitur, sed ad fideles saltem manus eidẽ per Proxenetam civem assignatur.

95 Differentiæ itaq; usum, salvô rectiore & maturiore judiciô, in hoc consistere arbitror, ut non alienator solùm, sed & civium hereditariorum quilibet, Hamburgi ædes seu bona immobilia ad fideles manus extraneis adsignata, sibi comparare cupiens jure ac licitè, quasi protimiseos beneficiô, eadem vindicet, nullôque annorum decursu obstante, justâ pretii refusione repetat.

Unde etiam pro majori rerum ejus- 96
modi alienatarum certitudine peculiares tabulæ, sive liber publicus, ad ejusmodi fidelium manuum consignationem, commerciorum favore adinventus & destinatus est; qui tamen eundem, quem hereditarii libri publici effectum sibi vendicat. Alter fidelis manûs effectus hic esse 97
videtur, licet Belgæ, aliive cives haud hereditarii bona privatô possideant modô, illaque ad hæredes Hamburgi commorantes, & pari quidem jure transmittant, minimè tamen post obitum eadem ad extraneos & in illa Civitate non degentes transferant: ne invitæ reipublicæ huic incolæ minus accepti obtrudantur. Reipub. enim 98
interest, ne res Civium deveniant in alienas manus, aut subtrahantur jurisdictioni & oneribus publicis. Dd. *comm. in l. 34. ff. de V. O.* Gail. *2. obs. 32. n. 3. & obs. 19. n. 2.* Coincidit paulò antè allegatus *articulus 5. Statutor. Lubec.* ibi: Gleicher gestalt soll es auch gehalten werden/ wann einem Frembden ein Erbe allhier anstirbet/ der soll dasselbe auch nicht an Frembde vereusern/ sondern an Bürger bringen &c. ibique D. Mevius.

Caput X.

De
Locatione & Conductione Mercatorum.

Summaria.

1. Locatio versatur vel circa terrestria vel maritima.
2. Locatio Conductio Contractus consensualis.
3. Locatio fit sine scriptura.
4. In Curia Hollandiæ, in contractu locationis, scripturâ opus est.
5. De Jure Civili res conducta alii relocari potest.
6. Merces alii locari non possunt.
7. Immobilia in Belgio relocari non possunt.
8. Cur Navis conducta relocari, pignori autem dari non possit? remiss.
9. In navigatione & locatione maritima consistit salus Reipublicæ.
10. Ad conductionem maritimam requiruntur IV. personæ.
11. Exercitor quis.
12. Magister quis.

60. Limit.

60. Limit. nisi ex obligatione seu charta partita contrarium appareat.

61. Utrum lis intentata coram uno judice super damno, per locatorem navis dato, ob non impletam locationem, impediat locatorem, mercedem petere ex eodem contractu coram alio judice? remiss.

62. Promittens solvere naulum certò locô, an & quando alio locô conveniri possit? remiss.

63. Nomine Institoriô contractũ locati conducti exercens, an obligetur? remiss.

64. An & quando pactò interveniente conductor navis possit conveniri pro naulo? remiss.

ABſolutô primó contractu con-
ſenſuali, ſeqvuntur ſingularia,
1 quæ in contractu LOCATIO-
NIS & CONDUCTIONIS obſerva-
vimus. Hic autem contractus verſatur
vel circa res & negotia terreſtria, vel
2 maritima. Ad priora quod attinet,
quamvis notum ſit ex jure Civili Rom.
Locationem & conductionem eſſe
contractum conſenſualem, in quo per-
ſonarum vel rerum uſus pro certâ ali-
quâ mercede conceditur. Weſemb. *ar.*
h.t.n.3. quod tàm de tacita relocatione,
quàm expreſsâ locatione leges noſtræ
intelligunt, *per l.52. ff. & l.11. C. eod. l.9. §.*
1. ff. de public. & vectig. taciturnitate
enim utriusq; partis colonum recon-
duxiſſe videmus. *l.13. §.11. ff. h.t.* ita, ut
3 hîc nullâ ſcripturâ opus ſit, Dd. ad
hanc *l.13. §.11. d. t.* ſecus tamen obti-
net in multis mercatorum curiis, im-
4 primis verò Batavorum Curia Hollan-
diæ, ubi nulla Locatio conductio, ni-
ſi in ſcripturam redacta robur obtinet,
in tantum, ut contravenientes, eo-
rumque heredes ad omne intereſſe &
expenſas litis teneantur. Coſtume
van Antwerpen. *tit.59. art.12.* cui adde
Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib.5.*
tit.15. n.17. Ant. Fab. *C. Locat. de fin.48.*
Menoch. *lib.3. præſumpt.85.*

II. Quamvis de jure communi ne-
5 mo prohibeatur rem, quam conduxit,
alii locare, ſi nihil aliud convenerit.
l.6. C. locati. Communi tamen Inter-
6 pretum opinione ab hac licentia mer-
catorum merces excipiuntur. *arg. l.32.*
§.2 ff. de uſufr. leg. Wurmbſ. *1. pract. obſ.*
30. c.1 Cothm. *ad h. l.6. C. h. t. lit. l.* Quod
7 in Belgio & ad res immobiles, puta
ædes privatas & prædia extenditur.
Grot. *introd. ad Juriſpr. Batav. part.19.*
n.26. & 27. Cui adde Chriſtinæ. *ad LL.*
8 *Mechlin. tit.8. art.10. n.2.* Cur autem con-
ducta navis poſſit relocari alteri, non
verò pignori obligari? Vid. ap. Loccen.
de jur. mar. lib.3. c.3. §.7. Quoniam verò 9
ſalus & incolumitas cujusq; provin-
ciæ, & Reip. conſiſtat in navigatione &
conſequenter in Locatione maritima:
Ad hanc autem quatuor perſonę prin- 10
cipales, & cum iis ſimul tres actûs præ-
cipuè in conſiderationem veniunt, de
hoc inter mercatores noſtros frequen-
tiſſimo contractu ejusque actibus ali-
quantò prolixius erit agendum.

Sunt itaq; perſonæ 1. Exercitor. 2. Ma-
giſter navis. 3. Nautæ. 4. Mercatores, na-
vim, mercium vehendarum cauſa
conducentes.

Exercitor eſt, ad quem obventiones 11
& reditus navis perveniunt, ſive is do-
minus navis ſit, ſive eam à domino per
Aversionem (h.e. receptô in ſe pericu-
lô) conduxit vel ad tempus vel in per-
petuum. *l.1. §. exercitor.15. ff. de exerc. act.*
qui & navicularis & Patronus navis,
vulgò Rehder/dicitur. Cuj *ad d. l.1. §.15.*

Magister. Cui totius navis cura, (qui 12
dam anchora legunt, vid. Beck. & Vinn.
ad l.1. h. t.) demandata eſt ab exerci-
tore (qui regulariter locandis navibus
præficitur) merces vehendas accipit, &
ex hoc merciũ locator dicitur. *l.1. §.3. ff.*
h.t. Strach. *de naut. part.2. & de nav. p.3.*
n.2. qui & poteſtatem ſubſtituendi aliũ
magiſtrum habet. *d. l.1. §.5. de Exerc. act.*
Cujus officium plenius deſcribunt Jo.
Loccen. *de jur. mar. lib.2. c.1. § 9. & lib.3.*
c.7. §.3. cum ſeqq. & nuper Fr. Styp. ejusq;
continuat. *de jur. mar. & naut. p.3. c.6.*
cum Peck. & Arnold. Vinn. *ad d. l.1. ff.*
de exercitor.

Nautæ ſunt omnes miniſtri, qui na- 13
vigandi cauſa in navi ad ſunt, eiq; ope-
ras præſtant; quorum integrum catalo-
gum recenſet Benev. Strach *de naut. lib.*
8. n.8. & nov. Franc. Styp. *d. tr. part.3. c.5.*

Mer-

14 MERCATORES verò, qui pecunias vehendarum mercium causâ dant, Conductores appellantur; vulgò Domini mercium, die Fracht-Herren/ oder Befrachtere/ de quibus vid. Strach. *d.p.3. de nav.n.2.* Et Stypmann. *d.p.4. c.10. n.5. cum seqq.*

15 Actus autem locati & conducti maritimi, qui cum hisce personis intercedunt, sunt imprimis triplices: 1. Conductorum cum Magistro navis, der Befrachtere mit dem Schiffer. 2. Magistri navis cum nautis, der Schiffer mit ihren Schiffgesellen und Maatsen/ & 3. Magistri navis cum exercitoribus, des Schiffers mit der Rehdern. Hi verò actus cùm in curiis & foro mercatorum singulari quôdam jure & observantiâ gaudeant, operæ pretium erit, secundùm illos unum vel alterum singulare hîc attingere.

16 Et quidem primò. Quoad actus conductorum mercatorum cum magistro: Cùm in hoc contractu consensuali sit συνάλλαγμα seu ultrò citroque conventio; utraque pars illam complere tenetur. Magister
17 navis, ut vecturam conductori præstet, & ad omne interesse, damna & expensas de suo teneatur. *art.5. tit.5.* Von Außrehdung der Schiffe. Hänsisch.
18 See-Rechtes. Si Navarchus solvendo non sit, conductor ad exercitorem regressum habet exercitoria actione. *t.t. ff. de Exercit. act.* Et ita decisum in Senatu Lubec. *16. April. An. 1651.* vid. nos
19 *supr. lib. 1. c. 8. n. 31. & seqq.* E contrario conductor, ut & ex suâ parte conductionis legem impleat, aut plenam vecturæ mercedem solvat, jura communia & municipalia volunt *art.5. tit.5.* Von Außrehdung der Schiffe. *d. Ord.*
20 *Hans.* Cujus verba hæc sunt: Welcher Schiffer eine Fracht annimmt/ es sey Ost- oder Westwerts/ an welchem Orte es wolle/ der soll der getroffenen Vereinigung unverwegerlich nachkommen/ oder allen Kosten und Schaden/ so dem Befrachter auß der Nichthaltung erwachsen/ von dem Seinen erstatten/ Hingegen soll auch der Kauffmann oder Befrachter/ was er zu Schiffen verheissen/ oder uff die Rollen gesetzet/ in bestimmeter Zeit zu Schiffe bringen/ oder eine andere Fracht/ oder Güter/ damit der Schiffer und Rehdere friedlich/alsobald verschaffen/ Thäte er deren keines/ daß also der Schiffer gantz oder zum Theil ledig fahren müste/ soll ihm der Kauffman/oder Frachter die zugesagte Fracht nichtes weniger zu zahlen und zu erstatten schuldig seyn. Hinc, si quis navem 21
conduxerit cum conditione & promisso totam eam onerandi, quam tamen non plenè mercibus onerârit; nihilominus plenam vecturæ mercedem debet. Ita quoq; lege Rhodiâ Statutum. *c. 23.* Ἐὰν ὁ ἔμπορος μὴ παρέχῃ τὸν γόμον πληρῶν λειπαζομένων παρεχέτω τὰ ναῦλα. *Si mercator plenum onus non præstet, Idem obtinet si aversione, vel in universo, non in singulas amphoras seu lastas navis conducta sit.* Græci vocant ἐν ὁμάδι. Gallien gros. Nostri eine vorgrepische Fracht. Si verò pro numero impositarum amphorarum, vulgò nach lasten/ merces constituta sit, tunc pro tot amphoris vecturæ merces debetur; quot impositæ sunt. *l. 10. §. 2. ff. ad L. Rhod. de jact.* Idem convenit Statut. Hamb. *lib. 2. tit. 15. art. 3.*

3. Si mercator promiserit ad certum 22
temp⁹ inferre merces in navim, nec id fecerit, illud temporis & lucri dispendium præstare conductorem æqvum est. Muß ihme seine Liegetage bezahlen/ aut plenam vecturæ mercedem solvere magistro navis, si paratâ navi ad navigandum vacuum ei navis spatium in præsentia testium ostenderit magister navis, nisi probabilis tergiversandi intervenerit causa. *arg. l. 24. §. 2. & l. 55. §. 2. ff. Locat.* Wisbuisch See-recht *art. 34.*

Sed ne magistri navis incuriâ atque 23
morâ iter negligatur, aut merces dominorum deteriores reddantur, in tempore expediet navem, eiq; de annona prospiciet. *art. 11.* Hans. Schiffs-Ordn.

Ibidem cautum, ut, quando merces 24
ultimas in navem recepit nauta, intra biduum vel triduum, favente ventô abeat, sub pœna 50. aureorum. *d. art. 11.*

Quia verò multis modis culpa com- 25
mit-

mittitur à nauta, adverſus mercatorem conductorem; ita, ut nauta teneatur; aliquot eorundem verbô enumerabimus, de Jure Civili.

1. Ut, ſi navigaverit tempore vetitô. *l.3. C. de naufrag.*

2. Vel inidoneô. *l.36. ff. de R.V. l.13. §.1. ff. Locat.*

3. Si tempus navigando prorogârit. *l.122. §.1. verſ. item quæro. ff. de V.O.*

4. Si commodô tempore navigare omiſerit, & in portu manſerit *l. fin. §.1. ff. ad L. Rhod.*

5. Si littora devia & inſidioſa ſectetur, nec locum navigii ſervet. *l.14. ff. de mort. ca. don. l.7. C. de Naucler.*

6. Si plus juſtô navem oneret. *l. un. C. ne quid oner. publ. art.2. tit. de off. Navarchi,* oder Ampt des Schiffers Hänſiſch See-rechts An. 1641. zu Bremen gedruckt.

7. Si ſine gubernatore navim in flumine immiſerit, & profunditatis ignarus fuerit. *l.13. §.2. ff. locat.*

8. Si navem non benè reparaverit, ita, ut merces exinde corruptæ aut maſi defactæ. *arg. l.19. §.1. ff. locat.* Secus, ſi vi tempeſtatis navis & merces deterioratæ; quô probatô non tenetur ultra diligentiam exactam, non verò ſuis, ſed mercium impenſis. *arg. l.55. §.1. ff. d. t. Loc.* Ordin. Philipp. II. Regis Hisp. von Schipp. end Kooplüden. *art.5.* Carol. V. *art.42. 43.* Nederl. SeeR. Jus naut. Wisbuenſ. *art.23.*

26 9. Frumentum in navi movebit nauta, quoties neceſſe fuerit, ne corrumpatur; niſi fecerit tenebitur; exceptô ſi per tempeſtatem aut procellam impediatur; pro hoc tamen labore ſingularem mercedem ex æquo feret. *art.8. tit. de Naut. Statut. noſtr. Lub.*

27 10. Si juſtam menſuram frumenti aut aliarum mercium, quæ pondere & menſurâ conſtant, locô præſcriptô, & in charta partita deſtinatô non præſtet nauta; ubi tamen locorum in menſuris varietatem & diverſitatem curioſè attendere oportet, ne nauta aut conductor hoc in paſſu graventur, ſicut experientiâ edoctus in ſimili ſæpius factum recordor.

28 11. Culpa eſt, ſi navicularius, invitô dominô merces ex navi conductâ in deteriorem tranſtulit, & illa poſteà in fluminis oſtio cum mercibus perierit. *l.13. §.1. ff. loc.* niſi juſſu magiſtratûs, aut aliâ rationabili causâ hoc fecerit. *l.10. §.1. ff. ad L. Rhod. de jact.*

Hinc, ſi quis eâ conditione conduxe- 29
rit navem, ut, niſi intra præfinitũ temp9 merces eò loci magiſter navis expoſuerit, in quẽ devehendas eas locârat, pœnam præſtaret certam, ille verò præter opinionem à loci magiſtratu detentus ſit, ut ei angarias aut onus publicum præſtet, aut aliâ causâ detentus, atque ita prohibitus ſit cum mercibus navigare, excuſatur; culpâq; caret, qui imperata invitus facit; nec debet pati dispendium, qui imperium facit alienum. Caſſiod. *var. Epiſt.12.* cùm penes illum non ſteterit quominus navigaret. *l.19. §.9. ff. h.t. l.5. ff. de condict. ca. dat.* Neoſtad. *ſuprem. Cur. Belg. deciſ.15. & 32.* ubi decidit, navigii alteriusve rei locatæ, cujus uſum aut caſus fortuitus aut vis major impedit, nullam mercedem præſtare cõductorẽ, niſi locator, re adhuc integrâ, temporeq; oportunô rem eandem aut æquè idoneã offerat. Huic adde Niederl. Placaet *Carol. V. art.37.*

Quid a. juris, ſi navis aut merces in 30
mari perierint naufragiô aut piratarũ incurſu, nũ nihilominus vecturæ merces debeatur naviculario, aut prærogata ab eo reſtituatur? De jure Civili deberi videtur, ſi damnum non culpâ ej9, ſed caſu fortuitô aut vi majore acciderit, perq; eum non ſteterit, quominus locatas operas præſtaret. *l.38. ff. locati. l.10. C. de condict. ob turp. cauſ.* Attamen, ſi non ſecutũ ſit propter quod data merces aut promiſſa eſt, nonne tunc vel data repeti, vel promiſſa non exſolvi poteſt? Et iterùm reſpondetur, de jure communi, *per l.15. §.6. ff. h.t. loc.* Caſus ſc. fortuitos non debere nocere conductori & prodeſſe locatori nautæ; quia munere vehendi non functus eſt magiſter navis, hic autem contractus ſit reciprocus, ubi ſi locator penſionem habere cupit, tenetur etiam à ſua parte plenum uſum conductori pręſtare. *l.33. l.15. §.2. ff. h. t. Locati.* Æquitas tamen & Statuta noſtra Lubecenſia &

Borus-

Borussiaca admittere videntur, ut magister navis, vecturæ mercede non in
31 totum careat, sed pro ratâ temporis, quô munere vehendi functus non est, & pro quantitate servatarum mercium accipiat. *arg. d. l.15. §.7. ff. h. t.* Strach. *de Navib. n.24. Statut. Lub. de naufrag. art.1. & 2.* Jus Prussic. *lib.4. tit.19. art. 13. §.1. & 2.*

32 Si verò navis onerata in aliquo portu ob illicitas vel prohibitas merces, quas conductor navi imposuit, retenta sit, & merces vetitæ in commissum ceciderint; nihilominus integras vecturas vel mercedem totam nauta à conductore navis exigere potest; quia hîc nulla culpa nautæ vel locatoris, sed solius conductoris intervenit; nec ille merè casus fortuitus est, sed quem culpa domini præcessit. *l.61. §.1. ff. locati. l.3. C. de naut. fœn.* Pac. *Cent.5. consil.16. n.18.* Ordin. Belgic. de naut. Carol. V. *art.35.* Ordin. Philipp. *2. de naut. & merc. art.2.*

33 Quid autem si Conductores navium solutionem nauli in reditum navis pactô differant, mercibus in navim impositis tantùm pro naulo obligatis, navis autem cum mercibus in reditu pereat; an nihilominus conductores mercedem seu naulum solvere teneantur?

34 De Jure communi hoc asserendum videretur. Cùm in contractu Locationis nemo, & ita nec navis magister, de casu fortuito & vi majore teneatur, per supr. *alleg. l.15. §. si vis.2. l. 25. §. vis major.6. l.38. ff. h. t. l. contractus.23. ff. de*
35 *R. J.* Contrarium tamen obtinet in foro mercatorum, imprimis apud Batavos & Hollandos, ubi ita supremâ provinciarum curiâ decisum notat Jacob Cooren. *obs. 24.* Dat under de Koopluiden ende Schippers eene Costume en Gebruick is / dat / als den Koopman an den Schipper belooft t' bedongen Frachtlohn te betaelen op des Schippers Wederkompte / offte so wanneer he de ingeladene Goedere by de Certepartie da er vor hadde verbonden / in solcken gefalle de voors Schipper met Schip ende Goederen op de wederom Reise verunglücket / de Koopmann nit geheel offte deel an geen Frachtloon is gehouden /
Ratio, quòd naulum seu merces pro- 36
missa sub conditione reversionis dictæ navis; cùm illa dictio Cum importet conditionem, secundùm Portium, *cons.5. n.23.* & nihil interest, utrum dicatur Cùm venerit, an verò Si venerit navis. text. *in l. quodcunq. 45. §. fin. ff. de V. Obl.* Item Dies incertus faciat conditionem, non tantùm in ultimis voluntatibus, *ut in l. dies incertus. 74. l. hæres meus. 78. ff. de condit. & demonstr.* verùm etiam in contractibus, secundùm Castrens. *in l. stipulatio ista. §. inter certam. n.2. ff. de V. Obl.* Mantic. *de tac. & ambig. conv. lib.14. tit.41. n.17.* Et notum sit, conditionem debere impleri priusquam dispositio sortiatur effectum, secundum Br. & alios, relatos à Mantic. *d. l. tit.42. n.1.*

Hisce præmissis succedit & hoc 37
singulare, quòd quamvis retentio mercium sit species processûs executivi, tamen exemplô cauponum & aurigarum & hæc meritò detur nautæ pro mercede conductâ. Coler. *process. exec. lib.1. cap.2. n.246.* Rebuff. *de litt. oblig. art.4. gloss. 2. n.31.* Cui enim actionem damus, ei exceptio denegari nequit. *l.1. §.4. ff. de superfic.* In tantum, ut legibus antiquis Wisbuensib. & Holland. By gebreck van betaeling van Fracht den Schipper mag des Koopmans Goet tot voldoeningh aen hem neemen / voor so veel Geldes als voor Gelyck goet in de Marckt weert gegeuen / Grot. *introduct. jur. Holland. cap. 20. n.25.* Wisbuis See-Recht / *art.27.*

An autem Magistro navis in merci- 38
bus transvectis ut retentio, ita & tacita hypotheca competat? magnum inter Dd. dubium existit. Affirmant cum Mozzo, Stracha, Gailio, *2. obs.12.* Covarruv. qui *1. var. resol.7. n.3.* eam communem dicit. Negusant. *de pignor. membr.4. 2. part. pr. n.140.* Peck. *ad l.2. n.6. ff. ad L. Rhod. de jact.* tàm pro naulo, quàm pro omni nautæ interesse. Negat autem cum Ludov. Roman. *in l.1. §.6. ff. ad SCtum Syllan.* Cùm nulla lex de navibus, sed de invectis saltem in prædium urbanum hanc hypothe-

pothecam exprimat. Francisc. Stypmann. *de jure naut. part.4. cap.5. n.20. & seqq.* Vid. nos supr. *hoc lib.2. cap.2. n.2. & cap.5. n.25.*

Et tantum de actibus Conductorum cum Navarcho seu Magistro navis dem
39 Schiffer; Sequitur, ut paucis despiciamus de locario cum mercede à navarcho nautis, den Schiffkindern promisso. de quo Stipm. *d.lib.3. cap.6.*

40 Hîc primò observandum, de jure Hanseaticorum nautico, navarchos nullius nautæ operâ pro certa mercede uti posse, nisi prævio & exhibitô vitæ testimoniô, h. e. Sie haben dann gnugsame Paßborte von vorigen ihren Schiffern/ mit welchen sie gefaren/ vorgezeiget. *artic.1. tit.4.* Von des Schiffs-Volckes Uffnehmung und Ampt/ Hänſ. See-Rechte zu Breemen Anno 1641. gedrucket.

Secundò ex observantia & Statutis nauticis notanda venit differentia inter mutatam voluntatem navarchi & nautarum, post contractum condu-
41 ctionis inter ipsos initum. Nam etsi de jure communi cautum, ut qui contra legem conductionis fundum ante tempus sine probabili causa deserit, ad solvendas totius temporis pensiones ex contractu conveniri possit. *l.24. §.2.*
42 *l.55. §.2. h.t. Locati.* Obtinet tamen in foro mercatorum, quòd si Magister destinatum navibus iter ob prægnantes belli, piratarum, detentionis, capturæ, aut similis periculi causas prosequi detrectat, nautis dimissis, ultra id quod anteà solvit, quartam totius mercedis partem tantum superaddere teneatur, Ord. Belgic. naut. Philipp.II. *art.9.* Caroli V. *art.18.* Idque ratione dictæ *l. 55. §.2. d. t.* verb. *sine justâ & probabili causa.* Si autem hæc non adsit, nautis integram tenetur solvere mercedem. *art.7.* Von des Schiffers Ampt. d. Hänſ. See-Recht/ nisi, Es were dann/ daß nach vollenzogener Reise jemands seiner Verbrechung halber etwas an dem Lohn abzuziehen were. *art.5. d. tit.* Vom Ampt des Schiffers.

43 Concordat ferè cum prioribus *art. 20. tit. 4. prædict.* Ordin. Hanseat. Von der Schiffleute Uffnehmung uñ Ampts-gebühr. Cujus verba ita habent: Wann ein Schiffer sein Volck uff einen gewissen Ort geheuret/ und es keme ihme zur stelle Zeitung von seinen Freunden/ oder sonst jemand zu/ daß er am andern Orte besser Profit zu thun verhoffete/ so sollen ihm die Schiffskinder folgen/ des soll ihnen der Schiffer Verbesserung zusagen/ und so sie sich derer unter einander nicht vergleichen könten/ soll die Erkäntnüß darob seyn bey den Alterleuten der Schiffergesellschafft/ oder andern unparteyischen Seefarenden Leuten/ Wolte sich niemand daran begnügen lassen/ und etwa Meuterey anrichten/ der soll wie ein factiosus, oder Meutmacher gestraffet werden; Et *artic. seq. 21.*
eod. tit. Also auch/ wann dem Schif- 44
fer ausserhalb Landes eine Fracht fürfiele/ sollen ihme seine Schiffkindere gegen ziemliche Verbesserung folgen/ konten sie sich der Verbesserung nicht vergleichen/ soll der Schiffer deswegen die Reise nicht unterlassen/ sondern dem Volcke ungefehr soviel als die halbe Heure ertragen mag/ entrichten/ und das übrige nach vollendeter Reise zu guter Leute
Erkändnüß stellen. Secus autem si 45
nautæ navem post contractum initum derelinquere conentur; cum hoc illis sub amissione mercedis, aliisque gravibus pœnis sit prohibitum. Constit. Belgic. Phil.II. *de naut. art.1.* Jus naut. Wisb. *art.54. & art.23.24.25.* hisce
verbis. *Artic.23.* Würde aber ein Schif- 46
fer ausserhalb Landes von fremden Potentaten angehalten/ oder er müste uff Fracht warten/ oder auß andern Ursachen den Schiffsfreunden zum besten stille liegen/ so soll er deswegen dem Schiffvolcke über Kost und Tranck ein sonderbar Beygeld zugeben weder schuldig noch berechtiget seyn/ sondern sollen solches nach verbrachter Reise ebenmässig zu Erkäntnüß guter Leute stellen/ Wolte jemand der Schiffleute dessen nicht vergnüget seyn/ sondern etwan vom Schiffe derentwegen lauffen/ der soll auf gutbedüncken der Obrigkeit an seinem Freyen höchsten gestraffet werden. Et *art.24.* Wolte auch der Schiffkinder

einer/

einer/wann die halbe Reise gethan were/ vom Schiffer Urlaub haben/ so soll er dem Schiffer die gantze Heure und Füring zu bezahlen schuldig seyn. *Art.25.* Würde aber ein Botsman oder Schiff-Officirer/ wann er die halbe Heure empfangen/vom Schiffe entlauffen/dem soll/da er betreten/ein Bootshacck auf die Backen gebrand werden.

47 Modò autem dicta procedunt de jure nautico Belgico & Wisbuensi, nisi ante solutionem navis & suscipiendum iter post contractum initum, nauta, der Schiffgesell ipsemet navim accipiat, in quo magistri officio fungatur, aut matrimonio interveniente detineatur, quô casu mercede redditô, ab itinere suscipiendo, ob matrimonii favorem, liberatur. dict. Ordin. Phil. II. *de Naut. art.14.* Jus Wisbuens. *art.64.*

48 Idem obtinet, si navis vendita aut alii cessa; quô factô nautæ conductionis lege haut ulterius tenentur. d. Ordin. Philip. II. *art.12.* & Caroli V. *art. 21.* Si autem hâc venditione aut cessione lædantur nautæ, magistrum ad omne interesse convenire possunt. *d. Ordin. naut. Carol. V. art.22.*

49 Si nauta duobus magistris operam sub certa mercede promiserit, priori locationi, si ita magistro visum fuerit, stare tenetur. *d. art. Carol. V. 22.*

50 Si sine probabili & justa causa magister nautam dimittat, aut nauta dimissionem petat, non nisi dimidium mercedis peti potest, per antè *alleg. art. 20.* Von der Schiffleute Uffnehmung Häns. See-Ordn. Si ante susceptum iter; secus si in ipso itinere fiat, quô casu integra merces seu locarium solvendum erit. d. Ord. Phil. II. *art.13.* Jus Wisb. *art.3. & 44.*

51 De vecturæ autem pretio, ejusque varietate secundum consuetudines regionum vid. Fr. Stypm. *de jure naut. p.4. c.10. n.114. usq. ad 140.*

Quô tempore hæc vectura solvenda de conseutudine Hanseaticorū vid. *art.6. tit. de offic. mag. nav.* Häns. See-Recht zu Bremen Anno 1641. gedrucket.

Quo in loco vectura solvenda, *vid. infr. h. cap. n.55. & seqq.*

Tantum etiam de actibus Magistri & nautarum in hoc Contractu. Sequitur 52
paucis de Exercitorum cum Navarcho. Sæpè enim accidit, quòd magister non sit dominus navis, in totum aut pro parte. Si pro parte dominus, aut lucri partem locô mercedis stipuletur, societas vulgò Maetschap vocatur; de quâ alibi. Si simpliciter autem mercedem petit ab Exercitoribus, locatio conductio indigitatur, de quo ita leges nostræ nauticæ Hanseaticorum, tit. Von der Rehder Macht 53
in Annehmung und Beurlaubung der Schiffer *art.1.* Welcher Schiffer zuvor ein Schiff geführet hat/ der sol võ niemand anders vor Schiffer angenommen werden/ es sey dann/ daß er gut Beweiß und Zeugnüß uffzulegen habe/ daß er võ seinen vorigen Freunden/ denen er gedienet/ mit ihrem Wissen und gutem Willen/ nach gethaner richtiger Rechnung abgeschieden sey/ bey Straffe 40. Reichsthaler/ halb dem Rahte/ und halb den Schiffsfreunden zu entrichten. *Art.2.*
d.t. So bald nun jemand vor Schiffer 54
angenommen wird/ sollen ihm die Rehdere und Freunde seine Heure uff alle Fahrwasser machen/ damit der Schiffer nach solchem auch des Steuermannes und anderer Officirer Heure zumachen/ und darein der sämbtlichen Rehdere bestes zu wissen/möge angewiesen werden.

Et tantum etiam de hoc. De cæ- 55
teris actibus inter Exercitores & Navarchos cùm ad hunc Loc. conductionis contractum propriè non spectent, plenius videri possunt sæpè allegatæ LL. nauticæ Belgarum, Hollandorum, Wisbuens. & Hanseaticorum, Item Dd. & Interpp. *ad tit. ff. de Exercit. act. & Locat. & conducti.* Hisce omnibus colophonis locô libet addere unam vel alteram generalem, in foro observatam Quæstionem. Et quidem primò: 56
Si mercatorum aliquis, nomine alterius mercatoris Hamburgi degentis, navim certô pretiô Lubecæ conducat; navis autem illa in itinere intercipiatur, aut aliâ vi majore impediatur, quominus propositum iter persequi possit, an conductor in foro contractus, an verò domicilii committentis, ut vocant,

57 cant, conveniendus? Et respondetur quòd ille, qui ad conducendam navim ab alio mandatum habet, meritò in loco contractûs conveniri possit. Cùm in foro mercatorum cogniti juris, ut contrahens ex mandato alterius, ibi conveniendus sit, ubi ex mandato contractus celebratus. Decis. Rot. Genovens. *161.n.4.* & contrahens Factor seu mandatarius, absente mandatore conveniri possit. Paul. de Castr. *vol.2.cons.20.* Böer. *decis.273.circ.fin.* Cæpoll. *vol. 2.cons.141.n.21.& 22.* imprimis
58 si stipulatio pretii Lubecæ solvendi expressa conductori facta accesserit. *l. si procurator meus. 28 ff. de Procurat. l. cum vendente C. ubi causæ fiscales.* ut ita ad contrahentis personam reflexionem habuerint, ejusq; fidem secuti sint ipsi exercitores locatores. Nec interest, an in dem Seebriefe vulgò Charte partye, Galli lettres de Gargayson, Itali in
59 charta partita, ut vocāt, seu instrumento contract9, verbū uff Rechnung eines andern/ gesetzet/ cùm hæc verba saltem quoad regressum eventualem conductori prosint, non verò, ut forum mandantis & absentis sequi teneantur Lo-
60 catores. Secus si ex charta partita appareat, exercitores seu magistrum non Factoris seu Mandatarii, sed Principalis seu Mandantis Hamburgensis fidem seqvutos fuisse; quô casu & principalis illic conveniendus erit. vid. Jac. Cooren. *observ. 28. p. 199. & 200.*

61 Secundò, quærunt Dd. Utrum lis intentata coram uno Judice super damno per locatorem navis dato, ob nō impletum contractum locationis, impediat locatorem mercedem petere ex eodem contractu, coram alio judice?

Item, promittens solvere naulum certô locô, an & quando aliô locô conveniri possit? 62

Quartò, Nomine institoriô Contractum locati conducti exercens, an obligetur? 63

V. An Conductor navis possit conveniri pro naulo, si ita conventum sit: Partien verbinden elckandern voort geene voorß: is/ te weten de Koopman syn ingeladen tarwe (oder Waaren) sonder mehr; ende de Schipper sine Voorseide frecht/ ent Schip mit sinen toebehorden/ ende vorß: syne Persoon ende Goederen etc. 64

Et respondetur, quòd ultra promissas & navigiô contentas merces tunc non teneatur conductor; idque ob verba pactô adjecta sonder mehr; quæ sunt taxativa seu restrictiva; quorum natura est excludere omnes casus, extra orationem, in qua ipsa est, positos. Br. Alex. *in l. in pr. ff. si quis in jus voc. non obtemp.* Quamvis enim sit de naturâ locationis & conductionis, ut conductor sit obligatus pro naulo, pactô tamen effici potest, ut naulum ab alio petatur, & pro eo tantummodò res aliquæ obligatæ sint. Quoniam naturalia contractuū per pactum amoveri possunt. Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib. 1. tit. 13. n. 30. cum seqq. & lib. 22. tit. 21. n. 23. per l. Lucius. 24. in fi. ff. Depos.*

De hac & præcedentibus quæstionibus, vide plenè in utramq; partem disquirentem Jac. Cooren. *observ. 28. rer. in super. Jud. Holl. Zeland. & Fris. judicatarum.*

Caput XI.

De Societate, Mandato, & Fidejussione Mercatorum.

Summaria.

1. *Inter Mercatores Contractu Societatis hodiè nihil frequentius.*
2. *Societas quotuplex.*
3. *Societas quomodo perficiatur.*
4. *Tacitè inter Mercatores quomodo ineatur Societas.*
5. *Actus, ex quibus tacitè præsumatur Societas.*

6. Citra

6. *Citra intentionem contrahentium ex nullis actibus nascitur societas &c. 8.*
7. *Quomodo discernantur Societas, Communio bonorum, & Negotiorum gestio.*
8. *Actus Communes in foro mercatorum non statim efficiunt socium. Sicut nec Correi debendi Socii.*
9. *Conditores Juris statutarii Lubecensis distingvunt inter Societatem, quæ ex consensu, & eam, quæ ex communione nascitur.*
10. *A negociorum gestore, seu Factore ad socium non valet consequentia.*
11. *Depositio mercium in una eademq; navi* die zusammen Rehdung/ *non inducit in Curia Mercatorum, Societatem, citra speciale pactum.*
12. *Num si plures unam eandemq; gerant negociationem, ut socii, pro Contractu unius cæteri conveniantur?*
13. *Duo rei debendi hodiè in solidum conveniuntur.*
14. *Quæ requiruntur, ut ex contractu unius cæteri conveniantur socii? Ubi in fin. de Beneficio competentiæ, an & quando, inter socios locum habeant. ad concil. L. 16. ff. de Re jud. cum l. 63. ff. pro Soc.*
15. *Una societas particularis non ad aliam, nec ad diversum contractum per socios gestum, trahenda.*
16. *Extra societatem gesta non obligant socium particularem.*
17. *An pactum sociorum valeat, ut dissolutâ societate capitale salvum maneat ponenti, ei verò, qui præstitit operam, interusurium saltem communicetur?*
18. *Æqualitas inter socios servanda.*
19. *Pretium operæ intelligitur correspondens interusurio non sorti:* An das Capital kan der *Operarius* nicht kommen.
20. *Expensæ sunt pars Capitalis.*
21. *Lucrum non est nisi sorte deductâ.*
22. *Socius socio impensas necessarias in societatem præstitas refundere tenetur.*
23. *In bonæ fidei judiciis non tantùm expressa, sed etiam tacita veniunt, si æqua & bona.*
24. *In impensis necessariis, socius utitur Jure retentionis.*
25. *Num sit societas, si Mercator accipit in conficiendis negotiis alienis aut communibus mercedem laboris, vulgò provisionem?*
26. *Ex observantia Mercatorum, hodiè in societate, rectè provisio accipitur.*
27. *Pactum sociorum valet, ut Capitali deperditô solus ponens damnum sentiat.*
28. *Res perit suo domino.*
29. *Pacta inæqualitatem inter socios inducentia, quatenus permitttantur: remiss.*
30. *Quilibet aliena negocia administrans rationam reddere tenetur.*
31. *Quando & quomodo à Mercatoribus rationis redditio petatur.*
32. *Cautela pro Mercatore Socio; qui ad reddendas rationes nimis urgetur.*
33. *In folle rationes reddere, quid sit?*
34. *Qui de Societatis Contractu fusè scripserint remiss. ubi de dissolutione societatis quædam annectuntur QQ.*
35. *De societate bellica, vulgò Admiralitet & ejus definitione.*
36. *Admiralitatis origo ex Hispano-Belgico bello; ejusq; requisita & officia.*
37. *Damnum in Admiralitate perceptum, quomodo rependatur.*
38. *De Statutis & ordinationibus circa singularem hanc Admiralitatis societatem remiss.*
39. *De societate navali, seu actione exercitoria vulgò* Mitrehderschafft. *remiss.*
40. *Magistri navis hodiè ex suis navium partibus plus lucri, quàm exercitores ipsi acquirunt.*
41. *Magistri navium cum consensu cæterorum invitis exercitoribus iter prosequi possunt.*
42. *Nautæ simul exercitores carinam ex necessitate obligare volentes, si creditorem non inveniant, merces, non verò navem vendere possunt.*
43. *Nautæ exactissimam rationem reddere tenentur.*
44. *Mandatum in foro Mercatorum dicitur Commissio.*
45. *Mandans mandatum pro parte acceptari & rejicere non potest.*
46. *Fines Mandati strictè observandi.*

47. Clau-

47. *Clausula de non transferendo merces ex navi cnerata in aliam navem, an semper & indistinctè in omni Mercatorum mandato exactissimè observanda?*

48. *An in duplici mandato, re adhuc integrâ, primi, an verò posterioris mandati littera observanda?*

49. *Mandatum ad emendum & vendendum dari potest: It. aut receptum expediri, aut maturè renunciari debet.*

50. *Mandatô nos juvari, non decipi oportet.*

51. *Formam posterioris mandati mercatori secundùm omnes qualitates observare incumbit.*

52. *Non est in facultate mandatarii addere vel demere ordini seu Commissioni sibi datæ.*

53. *Mandatum seu commissio, an, quando, & quomodo per cognata seu æquipollentia in foro Mercatorum impleri possit? & seqq.*

54. *Mandatum ad solvendum quomodo promissione adimpleatur, in curia Mercatorum.*

55. *Mandatum habens, ut certô locô quid agatur, alibi locorum effectui dari non potest.*

56. *An inter Mercatores in generali mandato, facultas quoq; pecuniam ad cambium recipiendi tradita censeatur.*

57. *Quid in Recambiis hoc in passu juris?*

58. *Num Mercator cui transmissæ merces cum mandato, ut eas ad diem vendat, si vendidisset, & mercium Emtores amissâ fide, quâ tempore contractûs erant, decoxissent Mandati teneatur? N.*

59. *In mandatis sufficit utiliter negocium esse ceptum, etsi eventus ex casu non adsit.*

60. *Statutum Hamburgense in præced. quæst.*

61. *Tutori non potest imputari decoctionis casus, si pecuniam pupillarem, deposuit apud Mercatorem, cui parens credidit.*

62. *Mandatum de Jure Communi gratuitum.*

63. *In Mandatis Mercatorum hodiè solvitur provisio.*

64. *Provisio solvitur etiamsi non conventa sit.*

65. *Salarium quando Mandati actione de Jure Civ. peti possit.*

66. *De Jure communi, qui aliquem commendat, non tenetur.*

67. *De Jure Statutario Lubecensi, qui aliquem commendat, mandati tenetur.*

68. *Creditor alicujus Mercatoris, quem novit jam decocturum, si alii, idoneum esse, falsò affirmaverit, ut pecunia ipsi crederetur, ex qua sibi posteà satisfieri procuravit, actione de dolo conveniri potest.*

69. *An & quando laudans, persuadens, affirmans & approbans aliquem, mandati teneatur. remiss.*

70. *Rejicitur Brocardicum Dd. quod Fidejussio non sit de pertinentibus ad negociationem.*

71. *Fidejussio cùm non sit contra bonam fidem, ex foro mercatorum non est relegenda.*

72. *Mercator fidejussor in duriorem quàm ipse Principalis non obligatur causam.*

73. *Excussionis beneficium Mercatorum curiæ non denegatur.*

74. *Beneficium excussionis locum non habet, ubi quis principalem se constituit debitorem.*

75. *Idem de Jure Lubecensi obtinet, ubi Exceptiones, quibus excussio locum non habet remiss.*

76. *An qui generaliter fidejussoriis beneficiis renunciavit, excussione renunciâsse videatur?*

77. *An & quando alteratione, prorogatione temporis, & novatione obligationis cum principali facta, fidejussor liberetur?*

78. *Si fidejussor se obligavit ad certum tempus, non videtur facta prorogatio.*

79. *Quid fidejussori præstandum, si conventum inter creditorem & debitorem, ut solvatur aliud, quàm quod fuit in prima obligatione.*

80. *Singularis fidejussorii pacti inter negociatores exemplum.*

81. In

81. *In bonæ fidei Judiciis cùm nondum dies præstandæ pecuniæ venit, de jure Civili justè cautio petitur.*

82. *Secus de Statutis Lubecensib. ob facilitatem Commerciorum.*

83. *Qui cum alio contrahit ejus conditionis ignarus, facilitati suæ imputare debet, cùm læditur.*

84. *An qui extero Mercatori merces vendidit, ut pretium certô die solveretur, eô prætextu, quod ille nullibi possessionatus, traditionem negare aut post conventionem fidejussores petere possit? remiss.*

85. *Limit. præd. singulare in Bancci-ruptore & fugam meditante debitore, à quo in diem vel sub conditione debente Cautio exigi potest, quâ deficiente petitur missio in bonorum possessionem.*

86. *Singularia de Fidejussionib. mulierum & uxorum, Lubecensium. remiss.*

87. *Utrum si nauta pecuniam communem ex summo periculo solvet, & apud bonæ fidei Mercatorem cum fidejussione deponat, posteà depositariô decoquente conveniri possit?*

88. *Qui in fraudem Creditorum alienatum accepit, excussô alienante tenetur.*

89. *Qui suas simul res & alienas casu amisit ad restitutionem non tenetur.*

90. *Regula* **Hand muß Hand wahren/** *ratio.*

91. *Damnum sentire nō censetur, quòd quis propriâ negligentiâ & facilitate sentit.*

92. *Absurdè distinguitur circa obligationum jura inter proprium & fidejussorium debitum.*

93. *Fides est mercatorum substantia & Spiritus Vitalis.*

SAtis multa pro instituto nostro de emtione & venditione, item Locatione conductione, ut primis contractibus, qui consensu constant, diximus; quoniā verò inter mercatores hodiè contractu SOCIETATIS & MANDATI nihil ferè frequentius (negociationes enim plerumque fieri solent, aut per mandata, quæ vulgò, stylô modernô, Commissiones ab illis dicuntur, aut per societates, Vultej. *in l. un. C. in quib. causis mil. for. præscript. uti non poss. n. 63.* **Und treibet man in Kauffmanschafft gemeiniglich Maschopey/** ut mercatores loqvuntur. Matth. Wehn. *in observ. verb.* **Mascopey**) pauca & de his, sicut & fidejussione erunt attingenda. Hæc verò societas est vel Pacata, vel Bellica, quæ vulgò Admiralitas vocatur. Pacata illa vel terrestis vel maritima seu navalis mercatorum societas, perficitur non modò expressô verborum, sed & tacitô consensu; ita tamen, ne sub tectis & tacitis contractibus fraus fiat bonæ fidei. Tacitè autem inita societas dicitur I. Ex inscriptione libri mercatorii, Rot. Genov. *decis. 31. n. 2. & decis. 71.* per text. *l. qui admittitur. 19. l. planè. 24. ff. pro socio.* Br. in *l. Titio. 47. §. altero 6. de adm in. tut.* Strach. *tr. de mercat. p. 2. n. 53.* & quos ibi alleg. vid. & Tib. Decian. *Cons. 8. vol. 5.* II. Ex actibus facti (ut loqvuntur Dd. & Joh. Petr. Surd. *Consil. 9. pr. vol. 1.*) Cùm plus sit, factô aliquid quàm verbis demonstrare, *c. dilecti, De Appellat.* Et mens & intentio, quæ in fraudem legum sæpissimè à mercatoribus invertitur, ex qualitate actuum omninò colligenda erit; sicut ex P. Anchorano per Menoch. *de Præsumt. lib. 3. præsumt. 56. n. 3. 4.* videre licet. *Ubi n. 10.* concludit, quòd ex communi emtione societas præsumatur contracta. Sunt autem hi actûs inter cæteros 1. Communis obligatio, receptio & solutio pecuniarum. 2. Alienatio. 3. Mutatio. 4. Promiscua & communis possessio rei, & damnum in communi negociatione ortum commune. Quibus omnibus fama mercatorum communis accedit; de cujus viribus & requisitis vid. Cothm. *cons. 12. n. 155. & seqq. vol. 1.* Maximè tamen hîc Judici observandum erit, ex actibus hisce communibus mercantilibus, citra intentionem contrahentium & agentium, non statim nasci inter mercatores societatem. Nam, ad discernendam societatem & communionem bonorum, ut & negociorum gestionem ex quasi contractu ortā, maximè erit distinguendum inter communionem

nem sine tractatu evenientem, & eã quę præhabitô tractatu contrahitur; hæc sola actionem pro socio, illa verò solùm negociorum gestionem, communi dividundo, familiæ herciscundę, Jul. Ferr. *de re naval. lib. 3. n. 31.* vel similem actionem parit, per textûs expressos *in l. 31. & 32. ff. pro soc.* & ibi Gothofr.
8 Sic totô die in foro observatur, à duobus vel tribus mercatoribus simul integrã sæpè navem, mercibus onustam cõemi, transmitti & vendi, quæ non, nisi pro rata, citra ullam societatem ad quemlibet eorum spectat. Similiter duos vel plures navem certis mercibꝰ onerare & exonerare comperitur, qui nihilominus tamen haud protinus propter hunc actum communem pro sociis reputandi sunt.

Deinde, cùm in certa & determinata summa, duo, ut correi debendi, se in solidum obstrinxerint, à mercatoribus idipsum statim pro societatis actu non erit ducendum, nisi 1. Intentio societatis initæ ab adversario probetur. 2. Comuni nomine pecunia credita, accepta & expensa sit, certis probationibus adseratur. Et conditores juris
9 Statutarii Lubecensis accuratè distinguunt inter societatem, quæ ex consensu, & eam, quę ex communione nascitur; comprehendentes non solùm unamquamque singulari titulô, sed disponentes etiam expresse, quòd solutio debitorum socii, non aliter nisi in casu societatis universalis, seu bonorum accipienda sit. *art. fin. tit. de societat. Stat. Lub.*

10 Tertiò, ad perficiendos hosce actûs communes notandum, non sequi: Est ipsius Institor, Factor, seu negociorum gestor, E. socius. E. g. Wann einer / jemands halben / eines oder ander empfänget / oder verhandelt / er alsofort dessen socius oder Mascop seyn müste / per notissimam juris differentiam.

11 Quartò, depositio mercium in una eademque navi, die Niederlegung der Waaren in einem Raum oder Schiff / non inducit, præter intentionem & speciale pactum, societatem aliquam in Curia & foro mercatorum. *Dd. Practici* communiter.

Visis & excussis paululùm actibus, ex quibus præsumatur mercatorum societas, nunc ad ipsum Contractûs synallagma, ejusque singularia progrediemur. Ubi primô locô sese offert vulgata illa & in praxi frequenter occurrens quæstio, Numquid, si sunt plu- 12
res qui gerunt mercaturam, vel unam negociationem, ut socii, pro contractu unius, cæteri conveniantur in solidum? Remotis ambagibus, Affirmativa nobis, cum Nicolao Eberhardo Jun. *consf. 6. n. 12. vol. 2.* videtur verior. 1. *per l. eandem rem. 9. ff. de duob. reis.* & ibi Ronchegall. & Bart. *n. 7. & 47. ff. locat. l. 3. §. 1. ff. & l. 2. C. de duob. reis,* quia hi socii deveniunt duo rei debendi, qui (scil. si sunt socii & correi simul; secus si sint nudi correi. *auth. hoc ita. C. de duob. reis.*) hodiè in soli- 13
dum conveniri possunt. *dd. ll.* imprimis *d. l. 9. §. fin.* ubi dicitur, quòd in cujusque persona propria singulorum consistat obligatio. Nobiliss. Dn. Arum. amicus meus, dum vixit, summus, *Exercit. 13. θ. 9.* Hillig. *ad Donell. 16. Comment. 25. lit. G.* Costal. *ad l. 17. ff. ad SC. Vellej.* Robert. Marant. *in spec. aur. d. p. 4. dist. 9. n. 94. & seqq.* Unde vult Bl. *in l. fin. Col. 3. C. de ædilit. action.* Quòd si mercator, à tribus aliis mercatoribus unius negociationis, res aliquas emerit, & velit agere quanti minoris vel redhibitoriâ, non autem reperiat nisi unum ex dictis mercatoribus, quòd tum possit illum ipsum in solidum convenire, si nimirùm omnes æquales habeant partes, & æqualem administrationem. Bernh. Græwæ. *2. concl. 24. consid. 2. n. 2. per tot.* Rot. Genov. *decis. 46.* Marant. *d. l. n. 99.* Inde fit, ut socius assecurans nomine cæterorum omnes suos consocios in solidum obliget. Rot. Gen. *decis. 29.*

Ut autem ex contractu vel facto u- 14
nius sociorum teneatur socius alter, non solùm hoc est necessarium, 1. quòd unus ab altero negociationi præpositus sit tacitè vel expresse, juxta *l. 1. §. fin. de exercit. act.* Sed etiam hoc

hoc requiritur, 2. quòd ille socius qui contractum fecit, eum celebraverit nomine hujus societatis, cujus socios Creditores vel contrahentes conveniri volunt. Nicol. Everh. *cons.6. n.16.* Quod fit, si negocia societatis à sociis simul & promiscuè pertractantur; ita, ut negociatores modò cum uno, modò cum altero eorum contrahant. Surd. *decis. 213. n.1.* Roncheg. *in l. eandem in pr. n. 187. ff. de duob. reis* Rot. Gen. *decis. 185. n.1.* Menoch. *cons. 410 n.37.* ubi ait, sic communem mercatorum usum se habere. 3. hoc fit, si plures mercatores socii administrationem negociationis committunt uni eorum. Hic tunc Institoris & Factoris locô est, & singulos ex suo contractu obligat in solidum. *d. l. si cum plures. 1 ibid.* Bart. *ff. de exerc. act.* Cacheran *decis. 150. n.7.* Mozz. *de societ. col. 4. n.18.* 4. Quando liber rationum sub unius socii nomine concipitur & inscribitur, tunc ille cæteros obligat in solidum. Br. *in l penult. n.4. ff. de stipul. serv.* Menoch. *d. cons. 410. n.39.* 5. Si alter sociorum bonis cedat, vel aliàs solvendo nō sit. Menoch. *d. cons. 410. n.40.* Cum quo coincidit Statut. Reipub. nostræ patriæ *art. 5. tit. 9. lib. 3.* verbis: **Was der eine kauffet / muß der ander bezahlen**; aliàs meritò in iis ex novo jure beneficium divisionis D. Hadriani locum habet. *auth. hoc ita, C. de duob. reis. & Novell. 99. cap. 1.* Gail. 2. *obs. 24. n.2.* Hîc non incongruè Q. AN INTER HOSCE MERCATORES SOCIOS Beneficium Competentiæ (quô tanta portio relinquenda est, quanta pro honestâ ac competenti sustentatione necessaria est, quam denominationis rationem reddit Casp. Manzi. *in patrocin. debit. depauper. decad. 3. q. 1.* Jura nostra dicunt esse conveniendos in id quod facere possunt. *l. 16. ff. de re jud.*) locum habeat, ita ut omnibus omnino Sociis, an verò tantum sociis omnium bonorum illud ipsum competat? in qua quæstione notabilem Antinomiam inter *d. l. 16 ff. de Re judic. & l. 63. ff. Pro Socio* agnoscere non dubitârunt Anton. Matth. *Disp. 5. de fundam. jur. Hillig. ad Donell. 17. Comm. 9. lit. R.* Bachov. *ad Treutl. vol. 1. Disp. 26. thes 4. lit. K & ad §. 37. Instit. de Action.* Tentandum tamen, an non omnis hic scopulus evitari possit. Si in *l. 16. ff. de Re judic.* regulam, *in l. 63 ff pro socio.* exceptionem proponi dicamus.

Regula est, Socium tantùm omnium bonorum conveniri in id quod facere potest, *d. l. 16.* Exceptio est, interdum etiam unius rei Socium in id quod facere potest, conveniri. Hanc exceptionem ibi proponi ostendit ipsa ibidem adjecta ratio, de jure fraternitatis, quæ in Socio unius rei non semper, sed respectu tantum illius rei, in qua societatem contraxerunt, militat. E. G. Si socius à socio particulari ex MUTUO conveniatur, ibi cessat ratio fraternitatis, quia mutuum non quasi inter socios, sed tanquam inter extraneos contractum intelligitur, si scilicet non dependeat ex illa re, in qua societas contracta est. *Vi Regulæ* itaq; sol⁹ socius omnium bonorum, quotiescunque pro socio convenitur, condemnatur in id, quod facere potest. *d. l. 16.* sive actione ex stipulatu. *l. 41. ff. Pro Socio*, sive actione Legis Aquiliæ. *l. 47. §. 1. ff. Eod.* vel aliâ actione doli clausulâ carente, conveniatur, ratio, quia in Socium omnium bonorum nulla potest dari actio, quin sit, ratione Societatis, quæ Jus fraternitatis continet. *Vi Exceptionis* verò, etiam Socius unius rei in id quod facere potest, condemnatur, at non semper, sed tum demum, si ratione illius rei, in qua societas contracta est, conveniatur. Limitatæ enim causæ limitatus effectus ponendus, & utique Socius unius rei, non semper respectu societatis, sed interdum etiam ratione alterius rei, extra societatis copulam mutuò convenitur. Vid. *l. 55. §. 5. & 6. l. 63. §. 9. in fin. l. 66. §. 10. l. 67. § 1. ff. Pro Socio.*

15 Unam ergò societatem non ad aliam trahi, nec ad diversum contractum, per unum ex sociis gestum, in-

Cc dubi-

dubitati juris eſt; cùm ſit particularis ſocietas. *l. cum duob. 52. & §. cum duo erant. ff. pro ſoc. & ibi Dd.* E. G. Is, qui cum Titio ſocietatem contraxit coriorum, ſi poſteà idem Titius cum tertio ſocietatem panni iniit, & fide tantùm labefactatâ decoxit, nequaquam ad debita Titii, causâ ſocietatis panni contractâ, tenetur. P. Anchoran. *Conſ. 410.* Paul. Pariſ. *conſ. 94. n. 27. vol. 1.* Raph. Cuman. *conſ. 172. col. 2.*
16 Strach. *de decoct. part. 5. num. 3.* & nullum ſocium ex negocio ſocii, extra ſocietatem geſto, obligari tradunt Marpp. *conſ. 24. num. 156. vol. 1.* ubi allegantur Gail. *2. obſ. 90. n. 5.* & Gabr. Mudæ. *ad l. jure ſocietatis 82. & l. nemo ex ſociis. 68. ff. pro ſoc.* Nicol. Everh. *d. conſ. 6. n 32.* Niſi ſit ſocius omnium bonorum, *art. 5. de ſociet. Statut. Lub.* ibique Dn. Mev. *n. 19. & ſeqq.* quibus adde Weſembec. *conſ. 138. per tot.*

Deinde ſolent plerumque à mercatoribus ſocietati certa quædam adjici pacta; de quibus una atque altera erit
17 diſcutienda quæſtio, v. g. Quidam mercatores ſocii pacti ſunt inter ſe, ut, diſſolutâ ſocietate, capitale ſalvum maneat ponenti; cum eo verò, qui præſtitit tantùm operam, ut etiam interuſurium tantùm communicetur; quæritur, num pactum valeat? Et pri-
18 mâ quidem fronte dicendum videtur non valere, propterea quod æqualitas perpetuò inter ſocios ſervanda ſit; & ponens operam intelligatur pretium operæ poſuiſſe; ut ob id ei, qui pecuniam poſuit, æquiparandus ſit, quemadmodum ultra Andr. Gail. *2. obſ. 24.* ita ſenſit Camill. Borel. *conſ. 5. n. 1.* aſſeverans probansque tàm Civiliſtas, quàm Canoniſtas, nec non Theologos communibus ſuffragiis huic addere vota, conſentit Fr. Vivius, *deciſ. Neap. 180. n. 1.* Joſeph. Ludov. *concl. 53. n. 34.* & alii. vid. Stypm. *d. p. 4. c. 11. n. 25. cum mult. ſeqq.*

Verùm hiſce minimè obſtantibus, licet de jure communi ita receptum ſit, pactum tamen hoc inter mercatores valere non dubitarem, cùm pacta ſint leges inter partes. *l. prima. §. ſi con-*
19 *venerit. ff. depoſ.* Et hoc pactum de jure eſſe concludunt Dd. & Socin. *conſ. 24. col. 10. verſ. & ex prædictis. vol. 1.* & pretium operæ intelligatur eſſe correſpondens interuſurio pecuniæ, non ipſi ſorti. Deciſ. Rot. Gen. 159. & Fachinæ. *lib. 2. controv. cap. 95.* Si tanti ſit opera, quanti pecunia. *l. 29. §. 1. h. t.* Capitale enim ſocii manet incommunicabile. h. e. **An das Capital des andern kan der** Operarius **nicht kommen.** Anthon. Matth. Giphan. & alii *ad §. illa. Inſt. de ſociet.* (Idem quoq; juris hoc in paſſu in Expenſis, quod in Capitali ſeu ſorte; cùm expenſæ pars ſint Capitalis; quip- 20
pe hiſce non reſtitutis, tot de ſorte citra omnem culpam impendentis decederent; non ſunt enim expenſæ indefinitione lucri non minus, quàm cauſa in effectu contra ordinem naturæ) Ratio eſt, quòd hic effectus intentioni contrahentium, quæ non in ſortis ſed lucri communicationem dirigebatur, rectà adverſaretur, dum lucrum non 2
ſit, niſi ſorte deductâ, *l. 30. & ibi Coſtal. pro ſoc. & l. 65. §. 14. d. t.* idque omne juxta proportionis Arithmeticæ naturam; ne alioquin alius cum alterius damno locupletetur. Pro qua ſententia ratiocinatur Bald. *in l. 1. C. pro ſoc.* Unde ſocius 2
mercator, ratione impenſarum neceſſariarum, e. g. victûs & alimenti, in cauſam ſocietatis ab alterutro ſociorum præſtitarum vel damnorum communi causâ acceptorum alteri ex ſociis pro rata b. f. impendenti reſtituere tenetur, etſi nullâ præviâ cautione hoc munitum ſit. *l. 27. 28. & 38. pro Soc.* Ratio, quòd 2
omne in bonæ fidei contractibus, non tantum quod explicitè verbis expreſſum, ſed & tacitum veniat, ſc. ſi æqvum & bonum ſit, *per l. 11. §. 1. de Act. emt. l. 12. §. 9. ff. mand. l. 2. & 5. de obl. & Act. & in fin. Inſt. de obl. ex conſenſ.* Et in his Judicis poteſtas & officium circa omiſſa tantundem operatur, ac ſi eorundem expreſſio facta ſit. *l. 7. de neg. geſt. l. 24. depoſ. l. 6. §. 1. de contrah. emt.* præſertim ſi accedat tacitus conſenſus ſocii præſentis, factum non ignorantis, nec legitimè actui contradicentis; & ita promiſcuè ſentiunt Dd. *ad §. in bon. fid. Inſt. de act.* & Ludolph. Schrad. *de contr. tit. 27. n. antepen.*

pen.&d.tr.cap.26.n.53. Quapropter poſitâ hâc theſi, quòd actione ſcilicet vel condictione ſocius has impenſas repetere poſſit, ſequitur & exceptione ſc.
24 retentionis vel compenſationis, eas ſalvare poſſe; cui enim damus actionem, eidem & exceptionem competere, ex vulgari regulâ juris notum eſt. Quibus adde Roland. à Vall. *1. Conſ.53. n.17. & ſeqq. per l.14. §.1. pro ſoc.* Et quoad compenſationem Vasq. *6. illuſtr. controverſ. c.64.n.7.* Idque fictione brevis manûs *l.22. C.Theod. quorum appellationem non recipi.* Et hoc quàm maximè procedere, quando ſocius operam conferens alteri pecuniam conferenti aſſecurationem pro collata pecunia fecerit, ex Martin. Azpilcer. *conſ.1.n.72.* demonſtrat Bernh. Græv. *2. concl.*
25 *pract.24.n.8.* Numquid autem ſocietas propriè dicenda, ſi pactô conventô mercator in conficiendis negociis alienis aut communibus accipiat mercedem ſeu ſtipendium laboris, quod vulgò proviſionem vocant? dubium movere poteſt. Quamvis hoc de jure communi, utpote locationem aut contractum innominatum FACIO UT
26 DES, ſapiens, negari videatur. Obſervantia tamen mercatorum quotidiana, præſertim ſi de majori lucri parte haud conventum ſit, contrarium ſuadet; cùm mercator pro quacunq; re, cauſa, vel operatione, licite poſſit recipere proviſionem ſeu lucrum. Jo. Nider. *de contract. merc. c.3. n.13.* Iſt auch gar gemein inter mercatores, daß etzliche ſich bloß mit Worten / davon keiner als ſie unter ſich Nachrichtung wiſſen / einlaſſen / auch keine ordentliche Maſcopei-Bücher (ſicut Rotæ Genuenſis *deciſio 31. n.2. & deciſ.71. n.4. ſuperius allegata, requirunt*) davon halten / beſondern gleichſam in einer geheimten Societät ſich vereinbahren / Gelder ſociali nomine & negociatione auff ihren Credit auffzunehmen / und eine Partei Waaren / womit der eine dieſe der ander andere Außwege weiß / dafür einzukauffen / und weme unter dieſen ſociis particularibus die Waaren zu verhandeln an die Hand am glückligſten und näheſten gerathen / derſelbe ſeine gewönliche Proviſion darvon berechne / Im übrigen / die alſo Maſcopeilicher weiſe auffgenommene Gelder einem zugeordnet werdē / abzutragen / ſoweit ſich deſſen Rechnung erſtrecket / der andere und dritte gleichfals / und alſo collatô calculô zugeſehen wird / was detractâ proviſione, Gewinn un̄ Verluſt ſey. Et ejusmodi ſocietates inter mercatores quotidiè contrahuntur & obſervantur, adeò ut usque ad ſolutionem receptarum pecuniarum in ſolidum maneant obſtrictæ.

An autem pactum inter ſocios initum, ut, quā quisq; pecuniam in commodum ſocietatis confecerit, ex ea plus lucri quàm alter conſequatur, intelligatur etiam de ea pecunia, quæ ſtudiô quidem ac induſtriâ unius ex ſociis conquiſita eſt, ſub fide tamen & cautione totius ſocietatis? Vid. Hartm. Piſtor. *lib.3.q.3. per tot.*

Neque minus & hoc pactum inter 27
mercatores ſocios valet, ut, capitali deperditô ſolus ſocius, ponens capitale, damnum ſentiat *l. jurisgent. 7. §. ait. ff. de pact. l.1. §. ſi convenerit. Depoſit. l. legem. ff. de LL. l.1. ff. Conſtit. pec.* Rota Genov. *deciſ.183.* Fachin. *lib.2. controverſ.94.* Harprecht. *2. diſp.12. th.11.* Quemadmodum & contractâ ſocietate conquæſtuum tantùm, ſi domus alterius ex ſociis exuſta, fundus inundatione abſumtus, aut navis naufragiô deperdita ſit, damnum hoc ex communi reſarciri non debet; docente elegantibus rationibus Jac. Cooren. *conſil.18. p.79. & ſeqq.* Nec 28
eſt, quòd tale pactum inæqualitatis aut iniquitatis inſimuletur; cùm certum ſit, rem ſuam perire domino. *l. quæ fortuitis. 6. l. pignus. 9. C. de pignor. act.* Vid. Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib.6.*
tit.8. Quatenus autem hæc pacta, inæ- 29
qualitatem inter ſocios inducentia, jure permittantur, vel non, tractant Hart. Piſt. *3.q.1.* Jo. Köpp. *2. obſ.56.* Aym. Cravett. *conſ.173.* Gail. *d. obſ.24.* qui conſulendi cum Stypm. *de jur. naut. p.4. cap.11.*
Quamvis indubitati juris ſit, quemlibet 30
aliena negocia adminiſtrantem, rationem reddere oportere. Jaſ. *conſ.4.n.1. & 3. vol.1.* Pariſ. *conſ.82.n.22. conſ.84.n.24. & conſ.88.n.6. lib.1.* Rot. Gen. *deciſ.165.* Menoch. *lib.2. de arb. JJ. quæſt. cent.3. caſ.109.*

Rol. à Vall. *vol. 1. conf. 49.* cùm ad hoc
juris divini autoritate compellatur;
jussit enim hoc Villicum Salvator no-
ster. *Luc. 16. Matth. 18.* & habetur *in c.*
qualiter & quando. 2. de Accusat. Dd. *d. l.*
Nihilominus tamen quid in hoc pun-
cto juris inter mercatores socios obti-
neat; & num ab his, quandocunque &
ubi libuerit, rationis redditio peti pos-
31 sit? Doctores non conveniunt. Barto-
lus putat, ante annum id exigi non pos-
se à mercatore socio, *in l. neminem. C. de*
suscept. præpos. & arch. lib. 10. Baldus con-
trà, quandocunq; calculum peti posse
opinatur *in rubr. C. pro soc. n. 5.* facit *l. bo-*
ves 89. §. inter. de V. S. Strach. *de Contr.*
merc. n. 8. Petr. de Ubald. *tr. de duob fra-*
trib. in fin. 12. part. Uterq;, quamvis in spe-
cie pugnent, rectè si intelligantur, non
malè mihi statuisse videntur; si enim
quæramus, an calculus cum pecunia &
lucro peti quandocunque possit, tunc
Bartoli sententia amplectenda; perini-
qvum n. esset, mercatorem, postquàm
pecunias recepit & in merces erogavit
seu destinavit, ante annum simul & pe-
cunias & rationes reddere & restituere
cogi: cùm, quòd hâc ratione consilia
mercatoris frangerentur; tùm quòd
non sine suo magno fortasse damno &
incommodo fieret, si merces alieniori
tempore cogeretur distrahere. Hæ a.
rationes cùm in reddendo solo calcu-
lo cessent, rectè cum Baldo, qui procul
dubio hoc quoq; senserat, dici potest,
calculum solum, seu nudam computa-
tationem sine pecunia & lucro, quan-
docunque libuerit, edendam redden-
32 damq; esse. Quòd si verò mercator ra-
tionem adhuc intricatam justô tem-
pore reddere urgeatur sub pœna, id au-
tem præstare nequeat, quid faciendum
ipsi erit, ut ad tempus securus sit? Hîc
ei Dd. Itali suppeditant cautelam, ut sc.
in FOLLE ut loqvuntur, Callistratus *in l.*
82. ff. de condit. & demonstr. (h. e. inex-
33 plicatè & confusè; est enim proverbia-
liter dictum, rationes in folle exhibere,
ab illis sumtum, qui pecunias seu syn-
graphas in marsupio ostentant, nec
qualis quantave sit, sciri volunt; quem-
admodum egregiè exponit Doctissim⁹
Alciatus *lib. 4. de verb. signif. n. 4.* & ante
eum Erasmus *Cent. 9. Chiliad proverb. 37.*
Fr. Munozz. de Escobar. *tract. de Ratio-*
cin. administr. c. 10. n. 48. 49.) offerat ratio-
nem, & calculô subductô, se unius tan-
tùm nummi debitorem remanere pro-
fiteatur, eumq; nummum illicò solvat.
Cæterùm fidejussorem dare paratus, in
eventum; quô appatuerit debitor in
majore summa. Bald. *cons. 353. vol. 3.*
Paul. de Castr. *in l. 2. C. qui legit. person.*
stand. in jud. facit *l. si àte. C. de pact. int.*
emt. Angel. Alexand. & Bald. *in l. si resi-*
duum. 5. C. de distract. pignor. & Dd. *in d. l.*
82 de condit. & demonstr. ubi Callistrat⁹,
in folle seu sacculo reliqua offerri, op-
ponit ei, quòd est rationes reddere; id
est *legendas offerre rationes primùm, de-*
inde computandas, ut explorari possit, im-
putationes probè an improbè referantur,
accepta rectè relata, an non rectè: ita, ut à
facto res incipiat, perveniat autem ad
pecuniam. Prat. & Brisson. ad *hanc l. 82.*
Et hæc quoq; pro nostro instituto de
hoc contractu sufficiant; plura & ube-
riora qui desiderat, adeat Stracham; de- 34
cisiones Genovæ, Manticam *de tac. &*
ambig. convent. Mozz. *de Contr.* Hect. Fe-
lic. *de societ.* Bursat. *cons. 302.* qui magna
ex parte versatur circa quæstionem re-
stitutionis deperditæ sortis. Wesemb.
cons. 31. & cons. 71. Thoming. *decis. 13. 49.*
& vol. 1. cons. 36. ubi dicit: Quando certa
pecuniæ summa in negociationem ita
confertur, ut lucrum participet is, qui
confert, damni autem expers sit, socie-
tatem non contrahi, sed mutui natu-
ram, adeoq; usurariam pravitatem sa-
pere talem contractum. De societate
certæ negociationis Nicol. Everh. *Jun.*
vol. 1. cons. 9. & de rationib⁹ ob eam red-
dendis *vol. 2. cons. 6.* De fide libri, ratione
societatis vid. Munnoz. de Escob. *de ra-*
tiocin. admin. c. 12. De pactis hujus con-
tractûs Hartm. Pistor. *part. 3. q. 1. q. 2. q. 3.*
Quomodo societas probetur. Ma-
scard. *concl. 13. 16. 1309. cum seqq.* Quando
solvatur. T. Decian. *vol. 1. cons. 60.* An &
quomodo transmittatur ad heredes.
Surd. *vol. 1. cons. 20. & vol. 5. cons. 8.* Tho-
ming. *decis. 13.* An morte & deco-
ctione unius socii dissolvatur. Rot.
Genov. *decis. 71. num. 1. & decis. 13.*
num. 21.

Hacte-

Hactenus de societate pacata, nunc de Bellica. Ad quam pertinet Admiralitatis (dicto sit venia) Jus; seu societas navalis, vulgò Admiralschop/ & Exercitoria actio, vulgò Mitrehderschafft.

35 Admiralitas, Græcis Σύμπλοια vel Ὁμόπλοια, quòd conjunctìm unâ classe navigetur, & societas navium ad diversorum mercatorum defensionem
36 spectans. Hanc apud Batavos & Hollandos diuturni belli Hispano-Belgici calamitates, hostiumque & piratarum excursiones eum in finem introduxére, ne ullæ hisce ex portubus naves solvant, nisi certô, ad aliarum defensionem instructarum, numerô stipatæ, nullisque vel primùm vel postremùm solventibus, vel armatis vel minus armatis, ob harum armandarum & instruendarum contributione exemptis; quarum officium est, fideliter sibi invicem necessitatis tempore adsistere, & de futuro periculo certis ad hoc signis constitutis, earumque unâ atque alterâ Archithalassi & Admiralii vicem sustinente, cæteras in tempore præmonere, suppetias ferre, viamque per ho-
37 stium classes aperire. Damnum per hostes aut piratas harum uni atque alteri extra nautarum culpam illatum, magnæ seu grossæ Avariæ instar, à cæteris concomitantibus navibus rependitur: vid. *nos infr. lib.3. c.4. n.19.* videlicet pulveris nitrati, & cæterorum muniminum bellicorum ob communem defensionem jactura, hominumque in conflictu vulneratorum mutilatorum aut occisorum cura, cumque plena mercede & vectura, sumtibusq; sepulturæ reparatio quælibet navium merciumque, antequam solvat, prius æstimatione factâ. Quicunque autem in defendendo aut assistendo negligentes assistunt, tenentur ad reparationem detrimenti, cæteris ob id illati, nullâ ipsis retributione rerum amissarum factâ. Quibus adhuc aliæ Statutis & ordinationibus municipalibus adduntur pœnæ. Navibus autem quæ celeri suâ navigatione fretæ, à cæteris excursiones faciunt, tanquam culpâ suâ damnum sentientibus, & sui facti nomine pœnam merentibus nihil ex communi resarcitur. *arg. l.9. ff. de noxal. act. & l.203. de R. J. fac. l.52. §.fin. & l.60. §.1. ff. pro soc.* Plura de hac 38
singulari Admiralitatis Societate qui scire desiderat, consulat & videat verschiedene Placaeten und ordonantien von Kön. Philips den II. in Hisp. und der Herrn Staaden General der unirten Niederlanden uffgerichtet; Absonderlich T' Placaat van Kön. Philip. de ult. Octobr. Anno 1563. Tit. van toerustung van Schepen. Ordonant. van Admiralschoppen van de Staaten van Holland / Zyede gedrucket worden. De Placaeten van de Seerechten, Placaeten van de Staaten General van eer. 9. *Novembr. Anno 1603. de 23. Febr. 1607. de 22. Jul. 1625. de 16. Jan. 1627. de 17. Martii 1627. de 20. Octobr. Anno 1628. de 14. Martii Anno 1629. de 24. Decembris 1630. & de 3. Octobris Anno 1643. &c.* & novissimè Stypm. *de Jur. nautic. p.4. c.11. n.48. & seqq.*

Hisce addi libet vernaculâ nostrâ Die Admiralitet Ordnung der Stadt Hamburg *de Anno 1623. sub lit. Q. in fin. Q. huj. Tractat.* Et nuperrimum tractatum Jo. Loccen. *de jur. marit. lib.2. cap.2.*

Exercitoria actio, vulgò Mitreh- 39
derschafft/ est societas diversorum mercatorum, unam atque alteram navim ad negociationis usum communem habentium. Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. part. 23.* Hæc autem societatis species cùm secundum communes societatis leges plerumque reguletur, nostrum non erit, huic, præter ea, quæ superius *lib.1. c.8.* adducta sunt, pluribus prolixè inhærere. Consulat hac de re, qui velit, Strach. & Peck. cum notis Arnoldi Vinnii in *h.t. ff. de Exercit. act. lib.6. tit.1. & seqq. Statutor. Lubec. & Anseaticor. & Wisbuens. Statuta naut.* Et novissimè Fr. Stypm. *de Jure Naut. p.4. cap.15. per tot.* ubi quàm fusè de hac materia, & Joh. Loccen.
de jur. marit. lib.3. cap.7. per tot. Cùm 40
autem plerumque accidat, ut Magistri navium, partem navis, suô ministeriô vel aliô quoquô pactô, mereantur & acquirant; illi autem sæpenumerò &

 hodiè,

hodiè, proh dolor! ferè semper plus lucri, quàm cæteri exercitores inde reportent, unum atque alterum hîc notabo singulare, in foro Hollandico usitatum.

41 Primò; si Exercitorum aliqui nolint iter confici, Magister navis, cum consensu cæterorum idipsum prosequi potest; idq; seu ad proprium usum & emolumentum; seu certâ ad id boni viri constitutâ mercede. Wisbuisch See-Recht/ *art.65.*

42 Secundò, nautæ, simul exercitores, si, tempore necessitatis, carinam sub fœnore nautico obligare volentes, pecuniam collybo parare nequeant, merces invectas vendere & obligare quidem possunt, navem autem ipsam vendere prohibentur. d. Placaet von König Philipp. de ult. Octobr. Anno 1563. tit. van Schip-ende Kooplüiden/ *art.12.*

43 Tertiò. Quilibet nauta, ad requisitionem sui exercitoris exactissimè tenetur rationem reddere; idque sub pœna ducentarum librarum exercitoribus, lucrô non computatô exsolvendarum.

Reliqua, ut dixi, petenda erunt ex supraallegatis titulis & authoribus, qui de re nautica scripserunt. Quibus adde & nos sup. hoc *lib. c. 10.*

44 Visô Societatis contractu, nunc, quia haud raro mercatores ex MANDATO privato (quod hodiè in foro mercatorum Commissio dicitur, Rot. Genov. *decis. 2. n. 31. & decis. 9. num. 1.* Joh. Oldend. *de Act. Class. 4. act. 24. n. 1. pag. m. 554.*) tenentur; non abs re erit, si & de hoc unum atque alterum casum in medium proposuero: Et qui-

45 dem PRIMÒ quemadmodum mandans Mercator gesta mandatarii pro parte acceptare & pro parte rejicere non potest. per *l. 23. 25. ff. de negoc. gest.* & ibi Dd. pro ut acriter olim in causa Hamburgensium & Lubecensium mercatorum discussum & tandem decisum memini.

46 Ita è contrario cùm præcipuè mandatarius, seu commissionem suscipiens, fines mandati diligenter custodire atque ad unguem observare debeat, §. *is qui exsequitur. Inst. Mand. l. si quis pro te. ff. eod. l. diligenter. 5. ff. Mandat.* in tantum, ut ne quidem in ejus qualitatis modico excedere liceat. Paris. *cons. 47. n. 42. & nos infr. h. c.* fusius deducemus: Dubium existit inter Dd. quid de sequenti casu sit judicandum: Mercatores quidam Revalienses Lubecensibus mandârunt, ut certas quasdam merces Lubecæ emerent, & eas Ambstelodamum transmitterent, eâ 47
adjectâ lege, ut mercium periculum suscipientes inveniant, quos vulgò ASSECURATORES appellant, & eâ clausulâ de non transferendo merces ex navi onerata in aliam navem; idq; fieri posse putabant Revalienses; solutis VIII. ratione periculi pro centenario quolibet. Lubecenses, emtis mercibus navem quandam iis onerârunt, receptis fidejussoribus, periculi pretium solventibus, absque clausula tamen supradictâ; quoniam dicebant, expromissores se non invenisse cum ea clausula, nisi XV. pro centenario quolibet solvissent: merces deinde in ipsa navigatione, forsan ob periculum in aliam navim translatæ fuerunt; & unà cum ea periére. Q. an Lubecenses in culpa sint? Philippus Decius *in consil. 340.* quòd errore geminatum *cons. 632.* in simili casu valdè pro Lubecensibus pugnat, scribens, quòd si Revalienses mercatores adversus Lubecenses egissent, & non probâssent, in Civitate Lubecensi fuisse, qui mercium periculum suscepissent cum dicta clausula & lucro octo pro centenario, absolutioni locum esse; nec Lubecensibus mercatoribus, non obstante hâc regulâ generali: Quod præcisè fines & ordo mandati observari debeant, culpam naufragii imputari posse; hocq; rationibus probat, quas vid. ap. Strach. *de Mand. mercat. n. 39. & seqq.* Contrarium tamen affirmandum esse non modò ex suprà posita regula, *sed & l. item quæritur. §. navicularius. ff. loc. & l. fin. §. si eâ conditione. ff. ad L. Rhod.* satis abundè docet Benev. Strach. *d. l. n. 41. cum seqq.* Cujus sententiæ & nostrum addi-

addimus calculum. Ex eodem fundamento sequitur, quid de subsequenti
48 facti specie censendum: Titius transmisit Gajo Narvam aliquot vasa vini reddenda, hôc primum per litteras mandatô datô, ut pecunias pro vino vendito receptas, tutâ occasione transmitteret; quibus posteà aliæ subsequutæ sunt litteræ, diversam à priore conditionem continentes, nimirùm, ut, revocatô priore mandatô de iis ipsis solutis nummis certam cannabis partitam, uti loquuntur, suô nomine pro certo adsignato pretio emeret, primisque navibus transmitteret. Gajus, nullâ habitâ ratione secundi mandati insinuati, vina caveæ includit & vendit. Venditione autem factâ commissionis posterioris ordinem & fines transgreditur, solutasque pecunias Damasippo (cui præter inspectionis liberrimæ curam, nullum de vendendo vino recipiendaque pecunia mandatum injunctum erat) Lubecam transportandas tradit, qui fide ruptâ cum pecunia fideicommissaria nequiter excessit, evasit, erupit. Q? Numne Gajus mandati teneatur? Remotis verborum ambagibus, dicimus quòd sic: 1. cùm aperti juris sit, ut ad emendum, ita etiam posse dari mandatum ad
49 vendendam rem mandantis. *l. mandatum. l. Creditor. 60. §. Lucius. 4. ff. Mandat. l. 1. C. eod.* & indubitatissimum, quòd suscipiens mandatum, imò recipiens tantùm literas mandati & tacens. Rot. Gen. *decis. 125. n. 1.* teneatur vel illud perficere secundum omnes qualitates novissimè datas, vel re integrâ & quidem tempestivè, renunciare, nisi ad interesse & omne damnum, quod incurrit per idipsum mandans, conveniri velit, per *l. si mandavero. 22. §. sicut a. 11. & l. 27. §. 2.* ibi: *quamprimùm. ff. Eod. § Mandatum suscipere. Inst. eod. tit. l. si literas. C. Mandat.* Alex. *cons. 52. 1. punct.*
50 *Col. fin. n. 8.* cùm juvari nos, non decipi beneficiô oporteat. *l. 17. §. sicut. ff. Commod.* & tacitâ dissimulatione contrariæ voluntatis non sit fallendus is, qui fidem amici invocat. Oldendorp. *class. 4. act. 24.* Hinc eleganter Cic. *pro Rosc. Amerin.* *Quid recipis mandatum, si aut neglecturus, aut ad tuum commodum conversurus es? Cur mihi te offers, & commodis meis officiô simulatô officis & obstas? recede de medio, per alium transigam.* Et Chrysostom. *homil. 68. in Joan. cap. 12.* *Qui mandatum accipiunt*, inquit, *neq; facere neq; dicere volunt, præter voluntatem mittentis, quousq; mandatum impleant, ne quid transgrediantur.* Qui enim præscriptos sibi fines excesserit, aliud quid facere videtur, de quo vide elegantissimè disserentem A. Gellium, *noct. Attic. lib. 1. c. 13. per tot.* Idque imprimis inter mercatores ob majorem fidei infallibilis religionem & observantiam, Dd. & Bl. *cons. 40. n. 6.*

2. Cùm ex Titii literis commissioni certa forma, ordo & qualitas data appareat; quod literis probari potest Rota Genov. *decis. 49. n. 1. decis. 51. num. 4.* 51
decis. 68. n. 3. decis. 119. n. 1. & decis. 187. n. 4. meritò hæc forma secundum omnes qualitates observari debuisset, prout suprà monuimus ex Paris. *cons. 47. n. 44.* Ubi addit, ordinem esse ex forma, & esse quid indivisibile; qui enim litteras mandati accipit, & non in tempore contradicit, non servatô ordine, sibi præjudicat. Rot. Genov. *decis. 20. n. 1. & decis. 47. n. 4. & 125. n. 1.* Paris. *d. l. n. 38.* & ad interesse & damnum exinde seqvutum sese obstringit. *per d. l. si mandavero. 22.* & alias suprà adductas; cùm 52
non sit in facultate mandatarii addere vel demere formæ & ordini sibi dato. Bl. *in l. fin. Col. 2. C. de suis & legit.* Rot. Genov. *decis. 9. n. 14.*

3. Quia mandatum ad vendendum 53
& emendum, non adimpletur transmittendo pecunias; sicut nec mandatum ad vendendum merces, non extendi potest ad permutandum easdem. Rot. Genov. *d. decis. 9. n. 7.* ac mandatum ad solvendum, promissione haud impleatur, *l. si debitorem 21. ff. de novat.* Paul. de Castr. *in l. delegare. ff. eod.* præsertim cùm non eadem adsit ratio. Rot. Genov. *d. decis. 9. n. 7.* Licet non negem, mandantem, si solutionis locô promissio à Creditore suo acceptata 54
&

& probata fuit, hâc ratione liberari.
Castrens. *l. qui usumfructum. inf. ff. de*
V. O. Dec. *cons. 107. & cons. 421. inf. & in*
l. singularia. n. 26. ff. si cert. pet. nec infi-
cias eam, mandatum quandoque ad-
implendum esse ut fieri potest. Decis.
Gen. *64. n. 2. & decis. 174. n. 4. 9. 11.* Ubi
tamen notandum, quòd, ubi est tradi-
ta certa forma, & modus præscriptus,
quô quid in negociatione agi debeat,
tunc non admitti executionem per
æquipollens. Jas. *in l. 1. ff. de lib. & posth.*
55 *d. decis. 174. n. 9. 11.* E. g. Mandatum ha-
bens, ut certô locô frumentum emat
vendat, alibi locorum absque fidei fra-
ctione & interesse præstatione id effe-
ctum dare non potest, idque ob pretii
pro diversitate locorum & exinde e-
mergentium incommodorum varie-
tatem. Vid. *§. 33. Inst. de act. l. 3. ff. de eo*
quod cert. loc. l. 63. §. 2. ff. ad l. Falcid.

Secundò, cùm inter mercatores u-
sitatissimum sit, ut generaliter Procu-
ratores constituant, dubitatũ fuit inter
56 Consulentes, An in generali mandato
facultas quoq; pecunias ad cambium
recipiendi tradita censeatur? Et quia
in generali mandato ea veniunt, quæ
constituentes facere solent. *l. vel uni-*
versorum. ff. de pignor. act. quæque ex
consuetudine loci sunt. Br. *in l. si frau-*
data. ff. quæ in fraud. cred. & in l. 1. C.
pasc. pub. vel priv. lib. 11. Roman. *cons.*
114. Dec. *cons. 441. n. 9.* putarem, si alter-
utrum horum probari posset, consti-
tuentem vi mandati quoque ad cam-
bia obligatum esse, nisi expresse sit
prohibitum. Vid. *nos sup. lib. 1. c. 8. n. 26.*
57 *& seqq.* An verò hoc in recambiis
quoque locum habeat, vid. ap. Dec.
cons. 562. qui ex conceptione verborum
& relata vulgari formula mercatorum
id dijudicandum relinquit; quò bene-
volum lectorem remitto.

58 Tertiò. In mercatorum curia sæpè
disceptatur hæc quæstio: Num mer-
cator, cui transmissæ sunt merces cum
mandato, ut eas ad diem vendat, si ven-
didisset, & mercium emtores, amissâ
fide, quâ tempore contractûs erant,
decoxissent, mandati teneatur, ex eo
quòd minus diligenter illud curaverit?
Me ad hoc negandum, cùm LL. alli-
ciunt, tùm Baldi authoritas. Leges
inter alias præcipuæ sunt hæ duæ: 1. *L.*
qui sub conditione. 111. in fin. ff. de condit.
& demonstr. deinde *l. litis 37. §. si pecu-*
niæ. 1. ff. de negot. gest. Baldus verò *in*
cons. 72. vol. 3. ita scribit: *Ille qui tene-*
tur assignare nomina debitorum, tenetur
assignare veros debitores; non autem co-
gitur assignare tales, qui sunt solvendo
semper; nisi hoc possit facere. Sufficit 59
enim, utiliter esse cæptum negotium,
etsi eventus ex casu non adsit. *l. sed an*
ultrò. §. 1. ff. de neg. gest. Atque ita pro
factoribus, quibus transmissæ sunt
merces ad vendendum, vel aliàs cura
contractuum demandata est, in ma-
gnis emporiis sæpè pronunciatur, Et 60
per Statutum Hamburgense, *part. 2.*
tit. 12. art. 7. plenius explicatur: Wür-
de einer / uff empfangenen Befehlich /
auff Zeit und Termin jemand Güter ver-
kauffen / und die Käuffer darnach in di-
scredit gerathen / so soll dadurch der Be-
fehlichaber nicht gefähret werden / wo-
fern zu dero Zeit / als der Kauff beschehen / „
die Käuffere also bewand gewesen / daß „
ihnen auch andere fleißige Händlere ge- „
trauet haben. Cui adde Decium *cons. 7.* „
Strach. *de mandat. merc. n. 36. & seqq.*
Hinc Munoz. de Escobar. *de ratiocin.*
admin. cap. 19. n. 44. prædictæ *l. qui sub*
conditione. ff. de condit. & demonstr. au-
toritate statuit, Tutori non posse im- 61
putari decoctionis casum, aut damnũ
amissionis pecuniæ, si pecuniam pu-
pillarem deposuit apud mercatorem,
apud quem pater pupilli in vita sua ta-
les depositiones facere consuevit; quia
propter probitatem & bonitatem per-
sonæ anteà expertam receditur à regu-
lis juris communis, ut ex multis pro-
bavit Jason. *in auth. jubemus. n. 8. ff. de*
judic. nisi fidejussionem suam interpo-
suerit. vid. *infr. hoc c. n. 85. & seqq.*

Quartò, quanquam mandatum de 62
jure communi naturâ suâ sit gratui-
tum; adeò, ut, si aliquid pro negocii
demandati expeditione datum aut
promissum sit, non sit mandatum, sed
in alterius negotii formam h. e. in aliũ
contractum cadat: mercede enim
consti-

constitutâ incipit locatio & condu-
ctio. *§. ult. Inst. mand. l.1. §. fin. l.6. §.
ult. l.36. §.1. ff. eod.* Videatur disputa-
tio nostra de Mandato, habita Jenæ
Annò 1630. & inserta tractatui de Con-
tractibus Magnifici Dn. Christophori
Philippi Richteri, ibidem Profess. Publ.
nunc Ordinarii amici nostri pl. colen-
63 di *th.1. lit. J.* In curiis tamen mercato-
rum datur mandatario, solventi litte-
ras cambii mandatoris, vel exsequen-
ti aliud negotium PROVISIO, seu
merces & stipendium laboris & pericu-
li. Decis. Rot. Gen. *16. n.11. & decis.
30. n.2.* Sigism. Scacc. *de Commerc. &
camb. §.3. gl.3. n.2. fol.412.* Quod de
consuetudine moderna in Emporiis
hodiè ad omnes mercatores extendi-
tur, ut scilicet eorum mandatariis,
Factoren pro singulis centenis unus &
dimidius florenus solvantur, daß sie
eines oder einen halben von 100. provi-
sion nehmen. Vid. Dn. Mev. *lib.3. Com-
ment. in jus Lubec. lib.3. tit.6. art.20. n.*
64 *46. & 47. & per tot.* Ubi sparsim de
Mandat. mercatorum adeò, ut de stylo
mercatorum debeatur, etiamsi non
conventa seu promissa sit provisio.
65 Scacc. *d. l. n.2.* Hoc autem salarium
seu honorarium huic contractui sal-
tem incidit, necessariò verò (vel, ut
Bachovius putat) planè non inest;
ideòque tale salarium non ordinariâ
mandati actione peti potest; sed aut ex
stipulatu, si stipulatio intervenit; aut
ex alio contractu, aliâque actione, pu-
tà præscriptis verbis; vel extra ordinem
peti potest, modò sit certum aliquod
promissum. *text. in l. salarium. 7. ff.
Mandat. l.1. C. eod. l.56. §. salarium. 3. ff.
eod.* Certum enim debet esse salarium;
nam salarium incertæ pollicitationis
neque extra ordinem rectè petitur. *d.
l.56. §.3. & l.17. C. eod.* Cujac. *ad rubr.
tit. ff. Mand.* Duaren. *cap.3.* Nisi mer-
catorum stylus & consuetudo (quæ
apprimè attendi debet. Rot. Genov.
decis.7. n.11. & aliis;) contrarium suade-
at, prout docet Sigismund. Scacc. *d. l.
num. 2.*

De jure Lubecensi, in Mandatis mer-
catorum hoc singulare occurrit, quòd
quamvis de jure communi pateat, ut
is, qui aliquem commendat, non sta-
tim fidem suam interposuisse eive 66
mandâsse videatur. per text. express. *in
l. si verò. 12. §. cum quidam. 12. ff. Mand.
arg. l. fin. C. quod cum eo qui in alien. pot.
l. Lucius. 26.* & ibi Dd. Comm. *ff. de fide-
juss.* & aliis. Wesemb. *in tr. de mand. n.6.*
Conan. *7. Comment. 14. n.1.* Dn. Lindem.
Exerc. Justin. tit. de Mand. thes.2. Cùm
verbum commendandi, quando ad
personam refertur, obligationem non
inducat. *d. l.12. §.12.* (secus si ad rem re-
feratur, Gothofr. *ad d. l.12. §.12. lit. L.*)
vid. supra allegatam *nostr. Disputat. Je-
næ habitam thes.1. lit. A.*

Hoc tamen ex Statutis nostris Lü- 67
becensibus aliter sese habere, in propa-
tulo est. Nam iis cautum est, talem
commendationem personalem vim fi-
dejussoriam habere, tit. *de Mandat. con-
sil.10. lib.3.* Verba Statuti hæc sunt:
Wil jemand einem Frembden sein Gut
nicht verkauffen / ein ander stehet darbey
und saget / ihr müget ihm wol ver-
trauen / die Bezahlung wird euch
wol; Wird der Verkäuffer von dem
Käuffer nicht bezahlet / so muß der Jenige
zahlen / welcher den Frembden loben thät /
dadurch der Verkäuffer verführet wor-
den / Cujus tituli enodationem vid. in
Comment. Dn. Mev. *ad h. tit.* Cum
quo concordat Donell. *13. Comment. 10.*
præsertim si hæc verba commendans
adjecerit: Si quid in eum contuleris
æquè gratum erit, ac si in me collatum
sit. Et speciatim hîc observandum, 68
creditorem alicujus mercatoris, quem
novit jam decocturum, si alii idone-
um esse falsò affirmaverit, ut pecunia
ipsi crederetur, ex qua sibi posteà satis-
fieri procuravit, actione de dolo ab
eo, qui credidit, conveniri posse.
Strach. *De Decoctor. tit. quom. proced.
cum illis qui Decoct. consil. ded. n.35. &
fin.* An autem laudans, persuadens, 69
affirmans & approbans aliquem ut suf-
ficientem, bonum, securum, fidelem
& idoneum, fidejussor dici possit, &
uti fidejussor teneatur, si approbatus
extraneus non sit idoneus? Vid. Pyrrh.
Maur. Aretin. *tract. de fidejuss. part. 2.*

sect.

sect.3.cap.4.pag.m.177. & Fr. Pfeil *cent. 1. consil.21.* & Carpz. *jurispr. for. part.2. Const.18. defin.24.n.8. & seqq.* ubi ex Jo. Köppen. *dec.36.n.9.* hoc in Mercatoribus affirmat, ex ratione, quòd Mercatores, quorum maximè interest solutionem debitô tempore fieri, persuasor semper fidejubere censeatur, cùm inter illos fides requiratur exuberantissima. Hering. *de Fidejuss. p.1. cap.27. num.282.* Et sex elegantissimos & frequentissimos casus, ubi consilium vel commendatio instar mandati obligat, vid. ap. Dn. Mev. *d.t. de Mand.consi. n.11. & seq.*

Sic, si quis mercator pro tertio intercesserit, & rogando mihi persuaserit, ut illi meas merces tutò committam, cui anteà denegavi, an contra persuasorem mandati detur actio ad interesse; vid. Joan. Rudelii Syndici Lubec. *consil.47. tom.2. var. consilior. Kirchoff.*

Hæc de principalibus contractibus nominatis pro instituto sufficiant; Quia verò mercatores aliorum contractibus accedunt, seu pro aliis fidejubent, ideò unum atque alterum etiam de Fidejussione monebo.

70 Non placet itaque primò hoc Brocardicon singulare quorundam Dd. quòd fidejussio non sit de pertinentinentibus ad negociationem Jas. *in l. admonendi. 2. lectura, n.123. vers.3. diligenter.* Alexand. *ibid. n.36. vers. & hoc procedat. ff. de injur.* Jas. *cons.103. n.1. vol. 1.* ubi hoc addit, ideòque credendum non est eorum libris, quatenus continent fidejussionem. Seqvitur Jacob. Mandell. de Alb. *cons.95. n.11. 12. 14.* allegans *text. in l. si quis ex argentariis. 6. §. rationem 3. ff. de Edend.* Cùm enim

71 hæc contractûs accessio non sit contra bonam fidem, ideòque meritò nec mercatoribus erit deneganda, cùm leges sint omnibus communes. *l. leges. C. de LL.* Petr. Rebuff. *ad l. si ita stipulatus. col.3. vers. tertiò videatur. de V.S.* Manet ergò & in Curia mercatorum immobile hoc juris axioma: Quòd,

72 quemadmodum omnis alius, ita etiam mercator, in majorem, summam fidejubens quàm ipse Principalis, in eam saltem, quæ promissa est à principali, teneatur. per text. *in l.70. in pr. ff. de fidejuss. l.33. ff. Mandat. l.22. C. de fidejuss.* cùm non in duriorem causam (quamvis efficacius possit. Hypp. de Mars. *n. mihi 294.*) quàm ipse Principalis obligari queat. *d. l.70. ff. de fidejuss.* Azo. *in summ. C. de fidejuss. n. 7.* Duaren. *ad eund. tit. ff. c.3.* Æguin. Baro. Mynf. *ad §.5. Inst. de fidejuss.* Bronchorst. *cent.4. ἐναντιοφανῶν q.53.* Hering. *de fidejuss. c. 24. n.54. & seqq.* Arumæ. *exerc. Justin. 13 θ.15. & alii.* Licet vehementer dissentiant Conan. *lib.6. n.8.* & olim Fachin. *8. controv.51.* Goddæ. *de contrah. stipul.4. n.65. cum seqq.* & gloss *ad d. §.5. Inst. de fidejuss.* Alciat. *lib.5. parerg. c.17.* Duaren. *de Fidej. c.3.*

Secundò, ex præcedente fundamento, nec hanc communissimam Dd. sententiam, quâ beneficium ordinis seu excussionis in foro mercatorum locum non habere autumant, cùm 73
Hyppol. de Mars. *n.8. & 12. de Fidej.* & Hering. *de fidejuss. c.27. n.85. & seqq.* D. Mev. *lib.3. tit.5. art.1. n.9. & seqq. Comment. in Jus Lub.* nudè & simpliciter approbare possum, uti ex iis, quæ infrà *lib.3. c.8. n.4. & seqq.* de Exceptionibus mercatorum singularibus dicturi sumus, evidentius patebit. Manet itaque & hæc juris communis dispositio æquè in mercatore fidejussore, ut alio quopiam, sarta tecta; videlicet, ne prius fidejussor quàm principalis ejusque bona excussa sunt, conveniri & ab eo debitum peti possit, nisi se Prin- 74
cipalem, als selbst Schüldener obligaverit; quia tunc tacitè huic remedio renunciasse censetur, arg. *l. non rectè 3. l. jure nostro. 5. l. si alienam. 19. C. de fidejuss.* Hippol. de Mars. *rubr. de fidejuss. n.62. & seq.* Gail. *2. obs.28. n.2. & ult.* Cum quo coincidunt Statuta nostra 75
Lubecensia, *art.2. de fidejuss. lib.3. tit.5.* Cujus beneficii favorabilis abrogatio aliàs in hac Repub. Lub. non præsumenda. Mev. *ad art.1. n.35.* aut nisi difficultas sit in exigendo à principali seu correo, aut principalis rixosus. Rot. Gen. *decis.91. n.28. & seqq.* Plures exceptio-

ceptiones & casus ubi excussioni locus non est, vid. ap. Mev. *d. art. 1.* & Rot. Genu. *d. decis. 91. n. 27 & seqq.*

76 An autem is, qui fidejussoriis beneficiis omnibus renunciavit, excussioni renunciâsse videatur, tract. Frider. Pruckm. *cons. 3. per tot. vol. 2.* & Berlich. *2. concl. pract. 22. n. 36. cum seqq.* Mev. *ad art. 1. Stat. Lub. de fidejuss. n. 5. 6. & seqq.*

77 Tertiò hîc quæri potest: Si duo mercatores, principalis sc. Creditor cum Principali debitore aliquô modô alterant obligationem inter eos existentem, pro qua fidejussor intercessit, sine scientia & consensu fidejussoris, utrum ipse fidejussor sit liberatus? In hac re Dd. distinctio mihi valdè arridet, quâ dicunt, aut obligationem mutatam esse quoad temporis prorogationem, aut planè esse novatam; (id est, conventum ut aliud solveretur quàm fuit in primâ obligatione.) Jam, si temporis facta est prorogatio, hâc
78 distinctione utuntur: aut fidejussor obligavit se ad certum tempus, & tunc non tenetur, factâ prorogatione temporis, præsertim si tempus adjectum fuit causâ tantùm limitandæ obligationis, Gail. 2 *obs. 30. n. 11. usq. ad fin.* Secus, si differendæ solutionis causâ adjectum sit. Vid. Dn. Mev. plenè *ad art. 1. de Fidej. Stat. Lub. n 38. & seqq.* Valentin. Riemer, JCtus acutissimus, & amicus meus dum viveret, in Academia Salana, intimus, *quæst. decad. 10. q. 4.* aut obligavit se purè & sine aliqua præfinitione temporis, & tunc prorogatô terminô non esse liberatum fidejusso-
79 rē ajunt. Quando verò conventum est, ut aliud solveretur quàm fuerit in prima obligatione, tunc ita distingvunt; aut fidejussor se obligavit tantum solvere rem illam existentem in prima obligatione, & tunc de alia re solvenda fidejussor non tenetur; aut simpliciter se obligavit fidejussor satisfacere Creditori; & tunc tenetur factâ novatione inter Creditorem & debitorem. Alexand. *in l. ubicunq. in fi. ff. de fidejuss. l. dies cautionis. ff. de damn. infect.* Br. & Ang. *in l. quod dicitur. §. miles. ff. de Testament. mil.* Speculat. *in tit. de fidejuss. n. 87.* Et hæc in praxi quotidiana æquè obtinent in mercatoribus, quàm alterius conditionis hominibus; quicquid etiam superius adducta Dd. cohors contrarii statuat.

Matth. Berlich. *lib. 1. concl. pract. 68. n.* 80
33. & seqq. hoc singularis pacti fidejussorii exemplum inter negociatores receptum infert: Si Cajus, propter magnam negociationem sæpius pecuniam sub fœnore accipere necesse habeat, &, ne semper in fidejussoribus quærendis occuparetur, pactum cum Mævio iniit, ut is fidejussorio nomine, quoties requireretur, pro eo intercessurum promitteret; ita tamē, ut omnia Caji bona pro damno, quod Mævio ex futura fidejussione posset contingere, sint hypothecata. Hoc sanè in casu, si Cajus eadem bona aliis obligâsset antequam Mævius pro Cajo fidejussisset vel solvisset, rectè Mævius aliis Creditoribus præfertur. Quia namque Mævius ex sua promissione ita est devinctus, ut in ejus potestate non sit, non fidejubere, vel solvere. Ideòque meritò tempus conventionis inspicitur, & Mævius omnibus aliis Creditoribus, etiamsi iis Cajus sua bona obligâsset prius quàm pecuniam sub fœnore accepisset, & pro eo Mævius intercessisset vel solvisset, præfertur, per *text. in l. qui dotem. 1. ff. qui pot. in pign.* Hartm. Pistor. *part. 3. q. 14. n. 290. cum seqq.*

Ultimò denique ex nostræ Reipubl. Statutis & hoc annectendum, singulare, quod habetur *art. fin. tit. de fidejuss. 5. lib. 3. Stat. Lubec.* Notum quippe 81
omnibus, Juri Civili sedulò operam navantibus est, vel ad minimum esse debet: In omnibus bonæ fidei judiciis, cùm nondum dies præstandæ pecuniæ venit, si agat aliquis ad interponendam cautionem, ex justa causa hoc petere posse, text. express. *in §. 2. Instit. de V. O. l. 7. §. 14. ff. quib. ex caus. in poss. eat. l. 41. ff. de judic. & l. 38. ff. pro soc. & aliis.* nihilo tamen minus in nostro 82
mercatorum foro, vigore *d. art. fin. de fidejuss.* contrarium observari docemur. Verba Statuti hæc sunt: Wann einer etwas kauffet/ von einem/ auff gewisse

wisse Zeit zu bezahlen / und der Verkäuffer trauet dem Käuffer also / daß er der Käuffer solch Gut in seine Gewehr bringet / wil der Verkäuffer alsdann Bürgen für die Bezahlung haben / so darff er ihm dafür keine stellen; es wehre dann notorium, daß er flüchtig oder weichhafftig seyn wolte; Qui articulus maximè inservit commerciorum facilitati, ne, qui emunt, non emturi, si ad fidejussores dandos tenerentur, decipiantur, aut litibus deinde exagitentur, carentes fructu contractûs, quô suis commodis invigilârunt. Magna enim inde incommoditas, si emtoribus eô prætextu difficilis conditio in-
83 fligeretur. Sed nulla injuria infertur venditori, penes quem fuit aliam legem dicere contractui, nec fidem habere, nec tradere, suæ facilitati imputaturus cûm læditur; quia non debuit esse ignarus conditionis illius cum quo contrahit. *l. qui cum alio. 19. pr. ff. de R. J.* de qua æquitate vid. plur. ap. Menoch. *lib. 3. præsumt. 88. n. 3. & seqq.* Dn. Mev. *ad d. art. fin. n. 7. & seqq*
84 An verò, qui extero mercatori merces quasdam vendidit, ut pretium, de quo fides habita erat, certô die solveretur, eô prætextu quòd ille nullibi possessionatus sit, traditionem negare, aut post conventionem fidejussores petere valeat? vid hîc Dn. Mev. *ad d.*
85 *art. fin. num. 12. & 13.* Limitatur tamen hoc singulare. *huj. num. & præced. 82.* nisi ad paupertatem & decoctionem inclinet debitor, quô casu à tali etiam in diem & sub conditione debente, Creditor cautionem nobili judicis officiô exigere potest. *d. art. fin. Stat. Lub.* ibi: es wehre dann notorium daß er weichhafftig seyn wolte. Concordant Dd. *ad prædict. l. 41. ff. de Judiciis.* quâ deficiente petitur missio ex primo decreto in bonorum possessionem, *l. 6. ff. quib. ex caußis in poss. eatur.* & ita decisum memini in Senatu nostro. *21. Decembr. Anno 1658.* hisce adde Dn. Mev. *ad art. 8. tit. 1. lib. 3. num. 16. & seqq.*
86 Singularia de Fidejussoribus mulierum. vid. sup. *lib. 1. cap. 12. num. 19.*
87 Colophonis tandem locô & hoc in quæstionem aliquando meô tempore venit, si nauta ex naufragio aut piratarum manibus certam pecuniæ summam partim ad se partim ad alios pertinentem servans, apud bonæ fidei tunc temporis mercatorem extraneum deponat, posteaq; ad nummorum condominos, se cum indemnitatis præstatione, vel ut formalia habent: Er wolte Mann dafür seyn / hunc depositionis actum perfecisse rescribat; Mercatore autem depositariô postmodum non solvendo existente & foro cedente, utrum adversus ejusmodi solventem ac liberantem nautam actio cæteris competat?

Et licet quidem primâ fronte, ex *l. 1.* 88
C. de Revocand. his quæ in fraud. Credit. dicendum videatur, eum qui in fraudē creditorum quid alienatum accepit, excusô alienante teneri actione Paulianâ ad id quod ab ipso consequi non licuit. 2. Illum qui suas simul, ut hîc, & 89
alienas res naufragiô aut aliô casu amisit, ad restitutionem, vel rerum alienarum æstimationem non teneri, cum non minorem salvâ fide in rebus alienis quàm suis diligentiam præstiterit. *per. l. 32. ff. Depos.* & nos *supr. hoc lib. 2. c. 8. n. 89.* Hisce tamen assentiri non possum. 90
1. Propter axioma juris nostri propriū. Daß Hand muß Hand wahren / und wo einer seinen Gelauben gelassen / da muß er ihn wieder suchen / *art. 1. & 2. Statut. Lub. de Commod.* Quod natum ex commerciorum securitate, nec lædit deponentis nautæ indemnitatem, quæ vigilan- 91
tiâ paranda est, cùm damnum non sentiat, quod eâ negligentiâ incidit, dum semetipsum decipiendo fidem satis integram non elegit, & conditionis ejus cum quo contraxit meritò conscius esse debuit. Cui. 2. accedit Fidejussio- 92
nis sive adpromissionis expressio. Etsi enim ex credito propriam pecuniam non faciat fidejussor acceptione, proprium tamen debitum efficit fidejussione, & obligatione, cùm propriam obstrinxerit fidem. Id quod sibi multi imaginari non possunt, qui propriorū debitorum jure fidejussores censeri nolunt, quasi alia fides sit, cùm contra-

trahunt; alia, & minus servari digna, cum fidejubent.

93 Non enim accepta lucra, sed obstrictam & violatam fidem, quæ mercatorum substantia & spiritus vitalis, respicimus, quando de fidei prosecutione agitur. Dn. Vice-Præs. Mev. *ad art. 1. tit. 3. lib. 1. num. 137. Statut. Lubec. Et in hanc sententiam in simili decisum memini in Senatu nostro Lubecensi. Anno 1660.*

Caput XII.

De Contractu Permutationis & Cambii; eorumque jure singulari.

Summaria.

1. Connexio Capitum, ubi & an Cambium & Assecuratio contractus nominati? remiss.
2. Permutatione olim omnes Contractus appellati.
3. Necessitas Commerciorum invenit specifica contractuum nomina.
4. Si Mercator pro merce aliqua empta rem simul & pecuniam dedit, an sit emtio venditio, an verò permutatio?
5. In hoc Q. si de intentione contrahentium non constet, videndum quid prævaleat; in dubio autem æstimationis, id quod dignius, considerandum.
6. Discrepans Dd. opinio, an in dubio permutatio an Emptio & Venditio reputanda.
7. An Contractus in dubio pro nominato an innominato habendus? remissiv.
8. An pro dimidio justi pretii alia merces invito venditori permutando obtrudi possint?
9. De Cambiorum origine, necessitate & utilitate.
10. Cambii notatio nominis.
11. Collibistæ, Trapezitæ, qui.
12. Bancherii qui: & quæ apud Romanos Tabernæ.
13. Bancum quid, ejusq; descriptio.
14. Banca publica quænam?
15. Banca Europæ celebriora.
16. Banca privata quænam.
17. Banca privata ubi olim fuerint.
18. Banca privata cur esse desierint.
19. Vocabulum Banca rupta & Banca ruptores unde.
20. Banca publica adhuc in usu & observantia.
21. Lagium in Cambiis & foro Mercatorum, quid?
22. Cambium & permutatio quomodo differant.
23. Definitio Cambii.
24. Cambii Contractus an sit nominatus an innominatus.
25. Cambium dividitur in purum & impurum. Aliud Feriarum quod regulare, & platearum quod irregulare.
26. Cambium minutum quid.
27. Cambium siccum quid.
28. Cambium reale quid & quotuplex.
29. Tenor seu formula litterarum cambii
30. De subjecto seu personis in hoc contractu intervenientibus.
31. De objecto cambii seu pecuniæ.
32. De forma Cambii.
33. Finis primarius cambiorum, eorum utilitas & necessitas.
34. Finis secundarius cambiorum, lucrum honestum.
35. Cambium Justum ab injusto quomodo discernendum.
36. Lucrum cambii quomodo publicè taxandum.
37. Rerum pretia non ex affectu singulorum, sed naturâ rei metienda, accedente authoritate publicâ & consuetudine.
38. Stylus Mercatorum in taxa lucri cambilis publica hodiè diversus.
39. Cambia an licita?
40. Cambium reale à mutuo differt I. Periculô.
41. II. Cambium à mutuo differt diversitate rei restituendæ & loci.
42. III. Modo contractûs.
43. Num sit justum cambium, minus dare pro cambio multo interjacente tempore, & plus dare, quando proxima sunt nundinæ?

Hacte-

HActenus de Contractibus Mercatorum nominatis, eorumque
1 singularibus. Seqvuntur nunc innominati; quorum tres sunt numerô, 1. Permutatio. 2. Cambium. 3. Assecuratio. Quamvis hi duo posteriores ob singularem, quâ pollent, Contractûs denominationem & causam, aliasque rationes ex theoria erutas ad nominatos contractûs speciales & singulares non inconcinnè referri possint, quam litem Cæsareâ decisione indigentem hîc nostram facere nolumus. De Cambio autem statim & quidem primô locô acturi, si prius his, quæ supra *lib.1. c.7. n.30. & seqq.* adduximus, unicam hanc de permutatione addi-
2 derimus quæstionem: Permutatione olim omnes contractûs appellabantur, *d. c.7. lib.1.* Et antiqua simplicitas omnia commercia vocavit permutationes. Ita, si datio vel factum, vel commutatio hinc inde interveniebat, dicebatur permutatio. Quod permutationis in commerciis genus antiquissimum adhuc cum nostris apud nationes exteras longè remotas & dissitas, imò interdum viciniores, non infrequens est. Cujus rei certitudinem à mercatoribus hinc inde excurrentibus qui dubitat, legere poterit Henrici Drejeri Lub. *tract. de præscript. verb.*
3 *th.18. lit.A.* Necessitas autem postea, uti *d. c.7. n.18.* innuimus, invénit nomina specifica, difficultate ita causam dante, ut inventô nummô, expeditiora rerum commercia & commutationes essent. Aristoteles *lib.5. Ethic. & 1. Pol. 9.* Sed de hoc supr. alleg. locô fusius; nunc ad quæstionem modò propositam:

4 Cùm in permutatione ex utraque parte res intervenire debeat, quæsitum fuit, si mercator pro merce aliqua emta rem simul & pecuniam dedisset, an emtio sit & venditio, an verò permutatio? Celebrem hanc esse quæstionem dicit Bocer. *class.2. disp.3. thes.58.* qui simpliciter emtionem & venditionem contrahi putat. Nos tamen, cum Reinhardo Bachovio Echtio, JCto nostri seculi subtilissimo, distinguendum putamus; quid contrahentes principaliter egerint; si id non liquet, inspici debere quid prævaleat; & si pre-
tium & species æqualia sint, æstimatio- 5
nis actû debere denominari à digniori; quod cum Bachovio emtionem & venditionem esse arbitror; hocque ex præsumta voluntate contrahentium, qui censentur eligere voluisse modum contrahendi frequentiorem, perfectiorem & firmiorem; qualis est
emtio & venditio; licet Interpretum 6
quamplurimi dissentiant; qui, in dubio, permutationem, ut antiquiorem, celebratam esse autumant. E quorum numero Hillig. *in Donell. enucl. lib.13. c.1. lit.K.* quod & Treutlero placet *part. 1. disp.30. th.5.* Paul. Castrens. *in l.1. n.5. & l. si tibi rem. n.1. l. naturalis. §. sed si facio. num.1. & seqq.* Jas. ibid. *de præscr. verb.* quos citat Matth. Wesemb. *cons. 12. p.1. n.30.* Hisce adde Tiraq. *de retract. lign. §.30. gl.1.* Gomes. *2. resolut. 2. num. 10.* Covarr. *lib.2. resol. c.4. n.9.* Schneidevv. *ad §. pretium. n.6. & seq. Inst. de Emt. & Vend.* Conan. *lib.7. comment. c.5. n.3.* & Arium Pinell. *ad l.2. C. de rescind. vend. 2. part. cap.2. n.1. & aliquot seqq.* qui varias sententias refert & expendit; quibus omnibus novissimè accedit Rutg. Ruland. *in relat. singul. anno 1630. Hamburgi edita, de Asse-*
curat. præm. non sol. ubi *n. 85.* statuit, 7
contractum in dubio pro innominato
habendum. An autem pro venditis 8
mercibus, locô dimidii pretii, permutando, aliæ merces venditori extraneo nolenti, ab incolis, authoritate publicâ obtrudi possint? cujus exemplum nobis exhibet *Theatr. Europ. pars. IV. Edit. prim. sub Anno 1639. fol. m. 129. & 130.* De eo valdè dubito, cùm hac prohibitione libertati Commerciorum & Contractuum contra omnium gentium jura antiqua & moderna nimium sit derogatum. Loquor autem de nolente venditore, secus si locô pretii, volenti sine ipsius damno & injuria offerantur, *prout supr.* exposuimus.

Hisce præmissis, nos ad Cambiorum tractationem accingimus. Cùm 9
hodiernis nostris moribus, ob infini-

tam per singulas provincias nummorum varietatem, commerciorumque utilitatem & incrementum, sine quo nummus stare vix poterit, pecuniæ cum pecunia permutatio, quæ Cambium dicitur, apprimè necessaria facta sit, paucis de hoc mercatorum contractu singulari differemus. Sicuti n. nobis necessarium est, panem, & vinum, & vestitum, aliaque necessaria quærere, ea si non habeamus, nec tamen ea sine pecunia invenire possumus: Ita, per consequens, necessarium nobis est, pecuniam, quæ ad id nobis deserviat, quærere. Hanc autem invenimus, vel res nostras pro pecunia vendendo, vel pecunias nostras, quæ non ita nobis ad necessaria emenda deserviunt, pro alia nobis commodiori pecunia cambiis mercatorum permutando. Introduxerunt ita jus gentium & necessitas cambia; Jura Civilia, & Principum & Rerumpub. constitutiones ea confirmârunt; consuetudo, ob maximam utilitatem, approbavit; forum autem mercatorum expolivit, & identidem ad summam perfectionem ea deduxit. Matth. Bode, *de Camb. th. 3 per tot.* De hoc Cambiorum jure, origine, utilitate & necessitate fusius agunt Sigism. Scacc. Romanus JCtus, *tract. de commerc. & camb. §. 1. q. 6. per tot.* & Raphael de Turr. *in suo noviss. tract. de Cambiis.* & Fr. Stypman. *de jure maritim. part. 4. cap. 8.*

10 Cambium, (Germanicè Wechsel; Gallicè *lettres de change*) verbum JCtis veteribus incognitum; sed Interpretum & vulgi usu receptissimum, ἀπὸ ἐκάμπτω, ἔκαμψα, Græco, esse videtur; quod idem quod permuto. Unde & Campsores apud Ennium *lib. 10.* ibi:
11 *Leucaten campsant* i.e. permutant. Unde item Campsores, vulgò Collybistas, à Græco κόλλυβον; atque trapezitas, aut etiam Mensarios, nummularios vocamus. De quibus apud Alciatum *lib. 1. parerg. c. 46.* & Scacc. *d. l. §. 1. q. 3. per tot.* Cl. Salmas. *de fœn. Trapez. per tot.* Qui, à nonnullis hodiernis Bancheriis comparantur, P. Greg. *de usur. lib. 2. cap. 2. n. 1. pr. & f.* Garf. Mastrill. *decis. 135. n. 53.* Raph. de Turr. *de camb. disp. 2. q. 17. n. 37.* Dicuntur autem Ban- 12
cherii à Banco, quod Italis idem est quod Tavola, seu tabula, abacus, mensa, super quibus pecuniæ numerantur; Ejusque administratores *Governatori della Tavola* appellantur. Romæ dicebantur Tabernæ, quæ ibidem constructæ fuerunt à Luc. Tarquinio Prisco in foro propè Castoris ædem ubi & auctiones licitationum fiebant. Cic. *pro Cecin.* quem alleg. Klock. *de ærar. lib. 2. c. 21. n. 10.* Et denotatur per ban- 13
cum certum negociationis genus in pecuniis consistens, publicâ authoritate approbatum, quô pecuniæ apud Bancherios (qui & dicuntur Casserii & Depositarii pecuniarum. Mastrill. *decis. 238. per tot.*) in securitatem Creditorum & utilitatem debitorum numeranti deponuntur ita, ut dominium ad hos transeat. *arg. l. 9. inf. & l. 10. de reb. cred.* Mastr. *d. decis. 238. n. 41. & seqq.* Hâc tamen tacitâ conditione, ut quilibet deponens, ad libitum nummos depositos recipere possit. Quod absolutè omni deposito inest. *l. 1. §. 22. Depos.*
Ejusmodi autem Banca sunt juris seu 14
inspectionis vel publicæ vel privatæ. Mastr. *d. decis. 155. n. 53.* Publica, tàm ad publicam, quàm ad privatam utilitatem constituuntur à magistratu; qui, ob majorem fidem & securitatem certas personas probatæ fidei & autoritatis eligit, ut ea nomine Reipub. regant. Et quia hæc banca inserviunt spectabili alicui administrationi, notabilem etiam requirunt pecuniæ quantitatem, quæ à publico inferri & semper solutioni parata esse debet; manetque unâ cum Republ. obligata pro ipsis bancis; cui summæ accedunt deposita privatorum, in bancis illis facienda; ex quorum frequentia & magnitudine utilitas pervenit maxima. Hu- 15
jusmodi banca celeberrima sunt Genuæ, S. Georgii; Romæ, S. Spiritus; Neapoli sanctiss. Annunciatæ; quæ summis laudibus effert Raph. de Turr. *de Camb. disputat. 2. quæst. 17. n. 44. & 45.* Sunt etiam banca famosissima

tissima Venetiis, Amstelodami, Francofurti ad Moen. Hamburgi. Cujus LL. & articulos in fin. tract. huj. vid. sub. Y Y. Et Reipubl. Noribergensis apud Limnæ. *in addit. ad lib. 7. Jur. Publ. cap. 35. pag. 279. & seqq.*

16 Privata autem banca, ad privatorum tantùm utilitatem à privatis, permissione tamen superiorum, instituuntur: &, qui ea administrant, sunt privati mercatores, incumbentes huic negociationi pecuniarum, quæ penes eos, tanquam idoneos depositarios privatim, datis fidejussoribus, deponuntur. Mastrill. *d. decis. 135. n. 4. & seqq.* cum in finem, ut deponentes custodiâ & periculô subleventur; depositarii verò, qui pecunias illas maximam partem non patiuntur esse vacuas. *l. 28. De. pos.* vel, ut hodiè loqvuntur, otiosas,
17 ex usu earum, quas vel in merces vel in cambia exponunt, lucrum sentiant. Qualia banca fuerunt Romæ, Venetiis, Neapoli, Panormi, alibi, attestante Raph. de Turr. *de Camb. disp. 1. q. 1. n. 42.*
18 Verùm enim verò, cùm hæc à publicis, ob celebritatem & majorem securitatem longè superarentur, paulatim deficere cœperunt; cui malo administratores eorum subvenire laborantes permiserunt aliis, maximè fidejussoribus, quibus quodammodo obstricti erant, exsolvere in banco pecunias, quas in eo non deposuerant. Inde factum, ut ruinam invenirent, unde celebritatem sperabant; iis scil. qui pecunias acceperant, decoquentibus, & nemine amplius apud eos deponere vo-
19 lente. Hinc frequentissimæ decoctiones bancheriorum Genuæ, Neapoli, Messanæ, Florentiæ &c. acciderunt; iique ex eo, quòd banca illa vel mensæ rumperentur, bancæruptores, & debitores rupti, sc. qui foro cedunt, dicti sunt. Scacc. *de Camb.* §. *1. q. 3. n. 11.* Rot. Gen. *decis. 1. n. 24. 40.* Unde factum, ut usus privatorum bancorum ferè in desuetudinem abierit; exceptis iis, quæ adhuc Romæ ex consuetudine, & in feriis ex necessitate retinen-
20 tur. Vigent tamen adhuc publica banca, magnâ cum negociatorum utilitate, hi enim dum copiosam exercent mercaturam, per schedulam bancheriam, quam vocant, & accipere & solvere possunt in suis computis, quæ in banco habent, tantô compendiô, tantas pecuniarum summas, ut iis numerandis vix proprius homo sufficeret. Competit autem hodiè in feriis nomen bancheriorum illis mercatoribus, qui non tantum suas pecunias in cambiorum negociationibus occupatas habent; sed qui etiam, finitis feriis, bilanciam exhibent, secundum regulas & leges feriarum: quorum banca seu mensæ, sunt scarta facia, pecuniæ scuti marcarum: quæ omnia latius persequitur Raph. de Turr. *d. disp. 1. quæst. 1. num. 41. & seqq. disp. 2. quæst. 17. num. 50. & seqq. & q. 18. num. 14. cum seqq.*
Revertendo igitur ad CAMBIUM, dicunt hoc aliqui Lagium, vulgò Lage deductionem videlicet quandam, quam sibi Campsores retinent, vel ob mercedem suam, vel quia sua tantum interfit, pecuniam, quam permutationis vice exhibent, potius retinere, ob monetæ varietatem. Hôc autem Cambii verbô pro permutatione usæ sunt consuetudines feudorum *in cap. 1.* §. *si quis fecerit. tit. quo tempore milit. & in cap. 1.* §. *cum autem. tit. si de Investitur. contr.* Quo in loco Baldus *col. 1.* dicit, 22
hoc tantùm interesse inter cambium, & permutationem, quòd hæc propriè, sit speciei ad speciem, illud autem speciei quoque ad genus; & tunc, inquit, est contractus innominatus. Tiraq. *in retract. lignag.* §. *30. gloss. 1.*

Est itaque Cambium contractus innominatus, bonæ fidei, ad articulum DO UT DES seu FACIAS referendus. Et hanc esse magis communem, testatur & sequitur Berous *Cons. 104. n. 14. lib. 1.* vel ut Joan. Medina *in suo tr. spec. de Cambiis definit:* Quòd sit permutatio pecuniæ pro pecunia dissimili, seu alterius rationis; ut si moneta argentea cum aurea, vel major cũ minuta permutatur, vel in alio loco periculô numerantis & sumtibus illius solvitur pro pecunia, quam ab alio acci- 23

pit. Althuſ. *lib.1. dicæol. cap.87. n.20.* qui allegat Mantic. *lib.25. tit.3. n.14. & ſeqq.*
24 Interim tamen ſciat ſtudioſus, non convenire inter omnes, contractus cambii an ſit nominatus vel innominatus, ceu videre eſt Rot. Genov. *deciſ. 32. n.5.* & ap. Petr. Benitend. Bonon. *deciſ.58.* qui ex Baldo putat eſſe nominatum conſenſualem, cùm in eo pœnitere haud liceat; cum quo coincidit Nicolaus de Paſſeribus *de ſcript. priv. lib.3. q.5. n.6. & 7.* Fuſius vid. de hac Q. Sigism. Scacc. *d. l.* § *1. q.4. fol.104. & ſeqq.* ubi varias recenſet opiniones. Raph. de Turr. *de Camb. d. diſp.1. q.10.* qui eum definit, quòd ſit contractus conſenſualis dandi & reddendi tantundem pecuniæ in diverſis locis, ad commodiorem uſum negociationis noviter introductus. Cui adde Mr. la Felde in ſuo tractatu, quem inſcribit Fondament van de Weſſelhandlung / *excuſ. Amſterod. 1629.* poſt Joh. Jacom. Lando, Genuenſ. *in tract. arithm. Mercant. Venetiis, Anno 1640.* Italicè denuò edit. quibus noviſſimè accedunt Fr. Stypm. *d. p.4. cap.8. n.15. & ſeqq.* & Jo. Martin. Vogt *de camb.* litem hanc Theoricam non facientes noſtram.

25 Dividitur variè: I. Aliud eſt cambium purum, juxta Joan. Medinam; aliud impurum. Illud dicitur, quandò eſt ſimplex permutatio pecuniæ pro alia pecunia diſſimili ſtatim tradenda, cui non eſt alius contractus mutui admixtus; nec alia diverſitas illic concurrit, quàm diverſitas numiſmatum, quæ permutantur. Hoc verò eſt, quando alia diverſitas concurrit in tali cambio, ratione cujus alius admiſcetur contractus. II. Alii dividunt, quòd cambia alia ſint Feriarum ſeu Nundinarum, quæ regularia; & Platearum, quæ irregularia. Seu Extra Nundinas. Wann zwey Handelsleute in F. oder anderswo zwiſchen Meßzeiten einen Wechſel ſchlieſſen / welcher Uffſicht geſtellet / und an einem ſolchem Ort da entweder keine Meſſen ſeind / oder da ja eine were und unvermercket einfiele / ohngehindert deren / und des daſelbſten ſchweren Preiſes muß zu ſeiner Zeit bezahlet werden. In illis ſc. feriarum, dum omnia certiori lege ac certa methodô ſunt circumſcripta, cambia dicuntur regularia. In his ſc. Platearum, dum vagè & pro lubitu Cambia peraguntur à mercatoribus irregularia paſſim nominantur. Raph. de Turr. & ex eo Jo. Mart. Vogt. *theſ.3.* III. aliud cambium dicitur Minutum, aliud Siccum, aliud Reale. Minutum eſt, quod in 26
ſola monetæ, minus commodæ, cum alia meliore & magis expendibili, permutatione conſiſtit; ita tamen, ut campſor aliquid lucretur; fitque hoc cambium ſine literis. Thom. de Viv. *de Camb. cap.2. n.4.* De hoc Cambio vid. Sigism. Scacc. *d. l. q.4. n.19. cum ſeqq.* Ubi de varia diviſione Cambiorum.

Siccum eſt, in quo ſolius temporis 27
compenſatio quæritur; quod illicitum, authoritate Scacciæ *d. tr. q.5. n. 99. & ſeqq.* Siccum autem dicitur à Dd. quia caret humore ſeu juſtô titulô ad legitimos fructus ferendos; reipsâ enim non ſunt cambia, ſed tantum figmentum eorum, & palliatio uſurarum; neque enim in iis interveniunt litteræ cambii realiter & cum effectu. Rot. Gen. *deciſ.37. n.11.* de quibus Læl. Zecch. *de uſur. c.9. n.3. & 4.* P. Gregor. *de uſur. lib.2. cap.2. n.9.* Morl. *Emp. jur. q.1. tit.8. q.25. n.42.* Hæc cambia, velut uſuraria, damnavit Pius IV. Pontifex *in Conſtit. anno 1564.* & poſt eum Pius V. in ſua *Decretali Anno 1571.* editâ.

Cambium reale eſt, quod per litte- 28
ras fit; idque duplici modô: vel enim Campſor dat pecuniam, prius ſoluturum expectans; vel recipit ipſe pecuniam, prius alibi ſoluturus. Prioris exemplum eſt; Si Titius Campſor det Hamburgi 100. ducatos Sejo; ſolutionem ad terminum deſignatum Francofurti ad Mœnum vel aliô locô recepturus. Poſterioris exemplum hujusmodi ſit: Noribergæ Titio Campſori, à Sejo Campſuario Auguſtano, qui Romæ pecuniâ indigebat dati ſunt 100. ducati: Campſor Noribergenſis illi dat ſuam ſchedulam, per quam Factor, ſeu miniſter Campſoris, cum certa

certa pecuniæ summa, putà 95. ducatis, retentis, locô provisionis, ut vocant, seu lagii, quinque, ipsi Campsuario Romæ satisfaciat locô 100. quæ ipse Campsor Noribergæ acceperat, ut notat Joan. Medin. *d. tr.*
29 Formula autem litterarum cambii plerumque talis est in vernacula nostra: Es beliebe dem Herrn diesen meinen Wechselbrieff von 200. Rt. sage zweyhundert Rth an N. zubezahlen/ den Werth alhie bin ich vergnüget/thuet gute Bezahlung/ und setzet es uff Rechnung. de quibus & aliis vid. Stypm. *d.c.8.n.52. & seqq.* Et de hoc cambio reali hîc potissimùm agimus, de quo pluribus qui cupit informari, adeat Sigismund.
30 Scacc. *d. l. q.5. n.10. cum seqq.* Subjectum cambiorum sunt personæ, quæ cambiunt, seu cambia contrahunt, videlicet mercatores. Ad quorum perfectionem duo, eorum verò consummationem quatuor per se requiruntur. Stypm. *d.c.8. n.21. & seqq.* Ex his, qui dat ad cambium remittere & remittens seu scribens; qui verò cambiô accipit, trahere & trahens seu tractans dicitur; ille cui dirigitur remissa, præsentans seu præsentator; cui tracta, acceptans seu acceptator commodè appellatur. Raph. de Turr. *d. q.1. de Camb. n.49.* Rot. Genu. *decis.1. num.27.* harum 4. personarum schema vid. *infr. lib.3. c.11. n.45. huj. tr.*
31 Objectum, pecunia seu numismata omnis generis. Matth. Bod. *d. disp de Camb. th 5.* Joh. Martin. Vogt. *d. Tract. Analyt. de Camb. th.6. per tot.*
32 Ad formam autem Cambii in genere spectat diversitas pecuniæ: In specie verò formam cambii realis non modò diversitas pecuniæ, sed & loci & temporis, per consequens & litteræ denique constituunt, ita, ut ad Cambii complementum & formam requiratur, ut tractans remittenti tradat literas cambii directas ad locum solutionis, cum duplici expressione summæ solvendæ; additô die & locô quô datæ fuerunt; & die, quô sunt solvendæ, cum causa earundem præsentandas per eum cui sit remissa, ei, cui sit tracta; quos etiam per litteras avisii de tractis & remissis certiores fieri oportet. Plura requisita litterarum Cambii vid. ap. M. Bod. *th.6. lit. B.* & ex eo Joh. Mart. Vogt. *d. l. thes.7. per tot.*

Finis primarius cambiorum, est 33
commune mercatorum bonum; quod gentium elementum adserit Aristoteles 7. *Polit. cap.8. & 9.* quò facilius mercimonia exercere possint; quapropter & tot singularitatibus (venia mihi cum Rittershusio sit dicto) à jure communi exorbitantibus gaudent, Mr le Bret. *de la souuerain: du Roy de Fr. liv. 4. chap.13.* Nam sublatâ hâc compendiosissimâ viâ, quâ sine magno periculo, modicis impensis, beneficiô sc. litterarum Cambii, pecunię ad quæcunq; loca transscribuntur, ob varia belli pericula & rapinas, commercia vix exerceri possunt, & pacis tempore pecunias ad quæcunque loca transportare non tantùm magno cum incommodo, sed & ingenti cum damno, propter varios fortunæ casus, nec minoribus cum expensis sæpè est conjunctum. Lup. *de usur. comment.3. §.2. n.14.* Ne nunc dicamus, quòd Cambia, peregrinantium itinera, & captivorum redemtionem mirum in modum sublevent. Magnatibus ad bella, & quævis magna gerenda valdè inserviant. In summa, adeò Reipubl. necessaria & utilia sunt Cambia, ut si cessarent, omnia penè Mercaturæ officia destruerentur, ut ait Calderin. *consil.11.* relatus à Martin. ab Azpilcuera. *lib.5. cons. tit. de usur. cons. 31.* Et sublatâ negociatione Cambiorum, è medio tolli omnes mercaturas & nundinas scribit Jo. Azor. *Instit. moral. p.3. lib.10. de Camb. cap.3. q.1.* & Scacc. *d. tr. de Camb. §. quæstionum.6. per tot.*

Secundarius autem Cambiorum finis est lucrum honestum, quod mercatores ex numismatum commutatione sperant; quod lucrum ipsis non est invidendum, dummodò fines honesti quæstûs non transsiliantur; aliàs cambium admodum esset injustum. 34

Ad discernendum verò Cambium 35
justum ab injusto, hæc perpetuò obser-

vanda est regula: Tale lucrum sit moderatum, & causæ, ob quam recipitur, proportionatum. Quod nequaquam ΠΡΩΤΩΣ ex ratione vel distantioris loci, vel quantitatis pecuniæ campsæ, vel temporis, vel pecuniæ; denique nec indigentiæ vel abundantiæ, sed ab oneribus & incommodis & interesse ob causam cambii susceptis & causatis, (ut sunt Campsoris industria, labor & sollicitudo [præter interesse cessans] quam in tanta numismatum varietate impendit) debet æstimari. Raph. de Turr. *disp.1.q.13.n.35.* & Matth. Bode *dict. disput. thes.10. lit. B. C. D.*

36 Nullum autem lucrum aut pretium justius esse potest, taxatô & æstimatô publicâ authoritate. Ad Principem enim & magistratum spectat, pretia rerum definire. *l.1. §. cura. ff. de off. Præf. urb.*

37 Si enim apud omnes receptum & ubique decantatum, rerum pretia non ex affectu singulorum, sed ex natura rei metienda, habitâ consideratione qualitatum temporis, loci, personarum, onerum, & similium. Dd. *in l.2. C. de resc. vend.* cum Menoch. *cons. 1169.* ad hæc autem discretione bonorum, justorum, sapientum & pensantium conditiones ex qualitate rei, temporum, distantiæ localis & aliis ad rem facientium opus sit. Nullô certè pactô prædicta assequi poterimus, nisi mediâ hâc taxatione mercatorum. Qui licet non habeant ex se autoritatem augendi nec minuendi (ut suprà innuimus) æstimationem publicæ pecuniæ, dum tamen id exseqvuntur à publico deputati, & vigore legis seu consuetudinis, perinde est ac si lex ipsa faceret; cum lex nihil aliud sit, nisi commune præceptum virorum prudentum. *l.1. ff. de LL.* & ibi Dd. vid. nos

38 infr. *lib.4. cap.7. n.36. & seqq.* Quamvis stylus mercatorum hodiernus in hac publica taxa non semper coincidat.

39 Sed video, à nonnullis cambia vehementer improbari, cùm, quòd pecunia in numero mercium (secundum vulgarem loquendi usum, ex quo nomina debent exaudiri. *l.7. §.2. de suppellect. leg.*) non habeatur; in mercibus autem solis mercatorum negocia occupata esse, in principio hujus libri demonstravimus: tùm, quòd longè alia de causa nummus inventus sit (prout similiter *lib.1. cap.7. diximus*) quàm ad exercendas nescio quas pravas usuras, palliatasque permutationes. Verumenimverò hujusmodi philosophastris nihil aliud reponendum, quàm quod Aristoteles in politicis tradit; duplicem videlicet cujusque rei esse usum, primarium & secundarium; quod & in numismatis inventione considerent, & respondendi onere me brevitatis causâ sublevabunt. Plura autem de hac materia, sc. an & quando cambia mercatorum sint licita vel illicita, qui cupit, consulat Card. Mantic. *de tacit. & ambig. convent. lib.25. tit.3. n.14. & 15. cum seqq.* Sigism. Scacc. *d. l. q.7. p.1.* cum ampliationibus *seqq.* qui & in foro conscientiæ ea defendunt.

Cambium reale, licet cum mutuo habere quandam cognationem videatur (qua de causa etiam multi cambium nil nisi mutuum esse opinati sunt) ab eodem tamen tribus imprimis differt modis 1. Periculô. Nam mutuum periculum mutuatæ sortis in accipientem ut dominum transfert. *l. fin. ff. de condict. causa dat.* Cambium verò reale, damni periculum campsori relinquit, si minus sorte contingat accipere, de quo vid. Modestin. Pistor. *1. q.57.* & Januam *descript. priv. lib.3. de litt. Camb. n.44. & seqq.* 40

2. Diversitate rei restituendæ & loci. Nam in mutuo res ejusdem generis & bonitatis restituitur, & in eodem ferè loco *l.2. §.1. ff. de reb. cred. & l.3. ff. eod.* In cambiis autem realibus fit permutatio monetarum diversorum generum, & in diversis semper locis. Raph. de Turr. *de Camb. disp.1. q.2. num.15. & sparsim.* Mart. Vogt. *de Camb. thes.2. ubi in lit. Q.* addit, diversitatem locorum esse de substantia hujus contractûs. 41

3. Modô contractûs. Nam in cambiis realibus est Venditio, vel Contractus similis venditioni; dum ducatus venditur bazzis, grossis, marcis vel solidis, & æstimatur una moneta cum alia. 42

alia. Pyrrh. Maur. Aretin. *tract. de solut. cap.53. n 2.* Decis. Rot. Gen. *1. n.42.* quod licere patet *ex c. olim causa. c. cum Canonicis. X. de censib.* In mutuo verò hoc omninò cessat, unde sequitur, cambium non esse omninò mutuum, ut quibusdam falsò visum est, vid. Raph. de Turr. *d. disp. 1. q.7.* Hisce præmissis generalibus, unum atque alterum singulare hujus Contractûs ex multis, quæ in praxi occurrunt, annectere animus est.

43 Et quidem primò Q? Num minus dare pro Cambio, multò interjacente tempore usque ad nundinas, & plus dare, quando proximæ sunt nundinæ, sufficiens signum sit injusti cambii? Videbatur primò intuitu affirmandum; cùm in cambiis brevitas, aut prolixitas temporis pensitanda; hæc verò consuetudo inducta sit, ut pro habenda temporis medii, quô accipiens pecunias, redditurus in nundinis, utitur illis pecuniis acceptis. Sed perspicaciùs (ut loquitur Hieronymus de Luca *in tract. de Camb. c.4. n.24.*) scrutantibus occurrit, quòd consuetudo hîc induci potuit propter inventionem Campsorum tenentium loca quasi emptorum, E. dicendum, cambium hoc nequaquam esse injustum. De Cambio nundinali verò vid. Sigism. Scacc. *d. tr. q.5. n.6.*

44 II. De stylo & consuetudine mercatorum Italorum quisque litteras Cambii, etiam ad se non directas solvere in honorem scribentis, solvendoque sibi acquirere actionem, & obligatum eum habere potest, qui scripsit. Decis. Rot. Gen. 32. *n.1.* concord. *art.9. Statut. Hamb. de Camb.* Quod tamen de stylo Mercatorum hodierno ita intelligendum, si prius acceptationem, ille cui tracta facta est, recusaverit, & protestum ille, cui remissa directa est, elevaverit. Nam ut unô ore loqvuntur Mercatores. Es ist nicht styli, daß ein Tertius unter Kauffleuten sich præsentiren könne/ die jenige Brieffe/ so uff einen andern gezogen/ zu acceptiren/ ehe und bevor der Jenige/ uff welchen die Brieffe gezogen/ protestiren lassen: So gar / daß auch keinem Diener / ohne Wissen seines Herrn und außdrückliche Befehlig / einen Wechselbrieff zu acceptiren im geringsten erlaubet ist. Wie solches auß verschiedenen parere vornehmer Kauffleute zu Franckfurt und anderswo demonstriret. Jo. Marr. Vogt de Camb. *thes.7. p.108.* & ita etiam intelligendus & interpretandus Statuti Hamb. *art.9. de Camb. modò allegatus.*

An verò & ille, ad quem directæ 45 sunt literæ, eôdem modô, tanquam tertius, pro honore literarum super protestu acceptando literas solvere, sibique obligare scribentem possit? dubitatum aliquandiu fuit. Verùm, cùm ex eo, quòd non acceptat litteras ad se directas, ei non potestas tollitur, quominus possit tanquam tertius solvere pro scribente, non video, cur non similiter cum liberando sibi contra eum actionem acquirat. Decis. Gen. 32. *n.2. per text. in l. solvendo 39. ff. de negot. gest.* Stypm. *d. c.8. n.109. & seqq.*

Aliquando præter litteras Cambii 46 solent ad Mandatarium qui solvere debet, litteras Intimationis, quas vocant d'Aviso, mittere, quibus significant adfore aliquem, qui litteras Cambiales oblaturus, & juxta eas pecuniam exacturus sit, cum petitione ut illis satisfacere velit.

III. Consuetudo inter mercatores 47 prævalet, ut nulla pecunia alicui solvatur vigore litterarum, quas d'Aviso nuncupant, sed per litteras Cambii, quæ directè ad hoc tendunt, ut is, ad quem illæ diriguntur, pecuniam præsentatori persolvat. Quæ quidem consuetudo eâ ratione fulcitur, quia epistola scripta ad narrationem subsequentis facti, non inducit obligationem. Anton. de Gamm. *decis. Lusitan. 336. n.4.* Formulas harum litterarum 48 lege apud Sigism. Scacc. *d. q.5. n.89.* & aliquot seqq. & in vernacula nostra apud Fr. Stypm. *d. p.4. c.8. n.66. & seqq. vid. n.29. supra h. c.*

Quomodo & quando acceptationes 49 litterarum Cambii in nundinis fiant, vid. Scacc. *d. l. §.2. gloss.4. num.10. fol.333.*

IV. Notandum: Acceptatæ nisi sint literæ Cambii, aut non redierint cum protestatione, quòd non agatur de earum executione, Scacc. *d. l. fol. 442. num. 3.*

50 V. Mercator acceptans litteras Cambii cum protestu, & posteà solvens simpliciter, censetur solvisse juxta
51 formam literarum sine protestu. Nam protestatio in acceptatione litterarum non operatur in solutione, si solutio fiat simpliciter. Rot. Gen. *decis. 6. n. 2.* Et per actum contrarium protestationi præcedenti, receditur à protestatione. *d. l. n. 3.* Aliàs clari Juris est, ut præsentator & possessor Cambii, si acceptans non solvat, pro obtinendo regressu adversus mandantem seu retrahentem teneatur intra fatalia protestari. vid. *infr. n. 86.* eâque protestatione omissâ perimatur obligatio mandantis, nullô adversus eum datô regressu, prout ex Scaccia, Raphaeli de Turre, ordinatione Francofurtensium, Hamburg. & aliis Statutis ostendit Vogt. *d. tr. de Camb. thes. 7. lit. G. fol. 187. 188.* Si verò protestetur receptor, vulgò Traſſirer/ obligatus est pecuniam restituere. Rot. Gen. *dec. 4. n. 7.* & quidem cum Interesse. Rot. Gen. *decis. 57. n. 2.* Ita è converso si acceptans & ita præsentans protestari non possit, proximè inducens & transportans ad solven-
52 dum obligatus remanet. In Cambiis enim regulariter periculum ad transportantem, vulgò Traſſirer/ pertinet, Carpz. *Jurispr. for. p. 2. const. 26. def. 13. n. 7.* Nisi actûs alii intercedant, ex quibus probari possit, quibus fides de pretio sit habita, tunc non datur regressus ad intermedium inducentem, qui non est pars contrahens, ignorans autem obligari non potest. Et Exceptio: Tu non es nominatus in Instrumento; seu non es pars contrahens, etiam in materia cambii attendenda. Decis. Rot. Gen. *10.* Nec inducitur obligatio de persona in personam, nisi & is qui delegatur promittat hôc animô, ut vice delegantis obligatus sit, & is cui delegatio fit, contrahat eô animô, ut sibi delegatum obligatum habeat. *l. 11. l. Emptor. ff. & l. 1. C. de Novat.* Goedd. *de contrah. stipul. c. 5. n. 107. & n. 111.* De Protestationum effectu vid. *Statut. Hamb. p. 2. tit. 7. de Cambiis. art. 7. & seqq.* It. Jo. Mart. Vogt. *de Camb. th. 7. p. 180. & seqq.*

VI. Etiamsi Mercator acceptet li- 53
teras Cambii, seu tractam à debitore alterius pro solvenda quantitate tertio in diem, & tertius acceptationem ratam habeat, non propterea liberatur primus debitor, si effectus non sequitur, vel, si ante diem acceptans sit non solvendo. Rot. Gen. *decis. 2. per tot.*
Aut acceptans posteà in trahente & 54
scribente dolum malum probare possit; quô casu acceptans solvere non tenetur. Dolus enim, dans causam contractui, ipsô Jure nullus est.

VII. Hæc insuper inter Mercato- 55
res viget consuetudo, quæ vult, ut acceptante litteras Cambii & non solvente, licitum sit præsentatori litterarum regredi adversus scriptorem litterarum. Rot. Genov. *decis. 8. n. 17. 18. & 19.* per Bald. *in consil. 348. vol. 7. & cons. 190.* Socin. *cons. 68. vol. 3.* Licet ferè de Jure communi aliter esset dicendum, prout voluerunt Dd. *in l. pro debito. C. de bon. auth. Jud. possid.* Paris. *cons. 96. n. 5. vol. 3.*

VIII. Quamvis de Jure communi 56
nemo sibi ipsi solvere possit. Pyrrh. Maur. Aretin. *tr. de solut. cap. 25. n. 13.*
& cap. 71. n. 1. De stylo tamen Mer- 57
catorio per litteras Cambii hoc benè fieri posse Interpretes & experientia docent. Maur. Aretin. *d. c. 25. & 71.* Videmus enim sæpissimè, Mercatores literas Cambii sub hac forma & tenore conscribere (A uso pagarete per questa prima di Cambio à voi medesimi ducati N. conti à noi & mettegli per N. N. sopra di noi, sopra protesto. Rot. Gen. *decis. 32. n. 4.* Bald. *cons. 190. vol. 2.* vid. *nos infr. c. 14. h. L. n. 10.*

IX. Notandum, quòd in materia 58
Cambiorum, quælibet promissio facta in Banco, cedat locô solutionis. Decis. Genov. *4. n. 9. & 10.* de quo suô locô, ubi de solutionibus agemus.

X. No-

59 X. Notandum in genere, Cambiorum Reale seu litteras Cambii multùm esse privilegiatas. Jo. Crott. *lib.2. conf. 190. n.21.* Ubi inter litteras Cambii & inter ipsum contractum distinguit.

60 Habent quippe litteræ Cambii de Jure executionem paratam & celerrimam, ut dixit Berous *conf.33. n.12. lib.3.* Rot. Genov. *2.& 9.* Hondedæ. *conf.29. n.7. vol.2.* Nicola. de Passerib. *d.l.3. q.6.* qui hoc ex forma Statutorum Mercantilium saltem procedere autumat, *d. q.6. n.15.* non verò de Jure communi, prout *nos infr. lib.3. cap.11. n.27. & seqq.* latiùs deducemus.

61 Secundò, habent hæ literæ effectum sententiæ & rei Judicatæ, uti arguunt Br. & Dd. *in l. nam posteà. §. si is, qui temporali. ff. de Injur.* quin imò & pleniorem quàm ipsa sententia; quia post „tres dies, postquam fuit recognita, fieri „potest executio realis & personalis; quod ita Bononiæ & in tota Italia, & quibusdam Germaniæ Emporiis, obtinet. Secus autem hoc in sententia, in qua datur condemnato tempus quadrimestre. *l. fin. C. de usur. rei Jud.* Joh. Crott. *d. conf. 190. n.25. 26. 27.* Et secundum prædicta judicasse Consistorium Sacræ Regiæ conscientiæ Regni Siciliæ, *die 10. April. Anno 1604.* testatur Dn. Garf. de Mastr. *decis. 9. n. fin.*

Quænam verò actio ex litteris Cambii competat, non eadem Dd. mens est. Nicol. de Passerib. *lib.3. de script. priv. q.5. n.2.* regulariter putat, pro literis Cambii actionem Mandati competere, fretus autoritate Baldi *Conf.348. n.1. in rubr. C. de constit. pec. n.12.* Rutger. Rulandus verò, quem sequimur, *de Commissar. part.3. lib.7. cap.2. n.6.* dicit in Camera Imp. vel actionem præscriptis verbis, vel do ut des competere, juxta ea quæ tradit Bl. *in c.3. §. Cùm autem. n.1. de Invest. controvers.* ubi etiam admittit litterarum obligationem; alibi autem dicit, ex litteris illis agi vel actione constitutæ pecuniæ vel negociorum gestorum. Moller. *4. semestr. 44.* Rot. Genov. *decis.7. n.3.* per Bl. *in rubr. C. de constit. pecun.* quib. add. Jo. Bapt. Cavatium *tr. de Camb. c. de actionib. ferè in fin.* & Raph. de Turr. *tr. de Camb. disp.1. q.10. n.17.* cum Rot. Genov. *decis.32. n.4.5.* statuentes, hunc Contractum, ut nominatum, parere actionem nomini convenientem, quæ dicitur ex Cambio; prout in aliis quoque Contractibus evenire solet. Hancque actionem expreßè dedisse Magistratum Genuensem in suis Statutis de Cambiis & causis brevioribus, *arg. l.9. ff. ad l. Rhod. de jact.* Idque similiter à pluribus Principibus Europæ per leges particulares factum esse affirmat modò allegatus de la Turr. *d. q.10. n.19. 21. & disp.2. q.13. n.9. & q.16. n.80. 81. 82.* quod similiter in medio relinquimus, nec eam litem nostram facimus.

Litteris autem Cambii amissis, antequàm pecuniam transscriptam seu Cambiatam acceperit recipiens, potest à dante Campsore eam ipsam numeratam repetere cautione præstitâ, ut si reciperentur, & super iisdem solutio in loco transscripto fieret, indemnis esse debeat hic transscribens. Gail. 2. *obs.37. n.8.* Vincent. de Franc. *Neap. decis.498. n. fin.* Bud. *tr. de monet. c.25. n.12. lib.1.* Fulv. Pacian. *de probat. lib.1. cap.139. n.1.* Anton. di Gamm. *decis. Lusitan. 336. per tot.* Et ita inter Mercatores Genovæ observari testatur Petr. de Benintend. *decis. Bonon. 58.* Quod tamen fallit, si dissimulando assereretur amissio. Bernh. Grævæ. *2. concl.37. n.2.* Fusius de hoc Vid. Nicol. de Passerib. *d.l.3. q.1.* & Sigism. Scacc. alleg. loc. qui de hoc & aliis ex professo tractant. quibus adde Ant. de Gamm. *d. decis. Lus.336. n.1.* Mascard. *de prob. concl.999. num.3.* 63

De probatione verò & obligatione harum litterarum *infr. lib.3. c.9. n.57. & seqq.* commodior erit dicendi locus. 64

De pecunia autem ad Cambium data, hæc notet studiosus, quòd, quamvis hæc magnam habeat cognationem cum pecunia apud aliquem deposita; quia tamen in Cambiis publica utilitas versatur, & respubl. propter necessarium usum carere illis non potest, ideoque si is, cui pecunia ad Cambium datur, 65

datur, ut eandem vel tantundem in alio loco datori exsolvat, interim fallit, & ejus bona à reliquis Creditoribus occupantur & veneunt, ille, qui pecuniam ad Cambium dedit, meritò omnibus indistinctè Creditoribus sit præferendus, uti *per text. eleg. in l. si hominem. 7. § penult. & fin. l. quod privilegium. 8. ff. depos.* ex Andr. Perneder. & Joann. Michael. Buther. *de Jur. prælat. part. 1. cap. 32.* docet famosiss. Germaniæ Practicus Matth. Berlich. *1. concl.*
66 *64. n. 14.* Contrarium tamen Lubecæ obtinere, & ita decisum in Senat. Lubec. *5. Mart. Anno 1645.* memini. Vid. *infr. n. 81. h. cap.*

67 Et de Cambiis hæc pro instituto sufficiant. Quoniam autem eadem obtinent in recambiis, crambem bis coctam recoquere supersedeo; qui autem de recambiis pleniùs erudiri cupit, consulat Sigism. Scacc. *d. l. de comm. & Camb. §. 1. q. 4. num. 38. usq. ad fin.* & Raph. de Turr. *disp. 3. per tot.*

De litteris autem Cambii, mantissæ locô hæc addere libet notabilia:

68 I. Dies licet non sit appositus in litteris Cambii, tamen litteræ sunt solvendæ. Sigism. Scacc. *§. 1. de Camb. q. 7. p. 3. lin. 30. gl. 1. n. 10. cum seqq.* Ubi vide, an, quando & quomodo error in Cambiorum tempore commissus, vitiet. Cui add. Petr. Fontanell. *de pact. nuptial. claus. 1. n 7. in f. gl. 1.* quam citat Nicol. Janua *d. l. pag. m. 573. num. 45.*

69 Regulariter autem in Cambiis dies aut tempus non est de substantia hujus Contractûs. Scacc. *de commerc. §. 1. gloss. 1.* quamvis ante diem in litteris præfixum solvere cambium nō liceat, *art. 10. p 2. tit. 7. de Camb. Statut. Hamb.*

70 II. Dilatio ad solvendum litteras Camb i data auget lucrum seu interesse Cambii. Vid. Sigism. Scacc. *d. l. §. 1. q. 7. part. 3. n. 1. & seqq.*

71 III. In recognitione litterarū Cambii missarum ab uno alteri, non adhiber solent testes, qui fuerint præsentes & v derint cum scriberentur; sed tantum qui notam manum ex characteribus habeant & signis literarum. Sic post Socin. Ruin. & alios, Bursat. *consl. 103. n. 9.* quos secutus est Joseph. Mascard. *de probat. concl. 988. n. 4.*

IV. Litterarum Cambii locus contractûs dicitur ille, ad quem fuerunt destinatæ & receptæ; non autem, in quo fuerunt scriptæ. Jan. *de script. priv. q. 6.* Mascard. *concl. 7. ad General. Statut. Interpret. n. 72. 73.* pulchrè. 72

V. Interesse Cambiorum potest converti in Capitale. Sigism. Scacc. *d. l. fol. 252.* nos sup. *lib. c. 8. n. 52.* 73

VI. Litteris Cambii acceptatis, periculum erit illius, cui solvenda est pecunia, & hoc fictione brevis manûs, quasi ipsi jam sit numeratum. Nicol. de Passerib. *descript. priv lib. 3. de Camb. n. 72.* per ibid. alleg. In Civitate tamen Genova contrarium observatur. Janua *d. l. n. 76. 77.* 74

Hoc ut exemplô clarius fiat, ita demonstramus. Cajus Hamburgo transscribit Nicolao pecuniam, ut illi Lubecæ à Sempronio solvatur; antequam verò Sempronius solvat, Cajus foro cedit, & Juris est, ut si Sempronius acceptavit litteras nec contradixit, cogatur solvere, quia semel eas approbavit. *l. 9. ff. de negoc. gest.* & agnovisse se debitorem censetur ejus summæ, quæ litteris continetur. *l. 10. ff. ad SC. Macedon. l. 1. §. 5. de exerc. act.* Cæpoll. *cons. 9. num. 1.* Et ideò ad diem in illis expressam obligatus est solvere, aut si non facit, ad interesse i. e. damnum emergens & lucrum cessans tenetur. 75

Acceptare autem dicitur tribus modis. 1. vel expressis verbis, de quibus per scripturam constare potest, qui omnium tutissimus, prout Senatus Lipsiensis & Elector Saxoniæ Anno 1652. 10. April. sanciverunt. 76

2. Verbis quidem, sed de quibus non constat, nisi per testes.

3. Vel tacitâ receptione aut retentione litterarum. Paris. *consil. 5. lib. 4. n. 206.* Rot. Genov. *decis. 133. n. 2.* vid. *artic. 6. Statut. Hamb. tit. de camb.*

Si verò non acceptavit Sempronius, sed contradixit, Cajum cogi solvere, quia tacitâ conditione se censetur obligasse ad restitutionem pecuniæ Cambio acceptæ, inest enim tacita hæc condi-

conditio obligationi, nec prior debitor ab obligatione liberatur, nisi acceptatis ab eo qui solvere debet litteris, Rot. Genov. *decis.4. n.7.8.* Hinc viceversa si Sempronius acceptat litteras, & posteà foro cedat, non datur regressus ad Cajum scribentem. Sibi enim imputare debet Nicolaus, quòd Sempronii fidem secutus debitorem delegatum admisit. *l.26. §.2. ff. mandat. l. fin. ad L. Falcid.* tacitè quodammodo debitoris & loci novationem fecit. Ant. Fab. *lib.3. consf. cap.3.* Rob. Marant. *prax. aur. part.6. de Testib. produc. n.49.*
Si tamen scribens expressè promiserit, se curaturum, ut danti certè solva-
77 vatur pecunia, vel observantia, ut supr. dictum Genuæ, sit contraria, aliter dicendum est. Rot. Genov. *dec.2. n.41. decis.8. num.17.* Schaffh. *disp. de Camb. thes.19.*

78 In materia Cambii post Acceptationem nullius Interventionis, Exceptionis, continentiæ, aut arresti habetur ratio, si in litteris Cambii nullà de his facta mentio. Obstat enim tunc Exceptio, Tu non es nominatus in Instrumento; qualem Exceptionem in materia Cambii attendendam esse docet Decis. Rot. Genov. *10. in antiquis.* Mart. *Jur. noviss. tom.3. tit. Epistola. c.9.*

79 II. In acceptatione Cambium emptioni & venditioni æquiparatur, ubi per præsentationem & acceptationem schedulæ cambialis res vendita h.e. pecunia remissa pro tradita habetur, etiamsi scribenti litteras nondum soluta sit, sicuti fit clavium aliisque brevi manu traditionibus. Vid. Carpz. *lib.2. tit.8. responss. Elector 92. n.9.10.11.* Res etenim non amplius integra, *argument. l.2. ff. de rescind. vendit. l.8. §.6. ff. Mandati.*

80 III. Et Cambio seu schedulâ Cambii apud ipsum scribentem adhuc existente, Cambium revocari posse, transmissâ verò & acceptatâ non posse, in term. patet ex Decis. Rot. Rom. Jacobi Putei. *p.3. decis.121.* Mart. *de jur. noviss. tom.3. tit. Epistola. c.7.* Interest enim illius, qui se alterius debitorem constituit suâ apochâ, ne posteà inde nomen deleatur. Schaffhus. *de Camb. th.21.*

IV. In materia Cambii per acceptationem ejus, cui tracta solvenda incumbit, cum eo, qui præsentat Cambium, novatio contrahitur, ita ut acceptans debitor præsentantis ex eo tempore constituatur. Rot. Genuens. *decis. 168. n.2.* Alex. *vol.3. cons.94. n.5.* Card. Tusch. *pract. concl. lit. L. concl.362. n.3.* Klock. *de ærar. lib.2. c.21. n.18.* 81

V. Acceptatio habet vim solutionis, & pecunia ex Cambio acceptatâ habetur pro soluta; prout contra dissentientes Dd. obtinet consuetudo & stylus mercatorum. test. Christoph. Haffner. *disp. de mercat. n.143. thes. Basil. vol.1.* 82

VI. Consuetudine receptum, ut pecuniam ad Cambium accipiens eam non tanquam alienam aut depositam apud se habeat, sed tanquam suam possit distrahere, post Schacc. *de camb. §.2. gloss.5. n.27.* ait Hahn. *in observ. theoret. pract. ad Wesenbec. π. de præscript. verb. n.3. circ. fin.* 83

VII. Cambium acceptans & solvens de proprio debito solvere censetur, nisi aliud ex litteris pateat. Decis. Rot. Genov. 10. quam citat Mart. *in ff. noviss. part.3. tit. Epistola. c.9. vid. art.1. Statut. Hamb. de Cambiis.*

Singulare enim Cambii; quod ejusmodi scriptura inter Mercatores obligationem pariat, & debitorem constituat eum qui acceptat, absque ullius causæ debendi certa expressione. Zanger. *de Except. c.14. n.54.* Nic. Boer. *decis. aur. 333.* idque secundum rationem & stylum: Chi accetta paghi, qui acceptat, solvat, wer acceptirt, muß zahlen. Ex pura etenim Acceptatione fit acceptans debitor præsentantis Cambii. Rot. Gen. *decis.168. n.2.* quia ex tali acceptatione ut dictum, oritur obligatio, nam perinde est, ac si se solemni stipulatione ad solutionem quis obstrinxisset. Rot. Genov. *dec.104. n.9.* Et secutâ acceptatione, respectu mandantis obligatio mandati; respectu verò acceptantis quædam veluti FIDEJUSSIO seu CONSTITUTUM potius censetur. Voigt. *in tr. suo analyt. de Camb. thes.7. pag.128. vers.4.* 84

Ee Non

85 Non ergò PROMISSIO de acceptando, & quidem conditionata, wann die Retour ankommen / reum obligare potest, si merces transmissæ non sint liberæ. So ferne die Retouren oder Waaren nicht frey oder sufficient seyn zu bezahlung des Wechsels.

Inter Promissionem enim de Acceptando & acceptationem ipsam magna est differentia. Promissio quippe de acceptando est futuri temporis, verba autem futuri temporis semper important conditionem. *l. Stichum qui meus erit. ff. de Legat. 1.* Et non habent aliquem consensum, ideoque etiam ejusmodi verbis nulla fit delegatio nec novatio. Jas. *in l. singularia. ff. si cert. pet. n. 35. 36.* Acceptatio autem in tempore præsenti fit, & ipsum actum acceptandi involvit, eôque celebratô pœnitentiæ nullus est locus, quia quod factum est, non potest revocari in præjudicium ejus, cui ex tali facto jus quæsitum. *l. fin. ff. de Pact. l. nemo. 75. ff. de R. J.* Acceptatione ergò nondum per verba aut subscriptionem secutâ,
86 res est adhuc integra. Siquidem res Integra dicitur, quamdiu stipulatio ad contractum non accedit. Jas. *in l. ab emptore. ff. de Pact.* Re autem adhuc integrâ pœnitere licet. *l. 2. ff. de resc. vend. l. 58. ff. de Pact. l. 1. & 2. C. quand. lic. ab empt. reced.* Quapropter in tali casu, seu conditionatæ acceptationis promissione, quando scil. Cambium „purè non acceptatur, Protestu seu pro„testatione opus est, & tunc datur re„gressus ad receptorem, vulgò Traßirer / ut solvat cum interesse, per ea quæ *sup. hoc cap. n. 51.* deduximus. Sine effectu autem est, si tunc præsentans protestatione factâ, ad non-acceptantem velit recurrere, qui tunc sibi imputet, si propter hoc ipsum damnum sentiat. *l. quod quis ex culpa. 203. ff. de R. J. vid. tamen artic. 5. Stat. Hamb. qui ita interpretandus.*

87 VIII. Merces seu stipendium, quod ratione laboris & periculi datur Mandatario solventi litteras cambii mandatoris, vocatur in foro Mercatorum PROVISIO. Decis. Rot. Gen. *16. n. 11. & decis. 30. n. 2.* Sigism. Scacc. *de comm. & Camb. § 3. gl. 3. n. 11. fol. 411.* Et debetur etiam non conventa nec promissa, ad majorem tamen cautelam semper à mercatoribus assignatur. Scacc. *d. l. n. 2.* & potest accipi tutâ conscientiâ, *d. l. n. 3. & 4.* cùm operarius dignus sit mercede suâ; & mercator pro quacunque re, causa vel operatione, possit recipere lucrum. Joh. Nider. *de contract. merc. c. 13. n. 13.* quamvis aliàs mandatum de Jure communi sit gratuitum, prout supra de mandato innuimus.
Quantum autem provisionis locô de- 88
beatur, & quotuplex sit hæc Provisio, vid. cum cæteris ad hanc materiam pertinentibus apud Scacc. *d. l.* Plura de Cambiorum, Collyborum, Trapezitarum seu Argentariorum Jure & privilegiis qui desiderat, consulat cum stylo cujuslibet loci doctissimum tractatū Claudii Salmasii *de fœn. Trapez.* & Raph. de Turr. *de Camb. cum supr. allegatis Dd.*

De exercitio cambii Antvverpiensis 89
vid. Guicciard. *in Antwerp.* Hîc Coronidis locô libet quædam addere ex Statut. Hamb. *part. 2. tit. 7.* von Wechsel und Wechselbrieffen.

Articulus 1. Wer einem Wechselbrieff 90
acceptiret, der wird Debitor oder Selbstschuldiger / so wol als der das Geld selber auffgenom̃en und empfangen hat.

2. Wann ein Wechselbrieff von frembden Oertern köm̃t / und auff einen zu acceptiren assignirt ist / und derselbe zu acceptirẽ sich verwegert / So mag der Einhaber der Wechselbriefes alsobald protestiren / wil er aber demselben / so acceptiren soll / zu gefallen. 3. Tage warten / soll ihm solches / wofern kein Bote immittelst nach dem Orte / da das Geld außgezehlet ist / gehen würde / ohne præjudicirlich und ohnschädlich seyn.

3. Wil in dem dreyen Tagen der / an welchem der Wechselbrieff consigniret, nicht acceptiren / so gebüret dem Einhaber des Wechselbriefes zu protestiren / daß protest zu rück zu senden / den Wechselbrieff aber bey sich zu behalten / biß der betaget; Wil alsdann derselbe / an welchem der Wechselbrieff geschrieben / noch zahlen / so muß der Einhaber empfangen / Jedoch daß die wegen des Protestes auffgewante Unkosten zugleich mit

erleget

erleget werden; Will er aber noch nicht bezahlen/ so muß der Einhaber protestiren vom Hauptstuel/Schaden und Interesse, das Protest neben dem Wechselbriefe zurücke senden/ und die Bezahlung des Hauptstuels/ Interesse und Schadens/ nach Wechsellauff/ wie die zurücke gehet/ von dem Principal Auffnehmer/ wiederfordern.

4. Wann ein Wechselbrieff betaget und verfallen/ soll der Einhaber desselben an müglichen Fleisse das Geld zu fordern nichtes lassen erwinden; da aber der Acceptator in der Bezahlung seumig befunden würde/ soll der Einhaber des Wechselbrieffes innerhalb zwölff Tagen zu protestiren schuldig seyn; Und soll ihm dieselbe Zeit/ woferne er fleißig gefordert/ und immittelst keine novation, pacta, oder andere Ding mit den Acceptatorn gemachet hat/ unnachtheilig seyn; Würde er aber/ nach Verlauff der 12. Tagen erst protestiren/ so hat er damit seine Anspruch an dem Principal Auffnehmer verlohren/ und muß sich an den Acceptatorn halten/es wehre dann/ daß Sontage oder heilige Tage einfielen/ darauff kein Protest mag gemachet werden/

5. Wann einer einen Wechselbrieff zu sich nimmet/ und gelobet h.e. verè acceptat zu acceptiren/ der soll zubezahlen schuldig seyn/ absq; ulla exceptione.

6. Wird jemand ein Wechselbrieff zu acceptiren gegeben/ und derselbe solchen 3. Börsezeit bey sich behält/und der vorige Einhaber des Wechselbrieffes ihn wieder einfordert/ aber nicht wiederbekommen kan; So soll derselbe vor vollenkommlich acceptiret gehalten/ und wann derselbe verfallen/ von dem der den Wechselbrieff über vorbenandte Zeit bey sich behalten/und/auff beschehene Abforderung/ nicht von sich gegeben/ bezahlet werden/

7. Wann einer Geld auffgenommen/ und an bestimte Orte der darauff gegebener Wechselbrieff nicht acceptiret wird/ und davon protest wieder zurücke kommt; so ist der Auffnehmer ohne Verzug in continenti Bürgē zu stellen/ oder gute Waaren und Pfande zu überliefern verpflichtet/ damit der Creditor, wegen Hauptstuels/ Unkosten und Schadens möge gesichert seyn/

8. Wann ein Diener/ ohne schrifftliche Vollmacht und Instruction einen Wechselbrieff/ der an seinen Herrn consigniret, acceptiret; So ist der Herr denselben/ wann er verfallen/ zu bezahlen nicht verbunden; Hat aber der Diener schrifftliche Vollmacht von seinem Herren/ so muß der Herr auff verfallene Zeit billig bezahlen.

9. Wann einem ein Wechselbrieff præsentiret, und von demselben nicht acceptiret ist/ mag der dritte/ zu ehren dessen der den Wechselbrieff außgeben/ acceptiren/und wann derselbige die Bezahlung gethan/ und durch transport den Wechselbrieff empfangen/ hat er die Action gegen den Debitorn, von demselbē die Bezahlung wieder zu suchen; Oder er lasse protestiren, acceptire den Wechselbrieff mit dem Protest, damit er das Seine könne wieder fordern/und dieselbe dritte Person ist in Krafft der acceptation schuldig den Wechselbrieff zu bezahlen/ vid. *sup. n.44.*

10. Es soll niemand einigen Wechselbrieff bezahlen/ ehe und zuvor derselbe betaget und verfallen; Dann da es sich begebe/ daß derselbe/ an den die Bezahlung vor der Zeit beschehen/immittelst fallirte, auff solchem Fall ist sothane Bezahlung zu Nachtheil uñ Gefahr desselben/der den Wechselbrieff vor der Zeit bezahlet hat.

11. Es mag auch der Jenige/ der die Summa oder Pfenninge/in dem Wechselbrieff gemeldet/ außgezahlet/ als Herr des Wechsels/die Commission darin begriffen/ wiederruffen/non verò alius interveniens, oder wiederruffen lassē/durch denselben der den Wechselbrieff re Integrâ geschrieben ehe und zuvor der Acceprant denselben bezahlet/ Es wehre dañ/ daß der Jenige/an dem der Wechselbrieff zu bezahlen gelanget/kein schlechter Mandatarius oder Befehlichshaber des Senders des Wechselbrieffes/ besondern daß dieselbe Pfenninge ihm gehörig/ und bey dem Wechselbrieffe aviso und Befehl bekommen/ in rem suam und zu seinem selbsteigenen Nutzen die darin begriffene Summa zu empfangen.

12. Wann Wechsel auff Franckfurt/ Leipzig / Naumburg und dergleichen Messen und Jahrmärckte / übergeschrieben / daselbsten acceptiret, und nicht bezahlet werden / sollen dem Einhaber des Wechselbrieffes ohne præjudicio und Nachtheil drey Tage/nach dem das Geleyte weggezogen / an den Oertern / da das Geleyte gebräuchlich/und an andern Oertern drey Tage nach der Zahlwoche das protest zuthun gegönnet werden? Würde er aber gar nicht/oder nach Verlauff dreyē Tagen protestiren/hat er seine action gegen den Principal Auffnehmer damit verlohren / und muß sich an den Acceptatorn halten.

Addatur *p.45.* Hug. Grot. Introd. Bat. Van Aenwysing/ ende namentlyck/ van Wesselbrieffen.

Caput XIII.

De

Contractu Assecurationis singulari.

Summaria.

1. *Contractûs Assecurationis Synonyma.*
2. *Assecurationis Contractus in Emporiis frequens.*
3. *Assecurationis contractus de jure licitus.*
4. *Qui de materia assecurationis scripserint.*
5. *Assecurationis vox minus Latina, vetustioribus JCtis incognita est.*
6. *Vocabuli Securitatis varii intellectus ex jure recensentur.*
7. *Assecuratio unde nomen sortita, ejusq; descriptio.*
8. *Assecurationis definitio.*
9. *Assecuratio an sit contractus nominatus an innominatus? remiss.*
10. *Quæ actio ex hoc contractu competat. remiss.*
11. *Assecurationis divisio in terrestrem & maritimam.*
12. *Assecuratio pura quæ?*
13. *Conditionalis, quæ.*
14. *Causa Assecurationis propinqua, quæ.*
15. *Causa Assecurationis remota, quæ.*
16. *Consuetudo & stylus Mercatorum in hoc contractu Assecurationis attendendus, ubi incidenter Q? an in Spinosa Q. si Assecuratus præmium realiter non persolverit, ad damni subsecuti emendationem obligatus sit Assecurator, stylus loci, an jura attendenda? remiss.*
17. *Subjectum primarium Assecurationis quodnam: & quodnam secundarium.*
18. *Objectum hujus contractûs singularis.*
19. *In Assecuratione an sub nomine mercium intelligatur Pecunia?*
20. *An, qui navis assecurationem procurat, navis tantùm, aut mercium: an verò navis simul atq; mercium dispendium paciscendo transtulisse in alium æstimandus sit?*
21. *Continens pro contento, & contentum pro continente interdum in jure sumitur, & n. seq.*
22. *In Assecuratione attendendum, an securitatem quærens sit dominus navis vel mercium? Quæstio verò dominii assecurato opponi non potest.*
23. *Merces in assecuratione exprimi oportet, quod per exempla juris probatur.*
24. *Mercatores providi quæ in assecuratione observare solent.*
25. *Non dissimulandæ merces, nec vetitæ pro licitis in assecuratione indicandæ.*
26. *Æstimatio assecurationem præcedat.*
27. *Assecuratio requirit mercium præsentiam & existentiam.*
28. *Assecurans recipit regulariter in se periculum futurum non præteritum.*
29. *Assecuratio excludit omnem dolum.*
30. *Scientia periculi ex quibus colligatur.*
31. *Dolus & mendacium nemini patrocinari debent.*
32. *Assecuratio est contractus bonæ fidei.*
33. *Assecuratus, si sibi in omnem eventum boni & mali cavet, nec sibi de damno constet, de periculo securus est.*

34. An

34. An dominus mercium possit repetere pretium, quod assecuratori dedit, si fortè navis mercibus onusta de portu enavigare nequeat, aut aliô casu impediatur? Aff.

35. Factum Superioris seu Principis enumeratur inter casus fortuitos.

36. Limitationes quæst. præcedentis; & casus, quibus Assecurator non teneatur.

37. An Assecurator earum etiam teneatur mercium jacturam præstare, quæ tempore Assecurationis in navi nondum fuêre? N.

38. In omni actu contrahentium animus inspiciendus.

39. Explicatio & Interpretatio L. fin. C. quæ res pign. oblig. poss.

40. Quando verba: Res meæ; æquè de futuris quàm præsentibus intelligenda?

41. Assecuratio valet etiam pro parte sociorum, vulgò der Reeder */licet assecuratus saltem de suis mentionem fecerit.*

42. Assecurans nomine plurium, obligat omnes in solidum.

43. Nostrum etiam est, quod commune est.

44. Forma Assecurationum communis, stipulatio.

45. Forma Assecurationis specifica, determinatio periculi & ejusdem in itinere contingentis expressio.

46. Quæ sub generali voce periculi comprehendantur.

47. An sub voce periculi comprehendatur casus fortuitus, & hujus synonymia ac descriptio.

48. Damna, quæ ex culpa seu vitio nautarum, rei ipsius, & intrinseca ejus natura contingunt, nomine periculi non veniunt.

49. Frumentum in navi movere tenetur nauta.

50. Dominus mercium aut navis si non ut bonus Paterfamilias agat, assecurans non tenetur de damno.

51. Mora cuiq; sua, non alteri nocere debet.

52. Jura male suspicantur de moribus nautarum.

53. Casus fortuitus quis propriè.

54. Quando Assecurator de casu culpâ nautæ dato teneatur?

55. An iste casus, quando ob timorem tempestatis, salvandæ navis causâ merces projiciuntur, nautarum culpæ, an verò fortunæ ascribatur?

56. Mercium jactus semper tempestati & fortunæ injuriæ imputandus.

57. Conductor qui timoris non vani causâ emigrat, mercedem non debet.

58. Ob incendii periculum ædes vicini diruere licet.

59. Assecurator ex jactu necessario tenetur.

60. Assecurator quomodo in jactûs periculo sublevetur.

61. Pactum generalis periculi non pertinet ad casus, de quibus non consensum.

62. Si merces in itinere in aliam navem vel scapham transferantur, & pereant, an & quando Assecurans teneatur?

63. An Assecurator ad æstimationem damni obstrictus, si Princeps terræ per quam merces vehuntur, eas detineat?

64. Non præsumuntur Principes injustè detinere naves.

65. Tempus quod in detentione Navium Dominus præstolari tenetur.

66. Casus insoliti non præstantur ab Assecuratoribus.

67. Ex tenore formularum seu Pollicen *apparet quid præstandum.*

68. Formula Pollicis Assecurationis ex Boersa Ambstelrodamensi apponitur, cum suis requisitis essentialibus.

69. Præmiorum diversitas ex locorum distantia & periculo.

70. In Hollandia 7. pro centum præmii locô regulariter hodiè solvuntur: cæteroquin nequit ubivis certò determinari.

71. A quo tempore post periculum Assecurator solvere teneatur.

72. In Assecuratione cui incumbat onus probandi periculum seu casum sinistrum?

73. In Assecuratione communiter periculi pretium seu præmium ante conditionis eventum solvitur. vid. sup. n.16.

1 Alter Contractus, qui hîc in considerationem venit, est ASSECURATIO; qui vulgò Seguros de Mercadores, aliàs sponsio; Lusitanis Aposta; nobis **Contract van Versekering offt** Assecurantis appellatur; &, de jure civili, ignoratur. Hering *tr. de fidejuss. cap.18. in fin.* nisi & eum AVERSIONEM periculi, quæ dictio de jure civili nota, velimus vocare. H. Grot. *2. de Jur. bel. & Pac. cap.12. n.3. in fin.*

2 Hunc autem inter mercatores, emporiorum, præcipuè maritimorum incolas, quæ omne mundi latus excutiunt, tùm propter exquisitos negotiandi modos, tùm crebras piratarum insidias. Alvar. Valasc. *rer. jud. regn. Lusitan. tom.1. consult.64. n.1.* cotidianum ac frequentissimum Ben. Strach. *in tr. de sponsion. part.4. vers. quem quærit Paulus*, permitti, & legitimè locum
3 habere, præter taciti juris conditi testimonia, quæ colliguntur ex *l.31. & l.36. ff. locat.* atque ex iis quæ notantur in *l. fistulas.78. §. frumenta. ult. ff. de contrah. emt. l. qui Romæ.122. §.1. de V. O.* ac denique *tot. tit. ff. & C. de naut. fœn.* apertissima evincunt suffragia Dd. & Interpretum; quos inter familiam ducere videntur Paul. de Castr. *ad l.31. ff. locat.* Alexand. *in l. à Titio.108. n.2. ff. de V.O.* Jason. *in l. illa stipulatio.67. ff. eod.* Didac. Covarr. *var. resolut. lib.3. tom. 2. cap.2. n.5.* Læl. Zecch. *in tr. de usur. cap.6. n.3.* Carol. Molinæ. *tr. de commerc. & usur. n.93. & seqq.* P. August. Morla, *in Empor. Jur. ad rubr. ff. si cert. pet. sub q.15. n.16.* Petr. **Binsfeld** *in c. naviganti. ult. X. de usur. quæst.1. concl.2.* Matth. de Afflict. *decis. Neap.389. n.4.* Rot. Genov. *decis.25. n.1.* Domin. Sotus *in tr. de J. & J. l.6. q.7. in fi.* & fusè Sigism. Scacc. *tr. de commerc. §.1. q.1. n.129.* Et quod ipse usus Assecurandi sit receptus, idemque tàm Theologis quàm JCtis probatus, scribit Sotus *d. l.* quia, sicut fidejubenti licet accipere pretium fidejussionis; ita, & multò magis, licitum est assecuranti; cùm gravioribus subjaceat periculis. Fr. Gars. *de contr. cap.39. n.4.* Lopez. *de Contr. lib.2. c.16.* Imò quòd sit licitus, probatur satis *ex d. cap. naviganti. de usur.* ubi Papa non prohibet fieri assecurationem; sed prohibet solùm, ne in fraudem usurarum is qui mutuat, assecuret mutuatarium ex obligatione præcedenti. Scacc. *d. §.1. q.1. num.498.* Est ergò contractus licitus, quia fit de re licitâ, & ex pacto legitimo, dum unꝰ in se suscipit sortis periculum; quam alteri salvam præstat etiam cum conditione lucri, licet minoris pro certo pretio suscipienti in se periculum solvendo. Et hoc fit citra labem usurariam & fraudem ullam. Etsi enim illi, cui sors salva, minus lucrum accedit, majus illi, qui periculum in se recipit; tamen idem respondebit periculo arbitrio boni viri. vid. Stypm. *continuat. de jure marit. p.4. cap.7. num.738. & seqq.*

Assecurationis verò hujus & utilissimam & usitatissimam hâc nostrâ tempestate materiem, cùm ex antiquioribus 4

bus præter Benevenutum Stracham, & Petrum Santernam Lusitanum, qui quæstionum præcipuarum ventilatione velut splendidâ face tenebras illas, quibus juris hujus singularis articulus involutus fuit, discussit, quemque omnes Assecurationum Cameræ, ut Lisabonæ, Genovæ, Florentiæ, Venetiarum, Neapolis, Anconæ, Antvverpiæ, Ambstelrodami & Hamburgi sequuntur; ex Neotericis autem, præter Sigismundum Scacciam, Rutger. Rulandum, & Nicolaum Schaffhausen/ methodicè pertractatam invenerim neminem, è re juventutis studiosæ futurum censui, præliminarem istius diffusissimæ materiæ delineationem ex modò dictis autoribus *ὡς ἐν τύπῳ* conspiciendam exhibere.

5 Assecurationis vox, vetustioribus JCtis incognita, à Neotericis demùm usurpari cæpit; non secus ac securitatis vocabulum pro salvo conductu acceptum, minus Latinum (uti nonnullis placet, quibus obloqui videtur *text. in l.3. C. de Navicular. lib.11.*) fandi apud interpretes usus in significantiam rei convenientem derivatam retinuit hactenus. Cujus Securitatis *ἐνεργήματι* controversiarum aliquot enodatione illustrat Br. *ad l.1. ff. ad l. Jul. de Majest.* & præter ea, quæ nos *lib.1.cap.13.* adduximus, ex professo hanc materiam tractavit Joh. Georg. Bechtius.

6 Aliàs Securitatem à juris nostri compilatoribus, tùm auctoribus classicis non unô modô intellectam reperio. Denotat enim quandoque

1. Firmitatem, sive certitudinem, quævis ancipitis curæ sive dubii luctamina auferentem. Unde Ulpianus *in l.8. §.6. ff. de inoff. testam.* securè i. e. firmiter testari dicit.

2. Apocham i. e. Chirographum, quô solutionis factæ testimonium sive confessio continetur. *l.19. in fin. ff. de Acceptil.* uti patescit *ex l.18. C. de Testib. l.1. 2. & 4.* ubi Luc. de Penn. *C. de Apoch. pub.* Vulgus quitationem, à Gallico *quiter* vocitat.

3. Interdum Negligentiam sive desidiam; quod non obscurè indigitat Pompon. *in l.3. ff. de jur. & fact. ignor.* Et Cic. alicubi, Securus tàm parvæ observationis, h.e. negligens contemtor.

4. Nonnunquam securitatem illam beatam, vel animi tranquillitatem, quam Democritus *εὐθυμίαν*, teste Tulliô *lib.5. de finib.* & de qua Regum sapientissimi oraculum Proverb. *cap. 15. vers.15.* habetur, significat.

5. Ut plurimùm vacuitatem ægritudinis, sive mentis placidam constitutionem, à malorum impendentium metu immunem. De qua Senec. noster non unô in locô, imprimis *de Clementiâ* docet.

6. Et demùm liberationem à periculo, incommodo, & damno rei custodiendæ, vel restituendæ, vel etiam amittendæ; quod enitescit ex commentis Gaji *in l.35. §.4.* ubi ait: *talis custodia desideranda est à venditore, quā bonus paterfamilias rebus suis adhibet; quam si præstiterit, SECURUS esse debet, ff. de contrah. emt.* Idem ex doctrina nostri Justiniani *in §.3. Instit. quib. mod. re contr. obl.* Atque hinc enata Assecu- 7
rationis vox; quòd scil. translatô trajectitiarum, aut aliò devehendarum mercium periculô, is qui navi vel currui eas imposuit, ab amissionis vel damni metu assecuretur, i.e. securus reddatur, & liberetur tantopere quidem, ut *ἐπ' ἄμφω καθεύδειν*, nec non in magna queat versari securitate. Proinde Benevenut. Strach. *in præfat. tract. de Assecur. n.45.* Assecurationem definit, quòd sit rerum alienarum sive mari sive terrâ exportandarum periculi susceptio, quemadmodum refert Camill. Borell. *controvers.28. n.6.* Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. part. 24. pr.* Verseekering is overeenkoming/ waer door jemant op hem neemt het onseker Gevaer/ dat een ander hadt te verwachten: den welke wederom hem darvor gehouden is loon te geven. Nobis 8
ejus legere vestigia, & eandem ita describere placet: quòd sit mercium, quæ aliò deferendæ, sinistrô casu, sive periculô tàm terrestris quàm maritimi itineris amittuntur, restituendarum, vel damni inde emergentis per con-

ventionem facta cautio, *arg. l periculi. 15. de naut. fœn. l 39. mandat. l. 31. l. 36. locat.* per ea, quæ tradit Scacc. *d. Commerc.* §. *1. q. 1. n. 131.*

9 Qualis autem sit contractus, nominatus vel innominatus, vid. *in relat. sing. Rutg. Ruland. de Assecurat. præmio non solut. Hamb. editâ anno 1630.* ubi copiosissimè *à n. 38. usq. ad 120.* hæc discutiuntur, & tandem *cum decis. 37. n. 28.* pro innominato, seu præscriptis verbis, Facio ut des; ut suscipio periculũ, ut des pecuniam, cum *Decis.* Rot. Genov. *36. n. 9.* & communi Dd. opinione concluditur, ibid. hisce adde Fr. Styp. *de jur. naut. lib. 4. c. 7. n. 21. & seqq. & n. 45. cum seqq.* prolixè de hujus contractûs natura differentem & inquirentem, quæ hîc luculentius deducere & inserere nostri non sunt instituti
10 & quæ Actio vel Exceptio ex illo competat, *n. 426. & seqq. mult. &* Rul. *d. l. n. 117. seq.*

11 Dividitur hic Contractus in terrestrem & maritimam Assecurationem. Illa est super rebus, quæ terrâ, hæc, quæ mari transvehuntur. Rara illa, frequens hæc, ideò de hac potissimum Tractatus instituitur.

12 Hæc maritima Assecuratio alia est pura, alia conditionalis. Pura est, quando secundum hujus contractûs naturam, purè & simpliciter constituitur, ut videlicet periculi suscepti pretium indistinctè debeatur, sive merces vi tempestatis marinæ, aut aliô quovis discrimine fortuitô amittantur, sive serventur, inque locum destinatum integræ perveniant. Petr. Santern. *d.*
13 *tract. part. 5. n. 7.* Conditionalis, quando nimirùm contrahentes adjectâ certi alicujus loci, temporis & casûs conditione, deflectunt à communi contractûs hujus consuetudine. *l. 3. C. de Nautic. fœn.* quæ facit, ut ante ejus eventum neutra pars obligetur; sed tunc demùm, ubi extiterit. *l. 7. ff. de Contrah. emt. & l. 8. in pr. ff. de peric. & comm. rei vend.* Santern. *d. n. 7.*

14 Causam efficientem Assecurationis quod attinet, propinqua est, itinerum & maris periculum; Commercia enim, sine navigationis necessitate, uti testis est Ulpian. *in l. 1. ff. de Exercit. act.* exerceri haud queunt, per ea, quæ superius *lib. 1. c. 4. tradidimus.* Remo- 15
ta, consuetudo mercatorum, qui (pericula itinerum multiplicia dum commercii jus & cupido augendi pecunias à sedibus suis, vel in agrum hostilem illos transfert, ceu Tacitus loquitur *Annal. lib. 2.* & ad remotissimos Insulanos, qui orbem pedibus nostris obversum colunt, secedere compellit, secum pensitantes, ad imitationem legumlatorum, qui vitam navigantium miserati naufragiorũ calamitati consuluére. *tot. tit. ff. de incend. ruin. naufrag. & C. de naufr. lib. 11.* ne deinceps cruciatibus tantis, quos sustinere in bonorum amissione consentaneum est. *Novell. Leon. 64.* affligerentur, sed potius in casu fortunæ novercalis, stipulando ab aliis assecurationis clypeô res suas contra infortunii injurias tutarentur) moribus & consuetudine contractum hunc introduxerunt. Illa verò quæ 16
inter mercatores usu & consuetudine invaluerunt circa assecurationum negotia, eatenus attendenda sunt, ut præcisè secundum ea judicari debeat. *arg. l. deprecatio. 9. ff. ad L. Rhod. de jact. l. si fundus. 6. ff. de Evict. l. 34. cum similibus ff. de R. J.* Strach. *de Navigat. n. 24.* Elb. Leonin. *cons. 22.* R. Ruland. *de commiss. part. 4. lib. 2. c. 16.* ita tamen, ne consuetudo de loco in locum extendatur, etiamsi alibi eædem fiant assecurationes; juxta gl. *in l. 2. ff. de Constit. princ.* & P. Santern. *de assecur. part. 3. n. 7.* & ibi sparsim, per ea, quæ inferius (ubi de consuetudine & statutis mercatorum) copiosius attingemus. Quapropter controversiam illam spinosam, à Dn. Rutgero Ruland. *in dicto responso juris* prolixè ventilatam: Num, scilicet, si „ assecuratus præmium sive periculi pre- „ tium realiter non persolverit, ad da- „ mni subseqvuti emendationem obli- „ gatus sit assecurator? non tàm ex re- „ gulis juris communis, aut natura contractûs, aut etiam alterius cujusque stylo & consuetudine, quàm observantia istius loci, in quo lis movetur (salvô tamen

tamen contrarium sentientium honore & judiciô) decidendam arbitror; quemadmodum hoc similiter inferius *lib.3. c.3.n.4. & seqq.* tradidimus. vid. de hac Q. prolixius. Ruland. *d.l.* & ex eo Stypm. *contin. d. c.7. n.533. cum mult. seqq.*

17 Quod ad subjectum hujus contractûs attinet. Quanquam ejus primarium sunt MERCATORES, qui vel matriculati sunt, vel usitatè ac publicè mercaturæ exercitiô occupantur; inter quos, ut supra meminimus, contractus hic ut plurimum frequentatur; admittit tamen quandoque, si usus postulat, reliquos etiam cujuscunque ordinis homines, quæ propriè hujus non sunt loci.

18 Objectum sunt Navis & merces sive res mobiles, quæ pondere, numerô & mensurâ constant, utpote vinum, oleum, frumentum, linum, lana, corium, vasa, æs, argentum, annuli, gemmæ, monilia *l.2. §.2. vers. quæsita est, vers. itidem. ff. ad L. Rhod. de jact.* atque omnes aliæ, quæ appellatione mercis laxiori ad negociationes porriguntur. *l.1. §.1. ff. de trib. act. l.1. §.6. & l.4. §.2. ff. nautæ, caup. stab.* & subjacere possint periculo & interitui. Sigism. Scacc. *d. q.1. n.133.* Vid. tamen de hoc *art.10. 11. 15. 24. Ord. vant Assecur. tot Amsterd.* Grot. *introd. d. p.24. n.5. & seq.* & noviss. Stypm. *d. p.4. de Jur. Naut. cap.7. n.282. & seqq.*

19 Resultat hinc dubitatio, An in assecuratione sub nomine mercium intelligatur pecunia, si scil. assecuratus inter merces reliquas aliquot saccos nummis sive argenteis sive aureis turgidos delitescere voluit? Inficiandum id primô intuitu videbatur, eò quia assecuratus fortè pecunias illas mercium locô non habuit; quod verò propterea quis non habet ut illicò distrahat, mercium numerô non contineri, nisi ex evidenti voluntate aliter appareat. Ulpian. *in l.73. §.4. ff. de legat.3.* Hinc in jure obtinet, ut in dubio quodcunque negotium ex contrahentium intentione, imprimis in foro mercatorum, explicandum sit. *cap.4. X. de pignorib.* Bl. *cons.34. num.2. vol.4.* Rot. Genu. *decis.63. n.3.* At verò cùm sub generali mercium appellatione comprehendantur pecuniæ, tanquam ad res mobiles pertinentes, juxta *l. mercis.66. de V. S.* Et nos *supr. hoc lib. 2. cap.1.* latius indicavimus. Et procul dubio assecuratus detrimentô assecurantis, qui mercium indemnitatem indistinctè promiserat, earundem ablationem imputasset, adstructivæ potius inhærendum sententiæ, quibus tamen ut hanc cautelam cum P. Santern. adhibemus, nisi usus loquendi interpretationem aliam suadeat, & nisi expressè in Pollice de hoc conventum.

Proximitatis nexu adhæret superiori & isthæc disquisitio. Nonnullus simpliciter navis assecurationem, uti Interpp. fandi mos est, in Pollice procurat, an navis tantùm, aut mercium tantùm; an verò navis simul atque mercium dispendium paciscendo transtulisse in alium æstimandus sit. 20

Distinctione hanc rem expeditam dari posse arbitramur. Nam licet pro contento continens interdum, ut in *l. solent.6. ff. de Offic. Procos.* ubi per custodias intelligit Ulpian. reos qui in custodiis servantur; & pro continenti contentum usurpetur, ut in *l. pen. ff. de pignor.* ubi appellatione tabernæ pignori datæ Creditor merces obligasse videtur; pensitandum tamen hîc maximoperè est, an securitatis commoda quærens, sit navis dominus, nullas in ea habens merces; quô casu de mercibus sensisse neutiquam videtur; tùm, quòd ad illum non pertinet, nec obligatas sibi aut ex officio de iis paciscendi potestatem habet *per l.6. C. de reb. alien.* tùm, quòd propria continentis denominatio minimè contentum ambitu suô complectitur; tùm denique, quòd, in dubio, ab usitata & propria verbi significatione non recedi oportet. *l.69. ff. de legat.3.* An verò aliô navis magistrô mercibus suis eandem saltem onerarit; & tunc certè ex mente & stipulantis voluntate aliud nil colligendum, quàm quòd per continens contentum, h. e. per navim merces, quæ 21 22

in

in navi existunt, intellexerit: quotiens namque ratio evidens urget, vocem impropriè exaudiendam esse, toleranda potius improprietas quàm quòd extensione non admissâ contractus reddatur inutilis, suóque effectu destituatur, *arg. l.109. ff. de leg.1.* An denique navis simul & mercium dominus sit: atque tunc demùm corpus navis assecurare voluisse putandus; quippe cùm verba ad declarandam voluntatem habeant efficaciam majorem, quàm præsumtio aliunde collecta, *per l.126. §.2.* ibi: plerumque in stipulationibus verba, ex quibus oritur obligatio, inspicienda, *ff. de verb. obl.* nisi fortassis conjecturæ evidentissimæ decisionem aliam imperent, uti declarat Petr. Santern. *d. l. p.4. n.72. & ult.* Sed cùm hæc hodiè ex formula Pollicis concepta plerumque clarius exprimi soleant, minus nunc dubii habent, vid. *infr. n.43.*

23 Sunt autem merces in assecurationis contractu adeò necessariæ, ut iis non existentibus omninò corruat & annihiletur; Quemadmodum enim rei non existentis nec valet emtio. *l. nec emtio. 8. ff. de contrah. emt. l.7. ff. de Act. vel hered. vend.* & stipulatio non subsistit rerum quæ non existant, *per l. si homo mortuus. 69. ff. de V. O.* neque legatum valet, quod in rerum natura non reperitur. *l.108. §. qui quinq. 10. ff. de leg. 1. l.1. §. penult. ff. de dot. præleg.* Ita quoque assecuratio, si in navi aut curru non habeantur merces, nullius momenti est, Petr. Santern. *part.3. num.15.* Schaffh. *d.l. th.29.* ubi ad opposita respondet, adde *art.22. Assecur. Ord. tot*
24 *Ambsterd.* Unde provídi mercatores,
NB præter nomen nautæ, navis, ubi onerata sit, quò navigare velit, solent determinare mercium qualitatem, quantitatem, numerum & mensuram & quidem sub æstimatione, bonâ fide factam in navibus mercatorum, in præsentia testium, & coram Notario &
25 publicis personis. Non etiam sunt dissimulandæ merces, aut plures quàm reverâ in navi sunt, fingendæ. Suscipiens enim periculum pro iis solùm tenetur, quæ tempore periculi aut naufragii in navi fuerunt. Nec alienæ pro suis assecurationi offerendæ; nec vetitæ & illicitæ pro licitis indicandæ, cùm bonæ fidei adversentur. P. Santern. *p.3. n.13. cum seq. & 43. cum seqq. & nos infr. n.37. & 38. h. cap.* Tormenta 26
& apparatum bellicum assecurare volens, vel etiam carinam, hæc omnia ante discessum secundum quorundam locorum observantiam à peritis æstimari curabit; quæ tamen æstimatio non præjudicabit aversori periculi, si probare possit, æstimationem ex affectu, collusione, aut aliâ malâ arte, majorem æquô factam esse. *art.10. Ordin. Antwerp. de Assecur.* Quod eatenus
porrò extenditur, ut, licet navi sive 27
currui merces impositas fuisse constet, ipsô autem assecurationis tempore navis capta aut merces spoliatæ fuerint, illa tamen non valeat: tùm quòd assecurans, periculum recipere in se videa- 28
tur futurum, non etiam præteritum, nisi expresse hoc actum, ut teneri assecurans velit, etiamsi tempore contractûs initi casum sinistrum passæ fuerint; quod probatur ex litteris sive apochis assecurationis, quas vulgò Pollices vocant. Dec. Gen. *102. n.4.* tùm verò, quòd deficiat consensus in casu hujusmodi, sive materia, si videlicet Assecuratus navim captam aut merces direptas esse ignoret, nullumque dolum machinetur. *arg. l.57. ff. de Contrah. emt.* Rot. Genu. *d. decis.102. n.4. & 5.* quia propria materia hujus contractûs est, damnum sub ratione incerti. Elb. Leonin. *cons.22. n.70.* Si enim 29
scivit assecuratus non esse amplius in navi aut curru merces, quas ablatas in
itinere aliunde compererat (quæ sci- 30
entia præsumtione colligetur ex itineris distantia, & temporis spatio, quod intra assecurationis in stipulationem deductæ diem, & illud momentum, quô merces amissæ sunt, effluxit) pactioni utique conventum implere tenebitur in pœnam falsa asserentis aut decipientis. *arg. l.13. §. item Julianus. 6. ff. de act. emt. & vend.* per ea, quæ Benevent. Strach. *de sponsion. vers. item quæro.*

quæro. Vincentius, eumq; secutus Anton. di Gamm. *decis. Lusit. 181. n. 2.* tradunt. & Decis. Rot. Genov. *36. ubi n. 9. & 10.* elegantem vid. rationem ab Emptione V. desumptam. Item. Ordonn. van Assecur. tot Ambsterd. *art. 21.* Placcaet *Philip. 2. de ult. Octobr. 1563. tit.* van Verseckering. *art. 4.* Elbert. Leonin. *d. Consil. 22. n. 7.* Idque tùm multò magis statuendum est, si nullas initiò habuit in navi aut curru merces, vel factô suô quominus ibidem essent, impedivit, per illa quæ in similibus notantur in *l. 85. §. fin. ff. de V. O. l. 24. ff. de condit. & demonstr. l. 17. §. fin. ff. de Præscr. verb. l. 9. §. 3. ff. de dol. mal.* adeò, ut retinere quod accepit periculi susceptor & exigere non solutum ac residuum pretium queat, veluti datum atque promissum ob Assecurationis causam, quæ, etiamsi periculum ipsum
31 cesset, non deficit, maximè inter scientem, qui sibi imputet, quòd mentiendo alium defraudare, & bonam fidem, contra *l. si unius, 27. §. pacta. 4. ibi: quatenus publicam causam contingit*, evertere, nec non clandestini instar furis, cui mendax similis est. *l. 68. inf. ff. ad L. Falcid.* pecuniis alienis insidiari voluerit. Ang. de Perus. *ad l. cum proponas. 3. C. de naut. fœn.* quippe cùm aliàs mentientis improbitas severitati subjaceat judicantis, veluti rescribunt Theodos. & Valentin. *in l. 5. C. si contr. jus vel util. pub. vel per mendac.* Sic ob paritatem, quam exigit contractuum horum permutatoriorum natura, si alter contrahentium tam assecurans quàm Assecurator sciat, rem de qua agitur, aut salvam quò destinabatur pervenisse, aut periisse, obligatio invalida est. Hugo Grot. *2. de jure Bell. ac Pac. c. 12. n. 23.* d. Ordinat. Philipp. II. *art. 4.* ibi: keyne Assecurantie mögen gedahn werden/ op goeder die die tiet van der Assecurantie sollen wesen gepericlitiret: item *art. 5.* dat ten tyde van der Assecurantie so danich Schip en goet noch
32 was in Wesen. In hoc enim contractu bonâ fide versandum, ut natura ultrò citròq; obligationis postulat. Dolus commissus cum æstimatione damni arbitrariè puniri solet, vel gravius pro ratione delicti. Loccen. *de jur. mar. lib. 2. c. 5. §. 8.* Excipe tamen, prout paulò 33
antè dictum, si assecuratus sibi caveri curasset in eventum boni aut mali nuncii, si susceptor periculi probare nequeat, ei cui cautum est, ante cautionem constitisse de damno, & assecuratus ab ea suspicione juramentô liberare paratus sit. *art. 6. 21. Ordin. Ambstel. de Assecur.* Cùm autem Assecura- 34
tio regulariter initium habeat à tempore mercium in navalia translatarum ut imponantur navi & duret usq; dum merces in destinato portu salvæ sint exoneratæ. Loccen. *d. c. 5. §. 9.* Hâc occasione Q? An dominus mercium possit repetere pretium, quod Assecuratori, periculum earum in se suscipienti dedit, si fortè navis mercibus onusta, de portu enavigare nequeat, aut aliô casu impediatur? Ita aimus, ut possit, si nondum illud exsolvit, denegare, aut solutum repetere, quasi causâ non secutâ, si nimirum oriatur ex causâ fatali, sive fortuitô impedimento. V. G. 1. quia navis, jussu superiorum pro necessitatibus publicis detenta, uti est *in l. jubemus. 10. C. de SS. Eccles.* Rot. Gen. *decis. 62.* Santern. *d. l. part. 3. num. 26.*
Cùm factum Principis, sive superio- 35
rum, numeretur tunc inter casus fortuitos, per ea, quæ per *l. Lucius 11. ff. de Evict.* Alex. *cons. 57. n. 3. lib. 1.* Natt. *cons. 181. n. 4.* Cravett. *cons. 95. n. 1.* Surd. *1. decis. ult. n. 15.* tradunt. Sigismund. Scacc. *d. l. de Commerc. q. 1. num. 136. & seqq.*
Secus si in itinere Princeps navem in- 36
justè detineat, ut *n. 60. seq.* videbimus, aut 2. si in portu, adversâ tempestate, vi fluminis, incendiô, latronum, piratarum incursu invasa, aut fulminis ictu deusta fuit; navis enim in ipso portu vel ostio periclitari ut dicitur. *l. 4. ff. ad L. Rhod. de jactu.* & aliquando pati potest, ut experientia suggerit, secundum illud Propertii *lib. 3. Eleg. 6.*

Fallit portus & ipse fidem. Nec semper verum est, quod Anacharsis percontanti, *quæ securissima navis esset*, respondit: *Ea quæ in portum venit.* Tunc enim quando casus ejusmodi emer-

emergit, cui resisti non potest, defectus conditionis, quæ in eum diem, quô navis vela ventis dare incipit, dilata creditur. *l.3. ff. de nautic. fœn.* non magis uni quàm alteri potest imputari parti. *arg. l.3. ff. de hered. vel act. vend.* Rot. Gen. *decis.63. n.2.* nisi in Pollice aliter, ut hodiè plerumque fit, conventum, vid. infr. verb. Pollicis: Welken Rysick wy dragen/ na dē dagh ende uhre/ dat deselve Koopmanschappen gelahden offt sollen gescheypet wesen/ om an boert te voeren/ van selv Schip en in het solfde geladen sullen syn. Diversum verò jus, in eodem genere cognitionis observandum, si proveniat ex vitio rei, utputà si merces prohibitæ ad terras hostiles exportari debuerunt, de quibus est *tit. C. quæ res export. non debent.* & nos supra disseruimus; vel ex facto & culpa assecurati. Raph. Fulgos. *ad rubr. C. de naut. fœn. n.1. per l. qui Romæ.122. §. Callimachus.1. ff. de V.O. l.fin. §.1. ff. ad L. Rhod. de jact.* ita, ut ex præcipiti avaritia, vel civili audacia merces variando, *d. l. cum proponas.3. C. de naut. fœn.* moram committat, quæ culpæ accensetur. *l.91. §. sequitur.3. ff. de V.O.* atque ideò, qui moram admisit, ab interitu rei non liberari, *in l.23. ff. eod. l. si in Asia.12. §. fin. ff. depos. l.5. ff. de reb. credit.* & alibi passim erudimur. Seb. Med. *intr. de fortuit. casib. part.1. q.16. n.47.* Vel quia non fuerit soluta gabella, vel quid aliud simile culposè aut dolosè ab Assecurato commissum sit. Sigism. Scacc. *d. §.1. q.1. n.154.* & Petr. Santern. *p.4. n.16.* tum enim non tenentur assecuratores. Crott. *in c. naviganti. n.2.* quem allegat Scacc. *d. l.* & vid. Santern. *dict. loc. n.16. cum seqq.* cui junge Grot. *Introd. jur. Holl. part.24. &* Joh. Loccen. *d.c.5. §.10. per tot. & seqq.*

37 Affinitate juncta superiori succedit alia altercatio, An assecurator, qui de mercium omnium periculo indeterminatè cavit, earum etiam teneatur præstare jacturam, quæ tempore assecurationis constitutæ in navi non fuerunt? Affirmativam videtur injungere *l. fin. C. quæ res pign. obl. poss.* in qua verba hæc RERUM MEARUM, in contractu adjecta, tàm ad futuras, quàm ad præsentes referuntur. Cæterùm negativæ, tùm contrahentium intentioni tùm juris analogiæ magis consonæ, partes potiores tribuimus. Assecurantis namque voluntas si excutienda, dubitari vix potest, quin ad merces ille respectum habuerit, quæ de præsenti in navigio exstiterunt, non ad futuras. vid. hîc sup. *n.28. & seq.* In 38
omni autem actu vel maximè contrahentium animus ac intentio, quò feratur, inspicienda. Br. *in l.43. ff. de contr. emt.* & Dd. comm. qua cum voluntate insuper juris analogia concordat, ceu liquet *ex l.32. §.3. ff. de Legat.2. l.18. §.12. ff. de Instruct. legat. l.39. in f. ff. de aur. & arg. legat.* In quibus deciditur, ea duntaxat præsumi legata, quæ in horreo, fundo aut domo sunt: non autem quæ posteà legati ampliandi gratià in fundo congesta, sive in horreum fundum aut domum illata fuerunt. Nec obstrepit traditioni no- 39
stræ *d. l. ult. C. quæ res pign.* Illa siquidem singularis est, propter modicum præjudicium, quod in pignore constituendo versatur, ad consequentiam minimè producenda. Quoniam in 40
iis, quæ præjudicium magnum damnumque minus reparabile adferunt, ut fit in Assecurationis negotio, ubi is, qui indemnitatem recepit, casu periculi existente, ad maximam tenetur æstimationem. Petr. Santern. *d. part.3. n.50.* aliter sancitum reperimus, quemadmodum constat. *ex l.22. §.5.* ubi publicatio bonorum ad præsentia saltem restringitur, non ad futura, sive pòst quæsita. *ff. mandati.*

Offert se demùm præcedenti ἀπορίᾳ 41
valde cognata isthæc συζήτησις: Pollicetur aliquis alteri mercium, quæ ad illum in navi pertinent, securitatem; sed compertum deinceps, merces illas non solùm ad assecuratum, verùm ad ejus etiam socios pertinere, an ea securitatis sponsio ad communes sociorum porrigenda, an verò inutilis sit? Pro parte etiam sociorum assecurationem valere autumat Petr. Santern. *d. part.3. n.58.* cui subscribimus. Nam ut 42
Asse-

Assecurans nomine plurium vigore societatis obliget omnes in solidum. Rot. Genov. *decis.29.* Ita è contrario nihil isthâc conjecturâ & evidentius est & firmius, quàm omnium indifferenter mercium indemnitatem suscipientem multò magis de earundem parte aliqua cavere voluisse; cùm totum partes singulas contineat. *l.1. §.4. ff.de V.O. l.113. l.147.de R.J. cap.plus.35.& cap.in tot.80. eod. tit. in 6to.* Quam receptiorem usu opinionem non moratur ista cavillatio; quòd assecuratus mentionem duntaxàt de mercibus suis fecerit: ejus autem non esse videantur propriè, quæ etiam alterius sunt, juxta *l.46. ff. de rit. nupt.* ac proinde stipulationem illam prorsus otiosam es-
43 se. Quandoquidem & nostrum id rectè appellitatur, quod commune est *l.5.§.2. ff. de legat.1.* Aug. Barbos. *de appell. verb. utriusq. jur. signif. appell. 151. n.2.* Quamobrem eum, qui communes nummos centum credidit, quinquaginta condicere, Ulpian. *in l.13. §.2. ff.si cert.pet.* & socium partis suæ pretia posse alterô insciô exigere. Pompon. *in l.62.ff. pro soc.* ac communium ædium dominos quemque pro sua parte stipulari debere idem Ulpianus commentantur *in l.37.ff. de damn. infect.*

44 FORMA communis assecurationũ consistit in ipsa stipulatione; quam variis ac diversis contrahentium formùlis, & aliis subinde clausulis vallare solent negociantes, ceu aliàs in conventionalibus fieri solet stipulationibus, teste Ulpian. *in l.52. de V.Obl.* quæ in omni quæstionis controversæ decisione nunquam non sedulò ponderandæ, Br. *in rubr. C. de fid. Instrum.*

45 Forma specifica in ponendo & assignando periculo non quovis, sed isto, quod in itinere sive marino sive terrestri contingere potest, quô non secutô haud tenetur assecurator, nec intelligitur cessisse vel venisse dies obligationis. *l. cessisse.213.ff. de Verb. sig.* Idque dubio penitùs caret, si periculum specificè expressum sit, utputà, præstabo casum navigii, incursum hostium, piratarum &c. ne sub verborum involucro insidiæ recondantur, & is, qui promittit, ulterius ac æstimavit obligetur. Quia approbatio sive assecuratio facta cum aliqua qualitate sive forma, nisi illa adsit, pro nulla habetur. Cyn. *in l. un. C. de Confess.* quippe cùm conditio actum omnem suspendat, Br. & alii *in l.1.ff. de condit. & demonstr.* & obligationem cessare faciat. *cap. fin. de sponsal. in 6to.* donec impleatur sive verificetur, latè Menoch. *de arb. JJ. quæst. lib.2. Cent. 5. cas. 498. n.5.* cum plur. seqq. vid. Styp. *d. cap.7. num.309. & seqq.*

Verùm altioris indaginis est, si pactum de periculo præstando generaliter, sine casuum singulorum dinumeratione fuit, prout rarò hodiè fit, cùm hodiè in Pollicibus plerumque specifice determinentur, (quale pactũ textus juris complures probant, utpote in *l.7. §. si quis. ff. de pact. & in l.39. ff. Mandati. l. 9. §. Julianus. 2. ff. locati.* quibus LL. Azo, & alii ex antiquioribus sese opponunt) quinam sub generalitate hujusmodi comprehendi intelligantur? Quanquam periculi vox generaliter & indefinitè prolata, etiam casum per culpam provenientem complectatur, monente gloss. *in l.7. §.15. ff. de hered. instit. l.52. de legat.1. cum similibus* apud Petr. Santern. *d. l. part.4. num.1. & 2.* Quia tamen verba in contractu apposita, secundum contractûs naturam accipienda. *arg. l. 109. ff. de leg.1.* quapropter sub pacto generali omnem conti- 47
neri existimo casum fortuitum seu sinistrum, de quo Sigismund. Scacc. *d. quæst.1. §.1. n.134.* qui & fatalis vocatur *in l.5. C. de appellat.* damnum fatale. *l.3. §.1. ff. Naut. caup. stab. l.52. §.3. ff. pro soc.* Vis divina & Græcè θεῦ βία *l. 25. §.6. ff. locati. l. 24. §. 4. de damn. infect.* Fatum, quòd etiam cuivis patrifamiliâs diligentissimo potest contingere. *l. 11. §. antepen. ff. de minor.* Mantic. *de conject. ult. vol. lib. 11. tit. 17. num.3.* Casus major. *l.7. in pr. ff. de edend.* Et definitur; *Majoris rei im-*

Ff *petus,*

petus, qui non repelli, in l.2. ff. quod met. caus. nullôque humanô consiliô potest prævideri. *l. 6. C. de pignor. act.* seu cui infirmitas humana resistere nequit. *l.1. §. 4. ff. de obl. & act. l. 18. ff. Commod.* ut sunt, naufragium, hostium aggressura, vis piratarum, repressaliæ, ventorum violentia, aquarum inundationes, detentiones Regum & Principum, nec non casus alii, usitati & inusitati, citra fraudem tamen & culpam contrahentium aut domini mercium vel navis, Grot. *introd. jur. Holl. part. 24.* quique nec dici nec enumerari facilè possunt, ut fatetur Justinian. *in l. fin. §.1. C. de temp. appell.* ad quos digitum intendit Sebast. Med. *in tr. de Casib. fortuit. part. 1. q. 13.* & partim cœlitꝰ immittuntur, partim verò à rebus inferioribus & nobis cognatis inferuntur. Donell. *ad l.2. C. de pign. act. n.5.* Unde captâ navi per hostes & eâ retentâ per triduum, dicitur tamen casus sinister secutus, ita ut Assecuratores teneantur. Rot. Gen. *decis. 101.* At-
48 qui hinc est, quòd qui fortunam futuri damni in se suscepit, resarcire, aut ejus æstimationem præstare non teneatur, si ex facto, fraude, vel culpa domini mercium sive navis magistri jactura aliqua sequatur. Quæ ita (contra opinionem P. Santern. *part. 4. n. 19.* quem sequi videtur Sigism. Scacc. *de Commerc. d. §.1. q.1. n.155.*) in Civitate Genova quotidiè observari attestatur. Rot. Gen. *decis. 3. n. 15.* Utpote quando ille rectâ navigatione omisâ, devia littora sectatur. *l. 7. C. de navicul. lib. 11.* ad alium minus tutum portum, quàm fuerat conventum, navim applicet: merces humore, non tamen ex tempestate contractô, Weiss. *d. l.* deteriorari, vinum acescere, grana à curcu-lionibus, ligna à teredine, pannum à tineis absumi, à muribus arrodi si-
49 nat. *l. 13. §. 6. ff. locati.* Frumentum enim in navi movebit nauta, quoties necesse fuerit, ne corrumpatur; nisi fecerit, tenebitur; exceptô, si per tempestatem impediatur. Pro hoc tamen labore singularem mercedem ex æquo feret. Loccen. *d. l. lib. 3. cap. 5. §. fin.*

vel denique furtô easdem subripi sinat. per *d. l. 52. §. damna 3.* ibi: quòd si à furibus surreptum sit, proprium ejus detrimentum est, qui custodiam præstare debuit. *ff. pro soc.* Petr. Santern. *d. part. 4. num. 31. & 49. cum seqq.* ubi latiùs hæc persequitur. Et Strach. *d. part. 3.* ubi plures alias culparum species recenset. Similiter, si non fecerit domi- 50
nus mercium seu navis, quod diligens & cautus faceret, aut quod ex pacto debet: si quid per negligentiam, imperitiam, aut moram, admiserit. Itaque si Assecurator caverit de periculo respectu illius temporis, quô navigatio minus erat periculosa, navarchus autem vel dominus navis, ob frivolam causam, vel per negligentiam distulerit navigationem in alienum tempus, navigationi valdè incommodum, & sic obortâ procellâ, merces cum navi perierint, non erit hoc periculô Assecuratoris, sed domini navis, nisi aliud 51
convenerit. Mora enim cuiq; sua, non alteri nocere debet. *c. 25. de R. J. in 6to* plures casus vid. ap. Loccen. *d. c. 5. §. 10.* Nam licet interdum locus & tempus non patiantur plenius deliberandi consilium & explorandi intimius conditionem ejus, quocum propter navigandi necessitatem contrahimꝰ, quemadmodum ait Ulpian. *in l. 1. ff. de Exerc. act.* aut cujus hac in parte peritiam & industriam aliunde cognitam habemꝰ; adeò, ut pro casu fortuito reputari posse videatur, si ille, qui hactenus tot probatæ vitæ & industriæ specimina ediderat, ut quis æstimare haud potuerit, fore eum negligentiorem, aut minus idoneum, à morum probitate & officii sedulitate deficientem. *arg. l. argentum 20. ff. commod.* Attamen, cùm jura semper malè suspicentur de improbitate hujus generis hominum. *l. 3. vers. miratur. ff. Naut. caup. stab.* & eos vix posse à fraudibus abstinere arbitren- 5
tur. *l. 1. in pr. ff. Eod.* Idcircò facilitati & inconsultæ festinationi ejus omne dispendium potius imputandum, qui fidei hominis, de cujus conditione non satis dispexit, merces suas temerè deportandas concredidit, quàm

quàm quòd in assecurantem, qui ad casus saltem fortuitos respexit, judicium sit dandum. 53 Siquidem ille propriè fortuitus casus est, quem nullum potest humanum prævidere consilium, uti interpretatur Ulpianus *in l.2. §.7.ff. de admin. rer. ad Civit. pertin.* & patescit ex allegatis superioribus, non etiam quem solertissimus & diligentissimus quisque præcavere potuisset, *arg. l.29.l.41.ff. locat.* Quippe cùm curâ & diligentiâ sæpenumerò damna maxima à nobis amoliamur, ut circa alium casum observavit Julian. *in l.19.*
54 *ff. Commod.* Quòd verò Santerna *p.4. de Assecur. n.19. & seqq.* statuit, damnum tertii nimirum gubernatoris culpâ datum, non liberare assecuratorem à præstatione periculi, quia factum tertii non impediat obligationem committi, certum quidem est ita jure fieri, si se generaliter (ut hodiè fit) ad omnes casus etiam culpâ nautæ datos obligârit, aliàs non. per *l.6.ff. de rei vind. art.27. Assecur. Ambstelr.*

55 Efflorescit hinc denuò περίβλημα utile & cottidianum, An ille casus, quando, ob timorem tempestatis, salvandæ navis causâ, in mare merces projiciuntur, nautarum culpæ, an verò fortunæ attribui debeat? Istud fortassis non absque speciosa ratione quispiam defenderet; quia principium hujus jactûs non tàm ab ipsa vi tempestatis, quàm à voluntate, & quidem non coacta sed libera dependere videtur.
56 Verùm enim verò, cùm mercium jactus semper novercali maris fortunæ imputetur, ceu palàm est ex *tot. tit. ff. ad l. Rhod. de jact.* adeò ut illum communi collationis consortio (Vermöge der Kauffleute Haverey-Recht/ de quo nos *infr. lib.3. c.4.*) farciri oporteat. *l.1. l.2. §.2. l.4. ff. Eod.* & conductor, qui ti-
57 moris causâ emigravit, mercedem non debeat, si causa fuit, cur periculum timeret, quamvis verè periculum non fuit, respondente Alfenô *in l.27. §.1. ff. locati*; nec non onus propter necessitatem adversæ tempestatis expositum commisso vindicari haud debeat; quemadmodum Divi Fratres rescripserunt, notante Marcianô, *in l.16. §.8. de Publ. & vectig.* Imò 58 etiam ortô incendiô ædes vicinas, periculi arcendi causâ intercidere liceat, juxta *l.49. §.1. ff. ad l. Aquil. & l.3. §. pen. ff. de incend.* quidnî, ex rationum identitate, nauta (cui crebrò illud in ore:

Me ne maris tumidos vultus fluctusq; feroces
Ignorare putas? mene huic confidere monstro?)

propter periculi instantis metum non vanum (quia vani timoris nulla æstimatio est, *l.13. ff. de re judic.* nulla excusatio. *l.184. de R. J.* sed tunc potius mercator regressum habebit ad nautam. Weitz. *de Contrib. p.465.*) sed qui meritò in hominem constantissimum cadat. *l.6. ff. quod met. cau. ubi scil.*

Et propè tàm lethum quàm propè cernit aquam)

à culpa eximendus? & idcircò ex 59 tali jactu necessario & quasi coacto Assecurator teneatur, cùm jactus & perditio propter casum æquiparentur. *d. l. 4. ff. ad L. Rhod. de jact.* Cùm autem locus sit tunc contribu- 60 tioni propter istum jactum, sublevabitur assecurator in tantò minus solvendo, quàm Dominus fuerit consecutus. Sant. *d.l. num.44.* de quo fusius P. Santern. *d. part.4. n.43. cum seqq.* quò lectorem remisisse sufficit. Superiora 61 tamen hæc salis granô intelligi & sic limitari volo, ut pactum generale non pertineat ad casus istos fortuitos, de quibus non consensum videri potest, *arg. l.5. l.9. ff. de transact. l.1. ff. de pign. act.* Unde I. si in unâ & eâdem 62 navigatione merces transferantur ex una navi in aliam, & novissima deperdatur cum mercibus, Q? num assecurator teneatur de tali periculi „ eventu? & Resp. inspiciendam esse „ formam assecurationis, an in ea men- „ tio facta novissimæ navis, an minus? „ Si prius; utique ex lege conventionis tenetur, modò absque dolo atque culpa iste casus contigerit. Si mentio facta non sit, non tenetur. Si tamen merces in scapham trajectæ

fuerint, navis onustæ levandæ causâ, quia intrare flumen vel portum non poterat, eaque scapha submersa sit, iste casus perinde æstimabitur atque si in ipsa navi accidisset. *l. navis. ad L. Rhod. de jactu*; Secus si hoc alia de causa contigerit. Petr. Santern. *p.3. num.36. cum seqq.* An tunc contributioni locus sit? vid. ap. Loccen. *de jur. mar. lib.2. c.8. §.7.*

63 II. Eum, qui de indemnitate cavit (licet injuria à Judice illata seu injustitia, & casus fortuitus æquiparentur) *in d. l. sæpius. l.52. §. ult. ff. pro soc. & cap. un. de nov. form. fidel. lib. 2. feud.* Petr. Santern. *d. part.4. num.26.* Sigismund. Scacc. *de Commerc. d. §. 1. num. 137.* ad æstimationem damni refundendam obstrictum esse non reor, si Rex aut Princeps freti aut terræ, per quam vehuntur merces easdem injustè detineat ac retineat; nisi hoc expresse in diplomate assecurationis, ut plerumque fit hodiè, contineatur? Vid. *art.8.* der Assecurantz-Ordnung tot Ambsterd. Sic navis coacta navigare in aliquem locum pro capiendis frumentis, aut iisdem vendendis quibus onerata erat, ob utilitatem publicam non dicitur passa casum sinistrum, & ideò securitates super navi factæ non debent exigi. Rot. Genov. *decis.62. per tot.* Secus si in ipso portu priusquam solvit, eam detineat, quo casu Assecurans tenetur reddere præmium, nisi aliter conventum. sup. *n.35.* vid. *art.23. Ordinationis Antwerpiensis*, dissent. Scacc. *d. §.1. num.136. & seqq.*

64 Cùm enim publicè sit utile, sine metu nec non periculo per itinera commeari, *l.1. §.1. & 2. ff. de his qui effund.* & Principi, sive provinciæ Præsidi congruat à malis hominibus quam regit provinciam purgare. *l.3. ff. de Off. Præs.* in latrones, plagiarios ac fures animadvertere. *l.13. ff. eod.* ac ab omni hostium incursione iter facientes tueri illæsos. *l. 2. §.4. C. de Off. Præf. præt. Afric. ut supr. lib. 1. cap. 3. diximus*, verisimile utique est, non cogitasse de tali casu contrahentes; futurum scilicet, ut Princeps, ad quem pertinet cura & securitas viarum publicarum. *cap. 1. quæ sunt. regal.* atque in iis sceleratorum audaciam & temeritatem cõercere. *l.13. de Offic. Præsid.* merces licitas, si nullum fraudati vectigalis aut alterius facti improbi crimen præcesserit, vi ademtas injustè occupet, ita, ut contra cujuscunque probi hominis suspicionem inde injuria nascatur, unde oriri justitia. *l.6. C. unde vi.* & ibi rapinis via aperiatur, ubi illa per pœnas severiores occludi debet. *l.2. in fin. C. de indict. viduit. toll.*

Casu 6 autem, quô in Pollice seu Diplomate hæc arresta continentur, si naves cum pretiosis mercibus in exteris locis detineantur, sex mensium spacium, vel ex remotis locis annum (ex remotioribus biennium) si res & merces servando servari possint, præstolabitur dominus navis aut mercium, donec ista navis pro deperdita aut publicata habeatur. Vid. *art. 8. & 9. Statut. Ambstelr. de Assecur.*

Quod 6 pariter locum habere opinor in casibus planè insolitis, quos de mille annis unâ vice contingere dicit. P. Santern. *part.3. num.72.* quosque seculis aliquot semel atque iterùm evenisse observatum fuit, v. g. navim, in balænæ molem sub undis latitantem, impetu vehementiori illisam, compagibus revulsis periisse: currum, mercibus onustum, exorta subitâ ventorum immanitate, de ponte in flumen præcipitatum; qui casus, licet fortuitis annumerentur, quandoquidem omnes insoliti casus fortuiti dicuntur, velut auctoritatibus Alciati *in consil. 157. num.3.* & Socin. *cons. 123. num. 12. vol. 4.* firmat Sebast. Med. *intr. de Casib. fortuit. part.1. q.13. num.23. & ult.* de iis tamen quasi non verosimilibus paciscentes cogitâsse vel sub pacto generali eos comprehendisse minimè intelliguntur; ceu sentiunt gl. Bart. & Comm. Dd. *in l.78. §. fin. in verb. si immoderatæ &c. ff. de contrahend. emt.* quos sequitur Andr. Gail. *lib.2. obs.23. num.18. & 19.* ibique

ibique Grævæ. conciliantem *consid. 4.* adde And. Rauchb. *p.2. q.29. num.19.*

67 Tutius tamen est, ut & isti casus inso-
NB liti, ut hodiè plerumque fit, excipiantur in securitatis apocha seu Pollice, quæ & coram Notario paratioris executionis gratiâ possunt confici. Styp. *b.c.7.n.498.* P. Santern. *d.part.3. n.72.* quod ex tenore formularum assecurationum, quas vid. ap. Sigism. Scacc. *d. §.1. q.1. de commerc. n.141. & 142.* apparebit. Cùm in contractibus semper contra eum, qui potuit legem apertius dicere, fiat interpretatio. *l. in contrahenda.172. ff. de R. J. c. contractum. de R. J. in 6to.*

68 Quarum formularum unam in foro seu Boersa Ambstelrodamensi usitatam hîc libet apponere:
isita. menti iratio ve Po. id. ap. iann. *n.385.* eqq.
Wy Assevreeders hier underteeckent / I. Nomina Assecurantium beloven ende verobligeeren ons te vorsekeren / ende vorsekeren ock an V. N. N. N. N. &c. II. Nomina Assecuratorum, Navis & Magistri navis te weten elck een van ons de Somme door hem hierunter gespecificieret; III. Designatio Mercium quæ & quales illæ sint, ponantur hîc merces assecurandæ. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. Welcken Rysick wy dragen ende tot onsen Laste nemen. IV. Tempus ex quo Assecuratio incipere & finire debet & *n. seq.* na den Dags ende ûre / dat deselve Koopmanschappen sullen geladen offt geschepet wesen / om aen boert te vooren van selfde Schip offt schepen / ende in het selfde geladen sûllen zyn / ende sal dûeren totter tyt toe ihet selfde Schip sy gekoomen in deselfde Haven von. V. Nomen loci quò navis tendit. N. ende desûlve Koopmanschappen opt Land sullen entladen syn in goede behoudenisse / sonder eenige Schaden / ende syn te freeden / dat het selfde Schip offt schepen doende desûlff de Reyse. VI. Cursus navis liber sûllen mogen seglen voortwarts en achterwarts / ter rechter ende slincker syde / ende in allen Manieren voortfaeren offt blyven anckrende in sulck Haffen / gelûck het den Meester / Capitain offt Piloote vant selfde Schip goet dûncken sall. VII. Expressio susceptionis periculi sive in genere sive in specie. In welcke versekeringe voorß: Wy Assevredeurs dragen alle perÿckel der See / van vier / van Winden / van vrienden ende Vianden / van Briefen / van Marcke oder represalien / van Arreste / ende detentie van Königen Princen ende Heren wie sie sien / ende Generalyken van allen andern Perickelen ende Fortuynen die souden mogen overkoomen in eeniger Manieren / offt de man soude mogen vordencken / gewónlick oder ungewónlick. Wy stellen ons van alls tot alls in de plaetse van u dieselfde N. N. N. om vte befryden ende schadeloes te houden / van alles verlies ende Schaden / die geschieden souden mogen / ende komendede saecke anders als wel met derselfde Koopmanschap offte Partye desselfs (daer Gott aff behoede) VIII. Expressio quantitatis & temporis quomodo solvere velint Assecuratores. beloven ende verbinden ons dan te betaelen ende te verschieten / aen ú offt aen den bringer van desen allen het verliesende de schaeden die gy sûlt geleden hebben / achtervolgents de Somme by elck een van ons onderteekent / te weten soo wol den eersten van ons als den laetesten / ende dat binnen tioe maenden eerst nae dien dat ons behoorlyke wete ende intimatie sal gedaen wesen van het verlies offte Schade in offt an ûwen gecommitteerden / om so wel tot unser Schaeden als Profyte te handhaven tot de salveringe beneficieren van deselfde Koopmanschap / ende belooven in allen gevalle te betaelen de Kosten ende Onkosten gedaen in deselfde salveringe / ende het beneficieren derselfder Koopmanschappen / het sy dat yet da es wederkregen Wort offt niet. Gevende geloof ende volcoomen Credit aen de Rekeninge ende trouwen van den Persoon offte Persoonen die de voorß: Kosten ende Onkosten ghedaen sûllen hebben / IX. Confessio super quantitate & numeratione pretii seu præmii ende bekennen bethaelt te syne van den Prieß van dese Versekeringe door de handen van gereekent teten hondert alles ter Goeder trouwen / sonder eenig betrog offte Argelist / X. Assecuratio sit facta secundum stylum seu ob-

 servan-

servantiam fori Antvverpiensis. Achtervolgende ende naer coustuyme van de Börse van Antwerpes/ vid. *art.35*. Ordinationis Antvverp. postpos. onder welcken wy ons sumeteren ter contrarie van deser niet wesende. Ende daertoe verbinden wy allen onse Goederen/ renoncerende ter Goeder trouwe/ende als met onsen eede allen exceptien ende cavillatien desen jegenwordigen contrarierende / Also ghedaen Ambsterdam

De efficacia hujus clausulæ vid. Stypmann. *d. c. n. 417. & seqq.*

69 Hîc incidenter notandum, quòd pretium periculi ordinarium, seu præmium assecurationis ex Hollandia versus Thraciam, vulgò Türckey/ sit 14. pro Centum; versus Venetias 13. versus Livornum, Genovam, Massiliam, 10. pro centum. De Hamburgo versus Hispaniam, 12. pro Centum; versus Africam & Indiam occidentalem, ex Hollandia olim $4\frac{1}{2}$ vel 5. pro Centum. Nam periculum versus Hispaniā magis æstimatur periculô versus Indiam occidentalem. Wilh. Wseling im Bericht van der Suyder Compagney in Schweden/ *p.45*. Licet autem de hoc periculi pretio inter contrahentes ex æquo & bono conveniri possit; tamen hodie, ex mercatorum Holland. consue-

70 tudine communiter SEPTEM pro Centum, præmii assecurationis locô pacisci moris est. vid. *art. 1. Constitut. Ambstelr.* verbis: Verseker-Loon niet klimmende boven seven ten hondert/moet gereet betaelt worden: meer bedragende moet betaelt worden binnen ses maenden nae de teekening/ ende in gefalle het Loon waer tüschen de seven ende de veertien ten hondert/ so moet de Helffte bethaelt worden gereet / ende de ander Helffte nae ses maenden. Wilkeur van Ambsterd. van den *26. Januar. 1610*. Sed hîc observandum, Præmium ubivis certò determinari non posse, prout enim navigatio longinqua vel brevis, & loca pluribus periculis obnoxia, ita hoc Præmium extenditur & remittitur. Hujus autem præmii exsolutio quomodo fiat. vid. ap. Stypm. *d. c.7. n.358. & seqq.*

71 Satisfaciet autem Assecurator assecurato post tres menses, si intra lineam Europæ aut ob moram interesse præstabit; ex quo, intra dictum tempus, nihil fando audivit de navi & mercibus, quæ jam pro deperditis habentur. *art.5. & 25. d. Statut. Ambstelr.* Grot. *d. Introd. part.24.* Cæterùm spectat huc 72

& illa investigatio, cui onus probandi periculum sive casum sinistrum fuisse subseqvutum, incumbat? Illi ædepol, qui actoris partes sustinet, sive alium pulsare lite contendit, qui est Assecuratus Rot. Gen. *decis.3. per tot.* Receptissimô enim jure definitum, intentionem suam, sive ejus fundamentum sit negativa sive affirmativa qualitas, agentem probationibus ostendere legitimis debere. *l.2. l.18. §.1. l.21. ff. de probat. l. actor.23. C. eod.* in tantum, ut, illô non probante, reus, etiamsi nihil præstiterit, obtineat. *l.4. C. de edend. l.2. C. de probat. l. negantes.9. C. de obl. & act. l.9. C. de Except.* Franc. Hercul. *intr. de proband. negat. n.3.* Quod præcipuè 73

verificatur in contractu Assecurationis. *d. decis. Gen.3.* in quo periculi pretium haud rarò ante conditionis eventum solvi solet. *Costum v. Antw. tit. 54. art.1.* Eum autem, qui indebitum solvisse ait, probandi onere gravari, cùm nemo tàm resupinus sit, ut facilè pecunias suas jactet, & indebitas effundat, præsertim si ipse, qui indebitas dedisse dicit, homo sit diligens & provi- 74

dus, ut sunt plerique mercatores. Petr. Santern. *d. p.3. n.17.* accuratè decidunt, Paul. JC. *in l.25. ubi* Br. *ff. de probat.* & Gregor. Papa *in cap. fin. X. de solut.* At verò meretur hîc notam peculiarem, quòd, quanquam in negotiis aliis indubitatæ ac evidentissimæ desiderentur probationes, cùm paria sint, aliquid non esse, aut esse & non apparere. *l.30. ff. de Testam. tut. l.22. C. de probat. cap.8. X. Eod.* In casibus tamen 75

Assecurationum, ubi potissimùm tractatur de abrupta vel submersa fluctibus navi, casibusque fortuitis, qui remotis arbitris in mari inter firmi desertores, quos tempestatis violentia universos obruit sæpissimè, nec non rebus cæteris, quæ vel de sui natura, vel circumstantiarum ratione difficillimæ sunt inquisitionis, accidunt, leviores, &

& quæ haberi possunt, admittantur probationes. Conrad. Rittershus. *in expos. Novell. part. 9. cap. 22. n. 32.* Quoniam lex tunc contenta est eâ probatione, quæ secundum subjectam materiam haberi poterit. *arg. l. 5. §. 6.* ubi Arrius Menander fugam militis, si de eâ liquidò non constat, ex argumentis cognoscendum tradit. *ff. de re milit.* in tantum, ut vel judex ex animi sui motu credere possit testibus & obscurè deponentibus & singularibus, & denique iis, quorum fides testimonii aliàs improbatur, teste Rotâ Genov. *decis. 63. n. 3. 4. 5.* post Curt. Jun. *cons. 178.* & Cravett. *cons. 73. n. 20.* & Sigism. Scac. *de Commerc. & Camb. d. §. 1. q. 1. n. 159. 168.*

76 *& sparsim.* Quorum scita illustrat textus elegans *in l. 3.* ubi nautarum liberos intra judicia constitutos super parentum interitu, si testes alios sorti fatali deesse contigerit, quæri debere, rescribunt *Impp. C. de naufrag. lib. 11.*

77 Finis Principalis hujus contractûs, est mercaturæ necessariò exercendæ conservatio, quâ sine vix est, ut societas civilis queat subsistere, testibus locupletissimis Xenophonte, & summæ prudentiæ atque autoritatis Platone, referente Callistratô in *l. 2. ff. de Nundin.* proût nos suprà latius suô locô deduximus. Minimè verò ambigendum, defuturos tandem, propter varia & innumerabilia pericula, mercatores, qui civitatum inopiam sublevent,

Annonæ prosint, portent frumenta penusq;,

nisi assecurationum compendiis plerique impulsi, quarum beneficiô maximam dispendii futuri partem in alios transferunt, existimarent, nunquam tutius fortunam, (cujus lubricus est & incertus exitus. *l. sancimus. 34. §. ult. C. de donat.*) experiri, quàm cum injuria non habet locum, ut alicubi venustè disserit disertissimus Seneca.

78 Finis minus principalis, decoctionis sive fallimentorum amotio. Siquidem assecurationis asylum vel ideò à Mercurii prole exstructum, moribusq; approbatum fuisse, ut decoctionis ignominiosæ opprobrio viam intercluderet, nemo rerum peritus inficiabitur. Nam licet iis, qui variis infortunii casibus (barathrones enim, qui segnitiæ crapulis, luxui & delitiis dediti, corrasos undique miserorum nummos turpiter prodigunt, præstaret publicè in Amphitheatro catamidiari, ut, auctore Spartianô, Imp. Hadrianus olim jusserat, *& nos in fine hujus tractatus copiosius hac de re* agemus) in hanc calamitatis voraginem deturbati, Creditorum rigidissimorum mole opprimuntur, adversus numellas & compedes, quibus olim mancipabantur, nomothetæ beneficia cessionis & induciarum quinquennalium indulsére. Ut ex Jure Civili & recessibus Imperii suô locô evidentius probavimus. Hone- 79 stius tamen esse & conducibilius arbitrati sunt mercatores, initiis obstare, sive in tempore malo occurrere, quàm post causam vulneratam remedium quærere; ut habetur *in l. fin. C. in quib. causis in integr. restitut. non est necess. l. 1. C. quand. lic. unic. sin. jud. vind.* & nonnihil de lucro, ad quod plerumq; proniores sunt, ut indigitat JC. Paulus *in l. 44. §. 1. ff. de ædil. edict.* cum sponsore participare, quàm universa casûs adversi damna, cum facultatum suarum pernicie sustinere, cottidianâ vitæ hujus praxi probè edocti, quid valeant quasque habeant vires divitiæ, & quantum ad felicitatis & honorum mundanorum splendorem conferant. De quo Cic. *lib. 1. de offic. pag mih. 240. Edit. Froben. Hamb.*

Effectus est præsumtionis de paupertate contrahenda depulsio. Cùm 80 enim non contingere tantùm sæpiusculè solet; verùm etiam legitimâ & probabili conjecturâ judicetur, eum pauperiorem fieri, & non solvendo effici, cujus res navigiô aut vehiculô per 81 mare aut itinera periculosa deferuntur, per ea, quæ singulariter notantur *in l. 2. à gloss.* Dd. & præsertim Bartolo *in verb. suspectum. ff. solut. matrim.* Si tamen negociator, mercium suarum assecurationem stipulari aut fidejussoribus sibi præcavere consuevit, & de hac constat, cessat utique præsumtio,

ductô argumentô à ratione cessante. *c. cum cessante. 60. X. de appell. l. 1. ff. de condict. ob turpem causam. & aliis*. Petr. Santern. *d. l. de Assecur. part. 1. num. 4.* Benev. Strach. *in tr. de merc. p. 2 n. 26.* Quia nemo dubitat, videri illum solvendo, qui defenditur, sive fidejussores habet. *l. nemo dubitat. 95.* ubi Decius. *ff. de R. J. l. 1. ff. de his qui satisd. cog. l. 53. ff. de Procurat. l. 27. §. 2. de fidejuss. & aliis textib.*
82 Quemadmodum è diverso malè uti substantiâ suâ & ad inopiam vergere perhibentur, qui fidem suam frequenter pro aliis interponunt, & inconsultâ sponsione debitis alienis illaqueantur, uti observarunt Alex. & Jas. *in l. si constante. 24. ff. solut. matrim.* Angel. *in l. persona. 30. §. 1. ff. de pact.* quorum vestigia premunt Gail. 2. *obs. 83. n. 15.* Hering. *in tr. de fidejuss. cap. 1. n. 10.* vid. *nos infr. lib. 4. c. 9. n. 30.*

Affinia assecurationis sponsioni sunt, nauticum & terrenum fœnus, de *quo cap. 8. praced. circ. fin.* 83

Atque illa sunt, quæ strictim & quasi per indicem de hoc Contractu singulari ex multis attingere saltem voluimus. Quibus præmissis libet 84
addere ordinationem Assecurationis Regis Hispaniarum & Reip. Hamb. in fine tract. annexam sub lit. R. Und die R
Ambsterdamsche Assecurantz-Ordnung 85
de An. 1603. sub lit. S. S

CAPUT XIV.

De Solutionibus Mercatorum.

SUMMARIA.

1. *Solutiones omnes tollendæ obligationis modos in se continent.*
2. *Num promissio solutionis vim obtineat?*
3. *Promissio facta in banco cedit loco solutionis.*
4. *Promittens mihi aut Mevio, utrum ego velim, solvere Mevio me invitô non potest. Et quid si ego semel elegerim, cui solvatur.*
5. *Cujus sit electio in alternativis promissionibus, remiss.*
6. *Debitor voluntate Creditoris potest constituere se soluturum alteri, quod frequentatur inter Mercatores, imprimis in Cambiis.*
7. *De adjecto, & quis in foro Mercatorum dicatur adjectus.*
8. *Mercatores solent scribere solvisse illi, cujus ordine solvunt, & non illi cui verè solvunt.*
9. *Clausula* Zeiger oder Bringer dieses *in foro mercatorum Creditori parit cessam & mandatam actionem & n. 74.*
10. *De Jure Civili nemo sibi solvere potest.*
11. *In foro Mercatorum sibi quis solvere potest.*
12. *Si Mercator ex pluribus causis debeat & simpliciter solvat, in quam causam solvisse censeatur?*
13. *Hujus Q. tria constituuntur membra.*
14. *In arbitrio solventis est dicere, in quam causam solutum velit.*
15. *Limitatio hujus.*
16. *Si debitor simpliciter solvat, nec adjiciat in quam causam solvat, electio est penes Creditorem.*
17. *Solutio semper imputatur in duriorem & graviorem causam, & n. 20.*
18. *Solutio imputatur in id quod liquidum est.*
19. *Ante effluxum tempus debitum non peti, sed solvi potest.*
20. *In quam causam cadat solutio, si à neutro quicquam dictum. ibi: Quomodo gravior causa consideretur.*
21. *Solutum videtur prius quod propriô, quàm quod alienô nomine debetur.*
22. *Solutum potius censetur, quod antiquius & quanam causa antiquior?*
23. *Quid in solutione Juris, si par dierum & contractuum causa.*
24. *Si simpliciter pecunia numeratur, in quam causam numerata putetur?*
25. *Ex ea causa pecunia data censetur, ex qua minor dantis & solventis jactatio sequatur.*
26. *Solutio potius censetur facta de usuris, quàm de sorte.*

27. An

27. *An & quando mercator particularem solutionem admittere cogatur?*
28. *An Mercator invito Creditori aliud pro alio solvere possit?*
29. *In quantitatis debito interdum aliud pro alio solvi potest.*
30. *Secus in speciei debito.*
31. *Quomodo solutio facienda, si moneta valor mutatus. remiss. cujus item loci valor seu æstimatio attendenda?*
32. *Solutiones quomodo probentur. remiss.*
33. *An si assecuratus præmium proxenetæ persolverit, liberetur?*
34. *Proxenetæ Procuratoribus comparantur.*
35. *Solutio procuratori facta subsistit.*
36. *Nemini nisi verò Domino rectè solvitur.*
37. *Alteri non nisi volente creditore solvitur.*
38. *Quod probandum, sicut ipsa solutio.*
39. *Solventes procuratoribus constitutis ad recipiendum, cauti esse debent.*
40. *Proxenetarum officium regulariter ad solutionem recipiendam se non extendit.*
41. *Quod probatur ex stylo mercatorum moderno.*
42. *Proxenetis præmium non rectè solvitur.*
43. *An Procuratori generali rectè solvatur?*
44. *An Mercator præsumatur esse solvendo.*
45. *Quando & quomodo Mercator præsumitur non esse solvendo, quod ibidem VI. modis monstratur.*
46. *Stylo Mercatorum contant* zahlen *idem, ac* mit baarem Gelde zahlen.
47. *Verbi contant* zahlen *effectus.*
48. *Dies interpellat pro homine.*
49. *Temporis eventus constituit in mora.*
50. *Pretium purè promissum statim debetur.*
51. *Verba contant* zahlen *inducunt tempus præsens.*
52. *De Tempore solvendi ex jure Civili & Statutis, deq; ratione termini Juris Statutarii Lubecensis. remiss.*
53. *Verbum* bezahlen *importat necessitatem.*
54. *Verbum oportet idem importat.*
55. *Quomodo in foro mercatorum solutio probetur præsumtionibus & quibus exceptionibus eludatur.*
56. *Solutio probatur, si debitor locuples.*
57. *Si diligens creditor in exigendo.*
58. *Si Creditor pauper.*
59. *Ex diuturnitate temporis præsumitur solutio.*
60. *Si Creditor sit cautus.*
61. *Hæ circumstantiæ probandæ.*
62. *Hisce præsumtionibus stantibus si debitum in libro Mercatoris nondum cancellatum, iisdem mercator creditor salvari potest.*
63. *Ex præscriptione præsumitur solutio. E. G. in Belgio intra biennium debita petantur, nisi chirographum datum.*
64. *Hujus Edicti Belgici ratio.*
65. *An in hac præscriptione requiratur bona Fides?*
66. *Utrum hæc præscriptio currat contra minores Creditores.*
67. *Quomodo Edictum hoc Caroli V. intelligendum.*
68. *Si Chirographum apud debitorem reperiatur, & quidem cancellatum, num solutio debiti eô probetur?*
69. *Debitor exhibens chirographum absq; quietatione pro liberato non habetur.*
70. *Ex sola chirographi possessione non potest induci pactum de non petendo.*
71. *Intellectus l. si chirographum 24. ff. de probat.*
72. *Si chirographum penes Creditorem cancellatum reperitur, præsumitur solutio.*
73. *Chirographum exhibens in quo est clausula de solvendo ei qui exhibuit, admittitur sine cautione & habetur pro adjecto. sup. n. 9.*
74. *Quid juris si in defuncti libro solutio facta non sit deleta. remiss.*

De

DE obligationibus mercatorum singularibus egi hactenus; seqvuntur modi, quibus obliga-
1 tiones tolluntur; Ex quibus primò de solutionibus, utpote quæ omnes tollendę obligationis modos in se continent. *l.54. de solut. l.176. ff. de V. S. & l. 47. ff. eod.* ea, quæ scopo nostro inservient, delibabimus.

2 Et quidem. I. licet magnus Dd. conflictus & diversitas existat, num promissio facta per aliquem pro alieno debito, vim solutionis habeat, ut videre est in *l. singularia 15. ff. de reb. Cred.* per
3 omnes scribentes post Br. Consuetudo tamen & stylus mercantilis in Italia & Germania viget, ut quælibet promissio, facta in BANCO, cedat locô solutionis; quod eò etiam magis procedit, quando in libris illius, qui erat Creditor, facta est mentio de tali promissione Bancherii, referendo illum in numerum debitorum, & talem promissionem scribendo locô solutionis receptæ à Creditore & factæ à debitore. Rot. Gen. *decis. 4. n. 9. 10. 13. & 15.*

4 2. Not. quòd mercator, promittens mihi aut Mævio, utrum ego velim, solvere, Mævio me invitô non possit. Strach. *de adject. part. 3. num. 137.* Si autem semel elegerim cui solvatur, in præjudicium alterius variare non licet. *l. si post mortem. 10. §. fin. ff. de bon. poss. contr. tab.* Eligens enim unam viam, alteri renunciare censetur. *l. si mulier. ff. quod met. cau.* & Dd. allegati à Dominis *Marpurgensibus conf. 29. n. 42. vol. 3.*
5 Cujus autem sit electio in alternativis promissionibus ex pacto inter mercatores convento, discutitur ap. Hartm. Pistor. *part. 3. q. 4.*

6 3. Notat Angelus *in l. 3. §. quod eximimus. ff. de const. pec.* Quod mercator debitor, voluntate Creditoris possit constituere, se soluturum alteri; & subjicit: quotidiè unus pro alio scribitur debitor in libris mercatorum de voluntate Creditoris; & sic Anconæ, & in aliis Italiæ locis mercantilibus frequentatur, quod Italicô sermone mercatores dicunt *gerare le dette*; quod maximum præstat mercaturæ commodum. Benev. Strach. *d. l. num. 36.*

4. Præsertim in Cambiis. Qualis 7
actus ADJECTUS dici potest. Est autem adjectus qui in conventionib9 ex partium voluntate vel promissoris, vel creditoris vel suô commodo solutioni alternativè adjicitur. Strach. *d. tr. de adjecto. part. 1. n. 31.*

Hinc recepti moris inter Mercato- 8
res, ut soleant in libris scribere solvisse illi, cujus nomine seu ordine solvunt, & non illi cui verè solvunt seu (ut loqvuntur) exbursant. Rot. Genuens. *decis. 26. n. 18.* Notandum & hîc per 9
clausulam vulgatam. *Eive qui hanc fert.* Bringer oder Zeiger dieses/oder getreuer Einhaber/ dieser Handschrifft ꝛc. ex more inter mercatores frequentissimo syngraphis inseri solitam, latori non solùm tanquam Adjecto rectè, solvi, sed & actionem ei à Creditore mandatam cessamque præsumi. Damhoud. *in prax. civ. c. 97. & 133.* Gudelin. *de jur. noviss. lib. 3. c. 1.* imò nec eum titulum ostendere nec bonam fidem probare necesse habere. Cothm. *vol. 2. cons. 54. n. 37. & seqq. & cons. 89. num. 17.* qui allegat ibid. Molinæ. Boer. & Rebuff. Quamvis, de jure communi, sibi 10
ipsi quis solvere non possit; cùm id, quod semel meum, amplius meum fieri non possit, *per vulg.* & res non ex pluribus, sed ex una sola causa mea fieri possit. *per text. in l. 3. §. 4. ff. de acq. vel am. possess.* Pyrrh. Maurit. Aretin. *tr. de solut. cap. 25. n. 13. & cap. 71. per tot.* Hoc tamen fallit de stylo mercatorio, 11
quô quis sibi ipsi solvere potest. Rot. Gen. *decis. 32. n. 4.* idq; per directionem scripturæ in libro solvere debentis. *l. quoties. 9. §. non tantum. 7. ff. de admin. tut.* Rot. Gen. *decis. 1. n. 8. & 22.* ubi declaratur, quomodo hoc dictum in mercatoribus intelligendum. Dd. *in l. singularia. 15. ff. de reb. cred. & in l. 7. 8. & 38. ff. de negot. gest.* verbis: *à semetipso exigere non oportuit,* idque fictione brevis manûs. Gothofr. *ad d. l. singularia, lit. N.* Quomodo autem hæc solutio sibimetipsi fiat in litteris cambii, vid. *supr. cap. 11. n. 56. & seqq. hujus lib.* Ubi plura de solutione litterarum Cam-

Cambii super protestu facta; quò benevolum lectorem remittere volo.

5. Acriter disquirunt Dd. Si mercator ex pluribus causis diversas summas debeat, & unum debitum solvat, debi-
12 toris & creditoris demonstratione cessante, in quam causam solvisse censeatur; & in cujus arbitrio sit, solventis aut recipientis, quod potius debitum voluerit solutum? Hæc quæstio, licet tàm JCtorum responsis, quàm Imperatorum rescriptis satis clarè sit definita; quia tamen non eandem, sed juxta varias negotiorum qualitates, multiplicem habet determinationem; majoris perspicuitatis gratiâ omnia huc pertinentia summatim & per indicem quasi attingere placuit. Potest autem res hæc tota tribus potissimùm
3 membris comprehendi, in quorum primo, eo de casu, quô debitor solvens causam expressit: in secundo, de creditore causam exprimente; in tertio de casu, quô solutio indistinctè & nullâ adjectâ demonstratione & causâ facta est, agatur.

4 In primo membro, quô debitor causam expressit, hæc tradi solet regula: In arbitrio solventis est, dicere & exprimere, in quam causam solutum velit, juxt. *l.1. & l. Paulus. 101. §.1. ff. de solut.* modò fiat in præsenti, h. e. modò debitor, in quam causam solutum esse velit, in re præsenti constituat, ut ait JCtus *in d. l.1.* quod *in l. seq.* ita exprimitur; *Dum in re agenda hoc fiat, ut debitori liberum sit non dare, si aliô nomine exsolutum velit creditor.* II. aut in continenti statim, antequam solutio perfecta sit, quod & per epistolam fieri potest, ut docet Imola *in d. l.1. in pr.* quamvis Creditor contradiceret, pecuniam tamen nihilominus acciperet, latè Harr. Pist. *d. p.3. q.21. num.4.*
5 III. denique sciendum, debitori hanc eligendi facultatem tum demùm competere, cum ipsemet solvit; secus verò, quando ex pignore à Creditore vendito, pecunia redigitur: nam tum ad creditorem distrahentem potius, quã ad debitorem spectat electio. *l. Paulus. 101. §.1. l. ob triginta. 73. ff. de solut.* Hieron. Gabriel. *cons.48. vol.2.* & Fab. de Ann. *Cons.30. n.11. cum seqq.* ubi plures allegat. Et hoc de prima regula.

In secundo membro, quando Cre- 16
ditor causam exprimit, hæc constituitur regula: Si debitor simpliciter atque indistinctè solverit, nec dixerit, in quam causam solutum velit, convertitur electio in Creditorem. *l.1. C. eod. de solut.* etiam invitô debitore. *l.1. ff. eod.* quâ tamen arbitriô boni viri uti debet, 17
ita, ut primò in duriorem efficaciorem & graviorem causam solutum imputet. *l.3. ff. eod.* Surd. *decis.186. n.4.* Paul. Christinæ. *vol.1. decis. Belgic. 143. n.3.* Secundò in id quòd liquidum est, non 18
quod adhuc controversum. *d. l.1. ff. h. t.* ubi varia est Dd. lectio in voculâ AC. alii pro AUT, alii pro HAUD. Donell. hoc *text. lib.17. Comm.12.* Cujac. aliter *5. observ.34.* Bachov. ad Treutl. *disp. de solut. th.3. lit. C.* nec in id quod fidejussoriô nomine debetur, aut cujus dies non venit. *d. l.1.* nam ante effluxum 19
tempus debitum peti non potest. *l.9.* ibi: *ante diem. ff. de reb. cred.* Cum quo concordat Statut. Reip. Lubec. *art.8. & 12. tit.1. lib.3.* Solvi autem potest invito Creditori ante diem. *l.70. l.98. §.1. de solut.* vid. Dn. Mev. *ad art. 12. n.4. lib.3. tit.8. Stat. Lub.* Tertium membrum, ubi nec à debitore nec creditore causa expressa est, & ad eum casum pertinet, quô in solutione à neutro quicquam dictum, sed solutio simpliciter facta est, ubi semper solutio in graviorem causam cadere censetur, quæ causa consideratur ratione quali- 20
tatis, non quantitatis. Br. *l. cum ex pluribus 97. de solut.* utputa ratione vitæ, aut membri, aut famæ. *d. l. ex plurib.* & ibi Dd. Secundò ratione pœnæ; vel alterius augmenti, quô crescit obligatio. *l. si quid ex famosâ. 7. ff. de solut.* Tertiò quod sub hypotheca vel respectu satisdationis & fidejussionis. *d. l.97. verb. quæ sub hypotheca. l. & magis. 4. ff. de solut.* Menoch. *de præsumt. 136. num.6.* Surd. *cons.290. n.15.* Gabr. *consil.48. in pr. vol.2.* Quartò item respectu paratæ executionis, & quod ex causa judicati aut sub instrumento guarentigiato

Wil-

Willkühr debetur, potius sit, quod nu-
dò chirographô debetur. d. l. siquidex
famosa. Menoch. d. l. præsumt. num. 7.
21 adde Surd. d. decis. 186. n. 5. 6. Quod si
verò nihil horum intervenerit, sed o-
mnia debita similia essent, solutum po-
tius censetur 1. quod propriô nomine
debetur, quàm quod alienô. d. l. 1. l. 4.
22 l. cum ex plurib. 97. ff. h. t. 2. quod anti-
quius est debitum. Surd. d. decis. n. 5.
Antiquior autem causa, non ex con-
tractûs tempore, sed ex solutionis die
æstimanda, ut per d. l. cum ex plurib. 97.
h. t. docet Br. quibus adde Corneum
cons. 128. n. 1. vol. 4. Socin. cons. 225. n. 2.
vol. 2. Paris. cons. 122. n. 7. vol. 4. Menoch.
cons. 121. n. 38. Rot. Rom. decis. 113. n. 3.
in prim. part. in noviss.
23 Tandem si par & dierum & contra-
ctuum causa est, tùm 3. ex omnibus
summis proportione solutum videtur.
l. illud. 8. l. pupilli, 96. §. penult. d. l. cum
ex plurib. in fin ff. eod.
Ultimò ad hanc materiam notat
24 Aym. Cravett. consil. 619. n. 1. quòd ubi
simpliciter alicui pecunia numeratur,
siquidem mercator is sit, mercandi seu
negotiandi causâ data intelligatur, per
l. fin. vers. ultimò. ad SCtum Maced.
Sin autem mercator is non sit cui pe-
cunia solvitur, seu numeratur, ex mu-
tuo traditam Jus præsumat. Fred. de
Senis. cons. 3. col. 2. Alex. cons. 37. col. 3.
part. med. vol. 3. Ubi autem ex causa ne-
gotiandi aut mutui datam pecuniam
censeri quispiam neget, ex causa sal-
tem custodiæ aut depositi traditam
eam dicendam statuit Decius in l. 2. in
25 pr. col. pen. ff. si cert. pet. Breviter, ex
ea causa pecuniam datam asserunt Dd.
ex qua minor dantis & solventis jacta-
tio sequatur; quapropter donationis
causam in dubio non præsumi docent
Guid. Pap. cons. 239. & Anthon. de Butr.
cons. 65. per l. eleganter. 24. §. qui repro-
bos. 1. ff. de pignor. act. l. cum indebito. 25.
ff. de probat. l. Campanus. 47. ff. de oper.
libert. Atque hæc quidem in pluribus
diversis nominibus æquè principali-
bus ita sese habent. Quando verò de
una obligatione, seu debito, quod
partìm est principale, partìm verò ac-
cessorium, ut in sorte & usuris quæri-
tur, tunc solutio simpliciter facta re- 26
fertur ad usuras licitas & exigibiles l. 5.
§. 2. ff. de solut. l. 21. C. de usur. Idque
odio debitoris, qui usuras currere pa-
titur, ut notat Berous. disp. ad Instit. 12.
th. 3. q. 7. Sichard. ad l. 1. (& Hartm. Pist.
3. quæst. 21. n. 25. & seqq. usq. ad fin.) C. h. t.
6. An autem Mercator particula- 27
rem solutionem admittere cogatur, à
plurimis in dubium vocatur. Et Al-
ciat. quidem in l. 21. ff. de reb. cred. &
Coras. ad l. 2. de V. O. Quibus novissi-
mè accedit Helfr. Ulr. Hunn. disp. ad
Instit. 14. th. 13. affirmativam defendunt.
vid. Goedd. ad l. 32. de V. S. n. 10. Com-
muniter autem Dd. negandum hoc
censuerunt; à qua communi nec nos
discedimus; tùm quòd particularis so-
lutio sæpè maximum adferat incom-
modum Creditori. l. 3. ff. fam. ercisc.
nemini autem per alium iniqua con-
ditio inferri debeat. l. 74. de R. J. & ibi
Phil. Matth. n. 12. cum seqq. tùm, quòd
contra naturam sit obligationis, parti-
cularem solutionem admittere, nisi
initiô contractus ita convenerit. l. 41.
§. 1. ff. de usur. l. 17. ibiq. Gothofr. C. de
solut. vel debitum non sit liquidum. l.
21. de R. C. l. 8. si pars hered. petat. Goed-
dæ. d. l. 32. n. 10. & 11. usq. ad fin. ubi fu-
sius hac de re agit. Cui adde Valent.
Riemer. decad. 11. q. 8. Hotomann. il-
lustr. qq. 22. Bronchorst. Cent. 2. ἐναντ.
assert. 17. Christoph. Hassn. de mercat.
assert. 163. ubi hoc ex jure singulari soli
libertatis favori tribuit. per l. 4. § 6. ff. de
stat. liber.
7. Disquiri hîc non incommodè 28
potest: An mercator invito creditori
aliud pro alio solvere possit? Hoc licet
jura communia regulariter negent,
per l. 2. §. 1. ff. de Reb. cred. & ibi Dd. l. 16.
C. de solut. & alios textus; etiamsi pro
tolerabili pretio hæc solutio offeratur.
Dn. Mev. lib. 2. tit. 2. art. 12. n. 224. arg. l.
pro debito. 6. inf. C. de bon. auth. jud. possid.
Indubitati tamen juris est, quòd hoc
interdum, necessitate sc. urgente, fieri
possit, per Novell. 4. cap. 3. & auth. hoc
nisi. C. de solut. l. si domus. 71. §. qui confi-
tetur. 3. ff. de legat. 1. ibi: qui confitetur,
se

se quidem debere, justam autem causam adfert, cur utiq; præstare non possit, audiendus est; æquissimum enim est, concedi ei ex hac causa, æstimationem officio judicis præstare, quibus add. *l.68. ff. de R. V.* quia necessitas illud admitti facit, quod aliàs jura non admittunt. *arg. l.1. ff. de Offic. Conf.* Dn. Mev. *ad. art.1. lib.3. tit.1. num.70. Sta-*
29 *tut. Lubec.* Et hoc præcipuè obtinet, si QUANTITAS debeatur. Dd. *Commun. ad d. l.2. ff. si cert. pet.* Et quidem hoc ordine, ut 1. mobiles res dentur; si hæ non adsint, immobiles. Deinde ut dentur res optimæ & præstantissimæ in suo genere, cautione de evictione creditori per debitorem præstitâ. Rittersh. *part. 2. Novell. ex-*
30 *pos. cap.3.* Si verò SPECIES, putà frumentum debeatur, an pecuniam offerens audiatur, negant Dd. De quo tamen vid. Joh. Köppen. *decis. q. 25. & 55.* Tessaur. *decis.153.* Morl. *Empor. jur. part. 1. tit.8. quæst.8.* Trentacinq. *de solut. resolut.36. fol.194.* quò
31 remisisse, brevitatis ergò sufficiet. Similiter in solutionibus cujus loci valor seu æstimatio attendi debeat? videatur Nicol. Everh. sen. *consf.77.* Et quomodo solutio facienda in foro mercatorum, si monetæ valor mutatus, consulatur Berlich. *2. concl.36. 37.* 3. Ob ein Kauffman/ welcher seine Waaren umb die Zeit einem verborget hat/ als der Thaler 1. fl. 30. Creutzer gegolten; hernacher da der Thaler umb 6. fl. valuiret worden / sich damit bezahlen zu lassen von Rechtswegen schuldig sey/ tract. Besold. *part. 2. Consf.60. 61. 62. 64.* Wie sich ein Kauffman dieses erlittenen Schadens zu erholen / *Consil. 65. & seqq.* Item solutiones mercatorum quomodo probentur, per calculationem sæpius factam, silentium, longum tempus, personam creditoris & debitoris, vid. ap. Dd. *ad l. procul. ff. de probat.* Tiber. Decian. *consil.54. vol.5.* Cui incumbat onus probandi solutionem? Fulv. Pacian. *de probat. lib. 1. cap. 22.* & alia ad hanc materiam, in quibus paucissima continentur singularia, hîc saltem attigisse sufficiet; Si mantissæ locô prius hanc arduam & in foro mercatorum ante aliquot annos graviter agitatam συζήτησιν, ubi quæritur: Si assecuratus præmium, sive peri- 33
culi pretium realiter non assecuratori (uti Pollices volunt) sed proxenetæ, dem Mäckeler persolverit, an hæc pecuniæ oblatio ad damni subsecuti evitationem sufficiat? paucis perlustraverimus.

Et primâ quidem fronte in affirmantium castra descendere haud levidensia suadere videntur argumenta, quorum 1. Quòd proxenetæ procu- 34
ratoribus comparentur, ut tradit Joh. Maria. Riminald. *consf.343. num. 10. & 11.* Albet. Gent. *de Nupt. cap.14.* Idcircò & in hac materia conjungantur, ut apud Stracham *tr. de proxenet.* & Bargalam de dolo per discursum videre est. Juris autem certi, 35
quòd solutio, procuratori facta, subsistat. *l. verò 12. ff. de solut.* ibi: *vero procuratori rectè solvitur.* Turret. *consf. 59. num.6.* post Br. & Dd. *in l. singularia. de reb. cred.* Rot. Genov. *decis.123. num. 2.* Zanger. *part.3. de Except. cap.1. num.49.* Et solvens saltem falso procuratori non liberetur. Strach. *de adject. part.3. n.75. seq. n.35.*

Cæterùm, quamvis hæc speciosè dicantur, tamen valdè urgentes & vivæ rationes è diametro obstant. Nam primò indubitati juris est, quòd 36
nemini, nisi vero domino solutio possit fieri. *l. invito. 12. C. de solut. c. ea te. 22. de jurejur. l. qui hominem. ff. de solut. l. si Stichum. §. fin. ff. de Novat.* Riminald. fratres. *part.1. consf. 34. num.1.* adeò, ut solvens alteri, quàm cui debebat, non liberetur, nec ulla sit solutio. Joseph. Ludovis. *decis. Lucens. 25. num.16.* Hieron. Magon. *decis. Lucens. 5. num.311.* Joh. Cephal. *consf.24. num.4. in pr.* Fr. Marc. *decis. 842. num. 2. ubi allegat l.19. C. de furt.* quibus adde Pyrrh. Maur. Aretin. *tract. de solut. cap.6. num.1. & passim per tot.* nisi volente mandanteque 37
Creditore. *d. l.12. & l.4. C. de solut. l. so-*

num.49. §. *ratum. l. cum decem. 71. in fi. ff. de solut.* Coler. *part. 2. processſ. execut. cap. 2. num. 69.* quod egregiè ad factum accommodat Fr. Marc. *d. l. num. 3.* post Bald. & Surd. *decis. 187. num. 5. & decis. 229. num. 1.* & frequentari inter mercatores & notari ab ipsis debere ex Angelo admonet Strach. *de Adject. d. part. 3. num. 35. 36. & part. 2. num. 5. 6.* Erit autem hæc vo-
38 voluntas Creditoris seu assecurantis ab assecuratis probanda, quia hoc sicut ipsa solutio in genere est facti, ideoque probatione indiget. Mascard. *de probat. verb. solutio. 1386.* Matth. Wesemb. *conf. 234. & 240.* Vivius *decis. Neapol. 481.* Quod si fiet, assecurati erunt in salvo, uti loqvuntur; si verò contrarium appareat, haud omninò liberantur; Cùm solventes adjectis & procuratoribus constitutis ad recipiendam solutionem, vel ad hoc speciale mandatum habentibus (nam iis, qui ad litem tantùm dati sunt, ut nec falsis procuratoribus, non rectè solvitur. *l. hoc jure. 86. ff. de solut.* Wesembec. *π. ff. eod. num. 4.*) cauti
39 esse debent, ut appareat de solutionis mandato, adhortante Strachâ, *d. tr. de Adject. part. 3. num. 125.* aliàs non liberantur.

40 Secundò, Proxenetarum officium, ad solutionem recipiendam, regulariter, in foro mercatorum se non extendit. Rutg. Ruland. *resp. sing. de assecur. præm. non solut. num. 292.* edit. Hamburgi, Anno 1630. I. siquidem
41 (ut exemplis res illustretur) quotidiana mercatorum praxis monstrat, daß wann ein Meckler (ut retineamus verba modi dicti JCti Practici, & in caussis mercatorum versatissimi) einen Wechsel schliesset / derjenige / so das Geld zugeben pflichtig / damit nicht zu entfreyen / wann ers dem Meckler bezahlet / Wie 2. wann einer Gut / von einem / durch den Meckler kauffet / so bestehet der Emptor nicht / wird auch keines weges liberiret, wann er das pretium gleich dem Meckeler erleget. Cùm autem præmium assecurationis pretio assimiletur. Santern. *de Assecur. part. 3. num. 13.* Decis. Rot. Genov. *3. num. 28.* Michael Salon. *de Just. & jur. de contr. assecur.* Sequitur ex na- 42
tura similitudinis, juxta Tulden. *in præfat. addit.* ad Damhoud. *in tract. parium & simil.* etiam proxenetis præmium haud rectè solvi.

Tertiò. Contra assecuratos & hôc 43
utitur argumentô Rutg. Ruland. *d. l.* quòd quemadmodum procuratori generali solutionem fieri non permittatur. Riminald. fratres *conf. 53. num. 3.* quorum tradita cum aliis approbavit Dd. Ruland. *de commiss. c. 2. num. 8. lib. 9. part. 4.* dissentiente Wesemb. *π. h. t. num. 4.* multò minus proxenetæ seu parario, cujus officium ad contractûs conclusionem (ut supr. *lib. 1. cap. 8. num. 68. & seq.* innuimus) saltem pertinet. „In nulla enim re ma„gis cautè procedendum, quàm in so„lutionibus, ut tutò liberemur, quod „exemplô demonstrat Joan. Francisc. „de Pavin. *in tr. de offic. & potestat. cap. sede vacante. quæst. 9. secundæ princip. num. 8.* & Strach. *d. l. de adject. pag. 3. num. 125.*

Colophonis locô præcedentibus hæc tria addere libet notabilia. Primo, An & quando mercator præsumatur esse solvendo, & quando non? 2. Quid sit in foro mercatorum contant zahlen / 3. Quomodo solutio facta præsumatur?

Primum quod attinet, licet de jure 44
communi indubitati sit juris, quòd in dubio quilibet semper præsumatur esse solvendo, per jura *notiss.* & Joan. Cephal. *consil. 719. num. 58. vol. 5.* Dicit tamen *gloss. in l. si verò. §. qui pro rei. ff. qui satisd. coguntur.* contrarium tamen in mercatoribus præsumitur: Imò, quòd nemo præsumatur esse solvendo, *d. l.* & ibi Jas. *in fi. &* Br. *in l. in confirmando. ff. de confirmat. tut. n. 1.* ait: „quòd licet quis semel di„ves probetur, tamen hodiè non præ„sumatur talis; quia diminutio facultatũ, „iis ipsis mille modis contingere potest; „quem

quem allegat & sequitur Natt. *consil. 358. n.8.* & ad probandam paupertatem mercatoris sufficit probare, eum cessare à commerciis, *ut supr. lib.1. cap.7. n.19.* diximus, per Jason. *in l. si constante ff. solut. matrim. num.120.* Hæc au-
45 tem præsumtio quàm maximè procedit. 1. Si mercator latitat. Rot. Genov. *decis.168. num.15.* 2. Si ipsius nomen non recipitur, nec bonum est. Rot. Genov. *decis.156. n.2. & 3.* 3. Si totum solvere non potest. Aym. Cravett. *cons.199. num.7.* Benev. Strach. *de decoct. part.2. n.4.* 4. Si ab ipso non facilè solutio impetrari & haberi potest. Jas. *in l. pro herede. §.1. n.20. ff. de acquir. hered.* 5. Si mercatores sæpè fœnebrem pecuniam recipiant, præsumuntur pauperes & non solvendo. Alex. & Anchoran. *in c. quanto. X. de usur.* Quibus 6. pares, qui dilatâ solutione, ad diem merces emunt, easdemque viliori pretio ac emerunt, præsenti pecunia distrahunt. Jas. *in l. si constante num.138. ff. sol. matr.* Et quando quis mercator dicatur non esse solvendo, videantur Cravett. *consil.77. num.5. &* Paris. *cons.50. num.62. cum seqq. vol.2.* Docentes, verum modum probandi, quem non esse solvendo, esse discussionem bonorum. Et ideò ad hoc, ut quis dicatur non esse solvendo, excussio bonorum exigitur. Rol. à Vall. *cons.92. num.27. vol.2.* Dd. *in auth. hoc nisi. C. de solut.* Roman. *consil. 163. num. 4.* Notandum tamen, quòd non satis sit dicere, mercatorem non esse solvendo, & ad hoc notorium allegare. Roman. *d. cons. num.45.* Ubi hoc in notorium transire non posse, licet in manifestum & famosum, adstruat. vid. Wegner. *tr. de Bancirupt. cap.5. n.27. cum seqq.*

Secundum quod concernit notabile. Observandum, quòd quando in assecurationum Pollice, seu aliis
46 mercatorum litteris & schedulis promittitur vel requiritur contant zu zahlen/ quòd idem sit, ac si nos diceremus, præsente pecuniâ numeratâ, mit oder in baarem Gelde zu zahlen/ ut notat Christoph. Besold. *in Thesaur. pract. lit. G. num.25. in fi.* ita, ut tunc verbum CONTANT, fidem de pre- 47
tio habitam excludere, & expressè præsentem diem constituere censeatur: quia illius diei, quæ in ordinationibus, & sic quasi statuto præscripta ratio, eandem habet efficaciam, quam obtinet ex conventione ab homine constituta; hinc dies interpella- 48
re dicitur pro homine. *l. magnam.12. C. de contrah. stipul.* ac per hunc textum tradunt Dd. quòd eventus tem- 49
poris constituat in mora, *per l. 2. C. de jur. Emph.* Alex. *in cons.31. num.3. lib.6.* Alciat. *in decis.73. num.3. & 4. cum seqq.* Simon de Pratis *de interp. ult. vol. lib.5. dub.2. num.14. & supr. quæst. 56. in pr.* Atque ita hîc obtinent notata Bertazol. (qui exactissimè hanc materiam excussit) *claus.38. gl.1. n.17.* hisce formalibus: Est verum, ut tenent Bald. & Salycet. *in c. incivile*, quod, si sit facta venditio, & purè sit 50
promissum (h.e. de stylo mercatorum contant) statim debeatur *per §. omnis. Inst. de verb. obl.2.* hîc Not. verba contant 51
zu bezahlen de stylo mercatorum inducere conditionem, modum vel tempus certum, quod est præsens. *t.t. ff. de his, quæ sub mod.* Rutg. Ruland. *in thesaur. condit. part.1. & 2.* De tem- 52
pore autem solvendi ex Jure Civ. & Statutis, deque ratione termini nostri Juris Statutarii Lubec. vid. nos *infr. lib. 4. cap. fin. n.39.* 3. Verbum bezahlen/ in 53
litteris & contractibus mercatorum appositum idem importat, ac si diceretur, bezahlet werden sollen oder müssen/ quæ inferunt necessitatem. Doctiss. Besold. *in thesaur. pract. lit.5. num.65. fol.747.* Verbum OPORTET præci- 54
sam coactionem, sive necessitatem importat, ut probatur *in l.1. in pr.* ibi: *prius nosse oportet ff. de just. & jur.* & regulariter necessitatem infert. *Clem. Exivi de Paradiso, de sentent. excomm.* Surd. *cons.8. num.14.*

Tertium quod concernit scil. quomodo solutio mercatorum præsuma- 55
tur; Quamvis regulariter verum sit, solu-

ſolutionem ab allegante probandam eſſe. *l.1. C. de Probat.* tamen hoc non obtinet in foro mercatorum, 1. niſi poſtquàm intentionem ſuam actor probaverit. F. Pacian. *de prob. lib. 1. c.22. n.16.* 2. Quamvis rei nihil protulerit ad probationem ſolutionis; ſc. neq; teſtes, neq; ſcripturam; tamē verū eſt, in foro mercatorum, SOLUTIONEM fieri æquipollentibus. Rot. Genov. *deciſ.191. num.10.* & PROBARI PRÆSUMTIONIBUS, ut notatur *in l.ſi chirographum.* & ibi Gloſſ. *ff. de ſolut.* Maſcard. *concl.1325. num. 26.* Surd. *deciſ. 105. num.10.* Carpz. *Jur. For. p.2.Conſt.29.*
56 *def.11.* veluti primò, quando debitor eſt locuples, & ſolitus ſatisfacere creditoribus. Surd. *deciſ.105. n.1.*

57 Secundò, quando creditor diligens eſt in exigendo. Surd. *d. l. n.2.* Afflict. *deciſ.13. n.19.*

58 Tertiò, quando Creditor eſt pauper, vel non admodum dives. Surd. *d.deciſ. 105. n.3.* tum enim veroſimile non eſt, eum incommodum dilatæ ſolutionis æquô animô laturum fuiſſe.

59 Quartò, ex diuturnitate temporis. Afflict. *d. deciſ. 13. num.21.* Surd. *deciſ. 105. num.4.* Maſcard. *d. concl.1325. n.27.* & maximè, ſi cum diuturnitate concurrat ſilentium & taciturnitas. Maſcard. *d. l. num.27.* ubi citat Alex. *conſ. 122. vol.6. & conſ.115. vol.7.* eoque magis ſi etiam mortuô debitore creditor tacuit. Maſcard. *d. concl. num.27. circ. fin.*

60 Quintò, ſi debitor ſit talis, qui facilè æs alienum contraheret; Creditor verò perſona cauta. Maſc. *d. l. n.28.* Et aliis, quæ paſſim referuntur à Dd. ſuis locis.

61 Sed, cùm eæ circumſtantiæ ſint facti, etiam probari debent, antequam probatio ſolutionis ex iis reſultare
62 poſſet. Et tunc hiſce præſumtionibus, ſeu earum aliquot, ſtantibus, ſi libro cujusdam defuncti mercatoris debiti ſoluti cancellatio aut deletio nondum exiſtat, cum Joh. Cooren, *conſ. 16.* cenſerem; non obſtante regulâ, quòd liber mercatorum contra ſcribentem probet, hâc præſumtionum exceptione ſeſe tueri poſſe. Sed in Belgio & alia exceptio ſolutionem elidens mercatoribus ſuccurrere poteſt. Præſcriptio nempe ex edicto Ca- 63
roli V. Imp. promulgato Anno 1540. quô cavetur, ut hujusmodi debita ob faciliorem cōmerciorum uſum intra biennium judicialiter petantur; niſi chirographum à debitore datum. *infr. h. c. num. 64.* alioquin habenda eſſe pro ſolutis, nullamque pro iis competituram actionem. Quod biennii tempus Reges Galliæ contraxerunt, conſtituentes ut intra 6. Menſes hujusmodi debita Creditores petant, ſi ita viſum fuerit; poſt id tempus autem non audiendos eſſe. Rebuff. *ad Conſtit. Reg. tract. de Mercator. minutat. vend. gl.16.17.18. & 19.*

Neque durum, aut à ratione alie- 64
num hoc edictum videri debet; cùm aliàs facilimè contingere poſſet, ut mercatores, quorū multi tàm exactas conficere rationes norunt, errorem aliquem committant poſt lapſum longioris temporis, idem bis petendo à debitore, qui ſolutionis oblitus eſt, vel probare eam non poteſt; longum enim tempus oblivionem parit. *l. peregrè. ff. de acq. poſſeſſ.* vel ab ejus herede, qui fortè ſolutionem ignorat. Rebuff. *d. tr. gl. 17.* Et eſt hæc præſcriptio, ſicut cæteræ, inducta in pœnam & odium negligentiæ. Rebuff. *d. l. gl. 16.* Et ſibi imputet Creditor, quòd intra biennium debita ſua non exegerit, ſi exigere potuerit. An au- 65
tem in hac præſcriptione requiratur neceſſariò bona fides? Negat Covarr. *in c. poſſeſſor de R. J. in 6to. part. 2. §.11. num. 3.* pro affirmativa autem verè Rebuff. *d. tr. de mercat. min. vend. gl. ult. num. 3. cum ſeqq.* & Anthon de Gamma, *deciſ.334. num. 5. 7.* Utrum currat etiam contra minores 66
Creditores hæc præſcriptio? Affirm. Rebuff. *ad d. conſt. Reg. tr. de mercat. min. vend. gl. 2. in fi.*

Obſer-

67 Observandum tamen, Edictum Caroli V. huic præscriptioni hanc notabilem in Belgio posuisse limitationem; Nimirum, si debitor chirographum creditori tradiderit. Quô casu creditor debitum exigere tenebatur à principali debitore intra 10. annos, aut, si is mortuus fuerit, ab ejus herede intra biennium, computandum eo die, quô Creditor scivit debitorem esse mortuum.

68 Quid autem juris, si Chirographum apud debitorem mercatorem reperiatur, & quidem cancellatum, numne per id solutio debiti certò probetur?

Et licet pro debitore haud levis tunc oriatur præsumtio, solutionem sc. esse factam, præsertim si integræ sit existimationis, ita ut etiam vel onus probandi, tali casu, in Creditorem transferre. *l. si chirographum. 24. & l. seq. ff. de prob.* vel debitori juramentū suppletorium deferri possit. *arg. l. admonendi. 31. ff. de jurejur. l. in bonæ fidei 3. C. de reb. cred.* Strach. *de adject. p. 4. n. 11. & 12.*

69 Verior tamen, licèt in praxi inter Mercatores non æquè receptior opinio, Strach. *d. l.* quòd debitor exhibens chirographum absque quietatione, pro liberato non habeatur; nisi simul à Creditore sibi redditum probet, factamve à se solutionem. *l. 2. ubi* Accurs. *ff. de pact. d. l. si chirographum. 24. ff. de probat. l. pecunia. 14. & seq. C. de solut.* Ant. Fab. *in C. lib. 8. tit. 29. def. 1. num. 1.*

70 Non enim ex sola Chirographi possessione induci potest tacitum pactum de non petendo; sed ex ea demum restitutione, quæ per ipsum Creditorem, aliumve, mandantis creditoris nomine facta probatur. Fab. *d. l.* vid. & Joseph. Mascard. *de prob. vol. 1. concl. 476.* qui pro personarum causarumque varietate hoc judicantis arbitrio relinquit.

Sic non majorem facit probationem solutionis (quod alterum erat quæstionis hujus membrum) instrumentum penes debitorem cancellatum repertum. Chirographô namq; existente penes debitorem mercatorem, quid interst an sit cancellatum, nec ne; cùm sit in potestate debitoris ut cancellet aut non? Ideoque quod 71
dicitur, ex Chirographi cancellatione præsumi solutionem. *d. l. si chirographum*, sic accipiendum videtur, si penes Creditorem cancellatum reperiatur. Anton. Fab. *in C. d. tit. 29. defin. 28. num. 12.* At, si penes debitorem repe- 72
riatur chirographum, sive sit cancellatum sive non; nunquam inducenda ex eo est præsumtio solutionis aut liberationis, sed tantùm conventio taciti pacti de non petendo, eô demùm casu, quô probetur redditum à creditore, ut in *l. 2. ff. de pact.* aut ab alio ex voluntate & mandato Creditoris, ut in *l. Creditorem. 7. C. de remiss. pign.* Dissentire videtur Strach. *de Adject. p. 4. num. 11. & 12.* ubi statuit; Instrumentum debiti seu chirographum, si reperiatur abolitum penes debitorem, præsumi solutum, nisi debitor sit domesticus, qui tum furtô subtraxisse putatur. Quo in loco. *num. 9.* annectit, quòd 73
chirographum exhibens in quo est clausula de solvendo ei qui exhibuerit, admittatur sine cautione de rato, nisi sit domesticus. *n. 11.* Quid autem juris, 74
si in defuncti libro, solutio facta, non sit cancellata, vel deleta, vid. *infr. lib. 3. cap. 9. n. 41. h. tr.*

Caput XV.

De Novationibus & Delegationibus Mercatorum.

Summaria.

1. *Ex Conventione Liberatio sequitur.*
2. *Novatio quid.*
3. *Novatio quotuplex.*
4. *In delegatione de Jure Civ. requiritur stipulatio.*
5. *In curia Mercatorum an pactô nudô fiat Novatio & Delegatio?*

 6. *In*

6. In foro Mercatorum æquè creditor ac debitor delegat.

7. Cambium ab actore transscriptum assignatione & inductione, quæ delegationem infert, est irrevocabile. & num.18.

8. Inductionis, transportationis & delegationis idem in foro Mercatorum effectus.

9. Debitoris & Creditoris consensus requiritur in delegatione.

10. Debitoris chirographum invitô illô alii cedi potest, idq; sine solenni cessione, ubi de L. Anastasianæ intellectu.

11. Novatio semper inest delegationi, non vice versâ.

12. Quando Creditori in delegatione reservetur utraq; obligatio?

13. In curia Mercatorum est delegatio, quando delegatus promittit, seu compensat.

14. Paria sunt compensare & solvere.

15. Mandanti Creditori obstat exceptio delegationis.

16. Creditor delegato debitori non potest præjudicare, & n.18.

17. Intellectus l. si debitorem. 21. ff. de Novat.

18. Delegans non potest post acceptationem ullâ retractatione delegato præjudicare. & n.7.

19. Mandatum factum debitori ut solvat, an possit expediri promittendo? & num. eô casu revocari à mandante queat?

20. Integra res quomodo dicatur in materia delegationis inter Mercatores.

21. In delegationibus Mercatorum inscriptio libri operatur acceptationem & stipulationem.

22. Mandatum de solvendo omni delegationi inest.

23. De Jure Civili qui ritè delegat, liberatur.

24. In foro Mercatorum debitor per delegationem factam in mercatorem proximè decocturum, non liberatur.

HActenus de SOLUTIONE, ut prima tollendæ obligationis specie; quæ & invito Creditori fieri potest, pauca delibavimus: sequitur nunc, quæ utriusque voluntate ut plu-
1 rimùm fit. Ejusmodi, in foro mercatorum est vel ex conventione expressa Creditoris & debitoris, vel tacita.

Ex Conventione expressa est, NO-
2 VATIO & DELEGATIO. Novatio est abitus à jure pristinæ obligationis, in novam transfusæ; vel mutatio personarum contrahentium, aut debiti & crediti; quæ in genere novatio appellatur, animô & voluntate novandi & recedendi à priore obligatione, expressè facta. *l. ult. & t. t. C. & ff. de Novat.* Gail. *2. obs. 30. n. 9.* Menoch: *lib. 3. de præs. 134.* Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib. 17. tit. 8. tom. 2.*

3 Novatio autem in genere, est duplex: Rei & Personæ. Illa, in specie Novatio. *tit. de Novat.* hæc, delegatio vocatur. *tit. de Delegat.* cui semper novatio inest; non viceversâ. *l. 2. C. h. t.* Jas. *in l. 15. n. 38. cum seqq. ff. si cert. pet.* De prima pauca ex stylo & observantia ex Interpretibus hactenus observavimus singularia: vid. tamen Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. part. 43.*

De secunda autem, videlicet DELEGATIONE, cùm illa frequenter in foro mercatorum occurrat, unum atq; alterum experientiâ edocti notabimus. Est autem delegatio duplex: Una, quæ fit per stipulationem; altera, quæ per judicium susceptum contrahitur. *l. 1. ff. h. t.*

Et quidem primô locô. Quamvis 4
DELEGATIO de jure communi perinde, ut novatio, hodiè non aliter valida sit quàm si verbis & stipulatione interpositâ expressum sit, animô novandi delegationem esse factam. *l. 1. ff. & C. h. t.* & Carpz. *Jurispr. Rom. Sax. for. part. 2. const. 19. defin. 16.*

Hoc tamen non procedit in curia 5
mercatorum. Ubi delegatio æquè ut novatio per nudam conventionem fieri potest. Ferret. *cons. 129. n. 6.* & M. Wesenbec. *cons. 138. n. 11. cum ibi allegat.* Dd. Cùm in hac curia, in qua, relictis juris apicibus, æquitas servari debet, nulla

nulla sit differentia inter pactum nudum & stipulationem. *l. si fidejussor. §. quædam. l. Quintus. 48.* & ibid. Bart. *n. 1. ff. Mand.* (quamvis Cardin. Mantic. *de tac. & ambiguis convent. lib. 17. tit. 8. n. 10. & 11.* quoad delegationem dissentire videatur. Cum quo concordat Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. part. 44. n. 5. & 6.* By ons weert noyt verstaen oversetting / i. e. delegation te geschieden t'en zy dúydelyck blyke / dat de Wille is geweest / dat de eerste Schuldenaer soude syn befrydt / Ende daerom Anwysing schoon angenoomen synde / brengt geen oversetting mede. allegans *l. 21. ff. de novat.* Cur Holland. *decis. 38.* Costum van Antwerp. *tit. 64. art. 2.*)

6 In hac enim ex praxi & stylo quotidiano observatum, æquè creditorem ac debitorem, sine expressa stipulatione delegare posse, *arg. l. 11. de novat. verb. vel cui is jusserit*; & per delegationem etiam creditorem vice creditoris, ut debitorem vice debitoris, ex natura correlativorum constitui posse. E. G.
7 Delegans mercator & creditor Dantiscanus per cambii solutionem tertio mercatori Hamburgensi faciendam, debitori suo Lubecensi novum creditorem constituere potest vice suâ; rursumq; fieri potest, ut huic tertio Hamburgensi novus quoque constituatur
8 creditor; quam delegationem stylus & observantia mercatorum vocat INDUCTIONEM, vulgò induciren / transportiren; Cujus inductionis idem est effectus qui delegationis; ut sc. quando cambium à creditore inductum, eô ipsô liberetur campsor, sive debitor delegatus ab obligatione ejusdem creditoris, fiatque debitor novi credito-
9 ris. Hâc tamen observatâ cautelâ, si delegatus volens debitor fiat. *l. 1. ubi* Sichard. *n. 1. & seqq. C. de novat.* & creditor volentem delegatum admittat. *l. 31. §. 1. ff. d. t.* Nec enim creditoris petitio ipsô invitô immutari, aut ipsi alius debitor obtrudi. *l. 1. C. de nov. l. 15. C. de pignor. l. 25. C. de pact.* licet debito-
10 ris actio & chirographum à creditore, invitô debitore alii cedi possit. *l. 1. l. 3. C. de hered. vend.* cùm ejus non intersit cui solvat. *l. 1. ff. de novat. & d. l. 3. C. de hæred. vend.* Wie dann solche Handschrifft und Obligation Verkauff- und Anbietungen täglich auff der Kauffmans Börsen / und zwar contra constitutionem Anastasianam in *l. 22. & 23. C. Mandati*, per quam prohibitæ sunt Cessiones actionum & jurium, quæ non perficiuntur numeratâ verâ quantitate, quæ iis continetur, seu justô pretiô. adde. Carpz. *Jurisp. for. p. 2. const. 30. def. 35.* seu ex qua constitutione ei, cui ceduntur actiones, negatur facultas ultra aliquid petendi & accipiendi quàm reverà solutum fuit. Ohne cession und consideration der Summen / so in obligatione gesetzet und der Creditor an sich gebracht / unter den Englischen und andern Kauffleuten practisiret werden; prout sic in Curia Lub. judicialiter confirmatum *11. Febr. anno 1653.* in causa Brun Nieding appellati & actoris, contra Adolff Rodden / appellantem & reum. Cum quo generaliter in materia cessionis coincidit Constitutio Electoris Saxoniæ Joh. Georgii de an. 1614. verbis: Allein Kauffleute außgenommen / wann sie mit einander unter sich handeln; Die an diese Ordnung / damit den Commerciis ihr starcker Lauff gelassen / nicht verbunden. vid. Georg. Frantzk. *lib. 1. var. resolut. 19. n. 5.* & Carpz. *Jurisp. For. d. p. 2. constit. 30. def. 35.* Dn. Berlich. *decis. aur. 32. n. 15. & seqq. & decis. 35. n. 3.* ubi egregium vid. præjudicatum. Differt enim delegatio actionis à delegatione debitoris. Vult. ex Cujac. *ad §. 3. n. 9. Instit. quib. mod. toll. obl.*

Et quamvis juris sit communis, 11 quòd vi novationis, quæ semper inest delegationi, *ut supr. n. 3.* monstravimus, creditori utraque obligatio reservetur. *l. fin. C. de Novat.* procedit tamen, quando constat sive ex facto 12 contrahentium, sive de jure, sive quod perinde est, de consuetudine & observantia mercatorum quotidiana, quæ æquè jus constituit (ut infrà pluribus deduximus) inter mercatores hoc actum fuisse, ut altera obligationum perimeretur. Gail. 2. *obs. 30. n. 5.* Manet

igitur

igitur hæc immota & in foro merca-
torum ex l.3. C. de novat. confirmata
13 Regula: Quod perfecta sit delegatio,
quando debitor delegatus mandata-
rio promittit pecuniam, seu compen-
14 sat. Cùm paria sint compensare & sol-
vere. l.95. §.4. ff. de solut. Carpz. Jur.
15 for.p.1. const.8. def.12. Et idcircò man-
danti Creditori obstat exceptio suæ de-
legationis, per quam in totum à man-
dante Creditore liberatus est debitor
delegatus, cùm mandanti non tenea-
16 tur & mandatario simul. Et talis cre-
ditor debitori delegato acceptanti &
solventi cambium præjudicare neque-
at. Zanger. de except. p.3. cap.6. n.15.16.
17. ubi n.38. usq; ad n.46. ad rationes du-
bitandi respondet.

17 Nec obstat l. si debitorem.21. ff. de no-
vat. & deleg. Ex qua hoc juris prin-
cipium adstruitur. Quòd habens pote-
statem solutionis recipiendæ, non ha-
beat potestatem obligationis mutan-
dæ seu novandæ; cùm textus ille lo-
quatur de Mandatario seu Procurato-
re mandatum exigendi pecuniam sal-
tem habente; Nos autem de delega-
tione per assignationem, transporta-
tionem seu inductionem, ut mercato-
18 res loqvuntur, facta; quo in passu de-
legans seu transscribens cambium de-
legato acceptanti ullâ retractatione
mandati aut aliô quovis modô præju-
dicare non potest. Rota Gen. decis.73.
19 & decis. 168. n.3. Et quamvis infi-
cias iri haud possit, quòd mandans de-
bitori suo, ut tertio solvat, si mandata-
rius non solvat realiter, sed promittat
tantùm, mandati actionem adhuc sal-
vam habeat contra mandatarium, &
mandatum revocare possit, cùm non
ut promitteret, sed ut solveret, manda-
tum fuerit. Dd. in l.11. ff. de novat.
Limitatur tamen hæc regula in curia 20
mercatorum, si res non amplius sit in-
tegra; præsertim si mandatarius ter-
tium cui solutio facienda, hac de re
certiorem fecerit, qui eum in debito-
rem suum receperit & ratum habue-
rit; Mandatum enim tunc revocare
non licet. Strach. de Mandat. mercat.
n.3. ubi id, tanquam eleganter dictum
laudat à Joh. Andr. in addit. Specul. tit.
depos. & Paul. Castrens. in l. si cum Cor-
nelius. ff. de solut. monens, hoc obli-
vioni non tradendum esse &c. Hisce
adde eleganter de hac materia docen-
tem Cardin. Mantic. de tac. & amb.
conv. d. vol. & lib.17. tit.8. num.15.16.17.
18.19.20. cum seqq. Et hæc omnia eò 21
magis obtinent, si mercator delegatus,
qui alterum pro debitore suo agnovit,
eum in finem eundem libro suo inscri-
bat, quæ inscriptio pro acceptatione
& stipulatione ad illum effectum, ut in
præjudicium mandatarii neque man-
dans neque tertius mandatum de sol-
vendo, quod tacitè omni delegationi 22
inest, Althus. dicæol. lib.2. cap.19. num.14.
revocare possint. Strach. d. tit. de man-
dat. mercat. num.3. Ubi inter alios
Alexandrum, hanc sententiam in cœ-
lum efferentem adducit.

Postremô locô notandum. Licèt 23
de jure communi, debitor, qui ritè de-
legat, ab obligatione liberetur, l.3. &
ibi Gothofr. C. de nov. & deleg. In
foro tamen mercatorum debitorem, 24
per delegationem factam suo credito-
ri in mercatorem proximè decoctu-
rum, non liberari. Garf. Mastrill. decis.
Lusitan.77. cui adde Dan. Moller. lib.4.
semestr. cap.28. n.6.

CAPUT

CAPUT XVI.

De Contractuum Mercantilium Impedimentis & Imposturis, quibus Mercatores affliguntur.

SUMMARIA.

1. *Connexio Capitum.*
2. *Commerciorum & contractuum Mercantilium libertas est de jure Nat. & Gentium.*
3. *Nemo cogitur invitus vendere.*
4. *Quando libertas Commerciorum impeditur, actio in factum competit.*
5. *Mercatores in exteris regnis coguntur inviti vendere.*
6. *Varia gravamina & imposturæ, quibus contra privilegia Mercatores Hanseatici premuntur in Hispan. Regnis.*
7. *Fraudes, quæ ab extraneis ministris in mensura & modiis committuntur.*
8. *Fraus, quæ in Hisp. à Judice salis committitur.*
9. *Magistratûs & Principis cura, ut pondera & mensuræ sint justæ.*
10. *Maledictio divina in eos, qui pondere & mensurâ abutuntur, ex S. Scripturâ.*
11. *Quomodo falsarii, qui pondere & mensurâ abutuntur, puniantur, remissivè.*

VIdimus suprà, quomodo mercatores singulari modò contrahant & solvant; nunc, quomodo in hisce contractibus, generi humano tàm necessariis, impediantur & molestiâ afficiantur. Hîc sanè amplissimus sese offerret differendi campus, nisi hîc me Plato Laconicô uti stylô prudenter admoneret. Quapropter ex multis impedimentis saltem paucissima, & quidem ea, quibus quotidianis mercatorum querimoniis in exteris regnis, contra data privilegia, contraque datam libertatem contractuum affliguntur, primis saltem digitis & quasi à limine salutabo.

Constat, non solùm jure naturali & gentium, Reipub. maximè interesse, ut quàm liberrima sit contrahendi negotiandique facultas. *l.5. ff. de just. & jur.* Hug. Grot. *de mar. lib. cap.1. & sparsim.* Sed & Jure Civili provisum I. ut quilibet rei suæ sit moderator & arbiter, *l. in re mandata. 21. C. Mandat.* etiam abutendo re suâ. *l. sed & si. l. 25. §. consuluit. 11. ff. de hered. pet.* Deinde, ut nemo cogatur invitus vendere rem suam. *l. invitum. 11. C. de contrah. emt.* Fr. Pfeil. *cent. 2. conf. 202. n. 47. n. 90. 91.* (ubi dicit, quòd, quando libertas commerciorum impeditur, actio in factum competat) sæpenumerò tamen questi sunt olim & adhuc queruntur mercatores, sibi in exteris regnis, contra hæc jura, ipsamque contractuum libertatem & privilegia parta, infinitas molestias & impedimenta inferri; dum co- 5
guntur, cum annonæ vilitas est, merces suas inviti vendere; nec iis permittatur, ut vel extra urbem hominibus in agro egentissimis & regni subditis merces suas vendant, vel persolutô semel vectigali aliò convehant, vel in granario publico vel alio loco privato ad 6
tempus easdem deponant & conservent. E contrario verò æstimari certô pretiô salem vel alias merces à ministris regiis tantâ impudentiâ, ut non vereantur publicâ Præconis voce proclamandum curare, ne quis minoris, quàm ipsi rem æstimaverint, mercatoribus vendant. Imò reperiri quosdam, qui contra libertatem naturalem, contra pacta conventa mercatores compellunt, ut à nemine, præterquam ab ipsis emant, & ad neminem, præterquam ad ipsos divendant; obtrudi etiã mercatoribus sæpiusculè merces reprobas pro probis, sub isto velo, quasi regia merx sit, quæ à nemine improbari

bari possit. Cumque olim arbitrio quisque suo proxenetas, vulgò Mekeler/contractibus suis adhibere, vel merces ipse suas vendere soleret, coguntur in multis locis sæpè negociatores certi alicujus hominis operâ hac in parte uti, eamque magnâ mercede conducere.

7 In mensura quoque non unô modô mercatores in exteris terris defraudari cônstat, dum navium modiationem repetunt ministri publici quoties ipsis libuerit. Unde accidit, ut, cùm merces navicularиis pro vectura solvenda sit, jam naves repente quasi decreverint, & angustiore ventre reperiantur. Ita in Hispanicis regnis, ante aliquot annos novam salis mensuram adinventam esse edoctus sum, quæ quartâ parte minor fuit eâ, quâ mercatores Hanseatici ordinariè in admetiendo frumento olim usi fuêre: quâque vicissim ejus regni incolæ salem nostris admetiri consueverunt:

8 Consimilem fraudem à Judice salis admitti etiam; qui cogit nautas aliâ mensurâ salem in naves recipere, & alia majore eximere & remetiri. Unde fit, ut, cùm in traditione salis nautæ necessariò succumbant, vecturæ dimidio nonnunquam mulctentur, vel famosâ aliquâ actione iniquissimè dive-
9 xentur. Cùm tamen Princeps maximoperè curare debeat, ut sub æquali pondere & mensura commercia in universo suo territorio exerceantur. Keckerm. *System. polit. lib. 1. cap. 8.* atq; sint certi præfecti, qui istarum mensurarum & ponderum curam gerant; sicut apud Romanos olim, & hodiè apud Venetos, receptum. Piso Soac. *de Rom. & Venet. magistrat. compar. c. 85.*
Hocque Politici imprimis suadent, & 10
allegant mandatum Dei, *Deut. 25. v. 13.* ubi ita vox divina: *Non habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus: nec erit in domo tua modius major & minor. Pondus habebis justum & verum, & modius æqualis verus erit tibi; ut multô vivas tempore super terram, quam Dominus DEUS tuus dederit tibi. Abominabitur enim DEUS eum, qui facit hæc, & aversatur omnem injustitiam.* Idem ferè habetur *Levit. 19. vers. 35.* Non enim est modius, qui iniqvus est *l. Paulus respondit. ff. de V. S.* Pondus quippe & statera judicia Domini sunt. *Proverb. 16. vers. 11.* Et scripsit Luc. de Penn. *in l. modius. C. de susceptor. Præpos. & arcar.* ignorantiam hîc excusationem non præbere. *l. sed & addes. §. 1. ff. Locat.* & subdit: Deum hæc vitia suâ justitiâ punire & vindicare. Et *Michæ. 6.* reperitur text. *Adhuc ignis in domo impii, thesauri iniquitatis, & mensura minor, iræ plena.* & ibid. *Numquid justificabo stateram impiam, & sacelli pondera dolosa. In quibus divites ejus repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum.* Quomodo 11
autem hi falsarii mensurâ & pondere justô abutentes puniantur, pluribus *infr. lib. 4. cap. 5. n. 21. & seqq.* videbimus.

LIB. III.

Caput I.

De Judiciis & Curiis Mercatorum singularibus. Ubi primò de eorum Collegiis & Sodalitiis, vulgò Compagnien.

Summaria.

1. *Partitio hujus Libri 3.*
2. *Judicia Mercatorum singularibus gaudent privilegiis.*
3. *Judicia Mercatorum quomodo Græcè dicta.*
4. *Jure Weichbildico Saxonum probantur Judicia Mercatorum.*
5. *Emporia hodiè sua habent Collegia & matriculas.*
6. *Quod jure fit & ratione.*
7. *In matricula non descriptus, Mercator non est.*
8. *Collegium unde dictum, & quot illud constituant.*
9. *Collegium quomodo differat à corpore, Universitate & Societate.*
10. *Collegii Synonyma.*
11. *Collegia regulariter improbantur, nisi specialiter concessa.*
12. *Consuetudine, observantiâ & præscriptione constituuntur Collegia.*
13. *Collegia præsumuntur fieri ob malam causam.*
14. *Factiones titulo collegii solent fieri.*
15. *In Gallia Collegia & Sodalitates sunt prohibitæ.*
16. *Eadem prohibitio in multis Germaniæ Civitatibus adhuc reperitur.*
17. *Collegia Mercatorum approbantur.*
18. *Collegia Mercatorum Immunitatibus fruuntur.*
19. *Collegiatorum uni, nullis post se relictis cognatis defuncto, non fiscus, sed collegium succedit.*
20. *Navicularii an Exercitores?*
21. *Collegium succedit Jure Sodalitatis.*
22. *Collegia Mercatorum à Numa Romanorum Rege instituta.*
23. *L. final. C. de Collegiis.*
24. *Collegia Mercatorum olim certa celebrarunt convivia, & n. 39.*
25. *Locus T. Livii de Introductione Collegiorum Mercantilium.*
26. *Dedicatio ædis Mercurii, & Idus Maji Mercatorum festum.*
Ubi Mercatorum Vota & Preces pulchrè ex Ovidio.
27. *Collegium Mercatorum maritimorum olim in Insulâ Rhodo celebre.*
28. *L. 9. ff. ad L. Rhod. de jactu verus sensus.*
29. *Collapso collegio Rhodiensium, Gottlandia Commerciis cœpit efflorescere ex Winetha urbis ruinis. ubi error M. Steph. attingitur.*
30. *Jus Nauticum Wisbuæ Gottlandiæ Emporio olim latum.*
31. *Quomodo potestas & facultas juris nautici in LUBECAM translata sit.*
32. *Cur LUBECA dicatur mater Hanseaticarum Civitatum.*
33. *Ad Collegium Lubecense appellatur à quibusdam Civitatibus Hanseaticis.*
34. *Collegia Mercatorum celebriora ad mare Balthicum sita.*
35. *Compagnia quid?*
36. *Fratres unde dicti.*
37. *De Collegio seu Compagnia familiarum antiquiorum, vulgò Circulariorum Reipubl. Lubecensis, ejusq; origine.*
38. *De Conventu & Convivio Circulariorum vulgò* Circkelbrüder.
39. *Locus Convivii & Conventûs circulariorum antiquus & modernus.*
40. *Exempla collegiorum antiquorum in quibus convivia celebrata.*
41. *Ἀγάπαι primitivæ Ecclesiæ.*
42. *Venetorum & Helvetiorum instituta, circa convivia collegiatorum.*
43. *De Collegio præcipuorum civium & Mercatorum Reip. Lubec. vulgò* die

Kauff-

Hacte-

Actenus de rebus mercatorum privilegiatis, tàm Corporalibus, quâ incorporalibus; Jam de eorum JUDICIIS, & quomodo in iis singulari modô procedendum, disquiremus. Id verò quadruplici ratione declarare poterimus. 1. Si de eorum collegiis. 2. De jure proprio, consuetudinibus, & Statutis. 3. De Judicibus & Consulibus mercatorum, eorumq; jurisdictione, officio, Salario, & remotione. 4. De processu eorum summario; videlicet Litis contestatione, libellis, exceptionibus, probationibus, Instrumentorum editione, sententia, appellatione & executione quædam subjungantur.

Judicia & causas mercatorum singularibus quoque gaudere juribus docent Dd. communiter *ad l. singularia. 15. ff. de reb. cred.* & Rob. Marant. *in spec. aur. part. 4. dist. 9. n. 48.* & ibi P. Foller. *cum seqq.* quæ Græcis dicta Judicia Ἐρανικά. Ἐμπορικά teste Aristotel. *in lib. Nicomachiorum.* Item δίκαι Ἐρανικαὶ καὶ ἐμμηνιαί quæ menstruæ fuerunt. Salmas. *de usur. cap. 3. p. 47. 48.* In jure Weichbildico Saxonum *art. 9.* refertur, quòd Mercatores Cæsarem sollicitarint, ut illis jus altius commercii concederet, & habet textus hæc verba: Atque tunc Rex concessit illis alia sublimiora & talia jura, qualia ipse quotidiè in suis judiciis, suaque observabat aula &c. Unde Glossator Juris *Weichbildici, & speculi Saxonici. per* Christoph. Zobel. *Anno 1595. illustrati* & publ. juris facti *pag. 459.* Das Marckrecht were ein solches Recht / welches die Marckleute unter sich selbst setzen / von ihrer selbst Wilkühr / nach der alten Gewonheit / als die von Aach und die von Cölln am Rhein und andere gute Städte halten nach Carolus Recht / die zu Sachsen im Lande nach ihrer selbst Wilkühr leben.

Hæc autem jura consistunt primò in hoc, ut COLLEGIA & sodalitia habeant propria. In plerisque enim hodiè Emporiis consuetudo viget, ut mercatores sua habeant collegia; & in iis matriculas, quibus inseruntur nomina mercantium; veluti in plerisque Civitatibus Hanseaticis & maritimis id observatur, ut mercatores, pro diversa mercimoniorum conditione, in diversa dispescantur collegia; quibus introductis, consequens est, neminem ad id genus mercimonii in civitate admitti, nisi nomen ibi profiteatur & recipiatur; sicut multa exempla sunt ubique interdictæ cæteris, & ademtione mercium vel aliàs graviter punitæ
mercaturæ. Quod ut jure fit; ita ra- 6
tione & præjudiciis confirmat Berlich.
decis. 150. n. 32. & seq. part. 1. Inde ea 7
nascitur conclusio, quòd ille, qui in matricula descriptus non reperitur, mercator non sit. Cravett. *cons. 138. n. 5.* Rol. à Vall. *cons. 99. n. 33. vol. 2.* prout nos suprà demonstravimus. Dicitur au- 8
tem collegium, quando plures simul cohabitant; sic dictum, quoniam plures ejusdem conditionis simul ad idem munus eandemque potestatem colliguntur. Gl. *in rubr. ff. de coll. illic.* & ibi Br. Nicol. Losæ. *de jur. univers. part. 1. c. 2. n. 53.* Dan. Ott. *de jur. pub. cap. 21.* ad quod constituendum tres ad minimum requiruntur. *l. Neratius. 85. ff. de V. S.* Losæ. *d. l. n. 57. & seqq.* Differt 9
à corpore, quòd corpus sit plurium collegiorum conjunctio; ab universitate, quòd illa sit omnium familiarum, collegiorum & corporum, ejusdem oppidi juris communione sociata multitudo. Bodin. *lib. 3. de repub. cap. 7.* Differt à societate in hoc, quòd illa dicatur, quando simul non cohabitant. *gloss. prim. in l. 1. ff. quod univers. nom.* Hinc Br. *in d. rubr. ff. de Colleg. illic.* Col-
legia dicit multa habere nomina. Nam 10
quædam Collegia appellantur Societates. *l. 1. in pr. ff. quod. cuj. univers. nom.* ut quæ in vectigalibus, aurifodinis & salinis contrahuntur. Gothofr. *ad d. l. 1.* Quædam fraternitates, unde de tali collegio appellantur confratres (quales sunt de jure Canonico, qui in uno Ecclesiæ seu Capituli gremio vivunt) vid. *infr. num. 36. huj. cap.* Quædam sodalitia, Græcè ἑταιρικὰ & ἑταιρεῖαι; Unde illi de tali Collegio dicuntur Sodales.

dales. *l. 1. l. sodales. ult. ff. de Colleg. illic.* Quales sunt propriè hi, de quibus modò nostra erit dissertatio, licet communiter hæc vocabula confundantur, ęleg. Matth. Steph. *lib. 2. de Jurisdict. part. 2. cap. 8. num. 56. & seqq.*

Hisce ita præmissis, quamvis veris-
11 sima sit hæc juris regula: Collegium omne esse reprobatum, quod non specialiter vel à jure vel à Principe seu Magistratu approbatum. *l. 1. ff. d. t. de coll. illic. l. 1. ff. quod cuj. univers. nom.* Br. *in l. si quis à filio. §. si parti. n. 1. ff. de legat. 1. l. 3. §. 1. de coll. illic.* c. *delecta. 14.* & ibi *Innocent. X. de Excess. Prælat.* Nicol. Böer. *tr. de seditiosis. c. 5. num. 1. 3. 4.* Br. *in l. ult. num. 5. ff. d. t. & in l. ex hoc*
12 *jure. num. 7. ff. de J. & J.* Dico à magistratu approbatum, non autem semper necesse est, ut expresse fundetur & à magistratu constituatur Collegium. Sed sufficit, ut is bonô publicô id patiatur & permittat. Wesenb. *in.* *Quod cuj. univers. nom. num. 2.* Concessio namque præsumitur ex diuturno tempore, quò iis, qui aliquam exercent negociationem, tanquam collegæ palam convenire soliti, & sigillô arcâq; communi usi sunt. Tib. Decian. *in tract. crimin. lib. 7. c. 20. n. 22.* Consuetudinis autem Immemorialis tanta est vis, ut potentiùs Jus esse censeatur, quod per eam acquiritur, quàm quod per privilegium expressum, per Cravett. Knich. Schrader. & alios supr. *allegat. lib. 1. c. 5. n. 36.* cui add. Dn. Mev. *lib. 4. tit. 13. art. 3. & fin. n. 9. de Colleg & Conv. Statu-. Lubec.* Cùm tales congre-
13 gationes, præsertim singularium personarum, non integrorum corporum per observantiam approbatorum, sine permissu superiorum factæ, præsumantur fieri ob malam causam. Alexand. *in Apost. ad* Br. *in l. fin. vers. non valent. ff. de coll. illic.* Cravett. *cons. 4. n. 1.* Ægid. Boss. *tr. crim. de læs. Maj. cri. n. 24. 25.* Item ob monopolia, quę prohibita in Recessib. Imperii & in Reform. Sigism. Imp. ap. Goldast. citant. Limnæ. *ad Capitul. Imp. Carol. V. pag. 233. & seq. verb.* Grosse Gesellschafften der Kauffleute. nuper. Capitulat. Leopoldi *Imp. art. 20.* & in dubio, unio sit de genere delicti. *l. dolum. C. de*
dol. l. 1. C. ad L. Corn. de Sicar. Quapro- 14
pter T. Livius *lib. 39.* plures factiones, titulô Collegii novi, ad nullius non facinoris societatem coire notat. Quod Coloniæ Agrippinæ sæpè compertum esse docet Paul. Busius *disquis. Polit. 6. th. 16.* Sicq; Guid. Pap. *q. 106.* attestatur, in Curia Francica hoc non licere; qua-
propter & ad evitandum fraudes & ma- 15
chinationes, quæ contra Principem committi possunt, omnes in Gallia sodalitates sublatas esse Constitutione Francisci I. *de an. 1539.* refert Boer. *decis. 80. n. 12.* Noribergæ etiam nulla opera- 16
rum aut artificum admittuntur conventicula, nō epulæ solennes, nec convivia festiva multorum, nisi religionis aut exequiarum causâ, forrasse ne dum ebrii inter se more Persarum de Repub. disputantes, periculosæ seditiones ex ejusmodi congressibus suppullulent. Abraham. Ortel. *in theatr. orb. in descript. agr. Norici fol. 55.* Ut & post bellum Smalcaldicum in multis Civitatibus Imperialibus Tribûs die alte Zünffte abolitas fuisse testatur Christoph. Besold. *dissert. Jur. Polit. de Colleg. 3. c. 1. n. 3.* Cum quo coincidunt Statuta Reipub. nostræ Lubecens. *lib. 4. tit. 13. de Conventic. illic.* imprimis *artic. fin.* Hisce tamen 17
non obstantibus, Collegia mercatorum, sicut & aliarum personarum, in civitate unam eandemque artem facientium, de jure communi esse approbata statuimus per *Nov. 4. de fidejuss. c. 3. §. ult. C. de constit. pec. l. ult.* & ibi Br. *num. 8. ff. de Colleg. illic. l. 1. in pr. cum gl. & §. 1. ff. quod cuj. univ. nom.* quæ artes & negotiationes enumerantur *in l. fin. ff. de jur. immun. gl. in d. l. 1.* & ibi Br. *num. 1. & 2. ff. quod cuj. un. nom.* Christinæ. *vol. 3. decis. cur. Belg. 98. num. 2.* Vid. Mev. *Comm. in Jus Lubec. lib. 4. tit. 13. artic. 3. per tot. ubi plura de Colleg.* Quibus etiam Colle- 18
giis & corporibus Immunitatis privilegia à jure concessa sunt. *l. pen. & ult. ff. de jur. immun.* Nicol. Losæ, *d. p. 4. de jur. univ. cap. 2. num. 80.* Dan. Ottho *de jur. pub. cap. 21. in fi.* Matth. Berlich. *decis. 150.* Ad quæ inter 19
cætera

cætera referendum, quòd si uni ho-
rum collegiatorum nulli agnati neq;
cognati, neque conjux post mortem
extiterint, fisco in bonorum successio-
ne præferatur. *l. si quis navicularius 1. C. de hered. decur. navicul. &c.* Verba
legis hæc sunt: *Si quis navicularius si-
ne testamento & liberis vel successoribus
defunctus sit: hereditatem ejus non ad
fiscum sed ad corpus naviculariorum, ex
quo fatali sorte subtractus est, deferri
precipimus.* Constant. Imp. ad Masti-
20 chianum Præfect. annonæ. Navicu-
larii autem, ut Budæus tradidit *in l. 1. Naut. caup. stab.* navium sunt domini,
quos Patronos appellat stylus merca-
torum. Strach. *de Navib. n. 11.* qui &
sunt Exercitores. Cujac. *to. ad Rubr. ff. de Exerc.* ibique *Corp. infort.* Hinc
„Tacitus, Atque inde decursu in littora
„vim in mercatores aut navicularios
21 audebant. Et hoc obtinet jure col-
legiorum & sodalitatis, ut Decurioni
Curia succedat. *l. 4. C. d. t. de Navic. he-
red.* militanti in legione aut vexillatio-
ne aut cuneo, Legio, vexillatio, aut
Cuneus. *l. 2. de Veteran. & milit. success. l. 2. C. de hered. decur. l. 6. §. ejus qui. 7. ff. de injust. rupt. irr. test.* cohortali co-
hortales. *l. 3. C. d. t. de her. decur.* devo-
to Ecclesia, aut monacho monasteriū
sive Ecclesia. *l. 20. C. de Episc. & Cler.* &
cohortes liberalitatis Principis sibi in-
vicem. *l. unic. C. si liberalit. Imp. soc. gloss. in l. 1. ff. & C. unde vir & uxor.*
22 Hæc autem Collegia à Numa Pom-
pilio Romanorum Rege instituta es-
se, post Plin. *lib. 34. cap. 1.* Valer. Max.
lib. 1. & Cic. pro Dom. & Sext. scri-
bit Plutarch. his verbis: *Posteà Nu-
ma Pompilius, ut differentiam Populi
pluribus odiosam tolleret, quâ alii dice-
bantur Romani, alii Quirites; alii Tatii,
alii Romulei, alii Sabini &c. introduxit
artium & negociationum divisionem,
eorumq; Collegia & sodalitates. Et re-
digens singulas artes in unum, singulis
artibus Collegium constituit, sodalitatem,
conventum, & sacra unicuiq; generi
propria.* Et alibi: *Inter reliqua ejus*
(Numæ scilicet) *statuta, distributio
multitudinis secundum artificia in sum-
ma est admiratione; suaq; divisione id
consecutus est, ut omnibus cum omnibus
conveniret ac commercia intercederent.*
Vid. Christoph. Lehmann. in der
Speyrisch. Chronic. *lib. 4. cap. 24.* Bodin.
3. de Repub. 7. L. Florus verò eorundem
& similium Collegiorum Servium
Tullium authorē facit. De quibus Lex
Solonis refertur à Cajo JCto in *l. fin. ff.* 23
de Colleg. ἐὰν δὲ δῆμος ἢ φράτορες ἢ
ἱερῶν ὀργίων, ἢ ναῦται, ἢ σύσσιτοι, ἢ ὁμόταφοι, ἢ θιασῶται, ἢ ἐπὶ λείαν οἰχόμενοι, ἢ εἰς
ἐμπορίαν ὅτι ἂν τούτων διάθωνται πρὸς ἀλλή-
λους κύριον εἶναι, ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ δημόσια
γράμματα, i. e. *Si aut plebs vel fratres,
vel sacrorum sacramentales, vel nautæ,
vel confrumentales, vel qui eôdem sepul-
chro sepeliuntur: vel sodales, qui &
multum habitantes sunt, enimverò ad
negociationem, vel quid aliud, quicquid
hi disponent, ad invicem firmum sit; nisi
leges publicè hæc prohibuerint.* Lycurgus 24
Cives non tantum sodalitiis ac socie-
tatibus, ut hîc Numa & Solon, sed et-
iam perpetuis conviviis devinxit; quæ
convivia, quòd amicitiæ causâ cole-
rentur, φίλιτια dicta sunt, non φειδίτια,
ut Plutarchus à Parsimonia deducit.
Plura de horum Conviviorum vario
usu vid. apud Bodin. *lib. 3. de Republ. cap. 7. p. 514. & seq.* De mercatorum 25
verò Collegio ab Appio Claudio & P.
Servilio Coss. confirmato, speciatim
& expressè ita Liv. *lib. 2. cap. 27. histor. Rom.* *Certamen Consulibus inciderat,
uter dedicaret Mercurii ædem, Senatus
à se rem ad populum rejecit, utri eorum
dedicatio jussu populi data esset, eum
præesse annonæ MERCATORUM COL-
LEGIUM INSTITUERE. Solennia
pro Pontifice jussit suscipere.* Hujus au- 26
tem ædis Mercurii dedicatio facta est
Idibus Maji Anno Urb. R. 259. quô die
Mercatorum festum semper fuit, teste
Rosino *lib. 4. antiq. Rom. cap. 9.* & Alex.
ab Alex. Gen. dier. *lib. 3. cap. 18.* Nam è
Mercurii fonte ad portam Capenam
mercatores aspergebant se laureô ter-
mite immersô uberioris quæstûs gra-
tiâ. Unde Ovid. *lib. 5. Fastor. circ. fin.*

Te quicunq; suas profitentur vendere merces
Thure dato, tribuas, ut sibi lucra rogat;

Est aqua Mercurii portæ vicina Capenæ:
Si juvat expertis credere, numē habet.
Huc venit incinctus tunicâ MERCATOR & urnâ
Purus suffusâ, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc laurus: lauro spargūtur ab uda
Omnia, quæ dominos sunt habitura novos.
Spargit & ipse suos lauro rorante capillos,
Et peragit solitâ dicere voce preces.
Da modo lucra mihi: da facto gaudia lucro.
Et fac ut emptori verba dedisse juvet.

27 Et quidem olim in Imperio Rom. præcipuè fuit Collegium Magistrorum & exercitorum navium, nec non mercatorum maritimorum in Civitate & Insula Rhodo. Unde Cicero *pro L. Manil. Rhodiorum usq; ad nostram memoriam disciplina navalis & gloria remansit.* Cui tantum juris prærogativi attributum est, ut in decidendis controversiis nauticis eam Insulam Antoninus Imp. maris dominam appellârit, qui earum cognitionem & dijudicationem à se abdicavit, eique privativè
28 communicavit; patet id ex *l. 9. ff. ad L. Rhod. de jact.* (*cujus l. 9.* verum & genuinum sensum vid. ap. Jo. Selden. *lib. 1. de domin. mar. cap. 25.*) & legibus Rhodiorum navalibus infrà *c. 3.* denominatis. Verùm, cùm hæc Insula decessionem pateretur, irruptione nimirùm variarum gentium, & præsertim Sarracenorum, paulò ante Carolum Magnum, quando & aliæ Insulæ maris mediterranei à Saracenis occuparentur, exinde factum est, quòd navigia celebriora ibidem esse desierint: quæ tandem in Oceanum Orientalem seu ma-
29 re Balthicum translata sunt. Et siquidem Insula Gotlandia, quæ tunc à Gothis occupata, præ cæteris commoditate & usu commercii valebat, Jus nauticum, & hoc Collegium mercatorum in oppidum ejus Insulæ nomine Wißbüe transportatum est. Alb. Crantz. *lib. 2. Wandal. c. 20. circ. fin.* Pont. *disc. hist. lib. 2. c. 9.* Gryphiand. *de Insul. c. 31 n. 80.* Berth. *3. Comment. in Wisbya.* De cujus jure nautico vid. *infr. c. 5. huj. lib. in fin.* Est autem urbs Gothlandiæ Wisbua antiquissima, ex Winethæ urbis Wandaliæ fluctibus submersæ ruinis, à Gothis reliquias in hanc Insulam transportantibus extructa. P. Berth. *d. lib. 3. comment. in Wisbya.* De hoc Winethæ Emporio celeberrimo in Oderæ ostio sitæ elegant. Helmold. *1. Chron. Slav. 2.* Chytræ. *in append.* Crantz. *Metropol.* Philip. Melancht. *in Orat. de Jo. Bugenhagen* Venetam nominat, respexitq; eodem Interpres Chronici Carionis. adde Adam. Bremens. ut hæc æquivocatio nominis forsan causam dedisse errori videatur Matth. Stephano, ut *l. 2. de jurisd. pr. c. 7. n. 6.* scripserit à Rhodo amissa mercatum ac rei navalis scientiam in hanc Insulam Gothlandiæ Wisbyam migrasse, cùm id à loci marisq; distantia redarguatur, imò longè antiquior sit Septentrionalium peritia ac potestas maritima in suo freto, quàm ut ab illa mutatione inchoari debeat.

Quicquid sit, certum est ab urbe 30
Wisby profectas esse leges nauticas TransRhenanis populis usitatas. Unde H. Grot. *in florib. ad Jus Justinianæ. de Lege Rhodia. p. 117. Lex Rhodia, inquiens, navalis pro Jure Gentium in illo mari mediterraneo vigebat; Sicut apud Galliam Leges Oleronis, apud omnes Trans-Rhenanos Leges Wisbuenses.*

Quando autem ad ora Balthici ma- 31
ris, Dei beneficiô, plurimæ fundarentur Civitates, quarum in numero LUBECA nostra præ aliis eminet, tum tandem etiam omnis potestas & facultas juris nautici in eam urbem translata est, ut ab ea res seu controversiæ mercantiles & nauticæ, si aliter amicabili transactione inter partes componi nequeant, cognoscerentur, & juris viæ terminarentur. Matth. Steph. *de Jurisd. d. l. 2. part. 2. c. 7. n. 8. 9.* Gryph. *d. c. 31. n. 84. & seq.* Idcirco haud immeritò Lubeca 32
dicitur mater reliquarum Civitatum. *arg. l. 6. §. 2. ff. de excus. tut.* Quod cæteræ omnes sociæ Civitates, quotiesde mercimoniis promovendis & collegii privilegiis consilia capienda & concilia celebranda sunt, ad hanc tanquam matrem confluant, seque eidem, ceu primario suo membro jungant. Jo. Sibrand. *p. 1. sect. 11. Jur. pub. Lubec. n. 1. & 2.*

Ad

Ad quam similitudinem postea civitates aliæ, maximè verò maritimæ pleræque sua collegia nautica, sive mercatoria constituerunt, in quibus controversiæ mercatoriæ & nauticæ decidantur, vel aliàs de rebus & contractibus maritimis agatur & convenia-
3 tur. Aut tandem, si ibidem lis decidi non possit, ad supremum collegium Lubecense, ejus dijudicatio & decisio, prout paulò ante dictum, committere-
4 tur. M. Steph. *d. l. n. 9. & 10.* In hoc ordine Collegiorum, ad mare Balthicum sitorum, & Regii Dantisci nobile illud collegium mercatorium, in quo sunt mercatores, nec non aliæ celsæ conditionis & litterarum scientiâ eminentes, der Junckerhoff. De cujus jurisdictionis forma & facultatibus non est hujus loci differere. Rostochii itidem habentur alia collegia, quæ vocant die Lage. Sedinenses suum vocant das Segelerhauß. Inter quæ Lubecensium & Hamburgensium Collegia facilè primum vel parem locum obtinent. Matth. Steph. *d. l. num. 15.*
5 Non possum hôc locô nec debeo non meminisse Collegiorum quorundam, in Repub. nostra patria clarorum, quæ Compagnias, Germanicè Compagnien vocant, omninò aptè & concinnè; quia vocabulum exoticum Compagne Compaigne dicitur, ein Gesell; & Compagnia in suo idiomate eine Geselschafft. Nihil enim aliud sunt hæc Collegia, sive Compagniæ, quàm Compages, societates, & fra-
6 ternitates. Unde Collegiati, & quos illi ad se recipiunt, vocantur Fratres, Brüder. Nam, principiò sodalitia contracta fuerunt ab iis, qui, quòd ex eodem puteo, seu φρέατ۞, aquam haurirent, φράτερες seu fratres sunt appellati; inde quoque φρατρίαι dictæ. Bodin. *3. de Re-*
7 *pub. c. 7.* Sunt autem in Civitate Lubeca horum præcipua 3. Primum est Familiarum antiquiorum, vulgò Circulariorum, ita dicti ab eorum insigni, quo in hac societate utuntur. Hoc initium duxit circa annum 1379. Fundatoribus Dominis Gerhardo & Hermanno Darsow / fratribus germanis, Marquardo vom Damme / Jacobo Holck / Hermanno Moer / Baldvvino Spegeler / Johanne & Henrico Metteler / itidem Germanis, & Arnoldo de Ponte; quæ Compagnia, uti vocant, A. 1485. ab Imp. Frider. III. confirmata est. Convenerunt olim fratres huj⁹ Col- 38
legii certis & statis anni temporibus, locô ad id destinatô, qui à S. Olao, eorũ olim Patrono, dicebatur die Olausburg, ubi solemnia celebrantes symbola, juniores cooptatos salutaribus monitis informarunt, & de fundati hujus collegii causis, certis adhibitis solennibus, graviter disseruerunt. Quod convivium in modo dicti S. O- 39
lai castro, in fluvio Wagenissa situato, ultimâ vice celebratum fuit, Anno 1510. Circa quæ tempora prædictus locus turbulentis temporibus ingravescentibus, vetustate collapsus est. Quapropter Collegiati alium congregationi aptum locum in Civitate constituerunt, in quo adhuc pro lubitu conveniunt, & statis anni diebus, prout reliqua collegia, epulantur; Idque Pom 40
pilii, Solonis, & Lycurgi LLatorum exemplô; qui non modò, ut suprà dictum, omnium Ordinum Collegia instituerunt; sed ea quoque sacrificiis solennibus ac epulis, quæ statis anni diebus fierent, obligârunt. Plutarch. *in Num.* Dionys. Halycarn. *lib. 2.* Quamobrem inter Cretenses quoque omnis olim ætatis ordines ac sexûs, simul publicis in locis epulabantur, ut caritatem ac mutuam inter ipsos benevolentiam foverent: Sed posteà sexûs & ætates suis quibusdam ordinibus, ad perturbationem Civium vitandam, placuit describi. Aristot. *in Polit.* Nec aliam ob causam, legibus divinis, convivia sacra, statis temporibus summâ lætitiâ coli jubentur; quàm ut religione erga Deum & amicitiâ inter se cives conciliarentur, vid. Lud. Lauather. *in suo Nabali. homil. 9. pag. m. 103.* 2. ubi Convivia ut Instrumenta Societatis Civilis approbat. Quæ convivia prin- 41
cipiò nascentis Ecclesiæ, quòd mutuis amplexibus & osculis terminarentur, ἀγάπαι appellata sunt. Veneti non 42

ficta sed vera convivia, sæpius etiam Helvetii ordinibus Civium & opificum in Collegia descriptis summâ curâ prosequuntur. Bodin. *d. l.3. cap.7. de Rep.*

43 Alterum Lubecensium Collegium est mercatorum præcipuorum, aliorumque virorum integerrimorum; & dicitur κατ' ἐξοχὴν der Kauffleute Compagnie. Quod Collegium Dnn. Ludovico à Thünen / Johanne Witinghoff / Brunone Brüskow / & Henrico Brombsen U. J. Licent. Consulibus, piâ & devotâ intentione fundatum est Anno 1495. Constitutis 33. Præbendis seu Eleemosinis, olim in Cœnobio D. Catharinæ, nunc verò in ædibus huic sodalitati dicatis, distribuendis. Quibus per 50. ferè annos quietè possessis, exortisque, ob mutatam religionem, intestinis dissidiis, non solùm omnes honestæ congregationes vehementer turbatæ & interclusæ, verùm etiam id ipsum ita desuetudine abolitum & facultatibus diminutum fuit; ut ex egregio, quô instructum erat, thesauro, vix paucissimæ superfuerint reliquiæ. Hoc dissipatum sodalitium, in obscuro remansit usque ad annum 1581. quô fratrum antiquorum heredes, spectabilium quorundam Civium petitis moti, ab Amplissimo Senatu ejus restitutionem & redintegrationem impetrando, eidem pristinum nitorem conciliarunt. Sequenti anno 1582. consentiente Senatu Dominis Johanne Brokes / Hermanno à Dorne, Johanne Lüdinghusen / & Joachimo Lüneburg Coss. & Dn. Paulo Rönnefeld / & Joachimo Wibbeking / ex Senatorio ordine ad id Commissariis deputatis, dilapsum hoc ædificium; electis, more receptô, triginta personis, sedecim præbendis ordinatis, & collegii Statutis revisis, inque certa capita dispartitis, iterum restaurârunt; &, ad exemplum cæterorum Collegiorum, cooptandò semper, in locum defunctorum, novos fratres suos, conventûs & convivia publica celebrârunt.

44 Tertium, dicitur Collegium Scandinorum, vulgò der Schonenfahrer Schütting / & numerô & ætate cæteris hodiè præpollens. Hoc quippe in ipsa Civitatis infantia, prævió magistratûs consensu, ab illis mercatoribus fundatum, qui versus Daniam & Scaniam mercaturam (quæ potissimùm in emendis & vendendis halecibus, seu harengis salitis constitit) gesserunt.
Circa has etenim Cimbricæ Chersonesi, Jutiæ & Falsterboæ oras tanta 45
olim captura horum piscium facta, ut, teste Saxone Grammaticô, *in præfatione historiæ Danicæ*, impacta navigia vix remigii conamen eripuerit, nec præda artis Instrumentô, sed simplici manûs officiô capta. Unde & Isaac Pontanus *discuss. hist. lib.1. cap.14.* Falster- 46
boam præcipuum piscationis locum appellat, ubi adhuc dum domicilia urbium Anseaticarum cernuntur, pleraque vetustate collapsa, nisi quòd Lubecenses & Sedinenses, præteritis annis suas ædes restaurari jusserint; qui etiam quotannis, servandi juris & jurisdictionis, quod superest, Præfectum, vulgò den Schonischen Voigt / illuc mittunt, harengorum horum copiâ, occultô summi directoris rerum hu- 47
manarum aliter atque aliter dispensantis arbitriô, ita accisâ, ut pauci illîc piscationibus jam operentur.

Factum itaque est, ut, decrescente indies hoc commerciô, tractu maris minus fœcundo, & halecibus Hollandicis, qui in aperto Oceano ad Britanniam condiuntur, multò inferioribus, membra hujus collegii alios atq; alios mercatores, nullô habitô mercimoniorum aut locorum, versus quos negociantur respectu, in suum consortium adsciverint; & ita conniventibus hactenus superioribus ex collegio quasi corpus conflaverint. Hi quoq; 48
Collegiati, veterum Romanorum & Græcorum exemplô, circa festum Bacchanaliorum, in prædicto loco qui dicitur der Schonefahrer Schütting / sua celebrârunt epula publica, ad quæ honoratiores nostræ urbis solenniter invitantur; apponendo primùm, in memoriam hujus frequentati & maximè proficui commercii, Harengum Salitum, vinô antè maceratum; mi-

ranti-

rantibus plerisque extraneis, in cætera
ferculorum lautitia, istam vulgaris ci-
49 bi mixturam. Præter hæc Collegii
hujus immatriculati etiam suis pecu-
liaribus utuntur insignibus, quæ sunt
trium harengorum, quibus in convo-
candis tribulibus atque obsignandis
litteris utuntur, in ipso ædium suarum
vestibulo depictis & conspicuis.
50 Nemo verò dixerit, hasce Compa-
gnias & fraternitates esse Collegia illi-
cita. Concurrunt enim ibidem o-
51 mnia requisita liciti Collegii. Primò
namque sunt ea non solùm à Magi-
stratu Urbano approbata, & singulari-
52 bus juribus atque privilegiis donata,
verùm etiam aliquot eorum ab ipsis
Imperatoribus & Regibus confirma-
53 ta. Deinde, hæc Collegia habent suos
Rectores & Seniores, qui vocantur
Eltisten / Altermänner / penes quos o-
mnis est directio & auctoritas. Paul.
de Castr. *in l.1. §. in filii. ff. ad SC. Tre-*
54 *bell.* Præterea Collegiati utuntur com-
muni sigillô in obsignandis literis &
obligationibus liberationibusque ad
collegia spectantibus, per *cap. significa-*
55 *vit. X. de Appell.* Collegiati quoque
in certo loco conveniunt; tractatûs
collegiales negociorum communium
exercent; arcam communem, gemei-
ne Lade / habent, in quam reditûs item-
que mulctas pecuniarias colligunt.
Ludov. Roman. *Cons. 436. n. 6.* ibi: *quia
adsunt signa, collegium demonstrantia,
n. 7. & seqq.* Felin. *in c. accedentes. 11. X.
de præscript. n. 2.* Cardin. Thusc. *tom. 1.
verb. Collegium. conclus. 452. n. 2. & 4.*
Paul. de Castr. *in l. privatorum. 3. C. de
jurisd. n. 2.* Matth. Steph. *d. tr. cap. 6.
n. 81. & seqq.* Quæ omnia in hisce so-
dalitiis sese offerunt, aut ad eorum le-
56 gitimationem offerre debent. Quin
amplius observant quoque strictè le-
ges & statuta, secundum quæ collegiati
vivere tenentur, ne quid contra hone-
statem, bonos mores, Reipub. tran-
quillitatem, & commercii emolumen-
tum, committatur. Quod si verò quis
secùs facere attentaverit, ille arbitrariè
etiam exclusione punitur. Competit
etiam his certa quædam Jurisdictio;
de qua cap. seq. Præterea, quòd in
multis locis suos habeant ædiles, Ad
vocatos, Procuratores, Notarios &
Pedellos. Matth. Steph. *d. c. 7.* Item, 58
quòd singulari insigni ornatu & de-
centi modô utantur in deductione fu-
nerum. Quin & certa loca sunt in
templis, quæ ad Collegia & collegiatos
spectant. Denique illud prætereun- 59
dum non est, in hasce Compagnias si-
ve sodalitates, tanquam licita collegia,
cooptatos & receptos esse, & adhuc
cooptari & recipi; in quibusdam lo-
cis, omnium ordinum viros doctos,
clarissimos, item Consules & Senato-
res ipsos, nec non primates Populi,
tum ejus, tum aliarum Civitatum; ut
taceam, ipsos interdum Principes in 60
hisce illustri suo Comitatu substitisse;
quod de Philippo Julio, Duce Pome-
raniæ, p. m. Gryphisvvaldensium mer-
catorum Collegium ita cohonestan-
te, attestatur Matth. Steph. *d. lib. 2. de
Jurisd. cap. 7. n. 20.* Nemo itaque, ut
opinor, dixerit, hæc Collegia esse illi-
cita, sed omni jure permissa. Ut verò 61
in Repub. essent hujusmodi collegia
licita, necessarium fuit, ususque publi-
cus ursit. *l. 1. ff. quod cuj. univers. nom.
Novell. 4. de fidej. c. 3. §. ult. l. receptitia.
2. §. ult. C. de constit. pec.* Berlich. *decis. 150.
n. 32.* Vid. Bodin. *lib. 3. de Repub. cap. 7.*
Ubi plures Collegiorum utilitates re-
censet; præcipuè *pag. 539. 540. & seqq.*
tùm propter publica consilia; tùm ut
distincta sint officia; eaque non tur-
bentur; nec, quod aliis est concredi-
tum & concessum, aliis subtrahant.
*text. eleg. in l. consulta. 23. verb. absur-
dum est. C. de testam.* Frid. Pruckm. *de
Venat. cap. 4. n. 37.* Cùm enim magi- 62
stratus superior, omnibus non possit
invigilare, omnia observare & dispo-
nere, usus nos docuit, ut gradûs admi-
nistrationum fierent, & imitaremur Je-
tronis Soceri Moysis consilium. *Exod.* 63
c. 18. vers. 19.
Ad horum Collegiorum exem- 64
plum commerciorumque promotio-
nem faciliorem, institutæ sunt hodiè
societates seu Compagniæ mercato-
rum, versus certas oras negotia tra-

 ctantium.

ctantium. In quorum numero familiam ducunt duo hæc Hollandorum celebriora Collegia, Orientalis & Occidentalis Indiæ; vulgò die Ost-und West-Indische Compagnien Hisce etenim populis, etsi, ob terræ sterilitatem, minores quàm cæteris olim fuerint divitiæ; tantum tamen abest, ut ob id fortitudine & animositate aliis cesserint, ut etiam, inter cætera præclarè & fortiter gesta, eos Navigationis & Commercii Indici Inventione longè antecelluerint; diversis quippè itineribus (de quibus vid. Thuan. *lib. 124. pag. m. 905.*) hujus regionis incolarumque ingeniis cognitis, tantâ frequentiâ à privatis hæc ipsa navigatio & commercium exercitum fuit, ut alter alterum ferè ivisset perditum. Ad obviandum itaque huic malo, visum fuit Anno 1602. quibusdam hujus navigationis mercatoribus, Præpotentum Ordinum consensu, certum constituere corpus, cujus tantummodò membris hoc commercium maritimum, exclusis cæteris, ad 20. annos concederetur. Quibus, sub promissione 25. mille florenorum, primis decem annis Ordinibus exsolvendorum, impetratis, certum constituerunt Collegium, quod appellarunt die Ost-Indische Compagnie / oder Ost-Indische Farth; cujus maxima contribuendi pars Ambstelrodamo, quarta Middelburgo, vel, ut Thuanus habet, Me-

65 demblico in Selandia; Sexta Delphi, Roterdamo, Hornæ & Enchusæ assignata fuit; ita, ut Capitale hujus societatis, attestante le Conseill. d' Estat *Chap. 46.* ad sex milliones sese extenderit. De cujus societatis institutione ita celeberrimus Jac. Aug. Thuanus *lib. 130. histor. ad ann. 1604. fol. m. 1021.*

66 *col. 1.* Nullâ re magis se prodidit Imperii Ordinum Bataviæ nostris diebus, DEO ita volente, constituti magnitudo & felicitas, quàm navigationum in Indias Orientales susceptarum constantiâ & successu; ad quas, ut ærario parceretur, societates institutæ, cautumque tandem, ut sub unam societatem omnes coirent, quod alioqui experimentô constitisset, aromatum pretia ab Insulanis, ob emtorum frequentiam augeri, & cum alii aliis prævertere & lucrum ad se, aliorum damnô derivare satagerent, ubi concordiâ maximè est opus, æmulationum & diffidii semina spargi. Itaque cùm Jacobus Cornelius Neckius, & rursus ante eum Spelbergius, cum tribus mediocri magnitudine navibus, ante tres aut quatuor annos, ad Indias negociandi causâ profecti essent, & jussu Ordinum VI. naves egregiè instructæ, & XVIII. mensium annonâ impositâ solvissent, Paulô Cardano & Joanne Hadrianiô Cantiô Navarchis, nova ac generalis societas coit Anno 1603. pecuniâ collatâ, cujus sors sexagies centena cIↄ aureorum excedebat, XIII. naves in id instructæ; quarum nomina confœderata Iↄccc. doliorum capax, Ambstelrodamum, totidem; Geldria Iↄ. Delphi. CCC. Aula Hollandica, CC. Columbula LX; Dordracum Iↄcccc. Zelandia Iↄ. Horna, Iↄcc. Medemblicum CCL. Westfrisia Iↄcc. Enchusa CCC. Gouda C. Igitur, ex his, duodecim, exeunte annô, solverant; una Juniô mense alias antevertit; cùm circa veris initium, Vigil nomine, ex India reversa, quinque aliarum felicem adventum nunciasset, quæ paulò post pretiosis mercibus onustæ in Zelandiam appulerunt; Hucusque Thuanus.

Pro hujus commmercii directione, 67 sociorumque emolumento, in unaquaque prædictarum Civitatum certus administratorum numerus est constitutus. Ambstelrodami videlicet XX. Middelburgi XII. in qualibet verò cæterarum VII. Et si qui ex his decesserint, Camera, uti vocant, cujuslibet loci exhibet & præsentat tres; ex quibus ipsi Ordines generales vel magistratus Civitatis unum eligant. Hæ, uti appellitant, Cameræ, eligunt prætereà septendecim ex modò dictis administratoribus; VIII. ex Ambstelrodamensibus; IV. ex Middelburgensibus; duos ex Delphensibus & Roterodamensibus; totidem ex Hornensibus

bus & Enchusanis; decimus septimus verò alternis eligitur vicibus à Middelburgensibus & Nort-Hollandis.

8 Horum officium est, prospicere & deliberare, quot navigiis, quôque apparatu & comitatu Classis instruenda; & ad quem portum dirigenda. Hic conventus celebratur alternis vicibus; Sex annis Ambstelrodami, & duobus
9 Middelburgi. Conventum insuper & conclusum est, ut à quo portu solverint naves, versùs eundem rursus appellant. Aromata & cæteræ merces advectæ, Middelburgi & alibi venduntur pondere & mensurâ Ambstelrodamensi; & Camera, quæ hisce & aliis abundat mercibus, cæteras, quæ iis ipsis indiget, tenetur communicare.

0 Hisce mediis & ordinatâ societatis dispositione Hollandi maximô suorum bonô, commercia non ut simplices mercatores propagarunt; sed veluti absoluti domini cum pluribus Principibus istius loci fœdera inierunt, putà cum Regibus Siam, Quedao, Patane, Jahor, Malacco, Borneo; Achem, in Sumatra; Bantam; Jacatra aliisque Regibus de Java. Occuparunt Insulam Ambos; ubi constituerunt Præsidem, qui ipsorum nomine illic gubernat. Bandæ, ubi aromata certô asportantur pretiô, exstruxerunt propugnaculum; sicut & Ternatis distans à Portugalensium milliari. Machiani tria habent castra; Motir unum; Gilolo possident hodiè illud, quod
1 Lusitanorum antea fuit. Privilegium novas Insulas, Regiones, fretum sc. Magellanicum & novam Guineam aperientibus ab Ordinibus Hollandiæ datum. vid. ap. Thuan. *continuator. lib. 7. pag. 398. sub Anno 1614.*

2 Hanc utilitatem & quæstum uberrimum, quem ex societatis hujus institutione perceperunt Hollandi, ita exaggerat Wilhelm. Wseling. im Bericht von der Süder-Compagnie in Schweden de Anno 1626. *pag. 30. 31.* Die Holländer und Seeländer hatten für sechzig Jahren/ ehe der Krieg angieng/ und ehe die Brabänder/ Flämmingen und Wahlen die Nahrung zu ihnen gebracht/ und die Fahrten auff Ost-und West-Indien/ Africa/ Türckey/ und Italien wol bekand und gebrauchet worden/ kaum die Mittel und Macht/ daß sie ihre Dämme im Lande unterhalten konten/ und nun können sie mit weniger Hülffe der andern vereinigten Provincien/ 70. tausent Mann zu Roß und Fueß unterhalten; Ihre Kriegesschiffe/ deren 100. an der Zahl/ ungerechnet; Die Einwohner seind reich und mächtig geworden/ Ihre Landgüter haben sie von eins auff drey und vier erhöhet/ und ihre Häuser gelten nun fast soviel in Häuren oder Vermieten/ als sie sonsten im Kauff wehren/ prout sup. hæc uberi9.

Et his moti rationibus Ordines con- 73
fœderati Belgii, tempore Induciarum Anno 1608. in iniqua illa postulata, de Intermittenda Indica navigatione consentire noluerunt, non solum quia contra Jus Gentium erant, sed quia fundamentum Reipubl. & vires tentatæ, quæ in sola Indica Navigatione salvæ recumbunt, & magnis divitiarum cumulis exinde acquisitis sustentantur. Nec deerant tunc temporis fidi Lacoontes qui Danaûm insidias patefacerent, hac spe & fine remitti Jura imaginariæ Majestatis, ut subdolâ pace fallaci titulô, ut alibi Tacitus, præcipuô fundô sui patrimonii despolientur. Dominic. Baud. *lib. 2. de Induc. Bell. Belg.* Declarabant quoq; eô induciarum tempore Mercatores Indiæ Orientalis, quasi in rationario Imperii, 160. naves milite & annonâ instructissimas quotannis emitti in Indiam, inde immensos reditûs capi; omnes nautas eô beneficio sustentari, qui fame perituri essent, vel occasiones seditionis movendæ quæsituri. Baud. *d. l. 2. p. 132.* Eman. Meteran. *histor. Belg. pac. lib. 38.* ubi elegantem discursum de Indica Navigatione à Collegio Orientalis Indiæ institutum immiscet, ad quem benevolus lector recurrere potest.

Alterum Hollandorum Collegium; 74
est Indiæ Occidentalis, vulgò die West-Indische Compagni; quod originem duxit circa annum 1621. Hujus initia

Ema-

Emanuel Meteran. *lib. 38.* hisce describit formalibus: Nachdem unterschiedliche reiche Kauffleute; wolerfahrene Schiffleute / und sonst viel Einwohnere der vereinigten Niederlanden / eine lange Zeithero bey denen HH. General Staden umb Erlaubnüß angehalten / eine Geselschafft anzustellen / die nach West Indien / und denen daselbst herumb gelegenen Landen handeln und fahren möchten / und Ihr Hochmögen den grossen und überschwänglichen Nutzen vorgehalten hätten / welchen nicht allein privat Personen / sondern auch die unirten Provintien davon hetten. &c. usque: vid. lit. T. in fin. Tractat. Wiewol nun die Herren General Staden allen möglichen Fleiß angewand haben / die West-Indianische Gesellschafft zu befordern; So hat doch dieselbe in den beyden nachfolgenden Jahren einen schlechten Fortgang gehabt. Hucusque Meteranus continuatus *d. lib. 38.* Hæc autem Commercia Indica ut eò felicius procederent, duas domus Ambstelrodami ædificârunt, quas utriusque Occidentalis & Orientalis Indiæ Gazophylacia summo Jure vocari possis, in hæc omnes divitias comportant, cum Hispanis usumfructum novi orbis dividentes. Novimus enim quid Anno 1627. fecerunt, quando ditem classem, aurô, argentô gemmisque ornatam sub ductu Architalassi Petri Hein Hispanis cum magno eorum incommodo eripuerunt. Contin. Meteran. *d. ann. 1627.*

76 Ad exemplum harum Societatum Orientalis & Occidentalis Indiæ in Hollandia, Rex Seciæ Gustavus Adolphus p. m. similem ex Suecia versus hæc & alia longè dissita ora, ante aliquot annos instituit societatem. Cujus Inventor & Author exstitit Wilhelmus Wselinx Antvverpiâ Brabantinus; qui Regiæ Majestati hac de navigatione variis & utilibus præstò fuit consiliis & rationibus, quæ ex parte publicæ luci exposita sunt An. 1626. tractatu, cui titulus: Manifest oder Bericht über der Australischen oder Süder-Compagnie im Königreiche Schweden. Gedrucket zu Stockholm. sub lit. N.

77 Quibus rationibus Rex motus modò dictam Societatem eôdem annô 1626. egregiô dotavit privilegiô. Vid. Octroy und Privilegium lit. N. 1. Breviter intentio Regis fuit in Americam Magellanicam, & alias longè dissitas regiones mercaturam instituere & quidem ideò, quia ibi pretiosiores essent merces, illa negociatio non æquè cognita esset, & quidem ex Gottenburgo Seciæ urbe, ex qua meliorem quàm alii haberent commoditatem ob minus periculum à piratis, qui rari essent, deficientibus tutis receptaculis. Sicut in Hollandia observatum, ubi diu laboratum antequam tale collegium potuit introduci.

78 Hoc privilegium paulò ante prælium Luzense cruentum, attestante Meteranô novô *lib. 51.* ab ipso Rege ampliatum, simulatque confœderatis Germaniæ Statibus eorumque Civibus & subditis communicatum fuit, prout ampliatio horum privilegiorum plenius docet.

79 Paulò post hanc ita noviter inventam navigationem novisque privilegiis auctam Commercii societatem, Cancellarius Seciæ, Axelius Oxenstirn / in conventu Heilbronnensi, confœderatis tunc temporis Imperii Statibus, Annô salutis 1633. publicè proposuit, eamque de meliore nota recommendavit, additis simul rationibus, cur hæc societas Indica præcipuè & imprimis à Germaniæ Statibus, eorumque mercatoribus amplectenda.

Quibus ita à quibusdam Imperii Rom. Germanici Statibus pro tempore approbatis, statim subseqvuta est Instructio oder Anleitung / welcher Gestalt die Einzeichnung zu der neuen Süder Compagnie durch Schweden und nunmehr auch Teutschland zu befordern &c. vid. Argonauticam Gustavianam in fin. sub lit. N. Hodiè quoque Rex Daniæ Collegium Mercatorum Islandiæ instituit, in quo capturam balænarum in dictis locis, & commercia dedit solis Danis mercatoribus. 80

81 Ipse quoque Imperator Ferdinandus II. p. m. Civitatibus Hanseaticis sin-

singularis commercii Hispano-Germanici societatem & exercitium multis privilegiis vestitum, per legatos, anno 1628. obtulit; cui tamen pro tempore calculum addere iis non consultum visum fuit; de quo vid. Meteran. Continuat. *Germ. impress. Amstelod. lib.44. & 45. histor. Belg. fol. m. 563.* & hos infr. *lib.4. cap.7. n.58. & 59.*

2 De hisce Collegiis in genere ita prudenter Galliæ Scriptor anonymus le Conseiller d'Estat *chap. 42. circ. fin. De ces exemples nous concluròns que le seul moyen de restablir le Commerce de mer parmy une nation, en la quel les meilleures bources ne se veulent hazarder en ces entreprinses, c'est de contra-indre les marchants, qui negocient sur mer, en certaines entroicts, de s'associer les uns avec les autres, & non de faire leur trafiq à part. Car encor que negociant à part le gain soyt plus grand, quand l'entreprise reüssit heureusement: aussi fant considerer, que la perte qui peut survenir, ruinera entierement celuy qui entreprend seul: & si bien en faisant Compagnie le gain est moindre, il est aussi plus asseuré, & la perte estant supportee par plusieurs, elle est moindre, à chacun des in interessez. Ainsi done departant le Commerce selon les Costez & lieux où il se faict, l'on pourra faire diverses Compagnies; à sçavoir un pour le Commerce de la Guinee une pour celuy de Levant par la Mer Mediterranee; une par les Indes Orientales; une pour les Occidentales de la ligne; une autre pour celuy dedeça la ligne; une autre pour l'Angleterre, Dannemarc, Nortwege, Suede & autres pays septentrionaux: Leur deffendant d'entreprendre les uns sur les autres, & à touts autres particuliers subjects, qui ne seront en la Compagnie de negocier en ces lieux la, sous grande peine.* Concordat cum his ultimis verbis der außführliche Bericht über den Manifest-oder Vertrag brieff der Australischen oder Süder-Compagni im Königreiche Schweden *fol.4. §. im Privilegio, cum seqq. his verbis:* Im Privilegio wird verboten / andern / an bemelten Orten ihre Handlung zu treiben/ Dieses geschicht zu dem Ende/ damit selbe der Compagny keinen Schaden oder Hindernüß zufügen mögen; und auff daß / wann die Compagnei mit grossen Unkösten / Mühe / Arbeit und Gefahr den Handel entdecket und stabiliret hätte / ihr solcher von andern / die keine Gefahr oder Mühe außgestanden / nicht genommen und weggerissen werde / 2. Wann auch particular Personen an bemelten Oertern also ohne Unterscheid daselbsten zu handeln Freyheit und Macht haben solten; so würden die Kauffmanswaaren / die man darzu bedürffte / sehr gesteigert und in den andern / da die Compagnei ihren Handeln hätte / die Märckte verdorben werden / sowol in Verteurung des jenigen so wir daselbst kauffen müssen / als dessen so man von dar haben und bringen wolte. 3. Es seind auch noch mehr Ursachen / warumb dieses in eine Compagnei gebracht / und nicht bey vielen in particular mag angefangen werden; Darunter dann nicht die geringste / daß eine vereinigste Macht / im Fall der Noth / die bequemeste ist dem Feind Wiederstand zuthun / Es wird auch dem Feinde viel schwerer / ein solches vereinigtes Werck anzutasten / als wann man zertheilet ist / Wann man auch ein Corpus ist / stehet man einander getreulicher bey / als wann unterschiedene Rechnungen seyn / da ein jeder suchet / sein eigenes Capital zu erhalten / ob es gleich sey zu des andern Nachtheil / Weil einem jeden das Hembd näher ist dañ der Rock. Es fallen auch die Unkosten / die zu diesem Wercke gehören / so schwer nicht / und seind auch dem Handel desto leichter zu ertragen; und kürtzlich so ist es ein besser Mittel den Kauffhandel zu vermehren / als wann man vertheilet ist / da einer für dem andern nichtes thun will / sondern vielmehr einer den andern beneidet / schadet und hindert.

Qemadmodum verò BONUM PUBLICUM h.e. DEI gloria & hominum salus, hisce Societatibus Indicis propagetur, docet Manifest der Australischen oder Süder-Compagny im Königreich Schweden / zu Stockholm gedrucket / Anno 1626. *fol. m. 11. 12. 13. & seqq.* Hîc obiter notandum, in Ori- 84 85

ente à Lusitaniæ Regibus mediante negociatione Did. Saved. *Symb. Pol. 48.* & in Livonia per mercatores Lubecenses & Bremenses semina Christianæ religionis sparsa fuisse, atteſtante D. Chytræ. & Seth. Calvis. *in Chron. sub Ann. 1170.* Alb. Crantz. *lib. 6. Wand. cap. 10.* Bangert. *Chron. Slav. lib. 7. c. 8. lit. A.* Olear. Perſ. Beſchr. *lib. 2. cap. 9.* Conring. *de finib. Germanici Imperii cap. 29. pag. 829. & seq.* Solis Bremensibus hoc ascribens, quod Bangertus refellit.

86 Num extranei mercatores in hisce societatibus admittendi? Aff. dict. Außfürl. Bericht über erwehnetes Manifest der Süder-Compagnei *pag. 19. & seqq.*

87 Quod privatorum commercium particulare majori cum periculo conjunctum sit societatis seu corporis alicujus commercio. *d. l. fol. 44. cum seqq. & pag. 51.*

Quod heredibus hîc contribuentium nulla firmior & certior possit dari assecuratio, quàm modò dictæ societates. *d. l.* Breviter, de utilitate & emolumento quod cujuscunque statûs & conditionis homines, videlicet Nobiles, Ecclesiastici, Mercatores, artifices, itemque agricolæ & nautæ ex hisce commerciorum societatibus percipiunt, fuse & copiose docet Wilhelm. Wselinx in jetzangezogenem Bericht/ *p. 54. cum seqq.*

Denique, Societatis Commercium esse justum, legitimum, & honestum, *p. 57. cum seqq.* Sin secus, societates 88 mercatorum magnæ Recessibus Imperii & Capitulatione Imp. Caroli V. prohibitæ; si scil. nocivæ sunt, *art. 17. Capit. Carol. V.* & ibi Limn. *pag. 233. & seq.* Finaliter, Coloniarum deductionem medium honestissimum ampliandi & promovendi bonum publicum, societatum harum commerciô introduci docetur ibid. *pag. 62.* quod Dnn. Ordinum Hollandiæ, Illustrissimi Curlandiæ Ducis in Gambia & aliorum exemplô probatur, quæ hîc saltem attigisse & remisisse sufficiant. plura vid. in ipso Argonautico Gustaviano. Eôdem ferè 89 tempore quô Rex Sueciæ Gustavus Adolphus. p. m. de hac Argonautica ineunda cum Germanis ex Gotenburgo animô agitavit, similem Societatem Illustriss. Holsatiæ Dux FRIDERICUS p. m. cum Rege Persarum per Muscoviam instituere allaboravit, missis eò magnis cum sumptibus Legatis Anno 1635. mense Novemb. Othone Brugman & Philippô Crusio Jur. Licentiato, qui Anno 1639. mense Augustô redierunt Regis Persici & Magni Ducis Muscoviæ Legatis comitati: Præter apportatos autem tapetes, & alia Orientalis plagæ munera rursusq; illis exhibita hastiludia nihil actum fuit, insuper capite legationis An. 1640. 5. Maji Gottorpii capite minutô.

Caput II.

De Jure Proprio, Jurisdictione, Statutis, Ordinationibus & Consuetudinibus Mercatorum in genere. Ubi, De eorum Tyrociniis ludicris.

Summaria.

1. Collegia Mercatorum sibi Jus singulare statuunt.

2. Secundum Statuta & Consuetudines Mercatorum præcisè judicandum.

3. Consuetudo & stylus mercatorum de loco ad locum non est extendendus.

4. Controversiæ Mercantilium causarum ex quo jure decidendæ.

5. Curiæ Mercatorum à Jure communi sæpè divortium faciunt.

6. Stylus Mercatorum potest allegari ad decisionem causarum.

VIdimus suprà de Collegiis, nunc de eorum jure proprio, Jurisdictione, Statutis, Ordinationibus & Consuetudinibus, quædam subjungemus.

Primò igitur dubitandum non est, quin Collegia Mercatorum approbata, singulares leges, consuetudines, ordinationes & statuta specialia & singularia, etiam sine superioris confirmatione, condere, sibique jus proprium, contra statuta generalia illius Civitatis facere possint; Salmas. *de Usur. lib. 1. cap. 3. p. 47.* quippe cùm aliàs, quæ inter collegiatos licita statuére collegia, rata sint. *l. trajectitia. 2. §. ult. sub fin. C. de*

C.de constit.pec. Novell.4.c.3.§.ult.in fin.
Br.*in l.omnes populi.9.ff.de J.& J.n.6.*Ja-
son.*eod.n.37.* Bald.*ibid.n.32.& in l.per-*
iniquum.ult.C.de Jurisdict.om.jud. Lu-
dov. Rom. *cons.277.n.ult.* Angel. *in §.*
Jus autem Civile.4. Inst. de J.N.G.& C.
*n.4.*Fr. Marc.*decis.165.n.1.& seqq.part.1.*
Dan.Möll.*lib.2.semestr.c.15.n.1.& seqq.*
2 Adeò,ut secundùm illa,quæ inter mer-
catores ita jure scriptô, seu usu & con-
suetudine invaluerunt, præcisè judica-
ri debeat. *arg. l. deprecatio.9. ff. ad L.*
Rhod.de jact.l.si fundus.6 ff.de Evict.l.34.
cum simil.de R.J. Rot. Gen. *decis.85.n.3.*
3 *& decis.39.n.8.* Ita tamen,ne consuetu-
do vel statutum de loco in locum ex-
tendatur; sicut in contractu Assecura-
tionis,inter mercatores usitato, com-
probat P. Santern. Lusitan. *de Assecur.*
part.3.n.7. Sicut enim unumquodque
municipium peculiare municipii jus;
quævis Civitas proprium Civitatis jus
habet.§.*1.Inst.de J.N.G.& C.* Sic quoq;
singulis mercatorum curiis (in quibus
communiter, rejectis juris apicibus,
quæ subtilitatem magis attendunt quã
facti veritatem. Br.*in l.29. §. quædam.4.*
ff. Mandat. negotia veritate terminari,
& multa de stricto summoque jure so-
lent remitti, *per ea, quæ infr. hoc lib. de-*
monstrabimus.) Singulares sunt plerum-
que leges, quas in iis, quæ eorundem
jurisdictionem, professionem & mer-
caturam ipsam concernunt, sancire
fas illis est, rescribentibus Anastasiô,
in l.fin. C. de Jurisd. omn. Jud. & Justi-
nianô, *in l.2. in f. C. de constit. pec.*
4 Quapropter controversias multas spi-
nosas mercaturæ Cambiorum, assecu-
rationum &c. negotia & causas con-
cernentia, non tàm ex regulis ju-
ris communis, aut natura contractûs,
aut etiam alterius cujusque curiæ stylo
& consuetudine, quàm observantiâ
istius loci, in quo lis movetur (salvô
tamen contrarium opinantium hono-
re & judiciô) cum Nicolao Schaffhu-
sen/*de assecur.th.19.* decidendas arbitror.
Cùm enim consuetudine contra jus
commune multa introduci posse tri-
tum sit, *per text.in l.3.§.Divus Adrianus.*
5 ff.de sepulchr.viol. Gail.*1.obs.36.*& mer-
catores tùm propter negociationum
utilitatem, pactionum perplexitatem;
contrahentium difficultatem, tùm ve-
rò locorum conditionem, temporum
& rerum circumstantias, à jure com- 5
muni & curiarum vicinarum statutis
sæpiusculè divortium faciant, ut paulò
pòst demonstrabimus, & per actûs ali-
quot singulares, in sua Boersa consue-
tudinem introducere possint, quos vel
in quavis consuetudine probanda suf-
ficere docet doctissimus Matth. We-
sembec. *in tr. sub tit. de LL. n.9.* proinde
potius erit, imò tutius, sequi receptam
à mercatoribus consuetudinem con-
formem & approbatam, quæ parem cũ
scripta lege vim habet, *per l.5.ff.de LL.*
& pro jure non immeritò allegatur.
Jason.& Dd *in l.2. C.si contr. jus vel util.*
pub. atq; in causis mercantilibus semper
attendi debet, uti pòst Bl. Corneum, &
alios, decidit Rot.Gen.*decis.7. n.11.* quã
explicabiles litis modos per tortuosos
ambiguitatum anfractûs velle profli-
gare. Jacob. Menoch. *cons.296.n.7.per d.*
l.5.D.de LL. Et stylum mercatorum 6
posse allegari ad decisiones causarum
per *c.quã gravi. de crim fals.* post Alex.
& Molinæ. notârunt Paul. Christinæ.
ad LL. Municip. Mechlin. *in tit. de Emt.*
art.19.n.16.f.544.& Guid.Pap.*consil.103.*
vol.3. Stylus autem & hæc consuetudo 7
mercatorum cùm sit facti, probatione
indiget. Rul. *cons.sing. de assec.pram. non*
Sol.n.231.& seqq. Stylo namq; mercato- 8
rum nõ semper credendum, cùm mox
albus sit, mox niger; prout in assecura-
tionis materia notavit Ben. Strach *gloss.*
38.fol.38.in tract. tractatuum, referente
Rulandô *d.resp.sing.n.252.* Hæc autem 9
potestas condendi & statuendi jura
propria & singularia, mercatoribus
competit ex eo, quoniam datur Electis
Rectoribus Collegiorum jurisdictio à
lege, mediante Electione. Paul. de Castr.
in l.periniquum. ult. C.de jurisd. n.3. post
pr. Et eô ipsô statim acquirunt Jurisdi-
ctionem postquam sunt electi. Paul. de
Castr. *in l.privatorum.3. C.de jurisd. n.5.*
Vult. *in l.ult. C. eod. n.18. vers. eô ipsô*
quòd eligitur. Nam si collegiũ appro-
batum potest conferre, quæ sunt Juris-
dictionis, putà Præpositum seu Consu-
lem eligere, *ut seq.capite 5.* deducemus,
multò

multò magis poteſt abſque alia juris-
dictione ſtatuta & jura propria conde-
re. Bl. *in d. l. periniqvum. ult. C. de Ju-*
10 *risd. n.1.* dummodò Juri divino & na-
turali, ut & publicæ tranquillitati non
ſint contraria, nec inter ea aliquod
præjudicium generent. Berlich. *decis.*
26. n.4. per Jaſon. *in l. omnes populi. 10.*
ff. de J. & J. nec Juri gentium dero-
gent. Bl. *in l. 2. C. de Constit. pec.* quem
allegat & ſequitur Chriſtoph. Haffner.
differt. 12. Disp. Basil. num. 183. & de con-
ſuetudinibus, quas in aquis obſervari
oportet, idem profert Bachov. *ad*
11 *Treutl. vol. 1. disp. 1. th. 9. lit. B.* Valent
autem hæc Statuta, uti diximus, etiàm
abſque alia ſuperioris authoritate, nec
indigent confirmatione. Et quam-
vis in hoc contrarium ſtatuant Bl. *in*
l. privatorum 3. C. de Jurisd. n. 2. & d. l.
periniqvum. C. eod. n. 4. & l. humanum.
8. C. de LL. num. 2. Gloſſ. *in l. privatorum.*
3. C. de Jurisd. Fr. Marc. *decis. 165. n. 3.*
part. 1. Oldrad. *d. cons. 128. n. 7.* ibi: *nec*
sub generali confirmatione Statutorum
populi contineantur, sed speciali confirma-
tione & renovatione indigeant. Bl. *in l.*
ex placito. 3. C. de rer. permutat. num. 13.
ibi: *etsi statuta populi, & seqq.* Prio-
rem tamen ſententiam rectius defen-
dit idem Bl. (ſibi parum conſtans, as-
ſerente Ben. Strach. *quomod. in causis*
merc. proced. n. 9.) *in l. omnes populi. 9. ff.*
de J. & J. n. 32. & in l. 2. C. de Constit. pec.
n. 9. Paul. de Caſtr. *in l. privatorum. 3.*
C. de jurisd. n. 5. & in l. periniqvum.
C. de Jurisdict. n. 3. Jaſon. *in d. l. omnes*
populi. n. 38. Angelus *in §. Jus autem*
Civile. 4. Instit. de jur. N. G. & C. n. 4. sub
fin. Vult. *in d. l. periniqvum. num. 18.*
Alexand. *cons. 123. n. 5. vol. 4.* Strach. *d. l.*
n. 9. Quoniam eô ipsô quòd collegium
eſt approbatum, poteſt facere Statuta
inter ſuos juratos. Bl. *in d. l. omnes po-*
puli. n. 32. & d. l. privatorum. 3. C. de Ju-
risd. n. 2. & ejusmodi ſtatuta de jure
communi ſunt approbata & confirma-
ta. Bl. *in d. l. omnes populi. n. 38.* Vult. *d. l.*
ult. de Jurisd. n. 18. vers. quicquid colle-
gium. Et ideò ulteriori Principis vel
Superioris confirmatione non indi-
gent, *text. in l. unic. auth. med. C. de The-*
saur. Innoc. *in c. cum ab Ecclesiarum. X. de*
Offic. ordinariorum. niſi ſint ejusmodi
collegia, quæ faciunt Civitatem, ca-
ſtrum vel villam; & habent territoriũ;
tunc eorum ſtatuta meritò à ſuperiore
confirmari debent; ſecus eſt in aliis
collegiis approbatis mercatorum & ſi-
milium. Paul. de Caſtr. *in d. l. privatorũ.*
3. C. de Jurisd. n. 4. & 5. vers. ego intelligo;
licèt contrarium obſervari videamus,
videlicet quòd collegiorum ſtatuta à
ſuperioribus confirmentur. De quo
teſtatur Schneidvv. *in § constat. n. 15. Inst.*
de J. N. G. & C. Joh. Guid. *tract. de Mine-*
ralib. lib. 1. tit. 2. n. 22. & seqq. ubi ratio-
nem addit, quia in non diſpoſitis à Sta-
tutis collegialibus recurritur ad ſtatuta
communis Superioris; & ubi illa defi-
ciunt, ad Jus commune. Et ita in pleris-
que Germaniæ benè conſtitutis Re-
busp. ut & in hac noſtra Lubecenſi
quotidiè obſervatur. Sic Bergæ in Nor- 12
vvegia cæterisq; Conthoriis, ubi Han-
ſeatici Emporium habent, ad conſer-
vandos bonos mores & faciliorem
commerciorum promotionem mer-
catores quidem ſtatuta condunt, ſed
ea à Magiſtratu & Directorio Lube-
cenſi confirmantur, quorum ſtatuta
vide in fide annexa ſub lit. C. C

Quæ tamen Statuta Collegiorum 13
approbatorum valent duntaxat in cau-
ſis civilibus; non in criminalibus. Vul-
tej. in *d. l. periniqvum. ult. C. de Jurisd. n.*
19. Et quidem non indefinitè in omni-
bus cauſis civilibus; ſed ſolùm in quib⁹
habent Jurisdictionem; putà pertinen-„
tibus ad mercaturam; ſecus in aliis, ut„
in hæreditatibus, & ſimilibus, quæ re-„
mota ſunt ab eorum officiis & pro-
feſſionibus *l. 3. ff. Naut. Caup. sta-*
bular. ibi: *Si extra negocium.* Bl. *cons.*
43. n. 1. lib. 4. & in l. omnes populi. 9. de J. &
J. n. 33. & d. l. periniqvum. C. de jurisd. n. 3.
4. Caſtrenſ. *eod. n. 2.* Vultej. *ibid. n. 19.* ubi
exemplum affert. *& n. 120. cum seqq.*
Matth. Wehn. *obs. pract. in verb.* Zunfft-
Innunge *&c. pag. 722.* & Frider. Mindan.
3. de Controvers. caus. c. 6. n. 13. Grævæ. 2.
Concl. pract. 20. consid. 1. Petr. Foller. ad
Marant. *part. 4. dist. 9. n. 70. cum seqq. & n.*
88. 89. Matt. Steph. *lib. 2. de jurisd. part. 2.*

cap 8. n.1. & 16. cum seqq. Nicol. de Passerib. *de script. privat. lib. 4. de libr. mercat. n. 30. cum seqq.* Vasq. *Illustr. controv. lib. 1. c. 35.* Eorum enim, quæ quisq; novit, æquissimus est judex, secundùm Aristotel. *1. Ethicor.* Hinc rectè Poëta:

Navita de ventis, de tauris narrat arator,
Enumerat miles vulnera, pastor oves.

Sic Statutum Brixiæ seu Bresciæ in Italia vult, quòd omnes causæ mercatorum & negociatorum, cognoscantur coram Judicibus Collegii mercatorii; exceptâ causâ hereditatis. Raph. Ful-
14 gos. JC. Patavin. *Consil. 105. per tot.* Deinde notandum, hæc Statuta solummodò nocere ipsis collegiatis & eorum heredibus; non etiam aliis. Bl. *d. cons. 43. n. 1. lib. 4. & in d. l. omnes. 9. de J. & Jur. n. 33. & d. l. periniqvum. n. 3. & d. l. trajectitia. 2. C. de Constit. pecun. & reliqui supr. allegati Dd.* Sed & consuetudinem longam tribuere jurisdictionem in his quæ extra professionem sunt; & per consequens inter eosdem mercatores collegiatos condita statuta valere etiã in alia curia & foro, quàm in curia mercatorum, concludunt Roman. *cons. 300.* Strach. *d. l. n. 8. 14. 44.* Matth. Steph. *d. l. c. 8. n. 17.* Berlich. *decis. aur. 150. n. 25.* Et Coras. *cons. 319. n. 12.* vult, mandatum à mercatore alii mercatori, etiam extraneo datum, secundùm statuta & consuetudines mercatorum intelligen-
15 dum & interpretandum esse. Hîc non incongruè quæri potest, An forensis mercator, qui nec tabernam nec tabulam conduxit, ratione contractûs initi in territorio ligetur Statutô mercatorum illius loci, ibiq; conveniri possit? Aff. Bl. *in c. nos consuetudinem. 8. dist. 12. & c. illa. dist. eâd. L. exigere dotem. 65. ff. de Judic.* Foller. *in additam. ad Marant. part. 3. dist. 9. n. 73.* Rot. Genov. *decis. 93. n. 1. 2. cum seqq.* cum quibus consentire videtur Borgnin. Cavalcan. *part. 1. decis. 2. per tot. ubi n. 28.* dicit, quòd debitor ratione contractûs & destinatæ solutionis præsumatur contraxisse secundùm dispositionem Statuti loci contractûs aut solutionis *& n. 18.* Creditor mercator, vendens merces alicui venienti ad mercatum, vendit animô & intentione, ut, elapsô terminô, emtor afferat pretium ad ejus tabernam, & non ut conveniat emtorem ad forum emtoris, vid. Rittershus. *in expos. Novell. part. 9. c. 10. n. 48. pag. 565. & seq.* & noviss. Loccen. *de jur. marit. lib. 3. c. 10. § 1.* & Berlich. *2. decis. 253.* Ego tamen puto, distin- 16
guendum inter fidem de pretio habitam & non habitam: si habita est, & contrahens statim discedere sciatur, durissimum est, quot locis ubi quis navigat vel iter facit, se defendere, *l. hæres absens. 19. § proinde. 2. ff. de Judic.* Cavalc. *d. decis. n. 3.* Natt. *cons. 430. n. 18. 19. vol. 2.* Nisi ex culpa sua detineantur alicubi & conveniantur; de qua obligatione ex delictis vid. Loccen. *d. l. cap. 8. per tot.* Ubicunque autem litis causâ conveniuntur, non diu detinendi sunt, nec longum litis sufflamen permittendum. Loccen. *d. l. c. 10. §. 2.* Et *Nos infr. h. lib. cap. 6. & 7.* Si verò non est habita, potest 17
conveniri, ne occasio fugiendi detur. *d. l. 19. §. proinde. 2. in f. & l. si longius. §. 1. de Judic.* tùm etenim non habent advenæ, quòd de indigenarum statutis contendant Alb. Gentil. *1. de jur. bell. c. 19.* cùm illis quoad actûs in territorio statuentium exercendos, perinde ac subditi obligentur. *l. 10. C. de SS. Eccles.* Gail. *2. obs. 123.* Matth. Steph. *lib. 1. de Jurisd. cap. 33. n. 73. & seqq.* quia, qui peregrinorum ita in loco aliquo contrahit, tanquam subditus temporarius, legibus loci subjicitur. Hug. Grot. *lib. 2. de J. B. & P. cap. 11. § 5.* An autem & 18
quando Statuta extra territorium procedant, & forenses ligent? vid. Mynsing. *cent. 5. obs. 19.* Paul. Christinæ. *vol. 1. decis. 287. & vol. 2. decis. 56.* Gail. *2. obs. 1. cap. 4.* & ibi Græve. Cravett. *Cons. 865.* Gilhaus. *in arb. jud. Civil. cap. 10. de process. exec. §. 4.* Cothm. *vol. 1. Cons. 21. num. 59. cum seqq. & num. 124. cum seqq.* Vult. *cons. Marpurg. 19. num. 4. & sparsim. vol. 3.* Quid de jure municipali Reipub. Lubec. obtineat, habetur. *in artic. 7. tit. de emt. & vend. Statut.* Cui se graviter, ante aliquot annos opposuére Ham-

Hamburgenses, ut nos alibi prolixius demonstravimus.

Hisce ita generaliter præmissis, clarius nunc aliquantò videbimus, quomodo & de quibus speciatim statuta condere possint mercatores.

19 Et primò quidem, possunt mercatores collegiati contra jus commune statuere. Henning. Göd, *consil. 109 num. 314.* per Bald. *in l. 2. C. de Constit. pecun.*

20 Secundò, possunt statuere, quòd mercatoris scripturæ, (non obstante, quòd scriptura privata nullam faciat fidem. *l. exemplo. C. de probat.*) plenam faciat fidem; & contra eorum scripturas nulla valeat præscriptio. P. Foller. *ad Marant. p. 4. dist. 9. n. 74.* prout talia statuta, in tota ferè Italia vigere expertus sum. Bursat. *cons. 39.* Turret.

21 *cons. 47. n. 7.* Ratio est, quòd tunc privata scriptura (ut infrà luculentius deducemus) publicâ nitatur autoritate. Gail. *2. obs. 20. n. 6.* Nicol. de Passeribus *de libr. Mercat. n. 12. 13.* Et stante tali statutô, creditur etiam libris ejus, qui desiit mercator esse, quos scripsit cùm mercator fuit. *per l. Prætor. 4. §. item qui etiam desiit. 4.* & ibi Castrens. *ff. de Edend.* Mascard. *concl. 976. n. 25.* Polydor. Ripa. *obs. 57. n. 2.* Cardin. Tusc. *vol. 5. concl. 210.* Strach. *quom. proc. in cau. merc. n. 31. cum seqq.*

22 Tertiò, possunt constituere *contr. tot. tit. C. ne fil. pro patr.* ut pater teneatur pro filio, & vice versâ; si ejusdem sint professionis. Salyc. *in l. Prætor. §. 2. ff. de Edend.* P. Foller. ad Marant. *d. l. n. 75. & 80.* Hilliger. *in Donell. enucl. lib. 15. cap. ult. lit. C. in not.* Strach. *de decoct. part. 4.* Et procedit 1. in filio non herede. Cott. *in memorab. vers. testamentum in quo pat. præteriit.* Myns. *1. obs. 29. 2.* Etsi filius mercator patri quæstum referat. Matth. de Afflict.

23 JC. Neapolitan. *decis. 208.* Quali statutô utuntur Florentini & Lucani in Italiâ. teste Boer. *part. 2. decis. 221. n. 15.* & Socin. *consil. 280. lib. 2.* Ex consuetudine Gallica Burdegalensi, filius fam. qui publicè negotiari solitus est, absq; patris consensu efficaciter obligari potest. Arnold. Ferron. *Consuetud. Burdegal. lib. 1. tit. 1.* Hoc tamen statu- 24 tum, quod patrem, qui permisit filium negotiari & non contradixit, pro filio obligatum jubet, non trahitur ad negocia, quæ extra territorium filius gessit, & viceversâ; quia est odiosum, & contra jus divinum, juxta illud: filius non portabit iniquitatem patris, Decius. *cons. 359.* quem refert Benev. Strach. *de decoctor. pag. 4. n. 17. 18.*

Hæc autem statuta mercatorum, 25 cùm ob emolumentum commerciorum facta, & ad statum Civitatis & publicam utilitatem pertineant. Aretin. *resp. 29. n. 19.* Br. *in l. ambitiosa. n. 22. ff. de decret. ab ord. fac.* per *text. in c. cum dilectus, & c. 2. de fid. Instrum.* Jas. *d. l. n. 14.* huic utilitati è diametro non debent repugnare. Hisce enim Collegiis Mercatorum tàm utilitatis quàm voluptatis ergò consociatis, potestatem quidem Lex Civilis fecit. *pactionem quam velint sibi ferre, dum ne quid ex publica lege corrumperent. d. l. fin. ff. de colleg.* cui adde Salmas. *de usur. lib. 1. c. 3. p. 47. & seq.* Quia de his, quæ rationi & utilitati communi adversantur, nullatenus collegiatis statuta condere licet. Crott. *in l. unic. C. de Monopol. num. 12.* & illud Statutum improbandum, quod 26 monopolium privatum sapit. *d. l. 1. C. de monopol.* & ibi Joan. Sichard. cum Bl. & Br. *in l. ult. n. 2. ff. de Colleg. illic.* & noviss. Casp. Klock. *tr. de Contrib. & coll. cap. 1. n. 346. & seqq.* Joan. Sibrand. *p. 1. Jur. Lub. sect. 15. n. 14. cum seqq.* ubi de absurdis opificum Statutis latè differit. Sic statuit Carolus V. Imp. in Constitutionibus Bruxellis editis, ne Civitates, Communitates, Collegia mercatorum & Consulum, conderent edicta & ordinationes, ad monopolia pertinentes; aut statuta præjudicantia utilitati Reipub. revocavitque jam facta, & concessa similia nulla atque irrita declarans. Idem cavit Franciscus I. Rex Galliæ, in Constitutionibus publicatis Anno 1539. P. Gregor. *lib. 13. de Repub. c. 3. n. 4.* Sic nec valent Statuta negociatorum, quando illicitis conventionibus statuunt & paciscuntur, ut species diversorum corporum nego-

negociationis non minoris, quàm inter se convenerint, vendant, *d.l. un. C. de monopol.* quia hoc præjudicaret ordinariæ Jurisdictioni. Matth. Steph. *d. c.70. n.30.* & obviaret publico bono, & ob privatum commodum interciperetur publicum; cùm tamen scriptum sit: *noli prohibere benefacere eum, qui potest; sed si vales, ipse bene fac. Proverb 3.*

27 Utrum verò Mercatoribus, non vendere merces nisi pretiô rigorosô, convenientib9 emptores conspirationem inire possint, ut non emant merces, nisi pretiô viliori, quod tamen sit justum? Q. Et respondent cum M. Bonacina. Dd. Emptores posse convenire ad depellendum monopolium venditorum, cùm jure suô utantur, ut se ipsos servent indemnes; & sicut clavus clavô truditur, ita monopolicum Statutum aliô depellitur, ut ad æqualitatem veniatur. Ita post Lopez. Rebell. *lib.9. q.7. n.6.* Reginald. *lib.25. n.333.* Arragon. *2. 2. q.77. art.4.* de Monopol. *diff.1. ad fin. & alii Comm.* Verum tamen est emptoribus desistendum esse ab hujusmodi monopolica conventione, statim ac venditores cessârunt à suo. Nos hanc sententiam in medio relinquentes tutius esse credimus si Magistratûs ope huic malo obviam iretur, nec peccandi occasio permitteretur.

28 An autem ob hanc conventionem & statutum mercatores restituere teneantur damna privatis, ob hoc seqvuta? vid. Ludov. Molinæ. *tract.2. de Commerc. disp.345. n.4.* Sed de his & aliis monopolii speciebus, favente Deô, alibi fusius agemus.

29 Ita nec statuere possunt mercatores pannorum, ut ementes non valeant secum ducere tonsores lanarum, pannorum sartorum, ad videndum ipsos pannos. Anchoran. *conf.266.* Matth. Steph. *d.c.7. n.32.*

30 Sic illicita erit pactio societatum & corporum, si congregati inter se conspirent & impediant, ne aliqui inserviant & in certa causa certæ personæ, aut in aliquo loco, ut notat Guid. Pap. *Conf.211.* P. Gregor. *d.l. & n.4. circ. fin.* Item, si statuant, ne quis admittatur in Collegium, nisi aliquod pretium immensum det singulis annis, & ut nisi post certum tempus, vexationibus & tyrociniis ludicris inauguratis ostendatur tyronibus ars seu arcanum officii; hoc enim laqueô dignum dicunt Tholosan. *d. n.4.* Decian. *in pract. crim. lib.7. cap.21. n.16.* Bossius *tit. de muner. & colleg. n.4.* de quibus & aliis hujus monetę Statutis vid. Fritsch. *de Monop. cap.12. & 13.*

Sic ad imitationem ritûs depositionis scholasticæ & anni probationis, 31
inter monachos usitati, in quibusdam collegiis mercatorum hæc perversa consuetudo recepta est, ut tyrones, priusquam huic ordini initientur, multis & variis molestiis & vexationibus duris inaugurentur & irritentur. Qualis consuetudo adhuc hodiè in Ber- 32
gensi Hanseaticorum Conthorio in observantia, quòd vulgò Spielen indigitant, ubi tyro aliquis vitæ atq; ordinis mercatorii, etsi hero suo per annos præfinitos satis deservierit, liberaliter itaque vicissim ab eo est edoctus, atq; in omnem partem disciplinæ confirmatus, ut jam posthac rebus contrahendis judicetur accommodatissimus, & in omnibus iis, quæ solertem scire mercatorem est æqvum, graviter profecerit; nisi tamen prius ludum mercatorium lusserit, h.e. nisi ridiculus esse, plagas, balneum, suspendium, fumum, ustulationem, & nescio quæ præterea tormenta alia nonnunquam cum vitæ periculo perpeti sustinuerit, non in numerum mercatorum recipitur, neque privilegiis, quibus alii perfruuntur, pari jure gaudere ipsi plenissimè permittitur. De quo Herm. Kirchner. *in Repub. disp.14. in hypoth.1.* ita disserit: Bergensium in Norvvegia Mercatorum consuetudo, quæ tyrones suos collegio ibidem initiando multò immanius quàm olim Lacones ad aram Dianæ & puberes & impuberes, ad animæ usque exhalationem cædebant, ludo, uti appellant Neptunio (vulgò Wasserspiel) accipiunt; & singulis annis, ad octennium usq; (quod tamen posteà ad triennium reductum est)

est) miserrimè flagellant, ac tantùm non excoriant & enecant; ne quidem in barbarorum moribus ferenda.

33 Civili verò jure omnes ejusmodi ludi prohibiti, ex quibus injuriæ & crimina oriuntur; nec sufficit causa, cùm horum frequentiam tàm immani in-
34 auguratione deterritam voluerint, ne monopolii utilitas decresceret. Coler. *in Calend. perp. Mens. Maj.* quæ tamen inter Collegiorum pacta & ordinationes nullatenus sunt ferenda. Jo. Angel. à Werdenhag. *d. part. 4. cap. 18.*
35 *p. 1328.* Similia certè erant in manumissionibus veteribus rhapismata & alapæ emancipatoriæ, quæ manumittendis infligebantur, quas autem Justinianæa sustulit humanitas. *in l. 6. C. de Emancipat. Novell. 81. in pr.*

36 Erant in Berytensi Academia Ludi tales quoque Scholastici, quibus novitii, tàm docentes, quàm discentes excipiebantur, unde Pennalismus noster execrabilis, de cujus abusu tandem eliminando Dn. Jo. Matthæ. Meyfart. Jn seiner Christl. Erinnerung von der Evangelischen hohen Schulen itzigen Barbarie, Anno 1636. gedrucket. Sic quoque veteres Philosophos neminem in suam disciplinam recepisse, nisi ingenium, naturam & mores antè diligenter explorassent, docet A. Gellius, *lib. 1. noct. Att. cap. 9. & lib. 20. cap. 4.* Es-
37 sæos quoque apud Judæos, neminem in suum collegium adscivisse, qui biennio signa patientiæ, more monachorum quorundam, non dedisset, atque jurejurandô confirmasset, justitiæ se cultorem fore, refert *Euseb. ex Porphyrio.* Verùm, cùm extra dubium sit, primos autores actûs sive ritûs depositionis scholasticæ nunquam cogitasse, quasi hôc pactô adolescentes à studio litterarum abducere ac avocare unquam voluerint; ut qui potius quantâ potuerunt fide & diligentiâ per hanc unicam viam quam plurimos ad litterarum ordinem contendere allexerunt, atque invitârunt, exinde quilibet facile cognoscere potest, actum depositionis, quô adolescentes primùm ordini studiosorum initiantur, ab hisce mercatorum tyrociniis ludicris, quibus novitii in societatem veteranorum adsciscuntur, ut maximè differre ac discrepare. Etsi namque non ita dissimili consiliô uterq; ritus à primis inventoribus introductus videatur, tamen si quis paulò accuratius perpendat, ille comperiet, non minus alterum ab altero dissentire, quàm digni- 39
tate & præstantiâ distat conditio eruditorum à vitæ genere mercatorum, licet aliàs satis honesto. Mercatores enim novitii ludere suos ludos coguntur eam potissimùm ob causam (quanquam aliæ causæ minus præcipuæ etiam intervenire possunt) ut videlicet 40
complures alii adolescentuli hoc odiosô tyrociniô absterriti, ad aliud mercaturæ genus sese applicent; neq; ita certatim maximâ frequentiâ confluant, atque veteranis in eo commodum, quod ipsos capere oporteat, temerè præripiant. Ita omnium saniorum judiciô constat, ex mera æmulatione, πλεονεξίᾳ atque invidiæ affectu, ludos hosce mercatorios primùm esse ortos atque in usum productos, qualis fuit hic Bergensium ludus antiqvus hoc tempore aliquantò moderatior factus. Et Luneburgi similiter etiam 41
veros heredes & patricios vulgò die Saltz-Junckern / non prius in possessionem salinarum constitui vel admitti videmus, quàm illi, consuetudine Civitatis Capam, den Koop/ut vocant, per omnes vicos, tanquam in triumpho, non sine vitæ discrimine ductitaverint. Quod quid aliud est, quàm ut hôc exemplô cæteros coætaneos & corrivales à studio mercatorio retrahant; & ne consimilem quæstum posterius consectentur, ejusmodi præstigiis deterrere omni contentione allaborent. Confer nunc, si placet, in- 42
quit famosissimus JCtus Matth. Stephani *d. lib. 3. de Jurisd. p. 2. cap. 4. n. 14.* cum his mercatorum ludicris rationes eorum, qui primam depositionis scholasticæ ceremoniam honestissimam in universitatibus existere vo-

voluerunt, & sat scio, te vehementiores & nervosiores causas conjunctas simul cum omni pietate, honestate & utilitate nullô negotiô deprehensurum, si modò abusus nimii, ut in execrabili Pennalismi invento, sic etiam in hoc ritu academico aboleantur.

Caput III.

De Legibus & Statutis quibusdam specialibus, commercia maritima concernentib9 ubi Primò De Jure Navali Rhodiorum, quod Imperatores Sacratissimi Tiberius, Hadrianus, Antoninus, Pertinax, Lucius Septimus Severus, sanciverunt.

Summaria.

1. *Occasio Legis Rhodiæ.*
2. *Lex Rhodia unde nomen sortita.*
3. *Civitatis Rhodiensis Laus, & Commerciorum celebritas.*
4. *Εὐνομίαν Rhodiorum in rebus nauticis secuti sunt Romani.*

Capita Juris Naval. Rhodiorum.

5. *De mercede Exercitoris.*
6. *De mercede illius qui clavum tenet.*
7. *De mercede Proretæ.*
8. *De mercede Naupegi.*
9. *De mercede Carabitæ.*
10. *De mercede Nautarum.*
11. *De mercede Pareschanitæ.*
12. *De Mercatore.*
13. *De Vectoribus.*
14. *De Vectore, ne in navi piscem in sartagine frigat.*
15. *De Vectore, ne in navi ligna findat.*
16. *De Vectore, ut aquam in navi ad mensuram accipiat.*
17. *De muliere, quæ est in navi.*
18. *De Vectoris deposito.*
19. *De Jurejurando irrecusabili.*
20. *De æstimatione Legis Rhodiæ.*
21. *De fœnore tam in terra quàm trajectitio.*
22. *De Vectoribus, qui Mercatores sunt.*
23. *De Exercitoribus & Nautis eorumq;*
24. *Juribus quibus Lege Rhodia fruebantur.*
25.

Capita Juris Rhodiorum ex ff. & Cod.

1. *De ancoris navis furtô surreptis.*
2. *De reliquis armamentis furtô ablatis.*
3. *De nauta qui furtum commisit.*
4. *De navi, quam fures & piratæ spoliârunt.*
5. *De nautis, qui in rixa alios læserint.*
6. *De nautis, qui in rixa cædem commiserint.*
7. *De nautis, qui oculos eruerint, aut herniosos fecerint.*
8. *De Exercitore aut nauta, qui alienas merces receperint & cum navi aufugerint.*
9. *De Exercitore & vectoribus de jactu consultantibus.*
10. *De navi jacturam aut naufragium passa.*
11. *De Mercatoribus qui naves promissô naulô conducunt.*
12. *De omni deposito, quod in navi vel domo datur.*
13. *De auri deposito, cui contradicitur.*
14. *De depositario, qui depositum inficiatus est, quæ ejus pœna, ejusq; ratio.*
15. *De Mercatore vel vectore, vel servo, qui rem deposuit, & in littore remansit, navi profugâ, propter piratarum aut latronum incursum.*
16. *De pecuniis usurâ trajectitiâ creditis.*
17. *De auro & argento ad lucri societatem mutuatis.*
18. *De eo, qui pecuniam mutuò cepit in diem, & peregrè profectus est.*
19. *De eo qui navem conduxit & arrham dedit.*

20. De

NOn abs re putavi, hîc, ubi de Statutis & ordinationibus mercatorum agitur, ex antiquo jure Græco-Romano, Johannis Levenclavii studiô ex variis Europæ Asiæq; Bibliothecis eruto, & à Marquardo Frehero JCto magno latinè reddito, Leges Navales Rhodiorum antiquas inserere. Sic autem ille ex Francisci Pithæi bibliotheca ex Græco reddidit:

Tiberius Cæsar Augustus, Pontifex Maximus, Tribunitiæ potestatis tricies bis, Qvum me interpellassent nautæ, naucleri, Mercatores, ut, quæcunque in mari accidunt, in contributionem veniant, Nero respondens dixit: Maxime, Sapientissime, Serenissime Tiberi Cæsar; equidem minimè necessarium arbitror, ut, quæ à Majestate Tua proponuntur, ipse collaudem, Rhodum mittito, diligenter inquirens negotia navigantium, exercitorum & mercatorum, & vectorum, & de oneribus sive mercibus navalibus, & societatibus, & navigiorum emtionibus,

ac venditionibus, & naupegorum mercedibus, & de auri argenti diversarum specierum depositionibus. Hæc omnia cùm Tiberius directò complexus esset & subsignasset, tradidit Antonino Clarissimo Consuli, & aliis Consularibus, qui cùm consulebant in illa felici & urbium vertice Roma, Laurô & Agrippinô Consulibus Clarissimis. Ab iisdem hominibus hæc etiam Maximo Imperatori Vespasiano fuerunt oblata, qui cùm & ipse in Senatu amplissimo ea subjugasset: Ulpius Trajanus unà cum Senatu Clarissimo legem hanc Rhodiorum edictô sancivit.

Anne & Antoninus ei, qui preces obtulerat, respondit? *Ego quidem mundi sum dominus, Lex verò maris.* Lege Rhodiâ res nauticæ disceptentur, quatenus ei nulla nostra lex adversatur. Idem & Sacratissimus ille Augustus respondit, cujus L. intellectum, vid. in Eruditissimo tract. Fr. Stypmanni *de jur. marit. lib.1. cap.6. n.106. & seqq.*

2 Rhodiæ autem leges, inquit Gratianus *c. fin. dist.2.* navalium commerciorum à Civitate Rhodo, in qua antiquitùs mercatorum usus fuit, cognominatæ sunt.
3 Erat enim Civitas Rhodiensis olim & Insulæ oportunitate (ut Gell. *lib.7. c.3. noct. Attic.*) & operum nobilitate, & navigandi solertiâ, navalibusque victoriis celebrata; atq; omnibus ornamentis tantoperè cæteras Civitates superabat, ut nulla legum præstantiâ æqualis putaretur, & navalis rei peritiâ adeò valuit, ut annis multis maris imperiô potiretur, & piratarum latrocinia sustulerit; quod latissimè Strabo demonstrat *lib. 12. c.14.* Cùm itaque mercatorum, mari se exercentium in ea Insula numerus esset frequentissimus, & de re navali indies lites & jurgia exorirentur, Rhodiæ leges latæ sunt, quibus altercationibus de rebus nauticis exortis, & præcipuè si exonerandæ naves essent, provideretur.

4 Quorum Rhodiorum leges nauticas seu disciplinam navalem, & ut Strabo loquitur, εὐνομίαν admirabilem omnes populi, libenter etiam Romani secuti sunt. Cujac. *ad Rubric. ff. de L. Rhod.* Arnold. Vinn. *ad Ll. Rhod.* Peck. Et Nos supr. hoc *lib. cap.1. n.26.*

JUS NAVALE.

Merces Exercitoris portiones duæ. 5

Merces ejus qui clavum tenet, portio una cum semisse. 6

Merces Proretæ (qui proram regit, 7 Hövet Boßman. *Gubernator* qui puppim) portio una cum semisse.

Naupegi (qui fabricant & compin- 8 gunt navẽ, Græcè Καλαφάται. vid. *cap. seq.4.n.33.* Græci etiam Ναυπηγοὺς appellavére) merces, una portio cũ semisse.

Carabitæ (*Carabus* parva scapha ex 9 vimine, quæ contecta crudô coriô genus navigii præbebat. Isiodor. *lib.19. c.1. Carabitæ* erant Custodes in ista navi coreacea, qui, si quid forsan nunciandum prætervehentibus, vel aliud agendum in mari fuerat, id hi nunciabant. Jo. Scheffer *de Milit. naval. vet. lib.2. c.3. p.111.*) merces, portio una.

Nautæ merces, portio una. 10

Parescharitæ (ab ἐσχάρα seu ἐσχαρεῖα 11 i.e. foco. Qui in navi coqui vices sustinet. Der Schiffskoch) merces portio dimidia.

Mercatori duos in navi pueros ha- 12 bere licet, sed naulum pro eis solvat.

Vectoris locus, longitudo trium 13 cubitorum: latitudo, cubiti unius.

Vector, in navi piscem ne frigito; & 14 Exercitor id ei ne permittito.

Vector in navi ligna ne findito: & 15 exercitor id ei ne permittito.

Vector aquam in navi ad mensu- 16 ram accipito.

Mulier in navi locum cubiti unius 17 accipito: puer autem nondum adultus locum cubiti dimidii.

Si vector navim ingressus fuerit qui 18 pecuniam habeat eam apud exercitorem deponito. Quòd si, eâ non depositâ, aurum argentumve se perdidisse dixerit, hi sermones ipsius irriti propterea sunto, quòd apud exercitorem non deposuerit.

Exercitor, & nautæ, & vectores, qui 19 simul navigant, jusjurandum Evangelicum præstanto.

Opor-

Oportet Chiliadem modiationis esse solidorum quinquaginta, cum omnibus armamentis suis, & in contributionem veniat: veteris autem navigii solidorum triginta, & in æstimatione ipsius tertia pars detrahatur, atque ita in contributionem veniat.

Lex ita præcipit. Quæ in mari navigantibus credita sunt sub fidejussione, ac sine periculo, in scripturam ne referuntor. Quod si confecta de iis scriptura fuerit, secundùm legem Rhodiam irrita esto. Quæ verò per agros & montes iter faciuntibus creduntur, sub fidejussione ac sine periculo in scripta referuntor.

Si quis, acceptâ fœnori pecuniâ, quotannis legitimas usuras persolverit, & post annos octo vel aliqua jactura, vel incendium, vel direptio barbarorum acciderit, transactio de usuris secundum legem Rhodiam fiat. Sin legitimas usuras non præstiterit, scriptis comprehensa rata sunto juxta priora pacta conventa, prout ipsum Instrumentum declarat.

Exercitores, ex contractibus nautarum non obligantur, ex delictis tenentur. Concordat *l. 1. §. 2. ff. de Exercit. act.* & ibi Dd.

Exercitor si quid susceperit, ad ejus restitutionem, & solutionem tenetur. Sin verò quid ab initio suscipere noluerit, nemo eum cogere potest, ut suscipiat.

Exercitores, qui partem non minorem parte tertiarii habent in iis, quæ in navem conferuntur, quocunque tandem mittuntur ad sumendas mutuò pecunias & in navim deportandas, tàm ad navigationem unam, quàm ad utramque, prout scripturas confecerint, ratæ sunto. Qui verò pecunias credit, hominem in navim mittat, qui mutuum tradat.

JUS NAVALE RHODIORUM; Ex Digestorum XI. libro excerptum.

SI navis in portum vel littus appellat, & ancoris spoliata fuerit, fure comprehensô & confessô, lex eum tormentis subjici jubet; & damnum, quod tibi accidit, in duplum sarcire.

Si, exercitore consentiente, navis alterius ancoras, in portu vel littore stationem habentis, nautæ rapuerint, atque inde navim ancoris spoliatam perire contigerit: his ita accuratè probatis, omne damnum, quod navigio, & iis, qui in eo sunt, accidit, exercitor ille, qui rapinam fieri permisit, in solidum præstet. Si quis a. navis instrumenta, sive quid aliud navi necessarium & utile, puta Rudentes, *Rudentes* Schiff-Seile Takel und Towe/ vulgò & Lintres „ (*Lintres* sunt Interfluviatiles naves quæ „ remis agebantur,) aut vela vel sigestra, „ vel alia surripuerit, ea furti auctor damnum passis dupla restituat. 2

Si nauta, jussu exercitoris, furtò quid mercatori aut vectori abstulerit, ac deprehensus fuerit: exercitor quidem furtum passis duplum præstat; nauta verò, qui furtum commisit, centum plagas fuste verberatus accipiat. Sin ille nauta suô consiliô surripuerit, etiam comprehensus, aut per testes convictus fuerit, acriter tormentis subjicitor; maximè si aurum surreptum erit; & rem spoliato restituito. 3

Si exercitor in locum rapinis obnoxium, vel latronibus infestum, navim applicuerit, vectoribus ei testatò loci vitium antè denunciantibus, & direptio subsecuta fuerit: Spoliatis Exercitor sua reddat. Sin exercitore loci vitium antè denunciante, vectores eò navim appulerint, & mali quid acciderit, damni accepti nomine vectores tenentur. 4

Si nautæ rixari voluerint, verbis rixantor, nec alterum quisquam pulset. Si quis autem alteri caput percussô vulnus inflixerit, aut aliô quopiam modô læserit: salaria Medicis, expensas læso, cum mercede totius otiosi temporis, & cum operis, percussor præstet. 5

Si nautæ rixati fuerint, & quispiam lapide vel fuste percusserit alium, isque vicissim pulsaverit illum, qui prior eum percussit, tanquam vi adductus hoc fecit. Quòd si pulsatus decesserit, 6

rit, probatumque testibus fuerit, eum priorem vel lapide, vel fuste vel ferrô percussisse: qui eum feriit & occidit, à periculo liber esto, quippe quod facere voluit, passus est.

7 Si quis exercitorum, aut mercatorum, aut nautarum pugnô quem percusserit & excæcarit: aut calcem impegerit, & hominem herniosum reddiderit: mercedes Medicis persolvat is, qui percussit; & oculi quidem nomine aureos duodecim, pro ramice (*Ramex* Herniæ genus der Bruch) decem aureos præstet: Quòd si calce percussus decesserit; percussor mortis supplicio obnoxius erit.

8 Si Exercitor, cui navis est credita, cum auro, nautis consentientibus, aliam in regionem navigando aufugerit, omnia ipsorum bona, mobilia, immobilia, & sese moventia, quæcunq; possident, occupabuntur. Quorum pretia si æstimationem navis operarum & temporis in eorum venditione non æquat: nautæ cum ipso Exercitore locentur ad præstandas operas, ut damnô datô plenè satisfaciant.

9 Si Exercitor de jactu consultaverit, vectores interroget, quibus in navi pecuniæ sunt. Id ubi factum erit, calculum ineant, & in contributionem pecuniæ quoque veniant. Stragulorum (*Stragula* Decken) verò & vestium & instrumenti fiat æstimatio. Quòd si jactum fecerint, Exercitori & vectoribus non ultra libram unam, clavum tenenti & proretæ, non ultra dimidiam libram, nautæ scrupuli (*Scrupulus* Octava pars unciæ) tres assignantor. Famuli, & si quis alius unà navigat, non distrahendus, tribus minis; (*Mina* idem quod Libra & pondo, Drachmæ Atticæ centum, Mina igitur decem Coronæ. Eine silberne Münze von 10. Französischen Cronen. Budæ. de Asse.) sin aliquis distrahendus in navi vehitur, minis duabus æstimetur. Eâdem ratione si ab hostibus vel latronibus, vel piratis pecuniæ cum iis, quæ ad nautas in commune spectant, diripiantur: modò contribuantur. Quòd si de lucro ex societate pactum aliquod intervenerit, post initam computationem rerum omnium, quæ in navi sunt, & ipsius navis pro lucri portione quilibet & damnum acceptum agnoscat.

Si exercitor unà cum nautis negligens fuerit, & damnum vel naufragium acciderit, idem Exercitor ac nautæ mercatori ad præstationem damni tenentor. Sin culpâ mercatoris perire navim cum onere contigerit, mercator & naufragii & navis damnum agnoscat. Sin damnum vel naufragium acciderit, nullô nec ab exercitore, nec à nautis, nec à mercatoribus objectô impedimentô: salvæ navis & onerum partes in contributionem veniant. 10

Graves & pretiosas merces veteri navigio mercatores & vectores non imponant. Sin imposuerint, & navigiô velificante damni quid eis datum vel corruptæ fuerint, is, qui navigium vetus oneravit, seipsum perdidit. Qvum autem mercatores navim conducunt, diligenter interrogent alios mercatores, qui prius in ea navi navigârunt; atque ita merces suas imponant: an videlicet omnia instrumenta navis ea plenè habeat, malum, validas antennas, vila, segestra, (*Segestra* Involucra, Integumenta nautica. Darein man etwas verwickelt/ oder einpacket.) ancoras, diversos funes cannabinos, lintres instructos, idonea gubernacula, nautas sufficientes, navalis rei peritos, agiles, latera navis haud dissoluta: ut denique simpliciter rem complectamur, omnia mercatores inquirant, & ita merces suas imponant. 11

Si quis aliquid in navi vel in domo deposuerit apud hominem notum & fidei spectatæ, in præsentia trium testium deponat. Quòd si depositum grave sit, interveniente scripturâ deponat. Si verò dixerit, qui rem custodiendam suscepit, eam esse amissam domûs perfossionem, vel unde furtum exstiterit, indicare debet, & jurare, nihil suô dolô factum, quod si non indicârit, res ubi recepit, salvas reddat. 12

Si vector, navim ingressus, aurum vel aliud quid habeat, id apud Exercitorem 13

torem deponito: Sin re non depositâ, dixerit, aurum vel argentum se perdidisse, irrita sunto, quæ ab ipso dicuntur, exercitor tamen & nautæ cum iis, qui simul navigant, jusjurandum præstent.

14 Si quis suscepto deposito id inficiatus, posteà testib9 convictus fuerit, aut si depositum repertum fuerit apud eû qui juravit, aut scriptô negavit: duplum ejus præstabit, & perjurii quoq; pœnam sustineat. vid. *l. 1. §. 1. & 4. ff. depos.* Ubi Ulpian. hanc legis aut pœnæ istius rationem affert: Cùm hîc perfidiæ crimen crescat, quod publicæ utilitatis causâ coërcendum est. Est enim inutile in causis hujusmodi fidem frangere, ubi INUTILE idem quod perniciosissimum esse, notavit Rittershus. *in LL. XII. tabb. class. 3. p. 3. c. 14.* Confer. Loccen. *de jur. marit. lib. 1. c. 7. §. 15.*

15 Si navis vectores aut mercatores vehat, aut exercitor susceptis in depositum mancipiis, ad aliquam civitatem vel portum vel littus appulerit, ac nonnullis è navi egressis persecutio latronum, aut piratarum incursus acciderit, & nauta, celeumate (*Celeuma* Clamor nautarum) factô semet explicuerit, tàm navi quàm vectorum mercatorumq; rebus salvis, quilibet egressorum, species & vasa sua recipiat. Si quis autem exercitori litem propterea movere voluerit, quòd se in littore, locô à latronibus infestô, reliquerit: quæ ab ipso perferuntur irrita sunto; quoniam persecutione urgente cum nautis exercitor aufugit. Sin mercator aut vector quispiam servum alienum apud se depositum in quocunque loco reliquerit, eum domino suo restituat.

16 Exercitores & mercatores, quicunque mutuam pecuniam in navim sumunt, fidejussione nô utuntor, & naulô & mercibus & pecuniâ salvis; nisi fortè pecuniis immineant ex periculis marinis vel à piratis insidiæ. De pecuniis autem sub fidejussione datis, usuram nauticam solvant.

Si quis aurum vel argentum mutuò dederit ad usum societatis, idq; in navigatione ac prout placuerit, quamdiu mutui societas durare debeat, in scripta retulerint: Siquidem is, qui aurum vel argentum accipit, tempore completô, id domino non refuderit, & vel ab igne, vel latronibus, vel naufragio perire contigerit; liber à damno maneat auri dominus, & sua salva recipiat. Si verò tempore pactorum nondum impletô periculû vel interitus in mari acciderit: partes ipse ut lucri sic etiam damni nomine secundùm pacta conventa teneantur.

Si quis, pecuniâ mutuò sumtâ, peregrè profectus fuerit; tempore conventionis elapsô, juxta legem à fidejussoribus mutuum solvatur. Sin nulla satisfaciendi ratio est, pecunia quidem sub fidejussione manebit, verùm usuræ nauticæ totius temporis, quô peregrè abfuerit, solvuntur. 18

Si quis navim conduxerit & arrham dederit, ac posteà dixerit, eâ sibi non esse opus, arrham amittit. Sin exercitor adversus conventionem venerit, arrham mercatori duplum præstet. 19

Si quis navem conduxerit, instrumenta consignata rata sunto; sine autem instrumentis irrita. Pœnas etiam si velint inscribant. Quòd si nullæ scripturæ factæ fuerint, & vel exercitor vel conductor fefellerit, siquidem conductor pecuniam, mercium causâ non dederit, dimidium naulum exercitori solvat. Sin exercitor fefellerit, mercatori dimidium naulum præstet. Si verò mercator eximere merces voluerit, naulum integrum exercitori solvat. Pœnarum autem exactio quasi per vindicationem quandam fiet. 20

Si duo citrà scripturam societatem inierint, & pars utraq; confessa fuerit, se aliô quoq; tempore societatem absq; scriptura contraxisse, ac invicem sibi fidem servasse, tributumq; semper unius oneris persolvisse, siquidem alteri navi vel saburrâ vel mercibus onustæ quid acciderit, incolumis damnum passæ quartam partem inferat, qvum instrumenta nulla proferant, sed urbis duntaxat societatê coiverint. Quæ verò per scripturam consignantur, firma & valida sunto: quæq; salva sint, cum deperditis in contributionem veniant. 21

Exercitor nihil secum ferat, præter aquam, & commeatûs, & funes, quorû 22

in navibus usus est, & cætera navibus necessaria; Siquidem mercator navim totã secundùm conventiones instrumentorum oneraverit. Sin exercitor alias posteà merces inferre voluerit siquidem ipsa navis ipsarum capax est, imponat; ac si jactus seqvutus fuerit, damnô exercitoris erit. Sin mercator haud prohibuerit, in contributionem veniant.

23 Si scripturas exercitor & mercator confecerint, ratæ sunto: sin mercator plenum onus non præstet, residuorum naula solvat ex instrumenti formula.

24 Si exercitor, acceptô dimidiô naulô navigaverit, & mercator reverti voluerit, licet instrumenta consignaverint: mercator dimidium naulum huj9 impedimenti causâ perdit; Sin, confectis instrumentis exercitor contravenerit, duplum dimidii nauli solvat.

25 Si terminus dierum instrumentis inscriptorum præterierit usq; ad dies decẽ, mercator cibaria nautis præstet. Quòd si terminus alter præterierit, ante omnia solutô naulô mercator exscensum facito. Quòd si summam aliquam naulo mercator adjicere voluerit, eam præstet, ac prout visum fuerit, naviget.

26 Si, nautâ quôpiam vel exercitore extra navim cubante, navim noctu vel interdiu perire contigerit; omne damnum hoc ad foris cubantes nautas vel exercitores spectat, iis à damno liberis, qui in navi manserint. Qui autem negligentiâ peccaverint, navis domino damnũ ipsorum culpâ datũ præstent.

27 Si navis solvat cũ mercatoris aut societatis mercibus, & aliquid accidere navi, vel eam perire nautarum aut exercitoris culpâ contigerit: extra periculum sint merces finitis in locis positæ, Sin testib9 probatum fuerit, tempestate coortâ periisse: tàm quæ supersunt de navi, quàm ipsæ merces in contributionem veniant; dimidium tamen naulum exercitor sibi retineat. Quod siquis societatem inficiatus, à tribus autem testibus convictus fuerit, partes solvat, & inficiationis pœnam sustineat.

28 Si navis à mercatore vel socio fuerit impedita, quominus ubi dies dictus advenit, è portu solvat, eamque navim à piratis vel incendiô vel naufragiô perdi contigerit, damnum præstet is, qui attulit impedimentum.

Si mercator in eo loco, quô confe- 29
cta fuerint instrumenta, merces non tradiderit, elapsô jam die statutô, & à piratis vel incendiô vel naufragiô damnum dari contigerit, omne damnum hoc navis ad mercatorem spectat. Sin die temporis statuti nec dum exactô prædictorum aliquid acciderit, ad contributionem veniant.

Si mercator navim oneraverit, pe- 30
cuniam secum habens, atque aliquod marinum periculum navi evenire cõtigerit, ita ut merces pereant, & ipsa navis dissolvatur, quæ de navi deq; mercibus salva supersunt, in contributionem veniant: aurum verò suum mercator solutis decimis, secum auferat. Ac, si nullô navis instrumentô prehensô salvus evaserit, naulum dimidium ex instrumentorum formula præstet. Sin evaserit, arreptô quodam navis instrumento, quintas inferat.

Si mercator navim oneraverit pe- 31
cuniam secum habens, atque aliquod marinum periculum navi acciderit, omnia quæ salva supersunt, in contributionem utrinq; veniant. Quod si pecunia conservetur, quintas solvat. Exercitor verò cum nautis opem ferat, ut salvetur.

Si verò navis à mercatore onerata, 32
vel pro naulo constituto vel initâ societate discesserit, & marinus ei cas9 acciderit: dimidiũ quidem naulum mercator non exiget; navigium verò cum mercib9 impositis in contributionem veniant. Si verò mercator, aut qui societatem coivit, præ manu quid mutuò dederit, scriptæ conventionis formula rata sit.

Si merces deposuerit exercitor in lo- 33
co, quô convenerit, & navi quid acciderit, naulum quidem integrum exercitor à mercatore consequatur; merces autem exoneratæ unà cum navi à vectoribus securæ sint. Quæ verò in navi reperiantur, in contributionem cum ipsa navi veniant.

Si

34 Si navis lintea vehat, aut vestes, exercitor bona segestra præbeat, ne merces à tempestate fluctuum inundatione corrumpantur. Sin navim sentina nimis oppleverit, exercitor statim significet iis, qui merces in navi habent, & eæ exponantur. Si verò nautæ id Exercitori non patefecerint, atq; ita corruptæ merces fuerint: exercitor ipse cum nautis de damno tenetor. Sin ante testatò denunciavit exercitor cum nautis, navis sentinam ultra modum oppletam esse, ac merces exponi debere, idq; facere neglexerint qui eas imposuére: tàm exercitor quàm nautæ damni accepti nomine non tenentor.

35 Si navis jactum fecerit, arbore vel casu amissâ, vel cæsâ, nautæ omnes & mercatores & merces & navis in contributionem conservata veniant.

36 Si navis velificans in aliam navim in portu quiescentem vel quæ vela laxârit, interdiu delata fuerit: omnis tàm collisio quàm interitꝰ ad exercitorem pariter & ad ipsos vectores spectat. Ac reliqvum vi & merces in contributionem veniant. Vid. *nos infr. h. lib. c. 4. n. 40.* Quod si res noctu acciderit, qui vela laxaverit, ignem accendat, si ab igne destituatur, clamores edat. Quæ si facere neglexerit, & navim perire contigerit, seipsum perdidit, modò testimoniis hæc in hunc modum probata fuerint. Quod si veli curator negligens fuerit, & excubiis agendis præpositus obdormierit: qui passis velis navigat, velut in brevia. (*Brevia* βράχεα sunt loca vadosa in mari: quod brevem faciant vitam, cũ naufragia causantur. Virgil. *1. Æneid.*

In brevia & Syrtes urget miserabile visu.)

delatus perit, & damnum ei præsterin quem impetum fecit. Notandum tamẽ hîc putat Strach. *part. 3. de naut. & navigat.* Nautis culpæ non verti, si piscatores, nocte lumine ostensô, ipsos fefellerint, ut credentes se in portũ recipere, ubi lumen cernitur, in scopulos incidant, *n. 34. per l. ne piscatores. ff. de incend. ruin. naufr.* Hi quomodo puniantur, vid. ap. Locc. *de jur. mar. lib. 3. c. 8. §. 22.* & Stypm. *p. 4. c. 19. n. 16. cum seqq. & n. 30. cum seqq.*

Si navi quid acciderit, & mercatorum vectorumve rebus salvis ipsum navigium perierit; res, quæ salvæ supersunt, quintas decimas præstent. Sed mercator atque vectores navim exercitori non solvunto. 37

Si navis onusta frumentô, correpta fuerit tempestate, exercitor segestra præbeat, & nautæ sentinam exhauriant. Si negligentes fuerint, & ex sentinâ merces madefiant, nautæ damnũ præstent. Sin à tempestate merces detrimentum acceperint, id damnum Exercitor unà cum navi & nautis accipiat. Cùm autem jactus in mare faciendus est, mercator primus jacito, atque ita nautæ rem aggrediuntor. Posteà tamen nemo nautarum aliquid rapiat; si fecerit, dupla præstet, ac lucrum omne amittat. 38

Si navis frumentô, vel vinô, vel oleô referta, exercitore sic volente ac nautis vela laxantibus adversante mercatore quendam ad locum vel in littus appulerit, & navim quidem perire contigerit, onus verò mercesve conservari, nullum mercatori periculum ex jactura navis erit, quandoquidem ad illum locum appellere noluit. Sin vela faciente navi, mercator exercitori dixerit, ad eum locum necessariò sibi appellendum, qui tamen locus instrumentis non contineatur, atq; ita perire navim acciderit, salvis mercibus mercator navim exercitori salvam & integram præstet. Sin amborum voluntate navis perierit, omnia veniant in collationem. 39

Sin navim perire acciderit naufragiô, salvâ tàm mercium quàm navis parte. Siquidem vectores aurum vel argentum, vel holoserica, vel uniones, vel magni pretii lapillos secum portant: aurum conservatum decimas præstet, argentum quintas pendat: holoserica verò, si absque madefactione conservata fuerint, decimas solvant, velut auro paria; sin madefiant, detrimentum & madefactio detrahatur, atque ita in collationem veniant. Uniones autem, prout æstimati fuerint, onus auri exæquantes navis exitium compensent. 40

41 Si vectores in navi navigent, eaque vel corrupta fuerit, vel perierit, rebus vectorum salvis vectores ad sarciendam navis jacturam conferant. Sin duo vel tres vectores aurum suum vel species amiserint, ab omnibus pro ratione facultatum, damni æstimationem recipiant, etiam veniente in collationem navigio.

42 Si navis oneraria rimis fatiscat, & merces exemtæ fuerint, in exercitoris arbitrio sit, eas istô navigio vehere velit, an illô, de quo cum mercatore convenerit, siquidem navis instructa sit: Sin instructa non sit, aliam verò navim exercitor offerat: usque ad illud emporium, de quo convenit exercitor, naulum omne præstet.

43 Si navi tempestate correptâ & jactu mercium factô, antennarum cornua, malus, gubernacula, anchoræ, scaphæ fractæ fuerint, hæc omnia in contributionem veniant, unà cum navis & mercium conservatarum pretio.

44 Si navis merces vehat, & in tempestate vel arboris jactus fiat, vel fracta gubernacula fuerint; vel perditæ scaphæ: siquidem vi tempestatis merces humectari contigerit, hæc omnia in contributionem venire necesse est. Sin merces magis ex sentinâ, quàm à tempestate corruptæ fuerint, naula quidem exercitor accipiat, sed species eâ mensurâ quâ tradita accepit, siccas reddat.

45 Si navis in mari correpta vermibus aut corrupta fuerit, qui aliquid in terram ex ea salvum exportat, mercedis locô partem à se conservatæ rei quintam consequitur.

46 Si linter, funibus à navi sua ruptis, cum navigantibus in ea nautis amittatur: siquidem vectores perierint aut exstincti fuerint, exercitor mercedem annuam usque dum annus integer exactus fuerit, nautarum heredibus solvat. Qui verò lintrem ipsum sive scapham incolumem conservat, restituet omnia, quemadmodum reapse invenerit, mercedis locô partem quintam accipiens.

Si aurum vel argentum, vel aliud quippiam ex profundo sursum latum fuerit à cubitis octo: tertiam partem accipiat is, qui conservat: Sin autem quindecim cubitis, semissem consequitor qui conservat, propter periculum profunditatis. Eorum verò, quæ à mari rejiciuntur in terram, & ad unum cubitum demersa reperiuntur, decimam partem accipiat is, qui salva exportat. 47

EX TITULO SECUNDO LIBRI CODICIS UNDECIMI.

Qui ex naufragiis aliquid rapit, quadruplum restituat. 48

EX TIT. V. EJUSDEM LIBRI.

Qui onus privatum imposuerit publico, & exercitorem ad hoc cogit, non modò dispendium & ipsius naufragii periculum agnoscat, verùm etiam severè puniatur. 49

EX TIT. V. LIBRI XLII. DIGESTOR:

Qui ex miserabili naufragorum substantia quidvis rapiunt, aut dolô malô lucrantur, quadruplum injuriam passis præstent. 50

Qui graviori prædâ & vi res aufert ex naufragio, post earum restitutionem, si liber est, ad triennium relegator: sin sordidi quidam sunt, in opus publicum ad idem tempus usque dantor: si denique servi, in gravius opus fisci similiter deportantor. 51

JURIS NAVALIS RHODIORUM FINIS.

Quid propriè raptum ex naufragio vel nave expugnata dicatur. Vid. Loccen. *de jur marit. lib.3. c.8.* §.5. 52

Quinam rapti actione teneantur, & quæ ejus pœna? *d.l.* §.6. 53

Non solùm vim à bonis navis, sed & personis abstinendam esse. *d. l.* §.7. 54

De damno dato per dolum vel culpam magistri navis, sique naufragio causam dederit. *d. l.* §.8.9.10. Ubi, si magister falsis insignibus usus sit, quid juris? 55 56

De cæteris delictis in navi commissis, vid. Loccen. *d. c.8.* Et Fr. Stypm. *de Jur. naut. p.4. cap.17. cum seqq.* 57

Caput IV.

De Jure Avariæ Singulari, vulgò Haverey.

Summaria.

1. Jactûs mercium navis levandæ causâ sedes in L. Rhodia civili.
2. Æquitas hujus Legis.
3. Hæc Constitutio adplures consimiles casus trahitur; inspecie ad incendium.
4. Refusio jactûs hodie dicitur Haverey.
5. Avariæ variæ notatio nominis.
6. Portus quare dicitur Haven/ *aut locus cultus.*
7. Haven *Gallicè Havres, dicitur portus.*
8. Ab Haure, quod contractum, idem cum Havaria.
9. Avaria quid.
10. Avariæ divisio, in communem & grossam.
11. Avaria Communis triplex.
12. Avaria grossa quæ?
13. Æquitas Juris Havariæ.
14. Quando detrimentum commune sit in navi?
15. Quomodo à Magistro navis etiam absente Mercatore jactura mercium fieri possit?
16. Magister navis tenetur ex conducto, donec cæteri cautionem damni præstent.
17. Gemmæ, Margaritæ, annuli & vestimenta quomodo juri Avariæ sunt obnoxiæ.
18. An pecuniæ numeratæ nomine contribuendum?
19. Corporum liberorum quomodo fiat æstimatio in Avaria?
20. Si ob navis redemptionem nauta capiatur, quomodo liberandus.
21. Prædonum ablata non conferuntur.
22. Cibariorum cur non fiat in hoc jure æstimatio nec contributio.
23. Necessitatis tempore multa licita, quæ aliàs illicita.
24. Proverbium Germanicum. Daß die so in einem Schiffe zur See gleiche reich seyn.
25. Contributio quomodo facienda.
26. Rerum amissarum æstimatio quomodo ratione itineris ex usu communi facienda?
27. Quæ in Havaria detrahantur, & à quibus æstimatio & computatio facienda.
28. Quæ potior nautarum cura in jactu faciendo.
29. Cautela pro his, qui aurum, argentum & gemmas in navi vehunt.
30. An res propriæ an alienæ prius jaciendæ?
31. Ad quid teneatur mercator, qui alienas merces suarum conservandarum gratiâ projicit.
32. Nauta quomodo in jactu ex culpa teneatur?
33. Nauta priusquam ex portu solvat, navim integram præstare debet.
34. Quatenus in Galliâ nauta ex imperitia teneatur.
35. Contributio cessat, si magister navem plus æquo oneravit, aut merces perperam locavit.
36. Contributio cessat, si navis perierit.
37. Cessat Contributio, si navis aut ejus armamenta præcipua tempestate deteriorata, & n. 40.
38. Cessat Contributio, si navis & merces à piratis captæ, nisi navis & bona redempta.
39. De Jure retentionis æquissimo & utilissimo.
40. Contributio nondum facta cessat, aut facta retractatur, rebus salvatis.
41. Quid juris, si arbor, antennæ, & cætera navis instrumenta fracta aut deteriorata sint?
42. Quid juris, si una navis in aliam vento impingens perierit?
43. Res & merces jactæ non habentur pro derelictis.
44. Furtum committit, qui merces jactas aufert.
45. Intellectus & sensus L. 43. §. 11. ff. de Furt.

46. Jactus & jactare quid propriè significent.

47. Remissiones ad materiam Avariæ.

48. De Pretio Salvationis vulgò Berg-lohn/ *& quid circa illud juris & observantiæ in Belgio.*

49. De Urinatoribus ex bon. authoribus.

50. De temerario aut lascivo jactu. remiss.

51. De hominis in mare projecti pœnâ remiss.

52. De retentione mercium pro Contributione.

53. In quibus casibus cesset Havaria, remiss.

1 Legis Rhodiæ, cujus contenta superiori capite latius deduximus, principale caput est, ut, si levandæ navis gratiâ jactus mercium factus, omniũ contributione sarciatur, quod pro omnibus datum est. *l. 1. ff. ad L. Rhod. de jact.*
2 Indignum enim arbitratæ sunt Leges, cùm de omnium, qui in navi sunt, capite æqualiter agatur, alterum gratis, alterum verò cum ingenti mercium jactura, & in quibus tota sæpè mercatoris fortuna posita est, incolumitatem adipisci, optimâ æquitate constituens, ad id quod omnes salvat, omnes quoq; contribuere debere. Loccen. *de jur. marit. lib. 2. c. 8. §. 2.*
3 Quæ quidem constitutio ad casûs alios quamplurimos planeque consimiles trahi poterit. Nam, si urgente incendiô, ut à vicinorum ædibus progredientem flammam arcere possim, ædes meas dejecero, salute vicinorum ædibus quæsitâ, æqvum est, ut æstimationem domûs meæ, ob comunem utilitatem dejectæ viritim refundant. *arg. l. 1. & 2. ff. d. t. ad L. Rhod. de jact.* Strach. *tr. de naut. p. 5. sect. sed nec est* Gail. *2. obs. 22.* non obstante quod Br. *ad l. 7. §. 4. ff quod vi aut clam. &c.* statuit.

4 Hæc autem refusio seu contributio nunc unô ubique nomine AVARIA, vulgò Haverey vocatur. De cujus vocis origine, variæ sunt literatorum
5 opiniones. Quidam putant, hoc vocabulum esse originis Arabicæ; quidam Græcæ, à βάρος & particulâ privativâ α, aut à βάρις quod Jonibus navim significat; Cl. Boxhornius Scythicæ arbitratur; Abarr enim Scythis cultum & habitatum indigitat. In Lexico Persico, Aban, cultus, habitatus; Abadan habitatus cultusque locus. Abadani, cultura loci, habitatio. Persas autem & Parthos eosdem, & ejusdem originis, id est Scythas, esse constat. Sicut & ejusdem haud dubiè Germani sunt, quibus eadem vox, & eâdem significatione etiamnum in usu est. Havenen aut Habenen/ iis est colere, ornare; gehavent/ cultus; ungehavent/ incultus. Inde est & Haven/ cul- 6
tus habitatusque locus. Ita hodiè vulgò portum vocant, ut locum cultum, habitatum; cujus respectu mare incultum inhabitatum est. Pro dialectorum autem, quod in omnibus penè linguis usu venit, etiam Haver dicitur portus. Neque aliter Franci, qui haud dubiè 7
ortu Germani sunt, nunc loqvuntur. Havre portus, mer commode en havres, portuosum mare; mer sans havre, importuosum mare, & celeberrrimi nunc portûs proprium nomen *Havre de graces.* Exempla alia ejus generis & mutationis multa sunt; sed recensere omnia haud necesse est. *Ab Havre,* 8
quod sine dubio contractum est ex Havare, & portum significat, de quo hîc agimus, HAVARIA aut Avaria, cujus frequens in nostro aliarumq; gentium nautico jure occurrit mentio, factum est. Planè, ut à portus portorium, quod quibusdam in ipso portûs aditu à nautis & mercatoribus vectigal exigitur. AVARIA autem nihil est aut 9
significat aliud, quàm id, quod ab his, quorum merces & bona in portum salva delata sunt, in eos confertur, quibus merces & bona sua jactu periere. Et hoc de nomine & vocabulô ipso. Cui adde Loccen. *de jur. mar. lib. 2. c. 8. §. 1.*

Cæterùm duplex est Avaria, Com- 10
munis & grossa; sive grandis. Avaria 11
communis, apud Belgas intelligitur 1. Loothmansgeld / Pilotengeld/ i.e. pecunia, quæ datur piscatoribus aut aliis per-

personis locorum gnaris, à magistro navis ut navim salvam, cum mercibus in tuto constituant. Si tamen summa excedat sex marcas Flandricas; adscribitur grossæ avariæ. Arnold. Vinn. *ad* Peck. *Comm. in l. 1. L. Rhod. de jact. lit. C.* 2. Quod solvitur ab iisdem, dum prætervehuntur arces, sive in fluminibus sive in portubus. 3. Quod solvitur pro navibus è flumine aut portu educendis. Atque hæ impensæ sarciuntur communi contributione mercium, pro rata valoris cujusque, navis autem ipsa in hanc contributionem non vocatur. Vinn. *d. l.*

Avaria grossa est, cùm quædam merces jaciuntur in mare, levandæ laborantis navis gratiâ, ut loquitur JCtus Paulus in *l. 2. ff. h. t. ad l. Rhod. de jact.* aut armamenta navis, malus, anchoræ, rudentes, communis periculi removendi causâ dejiciuntur vel cæduntur voluntate navigantium, atque hoc damnum, uti initiò diximus, contributione omnium, atque ipsius etiam nautæ, resarcitur, der Schade gehet über Schiff und Guth / *art. 12. 21. 25. 28. 60.* Legis Wisbuicensis. *art. 41.* leg. nav. Caroli V. Imp. *& de naufrag. jact. avar. art. 4. & seqq.* Quint. Weith. *tract. de Avaria.* Grot. *3. Introd. ad Jurispr. Batavic. 29.* Concordant Statuta nostra Lubecens. *art. 1. 2. 3. 4. de jact. lib. 6. tit. 2.*

Nituntur autem hæ leges & statuta, ut dixi, summâ æquitate. Cùm æquissimum sit, commune detrimentum fieri eorum, qui propter amissas res aliorum consecuti sunt, ut merces suas salvas haberent. *l. 2. pr. ff. d. t. ad l. Rhod.* modò autem reverà navis laboraverit, So ferne anders das Schiff in Wassers Noth ist. *d. l. 2. ibiq;* Peck. *& art. 1. 2. Stat. Lub. de jact.* quod arbitrio magistri navis relinquitur, si ipsi mercatores non adsint; si autem præsentes, & nolint consentire omnes, nihilominus magister facere jacturam potest; sed non, nisi de consilio majoris partis sociorum navalium; qui, ex itinere reversi, unà cum magistro navis, datô juramentô adseverare tenentur, factum id esse necessitate urgente, & ex consilio communi. Peck. *ad d. l. 2.* ibiq; Vinn. allegans ad hoc leges nauticas Philippi II. Reg. Hisp. *art. 4.* van Schipbröck / Seewerp. Quibus adde Quint. Weitz *d. tr.* van Avarien. § Daerömme; Hisce adde Loccen. *de jur. mar. lib. 2. cap. 7. § 3.* idque in tantum obtinet, ut 16
cum magistro ex locato agi possit & conducto, quò cæterorum merces retineat, donec portionem damni præstent. *d. l. 2. in pr. ibiq;* Jas. Bl. Peck. cui adde Vinnium *lit. C.* Strach. *de navib. p. 3. n. 29.* & fusè Loccen. *d. c. 8. § 12.* nec iis exceptis, qui tale quid navi impo- 17
suerunt, unde minimè onerari possit, velut gemmas, margaritas, annulos, vestimenta, nisi consumendi causâ imponantur: ait enim JCtus jacturæ summam pro rerum pretio distribui debere. *d. l. 2. §. 2. h. t.* coincidit text. *art. 7. legis nauticæ Philipp. II.* von Seewerpen / Cui consequens est, etiam 18
pecuniæ numeratæ, seu nummorum nomine contribuendum esse. Ivan de Hevia. *p. 2. Cur. Philipp. lib. 3. c. 13. n. 5.* & ita placitum, & in judicio contradictorio definitum testatur Weitz. *d. tr. sect. Quæstie*, offt t' Geld / *& seqq.* ubi rationes affert, ob quas nonnulli contendunt, nummorum nomine contribuendum non esse. Quòd si pecunia exstet numerata, æstimationem juxta valorem fieri intrinsecum præcipit Statutum Ambstelod. *tit.* van Schipbreking / *art. 7.* Corporum verò libero- 19
rum, quamvis in Avaria nulla regulariter fiat æstimatio, *d. l. 2. §. 2. ad* L. Rhod. *l. 3. ff. si quadr. paup. fec. dic.* Constitutum tamen est *art. 2. & 28. d. leg. naut.* Philipp. II. van Seewerpen / ut, si quis in ministerio navis, aut conflictu cum hostibus, aut piratis læsus, vulneratus, mutilatus aut occisus fuerit, hujus detrimenti reparatio, cum plena mercede & vectura, sumtibusque sepulturæ computanda sit; ita, ut hoc damnum sarciri debeat communi contributione navis & mercium, prout viri boni & hujusce rei periti arbitrabuntur. Convenit *art. 36. naut. leg. vet. Civitat. Hanseat.* Si verò eò debilitatis sit re-

 dactus

dactus nauticus minister, ut victum sibi amplius quærere non possit, ex pu-
20 blico aletur. *art.36. ll.Hanseat.* Idem obtinet, si nauta navem à piratis captam redemerit, promissâ certâ pecuniæ summâ, pro qua ipse interim captivus detineatur; liberandus erit communibus impensis pro rata æstimationis, cujusq; mercium, & ipsius navis.
21 Vinn. *ad l. Rhod. p.217.* Quod verò prædones uni vel alteri abstulerunt, perditis, cujus id fuit; cùm res suo Domino pereat, & casui fortuito imputetur; nec is confert, qui merces suas redemit. Locc. *d. c.8.* §.*4.5.* & *11.* & nos hîc
22 *n.38.* Cibariorum quoque æstimationem fieri non debere meritò placuit. *d. l.2. §.2. infi.* Neque enim æqvum est, eas res onere contributionis fungi, quibus fortè in navigatione deficientibus, quod quisque habeat, in commune conferre cogeretur, ut rectè hôc locô argumentatur JCtus Paulus. Vulgò dicitur, imminente necessitate
23 omnia esse communia, Die uff einen Bodem uff der See seyn/haben Gemeinschafft von Nothdurfft in Zeit der Noth/ multa enim sunt, quæ permittit necessitas; & quod, citrà necessitatem, pœnam meretur, id exigente necessitate, omni jure permissum est, Peck. *ad hanc l.2.* §.*2.* Unde Cicero *lib.3. de Orat. perf. necessitas cogit, quod non habes, aliunde sumere.* & hoc obtinet ad exemplum obsidionis urbis tempore inediæ, quô necessitatis tempore victûs communio est. Covarruv. *in c. peccatum, de reg. jur. in 6to. p.2.* §.*1.* Grot. *2. de jur. bell. &*
24 *pac. c.2. n.6.* Hinc ortum videtur proverbium, iter mari facientibus usitatum, quòd, cùm in altum provecti sunt, dicant, se omnes æquè esse divites. Grot. *3. Introd. ad Jurispr. Batav. cap.29.*
25 Contributio verò facienda est pro modo rerum conservatarum, amissarum, & ob communem vectorum utilitatē deterioratarum, Pfenning Pfenningsgelyke/ *art.28. leg. Wisbicens.* Peck. *d. l.* Nec ad rem facit, si amissæ pluris venire potuissent. *d. l.2. §.4. h.t. ad L. Rhod. l.63. ff. ad L. Falcid.* & eleganter Loccen. *d. l.2. de jur. mar. cap.8. §.8.* Usu tamen sic receptum docet Vinn. 26
ex Weith. & lib. dicto Il consolato de marinari Ital. ut siquidem jactura mercium facta sit, antequam dimidiam suscepti itineris partem navis confecerit, tunc amissas merces non pluris æstimari, quàm quanti emtæ sunt: si verò dimidiô itinere jam superatô, eô pretiô quô venditæ fuissent locô destinatô. Itaque hunc §.*4. l.2.* hôc modô temperandum, & ad usum communem accommodandum docet Vinn. *d. l. p.221. inf.* & Loccen. *d. §.8.* Si autem nullus viderit projectas, projicienti de æstimatione fides dabitur. Peck. *ad d. §.4. l.2.* Detrahitur autem 27
prius vectura aliæque impensæ, putà gabellarum detr. *d. art.28.* Wisb. leg. Et facienda hæc æstimatio ac computatio à nautis & mercatoribus, hujus rei peritis, neutrique parti addictis; idque ad exemplum aliarum controversiarum nauticarum, de quibus nihil certi aut scriptô jure cautum aut consuetudine introductum. Strach. *de navig. n.25.* & nos supr. plurib. Vid. Vinn. *ad d. §.4. l.2. p.220. & seqq.* & Locc. *de jur. marit. lib.2. cap. 8. §. 4.5.6.7.8.* Quid autem juris, si res jactu deteriores factæ sint, vid. Locc. *d. c.8.* §.*13.*

Potior insuper cura nautarum erit, 28
ut in faciendo jactu sese obstrictos meminerint, quò ejiciantur ea, quæ quò pondere maximè valent, ac navem onerant, eò pretiô minori constent. Loccen. *d. c.7. §.4.* Maturè autem 29
quisquis aurum, argentum, vel gemmas cistis inclusas in navi reposuit, id indicabit, antequam naufragii exstet periculum, quô rerum istarum ratio in contributione nulla haberi alia debet, quàm externè apparent. Vid. Loccen. *d. c.8.* §.*9.* Et Statut. Ambstelr. *d. t. art.4.* Propriæ quoque res potius, quàm alie- 30
næ, in quas nihil juris habemus, jaciendæ sunt. Loccen. *d. c.7.* §.*4.* Qui verò, suarum mercium servandarum 31
gratiâ alienas sine causa projecerit, actione in factum; si dolô, de dolo tenebitur. *l.14. in pr. ff. de Præscript. verb.* qua de re vid. quæ tractat Jacobus Schul-

Schultes *qu.pr.n.29.* & Joh. Loccen. *d.c.6.7.& 8. de jur. mar.* §.4. Si verò jaciantur alienæ merces, quas magister navis ex benivolentia & amicitia, nullum pro iis pactus naulum, transvehendas recepit, de iis non tenetur. Statut. Prussic. *lib.4. tit.19. art.2. & 3.*

32 Planè, si in culpa extiterit nauta, nec solertem satis operam navaverit, nisi fatalis illa vis obstiterit; cùm nihil adeò fortuitorum capax quàm mare; nec quisquam proinde adeò iniqvus, ut sceleri adsignet, quod venti ac fluctûs deliquerint Tacit.14. *annal. in pr.* in restitutionem integræ jacturæ & deteriorationis mercium condemnabitur. *arg. l.1. in pr. ff. de naut. caup. stab.* Statut. Ambstelr. *3.d.t.art.1.* debet enim

33 nauta, priusquam in portu solvat, navem præstare sartam tectam, benè eam stipare & picare, quod verbô nauticô Kalfatern à Græco καλεφάτειν. vid. sup. *cap.3. huj. lib. n.8.* vocant, ne rimis fatiscentibus, unda perfluat. Vinn. ad *d. l. p.259.* Vid. *art.6. Statut. Lubec. de jact.* & casum ap. Loccen. *d. cap.8.* §.*10. 14. 15.*

34 Quatenus ex imperitia nauta teneatur, extat in Gallia tale judicium, ut, si magister navis ex imperitia in agenda navi erret, & eâ ratione deterior fiat, mercatoribus damnô inde affectis teneatur damnum resarcire, si solvendo sit; si autem non sit, capite plecti debet. P.

35 Gregor. *Synt. jur. c.10. n.20.* Quid, si jactum fieri necesse sit, quod magister navem plus æquô oneravit, aut perperam collocavit merces, hoc detrimentum non sarcietur communi contributione, & ad exercitorem & magistrum navis pro rata pertinebit. Locc. *h. c.8. §.14. per allegat.*

36 Sed hæc contributio & restitutio tum demum locum habet, cùm servandæ navis causâ res jacta & corrupta est; non, si navis simul perierit. *l.4. in pr. &* §.*1. ad L. Rhod.* hujus enim amissæ detrimentum sarciendum non est ab iis, qui suas res ex naufragio, tanquam incendio servaverunt. *l.7. h.t.* factô enim naufragiô, cessat æquitas contributionis; quoniam aut nihil communis periculi removendi causâ factum est, aut, si quid factum, nemini id profuit. Locc. *d. c.8.* §.*7. & 17.*

Quocircà etiamsi jactu navis levata, posteà tamen tempestate pereat, nihil contribuendum est, nisi merces perditæ vel salventur, vel extrahantur. Contributio enim iniri, nisi salvis rebus, non potest; quibus perditis, perinde ac obligatione jactûs liberantur vectores, atque debitores interitu speciei. *l. si ex legati causâ. 23. ff. de verb. obl.*

Eadem cessationis ratio, si navis, quæ 37 adversâ tempestate aut ictu fulminis depressa deterior reddita, aut armamentis quibusdam exuta aliò naviget, ibique onus recipiat, hi quorum interest, nautæ pro damno non conferent. Si enim finis harum impensarum respiciatur, magis navis instruendæ, quàm servandarum mercium causâ factæ sunt. *l.6. ff. de jact.* Veluti, si faber malleum, aut architectus securim fractam refici curaverit, hoc faciet suis non conductoris operæ sumtibus. Cessat & Contributio, si navis & merces à 38 piratis captæ. *l.2. §.3. h.t.* nisi aliud convenerit. Loccen. *d. l.2. c.8. n.16.* & nisi navis & bona à piratis, von den Fribeutern oder Capern / redempta sint, tum absque dubiò ab iis, quorum interest, contributio fieri debet. *d. l.2. §.3.* pretium itaque redemptionis mercium, & navis captæ, non rerum perditarum conferendum. Gothofr. *ad d. l.2.* §.*3.* ratio, quia, ubi commune periculum, & communis utilitas, ibi etiam omnes citra promissum obligati manent communibus impensis *d. l.2.* §.*3.* Casp. Klock. *de Contrib. & collect. c.17. n.302. & seq. & c.19. n.337. & seqq.* Hans. Seerecht. *art.37.* Et hic Retentionis 39 usus, ut hoc paululùm extendamus, æquissimus, utilissimus & necessarius est, datur enim ei, qui operâ & impensis suis rem & merces alienas conservarit, vel meliores fecit, & sic summa æquitas suadet, ut impendia restituantur. *d. l.2.* §.*3. Ad L. Rhod. l.46.* §.*6. ff. de Procur. l.48. ff. de Rei Vind.* Loccen. *h. lib.2. c.8.* §.*12.* ut nemo cum alterius detrimento lucrum faciat. *l.38. ff. de hæred. petit. l.14. ff. de condict. indeb.* ut

quis

quis denique officiô suô juvetur, non decipiatur. *l.17. §.3. ff. Commod. cap. unic. X. Eod.* Et licet interdum præstitâ cautione per actionem redemptor idem consequi possit, tutius tamen ipsi est, REI potius incumbere, quàm in personam agere. *§.14. Instit. de Obligat. quæ ex quas. delict.* minusque est actionem habere; quàm rem seu merces. *l.204. ff. de R. J.* Unde Jura nostra ita favent Retentioni, ut si debitum sit liquidum, causa possessionis justa & æqua, & 3tiò Debitum rei retentæ cohærens. Gail. 2. *obs. 12. n. 5.* quod Creditor per actionem consequi non potest, per Retentionem consequatur. *l.29. §.1. ff. de Evict. l.33. ff. de Condict. Indeb.*

40 Cessat porrò contributio, si res jactæ posteà salvæ apparuerint, aut restitutæ, vel naufragio liberatæ sint, etiamsi navis perierit. *l.5. ff. ad L. Rhod. de jact.* Si verò jam contributio facta sit, illi, qui contribuerunt, agant ex locato cum magistro navis, ut is ex conducto experiatur, & quod exegerit, reddat. *l.2. §.7. d. t.*

41 Quid autem, si arbor, antennæ, armamentave navis, fracta, deusta aut corrupta sint, aliaque parare magister navis cogatur? nihil utique contribui debet de jure communi. Cùm hic sumtûs, instruendæ navis magis, quàm servandarum mercium causâ fiat. *l.6. ff. d. t. ad L. Rhod. de jact.* Statuta Lubec. *art.5. de jact.* ita distingvunt: **Verleuret der Schiffer seine Mast oder Siegel in der See; Sturms oder ander Unglücks halber / darzu darff der Kauffman nicht antworten / Were aber die Mast durch Noth gehauen oder geworffen / doch mit Willen der Jenigen welche im Schiffe gewesen / zu Errettung Schiff Leib und Guth / so soll der Schade gehen über Schiff und alles Guth.** Vid. *l.3. ad l. Rhod. de jact.* ibique Peck. & Vinn. *p. 239. & seqq.* Loccen. *d. cap. 8. §. 8. in fi.* Grot. *part. 29. introd. jur. Holl. p. 86.*

42 Sed quid, si in unam navem (quod sæpissimè, gravi admodùm ortâ procellâ accidit) alia, ventô concitata impingens perierit, hîccine contributio locum habet? Non arbitratur Peck. *ad l.5. de jact.* Cùm ob communem utilitatem naufragium factum non sit. Sed, an in exercitorem invadentis navis actio dabitur, vid. *in l. quemadmodum 29. §.2. 3. 4. 5. ff. ad L. Aquil.* & P. Peck. allegat. loc. ibique Vinnium. *p. 263. & seqq.* vid. *cap. præced. 3. n. 36.* & plenè Jacob. Cooren. *observ. 40. & 41. rer. in sup. Holl. Zeland. & Fris. Senatu judicatar.* & P. Gregor. *d. c. 10. num. 18.* Quibus adde Loccen. *de jure maritim. lib. 3. c. 8. §. 11. 12.* aliàs LLbus maritimis Wisbyensibus. *art. 27. 50. 70.* & multorum populorum Statutis Dimidium damni dati præstatur læsæ navi à lædente, si absque culpa domini navis damnum acciderit, idque aut testibus aut juratò adseverare possit, alterum damni dimidium fert ipse læsus; damnum autem tale dividi solet, ob culpæ probandæ difficultatem. Grot. *de jur. B. & P. lib. 2. c. 17. §. 21.*

Illud ultimò ad hanc materiam no- 43
tandum. Res jactas domini manere,
nec fieri apprehendentis, quia pro derelicto non habentur quæ abjiciuntur, **So um Haverien / und Rettung Schiff und Guth / ausgeworffen werden.** *l. 2. & l. qui levandæ 8. d. t. l. 21. §. 1. ff. de acq. poss.*
§. penult. Instit. de rer. divis. Si quis 44
igitur eas fluctibus expulsas, vel etiam ipso in mari nactus, lucrandi animô abstulerit, furtum committit. Peck. *ad d. l. 8.* non obstante *l. 43. §. 11. ff. de*
furt. quæ cum gloss. intelligenda pri- 45
mò de jactu earum rerum, quæ in mari statim perituræ, quas quia ejiciendo dominus in numero rerum suarum amplius esse noluerit, meritò inventori cedunt. 2dò, de actu voluntario,
non necessitate tempestatis compulso: 46
hinc utitur Ulpianus vocabulô jactare. Jactare autem significat profundere, non projicere, sed abjicere. *arg. l. 25. in pr. ff. ad L. Rhod. de jact.* Vid. Osvv. Hilliger. ad Donell. *lib. 4. c. 13. & Grot. Introd. ad Jurispr. Bat. d. c. 29. n. 5. & 6.* &
Loccen. *d. cap. 7. §. 5.* Plura vid. apud 47
Strach. *de Naut. p. ult. n. 3.* ubi varias recenset species; de quibus, ac uberiori explicatu jactus, ut & de Receptis, actione

actione exercitoria, pecunia trajectitia, ac aliis, consulendi erunt sæpius allegati. P. Peck. *comment. ad d. L. Rhod. de jact.* ad cumque Arn. Vinnius, Weithsius, *de jure Avariæ*; quibus novissimè addi possunt statuta nostra municipalia Reip. Lubec. *tit. de jact. lib. 6. tit. 2. cum seqq.* Ibique Franc. Stypmannus *de re naut.* & Hugo Grot. *lib. 3.* Inleiding tot de Hollantse Rechtsgeleerthheit/ *cap. seu part. 29. p. 219. & seqq. & p. 27. circà fin. ubi addit:* Vom Berglohn seu salvationis pretio, So genomen Wort/ om onder Luyden Goet in See te bergen/ t' welck also gemenget is met groet Gefaer/ ende dat by gebreck van dien vele Goederen souden gaen verloeren/ so is met groote Reeden in dese Landen t' selve ingevoert. Dit Berglohn wert vergünt/ so wan neer het suyver van de gebergde Goedern bovē de Kosten hondert Gülden bedraegt/ vyfftig Gülden/ ende boven de hondert tot vierhondert Gülden toe/ tet vierendeel van het gebergde/ indien de Berger darmede te vreeden Zyn/ of andersints tot Bescheidenheit van de Rechter/ allegans Placaet van den 13. Septembr. 1549. ende van den 15. Meji, 1574. Buyten berginge bekoomen de Schiplüyden Loon van ungewoonlyken Arbeit/ gedaen aen de Goederen/ tot Last van deselve Goederen/ na t' seggen van den Schipper/ Stierman/ ende Hoogbootsman/ ende moet over sülckes den Schipper daer van goet Bewyß ende rekening houden; ende is den Schipsgesellen het Goet hiervoren verbonden/ het welck sy oock vermogen aen boert te houden/ ter tyt toe dat sy syn vernoegt. Grot. *d. p. 29. n. 5. & 6.* Hoc autem solatium ut JCtus vocat *in l. 13. §. 1. ff. commun. divid.* sive ut nautæ, pretium servationis Berggeld/ inventoribus præstari publicè expedit, ut Insulani & alii accolæ ea spe ad ferendas suppetias incitentur. *arg. l. 1. §. 1. l. 3. §. fin. ff. de Incend. ruin. naufr.* Et naufragi cum rebus suis, quas infortunium reliquit, congruâ securitate lætentur. *c. 2. X. de Treug. & Pac. l. 3. C. de Navicul.* Et pertinet hûc triens, qui alicubi servatoribus cedit. Præstant hac in re 49
bonam operam Urinatores. *l. 4. §. 1. ff. h. t. ad L. Rhod. de jact.*

Qui maris exportant prædas & rapta profundo
Naufragia atq; imas avidi scrutantur arenas

ut describit Manil. *lib. 5. Astronom.* vel ut Lucan. *lib. 3.*

—— Qui norunt animam servare sub undis
Scrutariq; fretum, si quid mersisset arenis
Adductum quoties non senserat anchora funem.

Cujusmodi aliquot recenset Alex. ab Alex. *2. Gen. dier. cap. 21.*

De temerario aut lascivo jactu vid. 50
Loccen. *d. c. 7. §. 6.*

De hominis in mare projecti pœnâ 51
Locc. *d. c. 7. §. 7.*

De Retentione mercium pro Con- 52
tributione, vid. Locc. *d. l. 2. cap. 8. §. 12.*

In quibus casibus cesset Haveria, seu 53
Contributio. *d. l. §. 13. & seqq.* & nos hoc *cap. n. 35. seqq.*

Plura vid. in nupere excuso Tr. seu codice Belgico sub Tit. Avarien. Antvverp. impresso 1650. & è Weitz. *tract. Belgico* van Haverepen. ad quos benevolus Lector remittendus.

Caput V.

De
Statutis & Decretis circa Commercia Societatis Hanseaticæ.

Summaria.

1. *Hanseaticorum in conservando Commercio studium.*
2. *Ingenia Mercatorum astutissima legibus & Statutis compescenda.*
3. *Qui Hanseaticorum recessus & ordinationes latinè reddidit.*
4. *Quis in Emporiis Hanseaticorum Senioratum subire possit?*

5. In

1 Quæ intentio in commerciorum conservandorum studio Honorabilibus Hanseaticis fuerit, & quem sibi per hanc prudentem disciplinam, in cohibenda mercatorum pleonecticorum avaritia præfigere voluerint scopum, inter cætera satis clarè detegunt eorum constitutiones, ordinationes, seu Statuta, commerciorum causam concernentia. Qui etenim rem sanioribus oculis penitiùs introspicere laborabit, facilè inveniet, quòd
2 in mercimoniis astutissima ingenia passim ex omnibus terræ partibus confluant; his nisi disciplina acuta, norma & modus ingeniosus satis præscribatur, adeoque injiciatur acre frenum, facilimô motu in multiformes technas, & quævis fallacitatis extrema abripiantur. Idcircò apprimè necessarium duxerunt modò dicti Hanseatici, ut honestatis vinculum hîc connectatur, quod exorbitantias multorum ingeniorum in gyrum redigat, ut in æquitatis & justitiæ moderamine commercia, generi humano tàm salutaria, eò rectiùs conservari possint. Cùm verò in antiquis Hanseaticorum recessibus & jure nautico primitùs in Gottlandiæ oppido Wisbüc lato, posteà verò ad Civitates mari Baltico accolas translato, quamplurima non solùm com-

commercii causâ, sed & propter communem tranquillitatem & pacis culturam decreta extent, quæ ante aliquot
3 annos, ex communi Hanseaticorum placito, à Joanne Domanno Syndico latinitati donata, publicis divulgavit typis Dn. Joh. Angel. à Werdenhagen, *part. 4. Rerump. Hanseat. cap. 11.* Nos ex iis pauca quædam, scopo nostro inservientia, eo quo versa sunt idiomate & serie posita recensebimus.

4 Primùm, quod commercii communis causâ in Recessibus conditum reperimus, Statutum est, quòd nemo Senioratum subire in ullo emporio, multò minus privilegiis Hansæ frui possit, nisi sit Civis & mercator Hanseaticus; neque quis privilegiorum eorundem defensionem nanciscetur, nisi civis Hansæ sit, aut Civis talis minister. *Recess. 3. de anno 1417. Item anno 1434. & 1447.*

5 Quicunque in pago, oppido, aut ditione aliqua, cujus dominium spectat ad aliquam Civitatem Hanseaticam, natus fuerit, ille servi aut famuli alicujus ministerium subire quidem, at mercatorem agere in Emporio aliquo nullatenus potest, nisi domicilium & jus civis habeat, aut ex tali Civitate sit natus. *Recess. de anno 1467. Item 1553.*

6 Quòd si quis extraneus per septennium Hanseatico tali inservierit, aut per id tempus in Civitate Hansæ jus Civis possederit, etiamsi non homo liber extiterit aut reputatus sit, nihilominus in Emporiis cunctis ad residentiam & negotia talia admittitur, exceptis tamen Anglis, Hollandis, Seelandis, Flamingis, Brabantinis & Norimbergensibus, qui in his Civitatibus tunc temporis recipi non potuerunt. *Recess. de anno* 1447. *& anno* 1449. Rationes hujus recessûs à Dn. Werdenhagen, cum correctione decreti explicantur.

7 Qui sibi jus emporii & residentiæ competere putat, ille documentis justis id prius probabit, & ea exhibebit, ut ex iisdem constet, quòd Hanseaticus sit natus; & talia documenta saltem concipient Civitates (Lubeca, Dantiscum, Riga, Colonia, Monasterium, Daventria, Magdeburgum, Brunsuiga, & Hildeshemium. *Recess. de anno 1494. & 1497.*

Qui in aliquo emporio residet, & extraneam ducit conjugem, ille eô ipsô factô Hansam amisit. Recess. *de anno 1497.* nec in ulla Civitate Hanseatica ad jus Civium admitti potuit; velut nec ullus nauta Hanseaticus, qui ex oriente in occásum navigationes suas exerceat, & ibi domicilium habeat, talem transvehet; nec ullus Hanseaticus ejus bona acceptabit, & ipsi transmittet sub pœna trium marcarum auri, jacturâ juris Civitatis, & mercaturæ aut negociationis Hanseaticæ, per trium annorum spacium, *Recess. de anno 1447.* 8

Quòd si mercatores duo Hanseatici litigia inter sese foveant, tunc nemo eorum poterit aut debebit Ecclesiastico alicui suum jus cedere, nisi cessionarius sequatur forum ejus compromissarium, qui secundùm Recessûs Hansæ judex est competens. *Recess. de anno 1447.* Item, *1511. & 1517.* Plura de Anseaticorum foro & processu *vid. in Recessibus.* 9

In Civitatibus Anseaticis nequit contractus emtionis fieri, nisi ad minimum contrahens sit civis aut incola; aliàs impugnabitur statim. *In Recess. de anno 1494.* 10

In Civitatibus Hanseaticis non amplius tantus navium numerus ædificabitur, velut anteà; cùm tot inde incommoditates nascantur, *Recess. de anno 1430.* 11

Nemo mercatorum, ex hisce Civitatibus aurum argentumve in extera loca, pro artificiis inde conficiendis & absumendis exportabit. *Recess. de anno 1418. & 1427.* sub pœna vitæ & bonorum. Recess. *de anno 1417.* festo Pentecost. 12

Nemo emet & vendet haleces, antequam captura sit perfecta; nec frumentum, ante messem: pannum, aut alia artificialia manufactionis, priusquam fuerint confecta & absoluta: Si quis contra hoc quid tentet, tunc emtor 13

 perdet

perdet bona cuncta: venditor autem decem marcas argenti pro mulcta solvet; qui talem contractum nullitatis arguet, ille sextam partem ex bonis his confiscandis pro præmio accipiet. *Recess. de anno 1447. artic.9. & alibi.*

14 Frumentum nullum per Orsundium aut Balthen, ab Albi aut Visurgi, & contrà, navigare debet, nisi ex Civitate Hanseatica avehatur; quicunq; nauta contrarium egerit, in nulla Hansæ Civitate tolerabitur, nec ipsi quid concredetur pro vectione. Et quicunque mercator Hanseatic⁹ contra hoc quicquam tentabit, perdet bona ea cuncta: extraneus autem ab omnibus comerciis cum Hanseaticis communibus penitùs excludetur. *Recess. de anno 1417. 1440. & 1447.*

15 Nemo pannum fasciculatum emet, & in alia loca ad tincturam transportabit, nisi ubi confectus sit pannus talis, ibi quoque colore tingi & præparari debet, sub pœna perditionis panni. *Recess. de anno 1417. in* Lubeca.

16 Pannus nullus extensivus, pansilis, aut pansivus, nec serica, falsò colore tincta, debent in Civitatibus Hansæ vendi, sub pœna confiscationis. *Recess. de anno 1598.* ubi una Civitas Hans. contradixit.

17 Sic nec aromata inutilia aut fucata, in Civitatibus, nec aliter quàm secundùm pondus vendi quid solidè debet, sub pœna confiscationis: & uncia quævis duos lotones Colonienses continebit. *Recess. de anno 1507.*

18 Sal Colbergense non infundatur vasis Luneburgicis, sed solummodò minutulis ligamentis involvatur ligno, sub pœna amissionis. *Recess. de anno 1412.*

19 Nemo sal Bajonicum in ulla Civitate Hansæ exponat, nisi hoc ipse emerit, aut afferri sibi curàrit. *Recess. de anno 1470.*

20 Nemo piratis arma bellica aut victualia vendat, sub corporis & vitæ pœna ac bonorum confiscatione. *Recess. de anno 1417.*

21 Nullus bona suspecta & spoliata emat scienter, sub modò dicta pœna cōfiscationis. *Recess. de A.1417.447.470.498.*

Quicunq; minister illuc, ubi mercator dominus ejus habitat, ad reddendas rationes pervenire recusabit; ille in nulla civitate Hanseatica locum civis inveniet, nec recipietur. *1. Recess. & 3. de anno 1412. & 447. & 1440.* 22

Qui in una Civitate, aut etiam alibi, mercator pecuniam mutuò sumit & accipit, aut pignora excipit, & secum tamen aufert, in alium concedendo locum habitandi, ille hôc factô amittet omne jus Civitatis, nec in ulla Civitate salvum conductum habebit, nec mercatoris ullius locum merebitur; multò minus ut debeat Jure Mercatoris defendi *Recess. de anno 1417.418. 470.* 23

Ita quoq;, qui mercator propter debita expellitur, ille nequaquam ulla in Civitate Hansæ tolerabitur. *1. Recess. de anno 1398. & 1447.* & novissimè *Anno 1620. & 1658.* 24

Petulans decoctor aut defraudator, quem Banckerottirer dicunt, si fugam arripiat, & campanæ signum ipsum ignominiâ affecerit, ac uspiam deprehendatur, per aliquot horas in loco delinquentium publico vinculis æneis sistetur spectaculo. *Recess. de an. 1491.* Ubi indicia ad probationem doli sufficientia erunt, talis defraudator non aliter ac juxta leges Civitatis Lubecæ, quàm fur suspendi debet. *Recess. de an. 1540. & 1620.* Vid. Mandat. Der vereinigten Teutschen Hansee-Städte wieder die muthwillige Falliten und Panquerottirer / *annex. cap.10. lib.4. circ. fi. hujus tr. sub lit. Z.* De Statutis circa Decoctorum personas & bona vid. ap. Ben. Strach. *part.4. de decoctorib.* 25 Z

Quicunq; minister hero suo se surripit, & aufugit, priusquam tempus obligationis suæ absolvat, ille intra anni spatium à nullo cive & mercatore Hanseatico in servitium recipiatur, *Recess. de anno 1395.* 26

In mercimoniorum dispositione justum observabitur pondus & mensura, juxta loci cujusq; præscriptionem, vid. *infr. lib.4. c.4. huj. tr.* Ubi hoc ex Recess. *de anno 1497. & 1530.* aliisq; Imperii Recessibus per aliquot species deduximus. 27

Nemo

8 Nemo corrumpat vinum Rhenanum, sed ita in bonitate sua relinquatur, velut ex Dei benedictione natum est; quod si adulteratum inveniatur, juxta crimen falsi judicabitur. *Recess. de anno 1417.*

9 Nemo mercatorum Hanseaticorum nautæ extraneo suas imponet merces: sed in omnibus præferantur Hanseatici nautæ, sub pœna 3. marcarum auri. *Recess. de anno 1447.*

0 Extraneo nulli mercatori concedetur, ut ultra tres menses in aliqua Civitate Hansæ vivat in commerciis, aut apertam mercaturam tractet. Vid. *Recess. de an. 1434. 1441.*

1 Nemo extra Hanseaticos pannum Anglicanum juxta Ulnæ mensuram vendat: tamen in convoluto fasciculo, juxta modum Hansæ, licitum erit. *Recess. de anno 1470.*

2 Nemo Hanseaticus cum extraneo aliter, quàm in præsenti pecunia, **oder baar**/ ut loqvuntur, i. e. continenti satisfactione mutua commercia tractare debet. *Recess. de anno 1441.*

3 Sic &, si Hanseaticus extraneo factori (ut vocant) alias merces, quàm contectas & involutas transmittat, faciat sub pœna trium marcarum auri. *Recess. de anno 1334.* Item *1498. 1530. 1535. 1540. nec non 1572.*

4 Quando mercator Hanseaticus moritur in Civitate aliqua Hansæ, ubi domicilium non habuit, Senatus loci poterit bona relicta tamdiu asservare, donec heres ejus adveniat; ubi portionem bonorum sibi talem vindicabit, velut extraneus pensare solet; ita tamen, ut statutorum municipalium ratio & jura observentur, *Recess. de anno 1434.*

Atque hæc ex multis excerpsisse sufficiat. De quibus tamen Statutis, manifestæ locô sciendum, etsi conventionis vi potius subsistant, quàm ut leges sint; haud secus tamen atque leges in Camera Imperiali attendi, Ruland. *de Commiss. part. 2. lib. 5. c. 4. n. 59.*

Quidnam verò ad ordinationem rerum navalium referri; quidque in singulis observandum juxta Hansæ communis constitutionem, sedulò hîc notari deberet, quod *in 58. articulis* ad Statuta Lubecensia est adjectum. Hæc autem cùm publicè prostent, & passim in usu sint, supervacaneum, in hisce transscribendis diutius hærere: quilibet inde id petat, ubi percipiet, quòd accuratè casus omnes ibi sint præfigurati. Titulus **Der uralten Hänsischen verwandnüß Städte auff dero** An. 1591. **binnen Lübeck gehaltenen algemeinem Hanseetage bewilligte Schiffs-Ordnung/ deren sich die Schiffs Rehdere/ Schiffer und Boßleute hinfürder verhalten sollen**; Renovata & iterum publici juris facta, Bremæ A. 1641. Vid. etiam Judicium Nauticum. **oder Seegerichte der Stadt Lübeck** de Anno 1655. in fin. Tract. annex. sub lit. X. Itē Statuta Wysbyensia in fin. Tract. sub lit. M. Quibus ex Exoticis addi potest Libellus Consolato del mare, Italicô Idiomate inscriptus & Venetiis excusus Annò 1599. qui à R. Rulando. *de Commiss. p. 4. lib. 2. cap. 11. n. fin.* & H. Grotio *de jur. B. & P. lib. 2. c. 1. in Not.* §. 1. inter præcipuos de mare tractantes scriptores refertur; relatæ enim sunt in illo Tractatu Constitutiones Impp. Græciæ, Alemanniæ, Regum Francorum, Hispaniæ, Syriæ, Cypri, Balearium, Venetorum, Genuensium; & 274. Controversiis maritimis absolvitur.

36 37 38 X M 39

Caput VI.

De Judicibus & Consulibus Mercatorum, eorumque Electione, Jurisdictione, officio, Salario, & remotione.

Summaria.

1. Ratio Connexionis.

2. Mercatorum collegia possunt Judices eligere.

3. Cur Mercatoribus suarum causarum committatur decidendi potestas.

4. Ex-

50. Ho-

50. *Horum Consulum in judicando morum facilitas, & officium.*
51. *Consules tenentur observare consuetudines Mercatorum receptas.*
52. *Judices & Consules Mercatorum facti speciem breviter consignare suamque sententiam apponere tenentur.*
53. *Quid PARERE ITALICO.*
54. *Votum authoris de abbreviandis litibus Mercatorum in Germania.*
55. *Mercatores in decidendis causis tenentur consulere JCtos n.61.*
56. *Mercatoribus solenne clamare, stylus, stylus, æquitas æquitas. Conscientia &c.*
57. *Æquitas cerebrina non attendenda.*
58. *Mercatoribus non nisi cum mica salis judicandi potestatem JCti ac Politici concedant. & n.60.*
59. *Cum Collegiis & Consulibus Mercatorum hodiè Ordinarius Magistratus habet concurrentem Jurisdictionem.*
60. *Militum & Mercatorum quæ dissonantia; & ne contrariis professionibus simus dediti: neve sutor ultra crepidam.*
61. *Mercatores peritiores semper consulant.*
62. *Legislatores & JCti melius cognoscunt, quid sit æquitas, quàm Mercatores.*
63. *Contrarium unum melius cognoscitur per aliud.*
64. *Cognitio, quæ procedit ex arte & naturâ, præfertur illi, quæ ex naturâ tantùm.*
65. *Casus, ubi cùm electi tres JCti, & tres Mercatores, paribus votis dissentirent, Judices JCtorum opinioni accesserunt.*
66. *Æquitatis cognitionem aliquando lucri cupiditas obfuscat.*
67. *An sententia lata ex relatione peritiorum Mercatorum retractari possit?*
68. *Mercatores non temerè extra vocationem procedant.*
69. *Declaratio & Protestatio authoris, quosnam hic taxet, & quos non petat Mercatores.*
70. *An extra mercatorias causas, Mercatores illiterati ad judicandi munus & Reipubl. gubernacula adhiberi debeant?*
71. *Quid de illis, qui naturali pollent judicio, sentiendum.*
72. *An naturale ingenium in administranda Republ. sufficiat? ubi de Montepessulanis.*
73. *Quinam Adsessores Mercatoribus adjungendi.*
74. *Admittendi Mercatores ad officium Magistratûs, si id consuetudine obtentum.*
75. *Non à publicis muneribus avocandi, quorum usus Reipubl. necessarius cernitur.*
76. *Qui nullam nisi delectus aselli arefacti notitiam sibi acquisiverunt, ad consilia publica & secretiora non apti.*
77. *Litterati in Magistratu non sunt postponendi illiteratis.*
78. *In suffragiis reddendis & Senatoribus eligendis quis ordo observandus, & quorum ratio habenda.*
79. *Illi ad dignitates & magistratûs non sunt evehendi, qui ignaviâ majorum laudes obscuriores reddiderunt.*
80. *Quinam è Mercatoribus ad Reip. munia adsciscendi.*
81. *Perversa emergendi media eorumque effectus & eventus.*
82. *Ambitionem amoliendam, ex Salustio, & aliis.*
83. *Ambitiosi languenti stomacho similes.*
84. *Eorum coërcitio & pœna.*
85. *In dignitatibus conferendis & Electionibus ordinis habendam esse rationem; latius demonstratur.*
86. *Gradatim, non per saltum fieri debent promotiones.*
87. *De SALARIIS CONSULUM Mercantilium & qualia illis constituenda.*
88. *Quæ in Ordinando hoc Salario consideranda.*
89. *Præsentation* der vornehmsten Kauffleute in Hispanien / darin selbe dem *Consuli* ein $\frac{1}{4}$ *pro cent.* oder $\frac{1}{2}$ *pro mill.* freywillich an*præsentiret*, umb zu *Madrit* zu *residiren* *Germanicè & Hispanicè.*
90. *Si contingat, ut Consulum aliquis, cui annuum salarium constitutum, ante annum completum decedat, quidnam de ejus anni, quô obiit, salario ad heredes transmittatur.*
91. *Heredes artificum, pro rata operarum seu servitii præstiti mercedẽ accipiunt.*

92. Idem receptum Jure Saxonico:
93. Idem in militibus statuitur.
94. In officiis, quae ex arte liberali descendunt, salaria etiam nondum emerita ad haeredes integra, si intra annum decesserit defunctus, transmittuntur.
95. Quod ex Jure variis probatur exemplis.
96. Consulum & aliorum viduis, si quas habent, eorumq; haeredibus hodiè conceditur annus Gratiae.
97. In Electoratu Saxoniae hodiè semestria tantùm viduis conceduntur Salaria.
98. An & quatenus de Salariis as alienum à defuncto relictum, persolvendum sit? D.
99. An & quando Consules Mercatorum aliiq; ab officio possint removeri?

POstquam consuetudines, Statuta & ordinationes Mercatorum retulimus, nunc, juxta propositum
1 à nobis ordinem de Judicibus seu Consulibus eorum pauca adducemus. Cùm igitur probaverimus, Mercatorum Collegium jurisdictionem habere, consuetudines & Statuta condere posse, in his quae ad eorum officium
2 negociationemque pertinent, dubitandum non erit, quin & judices, qui inter eos jus dicant, possint eligere & constituere. *l. fin. C. de Jurisdict. om. jud.* Haud enim absurdius commit-
3 tuntur mercatoribus causae mercatoriae decidendae; quàm Equestres nobilibus viris, ritu Pannonicô; vel rusticis rusticae & agrariae; aut de sodalitiis artificum controversiae sodalibus ipsis, ejusdemq; corporis ac societatis magistris. Reperiuntur enim Consules
4 artium, ut Consules artis lanae apud Taurinenses, ut inquit purpuratus. De Consulibus Vercellarum habetur *in tit. de Pac. Constant. insi.* Consules artis lanae habet etiam antiquissima Verona. Consules quarteriorum opulentissima Brixia. Pif. Soac. *de Rom. & Venet. Magistr. inter se comparat. c. 56.* Lege Alexandri Severi Imperatoris
5 apud Lamprid. *in ejus vita.* Comitibus sacrarum largitionum tributam horum curam, indicat Cassiodor. *lib 6. variar. cap. 7. Nam,* inquit, *quicquid in aere, argento, gemmis, vestibus, ambitio humana potest habere pretiosum, hujus ordinationi obsecundabat, & ad judicium ejus confluebant de extremis partibus ad-*
6 *venientia.* Sic Paulus III. Pontifex confirmavit consuetudinem ab antiquo servatam, jurisdictionis, facultatum CONSULUM mercatorum, artis mercaturae, pannorum urbis Romae, & eorum statuta de litibus judicandis, & causis ad eam rem spectantibus, adversus quascunque personas. Petr. Gregor. *lib. 4. de Repub. c. 7. n. 13.* Athenis 7
quoque peculiares mercatoribus judices decreti erant Sexviri, quos de mercimoniorum litibus judicia exercere solitos confirmat Demosthenes *in Orat. advers. Apaturium.* Judicum 8
autem horum vel Syndicorum (qui & BAJULI & SENESCHALLI) *ut in l. 1. §. 1. ff. quod cuj. univ. nom.* nuncupantur, jurisdictionem in Emporiis Italicis & alibi declinare mercatores nequeunt. *per d. l. fin. C. de Jurisd.* ubi eleganter Imperator Anastasius dicit: *Periniqvum ac temerarium esse, Judicum, ad quos negociationum cura pertinet, forum declinare,* in tantum, ut etiam filius heres aliae professionis pro debito à pa- 9
tre mercatore facto, à tali judice conveniri possit. per *l. 19. heres absens. §. 2. ff. de judic.* & miles, si est de arte mercantiae, non possit ratione militiae declinare jurisdictionem Consulum mercantiae, prout adstruit Paul. de Castr. *in d. l. fin. n. 5.* Imò, licet aliquis desierit esse mercator, pro his tamen, quae gessit tempore quô adhuc erat, potest conveniri coram dictis Consulibus mercatorum, Castrens. *d. l. fin. periniqvum. n. 2.* Cui adde Petr. Foller. *ad Rob. Marant. spec. aur. part. 4. dist. 9. n. 83. & seqq.* ubi, & aliquot praecedentibus numeris, tractat qui conveniri possint coram judice mercatorum, quibus adde Strach. *quom. in caus. merc. proc. n. 8. 14. 44.*

Viceversâ coram dictis Judicibus mercator etiam conveniri potest ab eo, qui mercator non est. *arg. l. pen. C. de*

de Jurisd.om.jud.& probant Bl.&Castr.
10 *d. l.* Berlich. *decis. aur. 150. n.25.* Quæ tamen jurisdictio non præjudicat ordinariæ jurisdictioni, *d. l. fin. l.2. in f. C. de Constit. pec.* Salyc. *in d. l. fin. num.3.* adeoque non propterea intelliguntur exemti à jurisdictione superioris magistratûs sive oppidani, qui cum hoc judice concurrentem habet Jurisdictionem. Berlich. *d. decis. 150. n.27.* Coler. *de process. execut. part.2. cap.1. num.44.* Strach. *de judic. merc. n.7.* Munoz. de Escobar. *de ratiocin. administr. cap.7.*
11 *n.40. 41. 42.* Nam quotiens alicui tribuitur jurisdictio simpliciter, non privativè sed cumulativè censetur concessa. *d. n.41.* per Bl. Roman. & Dec. *Cons.13. n.3.* Quibus in locis in terminis statuitur, quòd Jurisdictio, concessa judicibus mercatorum Florentiæ circa causas mercatorum, cumulativè & non privativè censeatur concessa.
12 In arbitrio itaque actoris est, eum vel coram judice ordinario convenire, ut coram uno conventus, hujus forum declinandi, & ad alterum judicem revocandi potestatem non habeat, sed utercunque de causa prius fuerit aditus, ille cognoscet solus, nec impediendus ab altero, nec à convento declinandus sub prætextu etiam qualiscunque privilegii quod habeat. Joh. Petr. Surd. *1. Cons.56.n.19.* per Decium, *Cons.3. &* Marsil. *in l. fin. n.208. ff. de jurisdict.* Quòd autem horum cognitioni suppositis negociis ordinarius magistratus ex præventione Judex competens sit, procedit, quatenus mercatorum Judicibus privativè non est cognitio concessa, uti per se patet, Munoz. *d. l. n.42. & 43.* Et exstat in terminis decisio Neapolitana apud Anton. Capic. *decis.9. per tot.* & Matth. de Affl. *decis. Neap.41. n.2.* ubi in additamentis Ursillus in hac Dd. contentione, ita distinguit; Quando Jurisdictionis privilegium est in favorem personarum & collegii concessum, tunc censeri ademtam ordinario loci cognitionem: secus ubi in favorem causæ datum fuisset. Ursillus verò conveniens Afflicto, addit, opinionem Decii & Surdi veram non esse, nisi quando ex consuetudine specialis illa jurisdictio prioribus competeret. Ad allegata in contrarium (inquit Ursill. *sub n.4.*) respondetur: Quod dictum Bartoli *in l. viros,* procedit in casu suo (prout ipse loquitur) scil. quando alicui specialis jurisdictio competeret ex con- 14
suetudine, & non de jure communi, seu mediante concessione; quia tunc, quando ex consuetudine habent, non videtur derogatum ordinarie, prout ita etiam declarat Felin. *in d. c. pastoralis.* quæ jura propterea non merebantur ad hoc allegari per Dec. qui melius sensit; ceu fuit loqvutus, *in cons.664.* Hactenus Ursillus. Hos autem judices ordinariam habere jurisdictionem, dicit Br. *in d. l. fin. C. de Jurisd.* Salicet. *ibid.* & Consules hi confirmatione alio- 15
rum, ut magistratûs Ordinarii, non indigent, utpote lege confirmati. *d. l. fin.* & ita tenet Innocent. *in c. cum ab ecclesiarum. X. de Offic. Ordinar.* licet contrarium hodiè observari *sup. c.2. n.11. huj. lib.* diximus. Imô, de criminibus, quæ 16
ipsorum negociationem respiciunt, ex consuetudine, hodiè in Italia cognoscunt. Salicet. *d. l. fin. n.4. C. de Jurisdict.* Strach. *de Judic. merc. n.15.* quem vide & nos infr. *n.20. inf.* Possunt & ci- 17
tare per Edicta proponenda in valvis seu foribus suæ audientiæ, cùm habeant merum & mixtum Imperium in Juratos suos, P. Foller. *in addit. ad Marant. d. p.4. dist.9. n.108.* Strach. *d. n.15.* Ita, ut coram eis non habeat locum reconventio. Petr. Foller. *d. l. n.114. per Anton. de Butr.* Plura vid. ap. Robert. Marant. & Benev. Strach. allegatis locis.

Hi Judices in tota Europa, Asia & 18
Africa, putà Venetiis, Genovæ, Neapoli, Livorni, Massiliæ, Burdegalæ, Hispali, Lisabonæ, Constantinopoli, Aleppo, Cairæ Alexandriæ, & in Regno Malocio, vid. Contin. Meteran. *lib.49. p.m.135.* & aliis Emporiis vocantur Consules, Archiconsules; quod vocis etymon Consules sui officii monet, ut sc. Collegio mercatorum dextrè probeq; consulant, consiliumque salubre præbeant,

beant, & quid futurum sit prævideant, ut ait M. Tull. Cicero. Et Claudian. ad Honor. de Coss. in genere:

Tu Civem patremq; geras, tu consule cunctis
Non tibi, nec tua te moveant, sed publica vota.

A consulendo enim (ut Rex à regendo; Imperator ab imperando; Leges à legendo) nomen accepit. Vocantur & Bajuli, Præpositi, Seneschalli; Lutetiæ Parisiorum dicitur Præfectus mercatorum, vulgò: Prevost des Marchands; qui non, nisi in urbe natus, eligitur. Bodin. *lib.1. de Repub. c.6.p.76.* Priores mercatorum. Bernh. Græv. 2. *concl. pract. 20. consid.1.* In Serenissima
19 Repub. Veneta SOPRACONSULI. De quibus ita Joan. Catovicus, Eques Hierosolymitanus *in Synopsi Reipub. Veneta: Hi* (putà Sopra-consuli) *de causis mercatorum, qui vel Creditoribus vel foro cedunt ac solum vertunt, cognoscunt: hos item à carceribus præservant, ac commeatum concedunt, certum tempus & ad summum bimestre iis præfigunt, ut interim cum Creditoribus paciscantur. Quòd si creditores pacisci recusent, aut se difficiles exhibeant, publicâ autoritate eos ad pacta inducunt. Bona fugitivorum ad usum creditorum sub hasta vendunt, deposita ad usum jus habentium, dominisq; ad quos spectant, ubi de dominio docuerunt, restituunt &c.* Et Guarin. Piso. Soac. *de Rom. & Venet. Magistr. compar. c.56. in fin. Venetiis,* inquit, *si lis de mercimoniis inciderit, & ad mercaturam spectet, subsellia judicum adeuntur, qui ex ea re CONSULES MERCATORUM nominantur; non tamen cum antiquis comparandi.* Vid. & Crassi *notas in* Donat. Jannot. *pag. mihi 413.*

20 Sic Genovenses quoq; habent magistratum, qui præest negociationi nundinarum Cambii, & residet in Civitate Placentiæ tempore nundinarum; & constat hic magistratus ex Consule, qui est tanquam caput, & ex duobus consiliariis; quorum trium duo faciunt sententiam, à qua potest appellari ad Senatum Genovensem, ut habetur in Capitulis feriarum Genovensium *n.18.* impressis Genovæ Anno 1612. prout testatur Sigismund. Scacc. *de Commerc. & Camb. §.2. gloss.4. n.8. & seqq. pag.333.* Habet etiam iste magistratus suum Cancellarium seu Notarium: & ulterius in Cambiorum negotiis, quæ respiciunt universitatem & publicum Interesse Cambiorum interveniunt, & habent votum omnes mercatores, qui sunt admissi à contractione, & ubi tractatur de negocio Mediolani, Mediolanenses mercatores habent primum votum; ubi de negotio Florentiæ, Florentini, & sic de aliis, Alexand. Raudens. *in exposit. super banc. S. Ambros. n.123.* Et iste mercatorum numerus non est determinatus; & ideò quilibet potest esse, dummodò, præstitâ fidejussione sit admissus &c. Et licet ex dispositione dictorum Capitulorum Genovensium *n.18.* Consul & unus consiliarius esset transmittendus à congregatione Mercatorum Mediolani; tamen hodiè, ut audio, Consul & uterque Consiliarius, & Notarius, sunt Genovenses: Cæteri autem mercatores possunt esse cujusvis loci, & accedunt voluntarii, non inviti, Et hi mercatores admissi à Contractatione, qui interveniunt pretii Cambiorum impositioni, debent habere domum quæ dicitur *Casa de Conto*, quia isti imponunt *il conto*, i. e. pretium quod dicitur *il prezzo di ritorno.* Et licet hujus pretii impositio spectaret ad principes, sive ejus magistratûs ordinarios, qui tamen, priusquam illud imponerent & taxarent, se informarent à peritis mercatoribus, ut dicit Romoald. *col.1. tract. de Camb. cap.16. princ.* & magis spectaret ad judicem Ecclesiasticum; tamen, cùm hæc res pertineat ad peritos, Ecclesiasticis annuentibus imponitur, ut dixi, à mercatoribus. Scacc. *d.l.n.16.* Jurisdictio hujus magistratûs durat tempore nundinarum; quod est octo dierum, & non nisi ex causa urgentissima potest prorogari, concurrentibus tribus ex quatuor partibus mercatorum contractationis, & cum autoritate Senatûs Genovensis. Hoc tempore coram isto magistratu mer-

mercatorum expediuntur in prima & secunda die negociorum ea, quæ concernunt universa commercia; & publicum interesse cambiorum; quod pluribus deducit Sigismund. Scacc. *d. §. n. 10. & seqq.* qui hîc consulendus. Sic Princeps Rainutius Farnesii Parmæ & Placentiæ Dux, inter cætera non levidora, Placentiæ Consulibus Mercatorum summum Jus tribuit, non tantùm quod in decidendis causis & controversiis Mercatorum & Cambiatorum; sed & illud quod in animadversione in facinorosos, versatur, denegatâ quacunque; quôquô modô damnatis & ad ipsummet Principem provocatione, testante Raph. de Turr. *de Camb. disp. 1. q. 1. §. 5*

21 Instituta est Lutetiæ Mercatorum jurisdictio Anno 1563. Edictô ea de re factô, quô decernitur, ut ex eorum numero judex unus & IV. Consules quotannis deligantur, qui de omnibus controversiis, inter negociatores ratione negocii movendis, summatim cognoscant, & siquidem lis quingentas libras non excedat, sententia quidem executioni, cautione datâ, demandetur, cæterùm appellatio ad Senatum devolvatur. Edictum à Rege, Xbri mense conditum, in Senatu agitatum, tandem XV. Kal. Febr. sequen-

22 tis promulgatum fuit. Eademque Jurisdictio postea Aureliani, Aulissiodori, Augustobonæ Tricassium, Durocortori Remorum, Agendici Senonum, Calvimontii in Bassiniaco agro, Bellovaci; Avarici Biturigum, Catalauni, & in aliis regni urbibus, exemplo passim serpente, instituta est. Et hæc quidem à prudentissimo & optimo Cancellario Hospitalio pro tempore ad publicam utilitatem decreta pluribus attestantur Jac. Aug. Thuan. *lib. 34. hist.* & P. Gregor. *lib. 47. Syntagm. Jur. cap. 37. n. 4.*

23 Est etiam Lutetiæ quidam alius mercatorum judex, dictus *Pailiff du Palais*; qui de propolis seu mercatoribus minutarum rerum & aliarum venditarum & emtarum intra fines palatii tantùm cognoscit. P. Greg. *d. l.*

Lugduni (Leon) verò, præter mer- 24 catorum curiam, adhuc conservatores nundinarum Lugdunensium & privilegiorum earum instituti sunt à Ludov. XII. Bailivus Matisconensis & Senarchas Lugdunensis, qui summariè & de plano inter mercatores de rebus negociationis cognoscerent; Constitut. Ludov. XII. *Anno 1499.* Constit. Francisc. I. *Anno 1536.* Henr. II. *Anno 1555.* Subinde tamen concessum est Scabinis & consiliariis eorum Lugdunensibus, ut ejus rei causâ possint eligere & delegare idoneum his negotiis, qui curaret, ne aliquis officiarius, nundinarum tempore tantùm mercatores divexet, controversias inter eos subortas ex negotiis nundinarum vel amicè componat: & si sponte nollent convenire, arbitros duos ex mercatorum corpore deligere cogeret, vel invitis non suspectos daret; quorum arbitrio si non acquiescerent, rejiceret, postremò eosdem ad jus ordinarium ejusque magistratûs, P. Greg. *d. l.* Est & spe- 25 cies curiæ in Gallia, quæ Marsupii nomine, seu *la Bourse des Marchands* dicitur. Permisit enim Ludovicus XII. *d. const. art. 41.* negociantibus per fluvios navigabiles, habere crumenam aut arcam communem: videl. habere corpus & ærarium, juxta *l. 1. §. quibus 1. ff. quod. cuj. univers. nom.* & Syndicum, cum potestate imponendi aliquas moderatas ex mercibus collectas, pro defensione ipsarum mercium, & reparatione locorum navigabilium, eâque de causa habent delegatos Judices, qui de hujusmodi negotiis cognoscant; & coram quo Syndicatiô nomine agant. P. Gregor. *d. l. n. 7. & 8.* ubi plenius de hac aquarum jurisdictione. Sic & Ro- 26 mæ, in Camera Apostolica; cura suscipitur mercium & negociorum mercatorum, mare & Tyberim navigantium, vocant ripales causas inter mercatores & nautas; Pro quarum faciliori expeditione duo substituuntur vicarii, qui in ripa fluminis sedentes jus de his dicant, quorum unus dictus Camerarius, qui de maritimis & inferioris ripæ mercibus cognoscit, alter

verò

verò de montanis & superioris ripæ; quem Ripatam dicunt. Et si majus quippiam sit negocium, vel si provocatio adjiciatur, Camera appellatur Apostolica; quæ hac de causa unum ex Cardinalibus, seu Decanum Præsidem ejus causæ terminandæ constituit. Ut refert Octavian. Westrius *lib. 2. Introduct. in aulæ Rom. actionem. c. 12.*

27 Est & Lutetiæ alia species judicum Mercatorum, scil. ARBITRORUM. Statuit namque Franciscus II. mense Augustô, 1560. in favorem mercatorum & commerciorum, ne negociatores litib9 retinerentur penè immortalibus, neve à negociationibus distraherentur, ut pro negotiis negociationem respicientibus, non cogerentur mercatores inter se contendentes, coram ordinariis litigare, sed compellerentur arbitros eligere tres vel plures, impari numerô mercatores vel alterius generis, si res exigeret, quorum sententia ejus esset efficaciæ & effectûs, cujus sunt transactiones, aut suprema curiarum judicia, nullâ relictâ spe intercedendi, seu, ut dicunt, opponendi, vel provocandi; & ut hâc Judices Regii tenerentur quandocunque fuissent requisiti, executioni demandare summariè & sine strepitu judicii, perinde ac si per eos lata esset: Et si quando controvertentes non possent vel nollent convenire de arbitris, eô casu posset Judex competens præfigere dilationem nominationi vel electioni per litigantes faciendæ, quâ elapsâ ipse posset nominare & eligere, nullâ ea de re admissâ provocatione. P. Gregor. *d. c. 37. in fin.*

28 Magistratus Antvverpiensis, ut, florente rerum statu, peregrinos mercatores in suam Civitatem alliceret, præter alia indulta publicô decretô societatem negociatorum instituit, eorumque consulibus cognitionem causarum, mercaturam concernentium permisit. Meteran. *lib. 1. annal. Belg.*

29 Unde factum est, ut undique ex remotissimis oris ditiores quique eò confluerent, & singulis diebus horis ante & pomeridianis in celeberrimo urbis compito, quod Bursam dixerunt, ultra quinque hominum millia negociationibus orbis terrarum expediundis conventûs agerent. Scriban. *in Origin. Antw. c. 8.* atque unô mense plura ibi & majora inter mercatores negotia tractarentur, quàm Venetiis duobus annis. Boter. *in relat.* Imò, quod admiratione dignum, singulis annis in rerum emtiones quingentos argenti milliones, auri sc. centum triginta tres, & quod excedit, erogatos fuisse; extra tamen Cambia & recambia, quæ nullos propè numeros cepisse narrat Lans. *in Orat. pro German.* Anglici etiam 30
mercatores hodiè Hamburgi Collegia & Præfectum societatis commercii pannorum, in eminenti dignitate constitutum, eundemq; judicem Regiâ autoritate confirmatum habent, qui appellatur der Kurtmeister. Herm. Lather. *de Censib. lib. 3. c. 12. n. 40.* Vide Contractum Senatus Hamb. cum ibidem Residentibus Mercatoribus Anglicanis de Anno 1611. sub lit. D. *n. 5.* D

Bey der Banco zu Nürenberg hat es 31
gleichfals seinen hiezu in specie erkiesten Magistrat, welche sie die verordnete Marckts-Vorgeher nennen / von dem stehet in dehrer den 16. Julii Anno 1621. uffgerichteten Banco Ordnung / so bey dem Hrn Limnæo zu finden in Additam. *ad lib. 7. Jur. Publ. cap. 35. pag. 280. & seqq.* also: daß wann einer in bestimter Zeit in Wechsel-Sachen nicht protestire, sondern seinem Debitori noch länger nachwarten und ihm etwan Schaden darauß entstehen würde / die Gefahr uff ihn lauffen / und er schon hernacher protestiren wolle / solches doch unkräfftig seyn / ihm auch bey den verordneten Marckts-vorgehern (als allda alle von dem Banco und Mercantzey herrührende Streitigkeiten sollen erörtert werden / und E. E. Raht damit verschonet bleibe) wann er deswegen Klagbaar würde / nicht solte verholffen werden.

Nürenb. Kauffg. richt.

Zu Botzen in der Steyrmarck / hat es gleichfals / wie auch an andern Orten in Teutschland seinen gewissen Magistrat, der alleine die Streitigkeiten so zwischen den Handelsleuten fürfallen / zu

zu

zu schlichten nnd in der Enge abzuhelffen verordnet ist/ wie mit mehren auß dem Privilegien so den Botznern von Ihr Fürstl. Durchl. dem Ertzhertzog zu Oesterreich Anno 1630. ertheilet worden/ zu sehen; die lauten unter andern also: Es soll allwege auß den Kauffleuten einer zum Consule und zwen andere zu dessen Räthen von den Kauffleuten selbst erwehlet werden/ Welche Macht sollen haben/ alles was unter Handelsleuten vorgehet/ zu richten und zu schlichten: und soll bey solcher Judicatur allewege die Erkäntnüß der wahren Beschaffenheit der Geschichte an ihr selbsten summariter und dem Kauffmans Stylo nachgefahren/ die Parteyen mit ihren Beschwerden und habenden Spruchen angehöret/ und ohne Formirung weitleufftigen und zierlichen Processes auch sine figura & strepitu Judicii verabscheidet werden. Solte aber einer von ergangenen Urtheil erster Instantz appelliren/ deme soll zu Einwendung solcher Appellation der nachfolgende gantze Tag/ zeit gelassen/ aber nach verfliessung dessen soll der Appellation nicht mehr stat gegönnet werden/ Es sollē auch die Kauffleute ihren eigenen hiezu erwehlten Notarium, welcher das Protocoll ordentlich halten sol/ haben/ sambt einen Gerichts Boten/und was der Consul nicht vermag durch sich selbsten kräfftiglichen genug ins Werck zu setzen/ dem soll die Ordinar Obrigkeitliche Hülffe und Hand zu Steur kommen: Auch soll ermelter Consul Macht haben/ die Personen und Güter zu gemelten Marckzeiten mit Arresten zu beschlagen/ auffdaß in begebenden Fallimenten die Interessirte Kauffleute nicht gefähret werden/ Es sollen auch der fallirenden Kauffleute Güter/ Schulden/ habende Recht und Forderung/ den Kauffleuten/ welche den Botzner Marckt besuchen/ pro ratâ ihrer Schulden/ zu gute erstlich registiret, hernacher außgetheilet/ dabey auch die Qualitet und Priorität der Schulden in Obacht genommen werden ꝛc.

Zu Franckfurt am Mayn haben die Herren Handelsleute zwar keinen absonderlichen Magistrat, wie oben erwehnet/ der die zwischen ihnen fürfallenede Streitigkeit suâ authoritate erörtern dörffte/ bemühen sich aber unter dessen selbsten/ solche in der Enge absque strepitu Judicii und ohne Bemühung des Raths per modum compromissi, oder da solches nicht seyn kan/ per modum Deputationis vel Commissionis ihre abhelffliche Maaß zu geben: und weil die Herren Deputirten oder Commissarien vielmahl des Kauffmans Styli nicht allerdings kündig/ so suchen sie dieselbe durch unpartheiliche Parêre oder Kauffsbelehrung (die daselbst bey den Kauffmans Händeln eben das jehnige effectuiren/ was sonsten in rechtlichen Streitigkeiten die Responsa Juris & Prudentum) den Stylo & consuetudine zu certioriren und durch Information also die Sachen für und an sich selbsten uffs möglichste zu befördern. Joh. Martin. Vogt, JC. & Advocat. Francof. *de Cambiis. th. VIII. circa finem.*

32 Hanseatici hunc Consulem vocant OLDERMANNUM; de quo ita Joh. Ang. à Werdenh. *part. 4. de Rebusp. Hans. cap. 18. pag. 1325.* Collegio praeerat in singulis urbibus Praefectus Senior, quem alii Consulem, ipsi Aldermannum vocabant. Is cum Assessoribus constituebat Senatum Mercatorum; habebatque adjunctum sibi Secretarium, Quaestorem, Archimagistrum, aliosque necessariorum munerum administratores, qui cum Lubecensi Senatu communicabat res plerasque ac controversias dijudicabat, nec dabatur ab illorum sententia, nisi ad alias Civitates Hanseaticas appellatio.

33 De Electione & Officio hujus Consulis seu Aldermanni Hanseatici, eique adjunctorum Assessorum Emporii Londinensis ita habent verba Recessûs Hanseatici de anno 1447. 29. Maji.

Vom Koer der Oldermans und Rath.

DAt Erste um des Koepmans Fryeheiten/ Privilegia und Recht beter tho bewarende unde tho erholende/ so sall men alle Jahr up densülven Dagh als

men

men den Olderman pflegt tho kesen/ tho em erwehlen twe Bysitters / und negen Männer vth den dren derden deelen / so fern alse men de darinnen hebben mag ; und mag men se darinn nicht hebben / so soll men Kesen uth den andern de men nütte dartho erkent / und die gekahren sint / scholen schweren/ prout paulò pòst suô locô sequetur, Disse sülven XII. Manne / scholen alle wecken einen Dag thosamen komen/ dat is/ den middeweken in des Koepmans Halle / und tho spreken/ van Saken de den Koepman angeit/ offte belangen / und offt jenige Partie sy / de schelinge under malckander hebben/ und wat se by erem Eyd uthspreken / dat sollen beyde Partye holden/ by solcker pene als se darup setten und ordenen werden /

Hierna folgen de Derdendeel / daer men den Olderman / twe Bysitter/ und de negen Mann uthkesen sall / glyck als dat de Koepmann der Stede geordnet und avereen gedragen hebben.

Cölln und dat Land tho Geldern/ und wat up disser Syden des Rynes is/ dat is ein Derdendeel.

Westpfalen / Sachsen und Wendische Städte / dat Land von dem Berg / und wat by gensyt des Ryhns is/ dat is dat ander Derdendeel/

Prüissen/ Lyffland und Gottland/ is dat dörde Derdendeel /

Disse 3. Dördendeele / sollen up Niejahrsdag auent / wenn man den Olderman pflegt tho kesen/ idtlick in syn Dordendeel gaen stahn/und schölen eendrechtig kesen / und idtlick Derdendeel IV. Manne / und den Köer schal scheen in mathe hernafolgende:

De Electione Aldermanni.

Dat Cöllnische Derdendeel schal kesen veer Manne uth dem Westfälischen Derdendeel; Dat Westfälische 4. uth dem Prüsischen Derdendeel; Dat Prüssische Derdendeel schal kesen 4. Männer uth dem Cöllnischen Derdendeel /

Und solte idt kamen / dat in einigem van dissem Dördendeel Gebreck van Personen wehre / und man in dem andern Derdendeel de hebben müchte / So schal de Oldermann gaen uth sinem Dördendeele/ unde ropen tho sick uth etliken van den andern twe Dördendeelen einen Mann/ und de dre schölen dat Gebreck des talles erfüllen / und kesen solcke Personen als dar nütte tho syn.

Wenher de twelff Personen also gekahren syn / so schölen se kamen vör dat Boek/ unde laten ere Namen intekenen/ und wen se ingetekenet syn / so schall men se auerluth uthspreken / und den schall man van stundan gahn tho dem Kohr des Oldermannes / als dat gewöhnlich is/

Als dat de Oldermann schall gekaren werden uth den XII. Mannen / und anders nicht / Als den schall de Oldermann gaen sitten in sine Stede und vorschen van Geliken by sinem Eyde / dann he dem Koepman gedaen hefft / dat he schall kesen einen uth den XII. Mannen/ welcke em am aller probeerlichsten dünecken tho syn / sonder einigerley Practiken / des schall he sinen Namen heemlick teken in ene Billen/ und wenn ein iglicher gekaren hefft / So sall den Oldermann des Koepmans Klerck laten umbgahn/ und empfangen de Billen van elckerlick/ und wenn de Klerck de empfangen hefft/ So sall he se bringen up dat Conthoor vor den Oldermann/ und dat sall men lesen / we de meiste Stimme hefft / de sall dat tho kamende Jahr Olderman syn up sodene Bröke/ als dartho geordineeret syn/ by der Stede confirmation.

Wenher dat de Oldermann also gekaren is / so sall syn Derdendeel bliven sitten / und de andern twe Derdendeel upstaen / unde elck schall kesen in des andern Derdendeel einen Bysitter / und wann de gekaren is / so sall men den Oldermann und de twe Bysitter intekenen/ und dann so auerluth uthspreken ; und de twe Bysitters sullen ock gekahren syn/ uth de XII. Männern/ deren vorgedacht/ Alse de Oldermann und de twe Bysitters also gekaren syn / so sall de Oldermann se laten kamen / und se lathen den Eyd doen als vorgeschreuen steit/ in præsentz (ut paulò post videbimus) van dem gemeenen Koepmanne / unde wen se also geschwaren hebben/ so sall de Olde Olderman den Schlötel över lesern / und laten en gaen sitten in sine Stede.

Wenn

Wenn dat geschéen is so sall de nie Oldermann mit den twen Bysitters von stundan den negen Mannen vordan eren Eyd doen/ schweren ock in præsentia des Koepmans / unde wenn dat denn gedaen is/ so sall me laten gaen sitten /

Item denn sall men ock kesen IIII. Schottmeisters von den Dag an tho rekende.

De daer Oldermann geweßt ist ein Jahrlang / de schall stille sitten twe Jahr lang fry / sondern he schall euentür staen / offt he bauen de jahr Stede holder Bysitter / offte negen Mann gekaren werd/

Item so schallmen binnen 14. Dagen darnae den gemeenen Koopman doen vorgadderen / und lesen des Koepmans Bock / up dat ein iglich mag weten / wat Fryheit (Fryedohm) de Koepman hefft / und wormede man in Bröke fallen mag.

Item de twelff Personen schölen alle middeweken thogadder kamen in de Halle / und bespreken sick / und sehn wat de Koepman tho doende hefft / und des Sommers schölen se tho gadder syn tho söven de Klocke / und des Winters tho achten / und de dar nichten is / de sal geven IIII. ß. dem Oldermann / und worde de Oldermann brökhafftig / de sall geven VIII. ß. und den Bröke süllen hebben de Bysitters.

Unde offt de Oldermann binnen sinen Jahre gebrecklick würde / so sall he vorgaddern de jenee de geschwaren sin / unde by fullbort van ehne kesen einen wedder in sine Stede / und dem sall he des Koepmans Saeke befehlen tho bewarende up den Eyd den he gedahn hefft.

Item offt de Oldermann uth der Stede van Londen int Land trecken worde / um sin sülvest edder des Koepmans Werkewillen / So sall he den twen Bysitters befehlen des Koepmans Recht / und alle Saeke de ehme befaelen syn tho vorwarende / tho richtende und tho scheidende.

Item noch ein ander: Offt de Oldermann binnen sinem Jahre auer See trecken wörde / so sall he den gemeinen Koepman den vergaddern / und sette den Koepman einen andern in de Stede / unde de Stadeholder sall vollmächtig Oldermann syn / so lange dat de Principal Oldermann auer See wedder kumbt.

Men wert sake / dat de Oldermann int Land riden wolde / So mag he by ein sülven einen andern in sine Stede / sonder vergadderinge des Koepmannes keesen / und darbauen sall men den Oldermann nicht beschweren um einigerley.

Offte oock jemand van den Bysitters offte negen Mannen öuer See theen wolde / so sölen de andern / de darbliven / mechtig syn tho kesen so veele van den Kooplüiden in ere Stede / und desülvigen sollen schweren / als vorgesettet is ehren Eyd von den Koopman.

Item were id sake / dat jemand van den Koeplüden tho dessen vorgesetten dingen gekahren würde / und sick des weigerde / und nicht doen wolde / de Man schall darleggen / sonder wedderseggen XL. schillingen Sterlingen / und sall noch dartho syn euentür staen / ob he daer wedder tho gekaren wird edder nicht / und worde he dar wedder tho gekaren / und he id noch nicht doen wolde / so sall he des Koepmans Recht vorböret hebben.

Item, wanher dat id so fille / dat de Koepman jennige Besendung doen sall auer See vor de gemeenen Städe / offt anderswoe / dejenne de dartho gemöget würden van des Koepmans wegen / de süllen de Reise doen sünder wedderseggent / und wehre id / dat dar jemand jegen dede / unde de Last nicht up sick nehmen wolde (so fern als eme nicht sake / de kennlick wehre / darvan entleddigde) de sölen nedderleggen dem Koepmanne hundert Schilling Sterl. sünder wedderseggen; unde würde he alsdenn nahmahlen dartho erkaren / so soll he entweder de Last up eme nehmen / effte ock des Koopmans Recht entbeeren.

Von der Authoritet des Oldermans / und Straffe densülven tho injurieren / de An. 1461. 20. Septembr. 34

WItlick sy / dat int Jahr 1461. den 20. Dag im Septembri, do wort auer eingedragen und geordineeret / van den gemeinen dütschen Koeplüden / van Süden und Norden / de up der Tydt tho

Lunden vergaddert wehren/ dat/ so man den Olderman verspröke in der Gildhalle/ offt wor dat wehre/ umme dinge de andrepen offt angaen dat Recht efft de gemeinen düdschen Kooplüde/ de Man sall geven in de büsse XL. Schilling sterl.

Item offt jennig Man spröke unhövische Wörde / offt dat eine den andern drengende mit Worden edder mit groter Rede tho schweren tho der tydt wenn de Olderman wehre geseten umme Morgensprake tho holden / de Man sall geuen in de büsse XL. ß. Straffe.

Item were id/ dat de Olderman jennigem Mann geböde/ in vergadderung des Koepmans ein Werff/ ander Werff/ derde Werfe / jenige Dinge tho doende van des Koepmans Rechte wegen / unde he dat Gebot vorsecte/ unde es nicht deede/ de Mã schall gebrakẽ hebbẽ sine högste Bote.

Item, were id sake / dat de Olderman jennigen Mann von des Rechteswegen geböde / by einer Bröke nicht van dar tho scheidẽ/ sunder vulborth unde Orloff des Oldermannes unde gemeinen Koepmannes; und de Man dar enbauen weg treckede / unde van dem gebade nicht einhelde; so sall de Olderman/ und de gemeene Koopman den Mañ des wedderholen mit einem Serganten/ und leggen den Mann in beholt/ bet tho der Tydt/ dat he dem Rechte fulgethan hefft.

35 Van dem Gebot und Befehl des Oldermannes.

DIsse nachgestelte Puncte / sall de Olderman gebeden tho holden einem jeglichen Koepman / wenn he dat Recht gewinnet.

1. So gebeede ick ime van des Rechteswegen tho holdende / dat jy nicht uth dem Lande theen/ gy bethalẽ der dem Koepman sin schott / by Bote van dubbelden schote tho bethalẽde/ uñ eine Marck Sülvers.

Item dat gy keen Guth up des Königes Kosten bringen / dat in de Hänse nichten behöret / wörde gy darmede begrepen van des Königes Officirs, sovele als gy dem Könige vorböret / so veele schöle jy ock dem Koopman vorbören.

Item, dat gy neuen Man van der Hänse mit eenigem Rechten verfolgen sollen / id sy den mit Orloff van dem Olderman/ und ob jenig Man vorflüchtig würde/ uñ gy den Olderman nicht finden könten mit der Hast / so solte gy Orloff nehmen den Man mit dem Englischen Rechte tho vorarresteren van II. geschornen offte Bysittern/ dede jy darenbauen/ so schöle gy dem Koepman bröken L. ß. Sterl.

Item, wat gy höret / dar de Koepman vergaddert is/ binnen effte buten der Halle/ nemande van buten der Hänse vorthoseggende up de Bote van X. ß. Sterl.

36 De hoc CONSULE Conthorii Londinensis ita habent verba privilegii Henrici VII. Item willen wy und verlehnen/ dat ein wyß getreu Mañ tho Londen wahnende/ sall gesettet werdẽ tho einem Richter den Koeplüiden/ vor welcken se sünderlick ere Sake verklagen möten / unde ere Schuld schnellig inmahnen ꝛc.

De creditoribus Aldermannorum Belgensim.

37 In Regnis Hispanicis, & Lusitaniâ, videlicet Lisabonæ, S. Tutal. Calesii, Hispali, Madritii & alibi, ubi Coss. habent qui Rom. Imp. iis in locis confirmatione non indigent, Hanseatici hisce utuntur privilegiis:

38 I. Ut mercatores, eorumq; homines, qui coñercii causâ illuc eunt & redeunt, vel ibidem diutiꝰ versantur & commorantur, à nullo omninò magistratu vel judice, nisi eo solo, quem illis specialem conservatorem & Judicem Rex constituit, in ulla omninò causâ seu criminali seu Civili citari, judicari, capi, vel apprehendi possint. *Privilegiô Philippi III. Hanseat. Annô 1607. confirmatô, art. 20. 21.*

39 II. Ut judex hic singularis non intra mœnia tantûm urbis Lisabonæ, sed etiã extra ea, ad sextum circùm miliare, sive sex leucas Hispanicas, in omni causa, tàm criminali, quàm Civili, judicet, sive actores Hanseatici sint, sive rei. *d. privil. Phil. III. art. 23.*

40 III. Conceditur, ut à sententia per judicem suum lata, siquidem litigantes ambo Hanseatici sint, liceat victæ parti ad Hansam Teutonicam provocare; si verò inter Hanseaticum & quem aliũ regni subditum, aut peregrinum lis decisa fuerit, ut appellatio ad conciliũ civile Lisabonense devolvatur, *art. 24.*

41 IV. Item, ut rei judicatæ executio soli Hanseaticorum hominum proprio judici & conservatori competat, etiamsi vel ab ipso, vel à supremo Regni Quæstore, in causis vectigalium, vel à Judicibus etiam appellationum in Regno judicatum sit, *art.28.*

42 V. Similiter approbatum & concessum, si quando, ob delictum ad carcerem procedi opus sit, ut istô casu judex ipse Hanseaticos homines in carcerem deducat; & si causa talis sit, ut fidejussorum sponsionibus locus esse possit, ut eam judex semper & sine difficultate admittat, nec ad carcerem, sine magna & urgente causa procedat, *art.29. d.privil.*

43 VI. Regiâ authoritate approbatum, & hisce mercatoribus indultum est, si quando contingat, aliquem ex ipsis, in Regnis Hispanicis, vel dum ad ea contendit, in ipso mari ex hac vita, excedere, & bona in regnum pervenire, ut bona istiusmodi à judice suo & conservatore constituto, duobusque nationis ejusdem Senioribus asservanda committantur, & ab iisdem heredibus bonâ fide, sine ullo onere & tergiversatione restituantur. *art.24.* Quali simili privilegiô mercatores Hanseatici in Gallia quoque fruuntur, prout supr. *lib.1. c.14.* demonstravimus.

44 VII. Denique illis ipsis in hisce Regnis singularis privilegii locô concessum est, ut Consulem unum vel plures (quod de jure fieri potest, Bald. *in l. un. ff. de Consulib.* Strach. *de Consulib. merc. n.2.*) constituant, qui unà cum conservatore & Judice ipsis dato (nota in hisce locis differentiam inter Judicem & Consulem) hoc agat, ut privilegia ipsis serventur, pactisque & transactionibus firmiter utrimque stetur. Itaque, ubi talis aliquis ab Hansa electus Regique nominatus fuerit, illum non tantùm libenter confirmare; Sed autoritate suâ Regiâ quoque armare velit, quò ab officialibus & ministris Regiis in pretio habeatur, & tantò majore cum fructu officiô suô perfungatur. *art.priv.47.* Qui vel alius adhuc deputatus, aulam Regiam semper sectari & in id operam dare debet, ut privilegia Hanseaticis mercatoribus concessa serventur, & pacta utrimque adimpleantur, *artic.48.* vid. Privilegia Hispano-Lusitanica in fin. apposita sub lit. C. C

Tenentur præterea electi Consules 45
Collegio juramentum præstare, quô jus superioris exceptum intelligatur. Dec. *in cap. ex part.2. num.1. de offic. delegati.* Et in *cap. venientes. de jurejur.* Item, se velle & debere optima statuta & consuetudines mercatorum receptas & approbatas observare; adeò, ut, si in eo negligentiores reperiantur & contrà fecerint, incidant in perjurium, per text. *in l. magistratus. ff. ad Munic.* Bl. *in l.2. C. de Constit. pec. num.8.* Felin. *in cap.1. de rescript. num.38.* Ludov. Roman. *in singular.3.* Juramentum vetus Consu- 46
lis seu Aldermanni, & Assessorum Emporii Londinensis in Anglia, ita habet in formalibus:

Wy lauen unde schweren / dat wy sülcke Fryheit unde Recht / darmede de Koepman van der Düdeschen Hänse in dem Rike von Engelland geprivilegiret is / unde des Koepmans Recht und Ordinantien / de by em / unde van den Städen der Hänse sind gesettet und geordineret / willen verwahren unde holden / unde doen holden / alse wy vermögen na unsern besten vyff Sinnen / unde ock he sy arm edder ryck / rechtferdig tho richtende in allen Koepmans Saken sondern arge List / dat im GOtt helpe / unde alle sine Hilligen.

Consul Hanseaticus, residens Lisa- 47
bonæ vel Seviliæ, ejusmodi præstat juramentum: Ego N. N. Juro, me confœderatis Civitatibus Hansæ Teutonicæ, fidem, operam, & obedientiam sincerè præstiturum, earum honorem & emolumentum pro virili quibuslibet incommodis & damnis præveniendo promoturum, speciatim verò operam daturum, ut naves & homines in Regnis Hispanicis mercibus adventantes, pro privile-

giatis personis & mercibus ab omnibus reputentur, Capitulatione & transactione inter Regiam Majestatem & socias Civitates initâ ubivis locorum liberè perfruantur, neque huic contraveniendo aliquid tentetur. Similiter, ne ullus, cui vigore dictæ Capitulationis in Hispaniam venire interdictum est, navigia aut merces nomine Hanseaticorum falsas profiteatur seu occultet, multò minus, ut horum privilegiis connivendo gaudeat permissurum. Et si forsan hæc & alia compertus fuero, Regiis ministris & officialibus decenter, nullôque personarum habitô respectu, sine ulla dissimulatione denunciaturum; quapropter etiam prædictam Capitulationem, & quicquid speciali ordinatione mihi imposterum à confœderatis Civitatibus præscriptum aut mandatum fuerit, semper ante oculos positurum, & in viridi observantia strictè conservaturum. Breviter, quicquid fidelem ministrum & integrum negociationum Hispanicarum Consulem decebit, spretô omni favore, corruptione, amicitiâ, vel inimicitiâ, seu mei aut alterius commodô & emolumentô effecturum, fideliter & sine dolo. Ut me DEUS adjuvet & sanctum ejus Evangelium.

Ad Consulem itaq; horum officium spectat:

48 Primò, in causis mercatorum æquitatem semper & præcipuè ante oculos ponere, & ex bono & æquo lites dirimere. Valdè enim inconveniens esset, in Curia mercatorum de apicibus juris disputare, juxta communem Dd. opinionem prout infrà & passim suô
49 locô deducitur. Quæ tamen Æquitas, ex sententia Petr. Wesembecii *consf.27. num.34.* seu æqua honestas sit à jure informata, non verò eidem repugnans, ut & notat *in cap. ult. X. de transact.* Barbat. *& in c. ex part.2. col.3.* aut à juris forma devia, quam formam partes judexque mutare nequeunt. *l. ita autem. §. Julianus. ff. de administr. & peric. tut. l. nec ex prætorio. ff. de re judic.* Et fraus esset spretô jure, quod est omninò in æquitate fundatum. *c. consuetudo. distinct. 1.* vel ex æquitate imaginariâ vel capite propriô fabricata procedere. Bald. *in rubr. C. de Constit. pecun. num.11.* Cagnol. *in l. omnibus. num.6. & 7.* aut contra expressum casum legis prætendere æquitatem. Andr. ab Exea. *in repetit. rubric. de pact. num.33.* Quorsum enim attinebat leges scribi, si liceret discedere à scripto; & suô arbitriô æquitatem fingere, ut inquit Benev. Strach. *quom. in caus. merc. proc. num.5.* & multis probat Tiraq. *in repetit. legis si unquam. in verb. liber. num.4. C. de revocand. donat.*

Deinde audiant hi Consules & Judices partes litigantes, & se in audiendo faciles præbeant, in cognoscendo non excandescant; animi motum verbis & vultu tegant; se contemni non patiantur; opprimi aliquem per adversarii potentiam non sinant; sint patientes, ne tamen contemtibiles videantur; concinnatores vel causarum redemtores si deprehenderint, pati eos non oportet. *arg. l. observandum. 19. ff. de offic. præs. l. ne quicquam. 9. §.4. & 5. ff. de Offic. Procoss.* Et summatim ita jus reddant, ut autoritatem dignitatis ingeniô adaugeant. *d. l. observandum.*

Tertiò, observabunt mores & consuetudines mercatorum approbatas, in quas, uti paulò antè diximus, jurare tenentur. Phil. Corne. *consil.319. num.12. vol.3.* Paul. Paris. *consil.93. n.8. vol.1.* quem citat Bl. & alios *in l.2. C. de Constit. pecun.* quod probat in casu notabili Guid. Pap. *Conf. 103. vol.1.* Judex enim secundùm consuetudines & statuta judicare debet. And. Gail. *1. obs.36.* & ibi Bernh. Grævæ. Quapropter Consules, cùm consuetudinum suarũ, propterea quòd negociationibus simul incumbant, sint peritissimi, satius esse, suomet ipso judicio ac-

acquiescere, quàm aliorum sententiæ stare, existimavit Scacc. *de Camb.* §. *1.q.* *2.n.20.inf.* Ideoque solenne inter eos est, ad facti speciem breviter consignatam, in diversis emporiis respondere, suamque sententiam, salvô melius sentientium judiciô, apponere, subscriptis peritiorum nominibus; atque eam quandoque ad pleniorem judicis informationem in judicio offerre, exemplô agrimensorum *l.8.pr. & §.1. ff. fin. reg.* quod instrumentum usitatissimô vocabulô Italicô PARERE appellant, De qua consvetudine vid. *leges Feriarum Reip. Genov. cap.24.* Et sanè, optandum esset, ejusmodi magistratum & Consules in omnibus emporiis constitutos esse, qui omissis apicibus juris, secundùm meram æquitatem hasce causas decideret. Raph. de Turr. *disp.1. q.12.n. 42.* Sed cùm illi sint rariores, præsertim in Germania, his deficientibus, ordinarius magistratus adeundus erit.

Quartô consulant mercatores eorumque Consules, in dicendis sententiis (ubi causæ id postulant) JCtos bonosque viros, ne vetus illud in eos quadret dicterium, *Ne sutor ultra crepidas.* Benev. Strach. *part. ult. de mercat. n.3.* & felices essent artes, si de illis soli artifices judicarent; hocque ideò, ne ipsâ lege se clementiores aut æquiores putent. §. *oportet. authent. de judic. l. respiciendum. ff. de pœn. l. fin. C. de Emancip.* Plur. de hoc vid. ap. Strach. *d.p. ult. & bi passim.* Ne autem ab imprudentibus mercatoribus, aut eorum judicib⁹, qui quotidiè nihil nisi stylum, stylũ, æquitatem æquitatem, conscientiam conscientiam, ex proprio cerebro prognatam, nec legibus conformem (qualis esse debet. Heig. *in poster. part. q.1.n.164.*) clamitant, objiciatur, quòd hæc doctrina de æquitate in curiis mercatorum semper & indistinctè observanda; superioribus addere libet, quæ hac de re Rutg. Rul. JCtus celeberrimus, & in causis mercatorum practicus versatissimus, graviter in responso quodam singulari his verbis disserit: Derowegen dann die Politici und Rechtsgelahrten den Kauffleuten anderer Gestalt nicht das jus judicandi, als cum mica salis verstatten / wie bey dem Leandro Galganetta, *in tractat. de jur. pub. tit.5. n.33. lib.3.* zu erspüren / dahero dann auch zwar bißweilen privat Kauffleuten solches wol zugelassen wird / an den Oertern da die Kauffleute ihre Collegia und Consules haben / Jedoch / wann vernommen wird / daß sie noch ihre Consules gnug beschlagen / oder sonsten den Holtzweg gehen wollen / den Partheyen bevorstehet / für den ordentlichen Magistrat des Ortes da sie residiren / zu klagen / per ea, quæ cap. præcedente adduximus. Und mag man zu dem Ende alhier gegen die Kauffleute gebrauchen / was Claudius Cotoræus wieder Kriegsleute / die sich in Kauffmans-Händel stecken / *cap.8. libr.1. de jur. & privil. milit.* sequentibus verbis auffsetzet: *Qui fieri potest, ut & negocientur milites, simul & inimico resistant? rationes suas simul & excubias agant? Institorum causis simul & castrorum munitionibus sint solliciti?* Philosophi quidem in bona repub. singulas artes exercere voluerunt. Plato *de repub. dial.2.* Neque enim agricola, etiamsi ei id commodum futurum est, aratrum, ligones, rastrosve conficiet; neque iidem rapsodi simul & histriones esse possunt, Tragœdive & Comædi. Liv. *libr.8.* Erfolget also: Wann diese termini invertiret / darauff zu inferiren / wie viceversâ die Kauffleute auch nicht leichtlich in causis ita arduis, wie diese ist / Richter seyn / und ihre partes judicandi, vel censendi interponiren / sondern bedencken sollen / was Petr. Wesembec. *d. consf.27. n.34.* folgender Massen treulich vermahnet; Observent igitur mercatores præceptum, imò verò consilium nostrum, ut peritiores consulant, & leges præesse malint; quod si fecerint, & honori & animabus consulent, deme dann nicht ein wenig zu Hülffe kommt / was hernacher Abel Straßburger dargiebet / *Consil.1. n.34. inter consil.* Tomingii, seine Worte verhalten sich also: Solche decisio ist der Zeugen Bedencken weit vorzuziehen; cùm legislatores melius cognoscant, quid sit æquitas,

58

59

60

61

62

tas, quàm idiotæ mercatores, authoritate Pauli de Castr. *in l.1.n.9.ff. de just. & jur.* Cujus verba formalia hæc sunt: Nota contra idiotas mercatores, qui faciunt se magistros æquitatis, & contemnunt legistas, dicentes, quòd vadunt per cavillationes, & ipsi per æquitatem; nam multò melius cognoscunt legistæ, quid sit æquitas, quàm ipsi cognoscant, quid sit rigor, qui est
63 oppositum æquitatis, & unum contrarium melius cognoscitur per aliud, ut in *§.1.Instit. de his qui sunt sui vel al. jur.*
64 Et habent notitiam JCti tàm per naturam, quàm etiam per artem; illi verò per naturam tantùm; & proferunt aliquando multas iniquas sententias, confidentes de semetipsis. **Dahero**
65 **dann sich in** facto **begeben / das 3. Gelährte und 3. Kauffleute über eine Sache zu** consuliren deputiret / **und in zwey Hauffen geritten / und Obmänner erwehlet / dieselbe den Gelährten Beyfall gegeben /** idque in materia Assecurationis, **wie solches vom** Anthonio Monacho JCto Taurinensi, Rotæ Bononiensis auditore, *in decis.1.Florentin.n.ult.* **mit folgenden Worten** referiret **wird:** Et nos aliter juridicè arbitrari non posse putavimus, quicquid Doctores mercatores, Collegæ insuper additi, aliter senserint, quorum sententia & reprobata fuit, & nostra comprobata, per Excellentissimum D. Sylvium Spannocht. Dominicum Suilandum &c. meritissimos Doctores meos, Judices, stante discordia inter nos & doctores mercatores delegatos, quæ confirmata à Clmo. magistratu transivit in rem judicatam, & executioni
66 fuit demandata Anno 1601. **Und ist auch hierbey zu mercken / daß diese** cognitio æquitatis, apud mercatores multos propter lucri cupiditatem **bißweilen verhindert / und also die Augen verblendet werden:** nec enim integram manere æquitatem putamus, ubi magnitudo quæstuum spectatur. Tacit. *libr.11. Annal.* quod ad propositum in causis omnibus mercatorum applicat Dan:
67 Santer. *de offic. mercat. lib. 1. cap. 8.* Et paulò post modò dictus Ruland. An sententia lata ex relatione peritiorum mercatorum retractari possit? Vid. Mynf. *Cent.6.obs.35.* **Welches ich deswegen etwas weitläufftiger anregen wollen / damit die unverständigen** Clamanten (**so weder in** Curiis mercatorum **jemalen** versiret **oder** consuliret / **noch deren** Consulum, **oder** Assessorum **Ampt verwaltet / und offtmals** extra suam professionem **schreiten /** contra ea, quæ latè prodidit Scipio Rendine. JCtus Neapol. *in recept. sentent. tit. 73. de Mercatorib. n. 1.* **Und von welcher Leute natürlicher Eigenschafft und Vermessenheit auch dieses / was in gemein von den** temerè judicantibus de causis obscurissimis & arduis, **der fürtreffliche Schottischer** Historicus ac Poëta Georgius Buchananus, in suo Jephte **folgender Gestalt** elegantissimè **auffgezeichnet:**

Nunc, quò quis è plebe fermè indoctior
Auctoritatem assumit arrogantius
Dijudicandi in rebus obscurissimis:
Et pertinaci (quod ferè ignorantiæ est)
Animò tuetur dogma susceptum semel
Nec interim æquo expendit examine; mala
An recta sint, quæ pertinaciter tenet.
Sed cùm inter omnes maximè cæcutiat
Cæcus, videntes cæcitatis arguit,
Ut cui perusta febre fervent viscera,
Amara cuncta credit, unumq; autumat
Se sapere, cùm desipiat unus maximè.

Billich kan gebrauchet werden/) sich des temerè judicirens / sonderlich bey dem Wein und Bier enthalten / und also in ihren Schrancken verbleiben mögen; außdrücklichen bedingend / daß hiemit die Verständige / sonderlich so in foro & curiis mercatorum, ex statuto vel ordinatione cum consensu magistratûs sich gebrauchen lassen / hiermit nicht gemeinet / allein daß sie sich des zur Nachrichtung und cynosur dienen lassen / der Hoffnung / sie werden ihrer beytragenden Discretion nach / daß solches nicht anders gemeinet / leichtlich vermercken / daran denn nicht zu zweiffeln / derowegen ich allhier abbrechen will. Hucusque Dn. Rutg. Ruland. *de relat. sing. de Assecur. præm. non solut. Hamburgi Anno* 1630.

1630. edita. n.277. & aliquot præcedentib9.

An autem, extra mercatorias causas, mercatores, aut alii illiterati, ad judicandi munus & reipub. gubernacula rectè adhibeantur, non alienum est hîc quærere? Rom. *Consf.300.* asserit, ex longa & antiqua consuetudine extra negocium mercaturæ causas quoque posse cognoscere, cùm iidem etiam apud Romanos ad jus suffragii admissi fuerint. Carol. Sigon. *lib.2. de jur. Rom. cap.7.* Cic. *5. in Verr.* Cum quo coincidunt quidam Dd. distinguentes inter judicem ordinarium & delegatum; de priori affirmant simpliciter autoritate judicum antiquorum; de posteriori idem, modò causarum experientiam habeant. *l. certi juris. 17. C. de judic.* & judiciô polleant naturali, seu discretione, quam S. Canones vocant omnium virtutum matrem. *c. præsentium. 1. q.5.* Unde & eos ipsos in Commissionibus & calculationibus difficilimis ad negotia expedienda adhibendos esse, monet Rutger. Ruland. *part. 1. de commiss. lib.4. cap.19.* Ubi & hoc in Camera practicari docet, *n.2.* An autem naturale ingenium, in administranda Repub. aut gerendo magistratu sufficiat, artisque subsidiô non egeat? doctè disserit Jacob. Zevecot. *in Flor. cap.5.* Quidam hoc planè negant, per elegantiss. Novell. *82. pr. & an. statuimus 8. distinct.61. l. ne quis. 6. C. de dignit. l. si cohortales 12. §. sed etiam. C. de cohortal. Princ. lib.12.* vid. Fr. Patric. *lib.1. de Instit. Reip. tit.8.* Idq; exemplô Montepessulanorum in Galliâ, qui, cùm Mercatoribus & illiteratis Rempubl. commiserint, totam propemodùm everterunt. P. Rebuff. *privileg. scholar.48.* Nos verò hoc primò limitandum putamus, si doctos Assessores habeant, *per d. Novell. 82.* ibi: *Adsint modis omnibus adsessores. l.1. C. de Adsessor.* Dd. *in d. l.17. C. de Judic.* Gothofr. *ad l.1. C. de postul.* Gratios. Ubert. *consress. legal.9. p. m.366.* Hi enim possunt supplere eorum defectum, ut dicit *l. ad d. Nov.82.* Secundò, si hoc consuetudine obtentum sit, & id Reipub. genius suadeat. Joh. Sibrant, *part.1. jur. pub. Lubec. sect.15. n.23.* Non etenim à publicis muneribus avocandi sunt, 75
quorum usus Reipub. necessarius esse cernitur, sed his muneribus honestandi, quæ facile per se gerere possunt, vel collegis adjuvandi, à quibus eorum gressûs adeò regantur, ut nihil incommodi Civitas capiat, & tenuiores à majoribus non videantur omni ex parte destitui; Francisc. Patric. *de Instit. Reipubl. lib.1. tit.4.* ibi: in terminis de mercatoribus differens, vid. eund. *d. l.2. tit.8.* & Dn. Mev. *rubr. lib.1. tit.1. comment. in jus Lubec. n.38. cum seq.*

Sedulò tamen cavendum, ne ejusmo- 76
di munus committatur iis, qui præter delectûs aselli arefacti notitiam nullam sibi acquisiverunt, isti etenim ad consilia secretiora æquè ac ὄνος πρὸς λύραν apti reperiuntur. Joh. Sibrand. *de jur. pub. Lubec. part.1. sect.13. num.11. & sect.14. n.75.* Verùm, quomodo legi- 77
bus & utilitati publicæ conveniat, ut peritioribus indigenis contra doctrinam JCtorum & Politicorum, Felin. & Dec. *in c. cum omnes. X. de Constit.* Grimald. *de Senat. lib. c.17.* interdum posthabitis, illiterati & sæpè extranei ad Rerumpub. gubernacula, judicandi munus, & ad omnem dignitatem evehantur, præter ea quæ paulo pòst sequentur, aliorum judicio relinquendum. *Solus* enim *studiorum labor meretur, ut hi, qui in publicis administrationibus constituti, sociare sibi consiliorum participes cupiunt, spe præmiorum atq; honorificentiâ suâ provocent eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam. l.1. C. de Assessorib.* vid. plurib. Obrecht. *de judic. disp.2. thes.216.* Hotomann. *quæst. illustr.26.* Corras. *5. miscell.19.* Cujac. *23. obs.40.* Joh. Jac. Drac. *de orig. & jur. Patric. cap.4. n.18. cum seqq.* Cùm magnum Reip. detrimentum afferat, si talibus judicibus lites & causæ disceptandæ, tradantur, qui non à se jus accepturi, sed rectam judicandi rationem aliunde emendicaturi sunt, *d. Nov.82.* De quo ita eleganter Franc. Patric. *lib. 1. de Inst. Reipub. tit.8.* In suffragiis, in- 78
quit, reddendis, honestatis & virtutis prima ratio est habenda; secunda ve-

rò liberalium diſciplinarum, quæ fru-ctum in Civitate habent uberrimum; tertia autem Nobilitatis. Nam quorum Majores illuſtri aliquâ gloriâ floruerunt, eorum non ſunt filii posteriq;
79 negligendi, niſi ignaviâ majorum ſuorum laudes obſcuriores reddant. Vid. Trajan. Boccalin. *part.3. raggugl. di Parnaſſ.5. pag. mihi 15. & ſeqq.* & elegantem locum in relig. Med. *p.2. ſect.1. pag.m.319.* ibi: eſt & inter patricios &c.
80 Quarta denique MERCATURÆ. Proinde modeſtè mercaturam agentes, & qui non fœnus faciunt (quod proximum homicidio) quiq; nõ mentiantur, nec de perjurio mendacioq; alios decipiant, Reipublicæ & judicandi muneribus honeſtandos cenſeo. Hactenus Franc. Patricius.

81 Unde patet, ut velut excurſione quâdam hoc injiciamus, qualis in Republ. inprimis in qua Commercia florent, confuſio, æmulatio, invidia, odium & discordia naſcatur, ſi in conferendis honoribus, dignitatum gradibus & functionibus, hic à Fr. Patricio & aliis ſanioribus Politicis & JCtis præſcriptus Ordo non obſervetur, ſed inſinuatione, obſequiô, ambitione & ſuffragiorum emendicatione ſerie calcatâ honores ſæpè indignis conferantur, dignis verò detrahantur vel imminuantur. *t.t. & l.2. C. ut Dignitat. Ord. ſerv. l.2. C. de Primicer. l.14. §.14. ff. de Injur.* Quod tunc fieri conſuevit, cùm vel à diſtribuentibus ſeu eligentibus merita non æſtimantur, vel aliqui nimiâ opinione ingenii, eruditionis, prudentiæ, quæ & Alcibiadi nocuit, Cornel. Nep. *in Alcibiad.* vel generis, aut opum, quidvis per ſe aut alios moliuntur, ut ambitioſi ſui voti compotes reddantur. Iſti gravido voto ſæpè etiam parentes, præſertim matres, ſocrûs
82 & uxores obſtetricari, & in ambitionem maritorum, filiorum aut generorum certare conſueverunt. Cl. Johan. Loccen. JCtus & Profeſſ. Upſal. *in aureo ſuo tract. de Ordinand. Repub. lib.1. c.11.* Invenias qui ſi nonnullos magnates aut alios qui hoc in paſſu quid valent, ſpecie beneficii demercantur, ſi ſciant illis arte adulari, innocentes odiô obſcurô morſuque venenatô criminari, ſine difficultate aſcendunt. Sunt etiam qui ſi larvam hujus vel illius negocii pro vera ejus facie repræſentare poſſint, ob ſolam rei ſpeciem admirantibus ut gladius Delphicus dignioribus præferuntur: videas quosdam ob corporis vaſtitatem externam & alia hujusmodi in magno eſſe pretio. Unde Tacitus de Corbulo Armeniæ Præfecto. *lib.13. Annal. Corbulus corpore ingens, verbis magnificus etiam ſpecie inanium validus.* Dantur tandem AMBITIOSI, qui cùm revera tales ſint, tamen pallidam ambitionem albâ Virtutis veſte induere ſatagant, ut verè candidati eſſe videantur; Quos Saluſtius ita deſcribit: *Ambitio multos mortales falſos fieri ſubegit, aliud clauſum in pectore, aliud promptum in linguâ; magis vultum quàm ingenium bonum habentes,* & alibi. *Gloriam, honorem & dignitatem, bonus & ignavus æquè ſibi expetunt: Ille verâ viâ, hic quoniam bonæ artes deſunt, dolis & fallaciis contendit.* Talis ambitus olim corruptô Reipubl. Statu, exercebatur Romæ, de quo præter alios Arrianus *lib.4. diſſertat. Epictet. c.10.* Ἂν ὑπατεῦσαι θέλῃς ἀγρυπνῆσαί σε δεῖ, περιδραμεῖν, τὰς χεῖρας καταφιλῆσαι, πρὸς ταῖς ἀλλοτρίαις θύραις κατασαπῆναι, πολλὰ μὲν εἰπεῖν, πολλὰ δὲ πρᾶξαι ἀνελεύθερα, δῶρα πέμψαι πολλοῖς, ξένια καθ' ἡμέραν ἐνίοις. h. e. *ſi Conſulatum expetis, vigilandum tibi eſt, circum-curſitandum, manus deoſculandæ, ad alienas fores computreſcendum, multa dicenda, multa facienda illiberalia, munera mittenda multis, nonnullis promiſſa & ſtrenulæ quotidianæ.*

Quos Joh. Bodinus *libr.4. de Republ. c.3. pag.m.678.* Imbelli & veterno languenti Stomacho comparat, qui eò plus appetit, quò difficilius concoquere poteſt, nec enim ſuæ dignitati convenire putant, in mediis conſiſtere, niſi ad ſumma quæque evolare conentur, nullâ habitâ conſideratione aut reflexione, quòd ſi voti compotes reddantur, tanquam in ſublimi poſiti, ex altoque

quæ terram intuentes vertigine correpti, præcipitiô sæpè ruant. Nam casum appetit, qui ad summi loci fastigia postpositis gradibus perabruptè quærit ascensum. *c. sicut. 2. Distinct. 48.*

Quid Crassos, quid Pompejos evertit, & illum
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites,
Summus nempe locus nullâ non arte petitus.

ut scribit Juvenalis *Satyr.*

Habet enim hoc vitium omnis ambitio, non respicit, & non quos in Republic. vincat, sed à quibus vincatur adspicit ambitiosus, cum illi non tam jucundum est, multos post se videre quàm grave, aliquem ante se. Senec. *e leg. Epist. 73. & 84.*

84 Qui autem ita per artes patricias, ut cum aliis loquitur modò dictus JC. Loccen. *d. lib. 2. c. 10 pag. m. 211.* ascendere parant, ob communis vitæ & ordinis perturbationem à Republ. sub pœna ambitus arcendi sunt. *l. si quenquam 31. C. de Episc. & Cler. t. t. ff. & C. ad L. Jul. Ambit.* Petr. Gregor. *de Republ. libr. 13. c. 14. n. 11. 12. & 13. cum seqq.* illorumque artibus ab ipsis legibus & magistratu obices ponendi, quas post modò allegatum authorem *c. 10. libr. 2. de Ordin. Rep.* Et Machinod. *lib. 1. de Rep. c. 46. & 52.* vivis suis colorib. vide descriptas ab Impp. Theodos. & Valentin. in elegantiss. *l. 7. C. de Divers. offic. libr. 12. tit. 60.* his verbis: *Ad splendidioris privilegia dignitatis posteaquam priorem continuô labore compleverint, eos venientes admittemus, qui ea votô adipiscendi honoris crediderint expetenda, non eos qui studio exercendæ Cupiditatis ambierint, ut velut in meliore fortuna positi, aut ea compendia* (vid. text. d. l.) *quæ prius commisisse doceantur, occultent, aut alia deinceps possint impunè committere*, cui adde præallegat. Loccen. Ad præcavendum ergò internecinum hoc & pestiferum Reipubl. malum, Conr. Brun. *de Sedit. lib. 3. c. 6. n. 1. & 2. Tom. XI. Tract. Tract. fol. 124.* apprimè necessarium est, ut in omnium Dignitatum Collationibus & Ele-
85 ctionibus Ordinis habeatur ratio. Is enim in Universitate mundi, & in astris in Cœli motu imò inter angelos suam exercet potentiam. *c. ad hoc. 89. distinct.* fusè & eleganter singulari tractat Nicol. Boer. *de Ordin. grad. utriusq. fori p. 1. n. 1. & mult. seqq. in Tr. Tractatuum.* vid. Marquard. *de Cæl. Sacr. non utroq. c. 2. n. 8. Tom. 14. Tract. Tractat.* Ideò magnâ ratione & providentia factum est, ut Juris nostri conditores omnibus rebus, maximè verò honoribus & dignitatibus seriem quandam moderationemque habendam censuerint, ut dũ unicuiq; sua conservaretur prærogativa & prælatio rectè officiorum gereretur administratio, veraque ex diversitate induceretur concordia, quæ sine Ordine conservari non potest, sed tunc mera sequitur Confusio. Angel. *ad l. 1. § nunc videamus. ff. de nov. op. nunc.* Quod præter allegat. *c. ad hoc. Distinct. 89.* testantur multa Romanorum Pontificum Decreta & Impp. tam veterum quàm recentiorum rescripta. *l. rescripto. 6. ff. de Muner. & honor. t. t. ut Dignit. ord. serv. L. ut gradatim. 11. ff. de Muner. & honor.* cujus hæc sunt verba: *Ut* 85
gradatim honores deferantur edictô, & ut à minorib. ad majores perveniatur epistolâ D. Pii exprimitur, cui adde *L. 14. § 5. ff. d. t.* his verb. *Gerendorum honorum non promiscua facultas esto, sed ordo certus, nam neq; prius majorem magistratum quisquam nisi minorem susceperit, gerat*, hisce affines sunt. *l. 5. C. de Offic. Præf. Prat. urb. l. 6. C. de Prox. Sac. Scrin.* Quis enim in uno eodemque genere dignitatis prior esse debuerat, nisi qui prior meruit dignitatem. *l. 1. C. de Consulib.* Nicol. Boer. *d. l. pr. n. 45.* ubi ratione loci & administrationis alium præferendum docet. Et *l. 2. C. de Primicer. lib. 12. tit. 7.* *Qui gloriosis obsequiis non nihil Reip. commoditatis attulerunt & decoris & diversis beneficiorum titulis muniri volumus & augeri.* Et paulò pôst Imp. Zeno: *Illud præcipuè volumus, ne per ambitionem vel gratiam cujuslibet occasionis obtentam cuiquam liceat aliquando graduum seriem conturbare, & temporis ratione calcatâ dudum militantibus anteferri.* Cùm honoris augmentum non ambitione, sed benemeritô

& la-

& labore ad unumquemque venire conveniat, *l.contra 14.C.de Re milit.* Et honos alat artes, ubi cùm dempseris ipsa virtus per se amara ac aspera est. Salust.*de Ord. Rep.* Nam quæ per ambitionem malô inchoantur principiô, nunquam bonô peraguntur exitu. *c. Principatus 25. cap.1.q.1.* Sed de diverticulo in viam.

87 Hisce itaque in genere præmissis, nunc de salariis horum Consulum quædam, mantissæ locô libet addere. Cùm utilitati publicæ conveniat, ut benè merentibus & pro communi bono laborantibus molestiarum remuneratio haud denegetur. *l.5.§.3.ff.de jur. immun.l.fin.C.de stat.imagin.l.1.* §.*1.ff.de just. & jur.* æquitati quoque conveniens & commerciis valdè proficuum erit, si mercatorum Consulibus salaria (quæ & solatia dicuntur *in l.post duos.15. C.de advoc.divers.jud.l.laudabile.4. §.1. C.Eod.l.2.C.de præd.Decur. lib.10.l.3.C.de agentib.in reb.lib.12.*) præbeantur, eaque talia, quæ non tantùm sufficere agentibus; sed & quæ ad honorem & negociorum emolumentum pertinere videantur, pro magnitudine & amplitudine eorum qui constituunt; utque eò facilius ad id munus viri habiles & probatæ fidei alliciantur. *arg. eorum quæ profert*, P. Gregor. Tholos. *lib.18.de republic.c.4.* Nam, ultra id, quòd mercenarius sit dignus suâ mercede, *cap. quæcunq. 12.q.2.* & unusquisque secundùm laborem suum mercedem accipiat; *2.Corinth.2.* cum nullus labor debeat esse sine mercede. *Tob.4. vers.15.Deuter.2.v.14. Levit.19. vers.13. Novell. 82.cap.9.* & si labor in damno est, crescit mortalis egestas. Airer.*p.1.process.cap.1.obs.7.in pr. auth. de judic.* §. *ne autem.c.charitatem eademq. q.2.*

88 Debet in constituendo hoc salario ante omnia inspici consvetudo loci, qualitas locorum, negociorum & personarum, cujusque scilicet industriæ, cujusque peritiæ sit, qui operam præstat, & similia. *l.1.§. in honorariis, & §. si cui.ff.de var.& extraord.cognit.* Guid. Pap. *decis.190.n.1.&c.* Petr. Ubald. *in tract.de duob.fratr.in 6.part.princip.n.* 27. quem allegat Rot.Gen. *decis.115.n. 4.* prout ex sequenti patescit oblatione, Hispanico Consuli commerciorum factâ: quam E.G. huc apponimus.

Præsentation der vornemsten Kauffleute in Hispanien / darinnen selbe dem Consuli ein $\frac{1}{4}$ per Cento, oder $2\frac{1}{2}$ per mill. freywillig an præsentiret / umb zu Madrit zu residiren / Anno 1633. 89

WIr unterschriebene dieser Cedula der Teutschen und Niederländischen Nation Kauffleute / so in dieser Stadt Sevilia residiren / vermelden / wie daß sowol uns in dieser obgedachter Stadt / als denen zu S.Lucar, Cadiz, Malaga, und andern Oertern dieses Königreiches / vorfallen viele arrest von Schiffen und Kauffmanschafft / Civil. und criminalische processe, darumb man procuriren / sollicitiren / am Königl. Hofe zu Madril umb dero expedition anhalten muß / und weil alda zu Madril verharret und residiret Augustin Bredinus, Procurator Teutscher Nation, und Consul wolgemelter Nation im Königreich Portugal, eine Person von grosser Wissenschafft und experientz, umb obg. negotien expedition zu procuriren / als er dann biß heutigen Tages hat fleissig gethan von was condition die sich haben oder immer mögen an obgedachten Königlichen Hoff vorfallen / mit absonderlichem Eifer und grosser Sorgfaltigkeit; und weil wir an seiner Person ein grosses Gnügen und satisfaction, also haben und wollen wir ihme anordnen eine gewisse Bestallung / welche wir ihme auff nachfolgende Weise anordnen und zueigenen.

Daß er sol nehmen / und nehme vor sich obgedachter Augustin Bredinus ein vierdten Theil von einem hundert (so $2\frac{1}{2}$. von tausend) von allen Kauffmanschafften / so an uns consigniret / unsere und vor unsere Rech-

Rechnung von der Stadt Lübeck / Hamburg / und aus allen Hansee-Städten und Porten / und auch eben also von den Wahren / welche von diesem Königreiche und Porten werden remittiret und geladen / nach obgedachten Hansee-Städten wollen wir gleichmässig zahlen obgedachte $\frac{1}{4}$ pro Cento und dann obgedachte $\frac{1}{4}$ von einem hundert / so wol von den Gütern / welche an uns werden consigniret / als denen so hinwiederumb von diesem Königreich abgeladen oder abgeschaffet werden / zu empfangen in obgedachten Hansee-Städten / zu Lübeck / Hamburg / und andern deroselben Seeporten / durch denen welchen hierzu ernennen und deputiren werden die von unser Nation der wolgedachten Hansee-Stadt. Und dieweil wir nicht zweifeln / daß dieselbe / so da in obgedachten Hansee-Städten residiren / werden vor gut achten zu verwilligen daß von allen Wahren / welche sie anhero schicken und einladen / und hingegen wiederumb nach obgedachten Stadten / vor ihre Rechnung sol bezahlet werden / obgedachte $\frac{1}{4}$ von eins per cento wegen der satisfaction, so sie haben von gedachtes Augustin Bredimi Person / und daß ihnen wissend seine assistenten hoch vormötten an wolgedachten Königlichen Spanischen Hoff zu Madrit. Also ist unser Will / daß gedachte $\frac{1}{4}$ von einem von hundert hin: und wiederumb sol anfangen zu lauffen / und empfangen werden von dem Tage an / daß es also effectuiret / und obgedachten Herren der Erb. Ansee-Städten darein consentiren und gut achten zu approbiren: und sol so lange währen was in dieser Cedula begriffen / als selbiges wird belieben obgedachten Herren der Erb. Hansee-Städten und uns / Und auf diese und keine andere Weise unterzeichnen wir diesen Zettel / und verobligiren uns alles also nach dessen Einhalt zu vollbringen / welches geschehen in dieser Stadt Sevilla d. 25. Maji 1633.

Hispanicè.

DEzimos los que fermamos esta Cedula de la Nation Alemana y Flamenga, mercadores y residentes en esta Ciudad de Sevilla, que por quanto à los delas dichas naciones ansien en esta Ciudad, como en las de St. Lucar, Cadiz, Malaga, y en ontras partes d'esta Reyno, se ofrezen muchos embargos de navias y mercaderias pleitos Civiles y Criminales sobre le[q]'s' occurre à la corte de su Mag.ta en la villa de Madrid à la solicitud y despachos de los dichos negotios que ansi se ofrezen y han de ofrezer. y por q' en la dicha villa de Madrid esta y reside Augustin Bredimus de la dicha nacion Alemanna y Consul de las dichas naciones, per los q' residen en el Reyno de Portugal que es persona de mucha intelligencia y experiencia para acudir al despacho de los dichos negotios, como hasta oy ha acudido de qual quier condicion que se an y ajan ofrezido en la dicha corte con particular zolo y pũctualida. y por la grand satisfacion, que tenemos de su persona, le queremos constituir y sennalar algun stipendio y elo constituimos y sennalamos en la forma sequiẽte. Que aya de Slevar y lleve para sy eldicho Augustin Bredimus un quarto de uno por ciento de las mercaderias q' non tieneren consignades nuestras y de nuestra quenta de la Cita de Lubeque, Hamburgo, y de las demas Ciudades y puertos se remetieren y cargaren para las dichas Ciudades Anseaticas pagaremos en la misma conformidad el dicho quarto de uno per ciento, assi delas mercaderias que nos venieren consignados, como de las que se inviaren y cargeren d' este Reyno se cobre en las dichas Ciudades de Lubeque, Hamburgo, y de los demas puertos Anseaticos, per la persona, que para elle nombraren y deputaren las de la nation de las dichas Ciudades Anseaticas y por q' los q' residen en las dichas

dichas Ciudades, le dudamos ſi noque teman por bien en conſentir que ſe paguen de las mercaderias, que los dichos remitieren y cargaren para eſte Reyno y reciprocamente del para las dichas Ciudades por ſu quenta el dicho quarto de uno per Ciento, por tener ſatisfacion de la perſona del dicho Auguſtin Bredimus, y conſtar les convenir la aſſiſtencia del dicho en la villa de Madrid, y anſi es nueſtra voluntad que el dicho quarto de uno per ciento reciprocamente ha de empezar à correr y corre desde el dia que turbiere effeto, y los dichos Sennores de los Ciudadas Anſeaticas vinieren y turbieren por bien de conſentir dicho un quarto de uno por ciento, y que ha de durarlo contenido en eſta Cedula por el tiempo, que fuere la voluntad de los ſobredichos Sennores de las dichas Ciudades Anſeaticas y nueſtra en la forma dicha y uno de otra manera firmamos eſte Cedula, y nos obligamos à eſtar y paſſar por Ella, que es fecha en eſte Ciudad de Sevilla, à viente y cinco dias del mes de Majo de Mil y Seicientos y treinta y tres.

90 De hoc verò Conſulum ſalario non
immeritò quæri poſſet. Si contingat,
ut quis huic muneri præfectus, cui an-
nuum ſalarium conſtitutum erat, ante
annum completum decedat, quidnam
de ejus anni, quô obiit, ſalario ad he-
redes transmittatur? Ubi ante omnia
diſtinguendum putamus inter ſalaria,
quæ ob laborem & operam miniſtro-
rum mercenariorum ſeu mechanico-
rum & ſimilium perſolvuntur: & in-
ter ea, quæ ex arte liberali deſcendunt:
nam in illis, ſiquidem tàm labor, quàm
pecunia diviſionem recipiunt conſti-
91 tutum eſt, ut heredes iſtiusmodi artifi-
cis, ſeu etiam famuli domeſtici, pro
rata operarum ſeu ſervitii præſtiti mer-
cedem accipiant. *l. Sejo amico. 10. in fin.*
92 *ff. de ann. legat.* Quod probat etiam
jus Saxonicum Landrecht *libr. 1. art. 22.*
ibi: Stirbet auch der vermiedete Mann
eher er ſein vollkommlich Lohn verdienet/
welches ihm verheiſſen war/ man iſt ſei-
nen Erben nicht mehr pflichtig zu geben
denn er verdienet hat/ und ihm gebühret
biß auff die Zeit / da er ſtarb &c. Et
idem in militibus quoque ſtatuitur, 93
cùm & hi laborum intuitu ſtipendia
accipiant. *l. 14. C. de ann. legat.* & aliis
paſſim textibus. In his verò quæ pro- 94
pter munus ſeu officium quod ex arte
liberali deſcendit dantur, quale eſt noſtrum Conſulatûs officium, alia & jurium & locorum habetur ratio. Et jure quidem communi conſtat, ſalaria etiam nondum emerita, ſi intra annum illi qui officium geſſerunt, moriantur, plerumque ad heredes integra transmitti: uti in ſacris ſcriniis militantium. *l. ſi quis in ſacris. 11. in fin. C. de prox. ſacr. ſcrin. lib. 12.* Et agentium in rebus ad bonum publicum ſpectantibus. *l. matriculatum. 3. C. de agentib. in reb. libr. 12.* Item ſecundoceriorum in ſchola domeſticorum & protectorum, quorum heredes non tantùm reliqui temporis poſtremi anni, ſed etiam totius anni ſequentis ſalaria conſeqvuntur. *l. ult. C. de domeſt. & protect. lib. 12.* nec non Primipilariorum *l. 1. C. de Primipil. libr. 12.* Advocatorum vel Patronorum cauſæ *l. poſt duos 15. C. de Advocat. diverſ. judic. & alior.* (ut partim apparet) ſtipendiis expreſsè cautum eſt. Hodiè autem ſublatis iſtis Romani Imperii antiquis officiis & muneribus, eôdem jure cenſentur ſalaria & honoraria annua quorumcunque advocatorum. Item ſalaria poteſtatum & aliorum, majorum præſertim magiſtratuum, Doctorum, Profeſſorum, Conſulum, adeò, ut ea tota conſequantur, etiamſi primâ die, & antequam minimum quodque peregerint, moriantur, Jacob. Schultz *quæſt. pract. 5.* Mynſ. *C. 3. obſ. 8.* Gail. *1. obſ. 44. n. 12.* & Bernh. Grævæ. *1. concl. 44.* Jo. Petr. Surd. *vol. 1. Conſ. Mantuan. 42. n. 3.* Pleriſque etiam in locis liberis & viduis horum officialium mortuorum totius anni inſequentis ſalaria concedi ſolent, quod appellant an-
num gratiæ, das gnaden Jahr/ de quo 96
vid. Erneſt. Cothm. *reſponſ. ſing. 15.* In
Electoratu autem Saxoniæ, & ubi jus
viget Saxonicum, ex Conſtitutione
Electoris Auguſti, Anno 1580. editâ, 97
Eccle-

Ecclesiastici semestria tantùm salaria consequuntur, ut & apud nos in quibusdam officiis ministrorum publicorum.

Sed parùm hîc expeditum est, an & quatenus de hujusmodi salariis æs alienum à defuncto relictum persolvendum sit? Nos putamus, distinguendum esse inter reliqua salaria, & salaria totius vel dimidii anni insequentis: adeò ut de illis omninò æs alienum defuncti sit persolvendum, de his verò non item. Vid. Rauchbar. *part.1. q.25. num.22. & seqq.*

De Consulum remotione hæc unica saltem attingenda quæstio: Num 99 Consules, seu mercatorum Judices, à Collegio mercatorum creati revocari, & ab officio removeri possint? Et rectè sentiunt Barthol. & Salycet. Bonon. antecessor, *ad l. fin. n.7. C. de jurisd. om. jud.* Quod ex justa causa removeri & reprobari meritò possint, *per l.11. §.3. Sed & reprobari. ff. de muner. & honor. l.2. C. de professor. & med. lib.10.* quæ distinctio ex mente JCti in *l. quod semel. ff. de decret. ab ord. fac.* videtur eruta.

Caput VII.

De Processu seu Judicio Mercatorum summario.

Summaria.

1. *Judicium aliud ordinarium, aliud summarium.*
2. *Omnia Judicia sunt ordinaria, quæ non expresse excipiuntur.*
3. *Judicia summaria quæ?*
4. *Ex æquo & bono in causis Mercatorum procedendum, rejectis juris apicibus.*
5. *Quid sit velo levato procedere.*
6. *Summarius Belgarum processus in negociis maritimis, cum loco Xenophontis.*
7. *Processus Hanseaticorum celerrimus in Hispania & Suecia.*
8. *Verba simpliciter, de plano, & sine strepitu & figura judicii, ex Jure Canon. dilucidantur.*
9. *Quæ sint naturalia judiciorum.*
10. *Quæ Civilia judicii, quæ in summar. omittantur.*
11. *Ratio cur in causis Mercatorum summariè procedatur. qui comparentur causis Ecclesiasticis.*
12. *Mercatores dicuntur miserabiles personæ.*
13. *In causis miserabilium personarum proceditur summariè.*
14. *Hoc Judicium à Wehnero vocatur* Gastrecht.
15. *Quale Judicium exercetur in Republ. Lubec.*
16. *Citatio basis & fundamentum Judicii.*
17. *Inter Mercatores in nundinis non fit Citatio verbalis sed realis.*
18. *Venientes ad nundinas sunt suspecti de fuga.*
19. *Quando periculum est in mora, actus expediri potest absq; Citatione verbali.*
20. *In foro Mercatorum Lubecensi ad fundandam Jurisdictionis præventionem, non opus est Citatione, sed saltem imploratione judicis.*
21. *Citationes ex L. Diffamari in foro Mercatorum Lub. non frequentes.*
22. *Sententia super inepto libello nulla.*
23. *In curia Mercatorum ineptus libellus toleratur.*
24. *Petitio & Libellus generalis, obscurus & alternativus in Curiis Mercatorum admittitur.*
25. *Mercator, si in libello unam causam proponat, & aliam in probationem deducat, non succumbit.*
26. *Mercator agens ex numeratione, confessionem probando obtinet.*
27. *Idem in directa & utili actione.*
28. *Libellus Mercatorum ab omnibus juris apicibus immunis.*
29. *Foro Sax. in causis Mercatorum libellus articulatus non admittitur.*

30. Litis contestatio lapis angularis judicii.

31. Litis contestatio in judiciis summariis Mercatorum an necessaria?

32. Juramentum calumniæ an & quando in Judiciis Mercatorum præstandum?

33. An editionem instrumentorum petens, juramentum calumniæ præstare teneatur? remiss.

34. Differentia Juris Civilis & Lubecensis circa Juramentum Calumniæ.

35. Regulariter omnes de judicio satisdare tenentur.

36. Mercatores maxima debitorum nomina possidentes satisdare de judicio sisti non tenentur.

37. Hoc procedit. I. Si debita sint liquida, & liti sufficientia.

38. II. Si bonâ fide possessa.

39. III. Si hæc bona æri alieno non sint obnoxia.

40. IV. Si sint in loco ubi judicium agitur.

41. De Judicio Mercatorum in mari vel navi.

1 JUdicium ex *Novella 82.* potest dividi ad hunc modum, ut aliud sit, quod cognitionaliter fit: aliud quod brevi tantùm annotatione, sive, ut Imperator vocat, *ἐν σχήματι περιγραφῆς* [?]. Vulgò dici solet, aliud esse Ordinarium, aliud summarium. O-
2 mnia autem judicia sunt ordinaria, quæ non expresse excipiuntur ut sint summaria. Conrad. Rittershus. *in ex-*
3 *pos. Novell. part. 9. cap. 3. n. 16.* Summaria verò sunt, in quibus, ob singularem quendam favorem vel odium aliquod, celerior expeditio requiritur. Reipub. quippe interest, ut partes absque longo sufflamine ad concordiam reducantur, & lites ocius finiantur. *l. 2. C. de re judic. l. 3. C. de fru-ctib. & lit. expens.* Casp. Klock. *de contribut. cap. 4. sect. 3. n. 60. pag. 304. cum ibi allegg.*

4 Cùm itaque in foro mercatorum, ob eorum æstimationem, Strach. *quom. in cau. merc. proced. n. 1. & 4.* & quòd inter illos attendatur simpliciter veritas negocii. Bl. *consl. 40. lib. 5. num. 10.* æquitatem præcipuè spectandam, nec de apicibus juris disputandum, communiter constet. Gail. 2. *obs. 20. n. 5.* Tiraq. *de privil. piæ cau. privil. 51. num. 140.* P. Wesembec. *cons. 27. num. 35.* Munoz. de Escobar. *tract. de ratiocin.*
5 *c. 11. num. 2.* rationi & æquitati consentaneum erit, ut causæ eorum quoque summariè, h. e. celeriter & velô levatô sine longo sufflamine litis, & citra solitum judicii ordinem tractentur & expediantur. *l. 5. C. de naufrag. lib. 11.* ibi: *decernimus, ut* LEVATÔ VELÔ, *istæ causæ cognoscantur.* Vid. loc. ibique Peckium. Est autem LEVATÔ VELÔ, idem ac apertâ fore Cic. authore, procedere, quo Lampridius *in Alexand.* dixit: PATENTE VELÔ. Solebant enim foribus ædium prætendi vela. Hinc Sueton. *in Claud. prorepit ad solarium, interq; prætenta vela se abdidit.* Augustin. *confess. 1.* Vela pendent in liminibus Grammaticarum scholarum. Plaut. *Querulo, isti sunt, qui in fanis & sacellis observant vela.* Vid. & Plin. *lib. 7. Epist. ad Cornut.* Sueton. *in Calig. cap. 26.* Lamprid. *in Heliogab.* Judicant ergò Impp. has causas breviter & imperfectâ deductione, si opus sit examinandas esse, ut nec ad plenissimas judiciorum formulas recurrere oporteat; his adde *l. 1. §. sed ex contrario. 18. ff. de Exerc. act.* & ibi Dd. ibi: *Solent planè Præfecti propter ministerium annonæ, item in provinciis Præsides extra ordinem jurare,* quod Belgæ dicunt per requestam, imploratô saltem judicis officiô. Peck. *ad hanc §.* ibique Arnold. *Vinn. lit. E. addens p. 402.* In tribunali Admiralitatis Hollandiæ duplicam litigantibus partibus non esse permissam; neque id absque gravi ratione; cùm mare frequentantium ventusque commodis utentium intersit, controversias eorum, quantum fieri potest celerrimè expediri. Vid. Author. Tr. MSC. *de Stat. fœd. Belg. c. 3.* solent & exercitores (qui moderni sunt mercatores nostri) juvare ex contractu magistrorũ adversus contrahentes. vid. Wesemb. hîc *π. de Exerc. act. n. 6.* Rot. Gen.

Gen. *decis.9.n 19.* Conr. Rittersh *part. 9. expos. Novell. cap 3. num.17. per l. si Coloni. C. de Agric. & Censit.* ibi: *Celeri reformatione.* Damhouder. *in prax. crim. cap.62. n.16.* Hinc Xenophon *de rat. redd.* Quod si quis mercaturæ præfecto præmia proponat, ei scilicet, qui æquissimè celerrimèque dijudicet ea, de quibus controvertitur, ut impediri non necesse sit illos qui discedere volunt: etiam has ob causas longè plures & quidem libentius hîc negociarentur. Id quod inter Hanseaticos in Hispania obtinet, ubi causæ eorum celeriter expediuntur, nec ullâ morâ & procrastinatione extrahuntur, *privil. Reg. de Anno 1607. art. 27.* Sic celeritatem processûs mercatorii in Suecia optimè commendat Wilhelm. Wselinx im Bericht von der Süder Compagnia in Schweden/ *p.66. 67.* Et hoc est, quod Clementina *Sæpè. cap. 2.* ita pluribus dilucidat: *sæpè contingit, quòd causas committimus, & in earum aliquibus simpliciter & de plano* (hoc est, ut Gigas, *tr. de crim. læs. maj. lib. 1. quæst.4. num.2.* docet, sine altitudine loci & styli) ac sine strepitu (h. e. sine altitudine vocum & declamationum advocatorum) & figura judicii (h. e. sublatis iis, quæ sunt juris Civilis, non autem quæ de jure naturali seu gentium introducta sunt. Decian. *in tr. crim. lib. 7. cap.42. num.9.*) procedi mandamus. Vid. Loccen. *de jur. mar. lib.3. cap.10.*

Sed quæret quispiam, quæ ergò sint in Judiciis naturalia, quæ Civilia? Resp. Naturalia sunt 1. Citatio. 2. Brevis narratio sive expositio causæ 3. Petitio. 4. Probationes semiplenæ. 5. Cognitio causæ, saltem antiqua & levis. 6. Denique sententia sine conclusione. E contrario, Civilia sunt hæc: 1. Libelli oblatio. 2. Articulorum compositio. 3. Litis contestatio. 4. Feriæ, in honorem hominum indictæ. 5. Dilationes & termini. 6. Publicatio attestationum 7. Jusjurandum calumniæ (quamvis aliud de hoc visum sit, Br. *ad c. ad reprimendum. in Extravagant. d. Clement. Sæpè.* Menoch. *d. arbitr. JJ. qq. q.20.*) 8. Conclusio in causa. 9. Denique recitatio sententiæ ex scripto, à Judice sedente facta. Hæc, inquam, merè sunt Civilia, sive juris positivi; ideoque in judiciis summariis, secundùm Dd. omitti possunt; cùm in ordinariis saltem sint necessaria; quæ est summa d. *Clementin. Sæpè. cap.2. de V. S.*

Ratio autem, cur in foro & causis mercatorum summariè procedatur, hæc à Dd. redditur: 1. Quia curia mercatorum comparatur Ecclesiasticæ, ubi ex æquo & bono proceditur. Speculat. *in tit. de competent. judic. adit. §.1. v.28.* Decis. Genov. *171. num.5.* Card. Tusc. *vol.5. concl. 207. num.3. cum seqq. & concl.208.* Rittershus. *d. part. 9. cap.3. num.17.* 2. Quia mercatores dicuntur miserabiles personæ, dum in obeundo mercaturæ officio peregrinantur. Alex. *consil.130. lib.7. & c. omnipotentis DEI.* Felin. *in cap. significantib. de offic. deleg.* In miserabilium autem personarum causis summariè proceditur. Gail. *1. obs. 1. num.40. & obs.78. num.3.* Marant. *in spec. aur. part.4. distinct.9. num. 48. & seqq. & n.149. & seq.* Hoc autem judicium à Matthæo Wehnero *in observ. pract. lit. G.* vocatur Gast-Recht oder Kauffgericht; Quale in hac nostra Repub. Lubec. similiter in vigore est, inprimis quando lis est cum extraneis negociatoribus; & testantur verba Appendicis vom Nieder- und Gastgericht/ *artic.6. verb.* So soll/ nach Gastgerichts Gebrauch schleunigst procediret werden/ vid. Dn. Mev. *lib.3. Comm. in jus Lubec. tit.4. art.7. & art.1. tit.1. n.52. huj. libr.3.* Unde & ejusmodi Judicia Mercatorum & Extraneorum dicuntur pia & æqua, Peck. *de jur. sistend. c.37. num.7.*

In tantum verò inter mercatores agitur de bono & æquo, ut licet 1. judicium incipiat à Citatione. *§. omnium.3. Inst. de pœn. tem. litig.* & ibi Dd. Br. *in Rubr. ff. ne quis eum, qui in jus voc.* ejusque sit basis & fundamentum.

 Gail.

17 Gail. *1. obſ.48. num.1.* tamen inter mer-
catores in nundinis non ſoleat fieri
citatio verbalis, qui ibi volens ali-
quem convenire in ipſis nundinis,
eum evocare facit per miniſtros pu-
blicos, quos Itali Sbirri vocant. Et
18 eſt ratio, quia venientes ad nundi-
nas omnes ſunt ſuſpecti, & præſu-
muntur in fuga, ſecundùm Bart. in
l. heres abſens. 19. in fin. ff. de judic. &
pulcrè Fr. Curt. Jun. *in tr. de ſequeſtr.*
19 *q. 6.* Nam, quando periculum eſt
in mora, actus expediri poteſt abs-
que citatione verbali. Alexand. Jaſ.
*in l. ſi fidejuſſor. §. ſi ſatisdatum eſt. n.
10. ff. qui ſatisd. cog.* Innoc. *in c. ſigni-
ficavit. in fin. de Teſtam.* Alexand. *in
l. unoquoque. ff. de Judic. Col. 2.* & ita
mercatores in nundinis contra ſuſpe-
ctos debitores à reali citatione inci-
pere poſſunt. Marant. *ſpec. aur. d. l.*
20 *num. 164.* Sic in foro noſtro Mer-
catorum Lubecenſi recepti Juris eſt,
quòd ad fundandam Jurisdictionis
præventionem non opus ſit Cita-
tione, ſed ſaltem impetratione, &
conceſſione Coſ. aut Prætoris, ut
actori judicium hujus vel illius fori
aperiatur. Daß zuvor an dem Ober
oder Nieder-Gericht das Recht loß zu
geben Anſuchung geſchehen / oder ſonſt
durch vorhin ergangene Extrajudicial
Decret oder Beſchickung die Jurisdi-
ctio præveniendo fundiret worden.
art. 2. der Lüb. Nieder Gerichts Ordn.
21 Ad hæc Citationis ſingularia obiter
notandum, quòd in foro noſtro Mer-
catorum Citationes ex L. *Diffamari.*
in Cauſis Civilibus & Contractibus
non tam facilè quàm in matrimonia-
libus recipiantur, quod Cónfirmatum
in Curia Lubec. 17. Martii Anno
1658.
22 Deinde, ex eodem æquitatis fon-
te manat & hoc, quòd quamvis aliàs
ſententia ſuper inepto libello lata, ipsô
jure, etiam parte non opponente,
nulla ſit, per text. ſing. *in c. cum di-
lecti. de emt. & vend. c. examinata.
X. de Judic.* Magnif. Carpzov. *Juriſpr. for.
p. 1. conſt. 2. def. 11.* adeò ut Judex appel-
lationis non poſſet talem ſententiam
ſuper inepto libello latam, reformare, ſed neceſſariò ſuper nullitate pronunciare debeat. Gail. *1. obſ. 66. num. 67.* Wurmbſer. *tit. 22. obſ. pract. 11.* quòd in curia mercatorum etiam libellus ineptus toleretur, dummodò quâquâ ratione ſaltem defendi poſſit; appareatque, quid, quale, quantumque petatur; ſicuti & aliàs fieri in judicio ſummario ſolet; imò quòd & planè interdum non requiratur libellus, aſſerit *d. c. ſæpè.* ibi: *neceſſario libellum non exigat*, & ideò, ſi exhibeatur, ejus ineptitudo non vitiat proceſſum, neque judicium, nam quoties aliquod neceſſariò non requiritur, ſi illud interveniat, etiam ineptè, actum non vitiat, *text. in l. 1. pr. C. de rei uxor. act.* Strach. *de libell. merc. n. 5. & 9.* Gail. *d. obſ. 66. n. 15.* Quò pertinet etiam, quòd libellus in favorem mercatoris actoris interpretatione juvandus, & quoad fieri poſſit ſuſtinendus ſit. *text. in l. ſi quis intentione. de judic.* Gail. *d. 1. Obſ. 61. num. 16. 17. & Obſ. 66. num. 7. & 8.*

Tertiò. Petitio ſeu libellus genera- 1
lis & obſcurus (qui regulariter in judiciis ordinariis non admittitur. Weſemb. *in ϖ. de Edend. num. 4.*) dummodò non ſit talis obſcuritas & incertitudo, ut reo defenſionis & deliberandi facultas adimatur, in cauſis mercatorum admittitur. Bart. *in tr. ad c. reprimendum. col. 2.* & juris Pontificii Interpretes *in d. Clem. Sæpè. de V. S.* Jaſ. *in l. 1. ff. de Edend.* Rot. Gen. *deciſ. 21. n. 67.* Alex. *conſ. 178. vol. 2.* & idem in *l. ſi ſtipulatus fuero. §. Griſogonus in 4. col. ff. de V. O.* Salycet. Caſtrenſ. & reliqui Dd. *in l. 2. C. de ſentent. quæ ſin. cert. quant.*

Ex hiſce colligunt Dd. quòd in 2
cauſis mercatorum admittatur libellus alternativ9. Dn. Carpz. Jur. *for. Sax. p. 1. conſt. 2. def. 10.* Et deinde mercator, ſi in libello unam cauſam proponat, & aliam in probationem deducat, (quod aliàs de jure fieri haud poteſt, cùm libellus ita debeat eſſe comparatus, ut petatur idem quod debetur ex

ex vera & justa causa. Bachov. *de act. disp.1. th.38.*) non succumbat. Cels. *in tr. clausul. n.104. tom.1.* & libellus mercatorum admittitur, in quo certum petitur, & additur clausula plusve. &c. Strach. *de Adj. part. ult. n.32.* & Rot. Gen. *decis. 26. n.45.* Quod tamen ita intelligendum putant, quando judices mercatorum plenè de causa probata cognovissent, ut tàm pro parte actoris quàm rei cognitum fuisset, ita ut defensio reo non sit sublata, utpote si reus defensionem tantùm super petitis fecisset. Mar. Blanc. *tract. de Compromiss. num.38. q.1. tom.12. decis.17. n.13. & decis.26. num.4.*
5 quare agens ex numeratione, confessionem probando obtinet, & viceversâ, *d. decis.7. n.13.* & mercator, directam
7 actionem instituens, cùm utilis sibi competat, non succumbit. Strach. *d. l. n.8.* plura exempla vid. ap. Jas. *in d. l. sed et si possessori. §. item si juravero. ff. de jurejur. n.15. & seqq.* & Strach. *d. l.* Et
8 generaliter notandum, libellum seu potius petitionem inter mercatores, & in ipsorum Curia, ab omnibus exceptionibus, juris apices respicientibus, esse immunem; tantumque negocii veritatem, seu factum ipsum, de quo agitur, expressum esse sufficere. vid. Strach. *d. l. n.19. & 20.* Ubi differentiam adducit inter libellum & petitionem. Menoch. *de arb. JJ. qq. q.18.*

Articulatum tamen libellum de jure Sax. nec in causis mercatorum esse admittendum, docet Dn. Bened. Carpz. *jurispr. for. Sax. part.1. const.2. defin. 2. n.3.* nec enim de apicibus juris id esse dicitur, quod rationabili consuetudine receptum est, præsertim ad lites abbreviandas & facilitandas; quippe quòd per ejusmodi articulatum libellum causæ status facilimè invertatur; cùm per positiones frustulatim dilacerentur ea, quæ continuâ oratione proponi poterant. Jac. Schult. *obs.4. n.7.*

Quartò, cûm litis contestatio (quæ judicii ordinarii fundamentum est, Gail. 1. *obs.74. n.1.* & quasi lapis angularis; quô deficiente nihil ædificari possit. Vant. *tit. de nullit. ex process. num.28. per allegat.*) in causis summariis, in quibus judex, solâ veritate inspectâ procedere potest, non sit necessaria, attestantibus. *d. cap. sæpè. d. Clem.* & ibi Dd. præsertim Menoch. *de arb. jud. qq. q.18. n.2.* Rittershus. in *expos. Novell. part.9. c.3. n.17.* Singulariter quoque in causis mercatorum, utpote summariis, eam non esse postulandam constat, uti ex Br. *in l. si fidejussor. §. quædam. ff. Mandat.* & Bl. *in l. si pro ea. n.14. C. eod.* eleganter notavit mercatorum patronus Eques & Patricius Anconitanus, Benev. Strach. *d. l. n.8.* Licèt apud nos in praxi hodiè secus observetur.

Quintò. Quid autem obtineat in 32
foro mercatorum quoad juramentum calumniæ, diversæ sunt Dd. opiniones. Quidam, ut Rittershus. & alii, illud in judiciis mercatorum, utpote summariis, non necessariò requiri autumant, cùm non sit de judicii substantia. *c. primo. de juram. calum. in 6to.* ibi: *propter omissum quoq; tacitè in tota causa calumniæ juramentum, judicialis processus, aliàs factus legitimè, non est nullus, nec etiam annullandus*, Vant. *de nullit. sentent. ex defect. process. n.9.* E contrario verò hoc in omnibus causis, etiam summariis, præstandum esse, nec à judice quocunque remitti posse statuunt Br. *in extravag. ad reprimend. n.11.* Zanger. *de Except. part.1. c.2. n.20. & seq.* Menoch. *lib.1. de arb. JJ. qq. q.20. n.2.* Cui opinioni etiam suffragantur Castrens. Mantic. Bl. Alex. Cyn. & nonnulli alii ex veteribus, quos allegat Anton. del Re. Tiburt. *tr. de juram. calum. cap.7. n.3. 4. 6.* & ex neotericis Berlich. *part.1. concl.31. n.28.* Nos tamen cum Menoch. *d. l. n.5.* hanc diversam Dd. opinionem hôc conciliationis fœdere ita componimus, ut prior opinio procedat, quando hoc juramentum ab altera partium non est petitum, siquidem tacitè inter partes remitti potest; posterior verò, quando petitum existeret; tunc etenim de substantia est processûs. vid. Bernh. Grævæ. *1. concl. pract. 84.* ubi ampliatur; An 33
autem hodiè editionem instrumentorum petens, juramentum calumniæ

præ-

præstare debeat, vid. Berlich. *d. lib.1. concl.45. n. 4.5. 6. 7. & 8.*

34 Hôc locô annotandum discrimen singulare Juris communis & Lubecensis circa Juramentum calumniæ. Nam licèt de Jure Civili controversum, an ab actore Juramentum reo deferri queat, etsi nihil ab eo probatum, prout videre est apud Cothman. *vol.2. conf.82. per tot.* In foro tamen Lubecensi certum est, actorem statim & quidem ante litem contestatam, reo deferre posse juramentum super eo quod in actione continetur. *art.2. tit. 8. lib.5. De jurejur. Statut. Lub.* nec opus est, ut anteà actor deferens juret de calumnia seu malitia, prout de Jure Communi *l. jusjurandum. 34. §. qui jusjurandum. l. si non fuerit 37. ff. de Jurejur. l. fin. C. de fideicommiss.* & ita asserente Dn. Mev. *ad h. art.2.* non solùm respondit Collegium JCtorum Academiæ Gryphisvvaldensis Anno 1611. sed & in hanc sententiam decisio facta in *Senat. Lubec. 14. Martii. An. 1645. & 10. Septemb. Anno 1658.*

35 Sextum singulare in judiciis mercatorum est, quòd, quamvis, de jure communi, omnes, qui conveniuntur, nisi disertè à lege excipiantur, satisdationem de judicio sisti præstare debeant. *l. filius fam. 14. ff. qui satisd. cog.* contra-
36 rium tamen inter mercatores obtinet; inter quos si quis multas merces habet, quæ difficilè amoveri seu exportari possunt. *arg. l.3. §.1. ff. de tritic. vin. ol. leg.* vel intricata debitorum nomina in magnis pecuniarum summis, adeò quòd cesset suspicio fugæ, cùm non facilis sit eorum exactio. Alex. *in l. facere. ff. solut. matrim.* satisdare de judicio sisti non cogitur. Br. Angel. & alii. *ad l. sciendum. 15. ff. qui satisd. cog.* Jas. *ibid. n.1. & seq.* & ibi Dd. alii comm. Frid. Pruckm. *vol.1. conf.19. n.91. & seqq.* Cùm aliàs ii, qui res mobiles possident, suæ promissioni non committantur, sed satisdare necessum habeant, ut supr. dict. *per l.7. §. fin. & t. t. ff. qui sa-*
37 *tisd. cog.* Hoc autem procedit 1. Si hæ merces vel nomina liquida tanti æstimentur, ut liti respondeant. Mynsing. *ad §. sed hodiè. n.3. Inst. de satisd.* Ludov. Rom. *ad l.2.* & ibi Jas. *n.1. ff. h. t.* & cæteri allegati à Frid. Pruckm. *d. conf.19. n.95.* Debitum autem quomodo demonstretur liquidum, vid. *supr. lib.1. cap.14. n.6. cum seqq.*

Secundò. Si à bonæ fidei possessore irrevocabiliter possideantur. *per l. de die. §. quidam ff. qui satisd. cog. l. sciendum. § possessor. vers. eum verò ff. eod.* Tiraqu. de retract. *part.1. §.1. gloss.7. n.61. vers. & aliàs.* quem allegat Prückm. *d. l. num.94.* 38

III. Si hæc bona æri alieno non sint obnoxia, Statutis Lubecensibus, **so sie frey und unbeschweret seyn.** *art.5. de fidejuss.* & ibi Dn. Vice-Præf. Mev. *n. 25. & 26.* 39

IV. Si sint in loco, ubi judicium agitur. Rob. Marant. *d. part.6. membr.8.* Et tantum de judiciis mercatorum summariis terrestribus. Sequitur nunc de maritimo, unô atque alterô verbô. 40

Quando vero in mari versantur plerumque Mercatores, quia in navi, ubi focum & ignem habent, quasi domum suam secum circumvehunt, & unius societatis membra sunt, ex suis & principibus nautarum aut vectorum eligere possunt arbitros, in rebus litigiosis inter ipsos componendis, directore magistrô navis, aut præfecto classis, cui etiam justitiæ patrocinium in mari committi non infrequens est; ita ut non opus sit privatâ ultione, ex mente Dn. Grot. *de jure B. & P. libr. 2. c.20. §.8.* Si verò dissentiant, majoris partis arbitrio stabitur. *l.17. §.6. ff. de Recept.* Et sic usu receptum est, ut comites itineris unius navis, ejusdemque negociationis participes atque collegæ, teneantur stare decreto partis majoris, in his duntaxàt, quæ determinatione quâdam indigent, & ad eam pertinent communitatem, cujus ipsi membra sunt. H. Grot. *c.4. de Imper. summ. potest. circ. sacr. p.76.* Vid. *nos supr. lib. hoc 3. c.4. n.15.* 41

CAPUT VIII.

De

Exceptionibus Mercatorum singularibus.

SUMMARIA.

1. *Exceptiones Ordinem Processus & non merita causæ respicientes, in curiis Mercatorum non attenduntur.*
2. *Exceptiones procuratoriæ an in foro Mercatorum rejiciendæ?*
3. *Legitimatio personarum in foro mercatorum necessaria.*
4. *An Exceptio Illegitimationis à partibus non opposita, à Judice ex officio suppleri possit?*
5. *An Excussionis seu Ordinis Exceptio in Curia Mercatorum locum habeat? Negativa Communis.*
6. *Noribergæ inter Mercatores licet convenire fidejussorem ante reum principalem.*
7. *Affirmantium opinio prioris Q. verior & sanior.*
8. *Exceptio Excussionis non est contra bonam fidem.*
9. *Si Mercator fidejussor se constituit principalem debitorem, Excussionis Exceptio locum non habet.*
10. *An Judex seu Cos. mercatorum, cui commissum est, ut solâ veritate inspectâ procedat, hanc Excussionis Exceptionem rejicere possit? N.*
11. *An Arbitri Compromissarii possint rejicere hanc Exceptionem Excussionis in foro mercatorum?*
12. *An in Caussis Mercatorum locum habeat non numeratæ pecuniæ Exceptio.*
13. *Negantium Dd. opinio.*
14. *Affirmantium opinio.*
15. *Hæc Exceptio à Mercatoribus originem traxit.*
16. *Hæc Exceptio ab æquitate non aliena.*
17. *Statutis Hamburgensium hæc Exceptio admittitur.*
18. *Exceptio non-numeratæ pecuniæ in Cambiis locum non habet.*
19. *Exceptio non-numeratæ pecuniæ intra biennium opponenda.*
20. *Num post biennium possit opponi Exceptio non numeratæ pecuniæ sub probationis receptione?*
21. *Negantium opinio.*
22. *Affirmantium Sententia.*
23. *Exceptio non numeratæ pecuniæ post mille annos potest opponi si dolus subsit, & mala fides.*
24. *De Jure stricto negantium opinio verior.*
25. *Affirmantium æquior, & in Curiis Mercatorum retinenda.*
26. *Quomodo probandum pecuniam non esse numeratam.*
27. *Jacobi Menochii dissensus.*
28. *Mercator in continenti probare tenetur, pecuniam non esse numeratam, si post biennium hanc Exceptionem opponere velit.*
29. *Modi, quibus in continenti pecuniam non esse probatam probetur.*
30. *Numerationem non esse factam probatur per numerationes diversas.*
31. *Exceptio ERRORIS Calculi perpetuò obstat Mercatoribus.*
32. *Calculus quid denotet & unde dictus.*
33. *Calculus ritè additus ab obligatione liberat.*
34. *Nisi subsit Error Calculi.*
35. *Error Calculi potest argui post approbatam rationem inter Mercatores.*
36. *Mercatores Arithmeticæ periti.*
37. *An, ut calculus rescindatur, læsio ultra dimidium requiratur: & quando.*
38. *Sententia finem imponit quæstioni super Errore Calculi.*
39. *In Camera etiam eliguntur Calculatores; & num horum calculationi acquiescendū? dolum an culpam præstet?*
40. *De Calculatoribus Publicis. Vulgo:* Rechen-Cammer.
41. *An Error Calculi possit à mercatoribus opponi post tempus à Contrahentibus præfixum?*
42. *Quando Jus adversarii non deterioratur, mora potest purgari.*

SEquitur, ut de EXCEPTIONIBUS, & reliquis hujus Judicii & curiæ partibus, quæ adhuc in Italia obtinent, quædam delibemus. Ubi initiò hæc pro regula tenenda erit con-
1 clusio, quòd Exceptiones ordinem processûs respicientes, in curiis mercatorum rejiciendæ, secundùm Aretin. *in l. si servum. §. sequitur. ff. de V. O.* Christoph. Haffn. *in suis adsert. Jurid. de mercat. n. 192.* Sigism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §. 7. gloss. 5. pr. n. 16.* illæ verò, quæ merita causæ, negocii veritatem ac partis interesse concernunt, admittendæ. Haffn. *d. l.* quia, ut sæpius admonuimus, ex bono & æquo exceptiones semper accommodandæ, *l. 2. §. pen. ff. si quis caut.* & ex naturali æquitate, *arg. l. quod si Ephesi. §. 1. ff. de eo quod cert. loc. l. 3. §. si quis. ff. de condict. ob caus. l. si servum. 91. §. sequitur. 3. de V. O. l. 2. §. item Varus. 5. ff. de aq. pluv. arc.* verbis: *hæc æquitas suggerit.*

2 Primò itaque Exceptiones Procuratoriæ in foro mercatorum Italico non attenduntur. v. g. Tu non potes esse procurator, *d. Clem. sæpè. de V. S.* ibi: *Procuratorum contentiones & jurgia.* Decius *ad l. fœmina. de R. J. n. 11.* Jas. *in l. alienum. C. de Procurat. Col. 2. per l. Exceptiones. 3. in fin. ff. de Except.* Bald. *in l. si pro eâ. 10. C. Mandat. n. 14. & in l. fidejussor. 29. §. quadam. ff. Mandat.* Jacob. Ayrer. Advocatus Noricus *part. 1. process. hist. cap. 5. obs. 5. n. 46. & 47.* qui per Hostiensem, Joan. Andr. Anton. Marian. & alios, hanc, contra Stracham, dicit esse communem; nec ab ea in foro mercatorum recedendum.

Legitimatio tamen personarum, 3
est necessaria; hæc enim in quocunque foro, etiam summario, opponi potest. Lanfranc. in *d. Clement. sæpè, in verb. & figura.* Jas. *in rubric. C. q. admitt. col. 1.* Alexand. *in l. Judices. 9. C. de Judic.* Br. Salicet. & Alexand. *in l. 2. C. de Edict. D. Hadr. toll.* ubi Jas. *n. 4.* Dec. *in l. fin. eod. tit. n. 47.* Aretin. *cons. 127.* & reliqui. quibus adde Sigism. Scacc. *tract. de Commerc. & Camb. §. 7. gloss. 5. n. 18. pag. 463.* An autem exceptio Il- 4
legitimationis, à partibus non opposita, à Judice ex officio suppleri debeat? Affirm. Carpz. *Jurispr. for. p. 1. Const. 1. defin. 26.* Pro negativa decisum Lubecæ in causa mercatoria debiti Chirograph. Osterman. contra Osterman. 23. Novemb. Anno 1649.

Secun-

5 Secundò. Excussionis seu Ordinis exceptio locum non habet, si causa ex æquo & bono est determinanda. Hippol. de Marsil. *in rubr. de fidejuss. n. 12.* Quia talis exceptio, si ordinem saltem processûs respicit, inventa est ad rigorem juris conservandum. Gail. *2. obs. 27. n. 27.* Hippol. *d. l. n. 12.* Muscatell. *in prax. fidejuss. part. 2. q. 10. n. 10. & 11.* & est de apicibus juris, secundùm gl. communiter approbatam, *in l. si communi. §. 1. verb. Actum ff. de Evict.* Hieron. Magon. *decis. Florent. 45. n. 14.* Caroc. *de excuss. bon. p. 2. q. 31. n. 10.* Vid. Bernh. Græv. *2. concl. pract. 27. Consid. 4. per tot.*

Hinc, cùm in foro mercatorum summariè & ex æquitate, rejectis juris apicibus, procedatur, præter superius adducta Boer. *decis. 221. num. 15.* Schurff. *cons. 42. n. 3. Cent. 2.* &c. receptum est, Excussionis exceptionem inter mercatores, Campsores, bancherios, propter utilitatem publicam, & præcipuam fidem, quæ in dictis personis abundare debet, & quòd probi mercatores semper ad Creditorum petitionem pecuniâ parati censeantur, Augustin. Berous. *cons. 194. n. 5. vol. 1.* locum non habere adstruunt. Strach. *de Except. Merc. n. 5. & seqq.* Hippol. *in rubr. de fidejuss. n. 8.* Capell. Tholos. *decis. 196. & ibi* Aufrer. Anton. Gomes. *de Contract. c. 13. n. 4.* Hieron. Grat. *resp. 28. n. 13. vol. 1.* Eman. à Costa. *in l. si ex caut. lim. 18. n. 2. C. de non num. pec.* Gail. *d. obs. 27. gloss. in c. 6. verb. subtiliter. X. de judic.* Bald. Salicet. & Castrens. *in l. frustrà. C. de non num. pec.* Bl. *in leg. fin. circ. fin. C. ad l. Falcid.* Jason. *in l. singularia. n. 30 ff. si cert. pet.* & plenius *in l. constante. n. 180. ff. solut. matrim.* Rot. Gen. *decis. 78. n. 3. & decis. 90. n. 10.* Tessaur. *decis. Pedem. 2. n. 6. decis. 52. n. 1. 3. cum seqq. & decis. 165. n. 7.* Card. Thusc. *vol. 5. conclus. 208. n. 10. 11.* Sebast. Med *in tract. de conservat. possess. n. 312. vers. secundò fallit.* Menoch. *de arb. JJ. qq. q. 510. n. 396. & seqq.* Jerem. Sether. *in select. disp. 23. th. 10.* in gl. vers. *neq. inter mercatores.* multosque alios idem sentientes allegat Vincent. Caroc. *tr. de excuss. bonor. q. 48. n. 1. & 2. part. 2.* Fabian. de Anna. *Cons. 82. n. 25. & 26.* Bernh. Muscatell. *in prax. fidejuss. part. 2. q. 10. n. 2. & 3.* Et hæc sententia est communis, teste Eman. Svarez. *in comm. opin. lit. F. n. 346.* Cum qua etiam transivit Senatus Pedemont. Anno 1582. teste Anton. Tessaur. *d. decis. 166. n. 7.* Cui adde Menoch. *cons. 662. n. 14.* Schrad. *Miscell. c. 5. n. 26.* quam in mercatore fidejussore singularem scribit Fr. Marc. *decis. Delphin. 887. n. 17. part 1.* multos item in hanc sententiam citans probansq; quibus addatur Joh. Petr. Surd. *cons. 309. n. 3.* Pyrrh. Maurit. Aretin. *de fidejussor. part. 2. sect. 2. c. 33. n. 3.* Osvvald. Hillig *in Donell. enucl. lib. 15. c. 48. lit. N.* & novissimè Dn. Mev. *comm. in jus Lubec. libr. 3. tit. 5. artic. 1. n. 9. & 10.* Berlich *2. Conclus. 24. n. 47.* Coler. *de Process. Exec. p. 1. c. 10. n. 393.*

Ita Noribergæ inter mercatores licet convenire fidejussorem, ante reum principalem excussum, licèt se in-solidum als selbst schuldiger / non obstrinxerit. *reform. Norib. lib. 1. tit. 19.* Verùm etsi de consvetudine Europæa, multiplicatis quæstuosissimis negociationibus, forsan hæc ita observentur, certum tamen est, repugnare textui *in Novell. 136.* atque ideò non solùm Carocius *mod. dict. loc. n. 3.* Sed & Alciat. *in l. ult. n. 32. 33. & 34. ff. si cert. pet.* ac Barth. Bertazol. *in tr. claus. Instr. claus. 40. gl. 4. sub n. 3. vers. & cum ista exceptio.* ea expressè rejiciunt, dicitque Petr. Rebuff. *in l. si ita stipulatus. col. 3. vers. 3tio vitiatur ff. de V. S.* quòd hæc Exceptio non sit contra bonam fidem, ideòque meritò mercatoribus hanc legem esse communicandam, cùm leges sint omnibus communes. *l. leges. C. de LL.* nec debent, inquit Rebuff. *d. l.* excipi mercatores à legibus aliorum, nisi quatenus ipsi juribus sunt excepti. Imò insequens jura sua, bonâ fide agere censetur, *l. quemadmodum, à contrario sensu, C. de agricol. & censit. lib. 11.* cum quo coincidit Andr. Fachin. *libr. 8. controvers. cap. 53.* & Ant. Tessaur. *d. decis. 52. & d. decis. 166. n. 7.* & hoc imprimis obtinet in fidejussore, qui & ipse mercator

(Margin numbers in right column: 6 beside "Ita Noribergæ inter mercatores li-"; 7 beside "xerit. reform. Norib. lib. 1. tit. 19. Verùm"; 8 beside "vitiatur ff. de V. S. quòd hæc Exceptio")

cator est. Anton. Fab. *in Cod. Fabr. de Except. defin. 8.* ubi & Senatum Sabaud. sic judicasse testatur. Vid Bernh. Græve. *d. conclus. 27. consid. 5. n. 7.* Secus
9 tamen est, si mercator fidejussor se constituerit principalem debitorem; tunc enim, ut suprà diximus, ordinis seu Excussionis beneficiô non gaudet. vid. sup. *lib. 2. c. 11. n. 71. & 72.*

10 Hîc autem quæritur. An Judex seu Consul mercatorum, cui commissum est, ut solâ facti veritate inspecta procedat. Strach. *de Except. merc. in fin.* hanc excussionis exceptionem rejicere possit? In hâc Q. quid sit statuendum, disputant Menoch. *d. q. 51.* & Cacheran. *decis. Pedem. 2.* finaliter eò inclinantes: Si excussio objiciatur à fidejussore simplici, quòd nō sit attendenda (licet P. Rebuff *in d. l. si ita stipulatus. Col. 4. vers. 7* dicat, se nunquam vidisse illud observari) Anton. v. Tessaur. *d. decis. 52.* planè dissidet, asserens, etiam istô casu, quando summariè, & solâ facti veritate inspectâ proceditur, respectu fidejussoris excussioni locum esse, ad cujus sententiam accedo cum Heringio, non solùm quia eam quoq; probari video à Fachin. *d. lib. 8. cap. 53.* & Barnab. Cornozz. *decis. Lucens. 36. n. 3. & 4.* (ubi cum Strach, *d. l.* distingvit, an talis exceptio objiciatur ad processum, vel, an ad merita causæ; ut primô casu rejiciatur, non autem secundô, allegans pro eâ opinione, Hieron. Magon. *in decis. Lucens. 66. n. 10. 11. 12. 13.* & Franc. Becc. *consil. 89. n. 21.*) Verùm etiam quia non minus in facto consistit, num excussioni sit renunciatum, nec ne, quàm, num à fidejussore talis exceptio allegetur, quam ipsi jura largiuntur, & quâ solutionem impedire potest, juxtà *pr. tit. Instit. de offic. Jud.* Judex namque utitur publicâ potestate, *c. 1. de re judicat. in 6to.* Tiber. Decian. *in Pract. crimin. lib. 2. c. 14. n. 3.* Ergò, utcunque potestatem habet judicandi ex æquo & bono, solâ facti veritate inspectâ, debet tamen sequi regulam sibi in judiciis præscriptam, quæ est, ut secundùm allegata & probata, & non contra constitutiones judicet. *l. illicitas. 6. §. veritas 1. ff. de offic. Præs.* Cū illa ipsa potestas judicandi solâ veritate facti inspectâ, nō obtineat in quavis facti veritate, sed in ea quæ legib9 & ex iis prognata æquitate est roborata. Felin. *in C. 1. de Constit.* Gail. *1. obs. 42. n. 2.* Nam æquitas, quæ non est legis, sed sui capitis, dicitur cerebrina, capriosa & temeraria. Garz. *de Expens. cap. 1. n. 28.* Frider. Scot. *resp. 3. n. 171 & seqq. lib. 1. tom. 2.* Tib. Dec. *resp. 36. n. 41. vol. 1.* Sequitur igitur, quòd judex integrum factum, respectu non tantum ad Creditorem pro solutione instantem, sed etiam ad fidejussorem Excussionis, non abdicatæ sive renunciatæ (ut ita loquar) exceptionem prætendentem habitô, rimari & inspicere debeat.

An verò & mercatores arbitri, qui- 11
bus conceditur, ut cognoscant ex æquo & bono, possint rejicere exceptionem excussionis, vid. latè tractatum apud M. Anton. Blanc. *de Compromiss. q. 1. n. 47. cum seq.* Caroc. *de excuss. bon. part. 2. q. 49. n. 1. & 2.* Strach. *d. l. n. 7.* add. Martin. Benckendörff. *in repetit. l. 1. in pr. lim. 4. membr. 4. part. n. 132. ff. de R. I.* ubi tamen rem in medio indecisam relinquit, attestante Anton. Hering. *de fidej. cap. 27. n. 290.*

Tertiò. Cùm inter mercatores summa, ut audivimus, vigeat æquitas, & subtilitates juris inter eos non atten-
dantur, meritò in dubium vocari pos- 12
set, an in eorum foro & causis locum habeat NON NUMERATÆ PECU-
NIÆ EXCEPTIO? Negant hoc sim- 13
pliciter Wesembec. *consil. 31. n. 23. part. 1.* Matth. Coler. *de process. exec. part. 4. capit. 1. n. 109.* Abel Straßburg. *Consil. 1. n. 3.* Dn. Carpz. *p. 1. Jurisp. for. Const. 32. Defin. 38. & 39.* Hillig. *in Donell. enucl. lib. 14. cap. 37. lit. F. in not. circ. fi.* Vasq. *1. illustr. controvers. 33. n. 24.* & Zang *part. 3. de Except. c. 12. n. 20.* ex traditis per Bald. *in l. frustrà. C. de non num. pec.* Jas. *in l. singularia, & in l. qui pecuniam. ff. si cert. pet. & in l. cum quis. n. 17. C. de jur. & fact. ignor.* & reliqui allegati à Colero *d. n. 109.* R. Ruland. *resp. sing. de assec. præm. non sol. edit. Hamburg. n. 156.* cum

multis

4 multis aliis, *ibi passim allegatis*. In affirmantium verò castra descendunt Benev. Strach. *d.l. de Except. merc. n.9.* Rot. Gen. *decis. 26. n.3.* Andr. Fachin. *2. controvers. 86.* autoritate legum generaliter loquentium, nec mercatorum causas excipientium; cui sententiæ & nostrum addimus calculum, Primò, ex eò, quòd hęc litterarum obligatio ex mercatoribus originem traxit, sicut eleganter explicat JCtorum doctissimus Alciat. *in l. pecuniam. n.8. ff. si cert. pet.* Quamobrem & consequens est, non numeratæ pecuniæ exceptionem ex eodem fonte ortam censeri, adeò, ut etiam onus probandi transeat in Creditorem. *l.1. l. si ex cautione l. in contractib. C. de non num. pec. §. fin.*
5 *Instit. de litt. obl.* neque enim ab æquitatis ratione aliena est hæc exceptio, cùm æquitas id postulet, ut, quod quis non numeravit, exigere non audeat, licet syngrapham debitoris acceperit. Cum quibus concordat Statutum Hamburgense, *tit. 24. part. 1. art. un.* & ita in praxi observari statuit R. Ruland, *d. Consil. de assec. præm.* eam tamen in cambiis locum non habere *infr. cap. 11. num. 44. & 45. h. lib.* monstrabimus, quib. adde Berlich. *2. decis. 294. n. 14. & per tot.* Quæ ita procedunt, si hæc exceptio ἀναργυρίας ad elidendam adversarii intentionem intra biennii metam à mercatore debitore opponatur. Quid autem juris, si post biennium demùm contra instrumentum opponatur, numne istâ probationis oblatione mercator litteris obligatus liberari potest? Multi sanè interpretum arbitrati sunt, nullô modô post hoc elapsum tempus debitorem amplius esse audiendum, ut senserunt Odofred. Oldrad. Jacob. Butrigar. Dyn. *in summ. C. h. t. n.3.* & alii antiqui, quos refert & sequitur Alberic. de Rosat. *in l. si ex caut. n.2. C. de non num. pec.* Dyn. *in cap. locupletari. in fi. ff. de R. I.* quatenus ibi ex æquitate Canonica saltem admittit Specul. *in tit. de restit. in integr. §. 1. vers. hoc etiam notandum. n.25.* ubi inquit, Clementem IV. Pontificem pronunciasse contrà ipsum Trevirensem Electorem, quòd post biennium non possit opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ. Bl. & Salic. *in l. si verò singulis. C. si cert. pet.* Paul. de Castr. *in d. l. in Contract. C. de non num. pec.* idque multis defendit Joan. Fab. *Instit. de litt. obl. n.9.* Imola, Felin. Florianus de S. Petra, *in l. cum de indebito. §. fin. n.8. de probat.* & Curt. Jun. *in l. 2. §. appellata n.7. si cert. pet.* Dicens hanc opinionem communiter tenere Dd. antiquiores, eandemque sententiam post alios multos firmat Riminald. Jun. *Cons. 272. per tot.* & noviss. Andr. Fachin. *2. controvers. 86.* Fr. Pruckm. *cons. 9. n. 19. cum seqq.* & Hieron. de Cæval. *q. 38.* ubi ait, non esse recedendum à juris Civilis decisione clara & expressa, *& q. 39.* Contrà verò alii existimant, etiam post biennium hanc exceptionem opponi posse; ita tamen, 22
ut is, qui illâ uti vult, probare necesse habeat, pecuniam numeratam non esse, ut sensit gloss. *in d. l. in Contract. & in Instit. de litt. obl. in pr.* Br. Fulgos. Angel. & Salicet. *in d. l. si ex cautione*, & Fulgos. *l. sub specie. C. de non num. pec.* dicens, hanc opinionem communem, Roman. *cons. 44. n.2.* qui tamen de æquitate Canonica tantùm loquitur; quem sequitur Angelus *Consil. 156.* Castrens. *cons. 233. n.3. vol. 2.* Zabarell. *in c. fin. de solut.* Socin. *l. 2. § fin. n. 8. de Except. & cons. 68. n.4. Vol. 4.* & cæteri antiquiores. Anton. Gomez. *var. resolut. tom. 2. cap. 6. de mutuo. n.6. in fin.* ubi ex Svarez. opinionem hanc æquissimam, verissimam, & communem esse testatur, quod etiam professus est Fernand. Vasqu. *de success. lib. 1. §. 9. n. 22. & seqq.* Secutus est Menoch. *Cons. 47.* Mascard. *de probat. Conclus. 695. n. 23.* Stephan. Grat. *decis. March. 164. n.9. per tot.* quibus novissimè accedit R. Ruland. *in præall. resp. fin. de assec. præm. n. 158.* ubi eam ex Rebuff. de æquitate Canonica 23
per mille annos posse opponi statuit; quorum tamen alii non tam exceptionem non numeratæ pecuniæ quàm doli concedunt, alii alterutrum ex æquitate Canonica indulgent. Caballin. *milleloq. 673.* post Jas. ait: In terris Impe-

Imperii exceptionem doli dari, in terris Ecclesiæ non numeratæ pecuniæ. Andr. Fachinæ. *lib. 2. controv. jur. Cap. 82.* distingvit, an adsit mala fides Creditoris; & tunc de jure Canonico opponi posse exceptionem, si autem de mala fide non appareat, ne quidem de jure Canonic. opponi eam posse post biennium, ubi & allegat idem tenentes. In hoc opinionum inter se diffidentium conflictu, si strictam juris rationem potius, quàm auctoritates sectari malumus, dubium non est, quin prior opinio scilicet quòd post biennium al-
24 legari non possit, sit verior, ut etiam animadvertit Zabarell. *in d. cap. fin.* propter rationes consideratas à Joh. Fabr. Barbat. Felin. & Riminald. Jun. Non solùm enim jura generaliter loqvuntur, nullô modô post biennium hanc exceptionem admittendam; quibus verbis utique eô solô, quod probatio in debitorem transfertur, minimè satisfieri potest; sed & querelam hanc amplius non esse audiendam neque illam opponi posse dicunt. *l. si infra 8. §. fin. C. d. t. de non num. pec. & l. 14. C. eod.* ut ita frustrà de probatione ejus, cujus opponendi facultatem quis non habet, laborare videatur, quemadmodum illa verba pluribus urget Riminald. Jun. *d. cons. 272.* Quin etiam manifestum est, jura ex solis litteris obligationis quoddam vinculum, & quidem efficax elapso bienniô introducere voluisse, etiamsi res nulla intervenerit. *tot. tit. Inst. de litt. obl.* & ibi Wesemb. & reliqui Dd. Ergò mercator ut alius, istâ probationis oblatione liberari nequit. Haffner. *disp. 11. thes. Ba-*
25 *sil. n. 67.* Quia tamen posterior opinio, crebriori interpretum calculô recepta dicitur; & majori nititur æquitate, ideò in judicando, præsertim in Curiis mercatorum, ab ea recedendum non est. R. Ruland. *de relat. spec. n. 157.*

26 Hâc itaque stante, notandum, hôc casu ad probationem ejus, quòd pecunia numerata non sit, juramentum deferri non posse; sed vel per testes, vel per instrumenta id probandū esse, ita *per tex. in d. l. in Contract. §. illo videli-* *cet. C. de non num. pec.* Comm. Dd. sequitur Gomez. *d. l.* & Joan. de Platea. *Inst. de litt. obl. in fin.* Fr. Pruckm. *d. cons. 9. n. 23.* ut propterea cavendum sit à Menochio, qui *cons. 47.* diversum respondit. Cum quo consentit Caballin. 27
Milleloq. 678. & Cavall. *q. 38. n. 5.* Quare, nisi mercator debitor ita instructus sit, ut in continenti probare possit, pecuniam non numeratam esse, post biennium hâc exceptione non audietur, contra instrumentum, quod paratam 28
executionem habet; sed nihilominus executioni mandabitur Instrumentum, hâc exceptione ad ordinarium processum reservatâ, ut monet Coler. *de Process. execut. part. 1. cap. 10. n. 216.* Et Dn. Carpz. *d. p. 1. Const. 32. def. 38. & 39.* Inter modos autem, quib9 pecuniam nō 29
numeratam in continenti probare possit mercator, hi duo peculiariter à Dd. notantur. Primò enim, siquidem ultra instrumentum, quô quis pecuniam se recepisse fatetur, aliud adesset, quô post confessionem ei de pecunia illa numeranda esset cautum; nam tum ex hoc liquidò apparet, priorem confessionem, spe futuræ numerationis factam esse, ut probatur *in l. minor. 25. annorum. 40. ff. de minor.* quē textum ad hoc allegat Bald. *in l. si absenti. Col. 4. si cert. pet.*

Deinde, numerationem factam non esse probatur per numerationes diversis temporibus factas. Nam si in In- 30
strumento confessus essem, me recepisse mille, & ex aliis instrumentis appareret de hac summa modò centum, atque ita particulatim illam solutam fuisse; tum ex eo constaret primam confessionem spe futuræ numerationis factam fuisse, neque ultrà probaret, quàm ex particularibus solutionibus me reliqvum percepisse ex aliis instrumentis evidens esset, ut docet gl. singularis *in l. 2. C. de non num. pec.* quam ibi commendat Salicet. & sequitur Barbat *in. d. cap. fin. n. 24. de solut.* dicens se in facto occurrente ita consuluisse. Eosdem probandi modos refert Svarez. & Frider. Herculan. *de proband. negativ. n. 29.* Vid. plurib. de hâc materiâ

Card.

Card. Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib. 18. tit. 2.* Trentacinq. *lib. 3. de solut. resolut. 20.* Nebelkrä. *1. decis. 22.*

Quartò, Exceptio erroris calculi perpetuò obstat mercatoribus, per *text. in l. un. C. de err. calc.* etiam post decennii aut vicennii tempora. *l. 8. ff. de Admin. rer. ad Civit. pert.* ubi *gl. &* Dd. *commun.*

Calculus autem hîc significat rationẽ, seu rationis positionẽ, ratiocinium, seu computationem. Panormit. & Dd. *comm. ad hanc l. un. C. d. t. l. si sponsus. 5. §. si quis rogatus. 15. ff. de donat. int. vir. & ux.* quæ fiebat olim per lapillos, qui dicuntur Calculi, (eò quòd non impunè pedibus calcantur, unde Persius *Satyr. 2.*

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo,

quia pro bono die ponebant album lapillum, pro malo nigrum) Calculus enim ritè redditus, rationem distrahit. *t. t. ff. de tutel. & rat. distrah.* ab obligatione liberat, *l. semel.* ubi Bart. *C. de Apoch. lib. 10. l. cum servus. 82. de condit. & demonstr. l. si purè. 37. ff. de fideicomm. libert.* velut transactio. *l. emtor. 47. §. Lucius. 1. ff. de pact.* Socin. *consil. 190. vol. 2.* adeò, ut non modò quietatio, seu liberatio, ejusque confessio debeatur. *l. 1. & t. t. C. de Apoch. lib. 10.* Paul. de Castro. *cons. 377. num. 2. vol. 2.* sed etiam negocium fieri ei, qui semel reddidit, non debeat. *l. semel ubi.* Bart. & Dd. *C. de Apoch. lib. 10.* nisi scil. error calculi arguatur. *d. l. unic. C. de error. calc. d. l. si sponsus. 5. §. 15. ff. de donat. int. vir. & ux.* Castrens. *d. cons. 377. n. 2. part. 2.* Anchoran. *consil. 330. & consil. 180. n. 5.* & Dd. hîc commun. qui potest argui etiam post approbatam rationem. Br. *n. 1.* Bl. *n. 1.* Castrens. *n. 2.* Jas. *n. 3. & 6. hîc in d. l. un.* & tunc rationes denuò retractari possunt, etiam inter mercatores peritos numerandi, Kirchoff. *tom. 2. var. cons. 8. num. 26.* etiamsi res sit minima; ut enim rescindatur calculus, non est quærenda læsio ultrà dimidium, nisi judicatum sit, aut transactum. *d. l. un. & ibi* Gothofr. Carol. Molin. *de Commerc. & usur. q. 14. n. 182.* Roland. à Vall. *1. consil. 49. num. 49.* Sententia ergò & transactio finem imponit quæstioni habitæ super errore computationis, etiamsi hæc sententia vel transactio non rectè faciat computationem. Laur. Kirchoff. *d. cons. var. JCtorum. tom. 2. Cons. 8. n. 22. seqq. per d. l. unic. l. 2. ff. de re judic. l. instar. 2. C. de jur. fisc.* & ibi Dd. Rot. Gen. *decis. 141. n. 1.* hoc verò, si error calculi in sententia non exprimatur. Jo. Oldendorp. *c. 16. de sentent. & re jud.* & Bald. cum Dd. *ad hanc l. un.* 38

39 Hîc autem notandum, calculatores electos à Judicibus (quemadmodum & arbitri ad calculandum dantur in Cam. Imp. Ruland. *de Commiss. p. 1. lib. 4. cap. 19. n. 2. & seqq.*) vel Consulibus Mercatorum, habere quoque potestatem sententiæ dicendæ & se invicem condemnandi. Castrens. *in l. si cui libertas. 50. ff. de condit. & demonstr.* decis. Rot. Gen. *141. n. 1.* An autem mercator simpliciter cogatur acquiescere calculo commisso alteri? dubitat Alexand. *consil. 21. n. 3. lib. 7.* vid. Paul. Fuscar. *in singular.* verb. Calculus. *n. 2.* ubi refert, quid faciendum, si malè calculatum sit; & dicit, calculatorem non de lata culpa, sed de dolo tantùm teneri. *per l. 1. ff. si mens. fals. mod.*

40 Quare optimas esse respublicas dicit Rulandus, in quibus Ordinarii sunt calculatores & Computatores, qui habent Cameram, vulgò Rechen-Cammer / Gallicè Chambre di conti, quales in Belgio sunt; ut ex libello videre licet, qui inscribitur Caroli V. lætus introitus, *art. 7.* & memorant Dd. *in l. 2. C. de discuss. lib. 10. & tot. tit. de ratiocin.* Ut & vult Angelus, certos inter mercatores in Repub. eligi debere Calculatores & Computatores, secundùm formam statuti, *in aur. Cons. 130.* juxta has alleg. *l. si cui libertas. 50. ff. de condit. & demonstr.* Cornel. *cons. 43. p. 1.* Et antiquitus id etiam in usu fuisse testatur. *l. cessante 5. C. de commerc. & mercator.*

41 Hîc autem Dd. Q. An error calculi possit à mercatoribus opponi, etiam post tempus, à partibus contrahentibus oppositioni præfixum? E. g.

E. g. calculô factô promiserunt partes illi acquiescere; & quòd ab ea neutra pars reclamare posset, hisce inter Italos mercatores receptis formalibus: *Salvo che ritrovandosi errori sopra essi conti tanto per uno come per l' altro, si hanno da publicarsi fra tre mesi prossimi, & che fra questi si chiarisca una partita di 200. fiori.* modò evenit, quòd post annum aut plures, cùm alter ageret ad reliquatum juxta formam calculorum, pars opposuerit de errore calculi, replicat actor debuisse intra tres menses hic error demonstrari. Contractûs enim ex conventione legem accipiunt; etiam quòd sit contra naturam ipsius contractûs. *l. 1. §. si conveniat. 6. ff. depos.* Judicavit Senatus amplissimus Pedemontanus, non admittendam oppositionem erroris propositi extra conventum tempus 3. mensium; quamvis de tali errore probaret per testes. Petita est revisio per reum condemnatum, qui motus hisce rationibus:

42 1. Quòd, quando jus adversarii non est effectum deterius, possit mora purgari, Br. *in l. mancipiorum. ff. de option. leg. & in l. si insulam. ff. de V. O.* 2. Quia non fuit ulterius dictum, quòd post tres menses non posset probari, juxta notat. per Innoc. *in c. cum tua. Qui*
43 *matrimon. accus. poss.* 3. Quia actus publicè notus, non obstante terminô potest probari. Guid. de Cuneo. *in l.*
44 *jubemus. C. de judic.* 4. Facit, quòd non possit pactis privatorum, etiam juratis renunciari probationibus. *gloss. 1. in verb. quartam productionem. auth. de testam. §. quia verò.* 5. Quia in casu proposito pars consensit admissioni capitulorum concernentium errorem. Ergò sibi præjudicavit, ut videatur à pacto recessisse, per quod angustabatur probatio ad 3. menses. Ideoque, non obstante temporis lapsu admittitur probatio per Alexand. *in cons. 158. in fin. lit. Z.* post Innoc. Br. Imola. & alios relatos. 6. Pro hac opinione in favorem rei videatur in terminis Consil. Bald. *61. col. 2. vers. 2. lib. 2. & cons. 317. lib. 4.* ubi, attestante Anton. Tessaut. *decis. 260. num. 2.* suprascripta quinque fundamenta latius ponuntur; & ipse in hac opinione residet, quòd, non obstante lapsu termini præfixi, possit adhuc probari per reum; cum quo coincidit famosissimus practicus Matth. Berlich. *1. conclus. pract. 46. num. 13. cum seqq.* qui vult, hanc probationem per calculationem rationum nunquam posse excludi.

Pro actore autem supplicato adduci potest. 1. Quia conventiones ex pactis contrahentium legem accipiunt, *d. l. 1. ff. de pact.* præcipuè inter mercatores. Dd. *comm. ibid.* 2. Quòd talia pacta possint fieri in materia probationum. Dd. *in l. admonendi. ff. de jurejur.* ubi latè Jason. *n. 200. in repetit.* ubi vult, posse conveniri, ut stetur dicto unius testis, juxt. notat. per Bart. *in l. fin. n. 3. ff. de prætor. stipul.* 3. Quia regula est: Quòd ad tempus promissum, post tempus prohibitum censeatur. *l. si unus. §. 1. & l. exempla. ff. de pact. l. si ita quis. ubi* Alex. & Jas. *ff. de vulg. & pupill. subst.* etiamsi agatur de re maximè favorabili. *l. Thais. 41. §. intra. 12. ff. de fideicomm. libert.* 4. Facit, quòd factum judicis & partis æquiparentur; sed si judex præfigat terminum, eô elapsô non poterit quis amplius probare. Anton. Capic. *decis. Neap. 82.* Ergò idem dicendum in renunciatione partis. Et ita in Senatu Pedemontano conclusum esse *15. Novembr. Anno 1568.* testatur Anton. Tessaur. *d. decis. 260.* ubi etiam ad contraria respondet argumenta.

Quintò. Dubitatur, an in Curia mercatorum præscriptionis exceptio objici possit? Ratio dubitandi. Cùm ex bono & æquo, uti non semel innuimus, inter mercatores procedendū sit; præ- 49
scriptio verò, juris subsidium iniquissimum indigitetur. *Novell. 9. §. habeat.* & quia odiosa hæc defensio, & contra naturalem æquitatem reputetur. *l. 1. verb. vel injur. ff. de negot. gest. l. nam hæc natura. 14. ff. de condict. indeb.* Marsil. *singular. 370.* Imò qui

qui se defendit ex tempore, dicitur se defendere ex circumventione. Andr. Isern. *in cap. sancimus*, quô tempore &c. & ibi Afflict. *n.7.* Et præscriptio vocetur dolus, fraus, circumventio, machinatio dolosa, & improba allegatio. Rol. à Vall. *cons. 68. vol.3. n.13.* Natt. *cons.162.n.29.* Cravett. *cons.29.in f.* Ant. de Petr. *de fideicommiss. q.14. n.230. & seqq.* rejiciendam hanc exceptionem nonnulli volunt. Hôc tamen non obstante concludunt Dd. putà Decius, Blanc. *d. tr. de Compromiss. q.1. n.64. tom.12.* & reliqui: Si opponens mercator hanc exceptionem bonâ fide præscripsit, admittendam esse eandem. Cùm enim præscriptio, ubi bona fides intervenit, tàm de jure Cæsareo quàm Pontificio non sit improbata, naturali æquitati adversaretur, jus alteri legitimô modô acquisitum auferre; idque ex verbis & mente Br. *in Extravag. ad reprimendum. verb. videbitur. & in l.2. C. de Constitut. pecun.* quam sententiam probavit Astensis *3. vol. statut. & Constit. verb. mercator.* adeò, ut commerciorum favore hoc præscriptionis tempus hodiè valdè arctetur & restringatur; cùm omnis negotiationis forensis interesse putetur, dominia rerum esse certa, & de iis certos esse possessores, aut qui de iis negociari cupiunt, nec quæ publicè & bonâ fide accipiuntur retractari. Et si ideircò quid iniquitatis brevitati temporis inesse putabitur, id tollet aut emendabit tùm publica utilitas, tùm admittentis negligentia. Dn. Mev. *Comment. in Jus Lub. p.1. lib.1. tit.8. art.1. n.7. & 9.* ubi hanc Præscriptionem Jus Lubecense unô saltem annô & die definit.

An autem à Judice suppleri possit Exceptio Præscriptionis, si ea evidenter ex actis appareat, etiamsi non opponatur à partibus? dubium existit: Et primâ quidem fronte videtur dicendum, quòd non: Quia præscriptio actionem non tollit ipsô jure, sed ope exceptionis. *l. super longi. 11. C. de præscr. long. temp. l. si quis. 8. §.1. C. de præscr. 30. vel 40. ann. c. ad aures. 6. sub. fin. X. de Præscript.* Franc. Balb. *tr. de præscript. part.1. pr. q.8. n.1. & 4.* Judex autem in exceptionibus non potest supplere. Balb. *d. q. n.2.* Bart. *in l. ubi pactum. C. de transact. num.8.* Et hanc sententiam multis tuetur Guid. Pap. *decis. Delph. 221. n.1. & seqq.* & Nicol. Böer. *decis. Burtegal. 344. n.1. & seqq.*

Verùm hisce nihil refragantibus, contraria opinio verior videtur, 54 1. quia præscriptio actionem ipsô jure tollere videtur. *l.3. C. de præscript. 30. vel 40. ann.* ut eleganter probat Petr. Gilken. *de præscript. part.1. cap.4. num.1. & seqq.* Zanger. *de Except. part.3. cap.10. n.17.* Böer. *decis. 344. n.4. & seqq.* Ubi autem actio ipsô jure est sublata, & ita actor sine actione experitur, judex ex officio actorem repellere potest. Fr. Balb. *d. p.1. princ. q.8. n.2.* Böer. *d. decis. 344. n.5.*

Deinde, positô, quòd præscriptio non tollat actionem ipsô jure, sed ope exceptionis, & ita jure naturali alicui actio competeret, actio tamen illa est inefficax & inutilis, judex autem non minus eo in casu, ubi quidem actio 55 competit, sed ubi inefficax & inutilis, ex officio supplere & actorem repellere potest, quàm ubi omninò nulla actio competit. Felin. *in cap. ad aures. 6. X. de Præscript. n.3.* Balb. *d. l. de præscr. part.1. q.8. n.2.* Et hanc sententiam amplectuntur Abb. Panorm. *in d. c. ad aures.* Felin. *ibid. n.2.* Mynsing. (ubi etiam in Camera pronunciatum refert) *C.3. obs. 28. sub fin.* Gilken. *de præscript. part.1. c.4. n.38.* Zanger. *de Except. part.3. in præm. n.13. & c. ult. n.19. & seq.* Wesemb. *Inst. de Except. n.8.* Hanc ipsam confirmavit Augustus Elector Saxoniæ in suis *Novell. part.2. Constit.25.* ubi Dan. Möll. *n.3.* Consultat. Constitut. Saxon. *tom.2. part.3. q.25.* & Carpz. *J. F. p.1. Const.25. per tot.*

Sextò. In foro mercatorum op- 56 poni potest Exceptio simulati contractûs, etiamsi renunciatio juramentô confirmata accesserit. Ern. Cothm. *vol. 1. cons.18. n.135.* ubi à *n.34. cum multis seqq.* de Contractu simulato integer tractatus ferè exhibetur; quò benevolus lector remittendus.

57 Septimò. In Curia mercatorum compensationis exceptio opponi potest, etiam debito jurato; quod aliàs regulariter, ex opinione multorum interpretum, fieri non potest. Ernest. Cothm. *vol.1. cons.18. n.418.* & aliquot præcedentibus; qui inter sexcentos ferè Dd. allegat Hieron. Grat. *lib.1. resp. 121. n.12. & 13.* Anton. Gabr. *de jurejur. concl.7. n.2.* De hâc Exceptione vid. fusius Cothm. *d. l. n.352. & mult. seqq.* & Wesemb. *in π. ff. h. t.* An autem in Cambiis obtineat? Aff. Carpzov. *Jurisp. For. p.1. Const.8. defin.12.*

58 Octavò. Exceptio Reconventionis non habet locum in causis summariis & paratæ executionis. Mind *de Contin. caus. lib.3. c.7. §.4.* nec in foro mercatorum. Petr. Foller. ad Robert. Marant. *spec. aur. part.4. distinct.9. num.114.* Anton. de Butr. *in c.1. de mut. pecun.* Concordat Statutum Reipub. nostræ Lubecensis, *art.3. lib.5. tit.3. de convent. & reconv.*
59 Wer erstlich geklaget hat/ der darff den andern auff seiner Gegenklage und reconvention keine Antwort geben/ er sey dann zuvor von ihm mit Recht gescheiden. Quô tamen statutô non ipsum jus reconventionis tollitur, sed in eo saltem à jure communi discrepat, quòd non pari cum conventione passu ambulet; sed prius hæc discuti & demùm eâ finitâ reconventio institui debeat. Dn. Mev. *ad hunc artic. n.6.7. quem vid.* ibid.

De hâc exceptione vid. luculentius Nicol. Reusner. *vol.2. cons.19.* Christoff. Schvvanemann. *lib.1. process. Camer. cap.66. & seqq.* & Tiber. Decian. *vol.2. Consil.98.* Berlich. *1. conclus.22. per tot.* Carpz. *Jur. For. p.1. Const.7. defin. 15.* P. Frid. Mindan. *d. lib.3. d. continent. caus. cap.6. & 7.*

Nonò. Ut in mercatore filiofamiliâs cessat beneficium SCti Macedoniani; Sic non potest eidem in judicio objici, quòd agat absque consensu patris. *arg. l. si quis. 3. ff. ad SC. Maced. & l. Zenodor. 2. & 3. C. eod.* Bald. *in l. Macedoniani. 5. n.4. C. d. t.* Salycet. & Alexand. *in addit. ad* Br. *in l. fin. ff. ad SC. Maced.* 60

CAPUT IX.

De

Probationibus Mercatorum, quæ fiunt per Libros, Litteras; & signa, ubi incidenter de eorum Insignibus.

SUMMARIA.

1. Probatio est de Substantia Judicii.
2. Probatio alia plena alia semiplena.
3. Semiplena alia major alia minor.
4. An detur semiplena probatio.
5. Quæ à majoribus recepta, sunt retinenda.
6. Inter Mercatores probationes aliàs non legitimæ admittendæ.
7. Juramentum aliàs non legitima probatio, in foro Mercatorum Lub. pro justo & utili finiendæ litis remedio habetur.
8. In Curia Mercatorum unicus testis de æquitate Canonicâ plenè probat.
9. An Instrumenta, Mercatorum eundem recognitionis modum requirant, quem aliorum.
10. Quando domesticum Testimonium in foro Mercatorum, & ad probanda ea quæ in navi gesta sunt, valeat.
11. Testes quomodo in foro Mercatorum Lub. producendi & nominandi.
12. In foro Mercatorum & Controversiis nauticis, quando testes non citatâ alterâ parte produci possunt.
13. In foro Mercatorum & naufragii sola fama probat.
14. Probationes, rigorem juris in procedendo concernentes, in causis mercatorum non attenduntur.
15. Lis acceleranda; sed non cum exclusione legitimarum probationum.
16. Variæ documentorum & scripturarum probandi species.

17. Scri-

68. Merces Signatas Mercator propriâ authoritate potest occupare & recuperare.
69. An signa Mercatorum operentur traditionem mercis venditæ, translationemq́ possessionis.
70. Signatio operatur traditionem in Emptione, si contractus perfectus.
71. Ante perfectionem Contractûs, causa Signationis potest esse varia.
72. Signum & Marca præsente venditore imponenda.
73. Ex Marca Mercatorum cognoscitur contractus Socii.
74. Quare Mercatores olim suis litteris crucis signum præposuerint?
75. Singula Mercatorum Collegia Singulis utuntur insignibus.
76. Collegia Lubecensium Civium præcipua quibus utantur Insignibus.
77. Insignium distinctio quare à Majoribus inventa.
78. Qui alienis utuntur Insignibus, gravissimè puniuntur.
79. An quis propriâ authoritate sibi insignia assumere possit?
80. In præjudicium alterius Insignia sibi quis propriâ authoritate assumere non potest.
81. Insignia quam inducant probationem.
82. De INSIGNIBUS remissivè.

1 CUm probatio sit de substantia Judicii. *arg. d. Clem. sæpè.* §. *non sic tamen. de V. S.* Aym. Cravett. *cons. 265. n.5.* Zanger. *de Except. part. 1. cap. 2. n. 9. & seqq.* & per eam stet cadatque causa. Mascard. *de prob. in prælud. q. 1.* Ant. Wint. *in Assessor. cap. 8. part. 1. lib. 2.* & vis totius causæ hinc dependeat. R. Ruland. *de Commiss. cap. 1. n. 1. lib. 1. tit. 5.* Ideoque post exceptiones mercatorum, quædam subjiciemus de eorum probationibus.

Posthabitis autem aliis probationum speciebus, de quibus vid. Wesemb. *w. de probat. n. 4.* Hug. Don. *tr. de probat. c. 5.* Menoch. *lib. 1. præsumt. 2. 3. & seqq.* Item Josephi Mascardi & Fulvii Paciani volumina. Communiter Dd. ab effectu, duplicem faciunt
2 probationem; Plenam, justam, vel perfectam; & semiplenam, seu imperfectam. Quam semiplenam proba-
3 tionem iterùm duplicem faciunt; majorem, & minorem, quæ tantùm levem & modicam præsumtionem inducit. Wesembec. *d. n. 4.* post Joach. à Beust. *ad l. admonendi. 31. ff. de jurejur.*
4 *n. 451.* & alii. Dissentit gravissimè Hugo Donell. *tract. de jurejur. lib. 24. Comment. c. 11.* post principia, qui dicit, nullam omninò esse semiplenam probationem; &, si quæ sit, eam in jure non attendi pro nullâque haberi. Sed quoniam meum non est, hoc in loco
5 de subtilitatibus & apicibus juris disputare; sed ea, quæ communiter à majoribus nostris laudabiliter sunt recepta & observata, retinere. *arg. l. 20. 21. & 23. ff. de LL.* hanc communem Dd. probationis divisionem amplecti non dedignatus fui. Quæro itaque, cùm ex æquitate inter mercatores procedendum, ut aliquoties innuimus, an probationes, quæ regulariter pro legitimis non habentur, æquè in curiis mercatorum admittendæ sint, ac legitimæ & perfectæ? Et respondent generaliter Udalricus Zas. *Consil. 15. n. 53. vol. 1.* & Franc. de Accolt. Aretin. *Cons. 127. cum ibi relatis* Dd. Inter mercatores semi- 6
plenas probationes meritò recipi debere. Ideoque Primò quamvis de Ju- 7
re Civili Juramentum non recenseatur inter probationes plenas & legitimas. Felin. *ad rubr. de prob. n 7.* Zanger. *de Except. p. 2. c. 21. n. 76.* In foro tamen Mercatorum Lubecensi etiam sine præviis argumentis, indiciis & adminiculis, quæ de jure communi requiruntur, non minus justum quàm utile probandi & litis finiendæ remedium esse voluit Statutum Reip. patriæ JURAMENTUM, sic ut reus conventus non modò illô præstitô actionem evadere, sed ad illud ab initio litis innerhalb 14. Tagen oder auch in nechsten Rechtstage / *artic. de jurejurand.* se offerre queat, prout hoc ex multis juris nostri Statutarii textibus apparet. *art. 2. tit. 3. lib. 1. art. 1. tit. 3. art. 8. 9. 10. & tit. 4 art. 5. art. 11.*

art.11. tit.6. artic.3. tit.9. lib.3. art.1. art. 6. tit.1. art.3. & 4. tit. art.6. tit.4. art. fin. tit.6. art.6. & fin. tit.8. art.3.4.5. tit. 12. art.3. & 5. tit.16. lib.4. Statut. Lubec. Secundo licut de æquitate canonica in curia Ecclesiastica confessio extrajudicialis absente parte facta, facit plenam probationem. Aretin. *conf. 40. & 64. col.1.* Dd. *in cap. unic. de fid. Instrum.* Marant. *spec. aur. de Confess. part.6. n. 812. cum seqq.* Althus. *Dicæol. lib.3. c.38. 39.* Ita, in curia mercatorum, unicus testis, cui aliàs regulariter standum non est. *l.9. §.1. C. de testib.* tanquam semiplenè probans, æquitate Canonicâ plenè probat. Decis. Rot. Gen. *171. n.4. & seqq. usq. ad fin.* Unde licèt communis Dd. opinio sit, ut in recognitione literarum partes deponant, se fuisse præsentes cùm eæ scriberentur. Ruland. *de Commiss. p.2. lib.5. c.39. num. 31.32.* Adeò, ut si unus ex pluribus testibus dicat, se non interfuisse, instrumentum dicatur falsum. Natt. *cons.124.* In causis tamen mercatorum non opus est in hunc modum deponere, se vidisse scribi, sed sufficit dicere, manum se cognitam habere. Ita in litteris Cambii docet Bursat. *cons.103. n.9.* Rationem reddit prædictam, quia in illorum curiis apices juris non curantur. Ruland. *d. l. n.fin.* Berlich. *1. conclus.44. n.26.* Sic de jure communi domesticum testimonium non admittitur, verùm cùm per alios scientia gestorum inter mercatores in navi non facilè haberi possit, quàm per ipsos, qui sunt in navi vectores; aut, si illi non adsint, nautæ probatæ fidei duo vel tres in causa naucleri testimonium perhibere possunt, vel ad probandum ea, quæ in navi gesta sunt, admitti. *arg. l.3. C. de naufr. c.23. 27. jur. marit. Wisbyens. In LL. nauticis Civitatum Hanseat. art.57. edit. Germ.* hæc vetus consuetudo maritima dicitur. Si verò universos violentia tempestatis obruerit, nec alia probandi ratio superfit, ne tamen veritas lateat, etiam libri nautarum intrà judicium examinari possunt; in causa naufragii de eorum interitu, quos navicularius nau-
fragiò periisse contendit. *d. l.3. C. de naufr.* Cùm enim liberi parentibus navem parantibus communiter adesse soleant notitiam eorum, qui navem ingressi sunt, facilè habere præsumuntur. Peck. *ad d. l.3.* Testes quoquein
tempore producti. Et de jure Lube- 11
censi omnes simul nominati (post nominationem enim semel factam alios producendi jus non est (nisi cùm ea protestando sibi id reservaverit. *art.1. de Testib. Stat. Lub.* in quo hic articulus singulariter discedit ab iis, quæ ex jure communi traduntur, unde ea protestatio necessitatis non habetur, sed eâ etiam omisâ testes posteà producti examinantur. R. Ruland. *de Commiss. p.2. lib.2. c.9. n.5.*) summariè, non citatâ par-
te, ad examen produci posse, in tali ad- 12
verso casu, qui in remotioribus locis accidit, notant Peck. & Vinn. *ad l.2. C. de naufrag. p.395.* atq; ita judicatũ refert
Rot. Gen. *decis.36. n.12. & dec.56. n.2.* ibid. 13
Si verò non possit haberi, in casu naufragii probatio de visu, sola fama sufficit, & plenè probat, ut vult. Gilhau. *arb. jud. p.10. c.6. n.7.* quam tamen non vagam & incertam esse, rationis est. Ego tamen cum Johanne Calderino, quem allegat Strach. *de prob. merc. n.1.* & Chri-
stoff. Hafner probationes, veritatem, 14
merita causæ, partiumque interesse, non autem rigorem juris in procedendo concernentes, observari debere concludo; cæteras autem negligendas esse. Br. *in l. fidejussor. 29. §.4 ff. mandat. per text. in l. bona fides 31. ff. depos. d.*
Clem. sæpè. de V. S. in verbis: *non tamen* 15
sic litem acceleret judex, quin probationes veræ & defensiones legitimæ non admittantur &c. Socin. *consil.120. col.7. lib.1.* Rot. Gen. *decis.173. n.8.* Vid. R. Ruland. *de Commiss. p.2. lib.5. c.22.*

Quoniam autem in foris Germa- 16
niæ, in componendis articulis probatoriis, ad fundandam partium intentionem, multa producuntur adminicula, inter hæc verò scripturæ & documenta litteraria (quorum integrum recenset catalogum Joh. Köppen. *decis. q.46. pr. & n.1.*) sint præcipua; nos quoque tantummodò de his, utpote

mercatorum peculiaribus, quædam annectemus. Sunt autem hæc, libri, litteræ, & signa, quæ & Marcas vocant.

17 Primò itaque; licet scriptura privata regulariter nullam pro scribente faciat fidem; tùm quòd exemplô perniciosum sit, scripturæ credi, quâ unusquisque sibi annotatione propriâ vel debitorem constituere, vel se liberare posset. *l. rationes. 6. l. exemplo. 7. l. instrumenta. 5. C. de probat. l. fin. C. de convent. fisc. debitor. lib. 10. l. nuda ratio. 26. ubi* Br. *n. 7. ff. de Donat.* Dd. *in l. 1. ubi Salicet. n. 3.* Jas. *n. 3.* Dd. *in l. admonendi. 31.* ubi Br. *n. 26.* Bl. *n. 4.* Castrens. *n. 42.* Alex. *n. 33.* Jas. *n. 111. & 120.* Curt. *n. 37.* Rip. *n. 121.* Jacob. Petr. de Ptolom. *n. 162.* Corras. *n. 61. ff. de jurejur.* Rol. à Vall. *cons. 92. n. 1. vol. 2.* & cæteri allegati à Mascard. *conf. 976.* tùm quòd non debeat plus fidei adhiberi scripturæ privatæ, quàm vivæ voci. *arg. Nov. 73. cap. 3. tit. 1.* Atqui si scriptura privata valeret, deponeret scribens pro seipso, quod fieri nefas est. *c. omnibus. §. item nullus. 4. quæst. 3. l. omnibus. 10. C. de testib.* Idem docet Nicol. Jan. de passerib. *de scriptura priv. lib. 4. pag. m. 824. n. 2.* Hôc tamen non obstante, communibus Dd. votis receptum est, libris mercatorum de consvetudine communi (quæ probanda, R. Ruland. *d. relat. sign. de affect. præm. non sol. n. 232. cum seqq.* Oldendorp. *Class. 1.*

18 *act. 8. p. 82.*) sive de mutuo, sive de deposito, vel alio quopiam contractu, ad mercaturam pertinente, in iis scriptum sit; in omnibus credi. P. Surd. *cons. 549. n. 9.* Ubi post alios concordantes adducit Cæphal. *Consil. 374. n. 53.* & Joseph. Ludovis. *concl. 29. n. 118.* Gratian. *discept. forens. cap. 171. n. 9. & 10. Dd. in d. l. admonendi 31. ubi* Br. *n. 26.* Alex. Fulgos. *n. 22. & seqq.* Curt. *n. 28.* Dec. *n. 17.* Jas. *d. n. 110. cum seqq. de jurejur.* Ruin. *Cons. 358. n. 27. vol. 2.* Latè Bursat. *cons. 224. n. 7. lib. 2. &c.*

19 Idque non solùm in parvis summis, sed etiam in magnis sibi locum vendicabit. Ex Jaso. Menoch. & aliis docuit Ludovis. *d. conclus. 29. vers. amplia.* Sic post Paulum de Castr. *Cons. 301. lib. 1.* Cravett. *cons. 158. n. 6.* Bursat. *d. l.* qui alios allegat, & hanc de communi & in praxi tenendam docet. Adde Flamin Charter. *decis. Genov. 127. n. 5.* & Surd. *decis. 299. n. 3.* ubi concordantem adducit Menoch. *de præs. lib. 3. præsumt. 63.* Cravett. *consil. 360. n. 15.* Natt. *consil. 581. n. 15.* Purpur. *cons. 519. n. 8.* ac plures alios. Hoc etiam procedere, quamvis descriptus in ipso libro negaret, se negociatum fuisse cum mercatore, & negociatio aliter non probaretur, docet Scacc. *lib. 2. de Judic. caus. civil. capit. 11. n. 147.* Imò, etiamsi Creditor manu suâ debitoris libro debitum inscripserit, chirographum confecerit, eique debitoris scribere nescientis, attamen consentientis nomen subscripserit, quod juramentô suppletoriô in eventum probari potest. Ita decisum *in Curia Lubec. 18. Januar. Anno 1661.* nec immeritò; nam si libri ejusmodi in dubium revocarentur, facilè commercium civile turbaretur, & à negotiis multi mercatores desisterent, secundùm Bl. *cons. 198. Vol. 1.* Paris. *cons. 99. n. 22. vol. 3.* 20
Taceo, quòd mercatores quibusvis mercium suarum emtoribus sine Chirographo fidem habere soleant, ut tantò æquius sit, ex adverso quoque plus fidei illorum libris adhiberi. Bachov. *in not. ad Treutl. vol. 2. disp. 4. th. 2. litt. B. in fin.*

Et hanc communem Dd. sententiam, ut libris mercatorum plena adhibeatur fides, multæ confirmant locorum consvetudines, quæ ipsis publicam tunc conferunt autoritatem. Imol. *c. 3. ubi* Felin. *n. 26. de Fid. instrum.* Castr. *in d. l. admonendi 31.* Bl. *in l. 1. C. de summ. Trin. & fid. Cath.* Bald. *cons. 198. n. 5. Vol. 1.* Alexand. *cons. 217.* Rol. à Vall. *cons. 92. n. 5. Vol. 3.* Nicol. Boer. *decis. 105.* Didac. Covarr. *pract. qq. cap. 22. n. 8.* Gail. *2. obs. 43. n. 2. & ibi Grava.* & noviss. Dn. Mev. *Comm. in jus Lub. lib. 5. tit. 6. art. 4. n. 4. & seqq.* Ita enim obtinet in statu Ecclesiastico Romano, ubi mercatorum libri probant, usque ad summam ducatorum 20. Paul. III. Bull. 47. quæ incipit, Dudum & Pius IV. Bull. 59. quæ incipit, Volentes; disponit, ut probent usque ad 30. Zerola in sua praxi, 21

vers.

vers. Libri, quem allegat Janua *pagin. 962.* Ita Bononiæ, secundùm Imolam, *in d.c.2. de fid. instrum.* Florentiæ, secundùm Castrensem, *in d. l. admonendi.* prout refert Rol. à Vall. *d. cons. 92. n. 5. Vol. 3.* & in tota ferè Italia, Bursat. *cons. 239.* Turret. *cons. 47. n. 7.* In quantum libris mercatorum Venetorum credatur, jure municipali Sermæ Reipubl. Venetæ hisce formalibus cautum est:

Anno 1521. die 18. Junii. In Major. Consilio fu provisto &c.

Andera parte che de cetero cosi alli libri Ordinarii come à cada un altro libro de botteghεeri è mercanti non si debba dar fede, se non de cinque anni in giu, nel qual tempo, i detti botteghieri commodamente potranno farsi pagar, ò verò farsi chiarezza, da quelli che realmente si saranno debitori, è ni uno sarà defraudato come si reesiede.

In inclyta urbe Patavio libris mercatorum (licet ibi hodie paucissimi nostrorum mercatorum reperiantur) creditur usque ad summam 10. duntaxàt librarum. Sic etenim præcisè per Sereniss. Principem Franciscum Foscari provisum fuit, die 17. Januarii, Anno Domini 1444. prout legitur *post tit. de Scutifer. & servientibus in Statutis Patavinis.*

In Ducatu Wirtembergensi quid hoc in passu receptum, docent verba *Ordinat. Provincialis Anni 1554. part. 1. rubric.* Der Kauffleute &c. ubi dicitur:

Item Schuldbücher / so zu Zeiten durch unsers Fürstenthumbs Kauffleute gegen denjenigen gemachet worden / die Wahre von ihnen kauffen / wo die ohn Argwohn und ordentlich gemachet / auch die Schuld-Herren ihr Gewerb- und Hantierung Auffrecht und Ehrbarlich führen / und eines guten Leumuts und Wesens seyn / die sollen und mögen auch nach unserer Gerichten muthmassen und Erkantnüß ihre Beweisung thun / also daß unser Gericht / wo die vorerzehlte Ursachen und Umbstände sämmtlich verhanden / dem Schuldherrn zu den fürgebrachten Schuldbüchern oder Registern den Eid in supplementum zu ertheilen. Wo aber zu den angeregten Umbständen andere Wahre adminicula oder behelff kommen / möchte den bemelten Schuldbüchern mit so viel Umbständen Ursachen und Behelff gestärcket / ohne Ertheilung des Eides geglaubet und erkandt werden.

De Noribergensium reformatione quid obtineat, docet *titul. 8. leg. 7. dict. reform.* ubi dicitur: Der Kauffleute Schuld- uñ andere Handelsbücher / so dieselbe ordentlich / nach ehrbahrer Kauffleute Gebrauch geschrieben seynd / sollen in Sachen ihrer Hanthierung belangend / für dieselben Kauffleute zu Beweisung ihrer daselbst eingeschriebenen Schulden und Handelung dermassen angenommen werden / da dieselben Kaufleute sonsten in ihren Gewerben auffrecht und ehrbar befunden / und eines guten Leumuthes seyn / und der kegentheil solche Bücher durch keine Gegenbeweisung kan ablegen. 24

Simile observatur Francofurti ad Mœnum *part. 1. tit. 31. §. 12.* ubi dicitur: etzliche sind Schuldbücher uñ Schuldregiester / so die Kauffleute &c. Gewandschneider / und Kramer / halten und machen / und darein was sie verhandeln / verkauffen / verzeichnen / so dann dieselbe Schuldbücher ordentlich und förmlich / das ist / mit Benennung derer Personen / so die Wahren ausgenomen / oder ausnemē lassen / uñ durch wen / auch umb was geld / mit Vermehldung des Jahres / Monats und Tages unterschiedlich / leslich und verständlich geschrieben seynd / auch sie die Kauffleute sonst in ihren Gewerben auffrecht und redlich befunden / und eines guten Leumuhtes und Glaubens seyn / so thun sie zu der Beweisung so viel / daß auf vermelte Bücher und gute Umbstände der Eid in Supplementum zu volliger Beweisung mag ertheilet werden. 25

De Statutis Lubecensibus, Gewandschneider und Krambücher seynd zur Schuld zu beweisen gnugsam biß auff 30. thl. *art. fin. de fid. Instrum. libr. 5. tit. 6.* ad majus enim debitum probandum, 26

modò

modò dicti non admittuntur, nisi per juramentum suppletorium. Secus verò in libris mercatorum, in quibus, per supradicta, statur dispositioni juris communis in Italia, cùm exclusio unius sit inclusio alterius. *l. cum prætor. 12. ff. de judic. c. nonne benedicimus. de præsumt.* tùm quando statutum certum aliquod in uno casu disponit, reliqua dispositioni juris communis relinquere dicatur. Marant. *spec. aur. p. 6. p. 318. n. 23.* Usus tamen forensis hîc Lubecæ hoc juramentum ad omnes mercatores hodie extendit. Dn. Mev. *comm. adhunc art. 4. tit. 6. de fid. Instrum. n. 8. & 9.*

27 Animadvertendum ex præcedentibus industrio studioso, quòd ad hoc, ut ipsis mercatorum libris, etiam ita disponente consvetudine, fides plena habeatur, requirantur infrà posita, quæ ad majorem cautelam erunt articulanda.

28 Primò. Quòd mercator producens, sit homo legalis & integræ opinionis, secundum Bart. *in d. l. admonendi. 31. & in l. nuda. 26. ff. de donat.* **Würtenberg. Landrecht**/ præalleg. locô. Reformatio Norica & Francofurtensis, præcitatis locis. Guid. Pap. *q. 441.* Rol. à Vall. *cons. 92. n. 6.* Gravet. *de antiq. temp.* §. *vidimus. n. 20.* Menoch. *cons. 39. n. 14. lib. 1.* Gail. *2. obs. 20. n. 7.* & ibi Græv. *num. 7.* Fulv. Pacian. *1. de probat. capit. 63. n. 20.* Petr. Surd. post alios. *decis. 199. n. 15. & cons. 489. n. 19.* Remarq. du droict François. *verb. Marchant. n. 2. & seqq.* Et non sit infamiæ labeculâ notatus. Roland. *d. cons. 92.* & Farinac. *cons. crim. 20. n. 1. in fin.* Mascard. *de probat. conclus. 90. n. 30.* & novissimè **Casp. Klock** / *de Contribut. & collect. cap. 20. n. 416. 417. 418.* Jas. *in L. admonendi. ff. de Jurej. n. 123.* Dn. Mev. *d. art. n. 15. & seqq.* Hîc Q. An libri fallitorum mercatorum probent factum inter alios? Et distingvendum inter tempus scripturæ, an antè, an verò post decoctionem scripserint. vid. Rot. Gen. *decis. 10. n. 6. & 13.* & Salicet. *in l. filiusfam. in fin. ff. ad SCt.* Macedon. & Rot. Gen. *decis. 2. n. 31.* Rumpente enim mercatore omnis scripta commissio seu mandatum dicitur tunc revocatum. *d. l. n. 31.* ruptus enim æquiparatur mortuo. Rot. Gen. *Dec. 1. n. 41.* vid. nos infr. *libr. 4. c. 10. num. 32.* Idem de Proxenetarum libris Judicium. Bened. Strach *de Proxenet. pag. m. 167.* nisi consvetudine receptum ut Proxenetarum Juratorum & à magistratu confirmatorum libri fides habeatur, quo casu probant.

29 Secundò. Exigitur, ut ipsemet mercator propriâ manu contenta in suo libro rationum conscripserit. *per l. generaliter. C. de non numer. pec.* Rol. à Vall. *d. cons. 92. n. 6. vers. 2.* Brun. *cons. 46. n. 4.* Gail. *d. obs. 20. & Græv. ibid.* Contrarium sentit Stracha post alios adductos *in tr. de merc. p. 2. n. 65.* motus tùm *l. qui per alium. ff. de R. I.* tùm etiam quia quicquid in libris mercatorum scriptum legitur, id ome eorum consensu scriptum præsumitur, nisi contrarium probetur. *ad l. census. de probat.* Prò qua sententia ita judicatum fuisse anno 1589. in sacra audientia Barensi in simili causâ, vertente inter aliquos mercatores Parisienses, refert Franciscus Vivius *decis. 445. n. 16.* nec in practica fori Saxonici hanc sententiam Gailii receptam esse, sed sufficere rationes saltē ab administratore vel Institore vel vulgo **Buchhalter** / aliave certa persona honesta & fide digna fuisse consignatos, ex Hartm. Pistor. & præjudiciis Scabinatuum docet Dn. Carpz *jurisprud. for. p. 1. Const. 17. defi. 35. n. 9.* huic adde Cravett. *de antiqu. temp. 1. part. sect. Vidimus & abundè n. 21. p. 204.* quem sequitur Trentacinq. *lib. 1. de Probat. res. 7. n. 30.* 30

31 Tertiò. Principaliter requiritur, quòd mercator veritatem scribere consveverit. *Dd. in l. vel universorum. ff. de pignor. act. l. qui semisses. 13. §. 1. ff. de Usur.* Gvid. Pap. *d. decis. 441. n. 3.* Rol. à Vall. *d. cons. n. 6.* Vivius *d. decis. 445. n. 21.* Si enim reperiatur ipse liber falsus in uno, præsumitur absque dubio falsus in omnibus. Castrens. *cons. 301. n. 4. lib. 1.* Jason. *in d. l. admonendi. n. 21.* Riminald. *cons. 665. n. 4.*

Quartò.

r Quartò. Ut causam obligationis subjunxerit. Aus was Ursachen / und woher o die Schulden erwachsen/ Jacob. Airer. *process. histor. Jur. part. 1. capit. 9. obs. 8. n. 11. per l. cū indebito. 25. §. fin. ff. de probat. d. l. generaliter 13. C. de non num. pec.* Hippol. de Marsil. *in l. 1. §. praterea. n. 123. ff. de quaestion.* Rol. à Vall. *d. cons. 92. n. 6.* Strach. *de merc. d. p. 2. n. 60.* Vivius pulchrè, *decis. 445. n. 21.* Fulv. Pacian. *d. c. 63. n. 22.* Et hoc clarè distinctè & intelligibiliter; paria enim sunt, nullô modô aliquid esse expressum, & expressum incertè & obscurè per. Br. *in l. quicquid de V. O.* post Marsil. *in rubric. de fidejuss. n. 318.* Scacc. *libr. 2. de judic. caus. civil. c. 11. n. 271. cum seqq.* Vid. Magnif. Dn. Carpz. *Jurispr. for. p. 1. Constit. 17. Defin. 39.* & nos supr. *libr. 1. c. 14. n. 10. & seqq.*

Quintò. Quòd aliquid contra se in eodem libro conscripserit, i. e. quòd in libro data & accepta, debita & credita contineantur, Darinnen Ausgabe und Einnahme / Schuld und Gegenforderung begriffen und einverleibet seynd. Jacob. Airer. *de process. Lucifer. contr. Christ. c. 9. n. 13. per l. publica. 26. §. fin.* Rol. à Vall. *d. l. n. 6.* Jo. Petr. Surd. *post plures relat. consil. 443. n. 5.* Fr. Viv. *d. decis. 445. n. 16.* Bursat. *cons. 224. n. 7. lib. 2.* Guid. Pap. *d. decis. 441. n. 5.* Gail. *l. obs. 20.*

Sextò, exposcitur, Quòd ex verosimilibus circumstantiis & praesumtionibus possit esse verum quod scriptum in eo reperitur, habitô respectu ad tempus debiti contracti, solutionis factae, ad personas contrahentes & ad locum contractûs. Rol. à Vall. *d. cons. 92. n. 6.* Strach. *d. p. 2. de Mercat. num. 61.* Marcabrun. *cons. 18. n. 167.* Mascard. *concl. 976. n. 82. & 92.* Et pulchrè Surd. *decis. 199. n. 5.* Scacc. *d. c. 11. de judic. caus. civil. n. 53.* cum seqq. qui consulendus.

Septimò requiritur, quòd in dicto libro sint descriptae res gestae, vulgò partitae, pertinentes ad mercaturae officium, & nō ad aliud. Rol. *d. Cons. 92. n. 8. & seqq.* Aretin. *cons. 33. n. 144.* Cephal. *cons. 374. n. 6. & 53.* Hippol. Riminald. *cons. 489. n. 36. 37.* pulchrè Marcabrun. *cons. 18. n. 146.* His accedunt Camill. Borell. *cons. 66. n. 11.* Petr. Surd. *cons. 224. n. 2.* & *Cons. 326. n. 18. Cons. 453. num. 54. Cons. 543. n. 9. & decis. 336. num. 3.* Franc. Viv. *decis. 445. n. 2.* Marc. Ant. Pereg. *de jur. fisc. libr. 6. tit. 5. n. 16.* Graevae. *2. pract. conclus. cap. 20.* ubi alios adducit. Nam autoritas, quae competit ratione officii, seu exercitii, non debet nec potest operari ultra naturam ipsius officii. Scacc. *d. l. judic. caus. civil. cap. 11. n. 148. 149.* Fulv. Pacian. *d. c. 63. n. 29. 30.* Pyrrh. Maur. Aretin. *tract. de fidejussor. part. 2. sect. 2. Cap. 33. in fin. per mult. alleg.* Et hanc esse verissimam conclusionem; quicquid titubanter & parùm sibi constans scripserit Decius *in l. age. n. 5. C. de transact.* referente Nicol. de passerib. *tract. de script. priv. libr. 4. de libr. merc. n. 34. cum seqq.* Dn. Carpz. *jur. for. p. 1. const. 17. defin. 37.*

Sic, e. g. nihil probat, Quando quis 36
alterius rei gesta Calendario suo inscribit; quia Calendarium non habet formam libri mercatorum, licèt memoriale dici possit, quod tamen regulariter nihil probat. Vincent. Hondedae. *Vol. 2. cons. 39. n. 53.* Nicol. de passerib: *d. l. de Scartafaciis seu Memorialib. n. 2.* quem ibi de probatione memorialium vide.

Exigitur octavò, quòd in ipsomet 37
relationum libro sit appositus annus, mensis & dies. *d. reform. Francofurt.* ibi: Mit vermeldung des Jahres / Monats und Tages &c. pulchrè Rol. à Vall. *d. cons. 92. n. 14.* Strach. *d. part. 2. n. 55. & 61.* ubi etiam rationem adducit, dicens, quia sine certo die rationes implicitae redduntur & explorari non possunt, add. Scacc. *d. c. 11. n. 281.* & Jan. *d. l. 4. n. 76. cum seqq.* Rot. Gen. *decis. 173. n. 13.*

Nonò, quòd appareat, mercatorem 38
tradidisse merces; licèt non sit necesse probare de quantitate & de pretio, quae probantur per ejus librum. Nicol. de passerib *d. l. n. 82.*

Decimò. Quòd dicti libri non sint 39
descripti diversâ manu & atramentô aliô, item, non sint mendosi, ita Decius, *Cons. 447. n. 8.* Cravett. *cons. 88. n. 6. & 34.*

& 34.n. 27. Menoch *conf. 23. n. 16.17.* Ubi etiam subdit post alios, quòd falsi suspicio in parte libri, totum vitiet.*per l.si ex falsis.* ubi Jason. *41. C.de transact.* sequitur Ludovis. *d. concl. 29. vers. 14.* Farinac. *cons.18.n.4.* Ubi pariter dicit, quòd libri ipsorum mercatorum debeant esse candidi, & carere omni inductione ac superinductione; alias contrà eos juratur in litem; coincidunt. Menoch. *Cons.23.n.16.& 17.* Cravett. *cons. 88. n. 6. & Consil. 134. per tot.* idque eò magis, quando continent repugnantia; quæ tamen ita strictè & secundùm apices hodiè nõ observantur.

Undecimò, quòd mercator ipse juret, contenta in eodem libro, fuisse & esse vera. Menoch.*cons.23.n.14.* Aym. Cravett. *de antiq. temp. 6. part. princ. n. 47.* moti autoritate Br.*in l. Theopompus. ff. de dot. præleg.*

40 Quid autem juris, si amplius superstes non fuerit mercator, sed debitum naturæ exsolverit? Nihilominus iisdem libris standum; tum quia mors interveniens locô juramenti est; & non minorem fidem, quàm corporale juramentum meretur. ita Dd. *in l. admonendi 31.* ubi Br. *n. 2.* Jas. *n. 105. de jurejur.* Decius *in l.1. C.de Edend.* Bald. *in l.comparationes 20. n. 14. C.de fid. instrum.* Castrens. *cons.301.n.4. Vol.1.* Socin. *Sen.cons.161. n.6. vol.2.* Zas. *cons. 5. n 58. Vol.1.* Cravett. *cons.158.n.7.* Nicol. Boer. *decis.105.* Gail. *2.obs.20.43.n.2.* & R.Ruland. *de Commiss. part 2. libr. 5. Capit.13.n.6.* Munoz ab Escobar. *de Ratiocin. lib.1. c.1. c.10. n.60.& seqq.* quia nemo immemor salutis suæ & cum peccato mori velle præsumitur, *c. sancimus*

41 *1. q.7. l. fin. C. ad L.Jul.repetund.* Sed quid, si in defuncti libro solutio facta, non sit cancellata vel deleta? vid. Jac. Cooren. *cons.16.* & respondet, si præsumtiones pro solutione à Dd. adductæ adsint, hanc deletionis omissionem reis non nocere, præsertim si accedat præscriptio. vid. nos supr. *libr. 2. cap.14.n.65. tum seqq.*

42 Duodecimò, requiritur, quòd ipsemet liber de more factus sit secundùm consvetudinem loci, ut scilic. sit compaginatus & Codex magistralis. Non 4
enim scartafaciis, seu memorialibus, ut paulò ante dictum, creditur. post Bl. Jas. Jan. Strach. & alios. Ludovis. *d. concl. 29. vers.2.* Rot. Gen. *decis.2.n. 27.* qui tamen loqvuntur de Giornali, de quo adhuc Dd. dubitant. Nicol. Jan. de giornali *pag.967.* De hisce requisit. vid. Dn. Mev. *d.art.4. de fid. instrum. n. 12.& seqq. Statut. Lubec.*

Quid autem de scedulis statuen 44
dum vid. Nicol. à Janua. *d.l. circ. fin.* fusè & elegantissimè. De quibus notat Berlich. eas manu propriâ mercatoris scriptas plenè probare, & paratam habere executionem. *1. concl. pract. 80. n. 62.* ex Jas. *in l. cum antiquitas 28. C. de testam. n.17.* & scedulā Bancherii vim habere solutionis, adserit Farinac, post Br. *dec. rot. Rom. in noviss. 285. n.4.* Imò, easdem vim habere Instrumenti publici probat Rot. Gen. *decis.126. n.8.* & Rutg. Ruland. *d. part. 2. de Commiss. lib. 5. cap.12.n.10.* Ubi addit hanc rationem, quia bona fides maximè inter mercatores attenditur, quod etiam apud antiquos Romanos obtinuisse ibidem adstruit.

De copiis autem hisce notandum. 4
Quòd Copia instrumenti mercatorii, minus solenniter sumta, fidem faciat, parte ipsâ non opponente; Sic præcisè post alios adducentes ad Afflict. *Decis.48.n.2.* In foro autem Mercatorum Lubecensi Copiæ non probant. *art. 4. de Fid. instrum.* & Dn. Mev. *de arrest. cap.10.n.47.*

Hisce itaque omnibus prædictis re 46
quisitis, sive majore eorum parte intercedentibus, libris ipsorum mercatorum plena fides, præsertim in Italia, adhibetur. Quibus tamen arbitrium & discretio judicis accedere debet, cui, quando & quatenus hisce credendum sit, æstimandum committitur. Menoch. *2. de arbitr. JJ. qq. cas.39. n.2.* Mev. *d. art. 4. de fid. Instr. n.28. & seqq.* Hic enim, perpensis omnibus circumstantiis & qualitatibus, dignoscere debet, an plenè vel simiplenè, vel nihil probatum sit, adeò, ut judex, etiam parte non petente, quandoque juramentum in

in ſupplementum probationis actori vel reo, prout viſum fuerit, deferre atque tunc maximè ad probationem juramenti devenire poſſit, quando ſubſtantia debiti eſt probata: cùm eô caſu quantitas ejusdem Creditoris vel debitoris juramentô probari queat. c. *ex litteris. de jurejur.* Cravett. *conſ.662. n.31. & tract. de antiq. temp.* §. *vidimus. verſ. 2. lim. part.1.* Natt. *conſ. 102. n.2. vol.1.* Böer. *deciſ.243. in f. deciſ.339. in f.* Rot. Gen. *deciſ.141. in fi.* Joſeph. Ludov. *deciſ. Peruſ.10.* F. Pacian. *de prob. c.63. n.112. ubi plur. alleg.* Jo. Parlador. *lib.1. rer. quotid. c.18. n.1. per tot.* Surd. *conſ.94. n.27. & conſ.246. n.5.* Viv. *deciſ. 108. n.1.* Cacheran. *deciſ.96. n.3.* Jac. Cooren. *d. conſ.16. pag.68. & ſeqq.*

Hiſce præmiſſis, pulchrè hîc ſuboritur dubitatio: An contra libros hoſce mercatorum legitimè ſcriptos admittatur probatio in contrarium? Strach. *tr. quom. in cau. merc. proced. n. 15.* cum Alex. *in l.1.* §. *ſi abſens. n.7. ff. ſi ex noxal. cau.* dicunt non admitti, & Vivius *deciſ.445. n.3.* aſſerit, tales libros haberi quodammodo pro ſententia, ſuâque fide in rem judicatam tranſire, i.e. in ſoliditatem firmitatis & irrevocabilitatis, ut loqvuntur Dd. *auth. C. de fidejuſſ.* §. *argentariorum.* Deciſ. Rot. Gen. *2. n.9.* per Bl. *conſ.348.* & Zabarell. *53. n.2.* Diſſentit Jaſ. *in d. l. admonendi. de jurejur. n.304. 305.* & Ludoviſ. *d. concl. 9.* Quoniam autem hiſce libris & ſcripturis tripliciter fidem adhiberi principaliter contingit; pro ſcribente, contra tertium: & pro tertio contra ſcribentem; & pro tertio contra tertium; de ſingulis pauca delibabimus.

Ad primum quod attinet. An liber ipſius mercatoris regulariter pro ſcribente fidem faciat? variæ extiterunt Dd. ſententiæ, quas videre eſt in *l. ad l. quædam.* §. *nummularios. de Edend.* & ibi Br. & Caſtrenſ. *n.3.* & apud Bernh. Grævæ. *concluſ. pract. lib. 2. concl.20.* Speculat. *in tit. de Inſtrum. edit. ſub rubric.* quod notand. ſint ſpecies *Inſtrum. ſub num.5.* Rim. *conſ.77. num.2* Quidam Dd. in hac Q. ita diſtingvunt, quòd ſcriptura mercatoris ſeu ipſius liber, tum demùm pro ſcribente probet: 49

1. Cùm contineat non modò pro ſcribente, ſed & contra eum aliquid.

2. Si contineat connexa & ſubordinata.

3. Quando talis liber ſimpliciter ab eo, quem tangit, acceptatur, & absque contradictione retinetur. Menoch. *3. præſ.63.* Beuſt. *ad l. admonendi. de jurej.* Berlich. *1. concl.36. n.44. &c.*

Nos, relictis hiſce, ſolam cum Janua Scacciæ amplectimur autoritatem; qui *lib.2. de judic. cauſ. civ. cap. 11. num.129. & 130.* concurrentibus qualitatibus ſuprà requiſitis, id eleganter tiſſimè affirmat; additâ hâc ratione, quia mercatores ipſi ſcribunt & con- 50
ficiunt quâdam neceſſitate officii hos rationum libros, & ex quodam tacito mandato & voluntate eorum, cum quibus negociantur & contrahunt, qui ſciunt, quòd mercatores neceſſariò teneantur facere codicem rationum ſuarum, cùm ſæpè dent & recipiant in creditum, & contrahant cum tot & diverſis, ut nimis oneroſum ipſis eſſet, de ſingulis parare probationes aliter quàm per ſcripturam proprii codicis rationum; unde ii qui cum dictis mercatoribus contrahunt, videntur, ut modò dictum, tacitè iisdem mandare, quòd ſcribant data & recepta, & propterea nihil mirum, ſi etiam ad favorem ipſorum plena dictis libris fides adhibenda ſit. Cujus Scacciæ opinioni conſentit Cardinal. Pariſ. *conſ. 82. num.71. in fin. & num.72. vol.1.* adſerens, eos plenè pro ſcriben- 51
tibus de conſuetudine Italiæ probare, etiamſi ſcribentes poſtmodùm decoxerint, ſeqvuntur Nic. Everh. Jun. *conſ.6. num.76. vol.1.* Casp. Klock. *de contrib. & collect. cap.20. num.375.* & noviſſ. Jac. Cooren. Sen. Holl. *conſ.16. pag.65. & ſeqq.*

Ad ſecundum. An contra ſcri- 52
bentem fidem faciat, remotis ambagibus, cum Dd. concludo pro affirmativa. ita Bl. *in l.1. C. de edend.* & ibi

Dec. *&* *in* §. *nummularios*. *ff*. *Eod*. sequitur Fr. de Aretin. *conſ*. *44*. *num*.*1*. Port. *conſ*. *107*. Joh. Köpp. *deciſ*. *46*. *num*.*57*. ubi adducit textus *in l*. *rationes*. *&* *l*. *inſtrumenta*. *C*. *de probat*. Joſeph. Maſcard. *d*. *concl*. *975*. Farinac. *conſ*.*13*. *num*. *15*. *&* *deciſ*. *110*. R. Ruland. *de Commiſſ*. *d*. *p*.*2*. *lib*. *5*. *cap*. *14*. *num*.*1*. qui id ad litteras mercatorum quoque trahit; quia hiſce eadem fides plenæ probationis, imprimis contrà ſcribentem adhibetur, quæ aliàs publicis ſcripturis, per *ſup*. *alleg*. ex Bolognet. *ad l*. *1*. *C*. *de Edend*. præſertim ſi ſemel judicialiter recognitæ fuerint. Panorm. *in cap*. *2*. *num*.*2*. *de fid*. *inſtr*. Covarr. *pr*. *qu*. *22*. *&* *var*. *reſol*. *lib*.*2*. *cap*.*11*. *num*.*4*. prout nos prolixius paulò pòſt. *num*.*54*. *&* *ſeqq*. *huj*. *cap*. deducemus.

53 An denique liber mercatoris pro tertio contra tertium plenè probet, maximoperè ſe torquent Dd. refer: Nicol. à Jan. quos vid. ap. Jo. Cephal. *conſ*. *274*. *num*. *48*. Hieron. Magon. *deciſ*. *Lucenſ*.*5*. *in fin*. Johan. Köppen. *deciſ*. *46*. *num*.*58*. & reliquos. Nos breviter ita cum Scacc. *d*. *c*. *11*. *num*. *203*. dicimus; Quòd quando in ipſo mercatoris libro reperitur aliquid ſcriptum, quod eſt actum principaliter inter ipſum mercatorem & negociatorem & in conſequentia ex illa negociatione illiusque ſcriptura inter eos facta oritur intereſſe alicujus tertii, & is ſit præſens, quòd tum plenam iſte liber fidem faciat; de quo fuſius Nicol. à Janua. *d*. *l*. *de ſcript*. *priv*. *&* *libr*. *merc*. *q*.*3*. & Ruland. *de Commisſar*. *d*. *l*. *cap*. *13*. *circ*. *fin*. Atque hæc de probatione librorum mercatoriorum ex multis attigiſſe ſufficiat, remittens lectorem, qui de hiſce plenius informari cupit, ad modò dictos autores, & Cardin. Thuſc. *concluſ*. *77*. *lit*.*S*. *Concl*.*207*. *208*. *209*. Rotæ. Gen. *deciſ*. *ſparſim*. Trentacinq. *var*. *reſolut*. *præſert*. *lib*.*2*. *de probat*. *reſol*.*7*. Merlin. *deciſ*.*50*.

Quibus nunc proximum erit paucis ibidem de LITTERIS, quæ quotidiè inter mercatores mittuntur, agere.

De his itaque communis Dd. ſchola; 54
ita ſtatuit, eas, ſi confeſſæ ſint & agnitæ, plenè probare; cùm habeant vim publicorum inſtrumentorum ſ. documentorum, & hoc potiſſimùm conſuetudine in illis locis, in quibus viget maxima mercium & negociorum frequentia. Rot. Gen. *deciſ*. *2*. *n*. *9*. *per* Bl. *in conſ*. *348*. & Zabarell. *conſ*. *153*. Item *deciſ*. Rot. Gen. *74*. *n*.*2*. *&* *deciſ*. *126*. *num*. *8*. *&* *deciſ*. *142*. ubi hoc de litteris quas vocant AVISII; adſerit *num*.*3*. Vincent. Hondedæ. *vol*.*2*. *conſ*. *39*. *num*.*7*. *per* Rob. Marant. *in ſpec*. *aur*. *part*.*4*. *diſtinct*. *9*. *n*. *140*. *&* *ſeqq*. Alb. Gent. *lib*.*2*. *Advoc*.*Hiſpan*.*cap*.*10*. Strach. *quom*. *in cau*. *merc*. *proc*. *num*.*13*. *cum* *ſeqq*. cum quo coincidunt Statuta Hamburgenſia. *p*. *1*. *tit*.*30*. *art*.*8*. Notandum tamen hîc, quòd mercatores, qui per literas ſignificant, ſe debere decem, vel plus vel minus, prout in Codice rationum continetur, non videantur ex hoc augere vel minuere ſummam quantitatis confeſſæ. Strach. *de adject*.*part*.*ult*.*n*.*33*. Imò, ſi hæ litteræ loquantur diſpoſitivè, etiam contra tertium & pro eodem, quando materia id patitur, probant Althuſ. *lib*.*3*. *dicæol*. *c*.*43*.*n*.*13*. qui id per Maſcard. *concl*.*630*. & *989*. Menoch. *caſ*.*94*.*n*.*24*. Böer. *deciſ*.*333*. *n*.*8*. *&* *deciſ*. *282*. *n*. *2*. & multos alios confirmat, quibus adde Ruland. *de commiſſ*. *d*. *lib*.*5*. *cap*.*14*. Rot. Gen. *deciſ*. *47*. *&* *136*. Koning. *in proceſſ*. *part*.*3*. *c*.*49*. & Dan. Moll. *lib*.*4*. *ſemeſtr*. *c*.*44*. Coler. *deciſ*.*271*. præ cæteris autem de hac materia conſulendus P. Frider. Mindan. *de Proceſſ*. *&* *mand*. *judic*. *lib*.*2*. *cap*.*70*.

Solent & mercatores litteras ſæpè 55
commendatitias ſcribere; Unde quæſtionis eſt apud Dd. an probent & obligent? de qua inter mercatores plenè ſcripſit Br. *in l*. *Lucius*. *ff*. *de fidejuſſ*. & Bl. *in rubr*. *C*. *de conſtit*. *pec*. Jaſ. *in l*. *admonendi*. *n*.*83*. *ff*. *de jurejur*. Quibus adde Paul. Pariſ. *conſil*. *47*. *n*.*27*. *&* *ſeq*. *&* *n*.*80*. *&* *ſeq*. Strach. *de prob*. *merc*. *n*.*15*. & Nicol. de Paſſerib. *ſup*. *all*. *tract*. *pag*. *mihi* *579*. Et nos quædam ſuprà *tit*. *de Mandat*. *merc*. *in fi*. adduximus.

Hîc autem obiter notandum, quòd 56
dictum,

dictum, litteras, quæ inter absentes mercatores mittuntur, probare, non procedere, ubi antequam ei, cui adscriptæ erant litteræ & traditæ, decessisset is, qui scripsisset; cùm per litteras absens absentem dicatur alloqui, non autem potest alloqui, qui misit, si, antequam traderentur ipsi, natura finem vitæ fecerit, ut loquitur Salust. *de bell. Jugurth.* quod probat Jason. *d. l.* & Marsil. *singul. 383.* Innocent. in *c. cum dilectus. X. de Succeß. ab intestat.* Idem obtinet in litteris Cambii (de quo statim mantissæ loco similiter quædam adjungemus) Jan. *d. lib. 3. pag. m. 555. num. 78.*

De Scripturis, libris, & literis mercatorum, eorumque probatione in genere satis pro instituto nostro disserui-mus: nunc unâ atque alterâ lineâ ad species ipsas, inter has autem solummodò ad CAMBII litterarum probationes, de quibus *sup. lib. 2. cap. 12. n. 63.* agere promisimus, nos accingamus.

7 Primò itaque notant Dd. ex litteris Cambii quemadmodum obligationem, ita etiam probationem promanare, duobus hisce concurrentibus, si id materia patiatur, & loquantur dispositivè. Bald. *in rubr. C. de Constit. pec. n. 15.* ubi adducit textûs *in l. Titius. 24. junctâ l. quidam. 26. ff. eod. tit.* & sequitur post multos alios relatos Mascard. *concl. 631. n. 1. & 2. & concl. 990. n. 1.* text. expressus quoad harum probationem, *in l. Publia in fin. ff. depositi.* Mascard. *d. l. num. 4.* ubi subdit, eas probare maximè contra illos, qui publicè tenent stationes seu banchas, ut utar verbis Nicolai Böerii, *decis. 332. n. 8.* Zabarell. *cons. 163.*

Hæc autem procedunt 1. quoad personam duntaxàt ipsius Campsoris scribentis; contra eum enim utique probant, prout est text. clariss. *in l. si litteras. C. Mandat.* cum concordantibus deductis per Tiber. Decian. *cons. 108. n. 15. vol. 2.* adde Böer. *decis. 282. n. 7.*

2. Procedit, ut ex hisce litteris contra ipsummet scribentem probatio inducatur, non solùm pro eo, ad quem directa sunt, sed etiam pro tertio. Sic, post multos, Mascard. *d. concl. 990. n. 5.* Et præcipuè pro eo, cui solvendum erat Cambium. Rot. Gen. *decis. 146.* Decian. *dict. cons. 108. n. 13.*

Contra autem eum, cui ipsæmet litteræ diriguntur, neque obligationem neque probationem inducunt, nisi acceptentur; quibus tamen acceptatis remanet obligatus. *juxt. l. filius. 17. ff. ad SC. Maced.* cum quo concordat Joh. Bapt. Cavat. *de Cambiis*, & Fachinæ. *consil. 42. n. 3. vol. 2. & consil. 62. n. 2. eod.* & contra eum tunc probant; adest enim tunc copulatio consensûs duorum simultanei, ut loquitur Bald. *in l. 2. ff. de pact.* Dicuntur autem tunc demùm 59
acceptatæ, & approbatæ, quando sunt lectæ, receptæ & in contrarium protestatum minimè fuerit, præter ea, quæ nos *sup. lib. 2. c. 12. n. 48. & seqq.* Corset. *in singularib. vers. taciturnitas n. 2.* Rot. Gen. *decis. 2. sub n. 36.* An autem & quando litteræ Cambii dicantur redire cum protestatione? Et Campsor si non sit protestatus, quid à Campsario consequi possit? Item, protestatione non factâ, quod mandatario oriatur præjudicium? Denique, qualis sit formula protestationum litterarum Cambii, cæteraque ad hanc materiam notabilia, cùm propriè hujus non sint loci, vid. ap. Sigismund. Scacc. *tract. de Commerc. & Camb. §. 6. 7. gloss. 2. pag. 439. 443. n. 12.* cum sequentibus. Matth. Bod. *disp. de Camb. thes. 7. & 8.* Et noviss. Fr. Stypman. *de Jure maritim. p. 4. cap. 8. n. 80. & seqq.* Ideò prudentes Campsores, quan- 60
do recipiunt hasce, & nolunt eas approbare, scribunt in dorso litterarum, se illas recepisse, & non acceptasse. Talis enim scriptura in dependentibus ab animo & sola voluntate scribentis mercatoris plenè probat. *l. Nesennius, ubi Br. ff. de neg. gest. cum concordat.*

Sufficit autem in hisce litteris reco- 61
gnitio manûs, per tertium facta, dicentis, sibi notam esse manum scribentis. Bursat. *cons. 103. n. 9.* Mascard. *de probat. concl. 991. n. 4.* an verò sufficiat, si testis dicat, se credere, esse manum hujus vel illius, vid. Dec. *cons. 445. n. 18.* Parlad. *lib. 2. rer. quotid. cap. fin. p. 1. §. 1. num. 6.* Höpping. *de jur. sigill. cap. 13. num. 164.*

62 *& 165.* Licet communiter in recognitione manûs, commissarii officium sit, interrogare testem, an præsens fuerit, cùm scriptum instrumentum aut nomen est. Trentacinq. *lib. 2. tit. de fid. Instrum. resol.12. n.22.* Marescott. *lib.1. var. resol.79. n.1. & seqq.*

Superest nunc, ut de SIGNIS seu MARCIS mercatorum paucis, disse-
63 ramus. De quibus ita Dd. Notas, characteres, quas Marcas dicunt mercatores, cistis mercium impressas, præsumtivè de dominio probare. Bald. *in auth. dos data. C. de donat. propter nupt.* Br. *in l. stigmata. C. de fabricens. lib.10.* Alber. Gentil. *lib.2. Advoc. Hisp. cap.10.* per Chassanæ. *1. catal. glor. mund. consider.35.* Strach. *de merc. p.2. n.78.* Rota Gen. *decis. 201.* Cacheran. *decis. Pedem.40.* Menoch. *cons.566. & 3. præs. 64.* Christinæ. *decis. Belg. 111. num. 2.* Mascard. *vol.1. conclus.160.* & ex eo Jo. Limnæ. *lib.6. Jur. pub. cap.6. n.122.* Signum enim regulariter ostendit signatum. *l. Labeo.7. §. idem Tubero. ff. de suppell. leg.* Alphons. de Azeved. *lib.5. Constit. Hisp. tit.12. l.6. n.3.* Marcabrun. de Anguill. *cons.6. n.9.* Matth. de Afflict. *decis.23. num.4.* Surd. *cons.61. n.29.* & mercatores, hac de causa ferè marca & signa habere, quibus merces signantur, dicit Bl. *in l.1. num.1. C. de his quæ res ven. poss.* Hinc sarcinæ, sive ballæ, ut loqvuntur, eorum esse præsumuntur, quorum marcâ sint impressæ. post Bl. Dec. *in can. causam matrimonii. num.3. de probat.* Jas. *cons. 170. col.4. vol.4.* Nicol. Böer. *decis.105. n.9.*
64 cùm ei cui signum competit, & signatum competere censeatur. *arg. l. quod si neq.14. §. fin. ff. de peric. & comm. rei vend.* Zas. *consil.6. num.17. vol.2.* Capic.
65 *decis.27. num.45. in fin.* Quod exemplis demonstrant Doctores in equo seu animali signato. Br. *d. l. stigmata. post* Castrens. *in tr. de Imparat. q.89.* In venditis arboribus signo notatis. Boer. *decis.103. num. 9.* per *text. in l. quod si neq. ff. de peric. & comm. rei vend.* In insignibus & vexillis navi impositis. Jas. *alleg. cons. 170. col.4. vol.2.*

Quod usque adeò verum est, ut hoc 66
signum ad victoriam causæ sufficere tàm in petitorio, quàm in possessorio tradiderit Luc. de penna. *in d. l. stigmata.* Quamvis in hoc contrarium teneat Strach. *de mercat. part.2. num.80.* Deinde, hoc usque adeò verum est, ut 67
eares, quæ quandoque signum seu marcam meam habuit, omninò mihi restitui debeat, licèt signum abolitum vel deletum sit. Luc. de Penn. *d. l. stigmata. arg. c.51. si in quâlibet. 20. quæst.2.* Utque mercatori permissum sit, rem 68
seu mercem, signum ipsius habentem propriâ autoritate occupare, & si animal sit, reducere. Luc. de Penn. *d. l. stigmata. arg. l. si quis curialis. 12. C. de Episc. & Cler. l. generalis. 54. C. de Decurion. lib. 10.*

Hujusmodi etiam mercatorum si- 69
gna operantur traditionem ipsius rei venditæ, ac translationem possessionis illius, quæ ex marcæ impositione cognoscetur, ut sup. *lib.2. cap.9. n.44. & seqq. per d. l. quod si. ff. de peric. & comm. rei vend.* demonstravimus; & probat Bl. *in rubric. C. de rer. permut. & cons. 416. vol.3.* ita possessionem navis censeri traditam ex insignibus in navi ab emtore appositis, præter Jas. *sup. alleg.* dicit Socin. *cons.55. lib.6.* Dissentit Alberic. Gentil. *lib.2. Advocat. Hispan. cap.10.* Præmissum autem procedit emtione 70
perfectâ, & quando ex marcæ seu signi impositione non potest præsumi alia causa (putà Custodiæ, Sequestrationis aut Inventationis nomine publicô factæ) quàm animus tradendi, ut in vini doliis, trabibus, & animalibus, à mercatore notatis; secùs ante perfectam emtionem, & quando potest præsumi 71
alia causa marcæ appositæ, quàm animus tradendi; ut in vini doliis, in quibus potest considerari, quòd signatum fuerit, ne aliud vinum infunderetur. Bl. *in d. rubr. C. de per. & comm. rei vend.* & post eum Salic. *in l. fin. C. eod.* Jas. *in d. l. quoties. n.18. C. de rei vind.* Böer. *d. decis.105. n.10. per l. 1. §. si dolium. ff. de peric. & comm. rei vend. & ibi Gl.*

Secun-

72 Secundò. Hæc procedunt, quando signum est impositum coram venditore, & ipsô præsente vel ejus factore & Institore, non aliter Bart. Salic. *d. l. fin. arg. l. hæc si res.47. ff. de rei vind.* Strach. *de merc. part. 2. n. 90.*

73 Denique dignoscetur & probabitur hujusmodi marcâ vel signô, quô nomine socius contraxerit; solent enim mercatores signô ex consensu sociorum factô uti, & in libris notare; quod ad cognoscendum, an nomine societatis aliquid factum sit, valdè prodesse tradit consulendo Petr. de Anchoran. *cons. 322.* imprimis *n. 4.* quem adducit & sequitur Benev. Strach. *d. l. n. 9.*

74 Ultimò hîc notandum, mercatores litteris suis privatis crucis signum in fronte præponere solere, prout refert Christoph. Schvvanem. *differ. 4. Jur. Civ. & Cam. n. 65.* quod exinde natum putat, quòd olim instrumentis anteponi consuetum fuerit; *l. fin. §. sin autem. 2. C. de jur. delib.* & ibi Azo. vid. Gothofr. *ad Novell. 72. Leonis*, ibi: *etiamsi, qui pactum inierunt, suâ manu sacræ sanctæ crucis notâ scriptum signarint.* Adeò signum Christi sanctũ fuit seculô veterum, ut in Instrumentis pro fide & subscriptione cederet. *l. ult. §. 2. C. de jur. delib. Novell. 73. c. 8. & Novell. Justin. 90.* Vid. Höpping. *de jur. insign. cap. 2. n. 107. & seqq. & n. 120. & seqq.* Plura de veneratione & efficacia crucis, præter J. Lipsii tractatum de Cruce vid. *in d. Novell. 72. Leon.* ibique Gothofr.

Hodiè quoque, ut hæc obiter saltem hîc addamus, singula mercatorum & tribuum collegia singulis utuntur signis, seu insignibus, quæ Collegia à Collegiis dextrè distingvunt. Matth. Steph. *lib. 2. de jurisd. part. 2. cap. 7.* Limnæ. *lib. 6. Jur. pub. cap. 6. n. 13.* Sic e. g. in Repub. nostra Lubecensi quatuor præcipua Civium & mercatorum Collegia distinctis utuntur insignibus; CIRCULARES utuntur Circulo, in hac formâ:

Mercatores, καθ᾽ ἐξοχὴν ita dicti (die Kauffleute Compagney) utuntur hôc ipsô:

Scandinenses, oder die Schonenfahrer/ utuntur Insigni trium Harengorum, in hac forma. Quô in convocandis tribulibus, atque obsignandis litteris utuntur, in antepagmentis eorum conspicuo:

Bergenses hoc:

Atque hæc Insignium distinctio 77
prudenter à majoribus inventa est. Sicut enim nomina inventa sunt ad cognoscendum & distinguendum homines. *§. siquidem in nomine. 29.* ubi Jo.

Borcholt. *n.1. Inst. de legat. l. ad recognoscendos.10. C. de ingen. & manum. l. cum precum.9. C. de lib. cau. l. un. C. de mut. nom.* Ita etiam insignia inventa sunt ad agnoscendas familias, agnationes, Collegia &c. *arg. l. sanctum. 8. §.1. ff. de rer. divis. l.2. in pr. ff. de his qui not. inf.* Petr. de Andl. *lib.2. de Rom.*
78 *Imper. cap.14.* Idcircò etiam ad conservandam hanc distinctionem ex Juris Civilis constitutione, qui alterius & illicitis insignibus utuntur, pro admissi qualitate gravissimè puniuntur. *l. eos. 27. §. fin. ff. ad L. Corn. de fals.* Joh. Halbritt. *in orat. de privil. doct. pag.32. & seqq.* Committunt enim crimen falsi, Br. *in d. l. eos. §. fin. & addit. ad* Br. *in tr. de insignib. & arm. in princ.* Anton. Tessaur. *decis.270. num.1.*
79 Tib. Decian. *Cons.19. n.241. vol.3.* Propriâ autem interdum autoritate quem arma, marcas & insignia sibi adsumere, Fritz. ap. Arum. *vol.1. discurs. Academ. 16. concl.29. lit. A.* ex Cravett. *cons. 829.*
80 *n.3.4.* & mutare posse, si id sine fraude & præjudicio alterius fiat, statuit Fr. Pfeil. *Cent.2. Consil.197. n.22.* & Chassan. *catal. glor. mund. p.1. concl.31. fol.13.* alienis tamen, ut prædictum, signis & insignibus uti non licet per. *l. prima. C. de Navicul. non excus. l. minimè. C. de Episc. aud.* Jul. Ferrett. *de re naval. lib.15. n.15.* allegans Br. *de Insign.* quamvis Baldus. *in d. l. prima. C. quæ res vend. non poss.* dissentiat, allegans rationem, quòd non sit signum publicum, authoritate publicâ ad designationem alicujus specialitatis designatum. vid. Höpping. *de jure Insign. cap.2. n.1034. & seq.*
Hæc denique ut concludamus, Insignia quàm firmam inducant probationem, docemur per *l. census. 10. ff. de probat. cap. cum causam.* ubi Gloss. & Dd. *X. de probat. cap. cum olim. X. de censib.* Aym. Cravett. *de antiq. temp. part.1. §. viso. n.30. cum seqq.* Mascard. *concl. 105. n 10.* & cæteri allegati à Dnn. Marpurg. *cons.28. n.200. vol.1.* 81

Plura de Insignibus qui avet, consulat Br. *tract. de Insignib.* Joh. Limnæ *d. lib.6. Jur. pub. cap.6. per tot.* & Joh. Jac. Dracon. *de jur. & orig. Patric. lib. 3. c.7. n.10. cum seqq.* Barthol. Chassan. *Catal. glor. mund. p.1. concl.31. fol.13. fac.3. & noviss.* Höpping. *de jure sigill. & insignium.* 82

Caput X.

De Editione Instrumentorum, Scripturarum & librorum Mercantilium singulari.

Summaria.

1. Scripturarum Editio pars Judiciorum & Probationum.

2. Reus, de Jure Communi, non tenetur actori edere Instrumenta & libros rationum.

3. Secus tamen de Consvetudine præcipuè inter Mercatores.

4. Instrumenta & documenta communia reo edenda, idq; jussu Judicis.

5. Reus etiam ex Justa Causa libros edere tenetur. n.25.

6. Justa Causa est, quæ à Consvetudine conficiendi libros rationum sumitur. n.26.

7. Authores, qui negant reos suarum rationum libros actori ad fundandam intentionem edere debere.

8. Specialiter certis personis concessa, non trahenda in Exemplum.

9. Usurarii tenentur edere rationum libros n.10. & 11.

12. Mulier Mercatrix non tenetur edere rationes.

13. Argentariis solis injunctum edere rationes.

14. Argentarii publicæ sunt personæ.

15. Mercatores hodierni an privatam an publicam sustineant personam? N.

16. Affirmantium Dd. series.

17. Ubi petentis Interesse & Mandatum concurunt, ibi Editio necessaria. 18, 19.

20. Consvetudo, ut quæ libris Mercatorum inscribuntur, quasi mandatô fiant.

21. Argentariorum & Mercatorum Comparatio & similitudo. & n.22. & 27.

22. Cur

CUm instrumentorum & scripturarum editio sit pars judiciorum, & præcipuè probationum. *gl. in rubr. C. de fid. Instrum.* Wesemb. *ϖ. de Probat. n. 4. in fin.* maximum autem inter Dd. de librorum mercatoriorum editione suboriatur dubium; haud supervacaneum esse duxi, quædam de horum librorum, quos Dd. communiter Rationum libros appellitant, editione, singularia & in foro mercatorum frequentia hîc apponere.

Quantumvis Juris communis sit sententia: Neminem adversario suo rationes, instrumenta, & litteraria documenta, quibus actor contra ipsum reum utatur, edere teneri. *l. 1. l. ult. sub fin. C. de edend. c. 1. X. de probat.* Menoch. *2. de arb. JJ. quæst. Cent. 4. Cas. 499. n. 1. & seqq.* Gail. *1. obs. 106. n. 1. & seqq.* Hieron. Magon. *decis. n. 4. & seq.* Quoniam valdè inhumanum est, ut quis sumat arma de domo adversarii. *l. de minore. 10. §. tormenta. ff. de Quæst. & l. minus grave. 11. C. de testib.* & bis interimatur, qui suô gladiô perit, ut est in veteri proverbio, *d. c. 1. X. de prob.*

Usu tamen & consvetudine, præcipuè verò inter mercatores, receptum est, si quædam Instrumenta & documenta penes adversarium, seu reum exstare præsumuntur, quæ actor sibi ob interesse edi desiderat, quòd tunc is illa instrumenta aut edere, aut juramentô se purgare debeat, se illa documenta non habere, nec dolosè vel malitiosè habere desiisse. *l. ult. C. fid. instr.* Rutg. Ruland. *de Commiss. part. 2. lib. 5. cap. 25. n. 13. & seqq.* Fulv. Pacian. *de probat. lib. 1. cap. 66. n. 100.* Anton. Tessaur. *decis. 171. pr.* & cæteri allegati à Berlich. *1. concl. 45. n. 3. 4.* Imò, tunc non novum est, 4
ut rursus actor suas quoq; rationes reo edere teneatur, si reus de suo interesse ad documenta doceat, seu instrumenta sint communia. *l. 5. & seq. C. de Edend.*

Judex ergò compellere potest tàm 5
actorem quàm reum ipsum, ut actori rationes & instrumenta edat; sicut statuit Antonin. Imper. *in d. l. 1. C. de Edend.* dum ita rescripsit: *Nam, quod desideras, ut rationes suas adversaria tua exhibeat, id ex causa ad judicis officium pertinere solet.* Plurimas autem justas esse causas, ob quas reus compellendus sit actori rationum suarum edere documenta seu libros, ex Fulv. Paciano, Mascardo, Rulando, & aliis fusè & distinctè docet Matth. Berlich. *d. conclus. 45. n. 27. cum multis seqq.* Inter eas autem 6
præcipuè illa connumerari assolet, quæ

à confvetudine conficiendi &conscribendi libros rationum sumitur ; sicut contingit nostri temporis mercatoribus; ii enim, ex communiori Dd. opinione, ad fundandam intentionem actoris, jure singulari hos libros edere compelluntur. Sed quia hæc conclusio maximâ involvitur difficultate, & interpretes unà cum confvetudine valdè hîc diffident, propterea causa hæc ex Nic. Janua in quæstionem erit redigenda, & huc inserenda:

Quæstio ergò est : An mercatores rei, nostri temporis, suarum rationum libros, ad fundandam actoris intentionem edere teneantur?

7 Negativam in hac intricata συζητήσει sententiam tenuit primus omniũ, post *Gl. in Clem. 1. §. Cæterùm. de usur.* Bald. *in l. 1. n. 9. C. de edend.* ubi etiam Jas. *n. 15.* Seqvuntur ibi Dec. *n. 18.* Alciat. *n. 14.* & plurimi alii, quos refert & sequitur Menoch. *de arb. JJ. qu. libr. 2. Cent. 5. Cas. 499. n. 37. 38.* & cæteri allegati à Nicol. de passerib. *d. l. lib. 4. de script. priv. n. 8.* Plura autem pro corroboratione hujus opinionis adducuntur à Doctoribus fundamenta, ex quibus, potiorum unum atque alterum saltem referamus.

8 Primò itaque sic arguitur: Ubicunq; speciali ratione in certa aliqua persona, & in certa aliqua causa aliquid à jure cautum est, contrarium semper in aliis personis & causis intelligitur de jure communi dispositum. *Dd. ad l. jus singulare. 16. ff. de LL.* cum concordantibus adductis per Everhard. in locis
9 *argum. leg. in loco à speciali.* Sed specialiter *in d. Clement. 1. §. Cæterum. de usur.* in personis usurariorum, & cùm de usuris agitur, est dispositum; ut hi sc. ob odium & delictum edere contrà regulam teneantur R. Ruland. *d. p. 2. libr. 5. cap. 19. n. 13.* ubi allegat Vivium, Grævæ, Pacianum & alios, quibus adde Menoch. *d. cas. 499. à n. 21. usq; ad 37.* & Pacian. *1. de prob. c. 63. n. 66. cum seqq.*
10 ubi pulcherrimè. Ergò censendum est, in aliis personis omnibus & causis, & consequenter etiam in probis mercatoribus contrarium statutum esse, ut scilicet edere non teneantur; quod fundamentum corroboratur ex eò; quòd mercatores in casu nostro ha- 11
beant regulam pro se generalem, reos non esse cogendos actoribus edere; quæ, extra usurariæ pravitatis causam, firmat regulam contrariam. *l. nam & quod liquidò. 4. ff. de penu leg.*

Secundò locò adducitur textus in 12
l. 1. C. de Edend. Ubi mulier quædam negotiabatur, & aliquod mercaturæ genus exercebat; rationes suas illius occasione conficiendo, & tamen ibi deciditur, quòd rationes suas edere actori minimè cogatur. E. nec hodiè hoc à mercatoribus flagitandum.

Tertiò locò movetur Jacob. Me- 13
noch. *d. casu 499. n. 7.* qui hanc eandem defendit opinionem, Gaji responsô; *in l. argentarius. 10. §. 1. ff. de Edend.* dum respondet, Prætorem cogere argentarios tantùm, & non absimiles edere, ita arguens : Dissimiles ab argentariis non tenentur libros suarum rationum edere ad fundandam actoris intentionem. *d. l. argentarius. ibi : argentarios tantùm, neq; alios absimiles &c.* At mercatores nostri temporis ab ipsismet argentariis valdè dissimiles, E. &c. Minorem cum Bl. *in rubr. C. de fid. in-
strum.* ita probat : Argentarii publi- 14
cam personam seu causam habebant; h.e. eorum persona à Republ. eligebatur, eorumque fides approbabatur, cùm apud eos deponerentur pecuniæ quasi in loco publico, nempe in æde Castoris. Plaut. *in Curcul.* & aliquando sine fœnore, ut essent sub custodia; aliquando cum fœnore, ut lucrum inde caperent; id quod eleganter explicant Budæ. Coras. Hotom. ac alii, per eund. Menoch. relati. quibus adde Jo. Calvin. *in Lex. Jur. verb. Argentarii*; & nuperrimum tractatum doctissimum Cl. Salmasii, *de fœnore Trapezitico p. 521. 522. & seqq.* & Raph. de Turr. *de Camb. disp. 2. q. 7. n. 25. cum seqq.* Casp. Klock. *de ærar. libr. 2. cap. 21. & 22.* Hæc autem 15
omnia cessant in mercatoribus nostri temporis, qui privatam omninò causam & personam sustinent; cùm unusquisq; pro suo lubitu mercaturã exercere possit; nec ab aliquo eliguntur,

nec

nec ad eorum fidem, ut publicam, recurratur, quæ fusius deducit Menoch. *d.l.* & Rot.Rom.*p.3. decis.144.n.5.* E. hodiè mercatores rei, ad fundandam actoris intentionem, rationum suarum libros edere minimè adstringuntur.

Hæc licet primâ quidem fronte admodum speciosa videantur, adduci tamen non possum, quin contrariam, cum Nicolao à Janua, non amplectar sententiam. Videlicet mercatores nostri temporis, libros rationum suarum, ad fundandam agentium intentionem, æquissimè edere & producere teneri; A qua sententia steterunt quàm plurimi famati Interpp. Inter hos autem Br. in *libr.1 C.de Edend.n.5.& in l. quædam in pr. & in §. nummularios.ff. Eod.* Curt.Jun. *in d.l.1.n.26.* & Purpurat.*ibid.n.19.* & *20.* elegantissimè Bertrand *cons.102.part.1.vol.2.per tot.* ubi etiam successores ipsorum mercatorum ad eorundem librorum editionem teneri clarè *sub n.9.* subnectit. Bertrandum sequitur Bursat. *cons.39.n 31.* ubi post alios adducit Riminald. *cons. 347. vol.2.* & Laur. Kirchoff. *commun. opin.Cent.3.concl.42.* Quibus addendi ex recentioribus Petr. à Syria. *forens. quæst.21.per tot.* ubi de communi, & quòd ita observatur in praxi, & Farin. *cons. crimin. 13. n.13.* Anton. à Sola, *in consuet. Sabaud.tit.de libr. mercat. gl.2. n.13.* & *14.*

Moventur hi I. hâc ratione: Ubicunque petentis interesse & mandatum concurrit, nihil est impedimento, quominus reus etiam actori, ad illius intentionem fundandam, edere cogatur, ut præter paulò antè ex Berlich. & R. Rulando adducta, probat generalitas *l.si quis ex argentariis.6. in §. ex hoc dicto, versic. pertinere. & in l. Prætor. 1. in pr. ff. de Edend.* Sed ubi petit actor, mercatorem compelli suos edere rationum libros, tàm interesse, quàm mandatum ejusdem petitoris concurrit. Igitur, nihil est impedimento, quominus nostri temporis mercator suos libros actori edere cogatur. Minor probatur: Nam quod ex consvetudine fieri solet, licèt de eo non constet, factum esse præsumitur. *l. vel universorum. 12. ff. de Pignorat. act. l. Titian.8.ff. Quod cum eo & l. fin. junct. gl. C. de fideicomm. cum concordantib.* Sed 20 consvetudo inolevit apud ipsos mercatores, ut omnia, quæ cum ipsis aguntur, in suis Codicibus, nobis mandantibus scribantur, Scacc. *libr.2. de Judic. caus. civ. cap. 11. n. 129. & 130.* Igitur contrahentes cum illis, consvetudinis hujus virtute eisdem mandasse videntur, ut secundùm consvetudinem scriberent. Eapropter cùm interesse concurrat, ut supponimus, & mandatum petentis saltem præsumtivum & tacitum, quod ejusdem est virtutis, cujus est expressum. *l. de quibus. in fin. ff. d. LL. l. cum quid. ff. si cert. pet.* E. rationi & æquitati consentaneum est, ut mercator, à quo petitur editio, etiam contra regulam actori edere cogatur.

Secundô locô moventur Dd. *per* 21 *text. in d.l. Prætor. in pr. ff. eod.* à generali argentariorum editionis ratione, ad nostri casûs extensionem arguentes ita; Ubicunque ratio generalior est „ dictô, dictum illud ad omnes alios ca- „ sûs generaliter extenditur, in quibus „ illa ipsa ratio viget. *l. regula. 9. §. ult. &* „ *ibi Dd. ff. de jur. & fact. ign. & l. nomen debitoris 34. §. ult. de legat. 3.* nam extensio tota est in rationis similitudine; quâ amotâ, extensio non permittitur, etiam in causa favorabili. Aym. Cravett. *cons.368. n.12.* Sed ratio quæ redditur *in d.l. Præt.* generalior est dispositione ejusdem legis, quæ habet, argentarios ad editionem compellendos esse, viget etiam in aliis personis, ibi non expressis; nempe in mercatoribus nostri temporis; Igitur ad eosdem, quod ibi de argentariis dictum est, extendi debet, quoad editionem, ad ipsos mercatores. *Prob. min.* Quia mercatores quoque singulorum secum contrahentium conficiunt rationes, quæ ob communem utilitatem communes inter se, & eos ad quos pertinent dici possint, per *gl. in d.l. Prætor. in vers. meum.* dici quoque cujusque propriæ possunt; quan-

quandoquidem ; quod commune est, meum est.

22 Tertiô locô adducitur textus *in l. argentarius in pr. ff. de Edend.* ubi duæ assignantur à JCto rationes, æquè potentes ac principales, ob quas argentarii suarũ rationum edere libros compelluntur: Altera, quòd officiũ argentarii & nummularii respiciat bonum publicum; Altera verò, quòd eorum opera consistat in scribendis rationibus. Utraq; rationum æquè militat in Mercatoribus. Prima scilicet causa, seu Interesse publicum, prout fusius *lib. 1. cap. 2. & 3. h. tr.* deduximus. Altera, quia ex consvetudine, eorum opera sine dubio consistit in scribendo, quod lippis & tonsoribus notum. E. tenebuntur & ipsi edere. Cui, quartò videtur posse suffragari *text. in l. non est novum 5. C. de Edend.* Jan. *d. l. n. 36.*

23 Retentâ itaque in hujusmodi difficultate affirmantium opinione, uti juri & æquitati (quæ inter mercatores prævalet) magis consentaneâ, & à qua in praxi minimè recedendum dijudicat Pyrrus Alfan. sibi ferè contrarius *in d. l. 1. de Edend. n. 90.* nihil objecta facessunt nobis negotii.

24 Ad primum enim desumtum ex *Clem. 1. §. Cæterùm, de Usur.* respondent multipliciter Dd. & primò dicunt, regulare quidem esse in omnibus Mercatoribus, qui publicè negociantur, ut teneantur edere; sed illos, qui negociantur privatim, ad hoc non teneri; speciale tamen esse in usurariis, ut teneantur edere, licet publicè non negocientur; sed privatim & occultè; idq;, ut suprà dictum, ob odium, & ne quid per hos respub. detrimenti capiat.

25 Secundô locô alii respondent, regulare quidem esse in omnibus mercatoribus, sive usurarii sint, sive non, ut edere compellantur suos rationum libros, quos occasione mercaturæ, quam profitentur & exercent, conscripserunt; sed eosdem pariter mercatores exceptionem etiam communiter habere, ut editionem hujusmodi subterfugiant, quando per eam propriam detegere turpitudinem necessariò cogerentur. *l. alias. ubi gloss. ff. de jurej. & l. 2. §. div 9. ff. de jur. fisc. cum concordantib.* Speciale tamen *d. §. cæterùm.* in eo consistere, ut usurarii in sui odium edere teneantur, licet per editionem hujusmodi eorum improbitas propaletur, & turpitudo detegatur. *Dd. Comm.* Et licet per Dec. & Massin. *in d. l. p. 88. 89. C. de Edend.* hæ communes Interpp responsiones improbentur, salvantur tamen ac defenduntur per Bolognet. *in eâd. l. 1. n. 63. vers. 2.* principaliter qui consulendus. Nos tamen, omissis hisce Dd. responsionibus, & aliis etiam relatis per Mantic. *in dict. l. 1. num. 24.* Respondemus cum Petro à Syria *lib. 1. suar. forens. quæst. 21. n. 5.* istas privatas mercatorum rationes, officiô judicis ex justa causa meritò edendas esse; per *sæpè alleg. text. apertiss. in d. l. 1. C. de Edend.* Consentit Menoch, *d. cas. 499. n. 3. cum seqq.* Inter justas autem hasce causas (quarum plurimæ à Dd. & præsertim Berlich. *d. concl. 45. num 27. cum seqq.* afferuntur) illa præcipuè connumeratur, quæ ab odio & delicto personæ ipsius rei conventi provenit. Berlich. *d. concl. 45. n. 61.* ut si reus ipsemet sit fœnerator & usurarius, unde non esse speciale in usurario, prout ex adverso concludebatur, apparet.

Ad secundum argumentum, desumtum *ex l. 1. C. de Edend.* Resp. reum quidem regulariter actori ad faciendam rationum suarum exhibitionem, minimè teneri, nisi ex justa aliqua causa, prout docet *Imp. in d. l. 1.* Justam autẽ causam esse illam, quæ à consvetudine conficiendi & conscribendi hos libros sumitur; sicut in nostris mercatoribus cõtingit, rectè adhuc affirmamus. 26

Ad ultimum, quod est Jacobi Menochii, respondet Nic. à Janua, invertendo, & ita argumentando: Quicquid statuitur in Argentariis, intelligitur etiam statutum in his, qui ipsis argentariis non sunt absimiles; ut probatur non modò per locum generalem à simili, juxta textum *in l. non possunt. ff. de LL.* Sed in specie in materia nostra, quæ recipit extensionem, *per l. quædam. § nummullarios ff. eod.* ad merca- 27

cato-

catores argentariis, qui edere coguntur, sunt omninò similes; ergò ipsi quoque, quemadmodum argentarii ad suarum rationum editionem sunt compellendi. Minor ita probatur: Argentarii erant fœneratores, qui privatam negociationem exercebant, quæstum faciendo, aut permutandis pecuniis, aut fœnerandis, & istius fœnoris ac negociationis suæ libros rationum conficiebant, eratque eorum officium publicum; quoniam publicam respiciebat utilitatem totius populi, ex quo singulorum rationes conficiebant; vel, quia eorum fides à publico erat approbata, prout latius describuntur *in d.l.1.C.de Edend.* vid. Cl. Salmas. *de fœn. Trapezitic. pag. 524. & passim.* Hæc autem omnia concurrunt etiam in mercatoribus nostri temporis; ii enim & rationes conficiunt, & ad fidem eorum frequentissimè decurritur; imò eorum officium (sine quo mundus vix consistere potest, ut Bl. per superius adducta testatur) maximè publicum respicit bonum. E. Cum qua sententia coincidunt Jo. Bologn. post Ripam *in d.l.n. 66. 67.* referente Januâ *d.l. n. 52. & seqq.* & Matth. Wesemb. *w. de Edend. n. 12. circ. fin.* ibi: *rationes suas denudare non coguntur privati, per LL. nisi ex æquitate mercatores illi, qui varias negociationes exercent, & ipsis rationibus quasi PUBLICIS utuntur*, per Br. & alios *d.l.* Vid. tamen Raph. de Turr. *de Camb. disput. 2. q. 7. n. 25. & seqq.* qui dissentire videtur.

Ex hisce ergò firma resultat conclusio: Mercatores nostri temporis, ad fundandam actoris intentionem, libros suarum rationum edere teneri. De modo Edendi autem ad majorem ac clariorem hujusce materiæ intelligentiam quædam notanda veniunt. Ex quibus unum atque alterum singulare saltem proferam. Et quidem primò, quòd mercator non cogatur alio edere in loco vel ad alium locum ad petentis instantiam libros suos transportare, nisi ad locum ejus domicilii, & civitatis ubi degit, ita post Socin. *cons. 149. n. 4. lib. 1.* Decius in *c. 1. n. 65. X. de probat.* Paul. de Castr. *in l. Prætor. §. sed est nunc. n. 2. 3. 4. ff. de Edend.* & noviss. Rutg. Ruland. *p. 2. de Commiss. lib. 5. cap. 24. n. 32. 33.* etiamsi à mercatoribus pactum contrarium sit adjectum. Card. Tusc. *concl. 40. n. 12. lit. E.* Casu autem, quô mercator non consentit suô periculô & sumtibus hosce libros deferri; mittat judex vel ad locum rationum conscriptarum personas idoneas, qui libros videant, & ipsi referant, Br. quem omnes seqvuntur, *in d.l. Prætor. §. fin. ff. de Edend.* Vel committat etiam judici rei gestæ, quòd ipsas videat & rescribat, secundùm Fulgos. *in d. §. fin.* ubi quoque Jas. hanc esse practicam meliorem, quos sequitur Magon. *d. decis. 5. n. 14. 15.* licèt aliter in hac repub. Lubec. observetur; Ubi in Cancellaria vel Camera Judicii inferioris, uff die Gerichtstube / illos libros & instrumenta communia produci necessum est.

Secundò hîc notandum, non solùm 30 illos ad hujusmodi librorum editionem faciendam cogendos esse, qui actualiter mercaturam exercent; sed etjam eos, qui desierunt, dummodò agatur de rebus gestis ante ipsam mercaturam. Sic *per l. Prætor. 4. §. is etiam 4. ff. de Edend.* post purpur. Massin. & alios, pulchrè docuit Polydor. Ripa, *de actis in mortis artic. observat. 57. n. 2.*

Tertiò notandum. Quòd editione 31 librorum ab aliquo mercatore semel factâ, parti postea iterùm petenti denegari possit, nisi per ipsam probetur amissio, ita *per l. si ex Argentariis, in fin. ff. de Edend. & l. fin. ff. de bon. auth. jud. poss.* docuit Bursat. *cons. 224. n. 9.* Observandum autem est, quòd is, qui in- 32 strumenta & libros hosce rationum producit, omnia in iis contenta fateri censeatur; Instrumentaque tantam fidem in favorem ipsius producentis faciant. Menoch. *2. de præsumt. 45. n. 1. & seqq.* Coler. *de process. execut. part 3. capit. 8. n. 62.* Imò, producens instrumenta, videtur fateri in eo omnia esse vera, non solùm quoad ea, quæ ibi principaliter disponuntur, sed etiam

quoad

quoad dicta incidenter & enunciativè. Fulv. Pacian. *de probat. lib. 1. c. 17. n. 24.* Idem obtinet in mercatorum libris rationum, quibus producens tàm pro ſe quàm contra ſe ſtare debet. Anton. à Sola. *in conſuetud. Sabaud. tit. de libr. merc. gloſſ. 2. num. 15. cum ſeqq.* Jan. *de ſcript. lib. 4. pag. 877.* qui allegat Card.
33 Tuſc. *concl. 42. lit. E.* Sed quæritur: an proteſtatio illa, Advocatis, & procuratoribus, inſtrumenta, libros, vel quamlibet aliam ſcripturam mercatorum producentibus uſitata: ſe velle illis uti, ſi & quantum pro cliente ſuo faciant, nec aliter &c. ſit relevans, & proteſtantibus proficua? Negamus, quia iſta proteſtatio non dependet ex voluntate & poteſtate proteſtantis, Jaſ. *in l. 8. §. 6. ff. de nov. op. nunc. n. 26. poſt pr.* Deinde, quia hæ ſcripturæ, libri, ſeu Inſtrumenta, producta ſunt individua
34 & communia. Individua autem & communia pro parte approbari & pro parte rejici non poſſunt. Ita in terminis concludit Joach. à Beuſt. *ad l. admonendi. 31. ff. de jurej. n. 767. & ſeqq.* R. Ruland. *de Commiſſ. part. 2. lib. 5. c. 32.*
35 *n. 13.* Quid ſi quis mercatorum inſtrumentum, ſcripturas, ſeu rationum libros, propter urgentem cauſam, quia fortè in eo arcani aliquid continetur producere, & parti adverſæ manifeſtare nolit, an poſſit hoc judici in Camera ſecretò ad ejus informationem & inſtructionem oſtendere? Aff. *per c. accepimus. 4. X. de fid. Inſtrum.* Jaſ. *in l. 1.*
36 *§. 2. ff. de Edend. n. 19.* Si tamen in Inſtrumento, litteris ſeu rationum libris quædam continentur, quæ pro parte adverſa facere videntur, & pars producens veretur, ne adverſarius ſcripturâ productâ etiam in ſui favorem adverſus producentem utatur; tunc producens non tenetur integrum inſtrumentum ſeu ſcripturam producere; ſed ſufficit, ſi tantùm partem ejus, quæ pro ſe facere videtur, originaliter producat. text. rotund. *in l. argentarius 10. §. 2. ff. de edend. l. ex conventione 11. C. de pact.* text. ele. *in c. contin. 5. X. de fid. Inſtr.* Gail. (ubi ita quotidiè in Camera Imperiali obſervari teſtatur) *lib. 1. obſ. 106. n. 10.* poſt alios Berlich, (ubi etiam ita quotidiè in ſupremo judicio appellationum Dresdenſi & adhuc *2. Decemb. A. 1626. ſententiatum fuiſſe refert) part. 1. concl. 43. num. 23. & ſeqq.* Et hoc ita quoque in rationum libris obtinere, præter adductam *l. 10. §. 2. probat* P. Frider. Mindan. *de proc. extrah. lib. 2. c. 49. n. 6.* Et producantur ita judici quidem in Originali, parti autem in copia, cum 37
die & conſule, h. e. quô tempore ſive obligatio ſive ſolutio facta. Ilico Umm. *diſputat. 17. proceſſ. Judic. theſ. 8. num. 39.* Cui adde Pacian. *de prob. libr. 1. c. 66. n. 61. in fin. n. 62. & ſeqq. num. 78. & ſeqq.* Mynſing. *in d. c. 1. X. de probat. n. 37. & ſeqq.* Weſemb. *in comm. ff. de Edend. n. 13. in med.* Felin. *in d. c. 1. X. de prob. n. 31.* Paul. de Caſtr. *in l. 1. §. editiones ff. de Edend. n. 2.* Quòd ſi edere juſſus mercator nolit parere, editionemque recuſet, tunc contra ejusmodi contumacem decernuntur mandata compulſorialia ſine clauſula juſtificatoria. Gail. *1. obſ. 106. n. 3. & ſeq. & obſ. 134. n. 11.* R. Ruland. *de Commiſſ. p. 2. libr. 5. c. 17. n. 12.* Et ſi quis in contumacia perſiſtit, compulſoriales arctiores decernuntur, vel etiam captis pignoribus ad id compelli poteſt. Weſemb. *π. de Edend. n. 14.* Vel, ſiquidem reus eſt, qui edere nolit, poteſt pronunciari, quòd ſcripturæ petitæ pro editis & recognitis habeantur. Fulv. Pac. *tract. de probat. d. lib. 1. cap. 66. num. 174. & ſeqq.* Berlich. *d. concl. 45. n. 91.* Vel ſi actor ſit, ei audientia denegari. Weſemb. *d. n. 14.* Præter hæc alia adhuc ſunt remedia, quibus quis ad edendum compelli poteſt, quæ videri poſſunt apud Berlich. *d. concl. n. 93.* Ilic. Umm. *d. l. n. 41. & ſeqq.* Harpr. *decad. 13. proceſſ. Jud. Concl. 2. n. 4.* Weſembec. *d. l. n. ult.* Quibus addatur eruditiſſimus Anton. Solæ *in Conſuetud. Sabaud. tit. de libris mercatorum. gl. 2. n. 43. uſq. ad fin.* Qui conſulendi.

Et hæc pro Inſtituto noſtro, de libris, inſtrumentis & ſcripturis mercatorum, eorumq; probatione & editione dixiſſe ſufficiant. Plura vid. ap. Ruland. *dict. loc. ſup. allegatis.*

CAP.

Caput XI.

De

Sententia, Appellatione & Executione
ausarum, litterarumque Mercatorum; Cum duabus de Mutatione Judicii Quæstionibus, itemque Gravaminibus huic Libro repugnantibus.

Summaria.

In Causis Summariis conclusione causæ non semper opus est.

Formâ judicandi non observatâ sententia nulla est in processu ordinario.

Quæ ad Formam judicandi ordinariam requirantur.

In causis Mercatorum summariis solennitates judicandi Civiles non observantur.

Sententia incerta an inter Mercatores valeat.

Appellatio Theriaca contra malè judicantium venenum.

De Jure Civili ab omni gravamine indistinctè appellatur.

Ab arbitramento de Jure Civ. appellatur.

A Laudo Mercatorum non appellatur.

o. *Mercatores Collegiati appellant ad Rectorem seu Consulem Collegii.*

1. *Quando laudum enormem continet læsionem, potest appellari.*

2. *Appellatio denegatur in causis cambiorum.*

3. *Quod confirmatum in ultimis Imperii comitiis, de Anno 1654. & n. 24. 41.*

4. *Appellationis causa sequitur naturam Principalis.*

5. *In foro Mercatorum Lubecensi à Chirographis & debitis Mercatorum coram libris proxenetarum* fürm Meckler Buch *factis, non appellatur.*

6. *A libris Mercatorum ritè scriptis ob identitatem rationis Lubecæ non appellatur.*

7. *In Camera olim Appellationes non recipiebantur, si summa fuit suprà 150. florenos.*

In foro Lubecensi infra. 500. florenos Ungaricos Appellatio non conceditur.

9. *Florenus aureus Lubecæ habetur pro Ungarico.*

20. *Regulariter in Appellationibus summæ conjunguntur.*

21. *In foro Lubecensi ad fundandam Appellationem diversæ summæ non conjunguntur.*

22. *Quod in cohæredum Appellatione probatur.*

23. *Jure Civili & Camerali in Appellationibus cumulatio sortis & usurarum admittitur.*

24. *In foro Mercatorum Lub. cumulatio sortis & usurarum non admittitur.*

25. *Mercatorum, præsertim Extraneorum, causæ habent paratam executionem.*

26. *Stipulationes & obligationes regulariter non habent executionem paratam.*

27. *Chirographa & obligationes Mercatorum habent paratam executionem.*

28. *Consuetudo facit Instrumentum authenticum.*

29. *Redditio Chirographi à Creditore debitori facta, habetur pro remissione obligationis & pignoris.*

30. *Appellatione Chirographi continentur actiones.*

31. *Instrumenta & Scripturas Mercatorum paratam habere executionem, demonstratur variis locorum consuetudinibus, & Exemplis Italiæ & Austriæ:*

32. *Item Constitutionibus Saxoniæ & Thuringiæ.*

33. *Multis Germaniæ locis à debito liquido & confessato contra proprium Chirographum appellari non posse docetur.*

34. *Idem in Galliâ obtinet.*

35. *In Camera Imp. Mandata sine clausula de solvendo ad Chirographa decernuntur.*

36. *An Litteræ Cambii habeant Executionem paratam?*

37. *Affirmativa praxi & veritati magis consentanea.*

38. *Litteræ Cambii nullâ Exceptionis habitâ ratione paratam habent executionem.*

39. *Pro Cambio competit actio de constituta pecunia, quæ paratam habet executionem: ubi, quid manus regia.*

40. *Quomodo in Cambiis à magistratu fiat parata Executio, aliquot locorum exemplis demonstratur.*

41. *Statuta Reipubl. Bononiensis in Italia de Cambiorum parata executione.*

42. *A litteris Cambii non datur Appellatio n.13.*

43. *Litteræ Cambii habent vim & effectum sententiæ.*

44. *It. celerrimam executionem vix ullam except. admittentem. vid. n.38.*

45. *Litteras Cambii habere paratam executionem probatur ex Recessibus Imperii.1654.*

46. *Hæc executio procedit tàm contra acceptantem quàm scribentem.*

47. *In Cam. Imper. ad nudam schedulæ cambialis productionem mandata decernuntur.*

48. *Quomodo parata hæc executio impediri & excludi possit?*

49. *An Exceptio non numeratæ pecuniæ contra Literas Cambii locū habeat? N.*

50. *Cur adversus Litteras Cambii earumq; executionem nulla Exceptio, nec non numeratæ pecuniæ admittatur.*

51. *Ad dilucidandam hanc de Cambiorum litteris materiam, inseritur facti species cum schemate & præjudicio.*

52. *An & quo casu post acceptationem fieri possit revocatio s. prohibitio solutionis.*

53. *Ad substantiam cambii an requiritur realis numeratio; an quid aliud?*

54. *Exceptio non num. pec. in quibus contractibus locum habet?*

55. *Re integrâ chirographum repetendum.*

56. *Exactione solutionis agnoscitur debitum.*

57. *Statutum Pontificum in Italia, ne Mercatorum Executiones retardentur; usurarum nomine.*

58. *An Consensu partium ex summaria Mercatorum causa possit fieri ordinaria? A.*

59. *An in causa ordinaria possit procedi summariè? N.*

60. *Ordo Judiciorum publicus à privatis non potest inverti.*

61. *Quæ in Judiciis à partibus remitti possint.*

62. *De Remissionibus terminorum solutionis. remiss.*

63. *Locus ex P. Gregorio Tholosano. Quod judicia Mercatorum summaria in suo vigore sint conservanda.*

64. *Injuriarum occasiones nasci non debent unde remedia expectanda.*

65. *Gravamina, quibus Hanseatici Mercatores in Judicialibus à Judicibus & eorum ministris, in exteris Regnis affliguntur.*

66. *Quomodo hisce gravaminibus, quibus Hanseatici Hispanicis in provinciis contra Justitiam & privilegia affliguntur, obviandum.*

1 SIngularia hinc inde de actionibus, exceptionibus, testibus, instrumentis, scripturis, aliisque probationum generibus, in Curia Mercatorum summariè monstrata, proximè subseqvuntur Causæ conclusio, sententia, appellatio, & executio. Quoniam autem in causis summariis hæc causæ conclusio non ita strictè observatur, prout suprà hoc libro, *c.7. n.9. & 10.* innuimus, in quibus actus conclusioni proximus (qui autem actus ille sit, consule Marantam *part. 4. distinct.9. n.24.*) vicem ejus obtinet, *Clem. Sæpè. in fin. de V.S.* Rosbach. *process. iudic. tit.70. n.8.* hanc intactam relinquentes, ad reliquas hujus judicii summarii partes nos accingemus; ex iisque unum atque alterum singulare referemus.

Quamvis de jure comuni, in processu ordinario, formâ judicandi haud ritè observatâ, sententia nulla sit. *l. prolatam. C. de sent. om. jud.* Forma autem h[illegible] sit, ut lite demùm contestatâ, pro[illegible]tionibusq; legitimis receptis, & causâ plenè cognitâ, postquam jam conclusum fuerit in causa, pronūcietur. *c. nullum. c. judicantem. 30. q.5. de* SCRIPTO. *l.1. &*

& l.3. C. de sent. experic. recit. & ibi Dd. Vantius *de null. ex def. processf. n.69. & seqq.* Bachov. *ad* Treutl. *2. vol. disp.23. θ.3.* ab ipso Judice. *d. l.2.* & quidem in loco consueto: *l. cum sententia. 6. C. de sent. om. jud. l. pen. ff. de J. & J. c. Episcopus. 15. q.7.* Interdiu, putà mane, meridie & vespere. Nov. *82. cap.3.* Dd. *in l. non minorem. 20. C. de transact.* quemadmodum ita in LL. XII. tabb. Sol occasus suprema potestas est. A. Gell. *17. noct. Attic.2.* Hillig. ad Donell. *enucl. lib.28. cap.3. lit. P.* pro tribunali sedente. §. *sedebunt. auth. de Judic.* diebus non feriatis, sed Juridicis. *l.1.* §. *1. l.6. ff. de Feriis. l. ult. C. eod.* Vant. *de null. process. & sententiâ. n.131.* Bocer. *class. ult. disp. 32. th.44.* Citatis ad hoc litigatoribus. *l. si ut proponis. 6. C. quom. & quand.* Quæ judicis pronunciatio certa esse debet, tùm ratione personæ, quæ condemnatur vel absolvitur. §. *32. Inst. de action. l.1. ff. de sent. & re jud. l.3. C. eod.* Bocer. *d. class. ult. disp.32. θ.8.* tùm ratione rei vel quantitatis, quæ nominatim in condemnatione exprimenda. *t.t. C. de sent. quæ sin. cert. quant.* Mejer. *in Coll. Argent. tit. de re jud. θ.58.* Schneidevv. *ad* §. *32. Inst. de act.* Secus tamen obtinet in caussis summariis, quales sunt mercatorum causæ. Rittersh. *in expos. Novell. part. 9. cap.3. num.16.* & reliqui suprà allegati. In earum enim sententiis, sicuti in cæteris hujus judicii partibus, meræ & nudæ æ juris Civilis solennitates ita strictè observari meritò non debent. *d. Clem. Sæpè. de V. S.* verbis: *Sententiam verò definitivam stans vel sedens proferat, etiam conclusione non factâ*, prout ex petitione & probatione, aliisque actitatis in causa fuerit faciendum, *ibi Dd. comm.* Unde, sicut petitio, sic & sententia incerta, etiam parte opponente, inter mercatores valet. Dd. & Jas. *in d. l. edita. 3. C. de Edend.* Rot. Gen. *decis. 21. num.4.5.6.* Cùm sententia, regulariter, petitioni debet esse conformis. *l. ut fundus. 18. ff. comm. divid. l. fin. C. de fideic. lib.* Petr. Anchoran. *Cons. 249. in q. num.2.* & hoc etiamsi diebus feriatis sit lata. *d. Clem. Sæpè. de V. S.* ibi: *tempore etiam feriarum, ob necessitates hominum indultarum*, (secus in Divinis) à jure procedere valet. Mejer. *d. Colleg. Argent. de sentent. & re jud. thes.6.*

Absolutis hisce judiciorum partibus, consequens est, ut de APPELLATIONIBUS) quæ theriaca contra malè judicantium venenum, à Besold. *de appell. cap.1. num.10.* & medicina contra morbum sententiæ iniquæ ab Ulpiano *in l.1. ff. de appell.* dicuntur) mercatorum unum atque alterum singulare notemus. 6

Licet, de jure communi, à quolibet gravamine, etiam ab omni sententia, indistinctè, lite nec dum contestatâ appellandi via nemini præclusa sit. *cap.12.59. & 60. X. de appellat. cap.1. c. Romana. 3. cap.5. eod. tit. in 6to.* Marant. *spec. aur. de appell. n.292.* Gail. *1. obs.129. num.1.* Imò ab arbitro & arbitramento, à Judice dato, de Jure Civili appellare concessum sit. *l. 9. ff. qui satisd. cog. l. fin. C. de Judic.* Bernh. Grævæ. *1. concl. pract. 149. consid.1.* Menoch. *cons. 406. num. 30.* & reliqui à Græværo allegati. quibus adde Mynsing. *4. obs.68. num.9. & seqq.* In Curia tamen mercatorum plerumque obtinet, ut ab eorum laudo non appelletur. Cornel. Brederod. *tract. de appell. part. 1. tit.15. col.155. lit. C.* licet non sit mercator tempore compromissi, sed posteà tempore laudi. Brederod. *d. l.* cùm ad authoritatem sententiæ firmandam inspiciatur tempus sententiæ seu laudi. *l. præcipimus. 32. §. 5. sanè.* & ibi Br. *C. de Appell.* quem allegat Brederod. Jo. de Imol. *in l.1.* §. *si quis ff. de Appell.* Ipsi verò mercatores collegiati, appellant ad Rectorem seu Consulem sui Collegii; à quo rursum fit recursus ad superiorem. Brederod. *d. l. col.165. lit. C.* Fallit tamen, quando laudum enormissimam contineret læsionem, vel manifestam & evidentem. Gail. 1. *obs.150. num.9.* quem refert sequiturque Menoch. *d. consil. 406, n.32.* Petr. Gregor. Tholos. *tr. de appell. lib.2. cap.12. n.19.* 7 8 9 10 11

Secundò, notandum, quòd appellatio tàm suspensiva quàm devoluti- 21

va, denegetur in causis cambiorum ex statutis Genovæ. Sigismund. Scacc. *de Commerc. & Camb.* §.8. *gl.unic. n.1. fol. 487.* Secus in Civitate Bononiæ, ubi admittitur devolutiva. Scacc. *d. l. n.1. in f.* Idem obtinet de consuetudine totius Italiæ, sc. quòd appellatio in causis cambiorum denegetur, Scacc. *d. l. n.4.* Janua. *de script. priv. lib.3. q.6. n.4.*

13 5. Quod & in nuperrimo Imperii recessu de Anno 654. salubriter sancitum. §. **Als auch.** Videlicet **daß in Wechseln dem Richter erster** Instantz **unbenommen seyn soll / ohngehindert einiger** Appellation **oder** Provocation, **nach der Sache befind- und Ermessung / entweder mit oder ohne** Caution **der Gläubigern die** Execution **zu vollenziehen.** vid. *inf. h. cap. n.24.*

Tertiò notandum, quòd appella-
14 tionis causa sequatur naturam causæ principalis: Quare, si causa prima mercatorum est summaria, causa appellationis etiam erit summaria. Sigismund. Scacc. *tr. de Appellat. q.11. n.17. & de Commerc. §.7. gl.5. n.48. fol.466.*

15 IV. Observandum, quòd in Repub. libera Lubec. Chirographa & libri mercatorum hoc singulare habeant, ut in debitis liquidis & confessatis, **so für dem Mecklerbuch geschehen /** planè non appelletur. *Privil. Appell. Reipub. Imp. Lubec.* Gylman. *tom.6. symphorem. §.25.* **Lübeck.** *p.190.* De hisce libris vid. Gylandr. *decis.30. num.8. lib.1. fol.507.* quem allegat Matth. Wehner. *in observat. pract. verb.* **Meckler-**
16 **bücher.** An etiam hoc in reliquis mercatorum libris, ritè scriptis, obtineat secundùm privilegium Lubecense? Et affirmativa decisa *in Senat. Lubec. 19. Jul. An.1648.* quod sub verbo privilegii **Handschrifften** comprehendantur etiam libri mercatorum tanquam species. Besold. *in thes. Jur. Pract. lit. H. n.20. 2.* propter identitatem rationis & finis privilegiorum, **damit Treu und Glauben** in commerciis **erhalten bleibe.**

17 V. Quanquam de Constitutionibus Cameralibus Appellationes non recipiantur, si summa Appellationis sit supra quinquaginta florenos Rhenenses, quæ summa postea in Comitiis Spirensibus An.1570. ad 150. florenos extensa. Gail. *1. obs.123. n.1.* Mynsi. *cent.3. obs. 89.* Secus tamen obtinet in Republ. nostra patria Lubecensi, in qua Appellationes non recipiuntur, si summa sit infrà 500. solidos aureos, qui sunt Ungarici optimi. vid. Privileg. Appellat. Lubec. verb. **So die Klage oder Hauptsache nicht über 500. Goldgülden antreffe.** Florenus autem aureus pro Ungarico in nostra Republ. observatur. *art. 11. lib.1. tit.1. & art.4. lib.1. tit.1. Statut. Lubecens.* ibi Dn. Mev. quod in Cam. Spirensi **in Sachē Martin Vogt.** contr. **Stadt Lübeck.** Anno 1657. est confirmatum.

VI. Quamvis regulariter in Appellationibus ad fundandam Cameræ Jurisdictionem diversæ summæ conjungantur. *argt. l. si idem cum eodem ff. de jurisdict.* Mynsi. *5. obs.83. n.4.* Hoc tamen non obtinet in foro Mercatorum præsertim nostro Lubecensi, si actio & summa unô eôdemq; libellô nō contineatur. Privileg. Lubec. Appellat. verb. **So die Klage oder Hauptsache nicht über 500. Goldgülden antreffe.** Sic sententia adversus plures hæredes lata, nullâ defuncti, cujus personam hæredes repræsentant, habitâ consideratione, inviriles intelligitur divisa portiones, ideoq; appellatio non conjunctim, sed à qualibet parte separatim requiritur. per *l.10 §.3. ff. de Appell. l.unic. C. si plur. nit. sent. 9. decen. l.43. ff. de re jud.* & ita dec. in Senat. Lub. *25. Aug. Anno 60.*

VII. Etsi de Jure Civili & Camerali in Appellationib. cumulatio sortis & usurarum seu censuum admittatur, Mynsi. *d. obs.83. n.5.* Gail. *l.1. obs.123. n.4.* Brederod. *de Appell. p.1. tit.19. col.245.* versic. *possunt autem.* Itidem tamen in foro mercatorum nostro Lubec. contrariū observatum & decisum per prædictum privileg. verb. **So die Klage oder Hauptsache nicht über 500. fl. antreffe.** & ita decisum in Senat. **In sachen Jord. Grentzē** contr. **Heinr. Kirchrings Erbe.** *8. Mart. Anno 1643.* cum quo coincidit Græva. *t. concl. Pract. 23. n.6.*

Finaliter, de EXECUTIONIBUS mercatorum erit notandum in genere, causam mercatorum ritè cognitā, sine mora

mora executioni mandandam esse, præsertim si talis sit, quæ promtam habeat exsequendi copiam; quam non minus incolæ ac advenæ desiderant amantque. Certè peregrini mercatores, quò celerius in suis negotiis expediuntur, eò lubentius ad nos redeunt. Sigillatim autem de Instrumentis mercatorum observatum: Quantumvis instructa Dd. acies hanc regulam & generalem tradat conclusionem: Instrumenta, quantacunque fide digna, tamen non secus atq; alias obligationes, simplicesque stipulationes, regulariter paratam executionem non habere, sed ab actione, propositô
13. ordinario libellô, processum inchoandum, *per l.1. & 2. C. de execut. rei jud. l. negantes. 9. C. de act. & obl. l. unic. C. de prohib. sequestr. pecun. & per text.* meliorem, ut loqvuntur, de mundo, *in l. minor 25. ann. cui fideicommissum*, ibi: *paratam ex causa judicati persecutionem, ad initium alterius petitionis redegerat. ff. de minoribus l. si pacto quo pœnam. 14.* & ibi Alciat. *C. de pact. l. tale pactum. 40. §. qui provocavit. 1. eod.* & ibi Dd. præcipuè Angelus de Perusa, dicens: Instrumenta vel conventiones non prætorias, aut judicialiter factas, mereri paratam executionem, esse contra omnia jura mundi. His adde P. Heig. *p. 2. q. 7. n. 7.* & Tessaur. *decis. 26. n. 1.*

Nihilominus tamen excipiuntur ab hac generali Dd. conclusione Instrumenta mercatorum privata, quæ cautiones, chyrographa, syngrapha, schedulæ apodissæ, ἰδιόχειρα vocantur; hæc etenim paratam executionem habere, & mandatis sine clausula locum facere communiter obtinet; quia de antiqua consuetudine plena illis fides tribuitur. Mandos. per statut. Florentin. Genov. & Venet. *de inhibit. quæst. 71. n. 10.* In tantum ut libri Mercatorum pro arrestis impetrandis ex consuetudine sufficiant. Dn. Mevius. *de Arrest. cap. 10. n. 46.* Si modo originale libri scripti, seu chirographi exhibeatur. Dn. Mev. *d. l. n. 47.*

Consuetudo quippe facit aliquod Instrumentum authenticum, quod aliàs non esset. Gail. *1. obs. 119. n. 4.* Fr. Marc. *q. 369. n. 1.* Coler. *part. 3. de process. execut. cap. 2. n. 7.* ubi rectè ait, eatenus hoc procedere, si debitum sit liquidum, citando Statutum Saxoniæ & Thuringiæ, ut autem argumentô hanc sententiam comprobemus, notum 28
est, quòd redditio chirographi & cautionis, pro ipsa debiti, actionis, pignoris aut obligationis remissione reputetur: & ideò, si debitori meo reddiderim cautionem, videtur inter nos convenisse, ne peterem; profuturamque ei conventionis exceptionem placuit. *l. 2. ff. de pact. l. 59. ff. de legat. 3. l. 7. C. de Remiss. pignor.*

Qui Chirographum legat, non tan- 29
tùm de tabulis cogitat, sed etiam de actionibus, quarum probatio tabulis continetur: appellatione enim chirographi uti nos pro ipsis actionibus palàm est: cùm venditis chirographis intelligimus nomen venisse. *l. liberationem. 3. §. 1. ff. de liberat. legat.* Sed & si Chirographum quis decedens debitori suo dederit, exceptionem ei competere puto, quasi pro fideicommisso hujusmodi datione valitura. *l. 3. §. 1. ff. de liberat. legat.* & text. singularis *in l. servum filii. 44. §. eum qui Chirographum legat & c. 5. ff. de legat. 1.* Ergò, si, redditô legatôque chirographô, ea quæ continentur reddita legataque reputantur, consequens est, certam, liquidam & exequibilem debiti mercatorii, ut & pignoris, legati, actionis &c. probationem instrumentis hisce privatis inesse; quod pluribus persequitur, ad contraria respondens argumenta, Petr. Frid. Mind. *lib. 2. de mandat. cap. 70. per tot.*

Et hanc de tribuenda privatis etiam 30
instrumentis & scripturis mercatorum debitum liquidum habentibus parata executione sententiam, pro observatione juris communis etiam seqvuntur plurimæ passim laudatissimæ provinciæ, potestates, universitates & Civitates. Ita fit Florentiæ, Genuæ, Paduæ, Venetiis, & in tota, nî fallor, Italia. Mandos. *d. q. 71. n. 10.* Ita in Archidu-

chiducatu Austriæ Instrumenta & Chirographa debitorum, imprimis verò mercatorum, statim mandantur executioni. Gail. *d. arrest. cap. 9. n. 18.* Idem
31 fit in Electoratûs & Ducatuum Saxoniæ & Thuringiæ provinciis. rubric. Constit. Von verfaßten Brieff und Siegeln/ ubi ita traditur: Weilen in allen Commerciis und Handlungen/ so zwischen Kauffleuten geschehen/ billich nichtes höher/ denn Treu und Glaube/ auch Brieff und Siegel/ die ein jeder von sich giebet/ sollen bedacht werden/ und gleichwol vielmahls befunden wird/ daß ihrer etzliche zu ihrer selbst Verkleinerung und böser Nachrede sich ihrer klaren schrifftlichen Bewilligungen weigern: So ordnen wir hiemit/ wo einer seinen öffentlichen unlaugbaren und unverfälscheten Brieff und Siegeln/ die keine unehrliche Zusage in sich halten/ vorsetzlich und ohne Ursache nicht nachkommen/ sondern darwieder vorteilhafftige Außzüge suchen/ und erst darüber erkennen lassen wolte/ daß ihm solches keines weges gestattet/ sondern wieder ihn/ inhalts gegebener Brieffe und Siegel schleunig soll verholffen/ oder keine andere Exception oder Außflucht dawieder zugelassen werden ꝛc. Concordant & illustrant hæc Coler. *de process. execut. part. 1. cap. 3. n. 212.* Jacob. Thoming. *vol. 2. Cons. 8. n. 1. & seqq.* Jo. Fichard. *cons. 41. n. 12.* Treutl. *Consil. 92. n. 2. & 3.* Dan. Moll. *lib. 4. semestr. cap. 23.* Paul. Wehner. *Consil. 91. n. 3.*

32 Eadem summaria syngrapharum executio etiam plurimis aliis Germaniæ in locis observatur; adeò, ut alicubi more laudabili, à debito liquido & confessato contra proprium chirographum appellare non liceat, ut fit in Holsatia, item Francofurti ad Mœnum, Herbipoli & Hamburgi. Joh. Limnæ. *lib. 5. jur. pub. cap. 9. n. 2. pag. 222.* Ita in Repub. Lubecensi non appellatur ad Imperatoream Majestatem contra proprium chirographum vel confessionem in debitis apertis, liquidis & confessatis, So für dem Stadtbuch oder Mekelerbuch geschehen/ vigore privilegii appellationis Cæsareæ, qua de re vid. Symphorem. Gylm. *supr. alleg. loco.*

Hinc & Galli in Parlamentis suis 33 doctissimis: *Cedules sont executoires, apres ce qu' elles ont esté recognues: & ne sont receuables les debiteurs à demander delay, pour en venir contre la requeste de guarnison faite par les creanciers, veu qu' ils son assertiorez du faict.* Papon. *de Cedul. & recognoif. n. 5. lib. 8. b. e.* "Chirographa sunt exequibilia, quando sunt recognita, ita, ut debitores non audiantur petentes dilationem contra postulatam à Creditoribus securitatem sive præmunitionem, & proinde executionem."

Multa quoq; & quotidiana in hanc 34 sententiam exstare Cameræ Imperialis præjudicia, quibus mandata sine clausula, sive pœnalia de solvendo ad Chirographa etiam mercatorum aliorumque privata, quibus in casum non præstitæ justô terminô solutionis potestas creditoribus facta, absque ullo processûs sufflamine, non aliter ac super re judicata executoriales & similes processûs impetrati sunt, demonstrat Petr. Frid. Mindan. *d. cap. 70. n. 12. & seq.* Cui adde Dn. VicePræs. Mev. *Stat. Lub. lib. 3. tit. 1. art. 1. n. 24. cum seqq.*

Hisce generaliter præmissis, succedit alia non minus pulchra, quàm in foro mercatorum difficilis Quæstio: An litteræ Cambii, de jure executionem habeant paratam? In hujusmodi proposita difficultate non est eadem omnium interpretum sententia. Negativæ adhæserunt plurimi, Bald. videlicet; Rot. Gen. Cardin. Tusc. *conclus. 13.* Fabius de Anna, *cons. 82. num. 2.* post Vincent. de Franch. Menoch. *de arb. JJ. qq. lib. 2. Cent. 1. cas. 17.* Vincent. Hondedæ, *cons. 29. n. 2. n. 35.* & reliqui.

Nobis autem, cum Jasone, Bartolo, 36 Cavatio, Crotto, Beroo, Scaccia, Mastrillo, & aliis junctâ ratione, & favore ipsius rei, communi Dd. opinione, & praxi quotidianâ, Affirmativa ob publicam utilitatem & majorem æquitatem magis placet; videlicet Cambium nullâ ratione habitâ Exceptionis,

nis, quæ altioris indaginis sit & moram longam faciat, nullóque arrestô detineri, multòminus post acceptationem ulli retentioni, ex causa illiquida nondum deductâ aut probatâ locum esse posse, sed paratam producere Executionem quod in evictionis Exceptione per sententiam non admissa, Confirmatum *in jud. Lubec. 11. Aug. Anno 1658. Affirmativa, ob majorem æquitatem, magis placet*: moti ex eo, quòd pro ipsis litteris *1.* competat actio de constituta pecunia *;* quæ sola actio, ex æquitate Prætoris, retinet primævam suam naturam juris gentium, ut ex solo consensu nudo producat actionem, & etiam habeat regiam manum, quâ mediante expeditur, prout ante proditas actiones expediebatur, ut declarat Jas. §. *in personam. in pr. Instit. de Actionib.* Manus autem regia idem importat, quòd executivè procedere. *Br. in Extravag. ad reprimendum.* Quæ Executio fit permissu Magistratûs, & quidem ob liquidam probationem, statim, sine processu, & libello, aut citatione, ad nudam petitionem Creditoris, exhibentis litteras Cambii cum Protesto: Creditor scilicet, stipatus ministrô publicô, confert se ad ædes debitoris, ubi tum in continenti vel pecuniâ numeratâ, vel pignoribus, vel fidejussoribus ipsi satisfieri debet, idque propter metum, ne cedat. Statuta urbis Genuæ *lib. 4. de causis brevioribus*, hoc tempus nonnihil producunt, & demùm post 24. horas, ad solutionem concessas, hanc executionem permittunt. Sed quia periculum subest, ne intereà debitor fugâ sibi consulat. Stat. Hamb. *part. 4. tit. 7. art. 7.* eam in continenti admittunt. Cum hoc Statuto conveniunt Capitula Cambiorum Civitatis Bononiæ, à Pio V. Anno 1569. confirmata; quæ hanc executionem arctius adhuc constringunt, eamque permittunt, etiamsi jactans exceptione aliquâ se tueri posset, imò, licet mortuus sit vel hereditas jaceat, vel adsint pupilli sine tutore, vel heredes cum beneficio Inventarii hereditatem adierint, quin contra cujuscunque dignitatis personas, etiam in magistratu constitutas, non obstante lege, Statutô, consvetudine vel privilegio. Quæ omnia latius comprehenduntur in dd. Capitulis, quæ integra Italicô idiomate legi possunt ap. Scacc. *de Cambiis. §. 9. in ff.* & Raph. de Turr. *de Camb. disput. 3. in prolegom. n. 26.* Idem provisum est in ritu magnæ curiæ Regni Siciliæ 114. Scacc. *d. l. §. 7. gl. 5.* Mastrill. *decis. 9. n. 6. 7.*

Accedit secundò, quòd à sententia 41
lata pro literis Cambii non detur appellatio, ut præter ea, quæ *n. 13. praced. h. cap.* adduximus, docuére Socin. Jun. Berous. J. Cæs. Ruginell. quos retulit & secutus est Jo. Bapt. Cavat. *de Camb. col. 1. in. fin. Cap. de litteris.* Hoc autem nulla alia de causa posse contingere, nisi quia pro ipsis concedatur via executiva, noti juris. Nicol. Jan. *de script. priv. lib. 3. q. 6 n. 5.* Præterea, tertiô lo- 42
cô considerandum erit, quòd litteræ Cambii habeant vim & effectum sententiæ ac rei judicatæ; quemadmodum suprà *libr. 2. c. 12.* ex Crotto admonuimus. add. Decis. Gen. *2. n. 9.* Sicut ergò sententia executionem habet paratam (frustrà etenim esset, sententiam in suum favorem habere, similisve Campanæ, quæ caret pistillo, nisi id quod judicatum est, etiam executioni demandetur. *l. 8. & t. t. C. de execut. rei jud.* Coler. *de process. exec. in præfat. n. 4.* & ex eo Maurit. Spilker. *Synops. process. Jud. proposit. 91.*) idem quoque concludendum est de litteris ipsis Cambii.

Et hujus opinionis nobiscum sunt 43
quam plurimi; Inter hos autem præcipuè Berous, qui *consil. 33. n. 12. in 3.* docet, quod litteræ habeant executionem celerrimam & paratam, & contra quam nulla ferè potest opponi exceptio, nisi solutionis vel præscriptionis & doli mali; vel, quòd non sit manus illius qui asseritur scripsisse. Marant. Rot. Gen. ac alii relati per Hondedæ. *d. cons. 29. n. 7. part. 1.* & Sigism. Scacc. Roman. *tr. de Commerc. & Camb. pag. m. 440. n. 4. 5. & seqq.* Cum quo coin- 44
cidit novissimus Imperii Recessus de Anno 1654. § Als auch bey den Handel-

 Städten

Städten in Wechselsachen zu Messe-Zeiten und sonsten Casus vorfallen/ da nicht allein nach Kauffmans Gebrauch/ sondern nach aller Rechts-Gelährten Meinung die parata Executio stracks Platz haben solle/ und innerhalb 24. Stunden oder etzlichen wenig Tagen zu geschehen pfleget. So lassen wir es auch/ damit die Creditores nicht offters aus blosser Widersetzligkeit der Debitoren/ nicht allein umb die Schuld selbsten/ sondern auch umb allen Credit, Ehr und Nahrung gebracht werden/ darbey der Gestalt verbleiben/ daß in solchen Wechselfällen dem Richter erster instantz unbenommen seyn solle/ ohn gehindert einiger Appellation nach der Sachen Ermässigung entweder mit oder ohne Caution der Gläubigern/ die Execution zu vollenziehen/ und die Debitores zur Schuldig-
45 keit anzuhalten. Quæ parata executio æquè contra acceptantem quàm scribentem & remittentem procedit.
46 Mastrill. *p.1. decis.9.n.3. & 6.* Sicut & in Camera Imper. eo nomine ad nudam productionem Schedulæ Cambialis mandata de solvendo sine clausula decernuntur, referente exemplum Hieron. Pruckmer. *coroll. 7. ad libr. 5. decis.*
47 *Mainardi vid. supr. n.34. [...]p.* Quod si tamen tractans ut dixi in continenti probare possit, se litteras Cambii non scripsisse, vel eas jam solutas esse, executio hec locum non habet. Capit.
48 Camb. Bonon. *vers. alle dette lettere.* Exceptio autem non numeratæ pecuniæ, quamvis de jure communi non tantum contra executionem jam intentatam; sed etiam contra Instrumentum liquidum & confessatum validè opponatur. Berlich. *p.1. conclus. 84. n.17.* Carpzov. *Jurispr. for. part.1. constit. 32. defin. 65.* In Cambiis tamen, quia solutionem retardat, & in longum tempus differt, locum non habet. Raph. de Turr. *d.l. disput.2. q.16.n.79. & seqq.* Interest enim mercatorum Cambii, pecuniam in promtu habere, ne fides eorum periclitetur. Bachov. *ad Treutl. p.2. disput.28. th.5. lit. C. in pr.* Carpzov. *d. Const. def. 69. & part. 2. Constit. 18. def. 7. n.9. & resp. elect. lib.10. tit.10. resp.92. n.19. & seqq.*

Illa verba etiam Cambii: Umb den 49
Werth bin ich von ihm begnüget/ simul confessionem & renunciationem hujus Exceptionis non num. pecuniæ in se continent. Scacc. *de Camb. gloss.8.n.11.* Coincidunt Mascard. *de Prob. Concl. 361. n.4.* Zanger. *de Except. p.3.c.14.n.54.* Rot. Genov. *decis. 26. n. 4. & 5. & decis. 168. n. 2.* Et præjudiciis confirmat Carpz. *d. resp. 92. n. 19.* vid. luculenter de hac Q. Jo. Martin. Vogt. de *Camb. th.7. pag. 111. cum seqq.* Idque ex hac ratione, quia ille, qui prædictas litteras Cambii sibi præsentatas acceptavit, censetur illas ratificasse & constituisse se debitorem ejus ad cujus favorem datæ fuerunt, indeque actione constitutæ pecuniæ tenetur ut post Rot. Gen. *decis. 20. §. 4. & decis. 70.* Bl. *in rub. C. de Constit. pecun.* Raph. de Turr. *disput. 2. q. 16. n. 57. ad n. 73.* docet, & ita verus efficiatur debitor præsentantis, nam sicuti inter scribentem & dantem separata contrahitur obligatio, ex qua scribens sive accipiens danti & remittenti tam diu manet obligatus donec acceptans solvat. Rot. Gen. *dec. 1. n. 6. & dec. 4. n. 8.* Ita quoque inter præsentantem & acceptantem nova contrahetur obligatio, quæ separatam producit actionem. Rot. Gen. *decis. 104. n. 6.* Ex qua acceptans ob propriam promissionem tanquam principalis obligatur & tenetur, ita ut post talem acceptationem nulla penitus Exceptio nec numeratæ pecuniæ admittatur. Rot. Gen. *decis. 104. n. 6. & 9.* Marant. Spec. aur. *p. 6. art. 6. n. 47.* Hæc quæ dicta sunt, ut eò dilucidius in hac spinosa & difficili Cambiorum materia illucescant, responsum aliquod Juris in simili redditum cum Schemate subjungam, quod Benevolo lectori non ingratum fore confido.

NICOLAUS Mercator Venetus recipit in se Remissam 1000. Ducatorum promittens BERNHARDINIS per URBANUM Civem Colon. facere numerari Coloniæ dictos 1000. Ducatos. Itaq; Nicolaus scribit litteras Cambii, easdē Bernhardinis tradens prout moris, & per litteras de Aviso scribit Urbano, ut si per FRIDERICUM itidem Colo-

Coloniensem præsententur, acceptet easdem & solvat, quamvis Nicolaus reverà nondum receperit à dictis Bernhardinis hosce 1000. ducatos, sed fidē iis habens & spe futuræ numerationis. Ist der Wechsel beschlossen / und der Brieff von Handen gegeben worden.

Bernhardini recipientes litteras Cambii transmittunt Friderico, ut Urbano Concivi præsentet ante terminum & in termino recipiat solutionem. Fridericus receptis dictis litteris Cambii, quam primum præsentat Urbano, qui promittens in termino solutionem, pro more mercatorum subscribit & acceptat litteras Cambii.

Receptatâ interim Venetiis instat Nicolaus apud Bernhardinos, ut summam cambii solvant. Bernhardini post octo dies conturbant rationes & negociationes suas atque foro cedunt. Quare Nicolaus citatis equis Coloniam Urbano scribit, ne dictas litteras acceptet, cùm Valuta earum nec dum soluta sit. Fridericus autem convenit urbanum, dieweil er einen getroffenen und beschlossenen Wechsel zu bezahlen verheissen und acceptiret/ und solches uff dem Wechselbrieff geschrieben. Urbanus excipiret/ es sey ihm vom scribente Campsore Nicolao die Bezahlung verboten / weil die Valuta der Wechsel noch nicht bezahlet / und also wendet er für Exceptionem non numeratæ pecuniæ, ex persona Nicolai mandantis solutionem.

Quæritur, quid in hoc casu Juris?

Actor Fridericus dicit Juris esse, quod acceptans litteras

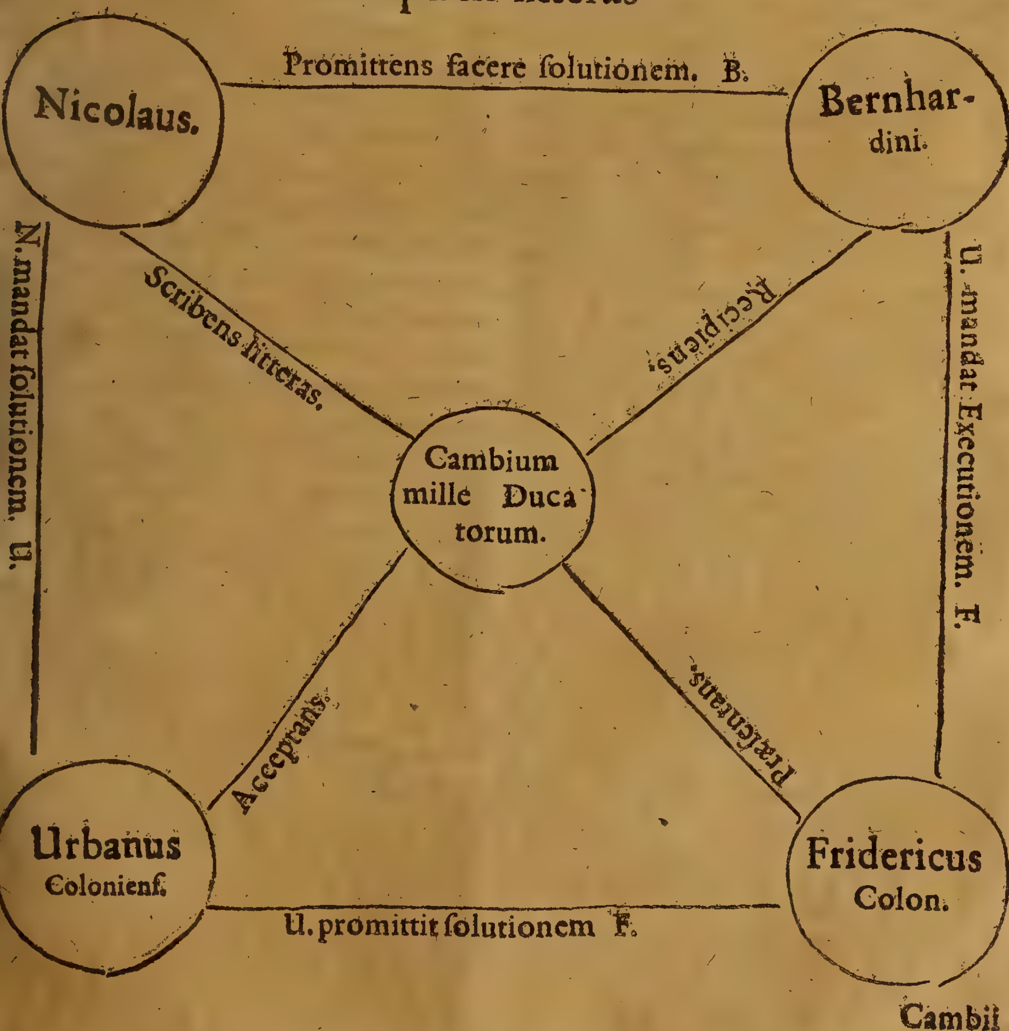

Cambii

51 Cambii, teneatur solvere, per Salicet. *in l. si filius n.1. ff. ad SCtum Maced.* Rot. Genuæ. *decis. 168. num. 2.* Strach. & per Comm. Dd. opinionem alibi fusius deductam. Atque hôc casu post Acceptatione, revocationem aut prohibitionem solutionis à Nicolao fieri non potuisse. *l. utrum præsente 27. in fin. ff. de Constit. pecun.* Br. & Castrens. *in l. cum Cornelius. de Solut.* Rot. Gen. *d. decis. 168. n. 3.*

Reus Urbanus excipit dicta jura loqui in casu quando faciens remissam sive tractans realiter recepit summam Cambii; hîc itaque cùm numerata non sit competere ex persona Nicolai EXCEPTIONEM NON NUMERATAE pecuniæ, neque enim ea inter mercatores cessat, post Salicet & Strach. Fachin. *lib. 2. controvers. cap. 80.*

52 Actor replicat ad substantiam Cambii non requiri realem numerationem, sed sufficere Venetiis Cambium conclusum. Daß der Wechsel einmahl geschlossen worden. Litteras Cambii datas, transmissas, præsentatas & acceptatas esse. Hîc habitam fidem de solutione, aliàs litteras à Nicolao datas non fuisse, Cambium autem instar empti & venditi esse. Nos sup. *libr. 2.*

53 *c. 12. n. 77. per allegat.* Exceptionem non numeratæ pecuniæ non in hoc contractu, ut sup. *h. c. n. 44. & seqq.* sed in mutuo & dote locum habere. Gomez. *lib. 2. var. resolut. cap. 6. n. 4. in fin.* Wesemb. *Consil. 31. n. 20.*

54 Imò positô hanc Exceptionem locum habere, tamen quia mandavit solutionem Urbano, nec litteras Cambii à Bernhardinis re adhuc integrâ repetiit, secundum notata Castrens. *in l. fin. C. de non num. pec.* aut obligationem suam condixit juxta, *l. si quod. C. Eod.*

55 Sed ab ipsis Bernhardinis solutionem exegit, quô contractum confirmavit, & fidem debiti agnovit, cessabit omninò hæc non numeratæ pecuniæ Exceptio. *l. cum fidem. C. Eod. & per superius allegata.*

Et ita pronunciatum in terminis terminantibus contra Acceptantem ut solvat, per Senatum Coloniensem Anno 1601. 10. Januar. in Causa Boroll. contra Repin. & aliis præjudicatis cum Klockio docent Mascard. Zanger. & Ben. Carpzov. *sup. alleg. locis.*

Ultimò tandem in hac executionum mercantilium materiâ observandum, Quòd mercatores, in Italia, ex Constitutione Pii IV. Pontificis, habeant privilegium, ne eorũ executiones quovis modo retardentur exceptione usurarum. Sigism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §. 7. gloss. 5. n. 74. 77. fol. 468.* 56

Discussis nùnc pro Instituto nostro omnibus ferè hujus Judici summarii partibus, superest, ut hîc addamus duas in rubrica promissas quæstiones, quas examinat Rob. Marant. *part. 4. de jud. distinct. 9. n. 203. & seqq.* Et deinceps aliquot gravamina mercatorum, huic 3. libro repugnantia, quoad primum, quæritur,

I. An consensu partium possit renunciari prædictis specialitatibus & singularitatibus (verbis sit venia, autore Clarissimô Rittershusiô) judicii summarii mercatorum, aliorumque similium, & effici, ut ex summaria causa fiat ordinaria? Affert autem Marant. d. l. varias hac de re Dd. opiniones; in quas etiam diligenter inquirit, concludens cum Baldo, *in l. diffamari. col. 1. C. de ingen. & manumiss.* quòd inter partes, ubi poterant summariè & procedant ordinariè, processus valeat ordinarius, *per text. in d. Clem. Sæpè. in fin.* quia tunc res revertitur ad naturam suam & ad jus commune. R. Marant. *d. l. n. 211.* Non tamen dicitur *in d. Clem.* Quòd si in aliquo omitteretur aliquod substantiale, vitietur processus. Marant. *d. l. n. 212.* 57

Secunda à Mar. proposita quæstio est. An effici possit per partes litigantes, ut in causa ordinaria summariè procedatur? qua de re videatur idem *d. l. n. 213. circ. fin.* ubi negat autor hoc fieri posse. *arg. l. Jus publ. 38. ff. de pact.* Carpz. *Jurispr. for. p. 1. Const. 2. defin. 18.* Nam ordo judiciorum est à jure publico præscriptus, cui proinde privatorum mercatorum aut aliorum pactionibus derogari nihil potest. Adde 58 59

Conr.

Conr. Rittershuſ. *part.9. Expoſ. Novell.* 60 *cap.3.n.24.* Sunt tamen aliqua in judiciis, quæ partes ſibi invicem poſſunt remittere; quæ enumerare loci hujus inſtitutique noſtri minimè ſunt. Conſulatur hac de re Exc.mus Rittersh. *d. l. n. 25.* aliique, qui hac de re ex pro-
1 feſſo ſcripſerunt. De remiſſionibus terminorum ſolutionis. vid. Dn. Mev. *ad art.1.tit.1.lib.3.n.53.& ſeqq. Statut. Lubec.*

2 Gravamina quod concernit mercatorum: non poſſum, quin ex multis pauca ſaltem huic libro repugnantia, quibus mercatores, & præcipuè Hanſeatici, in exteris provinciis, à Judicibus, Juſtitiariis, apparitoribus, & ſimilis monetæ hominibus, præter æquitatem, præter pacta inita affliguntur, adducam. Non attentis his, quæ P. Gregor. Tholoſ. *libr.4. de Republ. cap.7. n.13.* graviter inculcat his verbis: *Jurisdictiones & judicia mercatorum, jure approbata, quibus potiſſimùm ſummariè & de plano inter mercatores & ex bona fide agi debet, meritò ſunt conſervanda; & ne vis fiat Inſtitutionibus earum, omni ex parte providendum.* Ita Romæ Paulus III. Pontifex, conſvetudinem ab antiquo ſervatam Jurisdictionis, facultatum, Dd. Conſulum, mercatorum, pannorum Urbis Romæ, & eorum ſtatuta de litibus judicandis, & cauſis ad eam rem ſpectantibus, adverſus quascunque perſonas ſeculares, ſecundùm facultatem iis datam à Martino V. Pontifice, confirmavit &c. Videmus quippe, & querula noſtratium mercatorum experientia abundè teſtatur, in exteris regnis, inde, proh dolor! hodiè injuriarum naſci occaſiones, unde remedia naſci deberent, ut loquitur Imp. *in l.6. C. Unde vi*; & ibi rapinis viã aperiri, ubi illa per pœnas ſeveriores occludi deberẽt. *l.2. C. de Indict. vid. oll.* dum illis ipſis nimirùm, qui hiſce incommodis juſtitiam ex æquo adminiſtrando obviare deberent, Judices licimus & Prætores, variis modis mercatores affligunt; & non tantùm auxiliarem manum ipſis querentibus denegant; quaſi ſcilicet adverſus Regios Claſſiarios & miniſtros nihil quicquam decernere poſſint; ſed & falſis aliorum delationibus nimiùm indulgere, ac ſimulatque ſubornatus quispiam delator querelam falſam ad participandam mulctam inſtituit, quaſi ſcilicet nautæ, vel mercatores, eorumque homines vel ſaburram jecerint, vel ex hoſtibus ipſi ſint, eorumve aliquem advexerint; &, ſi nihil ejus probatum ſit, nec probari poſſit, & mercatores contra Jovem lapidem jurent, falſam criminationem & litem ſibi intendi, nihilominus tamen damnari innocentiſſimos, & interdum gravi pœnâ pecuniariâ mulctari, nonnunquam in tetros carceres detrudi. Quemadmodum ante aliquot annos mercatori cuidam Dantiſcano Liſabonæ uſuvenit, qui etſi civis Dantiſcanus, & ita ex confœderata Civitate fuerit, aliumque Dantiſci itidem natum & educatum ſecum advexerit, quemadmodum ex litteris Senatûs Gedanenſis ad Regem miſſis, tunc temporis conſtitit, ad nudam tamen, eandemque vaniſſimam hominis leviſſimi delationem, navi pulcherrimâ, cui nomen MARIA, primùm ſpoliatus, & deinde in vincula conjectus eſt.

Hæc igitur & alia Judicum & Juſtitiariorum Regiorum facta, quæ hic tanquam odioſa, per tranſennam, & primis ſaltem digitis tango, meritò ſeverè corrigi, & de injuria illata ſatisfieri, tum ſordes illorum, qui vel ſcribæ vel pediſſequæ Judicum ſunt, mercatoresque miris modis divexant & expilant; dum pro ſolis rationibus, quas nautæ & mercatores jure ſibi edi poſtulant, aliquot centena Ducatorum & quidem bis exigere non erubeſcant, aboleri deberent.

Quò autem mercatoribus impoſte- 66
rùm iis in locis, & præſertim Hiſpanicis, rectius cautum ſit, ſummoperè neceſſarium erit, ut Judex, ſeu Conſervator, à Regia Majeſtate Catholica olim conſtitutus & confirmatus, jurisdictionem ſuam conceſſam rurſùm poſtliminio quodam apprehendat, ſolusque

exer-

exerceat, tanquam à quo solo lites ipsorum dirimantur, & nefas sit, ulli alii sub gravi mulcta & indignatione Regia, quenquam mercatorum Hanseaticorum vel citare, vel coercere, vel domos ipsorum invadere & perquirere, rationes & libros scrutari, eosque vel quicquam aliud ex iis aufferre, Judici verò dato liceat causâ cognita ex æquo & bono de ipsis statuere: ita tamen, ut, si carcere fortè opus sit, in omni civili causa, & ob crimen non capitale, in certa aliqua & honestiore domo asserventur. Liberum verò sit unicuique, gravatum se à Judice existimanti, ad supremum consilium Regium, si lis inter hujus regni subditum & Germanum sit, aut, si actor & reus simul Germani mercatores sint, ad illustre Hanseaticorum Collegium provocare, quemadmodum & alii Reges & Principes judicia in Regnis suis inter subditos & Hanseaticos istô pacto constituerunt; prout ita nos Honorabilium Hanseaticorum acta informarunt.

LIB. IV.

Caput I.

De Amisſione & Diſſolutione Privilegiorum Mercantilium, quæ fit per Mortem.

Summaria.

1. *Connexio Librorum hujus Tractatus.*
2. *Amitti & diſſolvi poſſunt quæ conſtitui, quod ibidem variis Juris noſtri exemplis demonſtratur.*
3. *Principalis abolendi vel ſuſpendendi privilegii cauſa, in quibus reſidet? & ibid.*
4. *Modi amiſſionis & diſſolutionis reſpectu privilegiatorum Mercatorum ſunt MORS & FACTUM.*
5. *Mors eſt vel naturalis vel Civilis.*
6. *Axioma: Mors omnia ſolvit, non reſpectu concedentis, ſed accipientis intelligendum.*
7. *Morte naturali Mercatores privilegia amittunt, cum deſinunt eſſe negociatores.*
8. *Hæreditas non poteſt dici negociatrix* Handel und Nahrung iſt kein Erbe.
9. *An negociatio & mercatura in dotem dari poſſit.*
10. *Mutatione perſonæ concedentis mutantur privilegia.*
11. *Ubi & quomodo morte concedentis amittatur privilegium. remiſſ.*
12. *Mercatorum Jura Singularia ſunt privilegia perſonalia non realia.*
13. *Ceſſante cauſa Immunitatis, ceſſat Effectus.*
14. *Privilegia perſonæ Myſticæ puta univerſitati aut Collegio conceſſa, ſunt realia, & perpetua.*
15. *Banniti & proſcripti ab Imperio æquiparantur aquâ & igni interdictis.*
16. *Banniti, & Excommunicati mortuorum locô habentur.*
17. *Mercatores proſcripti privilegiis mercatorum indigni.*
18. *Banniti, Fugitivi. Fugitivi, Malefici.*
19. *Proſcriptorum Executio ob Commerciorum favorem publicum interdum reſtringitur.*
20. *Mandatum Maximiliani I. Imperatoris de Anno 1508. quo Lubecenſibus Mercatoribus liberum cum Sueciæ ſubditis ab Imp. R. tunc temporis proſcriptis commercium conceditur.*
21. *An Excommunicati Mercatores communium commerciorum privationem ſuſtinere cogantur? N.*
22. *Excommunicati teſtari poſſunt.*
23. *Excommunicati Contractûs celebrare poſſunt:*
24. *Relegati an perdant Jura Commerciorum?*
25. *Relegatio neq; bona neq; Jus Civitatis adimit.*
26. *Relegati ex cauſa famoſa hiſce privilegiis indigni.*
27. *Infames privilegiis expertes.*
28. *An privilegia Commerciorum gratiâ conceſſa morte concedentis finiantur? ita ut hujus conceſſioni Succeſſor ſtare eamq; confirmare non teneatur? remiſſivè.*

De Jure Mercatorum Singulari circa tria juris noſtri objecta conſtituendo & conſervando dictum eſt pro ratione Inſtituti noſtri [...]tis; Supereſt ultima hujus juris con[ſi]deratio: Quomodo hoc ipſum diſ[so]lvatur & amittatur. Ita enim comparatum eſt, ut tandem etiam amitti poſſint, & diſſolvi, quæ conſtitui. *arg. l.35. de R. J.* & quæ jure contracta ſunt, contrariô jure perire. *l.100. ff. de R. J.* Et hoc exemplô patriæ poteſtatis. §. *1. & t.t. Inſt. quib. mod. Jus patr. pot. ſolv.* Tutelæ. *§.1. & t.t. Inſt. quib. mod. tut. fin.* Uſusfructûs. *t.t. ff. quib. mod. uſusfr. amitt.* Servitutis. *t.t. Quom. ſerv. amitt.* Obliga-

Obligationum & Contractuum *Inst. quib. mod. oblig. dissolv.* & Feudi, *c. Robert. in quib. caus. feud. amitt. Feud.3. c. prima a. Quæ prima fuit causa benef. amitt. feud.* & ibi Dd. *Comm.* vid. Georg. Achaz. Enenck. *de privileg. lib.*
3 *3. c.1.* Ubi principalem abolendi vel suspendendi privilegii causam residere monstrat 1. vel in Conditore privilegii, vel 2. in privilegiato, vel 3. in ipsius privilegii natura vel conditione, vel 4. denique in accidente aliquo extrinsecus interveniente.

4 Modi autem seu causæ amissionis, dissolutionis seu finitionis horum jurium respectu privilegiati, sunt potissimum duæ: MORS & FACTUM.

5 Mors, est vel naturalis, vel Civilis. Naturalis, est dissolutio animæ à corpore, ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. A. Gell. *lib.2. noct. Attic. cap.8.* Cic. *1. Tuscul. qq.* quâ regulariter omnia extinguuntur, quæque omnia solvit. *cap. deinceps. 20.* Novell. *22.* Tiber. Decian. *Consil. 1. n.10. vol. 1.* vid. *tr. pecul.* Arii Pinell. & Sebastiani Medices, qui in-
6 scribitur, Mors omnia solvit. Quæ respectu accipientis, non concedentis privilegium, intelligenda sunt; cujus consideratione, mortem non omnia solvere, docet Georg. Achaz. Enenck. L. B. *d. lib.3. de privileg. c.1.*
7 *n.28.* Ratio hujus est, quòd tunc desinat esse mercator. Hereditatem enim nemo dixerit esse negociatricem, mercatricem; seu, ut Germanicè di-
8 citur: Handel und Nahrung ist kein Erbe / weil sie einer heute in vollem Wesen / und morgen verlohren hat / Wselinx in Bericht von der Süder Compa-
9 gni in Schweden. *pag.56.* Hæc tamen eò nō sunt extendenda, quòd negociatio & mercatura in dotem dari non possint, cùm ut pactis, ita & continuatione, negociatio uxoris, marito in dotem data censetur, cùm in domo ejus continuatur. Dn. Mev. *ad tit.2. lib.2. artic.12. n.129. & 137. Statut. Lub. per ibid. alleg. Dd.*

Secundò, id confirmare videtur l. per Curatorem (alii legunt Procuratorem) *90. ff. de acq. her. & l. ult. C. de inoff. testamento.* ubi mutatione personæ privilegium quoque mutari & interire dicitur. Et Br. in *d. l. per Procuratorem. 90. n.3. in fin.* dicit, moriente personâ, putà, cui privilegium concessum, mori quoque privilegium. Adde *l. licitatio. 9. §. fin. ff. de publican. & Commiss. cap.1. in fin. X. de jur. patron. in 6to.* Roland. à Vall. *vol.4. cons.61. n.5.* Mynsing. *Consil.1. n.45. decis.14.* Cothmann. *respons. Academ. singul. 19. n.34. cum multis allegatis Dd.*

Quomodo autem morte concedentis amittatur privilegium in genere plenè & eleganter docet Enenck. *d. lib.3. cap.1. per tot.*

Tertiò. Quia hîc mercatoris persona, juris hujus singularis causa immediata & proxima est; quâ extinctâ extinguitur etiam privilegium. *l.196. ff. de R. J. & ibi* Dd. *comm* Cravett. *cons.239. n.4.* Pacian. *cons.142. n.6. & seqq. & cons. 143. n.1.* Marta. *vot.66. n.9. & 12.* Gratian. *discept. for. 276. n.68.* Surd. *cons.127. n.67.* Schrad. *cons.12. n.43. lib.1.* Hinc, si alia succedat persona, quæ mercatoris officium non gerit, hoc privilegiô uti frui non potest; quemadmodum si Clericus immunis moriatur, & Laicus succedat, clericale privilegium statim exspirare scribit Guid. Pap. *decis.261* Rol. à Vall. *d. Cons.61. n.6.* Privilegia enim quis non habet alicujus civitatis, vel artis, vel officii, nisi qui reipsâ illud gerat. Rol. à Vall. *consil.79 n.41. vol.3. per l. nemini. 3. C. de Consulib. lib.12.* Et cessante causâ immunitatis, sc. mercaturæ exercitio, cessat quoque privilegium. Rol. à Vall. *cons.52. num.39. cum seqq. per l.68. l.196. de R. J. l.3. §. fin. ff. de Censib.*

Secus tamen obtinet, quando hæc privilegia personæ mysticæ, putà universitati, & cuidam Collegio conceduntur; qualia sunt privilegia Hanseaticis mercatoribus & Collegiis orientalis & occidentalis Indiæ in Belgio concessa; quia tunc privilegia illa sunt realia; & cum persona, putà collegio seu corpore perpetua. *l. pen. ff. de jur. immunitat. lib. 3. §.1.*

§.1.ff. de Censib. l. proponebatur. 76. ff. de Judiciis. Arumæ. vol.3. discurs. Academ. 26. th.29. adeò, ut, mortuis omnibus de Universitate, privilegia tamen universitatis non censeantur exstincta. Nicol. Losæ. de jur. univers. part. 1. cap.1. num.32.33. cumseqq. ubi id illustrat exemplô gregis testamentô legati. num.62. qui consulendi.

Et de morte naturali id quidem per superius adducta expeditum est, de morte verò Civili; quâ quis è numero Civium Romanorum tollitur, libertas adimitur, & ab omni fidelium communione extorris habetur (quod accidit olim deportatis ac aquâ & igni interdictis; quibus hodiè æquiparantur BANNITI ab Imperio. David Marquard. dissertat. de qualit. substantial. banni. th.1. num.5. Mynſ. 2. obſ.8. & 51. Thoming. conſ.24. n.8. vol.1. Becht. de ſecur. th. 116. & ſeqq. Et excommunicati excommunicatione magnâ & legitimâ, cui banna Imperii respondere Dd. volunt, arg. l. placet. 5. ubi gloss. in. C. de SS. Eccleſ. junct. Becht. d. l. de ſecur. th.110. & Jac. Airer. in proceſſ. hiſt. art.1. c.5. obſ.3.) quid obtineat Quæritur. Hos autem uti mediâ & maximâ capitis deminutione peremtos cùm admittant omnia jura communia. Joh. Vincent. Hondedæ. conſil.67. n.21. vol. Menoch. conſ.101. n.2. lib.1. & civilia. Airer. d. obſ.3. n.1. 2.35. & per tot. Cravett. conſ. 925. & 941. Imò mortuorum locô habeantur. t. t. Inſtit. & ff. de capit. dimin. l.64. §. ult. ff. pro ſoc. l.1. §. ult. ff. de bon. poſſeſſ. cont. tab. l.4. ff. de in. libert. & aliis textib. De bannitis Ordinat. Cam. part.2. tit.9. Gail.2. de pace pub. cap.12. Treutl. vol.1. diſp.9. th.2. lit.C. Mynſ. dd. ll. & cent.3. obſ.30. Becht. d. l. hisce privilegiis perfrui haud posse arbitror, præter ea, quæ superius lib.1. cap.11. num.115. adduximus. Bald. ad l. primò. verſ. ſed nunquid banniti. Gail. 2. de P P. cap.1. num.13. & Becht. d. l. num. 117. Et potest addi hæc ratio, quod statim, quando unus in banno positus, censeatur esse in fuga. §. si quis hominem. tit. de banitt. in uſib. feud. l. ſi cum Corne-lius. & l. cum quis. ff. de ſolut. Bl. in l. rogaſti. §. fin. ff. ſi cert. pet. Joh. Bapt. Caccialup. de debitor. ſuſpect. & fugitiv. circ. fin. pag. m. 648. fugitivi autem præsumuntur malefici. Caccialup. d. tract. p. m. 680. qui nullis privilegiis
digni. Quanquam hæc Imperialis 18
proscriptio, & ab omni civili societate & commercio dira bannitorum exclusio, certas ob causas, commerciorumque favore, ita interdum restricta & mollita fuit, ut cum istiusmodi hostibus communibus (unde Echter / à Græco ἐχθρός, quod apud Homerum publicum hostem significat, dictum putant. Tylem. de Benign. in Apoſpaſm. prodrom. obſ. pract. 21.) certis quibusdam populis seu universitati licita commercia continuare permissum & indultum fuerit; prout id evidenter apparet ex Rescripto seu mandato publico Maximiliani I. Im-
peratoris de Anno 1508. quô solis Lu- 19
becensibus, ob benè merita & servitia Imperio præstita, singularis privilegii locô ab Imperatoria Majestate concessum, ut cum Regni Sueciæ subditis, tunc temporis ab Imperio proscriptis, non obstante bannô publicô, liberè negociari & commercia continuare potuerint. Verba mandati hæc sunt:

WIr Maximilian von Gottes Gnaden / Erwölter Röm. Keyser / zu allen Zeiten mehrer des Reichs / in Britannien / zu Hungarn / Dalmatien / Croatien / König / Ertzhertzog zu Oesterreich / Hertzog zu Burgund / zu Braband / und Pfaltzgrave ꝛc. Bekennen öffentlich mit diesem Brieff / und thun Kund allermänniglichen / Als Wir / in verschiener Zeit die Unterthanen deß Königreiches Schweden / umb ihren mercklichen Ungehorsam / und der Verachtung / auch der Handlung willen / so sie gegen den Durchl. Fürsten / Herrn Johansen / König zu Dennemarck und Schweden / Unseren lieben Oheimb und Bruder geübet / in unser und des heil. Reiches Acht und Aberacht erkandt / denunciiret, erkläret

ret / verkünd / und declariret, auch männiglichen gebotten haben / sie darüber nicht zu enthalten / zu Hausen / zu Hofen / zu echten zu trencken oder fürzuschieben / Sondern als Unsere und des heiligen Reiches Achtere und Aberachtere zuhalten / und wieder Sie fürzunehmen und zuhandeln / alles nach besage Unserer Brieff deshalben außgegangen /

Haben Uns jetzo die Ehrsamen / Unsere und des Reiches lieben getreuen Bürgemeistere und Rath der Stadt Lübeck fürbringen lassen / daß sie und ihre Bürger und Inwohner der Stadt Lübeck / Ihr Proviant und Liefferung „auß Schweden füren und darzu mit „Kauffmanschafften und Handtierung „deromassen mit den Schweden verwant / daß ihnen / ohn ihr mercklich Nachtheil und Verderben / solchem unserm Acht und Geboth zu geleben und Folge zu thun unmüglichen / Darzu seind sie von Weiland unsern Fürfahren am Reiche / Römischen Keysern und Königen Achter und Aberachter zu halten / und mit ihnen handeln und Gemeinschafft halten gnädiglichen begabet und gefreyet / und Uns darauff demütiglichen angeruffet und gebeten / daß Wir sie und gemeine Stadt Lübeck / ihrer Nothdurfft / und den Berürten ihren Freyheiten nach / hierin mit unser Keyserlichen Hülffe zu versehen gnädiglich geruheten /

Das haben Wir angesehen / ihre ziemlich fleißig Bitte / auch die angenehmen und treuen Dienste / so Uns die genanten Bürgermeister und Räthe der Stadt Lübeck gethan haben und hinfüro in künfftig Zeit wol thun mögen und sollen / und darumb auß den oberzehlten und andern trefflichen Ursachen Uns fürbracht und darzu bewögende / mit wolbedachten Muth / guten Rath und rechtem wissen den gemelten Bürgermeister und Rathe der Stadt Lübeck gnädiglichen vergunt und erlaubet / Vergönnen und erlauben ihnen auch von Römischer Keyserlicher Macht / hiermit wissentlich in Krafft dieses Brieffes / als daß sie nun hinfüro mit den „Unterthanen des Königreiches Schwe„den / unangesehen Unser und des heili„gen Reiches Acht und Aberacht / da„rein Wir sie / wie obstehet / erkent und„ erklähret / Handeln / Kauffen / Ver„kauffen und anderer Handtierung ihrer„ Notdurfft nach treiben mögen / damit„ sie ihre Bürger / Inwohner und gemeine Stadt desto baß enthalten / und Uns und dem heiligen Reiche stattlichen gedienen mögen / alles laut ihrer alten Freyheiten und Privilegien / so sie erlanget / und wie obstehet herbracht / und Wir ihnen bestätiget haben / von allermänniglich unverhindert / und die genanten Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck sollen auch mit solchen Kauffen / Verkauffen / Handtierung und Handlung / so sie mit den Unterthanen des Königreiches Schweden haben oder treiben werden / wieder Uns und das heilige Reich nichtes gehandelt oder gefrevelt / auch sothaner Acht theilhafftig gemachet haben / und von niemands darumb / weder mit Recht noch Unrecht fürgenommen / beschweret oder wieder sie gehandelt werden /

Und gebieten darauff allen und jeglichen Churfürsten / Fürsten / Geistund Weltlichen / Prælaten / Grafen / Freyherren / Rittern / Knechten / Hauptleuten / Viztthumben / Voigten / Pflegern / Vorwesern / Ambtleuten / Schultheissen / Bürgermeistern / Richtern / Räthen / Bürgern / Gemeinden / und sonst allen andern Unsern und des Reiches Unterthanen und Getreuen / was Würden / Standes / oder Wesens sie seyn / ernstlichen / und wollen / daß Sie / die genandten Bürgermeistere und Räthe der Stadt Lübeck / solcher Freyheit und Privilegien / und dieser Unser Gönnung und Erlaubung gebrauchen und geniessen / und gäntzlichen dabey bleiben lassen / und hiewieder nicht tringen / bekümern oder beschweren / noch des jemands andern zuthun gestatten / in keiner Weise / als lieb einem jedem sey Unser und des Reiches schwere Ungnade und Straffe /

se / und darzu ein Poen von 40. M. lötiges Goldes zu vermeiden / die ein jeder/ so offt er Freventlichen hiewieder thäte/ Uns halb in unser und des Reiches Kammer/ und den andern halben Theil obbemelten Bürgermeister / Rath / und gemeiner Stadt Lübeck unablässlich zu bezahlen und verfallen seyn soll. Mit Urkund dieses Brieffes/ besiegelt mit unserm Kayserlichen anhangendem Insiegel / geben zu der Neustadt am 17. Tag des Monats Februarii, nach Christi Geburt Funffzehen hundert/ und im achten/ unserer Reiche/ des Römischen im drey-und zwantzigsten / und des Hungarischen / im achtzehendem Jahre.

De Excommunicatis verò majus existit dubium: An illi privatione hâc Ecclesiasticâ communionis fidelium omnimodam exterminationem pati, commerciorumq; communium privationem sustinere cogantur? Et respondent Dd. hanc pœnam omnimodam exterminationem politicam non operari, secumve trahere, quia nec dominio rerum exuit, *gloss. fin. in cap. pastoralis. 53. de appellat.* quem sequitur Dauth. *tr. method. de testam. n. 256.* ubi ex hoc & aliis fundamentis notat, excommunicatos testari posse post Dd. *ibi allegg.* Quibus adde Covarr. *in rubr. de testam. p. 2. n. 56.* nec contractûs cum illis celebratos annihilat. *c. felicis. 5. §. verum. de pœn. in 6to* & Dd. quos allegat & sequitur Covarr. *in d. c. alma mater. p. 1. §. 1. n. 10.* Becht. *d. tr. de secur. th. 111.*

De Relegatis similiter quæritur: An illi relegatione hæc jura perdant? Negativam multi amplectuntur. Cùm multum intersit inter relegationem & exilium seu deportationem; cui, ut diximus, successit bannum. Hoc etenim Civitatem adimit. *l. 17. ff. de Pœn. l. 3. 6. ff. de Interdict. & relegat.* & bona. *l. deportatorum. 8. C. de Pœn.* eòq; supplicium capitale est. *l. 4. in pr. ff. si quis caut. in jud.* Quod morti comparatur. *d. l. 4. & l. 4. ff. qui satisd. cog.* Relegatio verò neq; bona *d. l. 8. C. de pœn.* 24
l. sine 33. in fin. ff. de administr. tutor. neque Civitatis ullum jus aufert. *l. 3. & 7. §. 3. de Interdict. & releg.* quia caput Civitati non eximit. *l. qui cum 14. §. 3.*
ff. de bon. libert. Hôc tamen non ob- 25
stante, nec relegatos ex causa famosa horum jurium capaces esse autumo, cùm sint decoctoribus & fallitis similes, videlicet infames. *l. capitalium. 28. in pr. vers. cætera. ff. de pœn.* fallitos autem suâ culpâ, esse infames, Rota Gen.
decis. 2. n. 34. demonstrat, & per conse- 26
quens horum privilegiorum expertes, ex sequentibus *capit. 7. & 8.* hujus libri paulò pòst apparebit.

An autem privilegia, commercio- 27
rum gratiâ à summis principibus concessa, morte concedentis finiantur, ita, ut hujus concessioni successor non stare, eaque nec confirmare teneatur. *supr. lib. 1. cap. 6. hujus tr.* plenâ disserui manu; quò rursùm, ne cramben bis coquere videamur, benevolus lector erit remittendus, quibus adde Achatz. Enenkel. L. Baron. *de Privileg. lib. 3. c. 1. per tot.*

Caput II.

De Amissione Privilegiorum Mercantilium, quæ fit per non usum seu factum desidiosum.

Summaria.

1. Factum desidiosum seu omissionis quid?
2. Privilegium omittendo amittitur.
3. Privilegium privato concessum per non-usum decennio amittitur.
4. Mercator qui per decem annos à Mercatura exercitio destitit, animumq; gerendi deposuit, privilegiis mercaturæ concessis non fruitur.
5. Artem non exercens privilegiis arti concessis non fruitur.
6. Decennium à quo tempore currat:
7. Mercatores non utentes voluntariè, privilegiis privantur.

8. Ex necessitate & vi majore non utens privilegium non amittit.

9. Privilegia quæ facultatem concedunt faciendi v.g. negociandi & veniendi ad exteras Regiones, per non-usum quomodo non amittantur.

10. De hac Q. olim contentio inter Hanseaticos Flandros & Russos in Novogardia.

11. Privilegia ex causa onerosa & benemerito concessa per non-usum non amittuntur.

12. Jus Nundinarum quomodo non-utendo amittatur.

13. An Princeps Mercatuum privatorum vulgò **Wochenmärckte** *exercitium, quô citra privilegium universitas usa est, auferre & inhibere possit?*

14. Tempus Immemoriale vim privilegii habet.

15. Privilegium mixtum cum Jure Civili, quale est nundinarum, cur non possit revocari.

16. Nundinarum privilegium, generali derogatione non censetur ademptum.

17. Nundinarum privilegium non licet Principi revocare citra causam.

18. Secus si justa causa adsit.

19. Privilegia Collegio toti concessa, per non-usum collegiatorum non amittuntur.

20. Jura & Privilegia Collegii etiam per unum utentem conservantur.

21. Privilegiis pro parte usus & pro parte non usus, an partem saltem an verò totum perdidisse censendus? remiss.

HActenus quomodo per MORTEM hæc jura singularia amittantur, & quomodo non amittantur, vidimus, nunc quomodo PER
1 FACTUM. Quod à Dd. duplex constituitur; aliud desidiosum, seu omissionis; aliud improbum seu Commissionis. Factum desidiosum est, quod quasi ex ignavia ortum, in non utendo versatur. Dom. Arum. *vol.3. discurs.*
2 *acad.3. vers.45. lit.G. & H.* Quemadmodum enim privilegiorum concessio aut circa licentiam faciendi, aut libertatem omittendi versari videtur: ita etiam aut omittendo exercitium concessæ licentiæ, aut libertati indultæ contraveniendo intercidi creditur. L.B. Acaz. Enenk. *de privil. lib.3.c.15. n.1.* & quidem rectè; damnum enim, quod quis suâ culpâ sentit, sibi debet, non aliis imputare. *c.damnum.86.de R.J. in 6tô.*

3 Privilegium itaque privato (nam secus in universitate. Vasq. *Illustr. quæst. c.2. n.6. lib.1.*) ad aliquid faciendum concessum, per non-usum decenniô amitti concludunt Dd. ultr. Gail. *2.obs. 60.* veluti Br. *in l.1. per illum text. ff. de nund.* Br. *in l. licitatio. §. earum rerum. de publican.* Panorm. Felin. & Dec. *in cap. cum accessissent. de Constit.* Alexand. *cons. 33. n.5. lib.5.* Jason. *in l. fin. n.53. cum seqq. ff. de constit.* Ex neotericis. Menoch. *6. Præsumt. 41. n.16.* Vasq. *d.l. n.5.* Vult. *cons. Marpurg. 35. num. 215. vol.3.* Acac. Enenk. *de privil. d.c.15. n.27.* Borcholt. *cons.17. q.2. lib.1.* Don. Gars. Mastrill. *decis. Lusitan. 96. n.1. per mult. alleg.* ubi ex Carol. Tapia, *in l. fin. ff. de Constit. Princip.* hanc adserit esse communem, *per l. Atticilinus. 35.* & ibi Dd. *ff. de serv. R.P.* Dd. *in l. falso. C. de divers. rescript.*

Quô fundamentô nixus dico: Quòd 4
si mercator in albo mercatorum descriptus, à mercaturæ exercitio per decem annos destiterit, animumque ge- 5
rendi mercaturam eô ipsô deposuerit, amplius privilegiis, mercatoribus concessis, frui non posse. Br. *in l.3. §. quibusdam. ff. de jur. immun. & §. negociatores. ejusd. leg.3.* ubi dicitur: *negociatores à muneribus publicis immunitatem consequantur, quamdiu in hujusmodi actu sunt.* Huic adde *l. qui sub prætextu. 9. C. de SS. Eccles.* quam sententiam probat Abbas *in c.1. fin. de judic.* Jason. *in l. scriniarios. C. de testam.* quia artem non exercentes, privilegiis arti concessis non fruuntur. Dd. *commun. in d.l. scriniarios.* & nos *supr. lib.1. cap.7. n.39. 40. hujus tract.* Quibus omnibus superaddatur Benev. Strach. *part.1. de Mercat. n. 65. & part.5. Principali.*

Hoc autem decennium non à tem- 6
pore, quô primum concessum est privilegium; sed solùm à die quô evenit

casus

casus utendi privilegiô, cursum incipere vult Jacob. Menoch. *cons. 913. n. 25.* autoritate Veralli *decis. 379. part. 2.*

Et hæc ita infallibiliter procedunt, si mercatores mercaturæ exercitiô, eiq; concessô privilegiô per integrum decennium uti neglexerint VOLUNTARIE; cùm potuerint. Ant. Fab. *in Cod. Sab. lib. 7. tit. 13. def. 10.* secus si ex necessitate &vi majore, cùm nempe per ipsos non steterit, quominus uterentur; tunc enim per non-usum privilegium non amittitur. *arg. d. l. Atticilinus.* Don Garf. Mastrill. *d. decis. 96. n. 6.* Gail. 2. *obs. 60. n. 1.* Fichard. *cons. 129. n. 2.* Menoch. *cons. 419. n. 28.* E. G. si ob guerram seu bellum publicum commercia nundinalia vel alia cessârint, privilegium manet salvum, etiamsi eô ultra hominum memoriam non sit usus. Gail. d. l. Rauchb. *p. 2. q. 11. n. 100. per l. unus ex sociis 34. §. ult. ff. de serv. rust. pr.* cui adde Magn. Dn. Carpz. *Jurisp. for. p. 2. const. 23. def. 3.* Eandem sentētiam post gloss. Felin. Decium, Jason. & alios, probavit Fernand. Vasq. *d. c. 2. illustr. qq. n. 12.* accedit Andr. Knich. *de sublim. & reg. territ. jur. n. 139.* Multos alios congessit Jo. Vincent. de Anna, *singular. 400.* adde Tiber. Decian. *resp. 23. n. 8. vol. 3.* Fulv. Pacian. *lib. 1. de probat. cap. 42. n. 8. & seqq.* Casp. Klock. *de contrib. cap. 3. num. 182.* Schneidevv. *ad §. Possidere. inst. de Interd. num. 165.* hujus ampliationes & exempla vid. apud Bernhard. Græva. *3. Consil. pract. 60. Consid. 2.* ad quem lectorem studiosum remisisse sufficit. Licet Panormitanus *in d. c. accessissent,* tot esse sententias in hac materia, quot reperiri capita, asserat.

Deinde notandum, quòd privilegia, quæ facultatem alicubi concedunt faciendi vel non faciendi aliquid, V. G. veniendi in exteras regiones, & ibidem negociandi, qualibus fruuntur à multis seculis mercatores Hanseatici (quemadmodum ex verbis formalibus privilegiorum Danicorum: Daß sie nemlich / wann und so offt sie wollen / kommen mögen. &c. demonstrari potest) non utendo non amittantur, si facultas illa collata sit in arbitrium privilegiati, quia tali facultati nō praescribitur. Gail. *d. obs. 60. n. 9 per gloss. in cap. ut privilegia. verb. semel, circ. fin. de Privileg.* Et hanc esse communem & veram ex Bald. & Felin. refert Vasqu. *illustr. qq. c. 2. n. 11. lib. 1.* Fichard. *d. cons. 129. n. 12. vers. Caterùm si tale privilegium non sit simpliciter.* Tiber. Decian *resp. 43. n. 34. vol. 3.* Horum sententiæ accedit L. B. ab Enenk. *d. l. de privil. 3. c. 15.* & Paul. Christinæ. *decis. Belg. 99. num. 15. Vol. 3.* qui & ibidem Jo. Sichard *ad l. un. C. de Nund. sub fin. allegat.* Quâ de re 10 olim inter Hansam Teutonicam, Flandrenses & Russos, in Novogardia, test. Crantz. *Wand. lib. 9. cap. 19.* Anno 1386. & inter Hanseaticos & Anglos contentiones fuêre. Verb. Cranzii alleg. loc. hæc sunt: *Sic se res vertunt, ubi tenuis primordiorum status permittit venientibus immunitatem, invitans ut veniant; florescentibus rebus qui invitavère vix patiuntur secum consistere, desiderium vertentes in contemtum & deinde fastidium.*

Tertiò notandum, quòd privilegia 11 titulô onerosô concessa, & ob id servitia præstita, quæ in contractum transivêre, qualia sunt privilegia Hanseatica, ut *sup. libr. 1 cap. 6.* probavimus, per nō usum similiter quoq; non amittantur. Don Garf. Mastrill. *d. decis. 96. n. fin. per gloss.* Butrio *in c. privilegia. de privileg.* Calderin. *cons. 1. de Præscript.* Riminald. *sen. cons. 388. n. 8. & 9.* Carol. Tap. *in d. l. fin. de Constit. Princip. c. 1. n. 8. part. 6. & cap. 9. per tot.* Pruckm. *vol. 1. cons. 39. n. 51.* Klock. *de Contrib. c. 16. n 185.*

Quartò denique observandum; et- 12 jam ipsum jus nundinarum sive publici mercatûs ab Imp. obtentum, non utendo voluntariè, amitti. *l. 1. ff. de nund.* intellige, si occasio utendi sese obtulit. *d. l. unic.* Secus autem si facultas utendi non fuerit, Gail. *2. obs. 60. n. 1. & seqq.* Cùm & ipsa regalia, quale est, hoc ipsum jus, per non usum amittantur. Regner. Sixtin. *l. 1. de regal. capit. 6. n. 30. cum seqq.* Sed de nundinis minoribus (quæ & exteris nonnullis Feriæ, Foires Gallicè dicuntur) seu mercatibus vulgò Wochen Marckte / incidenter

13 denter hîc Q? An Princeps earundem „exercitium, quô citrà privilegium „concessum, ultra hominum memo- „riam universitas aliqua usa esset, aufer- „re & inhibere possit? Et posse respondit Natt. *cons. 511. & 512. per tot.* quò lectorem iterùm, brevitatis ergò, remitto. Et ita Senatum Pedemontanum judicasse refert Anthon. Tessaur. *decis. 264. n. 3.*

Verùm, contrarium consuluisse doctissimum Alciatum *cons. 108.* idem Tessaur. *d. decis. 264. n. 3.* scribit, & eun-
14 dem sequitur, per rationem, quòd tempus immemoriale vim privilegii habeat, per jura notiss.
15 2. Quia nundinæ habent in se partem ex jure communi partem ex privilegio: de jure communi habent mercatum qui est permissus omnibus; & originem capit ex jure gentium. *l. ex hoc jure. 5. ff. de J. & J.* ex privilegio habent exemptionem vectigalium & salvum conductum pro rebus & personis eò venientibus, *per text. & ibi* Bl. *in l. 1. C. de Nund.* prout nos suô locô luculentius hæc deduximus. Unde, respectu mercatûs non potest Princeps tollere vel minuere, cùm sit juris gentium, secundùm Br. & alios *in l. digna vox. 4. C. de LL.* Et quamvis aliàs privilegia subditis concessa ex titulo lucrativo possint revocari, tamen istud non procedit, quando privilegium est mixtum cum jure communi. Hucusque *Alciat. d. cons. 108. n. 5.*

16 Quapropter etiam in generali privilegiorum per superiorem facta derogatione nundinarum privilegium non tolli, inspecie respondit Alexand. Rau-
17 dens. *cons. 23. n. 6. & 7. Vol. 2.* Et privilegium nundinarum concessum universitati revocari seu adimi, & aliò transferri non posse per concedentem, graviter respondendo in terminis consuluit Joh. Cephal. *cons. 342. per tot.* Cujus rationes ibi à Studioso lectore videri possunt. Idem in mercatibus minus solennibus, ut nec hi citra causam cùm semel eorundem immunitas & securitas à Principe concessa fuerit, revocari queat, specificè post Alciat. *d. cons. 108.* determinat Petr. Anton. de Petr. *tract. de potest. Princip. c. 24. num. 262.* Dico citra causam, hoc est, sine justa causa auferri non posse mercatus, *arg. c. translat. X. de Const.* Sichard. *ad d. l. un. n. 1. C. de nund.* Secus si 18
justa adsit causa, in quibus terminis respondent Natta, & Tessaur. sup. alleg. *l. n. 15.* Sicuti etiam Carolus IV. Imp. hoc Jus Nundinarum abstulit Francofurtensib. & Moguntiam transtulit, quod tamen mortuô Gantherô Imp. intercessione Rudolphi Palatini & Marchionis Brandeburgici ipsis restituit. Peucer. *libr. 5. Chron. fol. 805.* Arnisæ. *de jur. Majestat. libr. 2. capit. 3. num. 18.*

Postremò sciendum, si universitati 19
seu Collegio mercatorum certo hæc Privilegia concessa fuerint, ea quorundam Collegiatorum non usu haud amitti. v. g. Si quædam Hanseaticæ societatis membra privilegiis circa commercia ab exteris Principibus concessis, per aliquod tempus non uterentur, quòd horum non usu cæteris nullô modô præjudicari possit; cùm indubitati juris esse constet, nomen & jus & privilegium Universitatis etiam per unum solummodò utentem conservari. *l. 7. §. in decurionibus.* verb. *nomen Universitatis*, & ibi Br. *in pr. ff. quod cuj. univers. nom. & ibi gl.* Dec. *cons. 45.* Jason. *in l. si grege. n. 7. 12. & 13. ff. de legat. 1.* Paul. de Castr. *d. l. 7. §. ult. n. 1.* & ibi etiam Bl. *n. 1.* quos allegat Nicol. Losæus *de jur. Univers. part. 1. cap. 1. num. 32.* Privilegiis autem hisce qui in parte usus est & pro parte non, an saltem partem an verò totum perdidisse dicendus sit, examinat ex recentioribus Fern. Vasq. *in nov. illustr. quæst. cap. 2. n. 7. lib. 1.* & Dn. Georg. Acac. Enenck. L. B. ab Hohenheim. *lib. 3. cap. 15. n. 24.*

CAPUT

CAPUT III.

De

Amissione horum Privilegiorum per factum improbum & ABUSUM; ubi de Mercatura illicita in Genere.

SUMMARIA.

1. *Privilegia amittuntur per Abusum seu factum improbum. & n.3.*
2. *Factum Improbum quid?*
3. *Judæi usurarum privilegiô abutentes illud amittunt.*
4. *Nundinarum jura ob abusum revocari possunt.*
5. *Qui Mercaturæ officio abuti dicantur.*
6. *Mercatura alia licita alia Illicita.*
7. *C. Ejiciens 11. Distinct. 88. de quo mercaturæ genere agat.*
8. *De bonis facultatum Improborum nihil remanet nisi peccatum.*
9. *Mercatores Improbos ejecit Dominus de templo & populo suo.*
10. *Improborum Mercatorum vitia, fraudes & mores graviter Jo. Boterus perstringit, ubi quomodo ad dimidium justi pretii circumventio licita.*
11. *Quomodo fraudulentorum Mercatorum mores depingat Thom. Garzon Italus.*
12. *Improbi Mercatores peccant in X. Prædicamenta, quod ibidem ex Garzon: monstr.*
13. *Factores boni ab Improbis quomodo distinguantur in hisce maritimis Emporiis.*
14. *Pœna fraudulentorum. I. Interdictio Mercaturæ.*
15. *II. Privatio privilegiorum.*
16. *III. Pœnæ diversæ corporales, remiss.*
17. *Ad privationem horum privilegiorum requiritur delicti & facti improbi certitudo.*
18. *Abusus privilegii est facti, quod probandum.*
19. *Delictum particularium non nocet universitati.*
20. *Universitas quomodo delinquat.*
21. *Vectigalis fraudatio est delictum momentaneum.*
22. *In privilegiis ex causa onerosa acquisitis, delicta particularium collegio præjudicare non possunt.*
23. *Sin secus, fraudibus & subornationibus ansa præberetur.*
24. *Diversitas & variatio locorum, quibus merces importantur, privilegiorum privationi ansam dare non potest.*
25. *Hanseaticorum Mercatorum exportandi libertas in Anglia.*
26. *Sola transvectio mercium adhostes, Hanseaticis mercatoribus in Anglia est prohibita.*
27. *Libertati Commerciorum & utilitati publicæ adversum est, prohibere merces, quas patrium non producit solum.*
28. *Edictum Parlamenti Anglicani de Anno 1651. 9. Octobr. ob prædictam rationem sublatum.*
29. *Hujus Edicti rationes examinantur & ponderantur, aliquantò latius:*
30. *Cardo quæstionis: An Hanseatici vigore privilegiorum, non nisi natas in suo solo merces in Angliam importare possint.*
31. *Adventurarii per suggestiones pravasq; privilegiorum interpretationes Hanseaticis nocere studuerunt.*
32. *Privilegiati privilegiis gaudere debent.*
33. *Mercis appellatione quid venit.*
34. *Mercatorum nomen an merentur, qui nata in suis tantum possessionibus divendunt.*
35. *Vocabulorum Meum Tuum Suum verus intellectus, & interpretatio.*
36. *Quibus rebus vectigal imponitur, invehi non prohibentur. Ubi & qui vult consequens, vult etiam antecedens.*
37. *Magnis periculis & laboribus parta, acquirentibus utilitati magis quàm oneri esse debent.*
38. *Generalitas concessionis & confirmationis privilegiorum, omnem specialitatem excludit.*

39. Semel

39. Semel transacta & sopita non debent resuscitari.
40. Perversæ interpretationes contra privilegiatos non sunt excogitandæ.
41. Privilegia onerosa vim habent contractûs, lateq; interpretanda.
42. Capita Edicti Edowardi VI. Angliæ R. Abusum privilegiorum Hanseaticorum allegantia refutantur & n.29. seq.
43. Non sunt intra 300. annos in societatem Hansæ nova membra assumpta.
44. An privilegia Hanseatica ob immoderatum & crescentem usum, tanquam noxia possint revocari?
45. Cap. suggestum X. de Decimis explicatur.
46. Augmentatio & diminutio commercii non referuntur inter insolita.
47. Commercia Casibus fortuitis sunt subjecta.
48. Intentio & sensus Transactionis Ultrajectensis de Anno 1474. indicatur.
49. Causa finalis privilegiorum Hanseaticorum frequentia Commercii.
50. Disposita ad unum finem non debent operari contrarium.
51. Advectio & Evectio mercium rarior, frequentiorve, sunt facti, quæ probanda.
52. Ex transactione Ultrajectina Hanseaticis in Anglia privilegia per non usum aut abusum non possunt adimi.
53. Privilegia Hanseaticorum ob benemerita concessa, impediunt eorum revocationem.
54. Privilegia Hanseaticorum in Anglia habent vim Contractûs & n.44. seq.
55. Hanseatici in concordiâ Trajectensi multum damni remiserunt Angliæ Regibus.
56. In Concordia Trajectina duo Capita præcipuè inter Anglos & Hanseaticos sunt decisa: Restitutio ablatorum privilegiorum, & resarcimentum damni dati.
57. Transactio non rescinditur nisi ob læsionem enormem.
58. Quæ propriè enormis læsio ob quam privilegia possint revocari.
59. Pacta Conventa ob læsionem non possunt rescindi.
60. Privilegia consensu ordinum Regni seu Parlamenti concessa, non rescinduntur.
61. Clausulæ Transactioni Ultrajectensi insertæ impediunt privilegiorum Hanseaticorum in Anglia revocationem.

1 QUomodo per factum desidiosum & non-usum hæc privilegia amittantur, paucis vidimus: superest, quomodo per factum improbum, & abusum,

2 Dicitur autem factum improbum, quod vel in committendo crimen aliquod, vel juris & officii exercitiô malè utendo consistit. Abusus enim privilegiorum jure punitur. *c. ubi ita didicisti. distinct. 14.* & contra privilegium faciens sibi præjudicat. *c. pro illorum. X. de præbend. & dignitat. ubi gl.* atque adeò, ut, qui suô privilegiô abutitur, illud amittat. *cap. privilegium. c. ipse. c. plerumq; in pr. & vers. unde fit. 11. q. 3. c. renovantes. distinct. 100. l. Judæos. C. de Judæ. l. fin. C. de spectac. lib. 11.* quos duos textus in hanc sententiam allegat Andr. de Isern referente Jacob. Thoming. *vol. 1. Cons. 7. n. 1. adde l. 3. C. de Veteran. lib. 12. c. ad abolendum. de Hæreticis. l. auxilium. 37. & ibi gloss. de Minorib.* Luc. de penn. *in d. l. 3.* Matth. de Afflict. *Constit. Neapol. rubric. de pactis receptat. n. 18.* & rursus *rubricâ 5. in fin. lib. 2.* Joh. Petr. Surd. *cons. 437. n. 9.* Hippol. Riminald. *consil. 275. num. 34.* Ubi in specie dixit, quòd Judæi ampliantes privilegium usurarum limitatum, atque illud prorogantes extra limites suos, illud in totum perdere debeant, propter illius abusum. *l. eos. C. de Aqua duct. lib. 11.* eleganter Marpurg. *cons. 17. n. 156. vol. 4.* Sic ipsum privilegium Stapulæ & Nundinarum per nimium & intolerabilem ejus abusum fit revocabile. *per l. 4. in fin. C. de Commerc. & Mercat. Nov. 8. c. 3. per d. l. Judæos. 11. C. de Judæ. arg. §. Dominorum Instit.*

Inſtit. de his qui ſunt ſui vel al. jur. Si igitur Civitas jure nundinarum gaudens, per immodicas & inſolitas impoſitiones Nundinatores eorumque merces in acceſſu & receſſu gravare & contra inſtrumentum Pacis univerſalis ſupprimere ſtudeat, uti paſſim hac de re audiuntur querelæ, dubium non eſt, privilegiô ſuô Nundinarum quod publicô Commerciorum favore nititur prævia cauſæ cognitione à ſuperiore concedente privari poſſe. Quô ipsô etiam à Mercatoribus juſtè occaſio datur, Nundinas & Loca ejusmodi præterire, mutuaque Commercia cum aliis inſtituere. Ahasv. Fritſch. *de jur. Nund. cap. 10. n. 48.*

Abuti verò mercaturæ officio dicuntur Generaliter & ſpecialiter; in genere omnes, qui in negociationibus malè verſantur, & prohibitam exercent mercaturã. Diximus n. *ſup. l. 1. c. 7. n. 22.* duplicẽ eſſe mercaturã, licitam & illicitã, de quo Abbas *X. ne Clerici vel Mon. l. omnis 2. C. de Epiſc. & Cler.* ibi: *mercatura, honeſtati tamen conſcia:* nam illicitè & improbè qui mercaturam exercet, & ex tali lucrum quærit, non magis mercator eſt, ac mala conſequentia apud Dialecticos eſt conſequentia, ſicut loqvuntur Dd. apud Benev. Stracham. *p. 1. de merc. n. 32.* De tali mercatura loquitur *c. ejiciens 11. diſtinct. 88.* his verbis: *Homo mercator vix aut nunquam poteſt Deo placere; ideò nullus Chriſtianus debet eſſe mercator, aut, ſi voluerit, projiciatur, de Eccleſia Dei; dicente Prophetâ.* (Eſa. c. 1. *Quia non cognovi negociationes, introibo in potentias Domini.*) Quemadmodum (pergit *Canon 11.*) *qui ambulat inter duos inimicos, ambobus placere volens & ſe commendare, ſine maliloquio eſſe non poteſt: Sic, qui emit & vendit, ſine mendacio & perjurio eſſe non poteſt. Sed eſt nec ſtabilis ſubſtantia eorum, neque ad bonum proficit, quod de malo congregatur.*

Quemadmodum enim, ſi triticum, aut aliud tale cernas in cribro: dum huc & illuc jactatur, grana omnia deorſum cadunt, & tandem in cribro nihil remanet, niſi ſtercus ſolùm; ſic de ſubſtantia negociatorum (putà improborum, de quibus loquitur Chryſoſtomus *in d. c. ejiciens*) noviſſimè nil remanet, niſi ſolum peccatum &c. Et Caſſiodor. *in c. quid eſt aliud 13. eàd. diſtinct. 88.* ita exclamat. Negociatores illi abominabiles exiſtimantur, qui juſtitiam Dei minimè conſiderantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces ſuas, plus perjuriis onerando quàm pretiis. Tales ejecit Dominus de templo, dicens: Nolite domum Patris mei facere domum negociationis. Johann. 2. Quibus add. Salycet. *in auth. ad hæc. q. 21. n. 18. C. de Uſur.* Gothofr. *ad l. juſtiſſimè. 44. §. 1. lit. G. ff. de ædil. edict. & aliis textib.* Quin etiam populum Sanctum divina lex à tali mercatura ſeu poti⁹ impoſtura videtur arcuiſſe his verbis: Non erit mercator in populo. id eſt, רכיל quæ vox etiam impoſtorem ſignificat. Vid. Bodin. *libr. 3. de Republ. c. 8. pag. m. 560. & ſeqq.* 9

Horum improborum negociatorum mores & vitia graphicè depingit Joh. Boter. *lib. 1. de illuſtr. Stat. & Polit. c. 14. pag. m. 104. & ſeqq.* Cujus verba hic deſcribere operæ pretium duxi. Sic, autem ille: „Ad extremum pauca etiam de mercatoribus & Inſtitoribus, ſi, non expilatoribus adjiciam: non iis, quidem, quorum mercatura cum maximo Reipubl. commodo conjuncta, eſt, quamque ad externorum ſæpè regum populorumque amicitias contrahendas accommodam, atque etiam, hominum vitæ perutilem plerique arbitrati ſunt; ſed de iis, qui latentium, lucrorum aſtrictiſſimi indagatores, manifeſtæque prædæ avidiſſimi devoratores, nec cognationes, nec affinitates, nec amicitias, nec communem, ſalutem ullâ fide, niſi ſolâ utilitate colunt; quorum operoſæ fraudes, non, artes, venduntur emunturque; quibus, paſſim peculiare eſt mentiri, pejerare, fraudare, & imponere; nec ulla illis, lucrandi ratio turpis; atque ille melior, qui lucratur magis; quin & legibus id ſibi licere dicunt decipere ſe, cum contrahentes ad dimidium juſti, pretii, quomodo verò intelligendum, 10

quod

„quod Mercatores sese invicem possint „circumscribere. vid. *supr. lib. 2. c. 9. n. 30. cum seqq. & infr. cap. seq. n. 4.* De quibus esse non potest, cùm omnis eorum „vita ad quæstum, ad lucrum, ad divitias adornata sit, illos eorundem occasione turpia plurima & dignas supplició fraudes committere. Hinc emit „ille, vendit alter; hic portat, ille asportat: hic creditor, ille debitor: hic solvit, ille recipit: alter rationes scribit; „pejerant, fraudant, fallunt, nec animæ „nec corporis, nec fortunæ ullum periculum excludunt; modò lucrum sperent: sicque omnes per omnem ætatem post lucrum post divitias currunt. „At verò cujusmodi fraudes committant in lana, in lino, in serico, in purpura, in gemmis, in aromatibus, in cera, in oleo, in vino, in equis, in animalibus, denique in omnium mercium „genere, nemo est, qui nesciat, qui non „videat, qui non palpet, & nisi qui fortè „illorum damna nòn senserit. Atque „hæc minora sunt mala, longe his majora supersunt. Ipsi sunt, qui, invectis „damnosis mercibus, & quæ ob raritatem vel delitias à mulieribus & pueris „appetuntur, & quæ nullam vitæ faciunt „necessitatem, sed duntaxat ad luxum, „ad pompam, ad fucum, ad ludum, ad „mollitiem, ad voluptatem, ab ipsis usque terræ finibus, veluti laqueos importantes, provincias ac regna quotannis immensâ spoliant pecuniâ, corrumpunt bonos mores, introductis „peregrinis vitiis, ac sublatô patriô ritu, semper novis & externis rebus studentes, eum perditissimis implicant „consvetudinibus. Ipsi sunt, qui, initis sodalitiis monopolicis contra jus, „fas, & leges monopolia exercēt, omnia „tentantes, excogitantes, explorantes, „quibus multitudinis opes ad se contrahant, dum collectis pecuniis alios „vincunt, aliis præveniunt, alios ex aucto rerum pretio deterrent, ac soli „emunt omnia, quæ deinceps pro suo „lubitu soli vendunt quàm maximi. Ipsi „non raro, ingenti ære alienô consarcinatô, constitutô alibi Domiciliô, inde „verò prostitutâ fide, versô solô profugi, & serò, aut nunquam redeuntes, „creditores fraudant, & ad desperationem ac laqueum adigunt. Ipsi sunt, „qui Chirographis & obligationibus, „implicant & explicant Cives, debitorumque radices adeò profundas, funebres, laboriosas & inevitabiles plantantes, ut evelli nequeant: sed in gyrum pullulantes, & ex debitis debita, „germinantes Civitates suffocant, &, „evertunt: ipsi interim fœnori & usuris incessanter dediti, totius plebis, „substantiam devorant: ipsi nonnunquam numismata præcidunt: semper, „autem monetæ valorem, utcunque, „suo lucro conducere visum est, nunc, „intendunt, nunc remittunt, non absque reipubl. totius detrimento. Ipsi, „explorata Principum secreta, Civitatumque consilia & patrios rumores, „hostibus renunciant; nonnunquam, „etiam pactâ mercede principum vitæ, „insidiantur, ac nihil non pecuniæ studiô attentantes, facientes, patientes, „& venale habentes. Omne eorum, „institutum non, nisi mendacia, fuci, „sermonum nebulæ, explorationes, insidiæ, fraudes deceptionesque manifestæ. Hinc Carthaginenses ejusmodi expilatoribus distincta statuerunt diversoria, nec ea illis cum civibus volebant esse communia. Cæterùm patebat illis in forum via. Ad navalia, verò & secretiora urbis loca ne adspectus quidem concedebatur. Græci, „autem nequaquam intrà urbes recipiebant, sed quò cives à periculi suspicione essent immunes, à pomeriis non, „longè forum venalium constituebant. „Pleræque aliæ gentes ad se accedere, „prohibuerunt, quòd mores depravarent. Epidauri, teste Plutarchô, cùm, „cives suos Illyricorum commerciis, „improbos fieri animadverterent, veriti, „à peregrinorum contagione, corruptis Civium suorum moribus, res novas Civitati suæ excitari, unum imprimis gravem & circumspectum ex omni civium multitudine virum in singulos annos eligebant, qui ad Illyricos, „accederet, & quæ quisque suorum, „mandasset, mercaretur atque contraheret.

neret. Vituperat hosce mercatores Plato, quòd optimos inquinent mores, & apud benè constitutam Rempub. lege cavendum censet, ne exterarum gentium delitiæ in urbem comportentur, ac ne quis à Civibus minor quadraginta annis peregrè proficiscatur: exteri autem ad suos remittantur, eò quòd istiusmodi peregrinorum contagiis cives veterem Patrum parsimoniam priscosque mores dediscant &c. (de quib. & nos aliquantò fusius *supr. lib. 1. cap. 11.*) Hucusque Joh. Boterus Italus. A quo, paucis mutatis, non multùm dissentit Thomas Garzon, *nella piazza universale di tutte li professioni del mondo: discors. 65.* ita de istiusmodi farinæ mercatoribus disserens: *Rimirando poi piu à dentro & discurendo benè la forza di questi professione io la veggo tutta stracciosa d'ogni banda & ruinata, conciosiache mille vitii, & diffetti si comprendino in leii. Primo non è mercante che con belle & molliflue paroline, non cerchi d'attacarte la, è con mille giuramenti & simulati scongjuri farsi credere quello che non è della sua robba & mercantia. Lo onde Horatio Poeta dice bene à proposito di essi.*

Multa fidem promissa levant, ubi plenius æquo
Laudat venales qui vult extrudere merces.

Contra le frodi de quali il moral Poëta dita quel documento:

Noli tu quadam referenti credere semper;
Exigua est tribuenda fides, qui multa loqvuntur.

Secondariamente gran parte di loro tace apposta i diffetti della robba; è si mostia il nero per lo bianco, per ingannarsi è trapolarsi, si possible sia. E non di meno per la legge delle dodeci tavole, è statuita la pena anco al tacere in simili casi, & per la legge Aquilina il venditore è constretto à dire tutti i diffetti della cosa, che se vende, oltra che nel foro della conscienza, ch'è il principale si sa l'obligo à pieno, che s' ha di raccontarli. E ben verò che quel Mercante Genoese diceua: che chi haveva paüra del diavolo, non faceua robba; essendo che malamente alcuno diventa ricco senza inganno. E però nel vendere lana, lino, seta, panno, purpura, gjoje, specerie, frumenti, cera, oglio, vino, cavalli, bestiami & altre cose quasi sempre si hanno dentro la magagna, che ci piu propria à loro, che nõ era à Beltramo il Maganza, à Pinabello il Gano. Questi sono quelli, che assassino il mondo molte volte con le robbe falsificate, con le mercantie corrotte & appestate, che pongono carestia nelle provincie & nelle cità, sostentando la vittuaglia di souerchio, è tenendo la robba ascosa, finche il gentilhuomo pouero & la misera plebe casca della fame per le strade, che fanno fallire questo, & quell'altro Creditore, che intricano & scorticano, i Cittadini co' scritti di mano & con obligationi c' hanno il diavolo à dosso, che con mille usure & interesse divorano la sostanza di tutta la plebe, che crescono il precio alla robba, & mettono penuria quando loro piace, che augmentono le loro boteghe & mercantie per fas & nefas, che moltè fiate tosano le monete in damno de Principi, che hora fanno in alzare, hora abbassare il valore di quelle, in prejudicio di molti particolari è di tutta la republica, insieme &c. Et discorso 67. in annotatione de improbis factoribus in hunc modum: *Nota che i* 12
cattivi fattori peccano in tutti i dieci predicamenti. Nella SOSTANZA perche questa à prima che rubbata & dissipata da loro. Nella Quantità, *porche maj lasciano saper quanta entrada precisamente habbia il padrone & quanto spendono alla giornata per se stessi. Nella* Qualità, *per la robba guasta & marcia è il profumo della loro asinita: Nella* Relatione, *per che sono correlativi de i asini in tutto le loro attioni. Nel* luogo *per che i postibuli sono spesse volte i ricetti de loro furti & latrocinii: nel* sito, *perche tra la dispensa è la cucina è situata la residenza perpetua di costoro: nel* habito, *perche si vestono della pella asinina d'estate, è di verno & da tutti i tempi. nel tempo, perche una tariffa è un giornale gli porta via tutti i pensieri del giorno & della notte. Nel* attione *per che le usure stranezze, è villania è proprio loro in quarto modo. Nella* Passione, *perche*

patiscano del bolso come i cavalli non si muovendo à alcuna sorte di gentilezza è cortesia. Hucusque Garzon.

13 Hisce, modernis horum maritimorum locorum moribus, annumerandi sunt illiciti nostri Factores, vulgò die Durchschleuffer/Lurdendreyer; qui contra leges fundamentales, in fraudem Reipub. ejusque civium aliena negocia, & quidem alienâ pecuniâ exercent, qui non modò mercatorum, sed impostorum nomine digni, & ob id severioribus legibus ac pœnis cöercendi. Cùm è contrario liciti Factores, qui, salvis Reipub. legibus, extraneorum negotiorum commercia præviis commissionibus, ac pro honestâ, ut vocant, provisione, tractant, potius omni favore sublevandi sint. Vid. Lüb. Kauffmans Ordnung de An. 1607. *art. 7. & 8. & nos supra lib. 1. cap. 11. n. 17. huj. tract.*

14 Hisce nunc improbis & malitiosis mercatoribus à duobus hisce autoribus graphicè & in genere depictis pœnæ loco

I. Interdicitur omni negociatione *l. annonam. 6. ff. de extraord. crim. lib. 1. in fin. ff. de off. præf. urb.*

15 II. Omnibus mercaturæ concessis privilegiis, meritò ob abusum & delictum privantur. Hocque ob compescendas in fraudando horum malitiosorum excogitatas artes, & ut malis hominibus Civitates expurgentur. *l. congruit. 13. ff. de offic. Præs.* Deinde, quia privilegia nunquam sunt ejus naturæ, ut extendantur ad sceleratos aut maleficos, uti etiam dicitur de studiosis, *Auth. habita. C. ne fil. pro patr.* Qui licet habeant privilegia per Fridericum Imp. concessa, nè possint conveniri, nisi coram certis judicibus, illa tamen non extendentur ad studentes scelerosos, uti fures & homicidas, uti aliàs judicatum fuisse *per gloss. in auth. de Mandat. Princ. §. non permittas. in verbis Innocentes,* refert Paulus Christinæ. *vol. 3. decis. Cur. Belg. 99. n. 13.*

16 III. Denique gravissimis etiam pœnis afficiuntur, prout ex specialibus illorum delictis per sequentia capita delineatis patebit. vid. *c. 10. h. libr. 4.*

Hic autem apprimè notandum, quòd non sufficiat, hæc delicta commerciorum, ex abusu prævenientia præsumere, aut falsis & erroneis causis adstruere; sed ea evidentissimis & verissimis rationibus ad privationem privilegiorum habilibus comprobare opus est; cùm abusus privilegiorum sit facti, & in facto consistat, prout *in pr. cap.* diximus, facta autem non præsumantur, sed probentur. *l. deniq. 19. ff. ex quib. cau. maj. in integr rest. l. in bello. 12. §. capta. 2. ff. de captiv. & postlim. revers. cum aliis textib.* & quòd abusus, eatenus saltem quatenus ille admissus & probatus, puniatur. Dec. *in cap cum accessissem. n. 17. concl. 5. X. de constit. & alii Dd.*

Hîc Q? Si quis Factorum, Institorum, seu ministrorum adversus concessum privilegium delinquat, num ob id totum collegium privilegiô privari possit? Remotis ambagibus negativam dicimus esse veram:

1. Quòd delictum civium particularium non noceat universitati; nec ob id puniendum. *text. in auth. ut nulli jud. §. quoniam verò. C. de univers. & dam. dat. gl. in l. sicut. §. 1. ff. quod cuj. univ. nom.* Farin. *tr. crim. q. 24. n. 101.* Nam universitas non potest delinquere, nisi præcedant hæc tria: Convocatio Consilii, Congregatio, & Deliberatio. *l. semper, 15. §. si in sepulchro. 2. ibi: communi consilio,* ubi Angel. Bart. & Dd. *ff. quod vi aut clam.* Farin. *d. l. n. 129.* quem ibid. *vid. cum ampl.* & hoc maximè procedit in delictis momentaneis, ut est vectigalis defraudatio. Farinac. *d. l. n. 131.* etiamsi ex delicto civiũ, seu ministrorum singulorum multa pervenerit utilitas ad ipsũ collegium seu universitatem. Farin. *d. l.* quib. add. Felin. *in c. cum accessissent. 8. n. 28. de const.* ubi allegat Anton. de Barcil. *in l. 1. C. de his qui spol.* dum loquitur de Immunitate vectigalium concessa à Rege Apuliæ Genuensibus & Pisanis, quòd per solutionem factam ab aliquibus de populo non perdiderint eam; quem sequitur Jas. *in l. benefic. ff. de Constitut. PP. pen col.* Et hæc procedunt multò magis si sumus in privilegiis quæ fiunt ob benè merita, vel ob remissionem magnæ quantitatis pecuniæ,

cuniæ, vel ex aliquo contractu deſcendunt. *gl. fin. in addit. ad Abbat. in c. cum acceſſiſſent. De conſtit.* Alex. *conſ. 101. lib. 1. & conſ. 229. lib. 2.* Socin. *conſ. 58. lib. 1. & conſ. 24. lib. 3.* quibus adde Joh. Loccen. *injur. marit. lib. 3. c. 4. §. 6. 7. 8.*

Si unius aut alterius miniſtrorum delictum tantum operari poſſit, faciliimè ad eum finem ſubornationes malitioſæ inſtitui poſſent. Quô beneficiô olim Hanſeatici gaviſi ſunt in Anglia; quòd ex verbis transactionis ultrajectinæ patet; quamvis hodiè omnia hæc beneficia in maximum eorum odium & damnum, proh dolor! ſint retorta. Sed quid, ſi mercatores ſuas merces per aliquod tempus ex certo quodam loco ad patrios tantummodò lares exportaverint; jam verò ad alia loca, non tamen hoſtilia, apportent; numne ob id privilegiis jure quæſitis, & in contractum redactis, tanquam ob commiſſum abuſum privari poſſint? Omninò certè negandum erit. Emtionis enim & venditionis contractus eſt jurisgentium, & ſi non expreſsô pactô de eo eſt conventum, naturalem ſuam & immutabilem retinet libertatem; nec hanc ſervitutem alicui, multò minus non-ſubdito impoſitam eſſe præſumitur niſi expreſsè probetur. Et hæc quàm maximè obtinent, ſi talis emendi vendendi & exportandi libertas privilegiô aliquô demonſtrari poſſit; quali olim uſi fuére Hanſeatici in Anglia, ut apparet ex Edoardi III. Regis privilegio, de dato 1. Februarii; Anno 1303. his verbis:

Et quòd omnes prædicti mercatores mercandiſas ſuas, quas ipſas ad prædictum regnum adducere, ſeu intra regnum & poteſtatem noſtram emere vel alias acquirere contigerit, poſſint quò voluerint, tàm intra regnum & poteſtatem noſtram prædictam, quàm extra ducere ſeu portari facere, præterquam ad terras manifeſtorum & notoriorum hoſtium regni noſtri. Ubi verba, POSSINT QUO VOLUERINT, benè ſunt notanda; nam verbum VOLO, liberam poteſtatem confert. Ulpian. *in l. fideicommiſſa. 11. §. quanquam. 7. de Legat. 3.* Et ibi Gothofr. *ſub lit. N per dict. §. & l. utrum. 7. de reb. dub.* Et hæc Libertas commercandi ubique locorum Hanſeaticis in ſæpè allegata Transactione Trajectina hâc clauſula confirmata eſt. n. 2. *Quod homines utriusque partis omnes & ſinguli poſſint & debeant. Liberè, tutò, & ſecurè ubique locorum inſimul aut ſeparatim, ad eorum benè placitum, ire, redire, navigare, morari & converſari, absque eo quod una pars ſuper alteram aliquod damnum faciat,* quo loco dicta verba LIBERE, notanda, quæ excludant conſenſum alterius. Br. *in l. alio. n. 9. & 10. ff. de aliment. legat.*

26 Deinde, hîc notanda prohibitio ſeu Exceptio verbb. præterquàm ad terras manifeſtorum hoſtium. Nam, quod in quibusdam prohibitum, id in cæteris videtur conceſſum. *l. cum prætor. ubi gloſſ. ff. de Judic. cum aliis textibus.* Et Exceptio firmat regulam, imò eam ampliat in caſibus non exceptis. *l. nam quod liquidæ. 4. §. fin. ff. de pen. leg.* Eberh. *in Top. loc. à rat. leg. n. 53.*

27 Ex hiſce præcedentibus, facili negotiô tertia reſolvitur Q? Quòd videlicet Collegium privilegia jure parta non amittat, ſi alias importet merces, quàm quas patrium tantummodò producit ſolùm; cùm & hoc eſſet contrà libertatem commerciorum ex jure gentium profectam. Imò, non, niſi maxima cum abſurditate talis commerciorum poteſt intelligi reſtrictio. Et hoc præſertim in privilegiorum interpretatione, quæ quàm latiſſimè extendēda, niſi expreſsè leges, aliquarum mercium advectionem prohibeant. Verba privilegiorum Anglicorum paulo ante allegata ita habent: *Quòd omnes Mercatores Hanſeatici, mercandiſas ſuas, quas ipſos ad prædictum regnum noſtrum adducere, ſeu intra regnum emere, vel alias acquirere contigerit, poſſint quò velint, tàm intra quàm extra regnū ducere, ſeu portari facere præterquam ad terras manifeſtorum & notoriorum hoſtium regni Angliæ.* Cujus privilegii verbis & ſenſui adverſatur valdè Edictum

28 Parlamenti Reipub. Anglicanæ de Anno 1651. 9. Octobr. in quo hujus Eduardi VI. decretum quaſi revixit, bellumque idcircò inter Angliam & Bel-

gium concitatum apparet, quod tamen postmodum ob incommoda inde pullulantia sublatum & abolitum est frementibus nihilominus & vehementer urgentibus Londinensibus. Ut iterum Anno 1660. mensibus April. & Maji Rege Carolô II. in avita Regna rursum feliciter Introductô & successo, noxium hoc ac Juri Gentium & privilegiorum tenori adversum edictum renovaretur. Vid. verba translati hujus Edicti hîc pertinentia hæc sunt.

Translatirtes Extract Englischen Edicts vom 25. Aprilis. An. 1660.

DAß keine Güter oder Waaren / so außheimisch Gewächs / product oder manufactur (und nach Engeland / Jrrland / Walloß / oder die Jnsulen Jarsey oder in die Städte Barwyk / up de Tweedt destiniret seyn / und eingebracht sollen werden / uff Schiffen in Engeland gebauet / oder einige der gemelten Orten angehörig / und durch Englische Schiffe wie obgedacht besetzet.) Sollen geschiffet / oder von einem Ort zum andern auß einem Lande ins andere anhero über gebracht werden / als allein von den Orten ,,da sie gewachsen gearbeitet / oder manufa- ,,ctiret seyn / oder auß Dehnen Haven / da ,,die gemelte Güter allein kommen und ab- ,,geschiffet werden / oder da sie zu erst in See zugehen abgeschiffet gewesen / oder von keinen andern Orten oder Landen bey Straffe und Verlust aller solcher Güter / so auß einigen andern Orte / gegen die rechte Intention und Meynung dieser Ordnung eingebracht werden / Wie auch bey Verlust des Schiffes darein solche Waaren überkommen / mit allem Geschütze Equipagd, ammunition, Taekel / Tow / und Bekledung / halb an ihre Maytt dehren Erbe und Successoren, und die andere Helffte an die Delatoren &c.

Et paulò post.

Daß keine Güter oder Waaren / so in Muscovien oder in einigem Lande / Dominiis oder territoriis des Großfürsten gewachsen / produciret oder manefactiret, wie auch keinerley Sorten.

Von

Masten	Henff	Zucker
Zimmerholtz	Flachs	Potasche
Plancken	Rosienen	Wein
Außländisch Saltz	Feigen	Eßich
Pech	Pflaumen	Brantwein
Teer	Oelie	
Hartz	Korn und Graue.	

Sollen vom 1. Aprilis 1661. und so fortan eingeführet werden in Engeland / Jrrland / Walloß oder die Stadt Barwük / uff die Tweed / in einigen Schiff / Schiffen oder Fahrzeuch / als allem in solchem / so warhafftig und ohne Betrug zu gehören selbigen Volcke / oder jemand von ihnen als rechten eigenern / und proprietariis, und darvon der Schiffer / und zum wenigsten ein ¾ Part der Boßleute Englische seyn.

Et paulò post.

Außgenommen in solchen ausländischen Schiffen welche gebauet seyn in dem Lande und andern Orten / da die gemelte Guter gewachsen / produciret, oder gemachet seyn / oder in solchen Haven / wo solche Güter allein / umb weiter fort,, zubringen ordinariè ehest geschiffet wer-,, den. ,,

Quod Edictũ etsi quidem in odium 2
Hanseaticorum ut Regni Angliæ veterum amicorum, contraque privilegiorum expressum tenorem & Regis Caroli II. hodiè feliciter regnantis clementissimas litteras, ut spes eos fovet, promanatum non arbitrentur Hanseatici, nihilominus tamen, quoniam cum articulo & causa Decreti Eduardani, de Anno 1552. QUA ALIA-,, RUM REGIONUM MERCES INVEHI PRO-,, hibentur, conveniat, operæ pretium,, esse duxi ejus articuli Eduardani cum moderno Interdicto generali convenientis rationem ex Juris nostri communis, gentium, sanioris rationis dictamine, & genuino privilegiorum sensu aliquanto accuratius perpendere.

Totius ergò disputationis cardo in 3
eo versatur, anne Hanseatici vigore,, privilegiorum nullas alias merces quã,, quas

quas patrium produxit solum, in Angliæ Regnum importare possint?

Certum quidem est Adventurarios ante centum & quot excurrit annos, Eduardo Regi bono & minorenni importunis suggestionibus persuasisse. Hanseaticos illimitato suô Commerciô omnium indigenarum opes in se solos convertere, dum contra privilegiorum tenorem omnis generis Merces sive in suis districtib. sive in aliis provinciis & Regnis natas importarent, restringentes prædicta verba privilegiorum. CUM MERCANDISIIS SUIS QUIBUSCUNQUE ad solas patrias, & non extraneas merces.

Ut autem rei veritas & æquitas innotescat, quantumq; Mercatoribus Hanseaticis ipsa privilegia, Jura communia nec non tot annorum consuetudo, cujus nulla existit memoria, tribuat, explicabimus atque demonstrabimus, non posse illud figmentum de verbo SUIS quod tantùm quæ domi nostræ nata sunt, admittunt, ullâ ratione subsistere & defendi.

Et primùm, quidem illud occurrit, in quo omnium Regum concessiones conveniunt, quòd scil. Mercatores Hansæ in Regno Angliæ Suis quibuscunque privilegiorum articulis plenè ac liberè gaudere debeant.

Jam verò ipsarum concessionum verbis singulatim perpensis negari non poterit, privilegia Communitati Hansæ principaliter Regnum frequentanti intuitu ac respectu Mercatorum ac Mercium sive Mercandisiarum invehendarum exportandarumq; concessa esse; Constat autem Mercis appellatione, ut *supr. lib. 2. cap. 1. n. 6. & seqq.* innuimus, omnia Mobilia continere, quæ quis emit, ut eadem in specie cariùs vendendo quæstum faciat. Et Mercatores esse, qui negociationis exercendæ quæstusque faciendi causâ emunt & vendunt, *nos iterum sup. lib. 1. cap. 6. n. 8.* Non potest ergò vera esse adversariorum sententia dicentium, non esse in numero nostrarum mercandisiarum (verbo privilegiorum sit venia) habenda, nisi quæ cujusque patrium protulit solum.

Cùm hinc duo maxima absurda consequi necesse foret. *Primò.* Quòd res quas Italia, Muscovia, Livonia, Borussia, Polonia aut aliæ extra Germaniam provinciæ protulerunt à Mercatoribus Hanseaticis emptæ ac comparatæ, in numero mercium seu Mercandisiarum non essent habendæ.

Secundò. Quòd subditi Civitatum Hanseaticarum hujusmodi merces vendentes ementesque Mercatores dici non deberent. Verùm utrumq; istorum à veritate, ac communi omniū viventium judicio alienissimum esse ex generalitate descriptionis merciū apparet propterea, quòd illi Mercatores, qui ex longinquis & remotissimis partibus merces ad se devehi curant, omnium maximè Mercatorum nomen merentur, ut post Ciceronem *lib. 1. offic.* Insignis JCtus, Alciatus. *in l. mercis. 66. ff. de V. signif.* annotavit, illi verò qui 34
ea duntaxat vendunt, quæ ex suis tantùm possessionibus acquirunt, ne inter Mercatores quidem referendi sunt, eò quòd ejusmodi de novo non acquirere dicantur, neque Mercatura sine quæstuario Exercitio emendi vendendique constet, nec emptionis titulus propriè illis conveniat, qui fructum agrorum suorum colligunt ac divendunt, ut Bartol. annotavit in *d. l. Mercis.* & post eum Alciatus. Itaque cùm Privilegia Hanseatica Mercatoribus sint concessa, ac Mercatores non dicantur, qui duntaxat vendunt, quæ ex possessionibus suis acquirunt, consequens est, quòd aut subditi & Cives Hanseaticarum Civitatum Angliæ negociantes Mercatores non sint censendi, aut quòd ea restrictio sit extorta, violenta, aliena, aut contra propriam verborum significationem excogitata, præsertim licet vocabulum Merces vel Mercandisias angustum esset, nihilominus tamen Privilegia quàm latissimè interpretanda forent, cum mercium ac rerum nomine in Jure designentur ea omnia, quæ dominii nostri sunt, *l. 1. ff. si Cert. petatur. l. bonorum appellatione. ff. de V. S. & ibi Dd. Commun.*

Tertiò non confirmat adversario- 35

 rum

rum opinionem, quòd verbum SUIS in privilegiorum tabulis appositum & Mercandisiis junctum, hujuscemodi restrictionem inducere contendant, quasi Mercandisias Suas appellare non possint, qui merces alibi, quàm in suo territorio natas emerint, ut revendant; Certi enim ac notissimi Juris est, per hæc verba MEUM, TUUM, SUUM, proprietatem significari. *l. 2. in princ. ff. de religios. & sumpt. fun. & text. cùm gloss. in c. quo, tunc. dist. 18.* ac suum rectè dicit Ulpianus quod vindicare quis possit. *l. Quintus Mutius. 2. §. argento ff. de aur. & arg. leg.* Constat autem vindicari omnia posse, quæ quis justô emptionis ac donationis titulô in domum suam vel quasi transtulit.

Ergò & merces undecunque emptæ ac comparatæ vindicari poterunt à domino, si vindicari, utique & pro suis habendæ, cùm quod meum non est, vindicare non possim. *d. l. Quintus Mutius. de aur. & arg. leg.* Quid, quòd, illud quoque nostrum dicamus, in quo aliquale tantùm Jus habemus, aut quæ curâ tantùm ad nos vel sollicitudine ac administratione pertinent. *l. talem §. si quis ita & ibi* Br. Jason. *in §. quæ. Instit, de Action. n. 43.* Br. *in d. l. si argento. & l. si pupillo. §. item quæritur. ff. de negoc. gest.* Accurs. *in l. 2. in pr. ff. de Orig. jur.* Cùm itaque tam diffusam & amplam significationem habeat hoc Verbum SUIS; non potest sanè contra naturalem ac genuinam nominis significationem commemorata restrictio subsistere, hôc attentô, quòd verbum SUIS, habeat adjunctum substantivum Mercandisiis, cum augmento dictionis universalis Quibuscunq; quod generalissimum, ad omnes res mobiles sine discrimine locorum emptas & quæstûs gratiâ rursum vendendas merces extenditur, ut anteà demonstravimus. Nullus ergò tam iniqvus & ineptus Interpres esse potest, ut nihil hæc inter se differre dicat. Cum Mercandisiis Alemaniæ aut Germaniæ, vel quæ cuiquam domi creverint, cum illa scil. cum Mercandisiis SUIS quibuscunq; generalissima, hæc verò cum Mercandisiis patriis, aut Germaniæ, specialissima, ad unicam nationem, atque adeò domestica territoria restricta sunt, in quam sententiam si Serenissimi Reges Angliæ hujusmodi verba intelligere voluissent, haud dubiè non istis generalibus ac latissimæ significationis, sed aliis, ex quibus hæc extorta constare possent, usi fuissent.

Quòd autem mens, & voluntas Privilegia concedentium Regum laudatissimorum ac Ordinum Regni alia non fuerit, quàm quòd quaslibet merces Mercatores nostri in hoc regnum invehere possent, etsi ex ipsis quæ jam dicta sunt, satis patent, per hoc tamen simul confirmatur quod Serico, aliisque rebus & mercibus exoticis custuma seu vectigal certum sit impositum, quod Mercatores Hanseatici vigore privilegiorum persolvunt, cùm tamen certum sit, quòd merces hujusmodi in territoriis Ansæ subjectis non nascantur, aut ex eis proveniant. Cùm ergò rebus extra Germaniam natis certa costuma seu vectigal sit impositum, planè sequitur, quòd importare eas liceat, cùm qui vult consequens, velit quoq; necessarium omne antecedens, per quod pervenitur ad illud. *l. ad legatum. l. ad rem mobilem. & ibi gloss. ff. de Procurator. text. in l. 2. ff. de Jurisdict. omnium Judic.* argumentô ejus, quod dici consuevit, ad concessionem unius expressi, videri etiam omnia ea concessa, sine quibus expressa concessio esset inutilis, quemadmodum in nostro casu eveniret, nisi liceret importare quibus certa costuma per ipsos Reges est imposita.

Præterea certum est antiquitùs semper licuisse Mercatoribus Hanseaticis Vina Burdegalensia, Rupellana & Rhenensia, salem, pelles pretiosas, quas producunt Muscovia, Prutenis seu Borussis, ceram Polonicam, Russicam, Lithvanicam & præsertim Chalibem (à qua teste ipsô adversariorum libro Middelburgensi, domus Stiliardana vulgò Staelhoff appellatur) & alia similia in Angliam transvehere, eademque solutâ costumâ privilegiorum consuetâ distrahe-

strahere, at omnibus notum est, in nulla Hanseaticarum civitatum vina crescere, sed Galliam illa, Rhenanum verò Principum Electorum cætera verò aliarum esse regionum, cui accedit, quòd casu quô prætensa restrictio admittenda esset, sequeretur, quòd major aut potior pars Civitatum, quarum adjacentia territoria nihil peculiare quod in Angliam possunt importare, proferunt, omni commoditate privilegiorum exuerentur. Verùm, non est verosimile, quòd tot tantisque expensis cum cæde ac sanguine suorum civium & subditorum privilegia mereri voluerint Civitates, quorum perquam exigua aut nulla esset futura utilitas. Diffidet porro commentita illa interpretatio è diametro ab illa prærogativa, quam Mercatoribus Eduardus IV. in Trajectensi Tractatu indulsit his verbis: *Quod Mercatores omnibus literis, privilegiis, libertatibus, concessionibus, Indultis, concordatis & conclusis, in quibuscunq; articulis, prout Mercatores ad utilitatem suam melius ac plenius interpretari, & convenientius expedire poterunt, in perpetuum liberè ac pacificè frui debeant, contrariâ vel aliquâ aliâ interpretatione circa ea minimè faciendâ, ac contradictione cujusquam non obstante.* Quæ cùm à succedentibus Regibus ordine omnibus confirmata & approbata sint, perspicuum est, quàm omninò non possit extranea illa de verbo (SUIS) interpretatio, per quam potior utilitatis pars Mercatoribus Hanseaticis eripitur, jure sustineri.

Huic accedit, quòd Rex Henricus VII. gloriosæ memoriæ, apertiore declaratione omnem dubitationem è medio sustulerit, dum in suo privilegiorum confirmato Diplomate inquit: *Concedimus & licentiam damus Mercatoribus Hansæ Teutonicæ omnia, & omnimodas Mercandisias & mercimonia sua conjunctim & separatim, à quibuscunq; partibus Exteris in regnum nostrum Angliæ advehere, & ibidem ad terram ponere.* vid. ipsa verba in Privilegio Anglican. sub lit. D. in fin. annex. Quæ verba, si quid obscuritatis dictio quædam continuisset, eam disertè tollunt. Sic quoque ex antiquitate patet, majorem aromatum partem venalem per Germaniam operâ Coloniensium in Angliam importari solitam fuisse, quod evidenter convincit Hanseaticos tàm merces exoticas quàm in districtibus suis natas in Angliam importasse. Taceo, quòd hæc de intellectu 39
illius verbi Mercandisiis SUIS altercatio per Transactionem & Concordiam Annô salutis humanæ. 1491. Antvverpia semel sopita, ibique mutuô consensu inter legatos Angliæ Regis plenum mandatum habentes, & Civitatum Hanseaticarum Oratores appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod imposterùm aliena & extorta de verbo Suis interpretatio, tanquam Juris Communis dispositioni, privilegiorum tenori, & longævæ observantiæ, quæ optima verborum interpres, contraria, cessare debeat. Non igitur citra calumniam 40
Adventurarii olim, & adhuc eorum successores moderni in controversiam revocârunt, quod jam pridem certam interpretationem accepit, cùm tamen etsi ambiguitatis aliquid reliqvum esset, non tamen liceret cuique aliter in præjudicium exterarum Civitatum interpretationem facere, ne dum privilegia in totum auferre, vel etiam extortâ alienâ & abstrusâ interpretatione extenuari. Privilegia enim 41
ut sæpius in hoc tractatu demonstratũ, propter benemerita cõcessa in contractũ transeunt, & ob id latissimè in favorem privilegiatorũ interpretanda, per *Dd. communiter* omnes *in l. fin. C. de Constitut. Princip. c. olim & ibi* Panormitan. *ff. de V. S.* & aliis *mult. textibus. in h. tract. allegatis.* Cùm itaque certissimum, quòd in Eduardi VI. decreto anni 1552. olim de limitata exportatione & importatione Hanseaticarum mercium scribitur, id nullâ veritate, nullôque jure niti, privilegiorum autem verbis & antiquis consvetudinibus Mercatorum Anzæ adversari, facilè, qui de causa rectè judicare volunt, intelligunt, id tantùm fuisse au-

thoribus veteribus & modernis propositum, quomodo, ut ante dictum est, Hanseaticos paucos à commerciis quôvis modo arcerent, & contra Jura Gentium, & privilegiorum tenorem ex omnium gentium mercibus opes in se solos derivarent.

42 Idem judicium de cæteris hujus Edicti Eduardani causis tenendum. Allegat enim id ipsum, mercatores Hansæ quadrupliciter privilegiis suis in Anglia abusos & ob id jure privatos fuisse:

1. Quot & quos voluerint in societatem adsumendo.

2. Aliarum regionum merces in præjudicium teloniorum invehendo.

3. Angliæ merces aliò quàm in terras patrias abducendo..

4. Denique, omnibus privilegiis in summam Angliæ perniciem & enormem subditorum læsionem abutendo.

43 Harum autem causarum primam planè falsam esse, Hanseatici fortiter in actis probarunt. Negant enim, à 300. annis ullam aliam Civitatem in eorum Civitatem assumtam; multas ab iis separatas, per consequens privilegiis incapaces factas esse constanter asserunt. Et, posito, quòd de abusu aliquo Hanseaticorum, hoc in passu constaret, non tamen inde posset ullô jure ad amissionem universalem privilegiorum inferri; sed illa regula, quòd per Abusum privilegia amittantur, procedit tantùm eatenus, quatenus abusus, qui est facti, admissus & probatus est: per ea, quæ paulò ante allegavimus: Sequentes duas causas, in modò dicto decreto adductas, veras esse Hansæi affirmant; sed & jure communi & specialibus privilegiis, & aliquot Centenorum annorum usu, potuisse se facere & adhuc posse, nisi vi prohiberentur, constanter asserunt ex illis quæ paulò ante luculentius adducta sunt, patent. vid. ipsa Privilegia Anglicana

D sub litt. D. annexa.

Quartam quod attinet causam, cùm illa quoque altioris sit indaginis & eam paulò latiùs hîc examinabimus.

Prætendunt Angli, Hanseaticos mercatores, initio immunitatibus suis moderatè usos, atque eos Angliæ regno proinde minus damnosas fuisse, post autem regno adeò noxias evasisse ut Angliæ Reges ob id in suis reditibus ordinariis quôlibet annô decessum & imminutionem unius millionis cum dimidio prætenderint. quapropter hîc queritur? An privilegia Hansæorum talia sint, ut etiamsi, propter immoderatum usum, postmodùm damnosa regibus Angliæ fuerint, ideò penitùs revocari possint? 44

De hâc Q. quamvis Felinus *in c. novit. de judic. n. 8. vers. 2.* & aliis passibus ex Aretino, & secundùm Innocentium statuat, quòd, si privilegium concessum non subdito, ex postfacto enormiter lædat concedentem, præter ejus intentionem, resolvatur tale privilegium ipsô jure, & possit revocari, allegans textum *in c. suggestum. de Decimis. quib. add. l. Sejo. 10. §. penult. ff. de annu. leg. & l. fistulas. 78. §. frumenta. 3. de contrah. emt.*

Tamen ad hæc omnia facilis est responsio.

Primò etenim ipse Innocentius, quem allegat Aretinus, & sequitur Felinus, loquitur per verbum Credo. Et ipse Felinus vult, quòd *c. suggestum loquatur* de subdito Papæ; noster autem casus est de non-subditis regis Angliæ dicta *l. Sejo, autem, §. medico Sempronio, & d. l. fistulas. § frumentum,* loqvuntur in dispositionibus generalibus, quòd in illis non contineantur casûs insoliti, planè extraordinarii & incogitati. Ita dicit Felin. *in c. sedes. 15. de Rescript. §. clausula generalis. n. 3.* Jason. *in l. sed & si quis. §. quæsitum est mihi. 33. col. penult. ff. si quis caution.* In tali autem casu nos non versamur; nam neque insolitum, neque extraordinarium neque incogitatum dici potest, ut mercator aliquis, qui hôc annô mercatur in summâ 20. millium thalerorum, is alterô annô in summa dupla, & tertio in tripla aut quadrupla; & qui ante aliquot annos transmisit unam navim, jam potens sit transmittere duas vel tres; nam omnium mercatorum finis propositus

tus est lucrum; sicut ex adverso, qui hoc anno transmittit tres naves, fortè sequenti anno hec sufficiens est transmittere unam navim; ut est casibus fortuitis subjecta mercatorum sors. Et, posito casu, quòd tempore Transactionis Ultrajectensis Anno 1474. Civitates Hansæ communiter transmiserint in Angliam pro advehendis mercibus centum naves, quæ eædem onustæ mercibus Anglicis redierint, quis prudens dicit, mentem transigentium fuisse, ut sequentibus annis non plures mitterentur: aut, si reges aliter sensissent, & mercaturam ad aliquem certum numerum restringere voluissent, id non expressissent, aut tanquam solitum non excipere debuissent.

Secundò respondetur, quòd causa finalis privilegiorum, societati Hansæ à regibus Angliæ datorum, ut supra diximus, sit, ut invitentur ad frequentandum tantò magis regnum Angliæ, & apportandis necessariis & utilibus, evehendisque iis, quæ illud regnum fert superflua.* Nam tunc maximè florere regnum dicitur, ubi abundat mercaturâ; quæ igitur disposita sunt ad unum finem, non debent operari contrarium; contrarius enim finis est, auferre aut revocare privilegia mercatoribus data, ob augmentum frequentationis regni: & dare privilegia ut alliciantur ad frequentandum regnum; naturæ igitur communi repugnat, quod asseritur, de eo non fuisse cogitatum tempore concessi privilegii. Quæ etenim causa reges ad concedendum permovit, ea non potest dici incogitata. Quid, quod vel ex ipsa Adventurariorum, quam jactant, copiosa negociatione satis superque elucescat, non posse Mercatores, ob copiosas negociationes, à juribus suis aut commerciis, hoc prætextu, quòd provinciis damnosæ sint, jure prohiberi.

Tertiò, Præsuppositum hoc sententiæ Eduardinæ, in actis non est probatum, sed potius negatum. Nam, cûm facti sit, an tempore latæ sententiæ major advectio aut evectio societatis Hansæ fuerit, quàm ante Transactionem Ultrajectensem, quando necdum naves Hanseaticis à Rege Anglorum sunt ablatæ, illud profectò ad ablationem privilegiorum supponere non sufficit, quando illud ab adversa parte negatur. Imò, hoc in casu contrarium potius ex eo præsumitur, cùm à tempore Transactionis Ultrajectensis multæ Civitates ex iis, quæ albo Hanseatico inscriptæ fuerunt, planè jam exclusæ & per consequens nec privilegiorum Hansæ capaces sunt. Crevisse etiam Anglicanum Hanseaticorum Commercium circa Elisabethæ tempora vix probabitur: notæ enim Civitatum illarum per 40. ferè annos publicæ querimoniæ, quantum inde à prioribus seculis pridem imminutum fuerit potius.

Quartò. In sæpè dicta Concordia Ultrajectensi *sub finem n. 2.* in actis provisum est, ut Hansæ mercatoribus privilegia, neque per non usum, neque per abusum auferri possint. Undè, licèt augmentum nimium mercaturæ possit dici abusus, tamen ob istam clausulam non posse auferri privilegia negatur. 52

Quintò. Revocationem quoque privilegiorum impedit, quòd sint data ob benè merita, ut dicit *Bl. in l. si cum mihi. ff. de dolo.* facit *c. quicunq. 12. q. 1. l.* Lucius. *ff. si quid in fraudem.* Nam hujusmodi privilegia ob benè merita si data sint etiam subditis, revocari non possunt. Felin. *in c. novit. 13. n. 13. de Judic.* Allegans pro hoc, quòd donatio remuneratoria sit irrevocabilis etiam datâ ingratitudine, *per l. si pater. & ibid. gl. &* Br. *ff. de donat.* Quib. add. ea, quæ sup. *lib. 1. cap. 6. n. 26. item 37. & seqq.* de hac materia luculentius deduximus. 53

Sextò, non versamur hic in terminis puri privilegii, sed hujusmodi, quod habet vim contractûs; nam hinc dicitur privilegium transire in vim contractûs, si factum interveniat reciprocum, vel pecunia; etiamsi Concedens verbo INDULGEMUS in concessione uteretur, ut inquit Bl. *in l. qui se patris. col. pen. vers. hoc scias. C. Unde liberi.* Cort. Jun. *in cons. 174. n. 24.* Socin. *in cons. 4.* Col. *2. n. 3.* Nicol. Fest. *de Æstim.* 54

& c. l.

& Collat. p.5.c.1.n.10. Jas. *in cons.1. Col.6.* Felin. *in d.c.novit. n.21. de Judic.*

55 Ex ipsa autem Concordia Traje-
D ctensi in fine sub lit. D. annexâ perspicitur, Civitates Hansæ multum damni remisisse Regi Anglorum ex intuitu, ut antiqua privilegia illis restituerentur, ita ut nec restitutio privilegiorum fuerit visa Commissariis sufficiens, pro datis damnis, sed adhuc debuerint restitui mille libræ Anglicæ. Jam verò privilegium datum non subdito, *si sit ei jus* quæsitum ex contractu, non potest revocari teste Br. *in l.2. in fin. de jur. immun. in l. quod semel. ff. de decret. ab ord. fac.* Rom. *in Cons. 252. pro decisione n.3.* Dec. in c. quæ in Ecclesiarum. *nu. 28. de Constitut. & in c. novit. n. 15.* de Judic. Abbas *in caus. 4.* Videndum. *n.5.* Castrens. *cons. 229.* visis & ponderatis. *col. fin. n.1.* Br. *in l. omnes populi. n.4. q.4. de Justit. & jur.* Et nos plenius *supr. lib.1. cap.6. n.26.37. & seqq.* hujus tract.

Septimò. Confirmatur hoc quod jam dictum est de non puris privilegiis. Quia in Concordia Trajectensi in plurimis locis dicitur, per pactum & conventionem restitui Hansæ mer-
56 catoribus privilegia, imò verò per transactionem, nam tractatu concordiæ Trajectensi, ut ex ipsa videre licet, duo articuli principales decidendi seu componendi erant, restitutio ablatorum privilegiorum, & resarcimentum damni dati; Cùm igitur hi sint per illam transactionem seu Concordiam decisi & compositi, non liceret illas confringere ob læsionem aliquam, etiam enormem, si quæ esset, quod tamen in hoc casu negatum & minimè probatum est; nec enim transactio re-
57 scinditur ob læsionem, nisi maximam. Gabriel. Rom. *in comm. opin. lib.3. concl. 1. n.68. & 69.* ubi plurimos allegat.

58 Octavò, respondetur, quòd, quando Dd. loqvuntur, quòd privilegia data propter enormem læsionem revocentur, hoc locum habeat in concessionibus Jurisdictionum & regalium, non verò in iis, quæ solùm spectant commodum pecuniarum, ubi Princeps liberiorem potestatem habet disponendi; facilius enim revocatur tale privilegium jurisdictionum & regalium, si enormiter postmodùm lædit, ut notat *gloss. in l. judicium.* solutum post illum *text. ff. de judic. & in l. post. ff. de procur.* Dec. *in c. quæ in Ecclesiarum. 12. Col. vers. quartus casus de Constitut.* Costal. *de Imperatore q.55. n.3.*

Nonò. Etsi quidem Dd. asserant, privilegium datum non subditis si ex post facto concedens multùm lædatur præter illius intentionem, revocari posse; tamen hoc non procedit nostrò casu, quando non solùm per pacta & transactiones, ut anteà dictum est, sed etiam cum consensu Procerum regni, seu Parlamenti Anglicani privilegia sunt concessa. Id autem apparet ex ipsa concordia Trajectensi circa finem. Nam, cùm illud Parlamentum repræsentet omnes status totius regni; quæ fiunt prævio consensu & approbatione dicti Parlamenti, illa sunt firma & stabilia, quia, quæ fiunt cum consilio seniorum, benè dicuntur esse deliberata. *l. consensu. C. de Repud.* Rol. à Vall. *cons.1. vol.2. n.92.* Verba dictæ Concordiæ seu Transactionis Trajectensis hæc sunt: * *Quòd Rex in retributionem damni omnium progenitorum privilegia, unà cum novis articulis de quibus Trajecti convenerat, Regni nomine & authoritate Parlamenti confirmaret.* Deinde *ut Curiam STYLIARDANAM unà cum duabus aliis Curiis Bustoriæ & Lynnæ sitis, Civitatibus Hanseaticis dominii Jure traderet. Rex etiam in sublevationem innocentium personarum, damnorumq; perpessorum omni Costumarum h. e. vectigalium lucrô se abdicaret ad decem usq; millia librarum in afflictarum usûs erogandarum.* Denique huc faciunt supradictæ clausulæ, transactioni subjunctæ, non obstantibus Statutis aut consvetudinibus, aliisq; in contrarium editis vel edendis. Item clausulæ: In perpetuum observari; Et quòd hæc privilegia sint concessa Universitati, quô casu etiam revocatio non datur, ut suprà docuimus.

Ex hisce igitur fundamentis patet, privilegia Hansæ mercatoribus data, etjamsi postmodum regnum Angliæ læsissent, tamen non ideò, ob prætensum abusum revocari posse.

CAP.

Caput IV.

De Illis, quæ in Specie hisce privilegiis repugnant, & de Usuraria Pravitate.

Summaria.

1. *Delicta specialia sunt duplicia: Perpetrata nimirum contra Jus obligationis conventionalis, & contra Jus dominii.*
2. *Illius subdistinctio in generale & speciale.*
3. *Usuraria pravitas mercaturæ valdè adversa*
4. *Sub nomine probi mercatoris non intelligitur Usurarius.*
5. *De fœneratorum & mercatorum differentia remiss.*
6. *Usurarum duo sunt genera unum respectu Debitoris, alterum Creditoris.*
7. *Usuræ, respectu debitoris illicitæ.*
8. *Quæ Usuræ Jure divinô prohibitæ.*
9. *Quæ Constitutionibus Imperii.*
10. *Quis dicatur Pauper & quomodo differat ab Indigente.*
11. *A non paupere quomodo licitæ usuræ exigantur.*
12. *Usuræ quomodo respectu Creditoris fiant illicitæ, ex sacris Litteris.*
13. *Usuræ Usurarum illicitæ.*
14. *Judæi ab Extraneis usuras petere potuêre.*
15. *Quod ad Christianos hodiè extendi non potest.*
16. *Usura frumentaria prohibita.*
17. *De simulato fœneratorum Contractu.*
18. *Pœna Usurariæ Pravitatis quæ de jure Civili & Canonico.*
19. *Usurariæ pravitatis quæ pœna in Provinciis Brandenburgens. VVurtenbergens. & Lubecens.*
20. *Quarta pars sortis quando & quoties in Usuris Illicitis amittatur.*
21. *Usurariorum Epitheta & pessimæ appellationes.*
22. *Usuræ quomodo cum aspidis morsu comparentur.*
23. *Locus Thomæ Garzonis de Usurariæ pravitatis odio.*
24. *Exempla populorum, qui Usurariam pravitatem detestati sunt.*
25. *Usurarius in morte indignus Ceremoniis Christianis.*
26. *Usuræ illicitæ per Condictionem indebiti possunt repeti.*
27. *Usurarius manifestus non potest testari.*
28. *In Crimine Usurarum punitur Conatus.*
29. *Propter Usuras illicitas potest quis torqueri.*
30. *Jure Hispanicô & Neapolitanô quomodo puniatur usurarius.*
31. *De modis eradicandi illicitas usuras, & quoddam Magistratui hoc in passu consilium suppeditatur.*
32. *De Montibus Pietatis Italiæ. & n. 35.*
33. *Ordinatio & Capita* des Leihauses in Hamburg.
34. Leihauses Zettel *contenta.*
35. *Montium Pietatum ordinatio Italica improbatur ob rationes.*
36. *Consilium Bodini de Instituendo & Instruendo pauperum ærario, approbatur.*
37. *Pauperibus levioribus usuris mutuò dare pium ac necessarium.*
38. *Senatus Lubecensis Ordinatio de Anno 1620. contra usurariam pravitatem.*
39. Monat und Wochen Wucher ist in Lübeck gäntzlich und ernstlich verboten.

HActenus de delictis mercatorum, quæ cum his privilegiis pugnant, in genere quædam adduximus: equitur nunc de propriis specialibus: Delicta igitur hæc specialia duplicia int: Perpetrata nimirùm contra jus obligationis conventionalis, & contra jus dominii tantùm.

Delicta mercatorum, quæ circa conventiones seu acquisitionem obligationis perpetrantur, rursùm sunt duorum generum;

Primum

2 Primum est eorum, quæ generaliter circa quasvis ferè conventiones committuntur promiscuè. Alterum eorum, quæ specialiter circa certam conventionis speciem fiunt.

3 Primi generis est usura illicita & privata: non publica seu trapezitica, de qua Cl. Salmas. Nihil enim naturæ & ingenio mercaturæ laudatissimæ magis adversatur, quàm lucro inhonesto & legibus interdicto inhiare. Hafn. *de Mercatur. θ. Basil. 196.* quia mercator injustas usuras exercens perdit privilegium. *text. in l. si ventri 34. §. in bonis.*
4 *2. ff. de reb. author. jud. possid.* & sub nomine probi mercatoris minimè intelligi usurarios manifestos, *text. est in l. cuicunq. 5. §. Labeo. 2. ff. de Institor act.* ubi JC. Ulpianus ita: *Si quis pecuniis fœnerandis, agris colendis, mercaturis redemturisq. faciendis præposuerit, &c.* Ex quibus verbis Dd. notant differentiam inter fœnerari & mercari. Strach. *part. 1. de mercat. n. 27. & 34. cum seqq.* Roman. *consf. 92. n. 3.* Card. Tusc. *vol. 5. conclus. 209. n. 13.* Hinc infert Strach. *d. l.* Legem municipalem, de mercatore loquentem, in fœneratore locum non habere, post Alber. *de Rosat.* & Bl.
5 *consf. 352. n. 17. vol. 5.* Videatur tamen de hac fœneratorum & mercatorum differentia doctiss. tractatus Cl. Salmasii *de fœnor. Trapezit. pag. 368. 486. 523. 568. 601. 604. & passim.*

6 Usurarum autem prohibitarum rursum duo sunt genera; unum ex parte & ratione debitoris: alterum respectu
7 Creditoris. Respectu & ratione debitoris usuræ sunt illicitæ & prohibitæ, quarum exactione debitor gravatur & paulatim quasi consumitur: hoc est, quando debitor inops & pauper factus est, non ex delicto suo & prodigalitate, sed fortunæ injuriâ; de quo ge-
8 nere usurarum prohibitarum loqvuntur textûs biblici. *Exod. c. 22. n. 25.* Levit. *c. 25. vers. 35. 36.* Nehem. *cap. 5.* Sirac. *cap. 29.* Psalm. *119. vers. 36. & Ps. 15.* Proverb. *c. 1. vers. 19. c. 15. v. 27.* Habac. *c. 2. vers. 9.* Timoth. *c. 3. vers. 8.* Christ. von Hagen *de usu usurar. cap. 2. per tot.* Cothm. *vol. 2. consf. 52. n. 6. & 38.* & nos supr. *lib. 2. c. 8.* plenius. Et de hac specie usurarum possunt intelligi constitutiones Imperii Recess. de an. 1500. 1530. anno 1532. 1548. Ut & Policey Ordn. de anno 1577. tit. 17. Petr. Denais. *compend. Jur. Cameral. tit. 98.* Contractûs illiciti.

Pauperem hîc accipio, qui nihil aut parùm habet in bonis unde se sustentare possit: à quo differt Indigens ex instanti necessitate, qui dives esse potest. Pauper hic petit pecuniam mutuam, non ut lucrum faciat, sed ut vivere possit, ideoque etiam gratis ipsi meritò donandum est. Deuter. *15. vers. 7. cap. 24. vers. 12. 13.* Sirac. *c. 7. vers. 28.* *1.* Joh. *c. 3.* Luc. *c. 6. vers. 34. 35.* Nehem. *d. c. 5.* Ezech *c. 18. arg.* Luc. *c. 6. vers. 31. cap. 10. vers. 27.* Levit. *cap. 19. vers. 18.* *1.* Joh. *c. 2. vers. 11. 1.* Tim. *cap. 1. 2.* Corinth. *cap. 8.*

A non pauperibus verò, qui propter indigentiam suam præsentem non inopiam, sed vel lucrum aliamve instantem necessitatem sumunt (quos in triplici differentia ponit Ern. Cothm. *d. consf. 52. n. 35. & seqq.*) usuræ licitæ exiguntur. Matth. *c. 25. n. 15. & seqq.* Proverb. *c. 28.* Sirac. *c. 29.* Fieret enim aliàs debitor locupletior cum Creditoris jactura. *l. 14. ff. de condict. indeb.* & damnum datum ex eo quod pecuniâ suâ tàm diu dominus carere coactus fuit, utique sarciendum erit. Exod. *c. 22. vers. 10. n. 13. 14.* Levit. *c. 24. vers. 19. 20.* & quod tibi justâ ratione fieri cupis, etiam alteri faciendum. Exod. *d. l.* Matth. *c. 18. vers. 15.* Levit. *cap. 19. vers. 18. 1.* Joh. *c. 2. vers. 11.* Luc. *cap. 6. vers. 31. & c. 10. vers. 27.* Hîc ergò dantis pecuniam finis est charitas, cùm vult alteri benefacere; accipientis verò est utilitas: Communis eventus utriusque est communicatio benedictionis divinæ ex pecunia perceptæ. Nam compensabit & se gratum declarabit is, qui à fratre beneficio affectus est, vel alterius operâ consequutus est lucrum vel detrimentum effugit. Sirac. *cap. 4. vers. 36.* idque maximè cùm societas quædam hîc videatur contrahi, quâ lucrum ex pecunia creditoris & o-

perâ

pera debitoris acquisitum communicari debeat, vel locatio pecuniæ, & aliarum rerum fungibilium pro certa mercede. *l.33. si benè. ff. de usur.* Franc. Jun. *ad Levit. c.25. vers.35. in analys.* Buceri. *in disp. eleg. de usur.* P. Heig. *lib.2. q.1.* Et hanc de usura licita sententiam cum Luthero multos magni nominis Theologos & rectè tueri & propugnare demonstrat Dn. Ernest. Cothm. *d. cons.52. à num.42. usq; ad 57.* quò brevitatis ergò lectorem remitto.

Respectu Creditoris illicitæ usuræ tum sunt, quando debitor quidem pauper non est, sed creditor nihilominus plus justô interesse exigit, nomine sortis principalis non solutæ. Ita intelligendus est textus *in Ps.15.* Deuter. *c.23.* Ezech. *c.18. vers.8.13. c.22. vers.12.* ibi: *cum usura non dederit, nec incrementum quodvis vel amplius habet.* Hebraicus textus habet Nezech. & Tarbath. quorum prius propriè notat usuras rodentes seu mordentes proximum, de quibus paulò antè, & suprà *lib.2. cap.8. n.35.* Posterius Tarbath, quamvis accessionem seu incrementum aliud, subaudi illicitum, ultra legitimum justumq; Interesse. Tremell. & Jun. *in d. cap.18. Ezech.* verterunt, in usuram non dederit, neque fœnus acceperit. Hîc à quibusdam referuntur usuræ usurarum. Bucer. *disput. de usur.* Ezech. *d. l. & cap.22. vers.12.* quem ibi textum de usuris usurarum accipit. Et vocatur rodens usura, quòd debitorem pauperiorem tandem faciat, & paulatim ipsius facultates instar tineæ consumat. Jun. *in analys. Levit. cap. 25. vers.35.* Illicitam quoque usuram dicit, quando debitor nullum commodum ex pecunia data absque sua culpa sensit vel percepit.

Ab his duobus illicitarum usurarum generibus excipiebatur apud Judæos usura illa, quæ à peregrino & extraneo exigi poterat. Deuter. *cap.23. vers.20. cap.23. vers.12. & 44.* Ratio erat, quia hîc ἔμπορος est, propter commercia in Judæam veniens, non autem pauper, & eodem jure in Judæos utebatur; vel quia Deus reliquas gentes exitio destinaverat, easque paulatim ob peccata sua consumere volebat, ut dicitur Deuter. *cap.7. vers.22. & seqq.* Quamvis hæc hodiè 15
ad Christianos referri & applicari non possint. Christianis enim, ut Japhetanis, nunc vaticiniô Noæ completô, Semi tabernacula ingressis nos non Judæis, sed Judæi nobis peregrini existunt, per ea quæ supr. *lib.1. cap.11. n.84.* fusius deduximus.

Usura frumentaria quoque illegitima est, quæ in frumento, vino, aliisque fructibus, sive aridis sive liqui- 16
dis constituitur, supra quantitatem legitimam usurarum pecuniariarum. Petr. Frider. *lib.2. de mandat. cap.75. n.5.* Carol. Molin. *de usur. q.21. & seqq.* & usurarius videtur, qui personis indigentibus frumentô dat pecuniam, ita, ut convertatur in frumentum; aut, cûm frumentum ipsum est datum, cum pacto quòd solvatur pretium frumenti, quô tempore verosimiliter frumentum plus valere solet, auff die höchste Schläg / putà mense Majo, aut circà festum Pentecostes, secundùm illud: Wann man singet / komm heiliger Geist / so gilt die Frucht am allermeist. Imol. *cons.25.* Natt. *2. cons.369. n.1. & seqq.* Similiter usura illegitima vocatur, quæ accipitur ex re prohibita, *l. ult. C. de pact. convent. l.1. C. de fisc. usur. lib.10. l. 58. l.47. ff. de admin. tut.* Et hæc ex multis de hisce usurarum speciebus recensuisse pro instituto nostro sufficiet.

Ut autem fœneratorum machinæ 17
facilius detegantur, sciendum est, moris ipsis esse, semper velare suos contractûs vel emtionis donationisve titulô, appositione juramenti, vel consimilibus technis, quas recitat Tusc. *concl. 345. n.5. lit.V.* ex Br. *consil.20. in pr. lib.2.* referens, quòd unum in veritate agant, & aliud agere fingant, semperque novas cautelas inveniant, ut eorum usuræ occultentur. Besold. *ad lib. 22. ff. q.2.* ubi allegat Pegueram. *decis.32. 33. & 145.* qui hoc pluribus exemplis illustrat; & de hoc simulato fœneratorum contractu vid. Ernest. Cothm.

vol.1. conf.18. n.135. & sparsim; & Andr. Gail.*2. obs.3.* ubi de Antichresi; quibus adde Lucam Osiand. Senior. *ad cap.5. Amos.* De Italorum fœneratorum calliditate, ratione usurarum, vid. Jo. Bodin. *lib.6. de Repub. c.2. pag. m. 1042. cum seqq.* quorum fœnora Galliæ interitum esse dicit, *d.l. p.1043.*

Pœna usurarios contractûs celebrantis non tantùm est, ut, si mercator sit, quòd ipsi mercaturæ exercitio plenè interdicatur; *d.l. annonam.6. ff. de ex-*
18 *traord. crim.* & omnibus commerciorum privilegiis privetur, sed & meritis insuper pœnis adhuc plectatur. De jure civili & canonico pœna usurarii & fœneratoris improbi, est restitutio usurarum indebitè perceptarum. *text. in c. 2. & cap. duas. X. de usur. & c. debitores X. de jurejur.* Unde etiam Abbas *in d.c. tuas. in 2. not. dicit*: quòd judex non solùm cogere possit usurarium ad restitutionem usurarum receptarum, verùm etiam ante solutionem impedire Creditorem, ne illas exigat, propter vitandum peccatum. Clar. *in §. usura. n.11.* Borcholt. *de usur. c.5.* Menoch. *cas.398.*
19 De consuetudine Wirtembergensi, si dolus abest, reipsâ verò usura fuerit commissa, dadurch wird der vierdte Theil der Hauptsummen verwircket. Sin verò dolus appareat, integrum capitale fisco applicatur. Constit. Wirtemb. provinciali von wucherlichen Contracten / *fol. 120.* §. dieweil aber. Georg. Everh. *cons.18. n.5. vol.2.* Quid hac de re in Marchia Brandeburgica sit receptum, tradit Schepliz. *part.1. tit.1.* In Repub. Lubecensi, qualis pœna usurariæ pravitati constituta sit, videre licet ex ordinatione hac de re speciali *in fin. huj. cap. n. 36.*
20 *annexa.* Si autem aliquis sæpiùs, putà mille florenos diversis mutuò dederit sub illicitis usuris, tunc toties pœnæ locô quartam partem amittit, quoties talem celebraverit contractum. Georg. Everh. *cons.3. n.9. & 39. vol.1.* Card. Tusc. *concl.354. lit.U.* Peguer. *decis.30.* ubi resolvitur, quibus pœnis usurarii puniantur, & quòd Principes seculares in suis regnis possint arbitrariè imponere pœnam contra usurarios, Menoch. *d. cas.398. n.14. 15. 16.* & sparsim. Clarus *in d. §. usura. n.10.* Pœna item horum, conventionis usurariæ cessatio. Menoch. *d.l. n.17.* Gail. *2. obs.4.5.* Salvô tamen contractu principali quoad legitimam quantitatem. *d. obs.4. & 5.* Ac porrò usurarium non comparare dominium rei per usuram acceptæ, communiorem Dd. sententiam esse tradit Paul. Laimann. *in Theol. moral. lib.3. tract.4. c.16. n.7.* Clar. *d.l. n.12.* cùm nempe desit titulus sive justa causa accipiendi, & quodammodò furtum usurarius facere dicatur. Imò, qui usuram accepit, rapinam committtere adstruat. *text. in c.14. c. si quis usuram q.4.* & refert Afflict. *in Constit. Usurarior. n.2.* connumerando usurarios inter raptores & fures. & Archidiac. *in c.1. de usur. in 6.* dixit, ut refert Afflict. *d. n.2*, quòd usurarii dicantur raptores, pauperum trucidatores, abstractores, infideles fures, servi, capite diminuti, filii Diaboli, non nascendo, sed ejus opera imitando &c. Licèt autem furtum vel rapina dici possit, per præced. & Dec. *cons.669. n.10. & seqq.* tamen tale est furtum seu rapina, quod nullum post se vestigium relinquit, unde dicitur latro legalis, secundùm Salycet. *in auth. ad hac. C. de usur.* & aspidis morsui æquiparatur, ut per Chrysosthom. *sup. Matth. c.5.* Nam sicut aspidis venenum cum sapore per ossa & venas decurrit, donec occidat; ita latro iste legalis (secundùm Salycet. *d.l.*) usura veluti dulci quâdam tolerantia, per omnes facultates decurrit, donec substantiam totam in debitum convertat. Et proinde Bald. *in cons.449. n.8. vol.3.* dixit, usuram esse vermiculum ligni; nam sicut ille ad tactum apparet levis, sed dentes habet ita durissimos, ut omne lignum rodat & devoret: Ita & usurarius est vermis patrimoniorum rodens, & juxta illud Aristophanis, qui non est fur, inquit, sed latro, & dulcibus verbis mutatô vultu flentes, ad lachrymas Crocodili respiciunt. Et ibid. Bart. dicit: quòd, sicut ignis comburit infinitum, si combustibile sibi haberet approximatum; ita & usurarius, tanquam os inferni de-

ni devorat & maximè lædit, cùm non ſentitur.

Hanc abominationem uſurariam ita fuſius deſcribit Thomas Garzon, piazz. univerſ. diſcorſ. 65. his verbis: *L' arte de i banchieri è ſtata poco honorata preſſo i Romani, La vergogna nacque da queſte, che quelli che eſſercitano il banco, attendevano anco alle uſure, per la qual ſorte di ingiuſtiſſimo guadagno gli huomini (come dice M. Tullio, nel 1. ſuoi officii) incorrevano nel odio di tutte le perſone, esſendo che l' improba eſſattione del uſure fu con multe leggi, le quali da Cornelio Tacito, nel quinto del ſui annali ſono referite, da Romani ribattuta, & expreſſa molte volte; onde ſi recita con probatione di queſto, che l' antico Catone fu interrogato una volta che parere foſſe il ſuo intorno al dar' ad uſura, & coſi riſpoſe che non faceva differenza alcuna tra il dar' ad uſura & occidere un huomo. Et s' iſteſſo eſſendo Pretore della Sicilia, in teſtimonio del odio che portana à tal profeſſione, cacciò tuti gli uſurari fuor di quella Iſola. M. Catone nel ſuo libro de re ruſticâ, dimoſtra non menò chiaramante, quanto l' uſura foſſe in odio preſſo à Romani, con quelle parole [Majores noſtri hoc habuerunt, & ita in legibus poſuerunt, furem dupli condemnare, fœneratorem quadrupli]* & Cic. *ſcrivendo ad Attico recita che i Salamini, volendo fare uſure non potero, concioſiache la legge habiano che lo victava eſpreſſamente & prohibiva; & il Biondo, nel 5. libr. del ſua Roma triomfante narra, che Aleſſandro Severo, nato di donna Chriſtiana, & huomo da benè, probibi à i Senatori Romani, che non deſſero ad uſura, ma, ſi contentaſſero ſolamente di ricevere qualoſe coſa in dono, & ch' egli fu il primo che riduceſſe l' uſura à tre per Cento, non eſſendoſi tenuto ſi ſtretto conto di quello per avanſi, & maſſimè inanzi alle legge delle XII. tavole, che le victo con grandiſſime pene & caſtigo de gli Uſurari.* Hoc probat ſuprà allegatis textibus SS. Scripturæ. Et paulò poſt. S. Ambroſio *3. d' i ſuoi offic. Chiama uſura un latrocinio vero. Et libr. de bon. mort. Una rapina. David Profeta la chiama una voragine dicendo de gli uſurari. Qui devorant plebem meam ſicut eſcam panis. Quindi è che tutti gli popoli del mondo hanno* 24
abborrito è deteſtato ſommamente l' uſure. Narra Cornelio Tacito Chei Germani l' hebbero ſempre per una coſa eſſecrabile. Gli Indiani mai l' ammeſſero fra loro. J Schithi (come raconta Giuſtino) non ſolamente non curavano le uſure ma ſprezzavano anco l' argento & l' oro tanto dall' altre nationi apprezzato. Gli Atheniesi fuerono tanto inimici de gli uſurari, che nel foro loro fatto un fuoco grandiſſimo, abbruggiarano un di tutte le ſcritture di qualli; tal che Ageſilao eſclamò che maj ne giorni ſuoi haveva viſto un fuoco piu chiaro & piu ſplendido di quello. J Lacedemoni hebbero per coſa abominabile fuor di modo l' uſura, perche Licurgo loro Legislatore inſtitui, ch' ogni coſa ſi comparaſſe con permuta di robba & compenſatione di merci, Scacciando l' uſo nefando della pecunia affatto della Republica di loro. Di Lucio Lucullo ſi legge, che da tutti fu lodato & con divini honori celebrato, perche caccio della provincia di Aſia tutti gli uſurari, in uno tratto. Per la legge Civile, è per la Canonica inſieme tutti gli uſurari ſono notati per Infami (per l. improbum. 20. C. ex quib. cau. infam. Covarruv. *lib. 3. variar. reſolut. c. 3. n. 2.) è s' accedeſſe ch' un fratello in pregjudicio dell' altro inſtituiſſe herede un uſuraro, pote rebba l' altro fratello fare rompre quel teſtamento, quel per l' infamia è irrito è nullo, come dicone i leggiſti, ſenza dubio. Dicono i ſacri Dottori per maggiore deteſtatione delle uſure, che l' uſuraro offende communemente tutte le creature, imperoche egli vende il tiempo, ch' e una coſa commune à tutte l' hore. Oltra di cio fa ingjuria à tutti i ſanti, è tutte le ſante del Cielo, perche connumera nelle uſure anco le feſte loro non potendo manco patir di laſciar fuor il di Natale, overo di Paſca. Et aggiungono à* 25
queſto che l' uſuraro non merita che alla ſua morte gli ſia cantato il [Requiem æternam *] come ſi fa gli alteri Chriſtiani; perche non havendo egli maj laſciato quietar i ſuoi debitori in queſta vita, non merita d' udir il nome di quiete per ſe ſteſſo nell' altra.* Hucusque

Th. Garzon. Cujus locum Italicè huc in gratiam gnarorum apponere volui.

26 Quapropter, cùm hæ usuræ adeò sint abominabiles, & per consequens naturaliter & civiliter indebitæ; ideò solutæ per condictionem repeti possunt, ut notatur per gloss. & Dd. *in cap. si Episcopum. 16. q. 6. & cap. Michaël. X. de usur.* Paul. Castrens. *in l. si non sortem. in pr. n. 3. & in l. Neratius. ff. de condict. indeb.* Alexand. *cons. 80. in fin. vol. 3.* Abbas *cons. 34. ante fin. vol. 1. & cons. 81. in f. vol. 2.* Cravett. *cons. 6. n. 105.* Rol. à Vall. *cons. 75. n. 32. vol. 1.* Istaque usurarum repetitio competit quoque heredibus & contra heredes. *Cap. tua nos. X. de Usur. &* Dd. *in d. cap. Michaël.* Covarruv. *lib. 3. var. resolut. cap. 3. n. 7.*

27 Præterea Usurarius manifestus non potest testari prius quàm cautionem de restituendis usuris præstiterit. Clarus *d. l. n. 13. 14.* Peguer. *cap. 31. n. 6. 7. & seqq.* neque etiam donare mortis causâ. Clar. *d. l. n. 14.* Peguer. *d. l.* Ad de Menoch. *de arb. JJ. qq. cas. 360. n. 83.*

28 qui docet, quòd solus conatus in crimine usurarum puniatur. Jul. Clar. *d.*

2 *lib. 5. § usura. n. 5.* Et propter usuram, seu delictum hoc criminaliter quem puniri atque adeò torqueri posse, ait Carol. Molin. *de usur. n. 156.* hujusque adsertionis ὁμοψήφως habet Gabriel. *tit. de crimin. concl. 20.* Laur. Kirchov. *Cent. 8. q. 14.* Prosp. Farinac. *de Indic. ad tortur. lib. 2. q. 42. n. 36. & seqq.*

30 Jure Regiô Hispanorum & Regni Neapolitani Usurarius primâ vice ita punitur, ut pecuniæ ab eo sub usuris mutuò datæ debitori cedant & acquirantur; & prætereà totidem nummos solvere damnatur, qui certis quibusdam modis eôdem jure distribuuntur. Quòd si usurarius semel hâc punitus pœnâ iterùm in idem crimen inciderit, amittit dimidiam bonorum partem. Et demùm, si semel atque iterùm punitus in eandem tertiò labem inciderit, omnibus bonis totôque patrimoniô mulctatur. Didac. Covarruv. *3. resol. c. 3. n. 2. in fi.* Casp. Roderic. *de annuis reditib. lib. 3. q. 4. n. 116.* Johan. Bornh. Muscatell. *in prax. crim. de Privileg. & pœn. usurar. n. 27. & seqq.*

Modos eradicandi usuras illicitas aliquot proponit Johannes Ruremund. Im Schlüssel des Reichthums/ *cap. 22.* unter andern/ daß die Obrigkeit eine geringe Summam ihren Unterthanen auff gute Versicherung/ Pfand/ und Bürgschafft verleihet/ und das umb Reichs läuffig interesse, fünff von hundert jährlichen/ der Gestaldt/ wann das Capital in gewisser Zeit nicht wieder erleget/ oder die Zinsen sich auffschwellen würden/ daß man nach beschehener Denunciation und Ankunden die Unterpfand debitô modô verkauffe/ und das residuum dem Schuldener wieder zustelle/ Welcher modus ob er zwar in vielen Reichs-Städten gemein/ aber doch wenig von andern in acht genommen oder in Würden gehalten wird/ so hat er doch in effectu eine merckliche Ersparung hinter sich; und treibet den Schuldener für sich selbst zur Arbeit und förderlicher Zahlung/ de quo etiam Bodinus *lib. 6. de Repub. cap. 2. fol. 1040.* Welches denn unsern heutigen Reichs Constitutionibus nicht gar ungemeß ist. Adde quæ habet Suetonius in vita Augusti, *c. 41.* & Bodin. *d. l. & seqq.* ubi quando sub usuris pecuniam mutuam Principibus & Reipub. liceat accipere. cui adde Klock. *de ærar. lib. 2. c. 23. per tot.*

Non absimilis negociatio est, quæ in Italia dicitur MONS PIETATIS, videlicet ærarium publicè constitutum ad mutuandum indigentibus, ea lege, ut pro mutuo ipsis dato pignus relinquere cogantur, & intra tempus definitum receptô pignore pecuniam mutuò datam restituere, insuper verò exiguum aliquid adjicere, pro ministrorum sustentatione & publica obligatione: sin autem intra tempus definitum solutio non sit facta, pignus distrahi possit, ut, distractâ sorte, exiguoque illô adjectô, quod reliqvum est mutuatario restituatur. Paul. Lehmann. *in Theol. moral. tract. 4. lib. 3. cap. 16. num. 11.* Ac de his non solùm

solàm singularem tractatum edidit Gottlieb Elychnius; sed & eam in rem ita scribit Ruremund. *d. l.* Diese Montes pietatis seind in sehr viel Städten in Italia / besonders aber zu Luca, Senis und Florentz / zu Hülff und Erleichterung der Armen Dürfftigen angestellet und geordnet / der Gestaldt / daß wann einem Vater ein junges Töchterlein gebohren wird / so mag er alsobald / ob er wil / eine gewisse Summe Geldes / als hundert Cronen ꝛc. bey demselben ærario anlegen / Welches zwar keinen Zins träget / wann aber die Tochter 18. Jahr alt worden / so giebt man ihr zehenmahl so viel / das ist tausent Cronen / damit sie sich ehrlich bestatten möge / und hindert auch nicht / ob gleich ihr Vater / in der Zeit bonis cederet und verdürbe; denn dieses Geld gehöret der Tochter / und sonst niemand zu: Stirbet aber die Tochter in der gesetzten Zeit / und hat der Vater ein ander Töchterlein / das stehet alsdann nach Zahl der Jahren an der vorigen Stell: Wo nicht / so bleibet das Geld dem Monti, oder gemeinem Säckel und ærario für eigen: und darff ich keine für 18. Jahren verheyrathen ꝛc. Vid. Besold. tr. de Ærario, *cap. 3. n. 9. & ap. 6. n. 16.* & Johan. Bodin. *d. l. 6. p. 1039. & seq.* Damnatur autem hoc genus Montium: prout ex rationibus & auhoritatibus Dd. videre est apud Dn. Mevium *tr. de levam. inop. deb. c. 4. sect. . n. 39. & fin. per tot.*

Ad Exemplum horum montium Pietatis instituta ejusmodi notæ non bsimilis Hamburgi Ordinatio des Leihauses / de cujus effectu & utilitate publica, meritò meum suspendo judicim. Articuli hujus ordinationis ex equentibus elucescunt.

I. Es sollen die Bediente / als der Verwalter und Substitut alle Werckelge / des Morgens von 9. biß 12. Uhren; es Nachmittages von 2. biß fünffe Uhn fleißig auffwarten / und was der Veralter dem Substituten wegen des Leiuses zuverrichten befihlet / solches soll unwegerlich und treulich auff seinen leisteten Eyd zuverrichten schuldig yn.

II. Solte aber der Verwalter / wegen Leibes Schwachheit selbst nicht kommen können / soll er einen andern (jedoch auff seine Gefahr und Vrrantwortung) Namkündig machen / und an seine Stelle zu schaffen schuldig seyn / Der Substitut aber / wann er Leibes Schwachheit halber nicht kommen kan / soll dem Verwalter seine Schlüssel zusenden.

III. Obwol die Verantwortung des Geldes und der Pfände dem Verwalter hauptsächlich obliget / und er den Abgang / da sich einer eräuget / zu erstatten schuldig ist / so sollen doch die Zimmer von beeden Bedienten verschlossen werden.

IV. Weder von Geld noch den Pfanden / so in diß Hauß kommen / oder gehören / soll keiner der Bedienten etwas entlehen / nutzen / brauchen / noch auch / ohne Vorwissen der Deputirten Herren und Bürgere kauffen / oder sonsten was es sey an Verehrung an Geld oder geldes gewehr geniessen / weder durch sich selbsten noch durch andere / in keine Weise / außgenommen zur Quatember ihre bestimbte Besoldung / und mehrers nicht; bey ernster wilkührlicher Straffe.

V. Item soll keiner unter ihnen sein eigen Geld auff Pfande leihen.

VI. Es soll keinem Minderjährigem / und kundbahrem Verschwender was geliehen werden.

VII. Auff jedes Pfand / wo es verderbliche Waaren seind / soll ungefehr $\frac{1}{3}$ / soviel es werth / oder halb soviel als es reichlich gelten kan (jedoch auff Ermässigung und Gefahr des Verwalters) auff vier Monath geliehen werden / Auff unverderbliche Waaren aber / nach den lauffendem Werth desselben / als auff 1. Loth Silber 18. ß / 1. ℔. Kupfer 6. ß / messing 4 ß / Zinnen Englisch und Hamburger / 7. ß / Manggut 4 ß; und solches auff 6. Monath; Wo aber weniger darauf begehret wird / solches soll nicht gewegert werden.

VIII. Keinem soll auff einmahl mehr als 200 M. Lüb. aber darunter / so wenig er begehret / biß zu 3. M. geliehen werden.

IX. Was empfangen oder außgegeben wird / soll mit gebürenden Umbstän-

den / durch den Verwalter in ein ordentlich Buch getragen / und monatlich ein Summarischer Außzug / wie auch jährlich eine Haupt Rechnung auff primo Januarii ungefährlich den Deputirtẽ Herren und Bürgern abgelegt und übergeben werden.

X. Einem jedem soll gegen sein Pfand ein Zettul / wie hiernebenst gedrucket / gegeben werden / darin neben der No. das versetzete Stücke / und die geliehene Summa Geldes specificiret werden;

XI. Wer solchen Zettel bringet / dem soll gegen Erstattung des geliehenen Geldes / und darauff pro rata der verlauffenen Zeit gebührenden Zinsen und Lohnes / das Pfand wieder herauß gegeben werden.

XII. Solte aber (welches doch Gott verhüte) das Pfand durch Feuersbrunst / Gewalt / oder andere unglücks Fälle von abhanden gekommen seyn / so soll der Eigener das Pfand / und das Leihauß die darauff hafftende Gelder entbehren müssen.

XIII. In Abrechnung der Zinsen und des Lohnes / sollen ungefehr 30. Tage für einen Monath gerechnet werden.

XIV. Von einer jeden Marck Lüb. sollen vor der Hand Monatlich 1½ Pfenningen / und vor 4. Monat 2. Pfenning Lohn oder Schreibgeld gegeben werden.

XV. Wann in verderblichen Gütern 4. in unverderblichen aber 6. Monath verlauffen / soll das Pfand im Außrufe verkauffet werden / Es wolte dann jemand seyn eingesetztes Pfand verneuern / und die verfallene Pension entrichten / welches nach des Verwalters Gutachten ihme zuzulassen / doch daß das Pfand also beschaffen / daß es nicht durch den Staub / Gewürm / oder sonsten / Schaden leide.

XVI. Des Verkauffes / oder Außruffes Kosten soll seyn von jeder M. Lüb. 7. S. davon 4. der Außruff: 2. des Leihauses Verwalter / und 1. S. dem Substituten gegeben werden.

XVII. Da auch jemand seyn verstandenes Pfand vor oder gleich bey dem Außruffe wieder zu sich / gegen Erlegung des geleiheten Geldes / nebenst der Pension zu lösen begehret / soll ihme solches / wann er zugleich das Zettel wieder liefert / nicht gewegert werden / doch soll er den gewönlichen Außruffs Kosten auch bezahlen.

XVIII. Der Außruffstag soll alle Monath nach Gelegenheit / Häuffung der Pfände / und gutachtung der deputirten Herren und Bürgere angestellet werden.

XIX. Der Anschlag aber an das Rathauß / Börse und Leihauß etliche Tage vorher geschehen.

XX. Wehre aber ein Pfand weniger werth als darauff geliehen wordẽ sampt denen darauff hafftendẽ Zinsen uñ Lohn / also daß es im Außruffe so hoch nicht kondte außgebracht werden / so soll der Verwalter solchen Abgang von dem seinen zu erstatten schuldig seyn.

XXI. Trüge aber das Pfand mehr auß / solches soll auffs Credit fleißig verzeichnet und dem Eigenthümer zum besten sothaner Uberschuß 12. Monath wol vorbehalten werden / wo ferne das Zettel entzwischen eingelieffert wird / soll der Uberschuß dem Bringer außgefolget / in Verbleibung dessen / und nach Verlauff der Zeit dem Leihause heimbgefallen seyn.

XXII. Bey dem Außruffe soll jederzeit einer von den deputirten Bürgern und die sämptlich Bedienten zugegen seyn.

XXIII. Solten / wieder verhoffen / entwandte oder gestohlene Güter versetzet seyn / Wo ferne solches des Leihauses Verwalter ist angemeldet (welches durch ein Zettel / darvor dem Verwalter 4. ß. gebüret / zubescheinigen) und nach der Anmeldung darauff geliehẽ / das Stücke aber in der Form geblieben / daß es darvor hat können erkand werden / hernacher sich ein Eigenthümer angiebt / solches soll auff die Charta des Pfandes geschrieben werden / und wo sich keiner mit dem Zettel angiebet / nach Verlauff der resp. vier oder sechs Monathen dem Eigenthümer ohne entgeld wiedergegeben werden / und muß der Verwalter den Schaden erstatten / Ist es aber nicht angemeldet / oder das Pfand dergestalt verendert / daß

daß es darvor nicht wol zuerkennen gewesen/ welches von den deputirten Herren und Bürgern zu erkennen stehet/muß der Eigenthümer / was darauff geliehen ist/ sampt der pension erlegen und bezahlen.

XXIV. Was einer auß den Bedienten siehet oder spüret/ das dieser Ordnung zu wieder/oder dem Leihause zu Schaden fürgehet/ solches soll er den deputirten Herren und Bürgern anzumelden schuldig und pflichtig seyn.

XXV. Wann von dieser Ordnung/ oder sonsten dieses Leihauses wegen einiger Streit vorfelt / derselbe soll von den deputirten Herren und Bürgern decidiret und entschieden werden.

XXVI. Schließlich behelt sich E. Erb.Rath bevor/ mit Zuziehung der deputirten Bürger obgesetzte Articulen, nach Befindung zu endern/ zu mindern oder zu mehren.

Leihauses Zettel.

Bringer dieses ist schuldig zu zahlen dem Leihause ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ davor er zu pfande gebracht ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ sub No. ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ ⸗ Im Faller sothanes Pfand auff vorgesetzten Termin præcisè nicht einlöset / wird dasselbe verkaufft/ und ferners damit Vermüge Leihauses Ordnung verfahren werden.

Verùm, quicquid sit, montes Pontificum, de quibus paulò antè (sicut & aliæ Canonistarum usuræ improbæ, veluti in fidejussore, qui pro debito usuras solvit. c. *Constitutus.* & ibi Dd. *X. de fidejuss.*) multis non probantur. Johan. Bapt. Lupus. *de usur. part. 3. n. 80. & seqq.* Molin. *de usur. n. 581.* Herman. Lather. *de Cens. lib. 3. c. 23. n. 10. & seqq.* In hos enim pecuniam, ut multi passim collocent non lucri solùm spe certissimâ, sed & quàm plurimis prætereà invitantur privilegiis: siquidem, teste P. Gregor. Tholos. *de Repub. lib. 13. c. 16. n. 10. & seqq.* Otiosè & epicureè viventes, Romæ quidem victum habent ex reditibus, sine labore vacantes voluptatibus, quod certè detestabile est. Ubi enim quis infimæ sortis corradere potest sive justè sive injustè pecunias aliunde, ad montes illos confugit, & reditûs sibi comparat, ut reliqvum vitæ tempus, sine labore, instar brutorum animalium transigat; non dicam scorta plurima ex pietate montium splendere & armari; non dicam fructûs beneficiorum ex provinciis & egentibus pauperibus & clericis locorum eò impunè transferri, & posteà in filios illegitimos juxta privilegium expendi, per P. Gregor. *d. l.* & tractatum Germanicum hac de re singularem, Argentinæ Anno 1608. impressum, cujus Titulus MONTES PIETATIS ROMANENSES, adserit Besold. *d. l de Ær pub c. 6. & cl. 1. dissert. polit. 4. th 30.* His adde Sigism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §. 1. q. 1. n. 440. cum seqq.* Idem Bodin. *lib. 6. de Repub. cap. 2. pag. m. 1039. & seqq.* Quicquid sit, meum tamen hîc, ut dixi, 36 suspendo judicium; interim præstans & pietati conveniens autumans consilium, quod Bodin. *lib. 6. de Rep. c. 1.* suppeditat, dum ita instrui pauperum ærarium consulit, ut inde egentibus pecunia detur pro trientibus usuris, quæ omnium levissimæ, & vicissim pignoribus caveant, se statô die reddituros, ea autem si solvendo non fuerint publicè vendantur, quod debitam pecuniam excedit, reddatur, itaque provideatur, ne tenues gravioribus usuris urgeantur, aut suppellectilis distractionē alienissimô tempore ac locô patiantur. Quàm necessarium piumque est penes 37 Ecclesias & pia loca parari & conservari media, ex quibus eleemosynæ egenis præbeantur, tam salutare & pietati conveniens foret, adesse unde & pauperibus ad sublevandas necessitates sine usuris, aut certè lenioribus quàm aliàs credita ineuntur, pecuniæ ad certum tempus, Hamb. exemplô mutuò darentur. In tali instituto veri forent PIETATIS MONTES. Mev. *d. l. in fin.* Huic adde Dn. Klock. de ærar. *lib. 2. cap. 21. & 22.* præsertim *n. 9. & seqq.* ubi pluribus de ejusmodi Lombardis vulgo Lombard oder Tafel von Lehnungen. Hisce Colophonis locô libet adjungere ordinationem politicam, an. 1620. publici juris factam Senatûs populique

Lubecensis de refrenanda usurariorum pravitate; cujus formalia hæc sunt:

38 Nach dem E. E. Rath erspüret und befunden/ daß in dieser Stadt mancherley wucherliche Contracten, welche nicht alleine unchristlich und hochschädlich/ ungebürlich befunden/ auch in gemeinen beschriebenen Rechten und des heil. Reiches Ordnungen bey hohen Straffen ernstlich verboten/ im schwange gehen/ und gebrauchet werden. So wil E. E. Rath einem jedern ernstlich aufferleget und befohlen haben/ sich auß Göttlichen Worte und Christlicher Liebe zu befleißigen/ dergleichen ungebürliche Contracte, unter was Scheine sie auch gebräuchet werden mügen/ gäntzlich zu enthalten/ dann wo ferne jemand dagegen handeln/ und darüber geklagt würde/ soll über solche Contracte, welche doch an sich selbst unkräfftig/unwürdig und unbündig seyn/ nicht allein kein Recht und Execution verholffen und mitgetheilet werden; sondern soll der vierdte Theil der Hauptsummen an das Gerichte verfallen / Der 39
Monden- und Wochen Wucher soll hiemit gäntzlich abgeschaffet und verboten seyn; und woferne hernachmals darüber geklaget/ soll darüber nicht allein kein Recht mitgetheilet/ besondern die außgethane Hauptsumma an das Gerichte gäntzlich verfallen seyn / Darnach sich ein jeder wird haben zu richten und für Schaden zu warten.

Caput V.

De Cæteris Improbæ Mercaturæ artibus, quæ hisce privilegiis repugnant, earumque prohibitione & pœna.

Summaria.

1. *De Delictis Mercatorum, quæ contra Jus & acquisitionem dominii perpetrantur.*
2. *Mercator merces depravans privilegiis privatur & punitur.*
3. *De pœna eorum, qui Lubecæ corruptas merces pro bonis vendunt. remiss.*
4. *Supponentes bonas merces exterius & malas interius, crimine stellionatus puniuntur, & n. 11.*
5. *Constitutionibus Hispanicis fenestræ & luminaria debent esse clara, idq; absq; impedimento, quò fraus in vendendo evitetur.*
6. *Dolus malus in Curia Mercatorum abesse debet.*
7. *Quomodo intelligendum quòd Mercatores se invicem possint circumscribere.*
8. *Simplicitas & candor populi cujusdam Asiatici, Seres dicti, à quibus sericum.*
9. *Fraudatores mercium pœnam falsi incurrunt, & quomodo in hoc crimine procedendum.*
10. *Pannum & Sigilla in pannis falsificantes quomodo puniantur.*
11. *Quando in hoc crimine pœna falsi & stellionatûs locum habeat.*
12. *Reipubl. est prævidere, ne aromata corrumpantur.*
13. *Depravatio Aromatum Recessibus Imperii prohibita.*
14. *Prohibitiones Imperii de non corrumpendo vino.*
15. *Recessus Imperii de non depravanda lana & panno.*
16. *Morbida & vitiosa pro sanis non vendenda.*
17. *Mercator probus rei vitia emptori indicat.*
18. *Vitium patens de jur. Lub. non est indicandum.*
19. *Scienti & consentienti non fit injuria nec dolus.*
20. *Falsificans merces & satisfaciens an puniatur pœnâ falsi?*
21. *De his, qui pondere & mensurâ abutuntur.*
22. *Quali pœnâ afficiantur mensuram & pondera corrumpentes?*
23. *Principis & Magistratûs circa mensuram & pondera cura.*

24. De

HUcusq; de delictis mercatorum, quæ ex jure obligationis conventionalis huic juri singulari adversantur, nunc de iis, quæ contra jus & acquisitionem dominii perpetrantur.

Ejusmodi autem delicta consistunt inter cætera in rei nostræ abusu, & alterius detrimento, v.g. quando mercator per negocium omninò illicitum, ea quæ sua sunt in usum prohibitum & rei non convenientem, animô nocendi, convertit. *arg.* §.2 ubi Anton. Fab. *Instit. de his qui al. poss. vel non.* Quòd fit primò. Quando mercator merces depravat, vinum, cerevisiam, aromata immiscet, annonam & frumentum & pisces corrumpit; is etenim non solùm his privilegiis privatur, sed & insuper falsi tenetur. Bonifac. de Visalin. *in rubr. de falsar. n.2. vers. item in eo qui apponit.* ubi de immiscente cum cera sevum, terebintinam, oleum, fabas, vel quid simile, & generaliter de vendente rem mixtam vel falsam pro bona & vera. Jodoc. Damhoud. *in pract. crim. tit. de fals. c.119. n.1. & seq. & c. 123. rubric. de fals. per abusum. n.1.* Ubi de committente falsitatem in mercibus, depravatasque seu corruptas merces pro bonis & justis vendentibus; dicitque, hôc casu esse pœnam dupli & relegationis. Annonam corruptam vendens mercator quâ pœnâ afficiendus, vid. ap. Menoch. *de arb. JJ. qq. cas. 382.* quâ mulctâ plectendi Lubecæ, 3 qui corruptas & depravatas merces pro bonis vendunt. Vid. *art. 26.* der Kauffmans Ordnung de Anno 1607. 28. Augusti. *& artic. 2. & 3. tit. 12. lib. 4. Statut. ibiq; eleg.* Dn. Mev.

Sic, qui illicitis mediis faciunt apparere bona ea quæ non sunt, supponentes bonas merces exterius & malas interius (qualis fucus superinductus in mercibus fieri potest) ad valorem & æstimationem earundem augendam, vel bonitatem intrinsecam docendam. *l.14. ff. de contrah. emt.* & *l.21. §.2. ff. de action. emt. & vend.* Proverb. *cap.20. vers.14.*) extra ordinem crimine stellionatûs puniuntur. *l.3. §. si quis merces. ff. de crim. stell.* Benev. Strach. *de Decoctor. 7. & ult.* eôdem plectuntur miscentes paleam vel avenam, aut hordeum cum tritico. Alph. de Azeved. *ad Constit. Hisp. lib.1. tit.5. L.3.* 4

Quapropter de Constitutionibus 5 modò dictis Hispanicis, luminaria & fenestræ mercatorum, ubi intexta auro venduntur, vel alii panni aut bombycia, debent esse clara & manifesta, absque aliquo impedimento intus aut exterius, inferius aut superius posito, ut fraus omnis evitetur, & emtores merces videant. Azev. *d. l. lib.5. tit. 12. L.1.* Cùm dolus, maximè in curia 6 mercatorum, abesse debeat, ut eleganter demonstrat JCtus *in l.1. §. præterea. 9. ff. de offic. Præf. urb.* Nam, licet mer- 7 cato-

catoribus in emendis vendendiſque
mercimoniis permiſſum contrahen-
tes adinvicem circumvenire intra di-
midium juſti pretii, *l. in cauſa. 16. §.
Pomponius. ff. de Minorib. & c. cum dile-
cti. & in c. penult. de Emt. & vend.* Et
nos *lib. 2. ſupr. c. 9. n. 30. & ſeqq.* innui-
mus, adhuc tamen in foro fori (ne di-
cam de conſcientia, de qua neque in
uno nummo licet decipere) non licet
iis dolis & fraudibus ementes aut ven-
dentes juxta præceptum Apoſtoli cir-
cumſcribere, vide nos *ſupr. dict. lib. 2.
cap. 9. n. 53. & ſeqq.* non enim decet bo-
num virum, callidè, h. e. doloſè, in re-
bus agendis verſari, ut notat Accurſ. *in*
8 *l. ſemper in contractib. de R. J.* Quam
regulam ſtrictiſſimè olim obſervabant
populi nonnulli in Aſia, Seres appel-
lati, à quibus ſericum denominatur. Ii
enim cùm intelligerent, peregrinos
mercatores ad permutationem ſerici
advenire, deponebant ſericum in loco
conſpicuo, & ſtatim abibant, atque ita
abſentes æſtimationem ſerici peregri-
norum mercatorum arbitrio relin-
quebant. Sed talem candorem & ſim-
plicitatem fruſtrà modò quæras. Raff.
de Nobil. & Mercat. lib. 2. cap. 5. can. 4.
9 Fraudatores autem hujusmodi poteſt
Judex punire, tanquam committentes
fraudem de re in rem, ſecundùm Bl. re-
latum ab Azeved. *d. L. 1. n. fin.* Quo-
modo Judex eccleſiaſticus in hiſce ca-
ſibus poſſit procedere, vid. ap. Farinac.
de Inquiſit. q. 9. n. 151. infi. in. 13. limit.
Hinc practica Conradi *de Falſar. n. 23.
ante fin.* dicit: qui in ſua mercatura
addunt aliquid inutile, utputà calcem
in vino, pulverem vel arenam in fru-
mento, gumbam, ſeu aliquod tale in
cera, zingiberem, piperem & crocum
locô humidô, pœnam falſi incurrant.
10 Similiter de iis ſtatuendum, qui appen-
dunt falſa ſigilla in pannis, aut falſam
panni tincturam pro bona vendunt;
puniendi enim non ſolùm cum priva-
tione negociationis ut falſarii; ſed &
panni falſificati comburantur aut ſcin-
dantur. Farinac. *de ſimulat. & falſ. q.
150. n. 57.* Damhoud. *prax. crim cap. 125.
n. 14.* Höpping. *de jur. ſigill. cap. 14. n. 23.*

quod & non ſemel in quibusdam mer-
cibus in ſæpiùs hac laudata Repub. Lu-
becenſi practicatum memini.

Bertazolus, *conſil. 108. n. 5.* probare
conatur, quòd vendens rem unam
pro alia committat falſum; ſed ven-
dens merces corruptas aliquid falſita-
tis in ſe habentes, puniatur extra ordi- 11
nem crimine ſtellionatûs. *& conſil. 11.
n. 13. & ſeqq.* poſt Jo. de Platea; & An-
gel. in locis per eum relatis diſtinguit:
quòd, quando bonum cum malo mi-
ſcetur, ita quòd ſeparari non poſſit,
tunc locum habeat pœna Stellionatûs;
ſi autem poteſt ſeparari unum ab alio,
nulla poſſit imponi pœna; ſequitur
Menoch. *conſ. 33. n. 19.* & in additam. *de
arb. JJ. qq. caſ. 382. n. 1. ubi n. 4.* quòd
corruptam annonam vendentes, non
levi pœnâ, judicis arbitriô puniantur,
infert ad aromatarios, qui falſa & cor-
rupta aromata vendunt. Summè au- 12
tem neceſſarium eſt in repub. provi-
dere, ut aromata pura atq; nativa, non
autem corrupta, adulterina, vel alte-
rius farinæ rebus intermixta vendan-
tur, hujusque rei gratiâ ipſi Impp. ſol-
liciti fuerunt, publicisque Imperii Re-
ceſſibus ejusmodi fallaciis proſpicere
voluerunt, ut videre eſt In der Poli-
cey Ordnung zu Augſpurg de an. 1548.
Zu Franckfurt de anno 1577. tit. 24. ubi
ſancitur: Daß hinfüro kein geferbter/
ſondern allein weiſſer ungeferbter Ing-
wer im Reich feil gehabt oder verkaufft;
noch auch den Zucker/Pfeffer/Saffran/
oder andern Gewürtz oder Speccreyen
andere Materien eingemiſchet werden
ſollen; und das bey Pœn derſelben Ver-
wirckung und Confiſcation; und damit
ſolcher Betrug in der Speccrey oder Ge-
würtz als oben angerühret/ fürkommen/
ſo ſollen einem jedem Kreyß oder auch Ge-
bieth von den Ständen etzliche verordnet
werden/ die in allen Speccreyen und Ge-
würtzen ein Auffſehen haben/ Wann
ſie einigen Betrug darin befinden wür-
den/ daß ſie daſſelbige der Obrigkeit an-
zeigen/ & Receſſ. de Anno 1551. §. So
ſetzen/ ſtatuiren &c.

Sic Statuta etiam quædam ſunt, & 13
prohibitiones Imperii exſtant de non
cor-

corrumpendo vino, ut Recess. de An. 1497. Ne quis vina medicamentis inficito; nec vasa, nisi sulphure, idque semel & modicè fumigato. Qui secus faxit, effusis utrobique vinis, ille centenos, hic in amphoras singulos aureos pœnæ locô pendito. *d. Recess. cap. 1. 2. & 5.* Et *eod. Recess. cap. 6.* Helenio, Salvia, absinthio, herbisque similibus condita, aliâve arte confecta, innoxia tamen, sed exotica vina, dummodò pura extra prohibitionem sunto. Et *Recess. de An. 1500. cap. 57.* Vini infectores Fiscalis, Magistratu eorum frustrà prius officii admonitô ad pœnam lege dictam deposcito. Et *Recess. de An. 1548.* Corruptores vini aquâ, calce, aliisque mixturis, infamiâ, corpore, bonis mulctantur.

Sic, ne in lanarum commercio à mercatoribus fraudes committantur, quamplurimis in Recessibus Imperii locis sub gravissima pœna cautum est, ut *Recess. de Anno 1577.* §. demnach / & *Recess. de Anno 1548.* §. demnach setzen / habetur: Ne quis pannos, nisi tinctos tonsosve minutatim neve per aversionem tonsos vel intinctos vendito; si secus fiat: panni magistratui cujus eô locô simplex est jurisdictio, vel eô cessante, judici, accusatorive committantur. Et eodem §. *ult. & Recess. de Anno 1551.* §. in diesem angeregt / & *Recess. de Anno 1570.* §. Wir seind auch & Deputat. de *Anno 1577.* sparsim, *vid. supr. lib. 2. cap 3. n. 33.*

Secundò, huc pertinent illi, qui res morbidas & vitiosas, externè sanas apparentes, pro bonis vendunt. Decian. *in tr. crim. lib. 7. cap. 20. n. 7.* sana enim quælibet res præstari debet; aliàs redhiberi potest, ultra pœnam. *l. 38. ff. de Ædil. Edict.* Concordant Statuta Reipub. Lubecensis, *art. 14. lib. 3. de emt. & vend.* Et vitia, injuriâ temporis aut loci malignitate contracta, candidè indicet mercator; & si quâ arte labes tolli queat, fideliter communicet. Hinc Cicero *lib. 3. offic.* inquit: *Quid stultius, quàm venditorem vitia rei, quam vendit, narrare, & quasi præco prædicere, domum pestilentem vendo. Hoc genus celandi quis non videat? Certè non aperti, non simplicis, non ingenui, non justi, non boni viri, sed potius versuti, obscuri, astuti, fallacis, & callidi.* Vid. Barclaj. *orat. inaug. cui tit. mercat. sap. pag. 20.* & elegant. Hug. Grot. *lib. 2. de jur. bell. cap. 12. §. 9.* Et nos *sup. lib. 2. cap. 9. n. 70. & seqq. prolixius.*

Hoc tamen primò erit limitandum: si vitium non sit patens. *l. 1. §. 6. ff. de Ædil. Edict. l. 3. 4. & l. 51. ff. Eod.* Statut. Lubec. *d. tit. art. 15.* Si enim vitium patens oculis secerni & perspici potest, mercator vendens falsitatis crimen non incurrit, Alphons. ab Azeved. ad Constit. Hisp. *lib. 5. tit. 12. L. 6. n. 4. in fin. & lib. 1. tit. 5. L. 3. n. 5.* De vitio enim patente, quantumvis hôc nomine emtor non fuit admonitus, venditor non tenetur. Bald. *in d. l. §. 6. n. 5. de Ædil. Edict.* Quoties enim signum de sui natura demonstrat signatum, non est necessaria alia hominis notificatio. *d. l. 1. §. 6. de ædil. edict.* Et aliàs dicitur, quòd in rebus visibilibus non sit necessaria demonstratio intellectûs. *l. sicut certo. §. custodiam. 5. ff. commodati.* Cùm plus demonstretur per facti præsentiam, quàm per explicationem vocis. *l. si tamen. 48. §. ei qui. 3. ff. d. t.* Borcholt. *tr. de possess. c. 3. n. 15.* Caballin. *de ædil. edict. cap. 3. n. 11.* Coler. *de process. execut. p. 2. c. 1. n. 81. & seqq.* Fab. de Monte. *tr. de emt. vend. in 6. q. pr. n. 56. &c.* Mev. *ad dict. art. 15. Statut. Lubec.* 18

Secundò limitatur: si hanc rei corruptionem anteà mercator declaraverit. Nam tunc certiorati emtores de hoc nil potuerunt imputare mercatori; scienti enim & consentienti non fit injuria neque dolus, & sic inquit Paris de Put. *de Synd. n. 24.* quòd vendens mercem corruptam, quam anteà declaravit, non incurrat aliquam pœnam. Alphons. de Azeved. *d. tit. 12. L. 6. in fi.* 19

3tiò, falsificans & corrumpens merces, non punitur hâc pœnâ, si satisfacit damnum passo. Vincent. Honded. *vol. 2. consl. 96. n. 72. per Dd. ad L. 1. C. de crim. stell.* 20

Tertiò, ad horum numerum referuntur illi, qui mensurâ, pondere, staterâ, 21

terâ, aut trutinâ illicitâ utuntur, welche (ut verbis Caroli V. *artic. 113. Constit. crim.* utamur.) böslicher und gefährlicher Weise/ Maaß/ Wage/ Gewicht für gerecht gebrauchen und außgeben / quod graviter prohibitum est Levit. *19. vers. 35.* & Deut. *25. vers. 13.* hi de jure civili falsum æquè committentes puniuntur duplô ejus quanti res est. *l. pen. ff. de Fals.* vid. *l. 6. ff. de Extraord. crim.* Strach. *de decoctorib. part. 7. n. 23.* vel alia arbitraria. *d. l. 6.* Menoch. *de arb. JJ. qq. cas. 317.* vid. *nos supr. lib. 2. cap. 16. n. 9. & seqq.*

22 De Carolina Constitutione criminali *d. l.* Sollen dieselbe zu peinlicher Straffe angenommen / ihnen das Land verboten / oder an ihrem Leibe / als mit Ruhten außgehauen oder dergleichen nach Gelegenheit und Gestalt der Uberfahrung gestrafet werden / Imò interdum ad mortem, causâ cognitâ, hæc pœna extendi potest. *d. art. 113. in fin.* Debent enim frangi tales mensuræ falsæ; ut colligitur *ex l. item quæritur. 13. §. si quis mensuras. 8. ff. locat.* Et quòd fieri debeat fractio ante januam ejus, qui illis fuerit usus, notat Molina, *de iustit. & jur. tr. 2. disp. 701. n. 10.* De Jure Canonico per 30. dies in pane & aqua pœnitere jubentur. *cap. 2. ubi Canonista. X. de Emt. & Vend.* Coler. *de aliment. lib. 1. c. 17. n. 33. & seqq.* ubi invenies quid de Jure Sax. servetur. Quid obtineat de jur. Lubec. vid. apud Dn. Mev. *lib. 4. tit. 12. art. 1. Statut. Lubec.*

23 Debet autem Princeps seu magistratus cujuslibet loci de mensuris annonæ publicæ curam quoque suscipere, ut certæ sint omnes & justæ; utque sint præfecti certi, qui istarum mensurarum & ponderum curam gerant. Keckerm. *Syst. polit. lib. 1. c. 8.* vid. *art. 1. tit. 12. lib. 4. Statut. Lubec.* & ibi eleg. Dn. Mev. *n. 20. cum seqq.* Die Gewichts Ordnung des Raths zu Lübeck / gemacht den 27. Julii Anno 1593. und die Kauffmans Ordnung de An. 1607. 28. Aug. *artic. 12.* und Hollsteinisch. Revidirt. Lands Gerichts Constitution de An. 1636. *pag. 112.* Imprimis autem Princeps curare debet, ut sub æquali pondere & mensura commercia in universo suo territorio exerceantur; hocque Politici imprimis suadent, & allegant mandatum DEI. Deuter. *25. vers. 13.* Apud Romanos etiam ut certi Commerciorum Comites qui curabant ne commercia Illicita exercerentur. *l. un. C. de Annon. l. 2. C. quæ res venir. non poss. l. 6. C. de Commerciis & mercat.* ita certi fuerunt Præfecti ponderum, qui Cereales dicti ex Fenestell. Halicarnass. Damhoud. *prax. rer. crimin. c. 123. n. 3.* & in nostro Romano-Germanico Imperio Hans Grave sive Handelsgrave. Knipschild *de Privileg. Civit. Impp. lib. 5. c. 23. n. 16.* Limnæ. *lib. 7. Jur. Pub. cap. 1. n. 65.* quis vocabulum Hansee-Städte ibidem à verb. Hans & Handelstädte vult derivare, sicut & apud Venetos, attestante Pisone Scac. de Rom. & Vener. magistratûs comparatione. *Quid enim*, inquit Cassiodorus, *lib. var. epist. 10. quod aut mensuram non habeat aut pondus excedat? omnia complectitur, cuncta moderatur, universa hinc pulchritudinem capiunt, quia sub modio ipsius esse noscuntur. Exerceantur negociatores in mercibus, emantur latè, quæ vendantur angustius, constet populis pondus ac mensura probabilis: quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur.* Vid. nup. tract. Dn. Knipschild. *d. l. de jurib. Civitat. Impp. lib. 5. c. 23. n. 17. & 18.*

Observandum autem hic obiter, pondera & mensuras à nonnullis inter regalia referri; & esse consequens summæ territorialis jurisdictionis. Besold. *de jur. Maj. cap. 8. num. 9.* Vid. Andr. Knich. *de sublim. & reg. territ. jur. cap. 4. n. 230. & seqq.* Indeque qui in alterius territorio pagum, oppidum &c. possidet, promtamque cupit habere probationem se de territorio non esse, singularibus statutis circa successiones non solùm aliasque consimiles causas, sed & ponderibus, mensuris, &c. & à vicini Principis diversis uti debet. Hinc Belgæ noluerunt eine gemeine Maaß und Gewicht; ne XVII. provinciæ, quarum quælibet singularia privilegia habet, uniantur, & in unius regni formam, suppressis singularum provincia-

rinciarum immunitatibus, redigantur. Vid. Meteran. *lib. 2. histor. Belgic. fol. 56. col. 1. in pr.* Nos autem cum Dn. Mevio id jurisdictionis aut mixti imperii esse rectius asserimus, *d. art. 12. n. 26. & 27.* Plura de mensuris & ponderibus qui desiderat, consulat Joan. Marian. Hispanum; qui de his peculiarem con- texuit tractatum. Quibus mantissæ locô addo; quod honorabiles Hanseaticæ Civitates, in mercimoniorum dispositione semper voluerint observari justum pondus & mensuram, juxta loci cujusque præscriptionem: ita, ut vas vitrioli contineat 1300. libras; convolutum piscium, quos Braunfisch dicunt, contineat 37. membra; convolutum extensum majorum asellorum 6. librarum navalium pondus. Convolutum pellium caprinarum, 2. libras navales; sic & convolutum pannorum Flandricorum 20. membra, Anglicanorum 28. &c. *Recess. de annis 1497. & 1530.* ubi plures specificationes habentur; uti ex Dohmanni versione refert Joh. Ang. à Werdenhag. *part. 4. de Rebuspub. Hanseat. c. 11.* Sic corbis uvarum passarum contineat 100. libras. *Recess. Hans. de An. 1507.* Quibus super adde dictam Renovationem Constitutionis provincialis Holsatiæ de Anno 1584. factam 1636. 10. Decembr. von gleicher Maaß/Elen und Gewicht/ *part. 4. tit. 28. pag. 111. 112.*

Quartò, hisce privilegiis indigni reputantur istiusmodi mercatores, qui non tàm mercimonii exercendi causâ, quàm explorandi Reipub. arcana Civitates & Regna frequentant. *l. mercatores. C. de commerc. & merc.* Et qui prætextu mercium exoticarum, luxum promoventium, pecuniam è territorio exportant. Besold. *de ærar. c. 4. §. 10. n. 1.* vid. Klock. *de ærar. lib. 2. cap. 24. per tot.*

Qui planè in benè constituta Repub. non sunt tolerandi, aut merces istiusmodi ita oneribus & impositionibus gravandæ, ut præpostera harum mercium habendi cupido subditis extinguatur. Vid. Edict. Ducum Holsat. de an. 1636. Die Licenten belangend/ insertum der Holsteinischen Land-gerichts Ordnung *part. 4. tit. 26. pag. 108. & seqq.* & Joh. Bodin. *lib. 6. de Repub. cap. 2. pag. m. 1021.* & nos supr.

Imò potius opera danda, ut quæ ad 30 vestitum aliumque necessarium usum opus sunt, in territorio conficiantur; idq; exemplo Belgarum eleganter Joh. Sibrand. *p. 1. Jur. pub. Lub. sect. 29. n. 2. & seqq.* Importatis enim rebus ad luxuriā pertinentibus relanguescunt animi, virtutesq; remittuntur. Quapropter Cæsar. *lib. 2. de bell. Gall.* & Cic. *in Brut.* egregium esse, inquiunt, non quærere externa, ac propriis esse contentum. Quod & Aristoteles *lib. 7. Polit. c. 6.* præscribit. Pertinet huc, quod Jac. Bornit. *de rer. suffic. tract. 3. cap.* hunc in modū differit: Animadvertendum est, inquit, ne omnia promiscuè inferantur vel offerantur à mercatoribus, quod in prudentia politica consistit; qui pro circumstantiarum varietate arbitrabitur, quæ importanda & exportanda. Cujuslibet tamen privilegiis & Juribus quæsitis semper salvis. Unde Petr. Matth. *lib. 2. hist. Franc. narrat. 2. n. 15.* monet, ex modis ditandi Galliam remittendi in priorem felicitatem & hunc habitum, ne mercibus manufactis in regnum advectio permitteretur, neve lanæ, cannabis, plumarum, ut & chartarum purarū evectio concederetur. Nec enim minus nocet opera ab exteris illata, quæ tua Civitas ipsa exercet & elaborat, propterea quòd rerum domesticarum lucra & pretia diminuant, vel nulla reddant. Wann frembde Wercke und Waaren ins Land gebracht werden/bleiben die Einheimischen mit ihrer Anwendung besitzen. Cùm nescio quô fatô & fucô se adornent externa, & natis patriæ rebus beatiora videantur, conquerente Barclajô *in Argen.* Ex opere civiū quantum utilitatis ad remp. perveniat, docet & exemplis illustrat Bodin. *lib. 6. de Repub. c. 2. pag. m. 1022.* Quamvis pro- 31 ximis Imperii Recessibus & *Capitulat. Leopoldi. Imp. de an. 1658. 20. artic.* bonarum & probarum mercium evectionis inhibitio valdè improbetur, & justis remediis obvietur. Verba *d. art. 20.* ita habent: Und dieweil auch Klagten vor-

kom̃en/daß in dem NiederBurgundischẽ Crayß und andern benachbarten Reichs-Landen die daselbst verbotene Einfuhr und Verhandlung frembder Manufacturn auch Wullentücher/un̄ anderer guter uffrichtiger Waaren/ auch uffs Reich un̄ dessen Glieder erstrăcket werden wollẽ/ solches aber dem Einhalt und Verstand des R. A. de An. 1548. nicht gemăß/ auch der Freyheit der Commercien zu wieder; So wollen wir Uns dessen Abstellung zu befördern angelegẽ seyn lassẽ/ Im wiedrigen aber die Versehung thun/ daß solche und andere Waaren auß ermelten Crayß ins Reich zubringen/ gleicher Gestalt nicht zugelassen seyn solle.

32 Quin & harum peregrinarum mercium luxui subditorum inservientium venditatio facit, ut multis egeam9, quæ antea ignota fuerunt, ut pulchrè de hac loquentem Danubianum agricolam inducit Anton. Guevarr. *lib. 3. c. 4. horolog. Pr.* Quòd nullam in patria nostra Rempub. nullam politiam esse dicitis, sed brutorum nos instar sylvestrium vivere, non ullâ nititur ratione. Nos enim in terra nostra negociatores mendaces & turbulentos, aut qui ex peregrinis locis instrumenta invehunt vitiorum & luxuriæ, minimè ferebam9. Itaq; cùm in vestitu honesti essemus, & in victu sobrietate gauderemus, commerciis multis minimè indigebamus. Quanquam autem non sint in nostra patria mercatores Carthaginenses, oleũ Mauritaniæ, negociatores Tyri, chalybs Cantabricus, aromata & unguenta Asiatica, aurum Hispanicum, argentũ Britannicum, electrum Sidonium, sericum Damascenum, Frumentum Siculum, vinum Creticum, purpura Arabica; tamẽ nec belluæ sumus in terra ista; nec omni prorsus Repub. caremus. Illa enim & id genus alia magis vitiorum incentiva, quàm virtutum stimuli sunt hominibus.

33 Imprimis autem prohibendam esse invectionem vini delicatioris statuit Besold. *consid. vit. & mort. lib. 1. c. 2.* quod in Germania ut facilè fieri potest; ita fundi nostri calamitas est, quod inibi negligi soleat. Germania quippe omnium rerum exterarum invectione ferè carere potest; ut & auctor Thesauri Polit. non diffitetur, dicens, *non si portano d' altro paese in esso se non le cose soperflue, che servono alle delitie della corte del Imperadore.* Idq; etiam olim Æneas Sylvius fateri coactus fuit. At ô felicem Germaniam nostram, si veterem αὐτάρκειαν coleret, suis in rebus, & pristinum splendorem facilè recuperaret! Besold. *d. l. 9.* Quanta vini copia ex Gallia in Angliam, Belgium & Germaniam deferatur & invehatur, patet ex hôc unicô exemplô, quod Bodin. *lib. 6. c. 2.* adducit, quòd unus Lauda, mercator Cameracensis A. 1578. 33. millia modiorum vini, terrestri tantùm vecturâ in Belgium exportari curaverit, ex quo intelligi potest, quantò plura navibus deducantur. Hancq; eandem Germaniæ calamitatem seriis quoq; gemitibus jam olim deploravit, & quasi intentô digitô demonstravit Martinus Luther. in Tract. Vom Kauffhandel und Wucher/ A. 1525. descripto, daß der Außlăndische Kauffhandel/ der auß Indien/ und derogleichen Waare bringet/ also solch köstlich Seiden und Goldwerck und Würtz/ die nur zur Pracht und keinen Nutzen dienet/ und Land und Leuten das Geld außsauget/ solte nicht zugelassen werden/ wo wir ein wolbesteltes Regiment hătten/ Et paulò post: Gott hat uns Teutschen dahin geschlăudert/ daß wir unser Gold und Silber müssen in frembde Lănder stossen/ alle Welt reich machen/ und selbst Bettler bleiben ꝛc.

De his improbis & peregrinis mercatoribus (de quibus plenius *lib. 4. c. 11. h. tr.*) ita generaliter & eruditè Paulus Negelein *lib. 1. c. 10. fol. 81. tract.* Vom bürgerlichen Stand: Es ist in Kauffmanschafften und Gewerben billige Bescheidenheit zu halten/ und dahin zusehen/ daß wucherliche Hăndel und Ubersetzung der armen Leute vermieden bleibe/ und nicht ohne Unterscheid einem jeden was er nur wil zutreiben/ und seinen unziemlichen Vortheil und Genieß zu suchen verstattet werde: Darunter sonderlich die offene Landfahrer/ Glückhăfen/ frembde Krăhmer/ Scholderer und dergleichen/ so den Leuten zu Aergernüß

nüß und Schaden auff den Marckt kommen/ gemeinet: derer Abschaffung halben/ wie es zu halten/ die verhandene heilsame Constitutiones der ChurPfaltz und andere Fürstenthüme lautere Versehung thun / Welche Gesetz und Ordnungen nicht unbillige Ursachen haben / und ohnzweyffenlich dahin gesehen worden/ daß nicht allein diejenige/ so Befehl haben/ und auff das gemeine Gedeihen zu sehen schuldig: Sondern auch die privat Personen und jeder insonderheit dahin bedacht seyn soll/ daß er mit seinem Gewerbe seinen Mitchristen ohne Schaden halte/ und die Wörtlein MEIN und DEIN in rechter unverkehrter Ubung bleiben/ ein jeder ihm die Rechnung mache/ wie ich das Meine begehre zu haben/ als gedencke ich dich an dem Deinigen nicht zu benachtheiligen/ Darumb/wann eine Handthierung, „ und Gewerb/ mit Betrug/Ubersatz/ und, „ Hintergang des Nechsten getrieben wird/ „ als wann die Waaren zu hoch verteuret/ „ oder mit Liegen und Triegen bestrichen/ „ Item / Gewicht/ Ellen/ und Maaß gefälschet werden / das alles kan den Titel, „ oder Namen der Erbar- und Redligkeit, „ nicht haben: mag auch nicht für eine nützliche Handthierung gehalten werden „

Caput VI.

De Monopolio Negociatorum illicito, ejusque prohibitione & pœna.

Summaria.

1. *Monopolii notatio nominis.*
2. *Monopolii definitio.*
3. *Monopolii divisio & subdivisio.*
4. *Monopolii privati & illiciti species.*
5. *Mercibus quomodo fit Monopolium.*
6. *Praxis Anabaptistarum, Judæorum & pleonecticorum Mercatorum in Civitatibus.*
7. *Monopolarum artes injustæ ad acquirendum recensentur.*
8. *Nobiles quomodo committant Monopolium.*
9. *Monopolia privata de Jure Civ. prohibita.*
10. *Monopolia Constitutionibus Imperii prohibita.*
11. *Monopolium privatum quomodo in foro fori & chori seu conscientiæ prohibitum.*
12. *Magistratus in abolendo Monopolio Cura.*
13. *Poloniæ hac in re Constitutiones Salutares.*
14. *Hanseaticorum adversus Monopolia Mandatum de Anno 1598.*
15. *Hanseaticorum querimoniæ, contra Adventurariorum Anglicanorum Monopolia.*
16. *Quibus molestiis afficiantur, qui non sunt de eorum collegio.*
17. *Decretum Imperii de abolenda Adventurariorum Angl. societate.*
18. *Adventurariorum monopolia, statuta & capita.*
19. *Adventurariorum societatis origo, ejusdem notatio nom. & progressus.*
20. *Ad Monopolarum ordinem referuntur annonæ flagellatores seu Dardanarii.*
21. *Dardanarii unde dicti.*
22. *Horum variæ denominationes & synonyma.*
23. *Thales Milesius hujus criminis arguitur.*
24. *Simile de Siculo quodam refert Aristoteles, cum eventu.*
25. *Ferdinandi Regis Neapolitani Pleonexia.*
26. *Antonii Levæ Monopolium sordidum.*
27. *Præceptum Dominorum, ne ab aliis quàm à se suisq; emantur ad victum necessaria, est Monopolicum.*
28. *Contra hæc statuta in Camerâ Imp. Mandata sine clausula decreta. remissivè.*
29. *Christophori* Lehmanns *locus* von Steigerung der Früchten.
30. *Quæ sit pœna flagellationis annonæ de Jure Civili.*
31. *Quæ pœna flagellationis annonæ de Recessibus Imperii.*

32. *Magistratus in puniendo Monopolio negligentes quomodo puniantur de Jure Civili & Constitutionibus Imperii.*
33. *Hujus negligentiæ pœna in Magistratu Centum Marcarū auri puri mulcta.*
34. *Marcæ auri puri* oder lötiges Goldes *quantitas.*
35. *Marca auri & argenti in dubio non puri, sed mixti intelligitur.*
36. *Quid veniat nomine Marcæ.*
37. *Marca argentea quanti constet.*
38. *Differentia Marcæ argenteæ & marcæ denariorum seu* Pfenninge.
39. *Quæ Monopolii pœna de Jure Saxonico, Constitutionibus Electoralibus, & Recessibus Hanseaticis.*
40. *Monopolii & flagellationis Crimen corporali pœnâ dignum.*
41. *Franciscus Donatus Dux Venetus ob flagellationis annonæ crimen locô remotus.*
42. *Flagellatio annonæ, species tyrannidis. quod demonstratur exemplis ex Rep. Rom.*
43. *Magistratus annonæ curam habens, versetur prudenter & cautè. Cum Pareneßad Magistratus.*
44. *Monopolia privata & illicita, pactis privilegiis, & præscriptione non possunt fieri licita.*
45. *Constitutionibus & Capitulationibus Imperii ejusmodi privilegia & pacta monopolica abolentur.*
46. *Monopolium delictum dilectioni proximi contrarium.*
47. *De Monopoliis Analogicis seu Impropriis. rem.*
48. *Exempla quomodo personis fiant monopolia.*
49. *Molitorum, Balneatorum Tibinicum &c. Filii: An à collegiis excludendi?*
50. *Canonici quomodo committant Monopolia.*
51. *Loco quomodo fiat Monopolium.*
52. *Quando Monopolium in cambio committatur. remiss.*

INter istius farinæ negociatores, qui mercaturæ officiô improbè utuntur, & ob id privilegiis communibus ipsô jure privantur, familiam ducunt MONOPOLÆ, seu propolæ. Damhouder. *prax. crim. cap. 132.* De quibus hôc locô agere constituimus. MONO-
1 POLIUM, quô verbo usus est Zeno Imp. *in l. un. C. de monopol.* est vocabulum Græcum, ἀπὸ τȣ̃ μόνος, solus, & πωλέω vendo, deficiente latinô, ut Suetonius scribit. Tiberium in Senatu abstinuisse sermone Græcô; adeò, ut monopolium nominaturus prius veniam postularet, quòd sibi verbô peregrinô utendum esset. Hinc fit, ut monopolium Græcè, latinè sit solivenditio, si ita liceret loqui, ut aliàs soliloquium &c.
2 Est autem Monopolium commercium emendi, vendendi, permutandi à paucis vel uno etiam usurpatum, reliquis civibus præreptum: quâ ratione pretia augentur cum lucro negociantis & reliquorum damno. *t. t. C. de monopol.* Sichard. *d. t. & l. un. &* Bald. Azo. *C. Eod.* adde Roder. Suarez. *in repetit. l. quoniam in prior. ampl. 11. n. 22. C. de inoff. test.* Joh. Petr. Surd. *cons. 321. n. 24.* Dividitur hoc ipsum tam ratione personarum exercentium quàm qualitatis monopoliorum accidentariæ in Privatum quod illicitum, & Publicum quod licitum, de primo hôc, de posteriore verò seq. cap. paucis pro Instituto agemus. Privati rursum Monopolii variæ species à Dd. recensentur, videlicet à Deciano, & Menoch. *de arb. JJ. qq. cas. 569.* & aliis, referente Althus. *lib. 1. Dicæol. c. 133. n. 31.* Nos verò hasce species in paucas contrahentes, dicimus tribus modis fieri monopolium. 1. Mercibus vel rebus: quòd propriè monopolium. 2. Personis. 3. Locô. *d. l. un. C. de Monop.*

Mercibus fit *primò*, quando privatim inter Mercatores conventum est, ne merces cöemtæ, nisi constitutô pretiô vendantur, *d. l. unic. C. de Monop.* Unde Felin. *ad cap. accedentes. de Rescript.* dicit: Monopolium esse conventionem inter mercatores, obviantem publico bono, quia ob privatum commodum certorum, intercipitur publicum. *Secundò* fit, ut Galli dicunt, *quand' une certaine espece de marchandise est boutet entre les mains d' un*

un seul homme, & n' en peut avoir que par les mains. Guilm. Böekel. *disquisition. jur.pub. col.1.* h.e. Wann etzliche wenig Personen diese oder jene Waaren unter ihre Hände alleine bringen/ und darnach ihres Gefallens verfaren/ steigern/ verbieten/ und straffen; quemadmodum in quibusdam Imperii civitatibus hæc exactè practicari norunt non solùm exteræ nationes, Anabaptistæ, Judæi, eorumque similes, sed & hodiè cives ipsi, qui mediante bancô seu mensâ argentariâ, aliisque mediis pleonecticis noviter institutis, cum ingenti vicinorum & conciviũ jactura & pernicie, veluti quôdam hamô cæterorum commercia ad se trahere omni ope nituntur. *Tertio* fit. Cùm Mercatores initis sodalitiis omnia tentant, excogitant, explorant, quibus multitudinis opes ad se contrahant, dum collectis pecuniis alios vincunt, alios præveniunt, alios ex aucto rerum pretio deterrent, ac soli emunt omnia, quæ deinceps pro suo libitu soli vendunt quàm maximo. Martin. Bonacin. *Quartò.* Monopolium est, quando quis homines cogit, ut non ab aliis, sed à se tantum injustô pretiô merces emant. *Quintò.* Si Nobiles non patiantur rusticos suos quidquam vendere aut in forum publicum deferre, priusquam ipsi satis carè res suas, sæpè nullius pretii, vendidissent. Adam. Kell. *de off. jud. lib.2. c.18.* Tholos. *lib.13. de Rep. c. 13.n.4.* Quales omnes contra justitiam peccant & ad restitutionem tenentur, cùm sint causa injusta damni.

Ideoque ejusmodi privatorum monopolia regulariter in omnibus benè constitutis Rebuspub. prohibita fuêre: Et quidem 1. de Jure Civili, *in d.l.un. C. de Monop.* ubi Ita Imp. Zeno. *Jubemus, ne quis cujuscunq; vestis vel piscis, vel pectinum forte aut echini, vel cujuslibet alterius, ad victum vel ad quemcunq; usum pertinentis speciei*, ut salis, frumenti &c. *vel cujuslibet materiæ, pro sua autoritate, vel sacrô jam elicitô* (vid. Damh. *d.l. n.2.* ubi varias recenset merces) *aut imposterum eliciendô rescriptô aut pragmaticâ sanctione, vel sacra nostræ pietatis adnotatione Monopolium audeat exercere: neve quis illicitis habitis conventionibus conjuret aut paciscatur, ut species diversorum corporum negociationis non minoris quàm inter se statuerint, venundentur.* Olim hoc monopolium, quô unus certive homines certæ mercis vendendæ jus sibi vindicabant, permissu Principis sub onere vectigalis erat licitum, ut Strabo *lib.17. de Ægypt. merc. scribit:* Τῶν ζαρυπικῶν βαρέα καὶ τὰ τέλη, καὶ γὰρ δηκαὶ μονοπώλειας ἔχει. Id verò hodiè constitutione hujus *l. un.* omninò improbatum; adeò ut nec si permissus Principis interveniat, cuiquam salis aut cujusque mercis monopolium exercere permittat, propositâ in eum, qui exercuerit, pœnâ deportationis. Secundò, 10 de Constitutionibus Imperii Recess. de Anno 1500. Augustæ. tit. Von wucherlichen Contracten, Monopolien / Gewerben / auch Kauffleuten. Recess. Coloniens. de Anno 1512. Von Gesellschafft/ Fürkauffen/ und daß die/ so Fürkauff treiben/ Haab und Güter sollen der Obrigkeit verfallen seyn. Id quod respondet *d. l.un. C. de Monopol.* ubi illa sub pœnâ confiscationis & exilii prohibentur. Im Abschied zu Nürenberg de Anno 1524. Ist abermahl Stadthaltern und Oratorn befohlen/ den Articul der Monopolien auff ziemliche Weg den Rechten gemäß zurichten. In Comitiis Spirensibus Anno 1526. constitutum est, daß der Keys. Fiscal ernstlich soll procediren / damit die Monopolien und grosse Gesellschafften abgethan. Similiter in Recessu Spiræ Anno 1529. Augustæ Anno 1530. Augustæ rursum Anno 1548. sub tit. Die Monopolia und schädliche Fürkäuffe belangend / Item Augustæ Anno 1566. & iterùm Spiræ Anno 1570. Ratisbonæ denuò Anno 1576. Item in der Policey Ordnung zu Franckfurt Anno 1577. Damhoud. *in compend. crimin. d. cap.132.* Ubi quælibet monopolii genera seriò & sub gravissima pœnæ comminatione, quam paulò pòst videbimus, prohibentur. Quibus adde quæ leguntur in der Weltlichen Reformation Keyser Sigismundi.

mundi. *cap.7.* (ap. Goldast. *inter Constitut. Impp. pag.190.*) his verbis. Es seind grosse Gesellschafften auffgestanden die zusammen spannen / und treiben grosse Kauffmanschafften / es gehe ihn wol oder übel / sie treiben es je darnach daß sie nicht verlieren. Das kommt aller gemein in den Städten / und uff den Land übel / Man soll darwieder seyn / daß solche Bündnissen abgestellet werden / und nirgend mehr von Edlen oder Burgern gefunden werden. Wer aber dagegen thäte / ist er ein Bürger in einer Reichstadt / so soll er seiner Kauffmanschafft ledig und verfallen seyn / und soll ihn darin nichtes beschirmen. Ist er ein Edel so / soll er seyn in des Reichs Ungnaden / und seine Kauffmanschafft männiglich erlaubet seyn. Vid. Ahasver. Fritsch. *tr. de Monopol. cap.7.*

11 Sic in abolendis monopoliis laborasse Senatum Romanum antiqvũ tradunt Plin. *lib.8 cap.37.* & Christinæ. *vol.3. decision. Belg.98.* Et quidem rectè & salubriter. Maximè enim odiosum & grande peccatum est Monopolium, non solùm in foro fori. *d. l. unic. C. de Monopol.* ubi inter plures Dd. Augustin. Berous, *consil.171, n.1. & 2. vol.3.* Ægid. Boss. *tit. de Union. & Colleg. n.4. & seqq.* Verùm etiam in foro chori, poli & conscientiæ, quod ostendit P. Martyr *in suis locis commun.* & plures alii, in decalogi enucleatione, maximè in præcepto 7. de furto non faciendo & de concupiscentia vitanda, &c. & crimen esse monopolium probat Augustin. Berous *d. cons.171. n.1.2.* & si non ordinarium publicâ lege criminaliter, utique tamen extra ordinem vindicandum & cöercendum. Ægid. Boss. *d. tr. de union. n.4. & seqq.* Pugnat namq; hujusmodi quæstûs illiciti studium & inhiatio rei alienæ cum dilectione proximi. Damhoud. *d. c.132. n.15.* cum naturali æquitate, quæ non vult, quem cum alterius onere & injuria fieri locupletiorem. *c. locupletari. de Reg. jur. in 6to. l. jure naturæ. 206. ff. eod. l. nam hoc naturæ. 14. ff. de condict. indeb. l. si quis Presbiter. C. de Episc. & Cler. l. si quis mancipii. 17. §. fin. ff. de Instit. act.* adeò ut etiam pupillis hoc iniqvum lucrum extorquendum sit. *l. fin. C de usur. cap. pro Emt. gl. in pr. Instit. de autor. tut.* Itemque Ecclesiæ. gl. & Br. *ad auth. qui res. C. de SS. Eccles.* Bl. *ad l. jubemus. §. fin. C. eod.* Dyn. *ad c. locupletari. de R. J. in 6.* Quid, quòd rerum ad vitæ usum necessariarum caritas hôc illicitô mediô inferatur. Damhoud. *d. l. n.2.* quo facilè & plebs everti & civitas subverti potest. Guil. Bockel. *d. disq.15.* per Tib. Decian. *lib.7. tract. crim. cap.21.* Menoch. *de arb. JJ. qq. cas.569.* Althus. *pol. c.32.* Schepliz. ad consuet. Brandeb. *part.4. tit.4.* Trentacinq. *var. resolut. lib.1. resol.1. de V. S. n.7.* Adam Keller. *de offic. jur. Pol. cap.18.* Boter. *lib.1. de Constit. pol. cap.14.* qui de variis & multiplicibus technis monopolii prohibiti agunt; hinc Germanicum illud, Auß Fürkauff und Auffkauff; böser Müntze freyer Lauff / wird der Arme gefressen auff. quibus adde Christoph. Besold. *consid. pol. vit. & mort. lib.1. c.2.* qui id ipsum exemplis ex Paradino, Mutio, & aliis confirmat. Quapropter Camill. Borell. *3. de Magistrat. edict. cap.14. n.101.* scribit: Magistratûs advertere oportet, ne aliqui in Civitate sint, qui omnia in grosso (ut loqvuntur Itali) cöemant, ut cariori pretio vendant minutatim. Contra istos statuendum ait, ut non emant usque ad certam horam; ut cives ab ipsis venditoribus, non à monopolis aut propolis hujusmodi emant. Polonia sanè vel hâc solùm ratione annonæ impedit caritatem, quæ alibi sæpissimè etiam in copia ingravescit. Idque Johann. Choysui. *in discursu quô Electionem Henrici Valesii in Poloniæ Regem Gallicè descripsit. lib.3.* annotavit, cùm ait: *Et ce que retient parmy eux le bon marche de toutes denrees, est qu'il n'y a point de Monopoles, principalement pour le bled & pour le vin &c.*

Civitates quoque Hanseaticæ huic grassanti & commercia destruenti malo salutaribus sanctionibus sæpenumerò obviare studuerunt, prout id evidenter apparet ex Edicto Conventûs celebrioris Hansæ de Anno 1598. quô adversus exterorum illicita & toti Imperio

perio perniciosa monopolia ejusmodi promulgarunt mandatum, quod hic subjungere benevolo lectori haud ingratum fore autumo.

WJr Bürgermeistere und Rath der Keyserlichen Freyen und des heiligen Reichesstadt Lübeck / Entbieten unsern gehorsamen Bürgern / Einwohnern und Unterthanen / sowol auch allen andern außländischen Gewerbs- und Handelsleuten / unsern Gruß / und denselben hiemit zuwissen fügend / Obwol die eigennützliche und schädliche Monopolia und Vorkauff nicht allein in den gemeinen beschriebenen Rechten / sondern auch folgig des heil. Reiches Policey-Ordnung / bey der Confiscation und andern schweren Straffen verbothen / und derowegen je niemand frevendlich dagegen handeln solte / Daß dennoch Wir und andere Erbare Hansee-Städte mit Schmertzen erfahren müssen / daß besagten Rechten und Ordnung ungeachtet / zu forderst Engel. H. Italiener / und andere dergleichen außwertige Nationes etliche Jahr hero sich unterstanden / von dem Adel und Haußleuten auff dem Lande / in den benachbarten Fürstenthümern die erwachsene Früchte / als Roggen / Weitzen / Gersten / Schafe und Wolle / sambt andern Waaren mehr / nur Hauffenweise und bey grosser Anzahl lassen einkauffen / und folgends in ungewönliche Hafen in die Schiffe / oder aber auch Wagen zubringen / und auß dem Reich zu führen / Wann aber nunmehro dann am Tag / daß durch sothane unleidliche Vorkauff- und Außführung angeregter Waaren / Unsere und andere Erbb. Hansee-Städten eingesessene gehorsame Bürgerschafft / sowol Türcken-Steur und alle andere Reichs Anlagen mit grossen Unkosten tragen müssen / nicht allein auß aller ihrer Nahrung gesetzet / ihnen das Brod gleichsam vor dem Maule abgeschnitten wird / sondern auch wegen der dahero verursacheter grossen Theurung ein unendlich Seufftzen und Weheklagen der armen Leute erfolget / So haben Wir uns mit den E. E. Hansee-Städten auff jetzo vorgewesener Versamlung nicht unbillich der Policey-Ordnung erwiederte und auff vorgängig reiffsame Berathschlagung dahin einhelliglich geschlossen / daß in unsern Städten und Bothmäßigkeiten solchen schädlichen Monopoliis oder Einkauff hinfüro nicht länger zu zusehē; Sondern da einiger Frembder oder deren Factor, Diener / daß er die Früchte / Schafe / Wolle und andere Waaren der Gestalt auff dem Lande eingekaufft / damit in unsern Städten / Hafen und Gebieten beschlagen / sollen dieselben nicht alleine sampt den darzu bedingten Schiffen confisciret, sondern auch die Verbrecher / nach Gestalt der Sachen wilkürlich gestrafet werden /

Und weil auch befunden / daß die hochschädliche Monopolia und Vorkauffe nicht wenig befordert / das etzliche Bürger in den Städten mit frembder Leute Geld Factorey treiben / alles an sich bringen / und Frembden zum besten durchschleuffen; So ist ins gemein dahin verabscheidet / daß ein jeglicher Bürger alle Jahr daß er mit frembden Geldern nicht gehandelt noch Kauffmanschafft getrieben / sich mit seinem Cörperlichem Eyde zu entledigen schuldig seyn solle.

Dann fürs andere / weil auch durch betriegliche-Stärck und Außziehung der Wollen Tücher der gemeine Kauffmann unter gutem Glauben höchlich beschädiget und verfortheilet wird / und dadurch der gemeine Nutz verschmälert; so haben Wir uns vereiniget / auch hierob hinfüro ein ernstliches Einsehen zu thun / der Gestalt / daß / do solche betriegliche Wollen-Laken angetroffen / alsbald dieselbe zu forderst der Obrigkeit in Commiss gefallen / und nicht destoweniger der Bereiter und Verkäuffer sich würcklich zu strafen lassen sollen schuldig seyn.

Als dann auch / fürs dritte / Bericht einkommen / daß allerhand hochschädliche Betrüg und Falsch in Seiden-farben von etzlichē vortheilhafftigen Färbern uñ Kauffleuten fast allenthalben / da solche Handtierung im Schwange gehet / gebrauchet wird / als daß durch böse durchfressende Materien / die Seide nicht allein

im Gewicht dermassen beschweret / daß auß einem Pfund weisser Seiden allein mit dem Zusatz der gewichtigen bösen Farben / zwey drey / mehr oder weniger / Pfund zugerichtet werden können / und aber solcher eingeführter Falsch und Betrug zu hochschädlicher Vernachtheilung allen den Reichsstädten / insgemein auch den untergehörigen Unterthanen gereichet / So sollen solche falsche und betriegliche Seiden / wann sie in unsern Städten nur angetroffen / auch confisciret, die Färber und Verkäuffer willkürlich gestraffet werden / und in deme niemand übersehen noch verschonet werden; Darnach sich ein jeder zu richten und für Schaden zu hüten / Publicatum den 3. Augusti, Anno 1598.

15 Simili modô Civitates Hanseaticæ
Anno 1582. 2. Januarii in publicis Im-
perii Comitiis, coram Imperatore &
Electoribus de monopolio Adventu-
rariorum Stapulariorum Anglicorum
in Romano Imperio graviter con-
questi sunt, de quo vid. Thuan. *lib. 119.*
histor. Licet enim coemptione Angli-
corum pannorum non indistinctè o-
mnibus in Anglia interdictum fuerit,
eoque Adventurarii minus justè Mo-
nopolii accusari videantur, non per-
16 mittunt tamen ut alii, ne dum Germa-
ni, in foro pannorum consueto (Black-
vvithall) pannos emant: Imprimis
verò tanta externis, imò ipsis Anglis,
qui de collegio non sunt, imponuntur
vectigalia, ut pari cum Adventurariis
pretiô pannos suos distrahere neque-
ant, imò ut gravissima vectigalia quis
ferre vellet, evectionem tamen panno-
rum (licentiam dicunt) pari cum Ad-
venturariis numero non conceditur.
Hi quid aliud moliuntur, quàm ut soli
emere, solique vendere possint? Max.
Faust. ab Aschaffn. *de ærar. cl. 16. conf.*
141. vid. Statum Controversiæ Hansæ-
Anglicanæ. de Anno 1607. post De-
17 cretum Cæsar. *n. 367. & seqq.* In quo
scripto Adventurariorum Anglicano-
rum Monopolia sequentibus rationi-
bus demonstrantur.

1. Quòd Pannorum negociationem ad se solos attrahant & pannos à primis dominis, exclusis cęteris emant, variis ibidem probatur documentis & testibus.

2. Quòd Adventurarii eorumque Consules vulgò (Curtmeister) & ministri constitutâ taxatione inter se conveniunt, ne merces nisi certô pretiô vendantur.

3. Ne quem in societatem assumant, nisi qui 7. annorum spatiô illorum collegio inservierit.

4. Quòd aliorum mercatorum naves pannô onustæ tam diu Londini detineantur, donec Adventurariorum ex portu solverint.

5. Quòd ad suggestionem & in gratiam Adventurariorum, Hanseaticis sua privilegia circa vectigalia adempta, respectu verò Adventurariorum Hanseatici duplici vectigalium onere in importandis & exportandis mercibus, contra jura quæsita & præscripta premantur.

6. Quòd solis Adventurariis, exclusis cœteris etiam privilegiatis Mercatoribus concessum, ut pannos albos & intinctos ex Anglia evehant.

7. Quòd Hanseaticis prohibitum Adventurariis verò concessum, pannos in Anglia emptos, in nullum nisi patrium solum, contra privilegia quæsita, libertatem commerciorum, & jura Gentium, abducere.

8. Similiter quòd contra tenorem privilegiorum, & Jus Gentium, Hanseaticis sit prohibitum, alias importare merces, quàm quas patrium tantummodò producit solum.

9. Quòd Hanseaticis instinctu Adventurariorum, severè vetitum, ne merces & pannos suos iis inferant locis & Civitatibus, ubi Adventurarii sedem & Emporia constituerint.

Quapropter etiam decretum publi- 18
cum Comiti Ostfrisiæ, pro abolenda
hac Adventurariorum Monopolita-
rum societate, ex Civitate Embdensi
3. Junii ejusdem anni insinuatum est.
Et anno 1597. 1. Augusti Mandatum
banni, adversus hos ipsos Adventura-
rios publicatum est. Thuan. *d. l. p. 814.*

Der Erb. Hansee-Städte nothwendige Ver-

Verandtwortunge de Anno 1609. *pag.8.* vid. d. Acta Anglicano-Hanseatica. de An.1607. 608. 609. *& seqq.*

Hujus societatis monopolicæ institutionem ipsi Adventurarii de se in libro quodam, Middelburgi edito, à Burgundiæ Duce Johanne originem traxisse jactitant; confirmationem verò primam Regi Angliæ Edvvardo III. adscribunt. Imprimis autem gloriantur, Henricum IV. Angliæ Regem, cùm Pannificium Anno 1399. in Anglia efflorescere cœpisset, vetuisse, ne ex aliis regnis illi panni in Angliam importarentur, eorumque confirmasse privilegia, & ejus exemplum sequentes ordine Reges secutos esse. Henricum autem VII. hanc societatem tribus novis privilegiis ornasse, ac pro se, cùm lanæ venditores pannifici & tinctores, aliique regni incolæ, & Hanseatici præterea mercatores de imminuta commerciorum libertate questi fuissent, stetisse, sibique Adventurariorum nomen (quod nimirùm negociationes suas maris periculo seu fortunæ eventui Ebentheuer appellamus, committerent, & non terra tantùm, instar aliorum terræ Regni incolarum, qui intercursores, seu Unterläuffer nominantur, negociarentur) imposuisse. Eandem denique se felicitatem & regios favores expertos esse, quando Edvvardi VI. & succedentium sororum temporibus Hanseatici pro privilegiis suis decertarunt. De quibus fusius *supra lib.2. cap.7. n.37. & seqq.* & hoc *lib.4. cap.3. n.17. & seqq.*

Ad hunc Monopolarum ordinem referuntur ANNONÆ flagellatores, seu Dardanarii. *l.6. ff. de Extraord. crim. l.37. ff. de pœn.* Casp. Klock. *de Contribut. & Collect. cap.1. n.358. & seqq.* qui frumentum & alia ad victum necessaria, carius vendendi causâ, abscondunt: sic dicti à Dardano Mago (ut ex Apulejo constat) qui maleficis artibus annonam in granaria sua avertere, mensurasque in admetiendo minuere solitus est. Adrian. Turneb. *lib.9. animadvers. c.17.* Stuck. *2. antiq.12.* Cas. *1. sphær. cap.7. in fin.* Menoch. *cas.382.* Dicuntur & Spentagoli, Pantopolæ, Pantametaboli, Seplasiarii, Danistæ. Cujac. *10. obs. 19.* Gallis *Usuriers, qui cachent le bled, & recelent autres provisions, attendants la cherte.* Boekel *dict. disquis.15.* Quod 23 crimen olim admisisse dicitur Thales Milesius, unus VII. Sapientum, cui cum objiceretur (verba sunt Aristot. *1. Pol. c.7. in fin.*) Philosophiæ studium propter inopiam quasi inutile & infructuosum, prospexisse illum ferunt per Astrologiam olivarum ubertatem futuram. Cumque coëgisset paululum pecuniarum, hieme adhuc vigente emtionem olei fecisse in Mileto & in Chio pro parvo admodùm pretio, utpote nemine plus offerente, arrhasque dedisse. Cùm itaque posteà tempus venisset, multis subitò quærentibus, vendidisse oleum quanti ipse voluit, & magnam vim pecuniarum inde superlucratum ostendisse amicis, perfacile esse Philosophis ditari, si vellent. Idem de ipso Thalete scriptum reliquit Diogenes Laërt. *in ipsius Thalet. vita.*

Simile de Siculo quodam refert A- 24 ristoteles *d. cap.7. in fin.* Cùm enim apud eum pecunia reposita esset, ferri quicquid erat ex ferrariis emit, posteà verò mercatoribus illuc accedentibus vendebat solus, non magnum excessum pretii faciens, sed tamen ita, ut pro 50. talentis, centum conficeret. Hoc itaque sentiens Dionysius, pecunias quidem illi non abstulit, sed amplius Syracusis morari vetuit; ut qui reditûs reperiisset rebus suis inutiles. Hactenus Aristoteles, referente Menoch. *d. Cas. 569. pr.*

Sic Ferdinandum Regem Neapoli- 25 tanum suis æquè ac exteris odiosissimum fecit, quòd olei ac frumenti quicquid in Apulia concrevisset, vilissimo pretiô emebat, ut summâ annonæ egestate ac inopiâ arbitrio suo addiceret: non permittens dominis suis vendere triticum & oleum, donec ipse distraxisset. Cominæ. *2. de bell. Neap.* Bodin. *2. de Repub. cap.2.* Hâc sordidâ 26 monopolicâ & crudeli, ut à politicis indigitatur, mercaturâ usus quoque fuit Anthonius Leva, à Carolo V. Impera-

peratore Mediolano Præfectus, dum lege prohibuit, ne quis civium triticum moleret, aut panem penès se faceret; sed cogeretur emere à tabernis, ea de re Aquilæ signo insignitis. Sabel-
27 lic. *in supplement.* Ferè similis ratio est, si dominus subditis suis mandet, ne ab aliis, quàm à se cerevisiam emant, ut in Bavaria practicari expertus sum; & ne alibi molant & panem coquant, quàm in suo molendino & furno, aut simile quid jubeat, quod voluntati aut libero arbitrio meritò relictum esse debet; pulchrè Andr. Rauchbar. *quæst. jur. part. 1. q. 27.* Rutg. Rol. *decis. 24.* Joh. Kopp. *decis. 20.* vid. tamen nos *cap. seq. 7. n. 70.* Detestanda enim planè est hæc praxis monopolica, cùm provinciales à fisco species annonarias extra publicæ utilitatis casum emere coguntur: aut eas fisco vendere forensibus pretiis compelluntur. Sitzman ad Böeth. *1. de consolat. philos.* Buleng. *de*
28 *vectig. cap. 7.* Contra hujusmodi statuta in Camera Imperiali Mandata sine clausula decreta in causa Braunschw. cötr. Braunsw. & Kemptē contr. Memmigen. Item der Stadt Gülich & Passau contr. Beyern. Ex Klockio demonstrat Dn. Knipschilt. *in suo nup. tract. de Jurib. Civit. Impp. lib. 5. cap. 32. n. 64. 65. & seqq.* vid. Ordinat. *Camer. part. 2. tit. 23.* Hi illiciti quæstûs simili modô in suprà dictis recessibus Imperii, imprimis de Anno 1548. Franckf. Policey Ordn. §. Es sollē unser. graviter prohibiti sunt. Hinc Christoph Lehmann. *lib. 2.* Der Speyrischen Chronic.
29 *cap. 39.* Von Sachen so man auff allgemeinen Reichs Versamlungen coràm Regni Senatoribus gehandelt/ *art. 13.* Es ist auch zu Abschneidung wucherlichen Gesuches und dahero erwachsener Steigerung und Auffschlag in Wein und Früchten / gutes und ersprießliches Einsehen fürgewand / aller Vorkauff verboten: und welche Frucht zu Erndzeit / solche wieder zu verkauffen auffgeschüttet / oder Wein zum Uberfluß eingeleget / zu dem Ende waß er umb 2. Denar erkaufft / daß er hernach umb 4. 6. oder teurer verkauffen könne / daß dieser / als ein öffentlicher Wucherer gehalten / und von der geist- und weltlichen Obrigkeit gebüsset und gestrafft werde.

Das hat damahls zuläßige Handthierung' geheissen / wann einer zur Notdurfft ein Vorrath in seiner Haußhaltung geschaffet / und hernacher dessen nicht noth gehabt / sondern umb billigen Werth wieder hingegeben: und in solchem Einkauffen sich und die Seinigen selbst / und darneben seinen Mitbürger / als Christlich und ziemlich in acht genommen.

Wann aber einer nicht zur Notdurfft / sondern doppeln und mehrfältigen Gewinn zu schaffen / und sich durch solche Wege zu bereichen / Wein und Früchte hinterlegt / das haben die alte Stände des Reiches als für einen verbotenen Wucher / und Straffbar gehalten / Lehman. *d. l.*

Hisce pernitiosis monopolis aut propolis, quoniam rerum multarum caritatis per hoc delictum, quod committunt, sunt autores, & Rempub. plurimùm gravant, gravissimæ de jure Civili sunt constitutæ pœnæ; ut, confiscatio bonorum, & Exilium, seu privatio negociationis & mercaturæ, concessorum privilegiorum juxta qualitatem rerum & facti ad discretionem Judicis. *l. un. §. si quis à &c. C. de Monop.* Francisc. Lucan. *in tr. de casib. bonor. public. dor. part. 2. principal. n. 5. & 6.* Jo. Berbet. *in suo juris director. rubric. de Colleg. illic.* quos allegat Damhoud. *d. c. 132. prax. crim. n. 3.* adeò, ut ipsos quoque judices, qui cum Monopolis ad monopolia punienda dissimulant, graviter puniendos esse statuerint constitutiones, putà 40. libr. auri, *d. l. un. § Cœterarum. C. de monopol.* prout infr. pluribus. *n. 30. h. cap.* Flagellatores verò annonæ puniuntur pœnâ 20. aureorum. *l. 2. §. 2. ff. ad l. Jul. de Annon.* aliquando etiam extraordinaria; pro delicti enim qualitate, quam judex meritò considerare debet, vel relegantur vel deportantur; quod præsertim in iis obtinet, qui societatibus initis annonam vexant & flagellant. *l. 6. ff. de extraord. crim. l. 3. §. ult. ff. de crim. stellionat.*

nat. Cujac. 10. obs. 19. Menoch. d. consil. 569. n. 23. Fr. Marc. decis. 540.

De Constitutionibus Caroli V. Augustæ An. 1531. 1540. sancitum, omnes dictos monopolas puniendos confiscatione bonorum per Monopolium partorum. Damhoud. d. c. 132. n. 14. in fin. & Recess. de Anno 1548. rubric. von Verkauffung der Frücht; quem Rudolphus II. auxit & renovavit in der Franckf. verbesserter Policey Ordn. de Anno 1577. tit. 19. ubi habetur. Daß solcher Abkäuffer oder Auffsteiger die Hauptsumma verliehren/und darzu von der Obrigkeit ex officio, nach Gestalt der Sachen/an Ehr und Guth soll gestrafet werden. Nec minor sanè, si non major fuit Imperatorum in nostro Imperio cura, in coercenda atque punienda Magistratuum negligentia, quos Cæsareus Fiscalis seriò commonere debet, negotia MONOPOLICA intra mensis spatium ut emendent, pœnisque indicent. Quòd si præfixo statutoq; tempore id Magistratus neglexerit, & tunc ipse Procurator Fisci ex officio contra eum procedere potest. R. A. de Anno 1532. Tit. Policey/ wucherliche Contracte. Et iterum plenius sancitum in Reform. Polit. de Anno 1548. Tit. die Monopolia betreffend.

Et An. 1577. eod. tit. ibi: In Fall aber/ da die Obrigkeit in solchem lässig oder säumig erfunden/ und denn an unsern Keyserl. Fiscal gelangen würde/ so soll er solches der Obrigkeit/da dieselbe Monopolirer/Kauffleute und Haußirer gesessen oder wohnend seyn/ zu verstehen geben/ und sie ermahnen/ solche beschwerliche Handlungen in Monatsfrist abzuschaffen und zu strafen/dann wo sie die Obrigkeit solches in bestimbter Zeit nicht thäte/ so wolte und muste er Ambtswegen gegen solchen procediren, wie sich gebührete/ wie er auch solches zu thun Macht und Recht habe und unverzüglichen thun soll. Es soll auch die Obrigkeit/ so sie uff beschehene Warnung in gesatzter Zeit der Monatsfrist in Strafung des überfahrens säumig würde/ durch den Fiscal vor unserm Cammer-Gerichte fürgenommen/ und umb hundert Marck lötiges Goldes unnachläßlich gestrafet werden.

Pœna igitur Magistratuum negli- 33
gentiæ, in hoc crimine Monopolii publico, Centum Marcarum auri puri statuta est, ubi sciendum, quotiescunq; certa auri massa transmittitur, uti loqvuntur Impp. in l. 5. C. de suscept. Præpos. & arcar. lib. 10. tit. 70. Eine Marck
lötiges Goldes/ aurei floreni Rhenani 34
septuaginta duo Marcam Coloniensem constituant. Denais. in Jur. Camer. tit. de Monet. Edict. n. 10. prout testantur verba ordinationis Monetariæ Imp. Ferdinandi I. de Anno 1559. §. ferner die güldene Müntze. Quod Justiniani Imp. computationi congruum est, quo 72. Solidi libram explebant. §. fin. Instit. de pœn. tem. litig. & d. l. 5. C. de suscept. Gail. 2. obs. 39. n. 1. & seqq. Besold. thes. pract. verb. Marck. ubi ait: secun-
dum vulgarem loquendi usum nomi- 35
ne librarum vel marcarum auri & argenti, in dubio non argentum vel aurum merum, sed potius vulgare & mixtum venit: indeque fit, quòd in Constitutionibus vel decretis Imperii Rom. German. necnon in contractibus privatorum purum vel merum aurum & argentum, adjectione harum vocum lötig Gold oder fein Silber/ à mixto soleat distingui. vid. Thoming. decis. 19.

MARCARUM verò appellatio non so- 36
lùm in rudi materiâ, verum etiam in ipsius æstimatione verificari potest. Idem. d. l. per L. quotiescunq. 5. C. de suscept. Præpos. & Arcar.

Marca argentea autem, ut hæc inci- 37
denter moneamus, olim ut adhuc hodiè octo unciis æstimatur, quę octo nummos unciales seu Imperiales efficiunt. Matth. Host. de re numm. lib. 5. cap. 3. Sequentibus verò seculis ille valor valdè imminutus fuit in hisce Saxonicis oris, ut hodiè tres marcæ unum constituant Joachimicum seu Imperialem.
Aliæ quoque fuerunt priscis tempori- 38
bus marcæ argenti, aliæ Marcæ denariorum, Marckpfennige/ de quibus Arnold. Lubec. lib. 2. Chron. Sclavor. cap. 1. quarum Decem. X. effecere Ungaricos XVI. & pro quibus Incluta nostra Lubeca maximam præfecturarum, prædiorum & fluminum suorum partem sibi fecit propriam.

39 Jure Saxonico similiter puniuntur exilio. In Electoratu Saxoniæ Confiscatione mercium & prætereà 20. solidorum mulctâ plectuntur. *Ordin. Provinc. Augusti. de Anno 1585.* Edictum verò ejusdem Electoris Torgaviense pro circumstantiarum ratione severiores etiam minatur pœnas. ibi. Bey Vermeidung der darin geordneten/ und nach Gelegenheit der Fälle anderer schärfferer Straffen. De Dardanariatus pœna idem Edictum. tit. Vorkauff des Getreydes. De Monopoliis Lanæ & Lini *ibid. Tit.* Vorkauff der Wolle. De Recessibus Hanseaticis confiscatione bonorum & arbitrariâ adhuc pœnâ, prout paulò antè probavimus *n.14.*

40 Alii hoc delictum severissimâ pœnâ, amputatione nempe capitis dignum judicant; quoniam publicum illud furtum est, quod omnem & totam regionis partem tangit, & quibusvis privatis etiam miseris suum quod habent jure angustum auferunt; quemadmodum Romani fœneratorem ideò gravius, uti paulò antè diximus, quàm furem puniverunt. Vid. Hyppol. à Collib. *cap. 4. in pr.* Ideoque nihil æquè interest Reip. quàm pleonexiam & fraudes mercaturæ præsertim annonæ ratione factas detegi, ac pœnâ atrocissimâ vindicari; sicut enim lætius saturô populô nihil; ita jejunô & famelicô quoque seditiosius nihil. Dissentit Machiavell. quem refutat Anti-Mach. *lib.3. theorem.32.* Seditio autem ex pleonexia orta, totam subvertit Rempub., illiusque quietem, quod Neapolitani Regni exemplô An.1647. & aliorum in propatulo. Unde Froschmäuseler de Pleonexia,

Allen Rath/ Gesellschafft und Geschlechte
Eigennutz/ Kirch-Stadt-und Hauß-Regiment
Daheim verwirrt / bey Frembden schend'.

Vid. Nachklang des Hänsischen Weckers *pag.15.*

Maledicetur itaque in populis, qui abscondit frumenta, benedictio autem super caput vendentium inquit Salomon. *proverb. 11. vers. 26.* Interdum etiam hosce Curculiones justô judiciô DEI pœnis præsentibus in hac vita affici testatur Lutherus *lib.3. de Censu. cap. 7. n.83.* Nihilq; (ut Gregor. Nazianz. in funere Basilii ait) *gravius acerbiusq; est iis, qui, ut famem negocientur, atq; ex aliorum calamitatibus messem faciant, temporum difficultates observant.* Qua- 41
propter Franciscus Donatus, Venetiarum Princeps, locô remotus fuit, quòd in re frumentaria malè versatus; & hoc ex tribus capitibus in Ducis Venetiarum jurisjurandi formulâ præcipuum est. Thuan. *lib.16. histor. pag.314.* ne imposterum in id impingant.

Quid quòd hæc flagellatio annonæ, 42
species tyrannidis est affectatæ. Sic Romæ Sp. Melius, ex Equestri ordine prædives, cùm frumenta ex Hetruria Romam deduci fecisset, ac in populum illorum largitione uteretur, ut animos civium ad se traheret, & arma in ejus domum conferrentur, Dictator Cajo Servilio Achalæ, Magistro equitum injunxit, ut Melio coram Dictatore diem diceret; cùmque Servilius id Melio nunciaret, ille pavidus fortè criminis concepti suspicione, dum populum ejusque fidem implorat, ob impensam in illum benignitatem, idque vociferaretur, à C. Servilio obtrucatur, & ob id Dictator inquit: Macte virtute, C. Servili, esto, liberatâ Repub. ut narrat Livius *lib. 4.* Cujus Domus complanata Æquimelium dictum est.

Cinna, annonæ caritate ingruente, tritici largitionem suscipiens, Regnum affectasse creditur, quo circà saxis obrutus est. Plutarch. *in Paral. cap.59.* Eôdem modô populus Atheniensis obruit Pyrandrum, Quæstorem urbanum, triticum parcè suppeditantem, ac largitionem surripientem, & ob id proditionis suspectus, Plutarch. *d. l. cap.58.*

Ideoque eum, qui annonæ præest, magnâ summâq; prudentiâ esse oportet, ut hos scopulos evitet, quando egestatis & inopiæ procellæ irruunt. Optimis enim Principibus & magistratui frumentorum penuria semper odio fuit,

fuit, quæ majori ex parte à pessima administratione proficiscitur. Fr. Marc. *d. decis.450. n.1. & 5.* Turcarum Imperator autoritatem subditorum sibi conciliat, turbasque & motûs præcavet, dum curat, ne annonæ ullô unquam tempore caritas oriatur. Rhenat. de Lusing. *de increment. Imper. lib.2. cap.4.* Enimverò æquitas id imprimis efflagitat, ne carius, quàm par sit, vendantur merces. *l.1. C. de Episc. & Cler. l. ult. ff. de muner. & honor.* At ubi æquitas hodiè est inventu? ubi Præfectus annonæ? de quibus *cap. seq num.13 & seqq.* Ædiles Cereales Ἀγορανόμοι, commerciorum Comites, qui curarunt, ne commercia illicita exerceantur (de quibus mentio fit *in l. unic. C. de Annon. & Capitat. l.2. C quæ res ven. poss. l.6. C. de Commerc. & mercator.*) ubi Sitocomia? altum nunc & Pythagoricum silentium; Caveat itaq; in quantum fieri poterit, Respublica insidiosa lla quorundam monopolia, & tot constitutionibus severè prohibita, quæ fisco Principum interdum nutriuntur, & pauperum sudoribus pascuntur. Caveat etiam maximè, fraudes in commerciis committi, & remitti fraudantibus artes commutatrices pœnas; caveat etiam quisque mercatorum & eriò prospiciat sibi de bona mente & bona conscientia, ne audiat talis, qualis describitur ab Ambrosio *in c. ejiciens. dist.88. O mercator seculi, comparator inferni, cur in fraudem & deceptionem convertis naturæ industriam? cur affectas rerum defectûs? cur optas pauperibus sterilitatem, ut domui tuæ compares dolosam fœcunditatem? etenim lucrum tuum multorum est damnum! O quò vadit anima*, exclamante Baldô, ejusmodi mercatoris. Nec est, quòd quis cum Joh. Sichardo *ad d.l.un. n.11. C. de monopol. arg. c. significante. 69. de appellat.* & Joh. Borcholt. *cons.17.* putet, hæc monopolia pactis juratis, privilegiô & præscriptione fieri licita & permissa, quæ alioquin sunt illicita & prohibita. Nam primò (præterquam quòd hujusmodi pactiones mercatorum contra publicam utilitatem initę, à jure improbatæ, nec etiam juramentô confirmentur. *c. non est obligatorium, de R. J. in 6to.* Decian. *tr. Crim. lib.7. cap.22. n.26.*) non conceditur, hoc *per d. c. significante* probari; deinde, etsi probaretur, responderi posset cum Innocent. hoc quidem in terris Romanæ Ecclesiæ, in uno monopolii genere, nempe quod à Loco est, sed non hujus loci, procedere; non etiam in terris Imperii Romani; neque enim in primo & secundo genere, quod est rerum, de quo hîc sermo; & personarum, de quo paulò post. vid. Ahasv. Fritschii tract. noviss. de Monopol. *c.6. n.7. cum seqq. & cap.8. per tot.*

45 Secundò dicimus, quòd in Constitutionibus Imperii, præsertim eâ de Anno 1548. tit. 18. Die Monopolia und schädliche Fürkäuffe belangend. §. *fin.* ejusmodi privilegia & præscriptiones privatorum aboleantur, cassentur, & reformentur, in verbis, und sie hiewieder einig Gleyd/ Sicherheit/ oder Freyheit/ in was Schein die immer seyn oder fürgebracht werden möchtē/ weder schützē noch schirmen noch fürtragen. Et in Capitulationibus Ferdin. III. IV. & noviss. Leopoldi Imp. *art.20.* Wir sollen und wollen auch die grosse Gesellschafften und Kauffgewerbs-Leute/ so bißhero mit ihrem Geld regieret/ ihres Willens gehandelt und mit unzuläßigē Vorkauff und Monopolien viele Ungeschicklichkeiten dem Reich und dessen Einwohnern mercklichen Schaden und Nachtheil zugefüget/ uñ noch täglich Einführē ꝛc. gar abthun. Keines weges jemanden einige Privilegia uff Monopolia ertheilen/ sondern da auch dergleichen erhaltē/ dieselbe vielmehr als den Reichssatzungen zu wiedern/ wiederumb abthun und auffheben. Quia itaque Imp. & status Imperii volunt, ut nullum hujusmodi monopolium prætextu ullius salvi conductûs, assecurationis, privilegii & libertatis deinceps toleretur, sed dignis pœnis subjiciatur, ideoq; hôc ipsô vetuerunt & abolita esse voluerunt omnia ejusmodi monopolia exitiosa, etiam ea, quæ prætextu alicujus præscriptionis vel consuetudinis defendi

volunt. *arg. l. non dubium.* ubi Br. Bl. Castrens. Cyn. Coras. *C. de LL.* Nec enim leges verbis, sed verba legibus imponuntur. *l. 2. in fin. C. commun. de legat.* Et legislatori, quod fieri non vult, tantùm prohibuisse sufficiat. Cæteraq; quasi expressâ legis voluntate liceat colligere, *d. l. non dubium.* verb. *ut legis-*
46 *latori. C. de LL.* Huic accedit, quòd sit delictum, dilectioni proximi è diametro contrarium, ut supr. *hoc c.* probavimus; ideoq; nec ullâ præscriptione seu privilegiô convalidari potest adeò, ut, si sit Respub. seu communio, quæ ejusmodi nocivi monopolii præscriptionem prætendere velit. Joan. Goedd. *cons. Marpurg. 17. n. 197. vol. 4.* Verùm de hoc ipso, capite seq. uberior sese offeret dicendi occasio.

Et hæc de Monopolio privato, propriè ita dicto, & ad mercatores pertinente dixisse sufficiant; restat, ut prioribus
47 bus etiam digitis attingamus de Monopolio improprio, & analogicè ita dicto, quod ab opificibus & artificibus exercetur, de quo Keckerm. *in Systém. Pol. lib. 1. c. 14.* & Althus. *c. 27. Polit.* ubi ex Menoch. & aliis, sedecim species monopolii recenset, quib. adde Ahasver. Fritich. *d. tr. c. 3. n. 22. & seqq. & c. 12. & 13.*

Fiunt autem hæc monopolia vel
48 Personis, vel in loco. Personis fiunt I. quando quidam inter se constituunt, hoc vel illud hôc modô & non aliô velle agere, ut, cùm in Germania Vitriarii, seu alii artifices statutum vel consuetudinem inter se habent, ne doceant suam artem alios, quàm filios vel nepotes. Similiter quando statuitur, quòd molitorum, textorum, chirurgorum, pastorum ovilium, balneatorum & Tibicinum filii à Collegio excludantur, quod ut irrationabile in Imp. nostro abrogatum, per Reformat. Polit. de Anno 1548. rubr. von Handwercks-Söhnen/Gesellen und Lehrknaben. ibi. Als auch an etlichen Orten etc. qualia statuta & superius *lib. 3. cap. 2. n. 25. & 26.* hujus tr. improbavimus.

II. Personis etiam fit monopolium, quando Canonici Ecclesiarum Cathedralium habent inter se statuta, ne alii recipiantur in Canonicos, nisi Nobiles; ita, referente Menoch. respondit Bl. *in cons. 183. lib. 2.* & cæteri relati à Menochio *d. cas. 569. n. 19.* ubi integrum hujus speciei vide catalogum.

Loco fit monopolium, si statuitur, ut certô locô res vel fiat, vel vendatur, e.g. quando statuitur, ne ad aliud molendinū accedere possint alii. Althus. *lib. 1. Dicæol. c. 133. n. 31.* Vel, si conveniunt, quòd homines talis municipii non deferant frumentum vel alias merces in proximum municipium, ut dominus illius loci vel incolæ cariùs vendant, ita ex sententia Socini Senioris *in cons. 277. col. 3. vers. 4. lib. 2.* tradit Decian. *c. 21. crim. n. 13.* nisi vi privilegii, legis, statuti, seu contractûs aliter obtineat, idq; boni publici causâ, ut seq. capite pluribus deducetur.

Quando Monopolium vel Injustitia committatur in Cambio ex parte pretii, vid. Raph. de Turr. *disp. 1. q. 27. de Cambiis.*

Caput VII.

De Monopolio Licito & approbato.

Summaria.

1. *Monopolia esse improbata cum grano salis intelligendum. Distinguendo inter publica & privata.*
2. *Monopolia publica & Salutem Reipubl. promoventia licitè exercentur.*
3. *Privati consensu Magistratûs licitè monopolia exercent.*
4. *An omnia Monopolia jure naturæ improbentur? Dissensus Grotii à Feldenio.*
5. *Exempla privatorum, quibus Monopolia concessa.*
6. *Monopolia, publicâ authoritate concessa, charitati proximi non advetsantur.*
7. *Titulus Cod. de Monop. quomodo intelligendus.*
8. *Recessus & Capitulationes Imperii non prohibent Monopolia extraordinaria.*

9. Ex-

9. Exemplis demonstratur aliquot Regnorum & Rerumpubl.
10. An respublica tempore necessitatis licitè Monopolia extraordinaria instituere possit?
11. Ejusmodi Monopolia benè Constituta Reipubl. non congruere putat Molinaus.
11. Quomodo Princeps & Respublica licitè exerceant monopolia publica.
12. Monopolium & Mercatura res indifferens.
13. Salus publica quomodo reddat Monopolia licita.
14. Utilitas & necessitas publica non habet legem.
15. Respondetur objectioni, quòd sit contra libertatem commerciorum.
16. Reipubl. Argentoratensis exemplum hoc in passu.
17. Rudolphi Bohemiæ Regis exemplum.
18. Laurentii Medicis Florentiæ Principis.
19. Salomonis Regis Israel Exemplum.
20. Monopolium Salis à Regibus Galliæ licitè exercetur.
21. Rerumpubl. & Civitatum certæ mercis monopolium licitè exercentium exempla afferuntur.
22. Salis Monopolium Dux & Elector Bavariæ exercet.
23. Idem Tartariæ Princeps.
24. In Germania haben die Städte den Saltzkauff.
25. In Provinciis Saxonicis hæc monopolia approbantur.
26. Duces Saxoniæ officinas ferri & cupri certis personis permittunt.
27. Quod præjudicatô Scabinatûs Lipsensis firmatur.
28. Obrigkeit kan auß gewissen Ursachen und des Landes Nutzen / eine oder die andere Handlung gewissen Personen privativè zulassen.
29. Lubecæ certis personis Sacchari & Salis coquendi Jus concessum.
30. Hæc Monopolia Extraordinaria quando Reipubl. sint salutaria.
31. Monopolium Salis quomodo sine vitio exercetur.
32. Monopolium frumenti quomodo exercendum.
33. De Præfectis Curæ annonariæ antiquis Reip. Romanæ.
34. Constitutio Reipubl. Venetæ circa curam annonariam.
35. Magistratûs Cura in Taxatione pretii frumentarii & n.37.
36. Taxatio rerum venalium in multis benè constitutis Rebuspubl. recepta.
37. An Taxatio rerum commutandarum Mercatorum arbitrio committenda?
38. In Taxatione rerum à mercatoribus & opificibus factarum circumspectione & Curâ Magistratûs opus est.
39. Non est Monopolium Illicitum, si Magistratus Civium potiorem quàm extraneorum ducit causam, quòd exemplis demonstratur & n.44.
40. De Exportationis frumentariæ prohibitione, & quæ magistratui circa illam observanda.
41. Was in den Niedersächsischen Städten die Theurung und andere Ungelegenheitë verursachet / und wie solchem könne gewehret werden
42. Quomodo frumentariâ exportatione illimitatâ hostis validior reddatur.
43. Suæ Provinciæ & Civitati potius prospicere oportet quàm alienæ.
44. Quod uni Civitati æquum & licitum, non statim alteri prodest.
45. Ordinata charitas incipit à se ipsâ.
46. Civitates quæ Jura Emporialia & stapulæ sine vitio monopolii possident.
47. Germania & Italia Monopoliis licitis plena.
48. Civitates Provinciales quæ jura singularia Emporialia & coquendæ cerevisiæ habent.
49. Waremundus ab Erenberg & alii Brunovicenses Dd. refutantur, quòd Civitates Hanseaticas Monopolicæ Conspirationis insimulent.
50. Societas Anseatica Impp. approbatione fulcitur.
51. Constitutiones Imp. & Aurea Bulla Hanseaticorum Conventus pro licitis agnoscit.
52. Interventione & authoritate Impp. plurimæ Civitates fœdere Hanseatico exclusæ, iterum receptæ fuerunt.
53. Recessûs & Capitulationes Imperii quas magnas Societates monopolicas damnent.

54. Hanseaticorum Collegium ad promovenda non destruenda commercia fundatum.

55. Conspirationis nomen non meretur quod bonum publicum, & summè necessarium commercium tuetur.

55. Fœdera Commerciorum gratiâ inita omni jure licita.

56. Monopolicæ conspirationis speciem fovere non potest Collegium, toties ab Impp. ad Contributiones Imperii requisitum.

57. Imperatores Collegii Hanseatici ejusq; commerciorum conjunctionem & promotionem privilegiorum concessione augere voluerunt.

58. Propositio Legatorum Ferdinandi II. Imp. eum in finem Civitatibus Hanseaticis facta.

59. Responsio Hanseaticorum ad hanc propositionem Legatis Imp. Maj. data.

60. Monopolia Publica & Extraordinaria Juri naturæ & Gentium non sunt contraria.

61. Statuta Monopolica licita permittentia ligant forenses.

62. Hæc statuta avarissimorum Monopolitarum illicitas artes coercent.

63. De quibus Monopoliis loquatur l. un. C. de Monopol. & Recessus Imperii.

64. Statuta & Ordinationes Commercia ob salutem publ. restringentes favore dignæ.

65. Finis & mens cujusq; legis & statuti inspicienda.

66. Jacobi Cujacii in hoc Monopolio publ. & Extraordinar. requisita ex Jure Civ. veteri.

67. Utilitas suasit horum semel ejectorum monopolitarum revocationem.

68. Onera quæ hisce Monopoliis de Jure Civili fuerunt adjuncta.

69. Modus qui Monopolio de Jure Civ. fuit constitutus.

70. Ad privilegiatum, Molendinum frumenta exportare, & ut nullibi, quàm in hoc molendino farinam reportare liceat sine crimine monopolii fieri potest.

71. Argumentum à minori ad majus validum.

72. Jura Emporialia possunt acquiri consuetudine & præscriptione, remiss.

73. Monitum Johannis Ruremundi de hisce Monopoliis.

74. Extra Casum necessitatis & utilitatis publicæ commercia monopoliis nō sunt restringenda.

75. Invehitur in aulo politicos, Polypos & vultures, Commerciorum libertati injustè sese opponentes.

76. Commerciorum privatio refertur inter fatales Rerumpubl. calamitates.

77. Caveat Magistratus, ne sub prætextu necessitatis publicæ falsè & pleonecticè monopolium concedat.

78. Hoc Monopolii remediô extraordinario non utendum, si ordinaria adsint subsidia.

79. Monopoliorum gravamen subditis sit tolerabile.

80. Cavendum Magistratui, ne ex hoc Monopolii remedio extraordinario & temporali fiat ordinarium & perpetuum.

HActenus de monopolio illicito, nunc de licito & approbato.

1 Quamvis de jure communi prohibitum sit, ut aliquis solus mercem emat vel vendat, exclusis cæteris. *l. un. C. de monopol.* ut præcedente deduximus capite; sanô tamen hoc sensu & cum grano, quod dicitur, salis erit intelligendum. Si nimirùm per id ipsum certorum saltem mercatorum promoveatur commodum, è contrario verò
2 bonum intercipiatur publicum: Secus, si in utilitatem redundet Reipub. Sigism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §. 1. q. 7. part. 3. lim. 10. n. 15. & seqq. fol 300.* Medin. *tom. 2. tit. de reb. restit. q. 30. in 6. vers. procedunt fol. 220. col. 1.* tunc etenim ex probatorum Politicorum opinione non solùm Civitates, vel ipse Princeps, ut paulò post dicemus, sed & consensu magistratûs pauci privati mercatores certarum mercium negotium ad se trahere, & hoc ipsô Rempub. laborantem juvare haud prohibentur, juxta præscriptum *Proverb. 3. Noli prohibere benefacere eum qui potest; sed si vales ipse benefac.* Unde H. Grot. non attentâ Feldenii contradicentis opinione

lib. 2.

lib.2. de jur. bell. ac pac. cap.12.§.16. monopolia non omnia cum jure naturæ pugnare adstruit; nam possunt interdum à summa potestate permitti, justa de causa, & pretiô constitutô. Potest etiam à privatis institui æquô duntaxat compendiô. Grot. *d.l.* Sic sub Romanis Alexandrini Indicarum & Æthiopicarum mercium habebant, ut Strabo loquitur, μονοπωλείαν. Ita Petrus Guamontius è Nobilitate Sandonica hanc gratiam à Rege Galliæ impetravit, ne cui, nisi permissu suô, pellium pretiosarum ex Cannada seu Novæ Franciæ tractu advectarum negociationem facere liceret. Thuan. *lib.32.* sub Anno 1604. additque rationem, ne gravis esset ærario ad sublevandos navigationis illinc institutæ sumtûs. Sic Mercator quidam industrius & sagax à Carolo V. Imp. ex singulari privilegio obtinuit, ut in Hispania solus intra decennium tabulas lusorias vendere & distrahere posset, ex quo ingentes corrasit divitias. Ex Thom. Lansf. Klock. *de ærar. lib.2. cap.101. n.21.* Charitas enim proximi efflagitat, ut, cùm multi prodesse multis non possint, uni non denegetur prodesse multitudini mercibus suis, & aliis quæ ad tuendam vitam pertinent. Quin, qui monopolia tali modô exercent, illisque inserviunt, dum opulenti existunt, egestati & inopiæ pauperum citius succurrere possunt, & tempore necessitatis conferre arma, nervum belli seu pecuniam & milites, sine quibus peragi aut tentari nihil quicquam potest. Anti-Mach. *lib.3. theor.32.* Guil. de Cun. *ad l. neminem. C. de SS. Eccles.* Petr. Greg. Tholos. *lib.3. de Repub. c.6.* Boter. *d. Stat. illustr. cap.8. lib.7.* Choppin. *de doman. Franc. lib.2.* Platea *l.1. C. de omni. agr. desert. lib.10.* Sichard. *ad d.l. un. C. de monopol.* Multi etiam repentini casûs incidunt, in quibus illorum divitiis non levia avertuntur pericula; quid quod fide & industriâ istorum non mediocria Reipub. munia sæpenumerò salva conservantur. Casp. Klock. *thes.3. disp. Basil. de Contrib.* Insuper, si à privatis, quibus res angusta domi, hinc & inde colligenda pecunia, non tàm citô colligi nec suppeditari potest ita facilè, quia plures habent divisa bona, & minora quàm unus & alter horum mercatorum, qui vel ex privilegio vel alia quadam consuetudine, hoc certæ mercis (putà, salis, Cupri &c.) emendi & vendendi jus adeptus est.

7 Titulus namque sæpè allegatus, *C. de Monop.* procedit, nisi Privilegium vel alia consuetudo, in utilitatem publicam vergens, resistat. Joh. Borcholt. *consf.7. part.1. col.1.* allegans Joh. Sichardum (illum Germaniæ Phœnicem, ut à Rutg. Ruland. *in relat. sing. de assecurat. præm. non solut. n.45.* indigitatur) *in d. l. un. n.11.* qui docet, omnia monopolia Constitutione Imperii aliter tolli non posse, quàm si constitutionibus hæc subjiciantur verba: Volumus monopolia deinceps esse sublata; à quo tamen dissentit Joh. Goedd. *Consf. Marp.17. n.188. & consf.18. n.43. vol.4.* Vid. Joach. Schepliz. *ad Const. Marchic. Brandeb. part.4. tit.5. §.10. & 11. n.2. & seqq.* Keckerm. *System. Pol. lib.1. C.14. pag.248.* qui distinguit inter monopolium privatum ordinarium, & extraordinarium, sive publicum, tempore necessitatis permissum.

8 Hinc Recessu Imp. de Anno 1512. expresse distinguitur inter licitas & illicitas sodalitates Mercatorum, & consequenter inter Monopolia licita & approbata. §. Doch soll hiedurch niemand verboten seyn sich mit jemand in Gesellschafft zu thun/ Waare von ihnen zu kauffen/ und zu verhandeln: Alleine daß er die Waaren nicht unterstehe in seine feste Hand zu bringen/ und zu steigern &c. Et ego non omnes societates Magnas Mercatorum Monopolicas & Imperio nocivas esse, didici Auß dem Bedencken/ so die Stadt Augspurg auff die ihr zu berathschlagen überschickte Puncta übergeben uff den Reichstage zu Nürenb. An. 1524. §. *Item* dieweil/ verb. Solche Monopolien uff ziemliche Wege den Rechten gemäß richten/ damit sich niemand darüber zu beschweren habe.

9 Hinc videmus in Dania, Suecia, Livonia, Belgio aliisque locis, magnas sæpe sodalitates

Salis, Cupri, Cineris aliarumque certarum mercium etiam ab eminentioris dignitatis personis, consensu publicô, non sine magno commodo, ad avertendas aliorum pleonexias iniri & exerceri, quæ certô & limitatô modô in Republ. non improbandæ.

10 Cæterùm cûm ex doctrina multorum prudentum consultum ducatur, si privati impensis ad res exoticas & necessarias importandas sint impares, vel etiam Reip. necessitas & utilitas id exigat, ut non privati mercatores, sed & ipsa Respub. & Principes hæc monopolia instituant, non immeritò Q? AN HOC FACERE DEBEANT? De qua quæstione videri possunt Bodin. *6. de Repub. cap. 2. n. 650.* & cæteri allegati à Besoldo *de ærar. publ. cap. 3. n. 6.*

11 Carolus Molinæus, *tr. de usur. & commerc. n. 533.* Sordidum munus & illiberale putat, quod Aristot. *lib. 1. Pol. 7. in fin.* refert, quasdam Civitates, suæ Universitati rerum venalium monopolium arrogare, ad corradendam pecuniam in sumtûs publicos: dicit enim, esse prætextum ad subjiciendam plebem servituti; nec congruere veræ & liberæ Reipub. in qua bona Civium magis sunt civitatis in commune bonum, quàm singulorum, ut minimè opus sit eâ servitute, sicut nec aliis corradendæ sordidioribus exemplis, quæ non nisi tyrannos decerent, & minimè usurpanda esse in Repub. longè πλυνηκώτερον. Nos, cum Petr. Gregor. Tholos. Hyppolyto à Collib. Joh. Botero, Bartholom. Keckerm. & aliis sanioribus JCtis & Politicis in Reipub. necessitate, & publica pecuniarum indigentia, approbante ipsô Aristotele. *1. Pol. 7.* hanc negociationis speciem concedimus. Ubi videlicet Princeps & Respublica publici boni causâ annonas & similes ad vitæ sustentationem res necessarias, quæ ab exteris exportantur, coëmat, ut posteà tolerabili pretiô subditis, cum iis indigeant, vendere quemadmodum hæc supr. *lib. 1. cap. 10.* exemplô Josephi & aliorum, probavimus. Grot. *d. c. 12. §. 16.* Cùm merca-

12 „tura, ut & monopolium, sit res indifferens, in qua magistratus vel in vetan-„ do vel permittendo, suam pro com-„ modo Reipub. potest interponere au-„ toritatem. Cl. Salmas. *de fœnor. Trapez.*„ *p. 236.* SALUS etenim PUBLICA SUPREMA LEX ESTO. Quippe ut i non omne signum ad eandem regulam sic non omne tempus ad eandem legem formatur. Utilitati ergò & necessitati temporum cedunt ordinaria Jura. Nam cùm aut hæc negligenda, aut illorum medela, præstat temporum cum usu habere rationem, quàm legum adversus indomitam vim invalidarum cum Reipubl. pernicie. Facit huc quod habet Plutarchus. *in præcept. gerend. Reipubl. Necessarium esse viro prudenti in parvis à Justitia abire, qui in magnis eam salvam velit.* Unde & i JCtorum Effata: Necessitatem non habere legem, nec legi, sed legem isti subesse, imò necessitatem ex illicito facere probabile. *l. 1. §. ejus. ff. de off. ei. cui mand. jurisd.* Mastrill. *decis. 286. num. 16.* Omne enim magnum exemplum ha-„ bere solet aliquid ex iniquo, quod con-„ tra singulos utilitate publicâ rependi-„ tur. Tacit. *lib. 14. annal.* Unde rectè MOLINA JCtus d. J. & J. *disp. 345. num. 3.* Damnandum non est, si magistratus in publica aliqua necessitate constitutus, pro certa aliqua pecuniæ summa, concedat aliquibus Mercatoribus ut ipsi soli vendere possint in suo regno, constitutô eis moderatô pretiô, ne Rempubl. plus justô gravent. Magistratum enim tunc excusat publica necessitas. Sicut enim supremus Magistratus à subditis exigere poterat, ut contribuerent ad publicæ necessitati subveniendum: ita subjicere illos potest illi gravamini Monopolii, modò tamen moderatum sit & cum cautelis & clausulis infra *in fin. huj. cap* adductis conjunctum. Dubium itaque planè nullum subest, in necessitatis & utilitatis publicæ casu, Principes & Magistratûs vel ipsos exercere, vel exercitium horum aliis permittere posse, salvâ Constitutionum Zenonis atque Imperii nostri authoritate, quæ ad hûc Publicæ salutis scopum ac finem unicè

ce collimant. Nec est quod nobis communiter hîc opponatur Commerciorum ex Jure Gentium Libertas. Posse enim ob necessitatem & utilitatem publicam Commerciorum libertatem, quæ juris Gentium, non à privatis Mercatoribus sed à Magistratu causa benè cognitâ, & ita civili aliquâ ratione restringi, superius probatum; quò facit elegans *l.6.ff. de J. & J.* ubi notabiliter Ulpianus, ait: *Jus Civile est, quod neq; in totum à naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei servit. Itaq; cùm aliquid addimus, vel detrahimus juri communi, Jus proprium.* i.e. *Civile efficimus*, facit *l.1.2. & 3. C. Quæ res venir. non poss. l.1. & 2. C. Quæ res export. non debent. l.1. & 2. C. de Commerc. & mercat.* Jacob. Mæstert. *tr. de Justit. LL. Rom.* Quibus addi possunt, quæ subjicit Carol. Molinæ. *supr. alleg. loc.* de inclyta Argentoratensi Repub. politicarum artium gloriâ, ut ait, præcellenti, quæ pecuniis propriis necessitatibus Civium & vicinorum subvenit, grandem annonam in ubertate comparando, & imminenti carestiâ h.e. annonæ caritate, mediocri pretiô vendenda, &c.

Sic refert Roderic. Dubrav. *lib. 19. Constit. Bohem.* Rudolphum, Bohemiæ Regem, Alberti Cæsaris filium, exemplô Pertinacis Augusti, solum negociationem in Argentifodinis Cuthuensibus exercuisse, vinum, sal, hordeum, triticum ad panes & cerevisiam coquendum ex Austria ex horreis suis convehendo, pretiumque rebus promercalibus ex arbitrio suo constituendo, atque in eo genere mercaturæ monopolium sibi vendicando; & se hâc necessitate compulsum, huc descendisse, ut hôc modô summam ærarii inopiam sublevaret, debitaque, per utrumque Wenceslaum Reges contracta, dissolveret; atque ideò duo millia aureorum illis ipsis montibus hebdomatim æri alieno dissolvendo tribuisse.

Laurentium Medicem, Petri filium, Florentinæ Reipub. Principem, eô animô etiam juvandi nervos Reipub. qui ex pecunia constant, & ad potentiam domesticam magnô præsidiô sunt, quamdiu per publica negotia licuit, mercaturam hanc monopolicam necessariò exercuisse: tamen inde, magnô ære dissolutô posteà sub vitæ finem improbare visum esse refert Michaël Brutus *lib. 8. histor. Florent.*

Sic Salomonis monopolium non 19
fuisse illicitum defendit Petrus Martyr, quòd equos in Ægypto extraneis sine Salomonis Regis, ipsiusve Institorum potestate aut concessione emere & educere non licuerit. *1 Reg. 9. vers. 26.*

Simili modô, licèt jure communi Monopolia, ut præcedenti capite diximus, sint prohibita. Hoc solum tamen permissum est Regi, ut possit prohibere, ne alius vendat salem, ut docet Alciat. *in tit. Quæ sunt regal. in verb. salinarum.* ut & *in l. interpublica. circ. fin. ff. de V. S.* Ubi dicit, illud esse 20
Principis. *l. si quis C. de vectigal.* Fachinæ. Eques & Comes Sac. Palat. *lib. 1. cons. 6. n. 7.* Ita Rex Galliæ monopolium exercet salis, teste Marq. Freher. *de monet. fol. 48.* qui in Regia horrea certis locis dispositus reconditur, pœnâ capitis in eos sancitâ, qui aliunde, quàm ex illis horreis emerint. Thuan. *lib. 5. histor. fol. 153.* Fl. Belcarius *rer. Gallicar. lib. 25. n. 16. & seqq.* ubi de motibus gravissimis in Aquitania A.C. 1547. & 48. occasione salinarii vectigalis exortis. Certè, in sale vendendo monopolia etiam hodiè in Italia licitè exerceri ex superiorum permissione, testis locuples est Benev. Strach. *d. merc. part. 4. n. 30. & seqq.* & Petr. Heig. *1. quæst. 14. n. 23.* Sic Vratislavia vendi- 21
cat sibi monopolium lupuli. Arumæ. *discurs. Acad.* Noriberga Calcis; urbes aliæ, cerevisiarum & vinorum exoticorum, ut Middelburgum, Dordrechtum, Atrebatum, &c. sicuti nos suô locô supr. mentionem fecimus; ibidemque, quomodo Civitates & regiones certarum mercium negotia ad se traxerint, demonstravimus, & hoc hodiè satis notum est novellis Romanis, Venetis, Flandris, Anglis, & Batavis, Böekel. *disquis. vision. pub. 15. pag. 301.*

Ita

22 Ita Salis Monopolium in suo territorio exercet Elector Bavariæ, ex quo in ærarium tanti reditûs quotannis inferuntur, qui multorum Imperii Princi-
23 pum opes longè superare dicuntur. Sic Salis proventum Tartarorum Principis Domanium esse. Choppin. *d. Do-*
24 *man. lib. 1. tit. ult.* tradit. Estque in Germania usitatum, daß den Saltzkauff die Städte haben und nicht die Dörffer.
25 Nec rara sunt in provinciis Saxonicis exempla, ubi privilegiô & edictô Principis Monopolia quandoque probari, commerciaq; ad certas personas certave loca restringi videmus. Dn. Bened. Carpz. *decis. Elect. 4. n. 10. Et resp. Elect. 41. l. 1.* Ita Principes officinas ferri ac cupri
26 Eisenhammer certis personis permittere expeditum est, si scil. in eas sumptus impendi maximos oporteat, accedente præsertim horum metallorum abundantiâ & penuriâ lignorum, adeo ut sumptus vix tolerare queant vires singulorum. Dn. Carpz. *d. decis. 4. n. 12.*
27 In quam sententiam in Scabinatu Lipsensi Anno 1643. mense April. responsum fuisse Dn. Carpz. *d. l.* meminit his verbis. Ob nun wol Beklagter wieder die Churf. Privilegia und Befreyung sich der Gestalt uffhalten wil / daß solche sub & obreptitiè außbracht / und zwar das erste nur allein uff 15. Jahr / nach derer Verfliessung / uñ vor anderweit erlangtẽ Privilegio allbereit das Werck zu treiben angefangen / dahero ihm solches nicht nachtheilig seyn könne / weil dasselbe zumahl uff ein Monopolium nicht ohne Schaden des gemeinen Wesens hinauß lauffen wolle. Dieweil aber dennoch hochgedachte Privilegia einmahl vorhanden / und uff keine gewisse Zeit gerichtet / solche auch auß wichtigen Ursachen / insonderheit wegen vieler zu solchem Werck uffgewanten Unkosten / und in Betrachtung / daß solchs zu sondern Ruhm uñ Nutzen dem Churfürstenthumb gereiche / auch hiedurch so wol frembden Handelsleuten als diesen Landen Ersprießligkeit zuwechst / ertheilet / noch dadurch ein verbottenes Monopolium auf- „gerichtet worden / zu geschweigen / daß „nach gemeinen Wahn der Rechtsgelehrten und Politicorum die Obrigkeit 28
auß gewissen Ursachen / und Landes- „nutzen eine oder die andere Handlung ge- „wissen Personen uff gewisse Zeit zu lassen / „den andern aber verbieten kan / daß also „solches verwilligtes nicht in Zweiffel uñ Disputat zu ziehen rc. So ist dahero Beklagter die transferirte Meßings Arbeit nach dessen Endigung wieder abzuschaffen schuldig. V. R. W.

Sic in Republ. nostr. patria Lub. 29
certis quibusdam mercatoribus, ob prædictas rationes utilitatis publicæ Jus coquendi Sacchari, & Salis, ad certum tempus speciali privilegiô concessum memini.

Hæc autem monopolia particularia 30
authoritate publicâ concessa, aut ipsarum urbium ad parandum salem, aliaque, quibus privatorum opes sufficere non possunt, apprimè utilia sunt & necessaria, imprimis ob peregrinorum merces, quæ hôc modô facilius in aliquo territorio exonerantur, cùm ipsius magistratûs autoritate & sumtibus distrahuntur. Sicque omne lucri aucupium, in venditione rei tàm necessariæ à magistratu (in quo usuræ crimen quàm minimè præsumendum) facta tollitur. Hoc autem salis mo- 31
nopolium, cum grano salis, ut dicitur, à Principibus & magistratibus exerceatur; ne videlicet Principes, aut ab iis concessionem habentes, qui lucri causâ sal mercantur, & subditos ad id emendum compellunt, pro numero capitum injustè agere, & mortale peccatum committere videantur. Ripa *tr. de pest. tit. de remed. & conserv. ubert.* in quam sententiam quoque concessit Ladrech. *cons. 21. n. 5.* Jacob. Cancer. *var. resol. c. 13. de jur.* Castr. *n. 256. & seqq.* Andr. Rauchbar. *lib. 1. q. jur. 27. num. 11.* Inprimis autem tale monopolium an- 32
nonæ seu curæ annonariæ quàm maximè erit necessarium. Hoc etenim tempore pestis, belli & famis, Cives & incolas sublevare & sustentare potest. Bornit. *de rer. suffic. tr. 3. c. 13. & seqq.* Verissimum enim est, quod scribit Vegetius *lib. 3. de re milit. cap. 3. in pr.* Reliquis casibus in tempore potest subveniri;

niri; pabulatio & annona in necessitate remedium non habent, nisi antè condiantur, cujus rei exemplum nobis illustre præbet Josephi historia, cùm is vice Regiâ Ægypto præesset. H. Grot. *d. lib. 2. c. 12. §. 16.* Sed quomodo, & quando, & à quibus hæc fieri honestè soleat, latè tractat P. Greg. *lib. 3. de Rep. cap. 3.* ut & Ribadeneira & Oranus *in Princip. Christiano lib. 2. cap. 9. & 10.* Christoph. Besold. *tr. de Ærar. cap. 3. num. 6.*

Eô nomine in singulis olim Imperii Rom. provinciis, per certas & præcipuas Civitates rei annonariæ, imprimis verò frumentariæ Parochi seu Præfecti, Curatores & Opinatores fuêre, per *l. fin. §. eum qui emendi.* ubi Budæ. *ff. de mun. & honor. l. miser. 2. C. de Erogat. annon. milit. lib. 12. l. un. C. de annon. & cap. aliisq. textibus*; ubi ejusmodi Præfecti & Comites commerciorum vocantur. Wolffg. Lazius *tit. 2. Reipub. Rom. c. fin.* Meminit etiam ejusmodi Præfectorum Cornel. Tac. *lib. 13. Annal.* & Lamprid. *in Alexand.* Quomodo & apud Græcos certi ἀγορανόμοι, qui apud Latinos Ædiles fuêre. P. Greg. *Syntagm. Jur. Univers. lib. 6. c. 30. n. 10.* ubi ait, quòd cautio ea ad magistratus politicos nunc esse debeat, ut junctis pretiis vendantur singula ad victum necessaria, præsertim frumenta. De Serenissima Repub. Venetorum ita ex Casp. Contareno, Cardinale & Equite D. Marci *lib. 2. & 4.* Hippol. à Coll. *de Increment. urb. cap. 21.* Joh. Ruremund. *cap. 7. Mammonæ*: Daß daselbst drey oberste Frucht-und Korn-Herren geordnet seyn / dero Ampt allein 16. Monat wehret und haben in Befehl die Vorsehung zu thun / damit die Stadt niemals Mangel habe: Wann sie auch solchen besorgen / so bringen sie alsbald selbiges vor dem Hertzogen und das Collegium. Ja / diese befleißigen sich nicht alleine dahin / daß das Getreide zu rechter Zeit und in wolfeilen Werth eingekauffet / sondern auch in solchem pretio wiederumb den Unterthanen außgespendieret werde.

Animadvertendum quoque, pretium frumenti aliarumque frugum, & commestibilium à Magistratu, citra monopolii crimen tempore penuriæ posse taxari. Vincent. de Franch. *decis. 9.* Petr. Caball. *resol. crim. 9.* Fr. Marc. *decis. 290. p. 2.* Vincent. de Anna, *allegat. 21. n. 6.* D. Marta, *in ff. noviss. verb. Annona cap. 2.* In qua taxatione tamen subditi ita gubernari ac contineri debent, ut nec nimia ubertas molles illos ac otiosos faciat, ita ut agrorum cultura deseratur; nec sit adeò excessus pretii, ut in paupertatem illos vel malos actûs inducat. Vid. Barthol. Casparin. *de legitim. & natur. rer. ven. pret. & taxat. circ. frument. de Annona c. 1. & 4. pag. mihi 30. & seq.*

Quamvis aliquando de frumento ex Sicilia Romam advecto, cùm in Senatu ageretur, an gratis, an vili, an immensô pretio plebi daretur? M. Coriolanus adversus plebem gravem sententiam dixit; qua ex sententia quasi contra populum conclamasset, dies Coriolano dictus discussis verò in Senatu sententiis dimissus est; cum sententiæ & consilia pro Republica, sive dura sive optima sint, satis sit omnes tendere ad Reipub. salutem, ad quam omnis consultatio tendere debet. Qua de re T. Liv. *lib. 2.* & Dionys. Halyc. *lib. 7.* Plin. *de vir. illustr. cap. 19.* Et hanc 36
taxationem rerum venalium expositarum in multis benè constitutis Rebuspub. & Civitatibus tàm in Belgio, quàm in Italia & Hispania fieri solere testatur Paul. Christinæ. *vol. 3. decis. cur. Belg. tit. de Monop. n. 4.* vid. Tax-Ordnung Friedrich Ulrichs / Hertzogen zu Braunschweig und Lüneburg 2c. Wornach alle und jede angehörige Kauffleute / Händler und Handwercker sich richten und schicken sollen / impress. Wulffenbüttl. Anno 1622. Et ideò etiam cùm, quoad leges in ejusmodi collegiis mercatorum & Dardanariorum ageretur, damnatas eas fuisse dicit, quòd Monopolia privata saperent, & gravissimis pœnis punitas, Christinæ. *d. l. fin.* An autem hæc taxatio rerum commutan- 37
darum, mercatorum arbitrio sit permittenda? Negat id ipsum Clem.

Timpler.

Timpler. *lib.4. Pol. c.9. q.4.* Cui tamen ita ſimpliciter noſtrum haud addere poſſumus calculum, cùm pro genio Reipub. id interdum utilitas Reipub. & ratio ſtatûs poſtulet ut in Cambiis &c. Vid. Cl. Salmaſ. *de fœn. trapez. pag.215.* Ubi cauſas addit quare magiſtratus nullum interdum mercibus pretium præſcribat, *& pag.236.* Vid. ſupr. *lib.2. c.12. n.35. & ſeqq.* ubi de taxatione pretii
38 Cambiorum. Sed hîc ante omnia præcavendum, & prudenti magiſtratui providendum, ne licentiosè Mercatores & alii opifices deſpreta legum authoritate rerum pretia definiant, quod multis in locis cum gravi domeſticæ rei jacturâ experimur. Dinner. *de juſt. rer. pret. defin. p.35.* Verùm mores perduxerunt Leges in poteſtatem ſuam. Plaut. *in Trinum. Act.3. ſc.3.*

39 Præterea, non eſt quoque monopolium Illicitum, cùm Magiſtratus, ſeu ex privilegio, ſeu obſervantiâ inveteratâ, ſeu ſtatuto, civium ſuorum cauſam potiorem quàm extraneorum ducit. E. g. Quando utilitatis publicæ causâ ſtatuto, ordinatione, ex territorio frumentum, vel alia ad vitam neceſſaria exportentur (materiam rudem evehere pernitioſum eſſe docet Bodin. *lib.6. de Repub. cap.2.* Si opifices tractare eam commodè poſſint, quod Edictis Regum Galliæ & Hiſpaniæ, itemque exemplis illuſtrat) vel non, niſi certis locis certoque modo inferantur. *per l.1. §. cura carnis.11 ff. de off. Præf. Urb. t.t. C. quæ res export. non poſſ. l.2. 4. C. de commerc.* Vid. nos ſupr. *lib.1. cap.17. n.38. text. in ordin. polit. de Anno 1577. rubr.22.* Si ejus ſententia ſit, avertere annonæ caritatem, & providere, ne ſubditi indigeant. Riminald. Jun. *conſ. 8. n.18.* Burſat. *conſ.138. n.9.* Alciat. *conſ. 14. per tot. vol.4.* Bertazol. *conſ. crim.87. n.14.* Loffred. *conſ.24. num.10.* Cravett. *conſ.9.73. n.45.* Menoch. *conſ.1061. n.20.* Surd. *conſ.210.* Matth. Steph. *lib.1. de Jurisd. cap.33. n.73. & ſeqq.* Et Coler. *de aliment. lib.1. cap.17. n.7.* ſcribit:
40 Plurimum juvat ſanctio publica, ne ex territorio ſtatuentium frumentum exportetur; quod & ab Athenienſibus factum legimus; quô nomine & Ariſtoteles *Polit.2.* Locrenſium & aliorum Statuta laudat, quibus cavebatur, ne ſine manifeſta neceſſitate & copiæ abundantia annona exportaretur. Et M. Tull. Cic. *in orat. pro Flacc.* Athenis Athenoparam quendam virgis cæſum fuiſſe teſtatur, quòd ſub caritate annonaria triticum exportare auſus fuiſſet. Et ſapientiſſimè, eandem ob cauſam, Theodoricus Gothorum Rex, Fauſto præpoſito reſcribebat his verbis, jubens ut prius incolis fertilitas frumentorum ſerviat, quàm peregrinis commerciis ſtudioſa cupiditas exhauriat; neque frumentô peregrinas naves prius onerari ad aliena loca tranſituras, quàm expenſæ publicæ ad optatam copiam poſſint pertingere, teſte Caſſiodorô *lib.4. var. epiſt.34.* Et alibi idem Theodoricus ad Comitem Silicatonum & portûs curam agentem; ſpeciem lardi (reſcribebat) nullatenus jubemus ad peregrinos transmitti, ſed in usûs noſtros propitiâ divinitate ſervetur, ne, quod in noſtris partibus conficitur, noxiâ negligentiâ deeſſe videatur; Und dieſes iſt / daß ein gewiſſer Scribent, (im Nachklang des Hänſiſchen Weckers) wieder die special Mängel / Theurung und Auffrühre in den Städten gar nachdencklich erinnert *circ. fin.* his verbis: Wieder die beſorgliche Theurung / und andere in einer jeden Stadt abſonderliche annahende Verderbligkeiten wehre / meines Erachtens unter andern dienlich / daß ſie einmütiglich ſchlöſſen / und keinen Menſchen nichtes mehr hinauß folgen lieſſen. Dieſes hätte gedoppelten Effect, Eines / daß die graßirende Armeen zu Kriegeszeiten alsdann andere Oerter ſuchen / und von unſeren Gräntzen ſich würden packen müſſen / Anders / daß wir ſelber die Notdurfft in den Städten behielten / und nicht ſobald Theurung und entſpringenden Auffſtand uns zu beſorgen hätten / Es iſt je eine groſſe Blindheit / daß wir nicht ſehen wollen / wie wir den Feind zu unſerm

unserm eigenem Verderben als den fortheliffen/und uns nū unsere Bürger aussaugen unn außmergeln/auch durch die einige Uberlassung der Victualien und anderer Nothdurfft. Dann wann dieses nicht geschehe/ würde gewiß Brod und Bier in den Städten so theur nicht seyn/ als es nun ist/ sondern viel wolfeiler.

42 Und wann die Unterthanen der Obrigkeit an Gelde täglich soviel solten contribuiren/ als ihnen heimlich unvermerckter weise durch die Verkauffung an dem Feind entzogen und gestohlen wird/ würde es gewißlich für unmüglich gehalten und angezogen werden/ unangesehen durch dieses Verkauffen der Feind nicht alleine erhalten/sondern ihm noch die grösseste Contribution und Steur gereichet und gegeben wird/ Sintemahl soviel alle Dinge theurer alsdann seyn/ als wann man dem Feind nichtes überliesse/ soviel jetzo eingekauffet werden/ soviel contribuiret ein jeder unvermerckt. Hactenus hic Pseudo-patricius Brunsuicensis, autor hujus scripti ano-
43 nymus. Et succenturiatur ratio, Primò juris gentium & naturalis, quòd sibi suæque provinciæ & Civitati primùm & ante omnia consulere & providere debet, ne ullatenus egeat. *l.1. & t.t. ff. de off. Præf. l.1. & t.t. ff. de Administ. rerump.* Accedit secundò ratio Juris publici; quòd non semper ad formam æquitatis, vel æqualitatis, ut jura privatorum, sed ad id, quod Reipub. est oportunum, præcipuè aptatur. Ex quo sæpè fit, ut, quod in unâ civitate ob boni publici rationem æqvum est, id in alia sæpè illicitum & prohibitum inveniatur: ut enim propter diversitatem omnibus personis eadem tribui non possunt; sic omnibus rebuspublicis, quæ singulæ personam quandam repræsentant. *l. proponebatur. 76. ff. de judic. l. an usufructus. 56. ff. de usufr.* interque se multis modis differunt, unum idemq; jus populare præscribi non potest. Unde & ipse charitatis ordo; qui vult, ut nobis & Civibus nostris præ exteris faveamus, per ea quæ *sup. n.42. & lib.1. cap.17. n.47. & seqq.* adduximus; quibus adde *l.1. l.2. ff. de J. & J. c. qui vult ordinatè, de pœnit. distinct. 3. l. Præses. 6.* & ibi *gl. C. de servit. & aq. c. dilecto. de præbend. & dignit.* Ordinata enim charitas incipit à seipsa, & plus diligit seipsam in calce pedis, quàm alium in vertice capitis, ceu Baldus eleganter expressit. Quapropter Jo. Bodin. *d. l.6. c.2.* Mercium evectionem civibus ademtam peregrinis permittere perniciosissimū statuit. Et hanc rationem Jo. Sichard. unà cum omnibus aliis, *qui ad tit. C. de Monopol.* scripserunt, unicè extollit & commen-
dat. Unde videmus, quàm plurimas 45
Civitates Metropolitanas ejusmodi privilegia emporialia antiquitùs sine ullo monopolii crimine obtinuisse, & respectivè adhuc obtinere; inter has autem præcipuè Magdeburgum; pro quo acriter binæ Germaniæ Academiæ celebres, Marpurgensis & Giessena, sicut & Joh. Borcholt. JC. in utramque partem digladiarunt. Similiaq; jura singularia circà frumenti importationem & exportationem habent multæ Civitates Germaniæ, tàm superioris, quàm inferioris; sicut & Italia, prout *supr. lib.2. c.6.* ubi de jure stapulæ, probavimus.

Unde & Sichard. *d. l. un. C. de Monop.* 47
totam Italiam & Germaniam monopoliis plenissimam esse ait, in quo rectissimè dicit: Non quidem quoad rationem legis prohibitivam, ut paulò post dicemus, sed respectu meritorum privilegii & statuti, seu inveteratæ consuetudinis. vid. Fauft. ab Aschaffnab. *de ærario. class. 16. cons. 141.*

Quò pertinet, quòd Civitates pro- 48
vinciarum, ut & Comitatuum Metropoles, dona cerevisialia habentes, jus & privilegium coquendi & distrahendi cerevisias ita sibi adsignatum habeant, ut reliquis provincialibus, præter usum domesticum, cerevisias coquere, pannasque in eam rem braxatorias, Braupfannen/ habere, vel ullatenus cerevisiam iterùm distrahere planissimè sit interdictum adeò, ut & provin-

ciales

ciales sua hordea & triticum ad Civitatem metropolitanam devehere, & cerevisiam iterùm extrahere, ac per totam provinciam venalem exponere teneantur; ut Monachii in Bavaria consuetudine receptum observavi.

49 Hinc facile erit judicatu, quid de suspecta, ne dicam injuriosa Eberhardi à Weihe & ejus affeclarum sententia, quâ illustris collegii Hanseatici societatem conspirationis & monopolici criminis insimulare audent, statuendum sit. Ita enim parùm hic Waremundus ab Ehrenberg. *lib.1. de fœder. cap.2.n.44.* prorumpit: Videtur hæc societas speciem conspirationis monopolicæ præ se ferre. ubi addit Arumæ. *disc.6. ad A.B.c.15. thes.9.* Ideò enim contracta putatur, ut certis locis socii merces emant, ut rursum pretiô eô, quô volunt, vendant; cujusmodi colligationes legibus improbantur. *l.un. C. de monopol.* Nam, licet hæ secundùm quid, autumante Arum. *d. discurs.6. ad A. B. cap.15. thes.9.* concedi possent: at-
50 tamen, quia consuetudine immemoriali, Cæsarum scitu & concessu hæc antiqua societas fulcitur, omnis monopolii respectus, etiam minimus, meritò cessat. *c. si significante. X. de Appell.* Ibid. Innocent. *in pr.* Et notat Bald. *in sua marg. vers. Monopolium*, quod *d.t.C. de monop.* per consuetudinem & privilegium Imperatoris expressum rectè derogari possit. Nec relevat, quod invidi antagonistæ, primô locô objiciunt, nullà authoritate publicâ hanc societatem esse inchoatam, regulariter autem omnes confœderationes Civitatum esse Improbatas Jure Civili & Au-
51 reâ Bullâ Caroli IV. *tit.15.* Cùm hæc societas laudatissima Aureâ Caroli IV. Bulla potius roborata videatur, dum
52 sua authoritate effecit, ut Civitas Brunovicensis fœdere illo exclusa reciperetur. Anno 1377. Nothwendige Verantwordung der Hänsee-Städte/ de An. 1609. Sic & Civitas Coloniensis ex Ansa ejecta, intercessione Friderici III. Imp. & ad instantiam Electoris & ArchiEpisc. Coloniensis iterum suscepta fuit. Nec non Civitas Bremensis admonitione Ferdin. I. & Maximil. II. Impp. Anno 1562.

Nec 2. ratio contraria alicujus est momenti. Quòd Capitulationibus Cæsareis, ejusmodi magnæ societates Mercatorum Monopolii speciem continentes sint damnatæ: Societas enim 5
hæc libertatis commerciorum florem ejusque tuitionem respicit, minimè verò ejus detrimentum & prohibitionem, ideoque Capitulationis textus de hac Societate intelligi nequit, ut benè observavit Joh. Limnæ. *ad d. artic.* prout nos sup. demonstravimus h.c.n.

Tertium quod ab Eberh. à Weihe ejusq; affeclis movetur dubium, Quòd hæc Societas quoad quasdam civitates conspirationem sapiat, ex allatis facilè diluitur; fœdus namque illud non Conspirationem illicitam, sed congregationem pro defensione rerum temporalium, Commerciorum scil. esse, confirmavimus, qualem omninò licitam defendunt Menoch. *cons.28. n.12.* Farinac. *pr. crim.1.tit.4.q.125.n.177.* Molina. *de J. & J. tit.1. D.16. coll. pen.* Mynf. *cent.6. obs.2. n.5. & seqq.* Et quomodo Inclutum hoc collegium illici- 5
tæ & monopolicæ conspirationis speciem foveret, toties ab Impp. & Imperio ad Contributionem requisitum, uti patescit ex Rec. Impp. de Anno 1542. 1544. 548. 1576. 1582. Klock. *de Contrib. cap.14. sect.2. n.60.*

Quid quod ipsa Impp. Majestas in- 5
terdum cum hisce Civitatibus Commerciorum conjunctionem & singularem societatem maritimam, cum ampla privilegiorum promissione instituere animum induxerit, prout apparet ex legatione splendidissima Imp. Ferd. II. ad prædictum Hanseaticum 5
Collegium Anno 1627. & 1628. habita. Hæc quamvis ex notorietate & Actis publicis ad oculum pateant, operæ pretium tamen existimavi, ad ejus majorem dilucidationem, ex ipsa Imperatoris propositione, hujusmodi societati addictis Civitatibus & membris diversis vicibus facta, evidentius ea demonstrare. Ne autem hæc ex meo videantur prognata cerebro, apponam hîc

hic verba continuati Meterani Germanica; qui *parte 3. histor. Belg. Amstelod. impressâ. lib. 44. fol. m. 517. ita refert:* Damit aber der Käyser die AnseeStädte uff seine Seite bringen / und allen guten Willen bey ihnen erlangen möchte / hat er eine ansehenliche Legation an sie / benandlich an die Stadt L. abgeordnet / und sie verständigen lassen / welcher gestalt J. Käys. Maj. mit der Königl. Würden in Hispanien gehandelt und sich verglichen hätte / eine Conjunctur un Correspondentz, in allen Kauff- und Verkauffhandlungen anzustellen / damit alle Waaren und Commercien, so in- und ausserhalb den Hispanischen Königreichen und Landen geführet und getrieben würden / zwischen des H. Reiches Teutscher Nation, und den Königl. Hisp. Underthanen allein verbleiben / und denselben reciprocè und immediatè gegen einander geführet / und wo es einem oder dem andern Theil beliebet / hernach verkauffet / verstochen / oder sonst wieder verhandelt werden möchten / wañ dann solches zu gemeiner Wohlfahrt uñ Auffnehmen des Vaterlandes verhoffentlich gereichen würde: Als hätten hochgedachte Ihre Käys. Maj. aus getreuer väterlicher Vorsorge und affection zu des Vaterlandes Wohlfahrt / dasselbe ihnen allergnädigst wollen vortragen lassen; gnädigst begehrend / solches in reiffe Berathschlagung benebenst andern Ansee Städten / und der Commercien verständiger Personen zu ziehen / und vertraulich zu ponderiren und zu conferiren / welcher gestalt solche Conjunctur und Commercien zu allgemeiner Wohlfahrt nützlich anzustellen seyn / auch Ihr Gutachten Ihr. Käys. Majest. abgeordneten Commissarien (erant der Herr Graff von Schwartzenburgk und der Herr Wentzel) einzuhändigen / dagegen sey Ihre Käy. Maj. des allergnädigsten Erbietens / die sämptliche AnseeStädte nicht alleine bey solcher Conjunctur und Correspondentz zu manuteniren / in Käyserl. Schutz und Schirm zu nehmen / mit Käyserl. Freyheit zu begnädigen; sondern auch gegen den benachbarten Potentaten mit aller Macht zu vertreten / auch was dergestalt auffgerichtet und geschlossen / beneben der Königl. Würden in Hispanien zu confirmiren / damit alles zu ewigen Zeiten vertraulich / und diß alles ohne einige Gefährligkeit verübet und continuiret werden möchte / welches dann von E. E. Rath der Stadt L. benebenst etzlicher ander AnseeStädte Gesandten zu berathschlagen gezogen worden. Et *lib. seq. 45. fol. m. 563.* sub Anno 1628. Auff gemelten Convent würde den AnseeStädten im Namen des Käysers und des Königes von Hispanien vorgeschlagen / daß alleine die 6. Civitates Wandalicæ sollen immediatè in Hispanien handeln mögen / und wann außländische benachbarte Königreiche etzliche Waaren hätten / deren man in Spanien bedürfftig were / solten dieselbe in benachbarten Städten allein NB. verkauffet / und von denselben in Spanien gebracht werden; deßgleichen daß alles / was aus Spanien käme / solte dahin geführet / und von dannen in bemelte Königreiche und Lande überschicket und verhandelt werden / der Handel aber solte allen denen in Teutschland verboten werden / die der neuen Admiralität und Gesellschafft / so in Spanien auffgerichtet worden / sich widersetzen würden etc. ubi Judicium Authoris de hac 59
propositione & oblatione; & paulò post: Wiewohl aber mehrgemelten HanseeStädten stattliche privilegia bedes von der Käyserl. und Königl. Maj. angetragen wurden: So wolten sie doch zu der neuen und ihnen angetragenen Societät und Gemeinschafft mit der Spanischen Admiralität sich nicht verstehen / und gaben auff den im Namen Ihrer Käys. Majest. ihnen geschehenen Vortrag diese Antwort / Sie weren zwar geneiget / Ihrer Käyserl. Maj. als Ihrem Allergnädigsten Herrn zu gehorchen / was aber in deroselben Namen ihnen zugemuthet worden / sich mit Spanien in eine sonderbare Bündnüß der Schiffahrt oder Commercien halben einzulassen / darin köndten sie nicht willigen / dieweiln sie mit benachbarten Fürsten und Potentaten zu thun

hätten/ die mächtig auff dem Meere weren / und durch deren Gebiete sie passiren müsten /welche sie ihnen nicht köndten zu Feinden machen/ Sie wolten auch ihre Gesandten gen Prage schicken/ Ihre Käyserl. Majest. allerunderthänigst zu bitten / daß sie möchten in der Neutralität, wie bißhero / verbleiben / und mit dieser absonderlicher der Commercien Conjunctur verschonet bleiben etc. Hucusque Meteranus Continuatus d.
60 l. Etsi autem ab aliquibus videri possit, ejusmodi jura singularia, ut monopolica, meritò improbari, propterea, quòd commercia ex jure Gentium sint inventa, *l. ex hoc jure. 5. ff. de J. & J.* quibus adde, quæ supr. *lib. 1. cap. 17. in pr.* de restrictione commerciorum adduximus, tamen verissimum est, tales sanctiones juri consentaneas esse. *l. 1. C. quæ res export. deb. l. 1. vers.* quod alteri superest. *ff. de contrah. empt. l. Præses. C. de Serv. &*
61 *Aqu.* Nec movet, quòd commercia sint jure gentium inventa: quia, quin in contrarium aliquid statui possit ob necessitatem communem & utilitatem publicam, ut sparsim hoc cap. & prædict. *cap. 17. lib. 1.* admonuimus, nihil impedit; cùm hoc jus sit solùm permissivum, liberam facultatem cuilibet emendi vendendive concedens: cujus generis leges per jura Civilia abrogari possunt. Coler. *d. lib. 1. c. 17. de aliment. n. 7.* Neque solùm subditos ligant hæc Statuta & consuetudines, sed & forenses, Fr. Bursat. *cons. 38. num. 8.* Barthol. Bertazol. *l. 1. Crim. cons. 169. n. 2.* Jul. Clar. *q. 82. Stat. 7. num. 2.* adeoque Ecclesiasticos ementes vendentes vel exportantes, *arg. l. fin. §. Divus. ff. de Pub. & vect.* Gœdd. *d. Cons. Marp. num. 12. 13.* Ideoque, si contra Statutum vel privilegium ejusmodi quis fecerit, in pœnam incidit Statutô expressam usuve receptam, & frumenti insuper, seu alterius mercis amissionem. Jul. Clar. *d. q. 82. n. 1.*
62 Bald. *Cons. 198. n. 4.* Quandoquidem hæc ipsa Statuta & Ordinationes tantò minus illiciti monopolii incusari vel argui possunt, quantò magis illicitas & captiosas avarissimorum, rapacissimorum & inhiantium monopolitarum exportationes privatas coërcent, tàm ementium quàm vendentium respectu, ut eô nomine potius omni favore & ampliatione sint dignissimæ, *per text. expr. & ibi* Jo. Sichard. & alii Dd. *ad d. l. Un. C. de monop.* Ille etenim titulus, sicut & 6
Constitutiones Imperii, non salutaria Civitatum liberarum Statuta mercatorumque jura & consuetudines speciales, sed ut aliquoties innuimus, ejusmodi saltem monopolia proscribunt, & pœnâ privationis bonorum cum exilio persequuntur, quibus propriâ & privatâ autoritate illicitis lucri captationibus annona & cætera necessaria flagellantur, rerumque caritas inducitur; qualiter fieri solet per privatos monopolas, quibus nihil fraudulentius, nihil iniquius, ut præcedenti capite fusius monstratum. ♠
quibus artibus hæc Statuta, Ordina 6
tiones & privilegia mercium importationem, commerciorumque restrictionem boni publici causâ concernentiâ, totô fine alienissima sunt; eò nimirùm inclinantia & directa, ne frumenta, sal, & certæ hæ merces ultra modum, ad causandam civium & provincialium inopiam exportentur, tùm etiam, ut justô pretio distrahantur. Peguer. *decis. 88. n. 4.* Knich. *ad Jus Sax. verb. Ducum. cap. 7. n. 3.* Don Garſ. Mastrill. *d. decis. 17. n. 3. & per tot. part. 1.* Alvar. Valasc. *decis. 43. p. 1.* tùm etiam, ut ibi per aliquot dies in commodum subditorum deponantur & quiescant. Qualia negociationum monopolia (si ea dicenda, quæ civibus præ exteris commodum quoddam & prærogativam concedunt) tanquam reipub. utilia, & totô orbe approbata, *per d. l. 1. C. de monop.* Constitutionem velut ante neutiquam improbatam esse rectissimè ait Cujac. *lib. 10. obs. 19. & 16. obs. 23.* Et Sigism. Scacc. *de Commerc. §. 1. q. 7. part. 3. lim. 3. n. 15. & seqq. fol. 300.* Cùm finis di- 6
stinguat actûs, & à fine omnia denominanda sint, *per l. non omnis. 19. ff. de reb.*

reb. cred. l. 1. §. Divus. ff. ad l. Cornel. de Sicar. Item quòd finis & mens cujusque legis vel statuti, vel contractus & rei, potissimùm & principaliter sit inspiciendus. *l. 1. C. de condict. ob turp. cau.* Decius *cons. 177. n. 1. & cons. 360. n. 4.* Paris. *cons. 64. n. 58.* Cephal. *lib. 3. cons. 329. & 22.* Rol. à Vall. *3. cons. 58. n. 86. & cons. 99. n. 46. lib. 4.* Et in terminis Fr. Pfeil. *lib. 1. cons. 194. per tot.* ubi similem omninò casum habet, latè & pertinenter Elbert. Leonin. *cons. 67.* Antonin. Tessaur. post Alberic. *decis. 264.* Et sic inter LICITA & ILLICITA MONOPOLIA distinguit Bertachin. *in repertor. jur.* & inter ordinaria, quæ prohibita; & extraordinaria, quæ hujus loci. Barthol. Keckerm. *lib. 1. system. Pol. c. 14.* Et quòd civitates, ejusmodi privilegiis & juribus antiquitùs inclutas, mercatores impunè transire non possint, post Bl. ait Strach. de *Mercat. p. 2. n. 36. & tr. de navigat.* Cui consentit Damhoud. *tr. crim. cap. 131. ubi n. 67. & seq.* rectissimè dicit: In jure monopolii discernendo, aliquô sale, ut etiam suprà diximus, opus esse, commendando has leges, statuta & inhibitiones magistratuum de exportandis importandis & transvehendis mercibus per directum vel indirectum, clàm vel palàm. Et manifestè accedit Clarissimus Jacobus Cujac. *dict. lib. 16. obs. 23.* ibi tria huc apprimè facientia, explicat: I. Monopolii liciti & illiciti speciem. II. Onera. III. modum. Quoad primum, & quidem Monopolii speciem. Monopolium, ait, est, si certis personis, vel (quod potius est) certo collegio concesserit Princeps, ut ei soli jus sit vendendæ certæ mercis, eaque concessio non erat improbata ante constitutionem Zenonis. *C. de Monop.* ita ille. Quamvis nos neque illam Zenonis constitutionem hæc & similia statuta & jura abrogare existimamus, per ea, quæ paulò ante adduximus, & quæ ipse Cujac. *d. obs. 19. lib. 10.* refert. Ubi denuò rectissimè & theorico-practicè dicit, Quòd & privatorum certorum & publicâ authoritate & religione obstrictorum monopolitarum maxima sit & experta fuerit utilitas reipub. Unde & ejecti ex urbe Roma aliquoties (sub fide & cautione, ne quid fraudis committerent) sint revocati.

Secundum quod attinet, tria inquit 68 Cujac. *d. obs. 23.* monopoliis adjuncta fuisse ONERA: conferendæ in fiscum certæ pensionis; deinde, functionis aurariæ, sive lustralis auri, quod χρυσάργυρον dicebatur, (de quo est *t. tit. lib. 11. Cod.* & quintô quóque annô, h. e. lustrô, à negociatoribus pendi solitum narrant Evagrius & Zonaras, ob idque aurum negociatorum à Lampridio dicitur *in Alexandro.* Hanc autem aurariam collationem sustulit Anastasius Imperator, ut scribunt Evagrius & Zonaras) 3. tùm denique siliquatici præstationem rebus omnibus nundinandis, prout etiam testatur Cassiodorus *lib. 4. Idem lib. 2.* qui ita, inquit, commercium negociationis exerceat, quatenus nec monopolii nec siliquatici, nec aurariæ aliquid pensionis impendant. Græci κεράτισμον appellant, Cujac. *supr. rubr. de lustral. auri collat. C. lib. 11.*

MODUM verò, tertiò quod con- 69 cernit, eum ex Theodosio & Valent. Impp. ita describit: quòd juxta ea, quæ diximus certos & illi per Provincias negociationum Præsides constituerint, edictali lege sancitâ, ut nulli mercatori, nisi ad designata loca, & temporibus præstitutis ad negociationis suæ species distrahendas, passim liceret accedere, ut certa ratio emendi atque vendendi ibi constare possit, ubi nundinandi jus provincialium tractatu fuerit deputatum.

Deinde, licèt sit res meræ faculta- 70 tis, ad furnos, officinas, & molendina hujus vel illius loci ire; ita, ut etiamsi quis XXX. aut centum, vel mille annis isthuc iverit, nihilominus possit mutare, & vel sibi ipsi in suo furnos & molendina facere, vel aliò quò ire, *per notissima*: Tamen, vi privilegii, legis vel statuti, aut contractûs, aut Præscriptionis, post contradictionem

legitimè natæ & perfectæ, jus illud ita formari poteſt, ut nusquam alibi furnos, officinas & molendinum inviſere liceat. Et ita frumenta omnia ad ejusmodi privilegiatum molendinum, absque ullo monopolii vitio exportare & ad farinam reportare oporteat. *text. in c. ſignificante. de Appell.* ubi gl. & comm. Canoniſt. gl. & Dd. *in l. quæ luminibus. ff. de S. U. P. & l. 1. C. de ſerv. & aqu.* Nicol. Boër. *deciſ. 125. n. 5.* Bald. *de Præſcr. 4. part. 5. princ. q. 5. n. 3.* Hieron. Schurff. *3. conſ. n. 20. & ſeq.* Rol. à Vall. *2. conſ. 22. per tot. & lib. 3. conſ. 80. n. 39. & ſeqq.* Henn. Göden. *conſ. 2. n. 9. vol. 7.* Joh. Köppen. *q. 19. n. pen. & fin. & q. 20. ſeq. circ. fin.* Quæ omnia cùm ſine ulla monopolii illiciti labe, uti diximus, ita procedant
71 in privatis; quantò magis hæc obtinebunt in publicis civitatibus principalibus &c. per rationem ſimilitudinis & majoris rationis. *l. fin. ff. ad L. Rhod. de jact. l. 17. §. fin.* quæ de ſtillicidio ſcripta ſunt, ſi in contrarium nihil nominatim actum ſit. *ff. de ſervit. præd. urb. l. fin. C. de Conſtit. pec. l. 12. in pr. de LL. l. 32. ff. ad L. Aquil. l. fin. ad L. falcid.* Et quòd argumentum à minori ad majus in jure frequens ſit & validum, vid. Marpurg. *15. conſ. n. 105. vol. 1. & vol. 4. conſ. 54. n. 75.*

Poſtremò deniq; immediatè omninò facit ad hanc monopolii ſpeciem probandam communiſſima omnium, nullô prorſus reluctante, Dd. ſententia, nec obſtante capit. præc. n. 41.
72 opinio: Quòd jura hujusmodi Emporialia, uti & alia regalia poſſint acquiri non modò per conceſſionem ſummi Principis, ſed etiam conſuetudine & præſcriptione, per ea, quæ poſt alios Regner. Sixtin. *de Regalib. 1. cap. 5.* Caſp. Klock. *de Contribut. c. 16. & paſſim Dd.* (quos omnes citare velle ſuperſtitioſum & fruſtraneum eſſe putamus) ſtatuunt. Vid. ea, quæ *lib. 1. c. 5.* prope finem, hac de re propoſuimus, quib. adde Ahaſv. Fritſch. *de Monop. cap.*
73 *8. n. 25. cum ſeqq.* Quò verò capiti huic finem imponamus, memoriæ commendandum arbitror, quod de his monopoliis Joh. Ruremund. *cap. 21. Mammonæ ſcribit*: Bey Städten und Ständen müſſen ſolche monopolia dahin gerichtet werden / daß es mehr eine Kauffmanſchafft als ein Monopolium ſcheinet / ſonſten würden ſolche die Reichs-Conſtitutiones eben ſo wohl betreffen. Darbey dann wohl in acht zu nehmen / daß die gemeine Handlung in kauffen und verkauffen nicht geſtecket / ſondern allein der ungerechten Kauffleute und Wucherer übermachete Vortheil gedämmet / und dem gemeinem Manne ſolcher Laſt leichter gemacht werde / Auff ſolche Weiſe nun kan ein Herr und Obrigkeit löblich und auch nützlich handeln / und darmit die Unterthanen von Steur und Schatzungen und groſſem Zoll befreyen etc. Extra præmemoratos verò neceſſitatis communis & utilitatis publicæ cancellos, Princeps vel reſpub. non poteſt ea immutare, vel tollere, quæ ſunt jurisgentium. Joh. Petr. Surd. *conſ. 331. n. 41.* prout ſunt commercia, ſæpè alleg. *l. ex hoc jure. de J. & J.* Roland. à Vall. *conſ. 81. num. 61. vol. 4.* Tib. Decian. *conſ. 44. num. 118. vol. 1.* In quam rem & Receſſus Imperii de Anno 1555. §. Setzen demnach / ubi diſertè vernaculâ linguâ cautum eſt, daß keiner den freyen Zugang der Proviant / Nahrung und Gewerbe dem andern abſtricken und auffhalten ſoll. Quod planè convenit cum jure communi, quô nemo prohibetur fructûs extrahere de uno territorio in aliud. Guid. Panciroll. *conſ. 106. num. 19.* Unde generaliter ſtatuta, in præjudicium vel æmulationem tertii vergentia & bono publico contraria, neutiquam ferenda eſſe, aut valida cenſeri, præter ea, quæ ſupr. *lib. 3. cap. 2. de ſtatutis merc.* decidit Cacheran. *deciſ. 17. num. 9.* Neque enim ita debemus verſuram quaſi faciendo, diſcooperire unum altare, ut alterum cooperiamus. Bl. *in l. fin. §. ſed ſi quis. C. commun. de legat.* Cravett. *conſ. 951. num. 1.* Zaſ. *conſ. 12. num. 96. vol. 1.* Coler. *de Proceſſ. execut. p. 2. c. 3. n. 127.*

Quod

Quod si inferiores eâ intentione statutum condant, ut licentiam extrahendi aliquid acciperent, dicendum esset, prohibitionem sapere vectigalis novi institutionem. Brun. *cons.151. col.2 vers. nec est dicendum.*

Sed, quorsum in hæc prærupta ruimus? Efficit hoc Aulico Politicorum quorundam (h.e. qui Civilem suam disciplinam ad aulæ genium auramque accommodare student) Polyporum & vulturum, ut à viro quodam docto & Cancellario describuntur (avaritia; quibus nihil antiquius est, quàm ut, Licinium Cæsaris libertum, quem Augustus Galliæ præfecerat, imitantes, præter consuetos acquirendi modos, ejusmodi compendia monopolica, tanquam legitima colligendæ pecuniæ media Principibus venditent, ut partem prædæ in sinum suum conferant. Quò fit, ut cum Plauto uno saltu capiant apros duos, id est, continuis exactionibus sanguinem populi eliciant, & libertatem commerciorum impediendo, pennas ita incidant, ut nequeant renasci. Cùm tamen commerciorum privatio inter fatalem Rerumpub. calamitatem à Politicis enumeretur; & egestas subditorum inde sequatur; quâ deinceps in casu necessitatis ipse Princeps involvitur, ut necessaria regiminis & defensionis subsidia habere non possit. Keckerm. *1. System. Pol. c.14. n.7. pag. 246.* Vid. totum Cap. XXXVI. Prophetæ Ezechielis, item *c.26. & 27. Eod.* ubi inter calamitates & pœnas publicas numeratur commerciorum privatio. Et *cap.18. Apocalyps. Joh. vers.11.* verb. und die Kauffleute uff Erden werden weinen / und Leid tragen bey sich selbst / daß ihre Waare niemand mehr kauffen wird. Quibus adde Anti-Machiavell. *lib.3. theor.32. & nos supr. lib.1. cap.2. n.12. cap.3. n.44. & cap.6. num.54.* hujus tractatus. Concludo ergò hoc, de Publico & Necessario Monopolio, caput quadruplici hâc in illo adhibendâ cautione.

1. Ne Magistratus sub prætextu necessitatis publicæ, quæ vel planè non, vel non adeò magna subest, Monopolia vel ipsemet exerceat, vel aliis præsertim ditioribus sub emendicato privilegio concedat. Nauta enim non mutat cursum suum, nec velificatione utitur, nisi gravis ac inevitabilis suboriatur tempestas: Ita & Magistratus tanquam navis Reip. gubernatores, Cic. *5. de Republ.* legum suarum tuetur ac sequitur normam, nisi ea pro temporis rerumque conditione reddatur inutilis vel planè perniciosa. 77

2. Ne ad huncce ærarii locupletandi modum facilè confugiamus, si utilius, expeditius minusque subditis onerosum inopiæ fisci sublevandæ suppetat remedium, qualia ordinaria ærarii subsidia suggerunt Politica scripta & consilia Besoldi, Bornitii, Latheri, Klockii, Fausti, aliorumque juncta cum experientiâ prodita. 78

3. Ne Monopoliorum gravamen subditis sit intolerabile sed moderatum, & cum minori ipsorum molestia & detrimento conjunctum. 79

4. Cùm hoc ærarii subsidium sit extraordinarium, cavendum Magistratui, ne in Ordinarium degeneret ærarii locupletandi modum. Causâque Monopolii cessante cesset quoque ipsum remedium, ut enim Restitutâ corporis valetudine Medici à periculosis abstinent pharmacis, ita Magistratûs, cùm ærarii indigentiam explevere, ab ejusmodi violentis atque odiosis meritò abstinent remediis. 80

Caput VIII.

De Ultima Specie Mercatorum Improborum, videlicet Decoctoribus & Fallitis, vulgò Banceruptoribus eorumq; differentia, ubi Primò de iis, qui fortunæ injuriâ fallunt.

Summaria.

1. *Decoctores familiam ducunt inter eos, qui Mercaturâ abutuntur.*
2. *Decoctoris notatio nominis.*
3. *Vocabuli Decoquere variæ denominationes & Interpretationes.*
4. *Decoctores quare dicantur falliti.*
5. *Quare dicantur Bancarotti & Bancofalliti.*
6. *In vico Jano Romæ habitabant Fœneratores.*
7. *De Mercaturâ Præsidibus Ethnicis.*
8. *Definitionis usus s. officium, & periculum.*
9. *Definitio seu descriptio Banciruptoris.*
10. *Divisio Decoctorum. Et an Decoctores duorum sint generum.*
11. *Triplex Decoctorum genus.*
12. *Primus Decoctorum ordo, qui fortunæ injuriâ fallunt.*
13. *Casus fortuitus duplex, Naturalis & Accidentalis.*
14. *De iis, qui per Maris tempestates in hoc infortunium incidunt.*
15. *De iis, qui ob Latrocinium & piraticam fallere coguntur.*
16. *De Societate Victualianorum vulgò* Vittallien Brüder.
17. *Ob latrocinia & piratarum Incursiones, Mercatores Creditoribus satisfacere non valent.*
18. *Ob fraudes debitorum Mercatores à mensâ surgere coguntur.*
19. *Proverb.* Viele Hiebe an einem Baum/ machen denselben fallen.
20. *Coactio voluntati contraria excusat à peccato.*
21. *Illis, qui fortunæ injuriâ fallunt, impropriè nomen Decoctoris tribuitur.*
22. *Mercatores infœlices, qui suis Creditoribus satisfacere non possunt, privilegiis Mercaturæ fruuntur. vid. cap. 10. huj. lib. n. 45.*
23. *Fruuntur beneficiô cessionis mercatores fortunæ injuriâ fallentes.*
24. *Statuta censentur illegitima, quibus Debitoribus non dolosis cessio bonorum denegatur.*
25. *An hi ab officiis publicis removendi?*
26. *Ære alieno gravati magnam animi molestiam capiunt.*
27. *D. Pauli dictum ad Roman. 13. vers. 8. commendatur Creditoribus Christianis.*
28. *Miseris hisce debitoribus Lubecæ & alibi beneficiis succurritur.*
29. *Perituro qui cùm potest non succurrit, occidit.*
30. *Quod debitori fortunæ injuriâ non solvendo facto remissum, condictione ob turpem causam repeti non potest, si ad pinguiorem fortunam pervenerit.*
31. *Eleemosinæ pauperibus datæ non repetuntur.*

Quamvis equidem inter illos, qui mercaturæ officiô abutuntur, & ob id privilegiis illi concessis meritò privantur, Strach. *de mercat. part. 3. n. 35. & de decoct. p. 3. n. 5.* familiam
1 ducunt Decoctores, Falliti, & Bancarotti, qui fortunas rationesque suas conturbarunt, & labefactatâ fide decoxerunt. *arg. l. si aliquid. 12. C. de suscept. Præpos. & arcar. lib. 10.* Bald. *cons.* 74. *lib. 5.* Br. *in summ. d. l. si aliquid.* Ernest. Cothm. *vol. 1. cons. 19. n. 8. & u. cum seqq.* Policey Ordn. zu Augspurg de Anno 1548. Francofurti Anno 1577. post repetit tit. von verdorbenen Kauffleuten/ Nobis tamen ob certas visum fuit rationes de iis hîc demùm postremô locô agere.

Ad pleniorem verò subsequentium intellectum, rem ab ipsa definitione seu

ſeu potius notatione nominis exordiri placet: quia ex illa & proprietate vocis vis ac ſubſtantia rei inveſtigari ſolet. Ant. Fab. *Ration. ad l.1. ff. de J. & J. lit. B.* cum nemo ſine voce dixiſſe exiſtimetur. Celſ. *in l 7. §.2. ff. de ſuppell. leg.* Idcircò rectius in primo ſtatim limine DECOCTORIS notationem nominis præmittendam eſſe arbitror.

Vocabulum autem Decoctoris à decoquendo derivatur; quod varias parit ſignificationes. Nam I. paulatim diminuere, vel coquendo abſumere ſignificat; inde eſt, decoquere ſapam; quod Dd. appellant id, quod de muſto ad mediam partem decoctum eſt: &, decoquere defrutum, quod ex duabus partibus ad tertiam redactum eſt defervendo. *l.12. §.10. ff. de inſtr. & inſtr. leg. l.9. l. fin. §.1. ff. de tritic. vin. vel ol. leg.* quæ duo non differunt, niſi nomine, modô, & decoquendi menſurâ. Vid. Schard. *in Lexic. vocab. defrutum.* Apud Medicos quid ſibi velit vox DECOCTA, Græcè Δήκοκτα, vid. apud P. Neukrantz, *in ſuo doctiſſ. tr. de Purpura, c.27. pag.432.* II. Interdum ſumitur pro convertere; de quo Plin. *lib.22. cap.22.* docet; ſaporem in venenum decoquit, h.e. convertit. III. Nonnunquam dicitur, officia decoquere, i.e. inhoneſtè officium ſuum perdere, & dignitatem privilegiaque amittere; quali ſenſu uſurpatur *in ſupr. alleg. leg. 12. C. de ſuſcept. Præpoſ. & l.2. C. de Palat. ſacr. largit.* IV. Denotat ſubſtantiam conſumere. Benev. Strach. *tr. de decoct. p.1. n.2.* vel valdè decoquere. Idem *d. l. n.3.* h. e. vorare res patrimoniales ac publicas; & creditoribus ſuis fidem fallere; qui Græcè dicuntur χρεωκόποι, Verſchlemmer / Verpraſſer / Verthuer; quorum meminit *l. qualibet. 40. C. de Decurion. lib. 10.* Dicuntur & Impii. *Pſ.37. verſ.21.* Fraudatores. *l.8. ff. Depoſ.* foro cedentes. *l.7. §.2. ff. Eod.* Diminuentes patrimonium. *l. quod autem. . in pr. ff. quæ in fraud. Cred.* Malæ fidei poſſeſſores; quia habent ſcientiam ſuæ injuſtæ poſſeſſionis. *l. generaliter. 8. ff. de noxal. act.* Calumniatores. *233. in pr. ff. de V. S.* Deceptores, *l.29. ff. de Pact.* Infelices debitores. *Novell. 4. cap.3.* Homines luxûs & ganeæ ſtudiô perditi, i.e. Aſoti, teſte Budæô *in d. l.7. §.2. ff. Depoſ.* quibus olim Romæ certus locus in ſpectaculis aſſignatus, ut inſignes omnibus eſſent. Nicol.

4 Böer. *Burdegal. deciſ.215.* eos FALLITOS appellat, quaſi debitores, qui ſuis creditoribus non ſolvunt, ac ex communiter accidentibus fallunt; quique ut fallant.

— — abditos ſenſûs gerunt
Animisq; pulcram turbidis faciem induunt.
Senec. *in Hyppol.*

Et — — fronte politi
Aſtutam vapido ſervant ſub pectore vulpem; ut eos deſcribit *Perſ. Sat.5.* In Hetruria & tota Italia dicuntur BANCAFALLITI; quia bancis & ſedibus ſuis cedentes aliò migrant habitatum: & rerum ſuarum malè conſcii.

— — Citius à foro
Abeunt, quam in curſu rotula circumvertitur. Plaut. *in Perſa.* debitaque ne ſolvant profugiunt, turbis hominum ſe eripiunt & loca.

Longinqua, clauſa, abſtruſa, diverſa, invia
Emetiuntur; nullis his obſtet locus.
Senec. in Hippol.

5 Noſtrâ hodiernâ & ab Italis uſitatâ appellatione dicuntur BANCAROTTI. Galli *Banquerottiers.* Quod vocabulum videtur deductum ex Italicis: *Bancarotta*; quaſi dicas, menſa & ſcamnum ruptum, h.e. die Wechſeldiſch oder Wechſelbanck / darob der Intereſſe Laufft gebrochen oder auffgegeben / Quæ phraſis non hodiè aut heri primùm nata. Nam Augusti Cæſaris ævô id Horatius Poëta, rem frangere, dixit. *lib.11. Satyr.3.* cùm de Damaſippo, qui cùm conturbaſſet, factus erat proxeneta, ſive Pararius, qui nobis ein Mekeler / ita:

— poſtquam omnis res mea Janum
Ad medium, racta eſt, aliena negocia curo,
Excuſſus propriis. vid. pluribus de

 nomi-

nomine Banciruptoris ejusque differentia tract. Dan. Wigner. *Nob. Pruss. cap. 1.*

6 Erat autem Romæ vicus JANUS, ab ejus Divi, uti putant, in eo statua, in quo fœneratores, argentarii, & id genus homines habitabant. Unde vulgò apud nos de ejusmodi Damasippis & nostri seculi ex mercatoribus dicitur, Ein bedorven Koepmann/ is ein gut

7 Mekeler. Vertumnum enim & Janum Mercaturæ Præsides ponit doctiss. Salmas. *de Usur. cap. 13. pag. 347.* Sicut olim in hisce oris in urbe vetusta & celeberrima Pomeraniæ JULINO Mercatores Triclaff DEUM tricipitem, & minorum velut gentium Divos armorum & Mercaturæ Præsides Harvit & Barouit quasi Martem & Mercurium præterea Bialbug & Zemebugh album & nigrum DEUM coluerunt. Chytræ. *in Saxon. lib. 11.* Et sanè, conturbatores hosce, quòd solvendo non sint, rectius barbarè appellaveris BANCAFALLITOS & BANCAROTTOS, quàm debitores; nam lepidè Martial. *lib. 2. Epigr. 3.*

Sexte nihil debes; nil debes Sexte; fatemur

Debet enim, si quis solvere, Sexte, potest.

8 Notationi nominis rectè nunc subjungenda venit ipsius rei descriptio; cujus est explicare, quid sit de quo agitur. Cic. *lib. 1. de offic.* At cùm omnis definitio in jure sit periculosa. *l. omnis. 202. de R. J.* rarum enim est, ut non subverti possit, nolo anxiè & ego ad artificiosæ definitionis præscripta me constringere; quam tamen & commodè describi sic posse cum JCto Auconita-

9 no *d. l. p. 2. n. 1.* arbitror. Decoctor est negociator, qui fortunæ vitiô vel suô, vel partim fortunæ partim suô vitiô non solvendo factus foro cessit; seu brevius, qui casu culpâve inter negociandum non solvendo factus est. Hi quasi herba irrigua succreverunt uberrimè, & eorum licet jam metere messem maximam, ut Comici verbis utar, ideoque omnia bona vilia sunt: Fides, probitas, pudor, pudicitia. Mercatura fit maculatura; commercium latrocinium; forum frugiferum, forum furiferum; ut iterùm Plautus loquitur.

Ne autem innocentium & nocentium, miserorum & improborum æqualis habeatur ratio; transitus erit faciendus ad Decoctorum divisionem; in qua tamen non omnes conveniunt. Petr. Heig. *1. quæst. 35. n. 4. & seqq.* cum Dan. Sauter. Von der Practic der Banckerotierer / eam bimembrem esse putant; dum sic ait postremus *cap. 3.* So wollen wir zwo Gattungen der Banckerottierer und Falliten setzen; Die erste Gattung ist der jenigen / welche durch ihren zugestandenen Unglücks-Fall dahin gerathen / daß sie außtreten müssen / Die andere Gattung / ist der Falliten / welche auß eigener Verwarlosung und Boßheit banckerott spielen; Zwar die verkehrteste Arth der Leute / und die keiner Erbarmung werth. Quæ forsitan divisio exstructa videtur ex verbis Ciceron. *in Orat. Philipp. II.* dicentis: *Tenesne memoriâ, prætextatum te decoxisse? Patris, inquies, ista culpa est, concedo etiam est plena pietatis defensio; illud tamen audaciæ tuæ, quòd sedisti in quatuordecim ordinibus, cùm esset lege Rosciâ Decoctoribus certus locus constitutus, quamvis fortunæ vitiô non suô decoxissent.* Rectius tamen trimembris cum Benev. Strach. *d. l. part. 2. n. 2.* & Mejer. *in colleg. Argentorat. lib. 42. tit. 1. th. 102.* constitui potest:

Primò, quidam sunt, quibus licet in laboribus perficiendis industria ac diligentia non defuerit, magnis tamen ærumnis & casibus exagitantur; ac ita in hoc malum incidunt; quod genus hominum inter miserabiles potius, quàm improbos habendum est.

Secundò, quidam blandis verbis homines seducunt, deceptosque magnâ pecuniarum summâ à compluribus negotiatoribus receptâ privant, & sese in omnibus voluptatum deliciis Thrasones exhibent, neque tempus neque finem expensarum habent, sed bona eorum turpiter dilapidando vel dilacerando profundunt. *l. 1. in pr. ff. de Curat. furios.* Et hoc pessimum hominum genus nullâ miseratione dignum

gnum est. Lather. *lib. 3. de Cens. c. 15.*

Tertiò, quidam denique partim fortunæ vitiô, partim suâ culpâ res amiserunt, qui secundùm meritum proprium à judice judicantur.

Primus igitur ordo Decoctorum deducitur ex casibus fortuitis, qui sunt omne id, quod consiliô prudentiâque humanâ provideri non potest, vel, cui prævisо resisti nequit. *l. 23. ff. d. R. J. l. 2. §. 7. ff. de admin. rer. ad Civit. pertin. l. 1. §. 4. vers. is verò. ff. de O. & A. l. 18. in pr. ff. Commod. l. 52. §. 3. ff. pro soc. l. 28. C. locat. l. 6. C. de pign. act.* Est autem casus fortuitus duplex: vel NATURALIS quem homo impedire nequit. *l. 14. §. 1. ff. Depositi.* ut: maris tempestas, *l. 2. §. 2. ff. ad L. Rhod. de jact.* fluminis impetus, adversa valetudo, mors &c. vel ACCIDENTALIS; qui hominis factô contingit; ut Latronum piratarumve insidiæ, hostium incursus, naufragia, incendia, & his similia; quæ sparsim *in d. l. 5. §. 4. & l. 18. ff. Commod. l. 1. §. 4. ff. de O. & A.* cum pluribus aliis inveniuntur, prout hos suprà, *lib. 2. cap. 12. n. 46.* ubi de Assecurationibus, paulò latius attigimus. Hos autem casûs ipsi decoctores probare tenentur. Bl. *Cons. 382. n. 19. vol. 5. Decis. Sen. 17. n. fin.* Verùm, ut eo melius persentiscamus, quinam illi sint, qui per inopinatum rei eventum & casûs tristiores, *l. 3. §. si in metallum. 2. ff. de muneríb.* in hoc infortunium & miseriam incidunt, per tria hæc præcipuè genera hoc fieri posse puto.

Primò, PER MARE TURBIDUM, durch die Widerwertigkeit des Glückes in Meer. Facilè etenim fieri potest, quòd, qui bona sua lucri alicujus & commodi causâ maris arbitrio & fortunæ commiserunt, per commotionem ventorum hinc inde agitati & in scopulos illisi, inopinatô impetu omnia perdant & amittant. *l. planè. 4. ff. ut in possess. legat. vel fideicommiss.* alioquin fidissimi homines. *l. si quis stipulatus. 112. ff. de V. obl.* Petr. Heig. *1. q. 35. n. 7. & 8.* Imò aliquando & ipsi in capitis & vitæ discrimen adducantur, ut ait Juvenal. *Satyr. 13.*

I nunc & ventis animam committe dolosо
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quattuor, aut septem, si sit latissima tæda.

De quo fusius *lib. 1. cap. 4.*

Secundò, PER LATROCINIUM tàm MARITIMUM, quàm TERRESTRE, durch Strassenraub und Freybeuterey. Qualia nunc proh dolor, exulceratissimis hisce temporibus cùm hæc scriptitarem, in mari mediterraneo, & Oceano Balthico sunt frequentissima; & olim in hoc famosissima societas Victualianorum, der Vitallien Brüder / qui non aliam ob causam excursiones piraticas fecêre, quàm ut vitalibus alerentur, Commeatum enim hoc nomine appellârunt. De quorum origine vid. Alb. Crantz. *lib. 9. Wand. cap. 25. circ. fin.* & suppliciô, *c. 29. circ. fin.* & nos supr. *lib. 1. cap. 4. n. 17.* Nam, cùm mercatores sive negociatores ob communem utilitatem ad alias provincias ac Civitates migrare necesse habent, à grassatoribus viarum publicarum & piratis seu latronibus famosis. *l. 28. §. 15. de Pœn.* & insignib. *l. 16. de Appellat.* invaduntur, & violenter spoliantur. Bodin. *lib. 6. de repub. c. 6.* Thom. Grammat. *cons. 59. n. 4.* & variis modis affliguntur. Per quod sanè medium perniciosum, & reipub. maximè detrimentosum, aliquoties negociatores, qui ingentibus laboribus, industriâ singulari, multis sudoribus res compararunt, Creditoribus suis satisfacere nequeunt, fidem rumpunt atque frangunt, & tandem à negociationis officio desistere coguntur, ac veluti mortui fiunt civiliter. *§. Publicatione. 7. Instit. de societat.*

Tertiò per FRAUDEM DEBITORUM SUORUM durch Auffenthaltung ihrer Schülden / womit ihnen ihre Schuldener verhafftet seyn / Inexcusabiles sanè ac omnis humanitatis inexperti videamur homines, si non ea quæ nobis ab æterno Deo sunt concessa, communicaremus, & mutuas traderemus operas, cùm unus homo alteri inservire obstrictus sit; quò fit, ut quidam

dam negociatores proximo ac vicino, vel alii cuipiam, ut eò melius negotiari possint, bonis suis auxilium præstent. Veruntamen, cùm justum ac destinatum, quoad debitum solvendum tempus non servent, & ita fidem frangant, hoc ipsum ter vel quater reiterent, profectò illi coguntur fallere, & fidem Creditoribus suis non servare, juxtà
19 tritum illud: **Viele Hiebe an einen Baum / machen denselben bald fallend / und wann die reichen Kauffleute auffsiehen oder zu grunde gehen / nehmen sie viele Gesellen mit sich.** Luc. Osiand. *ad cap.*
20 *26. Ezech.* atque ita coactio voluntati contraria, excusat peccatum. *ca. 15. q. 1.*
21 *C. quod autem &c. Eod.* Et huic hominum generi impropriè attribuitur nomen Decoctoris. Licet enim in eorum numero habeantur, qui fidem rumpere solent; suis tamen honoribus
22 & privilegiis commerciorum singularibus non privantur, nec poenæ ordinariæ subjacent; sed digni semper ha-
23 biti sunt, qui à molestia carceris & vinculorum liberati, cessionis beneficium, cæteraque mercatoribus concessa jura retineant & fruantur. P. Heig. *d. q. 35. n. 47.* Ernest. Cothm. *1. vol. cons. 19.* Ang. *cons. 61. n. 2.* Henr. Boich. *inc. Odoard. n. 5. & seq. X. de solut.* Paris. *cons. 94. n. 57. & 61. part. 1.* Quod etiam *Novella 135.* non tantùm probat, sed & sic explicat & temperat, ut debitorem, fortunæ calamitate ac iniquitate non solvendo factum etiam ab hac ignominiosa bonorum cessione immunem faciat, Creditoribus ea, quæ debitor in bonis habeat, conquirendi, vindicandi & perendi facultate datâ. Cujac. *d. Novell. 135.* Hotom. *quæst. illustr. 26.* Un-
24 de etiam Statuta illa illegitima censentur, quibus debitoribus non dolosis cessio bonorum denegatur. Hotom. *d. illustr. q. 26.* Tessaur. *decis. 36. & 182. in fin.* Coler. *de processib. execut. part. 1. c. 9. n. 28.* Moller. *Semestr. 1. cap. 36.* P. Heig. *d. q. 35. n. 56. & aliquot praced. &*
25 *seqq.* Et novissimè Carpz. *p. 2. Const. 22. Jurispr. for. Def. 11. & 12. n. 6. & Defin. 23.* ubi ejusmodi Debitores absque sua culpa non solvendo existentes, nec ab officio publico removendos statuit. Vid. plur. de hac materia supr. *lib. 1. c. 14. in princ.* Et ratio potest reddi, quòd à 2
mole creditorum fortunæ injuriâ oppressi magnam animi molestiam capiant, ac idcircò Creditores hoc non solùm moderatiori animô ferre; sed si absque eorum incommodo fieri possit, de novo auxilio subvenire, & in statum pristinum restituere debent; cùm pii probique Creditores sibi dictum esse intelligant, quod Paulus *Rom. 13. vers. 8.* inculcat, Nemini ipsos quicquam debere oportere, nisi ut se invicem diligant. Quibus Decoctoribus Daniel Sauterus in *d. tr.* **von der Practic der Banckerottierer /** *cap. 5.* per epistolam consolatoriam dolorem abstergit. Unde in benè Constitutis Rebuspubl. Saxonicis & in nostra Lubeca recepti moris est, ut Senatus illis, qui tali fortunæ naufragiô bona sua amisêre, manùs suas non solum porrigat paternas, verùm etiam beneficiô aliquô honestô vulgo **Lehn** beet ac prospiciat, quò facilius vires paulatim recolligere, & tandem Creditoribus satisfacere queant. Pii enim magistratûs officium est, authore Senecâ, ut subditis qui egent auxiliô paternè succurrant, cùm qui succurrere perituro potest, nõ succurrerit, occidit. Cum quo coincidunt verba Recess. Imp. de Annis 1548. & 1577. **Policeyord. von verdorbenen Kauffleuten.** verbis. **Werẽ sie aber aus kündlichen uñ unversehentlichẽ zu gestandenẽ Unfällen / oder Schaden in Verderben / und Außstand kommen / alsdañ mögen sie auffgenommen uñ vergleidet / mittleiden mit ihnen gehabt / uñ den gemeinẽ Rechtẽ nach / gegen ihnen gehandelt werde.** Hinc & ab 3
iis qui non suô sed fortunæ injuriâ non solvendo facti, tanquam à fallitis maliciosis, quod remissum est per accordium, Condictione ob turpem causam repeti non potest, si ad pinguiorem fortunam pervenerint, vid. nos supr. *lib. 1. c. 14. n. 30.* cùm quod tali ex Commiseratione remittitur, ob causam maximè justam & piam remissum & datum dici possit; nisi quis etiam eleemosynas, quæ pauperi dantur, si fortè vel indu-

striâ vel aliàs locupletior fiat, repeti ab illo existimet, quantum ad hoc enim inter hunc & illum ratio prorsus nulla est diversitatis. Dan. Moll. *lib.4. Semestr.c.6.n.7.*

Caput IX.

De Decoctoribus, dolosis, & suâ culpâ factis.

Itemque de iis, qui partim fortunæ, partim suo vitio fallunt.

Summaria.

1. *Malitiosorum Decoctorum nequitia depingitur.*
2. *Optimum in vita FIDEM servare.*
3. *Debitum non solvens, triplex committit peccatum.*
4. *Ex fide non servatâ Respubl. collabascit.*
5. *Epitheta & Tituli Decoctorum.*
6. *Modi, quibus dolosi Mercatores incautos fallunt.*
7. *Visitatio Nundinarum frequens est modus fallendi mercatoris, ubi de Nundinis celebrioribus.*
8. *Machinæ quibus hi Falliti ad creditoribus suis imponendum utuntur.*
9. *Modus fallendi est Grandiloquentia.*
10. *Tertius modus fallendi bonos est superbia in vestitu, & Conviviorum luxus.*
11. *Circa cultum vestium peccatur hodiè in materia & formâ.*
11. *Mercatores malitiosi peccant in vestium luxu.*
12. *Lex Priscorum Censoria commendatur & n. 14.*
13. *Antiqua Lubecensium frugalitas in conviviis laudatur.*
14. *Qui de luxu & abusu vestium scripserint.*
15. *Splendida ædificiorum structura, est modus fallendi Mercatores probos.*
16. *Invehitur in Mercatores splendidè ædificantes.*
17. *Mercatores amplius in bonis sperant, quàm revera est.*
18. *Monitum ad Mercatores modernos.*
19. *Succerum laus antiqua, & modus in structura ædium.*
20. *Magistratûs in refrenando ædificiorum luxu officium.*
21. *Cur privatis in structura, & ornatu ædium moderatione utendum.*
22. *Nullum privatum debet esse magis magnificum publico.*
23. *Quintus fallendi modus est Blandiloquentia decoctorum.*
24. *Falsiloqui hi debitores comparantur chamæleonti.*
25. *In Dotes liberorum valdè largi facilè decoquunt.*
26. *Ultra vires facultatum æs alienum contrahere, est studiosè decoquere.*
27. *Pœna eorundem de Recess. & Ordinatione Hanseatica & Lubecensi.*
28. *Alienis nummis comparare fundos non caret dolô, & proxima ad paupertatem via.*
29. *Decoctionis prœludium ex frequentibus usurariis creditis.*
30. *Fidejubentes ultra patrimonii vires, attrahunt certa damna & exinde decoctionem.*
31. *Malæ fidei debitoribus omnia beneficia Juris, e.g. Cessionis bonorum, Competentiæ, alimentorum &c. denegantur.*
32. *Misericordia & Eleemosinæ quibus præstanda?*
33. *Dolosè mutuò sumit, qui se solvendo non esse novit.*
34. *An Creditor de debitoris dolis & fraude certior redditus eundem in nundinis publicis & privilegiatis arrestare possit?*
35. *De fuga suspectus debitor arrestari & capi potest.*
36. *Constitutionib. Galliæ Debitores fugâ suspecti capi possunt.*
38. *Quis sit de fugâ suspectus.*
39. *In maritimis Civitatibus & Emporiis*

de

de requisitis fugæ Mercatorum tam exactè non laboratur.

40. In materia Decoctionis quid sit ἁμάρτημα.

41. Judicis discretioni relinquendum, an quis fortunæ vitiô an culpâ decoxerit.

42. Ex Conditione Mercatoris præsumptio & qualitas decoctionis consideranda, quod exemplô demonstratur.

43. Casus quô Mercator partim suô partim fortunæ vitiô fidem perdidit.

44. An qui partim suâ, partim fortunæ injuriâ à mensâ surgunt, ad Cessionis bonorum beneficium admittendi.

45. Quæ Judici in tali casu observanda capita.

46. An hujus mixti generis mercatores securitatis seu salvi Conductus beneficiô fruantur.

47. Hoc beneficium à quib. concedatur.

48. Qualitatē decoctoris fallentis noscere debet securitatem hanc concedens.

49. Famæ & fidei publicæ Emporiorum nocet facilis salvi hujus Conductûs Concessio.

50. Salvus Conductus & à Creditorib. conceditur.

51. Quid de hoc salvo Conductu statuant Recessus Imperii.

52. Ab hoc securitatis beneficio non excluduntur Mercatores ob belli Calamitates non solvendo facti.

SAtis pro instituto deiis mercatoribus, qui fortunæ vitiô foro cedere coguntur; progrediendum nunc ad eos, qui suô vitiô facti sunt Deco-
1 ctores. Apud hos etenim artis laudatissimæ est profundere, dissipando atq; dilacerando astutè maleficèque circumvenire, aucupare atque occupare pecunias alienas, ab initio largè polliceri, in medio fraudulentas facere versuras, & sine omni charitatis ac justitiæ respectu tandem fallere omnibus fidem.

2 Rectè quidem apud Dionys. Halyc. *lib. 6. Servilius inquit: Optimum in vita contra omnes injurias remedium & retinendæ concordiæ commodissimum esse contractuum FIDEM*, & Cic. *2. offic.* addit: Fidem nullam esse posse, nisi sit necessaria solutio rerum creditarum. Quibus Senec. *lib. 3. de Benefic.* accedit, scribens, æquissimum esse, & jus Gentium præ se ferre hanc vocem REDDE QUOD DEBES. Quomodo enim respub. (ubi ad mutua commoda sive usum publicum benè agier oportet, Cic. *3. offic. & 7. fam. epist.*) feliciter posset constare, quando fides negligitur; Libidinis verò lucrum damnaque pariter invisa è suis exorbitent terminis, ut per turpitudinem splendere incipiant? Jus & Æquitas, vincula sunt Civitatum, veluti ψυχὴ πολιτείας FIDES; quâ sublatâ, ut verè Aristot. *Rhet. ad Theod. d. 1. cap. 15.* ἀνῄρηται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων. Tollitur quod inter homines est commercium. Itaque meritò idem ille Cicero, nefarium ait esse, fidem frangere, quæ continet vitam; sanctissimum, ut Seneca loquitur *Epist. 88.* humani pectoris bonum. Vid. Conr. Rittershus. *ad Instit. tit. de Action. §. ad personam quoq; pag. m. 600.* Borgen und nicht bezahlen welch ein schändlicher Betrug es sey / und wie derselbe eine dreyfache Sünde begehe / 1. wider das 7. Geboth / 2. wider Gottes Gerechtigkeit / 3. wider seine eigene Seele. Vid. Joh. Arends. *in Ps. 37* verb. der Gottlose borget und zahlet nicht / *pag. m. 364.* Unde & FIDEI sacra fiebant olim Romæ, templumque dedicatum erat, de quo vid. Jo. Rosin. *in antiquit. Rom.* Caball. *tract. de Evict. § 1. n. 4.* Quæ omnia quamdiu Falliti, qui foro nequiter (alios libenter excipio) cedunt, flocci faciunt, non video, quomodo respublica, commerciorumque, sine quibus respublica stare vix potest, necessarius usus contineri possit. Quod prudenter olim intellexit Comicus, quando in hæc verba prorumpit:

Pulcrè illud oppidum munitum arbitror, si incolæ benè sint morati.
Perfidia & Peculatus ex urbe & Avaritia si exulant
Quarta Invidia, quinta Ambitio, sexta Obtrectatio,
Septimum Perjurium, octava Indiligentia.

Nona

Nona injuria; decimum (quod pessimum aggressu) Scelus.
Hæc nisi inde aberunt, centuplex murus rebus servandis parum est.

Et licet varii ac multiplices reperiantur modi, quibus hi malitiosi decoctores (quos nequissimos Budæus *in l. 7. §. quoties. ff. Depos.* Ganeones, Salacones, Profligatores sua haurientes. Anthon. Hering. *de fidejuss. c. 5. n. 104.* Infames, JC. Julianus, *in l. 1. ff. de his qui not. infam.* imò infamissimos appellitant. Bl. *cons. 176. n. 6.* & Str. *d. tr. part. 3. n. 1.* furibus comparat, Policey-Ordn. zu Franckfurth. Anno 1577. *tit. 23. vers.* Als vielmahls) callidè homines & creditores suos decipiant, deceptos versutiis excitent, & incautos dolosè perdere soleant: hi tamen quinq; præ cæteris attendendi sunt:

Primus est VISITATIO NUNDINARUM, seu mercatuum, tàm majorum; quales sunt in Germania Nundinæ Francofurtenses. Wesembec. *in π. ff. de Nund. n. 1.* Lipsenses. Mejer. *d. l. Coll. Arg. lib. 42. tit. 1. th. 102. num. 2.* Naumburgenses. Berlich. *part. 1. concl. 3. n. 4.* quàm minorum, vulgò die Wochen-Marckte / de quib. *lib. 1. cap. 5. hujus tr.* paulò latius. Nam, quando hasce ad nundinas decoctores se conferunt, tum ab uno mercatore 100. ab alio 1000. florenorum mutuò sumunt, & merces hac conditione emunt, ut instantibus hisce nundinis dimidiam partem solvere, & alteram ad futuras nundinas dare velint, etsi enim destinatô & justô tempore fidem servent, & relictum debitum solvant; quemadmodum bis, ter, quaterve observant, & proinde de novo cum negociatore venditore cōtrahunt, ut aliquot. 1000. florenorum, seu thalerorum marcarumve rursꝰ eorum fidei committant; postremò tamen datam fidem nunquam liberant, nec hanc pecuniam mutuò sumtam restituunt, obligationes suas callidè, malitiosè & veteratoriè interpretantur, & nescio quas tendiculas, glossas, sophismata, exceptiones, cavillos, strophas efficaces & varias illis affingant. Anthon. Hering. *de fidejuss. cap. 19. n. 33.* Imò cum improbo dispensatore *Luc. 16.* syngraphas falsificant, & fraudulenter mutant; atque ita hôc ipsô non unum solum, sed multos etiam mercatores seu negociatores honestos decipiunt, & alienis rebus ac pecuniis hanc nequitiam exercendo ipsos fallunt atque circumveniunt.

Secundus modus est GRANDILOQUENTIA. Etenim, quando ipsis negotium quoddam cum aliis est perficiendum, certè inter eos cum Pyrgopolinice Plautino non vilis est autoritas; & ut promtiori animô ipsis pecunia credatur, magnos sibi spiritus sumunt, Thrasonicam ostentationem exhibent, in negotiis & contractibus verborum ampullis utuntur, aureos montes pollicentur, dicentes se locupletes, ac se pecuniam in rem aliquam utiliter collocaturos, fidejussores idoneos statim vel daturos, vel confestim soluturos. *l. 34. §. 3. ff. de furt.* ac nescio quibus simulationum involucris, quasi velis quibusdam, (Cic. *ad Q. Fr. lib. 1. cap. 5.*) frontem, oculos, vultûs & orationem sæpissimè mentiendo tegentes, creditoribus suis (ut loquitur Plaut. *mil. glor. act. 1. sc. 2. circ. fin.*) glaucoma ob oculos, ut quod viderint non videant, objiciant, & ita fabricis hisce & doctis dolis incautos, sicut hamô pisces, capiant, & circumveniant, imitantes Ovidianum illud:

Promittas facito; quid enim promittere lædit?
Pollicitis dives quilibet esse potest.

Tertius modus est SUPERBIA IN VESTITU & CONVIVIIS, Herm. Lather. *tr. de Cens. lib. 2. cap. 2. n. 28. 31. & 54.* Liquet enim hodiè, homines, præter finem, quô datæ fuerint vestes humano generi, iis non tàm uti hôc seculô ad proprios bonosque fines, quàm ad luxum & superbiam abuti. Circà cultum enim vestium passim peccatur in materia & forma. In materia plurimi, dum, non habitâ ratione status & conditionis suæ, adsciscunt vestimenta impendiò pretiosa ac sumtuosa; quò fit, ut jam ægrè ex

habitûs materia diſcernas Principem, Nobilem, Militem, Doctorem, JCtum, Medicum, Actuarium, Mercatorem, Proxenetam & Hoplotechnitam: omnes ii non minus veſtes pretioſas, quàm materiam primam & elementa, communes ſibi eſſe volunt. Ita nempe latè graſſatur Diabolica ſuperbia. Adam. Raff. *de Nobil. & merc. lib. 2. c.*
11 *2. pag. m. 134.* Præ cæteris autem in hoc paſſu peccant mercatores malitioſi & improbi. Quò etenim eò melius nequitiam ſuam & fraudes obtegere & palliare queant, in negotio contrahendo annulis, aurô & gemmis pretioſè confectis, opiparis & ſplendidis veſtimentis, ordini ſuo non convenientibus, induti incedere; ſumtuoſis, equis & plauſtris illicitô modô, *contr. t. t. C. null. lic. in fren. equeſtr.* &c. & *t. t. C. de veſtib. holoſer. & aur.* uti, & per conviviorum veſtiumque luxuriam, quam ægræ Civitatis indicia dixit Senec. *Ep. 114.* in mundiciis, mollitiis, delitiisque ætatulam agere ſolent.
12 Plaut. *in Perſ. Act. 1. ſc. 2.* Unde non abſque ratione Appius Claudius contrà Valerium, à Dionyſ. Halyc. ita diſſerens introducitur: Eos qui ventri & fœdiſſimis voluptatibus indulgentes, patrimonium ſuum abſumſerunt, dedecus & detrimentum Reipub. exiſtimandos, & rempub. magnum facturam quæſtum, ſi ipſi ultrò ex urbe excedant; aut, ſi à magiſtratu, Corinthiorum more, per certos Cenſores inquiſitio inſtitueretur, ut, ſi quem viderent ſemper ſplendidè obſonare, hunc rogarent, unde viveret, quid faceret operis? an ſuppeterent facultates? Quòd ſi reditûs ſufficientes viderentur, paterentur illum frui ſuis; ſin ſumtus ſuperaſſet, prohiberent, ne id impoſterum faceret: ſi contrà niterentur, multarent, cogerentque aliquid operis facere, ut ex Diphilo refert Athenæ. *lib. 6.* & meminit Eraſm. *Chiliad. 1. cent. 9. adag. 44.* Ad quorum amuſſim ſi omnes Chriſtianarum rerumpubl. alumni mores ſuos hodiè componerent, dubio procul brevi temporis ſpatiô florentiores illas videremus, & minus certè ganeonum, decoctorum & turbatorum publicæ privatæque rei haberemus. Chriſtoph. Beſold. *de Conſid. vit. & mort. cap. 3. n. 7.* & Schönborn. *lib. 3. pol. c. 17.* Stuck. *de antiqu. conviv.* Conrad. Heresbach. *de educand. & erud. Princip. lib.* Petr. Gregor. *lib. 8. de repub. cap. 6. & lib. 3. c. 19.* Nihil enim verius, quàm quod dici ſolet, köſtliche Kleider / und Leckerbiſſen / machen zuweilen geehrte Leute / aber zum öfftern reiche Pracher / böſe Bezahler / die ärgeſten Betrieger / und Wer immer hält Convivia, mit andern Leut pecunia, zu dem kombt ſchnell inopia, wie zeugt experientia. Idcircò Cl rissimus Dn. Neukrantz / in doctisſimô *de Harengo nuper edito tractatu, pag. 61. & 62.* pro ſuo in rempub. Lubec amore, ſummis laudibus evehit anti quam illam noſtrorum mercatorum in celebrandis publicis conviviis annuis frugalitatem; dum rectè ſentit, præter memoriam hujus olim frequentisſimi & liberrimi commercii, veterem hanc conſuetudinem apponendi in annuo Epulo fratrum Scandinorum der Schonenfahrer Harengi ſaliti, eum in finem à majoribus, omnis luxus rudibus inſtitutam eſſe, ut conventûs ſuos minimis ſumtibus & parabili cibo, qui ſimul appetentiam excitaret, celebrârint. Hôc additô Civitatis prædictæ encomiô: Equidem, aut me flagrantisſimus amor hujus Reip. fallit, aut nulla vicinarum fide aut conſtantiâ major, nec religione in Deum, munificentiâ in pauperes ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tàm ſerò luxuria immigraverit; nec ubi tantus, & tam diu continentiæ ac parſimoniæ honos fuerit: adeò quanta rerum minus, tantò minus cupiditatis erat; quod de Romanâ præfatione hiſtoriæ ſuæ, candidisſimus morum cenſor T. Livius profeſſus. Hactenus D. Neukrantz / *d. l.* Ubi verò priſci laudatisſimi mores & inſtituta? ubi contumacium violatorum rigidæ illæ antiquitatis pœnæ? O quàm beatam noſtram certisſimô auguriô intuerer rempublicam,

legum

legum cùm aliarum, tùm etiam de refrenando luxu & re vestiaria à Romanis & nostris antecessoribus olim latarum constantem imitatricem? exclamat prudentissimus Poloniæ Senator apud Raff. *d.l. de Nobil. & merc. pag. 135. & seqq.* quem vid. Cui adde Frideric. Matenesium, qui de luxu & abusu vestium integrum scripsit Tractatum, & nuper. Dn. Klock. *de ærar. lib. 2. c. 94. & 99.* ad quos benevolū lectorem remitto, cùm nostri instituti ratio pluribus de his agere non permittat.

Quartus est, MAGNIFICA atque SPLENDIDA ÆDIFICIORUM STRUCTURA; quâ simili modô malitiosi Decoctores Creditoribus ad tempus glaucoma ob oculos objiciunt. Hos stultos appellat Lipsius *lib. 4. Pol. c. 11.* ubi ait: Magistratus provideat de domibus subditorum, ne superbè nimis struant aut instruant; allegans illud Salustii *ad Cæsarem:* Stulti illi sunt, qui omnia potius visenda quàm semet efficiunt; quod Keckerm. *System. Pol. lib. 1. cap. 11.* explicat, qui externa tantùm ornant, non seipsos, digni certè Diogenis redditô præmiô; qui hujus forsan farinæ hominis domum ingressus, & sumtuosis aulæis aliisque operibus magnificè stratum ubique cernens, in ejus faciem exscreavit, excusans se, quòd nullum inhonestiorem locum vidisset, attestante Plutarch. *de liber. educ.* Subditi ergò, & speciatim mercatores, qui transmarinas exercent negociationes, & ob id sæpenumerò de facultatibus suis plus, quàm in his est, sperant, docente Gajo JCto, *in l. in fraudem. 10. ff. qui & à quib. manumiss.* sese intrà conditionis suæ limites contineant; & fortunam velut tunicam magis concinnam probent quàm longam. Apulæ. *in Apolog. 1.* atque Lacedæmonios imitentur, qui ex instituto Lycurgi, non nisi serrâ & securi, i. e. simplicibus instrumentis adhibitis, ædificabant. Crag. *lib. 3. de repub. Laced.* Cui adde Wilhelm. Wselinx, im Bericht von der Süder Compagn in Schweden de Anno 1626. *pag. 72. 73.* ubi de Ædificiis Sueci-
cis antiquis inter alia ita: Es weren auch 19
in diesem Lande meistentheils die Häuser
zu Dienste des Menschen gebauet/ nicht
wie anders Ortes/ da es das Ansehen
hat/ gleichsam die Menschen der Häuser
halben erschaffen weren. Et paulò post:
Die Haußmütter bekümmern sich mehr
umb ihre Haußhaltung/ als umb unnöti-
ges und närrisches Außputzen des Hau-
ses/ welches dann von allen verständigen
Leuten viel besser geachtet wird/ als wann
man die Zeit mit solchem fantastischen
abstreichen/ waschen/ reiben/ und auff-
pruncken zubringet/ wie an vielen Orten
geschicht/ da sotahne Närrinnen auch ih-
rer schuldigen Pflicht wenig eingedenck/
ihrer Männer vergessen/ auch so/ daß der
Mann nicht solte dürffen einen Stuel oder
Banck gebrauchen/ oder in eine Kammer
sicher eingehen/ er habe dann die Schuh
zuvorhero außgezogē/ so er anders nicht
einen Haußkrieg haben wolte/ hucusq;
Wselinx *d.l.* imprimis verò hîc notan-
dum, quòd de refrenando ædificio-
rum luxu decoctionis malum causan-
te, scribit Joh. Ruremund. *in Mammon.*
cap. 13. Was bey Einstellung des kostbar- 20
lichen Bauens/ so wohl privatim als pu-
blicè ersparet wird/ das ist gnugsam be-
kandt. Allein wil dieses insonderheit der
Obrigkeit geziemen/ daß sie ja nicht zu-
lassen/ sondern bey hoher Straffe verbie-
te/ daß keine privat-Person/ Bürger oder
Kauffmann ausserhalb der Stadt einen
köstlichen Bau aufführe/ und daß im wie-
drigen Fall/ solcher zumahl nach Anwei-
sung der Rechte *in l. si quis. 6. C. de Ædi-*
fic. privat. seine Gerechtigkeit und pos-
session solle verlohren haben/ Ursach des-
sen ist erstlichen 1. daß ein Privatus mit 21
Hinaussetzung seiner Gewerb und Be-
ruffes/ auch zu Nachtheil des gemeinen
Wesens sich hierdurch gäntzlich ruinire;
fürs andere 2. daß hierdurch die Zierde
einer Stadt benommen und auffs Land
gesetzet wird/ und dann fürs 3. daß zu
Krieges-Zeiten den jenigen Bürgern so
dergleichen stattliche Gebäu in offenen
Lande haben/ nicht am besten zuver-
trauen/ weilen die Exempla bezeugen/
daß dergleichen Personen bald zum un-
zeitigen Frieden/ Brandtschatzung/ Auf-

gebung/ oder andern schädlichen Mitteln helffen und Anlaß geben/ vid. Chokier *lib.5.thesaur.polit.aphorism.cap.16.*

22 Et in summa, nihil privatum debere magis esse egregium & magnificum quàm publicum, docent Politici communiter, & Simanca *lib. 1. de republ. cap.6.* Nec facilè ferenda sunt ædificia suburbana; quæ cùm plerumque referta sint immensis divitiis, incitamenta hostium existunt, qui quotidiè ad vicinorum oppidorum deprædationem excurrunt, ut loquitur Procop. *lib.4. de Ædif.* & Nicol. Alemann. *in not. ad ejus histor. arcan. fol. 91.* Besold. *de increment. Imper. cap. 2. n. 5.* plura de damnosissima in ædificando prodigalitate vid. ap. Dn. Klock. *de ærar. lib. 2. cap. 95.*

23 Quintus est, SVAVITAS VERBORUM, seu BLANDITIA; quam Comicus *in Bacch.* merum viscum appellitat. In contractibus enim se dulces & affabiles ostendunt externè, ut eò commodius bonis & pecuniis mutuò datis mercatores probos exhauriendo defraudare, & nasô suspendere possint; domi, h. e. intus, habentes animum falsiloquum, falsificum, falsijurium, domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias, domi habentes hortum & condimenta ad omnes mores & maleficos. Plaut. *in mil. glor. act. 1. sc. 3.* Atque ita alienas induunt personas, DEUM simul & homines deludunt, cogitantque cum Cardano, *lib. 2. de subtilit.* referente Keckerm. *1. system. pol. cap. 3.* hominem propterea esse conditum, ut sit animal fal-

24 lax. Unde non immeritò Theodoricus Ostrogothorum Rex, hosce frontosos & malæfidei decoctores Chamæleonti comparat, inquiens: Meritò Chamæleonti bestiæ conferendus, quæ parvorum serpentum formæ consimilis, aureô tantùm capite, reliquis membris subalbentis Prasini colore distinguitur; hæc quoties humanos aspectûs incurrerit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimiâ timiditate confusa colores suos multifariâ qualitate commutat, ut modò veneta, h. e. wasserbläulich/ modò blattea, modò prasina, modò possit Cyanea reperiri. Clarissimus Marq. Freher. *de fama lib. 2. cap. 13. n. 15.* Hering. *de fidej. cap. 15. n. 8.* Petr. Peck. *in c. quod semel. n. 1. de R. J.* quem cum aliis allegat Petr. Heig. *d. q. 35. n. 17.* ubi & alias vide horum Decoctorum comparationes. Sic ad hanc Classem referimus non immeritò, qui cùm magno ære alieno obruti essent, amplis dotibus elocant liberos, aut magnum censum vulgò Schoß publico in sui & creditorum fraudem pendunt, & ita supra facultates in cæteris quoque glaucoma faciendo prodigi. Dn. Magnif. Carpzov. *in respons. Electoral. lib. 4. tit. 3. n. 19.*

Præter hos alii non leviori, si non graviori vitiô accelerant decoctionem, QUI ULTRA VIRES BONORUM æs alienum contrahunt. Quod proh dolor! hodiè non tantùm inter mercatores sed & alios, qui suis reditibus vivere possent, non raro videmus. Quorum maxima pars aliorum pecuniis sibi lucra captat. Non levis in eo committitur temeritas, quæ si tandem infelicem exitum sortitur, ex vitio perducit ad paupertatem. Quò majoribus verò summis ultra patrimonium in creditum itur, eò gravius peccatur. Unde Mandatum der vereinigten HanseStädte wider die Falliten und Banquerottirer Anno 1620. gedrucket/ und Anno 1659. zu Lübeck wieder renoviret art. zum ersten. Mäñiglich sehe wohl zu/ daß er mehr nicht borge/ als er bezahlen kan/ dann es soll dem Creditori uff sein anhalten fürderlich unparteilich Recht mit getheilet/ und wo der Debitor nicht bezahlen kan/ und gleich wohl der Schuld geständig/ oder dieselbe sonst außfündig gemacht/ soll wider den Debitorem mit Gefängnis/ und wie es dißfals sonst an einem ieden Ort hergebracht/ ohnnachläßig procediret, und ihme hinwieder in keiner HanseStadt einig Geleid gegeben oder gehalten/ sondern der Schuldener an Enden und Orten/ da er angetroffen/ biß zum Gefängnis verfolget werden. &c. vid. Text.

Non improbandum quidem, si pro certa lucri spe impetranda, mutuum in Emporiis contrahitur, at in eo peccatur, si ubi illius lucri nulla est certitudo interdum nec professioni conveniens, aliena pecunia in periculum temerè conjiciatur. Cum alterius enim damno sic vagari, & per aliena pericula lucrum quærere, à justitia & fide remotum est.

Similis farinæ sunt, qui alienis nummis comparant fundos & ædes. Licet enim ex his fructûs non leves habentur, rarissimè tamen tanti, ut æquent nummos creditæ pecuniæ. Hæ Creditoribus certò debentur, & sine exceptione solvendæ sunt, non attentô, quis casus rebus comparatis acciderit. Ex personali enim obligatione petuntur, a qua nullus rerum casus liberat. *l. in-cendium. 11. C. si cert. petatur.* Ex hoc stæ domino pereunt, non Creditori, it ut eidem speciatim obligatæ. *l. quæ fortuitis. 6. l. pignus 9. C. de Pignor. act.* contrario. Ob casûs & impendia ructûs incerti sunt, & minuuntur sæpius, quàm augescunt. Quòd si posteà ccidunt casûs, non possunt eos prætendere, qui inde ad egestatem sui improvidâ cupiditate semet redegerunt. Qua de causa emacitatem seu pruriim bona alienis nummis comparan-i, ad inopiæ causas non incertas, ve-res referri soliti, à quib. proverbium oc ad nos pervenit: Wer wil ver-rben/leihe Geld/und kauffe Erbe. ecoctionis quoque præludium est, frequenti mutuo sub usuris præter ecessitatem contracto, præsertim si rsura accesserit. Cùm enim nemo on intelligat morsum usurarum & ex facultatum arrosiones, utique quioet præscire potest inde sibi propinam paupertatem. Gail. *2. Observ. 83. n.* Caroc. *de Excuss. bonor. quæst. 35. n.* cujus inde probatio desumi solet. ascard. *de Probat. Concl. 1154. num. 33.* ermani simul & verè, ut refert Lather. *tr. de Censu. lib. 1. c. 8. n. 4.* hoc expresrunt: Viel borgen und leihen / ist ne Vergifftung des Erbtheils: und t eine Stieffmutter die gebähret eine Tochter/die heist/gib sie wollfeil; diese hat einen Bruder der heist zum Thor hinaus. Inde Salom. proverb. 22. vers. 7. Qui mutuò accipit, servus est fœneratoris. vulgò Borchart ist Lenharts Knecht. Deteriores his sunt, 30 qui fidem suam pro aliis nimiâ facilitate interponunt, qui si ultra facultates sposponderint, & inde in ære alieno sunt, nihil à decoctorib. differunt. Malè enim utuntur suâ substantiâ & fide. Illam prodigè pro aliis prostituunt, hanc turpiter fallunt, ubi supra vires se aliis obstringunt. vid. Gail. *d. Obs. 83. n. 15.* Hering. *de Fidejuss. c. 1. n. 19.* Hartman. *Practic. obs. tit. 3. obs. 1. n. 9.* Incerta spes est ex aliorum fide, pro qua suam prostituunt. Certa exactio ex sua, cum non dubia pernitie, si suæ & alienæ opes deficiant. Hinc Salomon. Proverb. *c. 22. vers. 26. & seq. Ne sis inter eos, qui spondent, aut fidem obstringunt apud fœneratorem, nam si non potueris persolvere, auferet à te lectos tuos.*

Et huic hominum generi, quod suâ 31 culpâ hanc sibi calamitatem accersivit, & in leges publicas deliquit, flebile Cessionis beneficiũ planè denegatur. *Novell. 135.* Alphons. ab Azeved. *lib. 5. Constit. Hisp. tit. 20. l. 5.* Brun. *de Cess. bon. q. 4 pr. per tot.* Peck. *de jur. sist. cap. 5 n. 16.* P. Gregor. *Syntag. jur. p. 3. lib. 22. cap. 9. n. 11.* non juvantur Exceptione Competentiæ. *l. fin. & ib. gl. ff. quæ in fraud. Cred. Dd. in §. fin. Inst. de Action.* nec alendi sunt à Creditorib. ut ut incarcerati. Fab. *in d. §. fin. n. 6. Instit. de Actionib.* & immunitas Ecclesiæ, quæ aliàs simplicibus Creditoribus competit, non tribuitur. Azeved. *d. lib. 1. tit. 2. l. 13.* quia contra ejusmodi debitorem omnia cessant privilegia. *l. ait Prætor. 10. §. si debitorem. 16. ff. quæ in fraud. Cred.* Gail. *2. obs. 44.* Et ratio discriminis in aperto est; cùm jura dolosis patrocinari non soleant; & potius his, qui ex necessitate quàm voluntate in calamitatem incidunt, subveniunt. *l. senatoris. 47. ff. de rit. nupt. l. si dictum. 56. §. 1. ff. de Eviction. l. quod si. 24. §. restitutio. 4. ubi Br. ff. de minor. l. cum postulassem 44. §. 1. ff. de damn. infect.* Tiraqu. *de*

retract. prox. §. *1. gl. 10. n. 25. & gl. 18. n. 41. 42.* Ronchegall. *in l. eandem in pr. n. 217. 230. ff. de duob. reis.* Covarruv. *resol. lib. 2. cap. 16. n. 9.* His adde Erneſt. Cothm. *Vol. 1. conſ. 19. ubi n. 11. & ſeqq.* hæc eleganter & doctè explicat & deducit, & noviſs. Dn. Mev. *de levaminibus Inop. debitorum. c. 5. à n. 83. usq. 89.* Ea
32 enim beneficentia, quâ ſublevantur miſeri debitores, eſt quædam ἐλεημοσύνη non præbenda niſi agentib. ut miſericordiam mereantur. Balthaſ. Rham. **von Regiment der Chriſtl. Liebe in leihen und borgen.** *c. 3. q. 5. n. 226. & ſeqq.* Præprimis verò illa non tribuenda iis, qui malignè faciunt, unde Creditorum petitio difficilior reddatur, aut deterior. Plerumque fit, ut qui facultates amiſerunt, ſimul fidem pudorem, & ſinceritatem exuant quaſi hæc opum, non animi bona ſint, divitibus non pauperib. congrua. Dn. Mev.
33 *d. c. 5. n. 118. & ſeqq.* Ex horum numero ſunt, qui eô tempore creditum contraxêre, quô ſolvendo non erant, idque ſciebant. Qui in dolo præſumuntur verſari. Maſcard. *de Prob. Concl. 531. num. 162.* Cun. *in tr. de Pact. lib. 1. c. 6. num. 277.* & nos hîc paulò antè *num. 26.*
34 An autem Creditor, de ejusmodi decoctoris dolis & fraude certior redditus, eundem in nundinis publicis arreſtare poſſit? quæſtionis dubiæ eſt. Si debitor ejusmodi non eſt ſuſpectus de fuga, tum nullô modô nec conveniri nec arreſtari poſſe probat. *l. unic. C. de Nundin.* ut nos fuſius *lib. 1. c. 13.* ſuô lo-
35 cô deduximus. Secus eſt in eo, qui eſt de fuga ſuſpectus, qui profectò non ſolùm arreſtari, ſed & capi poteſt, etiamſi ſit Clericus, quia contra debitorem fugitivum ceſſant privilegia ſecuritatis. *arg. d. l. ait Prætor* §. *16. quæ in fraud. Cred.* Gail. *d. lib. 2. obſ. 44.* Cùm & Creditori liceat vigilare ad ſuum conſequendum. *l. ſummâ cum ratione. 21. in pr. ff. de pecul.* dummodò ſummariè de ſuſpicionis veritate conſtet. Treutl. *vol. 1. diſp. 5. th. 2. lit. B.* quod & Edictô Henrici IV. Regis Galliæ Anno 1609. menſe Majô cautum eſt his
36 verbis: Omnibus & ſingulis noſtris ſubditis poteſtatem facimus, etiam nullâ authoritate publici juſsûs aut permiſsûs intercedente, fugitivos fallitos manu injectâ retrahendi, comprehendendi, & in jus exhibendi, nullâ judiciorum, decretorum, rituum ac conſuetudinum repugnantium habitâ ratione. Quis autem & quomodo de fuga ſuſpectus cenſeri debeat, arbitrio judicis committendum eſt. Treutl. *d. l. & ibi* Hunn. *in reſolut. q. 4.* Joh. Köppen. *deciſ. q. 29. n. 10.* illum ſic deſcribit, qui non poſſidet immobilia, & ſæpius interpellatus non ſolvit, frequenter luſit, ſumtuosè vixit, ſua conſumſit & dilapidavit; & de quo fama eſt, quòd plus aliis debeat, quàm in bonis habet, fugamque machinatur. Hîc autem obiter notandum, quòd ex conſuetudine quadam Germaniæ, in maritimis hiſce præſertim Civitatibus, ad negociationes majore fide exercendas exſtructis & inſtitutis, recepta & diu obſervata, de requiſitis fugæ mercatorum debitorum non exactè laboremus, ſed ſolùm inſpiciamus, quòd debitum apertô jure nitatur, quodque in ſolvendo mora commiſſa ſit. Ern. Cothm. *Vol. 1. conſ. 18. num. 332.* Gail. *d. obſ. 44. n. 10. & 11.* Franc. Marc. *deciſ. Gratianop. 396. n. 3. p. 1.* Et hæc quoque de ſecundo genere Decoctorum pro inſtituto ſufficiant.

Prælibatis duobus Decoctorum generibus, tertium nunc ſubjiciendum eſt; quô quis partim fortunæ injuriâ, partim ſuô vitiô non ſolvendo factus eſt. Cui generi Ariſtot. nomen impoſuit ἁμάρτημα. *lib. 5. moral. c. 10.* latinè culpam aliquam liceat dicere. Vid. H. Grot. *lib. 3. de jur. B. ac P. cap. 11.* §. 4. Ubi eleganter de culpa media inter infortunium & dolum. Cùm autem propter multifarias circumſtantias, quæ benè ponderandæ ſunt judici, certi modi conſtitui haud queant; ideoque judicis diſcretioni relinquendum eſt, an fortunæ vitium, an propria culpa exſuperet. Mejer. *in Colleg. Arg. lib. 42. tit. 1. th. 102.* Ex conditione enim mercatoris præſumtionem excluſivam doli mali accipiendam eſſe docet Franc

Franc. Curt. *Conf. 44. n. 84.* Unde Angelus Perusinus *in l. milites, C. de quæst.* eleganter quærit: Si pecuniarum magnam summam Sempronio furtô subtractam, & Titium divitem quidem & magnum mercatorem è domo Sempronii exiisse, sint, qui affirmant, & quidem admissi tempore, num mercatorem Titium quæstioni judex subjicere debeat? Et negat quæstioni locum esse. Non enim verisimile est, tantum facinus talem virum admisisse. Sed si aliæ conjecturæ concurrerent, v. g. quia statim, cùm mercator exiit, ejusdem formæ & signi, cujus erat subtracta pecunia, bonam & magnam partem ab eo erogatam probaretur, putavit Angelus JCtus, quia judici liquet furtum factum, & solum Mercatorem exiisse, Mercatorem posse quæstioni subjici. Cui adde Fr. Brun. *tr. de judic. q. 3. n. 3.* Sed quomodo casus figurari possit, quô quis partim suô partim fortunæ vitiô fit à mensâ surgens, præter illa, quæ de Banceruptorum casu & culpa; scripta sunt à Wegener. *d. tr. c. 3.* hôc exemplô demonstratur quotidianô:

Quidam est mercator, qui amplas suscipit negociationes, plus quàm in suis facultatibus habet, in contrahendo promittit, & merces vel pecuniam mutuò sumit, sperans ita illum lucraturum, ut non solùm suo Creditori, à quo merces mutuò accepit, satisfaciat, sed & lucrum inde percipiat: completô contractu merces accipit, & forsitan propter casum quendam fortuitum, vel ob alias causas eas perdit ac amittit, nec istô valore, quô easdem comparavit, vendit. Quô sanè in casu primò vitium apparet ex hoc, quòd sese mercator ad plura obligavit quàm in sua substantia & facultatibus habuit: Quia verò ipsius animus, intentio & propositum fuit, ut suo Creditori satisfaceret, & propter adversam fortunam ac infelicitatem merces perditæ, id fortunæ vitio & injuriæ adscribitur. Sic etiam plures casûs formari possunt de iis, qui transmarinas negociationes in aliis regionibus & provinciis, quàm in quibus ipsi morantur, per institores & famulos exercent. *l. 10. ff. qui & à quib. manum. lib.* vel præter deliberationem ullam supra facultates suas pro aliis fidem interponunt, quamvis nunquam ejus fuerint professionis, vel variis se negotiis sine intellectu immiscent, obliti Funkii moralis:

Disce meô exemplô mandatô munere fungi.
Et fuge ceu pestem τὴν πολυπραγμοσύνην.

Quorum exempla, Experientia quotidina obvia, sed odiosa, proh dolor! satis exhibet: & idcircò nullô privilegiô digni. vid. *n. seq.*

Num verò, qui partim suâ culpâ, partim fortunæ vitiô decoxerunt, ad cessionis bonorum beneficium admittendi? Non esse admittendos censent Interpretes: hi etenim admixtâ culpâ humiles, deplorati & miseratione indigni reputantur. Unde de hisce suâ culpâ egenis atque obæratis ex axiomate communi concluditur: Non subveniendum his, qui suâ culpâ inciderunt in paupertatem. *l. pen. de jur. dot.* Benincas. *de Privil. paup. q. 4. n. 46. l. fin. § fin. ff. quæ in fraud. cred.* Strach. *d. tr. p. 2. n. 2. & part. 3. n. 2.* Prosp. Farinac. *in prax. Crimin. q. 26. & seq. n. 31.* Plot. *de in lit. jur. §. 4. num. 62. & seq.* Matth. Brun. *de ceß. bon. quæst. 5. quart. princip. & q. 28.* Boër. *decis. 349. num. 8.* His adjunge Ern. Cothm. *d. vol. 1. conf. 19. per tot.* Nos autem cum Mejero *supr. alleg. loc. Colleg. Arg.* hæc judicis discretioni meritò relinquimus. Ut ille di- 43
stinguat Casûs culpamque examinet, 44
imprimis an intra metas suæ vocationis permanserint, bonâque fide contraxerint: Secus si alia negocia suæ professioni haud convenientia tractaverint, & ita non solvendo facti sint. Tum enim nullô privilegiô, etiamsi in dignitate constituti, digni reputantur. B. Carpzov. *p. 2. For. Constit. 22. Defin. 18. num. 9. & seqq.* Secundo: An tempore contracti debiti ejusque consumpti debitoris improbè, temerè & vitiosè egerint, deinde quæ tunc facultatum ratio fuerit, quamque de iis fiduciam habere debuerint. Tandem, quatenus alie-

nis nummis abusi sint. Ubi autem cul-
pæ Casus & infortunium, sed sine cul-
pa accedit, mitius sentiendum reor. Et-
si enim his in contrahendo ære alieno
aliquid culpæ imputari queat, cùm ta-
men ut exsolvere non possint, calami-
tas temporum efficiat, non tantam me-
rentur pœnam, ut humanitatis debitis
excidant. Atque id convenit Com-
muni JCtorum Legibus consonæ sen-
tentiæ. Debitores culpâ & Casu simul
non solvendo redditos uti Cessione
bonorum, & Exceptione Competen-
tiæ, juvari etiam induciis moratoriis.
Brun. *de Cess. bon. q. 29. quart. quæst. pr. & 15. n. 6. q. princ.* Zang. *de Except. p. 2. c. 15. n. 53. per. text. in l. etiam. 18. §. licet. ff. sol. matrim. l. 63. §. hoc quoque. ff.*
45 *pro Soc.* Num verò hujus monetæ Mer-
catorib. qui partim suô vitiô, partim
fortunę injuriâ malitiosi (planè indigni
sunt hôc beneficio Policey Ordn. de
Anno 1577. *tit. 23. §. 1.*) rationes contur-
bârunt & foro cedunt, securitatis seu
salvi conductûs beneficium conce-
dendum? meritò hìc quæritur? Et
46 Resp. aut is ipse à Magistratu, aut à
Creditorib. conceditur. Si à Magistra-
tu, etiam inferiore (quod hodiè fieri
potest. Sibrant & Dn. Mev. *ad art. 11. de Consulib. stat. Lubec.*) is maximâ in eo
circumspectione utatur, ne præcipi-
tanter hujus salvi Conductûs (de quo
tamen prædictus articulus *11. Statutorum Lubec.* propriè, ob requisita ibi tra-
dita, non loquitur) concessione cæte-
ris Creditorib. forsan dissentientibus
art. fin. de Concurs. Cred. præd. statut. Lubec. præjudicium inferat. Ideò. 2.
47 Quòd qualitas decoctoris, quâ fortunę
48 injuriâ à mensa surrexerit, ob præsum-
tionem juris contrariam, facile igno-
rari possit. 3. Quòd Reip. & Emporii
famæ & celebritati, quæ in Fide publi-
ca consistit, apud exteros valde dero-
garetur, si facilè hisce hominibus con-
cederetur securitas. De effectibus
Bancciruptorum in Rempubl. redun-
dantib. vid. Wegner. *de Banciruptorib. c. 6. per tot.*

49 Si verò à Creditorib. præviô magi-
stratûs assensu, investigandarum re-
rum causâ, vel ne totum perdant debi-
tum, salvus Conductus concedatur.
Strach. *de Decoctor. p. 7. n. 26.* minor huj.
q. difficultas existit, & salvus conductus
tunc facilius conceditur.

Et cum hoc coincidunt verba præ- 50
dicti Recess. Imper. de Anno 1577. von
verdorbenen Kauffleuten. §. So se-
tzen ordnen/ uñ wollē wir/ daß solche
Handthier- und Gewerbsleute/ so
sie vorsetzlicher oder betrieglicher
Weise und nicht aus kündtlichen zu-
gestandenē Unfall außstehen/ Ban-
ckorott machen / und außtrünnig
werden/ hinführo von keiner Herr-
schafft oder Obrigkeit auffgenom-
men/ noch ohne Willen der Gläubi-
ger vergleidet oder geduldet / son-
dern wo die betretten/ zu hafften an-
genommen / den Klägern zu Recht
gehalten/ uñ nach Gestalt der Sachē
gestraffet/ auch so sie wider zu häuß-
licher Wohnung kommen/ alsdenn
zu keinen Emptern/ oder Dignitäten
gezogen werden sollen. Weren sie
aber aus kündlichen und unversehn-
lichen zugestandenen Unfällen/ oder
Schäden in Verderben und Auß-
standt kommen / alsdenn mögen sie
auffgenommen / und vergleidet /
Mittleiden mit ihnen gehabt / und
den gemeinen Rechten nach / gegen
ihnen gehandelt werden. Secundum
hanc sententiam Decretum In Senat.
Lub. ad Supplicam Creditorum Joh.
Schreiber. 28. Januar. Anno 1659.
cum quo concordat ordinatio Han-
seatica de Decoctorib. Annô 1620. im-
pressa & Annô 1659. renovata.

Nec ab hisce beneficiis miserabilib. 51
excluduntur Mercatores. Parum e-
nim gnari sunt præterlapsorum tem-
porum, quib. ea insedit imaginatio,
sub tempore belli turbulento mercato-
rum potuisse remanere florentem, aut
non adeò afflictam ut agricolarum,
Nobilium & Pensionariorum fortu-
nam. Sive enim respicias onera mer-
cium per bella in immensum penè au-
cta, sivè pericula marium & terrarum,
per quæ negociationes exercendæ fue-
runt, sive difficultatem ex desolatis lo-
cis conquærendi, cum quib. istæ fie-
rent, sive sub communi omnium ferè
pau-

pauperie paucitatem Commercantium, & inter eos ob demptas vel deperditas opes, fragilem & ambiguam fidem deprehendes, quam non minus facilè fuerit Mercatores in Calamitates & paupertatem incidere, atque alios quosvis. Quare iniquum & rationi adversum foret eos à beneficiis atque humanitate velle excludere, tum quæ istæ merentur causæ, in ipsis reperiuntur. Dn. Mev. *d. discur. de discuss. levam. deb. c. 5. n. 186. & seqq.*

Caput X.

De Pœnis Mercatorum nequiter foro cedentium.

Summaria.

1. *Magistratuum Ordinationes decoctorum fraudes meritis subjicientes pœnis commendantur.*
2. *Interest Reipublicæ horum flagitia puniri.*
3. *Pœnæ quare introductæ?*
4. *Pœnarum necessitas.*
5. *Salus Commerciorum & utilitatis publicæ requirit decoctorum pœnas.*
6. *Ut inter decoctores gradus, sic iidem & inter ipsorum pœnas erunt constituendi.*
7. *De Jure Divino quæ in fraudatores constituta pœna?*
8. *Apud Gentes ex octo pœnarum generibus, in fallitos primum erat Damnum.*
9. *Apud Romanos decoctores conjiciebantur in vincula.*
10. *Processus conjiciendi fallitos in vincula, apud Rom. ex Legib. XII. tabb. & apud Athen. ex Val. Max.*
11. *Jure Lubecensi & Megapolitano Decoctores carceri mancipantur.*
12. *Tertium Pœnarum genus in decoctores erant verbera apud Romanos & Russos.*
13. *Quod genus posteà in desuetudinem Romani deduxerunt.*
14. *Quartum Pœnarum genus in Decoctores, Talio à magistratu approbata.*
15. *Privatis injurias talione vindicare interdictum.*
16. *Ignominia fuit pœna decoctorum.*
17. *Ob quam à testimonio dicendo repelluntur & publicè olim deridebantur.*
18. *Verbum catamidiari, explicatur.*
19. *Apud Bœotios ignominiâ corbis afficiebantur Decoctores.*
19. *Apud Tyrrhenos quâ ignominiæ notâ puniebantur falliti.*
20. *In Italia & Gallia quâ infamiâ notati.*
21. *De variis ignominiæ specieb. quib. apud Gentes Bancæruptores sunt affecti, remiss.*
22. *De dedecoris nota debitorum & fallitorum in Flandria.*
23. *Apud Romanos & Athenienses malitiosi debitores exiliô plectebantur.*
24. *Servitutis pœna olim in debitores flagitiosos constituta.*
25. *Servitutis rigorem in debitores malitiosos observat antiquum Jus Saxonicum, Scabinatus Jenensis, & Statuta Lubec.*
26. *Hic Servitutis rigor in debitores, Electoralib. abrogatus Constitutionibus.*
27. *De assignatione debitorum ad manus Creditorum, præjudicia Dnn. Jenensium.*
28. *Assensus Galliæ, Hispaniæ, Florentiæ.*
29. *In nequiter foro cedentes pœna est animadversio Capitalis.*
30. *Hæc pœnæ atrocitas posteà conversa in bonorum proscriptionem & ignominiam.*
31. *An Romani unquam Dissectione usi fuerint in Decoctores?*
32. *Pœna decoctorum malitiosorum ex Recessibus Hanseaticis.*
33. *Ad ejus irrogationem etiam lata culpa sufficit, ubi furtô atrocius hoc delictum asseritur.*
34. *De jure Civili quæ pœna constituta in fallitos.*
35. *Quinam effectûs exinde resultent, specialius demonstratur.*

36. An

36. *An & quatenus obaratus donare, aut creditoribus recentioribus solvere permittatur.*
37. *Banciruptores difficulter heredem nanciscuntur, & num legata eorum præstanda?*
38. *Decoctores* haben ihr *credit* verlohren.
39. *Cessione bonorum societas solvitur, & mandatum.*
40. *Pro debito conditionali peti à decoctore potest cautio vel missio in bona.*
41. *Jure Canonicô pœna Excommunicationis in decoctores statuta.*
42. *Carolus V. Imp. decoctores laqueô dignos judicavit.*
43. *Hunc rigorem Imp. Rudolphus II. mutavit & saltem illos à dignitatib. exclusit.*
44. *Galliæ Edicta & Constitutiones quas pœnas tribuant Bancafallitis.*
45. *Quâ ignominiæ labe notentur Decoctores in Parlamento Rhotomagiensi.*
46. *In Germania Decoctores includuntur carceri.*
47. *Quinam processus instituendus, priusquam debitor Carceris molestiâ afficiatur, de Jure Civili, Saxonico & Lubecensi.*
48. *Quid significent phrases* Bürgen stellen / selbst Bürge werden.
49. *A pœna carceris non excipiuntur Personæ aliàs privilegiatæ.*
50. *Nec Mulieres mercatrices Jure Sax.*
51. *Cum quo coincidunt Statuta Lubecensia.*
52. *Incarceratio mulierum quomodo temperatur.*
53. *De Jure Civili mulieres ob debita carceris ergastulo mancipari prohibitum.*
54. *An & quando Mercatores falliti tormentis subjici possint?*
55. *Jus Saxonicum ut & Lubecense carceri non addicunt debitores fortunæ injuriâ afflictos.*
56. *Carcer privatus de Jure Civili prohibitus.*
57. *Quando Creditori licentia detur fugitivum propriâ authoritate capere, eôd. Jure.*
58. *Periculum moræ non patitur processum solennem.*
59. *Laico licet capere Clericum debitorem fugientem.*
60. *Creditoris est vigilare ad suum consequendum.*
61. *Judicis est prævidere, ne Creditor re suâ privetur.*
62. *Jure Prutenico creditor ex fugitivi debitoris apprehensione acquirit prærogativam.*
63. *An pactô & Conventione Creditor rectè debitorem ad præstandas operas promissas capiat? N.*
64. *De Jure Civili ob æs alienum servire non decet.*
65. *Nemo Dominus membrorum suorum.*
66. *Pactum legibus & morib. contrarium non valet, ubi de Obstagio.*
67. *Captura est species Jurisdictionis.*
68. *Amissio crediti assignatur ei, qui propriâ authoritate debitorem incarcerat.*
69. *Processus non ab executione in privatis inchoandus.*
70. *Propter homines omnes res creatæ, non vice versâ.*
71. *Non licet abuti se ipsô, rebusq́; suis.*
72. *Explicatio l. 12. C. de Obl. & Act. & vocis Liberos.*
73. *Quando liberi pro debitis hodiè possint oppignorari.*
74. *An debitor se possit obligare ad publicum carcerem? A.*
75. *Jure Gallicô Debitor se potest obligare ad publicum carcerem.*
76. *Moribus hodiernis jus aliquod sistendi ex conventione, ab obstagio diversum observatur; ubi de ejus effectu.*
77. *Creditores tenentur alere debitorem incarceratum de Jure Civili.*
78. *Concordat Statutum Reipubl. Lubecensis, & Jus Sax. comm.*
79. *Contrarium obtinet in Provinciis Electoralib. Saxoniæ.*
80. *Debitorem incarceratum cui Creditor alimenta non subministrat, judex dimittere potest.*
81. *Incarcerati debitores publicis Carceribus inclusi, quibusdam in locis quotidianis eleemosinis vivunt.*
82. *Quæ in arresto & captivitate debitoris fugitivi consideranda? remiss.*

Cûm

1 Cum Cæsares, Reges, Principes, aliique magistratûs, qui de salute Imperii, de stabilitate regni, utilitate subditorum & libertate Civium solliciti, hôc orbe & ævô (in quo multorum studia ad maximam fraudum licentiam incubuerunt) viderint & consideraverint, quàm latè pseudomercatorum, quibus integritas odiosa, ignota innocentia, FIDESQUE rara, vitia serpant, & in proximum quemque, non sine magna Reip. conturbatione, civium honestorum damno transiliant, varias sanciverint leges, quarum
2 metu ii non solùm omnibus mercaturæ concessis privilegiis & immunitatibus penitùs privarentur, sed & fraudulentorum horum flagitia & nocendi facultas, ut tuta foret inter improbos innocentia, formidatis pœnis refrænarentur. Isidor. *in Etymol.* Pœnæ etenim ob corruptam hominis primævi lapsu naturam introductæ sunt, quibus mali coercentur, ne peccent, aut facilè delinquant; quod & publicæ disciplinæ favor dictitat, & interesse Reipub. suadet. *l. locatio. 9. §. quod illicitè. 5. ff. de Public. & vectig. l. ita vulneratus. §. 2. ff. ad l. Aquil. l. 13. ff. de Offic. Præsid.* Nam delictum quò impunitius, eò effrænatius fit; quia, nisi fuerit vindicatum in noxios, proposita impunitatis spes mortalium animos criminibus invitat. docente Alex. ab Alex. *lib. 3. gen. dier. cap. 5.*

Hinc, si quis Rempubl. benè & ex utilitate omnium reget, is autores malorum multare suppliciis non verebitur. Sic autem fecêre, qui ante nos. Tenetis exemplum Majorum (inquit Portius Latro *in Catilin. declam.*) atque omnium gentium autoritatem, quæ semper summas & singulares pœnas in eo genere hominum consumendas putaverunt, qui rationes habuissent, aut opprimendæ publicæ libertatis, aut quorum libido reposita erat in diripiendis Civium facultatibus. His verò cùm dissimiles haud sint malitiosi debitores fallitique mercatores, non malè fecerunt illi, qui in eorum iniquas actiones variis ac diversis pœnarum generibus evigilarunt. Cùm 5
præter emolumentum publicum etiam salus sit commerciorum, severissimè in hosce fraudulentos animadvertere. Benev. Strach. *d. tr. p. 8. n. 8.* Adimi enim putaverunt subsidium hoc temporariæ inopiæ, quo communis omnium indiget vita, si perfidia debitorum sine gravi evaderet pœna. A. Gell. *lib. 20. noct. Attic. cap. 1.* Quàmque fœda habetur ab omnibus, tam frequens est hôc exulceratô seculô. Egens ergò non patronô, sed frenô ex severo supplicio, quod crescente delicto meritò exasperari debet. Dn. Mev. *de levam. debit. c. 5. n. 98.*

Sed, ut inter Decoctores delinquentes 6
gradûs constituuntur; ita & inter pœnas eorundem gradûs constitui debent, cùm omnes eâdem pœnâ affici non possint. *l. 9. §. 11. ff. de Pœn.* ac impium inhumanumque videatur, vexatum fortunæ telis, puniri iisdem pœnis, quibus illi, qui ex doloso deliquerunt animo ac προαίρεσει, affliguntur, gravari. *l. 28. C. de Episc. aud.* nam ulterius non progreditur metus, quàm reperitur delictum. *l. sancimus. 22. C. de Pœn.*

Cùm itaque multifariè in omni jure inveniantur horum bancæruptorum pœnæ, quasdam ego breviter ex jure Divino, Gentium, Canonico, Civili, item Consuetudinibus locorum & statutis recensebo.

EX JURE DIVINO. 1. facit illud A- 7
postoli *1. Thessal. c. 4. vers. 6.* Ubi inquit: Ne quis opprimat ac fraudet fratrem (h. e. fidelem. *cap. ad mensem. 11. q. 3.*) suum in negotio, propterea quòd ultor est dominus de his omnibus. 2. Si quis furatus est, res quas abstulit in duplum reddat, &, si non habet, pro furto vendatur. *Exod. 22. vers. 3.* 3. Hoc duobus exemplis demonstratur, quorum unum habetur *4. Reg. 4. in pr.* ubi debitoris relicti filii in servitutem erant ducendi: alterum invenitur Matth. *18. vers. 25.* ubi sunt venditi, vel ad publicum carcerem usque dum solvant extremum quem debent obulum damnati. *Vid. & Esdr. lib. 2. c. 5. vers. 5.*

8 Apud Gentes octo poenarum genera, more & legibus constituta in debitores & fallitos scripsit M. Tullius, putà Damnum, Vincula, Verbera, Talionem, Ignominiam, Exilium, Servitutem, & denique Mortem.

DAMNUM, erat poena, quâ fraudulentorum debitorum bona, publicè constitutâ auctione, divendebantur. Quid enim æquius, quàm qui nullô jure alios damnô afficit, rursus pro delicti justa punitione damnô mulctetur. Dan. Santer. *in Mastig. fallit. Cap. 3. & 4.* ubi disquisitionem hujus poenæ instituit. Vid. Petr. Heig. *1. q. 35. num. 32. & seqq.*

9 Secundũ poenarum genus erant VINCULA. Apud Romanos, secundùm legem XII. tabularum Debitores perfidi in vincula conjiciebantur. Ne autem in eo genere poenæ videretur quid injustitiæ inesse, hunc processum observârunt, prout ex verbis legis 33. XII. tabularum videre est; quæ ita habent:

10 *Æris confessi, rebusq́ jure judicatis triginta dies justi sunto, pôst deinde manûs injectio esto, in jus ducito, in judicatum facit, aut qui eundo eo in jure vindicat, secum ducito, vincito, aut nervô aut compedibus quindecim pondo nec minore, aut, si volet, majore vincito: si volet, suo vivito; in suo vivit qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato, si volet plus dato.* Erat autem jus intereà paciscendi, ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in Comitium producebantur, quantæque pecuniæ judicati essent, prædicabatur: tertiis autem nundinis capite poenas dabant, & in partes secabantur, ut infr. h. c. ex Gellio *lib. 20. cap. 1.* videbimus. Idem jus apud Athenienses de vinciendis debitoribus fuisse refert Valer. Max. *lib. 5. c. 4.* & Alex. ab Alex. *lib. 6. cap. 10.*

11 Jure Lubecensi, ad exemplum antiqui juris Saxonici fraudatores ac decoctores bonorum, Creditoribus addicuntur, ac carceri ac compedibus mancipantur. *art. 1. de his qui sunt sui vel al. jur.* Ibi: Gefänglich einziehen. vid. Mandat der EE. Hanse-Städte wider die Muthwilligen Falliten. de Anno 1620. renovatum Anno 1658. sub lit. Z. in fin. Tr. Eandem carceris 2
poenam Illustrissimi Principes Megapolenses ad submissam & sedulam suorum subditorum instantiam in Cessionarios constituerunt. Joh. Sibrand. *differ. jur. Civ. & Lubec. th. 71. 72.* ubi in hunc articulum disquirit, eumque ob fidem in negociationibus & mercimoniis necessariam defendit. Sed & de hoc paulò post, *n. 28. & seqq.* aliquantò uberius.

Tertium poenarum genus erant 1
VERBERA. Apud Romanos vapulabant ad columnam Meniam alienæ pecuniæ defraudatores. Ascon. Pedian. *in divinat.* & Cic. ad Pison. Hucque facere puto illud Plauti *in Bacchid.*

Tunc terra me odium esse autumas? abducite hunc
Intrò atq́ astringite ad columnam fortiter,
Nunquam auferes ei aurum.

Subjiciebantur & olim damnati debitores plumbatarum, h. e. plumbearum pilarum ictibus. *l. 40. C. de Decurion.* Veget. *de re milit. lib. 1. cap. 27.* quibus percussi debitores & ulcerati perpetuis metallorum suppliciis posteà deputabantur. Strach. *d. l.* A Moscovitis fustibus cædebantur graviter. Gaguin. *in descript. Mosc. cap. 4.* Verùm huic 1
debitorum malo gravique infortunio tandem apud Romanos subvenêre Lex Portia, Lex Sempronia, Lex Catonis, ne quis tergo Civium Romanorum impunè insultare liceret. Alex. ab Alex. *lib. 3. cap. 20.* Ad quam legem S. Apostolus Paulus appellavit *Actor. 22. vers. 25.* 14

Quartum poenarum genus apud gentes erat TALIO. Hæc probata fuit apud Gnosios; qui debitores obnoxios fecêre raptoribus, qui eriperent iis nummos; utpote qui pecuniæ alienæ neq; pepercerint. Plutarch. *in qu. Centur. græc.* quæ enim, obsecro te, acerbitas est, si idem fiat in te, quod tute in alio feceris. A. Gell. *lib. 20. cap. 1.* 1
Privatis tamen injurias vindicare talione

ne haud licet, vetante id Salvatore no-
ſtro. Matth. *5. verſ. 38.* cùm ea lex Ma-
giſtratui ſaltem conceſſa ſit Deuter. *19.*
verſ. 21.

16 Quinta Decoctorum pœna fuit I-
GNOMINIA & Infamia, quam in-
currunt tùm ex fide violata, cujus a-
pud omnes fœdum crimen eſt, tùm ex
furti ſpecie, dum Creditoribus veluti
ſurripiunt, quod benevolâ mente cre-
diderunt. vid. Hotoman. *Ill. qq. 24. in*
fin. Cujac. *ad Novel. 135.* Bald. *ad l.*
17 *1. ff. de his qui not. infam.* ob quam et-
iam à teſtimonio dicendo repellun-
tur. Maſcard. *de Probat. concl. 738. n. 1.*
Bald. *conſ. 400. n. 3. lib. 3.* Unde in Jure
Decoctores in amphiteatris CATA-
18 MIDIARI (quod à Græco μειδάω riſui
expono derivat doctiſſ. Budæus) ac di-
mitti jubebantur. Budæ. *ad l. ſi homi-*
nem. §. quoties. ff. Depoſit. in quam ſen-
tentiam inclinare videtur Gothofr.
ad l. 7. ff. ad l. Jul. de vi publ. licet ali-
ter Salmaſ. hoc vocabulum Catami-
diari explicet, & dicat quòd idem ſit,
quod cædi, in tractat. *de mod. uſur. pag.*
847. Hanc Infamiam autem exempla
19 gentium & omnis ævi docent. Apud
Bœotios corbis ignominia inſtituta
erat in eos, qui æs alienum non diſſol-
verint. Ducebatur enim in forum de-
bitor, ſedereque jubebatur; ſuper ſe-
dentis verò caput corbem injiciebant.
Hâcque notatus ignominiâ Infamis
cenſebatur. Stobæ. *ſerm. 42.* Apud Tyr-
rhenos, ſi quis æs alienum, quod con-
flaverit, non perſolverat; ſequeban-
tur eum pueri, vacuum geſtantes mar-
ſupium, ignominiæ causâ. Heraclit. *in*
Polit. In Italia item atque Gallia tales
ceremoniæ cum hujus monetæ homi-
nibus adhibentur, quæ ſi non juris,
non levem tamen facti injuriam tra-
hunt. E&icnne Paſquier. *liv. 4. de re-*
chereh cap. 8. Plures ignominiæ ſpe-
cies, quibus apud Romanos, Ægy-
ptios, Græcos, Athenienſes &c. falliti
olim affecti ſunt, vid. ap. Sauter. *d. l. c.*
11. De dedecoris nota, quâ inureban-
tur Decoctores Flandri, videlicet Zo-
næ, crumenæ, claviumque coràm ta-
bellione ſolenniter feretro ſepulchro-
que mortuorum Decoctorum impo-
ſitione vid. Maſtig. fallit. *d. l. cap. 50.*
51. 52. Ubi hoc duobus exemplis me-
morabilibus illuſtrat.

Sexta erat EXILIUM Et quidē apud 23
Romanos *d. l. 33. XII. tabb.* & A. Gell.
d. l. 20. cap. 1. quâ pœnâ etiam multa-
bantur apud Athenienſes; atteſtante
Plutarch. *in Solon.*

Septima SERVITUS. Quod patet 24
ex verbis L. XII. tabb. 34. ibi: aut trans
Tyberim peregre venum ito. Quod &
Cic. *pro Sext.* Exemplô Ptolomæi, Cy-
pri regis atteſtatur. Hâcque miſerâ ſer-
vitute olim preſſus Titus Veturius, Fi-
lius ejus Veturii, qui in conſulatu ſuo
Samnitibus ob turpiter ictum fœdus,
deditus fuerat, hic autem propter do-
meſticam ruinam & grave æs alienum
Cælio Plotio nexum ſe dare adole-
ſcentulus admodùm coactus eſt, Va-
ler. Max. *lib. 5. cap. 1.* Saut. *d. l. cap. 15.*
16. Quem rigorem jus Saxonicum an- 25
tiquum & adhuc Scabinatus Jenenſis
ſequitur; ſi debitor non poteſt Credi-
tori ſolvere debitum, quòd tunc judex
locô debiti ipſum debitorem in ma-
nûs Creditoris tradere debet; qui eum
ad operas ipſi præſtandas ſervat tanti-
ſper, donec ſervitiis illis debitum diſ-
ſolvat. Der Schuldener wird ſeinem
Glåubiger an die Hand und Halffter
gegeben/ biß er ſich der Schuld loß arbei-
tet. Landr. *lib. 3. art. 39. in pr.* Weich-
bild. *art. 27. circ. fin.* Latè Coler. *de*
proceſſ. execut. part. 1. cap. 27. circ. fin.
& deciſ. 135. n. 2. Treutl. *vol. 2. diſp. 24.*
th. 4. lit. K. Zobel. *part. 2. differ. 20.*
Cui concordat Jus Lubec. *art. 1. de his*
qui ſunt ſui vel. al. jur. ibi: Wil er ihn
aber zu eigen annehmen / ſoll er ſeinem
Herrn ſeine Arbeit thun. Quamvis re- 26
centiori Saxonum jure, & quidem
Conſtitutione Auguſti Electoris vetus
jus Saxonicum eatenus ſit correctum,
ne Ceſſionarii creditorum ſuorum ſæ-
vitiæ committantur, ac inſtar manci-
piorum poſſideantur. Moller. *lib. 1.*
Semeſtr. cap. 36. Sed carceri publico,
dem Schuld-Thurm includantur. Vid.
d. Elect. Conſtit. *part. 2. Conſtit. 22.* &
ibi Dan. Moll. per tot. Carpz. *Jurispr.*

for. pag. 2. constit. 22. defin. 2. Aliter
27 tamen, ut paulo ante diximus, observatur in reliquis Provinciis & Ducatibus Saxonicis, veluti in Scabinatu Jenensi mens. Octobr. Anno 1637. ad requisitionem Johñ Ernst von Behringen zu Schieben responsum fuit: Do in eines Pachtmans gantzen Vermögen/ uff vorgehende excussion, nicht so viel befunden würde / daß Er selbsten zahlen/noch deswegen Bürgschafft oder caution Euch bestellen und auffrichten köndte: So seyd Ihr Euch wider Ihn des in gemeinen Sächs. Rechten nachgelassenen eusserstẽ Mittels zu gebrauchẽ/ und bey der Obrigkeit/damit Euch dieser euer Schuld- und Pachtmann entweder die Schuld abzuverdienẽ/oder in Banden und Gefängnis abzusitzen in die Hände gegeben werden möge/ gebührlichen anzusuchen und zu begehren wohl befugt. Worauff Er so dann ieden Tag an seiner Schuld so viel mit seinem Dienst oder Arbeit abverdienet/oder mit dem Gefängnis absitzet / als Er seiner Person Zustand und Gelegenheit nach des Tags über erwerben oder verdienen kan. Eôdem modô mens. Novembr. An. 1657. Præfecto Isenacensi, Dn. Georgio Stephano Scheehase/ J.U. Doctorando, in causa der Gombrechtischen Erben/ contra Hansen Messern / responsum fuit: Daß nunmehro Beklagter / gestalten Sachen nach/vermöge gemeiner Sächsischen Rechte / die Schuld abzuverdienen/oder in Banden und Gefängnis abzusitzen/denen Klägern nicht unbillich an die Hand gegeben wird/ von Rechtswegen:

Quæ Præjudicia nuper nobis per litteras sunt communicata à Magnifico, Nobilissimo, Amplissimo ac Consultissimo Viro Christophoro Philippo Richter/ JCto Celeberrimo, Com. Pal. Consiliario Sax. Prof. Publ. & Facultatis Juridicæ in Illustri Salanâ Ordinario meritissimo, amico nostro multis retrò annis plurimùm colendo & amando.

28 Quod verò debitor, ob æs alienum non solum in carcerem detrudi, sed etiam ad manus Creditoris assignari queat, adhuc in Gallia & Florentiæ observari tradunt Menoch. *de arb. Jud. qq. cas. 183. n. 3.* Hering. *de fidej. cap. 6. n. 258.* Cum quo jure etiam leges Hispanorum conveniunt, secundum Roderic. Suar. *ad LL. regni tit. de Cess. bon.* Anton. Gomes. *ad LL. Taurinens. in l. 29. n. 2.* Quibus adde, quòd Salvianus Massiliensis *de Gubernat. Dei lib. 5. pag. 164.* queritur, ingenuos homines verti in servos, eoque mirandum non esse, si Romanos barbari capiant, cùm fratres suos faciant captivos. Heig. *d. l. n. 36.* Plur. de hâc pœn. *vid. ap. Saut. d. c. 15. & 16.*

Ultimum & quidem acerbissimum 29 Pœnarum genus in fallitos, sive nequiter foro cedentes à Gentibus usurpatum fuit ANIMADVERSIO CAPITALIS: quam & Indi & Pisidæ, test. Alex. ab Alex. *lib. 6. Gen. dier. c. 10.* & Romani, autoritate L. XII. tabb. ibi: *in parteis secanto*, usurparunt. Covarr. *lib. 2. resol. var. cap. 1. n. 1.* Et ita Imperatorem Valentinianum, ubi debitorem egestate obstrictum nihil reddere posse dicebatur, interfici debere pronunciasse tradit Ammian. Marcellin. *lib. 27.* Idem sanxit Gratianus *in l. 2. C. Theodos. qui bonis ced. poss. ex l. Juliâ.* Hotom. *illustr. q. 26.* Sed illa crudelitas & sæva atrocitas publicè sublata & erasa, & in pudoris notam capitis pœna conversa est, adhibitâ bonorum 30 proscriptione. Jacob. Gothofr. *lib. 3. probat. ad XII. tabb. 3.* ut suffunderetur hominis sanguis, non effunderetur, ideò illa dissectio mutata est in pœnam ignominiæ. Cont. *lib. 2. subsec. test.* nec leguntur unquam Romani 31 hoc rigore in decoctores usi fuisse, ut & apud Gell. *lib. 20. noct. Attic. cap. 1.* Covarr. *d. cap. 1.* Quintilian. *Institut. lib. 3. cap. 8.* Acon. Bez. *de Ital. Statut. lib. 2. cap. 3.* attestante P. Heig. *d. q. 35. num. 26.* Sauter. *d. l. cap. 18.* Gellii *d. lib. 20. cap. 1.* verba hæc sunt. De immanitate illa secandi partiendique humani corporis si unus ob pecuniam debitam judicatus addictusque sit pluribus, non libet meminisse, & piget dice-

dicere; quod enim dici poteſt efferacius? quid ab hominis ingenio diverſius, quàm quòd membra & artûs inopis debitoris brevisſimô laniatu diſtrahebantur, ſicut nunc bona diſtrahuntur. Notandum tamen hic incidenter, quòd ex Receſſibus Hanſeaticis [q]ui excerpſit Dn. Joh. Ang. à Werdenhag, *part. 4. rerump. Hanſ. cap. 11. pag. 1111.* dum de horum decoctorum pœna, ex modò dictis receſſibus ita infert: Petulans decoctor, quem **Banckerottierer** dicunt, ſi fugam arripiat, & campanæ ſignum ipſum ignominiâ affecerit, ac uſpiam deprehendatur, per aliquot horas in locô delinquentium publico vinculis æneis ſiſtetur ſpectaculo. Receſſ. Hanſ. de Anno 1491. ubi indicia ad probationem doli ſufficientia erunt, talis defraudator non aliter ac juxtà LL. Civitatis Lubecenſis, quàm fur ſuſpendi debet. Receſſ. de Anno 1545. Vid. etiam de hac mater. Receſſ. de Anno 1540. & novisſimè Edictum de Anno 1620. & 1659. renovatum. *in fin. huj. tr.* Verba huj. Edicti Lubec. renovati hæc ſunt: **Daß nach vorhergehender** Declaration **nicht alleine die Schandglocke über ſie geleutet / ſondern ſie auch mit öffentlichen Auffſtellung an den Pranger / Ewiger Verweiſung / auch nach vermerckten Umbſtänden als ein Dieb oder** Falſarius **an Leib und Leben geſtraffet werden ſol-**[le]**n** / adde hîc Dn. Mev. *de levamin. de[b]it. cap. 5. n. 100. & ſeqq.* ubi *no. ſeq. 103.* [n]on tantum dolum, ſed & latam cul[p]am ad pœnam ordinariam imponen[d]am ſufficere ex Dd. demonſtrat. Hos [e]tiam qui alienô ſanguine ſuas pa[ſ]cunt libidines, fidem fallunt, pudo[r]em proſternunt, judicia decipiunt, [c]reditores defraudant, ipſis furibꝰ nocentiores eſſe, cùm hi facilius caveant, & minoribus ſummis lædant, occultius peccent, & ſcelerum pœnitentiam citius agant. Mev. *de levam. inop. debit. c. 8. n. 43.*

DE JURE CIVILI præter infamiam & plumbatarum ictus, de quib. *ſupra num. 11.* conſtituuntur adhuc aliæ quoque pœnæ contrà dictos decoctores, ut Reſtitutio in duplum. *l. 46. §. 1. ff. de jur. fiſci.* interdum in quadruplum. *l. 45. §. 13. ff. Eod. l. 8. C. eod.* Removentur à dignitate. *l. 2. C. de Palat. ſacr. larg.* & ab officiis. *l. 12. C. de ſuſceptor.* Carpzov. *Juriſpr. for. p. 2. Conſt. 22. defin. 23. n. 2.* quæ tamen pœnæ imponuntur ſpeciatim illis, qui dolô malô dilapidant non tantum facultates Creditorum, ſed & rem pecuniamve publicam ſive fiſcalem, Gothofr. *ad d. l. 2. C. de palat.* Dn. Petr. Theodoric. Academ. Jenenſ. Ordinar. hoſpes & amicus meus, dum vixit, ſuſpiciendus, in prælect. *l. cum ſit injuſtum. C. de ſepulch. violat.* Ex hac Ignominiæ labe reſultant 35 ex Jure Civili hi Bancciruptorum effectûs 1. ut à teſtimonio dicendô repellantur, ſupr. *num. 17. hoc cap.* 2. Quòd quamvis homines inviti non cogantur aliquid de reb. ſuis facere. *l. 14. ff. de contrah. empt.* easq; neq; diſtrahere, *l. 3. in fin. l. 11. C. eod.* Bancciruptores nihilominus, quia ſolvendo non exiſtunt, inviti etiam bonorum ſuorum venditionem & diſtractionem pati cogantur. *l. 15. §. 2. & ſeq. ff. de re Judic. l. 1. l. ult. ff. de curat. bon. dand.* quo ex fundamento non levis ignominia in illos redundat. Cujus enim bona ex edicto poſſidentur, hujus omnis fama & exiſtimatio cum bonis ſimul poſſidetur, inquit Cic. *in orat. pro Quinct.*

3. Effectus, qui in Bancciruptores redundat, eſt certa alienationis rerum prohibitio. Nam illis res ſuas aliis do- 36
nare de Jure prohibitum, ne Creditores fraudarentur. *l. 6. §. 11. ff. quæ in fraud. credit.* Concordant ſtatut. Lub. *art. 3. de concurſ. credit.* Cujus & ſtatuti vigore debitor, niſi quatuor 4. ſeptimanis ante fugam aut fori ceſſionis notitiam, quæ & à bonorum poſſeſſione incipit, Creditoribus poſterioribus in præjudicium anteriorum, ſolvere nō poteſt. *art. 1. de Pignorib. & art. 1. de empt. & vend. lib. 3. tit. 4. & 6.*

4. Quamvis aliorum hæreditates, in 37
quib. nullus damni aut periculi metus, non facilè repudientur. *l. 25. §. 9. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. l. 5. pr.* ibi *expediet nec ne. ff. de Jur. delib.* Bancciru-

ptorum tamen hæreditates difficulter
successorem inveniant. *l.35.ff. de bon.*
libert.

5. Ex Bancciruptorum hæreditate,
hæres qui initâ cum Creditorib. pactio-
ne, hæreditatem adiit, legata præstare
nō teneatur. *l.23.ff. quæ in fraud. credit.*

38 6. In Contractib. ineundis Bancciru-
ptores penè omni fide careant, quod
hodie Creditum perditum dicitur, te-
ste Budæô *ad l. ult. ff. de pignor. act.* Sie
habe das Credit verlohren. Hinc est
quòd Decoctores regulariter fidejusso-
res fieri nequeant. *l.10. §.1. ff. qui satisd.*
cog. l. 10. ff. de fidejuss.

39 Et quod per Bancciruptuiram So-
cietas solvatur, quoties scil. socius mo-
le debiti prægravatus bonis suis cedit,
aut ipsius substantia propter debita ve-
nit. §. *8. Instit. de societ. l. 65. §. 1. ff. eod.*
Tunc enim materia societatis extin-
guitur & annihilatur. Franck. *in Comm.*
ad tit. ff. Pro soc. n. 129.

7. Ex hoc fundamento, & Mandatū
resolvitur, quoties sc. Mandatarius nō
solvendo existens, vel expreſsè ob ina-
nes actiones mandato renunciat. *l. 24.*
ff. mandat. vel ignorante dominô ob
decoctionem vel aliam nequitiam au-
fugit, foroq; aut bonis suis cedit. Tunc
enim Mandatū revocatum censetur,
quippe cùi tacitè hæc Conventio ines-
se videtur, si in ead. causa maneat. *l. cum*
quis. 38. ff. de solut. Et hoc utile esse ait
Jason. *ad l. rogasti me. 11. §. fugitivus.*
2. ff. si cert. petet. pro mercatorib. qui
habent Institores seu Factores, qui pos-
sunt obligare Dominum Principalem.
vid. Rot. Gen. *decis. 1. n. 28. & 41. &*
decis. 2. n. 31.

40 8. Cautio à Bancciruptore in diem
vel sub cōditione debente, quod aliàs
regulariter fieri non potest, exigitur, &
eâ deficiente petitur, missio in bonorū
possessionem ex primo decreto. *Vid.*
nos sup. lib. 2. cap. 11. de Fidejuss. singu-
lar. n. 83. & fin.

41 Ex Jure Canonico cùm decipienti-
bus Jura nō subveniant *c. cum Univer-*
sorum. de rer. permut. nec auxiliū ma-
lefactoribus ferendum sit. *cau. 14. q. 5.*
per tot. atq; omnis illicita usurpatio rei
alienæ furti nomine comprehendatur.
c. pænal. caus. 14. q. 5. & c. meretrices. cau.
32. q. 4. & peccatum nō remittatur, nisi
ablatum restituatur. *c. peccatum. 4. de*
R. J. in 6to. Decoctorib9 pœna excom-
municationis tribuitur, *arg. c. Odeard.*
3. de solut. quia pœnâ hâc digni sunt,
qui prodigè & luxuriosè sua consu-
munt & decoquunt. P. Greg. Tholos.
lib. 22. syntagm. cap. 9. n. 13. ac, qui con-
tra jura mercantur, eorū auxiliô & im-
munitate frui non possunt; cùm bonā
fidem habere non præsumantur. *c. qui*
contra. 82. de R. J. in 6to. Et tantum de
Pœnis ex Jure Gentium & communi:
visis nunc pœnis, quas leges irrogant
communes; ad consuetudines, statu-
ta, & varias quotidianas Cōstitutiones
& observationes, quæ passim reperiun-
tur, nobis quoq; progrediendum erit.

Et quidem primùm, quoad Imperia-
les observationes, scimus Imperatorē
Carolum V. Ao. 1531. per Edicta, 7. O-
ctobr. & Ao. 1540. 4. Octobr. Bruxellæ
publicata, decoctores eos malitiosos
ad laqueum sine dilatione, posthabitô
favore ac dissimulatione, condemna-
visse; de quorum Edictorum justitia
disquirit Saut. *d. tr. cap. 21. 22. 23. 24. 25.*
Hunc tamen rigorem novissima Con-
stitutio Imperialis Rodolphi II. Anno
1577. tit. 23. In der Policey Ordn. zu Franck-
furt mutavit, ibi: So setzen/ordnen und wol-
len wir/ daß solche Handthierer uñ Gewerbs-
leute/ so sich fürsetzlichen/ oder betrieglicher wei-
se/ uñ nicht aus fündlichem zugestandenem Un-
fall auffstehen/ Banckerott machen/ und auß-
trönnig werden / hinfüro von keiner Herr-
schafft/ Obrigkeit auffgenommen / noch ohn
Willen der Gläubiger vergleitet und gedultet
sondern wo die betreten zur Hafft genommen
den Klägern zu Recht gehalten/ und nach ge-
stalt der Sachen gestraffet/ auch so die wieder
zu häußlichen Wohnungen kommen/ alsdann
zu keinen dignitäten und Emptern gezogen
werden sollen.

Cum Edicto Caroli V. conveniun[t]
Edicta perpetua Regum Galliæ, ubi de-
coctores hujusmodi ignominiosè tra-
ctantur & in carcere detinentur. Quo[d]
patet ex Edictis Francisci I. Gallorum
Regis de Ao. 1536. 16. Octobr. ibi: Ut
procedatur ad pœnam & noxæ expia-
tionem, per ignominiosam tradu[c]tio-
nem

„nem, corporalem pœnam; applicatio-„nem ad collare & numellas publicas, „aliasque pœnas, pro justitiæ arbitratu &c. Quod renovatum ab ejus nepote, Francisco II. Anno 1560. ut fertur *in artic. 143.* his verbis, ex Gallico ita translatis. In omnes bancæruptores, qui fraudulentâ ratione forum deserunt, inquiretur extra ordinem & capitaliter. Hocque repetitum ab Henrico III. & ultimo stirpis Valesiæ; in conventu Ordinum apud Bloisios Anno 1579. confirmatum ab Henrico IV. Anno 1609. mense Majô; quod ex Gallico ita versum est: Publicè in ipsos, ut in latrones & impostores publicos, capitis supplició animadvertatur. Cujus Edicti rigor ac vis demonstrata est Lutetiæ, in insigni quodam mercatore, nomine Guilielmo Pingræo, qui enormiter & perfidè Creditores ingenti pecuniæ summâ defraudaverat. Cujus decisionem & executionem notat Dan. Sauter. *d. tr. cap. 35. & seqq.*

In genere tamen omnes decoctores, per Decretum Parlamenti Rhotomagensis 6. Martii, Anno 1584. hâc ignominiâ afficiuntur, ut semper pileô, colore viridi tinctô, quem Creditor emit, utantur. Quod per aliud Edictum Parlamenti Anno 1586. 18. Febr. sublatum est. Autor des Bedenckens/warumb die Banckerottierer am Leibe sollen gestraffet werden.

In Germania, ut antè dictum, usurpatur contra eos pœna carceris publici. *d. post. 2.* LandR. *cap. 22.* Priusquàm autem debitor molestiâ carceris afficiatur, de Jure Civili hic processus cum illo, ex famosissima *l. à Divo Pio. 15. §. 2. ff. de re judic.* instituitur. Ut primò fiat æstimatio rerum tàm mobilium, quàm immobilium; his non sufficientibus perveniatur ad nomina eorum, qui condemnato debent. Si verò his modis satisfacere nequeat, rectè carceri traditur. *l. 1. C. qui bon. ced. poss.* Petr. Greg. *Syntagm. jur. Univers. lib. 22. cap. 6. n. 16.* Wurmbs. *pract. obs. lib. 1. tit. 28. n. 2.* & alii quàm plurimi. *Dd. ad d. l. 15.* Jus Saxonicum debitori convicto aut confesso definit terminum quadraginta quinque dierum seu sex septimanarum & trium dierum, qui inde eine Sächsische Frist appellatur. LandR. *lib. 1. art. 70. ibiq. gloss. Constit. August. p. 1. const. 3.* Zobel. *part. 1. diff. Jur. Civ. & Sax. 45. n. 4. 6.* Jurisprudentia autem nostra Lubecensis Mercimoniis consulens, arctavit illos terminos dilationis, iniquum ducens Creditorē liquidô debitô diu carere, suæque moræ beneficiis debitorem cum alterius damno gaudere, mediè ergò rem curans, ut nec onerosus Creditor, nec delicatus debitor audiatur, juxta *l. si servos. 25. ff. de Pignorat. act.* tres septimanas debitori indulget pro induciis ad conquirendas solvendi facultates. Ita quidem ut primò 14. dies ad petitionem Creditorum præfigantur & si intra illos non satisfiat, adhuc 8. Iis verò elapsis statim vulgò bey Sonnenschein fiat Justa Executio ita ut post hunc terminum effluxum aut fidejussores det, aut fidei causâ carceri includatur, muß Bürge stellen/oder selbst Bürge werden/ *art. 1. tit. 1. lib. 3. de Concurs. Cred. Stat. Lubec.* Quod ultimum selbst Bürge werden Phrasis Juris nostri est Statutarii, significans Incarcerationem debitoris, donec exsolvat debitum, aut pro eo fidejussores vel Pignora offerat; verba enim nostri Statuti & Praxis quotidiana sub verbo fidejussorum Bürge stellen/& pignora intelligunt, licet de jure communi, qui fidejussores dare tenetur, dando pignora in locum fidejussorum non liberetur. Neguzant. *de Pignor. p. 5. pr. memb. 1. n. 1. & 2.* Pignorib. itaque locô fidejussorum oblatis, dimittitur debitor. Nam & tunc, utpote casu necessitatis aliud pro alio solvi potest, & Creditor recipere cogitur. *auth. hoc nisi. C. de solut.* Br. *in l. ordo. C. de Execut. rei judic.* Cùm aliàs Statutum fidejussorem præstari exigens, intelligatur sub hac conditione, si haberi possit; aliàs pignora sufficiunt. Carpan. *ad Statut. Mediol. p. 1. cap. 44. n. 51. & seqq.* Jo. Cephal. *vol. 1. cons. 89. n. 10.* 48

Nec excipiuntur ab hoc processu & 49 Pœna Personæ privilegiatæ, in dignitate constitutæ, si dolosè & fraudulenter decoquant. Quicquid enim Dd. cum

Colero *de proceſſ. execut. p. 1. c. 3. per tot. & c. 6. n. 126. cum ſeqq.* Berlich. *in Pract. Concl. p. 2. Concl. 28. n. 38.* Brun. *de Ceſſ. bonorum 10. quæſt. pr. per tot.* & aliis pro eorum privilegiis & favore adducunt, ex jure & juſta ratione non aliud infert quàm privilegiatas perſonas iſtas, præſertim egregias, V.G. Nobiles, Doctores, Senatores, Milites, Scholares, Clericos in eo ordine & vitæ ſtatu, ob quē merentur prærogativam & favorem, ultrà quàm poſſunt conveniri non debere, aut etiam Ceſſione bonorum ab aliis moleſtiis liberari. At inde colli- „gendum minimè eſt, quòd ſi metas ſuæ „vocationis égreſſæ fuerint, aut non pro „dignitate egerint, ut ſi mercaturam aliave negotia ſuæ profeſſioni non convenientia tractent, aut privilegiis ac dignitate aliorum injuſtô patrociniô, ad fraudem vel injuriam ſuorum Creditorum concivium, & aliarum interdum miſerabilium perſonarum abutantur, aut fraudulenter contraxerint, vel facultates ære alienô conſumpſerint, eos impunes eſſe debere, ne dum quòd beneficiis miſerabilium frui debeant. Nam tunc Nobiles & egregios decoctores non minus quàm Plebejos pati æquum eſt, ſicut de iis cenſuit D. Carpz. *in Juriſpr. for. part. 2. c. 22. Defin. 18. n. 12.* quòd ad manûs & operas Creditoribus addicendi aut carcerandi ſunt. Rectè agentium ea Exemptio à juris executione eſt, non malè verſantium. Amittunt enim privilegia cùm exorbitant à cauſis quarum gratiâ iſtis fruuntur, Uti in termin. ſcribit Coler. *d. tract. de Proceſſ. exec. p. 2. c. 3. n. 139. & ſeqq.* qui ibidem *n. 162.* admonet, ut omnes privilegiati contineant ſe intra metas vocationis, ne pedem extrà ponendo & contraveniendo ſuæ vocationis ſtudiis & officiis, veniatur & deinceps contra privilegia; quæ causâ ſtudiorum vel officii ceſſante, ipſa quoque ceſſat, Ut ſæpius hôc librô indicavimus. Præcipuè ſi delictum, cujuſmodi in fraudulenta decoctione eſt, accedat. Non permittendum eſt privilegiis quibuſdam uti nocentes. *Novell. 17. cap. 5. in pr.* ne ſub prætextu privilegii, & flagitiorum creſcat autoritas, vel publica vacillet utilitas. *l. 2. C. de Privil. ſchol.* Omnem honorem reatus excludit. *l. 1. C. ubi Senat. & Clariſſ.* Juſtum eſt delinquendo amitti privilegia. *l. ſed ſi ex parte. 4. §. quanquam. ff. quod cum eo qui in alien. pot.* Enenkel Baro. *in tract. de Privil. lib. 3. c. 27. n. 1.* Gail. *de Arreſt. c. 10. n. 13.* Si cuncta accuratius æſtimaveris, dicendum videtur, in dignitate aliqua conſtitutos eò ſeverius plectendos, quò gravius turpiusque ſe fraudibus quàm plebei commaculant. Nemo non longè fœdius crimen eſſe eorum, quos vitæ integritas dignitatis ſuæ causâ magis decet, exiſtimabit. Nec excipiuntur ab hoc proceſſu & pœna mulieres, & alii privilegiati mercatores. Berlich. *part. 2 concl. 28. n. 30. & ſeqq.* Coler. *de proceſſ. execut. part. 1. c. 6. n. 151.* Cum quo coincidit Statutum Reipub. Lubec. *art. 1. in fin. tit. de his qui ſunt ſui vel al. jur.* ibi: **Sonſten aber mögen die erſten zwey Mittel** (videlicet, **ſich an das Gut halten/oder auch die Perſon gefänglich annehmen) wider Frauensperſonen/ welche wegen ihrer eigenen Schuld halben vertiefft/gebrauchet werden**/ cui adde Berlich. *d. part. 2. concl. 27. n. 10. & ſeqq.* Carceris autem mancipatio hîc civiliter accipienda erit, ne fœmina, mercatrix ſcilicet, in carcerem communem conjiciatur, ſeu vigilum cuſtodiæ committatur; hâcque ratione caſtitatis & pudicitiæ periculo ſubjiciatur; ſed in monaſterium detrudatur, aut mulieribus cuſtodienda tradatur, ex conſilio Imp. *in Nov. 134. c. 9.* Joh. Sibrant. *differ. jur. Civil. & Lubec.* Cùm aliàs de jure Civili, mulieres debitrices pro nullo debito vel obligatione ſpontanea prehendi, & carceris ergaſtulo mancipari debeant; imò & judicem, qui hoc fieri permiſit, pœnis Civilibus & criminalibus caſtigandum jubeat. *l. 1. & auth. ſed hodiè, C. de offic. diverſ. judic.*

An autem & quando Mercatores falliti tormentis ſubjici poſſint? Vid. Magnif. Dn. Carpz. *in prax. crim. part. 3. q. 119. n. 38. & ſeqq.* Daniel Wegner. *de Bancciruptor. cap. 5. num. 11. cum ſeqq.*

Notan-

5 Notandum autem hic erit I. Cùm jus Saxonicum, aut nostrum Lubecense, carceri includi voluerit simpliciter obæratum debitorem, quòd id glossa tàm Germanica quàm Latina dicti juris Saxonici, quod Lubecense æmulatur, de decoctore & fraudulenter in rebus suis versatô mercatore intellexerit, vid. eleg. Sauter. *d. tr. cap. 47.* fortunæ autem calamitate afflictum disertè excepit, quod probat Frideric. Husan. *de homin. propr. q. 6. n. 22. & seqq.* P. Heig. *d. q. 35. n. 58.* Dan. Saut. *d. l. c. 46.* qui id Judicio Clarorum & Sanctorum patrum confirmat.

5 II. Observandum, quòd hìc non intelligatur carcer privatus, quô olim Creditor severitate & atrocitate secundum libitum, debitorem ad præstandas operas compulit; id enim prohibitum est in *l. ob æs. 12. C. de O. & A. & l. neminem. 6. C. de custod. reor.* & regulariter omnis carcer privatus graviter de jure Civili prohibitus. *l. un. C. de priv. carc.* quem vid. *& l. 23. C. de Episc. aud. l. succurritur. 9. ff. ex quib. cau. maj.* cùm mali exempli res sit, ut cuique permittatur, jus sibi ipsi dicere. *l. miles. 6. §. qui judicati. ff. de re judic.* Anthon. Fab. *ad tit. de execut. rei jud. defin. 5.* & non singulis sit concedendum, quod per publicam autoritatem permittitur. *l. non est. 176. de R. J.* eamque ob causam judiciorum vigor, jurisque publici tutela in medio posita sit, ne quis sibi ipsi arroget ultionem. *l. 14. C. de Judæis. l. 13. §. 3. ff. de usufr. l. 9. C. solut. matr.* Dn. D. Petrus Theodoric. *in prælect. Jenens. ad l. si criminis. 4. ad L. Jul. de vi pub. & priv.*

Reperitur tamen quidem in jure specialis casus contrarius, quô Creditori licentia datur, debitorem, in pede fugitivo constitutum, propriâ autoritate capere; si scil. locus executioni esse nequit ob temporis angustiam, & debitor pecuniam secum aufert, nec copia judicis in promtu est, sed periculum in mora. *l. ait Prætor. 10. §. si debitorem. 16. ff. quæ in fraud. l. si fidejussor. 7. §. si satisdatum. 2. ff. qui satisd. cog.* Anton. Hering. *de fidejuss. cap. 5. n. 38.* atque ita hôc casu contra legem non factum esse existimat Paul. in *l. Titius. 9. ff. de serv. fugit.* cùm periculum moræ non patiatur formam judicii, & modum processûs solennem. Dn. Ortolphus Fohman. Sen. *in prælect. ad l. un. C. de prohibit. sequestr.* Cùm permissum sit, nobis ipsis, in ejusmodi facti specie jus dicere. *l. generali. 54. C. de Decur.* Unde etiam Laico licet Clericum, imò 59
Nobilem & Doctorem fraudulenter & dolosè decoquentes. Berlich. *2. Concl. 28. n. 39. & seqq.* & intra metas vocationis suæ non consistentes. Dn. Carpz. *p. 2. J. For. Constit. 22. Def. 18. n. 9.* ac ita fugientes capere, ut ipsos captos ad Judicem Ecclesiasticum ducat. Joh. Köppen. *decis. 29. n. 15.* etiam die festô & solenni. Mynsing. *post gloss. cent. 4. obs. 69. n. 10. & seqq.* Nam Creditoris est, vi- 60
gilare ad suum persequendum. *l. summâ cum ratione. in pr. ff. de pecul.* Köpp. *d. decis. n. 11.* Utique & judicis est pro- 61
videre, ne Creditor re suâ privetur. Dn. Fohm. *p. m. ad d. l. un. C. de prohib. sequestr.* Quod & singulari edictô & privilegiô Lugdunensi in Gallia concessum est 21. Jun. Anno 1533. Petr. Greg. *Syntagm. Jur. univ. lib. 22. cap. 6. num. 3.* & Anton. Fab. *ad tit. C. de execut. rei jud. defin. 23. n. 7.* Quam sententiam de 62
Decoctore propriâ authoritate capiendo etiam recepit Jus Provinciale Prutenicum. LandR. *lib. 1. tit. 14. artic. 15. §. 2. art. 4. tit. 1. de Concurs. Cred. Statut. Lubecens.* ita, ut fugitivum ejusque bona primò apprehendenti Creditori, etiamsi posterior sit in Concursu, prærogativa tribuatur. Dissent. Hillig. *ad Donell. 7. Comm. 2. lit. N.*

Sed quid juris, si pactô inter Credi- 63
torem & debitorem conventum sit forsitan hâc formâ: Auff daß vorbenandter Gläubiger N. N. mehr Versicherung habe / verspreche ich / und verobligiere mich / so ich ihm nicht mit der Schuld auffgesetzten termin und Zeit einhalte / in des Gläubigers N. N. Custodia und täglichen Diensten / an welchen er sich / biß er zu völlige Zahlung komme / erholen mag; An hujus conven-

tionis vis erit, ut Creditor debitorem mercatorem ad præstandas operas rectè capiat? Quod cum Matth. Berlich.
64 Dn. Fohmann. *ad auth. imò hodiè. C. de offic. divers. jud. q. 4.* & aliis negandum puto I. propter expressum text. *in d. l. 12. C. de oblig. & Act.* ubi dicitur: *Ob æs alienum servire liberos Creditoribus jura*
65 *compelli non patiuntur.* II. Deinde, quòd nemo sit membrorum suorum Dominus. *l. liber. 13. ff. ad l. Aquil. l. 6.*
66 *C. quæ res pign. obl. poss.* III. Pactum, quod est legibus & moribus contrarium, nullam obtinet vim & efficaciam; atqui hoc tale pactum esse constat ex præall. legg. *& l. 2. ff. de homin. lib. exhib.* cùm moribus receptum non sit, ut libertas per incarcerationem exstinguatur, & Obstagia vulgò die Leistungen hodiernô Jure Imperii. R. A. de Anno 1577 § wie wohl auch / & Instrumentô Pacis Universalis prohibita sint. Gail. *2. obs. 45. n. 6. & ibi* Græv. Dn. Carpz. JFor. *p. 2. Constit. 23. Def. 30.* Excepta Holsatiâ. vid. Disput. Inauguralem Johannis Kirchmanni habitam Rosto-
67 chii Anno 1642. IV. Captura personæ, est citatio realis, & species jurisdictionis, illa nec lege à Principe data est. *l. 3. C. de jurisd. omn. jud.* E. obligatio illa est vana atque irrita; & per conseq.
68 nullum parit effectum. V. Si esset hæc conventio licita, certè Imp. Justinian⁹ non constituisset pœnam in Creditorem, qui debitorem carceravit, videlicet ut jus crediti amitteret & corpo-
69 rali pœnâ afficeretur. *d. authent.* Imò VI. Jura non admittunt, processum ab executione incipi, cùm præcedere debeat causæ cognitio & sententia. *t. t. C. de Execut. rer. judic. l. 9. C. de O. & A. l. un. C. de prohib. sequestr.* Coler. *de process. execut. part. 1. cap. 1. n. 3.* Joh. Köpp. *decis. 3. n. 6.* qui tamen ibidem
70 dissentire videtur. VII. Propter homines res omnes creatæ sunt; non homo propter res. *l. in pecudum. 28. ff. de Usur.* Etsi in ipsa obligatione renunciaverit beneficio Cessionis bonorum. nos.
71 *supr. lib. 1. c. 14. n. 34.* cùm leges prohibeant, ne quis seipsô abutatur, *l. palàm. ff. de rit. nupt.* &, licet rerum suarum liberum quisque habeat arbitrium. *l. in re. 21. C. Mandat.* moderamen tamen & arbitrium ejus, legibus debet esse adstrictum. Gœdd. *ad l. 120. ff. de V. S. n. 3.*

Pro stabilienda sententia dissentien- 72
tium inter alia facere videtur, quòd in *d. l. 12. C. de O. & A.* verbum LIBEROS intelligatur de liberis debitorum, quòd liberi sive filii debitorum non sint pro pignore Creditorum dandi. *l. qui filios. C. quæ res pign. dar. poss.* Verùm amplectenda explicatio Joh. Sichard. (qui à Rutg. Ruland. dicitur Phœnix JCtorum Germaniæ) *ad d. l. ob æs. 12. num. 1.* de hoc nullum esse dubium dicit, quin liberi seu filii non dentur amplius pro 73
pignore, seu obligentur pro debito Civili, exceptô casu famis & necessitatis. *l. 2. C. de patr. qui fil. suos distrax.* P. Gregor. Tholos. *Syntagm. jur. Univers. lib. 22. cap. 6. n. 9.* Quare in genere de liberis hominibus dicta lex accipienda est. Concordat *Novell. 134. cap. 7. in fin.*

Ad publicum autem carcerem sese 74
obligare potest mercator debitor. *arg. l. 1. C. si in caus. judic. pign. cap. sit.* quæ obligatio etiam in effectum, si debitor non solvit destinatô tempore, post excussionem deducitur; quia indignus est beneficiô libertatis, qui sciens prudensve ad pretium participandum ei cessit. *l. 1. ff. quib. ad libert. proclam. non lic.* P. Gregor. *d. l. num. 10.* & prolixius Mynf. *Cent. 6. obs. 51.* Wurmbs. *pract. obs. lib. 1. tit. 28. obs. 8.* Gail. *2. obs. 45.* & ibi Græv. Treutl. *vol. 1. disp. 20. th. 14. lit. D.* D. Joh. Köppen. *decis. q. 3. 29. n. 5.* latè Berlich. *d. p. 2. Concl. 27. & 28.* Henning. Gœdd. *Cons. 2. lib. 9. à n. 59. usq. ad n. 69.* Dn. Carpz. *Jurispr. for. Rom. Sax. p. 2. Constit. 21. per tot.* ad quos brevitatis ergô fit relatio.

Quod & de jure Gallico receptum 75
& hodiè in viridi observantia esse tradit P. Gregor. *d. l. lib. 31. cap. 33. num. 13.*
Eum in finem etiamnum hodiè valet 76
pactum, quô debitor, si in solutione cesset, se in certo loco staturum, & antequàm Creditori satisfactum sit, ab illo non recessurum promittit. Non quidem jure Obstagii, quæ propter abusum

ūsum & cætera incommoda jure Imperii & Saxo. abrogata. *sup. hoc. C. fin. n. 66.* sed vi alterius voluntariæ Conventionis. Dan. Möll. *lib. 3. Semestr. c. 30. n. 6.* Cujus effectus potissimum in eo consistit, ut persona debitoris non solvendo existentis facilius detineri, & in Carcerem publicum conjici possit. Moller. *d. l. n. 8.* Bened. Carpz. *Jurisp. for. p. 2. Constit. 23. defin. 31.* ubi vid. præ-
7 judicatum. Tenentur tamen Creditores alere debitorem, ita incarceratum, si excussio in omnibus ejus bonis facta. *l. 11. C. de Episc. aud. l. si victum. 34. ff. de re jud.* Coler. *decis. part. 1. decis. 135. n. 5. & de process. execut. p. 1. c. 6. num. 103.* Card. Tusch. *tom. 1. pract. concl. lit. C. Concl. 90.* Hering. *de fidejuss. c. 6. n. 255. & n. seq.* Berlich. *d. p. 2. concl. 28. n. 72.*
8 *cum seqq.* Concordat Statutum Reipub. Lubec. artic. 1. d. tit. de his, qui sunt sui vel al. jur. ibi: Wird er ihn aber also gerichtlich übergeben / sol er ihn speisen als das Gesinde &c. quò etiam respexisse Jus Saxonicum tradit Coler. *d. decis. 135. num. 5.* Quamvis in pro-
9 vinciis Electoris Saxon. contrarium constitutum asserat Berlich. *d. Conclus. 28. num. 75.* ut supra adduximus.

10 Et si in casu prædicto Creditor debitori sumtûs non subministrat, judex illum etiam Creditore invitô dimittere potest. Joh. Koppen. *d. decis. 29. n. 25.* Matth. de Affl. *decis. 71. n. 1. & seqq.* Coler. *de process. execut. d. p. 1. c. 6. n. 107. & decis. 281. n. 5. p. 2.* cum cæteris allegatis à Berlich. *d. concl. 28. num. 73.* nisi consuetudine vel statutô contrarium 81
servetur; ut scil. incarcerati pauperes debitores vivant ex Eleemosynis quotidianis, uti de Praga loquitur Joh. Kopp. *d. decis. 29. num. 26.* veluti etiam novissimè à Joh. Georgio, Duce & Electore Saxoniæ, in der Gerichts-Ordnung. *c.* wie des Schuldthurns halben. *52. Col. 6.* §. Soviel aber die alimenta, est dispositum, his verbis: Were der Schuldener so arm / daß er sich zu unterhalten nicht vermöchte / daß alsdann sonderliche Personen verordnet werden sollen / welche das Allmosen samlen / und dem gefangenen Schuldigern im Thurm außtheilen / damit sie an ihren Leibe nicht Noth leiden dürffen. Cum quibus postremis verbis coincidit rursus statutum Reipub. nostræ patriæ Lubec. *d. art. 1.* ibi: Doch daß ihm an seiner Gesundheit nicht Schaden geschehe.
Quæ autem aliàs in arresto & captivi- 82
tate cujuslibet debitoris fugitivi consideranda sint? fusius ac uberius à Jacob. Damhoud. *in prax. rer. civil. cap. 44. n. 2.* Berlich. *p. 1. Concl. 53. n. 5. & seqq.* Gail. *2. obs. 44.* & ibi eleg. Græv. *consid. 1.* explicantur. His adde tractatum peculiarem Joh. Bapt. Caccialup. de Debit. suspect. & fugitiv. Henning. Gœd. *Cons. 106.* Ern. Cothm. *1. cons. 18. n. 63.* ad quos, filum abrumpens, brevitatis ergò benevolum lectorem remitto.

FINIS.

Hîc igitur nostram teneat jacta anchora puppim,
Sitque honor æterno, qui regit astra Deo.

ADDITAMENTUM

Ad lib. I. cap. 2. num. 35.

Quomodo post pacem cum Imp. Maximiliano I. Veneti, Commerciorum promotioni studuerint Anno 1517. ex Paul. Parut. Veneti, Patricii, Senatoris & Equitis D. Marci histor. Venet. lib. 4. pag. 176. & seqq.

PErche à Conservare & ad accrescere la quiete, & la grandizza della Cità con la Pace, & con gli Traffichi, piu ch' ogni altra Cosa importava l' amicitia & Sicuro Commercio con l' Imperio Ottomanno però il Senato elesse due Ambassiatori. Luigi Mocenigo, & Bartholomeo Contareni, i quali havessero à Condursi à Selimo, per ralle grarsi seco, per nome della Republica, delle Vittorie da luy acquistate. Essendo per queste Vittorie moltò accresciuta la sua potenza, & essercitando i Mercanti Venetiani importantissime faciende ne paesi nuovamente da luy acquistati. A questi Ambasciatori era stato dal Senato Commesso, che principalmente procurar douestero, que à gli huomini Vinetiani, i quali per occasione di loro Mercantie soleuano dimorarsi in Alessandria, Tripoli, Baruti, Damasco, & alteri mercati di quelle regioni, fossero quelle medesime regioni, & Privilegii Confermati, di quali Savevano lungamente Goduto, concessi loro da gli antichi Signori dell' Egitto, & della Soria: & che parimente fosse alla Republica permesso, di tener in quei luogi suoi Magistrati, con quella authorità & dignita, comme fatto havevano perlà dietro, à quali era particularmente rucommendatà là Curà delle robbe, & delle persone dellercanti Vinetiani: le quali Cose da Selino facilmente si ottennero, come da quello, che havendo à questo tempo volto i pensieri, & l' armi sue altrove, desiderava l' amicitia de' Venetiani, & che nel principio del nuovo Imperio procurava d' accrescere i traffichi in quella Provincia, per particular utile, & Commodo di quei subditi, & per Interesse d' Intrade publiche. Nel medesimo tempo ancora s'hebbero à trattare somiglianti Cose appresso Carolo. Rè di spagna, cirè, che fossero Confermati i Commercii, & traffichi gia moltò tempo Comminciati ne' Regni & Stati, che erano pervenuti in potestà di luy; si che à gli huomini Vinetiani rimaneste la medesimà facoltà d' andar in quei paesi, & di Contrattare le loro Mercantie, come era loro sempre state permesso nel tempo, che haveva il Re Ferdinando regnato; alla qual Cosa pareva, che hora fossero poste alcune difficulta; peroche i ministri di Carolo, essendo egli ancora nuovo nel governo, di quei Regni, gli hauuano persuaso potersi facilmente, & con grandissimo utile de suoi datii, transferire tutte le faciende mercantili, che si faceuano in diverse Cità nelle marine d' Affrica, in una sola Cità d' Orano, posseduta da Carolo, à Vaselli Venetiani, soliti di toccare prima quei luogi, & poi passare alle riviere della spagna, si fosse vietato d'entrare per tali negotii ne' porti del suo Dominio, quando si fossero fermati à fare Contratti de Mercantie in alcuna delle Cità de Mori; con la quale prohibitione pareva, che sperar si potesse d' imporre à quegli habitanti necessita di venire alla Cita d' Orano Oltre Ciò,

De

De Navigatione & Commercio maritimo Venetorum ex d. authore.

NArro adesto alcuna Cosa delle maritime Negotiationi de i Veneziani, acciò i Costumi delle nationi, & la principale Cagione delle Richiezze della Cita di Venetia sia meglio cognoscinta.

Hebbero quelli antichi fondatori della Cità, & Institori dalle leggi à cioc grandissimo risguardo, che i suoi Cittadini s'essercitassero ne' viaggi, & ne traffichi del mare, & con la Industria, & con la Virtù procurassero d'accrescere le facoltà private & le richiezze publiche facendo in uno stesso tempo noto, & famoso el nome Vinetiano presso alle piu lontane & strancere nationi, Il sito della Cità invitava à questa maniera di Vita & d'estercitio, & quasi da se stesso teneva à gli suoi habitatori somministrati tali pensieri; conciosiache non havendo la Cità alcun proprio territorio per la fertilità del quale, o per la diligenza de gli huomini, hauesse ella potuto anichire, anzi mancando anco di quelle Cose, che fanno bisogna à sostentar la vita, da tale necessita, si andò prima excitando l'industria, dapoi ne nacque l'abondanza di tutte le Cose; Ma fiè principalmente Costume antilo, che molte galee grosse Ordinate alla mercantia, navigassero in diversi paesi, cosi de Christiani, come d'infideli, per lenar da quelli parte varie Cose, le quali non solamente hauessero a servire al Commodo de Cittadini, ma con grandissimo guadagno si mandassero alle Nationi esterne. Con queste galee erano soliti di navigare molti giovani della Nobiltà, si per occasione d'estercitare le mercantiè, come per apprendre l'arte marinaresca, & la Cognitione d'altre Cose maritime. Altri poi si dimoravano del Continuo per molti anni appresso le nationi forestiere, quasi in tutti quei luogj, oue si faceuano solenni mercati, per trattar le loro proprie, & l'altrui facende; quindi nascena, che oltre le richezze ne acquistassero la isperienza di molte Cose, in modo che quando ritornati à Casa, hauenano à prendre il gouerno della Republ. non rozzi, ne' inesperti si ponevano ad essercitare i Carichi publichi, quindi similmente nascena, che la frugalità, la modestia, la bontà, & gli alteri honesti Costumi con maggiore diligenza si videssero osservare in quella Città, nella quale la gioventù impiegata in honesti essercitii, non si lasciava nell'otio corrompere dalle mali arti, essendo tutta quella prima età lontana delle Cure forensi, & dalle ambitioni. Hucusque.

H.e. Quoniam ad Conservationem florem & magnitudinem Reipubl. Venetæ, propagationemque Commerciorum tempore Pacis nihil magis expediebat, quam amicitia & mutuus Commercii Usus cum Imperio Ottomannico, idcirco post initam Reipublicæ cum Imp. Maximiliano. I. Pacem, Senatus duos Legatos Ludovicum Mocenigum, & Bartholomæum Contarenum eum in finem misit, ut primô locô Imperatori, de obtentis victoriis earum provinciarum & locorum, in quibus Veneti frequentissima exercerent Commercia, quibusque ob id potentia & Vires mirum in modum accrevere, debito modo gratularentur. Deinde ut sedulam navarent operam, quò Mercatores Veneti, qui Commercii tractandi gratiâ Alexandriæ, Thipoli, Beryti, Damasci, & aliis in locis commorantur, iisdem Privilegiis, immunitatibus & indultis gauderent, quibus olim à Regibus & Dominis Ægyptiæ & Soriæ antiquis dotati & provisi fuerint Venetorum subditi & Mercatores, imprimis ut Reipublicæ concederetur, iisdem in oris constituere & ordinare suos Consules, Judices & Magistratus, quibus personarum & mercium suarum curam prout antiquis temporib. factum, tutò committere possint. Legati horum privilegiorum Confirmationem à *Selimo*, qui initio Imperii arma sua ulte-

ulterius promovere in animo habebat, & idcirco Venetorum amicitiam Commerciorumque propagationem ob publicum Commodum flagitabat, haud difficulter impetrârunt. Circa idem tempus prædictis legatis simile negotium apud Regem Hispaniarum Carolum expediendum datum videlicet, ut in ipsius Regnis & provinciis hæreditariis Commerciorum Jura à Venetis hactenus longo tempore acquisita & possessa confirmarentur, & ut mercatoribus iis in locis libera adeundi & redeundi potestas, quali Ferdinandi & prædecessorum Regum tempore gavisi fuerint, relinqueretur, cujus liber usus hactenus aliquâ ex parte illis difficilior redditus à Ministris, qui Regi persuaserunt, fisco & Vectigalibus Regiis maximum exinde incrementū accidere posse, si Commercia maritima, quæ diversis in regni locis à Venetis & aliis extraneis hactenus frequentata, in posterum in unam ac solam Civitatem Oranam derivarentur, prohibendo nimirum ingressum navigiorum Venetorum, quæ ad hæc usque tempora iis in portubus liberè appellere solita fuêre, & inhibendo Commerciorum usum cum reliquis Mauritaniæ Civitatibus, quæ hac prohibendi necessitate impulsæ ad prædictam solam Maurorum Civitatem Ornano appellere cogerentur.

Et paulo post.

Narrabo nunc quædam de Navigatione & Commercio maritimo Venetorum, ut de hujus Reipublicæ optimis consuetudinibus, moribus & occasione, quâ ad tantas divitias nominisque celebritatem pervenerint, aliqua ex parte constet. Antiqui Reipublicæ fundatores & Legum latores in suis Legibus & Statutis eò semper respexerunt, ut peregrinationibus & Commerciorum exercitiis simul ac industriâ ac virtute Cives facultates suas augerent, quò unà cum ærarii publici commodo & Venetorum fama uno eodemque tempore apud exteros eo melius percrebresceret. Invitavit habitatores ad hunc vivendi modum, & exercitium almæ Civitatis situs miraculosus suggessitq; illis hasce cogitationes, utpote non habentes ullum territorium proprium, cujus fertilitate, hominumque accedente industriâ sibi divitias & opes comparare possent, idcirco hunc rerum ad vitæ sustentationem necessariarum defectum frequenti Commerciorum usu & in exteris oris exercitio ac industriâ resarciverunt. Unde postea tanta rerum abundantia illis comparata fuit. Imprimis autem apud illos antiquitùs moris fuit, ut multæ & ingentes triremes versus Orientem diversaque alia loca tàm infidelium, quàm Christianorum solverent, compararentque non solùm ibidem, quæ ad necessitatem & commodum Civitatis spectarent, sed & maximo cum lucro aliis nationibus communicare & impertire possent. Hisce triremibus vehi consueti, Juvenes nobiles, partim ut Commerciis operam darent, partim ut rei nauticæ aliarumque maritimarum artem & cognitionem addiscerent. Alii apud eas gentes continuo commorati, tàm ut proprio, quàm aliorum lucris in commercando studerent, unde factum, ut ultra immensas divitias, sibi multarum rerum exoticarum experientiam compararent, quâ postea instructi non rudiores sed aptiores ad Reipublicæ patriæ munia accederent. Simili modo factum, ut frugalitas, modestia, bonitas & aliæ Virtutes morales majori cum diligentiâ colerentur, in illâ Civitate, in quâ non ut in aliis, Juventus otio & cæteris malis artibus se corrumpi sinit, sed honesto Commerciorum exercitio & labori assuesceret; quippe prima illa tunc temporis ætas ab illis curiositatibus, vanitatibus & ambitionis artibus, quibus nunc juventus graviter eheu! ægrotat, longè adhuc remota fuit, huc usque nobilissimus scriptor Paruta.

ADDITAMENTUM

Ad Lib. IV. Cap. VII. n. 59.

Ex Leon. ab Aitzem. Historia, of Verhael van Saken van Staet en Oorlogh. part. 2. Lib. 8. pag. 499. & seqq. sub Anno 1628.

*DE Koning van Hispagnien had alrede Eenige Jahren te vor
en een Opper Raet van Commercie, ende tot dien eynde een
Admiraliteyt of Compagnie inde Stadt Seuilien op gerecht:
inde welcke toeganck hebben souden, die vyt van Andalusia
ende t' Koninckryck Grenada, ende oock die van de ghehoor-
same Nederlanden, als insgelycx d' Onderdanen van den
Keyser, den Koninck van Polen, ende van andere, de welcke
n daer toe souden komen teverstaen.*

*In het eerste Articul van de Voorss Admiraliteit wiert geseyt, dat die t'
leyt da er van hadden, souden Zyn welgequalificerde Luyden ende Ryck van
rfgoedern in Spangien, ende in getaele, Seven by d' Admiraliteyt te verkiesen.
nde in t'. 6. articul, dat de voornoemende. Admiraliteyt haer soude verooblige-
n, Vier entwintigh Oorlogh schepen geduyrigh te onderhouden. Int Jaer
ven entwintig omdese entreprise temeer. Voort te setten heeft sy te wege ge-
acht dat den Keyser sich met hem tott selue voornemen heeft ghevoegt ende
reenight: invoegen dat in den daer nakoomenden Maent November sy gesae-
entlyck eene Ambassade aende Stadt Lubeck (de eerste ende rytschryuende on-
r de Hanse Steden) enter selver tyt eene andere aen Stadt Dansigh de ryckste
de voornaemste in Pruysen, Hoewel Tooren in rang voorgaet, is gesonden.
nde selve, gelyck alle andere Hansesteden van Duytslant en Poolen, tot de
ornoemende Compagnie te noodem, met presentatie van hunne protexie, ende
el andere previlegien ende Vry heden.*

*De Propositie aen de Stad Lubeck bracht mede, dat de Keyser de Saeck by
e Raeden had rypelyck gedaen examineren? dat sy behoorlyck was gein for-
rs, dat de Navigatie ende de trafycq van Spangien, totallen tyden gheweest
s't voornaemste middel, daer door de Hansesteden haere onderhouden ende
otelycx vermeerdert hadden? Hoewell Sedert eenighe Jaeren het haer by
rscheiden Vreemde Potentaten was verhindert: omt' welck te Remedieren,
tsaekelyck was dat de voornoemde Steden Haer begaeren in dese Compagnie
dewelcke alleen soude blyven de Comertie ende traficq vande koop. waeren
t Spangien ende Duytslant komende ende dat dit het eenighe middel was (ge-
k t' scheen) om Duytslant weederom in haer eerste fleur ende macht teher
llent' geen den Oorlogh ende troublen hadden vernietight.*

*Aende Stadt Dansigh, wiert geproponert dat de Voorss: Compagnie soude
nen aenhaer tebrengen de directie van de Commertie opalle plaetsen, ende by
er selts behouden d' vytdeelinghe van alderley Koopmanschappen, van Span-
n, ende de Koninckrycken ende Landen, daer van dependerende? ende wan-
r de Compagnie soude opgerecht ende bevestight syn, dat syne Keyserlycke
yesteit soude senden een aen sienelycke Ambassade, in alle de Koninckrycken
de Provintien van Europa om aen hen te doen weten dit werck ende genoo-
ne, Resolutie, ende om een yeder tegelyck te waerschouwen van gheen hinder*

*of Schade tedoen tegen de geringste, van de gheene diehem in dese Negotie en
de handel souden koomen tebegeven maer hun sonder beletsel haer vrye Con
mertie te laeten genieten. Ende by aldien naer soodanige waerschouwingh
yemant deselue quamen te perturberen, dat zyne Keyserlycke Mayesteyt, als ooc
den Koninck van Spangien in al hare Landen aenden geoffen seerde deel toest
en, ende geven soude brieuen van represaillles tegens de Stad, ofte natie de we
cke de Schade by gebracht soude hebben.*

*Int Generael om dese Saecke sinackelyck temaeken, wiert geproponert va
wegen den Keyser ende Spanigen, dat de Ses Wendische Steden Alleen immedi
telyck, de traficq op Spanigen souden hebben; ende dat alles wat Sweeden, D
nemarck, Engelant, Vranckryck, ende de Vereenichde Provintien, producte
den, ende te koop hadden, soude moeten in ende, deur de gemelte Wendische St
den werden vercocht, omna Spagnien te werden gevoert? ende wederom alle
wat de Koninckrycken van Spaignen producteerden: soude desgelyx, inde Voe
Wendische Steden werden gebracht. Sulx dat sy een soorte van Stapelrecht s
den bekoomen.*

*Om sulckx int' werck te stellen hadde de Keyser alrede bemachticht eenig
aen d' Cost ende Noort-Zee gheleghene plaetsen: da er van Wismar aen d' O
ende Staden aende Noort-Zee of op de Elue gheleghen: behaluen verscheidene
andere van minder Consideratie: ende hy hadde t' oogh seer op te Sont,
gheseyt is.*

*De persuasien ende Argumenten der Keyserfche ende Spansche Zyn part
culierlyck te sien vyt het geene sy aen de Heeren van Lubeck ende van Dan
hebben geproponert.*

*Als dat zyne Keyserl. Maj. niet twyffelde of de gemelde Hanse Steden mer
ten overvloedelyck, dat deselue geduyrende zyne Keyserlicke Regering, ge
groter Sorge hadde gedragen, als syne Wapene te employeeren tot het gemeine
beste tot de Conservatie van de getrouwe Onderdanen ende tot hun prosperite
ende tydelycke aenwassinghe deselue door sachte ende rechtveerdighe middel
beschermende. Hoewel cock genoot drongen gewelt te gebruycken tegen de
bellen (die haeren eed ende plicht hadden te rugh gestelt, ende oock tegens syn
andere Vyanden. Dat allde werelt bekent was ende d' eruaringhe t' klaerly
bewees, dat tot verscheide mael aen Zyne voorsaten de Keysers Rudolph en M
thias van hooghste gedachtenisse, Sclagten waren gekoomen, van grote Schade
aen de eerbare Duytsche Hanse Steden gedaen, niet alleen door onbehoorlycke
Monopolien van Vremde Natien, tegen des Rycx wetten, ende Ordonantie
maer oock dat buyden lantsche Potentaten haer Navigatie hadden belet, ha
Schepen, met gewelt aen getast, deselve geplondert, ofte de gronde doen sincke
ende andersints op verscheyde manier verhindert ende opgehouden. Waer de
de Commertie in Vremde handen was geraeckt. Tot profit van eenighe We
nighe particulirt ende tot onlydelycke schade van de Hanse Steden ende va
ghehele Roomsche Ryck. Als Zynde daer door ghefrustreert van hare nering
ende gewoonlycken traficq. So dat niet sonder mereklycke verachtinge, ende
verspottinghe van de Duytsche Natie de Compagnien by vrremden opgerech
deur haer monopolien hadden als afgeschneden, ende aen haer getrocken t' brood
dat Voors: Hanse Steden in de Handt hadden, ende self' s gepoocht Sommige St
den van het ryck afte scheuren.*

*Dit alsoo Zynde, ende opdat de welgemelde Hansesteden in der daet moch
ten gewaer worden, dat de Keyser geen Occasie dacht te versymen, waer do
deselve in haer Eerste vermogen konde herstelt ende als te voren floriffant gh
maeckt ende Consequentelyck D'edele Duytsche Natie in haer eerste credyt, r
putatie, ende Groot heydt herstelt ende daer by t' aller tyt geconservert mocht
worden; verklaerde dat hy mett allen mogelycken yver ende affexie wilde de*

hand

landt bieden, op dat de Steden, om tot haer voornemen te geraecken Haer voor-
nen niet meer mochten begeven inde protexie, ende de bewaringhe van Vrem-
en; maer alleenlyck onder hem, als synde haren Keyser, waerachtighen Ouer
err, ende wetich hooft, ende dat onder hem sy haer mochten verbinden in een
rechte ende nutte societeyt omdaer deur wederom te verkryghen haere voll-
omen Vryheyt, in alle haer traficq: ende negotie, te waeter ende te Lande, en-
Vastelyck sonder beletsell daerby te Mainteneren.

Dat aen zyne Keyserlycke Mayesteyt was gherepræsenteert, dat de Navi-
tie ende traficq. van Spaignen, voor deesen was geweest, ende daer door al-
dgehouden t' voornaemste middel, door het welck de Loffelycke Stadt Lubeck,
de sommighe andere Hanse Steden haer gheneert, ende grootelycks vermer-
rt hadden.

Dat oock voor eenigen tydt aen Zyne Mayesteyt van wegen den Koningh
n Spaignen was voorgedragen, hoe dat hy was gedacht te stabileren eent' sa-
n voeginghe, ende Correspondentie int' koopen en verkoopen, met alde Onder-
nen van syn Keyserlycke Majesteyt ende t' Roomsche Ryck om alle waren ende
opmanschappen, vyst ofte inde Koninckrycken van Spaignen gevoert worden-
alleenlyck te doen verblyven in handen van de Duytsche Natie, het Ryck on-
rworpen, ende van de Onderdanen van de Koning van Spaignen, ende om on-
lingh ende inmediate vyt, t' geen in t' ander Lant gebracht, ofte naer t' beha-
en van d' eene ofte andere partye vercocht ofte verder vervoert te worden.

Ende alhoewel deese propositie by syne Keyserlycke Majesteyt niet en was
stont geaccepteert, was echter oock niet gants verworpen: maer na rype de-
eratie ende Examinatie deur persoonen wel erfaren in de Statuten, ende Cos-
men van het ryck, ende in den Koophandel traficq. ende navigatie, als oock
le Raden van de Justitie, ende andere ende naer exacte ondersoeckinghe eyn-
yck bevonden, dat soodanighe Communicatie, ende in Spetcie, t' transport in
ytslandt; van de Coopmanschappen van Spaignen ende de Indien streckte
sonderling voordeel, ende vermeerderingh, niet alleen van de Loffelycke
nsesteden, maer oock van alle Vorstendommen, Landen ende Staten van t'
msche Ryck, ende selfs dat het was t' eenige middel om te herstellen, t' geen
Oorlogh, ende sooveele en groote berverten hadden vernielt.

Dat dien volgens Zyne Keyserl. May. voor goet vond, d' ondersaten van't
k, duytscher natie te vermanen geen difficulteyt te maecken, van in te tree-
in sulck een Correspondentie als hem wiert aengepresenteert ende dat se ghe-
nts behoorden te versuymen, of voorby te laeten gaen soo schoonen occasie, de
cke teenemaet tot hunnen profyt streckt: Aen de gantsche werelt, te kennen
ende de Vaderlycke Voorsorghe die hy droegh voor haer: Geensins twyffelen-
er wyl hier in niet als t' geen tot het gemeyne beste, ende d' aenwassinghe
e prosperiteyt vant selue streckte) of de Loffelycke Hansesteden, ende specia-
de Rycxstadt Lubeck souden aennemen, entreden in de Vorss: Conjunctie en
espondentie over de traficq. met de Spaensche Natie, ende te harten nemen,
en soo wel aen haer, als aen alle andere Onderdanen van t' Ryck, de welcke,
p tegenwoordighe vyr soveel vyt ghestaen hadden, soo nutt ende profytelyck
e zyn.

Maer om sulck werck op vaste gronden te stellen, dat het syne Keyserlycke
esteyt belieft hadde syne Gesanten aen den Raet ende Leeden der Stadt Lu-
a ls het hooft synde (ende de Directie, van't, oude Hanzeatische Verbont heb-
le) tesenden, en dies halven voor ende in name van Voorss: zyne Keyserlycke
esteit te begeeren ende te versoecken, dat niet alleen onder hun selfs, maer
met Kooplieden daer tegenwoordigh, ende in de Navigatie ende Commertie
geexperimenteert, wilden vlytigh, beraetslagen, ende ten naußten over-
en t' geen soude dienen tot voortsettinghe, oprechtinge en Continuatie, van

dit werck, en dat se eerst daegs hunne meeninghe sonder difficulteyt wild.
Communiceren. Ende in dien't geviel datter verscheiden opinie, of (t' wel
sy niet geloofden) sulcke swarigheden waren, die van nooden hadden geconsia
reert te worden versochten haer t' selve t' ontdecken ende betrouwelyck te Co
municeren, om te bewysen dat se daer aen met erenst wilden arbeyden, ende
waerneemen t' ghen tot wel varen ende prosperiteyt van t' gemeyn streckte
les tot beste van het Roomsche Ryck, ende specialycken van de Hansesteden, op d
sy, Keyserlycke Gesanten) te beter mochten ordre geven, ende voortsetten, t' ge
Zyn Majesteyt met so groote goeder tierentheyt, tot het wel vaeren van Zyn O
derdanen op sich ghenomen hadde: Ende de wyl de Keyser gespeurt, ende al
in der daet erfaeren hadde, in deese moeyelycke beroerten een sonderlingen r
spect, eerbiedinghe, ende eene waerachtige Duytsche oprechtigheit van de L
felycke Stadt Lubeck ende hare leeden tot syne Keyserl. Majesteyt ende altydt e
groot Contentement ende vernoegingh had ontfangen, soo twyffelde sy niet
deselue Stadt soude haer in deese Negotiatie des gelijx bewеysen ende verkla
ren, ende volharden in de devotie ende gehoorsaemheit tegens deselve end
Roomsche Ryck, gelijck sy met groot lof en reputatie altoos bewesen hadde: Sy
ins glijcx syne Keyserlycke Majesteyt verseeckert dat dit alleen streckte tot h
aen was, voordeel, en welvaeren, soo van de voornoemde Stadt, als van d' and
re Loffelycke Hansesteden, ende alle ghetrouwe Onderdanen van het Ryck.

Ende dien volghens versochten op t' nieuw van de Heeren Burgemeeste
ende Raet, dat se op dese propositie rypelyck delibereren, niet alleen onder h
selfs, maor oock met andere Hansesteden, met hen in t' Verbont staende, ende
met alle andere by de Zee geleegene Steden, ende haer des gelijck in de navig
tie, ende Handel ter Zee behelpende, ende namelycken aen de Stadt Dansigh op
ninghe doen van de Intentie van zyne Keyserlycke Majesteyt, begerende v
elck van de voornoemde Steden, haer Resolutie by geschrift, met volmacht,
met de Keyserlycke Gesanten deselue ende gelijcke Correspondentie te souden,
saecke met haer omstandicheden wel te beraetslagen, ende die te helpen tot effe
brenghen, op dat men op de beste form als konde geschieden, tot een verdraechly
Tractat mocht geraecken.

Op dese wyse hadde de Keyser sich aengebooden ende bood sich als noch a
deur de gemelde gesanten, tot des Rycx wel varen en sonderling om de Hansest
den te vermeerderen, ende in hare vorige herlyckheydt ende vermogen te he
stellen niet alleen deselue onder haere bewaringe ende Keyserlycke protectie
dese Correspondentie, ende bestandigen traficq. t' onder houden ende oock desel
op t' nieuw, gelyck haer andere getrouwe, ende oprechte Onderdanen, daer in
ontfangen; maer ten overuloet haer te verleenen ende te geuen seer groote
vryheden ende Immuniteyten beneffens vollemacht om deselue teghens alle n
tuyrlycke Potentaten te conserveren; beloovende dat deese saecke gesloten sy
de, van hem dit Tractaet, soovere als syne macht ende Keyserlycke authorite
haer extendeerde soude geratificeert ende bevesticht worden ende specialyck
sullen sorge dragen dat het gemelde Tractaet (alreede oock tuschen den Keyse
ende Spaignen geadjusteert) in Spaignen des gelijcx soude werden, met de ver
eyschte Solemniteiten gepubliceert op vertrouwen dat het de Hansesteden de
gelijcx souden doen; Om alsoo vastelyck ende onverbrekelyck geobserveert ende
alteyt onder houden te worden sonder 't geringhste beletsel. Maer alsoo syne
Keyserlycke Majesteyt van den Coningh van Spaignen te vooren had willen we-
ten, waer van eygentlyck de Kooplieden en Negotcianten van de Voorß: me
malk anderen geconfedereerde Anzee-Steden en haere gemeynten konden ver-
seekert Zyn raeckende de Navigatie ende trafycq, t' sy in preminentien, vryhe-
den, profyten ende versekeringen, ofte conserverende, d' Administratie van de
Justia, ende de Conservatie van haer ende immuniteyten in de Voorß: Coningh

rycken

*ycken ende Landen ; Soo had hy het oock sooverre ghebracht , dat den Coninck
van Spaignen herwartz ghesonden hadde syn procureur ende Agent Gabriel de
Roy een van Zyn Ministers, ende Raden, met ghenoechsame instructie , ende Vol-
nacht, de welcke daer op soude komen te openbaren d' intentie van synen Co-
ning, hoe de Correspondentie met syne Coninckrycken ende Landen soude kon-
en onderhouden worden, ende van wegen ende in Namen van de Voorß: Co-
inck van Spaignen , ende syne gehoorsame Onderdanen , of die hem in den tra-
ficq soude vereenigt hebben met deselue so danige satisfactie te geuen ente ne-
men als t' de voorvallende occurentien souden vereyschen. Ende wanneer wel-
emelde Heeren van Lubeck over 't geen hierboven geseyt is, naer eysch van sa-
en haer souden verklaert hebben, soo souden sy (Keyserlycke gesanten) also haer
etter daet betonen dat de Heeren van de Hansesteden daer af gesamentlyck
uden content ende vernoecht syn ; met wydere Verseekering dat Zyn Keys. Maj.
yt sonderlinge genade ende goeder tierentheit haer met goeden willen toege-
en bleef aende Heeren Burgemeesters ende Raed ende de gantze Gemeinte der
offelycke Stad-Lubeck en ten requard van de hooggemelde Gesanten , dat sy t'
ennmael gedisponeert en gereet waren om haer te dienen by al de gelegentheden
ie haer quamen te presenteren. Die wiert in sulcker manieren by monde ge-
yt en in geschriffte overgegeuen, by Lodowich Grave van Swartzenborg, ende
in Mentzel der Rechten Doctor aen de Stad van Danzick, is des glycx voorge-
aegen, soo dat van wegen den Keyser als van wegen Spaignen deur den Vry-
er van Außi dat haer voorhoogst gemelde beyde Majesteyten versochten ende
geerden dat het ware een vryen ende onmiddelbabren traficq ende Commercie
schen hare getrowe Onderdaenen ende oock hare vrienden Bontgenoten, en dat
t sonder eenigh beletsel werde Raed van vorname Cooplieden ende negocianten,
nde op Compagnien te dresseren ende op te richten in hare Koninckrycken Provin-
en Heerlyckheden, ende Landen, ende naemlyck in de Hansesteden van Duyts-
ndt, ende andere plaetsen ende Steden van het Romse Ryck ende in't Noorden, die
er toe de bequaemste souden gevonden worden. Edoch al vorens verkregen te
bben t' Consent, protextie ende authoriteyt van zyn Keyserlycke Majesteyt als
ck van syne Koninclycke Majesteyt van Poolen, na dat de gemelde plaetsen sich
hare Heerschappen ende frontieren bevinden souden.*

*Desen Raed (seyden se) soude geformeert worden van Personen die ervaren
aren in de Negotien, ende dier gelycke Affaires van alderley Natien, t' gemeene
t lief hebbende, ende niet ensoeckende ofte begerende haren eygen profyt ; een-
agtelyck eene bestandige ende onophoudelycke Correspondentie houdende , ende
er rype deliberatie ordonerende t' geen nuttelyckst ende doenlyckst was : Om tot
er te trecken en te brengen de directie van de Commercie op alle plaetsen , ende
haer alleen te houden. De distributie van alle waren en Koopmanschappen
n Spaignen ende de Coninckrycken daer van dependerende, mits geen waeren
n Contrebande synde , t' sy dat de gemelde waeren ende Koopmanschappen vyt
selve Koninckryck waren komende, ofte dat se vyt andere plaetsen van de Kroon
aignen dependerende gebracht wierde. Ende dat men daer na soude bedacht
op de plaetse ende manier van in t' toekoomende de Voorß: Compagnien vast te
llen, ende door wat middel men altyt de dispositie ende distributie vande Com-
rcie in de verre gelegen provintien ende plaetsen soude verseekeren.*

*Dat de Ronninck van Spaignen na lange deliberatie in synen opperften Raed
n Staet ende in zyne andere Raden had op gerecht in syn Hof te Madrid een Raet
n Commercie en in de Stadt Seuillia eene Admiraliteyt ofte Compagnie van
ytsche ende Nederlanders met groote prerogativen, Vryheden , ende genaden,*

*vervat in t' Konincklycke privilegie, ghegheuen den 4. Octobris, int Jaer, viere
twintich, met beloften van in t' toekomende noch meer genaden ende Vryheden
aen deeſe directie te geven ende genieten laeten. Deſignerende alleen die van
Vlaenderen. Onderdanen van zyne Majeſteyt ende daer na die van de Stede
van't Roomſche Ryck, dat tót dien eynde de Keyſer met goet vindinghe van zyn ge
heymen Raet, ende desgelÿcx van den Rycxraet in ſyn Hof reſiderende, geſonde
hadden Grave van Swartzenberch, ende andere Gedeputeerde tót Lubeck om t
diſponeren en tot effect te brengen, d' oprechtinge van de voornoemde Compagnie
in het Roomſche Ryck ende in de Noortſche Landen, zyn Keyſerlycke Majeſteyt on
derworpen.*

*Dat ſyn Coningh om de ſonderlinge affectie, en ten aenſien van de maegſcha
tuſſchen hem ende de Connincklycke Majeſteyt van Poolen ende Sweden haer te
genwoordich ſulcx notificeerde ten eynde dat ſyne ghetrouwe Onderdanen ende
ſpecealyck en de Stadt Danſick, ende, d' andere onder deſelve Jurisdictie ende aen
de Baltſche Zee gelegene Steden de welcke mede daer in ſouden treden willen, dee
lachtich ghemaeckt wierden van de groote Vryheden en prerogatiuen van ſulcke
beſtandighe Correſpondentie ende traficq. met d' Onderdanen van t' Roomſche Ryc
ende van zyne Connincklycke Majeſteyt van Spaignen: ende dat onder de Protecti
onderlinghe Communicatie ende Correſpondentie tuſchen de Voorß: hare Maje
ſteyten. D'er welcke intentie ſimpelyck was ende ſtreckte ten einde de traficq. al
voor deſen, ſynen vryen ende onverhinderden Loop mocht hebben. ende belet wier
de dat niet een Stad ofte Provintie alleen met ghewelde winſt aen haer trock
ghelÿck altans geſchiede, waer vyt ontſtont dat het brodt genomen wiert vyt de
mondt van andere met deſtructie van haer vryende gherechticheden. Het oógh
merck van hare Majeſteyten ſyn de dat een yeder na zyn wel behaghen ſeekerlyck
ende ſonder beletſel immediate vyt de Ooſtzee in Vlaenderen, Vranckryck, Spaig-
nen, ende andere Landen, in ſchepen ende Navigeren mocht.*

*Met wydere preſentatie van te ſenden Keyſerlycke Ambaſſaden in alle Lan-
den van Europe. om dit werck bekent temaken. Ende te glyck haer te waer-
ſchouwen dat niemant ſich ondernaeme eenighe ſchade te doen ofte gewelt dae
tegen te gebruycken. Maer dat men hem ſonder eenighe verbindering ſoude lae-
ten genieten deſe vrye Commertie, glÿck t' haer by zyne Keyſerlycke Majeſteyt
ende van den Coninck van Spaignen verwilligt was. Indien t' gebeurde dat naer
ſulken waerſchouwinge d' een of andere hen ondernaeme een of meer van de
Voorß: Negotianten te perturberen: ſoo belofden hare Majeſteyt in al hare Lande
aen den geoffenceerden deel brieven van Repreſailes tegeven, tegens de Stad ofte
Natie die de ſchade ſoude gedaen hebben.*

*Op deſe wÿſe (ſeyden de Geſanten) ſagen de Heeren van Danzick dat hen t'
geringſte niet wiert benomen van de Vrÿheyt d' welck ſy tegenwoordich in de
Commertien hadden; maer ter Contrarie dat ſy door deſe hen geproponerde mid-
delen konden geraeken tot een hooger trap van profÿt ende haer blÿckelÿcken aen-
was van haer Stad; als immediatelÿck naer Spaignen, ende andere onder den
Coninck van Spaignen, ende den Keÿſer gelegene Landen ſullende ſeeker ende vrÿ
connen trafiqueren. En in dien d' een of d' ander onderſtonden deſelve in de Span-
ſche Zee havens of, elders ſchaden aen te doen, dat ſulcx met brieven van Repre-
ſailes (als gheſeÿt is) ſoude werden ghevindiceert, om t' haere ſoo int' Roomſche
Rÿck als elders wederom te krÿgen; Dat boven dien ſÿne Konincklÿcke Maje-
ſteÿt te vreden was, de Hollanders te laten genieten de Vrÿheÿdt dieſe teghen-
woordich hadden, met de Stadt Danſick te traficqueren. Verſoeckende de Voorn?
Heeren en voornaemſte Negotcianten van Danſich eerſt daeges te reſolueren wat
ſe hier ingemeent waren te doen.*

Die

*Die van Lubeck soowel als Dansich. siende grote swarich eyt in dit inpor-
ant werck: ende dat die van Oostenryck wel fochten haer aente voeren: maer
veynich of geen scheeps macht hadden om haer t' assisteren, so't van noden was
ebben met respect ende Dancksegginge geantwort: ende (glijck men allenthal-
en gewoon is te doen in saken, daer in men perplex ende ongeresolveert is.) de
ke verschoven tot opde naeste ende generaele vergaderingh.*

*Die vergaderingh gekoomen synde is de gemelde Heer MentZel weder
erschenen: een lange Harangue makende: repeteerde wat de voor was gepas-
ert: Verseekerde weederom dat de Keyser aen syne syde niet meer ter harten
am, als na vermogen vyt te voeren, alles waer toe hem syn eed ende Officie was
erbindende. Om volgens Ryckx wetten ende Constitutien, de Vrede ende
ste oock alles wat tot des Ryx beste was als een oprecht Vader vanhet Vader-
nt te besorghen.*

*Dat zyne Keyserlycke Majesteyt onder andere wist hoeveel t' Roomsche Ryck
er aengelegen was, dat de Coffelycke Anzeesteden (des welcke gemeenschap
de out verbont hy roemde) soowel in t' gemein als in t' besonder geconserveert
ierden: Ende dat voor desen de Steden voor't meestendeel hare neringe, ver-
erderinge ende prosperiteyt verkregen hadden door't middel van de Commer-
e ende navigatie, ende dat naerbillyckheyt, sy noch daerby bekoorden geconser-
eert te worden, wanneer thaer door hare nabuyren ende andere Koninckrycken
de Landen nieten was soo openbaerlyck ontnoomen: gelijck Zyn Keyserlycke
ajesteyt terstont naden aenvanck Zyner regering daer af veele klachten by
ns in al de Canceleryen hadden gevonden. Maer gelijck syne Keyserlycke Ma-
steyt de Keyserlycke digniteyt aengenoomen hebbende, geern gewild hadde dese
convenentien, door d' iniquiteyt des tydts ingeslopen, ende vele Jaeren gecon-
nueert te gemoet gaen; alsoo was t' hem wel seer verdrietich geweest; dat op
sen tyt teghens syn will tselue niet had konnen belett worden, ende dat hy syne
apenen wyts ensydts hadde Imployeren moeten, daer toe gedwongen synde door
onghetrouwicheydt van des Ryx eygene Onderdanen; de welcke sonder eeni-
e billycke oorsacke vyt puyre boosheyd ende om dat se al te wel waren, ende dat
de soete Regeeringe van hat Loffelycke Huys van Oostenryck niet lang her
erdraghen en konden, eene oproer verweckt ende daer na d' ander tot haer
mplot getrocken hadden. Dat de Keyser te krachtigher wederstant had moe-
n doen, om dat niet alleen de Duytsche maer oock andere Natien daer in ge-
ecken ende daer door het gansche Christendom in Compromis gestelt waren.*

*Maer also Godt selfs zyne Saecke tegen de quade raetslagen had vyt ghe-
ert, ende syne Vyanden verslagen, soo hadde (seyde hy.) de Keyser nu een meerder
st, en bequamer gelegenheit om de disordres te remedieren, en de te verbeteren
geen to verminderinghe van't Ryck onder nomen was. Dat de Keyser dit loffelyck
erck niet langer vytstellen: maer ordere had willen gheuen, tot noodige repara-
e vant' vervallene: ende om te herstellen wat tot op dese vyre, tot prejuditie
n de rechten van het Ryck geusurpert was Edoch tot dien eynde moest de voeg-
ckste middel soecken om alle dese onordeninghen weck te doen; twelck een bestan-
ch Establissement soude te wege brengen, ende dat de saeken niet meer soo liehte-
ck soude konnen amgestooten worden.*

*Dat alle billycke menschen hooch souden achten, ende noyt quade ghedachten
bben conden van de bysonderen yver, den welcken syne Keyserlycke Majesteyt be-
ychde hier toe te willen toonen.*

*Want tot verminderinghe, bespottinge ende verachtinge van de Duytsche
atie soo Considerabel Volckryck strydbaer ende machtich synde, het seer was streck
de, dat men leedt dat andere Volckeren by hem in geen verghelyckinghe komen-
, haer souden voorschryuen, de Rechten ende Wetten in hun eyghene Zeen ende
oomen, en dat se willende of niet willende die souden moeten ghehoorsamen.*

Hy

Hy klaegde specialyck seer over Engeland, dat d' Engelische den Hansested
hadde benomen, de groote negotie die d' Oosterlinghen aldaer plegen te hebben : s
de laken-handelingh : die nu aen de marchands adventuriers was getrocken. T
xerende de geene die deselve hadden ingenomen.

Hy sprack daer na oock veel tot nadeel van den Toll in den Oresunt. seyd
dat die niet anders was gheweest, ende niet anders als noch was als een schand
lyck ende schadelyck tribuyt over gansch Duytslant. Datter Persoonen wierd
ghevonden, die opentlyck dorsten seggen, dat het was den rechten toom waer do
men de Hanse Steden kost doen komen woer men wilde, ende dat se die nootsakely
t' sy willens ofte met gewelt, moesten betalen : teswygen d' andere inconvenient
die men soude konnen aenwysen.

Dat de Keyser, nu deur so veel victorien ghesegnet, niet langher kohde daer
stillsitten of swygen : sonder mercklycke krenckinghe syner reputatie ende aensie

Hy vernieuwde haer oock de ghedachtenis van de groote Privilegien die a
de Hansesteden waren voor desen gegeven in Spaignen ende die haer altans wed
wierden vernieuwt ende vermeerdert : zynde hiervoor aengetogen.

Ende hy brachte verder by al wat de ghemelde Steden mocht beweghen t
aenneminghe ende oprechtinghe van de ghemelde Keyserlycke ofte Spaensche A
miraliteyt.

De saeke was niet onsmakelyck, maer men konde niet bevinden, dat het Pr
cticabel was Sweeden. Denemarck, de vereenigde Nederlanden, Engelant, end
Vranckryck waeren machtigh, ende Ryck van schepen ende scheep-varent vol
waer tegen de Keyser niet ende de Spaensche weinigh vermochten.

De Hansesteden te willen daer teghen aenvoeren, was de Castanien met ha
potten vyt het vier te willen trecken. Het peryckel was seker ; de vrucht onseke
Ende wat van d' odicuscheyt der Oresuntsche Tol wiert gheseit was soo weynig
ghemeent : Dat in't volghende Jaer de Keyser met den Koninck van Denemar
vrede makende, hem noch gaf een nieuwen tol op d' Elue, directelyck met de Ry
constitutien strydende ende tegen de Privilegien der Stadt Hamborg, die de Keys
weinighte voor hadde gheconfirmeert ende vermeerdert.

Derhaluen de Steden groot gelyck hadden, dat se alle dese pompeuse aenbi
dinge in de wint sloegen : als geen aperentie van vastigheit siende.

Derhaluen zyn alle de ghemelde propositien met ghenerale ende dilatoire an
worden bejegent, ende metter tyt verdweenen.

Et paulo ante lib. 7. pag. 358.

De twailfjarige alliantz tuschen de heeren General Staaden ende de Hansesteden ging
oock ten eynde, ende t'was natuyrlyck dat de gemelde Steden haer self sochten te verb
tern, niet temin : Sy zyn nicht te bewegen gewest, hoewel Dennemark gansch in't leegh wa
ende alles buyghde sich onder Oostenryck. Deselve Steden considereerden, of wel de Spansche
ende de Keysersche te lande veele macht en advantage hadden ; dat noch tans alle see haven
en lande aende d' Ostzee gelegen, gantz Sweden, Dennemark, Noorwegen, de geheele Holsten
sche Kust, en en van daer af tot verby het sticht Bremen, Oldenburgh, Ostfrieslant, ende de
vereenigde Nederlanden. Item geheel Engelandt was protestants, ende de Protestantsche
party volgende, gelyk dan ook Vranckryk, hoewel uyterlyk met Spaignen in Vrede sittend
nochtans int' harte niet Spaens, maer wel het contrarie was derhalven wilden deselbe Stede
int' minste haer niet engageren tot nadeel van so veel Protestanten, die te Water de Room
Catholyken overwogen. T'was oock te noteeren : hoc dat de Protestantsche Opinie, voor hon
dert jaer als een lopent vier, alle deselve kusten deur waren gevordert vant' eene landt toll
ander : immers 'theste, en grooteste deel van Europa dat tot de Navigatie en Commercie b
quaem was : en of wel de Keysersche deur het innehmen van de Pommersche Havens ende va
Wismaer, scheenen een grote voet te hebben op de Oostzee : so was niet met, so langhals sy ghee
Meester of de sterckeste op Zee waren. Anders het desseing van de Spansche was van groote
apparentie : wante de Commercie van de Oostzee is het fundament van alle Commercien : end
so se sulkes hadden konnen aen haer trecken, soo souden se een grooten afbreuck hebben konne
doen aen de vereenighde Provincien : ja t'was haere destructie gewest. Maer de Vrientschap
ende eenicheit tuschen die van de Protestantsche party was doen noch al te goet, ende de beheer
lickheit om alles alleen te hebben, was doen noch niet soo groot : als namals. unde
leider itzo.

DOCUMENTA COMMERCALIA,

Sive

TRACTATUS

De

JURE MERCATORUM ET COMMERCIORUM SINGULARI

PARS POSTERIOR,

complectens

Instrumenta literaria Privilegiorum
Per Galliam, Hispaniam, Lusitaniam, Angliam, Daniam, Sueciam, Muscoviam, &c. &c.

Pactorum item & Transactionum cum variis Regibus ac Rebuspublicis initarum,

Statutorum deniq; ac Ordinationum
Tam totius Hansæ, quàm particularium Civitatum, Conthoriorum, Collegiorum, &c.

nec non plura

Consilia, Rescripta, Mandata & Decreta,
Tum ad ipsum mercaturæ officium in universum:
Tum verò ad intellectum & applicationem & Gentium, & Civilis & mercatorii Juris apprimè spectantia,

Quorum passim in hujus Tractatûs parte priori sub elementis alphabeticis mentio facta, Catalogusq; aversâ paginâ exhibetur,

Collectore,

JOHANNE MARQUARDO, JCto.

FRANCOFURTI,
Ex officinâ THOMÆ MATTHIÆ GÖTZII,
ANNO M DC LXII.

Lit. A.

Discours und Rede
von der
Edlen und in der gantzen Welt berühmten
MERCANZY und Kauffmanschafft/ dero Vrsprung/ Eigenschafft und Natur/ auch wie solche/ als eine nothwendige Seule aller Regimenter/ohne die Mathematic, und dero Wissenschafften im geringsten nicht bestehen könne/

Benebenst Anführung 1. Natürlicher Vrsachen des Ab- und Zulauffs des Meers/ auch zum 2. Was einem Buchhalter aus der Mathematic zu wissen von nöthen.

verfertiget durch
M. Georgium Schultz/ Mathematum
Profess. publ. zu Erffurt.

Hamburg/ gedruckt bey Jacob Rebenlein/
In Verlegung Valentin Paulman Buchhändlern daselbst.
Im Jahr M. DC. XLII.

Zu Ehren und sonderbarem Wolgefallen allen und jeden Denen Edlen/ hoch- und Wol-vornehmen Groß-mögenden Herren/ Kauff- und Handels-Leuten/ in der uhralten und weitberühmten Käyserl. Han-See- und Handels-Stadt Hamburg/ ꝛc.
Meinen hochgeehrten und mächtigen Herren und Beförderern verfertiget und offeriret von dem
Authore.

Ob wol/ großgünstige/ hochmögende und geneigte Leser/ die Edele Mathematic vor sich allein bestehen/ und in ihrem Kreyse durch Erweis- und Bekräfftigung der wunderbaren Natur alle Zahlen/ Figuren und dicken Leiber Ruhms gnug erlangen könte; So thut sie doch als eine milde/ dienstreiche/ und dem gantzen menschlichem Geschlecht sehr geneigte Mutter allen Ständen/ Künsten und Wissenschafften/ ja auch allen Handwerckern in gemein/ und insonderheit der hochberühmten und bey den Republiquen sehr nothwendigen Mercanzy und Kauffmanschafft grosse Beförderung und Dienste erweisen/ welches wir allhier mit wenigen anzuführen und darzuthun/ cursoriè uns wollen lassen angelegen seyn/ das Wesen/ Vrsprung/ Anfang/ Eigenschafft und Natur der ehist mit Ruhm angezogenen Mercatur auch zugleich mit berührende.

Es rühret aber der Name Mercatorum bey den alten Römern in Lateinischer Sprache eigentlich à merce her/ weil solche mit allerley Wahren/ dem gemeinen Wesen zum besten/ umbgehen und zu thun haben/ auch kauffen und verkauffen müssen/ wie soches *Alex. in l. Legatis ff. de leg. 3. Citat. l. mercis appellatione ff. de verb. sign.* meldet. Unde Mercatores ii sunt, qui negotiationis, seu negotiationum Exercendarum, quæstusq; liciti faciendi causa frequenter merces permutant, non ut vendant frustulatim, sed ut reservatâ formâ, easdem iterum distrahant, nemlich/ welche grosse Kosten/ Sorg und Mühewaltung/ vielerley Regimentern/ Ländern und Königreichen zum besten auffwenden/ gantze Wahren/ welcher man von Nöthen/ über Meer und Wasser

herein führen / und solche wiederumb an Ort und Ende / da man derer Mängel verspüret/offt mit nicht weniger Gefahr Leibes und Lebens/ auch Verlust grossen Vermögens / umb Geld zerstreuen/ oder gegen andere Wahren verstechen / wie dessen abermal *Andr. Alc.* ein vornehmer Außleger der uhraltesten Gesetze *in l. mercis. ff. de verb. sign.* gedencket.

Darumb weil es umb die Edele und von GOTT selbst hochgeehrte und eingeführte Mercanzy und Kauffmanschafft eine so vornehme Sach / daß sie nicht allein zum Nutz und Dienst / auch zu Auffnehm- und Erhaltung gantzer Regimenter von GOTT verordnet sey/und ein Kauffman selbst durch Witz/ Weißheit und Verstand/ König- und Fürstlichen hohen Gemüthern / und dero Haußhaltungen nützlich zu erscheinen/ seinem Beruff und Stande nach sich bemühen muß / so haben sich eines so theuer und hoch-erworbenen Namens gemeine Laden oder Sonnen Krämer/ welche von wol genandten Kauffleuten ihre Nahrung suchen / die Wahren particulatim kauffen und verkauffen/und in allen ihren Werbungen bloß auff ihren und der ihrigen eigen Nutzen sehen/ das wenigste nicht auff das Glück und ›› Schantze wagende / im geringsten nicht zu rühmen. Deñ man einen Unterscheid machen / und der Gesellschafft grosser und so wol zu Wasser/als Lande bekandten Handels-Leuten den Preiß billich lassen muß : Sordida enim putanda est, quæ mercatura tenuis est. Si verò magna & copiosa, multa undiq; apportans, multisque sine vanitate impartiens, non est admodum vituperanda, *ut ait Cic. lib. 1. off.* Unde ex Albo sordidorum eximit omnes eos, qui uberem & quæstuosam, non qui tenuem exercent mercaturam, *Bod. d. l.*

Wolte nu / wiewol es mit Ungrunde geschehen müste/ irrige und thum-kühne Gemüther/ der Edelen Kauffmanschafft einigen Tadel anzuhefften / sich unterwinden / ob wäre sie Gottes Wort zu wider/ und in Rechten / so wol Geistlich/ als Weltlich/ gantz und gar verwerfflich/ so wird man solchen zu begegnen sich so gar hoch nicht bemühen dörffen. Denn das Schiff dessen sich die Mercanzy am meisten gebrauchet / ist erfunden Nahrung zu suchen / und der Meister hats mit Kunst zubereitet. Aber deine Vorsichtigkeit/ O Vater/ verstehe / der du im Himmel wohnest / regieret es / den du auch im Meer wege giebest / und mitten unter den Wellen sichern Lauff / damit du beweisest/ wie du an allen Enden helffen kanst / ob auch gleich iemand ohne Schiff ins Meer sich gebe. Doch weil du nicht wilst / daß ledig liege / was du durch deine Weißheit geschaffen hast/ das ist/weil du nicht wilt / daß jene an andern Orten befindliche/und hiesigen Landen auch nutzbare Schätze / so jenseit Meers/verborgen blieben/ so geschichts/ daß Menschen ihr Leben auch so geringem Holtze vertrauen und behalten werden im Schiff/damit sie durch die Meer-Wellen fahren/*Sap. 14. v. 1. & seq.* Darumb denn auch die jenigen / welche mit Schiffen auff dem Meer fahren/und ihren Handel auff grossen Wässern treiben/ die des HERRN Werck und seine Wunder auff dem Meer erfahren/ billich dem HErrn dancken umb seine Wunder / die Er an den Menschen Kindern thut/ denn ob wol nach dem Sprechen Gottes Sturm-Winde iemals sich erregen/ und die Wellen biß an die Wolcken steigen / daß man gen Himmel fahren/ und in Abgrund wiederumb fallen/ auch die Seele wie ein Trunckener taummel und wancken/ und für Angst gleichsam verzagen muß/ so stillet doch GOtt das Ungewitter / daß die Wellen sich endlich legen/ und man froh werde / daß es stille worden/ und man zu Lande wiederumb kommen kan / wie hievon David Psal. 102. natürlich redet.

Ob nun wol der höchsten Gefährligkeit die jenigen stets gewertig seyn/ welche sich zu Meer begeben/ und ihre Nahrung über Wasser suchen wollen / so kan doch solcher ein Kauff- und Handelsman keines weges geüberget bleiben. Unde etiam navigandi artem necessitatem appellat *J. C. in l. 1. ff. de Exerc. act.* Unangesehen der Todt einem Schiffmanne stündlich vor Augen und gleichsam auff der Zungen sitzet / *secundum Satyr.*

Digitis à morte remotis
Quatuor aut septem, si sit latissima tæda.

Dannenhero *Bias Phil. Prienensis* nicht unbillich in Zweifel gerathen / ob er nicht vielmehr / mit einem Todten und Abgeleibten Menschen / als mit einem lebendigem die zu Wasser schwebende Schiffleute vergleichen könte: Wie denn *Plut. in vita Cat.* meldet / daß gedachter Cato drey Dinge allezeit höchst betrauret / und mit grosser Reue gebüsset habe / nemlich: *1. Si quid mulieri arcanum concredidisset.* 2. Wenn er sich zu Wasser und Meer begeben / da er zu Lande wol hätte reisen können / und 3. Wenn er einen Tag ohne Arbeit und Verrichtung nützlicher Geschäffte vorüber schleichen lassen. Wie denn die Gefährligkeit der Schiffarthen Imperator *in l. Civ. C. de off. rec. provinc.* Bald. *in Consil. 395. pro Dn. Arnold. Colum. fin. vol. 2. &* Gloss. *in cap. monuimus 17. q. 2. in illis verb. text. Navigasti, id est, uxorem duxisti,* Noch viel eigentlicher beschreiben und gleichsam / als die höchste und aller unbeständigste Arbeit und Mühseligkeit eines Menschen anziehen. Denn ein Schiffmann sich selber nicht regieren darff: sondern den ungeheuren Winden und Meers-Wellen unterwürffig werden muß / welche gleich einem gewaltigem und unbarmhertzigem Tyrannen keines Menschen schonen / sondern ihn mit Ungestüm offt in Abgrund stürtzen und wol gantz und gar in einem Augenblick zu scheittern gehen lassen / Bald. ac Salic. *in l. 2. C. de naut. foen.* und die Erfahrung solches auch vor Augen stellet.

So viel aber die Wahren / so zu den Zeiten des Königes Salomonis / welcher etwa umbs Jahr der Welt 2933. biß 2969. gelebet / über Meer gebracht / und ins Jüdische Reich gedachten Königs häuffig seynd geführet worden / anbelanget / so ist hiervon 2. Chron. 8. und 9. ein weitläufftiges Regiester zu finden. Denn Salomon selbst Knechte gesand / welche des Meers kündig gewesen / umb Ophir eine Gegend in Indien zu besuchen / und von denen allerhand köstliche Wahren zu holen / welche sich einmal auff 105. Cent. Goldes 2. Chron. 8. v. 18. dann auch an Geld / Silber / Elffenbein / Affen und Pfauen so hoch erstrecket haben / daß man des Silbers nicht mehr geachtet / wie *Cit. l. c. 9. v. 22.* hievon mit mehrern zu lesen. So hat auch die Königin von Arabien / welche kommen war des Königes berühmte Weißheit zu vernehmen / ihn / den König mit 120. Cent. Goldes und sehr vielen Gewürtz und Edelgesteinen / dergleichen in Arabien häuffig / aber in dem Königreich Salomonis und zu Jerusalem in sonderbarer solcher Menge nicht zu befinden gewesen / beschencket / und müssen dannenhero die jenige billich schweigen / welche etwa vorgeben möchten / ob wäre die Mercanzy und Kauffmanschaft dem willen Göttlicher Schrifft zu wider / und hätten ohne sonderbaren Befehl aus eignem Trieb und eigen Nutzes halber / die Menschen solcher Dinge sich unterfangen. Denn die Schiffarthen / als eine vornehme und hochnothwendige Beförderung aller Kauffmanschaffte von GOtt selber rühren / welcher dem Menschen hierzu grossen Anlaß gegeben / und die Kunst von Erbauung der Schiffe / denen das erste von Tennenholtze / in und außwendig wol verpicht / und mit vielen angeordneten Kammern / der Länge auf 300. der Weite auf 50. und der Höhe nach auff 30. Ellen sich erstrecket / selber gewiesen hat / wie dergleichen Exempel also bald beym Ende der ersten Welt / Gen. 6/14. zu finden.

Welcher Betrachtung nach das jenige im geringsten nicht kan getadelt werden / welches nach Gottes Befehl und Zulassung / auch nach den Exempeln Göttlicher Schrifft geschiehet / und zumal auch einen grossen Nutzen im gemeinen Wesen mit sich bringet / und dannenhero nothwendig erfodert wird / wenn es nur in terminis so wol der Gottes-Furcht / als auch der Billichkeit uñ Christlichen Liebe verbleibet / und mit gleichen Augen angesehen wird. Daher denn alle Länder / Königreiche und Fürstenthümer in gemein / wenn sie nur die Warheit reden wolten / vor sich gutwillig bekennen werden / daß sie der so offt genandten hochwichtigen Verrichtung und

Dienste vornehmer Kauffleute im geringsten nicht entrathen können. Denn solte gleich eine Stadt auff so gutem Boden liegen/ als sie immer möchte / so muß dennoch der Uberfluß an Wahren/ mit welchen sie von GOtt und der Natur vor andern begabet/ und solcher nicht gäntzlich / oder auch wol gar nicht von nöthen hat/ anderweit / da etwan an dergleichen Dingen Mangel verhanden/ verführet/und ihn dargegen Dinge/derer sie benöthiget /zugeführet und verschaffet werden. Denn gleich wie GOTT und die Natur einem Menschen alle Gaben nicht ertheilen / Also haben sie auch eine Stadt oder Land mit allen nothwendigen und zum Leben der Menschen gehörigen Sachen nicht begabet.

Secundum illud Ovidianum:

Nec tellus eadem parit omnia, vitibus illa
Convenit, hæc oleis, hîc bene farra virent.

Nec non Virgilianum:

Hic segetes, illic veniunt felicius uvæ:
India mittit Ebur, molles sua thura Sabæi.
Aut Chalibes nudi, ferrum, virosaq; Pontus.
Castoria, Eliadum palmas Epeiros equarum.

Dessen sich denn die Stadt Erffurt/ so in medio Thuringiæ gelegen / und wegen grosser Glückseligkeit ihres Bodens eine Cron des Landes billich mag genennet werden/insonderheit zu rühmen hat: Denn sie mit Safflor und Weyd (der grossen Menge an Korn und Wein/ welche sie von andern zu holē nicht benöthiget ist/ allhier vor dißmal zu geschweigen) vielen umbliegenden Ländern / so sich des Tuch Bereit- und Färbens befleissigen / dienen / und sich hierdurch nicht wenig bereichern kan.

Noch seynd andere vornehme und ietziger Zeit wol in der gantzen Welt berühmte Städte/ so an Gaben der Natur nicht so reich/ auch wol auff schlechtem Boden gelegen/ ehest genañtem Erffurt/ und andern dergleichen auff gutem Grunde gelegenen und von Natur begabten Städten weit vorzuziehen / und mit viel höherm Ruhm zu belegen / würden auch in einen solchen Flor und Auffnehmen nimmermehr gerathen seyn/ wenn sie sich nicht der Kauffmanschafft beflieffen / und durch wichtige / kostbare und gefährliche Schiffarthen frembder und über Meer gelegener Nationen Segen an sich gezogen / und andern mitgetheilet hätten. Dergleichen denn vor Zeiten von Athen in Griechen Land/ und noch heutiges Tages auch von Limogea in Franckreich / von Hamburg/ Leipzig / Breßlau und Nürnberg in Deutschland / und von Venedig in Italien kan gerühmet werden. Denn diese Städte / ob sie wol auff einem geringern Boden gelegen/und von der Natur so hoch nicht begabet seyn / haben sie doch des Meeres Wellen sich vertrauet / ihr Leben gewaget/und auff vornehme Werbungen der Kauffmanschaft alle ihr Vermögen/so wol ihnen selbst/als vielen umbliegenden Ländern zum besten gesetzet. Wie man denn siehet / und es die Erfahrung auch selbst besaget/ daß offt durch ein eintziges Handwerck/ die Abführung gemachter Wahren an bequeme Oerter der Welt/einer Stadt und Lande grosser Nutzen und Auffnehmen zugewachsen sey. Denn ehmals von dem eintzigem Seiden-Handel zu Toleso in Franckreich über die 10000. Menschen ihr Außkommen reichlich haben erhalten können/ *Hyppol. à Coll. in princ. c. 34.* Geschwiegen der jenigen / welche in gantz Schlesien von wircken und spinnen allein leben/ weil solche Wahren an Garn und Leinwad nach Spanien über Meer durch Beförderung vornehmer Kauff- und Handelsleute in Hamburg / welche sich in grosser Menge mit ewigem Ruhm daselbst befinden / und dagegen andere nutzbare Dinge heraus gebracht zu werden pflegen. Zu grossem Ruhm muß dieses freylich gedachten Hamburg/ auch wider Willen ihrer Abgünstigen gereichen/ weil solche Leute daselbst sich gesetzet/ und einen so reichen Segen durch ihren Fleiß und Auffwendung vieler Kosten dahin gezogen haben / welches Glück man ihnen billich unauffhörlich wündschen / und vor andern gönnen muß.

In

In welcher Betrachtung man/ nach Anleitung *Tholos. lib. 4. de Republ. c. 2. Dn. Gerhard. in Cent. quæst. Polit. Decad. 9. quæst. 8.* auch billich die Mercanzy und Kauffmanschafft / ja auch vornehme Kauff- und Handels-Leute selbst / mit den Füssen und Händē eines menschlichen Leibes/ als welche den andern Gliedmassen alles zutragen und darreichen müssen; Oder vielmehr/ meo quidem judicio mit dem Hertzen/ als welches dem gantzen Leibe seine Nahrung und Leben giebet / und das Geblüthe / in welchem das Leben verborgen / in die Gliedmassen fein ordentlich außzutheilen pfleget/ gar wol vergleichen mag. Dahero deñ die jenigen/ als untreue und undanckbare Gliedmasse è toto corpore benè constitutæ Reipubl. mit Schimpf/ Spott und ewiger Vertunckelung ihrer Namen billich solten geworffen werden/ welche scabiosè oder verächtlich von einem so vornehmen hoch-nothwendigen/ und von GOtt selbst approbirten / auch mit Göttlicher Authorität und Hoheit bekräfftigtem/ und sonst vielfältig befreyhetem Stande zu reden sich unterwinden wolten: Zumal weil die Kauffmanschaft 1. Einen ehrbaren und hoch-nothwendigen Zweck allezeit sich vorzusetzen pfleget. 2. Auff die Erhaltung so wol vornehmer Familien und Geschlechter / als auch nicht weniger des gemeinen und armen Mannes zielet. 3. Einen mässigen Wucher/ gleich eines Stipendii, suchet. Und 4. ein mehrers nicht begehret/ als was ihn GOtt und das Glück / nach außgestandener grosser Gefahr und Arbeit bescheret. Und 5. ohne Betrug und Meineid. Auch 6. Vervortheilung des Nechsten vornemlich soll und will handgehabet werden / *Szegedin. in loc. tab. de Mercat.* Allerdings nach Göttlicher H. Schrifft/ welche recht Maas und Gewicht approbiret / und dannenhero die Kauffmanschafft im geringsten nicht exterminiret/ oder bey gemeinem Wesē außgesetzet wissen wil/ *Lev. 19. v. 36.* Darum̃ man der jenigen Fleiß/ Mühe und Arbeit billich preisen/ und wo müglich / in Himmel erheben muß/ welche die nothwendigen Dinge herbey/ und die unnöthigen/ oder auch wol die Uberflüssigen / durch fleissige Umbsetzung wiederumb bey seite und an ihren Ort zu schaffen/ sich höchstem Fleisse nach lassen angelegen seyn/ Plato de Legibus. Ob nun wol *Aristot. Lib. 7. Polit. c. 9.* Und viel andere mehr in der Meynung stehen/ ob wäre Kauffmanschafft und die jenige Handthierung/ so mit Umbsetz- und Verkauffung der Wahren umbgehet / allen Tugenden zuwider / nemlich wegen nicht gebührender Verfahrung/ welche in diesen Dingen gar leichtlich committiret und begangen/ *Paulus JC. l. 44. §. 1. ff. de ædilit. Edict.* und von einem Käuffer und Verkäuffer die Sünden schwerlich vermieden werden könten/ *Ecclesiast. c. 26. v. 42.* Daher auch Christus solche Leute aus dem Tempel geworffen/ *Matth. 21. Chrysost. Hom. 38. ad c. 21. Hieron. ad Nepot. de vita Cler.* und andere vornehme und gelehrte Leute mehr die Kauffmanschaft selbst verächtlich und verdam̃lich gehalten hätten/ *Arist. lib. 1. Polit. c. 6. Cic. 1. off. Livius lib. 1.* So gehet doch solches den rechten Gebrauch nicht an/ und haben es sich die jenigen / welche einen rechtmässigen Handel führen / und den gemeinen Nutzen durch Zu- und Abführung nothwendiger Wahren befördern/ im geringsten auch nicht anzunehmen. Massen es denn mit allen Verrichtungen menschlichen Lebens also hergehet / und man gar leichtlich in Handel und Wandel/ sonderlich wenn die Wahren nunmehr in gemeiner Krämer Hände gerathen / und umb Geld distrahiret werden sollen / den Sachen entweder zu viel / oder zu wenig thun/ und sich an Gott und seinem Nechsten vergreiffen kan. Ea enim est naturæ humanæ ut plurimùm conditio, ut in vetitum magis quàm in justa virtutum ac pietatis latera nitatur & vergat, *Horat.* Man muß aber gleichwol das Kind mit dem Bade auf einmal und zugleich aus der Molden nicht schütten/ noch wegen des Mißbrauchs / welchen manche wegen zu vieler Engigkeit ihrer Gewissen offt begehen/ auch gute / heilsame und von GOtt und der Obrigkeit wol angeordnete und befreyete Sachen/ und dannenhero viel weniger die Edele Mercanzy verdammen. Massen denn

solche

solche nicht allein zur Ergäntz- und Bestätigung / sondern auch zur Conservir- und Erhaltung einer wolbestellten Polycey sehr dienet; wie man denn erfähret/ daß offt Könige und Fürsten umb Erhaltung ihres und der ihrigen status selbst ins Mittel getreten / und einer so hochnothwendigen und dem gemeinen Wesen sehr dienlichen Verrichtung sich angemasset haben. Vnangesehen es vielen bedüncket / ob möchte dergleichen Anmassung hohen Potentaten schimpfflich außgeleget werden/ *Bodin.n.650.* Jedoch ist Boterus *lib.8.de Politia Illustrium c.14.fol.557.* einer fast andern Meinung / dafür haltende/ daß hohe Potentaten / ihren Landen und Unterthanen zum besten / die Kauffmanschafft/ ohne sonderbare Verring- und Schmelerung ihrer Existimation sich gar wol unterfangen möchten. 1. Wenn etwan Theurung anfallen/ und die Unterthanen in Hungers-Noth gerathen wolten/ müsten grosse Herren vor die Lücken treten/ des Auffschüttens sich befleissigen / und im Fall der Noth einen solchen von GOtt also erhaltenen Segen ihre Unterthanen wiederumb umb billichen Gewinst geniessen lassen / nach dem Exempel Joseph / davon an seinem Ort gar viel zu lesen. So ist ihnen auch 2. allerhand Commercien zu treiben gantz unnachtheilig/ wenn Unterthanen so viel in Vermögen nicht haben/ oder sonst wegen allzunaher Gegenwart feindlicher Heer sich auff die Strassen nicht wagen/ noch ein so wichtiges und kostbares Werck an die Hand nehmen und fortsetzen können. Wie denn die Könige aus Portugal mit vielen außmundirten Schiffen und grosser Krieges-Macht in Mohren und Indien sich gewaget / und von dannen mit ihrem unsterblichem Ruhm und Namen grosse Schätze vieler Güther und Wahren geholet haben. Denn was nur zur Erhaltung König- und Fürstlicher Würde/ Hoheit und Macht dienlich/ solches soll keines weges unterlassen/ sondern mit Macht/ auch von den jenigen / welche es zu tragen vermögen/ fortgesetzet werden. Wie denn in solcher Betrachtung die Hoch- und Großmächtigen Herren von Venedig ihre Galeen oft nach Alexandriam geschickt/ und von daraus / mit grossem Gewinst und Auffnehmen ihres Status, und gemeinen Wesens/ grosse Lasten Gewürtz nach Engelland / Flandern und anders wohin bringen/ und dannenhero gemelten Ländern grossen Nutzen wiederfahren lassen. Welches keinem andern/ als grosse Herren/ und auch nich weniger den jenigen/ bey welchen grosser Herren Vermögen/ und der Sachen Erfahrenheit verhanden / wol anstehet / eignet und gebüret. Darumb sich dann die hiesige Hamburgische weit beruffene / und der Amstelrodamer Republ. umb so viel desto mehr zu rühmen / daß ihnen und dero Inwohnern das Glück von GOtt begegnet/ und sie durch ihre so theuer fortgesatzte Schiffarthen/ gleich hohen Potentaten so vielen Ländern und Leuten dienlich erscheinen können. Denn es unmüglich / wie Plato *in Dialog. 2. de Republ. vel de justo* ausdrücklich saget/ daß eine Stadt an einem solchen Ort/ an welchem man Zufuhr und Herbeyschaffung mangelhaffter Dinge nicht von nöthen hätte / könte geleget werden; und solte man billich allezeit beym Anfange/ oder Restaurirung einer Republic und Regiments ehe auff Mittel vornehmer Kauffleute / und wie die Zu- und Abfuhr nothwendiger Wahren füglich angestellet werden möchte/ als auff eintzigen andern Stand bedacht seyn. Daher denn die Kauffleute bey den Griechen mit einer sonderbaren Remuneration und Befreyhung/ auch gewissen Stipendiis seyn versehen gewesen/ weil sie den Unterthanen und Einwohnern zum besten ihr Leben und Vermögen in die Schantze zu schlagen/ und sich mit grossen Sorgen Mühe und Gefahr des Landes anzunehmen kein Bedencken getragen. Daher denn auch Kauffleute billich befreyet/ und mit keinen oneribus Bürgerlicher servitut und Unlust beleget werden solten. Qui enim muneribus publicis cum periculo & labore præsunt, à domesticis vexationibus & sumptibus liberandi sunt. *J.C. in l. semper. §. negotiatores. ff. de jure immun.* Welches auch die Römer wol verstanden/ und den jenigen/ welche ihre Kauff-

leute

leute und Schiffarthen zur Ungebühr tractiret, einen offentlichen Krieg anzumuthen/kein Bedencken getragen haben/ *Cic. pro l. Manil.* Da man denn die jenigen es verantworten läst/welche die Fortsetzung der Commercien ihren Unterthanen nicht gestatten wollen/ vielleicht daß sie nicht zu groß werden/ und sich über ihr Vermögen erheben möchten / wie denn der Groß-Fürst in Muscovia den Vorkauff aller Wahren sich vorbehalten/ und was ihm nicht dienlich/vor seine Unterthanen und Land-Krämer allererst kommen lassen soll/wenn er die besten Pfeiffen geschnitten. Quod autem fere sordidum mercaturæ genus est, nec vel homine liberali, nedum principe dignum censetur.

Mögen derhalben kühne / hertzhaffte/ und von GOtt und der Natur so hochbegabte Kauf- und Handels-Leute nur fortfahren/und sich ihrer Handthierung und Geschäffte so wol zu Wasser/ als Lande mit kühnem Muthe getrost annehmen/ ungeacht der jenigen Nachreden / welche etwan von unverständigen / auch in der Welt und in gemeinem Wesen unerfahrnen Leuten ihnen begegnen möchten. Denn man wol weiß/ist auch vornehmen Kauffleuten aus dem Liecht der Natur so viel wissend und bekand/ daß man auffrichtig handeln/ und der Warheit so wol in publicis mercaturæ negotiis, als in seinem eigenen Hause privatim sich befleissigen müsse/*Bernh. item l. 1. ff. de Constit. pecun.* will man nicht in Consortio Bonorum verdammet/und mit ungerechten Leuten/ propter immoderatum pecuniæ ambitum, von Christo aus dem Tempel geworffen werden.

So viel aber anbelanget die subsidia und mittelbaren Dinge/durch welche die Mercanzy und Kauffmanschafft nothwendig fortgesetzet und befördert werden muß/ so rühren solche eigentlich von der Mathematic her/ und können auch von keinem andern / als welcher in dergleichen Wissenschafft sich umbgesehen und Erfahrenheit erlangen/ dirigiret, und dem jenigen/ welcher derselbigen zu seinem Werck benöthiget / communiciret und mitgetheilet werden.

Insonderheit aber muß man wegen vielen Reisens / auch vieler Oerter und Länder Natur und Eigenschafft / und was daselbst vor Sonne/Schatten/ und dannenhero rührende Lands-Art und Boden verhanden/ zuvor her billich wissen / und solches alles aus der Cosmographi, und was derselben anhängig ist/ nemlich aus der Astronomi und Geographi in Schulen lernen und erfahren. Darumb man billich solcher Künste von Jugend auff sich befleissigen / oder zum wenigsten solche Leute befördern solte/ welche der Sachen von Grunde auß kündig/ und solche der Jugend/ so etwan zur Kauffmanschafft sich zu wenden gemeynt/auch wol in ihrer Mutter-Sprache vortragen könten. Denn was man in der Jugend gelernet/ dessen ist man im Alter geleifftig/ und kan alsdann eine solche Wissenschafft mit gutem Verstande/ auff alle begebende Fälle/ wo man derselben benöthiget mit Nutzen angewendet werden.

Wolte man aber ferner/ wegen angefangener Kauffmanschafft zur See sich begeben / und seine Nahrung auch über Wasser suchen/welches denn einem großmüthigen Kauffmann/ oder dessen Dienern und Abgefertigten / vor andern Ständen eignet und gebühret/so wird abermal die Astronomi und die Wissenschafft von der Bewegung der Sternen das beste bey den Sachen verrichten müssen/weil Reisenden zur See an der Gestalt und Höhe des Poli Sterns/am Auf- und Niedergange vieler andern Sternen/ an den Winckeln der Welt / und auch nicht weniger an den Paralellen und Climatibus, gegen und in welchen ein oder der ander Ort zu finden / mächtig viel gelegen ist. An welchem Ort ich 1. der Art/Eigenschafft und Benahmung der Winde. 2. der Gestalt aller Ufer und Gestade. Und 3. der wunderbaren Bewegung aller Wässer/ und der Tieffe aller Oerter im Meer geschweige / welches denn die Anemographia, Limenevretice und Hydrographia, deren Ursprung und Wissenschafft nirgends anders her / als aus der Mathematic flüssen/ uns gründ-

 lich

lich lehren müssen. Wie denn Columbus ein vornehmer Spanier / welcher aus Befehl seines Königes zur See sich begeben / und einen grossen Namen hierdurch zu erjagen gemeynt gewesen / auff diesen Grund sein Leib und Leben gewaget. Denn ob man ihm gleich wegen langwieriger Reise und Schiffarth / darein er seine Gesellen geführet / mit dem Tode gedräuet / hat er gleichwol nicht desto weniger denen ihm entgegen stossenden Winden getrauet / und eines bevorstehenden Ufer und Landes in der neuen Welt mit grosser Gedult erwartet / welches ihm auch gelungen / und mit unsterblichem Ruhm nachgesaget werden muß.

Allhier könten Kauff- und Schiffleute die Ursach der Fluth und Ebbe / wie mans hiesiger Ort nennet / oder des Ab- und Zulauffs des Meers gründlich wol erfahren / wenn sie zuförderst der Astronomi und Stern-Kunst etwas nachdencken / und dann bey ihren Schiffarthen auch gestatten wolten / daß die erste vermeinde Bewegung der Sonnen und des Gestirns / nach welchem Tag und Nacht ihre Abwechselung nehmen müssen / keinem andern / als der Erden allein zugemessen werden könte. Denn der andern also genandten von Abend gegen Morgen ergehenden natürlichen Bewegung / welche unterschiedene Zeiten / Jahre und Monden / wie auch die Abwechselung der Jahrs-Zeiten selbst verursachet / von dißmal geschwiegen / so muß man dennoch eine noch andere / sonst die erste genandte Bewegung / welche Tag und Nacht regieret / auch gestatten. Daß aber solche dem gestirnten Himmel keines weges angedichtet werden / oder von dem *Primo mobili* rühren könne / solches haben wir an einem andern Orte allbereit bewiesen / und die aus solcher Meinung fliessende Absurda und Unmöglichkeiten / auch den jenigen / welche in solchen Dingen gnugsam erfahren / vor Augen zu stellen / uns bemühet. Darumb man allhier füglicher bey der Umbwendung der Erden verbleibet / und solche gestattet / welche von Abend gegen Morgen / nach Art und Weise aller natürlichen Leiber und der gantzen Natur / ihren Lauff / innerhalb 24. Stunden verrichtet / und dem natürlichem Tage seine Abwechselung ertheilet.

Ob nun wol GOTT der Allmächtige den grossen und ungeheuren Wellen des Meers ihren Zweck gesetzet / über welchen sie zu schreiten nicht vermögen / wie er *Hiob 38. v. 4. & seq.* selber spricht: Biß hieher soltu kommen / und nicht weiter / hie sollē sich deine stoltze Wellen legen: So seynd doch an denen Orten / da grosse Ströme / wie nicht weit von Hamburg die Elbe / und in Euboea der grosse Euripus / und viel andere mehr ins Meer sich ergiessen / so gedachte Zeune und Ufer gleichsam zerbrochen / auffgethan und erniedriget. Darumb denn / wenn die Erde umb ihre Achs von Abend gegen Mittag / Morgen und Mitternacht sich neiget / auch das Meer und dessen Wellen nachsincken / und in die Fauces der von Morgen und Abend einlauffenden Ströme treten / wiederumb zurücke weichen / und am andern Theil auch außtreten / und also Fluth und Ebbe zu beyden Seiten / aber doch zu unterschiedener Zeit / in einem natürlichen Tage zweymal verursachen können / naturâ idem urgente, welche Erden und Meer durch Hülffe und Zuthuung der Lufft / und der gantzen Sublunarischen Sphär also steiff und fest aneinander zu haltē sich bemühet.

Allhier zwar pflegen Fluth und Ebbe / das ist / Zu- und Abfluß des Meers nach dem Monden sich zu richten / die innerlichen Dünste bey dem wachsendem Liechte häuffiger / und bey dem Abnehmendem schwächer zusteigen / und dannenhero die Fluth bey diesem umb so viel långsamer anzukommen / und auch wol gar bey dem vollen und neuem Liechte zu springen und offt umb einen Fuß oder offt drüber erhöhet zu werden: Woraus zwar abzunehmen / daß der Mond tanquam genuina humorum sublunarium mater, alle Feuchtigkeiten / und auch so gar der Thier und Menschen Geblüthe kräfftiglich bewegen / aber im Grunde nicht bewiesen werden kan / daß das hin und wiederprallen des Meers / das ist / Fluth und Ebbe von ihm dem Monden alleine rühren und getrieben werden müsse / weil

Æstus

Æstus oder das Prausen des Meeres/ und dessen Fluth und Ebbe nicht eins/ sondern wie Sommer und Winter sich gegen einander verhalten.

Irren derhalben die jenigen nicht wenig / welche die obgedachte natürliche Beweg- und Umbwendung der Erden nicht gestatten/ sondern vielmehr die Ursachen des ab- und zulauffenden Meeres an ungereimbte Dinge zu binden / und bald eine innerliche anziehende Krafft des Monden / Stevinus ; Bald eine innerlich/ verborgene und lebendige Krafft des Meeres selbst / Johann Arndt ; Bald die in dem Meer verborgene / zu gewissen Zeiten herauff steigende / und mit dem Monden fast nahe verwandten Dünste/ *Idem Stevinus* ; Bald auch eine gegeneinander lauffende süsse und gesaltzene Art der Meer und süssen Wässer/ oder auch wol gar / weiß nicht was vor eine Magnetische Krafft der gantzen irrdischen Natur vorzuschützen / sich bemühen wollen. Daher den eitel disputirens und Wider-Redens entstehet / und man zu solchen natürlichen Dingen nimmermehr gründlich gelangen kan.

So viel aber unsere und der jenigen Meynung anbelanget / welche ehister-wehnte und bey der Natur wol mügliche Umbwendung der Erden gestatten/ so scheinet es zwar / ob wäre solches der Göttlichen heiligen Schrifft zu wider. Wenn aber ein Astronomus, (welcher nicht allein die Zeiten / Jahre nnd Monden beschreiben / und bey solchem Werck der natürlichen Bewegung der Sternen von Abend gegen Morgen nachsinnen muß) auch in Benahmung der Tage und Nächte sich eines solchen weges gebrauchet / und zugleich auch natürliche und warhafftige Ursachen der Fluth und Ebbe anzeiget/weil er das mit Ungrunde von den alten erdichtete Primum Mobile keines weges gestatten kan / so sehe ich nicht / wie man ihn deßwegen mit Sprüchen Göttlicher H. Schrifft belangen wolte.

Denn ob wol Josuæ 10. v. 12. ac 13. Esa. 40/20. item 38/ 8. Matth. 5/ 45. und in der Epistel Jacobi 1/ 11. des Auff- und Fortganges auch des Stillestandes der Sonnen/ außdrücklich gleichsam gedacht wird/so gehet doch solches 1. als ein natürliches Werck / die Fundamenta und Grundfästen der Seligkeit / umb welche / und nicht umb die natürlichen Dinge es dem heiligen Geiste am allermeisten zu thun / im geringsten nicht an/ und müssen auch 2. die angezogenen Sprüche nicht eben dem Buchstaben nach verstanden werden / weil ein anders die Natur selber weiset / und die Erde durch ihren Umbgang die Sonne und das gantze Gestirn also auff- fort- und untergehen machet/ebenmässig/ wie man im Schiffe / die am Ufer liegende Bäume/ oder Städte gleichsam fliegend von sich weichen siehet. So viel aber den Spruch Esa. 38/8. anbelanget/so ist zwar der Schatte am Zeiger Ahas zu rücke gezogen worden/welches aber mit besserm Fug der Stillestand der Erden verursachen können / weil aus dem Stillestande der Sonnen eine grosse Confusion am Firmament / und eine fast unerträgliche Verwüst- und Verbrennung aller natürlichen und wachsenden Dinge würde erfolget seyn/ welches von Anfange der Welt noch niemals erfahren worden/ und mögen dannenhero gleich Bäpste/ oder andere mehr die jenigen verdammen / welche den Umbgang der Erden glauben und gestatten. Massen es denn wol ehe geschehen / daß man aus ebenmässigem Fundament der Schrifft die jenigen verdammet/ welche von den Antipodibus und Gegenwohnern geschrieben / da doch das Gegentheil versuchte und erfahrne Schiffleute schon längst bewiesen/und solche unzeitige Urtheiler in die Unwarheit gesetzet haben. Welches und viel andere Dinge mehr die Schrifft ἀνθρωποπαθῶς, uñ nach dem es dem menschlichem Verstande gemeß gewesen/geredet und von sich gegeben hat. Wie denn auch Gen. 1/16. Der Mond/als ein grosses Liecht angezogen/ und dennoch von vielen andern so wol Planeten/ als Fix-Sternen an der Grösse weit übertroffen wird. So lieset man auch *3. Reg. 7. 23. item 2. Chron. 4, 2.* daß Salomon auff Befehl/im Hause Gottes einen grossen Kessel / dessen Diameter oder halb- Messe

auff

auff zehen / und der Umbkreiß auff 30. Ellen ſich erſtrecken ſollen / auffgerichtet habe, da doch die Natur und Eigenſchafft des Circkels viel ein anders beweiſet/und der Halbmeſſer gegen ſeinen Umbkreis ſich anders nicht / als wie 7. zu 22. verhalten kan. Darumb man ja wol zu frieden ſeyn / und ungeacht vorig angezogener Sprüche einen natürlichen Umgang der Erden von Abend gegen Morgen geſtatten kan/ umb viel andere Abſurda und Unmüglichkeiten in der Natur/welche die erſte alſo vermeinte/erdichtete und gewaltſame Bewegung der Sonnen und des Firmaments mit ſich auff dem Nacken tragen und einführen müſte / zu vermeiden.

Was aber nun ferner/ damit wir wiederum zu unſerm vorhabendem Zweck gelangen/die Mechanica, von welcher die Machinaria und Tavmatopoëtica rühren/bey der Kauffmanſchaft und Schiffarthen vor groſſen Nutzen ſchaffen/das wiſſen die jenigen/welche durch ſonderbare Heb-und Zug-Wercke/ ſo man Kränniche zu nennen pfleget/die Wahren offt über hohe Mauren aus-und einheben/ fortſchaffen/ und zum Wagen und Gewicht/ ſubſidio Staticæ, befördern müſſen/wie ſolches denn die Mathematici allein lehren/und aus dero Schrifften und künſtlichen Erfindungen muß genommen werden.

Da ich dann ſchließlich der Arithmetiſchen Kunſt gerne geſchweigen wolte/ wenn nur nicht Buchhalter / und alle die jenigen / welche mit der Caſſa zu thun haben / und alle ihre Verrichtung und Handgrieffe aus dem Mathematiſchem Kräyſe holen müſſen / mich hierüber in Verdacht und Argwohn einiger Unwiſſenheit zu ziehen/ ſich möchten gelüſten laſſen.

Es iſt aber das Buchhalten nichts anders/ als eine ordentliche Verfaſſung aller Kauffmans-Händel / wie ſolche auch immer Namen haben mögen / als da ſeynd allerley Haußhaltungen / die Außgab-und Einnahmen aller Gelder und Wahren / wie auch die Renten und Zinſen betreffend. Und müſſen ſonderlich fleiſſige und getreue Buchhalter und Caſſirer / wie auch die jenigen/welchen die Verpflegung der Läden und Gewölber anvertrauet/in der Arithmethic und Rechen-Kunſt/ vor allen Dingen geübet ſeyn/ und auff das Addiren, Subtrahiren, Multipliciren, dividiren und halbiren ſich wol verſtehen: Wie ſie denn auch der Gülden Regel in allen proportionen, welche weiſet/ wie man aus dreyen bekandten Zahlen / die vierdte unbekandte künſtlich finden ſoll/ im geringſten nicht empehren können. Da man denn in den proportionen aller Zahlen ſich auch nothwendig umbſehen/und nach der practic, welche man die Welſche Ubung zu nennen pfleget / und heutiges Tages gar gemein werden will/ſein Werck/nach vermiedenem vielfältigen und beſchwerlichem multipliciren und dividiren / viel geſchwinder verrichten köndte / welches erſtlich durch Auffhebung anhero gehöriger Stellen verrichtet wird/ als wenn man ſaget:

24 ℔ geben	15 Gülden;	Was geben	64 ℔?
3	15		8
1	5		8

Thut 40 Gülden.

Item:

30 Ellen geben	75 Gülden;	was geben	48 Ellē?
5	75		8
1	15		8

Thut 120 Gülden.

Wolte man aber vors ander der proportionen ſich gebrauchen / ſo müſte die dritte Zahl / gegen und mit der Proportion, ſo zwiſchen der Erſten und andern befindlich / vermehret / oder vermindert werden/wie folget;

6 Ellen geben	10 Gülden;	was 48 Ellen?
6		48
2		16
2		16

Thut 80 Gülden.

Oder es köndte vors dritte ein geübter Buchhalter und Caſſirer auch wol/nach Anleitung der Natur particulatìm gehen / und die dritte Zahl durch alle Benahmungen der andern führen/ auff folgende Weiſe:

1 Elle giebt 9 M. 8 ß 5 ₰. Was gebn 8 Ellen?
f. 76 Marck. 6 ß. 4 ₰.

Welchen dreyen Arten wir aber vors 4. die vierdte künſtliche billich vorziehen/

welche

welche nach bekandter proportion, die Zahlen gewisser Stellen nach belieben zerstreuet/und nach solcher Zerstreuung/ alsobald die vierdte Zahl auffs allerbehendeste erfähret / welche Kunst denn die Exempel lehren/und einen fleissigē Buchhalter am besten unterweisen müssen/als:

℔ fl ℔ ℔ fl. gl. ₰ ℔
7 d. 4 q. 36 7 d. 4 5 6; q. 36?

7—4		7—456	
14—8		14—8	11
14—8		14—8	11
1—	12	1—146 6/7	
Thut 20 fl 12 gl.		Thut 22 ℔ 11 gl. 0 2/7 ₰	

Item:

℔ fl ℔ El. fl El.
7 d. 4; q. 36 8 d. 4: q. 11

7) 1—5 3 4) 2 1
2—.5 9 1 1/2 thut 5 fl 10 gr. 6 ₰.

Thut 20 fl. 12 gr.

Noch dörffen sich behende und in der Rechenkunst wolgeübte Buchhalter und Cassirer mit vorhergehender Rechnung allein auch nicht begnügen lassen/sondern es müssen offt Müntzen und derer Summen/als Thaler in Gülden/oder Gülden in Thaler verwandelt werden. Da man denn die Proportion der Müntzen gegen einander zu förderst wissen / durch solche sein Werck erfahren/und dem fragenden Theil eine gnüge leisten muß/ umb zu vermeiden den beschwerlichen Gebrauch der so genandten Rechen-Knechte / welche mit grosser Beschwerligkeit zuvor her auffgerichtet werden / und in Schreibe Stuben sich befinden müssen. Als wann man 3956. Gülden in Thaler setzen wolte/so saget man/weil Gülden gegen Thaler/ wie 8 gegen 7. stehen/ acht Gülden geben 7. Thaler; was geben 3956. Gülden? Thun 3436. Thaler / 12 gl. welches denn in allen Sorten der Müntzen also in acht genommen/ und durch solche Behendigkeit erforschet werden muß.

Wäre es aber Sache / daß Gesellschafften verhanden / welche ihre Handlung durch zusammen gelegte ungleiche Posten verpflegen wolten / oder müsten/ welches bey Ausstaffir und Abfertigung der Schiffe gar gemein/und auch bey unterschieden andern Lauff-Handlungen insonderheit pfleget in acht genommen zu werden / da dann bey Außtheilung des Gewinsts / oder auch wol Einpfahung des Schaden- und Verlusts grosse Verwirrung/ Zanck und Unlust oft entstehen kan/ so muß ein verständiger Buchhalter solches gleichsam an stat eines weisen hierzu deputirten Richters / vernünfftig und künstlich zu entscheiden / und einem iedwederm Theile / nach der proportion eingelegten Geldes/ Vermöge der Regel der Gesellschafften / und der ungleichen Zeit/ welche etwa in solcher Gesellschafft sich begeben thut / das seinige zuzusprechen / oder auch wol gebührlich/ bey erlittenen gemeinem Verlust/ abzusagen wissen/ welches alles die Rechenkunst gründlich und weitläufftig lehret / und aus solchen Gründen der Regel dreyer Zahlen/ auff die Gesellschafften muß gerichtet werden.

Wie denn auch/wenn man etwan Geträncke oder Getreidig Hauffen / welches bey dem Korn- und Wein-Händlern gar gemein / oder auch wol Metalla, als Geld/ Silber und Kupffer in einander setzen/ und zu einem gewissen Werth bringen wolte/ dessen sich Wahrtheyne/ Müntzmeister/Goldschmiede und Jubelierer zu gebrauchen haben/ so muß abermal der hierzu deputirte und beruffene Buchhalter bey den Sachen das beste thun/und durch die Gründe der Rechen-Kunst/ und am allermeisten res invicem certo modo alligando, dem ungegründtem Theile aus dem Hanffe helffen / da man sonst nur rahten / und im Zweifel allzeit stecken bleiben müste / welches die Ubung lehret / und offt Kauff- und Handelsleute/wenn sie ungegründete Buchhalter mit grossem Kosten in ihren Schreibstuben haben/ solches mit ihren eignen Schaden erfahren müssen. Wenn aber solcher Gestalt ein Buchhalter/welcher seiner Nahrung und Auffenthalts halber / von der Kauffmanschafft sich erholen muß und will/begründet/und in der Rechenkunst wol unterwiesen und geübet ist / so kan er alsdann mit desto besserm Nutzen seines Principalen, welchem die gantze Handlung / so wol zu Wasser/als Lande auf dem Halse lieget/ auch die Bücher / so zur Handlung gehörig/ an guter Ordnung halten / und anord-

§)o(§

TRAICTEZ ET PRIVILEGES ACCORDEZ par les Rois de France de temps en temps aux Villes & Citez de la Hanse Teutonique, & confirmez par LOVIS XIV. Roy de France & de Nauarre.

En l'An. 1655.

A PARIS, Chez P. DES-HAYES, & A. CELLIER, ruë de la Harpe, aux Gands Couronnez, prés la Roze Rouge.

PRIVILEGIUM LUDOVICI XI. REGIS GALLIÆ

De Anno 1483.

UNIVERSIS præsentes Literas inspecturis, Jacobus de Stota villa Miles Dominus de Beyne, Baro Duirx, & de Sancto Andrea in Marchia Domini nostri Regis Consiliarius & Cambellanus, ac Custos præpositur æ Parisiensis, Salutem: Notum facimus, quod Anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, die Veneris vicesima quarta mensis Decembris, vidimus & de verbo ad verbum legimus quasdam Literas Domini nostri Regis in forma cartæ ejus sigillo magno, sub filis sericis & cerâ viridi sigillatas, sanas & integras, tenorē, qui sequitur, continentes.

CAROLVS, Dei gratia Francorum Rex, quoniam gravissimis virorum Illustrium sententiis nullam rem pro Regni nostri tuitione, magis necessariam, quam pacem & concordiam cum finitimis fouere compertum habemus, ea profecto quæ à majoribus nostris, pro acquirenda exteris cum nationibus pace & amicitia actitata fuere, arcto ratificationis vinculo roborare censuimus. Quippe cum pace & concordia res minimas semper indies augeri, discordia verò dilabi, eadem etiam quæ sola quietem peperit homines feliciter vivere manifestum sit. Notum igitur facimus universis, præsentibus & futuris, quod cum nuper charissimus quondam genitor noster, (anima cujus cum Christo semper quiescat,) pacem & concordiam perpetuis temporibus duraturam pro se suisque successoribus, Francorum Regibus ac Regno, Dominiis & subditis nostris modernis atque posteris, cum Proconsulibus, Consulibus, Mercatoribus & Incolis totius Hansæ Teutonicæ iniuerit, suis patentibus literis, tenoris subsequentis.

LVDOVICVS, Dei gratia Francorum Rex, Priscos illos summa sapientiâ & integritate Principes, potissimum Serenissimos Progenitores nostros, Francorum Reges Christianissimos, Etsi in multis maximisque rebus, quæ pro Reipublicæ, Regnorum suorum & Dominiorum utilitate atque incremento oportuna fore conspiciebant, solicitos semper fuisse cognovimus, circa tamen ea quæ ad componendas bellorum inimicitias inter sibi finitimas exteras nationes, quovis quæsito colore exortas, præcipua cura exactaque diligentia semper incubuisse constat, quo tandē duo ejusdem Reipublicæ fundamenta Pax scilicet & concordia subsequerentur. Ea videlicet, quæ nihil simultatis haberet, aut seditionis admixtum,

sed simplex esset & immaculata. Quaque foverentur omnia vitæ necessaria Christiani ut arbitramur præcepti memores. Nam Salvator noster qui de supremo cælorum solio ad ima descendere non abnuit, quo illius originalis delicti & perpetuæ culpæ reum inexpiabili facinore liberaret, suis discipulis, Sacratissima Evangelicæ lectionis, testante historia, ut in quamcunque domum introirent, huic pacem dicerent, præcipiendum curavit. Peractoque tam præclari mysterii cursu ascensurus ad Patrem nullum eisdem majoris gratiæ donum, quam pacem, censuit relinquendum. Notum igitur facimus universis præsentibus & futuris, quod cum superioribus annis nonnullæ inter nos, regnumque, dominia, & subditos nostros, ex unâ, & magnificos viros, amicosque nostros præcharissimos, Proconsules, Consules, Mercatores & Incolas Civitatum de Hansa Teutonica, partibus ex alterâ, bellorum induciæ seu treugæ pactæ & initæ fuerint, ut tandem pax firma & perpetua sequeretur, ipsique Proconsules, Consules, necnon Aldremandi & Seniores eorum jurati in communi Mercatorum oppido Brugensi in Flandria residentes, ad nos ea de causa his diebus Oratores, viros quidem spectatissimos, & sibi, ut ad nos scripserunt, fidelissimos, videlicet Magistros Anthonium de Louf, in jure Ciuili Licentiatum, & Guerardum Bruijns, in jure Canonico Baccalaureum, transmittendos curauerint. Quibus auditis in omnibus suis, quæ ad communem Reipublicæ utilitatem conducere videbantur, habitaque desuper deliberatione plurimorum regni nostri Magnatum nobis sanguinis vinculo & affinitate conjunctorum, aliorumque Procerum magni nostri Consilii summa virtute præditorum, cum eisdem Proconsulibus, Consulibus, Aldremandis, Mercatoribus, & incolis prædictarum Civitatum & Communitatum, imprimis Hansæ Teutonicæ pro nobis, charissimoque filio nostro, Delphino Viennensi, aliisque Successoribus nostris Francorum Regibus Regno, Dominiis, subditisque nostris præsentibus & futuris, ut tandem Respublica hinc inde, quæ omnibus longè carior esse debet quam privata, non modo sustentetur, verum etiam felicibus semper incrementis augeatur, pacem, amicitiam, benevolentiam & concordiam firmam, stabilem, perpetuisque temporibus duraturam, certa scientia fecimus, inivimus, & conclusimus, facimusque inimus & concludimus, per presentes, ac deinde Regiæ potestatis plenitudine specialique gratia omnia & singula privilegia eisdem Proconsulibus, Consulibus, Aldremandis, Mercatoribus & Incolis per nos, Prædecessoresque nostros sub quocunque verborum tenore concessa, ac si de verbo ad verbum præsentibus forent inserta laudamus, ratificamus & confirmamus, ac de novo in quantum opus est, concedimus, volentes etiam & concedentes, ut ipsi omnium & singulorum bonorum, navigiorum, aliarumque rerum, eisdem hactenus per subditos nostros occasione dissensionum prętentarum, vel aliàs quovis modo, vi, & ultra eorum velle, & novissimis durantibus treugis, ablatarum restitutionem coram nobis & quibuscunque judicibus liberè & licitè possint tam conjunctim quam divisim prosequi, quibus judicibus, aut eorum locatenentibus, præsentibus & futuris, districtius præcipimus, ut eisdem Proconsulibus, Consulibus, Aldremandis, Mercatoribus, & Incolis de rebus, bonis & Mercancis, ab eisdem injustè & indebitè, prædicta treuga durante, ablatis restitutionem plenam & integram facere, & partibus auditis celeris justitiæ complementum ministrare curent.

Concedentes insuper pro nobis & Successoribus nostris, Francorum Regibus eisdem Proconsulibus, Consulibus Aldremandis, Mercatoribus & Incolis prædictis, & cuicumque eorum, qui in Regno & Dominiis nostris prædictis moram seu incolatum facere velint, ut ipsi pro se suisque omnibus Mercantiis, aliisque nauigiis, naucleris, bonisque suis quibuscunque & in quocunque ipsius regni & Dominio-

Dominiorum noſtrorum loco eſſe contigerit, ab omni impoſitione, gabella, alteriuſque tributi & onere Franci, quieti, & penitus immunes perpetuo exiſtant, quemadmodum ſubditi noſtri hactenus fuerunt, ſunt & erunt in futurum, quodque ipſi ad cauſam mercanciarum ſuarum quæ ponderari oportebit, majus, quam ſubditi noſtri ſolvere ſoliti ſunt, emolumentum nequaquam ſolvere deinceps teneantur. VLTERIUS quod dicti Proconſules, Conſules, Aldremandi, Mercatores & Incolæ, eorumque Naucleri qui ut dictum eſt, in Regno & Dominiis noſtris prædictis moram trahent, de ſuis bonis mobilibus & immobilibus, ibidem acquiſitis & acquirendis, ac donatione inter vivos, teſtamentariaue, aut alias quomodocunque eisdem libuerit diſponere poſſint, eorumque hæredes prædicta bona apprehendere, eisdemque uti, gaudere atque potiri, perinde atque ſi naturales Subditi, ac ex noſtro Regno oriundi eſſent. DEINCEPS ſi caſu aliquo, quod tamen Deus auertat, pax hujusmodi quovis diſſenſionis aut controverſiæ prætextu infringeretur, ita ut aliquod genus belli inter nos, Succeſſoresque noſtros, Francorum Reges, Regnum, Dominia & ſubditos noſtros, & prædictos Proconſules, Conſules, Aldremandos, Mercatores & Incolas oriretur, volumus & concedimus, ut ipſi, & eorum ſinguli, infra annum poſt ejusdem belli ſeu diſſenſionum initium, omnes & ſingulas mercantias, nauigia, naucleros, aliaque bona ſua quæcunque in Regno & Dominiis noſtris exiſtentia aſportare, & ad Civitates & loca ſua deuehi facere; pecunias aliasque res per ſubditos noſtros ſibi debitas exigere, & id faciendo totiens quotiens oportunum eis fuerit, eodem anno durante ire, redire, morari, & deinde ad propria reverti tutè, liberè, & quietè poſſint & valeant, absque eo, quod ullum in corporibus, nauigiis, naucleris, mercantiis, bonis, rebusque ſuis prædictis aliquod damnum impedimentumve, aut alia quævis inquietatio aut moleſtia ullaten9, inferri debeat; Inſuper dilectos & fideles noſtros Archiepiſcopos & Epiſcopos regni noſtri, Curatos & alios viros Eccleſiaſticos curam & regimen animarum habentes, ut dum aliquem dictæ Hanſæ in Regno & Dominiis noſtris mortem obire contigerit, talium morientium cadavera in terra benedicta, ut noſtri ſubditi, veri & indubitati Catholici decedentes ſepeliri ſolent, ſepelientur, exhortari curabimus. Inſuper ſi nobis contingat in futurũ, cum quovis Rege aut Principe, aliisve exteris nationib9, bellũ gerere, aut aliquas hoſtiles inimicitias, aut diſſenſiones habere, ipſi tamẽ Proconſules, Mercatores & Incolæ cum eorũ nauibus, naucleris, bonis, & mercantiis quibuſcũque penes eorundẽ Regum, Principum, & Nationũ Civitates, portus, loca, & diſtrictus, quibus eiſdem fore oportunum videbitur, pro ſuis Mercantiis, aliiſque negotiis exercendis, ire, morari, & deinde redire, totiens quotiens eisdem placuerit liberè & quietè, quoad nos & ſubditos noſtros attinet abſque eo, quod hujuſce pacis, amicitiæ, & benevolentiæ perpetuæ infractores cenſeri, nominarive aut reputari debeant, quoviſmodo, quod etiam in eo caſu omnibus ſubditis noſtris ſimili modo licebit: Præterea, ſi caſus contingeret, aliquam ſeu aliquas ex Principalioribus vel aliis prædictæ Hanſæ Civitatibus & oppidis à corpore communitate & liga ejusdem Hanſæ deficere, ſeu Aldremannis prædictis rebelles eſſe, poſteaquàm ea de re à Proconſulibus & Mercatoribus Civitatis Lubecenſis, quæ ipſius Ligæ obtinet Principatum, necnon ab Aldremandis prædictis informati fuerimus, Mercatores, naucleros, alioſque earundem Civitatum & oppidorum ſic deficientium, hac præſenti pace & concordia aliisque privilegiis & libertatibus per nos & prædeceſſores noſtros, Francorum Reges Chriſtianiſſimos eidem Ligæ & Communitati conceſſis, nullatenus gaudere permittemus, quouſque tamen ab eadem Civitate Lubecenſi certiores effecti fuerimus, eoſdem ſic deficientes eidem Ligæ & Communitati reconciliatos fuiſſe, eademque de omni-

omnibus damnis, interesse & gravaminibus ab eisdem occasione ipsius defectionis perpensis & sustentis plenè & integrè satisfecerint. Etsi aliqua obscuritas aut ambiguitas super articulis prædictis, aliisque superius contentis, in futurum orietur, ipsas clarioribus & luculentioribus verbis & sententiis in fauorem & utilitatem prædictæ Communitatis & Hansæ Teutonicæ suorumque Mercatorum & Incolarum nos interpretaturos & declaraturos semper pollicemur. Et demum ut hujusmodi perpetua pax, concordia, amicitia, & benevolentia facilius & felicius observetur, ejusdem conservatores perpetuos decernimus, facimus, constituimus & ordinamus, videlicet Admiraldum Franciæ, Vice Admiraldum, Bailliuum Rothomagensem, Seneschallos Aquitaniæ, Lugdunensis & de Pontieu, Gubernatores Rupellæ, Artesy & Bononiæ pro tempore existentes, vel eorum locatenentes, quibus & eorum cuilibet, prout ad eum pertinuerit plenariam & omnimodam potestatem, ac speciale & generale mandatum damus & concedimus, de omnibus & singulis litibus & controversiis inter subditos nostros prædictosque Proconsules, Mercatores & Incolas prætactæ Hansæ Teutonicæ in futurum movendis & oriendis cognoscendi, decernendi, judicandi & terminandi, absque eo quod ipsi, nec eorum aliquis coram aliis Judicibus aut Officiariis nostris conveniri, nec in causam trahi, in prima instantia quovis modo possint sive debeant, quibus quidem conservatoribus, seu eorum locatenentibus mandamus & committimus, partibus ipsis auditis, summariè & de plano, & absque strepitu & figura judicii celeris justitiæ complementum ministrare curent. Promittentes bona fide, verboque regio, quod solenne jusjurandum apud Reges semper esse consuevit prædictam benevolentiam, amicitiam, perpetuamque pacem & omnia & singula superius enarrata, & per nos concessa, inviolabiliter observare & observari facere, eademque omnia per charissimum filium nostrum Delphinum Vienensem rata grataque habere, suisque patentibus literis confirmare, ita tamen, quod prædicti Proconsules, Consules, Aldremandi, Mercatores & Incolæ de eadem pace Amicitia & benevolentia pariter, quantum eos & totam suam Communitatem concernit, suas patentes literas in debita validaque forma, sigillo magno Civitatis Lubecensis roboratas, infra unum annum proximè futurum nobis tradere & realiter exhibere tenebuntur. Quocirca dilectis & fidelibus nostris Gentibus, Consiliariis Parlamenti nostri Parisiensis, universisque & singulis nostris locatenentibus, Mareschallis, Admiraldo, Vice-Almiraldo & Gubernatoribus, Seneschallis Baillivis, Præpositis, Capitaneisque, & ductoribus militum, & armigerorum, ac Civitatum, oppidorum, portuum, pontium, aliorumque locorum & districtuum Custodibus, aliisque judiciariis, & officiariis nostris, præsentibus & futuris, & eorum cuilibet harum serie præcipimus & mandamus quatenus has nostras præsentes literas in omnibus curiis, auditoriis, aliisque suis locis ad hoc necessariis publicare seu publicari facere, prædictamque amicitiam, confœderationem, & perpetuam pacem & Concordiam ac omnia & singula superius declarata, & per nos concessa inviolabiliter observent, & observari faciant nihil penitus in contrarium agendo nec attemptando, quod si fortè aliqua acta & attemptata forent, ea reparare seu reparari & ad pristinum & debitum statum reduci facere studeant indilatè, compellendos adhoc, appellatione semota, viriliter & debitè compellendo. Infractores quoque si qui sint, pœna debita & publica plectendo, & ut omnia & singula præinserta perpetuæ firmitatis robur obtineant, has nostras literas, quarū vidisse seu Transumpto uno vel pluribus si op9 fuerit, sub sigillo Regio confectis, indubiam fidem veluti huic originali volumus adhiberi, magni nostri sigilli munimine fecimus roborare. Datum in Montiliis propè Turones, in Mense Augusti Anno

Domini

Domini millesimo quadringentesimo, octuagesimo tertio, Regni verò nostri vicesimo tertio. Visa. Signatum, per Regem, Comite de Claromonte, & de Marchia Domino Desquerdes, magno Seneschallo Normaniæ, Gubernatore Antissiodorensi, Seneschallo Ruthinensi, Magistris Iacobo Louet Chartarum Thesaurario, Guillermo de Cerisaijo & aliis præsentibus, De Ville Chartre. NOS, qui Reipublicæ Felix incrementum tota animi nostri mente semper optamus, præinsertas patentes literas & omnia & singula in eisdem contenta ratas & gratas, rataque & grata habentes, atque eas & ea plurimorum nostri Sanguinis Principum atque Comitū aliorumq; Magnatū, majoris nostri Consilii deliberatione, laudavim9, approbavim9 & confirmavimus, laudamusque approbamus, ratificam9 ac confirmam9 ac in quantum opus est de novo concessimus & concedim9 per præsentes: Quarum tenore, universis & singulis locatenentibus, Mareschallis, Admiraldo, Vice-Admiraldo, Gubernatoribus, Baillivis, Seneschallis, Præpositis, Capitaneisque & Ductoribus armigerorum, nec non urbium, Civitatum, Oppidorum, pontium, portuum, aliorumque locorum, districtuum, custodibus, cæterisq;, justitiariis, Officiariis & subditis nostris, præsentibus & futuris, præcipimus & mandamus, quaten9 præsentem nostram ratificationē, approbationē, confirmationē & concessionem in universis jurisdictionū suarum auditoriis, aliisque locis, quibus oportunū fuerit, inscribant, publicent & inviolabiliter observent, seu inscribi, publicari & observari faciant, nihil penitus in contrarium agendo, aut intentando, agive vel intentari faciendo vel permittendo, sed si quæ forsitan acta aut intentata forent, illa reparare seu reparari, & ad pristinum & debitum statum extemplò reduci facere curent. Et ut præmissa omnia perpetuæ firmitatis robur obtineant, nostrū præsentibus literis fecimus apponi sigillum. Datum Ambasiæ Mense Septembris, Anno Domini, millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, & Regni nostri primo. Sic signatum per Regem, Comitibus de Claromonte, de Marchia & de Domino Martino magno nostro hospitii Franciæ Domino de Toroy, Magistro Guillermo de Cerisay, & aliis præsentibus, De Ville Chartre. Visa. *Et supra plicam est scriptum*, Lecta, publicata & registrata Parisiis in Parlamento, Vicesima tertia die Decembris, Anno millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto. Sic signatum, De Cerisay, *Et in dorso*.

Lecta publicata in Scacario Ducatus Normaniæ tento Rothomagi in termino Sancti Michaëlis, Anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, die vicesima septima Mensis Octobris, in præsentia Procuratoris Regis non contradicentis, & registrata in registro Curiæ dicti Scacarii. Sic signatum, A. Charbonnier. *In cujus visionis testimonium sigillum dictæ præposituræ Parisiensis his præsentibus literis transumpti sivè transcripti apposuimus. Anno & die primò dictis. Signatum*, De Reviers.

PRIVILEGIUM CAROLI VIII. REGIS FRANCORUM.

De Anno 1489.

CHARLES par la grace de Dieu, Roy de France; A tous qui ces presentes Lettres verront, Salut: Comme par le traitté de paix, amitié & alliance fait entre feu nostre tres-cher Sieur & Pere, que Dieu absolve, & nos tres-chers & grands amis & confederez les Proconsuls, Consuls, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Hanse Teutonique, lequel Traitté depuis nostre advenement à la Couronne,

ne, par Nous a esté confirmé & ratifié, & tant en temps de nostredit feu Seigneur & Pere, que de nous, publié par tout nostre Royaume, entr'autres choses ait esté deffendu à tous, que nuls de nos Sujets fussent si osez ny si hardis enfraindre ladite paix & amitié, ny ausdits de la Hanse mesfaire, ny leur donner destourbier par mer ou par terre. Toutesfois nous auons entendu qu'aucuns de nos Sujets demeurants à Honnfleur, Dieppe, & autres lieux, Ports & Havres de Mer de nostredit Royaume, se sont depuis aucun temps ença effor cez & efforcent de iour en iour endommager; & de faict par diverses fois ont endommagè & endommagent lesdits Sujets de la Hanse, pris & rauy par mer leurs gens, Nauires, biens, denrées & marchandises, comme s'ils estoient ennemis, leur imposant qu'ils le sont, laçoit que par bonnes & vallables Lettres certificatoires, lesdits Sujets de la Hanse ayent fait & facent promptement apparoir qu'ils sont de ladite Hanse; & qui plus est, Nosdits Sujets incontinent apres lesdites induës prises & rauissement ont entr'eux departy & butiné les biens & marchandises par eux pris & rauis, iceux alienez, transportez, & autrement en ont disposé & disposent à leur volonté; en maniere que lesdits de la Hanse n'en peuuent aucune chose iamais recouurer; & s'il aduient que ceux d'icelle Hanse qui ainsi sont pris & damnifiez contre la teneur de ladite amitié, veulent par justice poursuiure la restitution de leursdits biens, denrées & marchandises, ensemble de leurs interests, Ils ont esté & sont contraints poursuiure nosdits Sujets infracteurs de paix pardeuant les Iuges des lieux où iceux infracteurs font leurs demeurances; Esquels lieux, iceux de la Hanse ne peuuent souuentefois auoir reparation des torts à eux faits pour les faueurs que les dessusdits y ont eu de friuolles appellations & dolleances par eux faites & interjettez: Ains par la longueur des procez qu'on leur fait, & les dilations frustratoires qu'on donne ausdits infracteurs; lesdits de la Hanse apres grandes dépences faites en la poursuite desdits procez, sont contraints de tout abandonner, & mesme pource que si aucune prouision est adjugée ausdits de la Hanse, c'est parce qu'ils bailleront caution suffisante & idoine, ou achepteurs de biens, quelle chose leur est impossible, pource qu'ils ne trouuent aucunefois gens qui ayent connoissance d'eux, ny qui les veulent pleiger, est en outre, on demene desdits procez, lesdits infracteurs pour venir à leurs fins alleguent, que les certifications qu'ont apporté lesdits de la Hanse ne sont valables, & qu'il ne suffit pas que par certifications, attestations, ou documens des Iuges des lieux & villes de ladite Hanse, ils prennent les marchandises ainsi rauies à eux appartenans, ne aussi par commission requisitoire, mais les veut on contraindre de mener Commissaires propres de nostre Royaume pour aller faire leurs preuues en pays tres-lointains, & à tres-grands frais; lesquels Commissaires encor ne veulent aller, sinon que premier iceux de la Hanse baillent caution suffisante en nostre Royaume de les mener & ramener seurement & indemnes; & par ces moyens lesdits de la Hanse iamais n'ont pû & ne peuuent auoir restitution des choses à eux prises & rauies; mais qui pis est, lesdits infracteurs voyans que par leurs cauillations, la justice est assoupie, ils pillent, & de plus en plus rauissent sur lesdits de la Hanse sans craindre de justice, qui est contre la teneur de la paix, amitié & confederation: Au moyen dequoy iceux de la Hanse seroient par trait de temps contraints à eux de laisser de venir & frequenter en nostredit Royaume, si prouision conuenable n'estoit par Nous sur ce donné, ainsi que remonstré nous a esté: Pourquoy nous ces choses considerées, mesmement que par les articles de ladite paix & amitié entr'autres choses est dit, Que si acuns desdits articles se trouuent au temps aduenir douteux, y seroit donné prouision:

on: Voulant par cecy pouruoir, & ladite paix & amitié estre entrenuë, gardée & obſervée de poinct en poinct ſelon ſa forme & teneur. POVR CES CAVSES & conſiderations, & ſur ce aduis & deliberation auec les Princes & Seigneurs de noſtre Sang & lignage, & Gens de noſtre Conſeil, auons en employant ledit traitté de paix & amitié; & afin que par multiplication de Iuriſdiction, leſdits de la Hanſe ne ſoient doreſnavant vexez & trauaillez, declaré & declarons, voulons & nous plaiſt, attendu que les priſes qui ainſi ont eſté & ſont faites deſdits de la Hanſe, ſe ſont ſur mer, que noſtre amé & feal l'Admiral de France, preſent & aduenir, ou ſon Lieutenant à la Table de Marbre à Paris, doreſnauant connoiſtra, decidera, & determinera des queſtions, matieres, & procez meus, & qui à cauſe des priſes & infraction de paix, & des dependances pourroient & pourront ſoudre, & non autres Iuges; & lequel Admiral de France, ou ſondit Lieutenant en ladite Table de Marbre, Nous auons commis, deputé, ordonné & par ceſdites preſentes, deputons & ordonnons Iuge & Conſeruatur de ladite paix, & à tous autres Iuges quels qu'ils ſoient en auons en premiere inſtance deffendu & deffendons toute Cour, Iuriſdiction & connoiſſance, & ſi aucunement ils en auoient entrepris ou entreprenoient connoiſſance, Nous voulons le tout eſtre renuoyé par deuant ledit Admiral ou ſondit Lieutenant à ladite Table de Marbre pour en cognoiſtre ſommairement, & de plein ſans figure d'acun long procez; & s'il aduient cy-apres qu'aucuns de ceux de ladite Hanſe leurs Nauires, ou Nauire, biens, denrées, marchandiſes, ſoient par aduenture pris, quelle choſe toutes voyes nous deffendons. Nous voulons & ordonnons, que ledit cas aduenant, leſdits Nauires ou Nauire, perſonnes, biens, denrées, marchandiſes, & autres choſes auſſi priſes, ſoient dés la plainte faite, priſes & miſes en noſtre main, & baillez ſous bonne & ſeure garde en mains ſeures & ſoluables pour ſeurement y eſtre gardées, iuſques à ce que par certifications bien deuëment faites, ou par Comiſſion requiſitoire dudit Admiral ſera apparu que leſdits biens, Nauires & marchandiſes leur appartiennent; & ce fait, voulons & ordonnons leſdits biens, denrées, marchandiſes eſtre mis & deliuré franchement, & reſtituez auſdits de la Hanſe, ſauf toutesfois à ceux qui auront fait leſdites priſes, la faculté d'arguer de faux leſdites certifications; auquel cas ils ſeront receus à le prouuer à leurs deſpens, en baillant premierement par eux caution ſuffiſante, tant du principal, que de tous les deſpens, dommages & intereſts, que leſdits Sujets de la Hanſe pourroient auoir à cauſe du retardement de l'expedition de la matiere; En outre, pour ce qu'en faiſant déliurance auſdits de la Hanſe, de leurs perſonnes, Nauires, denrées & marchandiſes qui leurs ſeroient pris & rauis, ledit Admiral ou ſondit Lieutenant ou Commis les voudroient contraindre outre leſdites certifications, de bailler caution autres que poſſible ne leur ſeroit de trouuer. Nous voulons, declarons & ordonnons, que s'il appert audit Admiral, ou autres Iuges ſuſdits, qu'ils ne puiſſent trouuer telles cautions qu'on voudroit demander, qu'ils ſoient receus à bailler caution iuratoire ſeulement. Ledit traitté de paix en toutes autres choſes dedans contenuës, demeurans en ſa force & vigueur ſelon le contenu en icelle: SI DONNONS EN MANDEMENT par ces preſentes, A nos amez & feaux Conſeillers, les Gens de noſtre Cour de Parlement à Paris; A tous nos Lieutenans, Mareſchaux, Admiral & Vice-Admiral, Seneſchaux, Baillifs, Preuoſts, & à tous nos autres Iuſticiers, ou à leurs Lieutenans, preſens & aduenir, & à chacun d'eux que le contenu en ces preſentes, enſemble tout le traitté de paix, entretiennent, gardent & obſeruent, & faſſent entretenir, garder & obſeruer de poinct en poinct ſelon leur forme & teneur, & le publient ou faſſent publier par tout où il ap-

il appartiendra, & à y obtemperer & obeyr contraignent ou fassent contraindre réellement, & de fait tous ceux qu'il appartiendra, en procedant contre ceux qui feront au contraire de ces presentes, & dudit traitté de paix, tout ainsi qu'il est accoustumé de faire contre infracteurs d'Ordonnances & Edict, nonobstant dolleances, Clameur de Haro, oppositions & appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé, & pource que de ces presentes on pourra auoir à besoigner en diuers lieux: Nous voulons qu'au Vidimus d'iceluy fait sous seel Royal foy soit adjoustée comme à ce present original: En témoin de ce, Nous auons fait mettre à ces presentes le seel. DONNE à Amboise le dixiéme d'Aôust l'an de grace mil quatre cens quatre vingts neuf. Et de nostre regne le sixiéme. *Et est scriptum super plicam*, Par le Roy, Monsieur le Duc de Bourbon, le Comte de Bangie, Vous les Sieurs de Quintin, de la Tremoüille, de Lisse, du Bouschage, de la Voulte, Descara Maistre Estienne Pascal Maistre des Requestes, & autres presents. *Et est scriptum.*

Lecta publicata & registrata Parisiis in Parlamento decima octavâ die Januarii, millesimo quadringentesimo octuagesimo nono. Sic signatum Chartellue. Collatio facta est cum originali reddito Magistro Marciali Dauuergne. Et plus bas est écrit; *Extraict des Requestes des Ordonnances Royaux en la Cour de Parlement Signé,* D. VALLET, *un paraphe.* Et au bas est écrit; *Collationné & faite au Greffe de l'Admirauté de France de la Table de Marbre du Palais de Roüen, sur cy extraict estant en parchemin à la requeste de Maistre Nicolas du Quesney Procureur de Joachim Lucas Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique de la ville de Lubec en ladite Hanse Teutonique, &c. Les Extraicts estans de present és mains dudit du Quesney, pour luy valloir & seruir qu'il appartiendra. Fait le Samedy vingt-vniéme iour d'Octobre mil cinq cens soixante-quatre. Ainsi signé* VAVLTIER.

L'an mil cinq cens soixante-cinq, le Samedy treiziéme iour d'Octobre, à la requeste de Iean Ludinghusen Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique, natif de la ville de Lubec en ladite Hanse Teutonique, par les Notaires du Roy nostre Sire au Chastelet de Paris soubssignés, collationné de ce present Notaire, a esté portée à un autre Notaire d'icelle écrite en parchemin, pour servir audit Ludinghusen ce que de raison. Signé, N. HENRY, ET LE GRAND.

PRIVILEGIUM FRANCISCI II. REGIS FRANCORUM

De Anno 1536.

FRANÇOIS par la grace de Dieu, Roy de France, Pere legitime, Administrateur, & usufructuaire des biens de nostre tres-cher & tres-amé fils, le Dauphin, Duc & Seigneur, proprietaire des Pays & Duché de Bretagne; A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut: Comme par le Traitté de paix, amitié & alliance entre feüs nos predecesseurs Roys, que Dieu absolve, & nos tres-chers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Hanse Teutonique, dits Osterlins; par laquelle entr'autres choses ait esté deffendu à tous, que nuls de nos Sujets fussent si ozez ne hardis enfraindre ladite paix & amitié, ne à ceux de la Hanse faire ne donner aucun destourbier ou empeschement par mer ou par terre; Toutesfois nous auons entendu par aduis des Seigneurs de ladite Ligue, comme aucuns de nos Sujets, & demeurans aux Havres de nostre Royaume se sont depuis aucun temps en ça efforcez & efforcent de prendre & piller sur lesdits Sujets de ladite Hanse: Par-

ſe: Parquoy nous, ces choſes conſiderées, meſmement que par les articles de ladite paix & amitié entr'autres choſes eſt dit, que ſi aucun deſdits articles ſe trouue au temps aduenir douteux, il y ſera donné prouiſion, voulans par ce y pouruoir, & ladite paix & amitié entretenir, garder & obſeruer de poinct en poinct ſelō la forme & teneur d'icelle: POVR CES CAVSES & conſiderations, & ſur ce aduis & deliberation auec les Princes & Seigneurs de noſtre Sang, & Gens de noſtre Conſeil pour entretenir ladite alliance auons confirmé & ratifié, confirmons & ratifions par ces preſentes ladite amitié & confederation, & tous les priuileges par nos predeceſſeurs donnez & octroyez à ceux de ladite Hanſe ou leurs Sujets. Voulons & nous plaiſt qu'ils en jouyſſent pleinement & paiſiblement, & que ſelon la teneur d'iceux, ou traitté de paix par nos Predeceſſeurs à eux octroyez pour venir ſeurement & ſauuement frequenter en noſtredit Royaume par la terre & par mer, mener & ramener marchandiſes non prohibées & deffenduës, en payant les droicts & deuoirs comme ils ont accouſtumé, & ont eſté par leſdits Priuileges, & traifiquer auec les Sujets de noſtre Royaume, comme ils ont fait par cy deuant: Et deffendons & prohibons à tous nos Sujets de quelque eſtat ou condition qu'ils ſoient, de ne donner, ny ſouffrir eſtre mis ou donné aucun arreſt, deſtourbier, ou empeſchement auſdits de la Hanſe, ou leurs Sujets, ny entreprendre aucune choſe prejudiciable à ladite amitié ou conſeruation d'icelle: SI DONNONS EN MANDEMEMT par ces preſentes, A nos amez & feaux Conſeillers, les Gens de noſtre Cour de Parlement; & autres Cours Souueraines, & à tous nos Lieutenans, Mareſchaux, Admiraux, & Vice-Admiraux, Seneſchaux, Baillifs, Preuoſts, & à tous nos Juſticiers, ou à leurs Lieutenans, preſens & aduenir, & chacun d'eux, que le contenu en ces preſentes, enſemble ledit traitte de paix, Priuileges, & cette preſente confirmation, entretiennent, gardent & obſeruent, & faſſent entretenir, garder & obſeruer de poinct en poinct ſelon leur forme & teneur, & le publient, & faſſent publier par tous les Havres de noſtre Royaume, & autres lieux où il appartiendra, & à y obtemperer & obeyr contraignent & faſſent contraindre réellement, de fait tous ceux qu'il appartiendra en ce cas, & proceder contre ceux qui feront au contraire de ces preſentes & dudit traitté de paix, tout ainſi qu'il eſt accouſtumé de faire contre infracteurs d'Ordonnances & Edicts, nonobſtant doleances, Clameur de Haro, oppoſitions ou appellations quelconques, pour leſquelles ne voulons eſtre differé: Pource que de ces preſentes l'on pourra auoir à beſoigner en diuers lieux: Nous voulons qu'au vidimus d'icelles faites ſous ſeel Royal, foy ſoit adjouſtée, comme à ce preſent original: En témoin de ce, nous auons fait mettre noſtre ſeel à ceſdites preſentes. DONNÉ à Paris le vingtiéme iour de Ianvier, l'an de grace mil cinq cens trente-ſix. Et de noſtre regne le vingt-troiſiéme. Signé, Par le Roy, BOCHETELL.

PRIVILEGE DE HENRI II.

De l' Année 1552.

HENRY par la grace de Dieu, Roy de France; A tous ceux qui ces preſentes Lettres verront, Salut: Comme par le traitté de Paix & Alliance entre feus nos Predeceſſeurs Roys, que Dieu abſolve, & nos treschers grands amis & confederez les Proconſuls & Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation de la Hanſe Teutonique, dits Oſterlins, par lequel entr'autre choſe a eſté defendu

fendu tres,expressement à tous nos Sujets d'enfraindre ladite paix & amitié, ne faire ou donner ausdits de la Hanse Teutonique aucun destourbier ou empeschement par mer ou par terre; & encore que feu nostre tres-honoré Seigneur & Pere leur ait octroyé Lettres de confirmation de ladite amitié,alliance & confederation qui est entre nostre Royaume & iceux Osterlins, en quoy nous entendons qu'ils soient entretenus, gratifiez, receus & fauorisez en nostre Royaume, ainsi qu'ils ont esté du temps de nosdits Predecesseurs: Neantmoins dautant que nous auons esté aduertis par aucuns des Sieurs & Republique de ladite Ligue, que aucuns de nos Sujets se sont puis aucun temps efforcez de courir sus ausdits de la Hanse Teutonique, à quoy nous voulons bien pouruoir: Sçauoir faisons, que nous desirons singulierement l'entretenement de ladite alliance, paix & confederation, & suiuant la bonne & loüable coustume de nosdits Predecesseurs, pouruoir aux choses, par lesquelles ladite alliance pourroit estre aucunement alterée: POVR CES CAVSES, & autres bonnes grandes & raisonnables considerations à ce nous mouuans; Auons par l'aduis & deliberation des Princes de nostre Sang, Gens de nostre Conseil Priué, confirmé & ratifie, confirmons & ratifions par ces presentes ladite amitié & confederation, à tous les Priuileges par nos Predecesseurs donnez & octroyez à ceux de ladite Hanse, & leurs Sujets. Voulons & nous plaist, qu'ils jouissent pleinement & plaisiblement, & qu e selon la teneur d'iceux, ou traittez de paix par nos Predecesseurs à eux octroyez,ils puissent venir & frequenter seurement & sauuement en nostredit Royaume,Pays, terres & Seigneuries de nostre obeissance par terre & par mer, & ramener marchandises non prohibées ny deffenduës, en payant & acquittant les droicts & deuoirs pour ce deus,où & ainsi qu'il appartiendra, & trafiquer auec nosdits Sujets, ainsi qu'ils ont cy-deuant accoustumé,en deffendant & prohibant à tous nos Sujets de quelque estat ou conditiõ qu'ils soient, ne donner ny souffrir estre fait, mis ou donné aucun arrest, destourbier ou empeschement ausdits de la Hanse ou leurs Sujets, ny entreprendre aucune chose prejudiciable à ladite amitié & confederation d'icelle: SI DONNONS EN MANDEMENT par ces presentes, A nos amez & feaux, les Gens de nostre Cour de Parlement,& autres nos Cours Souueraines; & à tous nos Lieutenans, Mareschaux, Admiraux,Vice-Admiraux, Baillifs,Seneschaux,Preuosts,& à tous nos Justiciers ou leurs Lieutenans,presens & aduenir, & à chacun d'eux, que le contenu en ces presentes, ensemble le Traitté de paix, Priuileges; & cette presente confirmation, ils entretiennent, gardent & obseruent, & fassent entretenir, garder & obseruer de poinct en poinct selon sa forme & teneur, & le publient & fassent publier par tous les Havres de nostredit Royaume, & autres lieux où il appartiendra,& à y obtemperer & obeyr, contraignant & faisant contraindre Royaument & de faict tous ceux qu'il appartiendra, en procedant contre ceux qui feront le contraire de ces presentes, & dudit Traitté de paix, tout ainsi qu'il est accoustumé faire contre les infracteurs d'Ordonnances & d'Edicts, nonobstant dolleances, Clameur de Haro, oppositions ou appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé: Et pour ce que de ces presentes l'on pourra auoir à besoigner en diuers lieux, Nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait sous seel Royal, foy soit adjoustée comme au present original: En témoin de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. DONNÉ à Paris le vingtiéme iour de Ianvier, l'an de grace mil cinq cens cinquante deux. Et de nostre regne le sixiéme. Ainsi signé, *Sur le repli*, Par le Roy en son Conseil, DE LAVBESPINE.

Registrata audito Procuratore generali Regis Idque sentiente pro vtendo per suppli-

supplicantes dictis Privilegiis in sequendo verificationem similis confirmationis factam in Curia vigesima septima Julii, anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo. Parisiis in Parlamento, sexta die Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo. Sic signatum, Du Tillet. *Collation est faite à l'original. Ainsi signé,* du Tillet. Et au bas est écrit, *Extraict des Registres des Ordonnances Royaux enregistrées en la Cour de Parlement, Signé,* Du Tillet, *vn paraphe.* Et plus bas est écrit, *Collationné fait au Greffe de l'Admirauté de France en la Table de Marbre du Palais à Roüen, sur ledit Extraict estant en parchemin à la requeste de Maistre Nicolas du Quesney Procureur de Ioachim Lucas Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique de la ville de Lubec de ladite Hanse Teutonique present; les Extraicts estans du present és mains dudit du Questney, pour luy valloir & seruir qu'il appartiendra. Le Samedy vingt-vniéme iour d'Octobre, l'an mil cinq cens soixante quatre. Signé,* Vaultier.

L'an mil cinq cens soixante-cinq, le Samedy treiziéme iour d'Octobre, à la requeste de Iean Ludinghusen Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique, natif de la Ville de Lubec en ladite Hanse Teutonique, par les Notaires du Roy nostre Sire au Chastelet de Paris soubsignez, collationné de ce present Notaire, à esté porté à vn autre Notaire d'icelle écrite en parchemin, pour seruir audit Ludinghusen ce que de raison. Signé, N. Henry, & Le Grand.

PRIVILEGE DE HENRI IV.

De l'Année 1604.

Henry par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre; A tous presens & advenir, Salut: Comme nos tres-chers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs Marchands, Anciens, Aldremans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Natiõ & Hanse, Teutonique, dits Osterlins, ayant n'agueres enuoyé leurs Deputez & Ambassadeurs deuers nous, pour nous requerir de la continuation & confirmation, tant de nostre amitié, alliance & confederation, que des Priuileges qui leurs ont esté octroyez le passé par nos Predecesseurs Roys de France d'heureuse memoire: Scauoir faisons, que no9 desirons singulierement l'entretenement de ladite amitié. alliance & confederation, & suiuant la bonne & louable coustume de nosdits Predecesseurs, la promouuoir & aduancer autant qu'il nous sera possibile. Povr ces cavses, & autres bonnes, grandes & raisonnables considerations à ce nous mouuans; Auons par l'aduis & deliberation des Princes de nostre Sang & Gens de nostre conseil d'Estat, continué & confirmè, continuons & confirmons par ces presentes laudite amitié & confederation, ensemble tous les Privileges par nosdits Predecesseurs donnez & octroyez ausdites Villes & Citez de ladite Nation de la Hanse Teutonique, & leurs sujets: Voulons & nous plaist, qu'ils en jouissent pleinement & paisiblement, & que selon la teneur d'iceux & des traitez par nosdits Predecesseurs Roys à eux octroyez ils puissent venir & frequenter seurement & sauuement en nostredit Royaume, Pays, terres & Seigneuries de nostre obeyssance, trafiquer auec nosdits Sujets par terre & par mer, ainsi qu'ils ont cy-deuant accoustumé, & ramener marchandises non prohibées ny deffenduës, en payant & acquittant les droicts & deuoirs pour ce deus, & ainsi qu'il appartiendra: Deffendans tres-expressement à tous nos Sujets de quelque estat & condition qu'ils soient, de donner ny souffrir estre fait, mis ny donné aucun arrest, destourbier, ny empeschement ausdites Villes de la Hanse Teutonique, ou leurs Sujets, ny entreprendre aucune chose préjudiciable à ladite amitié & confirmation d'icelle, nonobstant qu'ils n'ayent depuis le deceds du feu Roy Henry II. pris Lettres de confirmation des Roys François II. Char-

II. Charles IX. & Henry III. nos treſchers & tres-honorez Seigneurs & Freres, que Dieu abſolve, dont les auons releuées & diſpenſées; releuons & diſpenſons par ceſdites preſentes pour ce ſignées de noſtre propre main : Si donnons en mandement à nos amez & feaux les Gens tenans nos Cours de Parlement, & autres nos Cours Souueraines; A tous nos Lieutenans, Generaux, Gouuerneurs de nos Prouinces, Admiraux, Vice-Admiraux, Treſoriers generaux de France, Officiers de la Table de Marbre de nos Palais de Paris & Roüen, Baillifs, Seneſchaux, Preuoſts, Juges, Maires de nos Ports, ou leurs Lieutenans, Officiers de nos Traittes-forainés, & à tous nos autres Juſticiers & Officiers, ou leurs Lieutenans, preſens & aduenir, & à chacun d'eux, ſi comme à luy appartiendra, que le contenu en ces preſentes, enſemble ladite Amitié, Alliance, Confederation, Privileges, & certe preſente confirmation, ils entretiennent, gardent & obſervent, & faſſent entretenir, garder & obſerver de poinct en poinct ſelon leur forme & teneur, & le publient & faſſent publier par tous les Havres de noſtre Royaume, & autres lieux que beſoin ſera, & de ladite amitié, alliance, confederation & privileges, ils faſſent leſdites Villes de la Hanſe Teutonique, & leurſdits Sujets, iouyr & vſer plainement, & paiſiblement contraignans à ce faire ſouffrir & obeyr tous ceux qu'il appartiendra, & procedāt contre ceux qui feront le cōtraire, comme il eſt accouſtumé contre les infracteurs de nos Ordonnances & volontez, nonobſtant Clameur de Haro, oppoſitions & appellations quelconques, pour leſquelles ne voulons eſtre differé : Et parce que de ceſdites preſentes, l'on pourra avoir affaire en pluſieurs & divers lieux, Nous voulons qu'aux Vidimus d'icelles deuëment collationnés, foy ſoit adjouſtée comme au preſent original : Car tel eſt noſtre plaiſir ; Et afin que ce ſoit choſe ferme & ſtable à touſiours. Nous auons fait mettre noſtre ſeel à ceſdites preſentes, ſauf en autres choſes noſtre droict, & l'autruy en toutes. Donné à Fontainebleau au mois de Novembre l'an de grace mil ſix cens quatre. Et de noſtre regne le ſixiéme, Signé, HENRY. *Et plus bas*, Par le Roy, De Neufville.

Leües, publiées & regiſtrées par le Procureur general du Roy, pour iouyr par les impetrans du contenu en icelles, ainſi que cy deuant en ont bien & deuëment jouy & vsé, jouyſſent & vſent à preſent. A Paris le deuxiéme Decembre, mil ſix cens quatre. Signé, Du Tillet. & Perrochet.

PRIVILEGE DE LOVIS XIV.

ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE,

De l' Année 1655.

LOVIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre; A tous preſens & advenir, Salut: Nos treschers, grands amis & confederez les Proconſuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation & Hanſe Teutonique, dits Oſterlins, ayans enuoyé vers Nous les Sieurs Penshorn & Moller leurs Ambaſſadeurs & Deputez, pour nous requerir entr'autres choſes de la continuation & confirmation, tant de noſtre amitié, alliance, & confederation, que des privileges qui leur ont eſté octroyez au paſſé par nos predeceſſeurs Roys d'heureuſe memoire: Sçauoir faiſons, qu'ayans à cœur l'entretien de ladite amitié, alliance & confederation, & ſuiuant l'exemple de noſdits Predeceſſeurs, deſirans la promouuoir & auancer autant qu'il nous ſera poſſible. Pour ces causes, & autres bonnes conſiderations à ce nous mouuans, Nous auons par l'aduis de la Reyne noſtre Tres-honorée Dame & Mere, & de pluſieurs Princes, Ducs, Pairs, & Officiers de noſtre Couronne, & autres-grands & notables Perſonnages de noſtre Conſeil, continué & confirmé,

me, continuons & confirmons par ces presentes signées de nostre main ladite amitié, alliance & confederation, ensemble tous les Priuileges donnez & octroyez par nosdits Predecesseurs ausdites Villes & Citez de ladite Nation de la Hanse Teutonique, nommement ceux accordez par les Roys Louis XI. és années 1464. & 1483. Charles VIII. 1489. Francois Premier 1536. Henry II. 1552, & Henri IV. 1604. comme si de mot à mot ils estoient icy exprimez. Voulons & nous plaist, qu'elles en jouyssent pleinement & paisiblement, & que selon la teneur d'iceux, & des Traittez par nosdits Predecesseurs Roys à elles octroyez particulierement de celuy que nous venons de leur accorder, leurs Sujets puissent venir & frequenter seurement en nostre Royaume, Pays, Terres & Seigneuries de nostre obeyssãce, y trafiquer par terre & par mer, ainsi qu'ils ont accoustumé, & ramener marchandises non prohibées ny deffendues, en payant & acquittant les droicts & deuoirs pour ce deus, où & ainsi qu'il appartiendra. Deffendons tres expressement à tous nos Sujets de quelque estat & condition qu'ils soient, de donner ny souffrir estre fait, mis ou donné aucun arrest ny empeschement ausdites Villes de la Hanse Teutonique, ou à leurs Sujets, ny entreprendre aucune chose préjudiciable à ladite amitié, & à la confirmation d'icelle, nonobstant qu'ils n'ayent pris Lettres de confirmation du feu Roy Louis XIII. nostre tres honoré Seigneur & Pere de glorieuse memoire, que Dieu absolue, dont Nous les auons releuez & dispensez, releuons & dispensons par cesdites presentes : Si donnons en mandement à nos amez & feaux les Gens tenans nos Cours de Parlement, & autres nos Cours Souueraines ; A tous Gouuerneurs, & nos Lieutenans Generaux en nos Prouinces, Admiraux, Vice-Admiraux, Tresoriers generaux de France, Officiers de la Table de Marbre de nos Palais de Paris & de Roüen, Officiers de nos Admirautez, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, Juges, Maires & Escheuins de nos Villes Maritimes, ou leurs Lieutenans, Officiers de nos Traittes foraines, & à tous nos autres Justiciers & Officiers, & à chacun d'eux, comme à luy appartiendra, que le contenu en ces presentes, ensemble ladite amitié, alliance, confederation & priuileges, ils entretiennent, gardent & obseruent, fassent entretenir, garder & obseruer de poinct en poinct selon leur forme & teneur, & les publient & fassent publier par tous les Havres de nostre Royaume & autres lieux que besoin sera, & de ladite amitié, alliance, confederation & priuileges, ils facent jouir & vser lesdites villes de la Hanse Teutonique, & leursdits sujets plainement & paisiblement, contraignant à ce faire souffrir & obeir tous ceux qu'il appartiendra, & procedant cõtre ceux qui feront le contraire, comme il est accoustumé contre les infracteurs de nos Ordonnances & Volontez, Nonobstant Clameur de Haro, oppositions, & appellations quelsconques, pour lesquelles ne voulons estre differé : Et parce que de cesdites presentes l'on pourra auoir affaire en plusieurs & diuers lieux, Nous voulons qu'aux copies d'icelles deüement collationnes foy soit adjoustée comme au present original : Car tel est nostre plaisir. Et afin que ce soit chose ferme & stable à toûjours, Nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes, sauf en autre chose nostre droict & l'autruy en toutes. Donné à Paris au mois de May, l'an de grace mil six cens cinquante-cinq, & de nostre regne le treiziéme. Signé, LOVIS. *Et sur le reply*, Par le Roy, De Lomenie. *Et à costé*, Visa. Signé, Molé. Et seellé du grand Seau. *Et sur ledit reply est encore écrit.*

Registrées, Oüy & ce consentant le Procureur general du Roy pour estre executées selon leur forme & teneur. A Paris en Parlement le vingt-neufiéme Juillet mil six cens cinquãte-cinq. Signé, Du Tillet.

Collationné aux Originaux par moy Conseiller, Secretaire du Roy, Maison & Couronne de France, & de ses Finances.

See-TRACTAT

gemachet zwischen

Dem Durchlauchtigsten/ Großmächtigsten Fürsten und Herrn/ Herrn

LUDOVICUM XIV.

König von Franckreich und Navarre/ und

Die Erb: Hansee-Städte/

Allermassen derselbe Originaliter in der Frantzösischen Sprache lautet und daraus in die Teutsche übergesetzet.

Hamburg/ gedruckt bey Georg Papen/ im Jahr 1655.

LE Roy voulant faire connoiſtre aux Villes & Citez de la Hanſe-Teutonique, qu'il a pour elles la-meſme affection & bonne volonté, que les Roys ſes Predeceſſeurs leur ont témoignée, & qu'il deſire entretenir auec elles vne amitié & intelligence auſſi ſincere, que celle qu'ils ont obſervée pendant tant d'années, a l'aduantage des ſujets de ſadite Majeſté, & de ceux deſdites villes. Sadite Majeſté a eu bien agreable les inſtantes prieres & ſupplications qui luy ont eſté fates de leur part, par les Vieurs Penshorn & Moller, Senateurs de la ville de Hambourg, leurs Ambaſſadeurs deputez en cette Cour, de leur accorder la confirmation des Privileges, qui leur ont eſté concedez par leſdits Roys ſes Predeceſſeurs, meſmes les expliquer & augmenter, en ſorte que leurs ſujets puiſſent en toute liberté exercer leur commerce auec qui bon leur ſembleroit, nommément auec les ennemis de cét Eſtat, ſans en pouuoir eſtre empeſchés par les Capitaines de ſes vaiſſeaux de guerre, & autres Capitaines Armateurs ſous quelque pretexte que ce ſoit. Et pour examiner auec eux les conditions, ſous leſquelles ils puiſſent jouïr de cette grace; Elle a commis le Sieur Comte de Brienne, Commandeur de ſes Or-

TRANSLAT.

NAch dem Ihr Königl. Maytt. gnädigſt geſinnet/ denen Hanſee-Städten zu erkennen zu geben/ daß Sie zu Ihnen dieſelbe affection, und guten Willen tragen/ welche die Könige Ihre Vorfahren Ihnen verſpühren laſſen/ und daß Sie mit Ihnen dieſelbe aufrechte Freundſchafft und Verſtändniß begehren zu unterhalten/ welche ſo viel Jahr hero mit Ihr. Königl. Maytt. und gedachter Hanſee-Städte Unterthanen groſſen Vortheil gehalten worden iſt. So haben Ihr. Königl. Maytt. gnädigſt wol empfunden der Herren Penßhorn und Möllers/ Rahtsverwandten der Stadt Hamburg/ an dieſen Hoff abgeordenten Hanſee-Städtiſchen Ambaſſadeuren inſtändiges Erſuchen und ſuppliciren/ dahin eingerichtet/ daß Ihr. Königl. Maytt. gelieben möchte/ die privilegien, welche die Könige dero Vorfahren den Hanſee-Städten gegeben/ zu confirmiren/ zu expliciren und zuvermehren/ ſolcher Geſtalt/ daß Ihre Unterthanen in aller Freyheit Ihre commercia mit männiglichen/ wo es Ihnen gut däucht/ treiben können/ inſonderheit mit dieſes Eſtats Feinden/ ohne daß Sie darinn weder durch Ihr. Königl. Maytt. Orlogs-Schiffen/ noch andere Capitaine Armateurs, unter was Schein ſolches auch geſchehen möchte/ ſollen beeinträchtiget werden mögen. Damit dann die

Ordes, Conseiller ordinaire en tous ses Conseils, & en sa Cour de Parlement de Paris, & premier Secretaire d'Estat & de ses commandements; le Sieur d'Haligre aussi Conseiller en sesdits Conseils & en sadite Cour de Parlement, Directeur de ses finances, & le Sieur Bignon aussi de ses Conseils, & son Advocat general en sadite Cour de Parlement, lesquels apres plusieurs conferences, qu'ils ont tenuës auec lesdits Sieurs Penshorn & Moller, ont conjointemet en vertu de leurs pouuoirs respectifs, dont les copies sont cy-apres inserées, resolu & arresté ce qui ensuit.

die conditiones, unter welchen sie sich solcher Gnade zuerfreuen haben mögen/ mit Jhnen examiniret und übergeleget werden könten/ so haben Jhr Kön. Maj. committiret den Herrn Graffen von Brien, Commendeur de ses ordres, Conf. Ordre en tous ses Consils. & en sa Cour de Parlament de Paris, & premier Secretaire d'Estat, & de ses Commandemens, Herrn d'Haligre aussi Consr. en sesdits Consls. & sadite Cour de Parlement, Directeur de ses finances, und Herrn Bignon aussi de ses Conseils, & son Advocat general en sadite Cour de Parlament, welche nach vielen Conferencen, so sie darüber mit gedachten Herren Penßhorn und Möller zusammen gehalten/ in Krafft habender respective Vollmacht/ davon die Copeyen hernach gesetzet/ resolviret und geschlossen/ wie folget:

Article. I.

Que les habitans des villes Hanseatiques pourront en toute seureté trafiquer & nauiger tant en France, qu'autres Royaumes, Estats, pais, & mers lieux, ports, costes, havres & riuieres en dependantes, pour y aller, venir, passer & repasser tant par mer que par terre, auec leurs navires & marchandises, sans que les sujets de sa Majesté, qui auront des Vaisseaux armés en guerre, ou autrement, les puissent empescher, arrester ou retenir, soubs quelque pretexte que ce soit; quand mesmes ils iroient dans les villes, ports, havres, ou autres lieux dependans des ennemis de sa Majesté, ou qui le pourroient estre à l'aduenir, si ce n'est qu'ils fussent chargez de marchandises de contrebande cy-apres designées, pour estre portées aux pais & places ennemis de la Couronne.

Artic. I.

Es sollen die Einwohnere der Hansee-Städte gantz sicher handlen/ und schiffen mögen/ so wol in das Königreich Franckreich / als in andere Königreiche Estats, Lande/ Orten/ Seehaven/ Strande/ Haven und Revieren / so von selbigen dependiren / dahin gehen / und von dannen wieder zurück kehren / passiren und repassiren/ so wol zu Wasser als zu Lande mit Jhren Schiffen und Gütern/ und sollen die Unterthanen Jhr. Kön. Majest. welche Kriegs oder andere Schiffe haben/ sie nicht hindern / anhalten oder gantz behalten können / unter was Schein es auch sey/ ob sie gleich gehen nach Städten / Seehaven / Haven/ oder andere Oerter / so da dependiren/ von jetzigen oder künfftigen Jhr. Königl. Maj. Feinden. Es were dann/ daß sie beladen weren mit Waaren von Contrebande, in massen dieselbe hernach designiret/und geführet/und geführet werden solten auff Lande und Oerter/ so der Cron Franckreich Feinden zugehören.

II.

Lesquelles marchandises de contrebande sont enteneuës estre munitions

II.

Waaren von Contrebande werden verstanden zu seyn Kriegs-munition, aller-

tions de guerre, armes à feu, sçauoir canons, mousquets, mortiers, bombes, petards, grenades, saucisses, cercles, affuts, fourchettes, bandonlieres, poudre, mesche, salpestre, & toutes autres sortes d'armes, comme picques, espées, morions, casques, cuirasses, hallebardes, javellots, & autres armes seruans à la guerre, ensemble des cheuaux, des cordages, & des toiles noyales, qui ne puissent seruir qu'à faire voiles; pourront neantmoins porter des bleds & grains de toutes sortes, legumes & autres choses seruans à la vie, si ce n'est que les villes & places où ils les transporteront fussent attaquées par sa Majesté, & que volontairement ils les y transportassent, sans y estre forcez par les ennemis de sa Majesté, & se seruant par violence de leurs Vaisseaux trouuez dedans leurs ports, ou ailleurs; auquel cas pourront les Commandans des Vaisseaux de sa Majesté retenir lesdits grains & autres choses seruans à la vie, en payant le juste valeur, suiuant l'estimation qui en sera faite, si non & à faute d'estimation & de payement en deniers comptans, les sujets desdites villes Hanseatiques pourront se retirer librement auec leurs Vaisseaux & marchandises, si ce n'est qu'elles fussent de la qualité de celle specifiées cy-dessus pour estre de contrebande. Ne voulant sadite Majesté que les Capitaines de ses Vaisseaux puissent arrester aucuns nauires appartenans aux habitans desdites villes Hanseatiques, que ceux qui se trouueront chargez de marchãdises de contrebãde, lesquelles seront jugeés suiuant les Ordonnances du Royaume de François premier, année 1554. & de Henry troisiesme 1584. & s'il se trouuoit desdites contrebandes sur des Vaisseaux desdits habitans, chargés à cueüillete en vn ou plusie-

allerhand Feuer-Waffen/ benamentlich Canonen/ Mußqveten/ Feurmörser/ Feurkugeln/ Petarden/ Granaten/ Saucisses, Kräntze/ Affuten/ Fourchetten/ Bandelier/ Pulver/ Lunten/ Salpeter/ und allerhand andere Art von Gewehr/ als Piecken/ Degen/ Pickelhauben/ Sturmhüte/ Küriß/ Hellbarten/ Wurffspiesse/ und andere Waffen so zum Kriege dienlich/ wie auch Pferde/ Thauwerck und Siegeltuch/ welches zu nichtes anders als zu Schiffes-Siegeln kan gebrauchet werden/ Sie sollen aber frey führen mögen Korn/ und allerhand Sorte/ Granen/ Hülsenfrüchte/ und andere Dinge zu des Menschen Leben dienlich/ wenn nur die Städte und Plätze/ dahin sie solches führen/ von Ihr. Kön. Majest. nicht attaquiret seyn/ und sie solches aus eigenen freyen Willen dahin führeten/ ohne daß sie von Ihr. K. Maj. Feinden darzu gezwungen/ die sich mit Gewalt Ihrer Schiffe bedienen/ so sie etwan in ihre Haven/ oder anders wo gefunden haben mögten/ denn wann solches geschehen/ wird den Commendanten von Ihr Königl. Majest. Schiffen frey stehen zu behalten/ all solche Granen/ und andere Sachen zu des Menschen Leben dienlich/ kegen Erlegung deren gerechten Werth/ nach der æstimation, so darüber soll gemachet werden. Solte es aber so wol an all solche æstimation, als auch bahre Bezahlung ermangelen/ alsdann sollen die Hanseestädtische Unterthanen mit ihren Schiff und Gütern hinweg zu fahren bemächtiget seyn/ es were dann/ daß dieselben Güter der Art und Eigenschafft weren/ als droben zu dem Ende specificiret/ daß sie Wahren von Contrebande seyn sollen/ gestalt dann gedachte Ihr. Kön. Maj. mit nichten geneiget/ noch wolle/ daß dero Schifs Capitaine Macht sollen haben anzuhalten einige Schiffe/ den Hanseestädtischen Einwohnern zugehörig/ ausser denen/ welche beladen gefunden werden mit Wahren von Contrebande, mit welchen denn soll verfahren werden nach des Reichs ordinancen Francisci I, de Anno 1554. und Henrici III. de Anno 1584. Solten auch Wahren von Contrebande befunden werden in Hansee-Städtischen Einwohnern zugehörigen Schiffen/ so von verschie-

plusieurs lieux, elles feront confisqué es purement & simplement, sans que les autres marchandises ny le Vaisseau le puissent estre, & celuy qui les aura chargées, sera tenu à tous les despens, dommages & interests soufferts pour raiso de ce, par les interessés aux Vaiseaux, & ce cas arriuant il sera jugé selon la rigueur du present article, & non suiuant lesdites Ordinances, ce faisant & apres le jugement rendu, le Vaisseau pourra partir librement auec le reste de sa charge, & pour cet effect seront les Officiers de l'Admirauté tenus de proceder incessament au jugement desdites prises.

III.

Et bien que les mesmes Ordonances desdits Roys Francois premier, & Henry troisiesme portent, que si les sujets de sa Majesté font en temps de guerre des prises par mer d'aucuns nauires, appartenans aux alliés & amis de sadite Majestè, esquels il y ait biens & marchandises d'ennemis; ou bien aussi des nauires d'ennemis, esquels il y ait des marchandises, ou biens d'amis, alliez ou confederez, où esquels lesdits alliez ou amis fussent partionniers, le tout soit declaré de bonne prise; Si estce que pour l'esgard des habitans & sujets desdites villes Hanseatiques, & en consideration de leurs Priuileges, sa Majesté desrogeant ausdites Ordonances, veut & entend, que lesdits habitans soient deschargez de la rigueur d'icelles, pendant le temps & espace de quinze années, ensorte que la robbe de l'ennemy ne confisque point celle de l'amy, & que les nauires à eux appartetenants soient libres, & rendent toutes leurs charges libres, bien qu'il y eust de la marchandise appartenāte aux ennemis, si ce n'est qu'il s'y en trouuast de contrebande, ou que les Maistres desdits Vaisseaux eussent jetté leurs papiers cy-apres specifiez, à la mer, ou com-

verschiedenen Befrachtern an einem oder mehr Orthen beladen seyn / so sollen dieselben bloß / und allein / und nicht die andern Wahren / oder das Schiff confisciret werden / und sol der jenige / der dieselben geladen hat / gehalten seyn zu allen Kosten / Schaden / und interesse, so deßwegen von denen erlitten / welche bey dem Schiffe interessiret gewest / und wenn solcher Fall sich begiebet / sol selbiger gerichtet werden nach der strenge dieses gegenwertigen Artickels / und nicht nach besagten ordinancen, und wenn solches geschehen / und die Urtheil ergangen / so sol das Schiff mit den Rest seiner Ladung frey weckfahren mögen / und sollen zu solchem ende die Officirer der Admiralitet schuldig seyn die Urtheil über gedachte prises ungesäumet zu beschleunigē.

III.

Und wie wol dieselben ordinancen gedachter Könige Francisci I. und Henrici III. in sich halten / wenn J. K. Maj. Unterthanen in Krieges-zeiten prisen zur See machen entweder von einigē Schiffen / so S. Kön. Maj. Bundes-Verwandten / und Freunden zugehören / in welchen Güter und Wahren seyn / so Feinden zugehören: Oder auch von Schiffen so den Feinden zugehören / worin Waren und Güter seyn / so Freunden / und Bundsverwandten zu gehören / oder worinn gedachte Bundtsverwante und Freunde part haben / das solches alles für gute Prisen declariret seyn solte: So haben doch Sr. König. Maj so viel die Einwohner und Unterthanen mehr besagter Hanseestädte betrifft / in consideration ihrer habenden privilegien, alsolchen ordinancen derogiret: Wollen und verstehen / daß besagte Einwohner von alsolcher rigeur der ordinancen die Zeit von 15. Jahren über entfreyet seyn sollen: Dergestalt / daß Feinde Güter nicht sollen confiscabel machen Freunde Güter / und daß die Schiffe / so ihnen zugehören / sollen frey seyn / und ihre gantze Ladung freymachen / ungeachtet Wahren darein seyn möchten / so Feinden zugehören / es were dann das Wahren von Contrebande sich darein befunden / oder

combattu les Vaisseaux de sa Majesté laquelle entend pareillement, que les marchandises trouuées dans les nauires d'ennemis, qui se justifieront appartenir aux habitans desdites villes Hanseatiques, leur seront renduës.

der Schiffer nach-specificirte Schrifften ins Meer geworffen/oder mit J. Kön. Maj. Schiffen gefochten hätte. Gleichfals wil auch Jhr. Maj. daß die in Feinde Schiff gefunde Waaren / so außfündig gemachet wordē seyn daß sie Hansee-städtischen Einwohnern zugehören/ihnen sollen wieder gegeben werden.

IV.

S'il arriuoit, qu'aucun des Capitaines Francois fist prise d'vn Vaisseau chargé desdites marchandises de contrebande, ne pourront lesdits Capitaines faire ouuerture ou rompre les coffres, malles, balles, bougettes, tonneaux ou autres caisses, ni les transporter, vendre & eschanger ou autrement aliener, qu'elles n'ayent esté descenduës en terre, qu'en la presence des Iuges de l'Admirauté, apres inuentaire par eux fait desdites marchandises, trouuées dans lesdits Vaisseaux.

Solt sichs begeben / daß jemand der Frantzösischen Capitainen ein Schiff nehme / so beladen mit erwehneten Waaren von Contrebande, so sollen gedachte Capitaine nicht mögen eröffnen/ oder auffbrechen die Kuffer/Felleisen/Packen/Laden / Tonnen / oder andere Caissen, dieselben auch nicht übertragen/ verkauffen / und außwechselen / oder in andere Wege vereussern / sie seyn dann in præsence der Admiralitet Richter an Land gesetzet / und von selbigen vorher ein Inventarium über gedachte Waaren / so in solchen Schiffen befunden seyn gemachet worden.

V.

Il sera pareillement defendu sous les peines portées par les Ordonnances, & de confiscations de bien, à toutes personnes, marchands ou autres, d'acheter, eschanger ou receuoir en don ou autres pretextes que ce soit, ni de celer ou cacher par eux ou par autres, directement ou indirectement les marchandises ou biens trouuez esdits Vaisseaux chargez de contrebande, que les prises n'ayent esté declarées bonnes par les Iuges de sa Majeste, auquel cas les Capitaines des Vaisseaux sur lesquels lesdites marchandises auroient esté prises, les pourront rachetter, s'ils veulent, pour le prix de leur adjudication, & seront preferez à tous autres.

Gleicher massen sol allen Kauffleuten/ und männiglich bey Straffe in den ordinacen enthalten / und bey Confiscation der Güter verboten seyn an sich zu kauffen/ zu vertauschen/ in Verehrunge/oder unter einem andern prætext, wie dieselbe seyn mag/ anzunehmen/ zu helen/ oder zu verbergen/ für sich oder durch andere directè, oder indirectè, Waaren oder Güter/ so gefunden seyn in gedachten Schiffen mit Contrebande beladen / ehe und bevor die Prisen durch Jhr. Kön. Majest. Richter für gute Prisen erkläret seyn. Und wenn solche Erklärunge geschehen/ sollen die Capitaine der Schiffe / auff welchen gedachte Waaren genommen/ dieselbe für den Preiß wieder an sich kauffen mögen / dafür sie adjudiciret seyn/ und sollen dieselben darinn allen anderen vorgezogen werden.

VI.

Et afin que l'on ne puisse douter de la qualité des marchandises chargées dans lesdits Vaisseaux, seront les Capitaines

Und damit man nicht zu zweiffeln habe an der qualitet der Waaren / so in gemelten Schiffen geladen/ so sollen die Capitaine und Meister derselben so in der

taines & Maistres d'iceux trouuez en mer, tenus de monstrer aux Capitaines des nauires de guerre de sa Maiesté vn passe-port ou lettre de mer, & vn certificat ou police de chargement, par lequel passe port apparoistra comme le nauire appartient aux habitans des dites villes Hanseatiques, ce qui sera attesté sur leur serment par le Magistrat du lieu d'où il sera, & seellé de son cachet, & dans le certificat sera contenu la charge du nauire, le lieu d'où il part, & où il part, & où il va, & quil n'y a pas de marchandises de contrebande.

See angetroffen werden / schuldig seyn / den Capitainen Ihr. Kön. Maj. Kriegs-Schiffen vorzuzeigen ein Paßbort / oder See-Brieff und eine Certification, oder Content Zettul / auß welchen Paßbort erhelle / daß das Schiff den Einwohnern gedachter Hanseestädte zugehöre / welches dann dieselben auff ihren Eydt sollen attestiret haben für der Obrigkeit des Ortes / von welchen das Schiff ist / und solches sol mit deroselben Insiegel versiegelt seyn / und sol in der certification enthalten seyn die Ladung des Schiffs / der Ort / von wannen es außgangen / und wohin es gehet / uñ das keine Waaren von Contrebande darin seyn.

VII.

Et pour euiter aux inconueniens qui pourroient arriuer lors que les Vaisseaux des sujets desdites villes Hanseatiques seront rencontrez par les nauires de guerre de sa Majesté, & oster tous les pretextes des violences qui leur pourroient estre faites, apres auoir abbatu le pauillon aussi tost qu'ils auront reconnu celuy de France, où en seron aduertis, par le signal qui leur sera donné par les Francois d'vn coup de canon tiré sans bale, demeureront à la portée du canon, paroistront sur le bord, & attendront la chaloupe qui leur sera enuoyée du Vaisseau de guerre de sa Majesté, auec deux ou trois hommes desdits Vaisseaux de guerre outre l'equipage de la chaloupe, lesquels entreront dans lesdits Vaisseaux marchands, dont les Capitaines & Maistres seront tenus leur montrer lesdits passe-ports ou lettres de mer, & certificats ou police de chargement, ausquels sera donné entiere foy & creance, sans qu' apres les auoir veus, & reconnu par iceux n'y auoir aucunes marchandises de contrebande, ils puissent faire autre recherche dans le vaisseau, ou demander autre Papier, ny ouurir aucuns Coffres, Balles, malles, tonneaux, ou autres caisses de quelques natures qu'elles sojent, retenir les Nauires, ny prendre aucu-

VII.

Und damit verhütet werden die inconveniencen, so entstehẽ möchten / weñ Ihr. Kön. Maj. Krieges-Schiffe einigen von gedachten Hanseestädtischẽ Schiffen begegnen soltẽ / auch aller prætext den Vergewaltätigungen / so ihnen wiederfahren möchten / benommen werde / so sollen sie / nach dem sie ihre Flagge streichen lassen / so bald sie die Kön. Maj. Schiffe erkant / oder davon mit einen Canon-Schuß von loß Kraut / so zum Kennezeichen von den Frantzen gegeben werden sol / gewarschauet seyn / einen Canon-Schuß weit von ihnen stillhalten / sich an Schifsboort sehen lassen / und die Chaloupe erwarten / die ihnen soll geschicket werden von Ihr. Königl. Maj. Kriegs-Schiffe mit 2. oder 3. Leuten aus gedachtem Kriegs-Schiffe / ohne dem Boeß Volcke / die sonst zur chaloupe gehören möchten / welche eintreten sollen in gedachte Kauffmans-Schiffe / und sollen deren Capitaine und Meister schuldig seyn ihnen auffzuweisen besagte Paßboorts / oder Seebrieffe / und certificationes, oder contenten ihrer Ladung / welchen vollenkommener credit, und Glaube soll zugestellet werden / und sollen sie / nach dem sie selbige gesehen / und verspüret / daß keine Wahren von Contrebande darin / nicht weitere ümb: oder nachsuchung in dem Schiffe thun / oder andere Schrifften fodern / oder einige Kuffer / Packen / Felleisen / Tonnen oder andere Caissen, was dieselben auch für Art seyn / eröffnen / die Schiffe bey

aucune ſorte de droicts ſous pretexte de ſalaires, vacations ou preſens. Et pour empeſcher que pendant la viſite deſdits papiers, il ne ſoit fait aucune violence aux Officiers deſdits vaiſſeaux du Roy, entrez dans leſdits vaiſſeaux Marchands, ſeront tenus les Capitaines & Maiſtres deſdits vaiſſeaux, faire paſſer dans ladite Chaloupe deux ou trois de leurs principaux Officiers au deſſous d'eux, pour y demeurer tant que ladite viſite de papiers aura eſté faite, & leſdits hommes de ſadite Majeſté repaſſez dans ladite Chaloupe.

VIII.

Seront les armateurs des vaiſſeaux de ſa Majeſté, conformement à ſes Ordonnances, obligez auant leur partement, de donner caution ſoluable par deuant les Juges des Admirautez de la ſomme de dix mille liures, pour répondre des maluerſations qui ſe pourroient commettre en leurs courſes & contrauentions aux choſes cy-deſſus conuenuës.

IX.

Que les villes Hanſeatiques auec leurs Citoyens, Habitans & Pays jouyront, quant au faict de la nauigation & trafic par Mer & par Terre, de tous & meſmes droicts, franchiſes, immunitez & priuileges, leſquels ſont ou ſeront accordez aux Eſtats des Prouinces Vnies des Pays bas, & autres Nations, qui ſont ou ſeront en amitié, paix & correſpondence auec la France; En ſorte neantmoins qu'il ne ſoit dérogé en aucune façon aux Accords, Traittez & Priuileges octroyez par les Roys de France Predeceſſeurs de ſa Majeſté, leſquels demeureront en leur force & vertu, & que ſa Majeſté en tant que beſoin ſeroit, renouuelle & ratifie.

X. Et

bey ſich behalten/ oder einige Gebühr unterm Schein einiges ſalary Verſäumniß Geldes/ oder præſents nehmen dürffen: und zu verhindern/ daß keine Gewalt den Officirern/ ſo auß den Königl. Schiffen darein getreten ſeyn/ geſchehe/ immittels das gedachte Schrifften von ihnen durch geſehen werden/ ſo ſollen die Capitaine und Meiſter gedachter Kauffmans-Schiffe ſchuldig ſeyn/ zwee oder drey von den vornehmſten Officirern/ ſo nach ihnen folgen/ einſteigen zu laſſen in die Königl. Chaloupe, umb ſo lange darinn zu bleiben/ biß gedachte Beſichtigunge der Schrifften geſchehen ſey/ und gedachte Ihr K. Maj. Leute wieder in ihre Chaloupe zurücke gekommen ſeyn.

IIX.

Die Reder oder Armateurs Ihr K. Maj. Schiffen ſollen ihrer Ordnung gemeß verbunden ſeyn/ ehe ſie außfahren/ gnugſame Caution auff 10000. Gül. für die Richter der Admiralitet zu beſtellen/ daß ſie wegen ihres übel verhaltens/ ſo ſich in ihrer Farht begeben/ und zutragen würde/ auch zu allen/ das obberührten Vergleich zu widern ſeyn möchte/ zu Rede ſtehen und antworten wollen.

IX.

Es ſollen die Hanſeeſtädte ſampt ihren Bürgern/ Einwohneren/ und Landen/ ſo viel die Schiffarth/ und Handelunge zu Waſſer und Lande betrifft/ zu genieſſen haben/ alle und jede rechte Freyheiten/ immuniteten, und Privilegien, welche ſchon eingewilliget ſeyn/ oder ins künfftige noch eingewilliget werden möchten/ den Gen. Staaden der vereinigten Niederlanden/ und anderen Nationen, ſo da in Freundſchafft/ Friede/ oder guter correſpondenz mit Franckreich anitzo ſtehen/ oder ins künfftige ſtehen werden/ jedoch alſo/ das dadurch in keine mannier etwas entzogen ſey/ den accorden, tractaten, und privilegien, ſo gegeben ſeyn von den Königen in Franckreich Ihr Königl. Maj. Vorfahren/ beſondern es ſolln dieſelben ihre Krafft und Wirckung behalten/ und thut Ihr Kön. Maj. dieſelben/ ſo weit es von Nöthen ſein möchte erneueren/und ratificiren.

X. Zu

X.

Et à cét effet, sa Majesté entend, que tous les autres Traittez d' Alliance, de Confederation, faits entre les Roys, Predecesseurs de sa Majesté, auec lesdites Villes Hanseatiques, & mesmes tous les Priuileges & aduantages à eux accordez, notamment par les Roys Louis XI. 1464. & 1483. de Charles VIII, de l'an 1489. de François premier de l'an 1536. de Henry II. de l'an 1552. & de Henri IV. de l'an 1604. quoy qu'ils ne soient point icy specifiez, demeurent ratifiez & confirmez par le present Traitté, comme si de mot à mot ils y estoient inserez, pour en iouir par eux, comme pareillement jouyront les Sujets du Roy dans les Villes Hanseatiqnes des mesmes Priuileges, & seront traittez aussi fauorablement que les Sujets des autres Roys, Princes & Estats, auec la mesme liberté & franchises, qui ont esté accordées cydeuant.

XI.

Qu'apres les ratifications faites du present Traitté de part & d'auere, il sera enregistré dans les parlemens de sa Majesté & publié dans tous les Ports, Havres & villes où il sera besoin, à ce, qu'il ny' soit contreuenu; & qu'aux copies fois sera adjoustée comme aux originaux.

XII.

Que si en attendant l'eschange des ratifications du present Traitté, lesquelles seront fournies dans deux mois, il arriuoit qu'aucundes vaisseaux aqpartenans aux Habitans desdites Villes Hanseatiques, fust pris par les Armateurs de ce Royaume, la prise sera jugée conformement au present Traitté.

En tesmoin dequoy, Nous Commissaires susdits & Ambassadeurs Deputez,

X.

Zu welchem Ende dann Ihr K. Maj. versteht / das alle andere tractaten von Freundschafft / alliancen, und Verbündnissen / so zwischen den Königen Ihr K. Maj. Vorfahren / und gedachten Hanseestädten gemachet / wie auch zugleich alle Privilegien, und advantagen, so ihnen eingewilliget / Insonderheit die jenige / so durch die König. Maj. Ludovicum XI. Anno 1464. und 1483. Carolum VIII. Anno 1489. Franciscum I. Anno 1536. Henricum II. Anno 1552. und Henricum IV. Anno 1604. unangesehen dieselbe alhie nicht seyn specificiret / dennoch durch gegenwärtigen tractat nicht weniger ratificiret / und confirmiret bleiben sollen / als weren sie demselben von Wort zu Wort zu dem Ende einverleibet / daß sie derselben zu geniessen haben solte / gleicher Gestalt sollen Ihre Kön. Maj. Unterthanen in den Hanseestädten eben derselben privilegien zu geniessen haben / und daselbsten ja so favorabel tractiret werden / als anderer Könige / Printzen und Staaden Unterthanen / und alle Freyheit / und franchise, die ihnen hiebevor gegeben ist / behaben.

XI.

Nach dem die ratification über gegenwertigen tractat von ein und ander Seiten geschehē / sol derselbe in Ihr Kön. Maj. Parlement registriret / und in allen Seehaven / und Städten / wo es nöhtig seyn wird / damit selbigen nicht zu gegen gehandelt werde / publiciret werden / und sol dessen Copeyen nicht weniger Glaube beygemessen werden / als dem original selbst.

XII.

Solte mitler Zeit / ehe die Außwechselung der ratificationen gegewärtigen tractats, welche innerhalb zwey Monaten beschaffet werden soll / geschehen / einig Schif den Einwohneren gedachter Hansee-Städte zugehörig / durch die Armateurs dieses Königreiches genom̃en werden / so sol wegen der Prise erkant werdē / nach Anweisung gegenwärtigē tractats.

In Urkund dessen habē Wir obgedachte Comissarien / und abgeordnete Ambassadeurs

putez, en vertu de nos prouuoirs respectifs, Auons signé ces presentes des nos seings ordinaires, & y auons fait apposer le cachet de nos Armes. FAIT à Paris le dixiéme iour de may mil six cens cinquante-cinq. Signé, DE LOMENIE D HALIGRE, BIGNON, D. PENSHORN, & TH. MOLLER.

sadeurs in Krafft habender Volmacht kegenwärtiges mit eigenen Händen unterschrieben/ und mit unsern Insiegel bekräfftiget. So geschehen zu Paris den 10. May/ Anno 1655.

De Lomenie. (*L.S.*)	*D.Haligre.* (*L.S.*)	*Bignon* (*L.S.*)
D.Penshorn. (*L.S.*)		*Th.Möller.* (*L.S.*)

Ensuit la teneur du pouuir desdits Eommissaires du Roy.

LOVIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauuarre, A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut, Nostres-chers, grands amis & confederez, les proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans Manans & habitans des Villes & Citez de la nation & Hanse-Teutonique, dits Osterlins, ayans enuoyé vers Nous les Sieurs Penshorn & Moller, Senateurs de la ville de Hamburg leurs Ambassadeurs & Deputez, pour nous faire entendre que l'alliance & confederation depuis si long temps establie entre nous & eux, & les Priuileges qui leur ont esté de temps en temps accordez & confirmez par les Roys nos Predecesseurs, ayant produit diuers aduantages, qui auoient non seulement tourné à leur profit, mais aussi à celuy de nos Sujets & du Public; Ils desireroient pour ces considerations, qu'il nous pleust les renouveller, mesme faire de nouueaux Reglements, sous l'équité desquels le commerce d'entre les Nations pust estre continué, & s'ameliorer à leur commun benefice; & qu'à cét effet, ils estoient chargez de pouuoirs suffisans pour en conferer & traitter auec ceux que nous voudrions commettre pour discuter & arrester les conditions, qui seroient proposées à la satisfaction des vns & des autres. Nous qui n'auons d'autre but, que de procurer par toutes sortes de voyes la felicité de nos Sujets & de ceux de nos Alliez, auec lesquels il s'est tousiours obserué vne sincere ami-

Volmacht gedachter Königlichen Herren Commissarien.

LOVIS von Gottes Gnaden/ König von Franckreich und Navarr/ allen kegenwertigen Brieffes Ansichtigern Unsern Gruß/ Nachdem Unsere sehr werthe grosse Freunde/ und Bundgenossen Burgermeister/ Raht/ Kauffleute/ Alte/ Alterleute/ und Einwohner der Städte der teutschen Hanse/ genandt Osterlings/ an Uns abgesand haben die Herrn Penshorn und Möller/ Rahtsverwandte der Stadt Hamburg/ Ihre Ambassadeurs, und Deputirte/ umb Uns zu erkennen zu geben/ daß die alliance, und Verbündnisse/ so von so langer Zeit hero zwischen Uns und ihnen gestiftet gewest/ und die privilegien/ welche ihnen von Zeiten zu Zeiten gegeben/ und confirmiret seyn/ von den Königen/ Unseren Vorfahren/ sonderlich Frucht geschaffet hätten/ so nicht allein ihnen/ sondern auch Unseren Unterthanen/ und dem publico zum besten gereichet. Und in solchen Absehen angehalten/ daß wir Uns gefallen liessen dieselbe zu verneueren/ ja gar ein so billiges Reglement zu machen/ das darunter das commercium zu beyderseits gemeinem besten könte continuiret/ und verbessert werden/ und daß sie zu solchem Ende suffisante Volmacht hätten/ deßwegen zu conferiren/ uñ zu tractiren mit denen/ welche wir möchten committiren wollen/ zu examiniren/ und zu schliessen/ die conditiones, so zu satisfaction ein und andern theils in Vorschlag kommen möchten. So haben wir/ als die keinen anderen Zweck haben/ als in alle Wege zu beförderen die Wolfahrt unserer Unterthanen/ und Bundesgenossen/ mit welchen

amitié & intelligence, auons bien volontiers receu la proposition qui nous a esté faite de la part desdites Villes de la Hanse Teutonique. Et ayant à faire choix pour cette negociation de personnes capables, & remplis d'vne entiere connoissance de nos interests; Nous auons jetté les yeux sur nos chers & bien-amez le Sieur Comte de Brienne, Conseiller ordinaire en nos Conseils & en nostre Cour de parlement de Paris, Commandeur de nos Ordres, & Secretaire d'Estat & de nos Commandements; Le Sieur d'Haligre aussi Conseiller en nosdits Conseils, & en nostredite Cour de Parlement, & directeur de nos Finances & le Sieur Bignon, aussi de nos Conseils, & nostre advocat general en nostredite Cour de Parlement: sur la confiance que nous auons en leur suffisance, experience, fidelité & affection à nostre seruice, qui nous sont si connuës POVR CES CAVSES, & autres à ce nous mouuans, de l'aduis de la Reyne nostre tres honorée Dame & Mere, de plusieurs Princes, Ducs, Pairs, & Officiers de nostre Couronne, & autres Grands & notables Personnages de nostre Conseil, Nous auons commis & ordonné, commettons & ordonnons par ces presentes signées de nostre main, lesdits Sieurs Comte de Brienne, d'Haligre & Bignon, pour s'assembler & conferer auec lesdits Ambassadeurs & Deputez, les Sieurs Penshorn & Moller, auec plain pouuoir, authorité & mandement special que nous leur donnons, ou à deux d'entr'eux, en l'absence, maladie, ou autre empeschement de l'autre, de traitter, negotier, & conclurre de nostre part auec eux la continuation & le renouuellement de nostre Alliance & Confederation auec lesdites Villes de la Hanse-Teutonique, ensemble des Priuileges qui leur ont esté octroyez par nosdits predecesseurs Roys: comme aussi d'entrer en discution des poincts, qui seront proposez sur le faict du commerce de

chen allezeit eine auffrichtige Freundschafft und Verständnüs gehalten worden/ den Vortrag/ welcher uns abseiten der Hansestädte geschehen ist/ gerne vernommen. Und weil wir zu solcher negotiation Capabel Personen/ und welchen unser interesse vollenkommen bekand ist/ nöthig gehabt haben. Als haben wir unser Absehen genommen auff unsere wehrte/ und vielgeliebte/ Herrn Graffen de Brien, conseiller ordinaire en nos conseils, & en nostre Cour de Parlement de Paris, commandeur de nos Ordres, & secretaire d'estat & de nos Commandements. Den Herrn d'Haligre Conseiller en nosdits Conseils, & en nostredite Cour de Parlement, & directeur de nos Finances, und Herrn Bignon aussy de nos Conseils & nostre advocat general en nostre dite Cour de Parlement, und auff das Vertrauen so wir setzen zu dero uns sattsam bekanden qualitäten/ erfahrunge/ Treu und affection zu unsern Diensten. Aus welchen und anderen uns darzu bewegenden Ursachen wir auff Gutachten der Königinnen unser höchstgeehrten Frauen und Mutter/ vieler Printzen/ Hertzogen/ Pairs, Officirer unserer Kron/ und anderer grossen/ und notablen Personen unsers Raths committiret und verordnet/ committiren und verordnen mit diesen gegenwärtigen eigenhändig unterzeichneten gedachte Herren Graffen von Brien, d'Haligre und Bignon, umb sich zusammen zu thun/ und zu conferiren/ mit gedachten Ambassadeuren, und Deputirten den Herren Penshorn/ und Möller/ mit vollenkommen specialen Gewalt/ Authorität/ und Befehl/ so wir ihnen insgesambt geben/ oder zwo von ihnen in Abwesenheit/ Schwachheit/ oder andere Verhinderunge des dritten/ unsernt wegen mit ihnen zu tractiren/ unterhandeln/ und zu schliessen/ die continuation, und Verneuerunge unserer alliance, und Verbündnüß mit gedachten Hansee-Städten/ wie auch dero privilegien, die ihnen sind gegeben worden durch gedachte unsere Vorfahren die Könige: Gleichfals sich auch in confererentz einzulassen über die puncta

ce de nos Sujets auec les leurs, les resoudre, arrester, & signer, & generalement tous autres articles, qu'ils estimeront necessaires & conuenables pour le bien & l'aduantage des deux Nations. Promettons en foy & parole de Roy d'auoir agreable, tenir ferme & stable ce qui aura ainsi esté promis, conclu & signé par nosdits Commissaires, ou deux d'entr'eux, en l'absence de l'autre, en nostre nom, & par lesdits Ambassadeurs & Dequtez en celuy desdites Villes de la Hanse-Teutonique, & le faire obseruer & executer de nostre part, sans y contrevenir, ny permettre qu'il y soit contreuenu en quelque sorte & maniere que ce soit, & d'en fournir nos Lettres de ratification dans le temps qu'elles auront esté promises: CAR tel est nostre plaisir. En tesmoin dequoy nous auons fait mettre nostre Seel ausdites presentes. DONNÉ à Paris le quatriéme Nouembre, l'an de grace mil six cens cinquante-quatre. Et de nostre regne le douziéme. Signé, LOVIS. *Et sur le reqly*, Par le Roy, LE TELLIER.

puncta welche wegen des Commercy zwischen unseren Unterthanen / und den ihrigen in Vorschlag kommen möchten / dieselben wie auch in genere alle andere Artickel / welche sie zu beyder Nationen besten und auffnehmen nothwendig / oder dienlich erachten werden / zu examiniren / dieselben zu schliessen / fest zu stellen und zu zeichnen. Wir versprechen bey Königlichen Worten / und glauben / daß wir wollen vor genehm / fest / und beständig halten / welches in unsern Namen von gedachten unseren gesampten Commissarien, oder von zweyen derselben in Abwesenheit des einen / und im Namen der Hanseestädte von gedachten Ambassadeuren, und Deputirten wird geschlossen / und gezeichnet werden / und wollen solches unsers theils unverbrüchig halten / und vollstrecken / wollen auch nicht zugeben / daß da wider gehandelt werden soll / auff was Art und Weise es auch geschehen mag / und wollen darüber unsere Ratification in solcher Zeit / wie versprochen seyn wird / einlieffern lassen / denn solches ist unser Will. In Urkund dessen haben wir unser Insiegel hierunter drücken lassen. Gegeben zu Paris am 4. Novembris. Anno Christi im sechzehen hundert vier und funfftzigsten / unsers Reichs im dreyzehenden Jahr.

LOVIS.

Par le Roy, LE TELLIER

Ensuit la teneur du prouoir desdits Ambassadeurs Deputez des Villes Hanseatiques.

NOS Consules & Senatores Ciuitatum Lubecæ, Bremæ & Hamburgi, notum facimus, qnod nostro, reliquarumque Ciuitatum Hanseaticarum nomine, ad Serenissimum ac potentissimum Principem ac Dominum, Dominum LUDOVICUM XIV. Galliarum & Nauarræ Regem Christianissimum, Dominum nostrum clementissimum, ex corpere nostro deputauimus & elegimus Legatos, viros Nobiles & Consultissimos, Dominum Davidem Penshorn, & Dominum Theodorum Moller, in Republica Hamburgensi Senatores, ut rogent & procu-

Vollmacht der Han-Seestädtischen Herrn Gesandten.

WIr Bürgermeistere und Raht der Städte Lübeck / Bremen / und Hamburg / thun hiemit kund / daß wir in unsern / und der übrigen Han-Seestädte Namen an den Durchläuchtigsten / Großmächtigsten Fürsten und Herren / Herrn Ludovicum XIV. Christlichsten König zu Franckreich und Navarre / unsern gnädigsten Herrn / aus unsern Mittel zu Legaten deputiret, und gewehlet haben die Edle und hochgelahrte Herrn David Penshorn und Herrn Dieterich Möller / Rathsverwandte der Stadt Hamburg / daß sie restitution der Schiffe / und Wahren / so unge-

procurent restitutionem navium merciumqué ante annum fere Nannetum deductarum, cùm omni causa, ordinationem super navigatione mercatura & commerciis & confirmationem privilegiorum Hanseaticorum. Et quoniam ad hanc rem gerendam opus habent nostro speciali mandato: Idcircò dictis Legatis nostris, ambobus simul, & unicuique eorum separatim, absente vel impedito forté altero, plenam damus potestatem nostro nomine & loco, de præfatis commissis negotiis, & eorum dependentiis, apud Christianissimam Majestatem, ejusdemque Consiliarios, Commissarios, aliosve Ministros, quibus ea res in manu est, eritve, omnia ea agendi, rogandi, tractandi, concordandi & concludendi, quæ pro satisfactione Mercatorum, securitate nauigationis, mercaturæ & commerciorum renovatione, confirmatione & observantia priuilegiorum conuenire censebunt; Firmiter promittentes, nos grata ac rata habituros, quæ per præfatos legatos nostros circa negotia prædicta fuerint peracta & conclusa. In quorum fidem præsens hoc mandatum communi Civitatum Hanseaticarum Sigillo, quo in ejusmodi negotiis Hanseaticis vti consuevimus, corroborari fecimus. Datum Lubecæ 20. Maji anno millesimo quinquagesimo quarto.

ungefehr vorm Jahr auf Nantes geführet seyn/ und was dem anhängig/ dann auch gewisse Ordenung in der Schiffart und Commercien. und endlich confirmation der hänsischen privilegien suchen solten. Und nach dem sie darzu einen specialen Gewalt bedürffen/ so geben wir gemelten unsern Gesandten/ beyden zugleich/ und einen ieden absonderlich/ wañ der ander etwa kräncklich/ oder verhindert seyn solte/ volle Macht und Gewalt/ in unsern Namen und an unsere Stelle über vorberührte committirte Sachen/ und was davon dependiret/ bey Ihr Königl. Majest. in Franckreich/ dero Räthen/ Commissarien, und andern Ministren, welche solch negotium unter Händen haben und bekommen möchten/ alles zu verhandlen/ suchen tractiren/ vergleichen/ und schliessen/ welches sie erachten werden/ daß den Kauffleuten zur satisfaction; der Schiffarth/ Kauffmanschafft und commercien zur Sicherheit und zur Erneuerung confirmation nnd observantz der privilegien gereichen möchte/ und geloben hiemit beständig an/ daß wir vor lieb und genehm halten wollen/ was durch gedachte unsere Gesandten in vorerwehnten negotien wird verrichtet und geschlossen seyn. In Urkund haben wir gegenwärtiges Mandat mit dem gemeinen Hanseestädtischen Siegel/ welches wir in dergleichen Hanseestädtischen negotien zu gebrauchen gewohnet/ bestätiget. Geben in Lübeck den 20. Maji. Anno 1654.

ENSVIT LA RATIFICATION DU ROY.

LOVIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre: A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut. Ayant veu & examiné en nostre Conseil le traitté fait & passée en nostre nom le dixiéme du moys de May dernier par nos amez & feaux les Sieurs Comte de de Brienne, Commandeur de nos Ordres, Conseiller ordinaire en tous nos Conseils, & en nostre Cour de Parlement de Paris, premier Secretaire d'Estat, & de nos Commandemens, d'Haligre aussi Conseiller en nosdits Conseils & en nostredite Cour de

Ihr Königl. Maj. Ratification.

LOVIS von GOttes Gnaden/ König von Franckreich und Navarr/ allen so diesen Brieff sehen/ unsern Gruß. Nach dem wir in unserm Raht gesehen und erwogen haben den Tractat, so in unsern Namen den 10. Maji jüngsthin durch unsere liebe und getreue Herrn Graffen de Brien, Commandeur de nos ordres, Conseiller ordinaire en tous nos conseils, & en nostre Cour de Parlement de Paris, premier Secretaire d'Estat, & de nos Commandements, Herrn d'Haligre aussi Conseiller en nosdits Conseils,

de Parlement, Directeur de nos Finances, & Bignon Conseiller en nostre Conseil d'Estat, & nostre advocat general en nostre Cour de Parlement, en vertu du pouuoir que Nous leur en auons donné, auec les Sieurs Penshorn & Moller Senateurs de la ville de Hambourg, Ambassadeurs & Deputez vers Nos de la part de nos treschers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & habitans des Villes & citez de la Nation & Hanse Teutonique, dits Osterlins, fondez aussi d'vn pouuoir special à cét effet; duquel Traitté la teneur ensuit.

N. N. N.

Conseils, & en nostre dite Cour de Parlement Directeur de nos Finances, und Herrn Bignon, Conseiller en nostre Conseil d'Estat, & nostre Advocat General en nostre Cour de Parlement, in Krafft des von uns empfangenen Gewalts mit denen Herrn Penshorn und Möller / Raths-Verwandten der Stadt Hamburg / Ambassadeuren, und an uns deputirten von unsern sehr wehrten grossen Freunden / und Bundsgenossen / Bürgermeistern / Raht / Kauffleuten / Alten / Alterleuten / und Einwohnern der deutschen Hansee-Städten / genand Osterlings / welche auch zu solchem Ende eine speciale Vollmacht gehabt / gemachet / wie folget.

N. N. N.

NOVS de l'aduis de la Reyne nostre tres-honorée Dame & Mere, de plusieurs Princes, Ducs, Pairs & Officiers de nostre Courronne, & autres Grands & notables personnages de nostre Conseil, Auons agrée, approuué, & ratifié, agréons, approuuons & ratifions par ces presentes signées de nostre main, ledit Traitté, & vn chacun des Articles d'iceluy cy-dessus trans crits: Promettons en foy & parole de Roy; & sous l'hypotheque de tous en vn chacun nos biens, presens & avenir, de l'entretenir & faire garder & obseruer inuiolablement de poinct en poinct selon sa forme & teneur, sans iamais aller ny venir directement ou indirectement au contraire CAR tel est nostre plaisir; En tesmoin dequoy, Nous auons fait mettre nostre Seel à ces presentes. Données à la Fere le quinziéme iour de juin l'an de grace mil six cens cinquante-cinq. Et de nostre regne le treiziéme. Signé, LOUIS. *Et plus bas*, Par le Roy; DE LOMENIE. *Et plus bas est encore écrit.*

SO haben wir auff gutachten der Königinnen / unserer höchstgeehrten Frauen und Mutter / unterschiedlich vieler Fürsten / Hertzogen / Pairs und Officire unserer Kron / und anderer grossen ansehnlichen Personen unsers Raths beliebet / gut geheissen / und ratificiret; Belieben / heissen gut / und ratificiren mittels dieses unter unserer Hand gedachten Tractat, und einen jeden desselben obgeschriebenen Articul; Verheissen bey Königlichen Glauben und Worte / und bey Vorpfandung aller und jeder unserer Güter gegenwertig / und zukünfftiger / daß wir selbigen wollen unterhalten / und halten lassen / und denselben unverbrüchig observiren von Punct zu Punct nach seiner Form und Inhalt / ohne daß jemals dawider directé noch indirecté gehandelt werden soll / denn solches ist unser Will. In Urkund dessen haben wir hierunter unser Siegel lassen drücken / so gegeben zu Fere den 15. Junij im Jahr nach Christi Geburt ein tausend / sechshundert / fünff und funfftzig / unsers Reiches in dreyzehenden.

LOVIS,

Par le Roy, DE LOMENIE.

R*Egistré, ouy ce consentant le Procureur general du Roy, pour estre execu-*

REgistriret / angehöret und eingewilliget von Ihr Königl. Maj. Procureur

executé & entretenu selon sa forme & teneur; Et copies collationnées au present original envoyées au Siege de l'Admirauté. A Paris en Parlement le vingt neufiéme Juillet mil six cens cinquante-cinq. Signé, DU TILLET,

reur general, umb exequiret und unterhalten zu werden nach seiner Form und Inhalt, und sein die mit dem gegenwärtigen Original collationirte Copeyen an die Admiraliteten geschicket. Paris in Parlement den 29. Julii Anno 1655.

DU TILLET.

RATIFICATIO CIVITATUM Hanseaticarum.

NOs Consules & Senatores Civitatum Lubecæ, Bremæ & Hamburgi, nostro, sociarumque Hanseaticarum Civitatum nomine, notum testatumque facimus omnibus & singulis præsentes hasce legentibus, imposterumve lecturis. Postquam Serenissimo ac Potentissimo Principi ac Domino, Domino Ludovico, ejus nominis decimo quarto, Galliarum ac Navarræ Regi Christianissimo, Domino nostro Clementissimo benigné placuit, pro usu ac securitate commerciorum & navigationis, cum fœderatis Hansæ Teutonicæ civitatibus, earumque nomine specialiter ad id deputatis viris Nobilibus, Consultissimis, Domino Davide Penshorn, & Domino Theodoro Mollero, Reipublicæ Hamburgensis Senatoribus, singularem quandam Tractationem instituere, quæ etiam eo tandem deducta, ut inter memoratæ suæ Majestatis Regiæ pariter ad id Deputatos, Illustrissimos, Excellentissimos, Generosissimosque Dominos Commissarios, dictæque Hansæ Teutonicæ Ablegatos, die decima Maji Anni currentis conventum fuerit super pactionis formulâ, verbotenus subsequente.

N.N.N.

ET quoniam ulterius placuit, ut dictus Tractatus intra spatium duorum mensium ratihaberetur; instrumentaque Ratihabitionis hinc inde extraderentur. Idcircò Nos præfati Consules & Senatores nostro, Sociarumque Civitatum nomine, prædictum Tractatum, virtute harum in omnibus suis clausulis, omni meliori modo

RATIFICATIO CIVITATUM Hanseaticarum.

WIr Bürgermeistere und Rähte der Städte Lübeck/Bremen und Hamburg/ für uns und unsern Mitverwandte Hanseestädten thun kund und bezeugen hiemit allen und jeden/ so gegenwärtiges lesen/ oder lesen werden/ nachdem dem Durchläuchtigsten Großmächtigen Fürsten und Herrn/ Herrn LUDOVICO XIV. Christlichsten Könige in Franckreich/ und Navarre/ unserm gnädigsten Herren/ gnädiglich beliebet/ zu der commercien und Schiffarth Nützen und Sicherheit/ mit den Confœderirten Hansee-Städten/ und von selbigen specialiter darzu deputirten denen Edlen und hochgelahrten Hern David Penshorn/ und Herrn Dietrich Möller der Stadt Hamburg Rathsverwandten eine absonderliche Tractation vorzunehmen/ welche auch so ferne gebracht/ daß zwischen gedachte Ihr Königl. Majest. gleichfals deputirten/ die Durchläuchtige/ Hoch- und Wolgeborne Herrn Commissarien, und gedachter Hansee-Städte Abgesandten den 10. Maji lauffenden Jahres man sich einer gewissen formul verglichen/ lautend Wortlich wie folget.

N.N.

UNd weil ferner beliebet/ daß besagter Ttractat innerhalb Zeit von 2. Monaten ratihabiret/ und die ratihabitionis instrumenta von beyden Seiten außgeantwortet werden solten. Demnach haben wir vorerwehnte Bürgermeistere und Raht in unsern und der andern verwandten Städte Namen vorbesagten Tractat Krafft dieses in allen

modo approbamus, ratihabemus & confirmamus; bonâ fide spondentes, ac promittentes pro nobis, Sociisque Civitatibus, Nos omnes & singulos ejusdem Articulos, & quicquid tota illa conventione continetur, firmiter & inviolabiliter servaturos, nulloque modo passuros, ut eidem sive per nos, sive per alios contraveniatur. In cujus rei fidem præsentem hancce ratihabitionem nostram Civitatis Lubecæ sigillo, quo in ejusmodi negotiis Hanseaticis uti consuevimus, corroborari fecimus. Datum Lubecæ die Octavo decimo Mensis Maji, Anno post natum Christum Millesimo, Sexcentesimo, quinquagesimo quinto. Ex speciali Commissione amplissimi Nobilissimique Senatus Lubecensis vidit & subscripsit HENRICUS BALEMAN, Ejusdem Reipubl. Protonotarius.

len seinen clausulis bestermassen approbiret, ratificiret, und confirmiret. Gereden und loben auff guten Glauben für uns/ und mit verwandten Städten/ daß wir alle und iede desselben Artickel/ und alles was in dem gantzen Vergleich enthalten/ fest und unverbrüchig wollen halten/ und in keine Wege zulassen/ daß denselben/ weder durch uns noch andere zu gegen gehandelt werden soll. In Urkund dessen haben wir gegenwärtige ratification mit der Stadt Lübeck Insiegel/ dessen wir in derogleichen Hanseestädtischen Sachen zu gebrauchen pflegen/ bekräfftigen lassen. Datum Lübeck den 18. Maji Anno Christi sechzehenhundert fünff und funfftzig.

Ex speciali Commissione amplissimi, nobilissimique Senatus Lubecensis vidit & subscripsit Henricus Baleman, ejusdem Reipubl. Protonotarius.

L. S. Append.

COMMISSION DV ROY.

LOUIS par la grace de Dieu Roy de France & de Nauarre: A nos amez & feaux Conseillers les Gens tenants nostre Cour de Parlement de Paris, & autres nos Justiciers & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nous vous envoyons cy-attaché sous le contre-seel de nostre Chancellerie, le Traitté fait & passé le 10. du mois de May dernier, entre Nous, & nos tres-chers, grands amis & confederez, les proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation & Hanse-Teutonique, dits Osterlins, pour la liberté & seureté du commerce de leurs Sujets, auec qui bon leur semblera, nommément auec les ennemis de cét Estat, pendant l'espace de quinze annés entieres & consecutiues, aux conditions qui y sont exprimées: Et vous mandons par ces præsentes signés de nostre main, que vous ayez à l'enregistrer purement & simplement, & à le faire entretenir garder & obseruer de

Ihr Königl. Maj. Commission.

LVDOVICUS von GOttes Gnaden König von Franckreich und Navarre/ allen unsern lieben und getreuen Räthen/ so viel deren zu unser Parlement zu Paris gehören/und anderen unseren Richtern/und Beampten/denen es gebühret/ unsern Gruß. Wir schicken euch hiemit unter unserm Cantzeley Siegel den Tractat, so gemachet uñ geschlossen den 10. Maji jüngsthin zwischen uns und unseren sehr wehrten grossen Freunden/und Bundsgenossen/ Bürgermeistern/ Rathsherrn/ Kauffleuten/ Alten/ Alterleuten/ und allen so seyn und wohnen in den teutschen Hanseestädten/ genand Osterlings/ umb daß sie sollen frey und sicher handlen mögen/ wohin es ihnen gut düncket/ insonderheit auch mit den Feinden dieses Estats, und solches die Zeit über von 15. Jahren vollenkommen nach einander/ auff Maaß und Weise/ wie daselbsten ist exprimiret; Und befehlen euch durch gegenwärtigen/ so wir mit unserer Hand gezeichnet haben/ daß ihr solchen tractat bloß und rein solt inregistriren/ und solt ihn unterhalten lassen/ unterhalten und obser-

de poinct en poinct en tous ses articles, selon sa forme & teneur, sans y apporter aucune longueur, refus, ny difficulté, sous quelque pretexte & occasion que ce soit: CAR tel est nostre plaisir. Non obstans quelconques Edicts, Ordonnances, Defenses & Lettres à ce contraires. DONNE' à la Fere le quinziéme iour de Juin, l'an de grace mil six cens cinquante-cinq, & de nostre regne le treizieme. Signé, LOVIS. *Et plus bas*; Par le Roy, DE LOMENIE. *Et plus bas est encore écrit*;

Registré, ouy ce consentant le Procureur general du Roy pour estre executés selon leur forme & teneur. A Paris en Parlement le vingt-neufiéme Juillet mil six cens cinquante-cinq. Signé, DV TILLET. Et séellé.

Extraict des Registres de Parlement.

VEu par la Cour les Lettres patentes du Roy données à la Fere le 15. Juin 1655. signées LOVIS. Et plus bas. Par le Roy, DE LOMENIE. Et seellées du grand Seau de cire jaune, par lesquelles ledit Seigneur mande à la Cour d'enregistrer purement & simplement le Traitté fait & passé au nom dudit Seigneur par les Commissaires par luy deputez, auec les Sieurs Penshorn & Moller Senateurs de la ville de Hambourg, Ambassadeurs & Deputez de la part des Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation & Hanse-Teutonique dits Osterlins, attaché sous le contre-seel desdites Lettres: VEV aussi ledit Traitté, contenant douze articles: Conclusions du Procureur general du Roy; Et tout consideré. LADITE COVR a ordonné & ordonne, que ledit Traitté & Lettres seront

observiren von Punct zu Punct in allen seinen Articulen, nach dessen Form und Inhalt/und keine Verlengerung/ Vorwegerung / oder Schwerigkeit darüber machen / unter was Schein solches auch sein möge: Denn das ist unser Will/und sollen kein edict, ordinance, Verbote oder Brieffe dawieder gelten. Datum zu Fere den 15. Junij Anno sechzehenhundert / fünff und fünffzig / unsers Reiches im dreyzehenden Jahr.

LOVIS.
Par le Roy, DE LOMENIE.

REgistriret/angehöret/und eingewilliget von Ihr. Königl. Maj. Procureur General umb daß alles exequiret werden soll nach seiner Formb und Inhalt zu Paris im Parlement den 29. Julij Anno 1655.

DU TILLET.

(L.S.)

Extract aus dem Register des Parlements.

DEr Hoff hat gesehen Ihr. Königlich. Maj. offene Patente, gegeben zu Fere den 15. Junii 1655. gezeichnet Louis, und weiter hinunter/ Par le Roy de Comenie, und gesiegelt mit dem grossen Siegel in gelben Wachs; Durch welche gedachte Ihr. Königl. Maj. dem Hof befehlet/ puré & simpliciter zu inregistrirẽ den Tractat, so gemachet und geschlossen worden im Namen gedachter Ihr Königl. Maj. durch dero dazu deputirte Commissarien, mit denen Herrn Penshorn und Moller, Rathsherrn der Stadt Hamburg/ Ambassadeuren, und deputirten von Bürgermeistern/ Rathmännen/ Kauffleuten Alterleuten und Einwohnern der Teutschen Hanseestädte/ genand Osterlings; welcher mit dem contre Siegel daran gehefftet war / auch gesehen gedachten Tractat, in sich haltend 12. Articulen; die Conclusiones des Königl. Procureur General. Und nach deme alles wol consi-

ront regiſtrées au Greffe d'icelle, pour eſtre executées & entretenuës ſelon leur forme & teneur, & copies collationnées enuoyées au Siege de l'Admirauté. Fait en parlement le vingt-neufiéme Iuillet mil ſix cens cinquante-cinq. Signé, Du Tillet.

conſideriret, So hat gedachter Hoff geordnet/un̄ ordnet hiermit/daß erwehnter Tractat und Brieffe ſollen regiſtriret werden in der Greffe oder Cantzeley daſelbſten/umb exequiret und unterhalten zu werden/nach ihrer Form und Inhalt/ und daß die auſcultirte Copeyen geſchicket ſeyn an die Admiralitäten. Geſchehen im Parlement den 29. Julii Anno 1655. Du Tillet.

PUBLICATIE.

De *Staten Generael der Vereenichde Nederlanden. Allen den geenen die deſen ſullen ſien offte hooren leſen, Saluyt.* Doen te vveten, *Dat aen-geſien op den tvvintichſten Junii leſtleden, tuſſchen den Heere Preſident* de Thou, *Grave van Meslay, &c. Ambaſſadeur van den Coningh van Vranckrijck alhier reſiderende, ter eenre: Ende eenige Heeren Ghedeputeerden uyt Onſe Vergaderinge ter andere zyde, alle differenden gheereſen ter oorſaecke vande executie der rigoureuſe Ordonnantien ende Edicten van Vranckrijck, tegens d'Ingeſetenen ende Onderdanen van deſe Vereenichde Nederlandtſche Provintien ter Zee trafficquerende. ende van't veroverē der bevvuſte tvvee Franſche Schepen, die den Vicee Admirael de Ruyter den acht en tvvintichiſten Februarii leſtleden in de Middelandſche Zee heeft genomen ghehadt, in der minne ende tot onderlingh contentement zijn op ghebeven ende ter neder ghelegbt, volgens ende in conformite van't Memoriael van den ghemelten Heer Ambaſſadeur, gedateert den ſeſthienden der voorsz Maent, ende Ons Antvvoort den voorsz tvvintichſten Junii daer op ghevolcht: Welche beyde met het Tractaet van Marine tuſſchen den Coninck van Vranckrijck ende de Hanſe Steden, den thienden May in den Jare 1655. ghemaeckt, breder in't voorsz Memoriael geroert, mitsgaders de Miſive van den hoochſtgemelten Coningh, gheſchreven tot Sedan den negenden deſes, giſteren by Ons ontfangen, houdende onder anderen ſpecialick confirmatie op nieuvvs, van dat alle't geene den meer vvel ghemelten Heer Ambaſſadeur* de Thou *Ons heeft verſeeckert plaetſe te moeten hebben, ſinceerlick ſal vverden geobſerveert, daer voor ſyne Majeſteyt engageert ſijn Coninclick Woort, alle te ſamen hier naer volgende geinſereert.*

Volght het voorſz Memoriael vanden vvel-ghemelten Heer Ambaſſadeur de Thou vanden 16. Junii 1657.

Le ſoubzſigné Ambaſſadeur de France, Quoi quil peuſt croyre d'avoir par ſes trois dernieres propoſitions ou Memoires du 25 May, du 2. & 10. de ce mois, aſſés expliqué toutes les choſes qui regardent la Demande, de la part du Roy ſon Maiſtre, ſur la reſtitution de ſes deux Vaiſſeaux de guerre & dependances, & fait entendre autant que ſes Ordres luy ont peu permettre, les ſurplus des intentions de ſa Majeſté, neantmoins pour ſatisfaire d'abondant aux ſcrupules de leurs Seigneuries, ſur touts les points qui y ſont eſtendues & enoncéz en dfferents termes. Declare qu'il a cognoiſſance certaine de l'intention du Roy ſon Maiſtre, & promet ſoubz ſon bon plaiſir, auſſi toſt que Meſſieurs les Eſtats Generaux auront reſolu de fere la reſtitution des Vaiſſeaux en queſtion & depēdances en ce qui ſe peut de la part de leurs Seigneuries, & auront expedié & depeſché les ordres requis & neceſſaries,

cessaires, de faire ordonner la main levée generalle de tout ce qui est saisy en France, a cette occasion, de travailler incessamment au Traitte de renouvellement d'Alliance & de Marine, de faire accorder & observer le Traitté donné par sa Majesté aux Villes Hanseatiques du 10. May 1655. a l'esgard des subjects & Habitans des Provinces Unies, pour servir d'*interim*, durant le terme de Trois mois, & apres cela, jusques a ce qu'autrement en soit convenu, & de departir sa protection & interposer son auctorité Royalle pour faire rendre vne prompte, bonne, & complette justice aux subjets de leurs Seigneuries, dans les interests qu'ils peuvent avoir en France, touchant les prises & autres affaires & en toutes occasions leur tesmoigner sa Royalle affection a l'exemple des Roys ses Peres de glorieuse Memoire. Faict a la Haye, ce 16. Juin 1657 Estoit signé;

De Thou.

Hier naer volght het vorsz Antwoort van haer Ho: Mo: van den twintighsten der voorsz Maent Junii.

LEs Estat Generaux des Provinces Unies des Pays Bas, Ayant considere les instances reiterées du Roy Tres-chrestien, faictes par le Sieur President de Thou, Comte de Meslay, &c. & son Ambassadeur en ses propositions & Memoires du 28. d'Auril, 25. de May, & le 2. 10. & 16, du courant pour la restitution des deux Vaisseaux de guerre de sa Majesté nomméz la Regine & le Chasseur, avec leur equipage, Officiers & Matelots qui sont demeuréz entre leurs mains, dont s'est saisi leur Vice Admiral en la Mer Mediterranée le 28. Fevrier passé, Ont bien voulu declarer, comme ils declarent par la presente, que jamais leur intention n'a esté de faire aucun acte d'hostilité ou injure au Roy ou à la dignité de sa Couronne, moins manquer a la deference & l'honneur qui luy est deu & quils luy ont tousjours rendu, estant tout au contraire encierement disposéz a entretenir avec vne parfaite cordialité toute sorte de bonne amitié & de correspondence avec Sa Majesté & mesme a la renouveller & corroborer de plus en plus par des Traittez & Alliances nouvelles. Partant lesdits Seigneurs Estats faisant reflexion sur les avantages de l'ancienne amitié qui a esté de tout temps entre la France & cet Estat, ont resolu de faire la restitution des Vaisseaux susmentionnez avec leur canon & autres dependances, & pour ce subjet ont presentement remis entre les mains dudit Sieur Ambassadeur, les Officiers quils avoient en leur pouvoir, comme aussi la Copie des ordres addressants a leurdit Vice-Admiral pour renvoyer incessamment au premier port de France lesdits Vaisseaux avec leurs Equippages & dependances, & d'autant que le corps du Vaisseau nommé la Regine a esté vendu contre leur intention & qu'ils ignorent encores s'il auroit pû estre retiré; Ils promettent de le rendre dans Trois mois du jour de la presente, a Sa Majesté, ou s'il ne se peut par toutes les diligences qu'ils ont faictes & feront encores, d'en donner l'equivalent a Sa Majesté, dont il sera convenu cy apres entre ledit Sieur Ambassadeur & leurs Deputez, de laquelle Resolution lesdits Seigneurs Estats on bien voulu donner communication audit Sieur Ambassadeur le priant d'en vouloir faire part a sa Majesté le plus promptement, & le plus favorablement qu'il se pourra. A fin de recevoir au plustost les effects des bonnes intentions de Saditte Majesté contenues & declarées dans tous les Memoires cy dessus specifiez, & particulierement dans le dernier susdit en date du 16. de ce mois, qu'ils acceptent & ausquels ils prennent confiance. Faict a la Haye le vingtiesme de Juin 1657.

Volght het voorsz Tractaet van Marine.

Traicté sur le fait de la Marine, fait entre Lovis XIV. Roy de France & de Nauarre, Et les Villes & Citez de la Hanze- teutonique.

En l'année 1655.

LE Roy voulant faire connoistre aux Villes & Citez de la Hansé Teutonique, qu'il a pour elles la mesme affection & bonne volonté, que les Roys ses Prodecesseurs leur ont témoignée, & qu'il desire entretenir avec elles vne amitié & intelligence aussi sincere que celle qu'ils ont observée pendant tant d'années, à l'advantage des sujets de sadite Majesté, & de ceux desdites villes. Sadite Majesté, a eu bien agreable les instantes prieres & supplications qui luy ont esté faites de leur part, par les Sieurs Penshorn & Moller, Senateurs de la ville de Hambourg, leurs Ambassadeurs deputez en cette Cour, de leur accorder la confirmation des Privileges qui leur ont esté concedez par lesdits Roys ses Predecesseurs, mesmes les expliquer & augmenter, en sorte que leurs sujets puissent en toute liberté exercer leur commerce avec qui bon leur sembleroit, nommément avec les ennemis de ces Estat, sans en pouvoir estre empeschés par les Capitaines de ses Vaisseaux de guerre, & autres Capitaines Armateurs sous quelque pretexte que ce soit. Et pour examiner avec eux les conditions, sous lesquelles ils puissent jouir de cette grace; Elle a commis le Sieur Comte de Brienne, Commandeur de ses Ordres, Conseiller ordinaire en tous ses Conseils, & en sa Cour de Parlement de Paris, & premier Secretaire d'Estat & de ses commandements; le Sieur d'Haligre aussi Conseiller en sesdits Conseils & en sadite Cour de Parlement, Directeur de ses Finances; & le Sieur Bignon aussi de ses Conseils, & son Advocat general en sadite Cour de Parlement, lesquels apres plusieurs conferences, qu'ils ont tenuës avec lesdits Sieurs Penshorn & Moller, ont conjointement en vertu de leurs pouvoirs respectifs, dont les copies sont cy apres inserées, resolu & arresté ce qui ensuit.

Article I.

QUe les Habitans des villes Hanseatiques pourront en toute seureté trafiquer & naviger tant en France, qu'autres Royaumes, Estats, pays, & mers, lieux, ports, costes, havres & rivieres en dependantes pour y aller, venir, passer & repasser tant par mer que par terre; avec leurs navires & marchandises, sans que les sujets de sa Majesté qui auront des Vaisseaux armés en guerre ou autrement les puissent empescher, arrester ou retenir soubs quelque pretexte que ce soit; quand mesmes ils iroient dans les villes, ports, havres, ou autres lieux dependans des ennemis de sa Majesté, ou qui le pourroyent estre à l'advenir, si ce n'est qu'ils fussent chargez de marchandises de contrebande cy-apres designées pour estre portées aux pais & places ennemis de la Couronne.

II.

Lesquelles marchandises de contrebande sont entenduës estre munitions de guerre, armes à feu, sçavoir Canons, Mousquets, Mortiers, Bombes, Petards, Grenades, Saucisses, Cercles, Affuts, Fourchettes, Bandoulieres, Poudre, Mesche, Salpestre, & toutes autres sortes d'armes, comme Picques, Espées, Morions, Casques, Cuirasses, Hallebardes, Javelots, & autres armes servans à la guerre, ensemble des cheuaux, des cordages, & des toiles noyales, qui ne puissent servir qu'à faire voiles, pourront neantmoins porter des

des bleds & grains de toutes sortes, legumes & autres choses servãs à la vie, si ce n'est que les villes & places où ils les transporteront fussent attaquées par sa Majesté, & que volontairement ils les y transportassent, sans y estre forcez par les ennemis de sa Majesté, & se servant par violence de leurs Vaisseaux trouvez dedans leurs ports, ou ailleurs; auquel cas pourront les Commandans des Vaisseaux de sa Majesté retenir lesdits grains & autres choses servans à la vie, en payant leur juste valeur, suivant l'estimation qui en sera faite, sinon & à faute d'estimation & de payement en deniers comptans, les sujets desdites villes Hanseatiques pourront se retirer librement avec leurs Vaisseaux & marchandises, si ce n'est qu'elles fussent de la qualité de celle specifiées cy dessus pour estre de contrebande. Ne voulant sadite Majesté que les Capitaines de ses Vaisseaux puissent arrester aucuns navires appartenans aux habitans desdites villes Hanseatiques, que ceux qui se trouveront chargez de marchandises de contrebande, lesquelles seront jugées suivant les Ordonnances du Royaume de François premier, année 1554. & de Henry troisiesme 1584, & s'il se trouvoit desdites contrebandes sur des Vaisseaux desdits habitans, chargés à cueillette en vn ou plusieurs lieux, elles seront confisquées purement & simplement, sans que les autres marchandises ny le Vaisseau le puissent estre, & celuy qui les aura chargées sera tenu à tous les despens, dommages & interests soufferts pour raison de ce, par les interessés aux vaisseaux, & ce cas arrivant il sera jugé selon la rigueur du present article, & non suivant lesdites Ordonnances, & ce faisant & apres le jugement rendu, le vaisseau pourra partir librement avec le reste de sa charge, & pour cet effect seront les Officiers de l'Admirauté tenus de proceder incessamment au jugement desdites prises.

III.

Et bien que les mesmes Ordonnances desdits Roys Françoys premier, & Henry troisiesme portent, que si les sujets de sa Majesté font en temps de guerre des prises par mer d'aucuns navires appartenants aux alliés & amis de sadite Majesté, esquels il y ait biens & marchandises d'ennemis; ou bien aussi des navires d'ennemis esquels il y ait des marchandises, ou biens d'amis, alliez ou confederez, où esquels lesdits alliez ou amis fussent partionniers, le tout soit declaré de bonne prise; Si est ce que pour l'esgard des habitans & sujets desdites villes Hanseatiques, & en consideration de leurs Privileges, sa Majesté desrogeant ausdites Ordonnances, veut & entend, que lesdits habitans soyent deschargez de la rigueur d'icelles, pendant le temps & espace de quinze années, en sorte que la robbe de l'ennemy ne confisque point celle de l'amy, & que les navires à eux appartenants soient libres, & rendent toutes leurs charges libres, bien qu'il y eust de la marchandise appartenante aux ennemis, si ce n'est qu'ils y en trouvast de contrebande, ou que les Maistres desdits Vaisseaux eussent jetté leurs papiers cy apres specifiez, à la mer, ou combattu les Vaisseaux de sa Majesté, laquelle entend pareillement que les marchandises trouvées dans les navires d'ennemis, qui se justifieront appartenir aux habitans desdites villes Hanseatiques leur seront renduës.

IV.

S'il arrivoit qu'aucun des Capitaines Françoys fist prise d'vn Vaisseau chargé desdites marchandises de contrebande, ne pourront lesdits Capitaines faire ouverture ou rompre les coffres, malles, balles, bougettes, tonneaux ou autres caisses, ni les transporter, vendre & eschanger ou autrement aliener, qu'elles n'ayent esté descenduës en terre qu'en la presence des Juges de l'Admirauté; & apres inventaire par eux fait desdites marchandises trouvées dans lesdits Vaisseaux.

V.

Il sera pareillement defendu sous les peines portées par les Ordonnances, & de confiscations de bien, à toutes personnes marchands ou autres, d'achetter, eschanger ou recevoir en don ou autres pretextes que ce soit, ni de celer ou cacher par eux ou par autres directement ou indirectement les marchandises ou biens trouvez esdits Vaisseaux chargez de contrebande, que les prises n'ayent esté declarées bonnes par les Juges de sa Majesté, auquel cas les Capitaines des Vaisseaux sur lesquels lesdites marchandises auroyent esté prises les pourront rachetter, s'ils veulent pour le prix de leur adjudication, & seront preferez à tous autres.

VI.

Et afin que l'on ne puisse douter de la qualité des marchandises chargees dans lesdits Vaisseaux, seront lez Capitaines & Maistres d'iceux trouvez en mer, tenus de montrer aux Capataines des navires de guerre de sa Majesté vn passe-port ou lettre de mer, & vn certificat ou police de chargement, par lequel passe-port apparoistra comme le navire appartient aux habitans desdites villes Hanseatiques, ce qui sera attesté sur leur serment par le Magistrat du lieu d'où il sera, & seellé de son cachet, & dans le certificat sera contenu la charge du navire, le lieu d'où il part, & où il va, & qu'il n'y a pas de marchandises de contrebande.

VII.

Et pour éviter aux inconveniens qui pourroient arriver lors que les Vaisseaux des sujets desdites villes Hanseatiques seront rencontrez par les navires de guerre de sa Majesté, & oster tous les pretextes des violences qui leur pourroyent estre faites apres avoir abbatu le pavillon aussi tost qu'ils auront reconnu celuy de France où en seront advertis par le signal qui leur sera donné par les Françoys d'vn coup de canon tiré sans bale, demeureront à la portée du canon, paroistront sur le bord, & attendront la chaloupe qui leur sera envoyée du Vaisseau de guerre de sa Majesté, avec deux ou trois hommes desdits Vaisseaux de guerre outre l'equipage de la chaloupe, lesquels entreront dans lesdits Vaisseaux marchands, dont les Capitaines & Maistres seront tenus leur montrer lesdits passe-ports ou lettres de mer, & certificats ou police de chargement, ausquels sera donné entiere foy & creance, sans qu'apres les avoir veus & reconnu par iceux n'y avoir aucunes marchandises de contrebande, ils puissen faire autre recherche dans le Vaisseau, ou demander autre Papier, ny ouvrir aucuns Coffres, Balles, Malles Tonneaux, ou autres caisses de quelques natures qu'elles soient, retenir les Navires, ny prendre aucune sorte de droicts sous pretexte de salaires, vacations ou presens. Et pour empescher que pendant la visite desdits papiers, il ne soit fait aucune violence aux Officiers desdits Vaisseaux du Roy, entrez dans lesdits Vaisseaux Marchands, seront tenus les Capitaines & Maistres desdits Vaisseaux faire passer dans ladite Chaloupe deux ou trois de leurs principaux Officiers au dessous d'eux, pour y demeurer tant que ladite visite de papiers aura esté faite, & lesdits hommes de sadite Majesté repassez dans ladite Chaloupe.

VIII.

Seront les Armateurs des Vaisseaux de sa Majesté, conformément à ses Ordonnances, obligez avant leur partement, de donner caution soluable pardevant les Juges des Admirautez de la somme de dix mille livres pour respondre des malversations qui se pourroient commettre en leurs courses & contraventions aux choses cy-dessus convenuës.

IX.

Que les villes Hanseatiques avec leurs Citoyens, Habitans & Pays jouyront, quant au faict de la navigation & trafic par Mer & par Terre, de tous & mesmes droicts, franchises, immunitez

tes & privileges, lesquels sont ou seront accordez aux Estats des Provinces-Unies des Pays-bas, & autres Nations, qui sont ou seront en amitié, paix & correspondance avec la France; En sorte neantmoins qu'il ne soit dérogé en aucune façon aux Accords, Traittez & Privileges octroyez par les Roys de France Predecesseurs de sa Majesté, lesquels demeureront en leur force & vertu, & que sa Majesté entant que besoin seroit, renouvelle & ratifie.

X.

Et à cest effet, sa Majestée entend que tous les autres Traittez d'Amitié, d'Alliance, de Confederation faits entre les Roys, Predecesseurs de sa Majesté, avec lesdites Villes Hanseatiques, & mesmes tous les Privileges & advantages à eux accordez, notamment par les Roys Louys XI. 1464. & 1483. de Charles VIII. de l'an 1489. de François premier de l'en 1536. de Henry II. de l'an 1552. & de Henry IV. de l'an 1604. quoy qu'ils ne soient point icy specifiez, demeurent ratifiez & confirmez parle present Traitté, comme si de mot à mot ils y estoient inserez, pour en jouyr par eux, comme pareillement jouyront les Sujets du Roy dans les Villes Hanseatiques des mesmes Privileges, & seront traittez aussi favorablement que les sujets des autres Roys. Princes & Estats, avec la mesme liberté & franchises, qui ont esté accordées cy devant.

XI.

Qu'apres les ratifications faites du present Traitté de part & d'autre, il sera enregistré dans les Parlements de sa Majesté, & publié dans tous les Ports, Havres & Villes où il sera besoin, à ce qu'il n'y soit contrevenu; & qu'aux copies foy sera adjoustée comme aux originaux.

XII.

Que si en attendant l'eschange des ratifications du present Traitté, lesquelles seront fournies dans deux mois, il arrivoit qu'aucun des vaisseaux appartenans aux Habitans desdites Villes Hanseatiques fust pris par les Armateurs de ce Royaume, la prise sera jugée conformement au present Traitté.

En tesmoin dequoy, Nous Commissaires susdits & Ambassadeurs Deputez en vertu de nos pouvoirs respectifs, Avons signé ces presentes des nos seings ordinaires, & y avons fait apposer le Cachet de nos Armes. Fait à Paris le dixieme jour de Maji mil six cens cinquante cinq. Signé, *De Lomenie, d'Haligre, Bignon, D. Penshorn, & Th. Moller.*

Volght den Brief van den Coninck van Vranckrijk, in date den negenden Augusti 1657. hier boven mede gementionneert.

Treschers grands Amis, Alliez & Confœderez, nous avons esté surpris, lors que le Sieur Gentillot, que nostre amé & feal Conseiller ordinaire en nos Conseils d'Estat, & privé le Sieur de Thou, Comte de Meslay, President en nostre Cour de Parlement de Parys, & nostre Ambassadeur prez de vous, avoit prié de nous venir trouver, nous a faict entendre que les ordres que nous avons cy devant donnez qui laissoient à Vos Subjects la liberté entiere de jouir, & de disposer de leurs biens & effects, qui avoient esté saisis, n'avoient pas esté executez, Car les ayant donnez tres expres, nous avions creu, qu'ils le seroient sans remise; Et bien que nous soions presentement asseurez, qu'ils l'ont esté en toutes Jurisdictions de nostre admirauté, & qu'on n'a exigé des partyes interessez aucun salaire, soit pour les actes de justice exercez contre eux, ou faicts en leur faveur, ny pour le loyer des magasins, ou partye de leurs effects, avoyent esté mis, voulants en estre encore plus particulierement informez, & faire que ceux qui auroient contrevenu a nos ordres, soient severement punis, nous avons

voulu,

voulu, que ledit Sieur Gentillot, fust porteur de ceux que nous addressons au premier President de nostre Parlement de Rouen, par lesquels il luy est enjoinct, de s'Enquerir de Vos Subjects qui sont en la Ville, si il a esté exigé aucune chose d'eux, afin que non seulement il le fasse restituer ; mais qu'il se faisisse, & fasse mettre en prison, ceux qui n'ont pas executé, ce qui leur avoit esté commandé, & les y tienne jusques a ce que, nous en ayons autrement ordonné; Ce que nous faisons, afin de faire veoir a tout le monde, le cas que nous faisons de Vostre affection, & la satisfaction & contement que nous eumes, lors que par les Lettres dudit Sieur de Thou, & par celles que vous nous avez escrittés, nous apprimes la volonté en laquelle vous estiez de conserver & d'augmenter, si faire se pouvoit, l'estroitté correspondance qui a esté entre nous & vous les Roys nos Predecesseurs, & vostre Republicque, & de plus nous avons bien voulu par cette lettre, vous confirmer de nouveau, que les choses qui vous ont esté asseurées par ledit Sieur de Thou, devoir avoir lieu, seront sincerement observées, A quoy nous engagions nostre parole Royalle. Et comme vous avez l'experience que nous en sommes jaloux, & que nous avons tousiours poinctuellement observé, ce qui vous a esté promis, nous demeurons persuadez que vous donnerez non seulement creance à cette lettre, comme vous en avez pris au passé sur les Ratifications que nous avons faict expedier sur les traictez arrestez entre nos Deputez & les Vostres, mais mesme a ce que ledit Sieur de Thou vous dira de nostre part sur ce subject, La presente n'estant a autre fin, nous prions Dieu, qu'il vous ait Treschers grands Amis Alliez, & Confœderez, en sa Sainčte & digne garde. Escrit a Sedan, le 9. Aoust 1657. En bas estoit escrit. Vostre bon Amy, & Confœderé. Signé, LOUIS. Et plus bas, *De Lomenie.*

Volght het voorsz Memoriael van den wel-ghemelten Heer Ambassadeur de Thou van den Sesthienden Junji 1657. inde Nederduytsche Tale.

DEn ondergeschreven Ambassadeur van Vranckrijck, Hoewel hy kan ghelooven, dat hy met syne drie laetste Propositien of Memorien, van den 25. Maji, den 2. ende 10. van dese Maent, alle't geene raeckende't versoeck van wegen den Coninck synen Meester, ontrent de restitutie vande twee Oorlogh schepen, met den aenkleef van dien, breed ghenoech heeft verklaert, ende de verdere intentien van Syne Maiesteyt, voor soo veel als syne Ordres hebben kunnen toe laten, doen verstaen. Niet te min om ten overvloet te voldoen aen de scrupulen van haer Ho: Mo: op alle poincten daer in vervat, ende in verscheyden termen uyt ghedruckt, verklaert dat hy seeckere kennisse heeft van d'intentie van den Koninck syn Meester, ende belooft onder des selfs wel behagen, (dat alsoo haest als myne Heerē de Staten Generael ghresolveert sullen hebben, de Schepen in questie, met den aenkleven van dien te restitueren, voor soo veel als van wegen haer Ho: Mo: kan geschieden, ende de ordre daer toe vereyscht ende noodigh, sullen zyn geexpedieert ende gedepescheert) te doen ordonneren de generale ontslaginge van alle't geene in Vranckrijck ter deser occasie is beslagen, gheduyrigh te arbeyden op een Tractaet van vernieuwinge van Alliancie, ende van de Marine, in 't reguard vande Onderdanen ende Inwoonderen van Vereenighde Nederlanden, te doen accorderen ende onderhouden het Tractaet 't welck by Syne Majesteyt aen de Duytsche Hanze-Steden is gegeven in date den tienden Maji 1655. om te dienen tot en interim, gheduyrēde den tydt van drie Maenden ende daer nae, tot dat dies aengaende anders sal zyn gheconvenieert, te verleenen

leenen syne protectie ende bescherminge, ende syne Coninckllijcke auctoriteyt 't interponeren, om aen de Onderdanen van haer Ho: Mo: te doen administreren eene prompte, goede ende volkomen Justitie, inde interesten die sy in Vranckrijck souden mogen hebben, raeckende de prysen ende andere saecken, ende in alle occasien haer te betuygen Syne Coninckllijcke affectie, naer 't exempel vande Coningen syne Voor-vaders loffelijcker memorie. Gedaen inden Hage den sesthienden Junii 1657. Geteyckent, De Thou.

Volght de voorsz Antvvoorde van haer Ho: Mo: vanden tvvintighsten der voorsz Maent Junji 1657. inde Nederduytsche Tale.

DE Staten Generael vande Vereenighde Nederlanden, gheconsidereert hebbende de ghereitereerde instantien van den Alder Christelijckste Coninck, by den Heer President De Thou, *Grave van Meslay, &c. Synen Ambassadeur, in des selfs Propositien ende Memorien van den 28. April, 25. May, ende den 2. 10. ende 16. van dese loopende Maent, gedaen, om te hebben restitutie vande twee Oorlogh schepen van Syne Majesteyt, genaemt* la Regine *ende* le Chasseur, *met hare equipagie, Officieren ende Matroosen, die in hare handen ghebleven zyn, ende daer van haren Vice-Admirael den 28. Februarii lestleden inde Middelantsche Zee sich Meester heeft gemaeckt, hebben wel willen verklaren, ghelijck haer Ho: Mo: verklaren by desen, dat hare intentie noyt en is gevveest eenige Acte van hostiliteyt of injurie, aenden Coninck of aen de vvaerdigheyt van syn Croon te doen, veel minder in ghebreken te blyven aen 't defereren van d' eer de vvelcke syne Majesteyt toe komt, ende die haer Ho: Mo: aen de selve altydt hebben gegeven, vvesende in tegendeel 't eenemael gedisponeert om met eene volkomen cordialiteyt met Syne Majest. 't onderhouden alle soorte van goede vrientschap, ende correspondentie, ende selfs die te vernieuvven, ende meer en meer te versterken door nieuvve Tractaten ende Alliancien. Waeromme de hoogh-ghemelte Heeren Staten hare oogen slaende op de voordelen vande oude vrientschap, die van allen tyden is ghevveest tusschen Vranckrijck ende desen Staet, geresolveert hebben de restitutie vande boven-genoemde Schepen, met haer Geschut, ende ander toe behooren te doen, ende tot dien eynde de Officiers die haer Ho: Mo: en hare macht hebben ghehadt, ghestelt in handen vanden vvel-ghemelten Heer Ambassadeur, gelijck oock een Copie vande ordres, addresserende aenden voornoemden haren Vice-Admirael, om de voorsz Schepen, met hare equipagie ende toebehooren, datelijk ende sonder uytstel inde naeste Haven van Vranckrijck vveder te senden. Ende alsoo het bloote Schip ghenaemt* la Regine, *tegen haer Ho: Mo: intentie verkocht is, ende dat de selve jegenvvoordigh noch niet en vveten, of men het vvederom heeft konnen bekomen; Soo belooven haer Ho: Mo: 't selve aen Syne Majesteyt te restitueren binnen drie Maenden naer date deses, of indien het nae alle neerstigheyt albereyts ghedaen, ende noch de doen, niet en soude konnen ghe schieden, daer voore, het equivalent aen syne Majesteyt te laten toe komen, vvaer over hier naer sal vverden gheconvenieert tusschen den meer-vvel-ghemelten Heer Ambassadeur, ende hare Ho: Mo: Gedeputeerden: Welcke Resolutie de meer hoogh-gemelte Heeren Staten geerne hebben vvillen communiceeren aenden selven Heer Ambassadeur, Syn E. versoeckende, die aen Syne Majesteyt soo promptelijck ende favorabelijck, als het doenlijck sal zyn, deelachtigh te vvillen maecken, ten eynde haer Ho: Mo: metten aldereersten mogen erlangen de effecten van Syne Majesteyts goede meeninge, vervat ende verklaert in alle de Memorien hier boven ghespecificeert, ende particulierlijck inde laetstghenoemde van date den sesthiende deser Maendt, die haer Ho: Mo: aen nemen, ende daer op haer vertrouvven. Gedaen inden Hage den tvvintighsten Junii 1657.*

Volght het voorsz Tractaet van Marine inde Nederduytsche Tale.

Tractaet op het ſtuck vande Marine, gemaeckt tuſſchen den Coninck van Vranckrijck ende Navarre, ende de Duytſche Hanze-Steden, in den Jare 1655.

DEn Coninck willende te kennen gheven aende Duytſche Hanze-Steden, dat hy tot haer heeft de ſelve affectie ende goede wille, de welcke de Coningen ſyne Voorſaten haer hebben bewesen, ende dat hy begeert, met hun ſoodanige ſincere vrientſchap ende intelligentie te onterhouden, als die gheene die ſy ſoo veele Jaren herwaerts gheobſerveert hebben, tot voordeel vande Onderdanen van Syne Majeſteyt, ende die vande voornoemde Steden, heeft ſeer aengenaem ghehouden de inſtante beden ende ſupplicatien, de welcke Syne Majeſteyt van harent wegen zyn ghedaen, door de Heeren Penshorn ende Moller, Raden der Steden Hamborch, hare Ambaſſadeurs aen dit Hof geſonden, om haer te accorderen de confirmatie vande Privilegiē, die haer toe geſtaen zyn gheweſt, door de voornoemde Coningen ſyne Predeceſſeurs, ſelfs mede om die te expliceren ende te vermeerderen, op dat hare Onderdanen in alle liberteyt hare Commercie ſouden konnen exerceren, met allen den geenē die 't haer goet duncken ſoude, namentlijck met de Vyanden van deſen Staet, ſonder daer in belet te mogen worden, door de Capiteynen van ſyne Oorloghs ſchepen, ofte andere Oorloghs Capiteynen, onder wat pretext 't ſelve ſoude mogen weſen. Ende om met de ſelve te examineren de Conditien onder de welcke ſy deſe gratie ſouden mogen genieten: heeft de ſelve ghecommitteert den Heere Grave de Brienne, Commandeur van ſyne Ordren, Raedt ordinaris in alle ſyne Raden, ende in ſyn Hof van 't Parlement van Parys, ende eerſte Secretaris van Staet, ende van ſyne beveelen; den Heere d' Haligre, mede Raedt in ſyne voornoemde Raden, ende in ſyn voornoemde Hoff van 't Parlement, Directeur van ſyne Financien; ende den Heere Bignon, mede van ſyne Raden, ende ſynen Advocaet Generael in ſyn voornoemde Hoff van 't Parlement, de welcke naer veele ende verſcheyden conferentien, ghehouden met de voornoemde Heeren Penshorn ende Moller, gheſamentlijck uyt krachte van haere reſpective Pouvoirs, waer van de Copien hier achter zyn geinſereert, het naervolgende hebben ghereſolveert ende gearreſteert.

I.

DAt de Inwoenderen vande Hanze-Steden in alle ſeeckerheyt ſullen mogen varen ende trafficqueren, ſoo in Vranckrijck, als in andere Rijcken, Staten, Landen, ende Zeen, Plaetſen, Havenen, Kuſten, Rivieren ende dependentien van dien, om aldaer te gaen, komen, paſſeren ende repaſſeren, ſoo te Water als te Lande, met hare Schepen ende Coopmanſchappen, ſonder dat de Onderdanen van Syne Majeſteyt, de welcke Schepen ten Oorloge uyt geruſt ofte anderſints ſouden mogen hebben, de ſelve ſullen mogen beletten, arreſteren ofte aen houden, onder wat pretext het ſoude mogen weſen, jae ſelfs al gingen ſy nae eenige Steden, Havenen ofte andere Plaetſen dependerende vande Vyanden van Syne Majeſteyt, ofte die het in 't toekomende ſouden mogen zyn, ten ware de ſelve geladen warē met Coopmanſchappen van Contrebande, hier naer gedeſigneert, om ghevoert te worden naer eenige Landen ende Plaetſen vande Vyanden vande Croon.

II.

Welcke Coopmanſchappen van Contrebande verden verſtaen te weſen, Munitie van Oorloge, Vuyrwerckē, namentlijck, Canon, Muſquetten, Mortieren, Buſſen, Petarden, Granaden, Saucisen, Peckkranſſen, Affuiten, Forquetten, Bandeliers, Kruyt, Lont, Salpeter, ende alle andere ſoorten van Wapenen, als Piecken, Degens, Stormhoeden, Caſquetten, Curaſſen, Hellebaerden, halve Piecken, ende andere Wapenen dienende totten Oorloch, als mede Paerdē, Tou-werck ende Zeyl doeck, de welcke nergens toe dienen konnen als om Zeylen te maecken; Niet te min ſullen

sullen sy vermogen te voeren allerhande soorten van Koorn ende Granen, ende ander Aerd-ghevvasch, als Ervveten, Boonen, ende andere levens middelen, ten vvare dat de Steden ende Plaetsen vvaer naer toe sy die sullen voeren, door Syne Majesteyt geattacqueert vvaren, ende dat sy de selve vryvvilligh daer nae toe voerden, sonder dat sy vande Vyanden van Syne Majesteyt daer toe gedvvongen vvierden, haer dienende door gevvelt van der selver Schepen in hare Havenen ofte elders ghevonden, in vvelcken gevalle de Commandeurs vande Schepen van Syne Majesteyt, de voornoemde Granen ende andere Waren tot onderhoudinge van het leven dienende, sullen mogẽ op houden, midts betalende de rechte vvaerde van dien, volgens d' estimatie die daer van ghemaeckt sal vvorden, maer soo niet, ende by faute van estimatie ende betalinge met gereet gelt, sullen de Onderdanen vande voornoemde Hanze-Steden haer met hare Schepen ende Koopmanschappen vryelick mogen retireren, ten vvare de selve mochten zyn vande boven-ghespecificeerde soorte, namentlijck van Contrebande. Syne Majesteyt niet vvillende dat de Capiteynen van syne Schepen, eenige Schepen toe behoorende de Invvoonderen vande voornoemde Hanze-Steden, sullen mogen arresteren, als die geene, de vvelcke sullen bevonden vvorden met Waren van Contrebande gheladen te zyn, die geoordeelt sullen vvorden volgens de Ordonnantien van Franchoys den eersten, inden Jare 1554. Ende van Henrick de derde Anno 1584. Ende so eenige vande voorsz Contrebande Waren bevonden vverden inde Schepen der voorsz Ingesetenen, gheladen by versamelingh in een, ofte op verschey de Plaetsen, deselve sullen puyrlijck ende simpelijk geconfisqueert vvordẽ; Sonder dat in 't reguard van andere Warẽ nochte het Schip sulcks al mogen geschieden, ende die geene die de selve geladen sal hebben, sal ghehouden zyn in alle de onkosten, schaden ende interesten, ter dier oorsaecke door de Geinteresseerde inde Schepen gheleden, ende dit voor vallende sal daer van volgens de rigeur van het tegenvvoordige Artyckel, ende niet volgens de voornoemde Ordonnantien gheoordeelt vverden, ende dit gedaen Zynde sal naer het uytgesproocken oordeel, het Schip met de rest van syne ladinge vryelick mogen vertrecken, ende tot dien eynde sullen de Officieren vande Admiraliteyt gheduyrigh ghehouden Zijn te procederen tot het oordeel vande voornoemde prysen.

III

Ende of vvel de selve Ordonnantien vande ghemelde Coningen Franchoys den eersten, ende Henrick de derde, mede brengen, dat, soo de Onderdanen van Syne Majesteyt in tijdt van Oorlogh, prijsen in Zee mochten komen te maeken, van eenige Schepen, toebehoorende aende Geallieerden ende Vrienden van syn hoogh-ghemeldt Majesteyt, inde vvelcke goederen ende Koopmanschappen vande Vyanden mochten gheladen zyn, ofte oock vvel van vyandtlijcke Schepen, inde vvelcke goederen ofte Koopmanschappen mochtẽ zyn van Vrienden, Geallieerden ofte Geconfedereertẽ, ofte in de vvelcke de voornoemde Geallieerdẽ ofte Vrienden participanten vvaren, dat alle 't selve van goeden prijse verklaert sal vvorden, soo is 't nochtans dat in 't reguard vande Invvonderen ende Onderdanen vande voornoemde Hanze-Steden, ende in consideratie van hare Privilegien. Syne Majesteyt derogerende de selve Ordonnantien, vvilende verstaet, dat de voornoemde Invvoonderen sullen bevrydt zyn vande rigeur vande selve, geduyrende den tydt ende termyn van vyfthien Jarẽ, in voegen dat het kleet vanden Vyandt de Waren vanden Vriendt niet en confisqueert, ende dat de Schepen haer doe behoorende vry zyn, oock al hare ladinge vry maecken, schoon datter Koopmanschap in vvas de Vyanden toe behoorende, ten vvare daer inne eenige van Contrebande mochten gevonden vvorden, ofte dat de Schippers vande voorsz Schepen, hare Papieren hier nae gespecificeert in Zee hadden gevvorpen, ofte hadden bevochten de Schepen van Syne Majesteyt, de vvelcke van ghelijken verstaet dat de Koopmanschappen inde Schepen vande Vyanden gevonden, die men gherechtelijck sal bewysen aende Inwoonderen vande Hanze-

Steden toe te hooren, hun ſullen werden ghereſtitueert.

IV.

Indien het gebeurde, dat jemandt vande Franſche Capiteynen een Schip ghela den mette voornoemde Waren van Contrebande, mocht komen te nemen, Soo en ſullen de voornoemde Capiteynen geene Koffers, Malen, Balen, Bougetten, Tonnen, ofte andere Kaſſen mogen openen ofte op breecken, nochte de ſelve vervoeren, verkoopen ende verwiſſelen, ofte anderſints veralieneren, voor dat de ſelve aen Landt zyn gebracht, inde preſentie vande Richters van de Admiraliteyt, ende naer dat by de ſelve een Inventaris vande voornoemde Koopmanſchappen inde voornoemde Schepen ghevonden, gemaeckt ſal zyn.

V.

Van ghelijcken ſal verboden zyn, op de penen vervat inde Ordonnantien, ende de confiſcatie van goederen, aen alle Perſoonen, Koopluyden ofte anderen, te koopen, verwiſſelen, ter gifte 't ontfangen, ofte onder andere pretexten, hoe die ſelve zyn, noch te verſvvygen of verbergen, door haer ofte door anderen, directelijck of indirectelijck de Coopmanſchappen ofte goederen van Contrebande, in de ſelve Schepen ghevonden, ten zy de pryſen door de Rechters van Syne Majeſteyt voor goet verklaert zyn, in welcken gevalle de Capiteynen vande Schepen, op de vvelcke de voornoemde Coopmanſchappen ſullen zyn ghenomen, de ſelve vvederom ſullen mogen in koopen, indien ſy begeeren voor den prys van hare adjudicatie, ende ſullen ſy voor alle anderen gepreferert worden.

VI.

Ende op dat men niet en moge twyffelē vande qualiteyt vande Koopmanſchappen inde voornoemde Schepen gheladen, ſullen de Capiteynen ende Schippers vande ſelve in Zee gevonden wordende, ghehouden zyn te vertoonen aende Capiteynen vande Oorloghſchepen van Syne Majeſteyt een Paſpoort ofte Zee-brief, ende een Certificatie ofte Police vande ladinge, by welck Paſpoort ſal blycken dat het Schip toe behoort aende Inwoonderen vande voornoemde Hanze-Steden, 't welck op haren eedt geatteſteert ſal vvorden, door de Magiſtraet vande Plaets daer vandaen 't ſelve ſal zyn, ende gheſegelt met haer Zegel, ende de ſelve Certificatie ſal inhouden de ladinge van het Schip, de Plaets van vvaer het uyt gevaren is, ende waer 't nae toe gaet, ende dat daer innegeen Waren van Contrebande en zyn.

VII.

Ende om te vermyden de ongelegentheden die ſouden mogen ghebeuren, vvanneer de Schepen van de Onderdanen van de voornoemde Hanze-Steden ſullen ontmoet worden vande Schepen van Oorloge van ſyne Majeſteyt, ende om wech te nemen alle de pretexten van overlaſt die haer ſouden konnen aen gedaen werden, ſullen de ſelve naer het ſtrycken vande Vlagge, ſoo haeſt ſy die van Vranckrijck verkent hebben, ofte daer van ghewaerſchouwt ſullen zyn, door het teycken 't welck haer by de Franſchen ſal ghegeven worden, met een Canon ſchoot ſonder Koogel, haer een Canonſchoot van daer blyven op houden, haer op 't Schip vertoonen, ende verwachten de Chaloupe die haer by het Schip van Oorloge van Syne Majeſteyt toe gheſonden ſal werden, met twee ofte drie Mannen vande voornoemde Oorlogh-Schepen, boven de equipagie vande Chaloupe, die inde voorſz Coopvaerdye-ſchepen ſullen gaen, aen de welcke de Capiteynen ende Schippers daer op weſende, ghehouden ſullen zyn te vertoonen de voornoemde Paſſepoorten ofte Zee-brieven, mitsgaders de Certificatien ofte Police vande ladinge, daer aen volkomen geloove ſal gegeven worden, ſonder dat (naer dat de ſelve by haer gheſien, ende daer door bevonden ſal vveſen, datter geene Waren van Contrebande in en zyn) ſyluyden andere recherche ofte onterſoeck in het Schip doen, ofte eenigh ander gheſchrift af vordeern, nochte eenige Koffers, Balen, Malen, Tonnen ofte andere Kaſſen, van vvat natuyre de ſelve ſouden mogen zyn, openen, de Schepen op houden, nochte eenige ſoorten van rechten, onder pretext van ſalaris, vacatie, ofte preſenten ofte giften ſullen vermogen te nemen.

Ende

Ende omte beletten dat ghedurende het visiteren vande voorsz Papieren, geen ghevvelt aende Officieren vande voornoemde Conincks Schepen, de vvelcke in die voornoemde Coopvaerdye Schepen gegaen sullen zyn, gedaen en vverde, sullen de Capiteynen ende Schippers vande voornoemde Schepen, in de voornoemde Chaloupe doen over gaen, tvve ofte drie van hare onderhebbende principaelste Officieren, om aldaer soo lange te blyven, tot dat de voornoemde visitatie vande Papieren sal zyn ghedaen, ende de voornoemde Mannen van syne voornoemde Majesteyt vvederom inde voornoemde Chaloupe sullen zyn gekeert.

VIII.

De Reeders vande Schepen van Syne Majesteyt, sullen conform des selfs Ordonnantien gehouden zyn, voor haer vertreck, suffisante cautie te stellen voor de Rechters vande Admiraliteyt, ter somme van thien duysent ponden, om te caveren voor de malversatien die souden mogen vverden begaen in hare courssen ende contraventien in't gunt hier boven is geconvenieert.

IX.

Dat de Hanze-Steden, met hare Borgers, Invvoonderen ende Landen sullen ghenieten, soo veel't stuck vande Navigatie ende Commercie ter Zee ende te Lande betreft, alle ende de selve rechten, vryheden, immuniteyten ende Privilegien, de vvelcke gheaccordeert zyn ofte sullen vvorden aende Staten vande Vereenighde Nederlantsche Provincien, ende andere Natien, die zyn ofte sullen vvesen in vrientschap, vrede ende correspondentie met Vranckrijk; Welverstaende nochtans, datter in geenderley manieren ghederogeert en vverde, aende Tractaten, Accorden ende Privilegien, vergunt by de Coningen van Vranckrijck, Voorsaten van Syne Majesteyt, de vvelcke sullen blyven in hare kracht ende vveerde, ende die Syne Majesteyt, voor soo veel het noodigh soude mogen zyn, verneiuvvt ende ratificeert.

X.

Ende tot dien eynde, soo verstaet Syne Majesteyt, dat alle de andere Tractaten van Vrientschap, Alliantie ende Confederatie, ghemaeckt tusschen de Coningen Syne Majesteyts Voorsaten, ende de voornoemde Hanze-Steden, ende selfs mede alle de Privilegien ende voordeelen aen haer geaccordeert, namentlijck by de Coningen Lodovick de elfde, in't Jaer 1464. ende 1483. Carel den achtsten, van den Jare 1489. Francoys den eersten, vanden Jare 1536. Henrick de tvvede, vanden Jare 1552. ende Henrick de vierde, vanden Jare 1604. al hoe vvel de selve hier niet en zyn ghespecificeert, nochtans door het tegenvvoordigh Tractaet blyven geratificeert ende gheconfirmeert, ghelijck of die van vvoorde te vvoorde daer inne gheinsereert vvaren, om by hun daer van het effect genooten te vverden. Gelijck oock d' Onderdanen vanden Coninck genieten sullen de selve Privilegien inde Hanze-Stedē, ende soo favorabelijck ghetracteert vverden, als de Onderdanen van andere Coningen, Princen ende Staten, met de selve liberteyt ende vryheden, de vvelcke voor desen gheaccordeert zyn gevveest.

XI.

Nae dat het tegenvvoordigh Tractaet van vveder-zyden sal zyn geratificeert, soo sal't selve inde Parlementen van Syne Majesteyt gheregistreert, ende in alle Havenen ende Steden daer het van nooden sal zyn gepubliceert vvorden, op dat't selve niet gecontravenieert en vverde: Ende sal soo vvel aende Copien gheloof vverden gegeven, als aende originelen.

XII.

Dat soo vvanneer in't af vvachten vande uytvvisselinge vande Ratificatien des tegenvvoordigen Tractaets, 't vvelck binnen tvvee Maenden sal gheschieden, quame te ghebeuren, dat eenige vande Schepen toe behoorende de Invvoonderen vande voornoemde Hanze-Steden, door de Uyt-reders van dit Coninckrijck ghenomen vvierden, sal daer over geoordeelt vvorden in conformiteyt van het tegenvvoordigh Tractaet.

In teecken der vvaerheyt hebben vvy

Commissarisen voornoemt, ende ghedeputeerde Ambassadeurs, uyt kraehte van onse respective Volmachten, dese tegenvvoordige met onse gevvoonlijcke signature gheteyckent, ende daer op doen drucken het Cachet van onse Wapenen. Gedaen tot Parijs den thienden dagh van Mey 1655. Was gheteyckent, De Lomenie, d Haligre, Bignon, D. Penshorn, *ende* Th. Moller.

Volght den Brief van den Coninck van Vranckrijck, in date den negenden Augusti 1657. in de Nederduytsche Tale.

Seer vvaerde groote Vrienden, Geallieerde ende Bondtgenooten, Wy hebben seer vervvondert ghevvest, doen Sr. Gentillot, *(de welcke onse welbeminde ende ghetrouwe Raetsheer in onse Raden van State, ende van gebeym, den Heer* de Thou, *Grave van Meslay, President in ons Hoff van Parlement van Parijs, ende onsen Ambassadeur byu, versocht hadt ons te komen vinden) ons te kennen gegeven heeft, dat de ordren die wy voor desen hebben gegeven, de welcke aen uwe Onderdanen een volkomen vryheyt toe lieten, om hare goederen ende effecten die aengehouden zyn geweest, te genieden, ende daer van te mogen disponeren, noch niet en waren geexecuteert: Want hebbende deselve expressely̆ck gegeven, hebben wy geloost dat die sonder uytstel souden zyn gheexecuteert ghewees. Ende hoewel wy nu verseekert zyn, dat 't selve in alle de Jurisdictien van onse Admiraliteyten van Vranckrijck is ghedaen, ende dat men de gheinteresseerde partbyen geen salaris en heeft af gevordert, 't zy van acten van Justitie tegens haer ghepleeght, ofte tot haer faveur ghedaen, nochte voor Packhuys-huyr, in welcke de partyen van hare goederen hebben gestelt geweest, willende echter noch naeder daer van zyn gheinformeert, ende maccken dat die geene die onse ordren sullen hebben tegen gegaen, strengelijck sullen werden gestraft: Soo hebben wy gewildt, dat den ghenoemden* Sr. Gentillot, *de ordren die wy addresseren aenden eersten President van het Parlement van Rouen selfs soude gaen brengen, by de welcke hem wort ghelast dat hy by uwe Onderdanen, die in de selve Stadt zijn, soude gaen ondersoecken, of haer yets onbehoorlijck is af ghevordert, op dat hy 't selve niet alleen en doe restitueren, maer dat hy die Persoonen die niet gheexecuteert hebben 't geene haer gheboden was, doe aentasten ende ghevangen setten, ende de selve aldaer houde, soo langh tot dat wy anders sullen hebben geordonneert. Het welck wy doen om voor al de Werelt te toonen, wat werck wy van uwe affectie maecken, ende de voldoeningh ende vernoeghingh die wy hadden, doen wy uyt de Brieven vanden ghenoemden Heer* de Thou, *ende uyt de Brieven by u aen ons ghesehreven, verstonden, den goeden wille die by u is om de nauwe correspondentie die tusschen ons ende u, de Koningen onse Voorsaten ende uwe Republijck altoos is geweest, soo 't mogelijck is te conserveren ende te vermeerderen. Ende wy hebben daer en boven met desen Brief u op nieuw willen confirmeren, dat de saecken de welcke u by den ghenoemden Heer* de Thou *verseeckert zijn, plaets moeten hebben, sinceerlijck sullen werden gheobserveert. Tot verseeckeringe van welcke wy ons Coninckliјck woort verbinden. Ende alsoo ghy de ervarentheyt hebt, dat wy daer jaloers van zijn, ende dat wy altijt punctuelijck hebben geobserveert 't geene u is belooft geweest; Soo blyven wy by die meyningh, dat gy niet alleen gheloof sult gheven aen desen Brief, ghelijck ghy voor desen hebt gedaen aende Ratificatien die wy hebben gedaen expedieren op de Tractaten die ghearresteert zijn gheweest tusschen onse Gedeputeerde ende de uwe, maer selfs oock 't geene de ghesëyde Heer de* Thou *u onsenthalben dese saecke raeckende sal seggen. De jegenwoordige tot genen anderen eynde dienende, bidden wy Godt dat hy uw seer waerde groote Vrienden, Geallierde ende Bontgenootten wil houden in syn heylige ende waerdige bewaringh. Geschreven tot Sedan den negenden Augusti 1657.*

Uvve goede Vriendt ende Bontgenoot.

Geteeckent,

LOUIS.

Lager stont,

De Lomenie.

Het Opschrift:

Aen onse seer vvarde, groote Vrienden, Geallieerde Bondtgenooten, De Staten Generael vande Vereenichde Nederlanden.

Wy derhalven naer rype deliberatie buyden onder anderen goet gevonden hebben, daer van mits desen aen allen onsen Ondersaten ende Ingesetenen van dese Vereenighde Nederlantsche

lantsche Provincien, kennisse te geven, ende daer benevens eenen yegelijck te waerschouwē, dat Wy gherevoceert ende in-getrocken hebben, ghelijck Wy voor gherevoceert ende ingbetrocken houden mits desen, Onse Placaten den elfden May lestleden, ende den achtsten deses gedaen emaneren, het eene houdende strict verbodt van uyt eenige Provincien, Steden ofte Zee-Havenen van Vranckrijck eenigh gewasch ofte Manufacturen van het selve Rijck hier te Lande in te brengen: Ende by het andere geinterdiceert werdende het varen ende Negotieren op Vranckrijck, ende 't nemen van Paspoorten van die Croone, of vanden welgemelten Heer Ambassadeur alhier residerende; Sulcks dat in krachte van dese Publicatie d' Ingesetenen deser Landen wederom vryelick op Vranckrijck sullen mogen varen, handelen ende trafficqueren, oock allerhande gewasch ende Manufacturen van daer herwaerts in-brengen, gelijck als voor desen. Voorts versoecken ende begeeren, oock lasten ende bevelen wy de respective Collegien ter Admiraliteyt, ende den Lieutenant Admirael dat de selve haer by provisie, ende tot naerde ordre, ten opsichte vande Francoysen sullen hebben te reguleren naer de Articulen van 't voorsz Tractaet de Marine tusschen den hoochst-ghemeltē Coningh van Vranckrijck, ende de meer-gemelte Hanze-Steden gemaeckt, oock daer naer te doen reguleren andere Hooge ende Leege Officieren ter Zee, ende voorts alle Ingesetenen deser Landen, by 't genot van de selve Articulen te mainteneren, ende doen mainteneren naer behooren. Ende op dat alle 't geene vorsz is, van deser zyde punctuelick geobserveert werde, ende eenen yegelijcken van dese onse goede meeninge ende intentie kennisse mach bekommen; Ontbieden ende versoecken Wy de Edele Mogende Heeren Staten, Gecommitteerde Raden, ende Gedeputeerde Staten, vande Provintien respective van Gelderlandt ende 't Graefschap Zutphen, Hollandt ende West-Vrieslandt, Zeelant, Vtrecht, Vrieslant, Ober-Yssel, ende Stadt Groeningen ende Ommelanden, de Hoven van Justitie, ende Regeerders in de Steden ende ten plattē Lande, dese Onse Publicatie daer sulcx gewoon is gedaen te werden, te doen afkondigē ende aenplacken. Aldus ghedaen ende gearresteert ter Vergaderinge vande hoochgemelte Statē Generael in 's Graven-Hage den seventhienden Augusti 1657. Was geparapheert, G. v. Hoolck, vt. Onder stondt, Ter Ordonnantie vande selve. Geteeckent, N. Ruysch. Zijnde op 't spatium ghedruckt het Cachet der selver Heeren Staten in rooden Wassche.

IN 's GRAVEN-HAGE, By de Weduvve, ende Erfgenamen van vvylen Hillebrandt Jacobsz van Wouvv, Ordinaris Druckers vande Hoogh Mogende Heeren Staten Generael, Anno 1657.
Met Privilegie.

Lit. C.

TRACTAT Wegen des Spanischen Commercii gemacht zwischen Die Königl. Majest. in Spanien Und Die Erbb: Hanseestädten.

Sampt höchstgedachter Königl. Majest. Renovation und Confirmation so wol anderer immuniteten und Privilegien der Erbb. Hansee-Städte/ als des Tractatus de Anno 1607. Allermassen solches originaliter in Lateinischer Sprache lautet/und daraus in die Teutsche übergesetzet.

Hamburg/gedruckt bey Georg Papen/im Jahr 1658.

Copia de la Ratification de su Magestad sobre el Tratado de Comercios con las villas Hanseaticas. Madrid. 26. Henero de 1648.

DOn PHELIPE por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Arragon, de las doz Sicilias, de Hierusalen, de Portugal, de Navarra, de Granadá,

Copia Ratificationis Tractatus Commercii Ihro Königl. Maj. mit den Hansee-Städten getroffen. Madrid. 26. Januarij Anno 1648.

DOn PHILIPPUS durch GOttes Gnaden König zu Castilien/zu Leon/zu Arrogonien/ der beeden Sicilien/Jerusalem/Portugal/ Navarra/ Grana-

nada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdenna, de Cordua, de Corzega, de Murcia, de Jaen, de los Algarbes, de Algezira, de Gibraltar, de las Islas, de Canaria, de las Indias Orientales, y Occidentales, islas, y tierra firme del mar Oceano, Archiduque de Auſtria, Duque de Borgonna, de Brabante y de Milan, Conde de Abſpurg, de Flandes, Tirol y Barcelona, Sennor de Biſcaya, y de Molina &c. Por quanto el Conde de Pennaranda de mi Conſejo de camara de Caſtilla y mi Primer Plenipotenciario en el Congreſſo de la tractacion de la paz general en Munſter, y Antonio Brun, del conſejo ſupremo de mis Paiſes Baxos de Flandes, tambien Plenipotenciario mio en el dicho Congreſſo, con eſpecial orden mia, y en mi nombre tractaron, acordaron y firmaron con los Deputados de las Nobles ciudades Hanſeaticas, y en ſu nombre en onze de Setiembre del anno paſſado de 1647. en razon y forma de comerciar dichas ciudades, y ſus habitantes en mis Reynos y Provincias de Eſpanna, la eſcritura que ſe ſigue.

Granada/ Toledo/ Valentia/ Gallicia/ Majorca/ Sevilia/ Sardinia/ Cordoua Corzega/ Murcia/ Jaen/ der Algarber/ Algezira/ Gibraltar/ der Canariſchen Eylanden/ Oſt- und Weſt-Indien/ der Inſulen und feſten Länderen des Oceaniſchen Meers/ Ertz-Hertzog zu Oeſterreich/ Hertzog zu Burgundt/ Brabant und Milan/ Graffen zu Habſpurg/ Flandern/ Tyrol und Barcelonie/ Herrn von Biſcaien und Molina/ ꝛc. Demnach der Graffe von *Pennaranda* Rath unſerer Caſtilianiſchen Kammer und *Primus Plenipotentiarius* in der Verſamlung zu Münſter zu den allgemeinen Friedens-*Tractaten*, und Anthonius Bruhn/ aus den Hohen-Rath unſerer Flanderiſchen Niederlanden auch unſer *Plenipotentiarius* in gedachter Verſamlung aus unſeren *ſpecialen* Befehl und in unſeren Namen mit denen *Deputirten* der Edlen Hanſee-Städten/ als deren Gevollmachten/ den 11. *Septembris*, des entwichenen 1647. Jahrs/ auff was Art und Weiſe dieſelben Hanſee-Städte und deren Einwohnere in unſern Hiſpaniſchē Königreichen uñ Provincien ihren Handel treiben mögen/ nachgeſetzte Schrifft *tractiret*, beliebet, und vollenzogen.

NOtum ſit omnibus, quod cum ex parte Nobilium Civitatum Hanſeaticarum per deputatos expreſſos Regis Hiſpaniarum, ad pacis generalis Conventus, plena cum poteſtate Legatis Monaſterii Weſtphalorum degentibus, multoties repræſentatum fuerit, earundem civitatum commercia per Majeſtatis Catholicæ Regna, ditiones & ſtatus, quæ alias non ſine mutuo utrinq; fructu & emolumento floruerant ab aliquot annis, injuria, vel infelicitate temporum & belli calamitatibus, cum maximo

SEa notorio à todos, que los Diputados de las Nobles ciudades Hanſeaticas repreſentaron muchas vezes alos Embaxadores del Rey de Eſpanna en el congreſſo de Munſter para la Pax general con plena poteſtad del Commercio deſta genteen los Reynos, Dominios, y Eſtados dela Mageſtad Catolica, que en otro tiempo avia florecido con reciproco frůcto y emolumento de ambaz naciones, y de algunos annos a eſta parte ſe ha interrumpido por la infelicidad delos tiempos, y calamidades dela guerra, con grande

KUnd und zu wiſſen ſey hiermit Jedermänniglichen. Daß nach deme wegen der Edlē Hanſee-Städte durch dero Deputirte Legaten, den Königlichen Hiſpaniſchen/ zu den General-Friedens-Tractaten gevollmächtigten Herren Abgeſandten zu Münſter/ zum öffteren vorgebracht worden: Wie benanter Städte Kauffhandelung in ihrer Majeſt. Königreichen und Landen (die doch vormahlen/ nicht ohne bederſeits Nutzen und Auffnehmen floriret) etzliche Jahr hero wegen kümmerlicher Zeit und Krieges Unruhe/ mit groſſen Schaden/ ſo wol der

ximo tàm Hispanicorum quàm Hanseaticorum populorum dispendio labefactam, & initos super iisdem commerciis tractatus corrumpi multorum, gravaminum edita, exhibitaque serie, quibus nomine prædictarum civitatum remedia quam primum, & serio adhiberi instanter urgebant, idem quoque totius Imperii nomine comitiorum generalium, tam Monasterii, quam Osnabrugæ congregatorum Ablegati penes eosdem Hispaniæ Regis Plenipotentiarios voce, & scripto efflagitabant, quibus auditis, & consideratis, cum primarius eorum Plenipotentiariorũ Hispanicorum Legatus, Comes à Pennaranda ad Regiam Majestatem Catholicam rescripsisset, & exemplaria prædictorum gravaminum nec non earundem Civitatum Hanseaticarum literas, circa commerciorum instaurationem transmisisset, obtentis benignis, ac favorabilibus responsis, quibus benevolam suam in Hanseaticas civitates earumque postulata propensionem Regia Majestas Catholica abunde, & luculenter contestatur, nec non potestatem facit prædictis suis Plenipotentiariis, in hac Commerciorum restauratione gravaminum cessatione agendi, & modis omnibus antiquam amicitiam navigationem

de menoscavo delos pueblos Espannoles y Hanseaticos, aviendose perturbado los Tratados que se comenzarona tener sobre estos Comercios con nota, y multitud de muchos gravamenes, à los quales instavan las dichas Ciudades se aplicasse prompto, y effectivo remedio: y tambien pidieron lo mismo los subdelegados en nombre de todo el Imperio, de los congressos generales, assi de Munster como de Osnabruck a los Plenipotenciarios del Rey des Espanna de palabra y por escrito las quales cosas siendo oydas, y considera das, escrivio el conde de Pennaranda, Empaxador Plenipotenciario a la Magestad Catolica, y remitio los exemplares de los dichos gravamenes, y Cartas delas ciudades Hanseaticas, sobre larestitucion delos Comercios, a que respondio su Magestad Catolica benigna y favorablemente, mostrãdo benevolo propension à las Ciudades Hanseaticas y a sus suplicas, y dando potestad a sus Plenipotenciarios para tratar dela cessacion delos gravamenes, y restauracion delos comercios y para facilitar, y establecer la antigua amistad, la navegacion, y traficacion de las mercaterias, venta y compra entre las Provincias, villas y Pueblos Espannoles, y Hanseaticos: y aviendose tenido conferencias,

der Hispanischen Völcker als der Hansee-Städte Einwohner/ in Abnehmen gerathen/ und die über solchen Kauffhandlung angestellete Tractaten gehemmet worden / mit Anzeigung vieler Beschwerden / deren schleunige remedirung / sie im Namen vorgedachter Hanseestädte gantz fleissig und inständig gebeten. Eben dieses haben des H. Röm. Reichs zu Münster und Oßnabrück / zu den allgemeinen Friedens-Tractaten versamlete Abgesandten bey den Königl. Hispanischen Gevollmächtigten / so wol Münd- als Schrifftlich gesuchet. Welches / nach deme es angehöret und wol betrachtet worden / und der Graff von Pennaranda, als das Haupt der Hispanischen Gesandschaft / solches Ihr Königl. Maj. Schrifftlich berichtet / und die Verzeichnis der gedachten gravaminum, wie auch der Hansee-Städte Schreiben / wegen restaurirung der Commercien mit übergeschicket / auch darauff eine gnädige und günstige Antwort erhalten / in welchen S. Königl. Majest. einen günstigen und geneigten Willen gegen die Hansee-Städte und deren Foderung gar reichlich spühren lassen / wie sie dann bemelten ihren Herrn Abgesandten Vollmacht gegeben / die Kauffhandlung wieder auffzurichten / die Beschwernissen abzuschaffen / und mit allen möglichen Mittelen / die alte Freundschafft / Schiffarth und Außführung der

tionem & mercimoniorum exportationem, venditionem emptionem inter Hiſpanicas & Hanſeaticas Provincias Urbes & Populos facilitandi ac ſtabiliendi, inita iterum cum infra ſcriptis Deputatis & Ablegatis Civitatum Hanſeaticarum ſuper hoc negotio amicabili & ſpecifica conferentia ac conſultatione inter utroſque proviſionaliter, & ſub futura ſuæ Majeſtatis Catholicæ, Hanſeaticorumque Magiſtratuum approbatione, & ratihabitione conventum eſt.

rencias, y conſulta amigable, y eſpecifica con los infra eſcritos Diputados, y ſubdelegatos ſobre eſte negocio, ſe han convenido ambas partes debaxo dela aprobacion y ratificacion de ſu Mageſtad Catolica, y delos Magiſtrados Hanſeaticos.

der Kauffmanſchafften und deren Kauff- und Verkauffung zwiſchē den Hiſpaniſchen und Hanſee-Städtiſchen Provincien Städten und Völckern zu facilitiren und zu beſtätigen. Hierauff ſein gedachte Herrn Deputirte Legaten der Hanſee-Städte dieſes negotii halber zu einer freundlichen und abſonderlichen Conferentz geſchritten/ und haben auf künfftige Königl. Maj. und der Hanſee-Städte approbation und genemhaltung mit einander folgende Punctē geſchloſſen.

Primo.

QUod antiqua civitatum Hanſeaticarum in Regnis & Provinciis Hiſpanicis acquiſita Privilegia, & immunitates inprimis etiam Tractatus anni 1607. cum annexis ſcriptis privilegia, eorumque extenſionem Regiam continentibus (quorum tenor ſub manu utriusque partis legatorum ad calcem, præſentis conventionis inſerendus vim authentici habebit) hoc ipſo conceſſa confirmata, ex integroque renovata ad amuſſim, ac bona fide utrinque & deinceps obſervabuntur, iis exceptis, quibus per ſubſequentes articulos quippiam derogatur inprimis vero, ut ceſſante inter Regiam Majeſtatem & Provincias Uniti Belgii hoſtilitate, ſive per treugam, ſive per pacis compoſitionem id fiat, ea omnia quæ

I.

QUe los antiguos Privilegios e immunidades que han adquirido las ciudades Hanſeaticas en los Reynos, y Provincias de Eſpanna ſe obſervaran de aqui adelante de ambas partes, con buena fe, dela miſma manera que ſe huvieren concedido, confirmado y renovado, y primeramente el tractado del anno de 1607. con los eſcritos que contienen los Privilegios, y la Real extenſion dellos, cujo tenor authorizado eſtando firmado delos Embaxadores de ambas partes al fin del preſente aviendo, tendra ſu fuerza, ecetos eſtos, en que ſe quitare algo en los articulos ſiguientes, principalmente que ceſſando la hoſtilidad entre ſu Mageſtad y las provincias Unidas de Flandes, o por tregua, o, por ajuſtamento de paz,

I.

DAs die alten erlangten Privilegia der Hanſee-Städte in den Hiſpaniſchen Königreichen und Provincien/ zuförderſt aber die jenigē ſo in dem Tractat des 1607. Jahrs und deren Königl. Vermehrung und Erweiterung begrieffen (Deren Inhalt unter beyder Theil Geſandten Hand zu ende dieſes Vergleichs angeheftet/ vor das rechte Original ſoll gehalten werden.) Mit dieſen ſollen Confirmiret/ gäntzlich wiederum erneuert und getreulich von beeden Theilen/ hinfürter obſerviret werden. Es werden aber die außgenommen / welche durch nachfolgende Artickel in etwas geendert worden/ vornemlich aber/wann die zwiſchen Königl. Maj. und den Unirten Provincien jetzt ſchwebende hoſtilität ihre Endſchafft erlangen wird/es geſchehe mit einem Stillſtand oder Friedens Compo-

quæ adversus dictas provincias, earumque Incolas & subditos in præfato Tractatu anni 1607. cauta erant pariter cessent ac sublata sint, durante pace & treuga: Et si quid amplius in illum eventum, dictarum Provinciarum Uniti Belgii subditis, ratione mercimonii earumque rerum quæ ad ejusdem mercimonii securitatem & libertatem pertinent, concessum sit, quam olim Hanseaticis competierit, vel datum sit, id omne & vi hujus Tractatus Hanseaticis concessum intelligatur, cùm præsertim præcipuas istarum proviciarum Civitates simul Hanseaticæ societatis membra esse constet. Belli verò tempore, ea, quæ in sequentibus hujus conventionis articulis disposita, observabuntur.

paz, todo aquello que se cautelò contra las dichas Provincias, sus vezinos y subditos en el dicho tratado del anno de 607. cesse. y de todo punto se quite, durante la paz y tregua, y si algo mas se concediere a los subditos de las dichas Provincias por razon del comercio y teato y de las cosas que pertenecen a la seguridad, y libertad de el mismo trato (quæ antiguamente competia a los Hanseaticos) todo esto por virtud de este Tratado, se entienda concedido a los Hanseaticos, principalmente constando ser las Principales Ciudades destas Provincias, juntamente miembros de la parte Hanseatica: pero en tiempo de la guerra se guardara aquello que quedare dispuesto en los articulos siguientes desta Convencion.

Composition, daß alsdann alles das jenige / so wieder besagte Provincien und deren Inwohner und Unterthanē in vorgedachtē Tractat de Anno 1607. außbeschieden / in wehrenden Fried oder Stillstand auffgehoben uñ abgeschaffet seyn soll / und so etwas weiters auff diesen Event der besagten Unirten Provincien Unterthanen / wegen der Kauffhandlung und deren dazu gehörigen Sachen, Sicherheit und Freyheit (wie solches vor diesen den Hansee-Städten zugehöret und gegeben) vergönstiget werden solte / daß solches alles den Hansee-Städten vermöge dieser Handlung vergönnet zu seyn verstanden werden soll / weil wie bekand / die vornehmsten Städte gedachter Provincien zugleich der Hansee-Städtischen Societät Mitgliedere seyn: Zur Zeit des Krieges aber / soll das jenige was in diesen Vertrags-Articulen gesetzet wordē / observiret werden.

Secundo.

Novi Certificationum modi ab aliquot annis contra vel extra præscriptum Tractatus anni 1607. introducti tollantur, stabiturque iis solis inquirendi & certificandi rationibus, quæ præcedentibus Tractatibus exprimuntur, ad pristinum statum omnia restituendo, adeò, ut magistri navium unam duntaxat certificationem, cum specifica mercium adve-ctarum

II.

Los nuevos modos de las Certificationes que se han introducido de algunos annos a este parte, contra o fuera de la prescription del tratado de el anno 607. se quiten, y se estara solamente a estas razones de inquirir, y Certificar que se exprimēn en los precedentes tratados, para restituirlo todo a su antiguo ser, de monera, que los duennos de los navios esten obligados tan sola-

II.

Die neue Manier zu certificiren / so etzliche Jahr hero wieder den Inhalt des Tractats de Anno 1607. eingeführet / soll auffgehoben seyn / und soll man nur bey der Weise zu inquiriren und Certificiren bleiben / welche in vorgehenden Tractaten verabscheidet / und damit alles wieder in seinen alten Standt setzen / also daß die Schiffer nur einen Certification-Brief nebenst einer ordentlichen Verzeich-

ctarum designatione juxta formulam dicti Tractatus anni 1607. de singulis navibus exhibere teneantur, quo magis & securius inter suæ Catolicæ Majestatis populos amicitiæ & commerciorum jura coalescant: cessante autem cum Belgio Unito hostilitate, nihil amplius certificandum, quam quod mercimonia ad nullos eorum pertineant, qui vel Hanseatici non sint, vel iisdem cum Hanseaticis privilegiis, & juribus in Regiæ Majestatis Regnis ac ditionibus non gaudeant.

solamente a mostrar una Certification con especifica declaracion delas mercaderias, conforme a la formula del dicho Tratado del anno de 607 de cada navio: y paraque mejor y mas seguramente se mantengan los derechos de amistad, y commercio entre su Magestad, y los pueblos Hanseaticos, cessando la hostilidad con las Provincias unidas, no se ha de mostrar mas Certificaciões que dequelas mercadurias, pertenecen a los Hanseaticos, o a aquellos que con ellos gozen de los privilegios, y derechos en los Reynos y Estados de su Magestad.

Verzeichnis der gebrachten Kauffmans Güter/ nach der formul des besagten Tractats de Anno 1607. von einem jeden Schiff zu lieferen sollen gehalten seyn/ damit also desto mehr und besser die Freundschafft und der Kauffhandel unter Ihr Maj. Unterthanen mögen bestetiget werden: Wann aber der Krieg mit den Unirten Niederlanden ein Ende nehmen wird / soll man nicht mehr Certificiren/ als daß die Kaufmans Wahren denen Hansischen/ oder denen so gleichmässige Privilegien und Freyheiten mit ihnen in Ihr Königl. Maj. Königreichen und Landen haben/ zugehören.

Tertio.

DOnec verò Regiæ Majestati cum Ordinibus & Provinciis Uniti Belgii, vel aliis quibuscunque Inimicis intercedit hostilitas, fruantur Hanseatici Neutralitate, quæ ipsis à suæ Majestatis hostibus non negatur: Ideoque superioribus omnibus Hanseaticæ Societati concessis, salvis, libera sit eidem omni tempore cum Belgis Unitis, aliisque quibuscunqne Regiæ Majestatis hostibus commercandi, eorumque terras adeundi & relinquendi, merces terra marique inferendi & exportandi facultas. Exceptis iis quæ bellico usui convenientes ex ditionibus Hispanicis provenerint. Qua in re, ne ullus subsequatur dolus, ca

III.

QUe hasta que uviere hostilidad entre las Provincias Unidas, y su Magestad, o otros qualesquier enemigos, ayan de gozar dela neutralidad los Hanseaticos, laqual delos mismos enemigos de su Magestad no se les niega, y assi les sea litico traficar en qualquier tiempo con las Provincias unidas, y con otros qualesquier enemigos de su Magestad, yr, y dexar a sus tierras, y conducir y llevar mercadurias por tierra y por mar, ecetas estas, que siendo convenientes al uso dela guerra, que se sacan de los dominios de Espanna, y en este caso, paraque no se siga ningun dolo, se observarà lo que en el articulo

III.

SO lange aber Ihr Königl. Majest. mit den Unirten Niederlanden und anderen dero Majest. Feinden / sie seyn welche sie wollen / Krieg führen/ sollen die Hansee-Städtische derselben neutralität geniessen/ welche ihnen von Ihr Maj. Feinden vergönstiget wird. Deßwegen dann/ mit vorbehalt / alles obigen/ der Hanseestädtischen societät vergönnet/ daß sie freye Macht haben soll/ zu allen Zeiten / mit denen vereinigten Niederlanden / und allen anderen Ihre Maj. Feinden / Kauffhandel zu treiben / in und aus deren Landen zu reisen/ auch allerhand Wahren zu Wasser und Lande ein und aus dieselbe zu führen / außgenommen dieselbe Kriegsmunition

ea quæ articulo II. dicti Tractatus anni 1607. de mercibus in dictas Uniti Belgii Provincias nō transvehendis deq; obligationibus desuper expediendis statuta sunt, quoad omnia loca hostilia, circa modo dictas merces deinceps observabuntur.

Quarto.

OMnem utiq; Hanseaticæ Civitates benevolentiæ testificationē Regi Catholico, ejusque subditis, ac Statibus exhibebunt: Et præterea, tam naviū, quàm omnis nauticæ suppellectilis, instruendarumq; navium apparatus, pro cujusq; loci consuetudine, liberum justumq; suæ Majestatis Catholicæ Ministris apud ipsas erit commercium, una cum omnibus aliis commoditatibus, quas cuipiam alteri Principi & statui Neutrali ac amico quovis tempore & loco sunt concessuræ.

Quas antedictas pactionum leges, Legati Hispanici ex una parte, & Deputati Hanseatici ex alia, manuum subscriptionibus & sigillis munivérunt, atq; pro majori robore Regiæ Catholicæ Majestatis, & respectivè suorū superiorum ratihabitiones desuper intra quatuor menses, hinc indè procurare & extradere receperunt.

Actum Monasterii 11. Septembris Anno Christi 1647.

culo onze del dicho Tratado del anno de 607. està estatuido, acerca de no llevar mercaderias en las dichas Provincias Unidas, y de las obligaciones que se han de hazer, quanto à introduzir mercadurias en lugares enemigos.

IV.

QUe las ciudades Hanseaticas daran muestras de toda benevolencia al Rey Catolico, y a sus subditos, y Estados, y demas podran libre, y justamente los ministros, de su Magestad Catolica prevenir todo lo necessario para los navios, en qualquier lugar, y gozar del comercio, juntamente de todas las otras comodidades que conceden a otro qualquier Principe, Estado neutral y amigo, en qualquier tiempo, y lugar:

Losquales conciertos firmaron y sellaron con sus sellos los Embaxadores de Espanna de una parte, y los Disputados Hanseaticos de la otra, y para mayor fuerza tomaron por su cuenta, el procurar y sacar, dentro de quatro meses, la Ratificacion de su Magestad Catolica, y respectivamente de sus superiores.

Fecha en Munster a. 1. y 11. de Setiemb. de 1647.

munition und zum Kriegdienende Wahren/ welche aus den Königlichē Hispanischen Provincien gebracht werden: Damit aber hierunter kein Betrug vorgehe/ so soll das jenige/ was in II. Articul des besagten Tractats de 1607. von den Wahrē/ so in gemelten Unirten Provincien nicht geführet/ und von den obligationen so darüber/ als auch von den nach feindlichen Oertern außgehenden Wahren zu verfertigen statuiret ist/ vollenkömlich observiret werden.

IV.

DIe Hanseestädte sollen alle Freundschaft und Wolgewogenheit Ihro Königl. M. dero Unterthanen und Ständē erweisen/ auch denselben/ so wol mit Schiffē/ als allerhand Geretschaft so darauff gehöret/ wie auch Zurüstung zum Schiffsbau sich zu versorgen/ aller Orten verstatte/ wie auch denselben die freye Handlung nebenst allen andern Commoditäten/ welche sie allen andern Fürsten/ neutral Ständen und Freunden zu jederzeit und Ort vergönnen/ geniessen lassen.

Welche vorbesagte Vereinigūgs Articul die Hispanischē Gesandte an einem: uñ die *Deputirte* der Hanseestädte am andern Theil/ mit ihren eigenhändigen Unterschrift und Siegelen bestetiget/ und zu mehrer Bekräfftigung der Königl. Maj. und *respectivè* ihrer Oberen *ratificationes* hierüber/ innerhalb 4. Monaten/ von *dato* dieses/ zu verschaffen/ versprochē haben.

Geschehen in Münster den 11. Septembris Anno 1647.

El Conde de Pennaranda L.S. — *Fray Joseph Arcobispo de Cambray L.S.* — *A Brun L.S.*

David Gloxinus, D. & Synd. Lub. L.S. — *Gerh. Coch, D. Senat. Reip. Brem. L.S.* — *Johannes Christophorus Meurer D. Synd. Hamb. L.S.*

POr tanto desseando yo la satisfacion dedichas ciudades, y que se continue entre sus habitantes y mis subditos, la buena y sincera correspondencia que siempre se ha procurado, renovandola por medio deste nuevo Tratado, por lo presente apruevo, ratificio y confirmo la dicha escritura aqui inserta, segun y como en ella se contiene, como cosa hecha por mi orden, y en mi Real nombre, paraque sea firme, estable y segura en todo tiempo, assi lo tengo por bien, y en firmeza dello, mande despachar la presente firmada de mi mano, sellada con el sello secroto, y refrendada de mi infraescrito Secretario de Estado.

Dada en Madrid a 26. de Enero 1648.

YO EL REY

Geronimo dela Torre.

ES copia del Papel firmado de su Magestad y refrendado del Sennor Secretario Geronimo dela Torre, el qual originalmente entrgeuè de orden del Excellentissimo Sennor Conde de Pennaranda, a los Sennores Diputados delas villas Hanseaticas, quedandome con una copia; y assi yo el infra escrito Secretario de su Magestad, y desta Embaxada lo firmo de mi mano. En Munster a 26. de Junio 1648.

Pedro Fernandes del Campo y Angulo,

Relacion delos Privilegios que por la Corona de Castilla se han concedido a los Hanseaticos y los que piden se annadan.

EL REY.

POr quanto por parte delas ciudades dela Confederacion dela Hansa

SO thun Wir demnach zu Erfüllung der besagten Städte Gesuch und das zwischen ihren Einwohneren und unseren Unterthanen/ die gute und auffrichtige lang gepflogene correspondentz/ continuiret werden möge/ dieselbe durch Mittel dieses neuen Tractats renoviren/ und durch gegenwertige obgesetzte Schrifft/ und alles was darin enthalten/ als eine auff unseren Befehl und in unseren Königlichen Namen abgehandelte Sache/ hiemit approbiren/ ratificiren und confirmiren/ und ist unser Will und Befehl/ daß solches iederzeit stets und feste und unverbrüchlich gehalten werde: Urkündlich haben Wir diesen Brieff mit unser Hand unterschrieben/ und mit dem Secret Siegel unterdrucken/ auch durch unseren untergeschriebenen Secretarium-Status bekräfftigen und außfertigen lassen.

Geben in Madrill den 26 Janu. 1648.

ICH DER KÖNIG.

Hieronymus dela Torre.

Diß ist die Copey des von Ihr Maj. unterschriebenen und vom Herrn Secretario Geronimo dela Torre authorisirten Brieffes/ welchen ich in originali, auff Befehl des Durchl. Herrn Graffen von Pennaranda denen Herrn Deputirten der Hansee-Städte/ negst genommener Abschrifft/ eingehändiget habe. Urkündlich habe ich untergeschriebener Ihro Majest. und dieser Legation-Secretarius dieses mit meiner Hand bekräfftiget.

In Münster den 26. Junij 1648.

Petrus Ferdinandi del Campo y Angulo.

Instrumentum I.

Relatio Privilegiorum So von der Kron Castilien den Hansee-Städten vergönstiget worden: Wie auch deren so sie gesucht/ denselben beyzufügen.

Der König.

DEmnach wegen der vereinigten Teutschen Hanseestädte dero Abgesandte

Hanſa Teutonica, entre otras coſas, que ſus Embaxadores, Juan Domano Juris Conſulto, Sindico y Orador, delas dichas Ciudades, Henrique Broquer Senador de Lubeque, Hieronimo Voghler, Senador de Hamburg, y Arnoldo Vanholden Senador de Danſique Nos há ſido pedido, que de mas de confirmarles los Privilegios que los Sereniſſimos Reyes de Portugal nueſtros predeceſſores concedieron y confirmaron a los naturales dela dicha Hanſa Teutonica que los Reynos y Corona de Portugal fueſſemos ſervido de ampliarlos, y eſtenderlos a nueſtros Reynos de Caſtilla, repreſentandonos la voluntad, con que ſiempre han acudido al trato y commercio, aventurando ſus vidas y haziendas, y convitando ſus utilidades en abundante, y honeſta mercancia, permaneciendo desde ſu principio en perpetua obſervancia; Teniendo conſideracion a ello, y por el amor que ſiempre emos tenido a los ſubditos dela dicha Hanſa, desſeandoles todo bien y augmento, aviendoſe viſto en mi Conſejo de Eſtado, emos acordado de concederles, como por la preſente les concedemos a todos y a cada uno delos naturales dela Hanſa Teutonica las gracias y Privilegios ſiguientes.

geſandte Johannes Domanus Juris Conſultus Syndicus und Orator der beſagten Städte / Henricus Brockes Rathsverwandter der Stadt Lübeck / Hieronymus Vogler Rathsverwandter der Stadt Hamburg / und Arnoldus vom Holtzen Rathsverwandter der Stadt Dantzigk / Uns unter andern ihren Anbringen unterdienſtlich erſuchet / Wir wolten geruhen / die von Unſeren Vorfahren / den Durchläuchtigſten Königen von Portugal / den eingebornen der vorgeſchriebenen Hanſee-Städte / ertheilte Privilegia, nicht allein zu Confirmiren / ſondern auch auff unſere Königreiche Caſtilien zu extendiren und zu erweitern / uns dabey zu Gemüth führende die Begierde vermittelſt welcher ſie allezeit den Kauffhandel und Gewerbe / mit darwagung ihres Lebendes und Gutes befördert / den Nutzen welchen ſie durch überflüſſige und ehrliche Kauffmanſchafft und Handel geſchaffet / auch wie ſie von Anfang hero immerfort in ſtetiger obſervance dabey verblieben. Als haben Wir in Conſideration vorbeſchriebenen allen / aus beſonderer zu den Unterthanen der obgeſchriebenen Hanſee-Städte / iederzeit getragener guten Zuneigung / und damit dieſelbe in allem Wolſtande und Auffnahm erhalten werden möchten / nachgeſetzte Privilegia und Vergönſtigungen / nachdeme ſolche zufoderſt in unſerm Eſtats-Rath / durch geſehen und ihnen zu vergönſtigen berahmet worden / concediret / wie wir dañ ſolche allen Eingebornen der offtgedachten Teutſchen Hanſee-Städten / und einem iedem inſonderheit durch gegenwärtigen Brieff concediren und vergönſtigen.

I.

Primeramente les concedemos que puedan tener en eſtos Reynos caſas de Contratacion y que ſean reſervadas de huespedes y de todo otro impedimento.

I.

Erſtlich erlauben Wir ihnen / daß ſie in dieſen Königreichen Kauffhäuſere (Oeſterſche Häuſere) haben mögen / und ſollen dieſelbe von der Einquartirung und allen anderen Beſchwerden befreyet ſeyn. *Inſtr. 2. c. 27. Inſtr. 3. c. 28.*

II. Iten f 2 II. Item

II.

Iten se les concede que puedan nombrar en los puertos destos Reynos Consules de su Nacion, losquales su Magestad aprobarà y autorizarà, y que sean tales que serviràn con la fidelidad que conviene, haziendo el juramento que para la tratacion hecha con los dichos Deputados sobre el comercio oy dia dela fecha desta està acordado para evitar los fraudes delos inobedientes y demas inconvenientes que hasta aora ha avido y assi mismo juren de cumplir la instruccion que ellos les dieren aprobado por su Magestad.

II.

Item es wird Ihnen erlaubt/ daß sie in den Seehaven dieser Königreiche Consules ernennen mögen/ welche Seiner Majestät approbiren und bestätigen wollen/ es sollen aber Personen seyn die ihnen mit gebührender Treu vorstehen können. Welche dann zu verhütung allerhand Betrugs der Wiederspenstigen und Auffhebung der bißhero verspürten inconveniencen, den Eydt/ so heute bey schliessung dieses Tractats von gedachten Herrn Deputirten über dem Commercio beliebet worden: Als auch daß sie/ der ihnen von gesagten Herren Deputirten exhibirter und von seiner Königlichen Maj. approbirter Instruction in allen nachleben wollen/ abzustatten schuldig seyn sollen. *Instr.2.cap.42. Instr.3.cap.43. & Instr.4.cap.9.*

III.

Iten les concedo que puedan tener agente propio en su Real Corte, paraque aya en todo el buen orden y correspondencia necessaria.

III.

Item Wir erlauben ihnen/ daß sie umb guter Ordnung und Correspondentz willen/ an unserm Königlichen Hoffe einen eigenen Agenten halten mögen. *Instr.2.cap.43. Instr.3.cap.44.*

IV.

Iten quiere su Magestad que los dichos Hanseaticos sean reservados delos officios publicos, y curadorias sino los quisieren de su voluntad.

IV.

Item es will seine Maj. daß die Hansestädtische von allen officiis publicis und Vormundschafften / da sie solche nicht aus freyen Willen auff sich nehmen wollen/sollen befreyet seyn. *Instr.2.cap.28. Instr.3.cap.29*

V.

Iten que no sean ompelidos a servir por mar y por tierra los Hanseaticos que residieren en estos Reynos.

V.

Item es sollen die Hansestädtische die in unseren Königreichen wohnen/ weder zu Wasser oder Lande zu dienen nicht gezwungen werden. *Instr.2.cap.28. Inst.3. cap.29.*

VI.

Iten que nadie los enbargue, enbaraze, ni dè apposento en las casas en que viven, o vivieren, bodegas y cavallerizas y que puedan andar en bestias, mulas de freno y silla en todos estos Reynos.

VI.

Item es soll sie keiner verarrestiren oder bekümmeren / noch in ihren Häuseren wo sie bereits wohnen oder wohnen möchten / auch Buhden und Pferdestellen / keine Einquartierung legen/ und sollen sie in allen diesen Königreichen frey auff Bestien/ gesattelten und gezeumten Muhlen reisen mögen. *Instr. 2.cap.27. Instr.3.cap.28.*

VII. Iten

VII. Item

VII.

Iten se les concede que puedan tratar y Contratar libremente en estos Reynos y que de la moneda de plata que truxeren de sus provincias y metieren en estos Reynos, no paguen ningunos derechos.

VIII.

Assi mismo se les concede, que dela moneda de oro, o plata que huvieren registrado altiempo que la metieron en estos Reynos antes de aver desembarcado, siendo dela ley y estampa de sus Provincias puedan bolver la que les sobrare: y en caso que quieran cambiar alguna dela plata qué truxerem por oro la puedan sacar aunque sea en moneda destos Reynos.

IX.

Iten tiene su Magestad por bien, y les concede, que en caso de guerra o otro accidente tal no corran los Hanseaticos detrimento en sus personas ni bienes, y que tengan tiempo de anno y dia, para poder retirarse con sus haziendas, conque lo mismo se conceda a los subditos de su Magestad que se hallaran en el dominio delas ciudades.

X.

Assi mismo seles concede que puedan escoger uno delos corredores approbados y que tuvieren titulo, el que mejor les estuviere, y que este solo haga sus negocios.

XI.

Iten concede su Magestad, que no puedan ser presos, ni detenidos, por caso que sea, de criminal, o, de civil, sino por un juez particular, elqual su Mage-

VII.

Item Man lässet ihnen zu/daß sie in diesen Königreichen frey handeln und wandeln mögen/ und sollen von der Silber-Müntze so sie aus ihren Provincien mit sich in unseren Königreichen bringen/ einigen Zöllen zu entrichten nicht gebunden seyn. *Instr. 2. cap. 5. Instr. 3. cap. 6.*

VIII.

Gleicher gestalt ist Ihnen erlaubt daß sie das jenige/ welches ihnē von der Gold und Silber-Müntze/ so sie mit sich in unseren Königreichen gebracht/und mit ihrer Provincien Gepreg gestempelt/ auch bey ihrer Ankunfft/vor beschehener Entladung registriren lassen/ übrig geblieben/ wieder mit sich heimführen mögen/ da sie auch etwas des mitgebrachten Silbers gegen Gold verwechselen wolten/ sollen sie selbiges frey (ob es schon in dieser Königreiche Müntze were) wegführen mögen. *Instr. 2. cap. 34. & 35. Instr. 3. cap. 35. & 36.*

IX.

Item es hält Ihr Mai. für gut und vergönstiget Ihnen/ daß sie in Kriegs und andern dergleichen Fällen/ an ihren Personen uñ Güteren nicht sollen beschädiget werden. Auch sollen sie Jahr und Tag Zeit habē/mit ihren Güteren sich zu reteriren/ im Fall solches Ihre K. Maj. Unterthanen / so in den Hanseestädtischen Heerschafften wohnen/ebenermassen verstattet wird. *Instr. 1. cap. 9. Inst. 2. cap. 36. Instr. 3. cap. 37.*

X.

Ebener massen ist ihnen erlaubt/ daß sie einen der Geschwornen oder angenommenen Mäckler/ der ihnen am bequemesten scheinet/ erwehlen und durch denselben alle ihre Handlungen treiben mögen. *Instr. 2. cap. 11. Inst. 3. cap. 12. & Inst. 4. c. 4.*

XI.

Item es erlaubt S. Maj. daß die Hanseestädtische durch keinen Richter/ es sey wegen Criminal- oder Civil Sachen gefänglich angenommen oder angehalten werden sollen / dann nur durch Den/

Mageſtad nombrarà paraque conozca deſus cauſas.

XII.

Iten ſe les concede, que quando ſe ofrezca que los Adminiſtradores y recaudadores delas rentas, o el juez de ſacas, y coſas vedadas, teniendo informacion, o, ſoſpecha, de algun fraude, huviere de viſitar las caſas delos Hanſeaticos, o de qualquiera dellas, ſea por ſu perſona, o la de algun miniſtro, o eſcrivano que nombrare, pero que eſto ſea, hallandoſe preſente el juez delos Hanſeaticos, o algun miniſtro ſuyo, y que ſolo ſirva de ſer teſtigo paraque no ſean moleſtados con achaques.

XIII.

Iten ſe les concede a los dichos Hanſeaticos, que puedan cargar ſus mercancias en las naos que quiſieren, como ſean delas que tuvieren permiſſion de tratar en los Reynos de ſu Mageſtad y no de otras.

XIV.

Iten ſe les concede que puedan tener peſas y balanzas para ajuſtar ſus mercancias en ſus caſas, como ſeſus ſean ſelladas del Contraſte, y ninguno delos compradores ſea obligado a paſſar por aquel peſo, ſino, que queriendo lo aſſi, ſe uſe del peſador publico.

XV.

Aſſi miſmo ſe les concede que ſu juez les ſea entodas las cauſas civiles y criminales en la ciudad, de Sevilla, y ſeys leguas ala redonda y tenga juriſdition haſta en cantidad de diez mil maravediz, ſin que del aya appelation, ny agravio, eccepto con-

Den/welchen Jhr Maj. ihre Sachen zu entſcheiden/verordnen wird. *Inſtr. 1. cap. 11. & 26. Inſt. 2. cap. 17. Inſt. 3. cap. 18.*

XII.

Jtem im fall ſichs begebe/daß die Adminiſtratores, Theſaurarii, oder der Richter der verbottenen auß- und eingehenden Wahren/ auff genugſame habende information oder ſuſpicion einiges Unterſchleiffes/ der Hanſeeſtädtiſchē Häuſere/ oder eines deroſelben viſitiren wolten/ ſoll der Richter ſolches in eigener Perſon/oder durch einen Bedienten oder Notarium ſo er dazu ernennen ſoll / verrichten/ iedoch daß ſolches geſchehe in gegenwart des Hanſeeſtädtiſchen Richters oder deſſen Bedienten/welcher allein/ als Gezeuge dabey ſeyn ſoll / daß ſie zur Ungebühr nicht beläſtiget werden. *Inſtr. 2. cap. 19. Inſtrum. 3. cap. 20.*

XIII.

Jtem man erlaubet den Hanſeeſtädtiſchen/daß ſie ihre Güter und Wahren/ in welchen Schiffen es ihnen geliebet/laden mögen / nur daß es in keinen andern Schiffen/als denen ſo in Jhr Königl. M. Landen zu handeln erlaubt/ geſchehe. *Inſtr. 2. cap. 33. Inſtr. 3. cap. 34.*

XIV.

Jtem wird ihnen in ihren Häuſeren Wage und Gewichte/ ihre Wahren damit zu wegen/ zu halten vergönſtiget / ſie ſollen aber mit dem Contraſte Stempel gezeichnet ſeyn: Jedoch ſoll kein Käuffer gezwungen werden / auff ſolcher Wage ſein Gut zu empfangen / beſondern da er ſeine Wahren auf der Wage haben will/ mag er ſich der öffentlichen Wagen bedienen. *Inſtr. 2. art. 14. Inſtr. 3. art. 15.*

XV.

Gleicher Geſtalt vergönſtigen Wir/ daß ihr Richter ihnen ſo wol in Civil als Criminal Sachen/in der Stadt Sevilla und 6 Meile ringsherumb/ſprechen/und die Summa von zehentauſend Maravedитz exequiren möge / von welchem Spruch keine appellation noch beſchwerung

contra las perfonas privilegiadas y en lo que fuere de ay arriba, fe junte con dozletrados, fulminada la caufa y la fentencia en difinitiva.

rung ftatt haben foll: Da ihme aber eine Sache gegen Privilegirte Perfonen/ oder die mehr als obberührte Summa betreffe/ fürkäme/ foll er folche mit Zuziehung zweyer Gelahrten beleuchtigen und ein Endurtheil fellen mögen. *Inftr. 2. cap. 20. Inft. 3. cap. 21.*

XXI.

Affi mifmo quiere fu Mageftad y manda a las jufticias que tengan particular cuidato, conque fus miniftros no entren en las cafas delos Hanfeaticos, fin orden y legitima caufa.

XVI.

Ebener maffen ift Ihr Majeft. Wille und befiehlet der Juftitz fonderliche Obacht zu haben/ daß ihre Dienere ohne Befehl und rechtmäffige Urfache/ nicht in der Hanfeeftädtifchen Häufer eingehen follen. *Inftr. 2. cap. 19. Inftr. 3. cap. 20.*

XVII.

Iten fe les concede, que fi alguno delos Factores delos dichos Hanfeaticos, o otro de aquella nacion falleciere, vaya fu juez a cafa del difunto y haga inventario defus bienes con afiftencia del Conful y de doz Ancianos y fe guarden en poder del Depofitario general, fi lo huviere, y fino, en poder del Conful, y delos Ancianos, paraque con buena fe fe reftituyan a los verdaderos herederos.

XVII.

Item es erlaubt S. Maj. daß fo ein Hanfeeftädtifcher Factor oder iemand felbiger Nation zu fterben käme/ daß alsdann ihr Richter mit zuziehung des Confuls und zweyer Alten fich in das Sterbhauß verfügen/ ihren Nachlaß fleiffig inventiren/ felbiges beym Depofitario General, wo einer verhanden/ wo aber nicht/ bey dem Conful und beeden Alten in Gewahrfamb niederfetzen follen/ damit folches den rechtē Erben mit guter Treue eingehändiget werden möge. *Inftr. 2. cap. 29. Inftr. 3. cap. 30. & Inftr. 4. cap. 15.*

XVIII.

Iten concede fu Mageftad, que los dichos Hanfeaticos puedan andar por todos eftos Reynos en mulas, o, hacas, y les den pofadas y mantenimientos por fus dineros.

XVIII.

Item es erlaubt S. M. daß die Hanfeeftädtifchen frey auff Muhlen und Zeltern durch allen diefen Königreichen reifen mögen/ und foll ihnen für ihr Geld Herberge und Unterhalt nicht verweigert werden.

XIX.

Iten fe les concede, que cada, y quando que quifieren puedan entrar en la Aduana fin detenerles la puerta.

XIX.

Item es wird ihnen erlaubt/ daß ein ieder fo offt es ihm beliebet/ ungehindert ins Zollhauß kommen möge. *Inftr. 1. cap. 19. Inftr. 2. cap. 4. & Inftr. 3. cap. 4.*

XX.

Iten fe les concede alos Hanfeaticos, que fu juez pueda executar la pena de cinquenta ducados en todos os, que no les guardaren fus Privilegios, y que fe apliquen a alguna opra pia.

XX.

Item wird den Hanfeeftädtifchen erlaubt/ daß ihr Richter/ von den Verbrecheren ihrer Privilegien, die Summa von funfftzig Ducaten exequiren möge/ welche zu einem Gottfeligen Wercke verwendet werden follen. *Inftr. 2. cap. 41. Inftr. 3. cap. 42.*

XXI.

Los que parecen, se pueden anna dir, segun su memoria.

Iten concede su Mageſtad que los dichos Hanſeaticos puedan entrar con ſus navios, aſſi propios como alquilados y todo genero de mercancias, y qualeſquier otros bienes, como no ſean las dichas naves, ni mercancias de las Islas de Olanda, y Zelanda, y Provincias Unidas, ni otras prohibitas, en todos los puertos, ſenos, y diſtritos deſtos dichos Reynos, donde en tiempos paſſados an acoſtumbrado, y lo ha ſido licito entrar ſeguramente ſin ſalvo conduto, o otra licencia general, o, eſpecial, y detenerſe en los que les pareciere, y bolver a navegar quando quiſieren, guardando las coſtumbres y leyes de los tales puertos.

XXII.

Iten que a las naves delos Hanſeaticos, de aqui adelante, las perſonas, miniſtros, o otros qualeſquier officiales, que fueren a hazer la viſita, no les tomen ni pidan coſa alguna por ella, y ſi acaſo los adminiſtradores, o arrendadores de nueſtras haziendas quiſieren embiar a las naves algunas guardas, las embien y tengan los dichos arrendadores a ſu coſta y los adminiſtradores a la de mi hazienda y no les conſientan que pidan, o tomen coſa alguna a los Hanſeaticos.

XXIII.

Iten que las mercancias delos Hanſeaticos, que ſe truxeren a la Aduana, no ſean apreciadas por los officiales della, a mayor precio de que realmente valieren, ni que los dichos officiales ſe las tomen contra ſu voluntad, en cuenta de ſus derechos, ni pagandolos lo que va demas a mas.

XXIV.

Iten que puedan caminar por todo el Rey-

XXI.

Nachgeſetzte Artickel ſollen / vermöge ihrer (der Hanſee-ſtädten) Verzeichnis hinzugethan werden.

Item Ihr Maj. vergönnet den Hanſeeſtädtiſchen Unterthanen/ daß ſie in den Haven/ Buſem und Strömen/ Ihro Königreichen/ welche ihnen vorzeiten ohne ſicheren Geleit oder anderen general oder ſpecial Erlaubniſſen zu beſchiffen erlaubt und ſie gewohnet geweſen / ſo wol mit ihren eignen/ als auch gemieteten Schiffen/ beladen mit allerhand Güteren und Kauffmanſchafften/ wann nur beſagte Schiff und Gütere nicht aus den Holl. oder Seelandiſchen Inſulen / den vereinigten Provincien und anderen verbotenen Oertern ſeyn/ nach ihren belieben anlenden/ ein und aus lauffen mögen / ſie ſollen ſich aber denen Gebräuchen und Verordnungen/ all ſolcher Hafen gemeß bezeigen. *Inſtr. 1. cap. 21. Inſt. 2. cap. 1. Inſt. 3. cap. 1. & Inſt. 4. cap. 1.*

XXII.

Item die Miniſtri und andere officialen, ſie ſeyn welche ſie wollen / ſollen hinfüro / wann ſie die Hanſeeſtädtiſchen Schiffe viſitiren/ dafür nichts von ihnen fodern oder nemen: Da aber die Adminiſtratores oder Verpachtere unſerer Intraden, einige Wächtere auff ſelbigen ſetzen wolten/ ſollen die Verpachtere ſolche/ auff ihren / und die Adminiſtratores auff Koſten unſerer Intraden ſetzen und halten. Sie ſollen auch denſelben nicht verſtadten/ den Hanſeeſtädtiſchen etwas abzunehmen oder abzuheiſchen. *Inſtr. 2. cap. 2. Inſt. 3. cap. 2.*

XXIII.

Item es ſollen der Hanſeeſtädtiſchen Wahren/ ſo ſie auff den Zollen bringen/ durch die Zollbediente nicht höher wardiret werden/ als ſie würcklich gelten mögen. Auch ſollen beſagte Zollbediente ihnen ihre Wahren/ in abſchlag der Zollgelder und Erſtattung des Uberſchuſſes/ gegen ihren Willen nicht abnötigen. *Inſtr. 2. cap. 8. Inſtr. 3. cap. 9.*

XXIV.

Item ſie mögen durch allen unſern Königreichen

el Reyno en cavallos, mulas y carros, negociar, contratar, comprar y venderen el libremente, assi por sus personas, como por sus agentes y factores qualesquier que sean, como a ellos les fueren mas comodo y parecieren mejor, con que los dichos factores sean delro, que su Magestad permite, que residan en sus Reynos.

nigreichen auff Pferden/ Mühlen und Karren reisen/ darin handeln/ wandlen/ kauffen und verkauffen/ so wol in eigner Person/als durch ihre Agenten und Factorn, sie mögen seyn welche sie wollen/ so ihnen zu ihren Handlungen am besten dienen/und wie es ihnen gut deucht / nur daß die besagte Factorn aus denen freyen Leuten seyn/welche ihr Kön. Maj. in dero Königreichen zu wohnen verstattet. *Instr.2.cap.9. Inst.3.cap.10.*

XXV

Iten que sea licito a los Hanseaticos vender sus mercancias quando quiera y a quien quiera que quisieren, pagando los derechos y de ninguna manera sean compelidos a vender contra su voluntad, assi las mercancias que fueren licres de derechos, como las otras.

XXV.

Item ist den Hanseestädtischen erlaubt/ihre Wahren / wann sie den Zollen davon entrichten/ wann er und an weme sie wollen zu verkauffen/und sollen in keine wege/weder ihre Zollfreye noch Zollbare Wahren / gegen ihren Willen zu verhandelen genötiget werden. *Instr. 2. cap.12. Instrum.3.cap. 13.*

XXVI.

Iten que los naturales dela Ansa que por causa del Commercio van vienen, estan y contratan en estos Reynos en ninguna causa civil, ni criminal, puedan ser citados, juzgados, ni condenados, sino ante el juez especial que se les diere, exceptando las causas que tocaren a los derechos Reales y Aduanas, delasquales an de conocer y juzgar los iuezes y recaudadores dellas.

XXVI

Item es sollen die eingeborne der Hanseestädte/ so in unseren Königreichen der Handlung wegen reisen/ kommen/ wohnen und handelen / von keinem anderen als ihrem special Richter / so man ihnen verordnen wird/weder in Civil noch Criminal-Sachen citirt, gerichtet oder condemnirt werden: Außgenommen dieselbe Sachen die den Königlichen Einkommen oder Zollen betreffen/ welche derselben Richtere und Verwesere beleuchtigen und darin sprechen sollen. *Instr.2. cap. 17. Instr.3. cap.18.*

XXVII.

Iten se les concede, que no sea licito apelar dela simple sentencia interlocutoria ni dela misma definitiva, sino excediere la suma de cien ducados.

XXVII.

Item man lässet ihnen zu/ daß von denen abgegebenen Bescheiden / Interloqvuten und definitiv Urtheiln nicht appelliret werden soll/ es erstrecke sich dann die Summa über hundert Ducaten. *Instr.2.cap.22. Instr. 3.cap.23.*

XXVIII.

Iten que las causas delos Hanseaticos se despachen con brevedad, y que no se vayan alargando con minguna dilacion de dia en dia.

XXVIII.

Item daß man der Hanseestädtischen Sachen schleunigst expediren / und mit keinen dilationen von einem Tage zum anderen auffhalten soll. *Instr. 2. cap.24. Instr.3. cap.25.*

XXIX.

Iten se les concede, que toque la execucion delo juzgado a solo el juez y conservador propio delos Hanseaticos,

XXIX.

Item es wird ihnen vergönstiget/daß ihr eigener Richter und Conservator, so wol das jenige was von Ihme / als den Appella-

featicos, assi lo juzgado por el, como por los juezes de apelacion.

Appellation-Richteren geurtheilet worden exequiren soll. *Instr.2 cap.25. Inst.3. cap.27.*

XXX.

Iten que los Hanseaticos y sus naves y haziendas no sean detenidos en nuestros Reynos por ningunos arrestos, y mucho menos sean agravados por ningunas repressallas, sino los autores delos delitos, y sean convenidos por via juridica y no paguen los unos los delitos de los otros.

XXX.

Item es sollen die Hanseestädtische/ noch dero Schiffe oder Gütere in unseren Königreichen mit arresten nicht beleget/weniger mit repressalien bekümmert werden: Auch soll der eine für des anderen Verbrechen nicht büssen / besonderen die Autores des Verbrechens / sollen/ wann sie dessen zufoderst gerichtlich überwiesen/bestraffet werden. *Instr.2.cap.37. Instr.3.cap.38.*

XXXI.

Iten que si en algun tiempo sucediere padecer naufragio alguno delos Hanseaticos en estos Reynos y Sennorios, nadie se atribuya,ni tome delos bienes y mercancias, que se sacaren, y salvaren del tal naufragio, ni el Fisco Real, ni otro delos subditos de su Magestad, sino que qualquiera cosa que sea, se dexe y restituya a los que han padecido naufragio, o a sus herederos.

XXXI.

Item da sichs begebe/ daß ein Hanseestädtischer in unseren Königreichen und Herrschafften Schiffbruch litte / so soll keiner weder Ihr Königl. Maj Fiscus oder Unterthanen von ihren Güteren und Kauffmanschafften/ so sie aus dem verlohrnem Schiffe bergen und retten / etwas nehmen oder sich zueignen/sondern es soll das geborgene/ es sey was es wolle/ demselben so Schiffbruch erlitten oder dessen Erben gelassen und restituiret werden. *Instr.2.cap.38. Instr.3.cap.39.*

XXXII.

Iten que si a Caso por razon desta Confederation y union del Commercio, se uvieren hecho algunos gastos por la Hansa, o en lo venidero se uviere de hazer, delas quales algunas ciudades quisieren excusarse, no sean participes las tales ciudades destos Privilegios hasta que igualmente ayā participado en los mismos gastos.

XXXII.

Item dafern einige der Hanseestädte/ zu den Unkosten so die sämptliche Hansee dieser Confederation und Vereinigung wegen angewendet oder ins künftige anwenden möchten/ ihr quotam zu bezahlen sich verwegeren würden / dieselbe sollen/ biß sie ihren Antheil abgetragen/dieser Privilegien unfähig seyn. *Instr.2. cap.45. Inst.3.cap.46.*

XXXIII.

Iten que quando a Caso algunos destos privilegios tuviere necessidad de alguna interpretacion sea siempre en favor delos Hanseaticos.

XXXIII.

Item da einige dieser Privilegien der interpretation bedürfften/soll solche allezeit in favorem der Hanseestädte geschehen. *Instr 2.cap.46. Inst.3.cap.47.*

Este pape les mismo original que vino de madrid con la ratificacion original de su Magestad sobre el Tratado de Commercio con las villas Hanseaticas, despachada en aquella Corte a veinte y seys de Enero deste anno, laqual mando su Magestad remetirmela a mi el Conde de Pennaranda

Vorgeschriebenes ist das rechte Original so von Madrid mit Ihr Königl. Maj. original Ratification sub dato den 26. Januarij lauffenden Jahrs an besagtem Hoffe über den Tractat des Commercii mit den Hanseestädtischen getroffen/abgegeben/ welches Ihr Maj. Uns Graffen von Pennaranda

randa con su Real Carta de veinte y seis de Enero; Y en fe dello Nos los infra escritos Plenipotenciarios de su Magestad firmamos y sellamos este papel segun loque se previene en el primer articulo dela dicha ratificacion de su Magestad en Munster a. 3. de Mayo de 1648.

L. S. El Conde de Pennaranda.
L. S. A. Brun.

Es copia del papel firmado de su Excelencia el Sennor Conde de Pennaranda y del sennor Consejero Antonio Brun, que se entregò a los Sennores Diputados de las villas Hanseaticas, del qual papel queda otra copia en mi poder authenticada, y ansi yo el infra escrito Secretario de su Magestad y de esta embaxada lo firmè de mi mano en Munster a 6. de Junio 1648.

Pedro Fernandes del Campo y Augulo.

randa in Ihre Königliche Schreiben vom 26. Januarii zu fertigen lassen: In Uhrkund dessen/haben Wir nachgesetzte Ihr Königl. Majest. Plenipotentiarij, vermöge des/ im ersten artic. der besagten Königl. Ratification Uns ertheilten Gewalts / unterschrieben und mit Unseren Pitschafften bekräfftiget. In Münster den 3. Maji. 1648.

L. S. Der Graff von *Pennaranda*
L. S. A. Brun.

Daß vorstehendes eine vidimirte Copei des von Ihr Excell. dem Herren Graffen von Pennaranda und Herrn Antonio Brun Königl. Rathe untergeschriebenen Brieffes/welcher den Hanseeställtischen Herren Deputirten nechst genommener vidimirter Abschrifft eingeliefert worden. Solches beuhrkunde Ich untengeschriebener Königl. und zu dieser Legation verordneter Secretarius mit dieser meiner eigenhändlichen Unterschrifft. In Münster den 6. Junii/ 1648.

Petrus Ferdinandi del Campo y Augulo.

La forma de Concession delos Privilegios que piden los Diputados Hanseaticos en los Reynos de Castilla.

Nos Don Felipe por la gracia de Dios &c. Por las presentes por perpetua memoria hazemos saber, que aviendo Nos embiado los meses passados las Ciudades confederadas dela Hansa Teutonica sus Embaxadores N. N. N. N. para congratularse y darnos la en hora buena afectuosamente del felice govierno de nuestros Reynos y para renovar con respeto la memoria de su antigua amistad y pedirnos tambien que les concedamos las partes de reciproca benevolencia y entre otras cosas alcançassen la confirmacion de sus privilegios que lles fueron concedidos por los Reyes

Forma Concessionis Privilegiorum
Welche die *Deputirte* der Hansee-Städte in den Königreichen *Castilien* gesucht.

Wir von GOttes Gnaden Don Philipus &c. Thun mit diesem zu ewiger Gedächtnis kund und zu wissen. Als Uns in kurtz entwichenen Monathen die vereinigten Städte der Teutschen HAnse Ihre Ambassadores N. N. N. N. zugesand/ Uns anfänglich zu gratuliren/ wegen glucklicher succession und Continuation der Regierung unserer Königreichen / auch in gebührenden respect zu ersuchen/ Ihre alte Freundschafft zu verneueren/ Ihnen mit continuirlicher Gewogenheit zugethan zu verbleiben/und die von unseren Vorfahren Weyl. Königen von Portugal concedirte Privilegien zu confirmiren: So haben Wir nechst denselben ertheilter

Reyes de Portugal nuestros predecessores, y aviendolos primero oy do y tratado graciosa y benevolamente, reduciendo principalmente a la memoria las cosas delos tiempos passados y quan bien y con quanto affecto Nos ha sido siempre la Hansa Teutonica benemerita y à nuestros Reynos, pues deste el punto que por la communicacion del commercio se uniò con Nosotros ha permanecido en fe y observancia perpetua; y no solo Nos ha convitado las utilidades en honesta y abundante mercancia; pero mas de una vez ha derramado su sangre y la misma vida por la salud de Nuestros Reynos: Nos ha parecido justo que pues ella ha sido prompta para procurar el merito, no Nos devemos mostrar tardos en hazer les merced y assi a lo primero con acuerdo del Consejo del nuestro Reyno de Portugal les hemos confirmado plenissimamente los Privilegios de aquel Rey como por la Carta dela Confirmacion parece mas particularmente y despues communicado con los del nuestro Consejo de Estado y en el considerado con maduro juizio, que no se les podia conceder todo en este tiempo toda via nos parecio que se les devia conceder alguna parte: Acerca delo qual ordenamos se sacassen ciertos capitulos de los Privilegios de Porrugal los quales juzgamos se les deven conceder en nuestros Reynos de Castilla a los Hanseaticos, como por esta nuestra carta, con plena noticia de cierta ciencia y plenitud de nuestra Real potestad damos y concedemos a las ciudades confederadas dela Hansa Teutonica y a los subditos Ciudadanos y moradores de todas y de cada una dellas, ennue stra Castilla, y en los Reynos dependientes della, paraque los possean y gozen para siempre jamas.

I.

Lo primero aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos puedan entrar con navios, assi propios

theilter audientz und gütlicher tractation bey uns sonderlich erwogen/ was in den entwichenen Zeiten vorgeloffen/ mit was Treu und guter Zuneigung die Teutsche Hansee sich umb Uns und unseren Königreichen verdient gemacht / auch von der Zeit an/ da sie sich mit uns wegen Communicirung des Commercii eingelassen/ in stetswehrender Treu und guter observantz verharret/ und Uns nicht allein durch ehrlichen Handel und guten Gewerbe viel genützet / besonderen auch vielmals zu unserer Königreichen besten ihr Blut vergossen und ihr Leben gelassen/ billich und recht zu seyn erachtet/ weil sie allezeit bereit gewesen sich umb uns zu verdienen/ in Bezeigung einiger Wolthaten Ihnen hinwieder geneigt und willfährig zu erscheinen. Und haben demnach mit vorwissen des Raths unsers Königreichs Portugal / Ihre Privilegia so sie von selbigen Königen haben/ vollenkömlichst confirmiret/ allermassen solches der Confirmation Brieff mit mehren außweiset: Folgends nach dem Wir solches unserm Consilio Status communiciret/ und derselbe mit reiffen Rath erwogen/ daß bey diesen Zeiten Ihnen alles nicht zugelassen und zu concediren/ so hat Uns dennoch nicht unfüglich zu seyn bedeucht / Ihnen theils derselben zu ertheilen / zu welchem Ende wir dann verordnet / aus vorgeschriebenen Portugisischen Privilegien gewisse articulos außzuziehen/ welche Wir Ihnen in unseren Königreichen Castilien vergönstigen könten/ wie Wir dann Ihnen den vereinigten Teutschen Hansee-Städten und einer ieden insonderheit/ ihren Unterthanen / Bürgeren und Einwohneren/ solche in unseren Königreichen Castilien und deren zugehörigen Länderen/ zu ewigen Zeiten zu geniessen und zu gebrauchen/ Krafft dieses unsers Brieffs mit rechtem Wissen und in Vollkommenheit unser Königlichen Macht/ geben/ concediren und vergönstigen.

I.

Fürs erste approbiren/ wollen und lassen Wir zu/ daß die Hanseestädtische in den Hafen/ Busem und Ströhmen unserer

propios como alquilados y todo genero de mercancias y qualesquier otros bienes, como no ſean las dichas naves ni mercancias de las Islas de Olanda y Zelanda, y las demas Provincias unidas, ni otras prohibidas en todos los puertos ſenos y diſtritos de dichos nueſtros Reynos, donde en tiempos paſſados han acoſtumbrado a entrar y les ha ſido licito entrar ſeguramente ſin ſalvo conduto, o otra licencia general o eſpecial y detenerſe en los que les pareciere y partirſe dellos y bolver a navegar quando quiſieren.

unſerer vorbeſchriebenen Königreichen/ welche ihnen vor dieſen ohn ſicheren Geleit oder anderen general oder ſpecial Erlaubniſſen zu beſchiffen erlaubt und ſie gewohnt geweſen/ ſo wol mit ihren eignen als gemieteten Schiffen/ beladen mit allerhand Güteren und Kauffmanſchafften ein- und außlauffen/ auch darin ſo lang es ihnen gut deucht/ und ſie wieder wegſchiffen wollen/ liegen mögen/ wann nur beſagte Schiffe und Gütere nicht aus den Inſulen von Holland/ Seeland/ den vereinigten Provincien und anderen verbottenen Oertern ſeyn. *Inſtr. 1. cap. 21. Inſtr. 3. cap. 1. & Inſtr. 4. cap. 1.*

II.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que a las naves delos Hanſeaticos de aqui adelante las perſonas, miniſtros, o, otros qualesquiera que fueren a hazer la viſita, no les pidan ni tomen coſa alguna y ſi a caſo los Adminiſtradores, o Arrendadores de nueſtra hazienda quiſieren embiar a las naves algunas guardas, las embien los dichos Arrendatores a ſu coſta y nueſtros Adminiſtradores a la de mi hazienda, y no les conſientan que pidan, o tomen coſa alguna delos dichos Hanſeaticos.

II.

Item Wir approbiren/ wollen und laſſen zu/ daß unſere Miniſtri und andere officialen, ſie ſeyn welche ſie wollen/ hinfüro/ wañ ſie die Hanſeeſtädtiſche Schiffe viſitiren/ dafür nichts von ihnen foderen oder nehmen: Da aber die Adminiſtratores oder Verpachtere unſerer intraden, einige Wächtere auff den Schiffen ſetzen wolten/ ſollen die Verpachtere ſolche auff ihren und die Adminiſtratores auff Koſten unſerer intraden auf ſelbigen ſetzen und halten/ und ſollen ihnen nicht verſtatten den Hanſeeſtädtiſchen etwas abzunehmen oder abzufoderen. *Inſtr. 1. cap. 22. Inſtr. 3. cap. 2.*

III.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las mercancias que truxeren no ſe ſaquen de ſus navios por nueſtros miniſtros, no ſiendo aviſados y prevenidos primero los maeſtres delos navios y los duennos delas mercancias, de que ſe han de deſcargar y ſi eſtuvieren en la ciudad, ſean primero guardados tres horas mas.

III.

Item Wir approbiren/ wollen und laſſen zu/ daß die ihnen zugeführte Wahren/ ehe und bevor den Schifferen und Eignern derſelben/ es kund gethan und angedeutet worden/ durch unſeren Bedienten nicht ſollen noch mögen gelöſet/ und da ſie in der Stadt ſeyn/ ſoll ihnen drey Stunden fürher ſolche zu löſen angemeldet werden. *Inſtr. 3. cap. 3.*

IV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ſea licito a los Hanſeaticos, deſpues de deſcargadas ſus mercancias, depoſitarlas en nueſtra Alfandiga por tiempo de anno y dias; Y ſi a caſo en eſte tiempo la Alfandiga, o, Aduana ſe huviere de deſembaraçar de algunas mercancias, en tal caſo

IV.

Item Wir approbiren/ wollen und laſſen zu/ daß den Hanſeeſtädtiſchen frey ſtehen ſoll/ ihre Wahren wann ſie entladen/ in unſer Zollhauß auff Jahr und Tag nieder zu ſetzen; Und da in ſolcher Zeit das Zollhauß wegen einiger Wahren muſte außgeräumet werden/ auff ſolchen Fall ſollen alſolche Wahren

caſo ſe pongan y guarden eſtas mercancias en alguna caſa, o, taverna vezina, cerrada con dos cerraduras, y que la una de las llaves tenga nueſtro Contratador, y la otra el duenno delas mercancias, ni ſean compelidos los duennos a pagar el derecho dellas, ſino paſſado el dicho anno y dia y puedan en eſte tiempo entrar en la Aduana y viſitar ſus mercancias todas las vezes que quiſieren: Pero ſi los miſmos Hanſeaticos quiſieren pagar luego el derecho, en tal caſo aprobamos, queremos y concedemos, que ſean deſpachados antes que todos los otros, y aun antes que los que vinieren à nueſtra Aduana antes que ellos.

ren in ein nechſt gelegenes Hauß oder Laden ſo mit zweyen Schlöſſern wol verſehen / gebracht und verwahret werden/ und ſoll den einen Schlüſſel unſer Contratador; den andern aber der Eigner des Gutes zu ſich nehmen/ es ſollen auch die Eigener ehe gedachtes Jahr und Tag verlauffen / zu Abtragung der Rechten nicht angeſtrenget werden: In welcher Zeit ſie auch / ſo offt es ihnen beliebet in das Zollhauß gehen und ihre Wahren beſehen mögen. Da aber alſolche Hanſee-Städtiſche alſo fort die Rechten abtragen wolten/ auff ſolchen Fall/ wollen/ approbiren und vergönſtigen Wir / daß ſelbige für allen anderen/ auch für denen/ ſo ehr dann ſie auf unſeren Zollen gekommen/ befodert und ſpediret werden ſollen. *Inſtr.1.cap.19. Inſtr.3.cap.4.& 5.*

V.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que todo el oro y plata y todo el trigo y toda materia de madera de que ſe edifican las naves, y los maſteles y entenas y todas las municiones de guerra, como ſon arcabuzes, moſquetes, artilleria, polvora, fraſcos para ella, moriones, coſeletes, balas de hierro y plomo, las velas de navios y el lienço de que ellas ſe hazen, los cables y xarcia, el cannamo, la eſtopa y todo loque es neceſſario y pertenece al ſuſtento, como ſon las vitualllas que fueren traidas por los Hanſeaticos, ſean del todo libres de derechos y no ſean compelidos dichos Hanſeaticos a pagar penſion.

V.

Item Wir approbiren/ wollen und Concediren/ daß alles Gold/ Silber/ allerhand Korn/ alles Holtz zum Schiffsbau dienlich/ Maſten und Rahen/ auch alle Kriegs-munition als Hacken/ Muſchetten/ Geſtücke/ Pulver/ Bandelier/ Feurmöſer/ Coſſeletten, Eiſer- und bleyerne Kugelen/ Schiffs-Siegel/ Siegeltuch/ Tauwen und Tauwerck/ Hanpff/ Warck/ auch alle Nothwendigkeiten ſo zu Erhaltung des Lebens gehören/ als allerhand victualien, ſo von den Hanſeeſtädtiſchen gebracht werden/ gäntzlich Zollfrey ſeyn/ und ſie dafür etwas zu entrichten nicht angehalten werden ſollen. *Inſtr.1.cap.7. Inſtr.3.cap.6.*

VI.

Iten aprobamos, queremos, y concedemos, que aquellos delos Hanſeaticos que vienen a Sevilla, y a los demas lugares maritimos, a habitar en ellos, no paguen ningun derecho de todas las coſas del comer y bever, ni de ſus veſtidos, ni de ſus Criados, ni delas cubiertas y caxas en que ſe enbuelven ſus mercancias.

VI.

Item wir approbiren/ wollen/ und Concedirẽ/ daß die Hanſeeſtädtiſche/ ſo zu Sevilla und in anderen Seeſtädten kom̃en/ oder ſich daſelbſt Häußlich niederlaſſen/ von ihren Eſſelwahren und Geträncken/ Kleideren/ Knechten/ Kaſten und Decken worin ſie ihre Wahren packen und winden/ keine ungelder bezahlen ſollen. *Inſtr.3.cap.7.*

VII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que de las otras mercancias

VII.

Item Wir approbiren und concediren/ daß ſie von den anderen Wahren/

cancias que traxeren demas delas arriba referidas paguen ocho por ciento de alcavala y cinco por ciento de almoxarifazgo y que no ſe les puida otra coſa.

ren/ſo ſie anhero bringen möchten/ achte vons hundert Zoll/und fünffe vons hundert Admiralität Zollen bezahlen / und weiter nicht beſchweret werden ſollen: *Inſtrum. 3. cap. 8.*

VIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las mercancias de los Hanſeaticos no ſean apreciadas en la Aduana por nueſtros Contadores, o, Contratadores a mayor precio del que realmente valen, ni que los miſmos Contratadores, o, Contadores puedan tomor las tales mercancias apreciadas por precio hecho por ellos en pago del derecho y dar loque va de mas a los duennos dellos.

VIII.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen / daß der Hanſeeſtädtiſchen Wahren in den Zollen durch unſere Contadorn oder Contratadorn, nicht höher als ſie würcklich werth ſeyn gewardiret werden mögen / und ſollen die Contratadores oder Contadores die alſo von ihnen taxirte Wahren/ für dem von ihnen ſelbſt gemachten Preiß / in Abtragung des Zollens/ nechſt Erſtattung des überſchuſſes an dem Eigner/zu ſich zu nehmen nicht bemächtiget ſeyn. *Inſtr. 1. cap. 23. Inſtr. 3 cap. 9.*

IX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que puedan caminar por todo nueſtro Reyno, y andar en Cavallos, mulas y Carros, negociar, contratar, comprar y vender en el libremente, aſſi por ſus perſonas, como por ſus Agentes y Factores qualesquier que ſean, como a ellos les fuere mas comodo y pareciere mejor, ſiendo los dichos factores delos que ſu Mageſtad permite que reſidan en ſus Reynos.

IX.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/daß ſie mögen durch allen unſeren Königreichen auff Pferden/ Mühlen und Karren reiſen/handeln/wandeln/ kauffen und verkauffen / ſo wol in eigner Perſon als durch ihre Agenten und Factorn, ſie mögen ſeyn welche ſie wollen/ ſo ihnen zu ihren Handlungen am beſten dienen und bequemſten ſeyn / nur daß die beſagte Factorn von denen freyen Leuten ſeyn/welche Ihr Königl. Majeſt. in dero Königreichen zu wohnen verſtattet. *Inſt. 1. cap. 24. Inſtr. 3. cap. 10.*

X

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los miſmos Hanſeaticos pongan, y ſennalen el precio a ſus mercancias y que no ſe les ponga taſa por otro ninguno y que les ſea licito el comprar al menos precio que pudieren y vender al mas ſubido que pudieren.

X.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen / daß ſie die Hanſeeſtädtiſche/ ihre Wahren ſelbſt/und keinmand anders taxiren und wardiren mögen/ auch daß ihnen frey ſtehe/ſo wolfeil als ihnen möglich einzukauffen/ uñ ſo theuer ſie können/ wieder zu verkauffen. *Inſtr. 3. cap. 11. Inſt. 4. cap. 2.*

XI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ſea licito alos Hanſeaticos introduzir en ſus contratos los corredores, o, dexar de introduzir; Y ſi les pareciere introduzir alguno ſea el que mas guſtaren.

XI.

Item Wir beſtätigen/ wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen / daß ſie in ihren Handlungen ſich der Mäckler bedienen oder nicht bedienen mögen; und ſo ſie deren einen zu ſich ziehen wolten/ mögen ſie nehmen der ihnen am beſten gefält. *Inſtr. 1. cap. 10. Inſtr. 3. cap. 12. & Inſtr. 4. cap. 4.*

XII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito a los Hanseaticos vender sus mercancias quando quiera y a quien quiera que quisieren y no sean conpelidos a la venta de las mercancias libres del derecho ni otros de ninguna manera.

XII.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/daß sie ihre Wahren/ wanner und an weme es ihnen geliebet/ verkauffen mögen/ und sollen in keine wege/ weder ihre Zolfreye noch Zolbare Wahren/ gegen ihren Willen zu verhandelen/ genötiget werden. *Instr.1.cap.25. Instr.3.cap.13.*

XIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito o los Hanseaticos llevar y vender por todo el Reyno las mercancias suyas, que son libres de derechos y todas las demas, aviendo pagado una vez el derecho sin que ayan de pagar por ellas de nuevo cosa alguna, ni tomar para llevar licencia de ninguna manera.

XIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/daß sie ihre Zolfreye und alle andere Wahren/ worvon einmal der Zoll entrichtet/durch das gantze Reich führen und verkauffen mögen/ und sollen davon etwas auffs neue zu bezahlen oder darüber Licentz zu nehmen nicht angehalten werden. *Instr. 3. cap. 14.*

XIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que sea licito a los Hanseaticos tener en sus casas peso, ò romana para pesar provadamente sus mercancias, con tal condicion, que ninguno delos compradores sea obligado a pasar por aquel peso, sino que queriendo lo assi, se usu del pesador publico.

XIV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß den Hanseestädtischen frey stehen soll in ihren Häuseren Gewicht und Wage zu halten/ ihre Wahren rechtmässig damit zu wegen/ iedoch mit dem Bedinge/ daß kein Käuffer an solcher Wage verbunden sey/sondern/da er will/mag er sich der öffentlichen Wage bedienen. *Instr.1.cap.14. Instr.3.cap.15.*

XV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las mercancias que los Hanseaticos huvieren vendido y entregado una vez, sean tenidas por buenas, sin dar lugar a la restitucion, o diminucion del precio si dentro de tres dias, despues del entriego, no se quexare del danno el comprador, y lo mismo se entienda en las que ellos compraren.

XV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß die Wahre so von den Hansischen einmal verkaufft und geliefert worden/ für gut gehalten/ und dem Verkäuffer nicht wieder zu rücke geliefert noch in der Bezahlung etwas deßwegen abgezogen werden soll/ es were dann vom Käuffer/innerhalb dreyen Tagen/ über den Mangel geklaget: Solches soll auch verstanden werden von denen Wahren/die die Hansische einkauffen. *Instr.3. cap. 16.*

XVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si quisieren hazer batir alguna moneda de oro, o plata en nuestro Reyno los Hanseaticos sean siempre preferidos alos demas en el despacho en la casa dela moneda.

XVI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß wann sie in unseren Königreichen einige Gülden-oder Silberne Müntze wollen schlagen lassen/ daß sie allezeit für anderen auff der Müntze befodert werden sollen. *Instr.3.cap.17.*

XVII. Iten

XVII. Item

XVII.

Iten aprobamos, queremos, y concedemos, que los Naturales dela Hansa que por causa del commercio van, vienen, estan y contratan en nuestro Reyno por ninguna causa civil, o criminal, puedan ser citados, juzgados, condenados y presos por ningun juez, o Magistrado, sino por solo aquel que les daremos y nombraremos por especial juez y Conservador, exceptando solamente las causas que tocaren a nuestros derechos, de las quales han de conocer y juzgar nuestros juezes y recaudadores dellas.

XVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ningun juez, o, Magistrado de qualquier Calidad, o, Eminencia que sea, pueda visitar y reconocer las casas y lonjas delos Hanseaticos, sino solo su Conservador y juez proprio, salvo en caso, que algun Malhechor, escapando del fragante delito se ha buscado, en el qual caso sea solo permitido al juez que le va siguiendo por razon dela justicia.

XIX.

Iten aprobamos queremos y Concedemos, que si alguna vez el Contador mayor de nuestro Reyno instruido de sufficiente indicios para ello, como son, si los Hanseaticos huvieran escondido en sus casas, y lonjas algunas mercancias sujetas aderecho y se huvieren eximido de pagarlo, quisiere visitar y reconocer sus casas y lonjas, sin quese haga por el juez propio delos Hanseaticos, aueriguando el indicio, embie alguno de sus ministros juntamente con un Notario publico, losquales hagan la visita y den despues razon della al Contador, pero que no sea licito a ninguno otro hazer esto; sin Notario y voluntad de su Conservador.

XVII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß die Hanseestädtische/so in unseren Königreichen der Handlungen wegen reisen/wohnen und handeln/von keinem anderen als ihrem special Richter so wir Ihnen verordnen wollen/weder in Civil-noch Criminal-Sachen/citiret/gerichtet/condemniret oder gefänglich angenommen werden sollen; Außgenommen dieselben Sachen/die den Königlichen Einkommen oder Zollen betreffen/welche derselben Richter und Verwesere beleuchtigen und darein sprechen sollen. *Instr. 1. cap. 11. & 26. Inst. 3. cap. 18.*

XVIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/daß ihre Häusere und Laden von keinen Richteren oder Magistrat sie mögen seyn wes Standes oder Würdens sie wollen/als nur von Ihrem eigenem Conservador und Richteren sollen visitiret und besuchet werden/Außgenommen wann ein Missethäter nach frischer That in ihren Häuseren oder Laden entwischet were/in welchem Fall es dem Richter/so ihn verfolget/Gerichts wegen freystehen soll. *Instr. 3. cap. 19.*

XIX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß wo der Contador Mayor unserer Königreiche/mit genugsamen Indiciis, daß die Hanseestädtische einige zolbare Wahren in ihren Häuseren und Laden/worvon sie keinen Zollen entrichtet/verborgen hätten/informiret were/und zu Erkundigung dieses Indicii ihre Häuser und Laden/ohne daß es durch Ihren eignen Richter geschehen solte/visitiren und besuchen wolte/so soll er durch einen seinen Dieneren und einen Notarium publicum, welche Ihm den Verlauff hinterbringen sollen/solche visite thun lassen. Es soll aber sonst keinem solches ohn Notario oder vorwissen ihres Conservadors zu thun erlaubt seyn. *Instrum. 1. cap. 12. & 16. Instr. 3. cap. 20.*

XX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que el juez singular que hemos dicho se les darà, no solo tenga jurisdicion dentro delos muros de nuestra Ciudad de Sevilla, sino seys leguas al rededor y juzge, assi en lo criminal, como en lo civil, ora sean los Hanseaticos actores, o, reos, exceptando las personas privilegiadas, en caso que les suceda algun pleito, o controversia con ellas; Porque en tal caso si las personas privilegiadas tuvieren la parte de los reos han de ser convenidos ante su juez.

XX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß der Hanseestädtischer eigner Richter/so/wie gesaget/Ihnen verordnet werden soll/nicht allein binnen der Rinckmauren Unser Stadt Sevilla, sondern sechs Meilen ringsherumb seine jurisdiction haben/ und so wol in Ihren Criminal als Civil-Sachen/ sie seyn Klägere oder Beklagte richten und sprechen soll. Es sollen aber hievon die Privilegirte Personen/ im Fall zwischen Ihnen und den Hanseestädtischen sich einig Mißverständnis oder Proces ereignē solte/eximiret, befreyet; und/da sie Rei seyn/vor keinem anderen/als ihrem Richter belanget werden. *Instr. 1. cap. 15. Instr. 3. cap. 21.*

XXI.

Iten, aprobamos, queremos y concedemos, que delas sentencias dadas por su juez, si entrambos los litigantes fuessen Hanseaticos, sea licito ala parte condenada apelar la causa a la Hansa Teutonica, pero si el pleito determinado fuere entre un Hanseatico y qualquier otro delos subditos de nuestro Reyno, o, peregrino, se lleve la apelacion a nuestra Audiencia de Sevilla.

XXI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß von denen/ von Ihrem Richter abgesprochenen Urtheilen/ wo beede litigirende Theile Hanseestädtische seyn/der gravirte Theil an die Teutsche Hänse appelliren möge: Were aber der abgethaner Rechtshandel/ zwischen einem Hanseestädtischen und Unterthanen unserer Königreiche/er sey wer er wolle/ oder einen Frembden vorgelöffen/ so soll davon an Unser Gericht in Sevilla appelliret werden. *Instr. 3. cap. 22.*

XXII.

Iten aprobamos queremos y concedemos, que a nadie sea licito apelar dela simple sentencia interlocutoria, ni dela misma definitiva, sino excediere la suma de cien ducados.

XXII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß keine Apellation statt habe von einem Bescheide/ Interloqvuto auch nicht von einer difinitiv-Urtheil/ es erstrecke sich dann die Summa über hundert Ducaten. *Instr. 1. cap. 27. Instr. 3. cap. 23.*

XXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que en caso que la sentencia sea llevada por apelacion a nuestro Consejo Real, el Presidente del, o Governador cometa toda la causa a dos, o si fuere necessario a tres, y a lo sumo a quatro juris Consultos, los quales examinen con diligencia, no solo la sentencia definitiva, pero tambien las interlocutorias dela primera

XXIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigē/daß wo ein Sache per Appellationem an das Königliche Consilium gelangete/ daß der Præsident oder Gubernator desselben zweyen/ oder wo nötig dreyen/ und zum höchsten/ vieren Rechtsgelahrten/die gantze Sache committiren/welchen obligen soll/ so wol die definitivam sententiam, als auch alle Interlocuta primæ instantiæ wol zu exami-

mera instancia y despues definitivamente pronuncien loque fuere de derecho : Y deste juyzio no sea licito apelar.

XXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las causas y pleytos delos Hanseaticos se despachen con brevedad y queno se alarguen con ninguna dilacion de dia en dia.

XXV.

Iten aprobamos, queremos y Concedemos, que toque la execucion delo juzgado a solo el juez y Conservador propio delos Hanseaticos, aunq; se aya juzgado por el mismo, o, por los juezes de apelacion en nuestro Reyno.

XXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si alguna vez por razon de delito fuere necessario ponerlos en la Carcel en tal Caso el mismo juez lleve a los Hanseaticos a la Carcel; Y si la causa fuere tal, que se puedan dar en fiado, el juez admita la fiança siempre y sin difficultad y no los lleve a la carcel sin grande y urgente causa.

XXVII.

Iten aprobamos queremos y concedemos que sea licito a los Hanseaticos edificar casas y lonjas, dentro y fuera de nuestra ciudad de Sevilla y que no se les hagan en ellas ninguna molestia en las personas, o, mercancias, ni cargen sus casas, o, lonjas con ningunos huespedes, o, cavalgaduras contra la voluntad delos duennos.

XXVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quantos naturales delas ciudades Hanseaticas habitaren en nuestro Reyno de Castilla, sean libres y de todo esentos de todas las concessiones, assi patrimoniales, como personales y del cargo dela tutela de todo pension y tributo, assi ordinario,

examiniren/und hernacher in einer End-urtheil/ was recht seyn wird/ außzusprechen/von welchem Gerichte keine Appellation statt haben soll. *Instr.3.cap.24.*

XXIV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß der Hanseestädtischen Rechtsachen / schleunigst expediret und mit keinen dilationen, von einem Tage zum andern/ auffgehalten werden sollen. *Instr.1.cap.28. Instr.3.cap.25.*

XXV.

Item Wir bestetigen/wollen und vergönstigen/daß die Execution der Urtheilen/ durch den Hänsischen Richter / oder eignen Conservatorem, sie seyn von ihme/ oder den judicibus Apellationum, in unserem Königreiche abgesprochen/bestellet werden soll. *Instr.1.cap.29. Instr.3.cap.27.*

XXVI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß/ wo die Hanseestädtische eines delicti wegen gefänglich eingezogen werden müsten/ sie ihr eigner Richter einziehen soll/ were aber die Sache also beschaffen/daß sie Bürgen geniessen könten/ soll der Richter allezeit ohne difficultät dieselbe admittiren/auch sie ohne schwere und wichtige Ursachen nicht in verhafft nehmen. *Instr.3.cap.26.*

XXVII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen / daß sie in-und ausserhalb unser Stadt Sevilla Häusere und Laden bauen mögen/in welchen sie weder an Person noch Güteren beschweret/ weniger mit Einlogirung einiger Frembden oder Reuteren / wider der eigner Willen/ beleget werden sollen. *Instr.1.cap.1.6. Instr.3.cap.28.*

XXVIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen allen Eingebornen der Hanseestädten/so in unserem Königreich Castilien wohnen möchten / daß sie von allen muneribus, so wol Patrimonialibus, quam Personalibus, wie auch von den Vormundschaften/ ordinarien und extraordinarien ungelden und steuren/

nario, como extraordinario y tambien de todo servicio de milicia, assi en la mar, como en la tierra.

XXIX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, si alguna vez sucediere que alguno delos Hanseaticos en nuestro Reyno, o, en la mar viniendo a el, muriere, y sus bienes vinieren a nuestro Reyno, se inventarien los bienes desta Calidad por un Notario publico con intervencion de su juez y del Consul y de dos de los Ancianos dela misma nacion, y se entrieguen, paraque los guarden, al Consul y Ancianos, y que por mano deestos mismos, se restituyan a los hærederos, con buena fe y sin ninguna Carga, ni controversia.

XXX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que sea licito a los Hanseaticos bolver a sacar de nuestros Reynos para sus casas, o para donde quisieren, sus mercancias que huvieren traido a el, y no se huvieren vendido, despues de aver pagado una vez el derecho, conforme alas tablas de sus privilegios, sin ningun genero de impedimento.

XXXI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que de las mercancias, que compraren los Hanseaticos, en nuestros Reynos, y las huvieren de sacar del, no se cobre dellos ningun genero de derecho.

XXXII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que la especeria comprada, la puedan llevar desde luego de sus Naves, o, guardarla en sus casas, para llevarla a las naves, quando, y como les pareciere mas comodo.

XXXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que puedan sacar sus mercancias en qualesquier naves que quisieren.

XXXIV.

auch von Kriegesdiensten zu Wasser und Lande / frey und exempt seyn sollen. *Instr. 1. cap. 4. & 5. Instr. 3. cap. 19.*

XXIX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß wo sichs begebe/ daß ein Hanseeſtädtischer in unserem Königreich/ oder in der See / in deme Er dahin reisete/verstürbe/und dessen Güter in unsern Königreich anlangeten / daß solche durch einen Notarium publicum, in beysein ihres Richters und des Consuls, auch zweyer Alten ihrer Nation/ geinventiret und dem Consul und Alten/ umb solche den rechten Erben / mit guter Treu/ohn einig Beschwerde/Hinderniß oder Controverse, einzuhändigen/ in Verwahrung gegeben werden sollen. *Instr. 1. cap. 17. Instrum. 3. cap. 30. & Instr. 4. cap. 15.*

XXX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseeſtädtischen/ daß sie ihre / in unseren Königreichen gebrachte und unverkauffte Wahren / wovon sie einmal den gebührenden Zollen/ vermöge des Schragens ihrer Privilegien entrichtet/ wieder aus und nach ihrer Heymat/ oder wohin es ihnen beliebet / ohne einige Hinderung/ führen mögen. *Instr. 3. cap. 31.*

XXXI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseeſtädtischen / daß sie von denen Wahren/ so sie in unsern Königreichen kauffen und außschiffen wollen/ keine Rechte / sie mögen heissen wie sie wollen/ entrichten sollen.

XXXII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß sie ihre gekauffte Specereyen alſo fort aus den Schiffen bringen/ oder so lange in ihren Häusern bewahren mögen / biß ihnen gefällig/ solche an Borth zu führen. *Instr. 3. cap. 33.*

XXXIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen ihnen / daß sie ihre Wahren/ in welchen Schiffen es ihnen beliebet/ außschiffen mögen. *Instr. 1. cap. 13. Inst. 3. cap. 34.*

XXXIV.

XXXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito alos Hanseaticos sacar fuera de nuestro Reyno todo el oro y plata que huvieren traido a el, y tambien toda la moneda de plata y oro, que del oro, plata, trigo ó municiones de guerra vendidas huvieren cobrado.

XXXV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que tambien el dinero que no huvieren empleado, puedan remitir por cambio.

XXXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si en algun tiempo (loque Dios no permita, por causa de guerra, huvieren de salir, o mudarse, de este Reyno, lo puedan hazer los Hanseaticos libremente, assi ellos, como sus factores y ministros, con todos sus bienes y mercancias, de tal manera, que siendo avisados a tiempo, ayan de tener anno y dia para juntar y embalizar loque tuvieren.

XXXVII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos, ni sus naves y haziendas, no sean detenidos en nuestros Reynos por ningunos arestos, o embargo y mucho menos sean agraviados por ningunos repressallos, sino los autores de los delitos sean convenidos por via juridica y no paguen los unos los delitos delos otros.

XXXVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si en algun tiempo sucediere padecer naufragio alguno delos Hanseaticos en nuestros Reynos y Sennorios nadie se a tribuya, ni tome delos bienes y mercancias que se sacaren y salvaren del tal naufragio,

XXXIV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen / daß sie alles Gold und Silber/ so sie in unser Königreiche gebracht/ so wol auch alle güldene und silberne Müntze/so sie von dem verkaufftem Golde / Silber/ Getreidig und Krieges munition gelöset/frey außschiffen mögen. *Instr.1. cap.8. Instr.3. cap.35.*

XXXV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß sie ihr Geld/ so sie nicht in Wahren angeleget haben/durch Wechsel übermachen mögen. *Instr.1.cap.8. Instr.3.cap.36.*

XXXVI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß den Hanseestädtischen in Kriegesfällen (so GOtt abwende) unsere Königreiche zu räumen und wegzuziehen/für sich/ ihren Factorn und Bedienten/ freystehen / auch ihre Gütere und Wahren mitsich zu nehmẽ unbenommen seyn soll; Derogestalt/ daß wann ihnen solches bey zeiten angedeutet worden/ sie Jahr und Tages frist haben sollen / umb ihre Sachen/ so sie haben möchten/ zusammen zu bringen und einzupacken. *Instr.1.cap.9 Instr 3. cap.37.*

XXXVII.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/daß die Hanseestädtische/noch dero Schiffe und Gütere/in unseren Königreichen/ mit arresten und Kummeren nicht beleget oder auffgehalten/vielweniger durch Repressalien beschweret werden sollen / besonderen die Autores des Delicti sollen Gerichtlich belanget werden/ auff daß nicht der Unschuldige für dem Schuldigen büsse. *Instr.1. cap.30. Instr.3. cap.38.*

XXXVIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß wo sichs begebe / daß ein Hanseestädtischer in unseren Königreichen und Herrschafften Schiffbruch litte/ so soll keiner von ihren Güteren und Kauffmanschafften / so sie aus dem verlohrnem Schiffe bergen und retten möchten/weder unser Fiscus, noch einig unserer Unter-

fragio, ni nuestro fisco, ni alguno de nuestros subditos, sino, que qualquiera cosa que sea, se dexe y restituya a los que an padecido el naufragio, o a sus herederos.

XXXIX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si en algun tiempo sucediere, que tengamos necessidad para nuestro servicio, de algunos navios de los Hanseaticos, que en tal caso el General de nuestra Armada y los demas oficiales lo hagan primero saber al Consul de la nacion; y ante todas cosas, se consiga el consentimiento de los Maestres, y avido esto, se sennale el justo arqueamiento, o, medida destos navios, y segun ella hecha una vez puntual y rectamente, se los pague siempre, y tambien se estimen las dichas naves por un cierto precio, y si a caso se perdieren en nuestro servicio, se pague a los duennos dellos todo aquel precio.

XXXX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que en tal caso no sean detenidas las naves en nuestro servicio hasta el mismo invierno, sino que se despidan siempre tan a tiempo, que puedan bolver a sus casas antes que en alguna parte se yele el mar, y que si nuestro servicio no lo permitiere, se les pague loque fuere justo por aquellos meses que imbernaren en nuestros Reynos y fueren forçados a esperar tiempo comodo para su navegacion: Y no se reduzgan a tal, que loque honestamente adquirieron en nuestro servicio, sean forçados a consumirlo ociosos, en los meses del invierno.

XXXXI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los quebrantadores destos privilegios sean condenados en cien ducados, losquales el juez, o Conservador delos Hanseaticos execute y cobre, dela manera, que la quarta

Unterthanen etwas nehmen oder sich zueignen/sondern/es soll das geborgene/ es sey was es wolle / den Schiffbrüchigen oder deren Erben gelassen und restituiret werden. *Instr.1.cap.31. Instr.3.cap.39.*

XXXIX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß so zu Zeiten von nöthen were/ sich der Hänsischen Schiffe in unseren Diensten zu gebrauchen/daß zuvor der General unserer Armada, oder deren Officierer, solches ihrem Consuli andeuten sollen/auch daß für allen Dingen der Schiffer Willen und Consens darüber gesuchet werde: Wann solches geschehen / sollen die Schiffe nach ihrer Grösse und Anzahl der Lasten rechtmässig taxiret und ihnen nach selbiger taxa, der Sold/erstattet werden. Wie dann auch selbige Schiffe auff einen gewissen Preiß wardiret/ und solcher Werth / dafern sie in unseren Diensten verlohren würden/ den Eigenern außgezahlet werden soll. *Instr.3.cap.40. Instr.4. cap.16.*

XXXX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß in solchen Fällē die Schiffe / biß der Winter einfält / in unseren Diensten nicht sollen auffgehalten/ sondern so zeitig dimittiret werden/ daß sie/ ehe das Wasser einiger Orten frieret / in ihre Heymat kehren können: Solten aber unsere Dienste ein anders erfoderen/ so soll ihnen vor denen Monathen / die sie in unseren Königreichen/wegen des Winters/biß zu bequämer Zeit zu schiffen/warten müssen/was recht ist/bezahlet werden/ welches Lohn dann so beschaffen seyn soll/daß sie nicht genöthiget werden/ das jenige / was sie ehrlich in unseren Diensten erworben / in den Winter Monathen / wann sie dienstloß/zu Consumiren.

XXXXI.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/daß die Ubertretere dieser Privilegien in hundert Ducaten sollen condemniret werden / welche der Hansestädtischer Richter oder Conservator exequiren und derogestalt einnehmen soll/daß Er davon den vierten Theil dem Ange-

quarta parte se dè al denunciador y las otras tres a los pobres.

XXXXII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito a la Hansa nombrar uno, o mas Consules en nuestro Reyno, los quales juntamente con el juez y Conservador, que se les diere, procuren, que se les guarden sus Privilegios, y que por entrambas partes se cumpla firmemente con los pactos y transacciones, y quando el tal Consul fuere elegido, y nos fuere propuesto por la Hansa, no solo lo Confirmaremos de buena gana, pero le armaremos con nuestra autoridad, paraque con nuestros officiales y ministros sea estimado, y con tanto mayor favor use su officio.

XXXXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito a la Hansa embiar alguno delos suyos a nuestra Corte el qual la siga siempre, y este procure tambien, se guarden los privilegios a los Hanseaticos y se cumplan bien los pactos delas Confederaciones por entrambas partes.

XXXXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que para mas abundante y florido trato, y comercio, sea licito a la Hansa, constituir una casa publica o residencia en nuestra ciudad de Sevilla, para instruir su negociacion, dela manera, que en otros Reynos la tienen y para esto les sennalaremos solar comodo y les ayudaremos en los gastos del edificio, y si a Caso fueren necessarios otros mas estendidos privilegios que estos para ello, no se los negaremos, como se puedan comodamente conceder.

XXXXV.

Iten aprobamos, queremos y conce-

Angeber / die anderen drey Theile aber den Armen gebe. *Instr. 1. cap. 20. Instr. 3. cap. 42.*

XXXXII.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen / daß sie in unserem Königreiche einen oder mehr Consules ernennen mögen / welche dann zugleich mit ihrem Richter und Conservador so man ihnen zugeben wird / Fleiß anwenden sollen / daß ihren Privilegien nicht zu gegen gehandelt / besondern denselben von beeden Theilen nebenst den Pactis und Verträgen / festiglich nachgelebet werde: Wañ aber ein solcher Consul erwehlet und von der Hansee uns vorgestellet worden / wollen wir denselben nicht allein gerne Confirmiren / besonderen auch mit unser authorität begnädigen / damit er von unseren Bedienten und Ministris geæstimiret werden / und sein Ampt umb so viel favorabler verrichten möge. *Instrum. 1. cap. 2. Instr. 3. cap. 43. & Instr. 4. cap. 9.*

XXXXIII.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen der Hansee / daß sie eine Person ihres Mittels an unseren Hoffe schicken möge / so stets an selbigen bleibe und ihre Privilegia beobachte / auch daß deren Pactis und Vereinigungen / von beeden Theilen wol nachgelebet werde / befodere. *Instr. 1. cap. 3. Instr. 3. cap. 44.*

XXXXIV.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen den Hanseestädten / daß sie zu besserer Fortpflantzung ihres Handels und Wandels ein Cantor oder offentlich Kauffhauß in unser Stadt Sevilla, wie sie ein solches in anderen Königreichen haben / auffrichten und bauen mögen / worzu wir ihnen dann einen bequämen Ort anweisen lassen / und zu den Baukosten behülfflich seyn wollen: Da sie auch vielleicht hierzu weitere und außführlichere Privilegia, als vorgesetzte / bedürfftig weren / wollen wir ihnen solche / da sie zulässig / nicht verwegeren. *Instr. 3. cap. 45.*

XXXXV.

Item Wir bestätigen / vergönstigen und

concedemos, que si a caso por razon desta nuestra Confederacion y union del Comercio, se huvieren hecho algunos gastos por la Hansa, o en lo venidero se huvieren de hazer, delos quales algunas ciudades quisieren escusarse, no sean participes las tales ciudades destos privilegios hasta que igualmente ayan participado en los mismos gastos.

XXXXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando a caso, alguno de estos Privilegios, huviere neceßidad, de alguna interpretacion, se haga siempre benignamente, en favor delos Hanseaticos, y no contra ellos.

TOdos los quales Capitulos de privilegios arriba escritos, y cada uno de ellos aprobamos, confirmamos y denuevo concedemos a las Ciudades Confederadas dela Hansa Teutonica y a los subditos, ciudadanos y moradores dellas y de cada uno dellas en nuestro Reyno de Castilla, y Reynos dependientes del, paraque los possean, y gozen para siempre jamas, y prometemos en nuestra palabra Real por Nosotros, y nuestros herederos, queremos por ella guardarselos firmemente, agora tengamos paz, o guerra con los Rebeldes delas Provincias Unidas del Pais Baxo, no obstante qualesquier Leyes, Ordenanças, Sanciones y Constituciones de nuestro Reyno: En fe y testimonio de todo lo qual mandamos poner en esta carta nuestro Sello Real, y lo firmamos de nuestra mano.

ESte papel, es el mismo original, que vino de Madrid, con la ratificacion original de su Magestad, sobre el tratado de comercio, con las villas Hanseaticas; despachada en aquella Corte a 26. de Enero deste anno, lo qual mandò su Magestad, remitirmelo ami, el Conde de Pennaranda, con su Real Carta de 26. de Enero, y en fe dello, Nos los infra escritos Plenipotenciarios

und wollen / dafern einige der Hansee-städten / zu den Unkosten / so die Hänse dieser Confœderation und Vereinigung wegen angewendet / oder ins künfftig anwenden möchten / ihre quotam zu bezahlen sich verwegeren würden / daß solche Städte biß sie ihren Antheil abgetragen / dieser Privilegien unfähig seyn sollen, *Instr.1.cap.32. Instr.3.cap.46.*

XXXXVI.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß da etwa einig dieser Privilegien der Interpretation bedürffte / daß solche allezeit in favorem der Hansee-Städte und nicht gegen dieselbe geschehen soll. *Instr.1.cap.33. Instr.3.cap.47.*

WElche vorgeschriebene Articulos Privilegiorum alle und iede / Wir den vereinigten Teutschen Hanseestädten und einer iedweden derselben / ihren Unterthanen / Bürgeren und Einwohneren / solche zu ewigen Zeiten in unseren Königreichen Castilien und die von selbigen dependiren / zu geniessen und zu gebrauchen / bewehren / bestätigen und von neuen zulassen: Und geloben bey unsern Königlichen Worten / vor Uns und unseren Erben / daß ihnen solche Articulen so wol bey Krieg- als Friedenszeiten / so Wir mit den Rebellen der vereinigten Niederländischen Provincien haben möchten / gehalten / und denselben stets nachgelebet werden soll / worwider die Gesetze / Verordnungen / Satzungen und Constitutionen unsers Reichs kein statt haben sollen. Zu fester Haltung und Gezeugniß vorgeschriebenen allen / haben Wir unser Königlich Siegel unter diesen Brieff lassen drucken und mit unser Hand unterschrieben.

VOrgeschriebenes ist das wahre Original so von Madrid mit Ihr Königl. May. Original Ratification sub dato 26. Januarji lauffenden Jahrs an besagtem Hoffe über den Tractat des Commercii mit den Hansee-Städten getroffen / abgegebē / und höchstgedachte Königl. May. Uns Graffen von Pennaranda in dero Kön. Schreiben vom 26. Januarji / zu fertigen lassen; In

ciarios de su Magestad firmamos y sellamos este papel, segun loque se previene, en el primer articulo, de la dicha ratificacion de su Magestad. En Munster a 3. de Mayo de 1648.

L. S. El Conde de Pennaranda.
L.S. A. Brun.

ES copia del papel firmado de su Excellencia el Sennor Conde de Pennaranda, y del sennor Consejero Antonio Brun, que se entregò à los sennores Diputados delas villas Hanseaticas, del qual papel queda otra copia en mi poder autenticada, y assi, yo el infra escrito Secretario de su Magestad y desta Embaxada, lo firme, de mi mano. En Munster a. 6. de Junio 1648.

Petro Fernandez del Campo y Angulo.

In Uhrkund dessen haben Wir nachgesetzte Ihr Königl. Maj. Plenipotentiarii, vermöge des/ im ersten Articul der besagten Königl. Ratification, uns ertheilten Gewalts / dieses unterschrieben und mit Unseren Pitschafften bekräfftiget. In Münster den 3. Maji Anno 1648.

L. S. Der Graff von *Pennaranda.*
L.S. A. Brun.

DAß vorstehendes eine vidimirte Copey/des/ von Ihr Excell. dem Herren Graffen von Pennaranda, und Herrrn Antonio Brun Königl. Rathe/unterschriebenen Brieffes/welche den Hanseestädtischen Herren Deputirten/nechst genommener vidimirter Abschrifft/ eingeliefert worden / solches beuhrkunde Ich untergeschriebener Königl. und zu dieser Legation verordneter Secretarius mit dieser meiner Eigenhändlichen Unterschrifft. In Münster den 6. Junji/ 1648.

Petrus Ferdinandi del Campo y Angulo.

Privilegios que se concedieron alas Ciudades Anseaticas en Andaluzia y demas Reynos de Castilla.

Privilegios para los Hanseaticos: Traducidos de Latin.

NOS Don Felipe por la gracia de Dios, &c. Hazemos notorio y firme por tener delas presentes a toda la posteridad, que los meses passados, las Ciudades Confederadas dela Hansa Teutonica, Nos embiaron sus Embaxadores N. N. N. N. paraque aficiosamente nos diessen, el parabien, del felix guvierno de nuestros Reynos, y renovassen la memoria de su observancia y antigua amistad con Nosotros, pidiendo les correspondiessemos con reciproca benevolencia y obtuviessen entre otros sus privilegios que les concedieron los Reyes de Portugal, nuestros Antecessores, la confirmacion y extensiõ de otros, en nuestros Reynos, y ayiendo oido y tratado grata y benevolamente a estos embaxado-

Instrumentum III.

Privilegia welche den Hanseestädten in Andaluzien und anderen Castilianischen Königreichen vergönstiget worden.

Hanseestädtische *Privilegia: Translatirt* aus dem Latein.

WIR / Von GOttes Gnaden/ Don Philippus, Thun durch Gegenwärtiges / aller Posterität/ Kund und zu wissen / daß uns in den entloffenen Monaten / die vereinigte Teutsche Hansee-Städte/ Ihre Ambassadores, N. N. N. N. zugesand/ Uns unterdienstlich zu glücklicher Regierung unserer Königreichen zu gratuliren/ zugleich Ihre alte mit uns gepflogene Freundschafft und observance zu verneueren/ auch ihnen mit gleicher Wolmeinung zu begegnen/ die Confirmacion der Privilegien, welche unsere Antecessores, die Könige von Portugal ihnen vergönstiget/ und die extension der anderen Privilegien in unseren Königreichen zu erhalten/ zu suchen und zu bitten. Nach dem Wir nun gemelte Ambassadores gantz gnädig und freundlich gehö-

baxadores, acordandonos delos tiempos passados, (y quan preclaramente ha merecido siempre con Nosotros y nuestros Reynos la Hansa Teutonica, aviendo desde que se començò el comercio entre Nosotros, permanecido siempre en lealdad, y correspondencia, communicandonos, no solamente las utilidades de sus mercadurias, sino, que tambiē ha empleado su vida y derramado su sangre, no solo una vez por la seguridad de nuestros Reynos, y ansi acordandonos de todo esto, hemos juzgado, que aviendo ellos cumplido por su parte, no emos de ser tardos en ser agradecidos, ē primer lugar les emos confirmado plenissimamēte los Privilegios de Portugal con parecer del Consejo de aquel nuestro Reyno como mas latamente parece de el diploma deesta confirmacion; demas desto, aviendolo comunicado con los principales de nuestro Reyno de Castilla, y examinado atenta y diligentemente en el Consejo secreto de Estado, que todo loque en este tiempo no pudimos conceder, juzgamos con todo esto auerse de conceder en parte alguna, en cuya conformidad, hizimos sacar ciertos Capitulos, delos privilegios de Portugal, que determinamos conceder tambien en nuestra Castilla a los Hanseaticos, segun por este nuestro diploma, con plena noticia dela causa, de cierta sciencia, y plenitud de nuestra Regia potestad, damos y concedemos todos los infra escritos capitulos delos Privilegios, a las Ciudades confederadas dela Hansa Teutonica, y a todos los subditos, ciudada nos, y vezinos dependientes dellas, en nuestra Castilla, y Reynos paraque perpetuamente los possean, y gozen dellos.

I.

Primeramente aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos puedan arrivar a todos los puertos del dicho nuestro Reyno, riveras y distritos

gehöret und empfangen/ und bey uns erwogen/ wie die Hänse in entwichenen Zeiten/ sich umb Uns und unseren Königreichen so kundbar verdient gemacht/ in deme sie nicht alleine/ von der Zeit an/ daß das Commercium zwischē beeden Theilen angangen/ in beständiger Treu und guter Correspondentz verharret/ uñ uns die Nutzbarkeiten ihrer Wahren Communiciret/ sondern auch ihr Leben gewaget/ und vielmals zu versicherung unserer Königreichen/ ihr Blut vergossen: Derhalben solches alles Considerirende/ haben Wir für gut befunden/ weiln sie ihren devoir gethan/ unsers seits mit danckbarer Erkäntnis nicht lässig zu erscheinen: Haben demnach zu foderst ihnen die Privilegia des Königreichs Portugal/ auff gutachten des Raths unsers itzerwehnten Königreichs/ vollenkömlich confirmiret/ wie solches alles breiterer Länge nach/ aus dem Diplomate dieser Confirmation zu ersehen: Uber daß/ nach deme Wir solches mit den Fürnehmsten unsers Königreichs Castillien communiciret/ und in unserm Geheimen Consilio Status sehr fleissig examiniret / und befunden/ daß ob schon bey diesen Zeiten ihnen nicht alles in Castillien zu verstatten/ daß dennoch theils davon ihnen zu vergönstigen sey/ zu welchem Ende dann Wir einige Capitul der Portugisischen Privilegien außzuziehen/ und selbige ihnen den Hanseestädtischen in unseren Königreichen Castillien zu concediren bewilliget haben. Wie Wir dann vermöge unser Diplomatis, wol wissend und wolbedächtlich aus vollenkommener Königlichen Macht / Ihnen den vereinigten Teutschen Hanseestädten / deren Unterthanen/ Bürgeren/ Einwohneren und Angehörigen in unseren Castilianischen und anderen Königreichen / nachgesetzte Capitula Privilegiorum, dieselbe zu ewigen Zeiten zu geniessen und zu gebrauchen/ geben und verstatten.

I.

Fürs erst bestätigen / wollen und vergönstigen Wir/ daß die Hanseestädtische in allen Haven/ Revieren und Strömen unsers gesagten Königreichs / ohn einig

diſtritos, libre y ſeguramente, ſin pasſaporte, o otra licencia general, o, eſpecial con los navios, aſſi propios como arrendados, y con qualesquier bienes, y mercaderias de todo genero, y detenerſſe en ellos, loque les pareciere y ſalir dellos quando quiſieren.

einig ſicher Geleit / oder ander general oder ſpecial Erlaubnis / ſo wol mit ihren eigenē / als auch gemieteten Schiffen / beladen mit allerhand Güteren und Kaufmanſchafften / ankommen / ſich in ſelbigen / ſo lange es ihnen gut deucht / auffhalten / und wann es ihnen beliebet / wieder außſiegeln mögen. *Inſtr. 1. cap. 21. Inſtr. 2. cap. 1. & Inſtrum. 4. cap. 1.*

II.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que de aqui adelante, ningunos ſoldados viſiten los navios delos Hanſeaticos, y ſi a caſo el Teſorero Mayor de nueſtro Reyno, o los miſmos Alcavaleros quiſieren embiar algunas guardas a los navios, aya de ſer a ſu coſta, ſin que permitan que ſaquen ni pidan coſa alguna a los Hanſeaticos.

II.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen / daß hinfüro keine Soldaten der Hanſeeſtädtiſchen Schiffe viſitiren ſollen / da aber der Theſaurarius Major unſers Königreichs / oder die Verpachtere ſelbſt / einige Wächtere auff den Schiffen ſetzen wolten / ſoll ſolches auff ihren eigenen Koſten geſchehen / und ſollen ſie nicht geſtatten / daß durch ihnen den Hanſiſchen etwas genommen oder abgeheiſchen werde. *Inſtr. 1. cap. 22. Inſtr. 2. cap. 2.*

III.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que nueſtros miniſtros no les ſaquen las mercadurias de ſus navios, ſino que primero requieran a los maeſtres delos navios, y duennos delas mercaderias las deſcarguen, y ſi a caſo ſe hallaren en la ciudad, tres horas antes.

III.

Item Wir beſtätigen / wollen und laſſen zu / daß ihre Wahren / durch unſeren Bedienten / ehe und bevor den Schifferen und Eigenern derſelben / es kund gethan und angedeutet worden / nicht ſollen noch mögen gelöſet werden / und da ſie in der Stadt ſeyn / ſoll ihnen 3. Stunden vorher / ſolche zu entladen angemeldet werden. *Inſtr. 2. cap. 3.*

IV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanſeaticos puedan depoſitar ſus mercaderias ſacadas delos navios en nueſtro almazen por eſpacio de un anno y un dia, y ſi en el interin, el almazen ſe hallare embaraçado con algunas mercaderias, en eſte caſo, ſe depoſiten en alguna caſa vezina, poniendo doz cerraduras, teniendo una llave nueſtro Arrendador y la otra el duenno dela mercaduria, y aſſi ſe aſſeguren, no eſtando obligados los duennos delas mercaderias a pagar alcauala dellas, haſta paſſado el anno y el dia, y en eſte interim puedan entrar, en el almazen ſiempre que quiſieren, y viſitar ſus mercaderias.

IV.

Item Wir beſtätigen / wollen und laſſen zu / daß den Hanſeeſtädtiſchen frey ſtehen ſoll / ihre Wahren / wann ſie entladen / in unſer Pack oder Zollhauß auff Jahr und Tag nieder zu ſetzen / und da in ſolcher Zeit das Pack oder Zollhauß mit Wahren uberhäuffet würde / auf ſolchen Fall / ſollen alſolche Wahren / in ein nechſt gelegenes Hauß / wofür 2. Schlöſſer gehänget / davon den einen Schlüſſel unſer Zollverweſer / den andern aber der Eigener des Gutes zu ſich nehmen ſoll / gedeponirt und wol bewahret werden: Es ſollen auch die Eigener / ehe gedachtes Jahr und Tag verloſſen / den Zollen von ſelbigen Wahren zu entrichten nicht ſchuldig ſeyn / in welcher Zeit ſie dann / ſo offt es ihnen beliebet / in das Packhauß gehen / und ihre Wahren beſehen mögen. *Inſtr. 1. cap. 19. Inſtr. 2. cap. 4.*

V.

Pero ſi los Hanſeaticos quiſieren pagar luego la alcavala, en eſte caſo approbamos, queremos y concedemos, que los deſpachen en nueſtro almazen antes que a ninguno.

VI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanſeaticos no paguen derechos ningunos del oro y plata, del trigo, del maderamen, de que ſe fabrican los navios, maſtiles y antenas dellos, y delas munitiones militares, como ſon moſquetes, arcabuzes, polvora, valas de hierro y plomo, y de qualquier formas y materiales de que ellas ſe componen y ſon neceſſarias para ſu uſo y manejo.

VII.

Juntamente aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanſeaticos que vinieren a Sevilla, y a los demas lugares maritimos no paguen ninguna alcavala dela comida, ni bevida, ni de ſus veſtidos, fundas, ni cubiertas de ſus mercaderias.

VIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que delas mercaderias que truxeren que arriba no ſe ha expueſto, paguen ocho por ciento en nombre de alcavala y cinco por ciento en nombre de almojarifazgo y ſobre eſto no ſe les pida coſa alguna.

IX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que nueſtros Teſoreros, o Arrendadores no precien en mas las mercaderias delos Hanſeaticos que en realidad de verdad valen y que los miſmos Arrendadores, ó nueſtros Teſoreros eſten obligados a recebir en pago dela alcavala las mercaderias taſadas y pagarlas a los dueños dellas lo que ſobrare.

X.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que los Hanſeaticos puedan muy libremente andar por todo nueſtro

V.

Da aber die Hanſeeſtädtiſche alſo fort den Zollen abtragen wolten / in ſolchem Fall wollen approbiren und vergönſtigen Wir / daß ſelbige eher / dann einige andere / befodert und ipediret werden ſollen. *Inſtr. 2. cap. 4.*

VI.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigẽ / daß die Hanſeeſtädtiſche / ſo wol von Gold und Silber / Korn / Holtz zum Schiffsbaun dienlich / Maſten und Rahen / als auch Kriegs-munition Muſchetten / Röhre / Pulver Eiſer uñ Bleyerne Kugelen / auch allerhand materialien, wovon dieſelbe gemacht / und zu deren Gebrauch und Nutzen nötig / gantz keinen Zollen bezahlen ſollen. *Inſtrum. 1. cap. 7. Inſtr. 2. cap. 5.*

VII.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen / daß die Hanſeeſtädtiſche / ſo zu Sevilla und in anderen Meerporten kommen / von ihren Eſſelwahren und Getråncken / Kleideren / Pakkiſten und Decken ihrer Wahren / keinen Zollen bezahlen ſollen. *Inſtr. 2. cap 6.*

VIII.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen / daß ſie von allen anderen / auſſer obſpecificirten einbringenden Wahren / achte vons Hundert Zoll / und fünffe vons Hundert Admiralitdt-Zollen bezahlen / und weiters nicht beſchweret werden ſollen. *Inſtr. 2. cap. 7.*

IX.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen / daß unſere Theſaurarii oder Zollverpachtere / der Hanſeeſtädtiſchen Wahren nicht höher als ſie würcklich werth ſeyn / taxiren und obligirt ſeyn ſollen / die taxirte Wahren an ſtatt der Zahlung des Zollens anzunehmen / uud den Uberſchuß an die Eigner zu bezahlen. *Inſtr. 1. cap. 23. Inſtr. 3. cap. 8.*

X.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen / daß ſie frey durch allen unſeren Königreichen auff Pferden / Mühlen / und

nueſtro Reyno y traer loque tuvieren en cavallos, mulas, o carros y negociar, contratar, comprar y vender, aſſi por ſi como por ſus agentes y factores, como mas facil y comodamente les pareciere.

und Karren reiſen / und ihre Wahren führen/handlen/ wandlen / kauffen und verkauffen mögen / ſo wol in eigner Perſon/als durch ihre Agenten uñ Factorn, wie ihnen ſolches am beſten und bequämeſten zu ſeyn ſcheinet. *Inſtr. 1. cap. 24. Inſtr. 2. cap. 9.*

XI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que los miſmos Hanſeaticos pongan precio a ſus mercaderias y no las precie otro ninguno, y les ſea licito comprar en lo menos que pudieren, y vender en quanto mas pudieren.

XI.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/daß die Hanſeeſtädtiſche ſelbſt ihre Wahren und keinmand anders taxiren mögen/ auch ſoll ihnen frey ſtehen/ ſo wolfeil als ihnen möglich einzukauffen/ und ſo theuer ſie können wieder zu verkauffen. *Inſtr. 2. cap. 10. Inſtr. 4. cap. 2.*

XII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que puedan los Hanſeaticos poner a ſus contratos Corredores, o abſtener dellos y ſi alguno juzgaren poner, pongan el que les pareciere.

XII.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen/ daß ſie in ihren Gewerben ſich der Mäckeler bedienen oder es laſſen mögen/und da ſie einen brauchen wolten/ mögen ſie nehmen der ihnen gefält. *Inſtr. 1. cap. 10. Inſtr. 2. cap. 11. & Inſtr. 4. cap. 4.*

XIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanſeaticos puedan vender ſus mercaderias quando y a quienes quiſieren, ni eſten obligados a moſtrar la venta dellos, libres de alcavala, ſino es de aquellas que eſtan ſujetas a ella y no aviendola pagado una vez.

XIII.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen / daß ſie ihre Wahren/ wanner/ und an weme es ihnen geliebet / verkauffen mögen / und ſollen nicht ſchuldig ſeyn / den Kauff der Zollfreyen Wahren auffzuweiſen/es weren dann/ zollbare Wahren / wovon der Zollen noch nicht entrichtet worden. *Inſtr. 1. cap. 25. Inſtr. 2. cap. 12.*

XIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que puedan los Hanſeaticos llevar y dividir por todo el Reyno ſus mercaderias libres de alcavala y las otras de que una vez la huvieren pagado; y no tengan neceſſidad pagar nuevamente dellas, o obtener licencia para llevarlas.

XIV.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen / daß ſie ihre Zollfreye und alle andere Wahren/ worvon einmal der Zoll entrichtet/durch das gantze Reich führen und verkauffen mögen / und ſollen davor auffs neue etwas zu entrichten/oder darüber Licentz zu nehmen/nicht gehalten ſeyn. *Inſtr. 2. c. 13.*

XV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanſeaticos puedan tener en ſu caſa peſo o romana, con, que privadamente, peſen ſus mercaderias, pero de tal manera, que el comprador no eſtè obligado a paſſar

XV.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen / daß den Hanſeeſtädtiſchen frey ſtehen ſoll / in ihren Häuſeren Gewicht und Wage zu halten/ ihre Wahren rechtmäſſig damit zu wegen/doch mit dem Beding / daß kein Käuffer verbunden ſey/ſolche Wage zu gebrauchen/ſondern

sar por este genero de peso, sino que si desare otro, se aplique el publico en los contratos,

dern da er eine andere begehret/stehet ihme frey sich der öffentlichen Wage über geschlossenen Handlungen zu gebrauchen. *Instr. 1. cap. 14. Instr. 2. cap. 14.*

XVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las mercaderas que los Hanseaticos huvieren vendido y entregado, se tengan por buenas, y no aya lugar de bolverlas, ni minorarlas del precio, sino es, que el comprador, dentro de tres dias, se quexe de su falta.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß die Wahren/so von den Hanseestädtischen einmal verkaufft und geliefert seyn/sollen für wol gehalten/und dem Verkäuffer nicht wieder zurück geliefert/oder in der Zahlung etwas deßwegen abgezogen werden/es were dann vom Käuffer innerhalb 3. Tagen über dem Mangel geklaget. *Instr. 2. cap. 16.*

XVII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si los Hanseaticos desearen labrar moneda, en nuestro Reyno, de su oro, y plata, siempre sean despachados, antes que otros, en la casa dela moneda.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß wann sie in unseren Königreichen/von ihrem Golde und Silber/einige Müntze wollen schlagen lassen/daß sie allezeit für anderen auf der Müntze spediret werden sollen. *Instr. 2. cap. 16.*

XVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos, que por razon del Commercio van y vienen, o se detienen, y habitan en nuestro Reyno, no puedan ser presos, citados, condenados, ni juzgados, en ninguna causa civil, ni criminal por ningun Magistrado, o juez, sino solamente, por aquel especial Conservador y juez que les daremos, pero en las causas tocantes a nuestra alcavala podra conocer y juzgar el Tesorero Mayor de nuestro Reyno.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß die Hanseestädtische/so in unsern Königreichen/der Handlung wegen/reisen/wohnen und handelen/von keinem anderen als ihrem special-Richter/so wir ihnen verordnen werden/weder in Civil: noch Criminal-Sachen citiret/gerichtet oder condemniret werden sollen/außgenommen/in selbigen Sachen/die den Königlichen Zollen betreffen/welche der Thesaurarius Major unsers Königreichs beleuchtigen und darin sprechen soll. *Instr. 1. cap. 11. & 26. & Instr. 2. cap. 17.*

XIX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que no sea licito a ningun Magistrado, o, juez de qualquier Dignidad, o Eminencia que sea, sino solamente a su Conservador, y juez propio, visitar sus casas, ni registrar sus tiendas, pero en caso que algun malhechor huyendo del delito se acogiere a ellas, podra requerirlas el ministro de justicia que le siguiere.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/daß ihre Häusere von keinen Richteren oder Magistrat, sie mögen seyn wes Standes oder Würdens sie wollen/als nur von ihrem eigenem Conservatore und Richteren mögen visitiret/und deren Laden registriret werden/außgenommen wann ein Missethäter/in ihren Häuseren oder Buhden entwischet were/in welchem Fall es dem Gerichts-Diener/so ihn verfolget/frey stehen soll. *Instr. 2. cap. 18.*

XX. Iten

XX. Item

XX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando el Tesorero Mayor de nuestro Reyno, deseare visitar las casas y tiendas de los Hanseaticos, por tener indicios bastantes, de que en ellas ay mercaderias escondidas, de que se paga alcavala, y que las han eximido della, lo puede hazer solamente su propio juez, embiando alguno de los suyos con el Notario Publico para hazer la visita y aueriguacion, y despues lo refieran al Tesorero y assi a nadie le sea licito hazerlo, sin el Notario y sin la voluntad de su Conservador.

XX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß wann der Ober-Rentmeister unsers Königreichs der Hanseestädtischen Häuser und Laden mit gnughaffte habender Anzeige/daß in denselben einige zolbare und unverzollete Wahren verborgen/ visitiren wolte/ solches nur allein durch ihren eigenen Richter geschehen/ welcher einen der seinigen mit einem Notario publico umb die visite- und Erkundigung zu thun/ dahin schicken soll/ die hernacher dem Thesaurario davon relation einbringen sollen/ und soll also keinmand frey stehen/ ohne einen Notarium und willen ihres Conservatoris solche visitation zu thun. *Instr. 1. cap. 12. & 16. Instr. 2. cap. 19.*

XXI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que el juez (que especial emos dicho les daremos) juzgue en qualquier causa civil y criminal, no solamente dentro delos muros de nuestra ciudad de Sevilla, sino tambien fuera dellos, seis leguas al rededor, ora sean los Hanseaticos Actores, o reos, exceptas solamente las personas privilegiadas, si con ellas se t rauare alguna controversia, o pleito, porque en este caso si las personas privilegiadas padecieren las partes de reos, podran parecer delante de su juez.

XXI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß der Richter (welcher wie gesaget/ wir ihnen specialiter verordnen wollen) nicht allein binnen der Ringkmauren unser Stadt Sevilla, sondern auch ausser derselben/ sechs Meilen rings herumb/ so wol in ihren Criminal als Civil Sachen/ sie sein Klägere oder Beklagte/ richten und sprechen soll. Es sollen aber hievon die privilegirte Personen/ da sich gegen ihnen einig Mißverständnis oder Proceſs ereignen solte/ eximirt und befreyet/ und da sie Beklagte seyn/ soll man deren forum folgen. *Instr. 1. cap. 15. Instr. 2. cap. 20.*

XXII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que la sentencia dada por su juez, si los litigantes fueren ambos Hanseaticos, pueda la parte vencida llevar y apelar della a la Hansa Teutonica, pero si el pleito fuere decidido entre Hanseaticos y otro subdido de nuestro Reyno, o estrangero se pueda apelar a nuestro Consejo civil de Sevilla.

XXII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß von der durch ihren Richter abgesprochenen Urtheil/ da beede litigirende Theile Hanseestädtische seyn/ der gravirte Theil an die Teutsche Hansee appelliren möge/ were aber der Proceſs zwischen einem Hanseestädtischen und einem Unterthanen unsers Königreichs/ oder einem Frembden/ decidiret/ so soll davon an unser Gericht in Sevilla appellirt werden können. *Instr. 2. cap. 21.*

XXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que no sea licito apelar de simple interlocutoria, ni tampoco dela

XXIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß weder von dem abgegebenen Bescheide noch von der definitiv Urtheil

dela sentencia difinitiva, sino es que la suma juzgada excediere de cien ducados.

Urtheil nicht appelliret werden könne/ es erstrecke sich dann die Summa über hundert Ducaten. *Instr. 1. cap. 27. Instr. 2. cap. 22.*

XXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que en aquel caso en que la sentencia passare, por apelacion a nuestro Consejo Real, el Presidente de nuestro Consejo, o Governador cometa toda la causa a dos Letrados y si fuere necessario a tres, y a lo sumo a quatro, los quales no solamente examinen diligentemente la sentencia difinitiva, sino tambien todas las interlocutorias dela primera instancia y despues ellos mismos pronuncien difinitavamente loque fuere de derecho: Y deste juyzio ninguno pueda mas apelar.

XXIV.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß im Fall die abgesprochene Urtheil per appellationem an unser Königlich Gericht gediehen solte / daß alsdann der Præsident oder Gubernator desselben/ die gantze Sache zweyen/ oder wo nötig / dreyen und zum höchsten/ vieren Rechtsgelahrten / committiren soll/ welche nicht allein mit Fleiß die definitiv Urtheil/ sondern auch die Interloqvuta primæ instantiæ beleuchtigen/ und hernacher darin definitive, was recht ist/ erkennen sollen: Von welchem Gerichte keiner weiter soll appelliren können. *Instr. 2. cap. 23.*

XXV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las causas delos Hanseaticos se despachen apriesa y no se alarguen cosa ninguna.

XXV.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß der Hanseestädtischen Sachen schleunig/ und ohn einige Verzügerung/ abgethan werden sollen. *Instr. 1. cap. 28. Instr. 2. cap. 24.*

XXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando por algun delito fuere necessario llevarlos a la carcel, que en este caso su mismo juez los lleve a ella, y si la causa fuere tal que aya lugar de tomar fianças, la admite siempre el juez sin dificultad; y no se proceda la prision sin grande y urgente causa.

XXVI.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß wo sie eines delicti wegen/ gefänglich eingezogen werden müsten/ ihr eigener Richter dieselbe einziehen soll; Were aber die Sache also beschaffen/ daß sie Bürgen geniessen könten / soll der Richter allezeit ohne difficultät / alsolche Bürgschafft admittiren / auch sie ohne schwere und wichtige Ursachen / nicht in verhafft nehmen. *Instr. 2. cap. 26.*

XXVII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que competa solamente la execucion dela causa juzgada al propio juez y Conservador delos Hanseaticos, y tambien si se uviere juzgado por el, o por nuestro Tesorero en las causas de alcavala, o por los juezes de apelacion en nuestro Reyno.

XXVII.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen / daß die execution der abgethanen Sachen/ ihrem/ der Hanseestädtischen eigenem Richter und Conservatori, so wol derer die von ihme / als von unseren Thesaurario in Zoll-Sachen / oder von denen Appellation-Richteren unsers Königreichs entschieden / allein zustehen soll. *Instr. 1. cap. 29. Instr. 2. cap. 25.*

XXVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito a los Hanseaticos edificar casas y tiendas den-

XXVIII.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/ daß sie in- und ausserhalb den Mauren unser

tro y fuera delos muros de nueſtra ciudad de Sevilla y que de ninguna manera ſe les haga moleſtia en ſus perſonas, o mercaderias, ni ſus caſas, ni tiendas ſe embaraçen con hueſpedes, o cavalgaduras.

XXIX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que qualesquiera delas ciudades Hanſeaticas que vivieren en nueſtro Reyno ſean totalmente libres y immunes de todos los oficios, aſſi patrimoniales, como perſonales y en eſpecial del cargo de tutela y de toda eſcote, penſion y tributo, tanto ordinario, como extraordinario y tambien de todo ſervicio y milicia, aſſi en la mar como en la tierra.

XXX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando ſucediere, que alguno de delos Hanſeaticos muriere en nueſtro Reyno; o iendo a el, eſpirare en la mar, y llegaren los bienes a nueſtro Reyno, que eſtos bienes inventarie ſu juez y Conſul conſtituido y dos de los mas Ancianos de la miſma nacion por un Notario Publico y ſe entregan al Conſul y Seniores paraque los guarden y ellos miſmos los reſtituyan a los rerederos fielmente, y ſin ninguna Carga.

XXXI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ſea licito alos Hanſeaticos llevar ſus mercaderias que huvieren traido y aun no vendido, pagada una vez la alcavala, conforme al tenor delos Privilegios, fuera del Reyno otra vez a ſu caſa, o adonde quiſieren ſin ningun embaraço.

XXXII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que paguen tan ſolamente cinco por ciento al almoiarifazgo delas mercadurias compradas en

Stadt Sevillien Häuſer und Kramladen bauen mögen/ und ſollen ſie in keine Weiſe an Perſon und Gütern molestiret/noch deren Häuſer und Laden mit Gäſten oder Reuteren beleget werden. *Inſtr. 1. cap. 1. & 6. Inſtr. 2. cap. 27.*

XXIX.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen allen Hanſeeſtädtiſchen / ſie ſeyn welche ſie wollen/die ſich in unſerm Königreiche häußlich niederlaſſen möchten/ daß ſie gäntzlich / ſo wol von allen muneribus tam patrimonialibus quã perſonalibus, als in ſpecie von Vormundſchafften/ auch allen anderen / ſo wol ordinarien als extraordinarien Ungelden und Steuren/imgleichen von Kriegesdienſten zu Waſſer und Lande frey und exempt ſeyn ſollen; *Inſtr. 1. cap. 4. & 5. Inſtr. 2. cap. 28.*

XXX.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/ wofern ſich begebe / daß ein Hanſeeſtädtiſcher in unſerm Königreiche/ oder auff ſeiner Reiſe nach ſelbigen/ auff der See verſtürbe und ſeine Güter in unſerm Königreich anlandeten / daß alsdann dieſelbe von ihrem Richter oder verordneten Conſul, mit Zuziehung zweyer Alten ihrer Nation / durch einen Notarium publicum inventiret / dem Conſul und Alten zur gewarſamb eingehändiget und von ihnen den Erben treulich und ohn einig Beſchwerde reſtituiret werden ſollen. *Inſtr. 1. cap. 17. Inſtr. 2. cap. 29. & Inſtr. 4. cap. 15.*

XXXI.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen / daß ſie ihre / in unſeren Königreichen gebrachte und unverkauffte Wahren / wovon ſie einmal den Zollen / nach Einhalt ihrer Privilegien entrichtet / wieder aus und nach ihrer Heymat/ oder wohin es ihnen beliebet / ohne einige Hinderung führen mögen. *Inſtr. 2. cap. 30.*

XXXII.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen / daß ſie von denen in unſerm Königreich gekaufften Wahren / welche ſie außſchiffen wollen / nur allein fünffe vons

en nuestro Reyno y que los Hanseaticos huvieren de sacar, excepto delos olores que no se acostumbra pagar cosa alguna.

vons Hundert Admiralität-Zollen bezahlen sollen; Außgenommen die specerien/davon man nach Gewonheit nichts bezahlet.

XXXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los olores comprados o los lleven luego a sus navios, o los guarden en sus casas para llevallos a ellos quando mas comodo les pareciere.

XXXIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß sie ihre gekauffte specerien alſo fort nach ihren Schiffen bringen oder so lange in ihren Häuseren bewahren mögen/ biß es ihnen bequemlich solche an Borth zu führen. *Instr.2.cap.32.*

XXXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que puedan llevar sus mercaderias en los navios que quisieren.

XXXIV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß sie ihre Wahren / in welchen Schiffen es ihnen beliebet/ schiffen mögen. *Instr.1.cap.13. Instr.2.cap.33.*

XXXV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito a los Hanseaticos poder llevar fuera de nuestro Reyno todo el oro y plata que huvieren juntado, pues toda la moneda de oro y plata la abran amontonado, o del oro y plata, o del trigo, o delas municiones militares que huvieren vendido.

XXXV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß den Hanseestädtischen frey stehen soll / alles Gold und Silber aus unserm Königreiche zu führen/so sie darin gesamlet / daferne sie solches entweder von ihrer gülden- uñ silbern Müntze / oder von dem verkaufftem Golde/ Silber/ Getreidig und Krieges-ammunition gelöset und zusammen gebracht. *Instr.1.cap.8. Instr.2.cap.34.*

XXXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que puedan llevar cambio del dinero que no huvieren empleado.

XXXVI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß sie ihr unangelegtes Geld durch Wechsel übermachen mögen. *Instr.1.cap.8. Instr.2.cap.35.*

XXXVII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando (loque Dios no quiera) los Hanseaticos huvieren de salir del Reyno por ocasion dela guerra, lo puedan hazer esto licitamente, assi ellos, como sus Agentes, y Ministros con todos sus bienes, y mercaderias, pero de tal manera, que sean requeritos anno y undia antes.

XXXVII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/ daß wo sie ratione belli (welches GOtt verhüte) aus unserm Königreich weg ziehen musten / daß ihnen / ihren Factorn und Bedienten solches freystehen / auch alle ihre Gütere und Wahren mit sich zu nehmen / unbenommen seyn soll; Doch soll auf begebenden Fall/ihnen solches/Jahr und Tag vorher / angemeldet werden. *Instr.1.cap.9. Instr.2. cap.36.*

XXXVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que los Hanseaticos, sus navios, ni bienes no padezcan embargos en nuestros Reynos y mucho menos repressallos, sino que los delitos tengan

XXXVIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß die Hanseestädtische und dero Schiffe und Gütere in unsern Königreichen mit keinen arresten beleget/ vielweniger mit repressalien beschweret werden

tengan ſus autores, y ſe caſtiguen por la via del derecho, y uno por otro no pague el delito.

werden ſollen / beſonderen die Autores des Delicti ſollen Gerichtlich belanget und geſtraffet werden / auff daß nicht der Unſchuldige für dem Schuldigen büſſe. *Inſtr.1.cap.30. Inſtr.2.cap.37.*

XXXIX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando alguno de los Hanſeaticos tuviere quiebra en nueſtros Reynos, y Dominios, ninguno delos bienes y mercaderias que no huvieren padecido quiebra, o nueſtro Fiſco, o otro de nueſtros ſubditos ſe ſatisfagá, ſino loque fuere del, ſe dexe y reſtituya a los que huvieren padecido la quiebra, o a ſus herederos.

XXXIX.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen / daß wo ein Hanſeeſtädtiſcher in unſeren Königreichen und Herrſchaften Schiffbruch litte / keiner / weder Unſer Fiſcus, noch einig ander Unſerer Unterthanen von ihren geborgenen Güteren und Kauffmanſchafften ſich etwas zueignen / ſondern was geborgen den Schiffbrüchigen oder deren Erben gelaſſen und reſtituiret werden ſoll. *Inſtr.1. cap.31. Inſtrum.2.cap.38.*

XXXX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando ſe ofreciere auer meneſter algunos navios delos Hanſeaticos para nueſtro ſervicio, que en eſte caſo lo participan a ſu Conſul primeramente los Generales de nueſtra armada y los otros Cabos, y ante todas coſas ſe obtenga el conſentimiento delos marineros, y hecho eſto ſi aſiente un juſto medio deſtos navios, y ſegun lo que ſe ajuſtare ſe entable la razion o ſalario, y ſe pague ſiempre bien y ſe buelven los navios en cierta eſtimacion y conforme a ella, ſi ſucediere, perecer en nueſtro ſervicio ſe pague todo el precio á ſus duennos.

XXXX.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen / daß ſo zu Zeiten von nöthen were / ſich der Hänſiſchen Schiffe in unſeren Dienſten zu gebrauchen / daß in ſolchen Fall die Generales und andere Officierer unſerer Armada ſolches zuvor ihrem Conſul andeuten ſollen / auch ſoll für allen Dingen der Schiffleute Conſens darüber geſuchet werden: Wann ſolches geſchehen / ſollen die Schiffe für einen billichen Lohn bedungen / und nach ſelbigen der Sold und Lohn allezeit wol erſtattet werden / wie dann auch ſelbige Schiffe auff einen gewiſſen Preiß wardiret / und nach ſolchem Werth / daferne ſie in unſeren Dienſten verlohren würden / den Eigenern bezahlet werden ſollen. *Inſtr.2.cap.39. Inſtr.4.cap.16.*

XXXXI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los navios en eſte caſo no ſe de tengan en nueſtro ſervicio haſta el invierno, ſino que los deſpidan temprano y an antes que el mar ſe yele puedan bolver a caſa, y ſi nueſtro ſervicio eſto no lo permitiere, que ſe les de buena, y comoda invernacion en nueſtros Reynos, hallandoſe forçados a guardar buen tiempo de navegar, y no les suceda conſumir ocioſamente en el invierno lo

XXXXI.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen / daß in ſolchen Fällen / die Schiffe biß der Winter einfält / in unſeren Dienſten nicht ſollen auffgehalten / ſondern ſo zeitig dimittiret werden / daß ſie / ehe das Waſſer fryret / in ihre Heymat kehren können: Solten aber unſere Dienſte ein anders erfodern / und ſie genötiget werden / eine bequeme und navigable Zeit zu erwarten / ſo ſoll ihnen in unſeren Königreichen ein gut und bequemes Winterquartier verſchaffet / und ihnen alſo kein Anlaß gegeben werden / das jenige / was ſie ehrlicher weiſe in unſeren

lo que huvieren adquirido honestamente en nuestro servicio.

seren Diensten erworben / in dem Winter / wann sie dienstloß / zu consumiren. *Instr. 2. cap. 40.*

XXXXII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los que quebrantaren estos Privilegios sean condenados en cien ducados los quales de tal manera cobra y pida el juez, o Conservador delos Hanseaticos, que la quarta parte dè al descrubidor, y los otras tres a los pobres.

XXXXII.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß die Verbrechere dieser Privilegien in hundert Ducaten sollen condemniret werdẽ / welch der Hanseestädtischer Richter oder Conservador exequiren / und dero gestalt einnehmen soll / daß er davon einen vierten Theil dem Angeber / die anderen drey Theile aber / den Armen gebe. *Instrum. 1. cap. 20. Instr. 2. cap. 41.*

XXXXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que pueda la Hansa constituir un Consul, o, mas en nuestro Reyno, paraque juntamente con el Conservador y juez que se les diere, haga, se les guarden sus Privilegios, y firmamente se tengan sus pactos y transacciones, y assi qualesquiera que la Hansa eligiere, y nos nombrare, no solamente le confirmaremos de buena gana, sino que tambien le autorizaremos paraque lo estimen nuestros officiales y ministros, y con tanto mayor fruto exerça su officio.

XXXXIII.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen / daß sie in unserm Königreich einen oder mehr Consules erwehlen mögen / welche dann zugleich mit ihrem Richter und Conservador, so man ihnen verordnen wird / Fleiß anwenden sollen / daß ihren Privilegien nicht zu gegen gehandelt / sondern denen Pactis und Verträgen festiglich nachgelebet werde: Wann aber ein solcher Consul er sey welcher er wolle / von der Hansee erwehlet und Uns kund gethan / wollen wir denselben nicht alleine gern Confirmiren / besondern auch Authorisiren / damit er von unseren Beampten und officialen geæstimiret werden / und sein Ampt desto fruchtbarer verrichten möge. *Instr. 1. cap. 2. Instr. 2. cap. 42. Instr. 4. cap. 9.*

XXXXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que pueda la Hansa embiar alguno delos suyos a nuestro Palacio, que le frequente siempre, y cuide tambien de que se observen los Privilegios a los Hanseaticos, y los pactos de los conciertos se les cumplan.

XXXXIV.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß die Hansee eine Person ihres Mittels an unsern Hoff schicken möge / so denselben stets frequentire, und beobachte / daß der Hanseestädtischen Privilegia und Pacta der Vereinigungen / gehalten werden mögen. *Instr. 1. cap. 3. Instr. 2. cap. 43.*

XXXXV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que pueda la Hansa edificar en nuestra ciudad de Sevilla una Casa publica, o residencia, paraque floresca mas la mercaderia y tengan lonja conforme la tienen en otros Reynos, paraque les daremos sitio acomo-

XXXXV.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen der Hansee / daß sie zu besserer Fortpflantzung der Commercien ein öffentliches Hauß (Oesterisches Hauß) oder Residentz in unser Stadt Sevilla bauen / und ein Conthor / wie sie solches in anderen Königreichen haben / halten mögen /

acomodado, y no los dexaremos de ayudar en sus gastos, y con mayores privilegios si fuere necessario, haziendolo lo mas comodamente que se pudiere.

XXXXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si a caso por esta gracia deste nuestro concierto y comunicacion de comercio huviera hecho, o hiziere algunos gastos la Hansa en que algunas ciudades no quisieren tener parte, que estas mismas ciudades no sean participantes destos Privilegios, hasta que igualmente huvieren satisfecho los gastos.

XXXXVII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si fuere menester hazer alguna interpretacion de estos privilegios, que siempre la interpretacion se haga benignamente por los Hanseaticos, y de ningun a manera contra ellos.

Y Assi todos los sobredichos capitulos de privilegios, cada uno y de por si, aprobamos confirmamos, y de nuevo concedemos a las ciudades confederadas de la Hansa Teutonica, y a todos y a cada uno de sus subditos, ciudadanos, y vezinos, y a los dependientes dellas en nuestra Castilla, y Reynos, paraque perpetuamente los possean y gozen, y prometemos con palabra Real, de que Nosotros, y nuestros successores los observaremos firmemente, ora tengamos paz, ora guerra con los rebeldes en Flandes, no obstante las Leyes de nuestro Reyno, Ordenaciones, Sanciones, y qualesquier Constituciones. Para cuya fe y testimonio pusimos a este nuestra diploma, y lo firmamos de nuestra mano.

Este

mögen/ worzu wir ihnen dann einen bequemen Ort anweisen lassen/ und zu den Baukosten behülfflich seyn/ auch da nötig/ Ihnen mit mehren Freyheiten/ so viel immer thunlich/ an Hand gehen wollen. *Instr. 2. cap. 44.*

XXXXVI.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daferne einige der Hanseeständte/ zu den Unkosten/ so die Hansee wegen dieser Confederation und Vereinigung über dem Commercio angewendet/ oder ins künfftig anwenden möchten/ ihren Antheil nicht bezahlen wolten/ daß alsolche Städte/ biß sie ihren quotam gleichmässig abgetragen/ dieser Privilegien unfähig seyn sollen. *Instr. 1. cap. 32. Instr. 2. cap. 45.*

XXXXVII.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ wofern diese Privilegia einiger interpretation bedürfften/ daß dieselbe allezeit zu der Hanseestädtischen besten und keines weges gegen dieselbe geschehen soll. *Instrum. 1. cap. 33. Instr. 2. cap. 46.*

Welche vorgeschriebene Articulos Privilegiorum alle und jede/ Wir denen vereinigten Teutschen Hansee-Städten/ allen und jeden dero Unterthanen/ Bürgeren/ Einwohneren und Angehörigen/ solche zu ewigen Zeiten in unseren Castilianischen und anderen Königreichen zu geniessen und zu gebrauchen/ bewehren/ bestätigen und von neuen zu lassen: Und geloben bey unseren Königlichen Worten/ daß Wir und unsere Nachkommen den Hansee-Städten selbige Articulen, so wol zu Kriegs- als Friedens-Zeiten/ so Wir mit den Rebellen der vereinigten Niederlandischen Provincien haben möchten/ stet und fest/ halten und nachleben wollen/ worwieder keine Gesetze/ Verordnung und Constitutionen unsers Reichs/ sie seyn welche sie wollen/ gelten sollen: Zu Uhrkund und Gezeugnis dessen/ haben Wir unser Königlich Siegel unter diesen Brieff lassen drucken/ uñ denselben mit unser Hand bekräfftiget.

i

Vorgeschrie-

ESte papel es el mismo original que vino de Madrid con la ratificacion original de su Magestad, sobre el Tratado de commercio con las villas Hanseaticas, despachada en aquella Corte a.26. de Enero deste anno loqual mandò su Magestad remitirmela à mi el Conde de Pennaranda con su Real carta de 26. de Enero, y en fe dello nos los infraescritos Plenipotenciarios de su Magestad firmamos y sellamos este papel, segun loque se previno en el primer articulo dela dicha ratificacion de su Magestad. En Munster a. 3. de Mayo, 1648.

(*L. S.*) *El Conde de Pennaranda.*
(*L.S.*) *A.Brun.*

ES copia del papel firmado de su Excelencia el sennor Conde de Pennaranda, y del sennor Consejero Antonio Brun, que se entregò a los sennores Diputados de las villas Hanseaticas, del qual papel queda otra copia en mi poder autenticada, y ansi yo el infra escrito Secretario de su Magestad y desta Embaxada lo firmo de mi mano. En Munster a. 6. de Junio 1648.

Pedro Fernandez del Campo y Angulo.

La forma de la Transaccion y Concierto que pretenden los Diputados Hanseaticos sobre lotecante al Comercio hecha por el Syndico.

La forma de la transaccion que han dado los Diputados Hanseaticos.

SEa manifiesto a todos, y a cada uno, que aviendo embiado los meses passados las indictas Ciudades de la Hansa Teutonica sus Embaxadores N.N. N.N. al Serenissimo, y Poderosissimo Principe, y Señor D. Phelipe, tercero de este nombre, Rey de las Espannas, y de las Indias, Sennor nuestro Clementissimo paraq; diessen

VOrgeschriebenes ist das wahre Original so von Madrid mit Ihr König. Maj. original ratification sub dato 26. Januarji lauffenden Jahres / am besagten Hoffe / über den Tractat des Commercii mit den Hanseestädten getroffen/abgegeben / und seine Königl. Maj. uns Graffen von Pennaranda in dero Königl. Schreiben vom 26. Januarij zu fertigen lassen: In Uhrkund dessen/ haben Wir nachgesetzte Ihr Königl. Maj. Plenipotentiarii, vermöge des im ersten articul der besagten Königl. ratification Uns ertheilten Gewalts/ dieses unterschrieben und mit unseren Pitschafften bekräfftiget. In Münster den 3. Maji/1648.

(*L. S.*) Der Graff von *Pennaranda.*
(*L.S.*) *A.Brun.*

DAß vorstehendes/eine vidimirte Copey/ des/von Ihr Excellentz dem Herrn Graffen von Pennaranda und Herrn Anthonio Brun Königl. Rathe / unterschriebenen Brieffes/ welche den Hanseestädtischen Herrn Deputirten, nechst genommener beglaubter Abschrifft/eingelieffert worden/ Solches beuhrkunde Ich Untergeschriebener Königl. und zu dieser Legation verordneter Secretarius mit dieser meiner eigenhändlichen Unterschrifft. In Münster den 6. Julji/ 1648.

Petrus Ferdinandi del Campo y Angulo.

Formula Transactionis und Vergleichs/wegen des Commercii, wie selbige/ die Deputirt der Hansee-Städte/ durch den Syndicum auffsetzet.

Forma Transactionis, welche die Deputirte der Hanseestädte übergeben.

ZU wissen sey iedermänniglichen/daß neulicher Zeit die löbliche Hansee-Städte ihre Gesandte N. N. N. N. an den Durchläuchtigsten und Großmächtigsten Fürsten und Herren Herrn Philippum den Dritten dieses Nahmens König zu Hispanien und der Indien unsern allergnädigsten Herrn abgefertiget / Ihro Majestät wegen glückli-

diessen a su Mageſtad la enora buena del felix govierno de ſus Reynos, del nacimiento de la Real ſuceſion de Emtrambos Sexos, y para renovar los pactos y Confederaciones de la antigua amiſtad con ſu Mageſtad, y procurar y pedir confirmacion y augmento de los privilegios antiguos; y que ſe quiten algunos, impedimentos que eſtrechavan, y detenian al curſo del comercio: Su Mageſtad, movido de la equidad, y benevolencia, que tiene para con todos, y principalmente para con las Ciudades Confederadas de la Hanſa Teutonica, deſpues de auer primero oido los dichos Legados, y admitidolos ſiempre gracioſamente, y examinadas diligentemente las coſas de conſideracion, ſegun ſu juſto peſo, ante todas coſas ha renovado, con buena voluntad, el Derecho de la Union, y amiſtad antigua, y no ſolo les ha confirmado los privilegios que los Reyes de Portugal ſus Predeceſſores antiguamente les concedieron, pero los ha eſtendido en cierta forma a los Reynos de Caſtilla, como por los actos de la confirmacion, y extenſion mas particularmente conſta: y anſi miſmo ha tratado, y convenido con los dichos Legados ſobre el libre, y facil corriente del commercio en eſta manera.

glücklicher Regierung dero Landen/ auch dero Königlichen Succeſſion der beyderſeits jüngſt gebornen Herrlein und Fräulein zu gratuliren/ und die Verträge und Verbündnüſſe der alten Freundſchafft mit Jhro Maj. zu erneueren / So dann die Confirmation und Vermehrung ihrer alten Freyheiten/ auch Abſchaffung etzlicher impedimenten, ſo den Lauff der Commercien hinderten und hemmeten/ zu ſuchen/ und zu bitten; Nachdem nun Jhre Majeſt. dero beywohnenden Milde und Güte nach die ſie zu allen/ vornemlich aber zu den vereinigtẽ Städten der Teutſchen Hanſee tragen/ erſtlich gedachte Legaten gnädigſt gehöret und iedesmal gutwilligſt admittiret/ die Sachen von Conſideration fleiſſig examiniret und nach Gebühr erwogen: Als haben ſie zufoderſt/ aus beſonders geneigten guten Willen/ die Verbündnüs und das Herkommen der alten Freundſchafft dahin erneuret/ daß ſie nicht allein/ die von den Königen zu Portugal ihren Vorfahren/ ihnen vor Alters ertheilte Privilegia beſtättiget/ ſondern auch auff gewiſſe Maß dieſelbe auf das Königreich Caſtilien extendiret und erweitert: Wie ein ſolches aus den Acten der Confirmation und extenſion particulariter ſich befindet. Gleichfals hat man auch mit gedachten Abgeſandten über den freyen ungehinderten Lauff des Commercii folgender Geſtalt ſich vereiniget und verglichen.

I.

Primeramente ſe ha convenido entre ſu Mageſtad, y los dichos Legados, que ſe a liberiſſimo el commercio entre los ſubditos de entrambas partes, y ſea licito a los Hanſeatios el poder entrar en todos los puertos, ſerios, y deſtritos de ſu Mageſtad, en los quales en tiempos paſſados ſolian entrar ſalva y ſeguramente ſin algun ſalvo Conduto, o otra licencia general, o eſpecial, de tal manera, que no ſean compelidos a eſperar fuera de los puertos en la mar, y anclados, ningun tiempo, y ſino que puedan via

I.

Erſtlich iſt zwiſchen Jhr Majeſt. und gedachten Abgeſandten vereiniget/ daß das Commercium zwiſchen beyderſeits Unterthanen gantz frey / und den Hanſeeſtädtiſchen zugelaſſen ſeyn ſoll/ in allen Jhro Maj. Haven/ Reden und Strömen/ welche ſie in entwichenen Zeiten frey und ſicher/ ohn einigen Geleits Brieffen/ general oder ſpecial Erläubnüſſen/ zu beſchiffen gewohnet / einlauffen mögen/ dero geſtalt/ daß ſie nicht ſollen gezwungen werden/ auſſer den Haven in der See/ ein zeitlang beyzuhalten/ oder für Ancker zu liegen / ſondern mögen via recta und

ohnge-

via recta, y sin detencion entrar en los puertos, y estar en ellos quanto les pareciere que les es necessario, descargar las mercancias delas naves, y cargar otras en ellas, reparar losnavios rotos, y maltratados, calafatearlos, y embrearlos, comprar las cosas necessarias pare el sustento, y viage, y finalmente bolver a partir, y navegar con sus mercancias, bienes, y otras qualesquier cosas, auiendo pagado los derechos segun las tablas de sus Privilegios para la parte que les pareciere sin ningun impedimento.

ohngehindert in den Haven einlauffen/ in selbigen so lange es ihnen zu Entloß- und Ladung der Wahren nötig und gut deucht verbleiben/ die läck und beschädigte Schiffe wieder verzimmeren und theren/ auch was ihnen für Lebens-Mittel oder sonst zur Reise nötig einkauffen/ und endlich mit allen Kauffmans-Wahren/ Güteren und allen anderen Sachen wann sie zuvor den Zoll nach Inhalt ihrer Privilegien davon entrichtet haben/ wohin ihnen beliebet/ wieder davon schiffen. *Instr. 1. cap. 21. Instrum. 2. cap. 1. & Instr. 3. cap. 1.*

II.

Tambien se ha concertado, que pueda cada qual vender sus mercancias quando, y a quien quisiere, y dela misma manera comprarlas de quien le pareciere, de manera, que no sea compelido a vender o comprar contra su voluntad, sino que el que no quisiere vender sus mercancias, la pueda detener, y guardar por tiempo, o en otra manera, y pagado el derecho concertado llevar las, y que cada uno ponga el precio a sus mercancias, y que no se aprecien, ni estimen por otro las mercancias agenas.

II.

Ebenermassen ist auch verglichen/ daß ein ieder seine Wahren mag verkauffen wann und an weme er will/ und wiederumb kauffen von weme es Ihm gut deucht/ dero gestalt/ daß er nicht gezwungen werden soll/ wider seinen Willen zu kauffen und zu verkauffen/ sondern der seine Wahren nicht verkauffen will/ mag sie zu gelegener Zeit bewahren und bey sich behalten/ auch über dem/ dieselben/ wann er den bewilligten Zollen davon entrichtet/ wegschicken/ und soll ein ieder den Preiß oder Werth seiner Wahren selbst setzen/ und keiner Wahren/ so ihme nicht zugehören/ æstimiren oder schätzen mögen. *Instr. 2. cap. 10. Instr. 3. cap. 11.*

III.

Mas se ha concertado y concluydo, que no sea licito a nadie el tomar contra la voluntad del duenno las mercancias debaxo de ningun pretexto, ni qualesquier otras cosas, y si a caso su Magestad tuviere necessidad de algunas delas mercancias, no sea licito a sus ministros y officiales el embargar, o tomar en otra forma las mercancias, de los Hanseaticos sino fuera precediendo primero contrato, y concertado, y pagado el precio, o avida seguridad, y que sin esto no se entrieguen las mercancias por los vendedores ni se tomen por los Ministros, y Officiales de su Magestad.

III.

So ist auch verglichen und beschlossen/ daß keinem solle vergönstiget seyn/ wider des Eigeners Willen/ dessen Wahren oder einige andere Sachen/ unter jenigen prætext oder Schein weg zu nehmen/ und so Ihre Majest. vielleicht selbsten einige der Hanseestädtischen Wahren bedürfften/ soll deroselben officianten und Bedienten nicht frey stehen/ alsolche Wahren zu verarrestiren oder sonsten anzugreiffen/ sondern es soll zuforderst der Contract geschlossen/ und der Preiß oder Werth entrichtet oder dafür Caution gestellet/ und wann solches geschehen/ die Wahren von den Verkäufferen außgelieffert/ und von Ihro Maj. Bedienten oder officianten empfangen werden.

IV. Iten

IV. Inglei-

IV.

Iten se ha concertado, y concluido, que nadie sea forçado contra su voluntad a usar en sus contratos de Corredores, o Medianeros, sino que estè a disposicion de cada uno si quisiere usar del que mejor le pareciere, o bien celebrar el mismo sus contratos.

V.

Iten se ha concertado, y concluydo, que las ciudades Hanseaticas, y sus Ciudadanos, Subditos, Habitantes, y Moradores sean libres del derecho de treinta por ciento, que de pocos annos atras se començo a cobrar, y tambien queden libres y francos para siempre de todas las demas imposiciones, y extorsiones de que fuera de la voluntad de su Magestad algun tiempo an sido travajados y que todo el dinero que en razon del derecho de tieinta porciento esta depositado sea restituido luego a sus duennos, y si en razon de esto an intervenido algunos fiadores, estos tales sean libres dela fiança, y los hombres Hanseaticos solo sean obligados a pagar aquel derecho que esta expressado y difinido en sus Privilegios de aqui adelante.

VI.

Iten se ha concertado y concluido, que las ciudades Hanseaticas luego despues dela confirmacion desta Transaccion prohiban por edicto publico, que ninguno de sus subditos, moradores, o vasallos, transfieran, ni lleven a los Reynos, y senorios de su Magestad, y delos sennores Principes Alberto, y Isabel Clara Eugenia, Archiduques de Austria, y Duques de Borgunna y de Brabante, &c. Ningunas naves delos Holandezes, y Zelandeses, ni en sus propias naves ningunas mercancias, aora sean nacidas, aora hechas en Holanda y Zelanda, ni ningun mercader Holandes ni Zelandes so pena dela indignacion de los Magistrados

IV.

Ingleichen ist beliebet und beschlossen/ daß keiner wider seinen Willen soll gezwungen werden/ Mäckeler oder Mediatorn zu seinen Contracten zu gebrauchen/ sondern es soll in eines ieden Wilkür stehen/ ob er sich dessen Diensten/ der ihme hiezu gut deucht/ bedienen/ oder aber ob er selbsten seine Contracten schliessen und vollenziehen wolle. *Instr. 1. cap. 10. Instr. 2. cap. 11. Instr. 3. cap. 12.*

V.

Jmgleichen ist beliebet und beschlossen worden/ daß die Hansee-Städte und deroselben Bürger/ Unterthanen und Einwohnere von dem Zoll der 30. vons Hundert/ so man für wenig Jahren einzuforderen angefangen/ wie auch von anderen Aufflagen und Extorsionen, mit welchen sie eine Zeit hero wider Ihr. M. Willen seynd beschweret worden/ hinfüro gantz und zu ewigen Zeiten frey und unbelästiget seyn/ und alles Geld/ welches wegen des Zollens der 30. procento ist abgeleget worden/ alsobald seinem Eigener wieder zugestellet werden/ auch da einige sich darüber Bürgerlich eingelassen/ dieselbe von ihrer Bürgschafft frey und die Hanseestädtische allein den Zoll/ welcher in ihren Privilegien enthalten/ hinfüro zu entrichten und zu bezahlen schuldig seyn sollen.

VI.

Ebenermassen hat man sich verglichen und vereinbaret/ daß nach Confirmation dieses Vergleichs/ die Hansee-Städte alsobald durch ein offentlich Edict sollen verbieten/ daß keiner ihrer Unterthanen/ Einwohnern oder Vasallen in die Königreiche oder Herrschafften Ihro Maj. und Hochfürstl. Durchl. Alberti und Isabellæ Claræ Eugeniæ Ertzhertzogen zu Oesterreich/ Hertzogen zu Burgund &c. Einige Holl- oder Seelandische Schiffe bringen oder führen soll/ auch nicht in ihren eigenen Schiffen einige Wahren/ welche in Holl- und Seeland/ entweder uhrsprünglich entstanden oder gemacht/ noch einigen Holl- oder Seelandischen Kauffman/ mit angehengter Straffe der Obrigkeitlichen

ſtrados y otras penas conſtituidas de-recho contra los menoſpreciado-res de ſus mandatos.

VII.

Que paraque en eſte negocio entrambas partes ſe vaya con mayor ſeguridad y mas rectamente ſe pueda obiara los fraudes, ſe ha convenido, y concertado que las mercancias que ſe huvieren de traer por los Hanſeaticos a los Reynos y Dominios de ſu Mageſtad vengan ſennaladas con el regiſtro, y ſello dela Ciudad dedonde ſe ſacaren, y aſſi regiſtradas, y ſennaladas ſean tenidas, y aprobadas por mercaderias Hanſeaticas, niſi ninguna diſicultad, o diſputa, ſalva la prueva del fraude, pero de tal manera, que no por eſſo ſe detengan las mercanſias, ni de ninguna manera ſe impida el corriente del comercio y mercancia, pero las mercancias que no vinieren regiſtradas, ni ſennaladas, (ſiendo delas que admiten ſennal) incurran en la pena de confiſcacion, y ſean, como dizen, de buena preſa, y de la miſma manera puedan ſer preſos, y detenidos todos los Holandeſes, y Zelandeſes que ſe hallaren en eſtas naves.

VIII.

Mas, ſe ha convenido, y concertado, que demas delos teſtimonios, y regiſtros delas ciudades en cuyos puertos ſe embarcaren las mercancias, tambien los Sennores de las tales mercancias ayan de embiar ſus cartas particulares alos Conſules, pueſtos por la Hanſa enlos Reynos de ſu Mageſtad, enlas quales por orden ſe les declare las mercancias, y eſto paraque no quede ningun lugar a los fraudes.

IX.

Para eſto ſe ha convenido, y concluido, que los Conſules aſſi pueſtos por la Hanſa juren juntamente en la forma acordada entre ſu Mageſtad, y la Hanſa, que quieren uſar fielmente ſu oficio, y advertir con toda diligencia, que no ſe haga ningun danno, o fraude contra eſta Tranſacion,

Ungnade/und anderen auff die Verächter derſelben Befehlen in Rechten verordneten ſtraffen.

VII.

Und damit in dieſer Sachen/deſto beſſer Sicher- und Richtigkeit auff beeden Seiten gehalten / und den Betrigligkeiten begegnet werden möge / ſo iſt beliebet und verabſcheidet / daß die Wahren ſo durch Hänſiſche in dieſe Königreiche und Herrſchaffte gebracht werden möchten/ gezeichnet und regiſtriret ſeyn ſollen/mit dem Regiſter und Siegel der Stadt / da ſie außgeführet werden/ und die alſo regiſtrirte und gezeichnete Wahren ſollen gehalten und approbiret werden / für Hänſiſche Wahren/ohne jenige difficultät oder Gegenrede/ vorbehältlich den Beweiß des Betrugs/ doch dero geſtalt/ daß die andere Wahren dadurch nicht auffgehalten werden/ und man auff keinerley Weiſe den Lauff der Handlung und Commercien hemme: Die Wahren aber/ ſo nicht regiſtriret und gezeichnet (da ſie können gezeichnet werden) ſollen Confiſciret werden/ und ſeyn/ wie man ſaget/ gute Beute/ alſo auch ſollen alle Holl- und Seeländer / die in ſolchen Schiffen gefunden/gefangen und angehalten werden.

VIII.

Gleichermaſſen iſt beliebet und beſchloſſen/ daß auſſer den Zeugniſſen und Regiſteren derer Städte / in welcher Haffen die Wahren möchten geladen werden/ auch die Eigner derſelben Wahren/ denen in Ihr Majeſt. Königreichen verordneten Hänſiſchen Conſulen Ihre advis-Brieffe/in welchen alſolche Wahren ihnen ordentlich ſpecificiret/ zu fertigen ſollen/ damit auff alle Wege dem Unterſchleiff möge begegnet werden.

IX.

Derohalben iſt bewilliget und beſchloſſen/ daß die alſo von der Hänſee verordnete Conſules zugleich den Eyd/ in der zwiſchen Ihro Maj. und der Hänſee vereinigten Formb leiſten ſollen / daß ſie nemlich treu und fleiſſig ihr Ampt verrichten / und darauff mit allen Fleiß acht geben wollen/ daß in keinem Wege etwas ſchäd-

cion, ni diſimulacion en ninguna manera, ſo pena de privacion de oficio, y otras penas ordenadas contra los perjuros, como enla forma del juramento, y actos de eſta Legacion mas particularmente ſe contiene.

ſchäd-oder betriegliches/ noch einige disſimulation jegen dieſen Vergleich möge vorgenommen werden/ bey verluſt ihres Amptes und anderen Straffen der Meineydigen/ wie ſolches ferner in der Formb des Eydes und dieſen Legationsacten außführlich enthalten.

X.

Iten, ſe ha concertado, y concluido, que las ciudades Hanſeaticas, luego deſpues dela confirmacion deſta Tranſaccion, prohiben por edicto publico, que ninguno de ſus Subditos, Mercaderes, o Vaſallos Ilevc a Holanda, o Zelanda ningunas mercancias delos Reynos, y Dominios deſu Mageſtad, y delos Sereniſsimos Archiduques, ſino ſolo alos puertos Hanſeaticos, o a otros lugares, y Reynos amigos, o neutrales, ſo pena de confiſcacion de todas aquellas mercancias que deſtos Reynos fueren llevadas por los Hanſeaticos a Holanda, o Zelanda, de tal manera, que la mitad de las mercancias, o de ſu valor ſea para el Fiſco dela Hanſa, y la otra mitad ſe de alos denunciadores, ſacandoſe primero della el derecho del treinta por ciento, y pagandolo alos Diputados de ſu Mageſtad, dandoſee a las probanças legitimas hechas en Eſpanna, y embiadas en autentica forma a la Hanſa.

X.

Deßgleichen iſt auch vereiniget und beſchloſſen/ daß die Hanſee-Städte alſo fort nach Confirmation dieſer Capitulacion, durch ein öffentlich Edict verbieten ſollen/ daß keiner von ihren Unterthanen/ Einwohneren und Vaſallen, einige Wahren oder Güter aus Ihro Majeſt. und Hochfürſtl. Durchl. der Ertz-Hertzogen/ Königreichen oder Herrſchafften/ nach Holl-oder Seeland führen ſoll/ ſondern allein nach den Haffen der Hanſeeſtädte/ oder andere Oerter und Königreiche/ ſo Freund und Neutral ſeyn/ bey Straff und Confiſcation ſolcher Güter/ ſo aus dieſen Königreichen durch die Hänſiſche nach Holl-oder Seeland gebracht werden/ dero geſtalt daß der halbe Theil ſolcher Wahren oder derſelben Werth/ dem Hänſiſchen Fiſco und der ander halbe Theil denē/ die es vermeldet/ heimfalle/ doch ſoll davon erſtlich der Zoll der 30. pro Centum bezahlet/ und dem darüber in Hiſpanien ertheiltem und der Hanſee zugeſandtem beglaubtem Beweißthumb vollenkommener Glaube beygemeſſen werden.

XI.

Y paraque en eſte caſo vaya ſu Mageſtad mas aſſegurado, y ſe eviten tanto mejor los fraudes, ſe ha convenido, y concertado, que los mercaderes, o maeſtres Hanſeaticos ſe obligaràn al tiempo que cargaren las naves en Eſpanna, o en otros Reynos, y Dominios deſu Mageſtad, y de los Sereniſſimos Archiduques ante los Magiſtrados del lugar donde ſe embarcaren en las naves las mercaderias, que pagaran el derecho de treinta por ciento ſi llevaren aquellas mercancias a Holanda, o Zelanda, y que

XI.

Und damit in dieſem Fall/ Ihr Maj. deſto mehr verſichert ſeyn/ und den Betriegligkeiten deſto beſſer begegnet werden möge/ ſo iſt beliebet und beſchloſſen worden/ daß die Hanſiſche Kauffleute oder Schiffer/ wann ſie ihre Schiffe in Hiſpanien oder in anderen Königreichen und Herrſchafften Ihrer Maj. und der Durchläuchtigſten Ertz-Hertzogen beladen/ ſich vor der Obrigkeit deſſelben Ortes der Ladung/ verpflichten ſollen/ daß ſie den Zoll der 30. von 100. daferne ſie dieſelbe Wahren in Holl- oder Seeland führen würden bezahlen/ auch da ſie gerades Weges ihre Reiſe nach den Hanſee-Städten richten würden/ innerhalb

que dentro de diez y ſeis meſes ſi dirigieſen via recta de alli viage alas Ciudades Hanſeaticas traeran teſtimonio deſu Magiſtrado, y ſi por ventura navegaren primero por el Eſtrecho la buelta de Italia, dentro de veinte meſes al Magiſtrado de el lugar donde embarcaren las mercaderias, por el qual conſte el lugar dela deſcarga, y que traydo o embiado el tal teſtimonio aya eſpirado la obligacion del mercader, o maeſtre, y ſi eſtuviere por eſcrito, ſe darà luego al que tragere el teſtimonio de la deſcarga.

XII.

Iten ſe ha concertado, y concluido, que por ninguno delos que dieren, o hizieren el teſtimonio de la deſcarga, ſe cometa de ningun modo enganno, o fraude ſo pena de privacion de officio, y otras que contra los prevalicadores y falſarios deſta calidad eſtan conſtituidas.

XIII.

Iten ſe ha concertado, y concluido, que quando ſuceda el traerſe, o ſacarſe algunas de las mercancias, y haziendas prohibidas, y el delinquir alguno, de otra manera, ſolamente ſe confiſquen las coſas prohibidas, y en ſu genero, ſola la perſona que delinquiere ſufra la pena, y que no ſean por ello detenidos, ni moleſtados la nave, o los demas inocentes.

XIV.

Iten, por que los derechos del comercio que aqui ſe eſtablecen, no deven hazerſe infructuoſos, como lo ſerian, ſi alos hombres Hanſeaticos, mientras van, y buelven alos Reynos, y Dominios deſu Mageſtad, y de los Sereniſſimos Archiduques, y alli ſe detienen por razon del commercio, o, delos negocios, ſe les hicieſe alguna moleſtia por razon dela conciencia: Por tanto, para que el comercio ſea ſeguro, anſi en la mar, como en la tierra, ſu Mageſtad, y los Sereniſſimos

halb 16. Monathen von ihrer Obrigkeit/ eine atteſtation, worin der Ort der Entladung erwieſen/ oder innerhalb zwanzig Monathen / da ſie vielleicht zuvor nach der Strate oder Italien ſiegelten/ der Obrigkeit des Ortes/wo ſie die Wahren eingenommen / einſchaffen wollen. Wann ſolch Gezeugniß eingebracht oder übergeſand worden / ſoll die Verpflichtung des Kauffmans oder des Schiffers erloſchen ſeyn / und ſo dieſelbige ſchrifftlich verfaſſet were/ demſelben/der das Gezeuchnis der Außladung des Schiffs bringet/ alſobald außgefolget werden.

XII.

Imgleichen iſt beliebet und beſchloſſen/ daß ſich keiner derſelbigen/welche ſolche Zeugnis von Entladung der Schiffe mittheilen / oder außfertigen / in keinerley Weiſe einigen Betrug oder Argeliſt unternehmen ſoll/ bey Straffe der Entſetzung ſeines Ampts und anderen dergleichen Straffen / ſo wieder alſolche falſarien und Ubertretere verordnet ſeyn.

XIII.

Mehr hat man beliebet und beſchloſſen/ daß wann ſichs begebe/ daß einer verbotene Wahren oder Gütere bringen oder außführen/ oder ſonſt in andere wege etwas verbrechen würde / daß allein die verbotene Sachen Confiſciret / ebener maſſen die Perſon allein/ ſo etwas delinquiret / dafür beſtraffet und deßwegen das Schiff oder die anderen unſchuldigen Perſonen nicht angehalten noch moleſtiret werden ſollen.

XIV.

Und damit dieſe ſtabilirte Vergleiche der Commercien nicht unfruchtbar außſchlagen mögen/ wie geſchehen würde/ wann den Hanſeeſtädtiſchen / die in den Königreichen und Herrſchafften Ihrer Maj. und der Durchläuchtigſten Ertz-Hertzogen ab und zu reiſen / und ſich in ſelbigen der Handlung oder Geſchäfften wegen auffhalten / die Conſcientien inquietiret würden; So wollen Ihro Majeſt. und die Durchläuchtigſte Ertz-Hertzogen / damit dem Commercio der freye Lauff / ſo wol zu Waſſer als

mos Archiduques tendran cuidado, y proveeran, que por la dicha causa dela conciencia, no sean molestados, ni inquietados contra el derecho del comercio, mientras no dieren escandalo a los demas.

als Lande desto besser gelassen werde/ dahin bedacht seyn und verordnen/ daß sie aus vorerwehnter Ursach der Conscientz/ wider den Vergleich der Commercien so lange sie anderen kein scandalum geben/ nicht molestiret noch inquietiret werden sollen.

XV.

Iten se ha concertado, y concluido, que si alguna vez sucediere, que alguno delos Hanseaticos muera en los Reynos de su Magestad, se inventarien ante un Notario sus bienes por el Cosul, y dos delos Hanseaticos de su nacion, juntamente con el juez diputado para la nacion por su Magestad, y se guarden por el Consul, y los Hanseaticos y con buena fe se restituyan a los verdaderos herederos sin ninguna disputa, ni carga.

XV.

Ferner ist beliebet und beschlossen/ daferne sichs solte zutragen/ daß einer der Hanseestädtischen in Ihrer Maj. Königreichen verstürbe/ daß dessen Güter durch den Consul in beysein eines Notarii und zweyer ältesten derselben Nation/ zugleich mit dem ihnen von Ihro Maj. verordnetem Richter sollen Inventiret/ von dem Consul und Hanseestädtischen bewahret/ und den rechten Erben/ ohne einige Verwegerung oder Beschwerde/ bona fide, wieder erstattet werden. *Instr. 1. cap. 17. Instr. 2. cap. 29. & Instr. 3. cap. 30.*

XVI.

Iten se ha concertado, y concluydo, que si alguna vez su Magestad, o los Generales de su Armada, o otros oficiales, y ministros a casso tuvieren necessidad delas naos delos Hanseaticos para algunos servicios de su Magestad, no les sea licito el detenerlas contra su voluntad, o forçalas a servir de ninguna manera, sin que primero tengan el consentimiento delos maestres, y se concierten con ellos en el precio, y celebrado el Contrato, sean tenidos en el servicio y tratados amigable y benevolamente, y se les pague al tiempo concertado su estipendio sin detension, ni desputa, como mas particularmente se contiene en las tablas de los privilegios.

XVI.

Noch ist beliebet und verabscheidet/ so zu Zeiten Ihr Königl. Majest. Kriegs-Generalen, oder andere officialen und Bediente/ sich der Hansischen Schiffe/ etwan zu Ihro Königl. Maj. Diensten gebrauchen wolten/ so soll denselben in keine Wege vergönnet seyn/ selbige Schiffe wider ihren Willen anzuhalten oder zum Dienste zu zwingen/ es sey dann mit Consens und Willen der Schieffer/ uñ daß man sich mit ihnen wegen ihres Lohns vergleiche/ auch wann sie alsso vereiniget und verglichen seyn/ daß sie dieselbige alsdann im Dienste freundlich und gütlich tractiren und auff bestimpte Zeit ihren Sold bezahlen/ ohne jenige dilation und Verhinderung/ wie solches in den actis Privilegiorum mit mehren enthalten. *Instr. 2. cap. 39. Instr. 3. cap. 40.*

XVII.

Y paraque puedan los subditos de entrambas partes recebir mas abundantes frutos desta Transaccion se ha concertado, y concluido, que su Magestad, y los Serenissimos Archiduques, juntamente con las Ciudades Hanseaticas, unida- y separadamente trabajaran en que no se les ci-

erre

XVII.

Und damit beyderseits Unterthanen/ desto mehr Nutz und Frucht dieser Capitulation geniessen mögen/ so ist beliebet und beschlossen/ daß Ihr Maj. und Hochfürstl. Durchl. der Ertz-Hertzog/ zugleich mit den Hanseestädten sampt und sonders sich wollen angelegẽ seyn lassen/ daß den Hanseestädtischen der Einlauff

in

erre la entrada a los Hanseaticos para ninguno delos puertos de su Magestad, y delos Serenissimos Archiduques, sino que donde quiera puedan gozar de sus privilegios y uso del mas libre comercio; conforme a loque sobre este caso en muchas cossas los actos dessa Legacion lo testifican.

XVIII.

Iten se ha concertado y concluido, que para mas abundante recompensa delas cosas de que los dichos Legados se an quexado ante su Magestad a solos los Hanseaticos les sea licito por estos diez annos proximos el traer a los Reynos de su Magestad las mercancias de Alemania, y delos lugares Setentrionales sus vezinos, y que ninguno otro las pueda traer so pena de confiscacion delas tales mercancias, quedando ensu vigor la concession hecha a los Ingleses sobre el traer las mercancias dela Alemania superior, las quales les sera licito traer juntamente los Hanseaticos a los Reynos desu Magestad.

XIX.

Iten se ha convenido, y concertado, y su Magestad ha querido declaradamente que solas las ciudades Hanseaticas sean comprehendidas en estas Transacciones, y ellas solas puedan aprovecharse, y gozar del fruto, comodidades, y privilegios desta Transacciõ concedidas a ellas, ni tampoco aquellas ciudades que se huvieren apartado del cuerpo, y confederacion Hanseatica, ora sea de su voluntad, ora siendon excluidas, ni en las que en lo venidero se apartaren, o fueren excluidas.

XX.

Iten su Magestad excluye declaradamente aquellas ciudades que se han juntado a las provincias unidas contra su Magestad en los Estados baxos, y que ni estas aunque en tiempos passados ayan sido dela confederacion Hanseatica puedan aprovecharse, ni gozar desta Transaccion, y privilegios mientras no se hieziere paz, o tregua con los rebeldes.

XXI. Iten

in Jhro Königl. Maj. und dero Durchläuchtigsten Ertz-Hertzogen Haffen nicht versperret werde/ auff daß sie allenthalben Jhre Freyheiten uñ freyen Gebrauch ihrer Commercien geniessen können/ wie hierüber die acta dieser Legation an vielen Orten mit mehren zeugen.

XVIII.

Also auch ist beliebet und beschlossen/ daß zu erkläglicher Erstattung derer von den Hanseestädten bey Jhr Königl. M. eingeklagten Sachen/ den Hanseestädtischen/ in den nechstfolgenden zehen Jahren allein vegönnet seyn soll/ des Teutschlandes und Jhrer Benachbarten / Mitternächtischen Oerter Kauffmanschafften in Jhrer Maj. Königreichen zu bringen/ und soll solches keinmand anders/ bey Straffe der Consifcation allsolcher Wahren/ erlaubt seyn/ doch daß in seiner Krafft und Würden bleibe die Vergönstigung/ so den Engeländern / wegen der Wahren so sie aus Hoch-Teutschland bringen/ gegeben worden / welche Wahren Jhnen den Hanseestädtischen ebener massen in Jhr. Maj. Königreichen zu bringen freystehen soll.

XIX.

Ferner ist beliebet und beschlossen/ und wil Jhr Maj. außdrücklich/ daß die Hanseestädte allein in dieser Capitulation begriffen und derselben Frucht / Commodität und vergönnete Privilegia geniessen sollen/ nicht aber dieselbige Städte/ welche sich von den Corpore und Hansischen Bund entweder freywillig abgesondert / oder auch die davon außgeschlossen seyn/ wie auch die so sich ins künfftige von demselben absonderen oder davon außgeschlossen werden möchten.

XX.

Item Jhr Maj. schliessen außdrücklich aus/ die Stätte/ welche sich mit den vereinigten Provincien der Niederländischen Staten wider Jhr Maj. verbunden/ und sollen dieselbe / ob sie schon für diesem in dem Hanseestädtischen Bund begriffen gewesen/ dieses Vergleichs sich nicht zu erfreuen noch die Privilegien der Hanseestädte zu geniessen haben/ biß entweder der Fried oder Stillstand mit den Rebellen getroffen worden.

XXI. Deß

XXI.

Iten se hà convenido y concertado, que a las ciudades confederadas de la Hansa Teutonica les quede en su libre entero, y libre arbitrio el admitir a las ciudades libres del Imperio que hasta agora han acostumbrado traer sus mercaderias a los Reynos y Dominios de su Magestad, y delos Serenissimos Archiduques en las naves delos Hanseaticos en los mismos comercios y hazerlos participes de sus Privilegios por el tiempo, y mientras a la Hansa le pareciere convenir, con que aquellas ciudades en casso que sean admitidas hagan, y cumplan lo mismo que por esta transaccion son obligados a hazer, y complir los Hanseaticos.

XXII.

Iten se ha concertado, y concluido, que si en algun tiempo toda la Hansa, o alguno de sus miembros mas noble aconteciere por fuerça y injuria sen conturbada, y derribada en su estado, y libertad menospreciada la via de el derecho y justicia, que su Magestad informado primero del caso y siendolo pedido por la Hansa en razon desta conjuncion, y obligacion de el derecho antiguo la socorrerá con su ayuda y consejo, como mas complida y particularmente lo muestran los actos desta Legacion.

XXIII.

Iten se ha concertado y concluido que todo y cada uno de los sobre dichos capitulos se guarden de una y otra parte con sincera y buena fee, y las ciudades confederadas dela Hansa Teutonica debaxo de los sellos de seis delas ciudades Vandalicas, y dela ciudad de Danfick de consentimiento y aprobacion dela Hansa desde su primera dicta los embien firmados y aprobados a su Magestad, y en ellas tambien las hagan promulgar y publicar y guardar, y cumplir en todas partes por sus subditos.

En fe y testimonio de todo lo qual

XXI.

Deßgleichen ist beliebet und beschlossen / daß in der vereinigten Teutschen Hanseestädte gantz eigenen freyen Willen stehen und verbleiben soll / die freyen Reichsstädte / welche bißhero ihre Wahren mit Hansischen Schiffen in Ihro Maj. und der Durchläuchtigsten / Ertz-Hertzogen Königreiche und Herrschaffte gebracht / auff gewisse Zeit / und so lange es der Hansee rathsamb deucht / in deroselben Commercien zu admittiren; Doch daß dieselbe Städte / welche admittiret werden / ebenmässig alsolche Conditiones, zu halten schuldig seyn sollen wozu die Hansee-Städte / vermöge dieser Transaction verbunden.

XXII.

So ist auch verglichen und beschlossen / da zu einiger Zeit die Hänse / oder ein vornehmes Glied derselben mit Gewalt und Unrecht beschweret / oder in ihrem Stande und Freyheit / mit hindansetzung des Rechtens und der Gerechtigkeit / betrübet und unterdrucket würde / daß alsdann Ihro Maj. wann sie hiervon vorhero informiret und von der Hänse darumb ersuchet worden / ihnen ratione hujus Conjunctionis und vermöge den alten Verträgen / mit Raht und Hülffe beyspringen wollen / wie hiervon die acta dieser Legation breiter und specialiter melden.

XXIII.

Also auch ist vereiniget und beschlossen / daß alle und iede obgedachte Articulen, von beeden Theilen auffrichtig und treulich sollen gehalten werden / auch sollen die vereinigte Teutsche Hanseestädte verschaffen / daß dieselben unter den sechs Wendischen Städten und der Stadt Dantzig Insiegelen / mit Bewilligung und Volbort der Hansee / so bald dieselbe beysammen gewest / Ihro Königl. Maj. bekräfftiget und approbiret / zugefertiget werden und sollen sie darauf dieselben in ihren Städten kund thun / publiciren und deren Unterhanen / solche allenthalben zu observiren / und zu beobachten / anbefehlen.

In Uhrkund und Gezeugniß dessen allen

qual esta colgado el sello de su Magestad en este Instrumento, el qual tambien sennalaron y firmaron los Legados.

Este papel es el mismo original que vino de Madrid con la ratificacion original de su Magestad, sobre el tratado de comercio con las villas Hanseaticas despachada en aquella Corte a.26. de Henero deste anno, la qual mandò su Magestad remitirmela a mi el Conde de Pennaranda con su Real Carta de 26. de Enero, y en fee dello nos los infra escritos Plenipotenciarios de su Magestad firmamos y sellamos este papel; segun lo que se previno en el primer articulo dela dicha ratificacion de su Magestad, en Munster a.3. de Mayo 1648.

(L. S.) El Conde de Pennaranda.
(L.S.) A. Brun.

Es copia del papel firmado de su Excellencia el sennor Conde de Pennaranda, y del sennor Consejero Antonio Brun, que se entregò a los sennores Diputados de las villas Hanseaticas, del qual papel queda otra copia en mi poder autenticada y ansi yo el infra escrito Secretario de su Magestad y desta embaxada lo firmo de mi mano en Munster a. 6. de Junio 1648.

Pedro Fernandez del Campo y Angulo.

Siguese el Tenor dela orden que diò su Magestad al sennor Duque de Medina Celi y à otros Generales para la publicacion del Tratado Hanseatico.

EL REY

Duque de Medina Celi, Primo, mi Capitan General del Mar Oceano, y Costa del Andalucia.

El

allen/ist Ihr Maj. Siegel diesem Instrumento angehängt/ welches ebenmässig die Gesandte unterschrieben und versiegelt haben.

Vorgeschriebenes ist das wahre original so von Madrid mit Ihr Königl. M. original ratification sub dato 26. Januarii lauffenden Jahrs/ an besagtem Hoffe/ über den Tractat des Commercii mit den Hanseestädten getroffen/ abgegeben und seine Königl. Majest. uns Graffen von Pennaranda, in dero Königl. Schreiben vom 26. Januarii/ zufertigen lassen. In Uhrkund dessen haben wir nachgesetzte Ihr Königl. Maj. Plenipotentiarii, vermöge des im ersten articul der besagter Königl. Ratification uns ertheilten Gewalts dieses unterschrieben und mit unseren Pitschafften bekräfftiget. In Munster den 3. Maji/ 1648.

(L.S.) Der Graff von Pennaranda.
(L. S.) A. Brun.

Das vorstehendes eine vidimirte Copey des von Ihr Excellence dem Herrn Graffen von Pennaranda und Herrn Aothonio Brun Königl. Rathe unterschriebenen Brieffes/welche den Hanseestädtischen Herrn Deputirten nechst genommener beglaubter Abschrifft eingeliefert worden/ solches beuhrkunde Ich untergeschriebener Königl. und zu dieser Legation verordneter Secretarius mit dieser meiner eigenhändlichen Unterschrifft. In Munster den 6. Junii 1648.

Petrus Ferdinandi del Campo y Angulo.

Folget der Einhalt des Mandats welches Ihr Maj. dem Herrn Hertzog de Medina Celi und anderen Generalen wegen publication des Hansee-Städtischen Tractats ertheilet.

Der König.

Hertzog de Medina Celi, Vatter und unser Capitain General des Oceanischen Meers / und der

Haffen

El Conde de Pennaranda de mis Consejos de Estado, y camara de Castilla, y mi primer Plenipotenciario en el Congresso dela Tractacion dela Paz General en Munster de Westfalia, y Antonio Brun, de mi Consejo supremo de mis Payses Baxos de Flandes, tambien Plenipotenciario en el dicho Congresso, con orden especial mia han assentado concluido y ratificado con los Diputados delas Nobles Ciudades Hanseaticas el Tratado, cuya copia se os remite en razon del reciproco comercio entre mis Reinos y Provincias de Espanna, y los Naturales, y habitantes de aquellas Ciudades; y siendo mi animo, que todo lo contenido en este Tratado tenga puntual, y inviolable observancia, y que mediante ella se renueve, continue, y establezca entre sus habitantes, y mis subditos la buena, y sincera correspondencia, que siempre se ha procurado, os mando guardeis, y executeis con toda precision el contexto deste Tratado, haziendo lo todo buen passage, acogida, y tratamiento, assi a los vaxeles de aquellas ciudades, como ala gente que viene en ellos à comerciar, paraque lo puedan executar con mas ensanche, sin dar lugar a que por loque mira al Contrabando reciban molestia alguna, y para mayor notoriedad desta mi voluntad lo hareis publicar assi. De Madrid a veinte y quaquetro de Junio del anno de mil y seiscientos y quarenta y ocho.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nuestro Sennor

Geronimo de Lezama.

CAPITULATIONES DE LA PAZ.

Hecha entre el Rey nuestro Sennor, y los Estados Unidos de las Provincias de Olanda.

Poder

der Haffen in Anduluzien. Der Graff von Pennaranda unsers Estats, und der Castilianischen Kammer/Raht/und Primus Plenipotentiarius auff der Versamlung zu den allgemeinen Friedens-Tractaten zu Münster in Westphalen/ und Antonius Brun aus unserm höchsten Raht unser Flanderschen Niederlanden/ auch Plenipotentiarius zu gesagter Versamlung/ haben auff unsern special Befehl mit denen Deputirten der Edlen Hansee-Städte diesen Tractat, dessen Copey zu dem Ende/daß das Commercium zwischen den Unterthanen unsers Königreichs und Hispanischen Provincien/und derselben Städte Eingebornen und Einwohnern reciprocè fortgepflantzet werden möge/so euch hiemit zugefertiget wird/ getroffen/ beschlossen und ratificiret: Und weil unser Will/ daß alles/ was in diesem Tractat enthalten/ seine vollenkommene und unverbrüchliche Observantz erreiche/ vermittelst welcher/ zwischen ihren Eingesessenen und unseren Unterthanen die gute und auffrichtige langgepflogene Correspondentz möge erneuert/ fortgepflantzet und Stabiliret werden; So befehlen wir euch/ daß ihr den Einhalt dieses Tractats mit allem Fleiß nachlebet und werckstellig machet/auch so wol den Schiffen derselben Städte als den Handels-Leuten/so auff selbigen kommen/ alle gute passage, Auffnahm und Tractament, damit sie solches breiter geniessen können/ verschaffet und nicht zulasset/ daß ihnen sub prætextu der Waaren von Contrebande einige molestie möge zugefüget werden: Auch zu mehrer Kundbarkeit unsers Willens sollet ihr dieses also publiciren lassen. Von Madrid den 24. Junii des Eintausend sechshundert uñ acht und vierzigsten Jahres.

Ich der König.

Auff Befehl des Königes unsers Herrn.

Hieronymus de Lezama.

Tractat van Vrede

Tuschen de Konning unsen Heer ende de Geunieerde Staten van de Provincien van de Nederlanden.

Poder delos Plenipotenciarios de ſu Mageſtad de Eſpanna.

DOn Felipe por la gracia de Dios, Rey de Caſtilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ieruſalem, de Portugal, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Menorca, de Sevilla, de Cerdenna, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Jaen, de los Algarues, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias Orientales, y Occidentales, Islas, y Tierrafirme del mar Oceano, Archiduque de Auſtria, Duque de Borgonna, de Bravante, y Milan, Conde de Abſpurg, de Flandes, Tirol, y Barcelona, Sennor de Vizcaya, y de Molina, &c. Por quanto por lo mucho que deſeo encaminar el repoſo, y tranquilidad de los ſubditos, y habitantes de las Provincias de los Paiſes Baxos, para que deſcanſen de tan larga y cruel Guerra, para llegar tanto mejor à una paz general en Europa, en bien de la Chriſtiandad: y aviendoſe de comun, y mutual concierto eſcogido, y ſennalado la villa de Munſter en Weſtfalia, para el congreſſo, y negociacion de la dicha paz, he hallado por conveniente nombrar perſonas que en mi nombre ayan de aſſiſtir con toda autoridad y plenipotencia al dicho congreſſo, y eſpecialmente con los Eſtados de las Provincias libres de los Paiſes Baxos unidos, ò ſus Embaxadores, y Plenipotenciarios, en particular autorizados, y diputados. Teniendo conſideracion à la ſuficientia, integridad, providencia, experiencia, inteligencia, y zelo de mi ſervicio, y del bien, y repoſo univerſal de la Chriſtiandad, que concurren en las perſonas de Don *Gaſpar de Bracamonte y Guzman* Conde de *Pennaranda*, Gentilhombre de mi Camara, de mis Conſejos de Camera y Juſticia, y mi Embaxador Extraordinario en Alemania. *Fray Joſeph Bergane* Arçobiſpo de Cambray. Y *Antonio Brun*, de mi Conſejo ſupremo de Flandes. Y por la ſatisfation que

Procuratie vorr de Plenipotentiariſen van S. Mt: van Spanjen.

DOn Phelippe door de genade Gods, Coninck van Caſtilien, van Leon, van Arragon, van beyde Sicilien, van Jeruſalem, van Portugal, van Navarre, van Granaden, van Toledo, van Valencien, van Gallicien, van Majorquen, van Minorquen, van Sivilien, van Sardignien, van Cordoua, van Corſega, van Murcien, van Jaen, van de Algarven, van Algezira, van Gibraltar, van d' Eylanden, van Canarien, van Ooſt ende VVeſt-Indien, Eylanden endt vaſt Lant van d' Oceaenſche Zee: Eertz-Hertogh vā Ooſtenryck, Hertogh van Bourgonjen, van Brabandt ende Milanen: Graef van Habsburg, van Vlaenderen, Tirol ende Barcelonien: Heer van Biſcayen, ende van Molina, &c. Alſoo ick ſeer vvenſche de geruſtheyt ende vreedſaemheyt der Onderſaten ende Invvoonderen van de Provintien der Nederlanden over den vvegh te helpen, op dat ſe van alſulcken langhdurigen ende vvreeden Oorloge ontslagen werden, omme te beter aen eene generale Vrede in Europa tot vvelſtant der Chriſtēheyt te geraken, ende zynde met gemeen ende onderlingh Accoort gekooſen ende toegeſchickt de Stadt van Munſter in VVeſtphalen tot de Vergaderinge ende onderhandelinge vande voorſz Vrede; Soo heb ick voor goet geacht perſoonen te nomineeren, die uyt mijnen name met alle authoriteyt ende volkomene macht tot de voorſz Vergaderinge aſſiſteerē, ende ſpecialijk met de Staten der vrye Provintien vande Vereenigde Nederlanden oft hare Ambaſſadeurs ende Plenipotentiariſen byſonderlijck geauthoriſeert ende gedeputeert, hebbende conſideratie op de bequvuaemheydt, oprechtigheyt, voorſienigheyt, ervarentheydt, verſtant ende yver tot mijnen dienſt, als mede van't gemeen vvelſtant ende ruſte vande Chriſtenheyt, die ende perſoonen van Don Caſpar de Bracamonte en Guzman; *Graef de* Pennaranda *Edelman van mijne Kamere van mijn*

que siempre me han dado en diferentes y grandes negocios que les han sido encargados, y por ellos respectivamente manejados. Por tanto confianda enteramente, que todos juntos, y cada uno en particular, en ausencia, ò incomodidad del uno, ò del otro, tendran atencion al mayor bien de la Christiandad, y de mis interesses particulares, los he nombrado por mis Embaxadores, y Plenipotenciarios. Y en virtud de la presente les doy à todos juntos, y a cada uno en particular, en ausencia, ò incomodidad de qualquier dellos, entero, y absoluto poder, para hazer abertura à los Estados de dichas Provincias libres de los dichos Paises Baxos unidos, ò à sus Embaxadores, y Plenipotenciarios, que especialmente fueren autorizados, constituidos para ello, como tambien oir lo que mirare à apagar la sobre dicha larga, y cruel guerra suscitada en las Provincias de los Paises Baxos, y las que della se han originado contra los dichos Estados Generales en otros lexos Paises y mares. Y en consequencia desto con los dichos Estados Generales de dichas Provincias unidas libres, ò con los dichos sus Embaxadores, y Plenipotenciarios entrar en negociacion, conferir, proponer, convenir, capitular, y concluir uno bueno, firme, y inviolable tratado de reposo, sea de paz, ò de tregua, prometiendo por mi, ò por mis sucessores, de tener para siempre por firme y valido, precisa, y puntualmente sin falta alguna, todo lo que por mis dichos Embaxadores, y Plenipotenciarios juntos, ò cada uno en particular, en ausencia, ò incomodidad de alguno dellos, fuere convenido y capitulado en el dicho tratado con los dichos Estados Generales, ò los dichos Embaxadores, y Plenipotenciarios de las sobredichas Provincias unidas libres. Y assimismo de aprovarlo y ratificarlo dentro del termino que reci-

myne Raden, Kamere ende Justitie, ende mijnen Ambassadeur Extraordinaris in Hoog-Duytslandt, Broeder Joseph de Berganie, *Eerz- Bisschop van Camerÿck, ende* Antonio Brun *van mijnen hoogen Rade van Vlaenderen, ende over de genoege, die sy luyden myt allen tyden in verscheyden ende groote handelingen, die hun belast ende dor henluyden respective gemanieert gevvorden zijn, hebben gheghevén; derhalven volkomelijck vertrouvvende dat sy-luyden alle ghesamentlijck, ende elcke en int bysondere in absentie of ongelegenheydt van den eenen of den anderen op den hooghsten vvelstant vande Christenheydt ende van mijne particuliere Interessen sullen letten, so hebbick-se voor mijne Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen genomineert ende in krachte deses verleene ick hun alle ghesamentlijck ende elck een in't bysondere by absentie of ongelegentheyt van yemant van henluyden, volkomene en absolute macht, omme aen de Staten der vry Provintië der Vereenighde Nederlanden of hare Ambassadeurs en Plenipotentiarisen, die specialicken daer toe sullen vverden geauthoriseert ende geconstitueert, openinghe te doen, als mede omme te hooren't gene tot Vlissinge van dē voorsz langhduyrigē ende wreeden Oorloghe inde Provincien der Nederlanden, oock die geene, die tegens de voorsz Staten General in andere verre afghelegene Landen ende Zeen verweckt zijn, is betreffende, ende in gevolge van dien met de ghemelte Staten General der voorsz vrye Vereenighde Provincien of met de voosz hunne Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen in onderhandelinge te treden, confereren, proponeren, over een te komen, capitul-ren ende besluyten een goet, bondig ende bestendigh Tractaet van ruste, 't zy van Vrede of van Treves, beloovende voor my ende voor myne Naekomelingen, 't allen tyden voorvast ende bestendigh precies, ende punctuelijcken, sonder eenige faute te houden alle 'tghene door mijne voorsz Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen, t'samen of yeder een in't parti-*

reciprocamente se sennalare, con confirmacion de juramento, y todas otras solemnidades en tal caso necessarias, y acostumbrades. En fee de lo qual mandè despachar la presente, firmada de mi mano, sellada con mi sello secreto, referendada del infraescrito Secretario de Estado. Dada en Zaragoça á siete de Junio de mil y seiscientos y quarenta y seis annos.

EL REY. Pedro Coloma.

Poder de los Plenipotenciarios de los sennores Estados Generales.

LOS Estados Generales de las Provincias unidas de los Paises Baxos. A todos los que la presente vieren, ò oyeren leer, salud. Sea notorio à todos, que assi como hasta aora siempre, y en todas ocasiones Nos hemos mostrado inclinados con verdadera, y sincera voluntad, y intencion à que la larga, perniciosa, y sangrienta guerra, suscitada muchos annos ha en las Provincias de los Paises Baxos, y despues continuada hasta aora, pudiesse cessar, para el bien comun de las mismas Provincias, y consuelo de los buenos habitantes dellas, y por consiguiente se acabassen, y terminassen tambien las guerras contra nuestra parte contraria, que en otras partes, y mares remotos se originaron de la de los Paises Baxos: y aviendose escogido de comun acuerdo la villa de Munster en Westfalia para el congresso, y negociacion de una tranquilidad general en la Christiandad, hemos tenido por conveniente nombrar personas, que con toda autoridad, y plenipotencia assistan al dicho congresso, y negociacion, à fin de ayudar à terminar la dicha larga, perniciosa y sangrienta guerra suscitada en las

particulier by absentie of ongelegentheyt van eenige van henlieden mit de ghemelte Staten Generael, of de voorsz Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen der voorsz vrye Vereenighde Provintien over 'tvoorsz Tractaet over eengekomen ende gecapituleert sal vvesen: Ende 't selve insgelycx binnē den tijdt, die reciproce sal vverden bestemt, t' approberen ende te ratificeren, met confirmatie van Eedt ende alle andere solemniteyten in diergelijckken gevalle van nooden ende ghevvoon zijnde; 't Oirconde van't vveelck heb ick dese tegenvvordige gedaen verveerdigē met mijne hant onder-geteecknet, met mijn secreet Zegel gezegelt, ende by den ondergeteeckenden mijnen Secretaris van State geparapheert zijnde. Gegeven tot Saragossa op den sevenden Juny des Jaers, 1646.

Ick den Koning, Pedro Coloma.

Procuratie voor de Plenipotentiarisen van de Heeren Staten General.

DE Staten General der vereenigde Nederlanden, Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. DOEN TE VVETEN, also vvy ons hier bevoorens by alle gelegentheyt met een oprechte sincere vville ende intentie seer genegen hebben getoont, dat het langdurich Land-verderffelijck ende bloedigh Oorlogh in de Nederlandtsche Provintien oder vele Jaren vervveckt, ende vorvolgens tot noch toe gecontinueert, ter neder geleyt soude hebben moghen vvorden tot der selver Provincien gemeene beste ende soulagement vande goede Ingesetenē van dien ende dienvolgens oock komen te vervallen ende te verdvvijnen d' Oorlogen in andere verre afgelegen Plaetsen en Zeen, die uyt den voorsz Nederlandtschen Oorlogh jegens onse vveder-partije haren oorspronck hebben genomen; Ende zijnde met onderlinge Accoort uytgekosen de Stadt Munster in VVestphalen tot een versamelinge ende handelinge van een generale ruste in de Christenheyt hebben vor goet gheacht te noemen Personagien de

las Provincias delos Paiſes Baxos. Por lo qual, teniendo entera confianca de la prudencia, providencia, experiencia, inteligencia, fidelidad, y zelo del ſervicio de los dichos Paiſes Baxos unidos, que cuncurren en el ſennor *Bartholt van Gent*, ſennor de Loenen, y Meyndersvvyck, Amptman, y Dyckgrave de Bommel, Tielre, y Bommelervvert Diputado en nueſtra Iunta por el miembro de la nobleza de la Provincia de Gueldres. El ſennor *Juan de Matteneſſe*, ſennor de Matteneſſe, Ribera, Opmeer, Souteueen, &c. Conſejero diputado por los Cavalleros, y nobles de Olanda, y de la Friſa Occidental, Hochheem, Raet de Schielant. El ſennor *Adrian Pavv* Cavallero, ſennor de Hevmſtede, Hogersmilde, Rietvvyck, Nieuvverkerke, &c. Primer Preſidente, Conſejero, y Miniſtro de Cuentas del Condado de Olanda, y de la Friſa Occidental. El ſennor *Juan de Knuyt*, Cavallero, ſennor de Voſmeer la antigua, y la nueva, primer Repreſentante de la Nobleza en los Eſtados, y Conſejo del Condado de Zelanda, Conſejero ordinario de ſu Alteza al Sennor Principe de Orange. El ſennor *Godarto de Reede*, ſennor de Nederhorſt, Vredelant, Corhoef, Ouermeer, Horſtvvaerts, &c. Diputado para nueſtra Iunta por los Cavalleros y Nobles de la Provincia de Utrecht. El ſennor *Franciſcó de Donia*, ſennor de Hinnemo en Hielſum. El *ſennor Guillermo Ripperda*, ſennor de Hogenloo, Boxberg, Boculo, y Ruſſembeng, Diputado para nueſtra Iunta por los Cavalleros, y Nobles de la Provincia de Overiſſel. El ſennor *Adrian Clant de Stedum*, ſennor de Nitterſum, Diputados, reſpectivamente, Para nueſtra Iunta, y Embaxadores Extraordinarios en Alemania, dando à los referidos juntos, ò por lo menos à la mayor parte dellos en auſencia, ò deſcomodidad de los otros, plenario poder, autoridad, y mandado general, y eſpecial, para que en nueſtro nombre, y de nueſtra parte en calidad de

de vvelcke met alle Authoriteyt en Volmacht, ſullen aſſiſteren de voorſ verſamelinge ende handelinge om te helpen adſopieren den voorſ landgdurigen Landtverderffelycken en bloedigen Oorlog in de Nederlantſche Provincien vervveckt. SOO IS'T, Datvvyons volkomentlicke betrouvvende op de Wijsheit, voorſienigheyt, ervarentheyt, intelligentie, getrouwigheit ende yver tot den dienſt der opgemelte Vereenighde Nederlanden, van de Heeren Bartholdt van Gent, *Heer van Loenen en Meynerſwijck, Amptman en Dyck-Graef van Bommel Tieler en Bommelerweerde, Gedeputeerde in onſe Vergaderinge uyt het Lidt van de Edelen van de Provintie van Gelderlandt; Heer* Johan van Matheneſſe, *Heer van Matheneſſe, Riviere, Opmeer, Sout-veen, &c. Gecommitteerde Raet uyt d' Ordre van de Ridderſchap ende Edelen van Hollandt ende Weſt-Vriesland, Hoog Heemraet van Schielant;* Heer Adriaen Paevv, *Ridder, Heere van Heemſtede, Hogersmilde, Rietwijck, Nieuwerkerck, &c. Eerſte Preſiderende Raet ende Rekenmeeſter des Graeffelick heyts van Holland ende Weſt-Vriesland; Heere* Johan de Knuyt, *Ridder Heere in oud ende nieuw Voſmer, eerſte ende repreſenterende den Adel inde Staten ende Raet van het Graefſchap van Zeelandt, Ordinaris Raet van ſijne hooghèit den Heere* Prince van Oranje; *Heere* Godert van Reede, *Heere van Nederhorſt, Vredelandt, Corteboef, Overmeer, Horſtwart &c. Gecommitteerde in Onſe Vergaderinghe uyt de Ridderſchap en Edelen van de Provintie van Utrecht; Heere* Frans van Donia *Heere tot Hinnema in Hielſum; Heere* Wilhelm Ripperda, *Heere tot Hengelo, Boxbergen, Boculo ende Ruſſenborgh, &c. Gecommitteerde in Onſe Vergaderinge uyt de Ridderſchap en Edelen vande Provintie van Over Yſſel; Heere* Adriaen Clant tot Stedum, *Heere van Nitterſum, reſpective Gedeputeerden in Onſe Vergaderinge ende Extraordinaris Ambaſſadeurs in Duytſchland; Ghevende deſelve te ſamen, ofte ten minſten 't meerendeel van dien (by abſentie ofte onghelegentheydt van d' andere) volkomen*

de Plenipotenciarios deste Estado, oygan, y entiendan en la dicha villa de Munster, todo lo que los sennores, Plenipotenciarios del muy poderoso, y muy excelente Principe *Don Felipe* Quarto Rey de las Espannas la abertura de lo que sus dichos sennores Plenipotenciarios quisieren proponer en orden à que cesse la dicha larga, perniciosa, y sangrienta guerra suscitada en las Provincias de los Paises Baxos, y las que desta se han originado contra nuestros adversarios en otras partes, y mares remotos, y que por consiguiente entren en negociacion, y tratado con los dichos sennores Plenipotenciarios del dicho Rey, y concluyan una buena, firme, verdadero, y inviolable tratado de paz conforme à los dichos sennores Plenipotenciarios de este Estado juzgaren que conviene al mayor servicio, y seguridad de las Provincias unidas de los Paises Baxos, de sus buenos habitantes, y de sus associados, y interessados respectivamente en la dicha larga guerra. Y hemos prometido, y prometemos por la presente con buena fee, y obligandonos à nosotros, y à nuestros sucessores en general, y en particular para siempre, que tendremos por bueno, firme, y valido lo que en quanto à esto concertaren, y concluyeren los dichos nuestros sennores Plenipotenciarios, y que lo ratificaremos, y observaremos inviolablemente, y haremos que se observe, sin contravenir jamas, ni consentir que se contravenga à ello en manera alguna, directa ni indirectamente. En testimonio de lo qual hemos hecho sennalar la presente, sellarla con nuestro gran Sello, y firmarla por nuestro Grefier, en la Haya à los veinte y dos de Março de mil seiscientos y quarenta y siete annos. Estava sennalado Iuan de Reede, Vidit. Y sobre el pliegue estava puesto. Por mandado de los dichos Sennores Estados Generales. Cornelio Musch,

*komen macht, Authoriteyt, General, en special bevel, omme uyt den Naem ende van onsent wegen in qualite van Plenipotentiarisen van desen Staet binnen de voorsz Stadt Munster te hooren ende verstaen van de Heeren Plenipotentiarissen van den seer Machtighen ende seer Excellenten Prince,*Don Philippe *de Vierde Coninck van Spanjen, de openinghe van't gheene deselve Heeren Plenipotentiarissen van de voornoemden Coninck sullen aenbrenghen tot weghneminge van den voors langhduyrigen Landtverderffelyck en ende Bloedichen Oorlogh in de Nederlandtsche Provincien verwveckt, ende die daer uyt haren oorsprock jeghens Onse weder-partye in andere verre afgheleghen Plaetsen ende Zeen hebben ghenomen ende dienvolgens met deselve Heerē Plenipotentiarissen van den meerghenoemden Coninck treden in onderhandelinghe ende tracteren, oock besluyten, een goet, vast, oprecht, en onverbreeckelijck Tractaet van ruste, ghelijck als sy Heerē Plenipotentiarisen van desen Staet totten meesten dienst ende verseeckeringe van de Vereenighde Nederlanden, der selver goede Inwoonderē, als oock van hare Geassocieerde ende Geintereesserden inde voorsz langhduyrighe respectiveOorloghen sullen bevinden te behooren. Ende hebben belooft ende belooven midts desen, ter goeder trouwen ende onder Obligatie van Ons ende Onser Successeuren in't generael ende particulier, voor altijt, goet, vast, ende van waerden te houden 'tgheene by Onse op-ghemelte Heeren Plenipotentiarissen deses aengaende gheaccordeert ende beslooten sal worden, 'tselve te Ratificeeren onverbreeckelijck en te onderhouden, sonder daer jeghens immermeer te doen ofte ghedooghen gedaen te worden in eeniger manieren directelijck ofte indirectelijck. Des ten Oirconde hebben Wy desen doen Parapheeren, met onsen grooten, Zegel doen Zegelen, ende by Onsen Griffier doen teckenen. In Onse Vergaderinghe in 's Graven Haghe den twee en-twintighsten Marty sesthien-hondert ses en veertigh. Was gheparapheert* Johan van Reede vt. *Op de plycque stont. Ter. Ordonantie van de Hooghgemelte Heeren*

Musch, con el Sello de los Sennores Estados Generales, en cera bermeja, pendiente de un cordon de oro, y se da bermeja.

Heeren Staten Generael, ende ge'teeknet Cornelis Musch, *hebbende onder aenhangen het groote Zegel van de Staten Generael in rooden Wasche, aen een dobbelde gevlochte koorde van Gout en roode Zijde.*

Siguese la Ratification del Rey de Espanna.

DON Felipe IV. por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ierusalem, de Portugal, de Navarra, de Granada de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca de Menorca, de Sevilla, de Cerdenna, de Cordova, de Corcega, de Murcia, de Iaen, de los Algarues, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias Orientales y Occidentales, Islas y Tierrafirme del mar Occeano, Archiduque de Austria, Duque de Borgonna, de Bravante, y Milan, Conde de Abspurg, de Flandes, Tirol, y Barcelona, Sennor de Vizcaya y de Molina &c. A todos los que la presente vieren, salud. Por quanto para librar las Provincias de los Paises Baxos de la guerra, que por espacio de tantos annos las ha afligido, aliviarlas de las miserias, y calamidades della, boluerlas a poner en reposo, esplendor, y prosperidad, y tambien para terminar las guerras que se han estendido á otros Paises, y mares remotos, hemos deseado mucho tiempo ha llegar à vna buena paz, con los Sennores Estados Generalas de las Provincias vnidas, libres de los Paises Baxos, para consuelo de todos aquellos que de la vna, y otra parte sienten las calamidades de la dicha guerra: Y aviendose escogido de comun acuerdo la villa de Munster en Westfalia para el congresso, y tratado de la paz, han tenido las cosas en aquel lugar tan favorable sucesso, que nuestros Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios en virtud de nuestros poderes

Volght de Ratificatie van den Coninck van Spanien.

DON PHILIPPE de vierde, van Gods genade Coninck van Castilien, van Leon, van Arragon, van beyde Sicilien, van Hierusalem, van Portugal, van Navarre, van Granade, van Toledo, van Valencien, van Gallicia, van Mallorca, van Minorca, van Sevilla, van Cerdegna, van Cordua, van Corzega, van Murcia, van Jaen, van de Algarbes, van Algecira, van Gibralter, van de Eylanden van Canarien, van Oost en West-Indien, Eylanden ende Vaste Lande van de Oceanische Zee, Ertzhertoge van Oostenrijck, Hertoge van Bourgonje, van Brabant, van Milan, Graef van Habspurgh, van Vlanderen, Tirol, Barcelone, Heer van Biscayen, en Molina, &c. Allen den genen die desen sullen sien, Salut. Alsoo om de Nederlandtsche Provintien te ontlasten van den Oorloge waer mede deselve so vele Jaren zijn beswaert geweest, die te verlossen van alle de ongevallen ende ellenden daer uyt spruytende, ende te helpen brenghen tot Ruste, Luyster, Voorspoet, ende Welstandt, als oock om te assopieren de Oorlogen uytgebreyt in andere verre afgelegen Landen en Zeen, Wy over langen tijt hebben gewenst te komen tot een goede Vrede met de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, tot verlichtinge van alle de geene, die van wederzyden de onheylen van de voorsz Oorlogen gevoelen, ende met gemeyn en onderling goetvinden, gekooren geweest zijnde de Stadt Munster in Westphalen, tot samenkomste en handelinghe van Vrede; Soo hebben de saecken aldaer soodanigen geluckigen succes erlangt, dat Onse Extraordinaris Ambassadeurs ende Plenipotiarisen, in kracht van onse Procuratie met de Extraordinaris Ambassadeurs ende

poderes han hecho, y concluido con los Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios de los dichos sennores Estados el tratado de pazque aqui va inserto palabra por palabra.

EN Nombre, y à la Gloria de Dios, sea notorio à todos, que despues de un largo curso de sangrientas guerras, que tantos annos ha affigido los pueblos subditos, Reynos, y Paises de la obediencia de los Sennores Rey de las Espannas, y Estados Generales de las Provincias unidas de los Paises Baxos, los dichos sennores Rey, y Estados movidos de Christiana compassion, y deseando poner fin a las calamidades publicas, y atajar las de plorables consequencias, inconvenien, tes dannos y peligros, que la ulterior continuacion de las dichas guerras de los Paises Baxos pudiera traer consigo, particularmente aviendose estendido à otros Estados Paises, tierras, y mares mas apartados y para trocar los siniestros efectos della, por los agradables de una buena, y sincera pacificacion de una, y otra parte, y por los suaves frutos de un total, y firme reposo, para consuelo de los dichos pueblos, y Estados de su obediencia, y para reparo de los dannos passados, en orden albien comun, no solo de los Paises Baxos, sino de toda la Christiandad, convidando, y pidiendo a los demas Principes, y Potentados della, que mediante la gracia de Dios, se inclinen a la misma compassion, y aversion de las desdichas, ruinas, y desordenes, que por tanto espacio de tiempo se han padecido de este duro acote de la guerra: para llegar a conseguir un fin tan bueno, y deseado, los dichos Sennores Rey de las Espannas Don Felipe Quarto, y Estados Generales de las dichas Provincias unidas de los Paises Baxos han sido nombrados, y diputados. Es a saber por el dicho Sennor Rey, Don *Gaspar de Bracamonte y de Guzman*, Conde de

ende Plenipotentiarisen van de voorß Heeren Staten, hebben gemackt ende besloten het Tractaet van Vrede hier na van vvoort tot vvoort geinsereert.

IN den Name ende ter eeren Godts, Kennelijck zyaen een yegelijck, dat naeen langhduerigh vervolg van bloedige Oorlogen, die soo vele Jaren hebben gedruckt de Volckeren, Onderdanen, Coninghrijcken en Landen, Zijnde onder de gehoorsaemheyt van den Heere Koningh van Spanien, ende de Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden, de voorß Heeren Coninck ende Staten bevvogen met Christelijcke medogentheyt en verlangende te macken een eynde van de algemeyne ellenden, en te sluyten het bedroefde gevolgh, onheyl, schade en periculen welcke den wijderen voortgangk vande voorß Nederlandtsche Oorloghen soude konnen na sich trecken, selfs met uytbreydinghe over andere Stenden ende Landtschappen en wijtafgelegene Landen en Zeen, en de quade effecten van de selve ten beyde zijde te veranderen in een angename, goede, en oprechte Vrede, en soete vruchten van volkomene en vaste ruste tot vertroostinge van de voorß Volckeren ende Landen zijnde onder hare gehoorsaemheyt, en reparatie van geledene schade, tot algemeyne welvaert niet alleen van de Nederlanden, maer oock van de geheele Christenheyt, noodigende ende biddende de andere Princen en Potentaten sich door Godts zegen te laten bewegen tot gelijckte compassie en af-weeringe van ongeval, verderf, en disordres, welcke de svvare plage van Ooorloge soo lange tijdt en so beswaerlick heeft doen gevoelen. Om te geraeck en tot soo goeden eynde en gewenschte oogmerck, hebben de voorß Heeren Don Philippe de vierde, *Coninck van Spanien, ende de* Staten Generael *van de Vereenighde Nederlanden ghecommitteert en gedeputeert. Te weten, den voorß Heere Coninck* Don Gasper van Bracomonte *en* Guzman, *Grave van Pennaranda, Heere van Aldea Seca de la Frontera, Ridder van de Ordre van Alcan-*

de Pennaranda, sennor de Aldeaseca de la Frontera, Cavallero de la Orden de Alcantara, Administrador perpetuo de la Encomienda de Daimiel de la Orden de Calatrava, Gentilhombre de la Camara de su Magestad, del su Consejo, y Camara, Embaxador Extraordinario a su Magestad Imperial, y primer Plenipotenciario para el tratado de la paz universal. Y del Sennor *Antonio Brun*, Cavallero Consejero de su Magestad Catolica en su Consejo de Estado, y Supremo para las cosas de los Paises Baxos y de Borgonna, cerca de su Real persona, y su Plenipotenciario para los tratados de la paz universal. Y por los dichos sennores Estados Generales de las Provincias unidas de los Paises Baxos el Sennor Bartholdo de Gent, sennor de Loenen, y Meynersvvick, Senescal, y Dick Grave de Bommel, Tieler, y Bommelsvveerden, Diputado de la Nobleza de Gueldres para la Iunta de los sennores Estados Generales. El sennor Iuan de Mateneste sennor de Matenesse, Ribera, Opmeer, Sovtevven, &c. Diputado en el Consejo ordinario de Olanda, y de la Frisa Occidental, y para la Iunta de los Sennores Estados Generales de parte de los Nobles de la dicha Provincia, Consejero, y Heemraet de Schielant. El Sennor Adrian Pauvv, Cavallero, Sennor de Heemstede, Hogersmilde, &c. Primer Presidente, Consejero, y Ministro de Cuentas de Olanda, y de la Frisa Occidental, y Diputadò de parte de la dicha Provincia para la Iunta de los Sennores Estados Generales. El sennor Juan de Knuit, Cavallero, sennor de Vosmar el antiguo, y el nuevo, primer Representante de la Nobleza en los Estados, y Consejo del Condado de Zelanda, y del Almirantazgo della, y primer Consejero de su Alteza el sennor principe de Orange, Diputado ordinario para la Iunta de los sennores Estados Generales. El sennor Godarto de Reede, sennor de Nederhorst, Vredelant, Cortehoeff Overmeer Horstvvart, &c. Presi-

Alcantara, geduerige Administrateur van de Commanderie van Daymiel van de Ordre van Calatrava, Edelman van de Kamer van sijn Majesteyt van sijnen Rade en Kamere, Extraordinaris Ambassadeur van sijn Keyserlijcke Majesteyt, en eerste Plenipotentiaris op de generale Vredehandelinge; Heere Anthony Brun, *Ridder, Raedt van syne Catholique Majesteyt, in sijnen Rade van State en Hoogen Rade over de saken van Nederlandt en Bourgonje omtrent sijn persoon en sijn Plenipoten: op de Tractaten van de Generale Vrede. Ende de voorß Heeren Staten Generael van de Vereenegde Nederlanden. Heere* Bartolt van Gent, *Heere van Loenen en Meynersvvijck, &c. Amptman en Dijckgrave van Bommel, Tielre en Bommeler-vveerden, Gedeputeerde ter Vergaderinghe van de Heeren Staten Generael uyt het Lidt van de Ridderschap en Edelen van de Provintie van Gelderlaudt; Heere* Johan van Mathenesse, *Heere* Johan van Mathenesse, *Riviere, Opmeer, Sauteven, &c. Gecommitteerde Raedt en Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael uyt d' Ordre van de Ridderschap ende Edelen van Hollandt ende VVest-Vrieslandt, Hooch Heemrade van Schielandt; Heere* Adriaen Pavv, *Ridder, Heere van Heemstede, Hogersmilde, &c. eerste presiderende Raedt ende Reckenmeester des Graeffelyckheyts van Hollandt ende VVest-Vrieslandt, ende van vvegen deselve Provintie Gedeputeert ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael; Heere* Johan de Knuyt, *Ridder, Heere van Out- en nieu Vosmar, eerste ende representerende den Adel in de Staten en den Raedt van het Graefschap van Zeelandt, en ter Admiraliteyt aldaer, eerste Raedt van* Sijn Hoocheyt den Heer Prince van Oranje, *Ordinaris Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael; Heere* Godart van Reede, *Heere van Nederhorst, Vredelant, Cortehoef, Overmeer, Horstvvaert, &c. President van de Heeren Edelen ende Ridderschap des Landts van Utrecht, en in der selver name comparerende ter* Verga-

Presidente en la Iunta de los Nobles de la Provincia de Utrecht, y Diputado de su parte para la Iunta de los sennores Estados Generales. El sennor Francisco de Donia, sennor de Hinnema en Hielsum, Diputado para la Iunta de los sennores Estados Generales de parte de la Provincia de Frisa. El sennor Guillermo Ripperda, sennor de Hengeloo, Boxbergen, Boculo, y Ruffembergh, Diputado de la Nobleza de la Provincia de Overissel, para la Junta de los sennores Estados Generales. Y el sennor Adrian Clant de Stedum, sennor de Nittersum, &c. Diputado ordinario de la Provincia de la villa de Groninge, y Ommelanden para la Iunta de los sennores Estados Generales, todos ellos Embaxadores Extraordinarios en Alemania y plenipotentiarios de los dichos sennores Estados Generales, para los tratados de la paz universal, y todos proveidos de poderes suficientes, que son los insertados al Principio, los quales aviendose juntado en la villa de Munster en Westfalia, destinada de comun acuerdo para el tratado General de la paz de la Christiandad en virtud de los dichos sus poderes han hecho, concluido, y ajustado por los dichos Sennores Rey, y Estados, y en nombre dellos los Articulos siguientes.

I.

PRimeramente declara el dicho sennor Rey, y reconoce, que los dichos sennores Estados Generales de los Paises Baxos unidos, y las Provincias de ellos respectivamente con todos sus Paises associados, villas, y tierras a ellos pertenecientes, son Estados, Provincias, y Paises libres, y soberanos, sobre los quales, ni sobre sus Paises, villas, y tierras associadas, como queda dicho, el dicho sennor Rey no pretende nada, y que ni aora, ni adelante lo pretendera jamas por si ni, por sus herederos, y successores, y que en conformidad desto tiene por bien tratar, como por la presente lo haze con los dichos sennores Estados, vna paz perpetua con las condiciones abaxo escritas, y declaradas.

II. Es

Vergaderinge van de Heeren Staten Generael. Heere Francois van Donia, *Heere tot Hinnema en Hielsum, &c. Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael van wegen de Provintie van Vriesland;* Heere Wilhelm Ripperda, *Heere tot Hengeloo, Boxbergen, Boculoo ende Russenborch, &c. Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heere Staten Generael uyt de Ridderschap ende Edelen van de Provintie van Over-Yssel;* Heere Adriaen Clant tot Stedum, *Heere van Nittersum &c. Ordinaris Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael van wegen de Provintie van de Stadt Groeningen ende Ommelanden, Alle extraordinaris Ambassadeurs in Duytslandt, en Plenipotentiarisen van de gemelte Heeren Staten Generael op de algemeene Vredehandelinge. Alle versien met volkomene Procuratie, geinsereert in het begin van desen de welcke vergadert binnen de Stadt Munster in Westphalē met gemeyne bewilliging beraemt tot de handelinge van algemeyne ruste in de Christēheyt, in kracht van hare voorsz Procuratien voor ende in naem van de voorsz Heer Coninck ende Staten hebben gemaeckt, gesloten en geacordeert de naervolgende Articulen.*

I.

IN den eersten verklaert den voorsz Heer Coninck ende erkent dat de voorsz Heeren Staten Genarael van de Vereenichde Nederlanden, ende respective Provintien van deselve, met alle haer geassocierde Landschappen, Stedenen aenhoorige Landen, zyn vrye ende Souvaraine Staten, Provintien en Landen, op de welcke, noch op haer geassocieerde Landschappen, Stedenen Landen voorsz hy heer Coninck nieten pretendeert, noch nu ofte namaels, voor hem selven, syn successeurs en Nakomelingen immermeer yets sal pretenderen ende dienvolgens te vreden te zyn met deselve Heeren Staten te tracteren gelyck hy doet by dese jegenwoordige EEN EEUWIGE VREEDE, op de Conditien hier naer beschreven en verklaert.

II. Te

II.

Es à ſaber, que la dicha paz ſera, buena, firme, fiel, y inviolable, y que en conſequencia della ceſſaran, y ſe dexaran de hazer qualesquier actos de hoſtilidad, de qualquier manera que ſean entre los dichos Sennores Rey, y Eſtados Generales, tanto por mar, y otras aguas, como por tierra, en todos ſus Reynos, Paiſes, tierras, y Sennorios, y para todos ſus ſubditos, y habitantes, de qualquier calidad, ò condicion que ſean, ſin excepcion de lugares, ni de perſonas.

III.

Cada vno quedara en poſſeſſion, y gozarà efectivamente de los Paiſes, villas, plaças, tierras, y Sennorias que de preſente tiene, y poſſea, ſin ſer perturbado, ni inquietado en ella directa, ni indirectamente en ninguna manera que ſea: y en eſto ſe entiende ſer comprehendidos los Burgos, villages, aldeas, y Pais llano dependiente dellos, y por conſiguiente toda la Mayeria de Bolduque: y aſſimiſmo todas las Sennorias, villas, caſtillos, burgos, villages, aldeas, y Pais llano dependiente de la dicha villa, y Mayeria de Bolduque, la villa, y Marqueſado de Bergas op zoom, la villa y Baronia de Bredá, la villa de Maſtrique, y ſu jurisdicion: y aſſimiſmo el Condado de Vroonhoff, la villa de Grave, y Pais de Cuyck, Hulſt, y Balliage de Hulſt, y ſu Ammania, y tambien la Ammania de Axel, ſituadas a las partes Meridional, y Setentrional de la Gueule, como aſſimiſmo los Fuertes que los dichos ſennores Eſtados poſſeen de preſente en el Pais de Waes, y todas las de mas villas, y plaças que los dichos Sennores Eſtados tienen en Brabante, Flandes, y otras partes, quedaràn para los dichos Sennores Eſtados con todos, y los miſmos derechos, y partes de Soberanidad, y ſuperioridad, ſin exceptuar nada, y de la miſma manera que tienen las Provincias de los Paiſes Baxos unidos. Bien entendido que todo lo demas

II.

Te vveten, Dat de voorſ Vrede ſal vveſen goet, vaſt, getrou, en onverbreekelijck, en dat dienvolgens ſal zijn ophoudinge van alle Acten van Hoſtiliteyt, van vvat fatſoen die zijn tuſſchen de voorſ Heer Coninck ende Staten Generael, ſo ter Zee, andere VVateren, als te Lande in alle hun-luyden reſpective Coninck-rijcken, Lantſchappen, Lande ende Heerlijckheden, ende voor al haer luyder Onderſaten ende Invvoinderen van vvat qualiteyt ofte conditie die zijn, ſonder uytſonderinge van plaetſen ofte Perſoonen.

III.

Een yeghelijck ſal behouden en datelijck ghebruycken de Landtſchappen, Steden, Plaetſen, Landen ende Heerlijckheden die hy teghenvvoordigh houdt en beſit, ſonder daer in ghetroubeleert of belet te vvorden directelijck noch indirectelijk in vvut manireh dat het zy, daer onder men verſtaet te begrypen de Vlecken, Dorpen, Ghehuchten ende platte Landen die daer van dependeeren; Ende ſullen dienvolghens de geheele Meyerye van 's Hertogen-Boſch, als mede alle de Heerlickheden, Steden, Caſteelen, Vlecken, Dorpen, Gehuchten ende platte Landen dependerende van de voorſ Stad en Meyerye van 's Hertogen-Boſch, Stadt en Marquiſaet van Bergen op Zoom, Stadt en Baronnie van Breda, Stadt van Maeſtricht, 't reſort van dien, als oock het Graeffſchap van den Kroonhof, de Stad Grave en Landt van Cuyk, Hulſt en Bailliage van Hulſt en Hulſter-Ambacht, als oock Axele-Ambacht, gelegen bezuyden ende benoorden de Geule, mitſgaders de Forten die deghemelte Heeren Staten jeghenvvoordich in hebbē in 't Lant van Waes, en alle andere Steden en Plaetſen de vvelcke de ghedachte Heeren Staten houden in Brabandt, Vlaenderen en elders, blyven aen de voorſ Heeren Staten in alle ende deſelve rechten en deelen van Souverainiteyt en Superioriteyt, niet uytgeſondert, en even gelijck als zy zijn houdende de Provintien van Vereenigde Nederlanden, vvel-verſtaende dat alle de reſte van 't Landt van VVaes uytgenomen

demas de Pais de Waes, exceptos los dichos fuertes, quedaran para el dicho Sennor Rey de Espanna. En quanto a los tres quarteles de ultra Mosa, es à saber Fauquemont, Dalem, y Rodleduque quedaran en el estado que al presente se hallan, y en caso de disputa, y controversia, se remitirà àla Camera mediopartida, de la qual se hablara despues para que se decida en ella.

IV.

Los subditos, y habitantes de los Paises de los dichos Sennores Rey, y Estados tendran entre si toda buena correspondencia, y amistad, sin monstar sentimiendo delas ofensas y dannos recibidos por lo passado. Tambien podran frequentar, y detenerse en los Paises el uno del otro, y exercer en ellos su trafico, y comercio con toda seguridad, tanto por mar, y otras aguas, como por tierra.

V.

La navegacion, y trafico de las indias Orientales, y Occidentales se mantendrà, segun, y en conformidpd de las permissiones que sobre esto estuvieren dadas, ò adelante se dieren, para cuya seguridad servirà el presente tratado, y su ratificacion que de ambas partes se procurara: y en el dicho tratado seran comprehendidos todos los Potentados, Naciones, y Pueblos con quienes los dichos Estados, ò los de la compannia de las Indias Orientales, y Occidentales en su nombre, dentro de los limites de las dichas sus permissiones tienen amistad, y aliança, y cada uno, es a saber, los dichos Sennores Rey, y Estados respectivamente, quedara en possesion, y gozarà de aquellas Sennorias, Villas Castillos, Fortalezas, Comercio, y Paises en las Indias Orientales, y Occidentales, como assimismo en el Brasil, y en las costas de Asia, Africa, y America respectivamente, que los dichos Sennores Rey, y Estados respectivamente tienen, y possen,

genomen de voorsʒ Forten, sal blijven aen den Coning van Spanjen. VVat aengaet de drie Qvartieren van Over-mase, te vveten Valckenburgh, Daelhem en's Hertogen-rade deselve sullen blijven in den Staet in de vvelcke die sich jegenvvoordigh vinden, Ende in cas van dispute en controversie, sal deselve geren voyert vvorden aen de Chambre mipartie *daer van hier na vvort gesproken, omme aldaer te vvorden gedecideert.*

IV.

De Ondersaten en Invvoonderen van de Landschappen van de voorsʒ Heeren Coninck ende Staten sullen alle goede correspondentie en vriendtschap tesamen hebben, sonder te gedencken de Offensien en schaden die sy luyden hier voren hebben geleden, sullen oock mogen komen ende blyven in de Lantschappen d'een van de andere en daer doen haer traffique ende commercie in alle verseeckertheyt, soo ter Zee en andere VVateren als te Lande.

V.

De Navigatie ende Traffiquen op de Oost-ende VVest-Indien sullen vvorden gemainteneert volgens ende in conformite van de Octroyen daer toe albereyts ghegheven ofte noch te gheven, ende tot verseeckerheydt van dien sal strecken het jeghenvvoordighe Tractaet ende de Ratificatie ten vveder-Zijden daer op uyt de brenghen; Ende sullen onder het voornoemde Tractaet begrepen vvorden alle Potentaten, Natien, ende Volckeren, waer mede de voornoemde Heeren Staten of die van de Oost-ende VVest-Indische Compagnie van haren t vvegen binnen de Limiten van haer Octroy in vrundtschap ende alliantie staen, Ende sal een yeder te vveten de hooghst-ghemelte Heeren Coninck ende Staten respective blyven besitten en gaudeeren soodanige Heerlick beden, Steden, Casteelen, Sterckten, Handel, ende Landen in de Oost-ende VVest-Indien, als oock Brasil, mitsgaders op de Kusten van Asia, Africa ende America respective, als de selve Heeren Coninck ende Staten respectivelyck Zijn hebbende ende besittende,

posseen, comprehendiendose en esto especialmente los lugares, y plaças que los Portugueses desde el anno 1641. han tomado, y ocupado de los dichos Sennores Estados, y comprehendiendose assimismo los Lugares, y Plaças que los dichos Sennores Estados conquistaren, y posseyeren de aqui adelante, sin infraccion del presente tratado, Y los Directores de la Compannia de las Indias, assi Orientales, como Occidentales de las Provincias unidas, como assimismo los Ministros, Oficiales mayores, y menores, soldados, y marineros que están en actual servicio de qualquiera de las dichas Compannias, ò huvieren estado en su servicio, y tambien los que estando fuera del respectivamente, assi en estos Paises, como en el distrito de las dichas dos Provincias, continuan toda via, ò de aqui adelante pudieren ser empleados, seràn, y quedaran libres, y no seràn molestados en todos los Paises que están à la obediencia del dicho Sennor Rey en Europa, y podran caminar, comerciar, y frequentar, como todos los demas habitantes de los Paises de los dichos Sennores Estados. Demas desto se ha puesto por condicion, y estipulado, que los Espannoles se quedaràn con su navegacion en la forma que al presente la tienen en las Indias Orientales, sin poder estenderse mas adelante. Y tambien los habitantes destos Paises baxos se abstendran de la frequentacion de las plaças que los Castellanos tienen en las Indias Orientales.

VI.

Y en quanto a las Indias Occidentales, los subditos, y habitantes de los Reynos, Provincias, y Tierras de los dichos Sennores Rey, y Estados respectivamente se abstendran de navegar, y comerciar en todos los Puertos, Lugares, y Plaças guarnecidos de fuertes, lonjas, o castillos, y en todas las demas posseidas por la vna, ò otra parte. Es a saber, que los subditos del dicho Sennor Rey, no navegaràn, ni comerciaràn

tende, daer onder specialijck begrepen de plaetsen by de Portugiesen tsedert den Jare sesthien-hondert een-enveertigh den Heeren Staten af-ghenomen en gheoccupeert, of de plaetsen die zy hier namaels sonder infractie van't jegenwoordigh Tractaet sullen komen te verkrijghen en te besitten; Ende sullen de Bevvinthebberen, soo van de Oost als VVest-Indische Compagnie der Geunieerde Provintien, als oock de Ministers, hooge als lage Officiers, Soldaten ende Bootsgesellen in Actuelen dienst van d' een of d' ander der voorsz tvvee Compagnie vvesende of ghevveest zijnde, als oock die uyt der selver respective diensten, soo hier te Lande als in't district der opgemelte Compagnien alnoch continueren, ende naer desen noch gheemployeert mochten vverden, vryen onbekommert zijn in alle de Landen staende onder de ghehoorsaemheydt van den Koningh van Spanjen in Europa, sullen moghen reysen, handelen en vvandelen, als alle andere Ingesetenen van de Landen van de voornoemde Heeren Staten: Voorts is besprocken ende ghestipuleert dat de Spanjarden sullen blyven by hare Vaerten in soodaniger voegen als sy deselve in Oost-Indien alnoch hebben sonder hun verder te mogen extenderen, ghelijck oock mede de Ingesetenen van de Vereenighde Nederlanden haer sullen onthouden van de frequentatie van de Castiliaense Plaetsen in Oost-Indien.

VI.

Ende vvat aenbelanght de VVest-Indien de Onderdanen en Invvoonderen der Koninkrijcken, Provincien ende Landen der voorsz Heeren Coningh ende respectivelijck, sullen haer onthouden van te bevaren ende traffiqueren in alle de Havenen en Plaetsen met Forten, Logien, Casteelen en alle andere by d' een of d' andere partye beset en ghepossideert, te vveten de Onderdanen van de voorsz Heeren Coninck en sullen niet bevaren en traffiqueren, in de Havenen ende plaetsen, de vvelcke ghehouden vvorden by de voornoemde Heeren Staten;

noch

ràn en las que occupan los dichos Sennores Eſtados, ni los ſubditos de los dichos Sennores Eſtados en las que eſtàn ocupadas por el dicho Sennor Rey. Y entre las plaças ocupadas por los dichos Sennores Eſtados ſeràn comprehendidas las que los Portugueſes han ganado dellos en el Braſil deſde el anno 1641. Y aſſimiſmo todas las demas Plaças que al preſente poſſeen mientras quedaren en poder de Portugueſes, ſin que el articulo precedente pueda derogar a lo contenido en eſte.

VII.

Y porque es meneſter harto tiempo para aviſar a los que eſtàn fuera de los dichos limites con fuerças, y navios, que deſiſtan de todo acto de hoſtilidad, ſe ha ajuſtado, que dentro de los limites de la permiſſion concedida antes de aora a la compannia de las Indias Orientales de los Paiſes Baxos, ò de la que ſe le diere para ſu continuacion, no començarà la paz ſino un anno deſpues de la fecha de la concluſiō del preſente tratado, Y en quanto a los limites de la permiſſion concedida haſta aqui por los Eſtados Generales, ò que adelante ſe concediere à la compannia de las Indias Occidentales, no començara la paz en aquellas partes, ſino ſeis meſes deſpues de la dicha fecha. Bien entendido, que ſi el aviſo de la dicha paz llegare antes por via publica de la una, y otra parte, dentro de los dichos limites reſpectivamente, deſde la hora que llegare el aviſo, ceſſara en las dichas partes la hoſtilidad. Pero ſi deſpues de paſſado el termino del un anno, y ſeis meſes reſpectivamente dentro de los limites de las dichas ſe hiziere algun acto de hoſtilidad, ſe repararàn los dannos ſin dilacion.

VIII.

Los ſubditos, y habitantes de los Paiſes de los Sennores Rey, y Eſtados, que comerciaren los unos en los Paiſes de los otros, no tendran obligacion de

noch ouck de Onderdanen van de voorſ Heeren Staten in die ghene, devvelcke ghehouden vvorden by den ghemelten Heere Coninck, Ende onder de plaetſen die de voorſ Heeren Staten zijn beſittende, ſullen mede begrepen vveſen de plaetſen die de Portugyſen ſedert den Jare ſeſtien hondert een-en veertich in Braſilien van de voorſ Heeren Staten hebben ghenomen, als mede alle andere plaetſen die deſelve jegenvvoordigh beſitten, ſoo lange als die onder de Portugyſen ſullen zijn, ſonder dat het voorgaende Artickel ſal mogen derogeren aen den inhoudt van dit jeghenvvoordigh.

VII.

En tervvyle noodigh is een goeden langen tijdt, om te adverteren den genen die buyten de voorſ Limiten met macht ende Schepen zijn, om te deſiſteren van alle Acten van Hoſtiliteyt, Is gheaccordeert dat de Vrede binnen de Limiten van het Octroy hier bevorens aende Ooſt-Indiſche Compagnie der Vereenighde Nederlanden verleent, ofte noch by continuatie te verleenen, niet eer en ſal beginnen dan een Jaer naer dato van het besluyt van de jeghevvoordighe Vrede; En vvat belanght de Limiten van het Octroy hier bevorens by de Heeren Staten Generael gheaccordeert ofte noch by continuatie te accorderen aende VVeſt-Indiſche Compagnie, dat de Vrede aldaer niet eer en ſal beginnen, dan een half Iaer naer dato als voren; VVel-verſtaende dat indien van vvegen't publiq ten vveder zyden het advys van de meerghenoemde Vrede binnen de voorſ reſpective Limiten eer ſal vveſen ghekomen, dat van alsdan de Vyantſchap daer ophouden ſal: Maer indien nae de voorſ tijt van en Jaer ende half jaer reſpective binnen de voorſ Limiten der voorſ Octroyen eenige acten van hoſtiliteyt daer ſal zijn ghedaen, die ſchade ſal ſonder uytſtel vvorden gerepareert.

VIII.

De Onderſaten en Invvoonderen van de Lande van de voornoemde Heeren Coninck ende Staten doende traffique in de Landen, de een d'andere en ſullen niet

dè pagar mas derechos, ni imposiciones que los mismos subditos respectivamente. De modo, que los subditos, y habitantes de los Paises baxos, seran, y quedaran exemptos de un cierto veinte por ciento, o de semejante, menor, o qualquier otra imposicion, que el dicho sennor Rey cobrò, durante la tregua de doze annos, o de aqui adelante, directa, o indirectamente quisiere cobrar de los hàbitantes, y subditos de los Paises baxos unidos, o cargar sobre ellos en mayor, y mas subida cantidad de lo que cargare sobre sus subditos propios.

niet gehouden vvesen te betalen meerder Rechten en Impositi en als de eygen Onderdanen respective. In voegen dat de Ingesetenen en Onderdanen van de Geunieerde Provintien sullen zijn ende blijven ghe-eximeert van seecker twintigh par cento, ofte oock diergelicke mindere, meerdere, ofte eenighe andere Impositie die den Coninck van Spanien, gheduerende den tvvael-Jarighen Treves gheheven heeft, ofte, hier nae directelijk ofte indirectelijck soude vvillen heffen op de voornoemde Ingesetenen ende Ondersaten van de Geunieerde Provintien ofte tot laste van deselve boven ofte meerder als op syn eygen Ondersaten.

IX.

Los dichos Sennores Rey, y Estados no cobraran fuera de sus limites respectivamente ningunas imposiciones, o gabelas por la entrada, salida, ni por otras cargas, sobre las mercaderias que passaren, ora sea por agua, o por tierra.

IX.

De voornoemde Heeren Koninck ende Staten en sullen buyten hare respective Limiten van de passerende goederen, noch te VVater nochte Lande, geen inkomende, uytgaende, ofte andere Lasten vermoghen te ontfangen.

X.

Los subditos delos dichos sennores Rey, y Estados gozaràn respectivàmente, el uno en los Paises del otro, de la antigua franqueza de peages, de que estuvieron en pacifica possession antes del principio de la guerra.

X.

De Onderdanen van de voornoemde Heeren Coninck ende Staten, sullen reciproquelick ghenieten in de Landen d'een van den anderen de oude Vryheit van de Tollen van devvelcke zy in Vredelijcke possesie ghevveest sullen zijn voor het begin van den Oorlogh.

XI.

La frequentacion, conversacion, y comercio entre los subditos respectivamente no se podrà impedir, y si sobrevinieren algunos estorvos, se quitaràn realmente, y de hecho.

XI.

De hanteringe, ommegangh ende Commercie tusschen de respective Onderdanen sal niet mogen verhindert vvorden, ende indien eenige verhinderingen mochten gebeuren, deselve sullen reelick en metter daet vverdē vveg genomen.

XII.

Y despues del dia de la conclusion, y ratificació desta pax, harà el Rey que sobre Rhin, y la Mosa cesse la coranbeça de todos los peages que antes de la guerra estavan en las jurisdicion, y distrito de las Provincias unidas, y particularmente tambien el peage de Zelanda, de manera

XII.

Ende van den dagh af van't besluyt en ratificatie van dese Vrede, sal den Coninck doen ophouden het heffen van alle Tollen op den Rhijn ende Mase, die voor den Oorlogh gevveest zijn onder het ressort ende districkt der Vereenighde Nederlandē, specialick mede den Zeeuschen

 Tol;

manera que no se cobre de parte de la dicha Mageſtad, ni en la villa de Amberes, ni en otra parte. Bien entendido, y con condicion, que paſſado el dicho dia, los Eſtados de Zelanda reciprocamente ſe encargaràn, y pagaran desde el dicho dia las rentas anuales, que antes del anno mil quinientos y ſetenta y dos eſtavan hipotecadas ſobre el dicho peage, y de las quales los proprietarios, y renteros eſtuvieron en poſſeſſion, y cubrança antes de de començarſe la dicha guerra, y lo miſmo haràn los proprietarios de los otros peages ſuſodichos.

Tol, in voegen dat desen Tol niet gehevensal vvorden van vvegen ſijne voorſʒ Majeſteyt noch binnen de Stad van Antvverpen noch elders; VVel-verſtaende en op conditie dat van den voornoemden dach af de Staten van Zeelandt reciproquelick t' haren laſte ſullen nemen ende betalen eerſt en voor al van den ſelven dagh af de jaerliex Renten die voor het Jaer vijftienhondert tvvee-en-tſeventigh op den voorſʒ Tol zijn gheveſtight gevvorden, en van devvelcke de Eygenaers en Rentheffers in beſit en ontfanck zijn gevveſt voor het begin van den voorſʒ Oorlogh; Het vvelcke van ghelijcken ſullen doen de Eygenaers van de voornoomde andere Tollen.

XIII.

La ſal blanca hervida que paſſare de las Provincias unidas a las de la dicha Mageſtad, ſerá recibido, y admitido en ellas, ſin que ſe le carguen en ellas mayores impueſtos, que ſobre la ſal grueſſa. Y de la miſma manera ſerà admitida la ſal de las Provincias de ſu Mageſtad en las de los dichos Sennores Eſtados, y ſe deſpacharà en ellas, ſin que aſſimiſmo ſe pueda cargar ſobre ella mayor impueſto, que ſobre la de los dichos Sennores Eſtados Generales.

XIII.

Het vvit ghesooden Sout, komende uyt de Geunieerde de Provincien in de Landen van ſijne voorſʒ Majeſteyt, ſal aldaer ontfanghen ende gheadmitteert vvorden, ſonder hooger als het grof Sout belaſt te zijn; Inſgelijcken het Sout komende uyt de Landen van ſijne voorſʒ Majeſteyt in de Vereenigde Provintien, ſal worden geadmitteert ende vertiert ſonder dat het ſelve hooger beſvvaert ſal mogen vvorden, als het Sout der voorſʒ Heeren Staten.

XIV

Los Rios del Eſcaldis, como tambien los canales del Saſſo, Svvin, y otras bocas de mar confinantes con ellos, ſe tendran cervados de la parte de los dichos Sennores Eſtados.

XIV.

De Reviere de Schelde als mede de Canalen van 't Sas, Svvijn en andere Zeegaten daer op reſponderende, ſullen van de zijde van de Heeren Staten gesloten vvorden gehouden.

XV.

Los navios, y mercaderias que entraren, y ſalieren de los puertos de Flandes reſpectivamente, ſeran, y quedarán cargadas por el dicho Sennor Rey, de todas aquellas impoſiciones, y demàs cargas que ſe han cobrádo de las mercaderias que van, y vienen por el Rio Eſcaldis, y los demas Canales, de que ſe haze mencion en el articulo antecedente, y de aqui adelante ſe ajuſtara entre las partes reſpectivamente la taſſa de la dicha carga igual.

XV.

De Schepen en Goederen komende in en uyt de Havens van Vlaenderen reſpective, ſullen met alle ſoodanighe Impoſitien en andere laſten byden voorſʒ Heere Coninck moeten beſvvaert vvorden ende blijven als de goederen de Schelde en d' andere Canalen in het boven-ſtaende Artikel begrepen, in 't op ende afgaen reſpective beſvvaert vvorden; Ende ſal hier nae gheconvenieert vvordē tuſſchenpartijen vveder-zijts, over den voet van de voorſʒ Egale belaſtingen.

XVI. Las

XVI. De

XVI.

Las Villas Anseaticas con todos sus Ciudadanos, habitantes, y Paises, gozaràn en quanto a la navegacion, y comercio en Espanna, y en los Reynos, y Estados de Espanna de todos, y los mismos derechos, franquezas, inmunidades, y privilegios, que por el presente tratado se conceden, ò de aqui adelante se concedieren para y en quanto à los subditos, y habitàntes de las Provincias unidas de los Paises Baxos. Y respectivamente los dichos subditos, y habitantes de las Provincias unidas gozaran de todos, y los mismos derechos, franquezas, immunidades, privilegios, y capitulaciones, aora sea para poner Consules en las Villas capitales, è maritimas de Espanna, y otras partes donde fuere menester, y assimismo parà los Mercaderes, Factores, Maestros de navios, Marineros, ò en otra manera del mismo modo que las dichas Villas Anseaticas en general, ò en particular han obtenido, y praticado por lo passado, ò obtuvieren, y praticaren de aqui adelante, para la seguridad, beneficio, y ventaja de la navegacion, y comercio de sus Villas, Mercaderes, Factores, Encomenderos, y otros dependientes dellas.

XVII.

Tambien tendràn los subditos, y habitantes de los Paises de los dichos Sennores Estados en los Paises del dicho Sennor Rey la misma seguridad, y libertad que se ha concedido à los subditos del Rey de la Gran Bretanna por el ultimo tratado de paz, y articulos secretos hechos con el Condestable de Castilla.

XVIII.

El dicho Sennor Rey darâ, quanto antes, la orden necessaria, Para que se sennalen puestos decentes para la sepultura de los cuerpos de aquellos que por parte de los dichos Sennores Estados vinieren a fallecer en tierras de la obediencia de su Magestad.

XIX. Los

XVI.

De Hanse-steden met alle derselven Borgeren, Invvoonders ende Landschappen sullen in't stuck van de Schipvaert en Commercie in Spanjen, Rycken in Lande van Spanjen, genieten alle en deselve Rechten, Vryheten, Immuniteyten en Privilegië, de vvelcke door het teghenvvoordich Tractaet Zyn gheaccordeert, of naer desen mochten geaccordeert worden voor en ten opsichte van den Onderdanen en Invvoonders van de Vereenighde Nederlanden; En reciproquelyck de voorß Onderdanen en Invvoonders van de vereenigde Nederlanden; Sullen genieten alle en deselve Rechten, Vryheden, Immuniteyten, Privilegien en Capitulatien, so over het stellen van Consuls in de Hooft of Zee-Steden van Spanjen en elders daer het van noode sal Zyn, als voor de Coopluyden, Facteurs Schippers, Matroosen of andersints, en even gelyck als de voorß Hanse-steden in't generael of in't particulier hier bevorens hebben verkregen en gepractiseert, of hier namaels sullen verkryghen en practiseeren voor de sekerheit, vordeelen en advantage van de Schipvaert en Commercie van haer Steden Coopluyden, Facteurs, Commisen en andere die daer van dependeren.

XVII.

Sullen oock de Ondersaten en Invvoonders van de Landen van den voorß Heeren Staten hebben deselve verseeckerheyt ende vryheydt in de Landen van den voorß Heer Coninck, die geaccordeertis aen de Ondersaten van den Coninck van Groot-Britanje by het leste Tractaet van Vrede ende de secrete Articulen gemaeckt met den Connestabel van Castilien.

XVIII.

De gemelte Heer Coninck sal metten ersten nodige voorsorge geven, datter eerlicke plaetsen geordonneert vverden tot de begraeffenis van de Lichamen der genen die van der voorß Heeren Staten zyde sullen komen t'overlyden onder de gehoorsaemheit van den voorß Heer Coninck.

XIX. De

XIX.

Los subditos, y habitantes de los Paises, del dicho Sennor Rey, que fueren à los Paises, y tierras de los dichos Sennores Estados, se auran de governar, y portar en quanto al exercicio publico de la Religion con toda modestia, sin dar escandalo alguno de palabra, ò de hecho, ni dezir blasfemia alguna: y lo mismo se hara; y obsservarà por los subditos, y habitantes de los Paises de los dichos Sennores Estados que fueren a las tierras de su Magestad.

XX.

Los Mercaderes, Maestros de navios, Pilotos, Marineros, sus navios, mercaderias, y otras haziendas que les pertenecieren no podran ser aprehendidos,, ni embargados, ora sea en virtud de alguna orden general, ò particular, ò por qualquier causa que sea de guerra, ò de otra manera, ni aun con pretexto de quererse servir dellos para la conservacion, y defensa del Pais. Pero no se entiende ser comprehendidas en esto las aprehensiones, y embargos de justicia por las vias ordinarias, por causa de deudas, obligaciones propias, y contratos validos de aquellos sobre quien se huvieren hecho las dichas apprehensiones, en que se procederà, como se acostumbra por derecho, y razon.

XXI.

Nombraranse de una, y otra parte ciertos Juezes en numero igual en forma de Camara medio partida, los quales tendran su residencia en las Provincias del Pais Baxo, y en los lugares que conviniere, y esto por su turno, una vez en los de la obediencia del uno, y otra en los de la del otro, en la conformidad de lo que con reciproco consentimiento se ajustare. Los quales Juezes nombrados por una, y otra parte, en conformidad de la commission, y instruccion que se les darà, y sobre la qual haran juramento, conforme

XIX.

De Onderdanen en Ingesetenen van de gedachte Heer Coninck komende in de Landen van de voornoemde Heeren Staten sullen haer ten opsichte van de publique oeffeninge van Religie moeten gedragen in alle Zedigheyt sonder eenich schandael te geven met vvoorden of met vvercken, en sonder eenige lasteringe te spreecken; En het selve sal vvorden geobserveert by de Onderdanen en Invvoonders van de Landen der voorß Heeren Staten komende in de Landen van Sijne Majesteyt.

XX.

Van gelijcken en sullen Coopluyden, Schippers, Piloten, Scheepsvolck, hare Schepen, Coopmanschap, VVaren en andere Goederen haer toebehoorende niet mogen aengeslagen nochte gearresteert vvorden, t' zy in krachte van eenich bevel generael of particulier, ende om vvat sake dattet zy, van Oorloge of andersints, selfs niet onder pretext van sich daer van te vvillen laten dienen tot conservatie en bescherminge des Lants; daer onder men nochtans niet en verstaet te begrijpen de aenslagingen ende arresten van de Justitie door de ordinaris vvegen ter oorsake van eygen schulden, Obligatie, ende bondighe Contracten, van den geenen teghens den vvelcken de voorß aenslagingen sullen zijn gedaen, daerinne geprocedeert sal vvorden gelijck gebruyckelijck is na recht en reden.

XXI.

Daer sullen ten vveder Zijden eenige Rechters ingelijck getal vvorden gecommitteert by forme vă Chambre mypartie, *die hunne residentie sullen houden in de Nederlanden, en op alsulcke plaetsen als behooren sal, ende sulcks by beurten, dan onder het gebiet van d' eene, dan van d' andere na dat sulcx by onderlinghe bevvillinghe sal goedt ghevonden vvorden, vvelcke vveder Zijdts ghestelde Rechters volghens de Commissie en Instructie hun te geven, en op devvelcke sy sullen Eedt doen, volgens seeker Formulier daer toe ten vveder-Zijden*

forme al formulario que para este efeto se ajustarà de una, y otra parte, estaràn atentos à los comercios de los habitantes de las dichas Prouincias de los Paises Baxos, y a las cargas, y imposiciones, que de la una, y otra parte se cobraren de las mercaderias. Y si los dichos Juezes hallarem que de la una, ò otra parte, ò bien de ambas se haze en esto algun excesso, ellos le regularan, y moderaran. Demas desto los dichos Juezes examinaran las diferencias que en algun tiempo pudieren ofrecerse, tocantes a la fàlta de execuciō del tratado: y assimismo sus contravenciones, tanto en los Paises de por acà, como tambien en los Reynos remotos, Paises, Provincias, y Islas de Europa, y proveeran sobre ello sumariamente, y de plano, y decidaràn lo que hallaren convenir en conformidad del tratado. Lo que los dichos Juezes sententiaren, y dispusieren, serà executado por los Juezes ordinarios del lugar donde se huviere hecho la contravencion, ò bien contra las personas que huvieren contravenido, segun las ocurrencias lo pidieren. Y no podran los dichos Juezes ordinarios dexar de hazerla dicha execucion, ò dexar que se hagà, ni de reparar las contravenciones dentro del termino de seis meses, despues que para ello huvieren sido requeridos.

den te arresteeren, sullen opsicht nemen over de Handelinghe der Ingesetenen der voorsz Nederlanden ende Lasten en Impositien die ter eenre en ter andere zijde gheheven sullen vvorden op de Coopmanschap: Ende indien de voornoemde Rechters komen te bevinden dat daer in ter eenre ofte ter andere, ofte vvel ten beyden Zijden exces vverde begaen, sullen 't selve exces reguleeren en modereeren. Voorts sullen de voorsz Rechters examineeren de questien over de non executie van het Tractaet, als oock de Contraventien van dien die in tyden ende vvylen souden moghen komente reysen soo in de Landen van herwaerts over als oock in de verre af-ghelegen Coninckrijcken Landen, Provintien en Eylanden in Europa en daer op sommarie en de plano disponeeren en uyt spreecken, 't geene sy in conformiteyt van het Tractaet bevinden sullen te behooren. Ende sullen de Sententien en dispositie van de voorsz Rechters ter executie vvorden ghestelt door de ordinaris Justitie, ter plaetse alvvaer de contraventie is geschiet, ofte vvel jegens de Persoonen van de Contraventeurs, na dat sulcx naer ghelegentheyt sal vverden gerequireert, Ende en sal de voornoemde ordinaris Justitie in geen gebreke moghen blijven de voornoemde executie te doen, of te laten geschieden ende contraventie te repareren binnen den tijdt van ses Maenden, naer dat de voorsz ordinaris Justitie daer toe sal vvesen versocht.

XXII.

Si se huvieren dado algunas sentencias, y jvizios entre personas indefensas de diferentes partidos, sea en maderia civil, ò criminal, no se podràn executar contra las personas de los condenados, ni en sus bienes, ni se concederàn ningunas letras de marca, ò repressallas, sino es con conocimiento de causa, y en casos permitidos por las leyes, y constituciones Imperiales, y segun el orden que por ellas està establecido.

XXII.

Indien eenige Sententien en Vonnissen gegeven vvaren tusschen Persoonen van verscheyden partijen niet gedefendeert vvesende 't Zy in materie Civijl ofte Crimineel die en sullen niet mogen ghe-executeert vvorden jegens de personen der gecondemneerden nochte hare goederen. Ende en sullen geene brieven van Marquen oft repressalien geaccordeert vvorden, ten Zy met kennisse van saken, ende in saeken in de vvelcke sulcx is toegelaten by de Keyserlicke VVetten en Constitutien, en na de ordre gestelt by deselve.

XXIII.

No ſe podrà abordar, entrar, ni detenerſe en los puertos, muelles, playàs, y baias el uno en los Paiſes del otro con navios, y gente de guerra en número que pueda dar ſoſpecha, ſin licencia, y permiſſion de aquel debaxo de quien eſtuvieren los dichos puertos, muelles, playas, y baìas, ſino es que los eche alli la tempeſtad, ò les obligue a hazerlo la neceſſidad, y por evitar algunas rieſgos de la mar.

XXIV.

Aquellos cuyos bienes huvieren ſido embargados, y confiſcados con ocaſion de la guerra, ò ſus herederos, ô los que tuvieren ſu derecho, gozaràn, de los dichos bienes, y tomaràn la poſſeſſion dellos de ſú autoridad particular, y en virtud del preſente tratado, ſin que ayan meneſter recurrir a la juſticia, no obſtante qualeſquier incorporaciones en favor del Fiſco, empennos, y donaciones que dellos ſe ayan hecho, tratado, conciertos, y tranſacciones por mas renunciaciones, que en ellas ſe ayan puesto para excluir de parte de los dichos bienes a aquellos à quien deven pertenecer. Y todos, y cada uno de los bienes, y derechos que conforme al preſente tratado ſe reſtituyeren, ò devieren ſer reſtituidos reciprocamente a los primeros proprietarios, a ſus herederos, ò a los que tuvieren ſu derecho, los podran vender los dichos proprietarios, ſin que para ello ſea meneſter alcançar conſentimiento particular, y por conſiguiente los proprietarios de las rentas, que por parte de los Fiſcos ſe ſennalaren en lugar de los bienes vendidos, y los de las rentas, y acciones que eſtan a cargo de los Fiſcos reſpectivamente, podran diſponer de la propriedad dellas por venta, ò de otra manera, como de los demas ſus bienes propios.

XXV.

Lo qual tambien tendra lugar en

XXIII.

Men en ſal niet mogen aenkomen, inkomen ofte blijven in de Havenen, Bayen, Playen ofte Reden van de Landen d'eene vand' andere met Schepen ende Volck van Oorloge in getal, 't vvelcke ſoude mogen ſuſpicie geven, ſonder verloſen toe latinge van degenen onder de vvelcke de voorſz Havenen, Bayen, Playen ende Reden zijn, ten vvare men ghedreven vverde door tempeeſt ofte gedrongen 't ſelve te doen door noot, en om te ſchouvven eenige periculen van de Zee.

XXIV.

De gheene op de vvelcke de goederen zijn aengeslagen en geconfiſqueert ter oorſaecke van den Oorloge, ofte hare Erfgenamen, ende die haer recht hebben, ſullen gebruycken deſelve goederen, ende ſullen de poſſesſie van dien aenne men by haer eygen authoriteyt ende in kracht van dit Tractaet, ſonder dat van noode zy te hebben recours aen de Juſti tie, niet tegenſtaende alle incorporatien voor den Fiſque, Verpandinge, gedan Giften Tractaet, Accorden ende Tran ſactien, en vvat renunciatiē in de voorſ Tranſactien ſouden moghē gheſtelt zijn om uyt te sluyten van een gedeelte van de goederen den ghenen die deſelve be hooren toe te komen; Ende alle goederen ende rechten die volghens het teghen vvoordigh Tractaet, reciproquelick de oudenproprietariſſen haren Erven ofte Actie van den ſelven hebbende, zijn ge reſtitueert, ofte noch gereſtitueert moe ten vverden, ſullen by den ſelven Pro prietariſſen mogen verkoft vverden ſonder dat van noode ſal vveſen daer toe particulier conſent te vervverven. En ſal dien-volgende van den eygendom van Renten die van vvegen den Fiſque in plaets van de verkofte goederen ſul len vveſen geconſtitueert, mitſgaders de Renten ofte Actien ſtaende tot laſte van de Fiſquen reſpective by de Proprieta riſſen van dien oock mogen vvorden ghediſponeert by verkoopinge of ander ſints als van hare andere eygē goederen.

XXV.

Het vvelcke oock plaetſe hebben ſa te

en beneficio de los herederos del Sennor Principe Guillermo de Orange difunto, y assimismo en quanto a los derechos que tienen en las Salinas del Condado de Borgonna, las quales se le boluerán, y dexarán con los bosques dependientes dellas por lo que toca a lo que no se hallare averse comprado, y pagado de parte de su dicha Magestad.

ten profijte van de Erfgenamen van wijlen den Heere Prince Wilhelm van Oranje, selfs voor de Rechten die sy hebben in de Salines van het Graeffschap van Bourgonje, die hunluyden sullen weder-gegeven en gelaten worden met de Bossen die daer van dependeren, ten opsicht van't ghene niet en sal bevonden worden dat soude zijn ghekocht ende betaelt van wegen syne voorss Majesteyt.

XXVI.

En que se entiende tambien ser comprehendidos los demas bienes, y derechos situados en los Condados de Borgonna, y Charolois, y lo que en conformidad del tratado de 9. de Abril de 1609. y 7. de Enero 1610. respectivamente aun no se huviere restituido, se restituirà quanto antes en todas partes con buena fee a los propietarios, a sus herederos, ò aquellos que tuvieren su derecho por ambas partes.

Daer onder men mede verstaet begrepen te zijn de vordere goederen en rechten, ghelegen in de Graeffschappen van Bourgonje en Charalois, en't gene volgende het Tractaet van den negenden Aprilis sestien-hondert negen, en den sevenden January sestien-hondert thien, respectivelijck noch niet en is gerestitueert, sal aende Proprietarissen, hare Erven ofte Actie van de selve hebbende, van beyden zyden alomme metten eersten ter goeder trouwen worden gerestitueert.

XXVII.

Como assimismo se entiende ser comprehendidos en esto los bienes, y derechos que despues de la expiracion de la tregua de doze annos fueron adjudicados al Conde de Nassau difunto por sentencia del gran Consejo de Malinas en perjuizio del Fisco ò en qualquier otra manera, que el dicho Conde aya adquirido la possession dellos, en qualesquiera lugares, plaças, ò Sennorios, que los dichos bienes, y derechos puedan estar situados, y bor quien quiera que puedan ser posseidos. La qual sentencia, en virtud del presente tratado, es, y serà tenida por no dada, y qualquier otra adquisicion de la susodicha possession esta, y serà anulada.

Gelijck mede verstaen werden daer onder begrepen te zijn de goederen en rechten die nae uytganck van den twaelf-jarigen Trevers by Sententie van den hoogen Raedt van Mechelen tot nadeel van den Fisque zijn toeghewesen aen wijlen Graeff Jan van Nassau, ofte in wat maniere de voorss Graeff de possessie van dien heeft verkreghen, in wat Plaetsen, Landen of Heerlickheden deselve toeghewesen Goederen en Rechten moghē ghelegen, en door wien deselve mogen ghepossideert zijn, welcke Sententie by macht van dit Tractaet is ende wort ghehouden als niet ghewesen, ende alle andere verkregene possessie als voorss is te niet gedaen.

XXVIII.

En quanto al pleito de Castelbelin, intentadō en vida del Sennor Principe de Orange difunto en el gran Consejo de Malinas contra el Procurador General del dicho Sennor Rey, ya que el dicho pleito no se juzgò dentro de un anno despues que la sollicitud que sobre ello se hizo conforme se avia prometido en el articulo 14. de

Ende wat aengaet het procesf van Chastel-belin, geintenteert by het leven van wijlen den voorss Heere Prince van Oranje voor den Hooghen Raed van Mechelen tegens den Procureur Generael van den Koninck van Spanjen; dewijle het selve Proces niet en is getermineert gewest binnen den tydt van een Jaer na het vervolgh daer op ghedaē, ghelijck als

de la tregua de doze annos, ſe ha ajuſtado, que luego deſpues de la concluſion, y ratificacion del preſente tratado, el Fiſco en nombre de ſu Mageſtad, y en nombre de quien pueda ſer, dexarà efectivamente todos, y qualesquier bienes pretendidos por el dicho pleito, y por quien quiera, y por qualquier derecho que pudieren ſer poſſeidos, y en nombre, y de parte de los arriba dichos, renunciarà a todas las acciones, y pretenſiones, que el dicho Fiſco pudiere tener, ò pretender en qualquier manera a los dichos bienes, para que el dicho Sennor Principe de Orange, que oy es ſus herederos, y ſuceſſores, y los que tuvieren ſu derecho los ocupen realmente, y de hecho, y tomen la libre, y plena poſſeſſion dellos luego deſpues de la concluſion, y ratificacion deſte tratado, y en virtud del, y ſin recurſo a la Juſticia, con condicion que los frutos cobrados, y gozados con ſus cargas haſta là concluſion del preſente tratado quedaràn en beneficio del Fiſco.

XXIX.

Si en algun lugar ſe ofreciere dificultad acerca de là reſtitucion de los bienes, y derechos que deuen ſer reſtituidos, el Iuez del lugar harà que ſin dilacion ſe efectue la reſtitucion, y en eſto echàra por el camino mas breve, ſin que con pretexto de no averſe pagado la capitulacion, ò por otra cauſa ſe puede retardar la reſtitucion.

XXX.

Los ſubditos, y habitantes de los Paiſes Baxos unidos podran en todas las partes, y tierras de la obediencia del dicho Sennor Rey ſervirſe de los abogados, procuradores, Notarios, Solicitadores, y Executores que les pareciere, y para eſte efecto los nombraràn los Iuezes ordinarios quando fuere meneſter y para ello no fueren los dichos Iuezes requiridos. Y reſpectivamente los habitantes, y ſubditos del dicho Sennor Rey que fueren

als in't veertiende Artÿckel van de[...] tvvaelf-Jarigen Treves vvas belooſ[...] te doen; Is verdragen dat aenſton[...] na't sluyten en Ratificatie van het tegen[...] vvoordigh Tractaet den Fiſcus uyt de[...] naem van ſÿn Majeſteyt, ofte uyt vvien[...] naem ſulcx eenigſints ſoude mogen vv[...] ſen, datelick afſtant ſal doen van alle d[...] Goederen in den voorſz proceſſe geeyſch[...] ende by vvien ofte uyt vvat recht deſe[...] ve ſoude moghen beſeten vvordē, oock re[...] noncieren in naem ende van vvegen a[...] voren, van alle Actien en pretenſien d[...] de voorſz Fiſcus op de voorſz Fiſcus op d[...] voorſz goederen eenighſints ſoude mog[...] hen hebben ofte konnen pretenderen, o[...] door den tegenvvoordighen Heer Prin[...] ce van Oranje ſÿne Erven en Nakom[...] lingen of ſÿns recht hebbende, datelijc[...] na't sluyten en Ratificatie van dit Tra[...] ctaet en uyt kracht van't ſelve en ſonde[...] recours aende Juſtitie, te vvorden aen[...] geveert en ghenomen in vrye en onbe[...] kommerde poſſeſſie, mits dat die op[...] gebeurde en genoten vruchten met d[...] laſten van dien, tot den dagh van he[...] besluyt van dit Tractaet ſullen blÿven[...] tot profijt van den Fiſcus.

XXIX.

Indien in eenige plaetſe difficultey[...] vvierde ghevonden op de reſtitutie va[...] de goederen en gerechtigheden die ghe[...] reſtitueert moeten vvorden, ſal de[...] Rechter van de plaetſe ſonder uytſtel d[...] reſtitutie doen effect hebben, en daer in[...] ne den kortſten vvegh nemen, ſonder[...] dat onder pretext van onbetaelde Capi[...] tulatioen of anderſints de reſtitutie uyt[...] geſtelt ſal mogen vvorden.

XXX.

De Onderdanen en Ingeſetenen der[...] Vereenighde Nederlanden ſullen over a[...] in de Landen onder de gehoorſaemhey[...] van den gemelte Heer Coninck zÿnde,[...] ſich mogen doen dienen van alſulcke Advocaten, Procureurs, Notariſen, Sollicíteurs en Executeurs die het haer ſal[...] goetduncken, vvaer toe oock deſelve ſullen vvorden gecommittert by de Ordinarie Rechters, vvanneer het nodigh[...] vveſen ſal, en deſelve Rechters, des ſullen verſocht zÿn; En reciproquelÿck de[...]

Inge-

ten à los Paises de los dichos Sennores Estados gozaràn de la misma assistencia.

XXXI.

Si el Fisco huviere hecho vender por la una, ò otra parte algunos bienes confiscados, aquellos à quien huvieren de pertenecer en virtud del presente tratado se auràn de contentar con el interes del precio à razõ de uno por diez y seis, para que se les pague cada anno, diligenciandolo los que posseen los dichos bienes, donde no, les serà licito acudir al fondo, y heredad vendida. Bien entendido, que en lugar de los bienes vendidos, rentas redimidas, o del capital dellas, se despacharàn por los Fiscos, y en nombre dellos respectivamente letras parentes en beneficio de los proprietarios, de sus herederos, ò de los que tuvieren su derecho, lasquales les serviràn de provança declaratoria en conformidad del tratado, assignandose del pagamento anual sobre un Recetor en la Provincia en que se huviere hecho la venta, ò redempcion, y nombrando se en ellas el tal Recetor. Y el precio se calcularà a razon de la que en otra manera se huviere hecho, conforme a derecho. Y el primer anno de la dicha renta caera un anno despues de la fecha de la conclusion, y ratificacion del presente tratado.

XXXII.

Pero si las dichas ventas se huvieren hecho por justicia por deudas buenas, y legitimas de aquellos a quien los dichos bienes solian pertenecer antes de la confiscacion, les serà licito a ellos, ò a sus herederos, ò aquellos que tuvieren su derecho el redimirlos pagando el precio dentro de un anno, que se ha de contar desde el dia del presente tratado, pero passado este tiempo no seràn mas admitidos: y haziendose por ellos la dicha redempcion,

Ingesetenen en Onderdanen van gedachte Heere Coninck komende in de Landen van de gemelte Heeren Staten, sullen ghelyck assistentie genieten.

XXXI.

Indien de Fisque heeft doen verkoopen van d'eene ofte d'andere Zyde eenige geconfisqueerde goederen, de gene aen wien de selve uyt krachte van dit Tractaet moeten toebehooren, sullen gehouden wesen haer te contenteren metten Interest van dien prys jegens den penninck sestien, omme daer van t'elcken Jare betaelt te worden op de naerstigheyt van de geene die de voorsz goederen besitten, andersints sal hunluyden geoorloft zyn hun te addresseren aende verkochte gronden en Erven, met dien verstaende, dat in plaetse van de verkochte Goederen, afgeloste Renten, ofte het Capitael van deselve door en uyten naem van de respective Fisquen opene Brieven sullen verleden worden ten proffyte van de Eygenars, hare Erven of des Actie hebbende, die hun sullen dienen tot bewys declaratoir in conformite van het Tractaet met assignatie van de Jaerlicxe betalinge op een Rentmeester in de Provincie daer die verkocht ofte afgelost zyn, welcke Rentmeester daer inne sal worden ghenaemt en sal den prys gereeckent worden na de eerste verkoopinghe publiquelyck ofte andersints gedaen zynde na behooren, van welcke Rente het eerste Jaer verschynen sal een Jaer na dato van het besluyt en Ratificatie van dit tegenwoordigh Tractaet.

XXXII.

Maer indien de voorsz verkoopingen gedaen waren gewees by Justitie voor deuchdelycke en wettelycke schulden van de gene aen wien de voornoemde Goederen plachten te gehooren voor de confiscatie, 't sal hunluyden ofte hare Erven en recht van deselve hebbende, geoorloft zyn die na haer te nemen, betalende den prys binnen een Jaer, te rekenen van den dag van het tegenwoordig Tractaet, na welcken tydt syluyden daer toe niet meer en sullen ontfanghen worden, ende de voorsz aenneminge

cion, podràn diſponer dellos, como mejor les pareciere, ſin que ſea meneſter àlcançar nueva permiſſion para ello.

XXXIII.

Pero no por eſto ſe entiende dar lugar a eſta redempcion por lo que toca a las caſas ſituadas en las villas que con eſta ocaſion ſe han vendido, por la mucha deſcomodidad, y notable danno que deſto recibirian los adquiſidores, reſpeto de las mudanças, y reparos que podran aver hecho en las dichas caſas, cuyà liquidacion ſeria demaſiado larga, y dificultoſa.

XXXIV.

Y en quanto a los reparos, y mejoras hechas en los demas bienes vendidos, cuya redempcion es permitida, ſi huviere quien las pretenda, los juezes ordinarios adminiſtraràn juſticia ſobre ello con conocimiento de cauſa quedando los fondos, y heredades hipotecadas por la ſuma en que las mejoras fueren liquidadas, ſin que por eſto ſea licito a los dichos compradores uſar del derecho de redempcion para ſer pagados, y ſatisfechos dellas.

XXXV.

Todos los bienes, y derechos ocultados, muebles, raizes, rentas, acciones, deudas, credidos, y otros que no huvieren ſido embargados por el Fiſco con deuido conocimiento de cauſa, antes deldia de la concluſion, y ratificacion deſte tratado, quedaran a la libre, y plenaria diſpoſicion de los proprietarios, de ſus herederos, ò de los que tuvieren ſu derecho, con todos los frutos, rentas, reditos y provechos. Y tampoco los que huvieren ocultado los dichos bienes, y derechos, y ſus herederos podràn ſer moleſtados por eſta cauſa por los Fiſcos reſpectivamente. Pero los proprietarios, ſus herederos, ò aquellos que tuvieren ſu derecho, tendràn por reſpeto dellos ſu accion contra cada uno, como por ſu hazienda propia.

XXXVI. Los

minge en verkopinge by haer gedaen zijnde, ſullen ſy-luyden daer van mogen diſponeren, gelijck haer goetduncken ſal, ſonder dat van noode ſal weſẽ eenige andere toelatinge daer van te verwerven.

XXXIII.

Men verſtaet nochtans niet de voorſ na haer neminge plaetſe te geven voor de verkochte Huyſen, gelegen in de Steden te dier oorſaecke verkocht zijnde, om de groote incommoditeyt en notable ſchade die de verkrijgers ontfangen ſouden ter cauſe van de veranderingen en raparatiẽ die ſy-luyden in de voorſ Huyſen ſouden mogen ghedaen hebben, daer van de liquidatie te ſeer lanck ende beſwaerlick ſouden vveſen.

XXXIV.

Ende ſoo veel aengaet de reparatie ende verbeteringe gedaen aen ander verkochte goederenn, daer van de verkoopinge is toegeladen, indien die vvorden gepretendeert, de ordinaris Rechters ſullen recht doen met kenniſſe van ſaken, blijvende de Gronden en Erve ghehypotequeert voor de ſomme daer to de verbeteringen ſullen vvorden gel quideert, ſonder dat nochtans gheoorlooft ſal vveſen aende voorſ koopers t gebruycken recht van retentie om dae van betaelt ende voldaen te vveſen.

XXXV.

Alle verſvvegen Goederen en Rech ten roerende, onroerende, renten, actien ſchulden, crediten en andere die by d Fiſcus niet aengheslagen ſullen zijn ge vveſt met behoorlijcke kenniſſe van ſacken voor den dagh van het besluyt e Ratificatie van dit Tractaet ſullen blij ven tot vrye ende volle diſpoſitie van d Eygenaers, hare Erven, of des rech hebbende, met alle de Vruchten, Renten, Inkomſten en voordelen; Mede en ſullen de gene die de voorſchreve Goederen e Rechten ſullen verſvvegen hebben nochte hare Erven daer over moghen vvorden ghemoleſteert van Fiſquen reſpective, maer ſullen de Eygenaers, har Erven of des Recht hebbende, ten opſichte van dien, actie hebben tegen een yegelick als voor haer eygen goet.

XXXVI. D

XXXVI.

Los arboles cortados despues del dia de la conclusion deste tratado, y los que aquel dia huvieren estado todàvia sobre el fondo, como assimismo los arboles vendidos, que al tiempo de la dicha conclusion no huvieren estado cortados, quedaràn para los propietarios, sin embargo de la venta hecha, y sin que sean obligados a pagar precio alguno.

XXXVII.

Los frutos, alquileres, arrendamientos, y rentas de las Sennorias, tierras, diezmos, pesquerias, casas, rentas, y otros proventos delos bienes, que conforme al tratado deven ser restituidos, caidos despues del dia de la conclusion deste tratado, quedaràn por todo el anno para los propietarios, sus sucessores, aquellos que tuvieren su derecho.

XXXVIII.

Los arrendamientos de los bienes confiscados, ò apuntados (aunque se ayan hecho para muchos annos) espiràn el mismo anno de la conclusion del tratado, segun la costumbre de los lugares respectivamente, donde los dichos bienes estuvieren situados. Y los arrendamientos caidos despues del dia de la conclusion del tratado, como queda dicho, se pagaràn a los proprietarios. Bien entendido, que si el Arrendador de dichos bienes huviere hecho en ellos algunos gastos para aumentar la cosecha del dicho anno, los proprietarios los auràn de satisfacer al arrendador, conforme a costumbre, ò à arbitrio de los Iuezes del lugar, donde los dichos bienes estuvieren situados.

XXXIX.

La venta de bienes confiscados, apuntados, hecha despues de la conclusion del tratado, serà tenido por nula y por no hecha, como assimismo la venta hecha antes de la dicha conclusion contra las capitulaciones, y acuerdos hechos, particularmente con algunas Villas.

XXXVI.

De Boomen afgehouvven nae den dach van't besluyt van dit Tractaet, en die ten selven dage noch op den gront sullen ghelegen hebben, als mede de verkochte Boomē die ten voorß daghe naer't besluyt noch niet ghehouvven mochten zyn, sullen blijven aen de Eygenaers, niet tegenstaende de gedaene verkoopinge, en sonder dat zy gehouden sullen vvesen eenigen prijs te betalen.

XXXVII.

De Vruchten, Huyren, Pachten en Inkomen van Heerliekheden, Landen, Thienden, Visscheryen, Huysen, Renten en andere Opkomsten van goederen die volgens het Tractaet moeten gherestitueert vvorden, verschenen nae den dagh van't besluyt van't Tractaet, sullen voor het gheheele Jaer den Proprietarissen, hare Erven, of Actie van deselven hebbende, volgens.

XXXVIII.

De Huyren die ghemaeckt zijn van geconfisqueerde of aengheteyckende Goederen (niet tegenstaende die voor veele Jaren zijn ghemaeckt) sullen expireren met het Jaer van't besluyt van't Tractaet na't gebruyck van de Plaetsen respective, daer de voorß Goederen sullen moghen zijn gelegen, ende sullen de Huyren verschenen naer den dagh van't besluyt van't Tractaet, ghelijck geseyt is, betaelt vvorden aende Eygenaers; VVelverstaende indien den Bruycker der geseyde Goederen voor't gevvas van dien Jare eenige onkosten heeft aengevvent, dat deselve onkosten by de Eygenaers aenden Bruycker sullen vvorden betaelt naer costume ofte discretie van den Gerechte van de plaetse daer deselve Goederen sullen zijn gelegen.

XXXIX.

De verkoopinge van gheconfisqueerde of aengetyekende Goederen, gedaen sedert het besluyt van't Tractaet, sal ghehouden vvorden nul ende als niet ghedaen, ghelijck mede de verkoopinge ghedaen voor het besluyt selve tegens de verdragen of accorden met eenige Steden in't particulier gemaeckt.

XL.

Las casas de particulares restituidas, ò que se devieren restituir, conforme al tratado, no seràn gravadas respectivamente de guarniciones, ni de otra cosa alguna diferentemente, ni mas que las casas de otros habitantes de igual condicion.

XLI.

A nadie de la una, ò otra parte, se le impidirà directa-ò indirectamente el mudar de lugar para su residencia, pagando los derechos convenientes. Y si algun estoruo se pusiere despues del tratado, se quitarà prontamente.

XLII.

Si de la una, ò otra parte se huvieren hecho algunas fortificaciones, ò obras publicas con permission, y autoridad de los Superiores, en lugares, que conforme a este tratado se han de restituir, los propietarios dellas se auràn de contentar con la tassacion que dellas se hiziere por los Juezes ordinarios, assi de los dichos lugares, como de la jurisdicion que alli tenian, sino es que las partes se concierten sobre ello de su buen grado. Y assimismo se darà satisfacion a los propietarios de los bienes aplicados a fortificaciones, obras publicas, ò lugares pios.

XLIII.

En quanto a los bienes de Iglesias, Colegios, y otros lugares pios situados en las Provincias unidas, que eran miembros dependientes de Iglesias, Beneficios, y Colegios que son de la obediencia del dicho Sennor Rey; lo que no se huviere vendido antes de la conclusion del presente tratado, se les boluerà, y restituirà y boluerán a entrar en ellos de su autoridad privada, y sin assistencia de la Justicia, para gozarlos, y sin poder disponer dellos, conforme a lo que queda dicho arriba. Pero en quanto a los que estuvieren vendidos antes del dicho tiempo, ò dados en pago por los Estados de algunas de las Provincias, los reditos del precio se les

XL.

*De Huysen van particulieren, die ghe-
restitueert [illegible]n, ofte gerestitueert moe-
ten vvorden, volgens het Tractaet, en
sullen reciproquelick met garnisoen of
andersints niet anders ofte hoger belast
vvorden, dan de Huysen van andere In-
vvonderen van gelijcke gelegentheyt.*

XLI.

*Niemant en sal ter eenre ofte ter an-
dere zijde, directelijck of in directelijck,
in't veranderen van syne vvoonplaetse
beelet vvorden, mits betalende de rech-
ten daer toe staende, ende indien eenige
beletselen sedert het Tractaet geschiet
vvaren, sullen datelijck vvorden afge-
daen.*

XLII.

*Indien eenige Fortificatien ofte pu-
blique VVercken, ter eenre ofte ter ande
dere zijde met toelatinge ende authori
teyt van de Overigheyt ghemaeckt vva
ren, in plaetsen vvaer van door het te
genvvordigh Tractaet restitutie sal moe
ten geschieden, de Eygenaers van die
sullen gehouden vvesen haer te contente
ren met de estimatie die daer van gheda
sal vvesen door de ordinaris Rechters so
van de voorsz plaetsen, als van de Juri
dictie die sy daer hadden, ten vvare pa
tijen daer over onderlingh accordeerde
Gelijk mede satisfactie sal gedaen vvor
den aen de Eygenaers van de goederen di
tot Fortificatien, publique vvercken oft
Gods-huysen zijn geappliceert.*

XLIII.

*Aengaende de goederen van Kercken
Collegien ofte andere pieuse plaetsen, ge
legen in de Vereenighde Provincien, d
vvelke leden vvaren, dependerente va
Kercken, Beneficien en Collegien, zijnd
onder de ghehoorsaemheyt van de voors
Heer Coninck, het gene voor't besluy
van't tegenvvordigh Tractaet niet en
verkocht gevvest sal hun luydem vvede
gegeven en gerestitueert vvorden, en su
len int' besit van dien komen, oock by hae
eygē authoriteyt en sonder hulpe van Ju
stitie, om deselve te gebruyken, sonde
daer van te mogen disponeren gelijck a
hier voren is geseyt, maer voor de ge
d*

se les pagarà cada anno a razon de uno por diez y seis por la Provincia que huviere hecho la dicha venta, ò dado en pago los dichos bienes, y se les consignarà de suerte que puedan estar seguros. Lo mismo se harà, y observarà de parte del dicho Sennor Rey.

XLIV.

Por lo que toca a las pretensiones, que el Sennor Principe de Orange pudiera tener respeto a las partidas, de las quales no esta en possession, esto se ajustarà por un tratado a parte a satisfacion del dicho Sennor Principe de Orange. Pero en quanto a los bienes, y demas efetos, en cuya possession esta el dicho Sennor Principe por otorgamiento, y concesion de los dichos Sennores Estados Generales, en el Baylage de Hulster-Ambacht, y en otras partes, cuya confirmacion le han dado poco ha los dichos Sennores Estados, todas aquellas partidas le quedaràn absolutamente en plenaria propiedad en beneficio suyo, de sus herederos y sucessores de aquellos que tuvieren su derecho, sin que se pueda pretender nada en los dichos bienes, en virtud de algunos articulos del presente tratado.

XLV.

En quanto a otros ciertos puntos, de demas de lo contenido en el presente tratado, se han tratado y aju stado separadamente, y firmados en dos diferentes papeles, el uno de ocho de Enero, y el otro de veinte y siete de Diziembre de 1647. por el dicho Sennor Principe de Orange, y en su nombre los dichos papeles, y todo lo contenido en ellos surtiràn efeto, y se confirmarà, cumpliràn, y executaràn, segũ su forma, y tenor, nõ mas, ni mẽos, que si todos los dichos pũtos en gẽeral, o cado uno dellos

en

die verkocht sullen wesen voor den voorsz tijt, of by de Staten van eenige van de Provincien in betalinge sullen gegeven vvesen, derente van den prijs sal haer jaerlick betaelt vvorden teghen den Penninck sesthien, by de Provintie die de voorsz verkoopinge sal hebben gedaen, of deselve goederen in betalinge gegeven, ende oock in dier vougen geassigneert dat sy daer van moghen vvesen verseeckert, van gelijcken sal gedaen en geobserveert worde van de zyde van de gemelte Heer Koninck.

XLIV.

Aengaende de pretensien en intressen de vvelcke den Heere Prince van Oranje soude mogen hebben, ten opsichte van eenige partijen die hy niet en is besittende, daer over sal by particuliere handelinghe verdragen vvorden, tot satisfactie van de ghedachte Heere Prince van Oranje, maer vvat aengaet de Goederen en andere effecten vvaer van den voorsz Heere Prince is in possessie by Octroy ende Concessie der voorsz Heeren Staten Generael in de Bailliage van Hulster-Ambacht en elders daer van hem de voorsz Heeren Staten t'sedert korten tijt herwerts de confirmatie hebben verleent, alle deselve partijen sullen volkomentlijck in vollen eygendom blijven aen den voorsz Heere Prince, sijne Erven en successeuren, of des recht hebbende, sonder dat yets sal konnẽ gepretendeert vvorden op de voorsz goederen uyt krachte van eenighe Articule van het tegenvvoordige Tractaet.

XLV.

Aengaende seeckere andere poinctẽn die boven den inhoud van het voorgaende Articul affonderlijck zijn ghetracteert en overkomen en geteyckent in tvvee verscheyde Schriften, het eene van den achtsten January het ander van den sieven-en-tvvintigsten December sesthien hondert seven-en-veertigh, voor ende in naem van den voorsz Heere Prince van Oranje, de voorsz Schriften en alle deo inhoudt van deselve sullen effect genieten en vvorden gheconfirmeert, voltrocken en ge-executeert na hare forme

en te-

en particular eſtuvieſſen inſertos palabra por palabra en el preſente tratado. Y eſto no obſtante, qualeſquiera otras clauſulas del preſente tratado contrarias a ello, a las quales ſe entiende derogar, y ſe deroga expreſſamente por el preſente articulo, y las dichas clauſulas, por lo que toca a lo contenido en los dichos dos papeles, ſon, y ſeràn tenidas por no hechas, y ſin que por cauſa dellas ſe pueda impedir, ò retardar en ninguna manera el efeto, cumplimiento, y execucion de los dichos dos papeles de 8. de Enero, y 27. de Diziembre de 1647.

XLVI.

Aquellos a quien ſe deven reſtituir los bienes confiſcados, no tendran obligacion de pagar los atraſſados de las rentas, cargas, y obligaciones, eſpecialmente afectas, y hipotecadas ſobre los dichos bienes, por el tiempo que no han gozado dellos; y ſi ſobre eſto ſe les moviere alguna pretenſion, y fueren inquietados por una, ò otra parte, ſeràn abſueltos de la demanda. Y ſi ſe les hallare con verdad que todos los bienes de alguno de la una, ò otra parte ayan ſido confiſcados, ò apuntados, de ſuerte, que el tal no ſe aya quedado con medios algunos con que poder pagar las rentas, ò intereſſes caidos, durante la confiſcacion, ò apuntamiento, no ſolo quedarà libre de las cargas reales, y rentas en conformidad del tratado, ſino tambien de las cargas generales, y perſonales de las rentas, y reditos caidos, durante el dicho tiempo.

XLVII.

Tampoco ſe podrà pretẽder por los bienes vendidos, ò con cedidos, para ſer dicados, ò redicados mas de aquello a q; los poſſeedores ſe huvierẽ obligado por

en teneur, min noch meer als of alle de voorſz poincten in't generael of een yeder van dien in't byſonder van vvoort tot vvoort vvare geinſereert in dit tegenwoordige Tractaet Niet-tegenſtaende eenigerhande clauſulen van dit tegenvvordige Tractaet deſen ter contrarie, welcke clauſulen men verſtaet te derogeren, en vvorden expreſſelyck gederogeert door dit tegenwoordige Artykel, en welcke clauſulen ten opſichte vande voorſ tvvee Schriften zyn en ſullen gehouden vvorden als niet gedaen, en ſonder da ter oorſacke van deſelve het effect, vol treckinge ende executie van de voorſ tvvee Schrifften vanden achtſten Janu ary ende van den ſeven-en-tvvintighſt December ſeſthien-hondert ſeven-en veertigh ſal mogen belet of in eeniger hande manieren opgehouden vvorden.

XLVI.

De gene aen de welcke de geconfiſque erde Goederen moeten gereſtitueert wor den, en ſullen niet gehouden vveſen te be talen de achterſtallen van Renten, laſte ende obligatien ſpecialick geaffecteert en de geaſſigneert op deſelve goederen, voo den tyt dat ſy-luyden die niet en hebbe gebruyckt, Ende ſo ſyluyden daer ov vervolght ende ghemoeyt vvorden v d' eene of d' andere zyde, ſullen vvor gerenvoyert als geabſolveert; Ende da kennelyck bevonden vvordt dat alle Go deren van yemant van d' eene of de and re zyde gecõfiſqueert ofte aen-geteycken zyn ghevveeſt, ſoo dat dẽſelvẽ gene mi delen heeft behouden daer uyt by de Re ten oft Intereſſen van ſyne ſchulden ve vallen gedurende de confiſcatie ofte an tatie heeft konnen betalen, deſelve en niet alleen van de reele Laſten ende Re ten volghende het Tractat, maer oo van de generale ende perſonele belaſti gen vande Renten ende Intreſſen in d voorſz tyt verſchenen, bevryt vveſen.

XLVII.

Men en ſal oock niet moghen pr tendeeren voor de Goederen die ve kocht ofte geaccordeert zyn, omm gedyckt ofte vverdyckt te vvorde anders als de opſtallen daer voren Poſſe

por los conciertos hechos ſobre ello con los intereſſes de los dineros de prometido, ſi algunos ſe huvieren dado, tambien a razon de uno por diez y ſeis, como arriba queda dicho.

XLVIII.

Las ſentencias dadas ſobre bienes, y derechos confiſcados con partes q; han reconocido a los Juezes, y han ſido legitimamente defendidas tendràn lugar, y los condadenos no ſeràn admitidos a contradecirlas, ſino es por las vias ordinarias.

XLIX.

El dicho Sennor Rey cede, y renuncia a todas las pretenſiones de redempcion, y a todos los demas derechos y pretenſiones que pudiera tener, ò en alguna manera pretender ſobre la villa de Grave, Pàis de Cuick, ſus pertenencias. y dependencias, antigua Baronia de Brabante, que antes de aora tuvo en empenno el Sennor Principe de Orange difunto, aviendoſe la redempcion de aquel empenno convertido en propiedad, y cedido en favor del Sennor Principe Mauricio difunto por Diziembre de 1611. por los Sennores Eſtados Generales qe los Paiſes Baxos unnidos, como ſoberanos de la Villa de Grave, y Pais de Cuick, ſegun, y en conformidad de las letras, patentes que ſobre ello ſe deſpacharon, y en virtud de la qual converſion, y ceſion, gozarà para ſiempre el dicho Sennor Principe de Orange, que oy es, ſus hederos, y ſuceſſores, y aquellos que tuvieren ſu derecho, de la plenaria, y entera propriedad de la dicha villa, y Pais de Cuick, y ſus pertenencias, y dependencias.

L.

Cede tambien, y renuncia el dicho Sennor Rey à todos, y qualeſquier derechos, y pretenſiones, ora ſean de propiedad, ceſion, ò otros, que en alguna manera podria pretender ſobre la villa, Condado, y Sennoria de Linghẽ, y los quatro Villages, y otros derechos à ello

Poſſeſſeurs ſich hebben verbonden by de Tractaten daer toe ghemackt, met den Jntres van de geſeurneerde Penningen, indien eenige gegeven zijn, oock naer advenant van den Penningh ſeſthien als boven.

LXVIII.

De Vonniſſen gegeven omme de goederen en rechten geconfiſqueert met partijen die gekent hebben den Rechter ende VVettelijck zijn gedefendeert ghevveeſt, ſullen houden, ende en ſullen de gecondẽneerde niet ontfangen vvorden om die teegente ſpreecken, ten vvare door ordnaris vvegen.

XLIX.

De voorſʒ Heer Coninck quitteert en renoncieert aen alle pretenſien van Redẽtie en alle andere Rechten en pretenſien die hy ſoude mogen hebben ofte pretenderen, in eeniger manierẽ op de Stadt van de Grave, Landt van Cuyck, ſijn aenbehooren en dependentien, oude Baronnie van Brabant, hier bevorens in pantſchap ghehouden van vvijlen den Heere Prince van Oranje, van vvelcke pantſchap de redemtie is gequitteert en geconverteert in eygendom, en overgelevert ten profijte van vvijlen de Heere Prince Maurits in December 1611. by de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden als Souverains der voorſʒ Stadt Grave en Landt van Cuyk, volgens en in conformiteyt van de opene Brieven daer op verleden, En in krachte van vvelke converſie en afſtant de voornoemde Heere Prince teghenvvordigh ſijn Erven en Succeſſeuren ofte des recht hebbende, ſullen vor altijt gebruycken de vollen ende geheelen eygendom van de voorſʒ Stadt ende Lande van Cuyck met alle ſijn aenbehooren en dependentien.

L.

Quiteert mede en renonceert ghedachte Heere Cuninck aen alle en jegelijcke rechtẽ en pretenſiẽ, t ſy van eygendõ, ceſſie of anders die hy in eeniger manierẽ ſoude moghen pretẽderẽ op de Stadt, Graeſſchap en Heerlickheydt van Lingen, en vier Kerſpeelẽ en andere Gerechtighedẽ daer

ello pertenecientes, como aſsimiſmo ſobre las Villas y Sennorias de Bevergarde de Cloppemburg, y otras pretenſiones contra quienquiera que ſea, para que realmente, y de hecho queden para ſiempre al dicho Sennor principe de Orange, ſus herederos, y ſucceſſores, ò à aquellos que tuvieren ſu derecho, con plenario derecho de propiedad, conforme a las letras de donacion, y inveſtidura del Emperador Carlos V. fechas a tres de Noviembre de 1646 y la tranſacion que deſpues ſe hizo entre el Conde de Buron, y el Conde de Tecklemburg, con fecha de cinco de Março 1548. y finalmente en conformidad de la ceſsion que ſobre ello ſe hizo por Noviembre de 1578. la qual el dicho Sennor Rey en quanto le pudiere tocar ha confirmado, y confirma por el preſente tratado.

LI.

Los dichos Sennores Rey, y Eſtados nombraràn, cada uno en lo que lo tocare; los oficiales, y Magiſtrados para la adminiſtracion de la Juſticia, y policia en las villas, y plaças fuertes, que por el preſente tradado ſe hande boluer a los propietarios para que las gozen.

LII.

El quartel alto de Gueldres ſe trocarà mediante ſu equivalencia, y en caſo de no poderſe concertar la dicha equivalencia, ſe remitirà el negocio a la Camara medio partida, para que en ella ſe decida dentro de ſeis meſes deſpues de la concluſion, y ratification del tratado.

LIII.

El dicho Sennor Rey ſe obliga a procurar efectivamente la continuacion, y obſervancia de la neutralidad, amiſtad, y buena vecindad de parte de ſu Mageſtad Imperial, y del Imperio con los dichos Sennores Eſtados, y a la miſma continuacion, y obſervancia, ſe obligan tambien reciprocamente los dichos Sennores Eſtados, de que ſe aurà de deſpachar la confirmacion dentro

daer toe behoorende, als mede op de Ste-
den en Heerlickheden van Bevergard
en Cloppenburgh, en andere pretenſien, o
en teghens vvie het ſoude mogen ziin, om
reelick en metter daet voor altiitte blii
ven aen de voornoemde Heere Princ
van Oranje, ſiine Erven ende Succeſſeu
ren, of des recht hebbende, in vollen rech
van eygendom, volgens de Brieven va
gifte en verly van Keyſer Karel de vyſ
de, in date den derden November vyſ
thien-hondert ſes-en-veertigh, en dae
nagemaeckte verdrag tuſchen den Grae
van Buren, en den Graef van Tecklen
borgh, in date den vyfden Marty vyſ
thien-hondert acht-en-veertigh, en leſt
lyck volgens de ceſſie daer van gedaen i
November vyfthien-hondert acht-e
tſeventigh, welcke de voornoemde Hee
Coninck, voor ſoo veel hem mochte ra
cken, heeft gheconfirmeert en confirm
ert by het teghenwoordigh Tractaet.

LI.

De voornoemde Heeren Coninck e
de Staten ſullen committeren elck in de
ſynen de Officieren en Magiſtraten tot
adminiſtratie van de Juſtitie ende Po
tie in den Steden ende ſtercke Plaetſe
dewelcke door het teghenwoordigh Tr
ctaet behooren gereſtitueert te word
aen de Eygenaers omme die te gebruyck

LII.

Het Over-quartier van Gelderla
ſal worden gewiſſelt jegens een equiv
lant; ende ingevalle men ſich onderlin
niet ſoude konnen vergelycken over h
voors equivalent, ſal t' ſelve geſtelt wo
den aende Chambre mipartie, *om bi*
nen ſes maenden na het beſluyt en Rati
catie van het Tractaet, te worden ged
cideert.

LIII.

De voorſ Heere Coninck verbin
ſich effectivelyck uyt de wercken de co
tinuatie ende obſervatie van de Neutr
liteyt, Urundſchapende goede Nabuy
ſchap van weghen ſyn Keyſerlycke Maj
ſteyt ende het Ryck mette voorſ Heer
Staten; tot welcke continuatie ende o
ſervatie de voornoemde Heeren Stat
ſich inſgelycken reciproquelyck verbi
dē, ende ſal daer op volghē de confirmat
va

tro de dos meses de parte de su Magestad Imperial, y de parte del Imperio dentro de ũ anno despues de la cõclusion, y ratification del presente tratado.

LIV.

Los muebles confiscados, y frutos que huvieren caido antes de la conclusion del presente tratado, no estaràn sujetos a restitucion alguna.

LV.

Las acciones mobiliares que los dichos Sennores Rey, y Estados huvieren remittido en favor de los deudores particulares antes de la conclusion del presente tratado, quedaràn extinguidas de una, y otra parte.

LVI.

El tiempo que ha corrido durante la guerra, començando desde el anno mil quinientos y sesenta y siete, hasta el principio de la tregua de doze annos: y assimismo el tiempo que ha corrido desde la expiracion de la dicha tregua, hasta la conclusion de este tratado, no serà contado paraque por este medio se pueda causar perjuizio, o danno a nadie.

LVII.

Aquellos que durante la guerra se retiraron a Paises neutrales, gozaràn assimismo del beneficio deste tratado, y podran vivir donde les pareciere, y tambien bolver a sus antiguos domicilios, para habitar en ellos con toda seguridad, observando las Leyes del Pais, sin que por causa de su habitacion en qualquier lugar que sea puedan sus bienes ser aprehendidos, o embargados, ni ellos ser privados de su goze.

LVIII.

No se podran hazer ningunos fuertes nuevos en los Paises Baxos, de una, ni otra parte: y tampoco se podran abrir nuevos canales, ni fosos, por medio de los quales se pueda repeler o desviar al uno, o otro partido.

LIX. A Los

van syne Keyserlijcke Majesteyt binnen den tijdt van twee Maenden, ende van wegen het Rijck binnen een Jaer na het besluyt ende Ratificatie van't jegenwoordigh Tractaet.

LIV.

De Meublen die gheconfisqueert en de vruchten die vervallen zyn voor het besluyt van het tegenwoordigh Tractaet, en sullen ghene restitutie subject wesen.

LV.

De actien Mobiliaer dewelcke by den voornoemden Heeren Coninck ofte Statē geremitteert sullen zyn tot profyt van particuliere Schuldenærs voor het besluyt van het tegenwoordige Tractaet, sullen uytgedaen blyven van d' eene en d' andere zyde.

LVI.

Den tyt die geloopen heeft gedurende den Oorlog, te beginnen sedert den Jare vyfthien-hondert seven-en sestigh tot den aenvanck vanden twaelf-jarigen Treves, als mede den tydt die geloopen heeft sedert de expiratie vande geseyde Treves tot het besluyt van dit Tractaet, en sal niet worden getekent, om yemant daer mede te verkorten, ofte andersints te prejudicieren.

LVII.

Den gene die geduyrende den Oorloge vertrocken zyn in Neutrale Landen, sullen ghenieten de vruchten van dit Tractaet, en sullen moghen woonen daer't hun goet duncken sal, selfs weder keerē in hare oude woonplaetsen, omme aldaer te woonen in alle verseeckertheydt, onderhoudende de wetten vanden Lande, sonder dat ter oorsake van hare woonninge (die sy sullen houden in wat plaetse dattet sy) hare goederen sullen mogen worden aengeslaghen, of sy sullen gepriveert van't gebruyck der selver.

LVIII

Men sal gheen niuwe Forten vermoghen te maecken in de Nederlanden, noch aen d' eene noch aen d' andere zijde, oock geene nieuwe Vaerten ofte Graften graven daer door men d'eene of d' andere partye soude konnē stuyten oft weeren.

LIX. De

LIX.

A los Sennores de la Casa de Nassavv, y al Conde Juan Alberto de Solms Governador de Mastrique no se les podrà poner demanda, ni podran ser molestados en sus personas, o bienes por ningunas de las deudas contraidas por el Sennor Principe de Orange Guillermo, difunto, desde el anno mil quinientos y sesenta y siete, hasta su fallecimiento, ni tampoco por ninguno de los atrassados caidos durante el embargo, y apuntamiento de los bienes sobre que estavan cargadas.

LX.

Si se hiziere alguna contravencion al tratado por algunos particulares, sin orden de los Sennores Rey, ò Estados, se repararà el danno en el mismo lugar donde se huviere hecho la contravencion, si se pudieren coger en ellos, o bien en el de su domicilio, sin que se les pueda poner demanda en otra parte en sus personas, o bienes de qualquier manera que sea. Y no sera licito llegar a las armas, o romper la paz por esta causa: pero en caso de negociacion manifiesta de Justicia bien serà permitido el valerse en la forma acostumbrada de letras de marca, o represallas.

LXI.

Todas las desheredaciones, y disposiciones hechas en odio de la guerra, se declaran por nulas, y se tienen por no hechas, y debaxo destas desheredaciones hechas en odio de la guerra, se entiende ser comprehendidas las que se huvieren hecho por qualquier causa de que huviere procedido la guerra, o dependiente della.

LXII.

Los subditos, y habitanets de los Paises de los dichos Sennores Rey, y Estados, de qualquier calidad, o condicion que sean, quedan declarados por capazes de suceder los unos a los otros, assi por testamento, como ab intestato, conforme a las costumbres de los lugares, y si antes de aora huviere tocado alguna herencia a algunos dellos, seran mantenidos, y conservados en ella.

LXIII. To-

LIX.

De Heeren van den Huyse van Nassau, gelijck mede Graef Jan Albert van Solms, Gouverneur van Maestricht, en sullen niet mogen vvorden vervolght noch gemolesteert in hare personen ofte goederen over eenige schuldẽ ghecontracteert by vvijlen den Heere Prince Wilhelm van Orange sedert den Jare vijfthien hondert seven en sestigh, tot sijn overlijden toe, noch over de vervallen Lasten geduerende het saisisment ende annotatie der goederen die daer mede vvaren belast.

LX.

Indien eenige contraventie van dit Tractaet ghedaen, vvaer door eenige particuliere, sonder bevel van de voorss Heeren Koninck ofte Staten, de schade sal vverden gerepareert selver ter plaetse daer de Contraventie sal vvesen ghedaen, indien sy aldaer vvorden achterhalt, ofte vvel tot hare vvoõplaetse, sonder dat sy-luyden elders souden mogen vervolght vvorden in hare Lichamen ofte goederen, in vvat manieren dat het zy: Ende sal haer niet geoorloft zyn te komen tot de vvapenẽ of breken van Vrede, ter oorsake van dien, maer vvel sal toeghelaten vvesen (in gevalle van openbare vveygeringe van Justitie) hem te voorsien, gelijck gebruyckelick is, by Brieven van Marque of Regressalien.

LXI.

Alle ont-erffenisse dispositien gedaen in ende haet van den Oorloge, zyn verklaert nul ende gehouden als als niet ghedaen: Ende onder ont-erffenissen gedaẽ in haet vanden Oorloge vvordẽ verstaen begrepen te zyn de gheene die geschiet zyn om eeniger oorsacken vvaer nyt den Oorloge is ontstaen ende die daer van dependerẽ.

LXII.

De Ondersaten en Invvoonderen der Landen van ghedachte Heeren Coninck ofte Staten, van vvat qualiteyt ofte conditie die zyn, zyn verklaert capabel om te succedeeren de eene de andere, so door Testament als sonder Testament, nae de costumen vande plaetsen, ende indien eenighe successien hier hevoorens vervallẽ vvaren aen eenige van deselve, sy sullen daer inne vverden gehanthaeft ende geconserveert.

LXIII.

LXIII.

Todos los prisioneros de guerra se entregarán de una parte a otra, sin pagar rescate alguno, y sin distincion, y reserva de los prisioneros que han servido fuera de los Paises baxos, y debaxo de otros Estandartes, y Vanderas que los de los Sennores Estados.

LXIV.

La paga de los atrassados de contribuciones, que al tiempo de la conclusion del tratado quedaren por pagar por las personas, y haziendas de una, y otra parte, se reglarà, y determinarà por aquellos que de la una, y otra parte tienen superintendencia de las contribuciones.

LXV.

No serà, ni se podrà interpretar en favor, ni en perjuizio de nadie, directa, ò indirectamente, todo lo que durante la negociacion se propusiere, y alegare por una, y otra parte, à boca ò, por escrito, antes bien todos los dichos Sennores Rey, y Estados Generales, y particulares, como assimismo todos los Principes, Condes, Barones, Gentiles hombres, Ciudadanos, y otros habitantes de los Reinos, y Provincias respectivamente, de qualquier calidad, estado, ò condicion que sean, se quedaràn con sus derechos, conforme al tenor del tratado, y de su conclusion.

LXVI.

Los habitantes, y subditos de los dichos Sennores Rey, y Estados, respectivamente, gozaràn realmente del efecto del articulo quinze de la tregua de doze annos que expiro, y del afecto del articulo diez del ajustamiento que despues se hizo a los siete de Enero 1610. por no averse seguido, ni procurado el dicho efecto de una, y otra parte, durante el termino de la dicha tregua.

LXVII.

Los limites en Flandes, y en otras partes se reglaran, conforme se hallare que pertenecen a la jurisdicion de la una,

LXIII.

Alle gevangens van Oorloge sullen ontslagen vvorden van de eene ende andere zijde, sonder te betalen eenich rantsoen, sonder distinctie ofte reserve van de gevangens die buyten de Nederlanden gedient hebben, en onder andere Standaerden en Vendels als die van de Heeren Staten.

LXIV.

De betalinge van de achterstallen der contributien die ten tijde van de conclusie van het Tractaet resteren sullen te betalen ten opsichte van de persoonen ende goederen van d' eene en d' andere sijde, sal gereguleert ē ghedetermineert vvordē by deghene die aen d' eene en d' andere zyde de Superintendentie hebben over de Contributien.

LXV.

Ende en sal niet strecken noch eenich sints mogen uytgelecht vvorden tot voordeel of nadeel van yemand, directelijck of indirectelijck, alle 'tgene gedurende de hādelinghe van d' eene of d' andere zijde mondelingh of schriftelijcke sal vvesen voor-ghedragen of geallegeert, maer sullen soo vvel de gemelte Heeren Coninck en Staten Generael en particulier, als mede alle andere Princen, Graven, Baronnen, Edelluyden, Borgeren ende andere Jnvvoonderen van de Coninckrijcken en Landen respective, van vvat qualiteyt of conditie die zijn blijven in hare rechten, volgens den inhout van het Tractet en het besluyt van 'tselve.

LXVI.

De Jnvvoonderen en Onderdanē van de voorss Heeren Coninck en Staten respective, sullen reelijck genieten het effect van 't vijfthiende Artijckel van de geexpireerde tvvaelf-jarige Treves, en het effect van het thiende Artickel van 't verdrach daer opghevolgt den sevenden January 1600. en 10. en dat voor soo veel als ghedurende den termijn van den voornoemden Treves het voorss effect niet en is te vvegh gebracht van d' een of d' andere sijde.

LXVII.

De Limiten in Vlanderen en elders sullen gereguleert vvorden in sodaniger voegen als men bevinden sal dat zy gehooren

una, ò otra parte, sobre lo qual se guardarán, y se entregarán los informes para que a su tiempo sea justen los dichos confines.

LXVIII.

De la parte, y lado del dicho Sennor Rey de Espanna se demoliran junto a la Enclusa, y en sus contornos los fuertes aqui nombrados. Es a saber, san Job, san Donasio, el fuerte de la Estrella, el fuerte de santa Teresa, el fuerte de san Fadrique, el fuerte de santa Isabel, el fuerte de san Pablo, y el Reduto de Papemutz. Y del lado, y parte de los dichos Sennoros Estados se demoliràn los fuertes siguientes. Es a saber, los dos fuertes de la Isla de Casand llamados Orange, y Faderico, los dos de Pas, todos los que estàn sobre el Rio Escaldis à la parte Oriental, excepto Lilo, y el fuerte de Kieldrecht, llamado Spinola. Y en quanto a esta demolicion que se ha de hazer reciprocamente se convendrà entre las partes para ajustar su equivalencia.

LXIX.

Todos los registros, chartes, cartas, Archivos, y papeles, como assimismo los processos que respectivamente tocaren à alguna de las Provincias unidas, Paises assoçiados, Villas, y miembros, o a algunos habitantes dellos, que estuvieren en las Cortes, Chancillerias, Consejos, y Camares de Policia, Justicia, finenças, feudos, ò archivos, ora sea en Avennes, Malinas, ò otras plaças debaxo de la obediencia del dicho Sennor Rey, se entregaràn con buena fee à los que de parte de las dichas Provincias respectivamente tuvieren commission para pedirlos. Y lo mismo se harà de parte de los dichos Sennores Estados, para las Provincias Villas, y particulares de la obediencia de su Magestad.

LXX.

A la Villa de la Enclusa se dexarà la jurisdicion sobre las aguas conforme le pertenece.

71. El

hooren onder het ressort van d'een of d'andere zyde, vvaer op men sal verwachten en sullen gelevert worden de Informatien om t'sijner tijt de gemelten Limiten te reguleren.

LXVIII.

Van vvegen en aende zyde van den voorss Heer Coninck van Spanjen sullen vvorden gedemolieert de Forten by en omtrent Sluys, te vveten Sint Job, Sint Donaes, Sterre-schans, het Fort Sint Terese, Sint Fredericx-fort, het Fort Sint Isabelle, Sint Paul, de Redoute Papemuts. En andere zyde en van vvegen de gemelte Heeren Staeten sullen gedemolieert worde de naervolgende Forten, namentlyck de beyde Forte int't Lant van Casant genaemt Orange en Frederick, de tvvee op't Pas en alle die gene die gelegë zyn op de Oost-syde vande Riviere de Schelde (uytgesondert Lillo) het Fort op Kieldrecht genaemt Spinola, van welcke ten wedersyden te doene demolitie tusschen parthyen sal vvorden overkomen omme het equivalent te reguleren.

LXIX.

Alle Registers, Chartes, Brieven, Archieven en Papieren, als oock saken van Processen concernerende respectivelyck eenige van de Geunieerde Provintien, Geassocieerde Lantschappen, Steden of Leden van dien of oock eenige paticuliere Ingeseteuen der selver, berustende in de Hoven, Cancelerijen, Raden en Camers van Policie, Justitie, Finantien, Leenen ofte Archiven het sy tot Avennes, Mechelen ofte andere Plaetsen onder de ghehoorsaemheydt van dë voornoemden Heere Coninck, sullen ter goeder trouvven gelevert vvorden aen de gheene die van de syde der voorss Provincien respective Commissie sullen hebben om deselve te eysschen: Ende sal van gelyckë gedaen worden van de syde der voorss Heerë Staten ten behoeve van de Provincien, Steten en particulier onder de ghehoorsaemheyt van de voorss Heere Coninck ghehorende.

LXX.

Het vvater-recht sal gelaten worden aende Stadt Sluys, soo als het aen deselve toebehoort.

71. Den

LXXI.

El Dique que atraviesa, y cierra el rio de Soute junto a san Donasio, se quitarà, y abrirà, haziendo, y fabricandose alli un Sasso, a cerca de cuya guarda se tomarà ajustamiento, como queda dicho arriba en quanto a la demolicion de los fuertes.

LXXI.

Den Dam ghesllaghen by Sint Donaes totstoppinge vande Riviere de Soute, sal wechgenome ende geopent worden, mits aldaer leggende en maek ende een Zas, over de bewaringe van welck Zas sal worden vergeleeken, gelyck hier vooren is geseyt ten opsichte van het demolieren der Forten.

LXXII.

En este tratado de paz seràn comprehendidos todos aquellos que antes de la entrega reciproca de la aprovacion, ò ratificacion, ò tres meses despues se nombraren por una, y otra parte. Dentro del qual tarmino nombrarà el dicho Sennor Rey los que tuviere por conveniente. Por parte de los dichos Sennores Estados se nombraràn, el Principe Lantgravio de Hassi Cassel, con sus Paises, Villas, y Estados, el Conde de la Frisa Oriental, la Villa de Embden, el Condado, y Pais de la Frisa Oriental, las Villas Ansiaticas, y particularmente Lubeca, Bremen, y Hamburg. Reservandose los dichos Sennores Estados el nombrar dentro del dicho termino los demas que tuvieren por conveniente.

LXXII.

In het tegenwoordigh Tractaet van Vrede sullen begrepen worden de gene die voor de VVisselingh van de Agreatie of Ratificatie of drie Maenden daer nae sullen worden genoemt van de een ende de ander syde, binnen welcken termyn den voorsz Heer Coninck sal noemen de gheene die de selve sal goet vinde. Van wegen de voorsz Heeren Staten worden genoemt den Prince Land-Graef van Hessen-Cassel, mitsgaders syne Stenden, Steden en Landen. De Graef van Oost-Vrieslandt, de Stadt Embden, de Graefschap en Lantschap van Oost-Vrieslandt; De Hanze-Steden, en particulierlick, Lubeck Breme, Hamborch, En reserveren de voorsz Heeren Staten te noemen binnen den voorsz Termin al sulcke andere, als sy sullen goet vinden,

LXXIII.

En quanto à la pretension del Conde de Flodorf sobre que se le restituya el castillo de Leuth, con los bienes que pudieren depender del, y todos los demas bienes, y Villages que le pudieren pertenecer en aquel contorno, y estuvieren embargados de parte del dicho Sennor Rey, se le concede la dicha restitucion, y asimismo del Castillo, salvo que entre la conclusion del presente tratado, y su ratificacion se tomarà ajustamiento à cerca del sustento de una guarnicion por el dicho Sennor Rey, ò de la demolicion de las nuevas fortificaciones hechas despues que se ocupò el dicho castillo.

LXXIII.

Aengaende de pretensie van de Graef van Flodroff, om de restitutie aen hem te doen van het Huys Leuth met de Goederen die daer van moghen dependeren, en alle andere Goederen en Dorpen die hem daer omtrent moghen toekomen en gesaisseert zyn van wegen den voorsz Heer Koningh, de voorsz restitutie is hem toegestaen, gelyck mede van het Huys, voor behuden dat tusschen het besluyt van dit teghenwoordige Tractaet ende Ratificatie van dien over het onderhoudt van Garnisoen van wegen den voorsz Heere Koninck ofte over de demolitie van nieuwe Fortificatien gemaeckt sedert de besettinge van't selve Huys, sal worden gedisponeert.

LXXIV.

Por lo que toca a lo que en ocho de Diziembre del anno 1646. se tratò, y ajustò entre los embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios, de los dichos

LXXIV.

Aengaende het gene den achtsten December sesthien-hondert ses-enveertigh is getracteert en overkomen tusschen de Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipoten-

chos Sennores Rey, y Estados tocante a Rugero Huygens, por, y en nombre de su muger donna Ana Margarita de Stralen, tendra aquello toda la misma fuerza, y efeto, y se cumplirà, y executarà de la misma manera, como si estuviera inserta, palabra en el presente tratado.

LXXV.

Y paraque se observe mejor el presente tratado prometen respetivamente los dichos Sennores Rey, y Estados tener la mano, y emplear sus fuerças, y medios, cada uno por lo q; se tocare para tener libres los passages, y los mares, y rios navegables, y seguros contra la incursion de amotinados, piratas, cosarios, y salteadores, y hazerlos castigar con rigor si los pudieren coger.

LXXVI.

Demas desto prometen no hazer nada contra, ni en perjuizio del presente tratado, ni sufrir que se haga directa, ó indirectamente, y que si se hizieren, lo haràn reparar sin dificultad, ni dilacion alguna, y se obligan respectivamente (y el dicho Sennor Rey à si mismo, y a sus sucessores) a la observancia de todo lo arriba dicho, y para que esta obligacion sea valida, renuncian a qualesquier leyes, costumbres, y qualesquier otras cosas contrarias à ella.

LXXVII.

El presente tratado se ratificarà, y aprovarà por los dichos Sennores Rey, y Estados, y las letras de ratificacion, se entregaràn de parte a parte en buena, y devida forma dẽtro del termino de dos meses. Y si la dicha ratificacion llegare antes, cessaràn desde entonces todos actos de hostilidad entre las partes sin aguardar la expiracion del dicho termino. Bien entendido, que despues de la conclusion, y firma del presente tratado, no cessarà la hostilidad por entrambas partes, hasta que primero se aya entregado la ratificacion del dicho Sen-

potentiarisen vande voornoemde Heere[n] Koninck ende Staeten raeckende Rutge[r] Huygens, voor ende in naem van sin Huy[s]vrouvv Juffrou Anna Margarieta va[n] Stralen, het selve sal hebben soodanig[e] kracht en effect, ende sal volbracht end[e] geexecuteert vvorden in allen schyn o[f] het selve van woort tot woort ware ge[-]insereert in het tegenwoordich Tractaet.

LXXV.

Ende ten eynde het tegenwoordic[h] Tractaet te beder moge vvorden onder[-]houden, beloven respectivelick de voor[s.] Heeren Koninck ende Staeden de gond[e] hant te houden, ende hare macht end[e] middelen te gebruycken, een yegelyck in het zyne, om de passagien vrÿ te maken, en de Zeen en Rivieren Navigabel en seecker jegens de Incursien van Muyt[-]makers, Zee-rovers, Lopers en Stropers, ende indien sy-luyden die konnen appre[-]henderen, de selve te doen straffen met riguer.

LXXVI.

Beloven boven dien niet te doen jegens ofte in prejuditie van dit tegenwordigh Tractat, nochte gedogen gedaen te worde, directelÿck, of indirectelÿck, ende indien 't gedaen ware 't selve te doen reparerren sonder eenige svvarigheyt ofte uytstel; Ende tot onderhoudinge van alle 't geene voorss is, verbinden sy hen-liden respectivelÿck (selfs de Heere Koninck sigh selfs en syne Successeurs) en voor de bondigheyt vã deselve verbintenisse, renoncieren aen alle Wetten, Costuymen ende alle andere saken daer jegens stridende.

LXXVII.

Het jegenwoordigh Tractaet sal geratificeert en geapprobeert vvorden by gedachte Heeren Koning en Staeten, en sullen van vvederzyden de Brieven van Ratificatie van d' eene aen d' andere vvorden overgelevert in goede en behoorlÿcke forme binnen den tyt van tvvee Maenden: En in gefalle deselve Ratificatien eerder mochten komen, sullen van dien tyt af cesseren alle acten van Hostiliteyt tusschen beyde partyen, sonder de expiratie van den termÿn af te vvachten: Met dien verstaende dat naer 't besluyt en teyckenen van het jegenwoordigh Tractat

ſennor Rey de Eſpanna en devida ſu-ſtancia, y forma, y ſe aya trocado con la de los dichos Sennores Eſtados de las Provincias unidas.

Tractaet de Hoſtiliteyt ten vveder zyden niet en ſal komen te ceſſeren, voor en aleer de Ratificatie van den voorſz Heer Coningh van Spanje in behoorlycke ſubſtantie en forme ſal vveſen uytgebracht ende jegens die vande voorſz Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden uyt gewiſſelt.

LXXVIII.

Demodo, que entretanto quedaràn las coſas por ambas partes en el miſmo eſtado, y conſtitucion en que ſe hallaren al tiempo de la concluſion del preſente tratado, haſta que la dicha ratificacion reciproca ſe entregue de parte a parte.

LXXVIII.

Sulcx dat ondertuſſchen de ſaken ten weder-zyden ſullen blyven in ſodanigen ſtaeten toeſtant, als deſelve ten tyde vant 't beſluyt van't jegenvvordige Tractaet ſullen vvorden gevonden, en dat ter tydt toe dat de boven-gemelte vveder-zyds Ratificatie uytgewiſſelt en overgelevert ſal vveſen.

LXXIX.

Publicarſe ha el dicho tratado en todas las partes que conviniere luego deſpues que las ratificaciones ſe ayan entregado de parte a parte, y entonces ceſſaràn todos actos de hoſtilidad.

LXXIX.

Het geſeyde Tractaet ſal alomme en daer ſulcx behoort vvorden gepubliceert terſtont na dat de voorſz Ratificatien ten vveder-zyden ſullen zyn uytghevviſſelt en overgelevert, en ſullen van als dan ceſſeeren alle Acten van Vyantſchap.

En fee de todo lo ſuſo dicho Nos los Embaxodores Extraordinarios, y plenipotenciarios de los dichos Sennores Rey de las Eſpannas, y Eſtados Generales de las provincias unidas, en virtud de nueſtros poderes reſpectivos, firmamos el preſente tratado, y le ſellamos con el ſello de nueſtras armas. Fecho en Munſter de Weſtfalia, à los treinta de Enero de 1648.

In kenniſſe van alle 't geene voorſz is, hebben vvy Ambaſſadeurs Extraordinaris en Plenipotentiariſen vande voorſz Heeren Koningh van Spanjen, &c. en de Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, in krachte van Onſe reſpective Procuratien, dit tegenvvoordigh Tractaet onderteyckent, ende met het Cachet van Onſe VVapenen beveſtight. Ghedaen tot Munſter in VVeſtphalen den dertigſten January ſeſthien-hondert acht-en-veertigh. VVas geteeckent ende gecachetteert.

*L.S. El Conde de Pen*da. *L.S. Bartholt de Gent.*
L.S. Antonio Brun. *L.S. Juan de Matteneſſe.*
L.S. Adrian Pavv.
L.S. Juan de Knuyt.
L.S. G. de Reede.
L.S. Fr. de Donia
L.S. Guillermo Ripperda.
L.S. Adrian Clant.

L.S. Elle Conde de Penda. L.S. Bartolt van Gent.
L.S. A. Brun. L.S. Johan van Matheneſſe.
L.S. Adriaen Pavv.
L.S. J. de Knuyt.
L.S. G. van Reede.
L.S. F. van Donia.
L.S. Wilhelm Ripperda.
L.S. Adriaen Clant.

Q Welck

Y Aviendo senos dado cuenta por los dichos nuestros Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotentiarios del dicho tratado aqui escrito, y inserto, como arriba parece despues de averlovisto todo, y examinado maduramente, palabra por palabra en nuestro Consejo, hemos por Nos, y nuestros herederos, y sucessores, como assimismo por los vassallos, subditos, y habitantes de todos nuestros Reynos, Paises, y Sennorios, assi en Europa, como fuera della, sin exceptuar ninguno, recibido el dicho tratado y todo loq; cõtiene, y cada punto dello en particular ẽ todas sus partes, por bueno firme, y valedero, le hemos loado, aprovado, y ratificado, y por la presente le recibimos, loamos, aprovamos, y ratificamos, prometiendo en fee, y palabra de Rey, y Principe, por nos, y nuestro sucessores, Reyes, Principes, y herederos sinceramente, y con buena fee, seguir, observar, y cumplirle inviolable, y puntualmente segun su forma, y tenor, y hazerle seguir, observar, y cumplir de la misma manera, como si le huvieramos tratado por nuestra propia persona, sin hazer, ni permitir que en ninguna manera se haga cosa en contrario directa, ni indirectamente en qualquier modo que ser pueda. Y si se huviere hecho, ò se hiziere contravencion en alguna manera, hazerla reparar sin difficultad, ni dilacion alguna, castigar, y mandar castigar à los que huvieren contravenido con todo rigor, sin gracia ni perdon. Obligando para el efecto de lo susodicho todos, y cada uno de nuestros Reynos, Paises, y Sennorios, como tambien todos los demas nuestros bienes presẽtes, y venideros, y tambien a nuestros herederos, y sucessores, y juntamente todos nuestros vassallos, subditos, y habitantes de todos nuestros Reynos, Paises, y Sennorios en qualquier parte que estuvieren, assi en Europa, como fuera della, sin exceptuar nada. Y para la firmeza desta obligacion, renunciamos a qualesquier leyes, costumbres, y a todas

VV Elck Tractaet hier bovenstaende gheschreven enghe-insereert Ons gerepresenteert vvesende door onse voorss Extraordinaris Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen, en hebbende alles gesien ende van vvoordt tot vvoordt in Onsen Rade Rypelyck geexamineert, hebben VVy het selve Tractaet voor ons en onse Erfgenamen Successeurs, oock Vasallen, Onderdanẽ en Invvoonderen van alle onse Coninckrycken, Landtschappen ende Heerlickheden, so in als buyten Europa geen uytgesondert, in alle sijne Leden en den geheelen inhouden van dien, en elck poinct van deselve in't bysonder, voor goet, vast, en bondich aengenomen, geaggreert, gheapprobeert ende geratificeert, aennemen, Aggreeren, Approbeeren en Ratificeeren, door dese tegenvvoordige, Beloovende by Coninckliche ende Princelic e trouwe en vvoorden voor Ons, onse Successeuren, Coningen, Princen, en Erfgenamen, oprechtelick ende tergoeder trouvve, alles onverbreeckelick ende punctuelick nae sijne forme en inhouden te sullen naekomen, onderhouden en voldoen, vock doen naekomen, onderhouden en voldoen, in aller voegen, of VVy het selve in eygen Persoone hadden getracteert, sonder in eenigen deel daer jegens te doen, of laten doen, directelyck, of indirectelyck, noch gedoogen, dat daer jegens, in eenigher maniere of fatsoen vverde gedaen, hoet't selve oock soude mogen geschieden. Ende indien eenige Contraventie daer tegen geschiet vvare, of gedaen mochte vvorden in eeniger hande manieren, 't selve te doen repareren, sonder eenige swarichheyt, of uytstel oock de Contraventeurs met alle rigueur sonder eenige gratie of genade te straffen, en doen straffen, Verbinde ten selven eynde alle en yeder van onse Coninckrijcken, Landen en Heerlicheden als mede alle onse voordere Goederen tegenvvoordige ende toekomende, oock onse Erfgenamen, Successeurs en Nakomelingen, mitsgaders alle onse Vassallen, Onderdanen en Invvooderen van alle onse Coninckrijcken, Landen, en Heerlickheden, op vvat plaetse de selve, soo in als buyten

todas las demas cosas contrarias a ella. En testimonio de lo susodicho, mandamos despachar la presente, firmada de nuestra mano, sellada con nuestro sello secreto, y refrendada de nuestro Secretario de Estado. Fecha en Madrid à tres de Março de mil y seiscientos y quarenta y ocho annos.

YO EL REY.

Geronimo de la Torre.

ten Europa, mochten gevonden vvorden, geen uytghesondert, Ende vvor de bondicheyt van deselve verbintenisse, renonceeren VVy aen alle VVetten, Costuymen, en alle andere saecken, daer tegen strydende, In Oirkonde van alle't gheene voorsś is, hebben VVy bevoolen dese jegenvvoordige te depescheren, geteykent met Onse Handt, gesegelt met Onse secreten Seghel, ende onderteyckent door Onse ondergeschreven Secretaris van State. Gegeven in Madrid den derden Mert Anno 1648.

Ick den Coninck.

Hieronymus de la Torre,

Articulo particular tocante a la navegacion, y comertio, en seguimiento del tratado de la paz, concluido, y assentado entre los Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotentiarios del Sennor Rey de Espanna, y los Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios de los Sennores Estados Generales de las Provincias unidas del Pais Baxo.

LOS subditos, y habitantes de las Provincias unidas podran navegar, y traficar con toda libertad, y seguridad, en todos los Reynos, Estados, y Paises, que estan, ò estaràn en amistad, ò neutralidad con el Estado de las Provincias unidas, y no podràn ser turbados, ò inquietados en su navegacion, y trafico sobredicho, por ocasion de los hostilidades que se hallan, ò podriàn hallar despues de aora entre el dicho Sennor Rey de Espanna, y los sobredichos Reynos, Estados, ò Paises, o algunos de ellos que estuviessen en amistad, ò neutralidad con los sobredichos Sennores Estados, como arriba, sin que todavia sea permitido lleuar a los enemigos declarados del dicho SẽnorRey mercaderias vedadas, ò de cõtravando, y para obiar a ello, y deno interromper el curso del comercio, estarã obligados aviendo entrado en algunos puertos del dicho Sennor Rey, y queriẽdo ir de alli a los puertos de los enemigos,

Particulier Artijckel, aengaende de Scheepvaert en Koop-handel, in ghevolgh vande Vrede-handelingh, besloten en gearresteert tusschen d' Extraordinare Ambassadeurs en Plenipotentiarisen van de Heer Koninck van Spanjen, en d' Extraordinare Ambassadeurs en Volmachtighden van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

DE Onderſaten en Invvoonders der Vereenichde Nederlanden sullen moghen varen, zeylen en handelen in alle vryheyt en sekerheyt in alle de Koninckrÿcken, Staten en Landen, die in vriendtschap of neutraliteyt met de Stadt der Vereenichde Landtschappen zyn, of sullen vvesenen, sullen in hun Scheep-vaert en Koop-handel niet mogen getroubleert of ontrust vvorden by gelegenheyt vande vyandelÿckheden, die nu gefonden vvorden, of hier na sullen vvorden gefonden tusschen de geseyde Heer Koninck van Spanjen, en de voorgenoemde Koninckrÿcken, Staten, of Landen, of eenigen van dien, die in vriendtschap of in neutraliteyt met de voorghenoemde Heeren Staten zyn, sonder dat het nochtans veroorloft sal zÿn aende genen die vyanden vã de geseyde Heer Koninck verklaert zÿn, verbooden Koopmanschappen te brengen. En om daer in te remedieren, en de voortgang vande Koop-handel niet af te breken, sullen zy, in eenige Ha-

gos, mostar sus passaportes, los quales tendran la expecificacion del cargazon de sus navios, atestada, y marcada con el sello ordinario, y conocido de los oficiales del Almirantazgo de la parte de donde huviere partido. Y no podran ser en lo demas visitados, ò pesquisados, y menos detenidos debaxo de qualquier pretexto que sea, como tampoco estando en alta mar, ò viniendo à algunas Bayas sin querer entrar en los puertos, ò romper su cargazon, no seran obligados a dar alguna quenta del cargazon de sus navios. Bien entendido, que los Sennores Estados haran prohibicion expressa, que ningunos de sus subditos podran llevar mercaderias de contrabando a los enemigos del dicho Sennor Rey, y daràn contrasennas para reconocer por su medio tanto mejor la validad de los dichos passaportes del Almiratazgo, para que no puedan ser falsificados, salvo toda via, que la navegacion, y comercio de los subditos de las Provincias unidas en Francia, y reciprocamente se podrà continuar. como antes de aorà, absteniendose de llevar a Francia mercaderias provenientes de los Estados del Rey de Espanna, que puedan servir contra El, y sus dichos Estados.

Y en caso que en los dichos navios se hallẽ tales bienes, mercaderias, o generos que son declarados vedados, y de contrabando, los dichos bienes, mercaderias, o generos, tan solamente seran secuestrados, y confiscados, sin que por ello el navio, ni los demas bienes, mercaderias, ò generos que estuvieren en el navio, puedan ser en alguna manera molestados, inquietados, ò confiscados.

Y reciprocamente tendran los subditos del dicho Sennor Rey semijante libertad de navegacion, y trafico, en caso que se halle, ò se pudiesse hallar hostilidad entre los dichos Sennores Estados, y los Reynos, Estados, ò Paises, ò alguno dellos, que estàn, ò estaran en amistad, ò neutralidad con el dicho

vens vande geseyde Heer Koninck gekomen, en van daer naer de Havens der vyanden trecken vvillende, gehouden zyn hun passeporten te toonen, die de specificatie vande last van hun Schepen sullen begrijpen, getekent met het ordinare merck, dat bekent is by d' Officieren der Admiraliteyt van't gevvest daer uyt zy vertrocken sullen zijn: en sy sullen niet wyders gevisiteert en ondersocht en noch min aengehouden vvorden, onder hoedanigh en schijn het oock zy Gelyck sy oock, in volle Zee zijnde, of op eenige Reeden komende, sonder te vvillen inde Havens zeylen, of hun last te brecken, niet gehouden sullen zijn eenige rekening van de last van hun Schepen te doen. VVel verstaen zijnde dat de Heeren Staten expresse defensie en verbodt sullen doen, dat niemandt van hun Ondersaten sal vermoghen verbooden vvaren en Koopmenschappen aen de vyanden van de geseyde Heer Koninck te brenghen, en tegenmercken sullen geven, om door middel daer af beter te bekennen de validiteyt en vvaerdigheit der geseyde passeporten van d' Admiraliteyt, op dat zy niet verfalscht souden konnen zijn: uytgesondert nochtans dat de Scheepvaert en Koop-handel van d' Ondersaten der Vereenigde Nederlanden op Vranckrijck, en hier vveer sal mogen, gelijck te voren gecontinueert vvorden, met sich t' onthouden van in Vranckrijck Koopmanschappen en VVaren te voeren, die uyt de Staten van de Koningh van Spanjen voortkomen, en tegen hem, en tegen zijn geseyde Staten konnen dienen. En in gheval dat in de geseyde Schepen soodanighe Goederen, Koopmanschappen en VVaren gevonden worden, die voor verbodi verklaert zyn, so sullen de geseyde verboden Goederen, Koopmanschappen en VVaren alleẽ aengetast en verbeurt gemaeckt vvorden, sonder dat daerom het Schip, of de andere Goederen, Koopmanschappen en VVaren, in't Schip zijnde, sullen mogen in eenigher vvijse gemoeyt, bekommert, en verbeurt gemaeckt vvorden, en reciprokelijck sullen d' ondersaten van de geseyde Heer Koninck gelijcke vryheyt van Scheepvaert

cho Sennor Rey de Espanna, y esto conforme a las sobredichas condiciones, y restrictiones expressas en este articulo.

El presente articulo será observado, executado, y tenido como inserto en el tratado de la paz, y ratificado por el Sennor Rey de Espanna, y los Sennores Estados Generales de las provincias unidas del Pais Baxo, como el dicho Principal tratado dentro de dos meses despues de hecho el trueque de las ratificaciones del dicho tratado principal concluido, y firmado en 30 de Enero del anno presente de 1648. ò tan presto, que será possible despues del dicho trueque, y seran las ratificaciones entregadas, y trocadas de parte, y otra en devida, y valedera forma.

Hecho, assentado, y firmado por los dichos Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios del Sennor Rey de Espanna, y de los dichos Sennores Estados Generales de las Provincias unidas de el Pais Baxo, en Munster à 4. de Febrero 1648. firmado, y sellado con cera de Espanna. Estava firmado.

El Conde de Pennaranda, Antonio Brun, Bartholt de Gent, Juan de Matenesse, Adriaen Pavv, Got. van Reede, F. V. Donia, VV. Ripperda, Adr. Clant.

vaert en Koophandel hebben, in geval dat men vint, of sou mogen vindē vyantschap tusschen de geseyde Heeren Staten, en de Koninckrijcken, Staten en Landen, of eenigen van dien, die in vriendtschap of neutraliteyt met de geseyde Heer Koninck van Spanjen zijn, of sullen vvesen, en dit conform de voorverhaelde condition en restrictien, in dit Artijckel uytgedruckt.

Het tegenwoordigh Artijckel sal geobserveert, geexecuteert en gehouden vvorden als geinsereert en ingevoeght in de Vrede-handelingh, en geratificeert door de Heer Koninck van Spanjen, en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, gelijck het geseyde princepael Tractaet, binnen tvve maenden na de vvisselingh der ratificatien van't geseyde principael Tractaet, ghesloten en geteeckent den 30. Januarius van het tegenvvoordigh Jaer 1648. of soo haest als't mogelijck sal zijn na de geseyde VVisselingh: en de ratificatien sullen van weer zyden in behoorlijcke en waerdige forme gelevert en verwisselt worden. Gedaen, gearresteert en geteckent door de geseyde extraordinarie Ambassadeurs en Volmachtighden van de Heer Koninck van Spanjen, en der geseyde Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, te Munster, dese vierde van Februarius 1648. getekent en gecaccheteert in twee Colommen.

El Conde de Pennaranda, A. Brun, Bartolt van Gent, Jan van Matheneſſe, Adrian Paeuvv, Godert van Reede, F.V. van Donia, G. Ripperda, A. Clant.

Tratado Marino

Ajustado y concluido en el Haya en Olanda a 6. de Diziembre del anno 1650. entre el Sennor Antonio Brun Embaxador del Rey de Espanna y los Sennores Diputados de los Sennores Estados.

Como despues de concluida la paz en la villa de Munster, entre los Sennores Rey de las Espannas, y

Tractaet van de Marine,

Gedaen, besloten ende gearresteert in den Haghe in Hollandt den 17. Decemb. 1650. tusschen den Heere Anton Brun Amb. van den Koninck van Spangien, en de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten Generael.

Alsoo t' zedert het sluyten van den Vrede tot Munster, tusschen den Heer Koninck van Spangiē, ende de Hoogh

nas, y los Estados Generales de las Provincias unidas del Pais Baxo, han sobrevenido algunas disputas y differencias sobre la verdadera inteligencia del Articulo separadamente concluido a quatro del mes de Febrero de mil y seiscientos y quarenta y ocho en la dicha villa, tocante la navegacion comercio, y su seguridad, libertad, y facilidad, y como los dichos Sennores Rey, y Estados Generales han juzgado a proposito de dar le alguna luz, y explicacion para prevenir todas las occasiones de quexas y estrechar tanto mas la buena correspondencia entre si, y sus subditos reciprocamente cō la sincera y perfecta observancia del dicho tratado de paz en todos, y cada uno de sus articulos principalmente en esse punto de tanta utilidad, y importantia, y que para esse efecto el dicho Sennor Rey ha cometido de su parte el Sennor don Antonio Brun Cavallero, del Consejo de su Magestad en el supremo de Flandes, y Borgonna, cerca su Real persona su Plenipotenciario para los tratados de la paz universal, y su Embaxador ordinario, cerca de los dichos Sennores Estados Generales, Con la assistencia del Sennor Luis de Cortes Sennor de Obsterke del Consejo de su Magestad en el supremo del Almirantazgo en los Paises Baxos.

Y los dichos Sennores Estados a los Sennores Rutgero Huyghens Cavallero, Francisco Bamingh Cock Cavallero, Sennor de Purmerlandt, y Ilpendam. Bourguemaestro, y Consejero de la villa de Amsterdam. Cornelio Ripperse Bourguemaestro Regente de la Villa de Hoorn en Westfrisa. Iaques Veth Consejero y Pensionario de la villa de Middelburg en Zelanda. Gisberto de Hoolck antiguo Burguemaestro de la Villa de Utrecht. Joachin Andree antiguo, primero Consejero en la Corte Provincial de Frisa Cavallero. Juan de la Beecke a Doornick y Crytemburg Burguemaestro de la Villa de Deventer. Adrian Clant a Stedum Sennor

Hoogh mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, eenighe dispuyten ende differentien vvaren voorgevallen, aengaende den Rechten sin van't Articul den 4. Febr. des Jaers 1648 binnen de voornoem de Stadt Munster afsonderlijck besloten nopende de Navigatie, Commercie verseckertheyt, vrydom, ende gevoechlickheyt van de selve. Ende dat de Hoochst-gemelte Heeren Coningh ende Staten Generael, noodigh hebben geacht eenighe nadere verklaringe ende uytlegginge daer van te geven, om voor te komen alle oorsaecken van klachten ende meer ende meer te verbinden de goede correspondentie tusschen hun en der selver, Oonderdanen van vverder-zyden, door de oprechte ende volkomen onderhoudinge van't gemelte Tractaet van Vrede, in allen ende jeder Articulen van dien, principalijck in dit poinct van so groote nuttigheyt ende gevvichte. Soo hadde de Hoochst-ghemelte Heer Coningh tot dien eynde van synen't vvegen gecommitteert Messire Antonie Brun, Ridder Raedt van Syne Majesteyt in synen Rade van State, ende Hoogen Rade, in de saken van de Nederlanden, enn die van Bourgogine, by sijn Persoon, synen Plenipotentiaris tot de Tractaten van den generalen Vrede, ende synen Ambassadeur ordinaris by de hooch-gemelte Heeren Staten Generael.

Ende de meer-hooch-ghemelte Heeren Staten Generael, de Heeren Rutger Huygens, Ridder, eerste Burgermeester der Stadt Arnhem: Francoys Banningh Cock, Ridder, Heere van Purmerlandt, ende Ilpendam, Burgermeester en Raedt der Stede Amsterdam: Cornelis Ripperse, Regierende Burgermeester der Staet Hoorn in West-Vrieslandt: Jacob Veth, Raedt ende Pensionaris der Stadt Middelburgh in Zeelandt: Gysbert van der Hoolck, oudt Burgermeester der Stadt van Utrecht: Joachim Andree, Ridder oudt erste Raedt in het Hoff Provinciael van Vrieslandt: Joan van der Beecke, tot Doornick ende Crytenburgh, Burgermeester der Stadt Deventer: Adriaen Clant

ñor de Nitterſum, Diputados del cuerpo de ſu junta.

Clant tot Stedum, Heere van Nitterſum, &c. Gedeputeerden uyt het middel van hare Vergaderinge.

Los dichos Sennores Embaxadores, y Diputados deſpues de aver tenido muchas conferencias, han finalmente en nombre, y de parte de los dichos Sennores Rey, y Eſtados Generales convenido, y aſſentado, y concluydo el preſente tratado, con los articulos y condiciones ſiguientes.

De op-gemelte Heeren Ambaſſadeurs ende Gedeputeerden, hebbende gehouden verſcheyden conferentien, zyn eyntlyck uyt den naem ende van wegen de hoochſt-gemelte Heeren Coninck, ende Staten Generael verdragen, ende hebben geaccordeert, ende geſlooten het tegenvvoordigh Tractaet, op de Articulen ende Conditien, hier navolgende:

I.

Primeramente los ſubditos y moradores de las Provincias Unidas del Pais Baxo, podrán con toda ſeguridad y libertad navegar y contratar, en todos los Reynos, Eſtados, y Payſes, que eſtan, o eſtarán en paz, amiſtad, o neutralidad con el Eſtado de las dichas Provincias unidas.

I.

Erſtelick, ſullen de Onderdanen ende Invvoonderen van de Vereenigde Nederlanden, in alle ſeeckerheyt en vryigheyt vermogen te varen en traff icqueren in alle de Coninckrycken, Staten en Landen, die zyn ofte vveſen ſullen in vrede, vrunt ſchap of neutraliteyt, met den Staat der voorſ Vereenichde Nederlanden.

II.

Y no podrán ſer turbados, o inquietados en aquella libertad, por los navios, o ſubditos del Sennor Rey de las Eſpannas, por cauſa de las hoſtilidades que ay, o podrá aver deſpues entre el dicho Sennor Rey, y los ſobre dichos Reynos, Paiſes y Eſtados, o alguno de aquellos que eſtarán en amiſtad, o neutralidad con los dichos Sennores Eſtados de las Provincias unidas.

II.

Ende en ſullen in deſe vryheydt niet mogen worden ghetroubleert ofte bekommert, door de Schepen ofte Onderdanen van den Coningh van Spangien, ter ſaecke van Vyandtſchappen, die voorvallen, ofte namaels ſouden mogen voorvallen, tuſſchen den hooghſt-ghemelten Heer Coningh, ende gemelte ſijne Coninckrijcken, Landen ende Staten, oft eenighe van dien, die ſullen zijn in Vrundtſchap ofte Neutraliteyt met de hoogh-gemelte Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

III.

Lo qual ſe extendrá por reſpeto de Francia á todo genero de mercaderios que alli ſe tranſportavan antes que eſtuvieſſe en guerra con Eſpanna.

III.

Het welck oock ſtrecken ſal ten opſichte van Vranckryck, over alle ſoorten van Coopmanſchappen en VVaren, de vvelcke aldaer getranſporteert ende vervoert wierden, al eer Vranckryck voornoemt, met Spangien in Oorlogh vvas.

IIII.

Bien entendido toda via, que los ſubditos de las Provincias unidas ſe abſtendran de llevar allá mercaderias, que provengan de los Eſtados del dicho Sennor Rey de las Eſpannas, y ſeanta-

IV.

VVel-verſtaende nochtans, dat de Onderdanen van de Geunieerde Provintien, ſich ſullen onthouden van eenighe van ſoodanighe Coopmanſchappen aldaer te brengen, komende uyt de Staten van den

antales que puedan servir contra el, y sus dichos Estados.

V.

Y en quanto a los demas Reynos, Estados y Payses que estan en amistad, o neutralidad con las dichas Provincias unidas, aunque esten en guerra con el dicho Sennor Rey, no podran llevarse alla mercaderias de contrabando, o algunos bienes vedados, y paraque se impida tanto mejor, los dichos Sennores Estados lo vedaràn muy expressamente con placates, y edictos.

VI.

De mas a mas, para prevenir tanto mejor las diferencias que podrian naçer tocante la designacion de las mercaderias vedadas, y Contrabando, se ha declarado y Convenido, que debaxo deeste nombre seran comprehendidas todas las armas de fuego, y sus adereços, como Canones, mosquetes, morteros, petardos, bombas granadas salsichas, circulos empegados, afustes, horquillas, vandoleras, polvora, cuerdas, salitre, valas. Entiendose assimismo debaxo del mismo nombre de mercaderias vedadas, y de contrabando, todas las demas armas, como picas, espadas, morriones, yelmos, corasas, alabardas, javalinas, y otros semejantes; prohibese tambien debaxo deeste nõbre el transportar gente de guerra, cavallos, sus jaezes, caxas de pistolas, tahalies y otros adereços formados, y compuestos al uso de la guerra.

VII.

Para evitar assimismo toda materia de disputa, y contencion, se ha assentado, que debaxo de aquel nombre de mercaderias vedadas, y de contrabando, no estaran comprehendidos los trigos, centenos, y otros granos y legunbres, sal, vino, azeite, ni generalmente quanto pertenece al sustento, y nutrimiento de la vida, antes quedaran libre

den hooghst-ghemelten Heer Coningh van Spangien, die tegens hem ende sijne gemelte Staten, souden konnen dienen.

V.

Ende aengaende d' andere Coninckrijcken, Staten ende Landen, vvesende in Vriendtschap ofte Neutraliteyt met de gemelte Geunieerde Provintien, hoevvel sy haer in Oorlogh bevinden, met den hooghst-ghemelten Heer Coningh, aldaer en zullen geen Coopmanschappen vã Contrebande, of eenige verboden VVaren gebracht mogen vvorden. Ende om het zelfde te beter te beletten, sullen de hooch-gemelte Heeren Staten het selfde door Placcaten ende Ordonnantien vvel expresselijck doen verbieden.

VI.

Te meer, om des te beter te voorkomen de differenten, die souden mogen rijsen ende ontstaen, nopende de designatie, ofte beteeckeninge van de voorseyde verbodene ende contrebande Coopmanschappen, is verklaert ende verdragen, dat onder die naem begrepen sullen vvesen, alle Vuyrwercken, ende 't geene daer toe behoort, als Canon, Musquetten, Mortieren, Petarden, Bussen, Granatẽ, Sausisen, Peck-kransen, Affuyten, Forquetten, Bandeliers, Cruydt, Londt, Salpeter, Kogels. Vangelijcken wordt verstaen, onder den selven naem van verbodene ende Contrebande Coopmanschappen, alle andere Wapenen, als Piecken, Degens, Storm-hoeden, Casquetten, Curassen, Hellebarden, ende andere diergelijke: Is noch onder den ghemelten naem verbooden, het transporteren ofte over-brengen van Volck van Oorloge, van Peerden, van toerustingen van Peerden, Pistool lopen, Rapier-hengsels, ende alle toe-rustinghe, ghefatsoeneert ende ghemaekt tot 't gebruyckt vã den Oorloghe.

VII.

Om insgelijck te vermijden alle materie vã dispuyt ende twist, is geaccordeert, dat onder den gemelten naem van Contrebande en verbodene Coopmanschappẽ, niet en sullen zijn begrepen, Taruvv, Koorn, ende andere Greynen, ende Erten, Boonen, Zoudt, VVijn, Olye, nochte generalick alle het geene behoort tot het voedtsel ende onderhoudt van het leven; maer

libres como todas las demas mercaderias no comprehendidas en el articulo precedente, y será su transportamiento permitido, aunque sea para lugares de enemigos, exceptuando las villas, y plaças sitiadas, bloqueadas, o cercadas.

maer sullen vry blijven, ghelijck alle andere Coopmanschappen, niet begrepen in't lest voorgaende Artickel: Ende sal het vervoeren daer van toe-ghelaten zijn, zelfs naer Vyandtlijcke plaetsen, uytgesondert in Steten ofte Plaetsen, die belegert, gheblocqueert, ofte bezet sullen zijn.

VIII.

Y para impedir, que las dichas mercaderias vedadas, y de contrabando segun acaban de ser especificadas, y reguladas por los articulos inmediatamente precedentes, no passen a los enemigos del dicho Sennor Rey de las Espannas, y que con pretexto deste impedimento, la libertad y seguridad de la navigacion y comercio, no quedan atrassadas, se ha convenido que los navios con las mercaderias de los subditos y moradores de las dichas Provincias unidas aviendo entrado en algun puerto del dicho Sennor Rey, y queriendose passar desde alli a aquellos de sus enemigos, seran solamente obligados a exhibir, y monstrar a los oficiales de los puertos de Espanna, y de los demas Estados del dicho Sennor Rey, de donde saldran, sus passaportes, que contendran la especificacion de la carga de sus navios, atestado y sellado con el sello, y sennal ordinario, y reconocido de los officiales del Almirantazgo, del quartel de donde avrân salido por la primera vez, con declaraciõ del lugar a donde son destinados, y esto en la forma ordinaria, y acostumbrada. Despues de aquella exhibicion de sus passaportes en la forma sobredicha no podran ser molestados, ni pesquisados, detenidos, o retardados en su viage debaxo de qualquier pretexto que pudiesse ser.

VIII.

Ende om te beletten, dat de voorseyde verbodene ende Contrebande Coopmanschappen, ghelijck die zijn gedesigneert ofte beteeckent, ende ghereguleert by de Articulen immediatelijck voorgaende, niet engaen naer de voornoemde Vyanden van den Heer Coningh van Spangien, ende dat oock onder decksel van soodanigh beleth, de vrydom ende seeckerheyt van de Navigatie en Commercie, niet verachtert en vvorden, so is geaccordeert, dat de Schepen met de Coopmanschappen van de Onderdanen ende Invvonders der voornoemde Vereenighde Provintien, ingheloopen zijn de in eenighe Havenen van den Hoochst-ghemelten Heer Coningh, ende vvillende van daer gaen, naer die van syne voornoemde Vyanden, alleenelick sullen ghehouden zijn over de leveren ende thoonen an de Officiers van de Haven van Spangien, ofte andere Staten van den meerhoochst-ghemelten Heere Coningh, van vvaen sy zullen vertrecken, hare Passepoorten, inhoudende de specificatie van de ladinghe harer Schepen, gheattesteert ende ghemerckt met het ordinaris Zegel ende Handt-teecken, ende erkent van de Officiers van de Admiraliteyt, in de Quartieren van daer sy eerst sullen zijn ghevaren, met verklaringhe van de plaetse vvaer naer toe sy het gemunt hebben, alle te samen in een ordinarise ende ghewoonlicke forme: Naer welcke vertoonige harer Passepoorte in de gemelte forme, en sullen sy in hare reyse niet ghemolesteert nochet onder socht, opgehouden ofte verachtert mogẽ worden, onder wat decksel het soude mogen wesen.

IX.

Assimismo los dichos navios de los subditos, y habitantes de las Provincias unidas estando en plena mar, y aun viniendo en algunas Bayas, sin querer entrar en los puertos, ò entrando en ellos,

IX.

Selfs, de gemelte Schepen van de Onderdanen ende Invvoonders van de Genierde Provintien, wesende in volle Zee, ofte vvel komende op eenige Reen, sonder in de Havens te vvillen loopen, ofte daer

los, sin querer todo via desembarcar, ni romper su carga, no seran obligados de dar eventa del cargaçon de sus navios, salvo en caso huviesse sospecha de que llevassen a los enemigos del dicho Sennor Rey mercaderias de Contrabando como se ha dicho precedentemente.

X.

Y en el dicho caso de aparente sospecha los dichos subditos, y moradores de las Provincias unidas seran obligados a mostrar en los puertos sus passaportes en la forma arriba especificada.

XI.

Que si huvieren entrado en Bayas, o fueren encontrados en plena mar por algunos navios del dicho Sennor Rey, ò de los Armadores particulares sus subditos, los dichos navios para evitar todas desordenes, quedaràn apartados a tiro de cannon, y podran embiar su barquilla, o chalupa al bordo del navio de los subditos, ò moradores de las Provincias Unidas, y hazer entrar en el solas doz ò tres hombres a quienes se evhibiran los passaportes por el Maestre, ò Patron del dicho navio de las Provincias unidas en la forma especificada en los articulos precedentes, y tambien las letras de mar hechas conforme al formular que estarà inserido al fin del presente tratado, por lasquales avrà de constar no solo de su carga, sino tambien del lugar de su vivienda, y residencia en las Provincias unidas, y del nombre assi del Maestre ò Patron, como del navio, paraque por estos doz medios se pueda conocer si lleva mercaderias de contravando, y que conste bastante mente de la calidad de el navio, como tambien del Maestre, o Potron del, alo squalos passaportes, y letras de mar se darà entera fee y credito, por tanto mas que assi de parte del dicho Sennor Rey, como de aquella delos Sennores Estados se daràn algunas contra sennales, paraque se conozca mejor

in loopende, sonder nochtans aldaer te vvillen ontladen, ende haer last breecken, ende sullen niet ghehouden zijn reeckenschap te geven van de ladinghe harer Schepen; uytgenomẽ soo wanneer sy verdacht souden mogen zijn, van aen de Vyanden van de hooghst-gemelte Heer Coningh toe de voeren Coopmanschappẽ van Contrebande, ghelijck hier vooren is geseght.

X.

Ende in sulck en geval van apparente suspicie, sullen de gemelte Onderdanen ende Invvoonders der Geunieerde Provintien ghehouden zijn in de Havens te toonen hare Passeporten, in soodaniger voegen als hier vooren is ghespecificeert.

XI.

Dat indien se zijn gheloopen in Rheen, ofte ontmoet in volle Zee, door eenighe Schepen van den hooghst-ghemelten Heer Coningh, ofte van eenighe particuliere Reders ten Oorlogh, zyne Majesteyts Onderdanen, sullen de voorseyde Schepen, om alle disordre te schouvven, blijvende een Canon-schoot daer af, haer Boot ofte Chalouppe mogen zenden aen Boordt van het Schip der Onderdanen ende Invvoonders van de Geunieerde Provintien, ende daer in doen gaen alleenlijck tvvee ofte drie Man, aen vvien door den Schipper van het gemelte Schip der Geunierde Provintien, getoont zullen vvorden de Passepoorten, in de forme ghespecificeert in de voorgaende Articulen. Als mede de Zee-brieven, gheschreven nae het Formulier, 't vvelck op het eyde van dit tegenvvoordigh Tractaet sal vvorden geinsereert: VVaer uyt sal moeten blijcken, niet alleen van de ladinghe, maer oock van de plaetse van syne vvooninge ende residentie in de Vereenichde Provintien, ende van den naem soo vvel van den Schipper, als van het Schip, op dat men door dese twee middelen weten mach, of daer in zijn Coopmanschappen van Contrebande, ende suffisantelijck blijcke van de qualiteyt van het Schip, als oock van den Schipper van dien. Aen welcke Passepoorten ende Zee-brieven volkomen geloof gegeven sal vvorden. Des te meer, om dat zoo wel van wegen

mejor su validacion, y no puedan ser de ningun modo falsificadas.

gen den hooghst-ghemelten Heer Coningh, als van vvegen de hoogh-gemelte Heeren Staten, Contremarquen gegeven sullen worden, om dies te beter de oprechtigheyt t' erkennen, ende ten eynde de zelve geensints vervalscht en moghen worden.

XII.

Y en caso que dentro delos dichos navios delos subditos delas Provincias unidas se hallen por el medio sobredicho algunas mercaderias delas declaradas aqui arriba, de contrabando, y vedadas, seràn descargadas, denunciadas, y confiscadas ante los Juezes del Almirantazgo, ò otros competentes, sin que por esta razon el navio, y las demas mercancias libres, y permitidas, que se hallaren en el mismo navio, puedan ser en ningun modo, ni ocupadas, ni confiscadas.

XII.

Ende in gevalle in de ghemelte Schepen van de Onderdanen der Geunieerde Provintien, door 't voorsz middel eenighe soodani - Coopmanschappen gevonden vvorden, als hier boven voor Contrebande ende verboden verklaert zijn, de selve sullen ontladen, gecalangeert en geconfisqueert vvorden voor die van de Admiraliteyt, ofte andere competente Rechters, sonder dat daerom het Schip, ofte andere vrye ende gheoorlofde Goederen ende Coopmanschappē in 't selve Schip gevonden, in eeniger manieren sullen mogen vvorden aengeslagen, noch geconfisqueert.

XIII.

Ha se tambien convenido, y assentado, que todo lo que se hallarà cargado por los dichos subditos, y habitantes delas Provincias unidas en navios delos enemigos del dicho sennor Rey aunque no fuessen mercaderias de contrabando, serà confiscado con todo lo demas que se hallare sobre los dichos navios, sin excepcion ni reserva.

XIII.

Daer en boven is noch geaccordeert ende over-komen, dat alle het gene besonden sal vvorden gheladen te zijn, door de voornoemde Onderdanen ende Invvoonders van de Geunieerde Provintien, in een Schip van de Vyanden van de hooghst-gemelten Heer Coningh alhoewel het geen verbodene Coopmanschapen waren, gheconfisqueert sal vvorden, met alle het geene in het voorseyde Schip gevondē sal worden, niets uytgesondert nochte gereserveert.

XIV.

Pero por otra parte serà tambien libre, y franqueado todo lo que estarà dentro delos navios, que perteneceran alos, subditos delos dichos sennores Estados, aunque el Cargo, ò parte perteneciesse a los enemigos del dicho Rey exceptuando las mercaderias de Contrabando, en cuyo resguardo se regularàn conforme a lo que esta dispuesto en los articulos precedentes.

XIV.

Maer anderſints oock, sal liber ende vry zijn, alle het geene in de Schepen toebehoorende de Ondersaten van de hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael, zijn sal, al hoe-wel de ladinge, ofte een gedeelte van dien, de Vyanden van den hooghst-ghemelten Heer Coningh toe-behoorde, uytgesondert de Coopmanschappen van Contrebande, ten opsichte van de vvelcke men sich sal reguleeren, naer het geene in de voorgaende Articulen is gedisponeert.

XV.

Los subditos del dicho Sennor Rey gozaran reciprocamente delos mismos derechos, y libertad en sus navegaciones, y comercios, respeto delos dichos sennores Estados Generales delas Provinci-

XV.

De Onderdanen van de hooghst - gemelten Heer Coningh, sullen reciproquelycken de selve Rechten ende Vryheden ghenieten in hunne Navigatie ende Trafficque, ten reguarde van de hoogh-ghemelte

vincias Unidas, que ſus ſubditos reſpeto del dicho ſennor Rey de las Eſpannas, entendiendoſe que la igualdad, y reciprocidad eſtarà en todas maneras de una y de otra parte, y aun caſo que deſpues tuvieſſe el dicho Sennor Rey amiſtad, y neutralidad con algunos Reyes Principes, o Eſtados, que viniesſen, a ſer enemigos de las dichas Provincias Unidas, uſando reciprocamente las doz partes de las miſmas condiciones, y reſtricciones expreſſas en los articulos antecedentes.

XVI.

Que el preſente Tratado ſirva de declaracion y eyplicacion al articulo particular concluido en Munſter a quatro de Febr. del anno mil y ſeiſcientos y quarenta y ocho ſin derogarle, ſalvo en aquello en que ſe hallarà, que la preſento explicacion eſtà a fuera de lo contenido en el dicho articulo.

XVII.

El preſente Tratado ſera del miſmo vigor y duracion, que ſi huviera ſido inſerido en el tratado original de la paz concluida entre los dichos Sennores Rey, y Eſtados, con reſerva toda via, que en caſo con el tiempo ſe deſcubran algunas fraudes, ò inconvenientes en quanto al dicho comercio, y navegacion a los quales no ſe aurà baſtantemente proveido, y remediado, ſe podran poner las otras brevenciones que ſe juzgaren convenir de una, y otra parte, que dando entre tanto el preſente tratado en ſu fuerça y vigor.

XVIII.

Finalmente que el dicho preſente tratado ſerà aprovado y confirmado por los dichos Sennores Rey de las Eſpannas, y Eſtados Generales de las Provincias unidas del Pais Baxo, dentro de

melte Heeren Staten Generael der Geunieerde Provintien, als hare Onderdanen, ten opſichte van den hoogſt-gemeltē Heere Coningh van Spangien: VVelverſtaende, dat in alles de reciprociteyt ende gelijckeyt ſal zijn aen d'een ende d'andere zijde, ſelfs ſoo vvanneer hier naer de meer-hoogſt-ghemelte Heer Coningh vriendtſchap ende Neutraliteyt ſoude mogen hebben, met eenige Coningen, Princen, ofte Staten, die vyanden van de op-gemelte Geunieerde Provintien ſouden mogen vvorden, gebruyck ende de twee parthyen reciproquelick ende ten vveder zijden, de ſelve Conditien ende Reſtrictien, die in de boven-ſtaende Articulen uyt-gedruckt zijn.

XVI.

Dat het tegenvvordigh Tractaet ſal dienē tot verklaringhe ende uytlegginge van het particulier Articul, den vierden Februarij in't Jaer 1648 tot Munſter geſloten, ſonder daer in te derogeeren ofte verminderen, behalven in't geene daer de tegenvvoordige verklaringe bevonden zal vvorden te weſen buyten den inhoudt van't ghemelte Articul.

XVII.

Ende ſal het tegenwordigh Tractaet van gelijck ekracht zijn, ende ſoo lange duerē, als of't ſelve in het originael Tractaet van Vrede, tuſſchen de hoogſt-ghemelte Heeren Coningh ende Staten gheinſereert ware geweeſt. Behoudelijck nochtans, dat in geval by verloop van tijdt, men eenighe frauden ofte inconvenienti[...] komt te ontdecken op het ſtuck van de ge[...] melte Commercie ende Navigatie, tegen[...] de vvelcke niet genoegſaem voorſien en[...] de geremedieert en vvare, dat men dae[...] toe alſulcke andere præcautien ſal moge[...] by brengen, als men van d'eene of d'an[...] dere zijde bevinden ſal te behooren, blij[...] vende onder tuſſchē het tegenvvoordig[...] Tractaet in ſijn volle kracht ende vigeu[...]

XVIII.

Eyndtlijck, dat het tegenvvoordig[...] Tractaet gheaggre-eert ende gheconfir[...] meert ſal worden door dē hoogſt-gemel[...] Heere Coningh van Spangien, ende d[...] hoogh-gemelten Heeren Staten Generae[...] de

e quatro meses despues de la fecha d'este.

Siguese el Formulario de la carta de mar.

A Los Serenissimos, muy Illustres, Illustres Muy poderosos, poderosos, Muy nobles, Nobles Honorables y prudẽtes Sennores Emperadores, Reyes, Republicas, Principes, Duques, Condes, Barones, Sennores, Burguemaestros, Esclavines, Consejeros, Juezes, Officiales, Justicieros, y Regentes de todas buenas Villas, y Plaças, assi Ecclesiasticos como seglares que estos patentes vieren, ò leer vieren. Nos Burgemaestros, y Regẽtes de la villa de N. hazemos saber, que N.N. Maestro del navio N. compareciendo ante Nos a declarado con juramento solemne, que el navio llamado N. del tamanno de N. lastes, poco mas, o menos, en el qual el de presente es el Maestro, apertenece a los inhabitantes de las Provincias Unidas, y que assi Dios le ayudasse. y como desseamos que el dicho Maestro de Navio se ayudado en sus justos negocios, os requerimos a todos en general, y en particular, donde el dicho maestro con su navio, y mercaderias llegare, que seais servidos recebirle benignamente, y tratarle devidamente sufriendole mediante los derechos acostumbrados de peages, y gastos dentro, por y junto a vuestros puertos, riberas, y dominios, dexandole navegar, passar, frequentar, y negociar alli, y donde le pareciere a proposito, loqual Nos de buena gana reconoceremos, en fee de loqual hemos hecho poner a estas el sello de nuestra villa.

Sigue el tenor del poder de Don Antonio Brun Embaxador ordinario del Rey de Espanna.

EL REY.

A *Ntonio Brun* del mi Consejo Supremo de Flandes y Embaxador en Olanda. Cõ carta de los veinte y

der Vereenighde Nederlandische Provintien, binnen vier maenden naer dato van dien.

Hier volght het Formulier van den Zee-brief.

A *Lder Doorluchtigste, Doorluchtigste, Doorluchtighe, Grootmachtighste, Grootmachtighe, Hoogh ende vvel-geboorne, wel Edele, Erntveste, Achtbare, VVijse, Voorsienige Heeren, Keyseren, Coningen, Republyquen, Princen, Fursten, Hertogen, Graven, Baronnen, Heeren, Burgermeesteren, Schepenen, Raden; mitsgaders Rechteren, Officieren, Justicieren, ende Regenten, aller goede Steden ende plaetsen, 't zy Geestelicke of VVeretlicke, die dese opene Letteren sullen sien ofte hooren lesen, Doen vvy Burgermeesters ende Regeerders der Stadt . . . . . . te vveten, Dat Schipper N.N. . . . . van . . . . (voor ons comparerende) by solemnelen Eede verklaert heeft, dat het Schip ghenaemt N. . groot ontrent . . Lasten, 't welck hy althans voert, in dese Geunieerde Provintien t' huys behoort. Soo warlijck most hem Godt Almachtigh helpen. Ende vvant vvy den voorsz. Schipper gerne ghevordert sagẽ in syne rechtveerdige saecken, Soo is ons versoeck aen allen voornoemt, ende yeder in 't bysonder, daer den voornoemden Schipper, met sijn Schip ende in-geladen Goederen komen sal, dat de selve ghelieven den voornoemden Schipper, goedelycken te ontfangen ende behoorlijck te tracteren, Ghedogende hem op syne ghevvoonelijcke Tollen ende on gelden, in 't door ende voorby varen, Havenen, Stromen ende ghebiedt, te passeren, varen ende frequenteren, omme sijne Negotie te doen, daer ende soo hy te rade vinden sal' t welck vvy geerne vvillen verschuldighen. Des 't oirkonde deser Stede Zeghel ter oorsaecke hier aenhangende, den . . .*

Volght den inhoudt van de Volmacht van den Heer Anthonio Brun, Ordinaris Ambassadeur van de Coningh van Spangien.

Den Coninck.

A Nthonio Brun, *van mijnen hoogen Rade van Vlanderen ende mijnen Ambassadeur in Hollandt, Met uvven*

te y ſiete de Mayo paſſado, me embiaſteis copia del tratado que ſe trata con las Provincias unidas tocante a la navegacion y comercio, a que os mande reſponder, que con toda brevedad ſe os daria aviſo de mi reſolucion. Y aora me ha parecido deziros; que la he tomado en tener por bien (como lo tengo) que concluyais dicho tratado, el qual eſtoy prompto de ratificar, ſerà bien (como os lo encargo) que lo d clareis aſsi luego a los Eſtados, y el guſto con que he venido en ello, y que he dado orden a don Juan mi hyo, y a los demas Generales, aun antes de la concluſion, y ratificacion, para que ſe goviernen en conformidad de dicho tratado. Y que mi voluntad es, que el commercio ſe amplie, y que ſe les ſigan del todas las conveniencias que pudieren conſeguir. Y que asſimiſmo he mandado reſtituir todo loque contra eſte ultimo tratado ſe huviere tomado deſpues de la paz, loqual lo hareis advertir a los intereſlados, paraque acudan por la dicha reſtitucion, diziendoles, que ſi acà ſe ſupiere los que ſon (aunque no acudan) ſe les darà ſatisfaction. Y aviſareiſme loque en orden a lo referido ſe fuere ofreciendo, con el cuidado que ſiempre lo hazeis. De Madrid a diez y ocho de Agoſto mil y ſeiſcientos y cincuenta. Eſtava firmado. Yo El Rey. Y refrendado. Geronimo de la Torre.

uvven Brief van den 27. Mey leſt leden, zondt ghy my Copie van het Tractaet, 'tvvelck ghemaeckt wierde met de Geunieerde Provintien, noopende de Negotiatie ende Commercie, vvaer op ick u dede antvvoorden, dat men u op't ſpoedighſte advys ſoude gheven van myne Reſolutie: Ende nu heeft het my goet ghedocht u te ſeggen, dat ickſe ghenomen hebbe 't ſelve te aggre-eeren (ghelyck ick doe) dat ghy het voornoemde Tractaet beſluyt, tvvelck ick ghereedt zy te ratificeren. Ende het ſal van nooden zyn (ghelyck ick het u oock belaſte) dat ghy het mede op't ſpoedighſte verklaert aen de Staten Generael, ende de goede vville, met de vvelcke Ick daer inne gheconſenteert hebbe. Ende dat ick ordre ghegeven hebbe aen Don Joan mynen Sone, ende aen myn andere Generaels (ſelfs al voren het beſluyt ende ratificatie van't ſelfde) dat ſy haer ſelv in conformitè van het ghemelte Tracta et ſullen reguleren Ende dat myne wil le is, dat de Commercie aenvvaſſe, end de ſelve vveder-vare alle moghelyck behoorlyckheden. Ende dat ick oock be volen hebbe, dat men reſtituere, alle he ghene ghenomen is t'zedert den Vrede teghen dit leſte Tractaet. 'tvvelck gh aen de Geintereſſeerden ſult doen adver teren, ten eynde ſy de ghemelde reſtituti moghen eyſchen: Haer ſeggende, dat in dien men hier wiſte wie ſy zyn hoew ſy deſelve reſtitut e niet en ſolliciteer den) men haer ſatisfactie ofte voldoenin ghe ſoude geven. Ende ghy ſult my adve teren, naer u ghevvoonelycke ſorgh van't geene in gevolghe van't boven verhaelde ghedaen ſal worden. Uyt Ma driden 18. Auguſti 1650. VVas geteecken YO EL REY. Ende onderteycknet, Jer nymo de la Torre.

Siguese el Tenor del poder de los Sennores Diputados de los Sennores Eſtados Generales.

Los Eſtados Generales de las Provincias unidas del Pais Baxo. A todos los que eſtas preſentes letras vieren

Volght den inhoudt van de Vol macht der Heeren Ghedeputeerden van de Heeren Staten Generael.

De Staten Generael der Vereenigh de Nederlanden, Allen den geene die deſe tegenvvoordige Briefe ſullen

vieren, salud. Por quanto es assi, que aviendo sido informados plenamente de la suficiencia, prudencia, fidelidad, dignidad, y deligencia de los Sennores Rutgero Huygens Cavailero, Primero Burgemaestro de la villa de Arnhem. Francisco Banninck Cock Cavallero Sennor de Purmerlandt, y Ilpendam Burgomaestro, y Consejero de la villa de Absterdam, Cornelio Riperse Burgemaestro Regente de la villa de Hoorn en Westfrisia. Jaques Veth Consejero, y Pensionario de la villa de Middelburg en Zelanda. Gisberto de Hoolck antiguo Burgomaestro de la villa de Utrecht. Joachim Andree antiguo primero Consejero en la Corta Provincial de Frisa Cavallero. Juan de la Beecke a Doornick y Crytembourgh Burgomaestro de la villa de Deventer, Adrian a Clant a Stedum, Sennor de Nittersum Diputados del cuerpo de nuestra Junta, avemos hecho eleccion de sus personas, para de nuestra parte, y en calidad de nuestros Comissarios tratar negocios de importancia, tocante al trato, y comercio de la marina, entre los subditos del Rey de Espanna, y los deste Estado. Y que para facilitar sus negociaciones, y guiarlas al inrento a que ellas se deven emprender, necessitan tener de Nos plena poder, autoridad, comission, y mandamiento especial, Nos por estas causas les damos en virtud de estas presentes, poder pleno para tratar, convenir, y concluyr con don Antonio Brun, Embaxador ordinario de su Magestad de Espanna cerca de Nos, los articulos necessarios exhibidos en nuestra junta tocantes a la navegacion trato y comercio, y de todo esto hazer instrumentos conciertos, y promessas en buena y devida forma, y generalmente en lo su sodicho hazer todo loque Nos hariamos, o podriamos hazer si en personas presentes estuviessemos, aunque la materia pidiesse mandamiento mas especial delo Contenido en estas presentes, prometiendo sinceramente

sullen sien, Saluyt. Alsoo ons ghebleecken is, ende VVy volkomentlyck onderricht zijn, van de bequaemheyt, vvijsheyt, getrouvvigheydt, vvaerdigheyt ende neerstigheyt van de Heeren Rutger Huygens, *Ridder, erste Burgermeester der Stadt Arnhem:* François Banningh-Cock, *Ridder, Heere van Purmerlaendt ende Ilpendam, Burgermeester ende Raedt der Stadt Amsterdam:* Cornelis Ripperse, *regierende Burgermeester der Stede Hoorn in VVestfrieslandt:* Jacob Veth, *Raedt ende Pensionaris der Stede Middelburgh in Zeelandt:* Gijsbert van der Holck, *oudt Burgermeester der Stadt Utrecht:* Joachim Andree, *Ridder, oudt Eerste Raedt in't Hoff Provinciael van Vrieslandt:* Johan van der Beecke, *tot Doornick en Crytenburgh, Burgermeester der Stede Deventer:* Adriaen Clant, *tot Stedum, Heere van Nittersum, &c. Gedeputeerden uyt het middel van Onse Vergaderinge, hebben vvy verkiesinge gedaen van hare Persoonen, om uyt onsen naem ende van onsent-vvegen, in qualiteyt van onse Commissarien, te tracteeren sacken van Importantie, ten opsichte van de Trafficque ende Commercie ter Zee, tusschen den Onderdanen van den Coningh van Spangien, ende die van desen Staat. Ende vvetende dat om te faciliteren hare Negotiatien, op dat die ten goeden ende ghevvenschten eynde mogen vvorden ghebracht, van ons noodich hebben volle macht, authoriteyt, commissie, ende speciael devel. Geven vvy haer te dier oorsaecken in kracht van dese tegenvvoordige, volkomen macht, omme te moghen tracteren, convenieren ende besluyten, met den Heere Anthonio Brun, Ordinaris Ambassadeur van Syne Majesteyt van Spangien by Ons, de noodighe Articulen in onse Vangaderinghe gheexhibeert, ten opsichte van de Navigatie, Trafficq, ende Commercie, ende van alle het selfde te maecken ende te passerē Instrumenten, Contracten ende Beloftē, in goede ende behoorlijcke forme; ende voorts generalijck in't gene voorss is te doen alle het geene VVy souden ofte konden doen,*

o 2 *indi-*

mente, y de buena fee tener por bien, firme, y estable para siempre todo lo que acerca desto los dichos nuestros Diputados hizieren procuraren, prometieren, convenieren, y assentaren, de observarlo, y hazer observar, cumplir, y guardar inviolablemente, sin jamas contravenir a ello directamente, o indirectamente, en qualquier modo, y manera que sea antes (siendo necessario) ratificarlo todo, y hazer escrituras, y instrumentos en la mejor forma que hazer se podra, a contento y entera satisfaction de su dicha Magestad. Fecho en la Haya en nuestra junta a siete dias de Diziembre mil y seyscientos y cincuenta debaxo de nuestro gran sello parapha, y firma de nuestro Gravier. Paraphado B. I. Mulert Sobre el doblez estava escrito. Por mandado de los Dichos Sennores Estados Generales. Firmado en ausencia del Cravier. I. Spronsen.

En fee deloqual, Nos embaxador y Diputados susodichos en virtud de nuestros poderes respectivos, avemos firmado estas presentes de nuestras firmas ordinarias, y hecho poner a ellas el sello de nuestras armas. En la Haya en Olanda a diez y siete de Diziembre de mil seiscientos y cincuenta. Firmado.

(L.S.) A. Brun. L.S. R. Huyghent.
L.S. F. Banninck Cock.
L.S. Corn. Ripperse.
L.S. Jacob Veth.
L.S. G. Hoolck.
L.S. Jo. Andree.
L.S. Juan van der Beeck.
L.S. And. Clant.

Si-

indien VVy persoonelyck daer present vvaren, alvvaert't dat de saecke meerderen ende bysondern Last vereyschte, dan in dese tegenvvoordighe vervat is: Beloovende sinceerlyck ende ter goeder trouvven, voor altydt te houden aengenaem, vast ende bondigh, alle het ghene door onse op-ghemelte Gedeputeerden hier in sal zyn ghedaen, gheprocureert, belooft, gheconvenieert ende geaccordeert, zonder immermeer daer tegens te doen ofte te laten gheschieden, directelyck ofte indirectelijck, in vvat vougen ofte manieren het oock soude mogen vvesen; maer alle het selve te ratifieren indiē het van noode is: Ende daer van te verleenen Brieven ende Instrumenten in der bester forme, tot contentement ende volkomen satisfactie van Syne Majesteyt. Ghedaen in's Gravenhagh in onse Vergaderinghe den sevensten dach Decembris 1650. Onder onsen grooten Zeghel, Paraphure, ende de Signature van Onsen Griffier. VVas ghe-parapheert, B. I. Mulert. Op de Plycke stondt, Ter Ordonantie van de ghemelte Heeren Staten Generael. Geteecknet in absentie van den Griffier, J. Spronssen.

In teycken der vvaerheydt, hebben VVy Ambassadeur ende Gedeputeerden, in krachte van onse respective Volmachten, de tegenvvoordighe met onse ordinarise Handt-teeckeninghen gheteycknet, ende daer op laten drucken het Cachet van onse VVapenen. In den Haghe in Hollandt, dezen seventhienden December 1650. VVas gheteyckent.

(L.S.) A. Brun. L.S. Rutger Huygens.
L.S. F. Banningh-Kock.
L.S. Corn. Ripperse.
L.S. Jacob Veth.
L.S. G. v. Hoolck.
L.S. Jo. Andrèe.
L.S. Joan van der Beecke.
L.S. Adr. Clant.

Folget

Siguese la ratification de su Magestad, de diferentes fechas en 1648. y cinquenta y un annos.

Los quales dichos tratados, escritos y insertos aqui, y a Nos representados, por nuestros Embaxadores, aviandolos visto todos y bien examinados de palabra en nuestro Cõsejo. Nos por los nuestros herederos y sucessores, y assimismo por los vassallos subditos y moradores de todos nuestros Reynos, Paises y Sennorios dentro y fuera de Europa, sin exceptuar alguno hemos recebido por buenos firmes, y validos los dichos Tratados, y todo lo contenido en ellos, y cada punto en particular en todos sus miembros los recibimos, tenemos por bien, aprobamos y ratificamos por esta presente, prometiendo en fee, y palabra de Rey y Principe por Nos, nuestros, successores, Reyes principes, y herederos sinceramente, y de buena fee de guardar observar y cumplir los inviolable, y puntualmente, segun su forma y tener y hazerlos guardar observar y cumplir de la misma manera, como si Nos en propia persona los huviessemos tratado, sin hazer, ni dexar en ninguna manera ni permitir se haga cosa en contrario directa- ni indirectamente de qualquiera manera que pueda ser: Y si se huviesse hecho contravencion a ello, ò en alguna manera se hiziere en adelante hazerla restaurar sin dificultad, ò dilacion alguna, castigar y hazer Castigar a los culpados con todo rigor, sin gracia ni perdon. Y para el dicho efecto obligamos todos, y cada uno de nuestros Reynos, Paises y Sennorios, y todos los demas nuestros bienes, avidos y por aver y assi mismo nuestros herederos, y sucessores, y tambien todos nuestros vasallos, subditos, y moradores de todos nuestros Reynos y Sennorios en qualquiera parte, que se hallaren dentro, y fuera de Europa, sin exceptuar cosa alguna. Y para la validacion de esta obligacion renunciamos à todas leyes, costumbres y a todas otras cosas contrarias à esto.

En

Folget Ihro Mayt. Ratification über unterschiedene Dinge/ die im sechzehenhundert Acht und vierzigsten und ein und Funffzigsten Jahre geschehen.

Welche vorgeschriebene und alhie inserirte Tractaten, nachdem sie uns durch unsere Ambassadoren repræsentiret/ Wir dieselben mit einander gesehen/ auch alle von Wort zu Wort in Unserm Raht reiflich erwegen lassen/ so haben Wir selbige und alles was darin enthalten / für Uns/ unsere Erben/ und Nachfolgere/ auch Vasallen, Unterthanen und Einwohnere aller Unser Königreiche/ Länder und Herrschafften/ in und ausserhalb Europa, keines außbescheiden/ für gut fest und bündig angenommen/ wie Wir dann einen jeden Articul insonderheit in allen seinen Membris für gut annehmen und halten/ auch dieselbe durch gegenwertiges approbiren und ratificiren/ angelobende bey Königl. und Fürstl. Worten und Treuen für Uns/ unsere Nachfolgere/ Könige/ Printzen und Erben/ solches alles auffrichtig und getreulich zu halten/ zu observiren/ und unverbrüchlich punctualiter nach seiner Formb und Inhalt zu vollenstrecken/ auch daß selbigen in allen nachgelebet/ gehalten und volthan werde/ zu verschaffen/ als wann Wirs in eigener Persohn hetten getractiret ohne das Wir wollen darwieder thun/ noch in einige Wege darwieder directè oder indirectè wie es auch sein möchte/ zu thun verstatten/ und Wofern ein wiedriges dargegen geschehen were/ oder hinfürders auff einige Wege geschehen möchte/ wollen Wir solches ohne einige Beschwerde und Auffschub in vorigen Stand setzen/ auch die Verbrechere mit allẽ Ernst sonder einige Gnade oder Gunst straffẽ und straffen lassen; Verbindende zu dem Ende alle und jede unsere Königreiche/ Lande und Herrschafften/ wie auch alle unsere Güter gegenwertige und künfftige/ unsere Erben/ Successoren und Nachkommen/ auch alle unsere Vasallen, Unterthanen und Einwohner aller unser Königreiche und Herrschafften/ an was Ohrte sie sich finden möchten/ in- und ausserhalb Europa, keinen außbescheiden.

Zu

Eu fee de lo susodicho hemos mandado se despache la presente, firmada de nuestra mano y sellada con nuestro sello, y refrendada de nuestro Secretario de Estado.

YO EL REY.

Geronimo de la Torre.

Siguese el Tenor dela orden que su Alteza, el Serenissimo Sennor Archiduque dio al Marques de Lede, General dela Mar en Flandes, sobre la materia dela navegacion, y trafico delos Hanseaticos.

MArques de Lede. Las Ciudades Hanseaticas ajustaron un Tratado en Munster con el Conde de Pennaranda, y demas Ministros del Rey mi Sennor, sobre la materia del comercio maritimo con sus subditos, y a demas desto en el, que se hizo con los Estados Generales de las Provincias Unidas, se expresso tambiē que las dichas Ciudades con todos sus Ciudadanos y habitantes, gozassen en quanto a la navegaciō, y comercio en los Reynos y Estados de Espanna, de todos, y los mismos derechos, franquezas inmunidades, y privilegios, que se concedieron, ò de aqui adelante se concedieren para y en quanto a los subditos y habitantes de las Provincias unidas de los Paises Baxos de que despues vino aprobacion de su Magestad, y en esta conformidad pretenden las dichas Ciudades Hanseaticas que se haga con sus navios en los Puertos de su Magestad, y otras partes Maritimas el mismo tratamiento, que se hiziere con los de los subditos de las dichas Provincias Unidas, segun, y dela manera, que se les concedio por el Tratado particular sobre la navegacion, y comercio que ultima mente se ajustò en el Haya en diez y siete de Diziembre del anno passado, en cuya conformidad dareis orden paraque los del Consejo del Almirantazgo hagan cumplir y executar lo mismo

Zu mehrer Fästigkeit dieser Verbündtnis/ wir allen Gesetzen/ Gewonheiten / und was Uns hierwieder zu statten kommen möchte/ hiemit renunciren. In Uhrkund dessen allen/ was obgeschrieben/ haben Wir befohlen gegenwertiges außzufertigen/ mit unser Hand verzeichnet/ und versiegelt / auch durch unseren Secretarium Status authorisiren lassen.

Ich der König.

Jeronymos de la Torre.

Folget der Inhalt des Mandats/ welches Seine Alteza der Durchleuchtigster ErtzHertzog *Marques de Lede, General* der Flanderschen See/ wegen der Hansischen Schiffarth und *Commercien* gegeben.

MArquis de Lede, die Hansee-Städte haben einen Tractat in Münster mit den Graffen von Pennaranda und den andern Ministris des Königs unsers Herrn/ über die Materia der Seehandlung mit Ihro Unterthanen auffgerichtet / über dem / ist in dem/ mit den Staten General der vereinigten Provintien getroffenen Tractat auch enthalten/ das die besagte Städte mit allen ihren Bürgeren und Einwohneren / was die Segelation und Commercien in den Königreichen und Herrschafften von Hispanien betrifft/ alle und eben dieselbe Rechten/ Freyheiten / Vergünstigungen und Privilegien, so den Unterthanē und Einwohneren der vereinigten Niederlandischē Provintiē schon verstattet/ oder noch vergünstiget werden möchten/ geniessen sollē/ worvon hernacher Ihro Mayt. Approbation eingekommen. Wann dann die gedachte Hansee-Städte hierüber gesuchet ihren Schiffen in Ihro Mayt. Haffen und in andern Seeportē/ selbiges Tractament, welches die vereinigten Provintien Unterthanen auff Art und Weise ihnē solches zuletzt in einē sonderlichen Tractat der Schiffarth und Commercii wegen/ im Haag den 17. Dec. des entloffenen Jahrs getroffen/ vergünstiget worden / geniessen zulassen. So wollet derohalben Befehl ertheilen/ daß die Admiralität-Richtere eben dasselbige den Schiffen der gedachten Han-

simo con los navios de las dichas Ciudades Hanseaticas, que llegaren a los puertos de su Magestad, y a qualesquiera partes maritimas. En Bruse las à veinte y ocho de Mayo de Mil y Seiscientos y cinquenta annos.

Leopoldo Guilielmo.

Por Mandado de su Alteza

Augustin Navarro.

Siguese la Autorisacion de la dicha orden.

YO el infra escrito Embaxador de su Magestad, cerca de los Estados Generales de las Provincias Unidas declaro y certifico, que esta es la copia, que el Secretario Don Augustin Navarro me ha remitido por mandado de S.A. el Serenissimo sennor archiduque del decreto que su dicha Alteza ha mandado embiar al sennor Marques de Lede, General de la Mar en Flandes paraque haga observar al Consejo del Almirantazgo al tratado de la navegacion hecho y concluydo ultimamente en la Haya en diez y siete de Diziembre de mil y seiscientos y cinquenta annos, en favor de las Ciudades Hanseaticas y sus subditos del mismo modo, que con los subditos de las provincias Unidas: Y paraque conste dello, he dado la presente, firmada de mi mano sellada cō el sello de mis armas, y refrendado por el secretario desta Embaxada. En la Haya y doze de Junio de Mil y Seiscientos y cinquenta y un annos.

Lugar del sello.

Antonio Brun.

Por mandado de su Excellencia.

V. Richart.

Hansee-Städte / welche in Ihro Mayt. Haffen oder einigen Seeport kommen / volstrecken und exequiren mögen. Brüssel / den acht- und zwantzigsten Maij, im Sechzehenhundert unnd Funfftzigsten Jahre.

Leopoldus Wilhelmus.

Auff Befehl Ihrer Hoheit

Augustin Navarro.

Folget die Authorisirung der besagten Ordre.

ICh untengeschriebener Ihro Mayt. Ambassador bey dē General Staaten der vereinigten Provincien bezeuge und certificire / daß dieses die Copey des Decreti, welche der Secretarius Don Augustin Navarro auff Befehl seiner Alteza Ihro Ertzhertzogl. Durchl. mir zugesand / so S. höchstgedachte Alteza befohlen dem Herrn Marques de Lede, General auff der See in Flandern / zu übersenden / damit er Versehung thäte / daß das Admiralität-Gericht den Tractat der Segelation zuletzt in den Haag den siebenzehenden Tag Decembris, im Sechzehenhundert und Fünfftzigsten Jahre auffgerichtet unnd vollenzogen / zu Nutzen der Hanseestädte und deren Unterthanen / beobachte / auff selbige Weise wie mit den Unterthanen der vereinigten Provincien. Zu Bezeugung dessen / habe ich diese gegenwertige Schrifft mit meiner Hand bezeichnet / und mit meinem Insiegel unterdrücket / auch durch den Secretarium dieser Legation unterschreiben lassen. Im Haag den zwölfften Junii, des Sechzehenhundert ein und Funfftzigsten Jahrs.

(L.S.)

Anthonio Brun.

Auff Befehl Ihr Excell.

V. Richart.

CONFIRMATIO PRIVILEGIORUM HANSEACORUM IN ANGLIA de Anno 1547.

DWARDUS SEXTUS Dei gratia Angliæ, Franciæ & Hyberniæ Rex, fidei defensor, ac in terra Ecclesiæ Anglicanæ & Hyberniæ supremum Caput, Omnibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem; Inspeximus literas patentes Dn. Henrici VIII. nuper Regis Angliæ, Patris Nostri, de Confirmatione factas, in hæc Verba: HENRICUS, Dei gratia, Rex Angliæ Franciæ & Dominus Hyberniæ, omnibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem; Inspeximus literas patentes Dn. Henrici VII. nuper Regis Angliæ, Avi nostri, de confirmatione factas, in hæc verba: HENRICUS, Dei gratia, Rex, Angliæ & Franciæ, & Dominus Hyberniæ, Omnibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem; Inspeximus literas patentes Domini Edvardi IV. nuper Regis Angliæ, post conquestum mercatoribus Alemanicis factas, in hæc verba: EDVARDUS, Dei gratia, Rex Angliæ & Franciæ, & Dominus Hyberniæ, omnibus ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem. Inspeximus literas patentes Domini RICHARDI nuper Regis Angliæ fidelissimi post conquestũ progenitoris nostri factas, in hæc verba: RICHARDUS, Dei gratia, Rex Angliæ & Franciæ, & Dominus Hiberniæ, Omnibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem. Inspeximus cartam celebris memoriæ Dn. Edvardi III. filii Regis Henrici quondam Regis Angliæ, progenitoris, in hæc verba: EDVARDUS, Dei gratia, Rex Angliæ, Dominus Hyberniæ, & Dux Aquitaniæ, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, Comitibus, Baronibus, Justitiariis, Vice-Comitibus, Præpositis, Ministris & omnibus Ballivis & fidelibus suis, salutem.

Circa bonum statum omnium mercatorum subscriptorum, Regnorum, Terrarum & Provinciarum, videlicet: Almaniæ, Franciæ, Hispaniæ, Portugaliæ, Navarræ, Lumbardiæ, Tusciæ provinciæ, Cathaloniæ, Ducatus nostri Aquitaniæ, Tholosaniæ, Caturtinij, Flandriæ, Brabantiæ, & omnium aliarum terrarum & locorum extraneorum, quocunque nomine censeantur, venientium in regnum Nostrum Angliæ, & ibidem conversantium, nos præcipua cura sollicitat, qualiter sub nostro dominio tranquillitatis, & plenæ securitatis, immunitas eisdem mercatoribus futuris temporibus præparetur, ut itaque vota ipsorum reddantur, ad nostra & Regni Nostri servitia promptiora, ipsorum petitionibus favorabiliter annuentes, & pro statu eorundem plenius observando, in forma, quæ sequitur, ordinantes, pro Nobis & Hæredibus Nostris, in perpetuum subscripta, dictis Mercatoribus duximus concedenda.

I. Securitas. In primò videlicet, quod omnes Mercatores dictorum Regnorum & terrarum salva & secura sub tuitione & protectione nostra, in dictum Regnum Nostrum Angliæ, & ubique intra potestatem nostram veniant, cum mercandis suis quibuscunque de muragio, pontagio & pavagio liberi & quieti, quodque infra idem Regnum & potestatem nostram, in Civitatibus, Burgis & villis mercatoriis possint mercari, duntaxat in grosso, tàm cum Indigenis seu Incolis ejusdem

dem Regni & potestatis nostræ prædictæ, quàm cum alienigenis extraneis vel privatis. Ita tamen, quod merces, quæ vulgariter merceriæ vocantur, ac species minutatim vendi possint, prout antea fieri consuevit. Et quod omnes prædicti mercatores mercandisas suas, quas ipsos ad prædictum regnum & potestatem nostram adducere, seu infra idem regnum & potestatem nostram emere, vel aliàs acquirere contigerit, possint quo voluerint, tàm intra Regnum & potestatem nostram prædictam, quam extra ducere, seu portari facere, præterquam ad terras manifestorum & notoriorum hostium regni nostri, solvendo consuetudines, quas debebunt, Illis duntaxat exceptis, quæ de eodem regno seu potestate nostra, postquam intra idem regnum seu potestatem nostram ducta fuerint, sine voluntate nostra & licentia speciali, non liceat eis educere quoquo modo. *Negotiari tam sunt Indigenis quam extraneis. Importatio & Exportatio.*

Item: Quod prædicti Mercatores in Civitatibus, Burgis & Villis prædictis, pro voluntate sua hospitari valeant, & morari cum bonis suis ad gratum ipsorum, quorum fuerint hospitia sive domus. 2.

Item: Quod quilibet Contractus per ipsos mercatores cum quibuscunque personis undecunque fuerint, super quocunque genere mercandisæ initus firmus sit & stabilis, ita quod neuter mercatorum ab illo Contractu posset discedere, vel resilire, postquam denarius Dei inter principales personas contrahentes datus fuerit & receptus. Et si forsan super Contractu hujus modi contentio oriatur, fiat inde probatio aut inquisitio, secundum usus & consuetudines feriarum & Villarum, ubi dictum Contractum fieri contigerit & iniri. 3.

Item: Promittimus præfatis mercatoribus pro Nobis & hæredibus nostris, in perpetuum concedentes, quod nullam prisam vel arrestationem seu dilationem occasione prisæ de cætero, de mercimoniis, mercandisis seu aliis bonis suis, per Nos vel alium seu alios pro aliqua necessitate seu casu, contra voluntatem ipsorum mercatorum aliquatenus faciemus, aut fieri patiemur, nisi statim soluto pretio, pro quo ipsi mercatores aliis hujusmodi mercimonia vendere possint, vel eis aliàs satisfacto ita quod reputent se contenteos & quod super mercimonia mercandisas seu bona ipsorum per Nos vel ministros nostros, nulla appretiatio aut æstimatio imponetur. 4. *Non imponatur Arrestum*

Item: Volumus, quod omnes ballivi & ministri feriarum, Civitatum, Burgorum, & Villarum mercatoriarum, mercatoribus antedictis conquerentibus, coram ipsis, celerem justitiam faciant, de die in diem sine dilatione, secundum Legem mercatoriam, de Universis & singulis, quæ per eandem legem poterint terminari. Et si forte inveniatur defectus in aliquo ballivorum vel ministrorum prædictorum, unde iisdem mercatores, vel eorum aliquis dilationis incommoda sustinuerint, vel sustinuerit, licet mercator versus parem in principali recuperaverit damna sua, nihilominus ballivus vel minister alius versus Nos, prout delictum exigit, puniatur, & punitionem istam concedimus in favorem mercatorum prædictorum, pro eorum justitia maturanda. 5. *Celeris Justitia administretur.*

Item: Quod in omnibus generibus placitorum salvo casu criminis, pro quo infligenda sit pœna mortis, ubi mercator implacitatus fuerit, vel alium implacitaverit, cujuscunque conditionis idem implacitatus extiterit extraneus vel privatus in nundinis Civitatis suæ Burgis, ubi fuerit sufficiens copia mercatorum, prædictarum terrarum, & inquisitio fieri debeat, sit medietas inquisitionis de eisdem mercatoribus, & medietas altera de aliis probis & Legalibus hominibus loci illius, ubi placitum illud esse contigerit, & si de mercatoribus dictarum terrarum numerus non inveniatur sufficiens, ponantur in inquisitione illi, qui idonei invenientur ibidem & residui sint de aliis bonis hominibus & idoneis de locis, in quibus placitum illud erit. 6. *Processus & mulctarum partitio.*

7. *Pondus & Statera. wage.* Item: Volumus, ordinamus & statuimus, quod in qualibet Villa mercatoria & feria regni nostri prædicti & alibi infra potestatem nostram, pondus nostrum in certo loco ponatur, & ante ponderationem statera in præsentia emptoris & venditoris vacua videatur, & quod brachia sint æqualia, & tunc ponderator ponderet in æquali, & cum stateram posuerit in æquali, statim amoveat manus suas, ita quod remaneat in æquali, quodque per totum regnum & potestatem nostram unum sit pondus & una mensura, & signo Standardi nostri signentur, & quod quilibet possit habere stateram unius quarteroni & infra ubi contra dominum loci aut libertatem per Nos & Antecessores nostros concessam illud non fuerit, sive contra Villarum ut feriarum consuetudinem hactenus observatum.

7. *Judex mercatorum.* Item: Volumus & concedimus, quod aliquis certus homo fidelis & discretus Londoni residens assignetur Justitiarius mercatoribus memoratis, coram quo valeant specialiter placitare & debita sua recuperare celeriter si Vice-Comites & Majores eis non facerent de die in diem celeris Justitiæ complementum, & inde fiat commissio extra cartam præsentem concessa mercatoribus antedictis, scilicet de his, quæ sunt inter mercatores, & mercatores secundum legem mercatoriam deducenda.

9. Item: Ordinamus, & statuimus & ordinationem illam, statutumque pro Nobis & hæredibus nostris in perpetuum volumus firmiter observari, quod pro quacunque libertate quam nos vel hæredes nostri de cætero concedimus, præfati mercatores suprascriptas libertates vel earum aliquam non omittant, pro supradictis autem libertatibus & liberis consuetudinibus obtinendis, & *Vectigal pro dolio Vini.* prisis nostris remittendis eisdem sæpè dicti mercatores universi & singuli, pro se & omnibus aliis de partibus suis, nobis concorditer & unanimiter concesserunt, quod de quolibet dolio vini, quod adducent aut adduci facient infra regnum & potestatem nostram, & unde marinariis fretum solvere tenebuntur, solvent nobis & hæredibus nostris nomine custumæ duos solidos, ultra antiquas custumas debitas, & in denariis solvi consuetas nobis, aut aliis infra quadraginta dies, postquam extra naves ad terram posita fuerint dicta vina.

10. *Vectigal lanæ.* Item de quolibet sacco lanæ, quem dicti mercatores aut alii nomine ipsorum ement, & de regno educent, aut emi & educi facient, 46. denarios, de intemento ultra customam antiquam dimidiæ marcæ, quæ prius fuerit persoluta, & pro Lasto coriorum extra regnum & potestatem nostram vehendorum, *Corij* dimidiam marcam, supra id, quod ex antiqua Castuma ante solvebatur, & similiter de trecentis pellibus lanutis extra regnum & potestatem nostram ducendis, quadraginta denarios ultra certum illud, quod de antiqua Custuma fuerat prius datum. Item: duos solidos de quolibet scarleto & panno tincto in grano. Item: decem & octo denarios, de quolibet panno, in quo pars *Scarleti* grani fuerit intermixta. Item: duodecim denarios, de quolibet panno alio sine grano. Item: duodecim denarios de quolibet cerequintallo. Cumque de præfatis mercatoribus nonulli eorum alias exerceant mercandisas, ut de averio ponderis & de aliis rebus subtilibus, de pannis tarseti, de serico, de cindatis, de ceta & aliis diversis mercibus, & de equis etiam aliisque animalibus, blado & aliis rebus & mercandisis multimodis, quæ ad certam custumam facilè poni non poterint. Iidem mercatores concesserunt dare nobis & hæredibus nostris, de qualibet libra argenti æstimationis seu valoris rerum & mercandisarum hujusmodi quocunque nomine censeantur, tres denarios de libra in introitu rerum, & mercandisarum, in regnum & potestatem prædictam infra viginti dies, postquam hujusmodi res & mercandisæ in regnum & potestatem nostram adductæ, & etiam ibidem exoneratæ seu venditæ fuerint, & simili-

similiter tres denarios, de qualibet libra argenti, in eductione quarumcunque rerum & mercandisarum hujusmodi emptarum in regno & potestate nostris prædictis, ultra custumas nobis & aliis ante datas, & super valore & æstimatione rerum mercandisarum hujusmodi, de quibus tres denarii, de qualibet libra argenti, sicut prædicitur, sunt solvendi, credatur eis per literas, quas de dominis aut sociis suis ostendere poterunt, & si literas non habeant, stetur in hac parte dictorum mercatorum si præsentes fuerint, vel ministrorum (*Valethorum*) suorum, in eorundem mercatorum absentia juramentis, liceat insuper sociis de societate mercatorum prædictorum infra regnum & potestatem nostram prædictam, Lanas vendere aliis sociis suis, & similiter emere ab eisdem, absque custuma solvenda, ita tamen, quod dictæ Lanæ ad tales manus non deveniant, quod de custuma nobis debita defraudentur. Et præterea est sciendum, quod, postquam sæpedicti mercatores semel in uno loco infra regnum & potestatem nostram custumam nobis concessam superius pro mercandisis suis in forma solverint supra dicta, & suum habeant inde Warantum, erunt liberi, & quieti in omnibus aliis locis infra regnum & potestatem nostrã prædictam, de solutione custumæ hujusmodi, pro eisdem mercandisis seu mercimoniis per idem Waranthum sive hujusmodi mercandisæ infra regnum & potestatem nostram remaneant, sive exterius deferantur, exceptis Vinis, quæ de regno & potestate nostris prædictis, sine voluntate & licentia nostra, sicut prædictum est, nullatenus educantur.

Volumus autem, ac pro Nobis atque hæredibus nostris concedimus, quod nulla exactio, prisa vel præstatio, aut aliquod aliud onus super personas mercatorum prædictorum, mercandisas, seu bona eorundem aliquatenus imponatur: contra formam expressam superius, & concessam his testibus venerabilibus Patribus Roberto Cantuariensi Archi-Episcopo totius Angliæ, Primate Waltero Conventr: & Lichefeldens: Episcopo. Henrico de Lacus, Comite Lincolieu: Hunifrido de Bolum. Comite Hercfor. & Essex: ac Constabulario Angliæ Adomate de Valentia, Galfro de Geymutt hugonale dispensor, Halgero de bello campo, Senescaldo Hospitii nostri, Roberto de Bures & aliis. Datum per manum nostram apud Windefort, primo die Februarij, Anno Regni nostri 31. 10.

Inspeximus etiam cartam Domini Edvardi nuper Regis Angliæ, Avi nostri, factam in hæc verba: EDVARDUS Dei gratia, Rex Angliæ, Dominus Hyberniæ, & Dux Aquitaniæ, Archi-Episcopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, Comitibus, Baronibus, Justiciariis, Vice-Comitibus, Præpositis, Ministris, & omnibus ballivis & fidelibus suis, salutem. Inspeximus cartam quam Dominus EDVARDUS nuper Rex Angliæ, Pater noster fecit mercatoribus regni Alemaniæ, illis scilicet, qui habent domum in Civitate London: quæ Guilde halla teuthonicorum vulgariter nuncupatur in hæc verba: EDVARDUS, Dei gratia, Rex Angliæ, Dominus Hyberniæ, & Dux Aquitaniæ, Archi-Episcopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, Comitibus, Baronibus, Justiciariis, Vice-Comitibus, Præpositis, Ministris & omnibus ballivis, & fidelibus suis, salutem. Sciatis, quod cum celebris memoriæ Dominus Henricus, quondam Rex Angliæ, Avus noster, per literas suas patentes concesisset mercatoribus Regni Alemanum, illis scilicet qui habent domum in Civitate London: quæ Guilde halla teuthonicorum, vulgariter nuncupatur, quod eos universos & singulos manu teneret, & servaret, per totum regnum suum in omnibus eisdem libertatibus & liberis consuetudinibus, quibus ipsi suis & progenitorum suorum temporibus usi fuerunt & gavisi, ipsosque

extra

extra hujusmodi libertates & liberas consuetudines non traheret, nec trahi permitteret quoquo modo. Ac bonæ memoriæ Dominus EDVARDUS, quondam Rex Angliæ, genitor noster, prædictis mercatoribus gratiam illam continuans, voluisset ipsos mercatores manuteneri & servari in omnibus ejusdem libertatibus & liberis consuetudinibus, quibus ipsi suis & progenitorum suorum temporibus usi fuerunt, & gavisi, concedendo eis, quod ipsos extra hujusmodi libertates, & liberas consuetudines non traheret, nec quantum in ipso fuit, trahi permitteret ullo modo, Nosque postmodum pro eo, quod dictæ literæ ipsius Patris nostri de hæredibus suis non faciebant mentionem, per quod ad præmissa dictis mercatoribus observandum non tenebamur.

Immunitas Domus Stiliardanæ vulgò Guildehalo.

De speciali gratia nostra concesissemus eisdem mercatoribus pro Nobis & hæredibus nostris, quod ipsi mercatores universi & singuli ac eorum successores domum prædictam in Civitate prædicta habitaturi, & in omnibus eisdem libertatibus, & liberis consuetudinibus, quibus ipsi mercatores nostris & prædicti Patris nostri ac aliorum progenitotum nostrorum temporibus, usi sunt & gavisi, manu teneantur in perpetuum, & serventur, & quod ipsos mercatores extra hujusmodi libertates & liberas consuetudines non trahemus, nec quantum in nobis est, aliqualiter trahi permittemus, prout in literis nostris patentibus eisdem mercatoribus inde confectis, plenius continetur.

Nos volentes præfatis mercatoribus gratiam facere ampliorem per finem, quem fecerunt nobiscum, Concesimus eis pro Nobis & hæredibus nostris, & hâc cartâ nostrâ confirmavimus, quod ipsi & eorum successores prædictam domum habituri, in perpetuum infra regnum & potestatem nostram pro aliquo debito, pro quo fidejussores aut Principales debitores non extiterint, nec pro aliqua transgresione facta sive facienda per aliquos, quam per ipsos, non arrestentur nec graventur. Et quod Nos vel hæredes Nostri super ipsos aut eorum bona seu mercimonia custumam novam indebitam non ponemus, salvis Nobis & hæredibus Nostris antiquis prisis nostris, quodque ipsi per totum regnum nostrum de bonis & mercimoniis suis, de pontagio, pavagio & muragio in perpetuum sunt quieti. Ita tamen, quod aliquem, qui de Gilda ipsorum aulæ prædictæ non existat, nec ejus bona seu mercimonia de gilda sua esse advocent ullo modo.

Immunitas à vectigal. novis.

Quare volumus & firmiter præcipimus pro Nobis & hæredibus Nostris, quod ipsi mercatores & eorum successores infra regnum & potestatem nostram libertates prædictas habeant in perpetuum, ita tamen, quod aliquem, qui de Gilda ipsorum non existat, nec ejus bona seu mercimonia de gilda sua advocent, sicut prædictum, his testibus Venerabilibus Patribus Wihelmo Cantuario Archi-Episcopo totius Angliæ, Primate Joanne Elien: Episcopo, Thesaurario nostro Bartholomæo de Badelesmer, Hugone Dandale Juniore, Wilhelmo de monte acute Senescallo hospitii nostri Radon: de Gorges. Joanne de Weston: Juniore & aliis. Datum per manum nostram apud Windesore, septimo Die Decembris, Anno Regni Nostri undecimo.

Nos autem concesiones prædictas ratas habentes & gratas eas pro Nobis & hæredibus nostris, quantum in nobis est, concedimus & confirmavimus, prout certæ prædictæ rationalibiter testantur his Testibus, Venerabilibus Patribus Wilhelmo Archi-Episcopo Cantuario totius Angliæ, Primate Joanne Elien. Episcopo, Cancellario nostro. A. Herofordensi Episcopo, Thesaurario Nostro, Henrico Lincolu: Wilhelmo Noruvicensi & Joanne Winton, Episco-

Epiſcopis, Thoma, Comite Ranc: Hinrico, Comite Lancaſtrice, Thoma Wapen, Joanne de bello Campo, de ſouiſette, Joanne de Roos, ſeneſcallo hoſpitii noſtri, & aliis. Datum per manum noſtram apud Weſtmonaſt. quarto decimo die Martii. Anno regni noſtri primo. Anno Chriſti 1547.

Nos autem conceſſiones, promiſſionem, ordinationem, ſtatutum & confirmationem prædicta rata habentes, & gratia ea pro Nobis & hæredibus noſtris, quantum in Nobis eſt, acceptamus, approbamus, ratificamus, & tenore præſentium eisdem mercatoribus Alemaniæ concedimus & confirmamus, prout cartæ prædictæ rationabiliter teſtantur, & prout ipſi libertatibus, immunitatibus & quietantiis prædictis ſemper hactenus à tempore conceſſionis & confirmationis cartarum earundem, rationabiliter uti, & gaudere conſueverunt. In cujus rei teſtimonium has literas noſtras fieri fecimus patentes, teſte meipſo, apud Weſtmonaſt: ſexto die Novembris, Anno regnorum noſtrorum primo.

Nos autem literas prædictas, & omnia & ſingula in eisdem contenta, rata habentes & grata ea pro Nobis & hæredibus Noſtris quantum in Nobis eſt, acceptamus, approbamus, ratificamus, & tenore præſentium dictis mercatoribus Hanſæ teutonicæ, concedimus & confirmamus, prout literæ prædictæ pro eisdem mercatoribus Hanſæ prædictæ rationabiliter teſtantur, & prout ipſi mercatores Hanſæ libertatibus, immunitatibus & quitantiis in literis prædictis ſpecificatis & contentis, parant ea rationabiliter uſi ſunt & gaviſi. In cujus rei teſtimonium has literas noſtras fieri fecimus patentes, teſte meipſo, apud Weſtmonaſter viceſimo octavo die Julii, Anno regni noſtri quarto decimo.

Inſpeximus etiam literas patentes præfati Domini EDVARDI nuper Regis Angliæ quarti, de omnibus & ſingulis tractatibus communicatis, appunctuamentis, conventis, concordatis & concluſis, inter Oratores, Nuncios & Procuratores ejusdem Domini Dn. Edvardi Quarti ab una parte: Ac delectos ſpectabiles & circumſpectos viros Oratores Hanſæ prædictæ, ex altera parte ſimiliter factas, in hæc verba: EDUARDUS DEI gratia Rex Angliæ & Franciæ & Dominus Hyberniæ, univerſis & ſingulis præſentia viſuris ſeu audituris ſalutem & fidem eisdem in dubiam ad hibere, cum dudum, menſe videl. Februarii ultimo præterito, dilecti & fideles noſtri Wilhelmus Hateslyff. Secretarius, Joannes Ruſſe Decretorum Doctor, Archidiaconus Berckſchiriæ in Eccleſia Sarisburiẽſi, Wilhelmus Roſſe Vitellarius Villæ noſtræ Caliciæ, Oratores, Commiſſarii, Procuratores, Nuncii & Deputati noſtri in Civitate Trajecten: comparuiſſent, tumque ibidem cum ſpectabilibus & circumſpectis viris Domino Joanne Oſthuſen, utriusque Juris Doctore, & Joanne Berſenbruges Secretario Lubecenſi, Henrico Murmeſter, Legum Doctore, Pro-Conſule Hamburgenſi, ac Bernhardo Pavveſt, Conſule de Dantzig, communium Civitatum & Oppidorum Hanſæ teutonicæ Oratoribus, nunciis, Procuratoribus, una cum aliis ſibi adjunctis particularum Civitatum, Communitatum, Oppidorum & Burgorum Hanſæ teutonicæ, Oratoribus infrà nominatis, de modis, viis & formis, quibus differentiæ, lites, guerræ, injuriæ, & diſcordiæ inter homines partium prædictarum motæ & pendentes, finaliter pacificari, aboleri, omnesque & ſinguli homines utriusque partis prædictæ ad priſtinam amicabilem & mutuam communicationem & converſationem, liberumque intercurſum mercandiſandi reſtitui & reduci poſſent, abunde & cum matura deliberatione communicaſſent & tractaſſent, ipſi tandem cum oratoribus Hanſæ ſupradictæ appunctuarunt, convenerunt, concordarunt & concluſerunt vice & nomine Noſtris, in omnibus & per omnia, prout in eorum literis tenore ſubſequenti deſuper expeditis, pleniſſimè continetur.

Concordia Trajectana. Univerſis & ſingulis præſentium ſeriem inſpecturis, Nos Wilhelmus Hateslyff, Excellentisſimi & potentisſimi Principis Domini EDUARDI, Dei gratia Regis Angliæ & Franciæ, & Domini Hyberniæ Secretarius, Joannes Ruſſet: Decretorum Doctor, Archidiaconus Barckſchier, in Eccleſia Sarisburienſi, ac Wilhelmus Roſſe, Vitellarius Villæ Caliciæ, Oratores, Commiſſarii & Procuratores ejusdem Domini Regis ex una: ac Joannes Oſthuſen, utriusque Juris Doctor, & Joannes Berſenburg Secretarius Lubecenſ. Henricus Murmeſter, Legum Doctor, Pro-Conſul Hamburg. ac Bernhardus Parveſt, Conſul de Dantſike, cum aliis adjunctis videlicet ſpectabilibus & circumſpectis Dominis Oratoribus, Chriſtophoro Hinxtebergk, Proconſule Tremonienſi, Henrico Kenſinck, Conſule Monaſterienſi, Magiſtro Joanne Marquardo & Joanne Gorion: Proconſulibus, ac Magiſtro Stephano Sterwerden/ Secresario Davantrienſi, Magiſtro Tilemanno de Veen. & Henrico Knemetorff Pro-Conſulibus, & Mro. Jacobo Bundop, Secretario Campenſi, Joanne Durkop, Altermando, & Mro. Gerhardo Bruns, Secretario mercatorum Hanſæ in Bruggis, nec non Mro. Hermanno Wammaten Secretario mercatorum Hanſæ in London, communium Civitatum & oppidorum, Hanſæ Teutonicæ Oratores, Procuratores & nuncii, *ex alteris partibus*; Per literas ſuperiorum noſtrorum, quarum tenores de verbo ad verbū inferius inſeruntur ad infra ſcripta auctoriſati & commisſi, notum facimus: Quod poſt nonnullos Tractatus per certos Angliæ & Hanſæ Oratores, in hac Civitate Trajectenſi, menſibus Julii & ſeptembr. ultimo die effluxis, & ſuper quam plurimis differentiis, litibus, guerris, injuriis & diſcordiis inter homines partium prædictarum motis, & pendentibus indiſcusſis habitos atque factos tandem comparentibus nobis inſtante menſe Februarii, indicta Civitate Trajectenſi, poſt maturam & plenam deliberationem, ſuper omnibus hinc inde propoſitis habitam & obſervatam, inſpirante pacis auctore, pro pacificandis & abolendis differentiis, litibus, guerris, inimicitiis, & diſcordiis hujusmodi atque pro reducendo & reſtituendo omnes & ſingulos homines utriusque partis prædictæ, ad priſtinam amicabilem & mutuam communicationem, & converſationem, liberumque intercurſum mercandiſandi, appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt inter Nos, vice auctoritate & nominibus ſuperiorum noſtrorum, pro ſe ſuisque ſucceſſoribus & ſubditis Univerſis & ſingulis, præſentibus & futuris in modum ſubſequentibus & ſubſcriptis articulis comprehenſum.

I. Belli ceſſatio. In primis appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum exiſtit, quod ab hac die in perpetuum, inter ſerenisſimum Regem Angliæ, ſuosque hæredes & ſucceſſores ipſius, & eorum ligeos atque ſubditos, ex una: atque communitates & Homines de Hanſa Teutonica, præſentes & futuros, ex altera partibus, Ceſſabunt de cætero, & penitus conquieſcent ac finaliter Securitas eundi & redeundi. exterminabuntur omnes bellorum motus, hoſtilitates, atque inimicitiæ, ubique per terram, mare, & in aquis dulcibus. Ita quod homines utriusque partis omnes & ſinguli posſint & debeant libere, tutè & ſecurè ubique locorum inſimul aut ſeparatim ad eorum beneplacitum ire, redire, navigare, morari & converſari, absque eo quod una pars ſuper alteram, aliquod damnum, gravamen ſeu moleſtiam per captiones perſonarū, navium mercium, bonorum ſeu rerum quarumcunq; faciat, ſeu attemptet facere, quovis modo.

II. Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum exiſtit, quod futuris perpetuis tēporib9 ceſſabunt inter partes prædictas, earū ſubditos & ſucceſſores, univerſas omnes lites, quæſtiones & actiones inter easdē partes & ſucceſſores earum occaſione & cauſa injuriarum, litium, diſcordiarum, guerrarum, captionum, perſonarum, navium, mercium, ſeu rerum quarumcunque,

ſive

sive in mare publico sive in portubus maris, aut quibuscunque aliis locis, aut hostilitatum, inimicitiarum, & turbationum quarumcunque ante hac quocunque tẽpore hinc inde exortæ, intẽtatæ seu intentandæ, etiã per viã represaliarũ aliter coram quocunque Judice, aut quibuscunque Judicibus, in regno Angliæ aut alibi institutæ seu instituendæ. Ita quod omnis processus, in quacunque statu fuerit, jam pendens in Anglia, aut alibi coram quocunque Judice, aut quibuscunque Judicibus, in curiis aut consiliis quorumcunque Principum aut Dominorum inter Anglicos & personas sive loca quæcunque Hansæ supradictæ, & præsertim inter quosdam Anglicos, & oppidum Campense, in magno concilio Domini Ducis Burgundiæ. *Cessatio litium & discordiarum.*

II. Nec non arrestationes, & exinde subsequentes promissiones, obligationes & cautiones, quæcunque virtute, quarumcunque literarum represaliarum sive arrestationes factæ cessent, sint abolitæ, ac penitus conquiescant, nec alicui cujuscunque nationis existat, permittetur in regno Angliæ, aut alibi, per viam represaliarum, aliasvè vias contra subditos, unius aut alterius partis procedere, ex eo forsan, quod sibi naves aut bona tempore aliquo præterito ablata, aut aliàs injuriæ illatæ sint, adeò quod benè licebit tàm Anglicis quàm hominibus Hansæ, prædictæ naves & alia bona, usque in hunc diem taliter capta in regnum Angliæ, & alia dominia serenissimi Domini Regis, atque alibi, ubicunque libuerit, securè & liberè adducere, & abhinc educere, ac pro libitu suo vendere, distribuere & alienare, absque eo quod primi Domini proprietarii aut possessores eorundem ipsa vendicare, aut recuperare valeant. Quodque excertitores, Capitanei navium eorum familiares servitores, & alii quicunque uni & alteri partium prædictarum, tempore hujusmodi guerrarum adhærentes, cum universis rebus ejusdem dissentionis occasione captarum nullo modo per unam vel alteram partem, in quacunque etiam regione fuerint, ex causis prædictis, arrestentur, turbentur, molestentur, aut quomodo libet inquietentur.

III. Item appunctuatum, conventum, concordatum, & conclusum existit, quod ad majorem securitatem hominum Hansæ prædictæ, providebitur eis, & eorum successoribus, per literas Domini Regis Angliæ, validas & efficaces & per actum Parliamenti, ne ipsi aut eorum aliquis graventur, onerentur seu impediantur in futurum, in eorum personis, navibus, bonis, mercibus, sive rebus, occasione alicujus sententiæ latæ, aut judicii redditi represaliarum concessarum & indultarum, per dictum Dominum Regem, & suum consilium, in & adversus nationem, seu personas ejusdem Hansæ, quandocunque ante præsentem diem, ita quod ab ulteriori exsecutione sententiæ & judicii hujusmodi supersedere debet omninò. Quodque simpliciter & omninò omnes & singulæ promissiones, obligationes & fidejussiones prætextu hujusmodi sententiæ, aut literarum represaliarum, à mercatoribus Hansæ tunc in Anglia factæ, sint ablatæ, & iidem mercatores per Regiam celsitudinem ab iisdem simpliciter absoluti. *Cessatio repres. aliarumque Arrestorum.*

IV. Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, inter Oratores prædictos, quod omnes & singuli mercatores, & alii subditi & ligei Domini Regis Angliæ, pro tempore existentes, cujuscunque status fuerint, & possẽt totiẽs quotiẽs eis libuerit & placuerit salvo & securè terrã Prussiæ & alia loca Hansæ intrare, ibidẽ morari & cõversari, exire & redire, emere & vendere, cũ quibuscunq; personis, ita & in eo modo, ac adeò liberè, *sicut unquam ante* hæc tempora emere & vendere, intrare & exire potuerunt, & cõsueverunt, solutis custumis & *deveriis* de mercandisis suis debitis & cõsuetis, Quodq; omnes & singuli mercatores, & alii subditi & ligei Domini Regis *Angliæ Mercatores liberè negotientium in Borussia & locis Hanseaticis.* *Sicut unquã ante.*

Angliæ hujusmodi in terra Prusſiæ & aliis locis Hanſæ, omnibus & ſingulis libertatibus & liberis *conſultudinibus* uti plenè debeant & gaudere quibuscunq; aliquo tempore rationabiliter uſi ſunt & gaviſi, nullæque priſæ, exactiones novæ ſeu præſtationes aliquæ, ſuper eorum perſonas vel bona imponentur aliter vel alio modo, quam ante decem, viginti, triginta, quadraginta, imò & cernum annos & ultra, impoſita ſunt vel fuerunt. Simili modo quod verſa vice omnes & ſinguli mercatores, & homines de Hanſa prædicta, præſentes & futuri, cujuscunque ſtatus fuerint, poterunt & poſſunt totiens, quotiens eis libuerit & placuerit, terram Angliæ, & poteſtatem & dominia Serenisſimi Domini Regis intrare, ibidē morari & converſari, exire & redire, ſalvo & ſecure emere & vendere, ſecundum formam & tenorem cartarum & privilegiorum, eis ſeu eorum Prædeceſſoribus indultorum, ſolutis tamen cuſtumis & aliis deveriis inde debitis, ſecundùm eorundem privilegiorum vim & formam & effectum. Quodque iidem omnes & ſinguli mercatores & homines de Hanſa prædicta, præſentes & futuri, quibuscunque privilegiis & libertatibus ipſis, aut eorum anteceſſoribus, per Reges Angliæ indultis & conceſsis, uti plenè debeant & gaudere, prout *unquam ante hæc* tempora, eis rationabiliter uſi ſunt & gaviſi, nullæque prisæ, præſtationes, exactiones novæ aut aliqua ſubſidia, ſuper earum perſonas vel bona imponantur, ultra vim atque formam Privilegiorum, eis, ut præmittitur, conceſſorum, & omne dubium, quod in præmisſis, ſeu circa ea poſſet oriri, removendum, ne videlicet occaſione guerrarum & turbationum, jam nuper contingentium prætendi valeat tàm memorata privilegia Hansæ, in regno & Domini Regis Angliæ, quàm libertates & liberas conſuetudines Anglicorum ſupradictis, in terra Prusſiæ & aliis locis Hanſæ, tanquam foris facta, ſeu confiſcata, viribus vacuari, ſeu minoris roboris eſſe, aut momenti, concluſum eſt, quod providebitur, tàm dictis mercatoribus & hominibus, de Hanſa, præſentibus & futuris, per literas autenticas & patentes Domini Regis, & per actum Parliamenti, quam ſubditis & ligeis coronæ Angliæ præſentibus & futuris, per decreta & literas autenticas, nomine & autoritate totius Hanſæ, ſub ſigillo Civitatis Lubecenſis, prout moris eſt, validas & efficaces, dè & ſuper confirmatione & innovatione omnium & ſingulorum privilegiorum, libertatum & liberarum conſuetudinum prædictarum, ad finem & effectum, ut ambæ partes ſuis hujusmodi privilegiis, libertatibus & liberis conſuetudinibus uti & gaudere de cætero posſint, ſicut uſi & gaviſi ſunt, ſeu uti & gaudere debuiſſent, ſi guerræ & turbationes hujusmodi non contigiſſent, & cum de termino morari, qui perſæpè in præſentibus continetur, ante hæc deceptatio orta eſt, Concordatum eſt, quod nihil aliud in ejus ſignificatione contineat, quam aliquandiu in aliquo loco perſeverare, non ut civis aut incola.

Iuxta cōſuetudinem.

Commercādi Libertas Mercatorum Hanſeaticorum in Anglia.

tenore chartarum & privilegiorum.

Attende, quatenus & quoties privilegiorum ſiat mentio.

V. Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, quod in cauſis & querelis movendis infra regnum Angliæ, adverſus mercatores & homines Hanſæ prædictæ, vel ab eis ubi agitur de Contractu vel quaſi, vel delicto vel quaſi, qui vel quod prætenditur, initus ſeu factus, initum ſeu factū, extra corpus cujuscunque communitatis Regni Angliæ deputabuntur autoritate Regia, duo vel plures Judices, juxta quod rei qualitas videbitur exigere, coram quibus & per quos hujuſmodi cauſæ ſive querelæ, levato velo ac ſine ſtrepitu & figura Judicii citiùs & compendioſius quo fieri poterit, audiri debeat, ac terminari, ſi videlicet hoc ipſum petatur & requiratur à mercatoribus aut hominibus ſupra dictis, per quos contigerit actionem hujusmodi moveri vel attemptari, & quod eo caſu nullus mercator vel nauta de Hanſa, vel Judicium Admiralitatis ſubire teneatur, nec ad hoc artetur

tetur quomodo libet in futurum, & quod fiant prohibitiones Regiæ Admiraldo, & ejus officiariis, ac aliis, aut aliis quibuscunque Judici vel Judicibus, prout opus erit, ne ſe de vel in hujusmodi cauſis ſeu quærelis intromittant vel interponant partes ſuas quoquo modo conſimili proviſione obſervanda ſubditis Regis Angliæ, in terris Hanſæ & diſtrictibus quibuscunque.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, quod confirmatis ſive innovatis cartis privilegiorum & conceſsionum omnibus & ſingulis memoratis Dominis, Rex expediet per Cancellarium ſuum literas, brevia & mandata, edictaque & proclamationes publicas, ad omnes & ſingulos portus atque loca Regni Angliæ, de quibus videbitur expedire ad finem, ut dicta privilegia ipſis mercatoribus, juxta omnem vim, formam & effectū eorundem conſerventur utque, abuſionibus, interruptionibus & impedimentis olim per officiarios Dn. Regis, ut prætenditur contra & adverſus tenores privilegiorum hujusmodi intervenientibus atque factis, de cætero efficacius obvietur, & quod totiens poties Dn⁹ Rex aut ſuus Cancellarius ad hoc per mercatores fuerit requiſitus. VI. *Publicatio Privilegiorū in regno.*

Item pariformiter appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, caſu, quo Civitas, villa vel oppidum aliquod, vel officialis vel Cuſtumarius, vel alius ſubditus quicunque, Illuſtrisſimi Domini Regis, mercatorem vel nautam de Hanſa, in aliquo contra tenorem, & contra cartas privilegiorum ſuorum gravare, onerare, arreſtare, vel moleſtare preſumpſerit, extunc Dn. Cancellarius Angliæ, protempore oportuno brevia concedat, & dabit congrua mandata ad illum vel illos ſic gravantem vel gravantes, ut à talibus oneribus gravaminibus & moleſtationibus ſub pœna officiarii & Cuſtumarii in futurum talia non tentabunt, & quod ab eis deſiſtent tam cœptis ſi qua fuerint. VII. *Pœna contra [illegible]epientium.*

Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, quod ſerenisſimus Rex Angliæ ad uberiorem ſatisfactionem & recompenſam omnium & ſingulorum damnorum, injuriarum & contumeliarum, de quibus per ſubditos Coronæ hominibus Hanſæ factis & perpetratis, multipliciter quærelatum eſt, præter & ultra alias recompenſas quascunque recordatas & adviſatas certas domus & manſiones eis & eorum ſucceſſoribus in perpetuum poſſidendas & habendas appropriabit, ſeu appropriari faciet, videlicet quandam curiā London ſitam, vocatam Stallhoff / aliàs Styliers / cum eisdem adhærentibus ædificiis, & ejusdem univerſis Juribus usque ad Guilde hallam teutonicorum incluſivè ſe extendentem. VIII. *Confi[illegible]matio Dom[illegible] in Sti[illegible]lirda[illegible]ana & alio[illegible]rum.*

Item in villa de Paſton curiam de Stallhoff / aliàs Styliert / & quod in villa de Lenna una domus conſimilis pro uſu & utilitate dictorum mercatorum Hanſæ juxta aquas ordinetur, & ſimiliter per eundem Dn. Regem eis & eorum ſucceſſoribus in perpetuum poſſidenda appropriètur proviſo, quod onera perpetua prædictæ Domus videlicet Stallhoff / cum ſibi adhærentibus petitis in London ex antiquis fundationibus ſeu XXI. fidelium ultimis voluntatib⁹ ad exhibitionē perſonarum Eccleſiaſticarum, ſeu ad alios pios uſus annexa & incūbentia per dictos mercatores & eorū ſucceſſores agnoſcantur, ſupportentur & perimpleantur in omnibus & per omnia, prout proprietarii eorundem moderni, ipſa onera agnoſcere, ſupportare & perimplere tenentur, ac proviſo per literas regias quod mercatoribus Hanſæ prædictæ & eorū ſucceſſoribus licebit ſupra dictas domus & manſiones regere & gubernare, antiqua eorū ſigna ſubmovere & nova injungere, ipſasq; domus & manſiones, cū univerſis earū ædificiis, in toto vel in parte ſimpliciter tollere, & alia pro ſua volūtate reædificare, cū pleniſſima poteſtate utēdi & fruēdi ad libitum IX. *Item in Villa de Paſton & Lenna manſio quedam juxta aquas.*

suæ voluntatis, absque alicujus novæ præstationis ultra præmissa vel alterius cujuscunque oneris impositione; cumque renunciatione & cessione perpetua & irrevocabili eorum, ad quos ipsæ mansiones & domus pertinebant, omnibus & singulis Statutis & consuetudinibus regni Angliæ, cæterisque universis exceptionibus, tàm Juris quàm facti, & dolo & fraude, quantum ad promissa penitus semotis & cessantibus aliisque non obstantibus quibuscunque.

X. Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod in satisfactionem omnium & singulorum damnorum mercatoribus & aliis hominibus Hansæ quibuscunque ab Anglicis, usque in præsentem diem illatorum, ac pro omnibus ac singulis aliis & displicentiis de animis hominum ipsius Hansæ adversus subditos Coronæ Angliæ extirpandis & abolendis, Idem Dominus Rex de sua gratia & munificentia sua Regia largietur civitatibus Hansæ ultra domus & mansiones antedictas, certam notabilem summam pecuniæ Sterlingorum, quorum solutionem consequi debent proxime futuris annis continuis ex omnibus & singulis custumis ad regem pertinentibus, de ipsorum mercibus licitis & non prohibitis, quas in idem regnum adduci, seu ab eodem regno educi contigerit, eo & tali modo, quod illas custumas mercatores Hansæ London: residentes in solutionem præfatæ summæ recipiant, quousque ad integram solutionem ejus perveniant, proviso quod nullum, qui non sit de eorum Gilda vel societate, neque ejus bona advocent vel colorent aliquo modo.

Notabilis summa pecuniæ Hanseatis exsolvatur.

Quam quidem summam licet olim ad quindecim millia librarum taxatam attento, quod Oratores Angliæ ad instantiam Oratorum Hansæ jam concordatam existit, quod Dominus Rex Angliæ, sui hæredes & successores, omnes & singulos mercatores & homines Hansæ manutenebunt & servabunt indemnes, erga quoscunque subditos suos ab omni actione, quæstione & lite, quæ occasione, injuriarum aut captionis personarum, navium, mercium seu rerum quarumcunque, temporibus quibuscunque præteritis eis aut eorum alicui, adversus ipsos de Hansa competebit seu competere poterit, dictæ Oratores Hansæ moderarunt, & taxarunt ad summam decem millium librarum, retentionem & solutionem ipsi mercatores, de eorum custumis consequi & habere debent annis proximè futuris, ut præfertur obligatione regia, in meliori & efficaciori forma per literas suas patentes, dictis mercatoribus desuper faciendas, in quo casu & præmissis benè & fideliter perimpletis, dicti Oratores Hansæ ipsum Dn. Regem, suosque successores, subditos & Ligeos Coronæ Angliæ, præsentes & futuros, ab omnibus & singulis damnis, injuriis, spoliationibus, rapinis, incarcerationibus, arrestationibus personarum, bonorum & mercandisarum alienationibus, distributionibus, partitionibusque eorundem, in & adversus mercatores & homines Hansæ, per Regem gem & Reges Angliæ suosvè subditos, per viam facti, per viam Judicii & sententiæ seu executionis, aut aliter quomodo cunque commissis seu attentatis, exoneratos, absolutos & quietos, ipsosque & eorum quemlibet in eventum & casum supradictum, de iisdem acquietant & absolvunt firmiter, per præsentes & insuper pro majore certitudine præmissorum, inter præfatos Oratores dictum, advisatum & concordatum est, quod in omnibus & singulis portubus & locis, sub obedientia Dn. Regis Angliæ, ubi mercatores Hansæ mercandisas suas adduxerint sed eduxerint, durante tempore, quo in satisfactionem summæ prædictæ Custumas suas retinere debent, ut præfertur, debeant fieri scripta intentata de tempore in tempus inter officiarios Dn. Regis, sive sint Custumarii, sive alii per regem ad id deputandas ex una parte, & mercatorem seu mercatores Hansæ, ex altera parte, ad finem, ut Dominus Rex possit de

anno

anno in annum super summa antedicta, & quantum de eadem solvendum restiterit, certificari, ut est justum.

Item appunctuatum, convētū, concordatū & conclusū est, quod ante omnia Rex præfat⁹ dictis mercatoribus solutionē faciat quadragintarū octuaginta quatuor librarum Sterlingorum, quæ dictos mercatores exclusis Coloniensibus pro rata sua contingunt quas suæ Majestati novissimæ in Angliam carceribus mancipati mutuò amicabili concesserunt, vel saltem eosdem assecuret, de modo & forma solutionis hujusmodi faciendæ, si & in quantum constiterit pecuniam hujusmodi mutuatam & non solutam. XI. Ex bene meritò.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod si quæ Civitatum, Comunitatum aut personarum quarumcumque confæderationis Hansæ Teutonicæ, per aliarum Civitatum & Communitatum ejusdem Hansæ Oratores, ex causis Eos moventibus, à cæteris Civitatibus & Locis Hansam facientibus, separata aut dismembrata existat, aut futuris ullis temporibus separetur aut dimembretur, aut quæ earundem sua sponte seipsam separet aut dimembret, Dn. Rex Angliæ ac certificationem & requisitionem Oratorum eorundem Civitatum & Communitatum Hansæ hujusmodi statum sive ulteriore caussæ cognitione totiens quotiens ipsam fieri contigerit reputabit Civitates, Communitates aut personas, sic sibi Certificatas tanquam alienigenas & forenses, nulloque Privilegio munitas, quoad regnum suum Angliæ nec eisdem nova majora aut similia Hansæ privilegia dabit, aut talibus in regno Angliæ gaudere permittit, donec per literas Oratorū Hansæ de Civitatum, Communitatum, aut personarum hujusmodi reunione & reconciliatione certioratus fuerit. XII.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod Civitas London: acceptare debebit quoscunque tractatus, obligationes & compactata inter eundem Regem & Civitates, & Oratores Hansæ intervenientia atque facta, absque contradictione perpetuis temporibus observanda, nec non sub ejusdem Civitatis Civitatis authentico & ad hujusmodi sufficienti sigillo, & literis patentibus, omnes & singulas compositiones, & contractus antiquos, ac per eorum consilium pro mercatoribus Hansæ, quascunque latas sententias renovare & reassumere supradictos mercatores illis omnibus & aliis quibuscunque suis libertatibus & antiquis consuetudinibus, quatenus per Dn. Regem modernum, autoritate Parlamenti sui aut aliter quomodocunque innovatæ & confirmatæ fuerint, etiamsi aliquotiens per contrarium actum, aut aliàs interruptæ fuerint, uti & gaudere, pro ut ab antiquo consueverunt permittendo, non obstantibus aliquivis Privilegiis ipsis Londoni concessis, quibus nec contra præfatos mercatores gaudere debebunt. XIII.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod mercatores Hansæ possessionem & custodiam nanciscantur quadam parte London dicta vulgariter Bischopisgatæ infra omnem vim, formam & effectum compositionis inter eandem Civitatem & ipsos mercatores quondam factæ. XIV.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod cum mercatores Hansæ multipliciter se gravatos in Anglia, & læsos esse dicant, in Judiciis certarum curiarum, contra tenorem certi sui privilegii incipientis, quod in omnibus generibus placitorum, salvo casu criminis, pro quo infligenda sit pœna mortis. Dominus Rex providebit, quod non aliter debeant conveniri neque trahi ad Judicia, quam juxta vim, formam & effectum privilegii antedicti. XV

Itē appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod ad finem, ut occurratur pluribus fraudibus; quibus mercatores Hansæ occasione ponde- XVI. Pondera. Statera.

P 4

ponderationis & ſtateræ ſe damnificatos conqueruntur, contra certi ſui privilegii tenorem ſequentem videlicet quod ante ponderationem Statera in præſentia Venditoris & Emptoris vacua videatur, & extunc ponderator ponderet in æquali, & cum Stateram poſuerit in æquali, ſtatim amoveat manus, ita quod remaneat in æquali &c. Dominus Rex mandabit his, qui officium ponderationis hujusmodi ex donatione ſua nunc habent, ſub pœna amiſſionis & foris facturæ officii hujusmodi, quod officium ipſum indifferenter juſtè & fideliter exequantur, quod ſi poſt monitiones legitimas in ea parte culpabiles inventi fuerint, Dominus Rex pro quiete mercatorum Hanſæ aut providebit eis de ſingulari ponderatore, aut de alio remedio convenienti & rationabili, de quo debebunt meritò eſſe contenti proviſo, quod lingua Stateræ ultra longitudinem pedis extendatur his, quæ de officio ponderatoris jam dicta ſunt ad officium menſuratoris pannorum lineorum extenſis, per omnia & de eodem pariformiter intellectis.

XVII. Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, quod Dominus Rex de tempore in tempus providebit contra certum gravamen, quo plurimum gravantur per Cuſtumarios dicti mercatores ratione mercium ſuarum advenientium in Anglia, quas Anglici ipſos mercatores mora protracta occaſione ſtatuendæ Cuſtumæ non permittunt pro ſua libertate comitari.

XIIX. Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, quod Dominus Rex providebit, ne ſcrutatores, qui nullum defectum repererint circa merces mercatorum Hanſæ, faciant aliqua impedimenta, quo minus ipſos mercatores & nautas ſine aliquo onere cum ſuis bonis relinquant.

XIX. Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, quod providebitur, ne mercatores Hanſæ à littoribus per terram venientes, cum federaturis aliisque pretioſis pellibus & mercibus graventur per cuſtumarios, aut alios quoscunque ibidem ex parte regis aut aliorum exiſtentes, præſertim in Civitate Cantuarienſi aut Roffen: aut in Villa de Graveſende, aut alibi in apertura vaſorum, in quibus hujusmodi pelles reponi contigerit caſu, quo foderatura & prædicta bona poſt præſtitam cuſtumam ſigillata, ac Warantum deſuper datum fuerit attentis, quod apertura hujusmodi ſine magno præjudicio & notabili damno fieri non poteſt.

XX. Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, quod providebitur, quod mercatores prædicti exonerabuntur, à quadam exactione, vulgariter dicta princemonii ſive Luffkop/ & à præſtatione quatuor denariorum per quendam aſſertum Officiarium, vocatum Leprick ultra cuſtumas ſolitas illos extorquentes, ſi de Jure non debeant eas habere.

XXI. Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, quod Dominus Rex faciet proviſionem, qua naves & bona, quibus onuſtantur naufragium in Anglia qualitercunque paſſa ſaltem condigna pro illis ſalvandis mercede laboris conſtituta, eis reſtituantur, quibus ante naufragium pertinuerunt, dummodo aliquod vivum animal ex nave hujusmodi periclitante, ſit homo, canis, gallus, catus, aliud animal ad terram ſalvum adveniat.

XXII. Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, quod providebitur per totum Regnum Angliæ, de his, qui caſu fortuito, ex aliqua navi in pelagus maris præcipitati, aut alias, intra vel extra navim ex conflicta vel alia cauſſa quacunque vulnerati vel mortui fuerint, ne de iis aut

aut aliis quibuscunque caussis mercatores tangentibus Admirallus cognitionem habeat, aut Jurisdictionem exerceat; Nec propterea navis merces & bona in eadem navi existentia in commissum cadant, neque mercatores aliquod damnum vel periculum patiantur aut sustineant, sed quod eo casu, & aliis quibuscunque fiat causæ cognitio, prout singulari Statuto provisum existit, in Parliamento Dn. Regis Richardi secundi, apud Westmonasterium, Regni sui quinto decimo edito, quod incipit, quod de omnibus Contractibus placitis & querelis, & de omnibus aliis rebus factis sive emergentibus infra corpora communitatis, tam per terram, quam per aquam ac etiam Wrectum maris.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod Dominus Rex adhibebit diligentiam pro oportuna provisione facienda circa pannos Laneos Angliæ, ut defectus in eis reperti, tam in qualitate Lanarum, quam in pannorum longitudine & latitudine possint reformari. XXIII.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod providebitur per Dominū Regem, ut sufficienti cautione præstita, de stando Juri per mercatores Hansæ, ex causis quare bonorum suorum arrestationes fieri contigerint ipsi, mercandisas suas libere consequantur, ac easdem vendere, proque suo libitu distribuere valeant. XXIV.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod providebitur eisdem mercatoribus Hansæ, quod vina Rhenensia minuatim & ad retalliam futuris temporibus vendere valeant, prout ab antiquo soliti sunt & consueti, & quod ad illam quotam, quam major Civitatis London: de sale ibidem adducto capere consuevit, dicti mercatores & sui successores debent ab eadem in perpetuum exonerari. XXV.

Item appunctuatum, conventum, concordatum, & conclusum est, quod prædicta appunctuata, conventa, concordata & conclusa nullæ obligationes, quæ à Domino Rege Angliæ, & suis prædecessoribus mercatoribus aliisvè particularibus personis, erga Civitates Hansæ ac earum personas, etiamsi Jure depositi, & bona fide aut alias qualitercunque emanarunt, pro quibus non est satisfactio plenaria in articulis memoratis concordata, ac vice versa quæ à Civitatibus, mercatoribus aut aliis personis Hansæ, erga Dn. Regem Angliæ, suosque Prædecessores & subditos similiter emanarunt, quarum occasione debita jure extincta, aut ad finem persecuta non sunt, auferantur, verum potius in suo maneat robore atque firmitate. XXVI.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod omnia appunctuata, conventa, concordata & conclusa, duntaxat Dominum Regem Angliæ suosque ligeos & subditos ex una, ac Civitates Hansæ, eorumque mercatores & homines, partibus ex altera, se extendant, adeò quod si fortè alterutra partium erga alios Principes, Dominos, aliosvè quoscunque, qui sub antedicti Regis Angliæ ditione, aut civitatibus Hansæ non existant, aliquod sibi jus aut actionem competere, ex eo, quod tempore prædictarum guerrarum & dissentionum, aut occasione eorum quid actum prætenderet, & quod ipsum per prædicta, appunctuata, conventa, concordata & conclusa minimè debet esse ablatum, imò ut partium unaquæque suum jus prosequi valeat, & finire, sicut promissum est. XXVII.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod per præmissa omnia & singula in præsentibus descripta & contenta, nullis literis, privilegiis, libertatibus, concessionibus, indultis, concordiis & tractatibus ante tempora datis, præsentium per Illustrissimos Reges Angliæ, XXVIII

 & alios

& alios quoscunque, mercatoribus & hominibus Hansæ datis & concessis, aut inter dictos Reges & alios ac mercatores & homines Hansæ quibuscunque factis & concordatis, præjudicium aliquod generetur, sed quod ita omnia & singula cum præsentibus universis & hæc eadem cum illis in suis permaneant robore & virtute, sic quod mercatores Hansæ communiter & singuli præfatis literis, libertatibus, concessionibus, indultis, concordatis & conclusis, in quibuscunque suis articulis & punctis, prout in eis ad utilitatem eorum melius & pertinentius interpretari. Ac etiam ipsis liberius & utilius valere & convenientibus expedire poterunt in perpetuum, liberè & pacificè frui debeant, contraria vel aliqua alia interpretatione circa ea minimè facienda, ac contradictione cujuscunque non obstante; Quæ omnia & singula Nos Oratores Angliæ supra nominati promittimus bona fide, & pollicemur per metuendissi. Dominũ Regem nostrum, suosque hæredes & successores, ligeos & subditos Coronæ Angliæ universos & singulos, præsentes & futuros, quoad ipsos concernunt aut concernere poterunt, tenendum inviolabiliter in perpetuum, pariter & observandum, ac per literas authenticas & patentes ejusdem Domini Regis ratificanda, opprobanda pariter & confirmanda ligeos hujusmodi confirmatoriis in oppido Brugensi sub visu Aldermanni aut alterius adhuc potestatem ex parte Hansæ habentes literas similis confirmationis pro parte Hansæ apportantis, & tunc cum effectu nuncio regio ad hoc mittendo tradere parati, primo die Mensis Augusti proximè futuri deliberandum pariter & consignandum.

In quorum omnium & singulorum testimonium atque fidem, has literas penes Oratores Hansæ supra nominatos pro parte Hansæ remanentis, Nos Wilhelmus Hatteslyff, Joannes Russett: & Wilhelmus Rosse, Oratores in literis Procuratoriis, infra insertis, specialiter nominati, sigillis, nominibus, & signis nostris manualibus subscriptis roborari faciemus pariter & communiri. Tenores verò literarum procuratoriarum, de quibus supra fit mentio, sequuntur, & sunt tales:

Mandatum Regium, eisdem Oratoribus & Legatis concessum.

EDVARDUS IV. Dei gratia, Rex Angliæ & Franciæ, & Dominus Hyberniæ, omnibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, Salutem. Cum in quadam Dieta, mensibus Julii & Septembris ultimo elapsis, in civitate Trajectensi, per certas pro parte nostra, & per alios pro parte Civitatum Hansæ Teutonicæ Oratores, nonnulla media pacis & pristinæ amicitiæ, inter Incolas & subditos utriusque partis renovandæ excogitata, communicata, tractata, & sub spe conclusionis appunctuata fuerunt, prout in actis ejusdem dietæ, inter Oratores hinc inde conscriptis, & per eos subscriptis, de dato in Civitate Trajectensi, decimo nono die Septembris, Anno Domini Millesimo, quadringentesimo, septuagesimo tertio, plenius continetur. Sicque ipsa Dieta primum ad quintum decimum diem Mensis Januarii proximi & tunc sequentis continuata ad finẽ, ut tunc & super materiis & rebus remanentib9 indiscussis finalis conclusio caperetur, paxque firma & perpetua inter partes componeretur & stabiliretur. Hinc est, quod Nos volentes ceptum hujusmodi debitum, sortiri effectum de fidelitate circumspectione & industria dilectorum & fidelium nostrorum, Joannis Schotte militis Mareschalli Villæ nostræ Cales, Magistrorum Wilhelmi Hatteslyff, Secretarii, Joannis Russett Archidiaconi Berck Consiliariorum nostrorum, & Wilhelmi Rosse Vitellarii Villæ nostræ Cales, plenariè confidentes ipsos nostros veros & indubitatos Ambasiatores, Commissarios, Procuratores, Deputatos & Nuncios Generales &

les & speciales constituimus, deputavimus & ordinavimus, dantes & concedentes eisdem Ambasiatoribus, Commissariis, Procuratoribus, Deputatis & nunciis nostris tribus seu duobus eorum, quorum præfatum Joannem Schotten, Wilhelmum Hatterslyff, Joannem Russett unum esse volumus, plenam & liberam potestatem, ac mandatum generale ac speciale, pro Nobis, hæredibus & successoribus regnis, terris, dominiis, subjectis, amicis, alligatis, confœderatis faventibus & adhærentibus nostris quibuscunque, cum spectabilibus & egregiis Viris, Gubernatoribus patriarum & Civitatum Hansæ Teutonicæ, seu eorum Ambasiatoribus, Commissariis, Procuratoribus, Deputatis & nunciis, sufficientem in ea parte potestatem habentibus, ac etiam cum quibuscunque Universitatibus, societatibus, Principibus, Dominis Gubernatoribus & Rectoribus terrarum patriarum, Civitatum, Oppidorum, Villarum & dominiorum quorumlibet terræ Almaniæ, aut cum ipsorum Ambasiatotibus, Procuratoribus, Commissariis, Deputatis & Nunciis, potestatem sufficientem habentibus conveniendi, appunctuandi, concordandi, & finaliter concludendi de & super omnibus & singulis differentiis, litibus, quæstionibus, & discordiis, inter Nos, nostrosque subditos ex una parte, & præfatos honorabiles, & discretos Viros Gubernatores patriarum & Civitatum Hansæ prædictæ, Ac etiam Universitates, societates, Principes Dominos Gubernatores & Rectores terrarum, Civitatum, oppidorum, Villarum & dominiorum quorumlibet, dictæ terræ Alemaniæ, terras, Civitates, Oppida, Villas, Castra, patrias, & dominia, subditos, amicos, alligatos, confœderatos & adhærentes suos quoscunque, ex parte altera, pendentibus indiscussis ipsasque differentias, lites, quæstiones, & discordias discutiendi, determinandi, & finaliter omnibus modis quibus ipsis videbitur pacificandi & abolendi, ac de & super perpetua & reali pace atque concordia, tam per mare, quàm per terram, flumina & aquas dulces, nec non ligis amicitiis & confœderationibus quibuscunque inter Nos, hæredes & successores nostros, ac regna, terras, dominia nostra, subditos, amicos alligatos, confœderatos, faventes & adhærentes nostros quoscunque, ex parte una, & præfatos egregios & spectabiles Viros, Gubernatores patriarum & Civitatum Hansæ prædictæ, ac etiam inter Universitates, societates & Principes, Dominos Gubernatores & Rectores terrarum, Civitatum, oppidorum, Villarum, & dominiorum quorumlibet, dictæ terræ Alemaniæ, terras, Civitates, Oppida, Villas, Castra, patrias & dominia sua, subditos, amicos, alligatos, confœderatos, faventes & adhærentes suos quoscunque, ex parte altera, contrahendi, iniendi ac firmandi, tractandi, appunctuandi, pariter & concludendi, nec non pacem & concordiam, ligas, amicitias & confœderationes hujusmodi, Viis & modis omnibus, quibus expedire videbitur, vallandi & roborandi, communicationemque mutuam ac liberum intercursum mercandisandi, securumque statum pro hominibus utriusque partis præsentibus & futuris, tàm in regnis, patriis, Civitatibus, dominiis & locis unius aut alterius partis prædictæ, quam alias ubi libet tàm in terra quàm in mari, fluminibus, & aquis dulcibus, unà cum trougis & abstinentiis guerrarum, aliaque dieta, si ipsis visum fuerit, appunctuandi, concordandi, pariter & concludendi, sub modis, forma & conditionibus, de quibus inter dictos nostros Ambasiatores, Commissarios, Procuratores, Deputatos, & Nuncios, ac præfatos spectabiles & egregios Viros, ac etiam Universitates, societates, Principes, Dominos Gubernatores & Rectores prædictos, seu eorum Ambasiatores, Commissarios, Procuratores, Deputatos & nuncios prædictos, poterit concordari, Cæteraque omnia & singula faciendi, exercendi & expediendi, quæ in præmissis, seu aliquo præmissorum seu

circa

circa ea conjunctim aut divisim necessaria fuerint, seu quilibet oportuna ac quæ qualitas & natura hujusmodi negotii exigunt & requirunt, & quæ nosmet ipsi faceremus aut facere possemus, si præsentes personaliter essemus, ac etiamsi talia forent, quæ de se mandatum magis exigant speciale, promittentes bona fide, & in verbo religionis, ratum, gratum & firmum habituros, quidquid per dictos Ambassiatores, Commissarios, Procuratores, Deputatos & Nuncios nostros, in forma prædicta actum, gestum seu procuratum fuerit, in præmissis seu aliquo præmissorum. In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso apud Westmonasterium vicesimo Secundo die Decembris, Anno regni nostri 13. per ipsum Regem & de datis prædictorum autoritatibus Parliamenti sui.

Mandatum & Ratificatio Civitatis Lubecensis, Hanseaticis Oratoribus & Legatis concessum.

UNiversis & singulis præsentes literas inspecturis, lecturis seu legi audituris, Nos Pro-Consules & Consules totius Consulatus & Communitatis Imperialis Civitatis Lubecensis, cæterarumque Civitatum, Burgorum, Communitatum, Oppidorum, Villarum & locorum totius Hansæ Teutonicæ Oratores & Nuntii, ad communem earundem Civitatum, Burgorum, Communitatũ, Oppidorũ, Locorũ, & Villarũ, dictæ Hansæ, & ex eis ubicunq; existentium mercatorum & personarum, quietem & utilitatem procurandam, in ipsa inclita Civitate Lubecensi, specialiter constituti, salutem in Domino, & præsentes fidem indubiam adhibere, cum pridem inter Excellentissimi & Potentissimi Principis ac Domini, Dn. EDVARDI, Angliæ & Franciæ Regis & Domini Hyberniæ Venerabiles & egregios Viros & Dominum Wilhelmum Hatteslyff Secretarium, Joannem Russett Decretorum Doctorem Archidiaconum Berks. in Ecclesia harum & Wilhelmum Rosse, Vitellariũ Villæ Cales Oratores, Commissarios & Procuratores, ex una: ac Circumspectos atque providos Viros Dominos Henricum Castorpium Pro-Consulem, Joannem Osthusen, Doctorem utriusque Juris, Secretarium, & Joannem Luneborch, Consulem Consilii Communitatis Civitatis Lubecensis, cum aliis sibi adjunctis spectabilibus & circumspectis Dominis Oratoribus, videlicet Bernardo Balcer, Pro-Consule. Eylardo Lubberdes Consule, & Joanne Grone, Secretario Bremensi, Henrico Murmester, Legum Doctore, Pro-Consule, Henningo Burinck Consule, & Laurentio Rosideken, Secretario Hamburgensi, Christophoro Hinxteberg Pro-Consule, Henrico Rensinck Cõsule, & Johanne Kakestbeke Secretario Monasteriensi, Bernardo Pavvest, Rodon Vestete Consulibus & M^ro Joanne Lyndenble Secretario de Dantseke / Joanne Marquardi, Joanne Boron: Pro-Consulibus, & Magistro Stephano Jelbrett, Secretario Daventriensi, Tidemanno de Veen, Pro-Consule, Henrico Kunerstorp, Cõsule Campẽsi, Joanne Durekop, Bertramo Berghoff / & Magistro Gerhardo Bunsr Secretario, ex parte mercatorũ in Brugge, Hermanno Wanmathe, Secretario mercatorum London: & Dn. Christiano de Chore, Cappellano & Secretario mercatorum Bergensium in Norvvegia, Communitatum, Civitatum & oppidorum Hansæ Teutonicæ Oratores & Nuntios, Procuratores, ex altera partibus: Post varios Tractatus in civitate Trajectensi, mensibus Julii & Septembris, Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio, de & super plurimis differentiis, litibus, querelis, injuriis & discordiis, inter homines partium prædictarum molis pendentiabus habitos atque factos tandem inspirante pacis auctore, pro pacificãdis & abolẽdis differẽtiis, litibꝰ, guerris, injuriis & discordiis hujusmodi, atq; pro reducẽdo & restaurando omnes & singulos homines utriusque partis prædictæ, ad suam pristinam amicabilem & mutuam

tuam communicationem & converſationem, liberumque intercurſum mercandiſandi, quædam concordata & concluſa, quædam verò per modum adviſamentorum appunctuata ſunt, inter prædictos Oratores, Commiſſarios hinc inde, & eorum occaſione inter eosdem Oratores finaliter concluſum & concordatum exiſtit, quod jam præfatus Sereniſſimus Rex Angliæ quam Civitates Hanſæ prædictæ utriusque ſuos Oratores & Ambasſiatores cum ſufficienti mandato, & plena inſtructione, in ſupradicta Civitate Trajectenſi, 15 die Januarii proximè ſequentis habeant, ad omnia ſupra tractata concludenda, ac pacem firmam & perpetuam ſtabiliendam in modis patentibus & ſigillatis eorundem Oratorum & Commiſſariorũ literis ipſis Oratoribus & Commiſſariis ſupraſcriptis, alterutrum exhibitis & datis, in Civitate Trajectenſi, Anno Domini 1473. die verò 19. Septēbris dominica quas hic per inſertis haberi placet comprehenſum. Hinc eſt quod in eventum & finem præfatos de matura circumſpectione & probitate ſpectabilium & circumſpectorum Dominorum, Civitatum & Oppidorum, videlicet Joannis Oſthuſen, utriusque Juris Doctoris, & Joannis Berſenbrengen Secretariorum Lubecenſ: Henrici Murmeſter, Legum Doctoris Pro-Conſulis & Laurentii Rotidecken ſecretarii Hamburg: ac Bernhardi Parveſten, Conſulis de Dantſcke, pleniſſimè confidētes ipſos omnes & eorũ quemlibet in ſolidũ, præſentiũ ehibitores & exhibitorem; Ita tamen, quod non ſit melior conditio primitùs occupantis, nec deterior ſubſequentis, ſed quod per unum ipſorum inceptum fuerit, aliquis proſequi valeat mediare & finire omnibus melioribus modo, via, Jure, cauſa, ſtilo & forma, quibus melius & efficacius potuimus & debuimus, poſſumusque & debemus ad præmiſſa omnia, & ſingula fecimus, ac præſentium tenore facimus, conſtituimus, & ordinamus, noſtrosque præfatæ Hanſæ veros, certos, legitimos & indubitatos Procuratores, Nuncios & Oratores generales & ſpeciales, ſic tamen, quod generalitas ſpecialitati non deroget, nec è contra dantes & concedentes eis omnibus & eorum cuilibet in ſolidum, plenam & omnimodam poteſtatem, autoritatem, mandatum, & facultatem, per ſe dũntaxat aut una cum aliis honorabilibus quarumcunque Civitatum & oppidorum dictæ Hanſæ Oratoribus veris, Procuratoribus ſive Nunciis ad præmiſſa ſpecialiter Deputatis vel Deputandis, in præfacta Trajectenſi Civitate præmentionata 15. die menſis Januarii, ac poſterius, quandocunque ſe noſtro & totius Hanſæ prædictæ nomine conſtituendi, & præſentias ſuas exhibendi, ac cum univerſis & ſingulis ſupradicti Potentiſſ: & Excellentiſſimi Principis Domini Angliæ & Franciæ Regis. Venerabilibus & egregiis Dominis Oratoribus, Procuratoribus & nunciis ſpecialibus, in ea parte poteſtatem & mandatum habentibus eorum cauſa & occaſione, quæ ut prædicitur inter prænominatos Oratores & Commiſſarios, ſive per modum adviſamentorum appunctuata ſint in eadem Civitate Trajectenſi, conveniendus & communicandus, ac de & ſuper præfatis univerſis & ſingulis in modum adviſamentorum appunctuandi etiam concordandi & concludendi, prout hæc & alia quæcunque per utriusque partis Oratores, Commiſſarios, atque Procuratores antedictos, in omnibus ſuis punctis atque clauſulis appunctuata ſunt, concordata, concluſa & adviſata. Ac etiam cum ipſis regiis Oratoribus, Procuratoribus ſive Nunciis conveniendi & concordandi de loco & tempore, ac modo & forma convenientibus quibus tàm ipſa præmentionata, concordata & concluſa, tâm adhuc concordanda & concludenda poſtquam concordata fuerint & concluſa, nec non perpetua pax & firma futuris temporibus inviolabiliter obſervanda, approbari & ratificari per Principales partium

prædictarum Dominos constituentes ac quoscunque alios, quorum incertæ finaliter atque confirmari debeant, de & super præmissis omnibus & singulis patentibus atque sigillatis, approbationis, ratificationis & confirmationis, & aliis quibuscunque literis, pro firmiori prætactorum perpetua observantia partibus, hinc inde vel saltem earundem veris Procuratoribus & Commissariis supradictis, vel aliis ipso facto & realiter exhibendum, aliaque omnia & singula facienda, dicenda, gerenda & exercenda, quæ in præmissis, & circa ea necessaria fuerint, seu quomodo libet oportuna, & etiam si mandatum exigant, magis speciale quàm superius est expressum, unumquemque vel plures Procuratorem vel Procuratores loco eorum & cujuslibet ipsorum, cum simili potestate substituenda, & substitutos aut substituendos totiens quotiens eis vel eorum alteri expediens videbitur revocandū, & alios vel alium iterum substituendum, promittentes nihilomnius bona fide, nos mercatores, ac quoscunque alios subditos nostros perpetuo firmum, ratum & gratum habituros, quicquid per eos vel substitutos vel substituendos ab eis actum, factum, dictum, conventum & conclusum gestumvè fuerit in præmissis, vel quomodo libet procuratum dolo & fraude cessantibus penitus & semotis; In quorum omnium sigillorum fidem & testimonium, præsentes literas sigillo Civitatis Lubecensis quo eisdem appendente ad præsens utimur, communiri fecimus. Datum in eadem Civitate Lubecensi Anno Domini 1474. die prima mensis Januarii. Datum in Civitate Trajectensi, ultimo die mensis Februarii, Anno Domini, secundum cursum & computationem Ecclesiæ Romanæ 1474. Ecclesiæ verò Anglicanæ Anno 1473.

Nos igitur EDUARDUS IV. Rex suprascriptus, habentes certam discretam & indubiam notitiam, de omnibus & singulis Tractatibus, communicatis, appunctuatis, conventis, concordatis & conclusis, inter præfatos Oratores, nuncios & Procuratores nostros, ex una parte; ac dilectos spectabiles & circumspectos viros Oratores Hansæ, ex altera parte, prout in articulis memoratis seriosiùs est expressum, ea omnia & singula, nomine nostro facta atque gesta, de certa scientia nostra, nullo Juris seu facti errore ducti atque omnem, quantum in nobis est, supplentes defectum, gratanter acceptamus, approbamus, ratificamus, & approbamus, Volentes & decernentes, eadem per Nos, hæredes & successores Nostros, quantum in nobis est, nec non per vasallos, ligios & subditos nostros, ac successorum nostrorum quoscunque perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari debere, nec iisdem aut eorum alicui controveniri ullo modo. In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso apud Westmonasterium 20. die Julii, Anno regni nostri 14.

Henric. 7. Nos autem literas prædictas, ac omnia & singula in eisdem contenta, rata habentes & grata, ea pro nobis & hæredibus nostris, quantum in nobis est, acceptamus & approbamus, & tenore præsentium præfatis mercatoribus Alemanniæ ratificamus & confirmamus, prout literæ prædictæ rationabiliter testantur: & prout ipsi libertatibus, immunitatibus, & quietantiis prædictis, semper hactenus, à tempore concessionis & confirmationis literarum earundem rationabiliter uti & gaudere consueverunt. In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso apud Westmonasterium, 9 die Martii, Anno regni nostri primo. Anno 1486.

Henr. 8. Nos autē literas prædictas, ac omnia & singula, in eisdem contenta, rata habētes & grata, ea pro nobis & hæredib9 nostris, quātū in nobis est, acceptam9 & approbam9, & tenore præsētiū præfatis mercatorib9 Alemaniæ ratificam9 & con-

confirmamus, prout literæ prædictæ rationabiliter testantur, & prout ipsi libertatibus, immunitatibus & quietantiis prædictis semper hactenus, à tempore concessionis & confirmationis literarum earundem rationabiliter uti & gaudere consueverunt. In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso apud Westmonasterium 20. die Februarii Anno regni nostri primo, qui fuit. 1508.

Nos autem literas prædictas, ac omnia & singula in eisdem contenta, rata habentes & grata ea, pro nobis & hæredibus nostris, quantum in nobis est, acceptamus & approbamus, & tenore præsentium præfatis mercatoribus Alemaniæ ratificamus & confirmamus, prout literæ prædictæ rationabiliter testantur, prout ipsi libertatibus, immunitatibus & quietantiis prædictis semper hactenus à tempore concessionis & confirmationis literarum earundē rationabiliter uti & gaudere consueverunt. In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso apud Westmonasterium 29. die Junii Anno regni nostri primo. scil. Anno 1547.

Assertio Jurium Hanseaticorum circa Curiam seu domum Styliardanam & eò pertinentibus ædificiis Juribus & immunitatibus, usque ad Gildhallam Teutonicorum inclusivè.

QUod Curia Londinensis Styliardana seu Stallhoff dicta, cum omnibus Juris pertinentiis, Juribus & immunitatibus usque ad Gildehallam Teutonicorum Sociorum Hansæ-Civitatum propria sit, adeoque sine ipsorum facto ipsis de Jure adimi, ad aliumve transferri non possit, ex iis, quæ sequuntur, luce meridianâ clariùs patescit.

Et 1mò quidem Universa non Angliæ tantùm, sed tota quoque Europa coram oculis suis intuetur, cognitumque habet, prædictas Civitates Curiam istam ab immemoriali retrò tempore usque huc possedisse, atque etiamnum in quietâ ejusdem possessione esse. Qualem immemorialem possessionem solam loco tituli, ejusque privilegiati esse, tantumque Juris habere, ut eâdem munitus, titulum suæ possessionis alium reddere non teneatur, tàm indubitati Juris est, ut in parato Justitiæ foro & quidem ipsis etiam mercatoribus Anglicanis attestantibus, æquè in Anglia, ac in aliis Christiani orbis Regnis & Rebuspublicis contrarium unquam statutum observatumvè fuisse, nequidem allegari, nedum probari possit: Adeoque dictæ Civitates eo solo in tantum securæ sint, ut ad ulteriorem tituli sui probationem de Jure neutiquam adstringi, minus eâdem deficiente possessione istâ suâ privari possint. 1. Immemorialis possessio.

Cui tamen immoto Juris Justitiæque fundamento alia, non minùs firma legitimaq; fundandæ possessionis columna, Titulus nempe solennis Transactionis, accedit: Quæ cum talis sit, ut sicut hactenus re ita exigente, allegata, sancteque observata, ita etiamnum & tuto & merito lucem reddere possit & debeat: Idcirco Eundem, quantum quidem ad hunc passum attinet, & quidem pro majori fide, in probante forma sub lit. A. hisce adjungere necessarium visum fuit. Idq; eo magis, quod ex ea, si quæ hactenus mota, vel dehinc movenda dubia occurrant, in continenti faciliq; negotio tolli removerique possint. Maximè si præter alia sequentia cumprimis & singulariter exindè notentur. 2. Solennis Transactio Trajectensis. A

1mò Dictam Curiam non tàm ex singulari aliqua gratia Regia, sed potiùs in aliqualem, ut verba sonant, recompensam bene meritorum, perpessiq; damni ejusque gravissimi, adeoq; titulo onerosissimo, Hanseaticis con- Curia Styliardana ob bene merita concessa.

cessam fuisse. Damna inibi expressa, non à Rege, sed populo Anglicano Hanseaticis illata, & obinde eo nomine factum vel transactum, non tam Regis quàm populi causâ, factumque fuisse.

3. Curia Styliardana nō pertinet ad patrimonium Regis.

3tiò. Quòd nulla extent vestigia, Curiam istam ad patrimonium Regium principaliter pertinuisse, sed potius (prout ejusdem exterior forma, situs loci, aliaq; concurrentia indicio esse possunt:) à privatis ante ea tempora possessam, ad Regem, ceu Administratorem Regni tandem pervenisse. Qamvis si tempore concessionis quam maxime de patrimonio Regio fuisset, tanquam in gratiam populi & pro aliqualiter expiandis injuriis ejusdem abdicata, tanto minùs vindicari, fiscoque applicari posset.

4. Curia in perpetuum.

Quibus 4tò accedit, quod sæpe dicta curia non ad tempus, sed in perpetuum.

5. Hanseaticis Civitatib. concessa.

Et quidem 5tò. Non paucis tùm temporis Londini commorantibus Hanseaticorum Institoribus & Ministris, sed sociis Hansæ Teutonicæ Civitatibus, earumque tàm præsentibus, quàm futuris incolis & successoribus indistinctè & quam generalissimè concessa fuerit. Prout ea omnia ex tenore dictæ transactionis pleniùs elucescunt, brevitatis ergò eò remittendo.

6. Transactio Ultrajectina consensu Ordinū Regni inita.

Et quoniam 6º non ex superiùs allegatis tantùm, sed ex hac adjuncta authentica copia alia lit. B. manifestò apparet, inque aperte est, Transactionem istam non, Regis tantùm sed & Parliamenti, populique Anglicani nomine initam, indeque à dicto Parliamento expresse confirmatam ratihabitamque fuisse:

Nulla sanè justa prætendi causa potest, quare inibi acta, transacta & B concessa etiam dehinc rata haberi non debeant.

7. Hanseaticis nihil potest imputari, ut hæc privilegia ipsis adimantur.

Maximè 7mò cùm Hanseaticis nihil omninò imputari possit, quo insignem istam sive pœnam sive injuriam essent promeriti.

Quinpotius octvo ad Exemplum Nobilissimorum Antecessorum Nationis Anglicanæ cum Hanseaticis ad hæc usque tempora, pro communi utriusque nationis bono, sanctè observata cultaque amicitia, etiam dehinc sartatecta conservanda, ad seram posteritatem, proroganda.

9. Idq; 9nò tantò magis, quod dubiū non sit, consimilia utriusq; nationis studia & mores injuriâ temporis aliquantisper cessantem communem utilitatem & fructum tantò largiùs dehinc reductura. Etsi enim ante hæcce etiam tempora, sub regimine Elisabethæ &c. controversiæ nonnullæ inciderint, earumque respectu Hanseatici non parùm damni perpessi fuerint: Tantum tamen abest, ut eæ perpetuò duraverint, quin potiùs eisdem in cinere, quod ajunt, sopitis, pristina dehinc Jura sarta tecta servata fuerint, atque meritò possint & debeant. Quod si fiat, pristinusque adeò privilegiorum usus Hanseaticis concedatur, dicta Domus non tantùm majori numero inhabitantium frequentabitur, sed commercia quoque ipsa pristino dehinc flori & vigori quasi postliminio restituentur, adeoque Principalis tàm concedentium, quàm acquirentium intentio uberrimè effectum sortietur.

Obj. 1. Quamvis, quod inter alia prætendi intelligimus, Hanseaticis præjudicio vel fraudi esse non possit, nec debeat, quod prædictæ ædes hoc præsertim tempore rariùs inhabitentur, commercia item minus minusque frequententur, adeoque corporatio ceu causa, ob quam quodammodo concessa cessare videatur.

Cum publicè omnibus constet, per Hanseaticos non stare, quo minus hæc talia indeque dependentia alia pristino more vel modo continuata sint. Adeoque istis ob id sequius quicquam imputari non possit, minùs verò legitimo titulo acquisita immemorialique tempore possessa Jura, ipsis planè innoxiis auferri debeant. Quod quidem levioris minorisque præjudicii videre poterat,

poterat, si quod iterum obtendi putamus auctoribus seu incentoribus hujus litis, cum paucis ibi commorantibus Mercatorum Hanseaticorum Ministris seu Institoribus res tantùm esset. Verùm cum in aperto sit, sæpè memoratam Transactionem Trajectinam, ut & Tractatus quosvis alios neutiquam cum vel ab Aldermanno, reliquisque Londini commorantibus, ceu minorum gentium, tantæque rei planè incapacibus, sed Civitatibus Hanseaticis ipsis instituta, conclusa & subsignata fuisse, Istosque præterea causam possessionis seu inhabitationis ab Hanseaticis habere, adeoq; tanquam eorundem Ministros ab illis in totum & simpliciter defendere. Prout in re causaq; planè simili apud Contoria Antvverpiense, Neogardense & Bergense, rem istam perinde sese habere, idemque illud ita utrobique observari, res ipsa ocularisque Inspectio docet. Consectaneum omnino est in necem & præjudicium Hanseaticarum Civitatum hujusmodi conquisitos fucos ceu nebulam ad ortum solis vi veritatis & justitiæ planissimè dispergi. Et quoniam præter hactenus profligatam prætensam impeditionem dominii & proprietatis, prædictarum quoque curiarum immunitas unà impugnari voluit. Immunitas Styliardana.

Provocamus hìc iterum Imp ad longissimi temporis possessionem Titulum nempe Præscriptionis, præ omnibus aliis, etiam in hoc Regno & laudabili Republica, quam maximè privilegiatum, ceu quo solo Curiæ nostræ Libertas & exemtio satis superque de jure stabiliri defendique potest.

Quamvis 2do hìc iterum non destituamur titulo dictæ scil. Transactionis Trajectanæ ejusque Privilegiorum, prout idem hocce ex superius allegatis in probanteque forma appositis documentis lit: A & B. in locis ibidem specialiter notatis, claris & disertis verbis ita dispositum reperitur.

REMONSTRATIO
argutiarum
Sive
SUB: ET OBREPTIONUM.
quibus
MARMEDUCKIUS
quidam Sociiq; ejus,
JURIUM DOMANII ANGLICANI
FISCALIUM prætensi INFORMATORES, seu Inquisitores, Domum Teutonicam, sive STILIARD, quæ est Londini in Angliâ, civitatibus Hansæ Teutonicæ indè à pluribus seculis quæsitam, plurimis juribus ac privilegiis ornatam, continuoque hactenus possessam, novissimè impugnare & præsens Parliamentum, ipsumque adeò universum Populum Anglicanum, vera opprimendo, falsa comminiscendo, circumvenire ausi sunt.
Adjectis
RESPONSIONIBUS AD SINGULAS OBREPTIONES,
&
EPILOGO CONCLUSIONUM
ac petitionum aliquot, juri & naturali æquitati maximè consentanearum.

REMONSTRATIO SUB: & OBREPTIONUM.

I. SUBREPTIO,

IN eo consistit, quod & sæpius jactant Insultatores isti, & ferè ubiq; fundamenti loco præstruunt: *Jura & Privilegia Stiliardana niti mero beneplacito, gratiâ & munificentiâ Regum Angliæ, Populi olim publicique boni commodis neglectis: ideoque, ut privato studio concessa, posse quovis tempore, imò etiam debere nunc, vindicatis & restitutis populi, ut ajunt, juribus, à Parliamento omninò revocari.*

RESPONSIO.

Atqui hoc ipsum initiò falsum est, per meram gratiam Hanseaticas civitates domum istam juraque eidem annexa primitus obtinuisse. Quicquid enim juris in eo habent (plané ut cætera nationis Teutonicæ privilegia apud Anglos) origine tenus haut beneficio Regio acceperunt, sed officiis & benefactis suis meruerunt, adeoque suo eoque optimo maximo jure posfident. Meruerunt autem:

1. Auxiliis Anglicano populo quondam, summo labore, maximâ impensâ, contra Gallos aliosque hostes submissis.
2. Strenuâ pro Anglis adversus eosdem hostes dimicatione eorundemque profligatione.
3. Ob damna post id temporis magnâ cum injuriâ ab ipsis Anglis vicissim perpessa. Horum omnium compensationem Angli eâ quidem tempestate, cum sive pecuniâ sive ullo se redhostimento alio exæquare posse diffiderent, successere in locum debiti inque solutum quasi crediti data sunt, jura ac privilegia ista.
Id probant disertis verbis pacta & conventiones publicæ cum Henrico III. cum Eduardis, & sequentibus Angliæ Regibus initæ; Cumprimis verò Transactio Ultrajectina, & plura alia documenta, quorum authenticæ scripturæ servantur Lubecæ in Archivo Hanseatico.

Sequitur hinc.

1. Falsum esse, quod dicitur non observato populi publicoque Angliæ bono jura ista quæsita esse
2. Verissimum contrà, Angliam ingentis æris debito hâc ratione liberatam; in quo tum evidens Reipublicæ utilitas versabatur.
3. Indeque fit, ut pacta hæc utrinque sint obligatoria.
4. Et quidem in perpetuum, ob synallagma intrinsecum.
5. Consequens est: nec posse eadem pro lubitu & in utilitatem alterutrius partis, alterâ dissentiente (salvo equidem jure quod inter Gentes est,) revocari, non magis quam repeti aut vindicari pro lubitu venditoris res semel vendita ac tradita potest.
6. Imò etiamsi mutuo dissensu à pactis illis recederetur, restituendæ tamen Civitates prius essent in eam causam, in qua fuerant 400. abhinc annis: ante videlicet impensas erogatas, operasque bellicas præstitas, ante damnum item perpessum; & quidem cum omni causâ. Quomodo (ut alia taceantur) refundendi forent:

1. Sumptus illi auxiliares & bellici, utiliter quondam Angliæ usibus impensi, una cum interesse 400. annorum.

2. Præ-

2. Præterea operarum iisdem in bellis præstitarum calculus esset ineundus.

3. Nec non damnorum ab ipsis, sicut diximus, Anglis olim contra jus fasque Hanseaticis illatorum, una cum interesse temporis intermedii. Atque hæc quidem sola, damni videlicet istius æstimatio, cum ipsis Angliæ Parlamentis eo tempore & calculantibus ita & ultrò fatentibus, jam ante 200. annos excesserit summam 200000. ℔ Sterling: facilè intelligitur, quanta in universum nasceretur debiti summa, si & hoc & illud & istud, una cum interesse adhæc tempora, & omnis præterea causa exactè computaretur.

7. At verò tantæ Obligationis, tot impensarum, tot laborum & bonorum jacturam cùm non pristinis saltem temporibus passæ sint Civitates; verùm adhuc etiam testentur, omni damno insuper habito, quâvis compensatione aliâ carituros sese lubentiùs, quàm mutua amicitiâ commerciique consuetudine cum Anglicano populo, dicto modo adeptis ac stabilitis; æquum est eis à Republicâ Angliæ parem affectum rependi, utilitatesque Civitatum terrâ marique omnibus modis foveri, juvari, & augeri potius quam imminui.

8. Planè autem ab omni ratione & humanitate alienum fuerit, sine ullo Civitatum merito aut delicto, abolitâ pristini temporis memoriâ affectatâque officiorum oblivione, confictis præterea ratiunculis, contra amicitiæ fas cunctarumque benè moratarum gentium jura, de possessione Eas, (sicut Informatores illi quidem facere satagunt,) dejicere, juribusq; pridem quæsitis spoliare velle.

II. SUBREPTIO.

QUâ utuntur, hæc est: *Quod, quotiès de origine, titulo, & autoritate juris in Curiæ sive domus Styliardanæ loquùtur, ita loquùtur ac si non per merã tantùm gratiam, sed & inscio & invito populo Anglicano, per importunas preces, sordes, clandestinisque fraudibus Civitates possessionem ejus nactæ essent. Ideoq; ut plurimum Regum tantummodo mentionem faciunt, Parlamentorum aut omittunt aut dissimulant callidè: Nullo alio videlicet consilio, quam ut rerum initia ac progressus aut ignorentur prorsus, aut obliterentur, totumq; hoc jus inde à primis quasi fontibus obstructum, populo ac plebi cunctisq; rei gestæ ignaris, reddatur invisum.*

RESPONDETUR:

At verò 1. Non soli Reges, in privatis ac Regiis consistoriis sive cubiculis suis, jura illa Civitatibus elargiti sunt, sed publicè etiam in Parlamentis fuêre proposita, lecta, expensa, cum applausu approbata. Id quod authenticis literis, quæ in dicto Archivo Hanseatico reperiuntnr, quandocunque opus fuerit, manifestè probatum dari potest.

2. Quin & Civitatem Londinensem, quæ potissimam hac in re Anglicani populi partem facit, non consciám modo horum omnium fuisse, sed & solenniter cuncta approbasse, &, quantum in se fuit, rata habuisse, similibus publicis documentis constat.

Sequitur hinc

1. Non tantùm non solâ Regum gratiâ (quod primæ subreptionis argumentum erat) sed nec sola Regum autorite (quæ altera est subreptio) niti jura ac privilegia nostra.

2. Falsum quoque est, quod inscio & invito populo Anglicano data nobis sint; cum de scientia non minus, quàm publico applausu veterum Parlamentorum, publicè constet; populus autem repræsentativè sit in Parlamentis. Inde quod Parlamentorum consensu factum est, totius populi authoritate, scientiâ, assensu, applausu, factum esse, sicut omnis juris ratio docet, censetur.

3. Falsissimum verò est, quod sordium, importunarum precum, fraudulentæ clandestinitatis, similiumque artium insimulare Majores nostros conantur; quarum in eos, probato totius populi assensu, nè suspicio quidem cadere potest: Imò ipsos Adversariorum anteambulones quoties simile quid hodiernis aggressi sunt, Regum lenitate abusos, gratiæ ac favoribus eorum obrepsisse, suis privatis utilitatibus litasse, vel inde manifestum fit; quod, quicquid unquam impetraverunt contra Hanseaticos, detectâ mox causæ injustitiâ, abolitum, instar nubeculæ semper evanuerit, jusque nostrum hactenus manserit integrum atque assertum.

4. Cumque jam Parlamentorum autoritate interveniente, populi totius communis sponsio facta esse censeatur; sequitur & hoc; utcunque Regia non nunquam autoritas Parlamentorum consilium admittat, tamen veterum atque æquè legitimorum Parlamentorum acta rescindi ab insequentibus Parlamentis, nec posse jure nec per honestatem debere: cum nec par in parem habeat imperium, nec præsens Parlamentum facere velle credendum sit antecessoribus quod ipsum fieri sibi nolit à posteris suis.

III. SUBREPTIO.

Hujusmodi ferè est: *Data licet Hanseaticis jura quædam fuerint olim, id tamen factum esse certis sub conditionibus, certo respectu, & ad certos fines. Inter has sive conditiones, sive respectus, sive fines, præcipuam esse exportationem pannorum Anglicorum, ad quam Hanseaticos vicissim ajunt teneri & quidem in tantâ copiâ, ut tota natio Anglicana insignem inde sentiat utilitatem. Jam verò nullos pannos ab Hanseaticis amplius exportari, sed commercium illud totum rediisse ad ipsos Anglicanos, puta Adventurerios. Hos uno anno sæpe bis amplius exportare, quam Hanseatici olim duobus aut tribus annis; Ita cessante conditione & fine, cessare utique jura ipsa.* Sed

RESPONDETUR.

1. Pannorum exportationem quod attinet, jam ex supradictis constat, futura Angliæ commoda atq; utilitates non fuisse juris Hanseatici præcipuam aut solã sive causam sive conditionẽ; sed potius, ut ipsa Anglia immenso liberaretur debito, quo Civitatibus contractus tempore erat obnoxia. Atq; in eo quidem tum temporis maximum totius populi versabatur emolumentum, ut Hanseaticæ Civitates in solutionem debiti acciperent jura potius ac privilegia quædam pro tot beneficiis præque immensâ pecuniæ summâ.

2. Hinc nostris quoque temporibus non tàm ad Angliæ sive emolumenta sive damna, quæ sentire forte ex horum privilegiorum concessione Anglia possit, respiciendum est; quàm ad id, quod principaliter actum fuit; nempe ut Hanseaticis coëmendi & evehendi panni Anglicani in perpetuum jus esset, præ aliis nationibus, idque ob præcedentia eorum merita pariter & damna perpessa.

3. Quin ut resolvatur totum illud, quod ad finem unum vel alterum aut sub conditione aliquâ contractum est, oportet hoc in ipsa conventione expressum esse, cum cæteroquin unius rei plures possint esse fines accessorii; nec omnis conditio habeat vim pacti resolutivam, sed ea tantùm, quæ totius conventionis vera & sola causa fuit, ac specialiter ita contractui adjecta, ut cessante illâ contractus habeatur pro dissoluto.

4. Tum quod apprimè notandum, & toti Angliæ perquam est notissimum ipsaque adeò Aventureriorum Hamburgensium societas palàm testatur, non modò non cessare evectionem pannorum, (quamvis ab Hanseaticis nunc quidem nihil evehatur) sed nec per Hanseaticos stetisse hactenus aut adhuc stare, quo minus in pannarii istius commercii evectionisque possessione ipsi

manse-

manserint. Nemo autem sine culpâ suâ damnum pati, multò minus quæsito jure privari debet.

Sequitur hinc iterum,

1. Cum Hanseatici jus suum acquisiverint titulo valdè oneroso, manere illud perpetuum & irrevocabile:

2. Nec posse revocari aut mutari conditione quamvis extrinsecâ & accessoriâ aliquâ cessante.

3. Uti nec fine uno vel altero accessorio cessante.

4. Multò minus privatæ utilitatis causâ.

5. Multò imò minus si pars altera eodem adhuc emolumento, quamvis per alios, fruatur.

6. Cum nec liceat naturaliter alterutri parti resilire à tali contractu suæ utilitatis gratiâ, invitâ parte alterâ, infinitam inde læsionem passurâ.

7. Frivolè itaque agere patet Informatores, qui ejusmodi fucis fallere improvidos & incautos satagunt.

IV. SUBREPTIO.

ESt similis fermè priori. *Exspirasse enim jus Hanseaticum,* ajunt, *adeoque jus domus Stiliardanæ; quod ipsa corporatio, hoc est corpus & subjectum, cui jus illud initiò quæsitum est, desierit esse, aut saltem ob raritatem Germanicorum mercatorum vix appareat. Ideò cessante simul domus illius commercio, Angliæ utilitatibus consecrato, cessare ipsum jus.*

RESPONDETUR.

Atqui 1. modò demonstratum est, solius pannariæ utilitatis causâ non venisse Hanseaticos in possessionem Curiæ Stiliardanæ.

2. Nec prout commodum fortè atque utile est alterutri parti, contractum illicò dissolvi aut enervari.

3. Ipsa objectio de corpore seu subjecto privilegiorum sublato aut saltem non amplius conspicuo, si referatur ad Civitates manifestè falsa est. Quis enim ignorat fœdus Hanseaticum inter præcipuas urbes (ut sunt: Lubeca, Brema, Hamburgum, Dantiscum, Brunsvviga, Colonia Ubiorum, &c.) durare in hunc diem, nec emortuum esse corpus, licet ex 72. Civitatibus quibus olim constabat, multæ imbecilliores secessionem fecerint, nonnullis ob libertatem etiam amissam exclusis. Certè adhuc conventus suos celebrant, & Legatos mittunt conjunctim, & in Germaniæ Constitutionibus publicis, tàm recentioribus, quàm antiquis earum fit mentio honorifica, & in Galliâ, Hispaniâ, Sueciâ, Daniâ, Moschoviâ, Poloniâ Belgio, & agnoscuntur adhuc, & juribus suis, tanquam corpus fœderatum, fruuntur. Sin respiciatur ad mercatores in domo Stiliardanâ commorantes: quomodo horum vel paucitas vel factum aliquod, efficere poterit, ut ipsa domus Civitatibus auferatur? cum:

1. Nec iidem mercatores, sed Civitates Hanseaticæ sint Curiæ illius Domini.
2. Necdum admisisse eos quid, amissione juris ullâve tali pœnâ dignum, unquam hactenus auditum, aut probatum est.
3. Et si quid tale delinquerent, pœnæ suos tenere debent autores.
4. Infrequentia verò eorum nec ipsis imputari potest, cum occupato, paulatim ab Anglis pannario commercio, ipsi nunc ab eodem (quo jure quâve injuriâ) exclusi, ad tantam paucitatem & infrequentiam, invitissimi sanè, redacti sint; ut nulla ratio permittat sine culpâ suâ, præterque omne meritum afflictis addere afflictionem, injurias injuriis cumulare.
5. Imò Informatores ipsi præcipuo hoc colore utuntur; restringendum esse ex-

se extraneis Anglicanum commercium, ut Angliæ subditi eo soli fruantur. Contraria verò sunt: & cupere & intendere planè exterminium peregrini commercii, & tamen punire velle nostrates ademptione juris sui, quod ad paucitatem redacti non majori numero & amplius hic commercium frequentent. Planè contra naturalem rationem est, qui jam in alterius commodum cessit aliqua parte juris sui, eum privari porrò omni reliquo jure, ob hoc ipsum, quod parte illa cesserit.

6. Deniq; juris à communi ratione haud alieni regula est: Collegium quod in plurimis personis cœpit, posse vel in tribus aut minori etiam numero conservari.

Sequitur hinc

1. Falsum planè, & evidentissimæ veritati contrarium esse, quod de sublatâ, destructâ, imminutâve corporatione illa cui privilegia juraque memorata quæsita sunt, objiciunt.

2. Neque esse quærendum, quid utilitatis hodie post tot annorum spacia sive in publicum sive privatim Angliæ conferat domus Stiliardana (semel enim demonstratum est argumentum, hoc esse invalidum) sed utrum Civitates Hanseaticæ eadem domo adhuc, commodo suo (quale & quantumcunque sit) uti & velint & possint.

3. Etiam tres aut duos, imo unum Mercatorem nomine Hanseaticæ societatis ibi commorantem, conservare totum jus Hanseaticum.

4. Quoad facta inhabitantium, si quæ probentur, distinguendum esse factū totius societatis, à facto singulorum.

5. Et falli itaque Informatores, & eosdem fallere Parliamentum populumq; Anglicanum, quoties hoc argumento ad convellenda domus Stiliardanæ jura utuntur.

V. SUBREPTIONI

Locum facit alius adhuc utilitatis Reipublicæ populique Anglicani prætextus. Ajunt enim: *Ærarium sublatâ domo Stiliardanâ auctius reddi posse annuatim 2000 libris Sterlingorum: Quâ specie non solùm incautos circumveniunt, sed & populo os oblinere student, & eundem contra Hanseaticos exacerbare.* Verumenimverò,

RESPONDETUR:

1. Jam antè constat, ubi mutua obligatio est, & par jus inter contrahentes, non posse alterutrius commodi gratia alteri jus suum adimi vel minui.

2. Et quæ ratio unquam hoc jus dictavit? Licere mihi adimere alteri, quod jure in perpetuum quæsito ille possidet, meæ utilitatis causâ?

3. Quæ autem utilitas esse posit in eo? quod non solùm ab honestate abit, sed & cum dispendio gloriæ nominisque Anglicani conjunctum foret?

4. Nam & illud, quod fraudari innuunt ærarii reditus Stiliardanæ domus occasione, indeque istum sibi 2000. librarum computum efficiunt, nec probatum hactenus vidimus, & ut falsū planè ab Inhabitatoribus Stiliardæ asseritur.

5. Credibile est admodùm, totum quod exinde perciperetur commodum, hoc ipsum privatos homines sibi aucupari potiùs, quàm studio juvandi boni publici.

6. Si quæ tandem utilitas publica spectanda hic esset; pro exquisitissimâ suâ prudentiâ tamen judicabit Celsissimum Parliamentum, utrumq; præstet exigui lucelli causâ (nec enim ad Thesauros Angliæ, terræ inter Europæas opulentissimæ, ista summa plus conferre potest, quàm aquæ guttula Oceano Britannico aspersa) vim adhibere juribus Civitatum Hanseaticarum, cum jactura amicitiæ commerciique propè Germanici (maritimum enim Germaniæ commerci-

mercium, totum penes Civitates est) an potius 400. annorum amicitiam, jura & Commercii consuetudinem, servare porrò integra, ne dicam, (quod maximè tamen utriusque partis bono fieri potest) augere.

Sequitur hinc

1. Fucum fieri, merumque & inanem esse prætextum, quicquid hîc de publicâ utilitate iterum jactatur.

2. Quin imò interesse & expedire magis Angliæ; Hanseatica jura & servari intacta & augeri potius.

VI. SUBREPTIO

HÆc est, quod vociferantur: *Reges defunctos jam pridem reoccupasse possessionem domus Stiliardicæ; nostram contra possessionem per vim & intrusionem*, ut loquuntur, *denuò quæsitam, illegitimam & injustam esse.*

RESPONDETUR.

At verò 1. manifestus hic dolus committitur, dum acta publicâ nec bonâ fide nec plenè allegantur. Afferunt enim initium actionis; exceptiones verò oppositas & litis exitum omittunt. Mutilatò ingerunt, quid unus vel alter Rex ad importunas Hanseaticis malè cupientium preces, causâ nondum cognitâ fortè statuerit facere; reticent atque occultant, quid secutum sit, quis, causâ cognitâ, precumque injustitiâ detectâ, fuerit rei exitus, quomodo denique judicialibus litigiis omisfis, ad peculiares conventus, colloquia & amicabiles tractatus cuncta semper remissa.

2. Nec tamen ullius Regis tempore eousque deventum est, ut Civitates de possessione suâ dejectæ fuerint.

3. Nam & quod Elisabetha Regina occupare Stiliardam tentaverit, non diuturnum fuit; manentibus nihilominus in continuâ possessione Civitatibus, quod & res ipsa comprobat, & notissimum est toti populo Anglicano.

Sequitur hinc:

1. Falsò & absurdè asseri, occupatam olim à Regibus Stiliardam transiisse in Dominium Reipublicæ hujus in eoque adhuc esse, aut saltem jure vindicari posse:

2. Falsum quoque esse, quod de re occupatâ per vim & intrusionem nostratium possessione fabulantur.

3. Et num vel verisimile saltem est, paucos aliquot Mercatores Stiliardam inhabitantes, homines certè privatos, potuisse unquam vi aut intrusione reoccupare fundum controversum, palàm, in conspectu Regum, regiæque aulæ (nec enim clàm eorum quenquam hoc fieri potuisset) ipsis Regibus nolentibus? Quomodo invitâ Elisabethâ, Regina Anglicano populo optimè cupienti? Quomodo invitis Parliamentis? Quomodo vidente & spectante populo Londinensi? Quæ vis? quæ intrusio istos potuisset tueri contra Regum, Reginæ aut Parliamentorum voluntatem?

4. Undè manifestum fit, Civitates & mansisse semper & adhuc esse in possessione legitimâ, perpetuâ, & continuâ domus istius. *Legitimâ*, quia onerosissimis modis ac titulis initiò quæsita; *Perpetuâ*, quia continuata; *Continuâ*, quia nunquam interrupta.

VII. SUBREPTIO

PRocessum *Schacchari*i judicii respicit: *Hoc enim ideò competens forum esse volunt, quoniam causa ipsa spectet ærarium & domanium Reipublicæ. Talium rerum verò competentes judices esse Barones & Assessores dicti judicii; vel si hoc declinare velimus, non posse tamen recusari Custodes libertatis Anglicanæ nuper ad vindicanda & stabilienda populi jura constitutos.*

RESPONDETUR:

Atqui 1. Et jam olim & nuper memorialibus exhibitis demonstratum fuit, quamobrem negotium hoc Stiliardanum ad judicia Reipublicæ hujus trahi, ipsa quippe rei naturâ refragante, nequeat. Ubi enim ipse populus Anglicanus (sive actor, sive reus sit) partis locum obtinet, quomodo vel ipse vel ejus nomine dicti Barones & Assessores poterunt in eadem caussa esse judices?

2. Ac certè sequeretur hoc fundamento posito, posse omnium Regum nationumq; alia vel similia cum Anglis pacta, fœdera, conventiones, jura quæsita, quamprimum Angliæ commodum visum fuerit, vel si quid in iis Anglia desideret, ad Tribunal hoc Schaccharium vocari; Id quod profectò non modò absurdum, sed ab omni quoque gentium ratione foret alienissimum.

3. Nec

3. Nec dubitari ullo modo poterit, conventiones & pacta cum Hanseatica societate inita, utcunque privilegia latiori vocis usu appellitentur, esse veros contractus gentis cum gente; adeoque tum ratione contrahentium, tum materiæ in contractum deductæ, ab omni alterutrius partis jurisdictione exempta, nec sine manifesta nullitate in alterutrius foro posse disceptari. Nam & Societas Hanseatica, quoad fœdera, commercii securitatisque suæ causâ, pangenda, liberas habet manus suiq; est arbitrii, ac ob id, si quid cum iis commercii gratia contractum est, tanquam cum libero populo actum censeri, nulloq; alio quam jure & judicio inter gentes recepto terminari debet.

VIII. SUBREPTIO

Denique hæc est: *Quod Hanseaticas Civitates perdidisse omne commercii jus apud Anglos existimant, quoniam in Moschoviâ, Norwegiâ, &c. similes sibi commerciorum sedes fixerint.*

RESPONDETUR:

At verò hoc quidem nullâ ratione nititur. Nec enim, Anglicanis privilegiis acceptis, Angliæ soli asscripti fuerint Majores nostri cum commercio suo, nec ullâ aliâ conventione aut pacto alibi commercari sunt prohibiti. Imò, ne ullibi quâ in Angliâ commercarentur, ne ullus quidem Rex Angliæ vel Parlamentum postulavit unquam: ut taceatur, ipsâ notorietate confutari has inanias, quâ constat ultra 300. annos dictis in locis commercium exercuisse Hanseaticos, manente interim nihilominus Angelicano commercio juribusque ibidem quæsitis.

Ex his omnibus collectim sequitur & concluditur:

Prætensorum Informatorum informationes ac petitiones, quibus jus alteri quæsitum occupare satagunt, tendere contrà legem omnium universalissimam: *Quæ tibi non vis fieri alteri ne feceris*; tendere contrà dilectionem Christianam; contrà ipsa deniq; jura Anglicana, utpote à divinis & naturæ legibus procul dubio nunquam recedentia, adeoque esse injustas omni jure.
2. Ideoque nec audiendas, sed in ipso limine Parliamenti rejiciendas.
3. Imò ut perniciosas & ut nomini Anglicano probrosas, (quid enim honesti habet? quatuor seculorum amicitiam, commercii propè totius Germanici consvetudinem, tot prætereà pactorum fidem atque constantiam spe lucelli 2000. librar: Sterling: incidere uno ictu velle) damnandas: Quin
4. Nec summæ ingratitudinis notam evitaturas, si reputetur simul (quod Instigatores iterum de industriâ tacent) quantum commodi jamdiu Hamburgum præbuetit Anglicano populo, præbendo stapulam mercibus Anglicanis: Quantam porrò frumenti copiam suppeditaverit plerisq; annis Lubeca, cum summâ ejus penuriâ laboraret Anglia; quam liberali denique manu, Senatus Lubecensis nuperrimè admodum Anglis Hamburgi commorantibus (reclamantibus licet Lubecensium statutis) transfuectionem mercium Anglicarum per urbem suam ex mare Balthico, periculi tum bellici, tum vitandæ longioris & difficilioris per fretum Danicum enavigationis gratiâ; donec præsens Boreale bellum desæviat, permiserit; alia officia, quæ à singulis Hansæ Civitatibus sperare indies natio Anglicana possit, ut jam prætereantur.
5. Contrà verò, ultrò sequitur & concluditur, Civitates Hanseaticas niti optimo & firmissimo jure, ac ob id in possessione & jure suo intemeratè esse relinquendas.
6. Nec cuiquam, nedum Inquisitoribus ejusmodi sub publicæ autoritatis specie fallentibus, permittendum esse quo quid fiat agaturvè præjudicio illarum.
7. Id verò & gloriosum esse nomini Anglicano, & in publicum, (si penitiùs res introspiciatur) fore quàm maximè utile & salutare.

Quare dictarum Civitatum totiusque fœderatæ societatis Hanseaticæ nomine peto:

1. Informationes tales & similia Tentamina adversus manifesta & notoria Stiliardanæ domus jura, impostertum à limine judiciorum statim removeri.
2. Si quid dubii oriatur quod domum aut jura ejus spectet, pro more inter moratiores gentes, & hactenus etiam inter ipsam Angliam & Hanseaticas Civitates observato, ad amicabiles tractatus inter Rempublicam hanc & dictas Civitates remitti:
3. Cuncta interea in statu suo integra & intemerata, adeoq; in specie exemptionem illam ab oneribus tam personalibus quam realibus, qua hactenus Stiliardæ Inhabitatores usi sunt, secundum antiqua privilegia, sine infractione relinqui: 4. De-

4. Denique Hanseaticis Mercatoribus, tùm conservandi tùm augendi inter Anglicanum populum & Germaniam mutui commercii gratiâ, pristinam adnavigandi commercandiq; per Angliæ dominia libertatē, prout olim, sine ullâ limitatione aut restrictione imposterum quietam servari, prout hæc omnia recta ratio, jus & fas gentium postulant.

Exhibitum LONDINI 3. Augusti,
Anno CHRISTI ClƆ IƆC LIX.
Emendatius nunc & paucis locis paulò admodum auctius,
Jussu SUPERIORUM

CONTRACTUS SENATUS Hamburgensis cum ibidem Residentibus Mercatoribus Anglicanis

Initus & Conclusus Anno 1611.

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Amen.

Universis & singulis præsens hoc documentum visuris, lecturis vel audituris cujuscunq; illi dignitatis, status & conditionis fuerint, Nos Pro-Consules, Consules, totusq; Senatus Hamburgensis, tã nostro quàm successorum nostrorum nomine notum facimus, & per hoc publicè attestamur, quod nos cum honorabili & celebri Societate Regis mercatorum Adventurariorum novæ negotiationis Londini, in Anglia, super quibusdam ad commerciorum usum pertinentibus & necessariis ordinationibus atq; statutis tractari curavimus. Et idcircò concordavimus & certam conclusionem fecimus modo & forma ut in Articulis sequentibus plenius liquet.

Primò cum communi negotiationis nostræ Reip. commodo, & amicitiæ mutuæ cum inclyta Anglic. gente fovendæ & observandæ valde censeamus utile, Societatē mercatorum adventurariorum Regis novæ negotiationis Londini in uno & aliquo certo loco suam Residentiam & Commercia in Germania habere & exercere ejusdem societati & mercatoribus adventum Regis grate acceptantibus & assentientibus concessimus. Quod deinceps suæ resident & negotiationis sedem in nostra Civitate Hamburgensi libere securè & quietè habere atque continuare, nec non qualiacunque sua mercimonia & bona ad urbem Hamburg advehere, importare & vendere, aliaque similiter rursus ibidem emere, evehere & exportare, interim tamen de omnibus debitum telonium juxta formam & ratam anni millesimi quingentesimi, sexagesimi septimi concordatam cum veteris Societatis mercatoribus Adventurariis persolvere tenebuntur, nempe unum solidum Lubecensem pro quolibet panno Anglico & pro cæteris mercibus (tam Anglicis quam aliis) non plus quam minimum telonium quod ante hac unquam mercatores Anglici solverunt. Et ut dicta societas noverit, quæ merces importari & exportari, vel non posfint, id in subsequenti proximo Articulo declarari fecimus. Ao. 1567.

Secundò etenim promittimus, quod omnium rerum & mercium importatio & exportatio dictæ Societati & cuilibet ex ea libera sit & erit ut tamen res, & merces à nobis vetitæ juxta tenorem nostræ ordinationis & constitutionis Tabulasq; ea de re propositas vel antiquas consuetudines aut in urbis nostræ Privilegiis & immunitatibus comprehensæ vel ad Civitatem nostram, Albim, nostrumve Dominium non adferantur vel inde evehantur sub pœna amis-

sionis hujusmodi rerum seu mercium. Liberum quoque sæpedictæ Societati facimus, quod universam suam suppellectilẽ, Clenodia sua & monilia, aurum & argentum, ut monetam qualemcunq; excusam vel non excusam, formatã vel non formatam, equos & equas, aurea & argentea vasa, registra, rationum libros, Apocharum & obligationum literas, & omnes suas res, Sarcinas & merces cujuscunq; formæ qualitatis seu quantitatis, aut prætii fuerint nullis exceptis, animatis seu inanimatis, nisi in privilegiis hisce vetitis mercium debito telonio soluto ex Civitate nostra nostroque Dominio per mare seu aqua & terram quandocunque societati, & cuilibet ex ea visum fuerit, exportare queat & exportet, sine cujusquam impedimento. Sed ut sæpedicta Natio amplius

Quas merces Angli. importare & exportare Hamburgo possint.

non ignoret, quæ merces exportari vel non possint, sciendum est, quod frumentum infra Civitat. Hamburg. ad utrãque partem seu ripam Albis ad mare usq; natum illic emere, & per mare exportare non liceat, sed vigore quærendarũ literarũ ante multos annos super hac re cum vicinis civitatibus & Regionibus erectarũ devehi illud frumentum debet ad Civitates, nostram Hamburg. Bremensem, Stadensem, Buxtehudensem, vel ad Ducatum Holsatiæ, & ibidem distrahi. Similiter nemini permissum est, sive Civis noster vel quicunque extraneus fuerit juxta tenorem Privilegiorum civitatis nostræ Hamburgẽs. & inveteratam ejus consuetudinem vinum, frumentum, pannum, ligna, & quicquid in universum rerum aut mercium est, sive ex Mare flumen Albis ascendat, sive prono amne, puta ex Bohemia, Saxonia, Marchia, Diœcesi, Magdeburgens. Ducatu Megapolensi &c. per Albim descendat, civitatem nostram Hamburg. prætervehere: Sed necessarium est, quia in nostra civitate Emporium est & Telonium ut eo, applicent, & si possint, merces ibi vendant. Hordeum autem sive crudum, sive ad usus Cerevisiæ coquendæ præparatum (quod Maltz vocatur) ex hac Civitate divehere nemini licet sub gravissima pæna. Triticũ verò & Frumentũ quod in marchionatu & Diœcesi Magdeburgensi & reliquis Regionibus supra Hamburg. crevit & per Albim ad hanc civitatem trajicitur ejus dimidia pars, nisi insignis necessitas aut annonæ caritas impediat, à civibus nostris emitur, quod rursum cuilibet extraneo quocunq; evehendum vendere possunt. Reliqua pars dimidia hoc oneris habet quod oporteat ea in civitate nostra manere. Frumentum verò cujuscunque generis solo hordeo excepto quod ex Angl. Fran. Burgundia, Polonia, Borussia, Dantisco & reliquis partibus omnibus per mare ad Civitatem nostram deducitur, illud liberum est, eritque societati Angl. & cuilibet ex ea non secus atque nostris Civibus vicissim per mare trajicere & ad quæcunque loca devehere, soluto tamen consueto telonio, Instrumenta verò bellica & munitiones tempore pacis exportare dicta Societas & quilibet ex ea poterit, dummodo Gubernator sive Deputatus dictæ Societati de hac re certificet instrumenta ista bellica & munitiones tantùm in usum regni Angl. & serenissimi Regis magnæ Britanniæ aut successorum ejus comparari nec quoquam alio nisi in regna majestati suæ subjecta hinc vehi. Ex consuetudine quoque antiqua & ordinatione hujus Civitatis super quibus etiam peculiares immunitates habemus, nulla Cerevisia externa quocunque nomine vocetur & ubicunque cocta sit per mare in Civitatem nostram Hamburgensem vel Albis alveum nostrum aut circumjacentia ei loca vel Dominium nostrum inferri aut vendi ibidem palam seu clanculum debet, neque alia quocunque res ad coctionem Cerevisiarum pertinens, quocunque vocetur nomine, & undecunque illa allata fuerit vel etiam asseres quercini, & ligna in structuram aptata seu aptanda, exceptis lignis quercinis, quæ vocantur, Wagenschot & Klapholtz ex civitate nostra ejus Dominio evehi vel efferri potest, sub amissionis ejus Cerevisiæ vel (Salvo tamen eo quod infra Articulo vigesimo secundo specialiter à nobis indultum est) & prædictarum mercium

cium aliisque secundum qualitatem rei à nobis infligendis pœnis. Quod autem attinet ad cerevisiam, quæ non est ultra mare cocta, cum ea observabitur prout antiquitùs usitatum & consuetum fuit.

Tertiò de Pannorum Involucris eadem consuetudo, quæ in Anglia servatur, hic etiam Hamburgi servabitur & in cæteris æquali cum civibus nostris circa vectigalia sive vectigalium immunitatem conditione & in omnibus ejusmodi juribus & immunitatibus quibuscunque mercaturam concernentibus, quibus cives nostri hujus tractatus tempore potiebantur, aut impostèrum potituri sunt, dictis societati, & mercatoribus adventurarũ: (Si tamen sint in potestate & facultate nostra in civitate & territorio nostro) ita tamen ut sequentibus Articulis per hunc Articulum nullo modo præjudicetur, uti & frui licebit. Concessimus & concedimus dictæ Societati & cuilibet ex ea quidẽ propter confessionem apud theloniarum intimationemque mercium vel minus justam vel non omninò factam, proprietarii vel mercium Domini vel ipsæ merces in pœnæ alicujus aut confiscationis mulctam non incidant vel incurrant. Sed si unus vel plures de dicta Societate scientes & prudentes idipsum facere omiserint quadruplum telonii unà cum Gabella principali luent, sin autem ex negligentia vel ignorantia hoc acciderit, in simplum tantùm & Gabellam debitam condemnabuntur. Quod si quis ter sciens prudens hoc casu delinqueret, bonorum tantummodo non professorum vel non intimatorum confiscatione punietur. Lites quoque & controversiæ qualescunque de causa aliqua ad vel circa Gabellam vel vectigal spectante aut versante inter Thelonarium & unum aliquem dictæ Societates vel plures motæ vel movendæ per nostros pro tempore deputatos summarie & de plano decidentur.

Quartò, statuimus quoque volumus & ordinamus, quòd telonium vel Gabella semel in introitu soluta eorundem bonorum nomine dominio vel proprietate penes Dominum dictæ Societatis manente & non mutata in exportatione non aliud pro eis vectigal solvetur quam cives nostri eo casu solvunt aut solvere debent modò per debitam attestationem sub sigillo Societatis thelonario exhibendum liqueat, quòd prædicta bona ad dictæ Societatis mercatores spectant: Quòd si quis extraneus vel forensis pannos vel alias merces Anglicas à quoquam de dicta Societate emat, non tenebitur majus telonium vel gabellã in exportatione solvere quam si à civibus vel incolis nostræ civitatis Emptæ fuissent, nempe de uno quoque panno Anglico vel Albo aut in Anglia colorato quatuor solidos Lubecenses.

Quintò nullus navarchus exonerabit navim, nisi vel ipse vel scriba ejus prius porrexerit Thelonario & observatori portus designationem mercium advectarum sive Contentzedel, nec cuiquam merces suas in terram exponere licebit, priusquam telonium exolverit. Et sic vice versa in exportatione, nemo merces suas ad portum vel portam advehet, priusquam de iis solverit debitum telonium.

Sextò concesimus & concedimus dictæ Societati & mercatoribus adventurariis eisdemque adhærentibus (quos omnes cum rebus bonis & mercibus suis omnibus in protectione & tuitione nostra singulari esse volumus) tutam salvi conductus facultatem non solùm in hac Civitate Hamburgensi, sed & in omnibus aliis locis nobis subjectis, juxta formam & tenorem expressum dum salvi conductus, hic infra scripti. Adeo ut omnes mercatores prædictæ Societatis & alii nationis Anglicanæ hic residentes & negotiantes defendentur à nobis ab omnibus injuriis & molestationibus. Et si quis inferat injuriam vel molestationem eorum personis vel bonis in hac nostra Civitate vel territoriis ejus, nos exemplariter pœnam illi ad terrorẽ aliorum infligemus. Et si tale quicquam accidat extra jurisdictionem no-

ſtram, nos per literas noſtras requiſitorias executionem juſtitiæ contra ejusmodi malefactores & delinquentes impetrabimus.

Septimò, pro commodiore commerciorum uſu & ad nos ipſos à plurimis quotidianis querelis & moleſtiis exonerandos prout aliis in locis permittitur largimur & concedimus prædictæ Societati & mercatoribus reſidentibus Londini, ut deſignent & habeant in hac noſtra civitate virum aliquem gravem, qui gubernator ſive præfecti Societatis cujusque deputati & vice gerentis officio fungatur & reliquis omnibus rectè præfici & præeſſe poſſit, eligant atque deputent, eique præterea alios ſeniores ſive aſſociatos & officiarios ex ſuorum ordine inſtituant & adjungant, quibus inſuper plenam poteſtatem damus ſuis jus dicere & omnes cauſas, lites, & controverſias inter ipſos Anglos quomodo libet exortas vel amicabiliter componere vel per ſententiam, prout æquius melius videbitur, ſine longiore proceſſu ſecundùm conſuetudines dictæ Societatis definiendi & determinandi, & quicquid ita ab ipſis decernetur & ordinabitur, hoc ut inter ipſos ratum & firmum ſit atque executioni mandetur ſtatuimus. Quæ tamen omnia & ſingula de ſolis cauſis inter ipſos utrinque Anglos verſantibus vel ad ipſos ſolos non verò etiam ad alios extraneos quocunque pertinentibus (aliter quam infradictum eſt) intelligendũ volumus. Item de cauſis merè civilibus & politicis in quibus ex omni poteſtate noſtra damus Societati & Domino gubernatori ejusve deputato & aſſociatis reſpectivè & pro tempore exiſtentibus dictæ Societatis plenariam jurisdictionem civilem ſuper omnibus & ſingulis ſuppoſitis & aliis Anglicæ nationis mercatoribus & perſonis ſocietati pertinentibus & illius jurisdictioni & poteſtati ſubditis eos regendo corrigendo & coërcendo: Exceptis tamen criminalibus, quæ legibus, ſtatutis, & conſuetudinibus noſtræ Civitatis à nobis punientur, quod ſi quis contravenire vel aliàs Domino Gubernatori ejusve deputato & aſſociatis ſeſe opponere aut non obedire voluerit, pro-Conſules & magiſtratus pro tempore exiſtentes eidem gubernatori ejusve deputato & aſſociatis asſiſtentiam faciant & pro eorum poſſe cooperabuntur, quod ille (ſi in civitate noſtra aut ejusdem jurisdictione deprehendatur) obediat & ad conformitatem, obedientiamque debitam deducatur juxta tenorem & effectum privilegiorum à Regia majeſtate Magnæ Britanniæ dictæ Societati conceſſorum ſatellites pro captura, carceris, item & inſtrumenta punitoria ſumptibus dictæ Societatis præſtando vel aliter ex merito pro arbitrio dicti gubernatoris ejusve deputati & aſſociatorum puniendo.

Octavò, ſi quis verò civis noſter vel incola, vel peregrinus actionem aliquam civilem contra quemlibet mercatorum adventur. habeat liberum, erit ejusdem eandem vel coram nobis vel coram Domino Gubernatorum ejusve deputato & aſſociatis intentare. Et ſi actor coram nobis agere voluerit reus Anglus ſine ulla tergiverſatione coram nobis comparebit & judicio ſtabit, atque tam actor quam reus jure noſtræ Civitatis utetur. Quod ſi vero Dominum Gubernatorem ejusve deputatum & aſſociatos elegerit Judices, ſuamque actionem coram illis inſtituerit, ibidem etiam eandem proſequatur, & eorum laudo ſive ſententiæ prorſus acquieſcet. Aliàs autem quotiescunque Anglus aliquis contra civem, incolam & ſubditum noſtrum aliumve quemlibet pereringum, qui non ſit Anglus, nec ad eos ſpectet jure experiri volue-

voluerit coram nobis hoc femper facere debet, qui examinabimus caufam vel materiam & omni expeditione eidem caufæ per fententiam & executionem finem imponemus, & utraque pars quicquid à nobis pronunciatum fuerit ratum habere atque reipfa præftare (Appellatione debitè non interpofita) tenebitur. Exceptis tamen Ducatus Holfatiæ fubditis, quos ibi ex concordatis convenire oportet, ubi domicilium habent, nifi hic in civitate contraxerint, & fe ibidem folituros aftrinxerint.

Nono, concefsimus quoque & concedimus dictæ Societati, & cuilibet ex ea, quod quotiescunque aliquis aut ejus bona ad requifitionem Domini gubernatoris ejusve deputati aut alicujus dictæ Societatis fuerint per aliquem noftrum Satellitem five officiarium ex mandato noftro vel judicis noftri arreftatus vel arreftata, eidem noftro Satelliti vel officiario fine expreffo dicti gubernatoris ejusve deputati, aut alterius arreftationem facientis fuper hoc confenfu talem perfonam aut bona arreftata relaxare aut ab arrefto folvere non liceat nec licebit. Et fi contrarium fecerit ipfemet officiarius tenebitur pro fumma five accomatione, pro qua arreftu factum eft.

Decimo, pollicemur & fanctè fpondemus, quod prædictis Angl. indicatorũ tam in publicis & communibus quã in privatis corã noftro judice ventilandis caufis auditis, utriusque Nationis & partis rationibus atque argumentifus & juftitiam quam citisfimè & æqualiter absque affectibus feu partialitate contra quoslibet fic dicemus, & adminiftrabimus, ut nemo juftam contra nos querelandi caufam habiturus fit & cum quis decoxerit vel foro cefferit adeò ut ejus bona fint dividenda inter creditores, nulla (refpectu mercatorum dictæ Societatis fiet differentia inter chirographum debitorum cum claufula obligatoria bonorum, & inter chirographum fine ifta claufula & præterea in tali cafu non major refpectus habendus erit chirographi debitorii vetuftioris dati quam recentioris, ut ita literæ cambii (quæ funt debita privilegiata) & fi fint recentiores dati, non fint præterea pejoris conditionis.

Undecimo, licebit etiam iidem mercatori in omnibus caufis civilibus vel in perfona vel per procuratorem (nifi forte ftatus caufæ perfonalem præfentiam & refponfionem requirat) comparere atque agere ipforumque juratis depofitionibus & atteftationibus non minor quam noftrorum civium aliorumque extraneorum teftimoniis fides in judicio & citra habebitur falvis tamen exceptionibus contra dicta & perfonas teftium.

Duodecimo, fimiliter promittimus, & nos præfentibus obftringimus, quod nulli oberato, aut aliàs nimiũ gravato tam civi incolæ aut fubdito noftro quã Anglo, aut alii cuilibet forenfi in præjudicium creditorum Anglicorum & fine ipforum confenfu ullum indultum five literas cesfionales dilatorias vel fimiles dabimus (falvo tamen noftro jure ftatutario ANNO 1603. publicato parte I. Tit. 43 art. 9.) Sed ubicunque legitimè requifiti fuerimus infolventium & fugitivorum aut etiam de fuga fufpectorum debitorum perfonas & bona fine cunctatione ab officiariis noftris arreftari, imò etiam (ubi opus videbitur) incarcerari, nec illas arreftationes aut incarcerationes absque impetrantium voluntate relaxari vel remitti faciemus; Atque in his cafibus & omnibus aliis rebus beneficiis & juribus dictos Anglos mercatorum adventurariorum pari jure libertate & beneficio cum civibus noftris fecundum dictæ focietatis privilegia & noftra cum illis concordata facta vel facienda uti & frui libenter finemus. Ita tamen ut his articulis nunc concesfis & conclufis aut alicui torum per hunc articulum nullo modo præjudicetur : Et in hunc finem con-

 cedimus

concedimus dictæ Societati & mercatoribus ejusdem usum & beneficium privilegiorum (vulgo Gast-Recht & Hell und Slöte) vel cujusvis eorum, prout necessitas vel occasio postulabit, sub securitate & fidejussione mercatorum dictæ Societatis.

Decimò tertiò, concessimus & concedimus, quod nemo dictæ Societatis in hac nostra civitate aut ejusdem jurisdictione pro debito aut alia civili actione super qua sententia non sit lata & pronunciata in persona & bonis suis arrestabitur sine scitu & consensu Domini gubernatoris ejusve deputati. Et si Anglus fidejussorem, sive civem, sive socium dictæ Societatis dare, vel aliter sufficienter cavere non poterit, tunc arrestabitur, & in civitatis nostræ custodia quemadmodum cum civibus fit, detinebitur.

Decimò quartò, si quispiam ex dicta Societate, non ex officio aut formali accusatione officiarii nostri, sed ex delatione alterius pro criminali aliqua causa capietur, noster officiarius tenebitur ad requisitionem capti Angli accusatorem vel delatorem illicito etiam capere & custodire, donec de delicto imposito vel accusatione sufficienter & planè constiterit, vel sufficientem cautionem præstiterit. Quod si non fiat captus Anglus liberè & plenè sumptibus accusatoris aut ejus qui eum capi fecerit statim sine mora dimittetur.

Decimò quintò, si quis fortè horum mercatorum sive adhærentium in nostra civitate & jurisdictione tale delictum (quod absit) committat, propter quod pœna capitalis vel corporalis veniat infligenda nequaquam propterea ejus bona (nisi in crimine læsæ Majestatis) in commissum cadent aut fisco applicabuntur sive detinebuntur, sed hæredibus libera & franca relinquentur neque bona Dominorum vel amicorum suorum in manibus suis vel alienis inventa confiscabuntur pro quocunque suo delicto vel etiam læsæ Majestatis crimine, sed Dominis & veris earum Proprietariis libera & franca relinquentur, Quemadmodum nec alius quoque tertius aliquis & innocens pro alterius delicto sive debito nec ultra quam proprium cujusque delictum aut debitum promeretur & concernit, nisi fortè conscius criminis fuerit, aut pro alio fidejubens personam suam & bona obligaverit vel in persona vel in bonis ullo modo abhinc in antea molestabitur aut arrestabitur.

Decimò sextò, si contingat Anglum aliquem in civitate nostra sive ejus districtu & territorio lædi, vulnerari aut etiam occidi, nos sine mora dabimus operam, ut delinquens per officiarios nostros comprehensus in carcerem nostrum deducatur & postea ratione delicti ita meritis pœnis severè puniatur at aliis in exemplum cedat: Et in genere omnes Anglos & bona eorum contra vim omnem & violentiam, & injustos, quorumlibet impeditiones atque molestationes pro viribus nostris legitimè & fideliter tuebimur & defendemus.

Decimò septimò, concessimus etiam & concedimus, quod si ipsi Societati seu ejusdem alicui bona aliqua (sive hoc fuerit clam vel violenter) rapi seu afferri contigerit, casu quo ipsa bona quæ sic rapta & sublata fuerint sua esse probare poterit, bonis in manibus furis vel raptoris adhuc existentibus, vel in foro publico ubi talia bona communiter vendi solent non alienatis vel distractis, Dominus eorum bonorum salutis sumptibus victui justitiæ & captivitate ista sua bona recipiet.

Decimò octavò, ut omnia decenter & ordine peragantur, certum eidem Societati & dictis mercatoribus adventurariorũ locũ sive domũ privilegiatã jure municipali utendam dedimus & nostris sumptibus sarctam tectã tenere promisimus, ubi liberè, securè atq; ab ullius cujuscũq; molestatione, quando & quo-

& quoties visum & necessarium fuerit, convenire, & de disciplina Regimine, ac justitiæ inter suos cõservatione de honesta & legitima negotiatione atq; cõservatione aliisq; suis negotiis ipsos mercatores solos eorũq; adhærentes modo præfato attingentibus agere consulere deliberare, communicare & concludere & privilegia dictæ Societati indulta exercere valeant, hac tamen adhibita cautela quod in sacræ Cæsareæ Majestatis & Imperii Romani vel in specie nostræ Civitatis non Hanseatici Collegii, vid. tamen infr. art. 48. & 49. damnum & dispendium aliquo modo possit vergere, ibi concludatur.

Decimò nonò, dicta porrò societas cum mercatoribus & consortibus Anglic. nationis hic negotiaturis vel versaturis habebit in dicta domo sua liberum exercitium sine perturbatione suæ religionis, prædicationis verbi Dei, administrationis Sacramentorum cæterorumque ecclesiasticorum rituum lingua vernacula Anglicana. Ita tamen ne sub tali permissione minus pacificè se gerant, aut quenquam eo nomine publico scandalo lædant. Habebunt etiam libertatem & communicationem decentis & Christianæ sepulturæ pro mortuis suis in Ædibus sacris Templis cœmiteriis nostræ civitatis, sine cujusquam impedimento, nec solvent ulterius pro impensis funeralibus quam quod ipsi cives solvunt, & eo casu solvere justum est.

Vigesimò, providebimus insuper ut cives & alii in civitate nostra & ejusdem jurisdictione commorantes erga mercatorum dictã Societatem & eorum famulos modestè & pacificè se gerant, nec licebit concionatoribus nostris vel aliis Ecclesiæ nostræ ministris è suggesto vel in concionibus suis nationem Anglicam ratione Religionis vel Doctrinæ publicè notare, vel agitare, vel ullo modo convitiis aut infamia perstringere.

Vigesimò primò, dicta Societas cum ejus suppositis & ministris & quilibet ex ea tam ab omnibus vigiliis stationibus & præsidiis quocunque loco vel tempore faciendis, aut eo nomine contributionibus quam ab omni alio personali & reali onere, qualicunque gravamine taxa commoda subsidio civibus incolis & subditis vel eorum alicui ut prædictum est ratione vigiliarum stationum vel præsidiorum vel ratione alia aliqua quacunque vel impositis vel imponendis inductis vel inducendis libera erit & immunis: Ita tamen quod tempore belli, obsidionis aut seditionis adversus nos Senatum vel civitatẽ aut auxilium non præstabunt neque ullo modo parti adversæ adhærebunt.

Vigesimò secundò, concedimus & indulgemus, quod dicta Societas ejusque suppositi & mercatores adventurarii intra suos ipsorum domus & familias nec non intra hospitia ad communem victum comparata aut per Societatem comparanda, Cerevisiam Anglicanam sive in Anglia confectam, & Vinum cujuscunque generis habere possint. Ita tamen ut liberum non sit vel aliam cerevisiam externam iisdẽ hospitibus aliisque quibuscunq; eandẽ Cerevisiam Anglicanam vel Vinum divendere, sive in magna sive in parva quantitate, aliis quam Anglis ejusdem Societatis & ei suppositis (Anglis.) Et deinde ut extra duas domus in quibus Mensa communis societatur constituetur, in aliis omnibus domibus & familiis tam de cujuslibet generis Cerevisia quam vino consueta accisa pendatur. Et ne sub prætextu privilegii & immunitatũ dictis duabus domibus concessa ab aliis fraus fiat ærario, tenebitur societas per suos ministros indicare sua vina & cerevisias in loco Accisæ & desuper schedulam, quæ illis gratis concedetur, poscere.

Vigesimò tertiò, liberum erit prædictis mercatoribus quocunque die & tempore illis opportuno feriatis saltem exceptis pannos, aliaque sua

mercimonia & bona, qualiacunque cuilibet tam civi & incolæ quam peregrino & forensi absque respectu & discrimine ullius gentis aut nationis vendere aliasque vicissim quascunque res & merces ab aliis huc advectas & prostantis, à quolibet emere atque ita indifferenter negotiari.

Vigesimò quartò, Pannum Anglis ex dicta Societate hic in civitate & territorio colorari & ad usum aptari nullum permittimus nisi ad morem Francofurdianum & superioris Germaniæ. Et hujusmodi hic colorati & præparati non peregrinis hic in urbe di, vendi sed in superiorem Germaniam, utpote Lipsiam, Francofurdiam &c. divehi & distrahi debent; qui verò pannus in Anglia coloratus & ad usum præparatus est desuper liberam potestatem distrahendi societas & quilibet ex ea habebit. Cui etiam societati & cuilibet ex ea liceat & licebit pannos caresios i.e. Kysei ad proprium ipsorum usum quocunque colore tingere & præparare. Quod ut melius & uberius perficiatur, nos promittimus & obligamus, nos respective auxiliari & defendere dictam Societatem & mercem ejusdem in negotiatione sua pannorum tinctorum & præparatorum ex Anglia advectorum, & insuper dictam Societatem defendere in executione & exercitatione earum ordinationum quæ factæ sunt & fient per dictam Societatem, ad meliorem, liberiorem & utiliorem venditionem prædictorum, tinctorum & præparatorum pannorum, & in omnibus aliis ordinationibus æquis & rationi consentaneis.

Vigesimò quintò, attamen pannum non in parva quantitate ad ulnam vel similem mensuram vendendi sæpedicta Societas potestatem habebit: Sed in magna quantitate. Quod videlicet integræ sarcinæ, & integer pannus vel panni & semipanni ab iis distrahantur, sub pœna amissionis panni fisco applicanda, iis tamen pannis exceptis qui coxsael oder Fyne Laken dicuntur, quos quis ex societate ad amictum & proprium usum paratos habet vel habebit, eos enim inter consocios perminutissimas partes vendere & alienare potest.

Vigesimò sextò, pro meliori & rectiori commerciorum usu certi Proxenetæ sive mediatores contractibus adhibendi, nec non Mensores sive Mensuratores complicatores pannorum & sarcinatorum sive ligatores aliique tales necessarii ministri, prout dictæ Societati & iisdem mercatoribus visum fuerit, à Societate ordinari possunt, & eorum singuli certo & pro ratione officii concepto juramento, & coram nobis & iisdem tum nobis tum societati & mercatoribus præstando astringentur, qualiter agere debeant, Et inprimis tenebuntur se absque fraude & dolo honestè processuros, nec minus in unius quam in alterius partem inclinaturos, nostrisque civibus & peregrinis omnibus æquæ fideles atque ipsis mercatoribus adventurarum futuros.

Vigesimò septimò, quodcunque à contrahentibus in præsentia jurati Proxenetæ vel aliorum duorum testium fidedignorum, vel alia aliqua legitima ratiocinatione tractatum dataque arrha de aliqua re quacunque inter partes conventum fuerit, id ratum firmumque erit & legitimè adimplebitur.

Vigesimò octavò, quod si ullus proxeneta mensuratur vel alius administer admissus & juratus ut supra malè aut infideliter se gesserit, licebit dictæ Societati talem proxenetam mensuratorem vel administrum ab officio movere vel si id non mercatur mitius punire. Quod si verò delictum gravius sit, nobis ad puniendum reservamus.

Vige-

Vigesimo nono, nullus proxeneta aliquam pecuniam aut salarium percipiet nisi solùm & duntaxat proxeneta, qui personaliter contractui interfuerit & arrham dederit & ubi nihil à mensuratore mensuratum fuerit nihil solvitur ratione vel prætextu Mensuræ.

Trigesimo, permisimus etiam & permittimus quidē tot & tales hospites, quot & quales ipsi Societati opus esse videbitur (apud quos mercatores suorum negotiorū gestores famuli & alii Societati suppositi convictū emant & edāt) gubernator ejusve deputatus & Societas liberè possit eligere & ordinare & ex causa eosdem & eorum quemlibet mutare & recusare. Qui etiam omnes & singuli hospites cum tota Societate & mercatoribus adventurarum eadem libertate invictualibus quam cives nostri gaudebunt & fruentur.

Trigesimo primo, non majorem mercedem seu magis salarium aurigis vectoribus laboratoribus & operariis terra vel aqua adhibendis dicta Societas & quilibet ex ea dabit quam illis cives nostri numerant. In jure etiam ponderationis nec non usu libripendis lancis seu ponderationis instrumenti & ponderatoris salario omni beneficio commoditate jure usu & consuetudine civibus in hac parte concessis & ab illis observatis dicta Societas & quilibet ex ea utentur & fruentur, ut quantum ipsi cives numerant solvere teneantur & non ultra vel aliter, dummodò non excedat salaria vel mercedes particulares ante hac solutas, cum minimæ fuerint, prout mutuo consensu & communicatione statutum erit.

Trigesimo secundo, promittimus quid nomine Grondagii, Warfagii & Anchoragii antedicta Societas vel aliquis ex ea nihil solvet nunc, neque in futurum.

Trigesimo tertio, concessimus etiam quod de quibuscunque rebus seu mercibus per ergastum gruem vel cranam minimè deferendis, importandis vel exportandis nihil penitùs Cranæ nomine à mercatorum Societate aut eorum aliquo petetur, exigetur vel extorquebitur, quod si quid contra admissū fuerit per magistrum Cranæ ejusve suppositum aut magistrum quemcunque quod eo modo solutum acceptumque fuerit, statim restituetur.

Trigesimo quarto statuimus quoque & ordinamus, quod si merces vel alias res quascunque per magistrum Cranæ, ejus deservitores aut famulos aut alios quomodolibet ex eorum culpa inanimadvertentia seu negligentia extrahendo navi vel imponendo in navim damnum vel detrimentum pati contigerit, tunc & eo casu magister Cranæ ad hujusmodi damni plenariam satisfactionem teneatur & ad ejus solutionem à nobis compellitur.

Trigesimo quinto, nulli nautæ se ingerent, advehenda bona ac merces dictæ Societati, sed illius mercatoribus & cuilibet ex eis licebit onerare & exonerare bona & merces suas hic in Civitate nostra & ejusdē jurisdictione tam suis quā conductis Scaphis & naviculis in navim vel naves sive majores sive minores suæ nationis vel cujuscunque ditionis civitatis terræ provinciæ vel loci fuerint imponere vel exponere citra cujusquam contradictionem.

Trigesimo sexto, concedimus & damus eisdem mercatoribus ultimas suas voluntates in urbe nostra ejusque territorio consignaturis potestatem, ut testamenta sua sive ultimas voluntates secundùm morem & consuetudinem Anglic. ostendant nempe ut propria manu ea scribant vel scribere faciant & subscribant, proprioque suo sigillo apposito confirmant. Et quicquid ita placuerit firmum erit & stabile, atque post mortem testatorum

rum executioni mandabitur Quod si verò quis intestatus vitæ defungitur, tota hæreditas proximis ejus hæredibus & amicis per administrationem gubernatore ejusve deputati & Associatorum dictæ Societati integre cedet, neque nos aut orphanorum magistri aut Curatorum nostræ Civitatis in personas aut bona mobilia orphanorum dictorum mercatorum Angl. sic defungentium, jus potestatem aut authoritatem ullam habebimus.

Trigesimò septimò, curabimus etiam, quantum in nobis est, ut certa & immutabilis monetarum, aurearum & argentearum valvatio stabiliatur, quam sub magna pœna nulli licebit violare & mutare contra statuta & constitutiones sacri Romani Imperii.

Trigesimò octavò, in omnibus causis coram gubernatore ejusve deputato, assistentibus tractatibus. vel actis & postea ab illis certificatur sub sigillo dictæ Societatis vel associatis hic vel alibi ejusdem Societatis, manuque dicti gubernatorum sive deputatorũ Thesaurarii vel Secretarii subscriptis, in judiciis & territorio nostro eadem fides habebitur, ac si nobis & Senatui hujus civitatis collegialiter acta & certificata fuissent. Lite etiam & controversia circa rem aliquam vel materiam hisce privilegiis contentam vel eorum validitatem aut confirmationem concernentem interquoscunq; pendente propter cujus testimonium aut probationem necesse sit, ut aliqua pars dictorum privilegiorum describatur & exhibeatur, eo casu Societas non tenebitur publico Notario aut persona ad istam descriptionem adhibere vel suorum privilegiorum inspectionem alicui permittere. Sed (si opus fuerit) Gubernator ejusve deputatus Secretarium Societatis vel ejus substitutũ aliũve ejusmodi officiarium deputare poterit, qui authenticam privilegii rem in quæstione concernentis Exemplar sive extractum faciat, & sigillo Societatis confirmet, cui eadem fides vel authoritas dabitur ac si à publico Notario vel alia publica persona descriptũ fuisset.

Trigesimò nonò, si navis aliqua passa fuerit naufragium intra territorium civitatis nostræ vel bona naufragio deperdita vel navis exonerandæ causa in terram seu ripam aut littus subjecta in civitate nostræ jurisdictioni translata fuerint, hoc juris quod civibus nostris competit, Societas adventuraria & quilibet ex ea habebit. Et non solùm omne pro virili auxilium periclitantibus præstabimus, quin etiam omnem diligentiam adhibebimus, ut navis & bona conserventur. Quibus conservatis ex parte vel in totum ea restituentur proprietariis, solventibus tantùm rationabilem & æquam mercedem pro rebus conservatis. Et si naufragium contingat in locis vicinis Albi vel littori, promittimus eis, qui sunt dictæ Societatis, iis libentissimè & promptissimè literis nostris requisitoriis auxilium præbere.

Quadragesimò, Societati & dictis mercatoribus providebimus de sufficienti numero Scapharum & navicularum tectarum pro tuta & commoda pannorum aliarumque mercium oneratione & exoneratione tam in exitu, quam in introitu navium onerariarum majorũ pro certo aliquo & justo salario quantumque minoribus & pro virili operam dabimus & annitemur, ut Albis fluvius juxta & infra Civitatem nostram à sabulo & arenis (quantum fieri potest) purgetur, ut ita navigatio per dictum fluvium facilior & minus periculosa reddatur. Et designabimus cives aliquos discretos, qui ad requisitionem mercatorum prædictæ Societatis, curabunt, ut conducant suas domos, hospitia, officinas, & cellaria, & reliqua alia pro meliore accommodatione dictorum mercatorum, tam rationabili pretio, quam potest fieri & non excedenti quam minimo pretio antelia soluta.

Quadragesimò primò, Sancimus etiam & statuimus, & ordinamus ac respective prohibemus, ne quis ex dicta Societate vel illi suppositus aut

aut nauta qualemcunque saburram (quæ vulgariter Ballast vocatur) in fluvium Albim ubicunque hoc foret ejiciat, qui contra hoc mandatum & prohibitionsm fecerit, pœna statutaria 20. florenorum Rhenensium in auro multabitur.

Quadragesimò secundò volumus & statuimus, quod omnes scribæ, & navium magistri tam earum quæ ad cives & incolas nostros quam quæ ad extraneos pertinent, quibus Anglicanæ merces ex Anglia & in Angliam vehuntur, tenebuntur (quotiescunque decreto requisiti fuerint (edere & exhibere Cocketas sive chartas suas Telinarios nostris vel officiar. dictæ Societati ad hoc deputatis. Ne dicta societas jure suo defraudetur vel injuriam in privilegiis suis patiatur: Quod si civis vel incola nostræ civitatis vel extraneus ad tegendos vel occultandos pannos vel alias merces Anglicanas ex Angl. per mercatores dicti regni huc Hamburgum allatas vel ascitu dicti telonarii aut officiarii occultandos, nomen signum aut stigma suum commodaverit, vel apponi sinat, aut pro suis defenderit, pœna à nobis arbitraria punietur. Et quotiescunque Gubernator vel ejus vices gerens, aut aliquis ex dicta Societate per informationem vehementem suspicionem vel Judicia contra talem civem nostrum vel inhabitantem seu suppositum, invenit, quod aliquot merces & bona ad Anglum spectantia abscondat aut sub suo nomine defendat aut libertatem consecuta sint, quod tunc possint hujusmodi mercantiæ bona in arresto, in quo manebunt, donec talis civis sive inhabitans vel suppositus debito modo ostendat, aut per juramentum affirmat quod hujusmodi mercantiæ & bona sint sua, sui aut ipsorum magistri sive societate propria & ad neminem alium nominatim nationis Anglicæ spectantia & quod hujusmodi bona & mercantiæ ad se vel ad suos spectabunt, cum in Angl. emebantur & in navim importata & huc advecta fuerunt. Et si subsequenti tempore fuerit inventum, talem affirmationem male vel perperã esse factã, tunc ille à nobis ita punietur, ut aliis cedat in exemplũ. Porro ut societas mercatorum adventurariorum hisce privilegiis rectius ad suũ cõmodum uti frui queat, nec aliis sub ejus societatis prætextu illa privilegia contra utriusque nostram intentionem participandi ansa & occasio sit, conventum & decretum est, ut nullus ex societate adventurarum nomen suum notam signum aut stigma mutuet seu accommodet cuicunque alii, ut sub tali nomine seu signo libertatem vel immunitatem aliquam consequatur, nec quiscunque alius quovis modo defraudationem horum privilegiorum vel palam vel clam adjuvet, sub gravissima arbitraria pœna, illi qui quovis modo contravenerit à nobis infligenda, & non permittemus ulli subdito Regis Angliæ advehere vel in terram ponere in hac nostra civitate vel territoriis ejusdem, ullas merces vel mercantias factas vel crescentes in Dominiis dicti Regis, nisi sit ejusdem societatis nobisq; id constet per attestationem Gubernatoris vel ejus deputati. Etsi quis subditus secus fecerit, tunc ejus persona & bona apprehendetur, & disponentur, secundũ diploma Regiæ Majestatis hac in parte dictæ Societati concessum, in quibus promittimus dictæ societati auxilium omni tempore præstare nostra authoritate & nostris officiariis prout opus fuerit, & ratio postulabit.

Quadragesimò tertiò, promittimus & consentimus, quod omnes & singuli articuli & concessiones, nunc concessæ vel inposterum concedendæ probè servabuntur, iique prædicta Societas & mercatores adventurarii, & eidem adhærentes quam diu apud nos residebunt quiete gaudebunt & fruentur, ad quem finem particularem & authenticam Telonii & ponderationis

desi-

designationem unà cum specificatione Salarii laboratorum aurigarum, vectorum, mensuratorum, ponderatorum aliorumque operariorum pro mercibus hinc illinc vehendis vel avehendis tam terra quam aqua manu Secretarii nostri subscriptam ipsi Societati seorsim communicavimus juxta cujus tenorem si solverint ulterius non gravabuntur.

Quadragesimò quartò, volumus & promittimus quod certo quodam die quotannis puta intra octiduum post Matthiæ Apostoli, Pro-Consules & Senatores civitatis nostræ congregabunt seu congregari facient in aliquem aptum & idoneum locum Telonarios Ponderationis & Cræminæ magistros, atque etiam mensuratores & proxenetas juratos, aurigas, vectores, & hujusmodi officiarios & operarios & ibi præfati Consules & Senatores iisdem officiariis & aliis planè & publicè declarabunt omnia & singula privilegia dictæ societati eorum officia & opera concernentia, illis injungentes, ne à prædictis Anglicis mercatoribus plus debito, aut ultra quam privilegia eorum publicata designant, exigant, levent aut recipiant, vel exigere, levare vel recipere à quovis subservitore vel vicegerente vel alio quocunque nomine appelletur, permittant aut sinant. Quod si quis contra fecerit, iile à nobis corrigetur & in ordinem reducetur.

Quadragesimò Quintò. Si verò liberum horum articulorum, & concordatorum usum vel ipsam Residentiam & negotiationem societatis bello forte (quod Deus avertat) aut alio quopiam inexpectato infortunio & casu incidenti, vel alias rebus nostris id non diutius ferentinus, iisdem mercatoribus ulterius in nostra civitate & Jurisdictione concedere atque permittere omninò non resolverimus aut non potuerimus, id satis maturè debitè & solenniter significari curabimus, quo res suas & personas hinc absque omni damno & periculo libere possint transferre, Atque insuper fidem damus, nos per spatium sex mensium post talem significationem eorum bona personas & Traficam in nostram tutelam & patrocinium recepturos, atque ab omni vi & maleficio defensuros. Et si vice versa dicta Societas propter aliquod inexpectatum accidens vel casum fortuitum vel alium, permitti non potest hic negotiari vel residere vel libero & necessario usu & beneficio supra nominatorum vel subsequentium articulorum & concordatorum frui & gaudere tunc dicta Societas erit libera ejus permittet, pacificè, libere & sine impedimento vel damno discedere ex nostra civitate & territoriis ejusdem cum omnibus suis personis, sociis & bonis quibuscunque solvendo tantum debita telonia pro solis mercibus & mercantiis suis.

Quadragesimò Sextò, quod si ratione dubii vel ambigui circa privilegia societate vel hæc concordata nostra, vel ullum in iis Articul. vel rem quacunq: controversia existat in illa explicanda eam æquitatem & benignitatem ostendamus, ut societas favorem & benevolentiam nostram inde intelligere queat & de iniquitate vel rigore conquerendi nullam occasionem sit habitura, Et si dictæ societati aliquando quoquomodo fiat impedimentum, quo minus his suis privilegiis in omnibus punctis & Articulis prout eis concessa sunt, uti possint, Pro-Consules & Senatores pro tempore existentes ex parte societati moniti, deputatos duos civitatis viros spectatæ fidei destinabunt, qui cum duobus deputatis ex parte societatis de dicto impedimento tollendo tractent & finaliter conveniant, quod si convenire non poterunt, tunc negotium per unum aliquem arbitrum ab ipsis quatuor deputatis nominandum & eligendum quanta fieri potest expeditione determinabitur.

Quadragesimò Septimò, si præter prædictos Articulos Societas ut alii adscribantur requisiverit, nos prædicti Pro-Consules & Senatores, & nostri successores pro tempore existentes dictæ societati in hoc casu quantum rationi & æquitati convenerit satis faciemus.

Qua-

Quadragesimò octavo, sæpedicta Societas per præsentes solemniter protestata est, animum suum esse quod aliis concessionibus, privilegiis, beneficiis, iribus, consuetudinibus & interesse ipsius à civitate Ansæ Teutonicæ vel aliis uibuscunque Societati vel nationi Anglicæ per aliquem intercursum tractaım conventionemque inter serenissimum ipsorum Regem ejusque Progenipres & prædecessores ac civitates dictæ Ansæ Teutonicæ vel alios quoscunque ermissis & concessis hæc nunc tractata & privilegia nullo modo, præjudiıre vel nocere velint, aut præjudicare vel nocere possint aut debeant.

Quadragesimò nono, econtra autem quicquid nos Pro-Consules & Senatores ivitatis Hamburgens. cum inclyta nationis Anglicæ Societate prædicto vel alio ıodo transegimus, conclusimus & ordinavimus, vel in futurū transigemus, conludemus & ordinabim⁹ omni meliori modo & forma quibus id quam firmissiıè de jure fieri potest vel debet. Nos jam dictæ Pro-Consules & Senatores civiıtis Hamb. tam nostro quam successorum nostrorū ac suppositorū nobis omnim nomine solenniter protestamur omnibus & singulis privilegiis, libertatibus, ıribus, indultis, immunitatibus ac consuetudinibus quocunque nomine censentur, quæ vel Ansæ Teutonicæ vel specialiter civitati nostræ Hamburgensi ıostris civibus incolis & subditis quolibet modo in regno Angliæ vel alibi conessa sunt, vel competunt, nequidem in minimo præjudicare debere.

Sequitur copia salvi conductus.

Nos Pro-Consules & Senatores civitatis Hamburg. omnibus & sinulis præsentes has literas inspecturis, lecturis, seu legi audituris notū facimus & tteſtamur tam nostro quā successorū nostrorum nomine. Quod concessimus & arum literarū virtute & tenore concedimus inclytæ & passim celebratæ mercaorū adventurariorū Regis novæ negotiationis Londini in Anglia Societati, ut utam salvi conductus facultatē habeant & ea liberè utantur & fruantur non soım in civitate nostra Hamburg. sed & in omnibus aliis locis nobis subjectis: Ita quod dictæ Societati & omnibus & singulis ex dicta Societate mercatoribus initoribus negotiorum suorū gestoribus & famulis eorumq; mercatorū consoribus & adhærentibus liberè tuto & absq; ullo impedimento liceat & licebit in ıostra civitate & Dominio agere, versari, manere, iter habere, domum & faniliam instituere & alere: Ac rursus tam mari quam terra quoties illis visum uerit cum omnibus suis illinc emigrare: Ita ut tutò hinc ire & hūc redire posınt, cum omnibus suis bonis, mercibus, universa suppellectile parvo aut etiam nagno suorum comitatu pacato. Item cum suis navib⁹ naviū ductoribus nautis & Sociis curribus equis clitellis, armamentis nauticis & equestribus liberum tiam illis facimus. ..lenodia sua mundū muliebrem aurum & argentum in moıetam quamcunq; excusum vel non excusum aurea & argentea vasa, chartas, diplomata, regiſtra rationū libros, Apocharū & obligationum literas, & omnes suıs res, sarcinas & mercimonia cujuscunque formæ qualitate seu quantitate aut prætii fuerint aut quomodocunq; illa vocentur (dummodò non sint à nobis verita & contra constitutionem nostræ civitatis. Tabulasque antiquas ea de re à nobis propositas & latius in secundo Articulo modernæ transactionis cum dicta Societate initæ explicatas, exportatas, nec alio vehantur quam in dicta constitutione expressum est quotiescunque iis visum fuerit aut terra aut mari vel aquis dulcibus Rhedis curribus, navibus aut naviculis suis vel conductis una cum eorum aurigis, ductoribus, gubernatoribus, navium magistris & nautis quicunque illi fuerint, liberè & sine cujusquam nostro vel nostrorum impedimento importare vel exportare. Soluto tamen pro mercibus Thelonio debito & consueto, ut cum exportatio vel importatio illorum bonorum omnium & singulorum contra privilegia non est, neq; pacis neq; belli tempore nullo modo impediri arrestari vel retineri, ea bona queant aut debeant non obstantibus quibuscunq; marcarum vel ante marcar. repressaliarum aut recursuum (ut vocan-

tur) literis quocunque tandem colore aut titulo illæ à noſtris vel dudum impetrat ſunt, vel impoſterum adverſus dictæ ſocietatis mercatores aut ipſorum bona ir portari adhuc poſſint. Quod ſi quando adveniat, ut per ullos belli motus, diſcordia principum, ordinum aut civitatũ diſſenſiones aut rebelliones dicti mercatores Angli ci una cum ſuis bonis ſine periculo in noſtra hac civitate & terris illi ſubjectis diutiu hærere ſive manere nequeant (quod Deus avertat) tum quidẽ eos ſatis tempeſtivè præ monituri ſumus, deinde ſex menſium ſpacium poſt dem. intimationem publ. & debi to more factam habebunt & ſub protectione noſtra, ut antea manebunt ut ſe & bona ſua interim ex noſtra civitate & dominio absque ullius læſione & impedimento dato & pacifice amovere & ad alia loca ipſis commoda ſe cum omnibus ſuis rebus ſequela con ſortibus & ipſis adhærentibus recipere poſſint. Quaproptér omninò volumus & diſtri cte præcipiendo mandamus, omnibus & ſingulis nobis ſubditis Præfectis noſtris Capi taneis locorum quorumcunque & navium bellicar. Præſidibus & eorum vicariis qui bus ullæ arces, præſidia aut munitiones in pagis, civitatibus aut terrarum noſtrarum fi nibus commiſſa à nobis ſunt nec non Prætoribus, judicibus, municipalibus, officiariis & juſticiariis noſtris Thelonariis Pilotis, & portuum pontium & ſtationum cuſtodibus & portitoribus quibuscunque ubicunq; illi in & ſub dominio noſtro degant, ut antedi ctos mercatores dictæ Societatis Anglicæ & eorum ſingulos unà cum eorum pacato co mitatu bonis & mercibus quibuscunque (ſoluto Thelonio debito & conſueto ut ſupra) cũ curribus, caballis, & equabus aurigis & munitionibus eorum, nec non cũ omnib⁹ a liis ipſorum bonis, Clenodiis, auro & argẽto rudi ſeu formato, aureis & argentes vaſis, rationib⁹ regiſtris chartis Diplomatib⁹ literis & libris, Sarcinis navib⁹ naviũ Ductorib⁹ aliisque quibuscunq; (exceptis tamen hujus civitatis notis hoſtibus) quiete & libere ad civitatem hanc & territorium noſtrum venire, & in eisdem converſari, iter habere, e quites & pedites terra mariq; prout commodum ipſis videtur, ire & redire, & mercatũ ſuum & trafficã exercere patiantur & permittant, idq; ex hoc ſerio mandato noſtro, & juxta hanc ſecuritatem & ſalvum conductum ipſis à nobis benignè conceſſum, datum & oblatum: Ita ut nullum in eis (ut diximus) impedimentum vel obſtaculum ſub quocun que modo colore cauſa vel prætextu ante hunc diem facti vel delicti inferatur vel in ferri permittatur, verùm econtra amice & humaniter tam in adventu quam indiſceſſu totoque quo apud nos reſidebunt tempore excipiantur & tractentur & ab omnibus a lienis debitis priorib⁹ factis vel delictis prædicta Societas mercatorum adventurariorũ Regis Angl: & adhærentes ipſorum omnino ſalvi, quieti & liberi remanere debebunt, omnibus fraude & dolo ſecluſis. Ut autem prædicta inclyta Societas mercatorum ad venturariorum Regis Angliæ ipſorumq; conſortes & adhærentes prænominati de hac noſtra ſecuritate & ſalvo conductu certiores reddantur & confirmentur. Nos Pro Conſules & Senatores civitatis Hamburgens. ſub bona fide tam pro nobis quam pro ſucceſſoribus noſtris ſanctè promittimus & conteſtatum facimus ſæpedictæ Societati mercatorum adventurar. Regis Angliæ omnia & ſingula ſupra ſcripta ſincerè & invio labiliter obſervare & præſtare & obſervari & præſtari facere dictam Societatem & mer catores eorumq; adhærentes tã in perſonis quam in omnibus bonis & rebus contra o mnem vim publicam & privatam pro virili noſtro omnibus modo forma & ratione quibus vel de jure vel facto melius poſſimus defendentes & tuentes in majorem & ple niorem omnium horum fidem & confirmationem haſce literas civitatis noſtræ ſigilli appenſione & ſecretarii noſtri ſubſcriptione communiri juſſimus & ex certa ſcientia noſtra corroboravimus. Actum 28. die menſis Junii Anno partæ ſalutis humanæ poſt 1611. Locus Sigilli. Ex ſpeciali commiſſione ſpectabil. Senatus civitatis Hamburgen ſis, & Secertarius ſubſcripſit m. p.

In fidem & confirmationem præmiſſorum ſic actorum & concluſorũ quod dicta Societas mercatorum adventurariorum Regis non ſolùm iſtis Privilegiis & immuni tatibus, quæ prædictis Articulis continentur: Sed & aliis omnibus quæ, dictæ Societati impoſterum à nobis concedentur hic deinceps pleno ſuo vigore & juxta verum & lite ralem eorum ſenſum frui & gaudere poſſit & debet firmiter & inviolabiliter dolo omni & ſiniſtra machinatione ſemotis. Harum literarum duplex exemplum factum eſt, qua rum unum à Domino Gubernatore manus ſuæ ſubſcriptione & Sigilli Societatis ap penſione roboratum nomine totius antedictæ Societatis nobis traditũ, penes nos reti nuimus, alterum verò Sigillo civitatis noſtræ munitum & per Secretarium noſtrum ſubſcriptum illis à nobis accipientibus tradidimus. (Acta hæc ſunt & concluſa in civitate noſtra Hamburgenſ. 28 die menſis Junii Anno partæ Salutis humanæ poſt 1611.

Statuta des Lundischen Conthors / wie dieselben von gemeiner Erb-Anse-Städt Gesandten zu Lübeck aufs Neu übersehen / und in Ordnung verfasset worden / im Monat Julio deß 1554sten Jahrs.

WIr Bürgermeistere und Rath der Stadt Lübeck und wir andere gemeiner erbarn Anse-Städt Gesandten / Entbieten den erbarn und fürsichtigen Olderman und Kauffmans-Rath unsere Contors auff den Stalhoff zu Londen in Engellandt und allen andern unsern der Erb und Anse-Schiffern / Kauffleuten / Unterthanen und Anse-Verwandten / so der Erb-Anse-Stad Privilegien und Freyheit in Engelland geniessen und gebrauchen / unsern Grüß und alles gutes. Und thun euch zuwissen. Nach dem nit allein euch / sondern auch nun mehr schier jedermänniglich kundbar und gnugsam bewust / was grossen Nutz / Vortheil / Wachsthum / Gedeyen / und Wohlfarth / ja auch Ehr und Reputation, den alten und löblichen des heiligen Römischen Reichs in Teutscher Nation vereinigten Anse-Städten / erspr0ssen / daß dieselben in ihren Conthoren und sonst allenthalben gute Christliche und erbarliche Ordnung / Policeyen / und Regiment dardurch gemeiner erbarn Ansee-Städt Jugend und handtierende Kauffleut / sammt andern Unterthanen / nicht allein zu Reichthum / zeitlicher Nahrung und guter Wohlfarth befördert. Sondern auch zu aller Ehr / Erbarkeit / und Auffrichtigkeit in Contracten / handeln / und wandeln / erzögen werden gemacht / und mit allem Ernst zum fleissigsten unterhalten haben Daraus dann nachmals erfolgt / daß die vornehmste Königen / Fürsten und Potentaten in Europa / in anmerckung solches löblichen Stands / uud erbarn / tugendsamen Wandels aus eigenen Fürstlichen hohen Gemüth / dahin bewegt werden / daß sie der erbarn Ansee-Städt Bundts genossen mit statlichem und herrlichen Privilegien (deren dann ihr und andere unsere Städt Bürger und Unterthanen / noch heutiges tags mit grossem Nutz und mercklichem Vortheil in den Königreichen Engeland / Franckreich / Dennemarck / Schweden / Norwegen / und eines theils auch in den Fürstenthumern und Graffschafften / Braband und Flandern / würcklichen niesset und gebraucht) begabt und versehen haben / und solches fürnehmlich aus dem Bedencken / damit ihr und anderer unserer Städt Bürger und Kauffleuht / ihre Reich und Landschafften destomehr und williger zubesuchen / verursacht / und gereizt würdet. Und hiergegen auch klar am Tag ist / was gefährliche und nachtheilige Zertrennung und Zweyspalt / auch grosser Schad und Abbruch geschwiegen / allerley Schmelerung der alten Ehren / Ansehen / und Reputation sich daher erschöpffet / so ie zuzeiten etzliche gemeiner unserer Anse-Wolfahrt / Ehre / und Gedeyen / vergessene und muhtwillige Unterthanen sich gemeiner Erbarn Ansestädt löblichen Statuten / Policeyen und Ordnungen so aus den alten und newen Recessen von undencklichen jahren zusammen gezogen / und gehalten worden / freventlich wiedersetzt / und darin Ungehorsam erzeigt haben. Dardurch dann nicht allein etzliche der Erbarn Städt Conthorn und Privilegien / bey nahe zu verderblichen Untergang gerathen / sondern auch zu befürchten gewest / daß dem löblichen Lundischen Conthor dergleichen groß nachtheilige Gefährligkeit (so dem nicht zeitlichem mit guter bequeme und nützlicher Ordnung fürkommen würden begegnen möcht) damit aber nun solchem allein muhtwilligen Ungehorsam und Vorsatz hinführo destobaß fürgesehen / und gemeiner Stedt Contorn / und Privilegien in Ruhe / Fried und guter Einigkeit / die Jugend auch / und handthirende Kauffleuht in gebührlicher Furcht und Gehorsam erhalten werden mügen. Und hinfüro den Privilegien / alten gewohnheiten auch diesen jetzigen / und unserer Vorväter Recessen und Statuten nichts zu wider fürgenommen oder gehandelt / viel weniger Kön. May. gebührende Custum / Zoll und Gerechtigkeit entzogen

oder abgebrochen/ sondern durch gute Ordnung und fleissig Auffsehen / solches alles verhütet werden möge. Dem allen nach /so haben wir / mit wohlbedachtem Gemüth/ reiffen Raht/ und nach fleissiger Ubersehung/ alter uñ neuen Recessen/ nach jetziger Zeit Gelegenheit und fürgefallene gebrechen / gemeiner unser und der Hannse Unterthanen Wohlfahrt und zeitliche Nahrung zubefördern nachfolgende Statuten und Ordnungen gemachet und einträchtiglich geschlossen. Dieweil solche den alten Recessen/ auch der Erbar- und Billigkeit gemeß sein / daß demnach denselben in allen Articulen und Puncten/ mit allem Inhalt/ auff unserm Conthor des Stallhoffs zu Londen/ unzerbrochen gelebt und mit allem Ernst nachkom̃en werden solle/ und ist hierauff unser ernstlich Befehl/ Will und Meynung/ daß ihr Olderman/ Beysitzer/ und Kauffmans Raht unsers Conthors auf dem Stallhoff zu Londen in Engeland/ und alle andere Kauffleut Schiffer/ Unterthanen/ und der Hanse-Verwandte/ so der Privilegien in Engeland/ bißher gebraucht/ und hinführo geniessen und gebrauchen wollen/ Euch sämptlich und ein jeder insonderheit nach diesen unsern Statuten und Satzungen / in allem euren Thun/ Wesen/ Handel und Wandel/ richtet/ und gleichförmig erzeiget und haltet. Und damit nun in diesem unsern Statuten und Satzungen/ gebührliche und zierliche Ordnung gehalten werde. So haben wir dieselben in sechs fürnembste Theil unterschiedlichen zutheilen für rathsam erachtet. Und sol demnach der

Erste Theil vermelden und beschreiben/ den Becirck und Kreyß gemeiner Annsen/ mit austrücklicher benennung deren darzu und angehörigen Städt / und mit was Unterscheid die Personen aus dem Kreyß der Annse ersprossen / der Privilegien zugeniessen/ zugelassen werden sollen.

Der andere Theil/ soll innhalten. Wie und welcher Gestalt die Personen geschickt und qualificiret seyn/ ehe und zuvor dieselbigen zu dem Gebrauch der Privilegien zugelassen werden sollen.

Im dritten Theil/ soll angezeiget werden/ wie und mit was Ordnung aus gemelten qualifibierten Personen der Oldermann/ zwe Beysitzer / und des Kauffmans Rath erwehlet werden soll.

Der vierdte Theil soll begreiffen alle Oeconomica Statuta/ so zu Unterhaltung guter Ordnung beyde des Hauß und der Hallen dienstlichen seyn mögen.

Der fünffte Theil soll inhalten alle gute Policey Ordnung/ dadurch der residierend Kauffmann/ die Schiffer und andere junge Gesellen wieder die Privilegien nichts zuhandeln/ auch sonst in einem erbarn und züchtigen Wesen erhalten werden mögen.

Der sechste Theil soll begreiffen/ wz die Jurisdiction, und den Rechts-Zwang eines ehrsamen Kauffmans antrifft und wie weit sich des Oldermans und Kauffmans Raths Macht und Gewalt erstrecken soll.

Der erste Theil des Londischẽ Conthors Ordnung von dem Kreyß/ Städten und angehörigen gemeiner Teutschen Annsen und mit was Unterscheidt die Personen daraus ersprossen/ zu der Annse Gerechtigkeit gelassen werden sollen.

ERstlich/ damit der Oldermann und Kauffmans Rath unsers Londischen Conthors eigentlich wissen möge/ wie weit sich der Kreyß uñ Becirck der löblichen Annsen erstreckt/ uñ was/ und wie viel Städte von Alters darunter begriffen/ und also aus dem kundbar seyn möge/ welche Persohnen woher gebohren und ersprossen/ unser und allgemeiner erbarn Annse-Städte Privilegien/ Vermög und Innhalt der Recessen/ vormahls zugebrauchen fehig gewest/ und volgends noch darfür erkandt werden sollen.

So ordiniren setzen und wollen wir daß in diesem Alter'r unser Prædecessoren Recessen und Ordnungen gehalten werden sollen. Und nach außweissung derselbigen/ nach-

nachfolgende Städte/mit sammt ihren zugehörigen/ unterworffenen und beygelegenen Städten/ Flecken/ und Dörffern/ in den Fürstenthůmen/ Graffschafften und Landen/ den dreyen Liefflåndischen Stådten/ Riga/ Dorpt/ Revell/ Preussen/ Pommern/ Meckelburg/ der Marck von Brandenburgk/ Sachsen/ Holstein/ Lüneburg/ Braunschweig/ den Stifften Magdeburg/ Halberstadt/ Hildesheim/ Bremen und Vörde/ den Graffschafften Schaůburgk/ Hoya/ Oldenburg/ Lippe/ Diepphol t/ dē Stifften Münster/ Oßnabrug/ Padeborn und Münden/ den Fürstenthumen Geldren/ Cleve/ Berg/ den Graffschafften/ Zutphen/ von der Marck uñ Ravensburg/ denn Landen von Overysel/ und Gröningen begriffen den Kreyß und Zirck der löblichen Annse Präsentieren sollen.

Folget die Erzehlung der Annse-Stådt so viel der von alters für Annsische erkennt werden.

Lübeck/ Hamburg/ Rostock/ Wißmar/ Stralsund/ Lüneburg/ Wenndische.

Stetin/ Ancklam/ Gollnau/ Gripswaldt/ Colberg/ Stargardt/ Stolp/ Rügewalde/ Pommersch.etc.

Colmar/ Thorn/ Elbingen/ Dantzig/ Königsberg/ Braunsperg/ Preusische.

Riga/ Dorpt/ Revell/ Liffländische.

Magdeburg/ Braunschweig/ Goßlar/ Einbeck/ Götting/ Hildesheim/ Hannover/ Buxtehude/ Staden/ Bremen/ Hammelen/ Minden/ Overheidische und Sächsische.

Münster/ Oßnabrugk/ Dormunt/ so ist/ Herrford/ Padelborn/ Lemmgau/ Bieleveldt/ Lippa/ Käßfeldt/ Westphalische

Cöllen/ Wesell/ Duysberg/ Emmerich/ Warburg/ Unna/ Hamm. Clevische uñ Märckische.

Nimmwegen/ Zutphen/ Rurmunde/ Arnheim/ Venloe/ Elburg/ Harderwirck Geldrische.

Deuenter/ Schwöll/ Campen/ Overyselsche.

Gröningen/ Staueren/ Balßwerde/ Frisische.

Dieser 66. hievor benanten Haupt-Städt/ gebohrne und insässige Bürger/ sollen der löblichen Annsen Privilegien/ Vermög und inhalt der alten Recessen/ und inmassen/ als hernachfolgende Ordnung und Statuten/ ferner vermelden/ auff den Cönthorn/ zugebrauchen und zugeniessen (als vor sich dieselben dieser und anderer unserer Ordnungen gehorsam und gemäß halten) unweigerlich zugelassen werden.

Von eigentlicher Austheilung des gantzen Kreyß der Annsen in drey Drittentheil.

Als auch in den alten Recessen/ und unsern Conthor Ordnungē/ eine gewisse Austheilung obgemelter Annse-Städt befunden wird/ zu ordentlicher Erwehlung des Oldermans und Kauffmans Rath von nöthen. So ordnen und setzen wir/ daß solche Austheilung der drittnetheil auff nachfolgende Weise gehalten werden soll.

Das erst drittentheil.

Die Erbarn von Lübeck/ als von alters das Haupt/ mit sammt den Wendischen Pommerischen/ Sächsischen/ und Westphälischen Städten und zugehörigen Landen/ sollen das erst drittentheil präsentieren.

Das ander drittentheil.

Die Erbarn von Cölln/ als von alters das Haupt/ mit sam̃t den Clevischen/ Gelderischen/ Marckischen/ Bergischen/ Overyselschen/ und Frisischē Städten und zugehörigen Landen/ sollen das ander drittheil präsentiren.

Das letzt Drittentheil.

Die Erbarn von Dantzig/ als das Haupt mit sammt dem gantzen Landt zu Preussen/ und allen Preussischen und Liffländischen/ Riga/ Dorpt/ Revell/ sollen das letzt Drittheil präsentieren.

Auß diesen dreyen Drittentheilen/ soll Jährlichen ein Oldermann/ zween Beysitzer uñ neun erbare Männer/ zu unterhaltung Rechtens/ und erbarlichen Regiments erwehlet und gekoren werden/ wie solches hernach im Drittentheil dieser unser Ordnung ferner angezeigt wird.

Jedoch so soll sich diese obgemelte der Annsen Kreiß Austheilung allein auff das Lundisch Conthor erstreckē/uñ also den Erbarn von Cöllen/so von alters die Stifft/Münster/Oßnabrugk/Padelborn und Minden/unter ihrem Kreiß gehabt/und dann auch denn Erb. von Braunschweig/welche des Sächsischen Kreiß/Haupt/uñ für sich selbst einen drittentheil allwegen präsentieret/ an ihrer gewöhnlichen uñ alten Gerechtigkeit mit nichten vorfänglich noch abbrüchig seyn.

Mit was Unterscheidenheit eines Aussenhännsischen Bürgers Kinder zu der Annse Privilegien gelassen werden sollen.

UNd damit sich alle Fremden erspressen/ demnach zurichten wissen/und ferner sich auff einige Freyheit der Hansen nicht zuverlassen haben. So ordnen und setzen wir daß vorgemelte gemeiner Annse-Städt Ordnung/einem jeden Aussenhännsischen/zur Zeit/wann er in einer Hannse-Stadt Bürger-Recht begehren wird / mit dē Anhang angezeiget werden/ daß er/ sich der Handthierung und Privilegien auff den Conthorn gäntzlichen enthalten/ verzeihen und begeben soll / jedoch sollen solches Aussenhännsischen Bürgers Kinder/ so in einer Annse-Stadt ehelich gezeigt/ zu dem Gebrauch der Privilegien zugelassen werden / als dieselbigen ihre vollkommene Jahr erreicht und von ihrem Vater abgeschieden/und abgetheilet seyn.

Der ander Theil des Londischen Conthors Ordnung von Qualification und Geschicklichkeit der Personen/welche mit gemeiner Annse-Privilegien vertreten werden sollen,

NAch dem es sich auch von Rechts und der Erbarkeit wegen nicht eignet/daß alle und jedere Personen in obgemelten Kreiß und Städten/der Annsen gebohren/ohn Unterscheid zu den Privilegien uñ Gerechtigkeit unser Conthoren/zugelassen werden sollen/ sondern allein die jenigen/so darzu gebührlicher Weise/ wie das von alters je und allwegen in Ubung und Gebrauch gewesen/qualificiret seyn.

So ordnen/setzen und wollen wir/ daß alle und iedere Personen/so unserer Conthorn Recht und Gerechtigkeit zu genießen begehren/ zuvor ihre Personen qualificiren und nachmals mit Unterscheid/wie folget/angenommen und zugelassen werden sollen.

Erstlich. Sol hernachmals niemandt/der nicht im Ehelichen Standt gebohren/des Kauffmans Recht verlehnet/noch in des Kauffmans Rath/oder sonst den Cōthorn fürzustehen/erwehlet werden.

Zum andern. Damit nicht allein allerley hiebevor befundene Unordnung auff unsern Conthoren/ verhütet und abgeschafft/sondern auch denselbigen künfftig durch bequeme und erfahrne Personen so viel müglich fürgestanden/ und nützlich gedienet werden möge. So wollen wir hiemit dem Oldermann und Kauffmanns Rath ernstlich bey ihren gethanen Pflichten befohlen und aufferleget haben daß nach diesem Tag keine junge/unmündige Gesellen/so nicht am gebührlichē Alter ernant/darfür angesehē und erkant/auch folgends zwey Jahr in dem Königreich Engellandt gewohnet/uñ mitler Weil ein gantzes Jahr die Englische Sprach zu lernen sich befließen und das andere Jahr auff unsern Stallhoff bey einem Meister/ so des Kauffmans Recht hat/ getreulich gedienet/ und also beides die Gelegenheit der Kauffmannschafft und Erkennung der Engelischen Tücher und anderer Commoditäten/auch des Hoffs und Reichs Gewohnheit und Gebrauch/so viel müglich/ eingenommen und gelernet/in Plackwalhall/der Scherleut Häussern/und sonst anders wo zu kauffschlagen oder einige Handthierung zutreiben zugelassen werden soll/ es sey dann Sache / daß diß unangesehen einer der Geschickligkeit sey/daß er die Handthierung selbst zutreiben/von dem Oldermann und Kauffmanns Rath tüchtig erkant/ oder einigen obgemelter massen / nicht qualificirten zuzulassen/ die zwingliche Nothdurfft erfordern wird. Und so der Oldermann

derman/oder des Kauffmans Rath diesem zugegen jemand übersehen/uñ zu der Handthierung für sich selbst zugreiffen/ ohne Erkentnüß/leichtfertig gestatten würde/so sollen sie/ so offt solches geschicht/denn Erbarn Städten in drey Marck Goldes bußfällig werden/und auch unweigerlich bezahlen.

Mit was Unterscheid obgemelter massen Qualificierte Personen zu der Kauffmans Handlung zugelassen werden sollen.

Item/dieweil sich auch aus den alten Recessen erzeugt/ daß die/so in den oberzehlten 66. benanten Annse-Städt gebohren/mit denen/so aus den kleinen Städtlein/ Flecken und Dörffern unter dem Kreyß der Annsen begriffen/ersprossen/ und herkommen/ nicht gleichformig der Privilegien auff den Conthoren zugenießen/ angenommen worden. So ordnen/setzen und wollen wir/daß es damit unterscheidentlich wie folgt/gehalten werden soll/und

Nehmlich/ daß allen und jedern/ in den benanten 66. Annse-Städten gebohrne Gesellen und Kauffleuten/ nach dem dieselben hievor angezeigter massen ihrer Person halben qualificieret/ auch in Form und Weisen/ als hernach im End dieses/ andern Theils vermeldet/examiniret und gebührliche Certificationes eingebracht haben/ folgends unsern Conthorn Freyheit und Gerechtigkeit/wie hie oben im ersten Theil angezeigt/frey und unverhindert zugeniessen/gestattet und gegönnet werden soll.

Mit den Gesellen aber/So nicht in dem oberzehlten 66. Städten/sondern in den beygelegenen Benachbarten / oder zugehörigen / und unterworffenen kleinen Städtlein/Flecken und Dörffern/in den Fürstenthümen/Stifften und Landen/ unter den Kreyß der Annsen gehörig gebohren / und ersprossen seyn.

Dieweil dieselbigen nicht allein die Bürde und den Last/gemeiner Städte Privilegien zuverthädigen nicht tragen helffẽ/sondern auch je zu Zeiten/wann sie der erbare Städt-Privilegien eine Zeit lang genossen / und dardurch Glückauffkums und Reichthum erlangt/ sich an aussenhännsischen Orten niederschlagen/und denn selbst den erbarn Städten zu unleidlichem Vorfang und Nachtheil befreyen uñ sich beweiben. So ordnen/ setzen und wollen wir/ daß es mit solchem freyledigen/ unbefreyten Gesellen/für baß diese maß haben soll.

Nehmlich. Daß dieselben gemeiner Annse-Privilegien auff den Conthoren zugebrauchẽ/ nicht eher zugelassen werden sollen/sie seyn denn erst in einer von den 66. Städten Bürger wordẽ/ und haben daselbst Bürger-Recht/wie sich das sonst eignet un gebühret gewonnen/ uñ über das gnugsame Caution und sichere gewisse Bürgen gestellet/ daß nachdeme sie sich nachmals aus dẽ Conthoren begeben/zur Ehe greiffen/befreyen und niedersetzen wollen. Daß sie alsdann eines in gemelten Städten Seßhafften und ingebohrnen Bürgers Tochter zur Ehe nehmen/und damit auch in einer derselbigen Städt/mit beharrlicher Haußhaltung wohnhafftig bleiben wollen. Und so dem zugegen geschehe/daß sie alsdenn denn erbarn Städten in 3. Marck Geldes unnachlässig zubezahlen bußfällig seyn sollen.

Wie sich die unbekandten Schiffer und andere qualificiren sollen.

SO sich aber hierauff nun ferner zutrüge/daß auch Kauffmann oder Schiffer in Engelland oder anderswo/da die erbarn Städt mit Privilegien versehẽ/ankämen/ und zweiffelhafftig seyn würde/ob er vorgemelter Massen qualificiret/ und Bürger-Recht in einer benanten Annse-Stadt gewonnen/auch sein Schiff und Güter in die Hannse gehörten.

So er dann daran keine Certification bey sich hat/so soll er Bürgen stellen/welche sich in ein benante und gewisse Summa Geldes nach Gelegenheit und Vielheit des Schiffes uñ Güter obligiren/ daß er in einer bestimten Zeit in Form und Massen/wie hieunten von den jungen Gesellen angezeiget/aus einer von den obgenanten Annse-Städten/deren Sigill dem Kauffman bekant/und mit keinem Argwohn od' Verdacht beladen/gnugsame uñ glaubwürdige Certification einbringen wolle/daß er ein Gliedmaß der Annsen/ darfür erkant/ seine Schiffe und Güter auch in die Annse gehörig/ und also der Privilegien zugeniesen theilhafftig und fähig sey. Und im Fall solcher Schiffer wie obgemelt/ innerhalb Jahr und Tag gebührlichen Schein dem Kauffmann nicht einbringen/od' zuschickẽ würde/so soll der Bürge/die verpfändte Summa Geldes dẽ Kauffmann unablässig erlegen und bezahlen. So auch solcher Schiffer keinen Bürgen finden könte/ so soll derselbige dem Kauffmann zehen oder mehr ℔ Sterlings/nach Gelegenheit niederlegen/und im Fall sie dann innerhalb Jahr uñ Tag obgemelte gnugsame Certification brächten/soll ihme berührte Sum̃a Geldes wiederū zugestellet werdẽ.

Wie der Olderman und Kauffmans Raht die jungen Gesellen Examiniren sollen/ehe und zuvor Sie zu handlen/und folgends auch des Kauffmans Recht zugebrauchen zugelassen werdē.

ITem. Damit keine nicht gnugsam/ und wie hiebevor erzehlt/ qualificirte Personen der Handlung und des Kauffmans Recht zu geniessen/ andern zu nachtheil/und den Privilegien zu Abbruch und Verfangk zugelassen werden.

So gebieten und befehlen wir einem jedern Olderman zur Zeit/ daß er alle diejenigen/ so unser Conthoren Frey- und Gerechtigkeit zugebrauchen begehren/ zuvor mit den hernach geschriebenen Fragstücken Examiniren soll.

Erstlich/Ob er in einer von den 66. benandten Annse-Städten ein ingebohrner oder aber eingekauffter Bürger sey. Und in welchem Land/Stadt/Flecken/oder Dorff er gebohren sey.

Zum andern. Ob er auch Ehlich gebohren.

Zum dritten/ wie alt er sey.

Zum vierdten/ ob er ein Jahrlang die Sprach gelernet.

Zum fünfften/ ob er ein Jahr auff dem Stallhoff bey einem Meister/ so des Kauffmans Recht hat/ getreulich gedienet hat.

Zum sechsten. Wenn das Geldt und Güter so er verhandthieret/zustehen/ und zugehören.

Zum sibenden. Ob auch einig Aussenhännsische einigen Part oder Theil an solchen Gelt oder Gütern haben.

Zum achten. Ob Er ein gemiedeter Knecht solchs Manns sey/dessen Güter er verhandthieret/ und nachmals verhandthieren will/ und ob er um Lohn diene als ein gemiedeter Knecht/ oder nicht.

Zum neundten/ ob er seine Person mit gebührlicher Certification, Vermög d' Recessen und der erbarn Sädt Ordnung qualificieren könne.

Zum zehenden ob er sich auch gemeiner Annsen Recessen/ und daraus verfasten und confirmirten Ordnungen auff den Conthoren zuhalten befohlen/ jederzeit gehorsamlich gemeß halten wolle.

Zum letzten/ ob er auff die Fragstück die Warheit mit einem leiblichen Eyde bewehren wolle.

Und so sich dann nach diesem befindet, daß solcher ein ingebohrner/ oder aus dē Kreiß der Annsen erspossen/ ein eingekauffter Bürger/und aber den vorigen Statuten gemeß/ durch gebührliche Caution qualificieret ehelich gezeüget/ gebührliches Alters/ und daß er zwey Jahr eines der Sprachen halben/ das andere um Erkennung der Tücher/und Erfahrung der Kauffmannschafft und Reichs Gewohnheit zubekommen/ sich in Engellandt verhalten habe/oder sonst der Geschickligkeit erkant/ daß er zugelassen werden möge. Und darneben/daß noch weder er selbst/noch seine Herrschafft für dē er handelt/ seines wissens mit Aussenhännsichen Maschop/ Part/Theil oder Abendtheur habe oder stehe/ mit hernach beschriebenen Eydt/ und Certification/ und der Stadt Sigill/da er gebohren/ oder ein eingekauffter Bürger ist/ zu bewehren willig were. So soll alsdann der Oldermann solchen Gesellen hernach gesetzten Eyd schweren lassen/und folgends darauff dēselbigen des Kauffmans Recht zu geniessen/ erlauben und mit der Annse Gerechtigkeit verbitten/und aber doch zuvor demselbigē diese nachfolgende Articul zur Warnung vornehmlich zuhalten ernstlich befehlen.

Erstlich/so er noch keine Certification in Form/ wie hernach gesetzt/eingebracht hat/ und allein Bürgen stelte/ daß er und alle seine Principalen/dafür er handthierte/ sammt ihren Gütern in die Hannse gehörig/daß er alsdann dieselbige innerhalb einen halben Jahr bey Vermeidung 20 ℔. zur Buße/ damit seine verhaffte Bürgen entschlahen werden mögen/ einbringen solle.

Zum andern/ daß er bey Vermeidung obgemelter Straff keine Handlung noch Factoreyen von jemands an sich nehmen soll. Ehe und zuvor er solche Leut vor dem Kauffman Nahmkündig gemacht/und der Kauffmann von derselbigen Geburt und Gelegenheit/und ob sie gemeiner Annsen Privilegien fehig und theilhafftig seyn/ gnugsam bericht wordē.

Zum

Zum dritten. Daß Er niemand/der des Kauffmans Recht nicht hat/auff seinem Nahmen einige güter zu endern noch zu verzollen ohn Consens und Urlaub des Oldermans nicht vergönnen sol/ bey Verlust 5. tb. Sterlings zur Buß.

Zum vierdten. Daß er keinen/so nicht ein Jahr lang die Englische Sprach gelernet/oder sonst von dem Olderman für tüchtig erkeñet/ in Plackwalhall und der Scherleutheuser da die Laken eingekaufft werden/ mit sich führen/ oder zugehen gestatten soll bey straff 40. ß. Sterlings.

Zum fünfften. Daß er von denen / so die Sprach gelernet/nicht mehr dann einen auff einmahl mit sich nehmen/und denselbigen auch in Besehung der Lacken/und Machung des kauffs/getreulich beystehen und befördern wolle.

Zum sechsten. Daß er bey Verlust einer Marck Silbers/ daß gebührlich Schoß von allen seinen Gütern uñ Wechsel geld / nach inhalt der darüber verfaßten Statutẽ zu gebührlicher Zeit und alwegen zuvor ehe Er aus dem Land verreiset bezahlen soll.

Zum siebenden. Daß er gleichfals keinen von der Hannsen / nicht anders denn nach gemeiner Städte und des Conthors Statuten/ zu recht fodern / oder mit dem Englischen Rechten beschweren soll/ bey Verlust 5. Pfund Sterlings.

Zum achten. Daß er kein ungewöhnliche und nicht nach inhalt der Privilegien schuldige Custum oder einige andere ungebührende Exaction, als die vier Pfenning von jeder Billen/ welche die Custumer einzufodern fürhaben / bezahlen/doch was dem König von Rechtswegen zustehen/ getreulichen erlegen solle.

Item. So auch noch einige andere Statuten dieser Ordnung einverleibt weren/ denselbigen sich gleichmässig zuhalten / insonderheit groß von nöhten sein würde.

Dieselbigen mag der Oldermann solchem Gesellen gleichsfals zur Warnung in specie auch anzeigen/und neben allem andern des Conthors Ordnung unverbrüchlich zuhalten/ernstlich befehlend.

Volgt der Eyd/so ein jeder schweren solt/ehe und zuvor ihme des Kauffmans-Recht zugebrauchen vergönnet wird.

Ich lobe und schwere zu Gott und dem heiligen Evangelio / daß ich solche Freyheit und Recht/damit der Kauffman von der Teutschen Anse, in Engeland privilegiert ist/soll und wil auffs allergetreulichste helffen hüten und bewahren/ nach meinem eusserſten besten Vermögen/Witz und Vernunfft. Auch soll uñ wil kein Geld oder Gut frey machen uff des Kauffmans Privilegien und Freyheiten/ noch mit den Privilegien vertreten uñ verbitten einig Geld od' Gut/so in die Hannse nicht gehöret/uñ ob ich etwas wüste od' erführe/dz den Erbarn Annse-Städten/den Privilegien/ oder des Ehrsamen Kauffmans Frey-und Gerechtigkeit zugegen were/ dasselbig dem Kauffman zu melden/ auch dem Rechten/ Ordnungen / und Statuten der Erbarn Städte und des Kauffmans/ nach aller meiner Macht/ gehorsam zu seyn. So mir Gott helffe und sein heiliges Evangelium/Amen.

In was Formen und Gestalt die jungen ankommenden Gesellen durch gebührliche Certificationes ihre Personen neben vorgemeltem Eyd qualificiren sollen.

Wir Burgermeister und Rath der Stadt N. bekennen / daß N. unserer Stadt Vereydter Bürger ist / und hat für uns glaubwüdig und gnugsam bezeuget und bewiesen/daß Er im Kreyß der Annse gebohrẽ sey. Gleichsfals auch mit einem leiblichen Eyd bewehret und erhalten/daß er mit keinem Aussenhänsischẽ Maschopey oder Gesellschafft/davon ihme Part oder Theil zu Verlust oder Gewin zukommen/sol/habe noch haben woll/auch keine Aussenhänsische Güter empfangen. Derhalben wir ihnen der Annsen Privilegien Freyheit und Gerechtigkeit zu Londen in Engeland/und in andern gemeiner Annse Conthoren fehig erkennen. Und begehren demnach E. E. etc. wollen ihn an und auffnehmen/ und gemeiner Erb-Annse-Städt Privilegiẽ uñ Freyheitẽ gebrauchẽ lassen: wie wir uns des zugeschehẽ gäntzlich versehen.

Es ist alhier zumercken/ So der Gesell/welcher Certificiren soll/ein Ingeborner Bürger/ in einer von den benandten 66. Städten were/ so mügen die Wort (vereydter)(daß Er in dem Kreiß der Annse gebohren) ausgelassen werden. Der

Der dritte Theil/ der Lundischen Contors Ordnung/Erwehlung des Oldermans/Beysitzern/ und Kauffmans Raht und derselbigen Aemptern.

NAchdem nicht wol müglich/daß einig gut Policey Ordnung und Regiment ohn gebührliche Oberkeit/und Verweser unterhalten werden kan. Damit dann der erbarn Ansestädt Privilegien Frey- und Gerechtigkeit/desto besser bewaret/und gehalten/un unserm Lundischen Contor vorsichtiglich und wolvorgestandē/auch die Jugend daselbst in Furcht ordentlichen Wesen Und Bewahrung der Statuten und Ordnungen unterhalten werden müge. So ordnen setzen/und wollen wir/daß jahrlichs auff des newen Jahrs Abend/aus den hiebevor/im ersten Theil dieser Ordnung/ernandten(gemeines Ansen-Kreyß) drittentheile/ein Olderman/zweien Beysitzer un 9. Erhare Männer gemeinem handthierenden Kauffman jhres Vermügens erbarlich und wohl fürzustehen/und das gantze Jahr aus zu regiren/nachfolgender weisen erwehlet/und gekohren werden sollen.

Erstlich. Nachdem von den versambleten Kauffleuten ein jeder in sein drittentheil darunter Er geboren/getreten und abgewichen. So sol das Cöllnische Drittetheil erwehlen. 4. Männer aus dem Wendischen drittentheil/ und das Wendische drittentheil 4. Männer aus dem Preusischen drittentheil/ und daß Preusische drittentheil 4. Männer aus dem Cöllnischen Drittentheil.

Da sich aber begebe. Daß annoch von gedachten drittentheilen keine bequeme/ und zu des Kauffmans Raht zu erwehlen würdige personen hette. Und doch tüchtige personen in den andern zweyen drittentheilen gefunden werden möchten. So soll der Olderman zur Zeit aus seinem drittentheil treten. Und auß einen jedern der andern drittentheil einen Man zu sich nehmen/und die drey sollen alßdann aus den drittentheilen / solche Personen erwehlen/ als sie vor würdig und tüchtig ansehen. Und also damit den Mangel und Gebrech des Zolls verfüllen.

Und wann nun der gestalt berührte zwölff Männer erwehlet/und gekoren/ und volgends für das Conthor komen/und ihre Namen einzeichnen lassen/ so soll man dieselbigen mit lauter Stim fürlesen und aussprechen/ und darauff alsobald aus den erwehlten 12. Männern eine tüchtige Person/so in einer Anse-Stadt Bürger und in dem Kreyß der Ansen begriffen/und gebohren/zum Olderman/in massen/wie folgt/erwehlen und kiesen.

Anfänglich. Sol der alte Olderman in seine gewönliche Stäte sitzen gehen/ und ermahnen einen jedern bey dem Eyde/den Er dem Kauffman gethan hat / daß Er aus den erwehlten zwölff Männern einen Olderman/der ihm am allernützlichsten und bequemlichsten bedünckt/ohn alle Gunst/Haß/und Affection/kiesen und desselbigen Namen in ein Billa heimlichen zeichnen sol/und nach dem ein jeder gezeichnet hat/so sollen solche Billen durch des Kauffmans darreichen von einem jedern eingenom̄en und empfangen/und nachmals auff dem Contohr vor dem Olderman gelesen werden/welcher denn die meisten Stimmen hat/der soll das zukünfftige Jahr Olderman seyn. Und solches auch unweigerlich/bey Vermeidung solcher straff und Pöen/als hernach geschrieben/auf sich nehmen.

So sich aber nun ungefährlich zutrüge/daß von zweyen Personen eine jedere gleich viel Stimmen haben würde/ welchen dann von den beyden der alt Odermann zufält. Der soll dem andern präferiret/ und zum Olderman angenommen werden.

Von Erwehlung der Beysitzere.

Als nun obgemelter massen der Olderman erwehlet und gekoren/so sollen zu seinem drittentheil gehörige sitzen bleiben/und die andern zwey drittentheil auffstehen / und ein jeder aus des andern drittentheil einen Beysitzer(doch alwegen aus der Zahl der zwölff Männer) erwehlen. Und wan nun solchs also geschehen/ und der gekohren Olderman mit sambt den Beysitzern eingezeichnet/und volgends mit lauter Stim ausgeruffen/ so sol alßdann der vorige Olderman/ den neulich erwehlten Olderman / und Beysitzer gewönlicher weisen / für den [illegible] fodern/ und dieselbigen in Gegenwärtigkeit / des versambleten gemeinen Kauffmans den Eyd / in Form und Massen / wie hernach verzeichnet / schweren / [illegible] ge-

welten newen Olderman die Schlüssel überantworte/und an sein Stat sitzen lassen/ welcher als dann ohne Verzug mit den Beysitzern dē andern 9. mit erwehlten Männern/ den berührten Eyd vor dem versamleten Kauffman gleichfals auch zuschweren/vorhalten. Und darnach einem jedern nach Gelegenheit seiner Person gebührliche Stell und Session geben soll.

Von Erwehlung etlicher anderer Ampter.

IN gleicher weisen und Formb/sollen auch 3. Schoßmeister/zwey Haußmeister/die dem Haus und Gesellschafft fürstehē/zwey Baumeister und zwey Gartenmeister / und dann etliche die des Kauffmans Rechnung übersehen / und schliessen helffen/ erwählt und erkohren werden.

Folgt der Eyd/welchen die erwehlten Olderman und Beysitzer/ und Neün Männer schweren sollen.

ICh lob und schwere/daß ich solche Privilegien und Freyheit/ damit gemeine Annse-Städ/und der Kauffman von der Teutschen Annsen in dem Reich Engeland versehen und berechtiget ist/ und die Statuten und Ordnungen/welche von den Erbarn Annse Städten und dem Kauffman geordnet und auffgericht sein/ will verwahren und treulich haltē/als ich immer mag/ nach meinen besten fünff Sinnen. Und einen jedern er sey Arm oder Reich / rechtfertiglich in allen sachen ohne allē Gunst/Haß/oder Affection, zurichten / auch des Conthors Vorraht und Gemein bestes/mit allem Fleis verwahren helffen/ohn alle Gefehrd uñ Argelist/daß mir Gott so helff und sein heiliges Evangelium / in meinem eussersten Nöthen/ Amen.

Wie lange Zeit ein Erwählter Olderman das Ambt vertreten soll.

ITem. Wir ordnen und setzen/ daß wer ein Jahr lang Olderman gewesen/ dz derselb zwey Jahr darnach frey seyn soll/aber doch nichts desto weniger sein abentheur stehen/ ob er Stadthalter/Beysitzer oder einer von den 9. Männern gekohren würde.

Von straff der jenigen/ so Ihre Ambter darzu sie erwehlt/ nicht annehmen wollen.

ITem. Wir ordnen und setzen/ do jemands zu vorberürten Ambtern gekohren/ und sich des anzunehmen weigern würde. Daß derselbig von Stund an 40. ß. zur Busse niderlegen/uñ nichts desto weniger sein abentheur stehen soll/ ob Er zum andernmahl gekohren würde/und so solchs geschehe/und er sich abermahls ungehorsam erzeigte/so soll solcher Ungehorsamer Gemeiner Städt/und des Kauffmans Frey-und Gerechtigkeit darmit verlohren haben.

So der Olderman oder jemand von den Beysitzern oder Geschwornen verreisen würde/ wie es alßdann gehalten/ und an derselbigen Stäte andere verordnet werden sollen.

ITem. Do sichs auch begebe/daß der Olderman in Zeit seiner Verwaltung über See reisen müste. So ordnen und setzē wir/daß er alßdan zuvor die geschwornē des Rechtens versamblen lasse/ und mit derselbigen Consens und Volwort ein bequeme und geschickte Person seine Stat zuvertreten/erwehlen und derselbigen beygethanē Eyde des Conthors und gemeinen Kauffmans obliegenden Sachen getreulich fürzustehen/mit Ernst befehlen soll.

Wir wollen auch. Das ein solcher erwehlter Stadhalter Vollmächtiger Olderman sen soll/ und darfür von jedermänniglich gehaltē werde/biß der Principal verreiste Olderman widerumb über See enkommet.

So sich auch begebe. Daß jemand von den Beysitzern oder aus der Zahl der andern 9. Männer/ abziehen würde. So wollen wir / daß die jenigen/ so verbleiben an deisselbigen Stäte einen andern zu erwehlen/und mit gewöhnlichen Eyd zuverpflichten macht habē sollen.

Wie es gehalten werden soll/ so der Olderman ins Land verreisen würde.

ITem. Dieweil sichs je zu zeiten zuträgt/ daß der Olderman in seinen eigenen oder des gemeinen Kauffmans nohtwendigen Geschäfften aus der Stadt Londen ins Landt oder zu Hoff verreisen muß. So geben wir Ihme in dem Fall

die

die Macht/daß er ohn des gemeinen Kauffmans Versamblung/jedoch in gegenwärtigkeit zum wenigsten eines Beysitzers/ und vieren aus der Zahl der neun Männer. Den zweyen Beysitzern des Kauffmans Recht/ und alle andere Sachen/ getreulich zuverwalten/ und zuverrichten befehlen und aufferlegen müge. Und nachmahls unverhindert seine Reise vollziehen.

So jemand von gemeinen Kauffmans wegen eine Reise zuthun aufferlegt were / und Er sich die anzunehmen weigern würde/ wie der gestrafft werden solle.

ITem. Wir ordnen und setzen / daß/ do etwan einer oder mehr / in fall der Nohtdurfft an die gemeinen versambleten Städt/ oder anders wohin zu reisen erwählt würden. Daß derselbig oder dieselbigen solche Reisen unweigerlich auff sich nehmen sollen. Und in fall sich jemands dargegen ungehorsam erzeigen würde (ohn daß Er durch nohtwendig / und erheblich / erkentliche Ursachen sich zu entschuldigen wüste) daß derselbige dem Kauffman unablessig 100 ß. Sterlings/ zur Bruche niderlegen und bezahlen soll/ und nicht desto weniger / da ein solcher nachmahls für andern zu reisen tüchtig und würdig erkandt würde / so soll derselbige die aufferlegte Reiß bey Straff und Busse des Kauffmans Frey- und Gerechtigkeit zu verlieren/ anzunehmen schuldig seyn.

Von straff de. en so des Kauffmans Heimbligkeit melden.

ITem. Wir setzen und ordnen/das obgemelte zwölff Personen/welche des Kauffmanns Raht præsentiren/mit sambt den Clericken/was in jhrer Versamblung in zweyspaltigen und das Recht belangenden sachen/ und auch sonst andern des Conthors und gemeinen Kauffmans Handeln gerahtschlagt/ und verhandelt / in geheimb und secret halten sollen. Und so jemand dargegen etwas den Partheyen oder andern ehe und zuvor das Recht geendigt were / offenbarte/ der soll/als seines Ambts unwürdig aus dem Conthor verwiesen und nicht wieder eingenommen werden.

Der vierdte Theil der Londischen Conthors-ordnung von guter Haußhaltung/ und Regiment auff dem Stallhoff/ und was demselbigen zugehörig und anhengig

Wie und zu was massen von allen Gütern uud Wechselgeld an gebührlich Schoß bezahlt werden soll.

ERstlich. Nachdem gemeine Erbare Hanse-Städt/zu Unterhaltung und Vertheidigung beyde der Privilegien/ und des Stalhoffs gemeinem besten zu gut günstlichen bewilligt und eingeraumbt/daß jhre hantbierende Kauffleute/võ allen und jedern Gütern und Wechselgeldt/ so in und aus dem Königreich Engeland geführet / und übergemacht werden/ gebührliche Schoß geben und bezahlen sollen.

So ordnen und setzen wir/ daß es darmit auff nachfolgende Weiß/ gehalten werden soll.

Anfänglich. Das alle Kauffleut und Schiffer von der Hannsen/von allen und jedern Gütern/ so sie aus dem Königreich Engeland Schiffen 2. ß. von jedern pfund zu gebührlichen Schoß geben/ und inmassen hie unten geschrieben/erlegen sollen.

Dergleichen auch von allem bahrem Geld oder überkauff / welchs aus eingebrachten Gütern gelöset/und durch Wechsel übergemacht wird/ 2. pf. von jedern Pfund.

Da aber das Geld nit aus Gütern gelöset/sondern durch Wechsel ingemacht/und widerumb durch Wechsel übergemacht/und ausgehen würde / das in dem Fall der Kauffman mit einem pfennig Schoß von jedern Pfund zubezahlen gefreyet sein soll.

Wann/ wie und welcher gestalt obgemelt Schoß von einem jedern erlegt und bezahlt werden soll.

DAmit nun das/ wie obgemelt / zu nohtwendiger Defension der Privilegien und Unterhaltung gewöhnlicher Residentz bewilligt / und eingeraumbt

Schoß

Schoß / von iedermänniglich ohn gefehrde getreulich erlegt und bezahlt werden möge. So ordnen und setzen wir ferner / zu Beförderung dessen / daß ein ieder Kauffman / Schiffer und wer sonst sein gebührlich Schoß / nach gemeiner Erbarn Anse-Stadt-Ordnung / zu bezahlen pflichtig ist / dasselbige beyde von Gütern und Wechsel Geld unterscheidentlich wie hiebevorn angezeigt / alwegen / so offt er aus dem Königreich Engelland verreissen wird / nach alter löblicher Gewonheit bey und unter nachgeschriebenen Eyd ohn Gefehrde / Behendigkeit / oder Argelist den Schoßmeistern unweigerlich erlegen und bezahlen soll. Und so iemands diesem zu gegen handeln würde / der soll damit ein Marck Silbers und doppelten Schoß verwircket haben.

Folget der Eyd den die Schoßmeister so offt iemands verreisen / und derwegen seinen Schoß bezahlen wolte / einen ieden schweren lassen sollen.

ICH N. gelobe und schwere / daß ich alle Güter und Gelder / so ich verhandiret / getreulich verschoße / daß auch solche Güter / nirgends und niemand anders / dann in die Hanse gehören / und kein Aussenhänsischer daran Part oder Theil habe / oder gehabt habe / als mir Gott helff / und sein heiliges Evangelium / Amen.

Was und welcher Gestalt die Schiffer ihre Schiff und Güter verschossen sollen.

ITem. Nachdem es auch von Alters ie und allwegen also gehalten / und ietzt von gemeiner Erbarn Städt-Gesandten auffs neu eingeräumbt und bewilliget / daß alle und iedere Schiffer von der Hanse ihres Schiffes rechte / Wardte / mit sambt der übrigen Fracht / und ihnen zuständigen Gütern / gleichsfalls verschossen sollen. So wollen wir / daß es darmit auff nachfolgende Weise für baß gehalten werden soll.

Und nemlich / so offt einig Schiffer von der Hansen in das Königreich Engelland mit seinem Schiff ankommet. Soll er erstlich sein Schiff bey hernach gesetztem Eyd auff einen redlichen Preiß / darfür ers geben und nehmen wolle / setzen und werdieren / und von solchen Preiß zween Pfennig Schoß von iedern Pfunde getreulich erlegen und bezahlen.

Zugleich. Soll er auch bey gethanen Eyd gefraget werden / wann er alle auffgewandte Kosten / und seiner Schiffs-Kinder Arbeits-Lohn bezahlet habe / wie viel Gelds ihme alsdann von seiner Fracht und sonsten übrig bleibe / und nachdem er solches getreulich kund gethan / so soll er alsdann / unangesehen / ob die Fracht ihme selbst / oder seinem Reders zugehörig / und auch sonst von allen Gütern / so ihme selbst oder dem Schiff zuständig / zween Pfennig zu gebührlichen Schoß / unweigerlich / bey Vermeidung gleichfalls einer Marck Silbers und doppelt Schoß / so er dieser Ordnung zugegen verreissen würde / erlegen und bezahlen.

Dergleichen sollen auch die Schiffs-Kinder / von allen Gütern / so ihnen über gemeldte Führung zustehen / das gewöhnlich Schoß und Unkosten gleich andern Kauffleuthen erlegen uud bezahlen.

Folget der Eydt / welcher einem iedern Schiffer / so offt er sein Schiff / übrige Fracht und Güter / wie folget / verschossen wolte / zu schweren aufferleget werden sollt.

ICH N. gelobe und schwere / daß ich mein Schiff auff einen redlichen Preiß / da ichs ümbgeben und nehmen will / Wardieren und setzen / und die Summa solches Preiß / und dann auch so ich an behaltenen übrigen Gelde habe / getreulich anzeigen / und darneben alle Güter und Geld als mir / meinem Schiff / und Schiffs-Freunden zuständig / ohn Gefehrde und Argelist verschossen will. Daß auch mein Schiff /

Güter und Geld in die Hansen/ und nirgend anders gehörig / daß mir GOtt so helffe und sein heiliges Evangelium Amen.

Daß ein Kauffmann von dem andern das Schoß nicht empfahen soll.

ITem. Wir ordnen und wollen auch/daß hinführo zu Londen kein Kauffmann von dem andern ohne Vorwissen und Verwilligung des Oldermanns einig Schoß einnehmen und empfangen soll/bey Vermeidung einer M. Silbers zur Büßung.

Daß der Kauffmann keine Macht haben soll/ das Schoß ab-oder auffzusetzen.

Letzlich ordnen und setzen wir / daß hinführo der Oldermann / und Kauffmanns-Rath zu Londen Residirend/daß/wie obgemeldt/von gemeinen erbarn Städten bewilliget und eingeraumet Schoß/weder ab-noch auffzusetzen/noch auch sonst derhalben einige Verenderung vorzunehmen/Macht noch Gewalt haben soll/sondern was dißfalls zu thun erheischlich seyn wird / solches soll iederzeit von allgemeinen erbarn Städten bedacht/berathschlaget und geschlossen werden.

Welcher Gestalt gemeiner Anse und des Conthors eingenommenen Schoß und Vorrath bewahret/ und davon auffrichtige Rechnung gehalten und einbracht werden soll.

Daß aus des Conthors Vorrath nichts entlehnet werden soll.

ALS auch die Erfahrenheit allenthalben an den Tag gethan/wie groß und mercklich gemeinen Erbarn Städten daran gelegen/daß der gemeine Pfennig und aus dem Schoß versamleter Vorrath/ beyeinander gehalten und nicht verrückt werde. Und dann auch nicht weniger Tugend ist / daß mit so viel Mühe und Arbeit / auch etlicher massen mit Beschwer des gemeinen Kauffmanns zusammen bracht / fleissig zubewahren/ dann zuvor etwas ausbracht und erlangt zu haben. So ordnen und setzen wir/in Betrachtung dieser und anderer erheblichen Ursachen/daß gemelter gemeine Anse-Schoß und Vorrath nicht allein mit aller Vorsichtigkeit und Fleiß / eingefordert und bewahret/auch nicht leichtfertig / und da es keine zwingliche Ursach erfordert / verbracht und verthan werden soll. Sondern daß auch hinführo dem Oldermann und Kauffmanns-Rath bey gethanen Pflichten und Eyden ernstlich hiermit verboten seyn soll / keiner Anse-Stadt oder iemands anders / wer der auch were / einig Geld oder etwas aus des Conthors Vorrath zu leihen / es sey dann zuvor auff einer Versamlung der dreyer Drittentheil allgemeiner Anse-Städt aus chafften Ursachen / einhellig verglichen/vertragen und bewilligt. Und so iemand von vorgemelten Personen hiergegen handeln würde. Der / oder dieselben sollen damit der Anse-Frey-und Gerechtigkeit verlohren haben. Und darzu auch allen Schaden und Interesse, so daraus entstehen möchte/gemeinen Erbarn Städten auszurichten schuldig seyn.

Daß der Oldermann noch iemand anders von des Kauffmanns-Rath des Conthors Vorrath zu Privat-Vortheil/oder an unnöthige Gebäu oder Geschencke nicht gebrauchen oder anlegen soll.

ITem. Dieweil gemeiner Erbarn Anse-Städt Gesandten in das Königreich Engelland/nach Collulirten Rechnungen / und beschehener Visitation mit der That befunden. Daß etliche/ so dem Conthor fürzustehen/hiebevor verordnet gewest/

geweſt/das gemeine Gut und Vorrath / als obs ihr eigen Gut were/zu handeln/zu verzehren / zuverſchencken / auch auff unnöthige Gebäu auffzuwenden / und zu alieniren / ohn Vorwiſſen/Willen und Conſens gemeiner Anſee-Städt/ eigenes Gefallens unterſtanden. Darneben auch aus gemelten Rechnungen augenſcheinlich vermerckt und befunden/daß über tägliche und ordinari Expens und gemeine Unkoſten Jährlich eine anſehnliche übrige Summa Geldes aus des Conthors Gefällen und Vorrath/ auff der Hallen verzehret und ausgegeben worden. Welches ſich vornehmlich daher verurſachet / daß die Haus-Meiſter ie zu Zeiten ihnen ſelbſt zu Nutz und Vortheil / der gemeinen Reſidierenden Geſellſchafft Unkoſten zu gering anſchlagen/und darnach / dieweil ſolche nicht zureichen können/das übrige dem Conthor zubezahlen aufferlegt / und das alles zu mercklichem Schaden/Schmälerung und Nachtheil des gemeinen beſten.

Derowegen dieſem allen gebührlicher Weiſe fürzukommen / ordnen / ſetzen und wollen wir/daß ſich hernachmahls des gemeinen Gutes und Vorraths obberührter Geſtalt zu eignem Vortheil und Willen zugebrauchen/auch aller Geſchencke/Pangueten/ Gaſtereyen/groß oder klein/und ſonſt aller anderer Ausgaben/ſo nicht erſtlich in verſamletem Rath von gemeinem Kauffmann aus chafften/fürträglichen/ und erkentlichen Urſachen / und Bedencken/eingeraumt und bewilligt. Jedermänniglich / welchem das Conthor/und demſelbigen nach dieſer Ordnung fürzuſtehen vertrauet wird / gänzlich und zumahl enthalten. Dergleichen auch davon nichts ohn unnöthige/ und mehr zum Schmuck und Zierd/dann zur Nothdurfft dienſtliche Gebäu/ausgeben und auffwenden ſoll. Daß auch der Reſidirende Kauffmann gebührlicher Weiſe angeſchlagen / und dem Conthor nicht mehr dann ſichs von Rechts wegen eiget/ zugerechnet und aufferlegt. Letzlichen auch/daß alle des Hauß und Conthors Unkoſten dermaſſen geringert / eingezogen/und gemeſſiget werden ſollen. Wie ihr das ſamt und ſonders/ vermöge euer gethanen Pflichten und Eyden von Gott/und des Rechtens wegen zu thun ſchuldig / und iederzeit bey gemeinem Erbarn Anſee-Stäpten / als Erbare Leuth und Liebhaber der löblichen Conthorn und gemeines Nutzes/ verantworten und verthädigen wollt.

Wie von dem Empfang und Ausgab des Schoſſes und Vorraths ordentliche Rechnung gehalten werden ſoll.

So viel aber die ordentliche Rechnung des Empfangs und wieder Ausgebens vorgemeltes Schoſſes und Vorrath belangt/ordnen und ſetzen wir/daß die Rechnung von dem eingeforderten und bezahlten Schoß/wie das von Alters gewöhnlichen gehalten werden ſoll. Was aber zu gemeinen Vortheil und Beſten / und ſonſt nach erkentlicher Nothdurfft durch den Oldermann/Haußmeiſter/Baumeiſter/Gartenmeiſter/Clericken und ſonſt alle andere/ſo von wegen des Conthors und Kauffmans / etwas in was Manieren und Geſtalt das auch geſchehen mag/verricht uñ ausgeben wird/ daſſelbige ſoll mit unterſchiedlichen Parcelen und Poſten / neben ausdrücklicher Meldung was Zeit / warum und worfür ſolches beſchehen / klärlichen und ordentlichen von Tag zu Tag auffgeſchrieben/und in die Rechnung geſetzt und verzeichnet werden.

Und in welchen Parcelen ſolche Ordnung nicht gehalten worden/befunden wird/ dieſelben wollen die Erb-Städlein der Rechnung nicht paſſiren laſſen/ noch annehmen/ ſondern dem Nachläſſigen und Ubertreter dieſer unſer Ordnung zur Straffe und Buße zubezahlen und einzubringen hiermit aufferlegt haben.

Welcher Geſtalt der Rechnung Abſchrifft Jährlichs an die Erb- von Lübeck geſchickt werden ſoll.

ENdlich. Dieweil auch nach alten wohlhergebrachten gebrauch des Kauffmans Schoß allwegen Jährlich vor Sanckt Thomas Tag allenthalben empfangen worden. So ordnen/setzen und wollen wir / daß solcher löblicher Gebrauch hinfüro gehalten/und daraus des Kauffmans Rechnung beyde von empfang und Ausgab vor den zwantzigsten Tag Ianuarii ordentlich geschlossen. Und darvon alle Jahr / bey gewisser gelegner Bottschafft vor S. Johannis Tag Mitsommer die Copey von dem Oldermann /und andern von des Kauffmans Rath/soviel der zur selbigen Zeit anheimb seyn werden/unterschreiben/ an einen Erbarn Rath der Stadt Lübeck ungesäumet geschickt werden soll. Alles bey Vermeidung einer Marck Goldes / so ein ieder so offt er hieran säumig befunden wird/für sein Haupt von seinen eigenen Gütern zur Buße erlegen und bezahlen solle.

Ordnung und Statuten so auff der Hallen fürnemlich gehalten werden sollen / und Erstlich

Zu welcher Zeit ein ieder zur Hallen gehen soll.

ITem. Als wir auch bey uns betrachtet / und mit der That erfahren / daß der gemeine Vorrath/durch böß/unordentliches Regiment mit unzeitlichem Essen und Trincken auff der Hallen / und sonst mit einen geringen Abbruch hievor erlitten. Demselbigen fürzukommen / ordnen und setzen wir/ daß alle auff dem Stallhoff Residierende Kauffleuth zu rechter gewöhnlicher Zeit auff die Halle zu dem Essen zu gehen verpflicht seyn sollen. Ausserhalb die Jenigen / so sich mit rechten Ehafften / und erkäntlichen Nothsachen zu entschuldigen wisten/ oder dermassen mit Leibs Schwachheit und Kranckheit beladen weren. Daß sie Persönlich zu der Hallen nicht erscheinen möchten. Und so Jemand durch obgemelte Ursachen nicht verhindert von der Hallen bleiben würde. Der soll an der Meister Taffel 20.ß. und an der Gesellen-Tafel 12.ß. so offt er brechhafftig erfunden/ verwirckt haben.

Wie sich die ienigen/so des Kauffmanns Recht haben / mit Kleidung ehrlich halten sollen.

UNd damit nun des Kauffmans Rath mit allen andern/so zu der Meister-Taffel erwehlet / von iedermänniglich dem Hause zu Ehren erkant werden. Und auch so viel desto mehr Ansehens haben/ so sollen sich dieselbigen sambt und besonders/ in Ehrlicher Kleidung/als langen Röcken halten/und sich mit keinen Mänteln/leichtfertigen loßen Leuthen gleichmässig / auff der Gassen oder Hallen finden lassen/bey Straff und Poen/ von 40 ß. Sterlings / so offt hiergegen Jemands straffwürdig befunden wird.

Die Jungen Gesellen aber/so nicht an der Meister-Taffel sitzen/sollen Mäntel tragen mügen. Und aber doch sich alles gestickten Bardurwercks / und andern Köstlichen Verbremens an Ihren Hoßen und Kleidern. Damit alle übermässige Unkosten zu verhüten/gäntzlich enthalten / bey vermeidung 20. ß. Sterl. zur Buß von iederm Kleid.

Wie

Wie die Gesellen zur Tafel sitzen/ und zu Tische dienen sollen.

ITem/ wir wollen auch/ daß die Gesellen an ihrer Tafel ordentlich sitzen und auffstehen/ und sich allenthalben züchtig und Erbarlich halten / auch dem Kauffmann an der Meister-Tafel willig zur Tafel dienen sollen. Gleichsfalls soll keiner von denselbigen von einer Schüssel auffstehen und an ein anders setzē/ sondern sich iederzeit zu seiner Schüssel/ davon er erstmahls auffgestanden / wiederům verfügen / auch ehe und zuvor die Mahlzeit vollendet/ und Gott gewöhnlicher Weise Dancksagung geschehen/ nicht von der Hallen gehen / bey Vermeidung 12 ß. zur Buß / so offt er gegen einigem obgemelter Stück verwircken wird.

Daß niemand leichtfertige Leuth auff die Hallen zu Gaste bringen und ein ieglicher seine Gäste ansagen soll.

ITem/ es soll hinführo niemand einige Gäste wer die auch weren / insonderheit aber lose leichtfertige Leuth / ohn Erlaubnüß des Oldermanns / auff die Hall zur Mahlzeit bringen/ bey Verwirckung eines Rosenobels zur Buße/ auch soll ein ieder seine Gäste ehe und zuvor Er niedergesessen/ dem Oldermann und Speußer ansagen. So das nicht geschehe/ ehe das Tischtuch auffgenommen / so soll solcher Verschweiger für iedern Gast 20. ß. sträfflich seyn. Auff Weyhnachten aber und der drey Königen / Sanct Martinus und Fastnacht soll niemands verlaubt seyn/ einigen Frembden Gast zur Hallen zuführen bey Verwirckung obgemelter Buß.

Daß sich iedermänniglich aller Unzucht mit Worten und Wercken auch Schwelgen und sauffen enthalten soll.

ITem. Wir befehlen und aufflegen auch hiemit dem Olderman und Kauffmans Rath ernstlich. Daß sie nach dieser Zeit kein unordentlich und lästerlich schwelgen und sauffen auff der Hallen niemands gestatten noch vergönnen. Vielweniger auch für ihr eigene Person andern und fürnehmlich der Jugend zu bößem Exempel gebē und gebrauchen sollen.

Gleichsfalls auch ein fleissig Auffmercken haben / daß sich weder sie selbst/ noch auch die Jugend mit unzüchtigen/ schandbaren und lästerlichen Worten/ über Mahlzeit gemeinen Kauffmañ und ihnen selbst zu Schanden/ Unehren und Verkleinerung bey den Englischen mit nichten vorgehen. Und in Summa sich allenthalben also erzeigen und halten / daß die Jungen Leuth ein Ebenbild und Exempel eines züchtigen und Erbarn Wandels von ihnen fassen und nehmen. Und sie dardurch in allen Ehren zuerkennen / und gebührliche Gehorsamheit und Reverentz zuerzeigen/ eignes Gemüths bewegt werden mögen. Wer auch dieser Ordnung zugegen handeln wird / der soll so offt Er verwirckt 40. ß. Sterl. verwircket haben / und unabbläßig bezahlen.

Item/ bey Vermeidung dieser Straff und Buße / soll auch niemand einig Speiß und Geträncke auff seine Kammer oder anderwegen von der Hallen gesandt werden.

Welchen Personen an die Meister-Tafel zu sitzen vergönnet werden soll.

ITem. Soll hinführo niemand eignes Gefallens an die Meister-Tafel sitzen/ der nicht von dem Kauffmann darzu beruffen und erwehlet / und so diesem zugegen iemand fürsetzlich handeln würde / der soll wieder zur Gesellen-Tafel gewiesen werden/ und gleichwohl 5. tb. Sterl. verwircket haben.

Es soll aber auch niemand an die Meister-Tafel gekohren werden / er sey dann gegenwärtig im Lande/und daß auch solche Koër nicht aus Haß / Neid oder Ungunst geschehe / sondern allein die jenigen darzu erwählet werden / so nach Gelegenheit ihres Handels die Unkosten tragen mögen. Und soll iederzeit dem erwehlten Gesellen/daß ihn der Kauffmann zu der Meister-Tafel würdig erkandt/innerhalb 8. Tagen durch des Kauffmanns Clericken/verkündiget und angezeiget werden.

Und dieweil auch mißbräuchig eingerissen / daß / nachdem einer an die Meister-Tafel gekohren/daß derselbige neben dem freyen Weinschanck/und Unkost/als zu rechter Mahlzeit / von Alters auffzuwenden gewöhnlich gewest / noch über das /nach gehaltener Mahlzeit ein neues Panckeilein zurichten müssen/alles zu Anreitzung übermässigen Lebens/und ungebührlichen Unkosten. So wollen wir/daß hinführo solches Neben-Pancket keinen mehr zugebrauchen gestattet werden soll / bey Vermeidung 40. ß. zur Buße.

Daß der Spenser zu gebürlicher Zeit bezahlet werden soll.

Item/ soll ein ieder / was er auff der Hallen verzehret / und ihme gleich andern für sein Antheil zugerechnet/allwegen innerhalb 14. Tagen nach überantwortetet Billen dem Spenser unweigerlich bezahlen/bey Verwirckung 40 ß. zur Buße.

Von des Stallhoffs Kammern/ wer daselbst geherbergt/und wie die unterhalten/ und der jährliche Zinß davon bezahlt werden soll/ und Erstlich

Daß Junge Gesellen keine eigene Kammern haben sollen.

Nachdem auch die Jugend sich selbst zu regieren ungeschickt/und derhalben nicht allein gefährlich / sondern auch ihnen selbst nachtheilig und schädlich / so ihnen eigen Regiment zuhaben vergönnet würde. Damit dann unserm Conthor und Stallhoff von den Jungen unbedachten ankommenden Gesellen nicht Gefährligkeit zustehe/derselben auch zubneßen/ zu unordentlich Weisen alle occasion und Ursach entzogen werde. So verbieten wir / daß hinführo keinen Jungen Gesellen / so nicht dermassen/wie hieoben im andern Theil dieser Ordnung Alters halben und sonst qualificiret/von dem Aldermann und Kauffsmans-Rath erkandt seyn/ eigene Kammern zu haben mit nichten gestattet oder zugelassen werden soll.

Daß niemand frembde Gesandten auff dem Stallhoff beherbergen soll.

Zugleich auch ordnen und setzen wir / daß niemand auff dem Stallhoff frembde Gesandten und Sendeboten klein oder groß/wer die auch seyn mögen/beherbergen/auff seine Kammer legen / noch vielweniger in des Spensers Buch schreiben lassen soll es weren denn Gesandten von den Ansee-Städten / thät iemand dem zugegen / der soll 100. ß. Sterl. damit verbört haben.

Und so es frembde Handwercks-Gesellen/ oder andere/dem Kauffmann nicht angehörig wären/die iemand auff seiner Kammer ohne Verläub und Vorwissen des Oldermanns beherbergt hätt/der soll 20. ß. Sterl. zur Buße erlegen und bezahlen.

Daß auff dem Stallhoff keine lose Weiber gehalten/noch geherbergt werden sollen.

Vielweniger soll iemand / wer der auch sey / damit übersehen werden / daß er lose Weiber/worans sich Doppel/ Spiel / Schwelgen und andere unerbarlich und gottloß

gottloß Leben verursachet/auff den Cammern haben und beherbergen möge. Und so iemand der Weiber/Spielens/oder Schwelgens halben betreten und verdacht wird/ dem soll der Oldermann sich dessen gäntzlichen zu enthalten/bey Straff 40. ß. verbieten/und so er dargegen zum andernmahl beschlagen wird/soll solche Straffe doppelt/zum drittenmahl dreyfach/zum vierdtenmahl vierfach eingefordert und bezahlet werden. Und so darnach solche Geldstraffe nicht helffen wird/so soll solcher Ungehorsamer d Ansee Gerechtigkeit verwiesen und entsetzet werden/ uñ wir wollen hiermit niemands verschonet haben.

Daß die Frembden von des Stallhoffs Kammern getreulich bezahlt werden sollen.

WIr ordnen und setzen auch/daß ein ieder/so einige Kammern auff dem Stallhoff in Heur hat/oder eigenthümlich besitzt. Davon die Jährlichen Renten unverzüglich bezahlen / auch sonst die Kammern / so viel Jhm zustehet/mit nothdürfftigem Gebäu unterhalten. So iemand hiergegen verreisen / oder mit todt abgehen würde / und dardurch die schuldige Renten unbezahlt bleiben / so soll der Kauffmann beyder Stadt / da solcher Schuldner zu Hauß gehörig / oder des abgestorbenen Erben seßhafftig sich erkundigen / ob die aussenstehende Renten von den Erben / oder verreißten Schuldner zuerlangen seyn / und wo dann keine Bezahlung zubekommen / so soll der Kauffmann Macht haben/solche Kammern nach Ausgang des Jahrs und Tags anzugreiffen/und gemeinem besten zu gut / die Bezahlung daran zuerholen.

Daß die Kammern nicht ohne Vorwissen des Oldermanns alieniret werden sollen.

GLeichfalls. So sich auch hernachmals begebe/daß einiger Kammern Gerechtigkeit/von den Besitzern derselbigen verkaufft oder alieniret würden/so soll dißfals iederzeit solcher Kauff und alienation dem Ehrsamen Kauffmann kund gethan / und angezeiget/und folgends dem Käuffer/ wie von Alters gewöhnlich / die Kammer verlassen und zugeschrieben werden/und so lang solches nicht geschehen/soll er der Kammern Gerechtigkeit nicht fähig seyn. Wir geben aber hieneben dem Oldermann und Kauffmans-Rath die Macht von den Besitzern und Jnnhabern der Kammern sich zuerkundigen/wie und welcher Gestalt dieselbige der Kammern Gerechtigkeit erlanget haben / damit alle gefährliche Veränderungen zuverhüten.

Daß die Kammern in gebührlichen Gebäu unterhalten werden sollen.

SO auch iemand seine Kammer/wie obgemeldet/mit nothdürfftigem Gebäu nicht unterhalten würde / sondern baufällig werden ließ / dieselbige soll der Kauffmann nach Verlauff Jahr und Tags gleichsfals Macht haben an sich zunehmen / mit Gebäu zu unterhalten und nachmahls zuverkauffen.

Daß ein ieder Residirender Kauffmann auff dem Stallhoff/so fernen müglich/ seine Kammern haben soll.

ENdlich/damit auch des Stallhoffs Kammern nicht ledig / sondern so viel müglich bewohnet/und dadurch die Residentz desto stattlicher unterhalten werden möge. So ordnen und setzen wir/ daß hinführo kein Kauffmann von der Ansen so ausserhalb dem Stallhoff in einer Herberg liegen wird / der Priviligien zugeniessen vergönnet werden soll/so fern er Raum und Kammern im Stallhoff bekommen möchte / da aber solchs durch Mangel der ledigen Kammern nicht seyn könte/ alsdann soll einem iedern ausser dem Stallhoff in einer bequemen Herberg / so lang biß eine Kammer ledig wird sich zuverhalten/zugelassen werden.

Dieweil sich aber nun zu Verhinderung dieser Ordnung zuträgt / das ie zu Zeiten einer zwo oder drey Kammern inne hat/und deren Gerechtigkeit besitzt/ und folgends dieselbigen/einem andern so mit keiner Kammer versehen/ohn eine übermässige Summa Geldes zugebrauchen nicht zulassen noch vergönnen will. So ordnen und setzen wir diesem fürzukommen/daß der Oldermann und Kauffmanns Rath dißfalls gebührliche Einsehung thun soll / damit solche Unbilligkeit hinführo nicht gestattet / sondern die / so wie oben gemeldet / mehr dann eine Cammer besitzen und innhaben/den andern/so durch Mangel einer Kammer ausser dem Hoff residieren müssen / der ledigen Kammern eine üm gebührliche Zinse zuvergönnen und einzuräumen/gehalten werden sollen. Jedoch den Besitzern ihre Gerechtigkeit/so sie die Kammern für sich selbst / oder andern gebrauchen wollen/ vorbehalten/ in welchen Fall solcher Besitzer dem Miedling die Hourung ein halb Jahr darvor auffsagen soll.

Von Straff der jenigen so ihre Güter ungehauset liegen lassen.

Item. Damit iederzeit des Hoffs Chareten und Platz Raum haben und ledig seyn mögen/auch keiner mit seinen Gütern dem andern hinderlich und verfänglich sey. So soll niemand seine Güter ungehauset stehen oder benachten lassen / bey Verwürckung 8. ß. Straff ieder Nacht.

Von Straff so allerley Faulnüß vor den Kammern liegen lassen.

Es soll auch niemand auff dem Stallhoff Stroh / Mist oder ander Faulnüß und Unflat werffen/versamlen / noch vor seiner Kammer oder Wohnhauß benachten lassen/ bey Verwürckung iedermals 8. ß. Straff. So aber iemand dem andern solchen Unflat oder Faulnüß für seine Kammer schieben würde / der soll doppelt Buße verwircket haben.

Ordnung zu Verhütung des Brands.

Item/Auff daß auch alle Gefährlichkeit des Brands auff dem Stallhoff so viel immer müglich verhütet werden möge. So soll iedermänniglich des Feuers und Liechter auff den Kammern mit aller Fürsichtigkeit fleissig acht haben. Und zu derselbigen Meinung soll hinfüro niemand gestattet werden/einige Pferde auff dem Stallhoff zu halten/ vielweniger/ einigen Fischtran/Oehl/Pech/Teer/ Büchsen-Pulver/ Schweffel/ oder dergleichen feiste und gefährliche Wahren daselbst zu haußen/ oder in den hinter Kammern liegen zulassen/sondern es sollen solche Wahren bey den 3. Kranen iederzeit / wie von alters gewöhnlich geführet werden. Wer diesem zugegen handeln wird/ der soll 5. lb. Sterl. verwirckt haben.

So auch iemands auff dem Stallhoff einige Büchsen loß schießen würde/der soll 40. ß. verbüßen.

Wie ein ieglicher mit Gewehr zu nothwendiger Defension versehen sein soll.

Dieweil auch ie zu Zeiten allerley Empörungen und andere Gefährlichkeiten erfordern. Daß der Stallhoff gegen ungebührlichem Uberfall beschützt werden muß. Vnd dann auch der Residirende Kauffmann der Stadt London Port Bisshopesgate genand / vermöge der alten Composition in Zeit der Noth zubewahren schuldig / so ordnen wir / daß ein ieder Kauffmann auff dem Stallhoffe / der eine Kammer innen hat / mit einem bequemen und guten Harnisch/ und

und dann auch einer Büchsen und andern Gewehren / nothdürfftiglich versehen / und Jederzeit in Gegenwehr zugebrauchen fertig und bereit haben soll bey Verlust 20. ß. Sterl. Und sollen zu Unterhaltung dieses alle Cammern Jährlich einmahl durch die Haußmeister und Baumeister visitieret werden.

Von auff und zuschliessen des Stallhoffs

LEtzlich. Ordnen und setzen wir / daß der Stallhoff allweg des Winters zu 8. und des Sommers zu 9. Uhren zugeschlossen / desgleichen auch des Sommers zu 5. Uhren / und des Winters zu 6. wieder auffgeschlossen werden soll. Und ein ieder Kauffmann von der Hannse / so eine Kammer inn oder zubewahren hat / wenn ihm die Schlüssel in der Ordnung überantwortet werden / eine Wochen lang zu rechter Zeit / wie vorgemelt auff und zuschliessen soll / bey vermeidung 20. ß. zur Bruche.

Es soll auch für bas niemand / die Schlüssel den Kochen oder Speisern / auff und zu zuschliessen zu befehlen macht haben. Es were dann / daß Er durch ehaffte Nothdurfft verhindert würde. Do auch einig Cammer ledig stünden / und niemands von derselbigen wegen zuschliessen Befehl hätt. So soll die nechste Cammer pflichtig seyn für die ledig zuschliessen. Und aber zu Erstattung seiner Mühe 20. ß. haben.

Der fünffte Theil des Lundischen Conthors-Ordnung / von aller guter Policey-Ordnung / darnach der Residierende Kauffmann / die Schiffer / und andere Junge Gesellen / wieder die Privilegien nichts zu handeln / auch sonst in einem Erbarn und züchtigen Wesen erhalten werden mögen.

NAchdem / wie hieoben im Eingang dieser unser Statuten vermeldet / von Alters her auff unsern löblichen Conthoren nicht allein zeitliche Nahrung gesuchet / sondern auch die Jugend zur Tugend / Frömmigkeit / und aller Erbarkeit daselbst erzogen. Damit dann solches hinführo desto baß statt haben möge / und allenthalben ein Erbar / Ehrlich Leben in die junge ankommende Leuth gepflantzet werden möge. So ordnen und setzen wir / daß diese Nachfolgende Statuten und Ordnunge / fürnehmlich / den neu ankommenden Gesellen fürgelesen und bey Vermeidung angehengter Straffen und Bußen / ernstlich zuhalten geboten werden soll.

Das der Oldermann und des Kauffmanns Rath in Ehren gehalten werden soll.

ERstlich ordnen / setzen und wollen wir / daß alle und iedere gemeiner Ansen Kauffleuth / so unsers Londischen Conthors frey und Gerechtigkeit geniessen wollen. Denn Oldermann und des Kauffmanns Rath in allen Ehren halten / und demselben iederzeit gebührliche Reverentz erzeigen sollen. Und da iemand diesem zugegen / dem Oldermann oder iemands von des Kauffmanns Rath / in der gilde Hall / oder wo das were / von wegen einiger Sachen / der Erbarn Stadt und des Kauffmanns Freyheit / Statuten und Ordnung belangend / versprechen / injuriren und schmehen würde / der soll 40. ß. Sterl. in die Büchsen geben.

Von

Von Straff deren/ so unzüchtige und Gotteslästerliche Wort brauchen würden.

GLeicher Straff und Busse sollen auch alle die jenigen unterworffen seyn / so ungebührliche schändliche oder Gottslästerliche Wort/ mit fluchen/ schweren / oder andere Weisen üben und brauchen würden.

Von Straff deren so den Clericken schelten und injuriren würden.

DA auch iemand des Kauffmanns Clericken / und Buchhaltern in Sachen den Kauffmann belangend / schelten und injuriren würde/ der soll 20. ß. Sterl. verwürcket haben.

Von Straff der jenigen so sich untereinander schlagen und Gewehr rücken.

ITem/ so einer gegen den andern schmehliche Scheltwort gebrauchen/ und sich darüber oder sonst zancken/ rauffen/ schlagen / Messer oder ander Gewehr rücken würden / dieselbigen sollen 5. Pfund Sterl. zu der Buß bezahlen.

Von Straff der Jungen Gesellen/ so des Kauffmans Heimligkeit melden.

ITem/ es sollen auch alle und iede auff unserm Stallhoff Residirende Kauffleuth / was der Oldermann oder Kauffmans Rath in der grossen Hallen/ oder wo einige Versamlung gehalten wird/ handeln und verkündigen lassen/ in Geheimnüß verschwiegen halten / und keinen Aussenhänsischen offenbahren / bey Straff von 100. ß. Sterlings.

Von Straff der Drögen und Panckerotten.

„ DIeweil auch die Kauffmanns-Handlung allenthalben auff gutem auffrichti-
„ gen und treuen Glauben fundiret und erbauet / und nichts der Erbarkeit und
„ Frömmigkeit mehr zugegen/ dann einen andern unter dem Schein und Deckel
„ des Glaubens und guten Vertrauen zu betriegen. Und aber diesem zugegen sich ie zu Zeiten zuträgt / daß etliche Treulose und Ehrvergessene Leute sich in ihrer Handlung vergreiffen/ und bißweilen fürsetzlich und betrüglicher Weise über ihr Vermögen Geld auffborgen/ und folgends darmit verlauffen/ und Panckerotten werden. Damit dann solche lästerliche Trügerey wieder Gott/ Ehre und Glauben/ so viel mügli ch/ abgekehrt werden möge. So ordnen und setzen wir/ daß fürbaß ein ieder so der Ansen Privilegien zugeniessen gedencket/ Treu und Glauben zu halten sich befleissigen soll/ und so dargegen iemand obgemelter massen fürsetzlich flüchtig würde/ der soll nicht allein als ein ehrloser Drög in keiner Ansee-Stadt gelitten/ sondern so er aus Engelland verlauffen were/ auff Verfolgung und Angeben eines Ehrsamen Kauffmanns an den Orth da er begütert und seßhafftig ist / seine ausstehende Schulden zubezahlen / bey höchster Straff und Pœn gehalten/ und auch nach Gelegenheit der Uberfahrung (als da er gar mit fürbedachten betrüglichem Muth und Meinung flüchtig worden) am Leib als ein öffentlicher Dieb gestrafft werden.

Da aber die Flucht sich nicht aus fürgesetzten Betrug/ und böser Meinung / sondern aus gelittenen Schaden zur See oder sonst in andere wegen / daran der Flüchtige nicht

nicht schuldig/verursachet würde/so soll in diesem Fall ein solcher Beschädigter innerhalb Jahr und Tag seine erlittene Schaden darthun/und daß er niemand vorsetzlich zubetriegen gemeint gewest/beweisen mögen. Und so solches in obgemelter Zeit gnugsam geschicht/so soll er mit obgemelter Straffe übersehen / und ihme sich mit seinen Creditorn nach seinem Vermögen zuvertragen und zuvergleichen begnadet und vergönnet werden.

Wie die jenigen / so iemand wissentlich durch Finantz betriegen/sollen gestrafft werden.

ITem. Wird auch iemand von der Hansen einigen Herrn / oder andern Leuten auff Betrug oder Finantz zu borg/mit dem Verstande verkauffen/das ihme zuvor wohl bewust und bekandt / daß der Kauffer wiederüm mit Schaden verkauffen müste/der soll darmit des Stallhoffs Gerechtigkeit und 10. Pfund Sterlings verwirckt haben/ iedoch hierinn dem Kauffmann nach Gelegenheit der Uberfahrung gebührliche moderation vorbehalten.

Von Straff der jenigen / so abwesender Creditoren Obligationes ümb halb Geld kauffen.

ITem. Als sichs auch offt begibt/ daß etliche hinterlistige Leuth / auff den Conthoren und anderwegen Ausländischer und Abwesender Kauffleut Handschrifften und obligationes von derselbigen Creditorn üm halb oder gar gering Geld an sich bringen/und aber folgends sich allein zu Vortheil die gantze Summa der Schulden dem Creditoren zu grossen Schaden und Vorfang / und den abwesenden Schüldener oder Debitoren zu Schwächung und Abbruch ihres Credits und guten Glaubens gantz einmahnen. So ist hiergegen geordnet und geschlossen/daß solche Uberfahrer mit Verlust gemeiner Stadt/und des Kauffmanns Gerechtigkeit sollen gestrafft werden. Und dem Beleidigten alles seines erlittenen Schadens Erstattung / und gebührliche Abtrag nach Erkentnüß der Stadt/da er innen betreten wird/zuthun schuldig seyn soll.

Daß niemand geraubt oder Seetrifftig Gut kauffen soll.

ITem. Soll auch hinfürter niemand von der Hanse geraubt oder Seetrifftig Gut wissentlich kauffen / bey Vermeidung höchster Straff / und Verlierung des gekaufften Guts/welches gemeinen Städten verfallen seyn soll. So aber solches Gut iemand unwissentlich kauffen würde/ so fern dann derselbe seine Unwissenheit gebührlich erweisen/wie hernach/von den Verdächtigen der Maschopey halben mit Aussenhänsischen vermeldet/durch den Eyd dermassen purgieren könte/ daß er bey iedermänniglich unverdächtlich gehalten wird. So mag obgemelte Straff gelindert/oder ihme auch gar nachgegeben werden.

Wie sich die jenigen so einem Herrn gedienet/ und desselbigen Handel vertreten/ von ihme scheiden sollen.

ITem. So sich auch hernachmahls zuträgt / daß einig Gesell von der Ansen/ so einem Herrn eine Zeitlang gedienet/oder sonst mit demselbigen Maschopey und desselbigen Geld/in Händen gehabt/von seinem Herrn oder Maschop/ oder auch der Herr von ihme scheiden wolte/ so soll solcher Gesell/ da der Herr wohnhafftig / und er den geübten Handel von ihme empfangen/ zukommen / und daselbst mit Freundschafft/ oder so es nicht anders seyn könte / mit Recht sich von seinen Herrn zu scheiden schuldig seyn. Und so sich iemand dessen wegern würde / und ohne erkentliche ehaffte Ursache / auff Erforderung des Herren nicht erscheinen / und muthwillig ausbleiben / dem soll in keiner Anse-Stadt Bürgerrecht vergönnet werden. Und so er schon zuvor Bürger were/ soll er damit sein Bürger Recht verlohren haben/und nicht wiederüm zugelassen werden.

Daß

Daß ein ieder die Scherleuth/Färber/Leuchterleute/ und Porter/ vor seinem Verreisen aus dem Lande bezahlen soll.

ITem. Wir ordnen und setzen auch/ daß hinfähro niemands aus dem Königreich Engelland verreissen soll/er habe dann zuvor den Scherleuthen / und Portern ihren verdienten Arbeits-Lohn richtig gemacht und bezahlt/oder iemand anders dieselben von seinetwegen zu bezahlen befohlen. Und so diesem zugegen geschehe / und iemands von obgemelten Leuthen sich folgends/nach Verlauff eines Monats/ der nicht Bezahlung beklagte. Der soll nochmahls dem Kauffmann so viel zur Bußen verfallen seyn/als er obbenanten Leuten schuldig geblieben/und soll solche Schuld und Buße aus der Nachlässigen geraitsambsten Gütern / so in seiner Cammer oder Wahrhauß gefunden/genommen werden.

Zu welcher Zeit der Residierende Kauffmann die Färber und Scherleuth bezahlen soll.

DIE Kauffleuth aber/so nicht verreissen/sondern Jahr aus / Jahr in/bey der Residentz verharren/sollen die Färber/Scherleuth Luchterleut und Porter Jährlichs innerhalb vier Wochen nach Christmeß ungesäumbt bezahlen / bey Straff von 40. ß. sterl. so offt iemands vor dem Aldermann nach Ausgang obberührter Monat-Zeit/beklagt wird/ohne Gnad zur Buß bezahlen.

Folgen hernach etliche Statuten und Ordnungen/die Kauffleuth und Schiffer/als wohl in den Städten/als auff den Conthorn zuhalten/belangend/und

Erstlich Von Straff der jenigen / so mit aussenhänsischen Maschopey/Part oder Theil haben würden.

DIeweil gemeiner Stadt Privilegien in dem Königreich Engelland alle Aussenhänsische Handlung und Colerierung mit denselben austrücklich ausschliessen. So ordnen/setzen und wollen wir/daß kein Kauffmann/ Schiffer / Schiffmann / oder Boßmann in die Hanse gehörig einiger Aussenhänsischen/ von was Nationen die auch seyn/und davon hieoben im ersten Theil dieser Ordnung meldung geschehen/Personen/ Güter / und Kauffmanschafft unangesehen/ob die schon in einer Hanse-Stadt wohnhafftig / oder Bürger weren/auff der Hanse Freyheit und Gerechtigkeit keinerley Weisen freyen noch vertreten/ mit denselben auch gar keine Gesellschafft oder Maschopy in des Königreich Engelland noch aus dem Land halten/haben/oder machen sollen / heimlich oder offenbar / darinnen auch keinerley subtilitet/Bekandigkeit oder Colerirung/wie dieselben auch erdacht werden möchte/brauchen. Und da iemands hiergegen gethan zu haben betreten würde/ der soll drey Marck Goldes und des Kauffmanns Frey und Gerechtigkeit verbohret haben/und sein Leib soll gerichtet werden/nach der Städt Erkentnüß und Gefallen.

Würde aber solcher Ubertreter von den Englischen / und andern königlichen Officirern begriffen. So soll ihn der Kauffmann übergeben / noch auch die Erbarn Städt zuvertheidigen nicht schuldig seyn.

Wie

Wie sich die jenigen so verdacht werden / daß sie mit Aussenhänsischen Maschopey Part oder Theil hätten / per juramentum purgiren sollen.

UND dieweil wir diese unsere / und gemeiner Ansee-Städt alte Ordnung unverbrochen / und ernstlich von iedermänniglich gehalten haben wollen. So ordnen und setzen wir hiemit ferner / daß / so offt iemand von der Hanse inden Städten oder auff derselbigen Conthorn Residirend / verdächtig würde / daß er obgemelter Ordnung zugegen thäte / und handelte / so soll hiemit der Obrigkeit / oder dem Olderman und Kauffmans-Rath befohlen und aufferlegt seyn / solchen verdächtigen Mann darzu zuhalten / daß er seine Unschuld mit einem leiblichen Eyde bewähre / und damit den Argwohn und Verdacht purgire. Und im Fall sich dann solcher Mann die abgeforderte Purgation zuthun weigerte / uñ gar nicht thun wolte / so soll derselbige als der Ubertretung Uberwunbener geachtet und gehalten werden / biß so lang er seine Unschuld Rechtlich bewiesen / und an Tag gethan hat.

Und über diß alles / damit allenthalben der hinterlistige Betrug / so sich der Maschop halben mit Aussenhänsischen verursacht / verhütet werden möge / und Königl. Maj. an Ihren Custumen durch keinerley Behendigkeit / wie die auch erdacht werden möchte verkürtzt werde. So ordnen setzen und wollen wir / daß sich alle und iedere Residirende Kauffleuth auff dem Stallhoff zu Londen Jährlich einmal ein ieder für sein Haupt vom Oldermann an biß zu dem geringsten / obgemelter massen durch einen leiblichen Eyd / daß weder er selbst noch seines Wissens sein Principal einige Maschopey Theil oder Part / auf Gewinn oder Verlust / mit Aussenhänsischen habe noch haben wolle / purgiren sollen. Uñ so dann diesem allem / wie vorgemelt / zugegen einiger were / der auch were / Gottes und der Ehrenvergessener zu solcher Purgation erfordert / den Eyd fälschlich geschworen hät / befunden und dessen überzeuget würde / den soll man als einem Meyneidigen mit Abhauung zweyer seiner Finger straffen / und soll hieran keiner verschonet / noch auch solche Straff mit Geld abzukauffen / oder zu erstatten iemands vergönnet werden.

Folget Juramentum purgatorium.

ICH N. Lob und schwer / daß ich das gantze Jahr aus / und dabevor mit keinem Aussenhänsischen / oder sonst der Hanse-Gerechtigkeit nicht vehiger Personen / einige Maschopey Gesellschafft oder Gemeinschafft / wie / und mit was Behendigkeit / Collierirung / und Subtilität die auch erdacht und genennet werden möchte / in das Königreich Engelland / oder daraussen gehabt / auch derselbigen Güter und Personen auff der Hansee Freyheit und Gerechtigkeit den Privilegien zuwieder / oder der Cronen von Engelland zu Fürfanck / keinerley Weisen heimlich oder offenbar / gefreyet noch vertreten habe / daß auch meines Wissens meine Principalen dafür ich handele / hieran nicht schuldig / daß mir so helffe Gott und sein heiliges Evangelium.

Daß niemand mit Aussenhänsischen Schiffs Part oder Theil haben soll.

AUs gleichen erheblichen und beständigen Ursachen gebieten wir auch iedermänniglich von der Ansen / bey Verlust einer Marck Goldes / daß hiernachmahls keiner mit Aussenhänsischen einiges Schiffs Part oder Theil haben soll. Und da iemand hinführo dieser Ordnung zugegen mit einigen Aussenhänsischen Schiffs Part machete / oder mit denselbigen Schiff ausreiten würde / der soll noch über hievor gesetzte Straffe so viel an Gelde / als ihm das Schiffes Part gestanden hat verböret haben. Uñ soll von solchem Gelde ein Theil dem Anbringer des Ubertreters dieser Ordnung / das ander Theil der Stadt / oder dem Kauffmann / da der Mißbrauch befunden worden / und das dritte Theil dem Vorrath gemeiner Ansee zugetheilet werden / und soll diese Straffe niemand nachgelassen werden.

Und wollen derhalben/daß alle die jenigen/so ietziger Zeit mit Aussenhänsischen einig Schiffes Part oder Theil haben/sich dessen zwischen diß und Ostern des künfftigen 1555. Jahrs gäntzlich und zumahl eussern und erledigen sollen/bey Vermeidung Straff und Buße/wie obgemeldet.

Daß kein Schiffer von der Ansee auff einem Aussenhänsischen Schiff Schiffer seyn soll. & econtra.

Item. So auch hinführo einig Schiffer/in einer Ansee-Stadt Bürger/einigen Frembden oder Aussenhänsischen Schiffer führe/und darauff Schiffer seyn würde/oder einigen Aussenhänsischen auff sein Schiff in die Ansee gehörig/setzen und zum Schiffer annehmen würde/der soll ein Marck Geldes/und sein Bürger-Recht damit verbört haben.

Wie es mit den Schiffern gehalten werden soll/so Aussenhänsische Güter in Franckreich führen/und wie dieselbigen certificiren sollen.

Dieweil sich auch ie zu Zeiten zuträgt/daß sich die Schiffer von der Hansen von Englischer/Flemmingen/und andern Aussenhänsischen/nach Franckreich verfrachten lassen/und nachmahls daselbst gegen gethane Eydts-Pflicht auch versigelte obligationes und Bürgschafft/solche Güter mit der Hansee Freyheit verbitten. Damit dann solcher Betrug hinfürter nicht mehr statt habe/und so viel müglich verhütet werden möge. So ordnen und setzen wir/daß der Kauffmann des Londischen Conthors von allen und ieden solchen Schiffern/so von Londen absiegeln/der Gestalt/wie in den Städten auch geschicht/gebührliche Certificationes, in welchen eigentlich ausgetruckt/und specificiret werde/was Güter/und wie viel ihme/und in die Hanse gehörig/nehmen soll. Und so iemand diesem zugegen verreißen und aussenhänsische Güter/in oder aus Franckreich/oder auch anders wohin führen/und mit der Ansen Freyheit vertreten würde/der soll dem Kauffmann neben Verlierung der Ansee-Freyheit und Gerechtigkeiten 3. Marck Goldes verwirckt haben. Und im Fall daß solche Schiffer zu Londen nicht wieder ankämen/so soll der Kauffmann an die Städt/da dieselbigen seßhafftig/solcher Ehrlosen und Eydvergessener Leuth Ubertretung iederzeit schrifftlich gelangen lassen/damit dieselben/nach Beförderung und Gelegenheit der Uberfahrung/andern zum Exempel auch am Leib gestrafft werden.

Mit gleicher Schärffe und Ernst sollen auch alle die jenigen gestrafft werden/so von den Ansee-Städten oder anderswo abfahren würden/und Englischer oder anderer Aussenhänsischer Güter in Franckreich/oder zu Helschenor im Sunde/oder anderswo für Ansische ansagen/und den Privilegien zugegen verzollen würden.

Daß niemand sein Gut an Aussenhänsische in Engelland oder Antwerpen senden soll.

Item. Damit auch allerley und vielfältigen Verdacht (als solten die handthierende Kauffleuth von der Hansen Aussenhänsische der Privilegien nicht theilhafftig machen) bey den Englischen abgeschafft/und so viel müglich verhütet werden möge. So ordnen/setzen und wollen wir/daß hinführo kein Kauffmans Gewerb/und Handthierung/so auff und von dem Londischen Conthor gegen Antwerpen/Amsterdam oder anderswohin/und hinwiederüm von Antwerpen/Amsterdam oder einigen andern Ort/auf Engelland zu/durch andere/dan in der Hansen begriffene/getrieben werden soll. Und verbieten derhalben hiemit ernstlich/daß hernachmahls niemand in die Hanse gehörig/seine Güter und Wahre/so er auff und mit gemeiner Ansee-Städt Privilegien in Engelland/zu Antwerpen/zu Amsterdam/oder anderswo verbieten/und verhandthieren wollen an einige Aussenhänsische als Factoren zukauffen oder zuverkauffen schicken soll.

So iemand hiergegen handeln würde/der soll mit Verlust der Güter gestrafft werden. Jedoch soll diese Ordnung auff Weyhnachten nechstkünfftige des 554. Jahrs erstlich angehen. Damit sich mitler weil / ein ieder mit Hänsischen Factoren versehen / und der Aussenhänsischen entschlagen möge.

Daß kein Ansischer Aussenhänsischer Güter in einer Hansee-Stadt verhandthieren solle.

GLeicherweisen soll auch hinfüro keiner so der Ansee-Gerechtigkeit vehig/und derselben auch geniessen will / in den Städten von der Ansee / vielweniger auff den Conthoren/als ein Factor einige Güter Wechsel-Geld/welches Fremden Aussenhänsischen zuständig/all were auch auff die grosse Custum/ verhandthieren / kauffen oder verkauffen/bey Vermeidung 3. Marck Goldes zur Buße/ und Verlust des Kauffmans Gerechtigkeit.

Daß keine Handwercks-Gesellen so zuvor im Lande gedienet / folgends zu freyer Handlung gelassen werden sollen.

JTem/wir ordnen und wollen auch/daß üm hievor angezeigter Gefährligkeit willen/und Verdacht/zuvermeiden/hinführo keine Handwercks Gesellen /als Schuster/ Schneider und dergleichen,/ welche zuvor das Handwerck in Engelland zu Londen getrieben/zu keiner Handlung in dem Londischen Conthor zugelassen/ oder auch iemand von der Ansee an dieselbigen ihre Güter/als an Factoren zusenden/oder ihnen ihre Handlung zubefehlen/ vergönnet werden soll.

Daß niemand ausser den Ansee-Städt wohnhafftig der Ansen Gerechtigkeit geniessen soll.

JTem. Wir ordnen und setzen/daß wie es von Alters gewest / eine gemeine Regel bey den Erbarn Städten und den Conthorn seyn und bleiben soll.Daß kein Verehlichter von der Ansen/ so nicht in einer von den 66. benanten Ansee-Städten beharrlich/wohnhafftig und Bürger ist/zu der Ansee Frey-und Gerechtigkeit gelassen werden soll. Und in Krafft dieser Ordnung sollen alle Hänsische / so mit Weib und Kindern binnen Antwerpen /oder anderswo aussen den Ansee-Städten seßhafftig/ ernstlich bey Verlust der Ansee-Frey-und Gerechtigkeit in 3. Monaten sich anheim zu verfügen abgefordert werden.

Wie dieselben so sich auser der Anse beweiben gehalten werden sollen.

SO aber iemand in einer benandten Ansee-Stadt gebohren/ sich mit einer Aussenhänsischen befreien und beweiben würde/und dann derselbige nachmahls von Stund an sich in einer gemelter Ansee-Städt mit beharrlicher Haußhaltung niedersetzen und wohnhafft seyn würde/dem soll der Ansee Freyheit zugeniessen nicht abgeschlagen oder geweigert werden. Mit denen aber so allein aus dem Kreiß und Zirck der Ansen gebohren/soll es mit der Caution, und sonsten gehalten werden / wie hieoben im andern Theil dieser Ordnung in die länge verfast und beschrieben ist.

Daß keinen verehlichten Leuthen auff den Conthorn zu residiren vergönt werden soll.

GLeichsfalls ordnen und setzen wir/ daß hinführo keinem verehlichten Mann auff den vier Conthorn/als Antwerpen/ Londen / Bergen und Neugardten / oder da sonst gemeine Ansee ihre gewöhnliche Residentz und Stapel haben wird/mit Weib

und Kindern zu Residieren vergönnet werden soll. Und so jemand diesem zugegen sich auff gemelten Conthoren heimlich oder öffentlich mit ehrlichen oder unehrlichen Frauen ehelichen vertrauen lassen würde/ Der soll damit des Kauffmans Gerechtigkeit verwircket haben/und hernachmahls in keiner Ansee-Stadt für Bürger empfangen werden. Es soll auch mit dieser Straffe niemand übersehen werden.

Daß niemand für abgesonderte Leute von der Hansen Gerechtigkeit factoriren soll.

WIr verbieten auch gleichsfalls allen und jeden der Anse-Verwandten/daß niemand der jenigen/so sich mit Vorsatz von der Anse abgesondert/ sich draussen befreiet/und mit Haußhaltung niedergeschlagen/ Güter und Kauffmanschafft vertreten/verhandthieren oder verkauffen soll/ und so iemand hiergegen mißhandeln würde/ der soll 3. Marck Goldes verbühret haben/und aller Handthierung in der Hanse 3. Jahr lang entbehren und entsetzt seyn.

Von Veränderung und Bezahlung Königl. Custum/und Erstlich

Daß ein ieder seine gebührende Custum treulichen bezahlen soll.

ITem/wir ordnen/setzen und wollen auch/daß alle und iedere Kauffleuth und Schiffer von der Ansen/ so der Privilegien in Engelland gebrauchen und genießen/ den Königl. Officiern/die von alters gewöhnliche und gebührende Custum getreulich/ wie ein jeder solchs von Gott und Rechts wegen zuthun schuldig/ ohn alle Gefährde und Argelist ungesäumt erlegen und bezahlen/ auch alle Güter und Wahren / davon einige Custum zu bezahlen schuldig/zu gebührender rechter Zeit bezahlen soll. So jemand diesem zugegen handeln/und derwegen in Schaden gerathen würde/ so viel derselbige dem König zu Erstattung und Besserung thun muß / so viel soll er auch dem Kauffmann zu erlegen schuldig seyn.

Würde auch einig Kauffmann und Schiffer ehe und zuvor obgemelter massen die Custum verricht/aus dem Lande verreißen/der soll dem Kauffmann zur Buß also viel verwürckt haben. Und solche Buß mit sambt der schuldigen Custum Geld/soll iederzeit von des Ubertreters gereitsten Gütern / als er auff seiner Kammer oder Wahrhauß verlassen/genommen und eingebracht werden / als ferne niemand anders die verwirckte Buß und Geld von seinetwegen ausgeben und bezahlen würde.

Daß niemand die grosse Custum noch auch sonst andere nicht pflichtige oder gebührende Custum bezahlen soll.

WIr verbieten auch iedermänniglich von der Hanse / daß er keinen neuen noch ungewöhnlichen Zoll oder Custum groß oder klein/darwieder die Erbarn Städte Privilegirt/und von Alters gefreyet gewesen/und noch seyn/keinesweges bezahlen soll. Thäte iemand dargegen / der soll 40. ß. und so viel er mit Unrecht ausgegeben/ verwirckt haben. Und so dann folgends iemand derwegen/daß er ungewöhnliche und nicht schuldige Custum zuerlegen sich geweigert hätt/ von den Königlichen Officiern zu Schaden gebracht würde/in dem soll ihn der Kauffmann vertreten / und gebührlichen Beystand thun.

Daß niemand zu seinem privaten Vortheil allein etwas das den Privilegien nachtheilig seyn möchte/ bey Königl. Majst. ausbringen soll.

Würde

Würde auch jemand von der Anse ohne Wissen und Willen des Kauffmanns ihme selbst allein zu Nutz und Vortheil bey Kön. Mey. oder derselbigen Räthen und Officieren / einige Sachen / als nehmlich Patenten / Licentien / und Protectionen so gemeinem Kauffmann nachtheilig / oder den Privilegien zu Verkürtzung gelangen möchten / sollicitiren / ausbringen und verfolgen würde / der soll 1. Marck. Goldes unablässig zubezahlen verbötet haben.

Was Personen der Oldermann Billetten auff die Custum geben oder nicht geben soll.

Gleichsfalls / ordnen und setzen wir auch / üm allerley Behendigkeit und Bertug zuverhüten / daß hinfüro der Oldermann niemand Billen auff die Custum geben soll / er habe dann zuvor des Kauffmanns-Recht gewonnen. Allein die Schiffer der Hanse hievon ausgenommen. Und so jemand dieser Ordnung zuwider auff seinen Namen einige Güter ändern und verzolln würde / der des Kauffmanns Recht nicht hätte / der soll 5. lb. Sterl. damit unablässig zubezahlen verwirckt haben.

Daß einer der des Kauffmans Recht hat einen andern / so dasselbig nicht hat / auff seinen Namen nicht soll verändern lassen /

Bey Vermeidung gleicher Straff verbieten wir auch einem iedern / der des Kauffmanns-Recht gewonnen hat / daß er keinen andern / so das Recht nicht hat auff seinen Namen / auff der Custum wissentlich verändern lassen soll. Sofern ihm solches von dem Oldermann aus erheblichen und bewegenden Ursachen nicht vergunt were. Es soll auch in diesem Fall der jenige so einen andern mit seinem Recht verthei-digt / für den gebührenden Schoß einzustehen / und da der ander verreißen würde ohne das er den Verricht zubezahlen schuldig seyn.

Wie die Schiffs-Kinder ihre Güter verändern sollen.

Wir ordnen und setzen / daß hinfüro die Schiffs-Kinder / so in der Annse gebohren / und derselbigen Gerechtigkeit fähig / ihre Güter auffs keines andern / dann ihres Schiffes Namen / dem sie dienen / und den wir dann auch dem König die Custum zu bezahlen verpflicht haben wollen / verändern sollen / bey Vermeidung 40 ß. Sterl. zur Buß.

Daß alle Schiffer / so offt sie ankommen auffs neue Certificieren / Examiniret werden / und neue Billen von dem Oldermann erlangen sollen.

Item / dieweil sich auch ie zu Zeiten die Schiffer / so zuvor einmahl Certificiert / von einem Schiff zum andern begeben / da Aussenhännsische Part und Theil anhaben. Damit dann folgends durch solche und andere Schiffer von der Ansen keine Aussenhänsische Gütter als Ansische einmahl eingebrachter Billen / und Certification einiger betrügen geübt / und daß auch der Kauffmann eins jedern ankommenden Gelegenheit allwegen desto baß wissen / und darnach allerley nachtheilige Gefährligkeit verhütet werden möge / so ordnen und setzen wir / daß hinfüro kein Schiffer von der Ansen / unangesehen / daß er zuvor einmahl von dem Kauffmann auff der Custum angesagt / eine Bille ausbracht und vertreten geweßt / sein Schiff in der Custumer Buch ändern / noch schreiben lassen soll / er sey dann zuvor von dem Oldermann auffs neue examiniret / und seine Sachen auffrichtig erkant / und daß er auch eine neue Billa von dem Oldermann

ausbracht habe. Und da jemand diesem zugegen ohne eine neue Billa Gut oder Schiff ändern würde/der soll 5. ℔ Strl. zur Straff bezahlen. Und damit diese Ordnung so viel desto bäß unterhalten werden möge / so soll der Oldermann den Custumern ansagen/ und verbieten/ daß sie ohn solche Billen niemand endern noch zuändern vergönnen oder annehmen soll.

Wie sich der Kauffmañ von der Anse mit Tuch und Lacken kauffen und verkauffen seiner Güter halten soll.

und Erstlich.

Was man für Lacken kauffen oder nicht kauffen soll.

ITem/wir ordnen und setzen auch / daß hernachmals niemand von der Anse einige Lacken kauffen soll / sie seyn dan 24. Lundischer Gerden-Maß lang; so aber die Lacken kürtzer seyn würden/so soll der Kauffer dem Verkauffer den Mangel an vorgemelter Länge an dem Preiß und Gelde/in der Bezahlung nach Advenamt kürtzen und abziehen.

Da auch etzliche der Lacken länger den 24. obgemelter Londischer Gerden weren/ soll der Kauffer derselbigen Länge mit der andern Kürtze zuergantzen noch zuvergleichen nicht annehmen. Würde jemand diesem zugegen handlen/der soll 1. Rose-Nobel/ so offt er verwirckt zur Buße bezahlen. Doch soll in diesem der Kauffmann nach Gelegenheit der Zeit unnd Verenderung der Englischen Parliaments Statuten zu statuiren Machthaben.

Daß niemand angeschnittene Lacken einkauffen soll.

GLeicher Gestallt soll auch niemand angeschnittene und kürtzer gemachte Lacken/ unangesehen/ob dieselben schon noch 24. Gerdenläng haben würden/uñ das Ende widerumb angeneet/und von neuen versigelt weren/zukauffen gestattet werden/ bey vermeidung gleichsfals eines Rose-Nobels / von jederm Lacken zu Buße. Jedoch sollen hievon außgenommen seyn die geschorne Lacken / welche man von den Trappecer täglich zukauffen pflegt.

Daß keine Schiffer noch andere so des Kauffmans Recht nicht haben/Lacken oder andere Güter zukauffen noch zuverkauffen gestattet werden soll.

WIr ordnen und setzen auch. Auß vielen mercklichen und ehafften Ursachen und bedencken auch üm allerley nachtheilige Gefährligkeit zu verhüten / daß hernachmahls keinem Schiffer noch Boßmann gleich einem Factor bey grossen Summen seiner Freunde oder anderer Leuth Güter in Londen zuverkauffen und zuverhandthieren / noch daselbst in Plackwalhall der Scherleuth Häusern oder anderswo Lacken zukauffen vergönnet werden soll/bey Verlust 5. ℔. Sterl. so offt hiergegen iemand gehandelt zuhaben überzeugt würde.

Und sollen derhalben zu besserer Unterhaltung alle Güter/so von Schiffern gen Londen gebracht werden/durch die Freunde denen solche zugehörig/an einem auf dem Stallhoff Residirenden Kauffmann / ihnen solche zu ihrem besten Vortheil zuverkauffen / und das Geld an Lacken zubestatten/verschreiben / und also durch die Schiffer und Boßleut/ dieweil sie des Lacken-Kauffs keinen Verstand oder Erfahrung haben/eigenes Gefallens nicht verhandelt werden.

Daß

Daß von denen/ so Packhäuser auffhalten/ keine Lacken sollen gekaufft werden.

Es soll auch hinführo allen Kauffleuthen von der Anse ernstlichen verboten seyn/ keinerley Lacken von den Leuthen/ welche die Packhäuser zu Londen auffhalten/ zu kauffen / vielweniger soll solches derselben diener oder Knecht zubeschehen iemand vergönnet seyn. Und da einiger diesem zugegen durch solche Leuthe kauffen oder Kauff machen ließ/ es were heimlich oder öffentlich/ der soll 40. ß. zur Buße verwirckt haben.

An was Orthen und Plätzen die Lacken gekaufft werden sollen.

Gleichsfalls/ sollen auch alle Kauffleuthe von der Ansen die Lacken nirgend anders/ dann im Plackwalhall und der Scherleuthe Häusern kauffen. Und so iemand diesem zu wieder in heimlichen Winckeln/ oder von Alters nicht gewöhnlichen Plätzen gekaufft zuhaben/ überzeugt würde/ der soll 40. ß. Sterl. zur Buß geben.

Daß einer dem andern an seinem Kauff nicht nachtheiliger Weise hinderlich seyn soll.

Item. Dieweil es auch Göttlicher Ordnung und der Erbarkeit gemeß/ daß einer dem andern nicht thun soll/ das er nicht wolte/ daß ihm selbst geschehe. So ordnen und setzen wir / daß hinführo kein Kauffmann dem andern in kauffen oder verkauffen / noch sonst andern Händeln / mit Worten oder mit Wercken / heimlich oder öffentlich hinderlich oder schädlich seyn soll/ und verbieten derwegen / daß niemand auff dem Stallhoffe sein Gewölbe oder Wahrhauß gefährlicher Meinung einem andern zu Verfangk öffnen soll. Da ein ander zuvor mit einem Englischen oder wer der seyn möchte in einem Kauff stünde/ ehe und zuvor der Kauffer geschieden/ und hinweg gangen were/ bey Verlust 40. ß. Sterl. zur Brocken.

Welcher massen kein Kauffmann von der Anse Frembde mit blossen Vertröstungen auffhalten soll.

Es soll auch aus obberührten Ursachen / und damit einer dem andern an seinem Gewerbe nicht hinderlich sey/ hinführo kein Kauffmann von der Ansen einige Leuth von dem Einkauffen auffhalten / mit Vertröstung solcher Güter so noch über See/ und deren Ankunfft ihme noch unbewust/ bey Verlust 40. ß. sterl. zur Buße/ iedoch/ so iemand seine Güter auff der Thems hätte/ mag er seine bekandte Kauffleuth ohne entgeltnüß vertrösten und auffhalten.

Der sechste und letzte Theil

Des Londischen Conthors-Ordnung von dem Gerichts-Zwang und Gewalt des Oldermanns und Kauffmanns-Rath/ und Erstlich.

Daß der Oldermann und Kauffmanns-Rath in allen irrigen Sachen Macht habe zu richten/ und derhalben alle Wochen das Recht besitzen soll.

DIeweil nicht gnug daran / daß wir zu Erhaltung guten Regiments und Wesens hiebevor vielfältige löbliche Statuten uñ Ordnungen verfaßet / so dieselben nicht würcklich sollen gehalten oder vollnzogen werden. Damit dann unsers Conthors Oldermanns und Kauffmanns-Rath in allen gebührlichen Ehren und reputation erhalten / und sich demselbigen iedermänniglich gehorsam zuerzeigen wisse / so geben wir hiemit unserm Oldermann und Kauffmanns-Rath dermassen / wie oben im dritten Theil dieser unser Ordnung beschrieben / erwehlet / vollkommene Gewalt und Macht / alle irrige und zweyspaltige Sachen / so zwischen unsers Conthors residirenden Kauffleuthen oder Schiffern / auch andern des Conthors Vorwesern / und Dienern entstehen / nach gehörter Klag und Antwort mit rechtlicher Erkentnüß zu entscheiden. Und ordnen / setzen und wollen darauff ferner / daß unsers Conthors Oldermans und Kauffmanns-Rath das gantze Jahr aus alle Mitwochen / im Sommer zu 7. im Winter zu 9. Uhren vor Mittag zusammen kommen / und nicht allein von allen vorfallenden Gebrechen Communication und Unterredung halten / sondern auch dem gemeinen Kauffmann / zu Recht setzen sollen / und wer in diesem nachlässig befunden / und gar nicht erscheinen würde / der soll dem Kauffmann ein Nobel / der aber zu langsam / und wenn der mehrer Theil niedergesessen / ankommen würde / dem Oldermann 4. ß. zur Buß verwürckt haben.

So auff den Conthoren unter den Residirenden Kauffleuthen oder Schiffern einiger Zwiespalt einfallen würde / wo und vor wem derselb entscheiden werden soll.

ITem / wir ordnen setzen und wollen auch / daß in allen Irrungen Mangeln und Zwiespalten / so unter dem Residierenden Kauffmann / Schiffern / und andern des Conthors Verwandten entstehen möchten / derhalben einer den andern mit Recht fürzunehmen gedächte / daß solches nirgends anders / dann vor dem Oldermann und versamleten Kauffmanns-Rath geschehen / und verfolgt / auch endlich vor demselbigen mit Recht entscheiden werden soll.

Von Straff der jenigen so einige Sachen in fremde Gerichte bringen werden.

ITem / wir ordnen und setzen / daß niemand von unsern des Londischen Conthors Residierenden Kauffleuthen und Schiffern / einige zwiespaltige Sachen in fremde Gerichte bringen / oder bey einiger fremden Obrigkeit daß dem Oldermann inhibiret / und die Hand geschlossen werde / durch sich selbst oder iemand anders erwerben und ausbringen soll / und so iemand hiergegen thäte / der soll damit des Kauffmañs und der Ansen Recht verböret haben / und nachmahls in keiner Hanse-Stadt vor Bürger empfangen werden.

Daß ein Kauffmann den andern mit Englischen Recht nicht verfolgen soll.

GLeichsfalls ordnen und setzen wir auch / daß kein Kauffmañ von der Hanse den andern mit Englischen Recht / ohne Consens und Verlaub des Oldermañs beschweren noch verfolgen soll / bey Vermeidung 5. Pfund Sterl. zur Buße. Und im Fall / der Kläger ein Mißdüncken hätt / uñ sich befürchtete / daß der Schuldener / od' da er sonst mit zu thun hätt / weichhafftig und fugitivus werden wolte / so dann der Olderman nicht

nicht vorhanden were/ so mag der Kläger von den zweyen Beysitzern/ und zweyen von des Kauffmans-Räthen Urlaub bitten. Und da dieser auch keiner in der Eyl anzutreffen were/ und der Verzug und Dilation dem Kläger schädlich seyn möchte / so soll in diesem Fall dem Kläger freystehen/ mit dem Englischen Rechten zu procediren und fortzufahren.

Da ein Ansischer und Aussenhänsischer zugleich mit Schulden verhafft/ wie es in dem Fall gehalten werden soll.

Item. So sichs auch begebe und zutrüge/ daß einig Kauffmann von der Hanse den Englischen und andern so auch aus der Hanse weren/ zugleich mit Schulden verhafft were/ und solcher Mann / daß er fugitivus werden wolte / folgends verdacht würde. Dieweil in diesem Fall das Englische Recht / dem so seine Action und Zuspruch erstlichen gerichtlich einbracht und verändert hat/ zufället/ damit dann der oder der Ansische dardurch und daß sie auch/ wie hieoben gemeldet / Verlaub bitten müssen/ nicht verkürtzt werden. So soll dißfalls iederm Kläger auch frey seyn/ mit des Oldermans Verlaub/ (sofern derselbige auch nicht verdächtig were/ daß er mit der Schulden zuthun hätt/) seine action mit dem Englischen Recht zuverfolgen.

Von Straff der jenigen/ so auff eines Andern erforderten Eyd oder des Kauffmanns Urtheil sprechen und schelten würde.

Item / wir ordnen und setzen/ daß / da iemand des Ehrsamen Kauffmanns ergangenen Urtheil/ oder auff eins andern Manns rechtlich gethanen Eyd/ in waßerley Sachen das auch wäre / schelten / oder dargegen mit unnützen Worten sprechen würde/ daß der 10. Marck Sterlings in die Büchse geben soll / und über das des Kauffmanns Recht nicht geniessen noch gebrauchen/ biß so lang er berührten Mann/ darauff er obgemelter massen gescholten / nach des Kauffmanns Erkentnüß gebührliche Abtrag gethan habe.

Von Straff der jenigen / so gegen des Oldermans Verbot verreißen würden.

Item. So sich auch begebe/ daß der Oldermann iemand von des Kauffmanns Recht wegen gebiete/ ohne Vorwissen und Verlaub des Kauffmans nicht zuverreißen/ und iemand sich dargegen Ungehorsam erzeigte / und hinweg zuziehen unterstehen würde. So geben wir dem Oldermann macht/ daß er solchen Mann durch einen Scherganden wiederholen/ und in Hafftung mag setzen lassen / so lang/ uñ biß er zu gebührlichen gehorsam gebracht und den Rechten Abtrag gethan hat.

Wie und welcher Gestalt dem Beschwerten durch des Kauffmans rechtlichen Außspruch zu Appelliren gestattet werden soll.

Da aber nun jemand mit des Kauffmanns Urtheil und Rechtspruch dem Rechten zugegen beschweret zu seyn vermeinte. So soll dem Beschwerten von solchem Urtheil an ein Erbarn Rath der Stadt Lübeck / und andere Wendische Städt innerhalb 10. Tagen zu appelliren vorbehalten seyn. Doch also / daß der Appellant seine Interponirte Appellation vermöge des Rechtens in gebührlicher Zeit / und nehmlichen in 2. 3. oder mehr Monaten biß zu Ausgang eines Jahrs und nicht darüber/ wie daß der Oldermann jedermahls nach Gelegenheit der Sachen / Partheyen und Wegen/ ermessen / ansetzen / und aufflegen wirdt. Sein fürgewendte Appellation für gemelten Rath der Stadt Lübeck / anbringen / und wie sich von Rechs wegen gebührt / anhängig machen / dieselbigen auch erstlich mit Erlegung eines Rose-Nobels bestättigen und bekräfftigen soll. Und so nun dem also nachgesetzet und geschehen /

geschehen/so sollen berührte Wendische Städte in ihrer nehesten Zusammenkunfft/über solche Appellation rechtlich erkennen.

Item/im Fall sich auch begebe/daß in Sachen solcher Appellation gemelte Wendische Städt/zu der Erkentnüß zu procediren/aus erheblichen Ursachen nicht für rathsam erachten würden/so mögen dieselbigen die Partheyen für gemeinen Ansee-Städten zu erster Versamlung zu erscheinen/und ihr Recht zuverfolgen verweisen.

Und damit die Erbarn Wendischen Städte oder auch in eventum wie hievor gemeldt/allgemeine Erb-Städte aller Sachen Gestalt/und Gelegenheit zeitlich verständigt werden/damit sie also desto besser darauff erkennen mögen. So ordnen und setzen wir auch ferner/daß der Oldermann und Kauffmans-Rath/die vor ihnen verhandelte Sachen Klage und Antwort/und was allenthalben ergangen/gedachten Erb-Rath der Stadt Lübeck in Schrifften versiegelt übersenden/und zustellen lassen soll.

Von Straff der jenigen so leichtfertig und ohne rechtmessige Ursachen appelliren würden.

ITem/dieweil auch ie zu Zeiten durch den Appellanten frivolè in geringschätzigen Sachen/ohne rechtmässige Ursachen/allein dē obliegenden Theil zu Vorfang und Auffschub/damit er dem Rechtlichen Ausspruch nicht gehorchen dörffe/appelliret wird. Und aber im Rechten versehen/daß solche Appellationes nicht statt haben/noch zugelassen werden sollen. Damit dann solcher Muthwill etwas eingezogen/und dem Appellaten auch Fürsehung geschehe/dann im Fall/da recht und wohl geurtheilt/und übel geappellirt zu seyn/in der andern Instantz von den Erb-Städten erkandt wurde/daß alsdann dem vorigen Urtheil würcklich nachgesetzt werde. So ordnen setzen uñ wollen wir/daß fürbaß keine Appellation zugelassen oder statt haben soll/da die Hauptsache/darüm die Apellation interponirt/über 20. ℔. Sterl. sich nicht erstrecket/und über das der Appellant nicht erstlich gnugsame Caution gestelt und gesetzt hätte/dann im fall seine Appellation unrechtmässig und unwürdig erkant würde/daß er alsdann dem vorigen Urtheil und Erkentnüß genug thun. Gleichsfalls auch dem Appellaten alle auffgelauffene Unkosten uñ Schaden nach Rechtlicher Ermessung erstatten/und dem Ehrsamen Kauffmann/daß er leichtfertig und ohne erhebliche rechtmässige Ursachen appelliret/10. Rosenobel zur Straff und Buß unweigerlich einbringen und bezahlen wolte.

Von des Oldermans und Kauffmans Macht in gebieten und verbieten und Straffe der Ungehorsamen.

DAmit auch die Jugend und iedermänniglich auff unsern Londischen Conthor Residirend/sich dem Oldermann und Kauffmans-Rath gehorsam zuerzeigen wisse/so geben wir hiemit dem Oldermann und Kauffmans-Rath vollkommene Macht/in allen Erbarlichen und billichen Sachen/beyde Zucht/Ehr und Recht belangend/zugebieten und zuverbieten. Und so darauff gemelter Oldermann und Kauffmans-Rath/einigen wer der auch were/gebòthe/zum erstenmahl/zum andernmahl/zum drittenmahl etwas von des Rechts wegen zuthun/und er das Gebot versäße/und nicht thäte/was ihm aufferlegt/der soll des Kauffmans Frey-und Gerechtigkeit damit verwirckt haben/und darneben aus dem Stallhoff verwiesen werden.

Daß ein ieder seine erlegte Buß innerhalb Jahr und Tag/mit Außführung seiner Unschuld wiederfordern möge und soll.

WAs nun also durch Ubertretung obgemelter Statuten und Ordnung und sonst ein ieder üm seiner Verschuldung und Ungehorsams willen zur Buße niederlegt/solches soll ein ieder innerhalb Jahr und Tag mit Ausführung seiner Unschuldt von dem Ehrsamen Kauffmann gebührlicher Weisen wiederüm fordern. Und im Fall iemand

iemand solches durch sich selbst oder seinen Vollmächtigen in obbestimmter Zeit nicht thäte/so soll alsbald an ferner Dilation, die deponirte Bröcke in die Büchse geworffen werden. Dergleichen soll auch geschehen/so auff iemand einige Bröcke verwirckt zuhaben durch einen Ehrsamen Kauffmann condemnirt were.

Welcher massen der Oldermann einem iedern Kauffmann zuvor Folgung seines Rechtens beyständig seyn soll.

HIergegen sollen auch alle Kauffleuth von der Ansen so sich dem Oldermann und den Statuten Gehorsam erzeigen / und was ihnen von Rechts und Pflicht halben zuthun gebührt/leisten/in Sachen/da sie den Privilegien zu wied beschwert werden / durch den Oldermann und Kauffmans-Rath (doch auff ihre Unkosten) mit des Kauffmanns Recht vertheidigt werden. Und soll demselbigen in allen Rechtfertigen Sachen aller müglicher Beystand geschehen / derhalben dann der Oldermann gleichfals Macht haben soll / in solchem Fall etzliche bequeme Personen zuverordnen / welche dem Beschwerdten seine Sachen am besten fordern helffen. Und da sich des iemand weigern würde/der soll 20. ß. verwircken. Es soll auch ie zu Zeiten/da solches der Sachen Wichtigkeit erfordert / der Oldermann (so fern er durch ehaffter gemeine Händel/ die erkentlich weren/nicht verhindert würde) selbst in eigner Person mitgehen/und obgemelter massen/dem wieder Recht und die Privilegien Beschwerten/so viel müglich/ beyständig seyn. Und so sich dann folgends hierüber zutrüge / daß der Oldermann / oder die jenigen/so von dem Oldermann darzu deputirt wären/ům solcher Sachen willen des Kauffmanns Recht und Privilegien belangend/in Unfall oder erkentlichen beweißlichen Schaden kämen / denselben soll der Kauffmann gebührlicher Weisen wiederům ergäntzen und erstatten.

Welcher massen obgemelte Statuten dem gemeinen Kauffmann Jährlich fürgelesen werden sollen.

FErner. Damit sich iedermänniglich diesen obgemelten Statuten und Ordnungen/so viel deren einen iedern insonderheit betrifft/ allenthalben gehorsam und gemeß zuhalten wisse/ und sich mit keiner Unwissenheit zu entschuldigen habe. So ordnen und setzen wir/daß Jährlich dem gemeinen Residierenden Kauffmann allwegen/ alle und iedere solche Statuta/als dieser Ordnung einverleibt/und dem gemeinen Kauffmann zu wissen von nöthen/zweymahls bescheidentlich fürgelesen werden sollen. Damit sich ein ieder soviel desto besser vor allem Schaden und Ubertretung zuhüten wisse. Und soll solches zum erstenmahl auff den 14. Tag / nachdem ein neuer Oldermann erwehlt/ und zum andernmahl auff Sanct Johanns-Abend mit samer geschehen / und würcklich vollenzogen werden.

Daß der Oldermann ob den Statuten ernstlich halten soll.

UNd befehlen demnach dem Olderman und Kauffmans-Rath im Namen und von wegen gemeiner Städt ernstlich/daß sie auf alle un iedere Sachen und fürfallende Gebrechen gute Achtung haben/und die Ungehorsamen/so gemeine Stadt Recessen/und dieser Reformirten Ordnung/auch des Kauffmans geboten zugegen handeln/mit den angehengten und bestimten gebührlichen Straffen und Büßen unnachlässig verfolgen/und alle Pœnen fleissig einfordern sollē. Und so darüber einige Person fürfallen würde/welche sich abhändig gemachet/un derhalbē in des Kauffmans Macht zu straffen nicht wäre. Solche Abtrünnige und Ungehorsame soll der Kauffman der Stadt/da die Bürger seyn/ anzeigen/mit Begehr dieselben nach ihrem Verdienst der Gebühr zustraffen. Und im Fall solche Stadt auch ungehorsam seyn/und die angezeigten Uberfahrer nicht straffen

sen würde/ so soll der Kauffmann solches den gemeinen Städten in ihrer nehesten Zusammenkunfft zuschreiben/ und verkündigen/ damit dieselben folgends darauff was Recht und die Billigkeit/ wissen zu ordnen und fürzunehmen.

Wieweit sich des Oldermans Gewalt neue Ordnung und Statuten zu machen/ oder mit den Englischen in Sachen die Privilegien belangend einzulassen/ erstrecken soll.

ENdlich geben wir dem Oldermann und Kauffmans-Rath vollkommene Macht nach alter Gewohnheit und der Zeit Gelegenheit allwegen neben diesen Statuten noch andere mehr zu ordiniren/ und zu statuiren alles das jenige/ was sie ihrer besten Vernunfft nach/ zu Förderung der so undordentlichen Commercien/ Erhaltung guter Policey und Regiment beyde des Hauß und der Personen iederzeit dienstlichen und rathsam erachten und erkennen werden. Jedoch mit dem Bescheid/ und nicht anders/ dann daß gleichwohl diese vorige Ordnungen und Statuten in allem ihren Innhalt/ Articuln und Puncten wircklich vollzogen und stets und fest gehalten werden/ dieselben auch an ihrem Inhalt unverändert bleiben sollen.

Da aber der Zeit Gelegenheit/ oder sonst andere erhebliche Ursachen einige Verenderungen fürzunehmen erfordern würden/ so soll solches der Oldermann und Kauffmans-Rath den gemeinen Erbarn Städten zuerkennen geben/ damit durch dieselben iederzeit was nothdürfftig versehen werden möge.

Dergleichen soll auch geschehen/ so dem Kauffmann eine Irrung oder Speen in Sachen gemeiner Städt Privilegien und alte löbliche Gewohnheit belangende/ mit den Englischen fürfielen/ in welchem Fall ohne Vorwissen und Bewilligung gemeiner Städt/ sich der Kauffmann auch in keinen Vertrag/ transaction, Abtrag/ Bündnüß/ oder dergleichen (so ferne dadurch gemelten Privilegien und alten Gewohnheiten/ oder auch gemeiner Stadt Vorrath mit Ausgebung einer stattlichen Summa Geldes/ einiger Abbruch oder Schmelerung begegnen möchte) mit den Englischen einlassen soll/ es were dann Sache/ daß ein Ehrsamer Rath der Stadt Lübeck sambt den andern Wendischen Städten darüber erkandt/ und dem Kauffmann ausdrücklichen obgemelter massen sich einzulassen/ Befehl gegeben hätten.

Und schließlich/ damit dieser unser Ordnung ohne alle Gegen- und Wieder-Rede/ soviel desto baß würcklich nachgesetzt werde/ gleichsfalls auch einiger Zweiffel/ so den vorigen Recessen und Ordnungen halben fürfallen möchte/ keinerley Verhinderung verursache/ so sollen alle andere hievor auffgerichtete Receßen/ und daraus verfaste Ordnungen und Satzungen/ so viel dieselbigen dieser unser Ordnung zugegen und zuwieder verstanden werden möchten/ hiemit cassiret und auffgehoben seyn/ die wir auch hiemit cassiren und abthun. Jedoch in andern Fällen/ da solches vormahls berahmte Receßen und Statuta dieser Ordnung nicht stracks zugegen und zuwieder seyn würden/ denseben ihre würckliche Krafft und Macht vorbehalten/ also/ daß diese Ordnung den alten nicht abbrechen/ sondern dieselbigen mehren/ und die vorigen mit diesem/ und diese mit den vorigen iedermänniglich unverbrochen stets und fest zuhalten schuldig seyn soll.

Des alles zu wahrer Urkund und mehrer Versicherung/ haben wir obgenannte Bürgermeister und Rath der Keyserl. freyen und des heiligen Reichs-Stadt Lübeck/ und andere allgemeiner Erbarn Ansee-Städt Gesandten dieser Zeit zu Lübeck auff dem Tage versamlet/ obgeschriebene Statuten und Ordnungen aus den alten und neuen Receßen ietzt auffs neue zusamen gezogen uñ verfaßt für uns selbst/ und im Namen und von wegen der andern allgemeinen Ansee-Städt Gesandten mit unser Stadt Lübeck grossem Insiegel/ dessen wir uns sämbtlich in diesem Fall vollmächtig gebrauchen/ versichern/ bekräfftigen und hieran hangen lassen/ geschehen zu Lübeck am 22. Tag des Monats Julij. Nach Christi unsers HErrn Geburt im funffzehen hundert und vier und funffzigsten Jahre.

Privi-

PRIVILEGIUM

Hn. Friederici I. Königes in Dennemarcken 2c. der Stadt Lübeck und andern Wendischen Städten Anno 1524. gegeben.

WIr Friedrich von Gottes Gnaden zu Dennemarcken/der Wenden und Gothen König/und Erwehlter des Reichs Norwegē/Hertzog zu Schleßwig/Hollstein/Stormarn und der Dythmarschen/Grafe zu Oldenburg und Dellmenhorst. Bekennen und bezeugen offenbahr und mit diesem unserm Brieffe/daß wir aus sonderlichen Gnaden/Gunsten und Zuneigung/die wir auch die Hochwürdigen unsers Reichs Dennemarcken Räthe und das gantze Reich/zu den Gestrengen Erbarn Ehrsamen Bürgermeistern und Rathmannen Bürgern/Kauffleuthen/Dienern und Einwohnern der Städte Lübeck/Hamburg/ Rostock / Stralsund / Wißmar / Lüneburg / Dantzig / die uns zu sonderbahren Ehren ihre treffliche Abgesandten / als Herr Thomas von Wickeden Ritter / Bürgemeister/ Berent Bonhower Rathsmann / Cämmerherrn / Paulum vom Felde Secretarium der Stadt Lübeck / Heinrich Salsburch Ritter / Bürgermeister / Gerhard von Hintlen Rathmann / Joachim Sommerfeld Secretarium der Stadt Hamburg / Heinrich Gerdes Bürgermeister / Bernt Kron Rathmann/Christianus Schabow Secretar der Stadt Rostock/Nicolaus Emyderloh/Bürgermeister/Andreas Poltryan/ Jacob Eltze Rathmanne/Johannem Klocke Secretair der Stadt Stralsund/und M. Ambrosium Storm Obersten / Secreter der Stadt Dantzig / hier zu Copenhagen zu uns ins Reich und zu unserer Crönunge geschicket/und allen andern Städten die in ihrer Teutschen Hanse seyn/und die sie in nachbeschriebener Weise sollen nahmkundig machen/ tragen auch ümb männicherley gutwillige Dienste/ Freundschafft/gutē Willen/Hülffe und Beystand so sie uns und unserm Reiche / mit Erstreckung ihres Leibes und Gutes erzeiget/beweiset und geleistet/die wir auch und unsere Reiche stetes Willen für Augen haben/auch in keinen Zeiten vergessen/auch ins künfftige zu ihnen versehen und vermutende seyn/nach Rathe und Consens unsers Reichs-Räthe/als der Hochwürdigen in Gott und Gestrengen Herrn Lago Urne zu Rotschilde / Jvar Muncke zu Ripen / Johannes Andreas zu Odensee / Stigo Krümpen zu Burtirm / Ago Bilde zu Arhusen/Jurgen Frese zu Wagburg Bischoff/und Ago Yepsen Electus zu Londen / Heinrich Abbet zu Soer Eschel/Prior zu Anderschow/M. Kunt Heinrichsen Probst zu Wyburg / Magnus Höge Hoffmeister / Tugo Krabbe Mareschalck / Petern Putbusch / Henrich Agesen/Henrich Krummedick/Hans Bilde / Albert Jepsen/Matthias Erickson/ Johann Urne/Andreas Bilde/Apel Brahe/Holger Greger Sohn/Olaff Holgerson/Jvo Vincentz/Oleff Nyelson/Ottho Holgerson/Johan Bornson/Hans Kratzen / Nils Vincentz/Mauritius Jepson/Kunt Bilde / Trut Greger Sohn / alle Rittere / Magnus Munk/Lorentz Schinkel / Niels Bilde / Henning Walkendorp / und Elert Erikson. Den obgenanten Städten ihren Bürgermeistern/Rathmännern/Bürgern / Dienern/ und Einwohnern/ allen und ieglichen/ihre Privilegia, Gerechtigkeiten und Freyheiten so sie sammt und sonders haben / und ihnen von unsern Eltern Vorfahren und Königen zu Dennemarcken verliehen / gnädiglichen gegeben/ versiegelt und verbrieffet / daß die in allen ihren Puncten/Stücken/Einhalt und Articuln von uns/unsern Vogten / Ammtleuthen/und einem iedwedern im gantzen Reiche / geistlich oder weltlich / so ietzt seyn und nachkommen werden/hiernachmals ungehindert genießen und gebrauchen mögen und

sollen bestetiget/verneuert/befestiget und confirmiret haben / bestetigen/verneuren und befestigende also gegenwärtigen gleich die hie alle von Wort zu Worte inseriret und eingeschrieben weren/in und in Krafft dieses Brieffes / der ohne alle Gefährde / oder Argelist zu ewigen Zeiten zugebrauchende/und were es Sache/daß von unsern Forfahren Königen in Dennemarck oder uns jenige Privilegia oder Brieffe / andem oder auch des Reichs Unterthanen gegeben/oder jenige statuta gemachet werden/oder ins künfftig gegeben oder gemachet werden möchte. Der obbeschriebenen Städten ihre Privilegien zum Vorfange/dasselbe vermittels dessen unser Confirmation/itzt als das/und dann als itzt getödtet / vernichtiget/ und Krafftloß seyn sollen / gleichwie derselbe auch gegenwärtig tödten/vernichtigen und krafftloß achten/also daß sie den vorgeschriebenen Städten und ihren vorbenanten Privilegien gar keine Hindernüsse thun / und auch daß wir und unsere Reichs-Räthe und Untersaßen auch brauchen und genießen sollen aller Gerechtigkeiten/und Freyheiten/ so wir unsere Räthe und Untersaßen bey den Städten gehabt/und noch haben allenthalben getreulich gehalten werden.

Für der alsdann in verflossener Zeit vorbenandten Städten in berührten ihren Privilegiis mannichfaltigen Eintrag und Gewalt geschehen/die und ihre Bürger und Einwohner und Kauffleute darüber beschweret / und mit neuen ungewöhnlichen Ufflagen graviret/ Uneinigkeit/Mißhelligkeit / und zuletzt offenbahre Feede/beyden Theilen zu grossen Schaden und Nachtheile entstanden/und wir als ein Christlicher König / der zu Friede/Einigkeit und allem guten stets geneiget gewesen / wir auch noch ungerne sehen/daß künfftig einige Auffruhr/oder Uneinigkeit seyn solte/ darüm auch abzuthun alle alte und böse Gewohnheiten und Meißhandlung/ dariñen unsere Ammtleute und Untersaßen vielleicht aus Verhengnüß unsrer Vorfahren/die mit den Städten nicht friedlichen gekommen/haben wir aus sonderlichen Gnaden und Zuneigung/und aus redlichen ziemlichen und vorangezogenen Ursachen den vielgenandten Städten / ihren Bürgern/ Einwohnern/Kauffleuten und Dienern gegeben und gegönnet/die Articul hiernach beschrieben zu **ewigen Zeiten** zugebrauchen.

1. Zum Ersten/daß dem Teutschen Kauffmann sollen ihre Compagnien / mit allem was darzu gehöret das für Augen/auch für der Hand wieder werden/üm nach alter Gewohnheit und unter sich selbst alleine zu gebrauchen auch alle Buden so noch für Augen dem Kauffmann folgen/und wo dieselbe nach Eroberung Copenhagen und Malmoe uffgegeben/und abgebrochen/wieder restituiret Thor-Städte zugestellet/oder nach Billigkeit wieder bezahlet worden/von den jenigen die sie gebrochen/und von solcher ihren Buden/wo sie die auff ihren Vytten haben / sollen sie nichts geben dann einen Schilling Grot den Vögten auff deroselben Beliebung zu Wartegelde/wofür sie die Güter so darinnen seyn/das gantze Jahr über bewachen und darzu antworten sollen. Wer aber seyn Ebentheur und pericul stehen will/ist darzu nicht gehalten. Der Gerichte Gewalt sollen dieselbigen Städte nach Laut ihrer Privilegien ungehindert gebrauchen/und daran von niemand einiger massen verhindert oder turbiret werden / und darüm soll niemand üm Bruche oder Schulde dar nicht gemachet oder zubezahlen angelobet/allda arrestiret werden. Wo aber ein Teutscher Kauffmann zuvorn mit einem Dänischen gehandelt/soll der Teutsche Vogt einer ieglichen Stadt/unter dem der Beklagte gesessen/ dem Dänischen Rechts über ihm verhelffen.

Vid. Privileg. Erici de Anno 126?. Et Magni Regis de An. 1336.

2. Auch sollen und mögen die von Lübeck/Hamburg / Rostock / Stralsund / Wißmar/Lüneburg/Dantzig/das gantze Jahr über/mit Bischoffen / Prælaten/ mit der Ritterschafft und Bürgern in den Städten da sie liegen/nach Laut der von Lübeck/ Rostock und Stralsund Privilegien frey handeln/kauffen und verkauffen/und die andere Städte/ uff ihren Vitten biß Martini/und in des Reichs Städten biß Dionysii mit Willen der Bürgermeister/die ihnen solches nicht weigern sollen.

3. Item. Sollen und mögen die vorbenandte Städte und so nahmkündig sollen gemachet werden/ihre Bürger/Kauffleute/ Diener und Einwohnern von Bürgern und Baurenkauffen/Häute/ Tallich/Fellwerck bey Stücken/das Saltz bey Tonnen/sollen

auch

auch von niemand die Häute bey Dechern / das Tallich bey Schiffpfunden / die Felle bey Dechern/das Saltz bey gantzen oder halben Lasten zukauffen genöthiget oder gezwungen werden/dieweil der freye Herbst-Marckt stehet.

Wir wollen auch bey unsern lieben getreuen Reichs-Räthen/Städten und Einwohnern unsers Reichs Dennemarcken allen müglichen Fleiß anwenden / daß sie bewilligen mögen/alle und iede Privilegia/so unsere Eltern und Vorfahren den vorbenanten Städten und ihren Kauffleuthen/Bürgern/Dienern und Einwohnern in Schonen gegeben haben/zu Aborh/ Möne / Lahland / Eilebogen und Malmoe und andern Orthen/da sich der Hering zur Zeit hingiebet/und fangen lassen will/zugebrauchen und zugenießen. 4. Schonische Privilegia.

Der Zoll soll über das gantze Reich/vermöge der Städte Privilegien und alter Gewohnheit gehalten werden / und von den vierdten Theile der halben Tonnen so viel weniger nach Anzahl der Tonnen genommen werden / von Fenstergelde uff ihre Bitten sollen sie nichts zugeben verpflichtet seyn. 5.

Der vorbenanten Städte Kauffleuthe verstorbene Güter sollen ihren Erben/oder so da Recht zu haben/von den teutschen Vögten oder den vermögesten Kauffleuten überantwortet werden / und so die nicht gegenwärtig / mögen sie die Güter mit sich nehmen/ und den Erben überantworten/und sollen den zehenden Pfennig zugeben nicht pflichtig seyn. 6. Das Mötbuch als es ietzt gestellet/ soll zu aller Zeit so viel der Städte Privilegia belanget/also bleiben und gegen die Privilegia nicht verändert werden. 7.

Die Kauff-Gesellen/ welche ihr eigen Hauß und Kost halten / sollen den Herbst-Marckt/vermöge ihrer Privilegien gebrauchen/und durch das gantze Jahr mit Bischoffen/Prælaten / Rittern / Ritterschafft / Bürgern und Einwohnern der Stadt darinn sie liegen/Kauff schlagen/selbe Gesellen so den Winter über liegen/sollen 12.ß. verschossen. 8.

Mit der Bier-Accise soll es stehen biß uff den angesetzten Tag zu Lübeck künfftige Pfingsten / alsdann sollen 4. aus den Reichs-Räthen / und vier aus den Städten/vermöge des Receßus An. 1513. zu Copenhagen uffgerichtet/ solches zuvergleichen haben. 9.

Welcher Kauffmann uff Gottland liegen/ins Land reißen/und mit Bürgern und Bauern Kauffmanschafft treiben will / soll nicht mehr dann 1. fl geben / und dafür das gantze Jahr frey seyn/Schiffer aber und Botsleuthe und andere mögen ihre Nothdurfft von Victualien allda kauffen /und allda wie auch zu Wißbue dafür zu keinen Zollen gehalten seyn. 10. Zu Helschenör sollen die Wendischen Städte/wo einer in des andern Schiff schiffet/uff gebührende Certification frey seyn / aber in unfreyen Schiffen sollen ihre Güter gleich andern von Schiffern nach Gewohnheit gefreyet werden / wo aber in solchen derselben Städte Schiffe aus andern Städten Güter seynd/ soll zu Ende/daß dem Reiche kein Zoll untergeschlagen werde/in der Certification bräuchlich exprimiret und ausgedrucket werden. Freyheit im Oresund.

Wir wollen auch / daß unsere Zölner uff Falsterböe für uns / unsere Schlösser und zu anderer unserer Nothdurfft nach alter Gewohnheit und nicht anders saltzen sollen auff daß der Kauffmann in seiner Fischerey nicht gehindert werde/und der Zöllner soll keinen Kauffmann Urlaub geben zu saltzen in des Königes Kauffe / den andern Kauffleuthen zum Schaden/der Städte Fischer uff dem Hering-Fang zu Gezor sollen geben für iegliche Bude eine halbe Tonne Hering / und ein Wall Hering zu Schow-gelde/ dafür sie freye Feuringe haben mögen / und für iedere Last Hering einen Schilling grote zu zollen geben und nicht mehr. 11.

Wir wollen auch verfügen/daß die ungewöhnliche Zollen in dem Belt und Schagerörde und Stübberaum sollen abgethan/ und solches den Vögten auff allen Öhesten kund gethan werden/dem Kauffmann und Fischer über alte Gewohnheiten nicht zu beschweren. 12.

Item/daß diese unsere Begnädigung und Declaration aller andern der vorbenanten Städte Privilegien alten und neuen gantz oder zum Theile nicht entgegen sey/ sondern allenthalben feste bleiben soll zu ewigen Zeiten. 13.

14. Wir gebieten auch allen unsern Unterthanen/insonderheit denen von Stecke und Stübbekopinge und Falsterbode/das sie der Werneminder und anderer Städte Böte/ wanher die wegen Ungewitter nach dem Strande gejaget oder genöthiget würde/dieselbe unverhindert Stranden lassen und die mit Christbrüderlicher forderung retten und bergen helffen/so es aber anders geschehe/wolln wir richten und straffen nach gebühr/dergleichen soll den unsrigen von denen jhrigen auch geholffen werden.

Wir verklären / wollen und geben auch den offt vorbenanten Städten eine
15. freye ungehinderte Segellation von Osten nach Westen/Süden und Norden/ und also wiederüm nach alten Gebrauch/Gewohnheit und auffgerichteten Receßen / in und durch alle unserer Reiche Ströhmen / hin und wieder auff alte gewöhnliche Zolle und Zollstette/daß sie auch alle und iede unsere Haven besuchen / dar setzen / loßen / und nach Willen und Gefallen laden mögen/und sollen in keinen zukünfftigen Zeiten genöthiget/ gedrungen oder geenget werden/in einer der bescheidentlichen Städten zuloßen oder zu laden/dann da sie mit guten Willen nicht bleiben wollen/sondern mögen nach ihren Frey- und Gerechtigkeiten uff gewöhnliche Zollen lichten / reppen oder siegeln hin und wieder/ ohne iemands Verhinderung/doch daß unsern Unterthanen bey den Städten auch ein gleichmässiges wiederfahre/und nicht uffgehalten werden. Also/daß sie 10. Tage daselbst ins Marckt liegen/wo sie dar nicht verkauffen / daß sie alsdann frey siegeln/ führen/und ziehen mögen mit ihren Wahren.

Und wiewohl wir den gemeinen Städten der Teutschen Hansee nicht ungeneiget
16. seyn/dieser unser Begnadigung sämbtlich und iedweder besonders mit genießen zulassen/ darüm uns auch die von Lübeck und der andere gebeten/dieweil wir aber darinn ein sonderlich und redlich Bedencken haben/so wollen wir und geben den von Lübeck sammt den andern Wendischen Städten und denen von Dantzig gantze vollkommene Macht/und sonderlichen Befehl/ daß sie innerhalb zweyen Jahren die Hansee-Städte so dieser Privilegien mit genießen sollen/uns und unsers Reichs-Räthen soll nahmkundig machen/ und wann solches geschehen/sollen die also nahmkündig gemachet/dieser unser Confirmation voriger und ietziger Begnadigung gleich den gemeinen Hansee-Städten mit vorbenanten Wendischen Städten zugleich mit genießen. Were es auch/daß iemand von den ernanten Städten den von Lübeck und andern in ihren Bündnissen/ Rechten und Ordinantzien freventlich/unschuldig und ungehorsamlich sich hielte / so mögen die von Lübeck/und benante andere 6. Städte dieselbigen aus den vorbeschriebenen Privilegien uñ Gebrauch derselben setzen/und nach Besserung derselben wieder genießen lassen.

Endlichen wollen wir/daß alle die Gebräuche und Einträge/so die vorbenante Städten in
17. ihren Privilegiis gehabt/und die Verhinderungen so ihnen und ihren Bürgern/Dienern und Einwohnern darinn beschehen/hiemit cassiret uñ niedergelegt seyn/uñ daß dieselbige bey ihren alten Privilegien/löblichen Herkommen/auch Freyheiten und dieser unser Confirmation geruhig und friedlich bleiben / und darüber nicht sollen verkürtzet werden / in einigerley Weise. Und zu Vollständigkeit dieses unsers gnädigen Willens/so sollen alle unsere Ambtleute/Vögte und Officirer /wie die Nahmen haben/denen die Städte ihre Beschwerniß sollen andeuten / mit allem Fleiße nnd gantzem Ernste dieselbe bey ihren Frey- und Gerechtigkeiten handhaben/ uñ die Beschwernißen so viel müglich helffen abthun/bey Verlust ihrer Aemter/alles nochmals getreulich und ohne Gefehrde. Daß zu Uhrkunde haben wir König Friedrich unser Secret hieran hangen lassen/und wir Lago Uhrne Bischoff/Magnus Höge/Prebem Putbusch/Heinrich Krummdyck / Hans Bilde/ Albert Jepson und Johann Ochse Rittere und Räthe vorbenant haben des auch zu Uhrkund unsere Siegel und Signeten vor uns und im Nahmen obbenanten unserer Mittbrüdere/Reichs-Räthen benebenst unsers gnädigsten Herrn Secret mit hie angehencket. Datum Copenhagen den 11. Tag Septembr. nach der Geburt Christi unsers HERRN 1524. Jahre.

Friedrich.

Lago Uhrne.	Magn. Höge.	P. Putt-busch.	Heinr. Krum̃dyk
Hans Bilde.	Alb. Jepson.	Joh. Ochse.	

ERICI Regis Daniæ Privilegium Immunitatis Hanseaticis in Scania & Falsterboe concessum. Anno 1268. 23. Julii.

ERicus Dei Gratia Danorum Slavorumq; Rex omnib. hoc scriptum cernentibus in Domino salutem. Ob specialem amorem, quem ad dilectos nobis Cives Lubecenses ex sincero affectu gerimus, ipsorum devotione multimoda exigente scire volumus universos, tam posteros quàm præsentes, quod nos ipsis Civibus & Mercatoribus ad Nundinas nostras in Skanore declinantibus hanc gratiam concedimus specialem, quod ipsi Mercatorum tempore Nundinarum prædictarum apud Falsterbode plenam Jurisdictionem super debitis & rixis, quæ dicuntur Scholtvvord inter ipsos personaliter vergentibus concedimus exequendam, & coram Advocato eorum quem ipsi ibidem sibi ipsis præfecerunt finaliter terminandam. Hanc eis super addentes gratiam specialem quod quacunque die ad littus cum navibus suis & mercimoniis applicaverint, sive sit dies festiva, sive ferialis, naves suas exonerandi ac merces suas & res alias ad terram deferendi liberam habeant, facultate super quibus ipsos mercatores & alias res ipsorum hujusmodi deferentes per nullum Advocatorum nostrorum volumus impediri. In cujus rei testimonium præsentes literas ipsis contulimus. Sigilli nostri munimine roboratas. Datum in Concilio apud Slagols Anno Domini 1268. 23. Julii.

Vogte.

Privilegium MAGNI Regis Sueciæ, Norvvegiæ & Scaniæ Mercatoribus Lubecensibus. Datum Anno 1336.

MAgnus Dei Gratia Sueciæ, Norvvegiæ Scaniæque Rex. Viris prudentibus & discretis, Præfecto, Consulibus & Burgensibus universis Civitatem Lubecensem inhabitantib⁹ dilectionem in Domino & Salutem.

Vestris Honestatis Supplicationibus per Reverendos Nuncios Vestros Dominos Tidemannum Gustrovv & Johannem Rufi Consules & Concives vestros decenter & honestè porrectis favorabiliter inclinati, nec non gratis ducti servitiis quibus nos & progenitores nostros honorare & nobis hactenus servire curastis. Vobis ex omni Consiliariorum nostrorum dilectorum consensu & authoritate punctim indulgemus & concedimus gratiosè.

Primò, ut cum Burgensium Vestrorum quempiam sub terris nostris Skania videlicet, Hallandia, quantum in eis nostri districtus & dominii fuit, ac aliis terris nostris circumjacentibus in vicino naufragium pati contigit, nullus hominum in finibus terrarum earundem bona hujusmodi naufragium passi, cum ad terram qualicunque modo pervenit nostro seu alter jus cujuscunque nomine vel mandato præsumat rapere, vel audeat usurpare, sed quod eadem bona salvata suis etiam dominis post naufragia pertinere debeant de jure. Et si quæ personæ naufragio perierint quod bona naufraga

1. Circa naufragia.

debeant eorum proximioribus hæredibus integrè conservari & reddi. Omnem abusum contrarium deponentes.

2. In vendẽdo pannos lineos & laneos.

Præterea Vobis concedimus, quod Vos & quilibet Vestrum in Nundinis nostris Skanoër & Falsterbodo vendere possitis libere pannos tam laneos quã lineos per ulnas eas incidendo, in locis in quib⁹ hoc fieri consuetum.

3. Et bona quæ pondere numero & mensura constant.

Præterea bona quælibet quæ cum pondere vel cum bisemer vel cum aliis ponderibus vendi debeant, & alia bona quælibet tam magna quam parva ibidem vendere liberam facultatem habeatis.

4. In emendo & evehẽdo bona quæcunq;.

Emere etiam poteritis quæcunq; venalia reperiuntur ibidem, & empta educere, prohibitione contrariâ si quâ fuerit non obstante.

5. Advocati constitutione & puniendo delicta.

Insuper Vobis promittimus, quod in Nundinis nostris prædictis Iudicem seu Advocatum congruum ex Vobismet ipsis habeatis, quem duxeritis eligendum, qui omnes & singulos excessus & causas Vestrorum burgensium ibidem emergentes citra penas manus & colli, ac alia omnia inferiora judicia, Vestros burgenses tangentia, secundum Ius Civitatis jure terminare valeat, ac de eis plenè cognoscere, ac sententialiter judicare.

6. Defunctorum hereditates.

Admittimus etiam ut cum aliquis Vestrorum Burgensium in Nundinis decesserit, supradictus Advocatus prædictis seu valentiores ex vobis, tunc ibidem existentes, bona hujusmodi defuncti proximioribus suis hæredibus si ibi præsentes fuerint, assignabunt, vel eis ibi non præsentibus reddenda abundè portabũt, in quo Vos per aliquem ex cujuscunq; mandato vel nomine aliqualiter impediri firmiter prohibemus.

7. Libera deductio mercium.

Volumus etiam quod bona Vestra ibidem quamdiu in curribus remanserint, eadem ad navem deferre debentibus, nec adhuc aquam contingentibus sint totaliter Unvorvarden. Idque absque qualibet impetitione & arrestatione seu captione.

8. Libera importatio & exportatio.

Naves etiam Vestras cum ibidem venerint omni tempore absq; omni impedimento ex parte nostra ingerenda exonerare poteritis pro Vestræ libito voluntatis. Idem concedimus quod Dominicâ proximâ ante diem beati Michaëlis, non prius Vestræ Civitatis Burgenses novæ monetæ denarios pro thelonio in ipsis nundinis dent & solvant.

9. Libera Cerevisiæ venditio.

Præterea statuimus, quod in Vitta Vestra ibidem nemo jacere debeat, nisi Advocatus Vester, & Vos ipsi, & quos Vobiscum ibidem duxeritis admittendos. In qua quidem vitta tabernam habere non poteritis; Damus etiam vobis potestatem vendendi Cerevisiam in eadem, & cum amphoris mensurandi. Sicut hucusque fuit observatum.

10. Habitatio libera.

Item de Vobis quicunque in Skanore vel Falsterbohde bodam propriam habuit, eam suo proximiori heredi hæreditario jure relinquet, dummodo de loco sicut jus exigit, satis fiat.

Ordinamus insuper & volumus, quod in Nundinis sæpè dictis & extra, quolibet tempore ubique in Scania liberè & pacificè fruamini vestris Mercationibus & bonis, absq; omni violentia, & injuria vobis in his inferenda, cum omni jure & libertate in omnibus vestris negociis atque causis, prout ab antiquo usi fuistis. Volentes omnia & singula præmissa firmiter & inviolabiliter observari. In quorum omnium fidem, robur & testimonium firmius. Sigillum nostrum præsentib⁹ est appensum. Datum in Castro nostro Stockholm. Anno Domini 1336. Feria secunda post Octavas beati Laurentii Martyris.

Oden=

Odenseeischer Receß zwischen Ihr Königl. Majest. zu Dennemarcken/Norwegen/ FRIDERICH den II. und den VI. Wendischen Städten auffgerichtet. Anno 1560.

ZUwissen sey allermänniglichen/nachdem sich etliche Irrunge zwischen dem Durchläuchtigen/Großmächtigen/Hochgebornen Fürsten und Herrn/Herrn Friderichen dem Andern/ zu Dennemarck/Norwegen/der Wenden und Gothen König/Hertzogen zu Schleßwig/Hollstein/Stormarn und der Ditmarschen/Graffen zu Oldenburg und Delmenhorst/ und seiner Königl. Majest. Unterthanen/ der Reiche Dennemarcken und Norwegen an einem/ und den Erbaren Ansee-Städten und deroselben Kauffmann anders Theils/von wegen Sigellation/Handthierung und anders wie hernach gemeldet wird/ erhalten.

Daß demnach höchstgemelter König zu Dennemarck xc. Hat auff der bemelten Ansee-Städten Ansuchen/einen Handels-Tag nach Odensee in Fünen/auff den Tag Johannis Baptistæ daselbst einzukommen/und folgenden Tag Handlung zupflegen/ da auch Ihr. Königl. Majst. selbst sambt Ihren Reichs-Räthen/ und von wegen und aus Befehlich der gemeinen Ansee-Städte/ die Erbaren/ Fürsichtigen/ Hochgelahrte und Weisen/ Herrn Nicolaus Bardewich Bürgermeister/Bartholomæus Tinnappel Rathmann/und Nicolaus Wulff Secret. zu Lübeck. Johann Rollwagen der Rechten Doctor und Syndicus und Johan Plander Rathmann zu Brehmen. Hieronymus Bissenbeck/und Jeronymus Huge Rathmanne zu Hamburg. Lambertus Kirchhoff der Rechten Doctor,und Berendt Paulsen Rathmanne zu Rostock. Georg Schmiderlew Bürgermeister/und Nicolaus Steffen Rathmann zu Stralsund. Jochim Ruge/und Georg Tredemann/Rathmanne zu Wißmar.xc. Lubbert von Winsen L. Bürgermeister/ und Magister Jacobus Helm Secretarius zu Deventer/ Jochim Regelsdorff/ und Peter Framholt Rathmänner zu Stettin. Magister Jochim Pantzow Syndicus, und Johann Erick/ Rathmann zu Gripswaldt ankommen seyn/ und haben sich nach vielgehabter Handlung der berührten Irrung gütlich und endlich vertragen/und verabschiedet/ wie unterschiedlich folget.

Norwegische Commercium betreffend.

UNd erstlich so viel die Irrungen/ als sich haben in Norwegen erhalten/belangt/ seynd dieselben folgender Gestalt vertragen worden. Nemlich/ nachdem die Bürger zu Bergen in Norwegen/ die Sigellation/ Süden und Norden/ von wegen ihres Vaterlandes haben / und sonderlich alten Königlichen Privilegien auch in Gebrauch hergebracht/ und die Ansee-Städte darwieder keine Privilegien haben/so sollen sie derselben fürter gebrauchen/ auch Norfahrer ausreiden. Sie sollen aber die nähesten zwölff Jahr nach dato Nordwerts/nicht mehr dann mit 24. Schiffen siegeln/ es wollen aber Ihr. Königl. Majst. vorbehalten haben/ nach Ausgang solcher 12. Jahre/andere Verordnung zuthun/und denen von Bergen mehr oder weniger nach Gelegenheit und Ihrer Mayst. Gefallen zuvergönnen/ iedoch vermeinen alsdann die Städte/daß die von Bergen solches nicht berechtiget seyn sollen/ und sie derowegen mit Recht besprechen wollen. So sollen die von Bergen derhalben vor Königl. Majst. zu Recht stehen und antworten. Es sollen aber auch die von Bergen keine Frembde/ die Königl. Majst. geschworne Unterthanen nicht seyn/ zu sich in ihre Handthierung gegen Norden ziehen/ damit also durch Einziehung der Frembden/ der Kauffmann zu Bergen an seiner Handthierung nicht verhindert werde. Es soll aber den Bürgern

 wieder-

wiederüm frey gelassen werden / mit dem Kauffman zu kauffen / verkauffen und zu handthieren / und soll kein Geboth oder Verboth geschehen / dadurch solche verhindert werde / auch so einig Statut hinwieder vorhanden were / dasselbige auffgehoben seyn. Damit auch die Handthierung zu Bergen destomehr gefördert werde / sollen die Bürger zu Bergen / wann sie wieder von Norden kommen / nicht stracks nach Holland / oder anderer Oerther lauffen / sondern zuvor mit ihrem Fisch und Wahren zu Bergen anlangen / so sie aber denn dasselbige zu Bergen nicht verkauffen / soll ihnen frey stehen / solches an andere Oerther ihres Gefallen zu bringen.

Es soll auch der Normann nicht verpflichtet werden / wie theuer er seinen Fisch geben soll / sondern es soll ihme freystehen / wann er denselben gefangen hat / nach Gelegenheit zugeben / wie auch dem Kauffmann frey stehet / seine Wahre anzuschlagen. Sie sollen aber beyderseits darinn Gott und die Liebe des Nechsten für Augen haben / und einer dem andern mit seiner Wahre über Billigkeit nicht übersetzen / noch gefehrden.

Wann der Kauffmann den Fisch von dem Normann kaufft oder annimbt / so soll er ihm alsbald die Bezahlung thun / an Wahre oder Geld / wie sie des eins werden / und den Normann / über drey Tage / nach dem der Fisch geliefert ist / welches auch alsbald nach dem beschlossenen Kauff geschehen soll / mit der Bezahlung nicht auffhalten / wann es aber geschehe / soll der Königliche Amtmann gebührlich Einsehen thun / damit hierin kein Gefährde gebraucht / noch der Normann ohne Noth und erheblichen Ursachen auffgehalten werde / und sollen die königlichen Amt-Leuthe dem Kauffmann zu seiner aussenstehenden Schuld / nach Gebühr und Lohe-Rechts verhelffen. Es soll aber der Kauffmann keinem Bürger seine Diener / Knecht oder Jungen entziehen / noch einigen derselbigē mieden / er sey dann zuvor Jahr und Tag aus seines Herrn des Bürgers Dienst gewesen.

Alsdann sich viel frembder Kauffleuth / die in die Hansee-Städt und derselbigen Privilegien nicht gehören / unterstehen / dem gemeinen Kauffmann und den Bürgern zu Bergen / zu Nachtheil das Winterlager zu Bergen zu halten / so soll hinführo Einsehen geschehen / daß solches nachbleibe / und der frembde Kauffman / der in die Hansee-Städte und Conthor bey die Bruggen nicht gehörig / kein Winterlager halte / sondern allein / vermöge der Privilegien / zwischen den beyden Creutz-Tagen zu Bergen / und daß er allein binnen Tagmarck handle / gelitten werde / und damit solches so vielmehr möge verschafft werden / so soll der frembde Kauffmann bey den Bürgern zur Herberge seyn / und der teutsche Kauffmann keinen / der in die Ansee und Conthor bey der Bruggen nicht gehörig / einnehmen und auffhalten. Es soll aber derselbige frembde Kauffmann nicht gedrungen werden / sein Schiff an die Bruggen zu legen / so soll ihm auch frey seyn / mit dem Kauffmann oder Bürgern zu handeln / er liege gleich mit seinem Schiff an der Bruggen oder nicht.

Ferner weil in Privilegiis austrücklich versehen ist / daß der Teutsche Kauffman nicht mehr Vitallien soll einkauffen / als er zu seiner eigenen Nothdurfft bedarff / so mag er solches in und ausser Tagmarcken in der Stadt thun / aber den Proviant nicht wieder außschiffen / verkauffen oder aushökern / jedoch / so einer seinem Herrn eine Tonne Butter oder dergleichen geringschätzige Wahre / zu seiner eigenen Haußhaltung schicken thete / das soll ohne Gefährde seyn. Also auch / soll der Kauffmann seine Wahre nicht an andern Oerthern verkauffen / es sey dann an solchen / so sonderlich darzu verordnet seyn / und also Silber- und Kramwerck in die Häuser und sonst nicht ümtragen noch verkauffen / auch auff der Bruggen mit Krahmen und Häring nicht stehen. Dieweil dann durch den Bäsmer / damit der Fisch in grosser Anzahl gewogen / wohl Verkürtzung geschehen könte / so soll hinführo / damit nicht mehr Fisch / dann was weniger als eine Wage ist / gewogen werden / was aber eine gantze Wage oder mehr ist / dasselbe soll alles mit des Rahts zu Bergen gezeichneten Löthen gewogen werden / und sollen die Loth bey dem alten und einerley Gewicht bleiben. So soll die Wicht / der Punder genandt / in des Raths zu Bergen Verwahrung / und an einem gemeinen Orthe seyn / da ein ieder zukommen könne. Und soll der Ambtmann / Bürgermeister und Rath zu Bergen / alle Jahr / so offt es die

Nothdurfft

Nothdurfft erfordert/oder sie vor gut ansehen werden/ oder es bey ihnen gesucht wird / die Loht und Wicht bestehen/ und bey ihren Pflichten/damit sie Königl. Majestät verwant seynd/ Iustificiren/ damit sie in ihrer schwere unverringert bleiben. So soll auch eine Eisserne Elen/der alten Norgischen Elen gleich/an das Rahthauß gehenget werden/damit iedermann die Maaß davon nehmen möge / nach derselbigen Länge / sollen die Elen gemacht und gehalten werden/und ein ieder der ein oder ausmißt / sich derselbigen und keiner andern gebrauchen. Gewisse Elen.

Als aber etzliche Häuser auff dem Strandt / wieder Privilegien sollen gebauet seyn/so sollen dieselben zu förderlicher Gelegenheit besichtiget werden /und was nach Erkundigung sonder Königl. Majest. und des Reichs Schaden zugedulten seyn wird / sich die Königl. Majst. gnädigst erzeigen aber mitlerweil soll nichts neues auff dem Strande gebauet/sondern allein die Seebäu so ietzo stehen / in Besserung und baulichen Wesen erhalten werden. Häuser auff dem Strande.

Weil dan recht und billig ist/daß ein ieder seine Obrigkeit / des Stadt und Landtes darinnen er wohnet / erkenne / und ihres Rechtens und Gehorsams lebe / so sollen alle Handtwercks Leuthe/die zu Bergen wohnen/und fürder darhin kommen werden/unter gemeinen Stadt Recht/und Bürgerlichen Pflichten der Stadt Bergen seyn / und Königl. Majest. als ihre höchste Obrigkeit / erkennen und halten/ darumb auch ihnen soll frey seyn Norgische und andere ihre Handtwercker zulernen/ da sie auch von den Königen zu Norwegen Privilegia haben und fürlegen werden / sollen sie derselbigen auch geniessen. Dergleichen soll der Teutsche Kauffmann Königl. Majst. Hoheit/Gericht und Befehl/Gebot und Verbot/in Sachen so nicht in das Conthor gehörig und wieder ihre Privilegia gehen/unterworffen und gehorsam seyn.

Wann sich ein Kauff-Gesell zu Bergen oder sonst in Reich will setzen / so soll er erstlich seinem Herrn und Marschop rechenschafft und bescheidt thun/undso derhalben irrungen vorfallen würden/soll dem Kläger fürderlichs Rechts wieder den Beklagten/ehe und bevor er sich setzen soll verholffen werden.

Und nachdem eine grosse Anzahl Handwercker seynd von Bergen gezogen / und haben mit denn andern so daselbst geblieben seynd/ ihre Clenodien und Haußraht getheilet/und ihren Theil dem Ambtmann/Christoffer Walckendorff gegeben/und sich mit ihm vertragen / inhalt vorgebrachten versiegelten Brieffs / werden aber die jenigen / so hinweg gezogen seyn/hierüber gemelten Ambtmann besprechen / so soll er ihnen darzu antworten. Und weil die Handwercker / nunmehr der Königl. Majst. und nicht dem Kauffmann verwandt / auch unter Bürgerlichen Pflichten zu Bergen seyn/so wird sich ihrer Brieff und Sigel halben/nach besichtigung derselbigen/ der Gebühr gehalten werden. Welche auch Ebentheur und Boden gehabt/ die ihr eigen gewesen / und ihnen dafür keine Erstattuug geschehen were/die sollen ihnen nachmals nach billichen Werth erstattet werden.

So soll auch dem Handwercker zu seinen außstehenden Schulden / nach Lehe und Recht verholffen werden.

Alsdann Jochim Schmulling eine Boden nach Bergischen Recht mit Urtheil und Recht aberkandt ist/ so wirds dabey gelassen/doch dem Schmulling seine Rechtliche Nothdurfft vor Königl. Majst. wie sich zu Recht gebühret/ zusuchen vorbehalten.

Weil auch Irrungen zwischen dem Kauffmann und Andreas Schreiber zu Bergen/von wegen eines Gebäudes hinter seinen Garten entstanden/so dann solch Gebäu noch nicht auffgerichtet were/so soll Andreas Schreiber biß zur Besichtigung und weitern Bescheid damit stille halten/wann es aber bereits auffgerichtet / so soll es bey der Sententz/so deshalben ausgesprochen/biß dieselbe mit Recht wiederlegt und retractirt wird/verbleiben. Und weil dann dem Teutschen Kauffmann die Handthierung in Norwegen wie obgemeldet vergönnet wird / so soll auch hinwiederumb den Norgischen ihre Handthierung/auch freye Ein- und Außfuhr in den Wendischen und Annsee Städten/Ströhmen und Haven frey gelassen werden.

Folgen

Folgen Dänische Articul.

DAs sollen die Unterthanen des Reichs Dennemarcken/ in den Wendischen und Ansee Städen/ un derselbigen Strömen und Haffen/ ihre Handthierung/ freye ein und ausführe haben/ ihre Güter und Wahren zu verkauffen/ auch zu keinen sonderlichen Kauff gedrungen werden/ sondern so sie ihr Gut nicht verkauffen/ mögen sie mit denselbigen zuruck/ wo es ihnen beliebt/ siegeln/ und sollen mit keinen neuen Zollen oder andern Aufflagen beschweret werden/ alles inhalts der Privilegien/ wan auch die Dänischen Wein nach Lübeck bringen/ den sie daselbst nicht verkauffen wollen/ soll er nicht auffgehalten/ sondern umb den gewöhnlichen Zoll durch gestattet werden/ er sey in grossen oder kleinen Stücken/ wolte ihn aber der Dänische daselbst verkauffen/ so soll er ihn in das Loh-Hauß bringen lassen und darmit handeln wie gewöhnlich ist.

Desgleichen/ soll auch Hamburger Bier durch gestattet/ und von der Tonnen 3. ß. Lübsch gegeben werden/ wann aber das Bier zu Lübeck aus dem Raths-Keller gekaufft würde/ so soll davon gegeben werden was gewöhnlich ist.

Es sollen auch die Dänischen Unterthanen/ wann sie mit Korn zu Lübeck oder in andern Städten ankommen/ nicht gedrungen werden/ das Korn aus ihren Schiffen in Prahmen zubringen/ welcher aber der Prahmen gebrauchen/ und sein Korn von mehrer Bequemligkeit wegen/ darein bringen will/ der soll davon ziemliche Heur geben/ und damit über Billigkeit nicht übersetzt werden/ oder so das fürgenommen würde/ soll auff ansuchen durch den Bürgermeister gebührlich einsehen geschehen.

Wer dann zu Verkauffung seines Korns/ der verordneten Mäckler gebrauchen will/ der mag es thun/ wer aber des Mäcklers nicht begehrig/ und sein Korn selbst verkauffen will/ dem soll es auch frey stehen/ es soll aber dem Mäckler was gebräuchlich entrichtet werden.

Als sich auch die Dänischen Städt beklagen/ das zu Hamburg neue Aufflagen/ auff Wittling/ Schullen/ Butter und Lacken gemacht seyn/ so sollen dieselbigen/ so dero von neuen uffgesetzet weren/ gegen die Unterthanen des Reichs Dennemarcken abgethan seyn/ und hinführo/ nicht gefordert werden. So soll auch das Baken und Tonnen Gelt in zimlicher massen gehalten/ und der gemeine und handthierende Mann damit über Billigkeit nicht übersetzet werden.

Dem Schonischen Hering/ der Kauffmans Gut und es wehrt ist/ soll der volle Zirckel gegeben/ und darin kein Gefahr gebraucht werden. Wann auch die Unterthanen des Reichs Dennemarcken Hering nach Lübeck bringen/ und nicht verkauffen/ sondern ihn wiederum zu rück schiffen wollen/ so soll derselbige Hering wieder ihren willen nicht gezirckelt/ sondern ihnen wie er dargebracht ist/ wieder weggestattet werden. Der zehende Pfennig soll von absterbenden Teutschen aus der Ansee auff Falsterbo und schonen Nachlaß nicht genommen/ und sonst im Reich Dennemarcken also gehalten werden/ wann einer aus den Hansee Städten im Reich bürgerlich seßhafftig ist/ und verstirbt/ und hat seine Erben in den Ansee Städten/ die seinem Nachlaß aus dem Reich fordern wollen/ so mag der zehende Pfennig von desselbigen Nachlaß genommen werden/ und sonst nicht/ dagegen soll auch von den Dänischen/ die in den Ansee Städten oder dero gebieten sterben/ der zehende Pfennig auch nicht genommen werden.

Der zehende Pfennig soll von dem absterbenden hänsischen Kauffmann nit genommen werden.

Special Befreyung der 6 Wendischen Städte/ und der Stadt Dantzig.

Es mögen und sollen die von Lübeck/ Hamburg/ Rostock/ Stralsund/ Wißmar/ Lüneburg und Dantzig/ das gantze Jahr über mit Prælaten/ Ritterschafft und Bürgern/ da sie liegen in den Städten nach laut der Privilegien frey handlen/ kauffen und verkauffen/ und die andern Städt auff ihren Vitten biß Martini/ un in des Reichs Städten biß Michaelis/ aber in den Herbst-Märckten/ in den Städten mögen sie handeln mit männiglich/ und mag der Kauffmann in den freyen Märckten/ in den Städten mit seiner Wahr/ in Häusern/ Böden/ und auffm Marckt außstehen/ vermöge ihrer Privilegien.

Der

Der Teutschr Kauffmann soll keinen Sommer Hering saltzen / aber sich des rechten Hering-Fangs zu gewöhnlicher Zeit von Marien Himmelfarht biß auff Michaelis / aber uff Falsterbo und Schonen biß auff Martini gebrauchen. Es soll auch der teutsche Fischer aus den Wendischen und Ansee-Städten / hinführo von ieder Fischer-Schuten oder Boten / einen Schilling Grott und darzu von ieden Rehmen drey Wahl Herings geben.

Es sollen die Dänischen den Warnemündern / und wiederüm die Warnemünder den Dänischen keinen Schaden an ihren Netzen thun / welcher aber darwieder handelt / soll den Schaden gelten / und Straff gewärtig seyn.

Der Zoll vom Hering und andern Gütern soll an denen Orthen da die Städte / vermöge König Friderici I. privilegien befreyet seyn / nach Inhalt König Woldemari Privilegien / genommen werden. Der Zoll von Hering.

Weil dann die von Colberg eine Abschrifft eines Kauffbriffs / den sie über ihre Bitten von König Woldemaro sollen haben / vorgebracht / so sie nun solche Copey mit ihren Originali werden bekräfftigen / so sollen sie des Erd-Zinses von solchen Bitten verschonet bleiben / aber den Ruder-Zoll sollen sie entrichten.

Die von Stettin sollen aus gnädigster Zuneigung und dero von Lübeck bittlichs ,,
Ersuchen mit den Erd-Zinse und Ruder-Zolle verschonet werden / und sollen die Wen- ,,
dischen Städte / und die von Stettin / einen Grott zu Ruder-Zoll zugeben schuldig seyn ,,
und nicht mehr. ,,

Der Bauten-Marckt auff Falsterbo soll auff der Sundischen Bitten verrückt werden / alsdann die Fischer das Haupt-Lager zu Falsterbo verlassen / und sich auff kleine Fisch-Lager begeben. So soll darinn Verschaffung geschehen / damit das Haupt-Lager zu Falsterbo nicht verlassen / sondern durch die Fischer besucht werde / so fern sie alle dar mögen Platz und Raum zu fischen haben. So soll auch kein Fischer über 6. Tonnen Hering saltzen / Inhalt des * Madtbuchs. Dergleichen soll kein Hering in den Schuten gesaltzen / sondern zu Lande gebracht werden / damit er so viel desto besser verwahret / und Königl. Majst. davon ihr Gebühr werde. * Imprest. Rodbuchs.

So dann die von Rostock / sich etzlicher Boden halben beklagen / die auff ihren Bitten sollen gebauet seyn / welche die Kirche unterhanden hat / wañ nun die von Rostock darthun werden / daß dieselben Boden auff ihre Bitten gebauet / und ihnen zugehörig seyn / und die Vorsteher der Kirchen keine rechtmässige erhebliche Einreden haben / so sollen sie abgeschaffet / oder deren von Rostock Wille hierinn getroffen werden.

Die Teutsche Compagnia auff Falsterbo soll mit den Privilegiis wie bißhero bleiben / aber der Mißbrauch / daß der Kauffmann mehr Bier dahin führet / dann er zu seiner eignen Nothdurfft bedarff / und es wieder bey gantzen und halben Tonnen verkaufft / dadurch dann der Königl. Majst. Accise verkürtzet wird / soll abgestellet werden / aber der angezogenen Compagnien halber / zu Copenhagen / Ellnbogen / Landskron / und Ustade / soll es erstlich der Compagnien halber zu Copenhagen / bey Königs Friderici I. löblicher Gedächtniß Außspruch gelassen werden / daß die Teutschen so zu Copenhagen besessen / sollen in der Dänischen Compagnia seyn / weil dann die Teutsche Compagnia berührter massen / in die Dänische transferirt / zu deme sie ein Zins-Hauß / und Bürger-Pflicht gewesen ist / so dann die ledigen teutschen Gesellen nicht auff die erbauete Dänische Compagnia gehen wollen / welches ihnen gegönnt soll seyn / und ein Hauß kauffen oder mieten wollen / darinn sie ihre Gesellschafft oder Zusammenkunfft haben mögen / das wird ihnen gegönnt / kan auch wie sich gebühret / bewiesen werden / daß die Teutschen ledigen Kauffleuth / das bemelte Hauß erblich erkaufft haben / daß soll angenommen und darauff gnädigster und billicher Bescheid gegeben werden. Also auch können die Teutschen zu Elnbogen / Landskron / und Ustedt Häuser kauffen oder mieten / darinnen sie ihre Gesellschafft wie gemeldet haben mögen / soll ihnen gleicher Gestalt wie zu Copenhagen gegönnet seyn / doch sollen sie auff keiner Compagnia Bier oder Wein auszapffen / noch sich einiger sonderlichen Privilegien anmaßen.

So

So sollen auch die Häuser/die sie also wie gemeldet kauffen oder mieten / in Bürgerlicher Pflicht und Rechten bleiben / kan auch der Kauffmann mit den Räthen in den Städten/da sie Häuser/wie gemeldet zu ihrer Gesellschafft kauffen oder mieten/handeln/ daß sie jährlich ein genantes für die Bürger-Pflicht von solchen Häusern nehmen wollen/das lässt Königl. Majst. auch geschehen.

Es will auch Königl. Majst. wie auch ihre Vorfahren gethan / sich vorbehalten haben / hierin so viel die vorangezogene Compagnien zu Copenhagen Elenbogen/ Lands Krohn/un Ughsted belangend/Vermehrung/Minderung oder Verordnung nach Gelegenheit zuthun. Welcher auff Gottlandt des Jahres überhandlen will/ soll einen Reichthl. geben/und weiln ein Elen und ein Gewicht auff Gottlandt verordnet ist/ so soll sich ein jeder derselbigen/ in ein und außmessen und wegen/gebrauchen und halten.

Die von Wißmar mögen die drey Haven auff Gottland zu Wedevemerick / Large und Schlicke / wie die Unterthanen des Reichs besuchen / aber daraus nichts dan Stein und Holtz führen / wie gebräuchlich ist. Demnach dan die von Ripen und andere Dänische Stäte zu Manowe/ Langlage/ Pfanowe/ und anderen Fischlagern des Ohrts sonderlich Privilegirt seyn / so sollen die von Hamburg sich enthalten / auff solchen Fisch-Lagern zu fischen/und zu saltzen/sie beweissen denn/daß sie damit befreyet und berechtigt seyn.

Teutsch Bier soll nur an einem Ort veraccisiet werdē.

Wann Bier von den Wendischen und Hansee-Städten/ in das Reich Dennemarck gebracht/und an einem Orth veraccisiet wird / soll es dabey bleiben / Ob gleich der Kauffmann das Bier an demselben Orht nicht verkaufft und es an andere Oerter führen will / jedoch soll Er an dem Orht da es veraccisiet worden/ eine Uhrkund nehmen/ und sie am andern Orht auffzeigen/damit er mit doppelter Accise nicht beschweret werde. Undweil sich etzliche Städte wegen der Bier Accise beklagt/so soll nach Gelegenheit davon weiter geredet und gehandlet werden.

Als dann die von Stralsund vermeinen / daß sie mit der Vogtey Gerechtigkeit auff Falsterbo sollen von Jacobi biß Martini berechtigt seyn / und solches eine Privat Sache ist / so mögen sie derhalben zur andern Zeit ansuchung thun/darauff sie alsdann sollen Bescheid bekommen.

Wegen Gesellation und Zols im Oresund.
Und wie die 6. Wendischē Städte deswegē privilegirt
Wein muß verzollet werden.
Kupffer wird excipirt.

Sigellation durch den Oresundt / und den Zoll daselbst zu Helsignör betreffend/mögen die 6. Wendische Stäte Lübeck/Hamburg/Rostock/Stralsundt/Wißmar und Lüneburg mit ihren eigenen Schiffen und Gütern/ auff gewöhnliche Seebrieffe und gebührliche Certificationes durch den Oresund frey lauffen und nicht zollen/sondern geben allein Schreib und Tonnen Geld. Ob gleich einer in der andern Schiff Güter hätte / wan sie aber Wein in den Schiffen haben/so soll derselbige verzollet werden / wie von alters herkommen/ und ist in obbemelter freyen Durchschiffung nicht begriffen / wie auch das Kupffer hiermit nicht gemeinet seyn soll/weil dasselbige aus sonderlicher Königlicher Vergönstigung und auff gebührenden Zoll geschiffet wird.

Unfreye nicht Hänsische Schiffs Parte geben einen Rosenobel.

So auch in den gemelten 6. gefreyten Städten / unfreye Schiffs-Partt were/ so soll ein Rose Nobell davon gegeben werden / hat auch der 6. Wendische Städte Schiff andere/ dan ihre eigene Güter geladen / so gibt das Schiff einen Rose Nobel und die Güter einen Rose Nobel/und Schreib und Tonnen Gelt/ aber so Güter darunter/so sonderlich Zollbar seynd/ als Englische / Schottische und andere ausserhalb der Osterschen Hansee-Städten/die sollen nach Gebühr verzollet werden/und seynd dieselbigen Güter mit einen Rose Nobel nicht gefreyet.

Englische und Schottische Güter zollbar.

Wann auch der 6. Städte Güter in anderer Anse-Städten Schiffen geschiffet werden/so werden die Güter mit einen Rose-Nobell gefreyet / und das Schiff giebt seinen Zoll/und sollen die Schiffer/so offt sie an die Zoll-Stät zu Hellsignör kommē / von den Gütern die sie eingenommen und geladen haben / mit ihren Eyd Certificiren/ so soll auch ein jeder Schiffer alle Jahr einen See-Brieff an den Zoll zu Helsignör bringen und anzeigen/ so das nicht geschicht/ so soll so offt er zu Helsignör anlangt / einen Rose-Nobel von dem Schiff geben.

Wann

Wann aber die andern Osterschen Ansee-Städte/in Oresund mit ihren eigenen Schiffen und Gütern ankommen / so geben sie von ihren eigenen Schiff und Gütern einen Rose-Nobel auch schreib und Tonnen Gelt/ iedoch sollen sie nach Gebühr Certificiren/ hat aber das Schiff andere Güter / sie gehören in die Wendische oder andere Städte/so wird von dem Schiff ein Rose-Nobel und von den Gütern auch ein Rose-Nobel auch schreib und Tonnen Gelt geben/doch die Güter als sonderlich Zollbar / davon obgemelt/als Wein und Kupffer dergleichen auch andere Güter/so in die Osterschen Anse-Städt nicht gehörig/ hierzu nicht begriffen/dañ dieselbigen nach ihrer Gebühr verzolt werden. Und dieweil dem Kauffmann beschwerlich und um ist / die gewöhnliche Zoll-Stät zu Helsingnör zu besuchen/so wird ihnen vorgönnet/denn Nechsten durch den Belt zulauffen/ sie sollen aber anderer Unrichtigkeit zuvorkommen/mit den Schiffen/an der aus und wieder Reyse zu Nieburg oder hinter Kuntzhofft ansetzen/ und zu Nieburg nach eines ieden Gebühr Certificiren, was an Schiffen und Gütern Zollbar ist verzollen/in Maß wie an Zoll zu Hellsingnör gewöhnlich ist/wann aber befundē/daß die Zoll-Stät an bemelten Ort beschwerlich/So wollen Königl. Majest. dieselben verrucken/und an eine andere Stät legen/oder wiederum nach Hellsingnör verweißen /und soll Königl. Majest. ihren gebührenden Zoll und Königliche Gerechtigkeit an der Zoll-Stäte im Bellt / wie zu Hellsingnör behalten.

Segelation durch den Belt

Vid. resolutionē regiam Frider. III. de An. 1648. mens. Decembr. tempore Coronationis Legatis exhibitam.

Und sollen die Räthe in den Wendischen und Hansee-Städten keinen andern Kauffmann/dann der ihr Bürger und Einwohner und Stadt Pflichtig ist/oder derselbigen Kinder seyn / die mit ihren Eltern oder Freunden in den Ansee-Städen Marschop haben und mit ihren eigenen Gelt und Gut handlen/auch sich an andere Oerter nicht verhlicht/ oder Bürgerlich besetzt haben / in die Certification nehmen / doch nach einer ieden Stadt gebührenden Zoll und die Nahmen/denen die Schiff zugehören und Anpart daran haben / auch wem die Güter zustehen / in die Certificationes setzen/und keine Certification ausgehen lassen / sie sey dann zuvor beschworen. Solches alles und iedes / wie obgeschriben ist/beyderseits/ als durch höchstgemelter Königl. Majest. vor sich und ihre Unterthanen/des Reichs Dennemarcken und Norwegen mit Wissen und Rath ihrer Majest. Reichs-Räthen/ der Edlen Wohlgebohrnen / Gestrengen / Ehrnvesten/ und Erbahren Herren/ Herrn Ellerhartenberges zu Mattorp Rittern und Reichs Hoff-Meistern / Herrn Johann Frießen zu Heßlager Cantzlern/ Herrn Otto Crumpen zu Trutzholm Rittern und Reichs Marschalck/ Herrn Magnus Güldenstern/ zu Sternholm Rittern/und Stadthaltern zu Copenhagen/ Herrn Peter Schrammen zu Urupß Rittern/ Herrn Bürge Trollen zu Lillo Rittern/ Oloff Muncken zu Twisell/ Herrn Erich Krappen zu Bustrup Rittern / Anthoni Brußken zu Langensee Reichs-Cantzlern/ Herrn Georg Lucken zu Offergart Rittern/ Tago Todtsten zu Ericksholm Rittern Eller Rennow zu Witkilt/ Clauß Urne zu Belteberg/ Werner Partzberg zu Harrestedt Rittern/ Niels Langen zu Kehrgart Rittern / Helger Rosenkrantz zu Boller/ Lago Brade zu Krogholm Rittern/ Jurg Krabben zu Ostergardt/ Peter Bilden zu Schwanholm und Herliff Trollen zu Harloffshelm/ Rittern/und die Obbenande der Wendischen und Anse-Städte Gesandten/von wegen und befehlich der gemeinen Wendischen und Ansee-Städten und derselbigen Kauffmann bewilligt / stet und fest einander zuhalten versprochen worden / ohne alles Gefehrde. Des zu Uhrkund sein dieser Receß zweene gleiches lautes auff gerichtet / mit höchstgedachter Königl. Majest. anhangenden Insiegell und der obgenandten Gesandten Pittschiren besigelt worden / deren ieder Theil einen zu sich genommen hat. So haben auch die Gesandten versprochen/ bey ihren Obern und Eltisten zubefördern/ daß die Wendischen und Ansee-Städte/sollen zum überfluß durch den Rath zu Lübeck und etzliche mehr Städt diesen Vertrag belieben/und des ein Uhrkunde Königl. Majest. vor nechstkünfftigen Iohannis Baptistæ zuschicken verpflicht seyn. Geschehen zu Odensee am 25 Julii nach der Geburt Christi unsers Erlösers im 1560. Jahr rc.

CONFIRMATIO

Privilegiorum FRIDERICI II. Regis Daniæ de An. 1560.

Ir Friederich der Ander von Gottes Gnaden/zu Dennemarcken/Norwegen/ der Wenden und Gothen König/ Hertzog zu Schleßwig/ Hollstein / Stormarn und der Dittmarschen / Graff zu Oldenburg und Delmenhorst ꝛc. Bekennen und thun kund hiemit öffentlich vor iedermänniglichen; Nachdem die Erbahrn/ Ehrsamen/Hoch-Gelahrten und Weisen/unsere liebe besondere und Getreuen die Städt Lübeck/Bremen/Hamburg/Rostock/ Stralsund/Wißmar/ Deventher/ Stettin und Gripswalde/ im Nahmen ihrer selbst und der andern Wendischen und Ansee-Städte/in die Hänse gehörig/ uns üm Confirmation und Bestätigung ihrer der Städte privilegien und Freyheiten/als sie in unseren Reiche Dennemarcken und Norwegen gnädigst gegeben/verliehen und mitgetheilet/ unterthänigst und dienstlich ersuchen lassen/derwegen auch dieser Zeit ihre der obgemelten Städe statliche Gesanden/nemlich die Erbahrn/Ersamen/Hochgelährten und Weisen Herr Claussens Bardewyck Bürgermeister/Bartholomæum Tinnappell Rahtmann/und Nicolaum Wolff Secretarien zu Lübeck/Johann Pollwagen Doctorn, Syndicum und Johann Plander Rathmann zu Brehmen/Hieron. Bissenbecken/uñ Hieron. Hugē Rathmannen zu Hamburg/Doctoren Lambertum Kirchhoff und Berend Pawels Rathmäñern zu Rostock/Jürgen Schmiterlow Bürgermeister und Nicolaum Steuen Rathmañ zu Strallsundt/Jochin Rugen Jürgen Tredemann Rathmännern zu Wißmar Lübbert von Winsen Licentiaten und Bürgermeister und Meister Jacoben Hellm Secretarien der Stadt Deventher/Jochin Regellstörp und Peter Francholt Rahtmanne zu Stettin / Magistern Jochim Pansow Syndicum und Jochim Erich Rathmann der Stadt Grypswald an uns vornemlich abgefertigt gehabt; als haben wir aus gnädigster Neigung / damit wir den Städten sämbtlich und ieder sonderlich zugethan/ auch dem gemeinen Handthirenden Kauffmann zu guten / mit vorwissen Rath und Bewilligung der Edlen/ Gestrengen /Ehrnvesten und Erbahren unserer und unsers Reichs Dennenmarck getreuen Räthen / nemlich Herr Eller Hardenbergs zu Matörp Ritters und Reichs-Hoffmeisters/Herrn Johann Fritzen zu Hetzelager Cantzlers / Herr Otto Krumpen zu Trutzholm Ritters und Reichs-Marschalcks / Herr Magnus Güldenstern zu Sternholm Ritters und Stadthalters zu Copenhagen/Herr Peter Schram zu Urups Ritters / Herr Bürge Trollen zu Lellor Ritters/Oloff Muncken zu Twiesell/ Herr Erich Krabben zu Bustrup Ritters / Anthoni Brußken zu Langensee Reichs Cantzlers/Jorg Lueken zu Offergardt Ritters/Tago Totzsen zu Ericksholm Ritters/Eller Rennowen zu Wityekldt/Claus Uhrman zu Belvberg/Werner Paßberg zu Harrestedt Ritters / Niels-Langen zu Keergardt Ritters/Holger Rosenkrantz zu Boller/Laga Brack zu Krogholn Ritters/Juer Krabben zu Orstergardt/Peter Bildern zu Schwanholm / und Harliff Trollen zu Herloffsholm / Ritters / als wir ietzo bey uns allhier zur Stätt gehabt / den obgemelten Wendischen und andern Annse-Städten in die Hañse gehörig alle und jede ihre samt und sonderliche Privilegia ; Freyheiten und Begnadigung/so sie von unsern Vorfahren Königen / in unseren Reich Dennenmarck gehabte bestätiget und Confirmiret. Wie wir auch Krafft diß unsers offenen Brieffs thun/ und solten die vorberührten Wendisch. und Ansee Städte in die Hänse gehörig/ihre Bürger und Einwohner sich der bemelten ihrer privilegien Freyheiten und Begnadigungen/

in

in vielbemeldten unsern Reichen Dennemarcken und Norwegen unser und männiglich der unsern ungehindert zuerfreuen/ zugenießen und zugebrauchen haben; Doch uns und unsern Erben und Nachkommen/ in den Reichen Dennemarcken und Norwegen/ an unsern Hoch- und Obrigkeiten/ Zollen und Herrligkeiten und unsern Reichen und derselben Einwohnern und Unterthanen/ auch männiglich an ihren Freyheiten Privilegien und Gerechtigkeiten/ welches alles wir hiemit auffs beständigst und kräfftigst vorbehalten wollen haben/ unschädlich und unnachtheilich. Und weil sich Irrungen etlicher Articul halben/ Privilegia beyderseits/ und anders betreffende erhalten/ die nun verglichen und auff heute dato verrecessiret* seyn/ so soll es förder vermöge desselbigen Receßes und Vertrages gehalten werden. Alles ohne Gefehrde; Gebieten und befehlen hierauff allen und ieden unserer Reich Dennemarcken und Norwegen/ lieben Getreuen/ Geist- und Weltlichen Prælaten/ denen von der Ritterschafft und Adel/ auch Bürgern und Gemeinheiten/ und allen unsern Ambtleuthen/ Vögten/ Bürgermeistern und Befehlhabern und den jenigen als üm unsernt willen thun und lassen sollen und wollen/ die vielberührten Wendischen und Ansee-Städten und ihrer aller Bürger und Einwohner gegen ihre Privilegia/ Freyheiten und Begnadigungen/ als sie in unsern Reichen Dennemarcken und Norwegen sämtlich und sonderlich haben/ auch den obberührten Vertrag nicht zubeschweren und zuverhindern/ sondern sie dieselben allenthalben geniessen und gebrauchen lassen/ bey Vermeidung unserer Straff und Ungnade. Urkündlich haben wir Friederich König unser Königlich Secret wissentlich an diesen unsern Brieff hengen lassen/ der gegeben ist in unser Stadt Odensee/ den fünff und zwantzigsten Julii/ nach Christi unsers HErrn Erlösers und Seeligmachers Geburt im funffzehen hundert und sechzigsten Jahre.

* nempe per Recessum Odenseensem.

Friederich.

Der Königl. Dennemärckischen Herrn Plenipotentiarien abgegebenes Documentum, in puncto Inclusionis & Reductionis Telonii Oresundici.

Königlicher Majest. zu Dennemarck/ Norwegen ꝛc. Unsers allergnädigsten Königs und Herrn/ verordnete Reichs-Räthe/ und zu Behandlung des nünmehr mit der Höchst-löblichen Chron Schweden getroffenen Frieden-Schlußes/ Gevollmächtigte Cōmissarii. Wir Herr Corfitz Ulefeld/ zu Egeschow Ritter/ Reichs Hoffmeister und Amtmann auff Moen/ Herr Christian Thomasen zu Stougart Ritter/ Königlicher Majst. Cantzler und Amtmann uff St. Canuts Closter/ Herr Christoffer Urne zu Aaßmarck Ritter und Amtmann zu Tranckier/ Jürgen Seefeld zu Refs Land-Richter über Seeland und Amtmann uff Ringstädt Closter ꝛc. Thun kund und zuwissen/ nach dem der dreyen löblichen Städte Lübeck/ Bremen und Hamburg Abgesandte/ Herr Johann Marquart/ Herr Albertus Bake und Herr Hieronymus Frese/ im Nahmen des sämbtlichen Anseeischen Bundes/ sich allhier bey uns mit Creditiven angegeben/ und darneben einen von Höchstgedachten unsern allergnädigsten König und Herrn erlangten Bescheid

produciret/darinne Ihre Majest. sich gnädigst erkläret/ sie ihren Reichs-Räthen anbefehlen wolten/wann allhie durch Göttliche Verleihung/ein Friede geschlossen würde/ sie alsdann die von den Städten begehrte Inclusion in demselben mit Fleiß beobachten solten. Und über das/wann die Hochmög. Herren Staaten General der vereinigten Niederlande für ihre Eingesessene und Unterthanen eine reduction des Zollen in Oresund erlangeten/daß ihre Majst. der Herren Abgeordneten Principalen, da sie sich auch gegen ihre Majst. der Gebühr nach ferner bezeigeten/dieselbige gleicher massen wolten wiederfahren lassen / daß wir demnach/zur Folge solcher Königl. resolution so viel den ersten Punct derselben betrifft/uns eussersten Fleisses dahin bemühet / auch vermittelst Göttlichen Beystandes erhalten / daß die sämtliche löbl. Städte dem Frieden-Schluß seyn inseriret und mit darinn begriffen worden / auff Manier wie folgender extract, der treulich aus dem Dänischen translatiret ist/mit mehrern ausweiset.

Es ist auch bewilliget/daß alle in den Anseeischen Bund gehörende Städte / in diesen Vertrag sollen begriffen und eingeschlossen seyn/daß sie ihre freye und ungehinderte Commercia zu Wasser und Land geniessen sollen / in beyden Königreichen : Auch was für alte Pacta und Verträge/zwischen den Reichen und Ansee-Städten gewesen seyn/deren observantz zu andern und bessern Zeiten reservirt. Und soll keiner / entweder Stadt/Bürger oder Unterthanen / ichts wiederlichs für einige action in diesem Kriege wiederfahren.

Den andern Punct belangend / weil nunmehr nach vielen Bemühungen und tractaten, wir uns mit Ihrer Hochmög. fürtrefflichen Gesandten einer gewissen und beständigen Zoll-Rulle / wornach die Eingesessenen der vereinigten Nieder-Lande hinführo den bemelten Zoll im Oresund entrichten sollen / vereinbahret und verglichen/ so wird den Herren Abgesandten hiebey eine vollständige Abschrifft derselben/welche sie an ihre Principalen werden zu überbringen und dieselbe sich deren für ihre Bürger und Einwohner zugebrauchen und zu genießen haben/communicirt und ertheilet. Weiln nun hiedurch den Herrn Abgeordneten in ihren Suchen / nach Inhalt vorerwehnten Ihrer Königl. Majest. Bescheids mit gnugsamer satisfaction begegnet worden / so wollen wir nicht zweiffeln/sie werden solches ihren Herren Committenten der Gebühr nach referiren und rühmen / dieselben auch gegen Ihr. Königl. Majest. wegen solcher erwiesenen Gunst/alles geziemenden respects und Willfahrungen/ sich ferner befleissigen/und darüber deroselben ratification gebührender massen suchen. Zu Uhrkund dessen/wie obstehet/haben wir diesen Bescheid mit eigenhändiger subscription und unsern Pittschafften befestiget. Actum Christianopel den 14. Augusti. Anno 1645.

Ratificatio.

Corfitz Ulefeldt. L.S. **Christian Thomasen.** L.S.

Christoff Uhre. L.S. **Jürg Seefeldt** Christoffer Sohn. L.S.

Hierüber ist Anno 1646. im Majo die Ratificatio Regia in optima forma erfolget.

PRI-

PRIVILEGIUM

Herrn Gustavus/ erwehlte Königs zu Schweden/ durch die Ehrsamen Herrn Bernhart Bomhower/ und Herrn Herman Plönnies Rathmannes und Cämmerherrn zu Lübeck im Jahre 1523. im Reiche Schweden erworben.

WIr Gustavus von GOTtes Gnaden/ der Schweden und Gothen erwehlter König/ Johannes der Kirchen zu Lynkopingen/ Ingemarus zu Wechsoe Bischoffe/ Magnus zu Schare/ Magnus zu Strenchenise und Petrus zu Westraas Electi, Thuro Jensen/ Bernhart V. Mecten Ritter/ Canut Erickson/ Johann Arson/ Axel Matzen/ Axel Poose/ Niels Clausen/ Heinrich Erlandesson/ Niels Olsonn/ Laars Sygesson/ Michael Niels/ Thuro Benson/ Peer Erlandesson/ Ivar Flemming/ Thur Bonde/ Erick Flemming/ Canut Anderson und Biorn Laeson gemeine Reichs-Räthe. Bekennen und bezeugen in und mit diesem Brieffe für uns und des Reichs Ingesessenen und Gemeinheit/ auch Nachkömlingen. Nach dem ein Erbarer Rath der Käyserlichen Freyen-Reichs-Stadt Lübeck ihre Bürger/ Einwohner und Kauffleute/ unsern Vorfahren/ Uns/ und dem gantzen Reiche Schweden viel und mannigfaltige Dienste erzeiget/ beweiset und geleistet/ insonderheit aber in diesem jüngst abgewichenen 1522. Jahre/ uns und gemeltem Reiche/ in anliegenden bedränglichen Nöthen nicht verlassen/ dann der grausamen gewaltthätlichen Uberfahrungen so Königl. Würde zu Dennemarcken/ üm diß Reich unter seine Gewalt zubringen/ mit Vertilgung des Adels/ und Stürtzung vieles unschuldigen Blutes Tyrannischer Weise angestellet und gebrauchet/ wieder zustehende gemelte Reiche mit Zu- und Abfuhr besuchet und gestärcket/ und darneben zu Handhabung desselben/ auff unsere Aufforderung nicht alleine an Gelde und Wahren/ eine merckliche Summa verleget/ dann auch aus eigener getreuer Zuneigung und guten Bewegniß/ ihre treffliche Abgesandten die Ehrsamen und Weisen Herrn Bernhart Bomhower Cämmerer/ und Herr Herman Plönnies Rathmanne/ welche mit grosser Gefahr ihres Leibes ins Reich gekommen/ und sich allhie einen langen Winter enthalten/ an uns verfertiget/ und also uns und dem Reiche mit ihren Orlog-Schiffen und Volcke gegen gemelte Königl. Würde/ und dero ausliegere zur See/ Hülffe/ Beystand und Entsetzung gethan haben/ wodurch vorerwehnter Rath/ sich und ihre Stadt in merckliche Gefahr gesetzet/ und mit gedachter Königl. Würde zu Dennemarcken zum offenbahren Orlog gerathen. So erkennen wir/ daß billich ist ein solches mit gleichem zuvergelten/ und habē darüm mit einmüthigem reiffen Rathe/ auch Wissen und Willen/ aller der jenigen deren Consens hiezu von nöthen/ aus rechter Wissenschafft gedachter Stadt Lübeck/ auch denē von Dantzig/ die auch durch Besuchung dieses Reiches mit gemelter Königl. Würde zu Dennemarck zum Orloge gerathen/ sämtlich und sonderlich/ und ihren Mitverwandten die gemelte Stadt Lübeck/ als das Haupt der Teutschen Hanse darzu ziehen wollen/ und den übrigen insonderheit der Holmenfahrer Gesellschafft/ diese nachfolgende Freyheiten/ Gerechtigkeiten und sonderliche Gnade und Gunst gegeben/ darzu zugesaget und gelobet. Geben auch ihnen also/ zusagen und loben gegenwärtig vor uns/ und unsere Nachkömmlingen in Ewigkeit. Dieweil sie diß Reich mit Kauffmanschafft besuchet und verstärcket haben/ mit Königl. Würde zu Dennemarcken zum offenbahren Orloge wie vor erwehnet/ gerathen/ daß wir ihnen nach unsern Vermögen gegen gemelte Königl. Würde/ Hülffe und Beystand zu Lande und Wasser thun wollen/ sie in deme nicht verlassen/ und mit dem Herrn Könige oder andern jenigen Friede machen/ besondern solches alles mit ihrem

Wissen und Willen. Wann wir auch Stockholm und Calmar erobert/ sollen die Güter so im Reiche Schweden befunden/und von gedachter Königl. Maj. angehalten/ erwehnter Städte Kauffleuten zugehörend/welches sie mit ihren Aiden Certificiren/ihnen und ihren Befehlighabern ohne Entgeltniß folgen und wieder geben werden/ üm selbe zu ihrem besten zugebrauchen/und damit nach ihrem Gefallen zu handeln. Dergleichen auch ihre ausstehende Schuldē/darzu wir auch ihnen uff ihr Ansuchen des Rechtens unverzügert wollen verhelffen/ so daher auch allenthalben wo des nöthig / ernstlich und zu Gnade verschaffen / und wehre es / daß sie uns und dem Reiche auff unsere Vorderung Zu-oder Abfuhr von dem Herrn Könige zu Dennemarcken und den seinen beypflichten jeniger massen beschädiget/oder genommen würden/das jenige so ihnen der Gestalt abhändig gemachet / dasselbe wollen wir gelten und bezahlen / nach Erkentniß des Ehrsamen Raths der Stadt da der Beschädigte seßhafftig. So sollen auch unsere Auslieger zur See/gegen unsere und des Reichs Feinde ihren Beystand und Angehörigen zu dero gedachten von Lübeck und Dantzig ärgste nicht seyn/sondern sollen sie mit ihren Schiffen und Gütern ungehindert siegeln lassen / üm ihre Handthierung zu führen/und sollen an ihren gewöhnlichen Segellation/Handthierung/und Kauffmanschaft Ab-und Zufuhr keine Entgeltniß haben/noch Schaden leiden/ welches wir auch unsern Ausliegern in ihren Stelbrieffen und sonsten ernstlichen befehlen wollen/sich darüber an ihren Schiffen/Gütern und Personen nicht zuvergreiffen / und so iemand der Unsrigen hiegegen handelte/darüber wollen wir gebührlich Rechts verhelffen / oder den Schaden erstatten. Die erwehnten von Lübeck und Dantzig mit ihren Verwandten und dero Güter sollen in Stockholm und Calmar / auch zu Sürcopingen Abow / und über das gantze Reich von **Zollen** und allen andern **Impossten** und Unpflicht wo die gehandt/ oder angesetzet möchte werden/entfreyet / und darzu ungehalten seyn / so wohl innerhalb als ausserhalb des Reichs. So mögen auch in Stockholm und Calmar auch zu Surkopingen und Abow kauffschlagen mit den Bürgern/nach deme die Ingesessene des Reichs zu Lübeck Zollfrey seyn/ und mit den Bürgern handeln mögen.

Freyheit des Zollens und Impossten.

Sollen und mögen auch die von Lübeck / insonderheit in vorbenanten 4. Städten/mit Prælaten/Ritterschafft/Mannschafft geistlich und weltlich/ in nachgeschriebenē Perzelen/als Gold/Silber/Perlen/Edelsteinen / Ringen / und Scharlachen ꝛc. kauffschlagen/darneben wollen wir/daß keiner von frembden Nationen soll kauffschlagen zu Stockholm/Calmar und anderswo im Reiche/besondern allein die von Lübeck uñ Dantzig und ihre Verwandten der Osterschen-Städte/so gedachte Stadt Lübeck mit zulassen wolle / sothanes soll auch niemand anders er sey wer er wolle / von uns nimmermehr nicht vergönnet werden/in zukommenden Zeiten. Dergleichen soll kein Ausländer Bürger werden in Stockholm und Calmar/auch sonst aus dem gantzen Reiche auff und mit Kauffmanschafft nirgend siegeln / dann alleine zu vorbeschriebenen Städten / und mit der Segelation den Oresund und Belt nicht zuversuchen noch gebrauchen / besondern gantz und allzu vergessen. Wir sollen und wollen auch den Klägern uff ihre gebührliche Anforderung Rechtes verhelffen/und den Unschuldigen des Schuldigen nicht entgelten lassen. Uud hierauff soll den verschriebenen von Lübeck und dero Anverwandten auch Eingesessenen/dem einen zu dem andern die freye Ab-und Zufuhr gelassen werden/inmassen die von Alters gewesen / und wann sie mit ihren Wahren und Kauffmanschafft allenthalben ins Reich kommen / so sollen sie zu einigen sonderlichen Kauffe nicht gedrenget noch genöthiget werden / und mögen ihre Wahre und Güter uffschiffen und liegen lassen/gleich denen Bürgern. Und wann sie solche nicht verkauffen können/ so mögen sie solche Wahren und Güter ungehindert und unbeschweret zurücke wieder führen/wie es ihnen beliebet.

Desgleichen sollen sie auch mit keinen Impossten beschweret/dañ mit Gnade Gunsten/ Liebe und Freundschafft auch guter Forderung geholffen werden. Der ihrigen Güter so im Reiche verstorben/ sollen ihre Erben und Befehlighabern ohne Entgeltnis ungehindert folgen. Dergleichen auch so Seetrifft und Wrack von Schiffbrüchigen an

Land

Land geschlagen/so mögen sie dasselbige bergen und auffischen lassen/und sollen davon nichts geben/besondern den Arbeitsleuten ein Trinckgelt. Da auch einiger Schiffer oder Bootsmann/oder einig Knecht oder Gesell seines Herrn oder Kauffmans Güter/ mit spieln/doppeln oder anders ungebührlicher Weise verbrochen oder über befehlich versetzte oder verkauffte/ des soll der Kauff-Mann oder der jenige so die Güter zustehn / nicht entgelten/besonders mag solche Güter/wo sie befunden und angetroffen werden/als sein eigen Gut eschen empfangen und in seiner Gewahrsam/oder wo ihm beliebet/führen oder bringen/ und damit handeln nach seinem Gefallen/sondern jeniges verhinderunge oder einrede/und der Schuldige und Verbringer soll mit seinem eigenen Gute oder mit dem jenigen da er es innen hat bessern und bezahlen / pflichtig und gehalten seyn.

Wir wollen und sollen auch die von Lübeck und ihren Mitverwanten im Reiche zu gleich und Rechte vertreten/ beschützen und beschirmen/ auch gegen sie nichts vornehmen noch vornehmen lassen/noch die jenigen/so sich gegen sie auffwerffen und an gebührlichen Rechte oder Güte nicht wollen lassen begnügen/in dem Reiche oder unsern gebieten nicht haussen/uffhalten oder stärcken. So auch einiger Irrfallen und Mißhelligkeiten so Gott verhüte/zwischen uns/unsern Nachkömlinge oder dem Reiche/und vorerwehnten Städte hernachmals enstünde/so wollen wir das 4 aus den Reichs-Räthen uff unsere Seiten/ und 4. aus den Rähten der Städte von ihrentwegen sollen verordnet werden/ zu Lübeck zu bequemer Zeit darum zusammen kommen und Macht haben zu Unterhaltung Friedes und Eintrags dieselben Streitigkeiten und Irrungen zu verhören und in der Güte zu entscheiden. So auch die von Lübeck und dero Mitverwandte sämtlich oder sonderlich von uns begehrten/hernachmals als dan nach Gelegenheit in diese vorbeschriebene einige Enderung oder in anderer Dingen Vermehrung/so wolln wir uns jederzeit gutwillich bezeigen und beweisen.

Wir wollen auch alle und iede Privilegia, Freyheiten und Gerechtigkeiten/alte löbliche Gewohnheiten/Herkommen und Gebräuche so gedachten von Lübeck von unsern Antecessoren und Vorfahren im Reiche biß hieher verliehen/gegeben und vergönnet/ hiemit renoviret/ verneuret und befestiget haben / renoviren / verneuren und bestetigen die auch also gegenwärtig im Nahmen und von wegen des gantzen Reichs Schweden vor uns und unsern Nachkömlingen/und setzen die von Lübeck in dem geruhlichen und gebräuchlichen Besitz derselbigen Privilegien / Freyheiten / Gerechtigkeiten und löblichen Herkommen 2c. sämtlich und sonderlich zugebrauchen und zugeniessen/in massen sie dieselbe auffs freyeste gehabt/genossen und gebräucht haben/in Krafft dieses Briefs. Alle und iede vorbeschriebene Puncta und Artickel samt und sonder loben und versprechen vor uns/und unsere Nachkömlinge / den gedachten von Lübeck und dero Mitverwandten und ihren Städten fest und unverbrochen/auch unwiederrufflich wohl zuhalten in allen zukommenden Zeiten/ohne arge Behelff/List und Gefehrde. Dessen allen zu ewiger Uhrkunde/haben wir Gustav erwehlter König/ und wir Johannes der Kirchen zu Lynköpingen/und obbenante Bischöffe und Reichs-Räthe / unsere gewöhnliche Secret Siegel und Pitziere im Nahmen und von wegen des gantzen Reichs Schweden / vor uns und unserere Nachkömmlinge wissentlich thun hangen an diesen Brieff. Gegeben und geschrieben zu Strengenitze/nach Christi unsers HErrn Geburth 1523. Jahre/ Mittwochs in den Octaven Corporis Christi.

Confirmatio Privilegiorum antiquorum.

Gustavus.

Stetinischer Vertrag/ zwischen der Kron Schweden und der Stadt Lübeck de Anno 1570.

WIr Johann der dritte von Gottes Gnaden der Schweden/ Gothen und Wenden König. Bekennen und thun kundt hiermit öffentlich / vor Uns/ unsere Erben/ und Nachkommen am Reich Schweden/ gegen iedermänniglich/ nachdem bey Regierung des Großmächtigen Fürsten unsers Bruders weyland König Erichs zu Schweden die Sachen dahin gerahten / daß S. L. mit dem auch Großmächtigen Fürsten und Herren Friederich zu Dennemarcken/ Norwegen / der Wenden und Gotthen König / Hertzogen zu Schleßwig/ Hollstein/ Stormarn/ und der Ditmarschen/ Grafen zu Oldenburg und Dellmenhorst / unsern lieben Nachtbarn und Freunde/ auch Bürgermeistern/ Rath und gemeiner Stadt Lübeck/ zu einer öffentlichen Veihde gekommen/ welches auch beiderzeits auff unser Regirung/ und an diese Zeit continuiret/ und verfolgt/ nicht ohne Erhäuffung aller seits Reiche Schadens und Verderbs/ daß wir uns demnach in Christlicher betracht unsers tragenden Königl. Ampts/ Gott dem Allmächtigen zu Ehren/ uns und unseren Unterthanen/ Reichen und Landen zu Ruhe/ Gedey und Wohlstandt / und allen Friedlichen Wesen zu guten / auff des Allerdurchläuchtigsten/ Großmächtigsten Herrn Maximiliani des andern / erwehlten Röm. Käysers/ zu allen Zeiten Mehrern des Reichs / in Germanien / zu Ungern Boheim ꝛc. König / Ertz-Hertzogen zu Oesterreich ꝛc. der Durchläuchtigsten / Großmächtigen Herrn Caroli des IX. Königs in Franck-Reich und Herrn Sigismundi Augusti König zu Polen / Groß-Fürsten zu Lüttau ꝛc. Und des Hoch-Gebohrnen Fürsten/ Herrn Augusti Hertzogen zu Sachsen/ des H. Römisch. Reichs Ertz-Marschaln und Chur-Fürsten/ unsern lieben Herren Oheim und Schwagern/ Freundl. errinnern und gesinnen/ durch ihre Käys. Majest. Königl. Würde und Chur-Fürstl. Durchl. hierzu verordneter stattlicher Commissarien Unterhandlung/ nach Anweisung darüber zu Alten Stettin in Pommern/ unterm dato den 13 Tag des Monats Decembris/ des nechst verschienenẽ 70. Jahrs mit gemelten Bürgermeistern und Raht der Stadt Lübeck/ aller entstandenen zwischen uns und ihnen schwebenden Irrungen/ gründlich/ endlich und ewiglich haben vertragen / in massen wie folget.

DEs Allerdurchläuchtigsten / Großmächtigsten und Unüberwündlichsten Fürsten und Herrn/ Herrn Maximiliani des Andern/ erwöhlten Röm. Käysers/ zu allen Zeiten Mehrern des Reichs/ in Germanien/ zu Hungern/ Boheim ꝛc. Der Durchläuchtigen / Großmächtigen Fürsten und Herrn / Herrn Caroli des IX. Könige in Franckreich ꝛc. Und Herrn Sigismundi Augusti/ Königen zu Polen/ Groß-Fürsten in Littauen / der Lande Reissen / Preissen/ Masawen und Samaitten ꝛc. Herren und Erben. Des Durchl. Hochgebohrnen Fürsten und Herrn / Herrn Augusti Hertzogen zu Sachsen / des Heil. Röm. Reichs Ertz-Marschaln/ und Chur-Fürsten/ Landt-Graven in Thüringen ꝛc. Unsern Freundl. lieben Herren Oheim / und Schwagern/ auch Gnädigsten Herren/ in nach beschriebener Sachen Verordnete Cōmissarii/ Wir von Gottes Gnaden Johann Friederich zu Stettin/ Pomern / der Cassuben und Wenden Hertzog/ Fürst zu Rügen und Graff zu Gützkau / Jochim Schlick Graff zu Passau und Herr zu Weissen-Kirchen/ der Cron Boheim Teutscher Lehens-Hauptmann und Landt-Vogt zu Oberlausnitz / Christoff von Carlowitz zum Rothen-Hauß/ des Heil. Reichs Erb-Ritter/ Caspar von Münkewitz auff Drenau/ Röm. Käyßl. Majest. Rähte/ Carolus Dantzeus der Königl. Würden zu Franckreich Rath und Hoffmeister/ Martinus Cromerus, des Bißthumbs Heilsberg Coadjutor, der Königl. Würde zu Polen Raht/ Johannes Demetrius Soli Kowsky/ Stephan Letz und Justus Claudius

dius Königl. Würde zu Polen Secretarii, Ludwig Graff von Eberstein und Herr zu Neugarden/Erich Volckmar von Berlebsch Oberhäuptmann in Thüringen / beyde Churfürstl. Sächs. Räthe. Thun kund und bekennen Krafft dieses offenen Vertrags/ nachdem sich zwischen dem Durchläuchtigen / Großmächtigen Fürsten / anfänglich Herrn Erichen / folgends aber Herrn Johann dem III. der Schweden / Gothen und Wenden König/Eins: Und Herrn Friederichen dem Andern zu Dennemarcken ꝛc. auch Bürgermeistern und Rath gemeiner Stadt Lübeck / unsern freundl. lieben Herren Oheimen / Schwager und Nachbahren/ auch gnädigsten Königs und Herrn anders Theils/Mißverstand/Irrung und Zweyspalt zugetragen / und dieselbigen zu einem langwürigen / beschwerlichen schädlichen Kriegswesen gerathen / und höchstgedachte Röm. Käyserl. Majst. Königl. Würde zu Franckreich und Polen / und Churfürst zu Sachsen/aus sonderer Liebe und Zuneigung/die sie zu allen Christlichen Potentaten/ Herrschafften/Communen/insonderheit auch zu beyder Königl. Würden/Schweden und Dennemarcken/und der Erbarn Ansee-Stadt Lübeck/als des Heil. Röm. Reichs Gliedmaß und fürnehmen Commun tragen/sich üm Behandlung und wieder Auffrichtung Ruhe und Friedens/zwischen hochermelten beyden Königl. Würden und der Stadt Lübeck/Christlich/freundlich/ allergnädigst und gnädigst angenommen / auch beyde Ihr Königl. W. W. und die Stadt Lübeck/durch Schrifftschickung und Gunst Ansinnen bewogen/daß sie allerseits gütliche Handlung auff den ersten Tag des Monats Julii dieses ietzlauffenden tausend/fünffhundert und siebenzigsten Jahres in der Stadt alten Stettin gewilligt und eingerathen.

Und wir Commissarii obgemelt von der Röm. Keyserl. Majst. Königl. W. W. zu Franckreich und Polen und Churfürsten zu Sachsen / mit Credentz/Vollmacht/und instruction Allergnädigst und gnädigst hierzu versehen/erfordert uñ abgefertiget/und zu Folge und Gehorsam solcher commission, ingleichen auch hochermelter Königl. W. W. zu Schweden / und Dennemarcken und der Stadt Lübeck / Rath und Abgesandte / von wegen der Königl. Würde zu Schweden / die Wohlgebohrne / Edle/Gestr. Erb. und Ehrnv. Nicolaus Güldenstern/des Reichs Schweden Obrist. Cantzler/Freyherr und Ritter zu Lündholm/Herr Georg Gera Freyherr zu Birkewick/ Herr Benedict Gülde zu Partorp / Herr Erich Güldenstern zu Nines Ritter / Oloff Larson/Hyremias Römer und M. Petrus Michaelis Secretarius. Von wegen Bürgermeister/Rath und gemeiner Stadt Lübeck/die Erbare / Hochgelahrte/Ersame und Weise/Hieronymus Lünenborch/Christoff Tode/beyde Bürgermeister/Calixtus Schein / der Rechten Doctor und Syndicus, Friederich Knevell Rathsverwandter/ Christoff Messerschmidt Secretarius der Stadt Lübeck / ümb benandte Zeit zu Alten Stettin eingekommen/daß wir dem allen nach zwischen beyden Königl. Schwedisch. uñ Dennemarck. und darneben auch zwischen den Königl. Schwedischen und der Stadt Lübeck Räthen und Abgesandten / nach gezeigten und fürgelegten / unserer und ihrer allerseits Credentz- und Vollmachts-Brieffen/mit Anruffung des Allerhöchsten uñ im Nahmen desselben / die Friedes-Handlung fürgenommen / und vermittelst Göttlicher Gnaden Verleihung nach vieler fleissiger Tractation und Handlung Erstl. bey der Königl. W. W. Schweden und Dennemarcken/und folgends hernach auch der Königl. Würde zu Schweden und der Stadt Lübeck Räthe und Abgesandten / von ihrer gnädigst. Könige und Herren/ auch ihrer Oberer / Eltern und gemeiner Stadt Lübeck wegen / auff nachbeschriebene Maaß / in der Güte zu Grunde endlich entscheiden/verglichen und vereiniget haben.

Daß Anfänglich aller Mißverstand/Zwietracht/Wiederwill/Kriege / Vehde/ Feindschafft zwischen der Königl. Würde zu Schweden/ derselben Königreiche/Lande/ Fürstenthum und Zugehörige / und Bürgermeistern / Rath / Bürgern und Einwohnern und allen Zugehörigen der Stadt Lübeck / gäntzlich gestillet / auffgehoben / abgethan/

than/und dagegen ein sicherer beständiger Friede/gute Zuversicht und Nachbarschafft gewilliget/auffgerichtet/bekräfftiget und bestetiget/seyn und bleiben/und die Kön. Würde zu Schweden/die Stadt Lübeck/derselben Bürger/Einwohner und Zugehörige/gnädigl. und günstigl. und hinwiederüm Bürgermeister/Rath und Gemeine der Stadt Lübeck/die Königl. Würde zu Schweden/dero Königreich/Fürstenthum/Lande/Stände/Verwandte und Zugehörige dienstl. und gütl. ehren/fördern/und ein Theil dem andern oder dessen Zugehörigen wissentlich und fürsetzl. Schaden/Beschwerung uud Ungelegenheit nicht zufügen/sondern so viel müglich wehren und abwenden/seine Ehre/Wohlfarth/Nutz und Bestes/gnädigl. günstiglich und hinwiederüm dienstlich und gütlich erhalten und befördern helffen.

Lübsche Gravamina

Und nach dem zwischen der Königl. Würde zu Schweden/und der Stadt Lübeck Räthen und Abgesandten/unter andern fürnemlich gestritten worden/daß sich der Stadt Lübeck Abgesandte beklaget und beschweret/daß weiland König Gustavus Christl. und Hochlöbl. Gedächtnüß die Stadt Lübeck üm ihrer mannigfaltigen Diensten und Wohlthat willen/die sie Ihrer Königl. Würde und dem Königreich Schweden/in derselben Anliegen erzeigt und bewiesen/mit sondern Privilegien und Gerechtigkeiten begnadet und versehen/und doch Ihr Königl. Würden in Zeit derselben Regierung/wie auch folgends hernach König Erich/Bürgermeister/Rath und gemeine Stadt Lübeck wieder solche mitgetheilte Privilegia und Gerechtigkeit in- und ausserhalb des Königreichs Schweden mercklich betrübet und beschweret/und König Erich/auch die ietzt regierende Königl. Würde zu Schweden sich dieselbe Privilegia zu confirmiren und zu bestetigen/verwiedert/und die Stadt Lübeck an Gebrauch derselben verhindert und durch diese auch andere hernach gesetzte Beschwerung/Verletzung/und Beleidigung zu diesem Krieg Anfang und Ursach gegeben.

Schwedische Beantwortung.

Die Königl. Schwedische Räthe und Abgesandte aber dagegen fürgewandt/daß dieselbe Privilegia an sich selbst übermässig/beschwerlich/und des Königreichs Statuten/Ordnungen und Rechten/wiederlich/daß auch Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck dieselbe von König Gustavo unordentlich erdrungen und ausbracht/und sich derselben vielfältig durch Mißbrauch/und ander ungebührlich Fürnehmen unfähig und verlustig gemachet/und diesen Krieg unnothdürfftiger/unbefugter Weise erreget und verursachet/und also ein Theil dem andern die Verursachung des Krieges/und von deswegen auch die Erstattung der Kriegs-Costen auffdringen wollen. Wir die verordnete Commissarii dafür geachtet/daß solche Aufflage und Zumessung verwiederter und nicht gehaltener Privilegien/oder auch unordentlicher Ausbringung/Verwirck- und Verbrechung derselben/Verursachung Krieges/und Blutvergiesens viel höhere und grössere Beschwerungen und Ungelegenheiten auff sich trugen/und da einem oder dem andern Theil dieselbe auffgehandelt/oder durch Erkentnüß willkürlicher Schieds-Richter auffgelegt/daß es demselben Theil zu mercklichen Verweiß/Unglümpff und Nachtheil gereichen würde. So haben wir in Erwegung dieser und anderer mehr hochwichtigen Ursachen die Königl. Schwedische und der Stadt Lübeck Räthe und Abgesandte mit Fleiß ermahnet/erinnert/sie auch endlich dahin bewogen/daß sie von Ihres gnädigsten Königs und Herren/auch ihrer Ober/Eltern und gemeiner Stadt wegen/solchen Streit und Disputation, auch alle Anmaßung Sprüch- und Forderung des Krieges-Costens halben gegen einander auffgehoben/schwinden und fallen lassen/und sich derselben gäntzlichen begeben und verziehen haben. Und daß die Königliche Schwedische Abgesandte/von ihres gnädigsten Königs und Herren halber bewilliget/angenommen und versprochen/daß Ihr gnädigster König und Herr/Bürgermeister/Rath und gemeiner Stadt Lübeck mehr angeregte Privilegia Inhalt einer allhier begriffenen/und von uns den verordneten Commissarien unterschriebenen

Notula Confirmationis Privilegiorum

und

und versiegelten Notell Confirmiren/ bekräfftigen und unter ihr Königl. W. auch des Durchl. Hochgebohrnen Fürsten und Herren / Carln/ der Reichs zu Schweden Erb-Fürsten/ und Hertzogen zu Südermanlandt/ Nerincke und Wermelandt/ unsers freundlichen lieben Schwagern und gnädigẽ Herrn/ und der Reichs-Räthe Insiegel / Pitschaften und Handt-Zeichẽ verfertigt und vollenzogen/ nebenst und zugleich mit diesem Friedens-Vertrage/ auff hernach benandte Zeit soll und will überreichen und zustellen / und sie derselben Privilegien künfftig für und für ohne allen Inhalt und Verhindernüß würcklich gebrauchen und geniessen lassen.

Die Lübischen Abgesandten auch von ihren Obern/ Aeltern und gemeiner Stadt wegen angenommen / mit confirmation und Bestetigung der Privilegien auff Maaß und Form der allhier begriffenen Notell und mit Uberantwortung derselben auff angeregte Zeiten/ friedlich und genügig zu seyn.

Als auch ferner der Stadt Lübeck Abgesandten angezogen / daß weiland König Gustavus/ Christl. Hochlöbl. Gedächtnüß König Erich/ und die itztregierende Königl. Würde zu Schweden Bürgermeister und Rath/ entzeln Bürgern und Einwohnern der Stadt Lübeck mit hohen Schuld-Summen verwahren / und vorgestreckten Geld verhafft worden / daß auch Anno 546. etliche Bürger mit einem Schiff und Güter im Reiche Schweden in den Aboischen Scheren gestrandet / und von solchen gestrandeten Schiff und Gütern/ ein grosser Antheil geborget/ in die Königl. Cammer vorreicht und verrechnet/ eins Theils derselben auch bey den Schwedischen Ambtleuthen und Unterthanen geblieben. Und für das dritte/ daß König Erich etzlichen Lübischen Bürgern und Kauffleuthen ihre Schiffe und Güter Anno 561. und 62. als sie nach und wiederum von der Narva gelauffen/ angehalten/ verkäuffen und sonst zu der Königl. Cammer und des Reichs Nutz und Vortheil brauchen und vorwenden lassen. Und zum 4. daß König Erich die Bezahlung der Schulden/ so die Schwedische Unterthanen / Bürgern zu Lübeck hinterstellig nicht gestatten/ sondern auch dero etliche in wehrenden Kriege von den Unterthanen selbst abfordern / und in die Königl. Cammer verreichen lassen / und sich König Erich und folgends die ietzt regierende Königl. Würde zu Schweden / der Bezahlung und restitution angeregter Schulden/ Schiff und Güter/ auch Verhelffung gebührliches Rechten / zu gemeiner Stadt und deroselben Bürger und Einwohner mercklichen Schaden und Nachtheil biß daher geäussert. Und darauff begehrt/ gesucht und angehalten/ daß angeregte Schulden die æstimation der Anno 46 Gestrandeten/ auch Anno 61. und 62. angehaltenen und abgenommenen Schiffe und Güter / und die von König Erichen abgeforderte Schulden/ Bürgermeistern Rath und Bürgern der Stadt Lübeck bezahlt/ zugestellet / gefolget/ und sonst wieder die Schwedische Unterthanen gebührlich unverzüglich Recht geholffen werden möchte.

Die Königl. Schwedische Abgesandte aber solcher Schulden/ und sonderlich König Gustavi/ inmassen sie von der Stadt Lübeck Abgesandten specificiret / auch der abgeforderten Schulden/ Nutzes und Vortheils von den gestrandeten Schiffen und Gütern durchaus nicht geständig / sondern dieselbe vorbezahlt/ verjahrt / verwircket und verfallen geachtet / und dann von wegen der abgenommenen Schiffe Anno 61 und 62. fürgewandt / daß dieselbe wieder der Röm. Käyserl. Majestät und des Heiligen Römischen Reichs publicirte Mandat / auff die Reussen an verbotene Orth gelauffen / und daß König Erich auff solche Mandat auch der Römischen Käyserlichen Majst. deshalben an ihre Königl. Würde ausgegangne Schreiben/ dieselbe Schiff und Güter/ oder Entrichtung derselben werth/ nicht schuldig noch pflichtig und sich beyde Theil nach vielen Bericht/ und Gegenbericht (dessen doch einer dem andern nicht geständig gewest) zu rechtlicher Liquidation, probation-Spruch und Erkentniß erboten. Und wir Commissarii bedacht und erwogen/ wann obangeregte Articul / durch rechtliche Verfassung und Außträge solten erördert und entschieden werden / daß bey

Aus-

Außführung eines ieden Theils Nothdurfft und Rechtens / alte Geschichte und Handlung möchten angezogen und eingeführet werden/die zu grosser Verbitterung und Wiederwillen leichtlich Ursach geben könten / daß auch der Proceß und Austrag von wegen liquidation, probation, execution, nach Standt und Gelegenheit der Sachen/ der Partheyen und der Scheides Richter/die hierzu zugebrauchen/ eine grosse Weitläufftigkeit und Ungelegenheit gebühren würde / und doch auch obberührte Anforderung durch die Lübischen Abgesandte zum Theil bescheiniget/zum Theil auch von dem Königlichen Schwedischen zugestanden worden / und darüm mit Fleiß und Treuen gerathen / erinnert/ermahnet und angehalten/ daß die Königl. Schwedische Abgesandten / üm Vermeidung und Abwendung derer und anderer mehr / von uns fürgehaltenen Ungelegenheit willen / für alle obangeregte Sprüch und Forderung/eine benentliche gewisse Summa Geldes/auff geraume Zeit zubezahlen/willigen und hinwieder der Stadt Lübeck Abgesandte ihres Theils wolten abfinden / und befriedigen lassen / und nach vielen angewandten Fleiß oberzehlte Articul endlich auff die Maaß und Wege verglichen / daß die Königl. Schwedische Abgesandte von ihres gnädigsten Königs und Herrn wegen bewilligt und angenommen/daß Ihr K. W. für alle Schulde/damit König Gustavus/ Ericus und die iezt regierende Königl. Würde zu Schweden / Bürgermeistern und Rath/oder auch Privat Personen/ Bürgern und Einwohnern der Stadt Lübeck verhafft seyn möchte.

Demgleichen für die Anno 61. und 62. abgenommene Schiffe und Güter/ auch für dasselbe/was von den gestrandeten Schiffen und Gütern in die Königl. Cammer und des Reichs besten kommen/75000 guter Thaler in sieben Jahres Friste/ nemlich 10000 Thaler vor die erste Frist auff den Tag Johannis Baptistæ des 1574. Jahres/ 10000. Thaler auff Johannis des 1575. Jahres / und also folgends alle ümgehende Jahr / und iedes derselben biß so lange diese gantze Summa bezahlt 10000. Thaler / das letzte Jahr aber 15000. tausent Thaler in der Stadt Lübeck /allemahl auff Johannis Baptistæ gewißlich und unverzüglich soll und will entrichten und erlegen lassen.

Was aber von gestrandeten Schiffen und Gütern (ausserhalb des / was in die Königl. Cammer / und zu des Reichs besten kommen/und in die 75000. Thaler mit geschlagen ist/) noch bey Schwedischen Unterthanen geblieben/demgleichen was sonst die Königl. Schwedischen Unterthanen / vom Adel / Bürger oder Bauren der Stadt Lübeck Bürgern und Einwohnern schuldig / und vor eines ieden debitorn gebührlichen Gerichte liquidirt, bescheiniget und ausgeführet werden kan / darüber soll gebührlich/ unverzüglich Recht mitgetheilet und verholffen werden. Jedoch daß auch dagegen ebenmässiger Gestalt / Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck / den Schwedischen Unterthanen zu den Schulden/damit ihnen Bürger und Einwohner der Stadt Lübeck verhafft seyn/gebührlich/schleunig und unverzüglich Recht verholffen und beydes Orthes Gleichheit hierinne gehalten werde. Und ob König Erich von den Schwedischen Unterthanen in Zeit wehrenden Krieges/von Schulden/ damit sie den Lübschen Bürgern und Einwohnern verhafft gewest / ichtes abgefordert/will die Königl. Würde solch abgefordert Geld einem ieden J. K. W. Unterthanen/aus der Königl. Cammer wiederüm zurücke reichen lassen/damit er dasselb seinen Creditorn zahlen und entrichten könne. Und weil die Königl. W. zu Schweden des Herrn Vaters und Bruders Schulden/und was von allen obberührten mehr in die Königl. Cammer und des Reichs Nutz kommen / zubezahlen auff sich nimmt/ und durch diesen Vertrag darzu obligiret und verpflichtet / so sollen Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck/ auff Zeit und Orth/ wann dieser Friedens-Vertrag gegeneinander übergeben wird/auch alle Verschreibung an Brieff/Siegeln und Handschrifften / die König Gustavus/ Ericus und Ihre Königl. Würden selbsten dem Rath oder auch Bürgern und Einwohnern der Stadt Lübeck gegeben/den Königl. Schwedischen wiederum überantworten und zustellen. Es sollen auch Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck / Bürgern und Einwohnern der

Stadt

Stadt Revell / und hinwiederům Bürgermeister und Rath der Stadt Revell Bürger und Einwohnern der Stadt Lübeck / die Schiffe und Güter / die einer dem andern vor diesem Kriege / und ehe dann die Feind und Absage-Brieffe an sie gelanget/angehalten und abgenommen / vermöge und Inhalt der Ansee-Städte zwischen beyden Theilen deshalben auffgerichter Vergleichung folgen lassen/und da ichts von solchen Schiffen und Gütern verkommen und nicht mehr vorhanden / desselben billichen Werth erstatten/und der Ansee-Städte Vergleichung würcklich nachsetzen.

Ferner haben auch die Königl. Schwedische Räthe und Abgesandten gewilligt/daß Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck/die zwey Schiffe/die im Fürstenthumb Pommern sequestriret, mit den dazu gehörigen Geschütz/und dann auch die Pinbe das Füchschen/welches die Königl. Schwedische Kriegs-Befehlichhaber ausser dem Sequester genommen/so gut als dasselbe ietziger Zeit ist/wiederum gefolget werden sollen. Dieweil auch zwischen der Königl. Würde zu Schweden / und Bürgermeister / Rath und gemeiner Stadt Lübeck / unter andern fürnemblich von wegen der Segellation und Handthierung nach der Narva in Reußland Irrung und Gebrechen fürgestanden/und der Stadt Lübeck/so wohl auch die Königl. Dennemärck. Rähte und Abgesandte/als die Bunds-Verwandten unabgeschaffter Verhindernüß/ der gemeinen freien Sigellation / mit den Königl. Schwedischen Rähten und Abgesandten in Vergleichung der andern streitigen Punct nicht einlassen wolle/ so ist dieser Articul damit die Friedes-Handlung nicht gesperret noch zerschlagen/durch uns die Keyserliche den Königliche Frantzösischen und Churfürstl. Sächs. Commissarien auff die Wege vergliechen/ daß nach Zeit dieses Vertrags/der Stadt Lübeck Bürgern und Einwohnern/die gemeine Segellation/ Gewerbe und Handthierung/in das Reich Schweden/auch uf die Reussen nach der Narva/Revell/Wyburg ɾc. mit unverdächtigen/ unverbottenen redlichen Kauffmañs Wahren/wie von Alters/und hinwiederum den Schwedischen Unterthanē/in die Reiche Dennenmarck. Norwegen / und durch den Oresund in die West-See zugebrauchen / ungehindert und ohne Beschwerung wie vor Alters gestattet und frey gelassen seyn solle / jedoch daß der Röm. Käyserl. Majest. unbenommen sey solcher Sigellation halber auff die Reussen/nach Gelegenheit gewisse Satzung/und Ordnung/deren sich des H. Röm. Reichs Stände/Verwandte und Zugehörige zuverhalten/mit Churfürsten/Fürsten und Ständen / des Heil. Röm. Reichs/ und zu desselben Nothdurfft/ Nutz und Besten auffzurichten /dieselbe zu publiciren/ zu exequiren oder sich auch mit anderen Christl. Potentaten und Herrschafften/einer gewissen Maß/wie solche Sigellation und Handthierung ohn Beschwer und Nachtheil des H. Röm. Reichs/und gemeiner Christenheit hinfüro gebraucht und angestellet werden solle / freundlich zuvergleichen.

Und sollen hiermit und hierdurch die Königl. Würde zu Schweden/derselben Königreich/Lande uñ Zugehörigen/und Bürgermeistere/Rath/Gemeine und Zugehörige / der Stadt Lübeck aller bißher fürgewesenen Mißverstände/ Irrungen und Gebrechen/ endlich und gründlich verglichen / entscheiden und vertragen/ und ihre Königl. Würde derselben Erben und Nachkommen/im Reich Schweden/auch Bürgermeister/ Rath und Gemeine/wie auch Zugehörige der Stadt Lübeck/für und für zu Haltung dieses auffgerichten Frieden Vertrags/und aller darin ausgedruckten/und begrieffenen Friedens-Mitteln/bey Königl. Würde guten Glaubē und Worten der Warheit/verpflichtet und verbunden seyn / und J. K. W. auch Bürgermeister/ Rath und gemeine Stadt Lübeck keine Privilegia, Indult, noch einige andere Außzüge/ Behelff/ Schutz und Einrede / wie die Nahmen haben erfunden und bedacht werden möchten/ hievon freyen/ entheben noch entschuldigen.

Und da ein Theil wieder diesen Vertrag und Friedes-Vergleichung/ ichts fürnehmen/ thun/ handeln/ und das ander Theil darüber beleidigen und beschweren/oder da auch sonsten andere Mißverstände und Irrung davon in diese Vertrage nicht gemeldet/ zwischen der Königl. W. zu Schweden und der Stadt Lübeck fürfallen würden / so soll

i der

der Beschwerde oder Beleidigte/ sich nicht alsbald wiederwertig und feindselig erzeigen/ uñ zum Kriegeswesen schreite/sondern solche seine Beschwerung dem andern Theil durch Schrifft oder Schickung vermelden/ ům Abschaffung und fernerUnterlassung desselben gütlich gesinnen und bitten/uñ da der andere Theil meinte seines Fürnehmens befugt zu seyn/und darum nicht davon abstehen wolte/ alsdann beide Theile/ein jeder derselben vier Personen schiedliche/friedliebende Männer/auff eine benentliche Zeit an einen gelegenen Ohrt zusammen schicken/daß sie die Sache zwischen beiden Theilen hören/ sich derselben Grundstands und Gelegenheit mit Fleiß erkundigen/einem ieden Theil Recht und Gebühr ein-und fürbringen/wohl einnehmen/dasselbe betrachten/erwegen und allen müglichen Fleiß anwenden/daß sie beyde Theile auff Christliche billiche Mittel gütlich vergleichen/und im fall sich ein oder beyde Theile nicht wolten weisen / und zur Billigkeit behandeln und Vertragen lassen / die Sache zu einem gewissen schleunigen Außtrage/ nach Grösse und Gelegenheit derselben verfassen/demselben auch beyde Theil zu folgen / und nachzukommen schuldig und pflichtig seyn sollen und wollen. Und soll dieser auffgerichteter **ewigwehrender Friede**/zwischen der Königl. Würde und dem Reiche Schweden/ und Bürgermeister / Rath und gemeiner Stadt Lübeck / von Zeit dieses beschlossenen und auffgerichteten Vertrags angehen / und innerhalb 8. Wochen nach dato in den Königreichen Schweden/Dennemarcken/ Norwegen/und der Stadt Lübeck öffentlich verkündiget unnd ausgeruffen werden.

Und ob sich zutrüge/daß nach Zeit dieses Vertrages/und doch ehe denn der Friede ausgeruffen/ein Theil dem andern an Schiffen/ Geschütz / oder sonsten beweglichen und unbeweglichen Sachen ichts abnehmen würde/soll dasselbe alsbald/wann die Außkündigung des Friedens geschehen ist/ohne alle Entgeltnüß wiederům abgetreten / restituiret und eingeantwortet werden/auch sollen alle die in wehrenden Krieg/ von einem oder dem andern Theil/zu Wasser oder zu Lande gefangen und angehalten worden/was Standes/Nation und Land-Arth dieselbe seyn / ohne alle Rantzion solcher ihrer Hafft und Gefängnüß und der dabey gethanen Gelübde und Versprechnüß/gefreyet/loß und ledig gezehlt werdden. Und haben die Königl. Schwedische / auch der Stadt Lübeck Rath und Abgesandte/bewilligt und angenommen/daß die Königl. Würde zu Schweden/derselben Bruder Hertzog Carl und die Reichs-Räthe / auch Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck/diesen Friedens-Vertrag/Inhalt einer allhie begriffenen Notell ihres Theils selbst auch verfertigen / unterschreiben / mit dem Königl. Fürstl. Ihren/ ingleichen auch der Stadt Lübeck Insiegel und Petschafften bekräfftiget / und auff den 16. Monats-Tag Februarii schier künfftig wann die Königl. Würde zu Schweden und Dennemarcken / den zwischen beyden ihren Königl. Würden auffgerichteten Frieds-Vertrag/auch beyder Reiche Schweden und Dennemarck/Grentzen/zwischen Knerath und Ulsbeke/ gegeneinander werden überreichen lassen / alsdann auch Verörderung thun wollen/ daß dieser zwischen der Königl. Würde zu Schweden / Bürgermeistern und Rath der Stadt Lübeck also vollzogener Friedens-Vertrag gegen einander übergeben werde.

Nachdem auch in verschienenen 1568. Jahre zu Rottschild / zwischen der Königl. Würde zu Schweden/und der Stadt Lübeck Räthen / und Abgesandten / dieser hierin begriffenen Articul halben gütliche Handlung fürgenommen / und darein so weit verfahren/daß ein Vertrag daselbst verfertiget / durch beyderseits Räthe und Abgesandte versiegelt und gegeneinander übergeben worden/und doch hernach an Confirmation und würcklicher Vollziehung/ die von der Königl. Würde zu Schweden / den Reichs-Räthen/auch Bürgermeistern und Rath der Stadt Lübeck geschehen sollen / Mangel und Verhindernüß fürgefallen / und da dieselbe Receß in der Königl. Schwedischen Cantzley und der Stadt Lübeck Kämmerey solten behalten werden / daraus künfftig Irrthum und Ungelegenheit erwachsen könte/so ist für rathsam angesehen und beschlossen worden/daß zu Ermeidung desselben/auff die Zeit/wann dieser allhier auffgerichteter

Friedens-

Friedes-Vertrag obangezeigter Gestalt / von der Königl. Würde zu Schweden / auch Bürgermeistern und Rath der Stadt Lübeck vollzogen und gegen einander übergeben wird / als dann auch zugleich die zu Rothschildt / verfertigte original Recess gegen einander überantwortet / und zu rück sollen gegeben werden.

Und haben zu Uhrkund alles obgeschriebene / wir die Käyserl. Königl. auch Churfürstl. Commissarii auch der Königl. Würde zu Schweden und der Stadt Lübeck / Räthe und Abgesandte alle obengemelt diesen Friedens-Vertrag mit eigenen Händen unterschrieben / und unser Insigell / und Pitschafft hiefür wissentlich hengen lassen. Geschehen und gegeben im Jahr nach der Geburt / unsers Herrn und Heylandes Jesu Christi. 1570. am Tage Luciæ.

Und nach dem alles und jedes so obstehet / aus unsern Geheiß und befehlig / und demselben durchaus gemeß mit deß hochgebohrnen Fürsten unsers freundl. lieben Bruders / Herrn Carln / deß Reichs Schweden Erb-Fürsten und Hertzogen zu Sudermannland / Narcke / und Wermland und aller unser Reichs Rähte guten Wissen und angenehmen Willen / von unsern darzu vermittels genugsam Gewalts gemächtigten Reichs und anderen Räthen / Dienern und lieben Getreuen Herrn Nicolaus Güldenstern / Cantzlern und Freyherrn zu Lundholm / Georg Gera / Freyherrn zu Byrkewiegk / Benedict Gülthen zu Patorp / Erich Güldenstern zu Neues Ritter / Oloff Lorentzen / Hieremias Römer / und M. Peter Michaelis Secretarien / abgehandelt / beliebet / und beschlossen ist / wir auch dasselbe also ratificiret / genehm gehalten / und bewilliget haben / wie wir es auch hiemit / neben hochgemelten unsern Brudern / und Reichs-Räthen ratificiren und bewilligen / so versprechen und verpflichten wir uns hiemit in der allerbesten Form des Rechtens / wie es zum aller verbündlichsten zugeschehen vor uns / und unsere Mitbenandte / bey unsern Königl. Würden / und im Wort der Warheit / daß wir und sie alles so vorgesetzet / so viel es uns und unsere Mitbeschriebene respectivè belanget / Königlich / Christlich / auffrichtig / und erbarlich wohl halten wollen und sollen / und darwieder wissentlich nicht thun / oder von andern zugeschehen / gestatten / in einigerley Weiß noch Wege / darzu wir uns und unsere Mitbeschriebene hiemit wohlbedachtes Muths freywillig / und daß wir darwieder einige Exception juris oder facti nimmer gebrauchen wollen / thun verbinden immer und ewiglich.

Des zu Uhrkund haben wir Johann der dritte von GOttes Gnaden der Schweden und Wenden rc. König / vor uns und unsere Erben und Nachkommen / am Reiche Schweden / und wir Carl Erb-Fürst des Reichs Schweden und Hertzog zu Sudermannland rc. vor uns und unsere Erben / bey unsern Königl. Würden und Fürstl. Ehren / und wir Petrus Graff zu Wyßnigsborgk und Freyherr zu Rittbeholm des Reichs Schweden Drotzelt / Gustav Oloffs Sohn Freyherr zu Torpa und Lena / des Reichs Schweden Marschalck / Nicolaus Güldenstern / Freyherr zu Lundholm / des Reichs Schweden Oberster Cantzler / und Tyhared. Lagmann in Schmaland / Jürgen Güldenstern zu Fogelwieg Ritter / Gabriel Christiern / Freyherr zu Morby und Lagmann in Sudermannland / Türe Bilcke zu Sahlestadt / Ritter Lagmann in Upland / Georg Gera Freyherr zu Birkewieg / Lagmann in Oster-Gottland / Erich Gustav Sohn Freyherr zu Tronebeck / und Oresten Lagmann in Wester-Gottland / Hogenskielt / Bilcke Freyherr zu Lerko Hoffmeister / und Lagmann in Nordfinnland / Claus Flemming Freyherr zu Wiegk des Reichs Schweden Admiral und Lagmann in Suderfinnland / Benedict Gülden zu Pattorp / Ritter / des Reichs Schweden Obrister Schatzmeister / und Lagmann in Weßmanland und Dalern / Erich Güldenstern zu Nines Ritter / und Lagmann in Schmaland / Johann Bilke zu Hare Stet er Ritter / Stadthalter in Oster-Gottland / Gustaff Bannier zu Dürschholm Ritter und Hoff-Marschalck / Kundt Poße zu Sathenaß Ritter Stadthalter in Wester Gottland / Andreas Person zu Ferdell Ritter / Stadthalter in Schmaland / als des Reichs Schweden

Räthe/vor uns und unsere Nachkommen/bey unsern Gräffl. und Adel. Ehren mit unseren Königl. Fürstl. und unseren Handzeichen/Insiegeln und angebohrnen Petschafften/ diese Ratification bekräfftiget.

Geschehen und gegeben auff unsern Königl. Schloß Stockholm am 24. Tage des Monats Februarii nach der Geburt unsers HERRN und Heylandes JEsu Christi im 1571 Jahre.

Johannes R. S.

Carolus.

PRIVILEGIA

Des Groß-Fürsten Baryß Fodorawitz/ und des Jungen Herren Fodora Barissowitz aller Russen der Stadt Lübeck gegeben/ Anno 1603. den 7. Junij.

Aus dem Russischen ins Teutsche übersetzet.

GOTT und der Dreyfaltigkeit loben wir seine Gnade in der Regierung und Wohlgefallens / die befestige uns den Scepter zu halten/in allerley Hochrühmligkeit/in Auffsehen und Erhaltung des grossen Rüssischen Käyser-Thums.

WIr grosser Herr / Käyser und Groß-Fürst Baryß Fodorawitz / all der Russen selbst Erhalter der Woldomyrschen / Moßcowitschen und Neugartschen/ Käyser zu Kasan / Käyser zu Asterchan und Käyser in Sybyryen/ Herr zu Plechauen/Großfürst zu Smolentzke/Twerscy zu Gneßky Premschky Wertzky/Bolgarschy uñ andere/ein Herr uñ Großfürst zu Neugarten. Des Nieder-Landes Zerrcy / Goftzky / Rehaußky / Rostofsky/Jeroßlafsky/Belo Oferßky/Lifflandsky/Udorßky/Cendinßky/ und der gantzen Norderseyten ein Arbiter und ein Herr der Zwertßken Lande der Grüsinsken/Käyserthumb und anderer vieler Herrschafften Herr und Regent / und unser Käyserlichen Majestät Sohn der grosse Herr und Keyser der Fürste Fodora Barysſewytz.

Wir haben die Stadt Lübeck / Bürgermeister / Rathmann und Bürgerschafft begnadiget/daß sie mögen zu unser Käys. Majest. ihre der Stadt Gesandten den Bürgermeister Herrn Conrad Garmers/ und Rathmann Herr Henrich Kerckrinck abordnen und zu suchen/daß wir grosser Herr Käyser und Eltere Fürst Barys Fodorawitz aller Russen einselbst Erhalter / und unser Käyserl. Majest. Sohn der grosse Herr und Käyser

Käyser der Fürst Fodora Baryssowitz aller Russen/wollen begnädigen der Stadt Lübeck Kauffleuthe/daß sie mögen frey kommen in unsere grosse Herrschafften/nemlich zu grossen Neugarten und zu Pleßkau und Iwangorodt und in unser Käyserliche Stadt Moscow/und daselbst zu handeln in freywillige Kauffmanschafft/auch daß sie wieder zurücke reisen mögen mit ihren Gütern ohne anhalten. Die Werbung.

Und daß wir sie auch wollen begnädigen zu Groß Neugarten/zu Pleßkau zu Iwangorodt und ihnen erlauben/Höfe zubauen für die ankommende reisende Kauffleuthe/und dann auff ihren Höfen also mögen mit ihren eigenen teutschen Volcke/und daß wir sie gleichsfalls begnädigen wollen und ihnen frey geben/daß ihre Kauff-Herren und Kauffleuthe auch kommen mögen mit Schiffen und Kauffmanns-Wahren an die Nörderseit in unser väterliches Erbe/in das Colmegordsky Land/und zu der Archangelschen Stadt/und daß sie daselbst eine Stete mögen haben/für die ankommende und reisende Leute/und was sie von ihren Gütern nach ihren Willen nicht verhandlen können/daß sie dieselbigen Wahren wiederümb zurücke führen müssen.

Item/daß auch allerley Gewichte in allen Städten sollen gleich seyn/wie zuvor gewesen ist/und daß kauffen und verkauffen niemand gewehret werden soll. Item/daß alle Güter gewogen werden sollen/nemlich Wachs/Tallich/Flachs/Hanff/und daß auch Tran in rechte Fäßer gethan/und die Stäbe nicht dicker seyn sollen/als sie vorher gewesen/auff daß der Teutsche Kauffmann nicht vervortheilet werden möge. Item/wird sichs auch befinden/daß bey den Teutschen Kauffleuthen Mangel an ihren Wahren verhanden/als in den Stück Lacken oder Tüchern an den Maaßen so kurtz oder zu wenig/oder was für Güter naß worden/daß solches Käyserl. Majst. deshalben auff die teutschen Kauffleuthe keine Ungnade legen wollen/und solche Güter deshalben nicht befehlen wollen zu nehmen/und daß von wegen dieser Ursachen/weil solche Güter werden aus andern Herrschafften geholet/und dann auch offtermahls solche Güter durch mancherley Hände gehen/vertauschet werden/und wie dem allen/so in der Kauff-Handlung ihre Abrede noch nicht könten vollnzogen werden/daß alsdenn derselbe seine Güter möchte wieder ohne Straffe zurücke nehmen.

Und daß wir grosser Herr Barys Fodorawitz aller Russen ein selbst Erhalter/und unser Käyserl. Majst. Sohn Fodora Baryssowitz aller Russen ꝛc. begnädigen der Stadt Lübeck Bürgermeister und Rathmann/und möchten begnädigen/daß von ihren Gütern den Zollboden Zoll nicht möchte genommen werden/sondern daß wir befehlen möchten/zuhandeln ohne Zoll/und daß auch die Teutschen Güter ihrer Kauffleuthe auff den Zollboden nicht möchten besichtiget/und auch nicht angeschrieben werden/damit deshalben dem Kauffmann kein Schade wiederfahren/und daß ihnen auch von den verordneten Russen keine Beschwerung wiederfahren möge.

Und so einer von den Lübischen Kauffleuthen in unsern Herrschafften würde sterben/daß man möchte derselbigen Nachlaß und Güter folgen lassen/der Kauffleute Oldermann daselbst/welcher zu der Zeit auff ihren teutschen Höfen seyn wird/dann derselbe alle solche Güter an des Verstorbenen nehesten Freunde senden möchte. Und ob ein getödeter oder erschlagener Mensch etwa gefunden würde/bey ihren Gasthöfen/daß ihn alsdann kein Schade oder Auspfändung deshalben wiederfahren möge.

Und daß auch möchte vergönnet werden/ihren Kauffleuthen auff ihren Höfen/wann die angerichtet und verfertiget werden/ihnen Nothdurfft zu schaffen an Geträncke/als nemlich Bier/Mede/und Wein/und auch daß sie selbst mögen brauen und Mede einsetzen. Item/daß sie auff Müntzhöfen silberne Dennige zu vermüntzen bringen mögen.

Und wann ihren Kauffleuthen von iemand Beschwer wiederfahren würde/daß alsdann dieselbe Reisen oder ihre Mitverwandten an unsere Herrschafft in der Moßkow uns der Käys. Majst. zu suppliciren frey und sicher schicken mögen.

Und wir grosser Herr und Käyser/Groß-Fürst Barys Fodorawitz aller Russen

sen ein selbst Erhalter/und unser Käys. Maj. Sohn der grosse Herr und Käyser der Fürst **Fodora Baryssowitz**/ aller Russen ꝛc.

Resolutio.

Nach unser hertzgründlichen Gewogenheit der Stadt Lübeck / den Bürgermeistern/Rathmanne und Bürgern beweiset sich unser Käyserl. Majest. Begnadigung / und haben euer Begehren in allen Gnaden ausgehöret/und nach euren Begehren haben wir euch mit unser Käyserl. Majst. Gnade begnädiget / und (a) geben die Freyheit ihren Kauffherren und Kauffleuten der Stadt Lübeck/ daß sie mögen kommen in unsere Herrschafft zu grossen **Neugarten** und **Pleßkau**/und zu **Jwangarodt** und in der Moßkow mit allerley Gütern / und zu kauff schlagen mit unsern Leuten in freywilliger Kauffmanschafft/gegen allerhand Güter/und auch mit denselben wieder zurücke reisen / sonder einigerley Anhalten/und wollen sie in gute Acht haben lassen/nach unser Käyserl. Majst. Befehligung/dann also haben wirs in unsern Städten befohlen/damit euch keinerley Beschwerung oder Unglimpff/ oder Außpfändung wiederfahren möge. (b) Die Höfe für sie zu groß **Neugarten** zu **Pleßkau** und zu **Jwangarodt** verläuben / wie ihnen zugebrauchen/vor sich selbst auff die angewiesene Städte / da wirs befehlen werden / oder aber / da sie einen gefertigten Hoff kauffen mögen / das geben wir ihnen die Freyheit/(c) daß sie auff denselben ihren Höfen mögen halten ihre eigene Befehlhaber/ und ein Lübischen Hoff-Wirth / wie das bey andern Kauffleuten gebräuchlich ist / und mögen Getränck halten/auff denselben ihren Höfen/die Lübische Kauffherrn oder Kauffleute zu ihrer Nothdurfft Bier und Wein zu brauen/und auch Mede einzusetzen/aber daß man solche Geträncke halten soll für sich selbst/und nicht zuverkauffen / ausgenommen was sie selbst bekommen aus teutschen Landen/nemlich/rothen Wein von allerley Arth/ das mögen sie verkauffen bey Tonen voll/und nicht bey Spannen oder bey Stübichen. Auff den Müntzhöfen (d) geben wir ihnen frey Thaler und allerley Silber an Denning zu vermüntzen.

(a) Freyes Commercium, Ein und Ausfuhr der Lübischen Wahren.

(b) Freyheit der Höfe.

(c) Freyheit zu schencken.

Vñ Geträncke zuverkauffen.

(d) Freye Müntzung.

(e) Desgleichen haben wir begnadet die Stadt Lübeck/Bürgermeister/Rathmann und die Bürgerschafft/ihren Kauffherren und Kauffleuten der Stadt Lübeck/und geben ihnen die Freyheit zukommen mit ihren Gütern zu Schiffe in unser Herrschafft / zu der **Colmegorodisch** Höfen/zu der **Archangelschen** Stadt / mit unsern Herrschafften/ Kauffleuten gegen allerhand Güter in freywillige Kauffhandlung zuhandeln. Und denselben ihren Ankommenden haben wir befohlen eine Stete zu einem Hofe / bey der Archangelschen (f) Stadt einzugeben / und sie mögen kommen in unser Herrschafft / auch wieder zurücke reisen/freywillig/und ihre Güter mit ihnen wieder wegnehmen/und die sie nicht werden verkauffen können/ohne einigerley Auffhaltung/ uñ es soll auch keine Hinderlist oder Betrug unter Kauffleuten in den Gütern/auch in dem Gewicht nicht seyn.

(e) Freye Schiffung nach den Russischen Hafen.

Freyheit zu Archangel.

Und was für Güter unter den Kauffleuten vorhanden / die da nicht auffrichtig / so fern es nicht mit Betrug geschehe / darümb die Käuffers und Verkäuffers sich dann bereden/ und wenn sie sich dann nicht können vergleichen oder vertragen / alsdenn soll der Richter sie scheiden/oder man soll das Gut wiederümb zurücke geben/so fern/da noch keine hinderlistige Betrügerey in den Lübischen Gütern gewesen ist.

Wie es mit den betrüglichen Wahren zuhalten.

Jngleichen/so auch in dem gewraketen Gütern den Gewichten kein Betrug gewesen. Jtem/von wegen des Goldes soll man die Gewicht recht ansagen / zu wissen die Thara oder Abzüge und den Zollboden Zoll. Von allen Lübischen Gütern haben wir befohlen nichts zunehmen/ausgenommen/daß das Gewicht der Pfund-Zoll genommen werden/nach den vorigen/und in allerley Kauff-Handlung haben wir befohlen/ den Lübischen solche Freyheit zubestetigen.

Richtig Gewichte.

Befreyung des Zolls.

Auch soll man ihre Güter nit besichtigen/auch nit taxiren/sie sollen aber ihre Güter anmelden/und auff den Zollboden beschreiben/und den Werth von ihren Gütern mit Warheit ansagen/ und keine Güter verborgen halte. Und so einer von Lübeck hier sterbe/ des Nachlaß und Güter sollen sie der Kauffleute Oldermann übergeben (welcher auff die Zeit Befehl haben wird) und auff ihren Gasthöfen. Und da einer von den Lübischen

Befreyung der Visitation und Taxation.

Verstorbene Güter dem Oldermann und Erben zu lassen.

Kauffleuten/nach der Moßkow ům an unser Käyserl. Majst. zu suppliciren/ von wegen ihrer Sachen oder Beschwerung reisen wolte / so haben wir selbigen durch alle unsere Städte ohne einigerley Uffhaltung und Beschwer frey und sicher reisen zulassen/ Befehl ertheilet. Und wir haben befohlen diesen unsern Käys. Gnaden-Brieff ihnen zugeben/ alles nach unsern Käyserlichen Gnaden-Brieff / den wir ihnen von Lübeck gegeben haben in unser Käyserl. Stadt Moßkow/ in Jahr von Schaffung der Welt 7111. im Monat Junio in unser Herrschafften und Käyserthumb im vierdten. Freye Passago nach der Moßkow und Rußland.

Schrage oder Ordnung des Kauffmanns zum Reußlande Residierende.

Ubersehen/ und von neuen bey eingebracht Anno 1603.

WJr Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck/ bekennen hiermit öffentlich / nach dem unlängst die tägliche Erfahrung an ihm selbst gegeben / daß durch Abnehmen und Untergang der Conthoren (welche vormals nicht allein zu mercklichen Gedey und Wachsung aller Hansee-Städte gerichtet/ besondern auch gleich Zucht-Schulen für die liebe Jugend zur Lehr und Erhaltung guter Zucht und Erbarkeit erachtet werden /) auch aller Handel und Wandel gelegt und in Verderb gerathen.

Und solches zuförderst dahero / daß keine gewisse Ordnung und Statuten im vigore gewesen / darnach sich der gemeine handthierende Kauffmann im Handel und Wandel hätte reguliren und richten mögen. Und dann verrückter Zeit der Durchläuchtiger/ Großmächtiger Käyser und Groß-Fürst ꝛc. Herr Barys Fedorawitz aller Reussen und seiner Majest. Sohn der Jünger Käyser und Fürst Herr Fedor Borissewitz die Stadt Lübeck mit einem neuen Privilegio gnädigst versehen / auch neue Höfe zu Neugart/ Pleßkau/ Iwannogrodt und Collmogradt anweisen lassen.

DEmnach/ und damit der Handel durch Versehung des Allmächtigen wiederümb in etwas guten Stande nach ietziger Zeit Lauff und Gelegenheit / so viel müglich/ gebracht werden möchte / den unsern mit mehr Gewogenheit / dann bißhero geschehen zugethan zu seyn / auch sonsten allerhand Verdacht von den unsern / damit sie bey dem Groß-Fürsten durch die Frembden angegeben/ und dahero in eusserste Verderb und Nachtheil ihres Handels und Wandels gesetzet / abgewendet werden / seynd wir verursachet/ die alte Schrage und Ordnung zu revidiren/ wiederümb zufassen und beyeinzubringen/ darmit ebenmässige Gleichheit in Handel und Wandel nach ietziger Zeit Gelegenheit wiederümb angerichtet und getrieben werden möchte / nicht zweiffelnde / es werde solches durch Versehung des Allmächtigen zu erspießlichen Gedey und Auffnehmen gemeiner Handthierung und Kauffmanns Werbung nicht undienlich erachtet werden können.

Haben demnach folgende Ordnung in drey Theil theilen wollen:

Im ersten Theil wird gedacht von des Oldermanns Beysitzern und ihrem Ambt.

Im andern/von den ankommenden Kauffmann/von des Hofs Regiment/Tisch-Zucht/und wie sich ein ieder in seinen Stande verhalten solle.

Im dritten/von allerhand Reusischen und Teutschen Wahren/wie es damit in der Handlung soll gehalten werden.

Fürs Erste/so siehet ein erbarer Rath für gut an/daß all-
1. hier in Lübeck vier Elterleute/auch Fracht-Herrn genand/wie
bißhero gewöhnlich gewesen/seyn und bleiben sollen/und so ferne einiger
Mangel darin befunden/sollen die Fracht-Herrn so noch am Leben/soviel/
biß die Zahl ersetzet/zu sich kießen.

2. Nachdem dann keine gute Ordnung ohne gefaßtes Regiment und Haupt
wohl kan bestellet und erhalten werden/so muß zu Behuff der Reusischen Residentz ein
Oldermann verordnet/welcher durch die Fracht-Herrn allhier einem Erbarn Rath soll
angegeben/und nach befundener seiner Qualität durch sie bestetiget werden.

Des müssen auch zwey Beysitzer dem Oldermann zu mehrer Beförderung sei-
3. nes Ammts und Execution gegen die Ungehorsamen beygeordnet werden/derwegen
soll der Oldermann iedesmahl/wen̄ es nöthig/mit vorgehabtem Rath der Eltisten zwee-
ne aus dem gemeinen Kauffmann/welche am bequemesten erachtet werden möchten/
darzu zuerwehlen/sich angelegen seyn lassen.

4. Wie dann eines guten Schreibers von nöthen seyn will/der alle Gebrechen/so
zwischen den Reusisch. und Teutschen oder unter sich selbst zutragen möchten/fleissig
verzeichne/und die Schreiberey der Residentz-Bücher und Register/und was deme an-
gehörig in gebührender Acht habe/worzu dann Oldermann und Beysitzer auch bedacht
seyn müssen.

5. Der Oldermann soll ein Haupt über alle Kauffleuthe seyn/gut Regiment/ver-
möge der vorigen Receß über sie halten/damit iedermänniglich ein Christ- und erbarlich
Leben führe/und soferne einige Irrung unter den unsern/oder auch den unsern und den
Reussen/entstünde/dieselben ohne einige Verdacht und affection in der Güte schlich-
ten und vertragen/so ferne aber die Güte in Sachen den unsern belangende entstehen
würde/darin nach Billigkeit oder sonsten was recht sprechen/und so sehr iemand dasselbe
zu wiedern/soll der Sachen Umbstandt/des Klägers und Beklagtens Nothdurfft
schrifftlich eingenommen und anhero gelangen/und Bescheids erwarten.

Die Beysitzer sollen nebenst des Kauffmanns Oldermann seyn/ihme in allen
6. Dingen die hülffliche Hand gehorsamlich leihen/damit er sein Ammt und Dienst ne-
benst ihnen desto treuer und fleissiger verrichten möge.

Es soll auch der Oldermann insonderheit mit Ernst darüber halten/daß es in der
7. Kauffmanschafft auffrichtig/redlich und ohne Betrug zugehe.

Nachdem dann auch das Reich Gottes/zu mehrer Erlangung Göttliches See-
8. gens gesuchet werden soll und muß/so will von nöthen seyn/dieweil man für der Hand
sonsten an dem Orth keine Christliche Prediger haben kan oder mag/daß die Fracht-
Herren auff des gemeinen Kauffmanns Unkosten/die Bibel/als Bücher beyde alt und
neu Testaments/die Haußpostill/groß und kleinen Catechismum teutsch/Psalmbuch
Lutheri/Formulam Concordiæ und Apologiam derselben/bey sich kauffen/und
solches alles neben dieser Ordnung in einer Laden verwahret/dem Oldermann zustel-
len/und sie darauff sonderlich befehlicht werden. Auch sollen hiermit allerley Calvi-
nische und in der Apologia ausgesetzte Bücher gäntzlich verboten und keines weges der
Oerther gelitten werden.

Demnach soll gemeinem Kauffmann auff der Residentz/durch den Schreiber o-
9. der iemand anders/denn der Oldermann nebenst den Beysitzern darzu erwehlen/alle
Sontage und gewöhnliche Fest zwey Capitel aus dem alten und eines aus dem neuen

Testament

Testament nebenst dem Evangelio und der Auslegung fürgelesen/für/und nach Lesung desselben feine Christliche Gesänge in wahrer Andacht gesungen und gebetet werden. Des Donnerstags soll gleichsfalls ein Capitel aus dem alten und neuen Testament verlesen und die Litaney gesungen werden: Immittels aber soll der Hoff verschlossen und versperret seyn/auch sich niemand von den GottesDienst absondern.

Von des Oldermanns Macht zu gebieten/verbieten/und Straff der Ungehorsamen.

Damit auch die Jugend und iedermänniglichen auff dem Reusischen Conthor Residirende/sich dem Oldermanne und Kauffmanns-Rath desto baß gehorsam erzeigen möge/ so geben wir hiermit dem Oldermann und Kauffmanns-Rath vollkommene Macht/ in allen erbaren und billigen Sachen/ beyde Zucht/ Ehr und Recht belangende/nach Wichtigkeit der Sachen und der Articul/ so in der Ordnung begriffen/zugebieten und zuverbieten / und so darauff gemelter Oldermann iemands/ er were wer er wolte/ etwas geböte/ zum ersten/ andern und drittenmahl/ von Rechts wegen zuthun oder zulassen/er aber das Gebot versetze und nicht thete/ was ihm aufferlegt/ der soll damit des Kauffmanns Frey- und Gerechtigkeit verwircket haben/ und aus dem Hofe verweiset/allhier zu Lübeck oder sonsten wo in den Städten zu keiner Wicht noch Wage verstattet noch zugelassen werden. 10.

So ferne sich ein Todtschlag oder andere Missethat/ welche des Lebens Verwirckung auff sich trüge/ zwischen den unsern (welches Gott gnädiglich abwende) zutrüge/so soll der Oldermann nebenst dem Kauffmans-Rath Macht haben/ denselben Todtschläger anzuhalten/ und den Fall mit allen seinen Umbständen an einen Erbarn Rath zu Lübeck gelangen zulassen/zu derselben Erkentnüß es stehen soll/welcher Gestalt er am Leben oder sonsten soll gestrafft: Wie es dann auch in wichtigen Diebstahlen gleichsfalls soll gehalten werden; Geringe Diebstahl aber soll der Oldermann und Kauffmans-Rath nach Gelegenheit unter sich selbst zu richten haben. 11.

Wann iemand/er were wer er wolle/der den Oldermann sampt seinen Beysitzern einen mit einigen Worten oder Wercken verachten würde/ der soll zur Straffe geben zehen Marck Neugartsch. 12.

Es soll niemand zu Verhütung allerley Unheils/ an dem Orth da der Handel fallen wird/weder innerhalb noch ausserhalb des Hofes einige Waffen/Wehre oder geladene Röhre tragen. 13.

Dann würde iemand über den andern sein Messer zücken/ der hat verwirckt zehen Marck Neugartsch. Schlüge iemand den andern mit der Faust in die Wangen/der bricht fünff Marck Neugartsch. Gebe iemand dem andern Ehrenrührige Wort/ der verwircket 5. Marck Neugartsch. Verwundet aber iemand mit einem Messer oder andern tödlichen Gewehr/daraus keine Lähmniß oder Gefahr erfolget/ der soll geben 30. Marck Neugartsch. Entstünde auch sonsten einige Zwietracht unter den unsern/ die sollen sich aus dem Lande ohne vorhin beschehene Außsöhnung nicht begeben/ doch also/daß ihnen solches vorhin bey Verbot des Hofes angemeldet werden. 14.

Würde auch iemand über solcher Zwietracht gewesen seyn/und dem Oldermann nicht angemeldet haben/der hat verwircket 5 Marck Neugartsch. 15.

Schläget iemand den andern blau und blat/der giebt zehen Marck. Schläget iemand den andern braun und blau/der giebt fünff Marck. Verwundet iemand den andern aus Vorsatz so schwerlich/daß die Wunde Lähmnüß oder Gefahr Lebens auff sich hätte/der bricht funffzig Marck. 16.

Wer beklaget und besprochen werden soll/wegen einiges das er verbrochen hat/ dem soll der Oldermann sambt Kauffmans-Rath mächtig seyn zu laden/daß er komme auff den Hoff innerhalb 6. Wochen/ so er binnen Landes/ ümb sich zuverantworten. 17.

Des

18. Des soll niemand von unsern Teutschen Kauffleuten einige zweyspaltige Sachen in frembde Gerichte bringen/oder für einer frembden Obrigkeit / daß dem Oldermann inhibirt/und die Hand geschlossen werde/durch sich selbst oder iemand anders erwerblich und ausbringen / thete iemand dargegen der soll 30. M. Silbers verfallen seyn/und des Kauffmans Recht verwirckt haben / im Fall er solch Marck an Gelde zu erlegen nicht vermöchte/der soll vor eine iede Marck Silbers 8 Tage mit Wasser und Brodt gespeiset / und gleichwohl auff beyder Höfe Gerechtigkeit verlustig gemachet seyn.

19. Würde iemand von den unsern am Hofe oder sonsten in Reußland versterben/ sollen des verstorbenen nachgelassene Güter richtig inventirt und in gute Verwahrung genommen / und solches in Teutschland den Erben oder Herren / so ferne es ein Diener gewesen/zu wissen gemachet/und wie es damit zu halten/ erkundiget werden.

20. Were aber der Verstorbene sein selbst Herr gewesen / und vermercket würde/daß derselbe etwa mit Schulden verhafftet/soll solches wie vorhin in den jenigen so daran interessirt, in Teutschlandt angekündiget/und solch Gut Jahr und Tag/biß auff fernern Bescheid zu iedermans Rechte/in Verwahrung behalten bleiben / doch soll den Erben dafür genugsam zu caviren frey stehen.

21. Dieweil aber solche eine große Gemeine am Hofe ohne sonderliche Unkostungen jährlich nicht bestehen kan / der Hoff und Gebäude auch muß unterhalten werden / als soll von den Gütern/so ins Land gebracht werden/das Schoß wie auff allen andern Conthoren gebräuchlich / als von hundert Marcken/drey Denich / von funffzig Marcken anderthalb Denich entrichtet werden.

22. Der Oldermann und Kauffmans-Rath soll insonderheit befehlicht seyn / das angeordnete Kauffmanns-Schoß von iederm Kauffmann vermittelst Eydes zunehmen und einzufordern/solches mit allem Fleiß einschreiben/ und davon iederzeit bey seinem Eyd gebührende Rechnung und Bescheid thun.

23. So soll auch der Oldermann und Kauffmans-Rath gegen die Hauptleuthe und Waywoden sich aller bescheidener Freundligkeit verhalten.

24. Es soll der Oldermann seinen Beysitzern und Kauffmanns-Rath/ iedes Jahrs Rechnung und Bescheid zu thun verpflichtet/würde auch der Oldermann binnen Jahrs abziehen/soll er gleichsfalls darzu verbunden seyn / und wann die Rechnung iedes Jahr auff Ostern/ohne die Fracht-Herren also geschlossen/dieselbe gen Lübeck überschicken.

25. Es soll niemand frembder Nation auff den Hoff verstattet / noch auch sonsten iemandes mit des Kauffmanns Gerechtigkeit vertheidiget werden / der sich des Kauffmans Gerechtigkeit nicht unterwürffig gemachet.

26. Würde einig Kauffmann seines Herrn Principaln oder Maschops Gut mit doppeln/spielen/fressen und sauffen oder andern unzüchtigen Leben/Muthwillen zuverzehren angetroffen/soll ihme dessen durch den Oldermann für erste mit Ernst untersaget werden/würde er davon also nicht abstehen/soll der Oldermann und Beysitzer hiermit befehlicht seyn / desselben Gut so vorhanden / an sich in gute Verwahrung zunehmen/ und solches seinem Herrn/Freunden und andern denen daran gelegen / in Teutschlandt förderlichst vermelden/und wie sie es damit gehalten haben wollen/zuerkundigen.

27. Wie dann der Oldermann insonderheit darzu verdacht seyn soll/ daß diese Schrage in guter Acht gehalten und verwahret bleiben möge / auch niemand davon oder zuthun/ohne Vollbort des Erbarn Raths zu Lübeck.

28. Würde auch nach Gelegenheit der Zeit und Läuffte/etwas vorfallen/daran denn Erbarn Städten und gemeinen Handel gelegen / und in dieser Schrage und Ordnung nicht mit begriffen/ soll solches an wohlgedachten Rath gelanget/und deren gutachten darauf erholet werden.

Damit

Damit auch der Oldermann desto mehr Authorität und Respect haben / und gemeine Sachen förderlichst verrichten möge / soll er sich zu dero Behuff mit einē tauglichen Jungen zum wenigsten versehen. 29.

Eyd des Oldermanns / Beysitzer und Kauffmanns Rath.

ICh lobe und schwere / daß ich solche Privilegia und Freyheiten / damit die Stadt Lübeck in Reußlandt versehen / od' hinkünfftig ferner befreyet werden möchte / auch 30. diese Schrage und Ordnung / damit der Kauffmann ietzo versehen / oder auch hinkünfftig versehen werden möchte / verwahren / mit Fleiß in guter Acht haben / treu und festiglich darüber halten wolle / nach aller Mögligkeit und meiner fünff Sinnen / auch einen iedern er sey Arm oder Reich / rechtfertiglich in allen Sachen / ohne Gunst / Haß / Neid oder einige affection richten / des Conthors Vorrath und gemeine besten mit allem Fleiß bewahren / und daß davon gute Rechnung iedesmahls gehalten und gethan / befördern helffen wolle / auch verschwiegen halten was heimlichen bleiben soll / ohne List und Gefehrde / daß mir Gott so helffe.

Das ander Theil. Belangend den Kauffmann ins gemein / und seinen Dienern / des Hofes Regiment und Tischzucht / auch wie sich ein ieder nach seinem Stande verhalten soll.

DIeweil auch allerhand Unrichtigkeit wegen nicht gehaltenem Unterscheid der Handels-Personen / biß dahero vorgefallen und gespüret worden. So soll / vermöge voriger Ordnung und Receßen / kein ankommender weder Junge oder Diener zur Handlung gelassen werden / der selbst / oder desselben sein Herr ein Krämer / Handwercker / oder eines andern Handels Verwandter ist / worauff dann die Fracht-Herren ein gut Auffsehen haben sollen / ehe sie einigen Beweiß oder Kundschafft von sich geben. 1.

So soll auch allerhand fremder Factorey und Maschopey durchaus verboten seyn / bey Verlust des Hofes Gerechtigkeit / und Straff zehen Marck löthiges / da auch der Oldermann und Kauffmanns-Rath iemand frembde Factoreien oder Maschopien halber verdächtig halten / derselbe soll sich dessen mit seinem Eyde zuentlegē schuldig seyn. 2.

Einem ieden ankom̃enden Kauffmann / so sich des Hofes Gerechtigkeit zugebrauchen gedencket / soll diese Schrage vorgelesen und der zugeleben / durch den Oldermann mit erst untersagt werden / darauff soll er sich ins Kauffmans-Buch schreiben lassen / auch daß er des Kauffmans Heimligkeit verschwiegen halten wolle / anloben / für welche Einschreibung Hansegeld fünff Marck Naugartisch zugeben soll verpflichtet seyn. 3.

Die jenigen / so keine auffrichtige Kauffmanschafft treiben / besondern nach Kundschafft und andern Unrath anzurichten aus seyn / sollen auff dem Hofe weder geduldet noch gelitten werden. 4.

Niemand soll sich ausserhalb Hofes zu Stande oder zur Herberge begeben / und da der Hoff zu klein befunden würde / muß er zu der Nothdurfft erweitert werden. 5.

So iemand seinen Herrn länger zudienen / oder der Herr des Dieners oder seines Maschops-Dienst nicht länger begehren würde / so ist der Diener oder Maschop anhero nach Lübeck zukommen schuldig / oder daselbst mit Freundschafft / oder so es nicht anders seyn könte / mit Rechte von seinem Herrn oder Maschope zuscheiden / bey Verlust des Hofes und Straffe der Schragen / auch der Erbarn Städte Receßen einverleibt. 6.

Würde iemand sich unterstehen einen andern seinen Diener oder Maschop abzuspannen und solches ausfündig gemachet / soll derselbe mit ernster Straffe nach Gelegenheit der Verwirckung beleget werden. 7.

Ordnung /

Ordnung / wie sich Bürger und Gesellen auff den Höfen zu Tisch und sonsten verhalten sollen.

ALs wir auch bey uns betrachtet / und aus
8. der That erfahren / daß dem gemeinen Kauffmann
durch böß / unordentlich Regiment mit unzeitigen essen
und trincken zu allerhand Leichtfertigkeit keine geringe Ursach gege
ben worden / demselben nun vorzukommen / ordiniren und setzen wir
daß alle auff dem Conthor in Reußland Residirende Kauffleuthe zu
rechter gewöhnlicher Zeit auff den Höfen zum Essen zugehen / sollen verpflichtet seyn
ausserhalb die jenigen / so sich mit rechten ehehafften und ordentlichen Nothsachen zu
entschuldigen wissen / oder dermassen mit Leibs-Schwachheit und Kranckheit beladen
weren / daß sie persönlich zum Essen zukommen nicht erscheinen möchten / und so ie
mand durch obgemelte Ursachen nicht verhindert / aussenbleiben würde / so offt ers thut
eine halbe Marck Naugarths verbrochen haben.
Wie dann auch ein ieglicher Kauffmann von Bürgern / Gesellen und jungen
9. Knechten in erbarer Kleidung seinem Stande gemeß / sich verhalten / und keines wege
in leichtfertiger Kleidung / dadurch Gott und Menschen geärgert werden können / sol
finden lassen / thäte iemand dargegen / soll in fünff Marck Naugartsch Straff genom
men werden.

Wie sich an Tisch zusetzen.

10. WIr wollen auch / daß zum Essen drey unterschiedliche Tische sollen verordnet und
gesetzet werden. **Bey dem ersten** soll der Oldermann / nebenst seinen Bey
sitzern / Schaffern und Schreibern / sammt den Eltisten der ankommenden Bür
ger und Kauffleuthen sitzen.
Am andern sollen sonsten junge ankommende Gesellen und Kauffleuthe gesetz
werden. **Am dritten** sollen Diener und Jungen stehen.
Würde ein Kauffmann einen Diener oder Jungen mit sich bringen, üm auff ihn
zuwarten / nicht aber zu kauffschlagen / derselbe soll an der Jungen Tisch stehen / und die
halbe Kost zahlen.
12. So soll auch dem Oldermann und Kauffmanns-Rath / hiermit ernstlich auff
erleget seyn / daß sie kein unordentlich / lästerlich schwelgen und sauffen / doppeln und spie
len üm geld auff dem Hofe verstatten noch vergönnen / vielweniger auch für ihre eigene
Person / andern und fürnemlichen der Jugend zu bösen Exempeln einige Ursach ge
ben / besondern sich allenthalben also erzeigen und halten / daß die jungen Leuthe ein E
benbild und Exempel eines züchtigen und erbarn Handels und Wandels von ihnen
fassen und nehmen. Und sie dadurch in allen Ehren zuerkennen / gebührliche Gehor
samkeit und Reverentz zuerzeigen eignes Gemüths bewogen werden mögen.
Und soll solch Doppeln und Spielen / sowohl ausser- als innerhalb Hofes / es sey
13. mit Teutschen oder Reußen / gäntzlich verboten seyn / bey Pœn zehen Marck Silbers /
ohne allein in der Werfftaffel soll unter sich den Teutschen zu spielen erlaubt seyn / doch
nicht höher denn ümb einen Verding / bey voriger Pœn.
14. Niemand schneide / schreibe oder zersteche die Taffel / bey Straff einer Marck / auch
niemand zerschneide oder zersteche die Bahlen in der Stuben / oder brenne sie mit Lich-
15. tern / oder versenge sie auch / bey Straff einer Marck. So soll auch niemand an Sül-
len / Ständern oder Pfülen schaden thun / bey Straff einer Marck.
16. Niemand soll des Morgends und Abends einheitzen / er habe dann für dem Ofen
bey sich ein Kessel Wassers stehen / würde er entschlaffen / oder gienge davon / dieweil das
Feuer brennet / oder finde man Feuer nach ihme / oder nach dem einheitzen / das giebt zur
Straffe eine Marck.
17. Würde einig Feuer loß / es were inner oder ausserhalb Hofes / daß man die Lohen
sehe / wer dasselbe verursachet / giebt zur Straffe sechzig Marck.

Zerbreche iemand von des Hofes Redſchafft etwas/es were in dem Brauhau- 18
ſe/ Backhauſe/ Küchen/ oder wo es were/ daß er nicht wieder außantworten und lie-
fern könte/der ſoll daſſelb nach ſeiner Gewerde beſſern.

Demnach will dem Altermann gebühren/alle Tage die Vorſehunge zu thun/ 19
daß von dem daſelbſt reſidirenden Kauffmann eine Nachtwacht verordnet werde/
umb gute Auffſicht auffm Hofe zuhaltende / damit allerhand beſorgender Feuer
Schade verhütet / und des Kauffmanns Güter für Diebſtal mögen verwahret
bleiben/und wenn ſolches vom Altermann aufferlegt wird / ſoll daſſelbe willigen und
gern thun/ bey Straff zehen Marck.

Würde ſich iemand in dem Clett oder Backhauß beſchlieſſen laſſen / ſoll zehen 20
Marck verbrochen haben.

Es ſoll niemand ſteigen über die Plancken/ bey Straff zehen Marck / auch 21
ſoll niemand über das Stacket werffen/ bey Pöen einer Marck.

Were jenig Thier / das Schaden thäte / dem das Thier zugehörig / ſoll 22
den Schaden gelden.

Item ſchlüge iemand oder würffe von des Hofes Hunden einen/ daß er belle- 23
te/der hat verbrochen eine Marck.

Wann man des Abends zuklopfet den Hoff/ ſo ſcheide ſich ein ieder von dem 24
Reuſſen/ dann behielte er einen Reuſſen/ wenn man die Hunde außlieſſe / der hat ver-
brochen zwey Dennig/ käme auch der Reuſſe in jenigen Schaden von den Hunden/
ſo ſoll er ſich bewehren / mit dem der ihn auffgehalten.

Item ein ieglicher ſoll ſein Clett-oder Backhauß unten und oben zuſchlieſſen/ 25
bey einer Marck / würde iemand ſein Loß oder Schloß offen befunden / und
aus den Cletten etwas geſtohlen / ſoll der den Schaden tragen der ihn ver-
urſachet.

Niemand ſoll den Reuſſen zu Hauß bringen/ bey Pöen zehen Marck. 26

Niemand ſoll frembde/ Außländiſche und Auſſenhanſiſche Gäſte und Kauff- 27
leute auff den Hoff bringen/ ſie ſeyn von was Nation ſie wollen / bey Verluſt des
Hofes Gerechtigkeit und Pöen funfftzig Marck/ auch ſoll niemand derſelben
Güter ins Land führen und verhandeln/ bey Straffe von funfftzig Marcken / und
des Hoffes Gerechtigkeit.

Were es auch daß iemand der in des Hofes Recht ſeyn will / jenigerley 28
Briefe/ von jenigen Landes Herren würbe / die gegen des Kauffmanns Recht we-
ren/ der ſoll das Kauffmanns Recht / und Hofes Gerechtigkeit / ſo wol auch an
Gelde funfftzig Marck gebrochen haben.

Dieweil auch groſſe Klage vielmals eingekommen/daß bißweilen dem Kauf- 26
mann ſeine Briefe unterſchlagen / ſoll der jenige ſo deſſen beargwohnet/ſich ver-
mittelſt Eydes purgiren / würde er deſſen überweiſet ſoll er dadurch des Hofes
Gerechtigkeit verluſtig oder dieſelbigen mit 20. R. Lotiges zu kauffen ſchüldig
ſeyn.

Niemand ſoll ſeine Brieffe ſo aus Teutſchland kommen über Tiſch zeigen/ 30
noch leſen / wie auch nicht auſſen oder binnen Hofes da Reuſſen bey ſeyn / noch
deſſen Inhalt dem Reuſſen offenbahren bey Pöen zehen Marck Silbers.

Niemand ſoll ſich unterſtehn jenige Frauens Perſonen auff den Hofe zu brin- 31
gen umb zu baden/ damit allerhand Unzucht möge vermitten bleiben.

Niemand ſoll vom Hofe abſcheiden/ oder verreiſen/ es geſchehe heimlich oder 32
öffentlich / ohn Erlaubnüs und guten Willen des Altermanns.

Eyd des ankommenden Kauffmanns.

33 Daß ich dem Altermann/ Beysitzern und Kauffmanns Rath will gebührenden Gehorsam leisten/ dieses Hofes und gemeinen Kauffmanns Gedey und Wollfarth in guter Acht haben auch der Schragen durchaus in allen Puncten und Articuln / so viel möglichen/nachkommen / dar ich auch keiner andern Güter oder Gelder verhanden will / denn die zu Lübeck oder Hanse-Städte zu Hause gehören / und darvon den gebührlichen Schoß iederzeit unfehlbar entrichten. Und so ferne ich mich etwo demselben widersetzig machen würde / mich nach Ordnung des Hofes gebührlichen straffen lassen / und was mir vertrauet oder ich sonsten dieser Residentz oder gemeinen Handel belangend erfahren werde / verschweigen bey mir behalten/ und niemand offenbahren. Daß mir GOtt so helffe und sein heiliges Evangelium.

Das Dritte Theil von kauffen und verkauffen/ mit dem Reussen ins gemein.

1 DJeweil es auch Göttlicher Ordnung und der Erbarkeit gemäß / daß keiner dem andern das thun soll / das er ihme zu geschehen nicht gerne wolte/ So ordnen und setzen wir daß hinfüro kein Kauffmann dem andern in kauffen oder verkauffen noch in andern Händeln sonsten mit Worten oder Wercken heimlichen oder offentlich hindern oder schädlich seyn soll.

2 Es soll auch niemand aus obbeschrieben Ursachen / und damit keiner dem andern hinderlich sey/ hinfürter keinem Reussen jenige Wahre auff Lieferung zusagen oder verkauffen / sie sey dann daselbst allbereit gegenwärtig zur Stätte/ bey Pöen funfftzig Marck Silbers.

3 Fortmehr soll kein Teutscher Kauffmann mit dem Reussen auff Zeit oder zu Borge handeln mit keinerley Wahren/ es sey im kauffen oder verkauffen / besondern schlecht und recht geben und nehmen Recht umb Recht / Gut umb Gut. Diß soll man halten bey Verlust des Guts und der Ehre.

4 Mit Lieferung des Geldes oder Wahren / soll es wie von Alters gehalten werden / daß der Reusse für erst seine Wahren auff den Hoff / oder in das Teutschen Schlosse zur Begnüge und des Reussen eben theur geliefert / darnach der Teutsche Kauffmann auch seine Wahren folgen lasse / bey voriger Straffe.

5 Es soll niemand jenigerley Gut oder Wahren kauffen oder empfangen / er habe sie dann vorhin zur Gnüge besichtiget oder beschaten bey Pöen zehen Marck/ oder nach Gelegenheit/ der werde von Wahren.

Von Wahren / so der Reusse liefert.

Niemand soll dem andern jenige Peltzerey oder was es wolle / bey Stückwerck aus der Hand kauffen/ bey Straff zehen Marck.

Allerhand Grawerck so im Läder verkaufft/ soll bey Tausenden / halb Tausend und bey quartiren oder halb quartiren/ gekaufft werden/ und damit ein Jung-Kauffmann desfalls nicht möge betrogen werden / soll von den Eltisten am Hofe gebührendes Auffsehent geschehen. 8

Rauchwerck aber welchs bey Zinnern verkaufft/ soll ieder zarte besondern gebunden/und ieder nach seiner Würde gekaufft werden / auch mit Rath der Eltisten wie oben/alles bey Pöen zehen Marck. 9

Lastken und Hermleken/ soll man kauffen bey Zimmers/ rein gut und unverfälschet.

Winmeydekens Bloten und Grau soll man außschiessen / und nach ihrer Würde kauffen/ aber in den Banth nicht mit gebunden werden. 10

Mardern / Meneken belangende / da sollen keine Sambtzeyttige mit eingebunden werden bey Pöen zehen R.

Wachs Kauff.

Es soll hinfürter kein Wachs gekaufft noch außgeführet werden / es sey dann rein und vorhin beklopfet ohne faut, thut iemand hiergegen / es geschehe heimlich oder mit Behendigkeit/ der soll funfftzig R. verbrochen und des Kauffmanns Gerechtigkeit sampt dem Wachs verlustig seyn. 11

Unzel oder Talch Kauff.

Niemand soll Talch kauffen / er habe es dann vorhin besehen und bestochen/ daß es rein und unverfälscht Gut sey / und so ferne er darauff kein Verstand hätte/ soll er des Altermanns oder ander verständiger Leute Rath hierin gebrauchen / und dieweil allerhand Unrichtigkeit an Holtz befunden/soll er sich desfals mit den Reussen nach befundener Grösse des Holtzes vergleichen oder in Mangel dessen die Fässe streuffen lassen. 12

Flachs und Hanff Kauff.

Und nach dem noch zur Hand keine Wracke auff Flachs oder Hanff angerichtet / worauff den Altermann aber wie oben gemeld verdacht seyn wird / so soll der Kauffmann inmittels gute Auffsicht haben / daß er auffrichtig und düchtig Gut kauffe/ und so fern er desfalls keinen Verstand / den Altermann oder andere verständige Leut darzuziehen. Solte aber die Wrake hinkünfftig angestellet werden/ soll niemand jenigen Flachs oder Hanff ungewracket an sich bringen / bey Verlust des Gutes und Hofes Gerechtigkeit. 13

Leder Kauff.

Es soll der Kauffmann/ so Leder kauffen will/gute Auffachtung haben/ daß er kein Wurmstichig / brant oder verrottet Leder kauffe / und was klein und gar geringe ist / so viel müglich außgeschossen werde / und bey dem Reussen bleiben möge. 14

Borahnen sollen auch unbesichtiget nicht empfangen werden / damit keine Upoike/das seynd kleine Kalbfell darunter vermenget seyn. 15

Wer Jufften kauffen will/ Roth oder Falb / soll sich hütten vor Brant oder Pferde Leder/und wol zusehen / daß er ohne Schaden bleibe. 16

Falbe Jufften/ Teleteni genand/sollen Ochsen und Kühehäute und keine Kumim das ist Pferdehäute seyn. Gleicher Gestalt soll es mit rothen Jufften/ so wol auch mit Einkauffung der Kalbfell gehalten werden. 17

Fort mehr/ wann der Reusse von dem Teutschen jenige Wahren empfanget/ wann sie über den Suhl des Hofes seyn/ alsdann gehen sie auff des Reussen eben Theur. 18

aa 2 Nach

19 Nach dem auch unlangſt geſpůret worden / daß allerhand Unrichtigkeit an
Wachs und Gewandt befunden / ſo ſoll hinfůrter durch den Altermann / unter-
ſchiedliche Wachs und Gewand Beſichtigere verordnet werden / ſo wol auch auf alle
andere Reuſiſche Wahren / es ſey Dalch / Flachs / Hanff oder was es ſeyn möchte /
ein gebůhrendes Auffſehend haben.

Würden dieſelben hierinne verſemblich befinden / und daß ſie ihrem Ampte
nicht gnug gethan / ſollen fünff Marck Newgarſch verbrochen haben / wird ſich auch
iemand ſolchen angeordneten Gewandt und Wachs Beſichtigern widerſetzen / uñ ſie
in ihrem Ampte ſchmehen oder verachten / ſoll mit zehen Marck Straf belegt werden.

Von allerley Wahren ſo auff den Reuſſen geführet.

Erſtlich wer Laken auff den Reuſſen führen will / der ſoll wol zuſehen / daß die
20 Laken ihre volle Länge und Breite haben / und unter ihren vollen Siegel und Loth
ſeyn / unter den vier Eggen unverſehriget und nach ihren Würden auff des Reuſſen
Beſichtigung ohn fehl verkaufft werden / bey Straff 1. R. Lötich.

21 So ferne auch jenige Laken unter guten Glauben in Teutſchland gekaufft /
über See in Reußland gebracht / und verkaufft würde / daſelbſt aber in jenigen vor-
gemelten Puncten untůchtig befunden / und der Kauffmann dadurch in Schaden
geräth / ſoll er desfalls einen Schein und Beweiß von Altermann und Beyſitzern
nehmen / und in Teutſchland wieder zurück ſchicken / damit er ſich deshalben gegen
ſeinem Vorkauffer möge wiederumb zu erholen haben.

Niemand ſoll dem Reuſſen / Lacken noch ſonſt jenige Wahren / für geſchloſſenen
22 Kauff auff ſein behach zu beſehende mit zu Hauß thun / noch Lappen oder Staleken
abzuſchneiden verſtatten / bey Straff zehen Marck.

Geſchehe es auch / daß iemand Laken brechte / da etwa ein oder mehr Lode ab-
23 gefallen weren / und die Stätte da die Lode geſeſſen / noch ſehnlich und die Laken ſon-
ſten noch gut / ſoll der Altermann nebenſt den Beyſitzern und Gewandbeſichtigern
ſolche Laken beſichtigen / und nach befundner Gelegenheit / daß die Laken ohne das
důchtig mögen dieſelben zu verkauffen wol zugelaſſen werden / zu Folge des Hofes
Gerechtigkeit.

Keinerley Scharlaken ſollen auff den Reuſſen verführet werden / geliſtet oder
24 ungelieſtet ſie haben dann ihre volle green / Carmoſin und andere aber was kein
Scharlaken iſt / ſoll für kein Scharlaken verkaufft werden / bey Pöen zehen Marck.

Allerley Wahren und Laken / Seiden und Wůllen ins gemein / ſollen auffrich-
25 tig ſeyn / und iedes nach ſeiner Würde / ohne Betrug verkaufft werden / alles bey
Straff des Altermanns / und nach Gelegenheit der Ubertretung.

26 Niemand ſoll ſich unterſtehen / jenige Laken noch Sammet oder Seiden Tů-
cher bey Eln oder Arſin / vom Hofe zu verkauffen / oder außzuhacken bey Pöen ze-
hen Marck.

Als auch biß dahero allerhand Unrichtigkeit beym Untzegolt befunden / da
27 dann iemand darüber beſchlagen ſo falſch Untzegolt wiſſentlich und mit Vorſatz ins
Land gebracht / ſoll er ſolch Gut verböhret haben / ſo aber iemand unwiſſentlich ſolchs
gethan / ſoll er ſolchs zu verkauffen kein Macht haben / beſondern hat desfals Be-
weiß zu nehmen / und ſeinen Kauffmann in Teutſchland wieder zu ſuchen.

Wann iemand einem Reuſſen jenig Gut verkaufft / und ſolchs außgeant-
28 wortet wird / ſoll es von einem andern Teutſchen / von neuen nicht beſichtiget / noch
dem andern zum Schaden geläſtert werden / bey Straff nach Gelegenheit der Ver-
brechung / welches zu Diſcretion, des Alterm: und Kauffmans Rath ſoll geſtellet
ſeyn.

Saltz

Saltz.

Würde jenig vertruncken/ oder ander Mangelhafftig Saltz/ da Betrug an 30
Steisant oder anderm inne befunden/ an den Reussen verkaufft/ und jenige Klage darüber komme/ soll der so solches verkaufft dem Reussen darfür seinen Willen machen/ und kan er sich desfals mit dem Käuffer nicht vergleichen/ mag er den Alterman und Beysitzer darzu ziehen/ hat auch iemand solches selbst/ oder durch andere muthwilliger vorsetzlicher weise gethan/ soll er nach Gelegenheit der Verbrechung hierüber gestrafft werden.

Sehm/ Meth. 31

Sehm und Mede/ soll anders nicht dann auffrichtig und gebrand in Reußland verführet werden.

Von gemachtem Gold und Silber. 32

Kein Gülden oder Silbern Stützen/ Schalen oder was das seyn möchte/ vergüldet/oder unvergüldet/ sollen auff Reußland geführet werden/ es were denn in den Städten/ oder mit der Stadt da es gemacht/ Waffen oder Stempel gezeichnet/ oder der Städte Silber an Korn und Werthe gleich/ bey Straffe ieder Marck lötig eine Marck. Falsch Gut aber soll gantz verböhret seyn.

Alsdann auch gespüret wird/ daß Dennige/ Thaler oder andere Müntz be- 33
schnitten und verringert/ und gleichwol für voll außgegeben werden/ soll sich der jenige so dessen beargwohnet vermittelst Eyds purgiren/ würde er auch dessen überweiset/ soll er seine Ehr und des Geldes verlustig seyn.

Der jenige aber so selbst falsche Müntze gefertiget/ oder fertigen lassen/ hat sein Leben verwircket.

Von Loddig und Schlitten/ so beladen ankommen.

Der erst mit Loddigen oder Schlitten ankompt/ soll seine Wahren erst auff- 34
schiffen/ und abladen/ und also nach gerade immerfort als sie ankommen. Thäte iemand dawider der soll in Straff des Altermanns genommen werden.

Des soll der Altermann gut auffsehent haben/ damit der Kauffmann mit gu- 35
ten tüchtigen Loddigen oder Peidacken möge versehen und dieselbigen nicht überladen/ und also der Kauffmann so viel möglich ausserhalb Schadens seyn und bleiben möge.

Und nach dem alle und iede Punct und Articul dieser Schragen einverleibt/ 36
aus den/ voralten Ordnunge gezogen/ und aus treuhertziger Wolmeinung umb mehrer Beförderung gemeiner Handthirung nach itziger Zeit Gelegenheit bey eingebracht/ als wollen wir alle und iede welche sich des Hofes und Kauffmans Gerechtigkeit zu gebrauchen gedencken/ hiermit ermahnet und ernstlichen verwahrnet haben wollen/ diese Ordnung in gebührender Acht zu haben/ und der durchaus zu geleben/ damit alle Poen und Straff derselben einvorleibt entgehen/ und also aller Handel und Wandel durch Verleihung des Allmächtigen in ein gut Wesen wiederumb gesaget werden möge/ und wollen uns gleichwol diese Schrage oder Ordnung iederzeit nach vorfallender Gelegenheit zu endern oder mehren per expressum vorbehalten haben.

Zu mehrer uhrkund dessen alles/ haben wir Bürgermeister und Rath der Stadt 37
Lübeck obgemelt/ dieses mit unserm angetrückten Secret wissentlich versiegelt. Gegeben/ und geschehen Anno der wenigen Zahl/ 1603.

Lit. H.

Vertrag der Stadt Antwerpen / mit den Hansee-Städten/

Wegen der Residentzen des Ehrsamen Kauffmanns.

Anno 1545.

ALlen denghenen die dese letteren sullen sien oft hooren lesen Burgermeesteren Schepenen ende Rade der stadt van Antvverpen, saluyt ende alle Vrientschap, alsoo sindert den Jaer van Vieflienhondert ende sesthiene, vele ende diverse minlycke communicatien, ende Vergaderingen gehouden syn gevveest, ende sunderlinghe nu in dit Jaer van Vyffthienhondert Vivenveertich, tüschen de Legaten ende gedeputeerde daer toe gecommitteert, ende belast, van weegen ende in den name van allen den gemeynen Steden van der Duytscher Hanse, ter eenre, ende ons in den Name van deeser Stadt van Antwerpen ter andere syden, opt stuck van der Residencie, devvelcke die Cooplieden van den vorss gemeynen Hansen Steden van nu voordanne souden hebben endc houden binnen, deeser Stadt van Antvverpen, ende ock alhier heure Coopmanschappen hantheren ende negocieren, in der manieren als sus lange her by den vorss Steden van der Hanse ende der natië die gebruyckt ende gevvoonheyt is gevveest, ende vvant de voorgẽ: Legaten ende Gedeputeerde in den Namen ende van vveegen als voor: aen Ons versocht ende begeert hebben sekere poincten ende Articulen van Vriheyden ende liberteyten, hen geconsenteert te vvordene, hen dienende tot gerieve ende commoditeyte van heuren hanteringen ende Coopmanschappen, om deselve heure negociatien alhier te sekerlycker ende Volcomelycker te plegene, ende te moegen doene; Soo eest, dat vvy omme den gemeynen orber ende prouffyt van deeser Stadt te vorderen, ende besundere omme de goede gunste ende Vrientschap, die vvy draghen, hebben ende begheren te onderhoudene, metten voirss. Cooplieden van den Steden eer Duytschen Hanse (deselve goede Cooplieden heure familien, goeden ende Coopmanschappen alhier Vriendelyck ontfangende) hebben hen lieden gevvillicoort ende geconsenteert, VVillicooren ende consenteeren by deesen hen allen te samen ende elcken van den Voirss Steden besunder, alle de poincten ende articulen, mitsgaders de liberteyten, Vriheyden ende exemptien naebescreven, Ingaende soo geringhe als de voorgen: Cooplieden van den gemeynẽ Steeden der Duytscher Hansen, alhier in der Stadt heure voirss Residencie hebben, houden ende negocieren sullen, in manieren tuschen ons Lieden geaccordeert, ende geduerende soe lange als sy deselve heure Residencie alhier hebben ende houden sullen als boven.

In den Eersten geloven Wy, dat VVy alle de Cooplieden van der vorss Natien ende eenen Iegelycken van hen, met heuren familien, Dienaren ende Facteuren, nae inhoudt der Vryheyt van der Jaermerct van Antvverpen, desulve Vryheyt aen heur Lyff ende goet, vvel ende getrouvvelyck houden sullen, over all binnen den Lande van Brabant ende van Overmase, binnen den Jaermercten, gelyck als deselve Vriheyt dat inheeft, ende dat VVy den Vorss Cooplieden in allen redelycken poincten beschermen sullen van gebreke ende vvedervaren die hen gebeuren mochte, nae onse beste macht ende vermoghen tot allen tyden, als VVy des van des Coopmans vveegen versocht sullen vvorden.

Item consenteeren, dat de Voorscreven Cooplieden van den Hensen in der Voirss Stede van Antvverpen met heuren Geselschappe gemeyne Vergaderinghe openbaerlyck hebben sullen moegen, alsoe clycke als sy vvollen, om te ordineerene ende te corrigerene alle de Vorvvaerden ende Ordinancien by den Steden van der Hansen,

jegens

jegens de gemeine Steden van der Hensen ende hen Lieden gemaect, Ende vvaert soe dat eenich Coopman van der Voirss Hensen jegens de gemeine Steden van der Hensen dede, off jegens d' ordinancie des gemeyns Coopmans, off oock den Coopman ongehoorsaem vvare, Soo consenteeren VVy, dat de Coopman die persoonen offt persoon altoos sal mooghen binnen merckten, ende daer buyten corrigeren, gelyck der Steeden ende des Coopmans Ordinancie uyt vvyst, ende daervoere hier in der gevangenissen moghen doen leggen, tot aen der tyt dat die Coopman van dien gebreke Volcomelyck gerechtet offt gebeetert sal vveesen, Behoudelyck den Heere ende der Stadt heuren Rechte in allen saeken aengaende Lyff ende Let.

Item gelovem VVy ende consenteeren, dat men gheenen Copman van der Duytsche Hense in gevangenisse en sal mogen leggen voor eenige Schuldt, alsoo verre als hy goets genoch bevvysen conste, dat syne VVare, oft goeden borghe gesetten, daer de partyen vvel mede bevvaert souden syn, nae goeteluncken van Schepenen Rechts te plegene, Ende desgelyck en sal men oock gheenen Coopman van den selven Hensen in gevangenissen mogen leggen, om eenighe andere stucken, die men op hem soude mogen brengen, soo verre als hy goeden borghe setten vvilde, Rechts daer aff te plegene, uytgescheyden Stucken daer Lyff oft let ane verbeurt vvare.

Item VVillecooren ende Consenteren, dat de voorss Coopblieden niet meer gheven en sullen van een hondert Linvvaets, dat binnen Antvverpen gemeeten sal vvorden, don eenen halven grooten brabants, ende vvat Lynvvaet dat niet gemeeten en vvort, daeraff en sal de voorss Coopman gheen meetgelt geven.

Item Consenteeren VVy, dat de voorss Cooplieden van heuren gesouten huyten, die sy tot Antvverpen souden brengen, ende daervan betaelt hebbende heuren soll, sulle ongehoude vveesen aldaer yet anders oft meer te gevene, dan alleenlyck binne den twee Jaermercten gewoonlyck Steedegelt oft plaetsegelt, ende oock VVaeck-gelt.

Item VVillecooren VVy ende Consenteeren den Cooplieden van der Hense voorscreven, dat sy binnen heuren Huysen ende Herberghen, daer sy heur Coopmanscape houden, selven mogen inneleggen VVyn, bier, ende alderhanden dranck ende Victaille voor hen selven, heure Dienaers ende broodighe familie, sonder eenige assysen daer af te gevene, Dies so sullen sy ende eenjegelyck van hen lieden, t' elcker reysen, als sy eenigen VVyn, bier ofte anderen dranck inne vvillen leggen, het sy metten Vathe, halvere Vathe oft andersins, gehouden vvesen te brengen opte Assyse Cameren van deeser Stadt, een billet onderteeckent by den Clerick of Secretaris, ende beseegelt metten Seegel van den Olderluyden van der voorss natie, VVelcke Olderluyden gehouden sullen vveesen metten voorss Clerck oft Secretaris op heuren gevvoonlycken Eed dar natie gedaen, niemanden sulcken biletten te gevene, ten sy dat hy is van der selver natie, ende die vvelcke navolgende desen Tractate soude moghen gebruycken van sulcke Vryheit. Ende behoudelyck dat sy sulcken VVyn, bier, dranck, ende ander Victailie niemand anders voorts en sullen vercoopen oft overlatenn.

Item Consenteeren VVy dat soe vvanneer jemant van den voorss Coopluyden synen VVyn, die hy in deese Stadt gebracht sal hebben, niet en conste int gros vercoopen, dat hy alsdan, hebbende eerst daer toe consent van den Burgermeesters ende scepenen, denselven sal mogen Vyttappen metten pot oft stoope, sonder te mogen breeken oft uytvercoopen metter Amen oft halver amen, ende dat die selve Coopman alsdan binnen den tyde, dat hy synen vorss VVyn uyt tapt, alle veerthien dagen sal mogen inneleggen voor hem ende syne familie een tonne biers, sonder eenige assyse daer aft te gevene

Item Consenteeren ende VVillecooren VVy, dat men van gheenen bieren in de vorss Hanse Steeden oft in eenigen van dien gebrouvven, ende de vvelcke hierbinnen deser Stadt sullen gebrocht vvorden, niet meer geven en sal van assyse, den dat men tot nu toe gevvoonlyck is geweest te betalene, sonder daer op eenige ander meeraere

oft grooter assÿse testellene, oft oock eenige andere nieuvve Impoſten tot voordeele oft prouffÿt van der ſelver Stadt, Dies ſoo hebben de voorſs Legaten der moderatie aengaende ende bÿ hen lieden verſocht gereſerveert daeraff rapport te doene aen de voorſs Hanſe Steedenn.

Item Conſenteeren ende VVillecooren VVy dat de voorſs Cooplieden van gheenen VVullen Lakenen, devvelcke ſy binnen deeſer ſtadt ſullen vvillen oft begeeren te coopene oft vercoopene, daeraft gheen aſſÿſe geven en ſullen.

Item Conſenteren VVy dat elck Coopman van der voorſs Henſe ſal mogen vercoopen ſÿn Rypeert oft Rypeerden tot drien toe, ende niet meer, ſonder eenige asſÿſe daer aff te gevene, Ende ſal insgelÿck oock Vry ende ongehouden ſÿn te betalene eenige aſſÿſe van ſÿn Havere ende alderhande peerde Voeder, voor drie peerden, de vvelcke hy ſal mogen houden op ſÿnen Stall.

Item geloven VVy ende Conſenteeren den voorſs Coopman, dat hy van den VVynen, die hy doet vvercken van den Craenmeeſters niet meer gheven en ſal, dan in der manieren hier nae verclaert, Te vveetene, van eender amen VVyns eenen grooten brabants, item van eenen Stucke VVyns van tvvee Amen, tvvee grooten, Item van een Stuck VVyns van drie Amen, drie grootenn, Item van vier Amen in eenen Stucke, vier grooten, Item van Vyff Amen, vyff grooten, Item boven vyff amen ende van ſeſſe Amen, ende van ſeven Amen, van acht amen, oft tuſchen van den vyff amen ende achte, acht grooten van den Stucke, Item, vves Stuck VVyns boven acht amen huldetot thien amen thoe, thien amen mede, van elcken Stucke tvveelff grooten, Item, ſoo vves boven thien amen houdt, ſal men geven van den Stucke achtien grooten brabants, ende hier meede ſullen ſy geſtaen ſonder yet meet te gevene den Craenmeeſters ofte den Craen Kinderen, ende geloven den Voorſcreven Craenmeeſters ende Kinderen in dien te houdende, dat ſy om den voorſs Loon altÿt bereet ſullen ſÿn, den Coopman te vorderen ende gereetſcap te doene.

Item, Conſenteren Wy den Coopluyden Voorſcreven, dat ſy van gheenen Wyn, die ſy hier in de Stadt brengen, ende onvercocht vvech voeren, all vvaret oock dat die geproevet, geroyeert ende gekeldert vvaren gevveeſt, gheen pontgelt geven en ſullen.

Item Conſenteeren voorts, dat de voorſs: Cooplieden van heuren VVynen, die ſy opte VVagen, Karren oft oock int VVater vercoopen ſullen, dat ſy insgelÿck gheen pontgelt daer aff ſullen betalen oft ghoven, Ende aengaende de VVynen, die opt Lant ſullen liggen ende metten geſvvooren Mackeleere opten dronck vercocht ſullen vvorden, oft binnē denſelven dage, en ſullen ingelÿck geen pōtgelt betalenn.

Item, dat de Coopman van der Duytſcher Hanſen niemanden gheven en ſall eenige Makelaerdie geheele oft in deele van VVyne, hy en ſy geſvvooren Makeleere, ende hy en ſy over de Coopmanſcap, ende oft ſoo quame, dat een Makeleer over eenen Coop van VVyne vvare, ende totten Coopſpraeke, ende op die tÿt den coop niet geslooten en vvorde, ende daernae de Cooplieden den Coop by hen ſelven maecten, ſoo ſal de Makeleere ſyne Makelaerdie hebben, oft hy by't slot van den Coope gevveeſt hadde.

Item, ſoo ſullen VVy dat ſoo voordane vervvaren, als voermaels gedaen heeft geveeſt, dat de VVegere in der VVagen altÿt ſynen Eedt doen ſal, den Cooper ende Vercoopere elcken 't ſyne te ghevene, ſonder arge liſt gelÿck dat behoort, ende offt hy daeren boven misdede, oft in faute bevonden vverde, ſal daer aff gecorrigeert ende geſtraefft vvorden, gelÿck men bevinden ſal behoorende, ende dat de Coopman van der voorſs: Duytſcher Henſen, van den goeden die hy vercoopt, geen Makelaerdie gheven en ſal, dan den ghenen die over de Coopmanſcap is oft geroopen vvordt, hy ſy VVeerdt oft VVeerdts Clerck oft geſvvoren Makeleer, Ende dat de

Coopman

Coopman sal besorget vvorden tot synen coste met yekinghe ende oock vveeder gevvichte, omme die in syne bevvaringe te houdene.

Item, dat de VVagemeester oft VVagers van der VVage gehouden sullen vvesen, vvel ende getrouvvelijck te bevvarene, de goeden ende Coopmanschappen, die by den Voorseyden Cooplieden gebracht oft gesonden sullen vvorden, in de voorss-Wage, ende aldaer gevveegen synde alsoo toesien ende besorgen, dat deselve Cooplieden daer aen deur heur faulte oft negligentie gheen schade hebben oft lyden, ende dat oock sy deselve goeden niemant anders overleeveren oft laeten volghen en sullen, dan by expressen Orloff ende consent van den voorss-Cooplieden; Ende in dien ter saken van deesen, voor Ons eenige clachte gedaen vvorde, sullen daerinne met kennisse van sake ende met Justicie alsoo versien, ende doen versien, dat de voorss-Coopluyden reedene sullen hebben dies te vreden te syne.

Item, dat de voorss-Cooplieden ende schippers van der voorss-Natie, comende ende arriverende alhier aen de Stadt, heur goeden, vvaren ende Coopmanscapen sullen mogen lessen, laden ende ontladen, in alle Vlieten ende hoofden; soo vvel aen den olden Craen als elders, alomme vvaert hen lieden gelieven ende goet duncken sal, tot heuren beste ende meeste gerieve, alvvaert ock alsoo dat heur voorscreven schepen niet geheel ende all ontladen oft gelost vvaren, Ende dat die gesvvoren arbeyders oft pynders van derselver natie sulcke scepen ende goeden aldaer sullen mogen lessen, uytladen ende inne laden, vvercken ende arbeyden, sonder yemant vveederseggen, het vvare Craenkinders oft yemant anders, uytgenoomen de VVynen, bieren, oft andere goet, daer aff men der Stadt moet betaelen eenighe assyse.

Item, dat insgelyck de voorss-Cooplieden heur goeden, die sy van Oostvvaert, VVestvvaert oft anderslins tot Antvverpen brengen oft vveeder uyt voeren vvillen, mogen laden, vvercken ende arbeyden, doen laden, doen vverken ende aerbeyden, nae der ouder gevvoonte, ende tot heuren meesten prouffyte, by heure eyghen arbeyders, in soo verre sy poorters van deeser Stadt syn, ende betaelt hebbende het recht van der poorterie; Ende aengaende de VVaeren, goeden ende Coopmanscapen, devvelcke by den vorss-Coopluyden uyt gevoert sullen vvorden te lande, het sy Oostvvaerts oft elders, dat die VVagheluyden, die sulck danige goet bevracht oft aengenoomen hebben te voerene, sullen't selve goet moegen met heurs selfs vvagen, peerden, sledden oft anderslins halen ende laden totten bereyders huysen oft elders daers behoeff is, sonder jemants vveederseggen, het vvare Craenkinders oft yemant anders, ende dit in soo verre der Stadt daer aff niet en competeert eenige assyse als voorss:

Item, dat oock deselve Cooplieden alle heur VVolle, die sy tot Antvverpen brenghen oft doen brengen te VVatere oft te lande sullen mogen doen vvercken ende arbeyden, by den voorss-heuren eygenen arbeyders, sonder yemant vveederseggen, het vvaren die gesvvoren VVollevverckers van der Halle oft yemant anders.

Item, dat de Olderluyden van der voorss-Natie by tyde vveesende sullen mogen ordineren, neemen ende kiesen, aen ende aff setten voor heur voorss-arbeyders alle alsulcken porters ende alsoo veele als hen gelieven ende goet duncken sal, omme by denselven alderhande goeden, heurder natie toebehoorende, te laten vvercken, ende denselven arbeyders te mogen maken ende geven seeker ordonnancie ende Instructie, daer nae sy int vvercken hen sullen moeten reguleeren, ende in soo verre de voorss-arbeyders oft eenige van henlieden teegen sulcken Ordonnancie oft Instructie misdede, oft hem misdroeghe oft anderslins rebell ende ongehoersam teegen den voorss Olderluyden bevonden vverde, dat VVy alsdan daerinne alsoo versien sullē, dat de voorss-Ordinancie oft Instructie sal vvorden ombrekelyck onderhoudē.

Item, geloven VVy den Voorss-Cooplieden, soe vvat huysen oft keldeneeren oft booden die de voorss-Cooplieden van der Hensen in hueringen oft in pachtingen hebben

hebben binnen der Voorß-Stadt, dat men hen die huere ende pachtinge niet verdieren en ſal, geduerende heur huere, ten vvare dat ſy meer geriefs begheerden van huyſen, Keldeneers, oft booden te hebbene, dan ſy gehadt hadden, ende dat in ſoedanigen gevalle dat gecanelt vverde ſoo nae Redene behooren ſal; Desgelyck oock oft den voorſcreven Cooplieden van der Henſen eenige huyſen, Keldeneers oft boden met ongelyke ende ſonder Redene van jemanden onderhuert vvaren, dat men daer inne den voorſcreven Cooplieden nae alle redelyckheit gerieven ſal, ſonder jemant onrecht oft ongelyck te doene, ende dat men hen ſodanige huyſen, Keldeneeren oft boden vveeder ſal doen hebben, ende daer aff ſoo payen, dat ſy gheen canſe hebben en ſullen hen van dien te beclagene.

Item, vvaert ſoo, dat de voorſeyde Coopluyden oft eenich van heuren Knapen eenige Scuyt-luyden oft VVageluyden, oft eenige andere der voorß Coopluyden goeden arbeydende, gelevert hadden, het vvare by gevvichte, by getale, oft ſonder getale, dat men hen die goeden volcomelyck ende all vveeder ſal doen delivreren, Ende vvaert dat daerinne oft in eenige gemaeckte Voervvaerde de voorſchreven ſchuyt luyden oft VVageluydenn oft arbeyders metten Coopman gemaect mochten hebben, eenich gebrech viele, ende de Coopman dat der Stadt thoonde; Soo geloven VVy den Coopman oft heuren Knapen dat te doen beeteren ende Rechten van den ghenen daer dat gebreck anne vvare, alſoo verre als men die betuygen conſte, ende ſy goets genoch hadden, dat te beeteren.

Item, VVillecooren ende conſenteeren, dat de voorſs Coopluyden oft eenich van hen beſunder, ſullen moghen houden, thoeven ende arreſteren, dieven oft moerders, oft oock heure Facteurs ende Knechten, binnen den Vrieheyden van den Jaermerctenn ende daer buyten, ende dien houden ſtaende tot an der tyt, dat ſy den Schoutet, Ambtman, oft eenich van des Heeren Dieneren daertoe gehaelt ſullen hebben, ſonder daeromme jegens den Heere oft der ſtadt yet te verbeurene.

Item, Conſenteeren oock den voorſs-Coopluyden, ſoo vanneer eenich Coopman van der Hanſen eenige ſchult t' achter is aen eenige dooden, ende hy daeromme ter hooger Vierſcharen ons genedichs Heeren alhier is volgende, Dat hy die ſchult ſal moegen gewarigen met twee Volcheeden weeſende Luyden van eere ende geloove.

Item, geloven VVy in allen Civilen ſaken den voorſs-ſtedenn van der Duytſcher Henſen, ende oock den Olderluyden van der ſelver natien, in heure Certificatien behoorlyck gepaſſeert, getekent ende geſegelt, altoes volcoomen geloove te gevene, alſoo onſe Voerders tot heer toe altoes gedaen hebbenn.

Item, dat in allen Civilen ſaken van geſchille opſtaende oft opryſende onderlinge tuſchen de Coopluyden van der voorß-natie d'een teegen den andere, dat de Olderluyden van derſelver natie by tyde vveeſende, daer aff ſullen hebben ende neemen in prima inſtantia, de kenniſſe ende Judicature, Ende oft gebeurde, dat de voorſs Coopluyden in de voorſs eerſte inſtancie malcanderen vvilden oft hadden betrocken voer de VVethouders alhier, dat deſelve VVethouders alsdan deſelve Coopluyden ende ſaken ſullen moeten verſenden ende renvoyeeren aen de voorſs Olderluyden, Ende in ſaken van geſchillen, daerinne jemant niet vveeſende onder de Voorſs-Natie, begheerde oft vvilde betrecken in Rechte, als aenleggere voor de Voorſs-VVethouderen eenen anderen vveſende onder de vorſs-natie, dat tſelve hem vvel geoorloft ende toegelaten ſal vvorden, Dies ſoo ſullen deſelve VVet houders, nae dien ſy gehoort ſullen hebben de voorſs -partyen in heuren geſchille, deſelve alsdan verſenden oft renvoyeeren metten ſelven heuren geſchille aen de voorſs-Olderluyden, omme het ſelve geſchill needer te leggene, te appointerene ende te diffinierene, in dien ſy connen, oft anderſins de partien voorſcreven vvederomme te ſeyndene aen de voorſs-VVethouders, omme by hen daerinne voorts gedaen te vvordene, alſoo men nae Recht ſal bevinden behoorende.

Item,

Item, dat de voorß-Coopluyden Vry ende ongehouden sullen syn te betalene tot prouffyt van deeser Stadt eenich Recht van yßuvve van heuren goeden van erven, Huysen, oft eenige andere gelt oft goet, dat sy scheydende oft vertreckende van hier, oft oock nae heur doot binnen deese Stadt souden mogen hebben gelatenn.

Item, dat de voorß-Coopluyden sullen mogen coopen, Vercoopen ende contraheeren met alle Cooplieden, van vvat natie oft condicie die syn, ende oock van allen sorten van Coopmanschappen, ten vvare dat by der Majesteyt anders vvorde geordineert.

Item, in soo verre den voorscreven Coopluyden eenich gebreck oft vercortinge gedaen vvorde oft verkreege in heuren privilegien, soo geloven VVy 'tselve gebreck te vervolgene, te Hove ende elders alomme buyten Brabant, ende te sollicitteerene tot onsen coste, daer inne te vercrygene behoorlyecke provisie, alsoo verre alst in Ons is, ten eynde dat sulcke privilegien hen mogen vvorden onderhouden, ende het effect van dien genieten ende gebruycken.

Item, Dat VVy sullen onderhouden ende doen onderhoudenn binnen deeser Stadt ende Vriheyt derselver, alsulcken Ordonnancien als gemaect is by den Heeren van den Steeden van der gemeynen Hensen aengaende der preferencie van den arrestementen, die de Cooplieden van derselver natie doen sullen onderlinghe op eenige goeden, Maer aengaende de preferencie van den arrestementen, die gedaen sullen vvorden by eenige andere persoonen, niet vvesende onder de voorß-Natie, sal men daer aff onderhouden de Ordinancie ende Statuyt daer op by deeser Stadt gemaect, ende by onsen Heere den Keysere geconfirmeert.

Item, Voorts geloven VVy, soo verre in Ons is, dat de Cooplieden voorscreven, niet en sullen vvorden bedvvongen te verclaerene by heuren eede, vvat goeden sy hebben in heuren bevvinde, oft oock vvyen deselve goeden toebehooren, Maer sullen in deese sake gestaen ende gebruycken, desen aengaende, gelijcke Vriheyt als onse porters daer aff hebben ende gebruyckende syn.

Item, Indien den Voorß-Coopluyden oft yemant van henlieden gedaen vvorde binnen den Lande van Brabant eenighe Schade aen syn goeden, Dat vvy hem doen sullen alle hulpe ende assistencie Ons moegelycke, omme denselven beschadigen Coopman te gecrigene, Restitucie van syne Schade, ende teghen den ghenen, die sulcke Schade gedaen sal hebben, te laten procederen met Recht, arrestemente, ende andersins soo men sal bevinden behoorende.

Item, Dat de voorß Coopluyden alle alsulcken goeden als henlieden affgenoomen, gestolen oft gerovert sullen vvorden, binnen oft buyten deeser Stadt, in eenige andere Steeden, Landen oft Heerlicheyden, Deselve, in dien sy binnen derselver Stadt bevonden oft gebrocht vverden, aldaer sullen mogen becommeren ende arresteren ende aenveerden als heur propre ende eyghen goet, in soo verre sy connen doen blycken by heuren marcken ende andersins nae Rechte, genoch synde, dat deselve goeden hen toebehooren, all vvaert oock alsoo, dat deselve goeden gecocht hadden gevveest op een vrye merct.

Item, Dat Wy in allen saken van Processe uytstaende ende voor Ons comende tusschen den Voorßs-Coopluyden ende jemant anders sullen doen procederen, van derden daghe ten derden daghe, All vvaert oock alsoo, dat niet en behoofde oft van noode vvare, dat de voorßs-partien oft d'een van dien ter saken van sulcken Processe soude moeten blyven liggen binnen deeser Stadt.

Item, VVy consenteeren oock, dat in soo verre hier naemaels in deesen onsen yegenvvordigen accorde eenich doncker verstandt oft duysterheyt gereese, dat sulcke

sulcke donckerheyt altoes sal vvorden geinterpreteert ende verclaert in faveure ende tot Voordele van den voorss- Coopluyden.

Item, dat met deesen jegenvvoordigen accorde ende overdracht sullen de voorscreven Cooplieden van der Duytscher Hensen van heuren goeden vry ende vuite vvesen van allen anderen packgelde, catsyde gelde, bruggelde, VVerffgelde, ende van alle andere costuymen aenelevende der Stadt ende Vryheyt voorscreven, geduyrende den tyt van heurder residencie, ende alsoo lange sy deselve Residencie houden sullen binnen deeser Stadt.

Voorts soo hebben VVy den voors-gemeynen Steeden der Duytscher Hansen geloeft ende geloven by deesen, dat VVy tot deeser Stadt cost sollciteeren endt vervolgen sullen aen de Keyserlycker Majesteyt ende synen Raede, ende daer toe alle onse diligentie ende eernsticheyt doen (Ons mogelyck synde) Dat synder Majest. believen vville de voorscreven puncten ende articulen den voors-gemeynen Coopluyden der steeden van der Duytscher Hansen te confirmerene ende approberene, tot heurer meereder seekerheit, vasticheyt ende bevvaernissen. All sonder fraude oft arge list, Ende des 't orconden hebben VVy Borghermeesteren, Scepenen ende Rade der Voors-Stadt van Antvverpen den segel tensaken derselver Stadt deesen lettren doen aenhanghen. Opten negensten dach van Februario, int Jaer ons Heeren als men screff Duysent Vyffhondert ende Vyven veertich, Nae styl van scrivene schoefs van Brabant.

Welenbeke

Locus Sigilli Appendentis.

Philippus

Ad Num.57. lib. 2. c. 7.

PHilippus, by der gratie Gods, Coninck van Castilien, van Leon, van Arragon, van Navarre, van Napels, van Sicilien, van Maillorche, van Sardanie, van den Eylandenn Indien ende vasten Lande, der Zee Oceane, Eertzhertoge Oostenrycke, Hertoge van Boorgoingnen, van Lothrinck, van Brabant, van Lymch, van Luxemborch, van Gelre ende van Milanen, Grave van Habsborch, van Vlaeren, van Artois, van Bourgoingnen Palsgrave, ende van Hennegowe, van Hollant Zeelant, van Namen ende van Zuytphen, Prince van Zwane, Marcgrave des hey- Rycx, Herre van Vrieslant, van Salins, van Mechelen, van de Stadt, Steeden ende aden van Vytrecht, Overyssel ende Groningen, Ende Dominateur in Asie ende in rycke, Allen den ghenen die dese teghewordige Zullen zien, Saluit. Van weegen n lieven besunderen der Oldermannen ende Coopluyden van der duytscher Hanze, s tegenwordelyck te kennen gegeven geweest, hoe dat Zy, over langen ouden tyde, worven hebben van Zaliger gedachten onse Voor Vaderen Gerst van Wylen Hertogen van Lothringen ende Brabant, ende darnae van Hertoch Anthonius van Lothrych e Brabant, zekere Vryheden, privilegien ende prærogativen, in onsen Hertochdomme Brabant, om haeren handel aldaer besundere in onser Stadt van Antwerpen beeter noghen exerceren als naeder blyckende is by den openen brieven van onsen Voorss- r Vaderen, Waervan de teneur een voor andere hier na volgende is:

OHANNES, Dei gratia Dux Lotharingiæ, Brabant, & Lymburg, Universis & Singulis Ballivis, Scultetis, Villicis, cæterisque Justiciariis, nec non Scabinis fidelibus, subditis nostris, per terram nostram ubilibet constitutis, Salutem, Cum noticia vetis, Notum Vobis sit, quod nos Omnes & singulos mercatores Regni Almaniæ Teuthoniæ, nec non cujuscunque alterius Regni seu terræ, unà cum bonis, fami-, & mercaturis seu mercimoniis suis, in nostra suscipimus protectione & custodia ciali, Quo circa Vobis omnibus & singulis præcipimus & mandamus, distris inhibentes, quatenus prædictis mercatoribus, in personis, rebus, mercaturis, mercimoniis, aut eorum familiis, nullam prorsus molestiam, gravamen, injum, vel damnum aliquod inferatis, vel inferri quomodolibet permittatis, sed pos eos totiens quotiens per Vos transierint, unà cum bonis, mercaturis & familiis, ab omni gravamine defendentes, Et si quod iis illatum fuerit, emendari Viri- r facientes, eis de securo conductu provideatis nostro nomine diligenter, Ipsosq; vilegiis & libertatibus infra scriptis, quas sibi nostro & heredum seu Successon nostrorum nomine in perpetuum concedimus & donamus, uti & gaudere mittatis & faciatis, liberè pacificè & quietè, In primis siquidem volumus conlimus & ordinamus, quod mercatores Regni Alemaniæ seu Teuthoniæ præti & alii, cujuscunque Regni seu terræ fuerint, eorum famuli, bona & mercaturæ, ram & dominium nostrum salvi & securi possint per terram vel aquam subintrare, ibidem ire, redire, moram trahere, emere, vendere & mercari, unus cum alio aliis quibuscunque prout sibi pro utilitate sua & commodo expediens videbi-, libere possint, dummodo in oppido nostro Antvverpiensi principaliter con- sentur, quodque per se, seu famulos suos, bona seu mercaturas suas, ubicunq; tereum, & quacunq; moneta emptas, per terram nostram & dominium ubilibet secu- deducere seu vehere, aut deduci seu vehi facere, & inde quacunque hora & otiens voluerint, & sibi expedire crediderint, cum bonis & mercaturis suis dire & recedere, licitè & securè possint, mediantibus consvetudinibus &

Juribus infra scriptis, nobis & nostris hæredibus persolvendis, aliis quibuscunq
consvetudinibus, præter infra scriptas, quomodocunque & sub quocunque colo
inventis seu inveniendis, nec non omni dolo, fraude ac cavillationibus quibuscun
cessantibus in promissis.

Primò sciendum est, quod Mercatores quicunque, de qualibet nave, quib
cunque bonis seu mercaturis onerata, veniendo vel redeundo, ante oppidum de B
gen supra Zomam, in summa quatuor solidorum nigrorum tnr. duntaxat p
solvere tenebuntur, & mediante hujusmodi solutione, consvetudine sive Jure,
bebunt dicti mercatores à nobis & nostris subditis, securum conductum, venien
à dicto oppido de Bergen Antvverpiam, & redeundo Antvverpia usque Berg
Item dicti mercatores persolvent pro quolibet sacco lanæ, infra Antvverpiam
ducto, octo denar. tnr. nigr. Item pro qualibet decade cutium, vulgar
dicta Dakerhude, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro quolibet centenario
lium ovinarum cum lana, sexies viginti pro centenario computantes, quatuor
nar. tnr. nigr. Item pro quolibet pondere caseorum, vulgariter dicto, Wage
duos denar. tnr. nigr. Item pro qualibet plaustrata plumbi duodecim W
vulgariter dictis Wage, pro qualibet plaustrata computantes, octo denar. tnr. n
Item pro quolibet millenario stagni, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro quali
lagena sive tonna aviunæ, pinguedinis, olei, butyri sive mellis, quinque denar.
nigr. Item pro quolibet millenario ferri, decem quintallis pro millenario com
tandis, octo denar. tnr. nigr. Item pro qualibet Waga ceræ, octo denar.
nigr. Item pro qualibet lagena seu tonna saguninis focæ, vulgariter dictæ Z
mont, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet bala agundalarum, cunum
Rise, quatuor denar tnr. nigr. Item pro quolibet sacco seu massa argenti vivi, q
tuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet bala aluni, quatuor denar. tnr. n
Item pro quolibet quintallo granæ, vulgariter dictæ greyne, sex denar. tnr. n
Item pro quolibet quintallo Croci, gingiberis, cinamomi, piperis, galangæ, Zed
ris folii, cubebæ & cujuslibet alterius speciei, confectæ vel non confectæ, octo den
tnr. nigr. Item pro quolibet torsello seu fardello pannorum, decem pannos c
tinente, duodecim denar. tnr. nigr. Et si plures vel pauciores quam decem pann
torcellum comprehendat, de ipsis pro rata persolvetur. Item pro qualibet bala al
octo denar. tnr. nigr. Item pro qualibet lagena seu tonna pellium variarum
scarum, agninarum, sperioloruni seu aliarum quarumcunque octo denar. tnr. n
Item pro qualibet lagena calibis, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro quolibet c
tenario Cupri, duos denar. tnr. nigr. Item pro qualibet lagena seu tonna sandi
quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet bala seu rotulo vel torsello panni
nei, dealbati vel non dealbati, octo denar. nigr. tner. Item pro quolibet tors
pellium cum pilo, vulgariter dicto Kypruare, videlicet hircorum, capriolorum,
vorum, clippinc vel pellium quarumcunque ferarum, in hujusmodi torsello d
kyp comprehensarum, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet lagena seu
na Rumbi, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet tonna ambræ, vulgar
dictæ Bernsteen, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet tonna alecis, d
denar. tnr. nigr. Item pro qualibet tonna lini duos denar. tnr. nigr. It
pro qualibet tonna picis vel Teer, unum denar. tnr. nigr. Item pro quoli
vase cinerum, duos denarios tnr. nigr. Item pro qualibet tonna cerevisiæ, d
denar. tnr. nigr. Item pro carnibus, videlicet pro duobus lateribus porci, d
denar. turnen. nigr. Item pro quolibet centenario fertellorum frumenti, filigi
hordei, avenæ, pisorum, fabarum, veciarum, vel alterius anonæ, tres denar. tnr. n
Item pro quolibet centenario modiorũ salis, octodecim denar. tnr. nigr. Item p
quolibet centenario fili serici, duos denar. tnr. nigr. Item pro qualibet bala merc
utpote sindali, peplorum, crisparum, vel linearum, capetorum, ghoutborden, gevla
den snoere, pannorum aureorum, vel sericorum aut lineorum cunctorum, ca
garun

arum, pileorum, flassargiarum & aliarum quarumcunque rerum ad merces
pectantium, sex denar. tnr. nigr. Item pro quolibet millenario Canubii octo de-
arios tnr. nigr. Item pro quibuscunque mercaturis, in præsentibus literis non
ominatis vel expressis, persolvetur consvetudo & Jus respective pro rata secun-
um æstimationem superiùs declaratam, Item sciendum est, quod bala mercatu-
arum, quæ ad pondus venduntur, trecentas libras, & illarum, quæ non ad pondus
enduntur, quadrigentas libras, & quintallum centum lib. debent tantummodo
onderare. Est etiam sciendum, quod mercatores quicunque mercaturas ali-
uas ementes, & eas extra dominium nostrum ducentes seu vehentes, â præstatione
onsvetudinum, Jurium seu solutionum, declaratarum superiùs, liberi erunt pe-
itus & exempti, mediante consvetudine, Jure vel solutione, â venditoribus hu-
ismodi mercaturas eis vendentibus, persolutis, seu mediante libertate sibi si quam
per hoc habeant, competente, Præterea mercatores communiter una cum Scabi-
is nostris Antvverpiens. quotiens expediens fuerit, pondus poterunt meliorare, au-
ere, minuere, & pro suæ voluntatis arbitrio & commodo moderare, Itaquod pon-
erator communis mercaturarum, per mercatores communiter & nostros Scabinos
rædictos, eligetur, & ordinabitur, & coram ipsis, de bene & fideliter ponde-
ndo pro emptore & venditore, præstabit ponderator hujusmodi Juramentum,
t si (quod absit) dejerando illud non fecerit, extunc juxta dictorum mercatorum
Scabinorum ordinationem & discretionem punietur, & alius ut præmittitur sub
ogabitur loco sui, Ponderator autem hujusmodi, pro salario & pondere suo recipiet
ro quolibet sacco lanæ ponderando seu ponderato, quatuor denarios tnr. nigr.
em pro qualibet bala alterius mercaturæ, trecentas libras ponderante, ad pondus
enditæ, duos denarios tnr. nigr. & de aliis bonis ad pondus venditis pro pondere
ecentarum librarum, duos denarios tnr. nigr. Et sic pro rata semper recipiet pon-
erator ab emptore, De bonis verò per ipsum minimè ponderatis, aliquid non
abebit, Item mercatores in oppido nostro Antvverpiensi domos conducent pro
tionabili pretio, & habebunt juxta ordinationem Sculteti & Scabinorum nostro-
m dicti loci, & mercatorum prædictorum, Ita quod postquam aliqua domus se-
el pro certo pretio fuerit locata, postmodum locari carius non debebit, Domus
item quæ locari non consveverunt prima vice locabuntur mercatoribus, & pro
sto & rationabili pretio concedentur, Ita tamen, quod si cui mercatorum ex-
ediens videbitur, & à dicto oppido recedere voluerit, â conductione domus sibi
catæ, solvendo pro rata temporis, quo mansit in eadem, poterit liberari, nisi mer-
tor hujusmodi cum oppidano domum hujusmodi locante, de anno pleno, vel
rto & expresso termino convenisset, Si verò magna copia mercatorum cum mer-
turis suis ad dictum oppidum nostrum applicaverit seu venerit, & oppidani
ostri, quocunque spiritu seu voluntate ducti, domos suas locare voluerint,
tunc Scultetus noster ipsos oppidanos, auctoritate nostra coget ad locandum do-
os suas rationabiliter dictis mercatoribus, & tradendum, Item volumus,
oncedimus & ordinamus, quod nullus mercatorum seu famulorum suorum
ro quocunque delicto seu debito incarceretur vel in carcere teneatur, dum-
odo de bonis suis tantum reperiatur, vel fidejussorem idoneum dare possit &
ederit, pro satisfactione condigna prædicti debiti vel delicti, Proviso nihi-
ominus, quod delictum hujusmodi ad vitam, seu membri mutilationem ali-
uatenus non ascendat, Et quod occasione alicujus dissensionis seu discordiæ
iter mercatores & oppidanos nostros, seu alios quoscunque motæ seu moven-
æ, aliqua communitas seu congregatio oppidanorum contra mercatores
u famulos suos, nullatenus congregetur, nec poterunt oppidani nostri
u alii quicunque injuriando dictis mercatoribus, pro voluntate quic-
uam imponere, sed potius dissensio seu discordia hujusmodi, Ju-
cio & ordinatione mercatorum, Sculteti, & Scabinorum nostrorum
 termina-

terminabitur, & preſtabitur emenda prout eis videbitur faciendum. Si verò aliqui mercatorum, ſeu famulorum ſuorum ab aliquo, de ipſorum ſocietat vel terra non exiſtente, fiat injuria, & de dicta injuria conqueratur, ſtatin poſt hujusmodi conqueſtionem ſeu querimoniam Judicio & ordinatione Scu teti, Scabinorum & mercatorum prædictorum, pro dicta injuria præſtetur emen da, & quæſtio ſeu querimonia ſopiatur; Item ſi aliqui mercatorum Flandri ſeu alteriùs terræ cujuscunque, de aliquibus mercatoribus vel famulis ſu conquerantur, occaſione lanarum venditarum, permutatarum, ſeu aliqu quocunque modo cambitarum, vel aliarum quarumcunque mercaturarum dummodo lanæ ſeu mercaturæ, quarum occaſione fiat conqueſtio, monſtrat & viſæ & extra domum venditorum ſeu ponderatorum deliberatæ prius fueri quam fieret venditio, permutatio ſeu cambium de eisdem, Volumus & ord namus, quod de talibus conquerentibus nullus audiatur, quodque de talib quæſtionibus emenda nulli fiat, ſed ſi de lanis vel quibuscunque mercaturi quæ ante venditionem, permutationem, cambium vel deliberationem de e factam, monſtratæ non fuerint ſive viſæ oriatur quæſtio, conquerens hujusm di audiatur & per ordinationem ſcabinorum & mercatorum hujusmodi quæſti terminetur. Item mercatores prædicti ſeu eorum famuli, bona ſeu merc turas ſuas in terra noſtra vel dominio, vel alibi emptas, poterunt liberè ad pr pria, ſeu ad terram ſuam, vel quo eis placuerit, per terram & dominium n ſtrum deducere ſeu vehere, deduci ſeu vehi facere, absque præſtatione alteriu cujuscunque conſuetudinis, Juris, thelonii vel exactionis, vel cujuscunque p cuniæ, vulgariter dictæ Brügghegelt, Verſtgelt, Kachidegelt, Wergelt, vel alt rius cujuscunque, quocunque nomine nuncupetur facienda, mediantibus co ſvetudinibus, Juribus ſeu ſolutionibus Antvverpiæ in eorum adventu, cum bon & mercaturis ſuis primitus perſolutis. De bonis autem ſeu mercaturis ſub ali no dominio, infra tamen diſtrictum & poteſtatem noſtram, ut pote in Machli nen vel diſtenſi opido per eis emptis. Volumus quod dicti mercatores, med diante conſvetudine, Jure ſeu ſolutione in dominio, in quo dicta bona ſeu me caturæ emptæ fuerint, facta ſeu perſoluta â præſtatione cujuscunque conſv tudinis ſeu Juris, occaſione hujusmodi bonorum ſeu mercaturarum, per totam te ram noſtram & dominium, liberi ſint penitus & immunes, Item ſi contingat quod dicti mercatores, ſeu eorum famuli, per quoscunque infra terram & d minium noſtrum, bonis & mercaturis ſuis fuerint ſpoliati, bona ſeu mercatur hujusmodi eis reſtitui facere, & perditionem ſeu damnum ſpoliato ſeu conquerent illatum, reſtaurare tenebuntur bona fide. Item Volumus, concedimus & ord namus, quod nullus mercatorum ſeu famulorum ſuorum, in perſona vel bonis i fra noſtrum dominium, ab aliquo, occaſione cujuscunque compoti debiti, vel al quacunque arreſtetur, niſi conquerens oſtendere poſſit, quod hujusmodi arreſtatu principalis ſit debitor vel fidejuſſor. Item ſi aliquis ſubditorum noſtrorum, infr noſtrum diſtrictum, vel dominium commorans cujuscunque conditionis extiteri alicui mercatorum ſeu famulorum ſuorum in aliquo debito teneatur, dummodo d ctus mercator vel famulus inde literas habeat debitorum, vel teſtimonium Scabin rum cujuscunque oppidi noſtri, vel aliorum Virorum fide dignorum, vel talliam ve dicam, per quam ſuum debitum probare poſſit, quod ſibi inde Jus & Judicium c leriter fiat, juxta conſvetudinem & uſum illius oppidi, in quo debitum ſuum pet rit, vel ſuum invenerit debitorem, Et quia prædicti mercatores certum locum ſ determinatum non habent, in quo corpora ſuorum debitorum ſecurè ten antur, Volumus & concedimus eisdem, noſtro & heredum ſeu ſucceſſoru noſtrorum nomine, quod Juſticiarius qui pro tempore fuerit in loco illo, ub de ſuis debitoribus conquerentur, corpora dictorum debitorum ſecurè ſine contradictione qualibet, tantum & ita diu detinebit, quod ipſis merca toribus vel famulis fuerit ſatisfactum, vel quod debitores cum ipſis fuerint con cordati

cordati, Et si debitor quicunque taliter detentus recesserit, vel malitiosè dimissus fuerit, extunc Justiciarius predictus, mercatori seu famulo suo de debito, quod à Debitore petierat, respondebit & satisfaciet de eodem; Præterea si (quod absit) guerra seu discordia inter Imperatorem seu Romanorum Regem, vel alium quemcunque Dominum cujuscunque terrarum, locorum vel partium, & Nos vel successores nostros aliqualiter oriatur, Volumus, concedimus & promittimus pro nobis & nostris successoribus, quod nos super hoc, omnes & singulos mercatores, undecunque fuerint premuniemus, & per quadraginta dies, ante, palàm & publicè eis notificabimus, Ita quod nec ipsi, eorum bona, famuli seu mercature per nos, successores nostros, vel per alium, seu alios nostro nomine detinebuntur, arrestabuntur, vel saisientur, sed potius ipsi, cum eorum bonis & mercaturis, terram & dominium nostrum, exire secure poterunt, & securum conductum de nobis & nostris, sine contradictione recedendo, & eundo quo maluerint, per terram vel aquam, cum bonis suis & mercaturis, infra prædictos quadraginta dies, & vecturas ad exeundem, terram & dominium nostrum habebunt, suis tamen sumptibus & expensis. Postquam verò hujusmodi guerra sive discordia concordata induciata fuerit, vel sedata, Volumus & concedimus pro nobis & nostris successoribus, quod prædicti mercatores reverti, ire & redire, ac morari infra terram & dominium nostrum, cum bonis & mercaturis suis, securè, & utilitatem & commodum suum exercere & facere possint, sub modo, forma & conventionibus suprascriptis, Præterea volumus, concedimus & ordinamus, quod mercatores Regni Alimaniæ seu Teuthoniæ, cum sociis suis vel aliis eorum societatem sequi & intrare volentibus, Capitaneum seu Consulem sibi, si voluerint, eligant & habeant, & congregationes, quotiens eis expediens videbitur, faciant, Irriquisitis Justiciariis & scabinis nostris, ad ordinandum, disponendum, corrigendum & puniendum, quecunq; genera delictorum vel excessuum in Contractibus & mercaturis, inter se factorum vel etiam commissorum, Delictis vitam aut membri mutilationem tangentibus, duntaxat exceptis, que nobis aut nostris successoribus reservamus, sed alia delicta seu excessus corrigentur & punientur coram congregationem mercatorum predicta, juxta ordinationem inter ipsos antiquitùs consvetam. Item volumus & concedimus, quod dicti mercatores eligere possint ad voluntatem suam torsellorum seu fardellorum ligatores seu factores, partitores seu laboratores quoscunq;, quibus indiguerint, qui super prestando ipsis fideli servitio, prestabunt coram eis solenniter Juramentum, & pro labore suo, absq; lite, discordia sive rixa suum salarium recipient, prout alibi hactenus recipere consueverunt, Et si aliquis hujusmodi laboratorum contra aliquem de societate mercatorum delinquat, & super hoc coram societate mercatorum questio moveatur, talis laborator corrigetur seu punietur, juxta ordnationem inter ipsos mercatores hactenus in talibus observatam. Item volumꝰ & concedimus, quod dicti mercatores & eorum famuli, emere, habere, portare & vehere possint, quecunq; genera armorum, & se armare pro sua voluntate infra nostrũ dominium, absq; calumnia cujuscunq;, Et si dictis armis excesserint, videlicet arma nuda extrahendo, eis percutiendo vel vulnerando, hujusmodi excessus, ordinatione sculteti seu Justiciarii & scabinorum nostrorum, ac etiam dictorũ mercatorum corrigetur, prout superiùs est expressum; Et si (quod absit) aliquis occidatur, vel membro mutiletur, ab aliquo mercatore vel famulorum suorum arma portantium, delinquens hujusmodi, perdendo vitam pro vita, & membrum pro membro. Juxta nostram ordinationem, & nostræ voluntatis libitum, punietur. Item volumus & concedimus pro nobis & nostris successoribus, quod omnes mercatores Regni Alimaniæ seu Teuthonicæ predicti, & alii quicunque pro tempore venturi & mansuri, in opido nostro Antvverpiensi Vinum, Cervisiam, & quascunque potus seu potationis species, malucrint,

infra eorum hospita que habere potuerint & voluerint pro se, sociis & familiaribus suis, liberè habere possint absque assisia quacunq; prestanda vel solvenda, dum tamen extraneis non vendantur, Item volumus & concedimus pro nobis & nostris successoribus, quod omnes & singuli undecunq; fuerint infra opidum nostrum Antvverpiensem, vendere Cervisiam & Victualia quecunq;, braxare, pinsere pro voluntate sua possint, solvendo nobis & nostris successoribus assisiam debitam, rationabilem, & solvi hactenus consvetam. Item volumus & concedimus, eisdem mercatoribus, quod possint cambire & cambia facere, cum quibuscunq;, & solutiones facere ac recipere, unus cum alio, cum literis vel sine literis, prout sibi visum fuerit expedire, Item volumus & concedimus, quod nullus garcionum seu famulorum predictorum mercatorũ, possit bona vel mercaturas Domini sui ludendo ad taxillos, pugnãdo, delinquẽdo, vel alio quovis modo perdere seu fore facere, sed in persona si delicti quantitas hoc exigerit, puniatur, Item quod nullus garcio vel nuncius à dictis mercatoribus pro suis negociis missus, vel cum eis commorans aut commorari consvetus, conquerendo de Domino suo, vel dominis suis audiatur, nisi querimonia ipsius summam quadraginta solidorum Parisien: parvorum ascenderit vel ascendat, & si garcio vel nuncius mercatorum, pro suis negociis missus, per culpam suam delinqueret seu defectum faceret, portando literas, vel alio quovis modo, & inde mercator nostris Justiciariis conqueratur, Volumus & concedimus, quod mercatori conquerenti super hoc fiat celeriter justicie complementum, & super hoc fides adhibeatur verbo simplici mercatoris. Item, si mercator famulum, ancillam seu servientem suum, pro delicto suo excessu seu fore facto percutiat absq; lesione visibili vel apparenti, Nolumus quod Justiciarius noster inde se intromittat, vel propter hæc mercatori damnum inferat vel gravamen, Item si bona seu mercature aliquorum mercatorum veniendo Antvverpiam, vel redeundo Antvverpia in Hollandia, Zelandia vel alibi, fuerint arrestate, promittimus pro nobis & successoribus nostris, quod per literas & nuncios nostros ipsis ad hoc Consilium, favorem & auxilium præstabimus bona fide, quod bona seu mercature hujusmodi, eis restituantur integraliter & reddantur. Præmissa omnia & singula, prout superiùs sunt conscripta, pro nobis & heredibus vel successoribus nostris, nos firmiter & fideliter observaturos, Dictis mercatoribus promittimus bonâ fide & juramento, ad sancta Dei Evangelia his tactis, super hoc prestito, & non contrafacturos vel venturos, per Nos vel per alium seu alios, directè vel indirectè aliqua causa vel ingenio de jure quolibet vel de facto. Et ad premissa omnia & singula fideliter & inviolabiliter observanda, nos & successores nostros, & omnia bona nostra, & successorum nostrorum mobilia & immobilia presentia & futura, ubicunq; & in quibuscunque existentia, eisdem mercatoribus obligamus efficaciter & exprefsè, nos & successores nostros Jurisdictioni sedes applice, nec non cujuslibet alterius Ecclesiastice vel mundane quoad hec plenarie supponentes. In præmissorum igitur testimonium & munimen sigillum nostrum his præsentibus literis, ex certa scientia duximus apponendum, Datum in festo beatorum Simonis & Jude Apostolorum, Anno Domini millesimo Trecentesimo quinto Decimo.

Anno 1315. *ANthonis by der gracien Gods, Hertoge van Lothr van Brabant, ende van Lünborch, Marcgrave des hyllichs Rycx, VVant die gedenckenisse der Menschen verganckelyck is, So eest van noode, dat men die dingen, die men euuich hebben vville, veste mit gescrifte, Doen condt mits dyen eenen yegelycken met allen saluyt, ende met rechter kennissen der VVaerheyt, dat VVy alle die Coopluyden des Rycxs van Almanien der duytscher Hansen toebehoerende, mit hoeren goeden, familien ende Copmenscapen ende eenen yegelicken van hen ontfaen in onse speciael hoede ende beschermenisse, VVaerby VVy ontbieden, bevelen ende gebieden met allen ernste allen onsen Rechteren, Schouteten, Ballieuvven, Meyeren ende allen Dienaren,*

ende

ende oock onsen schepenen van Onser Stadt van Antvverpen, ende voort allen anderen onsen ondersaeten, die nu syn, ende naemaels by tyden vveesen selen, dat sy den vvorssr. Coopmannen in hueren goeden, familien ende Comanscappen geene moyenisse onrecht noch schade en doen, noch en laten doen, in eeniger manieren, Mer dat syse alsoo dick ende alsoo menich vvernen, als sy by hun lieden selen commen met hueren goeden familien ende Copmenscappen, ende elcken van hen bescermen van allen besvvaernissen, Ende vvorde hun yet genoomen, eenich hinder oft svvaernisse gedaen, dat sy hen dat vvomelyck doen beeteren ende vveedergeven, ende hen in onsen name doen hebben goet seeker ende vast geleyde met hueren goeden, familien ende Copmenscappen, ende peyselich ende Vreedelyck doen gebruycken alle die Vryheeden van poincte te poincte hierinne bescreven, ende elck poinct bysunder, de vvelcke vvy hun verleenen ende geeven eeuvvelyck te gebruycken, voor Ons ende voor Onsen Naecommelingen, gelyck ende in aller manieren dat sy hierinne gescreven staen, In den Eersten VVillen VVy ende consenteren, dat alle Coopmanne des Rycx van Almanien, der Duytscher Hansen toebehoorende, haer Knapen ende Dieneren met haeren goeden ende Coopmanscappen vryelyck kommen mogen in onse Stadt ende Vryheyt van Antvverpen vry ende seeker, by Lande ende by VVaeter, ende daer gaen ende keeren moogen, marren, coopen ende vercoopen d'een metten anderen, ende met eenen yegelycken anderen, alsoo het ten haeren baten ende proffyt oirbarlyck duncken sal, ende alrehande manieren, van haeren goede ende gelde, van vvat manieren ende namen dat vvaere, Vry inne ende uyt te vueren geldende hueren rechten Toll, alsoe hier nae gescreven steet, uytgenoomen gout, silver ende billioen, dat sy op munten vueren vvitten ende vercoopen, dat sy dat eerst toe onser munten brengen sullen, op dat VVy munten doen ende daer vercoopen te hueren schoonsten, Mer en vveren sy des Coops niet eens mit onsen Muntmeester, soo selen sy elders te hueren schoonsten, huer proffyt daermeede mooge doen; Item soo selen die voorss Cooplieden volstaen, mit alsulcken tolle van hueren goede ende Comenscappen, die sy binnen Antvverpen bringen, te gelden ende te betalen, als hiernae benoemt steet, Te vveeten is dat sy geven selen ende betalen van elcken sack Wollen acht penningen svvarte tournoyse, Item van elcken deeker huyden, vier penningen svvarte tournoyse, Item van elcken hondert Vellen van scapen, metter Wollen, sesse vvervẽ tvvintich voer een hondert gereekent, vier penn svverte tors, Item van elcker VVagen caes, tvvee penn svverte tors. Item van elcken voeder loots, tvvelf vvaegen gereekent voor een voeder, vier penn svverte tors; Item van elck duysent theers, vier penn svverte tors. Item van elcken laghele off tonnen smeers, olyen, bootere, oft seems, vyff penn svverte tors, Item van elcken duysent ysers, thien quintalle gereekent voor een duysent, acht penn svvarte torns, Item van elcken stucke Was, acht penn svverte torns, Item van elcken laghele oft Tonnen Zelsmonts, vier penn svvarte torns, Item van elcker balenn amandelen, comyns oft Rys, vier penn svvarte torns, Item van elcken sacke oft massen quicZilbers vier penn svvarte torns, Item van elcken balen aluyns, vier penn. Svvarte torns, Item van elcken hondert greynẽ, sesse penn svverte torns, Item van elckẽ hondert sofferaens, gunbaer, Caneel, Peeper, galigaen, seduvvar, folie Cubeben ende alrehande specie, consyt oft niet consyt, acht penn svverte torns, Item van elckẽ trosseele oft fardeele thien Laken houdende tvvelf penn svverte torns, Item eest dat fardeel hout meer oft min dan thien Lakene, daeraff sall men gelden nae gelande voormen, van eendre balen oft vate Cordevvaens, tvvelf penn: svvarte torns, Item van elcken laghele of tonnen van Vellen, bontgrauvven, Lammeren oft vvelckerhande Vellen dat syn, acht penn svvarte torns, Item van elcker tonnẽ staels, vier penn svvarte tors, Item van elcken hondert Kopers tvvee penn svverte tors, Item van elcken lagele oft tonnen Weeds vier penn svverte tors, Item van elcker Rollen oft trosseele lynen Lakens, gevvit off niet gevvit, acht penn svverte tors, Item van elcken duysent Stockvischs, thien penn svvarte tors, Item van elcken trosseele Vellen, die men heet Kyponvvaer, dat is te verstaene,

ſtaene, bocken, herten, geyten, oft van wat beeſten die Vellen ſyn, die begreepen ſyn in eenen troſſeele geheeten kyp, vier penn ſwarte tors, Item van eenen Laghele oft tonnen ſtuers, vier penn ſwarte tors, Item van elcker tonnen Ammers, die men heet Bernſteen, vier penn ſwarte tors, Item van elcker tonnen Harinck twee penn ſwarte torns, Item van elcker tonnen Vlas, twee penn ſwarte torns, Item van elcker Tonnen Pecks oft ters, eenen penn ſwarte tors, Item van elcken Vate Aſchen twee penn: ſwarte tors, Item van elcker tonnen biers, twee penn ſwarte torns, Item van elcker amen Wyns, die Zy t' Antwerpen inne ofte uyt vueren ſullen, het ſy by der houten oft by der ſchelt anderhalven groon Vlems, Item van Vleſche datis te weeten van tween ſyden eens verckens, twee penn ſwarte torns, Item van elcken hondert feertelen terwen, oft roggen, gerſten, eneen, erweten, bonen, vitſen ende van allen anderen coorne drie penn ſwarte torns, Item van elcken hondert mudde Zouts, achtien penn ſwarte torns, Item van elcken hondert geſponnende ſyden twee penn ſwerte torns, Item van elcker balen merſſeryen, als ſyndael, hooftcleeden, kerſpen, oft lynen tapyte, goutboerde, gevlande ſnoeren cleeden gulden oft ſyden, oft lynen gewerwet, couſſen, hoede, flaſſcharden, ende van allen anderen dingen toebeheorende der merſſeryen, ſes penn ſwarte torn: Item van elcken duyſent Camfas, acht penn ſwarte tornoyſe, Item van allen anderen goeden, hievoren niet genoemt, als daeraff twyeſt eft geſchille in onſe tollhuys t' Antwerpen valt, ſoe willen wy dat men dat by die Cooplieden ende onſe Tollneren groot deele nae advenant van den anderen goeden voorſcreven, Item gout, ſilver, vederſpel, Coopmans ſcrinen, drooge tonnen, daer geen Comenſcap inne en is, Harnas, ende Wapenen te hoeren lyve, couſſen nieuwe oft oudt, tot hueren dragen ſtucken lakens die beneden thien ellen houden, tonnen met paclinen oft mit beslach, cleederen, ſtucken Lynwaets van twintich ellen oft daeronder, tot hoers ſelfs dragen Vyve oft ſeſſe pont ſpyſe cruyts tot huer ſelfs Victalien, wan deeſen voorß parcelen en ſelen die Cooplieden voorß geenẽ toll geven, Item ſoo wat goede die voorß Cooplieden binnen Antwerpen bringen ende vertollen int innecoomen, dat ſelve goet mogen ſy onverandert weeder uyt voeren, ſonder eenigen andern Toll daeraff te geven, Item met deeſen voorß Tolle, ſullen de voorß Coopluyden van den goeden voorß, vry ende quiet weeſen van allen anderen tholle ende ongelde, geleyde gelde, ende van allen andern coſtuymen binnen der Stadt ende Vryeheiten van Antwerpen voorß, uytgenoomen redelycke makelaerdye, ende die te gheven den geenen, die ſe verdienen ende over den coope ſyn, ende uytgenoomen den erfgenamen hueren Rechte, der Stadt hueren hallegelde, datis te weeten van elcken laken eenen grooten Vleems, te ghelden, halff den Cooper ende halff den Vercooper, Ende uytgenoomen der Stadt huer aſſyſe van cantſyegelde, Ende is te weetẽ, dat men altoes reekenen ſall drie penn ſwarte tornoyſe voor eenen Vleemſchen grooten, ende eenen Antwerpſchen penn voor eenen halven Vleemſchen grooten, Den Engelſchen noble voor ſes ſchell? ende acht penn der voorß groote gereekent, ofte die weerde daernae, Item ſoo wat goede die Cooplieden voorß by hueren eede vertollen willen, des ſullen ſy alſoo geloeft ſyn, ſonder eenigen opslach oft openinge van hueren goedenn te doene, Item alle manieren van Ooſterſchen biere, dat van over Zecomt, ende in die Hanſeeſteeden gebrouwen is, ende binnen Antwerpen gebrocht wert, ende daer gedroncken, daeraff en ſal men niet meer geven van aſſyſen dan ſeventhien groon van elcker tonnen biers voorſs, Alſulcx gelts als t' Antwerpen dagelycx in buerſen gheet, Item dat elck Coopman mach vercoopen ſyn Wynen, ende oock tappen ende doen tappen t' Antwerpen, geldende daeraff ſyne aſſyſe gelyck poirteren van Antwerpen, of ſyn Wynen elderwaert doe vueren, waer dat hy wille te vercoopen, Item dat alle de voorſoreven Cooplieden, die commen willen binnen Antwerpen, om huer Comenſchap daer te doen, moegen hebben binnen huere herbergen Wyn, beer, ende alrehande dranck ende Victailie die ſy willen voor hen, voor huer familie ende geſelſcap, ſonder eenige aſſyſe daer aff te gevene, in dien dat ſy des niemant anders en vercoopen, Item ſoo ſelen die voorſs Cooplieden geven van elken

ſacke

sacke Wollenn, die ter wagen geweegen wordt, van elcker wagen wegens, eenen Antwerpischen penninck van weege gelde ende niet meer, Ende voort van allen anderen goeden, die men oock wecht by der Wagen, selen sy geven van wegegelde, van elcker wagen eenen Antwerpschen penninck, Ende van goede dat men wecht by den hondert, daeraff selen sy geven nae d' advenant als van der Wagen eenen Antwerpschen penninck van Wege gelde, Ende waert dat sake, dat eenich gebreck worde van den gewichten binnen onser Stadt van Antwerpen in meerderen oft in minderen, dat dat onse Scepenen van Antwerpen altehandt selen modereren ende doen beeteren op syn Rechte weesen alsoet schuldich is te syn, Item soe wat manne binnen onser Stadt van Antwerpen wager wesen sal, die sal sweren in presentien van onsen Scepenen aldaer, wel ende getrouwelyck te wagen den Cooper ende den Vercooper, elcken 't syn te geven, Item soo wat goede dat ter Wagen niet en compt, daeraff en selen sy niet geven van Wegegelde, Item soo en selen die voirß Cooplieden niet meer geven van een hondert Lynwaets dat binnen Antwerpen sal gemeten werden, dan eenen halven groon Vlems van meten, Ende wat Lynwaet daer niet gemeten en wert, daeraff soe en sullen sy geen gelt geven van metene, Item soo consenteeren Wy den voorß Cooplieden, dat sy mogen neemen pynders ende arbeyders die hen gelieven selen huer goet ter wagen, ende weeder uyt der wagen te brengen. Item soo wat goede die voorß Cooplieden oft hoir Knapen den Wageners oft soscíplieden bevrachten, oft gehuerden Knechten geven te vueren oft te dragen by Lande oft by watere, ist by getale oft sonder getale, dat selen sy den voorß Cooplieden vol ende all weeder delivreeren, sonder arge list, Ende en daden sy des niet, oft dat sy gemaecte voor waerde bracken by den welcken die Coopmanne voorß worden belet oft schade namen, in wat manieren dat dat waer, dat soude syn gebeetert by onsen Scepenen van Antwerpen, by verstaene van den Coopmannen, Voort verleenen Wy ende geven den Coopluyden voorß, dat men geene Cooplude oft hoire Knapen oft familie van genderhande Reekening, misdaet oft schout arresteren, oft in gevangenissen doen en sal binnen onser Stadt ende Vrieheyt van Antwerpen voorscreven, by alsoo dat men syns goets soe vele vinden mach, oft soo seekeren borge setten moge tot seekere beeternisse van synre mesdaet, Indien dat de mesdaet niet en streckt aen Lyff off aen Let te verliesen, Item om doesuyn van eenigen twiste die geruert is oft geruert mach werden tuschen den Coopman van Almanien, voorß ende onse poorters van Antwerpen, oft anders jemant, soo en sal geen gemeynte noch gaderinge vergadert werden gegen den Coepmannen oft huere Knechten voirß, noch onse poorters, oft anders yemant, en selen mogen t' onrecht die voorß Coeplieden met willen enichsins yet aenleggen, mer die twist ende discord sal werden getermineert met Vonnisse ons scholteten ende onser Schepenen, Ende daeraff sal gebeetert werden, also hun sal oirbaer duncken. Waer oock dat sake, dat eenigen Cooplieden oft hueren Knapen Voirs onrecht geschiede van yemant, die van hueren geselscape oft van hueren Lande niet en waren, ende van den onrecht geclaegt worde, te hant nae der clagen, soo sal van den onrechte beeteringe gedaen werden by Vonnisse ons scouteten ende Onsen Scepenen van Onser Stadt van Antwerpen voorscreven. Item soo wat goede die Cooplieden voorß binnen Onser Stadt van Antwerpen vercoopen dat gesien ende telivreert is, daeraff en sal na diere tyt geene naclage gehoort werden om beeteringe daer aff te doen, Item soo en sal niemant van den voorscreven Cooplieden oft van hueren Knapen gehouden syn voor eens andere mans schout oft misdaet, dan alleene voor syns selfs proper schout off misdaet, het en ware dat sacke dat hy Kennclyck borge ware. Voort willen Wy ende vorleenen den voorß Coopluyden, dat geen Knecht oft Knape en sal moogen syns Meesters goet oft syns Heeren verliesen oft verbeuren in dobbelspeele, in Vechten oft in eenigen anderen misgrype, mer in syne selfs persone sal hy werden gecorrigeert nae der grootheyt der misdaet, Item dat men geenen Coopman voorß binnen onser Vryheit ende stadt van Antwerpen voorß en sal te campe laden. Item waert dat sacke, dat yemant eenigen Coopman oft synen Knape voorscreven, geldt schuldich ware, waeraf sy brieven oft ander seeker bewysinge hadden, dat men hen daeraff, ende oock van allen poincten, daer sy Rechts aff begeerden, goet, cort, ende onvertogen Recht sal doen geschien,

aen

aen onſer Stat Recht van Antwerpen, Ende waert dat ſake dat die ſchuldener den Coopman niet vernuegen en conde, ſoe leenen Wy hem onſe gevangeniſſe daertoe, dat men den ſchulder daerinne doe op ſynen coſt totter tyt toe dat hy den Coopman voorſcreven wel vernoecht ſal hebben, Ende waert ſoo, dat die ſchuldener uyt onſe gevangeniſſe ontginge, oft liſtelyck uyt gelaetenn worde, ſoo ſelen onſe Amman ende Steenweerder genoech moeten doen, den Coopman oft ſynen Knape voorſcreven, van der ſchout die ſy hem heyſchende waeren, Item ſoo hebben Wy geoorloft ende gegeven, den voirß Cooplieden, Waert alſoe, dat yeman binnen onſer Stadt havene oft Heerſcappyen van Antwerpen voorſs woonende, oft buyten Lants wanen, hy waer oft wy hy waer eenigen van den voorß Cooplieden, oft van hoiren Knapen, van ſynen goede roefde, oft hen ſchaden dede binnen onſer Stadt oft Heerſcappyen vorrſs, dat men die Roover oft ſchade doender binnen onſer voorſcreven ſtadt ende Heerſcappien mach arreſteren ende houden, ende doen arreſteren ende houden totter tyt, dat daer Recht ende Wett aff geſchiet ſy, Ende ſoe waer alſulcke gerooft, oft geſtoolen goet vonden worde binnen onſer Stadt ende Heerſcappyen voorſcreven, dat men dat den voorſs Coopman diet verlooren heeft, all weeder geven ende delivreren ſall, alſoe verre als hy dat met ſynen marcke, oft mit redelycker informatien betugen mach ende proeven, dat hem dat goet toebehoorde, het en waere, dat die geene, daert onder vonden worde, met goeder waerheyt bethoonen conſte, dat hy't op eene vrye marckt gecocht hadde, ſoe ſoude men hem ſyne penningen weeder geven, diet hem gecoſt hadde, mer anders niet, Ende waert oock dat ſake, dat aldusdanich geroeft oft geſtoelen goet in een anders Heeren Heerlicheyt oft gebode tot eeniger ſtede, dorp oft Caſteel geruert waer, ende die Coopman dat kennelyck maeckte, onſer voorſs Stadt van Antwerpen, te wat ſteeden dusdanich goet waer, dan ſoo ſal onſe voorß ſtadt daerinne gehouden ſyn, ons dat voort te kennen te geven, Ende dan ſoo ſullen VVy, mitsgaders onſer voorſs Stadt van Antwerpen ſcryven ende ſeynden aen die Regeerders van der Voorſs ſtadt, dorpe oft Caſteel, daer aldusdanich geroeft oft geſtolen goet gevuert ſal ſyn ende onthouden, hunlieden biddende ende verſucckende, dat den Coopman van ſynen goede reſtitutie werden mach, Ende waert dat ſake, dat binnen den naeſten halven Jaere, na dat die Coopman onſer Stadt kennelych gedaen ſal hebben, ſyn voorſs goet niet weeder en hadde, ſoo ſelen Wy ende onſe officiers, dat halve Jaer geleeden ſynde, conſent geven ende geloven te conſenteeren arreſt ende pandinge te doen ſonder weederroepen, op alle de gheene, die woenachtius ſyn, binnen der Stadt Dorpe ofte Caſtele, daer dat voorſcreven goet gebracht ſal ſyn, alſo voorſcreven is, Ende oock op alle die ghene, die toe behooren ende onderſeten ſyn des gheens dien toebehoort die Stadt, Dorp, oft Caſteel daert goet is, totter tyt, dat men den voorſcreven Coopman oft den geenen, die't van ſynent weegen vervolght, behoorlycke reſtitutie gedaen heeft, Item waert dat ſacke, dat yemant in onſer voorſcreven Stadt oft Heerſcappyen van Antwerpen waenachtich ſynde, eenigen van den voorſcreven Coopliedenn van der Hanſen, buyten onſen palen ende Lande beroofde, van ſynen goede, oft hem aff ſtale, ende die Rover oft dieff mitten goede ontginge, ende bleve buyten onſen Lande, ende ons dat kennelyck gedaen ware, ſoo willen Wy ende geven conſent, dat die Rover oft dieff met letteren oft arreſt gevolgt werde, Inder ſelver manieren, alſt int artyckel hierbevoren verclaert ſtaet, Item waer eenich dieff oft moordenaer die woude veronrechten eenigen van den voorſs Coopmannen bynnen onſer Stadt oft Heerſchappyen van Antwerpen voorſcreven, ende die begreepen worde mitter misdaet, dat men dien houden mach ſonder bruecke oft eenich verbueren, ſoe lange dat daer Recht ende die Wett toecomme, omme van den misdoenre Rechts ende Wets te plegen nae den faicte, Ende waert ſoo (dat niet ſyn en moet) dat yemant van den Cooplieden, oft van hueren Knapen, doetgeslagen worden, oft vermenct van ſynen Leden binnen oft buyten onſer Stadt oft Heerſchappyen van Antwerpen van eenigen manne, ſoe ſal over den misdadigen gericht werden nae den Recht van Onſer Stadt Recht van Antwerpen voorſs, Voort conſenteren wy ende willen, Waert ſoe dat eenich Seedreſtich goet binnen onſer Stadt Havene oft Heerſcappye van Antwerpen aenquaeme, dat den voorſcreven Cooplieden toebehoorde, ende binnen onſen Lande oft buyten onſen Lande Scipbruekich waer worden, dat men dat

goet

goet den voorſcreven Coopliedenn weeder geven ſall ende telivreren, by alſoo dat ſy gelden redelycken arbeyt die daertoe gedaen mach ſyn, Ende dat ſy oock met hueren teeken oft marcke mogen bewyſen, oft met goeden Luyden verborgen, dat hen toebehoort, Ende waert oock, dat eenige luyden metten ſcepen verdorven waeren, ſoo ſal hoir goet blyven in den handen van den Oudermans de voorß Cooplieden Jaer ende dach, tot behoef der rechter Erffgenamen, by alſoo, dat dat goet onverderfflych is, Ende waert verderfflyck oft een gedeel daeraff, ſoo ſalmen dat vercoopen by Rade van onſen Scepenen, ende van goeden Cooplieden ten meeſten proffyt, Ende waert dat ſake, dat die Rechte Erffgenaemen binnen Jaer ende dagen, van den voorß goeden geen rechte bewyſinge gebringen en conden, oft ſeeker belet en thoenden van brengen, ſoo ſal men dat goet dan ſchuldich ſyn te leveren onſen ſchoutheit van Antwerpen, t' onſen behoef, ende wits dien ſoo ſelen de voorſcreven Oudermans vry ende onbegreepen blyven van eenigen heyſche, die men hen naemaels van den goeden voorß doen mochte; Item worde eenich Coopman oft ſyn Knape binnen oft bruyten onſer Stadt Stroom oft Heerſcappie van Antwerpen doot geslagen, off over boert viele, off in eenige andere manieren ter doot quame, verſien ofte onverſiē, hy waer getrouwt, Kynt oft baſtaert, ende des doodemans goet binnē onſer Stadt off Heerſcappyen van Antwerpen quame, ende hy geen Teſtament gemaect en hadde, ſoo ſelen des dodemans goet hebben ſyn naeſte Erffgenaemen, van des Vaeders ende Moders ſyde, nae den Landrecht van daer hy gebooren is, Ende eeſt, dat die Vrienden ende magen des dodemans goet verborgen connen met goede lieden, ſoe ſalmen hen dat goet laten volgen ende aenbeeden, Ende ſoo ſelen die erffgenamen voorß binnen Jaer ende dagen bewyſinge brengen van der Stadt offt dorpe daer die Mann woenachtich was, dat ſy daer rechte erffgenamen aff ſyn, off die Erffgenamen mugen eenen anderen goeden Mann mechtich makenn, dat goet t' achtervolgen metter voorß bewyſingen oft ſy ſelve niet connen en mochten, het en waer dat eenich mann hem ſelven willens verſüümde, ende Wy oft onſe ſchouthet dat beproeven mochten, nae onſer Stadt recht van Antwerpen, ſoo ſoude onſe ſchoutheyt van Antwerpen dien Man richten aen ſyn lyff ende aen ſyn goet, nae die misdaet, Ende waert oock dat die dodeman eenich Teſtament gemaect hadde, in wat manieren dat hy ſtorve, ſoe willen Wy, dat dat Teſtament mechtig blyve ende volcomme in ſynre virtuten nae ſyn Inhouden, Ende worde oock eenich Coopman oft ſyn Knape gericht aen ſyn Lyff of aen ſyn let, on ſynre misdaet wille, des mans goet en ſal niet verbuyrt weſen, mer des Mans goet ſelen oock hebben ſyn naeſte Erffgenamen, by alſoo, dat die Oudermans der Cooplieden van Almanien daer voor willen blyven des dodemans goet te bringen in rechter Erffgenamen handt, Item waert dat ſake, dat Oorloge opſtonde (des niet ſyn en moet) tuſchen den Keyſer, oft den Roomſchen Coninck, oft eenigen anderen Heeren onder den welcken die voorß Cooplieden van Almanien geſeeten ſyn, ende ons off onſen Nacommelingen, ſoe willen wy ende geloven, voor ons, voor onſe oir ende nacommelingen, dat die Coopmanne van Almanien voorß hoire privilegien ende Rechten gebruycken ſelen in alle der manieren dat voorß ſteet, tot diere tyt, dat Wy ſe by onſe ſchouthet ende Scepenen van Antwerpen doen waernen openbaerlyck, Ende van diere tyt, als Wy ſe alſoe hebben doen waernen, ſoo ſelen ſy noch hebben daer t' eynden een Jaerlanck vry geleyde van ons, ende van onſen nacommelingen, alſoo dat ſy noch hoir goet noch familie by ons oft by anders yeman van onſen wegen, niet en ſelen werden gehouden, gearreſteert noch geſaeyſteert, mer dat ſy met hueren goede ende Copmenſcapen uyt onſer Stadt van Antwerpen ende Heerſcapien voorſs ſelen keeren, ſeekerlyck, ende ſeeker geleyde hebben van ons ende van den onſen, ſonder wederſeggen, ewechte vaeren ende te gaen waer ſy willen, by lande off by watere, met hoiren goeden ende Comenſcappen binnen den Jaere voorſcreven, ende dat ſy vracht hebben ſelen te vaeren ende te keeren uyt onſen Lande op hoirs ſelfs coſt, Ende nadien dat dit Oorloge ende diſcort ſal werden geconcordeert ende geſuent, ſoo willen Wy ende verleenen voor ons ende voor onſe Nacommelingen, dat de voorſcreven Coopmannen weedercommen mogen, gaen ende keeren, ende Copmenſcap doen mogen, binnen onſer Stadt van Antwerpen voorſs, ende hoire Vryheit gebruycken, in alle der manieren voorſs, Item ſoo oerloven Wy den voorſs Cooplieden, dat ſy vergaderinge mogen hebben

ben

*ben, heymelick ende openbaer onder hun lieden, onverſocht aen onſen ſchoutheyt ende
Scepenen, om te ordineren ende te corrigeren alle ſaeken ende misdaeden, die onder hun
lieden gevallen, behouden der mesdaet, die daer ſtrecht te lyffue oft te lede, Item ſelen de
voorſs Cooplieden ende hoir Knapen, hoir gewoontlycke Wapene mogen dragen ſonder be-
grypen. Ende alle deeſe voorſs poincten, ende elck poinct beſunder, ſelen alle de Coopliedenn
voorſs van Almanien der duytſcher Hanſen toebehoorende, ende elckē van hen beſunder,
vaſt ende wel gehouden blyven den tyt lanck geduyrende, dat ſy hueren gemeynen Stapel
dien ſy hier omtrent in den Lande te houden plegen, houden binnen onſer Stadt van Ant-
werpen, Mer waert, dat hun niet geriefelyck en waer, hueren Stapel daer alſoo te houdē,
ende dien elder leyden in eenich Landt hier omtrent, ſoo en ſouden ſy, noch en mochten di-
en tyt dore, deſen jegenwordiger Privilegien niet gebruycken, mer ſouden ſtaen op hue-
ren rechten Toll, gelych oft hen deſe Privilegien van ons niet verleent en waere. Ende
ſoo wanneer, dat hen weeder geliefde, hoiren ſtapel gemeynlick in onſer Stadt van Ant-
werpen te legen, ende aldaer dagelycx huer Copmenſcap te hanteren, ſoe ſouden ſy vlugs
der voorſs Privilegien, geheelyck ende all vryelyck mogen gebruycken, ſonder eenich
verhael aen ons, an onſe oir of nacommelinge daeraff te doen in eeniger manieren, Ende
alle deeſe poincten ende voor waerden voorſcreven, willen wy ende begeeren uytterlyck,
dat ſy den voorſcrevenn Coopmannen hoire familien ende Copmenſcappen, goet, vaſt ende
geſtede gehouden bliven, ende onverbrekelych van ons, van onſen oir ende Nacommelin-
gen t' eewicklycken dagen, in alder manieren dat voorſs is, Alle dingen ten goeden ver-
ſtaene, ende ſonder eenich begryp, Ende hebben des te getuyge ende eewiger veſtichey-
den, alle der dingen voorſs, onſen ſeegel aen deeſen brieff doen hangen, Gegeven in onſer
Anno Stadt van Bruſſel, opten letſten dach van April, Int Jaer ons Heeren duſent Vierhondert
1409. ende Negen, op de plyke ſtont geſcreven, By mynen Heer den Hertoge in ſynen Rade, En-
de onderteekent, Ide Opſcal, Van welcke privilegien ende Vryheden de voorſs thoonders
van dien tyt aff, altyts Vreedelyck gebruyckt, ende geuſeert hebben (ſoe ſy ſeggen) tot ſee-
keren voorleden Jaeren, dat men hen daerinne begonnen heeft ſwaricheyt te maken;
Waeromme, ende omme deſelve ſwarichedē ende alle Proceſſen te verhueden, ende voor-
comen, Hebben ſy ons oetmoedelyck verſocht, de voorſs brieven van Privilegie te con-
firmeren, ende veſtigen, Ende hen daerop te verleenen onſe briefven van Confirmatie
daer toe behoorende.*

*Doen te weeten, dat Wy de ſaken voorſcreven overgemerct, Ende hierop gehadt t' advys van onſen
bemynden Burgermeeſteren Scepenen ende Raed onſer voorſs Stede van Antwerpen, inclinerende ter
beede ende begeerte van den voorſs ſupplicanten, hebben huere voorſs Privilegien, Vryheden ende oude
hercommen, nae inhoudt van den voorſs brieven hierboven geinſereert, geapprobeert, geratificeert, ge-
confirmeert ende beveſticht. Approberen, ratificeren, confirmeeren ende veſtigen met deeſen behalven
dat ſy daervan duechdelyck gebruyckt ende genootē hebben, ſoe voorſs is, Ontbieden daeromme ende be-
velen onſen Lieven ende getrouwen, Die Cancellier ende Luyden van onſen Rade in Brabant, Marcgrave
van Antwerpen, Pachteren ende Collectueren van onſe Tollen aldaer, Ende allen anderen onſen Juſti-
cieren ende Officieren, oft huere Stede houderen ende eenen yegelycken van hen ſoo hem toebehooren ſal,
Dat ſy de voorſs Supplicanten mitsgaders huere factueren ende Dienaren, van d'ſe onſe gracie, beveſtin-
ge ende confirmatie ende van allen den Inhouden van deſen, nae huere vorme en Inhouden doen laeten
ende gedoogen Vredelyck ende ruſtelyck genyeten ende gebruycken, Ceſſerende allen weederſeggen, belet-
ten ende empeſchementen ter contrairien. Want ons alſoo gelieft. Des t' oorconden hebben Wy onſen
Seegel hieraen doen hangen, Gegeven in onſer Stadt van Bruſſele, den vryeftheynſten dach van Janua-
rio, Int Jaer ons Heeren Duyſent Vyffhondert Seventſeſtich, van Onſen Rycken te vveten van Spaen-
gnyen, Siciliem t' ſevenſte, Ende van Napals t'negenſte.* — *Colle Is gedaen*

By den Coninck in Zynen Rade. — *De tanghe*

Locus Sigilli
Regii ad filum
appendentis.

Dux, tæ

Ordinan

Ordinantien und Statuten gemeiner Teutschen Hanse Stãdt darnach die erbare Oldermanns und Kauffmanns Raht des Bruggischen nun zur Zeit in der Stadt Antwerpen residirend Cunthors neben andern allen Hansischen Kauffleuten und Zugehörigen so bemeltes Cunthors Privilegien Frey und Gerechtigkeiten zu geniessen vehig sich reguliren und halten sollen in sechs Theil unterschieden.

Der Erster Theil.

Von den Kreyß der Hansen und Städten in der Hanse gehörig. Item welche Städte und mit was Unterschied zu der Hansen Gerechtigkeit verstattet werden mögen.

ERstlich soll der Kreyß und Zirck gemeiner Hanse/ wie von Alters herbracht/ begreiffen/ die Fürstenthumben Lyffland/ Preussen/ Pommern/ Mecklenburg/ die Marck von Brandenburg/ Sachsen/ Hollstein/ Lüneburch/ Braunschweich/ Geldern/ Cleve/ Berge/ die Ertzstifften und Stifften Cölln/ Magdeburg/ Halberstadt/ Hildesheim/ Bremen/ Voerden/ item Münster/ Oßnabrug/ Paderborn/ und Minden/ die Landen und Herrschafften von Overisell und Gröningen/ die Graffschafften/ Schawenburg/ Hoye/ Oldenborch/ Lippe/ Diepholt/ Zütphen/ von der Marck und Ravensburg.

In diesen obbemelten Fürstenthumben/ Ertzstifften/ Stifften/ Landen/ Herrschafften uud Graffschafften gelegene nachfolgende Städte sollen hernacher als vor immatriculirte und benante Hanse Städt gehalten werden. Nemlich:

Wendische.

Lübeck/ Hamburck/ Rostock/ Weißmar/ Stralsund/ Lüneburg.

Pommerische.

Stetin/ Anclam/ Golmar/ Gripswald/ Colberg/ Stargard/ Stolpe/ Rugewalt.

Preusische.

Colmar/ Thorn/ Elbingen/ Dantzig/ Königsberg/ Braunßberg.

Lyffländische.

Riga/ Nerell.

Overheidische und Sächsische.

Magdeburg/ Braunschweich/ Goßlar/ Einbeck/ Gottingen/ Hildesheim/ Hannover/ Ulßen/ Buxtehude/ Staden/ Brehmen/ Hameln/ Minden.

Westphalische.

Münster/ Oßnabrug/ Dortmund/ Soest/ Herfordt/ Lemgew/ Bilefeld/ Lippe/ Coesfeld.

Clevische und Marckische.

Cölln/ Wesell/ Dünßberg/ Emmerich/ Unneham.

Gelderische.

Nymwegen/ Rutphen/ Nuremund/ Arnhein/ Venlo/ Elberch/ Harderwick/ Dorßburg.

Overiselsche.

Deventer/ Schwoll/ Campen.

Friesische.

Gröningen/ Stauern/ Bolsschwerde.

Alle und iedere in diesen itzangeregten Hansee-Städten und denselbigen zugehörigen und unterworffenen kleinen Städten/ Flecken und Dörffern geborne und vereydete eingesessene Bürgere sollen der löblichen Hanse Privilegien/ Vernüg und Inhalt der Recessen/ und in massen als hernach folgende Ordnungen und Statuten ferner vermelden/ auff den Cunthorn zu gebrauchen und zu geniessen/ als ferne sich dieselbe dieser und anderer Ordnunge gehorsamb und gemeß halten unweigerlich zugelassen werden.

Von Außtheilung des gantzen Kräiß der Hansen in vier Quartier.

Das Erste Quartier.

DJe Erbare von Lübeck/ als das Häupt/ mit sampt den Wendischen/ Pomerischen/ Mecklenburgischen und Holsteinischen Städten und zugehörigen Landen sollen vor das erste Quartier gehalten werden.

 Das

Das ander Qvartier.

Die Erbare von Cölln/ als das Haupt/ mit sampt den Clevischen/ Geldrischen Marckischen/ Bergischen Oneriseschen Friesischen/ Item der Stiffte Münster/ Oßnabrug und Minden Städten und zugehörigen Landen sollen vor das ander Quartier gehalten werden.

Das dritte Quartier.

Die Stadt Braunschweig/ als das Haupt/ sampt allen Overheidischen und Sächsischen/ Item den Städten der Stiften Magdeburg/ Halberstadt/ Hildesheim/ Bremen/ Voerden und zugehörigen Landen sollen das dritte Quartier præsentiren.

Das vierdte Qvartier.

Die Erbare von Dantzig/ als das Haupt/ mit sampt dem gantzen Lande zu Preussen und Lyfflandt/ und darzu gehörige Hanse-Städt/ sollen vor das vierdte Quartier gehalten werden.

Aus diesen vier Quartieren sollen Jährlichs ein Oldermann und elff erbare Männer zu Kauffmanns Raht/ zu Unterhaltung/ Rechtens erwehlet und gekohren werden/ wie solches hernacher im dritten Theil dieser Ordnung ferner angezeigt wird/ iedoch so soll sich diese obgemelte der Hansen Kreyß Außtheilung allein auff das Brugisch dieser Zeit innerhalb Antorff residirend Cunthor erstrecken und also den erbarn Städten in andern Sachen als Innehmung der Contributionen und sonst/ in welchen die Außtheilung von Alters anders gehalten worden/ an gewonlichen herkommen mit nichten zu Vorfang nach Abruch gereichen.

Von Aussenhansischen.

Da sich zutragen würde/ daß einige aus frembden Landen unter dem Kreyß der Hansen nicht gehörige sich in der Hanse-Städt mit beharrlicher Wohnung/ oder sonst begeben/ oder auch vor dato dieser Ordnung begeben haben/ und Bürgerrecht an sich bringen und gewinnen würden/ oder albereit an sich bracht hätten/ dieselbigen/ ob sie wol sonst in andern Fällen Bürger Gerechtigkeit nach unterschiedlicher Ordnung und Gewonheit der Hanse-Städt geniessen mögen/ so sollen doch solche Aussenhansische zu der Cunthorn Gerechtigkeit und Privilegien vor ihre Personen zu gebrauchen nicht verstadtet werden.

Von der Aussenhansischen Kindern.

Würden dieselbige aber mit ihren Eheweibern in den Hansestädten eheliche Kinder zeugen/ dieselbige mögen zu dem Gebrauch der Privilegien zugelassen werden/ nach dem sie ungefehr ihre achtzehen Jahren alher erreicht/ und ihre selbst eigne Händel treiben.

Der ander Theil des Brugischen Cunthors Ordnung.

Von Qualification der Personen/ welche mit des Cunthors Gerechtigkeit vertreten werden sollen.

ERstlich solle deme von GOtt selbst eingesetztem heiligem Ehestand zu Ehren und Reverentz hernachmaln niemand der nicht im ehelichen Stande geboren/ oder durch folgende Ehe geehliget were zu Olderman und Kauffmañs Raht/ oder sonst dem Conthor vorzustehen/ erwehlet werden/ und sollen demnach die neue ankommende Gesellen/ an denen man/ ob sie ehelich/ oder nicht/ zweiffeln/ möchte ihrer ehelichen Geburt Kundschafft vorzulegen schuldig seyn.

Zum andern sollen alle unbekandte Kauffleut junge Gesellen/ und Schiffer/ ehe und zuvor sie zu des Contors Gerechtigkeit verstattet werden/ an Oldermañ und Kauffmanns Raht glaubwürdige Certificationes, in Form hernach gesetzet/ mit bringen. Nemlichen die jenigen/ so in obbemelt. benant. Hanse-Stätt. geborn von der Obrigkeit derselben/ darinnen sie geboren. Die andere aber so in einigen angehörigen und unterworffenen kleinen mit immatriculirten Städten/ Flecken oder Dörffern/ unter dem Kreyß der Hanse gelegen geboren weren/ sollen ietztermelte Certificationes in gleicher Form mitbringen/ von derselbigen Principaln Häubstadt

Obrig-

Obrigkeit/von welcher solche kleine Stadt/Fleck/ oder Dorff mit gemeiner Hanse-Privilegien von Alters verthadingt zu der Behuf auch contribuiret.

Da sich nun auch hernacher begeben würde/ daß einiger Kauffmann Geselle oder Schiffer ankäme/und zweiffelhafftig seyn würde. Ob auch sein Schiff und Güter in der Hansen gehöreten. So er dann davon keine Certification bey sich hätte/so soll er Bürgen stellen/welcher sich in eine benante und gewisse Summe Gelds nach Gelegenheit des Schiffs und Güter obligiren/ daß er in einer bestimpten Zeit / in Form und Maß/wie hierunten von den jungen Gesellen angezeigt/aus einer von den obbenanten Hanse-Städten/dern Siegel dem Kauffmann bekand / und mit keinen Argwohn oder Verdacht beladen/gnugsam und glaubwürdige Certification einbringen woll/daß er ein Gliedmaß der Hanse/darfür erkand/seine Schiff und Güter auch in der Hanse gehörig/und also der Privilegien zu geniessen theilhafftig und vehig seyn. Und im Fall solcher Schiffer oder Kauffmann wie obgemelt innerhalb Jahr und Tag gebührlichen Schein dem Kauffmann nicht einbringen oder zuschicken würde/so soll der Bürge die verpfändete Summa Gelds dem Kauffmann unabläßig erlegen und bezahlen; Da auch solcher Kauffmann oder Schiffer keinem Bürgen finden köndte; So soll derselbe dem Kauffmann zehen oder mehr Pf. Flämisch nach Gelegenheit niederlegen/ und im Fall er dann innerhalb Jahr nnd Tag obbemelte gnugsame Certification brachte/soll ihme berührte Summa Geldes wiederumb zugestellt werden.

Wie die Olderleut und Kauffmanns Raht die jungen ankommenden Gesellen und Schiffer examiniren sollen.

Anfänglich sollen die Oldermänner fragen/ob er in einiger von den obbestimbten benanten Hanse-Städten ein ingeborner oder aber ein eingekauffter Bürger sey? Und in welchem Lande/Stadt/Fleck/oder Dorff er geboren sey.

Zum andern. Ob er ehelich geboren sey?

Zum dritten. Weme er zustehe/ob er sein eigen Mann sey? Sein selbst Handlung thun und treiben wolle/oder nur anderen/und wer die seyn?

Zum vierdten/weme beyde Geld und Güter/die er verhandieren woll/zustehen?

Zum fünfften / ob auch einige Aussenhansische Part oder Theil an solchem Gelde oder Gütern haben.

Zum sechsten/ob er ein gemiedter Knecht solchs Manns sey dessen Güter er verhandelt/oder verhandiret/und nochmals verhandiren wolle / und ob er umb Lohn diene/als ein gemiedter Knecht oder nicht.

Zum siebenden/ ob er seine Person mit gebührlicher Certification, Vermüg der Recessen/und gemeiner Städt Ordnung/qualificiren könne.

Zum achten. Ob er sich auch gemeiner Hanse-Städt Recessen/und daraus verfasten und confirmirten Ordnungen/auff den Conthorn zu halten/ befohlen gehorsamlich und gemäß halten woll.

Zum letzten. Ob er auch dieser Fragstück die Warheit mit einem leiblichen Eyd bewähren woll.

Da sich nun nach solcher Examination begeben würde/daß der Gefragter nachgesetzten Eyd zu schweren/und die Warheit damit zu befestigen willig seyn würde. So sollen die Oldermänne solchen Gesellen oder Schiffer zu schweren zu lassen/und folgends darauff demselben des Kauffmanns Recht zu geniessen erlauben/ und mit der Hanse Gerechtigkeit verbitten. Und aber doch zuvor demselben diese nachfolgende Articul zur Warnung vornemlich zu halten ernstlich befehlen.

Erstlich / so er der Gefragter noch keine Certification in Formen hernach gesetzt eingebracht hätte/und solchs zu thun allein Bürgen stellen wolte; So soll er verwarnet werden / daß er dieselbe Certification innerhalb einem Jahr (bey Vermeidung zehen Pf. Ulmis zur Buessen/damit seine verhaffte Bürgen entschlagen werden mögen / einbringen müsse,

Zum andern / daß er bey Vermeidung obgemelter Straff keine Handelung noch Factorien von iemand an sich nehmen soll / ehe und zuvor er solche Leute vor dem Kauffmann Nahmkündig gemacht / und der Kauffmann von derselbigen Hansischen Landes Gewert und Gelegenheit / und ob sie gemeiner Hanse-Privilegien vehig und theilhafftig seyn / berichtet worden.

Zum dritten / daß er das verordnete Schoß von allen Gütern Wechselgelde / nach Inhalt gemeiner Städt / und des Contors Ordnung / und Schoßbrieffs / zu gebührlicher Zeit ablegen / und zuvor er verreiset / bey Vermeidung dasselbig nachmals duppelt und noch darüber ein Pf. Ulams zu verbüssen bezahlen soll.

Zum vierdten / daß er gleichfals keinen von der Hanse nicht anders dann nach gemeiner Städt und des Contors Statuten zu recht fordern / oder mit einigen frembden Rechten beschweren soll.

Zum fünfften / daß er dem König und der Obrigkeit was er dem oder derselben zu Zoll schuldig / nach besonder erlangter Ordnung auff den Brabandischen und Seeländischen Zollen / wie die Traillen oder Tafel / in des Kauffmans Hauß hangend / außweisen / rechtmäßig / und doch darüber keine ungewöhnliche und nicht schuldige Pflicht bezahlen soll.

Item da auch noch einige andere Statuten dieser Ordnung einverleibet weren demselben sich gleichmäßig zu halten. Insonderheit groß von nöthen seyn würde / dieselbe nach der Aldermann solchem Gesellen gleichfals zur Warnung in specie auch anzeigen / und neben allen andern des Contors Ordnungen unverbrüchlich zu halten ernstlich befehlen.

Folgt der Eyd so ein ieder von neuen ankommender Kauffmann schweren soll / ehe und zuvor er der Hansen und Contors Privilegien zu geniessen zugelassen werden soll.

DIß schwere ich zu GOtt und auff das heilige Evangelium / daß ich solcher Freyheit und Recht / damit gemeiner Kauffmann von der Teutschen Hanse in diesen der Kön. Maj. Niederlanden Privilegiret und gefreyet ist / soll und woll getreulich helffen hüten und bewahren nach meinem besten Vermögen.

Auch soll und woll ich keine Güter oder Gelt streien auff der Hanse noch derselben Contorn Privilegien und Freyheiten / noch mit denselben Privilegien vertreten noch verbitten / einig Geld oder Güter / so in der Hanse nicht gebohren. Endlich soll und woll ich auch den rechten Ordnungen Gesetz und Statuten gemeiner Hanse Städt und der Oldermänne und Kauffmanns Raht gnug thun und gehorsam seyn bey Vermeidung diesen Statuten und Ordnungen einverleibter Straff / So mir GOtt helffe und sein heiligs Evangelium / Amen.

In was Formen und Gestalt die junge ankommende Gesellen durch gebührliche Certificationes ihre Personen neben vorgemelten Eyd qualificiren sollen.

Wir Bürgermeistere und Raht der Stadt N. bekennen / daß N. unser Stadt vereideter Bürger ist / und hat uns glaubwürdig und gnugsam bezeuget und bewiesen / daß er im Kreiß der Hanse geboren sey / gleichfals auch mit einem leiblichen Eyde bewähret und erhalten / daß er mit keinen Butenhansischen Morschopy oder Gesellschafft / davon ihme Part oder Theil zu Verlust oder Gewinn zukommen soll / habe / noch haben woll / auch keine Butenhansische Güter empfangen / Derhalben wir ihnen der Hansen Privilegien Freyheit und Gerechtigkeit / die sie in den Niederlanden / und sonst auff den Contorn haben / vehig erkennen / und begehren demnach an E. E. die wollen ihnen an- und auffnehmen / und gemeiner erbarer Städt Privilegien und Freyheit gebrauchen lassen / wie wir uns des zu geschehen gäntzlich versehen.

Es ist aber zu mercken da der Gesell welcher certificiren soll ein eingeborner Bürger in einer von der benanten sechse und sechtzig Städten were / so mögen die Worte vereydter / und daß er im Kreyß der Hanse geboren außgelassen werden.

Der

Der Dritte Theil des Brugischen und Antorffischen Contors Ordnung.

Von Erwehlung des Oldermanns und Kauffmanns Raths/ und derselben Aempter.

ANfänglich. Damit gemeiner Hanse Privilegien / Frey und Gerechtigkeit desto besser bewahret / dem Contor vorsichtiglich recht und wol vorgestanden. Auch die Jugend in Gottesfurcht ordentlichen Wesen gutem Regiment erbarn Handel und Wandel bey Frieden / Ruhe und Eintracht unterhalten werden mögen. So sollen dem Contor von nun fortan vorzustehen / und dessen alte Ordnungen und Statuten unterhalten zu helffen / auch neue löbliche und gute Ordnungen so offt deß von nöthen anzurichten / Recht zu sprechen / und sonst allenthalben des Contors erheißliche Nothdurfft getreues Fleisses zu versehen verordnet werden / zwölff tügliche und bequeme Personen / guter Namen und Famen / ehelig gebohren / Bürger in einnigen Hanse Städten / unter welchen einer Aldermann / zween Beysitzere und neun erbare Männer seyn sollen / welche dem Contor und gemeinen handirenden Kauffmann nach besten ihrem Vermögen und Pflichten erbarlich und wol vorzustehen und zu regieren allewegen auff Sanct Johannis des Täuffers Abend mits Sommer nachfolgender Weisen erwehlet / und gekohren werden sollen.

Von Erwehlung und Außsetzen zwölff tüchtiger Personen zu Kauffmanns Raht.

Nach dem allen und ieden Personen zu der Hanse und des Contors Gerechtigkeit gehörend / niemand außbescheiden / zween Tag zuvor / daß sie auff Sanct Johanns Abend des Morgens die Glockstunde sieben / oben auff dem grossen Saal sich Persönlich instellen und erscheinen / bey Straff eins Pf. Ulams durch die ausbleibende zu verwirckung angekündigt / sollē die anwesende Personen sich in vier Theil absondern / ein ieder in sein Quartier / darunter er geboren / treten und abweichen.

Wann solches geschehen / so sollen die Abgesonderte von dem Lübischem Quartier drey erbare Männer aus dem Dantzigschen Quartier / gleichfals die vom Cölnischem Quartier / drey erbare Männer aus dem Braunschweigischem Quartier. Hernacher die vom Dantzigschem Quartier drey erbare Männer aus dem Cölnischen Quartier / und endlich die Abgesonderte von dem Braunschweigischen Quartier drey erbare Männer aus dem Lübischen Quartier außsetzen und erwehlen.

Da sich aber begiebe / daß einnig von den Quartieren keine bequeme und zu des Kauffmanns Raht zu erwehlen würdige Personen hätte / und doch düchtige Personen in den anderen dreyen Quartieren gefunden werden möchte / so soll der Oldermann zur Zeit aus seinem Quartier treten und aus einem ieden der anderen Quartieren einen Mann zu sich nehmen / und die vier sollen alsdann aus den Quartieren solche Personen erwehlen und außsetzen / die sie vor würdig und düchtig ansehen.

Wann nun solcher Gestalt berührte zwölff Männer erwehlet und gekohren / und folgends vor das Contor kommen / und ihre Namen einzeichnen lassen / so soll man dieselben mit lauter Stimmen vorlesen und außsprechen / und darauff alsobalde aus den zwölff erwehlten Männern eine düchtige Person / so in einer Hanse-Stadt Bürger / und in dem Kreis der Hanse begriffen und geboren / zum Oldermann / inmassen wie folgt / erwehlen und kiesen.

Von Erwehlung des Oldermanns.

Anfänglich / und nach dem die zwölff erwehlte Personen sich ordentlich niedergesetzet / und ein ieder aus Verordnung des alten Oldermans seine Stelle zur rechter oder zur lincken Hand bekommen. Soll der Secretarius einem ieden einen in

zwölff Blättern zerschnitten Zettel/ inhaltend die zwölff Namen der gekohrner zwölff Männer in die Hand geben/ also/ daß ein ieder von solchen zerschnitten Zetteln eins von der zwölff Männer Namen und Zunamen abreissen möge/ und wann dieser Gestalt ein ieder seinen zerschnitten Zettel bekommen/ soll er abgesondert/ heimlich/ und ohn das die andere was Person oder Namen er einzuwerffen bedacht vernehmen oder mercken können/ ein Blätgen darauff die ihme gefällige und also zum neuen Oldermann düchtig und würdig erkandte Person/ geschrieben/ abreissen/ alsbald auch sein abgerissen Blätgen der Gestalt einwickeln oder rullen/ daß es in eine Büchse zu werffen bequem seyn möge.

Hierauff und wann solchs geschehn/ der Oldermann und ein ieder auch seine Plätze wieder eingenommen/ und bemelter alte Oldermann fürgängig ins gemein ernstliche Ermahnung gethan/ daß ein ieder bey solchem Eyde damit er gemeinen Städten und dem Contor verwand/ aus den erwehlten zwölff Männern einen/ der ihme am allertügligsten und bequemsten zu seyn bedüncket/ ohn alle Gunst Favor oder Affection kiesen wolle/ soll der Secretarius mit der Büchsen umbhergehen/ dieselbige erstlich dem Oldermann/ und also fort denen an der rechter/ und nachmals an der lincker Seiten sitzend/ daß ein ieder sein auffgewelzet Briefflein darein werffen möge/ præsentiren: Nach welchem die gemelte Büchs geworffene Briefflein auff einen Tisch außgeschüttet verlesen werden sollen/ welcher dann die meiste Stimmen hat/ der soll das künfftige Jahr Oldermann seyn. Solches Ampt auch unweigerlich/ bey Vermeidung solcher Straff und Pöen als hernach geschrieben auff sich nehmen.

So sich aber vielleicht zutrüge/ daß von zween Personen ein ieder gleiche viel Stimmen haben würde/ so sollen solche beyde Personen in die neben Kammer abtreten/ und soll der Secretarius nochmals einem ieden von den bleibenden Personen beyder abgewichener Namen unterschiedlich vom neuen zu handen stellen. Darauff vom neuen mit der Büchsen/ wie zuvor/ umbgehen/ und da alsdann abermals die Stimmen gleich befunden würden/ welchen dann von beyden alt Oldermann oder dessen Beysitzer zur rechter Hand/ (auff dem Fall/ da vielleicht die Stimmen auff den alten Oldermann/ denselbigen zu continuiren/ mit gefallen weren) zufallen/ der soll dem andern præferirt, und zum Oldermann angenommen werden.

Von Erwehlung der Beysitzer.

Nach dem nun obbemelter massen ein neuer Oldermann erwehlet und erkohren; soll derselbige mit eigner Hand alle die jenige/ so viel dern von den übrigen eilff Männern zuvor ein Jahr in der Kauffmanns Rath gesessen seine mit Raden Gesellen mit Namen und Zunamen auff einem Zettel schreiben/ und vor erst/ daß es iederman hören könne/ ablesen/ nochmals der Zettel in so viel gleiche Theil/ als Namen darinnen geschrieben von einer grösserer zerschneiten/ und ein ieder Zettel besonder rund in die Büchse werffen/ in Wachs eingewickelt oder gerollet aus welcher Büchsen der Secretarius folgends zwo obbemelter massen zusammen gewicklete Wachs Pillen nacheinandern außnehmen/ öffnen/ und vorlesen soll/ und welcher Namen darinne befunden werden/ die sollen der erster an der rechter/ und der ander an der lincker des Oldermanns Seiten sitzen. Das gantze Jahr aus als Oldermanns Beysitzere iederzeit einer aus Befehl des Oldermanns Amptsverwalter/ bey nothwendigen Abwesen/ oder ehehaffter Verhinderung desselbigen seyn/ und seine Platz und Stadt durchaus und allenthalben/ als were er selbst gekohren Oldermann/ vertreten.

Von Erwehlung der Haußmeister Schoßmeister und Baumeistern.

Nach diesem sollen die übrige vom neuen erwehlete Personen so dern einige weren Namen und Zunamen gleicher Gestalt wie obgesagt/ in Wachs gewickelt auch in

in die Büchse zu den noch restirenden Wachs Pillen geworffen/und alsdann abermals zwo Wachs Pillen außgenommen auffgethan und vorgelesen werden/und sollen die darinnen befindene Personen das folgend gantze Jahr aus Haußmeistere des Hauses Regiment und Oeconomii vorzustehen/ seyn.

Ebenmäßig sollen nach diesem von den restirenden Wachs Pillen drey / und dann noch zwo unterschiedlich nacheinander außgezogen eröffnet / und vorgelesen werden/ davon die erste drey/ das Schoßmeister Ampt/die andere zwo letzt außgezogene Personen der Baumeister Dienst verwalten sollen. Darinnen sich allenthalben/ wie hernacher ferner außgedruckt werden soll/ zu verhalten.

Und soll keiner/ itzo angezogener Gestalt ordentlich erwehlet / Macht haben noch ihme zugelassen seyn/ sich zu entschuldigen / sonder sein angefallen Ampt oder Dienst getreulich zu verwalten gehalten seyn.

Welcher gestalt der alte Oldermann von dem neuen erwehletenden Eyd nehmen soll.

Folgends wann nun obberührter Gestalt der neuer Oldermann mit sampt den Beysitzern/ auch die zu andern Aempter nöthig erwehlet und gekohren / ingezeichnet/ und nur dem gemeinem Kauffman abgelesen / so soll alsdann der alt oder abgestandener Oldermann den neulich erwehlten Oldermann und Beysitzer in Gegenwürtigkeit der versamleten Kauffmanns den Eyd in Formen und Massen hier nachgesetzt schweren lassen/und darauf dem neu erwehlten Oldermann die Schlüssel neben des Contors Siegel überantworten und dem Regiment getreulich vorzustehn befehlen. Nach welchem alsdann bemelter neuer Oldermann den andern neun Männer denselben Eyd zu schweren auch vorhalten soll.

Folgt der Eyd/ welchen die erwehlte Oldermann/Beysitzere/und neun Männer schweren sollen.

Jch N. globe und schwere daß ich die Rechte der Teutschen Hanse nach seinen Privilegien ordinarien, Recessen und Statuten / wie die durch allgemeine Hanse-Städt und dem Kauffmann auffgerichtet / wol verwahren und treulich halten/ als ich immer kan oder mach nach meinem besten fünff Sinnen/ und einem jedern er sey arm oder reich/ rechtfertiglich in allen Sachen ohn alle Gunst / Haß oder affection richten/ auch des Contors Vorrath und gemeine best mit allem Fleiß bewahren/ und das davon auffrichtige ordentliche Rechnung Jahrs gehalten / auch den Erbarn von Lübeck auff angesetzte Zeit zugesand werde/versehen helffen woll/darzu heimlich und verschwiegen halten was heimlich gehalten werden soll. Ohn alle gefehrde und Argelist/daß mir GOtt so helffe/und sein heiligs Evangelium in meinen eussersten Nöthen/ Amen.

Wie lange Zeit ein erwehlter Oldermann das Ampt vertreten soll.

Jtem wer zwey Jahrlang continuiret/ und Oldermann gewesen/ derselbiger soll zwey Jahr darnach frey seyn / aber doch nicht desto weniger seine Abenthür stehen. Ob er Stadthalter/Beysitzer/Haußmeister / Schoßmeister / Rechenmeister/ oder einer von den neun Männern mit dem Lose außgetheilet würde.

Von Straff der jenigen so ihre Aempter dazu sie erwehlet nicht annehmen wollen.

Jtem da iemand zu dem Gezahl der zwölf Männer außgesetzet und erkohren/ und sich dagegen weigren würde/ sol derselbige von stund an ohn all Ein- und Wiederrede zwey Pf. ulams zur Bruche niederlegen / und nicht desto weniger seine Ebenthür stehen/ ob er zum andern mahl gekohrn würde/ und so solchs geschehe / und er sich abermaln ungehorsam erzeigete/ so soll solcher ungehorsamer gemeiner Städt und des Kauffmans Frey und Gerechtigkeit damit verbührt haben.

So der Oldermann oder jemand von den Beysitzern oder Geschwornen verreisen würde wie es alsdann gehalten/ und an derselbige Statt andere verordnet werden sollen.

Da sich begiebe/daß der Oldermann in Zeit seiner Verwaltung auff lange Zeit/einen/zween/drey/ oder mehr Monaten verreisen müste; So soll er zuvor die Geschworne und Eydsverwandten versamlen lassen/ und mit derselbigen Consens und Volwort einem aus den Beysitzern dem Eltisten seiner Statt zu vertreten befehlen. Welcher folgends bey gethanen Eyde dem Contor und gemeinen obliegenden Sachen getreulich an Statt des Oldermanns vorstehen/ auch als vollmächtiger Oldermann seyn/darfür auch von iedermänniglichen gehalten und erkand werden soll/ biß zu Wiederkunfft des abwesenden Oldermanns.

Würde aber der Oldermann sonst etzlicher seiner eigner oder des Kauffmanns Geschäfft halber vor wenig Tagen verreisen und binnen Landes bleiben; So soll er iederzeit auch ohn des gemeinen Kaufmanns Versamlung allein in Anwesen eines von den Beysitzern und zweyer Kauffmanns Rathsverwandten / den beyden Beysitzern des Kauffmanns Recht und alle andere des Contors Sachen getreulich zu verwalten aufflegen und befehlen/und demnach seine Reise in dem Namen Gottes vollnziehen mögen.

So sich auch zutrüge / daß einiger von den Beysitzern oder aus dem Gezahl der neun Männer für dem halben Jahr abziehen würde; So sollen die überbleibende an derselben Stäte andere erwehlen und mit gewöhnlichen Eyden zu verpflichten Macht haben.

So iemanden von des gemeinen Kauffmanns wegen eine Reise zu thun aufferlegt were/und er sich die anzunehmen weigern würde / wie der gestrafft werden soll.

Item als auch ie zu weilen vorfället/daß Oldermann und Kauffmanns Raht/ aus ihrem Mittel Befehl haben auff gemeine vorstehende Hanse-Tage zu schicken ersucht werden. So sollen auff diesem Fall/ und da des Contors Nothdurfft solchen Hanse-Tag zu beschicken erfordern würde/ der oder die so zu solcher Beschickung gekohren und erwehlet werden möchte/ sich zu vorstehender Reisen unweigerlich / iedoch auff des Contors Unkosten gebrauchen lassen/und sollen alsdann einem Oldermann oder Kaufmanns Raht zur Auffrüstung geben werden/ Pf. und einem Secretario Pf. und im fall sich iemand dagegen stellen und unwillig fallen würde/ ohn daß er durch nothwendige und erheblich erkandte Ursachen sich zu entschuldigen wüste/soll derselbiger zur Bruche Niederlagen fünff Pf. Ulams / und nicht desto weniger/ da er nachmals für andern zu solcher Reisen düchtig erkand würde / die aufferlegte Reise bey Straff und Buß der Hansen Gerechtigkeit zu verlieren / an sich zu nehmen schuldig seyn.

Und soll diese Ordnung ingleichen auch Statt greiff. und gehalten werden/ da einiger zu andern Reisen binnen Landes / als an den Königlichen Hoffe zu Brüssel / oder wo derselbe seyn und gehalten werden möchte/einige Werbung den Privilegien/ oder sonst gemeinen des Contors Sachen zum besten/zu verrichten / deputiret und verordnet würde. Doch auff des Contors Unkosten / ohn daß solchen Personen alsdann einige Außrüstung geben werden soll.

Von des Oldermanns und dessen Amptsverwaltern Ampt und Macht.

Dem Oldermann oder dessen Stadthaltern zur Zeit soll auffliegen und befohlen seyn/ ins gemein auff alle Sachen des Contors des Hauses und Regiment ein fleißig

fleißig Auffsehen zu nehmen/damit alle Sachen ordentlich und recht zugehen / und ein ieder sein Ampt er sey Haußmeister/Schoßmeister/ Baumeister/ Rechenmeister. Item die Dienere/Haußboten und Gesinde bestes Vermögens und getreues Fleiß vertrete/ und da bey einigem Gebrech oder Mangel erspüret würde/ den/ oder dieselbige zu der Gebühr freundlich ermahnen / alle empfundene besondere Gebrech und Mangel/ da es nöthig/ in gemeiner Versamlung/darüber/ wie die zu bessern zu berathschlagen/und zu schliessen/ proponiren.

Das Recht zu beförderen.

Zum andern soll der Oldermann gleiches getreuen Fleiß zu befördern gehalten seyn/daß alle Rechtsachen/Geschille und Zwist auf Ansuchen der Parthein schleunig/und ohn lange unnötige Verweilung ihre gebührliche Erorterung in der Güte/ oder durch Urtheil und Recht erlangen.

Daß der Oldermann gemeine Versamblung Kauffmanns Raht machen möge.

Weshalber er der Oldermann gemeine Versamblunge dern so in des Kauffmanns Raht gehören/ so offt das nöthig anstellen zu lassen Macht haben soll / welchen auch die Eydsverwandten iederzeit das Recht zu besitzen gutwilliglich folgen und erscheinen/und niemand ohn Entschuldigung und Erlaubnis des Oldermañs/ sich absentiren und außbleiben solle. Der dagegen thuet / soll zehen Pf. Ulams zu iedern mahl verwircket haben.

Von Zusammenruffung der gantzen Nation.

Gleicher Gestalt sollen auch der Oldermann und Kauffmanns Raht Macht und Befehl haben in Sachen da gemeinen Städten und dem Contor wegen gemeiner Privilegien / oder sonst mercklich angelegen die gantze Nation Teutschen Hansischen Kauffmanns zusammen zu beruffen/und soll in solchem Fall ein ieder zu folgen schuldig seyn/ bey Vermeidung angekündigter Buß/welche nach Gelegenheit und Wichtigkeit der Sachen iederzeit soll verhöhet uñ moderirt werden mögen.

Von gedoppelter Straffe des Oldermanns.

So sich auch zutrüge/daß in gemeinen Contors und des Kauffmanns Sachen der Oldermann/ohn Ehehafften/und rechtmässiger Verhinderung/selbst aussen bliebe/und nicht erschiene/soll derselbe duppele Bruch in die Büchse zu werffen gehalten seyn.

Von den Haußmeistern und ihrem Ampt.

Die beide Haußmeistere sollen samen oder ihr einer umb den andern auff die gantze Haußhaltung ins gemein / wie sonst ein ieder vorsichtiger Haußvater in seinem Hause fleißig acht haben / Insonderheit aber auff die Diener / als Contzergei/ Keller Knechte/Portier Köche und Mägde/daß ein ieder seinem Dienst / und darzu er gehalten und angenommen recht auch getreulich leiste/ daß auch Wein/Bier/und andere Proviant und Victualia, item Holtz/Kolen/Dorven und alle andere Nothdurfft zu rechter Zeit/und zu meisten Profit des gemeinen Kauffmanns eingekaufft/ bewahret/und außgetheilet / auch zu keinen Uberfluß nach Unnütz gespielt werde. Sollen auch auf die Verenderung und Abwechselung der Speisen gemelter Dienstboten Ordnung und Befehl geben/damit dem Kauffmann vor sein Geld ordentlich gedienet/auch gespeiset werde. Sollen auch alle Tage eins zum wenigsten / oder ihr dreymal in der Wochen mit den Dienern abrechnen/ und ein Auffsehens nehmen/ daß an der Haußhaltung keine Zunachterheit einfalle.

Und da einige von den Dienstboten ungetreu oder unfleißig gespüret würden/ sollen bemelte Haußmeistere dieselbige dem Oldermann und Kauffmanns Raht angeben/denselben abzudancken/und andere in ihre Statt zu verordnen Befehl zuerlangen.

Bemelte Haußmeistere sollen auch über hernach gesetzte Haußordnung die Kammern

mern Keller und Backhäuser belangend ernstlich halten Versehung thun / daß die Kammern vor den täglich ankommenden und residirenden man zur Nothdurfft staffirt/auch nach Gelegenheit der Personen für die Ab- und Anreisende außgetheilt werden.

Von Bewahrung und Inventarisirung des Ingethumbs und Haußgeräth.

Item damit auch Leinengewandt/ Zinnenwerck und ins gemein alle utensilia und Ingethumb/in guter Bewarsamheit unverruckt bey einander gehalten werden/ soll den Haußmeistern auffliegen davon inventaria und Beschreibung aufrichtigen zu lassen. Nach welchem ein ieder Haußmeister / wann er abstehen wird seinem Nachfolger gemelte utensilia und Ingethumb überblieben / und so offt des nöthig visitation anstellen soll/ an statt dessen so verschliessen und abgangen/ Nachfragen zu nehmen/und die Nothdurfft vom neuen zu versorgen.

Von des Spensers und Keller Knechts Rechnung.

Die Haußmeistere sollen auch damit beladen seyn; Daß die Spenser und Keller Knechte wochentlich ihre Rechnung schliessen/ und alle drey Monat einmal abrechnen/damit also Jahrlichs ein general Rechnung vor Oldermann und Kauffmanns Raht ordentlich angehört und geschlossen werden möge.

Von den Schoßmeistern und dern Ampt.

Die nach Form/Ordnung/und Gestalt wie oben gemelt erwehlte Schoßmeistere sollen bey solchen Eyden und Pflichten/ damit sie gemeinen Städten und dem Contor verwandt/ das Schoß gleichmäßig/ ohn darbey einem oder dem andern Gunst oder favor zu beweisen/einnehmen/und zahlen lassen/darzu auch ihre Personen bequemen und fertigen/so offt und mannigmal einiger das Schoß einzunehmen verordnet/auch mit der Rechnung uñ sonst sich ferner richten und verhaltẽ/wie hernacher im vierdten Theil außführlicher von Einnehmung des Schosses disponiret wird.

Von der Baumeister Ampt.

Den Baumeistern soll sonderlich auffligen und befohlen seyn / acht zu nehmen/daß die gemeine Häuser der Hänse in Antwerpen und Brugge an nothwendiger reparation, sonderlich der Tächer / keinen Mangel noch Schaden leiden/ sollen derohalben selbst auch durch die Werckmeistere/Leiendecker/Zimmerleuthe / und dergleichen/so dem Kauffmann dienen/ Jahrs zwey oder dreymal visitation vornehmen/und die Nothdurft verstehen lassen/was solchs kostet/soll den Haußmeistern verrechnet werden/welche solches gedachten Baumeistern zahlen und gut thun sollen.

Da aller etwas neues zu Gereiff des Kauffmans zu bauen verfallen würde/ sollen gedachte Baumeistere solchs zuvor Oldermann und Kauffmanns Raht in versamleten Collegio proponiren/und ohn derselben Consens uñ Bewilligung nichts neues vornehmen/doch mit dem Bescheide daß Oldermann und Kauffmanns Raht keinen Weltbau/noch sunst etwas so nicht nöthig und übrig Geld kosten würde ohn vorgehenden Consens gemeiner Stätt/anzurichten nicht Macht haben sollen.

Gemelte Baumeistere sollen auch zu Winter Zeit Sorge tragen / und zeitlich Versehung thun lassen/daß bey grossen Schnee und Frost die Häusere/Kammer und Wasserpompen keinen Schaden leiden. Sollen derwegen den Schnee zeitlich außzuwerffen/und die Loodgosten oder Rennen/ auch die Galrereien zu saubern und zu reinigen befehlen.

Von den sechs Rechenmeistern und ihrem Ampt.

Als auch hernacher im vierdtem Theil dieser Ordnung unter der Rubricken. (Welcher Gestalt des Contors Rechnung Jährlichs dem Raht dero Stadt Lübeck zugesand werden soll.) Meldung und Verordnung der Rechenmeistern geschicht/ daß nemlich Oldermann und Kaufmanns Raht zur Zeit allewege nach Weynachtẽ sechs erbare Männer zu Rechenmeistern außsetzen/erwehlen/und dem Werck gemei-

nes

nes Contors Rechnung und dieselbige zu schliessen beyzuwohnen verordnen sollen. So wollen gemeiner Erbstädt gemelten Rechenmeistern und ihren Ampt hiemit auferlegt/ auch bey den Eyden und Pflichten/ damit sie gemeinen erbarn Städten zugethan und verwand/befohlen haben/ daß die sambt und besonder zu solcher Rechnung erwehlete Personen darzu sich gutwillig gebrauchen lassen, dem Werck getreulich außwarten/auff eines iedern eingebrachte Particular Rechnung fleißig Acht und Auffsehens nehmen / damit gemeinen Erbstädten und dem Conthor kein Untreu noch Unrecht geschehe/und endlich die Sachen bestes Fleiß dahin befördern helffen/ daß alle unnöthige Uberflüßigkeit/Unordnung und Unterschlagen/so dern einige befunden würden/abgeschafft/und so viel müglich gebessert werden mögen/ und sollen folgends bemelte Rechenmeistere/ nachdem allerseits einbrachte Particular Rechnungen ordentlich zusammen getragen und eingeschrieben/ sich darüber mit Oldermann und Kauffmanns Raht/daß derselbigen unterschriebene Copey/wie unter obangeregter Rubrick vermeldet / dem erbarn Rahte zu Lübeck alle Jahrs zugesand werde/ verglichen/und sonst ferner in ihrem Ampt sich dermassen getreu und fleißig erzeigen und verhalten/wie solchs Erb-Männern wol anstehet/ und sie dessen bey gemeinen Erbstädten auch dem Contor Ruhm und Ehr haben wollen.

Von der Secretarien Ampt.

Die Secretarien/so viel dern nach Gelegenheit des Contors Geschäfften angesetzt werden/sollen vor erst den Oldermann und Kauffmanns Raht mit aller gebührlicher Gehorsamb/Ehrerbietung und Reverentz/ allen jungen Gesellen und andern zum guten Exempel erkennen/ und was ihnen durch Oldermann und Kauffmanns Raht befohln wird/iederzeit getreues Fleiß verrichten.

Sollen auch auff die junge ankommende Gesellen sonderlich Auffsehen / und Acht haben wie sich dieselbe zu ihrer erster Ankunfft schicken und verhalten/und darbey einigen Unraht oder Ungebüer erspüret würde/sollen sie davon dem Oldermañ/ auch die jenige denen sie befohlen/Einsehen zu nehmen/ vorwarnen.

Es sollen auch bemelte Secretarien die Gerichts Prothocollen und andere täglicher Geschäfft Bücher Libri Causarum genant fein ordentlich und rein geschrieben zukünfftiger Nachrichtung unterhalten. Damit den streitigen Partheien daraus auff alle Nothfälle richtig gedienet/ auch acta und andere Kundschafft auff Erfordern und Erkäntnüs/Oldermann und Kauffmanns Raht mitgetheilt werdẽ mögen.

Zu diesem wollen auch gemeine erbare Stadt gemelte Secretarien sonderlich damit beladen haben/daß sie keine unbekante Personen/daran Zweifel seyn möchte / ob sie von der Hansen weren / Certification oder Befreihungs Zetteln an die Zöllner Accyß und Impostmeistere/ oder anders wohin außgeben.

Dergleichen sollen auch bemelte Secretarii keine Passeporten Vollmachten/ oder einige andere Schrifften / in Namen Oldermann und Kauffmanns Raht ohn vorwissen Consens und Befehl derselbigen passieren / sollen auch alle solche Schrifften/wie die von Tage zu Tage außgehen ordentlich in darzu angerichte besondere Bücher registriren/ daraus künfftiger Zeit Nachrichtung zu nehmen.

Brüche einzumahnen.

Und als auch bevor iederzeit den Secretarien Ampts halber auffgelegen / daß sie offentlich verwirckte / oder sonst durch duriet Oldermann und Kauffmanns Raht auff vorgehende Erkäntnüs decernirte Peenen und Brüchen einmahnen sollen/und aber das dem nit gefolgt Säumbnüs und Gebrech befunden/so sol bemelten Secretarien/Krafft dieser Ordnung auch aufferleget und befohlen seyn / daß sie in Fällen/wie obgemelt/verwirckte und decernirte Brüchen innerhalb vierzehen Tagen Zeit dieselbige einmahnen auch einbringen sollen/oder im Fall der Verweigerung die harthörigen dem Kauffmann anzeigen sub pœna, da demselben als nicht geschege/und an ihnen dißfals Mangel und Gebrech erspüret würde / daß sie alsdann selbst dar für gehalten seyn solln.

Daß

Daß allwegen der Secretarien einer innerhalb Hauses auffwarten soll.

Nach dem auch der ab- und anreisender Kauffleut und Schiffern halber sonst auch wegen der jenigen/so ihr Schoß bezahlen/oder im Post oder Zolß Befreyhungs Zetteln von nöthen haben/die Nothdurfft erfodert/daß iederzeit der Secretarien einer bey der Hand sey/so soll bemelten Secretarien auffligen/ daß iederzeit einer von ihnen Vor- und Nachmittags an gewöhnlicher Mahlstadt sich Persönlich bey der Hand finden lassen/in obbemelten Fällen den Kauffleuten Schiffern und andern Expedition, und was sonst die Nothdurfft erfodert zugeben/ bey Vermeidung zwey Schilling Ulams vor ieder Reise zu verbühren.

Von des Conzergen Person und Ampt.

Es wollen auch gemeine Erbare Städt aus beweglichen ehehafften Ursachen hiemit und in Krafft dieser Ordnung versehem haben/im Fall sie hernacher dienstlich und verständig zu seyn ersehen und verordnen würden / einen Congerge in ihr neu Hauß anzustellen/ daß niemand zu desselben Ampt angenommen noch verstattet werden soll/er sey dann aus der Hansen und derselbigen vereyd und verwand / und sollen Oldermann und Kauffmanns Raht bey Annehmung desselbigen des Contors und gemeine Wolfarth betrachten auch die Versehung thun / daß darzu einige qualificirte Personen / so mit Kindern und eigenem Gesinde über und neben des Kauffmanns Dienstboten nicht beladen sey angenommen werde/und daß dieselbige der Haußhaltung selbst geübt und erfahren/mit zusehen auff die tägliche Haußhaltung/Dienstboten/ Item einkaufften aller und iederer Hauß Nothdurfft an Proviant Speisen/Tranck/Holtz/Torven / und was dessen weiters von nöthen allenthalben des gemeinen Kauffmanns Best wissen/und desselbigen Schaden / so viel immer müglich abwenden und verhüten helffen.

Von der Spenser und Kellerknecht Ampt die Mundkost einzufordern.

Die Spensers oder Kellerknecht soll man in Eyds Pflicht nehmen / daß sie dem ehrsamen Kauffmann hold und getreu seyn/ und desselbigen Best und Providt wissen und fortstellen wollen/und weil denselbigen sonderlich auch auffliget/ für nothwendige Provision an allerley Getränck Sorg zu tragen. Sollen dieselbige Kellerknechte verpflichtet seyn/nicht allein alles getreulich in guter Gewarsamheit zuverhalten/sondern auch Achtung zu nehmen daß Wein Bier und allerley Getränck rechter Zeit mit Raht des Haußmeisters und Consorgen / oder wem das Oldermann und Kaufmanns Raht ferner befehlen werden/zum meisten Profidt und Vortheil eingekaufft werden müge.

Gedachte Kellerknechte sollen auch auff die ab- und anreisende Kauffleut Acht nehmen/die Zeit eines iedern Gastes/ wann er erst ankömpt/ von Stund an in ihr Register anzeichnen / auch dieselbige Wochentlich / sonderlich da die Personen nicht wol bekandt weren/vor ihre Mundkost / und was sie sonst verzehret/ abzahlen lassen/davon Zedeln machen/und dieselbige einen von den Haußmeistern unterschreiben lassen. Dergleichen sollen sie es auch mit den ordinari residirenden Kauffleuten halten/ und dieselbige gleicher Gestalt alle Monaten oder zween zum längsten abzahlen lassen/ und in Summa die Sachen dermassen versehen / damit niemand ohn Bezahlung was er verzehret/davon reise/und da iemand dargegen heimlich davon reisen und nicht zahlen würde/sollen sie denselbigen Oldermann und Kauffmañs Raht angeben damit dieselbige die Gebühr dagegen versorgen.

Der

Der Vierdte Theil oder Unterscheid des Brugischen und Antorffischen Contors Ordnung.

Von dem Schoß/der Hanse Häuser/Kammer/Kellern und Backhäuser/ Item von der Haußhaltung und Oeconomi, und was dem anhängig/

Erstlich:

Von was Gütern/ wo/und mit was Unterscheid das Schoß bezahlet werden soll.

ES ordnen/ setzen und wollen gemeine erbare Hanse Städt / daß ein ieder Kauffmann von der Hansen / so in den Landen/ Flandren / Holland/ Braband/Seeland seine Kauffmannschafft handtieret / es sey zu Wasser oder zu Lande / von allen seinen Gütern wasserley die seyn/ dergleichen auch von überschriebenen Wechselgelde und Engelischen Lacken / so zu Antwerpen und Bergen in den Jahrmärckten auffgeschlagen/vereussert und verkaufft werden/ dem Oldermann und Kauffmanns Raht/oder an statt derselbigen/ den verordneten Schoßmeistern/ das durch gemeine erbare Städt eingesetzt Schoß nemlich einen groten Ulams unweigerlich ablegen und bezahlen soll/bey Straf ein Pf. Ulams und Dubel Schoß zu verbühren.

Und soll itzgemelt Schoß allein bey Westen dermassen entrichtet und bezahlet werden/ausgescheiden allein feuchte Wahr als Wein/Korn/Bier oder Hering/ alles nach fernerm Inhalt und Außführung des vormals Anno 54. versiegelten Schoß-Brieffs.

Wann oder zu was Zeiten obbemelt Schoß bezahlet werden soll.

Damit nun obbemelte Schoß von iedermänniglich ohngefehrde getreulich erlegt und bezahlt werden möge/ so ordnen/setzen und wollen gemeine Erb: Städt/ daß ein ieder ordinariè zu Antwerpen residirender Kauffmann/so sein Schoß zu bezahlen schuldig dasselbige beyde von Gütern und Wechselgelde unterschiedlich/wie zuvor angezeigt/ allewegen den ersten zweiten und dritten nach Sanct Jacobs / und abermals den ersten zweiten und dritten Wercktag nach Sanct Thomas bey und unter hernach gesetzten Eyd ohngefehrde/Behendigkeit oder Argelist/den Schoßmeistern/ so alsdann zu der Nothdurfft alle Nachmittag von zween Uhren biß fünffen binnen Contors sitzen/und abwarten sollen/unweigerlich erlegen und bezahlen soll bey Vermeidung ein Pf. Ulams und Dubel Schoß zu verbühren.

Von den täglichs ab-und anreisenden Kauffleuten und Kramern.

Was aber die täglich ab-und anreisende Kauffleute/ Kramers/und andere dergleichen belangen thut/so sich allein auff eine Zeit von Tagen/Wochen oder Monaten in den Landen verhalten / sollen dieselbige iederzeit vor ihrem auffbrechen und verreisen einem von obbemelten Schoßmeistern / oder in Abwesen derselbigen des Kauffmanns Secretario was sie an Schoß schuldig / ingleichen unter Eyds Pflicht zu bezahlen gehalten seyn.

Und wofern einig Kauffmann von der Hanse/ ohn des Schosses halber sich anzugeben und zu bezahlen davon reisen würde/so sollen die Olderleute den oder dieselbige durch Brieff und Schrifften der Stadt / da solcher Kauffmann wohnet und Bürger ist/angeben und kund machen/worauff solche Stadt alsbald von angeregtem ihrem Bürger oder Einwohnern unter gleichen Eyde wie auff dem Contor bräuchlich duppelt Schoß und ein Pf. Ulams unverzüglich abfordern / auch durch würckliche execution einmahnen/und davon das duppelt Schoß sambt dem halben Theil der Brüchen an das Contor übersenden / und den übrigen halben Theil der Brüchen vor sich behalten.

Da aber einige loßledige Gesellen oder Factorn ordentlich / Jahr aus und in residirend / in Bezahlung des Schosses vor sich oder ihre Herrn und Marschop sich weigerlich verhalten würden / und gemelt Schoß nicht sollen zahlen wollen / sollen Oldermann und Kauffmanns Raht dieselbige mit der Pfendung / oder da keine Güter verhanden Arestament der Personen verfolgen und executiren mögen / doch mit dem Bescheide / daß zuvor solche verweigerende Personen zum ersten / zweiten und dritten mahle zum Gehorsam und Gebühr von wegen Oldermann und Kauffmañs Rath ermahnet werden.

Folgt der Eyd so ein ieder vor Erlegung des Schosses thun soll.

Ich N. schwere daß ich alle Güter und Geld / so ich seidhero jüngster Ablegung meines Schosses verhandtiret / getreulich und ohngefehr verschossen woll / daß auch solche Güter nirgends / und niemand anders / dann in die Hanse gehören / und kein Aussenhänsischer daran Part oder Theil habe / als mir GOtt helffe und sein heiliges Evangelium.

Welcher Gestalt das Schoß eingeschrieben werden soll.

Damit auch beyde die Schoßmeister / als wol auch ihr Schoß erlegende Personen alles unbillichen Verdenckens entfreyet seyn mögen / als wann mehr oder min eingenommen oder bezahlet / dann angeschrieben were / so soll ein ieder Schoß bezahlender Kauffmann neben dem Gelde ein Billet inhaltend Tag und Datum / auch was und wieviel er an Schoß bezahlet den Schoßmeistern oder Secretarien / so die einige Schoß von den ab- und anreisenden Mann empfangen / übergeben / aus welchen Billetten mehr gedachte Schoßmeistere und Secretarien das bezahlt und empfangen Schoß ordentlich einschreiben / oder zu Buch stellen sollen / und folgends gemelte Billett ihre Bücher zu verificiren bewarsam verhalten.

Von Bewahrung der Schoßbücher.

Die Schoßmeistere / als wol auch die Secretarii sollen die Schoßbücher bey ihrem Pflichten besonder verwarlich verhalten / daß ein ieder der nicht überkomme / noch darausser des andern Gelegen erfahren möge. Sollen auch solchs selbst andern ausserhalb der ordentlichen Rechnung davon hernacher nicht melden noch offenbarẽ.

Daß ein Hansischer von dem andern das Schoß nicht empfangen soll.

Item wir ordnen und wollen auch / daß vorbaß auff dem Brugischen itziger Zeit binnen Antorf residirenden Contor kein Kauffman von dem andern ohn Vorwissen und Verwilligung des Oldermanns einig Schoß einnehmen und entpfangen soll bey Vermeidung einer Marck Silbers zur Buessen.

Daß der Kauffman keine Macht haben soll / das Schoß ab- oder auffzusetzen / zu erhöhen / oder mindern.

Letzlich ordnen und setzen wir / daß hinfüro der Oldermann und Kauffmanns Raht zu Antorff residirend; daß wie gemelt von gemeinen erbaren Städten bewilligt und eingeräumbte Schoß weder ab- noch auffzusetzen / noch auch sonst derohalben einige Verenderung vorzunehmen Macht noch Gewalt haben soll: Sondern was dißfals zu thun erheißlich seyn wird / soll solchs iederzeit von gemeinen erbarn Städten bedacht / berathschlaget und geschlossen werden.

Von guter vorsichtiger Bewahrung beyde des Schosses und Jahr Renten von den Kammern / Backhäusern und Kellern.

Nachdem gemeine erbare Hansestädt zu nothwendiger Unterhaltung des Brugischen Contors dieser Zeit in der Stadt Antorff angerichtet und daselbst hin transferirt, dessen Privilegien Frey und Gerechtigkeit / In den Burgundischen Niederlanden gemeiner Wolfart zum besten zu bewahren und defendiren obangeregtes Schosses Erlegung gleichfals auch die Erbauung des neuen Hansischen Hauses / vor gut angesehen / gemeinlich eingeraumet und bewilliget / alles ferner Inhalts oberwehnten Schoßbrieffs / auch mit der Stadt Antorff auffgerichter Vorträge.

Und dann nicht weniger Tugend ist / was mit vieler Mühe Arbeit und Unkost

kost/auch etzlicher massen mit Beschwer des gemeinen Kaufmanns zusammen bracht/ dasselbe wol und vorsichtig zu bewahren. Als erstmals an sich zu werben und zu überkommen.

So ordnen/ setzen und wollen gemeine erbare Hanse-Städt / daß was durch Sam̃lung und Erlegung gedachten Schosses / auch wegen der Kammern/ Backhäuser und Keller Monatlicher oder Jahr Hure an Gelde einkommen/ und über nöthige Unkosten zum Vorrath erspartet und beygelegt werden mag/ nicht allein mit aller Vorsichtigkeit auch besondern Treuen und Fleiß bewahret/ auch nicht leichtfertig/ und da es keine nöthige/ auch zu gemeiner Wolfarth beförderliche Uhrsachen / auff vorgehende Erkäntnüs Oldermann und Kauffmanns Rath. Derowegen zusammen beruffen/ heischen oder erfordern außgeben/ an Gastereyen Geschenck/ Gebäuen oder anderer Gestalt verbracht oder fortan werden soll. Sondern daß auch hinfüro den Olderman̄ und Kauffman̄s Raht auch allen des Contors Verwandten bey gethanen Pflichten und Eyden ernstlich hiemit verboten seyn soll/ keiner Hanse Stadt oder iemand anders wer der auch were / einig Geld / oder etwas aus des Contors Vorrath zu lehnen/ oder daß solches geschehe/ consentire und verstatte. Er sey denn zuvor auff einer Versam̃lung der vier Quartieren allgemeiner Hanse Städt / aus ehehafften Ursachen/ einhellig verglichen/ vertragen/ und bewilliget; Und so iemand von vorgemelten Personen hiergegen handeln würde/ der oder dieselbige sollen damit der Hanse Frey und Gerechtigkeit verlohren haben/ und darzu auch allen Schaden und Interesse, so daraus entstehen mögte/ gemeinen erbarn Städten sambt und sonderlich auffzurichten schuldig seyn.

Wie man von dem Empfang und Außgab des Schosses und aller anderer Einkunfften von Kammern/ Backhäusern und Kellern des Hansischen Hauses ordentlicher Rechnung halten soll.

So viel aber die ordentliche Rechnung von allem empfangenen und außgebenem Gelde belanget/ ordnen/ setzen und wollen gemeiner Erb: Hanse-Städt/ daß es mit Innehmung und Auffschreibung ietztgedachts Schosses auch Einkunfften von Kammern/ Backhäusern und Kellern allenthalben getreues Fleisses gehalten werden soll/ wie oben bey eins iedern Ampt sonderlich Meldung gethan und angezeigt.

Was aber sonst zu gemeinem Vortheil und Besten und erkändlicher Nothdurfft nach durch den Oldermann/ Haußmeistern/ Baumeistern/ Schoßmeistere/ Rechenmeistere/ Secretarien/ Conzergen/ Spenser oder Kellerknecht/ und sonst alle andere/ so von wegen des Contors und Kauffmanns etwas in was Manieren und Gestalt das auch geschehen mag/ verrichtet und außgeben wird / dasselbige soll mit unterschiedlichen Parcelen und Posten / neben außtrücklicher Vermeldung / was Zeit/ warumb und worfür solchs geschehen/ klärlichen und ordentlichen von Tag zu Tag auffgeschrieben und in die Rechnung gesetzet und verzeichnet werden.

Und in welchen Parcelen solche Ordnung nicht gehalten worden befunden wird/ dieselbige wollen die Erb-Städt in der Rechnung nicht passiren lassen / noch annehmen/ sonder dem Nachlässigem und Ubertreter dieser ihrer Ordnung zur Straf und Buessen zu bezahlen und einzubringen hiemit aufferlegt haben.

Welcher Gestalt des Contors Rechnung Jährlichs dem Erb-Rathe der Stadt Lübeck zugesand werden soll.

Nach dem auch Krafft dieser Ordnung das Schoß Jährlichs drey Tage nach Sanct Thomas Tag zum Beschluß und letzten mahl allenthalben eingenommen und empfangen werden soll / so ist gemeiner Städt ernstliche Meinung / Ordnung und Will / daß alsbalde darauff nach den Weynachten Feyertagen alle und iedere Personen / so etwas wegen des Contors empfangen und ausgeben / Ihre Rechnungen unterschiedlich einbringen / zusammen tragen / und darauff eine general Rechnung ordentlich vor den zwantzigsten Tag Januarii schliessen/ daß auch derowegen Oldermann und Kauffmanns Rath sechs erbare der

 Sachen

Sachen erfahrne und verständige Männer / dem Werck gemelter Rechnung getreues Fleiß beyzuwohnen / und zum Ende außzuführen zu Rechenmeistern verordnen und zusammen kommen lassen solle.

Und wann diesem also geschehen / sollen Oldermann und Kauffmanns Raht Jahrs allewegen vor Sanct Johannis Tag mit Sommer bey gewisser gelegener Botschafft die Copeien durch den Oldermann / dessen beyden Beysitzern / die Schoßmeistere und den Secretarium / so die Rechnung gehalten und zu Buch gesetzet / unterschrieben dem Erb. Rathe der Stadt Lübeck ungesäumet zuschicken / alles bey Vermeidung einer Marck Goldes / so ein ieder so offt er hieran säumig befunden wird / von seinem eigenen Gütern zubüssen erlegen und bezahlen soll.

Daß ein ieder beharrlich Residirender Kauffmann von der Hanse seine Kammer Backhauß und Keller auff der Hanse Hauß haben soll.

Nach dem gemeine erbare Hanse-Städt nicht allein umb mehrer richtiger Ordnung und Disciplin Willen / sondern auch das sonst nicht wol möglich / allerley gefährliche und schadhaffte Unterschleiffung / und andere Inconvenienten zu scheuen / und abzuwenden / daß gemeine der Hanse Hauß binnen Antorff zu bauen und anzurichten / gemeinlich vor gut angesehen. Damit dann ein ieder der Hanse verwandt erworbener Privilegien prærogativen / Frey und Gerechtigkeiten vehig seyn und geniessen / auch daß er der Hanse verwand und angehörig untersucht und erkand / darzu ermelte gemeine Behausung desto stattlicher / zu Stärckung gemeiner Residentz / frequentirt und bewohnet werden möge.

So ordnen und wollen gemeine erbare Hanse-Städt / daß ein ieder der Hanse verwand / so auff Antorff daselbst eine Zeitlang Personlich zu residiren verordnet / oder Vorhabens / seine Kammer / Backhauß und Keller haben / bewohnen / gebrauchen / daselbst auch Mannschafft unterhalten helffen soll. Und so iemand / sonderlich von den loßledigen Gesellen / ausserhalb der Hanse Hauß sich zu frembden untergeben / Kammer einnehmen / und bewohnen würde / sollen denselben Oldermann und Kauffmanns Raht mit einigen Privilegien zu verbitten nicht gehalten seyn. Es were dann Sache / daß im gemeltem Hause kein Raum / Kammer / oder Backhauß zu bekommen were / auff welchen Fall einen ieden / mit Erlaubnüs des Oldermanns / dem sich doch ein solcher zuvor allewegen seine Person zu qualificiren angeben soll / anders wo Gelegenheit zu suchen / und Kammer einzunehmen vergönt seyn soll / so lange biß etwa Raum und Kammer in gemeltem der Hanse Hauß ledig wird; Und sollen doch solche Personen nicht desto weniger der Befreyung der Accisen / Impoßten und dergleichen Beschwerungen anderer Gestalt nicht dann auff gemeiner Mannschafft geniessen mögen.

Von Kammern und Bürgern in den Hanse Städten wohnhafftig.

Was sonst die ab- und anreisende Bürgere / Cramere und andere in den Städten seßhafftige belangt / sollen dieselbige gemelte der Hansen Behausung auch besuchen / und daselbst Herberge und Gereiff vor die Zeit ihres verbleibens nehmen / und also der Mannschafft Freyheit auch geniessen mögen / so aber einige solcher Personen aus den Städten aus erheblichen Ursachen auff mehr angeregtem Hause Herberge zu nehmen ungelegen seyn würde / sollen dieselbige ingleichem bey andern Unterkunft nehmen mögen / iedoch so fern dieselbige mit den Privilegien gemeiner Städt verbitten werden und derselbigen geniessen wollen / sollen solche Personen sich nach Ordnung gemeiner Städte zu qualificiren / auch auf dem Fall einiges Verdenckens zu purgiren nach Form und Ordnung hernacher im fünften Theil unter dem Titel oder Rubrick / wie sich die jenigen so verdacht worden angezogen / bey

bey dem Oldermann angeben / ihre Entschuldigung und wo sie Herberge nehmen anzeigen. Worauff folgends dieselbige/wie andere/mit gemeinen Privilegien/ausserhalb von Anynsen und Imposten, vertreten derselbigen auch zu geniessen/ vehig gemacht werden sollen.

So aber einige Hansische Personen aus den Städten sich ietzo angezogener massen gar nicht angeben/ sondern stillschweigend anderswo ihres gefallens logiren/ ab- und anreisen / und sich als frembde Buessen der Hanse erzeigen und verhalten würden/und solches an den Tag käme/oder beweißlich gemacht werden möchte. Sollen Oldermann und Kauffmanns Raht solche Personen oder Person mit einigen Privilegien nach der Hand zu vertreten nicht gehalten seyn.

Von den zugelassenen verehligten Residirenden Personen vermöge des Contracts mit der Stadt Antorff aufgericht.

Die verehligte residirende Personen/so viel dern durch Bewilligung des Magistrats zu Antorff zugelassen / sollen durch Oldermann und Kauffmanns Raht vor ihre Personen und Marsoppen/ so sie mit den Bürgern aus den Hanse Städten haben möchten/mit gemeinen Privilegien (die Imposten außgeschieden) verthädiget werden/ so fern und also lange sie keine Commensalen, Taffelers / oder Tischgänger zulassen/ sich auch nach Außweisung der Ordinarien/ Statuten und Recessen gemeiner Städten/auch die albereit gemacht seyn/ oder hernacher gemacht werden möchten/reguliren und halten/ und sonst gemeiner Städt und des Kauffmanns Privilegia/Ehr und Wolfahrt getreulich rathen auch verbitten helffen.

Es soll aber gemelten verehligten für iemand aus den Hanse Städten / oder sonst frembde zu Factoriren keines weges erlaubet seyn / sondern wollen es gemeine erbare Städt darmit nach Ordnung der Recessen gehalten haben/ bey Verbührnüs drey Marck Goldes/ so offt iemand dagegen Bruchhafftig beschlagen wird / daran die eine Marck der Anbrenger/die ander die Stadt da der Vbertreter wohnhafftig so die Factorien zur Vngebühr befohlen/und das dritte Theil das Contor haben / auch inmahnen / fordern und zahlen lassen soll.

Von Außtheilung der Kammern/ Backhäuser und Keller.

So hernacher von wegen Außtheilung oder Innehmung einiger Kammern/ Backhäusern oder Kellern zwischen Residirenden oder ankommenden Kauffleuten Streit oder Mißverstand einfallen würde/derowegen daß etwa zwo oder drey Personen auff eine Kammer stimmen und die einzuhaben begehren würden / soll solcher Streit nach Erkäntnüs Oldermann und Kauffmanns Raht / oder auff desselben Verordnung mit dem Loß entscheiden werden.

Von denen so etwa mehr als eine Kammer inhätten.

So auch iemand von der Nation zu seinem mehrern Gereiff mehr als eine Kammer/Backhauß oder Keller erlaubet were/ dieselbige auch eine Zeitlang besessen hätte / und nochmals die Gesellschafft sich sterckten oder Oldermann und Kauffmanns Raht aus andern Vrsachen nöthig und gut befunden / solche Kammer / Backhauß oder Keller an sich zu nehmen/andere damit zu gereiffen/sollen dieselbige/ welche obgemelter Gestalt mehr als eine Kammer/Backhauß oder Keller inhaben und besitzen auff Verordnung Oldermann und Kauffmanns Raht / davon abzustehen und sich mit einer Kammer/Backhauß und Keller begnügen zu lassen schuldig seyn/ iedoch sollen alsdann demselbigen/welcher also von den übrigen Kammern abstehen wird/ seine Vnkosten/ so er einige in Erbauung von Contorn/und dergleichen gethan/von Oldermann und Kauffmanns Raht / oder dem Nachfolger / so solche Kammern an sich bekommen würde/ auff vorgehende redliche Wardierung/ wiederumb erstattet und herausser geben werden.

Von Backhäusern.

Mit den Backhäusern soll es diese Gelegenheit haben/ daß dieselben unter denen binnen Hauses residirenden iedern so dessen bedürfftig/ein Backhauß außgetheilet werden sollen.

Da aber alsdann einige übrig und ledig bleiben würden / soll es damit nach Verordnung Oldermanns und Kauffmanns Raht gehalten werden.

Von Bezahlung des Zinß oder Hur.

Die Jahr-Hur von den Kammern Backhäuser und Keller soll ein ieder den Haußmeistern zur Zeit/ wañ die darumb fordern/unweigerlich zahlen/und so iemand binnen Jahrs verreisen/und seine Kammer/Backhauß oder Keller auffsagen würde/ soll der verreisender nach advenant der Zeit gemelten Haußmeistern die betagte Hur vor erst ablegen bey Straff zwey Pf. Ulms zu verbühren/und daß derselbe verreisender noch darüber unerachtet seines verreisens die Jahr Hur als were es gegenwärtig zu geben schuldig seyn/ und gleichwol dem Kauffmann solche Kammern vor andere ankommende zu gebrauchen frey stehen soll.

Von Hausung der Güter.

Ferner damit auch iederzeit des Hauses binnen Plätz/als wol auch die Strassen aussen Häuser/ledig seyn mögen/und keiner mit seinen Gütern dem andern hinderlich sey/ und im Wege liege/ sein Backhauß und Keller zu gebrauchen/ soll niemand seine Güter oder Wahren über Tag und Nacht andern zu Nachtheil ohn erhebliche Ursach ungehauset stehen lassen bey Verwirckung eines Schillings Ulms ieder Reisen von iedern Stück Guts.

Ordnung zu Verhütung des Brandes.

Daß auch alle Gefährligkeit des Brands verhütet werden möge / soll iedermänniglich das Feuer und Lichtern auff den Kammern / sonderlich unterm Dach stehende mit aller Sorgfältigkeit vorsichtige und behutsame gute Acht nehmen. Würde hiergegen iemand bey Unfleiß erspüret/ so daß sich Brandt erzeigte / der soll zehen Pf. Ulms verwircket haben / und daneben entstandenen Schaden nach Erkäntnüs Oldermann und Kauffmanns Rath gut thun.

Von geladenen Büchsen.

So auch iemand binnen Hauses nach der Pläyn werths geladene Büchsen/ weil solchs ohn Gefährligkeit nicht geschehen kan/ und leichtlich darüber andere in ihren Kammern oder Contorn unversehens beschädigt werden mögten/ los schiessen würde/der soll zehen Schilling Ulams verbühret haben.

Von Unterscheid der Personen so geherbergt werden mögen.

Item nach dem die gemeine Behausung der Kauffmanschafft und den Kaufleuten zu Beförderung anzurichten vor gut angesehen / und nicht / daß es sonst eine gemeine Herberge/ ohn Unterscheid vor iederman seyn soll/so ordnen und wollen gemeine erbare Städt/daß frembder Potentaten und Herrn Gesandten Capitainen Häupt Kriegsleute und dergleichen Befehlhabere zur Herberge nicht empfangen/ noch auch iemand dieselbige zu herbergen nöthigen/oder mit bringen soll/ ausbescheiden/Gesandten Rahtsverwandten und erbare Bürgere aus den Hanse-Städten oder derselbigen Kindere/ thäte iemand hirgegen/ der soll 5. Pf. Ulams verbühren.

Dergleichen Brüche und Pöen sollen auch die jenige verwircken / so einige unzüchtige diffamirte Weiber oder Frauen auff ihre Kammern führen/mit denselbigen conversiren oder herbergen würden/da auch iemand unzüchtigen Lebens und Conversirung halber / mit obgemelten und dergleichen Personen aussen Hauses beschlagen/und beweißlich angeben und überzeugt würde/soll derselbiger gleichfals vor ieder Reise/ so er dessen überzeugt würde/ fünff Pf. verwircken.

Von

Von täglicher Mundkost oder Zehrung und Geträncks Bezahlung.

Von wegen der Bezahlung vor gemelte Mundkost und Tranck ist verordnet/ daß ein ieder was er zur Mahlzeit ordinariè und ausser der Mahlzeit oder sonst extraordinariè verzehret/und ihme gleich andern vor sein Antheil angerechnet wird/ ieder Zeit acht Tage nach überantworter Pillen durch einen von den Haußmeistern unterschreiben dem Spenser oder Kellerknecht zur Zeit unweigerlich ablegen und bezahlen soll/bey Verwirckung zwantzig Schilling zur Bussen / wol aber iemand gerieth und täglich zahlen/ solchs soll einem iederm frey stehen.

Von Gästen.

Es soll auch ein ieder mächtig seyn/ daß er in der Wochen eins oder zweymal einen guten Freund auff die tägliche Portion nöthigen und mit sich bringen möge/ sonder etwas vor die Mahlzeit und gemein Geträncks/so viel dessen unter Mahlzeit getruncken wird/zu bezahlen/außbescheiden/ den Wein und frembde Bier / doch soll ein ieder dieser Erlaubnüs mit Bescheidenheit gebrauchen.

Daß ein ieder ordinarie zu der Mannschaft komen soll.

Damit auch die gemeine Mannschafft und Haußhaltung zur Ungebühr nicht beschweret/sondern mehrer gefodert werden möge. Sollen alle und iede residirende und ankommende Kauffleuthe ihre Mittags und Abend Mahlzeit ordinariè auff der Mannschafft nehmen/ wollen als hiemit den Mißbrauch Speise und Tranck auff die Kammern fordern zu lassen abgeschnitten haben / es were dann/ daß iemand solchs zuvor zeitlich angeben/ darzu auch sonderlich anrichten lassen hätte und zahlen wolte.

Mit denen aber so Schwachheit oder Kranckheit halber sich auff ihren Kammern einige lange Zeit verhalten/soll es die Meynung haben/daß dieselbige nach Gelegenheit ihrer Kranckheit vor sich besonder sollen Versehung thun / und anrichten lassen mögen/darfür auch besonder bezahlen / und sollen dieselbige mitler weil nach dem sie dem Haußmeister ihres außbleibens Ursach angekündigt von Zahlung vor die tägliche Mundkost frey seyn.

Tisch-oder Tafel-Ordnung.

Mit dem zu Tisch-und Tafel sitzen gehen soll es die Gelegenheit haben / daß Oldermann und Kauffmanns Raht vereydte Personen allewege die erste Tafel neben denen so sie darzu nöthigen oder fordern würden/ bekleiden sollen / und soll niemand aus ihrem Mittel sich an einige andere Tafel setzen/ so fern Raum und Platz an das Oldermanns Tafel were/bey Verbührnüs zweyer Stüver.

Da aber iemand aus dem Mittel des Kauffmanns Rath / aus Ursachen / an ein ander Tafel wolte sitzen gehen/ soll er solchs dem Oldermann zuvor anzeigen.

Es soll auch niemand zu Tisch sitzen gehen / es sey denn der Oldermann oder einer von den Beysitzern oder Haußmeistern Present und habe erstlich seine Plätz eingenommen/ bey Pöen gleichfals zween Stüver zu verbühren.

Die ander Tafel ein oder mehr sollen bekleidet werden / mit den übrigen residirenden Personen und ankommenden Gästen bey welchen die Secretarii unterschiedlich/ieder an einer Tafel Platz haben soll/daselbst Ordnung und Regiment zu halten.

Und soll daneben vor die Diener und Jungen ein besonder Tisch gehalten werden/welchen sie nach altem Brauch und Ordnung/dern sie sich zu vergleichen haben/ selbst decken/folgends auch wiederumb ordentlich auffnehmen Speise / Tranck und alles was darzu gehöret/in die Küche oder Spense hinweg tragen sollen.

Von unordentlichem Zutrincken und Schwelgerey.

Es soll auch ein ieder gewarnet seyn/ daß er sich alles unordentlichen und lästerlichen Schwelgen und Sauffens über Tisch bey der Gesellschafft und sonst iederzeit enthalten: Und so iemand einen oder mehr Gäste zu Ehren gebeten/ daß er die-

selbe weiters nicht/ dann zur Fröligkeit mit den Trunck und Zutrincken nöthigen soll/ damit junge Gesellen/und andere durch böse Exempel zu gleicher Ubermäßigkeit nicht gereitzet/auch zu Zweytracht/und Uneinigkeit/so gemeiniglich bey übermässigen Tranck folget / Ursach geben werde.

Von Gotteslästern und Scheltworten.

Gleichfals soll sich auch ein ieder aller Gottslästerlicher / unzüchtiger/ ärgerlicher/ als wol auch iemand zu schmähe/diffamation, oder injurien gereichender Wort/ deßgleichen alles Fluchen und Schwerens über Mahlzeit und sonst ieder/ weil bey Straff zehen Schilling Ulams zu verwircken enthalten.

Von Injurien und Schlägerey.

Item so einer gegen den andern schmähliche und injuriose Worten gebrauchten und darüber oder sonst zu haddern / reuffen/ schlagen/ werffen Messer oder andere Gewehr rucken würde/der soll 5. Pf. Ulams verwircket haben/und zur Bussen/ auff Erfordern wegen Oldermann und Kauffmanns Raht/einbringen.

Da aber auch solcher Hader/ Rauffen / Schlagen / werffen oder stossen mit oder sonder Gewehr sich so weit verlauffen würde; Das Blut darnach bescheinlich folgete (da GOtt vor sey) soll damit gedoppelter Buß als 10. Pf. Ulams verwirckt seyn/ oder auch nach Gelegenheit der Ubertretung und Umstände mehr und soviel als Oldermann und Kauffmanns Raht in gesamleten Raht / nach Erkäntnüs und Verhör der Sachen/ ihme aufflegen und erkennen möchten.

Von Erlegung oder Einbringen der Bussen oder Brüchen.

Welche Buß in beyden obgemelten Fällen allewege beyde Theil unerachtet/ wer Recht oder Unrecht haben möchte/ auß Geheisch des Oldermanns oder Anforderung des Secretarii in gemelts Oldermanns Nahmen niederlegen sollen. So lange und biß Oldermann und Kauffmanns Raht in der Sachen/wer schuldig oder unschuldig/ item der verwirckter Brüchen halber / ob die nach Gelegenheit zumäßigen/welchs zum nechsten Rechts Tag geschehen soll / erkand haben.

Von Mäßigung in Kleidung und Ehrn-Mahlzeiten zu halten.

Als auch nicht ein geringer Unrath und Mißbrauch bey der Kleidung / als wol auch den Ehrn-Mahlzeiten auff den Contorn befunden werden. So verordnen gemeine erbare Städt und wollen vor erst.

Daß Oldermann und Kauffmans Raht mit eingezogener erbarer Kleidung/ ohn grosse übermäßige Unkosten anzuwenden / andern mit gutem Exempel vorgehen/und sich selber in löblicher guter reputation halten sollen.

Den Secretarien aber/jungen Gesellen und andern Personen soll aller Ubefluß in Kleidung/als mit gestricktem oder Burdurwerck und anderm köstlichem verbremen mit Seiten Posementen Flawel und dergleichen/ es sey an Hosen / Wambs oder Kleidern gantz und zumahl verboten seyn bey Vermeidung zehen Schilling zur Buß/so männigmahl als er mit solchem Kleid beschlagen wird.

Dergleichen sollen auch alle und iedere residirende/ als wol auch ankommende Kauffleut und junge Gesellen bey den Ehr-Mahlzeiten/so zum weilen guten erbarn Freunden zu Ehren nothwendig angestelt werden / erbarliche/bürgerliche und eingezogener Mäßigung brauchen von Prächten/ Bancketen und kostbaren Speisen und Uberfluß abhalten/auff einmahl auch über zwölff Personen nicht einladen und darbey über vier Pf. Vnkosten an Speisen und Getränck nicht anwenden mögen bey Straff dem Kauffmann ein Pf. Vlams zu verwircken / so offt hiergegen mißbraucht würde.

Vnd zu stätlicher und besserer Vnterhaltung dieser Ordnung beyde mäßige Kleidung und Ehrn-Mahlzeiten anlangend / wollen gemeine Erb: Hanse-Städt daß

daß der Oldermann und Kauffmanns Raht sämbtlich und ein ieder Person aus ihrem Mittel besonder fleißig auffsehen und acht nehmen soll / damit gegen obgedachte Ordnung nicht verwircket werde / sollen auch die Verbrecher/wann dieselbige ermahnet/von Ubermäßigung in Kleidung/zehren/spielen/oder Auffwendung anderer unnöthiger Unkosten nicht abhalten würden/ihren Eltern/oder Freundschaft Warnungs weise überschreiben / damit dieselbige bey Zeiten darzuthun/und vor Schaden behüt werden mögen.

Daß ein ieder Residirender mit Gewehr zu nothdürfftiger defension versorgt seyn soll.

Dieweil auch ie zu Zeiten bey aufflauffen und dergleichen Gefährligkeiten die Nothdurfft erfordert/daß die Residirende Personen der ordentlichen Obrigkeit zu Hülff und Beystand die Wehr und Waffen defensivè annehmen und gebrauchen müssen/weßhalber den Hansischen auch Krafft der Privilegien/ Wehr und Waffen zu haben ausdrücklich vergönt und zugelassen.

So ordnen wir daß ein ieder Residirender Kauffmann auf der Hanse Hause/ so eine Kammer daselbst inhalt/ und solches wol vermag/mit einen gewissen und guten Harnisch/einen langen Rohr und Hacken und andern dergleichen Waffen und Wehren wol versehen/und ieder Zeit/da ihme solchs ordentlich aufferlegt und befohlen wird/zu gebrauchen fertig und bereit haben soll.

Von auff- und zuschliessen der Hanse Häuser.

Wir setzen ordnen und wollen auch/ daß des Hansischen Hauses Portier allewegen Morgens und Abends / unter Mahlzeit die Pforten schliessen / und eine Stund lang verschlossen halten soll. Sonst aber ordinariè von Ostern biß auff Michaelis des Morgens zu vier Uhren auffschliessen/und zu zehen Uhren zuschliessen/und nach Michaelis den Winter über nach advenant der Zeit.

Bey welchem wir auch aus bewegenden Ursachen gehalten haben wollen/das gemelter Portier des Nachts nach verschlossenen Pforten / ohn Anzeigung der Personen/so Eröffnung begehren/auch Erlaubnüs des Oldermanns oder dessen Ampt-Verwalters dieselbige auffzuthun/und iemand aus- oder einzulassen kein Macht haben soll / damit ein ieder bey zeiten sich einheimisch finden zu lassen verwarnet seyn möge.

Da aber iemand zu guten bekandten Freunden zum Abendmahl eingeladen oder gebeten were/und derselbige zuvor sich angeben würde. Soll man solchen die Pforten öffnen und einlassen mögen. Und so offt der Portier hiergegen freveln/ und ohn Erlaubnüs bey unzeiten auffschliessen würde. Soll derselbiger mit Erlegung zweyer Schilling Flamisch vor die erste / und sechs Schilling vor die andere und vor die dritte Reise nach Erkäntnüs Oldermann und Kauffmanns Rath gestrafft werden.

Daß ein ieder von der Hanse des Ers. Kauffmanns Arbeiters/so man die Morians Kinder nennet seine Güter lossen und laden gebrauchen soll.

Item als auch in den Privilegien und Compositionen mit der Stadt Antorff auffgericht/versehen/daß Oldermann und Kauffmanns Raht ihre eigene Arbeiters haben mögen/(so nun die Morians Kinder genennet werden) und durch dieselbige alle Güter und Wolle laden wircken und arbeiten lassen nach alter Gewohnheit und ihrem meisten profit, sonder iemands wiedersagen / es weren denn die geschworne Wollwirckers von der hallen oder andere.

Damit dann dieselbige Arbeiters bey ihrer schwerer Arbeit und Dienst auch gebührlich unterhalten/des Kauffmanns geniessen/ und desto williger auch getreuer in des Kauffmanns Dienst gefunden werden mögen.

So

So setzen/ordnen und wollen gemeine erbare Städt/ daß hernacher niemand von der Hanse seine Güter durch andere den gemelte des ehrsamen Kauffmanns geschworne Arbeitere soll lassen/laden/wircken/verhausen oder sonst uff-oder absteuren lassen mögen/bey Pöen sechs Schilling Ulams von ieder Reisen zu verbühren/ und daß die Verbrechere nicht desto weniger gemelten geschwornen Arbeitern/ was sie an solchen Gütern/so durch andere verarbeitet worden/ hätten verdienen mögen/ zu zahlen schuldig seyn sollen.

Der fünffte Theil oder Unterscheid des Brugischen und Antorffischen Contors Ordnung.

Von guter Policey zu Unterhaltung und Bewahrung verliehener Privilegien/Frey und Gerechtigkeiten/auch gemeiner Städt Statuten/ Satzung und Recessen/item Zucht/Ehr und Erbarkeit.

Daß der Oldermann und Kauffmanns Raht in Ehren gehalten werden soll.

NAchdem ohn Gehorsam und Entsicht/ der gebührlicher ordentlich gesetzter Obrigkeit zu beweisen/ kein Regiment unterhalten noch bestehen kan/ So ordnen und wollen gemeine erbare Hanse Städt/daß alle und iedere Hansische Kauffleut/Schiffere/und andere Personen zu dem Contor und Residentz gehörig/den Oldermann und Kauffmans Raht zur Zeit in allen Ehren halten/ und denselbigen iederzeit gebührliche Reverentz erzeigen/auch in allen billichen Sachen gutwillige und gehorsame Folge leisten sollen/und da iemand diesen zu gegen/den Oldermann oder Kauffmanns Räthen binnen oder aussen Hauses wo das were von wegen einiger Sachen der Erb-Städt und des Kaufmanns Freyheit/Statuten/Ordnung und Recessen belangend versprechen/übel nachreden/ injuriren, oder schmähen würde/ der soll zwey Pf. Flamisch zur Buß geben.

Daß niemand die Secretarien Injuriren oder schmähen soll.

Da auch iemand des ehrsamen Kauffmanns Secretarien in Sachen den Kauffmann und das Recht betreffend Injuriren würde/ der soll in gleichem damit ein Pf. Flamisch verwirckt haben.

Daß Oldermann und Kauffmanns Raht über gemeiner Städt Recessen/ Ordnung und Privilegien ernstlich halten sollen.

Es haben auch gemeine erbare Städt der Hanse einträchtiglich geschlossen/ und wollen/daß Oldermann und Kauffmanns Raht gemeiner Hanse Städt und des Contors Privilegien/Recessen/gebohten/Ordnung/ und Statuten treulich unterhalten/und denselbigen in keine Puncten zu wider handeln gestatten oder zusehen sollen / und daß nach ihrem besten Vermögen bey den Eyden / damit sie gemeinen Städten und dem Contor verpflichtet seyn.

Von Gehorsam des gemeinen Kauffmanns.

Und wollen diesem nach ferner gemeine erbare Städte/daß der gemeine Kauffmann der Hanse verwand/der Erb-Städt auch des Oldermanns und Kauffmanns Raht/ Geboht nicht verachten. Sondern denselbigen gehorsamen sollen. Und so offt dem zu gegen geschicht/sollen Oldermann und Kauffmanns Raht Macht haben/die Verbrechere/nach Form gemelter Ordnung und Recessen/ zu straffen/ und die Brüche zu nehmen/und so dem also nicht geschehen/oder Oldermann und Kauffmanns Raht dißfals absäumig befunden würden/ sollen sie die verwirckte Buß und Brüchen von den ihren selbst aufflegen und bezahlen.

Daß

Daß Oldermann und Kauffmanns Rath niemand mit gemeinen Privilegien verbitten sollen / so unter der Hanse nicht gehorig.

Item ordiniren und wollen gemeine erbare Städt / daß Oldermann und Kauffmanns Raht keine Person mit gemeinen Privilegien noch der Hanse Gerechtigkeit verbiten sollen/ von welchen Zweifel seyn möchte; Ob sie in die Hanse gehörig. Und so die Olderleut hierinnen beweißlich versäumig weren/ und iemand mit des Kauffmanns Recht verthädigen würden / so in die Hanse nicht begriffen, Sollen dieselbe solchs mit einer Marck Goldes verbüssen / nach Ordnung der Recessen/de Anno 1434.

Daß ein ieder die schuldige Zoll Pflichten ablegen und bezahlen soll.

Es soll auch ein ieder Kauffmann und Schiffer von der Hanse seine Güter auffrichtig/nach Form und Ordnung derowegen erhalten und angestelt verzollen/ und da iemand anders/und dem zugegen thäte / und darüber beschlagen würde / so viel derselbiger gegen den Zöllner oder Obrigkeit verwirckt/ so viel soll er auch dem Kauffmann zur Bruche geben.

Daß niemand ungewöhnliche und nicht schuldige Zollpflichten zahlen soll.

Hingegen soll gleichwol auch allen und ieden Kauffleuten und Schiffern der Hanse verwand mit Ernst verboten seyn/keine neue noch ungewöhnliche oder höhere Zoll und andere Unpflichten/Aufflagen/oder Exactiones groß oder klein zu bezahlen/dann die auffgerichte Ordnung mitbringen außführen/ auch von alters bräuchlich gewesen und herkommen. Thäte iemand dem zugegen / der soll zwey Pf. Flamisch/und so viel er mehr dann die Gebühr außgeben/verwirckt haben/da auch einig Kauffmann von deßwegen/ daß er ungewönliche nicht schuldige Zoll und andere Unpflichten zu zahlen sich verweigert/ durch den Zöllner oder sonsten angefochten würde/ sollen Oldermann und Kauffmanns Raht denselbigen mit Recht zu vertreten/und schadlos/ so viel an ihnen ist zu machen schuldig seyn.

Von Straff der jenigen so sich vorsetzlich unfrey machen.

Nach dem auch hiebevor zu mehrmahlen im Werck befunden worden/ daß etzliche der Hanse verwand sich und ihre Güter vorsetzlich als unfrey angeben und verzollen/nicht ohn allerley ärgerlich verdencken / gemeiner Städt und des Kauffmanns Ordnungen/dadurch zu defraudirn, so statuiren/setzen und wollen gemeine erbare Städt/ daß alle Personen so obangezogener Gestalt sich unnützlich unfrey machen nach der Hand mit gemeiner Städt Privilegien nicht verbitten/ noch derselbigen auff einigen Contorn zu geniessen zugelassen werden sollen. Weßhalber auch Oldermann und Kauffmanns Rath dieselbige Personen den Städten da sie Bürger und seßhafftig seyn/gleichfals den andern Contorn überzuschreiben und Nahmkündig zu machen gehalten seyn sollen. Damit man auch sie daselbsten vor unfrey und von der Hansen abgesonderte Personen zu halten wisse.

Daß niemand Aussenhansische Güter mit des Kauffmanns Freyheit verbitten soll.

Item es soll auch niemand von der Hanse einigerley Güter oder Kauffmanschafft auff des Kauffmanns Freyheit und Privilegien handieren/ oder mit gemelten Privilegien verbitten / so einigen aussen der Hanse zu gehören / bey Pöen einer Marck Goldes zu verbrochen/so offt derowegen einiger beschlagen wird/ ex Recessu Anni 1405.

Daß

Daß niemand von der Hanse seiner Güter an frembde ausser der Hanse senden möge.

Ingleichem wollen auch gemeine erbare Städt einem iedern von der Hanse ernstlich aufferlegt und befohlen haben / daß er seine Güter in Flandern/Brabandt/Holland/Seeland an niemand/ so der Hanse nicht zugethan/ noch dem Contor mit Pflichten und Eyden verwand/ überschreiben oder senden soll.

Wollen also hiemit alle Factoreien der jenige/ so in die Hanse nicht gehören/ gantz und zumahl abgeschnitten und hernacher mehr heimlich noch offenbahr zu gebrauchen verboten haben/ bey Straff drey Marck Goldes / so offt iemand dagegen beschlagen wird/ iedoch hievon außgeschieden Bier/ Wein und Hering / so ein ieder wie von alters gewöhnlich/ an wen es ihme gefällig/ verschreiben mag.

Daß die Hansische mit niemand ausser der Hanse Gesellschafft noch Marschopy haben mögen.

Es wollen auch gemeine erbare Städt die alte Recessen gehalten haben. In welchen wol außdrücklich versehen und verordnet; Daß niemand in die Hanse gehörend mit frembden Bussen der Hanse Gesellschafft Marschopy oder Compagnie auff die Königreiche und Landen / Da gemeine erbare Städt mit Contorn und Privilegien versehen/ zu handeln/ anrichten/ oder haben möge/ und so einige dergleichen Gesellschafft vor dieser Zeit mit einigen frembden der Hanse nit Subject wesend/ angerichtet/ oder eingangen hätten / sollen dieselbige sich dern innerhalb sechs Monaten/ nach Datum dieser Ordnung eussern und abthun / bey Straff drey Marck Golds gemeinen Städten und den Contor zu verbühren.

Zu ferner Erklärung dieses Articuls/ wollen gemeine erbare Städt/ daß nicht allein die jenige so ausser dem Kräyß und Bezirck der Hanse geboren / für frembde der Hanse nicht verwand gehalten werden sollen. Sondern auch alle die jenige/ so sich von jüngsten 66sten Jahre hero aus Flandern/ Braband/ Holland / Seeland und andern den Niederlanden untergehörigen Landschafften mit der Beywohnung in die Hanse Städt begeben und niedergeschlagen/ als frembde der Hanse Gerechtigkeit nicht sollen theilhafftig noch vehig gemacht/ viel weniger in Gesellschafft und Marschopy gezogen/ angenommen und zugelassen werden mögen.

Wie sich die jenigen so verdacht werden/ daß sie mit Aussenhansischen Marschopy/ Part/ oder Theil hätten/ per juramentum purgiren sollen.

Und dieweil wir diese unsere und gemeiner Städt alte Ordnung unverbrochen und ernstlich von iedermänniglich gehalten haben wollen/ So ordnen und setzen wir hiemit ferner/ daß so offt iemand von der Hanse in den Städten / oder auff derselben Contorn residirend verdächtig würde/ daß er obgemelter Ordnung zu gegen thäte und handelte. So soll hiemit der Obrigkeit oder dem Oldermann und Kauffmanns Rath befohlen und aufferlegt seyn/ solchen verdächtigen Mann darzu zuhalten/ daß er seine Unschuld mit einem leiblichen Eyde bewäre / und darmit den Argwohn und Verdacht purgiere/ und im Fall sich dann solcher Mann die abgeforderte Purgation zu thun weigerte/ und gar nicht thun wolte. So soll derselbiger / als der Ubertretung überwunden/ eracht und gehalten werden/ biß so lange er seine Unschuld rechtlich bewiesen und an Tag gethan hat.

Und über diß alles damit allenthalben der hinderlistig Betrug so sich der Marschopy halben mit Aussenhansischen verursachet/ verhütet werden möge / und die Obrigkeit in den Königreichen und Landen/ da gemeine erbare Städt mit Privilegien begnadet/ auch ihre Contorn haben/ durch keinerley Behändigkeit / wie die auch erdacht werden mögte / verkürtzt werde.

So ordnen/ setzen und wollen wir/ daß sich alle Residirende Kauffleut auff dem Brugischem Contor Jährlichs einmahl ein ieder vor sein Häupt / von Oldermann an/ biß zu den geringsten/ obgemelter massen durch einen leiblichen Eyd/ daß weder er

selbst/

selbst/noch seines Wissens sein Principal, einige Marschopp/Theil oder Part/ auff Gewinn oder Verlust mit Aussenhansischen habe noch haben wolt/ purgiren sollen.

Und so dann diesem allem wie vorgemelt zu gegen einiger / wer der auch were/ GOTTES und der Ehren Vergessener / zu solcher purgation erfodert / den Eydt fälschlich geschworen hätte / befunden / und dessen überzeugt würde / den soll man als einen Meineydtigen halten / und straffen / und soll hieran keiner verschonet / noch auch solche Straff mit Gelde abzukauffen oder zuerstatten jemandt vergönt werden.

Folgt Juramentum Purgatorium.

Ich N. gelob und schwere/ daß ich diß gantze Jahr / aus und dabevor mit keinen Aussenhansischen / oder sonst der Hanse Gerechtigkeit nicht vehigen Personen einige Marschopp / Gesellschafft oder Gemeinschafft / Colerirung und subtilität die auch erdacht / und genent werden möchte / auff Brabandt oder draussen gehabt / auch derselbigen Güter und Personen auff der Hanse Frey und Gerechtigkeit den Privilegien zu wider / oder der Kön. Mayst. zu Hispanien ꝛc. zu Vorfang keinerley weisen / heimblich oder offenbar gefreyet noch vertreten habe / daß auch meines Wissens meine Principalen davor ich handle / daran nit schuldig. Daß mir GOTT so helffe / und sein heiliges Evangelium.

Daß niemand mit Aussenhansischen Schiffpart oder Theil haben soll.

Auß gleichen erheblichen und beständigen Ursachen gebieten wir auch jedermänniglich von der Hanse / bey Verlust einer Marck Goldes. Daß hernachmals keiner mit Aussenhänsischen einige Schiffpart haben soll. Und da jemandt hinfüro dieser Ordnung zu gegen mit einigen Aussenhänsischen Schiffspart machte/ oder mit denselbigen Schiff außreden würde / der soll noch über hievor gesetzte Straff so viel an Gelde / so viel als ihme das Schiffspart gestanden hat / verbühret haben / und soll von solchem Gelde ein Theil dem Anbringer des Ubertreters dieser Ordnung / das ander Theil der Stadt oder dem Kauffmann / da der Mißbrauch befunden worden / und das dritte Theil dem Vorrath gemeiner Hanse zugetheilet werden / und soll diese Straff niemandt nachgelassen werden/und wollen derhalben / daß alle die jenigen / so ietziger Zeit mit Aussenhänsischen einige Schiftspart oder Theil haben / sich dessen zwischen diß und Ostern des zukünfftigen 78. Jahrs gäntzlich und zumahl eussern, und erledigen sollen / bey Vermeidung Straff und Bussen wie obgemelt.

Daß kein Schiffer von der Hanse auff einem Aussenhansischen Schiff Schiffer seyn soll & econtra.

Item so auch hinfüro einig Schiffer in einer Hanse Stadt Bürger einiger Frembden oder Aussenhänsischen / als Brabander / Holländer / Seeländer. Englischen Schiffe führen und darauff Schiffer seyn würde / oder einigen Aussenhansischen auff sein Schiff / in die Hanse gehörig setzen und zum Schiffer annehmen würde / der soll ein Marck Goldes / und sein Bürger Recht damit verbühret haben.

Wie es mit den Schiffern gehalten werden soll / so Aussenhansische Güter in Franckreich führen und wie dieselbe certificiren sollen.

Dieweil sich auch ie zu Zeiten zuträgt / daß sich der Schiffer von der Hanse/ von Brabandern Englischen Flämmingen und andern Aussenhänsischen nach Franckreich befrachten lassen / und nochmals daselbst gegen gethane Eydtpflicht auch versiegelte obligationes und Burgschafft solche Güter mit der Hanse Freyheit verbitten / damit dann solcher Betrug hinfort nit mehr stat habe / und so viel müglich verhüt werden möge. So ordnen und setzen wir / daß der Kauffmann des Brugischen Contors von allen und ieden solchen Schiffern / so von gemelten Contor und der Stadt Antwerpen absieglen / der Gestalt wie in den Städten auch ge-

schicht / gebührliche certificationes, in welchen eigentlich ausgedruckt und specificirt wird / was Güter und wie viel ihme und in die Hanse gehörig / nehmen soll / und so jemandt diesem zugegen verreisen / und aussenhänsischer Güter / in oder auß Franckreich / oder auch anders wohin führen / und mit der Hanse Freyheit vertretten würde / der soll den Kauffmann neben Verlierung / der Hanse Freyheit drey Marck Goldes verwircket haben.

Und im fall daß solche Schiffer zu Antorff nit wiederumb ankämen / so soll der Kauffmann an die Stadt / da dieselbige seßhafftig / solcher ehrlosen und ehrvergessener Leut Ubertrettung ieder Zeit schrifftlich gelangen lassen / damit dieselben nach Erforderung und Gelegenheit der Uberfahrung / andern zum Exempel / auch am Leibe gestrafft werden.

Mit gleichem Ernst und Schärffe sollen auch alle die jenigen gestrafft werden / so von den Hanse Städten und anders wo abfahren würden / und Niederburgundischer oder anderer aussenhansischer Güter in Franckreich oder zu Helschenör in Ohrsund / oder anders wo / vor Hansische ansagen / und den Privilegien zu wider verzollen würden.

Von denen so sich mit Vorsatz auß der Hanse begeben.

Item haben gemeine Erbare Städt ordinirt / statuiren und wollen / daß alle die jenigen / so sich mit Vorsatz aus der Hanse begeben / und in den Niederlanden oder anders wo aussen der Hanse / Porters oder Bürger werden / oder sich daselbst verehligen / Weiber nehmen / und mit der Wohnung niederschlagen / und wohnhafftig bleiben / daß dieselbige nach der Handt in keiner Hanse Stadt vor Bürger empfangen / noch der Hanse Gerechtigkeit zugeniessen vehig geacht / daß auch an denselben als Factorn / enigerley Güter aus den Hanse Städten mit überschreiben oder zugesandt werden / noch auch einige Schiffer von der Hanse derselben Gütere auff und von den Hanse Städten und Contorn / laden oder lossen sollen / uff die Busse vom eine Marck Goldes vor jedere Verbrechung zuverbühren.

Were aber Sache / daß einig Kauffmann von der Hanse / der sich in den Niderlanden oder anderswo aussen der Hanse / wie obgemelt / befreihete und zur Ehegriffe / inwendig Jahr und Tag in eine Hanse Stadt / mit beharrlich bleibender Wohnung züge / und daselbst Bürger Recht an sich würbe / und darbey auch bestünde und bliebe / sollen der oder dieselbe durch ihre Befreyhung aussen der Hanse derselben Gerechtigkeit nicht verlieren / und anders wo geniessen.

Von den Befreyheten in den Niederlanden / so auß dispensation gemeiner Städt Anno 63. zugelassen.

Als auch gemeine Erbare Städte / Anno 1562. auß beweglichen Ursachen mit etzlichem / in den Niderlanden befreyheten und haußgesessenen Personen / vornehmlich denen / deren man zu Beförderung des Contors und Kauffmanns bestens mit gebrauchen kündte / mit Verstattung gemeiner Freyheit und Privilegien zu dispensirn vor gut angesehen / und folgends darauff der Stadt Antorff solche Personen nahmkündig gemacht / die welche auch derwegen Provision Brieff außgeben / iedoch allenthalben mit dem Bescheidt / Anhang und Condition, daß dieselbige der Factoreien Hansischer Güter durch aus sich müssigen / eussern und abthun / auch keine Tafeliers oder Commensalen unterhalten / sich auch reguliren, nach Außweisung der Ordinantien und Statuten / bey gemeinen Erbarn Hanse Städten / auch Oldermann und Kauffmanns Raht gemacht / oder so hernacher gemacht werden mügten.

So wollen gemeine Erbare Städt solche dispensation auff itzo angezogner Condition / Anhang / und Bescheidt hiemit bestetigt / und confirmiret haben / doch der Gestalt / daß denen / so hernacher sich in bemelten Landen wieder gemeiner Städt auffgerichte Recessen befreyen und häußlich auch beharrlich mit der Wohnung setzen würden / dergleichen keines Weges gegönt / noch verstattet / sondern daß es darmit nach Form der nechst vorigen Statuten gehalten werden soll.

Mit was Bescheidt die Bürger in den Hanse Städten und auff den Contorn residirende sich der Hanse sollen abthun und renuntiiren mögen.

Als auch noch neulich im Werck und mit der That befunden worden/ daß etzliche der Hanse Verwandt in den Städten als wohl auch auff den Contorn/ auß liederlichen Ursachen/ damit sie von gemeinen Ordnungen wohlgedachter Hanse Städt und dern Contorn sich eximiren/ und ihres Willens brauchen mügen/ der Hanse Gerechtigkeit/ dern sie doch zuvorn viele Jahr genossen und gebraucht/ abgesagt und renuntiiret/ darauff folgends sich beyde gegen der Erbare Sadt und Contorn mit frembder Obrigkeiten Rechtzwanck und Jurisdiction beholfen/ allerley Schaden und Beschwerungen zugefügt.

So wollen gemeine Erbare Städt solcher Ungebühr vorzukommen und abzuschaffen/ dagegen ihre alte Ordnung verneuert haben.

Ordiniren demnach/setzen und wollen/ daß die Inwohnere oder Bürgere von der Hanse/ item auff den Contorn einmahl angenommene und residirende Personen mit schlechtẽ Worten sagend/ daß sie mit der Hanse und derselben Gerechtigkeit uñ Privilegien nicht mehr zu schaffen haben wollen/ sich nit solln abthun/ noch gemeiner Städt und derselben Contorn Jurisdiction und Rechtszwanck entziehen können oder mögen. So und dergestalt/ daß dieselbige nicht desto weniger Bürger Recht/ Freyhung und Handthierung in den Städten und anders wo sollen gebrauchen mögen/ auch von denselbigen geschützt und geschirmet werden. Sondern alle und jedere/ so der Hanse Städt und dern Contorn Frey und Gerechtigkeiten abstehen und renuntiiren wollen/ seyn gehalten/ und sollen schuldig seyn/ genugsame certification unter der Stadt Siegel/ da sie geborn/ Bürgere oder Inwohnere gewesen/ oder auch noch seyn müchten/ den Olderleuten und Kauffmanns Raht auff den Contorn vorzubringen/ und auffzulegen/ wodurch und mit certificiret/ dargethan/ uñ bezeuget werde/ daß sie keine Inwohnere noch Bürger mehr seyn/ sich von der Hanse und derselben Frey und Gerechtigkeit abgethan/ und entschlagen/ und hernacher in keiner derselbigen Hanse Städt Einwohner mehr zu seyn gedencken/ und wañ solchs vorgangen und geschehen/ sollen Oldermann und Kauffmanns Raht derselben Personen sich nicht mehr annehmen noch bekümmern/ sondern alß von der Hanse entfreyheit halten und bleiben lassen: Bemelte abgestandene Personen sollen auch nach der Handt in keinen Hanse Städten weder vor Bürger oder Inwohnere auff- und angenommen werden mügen/ bey Verwirckung Sechs Marck Geldes/ so offt dargegen und wider geschehen würde.

Der Sechste Theil oder Unterscheid des Bruggischen und Antwerpischen Contors Ordnungen.

De Potestate & Jurisdictione Oldermannorum.

NAchdem keine Commun noch Corporation vieler Personen bey guter Ordnung und Regiment bestehen noch erhalten werden kan/ ohn ordentliche Vorwesere und Häupter/ die Macht haben/ daß jenig was erbar/ löblich und wohl statuirt/ zu handhaben und zu exequiren. So wollen allgemeine erbare Hanse Städt nachfolgende ihrer Vorvätern alte Ordnungen und Statuten/ zu obbemelter Meynung bedacht und eingesetzt/ aus den alten Recessen gezogen/ fest stet und unverbrochen gehalten haben.

Von Macht/ Ordnung und Statuten zu machen.

In den ersten so gunnen und wollen gemeine Städt der Teutschen Hanse. Daß Olderleut und Kauffmanns Raht des Bruggischen dieser Zeit in Andorff residirenden Contors bey ihrer alten Gewonheit und Gerechtigkeit bleiben/ so daß sie

Statuten und Ordinantien machen mögen / alß ihnen düncket vor gemeine Wohlfahrt der Hanse deß Kauffmanns und Contors nutz/ bequem und gut zu seyn / iedoch so derohalben Klage vor die Städt kömen / was dann dieselbe darüber setzen und ordiniren / da soll es bey bleiben. Ex Recessu de Anno Domini 1418. confirmato Anno 1447.

Von Macht Oldermanns und Kauffmanns Raht das Recht zu besitzen / auch außzusprechen.

Zum Andern / so geben wir Oldermann und Kauffmanns Raht ordentlich wie oben angezogen erwehlet / vollnkommen Macht und Gewalt allerley irrige zweyspaltige Sachen und Geschille / so zwischen einigen der Hanse Städte verwand residirenden oder andern aus den Hanse Städten Kauffleuten / Schiffern/ Contors verwesern / und desselbigen Dienern / einiger Maniern entstehen möchten / nach gehörter Klag Antwort Replic Duplic und darauff gethanen Beschluß gütlich / oder durch rechtliche Erkändtnüß zu entscheiden / ordnen und setzen darauff ferner / daß gemelte Oldermann und Kauffmanns Raht das gantze Jahr aus alle Dienstage / und da Wichtigkeit / oder sonst Vielheit der Sachen solchs erfodern würde / auch alle Freitags im Sommer von Ostern an biß uff Martini zu acht Uhren / und fort den Windter über zu neun Uhren alles vor Mittags zu sammen kommen und das Recht besitzen / erkennen und außsprechen / auch gemeiner Wohlfart / und dem Contor wegen gemeinen Kauffmanns gelegen / rahtschlagen/communication halten und disponiren sollen.

Daß Oldermann und Kauffmanns Raht der Rechtstagen ordinariè außwartten sollen.

So wollen auch gemeine Hanse Städt zu Beförderung des Rechtens / und damit die streitige Partheyen nicht auffgehalten / sondern schleunig Recht erlangen mögen. Daß die Contors Verwandten ihre Kauffhändel und Sachen darnach anschlagen und dirigiren sollen / damit ein jeder von ihnen abgesetzte Rechtstage halten/ zu rechter Zeit persönlich erscheinen und außwartten könne. Und da dem zu gegen geschehen / und jemandt ohn Ursach und Verhinderung / so ins gemein vor ehehafft und erheblich durch den Aldermann und mehrern Theil der anwesenden Kauffmanns Rähten erkandt / nicht erscheinen / und gar außbleiben / oder daß er aus ehehafft nit erscheinen können / sich mit dem Eyde zu Purgiren beschwert befinden würde. Sollen dieselbige vor die erste Reise drey Schilling / und vor die andere Reiß fünff Schilling /und vor die dritte arbitral Buß verbührt haben / auch aufflegen und bezahlen / die aber / so zu langsam ankommen / wenn der Aldermann und mehrer Theil niedergesessen / sollen alßbalde sechs Pfenning in die Büchse vor die Armen einwerffen.

Daß ein Hansischer den andern in kein frembd Recht ziehen noch damit ansprechen oder beschweren soll.

Es ordnen/ setzen und wollen auch gemeine Erbare Hanse Städt / daß in allen irrigen Sachen/ Geschillen oder Zweyspaltungen/die weren Civil oder Injurien Sachen (außgescheiden die damit etwa Straff am Leibe oder Gliedern verwirckt seyn möchte) so unter den Residierenden Kauffleuten / Schiffern und

und andern der Hanse und Contors Verwandten außstehen und verfallen möchten. Derowegen einer den andern mit Recht vorzunehmen/oder zu beschulden gedächte/ daß solchs nirgends anders/dann vor Oldermann und Kauffmanns Raht geschehen/ und daselbst biß zum Ende verfolgt/ auch mit Rechte außgeführet und entschieden werden soll/und sollen gemelte Oldermann und Kauffmanns Rath die streitige und zwistige Partheyen darüber mit Recht entscheiden.

Von Macht zu Appelliren.

Wofern aber einige bemelter Partheyen außgangener Rechtspruch nicht gefiele/ sondern dadurch beschwert zu seyn vermeinte/, mag er alsdann solchs Urtheil und Rechtspruch vor den erbarn Rath zu Lübeck/und den andern Wendischen Städten und sonst niemand anders mittels gebührlicher Appellation / oder Provocation innerhalb zehen Tagen schelten und gemelte Städt sollen und wollen sie in erster ihrer Versamblung darüber mit Recht scheiden.

Bedüchte auch den Wendischen Städten die Sache ihrer Umbständigkeit halber zu schwer und wichtig seyn/so mögen dieselbe solche Sache vor gemeine Hanse-Städt zu erster ihrer Versamblung umb die Partheyen daselbst mit Recht zu entscheiden/ hinweisen.

Doch sollen die Alterleut auff diesem Fall die Sache mit Klagten und Antworten dem erbarn Rath zu Lübeck in Schrifften versiegelt übersenden/ umb davon förter die andere Wendische Städt zu berichten sich desto baß darnach zu richten/ welchs also gemeine erbare Hanse-Städt strengelich und unverbrochen wollen gehalten haben.

Von denen so von frembden Herrn oder Obrigkeiten/Proceß/ Mandaten oder Inhibitionen außbringen.

Und zu steter und fester Haltung dieser Ordnung/ haben ingleichen gemeine HanseStädt einträchtiglich verabschiedet und geschlossen/ daß keiner der Hansen verwand den andern in Sachen von geschillen / wie obgemelt/ mit Relevementen/ Inhibitionen, Mandaten/Appellationen an frembde Oberherrn und dergleichen Processen beschweren soll/und da iemand hiergegen thäte/oder durch andere Personen bey einigen Oberherrn verschaffte oder verschaffen liesse/ daß Oldermann und Kauffmanns Raht oder auch obbemelten Städten zu richten und Recht zu sprechen/oder den Partheyen vor denselben zu procediren inhibirt, Mandirt und verboten würde/daß die Kauffleute/so solchs thun/thun lassen oder verschaffen/ daß gethan werde/ dardurch gemeiner HanseStädt Privilegia Frey und Gerechtigkeit auff allen Contorn/darzu Bürger Freyheit in den HanseStädten verboren/auch in keiner derselben vor Bürger entfangen / vergleittet/ noch gelitten werden / daß auch keine Hansische solche Personen ihre Güter zu entfangen oder einiger Gestalt vor sie zu Factoriren viel weniger mit denselbigen in Marschopy heimlich oder offenbar treten/retrahiren/Geld auff Wechsel annehmen oder geben/noch sonst einiger Gestalt Kauffmanns Gewerb treiben mögen/und noch hierenboven in Brüche von sechs Marck lödtiges Goldes verfallen seyn sollen.

Von Appellirung an den Raht zu Lübeck allein/ oder auch andere Städt.

Als aber hiebevor im Fall der Appellation und Provocation von Oldermann und Kauffmanns Urtheiln/der Brauch und Gewonheit (wie aus des Contors alten Protocollen und Rechts Büchern offentlich erfindlich) gewesen/daß ie zuweilen bemelte Appellationen an den Raht zu Lübeck allein/oder wol andere Städt beschehen/ so wollen gemeine Erb-Hanse-Städt/solche Gewonheit hiemit bestätiget/uñ confirmiret haben/daß nemlich im Fall beyder Partheyen bewilligen gedachte Appellationes an einen Erb-Rath zu Lübeck oder auch andere Hanse Städt geschehen mögen/ als da beyde Partheyen derselben Hanse-Stadt dorthin die Appellation gehen solte/ Bürger und Inwohner weren.

Von Verweisung streitiger Sachen an besondere Städte.

Es sollen auch Oldermann und Kauffmanns Raht auff diesen ietztgemelten Fall solche streitige Partheyen/ sonderlich da die Sachen weitläufftig / wichtig und also geschaffen weren/daß die balder und besser instruirt und erörtert werden möchten/an ihre Obrigkeit/ darunter sie gesessen/ zu verweisen Macht haben.

Und ist diesem nach gemeiner Hanse-Städt Erklärung Will und Meinung/ daß kein Kauffmann von der Hansen den andern mit andern dann des Kauffmaňs Recht arrestiren/beschweren/oder verfolgẽ soll/bey Straf uñ arbitral wie obgemelt.

Wie die jenigen / so der Flucht halben verdacht mit frembden Rechten beschlagen auch angesprochen werden mögen.

Da aber der Kläger ein redlich Mißdüncken hätte / und besorgte / daß der Schuldener oder die Person/ damit er sonst zu thun/ weichhafftig / oder fugitiv werden möchte. Soll derselb von den Oldermann / oder in dessen Abwesen von zweyen den ältesten Contors Verwandten/so am ehisten anzutreffen / daß er auff solche verdächtige Personen mit frembden Rechten und Arrestament/ procediren möge/ Erlaubnüs bitten / welchs ihme auch nachgeben und gegönt werden soll/ so lange biß solcher verdächtiger/ Beklagter dem Klägern seine Action und Forderung zu recht gnugsam/davon die Erkäntnüß bey Altermann und Kauffmanns Rathe seyn soll / verbürgt / nemlich des Rechten vorgemelten Oldermann und Kauffmanns Raht außzuwarten/ auch gnug zuthun/ iedoch auff der Partheyen/ so solch frembd Arrest begehren Unkosten.

So auch der Arrestirter nicht achter halt angelangt noch bekommen werden möchte/und der Kläger seine Anspräch beweißlich machen und darthun köndte / soll auff anhalten der Arrestanten Urteil und Recht abgesprochen werden mögen. Welchs folgends an die Stadt/da der flüchtiger seßhafftig und Bürger ist/mit Beweiß und Schein/daß er auß den Arrest flüchtig worden / zu exequiren übergesand werden/worzu man den Kläger Brieff und andere Hülff und Beförderung mittheilen soll.

Was Umbstände oder Formalia in Appellation Sachen zu halten.

Da iemand wie obgemelt durch Altermann und Kaufmanns Rathe Urtheil beschweret zu seyn vermeinete/und derwegen davon zu appelliren vorhabens were/ soll er solchs innerhalb zehen Tagen thun/ doch also/daß der Appellant seine interponirte Appellation vermöge des Rechtens in gebührlicher Zeit und nemlichen in 2. 3. oder vier Monaten biß zu Außgang eins Jahrs und nicht darüber wie daß der Oldermann iedermals nach Gelegenheit ermessen/ansetzen/und aufflegen wird/sein vorgewendete Appellation vorgemeltem Raht der Stadt Lübeck oder der Stadt/ vor welcher beyde Partheyen gethane Appellation zu prosequiren verwillkührt/ anbringen/und wie sich von rechtswegen gebührt/ anhengig machen/ dieselbe auch erstlich mit Erlegung einer gülden Kronen oder der Würthen dafür bestätigen und bekräfftigen soll.

Von Bürge zustellen nach gethaner Appellation.

Item als auch im Braband und anderswo in den Niederlanden ein alt herkommen Recht und Gebrauch ist/daß in Fällen klarer und agnoscirter Obligationen und Wechsel Briefen gerichtlich bekandter Retardaten oder Schulden / Item von Haußhur/verschinen Renten und Pachten/ Arbeiters und Dieners Liedlohn/ verzehrten Kosten/gedrunckene gelagern Backherren Brauern/Fleischhauern/und Daverinnern Kersen die verdampte oder schuldige Partheyen die abgeforderte Schuld alsbalde nantiziren/das ist bar hinder gericht / deponiren müssen / welchs folgends der Kläger gegen gnugsame Caution auffheben Ordnung in Druck außgangen bey den 15. Articul. und aber weil solcher Brauch und Gewonheit bey den

Contor

Contor nicht gehalten wird der Ursachen folgt / daß ein Hansischer den andern in obbemelten Fällen ungern mit des Kauffmanns Recht anspricht / so setzen ordnen und wollen gemeine erbare Hanse-Städt / daß er mit der nantization in obbemelten und andern Fällen / da die nach der Landen Ordnung Ubung und Gewonheit statt hat und gebraucht wird / ingleichen Fällen vor Oldermann und Kaufmanns Rathe auch gehalten werden soll / alles nach weiter Außführung obangezogener in Druck außgangener Ordnung.

Von frembden Aussenhansischen so vor Oldermann und Kauffmanns Rathe einige der Hanse verwand in recht ziehen.

Nach dem auch zu vielmahlen sich zuträgt / daß die Eingesessene der Niederlanden / auch andere der Hanse nicht verwandt einige Hansische Personen vor Altermann und Kauffmanns Raht / unerachtet / daß sie darzu nicht gehalten / nach Anweisung des 26. Articuls des andern Theils der Composition mit der Stadt Antwerpen eingangen / auß freyen Willen zu recht fordern und laden lassen / in welchem Fall Oldermann und Kauffmanns Raht in Ubung und Gebrauch haben / daß solcher frembder nit Hansischer zuvor ihre Jurisdiction agnosciren / und mit Handtastung angeloben muß / daß er an des Kauffmanns Recht ein Begnügen haben / und davon weiters anders wohin nit appelliren wolle. So wollen gemeine Erb: Hanse-Städt solche Gewonheit und Gebrauch Krafft dieser Ordnung confirmiret und bestätiget haben. Mit den Anhang / daß Oldermann und Kauffmanns Raht in diesem Fall sonderlich beladen seyn sollen / solchen Partheyen gute und kurtze richtige expedition und Rechtens Erörterung zu thun.

Von Straff der jenigen so leichtfertig und ohn rechtmäßige Ursach appelliren.

Als auch zum weilen vorfället / daß einige Partheyen in geringschätzigen Sachen / ohn daß sie wider Recht beschwert oder sich zu beschweren befügte Ursach haben / Allein die gegen und winnende Parthey auffzuhalten / frivolè appelliren / damit dann solchs ungebühr so dem Rechten zu wider eingezogen und abgewandt / dem Appellanten auch geholffen werde / daß er nach abprobirten Urtheil in erster Instantz außgangen / darauff würckliche execution erlangen möge.

So setzen / ordnen und wollen gemeine Erb: Hanse-Städt / daß fürbaß kein Appellation zugelassen oder Statt haben soll / da die Hauptsache darumb die Appellation interponirt, über 20. Pf. Flämisch sich nicht erstrecket / und über das der Appellant nicht erstlich gnugsame Caution gestelt und gesetzt hätte / daß im Fall seine Appellation unrechtmäßig und unwürdig erkandt würde / daß er alsdann dem vorigem Urtheil und Erkäntnüß gnugthun gleichfals auch dem Appellaten alle aufflauffene Unkosten und Schaden nach rechtlicher Ermäßigung erstatten / und dem Ersamen Kauffmann daß er leichtfertig und ohn erhebliche rechtmäßige Ursachen appellirt / drey Pf. Flämisch zur Straff und Buß unweigerlich einbringen und bezahlen wolte.

Von Straff der jenigen so auff eins andern erforderten Eyd oder des Kauffmanns Urtheil sprechen und schelten würde.

Item wir ordnen und setzen / daß da iemands des Ersamen Kauffmanns ergangen Urtheil oder auff eins andern Manns rechtlich gethanen Eyd / in wasserley Sachen / daß auch were / schelten / oder dargegen mit unnützen Worten sprechen würde / daß der fünff Pf. Flämisch verwirckt haben soll.

Von Straff der jenigen so gegen des Oldermanns Verbott verreisen würden.

Item so sich auch begebe / daß der Oldermann iemands von des Kauffmanns Recht wegen / geböte / ohn Vorwissen und Urlaub des Kauffmanns nit zuverreisen / und

und iemand dargegen sich ungehorsam erzeigte und hinweg zu ziehen unterstehen würde. So geben wir dem Oldermann Macht/daß er solchen Mann durch einen oder mehr Thorwärtere und andere darzu verordnete Diener wieder holen und in Hafftung mag setzen lassen / so lange und biß er zu gebührlicher Gehorsamb gebracht/und dem rechtem Abtrag gethan hat.

Von Erlegung der verwirckter Bruchen und Bussen.

Item ordnen/setzen und wollen gemeine Erbare Städt ins gemein / daß ein ieder Kauffmann Kauffgesell oder Schiffer von der Hansen/ auff Ermahnung wegen Oldermann und Kauffmanns Raht/ die verwirckte Bussen oder Bruchen auff angekündigte Zeit niederlegen und würcklich bezahlen soll; Thäte das iemand nicht/ der soll zum andern mahl ermahnet/duppelte / und zum dritten mahl dreyfachig Bußeinbringen. Und da einiger darüber bey Ungehorsambkeit bleiben würde/ sollen Oldermann und Kauffmanns Rathe den oder dieselbigen an seinen Gütern/ so hohe als die Busse ertraget/ pfenden/oder da er nichts das Pfandbar were/hätte/ mit Einziehung der Personen straffen mögen/wie sie solchs Krafft verliehener Privilegien und Composition zu thun Macht haben.

Daß ein ieder sein erlegte Buß innerhalb Jahr und Tag mit Außführung seiner Unschuld wieder fordern möge und solle.

Was nun also durch Ubertretung obgemelter Statuten und Ordnung/ und sonst ein ieder umb seiner Verschuldung und ungehorsambs willen zur Bussen niedergelegt. Solchs soll ein ieder innerhalb Jahr und Tag mit Außführung seiner Unschuld vor dem Ersamen Kauffmann gebührlicher Weisen wiederumb fordern mögen/und im Fall iemand solchs durch sich selbst oder seinen Vollmächtigen/in obbestimbter Zeit/ ohn ehehaffte Verhinderung nit thäte / so soll alsobald ohn ferner dilation die deponirte Bruche in die Büchse geworffen werden. Dergleichen soll auch geschehen so auff iemands einige Bruche verwirckt zu haben durch einen Ersamen Kauffmann condemniret were.

Welcher massen der Altermann einen iedern Kauffmann zu Verfolgung seins Rechtens beyständig seyn soll.

Hiergegen sollen auch alle Kauffleute von der Hanse/so sich dem Oldermann und Statuten gehorsamb erzeigen/und was ihnen von Rechts und Pflichts halben zu thun gebühret leisten/ in Sachen da sie den Privilegien zu wider beschweret werden/ durch den Oldermann und Kauffmanns Rath/ doch auff ihre Kosten und des Kauffmanns Recht verthädigt werden. Und soll demselben in allen rechtfertigen Sachen aller müglicher Beystand geschehen. Derohalben dann der Oldermann gleichfals Macht haben soll/ In solchem Fall etzliche bequeme Personen zu verordnen/welche dem Beschwerten seine Sachen am besten fördern helffen / und da sich des iemands weigern würde/der soll zwantzig Schilling verwircken/ Es soll auch ie zum Zeiten/da solchs der Sachen Wichtigkeit erfordert/ der Oldermann / so fern er durch andere ehehafftigere gemeine Händel/die erkändlich weren/nicht verhindert würde/ selbst in eigner Personen mitgehen/und obgemelter Massen dem wieder recht und den Privilegien beschwerten/ so viel müglich beiständig seyn.

Und so sich dann folgends hierüber zutrüge/daß der Oldermann oder die jenigen so von dem Oldermann darzu deputirt weren / umb solche Sachen willen des Kauffmanns Recht und Privilegia belangend/in Unfall und erkändlichen beweißlichen Schaden bekäme/ denselbigen soll der Kauffmann gebührlicher Weise wiederumb ergentzen und erstatten.

Welcher

Welcher massen obgemelte Statuta dem gemeinen Kauffmann jährlichs vorgelesen werden sollen.

Ferner damit sich jedermänniglich diesen obgemelten Statuten und Ordnung so viel dern einen jedern insonderheit antrifft / allenthalben gehorsam und gemäß zu halten wisse / und sich mit keiner Unwissenheit zu entschuldigen habe / so ordnen und setzen wir / daß jährlichs dem gemeinen residirenden Kauffmann alle und jede solche Statuta als dieser Ordnung einverleibet und dem gemeinen Kauffmann zu wissen von nöthen / zweymahl als zum ersten / wann ein neuer Oldermann gekohren werden / und folgends über ein halb Jahr darnach / bescheidenlich vorgelesen werden solle / damit sich ein jeder so viel destobesser vor allen Schaden und Vbertretung zu hüten wisse.

Daß der Oldermann ob den Statuten ernstlich halten soll.

Vnd befehlen demnach Oldermann und Kauffmanns Raht in Nahmen und von wegen gemeiner Städt ernstlich / daß sie auff alle und jedere Sachen und vorfallende Gebrechen gute Achtung haben / und die Vngehorsamen / so gemeiner Städt Recessen und dieser reformirter Ordnung / auch des Kauffmanns Geboten zu gegen handlen / mit den angehengten und bestimbten gebürlichen Straffen und Bussen unnachlässig verfolgen und alle Poenen fleissig einfordern solle / und so darüber einige Personen vorfallen würden / welche sich abhendig gemacht / und derhalben in des Kauffmanns Macht zu straffen nicht weren / solche abtrünnige und ungehorsame Personen soll der Kauffmann der Stadt / da sie Bürger seyn / anzeigen / mit begehr dieselben nach ihrem Verdienst der Gebür nach zu straffen / und im fall dañ solche Stadt darinnen abseumig were / und die angezeigte Uberfahrern nicht straffen würde / so soll der Kauffmann solchs den gemeinen Städten in ihrer nechster Zusammenkunfft zuschreiben und verkündigen / damit dieselbigen folgends darauff was Recht und die Billigkeit wissen / zu ordnen und vorzunehmen.

Lit. I. EX-

Lit. I.

EXTRAICT DES LETTRES PATENTES DES Roys de France, ou sont contenus les Privileges, seuretez, saufconduits, congez, exemptions, franchises, immunitez, ensemble les Arrests, sentences & autres actes obtenus sur leur verification, publication, & entrenement pour les habitans, Citoyens, & Marchands des Villes Imperiales d'Allemagne, frequentants les Foires de Lion, & autres Villes & lieux du Royaume de France & Pays de l'obeissance du Roy.

SCAVOIR les lettres patentes en forme de Chartre du Roy François premier du 14. iour de Mars 1515. signées par le Roy Robertot, & seelees à simple queüe de cire iaune, contenants les Priuileges donnés par sa Maiesté, ausdits Marchands Allemands pour raison des anciens traitez, alliances & confederations faites entre luy & lesdits Sieurs desdittes Villes Imperialles, comme principaux contrahents au traité de Paix faicte par sadite Maiesté auec feu Charles Empereur des Romains, par lesquelles il est permis ausdits Marchands en tout temps, mesme de guerre, (lequel sous le bon plaisir du Roy, on leur fera sçauoir vn an deuant pour se pouruoir) de trafiquer en France auec toutes sortes de Marchandises non prohibées, francs & exempts de tous subsides, taxes, & nouueaux imposts, & auoir pour cela seureté, saufconduict & protection de porter armes auec clause de pouuoir trafiquer, entrer, sortir & leuer leurs Marchandises quinze iours apres les foires de Lion auec pareille franchise que durant le temps de leur durée. fol. 1. 5. 2.

Anno 1515. le 14. Mars. — FRANCOIS I. — *Liberté Comerce. Exemption de nouueaux impos.* — FRANCOIS I.

Consentement des Thresoriers de France. — 1517. 25. Octobre.

Les Lettres attachées obtenues sur ce faict des Thresoriers de France du 25. Octobre 1517. signées Cottereau, par lesquelles apres que lesdits Thresoriers ont consenty à la lecture & publication d'icelles, a voulu & ordonné que lesdits Marchands iouissent du contenu en icelles, folio 2. 5. 3.

Des Generaux des Finances. — 1517. 28. Octobre.

Les lettres de Messieurs les Generaux des Finances du 28. Octobre 1517. signées Losier, par lesquelles apert que les Generaux ayants veu les lettres de sa Maiesté & des Thresoriers auroient ordonné qu'elles seroient leuës, & que lesdits Marchands iouyroient du contenu fol. 4.

Du Senechal de Lion. — 17. Nov.

La sentence donnée par Mr. le Senechal de Lion, le 17. Nouembre de laditte anée signées Gaultier, par laquelle apert, que lesdittes lettres auroient esté leuës & enregistrées, & ordonné que lesdits Marchands iouyront du contenu en icelles. folio 5. 6. 7. 8. 9.

Des Esleus au Lionnois. — 2. Decemb.

La sentence donnée sur la publication desdites lettres Messieurs les Esleus en l'Election du Lionnois du 2. Octobre 1517. signé le Charron fol. 9. 10. 5. 11.

Du Visiteur general. — 1518. Nov.

Autre sentence donnée sur la lecture desdittes lettres par le Maistre & general Visiteur des ponts, ports & passages de France du mois de Nouembre 1518. signé Victon fol. 11. & 12.

Alliances des Villes Imperialles cõserservees durant la declaration de guerre entre le Roy Francois I. & Charles V. & les Citoyens desdites Villes maintenus en leurs privileges. — 1527. 4. Mars.

Autres lettres de sadite Maiesté contenants mandement au Preuost de la Ville de Paris, comme il est contenu aux registres de la Chambre Criminelle du Chastelet de Paris pour conseruer lesdits Marchands & Escoliers desd. Villes Imperiales, nonobstant l'intimation & declaration de guerre de sadite Maiesté, contre l'Empereur Charles le Quint, attendu que toutes lesdittes Villes sont de tout temps & anciennetez confederées & alliées aux Roys & couronne de France, & auec deffenses de ne les offenser sur peine d'estre griefuement punis, donné à Sainct Germain en Laye le 4. iour de Mars 1527. Signé François & au dessous Breton, & en la suscription & au dos est escrit ce qui s'ensuit. A nostre amé & Feal le Preuost de Paris ou ses Lieutenants. Le contenu au blanc a esté

a esté crié, leu & publié à son de trompes, à cry public aux Carrefours de la Ville de Paris, lieux & places accoutumées à faire crys & publications. Signé par moy Vanzy le Norrissier Sergent à verge & Crieur iuré du Roy nostre Syre au Chastelet de Paris appellé à tesmoing Michel Gaultier trompette de satite Maiesté à Paris le Mecredy 14. Mars 1527. ainsi signé Norrissier fol. 1. du second. cahier.

1542. Autres lettres de sadite Maiesté du Roy François 1. en forme de Chartres du mois d'Aoust signée par le Roy Bochetel, & seelées à simple queüe de cire iaune, par lesquelles sur les nouueaux droits qui commencerent à s'imposer, sa Maiesté donna aux Citoyens & Marchands desdites Villes Imperiales, pareilles immunités exemptions, & franchises, qu'auoient lors obtenus, les Sieurs des Ligues de Suisse, lesquels par leurs traitez auec sadite Maiesté estoient exempts de toutes nouuelles impositions dés l'année 1516. fol. 12. & 13. *Les Citoyens des Villes Imperialles exempts comme les Suisses.*

1543. le 24. Aoust. Autres lettres patentes de sadite Maiesté signés par le Roy Robertot, & seelées de Cire rouge sur simple queüe portans relief d'omission d'addresse, auec confirmation de la susdite immunité: Par lesquelles est mandé aux Cours de Parlement de Grenoble, d'Aix, de Prouence, & à tous qu'il appartient de n'exiger aucune nouuelle imposition desdits Marchands. fol. 13. & 14. auec arrest de verification d'icelles lettres en la Cour des Aides de Paris du 6. Septembre audit an. Signé le Sueur. *Continuation d'exemption de toute nouuelle imposition.*

Antre Arrest de verification des precedentes lettres, par les Gens des Comptes de Grenoble du 3. Septembre audit an. Signé Guyon, fol. 15. *Verification par la Chambre des Comptes de Grenoble.*

Autre Arrest de verification & enterinement desdites lettres, au Parlement de Grenoble, desdits iours & an. Signé Berthel, & seelé du grand seel de ladite Cour en cire rouge. Par tous lesquels Arrests est mandé aux Receueurs Maistres des ports, Greffiers, Priseurs & Mesureurs, establis aux extremitez du Royaume, pour la cueillette des droits de l'imposition Foraine, qu'ils n'ayent à molester lesdits Marchands pour raison des marchandises qu'ils tirent & enleuent hors du Royaume, Pays terres & Seigneuries de saditte Maiesté, ains les laissant iouir du contenu desdittes lettres. fol. 16. *Par le Parlement dudit Grenoble.*

Lettres du Roy Henry second contenants priuileges & confirmation d'autres priuileges donnés ausdits Marchands par le Roy François premier au mois de Mars 1515. en datte du mois de Decembre 1547. signées par le Roy du Duc de Montmorency Connestable & Grand Maistre de France, Monsiuer le Chancelier & autres presents Bouchetel; par lesquelles est permis aux Marchands desdittes Villes de trafiquer auec toutes & telles marchandises qu'il leur plaira, exempts de tous nouueaux subsides, auec pouuoir d'entrer, sortir, & leuer leurs marchandises quinze iours apres les Franchises des Foires de Lyon. Au pied desquelles est la verification d'icelles. Lesquelles lettres sont seellées à double queüe de soye rouge & verte, de cire verte; Et sont tres amples auec la lecture & publication au pied. *HENRY II. Liberte du trafic auec continuation d'exemption.*

1548. au premier iour de Ianuier, autres lettres de sa ditte Maiesté signées par le Roy en son Conseil Guyneau, & seellés à simple queüe de cire iaune, par lesquelles est mandé à tous Officiers de lire & publier les lettres de Decembre 1547. par luy octroyées, dont dessus est faitte mention, non obstant l'interual du temps, & au pied la lecture & publication dicelles, à Lion, Grenoble, & Aix. fol. 23.

L'arrest donné par Messieurs de la Cour de Parlement, de Paris du 8. Feburier 1548. signé Berniere, contenant la verification, lecture & publication *Verification par le Parlement de Paris.*

des

des lettres octroyées par sadite Maiesté dont dessus est faite mention. fol. 26.

Reglement du commerce auec pareille seurete & immunite.

Les lettres de saditte Maiesté du 23. Auril. 1548. signée par le Roy le Sire de Montmorency Connestable de France, vous & autres presents de l'Aubespine, seelées du grand seel à double queüe de cire iaune, contenants repetition des precedentes, par lesquelles est donné reglement du commerce ausdits Marchands durant les guerres, tendant à la seureté de ceux qui ne font que trafic licite: Et encor que quelques vns entre eux fussent ses ennemis; que pour cela il n'entend pas inquieter les autres en leur trafic, & au pied la lecture & publication à Paris, Diion; Rouen & Aix, apert, seellées à double queüe de parchemin de cire iaune. fol. 20. 21. 22. *1548. 23. Auril.*

D'autres lettres de radite Maiesté du 23. May 1548. signées pat le Roy de l'Aubespine, seellées à double queüe de parchemin, de cire iaune, dans lesquelles est contenu plus ample declaration de sa volonté pour la seureté de leur negoce durant les guerres, & au pied la lecture d'icelles. fol. 24. 25. *23. May.*

Verification par le Parlement de Dijon.

D'autre Arrest de la Cour de Parlement de Dijon du 7. May 1549. signé Chapelain, sur la lecture & publication dicelles lettres de sadite Maiesté fol. 26. *1549. 7. M*

Verification du Parlement de Grenoble.

D'autre Arrest donné de la Cour de Parlement de Dauphiné du 3. Iuillet 1549. signé Besson sur la lecture & publication d'icelles lettres. fol. 27. *3. Iuillet.*

Amplification des priuileges sur les enfans desdits Citoyens & Marchands.

Lettres patentes de sadite Maiesté du 4. Iuillet 1549. signées par le Roy en son Conseil, le sieur de Chanteler present Bochetel, & seellées sur double queüe de cire iaune, contenant amplification desdits Priuileges, & immunitez sur les enfans des Marchands desdites villes qui viendroient en France pour apprendre les langues & le negoce fol. 27. 28. 29. *4. Iuillet.*

Verification des Parlemens de Thoulose & Bourdeaux.

Des Lettres de sadite Maiesté du 2. Iuillet 1550. signées par le Roy en son Conseil Guyneau, seellées à simple queüe de cire iaune, par lesquelles est mandé aux Cours de Parlement de Toulouse, Rouen & Bourdeaux de lirect publier ces lettres du mois de Decembre 1547. nonobstant qu'elles fussent vieilles. Au pied desquelles est l'acte de publication desdites Cours de Thoulouse & Bourdeaux fol. 30. *1550. 2. Iuillet.*

Verification par le Parlement de Rouen.

L'Arrest donné sur la publication desdites lettres par Messieurs de la Court Parlement de Rouen le 18. Iuillet 1550. signé Sureau, fol. 31. *18. Iuillet.*

Mandement pour s'informer & donner aduis sur l'exemption des nouueaux droicts.

Mandement du Roy à son Seneschal Procureur, & Aduocat en sa ville de Lion du 9. Decembre 1550. signé Henry, & au dessous de l'Aubespine, pour s'informer & donner par ensemble aduis sur la requeste desdits Marchands, tendant à ce qu'ils soient declarez non compris en l'Edit nouuellement par luy fait sur la perception de ses droicts de la foraine du safran, cires, futaines & autres Marchandises, fol. 31. *9. Decem*

Aduis des gens du Roy à Lion sur l'exemption susdite.

Safran, cires & fustaines comme toute autres marchandises d'Allemagne declarees exemptes des nouueaux subsides par l'aduis des Generaux.

Aduis tres ample desdits Seneschal Procureur & Aduocat du Roy à Lion, en datte du 8. Ianuier 1551. contenant qu'attendu que lesdits Marchands n'ont iamais rien payé pour lesdits safran, cires & futaines, & aussi qu'il a pleu au Roy les exempter de tous subsides nouueaux par ses lettres patentes du mois de Decembre 1547. & autres precedentes que lesdits Marchands ne sont compris en l'Edit nouuellement fait sur la perception des droicts de foraine, mesmes quant au safran, fustaines & autres marchandises, sur lesquelles l'on auoit lors voulu mettre quelque nouuelle imposition, ny aussi aux droits de l'entrée sur le vin de leur prouision seulement, fol. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. *1551. 8. Ianuier.*

Autre

Vin pour leur prouision exempt du droit d'entree.

Autre mendement de sadite Maiesté aux Generaux de Langnedoc du 4. Iuin 1551. signé par le Roy en son Conseil de Laubespine, pour auoir aduis desdits Generaux sur le fait de telle importance & consequence auant qu'en donner sa volonté, fol. 42.

Mandement aux Generaux de Languedoc pour s'informer.

Aduis fort ample desdits Generaux sur ce que dessus contenant distinction particuliere & bien pertinente entre les anciens droits du Roy & les nouuelles impositions portants que lesdits Marchands sont exempts de toute nouuelle imposition du dernier iour de iuin 1551. signé Charles du Plessis.

Aduis desdits Generaux contenant distinction pertinente entre les droits nouueaux & les anciens.

Premierement, quant au droit de l'imposition foraine, lequel le Roy a accoustumé de faire prendre & leuer de bien long temps, comme deux cens ans y a ou plus, sur toutes les marchandises sortans de son Royaume, pays, terres & Seigneuries, lequel droit toutes personnes ont accoustumé de payer, mesmes les Suisses des Ligues, & les Marchands Allemands des villes Imperiales, quand ils enleuent le safran & autres marchandises hors la ville de Lion hors la foire. Son aduis est que le Roy François Premier par ses Lettres du 11. Aoust 1542. & 24. Aoust 1543. & le Roy Henry II. par celle du mois de Decembre 1547. n'ont aucunement entendu ny voulu exempter & affranchir lesdits Marchands Allemands dudit droit de l'imposition foraine, qui est vn ancien droict, comme cy dessus est dit, & non nouueau.

Imposition foraine, ancien droit sur les marchandises qui sortent du Royaume.

Secondement, quant au droit d'entrée d'espicerie & droguerie que le Roy fait leuer par ses Officiers sur toutes marchandises declarées en l'Edict de l'imposition foraine, au chapitre de l'Espicerie & Droguerie, qui est vn droit nouuellement creé & erigé. Luy semble sa Maiesté par ses Lettres patentes du mois de Decembre 1547. exempte lesdits Marchands du droit d'entrée comme nouuellement mis & estably, & qu'aucune chose ne leur doit estre demandée pour l'entrée des cires, fustaines, & autres marchandises qu'ils amenent d'Allemagne, ny pareillement des safrans qu'ils amenent d'Espagne & font entrer en ce Royaume.

Entree d'Espicerie & droguerie, droit nouueau.

Tiercement quant à la Gabelle que les habitans de Lion leuent sur le vin qui entre dans leur ville pour subuenir au payement de leur part de la solde de 50. mil hommes de pied, qui est vn subside nouuellement imposé & permis audit Lion.

Gabelle sur le vin qui entre à Lion, droit nouueau.

Son aduis est, que le Roy par sesdites lettres patentes du mois de Decembre 1547. a entendu d'affranchir lesdits Marchands dudit subside comme nouuellement estably, dont on ne leur doit rien demander, pource qu'ils font entrer de vin pour la prouision d'eux & de leurs maisons, fol. 43. 44. 45. 46.

Imposition pour la solde de 50. m. hommes de pied, subside nouueau.

D'autres lettres de sadite Maiesté du 27. Nouembre 1551. signées par le Roy de l'Aubespine; & seellées à simple queüe de cire iaulne par lesquelles est mande à Messieurs des Cours de Parlement de Prouence & Chambery, de publier & enregistrer lesdites lettres dudit mois de Decembre 1547. nonobstant l'interual du temps, fol. 46.

Parlement de Prouence & Chamberry.

Lettres patentes de sadite Maiesté du dernier Nouembre 1551. signées par le Roy, de l'Aubespine & seellées du grand seel sur simple queüe de cire iaune, par lesquelles en conformité desdits aduis, le Roy en confirmant lesdits priuileges exempte lesdits Marchands de toutes nouuelles impositions fol. 47. & furent enregistrées lesdites lettres en la Cour des Aydes à Paris le dernier iour de Feurier 1552.

Declaration du Roy sur le susdit aduis contenant confirmation d'iceux & exemption des nouueaux subsides.

Verification par le Parlement d'Aix.

L'Arrest donné sur la lecture & publication d'icelles par la Cour de Parlement de Prouence du 7. Auril. 1552. signé le Boy fol. 48. 7. Au

Coutre les Conseillers de la ville de Lion. Declaration du Roy sur la cession de ses nouueaux droicts, faite aux Conseillers de Lion auec clause d'en iouir aux anciens droicts, par laquelle lesdits Marchands sont exempts, & restitution leur est faite de ce qu'ils ont paye.

Lettres patentes de sadite Maiesté confirmant lesdits priuileges du 6. Auril 1556. signées par le Roy l'Euesque de Neuers Magistre des Requestes ordinaire de l'Hostel, present Bourdin, & seellées à double queüe de cire iaune, par lesquelles il declare que par la cession par luy faite aux Conseillers de Lion au mois de Mars 1555. de ses droits de foraine pour en iouïr. Il n'a entendu & n'entend auoir permis ausdits Conseillers de prendre ny leuer autres droicts que les anciens sur lesdits Marchands tels qu'ils ont accoustumé de payer, comme ayant droit de sadite Maiesté, & lesdits Conseillers les ayans contraints de payer lesdits noueaux droits, y sont condamnez de restituer ce qu'ils auoient exigé desdits Marchands contre la teneur de leurs dits priuileges, fol. 48. 49. 50. 1556. 6 auril

Autres lettres de sadite Maiesté du 8. Feurier 1558. contenant vn relief d'obmission d'addresse & de surannation desdites lettres du dernier Nouembre 1551. auec confirmation des susdits priuileges, fol. 51. 1558.

Extraict des Registres de la Cour des Aides à Paris, contenant verification & enregistrement des susdits priuileges pour iouïr par lesdits impetrants du contenu en icelles, selon leur forme & teneur en date du dernier iour de Feurier 1558. signé le Sueur, fol. 52. 28. Fe

Publication des priuileges aux Bureaux de la Champagne.

Extraict des Registres du Bureau du Domaine forain, traite & imposition foraine en la generalité de Champagne, contenant la publication & enregistrement des susdits priuileges & exemptions, ce qu'accordant le Procureur du Roy audit Bureau pour iouir par lesdits impetrans du contenu de leursdits priuileges en date du 17. Mars 1558. signé Belin, au dos duquel sont adiousté les publications faites aux autres Bureaux particuliers de ladite Prouince. 17. Ma

FRANCOIS I.

Confirmation de tout ce que dessus Retribution par la Cour des Aydes à Paris.

Lettres du Roy François second du 24. Ianuier 1559. confirmants les precedentes auec vn relief de surannation des lettres du dernier Nouembre 1551. signées par le Roy Daulphin en son Conseil Coignet, & seellées du grand seel de sadite Maiesté de cire rouge sur simple queüe, verifiées en la Cour des Aydes à Paris le 18. Septembre 1560. signé le Sueur, fol. 52. 53. 1559. 24 Ianuier.

Verification par le Parlement & Cour des Aydes à Paris.

Les Lettres de sadite Maiesté repetants les priuileges donnez ausdits Marchands par ses Pere & Ayeul du mois de Mars 1559. signées par le Roy present Robertot, & seellées à double queüe de soye verte & rouge, de cire verte auec l'acte de publication en la Cour de Parlement de Paris & Cour des Aides dudit lieu, fol. 53. 54. 55. 1559. Ma

Reglement sur l'inscription des noms desdits Marchands Autre reglement tabli sur le commerce.

Autres Lettres de sadite Maiesté du 24. Mars 1559. signées par le Roy l'Archeuesque de Vienne Conseiller au Conseil priué present Robertot, contenant le reglement sur l'inscription que lesdits Marchands doiuent faire pour iouir des susdits priuileges, contiennent en outre pour la seureté de leur negoce, que leurs Marchandises quoy que meslées auec celles qui sont prohibées ou defenduës, ou auec celles de l'ennemy ne seroyent pour cela suietes a confiscation. Et furent lesdites lettres verifiées au Parlement de Paris le 6. Iuillet 1560. & en la Cour des Aydes le 18. ensuiuant fol. 55. 56. 57. 24. Ma

Lettres patentes de sadite Maiesté du 24. Iuillet 1560. contenant vn relief d'addresse à la Cour des Aydes à Paris pour verifier les susdites lettres du 24. Ianuier 24. Mars & autres dudit mois de Mars 1559. signées par le Roy à la relation du Conseil, Coignet fol. 59. 1560. 24 Iuillet.

Arrest

Arrest donné sur l'entherinement desdites lettres par ladite Cour des Aydes le 18. Septembre 1560. signé Vezuë fol. 60. 61.

CHARLES IX. Verification par la Cour des Aydes a Paris.

Lettres du Roy Charles IX. du 6. Aoust. 1561. par lesquelles est mandé à ses Cours de Parlement & des Aydes Chambres des Comptes, & autres Officiers que du contenu desdites lettres des Roys François premier & Henry second ils fassent iouir lesdits Marchands, ainsi qu'il est porté par icelle, & les verifications qui en sont ensuiuies, encor quelles confirmations faites tant par des Roys François 2. que Charles IX. des priuileges contenus aux dites lettres ne soyent qu'en termes Generaux. fol. 61. & 62.

Confirmation generale suffit sans expression des droits particuliers.

Lettres de sadite Maiesté du 14. Aoust 1561. signées par le Roy en son Conseil Coignet, & seellées à double queuë de Parchemin de cire jaune, par lesquelles est declaré que pour la jouissance desdits priuileges, il n'est besoing d'autres lettres de confirmation que de celles, qui generalement ont esté par luy accordées, fol. 63. lesquelles auroient esté verifiées en la Cour de Parlement de Paris & Cour des Aydes dudit lieu, fol. 64. 65.

Autres lettres de sadite Maiesté du 17. Auril 1562. signées par le Roy en son Conseil Coignet, & seellés sur double queüe de Cire iaune donnée sur vne Requeste desdits Marchands, disant comme les Officiers de Lion sur le fait des Espiceries & drogueries pour eneruer l'effect desdites lettres des Roys François I. Henry II. & Charles IX. auroient fait expedier certaines lettres de sadite Maiesté Charles IX. en date du 24. Nouembre 1561. par lesquelles sadite Maiesté auroit mandé au Thresorier de France estably à Lion de faire leuer, & receuoir exactement, & entierement tous, & chacun des droicts d'Espicerie, & droguerie, que lesdits sieurs auroit accoustumé de faire leuer & receuoir en ladite Ville de Lion suiuant l'ordonnance faite par son ayeul en l'an 1542. *sans aucuns en excepter, quelques lettres d'exemption qu'ils puissent auoir au contraire*, lesquelles il n'entendoit auoir lieu sinon pour celles qui auroyent esté données depuis son aduenement à la Couronne, auquel cas ils pourroient iouir desdites exemptions sans preiudice toutes fois des droicts appartenants à ses dites Officiers de l'espicerie, sous pretexte desquelles lettres les receueurs Controoleurs, & Visiteurs d'Espiceries, & drogueries entrans audit Lion auroient fait sommer aucuns desdits Marchands de leur dire, & declarer quelle quantité d'Espicerie, & droguerie, comme Safran, vif argent, cire, Vermillon. Et autres de ces Marchands auroient fait entrer audit Lion depuis le decez du feu Roy son Pere franchement, & sans payer les droits dessus, sur laquelle Requeste sadite Maiesté par ses dites lettres du 17. Auril 1562. declare qu'en ses dites lettres du 24. Nouembre il n'a entendu ny entend comprendre lesdits Marchands, ny aucune chose enerner ou diminuer de leurs dits Priuileges, veut qu'ils iouissent de leur contenu, selon le contenu des lettres precedentes à eux octroyées. Dont les verifications ont suiuies; & comme ils ont cy deuant bien & deuëment iouy, sans que sous couleur de ses dites lettres du 24. Nouembre du contenu desqueles il les exempte, leur soit en la iouissance de leursdits priuileges fait ou donné acun trouble ou empeschement, sans toutesfois que lesdits priuileges & exemptions se puissent entendre sinon aux Marchands originaires desdites Villes Imperiales, & non aux autres Marchands qui obtiennent lettres de Bourgeoisie desdites Villes, quelques part qu'ils fassent leur demeure. Commandement en outre de leur restituer tout ce qu'ls auoyent esté contraints de payer auparauant, & en vertu de cet Edit; & de descharger les cautions si aucunes auoient esté données fol. 65. 66. 67. Furent lesdites lettres verifiées & en registrées en la Cour des Aydes le 8. May ensuiuant pour iouir du contenu, signé le Sueur.

Contre les Officiers de la Douane de Lion.

Exemption des nouueaux droits ausdits Marchands originaires, quoy qu'au contract des Fermiers auoit esté posé la clause sans aucune en excepter quelques lettres d'exemption qu'ils puissent auoir au contraire.

Restitution de ce qu'ils auroient esté contraints de payer & cautions deschargees.

Verification de ladite Cour des Aydes.

CHARLES IX.

Lettres du consentement de la lecture, publication, & jouissance d'icelles lettres du Sieur de Malrad. General de ses Finances. Pourueu que lesdits Marchands ne fassent aucun abus ny faux adueu sur peine d'estre descheus de leur liberté, & à la charge de payer les gages des Officiers de la doüanne suiuant lesdites lettres par eux obtenuës le 4. Aoust. 1561. & 3. Ianuier 1563. exposants la volonté de sadite Majesté, signées Rogier, & seellées de son seel, fol. 168. 69. 70. 71.

Vif argent & vermillon declarez non copris sous les mots d'espicerie & droguerie.

Autres Lettres du Roy du 13. Decembre 1563. signées par le Roy en son Conseil Coignet, & seellées de cire iaune sur simple queüe, par lesquelles fut declaré que le vif atgent & vermillon ne sont pas compris sous les mots d'espicerie & droguerie, & par ainsi exempte du droict d'entrée. fol. 71. 72.

Confirmations desdits priuileges, auec iussion pour les verifier sans modification ou restriction & commandement de leur restituet ce qu'ils auroient este contrainrs de payer.

D'autres Lettres de sadite Maiesté du 14. Iuillet 1564. signées par le Roy en son Conseil Coignet, & seellées à simple queüe de cire iaune, contenant l'attache du sieur de Malrad; & par lesquelles sadite Maiesté casse ces impositions comme contraires à la grace des priuileges octroyez ausdits Marchands, lesquels elle leur confirme & mande au Seneschal de Lion qu'au cas que lesdits Marchands eussent esté contraints de payer aucune chose contre ses concessions aux Receueurs ou Officiers de la Douanne ou autre, de leur faire rendre, fol. 72. 73. 74.

Consentement des Generaux des Finances sans modification.

D'autres Lettres d'attache du sieur de Malrad du 20. Feurier 1565. signées Rogier, Contenants consentement de la lecture & publication des precedentes lettres, sans les enfraindre aucunement, auec defense de molester lesdits Marchands, nonobstant les Lettres obtenuës par lesdits Officiers de la Doüanne. fol. 74. 75.

D'autres Lettres de sadite Majesté du 2. Mars 1565. signées par le Roy en son Conseil, de l'Aubespine, & seellées à simple queüe de cire iaune, données sur vne Requeste & plainte desdits Marchands, contre vn certain fermier nouueau nommé Louys de Diaceto, qui leur auoit arresté leurs marchandises. Ces Lettres contiennent repetition ou recapitulation des priuileges par luy & ses ayeulx donnez ausdits Marchands, desquelles il veut qu'ils ioüissent. Et que s'ils auoient esté contraints de payer quelque chose, bailler caution ou autrement inquietez, il leur fust rendu, les cautions deschargées; Mandement au Seneschal de Lion de leur faire droict sur les despens, dommages & interests par eux soufferts, pour raison des empeschements receus par Louis Diaceto, fol. 75. 76. 77. lesquelles ont este leuës à la Cour des Aydes & entegistrées, ce consentant le Procureur General du Roy en cette Chambre, pour faire vser & iouir du contenu lesdits Marchands. Fait le 19. Nouembre 1565. signé le Sueur.

Descharge des despens, dommages & interests desdits Marchands.

Verification par la Cour des Aydes.

Verification par le Seneschal de Lion.

La sentence donnée par le Seneschal de Lion, sur la lecture & publication desdites Lettres du 30. Mars ensuiuant, par laquelle est porté que lesdits Marchands ioüiront de leursdits priuileges, & en ce faisant ne seront tenus de payer aucuns droits ny subside nouueau, & que tout ce qu'ils auroient payé leur seroit rendu; & pour le regard des dommages & interests qu'ils bailleroient leur demande contre ledit Diaceto, qui auoit esté ouy auant la prononciation de la sentence, fol. 77. 78. 79.

D'autres lettres de sadite Maiesté de l'onziesme Septembre 1565. signées par le Roy

le Roy en son Conseil Coignet, & sellées sur simple queüe de cire iaune, par lesquelles est mandé à Messieurs de la Cour des Aydes de publier les precedentes lettres du 2. Mars audit an, comme si elles leur estoient addressées, fol. 79. & 80.

Nou. L'Arrest donné par lesdits sieurs des Aydes le 19. Nouembre ensuiuant, signè Vezüe, sur la lecture & publication desdites lettres dudit iour 2. Mars par lequel est ordonné quelesdits Marchands iouiront du contenu desdits lettres, fol. 80. 81.

Verification par ladite Cour des Aydes.

Seurete Sauuegarde & exemption.

27. Nou. Mandement de sadite Maiesté du 27. Nouembre 1567. signées Charles, & au dessous par le Roy de l'Aubespine, par lequel est mandé à tous Gouuerneurs leurs Lieutenants Capitaines, Escheuins des Villes, & à tous autres Iusticiers de laisser iouir lesdits Marchands desdits priuileges sans les contraindre à payer aucuns subsides ou impositions nouuelles, quelques troubles que puissent suruenir, & sans les rechercher ny trauailler en leurs maisons, Scellé en placard de Cire rouge, & signé Camus, fol. 81.

Defense de ne rechercher ny trauailler lesd. Marchands en leurs maisons.

4. Iun. Autres semblables lettres de sadite Maiesté du 4. Iuin 1568. signées Charles & au dessous par le Roy de l'Aubespine scellées en placard de cire rouge, par lesquels est mandé à tous Guuerneurs Capitaines & autres officiers de laisser iouir lesdits Marchands desdits priuileges & de ne les inquieter dans leurs maisons, & negoce, quelques troubles qui y suruiennent, quand mesmes ils seroient de la Religion pretenduë reformée fol. 83.

Encore qu'ils fussent de la Religion pretendue reformee.

Verification par le Parlement de Paris.

Aoust. Lettres patentes en forme de Chartre du mois d' Aoust 1569. signées sur le reply par le Roy en son Conseil Bruslard, leües publiées & enregistrées, ouy sur ce le Procureur du Roy pour en iouir par les impetrants par forme de priuileges & benefice gratuit faict à Paris en Parlement le 4. Febr説 1572. ainsi signé du Tillet par lesquelles lettres les Citoyens desdites Villes Imperialles negociants en ce Royaume ont pouuoir de tester & pisposer de leurs biens & sont exempts du drott d'aubiine fol, 83. & 84. du second cahier.

Pouuoir de tester & disposer de leurs biens. Exempts du droit d'aubaine. Sauuegarde & exemption de loger.

25. A. Autre sauuegarde de sadite Maiesté en forme de placard contenant sauuegarde pour lesdits Marchands & leurs negociateurs auec exemption de loger en leurs maisons en date du 25. Aoust 1572. auec le petit Seel. fol. 3. 6. du second cahier.

Permission pour porter armes. Defense de fouler leurs maisons. Sauuegarde bien ample. Verifie par le Senefchal de Lion.

12. Sep. Lettres patentes de sadite Maiesté du 12. Septembre 1572. signées par le Roy en son Conseil Fizée & Scellées à queüe pendante du grand seel de cire iaune contenant permission de porter pistolets & autres armes. Deffense de fouler leurs maisons & sauuegardes bien ample tant pour eux que pour leurs seruiteurs, & facteurs, fol. 44. 85. leües publiées & enregistrées aux registres de la seneschaussée & siege Presidial de Lion y consentant, & requerant le Procureur du Roy le 27. Septembre 1572. signé Troppet.

Contre le Fermier de l'imposition nouelle pour l'entree des marchandises.

11. May. Extrait du Registre de la Cour des Aydes d'vn Arrest en datte de l' 11. May 1575. signé Vesue, par lequel les Marchands ont esté maintenus en la iouissance de leurs dits priuileges, & exemptions contre Louys Sertain fermier de l'imposition nouuelle mise sur les draps d'or, d'argent fil de soye & autres marchandises entrans en la Ville de Paris leur a esté donné main leuée des marchandises saisies sur eux auec restitution des deniers consignez & des despens.

Exemption, main leuee & restitution des despens.

16. Iuil. Extraict des Registres du Conseil priué du Roy d'vn Arrest du 16. Iuillet. 1578. signé de l'Aubespine, par lequel il est ordonné apres meure deliberation, & sur plusieurs aduis des Procureuis & Aduocats de sa

Confirmatiō de leurs priuileges par un Arrest du Conseil priue contre tous nouueaux impofts.

de sa Maiesté que lesdits Marchands doiuent estre maintenus en leur anciennes exemptions contre tous nouueaux imposts en conformité de leurs anciens Privileges, sa Maiesté les ayant declarez francs & exempts des impositions nouuelles, & qu'a cet effet leur seront expediées lettres patentes, fol. 85. 86. 87.

HENRY III.

Confirmation & amplification des priuileges pour tenir maison par tout estre exempt de logement & des cotisations nouuelles.

Lettres patentes en forme de Chartre du Roy Henry III. du mois de Septembre 1578. signées par le Roy en son Conseil Bruslard, visa & scellées, sur lacets de soye rouge & verte en cire verte contenant ample confirmation de tous les priuileges & en outre permission de tenir maisons en tous lieux de la France auec exemption d'y loger gens de guerre, & de toutes cottisations & daces nouuelles fol. 87. 88. publiées, & enregistrées aux Registres du Parlement de Paris, ouy le Procureur General du Roy le 10. Iour d'Octobre 1578.

Sentence du general de l'imposition foraine de Champagne.

Sentence donnée par le General de l'imposition foraine de la Champagne en date du 28. Mars 1579. par lequel est donné ausdits Marchands entiere main leuée de dix tonneaux de Marchandises d'Allemagne & de cinq bottes d'acier & les cautions par eux données à cet effet deschargées signé Morisé, fol. 5. du second cahier. 1579. 28. Mars.

Acier & toutes autres Marchandises exemptes. Descharge par ledit general du droit d'entree.

Autre sentence dudit General en date du 20. Iuillet 1580. par laquelle les Marchands des Villes Imperialles sont declarez exempts du droit nouueau d'entrée & maintenus en la iouissance de leurs priuileges fol. 88. & 89. du second cahier. 1580. 20. Iuillet.

Louuet Fermier condanne aux despens.

Vne commission du 25. Octobre 1588. signée de la Haye sur vn Arrest de la Cour des Aydes donné auec tres ample cognoissance de cause entre lesdits Marchands, & Louuet Fermier de la douanne de Paris par lequel est donnée main leuée entiere auxdits Marchands de plusieurs tonneaux de Marchandises d'Allemaigne à sçauoir de Boccassins blancs, noirs & gris, qui auoient esté saisis pour le droit de douanne à l'entrée du Royaume. Ordonné que les deniers pour cela consignez seront rendus ausdits Marchands, & qu'à l'aduenir ils iouiront de leurs priuileges & exemptions, ledit Louuet condamné aux despens, fol. 8. du second cahier. 1588. 25. Octobre.

HENRY IV.

Confirmation tres ample.

Autres lettres patentes du Roy Henry IV. en forme de Chartres du Mois de May 1595. signées Henry, & plus bas par le Roy de Neufuille Visa Contentor du Iardin, contenant tres ample confirmation de tous les susdits priuileges, à la charge de faire l'inscription, fol. 89. 90. 91. leües publiées, & enregistrées au parlement de Paris, ouy sur ce le Procureur du Roy le 30. May 1595. signé du Tillet fol. 92. en la Cour des Aydes, ouy & consentant le Procureur du Roy le 10. Iuin 1595. signé Poucet fol. 93. & au gref des finances de la Generalité de Paris le 12. May 1597. signé le Febure. 1595. May.

Arrest de la Cour des Aydes en conformite de la susdite Confirmation.

Arrest de la Cour des Aydes à Paris du 21. Iuin 1595. signé Poucet par lequel est donnée main leuée pure & simple ausdits Marchands des saisies faites par les fermiers d'vn nouueau droit d'entrée de toutes sortes de Marchandises entrants dans Paris erigé audit an auec restitution de leur deniers consignez, fol. 92. 21. Iuin.

Autre Arrest de ladite Cour des Aydes du derniet iour d'Auril 1597. signé Bernard. par lequel est donné ausdits Marchands pareille main leuée de leurs Marchandises auec deffences de ne les troubler par cy apres, a peine de tous despens, dommages & interests, fol. 93. 1597. 30. Auril.

Exemption de la nouuelle Douanne à Paris declaree par le Preuost des Marchands.

Ordonnance du Preuost des Marchands de Paris du 7. Iuin. 1597. signée Courtin, & seellée, par laquelle les priuileges desdits Marchands ont esté enregistrez & donné main leuée de leurs marchandises, sans en payer l'entrée à nouuelle douanne, & les gardiens deschargez, à la charge de s'inscrire au greffe de la ville, & deffense d'en abuser ny prester leurs noms, fol. 94. 7. Iuin.

Arrest

600. 13. Iuin — Arrest definitif de la Cour des Aydes du 13. Iuin 1600. signé Bernard, donné entre lesdits Marchands Allemands & Claude Bouttin Fermier de l'ancienne Douanne, par lequel leur est donné main leuée entiere & pure de leurs marchandises; ordonné qu'ils seront maintenus en la iouissance de leurs priuileges & exemptions, fol. 13. du second cahier.

617. Ianuier — Lettres patentes du feu Roy Louis XIII. du mois de Ianuier 1617. confirment ausdits Marchands les mesmes priuileges & immunitez, signé Louis, & sur le reply de Richelieu, & seelées, & visa Contentor Verdius, enregistrées ouy le Procureur general du Roy à Paris en Parlement le 10. Feurier 1617, Enregistrées en la Cour des Aydes le 26. Auril 1617. Signé du Puy. Enregistrées par Arrest en la Cour de Parlement de Roüen le 15. Iuillet de ladite année, signé de Marets.

LOVYS XIII. Confirmation pleine & entirre de tous lesdits priuileges par sa Maiesté le Roy Louys XIII.

Par toutes ces pieces & actes authentiques, il paroist assez clairement que nonobstant les troubles ciuiles, les guerres estrangeres quelleconques, & les entreprises diuerses de quelques Fermiers & Receueurs plus poussez par l'auidité de l'inter est propre que de celuy de l'Estat, les feus Roys de glorieuse memoire predecesseurs de sa Maiesté, à present regnant, ont tousiours continué à maintenir, releuer & remettre en iouissance les Marchands desdites villes Imperiales de leurs priuileges, immunitez & concessions Royalles touchant le commerce en France, & ce par parfaite connoissance de cause du bien & de l'vtilité publique (qu'ils ont aidé à soustenir par des aduances d'hommes & de grosses sommes d'argent dont les actes restent encor en main) & se fondants sur les meures deliberations & sages conseils de leurs Cours Souueraines de Parlements, de Chambres des Comptes & des Aydes, Gens de Iustice, Generalitez, Iurisdictions & autres Officiers qui successiuement les ont confirmez, publiez & obseruez. Et par vne fidele execution des mandemens de leurs Souuerains les ont fait maintenir sans interruption iusques au temps de la derniere catastrophe de la calamité publique des guerres d'Allemagne, à commencer depuis l'année 1633. & 34. iusques icy, que les Fermiers & Receueurs de France entassants mal sur mal, plus pour leur interest que de celuy de l'Estat en ont fait deschoir lesdits Marchands entierement. Supplient donc tres humblement sa Maiesté les Preteurs, Consuls & Senats des republiques & Villes Imperialles de Strasbourg, Augsbourg, Nuremberg, Francfort & Vlm, de vouloir à l'exemple glorieux de ces illustres ancestres auoir la bonté de restablir à leurs Marchands leursdits priuileges d'exemption des nouueaux impots; & requient les Ministres de leurs Conseils de iustice, de finances & autres pour leur confirmation & mauutention pour le bien public, commun & reciproque.

Lit. K.

PRIVILEGIA

oder Freyheiten.

Welche der zu Dennemarcken / Norwegen etc. Königliche Mayestät.

Der Portugisischen Nation Hebräischer Religion, auch ihren Adhærenten und familien, so in der Veste Glückstadt an itzo residiren, und in künfftig kommen möchten / Allergnedigst hat mitgetheilet und gegeben den 19. Iunii Anno 1630.

Gedruckt in der Veste Glückstadt / Im Jahr 1633.

WIr Christian der Vierdte / von GOttes Gnaden / zu Dennemarcken / Norwegen / der Wenden und Gothen König / Hertzog zu Schleßwig / Holstein / Stormarn und der Dithmarschen / Graff zu Oldenburg und Delmenhorst / etc. Thuen kundt Jedermänniglichen / Demnach wir vor diesem der Portugisischen Nation Hebräischer Religion, aus sonderbahrer Gnade / unterschiedene Privilegia, Immuniteten und Freyheiten in unserer neu erbaueten Stadt Glückstadt sich ruhiglich niederzulassen / zu negociiren / zu handlen / zu wandlen und ihre Bürgerliche Nahrung zu treiben / gnedigst mitgetheilet haben / Aber wegen einfallender Kriegsempörung / obgedachte Portugisische Nation zerstreuet / und auff andere Oerter und Städte sich reteriret, nunmehr aber vermittelst Göttlicher assistentz unsere Fürstenthümbe / Lande und Leute wieder zu einem friedlichen Standt gediegen / haben wir fast rathsamb / gut / und vor unsere neu fundirte Stadt Glückstadt hochdienlich zu seyn erachtet / daß man die frembden Nationen wieder herruffete / bevorab die Portugiesen / so diese Stadt ümb ein ansehnliches mit ihren Häusern vermehret. Haben demnach und zu Erlangung dessen / den Ersamben Albertum Dionis, unsern gewesenen Müntmeistern / Bürgern unser Glückstadt und lieben Getreuen / zu uns erfordern lassen / und ihme unsere gnedigste Meinung zuerkennen geben / daß wir nicht allein die vorige Privilegia wolten erneuert / confirmiret und bestettiget haben / sondern / wir wolten sie auch so wohl für uns / als im Nahmen des Hochgebornen Fürsten / unsers freundtlichen lieben Herrn Sohns / Herrn CHRISTIANI des Fünfften / zu Dennemarcken / Norwegen / der Wenden und Gothen erwählten Printzen / Hertzogen zu Schleßwig / Holstein / Stormarn und der Dithmarschen / Graffen zu Oldenburg und Delmenhorst etc. Mehr und weiter privilegiren und begnaden / wie wir ihnen dann hiemit aus Königlicher authorität / Macht / Gewalt und motu proprio nachfolgende Privilegia, Immuniteten und Freyheiten gnädigst concediren, mittheilen und geben.

I. Erstlich geben und ertheilen wir der Portugisischen Nation Hebräischer Religion Verwandten und Zugethanen / so wohl Kauffleuten / Rentenern / als Handwercksleuten und allen andern / vollenkommenes Geleit / daß sie in unser neu erbauten Stadt Glückstadt ihre Niederlage anstellen / und darein geruhiglich ohne alle molestirung / sie sey realis oder Personalis, wohnen mügen / auch Häusere und andere unbewegliche Gütere in und umb die Stadt vor sich und ihrer Erben zu heuren / zu kauffen / und auff Plätzen und Städten / die ihnen vor diesem zugetheilet gewesen / oder in künfftig solten zugetheilet werden / zu bauen Macht haben / welche Plätze / unbewegliche Gütere und liegende Gründe / sie jederzeit als rechte Eigenthumber bewohnen / behalten / und nach ihrem Gefallen alieniren

und

und verkauffen mögen / und ob auch vorerwehnte Pl tze von andern eingenommen und bebauet weren / sollen selbe doch ihnen restituiret und wieder eingereumet werden / wie ihnen auch frey stehet / allerley Handel / Wandel und Handwercke gleich unsern andern Bürgern anzustellen und zu treiben / sollen jedoch nicht schuldig seyn / in ander Bürgerzunfften / Zechen und societeten sich zubegeben / sondern von denselbigen allerdings separiret und abgesondert bleiben / Wir geben auch denen / die also in unser Glückstadt sich niederlassen / einen solchen salvum conductum, daß sie in unsern Reichen und Fürstenthümben mit ihren Dienern frey / sicher mögen handlen / wandlen und negociiren, auß- und einreisen / wegziehen und wiederkommen ihres Gefallens.

2. Zum Andern / Wie wir sie dann auch hierbey versicheren / so lange sie unter uns wohnen / daß niemandt wegen eintziger civil oder criminal Sache / so vor concession dieser Privilegien, oder ehe sie sich alhier gesetzet / und ausserhalb unser und des Römischen Reichs Botmässigkeiten entstanden oder begangen / ob schon darüber an andern Orten citationes angestellet / oder auch sententz darin gefället seyn möchte / sie und ihre familien allhie weiter zuverfolgen zugelassen / vielweniger eintzige execution gegen sie vorhenget werden soll / es were dann / daß sich einer oder ander unter ihnen zu Rechtlicher Verantwortung freywillig offerirte und erböte / wie dann auch hierin mit eingeschlossen seyn alle Schülde / so von ihnen / ihren familien und Gesinde / hinc inde vor dieser concession, oder ihrer Niederlassung in der Glückstadt / ausserhalb unserer und des Römischen Reichs Botmässigkeiten / vor ihrer Einkunfft gemacht seyn / und soll derenthalber kein Richter / Magistrat, oder Oberkeit Macht haben darin zuerkennen / weniger mit der Execution wider sie zu verfahren / bey Vermeidung unserer Ungnad und Straff. Und fals etwann darin gesprochen und verfahren seyn möchte / sol solches von keinen Würden seyn / noch vor Recht erkant werden.

3. Zum Dritten / Und damit sie ihrer Religion wegen / umb so viel mehr versichert / vergönnen wir ihnen in vorgedachter unser Stadt Glückstadt eine Schule oder Sinagoga anzurichten / zu kauffen / oder auch ein bequehm Haus darzu zu heuren / da es ihnen am besten beliebet / darin sie ihre Hebräische exercitia, ihre circumcisiones, matrimonia, Kinderzucht / institution und information nach ihrem Gesetz und Gebräuchen frey / sicher / so wohl in ihrer Schuel / als Häusern gebrauchen mögen / ohn iemands / was Standes und condition der auch sey / Einrede / Gewalt / Uberlast und Zunötigung / wie die im Wercke / und mit Worten beschehen könte / bey commination unser höchsten Ungnade und Straff.

4. Zum Vierdten / Wir wollen ihnen einen Platz vor der Stadt / von ungefehr zwey Morgen Landes / zu einem Kirchhoffe anweisen / da sie ihre Todten hingraben / auch von andern Oertern dahin bringen / und von dar wieder anderwerts transportiren mügen / sollen auch deßwegen keinen Zoll oder Unpflicht geben / und mügen von selbigem Platze so viel zu ihrem Kirchhoff / als sie nötig erachten / gebrauchen und beplancken / das übrige können sie unter sich theilen / Garten / Häuser und Höffe darauff setzen / sonder einige Grundtheur / iedoch daß sie eins vor allemahl Funffzig Reichsthaler dafür abgeben / und entrichten / damit sollen sie der possession, so lange sie in der Glückstadt wohnen / versichert seyn.

5. Zum Fünfften / Es soll ihnen auch vergönnet seyn / allerhandt Hebräische Bücher als Talmuth, Cabala, so wohl auch andere zu ihrer Religion dienliche / unter ihnen haben / und ohne einige Verhinderung zugebrauchen / zu dem Ende sie auch befügt seyn / eine Truckerey in Hebräischer Sprache auffzurichten.

6. Zum Sechsten / Ihrer Religion, Glaubens oder Gewissens halber / sollen sie

ken sie im geringsten von niemandt / unter welchem prætext und Schein das geschehen könte / befraget / molestiret, inquiriret oder perturbiret werden / ob sie schon an andern Orten den Nahmen / als ob sie Christen weren / gehabt hätten / und in der Gestalt von dar weggezogen wehren / sondern wie andere unsere Unterthane und Bürger / also sollen auch sie sicherlich wohnen / frey und franck handeln / und ihre Gewerbe und Auffenthalt haben.

7. Zum Siebenden / Ferner haben sie begehrt / ihnen in ihren Privilegiis expresse zu prohibiren, wie dann ohne das unter ihnen nicht üblich were / mehr als 12. pro cento jährlich zunehmen / auch auff ein Pfandt nicht minder als hundert Reichsthaler außzuleihen / bey Pöen und Straffe der confiscation der Gelder / so offt sie solches übertreten / davon die Helffte an uns / die Helffte an die Armen verfallen seyn soll. Sie sollen auch nicht schuldig seyn / selbige Pfande länger als ein Jahr bey sich zubehalten / solte inner Jahres frist der Entlehner die Pfande nicht wieder einlösen / sol der creditor der Obrigkeit solches notificiren, und mit deren Vorwissen die Pfände öffentlich zuverkauffen / und sich daraus beyde des Capitals und außstehenden Renten bezahlt zumachen berechtiget seyn / das Ubrige aber dem Eigenthümber des Pfandts / oder so der verstorben / seinen nechsten Erben einhänden / Fals keine Erben verhanden / sol solches Uns als dem Landes Fürsten heimfallen.

8. Zum Achten / In vorfallenden Streitsachen / solchen der Portugisen Kauffbücher / sie seyn in Lateinischer / Portugisischer / Italienischer / Teutscher oder Spanischer Sprach geschrieben / gleich andern Beweißthumben / wie in Hamburg unter den Kauffleuten und sonsten gebräuchlich / mediante Juramento, plenè probiren und gelten.

9. Zum Neundten / Wir zehlen sie die Portugisische Kauffleute und gantze Nation hirmit liber, loß / exempt und frey von allen und ieden imposten, Hauptgeldern und andern derogleichen Lasten und contributionen, so wohl die Personen / als Gütere betreffend (doch vorbehaltlich des Zollens / der von den aus und eingehenden Waaren / Vermüge unser Zoll Rolle sol entrichtet werden) so etwa vor diesem albereit imponiret und auffgesetzt / und sie selbsten vor diesem jährlich entrichtet haben / oder in künfftig möchten imponiret werden / von denen und dergleichen imposten und Aufflagen befreyen wir / wie auch unsere Erben / Nachkommen und successorn sie die Portugisische Nation auff termin und Zeit fünff und zwantzig Jahr / als wir in unsern jüngst außgetheilten Patenten sub dato Glückstadt den 9. Decemb. Anno 1629. gnädigst versprochen haben / und nach Verlauff der fünff und zwantzig Jahren sollen sie keines weges mehr / denn andere Nationen und Bürgere beschweret werden / wie wir sie ebenmässig hiermit loß / frey und quit sprechen von allen denen Schülden / welche die Gemeine oder Commun der Glückstadt vor diesem gemacht / damit sie keines weges sollen noch können beunruhiget werden.

10. Zum Zehenden / In Krieges- so wohl als Friedenszeiten / sollen sie von Einquartirung der Soldaten und andern Bürden gantz frey seyn.

11. Zum Elfften / Und dieweil wir sie vor unsere Unterthanen und Bürgere auffgenommen / können und mügen sie zu Wasser und Lande in ihrer oder sonst anderer Nahmen frey / sicher handlen und wandlen / mit angehendtem unserm hohen Versprechen / sie beydes ihrer Person und Commercien halber gleich andern unsern Unterthanen bey allen außländischen Potentaten, Herrn und Städten / eussersten Fleisses / und in besten zu recommendiren, auch ferner also mit Königlichen favor / Gnaden / und Hülffe beyzuspringen / gleich wir uns in unsern jüngst außgetheilten Patenten erkläret / und sie versichert seyn sollen.

12. Zum Zwölfften / Da auch über Verhoffen / in unsern Königreichen / Fürstenthum-

stenthumben / an Ort und Enden / wie die Nahmen haben / durch Unglück und Ungewitter / der Portugisischen Nation ihre Schiffe / Güter und Wahren absonderlich zu Stranden kommen / verordenen und wollen wir hiemit vor uns / unsere Erben und Nachkommen / daß beydes Güter und Schiffe / sambt und absonders / wo die an Landen / ihnen gleich andern unsern Unterthanen umb ein liederliches und billiches Bergegeldt wieder außgefolget / und den rechten Eigenthümben restituiret werden sollen.

13. Zum Dreyzehenden / Und so fern unter ihnen einer durch einen unverhofften Fall und zustehendes Unglück zu falliren und zu Schaden käme / oder auch daß GOTT in Gnaden abwenden wolte / in verderben geriehte / und daher an einige particular Personen mit Schülden verhafftet bliebe / in diesem Fall begehren und wollen wir / daß unsere Obrigkeit eine gewisse Zeit auffsetze / innerhalb welcher ihre Committenten und Correspondenten ihr an die Güter prætendirtes Eigenthumbliches Recht gebührender massen beweisen und außführen / und immittelst sollen die Gütere / Wahren und Wechselbriffe / oder andere ihren Committenten und Correspondenten zugehörige Sachen in guter gewahrsam genommen / und nichts davon distrahirt werden / ehe dann die Rechnung geschlichtet seyn / als durch ordinantz und im Gebrauch darüber wird disponiret seyn / iedoch mit vorbehalt und reservirung unsers Königlichen Interesse.

14. Zum Viertzehenden / Wie wir ihnen gleichsfals gnädigst concediren und verstatten / daß ihrer Frauen Brautschatz und Mitgifften ihrer Gewohnheit nach / allen creditoren præferiret und vorgezogen seyn / iedoch müssen die Ehe Certen von ihren Obern und Eltisten confirmiret, und von unser gesatzten Obrigkeit vidimirt und confirmirt werden / so ferne als bey den Christen solche præferirung solte gelten / und stat haben / welche confirmation und vidimirung / inwendig drey Monatten / wann sie sich darnieder setzen / oder da verheirathen / umb allen unterschleiff zuverhüten geschehen soll / doch soll solche præferentz gegen unsere Zolle und Landtheuren keine stat haben / denn die in alle wege müssen vorab entrichtet und bezahlet werden.

15. Zum Funffzehenden / Ein Thäter oder Verbrecher ihrer Nation, wegen etwan eines begangenen delicti civilis oder criminalis, sol in keiner secret oder privat, sondern einer gemeinen öffentlichen Verhafftung / daraus er sich seines Verbrechens halber gegen Männiglichen zuverantworten / gebracht werden / und sollen die Delinquenten allein / nicht aber die Unschuldigen mit gestraffet werden / nach außgestandener Straffe aber / dafern die nicht infamiam, oder Landt und Stadtverweisungen irrogirten, haben die abgestraffete Verbrecher unsere Privilegien wie vor / also nach heilsamb zugeniessen / hette unter ihnen auch einer oder der ander das Leben verwircket / sol derselbe / wie andere unsere Bürgere und rei mortis mit des Orts gebreuchlicher Straffe vom Leben zum Tode gebracht werden / und durch solche beschehene delicta und andere verwirckte Ubelthaten sollen unsere Privilegia keines Weges / und in keinem Articul geschwechet oder violirt werden.

16. Zum Sechzehenden / Es sol niemandt von ihnen / es seyn Mann- oder Weibes Personen / zur Tauff und Christlichem Glauben gezwungen werden / sondern wer sich zum Christenthumb begeben wil / sol funffzehen Jahr / und nicht minder alt seyn / auch nicht also bald angenommen werden / aus bedencklichen Ursachen / daß ein solcher Ubergang aus Zorn und Eyffer geschehen seyn möchte / derowegen sol solche Person sich wohl zubedencken viertzig Tage zeit haben / nach Verfliessung der viertzig Tagen kan er zum Christenthumb schreiten und treten.

17. Zum Siebenzehenden / Als auch unter ihnen einer oder der ander mit einer Christinnen sich vermischen möchte / sol er vor erster Verbrechung nicht höher / als

als auff Zehen Reichsthaler: Und da er noch in eodem crimine betreten wird/ auff fünff und zwantzig/ und dann endtlich und zum dritten mahl auff funfftzig Reichsthaler büssen und abtrag machen/ und in Entstehung oder Mangelung der uffgelegten Straffgelder mit gefänglicher Hafft oder Verweisung abgestraff/ werden/ welche Straffe allein auff die/ so mit ledigen und ruchlosen Personen sich vermischen/ zuverstehen/ solten sie aber mit Ehelichen Personen zu thun haben/ oder sonsten andere excessen begehen/ sol mit ihnen nach Landes Gebrauch und Bürgerlichen Rechten verfahren werden.

18. Zum Achtzehenden/ Wir concediren ihnen auch gnädigst/ in unserer Glückstadt andere Hebreer/ so aus Levanto, Italia, Africa oder sonsten woher kommen/ zu sich zunehmen/ die ihrer Priuilegien ebenmässig zugeniessen haben/ aber keine Teutsche Juden sollen darunter verstanden werden/ welche diese unsere Priuilegia aus unsern Fürstenthumben/ auß benommen die/ so mit unserer Bewilligung sich zu Wandesbeck niedergelassen/ gäntzlich excludiren.

19. Zum Neunzehenden/ Sollen sie nicht verbunden seyn/ eintzige Abzeichen über sich zutragen/ auch nicht in einer Gassen oder Ort/ besonders und allein zu wohnen/ sondern durch die andern Gemeinen/ wo es ihnen beliebet/ und gefället.

20. Zum Zwantzigsten/ Die Fleischhacker in unsern Städten sollen ihnen gleich andern unsern Bürgern/ das Fleisch umb selbigen Preiß/ verkauffen/ und auff ihre Weise schlachten lassen.

21. Zum Ein und Zwantzigsten/ In civil und Kauffmanns Sachen/ so zwischen ihnen selbsten entstehen und vorfallen/ haben ihre eigene Richter und Obern/ die wir ihnen vergönnen/ allzeit von ihrer Nation zuerwehlen/ Macht auff hundert und funfftzig Reichsthaler definitivè zu urtheilen und zusprechen/ höhere Summen gehören vor unsern Rath und Gerichte/ imgleichen geben wir ihren obgedachten Obern und Eltisten ebenmässigen Gewalt in Testamenten/ Erbschafften/ Brautschätzen/ Matrimonial Sachen/ und so dotes und dergleichen concerniren, da einiger Streit vorfelt/ selbige nach ihren Gesetzen und Gebräuchen vollkomblich und definitivè ohne einiges appelliren, oder revidiren, zu urtheilen und zu vertragen/ bey welchem Urtheil und Außspruch/ es so steiff und feste sol bleiben und bewenden/ als wann unser Magistrat selbe außgesprochen hätte/ und sollen unsere gesetzte Obrigkeiten ihnen iedesmahl zur würcklichen execution die hülffliche Hand bieten/ und da einer ohne Erben verstürbe/ mag er seine Güter geben/ wem er wil/ stirbet er aber ohne Testament und gesetzte Erben/ kehren die Obern und Eltisten die Verlassenschafft zu seinen nechsten Erben/ fals deren keiner verhanden/ verfallen drey Theil seiner Verlassenschafft an uns/ als ihren Landesfürsten/ den vierdten Theil mügen die Obern nach ihrem gefallen geben/ wem sie wollen.

22. Zum Zwey und Zwantzigsten/ In Sachen aber/ so zwischen ihnen und Christen streitig fallen/ sollen sie an unsern Rath und Gericht verwiesen seyn/ welche ohne weitleufftiges procediren de simplici & plano, so es immer müglich/ alle Sachen richten und schlichten sollen/ so ferne sich aber in deren Außspruch ein oder der ander Theil beschwert zu seyn vermeinet/ sollen sie immediatè an uns zu appelliren und sich zu beruffen Macht haben/ aber vor keine Städte zu comparirên schüldig seyn/ wie wir auch nicht wollen/ daß sie auff ihren Festtagen vor Gerichte stehen/ noch citiret oder geladen werden. Sie sollen aber hinwiederumb in denen in der Christlichen Kirchen gebräuchlichen Festtagen ihre Laden gesperret halten.

23. Zum Drey und Zwantzigsten/ Wann unter ihnen ihres Glaubens erfahrne Doctores in der medicin oder Chyrurgi verhanden/ mögen sich selbe bey Männiglichen gebrauchen lassen/ so ihrer Chur begehren/ wie dann ihre Kinder zu sol-

zu solchen gradum sich qualificirt zu machen / sollen Macht haben / in unsern privat und hohen Schulen zu studiren / und darin die Lateinische und Griechische Sprachen wohl zu erlernen und zu fassen.

24. Zum Vier und Zwantzigsten / Zu Bestellung ihrer Haußdiensten / mügen sie zu Knechten / Mägden und Ammen annehmen von Christen / so ihnen dienen wollen.

25. Zum Fünff und Zwantzigsten / die Portugisischen Hebreer / auch ihrer Adhærenten Gezeugnüssen belangende / sollen selbe / dafern es sonsten unberüchtigte Personen seyn / in und ausser Gerichte wahr seyn und gelten eben so wohl / als anderer unsere Bürger / niemandt sol sie hassen / noch übel tractiren, vielmehr aber nebenst ihren Kindern und Gesinde / andern Bürgern gleich respectiren und halten / wer darwieder thut / sol mit billicher Straffe beleget werden / und dafern auch in vorfallender Feuersbrunsten / Wasserfluten / Auffruhren oder andern Ungelegenheiten / welche der liebe GOTT gnädig abkehre und wende / sie eintziger Hülffe benötiget / sol die Bürgerschafft schuldig seyn / ihnen / so wohl auch andern frembden Nationen die hülff und Nachbarliche Hand zubieten und treulich bey zustehen / welches dann auch den Bürgern bey Ablegung ihres Bürgerlichen Eydes mit sol eingebunden und anbefohlen werden.

26. Zum Sechs und Zwantzigsten / wegen Ungehorsambs / Muthwillens und verübten Gewalts unter ihnen / haben ihre Obern und Eltisten Macht / die Verbrecher pro quantitate & qualitate delicti, etwa mit einer Geltstraffe zubelegen / oder gar aus ihren Societeten nach ihrer weise zustossen / oder auch vermittelst ihres Gesetzes zu bandiren, doch unpræjudicirlich unsers Interesse und gebührender Brüche / wie sie auch die Vaganten und Landläuffer unter ihnen ihres gefallens über drey Tage nicht leiden noch dülden mögen / und sollen unsere Obrigkeiten ihnen in alle wege in solchen Fällen assistiren und zur execution verhelffen.

27. Zum Sieben und Zwantzigsten / sie sollen auch mit den Zolle nicht höher / als andere unsere Bürgere / denen sie in hoc passu gleich / beschweret werden / was sie an Perlen / Cleinodien / Edelgesteinen / Gold und Silber handelsweise ein- und wieder außführen / auch Haußrath und andere mobilien, solches alles ist vom Zollen entfreyet / wie dann auch / wann einer oder der ander mit seiner gantzen familia und Gesinde sich an andere frembde Oerter ausser unser Fürstenthumb und Jurisdiction, welches ihnen frey stehet / begeben wolten / allerdings nichts zu entrichten schüldig seyn sollen.

28. Zum Acht und Zwantzigsten / wir vergünstigen auch hiermit den Portugisischen Kauffleuten und ihren Adhærenten, daß sie in unser Glückstadt mögen Schiffe zimmern oder auffbauen lassen / und das nothwendige Holtz zu den Schiffen in unsern Fürstenthumben oder sonsten einkauffen / daran sie niemandt sol verhindern / auch ferner Macht haben / die auffgebauete Schiffe entweder selbsten zubefrachten oder ihres gefallens zu alieniren und zuverkauffen / zur Stelle oder auch in frembden Landen / ungeachtet aller Rechten / Statuten, Gebräuchen und Gewohnheiten / so dagegen seyn und streiten solten.

29. Zum Neun und Zwantzigsten / wie wir dann auch wollen / daß obgesetzte unsere Privilegia in allen Articuln, Clausuln und Puncten, von uns / so wohl unsern Erben und Nachkommen / in unsern Füstenthumben und Landen principaliter aber in unserer Glückstadt / den Portugisischen und Spanischen Hebreern / auch ihren Adhærenten und familien allezeit steiff / fest und unverbrüchlich / wie wir ihnen zugesagt und versprochen / sollen gehalten werden / und da über das einer oder der ander Articul dieser unser Privilegien einiger Interpretation benötiget / so selbe den Portugisen / ihren familien und Adhærenten zum ersprießlichen besten von uns / unsern Erben und successorn beschehen und inseriret werden.

30. Zum Dreyssigsten / wofern es sich auch begebe / daß uns die Portugisische und Spanische Nation Hebräischer Religion auff länger / als fünff und

zwantzig Jahr laut unsern außgegebenen Patenten, zu leiden und zu dulden nicht belieben solte / so wollen nebenst unsern Erben und Nachfolgern wir ihnen solches drey Jahr zuvor schrifftlich intimiren lassen / welche Intimation und Loßkündigung auff den Fall sie nicht schrifftlich beschihet / von keinen Würden seyn sol / auch hiebey mit anhengen und versprechen / ihnen dermassen behülfflich zu seyn / daß sie ihre liegende Gründe / Häusere und Landtgütere / innerhalb solcher drey Jahre zu Gelde schlagen / und ihre außstehende Schülde einbringen mögen / und da etliche unter ihnen in den dreyen Jahren von ihren Debitorn nicht vollenkomblich bezahlet würden / auch ihre Häusere und habende Gründe nicht verkaufft hätten / ist derselbige dreyjährige termin biß zu ihrer volligen Bezahlung tenore nostrorum Privilegiorum vor dieselben / die ihre Güter nicht verkauffen / noch das ihrige erlangen können / hiemit prolongiret und erweitert / in ihrem wegziehen sollen sie nicht schuldig seyn / ichteswas abzugeben / so wohl dieselbige / die nach beschehener Intimation, als alle die jenige / die vorher und zu iederzeit aus sich selbsten und freywillig wegziehen / uns über das neben unsern Erben und Nachkommen zu aller guten und gedeylichen Beforderung erbietend / damit sie zu ihrem Abzug und zu Abführung aller ihrer mobilien fahrender Haab und Güter / mit nothwendigen Wagenfuhren / Rossen und Schiffen gegen billige Bezahlung versehen / und in keinerley wege von uns oder sonst iemandts / wer der auch seyn möchte / auffgehalten oder gehemmet werden / daß sie sich dahero über uns nicht zubeklagen haben sollen / doch daß sie auch alle Schülden / damit sie andern rechtmässiger Weise verhafftet / abtragen / und so wohl ihren Creditoren als andern / so sie mit Recht zubesprechen haben / satisfaction geben.

31. Zum Ein und Dreissigsten / im fall auch die Niederländischen Nationen in unser Glückstadt wohnend / einige andere Freyheiten als hirein begriffen / Nemblich / in Norwegen mit Eichen Holtz und Bäumen zu handlen / oder andere mehre Privilegia / die sie alschon von uns erlanget / oder in künfftig erlangen möchten / vor sich hätten / wollen wir ihnen auch deren zugeniessen und sich zu gebrauchen vergönnet / und Krafft dieses zugelassen haben / dermassen als wann sie ordentlich allhier specificiret und außgedrucket weren.

32. Zum Zwey und Dreissigsten / wie wir dann auch hierbey und in Krafft dieses allen unsern Königlichen Botmässigkeiten Subjicirten und Angehörigen / als Stadthaltern / Ambtleuten / Gubernatorn, Rähten / Vögten / Obrigkeiten / und sonsten allen und ieden unsern Ambtstragern / ernstlichen injungiren und befehlen / so wohl in Krieges- als auch in Friedenszeiten / diese unsere der Portugisischen Nation mitgetheilte Privilegia, wie sie hie oben der länge nach gesetzt uñ begriffen / getreu und fleissig in acht zu nehmen / zu manuteniren, uñ in viridi observantia zu halten.

33. Zum Drey und Dreissigsten / schließlichen wollen wir / daß diese der Portugisischen Nation, und ihren Adhærenten, und mit beschriebenen ertheilete Privilegia und Indulta, von uns / unsern Erben und Nachkommen in allen Clausuln und Puncten steiff und feste gehalten werden. Derowegen wir dann alle Geist- und Weltliche Rechte / Gesetze / Statuten, Ordnungen / Decreta und Gebräuche / wie die Nahmen haben / so diesen unsern ertheilten Privilegiis contrariiren, oder derogiren möchten / Krafft habender Königlicher Macht und Gewalt / vor uns / auch unseren Erben und Nachkommen / annihiliren, Cassiren, annulliren, und hiemit auffheben / in totum sampt und sonders / keine außgeschlossen / und bleiben ihnen iederzeit mit Königl. Gnad und geneigtem Willen wohl zugethan. Wie wir uns solches dann auch gnädigst erbieten / zur Fortsetzung der Commercien, und auff begebene Fälle / diese unsere Privilegia zu extendiren und zuvermehren / und da es nöthig / mehr in ein und ander Articul zu addiren. Dessen zu mehrer Versicherung / haben wir diese gegenwertige Privilegia, mit unserer Handsubscription und Königlichem Insiegel bekräfftiget / Gegeben in unser Veste Glückstadt / den 19. Junii Anno 1630.

Lit. L.

PRIVILEGIA

oder Freyheiten.

Welche der zu Dennemarcken / Norwegen etc. Königliche Mayestät.

Der Niederlandischen Nation, und ihren familien, Adhærenten, und Mitbeschriebenen / so in der Veste Glückstadt anietzo residiren, und in künfftig kommen möchten / Allergnädigst hat mitgetheilet und gegeben am 17. Octobris, Anno 1631.

Gedruckt / Mit consentz und belieben des HochEdeln/Gestrengen Herrn Gubernatoris der Veste Glückstadt / Im Jahr 1633.

WIr Christian der Vierdte / von GOttes Gnaden / zu Dennemarcken / Norwegen / der Wenden und Gothen König / Hertzog zu Schleßwig / Holstein / Stormarn und Dithmarschen / Graff zu Oldenburg und Delmenhorst / etc. Thuen kundt Jedermänniglichen / Demnach wir vor diesem der Niederlandischen Nation aus sonderbahre Gnade unterschiedene Privilegien, Immunitäten und Freyheiten in unsere neu erbaute Stadt Glückstadt sich ruhelich niederzulassen / zu negociiren, zu handlen / zu wandlen / und ihre Bürgerliche Nahrung zu treiben / gnädigst mitgetheilet haben / aber wegen einfallender KriegsEmporung obgedachte Niederlandische Nation guten Theils zerstreuet und auff andere Oerter sich reteriret, auch die Handelung und Nahrung zimblicher massen turbiret und niedergelegt worden: Nunmehr aber vormittelst Göttlicher assistentz unsere Fürstenthumbe / Land und Leute / wieder zu einen friedtlichen Standt gediegen / haben wir fast rathsamb / gut / und für unsere neu fundirte Stadt Glückstadt hochdienlich zu seyn erachtet / daß man die frembden Nationen wieder herruffete / bevorab die Niederländeren / so diese Stadt umb ein ansehnliches mit ihren Häuseren vormehret: Haben demnach und zu Erlangung dieser / in unsern jüngst außgetheilten Patenten sub dato Glückstadt den 9. Decembris 1629. unsere gnädigste Meinung zu erkennen gegeben / daß wir nicht allein / die vorige Privilegia wollen erneuert / Confirmiret und bestettiget haben / sonderen auch auff derselben anhalten solche mit neuen indulten und Privilegien, so viel immer mit Fug und Recht geschehen kan / vormehren und vorbesseren. Wie wir ihnen dann hiermit auß Königlicher Autorität / Macht / Gewalt / und Krafft Landes Fürstlichen hohen Obrigkeit / auch so wohl für uns / als in Nahmen des Hochgebohrnen Fürsten unseres freundtlichen lieben Sohns / Herrn Christian des Fünfften / zu Dennemarcken / Norwegen / der Wenden und Gothen erwehleten Printzen / Hertzogen zu Schleßwig / Holstein / Stormarn und der Dithmarschen / Graffen zu Oldenburg und Delmenhorst etc. Nachfolgende Privilegia, Immuniteten und Freyheiten gnädigst concediren, mittheilen und geben.

1. Erstlichen wollen wir / auch unsere Erben / Nachkommen und Successoren, die Niederlandische Nation, die sich in unsere Glückstadt heußlich niederlassen / und besetzen / ingesambt und ohne Unterscheid Geist- oder Weltlicher Personen / Kauff- oder Handwercks Leute / Rentener / Schifferen oder Pauren / vor unsere Unterthanen auff- und annehmen / daß sie neben ihren Erben und Haußgesinde / unter unseren Schutz und protection ein erbahres Leben in aller Sicherheit führen mügen: Gestalt wir ihnen dann hirmit und in Krafft dieses unser freyes sicheres Geleidt / vor ihre Personen / Haußgesinde / Güter und alles was ihnen zustän-

zustendig/ ein besser und beständiger Form wollen ertheilet haben/ mit ernsten Befehlich/ daß niemand was Nation / qualitet oder Condition er auch seyn mag / dieselbigen beleidigen/ ihnen übels nachreden / oder sonsten auff was weise es geschehen könte/gegen sie etwas de facto attentire, oder sich gelüsten lasse / vielmehr aber nebenst ihren Kinderen und Gesinde/ andere Bürgern gleich respectiren und halten: Wer darwider thut / soll mit billicher Straffe beleget werden. Und daferne auch in vorfallenden Feuersbrunsten / Wasserfluthen / oder anderen Ungelegenheiten / welcher der liebe GOtt gnädig abkehre und abwende/sie einiger Hülffe benötiget/ sol die Bürgerschafft schüldig seyn/ihnen so wol auch anderen frembden Nationen/ die hülff- und nachbarliche Hand zu bieten und treulich beyzustehen/ welches dann auch den Bürgeren bey Ablegung ihres Bürgerliches Eydes mit soll eingebunden und anbefohlen werden. Wir wollen auch nicht gestatten daß iemand von denen / die sich erwehnter massen in der Glückstadt unter unser protection begeben/ausserhalb unsere Königreiche und Fürstenthumbe heimblich oder öffentlich weggeführet/und vor frembde Richter gebracht oder gestellet/noch auch von unseren Richtern und Officirern/ ohne ordentlichen Proceß und rechtmäßige Erkäntnüsse/ unsere Lande und Städte vorwiesen / oder aus denselben wegzuziehen gedrungen werde: sonder es sollen die jenige/die in Civil oder Criminal Sachen zu besprechen willens/ihre Klage an den Ort/wor sie wonhaft/ vor den ordinari Richter anstellen/ und daselbsten in prima instantia gebührenden Außschlages erwarten: Und dar sie darmit nicht friedlich/durch appellation die Sache in secunda instantia an die übergerichte/oder nach importantz derselben/vor uns/unseren Stadhalter und Räthen anhengig machen/ und rechtmäßiger Entscheidung gewertig seyn. Mügen auch alle die jenige so qualificirt befunden/gleich unsern eingebornen ad officia publica gezogen und gebraucht werden.

2. Zum Andern/sol ihnen frey stehen aller bürgerliche Nahrung zu Wasser und Lande/mit Kauffmanschafft/Handwercken oder ander Handtierung / wie die Namen haben mügen/an allen Oertern im Jahrmarckten/mit offenen Buden/ Laden und Winckelen/Gewicht und Maß/ gleich andern unsern Unterthanen ungehindert zu treiben und fortzusetzen. Sollen iedoch nicht schuldig seyn/in andere Bürger Zunfften/Gilden/Amptern oder Societeten sich zu begeben / sondern von denselbigen allerdinges separiret und abgesondert bleiben/und einem ieden sein Brod zu suchen/und Handtierung zu treiben auff was massen er es am nützlichsten und bequemsten befinden wird/doch daß es ehrlicher und redlicher weise geschehe / frey und zugelassen seyn

3. Zum Dritten/die ihre Handlung zu Wasser und zu Lande treiben werden/den wollen wir zu solcher ihrer redlicher Handtierung/ auff ihr unterthänigstes Anhalten/unsere Königliche offene Passe auf Hispanien/Portugal/Italien/Alexandria/ Indien/Guinea/Nordland/Gronland/und andere Oerter / wie es ihnen beliebet/ gleich unseren eigenen Eingebornen mittheilen / auch ihre Personen sampt ihren Commercien zu Wasser und Lande in unsern Königlichen Schutz und protection nehmen/ alle gute Beforderung bey außlendischen Potentaten und Herrschafften erweisen/ und unse euserste dahin bemühen / daß die Niederlandische Nation/ unter denselben und in ihren Botmeßigkeiten gleicher Freyheit in den Commercien, wie unsere eingeborne Unterthanen geniessen mügen. Und mügen sie nicht allein mit den Eingesessenen unsere Reiche und Fürstenthumbe/ sondern auch Frembden/ und Außwendigen Marschopey halten/uñ mit derselben Geld und Wahren ihres gefallens/und gleich ihren eigenen Gütern ohne Vorhindernisse ihre Handtierung treiben.

4. Zum Vierdten/wo etwan Krieg oder Uneinigkeit/welches GOtt gnädig verhüten wolle/ zwischen unseren Reichen und Landen / und solcher Participanten Obrigkeit entstehen solte/wollen wir keines weges gestatten daß derselbe Frembden mit unseren in der Glückstadt gesessenen Unterthanen in Handlung eingelegte Gelder/ oder Wahren arrestiret, sequestiret, oder angehalten werden sollen/sondern es soll ihnen frey stehen/ dieselbe / ohne Beschwerung und Vorenthalt von dem unseren

zu for-

zu forderen / und ihres Gefallens darmit zu gebahren: Doch daferne sie sich in der Person nicht geben uns gebrauchen lassen.

5. Zum Fünfften / da auch über verhoffen in unsern Königreichen / Fürstenthumben / an Ort und Enden wie die Nahmen haben / durch Unglück und Ungewitter der Niederländischen Nation ihre Schiffe / Gütere und Wahren absonderlich zu Stranden kommen / vorordnen und wollen wir hirmit vor uns / unsere Erben und Nachkommen / daß beydes Gütere und Schiffe sambt und absonders / wor die anlanden / ihnen gleich andern unsern Unterthanen / ümb ein lie derliches und billiches Behrgeld wieder außgefolget / und den rechten Eigenthumbern restituiret werden sollen.

6. Zum Sechsten / wir setzen sie die Niederlandische Kauffleute und gantze Nation hirmit liber, loß / exempt, und frey von allen und jeden Imposten, Hauptgeldern / und anderen derogleichen Lasten und Contributionen, so wohl die Personen als Gütere betreffend (iedoch vorbrhaltlich des Zollens / daß von den auß- und eingehende Wahren / vormüge unsere Zoll Rolle sol entrichtet werden) so etwa vor diesen albereit imponiret und auffgesetzt / und sie selbsten vor diesen jährlich entrichtet haben / oder in künfftig möchten imponiret werden: Von denen und dergleichen Imposten und Aufflagen befreyen wir / auch unsere Erben / Nachkommen und Successoren sie / die Niederlandische Nation, auff termin und Zeit Fünff und Zwantzig Jahr / als wir in unseren jüngst außgetheilten Patenten sub dato Glückstadt den 9. Decembris Anno 1629. gnädigst versprochen haben. Und nach Vorlauff der Fünff und Zwantzig Jahren sollen sie keines Weges mehr dann andere Nationen und Bürger beschweret werden. Wie wir sie ebenmässig hirmit loß / frey und quit sprechen von allen denen Schülden / welche die Gemein oder Commun der Glückstadt vor diesen gemachet / damit sie keines weges sollen / noch verunruhiget werden.

7. Zum Siebenden / in Krieges so wohl als in Friedenszeiten sollen sie von Einquartirung der Soldaten und anderen Bürden gantz frey seyn.

8. Zum Achten / sie sollen auch mit den Zolle nicht höher als andere unsere Bürgere / denen sie in hoc passu gleich / beschweret werden: Was sie an Perlen / Cleinodien / Edelgesteinen / Gold und Silber handelsweise ein- und wieder außführen / auch Haußrath / und andere mobilien, solches alles ist von Zollen entfreyet: Wie dann auch / wann einer oder der ander mit seinen gantzen familia und Gesinde sich an frembde Oertere / ausser unsere Fürstenthumbe und Jurisdiction, welches ihnen frey stehet / begeben wolten / aller dinges nichtes zu entrichten schuldig seyn sollen.

9. Zum Neundten / in vorfallender Streitsachen / sollen der Niederländern Kauffbücher / sie seyn in Niederländischer / Frantzösischer / Teutscher oder andere Sprachen geschrieben / gleich anderen Beweißthumben / wie in Hamburg unter den Kauffleuten und sonsten gebräuchlich / mediante juramento plene probiren und gelten: Auch sollen der Niederlanderen und ihren Adhærenten Gezeuchnüssen / daferne es sonsten unberuchtigte Personen seyn / ein und ausser Gerichte war seyn und gelten / eben so wohl als andere unsere Bürgere.

10. Zum Zehenden / so ferne unter ihnen einer durch unverhofften Falle und zustehenden Ungelücke zu fallieren und Schaden käme / oder auch daß GOTT in Gnaden abwenden wolte / im vorderben gerahte / und daher an einige particulier Personen mit Schüldern verhafftet bliebe / in diesen Falle begehren und wollen wir / daß unser Obrigkeiten eine gewisse Zeit auffsetzet / innerhalb welcher ihre Committenten und Correspondenten ihr an die Güter prætendirtes eigenthumliches Recht gebührender massen beweisen und außführen: Und immittelst sollen die Gütere / Wahren und Wechselbrieffe / oder andere ihren Committenten und Correspondenten zugehörige Sachen in guter gewahrsamb genommen / und nichtes davon distrahirt werden / ehe dann die Rechnung geschlichtet seyn /

als durch ordinantz und im Gebrauch darüber wird disponiret seyn / iedoch mit vorbehalt und reservirung unsers Königlichen Interesse.

11. Zum Eilfften / in Civil und Kauffmans Sachen / so zwischen ihnen selbsten entstehen und vorfallen / haben ihre eigne Richter und Deputirte / die wir ihnen vorgönnen allezeit von ihrer Nation zu erwehlen / Macht auff hundert und funfftzig Reichstahler definitive zu urtheilen und zusprechen: Höhere Summen gehören vor unsere Rath und Gerichte. Imgleichen geben wir ihren obgedachten Deputirten ebenmässigen Gewalt in Testamenten / Erbschafften / Matrimonial Sachen / und so dotes und dergleichen concerniren / da einiger Streit vorfält / selbige nach ihren Gesetzen und Gebräuchen volkomlich und definitive ohne einiges appelliren oder revidiren / zu urtheilen und zu vortragen / bey welchen Urtheil und Außspruch es so steiff und feste sol bleiben / und bewenden / als wann unsere Magistrat selbige außgesprochen hätte / und sollen unsere gesetzte Obrigkeiten ihnen iedesmahl zur würcklichen execution die hülffliche Hand bieten.

12. Zum Zwölfften / wann sie aber mit einen von einer anderen Nation oder Außlendischen zu thuen haben / sollen sie an unsere Rath und Gerichte vorwiesen seyn / welche ohne weitläufftiges procediren de simplici & plano, so es immer müglich / alle Sachen richten und schlichten sollen: So ferne sich aber in deren Außspruch ein oder der ander Theil beschweret zu seyn vormeinet / sollen sie immediate an uns zu appelliren und sich zu beruffen Macht haben: Aber vor keine Städte zu compariren schüldig seyn.

13. Zum Dreyzehenden / wollen wir die Niederländern so sich in unser Glückstadt niederlassen / nicht allein in unseren Reichen und Fürstenthumben schützen und schirmen / sondern auch bey ihrer Obrigkeit / worunter sie zuvor gesessen / so viel füglich geschehen kan / die Beschaffenheit thuen / daß sie mit ihrer Haab und Gütern nach dero Landen Gerechtigkeit außgestattet werden.

14. Zum Vierzehenden / daferne auch noch Platze in Glückstadt übrig / die noch nicht andern vorgeben / solchen wollen wir ihnen / so daselbsten zu bauen entschlossen / anweisen und einreumen lassen / ihre Häusere und Wohnung darauff zu bauen / ohne eintzige wieder Erstattung oder Bezahlung des fundi und Platzes. Wie sie auch Macht haben / Häusere und andere unbewegliche Gütere ein umb die Stadt vor sich und ihren Erben zu Heuren / zu Kauffen / und auf Platzen und Städten / die ihnen vor diesen zugetheilet gewesen / oder in künfftig solten zugetheilet werden / zu bauen / welche Platze unbewegliche Gütere und liegende Gründe / sie iederzeit als rechte Eigenthümber / bewohnen / behalten / und nach ihren gefallen alieniren und vorkauffen mögen: Und ob auch erwehnete Platze von anderen eingenommen und bebauet werden / sollen selbe doch ihnen restituiret und wieder eingereumet werden.

15. Zum Funffzehenden / wann ihnen nicht länger an obspecificirten Orte zu vorbleiben / und ihre Handtierung daselbst zu treiben gefallen würde / soll ihnen mit den ihrigen / was sie dahin gebracht oder daselbsten erworben und gewunnen / ohne eintzige Entgeltnisse wegzuziehen / und an Orte / wo ihnen geliebet / sich zu begeben / vergönnet und zugelassen seyn.

16. Zum Sechzehenden / wir vorgünstigen auch hiermit den Niederländischen Kauffleuten / und ihren Adhærenten, daß sie in unser Glückstadt mügen Schiffe zimmeren oder auffbauen lassen / und das nothwendige Holtz zu den Schiffen in unseren Fürstenthumben oder sonsten einkauffen / und die Stör hinab bringen lassen / daran sie niemand sol verhinderen; Auch ferner Macht haben / die auffgebauete Schiffe /

Schiffe / entweder selbsten zu befrachten oder ihres gefallens zu alieniren und zu vorkauffen/zur Städte/oder auch in frembden Landen / ungeachtet aller Rechten/ Statuten/Gebräuchen und Gewonheiten/so dagegen seyn/ und streiten solten.

17. Zum Siebenzehenden/ soll ihnen auch frey stehen und zugelassen seyn / zu gelassen seyn/zu Erbauung ihrer Häuser und Schiffe aus unseren Königreich Norwegen/Eichen Holtz umb billiche Bezahlung abzuholen/ dero Behueff sie dann einen Schein von unseren Gubernatorn fordeᵫren und in Norwegen vorzeigen sollen / daß sie zu der Glückstadt gesessen.

Dieser Punct ist Cassiret so weit das Eichē Holtz betrifft.

18. Zum Achtzehenden/geben und lassen wir/ auch unsere Erben / Nachkommen und Successoren gnädigst zu/ daß sie das freye Exercitium ihrer Religion in ihrer Sprach auff ihren Kosten/ohne eintzige Vorhinderung in aller Erbarheit/und stille haben und treiben mügen. Es soll ihnen auch hiermit zugelassen seyn / eine Schule auf ihren Kosten anzurichten/und darinne ihre Kinder im Lesen und Schreiben/Rechnen/und derogleichen zu unterrichten: Es soll ihnen auch frey stehen bey ihrer Tracht in Kleideren/und anderen Gewonheiten und Gebräuchen in Hochzeiten/Kinder tauffen/Begräbnüssen/Gästereyen/Zusammenkunfften / und derogleichen/zuvorharren/auch sonsten in Speise/ Tranck / und Kleidung das was sie bezahlen können zu geniessen und zu gebrauchen.

19. Zum Neunzehenden/ wollen wir auch unsere Erben und Nachkommen/ sothane Bauren und Haußleute so aus Holland / und anderen frembden Orten herkommend ihre Gelegenheit nach in Glückstadt nicht bequemlich können accommodiret werden/ und sich in unser Wildniß/Cremper oder Wilstermarsch nieder zu lassen entschlossen/gnädigst vor unsere Unterthanen auff- und annehmen/und gleich unseren Eingebornen schützen und schirmen/ohne iemands an seinen Gewissen Eintrag zu thuen/oder zu den üblichen Exercitio religionis zu zwingen / daß sie unter unseren gnädigsten Schutz und protection frey/sicher/und ungehindert (iedoch ohne einen privaten Gottesdienst anzurichten) wohnen / in aller still ein Ehrlich und Bürgerlich Leben führen/und ihren Handel und Handtierung treiben / und nur allein das Exercitium ihrer Religion in der Glückstadt frey haben mügen.

20. Zum Zwantzigsten/den genandten Mennoniten, so sich in etzliche Sachen beschweren/als in jure jurando armorum usu & pædobabtismo, wollen wir gnädigst zulassen/auff daß sie ihre Religion und Conscientz frey beleben/daß sie mit keinen Eydschweren/ Gebrauch von Waffen/oder Tauffen von ihrer Kinder sollen beschweret/sonder daß sie an stat des Eydes mit ihren einfältig Ja und Nein / und ein Platz von die Waffen zu führen/mit ein gebürliches Jahrgeld / wann die Noth solches erfordert/ieders vormügen nach sollen frey seyn und bleiben.

21. Zum Ein und Zwantzigsten/wir wollen ihnen ein Platz vor der Stadt/ von ungefehr zwey Morgen Landes zu einen Kirchhoffe anweisen / dar sie ihre Todten hingraben/auch von anderen Oertern darhin bringen mügen / sollen auch deßwegen keinen Zoll oder Unpflicht geben / und mügen von denselbigen Platze so viel zu ihren Kirchhoffe als sie nötig erachten/gebrauchē/und beplancken/das übrige können sie unter sich theilen/Garten/Häuser/und Have darauff setzen/sonder einige Grundheur: Jedoch daß sie eins vor allemahl Funfftig Reichsthaler darfür abgeben und entrichten / damit sollen sie die possession so lange sie in der Glückstadt wohnen / versichert seyn.

22. Zum Zwey und Zwantzigsten/ es soll ihnen auch frey stehen Testamenta zu machen/ und über ihre Gütere beweglich oder unbeweglich zu disponiren. Nach

ihrer tödlichen Hintrit sollen die Güter/ da ein Testament gemachet/ den eingesetzten Erben/ oder da keines vorhanden/ denen so ab intestato vormüge der Rechten darzu befüget/ sie wohnen in oder ausserhalb unser Reiche und Fürstenthumbe/ gefolget werden. In fall sich auch keine Erben so bald angeben würden/ und der Verstorbene keine Vorordnung/ wie es mit den Gütern zu halten/ gemacht hätte/ sol nicht Bürgermeister und Raht/ oder der Stadt Vogt sich derselben anmassen/ sonderen es sollen die Deputirte der Nation die Güter inventiren, und den Erben/ so sich hernach angeben werden/ zum besten bewahren.

23. Zum Drey und Zwantzigsten/ Im fall auch einzige andere frembde Nationen in unser Glückstadt wohnende/ und specialich die Portugisische Nation Hebräischer Religion, einige andere Freyheiten als hirein begriffen: Nemblich von vollenkommenes Geleit und securitet Articulo 1. und 2. ihrer Privilegien sub dato Glückstadt den 19. Iunii Anno 1630. begrieffen und außgedruckt/ die sie all schon von uns erlanget/ oder in künfftig erlangen müchten/ vor sich hätten: Wollen wir ihnen/ die Niederländische Nation auch deren zugeniessen und sich zu gebrauchen vorgönnet/ und Krafft dieses zugelassen haben/ deromassen als wann sie ordentlich allhier specificiret und außgedrucket weren.

24. Zum Vier und Zwantzigsten/ wie wir dann auch wollen/ daß obgesetzte unsere Privilegia in allen Articuln, Clausuln und Puncten, von uns/ so wohl unseren Erben und Nachkommen/ in unseren Fürstenthumben und Landen/ principaliter aber in unserer Glückstadt den Niederlandern auch ihren Adhærenten und familien allezeit steiff/ fest/ und unvorbrüchlich/ wie wir ihnen zugesaget und vorsprochen/ sollen gehalten werden: Und da über das einer oder der ander Articul dieser unser Privilegien einige Interpretation benötiget/ soll selbe den Niederlanderen/ ihren familien und Adhærenten zu ersprießlichen Besten von uns/ unseren Erben und successoren beschehen und inferiret werden.

25. Zum Fünff und Zwantzigsten/ wie wir dann auch hirbey und in Krafft dieses allen unseren Königlichen Botmässigkeiten Subjicirten und Angehörigen/ als Stadthaltern/ Ambtleuten/ Gubernatorn, Rahten/ Voigten/ Obrigkeiten/ und sonsten allen und ieden unsern Ambtstragern/ ernstlichen injungiren und befehlen/ so wohl in Krieges- als auch in Friedenszeiten/ dieser unser der Niederlandische Nation mitgetheilte Privilegia, wie sie hir oben der länge nach gesetzt und begriffen/ getreu und fleissig in acht zu nehmen/ zu manuteniren, und in viridi observantia zu halten.

26. Zum Sechs und Zwantzigsten/ schließlichen wollen wir/ daß dieser der Niederlandische Nation, und ihren Adhærenten, und mit beschriebenen ertheilete Privilegia und Indulta, von uns/ unseren Erben und Nachkommen in allen Clausuln und Puncten steiff und feste gehalten werden: Derowegen wir dann alle Geist- und Weltliche Rechte/ Gesetze/ Statuten, Ordnungen/ Decreta und Gebräuche/ wie die Nahmen haben/ so diesen unseren ertheileten Privilegiis Contrariiren, oder Derogiren möchten/ Krafft habender Königlicher Macht und Gewalt/ vor uns/ auch unseren Erben und Nachkommen/ annihiliren, Cassiren, annulliren, und hirmit auffheben in totum; sampt und sonders/ kein außgeschlossen/ und bleiben ihnen iederzeit mit Königl. Gnad und geneigten Willen wohl zugethan. Wie wir uns solches dann auch gnädigst erbieten/ zur Fortsetzung der Commercien, und auff begebene Fälle/ diese unsere Privilegia zu extendiren und zu vormehren/ und da es nötig/ mehr in ein und ander Articul zu addiren. Dessen zu mehrer Versicherung/ haben wir diese gegenwertige Privilegia, mit unserer Hand subscription und Königlichen Insiegel bekräfftiget/ Gegeben in unser Veste Glückstadt/ den 17. Octob. Anno 1631.

Lit. L. 2.

Lit. L. 2.

TRACTAET

Ende

ALLIANTIE

Tusschen den Koninck ende Riicke van

PORTVGAEL

Ter eenre,

E N D E

De Ho. ende Mog. Heeren

DE STATEN GENERAEL

Der Vereenichde Nederlantsche Provintien ter andere ziide.

Gesllooten, geteeckent ende gezegelt op den sesden Augusty 1661.

TOT MIDDELBURGH,
Gedruct by Simon vander Plas Boeckverkooper vvoonende over 't Stadthuys 1661.

DEn Koninck ende het Ryck van Portugael sullen beloben ende haer selven door een vaste ende stercken bandt verbinden: Dat sy aen de Staten der Vereenichde Nederlanden sullen betalen of tot der selver gebruyck verschaffen de somme van veertich hondert duysent Crusaten, yder Crusaet gereeckent op tvvee Caroli Guldens in Hollants Gelt, vvelcke gemelte somme sy sullen opbrengen of in gerede Gelde ofte aen Zuycker, Taback ofte Zout, mits dat de selve Waren niet hooger sullen vverden gevvaerdeert, nochte der selver prijs hooger sal vverden gestelt, dann de selve op sodanigen tijdt als sy gelevert sullen moeten vvorten in Portugael volgens den ghemenen Koophandel verkoft sullen vverden, ende by aldien daer tot de volle somme, aen het geldt ofte aen eenighe van de opgemelte Waren misschien yet kome te ontbreecken, soo sal 't selve door eenighe andere specie der selver vervult mogen werden, alsoo nochtans dat de keur van sulcks sal staen aen den ghemelten Koninck in wat specie hy 't gebreck van een der selver sal willen vervullen, ghelyck sulcks oock sal konnen volbracht werden uyt de Tollen of schattingen de welcke volgens de authoriteyt ende macht van dit besllooten Verdrach, den Inwoonderen van de vereenichde Nederlanden, in 't Ryck van Portugael koophandel dryvende, tot voordeel van den meergemelten Koninck

ninck wettelyck afghevordert soude mogen werden, welcke schattingen uyt kracht van de volgende pointen ende artyckelen met recht ende billickheyt sal mogen werden ghestelt soo op de Waren de welcke in't gemelte Ryck sullen werden gebracht, als oock de welcke uyt 't selve Ryck gevoert sullen worden. Tot welcken eynde van de Staten der Vereen. Nederlanden een ofte meer personen sullen werden gestelt de welcke in Portugael de ghemelde Tollen of schattingen uyt haren name sullen ontfangen: voorts soo sal de ghemelde somme in sestien delen ghelyckelyck verdeelt zynde, Jaerlycks op een seeckere ende vast ghestelde tydt werden betaelt, alsoo dat het eerste deel van dese somme sal voldaen werden soo ras als in Portugael sal bekent Zyn ende door vaste ende seeckete bewysen sal werden verthoont, dat dit Verdrach van weder Zyden onderteeckent ende van beyde parthyen geratificeert ende gepubliceert is. Daer en boven sal den Koninck van Portugael herstellen ofte doen herstellen alle Geschut 't welck in 't Recif ende andere Forten van Brasilien is bevonden ten tyde wanneer de selve van de Portugesen Zyn inghenomen, ende 't welck als noch met de wapenen van de Staten der Vereenichde Nederlanden ofte van de Americaensche of West-Indische Compagnie is geteeckent.

II.

Alsoo van wegen de Staten der Vereenichde Nederlanden eenige klachten syn voort-gebracht ter saecke van seeckere ingevoerde ghewoonte, namentlyck van wegen de deylingen in de verkoopinge des Souts, 't welck in de stadt S. Ubes ende op de plaetse omtrent de selve stadt gelegen, gemaeckt ende bereyt wert, so is overgekomen ende toegestaen, datter jaerlycx tusschen den ghemelten Koninck ende de ghemelte Staten der Vereenichde Nederlanden, een bysonder Verdrach sal worden ghemaeckt van wegen den prys volgens den welcken alle de Inwoonders der Vereenichde Nederlanden ende yder van de selve in 't besonder soo veel van 't selve Sout aldaer sal mogen kopen als haer sal goet duncken, in welcke transactie behoorlycke opmerckinge ten weder Zyden sal werden ghenomen op den prys volgens den welcken 't gemelde Sout ter selver tydt in Portugael onder de Portugesen sal werden verkoft: maer by aldien niet te min, buyten hoope ende verwachtinge, aengaende den selven prys des Souts van weder Zyden niet wel konde werden over-een-ghekomen; soo sal de verdelingen van den Sout-handel de welcke nu eenige Jaren herwaerts is invoert, ten opsichte van de Vereenichde Nederlanden, ophouden ende wech genomen werden, ende sal yder van de Vereenichde Nederlanden vry staen van yder een te mogen kopen ende handelen sodanige menichte van Sout als sy met de verkoopers sullen goet vinden. Gelyck sulcks in 't sevende artyckel van wegen allerhande soorte van Koopmanschappen wytloopiger is verhandelt ende vast gestelt. Oock en sal den Eyghenaers of Besitters van het Sout geensints werden benomen of verhindert de macht om het Sout te mogen verkoopen aen alle ende een yghelycke de welcke haer sal goet duncken. Maer ten opsichte van andere Natien ende volckeren, soo sal den meerghemelten Coninck sich ghedragen naer dat hem sal goet duncken.

III.

Het volck van de Vereenichde Nederlanden sal vry ende sonder sorge handelen ende negotieren, soo uyt Portugael ende de Landen de welcke daer onder behooren, in Brasilien, als uyt Brasilien wederom in Portugael ende de Landen ende plaetsen daer onder behoorende: ende sullen over ende weder mogen voeren allerhande

handewaren, mits 't selve niet en kome te strecken tot schade ende nadeel, uytgesondert alleen Brasilien hout, mits al vooren betalende de Tollen ende schattingen de welcke van de Portugesen selver, die aldaer handelen oprechtelyck afgevordert ende betaelt komen te worden. Voorts so sullen de Deecenichde Nederlanders, de welcke afgevaren syn van de havenen van Brasilien ende in de havenen van Portugael, of de welcke daer onder behooren, komen de landen, geensints gehouden syn hare schepen te ontladen ofte eenige Waren daer uyt te lossen op het landt, dan sullen de Tollenaers of Ontfangers van de schattingen besorgen dat de Waren ofte ingeladen goederen in de schepen selfs besichticht, ondersocht ende alsoo volgens de maniere de behoorlycke schattinge betaelt kome de werden. Maer by aldien door de ervarentheyt waerachtich wert bevonden, dat sulcz geensints ofte niet bequamelyck konde geschieden soo sullender eenige andere middelen werden bedacht ende met onderlinge toestemminge van beyde parthyen werden in 't werck gestelt. Dan sal het volck van de Vereenichde Nederlanden vry staen in dese delen de selve middelen ende voordelen te gebruycken ende te ghenieten de welcke de Engelsche uyt kracht van verdrach of volgens het dagelycz gebruyck syn vergunt ende toegestaen ofte naemaels vergunt ofte toegestaen sullen werden, nochte sal ten opsichte van de geseyde Waren swaerder Tol of meerder gelt ofte onkosten werden afgevordert of betaelt, dan of de schepen volkomentlyck waren ontladen ende de ingheladen goederen aen landt geset warē geweest: Oock en sullen de geseyde schepen in sodanige ghelegentheyt geensints door de Portugesen werden opgehoudē of verhindert, ende soo wanneer de gheseyde schepen op eenige andere plaetsen ofte havenen van Portugael ofte daer onder behoorende, naer dat sy alrede behoorlyck den Tol of schattinge eens hebben betaelt, komē te landen, so sullen sy hare overige reyse vryelyck sonder eenige verhinderinge ofte moeyelyckheyt mogen volbrengen, soo dat sy vorder geen tollen ghehouden sullen syn te betalen; Oock en sullen de Waren ende andere goederen, de welcke of van de Portugesen selver of van eenighe andere volckeren in de schepen van de Vereenichde Nederlanders werden geladen, om in eenige andere Landen of havenen onder Portugael behoorende gevoert te worden, geen swaerder tollen of schattingen betalen dan ofte sy in Portugesche schepen waren gheladen om overgevoert te worden of alrede overgevoert waren.

IV.

Oock sal den Vereenichde Nederlanders vry staen te vaeren ende te reysen in alle Kolonien, Eylanden, Rycken, lantstrecken, Havenen, Steden, Dorpen, ende Koopsteden, de welcke onder het meergemelte Ryck van Portugael syn behoorende ende in Afryca gelegen, waer onder oock sal werden begreepen het Eylandt van St. Thomas, ende sullen aldaer hare Scheepen mogen werden geladen gelyck sy oock aldaer sullen moegen handelen ende negotieren; ende hare goederen, lasten ende waren van allerhande soorte te Lande, ter Zee ende den Rivieren opvoeren ende over al veylen ende verkoopen ende van daer oock in andere landen brengen: oock sy aldaer haer eygen huysen mogen hebben ende besitten om in te woongen: alsmede haer Packhuysen in de welcke sy haer goederen ende waren mogen opsluyten sonder van yemant daerinne verhindert te werden: ende sal alle 't gene in desen ende in de naest voorgaende artyckel is vast ghestelt ende besproocken noeyt werden vernieticht ofte verbroocken: nochte sullen de Vereenichde Nederlanders in eenigen deelen ten opsichte van dit vast ghestelde verdrach werden bedroogen ofte beschadicht, ende by aldien 't gemelde Volck van Nederlandt t' eeniger tydt ten opsicht van 't vrye ende volkomen gebruyck van dit vastgestelde verdrach comt verhindert uytgheslooten ofte andersints belet werden, 't welck GODT verhoede, soo dat het geen volkoomene ende behorlycke

eke vruchten volgens de waerheyt ende authoriteyt deses verbonts komt te genieten. In sulck geval sullen de Staten de Vereenichde Nederlanden het selve recht hebben op de Portugesen ende sal van nieuws de selve actie ontstaen ende herbooren werden, de welcke haer voor het aengaen van dit verbondt was toekomende: soo dat sy haer recht tegens 't Ryck van Portugael vryelyck sullen mogen vervolgen. Ook sal in sulck geval daer door verstaen werden alles tot de ghemelde Staten te syn vervallen; sonder dat den Koninck ofte het Ryck yets van allen sullen mogen weder eyschen 't geene volgens het bespreck van het eerste artyckel deses verdrags alrede soude mogen syn betaelt ofte voldaen; ende van gelycken, by aldien dit verbond door de gemelte Staten van de Vereenichde Nederlanden wierden gebroocken of verhindert; soo sal den gemelten Koninck van Portugael 't selve recht hebben 't geene hem voor het aengaen van dit verdrach eenichsints was toekoomende.

V.

Ende sullen alsoo, door de betalinge van de veertichmael hondert duysent krusaten, de welcke sal werden volbracht op de alreets uytgedrukte termynen ende door het vrye gebruyck ende de ware ghenietinge van alle die dingen de welcke in de naest voorgaende drie artyckelen syn begrepen, ophouden alle geschillen, twist en actien de welcke van de Vereenichde Nederlanders tegens den Koninck ende het Ryck van Portugael tot noch toe syn ingestelt, gelyck oock alsoo sullen ophouden ende vernieticht werden alle de actien twist ende geschillen de welcke van den ghemelten Koninck ofte van het Ryck van Portugael tegens de Vereenichde Nederlanders souden mogen of konnen ingestelt werden.

VI.

Volgens dien sullen oock tusschen den Koninck ende het Ryck van Portugael aen d' eene ende het Vereenichde Nederlandt aen d' ander zyde, ende tusschen de Ondersaten ende inwoonders van de beyde, ophouden alle actien van vyantschap en verongelyckinge, en dat, in Europa, tersiont ende van dien dach af op den welcken dit verbont van weder Zyden sal wesen onderteeckent; maer in d' ander deelen der Werelt, naer de publicatie deser brieven derhalven so sullen alle Landen ende plaetsen, schepen ende goederen, de welcke ondertusschen van een van beyden sullen werden ingenomen ende besetengelyck oock die geene de welcke te vooren ingenoomen ende Beseden Zyn, in Oost-Indien, West-Indien, ofte op eenige andere plaetsen, blyven in den eygendom van die geene de welcke op de ghemelde tyden sullen werden bevonden wettige besitters der selver te syn geweest: Maer die de welcke naer de selve onderteyckeninge in Europa ende naer de publicatie in d' ander deelen der Werelt sullen werden inghenomen ende beseten; de selve sullen sonder eeniche vertoevinge of verhinderinghe aen der selver voorgaende eygenaers herstelt werden. Over sulcx soo salder tusschen den Koninck ende het Ryck van Portugael een bestandigen ende vaste Vrede werden voltrocken met de Staten der Vereenichde Nederlanden; waer onder van weder Zyden sullen syn begrepen alle Burgeren ende Ondersaten, welcke Vrede oock heylichlyck ende religieuselyck op alle plaetsen geen uytghesondert, soo binnen alt buyten de palen van Europa, sal werden onderhouden: ende sullen de Portugeesen ende 't Volck van de Vereenichde Nederlanden te Water ende te Lande malkanderen van wederzyden alle vruntschap ende goetwillicheyt betoonen; ende voorts niets verrichten of bedryven 't geene eenichsints tot nadeel van een van beyden Zyde soude mogen schynen te sullen streken.

VII. *Voorts*

VII.

Voorts sal den Vereenichde Nederlanders naer desen vryſtaen haeren Koop-Handel met alle vryheyt de dryven in de Koninck-Rycken, Provintien, Eylanden Steden, Haevenen ende allerhande plaetſen de welcke den Koninck van Portugael syn onderworpen, ſonder dat haer eenige verhinderinge ſal werden aengedaen; ghelyck ſy oock directelyck ofte anderſints ſullen werden belet de waren van allerhande luyden te koopen ende te handelen de welcke ſy ſullen bevinden haer vorderlyck te zyn, 't ſy de ſelve veel ofte weynich zyn: ſonder verbonden te ſyn aen eenighe wetten van maete, ghewichte, plaets, verkoopingen, Monopolien ofte prys, ende ſal deſelve Nederlanders oock werden vry gelaten allerhanden goederen ende waren naer haer goetduncken naer de ſelve plaetſen, te voeren, ende ſelve aldaer te vercoopen ende vermanghelen en daer en boven allerhande goederen ende waren van de ſelve plaetſen af te voeren: ende dat ſonder eenighe verhinderinge, mits betalende alleenlyck de tollen ende ſchattingen, de welcke volgens de publycque authoriteyt van het Ryck van Portugael in den Jare een duyſent ſes hondert en drie en vyftich in den Maendt van Meert ſyn betaelt ende voldaen, of betaelt ende voldaen hebben moeten werden, ſoo dat de Vereenichde Nederlanders ſoodanichlyck moeten worden gehouden gelyck als de Portugeeſen ſelfs ende dat ſoo wel ten opſichte van koopinge ende verkoopinge, als van de Tollen ofte andere laſten, als oock van voordeelen, vrydommen ende privilegien, ende ſullen de Vereenichde Nederlanders naer deſen genieten alle de prerogativen, vrydommen ende privilegien, de welcke tot noch toe aen eenich volck, met het Ryck van Portugael in verbont of Vrundſchap zynde, ſyn de vergunt ghe weeſt ofte naderhant vergunt ſullen werden, en van gelycken ſullen de Portugeeſen ten opſichte van den Koophandel ende negotie inde Vereenichde Nederlanden ſoodanichlyck werden gehouden, gelyck de Nederlanders ende inwoonders ſelfs aldaer naer Rechten en gewoonten gehouden werden.

VIII.

De Vereenichde Nederlanders de welcke met hare ſchepen, Koopmanſchappen in de Havenen van het Portugeeſche gebiet koomen te landen, en ſullen niet gehouden ſyn haere ſcheepen te laden met eenich ander ſoort van Koopmanſchap dan de welcke ſy ſelver ſullen goetvinden en ſullen oordelen haer aldermeeſt dienſtich ende vordelyck te zyn, gelyck oock in yeder ſchip van de Vereenichde Nederlanders niet meer dan twee Cherchers ofte opſienders ſullen behooren toegelaten, te weten de welcke de waren ende Koopmanſchapen uyt den naeme van de Koninck ende het Ryck komen beſichtigen ende onderſoeken: gelyck'er oock geen verhinderinge of belet ſal werden gedaen aen de ſcheepen wanneer de ſelve gelaeden ofte ontlaeden konnen te konnen te werden, en by aldien de ſelve ſcheepen met drooge waeren geladen zyn, ſoo en ſal den Cherchers of opſienders tot ſalaris of loon met werden betaelt of ver eert, ten ſy de ſelve op den tienden dach naer dat ſy aengekomen ſyn werden ontladen, ende by aldien de ſelve ſcheepen viſch of andere etbare waren ingeladen hebben, ſoo en ſal de gemelte perſoonen niets werden ghegeven of vereert ten zy de ghemelte ſcheepen op den vertienden dach naer haer aenkomſte in de Haeven ſyn ontlaeden geworden, ende ſoo wanneer de ontlaedingh op den tienden ende veertienden dach, gelyck geſeyt is komt tegeſchieden, ſoo ſal haer ſulcx werden gegeven ende vereert 't gunt de ghewoonte ende de wet dieſaengaende komen mede te brengen.

IX.

De Consules *de welcke den Vereenichde Nederlanders, in't Ryck van Portugael, handelende, negotierende of woonende tot bescherming sullen werden gegeven, de selve sullen van de Staten der Vereenichde Nederlanden werden gestelt, en gestelt zynde, suken sy soodanige authoriteyt hebben, (hoewel sy de Roomsche Religie niet en volgen) alser eenige* Consul *van die volckeren, de welcke aldaer handelen tot noch toe is opgedragen of naederhant opgedragen sal werden. Voorts soo sal'er over de Rechtsaecken ende geschillen de welcke de Vereenichde Nederlanders sullen aengaen, een Richter* Conservator *werden gestelt om de selve te bevoordelen, van de welcke niet en sal mogen geappelleert werden dan aen den Raet van Relatie, de welcke ten langsten in de vierde Maent naer de provocatie, de saecken ende gekomen, sal eyndigen ende afdoen.*

X.

Soo wanneer alsser yemant der Vereenichde Nederlanders onder het ghebiedt van den Koninck van Portugael komt de sterven, in sulck geval en sullen de papieren, boecken, reeckeningen, goederen ende middelen soo van den overleden selfs, als van andere der selver Nederlandtsche Natie de welcke by den overleden syn berustende ende in bewaringe syn gegeven, van de Rechters der Wesen of der Absenten, ofte van der selver Ministers, geensints mogen werden besichticht en aengeslagen, nochte sullen de ghemelte saecken dese Jurisdictie onderworpen Zyn: Dan sullen de selde goederen werden geconsigneert onder die geene de welcke den overleden voor syn doot daer toe heeft verordineert: ende by aldien de selve syne saecken voor syn doodt niet en heeft besorcht of voorsien, soo sullen de papieren, boecken, reeckeningen, goederen ende middelen volgens den last van den Richter, Conservator *in bewaringhe werden gestelt aen twee ofte meer Nederlantsche Kooplieden ofte Factoors, de welcke dese sorge, volgens de meeste stemmen van het volck't welck aldaer van de selve Natie is woonende, met de toestemminghe van den Nederlandtsche Conzul, sal opgedragen werden, alsoo nochtans, dat de selve Kooplieden of Factoors de goederen de welcke haer syn bevolen om te bewaren, geensints sullen mogen aennemen, ten sy dat te vooren by haer cautie ghestelt is door bequame Waerborgen, de welcke van den selven Consul oock sullen moeten worden geapprobeert ende toe-gelaten, dat sy de goederen de welcke haer syn toe vertrouwt de Wettige Eygenaers ofte Erfgenamen ofte oock de Crediteuren, sullen behandigen, en sullen derhalven alle de goederen ende middelen de welcke in den eygendom van den overleden syn bevonden: werden overgelevert aen des selfs Erfgenamen ofte aen de Executeren of Crediteuren.*

XI.

Den Koninck van Portugael selfs noch yemant van de Ministers der selver Koninck en sal vermogen de handen te slaen ofte arresteren de Koopluyden, Schippers, matrosen, schepen of waeren en goederen van de Nederlanders, of de selve eenigsints verhinderen selfs oock niet onder pretext van Oorloge tegens dese of gheene vyanden, ofte van eenighe aenslach de welcke hier of daer soude mogen aenghestelt werden, ten Zy naer voorgaende toestemminge, van de Staten der Vereenichde Nederlanden, onder welckers gebiet de selve werden

bevo-

bevonden, ende van den besitters der scheepen, waren ende goederen; Maer sullen de gemelte Koopluyden ende schippers met hare schepen ende Koopmanschappen sonder eenige verhinderinge de welcke haer door den Koninck of desselfs Ministers soude mogen worden aengedaen, naer haer goetdunken uyt allerhande Havenen van Portugael mogen vertrecken. Gelyck ook het volck van de Vereenichde Nederlanden geensints sal werden verhindert ten opsichte van de verkoopingen of verhandelingen harer Waren ende Coopmanschappen ofte Goederen, selfs oock niet onder pretext dat den Koningh selfs ofte des selfs Ministers soodanige Goederen van noodenhebben: Oock en sal de verkoopingen van de selve Goederen, om geen oorsaecke mogen werden uytghestelt ofte belet; gelyck de selve Goederen oock niet en sullen mogen aengeslagen werden tot eenich publyck ofte bysonder ghebruyck, ten sy die gene van welckers Goederen wert ghehandelt sulcx komen toe te staen, 't sy naer voorgaende over eenkomingh of andersints.

XII.

Daer en boven sal het Volck van de vereenichde Nederlanden vry staen ende gheoorloft zyn, neffens allerhande soorte van Waren ende Coopmanschappen oock over te voeren, Wapenen, Oorloghs-gereedtschappen ende Ammunitie, soo uyt de Havenen van de Vereenichde Nederlandtsche Provintien als van andere Landen ende Plaetsen, ende dat naer allerhande Rycken ende Landen des Werelts, 't sy de selve in Vyantschap ofte Vriendschap Zyn met den Koningh ende het Ryck van Portugael. Sonder dat den gemelten Koningh, of des selfs Ondersaten ofte Ministers, sulcx eenichsints sullen mogen verhinderen ofte beletten door aenhoudinge, Represfalien, Pandingen, ofte op eenigh ander maniere noch directelyck of openbaerlyck, noch oock indirectelyck ofte bedecktelyck: mits dat het ghemelte Volck der Vereenichde Nederlanden geen Wapenen ofte Oorloghs ghereetschap sal mogen halen uyt de Havenen van Portugael, selfs omme de selve tot de Vyanden van den gemelten Koningh ende het Ryck van Portugael, over te voeren: Dan sal de selve Vereenichde Nederlanders werden toegelaten, te brengen in het gantsche Ryck van den ghemelten Koningh, allerhande Waren ende Coopmanschappen, selfs oock allerhande Wapenen ende ghereedtschap van Oorloge ende Ammunitie; ende sullen deselve aldaer, soo wel in 't gros als in 't kleyn mogen veylen ende koopstellen; ende in 't geheel ofte ten deele om allerhande prys verkoopen ende aldaer naer haer goetduncken vermangelen, ende voorts alderhande Coophandel dryven met soodanige Koopers ende Negotianten, de welcke sy sullen oordelen dat haer meest vorderlyck ende dienstich sullen zyn; sonder dat de selve door den Koningh ofte syn Ministers, Voorkoopers, Monopoliten, den Fisque, *Rechtspreeckers, Rechtbancken, ofte yemant anders, eenichsints sullen mogen werden verhindert ofte van haer voornemen belet: Gelyck haer oock geen bepalingen ofte regel van wegen Coophandelingen voorgeschreven sal mogen werden.*

XIII.

De Goederen en Coopmanschappen, de welcke van de een Haven van Portugael in d' ander sullen werden ghevoert naer betalinge van de behoorlycke Tollen ofte schattingen; en sullen niet gehouden syn eenich ander geldt ofte Tholte verschaffen, dan 't gene den Goederen ende Coopmanschappen van de Portugesen selfs, in soodanigen gheval sullen werden bevonden schuldich te Zyn.

XIV.

Geen Alcalde noch eenich ander Minister des Koninghs, sal geoorloft zyn yemant van de Vereenichde Nederlanders, van wat conditie ofte gelegentheyt de selve oock Zy, rechtelyck aen te spreecken, den selven tegens syn wil ende danck ophouden, ofte in de gevanckenisse of in banden te besluyten (uytgesondert in Criminele saecken, ende soo wanneer de selve op de daet selfs is aengegrepen) ten sy dat den Rechter Conservator daer toe alvooren macht heeft gegeven, de welcke schriftelyck is ingestelt Daer en boven soo sullen de Vereenichde Nederlanders, de welcke onder het ghebiedt ende in het Ryck van Portugael woonen, soo ten opsichte van haer selven als van wegen haer Woonstede, Boecken, Reeckeningen, Waren, Coopmanschappen en andere Goederen de welcke haer toebehooren, niet minder vry Zyn van de Gevanckenisse, Banden, ende alderhande hechtenissen, en ophoudinge ofte verhinderinge dan eenige andere Volckeren, de welcke door Verbondt met den Koningh van Portugael syn verbonden, tot noch toe vry werden bevonden, ofte namaels bevonden sullen werden: Nochte sullen oock de Vereenichde Nederlanders, door eenige Brieven van Saulte Conduit ofte eenich ander soorte van patrocinie ende voorstandt, 't geen den Ondersaten ofte eenige andere onder het gebiedt van Portugael Woonachtich Zynde, door den Koningh mochte werden vergunt, werden verhindert ofte belet haer schulden in te manen, ofte haer Schuldenaers in het Recht te roepen; maer sy sullen hare schulden vryelyck mogen invorderen, ende haer Recht behoorlyck mogen vervolgen: sonder dat den Crediteur ofte schult Heer eenichsints sal konnen verhinderen ofte schaden, dat den schuldenaer sich komt te beroepen op de Voorstandt ende Patrocinie van den Prince, ofte de Authoriteyt van desen of gene andere Overigheyt, ende sich door der selver brieven van Salve conduiten heeft komen te versterken ende te verseeckeren; op dat hy alsoo de schult mocht verydelen, ende den Crediteur ophouden sonder te betalen. Om welck te voorkomen, soo sal den schuldenaer van alderhande Patrocinie ende voorstandt, werden afgeweert en uytgesloten. Oock en sullen de Goederen, de welcke de Inwoonders ofte Ondersaten van de Vereenichde Nederlanden syn toekomende, ende van de selve aen eenige Factoors ofte Volmachtighde op diergelycke Persoonen van de Portugeesche Natie, syn bevolen ofte in Commissie gelaten ofte oock aen yemand anders, de welcke van eenige andere Natie zynde, in Portugael woonachtich is, syn toevertrouwt, geensints mogen werden aengeslagen ofte gearresteert: voornamentlyck, soo wanneer de Kerckelycke Inquisitie (soo als de selve wert genaemt) eenich Recht of Actie komt in te stellen, 't sy dat sulcx geschiede ter saecke van de Religie ofte andersints: Dan sullen alle de selve Goederen, by aldien sy die gene syn bevolen en toevertrouwt, de welcke voor den Geestelycken Rechter ofte Vuyrschaer om dese ofte gene oorsaecke, misschien sullen werden eengesproocken; ofte uyt den name van de ghemelte Inquisitie sullen werden beschuldicht, ofte in Recht betrocken, geheel ende sonder eenige verminderinge werden ontslagen ende tot het ghebruyck van de Besitters der selver herstelt; soo ras als sal komen te blycken en aengewesen te werden, dat de selve Goederen de Inwoonders ofte Ondersaten der Vereenichde Nederlanden, syn toebehoorende.

XV.

Ende alsoo de Prerogative van den Coophandel 't eenemael ondienstich is, ende de verhoopte vruchten van de Vrede gantschelyck vernietich sullen

werden

werden ; by aldien den Inwoonderen ende Onderſaten van de Vereenichde Nederlanden, de welcke door het ghebiedt ende Ryck van Portugael gins ende weder ſullen reyſen, ofte ter ſaeke van Coophandel ende Negotie aldaer ſullen verblyven, ter ſaeke van het onderſcheyt van de Religie, t'welck is tuſſchen de Portugyſen ende haer, quamen verhindert of mishandelt te werden; Daeromme ſal den Koningh ſulcx voorſien en voorkomen, op dat beyde deſe Volckeren, te Water ende te Lande, naer deſen haren Coophandel vryelyck en ſonder eenige verhinderinge mogen voltrecken, en onderhouden: ende ſal den gemelten Koningh beſorgen, dat niemant van de Inwoonders ofte Onderſaten der Vereenichde Nederlanden, van wat Religie, gelegentheyt of conditie deſelve oock zy, ter ſelver ſaeke eenichſints gemoeyt ofte laſtich gevallen ſal werden: ende dat deſelve oock daer en boven voor gen Hof, Vuyrſchare, Rechter, ofte Inquiſitie gheſtelt ſal komen te werden, noch oock van eenich Miniſter des Koninghs of yemant anders, ter ſelver ſaeke ſal mogen werden aengeſproocken ofte beſchadicht: 't ſy om dat hy miſſchien den Bybel by ſich is hebbende, ofte om dat hy de H. Schriftuere ofte eenige andere Boeken komt te ghebruycken ende te leſen: ofte om deſe of gene andere verſcheydentheyt in de Religie. Jae ſal den Inwoonderen en Onderſaten der Vereenichde Nederlanden, de welcke onder het ghebiedt van den Koningh van Portugael verblyven, ende oock der ſelver Familien vry ſtaen ende vergunt werden, haer Religie ende Godtsdienſte de welcke ſy komen de belyden, en volgen in hare Schepen naer haer goetduncken, ſonder yemant tegen te ſeggen, te voltrecken: ghelyck haer oock een bequame plaetſe ſal werden aengewezen, alwaer ſy haer Dooden ſullen mogen begraven. Dies ſullen de gemelte Inwoonders en Onderſaten der Vereenichde Nederlanden, naer de bekominge van ſulcx, haer moeten wachten dat ſy ſulcx alles geenſints en komen te misbruiken.

XVI.

By aldien 't eeniger tydt komt te gebeuren datter eenige geſchillen ontſtaen tuſſchen den gemelten Koninck ende Ryck van Portugael ende Staten der Vereenichde Nederlanden, ſoo dat gevreeſt wert, dat den Koophandel tuſſchen beyde de Natien ſal werden verhindert ende opgehouden, ſoo ſullen de inwoonders, Burgers ende inboorlingen ſoo weel van d' een als d' ander Zyde in beyde de Landen openbaerlyck werden gewaerſchout van wegen de opgereſen geſchillen en oneenigheden, ende ſal de ſelve, den tydt van twee Jaren naer afkondiginge van de ſelve waerſchouwinge, van weder Zyden vergunt werden, op dat ſy alſoo hare Koopmanſchappen ſchepen goederen ende middelen ter bequamer tydt mogen voorſien ende beſorgen en deſelve op een vrye plaetſe overvoeren; ſonder dat haer ondertuſſchen eenich belet of moeyelykheyt aengedaen ſal mogen werden, ofte oock haere goederen eenige ſchaede ſullen koomen te lyden: en by aldien er van d'een of d'ander Zyde binnen den bepaelden tydt van twee Jaren, eenige ſchulden of reſtanten, ter ſelver plaetſe in de welcke den Koophandel is gedreeven, moeſten ingevordert werden; de ſelve ſullen op een wettige maniere werden afgevordert, ende ſullen de ſelve volgens het recht ende nae de wetten geeyſcht werden, ſonder dat het proces door omwegen ofte uytſtel van de Rechter ſal werden opgehouden; maer ſal den ſelven Rechter beſorgen dat de Schult-Heeren binnen den bepaelden tydt, ſulcx alles 't geene haer toekomt, mogen ontfangen ende becoomen.

XVII.

Vorders indien gheduyrende dit verdrach van onderlinge vruntſchap, de

 welcke

welcke door dese overkomingh wert bevestight; quam te gebeuren; dat het een of het ander deel deses verbonts, door dese of gene Onderfaet van een van beyden deser volckeren op dese of geene plaetse des Werelts, werde geschonde of tegen de authoriteyt van het vastgestelde verdrach quam misdaen te werden soo sal de vruntschap tusschen beyde dese volckeren, naer de bevestinge van dit verbont, geensints om de selve oorsaeke werden vernietight; maer sal nittemin syn volkoomen kracht en vigeur behouden; en sullen alleenlyck die geene werden gestraft de welcke overtuycht sullen werden tegen de wetten van het verbondt te hebben misdaen; ghelyck oock soodanighe de welcke sullen werden bevonden te syn beschaedigt of verongelyckt volkomentlyck sullen voldaen ende vernocht werden, welcke voldoeninge sal moeten werden volbracht binnen den tydt van een Jaer naer dat de actie sal wesen ingestelt; by aldien yemant in Europa of in de Straet van Gibralter ofte op de Kusten van America en Africa ofte ergens anders, te Water ofte te Lande aen dese zyde van de Capo de Bone sperance, het verbondt in eenighe deelen komt te verbreecken ofte schenden: maer die geene de welcke aen d' ander zyde van de gemelte Capo op eenighe plaets tegen dit verdrach sal werden bevonden te hebben misdaen de selve sal binnen den tydt van achtien Maenden, naer dat den eyscher de hulpe van den Rechter sal hebben versocht, ghehouden san de voldoeninge te volbrengen ofte by aldien die ghene de welcke het verbondt heeft gebroocken in rechten geroepen synde niet en komt te verschynen en het gerichte komt te ontwycken sonder binnen den voorghestelden tydt te voldoen soo sal hy van beyden Zyden, als een vyandt verklaert werden ende sullen syne goederen openbaerlyck werden verkoft omme de versochte ende schuldigen voldoeninghe daer mede te volbrengen: ende by aldien hy selfs in de macht of handen van een der partyen komt te vervallen soo sal hy soodaniglyck werden gestraft als de swaerheyt van de injurie of misdaet sal coomen vereyschen.

XVIII.

Indien de besichtigers de waren ende Koopmanschappen of de Ministers van den Koninck eenich geschil oft twist wilde maeken tegen de Nederlantsche Koopluyden, factoors of Schippers ter saeke van den prys van proviande of enighe andere waren, de welcke in het Ryck van Portugael gebracht komen te werden; so sal't selve geschil werden afgedaen en geslist ten deele door de Arbiters van het Portugeesche volk ende ten deele door de Magistraet der selver plaets, ende ten deele door den Consul der Nederlantsche Natie (en sulex van wederZyden door gelyck recht) alsō nochtans dat de selve Arbiters de saeke volkomentlyck komen af te handelen ende 'teyndigen op dat geschil door syn langduyrigheyt den besitter van de selve waeren niet en kome te beschadigen.

XIX.

Voorts soo sal beyde de Volckeren gheoorloft syn in alderhande Havenen van haer Bondtghenoten te Landen met alderhande scheepen van Oorloge als met Koopmanschap gelaeden zynde: gelyck deselve Scheepen oock aldaer sullen mogen verblyven; ende met gelycke vryheyt uyt deselve Haevenen wederom vertrecken; 't Zy de selve door onweder of Tempeest in de selve haevenen syn gedreven of dat syom haer Schepen te herstellen en om victualie en proviande te mogen becoomen, daer inne syn ghevaren; mits datter in de Haven niet meer dan ses Oorloch Schepen te gelyck en komen te verblyven: maer in de nagenoemde Haevenen nawentlyck en sullen niet meer dan drie Oorloch Scheepen mogen komen ten Zy den noodt sulcx komt te vereyschen; ghelyck sy oock niet langer

langer in de selve Havenen sullen mogen blyven dan dat zy haere Scheepen hebben herstelt of dat zy victualie en nootdruft sullen gekocht en becoomen hebben, op dat door sulcx misschien geen oorsaecke wert ghegeven, dat den Koophandel met andere Natien, de welcke wede Bontghenooten syn komt verhindert te werden: en by aldien er misschen een grooter getal van Oorloch Scheepen gelyckelyk aen een en de selve Haven komt te landen soo en sullen de selve Scheepen in de ghemelte haven niet mogen koomen sonder alvooren te hebben becoomen toelatinge van die gene onder welckers gebiet de selve Haven is behoorende: ten zy, dat het gewelt van onweder of tempeest of eenich ander nootsakelykheyt de selve schepen tegens wille van de Schipper in de sele Have komt te dryven, op dat zy het peryckel van Schipbreucken mochten voorkoomen: in welck gheval, sy de oorsaeke van haer komste aen den Overstën van de selve Haven ofte aen den hooghsten Magistraet terstont sullen bekent maeken, nochte sullen aldaer oock langer mogen blyven leggen dan haer van den Oversten der selver Haven ofte van den ghemelten hooghsten Magistraet is vergunt, ghelyck sy oock ondertusschen niet sullen mogen of doen 't gunt de selve plaets eenigsints soude mogen hinderlyck of schadelyck zyn.

XX.

Soo wanneer de Schepen waren en goederen van een van beyde partyen van de vyanden, Zee-Roovers, of andere syn genoomen ende in de Haven of eenighe andere plaetse van een van beyden partyen syn opgebracht, in sulck geval en sal geen van beyde partyen gedoogen dat de selve Scheepen of goederen vervreemt sullen werden; maer sullen de selve of aen de eygenaers laten herstellen of aen die geene, de welcke de saeke van de eygenaers komen waer te nemen. Mits dat de selve komen te verklaren ofte besorgen dat sulcx verklaert werde dat soodanige goederen haer syn toebehoorende en dat aler de schepen syn ontladen en aleer de waren en goederen syn verkoft; ofte indien sy binnen de derde Maent nae dat de schepen syn becomen: by aldien sodanige geval in Europa is voorgecoomen: ende inde andere deelen des Werelts, binnen den tyt van een Jaer, door vaste ende seekere bewysen ende getuygenissen komen te betoonen dat sy recht op de selve schepen en de goederen hebben, ende sullen de eygenaers gehouden syn te betaelen de kosten de welcke ghedaen syn om de selve schepen waren ende goederen te bewaren ende te besorgen.

XXI.

De Vereenichde Nederlanders de welcke int Ryck van Portugael handelen ende negotieren, ofte in de Havenen van Portugael coomen te Landen, en sullen geen andere Tol of schattingen van wegen haer goederen en Scheepen betalen dan het gunt den Koninck ende den Kamer van Lissebon in den Jare een duysent ses hondert en drie en vyftirh rechtelijck betaelt heeft moeten werden: soo dat sy aen eenighe andere lasten, de welcke naederhant syn syn ingheftelt ofte als noch ingestelt soude mogen werden, geensints syn gehouden.

XXII.

De Portugeesen en sullen van de Vereenichde Nederlanders geensints mogen afvorderen eenighe Tribuyt tot voordeel ende profyt van de Capelle St.

 Joris,

Joris, ghelyck de selve Nederlanders oock niet ghehouden sullen wesen dienst te doen of eenige soorte van Wapenen selfs aldaer te brengen ofte aen andere te verschaffen.

XXIII.

De Koopluyden van beyde Natien en der selver factoors, Dienaers, Huys-Genooten, Meesters, Opper-Schippers, Schippers ende Matrosen sullen vryelyck door het Ryck en Landen des Konincks ende der Staten ende in der selver Havenen Stranden ofte kusten over ende weder mogen reysen, vaeren, landen, ende verblyven: gelyck haer oock sal werden toeghelaten de huysen in de welcke Zy selfs woonen, of in de welcke Zy hare goederen besluyten ende verbergen, in eygendom te besitten; als mede, met een rapier te mogen gaen en alderhande soorte van wapenen te dragen naer dat de maniere van het volck sulcx is medebrengende, om haer selver ende hare goederen te mogen beschermen.

XXIV.

Alle de goederen ende Koopmanschappen 't Zy de selve den Koninck van Portugael of de Staten der Vereenighde Nederlanden syn toebehoerende ofte oock der selver Ondersaten goederen, by aldien zy de Schepen van de Vyanden van een van beyden partyen syn toevertrouwt, ende in de selve werden bevonden, sullen ghesamentlyck met de gemelde Schepen als buyt werden aengeslagen en den Fisque der gener die de selve bekomen werden toegevocht: Waer de goederen de welcke vyanden van een van beyde partyen syn toebehoorende, indien de selve werden bevonden in de Schepen van den ghemelten Koninck of der Staten of van het Volck der selver, soo en sal fisq. daer op geen recht gegeven werden: gelyck de selve daeromme oock niet en sullen werden opgehouden noch den eygenaers ontrocken werden.

XXV.

Eyndelyck, alsoo eenighe der Vereenichde Nederlanders, het sy ter saeke van de West-Indische Compagnie ofte oock andersints, soo in Brasilien als oock in Portugael selfs en andere Landen van deen Koningh des selven Rycx; verscheyde vaste Goederen en oock Schulden syn hebbende, de welcke ingevordert moeten werden, ende misschien van de Ondersaten des ghemelte Koninghs, de welcke in Brasilien woonen ofte aldaer hare woonplaetse gehadt hebben, gelycke Actie soude mogen ingestelt werden, in de Landen ende tegen het Volck van de Vereenichde Nederlanden: Soo is overgekomen ende vast gestelt, dat de vaste Goederen, Landen, voornamentlyck Huysen ende Molens, de welcke bequaem syn om Suycker te maeken, aen de oude Eygenaers sullen werden herstelt: ende dat oock de Actien, de welcke als noch abgevordert moeten werden van de Schuldenaers, met den eersten sullen werden voldaen: Ende alsoo den Ambassadeur van den Koningh van Portugael verklaert heeft, dat hy voorsien is met een bestandigen last, omme door minnelycke overkomingen te mogen eyndigen alderhande Actien, soo Reele als Personele, de welcke het Volck van de Vereenichde Nederlanden, uyt dien hoofde soude mogen toekomen: soo sal in de gemelte ghevallen, dengenen den welcken daer aen is ghelegen, sonder eenige ommewegen en moeyelykheyt, door een Equipollent voldaen werden: Ende sullen alle de selve Actien aen den ghemelten Ambassadeur, binnen den tydt van twee Maenden, bekent ghemaeckt werden;

Schrifte-

Schriftelijck Zynde ingestelt met een Inventaris, neffens de Declaratie van het Origineel en der Documenten, waer door de selve Actien bewesen souden konnen werden: ende sullen de selve voorts ofte door sonderlingh verdragh, met den genen den welcken daer aen is ghelegen; ofte door een generael Verdrach, tusschen den ghemelten Koningh ende ghemelte Staten der Vereenichde Nederlanden, door de betalinge van een geldt somme, 't eenemael vernicticht werden: maer indien de gemelte Handelingen, of in 't gheheel of ten deele binnen den tijdt van ses Maenden op dese manier niet en can werden voltrocken: soo sullender drie Commissarisen werden gestelt, op dat alle de geschillen de welcke over de billyckheyt, reden, ende Taxatie der Actien, van wederszyden souden mogen worden bygebracht en ontslaen, 't eenemael vernicticht ende wech ghenomen mochten werden: welcke Commissarisen naer het verloop van achtien Maenden, op dat die gene de welcke in Brasilien Zyn, daer van verwitticht ende tijdelijck gewaerschout mogen werden, tot Lisbon by een sullen werden geroepen ende te samen komen; voorsien Zynde met macht ende authoriteyt, de welcke haer als nu bysonderlyck door dese Brieven wert opgedragen, omme alderhande ingestelde Actien te mogen aennemen en ondersoecken, over vaste Goederen ende Schulden: als mede om de Schuldenaers te doen dachvaerden, ende de tegenpartyen der Eysschers, op dat sy haer verantwoorden ofte haer saecke verdedigen soo sy konnen: De selve Commissarisen werdt oock dese authoriteyt opgedragen, waer door sy nae de verhooringe der tegenspreeckers, ofte indien de selve niet en verschynen tegen de contumacerende sullen mogen Vonnisse, volgens het recht ende billickheyt; sonder eenige solemniteyt van rechtpleginge, en sulcx sonder eenige ommewegen, waer door de Processen verlenght souden mogen werden, de Plano *recht wysen. Oock sullen de gemelte Koningh ende de Staten besorgen, dat de saecke selfs volbracht komen te werden, en dat sulcx alles volkomentlyck werde achtervolcht, 't gunt door de Commissarisen ten wederzyden sal vast gestelt ende uytgesproocken worden: als mede dat de gene de welcke de saecke komt de verliesen ende wert tegen ghewesen, syne Tegenpartye terstont ende volkomentlyck kome te voldoen: ende dat de Decreten ende Sententien van de Commissarisen, door syne Ministers terstont tot volkomen Executie werde ghestelt, en dat de selve niet en werden opgehouden: Ende by aldien'er aen de volle Satisfactie yets komt te ontbreecken, soo sullen den Koningh ende de Staten beloven en daer voor instaen; ghelyck sy sulcx belooven ende daer voor instaen: dat sy sulcx alles door haer geld en op hare kosten sullen voldoen en vervullen: by aldien sal komen te blycken, dat de Executie is versuymt, ofte dat de selve buyten de gewoone en aengenomen ordre is uytgestelt: soo dat de Decreten van de Commissarisen niet voltrocken syn ghewordén: maer by aldien de Commissarisen ten opsichte van de bevorderingen deser ofte gener saecke soodanichlyck van malkanderen verschillen: Dat de ingestelde Actie door haer niet en kan werden afgehandelt, soo sullen sy besorgen dat sy met malkanderen over een komen, ofte sullen een Super-Arbiter kiesen: ende by aldien de selve in sulcx gheval oock soodanichlyck van malkanderen verschillen: Dat de Verkiesinge van een super Arbiter oock met de meeste stemmen niet en kan volbracht werden, soo sal haer verschil door het lot werden wech genomen; ende naer dat den Super-Arbiter op dese ofte gene wyse is ghekoosen, soo sal de saecke door den selven neffens de gemelte Commissarisen werden gheresumeert, ende door een minnelycke overkominge, of door Decisie volgens de meeste stemmen, werden ge-eyndicht.*

XXVI. *Voorts*

XXVI.

Voorts soo is overkomen en van wederzyden toegestaen, dat dese Vrede ende Transactie in alle ende sonderlinge saecken, de welcke in dese Brieven syn begrepen, in de beste ende behoorlycke forme, soo van den Koningh van Portugael, als van de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, door opene Brieven van wederZyden met het groot Zegel voorsien, sullen werden bevestìcht ende geratificeert; ende sullen de onderlinge Instrumenten van Ratificatie, binnen den tydt van twee Maenden, over en weder over gelevert werden: ende sullen dese Brieven naer verloop van . . . Maenden, naer dat de Instrumenten van Ratificatie sullen Zyn overgelevert ende ghewisselt, in behoorlycke Forme ende Plaetsen werden gepubliceert. Gedaen ins' Graven-Hagen, in Hollandt op den sesden Augusti, 1661.

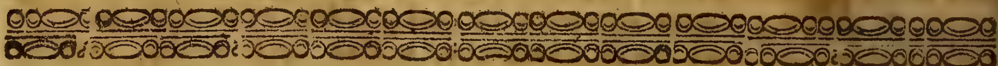

Lit. L. 3.

CAPITULATIO und TRACTAET.

So wegen Fortsetzung der Commercien zwischen dem König in Persien/dessen Resident Johan von Hascet, und den General Staaten der vereinigten Niederlande/ im Jahr 1631. 7. Februarii. uffgerichtet.

I.

DAß die hochmög: Herrn Staeten General der vereinigten Niederlande Concedirn und nachgeben / daß die Persiansche Natio so wol wegen ihres Königes als ihrer eigenen Person halben möchte in diese Niederlanden und unter gehörigen Städten frey und sicher ohne einige Molestie kommen/ passiren und repassiren/ auch handeln/kauffen und verkauffen allerhand Wahren und Kauffmanschafften/ keine außbenommen/wie dieselbe Natie sol gut befinden / und ihrem Handel am nützlichsten und ersprießlichsten zu seyn erachten.

2.

Daß die Persiansche Natie in diesen Niederlandischen Provincien und Städten geniessen soll/ alle solche Frey- und Gerechtigkeiten als die Eingesessenen dieser Lande gebrauchen und geniessen/ ja auch wie die vornehmsten dieser Orten/so grosse Chargen und Officien bekleiden/ so ferne die sich der Handlung und Commercien gebrauchen.

3.

Und im Falle die Persiansche Kauffleute/ so innerhalb ihrer Häuser wolten kauffen oder verkauffen/einige Wahren und Kauffmanschafften/daß sie in solchem Fall mögen gebrauchen ihre Elle Gewichte und Maaße/es wehre dann Sache/ daß

sie

sie eine grosse Partey Wahren/die unter des Landes Wage und Maaße gehören/ kauffen oder verkauffen wollen/ in welchem Fall der Kauff-oder Verkauff nach des Landes Ordre und Gebrauch/ so nach aller Billichkeit/ und gutem bedacht zu dem Ende verordnet/ daß keiner im kauffen und verkauffen/ wie auch Maaße und Gewichte/möge verfortheilet werden/ muß geereguliret und gerichtet werden.

4.

Daferne es sich solte begeben/ daß einige von der Persianischen Nation/ in diesen Landen mit Todte solten abgehen/und niemand sich finden lassen/ der uff des Königes oder des Verstorbenen Güter acht haben solte/ in solchem Falle soll die Obrigkeit des Ortes/da der Todesfall geschehen/Sorge tragen/ daß alle die nachgelassene Güter des Königes von Persien/ oder des verstorbenen Particuliere Güter und Wahren gebührlich inventiret/und in verwahrsam genommen/ biß so lang daß von hochgedachtem Könige/ in respect dero Majest. Gütern/oder von des verstorbenen Freunden und Anverwandten/wie es damit soll gehalten/Anstalt gemachet werde/ unterdessen aber die Consumptible und verderbliche Wahren nach Gelegenheit den Interessenten zum besten verkaufft/oder uff andere wege beneficiret werden/ doch also/daß allewege den Eigenthümern und Interessenten von den verkaufften Wahren/ richtige Rechnung bescheidet/ und reliqua wiederfahren möchte.

5

Wann auch die Persiansche Kauffleute in ziemlicher Anzahl und mit einem guten Capital in diesen Landen solten ankommen und zu handeln in willen seyn/solle dieselbe mit bequemer Wohnung und Gewelben versehen werden/ auch in diesen ihren Residentz Orten von allen Impostenund Consumptien/ die sie in ihren Häusern und Wohnung von nöthen haben/immun und frey seyn/ gleich auch dieselbe damit sollen befreyet seyn/ so von wegen ihrer Kön. Maj. aus Persien alhie werden residiren und derselben Nation Häupt præsentiren.

6.

Das Hauß und Wohnung des Persianischen Agenten soll seyn und bleiben privilegiret/gleicher Gestalt/wie der andern Könige und Princen in Europa Ministern, so bey ihrer hochmögend. Herrn General Staaten residiren/ und soll die Persiansche Nation in diesen Landen ein Comtoir auffzurichten bemächtiget seyn/ worein sie ihre Capitalie und Gelder legen und darüber gewisse Bediente setzen möchten/und dieses so wol umb desto besserer Beförderung der Commercien, als Handhabung der lieben Justiz, zu welchem Behueff sie dann geniessen sollen/ alle dieselbe Frey-und Gerechtigkeiten/ so die Englische Court und Natie in der Stadt Delft, und die Schotten in der Stadt Campen geniessen. Mit welcher Nation können der hochgemelte Herrn General Staaten von Alters wegen der Commercien allerhand Tractaten und Vergleichungen gemachet und unterhalten.

7.

Der Persianschen Nation soll auch in ihren Häusern und Residencien das freye Exercitium ihrer Religion und Ceremonien zugelassen seyn/ selbes ohn einige molestir, Unruh/ und Behinderung dasselbst zu gebrauchen.

8.

Im Fall auch iemand von dieser Nation seine Religion zu endern in willens/ denselben sollē die HH. General Staaten nicht an sich ziehen/noch verthädigen/besondern soll so wol der Königl. in Persien als iemand anders/ so bey dieser Person zu fordern hätte/von solcher seiner Ansprach und Forderung nicht entsetzet werden/ und sol dieselbe Person wegen solcher Ansprach und Verwaltung unbehindert rechtlicher Art nach könne besprochen werden.

9. Es

9.

Es soll auch der Persianischen Nation ein bequemer Ort / woselbst sie ihr Todten nach ihrem Gebrauch und Gewonheit begraben mögen / angewiesen werden.

10.

In Fall iemands von der Persianschen Kauffleuten oder dero Diener sich den Königl. Agenten solte widersetzen / oder einige Weise verlauffen und vergreiffen / sol die Ordinar Obrigkeit und das Gericht desselben Ortes / vorgedachtem Agenten hierin die Hand bieten / und nach Gelegenheit des Verbrechens anzusehen und zu straffen wissen.

Actum in der Versamblung der HH. General Staaten ins Graven Hage den 7. Febr. Anno 1631.

A. Ploos Van Tienhoven

Cornelius de Musoh.

Lit. M. ARGO-

ARGONAUTICA GUSTAVIANA:

Das ist/

Nothwendige Nachricht

Von der Neuen Seefarth und Kauff-handlung.

So von dem Weyland Allerdurchleuchtigsten / Großmächtigsten und Siegreichesten Fürsten und Herrn / Herrn GUSTAVO ADOLPHO MAGNO, der Schweden/Gothen und Wenden König/Groß Fürsten in Finnland/ Hertzogen zu Ehesten und Carelen/Herrn zu Ingermanland/ etc. Allerglorwürdigsten Seeligsten Andenckens / durch Anrichtung einer

General Handel-COMPAGNIE,

Societet oder Gesellschafft/

In dero Reich und Landen / zu derselben sonderbahren Auffnehmen und Flor/ aus hohem Verstand und Rath/vor wenig Jahren zu stifften angefangen:

Nun ietzo aber der Teutschen Evangelischen Nation/insonderheit den jenigen welche sich in S. K. M. Freundschafft / devotion, oder Verbündnus begeben/ so sich dieses grossen Vortheils/bey so stattlicher Gelegenheit/gebrauchen wollen/ zu unermeßlichem Nutz und Frommen/aus Königlicher Mildigkeit/Zuneigung und Gnade / mitgetheilet worden: Und mit dem förderlichsten / vermittels gnädiger Verleihung des Allerhöchsten/fortgesetzet und völlig zu Werck gerichtet werden soll:

Daraus denn ein jedweder klaren / gründlichen / und zu seinem Behuff samen Bericht und Wissenschafft dieses hochwichtigen Wercks einnehmen / und dasselbe nicht allein an sich selbst sondern auch dieses Orths/Christlich/hochrühmlich/rechtmässig und hochnützlich / auch practicierlich und ohne grosse difficulteten sey/zur Gnüge verstehen kan/

Dabey auch zugleich vernünfftig erachten und ermessen mag: Ob ihme und den seinigen / wes Standes oder Condition er immer seyn möchte / dieses hiemit angewiesenen Vorhabens / zwischen diesem und dem / geliebts GOtt / nächstkommenden Neuen Jahrs Tage / durch Einschreibung seines Nahmens und einer gewissen Post Geldes/es sey so viel es wolle/ sich theilhäfftig zu machen rathsam und thunlich erfunden werden möchte.

Was aber für allerhand unterschiedene Schrifften / diese Sache betreffend allhier beysammen vorhanden; Solches wird die nächstfolgende Seite zeigen.

1. Regum 9.

Und Salomo machte auch Schiffe zu Ezeon Geber/die bey Eloth liegt am Ufer des Schilff Meers im Lande der Edomiter: Und Hiram der König zu Tyro sandte seine Knechte im Schiff / die gute Schiffleute und auff dem Meer erfahren waren/mit den Knechten Salomo/ und kamen gen Ophir / und holeten daselbst vierhundert und zwantzig Centner Goldes / und brachtens dem Könige Salomo.

Gedruckt zu Franckfurt am Mayn/bey Caspar Rödteln/
Im Jahr Christi 1633. Mense Junio.
Mit der Cron Schweden Freyheit.

Ji Verzeich-

Verzeichnus derer Sachen und Schrifften/so folgend allhier beysammen zu finden.

D

Er Königlichen May. und Reiche Schweden Rath/Cantzler und gevoll-
mächtigter LEGATUS bey den Armeen/und durch Teutſchlandt/ Wir
Axel Ochſenſtiern/Freyherr zu Chymito/Herr zu Fitholm und Tydöen/
etc. Ritter/ꝛc. Entbieten allen und jeden dieſes offenen Brieffs anſichti-
gen/unſern gebührlichen Gruß/Dienſt/Freundſchafft und Gnade: Und
eben jnen hiemit zuerkeñen/daß Weyland der Allerdurchläuchtigſte/Großmächtigſte
nd Siegreicheſte Fürſt und Herr/Herr GUſtav ADolph/ der Schweden/Gothen
nd Wenden König/Großfürſt in Finnland/Hertzog zu Eheſten und Carelen/Herr
ber Ingermanlandt/etc. nunmehr aller Glorwürdigſten ſeeligſten Andenckens/unſer
llergnädigſter König und Herr/vor verfloſſenen etlichen Jahren/aus hohem Ver-
and/und hierüber vielfältig gepflogenen reiffen Rath/für gut/thunlich und hochnütz-
ch befunden/zuvergönnen und zu befördern; Daß in dero Reich und Landen eine Ge-
eral Handel Company und Seefarth/freye offene und zugelaſſene Handlung der gan-
en Welt wo der meiſte Nutzen geſchaffet werden könnte/darinnen zu treiben/ange-
chtet und beſtätiget werden möchte: Alſo auch/daß ſolches Werck damahls bereit
aſt gäntzlich zum Stand gebracht/entzwiſchen aber durch allerhand Begebenheiten/
nſonderheit durch die abgenöthigte müheſelige Heerzüge in Preuſſen und Teutſch-
nd und dannenhero erzwungene Abweſenheit S. Kön. Mayeſt. aus dero Reich und
anden/wie auch durch langwierige aber nothwendige/und von S. K. M. gnädigſt
rgonte Abweſenheit und verreiſen des erſten Angebers dieſes Wercks Kön. May.
nd der Cron Schweden/ſolches Wercks anietzo beſtelten Ober Directoris, des Ehrn-
eſten unſers lieben beſondern Wilhelm Wſſelinx, biß uff gegenwärtige Zeit/aber ohn-
veiffelich nicht ohne ſonderbahre göttliche Verſehung/verzögert und vorbehalten
orden.

Demnach aber höchſtgedachte S K. M. kurtz vor dero allerſeligſten und höchſt-
eißlichſten Abtritt aus dieſem zeitlichen Leben/dieſes Werck mit allem Ernſt und Ey-
r wiederumb zur Hand genommen/inſonderheit aber zu noch mehrer Bezeugung de-
Väterlichen Vorſorge und affection gegen die Teutſchen Lande/daſſelbe dahin ge-
chtet/daß Teutſchland ebenmäſſig als Schweden und dero eigen Reich und Lande da-
nnen begrieffen werden möchte; Als haben wir ſolchem S. Kön. May. höchlichem
Vuntſch und Willen zu gebührlicher Folge/anietzo da wir gute Gelegenheit darzu er-
hen/daß vor etlichen Jahren bereit von S. Kön. May. ermelter Company ertheilte
rivilegium auffs neue wiederumb promulgieren: Auch die ampliation oder Erwei-
rung deſſelben auff die Teutſchen und ſonderlich Evangeliſchen Nationes, ſo gleich-
äſſig allbereit von S. K. May. in dero Lebzeiten beliebet und bewilliget geweſen/in
raft von der Cron und Reich Schweden tragenden Gewalt/unter unſer Hand und
nſiegel außfertigen/auch beydes in öffentlichen Druck publiciren laſſen. Wir haben
uch allbereit dieſer Sachen wegen in dem Reich und Landen Schweden neue Ver-
dnung zu machen angedeutet/auch gleichsfals die vor dieſem bereit beſchloſſene Com-
iſſion und Vollmacht an alle Teutſche Chur- und Fürſtliche Höfe/Stände/Re-
ubliquen und Städte/dieſer Sachen wegen was gut befunden werden möchte zu
actiren, anietzo erneuert/und gewiſſe Perſonen dißfalls verordnet. Auch haben wir
benmäſſig/Inhalts der unſertwegen gleichfals in offenen Druck außgegebenen In-
ruction allbereit eine gewiſſe Zeit/nemlich den erſten Tag Januarii/oder den Neuen
ahrs Tag/des/geliebts GOtt/nechſtkommenen ein tauſent ſechs hundert vier und
reiſſigſten Jahres/da dieſe Company gäntzlich geſchloſſen werden ſoll/benennet/auch
ermelter Inſtruction Verordnung und Anleitung gethan/welcher Geſtalt etwa die
inzeichnung zu dieſem Werck an die Hand zu nehmen ſeyn mag.

Damit auch ſolches Werck umb ſo viel deſto mehr in iedermänniglichs Wiſſen-
hafft gebracht werden möge/So haben wir zu ſolchem Behuff dieſes Patent unter

unser Hand und Siegel außfertigen lassen: Ist auch hiemit und in Krafft von
Cron Schweden uns verliehenen Gewalt unser ernster Wille und Befehl/ an alle u
iede der Cron Schweden mit Ammtspflicht verwandte Stadthaltere/Gubernator
Commendanten/Bürgermeister und Rathsverwandte in den Städten/ und in Su
ma/alle Beammte/sie haben Nahmen wie sie wollen/ daß sie gegenwärtiges Pate
wie iedes Orths gebräuchlich und herkommen/mit dem allereheſten zur Gnüge publi
ren/auch die Einzeichnung Inhalts vorgedachter Instruction gleichfalls auffs schle
nigste zur Hand nehmen/und zum längsten vor Verfliessung dieses ietzlauffenden 16
Jahrs (weil kein fernere Prorogation Statt finden/und hiermit allerding abgeschn
ten seyn soll) gäntzlich zu Werck richten/ und vollenden lassen: Und schließlich: D
sie nichts unterlassen/ so zu diesem fürtrefflichen/ hochwichtigen/ löblichen und ho
nützlichen Werck/welches dann von S. Königl. Mayest. anders nicht als ein Ed
Kleinod seines Reichs und nachmahls auch der Teutschen Lande geschätzet worden/
niger massen dienlich und beförderlich seyn mag.

Wir versehen uns auch zu allen und ieden Republiquen/ auch Privatleuten/
seyn wer sie wollen/denen die Thür zu dieser Sachen hiemit auffgethan/ Sie werd
dieses Anerbieten und Vergönstigen von seiner Königl. Mayest. anders nicht als ei
sonderbahre hohe Freundschafft/ Gunst und Königl. Gnade erkennen: Auch/ dofe
ihnen die Ehre Gottes und den gemeinen Wohlstand des Vaterlands/ auch einem
den seine eigene privat Wohlfarth und Auffnehmen zu befördern ein Ernst ist/mit be
den Händen dasselbe ergreiffen/und sich dieses hiemit angewiesenen so hochrühmlich
und hochersprießlichen Vorhabens und grossen Gewinnes theilhafftig machen wolle
Insonderheit aber/daß sie gleichfals in dieser Sache nicht säumen/sondern dieselbe m
dem ehesten entweder durch Publicirung eines solchen Patents, oder auff andere Wei
und Wege in aller ihrer untersessenen gute gründliche und gnugsame Kundschafft brin
gen/auch nach Verfassung obgedachter Instruction die darinnen bestimmte Zeit nic
versäumen/und also ihre und ihrer Nachkommen Wohlfarth verwahrlosen werden.

Dofern ab jemand seyn möchte/der mehrern und eigentlichern Bericht von di
sen Sachen erfordern/ auch einig Bedencken und difficultet ihme hierinnen noch m
chen wolte/demselben geben wir hiemit erstlich zu verstehen/ daß solches alles und son
der Zweiffel noch ein mehres von S. Königl. Mayest. und dero Herrn Reichs Räthe
vor diesem/wie auch aniezo ferner von uns und andern hochverständigen Leuthen un
Ständen/hochvernünfftig und zur Gnüge erwogen/und berathschlaget worden: In
übrigen aber wollen wir ihn hiemit an die Theils obbenannte Theils aber noch ander
unterschiedene außführliche und weitläufftige desfalls in offenen Truck publicirte
Schrifften und Berichte/vornemlich aber an die Persönliche Schrifft- oder Mündli
che Information derer obgedachten von uns desfals gevollmächtigten und verordneten
verwiesen haben/da er ohnzweifelich sein gutes Genügen zu seinem Behuff/so viel ihm
auch noch zur Zeit davon zu wissen von nöthen seyn mag/in einem und dem andern fin
den und erlangen wird. Urkundlich haben wir dieses eigenhändig unterschrieben/und
unser Secret Insiegel vordrucken lassen/ so geschehen zu Franckfurdt am Mayn den
sechs und zwantzigsten Monats Junii/ des Eintausendt/ Sechshundert/ drey und
dreissigsten Jahrs.

Axel Ochsenstiern.

L. S.

Kurtzer

Kurtzer Extract

Etlicher vornehmen Hauptpuncten/ aus folgenden Schrifften.

An den Leser.

Jeber Leser/demnach das vorhergesatzte Patent dir alles das jenige / so etwa zur Vorbereitung oder klärerm Verständnis nachfolgender Sachen zu erinnern von nöthen seyn wollen / an die Hand geben / und also an statt einer Vorrede über dieses gantze Werck wohl dienen kan/ als würde überflüssig seyn mit fernern weitläufftigen Vorreden/dich auffzuhalten. Da aber dieses Blat nicht also gar leer außgehen dürffe / als sind bald zum Eingang hfolgende Puncten anhero gestellet worden: Daraus du denn gleichsam einen orschmack nehmen kanst dessen/so in nachfolgenden außführlich und deutlich verfast ist. Als nemlich:

I. Daß Schweden und Teutschland so gut Fug und Recht für GOtt und aller elt/auch so viel gute und bequeme allerhand behörliche Mittel habe eine solche Seeth und Handelgesellschafft anzurichten/als einig ander Land in Europa; Und nichts hr mangele als daß man sich nur selbst recht erkenne / und die von GOtt verliehene gewiesene Mittel vernünfftig/und mit gutem Willen und Ernst gebrauche.

II. Daß sothane Compagny nicht allein vor allen andern Nationen in Europa, dern auch vor alle andere Particulier Handlungen in Schweden und Teutschlande fältige und überaus grosse Vortheil/unter andern auch in Zöllen / haben werde: so solches respectivè 20. 30. 50. biß in 100. pro cento außträgt.

III. Daß männiglich so Theil mit daran zu haben begehret / bey dem Gelde so n diese Gesellschafft leget/sich viel weniger Gefahr zu besorgen habe/als wenn er es andere Handlungen/Landgüter Häuser/etc. angeleget/oder auff Zinse/Wechsel etc. gethan hätte: Ja daß es ihm besser versichert sey/ als wenn er es baar oder an Kleidien in seinem Beutel und Kasten hätte.

IV. Daß er aber unter dessen vielfältig mehr Gewerb und Gewinn davon gewar als in einiger andern Handthierung; So auch das/wohlbedachter Weise davon zu en/von einem Thaler in dieser Company mehr Gewinn verhoffentlich und ordina- zu erlangen seyn wird/als von 10. Thalern in andern Handlungen/und 20. Thaler Landgütern.

V. Daß niemand so Lust hiezu trägt/deßwegen sich auff Kauffmanschafften verhen/Reisen auff sich nehmen/oder das Geringste seinem Beruff zu wider/er sey was tands oder Condition er auch immer wolle/handeln dürfft: Sondern seines ordenthen Wesens einen Weg wie den andern abwarten/dieses als eine Zweckmühle/ und ff allen Fall nechst Gott sichere Zuflucht ergreiffen/ und eben hiedurch auch wohl jes verbessern/vermehren und in Flor bringen könne: Und dieses unter andern daher: tdem diese Comp. nicht allein wie gedacht die ordinari Gewinn einbringen/sondern er das noch einen doppelten Handel und vor andern zwar den Participanten zu gut richten wird: Als zum ersten in Verkauffung an die Compan. derer Wahren so sie er See wegführen wird: Zum andern hinwiederumb in Abnehmung von derselben d weiterer Verhandlung der frembden Wahren/so sie einbracht hat.

VI. Daß über gedachte Gewinn und Nutzbarkeit der Participanten, hiedurch allgemeines Auffnehmen und Erwachsung aller Nahrungen verursachet werden: d also nicht allein Kauffleute Kramer / Schiffer / etc. Sondern ein jederman er sey r er wolle in seinem Stande und Nahrung/er habe auch gleich selbst mit Theil daran er nicht/sich dessen fruchtbahrlich zu erfreuen haben werden.

VII. Daß durch dieses Werck keiner andern Nation auch keinē Particulier-Hand
man Schade zuzufügen/ auch alle vor diesem und anietzo noch gewöhnliche Hand
gen hiedurch im geringsten nicht gehindert oder verringert / sondern sämmtlich vern
ret und verbessert werden sollen.

VIII. Daß alle außländische und frembde Wahren/ deren man in Teutschla
benöthiget/ hiedurch in einem weit geringern Kauff gebracht werden können: He
gen aber alle Inländische Wahren / Früchte und Manifacturen, so anders wohin
führet werden / viel einen bessern Abgang und weit höhern Preis gewinnen mög
Daß auch Häuser/ Landgüter/ etc. in einem weit höhern Werth/ allen und jeden ih
Besitzern zum besten steigen sollen/ wie anderswo geschehen.

IX. Daß über alle obbeschriebene Privat-Nutzbarkeiten dieses Wercks Ha
und endliche intention gerichtet sey/ zur Beförderung der Ehre Gottes und Außb
tung seines Worts unter viel Heydnische Völcker; Und dann auch zum allgemei
Besten und Walfarth des Vaterlandes Teutscher Nation: Denn desselbe hiedu
seines bißher erlittenen Schadens sich bald erhohlen / zu einem guten Auffnehmen
Flor/ auch zu einer grossen Macht zu Wasser und Land gebracht werden / und auff
lerhand Fälle sich mit der Hülff Gottes gnugsam gefast halten / auch verhoffentlic
einem durchgehenden und beständigen Frieden mit dem ehestem gelangen mag.

X. Summa, Daß dieses Werck nicht allein an sich selbst / sondern auch un
Orths sey Göttlich und Christlich/ und nicht allein alleseits rechtmässig / sondern a
dazu hochrühmlich tapffer und heroisch / auch nit allein den Participanten und and
Privat Leuten / sondern insonderheit auch dem gemeinen Teutschen und gantzen E
angelischen Wesen höchst erspießlich/ daneben auch gantz practicierlich und ohne Di
culteten, (Inmassen alle Einwürffe und Gegenreden zur Gnüge erörtert und w
geräumet) erfunden werde.

Dofern nun zwar der Leser ein frommes/ auffrichtiges unpartheyisches Gemi
und gesunden Verstand herzu bringen möchte / so würde er wohl daran thun / wenn
das jenige was er etwa hiebey noch gut befinden solte/ an seinem Orth brächte und w
meinend erinnerte: Dofern aber jemand nichts gründliches oder beständiges dawi
auffzubringen hätte/ so wird derselbe gleichfals hiemit verwarnet/ sich des unzeitigen j
dicirens Widersprechens oder calumniirens zu enthalten und dem Werck keine Hi
dernis zuzufügen/ sondern vielmehr nach Gelegenheit dasselbe zu befordern und darüb
Gnade und milden Segen und einen glücklichen Fortgang von Gott/ der auch darun
angeruffen seyn wil/ zu erwarten. Im widrigen Fall giebt man jederman selbst zu b
dencken / ob er nicht hiedurch seinen Unverstand oder Boßheit an den Tag
geben/ und derselben Früchte zu genissen haben
würde.

N

Ne pagina vacaret;

ION TAM PRO MORE, QUAM PRO AFFECTIONE & studio addidit:

QUi miros flatûs hæc ad consulta dedisti
Ut benè succedant da bone Christe precor:
Te sine fumus erunt, te dante per illa vigebit
Cœtus credentûm, publica, p riva domus.
Tu classis Rector, Tu Magnes, Anchora, Ventus,
Tu Via, Tuque Scopus, Proraque Puppis eris.
ic tibi venturo portas aperire jubemur,
Quà longè latè Terra Salumque patet:
Tu cœlos aperi; nil nos nisi quærimus illud;
Hoc est quod sequimur per Mare perque Solum.

J. B.

OCTROY

OCTROY,

Und

PRIVILEGIUM,

So

Der Allerdurchläuchtigste/ Großmächtigste
Fürst und Herr/ Herr

GUSTAVUS ADOLPHUS

Der Schweden/ Gothen/ und Wenden König/ Groß
Fürst in Finnland/ Hertzogen zu Ehesten und Carelen/
Herr zu Ingermanland/ etc.

Der im Königreich Schweden jüngsthin anzurichten angefangenen
General Handels Company allergnädigst ertheilet und
verliehen:

Sammt angehenckter Ampliation oder Erweiterung desselben/ auff die
Teutschen Nationes.

WJr Gustav Adolph von Gottes Gnaden/ der Schwe
den/ Gothen und Wenden König/ Großfürst in Finnland/ Hertz
zu Ehesten und Carelen/ Herr über Ingermanland/ etc. Th
hiermit kund jedermänniglichen: Daß wir zu unsers Reichs/ un
unserer Unterthanen Wohlfarth und Gedeyen sehr dienstlich un
nothtürfftig befinden/ daß die Kauffhandlung/ Nahrung und Se
farth/ in unsern Reich und Ländern wachse/ zunehme/ und durch al
behörliche Mittel verbessert werde. Wann wir dann/ von glaubwürdigen erfahrn
Leuthen/ guten Unterricht und Nachweisung überkommen/ wie in Africa, Asia, Ame
rica, und Magellanica, oder Terra Australi, sehr viel reiche Länder und Insulen vo
handen/ deren etliche von einem wolgepolicirten Volck/ etliche von Heydnischen wilde
Menschen bewohnet werden/ andere aber noch unbewohnt/ und die auch zum The
nicht vollkömmlich entdeckt seyn: Und daß aus sothanen örtern/ nicht allein ein se
grosser Kauffhandel getrieben werden könnte/ sondern auch die Hoffnung wäre/ da
durch Fortsetzung der Commercien, bemelte Völcker zu mehrer Policey, und zu uns
wahren Christlichen Religion leicht gebracht werden könnten: So haben wir solch
alles bey uns reifflich erwogen/ und trachten derowegen darnach/ welcher Gestalt/ uns
re Länder/ nechst der Fortpflantzung des heiligen Evangelii/ und prosperitet unser
Unterthanen/ durch fernere Offenbahrung des Kauffhandels/ und der Seefart
an gemelte örter/ zum höchsten und zuträglichsten verbessert und vermehret werde
Lassen uns hierzu desto mehr bewegen/ daß wir vernehmen/ wie unsere getreue Unte
thanen/ sammt vielen Kauffleuthen und Eingesessenen/ gantz sehr geneigt seyn/ die
Sache zubefördern; In deme sie dazu ziemliche gute Summen einzulegen gar willi
Derohalben nun so haben wir aus wohlbedachtem Rath/ freyen Willen/ hochwichtige

um

) beweglichen Urſachen/gut befunden/wollen auch und begehren es / daß die Hand-
g und Seefarth auff die Länder Africa, Aſia, America, und Magellanica, hernach
chriebener Maß ſoll angefangen und getrieben werden / vermittelſt einer vereinigten
acht von unſer Länder Eingeſeſſenen/und den jenigen/die ſich dieſem Werck aſſoci-
n und beypflichtig machen wollen. Und zu dem Ende nun ſoll auffgericht werden
e General Company/welcher wir aus ſonderlichen Gnaden die Hand bieten / und
: unſer Hülff und Beyſtand verſtärcken wollen/vorſehende und fundirende dieſelbi-
nit nachfolgenden Privilegien.

I.

Zum Erſten/ſoll innerhalb zwölff folgenden Jahren/ niemand von unſern Unter-
nen/oder Inngeſeſſenen unſer Lande/anders als im Nahmen und von wegen dieſer
mpany fahren oder handeln fürüber die Straß von Gibraltar, Suydewerts/in den
ndern / Africa, Aſia, America, Magellanica, oder Terra Auſtrali, gerechnet die
ſten von America, auff gleiche Höhe/als bemelte Straß/ligende auff 36. Graden:
auch nicht/auff einiges Land oder Inſel/ſo zwiſchen Africa und America auff glei-
: Höhe gelegen/bey Verluſt der Schiff und Güter/aller der jenigen/die ſich bemü-
und unterſtehen ſolten / allda zu handeln ohne unſere und der Company Verlau-
g. Und ſollen die Reeders ſolcher Schiffe/ſo etwan der örter gehandelt haben möch-
/darüber zu Rede geſetzt werden: Und wir wollen wider die jenige ſo dißfals Mißge-
ı/verfahren/als gegen Ubertretter und Verächter unſer Gebot und Ordnung: Je-
hierinn unbegrieffen unſere Orlogs oder Kriegs Schiffe / die wir der örter ſenden
chten weil die keine Handlung daſelbſt treiben ſollen.

II.

Dieſe Vereinigung ſoll ihren Anfang nehmen / auff den erſten May des Jahrs
Chriſti Geburt 1627. und ſol wären zwölff nach einander folgende Jahre: Und ſol
ärender Zeit keiner befugt ſeyn/ſeine eingelegte Summa heraus zunehmen: So
n auch keine neue Participanten eingenommen werden. Wann aber nach verfloſ-
n zwölff Jahren/die Participanten gut befinden würden/die Zeit des Privilegii zu
ngern: Als geloben wir/ſolche Verlängerung ihnen nachzugeben / und zu verley-
in ſolcher Manier/ als wir es gut befinden können.

III.

Alle Jahr ſoll Rechnung gehalten werden/bey welcher die Participanten, ſo tau-
t Thaler eingelegt/ſich iedesmahls finden mögen. Und ſoll alle ſechs Jahr / ein
eral Schluß der Rechnung gemacht/und eine neue Rechnung angefangen werden.
nn da es ſich zutrüge/ (das Gott gnädiglich abwenden wolle) daß die profiten ſo
etwa nicht ſeyn möchten/oder daß der entſtehende Gewinn ſich alſo anlieſſe / daß
articipanten bey den meiſten Stimmen gut fünden dieſe Company nicht länger zu
tinuiren, ſoll dieſelbige alsdann geſcheiden werden / und liegen bleiben.

IV.

Und damit die Gelder / ſo hierzu fürnemlich nöthig / deſto bequemer geſammlet
den/ſoll durch Anſchlagung offener Patenten jederman kundt gethan werden/ daß
andſaſſen zwiſchen dieſes/und den erſten Martii: Und die über See / biß auff den
n nechſtkommenden Maij/und nicht länger/Zeit haben ſollen in dieſe Company zu
n/es ſey gleich für kleine oder groſſe Summen. Welche Gelder ſollen auffgebracht
den innerhalb vier Jahren: Nemlichen/alle Jahr der vierdte Theil der Summen/
n jeder verſchrieben hat.

V.

Wann die Zeit des Einſchreibens verfloſſen / ſoll verfahren werden zur Erweh-
der Verwalter/und ſollen ſo viel Verwalter gekohren werden/als vielmal hundert
ent Thaler gezeichnet ſeyn: Es were dann/daß jemand/der hundert tauſent Tha-
inlegen thäte / über ſolche Summa zween Verwalter ſtellen wolte / dann ſolchem
ſoll

soll dasselbe frey stehen/iedoch mit dieser Bedingung/daß sie alle beyde/nur eine B
dung/als ein Verwalter empfangen sollen.

VI.

Die Verwalter/sollen erwehlet werden / von den gemeinen Participanten, d
die meisten Stimmen. Es soll aber niemand bey sothaner Wahl einige Stimm
ben/er habe dann eingeschrieben tausent Thaler. Und soll niemand zum Verwalte
kohren werden / als der für sich selbsten verschrieben zwey tausent Thaler: W
Summa aber/die Verwalter/so lang ihr Ambt wäret / nicht verhandeln noch an
Gestalt vereussern sollen.

VII.

Die ersten Verwalter sollen dienen die Zeit der sechs nach einander folgenden
re/und nach Verlauffung derselbigen/alle sämmtlich ihres Diensts erlassen seyn/
sollen alsdann von den abgehenden Verwaltern / die zwey dritte Theile von neue
wehlet werden/und das restirende dritte Theil aus den Häuptparticipanten.
che Ordnung also nach den verflossenen sechs ersten Jahren soll gehalten werden/
zwey Jahren/zu zwey Jahren / biß zum Ende der Zeit dieses Privilegii.

VIII.

Alle Länder / Städte und Companyen oder Privat Personen / so wohl Außh
sche als Eingesessene / so da einbringen eine Summa von hundert tausent Tha
sollen Macht haben einen Verwalter zu bestellen/zu welchem Ende iedwedere N
einen besondern Contract Brieff haben mag damit sie ihr Geldt / denen sie vertra
in die Hände geben können. Gleich auch ein ieder im einschreiben außdrücklich
mag/bey welcher Nation er halten/und sein Geldt einlegen wil. Und sollen die
länder/die in unserm Königreich wohnen wollen/und in diese Company einlegen 25
Thaler/geniessen völliges Bürgerrecht/an den örtern da sie sich setzen wollen (d
sie keine Bürgerliche Nahrung treiben) und befreyet seyn von allen Schatzun
Sie mögen auch frey und unverhindert/hinwiederumb von hinnen reisen / wann e
nen gelegen fallen möchte/ohne einzigen Abzug oder Bezahlung für ihr auffbrechen
von hinnen ziehen. Wie auch gleichfals nach ihrem Todt / ihre Erben / oder dene
durch testamente, ihre Güter vermachen wollen / Macht haben sollen / alles wa
dißfals geerbet/zu verkauffen und hinweg zuführen / ohne einigen Entgelt oder Ab
pfenning.

IX.

Die Verwalter sollen seyn von gleicher Macht und autoritet, sonder Ans
einiges Ambts / oder dignitet, die sie ausser dieser Company etwan haben und be
nen möchten/sie seyn auch gleich dazu gestelt und geordnet/ von wem sie wollen. S
len aber ordentlicher und solennischer Weise schweren / daß sie sich in ihrem Diens
treulich verhalten/keinem Participanten mehr als dem andern zugethan seyn / son
in allem rechte und billiche Gleichheit halten/der Company Vortheil und Nutz in a
Dingen bestes Fleisses suchen/und dero Schaden nach Müglichkeit verhüten und
wenden wollen. Sie sollen auch gleichsfalls/in wärender Zeit ihrer Verwaltung/
ne Wahren oder Kauffmanschafften aus der Company an sich kauffen / noch
Company verkauffen / und solches nicht offenbahrlich oder directè noch heimlich
indirectè.

X.

Die Verwalter sollen zu ihrer Besoldung halben / tausendt Thaler Jährl
provision.

XI.

Wann die Verwalter der Company halben reisen/sollen sie zu täglicher Zehr
haben sechs Marck Schwedisch/ungerechnet/was Pferde/Wagen/oder andere F
kosten außtragen möchten.

XII.

Die Buchhalter / Cassierer und Cammerbothen sollen gelohnet werden aus der
mpany Kasten. Und sollen die Verwalter aus einer jeden Cammer für ihre Cassie-
und Diener insonderheit antworten.

XIII.

Wann es sich begebe / daß in der einen oder andern Cammer / ein Verwalter in
ensolchen Zustand geriethe / daß er dem jenigen / so ihm vertrauet worden / mit rech-
Verwaltung nicht nachkommen könnte / und dannenhero einiger Schaden verur-
ht würde / soll solcher Schade die Cammer angehen / darunter er gesetzt / oder die je-
en so einen solchen Verwalter für sich selbsten gestellet haben. Derowegen sollen
Gelder / so die Verwalter in die Company eingelegt / dafür hafftende bleiben. Wel-
s auch gelten soll bey allen Participanten, so der Company schuldig werden möch-
: Und soll also gehalten werden / gleichsam die eingelegte Gelder von Anfang durch
genrechnung weren annullirt oder zu nicht worden.

XIV.

Die Personen und Güter der Verwalter sollen frey seyn / für allen Arrest / so viel
Company ins gemein angehet. Wann aber jemand / ausser dem von ihnen was zu
dern hätte / das mag er für dem ordinari Richter verfolgen.

XV.

Es sollen auch die Gelder / welche hierinn gelegt werden / frey seyn für aller con-
ation, und mögen keines Weges verfallen. Ja wann es gleich sich zutrüge / daß
/ (dafür uns GOtt gnädiglich bewahren wolle) mit einigem König / Fürsten / Re-
blic. oder Commun zerfielen und in Krieg geriethen / so sollen nichts desto minder die
terthanen unsers Gegentheils / so in diese Company eingelegt / ihr Capital und Ein-
fften davon / frey und ungehindert / wie unsere Unterthanen und Eingesessene / auch
dere Participanten vollkömmlichen geniessen / gleichsamb wir keinen Krieg mit ih-
Oberherren hätten.

XVI.

Wann etwan Städte sich fünden / die Gelegenheit zur Seefarth oder Kauff-
nschafft hätten / und einbrächten eine Summa von dreymahl hundert tausent Tha-
/ die sollen eine Cammerordnung / und Außrüstung haben / pro rato ihres einge-
chten Capitals.

XVII.

Es soll auch unterschiedene Ländern / und Städten frey stehen / ihre Capital zu-
mmen zubringen / auch eine Cammer und Außrüstung zu haben / in absonderlich ver-
ilten örtern / so viel sie Einläger unter sich können erlangen: Allein die extraordi-
ri Unkosten gehen die Städte / welche die Nutzbarkeiten davon haben / und nicht die
mpany an.

XVIII.

Alle Schiffe sollen im Außfahren sich versammlen zu Gothenburg / und aus sol-
en Hafen zusammen außsegeln: Nach verrichteter Reise da wiederumb anlenden /
d die Wahren so des Orths zu verkauffen oder zu verschicken gut befunden worden /
laden. Hernach so sollen die Schiff wieder an den Orth sich wenden / von dannen
geladen oder außgefahren seyn / dofern Wind und Wetter solches zulassen / und es
ne sonderbahre Gefähr der Company wird geschehen können.

XIX.

Wann eine oder die andere Cammer etwas von Kauffsmanswahren bekommen
d übrig hätte / und die andern Cammern dessen mangelten / soll solche wohlversehene
ammer / der Unprovidirten, auff vorbeschehenes Begehren / außzuhelffen / auch wen
sselbige veräussert wäre / mehr zusenden schuldig seyn.

XX.

Nach beschehener Wahl der Verwalter / und Anstellung der Cammern / sollen
ieder Cammer Hauptparticipanten geordnet werden / so viel die Participanten gut
finden.

finden. Diese sollen gehalten seyn die Rechnungen täglichen zu übersehen/und mit d
Verwaltern/von allen hochwichtigen Sachen/als der Continuation oder Endu
der Company/wann die Außtheilung der Einkommen fürzunehmen/und dergleich
Dingen rathschlagen und schliessen. Und soll in Erwehlung der Hauptparticipante
Verwaltere/Commissarien, Officirer, Schiffer/Steuerleuth/und anderer/die m
zum Dienst der Company von nöthen/allzeit gute Achtung gegeben werden/dan
fürnemlich die jenigen/so mit eingelegt/für allen andern befördert werden/wann
mit andern/die nicht eingelegt/in Geschickligkeit gleich gefunden werden.

XXI.

Die Cammern sollen Macht haben/bey Verwechselung/einen Verwalter in
ne andere Cammer zu setzen/und sollen fürnemlich alle andere Cammern verpflich
seyn/einen Verwalter zu Gothenburg zu haben. Und soll eine Cammer der andern/
re Rechnung auffs längst/innerhalb zwey Monden/nach Ablauffung der Schiffe/
mit man wissen könne/was die Außrüstung der Schiffe/sammt den eingeladenen G
tern gekostet habe/auch alle drey Monden die Summa dessen/so iede Cammer verkau
habe/richtig einschicken.

XXII.

So offt es nöthig seyn wird/eine Zusammenkunfft der Cammern zu beschreib
und zu berathschlagen von Außsendung der Schiffe/wie/und wie viel man außrüst
solle/wo die angekommene Güter/und wie hoch zu verkauffen/wie die Rechnungen
thun und auffzunehmen/und dergleichen Sachen: So soll solches geschehen/die tr
Jahre bey der Cammer/die das gröste Capital hat/und die andern in proportion üb
trifft/und hernacher bey den andern Cammern die minder eingebracht.

XXIII.

Auff allen Cammern/sollen zwölff Verwalter/auff der Versamlung erschein
da wir die dreyzehende Stimme unsert halben beyfügen wollen/auff daß alle Sach
bey den meisten Stimmen abgehandelt werden mögen. Wozu dann eine iedwed
Cammer soll ordnen/so viel Personen/nach dem sie an Capital hat: Als nemlich: S
eine Cammer die Helffte einbrächte/soll sie sechs Personen darzu ordnen: Die d
dritte Part/Vier: Die das vierdte Part/Drey: Und die sechste Part/Zweene: U
was also bey den meisten Stimmen beschlossen worden/dem jenigen sollen alle Cam
mern nachkommen/und im Geringsten nichts darwider thun oder fürnehmen.

XXIV.

Weiter haben wir diese Company privilegirt: privilegiren auch dieselbige a
hiemit/daß sie von allen Wahren und Kauffmanschafften/die sie in unser Königrei
und Landen in und außführet/nicht mehr soll bezahlen/dann Vier von hundert/f
Zoll: Und wann die Vier von hundert einmahl bezahlt seyn beym Einkommen/so m
gen hernacher die Güter anderer örter verführet werden/unser Zölle fürbey/so offt u
vielmahls als es nöthig seyn wird. Wie dann auch diese Company Macht haben so
zu verführen alle Kauffmans Wahren/die von andern in unsere Länder eingefüh
seyn/wenn der Zohl einmahl bezahlet/oder innerhalb Landes erlegt ist/ohn einige w
tere Bezahlung: Jedoch in diesem Verstand/daß die Company ihren Handel in gro
oder Stückweiß treiben/und sich mit keinem Landhandel/zum Nachtheil unserer Bü
ger und Privilegien der Städte bemühen oder theilhafftig machen soll.

XXV.

Uber das/so nehmen wir die von dieser Company nun forthin in unsere Besch
tzung und Beschirmung/versprechende/dieselbigen zu erhalten/und zu vertheidige
durch die Mittel unsers Reichs/in ihrem freyen Handel und Seefarth: Wider alle i
gemein/und einen ieden insonderheit/so da dieser Company in ihrem guten und löbliche
Vornehmen/zuwider oder hinderlich seyn möchten. Und in Kriegszufällen/wollen w
ihr beystehen und Hülff leisten/mit so viel Kriegs Schiffen/als ihre Notthurfft erfo
dern wird/und unsers Reichs Gelegenheit zulassen kan.

XXVI

XXVI.

Geſtalt wir dann auff uns nehmen/es ſey in Friedens oder Kriegszeiten/die For-
n und Feſtungen der örther zu bauen/ ſo wir gut befinden werden / zu Verſicherung
Handels und des Volcks / ſo übergeführt werden ſoll. Wollen auch ſolche Forten
ſehen/mit Geſchütz/Munition, und Kriegsvolck. Welches wir dann alles auff un-
n Koſten thun und unterhalten wollen/und ſoll die Company nicht ſchuldig ſeyn/et-
s dazu zu geben.

XXVII.

Alle Beuten/ſo bey dieſer Company von Seeräubern oder andern Feinden er-
ert werden möchten/ſollen ſeyn zu ihrem Behelff/und Beſchützung ihres Handels/
d wollen weder wir/noch unſer Admiral, einiges Recht daran prætendiren. Wann
er ſolche Eröberung geſchehe in beyſeyn unſerer Kriegsſchieffe/ſollen ſolche Beuten
theilet werden/Theils zu unſerm Behueff/Theils der Company/nach Billigkeit und
nſehung des Volcks/welches bey ſolcher Eröberung geweſen.

XXVIII.

Wir wollen auch keine Schiffe / Geſchütz/ Munition, Geldt/ Wahren oder
auffmanſchafften / von dieſer Company / zu unſerm und unſers Reichs Dienſten in
nerley Weiſe nehmen: Es geſchehe dann mit freyer Bewilligung/ und vollkomme-
Beliebung/auch conſens und Einhelligkeit der Hauptparticipanten, und Ver-
lter dieſer Company.

XXIX.

Dieſe Company ſoll Macht haben/innerhalb vorgemelten Grentzen/in unſerm
ahmen/mit den Königen/ Fürſten und Communen, Völckern und Einwohnern
angedeuten und außgedrückten Länder/Verbündnis und Verträge zu machen/auch
tädte / Schantzen / Schlöſſer und Feſtungen zu bauen/fruchtbahre/ bewohnte oder
bewohnte örther zu beſetzen / und mit Volck zu verſehen / und in Summa auffzu-
hten und zubefördern alles das jenige / ſo zu unſerm Dienſt und der Company Nu-
n und Frommen gereichen mag: Doch alſo / daß nichts feindliches angefangen oder
rgenommen werde / gegen die Völcker und Einwohner der genannten Länder/ oder
nige ander Nation aus Europa / die in den bemelten örtern Handlung oder Beſa-
ng haben. Jngleichem auch nicht / wider die Unterthanen des Königes in Hiſpa-
n: Sondern ſollen vermeiden zu handeln/auff einige örther / die unter den Gehor-
n gedachtes Königes gebracht ſeyn/es geſchehe dann auff Zulaß- und Bewilligung
cher Unterſaſſen. Befehlen auch hiemit außdrücklich/daß niemand unſerer Unter-
anen ſich ſoll unterſtehen/ etwas zu thun/oder fürzunehmen / ſo dieſem entgegen / er
olle denn geſtrafft ſeyn von uns/als ein Ubertreter unſer Geſetze/und Zerſtörer des ge-
einen Friedens.

XXX.

Aber / ſo dieſe Company / unterm Schein guter Freundſchafft betrogen / oder
nſt in einigerley manier übel getractirt würde: Oder do jemand ſie durch Gewalt/
er Liſt / in ihrem freyen Handel wolte hindern oder vervortheilen: So geben wir
rſelben/Krafft dieſes/völlige Macht/und Befehl/ſich alles ſolchen Schadens durch
queme Mittel völliglich zu erhohlen: Und wider die jenige/ſo ihr ihren freyen Handel
it Gewalt auffhalten/beſchädigen oder hindern wollen/als gegen Seeräuber/und of-
nbahre Feinde/durch Straff und proceſs, als gegen Zerbrecher der gemeinen Ruhe
nd beſten/zu verfahren.

XXXI.

Und damit wir deſto mehr unſere groſſe Gewogenheit / dieſer Company auff und
rtkommen zu befördern/in der That erweiſen: So verſprechen wir einzulegen/Vier-
mahl hundert tauſent Thaler Schwediſch/den Thaler zu zwey und dreiſſig Rundſtück
erechnet/welche wir aber alſo / auff Verluſt / und Gewinn/ gleich andere Participan-
n, darein haben und halten wollen.

kk XXXII.

XXXII.

Für alle welche Vortheil / Beystand / Freyheit / und Privilegien, wir über
Zoll/von vier pro cento, geniessen wollen/den fünfften Theil/von allem Goldt/S
ber/Queckfilber/und andern Mineralien, die aus den Bergwercken gefallen möcht
Und den Zehenden/von den Früchten der Landen: Jedoch hiemit unbegrieffen/
Wahren und Kauffmanschafften / welche von dieser Company verhandelt werd
Weniger gemüntzt oder ungemüntzt Goldt und Silber/so die Company in Bezahl
ihrer Kauffmanschafften empfangen; welches alles frey einkommen soll: Und w
len weder ausser oder inner deme diese Company mit keinen andern Belastigung
Schatzungen oder Aufflagen/beschweren.

XXXIII.

nd demnach Wilhelm Usselinx gebohren zu Antorff in Brabandt / die me
Zeit seines Lebens zugebracht hat / in Nachforschung der Gelegenheiten obgeme
Länder: Und er/laut des Gezeugnis der Herrn General Staden/ der vereinigten P
vintzen: auch Printz Moritzens von Uranien, &c. löblicher Gedächtnis: Und un
schiedenen Historienschreibern der fürnembste Angeber und Anfänger gewesen / de
Holland angestalten West Indischen Company: Und so wohl gedachten Herrn S
den guten Unterricht gethan/als auch uns/durch seine gute Anweisung und Entdeck
gen/gros Begnügen gegeben: Mit Verpflichtung/in solchem Dienst bey uns zu v
harren/und das jenige/so ihm durch lange Erfahrung und Fleis / von diesem W
bewust/getreulich und auffrichtig zu offenbahren: Als haben wir ihm für solche s
bezeigte/und ferner versprochene Dienste/Mühe/Arbeit und Unkosten zugelassen: D
er haben und geniessen soll aus der Company: Ein von Tausendt / von allen Wah
und Kauffmanschafften/die von der Company sollen gekaufft / gehandelt oder verh
delt werden: So lang als an den örtern/die in diesem Privilegio außgedruckt / eini
Handel seyn wird. Und soll die Company schuldig seyn/solches Ein von Tausent/i
Usselinx/seinen Gevollmächtigten/Erben oder Erbnehmen / Jährlich zu bezahlen
bald die Rechnung/von den erhandelten oder verhandelten Gütern gethan und auff
nommen seyn wird.

Vid. Thuanus de An. 1606. Meteranus in der Niderl. Sprache/ passim, &c.

XXXIV.

Wann diese Company nun in ihrem vollen Gang/ und ausserhalb Landes ein
Besetzung oder Pflantzung und Einstellung unserer oder anderer Nationen, so
Company gehören/angestellet hat/sol ein sonderlicher Rath auffgerichtet werden: D
sen wollen wir versehen/mit gehörlichen ämptern/autoritet, und instruction: Da
derselbige Achtung habe/auff die Handhabung der Justitz, Anstellung guter Gesetz u
Ordnungen/und Fortsetzung des Kriegs: Damit/auff solchen Fall/derselbige recht
tiglich angefangen/vorsichtiglich geführt / und verständiglich zu Ende gebracht wer
Solcher Rath sol auch rathschlagen und schliessen/wegen Annehmung einiges Krie
volcks/Bestellung der Gubernatorn, Amtleute und Volck von Justitz, Bauung
Festungen und Städte/und wie allen Streitigkeiten und Beschwerden / so unter d
Volck/welches übergeführt wird/und den Landsassen der dortseits gelegenen örter: W
auch zwischen ihnen und den Verwaltern: Oder die Cammern und die Participant
fürfallen möchten/abgeholffen werde: Kürtzlich/sol solcher Rath alle Sachen / die d
statum und Policey angehen/in guter Obacht halten. Dann weil dieses alles ausser
Kauffleuthe profession ist / als die mit dem Kauffhandel / Außrüstung der Schi
Rechnung/und Correspondentzen zu halten / allzuviel zuthun haben / und umb ob
melte Sachen sich nicht bekümmern können/soll ihnen selbige Last / durch Anordnu
eines solchen Raths/ abgenommen werden. Es soll aber sothaner Rath aus den pri
cipal Hauptparticipanten erkohren werden/und sich mit dem Kauffhandel/Stellu
der Commissen, Schiffer und Boßvolcks/oder andern Dienern der Company / ga
nicht bemühen: Sintemahl dieses alles heimgestellet wird den Verwaltern: Welc
aber uns/und unserm Rath/gantz fleissig und eilend sollen berichten/was ihnen für Z
tung von aussen zukommt / damit auff alles gute Anordnung gemacht wer

bemeltem] Rath sollen alle Ding durch die meisten Stimmen beschlossen werden/ soll ihre Zahl seyn von so vielen Personen / als wir gut finden werden / und wollen uch mit gebührlichem Unterhalt versorgen.

XXXV.

So etwan ein Fürst/ Gemeinde/ Land/ Stadt oder Gesellschafft / einbrächten ff mahl hundert tausendt Thaler / die sollen einen Gevollmächtigten / oder Resi- ten mögen stellen/ zu dem Ende/ daß er mit uns/ seiner Principaln halber / bey allen gebenheit tractiren und communiciren könne.

XXXVI.

Und im Fall/ daß die Participanten hernachmahls gut fünden / umb noch andere cten die nicht hierinn begrieffen / und der Company hülfflich und dienstlich seyn nten/ bey uns anzuhalten : So geloben wir ihnen solche zu vergönnen / und mitzu- len : Wann wir sehen werden/ daß sie unsers Reichs Wohlfarth nicht entgegen/ und r Company Vortheil bringen können.

XXXVII.

Diese Privilegien nun / Freyheiten / Vortheil / und Exemtionen, sammt dem prochenen Beystand/ in allen ihren Puncten und Articuln, haben wir offtbesagter npany vergönnet/ gelobt und zugesagt : Vergönnen / verleyhen und zusagen auch n / Krafft dieses / daß wie sie dessen allen friedlich / und ohne einige Verhinderung essen lassen wollen. Ordnen auch und befehlen/ daß dieselbigen sollen von allen Be- nten und Unterthanen unser Länder / und Königreiche / in Acht gehabt und gehal- / und dawider im geringsten nichts/ weder directè noch indirectè gethan werden : wenig innerhalb als ausserhalb Landes : Mit Bedrauung und Setzung / daß die rbrecher als Beschädiger und Zerstöhrer der allgemeinen Wolfarth unsers König- hs und Länder/ und Verächter unserer Gebot und Befehliche / an Leib oder Gut/ h Befindung ihres Verbrechens/ gestrafft werden sollen. Versprechen auch noch zu/ daß wir die Company bey allem dem/ so dieses Privilegium in sich hält/ handha- und schützen wollen/ in allen Friedenshandlungen / Verbündnüssen und Contra- n, so geschehen möchten mit den benachbarten Reichen/ Ländern und Republiquen: ollen auch nichts thun oder handelen / viel weniger andern zu thun oder zuhandeln atten/ daß einigerley Weise / zum Nachtheil oder Verhinderung dieser Company anlassen möchte. Gebieten derohalben / und befehlen gantz ernstlich / und auß- cklich/ allen Gubernatoren, Stadthaltern/ Ammtleuthen/ Richtern/ Magistraten Einwohnern unser Reiche und Länder/ daß sie die offtbenennte Company/ und de Verwalter/ dieses alles/ wie obsteht/ friedlich und ungehindert/ zu vollkomlichen ef- t dieses Privilegii, geniessen lassen : Cassirende und annullirende hiemit alle Ge- reden/ und Verhindernus. Und damit nicht etwan jemand einige Unwissenheit wende / so haben wir dieses Privilegium, welches mit unser eignen Hand unter- tieben/ und mit unserm Königlichen Insiegel bekräfftiget worden/ in unserm Nah- n publiciren lassen. So geschehen auff unserm Königlichen Schloß Stockholm 14. Junii, im Jahr nach unsers Seligmachers Geburt 1626.

Gustavus Adolphus.

L.S.

AMPLIATIO
Oder
Erweiterung
Des
PRIVILEGII,
So
Der Allerdurchläuchtigste / Großmächtigste Fürst un[d] Herr / Herr

GUSTAVUS ADOLPHUS
Der Schweden / Gothen / und Wenden König / Groß-Fürst in Finnland / Hertzog zu Ehesten und Carelen / Herr zu Ingermanland / etc.

Der Neuen Australischen oder Süder-Company durch Schweden und nunmehr auch Teutschland / allergnädigst ertheilet und verliehen.

VOn Gottes Gnaden / Wir GUSTAVUS ADOLPHUS, der Schweden / Gothen und Wenden König / Großfürst in Finnland / Hertzog zu Ehesten und Carelen / Herr zu Ingermanland / etc. Thun kundt hiemit offentlich / daß wir / zu unserer Unterthanen Wolfarth und Auffnehmen / im verflossenen 1626. Jahre / eine allgemeine Company oder Gesellschafft / so ihre Schiffarth und Handlung / vornemlich uff die gegen Mittag gelegene örter / anfangen und treiben möchte / nicht allein vergönnet / sondern auch dieselbe mit einem gantz herzlichen und kräfftigen Privilegio, wie solches allhier voran gedruckt / allergnädigst begnadiget und versehen haben.

Als nun dieses fürtreffliche und hochnützliche Werck / zu welches Beförderung und Fortsetzung / viel Leuthe in unsern Landen allbereit grosse Summen zu erlegen / sich verpflichtet / auch solche gutes Theils allbereit außgezahlet / durch viel mächtige Verhinderungen / insonderheit aber zu letzt / durch unsere Heerzüge in Preussen und Teutschland / die unsere Abwesenheit aus unserm Königreich verursacht haben / in etwas bißhero auffgehalten und verzögert worden: Wir aber daneben betrachtet / wie dieses herzliche und köstliche Werck / zugleich auch andern unsern in Teutschland eroberten Landen und Leuten; Und andern unsern Anverwandten / Freunden und Bundsgenossen / zu sonderbarem Auffnehmen / zuvor aus bey diesen beschwerlichen Läufften / gereichen und gedeyen würde: So haben wir auch deßwegen / noch zu klärerer Bezeugung / unsers gantz geneigten und bereiten Willens / gegen gedachte unsere Verwandte / Freünde und Verbündene / nicht unterlassen wollen / denselbigen durch Publicirung der Privilegien,

so

bemelte Company von uns erlanget / des Wercks guten Grund zu verſtehen zu ge-
n: Auff daß ſie in Anſehung der motiven, ſo uns bewogen / als nemlich: GOttes
hre: Die Fortpflantzung des heiligen Evangelii: Und der unfehlbare Nutz/zu eines
en Vaterlands Auffwachſung und Erhaltung / ſich ſolcher ſtattlichen Gelegenheit
hl zugebrauchen / ihnen höchſt angelegen ſeyn lieſſen: Zugleich aber auch Augen-
einlich befinden möchten/wie hertzlich gern wir aller / durch Verwandnus / Bünd-
s und Freundſchafft uns angehörigen / Wohlfarth und Zunehmen befördert ſehen
iten/und ſelbſt auff und forthelffen wolten.

Derohalben nun / iſt von uns / zu ſolchem Ende gantz rathſam und zuträglich er-
htet worden / mehr erwehnte Privilegien, der obgedachten Company zuvermehren
d zuerweitern: Und auff die Maß andern / ſo zuvorhero keine Gemeinſchafft daran
habt oder erlangen können/die Thür zueröffnen/und ſie gleich den Unſerigen mit ein-
nehmen und zubegnadigen: Geſtalt wir dann ſolches auff nachfolgende Weiſe thun/
d vollbracht haben wollen.

I.

Und erſtlich zwar/wollen wir hiemit und in Krafft dieſes/allen unſern in Teutſch-
d eroberten Landen / auch allen den jenigen / ſo ſich mit uns in neue / gewiſſe und
ſonderliche Verbündnis eingelaſſen/völlige Macht und Gewalt gnädigſt verliehen
ben/ihre eigene Cammern und Verwaltereyen / auſſerhalb unſers Königreichs / in
en eigenen Landen / oder wo ſie es ſonſt ihnen am gelegeneſten erachten möchten/ ih-
Gefallens anzurichten und zubeſtellen. Dofern aber auch andere (nemlich ſo zwar
t uns in Freundſchafft und Verwandnus aber nicht in Verbündnus) denen wir
eit in dieſe Company mit einzutreten vergönnet / und nochmahlen hiemit vergön-
n / gleichsfalls ihre eigene Cammern bey dem Werck zu haben willens wären / wol-
ſie ſolches an uns gelangen laſſen / da es ihnen geſtalten Sachen nach unverweigert
n ſoll.

II.

Daß in dem Privilegio im erſten Articul/etliche gewiſſe Landſchafften ſpecifici-
werden/ſoll nicht die Meinung haben/als ſolte die Company an einen oder andern
th damit verbunden ſeyn/ſondern ſoll deroſelben nochmahl hiermit frey e Macht und
ewalt gegeben ſeyn/ihre Schiffarten nach ihrem eignen Gutachten zurichten / auch
e Handlungen zu Waſſer und zu Land an Orth und Enden in der gantzen Welt an-
tellen/da ſie den beſten Nutzen zuſchaffen vermeinen möchte.

III.

Die Zeit/ſo einem jedwedern vergönnt ſeyn ſoll / in dieſe Company einzutreten/
d ſeinen Nahmen und eine gewiſſe Summa Geldtes einzuzeichnen / ſoll wären biß
ff den letzten Decembris dieſes ietzlauffenden 1633ten Jahres und nicht länger: Da
nn auch ein iedweder mit dem vierdten Theil ſeiner eingeſchriebenen Summa gefaſt
n wird: Und ſoll alſo dieſe Vereinigung nunmehr ihren Anfang nehmen den 1. Ja-
arii, des nach Chriſti Geburt 1634ten Jahres / und wären zwölff nach einander
gende Jahre. In dem übrigen verbleibt es allermaſſen/wie im Privilegio Art. 2. &
außgedruckt.

IV.

Da aber jemand ſeine eingezeichnete gantze Summa zugleich mit einander in
Company einbringen wolte/ſollen ihm die übrigen drey Theile von der Company
ugſam verſichert/und biß zu Verflieſſung der im Privilegio außgedruckten Termi-
n gebührlich verzinſet werden: Nicht anderſt / als ob er ſein Geldt unter deſſen an-
rweit auff intereſſe außgeliehen hätte.

V.

Dabey wir zugleich männiglich kundt machen wollen / daß wir umb richtiger
echnung willen den Schwediſchen Thaler / als deſſen in unſerm Privilegio unter-
iedlich gedacht wird / in ſeinem alten valor, nemlich von vier Marck / deret

sechs und ein halber auff einen Reichsthaler gehen / verstanden / die Rechnungen ab
bey der Company/jederzeit nach Reichsthalern gehalten haben wollen.

VI.

Darbey wir aber hiemit außdrücklich nachgeben/daß die jenigen Rechte und Pr
vilegien, welche den Einbringern von hundert tausent Thalern Schwedisch/im fünf
ten und achten Articul unsers Privilegii gnädigst verliehen worden/anietzo auff 5000
Reichsthaler: Und was in dem sechsten Articul/den Einlegeren tausent und zwey ta
sent Schwedischer Thal. für Vorzug und Recht gegeben werden/ anietzo respecti
auff 500. und tausent Reichsthaler: Und gleichsfals was im 16. Articul/auff drey hu
dert tausent Schwedische Thaler gesetzet / anietzo auff hundert und funfftzig tausen
Reichsthaler verstanden werden und gelten sollen. Daß aber in gedachtem achten A
ticul den Einlegern fünff und zwantzig tausendt Thaler Schwedisch / und anietzo
Krafft dieser unser concession, zwölff tausent und fünff hundert Reichsthaler/verhei
sen worden/das volle Bürgerrecht und Befreyung von allen Schatzungen: Solch
erweitern wir hiemit so fern / daß sie darbey ihres Gefallens allerhand Bürgerlic
Handthierungen ungehindert treiben mögen.

VII.

Den Verwaltern soll / so offt sie in der Company Geschäfften reisen/ ungea
tet des 11. Articuls/zu ihrer Zehrung von den Cammern so viel gewilliget werden/als
jeder Orten nach Lands-Gebrauch und Gelegenheit benöthiget.

VIII.

Ob auch zwar zur General Cassier und Versamlung aller Schiffe/unsere St
Gothenburg im achtzehenden Articul unsers Privilegii benennet: So wollen und
tzen wir doch hiemit: Ob einige Nation oder Stadt wäre / die etwan ihre Cammer
der Nord- oder Westsee hätte/und ihr dannenhero ungelegen fallen wolte/ihre Sch
nacher Gothenburg erst abzuschicken; Daß derselben bey General Versamlung d
Verwalter/angezeiget werden soll/welcher Enden sie mit ihren Schiffen zu den an
stossen/und sich mit ihnen versamlen können.

IX.

Dofern es sich/vermittels Göttlicher Verleihung/zutragen möchte: Daß dur
Zuthun/vornemlich/ der Teutschen Nationen/mehr Cammern als zwölffe / gericht
werden solten/soll auch die Zahl der Verwalter / so auff die General Versamlung
Inhalts des drey und zwantzigsten Articuls / abzuschicken / nach Beschaffenheit d
Capitals einer iedwedern Cammer/ erhöhet werden.

X.

Ferner haben wir/zu Bezeugung unserer Königl. gnädigsten affection zu diese
Compagnie/den 24. Articul offt erwehnten unsers Privilegii, umb ein merckliches / i
Krafft dieses/erweitern wollen: Erlassende deroselben hiemit/die ersten vier Jahr/de
gewöhnlichen Zoll/in unsern Landen/von allen Gütern/so die Strasse von Gibralta
vorbey/entweder von hinnen abgeführet / oder von dorther zugeführet werden möch
ten: Jedoch daß hierinnen aller Unterschleiff / bey Verlust der Schiffe und Güter
vermeidet werde.

XI.

In den folgenden Jahren soll der Zoll / nach Verfassung des 24. Articuls / be
zahlet werden/jedesmahl zu der Zeit/wann die General Rechnungen/ so wohl von ein
gekaufften als verkaufften Gütern abgeleget werden.

XII.

Welcher Zoll zwischen uns / und allen participirenden Fürsten/Ständen und
Städten/ denen das regale der Zölle sonsten zukommt / und so dieses Privilegium ih
nen mit belieben lassen / auch selbiges annehmen und approbiren, und keinen fernern
Zoll/von der Company begehren können/der Gestalt getheilet werden soll: Daß wir
darvon zwey drittheil überkommen/das übrige drittheil aber / bleibet besagten Fürsten
und

d Städten/nach proportion ihres eingebrachten Capitals: So an sich selbsten zu-
rstehen/daß dieses ohne Abbruch zugehen müsse/ ihrer zuvor gehabten ordentlichen
ll Gerechtigkeit/ausser denen Wahren und Sachen/so der Company zuständig.

XIII.

Die jenigen Fürsten/Städte und Communen so in diese Company einbringen
rden/zwey hundert und funfftzig tausent Reichsthaler/sollen/an Statt des Residen-
n, der ihnen im fünff und dreissigsten Articul zugelassen/Macht haben / einen Asses-
rn einzustellen in den Rath: Welcher/ nach Form des vier und dreissigsten Articuls/
l auffgerichtet werden.

XIV.

Und damit wir diese unsere Erweiterung und Erklärung/unserer hiebevor der
mpany ertheilten Gerechtigkeiten und Freyheiten / desto kräfftiger bestätigen und
kräfftigen/so verhöhen wir hiemit die / von uns vor diesem versprochene Summa/
n 400000. Schwedischen Thalern/auff 400000. Reichsthaler/darvon wir nicht
niger als andere participanten, gleichen Verlust und Gewinn tragen / und erwar-
n wollen.

Welche Erleuchterung und Erweiterung unsers Privilegii wir nicht weniger/
s alle die Freyheiten / Vortheil und Immuniteten vorher gesetztes Privilegii, offt-
dachter Company vergönnet / gelobet und zugesaget: Auch hiemit Krafft dieses/
ff beste Form und Weise / vergönnen / und aller massen offtgedachtem unserm Pri-
legio gleich / bestätigen und beschliessen. Actum Nürnberg den 16. Octobr. im
ahr Christi 1632.

Ob zwar diese allhie gesetzte Erklärung und Erweiterung/ der vorgegebenen
ivilegien, von S. Kön. Majest. Aller-Glorwürdigsten Angedenckens / unter den
lfältigen/und unglaublichen Kriegsverrichtungen / nicht hat können unterschrieben
rden: So kan ich doch / Krafft meiner Pflicht / und in guter eigentlicher Wissen-
hafft/gar wohl bezeugen / daß dieses S. Kön. Maj. höchstes Begehren / und völli-
r Wille gewesen: Derowegen dann / Ich / vermittelst habender Gewalt von der
ron Schweden / als Gevollmächtigter Legatus in Teutschland / dieses mit eigenen
änden unterschrieben/ und versieglen lassen: So geschehen zu Heylbronn / den 10.
prilis Anno M. DC. XXXIII.

Axel Ochsenstiern.

L. S.

FORMULAR

Des

MANIFEST

Und

Vergleich- oder Contract-Brieffes

sammt desselben Conditionen und Willköhren.

Darauff die/vor etlichen Jahren/im Königreich Schweden/mit S. K. M. Allergnädigsten Bewilligung und Privilegien angefangene/General Handels-Company gerichtet/und gutes Theils geschlossen.

Sammt außführlichem Bericht über demselben.

KUndt und zu wissen sey jedermänniglich / daß wir Untengeschriebene in Gottes Nahmen/und zu dessen Außbreitung/uns zusammen vertragen und vereiniget haben/ in diesem Königreiche Schweden eine General Handel-Company anzurichten: Umb zufahren und zu handeln auff alle Länder und örter / da wir einigen Gewinn oder Nutzen zu schaffen/ Insonderheit aber auff Africam, Asiam Americam und Magellanicam.

Und in solche Gesellschafft wollen wir auch gern mit einnehmen alle und jede / denen dieses unser gutes Fürnehmen gefallen möchte/und die diesen unsern Vertrag/ vermittelst Einzeichnung kleiner oder grossen Summen mit unterschreiben werden.

Dieweil aber nun dieses aus Mangel eines völligen Unterrichts von unserm Vorhaben/vielen sehr frembd und wundersam vorkommen möchte / als wollen wir etwas von den vornemsten Ursachen und motiven, die uns hiezu gebracht und bewogen/kürtzlichen anzuzeigen/keine Beschwerd machen/und das übrige sparen biß auff die Zeit/ da wir/durch eine außführliche deduction, unsers intents gute fundamenta an Tag geben und erweisen werden.

Thun derowegen hiemit jederman vergewissern / daß wir gute eigentliche Nachricht und Wissenschafft haben / wie in den obgemelten Theilen der Welt / ausser denen örtern so nun anietzo allbereit befahren und durch commercien handthieret werden/ noch viele andere Länder mehr verhanden/ deren Einwohner Theils ein wohl gepolicirt und freundlichs Volck / Theils aber / Barbarisch und wild: Etliche noch unbewohnt: Und gar viel/die noch nicht recht bekannt oder offenbahr worden: Welches daraus gnugsam erscheinet/daß in America allein viel tausent Meilen Landes / dahin kein Spanier niemahls kommen: Die doch sehr bequem zu allerhand negotiationen, in Erwegung dessen/daß daselbsten viel fruchtbahre reiche Länder/von gesunder Lufft/ und unter guten Climatibus, da wir in Darbringung derer Dinge die bey uns überflüssig gefunden werden/ und wieder Annehmung und Uberkommung dessen so uns mangelt/gar wohl freundlich und nützbarlich werden handlen können.

Demnach nun sothaner Oerter frequentirung, wie uns bewust/gantz wohl thunlich/

/ so folget auch unwidersprechlich / daß nicht allein uns in unserm eigenen; Son- n auch dem gantzen Christlichen Evangelischen Wesen / so wohl im Geistlichen als eltlichen Stande unausdencklicher Nutz dadurch zufallen werden müsse:

Dann anfänglich: Welchs das fürnembste / und darnach alle fromme Christen chten sollen: So hat man gewißlich zu hoffen / daß die Kundschafft und Freund- afft mit so viel unterschiedenen Völckern gewaltig dienen werde / zu Gottes Ehren: e darinnen guts Theils bestehet / daß den bemelten Völckern und Nationen / die biß- o in Blindheit / Abgöttereyen und aller Gottlosigkeit gelebt / das seligmachende ort unsers HERRN JEsu Christi mag geprediget / und sie dadurch zum Liecht der arheit: Und der ewigen Seligkeit gebracht werden.

Hiernechst und fürs ander: Wird auch dieses unser löbliches Vorhaben gerei- n zu allgemeinen grossen Nutz / Auffnehmung / Wohlstand und Flor des meisten heils Europæ: In dem wir nicht vermeinen / einigem Lande den Handel so es aniezo und treibet / zu entziehen / sondern ihnen durch Auffrichtung und Stabilirung dieses or nicht gebrauchten und gantz neuen Wercks mehr Nutzen zu verschaffen: Ange- n / daß solche neue trafiquen, die Nahrung / Kauffhandel / Schiffarth und Verthei- g der manifacturen unumbgänglich und unleugbar befördern / vermehren / und mehr mehr fortsetzen: Gestalt denn jederman übrig wohl bekannt ist / wie durch Entde- ng der West Indien die Nahrung und Reichthümber in Europa überaus gewach- / und wie grosse Menge von Kauffmans Wahren dorthin gesandt werden / dahero n der grösseste Theil allerhand Nationen in Europa ihren Handel gestärcket / ver- hret und gebessert haben. Solchen ihren Handel nun / wie obgemeldet / sollen die- en nicht allein behalten / sondern auch noch durch einen gleichmässigen / oder auch hl von mehrern Nutz und profit befordert überkommen / dadurch / daß also dann auch f dieses Königreich ein solcher Handel angestellet und geführet werden mag. Wir llen aber allhie mit wenigem nur berühren / das Vortheil / so sie als Frembde / da- ch / daß sie mit ihren Geldern / (zwar aniezo vor Schliessung dieser Company / aber nachmahls durchaus nicht) auch zugelassen werden / darbey auch Auffsicht / Ver- ltungen und Einkommen haben mögen / gleicher massen / als wann sie selbst Einge- ene im Lande wären / oder ob sie zu dem Ende dieser Orten ihre Wohnungen und ußhaltungen angestellet hätten: Wollen auch mit wenigem erwehnen / daß ausser n in diesem Köngreiche an andern nutzbahren und mit viel grossen Privilegien be- ten Kauffhandlungen gantz kein Mangel seyn wird / deren sie alle mit theilhafftig rden können / allerdings zuwider dem / so in andern Ländern / (do entweder kein Auß- der zu den Indischen negotien zugelassen wird / oder je nicht mit solcher Freyheit Vortheil / als dieses Orths geschicht / sein Geldt einlegen mag) desfals gesetzt und ich ist: Welches alles die jenigen Städte / in welchen die Nahrung eine gute Zeit o in ziemlich Abnehmen gerathen / so / daß die Einwohner dabey im geringsten nicht chten / etwa durch andere Mittel herfür zukommen / welches denn Armuth und grosse n verursacht hat / in fleissige Achtung zunehmen haben / alldieweil sie sich hiedurch ht allein verbessern / sondern durch die Profiten, welche durch Mittel und Anstellung er neuen Nahrung und Handel / ihnen häuffig zuwachsen werden / sich wieder auff Beine bringen und richten können.

Zum Dritten / so soll auch dieses insonderheit dienen zu grossem Privat Nutz / ortheil / Reichthumb und Gewinst den jenigen / so ihr Geldt in diese Company legen rden: Welches dann die Exempel von Spanien und Niederland gnugsam und genscheinlich darthun und erweisen: Wie dann allerdings kundt und offenbahr / ß Spanien aus America allein (Africam und Asiam ungerechnet) alle Jahr em- inget an zwantzig Millionen Reichthaler ohngefehr / so dann bestehen nicht allein in oldt und Silber / sondern auch in allerhand Wahren / als Queckfilber / Perlen / Sma- gden / Amber / Coschenilien / Auill / Zucker / Häuten / Ingber / Tabac, allerhand Holtz / ummen, und andere Spccereyen und Drogereien, davon guter reiner Gewinst / so

wohl

wol für den König in Spanien/als seine Unterthanen erfolgt: ohne hierunter zubegreiff
die Aempter oder Officia, welche der König Jährlichen unter seine Diener außtheilet/so
auff etliche Millionen Ducaten sich erstrecken/in dem etliche Aembter wohl 100000.
Ducaten Jährlich bringen; Dannenhero dann ihrer viel zu Hertzogen/Marggraffen/
Graffen/Herrn und Edelleuten geworden seyn. Daß nun auch die vereinigten Pro-
vintzen/und bevoraus Holland / ein viertzig Jahr hero grossen profit gezogen aus der
Seefarth und dem Kaufhandel/ist klärlich zusehn aus den grossen Reichthümern vieler
Particular Personen/und die Macht der Landen/darinnen dieselben man anietzo befin-
det/entgegen gesetzt dem jenigen Vermögen welches sie zuvor hatten. Daß aber au
diesem Königreiche Schweden eben solche Handlungen / und mit viel grösserm Nu
und Vortheil/getrieben werden können/solches ist gantz leicht klar und deutlich vor Au-
gen zu stellen.

Dann 1. so werden alle die Wahren/so aus Indien in dieses Königreich und ander
Europeische Länder geführet werden/mit mehr denn 130. pro cento an Zöllen und an
dern Unkosten beschweret/ehe sie allhier können verbraucht werden: Welches und der
gleichen alles wir aber mit 30. pro cento werden verrichten / und nichts desto minde
ins gemein ebener massen als andere thun/von funfftzig biß auff hundert pro cento ge-
winnen können/wie anderswo weitläufftig außgeführet.

2. So haben wir in diesem Königreiche/Holtz/Victualien, Arbeitslohn/ Kupf
fer/Eysen/Stahl/und andere zu dieser Handlung dienliche Wahren gantz überflüssig
und umb weit bessern Kauff dann sie.

3. Dieweil auch anders Orths niemand als Eingebohrnen nach Indien zufah
ren gestattet wird/und wir/ohn einiges Bedencken/ alle Nationen von Europa darz
gern gebrauchen und auffnehmen wollen/werden wir gewiß keinen Mangel haben a
Volck: Welches wir in guter Mänge überführen/Länder damit besetzen/und also vo
ihnen der Nutzbarkeiten und Gewinn desto mehr und häuffiger erlangen mögen.

4. So ist diese Nation und andere die wir dazu nehmen wollen/ arbeitsamb/seh
fleissig und gutes Verstandes / darumb wir auch mehr Nutzens denn andere / die vo
Natur industrioſs oder ingenioſs nicht seyn/zu gewarten haben. Und weil in Indie
durch Sclaven, die viel kosten/unwillig arbeiten/und durch übele Haltung und tracta
ment von ihren Herren bald sterben/ihrer viel / und zwar der meiste Theil ihre Arbe
verrichten lassen/So werden wir gewiß durch den Gebrauch eines freywilligen Vo
ckes mehr gewinnen: Dann von den Sclaven ist anders kein profit ausser die blosse Ar
beit zu erlangen/in Betrachtung daß sie/als nackende Leuthe/ von den Handwercker
nichts nehmen noch begehren: Da/ im Gegentheil/unseres als ein freyes bekleidete
Volck / die Weib und Kinder haben / und ein ordentliches Wesen führen / allerhan
Kauffmans Wahren und Handwercker benöthiget seyn wird: Welches alles den
Nahrung bringt und gibt.

5. So sind die Eingesessenen der Landen die bißhero befahren worden/durch Man
gel eines sanfftmütigen Regiments/meisten Theil außgerottet: Und werden die übri
gen biß noch in solcher Unterdruckung gehalten / daß ihnen ihr Leben verdrießlich ist
Wann wir nun mit denen/damit wir uns bekannt machen werden/ freundlich / wie ge
schehen soll und muß/umbgehen/und sie mit der Zeit zu mehrer Civilitet und Policey
auch zur Christlichen Religion endlich bringen: Ist je unfeilbar / daß uns mehr Nu
tzens dadurch zufallen werde.

6. Ist wohl zu erwegen/daß/über die bemelte Wahren und Kauffmanschafften
und die Silber und Goldt Minen / die uns dann auch nicht unbekannt seyn / wir noc
gute Gelegenheit wissen zu überbringen vielerley Sorten Früchte/Wein/Oel/Saltz
Reiß / Wollen / Baumwollen / Baumwollen Garn / Pita, Seiden / Far
ben / Langen Pfeffer von so guter Art als der runde Ost Indische / wohlriechende
Seiffen / Holtz / Drogereien oder Artzeneyen / Gummen, und viel andere Dinge
die noch zur Zeit unbekannt seyn: Wie dann unterschiedene Länder unterschieden
Früchte geben.

7. S

7. So hat es dann bey uns auch die Gelegenheit/ daß auch das jenige / von dem
Pfund nur den vierdten Theil eines Lübischen Schillings/das ist noch nicht zween
ennige/dieser Oerter werth ist/mit gutem Vortheil zu uns aus America überge-
cht werden kan/inmassen solches leicht zu erklären wäre: Zu geschweigen der gros-
und reichen profiten, welche uns der Handel aus OstIndien und Africa, als da
hr Genies als in America zuhohlen/geben kan: Und der andern Nutzbarkeiten / die
r aus sondern Ursachen vorbey gehen/und biß zu rechter Zeit hinterhalten müssen.
8. Es ist auch leicht zuerweisen/daß wir nicht allein mehr Nutz und Vortheil als
dere aus diesem Handel und Company zuerwarten/sondern daß wir auch mit weni-
Gefahr dieses Werck fortsetzen können. Dann/über die Wenigkeit der Unkosten/
wir zum Außrüsten zur See von nöthen haben; Und die hiezu sehr dienliche Wah-
/welche in diesen Landen gefallen: So mögen wir die Wahren aus der OstSee
nmend/bessern Kauffs / und die von andern Orten / so guten Kauffs geben / als sie
bst: In dem unsere Gelegenheit und Condition viel besser/dann die ihrige/ in Ver-
dung derselben Wahren/so wir aus den obbemelten örtern bekommen können. Und
die Gefahr für uns auch umb so viel desto geringer / weil wir weder doselbsten noch
erwegens uns einiger Feindschafft leicht zu befürchten: Bevoraus / da unser Aller-
digster König mit allen seinen Nachbarn/die etwas zu Wasser mächtig seyn/in gu-
n Friede und fester Freundschafft stehet.
9. Wie trefflich und wohl wider alle Menschliche Besorgligkeiten die Güter
ses Orts versichert seynd / kan ein iedweder / dem nur die Gelegenheit und Macht
ses Königreichs/fürnemlich aber die hochverständige / tapffere und gerechte Regie-
g S. Königl. Maj. desselben fürtreffliche Tugend/Liebe seiner Unterthanen/ und
er grosse Einigkeit/im geringsten bekannt/leichtlich ermessen und verstehen.
10. Wie sehr leicht auch / endlich und zum Beschlns / einem jeden seyn werde/
eingezeichnetes Antheil zu erlegen/ist dannenhero zu ersehen: Daß er nicht mehr
den ersten termin oder vierdten Theil desselben in die Schantze(wenn man es ja et-
n also nennen wolte) zusetzen hat: Sintemahl leichtlich geschehen könnte / wie wir
auch aus guten fundamenten die ungezweiffelte Hoffnung machen/ daß/ ehe und
vor der ander und dritte termin erlegt werden solte / man allbereit durch die ersten
ßrüstungen so viel gewonnen hätte / daß nichts / oder je gar wenig zugelegt werden
rffte.
Zweiffelen derowegen im geringsten nicht / es werde ein jeder leichtlich können ver-
hen und urtheilen/wie aus deme/so gar kürtzlich allhie gesetzt worden/klärlich erschei-
/daß dieses unser Fürnehmen nicht allein ein gut / rechtmässig und ehrlich Werck/
ndern auch sehr zuträglich und profitlich für die jenigen / welchen gelieben wird / ihr
eldt mit uns der Gestalt anzuwenden und zu bestätigen: In mit angehängter dieser
wegung/daß ein jedweder ihme bey den Seinigen viel weniger Gefahr zu besorgen
ben wird/wenn er seine Gelder und Güter hieher verwendet / und also auff viel örter
d in viel Schiffen vertheilet/als da sie auff Interesse, Kauffmanschafft/ Häuser oder
te Gründe gelegt wären: Sintemahl diese alle durch unglückliche Zufälle / schlim-
e und böse Jahre / Brandt und Uberfall vom Kriegswesen / einem offters alle auff
mahl entfrembdet und weggerafft werden: Gleich wie solches die betrübten Kriege
Europa, so wohl an vielen mächtigen reichen Herren/ als gemeinen Leuten gnugsam
lehrt und bezeugt haben: Da nemlich sie alles des ihrigen beraubet / und in die eus-
ste Armuth gerathen seyn/in dem sie alle ihre Haab und Güter in einem Lande bey-
mmen und auff einem Orte hatten. So gehet es auch mit den Landgütern also zu/
ß wann es noch gar wohl und glücklich zugehet/man drey oder vier pro cento, und
chs mit grosser Mühe/Sorg und Gefahr gewinnet: Wir aber hoffen nicht allein/
ndern seynd gantz versichert / wann uns die göttliche Gnade (daran nicht zu zweif-
len) beywohnen/und unser Fürnehmen etwas segnen wird / daß wir in kurtzen Jah-
von einem Pfenning drey oder vier machen: Ja/ wann die Sache ihren rechten/
guten/

guten/verhofften und gewünschten Fortgang hat/alle Jahr/Außbeute so groß als da
Capital, oder Häuptsumma von Häuptsumma gewinnen mögen.

Demnach wir nun dieses also verstanden und vermerckt/ So haben wir die Mit
tel/so uns der allmächtige Gott zu seinen Ehren/dem gemeinen Besten/und unser
eines jeden privat Vortheil und profit, zeigen thut/nicht verseumen wollen: Sonder
uns/vermittels allergnädigster Vergönstigung und Beliebung unsers allergnädigste
Königs/vorgenommen/dieses Werck in dem Nahmen der hochgelobten Dreyfaltig
keit anzufangen/zur Hand zunehmen und zu vollführen: Zusagende und versprechend
auffzubringen eine solche Summa Geldes/ als ein jeder von uns untenbeschriebenen
laut seiner eigenhändigen Einzeichnung/hierunter benennen und verschreiben wird.

Lassen derowegen zu/und vergönnen hiemit einen freyen Zutritt zu diesem unsern
vorhabenden Werck/einem ieglichen/deme/ alhie im Reiche Schweden zwar zwische
dato und den 1. Maij, über See aber zwischen dato und den 1. Julij künfftigen 1625te
Jahres mitgefallen wird/diese unsere Schrifft und Vertrag mit zu unterschreiben/un
sich dessen auff nachfolgende Conditionen mit theilhafftig und dazu verbündlich zu
machen/Nemlichen:

Daß anfänglich diese Company soll 12. Jahr lang wären: Den Anfang nehme
vom 1. Maij des/mit Gottes Willen/künfftigen 1625ten Jahrs/und ihre Endschaff
haben/wann man schreiben wird 1637.

Dann auch/daß ein ieder sein eingeschriebenes Antheil in 4. Jahren/und also all
Jahr den vierdten Theil solcher seiner verschriebenen Summa/unfeilbahrlich und wil
lig zuentrichten/verpflichtet seyn soll.

Damit aber der Gewinn und Gewerb dieses Wercks möge gerathen in die admi
nistration geschickter und frommer Biederleute/zu gutem Gnügen der gemeinen Par
ticipanten oder Mitgenossen: Als sollen auff den nechstkommenden 1. Maij aus de
Participanten selbst die Verwalter gekohren/und durch die meisten Stimmen erweh
let werden/und zwar an der Zahl so viele/als vielmahl hundert tausent Thaler Schw
disch/das ist ohngefehr 60000. Reichsthaler geschrieben und angezeichnet seyn:

Sothane Verwalter sollen diese Verwaltung auff sich nehmen die Zeit der nach
folgenden sechs Jahre/und nach Verfliessung derselbigen/ihres Ammts entledigt un
benommen seyn: Hernacher sollen die Participanten weiter schreiten zur Wahl neue
Verwalter/als nemlich zwey Dreytheil sollen sie auffs neue wehlē aus den abgehende
Verwaltern/und das restirende dritte Theil aus den Häuptparticipanten, das ist/de
nen die am meisten eingeleget: Und also forth von zwey Jahren zu zwey Jahren/un
biß zum Außgang dieser Company.

Niemand soll eine Stimme haben in dieser Erwehlung/noch zu der Jährliche
Rechnung kommen mögen/er habe dann für sich und sein eigen verschrieben eine Sum
ma von tausent Thalern Schwedisch/das ist ungefehr 600. Reichsthaler.

So soll auch niemand weder zu einem Verwalter oder Häuptparticipanten er
wehlet werden/er habe dann für seine eigene quotam verschrieben zwey tausent Thale
Schwedisch.

Wann aber einiges Land/Stadt/Collegium, Zunfft oder Particular Perso
herzu brächte hundert tausent Thaler Schwedisch/dieselben mögen ihrentwegen eine
eigenen Verwalter einstellen: Und so forthan so viel solcher Verwalter/so vielmahl di
bemelte Summa der 100000. Thaler von ihnen verschrieben ist/sie wären gleich Auß
ländisch oder Eingesessene:

Und soll ein ieder Verwalter zu seiner Jährlichen Besoldung haben ein tausen
Thaler Schwedisch.

Alle Verwalter sollen seyn von gleicher Macht und autoritet, sonder respec
einiger Hoheit/Ammt oder digniteт, die sie ausserhalb dieser Company haben/ sie seyn
auch eingestelt von weme sie wollen.

Da auch iemand gut befinden würde/über hundert tausent Thaler zweene Ver
walte

alter zu ſetzen/ſol ihm ſolches frey ſtehen/ſo aber/daß dieſe alle beyde/doch mehr nicht/ ls nur eine Stimme/und eines einigen Beſoldung überkommen.

Wann dann die Verwalter erwehlet/ ſollen gleicher maſſen Häupt participanen erkohren werden / die da ſollen die Rechnungen täglich überſehen / den Verwalern in allen großwichtigen Sachen helffen/was nöthig aviſiren, und von der contiuation oder Auffhörung der Company / und wann die Rechnungen von den einkomnenden Gütern und Gewinnen anzulegen und außzugeben/ zugleich mit rathſchlagen nd erkennen.

Alle ſechs Jahr ſoll ein General Schluß der Rechnung gemacht werden / welhes geſchehen ſoll offentlich/dazu alle participanten durch Anſchlagung gewiſſer Paanten beruffen werden ſollen:

Den Jährlichen Rechnungen aber ſollen nur beywohnen die jenigen participanen, welche/wie oben gemeldet/tauſent Thaler werden verſchrieben haben.

Die Städte welche etwa Bequemigkeit zur Seefarth/ Außrüſtung der Schif/und Verſehung allerhand Kauffmanſchafften hätten/und in dieſe Company einlegen öchten eine Summa von drey hundert tauſent Thaler Schwediſch/ mögen eine beondere Cammer/Verwaltere/Ordnung und Außrüſtung für ſich haben / pro rata ihs eingebrachten Capitals.

Und damit ein jeder möge ſetzen können über ſein Geldt Leute ſo ihm gefällig/ſo ag jedere Nation oder Stadt einen beſondern VertragBrieff für ſich / laut dieſes/ achen: Gleicher Geſtalt auch ein jedweder im einſchreiben außdrücken und beneñen ag unter was für Nation oder in was für eine Caſſe sie das ihrige haben wollen: Und lcher VertragBrieff oder Poliza, nach dem dieſelbige unterſchrieben / ſoll alsdann ſandt werden an den Magiſtrat einer Stadt anhero ins Reich/ an einen ſolchen Ort/ elchen ſie ſelbſt ihnen zu ihrer Cammer oder Handthierung am bequemſten erachten öchten: Hätten ſie aber keine Kundſchafft dieſer örter / kan ſolches durch Schreiben rrichtet werden.

So auch unter den Außländern wären / die keine Gelegenheiten hätten / oder es mand ſonſten beſchwerlich fürkommen würde / ihre Gelde anhero ins Reiche zuſenn/ſo mögen dieſelbigen in die Banco zu Ambſterdamb/Middelburg/ Hamburg/Lüeck/oder andere gelegene örter/im Nahmen der Schwediſchen SüderCompany/bey n reſidirenden Agenten, Commiſſarien, Factorn, oder andern fürnehmen ins eich Handlung führenden / Kauffleuten ſich angeben / und ihre quotam da einſchreien und erlegen laſſen / oder ſelbſt einſchreiben oder erlegen.

Und von ſolchen Geldern ſollen alsdann die Verwalter nach Inhalt ihrer inſtruion zu diſponiren bemächtigt ſeyn/ohne einige Mühe/Sorge noch Gefahr des jenien/der dieſelbige eingeſchrieben und erlegt hat.

Zu mehrer Vergewiſſerung nun und Feſthaltung dieſes obgeſchriebenen / haben ir Untenbenante uns durch gewiſſe und namhafftige Verpflichtungen darzu obligiet und verbunden/&c.

Außführlicher Bericht Uber vorhergesatztes MANIFEST

Und VertragBrieff der Australischen oder Süderhandels-Company im Königreich Schweden.

In Niderländischer Sprach gestellet

Durch

Willhelm Usselinx:

Vor diesem bereit in Eyl in Teutsch übergesetzt:

Anietzo aber nach dem Niderländischen mit allem Fleiß übersehen/a vielen Orthen nach Nothturfft verbessert/ und mit Summarischen Marginalien bezeichnet.

Voorrede

Aen alle vroome Nederlanders, die om de belydenis haeres Geloofs en de de Vryheyt des Vaderlandts vvt Brabant, Vlanderen, Walschlandt ende ande ouerheerde Nederlanden gevveken ende ouer Europa verstroyt syn.

Dele Heeren, gunstige Vrindenende lieue Landtslie daer syn verscheyden redenen die my bevvegen V. E. ende L. di naerder Bericht toe te eygenen. Eerstelyck om dat het tegen all Lasteringe opspracke ende berispinge, onder niemants Schut e Scherm beter kan bevryt vvesen, als onder die van V. E. ende L. om dat de Sacken die hier in verhandelt vvorden, by V. E. en L. grondelyck verstaen, ende bouen alle andere ten besten bekent syn. VVant soo vvy ouer dese Saeke in Oorloge vervielen, de ervaerenheyt leert ende betuygt ouervloedich dat ghy inde Krygs schoole van Europa naementlyck ons Vaderlandt de vvorneemste ende beste Meesters syt. Het VVelck daer vvt openbar is, dat ghy eerst de Tyrrannie der Spaigniaerden, ende daer na de groote Macht van den Ko: van Spaignien lange Iaeren hebt helpen vvederstaen: Dat het noch syn uvve ouerige Steden ende Sterckten die hem t' hooft bieden, daer by syne Macht op breckt, ende die gelyck Schiltvvachten syn die voor het voreenight lichaem vvaeken. Maer voornemelyck blyckt het daer vvt, dat de meeste Macht van het inlandts Krygsvolck te Voet ende de Peerde altyt heeft bestaen in de vvtgevveckene, die van Hollandt en Zeelandt haer meest inde Oorloge te VVater oeffenende. Ende niet tegenstaende dat den tyt ende de langduerige Oorloge veel duysenden van uvve outste Soldaeten heeft verteeret, soo syn de voorneemste Gouuerneurs, Ouerste, Capiteynen ende Officieren altyt gevvest ende noch syn, vvtgevvekene, off haere Affkomelingen. Het vvelck niet en geschiet vvt gunste,

maer

naer om uvve deucht, Manhafftigheyt, Couragie, goede experientie ende groote verdien-
ten. Ia t' syn noch de vvtgevvekene daer de goede Patriotten in Hollandt meest op steu-
nen, ende haer verlaeten tegens die gene, die het Schip vande Republique gerne na Spai-
nien souden gestuert hebben. Ist inden Coophandel: geheel Europa voelt ende moet be-
kennen, dat V. L. ouer alde voorneemste kloeckste ende ervaerenste daer in syt; Ende
inde Zeevaert kennisse van Landen en Steden niemant en vvyckt. VVat de konstige
Handtvvercken belangt; het is vvt vuue fonteyne dat de meeste Rivieren ende Beecxkens
hedensdaegs ouer Europa vlieten en Stroomen: Ende den Put daer verscheyden Landen-
daer vvelvaren ende groote Ryckdommen vvt hebben geschept. Derhalven ben ick vvel
versekert, soo dit bericht onder V. E. en L. bescherminge mach plaetse vinden, dat geen
spotters off quaet sprekers soo onbeschaemt sullen gevonden vvorden die daer tegens sullen
doruen ipsen, kicken off spreken.

Ten anderen soo eygen, ick V. E. dit VVerck toe; om det niemant beter off bequae-
mer het selue kan helpen voorderen en vvt voeren; Soo om de goede kennisse, vvetenschap
ende ervarenheyt die ghy bouen andere daer van hebt, als om de groote Ryckdommen daer
Godt V. E. ende L. met Kinderen en Kints-kinderen, sints uvve vlucht, die by eenige nu
ontrent 60. Iaeren heeft gedurt, mede heeft gesegent, de vvelcke, vvanner sy by een kon-
den gebracht vverden, eenige Koninkrycken souden ouertreffen. VVyders om dat ghy
borgerlick vrindlyck lieftaelich, met doegende en aengenaem in uvven omganck, ende eer-
lyck en rechtverdich in uvve handelinge syt, het vvelck v ouer al bemint en aengenaem
maeckt, ten vvaere by eenige aff gunstige, nydige, boose verkeerde Menschen dien geen deucht
en behaeght. Maer voornemelyck om dat Godes segen V. E. en L. ouer al soo volght, dat de
Landen oock met voorspoet gesegent vvorden, daer ghy v nederslaet. Het vvelck my doet
oordeelen dat nimant beter of bequaemer dit Werck soude konnen helpen aenvangen
ende vvtvoeren als V. E. ende L. Ende my daer om doet vvenschen dat V. E. en L. de goede
Handt hier aen beliefden te houden.

Ten derden om dat dese Saeke om verscheyden redenen voor niemant profytelicker en
nootvvendiger en is, als voor V. E. en L. vvant alsoo ghy v Vaderlandt hebt verlaten en
so veel plaetsen verstroyt syt, soo besit ghy min vaste goederen als ander Lieden, ende moet
met den Krygh, Koophandel, Konsten ende Handtvvercken generen, synde den ordinares
Koophandel in Europa seer gevaerlyck ende so bedoruen, dat daer vveynigh profyts op te
vervvachten is. Ende door de groote onvryheyt van vvegen ende passagien, neemt de nee-
ringe op veel plaetsen soo aff dat den Ambachtsman qualyck den Kost kan verdienen voor
Vrovv en Kinderen. Daer V. E. en L. in dit Ryck door dese Compaignie seer goede gelegen-
heyt vvordt gegeuen, ende goede middelen aengevvesen om uvve Persoonen ende Geldt met
groote Eere ende profyt te gebruycken, aenleggen ende besteden: Soo in dienst van syne
Kon: Ma: als vande Compagnie en andere profytelycke handelingen, die hier konnen ge-
dreuen vvorden, als oock om hier in t' Ryck verscheyden Handtvvercken met groot voor-
delte doen macken ende vertieren. Ende al ist dat ghy verscheyden Landen met
neeringe ende vvelvaeren hebt helpen vervullen soo vvordt ghy nochtans op eenige
plaetsen met scheele Oogen aengesin. Daer ter contrarien alle die met vvaerheyt ende on-
partydigh vvillen sprecken, moeten bekennen, dat geen Koninck in Europa is die de
Vreemdelingen liever in syn Ryck siet komen, die meer bemint, beloont ende onthaelt als syne
Kon: Ma: soo vvel de Kloecke ervaerne Krygslieden als vroome eerlyke Kooplieden, ende
goede, neerstige, konstige Handvverckers: Dat ook geen Landt is, daer de Wthemsche by de
Invvoonders meer geeeert aengetrocken ende min verongelyckt vvorden, als hier in t'
Ryck, soo dat V. E. en L. niet behoeft verlegen te syn; Wilmen velders niet langer heben, ghy
sult hier vveert en angenem vvesen. Wyders alsoo V. E. en L. dat goet ende loffyck gebruyck
hebt, dat ghy behoud uvve Taele goede Mannieren, vvysen, seden ende forme van Huyshou-
dinge, Dat de liefde ende goede eendracht die ghy t' samen onder houdt, maeckt dat ghy uvve
Kinderen onderlinge ten houvvelyck geeft, sonder v veel met andere Natien te vermengen.

 Soo

Soo vvordt ghy uvve Kinderen en Kints-kinderen ouer al oock voor Vremdeli
gen ende buyten alle Regeeringe, gehouden, ende moet altyt onder Vreemde ſtaen, vvtgeſo
dert hier in t' Ryck dare Vreemde oock tot Ampten en offitien vvorden gepromoueert. E
de die inde Stadt Gottenborch haere reſidentie begeeren te nemen , konnen daer ha
eygen regeeringe hebben , volgens de Privilegien daer ſyne Ko: Ma: de voornoem
Stadt mede heeft belieft te begenadigen , inde vvelcke ſy konnen blyuen ende vvelſ
tot dat Godt mochte belieuen eenige Vryheyt ende openinge in ons Vaterlandt te geue
Maer voornemelyck is deſe Sacke voor uvve E. en L. nootvvendich , om dat ghy d
Koninck van Spaignien den eerſten ende meeſten tegenſtandt hebt gedaen, vvar door
inden Loop van ſynen voorſpoet ende voornemen is geſtuyt ende verhindert, ontally
veel Krygsvolck heeft verloren , ende onvvtſprekelycke groote Ryckdommen heeft g
conſumeert. Het vvelck de Spaigniareden nemmermeer ſullen vergeten, maer ſoo
eens geheel tot haer voornemen konnen geraeken (het vvelk Godt verhoede) ſoo ſoud
ſy haer aen V.E. en L. met Kinderen Kindts kinderen en Naekomelingen op het hoog
ſoeken te vvreken, ende haeren moet te koelen. Ende daerom iſt nu meer als oyt
vooren noodich in t' VVerck te leggen t' gene de lange ervaerenheyt V. E. en L. he
geleert, naementlyck in tyt van ſtielte ende ſchoonvveder de ſeylen te verſien, ende
bedencken , vvaermen in tyt van noot ſynen toevlucht ſoude vvillen nemen ; Ende o
volgens de leſſe onſes Heeren Ieeſu Chriſti byder Duynen onnoſſelheyt der Slangen vo
ſightigheyt te voegen , ende ſoo men v in d' een Stadt vervolght, in d' ander te vlue
ten. Het vvelck ick meyne dat na Menſchelycke vvyſe te ſpreken, nieuvvers bequa
mer, ſeker der ende met meerder voordel ſoude konnen geſchieden, als in dit Ryck ; gely
ick niet en tvvyfel of V. E. en L. ſullen in het leſen van het naerder bericht alles klaerlyck
grondelyck konnen verſtaen.

Eyndelyck ſoo eygen ick V. E. en L. dit toe , om dat ick by my ſeluen beuinde e
de volkomentlyck ouertuyght ben , dat dit met Godts hulpe een ſeer goede , loffelyc
ende profytelycke Saeke ſal vveſen voor alle de gene die de ſelue ſullen vvillen help
handthaeuen, om die blaeme t' ontgaen dat ick V. E. en L. als myne Landtslieden
tyts en ſoude gevvaerſchout hebben. Insgelyckx oock om te betoonen dat myn ve
der affvveſen van het lieue Vaderlandt my geenſins en doen verlieſen de goede gen
gentheyt ende hertelycke affectie, die ick het ſelve ende V. E. en L. als myn lieue Vri
den en Landtslieden ſchuldich ben toe te draegen. Gelyck oock de groote Schaden, O
gelucken, Tegenſpoet ende Svvaerigheyden daer het Godt belieft heeft my mede te b
ſoeken , my geenſins en doen verflouvven inden luſt ende begeerten tot de bevoord
ringe van het gemeene beſte , noch mynen ouderdom my niet en kan doen affſchricke
noch oock den grooten aerbeyt , moyte ende laſt die ick vveet dat in dit VVerck ſteek
dat ick niet ſoude voort vaeren om na myn vermoegen deſe Saeke te bevoorderen, op ho
dat ick daer mede beneffens d' Eere Godts ende het gemeene beſte, oock ſal bevoorderen V
E. en L. profyt ende vvelvaeren ende dat ghy aen alle de voordeelen de hier vvt ſullen on
ſtaen, oock ſoudet mogen deelachtigh vveſen, ende daerom hebbe ick my oock verſtout, d
naerder Bericht V. E en L. tot te ſchryuen met dat betrouvven, dat het ſelve gunſtig uit a
nemen ende tegen alle beriſpers in V. E. protectie nemen. Godt biddende dat hy V. E. en L
vvil nemen in ſyn heylige Beſcherminge en verleenen een gevvenſcht leuen ende ſalic
ſteruen. In Stockholm deſen 17. October Anno 1625.

V. E. E. en L. dienſtvvillige Vrindt ende
Landtsman

VVillem VVſſelinx.

Erinne

Erinnerung an den Leser.

Es wolle der Leser allzeit im Gedächtnis behalten / daß dieser außführliche Bericht anders nicht wil verstanden seyn / als zu der Zeit geschrieben / (und so fern ungeändert) da / weder den Teutschen noch einiger andern Nation / ihre eigene Cammern / und Außrüstungen der Schiffe / in ihrem eigenen Lande / oder dergleichen Rechte mehr / bey diesem Werck zu haben / vergönnet: Wiewohl unter dessen allen Außländischen in particular ihr Geldt hierzu in eine Schwedische Cammer zu überschicken / jederzeit ungeweigert gewesen.

Außführlicher Bericht über den ContractBrieff.

Lobwürdige Intention dieser Societet / darumb dieselbe von menniglich zu befördern.

Demnach unter allen weltlichen Sachen/Wercken/Anschlägen und Handlungen / nicht bessere gefunden werden mögen dann die jenigen/so da gerichtet seyn zu Beförderung des Gemeinen Besten / und nichts desto minder auch dienen zu Privat Nutz/ Gewinn / Auffkommen und Wohlfarth der Beförderer: Ausser einigen Menschen dadurch zu hindern/ zu beschädigen / oder an seiner prosperitet zu verkürtzen: Als zweiffele ich keines Weges/ sondern glaube gantz gewiß / daß alle / die diesen außführlichen Bericht lesen/eine sonderbahre hertzliche und feurige Begierd/Lust und Eyfer überkommen werden/diese unsere Company zu handhaben/und nach ihrem Vermögen zu befordern: Und allen eussersten Fleis mit anwenden helffen/ damit dieses so löbliche Werck zu einem guten Anfang/gewünschten Fortgang/und glücklichem Außgang gereichen und gedeyen möge. Sintemahl ich mit göttlicher Hülffe durch feste/unbewegliche/ unfeilbahre / und unwidersprechliche Gründe/und Schlüsse darthun und beweisen wil/daß diese Company in ihrer Verfassung nichts anders in sich hält noch suchet/dann was zu einem rechtmässigen Christlichen/ehrlichen und nützlichen Werck immer begehrt und erfordert werden kan: Und daß die Beförderer/Handhaber / Mitgenossen / und Mithelffer über den Gewinn/Nutz/Vortheil und aller Ersprießligkeit/hiervon auch Lob/ Preiß und Ehr erlangen sollen.

Ordnung dieses Discurs: und was für Nutzen mit angehencket

Folgend derohalben der Ordnung/die der im vergangenen 1625ten Jahre auffgerichteter und in Druck gegebener Manifest und VertragBrieff der Company in sich hält/wil ich auch davon/da selbiger seinen Anfang macht / anfahen und also fortfahren: Zugleich auch etliche Verleumbdungen und Lügen/so wider dieses Königreich Schweden/zum Nachtheil dieses guten Wercks außgestreuet werden/außführlich widerlegen: Den fürnembsten Einwürffen so wider diese Sache etwa möchten vorbracht werden/mit guter Bescheidenheit begegnen: Und nach meinem Vermögen mich befleissigen/die meisten difficulteten oder Schwerigkeiten / so etwan einige Verhinderniß diesem Werck bringen möchten/gäntzlich hinweg zunehmen.

Daß dieses Werck nicht aus Vermessenheit oder Ubermuth herrührt.

Anfangs nun so wird im VertragBrieff oder Manifest gesagt / daß dieser Handel sich fürnemlich strecken solle auff Africam, Asiam, Americam und Magellanicam: Welches dann bey etlichen Leuten keine geringe Verwunderung erregen wird: In dem sie etwa vermeinen möchten / daß die Schweden und Gothen ihrer Vorfahren grossen und tapfferen Thaten/dadurch der meiste Theil Europæ bezwungen und beherrscht worden /nachaffen wollen: Und ihnen Dinge vorgenommen haben/die Alexandri magni hochmütigen Begierden nicht ungleich/ und des Ansehens seyn/ als wolte man die gantze Welt bezwingen. Daß aber solches unsere Meinung nicht/wird dieser unser Bericht in seinem Context einem jeden klärlich unter Augen stellen.

Andere wird bedüncken/sie hören etwas so seltzames/als wenn es in Weyhnachten donnert/daß man in einem Lande / da kaum ein Schiff zum Kauffhandel / außgesandt

ſandt wird / einen ſo groſſen und weitläufftigen Handel anfangen und ſtabiliren wil: Werden meinen es ſey rathſamer und beſſer/mit wenigem und in nahe gelegenen örtern in Europa etwas anzufahen/als erſt ſo weit zulauffen/ und ſo groſſes Werck fürzunehmen. Hierauff aber iſt die Antwort: Gleich wie dem/ der die See hat/kein Waſſer niemahls mangelt/weil ihme alle Ströme und Bächlein zuflieſſen: Eben alſo iſts auch mit dieſer Company/wann die bey einem groſſen Capital angefangen wird: Weil dadurch uns viel andere Handlungen zuflieſſen werden: In dem wir vielerley Wahren/ ſo wohl deren/die von außwerts eingebracht werden / als auch die innerhalb Landes zu finden/dazu bedürffen werden/dadurch dann andere Kauffmanſchafften anhero gezogen/eingebracht und wieder außgeſandt werden ſollen: Welches alles dann/wann dieſe Schifffarth Kauffhandel und Nahrung / in ihren Gang kommet / auff viel andere örter ſich außbreiten wird: Und werden alſo alle dergleichen Sachen / die von vielen Jahren her biß ietzo dieſer örter nicht haben können in Ubunge gebracht werden/zugleich auff einmahl ihren Fortgang gewinnen.

Daß dadurch die andern üblichen Handlungen nicht vereiniget / ſondern verbeſſert werden.

Dieſer Handel aber wird vornemlich zwar auff weit abgelegene örter angeſtellt/ 1. Darumb/daß ſolche heiſſe Länder köſtlicher Wahren und mehr Gewinn geben / als Europa und andere kalte Länder: 2. Weil auch in dieſen Ländern die Reiſen kurtz und der Handel und Farth jederman faſt bekante ſind/ und daher zu vorbereit alles zu überflüſſig von dannen eingeführt wird: An jenen örtern aber deren der Vertragbrieff gedencket/gar wenig gehandelt/und auch zum Theil die Commercia noch unbekant ſind. 3. So haben auch andere nicht bald die Gelegenheit und Mittel/ die wir anietzo/ ſolche ſchwere Außrüſtungen zu thun/viel weniger ſo groſſe Companyen auffzurichten: Welches dann auch an ſich ſelbſten viel Bedencken und Hindernis hat: Wie erſcheinet im Niederland: Alda viel Jahre verlauffen/ehe man zum Fortgange einer ſolchen Company gelangen können: Weil es ſehr ſchwer viel Köpffe unter einen Hut zu bringen. 4. Uber das iſt die Gefahr wegen der Seeräuber viel geringer/als wenn man auff Spanien/Italien/ oder nach der Türckey ſchiffen wolte.

Warum dieſe Handlung müſſen auff ferne örter gerichtet.

Und ob zwar das Privilegium, ſo dieſer Company gegeben/ſich ſträcket auff alle bemelte Theil der Welt / ſo hat es doch die Meinung nicht / gleichſam alles auff einmahl angefangen/und befahren werden müſſe: Sondern es iſt zuverſtehen/daß wir die örter / welche uns am beſten bekannt / und die meiſten Gewinn geben / erſt beſuchen/ und hernacher mit guter Zeit und bequemer Gelegenheit auch die anderen berühren wollen.

Nicht zwar auff alle zugleich.

Iſt dann das Capital im Anfang nicht groß gnug den Handel auff Africa und America zugleich anzufangen/ſo wollen wir uns mit einem Theil begnügen laſſen/ biß die Hauptſumma gewachſen/und alle Termine verfloſſen und eingebracht ſeyn: Denn die Zeit machet die Miſpeln reiff/nach dem Sprichwort.

Sondern eines nach dem andern nach Beſchaffenheit des Capitals.

Wann auch die Company formieret iſt / und die Mitgenoſſen in andern näher gelegenen örtern ihren Nutz zuſchaffen wiſſen/ſoll ihnen ſolches frey ſtehen: Und ſollen an mein Fürgeben nicht weiter gebunden ſeyn/als wenn ſie befinden/daß mein Fürbringen und Gründe andere übertreffen.

Nähere und gelegener Handlung nach Befindung unbenommen.

Daß aber im Privilegio andern verbotten wird an bemelten örtern ihre Handlung zu treiben/dieſes geſchicht zu dem Ende/damit ſelbige der Company keinen Schaden oder Hindernis zufügen mögen/und auff das/wann die Company mit groſſen Unkoſten / Mühe / Arbeit und Gefahr den Handel entdeckt und ſtabilirt hätte / ihr ſolcher von andern / die keine Gefahr oder Mühe außgeſtanden / nicht genommen und weggeriſſen werde. Wann auch unterſchiedene Companyen / oder particular Perſonen/an bemelten örtern / alſo ohne Unterſcheid zu handeln / Freyheit und Macht haben ſolten / ſo würden die Kauffmans Wahren / die man aus unſern Landen dazu bedürffte / ſehr geſteigert / und hinwiederumb in den Ländern / dahin die Company ihren Handel hätte / die Märckte verdorben werden; So wohl in Vertheurung des jenigen/ſo wir daſelbſten kauffen müſten/als auch deſſelben/ wenn es hernachmals

Urſachen warumb andern Privatleuten dergleichen Handlung durch das Privileg. geſperret.

zu uns gebracht seyn würde / weil es in gar zu grosser Menge und Faulfeil seyn würde/
1. verringerung.

2. Andere Ursachen.

2. Es seynd auch noch mehr Ursachen / warumb diese Sache in eine Company ge bracht / und nicht von Leuten in particular mag angefangen werden; darunter dann
3. nicht die geringste/ das eine vereinigte Macht im fall der Noth die bequemeste ist / dem Feind wiederstand zu thun/ so wir ie einen über vermuhten bekommen solten. Es wird auch dem Feinde viel Schwerer/ ein solches vereinigtes Werck anzutasten / als wenn mann zertheilet ist.

4. Wann mann auch ein Corpus ist/ stehet man einander getreulicher bey/ als wann unterschiedene Rechnungen seynd/ da ein ieder suchet sein eigenes Capital zu erhalten/ obs gleich sey zu deß andern nachtheil/ weil einem ieden das Hembd näher ist denn der
5. Rock. Es fallen auch also die Unkosten/ die zu diesem Werck gehören/ so schwer nicht/ und seynd auch dem Handel desto leichter zu ertragen. Und kürtzlich so ist es ein besser
6. Mittel/ den Kauffhandel zu vermehren/ und alle Handwercke in Schwang zu bringen/ als wann man vertheilet ist/ da einer für dem andern nichts thun will/ sondern vielmehr einer den andern beneidet/ schadet und hindert.

Daß die Länder darauff die Comp. ihr absehen hat noch gutes Theils unbekannt und unerschöpffet. Exempel dessen an Africa:

Ferner wird im Vertragbrieff gesetzet/ daß noch viel Länder seyn/ die nicht befahren werden. Weil nun dieses ein Punct ist / daran der Company viel gelegen / als muß ich dieses ein wenig mit mehrerm/ und außführlich abhandeln/ damit nicht allein viel gemeine/ sondern auch hochverständige / gelehrte / und in weltlichen Dingen wolerfarn Leute in dem Mißverstand nicht bleiben/ als wenn die Länder/ darauff die Company ihr Privilegium hat/ von andern allbereit auff gefahren/ entdecket und besetzet weren/ so fern das daselbest nichts mehr übrig zu entdeckē/ nichts zu holē/ oder kein Gewiñ zuerlangen.

Daß aber diesem nicht also/ und noch viel Länder seyn/ da allen Völckern der Handel frey ist/ scheinet anfangs darauß klärlich/ das in Africa, welches der fünffte Theil der Welt ist/ die Protugesen nur zwey Vestungen haben/ wenn man rechnet vom Ende der Barbarien biß an das rothe Meer: Die eine ist das Castel de Mina, in Guinea: Die ander ist Mozambique an der Cüste von Soffola. Die Niderländer haben auch mehr nicht als eine in Gvinea, die heist Moree. Solche Vestungen aber haben kein weiters Gebiet/ als so weit ihre Mauren sich erstrecken/ und ist also die gantze Cüste von Africa frey für einen ieden/ der dahin handeln will.

Dessen die Portugesen fast nur allein bißher kündig.

Allhier ist auch wol zu mercken/ daß die fürnembsten Entdecker des Handels und der gelegenheit des Landes Africa, seind gewesen die Portugeser, davon ich dann meine wissenschafft meist gelernet: Andere Nationen seynd Africam wol an: und verbey: auch den Strandt lang gesegglet/ habē auch daselbstē wol gehandlet an Oertern/ da der Handel bekant gewesen / aber nichts neues entdecket; Und meines wissens ist noch niemand von Frembden auff fünfftzig Meilen ins Land kommen daselbst einige Bekäntnüß zu erlangen. Allein die Portugeser haben ausser dem Handel / welchen sie allda gehabt / noch viel Secreta erkundiget und erfahren/ die sie nicht haben können/ noch wollen/ noch dürffen zur Hand nehmen: nicht gekönt: Weil sie mit Ost Indien / Brasil, und dem jenigen / das sie in Africa sonst handelten / gnug zu thun hatten: und denn auch weil sie sich nicht begnügen liessen mit dem Handel allein / sondern auch noch das Land alsbald darzu mit Gewalt einnehmen/ und die Leute zu Sclaven machen wolten; dadurch sie dann die Feindschafft der Einwohner gegen sich erregten / und also sich selber verhinderten. Es ist auch über das ihre Macht sehr geschwecht worden/ durch die niederlage ihres Königes Sebastiani, welcher vor 47. Jahren mit allen den Fürnembsten deß Königreichs in Africa todt geschlagen ward / da hero sie nichts weiters vornehmen kondten.

Dies es aber wegen Menge anderer Handelungen/ als auch mangel der Macht biß her wenig gebrauchen können.

Noch wollen auß Haß und Abgunst zwischen ihnen und den Castilianern.

Nicht gewolt: Weil nach beschehener bemelter Niederlage gefolget der Krieg mit dem König von Castilien, welcher sie auch unter seinen Gehorsamb gebracht hat; welches ihnen dann allzeit biß hieher eine unerträgliche Last gewesen/ wegen der natürlichen und angebornen Feindschafft/ die zwischen den Portugesen und Castilianern sich iederzeit enthalten: Dannenhero sie lieber ihren eigenen Nutz/ Vortheil/ Wohlfart und

viel

viel guter Dinge unterlaſſen haben/ den daß ſie dieſelbigen dem Könige von Caſtilien offenbaren wolten: in Hoffnung/ noch dermahleins von des Königs in Caſtilien Joch erlediget zu werden/ und dann dergleichen Sachen zur Hand zufaſſen.

Nicht gedürfft: Den nach dem ſie unter Caſtilien gekommen/ſind ſie erſtlich mit Niederland/hernach mit Engelland und Franckreich in Krieg gerathen/dadurch ſie in die Furcht kommen / daß ſie vermeineten / wenn ſie die Arbeit und Unkoſten der örter angewendet hetten / ihnen alles leichtlich von andern abgenommen werden möchte. Warauß denn etlicher Maſſen erſehen werden kan/das auff und auß dem Lande Africa guter Handel angerichtet werden mag / und das daſelbſten viel freye Länder und örter ſeyn / die allhier zu ſpecificiren unnötig und nicht rathſamb. Noch dürffen: aus Furcht alles handFeindes

Auff den Aſiatiſchen Cüſten/ welches Land man ſonſten meiſtentheils Oſt Indien nennet / iſt an den meiſten örtern und Inſulen auch freyer Handel: Welches daraus bald zu beweiſen / daß die Frantzoſen / Engelländer / Dennemärcker und Niderländer der örter frey handeln. Die Spanier und Niderländer haben zwar etliche Veſtungen daſelbſt/ allein die können doch wenig geacht werden/ in Anſehung der groſſen/ reichen und mächtigen Landen/ ſo noch übrig. Denn in Arabia, Perſia, Cormandel, Petane, Syam, wie auch in den Inſuln Sumatra, Iava, Zeylon, &c, ſeynd alle Kauffleute/ſie ſeyn wehr ſie wollen/ willkommen; wie ich ſolches nach der Länge gar leicht beweiſen köndte / wenn mir nicht bewuſt / das dieſes vielen bekand wäre. Exempel an Aſia/oder Oſt Indien.

Auff Magellanica (welches man viel gröſſer hält als einigen andern Theil der Welt) iſt noch wenig Kundtſchafft oder farth. Und daſſelbige / ſo mir davon bekant / ſol ſich noch zur zeit nicht außdrücken laſſen: Allein ſo viel vorgewiſſere ich / das mit der Zeit groſſer Handel/ mit ſehr ſtattlichem Gewinn und Nutz allda fallen könte. So iſt auch ſolches Land noch von keiner Nation auß Europa beſetzt / oder eingenommen: wie man auch wol weiß/ das niemand anders als die Hiſpanier daſelbſt bißher anß Land geweſen; und das deſſelben Landes weitere Entdeckung vom Könige in Hiſpanien verboten. An Magellanica.

Americam betreffend / ſeynd in dem Theil noch viel freye Länder; wieder die Meinung der jenigen/ die es dafür halten / das die Spanier alle ſolche Länder beſetzt/ eingenommen / und unter ihren Gehorſam gebracht / oder zum wenigſten die beſten Plätz innhaben; und das an den örtern/ da ſie nicht ſeyn / nichts gefalle; Welches denn warlich ein groſſer Mißverſtand iſt. Dan in Pervana allein / welches nur ein Theil Americæ, ſeyn noch über fünffmahl hundert Tauſend Meilen / ins gevierdte oder in plano gerechnet / dahin kein Spanier niemahls kommen. Solches Land iſt ohn gefehr tauſend Spaniſche Meilen lang/ derſelben 17½. auff einen gradum gerechnet; und an einem Orth auch ſo breit: Und wenn es allenthalben gleich breit wäre / ſo wäre es zehen mahl hundert tauſend Meilen groß: darvon doch die Spanier nur hier und dort das euſſerſte haben. In America Septentrionali aber kommen ſie an der Oſtſeite nicht über den tropicum Cancri, und gibt der König von Spanien jährlichen Tribut an die Chichimecas, die umb den Tropicum wohnen/ auff das ſeine Unterthanen mit Frieden in den Silberbergen mögen Arbeiten/ die unter ihnen/ und an ihren Grentzen ligen. An America.

Das aber die Spanier nicht mehr Länder eingenommen/iſt geſchehen/ theils auß Mangel Volcks/weil ſie ietzo mehr Länder/als ſie noch beſetzen oder brauchen können/ innehaben: ſo daß/ wann ſie mehr hetten einnehmen wollen / ſie gezwungen worden weren/ die jenigen/ welche ſie nun beſitzen/ zu verlaſſen; in Betrachtung/ daß Spanien ein kleines / und gar zu geringes Land / den halben Theil der bekandten Welt / wie America groß iſt/ zu beſetzen: Theils das ihnen die Indianer an vielen Orten ſtarcken Widerſtandt gethan; allermaſſen ſie denn noch auff neun oder zehen örter Krieg gegen ſie führen; ſo wohl ſie von etlichen Gegenden abzuhalten / als auß etlichen zujagen: Dann den Völckern numehr zu wol bekant/wie die Spanier mit ihren Benachtbarten gehauſet/und wollen ihnen darumb keinen freyen Zugang mehr vergönnen. Warum die Spanier ſich daſelbſt bißher nicht mehr provincien bemächtiget.

Ohne

Daß sie auch die Besten alle nicht ebē erwehlet.

Ohne ist es nicht / die Spanier haben sehr gute/und reiche Länder in ihrem Besitz
Aber daß sie alle die besten solten eingenommen haben/ist ohne Grund. Denn die Spa
nier/als sie erst in die Länder kommen / haben sich nicht eben nach den besten und frucht
barsten Ländern umbgethan / sondern allda/ wo sie bey den Indianern Goldt und Si
ber im Gebrauch gefunden/ sich nieder gelassen/ wenig achtendt die Fruchtbarkeit ode
Unfruchtbarkeit / gesunde oder unreine Lufft. Welches dann gemacht / daß an ihre
vielen war worden ist die Fabel vom König Mida; welcher alles/ was er anrührete/ i
Gold zu verwandeln begehrte/ und dadurch endlich hungers hat sterben müssen: Sin
temal die Spanier mit so grosser Unersättigkeit dem Golde nachgelauffen / daß sie da
bey vergessen ihre Küchen zu versorgen / worüber ihr viel tausent hungers gestorben
Ich weis auch nicht/ wodurch man beweisen könne / daß die Länder/ darinn die Spa
nier nicht kommen können / nicht so reich / gut / fruchtbar / und von so gesunder Luff
seyn solten/ als dieselbigen/ darinnen sie etwa wohnen: Und warlich ohne umbschweiff
wenn man es recht beym Liecht besehen will/ so erscheinet nicht unklar; daß sie nicht di
besten/ sondern vielmehr wol die schlimsten eingenommen haben; in Betrachtung/ da
die Länder / so voller Gold und silber gruben seyn/ gemeiniglich sonst unfruchtbar un
rauh sich erzeigen.

Nutzbarkeit und commoditen der Americanischen Landen.

Was die Fruchtbarkeit/ temperirte und gesunde Lufft in America betrifft / wir
solche von allen denen/ die daselbst gewesen / und davon geschrieben haben / so hoch ge
lobt/ daß nicht nötig ist viel Wort darüber zu machen: Dann sie bezeigen ins gemein
das/ wañ man von einem irrdischen Paradieß noch reden wolte/ dasselbe in Indien sey
müste; in dem man daselbsten hat; eine süsse angenehme Lufft; und an vielen örtern
gesund / daß man der Artzney wenig achtet oder bedürfftig ist; man weiß da von kein
Pestilentz oder Fieber; wie auch von keiner grossen brennendē Hitze/ oder unerträgliche
Kälte: Die Felder und Bäume seynd allezeit lieblich und grün: An vielen örtern habe
sie die Früchte deß Jahrs zweymahl: Das Erdreich ist auch so fruchtbar / das alld
nichts neues von einer Tonnen Mays oder Türckischen Weitzen/ so auß geseet worde
dreyhundert wiederum zu erlangen: Von 1. Tonnen Spanischen Weitzen oder Gerste
ist 40. oder 50. Tonnen ein schlecht Gewächs gerechnet / das ordinarium aber ist 7
oder 80. Sie haben auch viel liebliche Früchte/ die uns unbekand seyn; Da hineggen d
Europische Gewächse/ allesambt daselbst wol arten und wachsē. An keinem Orth in d
Welt vermehret sich das kleine und grosse Vieh also/ als daselbsten: Das auch Anton
us de Herera Chronickschreiber des Königs von Spanien gedencket / und die Persone
nennet/ so in 10. Jahren von zweyen Schafen 40. tausend überkom̄en. Das aber solch
vom grossen Vieh auch kan gesaget werden/ zeiget an die grosse Menge der Häute / d
Jährlich auß Indien in Spanien übergeführt werden: Dann ausser den Vorwerck
und Schäfferey en/ die ein ieder für sich hat/ lauffen viel tausendt Stücke als wildt h
rumb/ und gehören dem/ der sie fänget; da man deñ gemeinlich nur die Haut von nimb
und das Fleisch ligen lässet: Da man doch sonst wohl weiß/ das ehe die Spanier dah
kommen/ keine Kühe oder Schaffe Europischer Art der örter gewesen.

Art und Humor der Inwohner: und Beschluß dieses Punctc.

Es seynd auch die Indianer (welches von den fürnembsten Puncten ist) me
stentheils ein sehr freundliches/ gutes/ lehrsames Volck/ und den Frembden auß Eur
pa sehr zugethan/ und tragen verlangen nach Europeischen allerhandt Wahren. Kür
lich / es ist ein solches treffliches Land / beydes da die Spanier seyn / und nicht seyn
daß allbereit für vielen Jahren in Spanien verbott außgangen/ daß niemand nach I
dien fahren mag/ er habe denn zuvor von der Obrigkeit/ die darüber bestelt ist / eine vö
lige Bewilligung erlanget: Denn so ein ieder / seines geliebens / nach Indien hette fa
ren dürffen / solte Spanien numehr meist seine Einwohner verlohren haben / weil
sich dort mit geringer Mühe ernehren und erhalten können. Derowegen leicht zu schlie
sen/ daß wir an gelegenen fruchtbaren Ländern keinen Mangel haben / und allda au
wol werden handeln können/ wann dieses Werck in seinem rechten Gang ist.

Hierbe

Hierbey muß ich vermelden/daß die Urſache meines weitläufftigen Discurſes von America, und wenig gemachten Worten von Oſt Indien / Africa und Magellanica, ...eſe iſt; daß ich nicht anitzo vorhabens bin allhier alles zu ſagen/ was ich weiß/ ſondern ...ß ich nur willens bin/in etwas darauß zu beweiſen/ wie das Fürnehmen dieſer Com...ny ein fruchtbarlich und nützlich Werck ſeyn müſſe: So ſind auch die Ordinarihand...ngen auff Oſt Indien und Africa ſonſt bereit gnugſamb bekandt; die jenigen aber / ſo ...r örter/ ohn alle weitläufftigkeit/ noch anzurichten wehren/ iſt bißher und anitzo noch ...cht Zeit und Orth anzuzeigen/wann es aber dahin kommen wird/hoffe ich zu beweiſen/ ...ß in Africa ſo groſſer Handel kan getrieben werden/als anitzo in America geſchicht.

Warumb von America weitleufftiger geredet.

Daß nun weiter (wie im Vertragbrieff folget) der Handel/ Gemeinſchafft / Be...ntnüß/ Freundſchafft und Converſirn, mit ſo vielerley frembden Völckern/zu Nutz ...d Vortheil deß gemeinen beſten gewaltiglich gereichen ſol/ ſolches iſt unſchwer abzu...hen. Iſt aber allhie/ gleichwol zuförderſt in Acht zu nehmen/daß das Wort Gemei...n Beſten / ich nicht verſtehe/ wie etwan viel andere thun mögen/ die ſich nicht daran ...ren/weſſen Hauß brennet/ wenn ſie ſich nur an den Kohlen wärmen können: Das ...ſo viel geſagt/als wolte man eine Company auffrichten/und zu derſelben auffnehmen ...dern Leuten Schaden thun/und ihnē ihre Nahrung und Wohlfart/die ſie zuvorn hat...n/ entziehen: Oder gleich wolte man eine Stadt nider reiſſen / umb eine andere da...ch zu bauen; Oder dieſelbe erweitern zu unwiederbringlichem Nachtheil deß gan... Landes; als die würde ſeyn/ wie die Miltz in deß Menſchen Leibe/ welche/ wenn ſie ...r zu ſehr zunimt/die andern Gliedmaſſē des Leibes beſchweret/und plaget: Gleichfalß ...ch nicht/ daß ein Land ſolte ſeyn in einem Königreich/ als ein Schwamm / und alle ...bſtanz und Nahrung der Geſtalt an ſich ziehen / daß die übrigen verdorren und ver...lcken müſten: Noch auch / daß ein Königreich ſolte mächtig und reich werden / zu ...aden und nachtheil ſeiner Nachtbarn und anderer Länder; dadurch es würde wie der ...ebs/der umb ſich friſt/und alles verzehret/ was er von Fleiſch anrühret. Denn dieſes ...ſe nicht ſo wol das Allgemeine Beſte befördern/als das Particular, zu mehrem Scha... und Nachtheil deß Gemeinen Beſten. Ich aber verſtehe allhier durchs Gemeine ...ſte: daß erſt und zu förderſt Gottes Ehre und vieler Menſchē Seeligkeit ſol befördert ...den; Und daß vornehmlich zwar dieſes Königreich Schweden mit ſeinen Ländern/ ...ädten/ und Eingeſeſſenen hier durch an Wohlfahrt / Macht und Reichthumb zu...men / blühen / und wachſen ſol: daneben aber auch andere Reiche und Länder alle/ ...ſich dieſer Company mittheilhafftig machen wollen / darauß Nutz / Vortheil und ...ſſen Gewinſt erlangen können: Und in Summa/ daß es allen Europeiſchen Lan...n/ und der gantzen Chriſtenheit/ ja wohl dem gröſten Theil der gantzen Welt zu gu...ommen ſoll. Und zwar alſo/ daß niemandt dadurch verkürtzet / verhindert / oder be...ädigt werden ſoll: Noch daß ihm ſein ordinari Kauffhandel oder Nahrung hierbey ...botten ſeyn/ oder daß er die dadurch verlieren ſoll: Und da ie ſolches einiger Maſſen ...chehen möchte/ daß er dieſelbe hierdurch anderweit doppelt wider vermehren und ...ſtercken könne.

Was durchs Gemein beſte zu verſtehen/und daß dieſes Werck ins Allgemeine/ nützlich und niemand hergegen ſchädlich.

So iſt denn nun der erſte Nutz / laut offtbemeltes Vertragbrieffes / der hieraus ...achſen wird/ und das fürnembſte/ darnach alle fromme/gute und auffrichtige Chri...n von Hertzen trachten: Die Ehre Gottes / durch die Fortpflantzung deß heiligen ...angelii. Allein ich vermercke allhie etliche Spötter / Heuchler und Maul Chri...n / die ihren Mund zum Lachen ſchicken / und ihnen etwa die Gedancken machen / ... ich ſie zum Einlegen wolle bewegen / unterm Schein und Befehl der Beförde...g der Ehre Gottes / und der Menſchen Seligkeit / welches ihnen ſehr frembd und ...nderſamb fürkömbt.

1. Häupt-nutz: Beförderung der Ehre Gottes Dabey zugleich den Spöttern begegnet.

Bitte aber / ſolche wollen ſich an mich nicht kehren / noch dieſes übel auff...men / die weil es ihnen nicht geſagt wird / ſondern frommen und Gottfürchtigen ...riſten / die Gott und ihren Nechſten lieben / ihre ſchuldige Pflichte erkennen / und

deſto

Fromme Leute werden umb so viel desto mehr beweget werden / und dadurch zu erkennen geben;

desto lieber/freywilliger und unnachdencklicher/auch deß wegen mit zustimmen werden
wann sie befinden/ wie neben ihrem eigenen Nutz und Vortheil / Gottes Ehre/ und di
Liebe deß Nechsten hiemit auch befördert werde; in festem Vertrauen/ daß Gott dies
Sache und ihr gutes Fürnehmen desto mehr sol segnen / weil sie seine Ehre auff dies
Weise auch zu befördern/und ihre Liebe gegen ihme und dem Nechsten zu beweisen/
sich bemühen. Dann weil sie wissen und verstehen / daß die Liebe deß Nechsten di
Häupt Tugend und Fundament aller Christlichen Tugenden/ und das rechte Keñzei
chen ist/ dadurch unser HErr und Seeligmacher Jesus Christus wil / daß seine Jün
ger und Nachfolger erkant werden sollen/ und daß auch die Liebe Gottes hieran hafftet
So ist ausser allem Zweiffel/ daß fromme Christen ihre Hand hierob halten / und dies
gute Sache nach ihrem Vermögen befördern werden.

Ihre Liebe gegen Gott.

Dañ das ist einmahl gewiß/daß wir die Liebe gegen Unserm Gott nicht höher noch
mehr betrachten können/als weñ wir von Hertzen bitten/ von gantzer Seelen begehren/
und aus allen Kräfften wünschen/daß sein Nahme geheiliget werde/sein Reich komme/
sein Will geschehe: Allein den erscheinet erst / daß wir solches von Hertzen begehren
und wünschen/ wenn wir mit eusserstem unsern Kräfften trachten/ arbeiten und helffen
zu deß heiligen Evangelii Predigung und Außbreitung: Dann durch die Predigt deß
Göttlichen Worts wird Gottes Nahme fürnemlich geheiliget/ sein Reich auß gebrei
tet / und sein Will auff Erden erfüllet: die arme blinde Heyden / Abgöttische / Aber
gläubische Menschen/die dem Teuffel sonsten dienen und ihn anbeten/ werden dadurch
zur Erkäntnüß ihres gottlosen Wesens / und Verständnüß des Göttlichen Willens
gebracht / und also / durch die Wirckung deß Heiligen Geists/ zu dem wahren einigen
Gott/ Vater / Sohn / und Heiligen Geist bekehret / daß sie von ihrer Gottlosigkei
und bösem Leben ablassen.

Die Liebe deß Nechsten.

So kan auch die Liebe des Nechsten nicht höher erkant werden / als wenn man
sich mit allem Fleiß dahin bearbeitet / daß er zur Seligkeit seiner Seelen gelangen,
und auß einem armen/ elenden/ bestialischen Leben / zu guten Tugenden und Sitten,
unter heilsame Gesetze gebracht/und in allen löblichen Künsten und Wissenschafften un
terwiesen werde. Und nach dem wir wissen/ daß der meiste Theil der Völcker/ bey wel
chen dieser unser Handel getrieben werden sol ohne einige Erkäntnüß Christi Leben
in dem bey ihnen Gottes Wort nicht geprediget wird: und daß das heilige Evangeli
lium ein Mittel sey / so unserm Lieben Gott gefällig ist zugebrauchen in Bekehrung de
Menschen: Als ist einidweder/ der sich deß Christlichen Nahmens rühmet (er sey von
was Meinung er sonst wolle) schuldig und verpflichtet / sein bestes Vermögen anzu
wenden und zu befördern/ daß solches über die gantze Welt geprediget werde.

Christliche Lehrer werden auch Hand mit anlegen / so wol auß allgemeiner Pflicht gegen Gott.

Die Lehrer aber und Prediger können solches in den gedachten Orten nicht ver
richten/es sey dann/ daß ihnen zu den Ländern und Völckern ein freyer Zugang derge
stalt gemacht und gegeben werde/ wie solcher durch diese Company / als ein sehr beque
mes Mittel geöffnet und geliffert werden kan; Dadurch wir also die Liebe / so uns wi
derfahren ist/ auch diesen unsern Neben Menschen beweisen können; Dann das Ev
angelium / so hier und anders wo geprediget wird / ist nicht auff unserm Acker gewach
sen / sondern / nechst Gottes Gnade / durch den Eyfer Christlicher Lehrer uns offen
baret worden: Und eben darum müssen wir auch von Gott bitten und hoffen / daß e
fromme Gottsfürchtige Hertzen erwecken werde/ die ihre Arbeit und Pfund / das ih
nen Gott verliehen / hierzu gern anwenden wollen; und daß auch alle getreue Lehrer
Hirten und andere kirchliche Personen hierbey willig das beste thun / und Hand mi
anlegen werden; bevorab/ da sie in ihren täglichen Gebeten Gott allzeit bitten / umb
die Außbreitung deß heiligen Evangelions und die Bekehrung aller irrenden Men
schen: zu welchem allen dann der Allerhöchste seinen Segen unzweiffelich ertheilen
wird.

So werden auch Evangelische Lehrer sich hiezu desto eher bewegen lassen,

darumb,

umb / daß die Jeſuiten und andere Papiſtiſche Läſterer ihnen täglich fürwerffen / Als Chriſtlichem Eyfer wieder die Jeſuiten/die ſich deßfals viel rühmen/ aber fälſchlich.
; ihre Lehre dannenhero nicht recht / noch ſie rechte Lehrer ſeyn / dieweil ſie keiner
ühe oder Arbeit ſich unterfangen/ das Evangelium weiter außzubreiten / und über
gantze Welt bekand zu machen; und rühmen ſich dagegen / daß ſie in Africa, Aſia
America ſolches gethan haben. Wiewohl / wenn man alles recht betrachten will/
h ihr Ruhm falſch / und voll Lügen und Betrugs iſt: Dann ſie unterweiſen die
ute in keiner Chriſtlichen Religion/ im wenigſten nicht auſſm Grund; ſondern leh-
ſie / an ſtat deſſen / JESUS MARIA, ſagen / und etwa Wort im Latein / die ſie
ht verſtehen / murmeln: eben alſo/ wie die Zauberer und Beſchwerer den Nahmen
ottes / zu ihrer Bosheit und Gottloſen Weſen / mißbrauchen: Gleich als wenn
Menſchen Bekerung und Seeligkeit / die in einem rechten Glauben und wahrer
ußfertigkeit beſtehet / hienge am nennen deß Nahmen JESUS: welchen Nahmen
h viel bloſſe Menſchen auch geführet haben. Ferner ſo nehmen ſie zu Zeiten die
nder/ und tauffen ſie wieder der Eltern Danck und Willen / faſt mit Gewalt: und
gleich die Eltern in ihrem Unglauben verharren / werden doch die getaufften Kinder
en auff zuerziehen gelaſſen / und in der Chriſtlichen Religion hernachmahls nicht
ner unterrichtet. Und das ſeynd alſo die Chriſten die ſie machen: Jnmaſſen es ih-
auch nicht ſo ſehr umb der Menſchen Seeligkeit als etwa umbs Geldt und derglei-
n zu thun iſt.

Da mit es aber nicht das Anſehen gewinne/ als wenn an ſtatt eines Politiſchen Diſ- Wie ſolches auß ihres eigenen Mittels Scribenten zu beweiſen.
ſich eine Evangeliſche Predigt machẽ wolte/ wil ich ihren Unflath nicht mehr rühren;
dern bloß allein den günſtigen Leſer weiſen zu ihren eigenen Autorn, und unter andern
eronymum Benzo von Meylandt; welcher ob er gleich ein Papiſt/ und dem Pabſt ſein
ich zu geſchrieben / nichts deſto weniger der Pfaffen Geitz anzeiget / und außdrück-
ſaget/ daß ſie keinen Menſchen in Jndien iemahls recht bekehret haben. Und ſolches
ner zu beweiſen/ wil ich nur zwey Exempel auß Spaniſchen Scribenten hieher ſetzen:
nſaluo de Ouiedo ſaget in ſeinem 20. Buch: Daß die von Mexico vier van ihren
rnehmſten Leuten zum Licentiaten Zuazo geſand und fragen laſſen: warumb er ihre
tzen und Abgötter verbrennen thete/ weil doch die Spanier ſelbſten Götzen Bilder
uchten: Darauff ihm von gedachten Licentiaten zur antwort worden; Sie beteten
e Bilder an/ ſondern die jenigen welche durch die Bilder bedeutet würden / und im
mel weren; Und damit er ſolches alsbald erwieſe/ habe er Sanct Sebaſtiani gemahl-
Bildnüß genommen / und es in ſtücken geriſſen (ſo ihm gleichwohl in Spanien
l ſolte belohnet worden ſeyn) Als nun die Jndianer ſolches geſehen / haben ſie hertz-
angefangen zu lachen / und geſaget: Haltet ihr uns dann für ſo unverſtändige
enſchen: als wüſten wir nicht / daß unſere Bilder und Abgötter auch nichts ſind/
dern bey Mahlern und Bildhauern gemacht werden / und nur das andeuten was
Himmel iſt / davon wir alles haben und bekommen: Nach vielfeltiger Diſputation
en ſie endlich auch dergeſtalt bekehret und ſo gute Römiſche Chriſten worden/ daß ſie
Marien Bild genom̃en/ und es zu Oberſt in ihren Tempel unter andere ihre Abgöt-
geſetzet haben/ und ſich tauffen laſſen. Antonio de Herera, in Beſchreibung der
dien decad. 3. lib. 5. cap. 12. ſchreibt / daß die Spanier die Jndianer gelehrt das
eutz; und Bild der Jungfrauen Maria anbeten / und das darüber viel tauſent ge-
ufft worden: das auch wann etwan wenig Pfaffen verhanden / die Jndianer
h einander ſelber mit Waſſer beſprengen; und diß ſeynd dann Römiſche Chriſten.
ein / was beduncket euch nun? heiſt das nicht groſſe Thaten verrichten in Bekeh-
g der Menſchen; ſintemahl auch alle andere Römiſche Chriſten / ſo in Oſt Jndien
Africa gemacht werden / das ſchlages ſeynd / wie es die Niederländer genugſam
funden? Allein es iſt den München und Jeſuiten gnug daß ihr Hahn König
/ und ihre Spieldocken die Oberſte Stell haben. Derohalben iſt zu hoffen / das
Evangeliſchen Lehrer durch Auffrichtigkeit / Warheit und durch die Krafft des
öttlichen Worts und Antrieb der Liebe Gottes und deß Nechſten / ja ſo viel thun

und verrichten werden/als die Papisten; welche mit Lügen und Betrug zu Stärckun
und Vermehrung ihres Aberglaubens /Abgötterey und Geitzes Ersättigung ihre R
ligion vermeintlich pflantzen.

2. Haupt-Nutz: Wolfahrt und Auffnehmen aller Europeischen Landen;

Die andere Haupt und general Nutzbarkeit / welche der Vertragbrieff berühret
ist: Daß dieses Werck soll gereichen zu grossem Auffnehmen und Flor deß gröst
Theils Europæ. Dieses nun folget darauß das unsere Intention ist/neue Kauffhand
lungen und Seefahrt anzustellen / und zur Hand zu nehmen/an alle die Oerter/so obe
zum Theil gemeldet seyn: Woraus denn nothwendiglich sehr grosse Nahrung un
Wolfahrt in Europa entstehen wird; Wie solches durch das Exempel der Span
schen Seefahrten gar wol bewiesen werden kan.

In deme vielmehr Europeische Wahren verführet werdē können als an jetzo.

Denn die Wahren / so man in ungläublicher Menge nach Spanien aus alle
Ortern Europæ führet/werden daselbst nicht alle gebraucht und vernützet / sondern d
meisten nach Africa, und vornehmlich nach America verhandelt: Was aber bißh
in allen Europeischen Landen durch diese Handlung innerhalb hundert Jahren f
grosse Nahrung verursachet/und was für grosse Reichthümer dohero erfolget seynd/un
noch täglich folgen/kan nicht Spanien allein/sondern auch Teutschland/Franckreich
Italien/Engelland und Niederland bezeugen: Als welche Länder alle ihre Innland
sche Wahren zu diesem Behuff in Spanien hinein mit grossem Vortheil bißher verl
set; Was aber Spanien nun biß daher diesen Landen für ein Gewerb hiedurch gem
chet/dergleichen wollen wir ihnen darneben auch machen / und dasselbe mit der Hülf
Gottes verhoffentlich noch verbessern. Welches alles dann ohne allen Zweiffel grosse
Auffnehmen und Wolfahrt hinder sich ziehen soll/ nicht in diesem Reich allein sonder
in gantz Europa.

Ohne der alten Handlungen oder einiger Nation Schaden und Nachtheil.

Ja wenn wir auch gleich handelten an Ort und Ende/da nun die Spanier ihre Han
thierung treiben/so wird doch dadurch der ordentliche Handel in gedachten Europ
schen Landen nicht verkürtzet / sondern bleibt in dem Wesen/wie er zu vor war: Ang
sehen/daß die jenigen so die Fahrten auff Spanien dißfals mit ihren Gütern zu vor ha
ten/dieselben auff dieses Reich nehmen/und die Güter/die sie sonsten dahin pflegeten
führen/ins künfftige vielleicht mit besserm ihrem Vortheil anhero / und sonderlich n
cher Gothenburg überbringen können. Ob man auch gleich im Werck ist / all
im Reich vielerley Handwercker/derer man zu diesem Werck benöthiget/und in dies
Landen auch sonsten bedarff/auffzustellen: Wie auch in gleichen von aussen hierein
holen/was sonsten/zu grossē Verderb und Schaden der Unterthanen/durch die ande
und dritte Hand/in sehr hohem Wehrt und grosser Ubersetzung anhero gebracht wir
und solches wol etwan den jenigen Landen die zu vor davon ihre Nahrung gehabt/etw
entziehen möchten: So kōñen doch solche Lande dasselbe in andere Wege wieder erla
gen; in dem in diesem Reich doch nicht alles das / so man zu diesem Werck benöthig
gemacht wird werden können: Wie auch weil die Materien / die sothane Handwe
cker bedürffen/ und die man sonst zu Fortsetzung dieses Wercks/in grosser Menge wi
benöthigt seyn / am meisten werden von aussen herein geholt oder geführt werden mü
sen: Als aus Teutschland; Grobe Tücher/ Wolle/ Zwillig / Parchet / Nürnberg
Wahren/ Rüstungen/ Eisen-Kramereyen / Papier / Bücher/ꝛc. Aus Franckreic
Leinwand/Segeltuch/Cannefaß/Oel / Wein/Saltz /Papier/Glaß/Werdt. A
Groß Britannien / allerhand wollene Tücher / Bayen / Carseyen / Perpetuane
Strickwerck/ꝛc. Aus Italien/vielerley Seiden-wahren/ Oel/ Wein. Aus Sp
nien/Wein/Oel/Rosin/Feigen/Mandlen/feine Wolle/Saltz/ꝛc. Aus Niederlan
feine Leinwand/ Cammerychtuch/ Sayen/ Borratten / Cassen/ Ligaturen /Gebr
oder Strickwerck/ Zancken oder Kloppelwerck / und allerhand Kramereyen; Wel
Wahren allesampt von den Kauffleuten ins Land allhier gebracht/und von dieser Co
pagny gekaufft werden sollen.

Als auch andenen so ihnen die Compagny wider zuführen wird.

Hinwiderumb wird die Compagny von aussen vielerley Sachen einbringe
die allhier im Reich nicht alle verthan / sondern nohtwendig in andere Länder we

gesan

geſandt werden müſſen: Und weil einem jeden nicht gelegen iſt / über See zu fahren/ und die Güter von hier aus dem Reich zu holen / als wird die Compagny gezwungen werden / davon in andere Länder außzuſenden: Wie die Portugeſer mit ihren Wahren nach Antorff und Hamburg zu wandern pflegen/ dadurch die See-Städte in groſſes Auffnehmen gerathen ſind; Inmaſſen gleichfals auch Augſpurg/ Nürnberg/ Bremen/ Meyland/ und viel andere Städte mehr in Italien und Teutſchland / groſſen Gewinn genieſſen von den Wahren/ die aus einem Land in das ander geſchickt und gebracht werden.

Wann nun dieſem angefügt wird der Handel / welchen dieſe Compagny auſſen treibt/ beneben dem gewöhnlichen Handel dieſes Reichs/ ſo folget je unwiederſprechlich daraus/ daß es einen dreyfachen Handel geben mus/ und die jenigen / ſo etwan ihres gewöhnlichen Handels dadurch Schaden leiden möchten/ ein doppeltes dafür in andere Wege zu genieſſen haben.

Daß aus dieſen allen ein dreydoppelter Handel entſtehen werde.

Uber das ſo hätte ſich ja niemand dißfalls zu beſchwehren; In dem/ laut des Privilegii, alle außländiſche ſelbſt ſo wol als die Eingeſeſſene dieſes Reichs ſolches Handels mit theilhafftig werden können: Die ſich auch dieſes Orths niderlaſſen wollen/ werden mit groſſen Freyheiten und Privilegien von S. Kön. May. begnädiget: Welches dann nicht ſo ſehr zu dieſes Reichs / als der Außländer Vortheil geſchicht; Nur daß S. Kön. May. dardurch bezeugen wil/ wie dieſelbe nicht begehrt jemand etwas zu Nachtheil anzufangen/ ſondern mit dero Nachbarn und allen andern Ländern Freundſchafft und Einigkeit zu erhalten. Gantz deme zu wieder / ſo in Spanien im Gebrauch iſt; Da niemand auff Indien mag fahren/ oder handeln/ dann allein Spanier und Genueſer / weil Columbus als der erſte Anfänger der Weſt-Indiſchen Schifffahrten ein Genueſer geweſen: Wie auch in Holland kan keiner Bewintheber oder Verwalter werden/ er ſey dann daſelbſten geſeſſen; Und mus vom Magiſtrat darzu erwehlet werden; Auff den Reiſen/ und auſſer Landes zu Aemptern / wird auch niemand als Niderländer gebraucht: Allhier aber wird ein ieder zum Handel und Verwaltung aller Aempter / ſo wol innerhalb als auſſerhalb des Landes / zugelaſſen.

Daß über das auch Außländiſche ſelbſt mit in dieſe Comp. eingenommen ſollen werden/ zu wider deme/ ſo in Spanien uñ Holland gewöhnlich.

Und haben die Außländer hierinnen noch ein groſſes Vortheil für den Eingeſeſſenen/ indeme ſie von ſolchen Dingen mehr/ als die Eingebornen dieſes Reichs/ Erfahrung haben/ und dannenhero vor ihnen zu ſolchen Aemptern gelangen können/ weil die Mitgenoſſen ohne allen Reſpect der Geburth allen andern fürgezogen werden. Woraus dann klärlich erſcheinet/ daß dieſe Compagny / ſo wol zum Nutz und Auffnehmen anderer benachbarten Länder / als dieſes Königreichs/ gedeyen ſol; In fernerer Betrachtung deſſen/ daß ein jeder auch auſſerhalb Landes/ ſeiner guten Gelegenheit nach/ bleiben und nichts deſto weniger / Theil an dieſer Compagny haben kan; Und die etwas verſuchen wollen / es ſo wol von hierab / als aus ihren eigenen Ländern thun können: Daß alſo hierinnen kein Unterſcheid/ dann daß ſie die Außrüſtung/ und Außladung der Schiffe/ nicht gantz an ihrem Lande haben mögen/ wie wol doch ſolches auch noch wol mit der Zeit ſich begeben möchte. Es werden auch viel Oerter das Vortheil noch erlangen / daß ſie die Güter/ welche mit ſehr ſchwehren Unkoſten vor dieſem aus Spanien gebracht worden / den halben Theil beſſer Kauffs in dieſem Reich haben und überkommen können.

Ander Vortheil ſo die Außländer noch vor den Einheimiſchen. Unterſcheide zwiſchen den Einheimiſchen und Außländern.

Ob nun gleich aus dieſem ſolches alles ſattſam erſcheinet: So befürchte ich doch/ daß es von einem jeden ſo gar vollkömlich nicht verſtanden / und hiervon unterſchiedlich nach gutdüncken geredt werden möge: Woraus leichtlich entſtehen könnte/ daß etliche Leute ſo hierzu gute Begierde hätten/ leicht abwendig gemacht werden möchten; Dieſem bemühen wir uns billig vorzukommen. Und fürs erſte/ wird es allen Außländern ſehr frembd/ ſeltzam / unerhört und unglaublich fürkommen / daß man in dieſem Königreich Schweeden ſo ein Werck ſolte können und wollen anfangen / ich wil geſchweigen / außführen: Welches dann nicht ſo gar ohne Urſachen fürgebracht wird; Weil auch dieſes Reichs Einwohner ſelbſt gutes Theils ihre eigene

Bey dieſem Punct wird begegnet etlichen Einreden der Außländiſchen / Und 1. etlicher Leute vorgefaſtem falſchen Wahn vom Königreich Schweden.

Kräffte nicht verſtehen / und alſo dißfals mit den Außländern einerley Meynung ſey
möchten. Allein das Gegenſpiel ſol in folgenden gnugſam erwieſen werden/ da
ohne mehr Wort alhie zu machen / die Aufflöſung dieſes Einwurffs ſich ſelbſt finde
wird.

2. Der Wiederwertigen deſſelben Reichs Geſpött und feindſeligkeit.

Dieſes Reichs offenbahre und heimliche Feinde/ſollen ſolches Werck in An
hung deſſen Conſequentien, in keinerley Weiſe gerne befördert ſehen; Sondern vi
mehr dahin trachten/wie ſie es verhindern / und neben Geringſchätzung des Verm
gens dieſer Lande/ihr Geſpött daraus treiben mögen; Mit äuſſerſter Bemühung
andere zu überreden / daß es in dieſem Reich nicht thunlich / auch ſonſten nicht nützli
ſey. Demnach ich aber nicht zweifele/es werde dergünſtige Leſer in folgenden Mate
gnug finden / ſolchen Leuten das Maul zu ſtopffen / und ſich durch keine Scheinre
von ſeinem Vorhaben und ſo groſſer Hoffnung abwendig machen zu laſſen / wil ic
hierbey laſſen bewenden.

3. Der eigennützigen Abgunſt und unnöthiger Sorgfältigkeit.

Andere/die zwar dieſem Lande nicht feind / noch den Eingeſeſſenen ungünſt
seyn/ſollen nicht gern hieran wollen/oder dieſes Werck befördert ſehen/aus Urſachen
daß ihre Vorfahren gute und nutzbarliche Handlung anhero im Reich getrieben/u
groſſen Reichthum daraus erworben haben; Und ſie derohalben ſich befürchte
Wann Schweden einiges Außländiſchen Handels kündig werden ſolte / daß ſie d
durch nicht allein ihrer Nahrung die ſie dergeſtalt haben / Verluſt leiden/ ſondern au
ihre gewöhnliche Handlung/die ſie anderer Oerter treiben/einſtellen müſten: Werd
derwegen alle Mittel ſuchen/andern abzurathen/ſich in dieſe Compagny nicht einzula
ſen; Indem ſie der Meynung ſeyn/daß entweder die Compagny auß Mangel Geld
ſol verhindert werden/und alſo ſie hergegen bey ihren vorigen Trafiquen und Profite
verbleiben: Oder aber/wenn ja die Compagny ihren Fortgang gewünne/daß ſie es a
dann derſelben nachthun/und mit dem Geld / daß ſie hier einlegen ſolten / in ihren Län
dern oder Städten wol ſelbſt eine ſolche Compagny für ſich auffrichten könten.

Weil ihnen hierdurch mehr zuwachſen wird als ſie ſich durch deſſen Fortgang etwa befürchten zu verlieren.

Wo ſie ſich und ihre Nachkommen deſſelben nur nicht ſelbſt berauben.

Was nun betrifft / daß ſie in Furchten ſeyn/ als ob ihr gewöhnlicher Kauffha
del/ ſo wol hier als anderswo / dadurch ſolte in Abnehmen gerathen / haben ſie darin
kein Unrecht/und ich wil auch mit ihnen dißfals ziemlicher maſſen zu ſtimmen. Allei
wenn ſie wiederumb hingegen betrachten die Urſachen und Exempel / die ich anziehe
und dadurch außführe/daß der Handel/den ſie durch dieſe Compagny überkommen ſo
len/viel gröſſer ſey/als denn ſie etwan verlieren möchten; So thun ſie ihnen ſelbſt un
der Compagny groſſes Unrecht/ indem ſie ſich dagegen ſetzen/und den Fortgang dieſe
löblichen Wercks nicht befördern helffen.

Exempel deſſen am Bierkauff und dergleichen Kauffmannſchaffte.

Hernacher/ſo betriegen ſie ſich ſehr in dieſer ihrer Meynung/ als wenn die Com
pagny / aus Mangel ihres Geldes / ſolte verhindert oder auffgehalten werden könne
da die Sache durch Göttliche Hülffe allbereit gar zu weit dißfalls kommen; Daß a
ſo/indem ſie hiervon bleiben / ihnen die Gefahr / die ſie vermeinten zu vermeiden / au
den Hals fallen wird. Dann / nechſt dem / daß ſie und ihre Nachkommen den Ge
winn/welchen dieſer Handel geben wird / entberen müſſen / ſo werden ſie auch gar Ur
ſach ſeyn an dem Verderb ihrer Städte / und Untergang in denſelbigen aller Nah
rung/die ſie ſonſt haben : Sintemal dieſe Compagny ihr wird angelegen ſeyn laſſen
den jenigen/ ſo dieſer Sachen ſich mit theilhafftig gemacht/die Vortheil für ander
zu gönnen: Wie dann auch leichtlich daraus zu ſpühren/ daß/wenn einige Stadt ode
Land ſo viel einbringet / daß ſie einen Verwalter für ſich beſtellen mag / ſelbiger all
Mittel und Wege ſuchen wird / derſelben/ die ihn in ſolches Ampt geſetzet / Nutz un
Beſtes in Acht zu nehmen.

Zum Exempel: Die Compagny wird vonnöthen haben allerhand Biere/ ſo me
ſtentheils von auſſen herein kommen: Nun iſt ja bey der Compagny leicht zu erhalten
daß ſie ihr Bier nehmen von der Stadt/ die am meiſten eingelegt / dadurch dann an
dere Biere/ entweder auß dem Gebrauch fallen/oder auch mit der Zeit gantz und ga
im Reich verbotten werden köndten. Und alſo kan es auch gehalten werde

mit

it allen andern Kauffmanſchafften/daß man nehmlich die Städe vorbey gehen wird/ e nichts eingelegt. Gebe darauff einem jeden zu bedencken anheimb/was groſſer Schade hierauß entſtehen würde/den jenigen/die ihren Handel gäntzlich fahren laſſen üſten/und was für Vortheil denen zuwachſen könnte/welche bey dieſer Compagny ſo verbleiben/ihre Güter derſelben lifern/und was von hier außgeſandt werden mü- e/hingegen von derſelben empfangen würden. Worauff dann die Städte/bey wel- hen die Nahrung täglich abgehet und verfället/nicht nur oben hin/Achtung geben ſol- n/als welche hiedurch zur Nahrung und Wolfahrt wiederumb gerathen mögen.

Wann auch etliche vermeinen möchten eine Compagny für ſich in ihren Städten uffzurichten/wird ihnen ſolches niemand wehren: Dann die Welt iſt groß genug für lle: Allein viel Dinge ſeynd manchen gleich nahe/aber nicht gleich nütze: Compag- nyen/wie dieſe/auffzurichten/hat viel Beſchwehr/Beſorgligkeiten und Auffhaltun- en: Es mus ein groſſes Capital da ſeyn: Es gehöret darzu lange Zeit/gute Anwei- ung und Anführung. Inmaſſen ſolches Holland genugſam bezeuget/da es lang ge- ehret hat/ehe man eine dergleichen Compagny anordnen können: (Und ob ſie es auch och über das alles recht getroffen/wird die Zeit geben; Ich kan es alzeit nicht glauben.) Darnach aber zu warten/iſt eben ſo wenig zu rathen; Wo man nicht etwan mit dem Eſopiſchen Hund nach dem Schatten ſchnappen/und das Fleiſch verlieren wolte.

Andere dergleichen Comp. auffzurichten/iſt nicht einer Stadt oder Commun Werck.

Solten aber auch Länder oder Städte gefunden werden/die auß Unverſtand/ Neid und Feindſeligkeit hierauß bleiben/und ihren Unterthanen verbieten/oder die ver- hindern theten/daß ſie in dieſe Compagny nicht einlegen/oder ſich zu dero Dienſt nicht ebrauchen laſſen möchten/die würden dadurch ihre ſchlimme und boßhafftige Art ſe- hen laſſen/ihre Unterthanen verkürtzen/und verhindern ihren Vortheil zu ſchaffen/ und ihr Brod zu gewinnen; Dieſer Compagny aber wenig Schaden oder Ungelegen- heit zufügen.

Alle wiederwertige werden ihnen ſelbſt und dē jenigen mehr als d' Comp. Schaden thun.

Dann der Kauffhandel und auch die Seefahrt ſeynd mehr dann einer Nation be- kandt: Auch iſt die Nahrung ſonſt ſo gering/und durch die Kriege ſo geſperret/daß viel Leute ſich glückſelig achten werden/wenn ſie noch an einen Ort/da ſie zu einer guten und nutzbaren Fahrt gelangen mögen/kommen können/daß es uns alſo an keinem See- fahrenden Volck mangeln wird: Wil der eine nicht/wird der ander noch darumb bit- ten. Es ſollen auch wol etliche Länder lieber ſehen/daß ihre Unterthanen ſich in Dienſt ihrer Freunde begeben/als daß ſie ſich bey Mangel der Seefahrt zu ihren Fein- den ſchlagen ſolten/davon ſie hernach nichts dann Schaden und Verderb zu erwarten.

Es wird auch ihrentwegen an Leuten nicht mangeln.

Vornehmlich aber wird dißfals noch ſehr groſſe Wolthat wiederfahren denen Leuten/die wegen der groſſen Verfolgung und Verwüſtung/die in Teutſchland und andern Orten in dieſen Jahren entſtanden/und des groſſen Kriegs ſo über gantz Euro- pam, mit dem euſſerſten Untergang und Verderben vieler Länder und Städte/ſich außbreitet/nichts wiſſen/wohin ſie ſich wenden ſollen/damit ſie noch ihres Lebens/und der wenigen Mittel/ſo ihnen etwa überblieben/und ihrer Töchter und Weiber Ehr/für Gewalt verſichert ſeyn mögen: Denn wenn ſolchen Bedrängten Anweiſung ge- ſchicht/wie ſie nicht allein für obbemeldter Gefahr befreyet ſeyn/ſondern auch ihr Geld ohn Gefahr zu ihrem Unterhalt/und künfftigen Nutz anlegen können; Zweiffle auch nicht/es ſollen ſich ihrer viel gantz bereit finden/etwas von ihren Gütern hierein zu wagen.

Und wird dieſes Werck vielen exulanten ein tröſtlicher recours ſeyn

Ja/ihrer viel auch werden eilen/anhero ins Reich zu kommen/und ſich darnieder zu laſſen/wann noch ihnen dabey mit guten Urſachen/Reden und Gründen/(wie im folgenden von mir geſchehen ſol) außgeführet wird/wie groſſes Unrecht dieſem König- reich geſchehe/durch das böſe Gerücht/ſo von demſelben allenthalben ein Zeit hero auß-geſtreuet worden: Hergegen aber dargethan/wie man in dieſem Königreich in guter Sicherheit/und allerhand guten Gelegenheit wol ſeyn und leben könne.

Auch werden dadurch viel anhero in dieſes Königreich zu ziehen bewogen werden.

In fernerer Betrachtung der Sicherheit und guten Verfassung desselben/wider äusserliche und innerliche Feinde.

Gestalt denn dieses Königreich für äusserliche Feinde und innerliche Aufffstän
de / durch GOttes Gnade / wol versichert. Für äusserliche Feinde / darumb:
Erstlich / daß es anders nicht / als zu Wasser von aussenher angetastet werden kan/
wieder welche Gefahr denn S. K. M. eine gute starcke Armada stets in guter Bereit
schafft hält. Zum andern / daß das Land voller Klippen / Seen und Wälder / wel
ches auch gute Vormauren seyn / wider den über Verhoffen ins Land eindringender
Feind. Und zum dritten / daß diß Land noch mehr befestiget durch den Verstand /
Muth und Treue der Unterthanen. Für innerlichen Aufffstand aber / ist es gnug
sam verwahret / durch die gute / weise / gerechteste und hochlöbliche Regierung S. K. M
sampt dero Reichs-Rähten: Liebe der Obrigkeit und Untersassen gegen einander / und
gute Einigkeit der Einwohner unter sich.

Wie auch andere Gaben und Bequemigkeiten.

Die gute Gelegenheiten / so alhier zu finden / seynd mancherley / so wol für Kauff
leute / als Handwercker / ihre Nahrung und Handel mit gutem Vortheil und Ge
winn zu treiben. Es widerfähret auch den Frembdlingen von den Einwohnern
viel Ehr und Gutes / wann sie nur in den Schrancken der Bescheidenheit verbleiben/
und ihnen nicht mehr / als den Einheimischen / zueignen wollen: Jederman wird auch
Recht und Gerechtigkeit ohn Ansehen der Person billig ertheilet.

Und über das alles wird durch Mittel dieser Compagny / einem jeden / ob er gleich
kein Kauffmann / oder die Handlung nicht verstehet / gute Bequemigkeit und Anlas
gegeben / sein Geld sicher und mit gutem profit anzulegen.

So wol auch die Immuniteten und Privilegien / die sie noch dabey zu gewarten.

Ebener massen werden dieselbigen / die mit ihrer guten Freunde Zuthun 25. tau
send Thaler einbringen / mit grossen Freyheiten und Privilegien begabt / als daß si
nehmlich frey Bürgerrecht und Befreyung von allen Schatzungen und Aufflagen über
kommen: Auch frey wiederumb wegziehen mögen / wenn es ihnen gefällig / ohne eini
ges Abzuggeld / wie es Nahmen haben möchte; Sie mögen auch von ihren Gütern
testiren / und davon ihres Gefalles ordnen und machen / was ihnen geliebt.

Insonderheit in der neuen Stadt Gothëburg / die mit mehrem beschrieben.

Und die jenigen / welche in der neuen Stadt Gothenburg ihre Wohnung haben
wollen / erlangen über obgemeldtes / und anders / so all zu lang zu erzehlen / Freyheit von
allen Zollen durchs gantze Reich; Welches sich beläufft auff $8\frac{1}{4}$ pro cento für die Wah
ren / so eingebracht werden / und nicht viel weniger für das / so außgehet: und noch über
das / die Schwedische Freyheit deß Zolls im Sundt / welches zusammen mehr / den
20. pro cento außträgt. Sie geniessen auch zugleich die sonderbahre Bequemig
keit / so sich in selbiger Stadt zu dem Kauffhandel befindet. So ist auch solche
Ort vor andern von einer gesunden Lufft / und fruchtbahren Erdreichs: Alle Essen
Speiß seynd sehr wolfeil: Und ist ein grosser Uberfluß von allerhand Wild / auch Vö
gelwildbrät / Seefischen / auch derer / die in frischen Wassern gefangen werden: Di
Stadt ist fest und wol verwahrt / und läst sich in einer sehr lustigen / und sehr angeneh
men Gegend wol sehen / liget auff der Höhe des Poli $57\frac{1}{2}$ Grad, in einem lustigen Tahl
so drey Stunden gehens in die Länge / eine Meil von der offenen See / an einem herrli
chen Fluß / der für der Stadt ohngefehr 400. Ruthen breit ist / ohne einigen gefährli
chen Sand / Banck / oder böse Gründe in der Einfahrt: In der Stadt drinnen a
dem Fluß liegen zween Berge / deren der eine ohngefehr 800. Schritt lang / und ziemlic
breit / gezieret mit einem anmuthigen Wäldlein von Eichenbäumen: Von diesen
Berg kan man über die gantze Stadt und den Fluß / biß in die See / und auch zu gleic
die Wiesen / Aecker / Berge / Klippen und Hügel / die daselbst herum ligen / sampt aller
hand anderer guten Gelegenheit übersehen.

Beschluß dieses Puncts.

Welches alles nach der Länge zu erzählen gar zu viel werden wolte / und ich nu
mit wenigem alhier gedencken wollen / damit der günstige Leser spühren möge / da
nicht allein diese Compagny andern Ländern zum Vortheil gereichen sol / sondern da
auch die jenigen / so mit einlegen werden / grosse Sicherheit / so wol für ihr Geld / als ihr
Personen erlangen können; Und dieselben / so hier zu wohnen etwann willens werde

möch

öchten/ſehr gute Bequemligkeit finden ſollen: Der gäntzlichen Hoffnung/daß alle eiſe und verſtändige Leute dieſes in gebührliche Acht nehmen/und die/ſo geringer aben haben/in Anſehung anderer Fürgangs und Exempel/ihren Nutz auch nicht rſäumen werden; damit ſie in der Zeit der Noth eine Zuflucht wiſſen/und zu dieſer ompagny als zu einer Sparbüchſen gleichſam ſich finden können. Dann ob zwar emand der Hand Gottes entlauffen kan/ſo iſt gleichwol auch wahr/was Salomon gt: Der Witzige ſihet das Unglück und verbirget ſich; Aber die Albern gehen durch-n/und werden beſchädiget/Proverb.c.2.v.3.

Damit ich nun auch den Leſer nicht länger auffhalte/wil ich ſchreiten zu dem Ange-hmſten und Beſten/darumb es auch einem jeden allermeiſt zu thun iſt/als nemlich zu n privat-Nutzbarkeiten und Gewinn der Mitgenoſſen dieſer Geſellſchafft; Dieſelbe er nicht eben mit eigenem Nahmen außdrucken oder ſpecificiren: Dann es wird nug ſeyn/daß ich darthue/was für Vortheil andere erlangen/und wie wir ſolches/ d noch mehrers mit beſſern und bequemern Mitteln/als andere Nationen verrich-n können. Dieweil dann nun einem jeden gnugſam bekandt; Wie nechſt Gottes egen/alle Länder und Städte durch die Commercien oder Kauffhandel/Seefahrt d Menge der Handwercker/in Wolfahrt/Macht und Reichthumb wachſen und oriren/und im Vertragbrieff die Exempel von Spanien und Niderland eingefüh-t und zum Beweiß die faſt ungläublichen Reichthümber/die jährlich aus Weſt-In-ien in Spanien kommen/angezogen werden: Als wil ich allhier zu Behäuptung deſ-n/nur zum Exempel fürſtellen/was die Weſt-Indiſche Flotta im 1620ten Jahr in panien eingebracht: Und dann fürs ander erzehlen/was beſonders Braſilien jähr-ch einträgt; Inmaſſen es dann alle Jahr nacheinander daraus alſo erfolget: Und uch die Weſt-Indiſchen Flotten der folgenden Jahr noch viel reicher/denn dieſe ge-eſen ſeyn.

3. General-HauptNutz: PrivatGewinn der Participanten/ſo hierbey zu erlangen/gleich und mehr als in Hiſpanien und Niderlande.

Gedachte Flotta bracht mit/ſo ſich zuſammen belieff auff vierzehen Millio-en/ein hundert und zwey und dreiſſig tauſent Peſos, oder Stück von Achten. Nun chne ich ein Peſo auff zwey Schwediſche Thaler/nicht daß ſie gerade ſo viel wehrt yn/ſondern daß die Kauffleute viel Gold/Silber und ſubtile Wahren mit überbrin-en/die ſie verſchweigen/den Zoll und andere Unkoſten zu erſpahren: Perlen/ Schmaragden/Bezoar-Stein/allerhand Mediciniſche Kräuter/rc. Werden hie-inn nicht begriffen; Güldene Ketten/Hutſchnür/Kleinodien/und ander verarbeitet Gold und Silber iſt gantz frey/und bezalet im einkommen nichts: So kommen auſſer-alb der Flotta viel Schiffe mit Ingber/Häuten/Tabac/rc. Welches/wenn es uſammen gerechnet würde/ſich weit höher belauffen ſolte/als alſo gegen zwey Thaler en Peſo gerechnet: Wollen es darumb nur alſo nehmen/ebener Rechnung halber.

Beſonder Exempel deſſen an der Weſt-Indianiſchen Flotta An. 1620. Und den Braſilianiſchen jährlichen Gefällen in Spanien.

An Gold und Silber bracht ſie mit drey und zwantzig Millionen/oder drey und wantzig tauſend mal tauſend/ein hundert ſechs und ſiebentzig tauſend/vier hundert Thal. Oder ——— ——— ——— 23176400. Thal.

An Kauffmanns Wahren fünff Millionen/zweyhundert acht und ſechtzig tauſend/vierhundert und ſechtzig Thaler/Iſt ——— 5268460. Thal.

Summa 28444860. Thal.

Der Handel von Braſilien trägt jährlich auß über fünff Millionen Ducaten/den Ducaten zu zehen Realen, ſeyn zween Schwediſche Thal/ Iſt ——— ——— ——— 10000000. Thal.

Gedachte Kauffmanns Wahren bey der Flotta beſtunden in folgenden:

178425. Pfund Cochenille, davon das Pfund im Niderland gilt von 12. biß 16. Thaler.

450000. Pfund Anil oder Indigo, gilt das Pfund von 3. biß in 4. Thaler.

246. Kiſten Zucker.

100375. Ochſen Häute/das Stück zu 8. oder 9. Thaler.

26627. Centner Campechie Holtz/gilt der Centner 4. oder 5. Thaler.

—5000. Untzen Bisem und Zibeth.
—1000. Centner Sarsaparilla.
—4671. Pfund Cassia fistula.
—150. Pipen oder Fässer Tabac.

Auß Brasilien aber wird gebracht Zucker/ Confituren, Brasilien-Holtz/ Häu-te/ Baumwollen/ rc.

Und sind daselbst ohngefehr 250. Ingenios oder Zucker-Mühlen; Davon ein jede/ ein Jahr dem andern zu Hülffe/ bringet sechs tausent Arobas Zuckers: Jede Aroba gerechnet zu 32. Pfundt/ und ein jedes Pfund zu 6. Rundstücken/ Stuyver/ Lübische Schilling oder halbe Batzen/ belaufft sich der Zucker allein/ sonder andere Kauffmanschafften/ auff 9000000. das ist neun Millionen/ oder neun tausentmal tausent Thaler.

Solche bemelte mit der Flotta eingekommene Summa aber ist nun meisten theils jährlicher reiner Gewinn und Nutzbarkeit von dem West-Indianischen Landen für den König und die Kauffleute/ und also fürs gemeine Land: Welches auff folgende Art kan erwiesen werden:

Der König empfehet an jährlichem Einkommen mit der Flotta rein über all Unkosten ein Jahr dem andern zu Hülffe/ 4. Millionen Thaler/ ist 4000000. Thal

Die auß Spanien in West-Indien außgehende Güter belauffen sich etwa auf 18. Millionen/ bezahlen dem König für Zoll ohngefehr 25. pro cento, gehende und zu vor einkommende/ trägt vier Millionen/ und fünff hundert tausent Thaler/
Ist/ ——— ——— ——— 4500000. Thal

Die über Gold/ Silber/ rc. Von dannen einkommende Kauffmans Wahren belauffen sich ohngefehr auff fünffzehen Millionen; Bezahlen einen vierten Theil für Zoll/ trägt drey Millionen/ sieben hundert/ fünfftzig tausent Thaler/ ist 3750000. Th

Ohne was die vornehmen Officia und unterschiedene Stadthaltereyen iheren Inhabern tragen.

Wann nun der Kauffmann von den bemeldten Gütern/ die zusammen ohngefehr machen drey und dreißig Millionen/ über gedachte Zölle und andere seine Unkosten alle/ nur den dritten Theil Gewinn hette mit den Assecurantien und Interesse, solt es seyn eilff Millionen/ Ist ——— ——— 1100000. Tha

Ist also alles zusammen reiner Gewinn für das Königreich Spanien jährlic drey und zwantzig Millionen/ zwey hundert funfftzig tausent Thaler/
Ist Summa ——— ——— ——— 23250000. Tha

Wann ich nun wolte erzehlen nach der Länge alle die Aempter und Digniteten so in den Ländern/ die der König von Spanien in Ost: und West-Indien innen hat bedienet werden/ so wol in Kirchlichem/ als Weltlichem Stande/ und was für gros-se Einkommen sie geben/ solte es dem Leser nur verdrießlich seyn/ und fast ungläublic scheinen. Sage dieses allein daß die Stadthaltereyen oder Gubernamenten zu Goa Ormus und Mozambique, den Gubernatoren jährlich pflegen zu tragen/ ohngefeh hundert tausent Ducaten: Die Menge geringer Stadthaltereyen/ die in Ost-Indi en/ und derer die in West-Indien/ und dem Theil von Africa seyn/ geschwiegen So seynd in Brasilien allein acht Stadthaltereyen die sie Capiteinias nennen/ oh die in Chili, Peru, Noua Hispania, und in vielen Insulen/ die darunter gehören/ ge funden werden: Durch welche Dienste und Aempter dann viel Spanier zu grossen Reichthumb gelanget/ und zu Hertzogen/ Grafen/ Marggrafen/ Herren und Edel leuten/ gemacht seyn.

Dieses alles möchte man dem Spanier in einem Jahre nicht bald nachthun können:

Dieses wird nun nicht darumb hieher gesetzt/ daß man ihm einbilden solte/ al wann wir in einem oder zweyen Jahren so grossen Reichthumb und Einkommen er langen wolten/ als nun die Spanier in 130. Jahren zu wege gebracht: Sondern al lein umb zu beweisen; Daß/ gleich wie bey dem Spanier auß einem kleinen Anfang ein grosses Werck worden/ wir also viel mehr durch dieses Wercks Anfang auch mi der Zeit etwas grosses zu gewarten haben.

Denn

Denn wir gehen ſo ungewiß nicht / als Chriſtophorus Columbus, welcher die Weſt-Indien / auff der Königin Iſabellæ in Spanien Unkoſten fahrend / erſt entde- ckt / und zwar ohne ſeine intention und Gedancken; Sintemal ſein Fürnehmen da- mals war / die Inſeln der Specereyen oder Moluccas gegen Weſten auf zu fahren; Den weil ihm bewuſt / daß die Schiff auß Portugal / die umb das Capo de buena Eſperan- ça dorthin giengen / ſehr weit Oſtwerts fahren muſten / ſchloß er darauß / daß bemeldte Inſulen gegen Weſten nicht weit abgelegen ſeyn müſten / und auß Europa gegen We- ſten beſegelt werden könten: worinn er ſich aber betrogen befandt: Denn zwar / wenn America nicht im wege lege / ſolte man in 9. oder 10. Wochen die Moluccas auß Eu- ropa gegen Weſten erreichen können / unangeſehen / daß es faſt vier tauſent Meilen ſeyn: Welches daher rühret / daß / ſo bald man die Canarien Inſeln auff dem Rücken hat / der Wind auff der Hinreyß fort und fort gut bleibet; Allein die Rückreyſe deſſel- ben Wegs würde ſehr beſchwehrlich fallen / und nicht müglich ſeyn. Wir aber gehen nicht auff das ungewiſſe ſuchen / ob daſelbſten auch Länder ſeyn / ſondern haben gute und gewiſſe fundamenta und verſicherungen / ſo wol zu handeln an den Orten / da der Handel bekandt iſt / als in andere Gegenden / da wir guten Handel zu finden vergewiſſert ſeyn / wie ſolches oben zum Theil gedacht worden.

Wie wol man dabey ſo ungewiß nicht gehet als Columbus zu Anfangs / und was deſſen Intention.

Wann dann nun auß vorerzehlten allen klar genug iſt / wie ſo groſſer Nutz / durch den Kauffhandel / Seefahrt und die Entdeckung neuer Länder / dem Königreich Spa- nien zugewachſen: So erachte ich unnöthig mit vielen zu beweiſen / wie Niederland und andere Länder dadurch / und durch Anſtellung vielerley Handwercker in groſſes Auffnehmen gerathen. Dieſes wil ich nur hier gedencken / daß die Holländer und Seeländer für ſechtzig Jahren ehe der Krieg angieng / und ehe die Brabänder / Flä- mingen und Wahlen die Nahrung zu ihnen gebracht; Ehe auch die Fahrten auff Oſt- und Weſt-Indien / Africa, Türckey und Italien bekandt und gebraucht worden / ſo arm geweſen / daß ſie kaum die Mittel und Vermögen hatten / Ihre Dämme im Stande zu unterhalten: Anitzo aber können ſie / mit weniger Hülffe der andern vereinig- ten Provintzen ſibentzig tauſent Mann zu Roß und Fuß unterhalten / ihre Kriegs- ſchiffen / derer in hundert an der Zahl / ungerechnet: Die Einwohner seynd reich und mächtig worden: Ihre Landgüter ſind von eins auff drey und vier im Wehrt geſtie- gen: Und ihre Häuſer gelten nun faſt ſo viel in heuren oder vermieten / als ſie ſonſten im Kauff golten: welches alles dann einig und allein von dieſer Nahrung herrühret; ſonſten ſolte auch daſſelbe Land ſchwehrlich den dritten Theil ſeiner Einwohner erhal- ten und ſpeiſen können.

Wie die Niderland / und ſonderlich Hollande und Seeland / hierdurch proſperiret / die zuvor blut arm.

Mangelt alſo meines Erachtens nicht mehr / als daß ich anfange zu reden / ob ſich ein ſolches alhier in Schweden anzufangen / und in Schwang zu bringen; Und ob auch allhier ſo gute Bequemligkeit ſey zu dem Kauffhandel / Schiffahrten und An- ſtellung vieler Handwercker / als an andern Oertern: Dieſes weis ich vorher wol / daß ich vielerley Wiederpart / und Gegenhalter allhier finden werde. Denn die Leute / welche ſich vor groſſen Wercken ſcheuen / und bald anfänglich befinden / daß zu dieſer Sache groſſe Mühe und Arbeit gehöre / werden die Schulter anziehen / der Sachen den Rü- cken zukehren / und gantz keine Luſt darzu haben. Der Unerfahrne / der ſich doch alzeit über alle Ding verwundert / wird faſt erſchrecken / und nur auffſehen / was daraus werden wil / weil es etwas neues / und zuvor dieſer Oerter nicht im Werck geweſen. Die Klüglinge und Wahnwitzige werden es verachten / und für unmüglich halten; Entweder darum / daß ſie es nicht alſo fort ihrer eingebildeten Klugheit nach be- greiffen und verſtehen können; Oder daß es nicht von ihnen herkommen / noch ſie darüber zu Rath gezogen worden. Die Spötter / Abgünſtige / Neider / Hoffärtige / Affterreder / und dergleichen Geſellſchafft / werden es verlachen / verſpot- ten / und ihr beſtes thun / dieſe Sache verächtlich / verdächtig / bößlich und gantz un- möglich abzumahlen / vermittelſt alles deſſen / ſo ſie zu ihrem Behelff / und der Sachen Schaden werden zuſammen raffen mögen. Allein die Witzige / Verſtändige und

Daß ſich dieſes in Schweden ſo wol / und noch mit gröſſerm vortheil vor andern Landen thun laſſe: dabey zugleich etwas gen werden unterſchiedene Judicia hiervon. 1. Der weichlinge / faulen und verdroſſenen.

2. Der Unerfahrnen. 3. Der Klüglinge und überwitzigen. 4. Der Spötter Neider und Caluminanten. 5. Der Weisen und Vernünfftigen.

Weise/und die eines edlen und tapffern Gemüths/entsetzen sich niemals für einem kle
nen Geschrey/ forschen allen Dingen fleißig nach / prüfen die Reden/ Vorgeben un
Gründe/sehen nicht an/von wem die Sache kömpt/sondern vielmehr das Werck selbst
Erwegen/ob es gut/Christlich/ehrlich/nützlich und thunlich ist/und wenn sie es also be
funden/legen sie die Hand mit an den Pflug/scheuen keiner Arbeit/fassen einen Muth
und strecken sich gegen die Last wie ein Palmbaum/lassen sich durch Scheinrede von ih
rem guten Vornehmen nicht mehr abwendig machen/als die Berge von ihren Plätzen
und werden von der Spötter/Afftereder und bösen Mäuler Geplerr so viel bewegt/al
die Felsen vom Brausen/Stössen und Stürmen des Meers. Solchen nun ein Genü
gen zu thun/und die zu dem Anfang dieses guten Wercks zu bringen / wil ich beweisen
daß obbemeldtes alles in diesem Königreich Schweeden so thunlich sey / als in einige
andern Lande / und was wir auch noch wol für Vortheil vor andern Ländern habe
und befinden.

Wieder die Inländische Handel hiedurch verbessert werden könne.

Dieses nun wol zu verstehen / ist vorhero nöthig zu wissen / worin der Kauffha
del/bestehe; Nehmlich in Handlung mit In- und Außländischen Wahren / so wol z
Land als zur See. Was den Einländischen Handel betrifft / der kan hiedurch nic
so sehr vermehret werden / als der Außländische; Ohn daß man etwa für eingebrach
allerhand Materien/deren die Handwercker bedürfftig seyn / hingegen ihre Arbeit i
Bezahlung bekommen und annehmen könnte: Der Außländische Handel aber wi
auffs höchste verbessert werden / so wol durch Einbringung allerhand Materien / a
Außsendung gemachter Handwercks Arbeit; Wie auch in gleichen durch Einführu
vielfältiger Wahren/welche die Compagny zu ihrem Gewerb aus andern Ländern h
ben mus / und ebenmäßig hinwiederumb durch Verhandlung derer Wahren / welc
von den Orten und Enden/ darauff die Compagny privilegiert, kommen / und an a
dere Orter verschicket werden müssen; Allerdinge oben angedeutet ist/wie solches nic
allein diesem Reich/sondern auch gantz Europæ dienlich seyn werde.

Wie auch der Außheimische zu Land.

Handel über Land zu treiben / ist allhier die Gelegenheit nicht so groß/ wie etw
anderswo/da man die Güter über Land sehr weit von einem Ort zum andern auff d
Axe überführet und verschicket: Denn solches allhier nicht geschehen mag; Ohne alle
in die Moscow/und auß Liffland in Polen / Preussen und Littauen: Wenn aber (w
gute Hoffnung) der Handel nach der Moscow geöffnet werden möchte / so könn
solches auch ohne Zweiffel für Liffland / und andere unter der Cron Schweeden gel
gene Oerter/ einen grossen Nützen bringen; Wie dann auch diese Compagny sich de
sen mit zu gebrauchen nicht unterlassen würde/ weil derselben sothaner Handel so fre
als andern dieses Reichs Einwohnern seyn würde.

Wie zu der Handlung zur See diß gantze Königreich grosse Bequemigkeit für andern Landen habe/und absonderlich die Stadt Gothenburg

Zum Handel aber über See hat dieses Land/nicht allein so gute Gelegenheit als a
dere Länder/sondern thut auch dieselben in vielen mercklich übertreffen; Als unter a
dern / was anlanget die Wahren von Osten und Westen so wol zu empfangen / als z
versenden: Dazu denn insonderheit die Stadt Gothenburg/so bequem und wol gelege
als einige andere Stadt an der Nord oder West-See: Dann man bedarff von ders
ben so wol gegen Westen als Osten nur einerley Wind/da viel andere Städte zweye
ley/und mehr Wind vonnöthen haben: Und wenn die Schiffe mit einem beständige
Winde die Hooffden/ das ist / die Enge des Meers zwischen Engelland und Franc
reich/durchsegeln/können sie so bald nach Gothenburg / als Londen/ Amsterdam od
Hamburg einfahren. Wie dann die Städte in diesem Reich an der Ost-See gel
gen /gleichfals auch grosse Commoditeten haben zu dem Handel auff Teutschland
Polen/ Preussen/ Rußland oder Moscow/ Liffland und Littauen/ etc.

Wie auch zu allen zur Schiffarth gehörigen Sachē / auch dazu gute disposition der Inwohner.

Was weiter die Schiffahrt an sich selbst betrifft/hat dieses Königreich sehr viel gro
se Vortheil vor andern Ländern: So wol wegen vieler guten Häfen/als Holtz/Küche
Speiß/Arbeitslohn/Eisen/Pech/ Theer/Geschütz und Kriegs-Munition/etc. Da
Volck ist von Natur hart / und können Hitz und Kält / Hunger und Durst zur No
wol außstehen: Seynd lehrhafftig / behend und keck auff dem Wasser; Welche
unte

ter andern darauß erſcheinet / daß ſie mit geringen Schifflein / ſchlechten Schuten d Boten über See fahren dürffen: Jhrer Obrigkeit gar gehorſam; Meyden Auff- eglung und Meuterey / ſo viel müglich / und übertreffen darinnen viel andere Natio- n: Und kürtzlich zu ſagen / ſo mangelt ihnen nicht denn Ubung / gute und vollkomme- Seeleute zu werden / in dem es ihnen an Verſtand und Muth hie zu nicht gebricht. ie können auch mit der Zeit gute Schiffbauer werden / weil das gemeine Volck alles gemein Axten und Beile / aller Nothturfft nach / wol zu gebrauchen weiß.

Zwar von feiner und ſubtiler Arbeit / als von kleiner Leinwand / Tücher / Sayen / ommaſynen / Borraten / Caffen / Kramereyen / ꝛc. Und dergleichen / wird wol allhier Reich ſehr wenig gemacht; Theils aus Mangel der Materien; Theils auch da- n / daß man hiebevor nicht wiſſen können / wo man dergleichen Wahren verthun ite wenn ſie in groſſer Menge alhier gemacht worden wären; Allein an Verſtand Witz darzu / mangelt es nicht. Dann jederman offenbahr / daß der Bauer allhier Lande faſt allerley Handwercke kan / und von ſich ſelbſten lernet; Als Zimmern / auern / Schmieden / Backen / Brauen / Weben / Häutbereiten oder Gerben / Seile / trick / Schuh und Kleider machen, So daß man von ſonderlichen ſolchen Hand- ercken unter den Bauren nicht weiß / noch derſelben bedarff; welches dann bey keiner dern Nation in Europa zu finden / und darinn dieſe Bauren alle andere übertreffen: ieweil in andern Ländern keiner ſich wird unterſtehen können noch dürffen eines ndwercks ſich zu gebrauchen / er habe es denn bey einem Meiſter gelernet. So chen auch ihre Weiber und Töchter viel feiner Arbeit von gewebeten / geneheten und ſtickten Sachen / daß wol zu ſpühren / es ihnen an Verſtand / Witz und Geſchickligt ganz nicht mangele.

Warumb von ſubtiler Arbeit nicht viel bey ihnen gemacht wird.

Daß ſie aber zu der Vollkommenheit / wie in andern Ländern etwa zu befinden / cht gekommen / iſt kein Wunder / dieweil die Leute anderer Oerter bey einem Hand- rck bleiben / und von Jugend auff dabey auffwachſen / allhier aber vielerley wiſſen ſſen: darumb es ihnen gehet / wie im gemeinen Sprichwort geſagt wird: Von je- m etwas / und von allem nichts: Und iſt nicht wol müglig / daß einer / der ſeine Gedan- n auff vielerley wenden mus / in einem oder in allen vollkom̃en ſeyn / oder fürtrefflich rden könne. Dieſes aber iſt gewis / wann einer ſo groſſen Verſtand hat / daß er ein ing bald lernen und gleich von ihm ſelbſten inventiren kan / daß er auch wol zu einer rfection kommen könne / wann er dabey bleibt / und ſich darinnen übet. Worauß nn nun genugſam zu ſchlieſſen / daß dieſes Werck / ſo wol dieſes Orts / als anderswo / unlich / und daß allhier ſo gute Bequemligkeit zum Kauffhandel / Seefahrt und Ver- tigung allerhand Arbeit oder Manifacturen, als in etwa einem Lande in Europa.

Warumb ſie bißher zu keiner ſonderbahrer Vollkom̃enheit in einem oder dem andern gleich andern Nationen gelanget.

Folget nun / daß ich anzeige / was wir in dieſem Reich für andern Ländern / und in- nderheit Spanien und Niederland noch darzu für Vortheil haben. Das erſte Vortheil / das wir für Spanien haben / iſt / daß die Güter mit ſo ſchwehren Laſten be- ſchwehret werden / ehe ſie durch / und auß Spanien anhero / oder in andere Länder kom- en können / ſo daß ſolches mehr als hundert und dreißig pro cento außträgt: Und eſes iſt zu beweiſen unter andern allein mit dem Zucker / der auß Braſilien kompt / angeſehen andere Wahren ſo viel / und etliche noch mehr beſchweret werden. Und ebey iſt Anfangs zu wiſſen / daß der Handel auff Braſilien durch ſtechen oder ver- echſeln anderer Wahren geſchicht / und man darzu wenig Geld gebraucht; Dero- egen dann die Unkoſten ſo man auff die Güter die man in Bezahlung des Zuckers ngibt / wenden mus / auff den Zucker gerechnet und geſchlagen müſſen: Solche Gü- r nun ſind; Leinwand / Boyen / Sayen / Wachs / Kupffer / Stang-Eiſen / Krame- yen / Nürnberger Wahren / Eiſenwerck / Tonnenmeel / ꝛc. Welche Güter aus ndern Ländern in Portugal gebracht werden / und allbereit in ſolchem Hinführen ach Portugal zu / mit Zollen und Unkoſten; Als: Wägen / Meſſen / Packen / Fracht /

Vortheil / ſo Schweeden in dieſer Sache für Hiſpanien hat beſtehen.
1. In Erſparung der vielfältigen Unkoſten ſo die Spanier auffzuwenden in Verhandlung der Europeiſchen Wahren / die ſich dann in 130 pro cento belauffen.

Aſſecu-

Assecurantien, Interesse, auß- und einladen/ zu Hauß führen/ Packhauß mieten/ Sch
den unter Weges/ Factorey/ rc. belästiget worden: für alle welche Dinge der Kau
mann zum wenigsten 20. pro cento haben/ rechnen und drauffschlagen mus/ wil er a
ders in gutem Stande verbleiben/ und nicht außspannen; Ist also dieses erste —

Für Zoll wann die Wahren einkommen in Portugal mus er haben — —
Für Zoll wann die Wahren nun wieder außgehen auff Brasilien zu — —
Für Unkosten/ Fracht und Assecurantz, &c. auff Brasilien rechne ich nur —
Von dem Zucker wird bezahlt in Brasilien/ an den König der Zehende; ist —
Man rechnet gewöhnlich für Unkosten von Brasilien wieder herauß auff Portugal mit einbegriffen 5. pro cento für Factorey/ sampt Assecurantz und Fracht — — —
Für Zoll beym Einkommen zu Lißbona/ in Portugal ist gebräuchlich — —
Für Zoll/ wenn solcher Zucker von dannen nun wieder außgehet/ hieher oder anders wohin — — —
Für Fracht/ Assecurantz und Unkosten auß Portugal hierwerts — — —
Ist zusammen ein hundert und dreißig auffs hundert. — — Summa/

Welches alles unser Seits wegen vieler Vortheile/ und besonders daß wir die S
ter nicht so offt verladen dürffen/ mit 30. auffs hundert leichtlich würde verrichtet w
den können.

Dabey sie doch nichts desto weniger noch gewaltig profitirn.

Nichs desto weniger aber/ so ist ie allen den jenigen/ die in Spanien gewesen/
etwas von dem Handel verstehen/ bewust; daß die Spanier den Gewinn von 50. p
cento, nicht hoch achten/ zu Zeiten 100. ja 200. auffs hundert gewinnen/ und von
nem Pfenning zwey oder drey machen/ wie sie darvon ein Sprichwort haben: D
fünffzig auff hundert nichts sey/ aber hundert auff hundert sey ja etwas: Das deroh
ben kein Wunder; daß die Spanische Kauffleute an grossen Reichthum gerath
weil sie fast allezeit dergestalt gewinnen/ und gar selten verlieren. Und daß sie wede
ihren Ländern/ noch anders woher keinem Frembden zulassen wollen/ an den Oerte
die sie in West Indien innen haben/ zu handeln; wie auch daß sie an andern Orten
so starck mehr handeln/ als sie wol vor Zeiten gethan haben. Woraus dann zu sehe
was wir durch Spahrung sothaner grossen Unkosten für Vortheil und Nutzen zu
warten haben. Welches auch sehr wol dienet zu wiederlegen die Meynung derer
es dafür halten/ das besser für uns sey/ dergleichen Wahren aus Spanien/ als aus I
dien gerade zu zuholen. Weil als dann die Spanier der Vögel/ und wir der Federn
niessen die uns auch noch theur genug ankommen/ wann wir sie aus ihrer Hand ha
wollen.

2. In Außrüstung der Schiffe samt allen pertinentien.

Das andere Vortheil so im Vortragbrieff berühret/ ist; Daß die Außrüst
der Schiffe von uns mit weniger Kosten als von ihnen verrichtet werden kan/ weil
das Holtz/ Victualien/ Arbeitslohn/ und was man sonsten zu solcher Außrüstung
dürfftig/ alles wolfeiler/ als sie/ haben können: Dahero dann der Handel desto min
beschwehret wird; also auch/ daß/ wann sie gleich alle Zölle abschafften/ wir denn
profitlicher/ denn sie/ auff bemeldte Oerter handeln köndten.

3. In Menge des Volcks/ so man wird überführen können aus allen Nationen ohne Furcht einiger bösen consequentz.

Das dritte Vortheil/ so gewiß auch nicht ein geringes/ und dabey nicht we
Nutzbarkeit zu gewarten/ kan dieses seyn; daß wir vielmehr Volck werden überfüh
können als die Spanier: denn Spanien ist seiner Grösse nach nicht so Volckrei
wie andere Länder in Europa; und man vegönnet daselbsten nicht/ daß jemand ande
als geborne Spanier nach Indien fahren möge: Wir hergegen können alle and
Nationen darzu gebrauchen/ ohne einig Bedencken oder Beysorge eines Abfal
Auffstand oder Meuterey: Auß Ursachen; Daß unser Volck nicht sol können bleib
der Oerter ohne Kauffhandlung auff Europa, weil sie vieler Sachen darauß benöth
seyn werden/ und also unser nicht entrathen werden können; Die Früchte und W
ren auch die dort fallen/ würden ihnen gleichfalls nichts nütze seyn/ wenn niema
wäre/ der sie abholete: Ja/ wenn auch das Gold allda/ wie die Breter in Norwege
D

as Klapholtz in Preuſſen / und die Torffen in Holland auffgeſtapelt wäre / würden
e davon kein Geniß oder Nutzen haben / wenn ſie nicht andere Wahren dafür über-
ommen könten. Dieweil ſie dann nun S. Kön. M. und der Compagny mit Ey-
n verpflichtet/mit niemand / als der Compagny/zu handlen/und auch die Wahren/
ren ſie benöhtigt/ von niemand iemals in beſſerm Kauff bekommen werden können/
s weiß ich nicht abzuſehen/ was ſie für Urſach zu einem Abfall oder Auffſtand haben
önten. Und alſo werden wir auch hiedurch groſſes Vortheil erlangen.

Zum vierdten/ ſo ſeynd die Spanier von Natur hochmüthig/und ſo ehrlieben-
n Hertzens/und tapfern/hohen Gemüths / daß ſie ſich ſchämen zu arbeiten: Aber
vielen Dingen nicht ſo verſtändig und ſinnreich / als das Volck dieſer Länder und
nderer Nationen die wir darzu zu gebrauchen gedencken. Sie verrichten alle ihre
rbeit durch gekauffte Sclaven aus Africa / die viel koſten/ unwillig und gezwungen
beiten / und weil ſie übel tractirt werden / bald ſterben: Daß denn groſſen Schaden
ingt/ ſo wol wegen Verluſts des Geldes/das die Sclaven koſten/als das ſolche Arbeit
rüber alsdañ liegen bleibt: Sie haben aber auch/aus Urſachen ſolcher gezwungenen
rbeit/gantz keine Gedancken zum Eheſtand und vornehmlich darumb/daß ſie wiſſen/
ß ihre Kinder auch Sclaven bleiben müſſen: Daher kompt es daß ſie ſich nicht ver-
ehren /und alſo von Jahren zu Jahren mehr übergeholet werden müſſen: Sie ver-
ſachen auch keinen Abgang der Kauffmannſchafften / wie freye Leute / die eines or-
entlichen Lebens gewohnet ſind und mit Weib und Kindern / Kleider/Haußraht/
d was ſonſten zur Haußhaltung vonnöthen / nothwendig haben müſſen / und aus
egierd und Hoffnung des Verdienſts/Luſt zur Arbeit haben; Denn unwillige Ar-
it iſt allezeit ſchwehr: Und kompt uns auch alſo Vortheils zu / vor den Spaniern.

4. Inllnverdroſſenheit der Septentrionaliſchen Nationen / und Vermeidung deß Schadens ſo die Spanier von ihren Sclaven haben.

Wolten wir dennoch über das Sclaven oder Leibeigene brauchen / könten wir
ff gew iſſe Maß mit geringern Unkoſten als die Spanier darzu kommen. Wolte
er jemand ſagen / daß ſolches den Chriſten nicht frey noch wol anſtünde/ſo mus ich
kennen/daß dem alſo/ wenn man Chriſten oder andere freye Leute zu Sclaven ma-
en wolte: Allein daß man den Leuten/ die Sclaven ſeynd/und die den Todt aus ge-
iſſen Urſachen verdienet haben /oder ſonſten getödtet werden ſolten/das Leben ſchen-
en und ſie hernacher davor zur Arbeit halten wolte / vermeine ich / habe ſo groſſes
edencken auch eben nicht; Sondern wircke Vielmehr dieſes / daß viel böſe Buben/
wol hier / als in andern Ländern/ehe durch beharliche ſchwehre Arbeit/ die von ihnen
s der Teuffel geflohen wird/von Miſſethaten abgehalten werden; Solten als wann
e wiſſen / daß ſie ſterben müſſen / und auff ſolche böſe Stunde es / ihrem Sprichwort
ach/ wagen; Oder doch dieſelbe / in Betrachtung / daß tägliche Arbeit ihr täglicher
odt/nicht groß achten. Jch glaube auch im Gegentheil / daß viel Ubelthäter dem/
er ſie alſo vom Todt errettet / wol danckbar ſeyn und treulich dienen ſolten / zumal
enn ſie dabey Hoffnung/durch gute Dienſte ihre Freyheit hinwiederum zu erlangen/
berkommen möchten: Jnmaſſen denn auch die Sclaven/ die man aus Africa über-
ringt/ meiſten theils ſeynd Leute / die im Kriege gefangen worden / oder den Todt
nſt verdient haben / die der jenige/welcher ſie alſo / es ſey im Krieg oder ſonſt / in ſeine
ewalt bekommen / vom Leben bringen würde / wann er nicht Hoffnung hette/etwas
us ihrer Verkauffung zu gewinnen/wiewol hier viel Mißbrauchs mit unterlaufft.

Wie man zu Sclaven auff allem Fall gelangen könte/ mit geringeren Unkoſten; und wie fern Chriſten ſolches zuſtehe:

Jch will aber allhier nicht viel diſputiren/ob erlaubet ſey Sclaven zu halten/oder
icht/ſondern dieſes zu Entſcheidung der Theologen und Juriſten / die es angehet/
ellen: Und nur dabey erinnern; Weil in Europa an vielen Oertern gebräuchlich/
aß man Ubelthäter auff die Galeren/ ins Zuchthauß / und zu ewigen Gefängnüs ver-
ammet / oder zu verachteten Dienſten gebrauchet: Daß man an gewiſſen Oertern
einen Handel treiben mag / man ſey denn 7. Jahr in einer ziemlich harten Dienſtbar-
eit geweſen: Und daß Länder ſeyn: Da die Bauren recht Leibeigen ſeyn nichts eige-

In Betrachtung daß dergleichen andere Dinge in täglicher Ubung.

nes besitzen/daß ihnen von ihren Herren nicht frey abgenommen werden mag/un dann auch wol nicht allein umb Geld verkaufft/sondern für unvernünfftige Thiere/al Ochsen/Pferde und Hunde/vertauschet und verschencket werden mögen: Ob nich solches alles eine viel grössere Dienstbarkeit sey/als derer/die als Sclaven den Spani ern dienen. So nun aber solches zugelassen ist/wäre meines Bedünckens/auch noc wol zu zulassen/daß man derer Leute/die Sclaven seyn/und Sclaven bleiben müssen wir kauffen sie gleich oder nicht/Dienste sich gebrauchte. Ich geschweige wie so vie Menschen/solcher Sclavenhafftigen Art gefunden werden/die/so lang sie frey seyn weder ihnen selbsten/noch ihrem Nechsten nütz seyn/und in Dienstbarkeit durch äu sersten Zwang gehalten werden müssen.

Und welcher Gestalt es nicht wieder die Liebe des Nechsten/sondern dieselbe vielmehr erweise

Wenn es auch nöthig seyn solte/daß wir ie Sclaven halten müsten/könte wo ein Mittel gefunden werden/daß es geschehe sonder Verletzung der Liebe des Nechsten Denn/wäre es etwa eine Tyranney/die Kinder solcher Sclaven/so nicht mißhandeln auch für Sclaven zu behalten; So gebe man denselben Freyheit: Wäre es ungebühr lich/daß jemand seyn Lebenlang in Dienstbarkeit gehalten würde; So rechne ma was der Sclave kostet/und lege ihm alle Jahr auff ein gewisses durch Arbeit abzutra gen/und wenn alles bezahlt ist/so lasse man ihn frey: Bey welcher leiblichen Freyheit e durch Gottes Gnade/und unser Christliches Umbgehen mit ihme/zu der Erkäntnu des wahren Gottes/und also zu der Geistlichen Freyheit gebracht werden könte: Wel ches dann nicht wieder die Christliche Liebe streitet/sondern vielmehr auff gewiss Maß dieselbe erweiset; Und die dann solches gebührlich gebraucheten/hetten vo Gott zu gewarten was Danielis am 12. stehet: Daß die/so viel zur Gerechtigkeit wei sen/werden leuchten wie die Sternen immer und ewiglich: Wiewol ich gewis bin/wi dessen allen nicht bedürffen sollen/denn uns keine freye Leute mangeln werden.

5. In unserer vermutlichen Humanitet gegen der Spanier Crudelitet/dadurch sie ihnen die Lande selbst unfruchtbar gemacht,

Daß wir auch/zum fünfften/von den Einwohnern in Indien/mehr Vortheil zu erlangen als die Spanier thun/und gethan haben/ist daraus offenbar: Daß sie wie ihre Historien bezeugen/viel Millionen Menschen Tyrannischer Weise umb Leben gebracht/viel Königreiche und Länder von Einwohnern entblöset/und doch da durch keinen Nutz von ihnen überkommen haben. Wann wir derowegen wol mit ih nen umbgehen/sie zu politischen Wesen folgends zur Christlichen Religion bringen/un mit guten Exempeln vorgehen; So ist ausser allem Zweiffel/daß wir dißfalls/sonder bares Vortheil zu hoffen und zu erlangen: Weil sie an etlichen Oertern sehr arbeitsa seyn/und sehr nach Kleidern streben/auch andere Nothturfft aus Europa begehren So dann einen grossen Kauffhandel geben wird.

6. In andern Wahren/so wir mit Vortheil von Spanien heraus zu bringen verhofft

Zum sechsten Vortheil wil ich dieses anziehen; Daß ausser den Wahren/di im Vertragbrieff angedeutet/als Wein/Oel/Reiß/Baumwoll/Farben/etc. Noc andere können angewiesen werden/die mehr abgehen sollen/als alle die Speeerey/s aus Ost-Indien kompt: Denn jederman bekandt ist daß unterschiedene Länder i unterschiedenen Climaten auch unterschiedene Früchte geben. Welches dann nie mand frembd fürkommen soll; Und kan man dessen Exempel unter andern am Taba haben; So doch nur eine Unfleterey/und keinen andern Nutz gibt/denn daß es da Gehirn turbirt/und die Trunckenheit vermehret; Nichts desto weniger mehr Gel des darauß gelöset wird/denn alle Specereyen/so aus Ost-Indien kommen/außtra gen/welches zwar/wenn es vor etlichen Jahren von jemand vorgegeben worden wäre ehe man es in der That erfahren/niemand hette glauben werden.

7. Vortheil: daß wir dieses Orts auch gar geringe Wahren mit Vortheil werden herauß führen können.

Das siebende Vortheil erscheinet unter anderm auß dem Exempel vom Salt so die Holländer aus West-Indien zu holen pflegen/und es verkauffen umb 180. Tha ler das Hundert/das ist 9. Last/daran sie denn grossen Gewinn haben: Diese 9. Las wägen ungefehr 40000. Pfund: Das Pfund auff 1. Vierichen/das ist den vierdte Theil/eines Lübischen Schillings/Stüyvers/Rundstücks oder halben Batzen/ma chet 311. Thaler: Das ist bald noch eins so viel/als die Holländer es zu verkauf

fe

n pflegen. Woraus dann erſcheinet/ daß die Wahren/ deren Pfund nur eines ſolchen Viertchens/ das iſt noch nicht 2. Pfennige wehrt/ zu uns mit groſſem Vortheil heraus ebracht werden könne: Welches die Spanier ihrer koſtbaren Außrüſtung und an- erer Urſachen halben nicht thun können.

Zum achten wird im Vertragbriefe geſagt/ daß wir mit minderer Gefahr/ als ie Spanier/ handlen/ beſſere Gelegenheit die Güter zu verſenden/ und allerley Wah- n und Kauffmannſchafften/ ſo zu dieſem Handel dienen/ an der Oſt-See und andern Oertern in beſſerm Kauff haben/ und wieder außgeben können: Welches dann ſo klar /daß ich ſolches weitläufftig zu beweiſen/ nicht nöthig achte/ weil auch droben zum Theil davon gehandelt worden.

8. In unſers Orts weniger zu beſorgenden Gefährligkeitẽ/ auch leichter beyſchaffung allerhande Wahren zu dieſem Handel gehörig.

Zum Neundten wird angezeigt; Wiewol die Güter alhier im Reich verſichert eyn: Und daneben die geringe Gefahr/ ſo bey dieſem Handel fürlauffen möchte/ ob lugen geſtellt: Weil nun das erſte oben berühret iſt/ und das andere hernacher weit- ufftig außgeführet werden ſoll/ wil ichs dabey bleiben laſſen/ und noch andere drey Nutzbarkeiten darzu ſetzen.

9. In der guten ſicherheit aller Güter in dieſem Reiche.

Iſt derowegen das zehende Vortheil; Daß wir der Gold und Silberberge/ eſſer als die Spanier genieſſen werden/ darumb daß wir Mittel haben/ dahin mehr Volcks zu bringen als die Spanier. Und ſeynd uns die Oerter/ da es ſo viel Silber nd Goldminen/ als hier im Königreich Kupffer und Eiſengruben/ ziemlich wol be- andt. Die Spanier haben deren zwar viel geöffnet/ müſſen ſie aber gutes Theils ngebraucht/ aus Mangel des Volcks/ liegen laſſen; Denn ſo bald ſie eine reichere nden/ ſo gehen ſie dahin/ und laſſen die andern liegen.

10. In unſerſeits erſcheinenden mehrer Nutzbarkeit der Bergwercke.

Wir werden zum eilfften viel Wahren und Früchte überbringen können/ die ir ſehr noth haben/ und uns groſſen Nutzen bringen; So aber die Spanier nicht mö- en noch wollen überführen/ darumb daß ſie ihrem Land ſchädlich ſeyn würden/ als da eynd: Wein/ Oel/ Saltz/ und andere dinge/ die ich gewiſſer Urſachen halber verſchwei- e: Dann/ wann ſie ſolche überführeten/ ſolten ſie ihre Landes-Nahrung verderben/ die- eil ſie dieſelbigen in ihrem Lande zuvor bereit überflüßig haben und ſelbſt daraus aus- eben.

11. In Überbringung unterſchiedlichẽ Wahren/ ſo uns mehr dienlich als ihnen.

Zum zwölfften iſt auch nicht zu verſchweigen/ weil die Sicherheit des Gewin- es zum theil darinnen beſtehet; Daß das Volck ſo übergeführet wird/ wie auch die Nationen/ ſo ſich unter S. Kön. M. unſers allergnädigſten Herrn Schutz geben erden/ mit niemand ſollen handeln dörffen/ als mit der Compagny; Von derſelbi- en einig und allein kauffen was ſie nöthig haben/ und ihre Früchte und Güter an die- lbige hinwiderumb verkauffen. Woraus denn folget/ das wir von ihnen ſo viel rwerben und gewinnen mögen/ als wir nach Billigkeit wündſchen oder begehren wol- n/ und die Leut allda nichts deſto minder in ihrem Wolſtand bleiben und darinnen nehmen können.

12. Daß auß denen Landẽ/ ſo aus zu theil werden mit niemand als der Compagny Hanthirung getrieben werden ſoll.

Biß hieher habe ich bewieſen die groſſen Vortheil vor den Spaniern/ wil nun uch kürtzlich berühren/ was für groſſe Commoditeten und Vortheil wir auch haben r Holland/ und wie wir deren noch mehr überkommen werden/ wenn dieſes Werck in inem Gang iſt. Und ſolche beſtehen nun in dem wolfeilen Kauff der Küchen-Spei- n/ Arbeits-Lohn/ Außrüſtung der Schiffe/ minderen Zöllen/ Beſchwehrungen/ Schatzungen und andern vielen Dingen mehr: In dem Fleiſch/ Brod und Butter/ ꝛc. faſt den halben Theil beſſers Kauffs alhier als in Holland iſt/ wann man darauff mit nter Ordnung acht haben wil: Wie auch unterſchiedene Güter und Dinge/ welche u dieſem Handel und der Außrüſtung dienlich ſeyn/ als da iſt: Holtz/ Kupffer/ Eiſen/ Stahl/ Geſchütz und Munition/ ꝛc. Wenn nun hiezu gerechnet wird das Arbeits- ohn und Koſten/ ſo auff die Güter in dem vielen verladen und verſchiffen fallen/ ſo iſt arans leichtlich zu befinden/ daß wir zwölff oder funffzehen pro cento beſſer dißfalls andeln und alſo Vortheil für ihnen haben können. Allein vornehmlich haben wir ieſes auch noch für ihnen/ daß ſie in Oſt-Indien gegen den Spanier und etliche In-

Unterſchiedene Vortheil unſers Orts für den Niderländern und andern.

nn 2 dianer

dianer kostbare Krieg führen/und auch in West-Indien mit den Spaniern im Streit
seyn; Welches den Handel sehr beschwehret / und den Gewinn verzehret: Sie seyn
auch so wol dort als auff ihrer eigenen Cüsten; Und unter Weges deßhalben in deste
grösserer Gefahr: Dessen wir allen überhoben / dieweil wir keinen offenbahren Feind
haben/und S.Kön. M. mit allen / die eine Macht auff der See haben jetziger Zeit
in Freundschaff stehet / welches uns dann vieler Unkosten und Gefahr befreyet.

Daß bey diesem Handel zu gleich gröster Gewinn und weniger Gefahr als bey allen andern Hanthirungen.

Damit aber nicht jemand gedencke/als wenn ich ihn auff seine Speiß zu Gast lade
thete/in dem die Gefahr so groß seyn köndte / daß ihme die Mahlzeit gar zu theur an
kommen und die Suppe der Kohlẽ nicht wehrt seyn möchte; So wil ich dennoch gründ
lich und deutlich zu vernehmen geben/wie gar kleine Gefahr hiebey verhanden. Denn
ob wol alles/so in der Welt ist/seine Gefahr umb und bey sich hat / und nichts so sicher
welches nicht bald unsicher werden kan: So hat gleichwol eine Fürsichtigkeit darin
nen Statt/daß man solche Sachen zur Hand nehme/die bey der Hoffnung deß größten
Gewinns der mindersten Gefahr / Menschlicher Weise / unterworffen seyn. Nun
ist der Gewinn/so alhier verhoffentlich und guter apparentz nach zu erlangen/nicht ein
schlechtes Interesse oder Zins / als 5. oder 6. pro cento,wie solchen mit Gefahr seines
bahren Geldes einer oder der ander gleichwol suchet: Oder 3. oder 4. pro cento, wie
die Landgüter geben: Sondern man wird in wenig Jahren von einem Pfenning drey
oder vier an dem Capital/ wenn man es auffwachsen lassen wil / gemacht haben: Oder
so bald das Capital nur auffgebracht/wird ein jeder jährlich davon einzunehmen haben
eine Rente/die seinem Capital wol gleich seyn kan. Und daß auch hierinnen die Ge
fahr geringer/als in einiger andern Hanthierung(verstehe rechtmäßige und zugelasse
ne Handlungen: Nicht Wucher / Schinderey oder dergleichen Stuel-Raubereyen
und Bubenstücke; Sondern wenn einer sein Geld entweder auff Interesse oder Wech
sel außthut / an Kauffmannschafften bestätiget / oder an Laud-Güter anwendet) w
ich mit folgendem beweisen.

Aus was Dingen die Gefahr zur See bey den Assecurantien geschätzet wird.

Und zwar Anfangs ist zu wissen; Daß zwischen dem Handel / so zu Land od
Wasser getrieben wird/kein ander Unterscheid/denn daß die Gefahr zu Lande geme
niglich geringer ist/als zur See: Diese Gefahr nun zur See wird von den Kauffle
ten im versichern oder assecuriren gering oder hoch geschätzet/aus Betrachtung d
Reisen/ob sie nahe oder fern seyn; Der Hafen / darinn man zu fahren gedenckt / ob s
böß oder gut; was für Seeströme oder böse Gründe sie vorbey fahren müssen; Wa
für Gefahr zu gewarten von Meerräubern oder andern Feinden: Es wird au
acht gegeben auff den Schiffer; Die Beschaffenheit des Schiffs / ob es starck/gu
oder alt / schwach und schlim; Was für Volck darauff; Was für Geschütz un
Kriegs-Munition; Was für Zeit im Jahr; Was für Winde und gewitter man si
zu besorgen/und was dergleichen Dinge mehr.

Wie hoch das gewöhnliche Assecuration Geld aus Holland in unterschiedene Plätze.

Und ist also das gewöhnliche Assecurantz oder Versichrungs-Geld aus Ho
land auff Türckey 14. pro cento; Auff Venedig 13. pro cento; Auff Livorno, G
nua, Marsilien 10. pro cento; Von Hamburg auff Spanien 12. pro cento; Au
die gantze Cüste oder Seekanten in Africa und West-Indien pflegt die Versicherun
zu seyn auß Holland 4½. oder 5. pro cento. Welches dann gnugsam anzeiget / da
die pericien auff Spanien und Italien viel höher werden gerechnet / als auff Afric
und West-Indien.

Wie hierauß erscheine daß man hiebey ausser aller Gefahr: weil man am Unkosten so viel ersparet als die Assecurantien allenthalben hinauftragen.

Nun habe ich bewiesen / daß wir hundert auff hundert besser Kauffhandeln kö
nen als die Spanier/und 12. oder 15. auffs hundert besser als die Holländer oder ande
Länder: So mus je gewißlich folgen/ daß wir auff gantz kein pericle fahren dörffe
weder von der See / noch Seeräubern/Brand oder dergleichen. Denn wir gewi
nen von unsern Gütern oder Wahren so viel mehr vor allen andern/als wir von all
curiren geben müssen/und die Gefahr wird uns gar bezahlt: Das wir also / was u
die Assecuration kostet / bey uns selbst wieder gewinnen. Und ist also gleich viel/
man auff Ost-oder West-Indien / auff Engelland oder Holland fähret / wenn ma
jed

desmahl ſo viel gewinnen kan/ als daß Intereſſe, und die Gefahr außträgt. Dero-
egen wir uns dann nicht allein weniger Gefahr als die jenigen / ſo Güter über Land
nden/ſondern auch als die/ſo ihre Wahren in ihren Gewelben oder Packhäuſern ſte-
nd haben/zu beſorgen.

Daß die Gefahr hierin ſehr klein / entſtehet ferner daher / daß die Summa / ſo
n jeder eingeſchrieben in vier Jahren allererſt auffgebracht/ und ſolcher vierdter Theil
iederumb auff viel / ja wol auff 20. oder mehr Schiff / außgetheilet wird: Daß alſo
r etwan tauſend Thaler eingeſchrieben / nicht mehr als 12. oder 15. Thaler in einem
Schiff wagen/oder in die Schantz ſetzen darff. Und wann nun die Schiff auff un-
rſchiedene Oerter fahren / ſo iſt die Gefahr dannenhero wiederumb geringer: Ein-
mal das/ſo an einem Ort verlohren werden möchte/am andern wiedrumb gewonnen
erden kan: Darumb auch ſonſt ins gemein / wenn ein Kauffmann Gelegenheit hat
ine Güter auff viel Schiffe zu vertheilen / er keine oder je gar geringe Aſſecu-
ntz ſuchen / und wenn er ſich etwas begütert befindet / tauſend Thaler auff einem
Schiff zu wagen/ſich wenig bedencken wird.

Wie gering die Gefahr ferner zu achten/unter andern wegē der Vertheilung.

Wolte aber jemand fragen / ob dann nicht die Flotta gantz und gar/oder halb /
der etwa an dem vierdten Part verlohren werden / oder untergehen könte; So wird
m dieſes zur Antwort/daß ſolches nicht unmuglich: Allein was müglich/geſchiehet
arumb nicht fort: Und weiſe ich ihn hiemit an die Erfahrung / daß in den hundert
Jahren/ſo lang die Weſt-Indiſche Flotten auff Spanien gefahren/keine gantze Flotta
eblieben. Es möchte auch gleich der viedte Theil / (ſo doch auch gantz ſelten erfah-
n und Gott der Allmächtige verhoffentlich wol abwenden wird) zu ſchaden kommen;
So würde doch ſolcher Schade durch die andern / ſo wol einkommen / wieder einge-
racht und erſtattet.

Und daß man in hundert Jahren nicht erfahren/daß eine gantze Flotta geblieben.

Wann auch jemand die Gefahr / ſo er in abſonderlichen Handlungen betrach-
n muß/vergleichet mit dieſer: So wird er befinden / daß die Gefahr bey abſonderli-
er Handlungen viel gröſſer / als die ſo bey der Compagny fürfallen möchte: Denn
wird ins gemein allda bey einem Schiff mehr Gefahr / als alhier bey 25. gewertig
yn müſſen: So mus er auch mannigmal einem Factorn alle ſeine Wolfahrt vertrau-
n / und in die Hände ſtellen: welcher durch Vertrauen an andere offtmals verdorben
ird/oder durch ſein Abſterben in frembden Ländern/ die Güter in Unrichtigkeit und
Ungewißheit hinder ſich läſſet. Läſſet er ihm denn auch ſchlimme Schulden / mus er
s haben. Verderben etwa die Wahren / kan er leichtlich auff einmal arm werden.
Schlagen die Wahren ab/verleuert er vielmal an ſtatt daß er vermeinte zu gewinnen;
Durch Brand/ Waſſerfluthen/Krieg oder Einnehmung der Städte/können alle ſei-
e Mittel in ſeinem eigenen Hauſe/Caſſa oder Packhauſe zu nichte werden.

Daß bey particulir Handlung vielme Gefahr zu beſorgen aus 7. Urſachen.

Da hingegen bey dieſem Werck / viel Augen ſeynd / die Auffſicht haben/faſt ein
antzes Königreich: Denn es wird dieſes Werck nicht einem allein / ſondern einem
antzen Corpori und groſſen Geſellſchafft vertrauet: So kan man auch ſelbſt Ach-
ung mit darauff geben/oder einen guten Freund haben / der es ſeinet wegen verrichtet.
Schlimme Schulden können einem alhier ſo wehe nicht thun/weil ſie über einen allein
icht gehen. Verderben etwa Wahren oder ſchlagen ab / das kan bey ſo vielen nichts
onderlichs auff ſich haben: Die Güter auch die bey einem Corpore, und als in einer
Hand ſeyn/ können beſſer auff hohen Preiß gehalten und geſetzet werden / als wenn
ie in Vielerley Händen ſind: Wegen der Vertheilung der Güter in unterſchiedene
Schiff/ Oerter nnd Länder / kan auch nicht alles zu gleich verlohren werden oder zu
Unglück kommen. Und zweiffele ſonſt im geringſten nicht / es werde ein jeder leicht
ehen/daß dieſer Compagny Handel nimmermehr ſo viel Gefahr / als eine Particular-
Handlung/ unterworffen.

Derer keine anderſeits zu befinden.

Ja es erſcheinet auch aus bemeldten Gründen / daß nicht allein in dieſer Com-
pagny/ſondern auch in allen groſſen Geſellſafften beſſer und ſicherer zu handeln ſey/
als für ſich allein; Wie ſolches die Erfahrung in Engelland außweiſet: Da vor

Daß ordinarie/beſſer ſey handlen in Comp.

als in particulier/auch weniger fallimenten dabey.

etlichen Jahren sehr grosse Compagnyen auffgerichtet/und löblich continuiret wo
den/zu grossem Nutz des Reichs und der Unterthanen. Wannenhero dann auch
Erfahrung bezeuget/daß die jenigen/so in solchen Gesellschafften bleiben/und s
sonst nicht in ander Weitläufftigkeiten stecken/gar selten zu fallissimenten gerathen

Einwurff wider Handlungen in Comp.

Ich weis zwar wol/daß viel Kauffleute seyn/welchen diese meine Reden nicht
lerseits gefallen wollen/in dem sie fürgeben: sie wollen ihr Geld keinem andern unter
Hände geben/wollen selbst Herr darüber seyn/achten sich so klug als andere/meyn
auch sie können ihr Geld/wenn sie es allein in ihrer Verwaltung haben/öffter seh
und überschlagen: (welches sie aber sonst hiebey/so offt Schiffe einkämen oder Au
theilungen geschehen/auch wol thun könten.) Uber das bilden sie ihnen ein/als s
die Particular-Handlung darumb besser; Daß frembde Leute dabey eher sehen könne
ob einer ein grosser Mann/und von grossen Trafiquen; welches dann den Credit ma
nigmal gewaltig stärcke: Und hierauff lauffen fast alle Gedancken hinaus der jenig
Kauffleute/so absonderliche Handlung mehr/als Gesellschafften belieben. And
aber seynd noch abgönstig/und können nicht leiden/daß andere Leute neben ihnen ihr
Nutz schaffen/und gedencken nicht/wenn sich hergegen Schaden begibt/und Verl
verursachet wird/daß andere ihr Theil auch darvon tragen.

Was in den Niderlanden die Leute von dergleichen Comp. abhält/daran aber nicht die Comp. an sich selbst ursach/sondern andere/etc.

Im Niderland hält die Leute ab in grosse Compagnyen sich zubegeben/die K
ge der Participanten über die Bewindheber oder Verwalter der Ost-Indischen Co
pagny/so wol ihrer schlimmen Regierung/und bösen Verwaltung halber; Also daß
keine richtige Rechnung von ihnen überkommen können. Wie es nun damit beschaf
fen/gehet uns nicht an. Gesetzt aber/daß ihm also sey/so ist gleichwol das Hande
in einer Compagny da nicht Ursach an/sondern daß die Conditionen des Privile
1. nicht wol gestellet seyn; Daß man den Verwaltern durch gar zu groß Vertrauen d
2. Zügel zu lang/und die gebührliche Zeit zu Abnehmung der Rechnungen fürbey schiess
3. gelassen; Daß die Magistraten aus den Städten in dieses Werck eingeschlichen/u
4. den Participanten über den Kopff gewachsen: so auch/daß die hohe Obrigkeit/der
auch etliche Verwalter mit seyn/nun schwerlich Mittel finden kan/der Sachen
helffen/und gebührliche andere Verschung zu machen. Es laufft auch ziemlich Mi
gunst mit unter: Und weil die Verwalter darneben in hohen Aemptern sitzen/sind
dahero jederman im Auge/und mehrerm urtheilen und tadlen unterworffen/als wen
sie sonsten Privat-Personen wären.

Welches dann zu unser Sache viel mehr dienet/weil sie/die Holländer bey solcher Confusion und Ubelstand gleichwol noch guten Gewinn haben.

Und gereicht dieses alles zu Bekräfftigung meines Vorgebens/daß nehmlich
sehr förderlich und gut sey in grossen Compagnyen zu handeln: Denn ob wol/wie g
dacht die Compagny Verwandten in Niderland sehr klagen über die Verwalter/au
sonst ziemlich Verlust gelitten; Und noch darzu schwehre Kriege gegen den König
Spanien/die Engelländer und Indianer geführt haben; Ist doch ihr Gewinn noch
gut/daß sie von einem Pfenning vier gemacht/aller Schaden und Unkosten abgezoge
so warlich kein schlechter Profit. Nun gebe ich zu bedencken/was es solte gegebe
haben; Wann mit der Sachen wol umbgegangen worden wäre; wenn sie keinen Kri
geführet; und viel unnöthige Geld-spillderungen unterwegen gelassen hetten/sie wü
den allem Ansehen nach/achte von eins bekommen haben.

Und aber wir hingegen alles verbessern können.

Worauß denn leicht abzunehmen/was uns für ein Gewinn zuwachsen werd
Weil wir nicht allein von keinem Krieg wissen/uns auch mit Gottes Hülff darau
gar wol zuhalten/und aller anderen Unfügnüssen und Ungelegenheiten völlig g
übriget zu seyn hoffen: Denn wer sich an einem andern spiegelt/der spiegelt sich a
muthig: So seynd auch alle Mängel die in ihrem Privilegio zu befinden/allhier er
zet/und hat ein jeder/der mit einlegen wil/Freyheit/alles das/so ihn zu erinnern n
thig bedünckt/bey zu bringen; Bekompt er dann keine Begnügung/so behalte er se
Geld: So stehen wir auch allhier unter einem Heroischen tapffern König/der die G
rechtigkeit hoch liebet; Der Willen und Macht hat über sein gegebenes Privilegiu
zu halten; und zu verhindern/daß dem im geringsten nichts zu wider oder zu kurtz g
sch

...hehe: Und die Ubertreter oder ſchlimme Haußhalter gebührlich zu ſtraffen.

Und hat ſich niemand zu kehren an etlicher unbedachtſamer Leute Reden; Als ...ann viel ſicherer ſey zu wohnen und zu handeln unter einer Republic, als unter einem König oder Fürſten; Da doch nicht allein vernünfftige wolgegründete Urſachen/ſon... ern auch die Erfahrung in Franckreich/Engelland/auch Spanien ſelbſt/bey den Oſt... nd Weſt-Indiſchen Handlungen/ſchlecht das Widerſpiel außweiſen.

Daß ohne Grund ſey/ als ob ſicherer wär zu trafiquiren in einer Republiquen als einem Regno.

Bißher von Kauffmannſchafften: Was aber Häuſer/ bewegliche und unbe... egliche Güter/ auffm Lande und in Städten angeht/ ſo ſeynd die auch nicht ohne röſſerer Gefahr: Die Häuſer können verbrennen; Haben viel Unterhalts und Ver... eſſerungen vonnöthen; Geben kleine und ſchlechte Einkommen; Und verfallen mit ...er Zeit: Die bewegliche Güter können auch durch Brand/Diebſtal oder Raub ver... hren werden; Inſonderheit Gold/ Silber oder Kleynodien/ ſo die Kriegsleute am ...eiſten zur Zeit des Kriegs/und bey Einnehmung der Städte lieben/weil ſie ſolches am ...glichſten mit wegnehmen können: Die Landgüter ſeynd auch vielem Unglück unter... ...ben; Als Mißwachs/ Ungewitter/ und allgemeinen Land-Verderben; Da einer ...icht durch Krieg/ innerliche Auffruhr/ und andere Zufälle von Land und Leuten ver... ...ieben und verjagt werden kan: Dann ob zwar feſte und unbewegliche Güter nicht ...eggenommen werden können/ ſo folgen ſie auch gleichwol ihrem Herrn nicht nach/ ...enn es an ein fliehen oder außreiſſen gehet.

Daß bey dieſem Werck minder Gefahr ſey als bey Häuſern Gülden und anderen Kleinodien.

Landgüter/ die dann ihre Herrn in der Flucht nicht folgen.

Die Erfahrung deſſen hat uns Niderland gelehret/ da keine Leute übeler da... ...n waren/ als ſie der Religion halber leiden/ und für der Tyranney der Feinde flie... ...n muſten/ als die Geld auff Renten/und nichts dann unbewegliche Güter hatten; ...ndem ſie alles verlohren/ und ihre Güter confiſcirt wurden: Und wenn ſie etwan ...zeiten ſolche Güter halber ſich verſpätet/ und lange geharret hatten/ ſich gefangen ...ben und tödten laſſen muſten: Oder wenn ſie ja mit ledigen Händen auſſerhalb Lan... ...s kamen/in die äuſſerſte Armuth und groſſes Elend geriethen: Allerdings wir auch ...utiges Tages in dieſen kläglichen Zeiten/ in dem Teutſchen Kriege mehr denn zu ...el klägliche Exempel für Augen haben/ da Leute die ſonſt von Landgütern und der... ...eichen/ſehr reich und von groſſem Anſehen/in ſehr groſſe Armuth gerathen; Und es ...h anſehen läſt/ als wenn das Wetter noch nicht fürüber.

Deſſen Erfahrung in den Niderlanden/und bißher in Teutſchen Landen.

Wenn derowegen alles gegen einander gehalten und erwogen wird/ ſo kan man ...nden/ daß die welche ihr Vermögen in dieſe Compagny wenden/ viel weniger Ge... ...hr zu beförchten/ als die andere Nahrung und Kauffmannſchafften treiben/oder ande... ...Güter beſitzen. Denn Menſchlicher Weiſe davon zu reden/ hat man allhier wenig ...rſach ſich ſonderliches Verluſts zu befürchten: Und was den Gewinn betrifft/ ſo ...zehenmal mehr Gewinn dahero/ als von feſten Gründen zu hoffen: geſchweige; ...aß vielmals durch Krieg/ Sterbens-läuffte und Abgang der Nahrung/ die feſten ...üter über die Helffte ſich verringeren.

Beſchluß dieſes Puncts.

Welchen Ungelegenheiten und Beſchwerden zu entgehen/ich nun zwar niemand ...then thu/ daß er ſeinen Ordentlichen Beruff verlaſſen/ alle ſeine feſte Güter verkauf... ...n/und das Geld in dieſe Compagny einlegen ſoll: Wie auch dieſes nicht meine Mey... ...ung iſt/ daß jemand/ der drauſſen wol geſeſſen iſt/ ſeine Wohnung verändern/ und all... ...er in Schweden ſich niederlaſſen; Seine ſchuldige Pflicht hindanſetzen/ etwan ...euloſer Weiſe die Flucht nehmen/ ſein Vaterland verlauffen/ und ſeine Stadt und ...itbürger/ denen er beyzuſtehen und Hülffe zu leiſten Schuldig/ bößlich verlaſſen ...ll.

Daß dieſes Wercks wegen niemand ſeinem Beruff zuwider handeln dörffe.

Sondern mein Vornehmen iſt/ allein zubeweiſen/ daß auff allen Fall ſehr ...ut und klüglich gethan ſey/ ſeine Haab etlicher maſſen zu vertheilen/ und nicht zu ...iel Eyer unter eine Hänne zu legen. Anders theils/ daß denen/ die albereit ver... ...ieben/ und ſich ſonſten nicht zu erhalten wiſſen/gute Gelegenheiten alhier gegeben ...eynd/ mit guter Sicherheit ihren Unterhalt zubekommen/ und ihr Geld wol und ...uff guten Gewinn/ anzulegen: Und die jenige ſo fornen an der Spitze ſitzen/

Sondern ſich etwa nur auff einen oder andern Fall gefaſt halten ſolle.

Was denen so vertrieb[en]/ oder doch an der Spitze sitzen/ dabey zu thun und zugewarten.

und täglich eines Uberfalls/oder daß ihre Städte belägert und eingenommen werde möchten / gewertig seyn müssen / beyzeit darauff bedacht seyn sollen/wie sie in Zeit d Noth was zu finden wissen / davon sie zu ihrem Behelff mit Weib und Kindern leb können. Kähme es dann dazu/ daß sie etwa anhero fliehen müsten/so sind ihre Na men dadurch/daß sie in diese Compagny geschrieben / allbereit bekandt / und sie wege ihres geneigten Gemüths zu solchem löblichen Werck / desto mehr wilkommen. I dann das nicht nöthig/so sollen doch ihre Gelder alhier so wol bewahret seyn/als wen sie dieselbigen in ihrem Kasten hätten: Welche Versicherung daher desto mehr abz nehmen / daß die eingelegten Gelder unter der Verordnung und Disposition d Hauptparticipanten bleiben / die selbsten das ihrige nicht leicht wegwerffen/sonder nach dem das erste Vierdte Theil vorsichtiglich angelegt/und kein Vortheil befund worden/es dabey bewenden lassen / und den außgezahlten Vierten Theil einem jed beym zurück-kommen/wieder zustellen werden. Trüge sich denn etwas anders zu/ hat ein jederman sein Recht/ daß er dißfalls bey der Compagny hat/an jemand ande zu verkauffen; Und kan er also sein Geld/seinem Belieben nach / so offt er wil / wied zusehen und zu gebrauchen bekommen.

Exempel an den Niderländischen Comp. darinnen auch der Unmündigen Gelder am desten versichert werden.

Uber obbemeldtes alles/ dadurch die kleine Gefahr bey dieser Sachen angede tet worden/haben wir noch für uns die Exempel in andern Ländern: Als erstlich; W wir vom West-Indischen Handel aus Spanien fürgebracht: Dann auch die O Indischen Compagnye in Engelland/Franckreich/ Dennemarck: Aber fürnehmli im Niederland: Da die Gefahr wegen dessen / so in die Ost-Indische Compagny g legt / so wenig geachtet wird / daß man Leute findet / die da 50. 60. ja hundert tause Thaler in der Ost-Indischen haben / und kein Geld besser / als darinn versichert u verwahret halten. Welcher Ursachen halber auch in dem Niederland gewöhnlich i daß Vormünder armer Waysen Geld darein legen mögen.

Wie hoch die West-Indianische/ zwar übel bestalte Compagnye/ von den Herren Staden geschätzet.

In der angefangenen West-Indischen Compagny / findet man auch Leute/ 30. 40. tausend Thaler eingezeichnet: Und ob wol sothane Compagny übel angefa gen/auff bösem Fundament beruhet/und in Ansehung ihres geringen Capitals/gar schwehre Kriege auff sich nimbt / deßwegen auch mehr Schaden als Frommen bri gen möchte; So ist doch von der Herren General Staden der vereinigten Provintz selbiges Werck so hoch-wichtig geachtet / daß sie / als ihr Stillstand noch währet und sie darinn noch länger zu bleiben verhofften/derselben ein solch Privilegium erthe haben / daß dem Lande oder gemeinen Landes-Einkommen wol über 50. Tonn Goldes kosten / oder Schaden bringen wird; Und wäre dennoch davon sehr weni Nutzungen ins gemein gefallen/ohne das die Gemeine Nahrung dadurch in etwas ve bessert werden möchte.

Gegensatz erörtert; und was betagte Leute dabey zu bedencken/ für sich und ihre nachbleibende Wittwen und Waysen.

Wil dero halben mir keinen Zweiffel machen / es werde ein jeder / der die angez gene Gründe wol erwogen /leicht erkennen/daß die Gefahr/so bey diesem Handel/se klein sey / und wenig zu achten. Lasse mich aber bedüncken / daß noch Leute gefund werden möchten/die da etwa bedencken / daß sie alt und schwach/ und derohalben nic glauben / daß sie dieser Compagny endlichen Fortgang erleben/und also der vollko menen Früchte derselben theilhafftig werden könten; Und derowegen dieses Wer nicht für sie zu seyn erachten: Worinn sie gut Recht hetten / wenn ein jeder seine G ter mit sich ins Grab nehmen möchte / und dahero dieselben alzeit nahe bey sich z Hand haben müste; Weil aber solches nicht geschehen kan / und sie alles alhier lass müssen/ist gewis für ihre Erben keine bessere Versicherung/als diese Compagny; D ihre nachgelassene Güter in keines ungetreuen Vogts oder Vormünders Hände g rathen; Oder die Kinder ihrer Eltern Verlassenschafft unnützlich/und ehe sie zu Ja ren kommen/verschwelgen und verprassen; Noch der hinterbliebene Ehegatte/Man oder Frau/ zur andern Ehe schreitend / ihres vorigen Ehegemahls Güter durc bringen/beschwehren/und ihren Erben / wie mehr dann zu viel sich begibt/entzieh können: Und ist also dieses Werck für Wittwen und Waysen/ eine grosse Versich

rung

ig; Wenn insonderheit die Verordnung dabey gemacht wird/ daß ihr Theil nicht
ig an andere verkaufft werden / biß die Unmündigen zu ihren mündigen Jahren
kommen.

Beschluß voriger Puncten: und daß niemand dieses Werck für ein Ebentheuer achten solle; so wol auß obbemeldten/als annoch bißher unentdeckten Secreten.

Wenn man nun ansihet den grossen Gewinn / die keine Gefahr / und die gute Gelegenheit/die wir zu Forsetzung dieses Wercks vor andern haben: So sehen je alle erständige/ weltweise Leute / die nicht mit falschen Meynungen und vorgefasstem Wahn eingenommen/daß dieses keine solche Sache sey / dabey man nicht mehr/ als/ viel man sonst etwa zu verlieren gedachte/ebentheuren mögen (wie etlicher Leute unbedachtsames/unverständiges und leichtsinniges Urtheil davon ist) sondern viel eher so el/als man gar sicherlich behalten/und mit grossem Nutz/Gewinn und Vortheil wier haben will: Und zwar wenn wir auch sonst gleich nichts mehr wüsten denn nur bloß n ordinari Kauffhandel allda zutreiben; Da ich doch zu rechter Zeit beweisen/und den rticipanten zu ihrer guten Begnügung unter Augen stellen wil / daß wir bessern und wahren Handel allda haben und anrichten können/als anjetzo von jemand geschicht/ d zuvor jemals geschehen ist.

Was über den Gemeinen Besten alle Stände insonderheit dabey zu gewarten.

Biß hieher habe ich/ so kurtz als es müglich gewesen / angezeigt die Vortheil und n Frommen / so dem Gemeinen Besten / und einem jeden für sein Geld zufallen öchte: Wil nun schreiten zur Erzehlung etlicher Nutzbarkeiten / die ein jedweder tandt absonderlich darauß ziehen und erlangen kan.

Edelleute und Kriegsleute.

Der Edelman kan fürs erste durch dieses Mittel auß dem Kauffhandel Vortheil ziehen/ und darff doch in keinerley Weise thun wider seine Adeliche Geburth: Wann ihn auch das Unglück treffen möchte/und er von Land und Leuten verjaget würde / so hat er allezeit hier eine sichere Zuflucht / und gar bequemes Mittel/seines Schadens sich zweyfach zu erholen; Unberühret / was droben von Spanien gedacht worden / daß viel stattliche Aempter hieran hangen / darzu er selbsten / auch seine Kinder und Freunde sich gebrauchen lassen können: So dieses Orts gar bequemlich gesehen wird/ dieweil sie im Nahmen S. Kön. M. und auff Anordnung des Raths von Indien / so hiezu bestellet werden wird / und nicht von den Kauffleuten darzu geordnet/ oder abgeschicket werden sollen: Wie denn auch noch mehr Vortheil auff ihrer Seiten vorhanden/darzu sie ihnen selbst helffen können / so alle anjezo zu erzehlen nicht dienlich seyn. Und dieses alles dienet nicht minder auch für die Kriegsleute/welche ebenmäßig hier unter begriffen.

Kirchen und Schuldiener

Die Kirchliche Personen aber gehet dieses Werck vielmehr an/als die Edelleute; Denn diese haben ihre Erbgüter / davon sie leben können; Den Kirchendienern aber bleibt ihr Einkommen nur so lang sie leben / und wenn sie todt seyn/kommen Frau und Kinder offtmals in grosse Armuth/da sie nicht wissen/was sie zur Hand nehmen sollen/ damit sie ihren Unterhalt erlangen mögen: Die Söhne geben sich meist zum studiren/ synd aber nicht alzeit bequem darzu; Viel weniger geschickt Pastoren oder Lehrer zu seyn: Unangesehen sie doch gleichwol darzu befördert werden/und also durch ihren Unverstandt/Unwissenheit und ärgerliches Leben offtmahls in der Kirchen zu grossen Anstössen Ursach geben. Alhier nun können die Pastores und Lehrer ein sehr bequemes Mittel finden / ohne Verletzung oder Verhinderung ihres Ampts / mit ihrem Geld grossen Nutz zu schaffen / zu Unterhaltung ihres Hauß-Gesindes und ihrer Einkommen (die etlicher Oerter schlecht genug seyn) guter Verbesserung. Sie können auch ihre Kinder weiter aufferziehen zu unterschiedenen Verrichtungen und Dienstbestallungen/als zum Kauffhandel/Schiffarth und Handwercken / wie es eines jeden Gelegenheit und Zuneigung mit bringen wird: Und haben die jenigen / so zum studiren tüchtig seyn / das Vortheil/ daß sie allezeit für andern gefördert werden sollen: Wie es denn hier auch viel Kirchliche Aempter abgeben wird. So können auch nach ihrem Absterben die Witwen etwas haben / darvon sie ihren Unterhalt können nehmen.

Daß aber diese Sache die Kauffleut meistentheils angehe / bedarff keines

Bewei

Was Kauffleute ins gemein.

Beweises: Dann alles gereicht fürnehmlich zu ihrem Vortheil: Und dasselbige so
offt mals für sich allein thun / können sie mit weniger Gefahr und Mühe/und beß
Gewinn in dieser Compagny verrichten: Sie haben auch Gelegenheit ihre Kinder u
Freunde zu Verwaltern / Buchhaltern / Commisen, factoren &c. zu befördern/oh
einigen Unterscheid/ob sie Eingesessene oder Außheimische seyn: Und gilt gleich/o
Teutsche/Frantzosen/Engelländer/Schotten/Italiener/Dännemärcker oder Nid
länder seyn: Denn wann sie einen Freund / oder jemand von ihrer Nation beförd
wollen/können ihrer viel zusammen spannen/und ihre Gelder in einer Summa auff
nen solchen Ort unter der Cron Schweden gelegen/schaffen/als ihnen gefällig: V
mögen sie dreyhundert tausend Thaler zusammen zu bringen/ so können sie eine bes
dere Cammer unter sich selbst auffrichten/in einem solchen Land oder Ort / der ih
bequem und annehmlich: Ist ihnen aber nicht müglich/so grosse Summen zu Hauf
tragen/so bleiben ihnen doch ihre Stimmen in allen Erwehlungen und consultation
frey; Und können Haupt Participanten seyn / und bey den jährlichen Rechn
generscheinen. Kürtzlich zu sagen / so werden sie ihren Handel doppelt verstärcken
dem sie diesen/ ihrem sonst gewöhnlichen anfügen.

Cramer und Handwercksleute.

Die Cramer und Handwercks-Leute können ihr Vortheil auch hierbey sehr
chen; Und dürffen zum wenigsten also nicht auff einer Nahrung ihre gantze Wolf
gründen. Denn Nahrung ist kein Erbe/und kan sie heut einer im vollen Wesen/
morgen verlohren haben: Wann nun einem solcher Verlust und Unglück zukompt/
er nichts anders anzufahen weis/der mus notwendig mit Frau und Kindern an
Bettelstab gerathen/wie solches die tägliche Erfahrung uns lehret. So auch fer
jemand mit Kindern überladen/ und die nicht anders/dann zu der Nahrung/die er h
gebrauchen kan/vermehren sich endlich die Leute/so einerley Handthierung treiben/
zu sehr/ verderben sich unter sich selbsten / und reissen einander das Brod fürm M
hinweg: Hierdurch aber überkommen sie Gelegenheit ihre Kinder zu unterschiede
Handwercken zu gebrauchen; Und können dabey ausser ihrem gewöhnlichen V
dienst / den Gewinn von dem Geld / das sie einlegen werden/zusampt der allgemei
Erwachsung der Nahrung / so diese Compagny ins gemein verursachen wird / erl
gen.

Bauren und arme Leute welche hievon den auch recht sollen informiret werden.

Den armen Bauren aber / (als denen doch allenthalben die Last am meis
auffm Halse ligt / die in Kriegs-zeiten keinen Schutz / und wenig Zuflucht hab
und weil sie dem Muthwillen der Kriegs-leute unterworffen seyn / manckmal v
Freunden und Feinden beraubt/von Hauß und Hof ins Elend und Armuth verjagt w
den) wäre wol zu wüntschen/ [illegible] sie dieses Werck zu begreiffen/ und ihr Vortheil h
runter zu suchen /guten Muth und Verstand haben möchten: Sie wären gleich a
oder reich: Sintemal ja keiner so arm leichtlich gefunden wird / der nicht vier J
lang / alle Jahr eine Tonne oder zwey Getreydes solte einlegen/ oder den Wehrt ei
Kuhe entbehren können: Die ihm doch viel mehr Milch alhier/ als in seinem St
geben würde: Denn dieses solte ihnen ihre Beschwehrden in viel Wege erleichter
So wol was ihren Unterhalt/als Abstattung der Schatzungen und Aufflagen betri
Und sie hätten auch in Zeit der Noth/wenn sie etwan vertrieben oder beraubt würd
damit sie sich behelffen könten. Es ist mit diesem Werck nicht/wie mit den Ding
die sie zu Zeiten in die Erde graben / und also verwahren wollen; Die hernacher v
andern wieder außgegraben / und weggenommen werden / oder durch Vergessen
Oerter / Absterben der Leute / die sie begraben haben / etc. Verlohren / oder ja o
Nutz und Vortheil liegen bleiben: Denn hievon könten sie durch den Gebrauch a
zeit Nutzen und Gewinn haben: Auch wenn sie mit Kindern überhäuffet / dieselb
unterbringen/und mit fahren lassen: Dann einer/ so arm/kan ja nichts verlieren/o
übel sich befinden / wenn er in ein fruchtbares und gutes Land von gesunder Lufft g
bracht wird.

Schiffer und Seefahrende.

Daß ich der Schiffer und anderer Seefahrenden Leute nicht gedenck

geschi

ſchicht nicht aus Vergeſſenheit/ſondern weil ein jeder gnug ſiehet/daß dieſes eigent-
h zu ihrem Vortheil gerichtet / als weil aller Handel zu Waſſer getrieben werden
us: Wann nun unter ihnen Participanten ſind: werden die für andern befördert.

Solche und dergleichen Vortheil ſollen auß dieſer Compagny entſpringen/ wie
ſeiner Zeit den Verwaltern und Participanten außdrücklicher kundt gethan werden
/nicht gezweiffelt/es werde der unparteyiſche Leſer wol urtheilen können: Daß ich/
Beweiſung/daß dieſes Werck an ſich ſelbſt heilig/gut/löblich/nützlich/wolthunlich/
o von kleiner Gefahr ſey/das meinige gethan habe. Aber ſolches alles iſt noch nicht
ug; Ich mus auch darthun/ daß es nicht für ſich ſelbſt allein/ſondern auch unſers
rts eben alſo rechtmäßig und ehrlich ſey / und daß / uns auch ſo wol als andern / ſol-
s für die Hand zu nehmen/zuſtehen/ auch aller Dinge gebühren wil. Denn es ſey
e Sach ſo gut ſonſt als ſie immer wolle/ſo kan ſie gleich wol mißbrauchet werden:
d alle Sachen ſtehen nicht einem jeden frey.

Beſchluß dieſes Puncts daß das Werck nicht an ſich ſelbſt/ ſondern auch auf unſer Seiten recht und ehrlich.

Daß nun dieſes für uns eine rechtmäßige zugelaſſene Sache/ iſt daraus offen-
/daß wir niemand zu beſchädigen/ ſondern an allen den Orten/ da Gott/die Natur
aller Völcker Recht uns ſolches zulaſſen / friedlich zu handeln / den Einwohnern/
s ihnen mangelt / zuzuführen / und von ihnen hinwiderumb / was uns dienlich / ver-
telſt guter Handlung/zu empfahen/begehren: Welches dann von niemand anders/
n für rechtmäßig außgdeutet werden kan: Weil es gantz keine Gemeinſchafft hat/
dem verfluchten Wucher/Schinderey/Betrug/Raub und Unterdruckung der Ar-
n / welche Laſter leyder bey vielen Menſchen mit groſſer Beſchwehrung ihrer Ge-
ſen / und ihrer Seel und Seligkeit Gefahr/ dieſer Zeit im Schwang gehen.

Jure gentium. Den man mit ſeinem Nutz durch friedliche Handlung ſuchet ohne iemands Beleidigung und allem Wucher.

Ich weis auch nicht / daß hiegegen etwas geſagt werden könte als etwa; Daß
König von Spanien ein ſonderbares Recht an den Ländern Aſia, Africa und Ame-
a fürwende/ſich auff des Bapſts zu Rom Geſchenck; Und die erſte Entdeckung zie-
d und gründend: Was nun zwar des Bapſts Beſchenckung anlanget / darauff
net ſich gar wol die Antwort Attabalibæ deß Königs in Peru, als von den Spani-
geſaget worden / der Bapſt hette einem König ſein Land verehret: Daß nemhlich
Bapſt ein groſſer Narr ſeyn müſte / daß er einem andern das ſchencke / welches ei-
andern Eygenthumb ſey. Und mögen wir wol mit Recht ſagen: Wie kan uns
Bapſt nehmen/was uns Gott und die Natur gegeben hat? Hetten wir ihn hierü-
zu einem Scheidsmann erkohren / oder uns ſeinem Urtheil untergeben/könte es
en Schein haben: Aber weil wir ihn nicht kennen/und ſo groſſe Gecken nicht ſeyn/
ß wir/ die Gott in Freyeit geſetzt/ uns ſeiner Tyranney und angemaſten närriſchen
rrſchafft zu unterwerffen / geſinnet wären: Weil ihm auch das geringſte Recht an
Ländern nicht zukompt; Wie kan dann ſeine beſchehene Verſchenckung uns
aden/hindern/ oder verkürtzen.

Spanien vermeintes Recht wegen des Bapſts Geſchenck / examinirt.

Was die Entdeckung oder Aufffahrung derſelben Oerter betrifft/hat ſolche auch we-
g auff ſich. Denn unangeſehen/daß die Spanier mit Beſtand nicht vorgeben können/
ß ſie die erſte Erfinder des gantzen Landes Americæ, viel weniger ſolches von Aſia
er Africa ſagen können; So möchten ſie doch/ wenn es auch ie alſo wäre / damit
hts gewinnen: Sintemal es eben ſo viel ſeyn würde / als ob etliche wilde Cariben,
nibalen, oder Menſchenfreſſer aus America mit ihren Kahnen/Nachen oder Ca-
en, Africam geſehen hetten / und daraus ſchlieſſen wolten/daß die gantze Welt ihr
cht auff Aſiam und Africam zu handeln verlohren hette / weil ſie einen Theil von
merica beſitzen / und Africam erfunden hetten / darinnen ſo vielerley Königreiche
n; Welches denn ſehr ungereimt ſeyn würde / und der Spanier Vorgeben dißfals
ders nicht lautet.

Wie auch wegen der erſten Entdeckung und Offenbahrung.

Was die Länder betrifft / die ſie würcklich beſitzen/und ein gutes Recht ihrer Poſ-
ſion fürwenden können/ davon iſt hier kein Streit: Und hat unſer allergnädigſter
König

König in dem Privilegio, so der Compagny gegeben / außdrücklich verbotten / an
chen Orten und Enden ohne der Spanier Consens, zu handeln.

Exempel unsers Rechten an andern Nationen.

Demnach nun die Frantzosen in nova Francia, die Engelländer in Virgi
und neben den Dennemärckern in Ost-Indien handeln / und die Spanier sich daru
gar wenig bekümmern / so kan je unser Recht nicht geringer sein als anderer Länder.

Wozu uns solches Recht diene wieder Gewalt / derer man sich aber nicht leicht zu befahren.

Ich mus aber zwar bekennen / wenn uns die Spanier hinterlich seyn wolten /
uns unser gutes Recht wenig helffen würde; Denn wenn Gewalt kömpt / ist das R
aus. So viel jedoch erhalten wir damit / daß wir bey einer rechtfertigen Sa
Gottes Hülffe und Seegen zu gewarten haben / und daß wir uns mit einem g
Gewissen sollen und mögen wehren gegen die jenige / so uns wieder Recht und V
hoffen anfallen wolten: Ob schon es nicht das Ansehen hat / als wenn es gesche
würde.

Mittel wieder Gewalt auff allem Fall / so wol in denen Landen als auff der See.

Denn der König in Spanien hat Feinde gnug / und darff derselben nicht m
erregen; Und wenn er es ja über Verhoffen thun solte / so wissen wir Mittel / ihme
Feuer etwas näher zu legen / als die Holländer in Brasilien gethan haben. D
an dem Ort sind die Spanier am stärckesten / weil sie die Einwohner zu Freunden
ben: Allein es seynd noch viel Oerter / die von den Spaniern noch nicht angegrif
Auch andere / da sie die Indianer / wie wol sie sich sehr bemühet / bißher noch n
zum Gehorsam bringen können / da sie doch keine andere Waffen gebrauchen / als
Bogen und Pfeile; Wie viel weniger aber würden sie dieselben unterdrücken o
überwältigen / wenn sie gleiche Waffen / unsere Hülffe / und gute Anführung hätt
In der See können sie uns nicht viel hindern oder auffhalten / weil dieselbe weit
breit ist: Und begegneten sie uns gleich / so seynd sie mit uns in gleicher Gefah
Schaden zu gerathen / und haben dabey mehr zu verlieren als noch zur Zeit wir.

Wie man sich Kriegs Kosten auff allen Fall wieder zu erholen / auch frembder Potentaten assistentz gewis zu versehen.

Das einige ist allhier zu bedencken / daß uns die Unkosten auff solchen Krieg
höher fallen würden / als wenn wir friedlich handelten: Wil aber dagegen dieses set
daß auff denselben Fall ich gute Anweisung zuthun weis / wo wir unsere Unkosten
der holen / und solchen Krieg noch mit unserm grossen Gewinn führen könten.
würden uns auch auff allen Fall Freunde nicht mangeln / die unser mit Geld und H
sich annehmen würden / wann S. Kön. M. sich resolvirte die Spanier zugleich fe
lich mit anzugreiffen.

Denn hiedurch konte man Spanien zwingen.

Denn in Indien mus man den König von Spanien zwingen / als daraus er
ne fürnehmste Reichthümber hat / und wann ihm die benommen würden / wäre s
Macht gar gering: Denn der Indianische Reichthumb ist seine Hauptsäule; Gl
er die fürnehmste Seule und Hinterhalt ist aller der jenigen / so heutiges Tages Eu
pam in Unruhe setzen. Derowegen dann nicht zu zweiffeln / es würden alle Poten
ten / so gegen den König in Spanien Krieg führen / gern und mildiglich in diese C
pagny mit treten und einlegen / wann ihnen gründlich und deutlich / ohne Umbschwe
angewiesen wäre / wie man ihme seine West-Indische Reichthümber / durch diese C
pagny solte unfruchtbar oder abhändig machen können; Wie mit Gottes Hülffe
solches wol und eigentlich an den Tag geben könte / wenn Ort und Zeit dazu vorh
den wäre.

Ohn alle gefahr und noch mit hoffnung guten Gewinns.

Ja dieses noch darzu / daß sie solches thun könten ohn Gefahr ihres Land
Städte / Geldes und ihrer Unterthanen Leben / und noch nebest Hoffnung gutes
winnes darzu; Indem sie mit einem Thaler der Oerter mehr / als alhier mit ze
(die sie sonsten ohn einige Hoffnung ihre Kriegsunkosten wieder zu erlangen auffw
den) außrichten solten.

Dahero man von ihme keiner Feindseligkeit sich leicht zu befahren.

Welches dann auch dem König in Spanien nicht unbekandt seyn kan / w
wegen er auch sich wol bedencken wird / uns anzugreiffen; Und viel lieber wollen
Friede behalten das jenige / was er friedlich besitzt / als uns an deme so er doch nicht
haupten kan / verhindern / und damit das seinige in Gefahr setzen.

Und dieses sey also kürtzlich gesagt / was etwa des Kriegs halber zu betracht

Weil ich aber an die Materiam kommen / kan ich nicht unterlaſſen den ienigen / ſo für
en Türckiſchen Seeräubern ſich fürchten/ zu begegnen: Denn dieſe können uns we-
ig oder nichts ſchaden / weil ſie auff unſer Fahrwaſſer nicht kommen / und nur in der
Mittelländiſchen See / und auff den Spaniſchen Cüſten ſich auffhalten / denen wir
auff hundert Meilen nicht nahen. Und auſſer dem / daß wir im Sommer hinter
Schottland umblauffen können / ſo ſegeln wir von den Hooffden zwiſchen Franck-
reich und Engeland ab/ gerad auff die Canarien Inſuln zu / und berühren oder ſehen
die Spaniſchen Cüſten im geringſten nicht: Auff unſere Schiffe aber in voller See
zu lauren/ iſt eben als wenn man eine Nadel in einem Fuder Heu ſuchen wolte. Uber
das ſo fahren unſere Schiffe in voller Flotta / und werden wol gerüſtet ſeyn / und weil
die Rauber / wollen ſie anders Beuth erlangen / ſich vertheilen müſſen/ und dahero kei-
ne Macht haben Flotten anzutaſten/ ſo dürffen wir uns für ihnen nicht fürchten.

Incidenter: was wegen Türckiſcher und anderer Seeräuber zu beſorgen.

Nach dem wir nun auch bewieſen/ daß dieſes Werck Chriſtlich und rechtmäßig/
ſo iſt wol unnöthig zu erklären / daß es auch rühmlich und hochlöblich: Allein weil ich
es eines gar ſonderbaren Ruhms und Ehren wehrt erachte / wil ich auch noch davon et-
was fürbringen: Zum erſten / iſt nechſt Beförderung der Ehre Gottes und der Men-
ſchen Seligkeit/ nichts ehrlichers und rühmlichers auff Erden jederzeit geachtet; Als/
das Gemeine Beſte / und den Wolſtand der Regimenten befördern: Damit dieſelbi-
gen Macht und Mittel überkommen; Den gemeinen Feinden abzuwehren; Die Un-
terthanen ſchwehrer Bürden zu entledigen / und ſie in einem guten Wolſtand / darin
ſie floriren und zunehmen mögen / zu verhelffen: Und armen elenden Menſchen/ die
ohne Geſetz und Policey leben; Von ihren Feinden bedrenget werden; Durch die
Liſtigkeit des Teuffels verführet ſeyn; Und unter ſich ohne rechtmäßige Urſach Krieg
führen und einander auffreiben/ zu Hülff zu kommen / und ſie aus der gleichen Ubel zu
erretten.

Daß das Werck auch ehrlich/ tapffer und Heroiſch. 1. Weil es gerichtet zu Auffnehmen aller Republiquen auff vielerley weiſe.

Es iſt ferner zu allen Zeiten unter allen Völckern nichts ehrlichers und rühmli-
chers geachtet / dann wann man Colonias gepflantzet / unbewohnete Länder gebauet
und zu Nutzbarkeit gebracht: viel Länder eingenommen / und groſſe und mächtige
Völcker überwunden / und zum Gehorſam gezogen: Wie ſolches erſcheinet aus dem
unſterblichen Nahmen/ welchen die Schweeden und Gothen dadurch vor zeiten erlan-
get haben/ deſſen tapffern und ehrlichen Geblüts groſſer Theil in den Nachkommen
zu ſpühren; Als denen es an Standhafftigkeit / Mannhafftigkeit und gutem Hertz
und Muth nicht mangelt/ ihren Vorfahren nach zufolgen/ auch wol darinnen bey Ge-
legenheit dieſelben zu übertreffen.

2. Zur Propagation der Völcker/ Bezämung wilder uñ frembder Nationẽ: nach Exempel unſerer löblichen Vorfahren der alten Gothen.

Solche Gelegenheit nun wird allen denſelbigen / ſo eines tapffern Gemüths/
durch dieſe Compagny gnugſam an die Hand gegeben / als ſie immer erwündſchet
werden möchte: Indem mann Willens iſt nicht durch Blutvergieſſen/ Verderbung
und Verwüſtung/ Länder/ Städte und Leute zur Dienſtbarkeit zu zwingen / ſondern
durch friedlichen Handel und Wandel mit den Unterthanen der Oerter/ zu ihrem ſelbſt
eigenen Wolgefallen / dieſelbe zur Kauffhanthierung / und unter freywilligen Gehor-
ſam S. Kön. M. zu bringen: Oder da je ſolches mit gutem Fug und Bequemigkeit
nicht alsbald alſo gehen wolte/ auffs wenigſt theilhafftig zu werden der Reichthümber /
die ſie in ihren innerſten und weit abgelegenen Oertern Landwerts einhaben; Und ſie
hergegen unſerer Wahren und Früchte wiederumb theilhafftig zu machen; Ihnen
gutes zu thun / und gutes wiederumb von ihnen zu empfangen. Aus welchen allen
denn verſtändige Leute leicht abnehmen können / daß dieſes Werck alle andere in
Wehrt/ Ehre nnd Lobwürdigkeit übertrifft.

Und zwar zu ihrem eigenẽ Beſten.

Hiemit wird auch zu gleich auffgehoben / was ihrer etliche fürwenden / daß
ſie keine Kauffleute ſeyn / und den Kauffhandel nicht verſtehen / auch zugleich förch-
ten / daß ſie aus ihrem Beruff in ein frembdes Ampt ſchreiten möchten: Dieſes iſt
zwar an ihm ſelbſt löblich; Und ich rathe auch nicht / daß jemand ſein Ampt oder

Incidenter daß bey dieſẽ Werck niemand über ſeinen Beruff ſchreitet.

Beruff leichtfertig verlassen/sondern vielmehr darinnen bleiben/und desselbigen a
warten sol: Es ist aber alhier gantz nicht nöthig/daß alle die in diese Gesellschafft ei
legen/Kauffleute seyn oder werden/weil andere die Kauffleute seyn/und den Kau
handel verstehen/solchen für ihnen treiben sollen.

Auch allerhande Aempter daran hangen.

Es hangen über das auch hieran allerhand Aempter/so in einem guten Reg
ment bedient werden mögen: Weil alhier der Edelmann/Kirchliche und gelehr
Personen/Kriegsleute/Kauffleute/Handwercksleute/Botsvolck und Bauren ih
Bedienung/wenn sie Lust darzu haben/finden können. Und werden der Kauffha
del und Schiffahrth die Mittel und Bänder seyn/damit obbemeldte Länder und di
ses Reich alle in ein Corpus zu bringen/und einander fest zu vereinigen.

Daß die Privilegia diser Compagny verliehen/gantz billig seyn/auch nach gelegenheit sollen verbessert werden.

Aus welchen allen zu ersehen/und also zum Beschluß dieses Puncts mit alle
Recht gesaget werden könte/daß auch ein jeder seines Gewissens halber verpflicht
sey/solches Werck seinem Vermögen nach zu befördern: Und keine Ursach/sich hie
von zu entbrechen/haben möge.

Was die Privilegien und Freyheiten/die S. Kön. M. allergnädigst dieser Co
pagny verliehen/belangen thut/achte ich dieselbigen so rechtmäßig/gut und billi
daß es eine wahre Unnoth/davon viel Wort zu machen. Würde aber bey den Part
cipanten ins künfftige etwas noch gefunden/so zu verbessern oder zu endern/da
es nur angezeigt werden: So wird S. Kön. M. dero im letzten Articul deß Privileg
gethaner Verheissung zu Folge/zu gebührlicher Veränderungen sich allergnädig
finden lassen.

Daß niemand zu diesem Handel grosser weitläufftigkeit vonnöthen habe.

Endlich wird im Vertrag-Brieff gemeldet/daß ein jeder sol mögen einschreib
bey seiner eigenen Nation/davon oben gehandelt worden; Item/daß man hier kön
einlegen/und dörffe doch nicht bekant seyn/oder sich zu vor bekant machen/noch e
nen andern dißfalls zu bemühen. Denn man darff nur an den Magistrat der Stad
darunter einer sein Geld etwa haben wil/schreiben/oder aber/wenn er das Geld erleg
wil/solches senden durch einen Schiffer oder vertrauten Freund/oder durch Wechs
übermachen an gedachte Obrigkeit derselben Stadt/und von dar einen Schein od
Bekäntnüs seiner Einlieferung nehmen/so hat er sich weiter nichts zu bemühen/u
gehet hiebey gantz fest und sicher: Und wenn nun die Compagny in ihrem Fortga
und Schwang ist/darff er nur von den Verwaltern begehren/wie ers mit seinem A
theil oder Gewinn gehalten/oder wohin er dasselbige übermachet haben wil/und h
sich mehr nicht darumb zu bekümmern/folgends der Ordnung/so im Vertrag Brie
angewiesen.

Erörterung etlicher falscher Meynungen wider das König Reich Schweden.

Hiemit könte ich nun zwar beschliessen: Allein weil ich zugesagt etliche falsc
Meynungen und Lästerungen/so wieder dieses Königreich außgestreuet werden/
widerlegen; Auff andere mehr Einwürff und Gegenrede zu antworten/und die Dif
culteten oder Schwehrigkeiten/die etwan einige Verhinderung verursachen möc
ten aus dem Wege zu räumen: wil ich auch sothanem meinem Versprechen nachko
men. Die Scheinreden und Lästerungen bestehen fürnehmlich hierin/daß man au
sprengen thut 1. daß dieses ein schlechtes/armes/und unfruchtbahres Land; 2. sehr u
über die Massen kalt; 3. und sonst von ungetemperirter und ungesunder Lufft; 4. daß d
Reichs-Verfassungen/Gesetze und sonderlich 5. Gerichs-Ordnung nicht gut od
tauglich; 6. daß die Einwohner unfreundlich/unhöfflich; 7. den Frembden gehäßig
8. und sehr unmäßig in Essen und Trincken seyn: 9. etlichen Leuten wil ihre Art
zu bauen und 10. ihr Haußhaltungs-wesen nicht gefallen: Andere beklagen sich 1
daß ihnen oder den ihren Unrecht geschehen; 12. daß man ihnen nicht gehalten/wa
man ihnen versprechen; oder 13. daß ihnen ihre Schulden nach ihrem Willen nich
bezahlt worden/auch 14. daß wenn sie einmal ins Land kommen/sie nicht frey wide
hinaus reisen mögen.

Antrieb dazu.

Welche alle zu beantworten/mich/der ich sonsten ein Frembder bin/die Liebe de
Warheit/und daß solche Unwarheiten diesem Werck in etwas Schaden bringe
möchte

öchten/antreiben thut. Denn wenn ſolche Lügen nebenſt dem/ ſo etwa böſe Mäu- noch dabey fügen/ auſſerhalb Lands gehört und geglaubt werden/ ſo gewinnet es s Anſehen/ als wenn Schweden ein Wildnüs/und die Einwohner wilde und unver- nufftige Menſchen wären: Da aber dem alſo/ würde ja niemand zu rathen ſeyn/ aß er Geld in dieſe Compagny legen/ oder viel weniger ſonſt in correſpodentz mit ih- n ſich einlaſſen ſolte. Wollen derowegen alle ſolche falſche Aufflagen näher be- achten und beſehen.

Der fürnehmſte Grund der jenigen die da vorgeben wollen/daß Schweden ein ar- es/ſchlechtes Land/beruhet darauff; Daß es voll Klippen/Berge/Büſche und Seen : Allein dieſes dienet im Gegentheil vielmehr zu erweiſen/daß es ein gut/reich Land ; Ja wenn es dieſe Dinge nicht hätte/ wäre es gewis ein armes Land: Denn; Die Steinklippen und Berge geben Vberfluß von Kupffer und andern Mineralien. Die Büſche geben Kohlen/ damit man die Mineralien gewinnen und arbeiten kan/ wür- n ſonſten auſſer dem nicht viel wehrt ſeyn; So ſpeiſen ſie auch eine groſſe Men- von kleinem und groſſem Viehe/ ſambt hohem und niedrigem Wildbrät; Vnd ha- n über die Maſſen viel Feder-Wildbrät/ und unterſchiedene Art von Holtz/ſo Theer d andere Waldwahren giebet. Die Seen ſeynd erfüllet mit vielerley Art wolſchme- enden Fiſchen. Es ſeynd auch die Steinfelſe neben den Seen eine groſſe Befeſti- ng und Verſicherung des Landes/ darzu die Büſche auch nicht wenig helffen/in dem lerſeits daraus unterſchiedene wol verwahrte Päſſe entſtehen. Und ob es gleich der erge und Seen ziemlich viel hat/ ſo iſt doch Uberfluß an Victualien im Lande; Wie nn jährlich ein guter Theil Gedreits/ Fleiſch/ Butter/ Fiſche und andere Küchen- eiſen von hinnen anders wohin verführet werden/weil die hier ſehr viel beſſers Kauffs s anderer Oerter. Und mit einem Wort zu ſagen/ wie kan das für ein armes und hlechtes Land geachtet werden/ ſo faſt allezeit Speiß außgibt/und gar ſelten empfän- t? Daß alſo die erſte Nachrede aus einer Unwiſſenheit/ und ziemlichen Unverſtand er verkehrtem Sinn herrühret.

1. Dz Schweden kein ſo armes und dürfftiges Land.
Die Berge gebẽ Metall und Mineralien.
Die Büſche Kohlen/ Wildbrät/ ꝛc.
Die Seen Fiſche.
Die Steinklippen Forten uñ Päſſe.

Was die Kälte belanget/muß ich bekennen/ daß ſie gröſſer iſt/ als unter der inia und zwiſchen den zweyen Tropicis, daß ſie aber unerträglich ſeyn ſolte/ iſt nichts s ein bloſſer Wahn: Dann man findet Länder die viel mehr Süd- oder Mittag erts ligen als dieſes Reich (verſtehe von Stockholm biß nach Gothenburg/ zwiſchen em 60. und 57. Gradu.) da es viel Kälter iſt als hier. Der Winter fänget dieſes Orts an/ faſt wie in Holland/ zu Zeiten etwas früher/ und zu Zeiten etwas ſpähter/ nd ſo viel ich auß Holland vernommen/ iſt dieſe zwey Jahr nach einander die Kälte iel gröſſer dort als alhier geweſen. Wann es aber allhier zu einem rechten Winter ompt/iſt das Wetter ſelten unbeſtändig/ſondern es bleibt eine ſtehende Kälte mit ſtil- m Wetter/und fühlet man wenig groſſe ungeheure Winde: Welches dann eine groſ- Bequemigkeit iſt für reiſende Leute; Daher ihrer viel/ wenn ſie es alſo ſchaffen kön- en/ihre Reiſen auffſchieben biß auff den Winter/ da man in achzehen oder zwantzig Tagen vierhundert Meilen und drüber zu Schlitten/ ſonder merckliche Mühe/ reiſen an. Es wäret zwar die Kälte 14. Tage/ drey Wochen/ oder ein Monat ungefehr änger/als in Holland; Aber dagegen hat man dieſes/ daß der Sommer auff einmal mit Beſtand eintritt. Da man hergegen anders wo im Frühling zu Zeiten viel war- e Tage nach einander hat dadurch die Früchte außſchieſſen/ hernachmals aber wide- umb Froſt einfällt/dadurch alles verdorben wird. Kürtzlich zu ſagen/ ſo iſt in dieſen Landen das Wetter in Sommers und Winters-Zeiten ins gemein alzeit ſtetiger und eſtändiger als etwan in den Niederlanden oder vielen andern Landen.

1. Noch von ſo unerträglicher Kälte.

Die Lufft iſt dannenhero auch ſüß/ angenehm und ſehr geſund/ und iſt der Menſch mit Fiebern und Flüſſen weniger geplagt/ als in vielen andern Ländern: Und war daß es ein geſundes Land ſeyn mus/ könte auch zur Noth daraus erſehen werden/ aß ihrer viel in dieſem/ wie in allen Septentrionaliſchen Ländern/ ſich ſehr überläſti- en mit Eſſen und Trincken/ und doch ohne viel Aertzte oder Apotecker brauchen/

3. Oder ſonſt ungeſunder Lufft.

gesund bleiben und lang leben; wie dann in mancher kleinen Stadt in andern Lände
man mehr Medicin Doctores oder Apotecker / als man hier im gantzen Königrei
finden sol.

4. Was von den Reichsgesetzen zu halten.

Von den Gesetzen dieses Königreichs weis ich nicht viel zu reden / der ich ke
Rechtsgelehrter bin: Glaube aber gar wol / so viel ich berichtet bin / daß sie mit d
Keyserlichen Rechten nicht übereinkommen / und daß wol etliche darunter ziemlich se
tzam lauten und gesetzt seyn mögen. Aber es kan seyn / daß die Gesetzgeber zu d
Zeiten sich haben müssen schicken nach Art und Gelegenheit deß Volcks: Dieweil s
aber nun so lang im Gebrauch gewesen / sind sie nicht so leicht zu ändern; man thut
auch nicht wegen der Wichtigkit / so darunter zubedencken: Und über das alles /
trägt sichs auch wol offt zu / daß das jenige / so man auff einer Seite vermeinet rec
zu machen / auff die ander Seite ungleich hin außschlägt.

5. Was von den Gerichts Ordnungen und Processen der Schweden und hergegen anderer Völcker.

Wieder die Gerichts-Ordnung oder gewöhnlichen Proceß / glaube ich / sey wen
zu sagen; Denn das Recht ist alhier kurtz und bald außgeübet / und gehet dieses Or
nicht so zu / wie in vielen andern Ländern / da die Leute durch Vielfältigkeit der Pr
cessen einander aufffressen / und man an vielen Ortern mehr Processe findet / als Män
ner / oder auffs wenigst als Häuser; Da entgegen hier im Reich mehr Städte seyn
als Processe: Man bedarff auch nicht 10. 20. 30. oder mehr Jahr zu Erörterung un
Verfolgung seiner Sachen / dadurch man mit Verdruß und Hertzleyd alle seine Zei
Leben und Mittel verspielet; und bleibt doch gleichwol die Sache beruhend nicht au
ihre Gütigkeit / sondern auff dem Verstand / Fleiß und Treu eines auffrichtigen Adv
caten; und zu Zeiten der Gunst des Richters: Weil die Gesetz mit ihren Außlegun
gen oder Glossen so mannigfaltig seyn / daß man damit umbgehen kan / wie die Ap
tecker mit ihren Kräutern / die / wenn sie eines nicht haben / geschwind ein anders neh
men / so / daß ich habe hören sagen von den jenigen / die es besser verstunden als ich
daß der vierdte Theil der Processen nicht recht geführet wird: So dannenhero erweis
lich / daß ein Proceß offtmals auff drey oder viererley Art geführet wird / und einer dre
Urtheil in einer Sache gewinnet / und verleuret doch wol das vierdte. Darunt
denn nicht mehr als der eine Proceß recht mus geführet seyn worden. Der ander
Sachen / so auch dabey seyn / als Solenniteten, formulen, protestationen und alle
hand seltzame cautelen und dergleichen / sind so viel / das es lauter hohe Rechtsgelehr
seyn müssen / so dieselbe in acht nehmen können; Nichts destoweniger aber wollen s
auch genau in acht genommen seyn / daß / wo man bißweilen nur das geringste versä
met / man dem Proceß nur gute Nacht sagen mag. Und aus den Ursachen rathen ihre
viel daß man streietige Rechtssachē nur bald durch das Loß oder Würffel entscheiden so
weil auff die Maß auch der jenige / so verleuret / noch die Zeit und Unkosten gewinnet / d
er sonst in zweifelhaffter Außübung seines Processes hette anwenden müssen / und al
ob er schon verspielen möchte / doch noch wol mehr gewinnet / als wenn er nach lan
wieriger Verfolgung seiner Sachen dieselbe gar gewonnen hätte. Darumb sage
die Barbaren in Africa / daß drey Dinge viel Menschen verderben / Nehmlich d
Proceß der Christen: Die Menge der Festtagen bey den Juden: Und die vielen Hoc
zeiten der Türcken und Moren / weil sie viel Weiber nehmen. Und dieses auch wa
die Ursach / warumb die Spanier / die sich zu erst in West-Indien niedergelassen ha
ten / mit allem Fleiß heraus entboten / und ernstlich baten / daß man ihnen ja kein
Rechtsgelehrte hineinschicken wolte / weil ihnen besser mit denen Leuten gedienet wäre
so die beste Conscienz hetten / als denen die viel Gesetz wüsten und verstünden.

Und wie dieses zu unserm Propos zugleich mit diene.

Daß ich nun dieses etwas weitläufftig angezogen / ist nicht allein darumb geschehen
daß ich beweisen wollen / daß dieses Landes gerichtlicher Proceß besser / als viel ander
Länder / weil das Recht alhier bald zu Ende laufft; Sondern auch der Ursachen halber
daß / so jemand Lust haben möchte / auff diese Reisen sich mit zubegeben oder alhier in
Lande zu wohnen / er sehen möge / daß er mit keinen langen Proceß geplagt seyn werde

mi

nit dieſem Anhang; daß wann man in Juſtitien Sachen ja alhier auch noch von Gunſt eden wolte/man befinden werde / daß derſelben die Außländer mehr als die Einheimi⸗ hen genieſſen. Iſt denn jemand noch der ja nach den Keyſerlichen Rechten leben nd gerichtet ſeyn wolte/ der könte zu Gothenburg ſeine Wohnung anſtellen; welche Stadt unter andern dahin/wegen der vielen Frembden/ privilegiert/daß ſie nach Key⸗ rlichen Rechten urtheilen möge.

7. Daß die Schweden mit nichten inhuman / ſondern alles ſeits wol morat.

So aber jemand dieſes Volck für unhöfflich und unfreundlich außſchreyet/der hut ſolches mit mehrer Unhöfligkeit und Unbeſcheidenheit/als bey ihnen zu finden iſt: Sintemal ich in vielen Königreichen und Ländern nicht unerfahren / aber nirgend ge⸗ hen habe / daß die Frembden dergeſtalt / wie hier geſchicht / gehalten werden. Laſt ns anfangen von den Vornehmſten im Reich: Wem iſt nicht bekant / mit was Freundligkeit / Höfligkeit und Beſcheidenheit ſie ſich ſelbſten verniedrigen und be⸗ uemen gegen einem jeden/der bey ihnen etwas zu verrichten: ſo auch / daß mannig⸗ nahl etliche albere Leute wol Urſach nehmen dieſelben gering und ſich deſto gröſſer zu chten? Da hingegen in andern Ländern/als man etliche Tage lang mit dem Huet n der Hand eines König⸗oder Fürſtlichen Raths / oder Præſidenten, &c. Pferd oder Maul⸗Eſel gefolget/ es für eine groſſe Gnade geachtet wird / wann einer von ihm ein⸗ nahl angeſehen wird/oder die Antwort empfängt/daß ihm Recht wiederfahren ſol.

Die Vornehmſten im Reich.

Edelleute.

Die Edelleute betreffend/wo findet man die ihrer Qualiteten und dabey freund⸗ cher ſeyn / mit jederman lieber reden / und allen Frembden / ſo wol auffm Lande als n Städten/mehr Ehr und Freundſchafft erweiſen?

Bürger.

Der Bürger ingleichen bezeiget ſich gantz freundlich: kommet ihr in ſeine Ga⸗ ſtereyen/ Hochzeiten oder Kindtauffen/ es wird euch alles gutes von ihme widerfah⸗ en/und er ſich erzeigen/als wolte er euch das Hertz mittheilen.

Bauren/für andern Nationen ellen.

Dem Bauren mangelt es an Humanitet, Leutſeligkeit und Höfligkeit / nach einer Art auch nicht: Begegnet ihm ein ehrlicher Mann/ſo ſtehet er von ferne / hält einen Hut in der Hand / und erzeiget ſich gantz ehrerbietig/ ſo wol Frembden als Ein⸗ vohnern: Kompt man denn in ſein Hauß / heiſt er jederman freundlich willkommen / nd gibt ihm gute Wort: Geſchicht es auch / daß einer bey finſterer Nacht / es ſey Winter oder Sommer zu ihm kommet/ſtehet er auff / läſt den Frembden ein/ſetzet ihm Eſſen und Trincken für/ſo gut er es hat / weiſet ihm gutwillig den Weg/(wie mir und vielen andern zur Verwunderung widerfahren) biß er nicht irren kan; Gibt er ihm twas/iſts gut/ kan ihn aber ſonſt mit ſtoor Tack / das iſt: groſſen Danck / wol bezah⸗ en; dafür befihlt er ihn Gott auff ſeiner Reyſe. Man reyſet das gantze Königreich durch und durch gantz ſicher / und mag/ wie man pflegt zu ſagen / Gold und Silber in der Hand/oder auff dem Kopff tragen / da wird niemand ſeyn/ der einem darüber nachſtellen / oder Schaden zufügen wolte; Denn man allda von keinen Räubereyen oder der gleichen placquereyen weis. Es iſt auch zu verwundern/mit was für groſſer Gedult ſie manchmal auch von Außländern/allerhand Scheltwort auffnehmen: Wel⸗ ches / da es in andern Ländern geſchehe / manchen ſeine Beine nicht davon tragen würden: Inmaſſen denn der Bauer in vielen Landen niemand leicht ein gutes Wort giebet/und ſo ihm jemand begegnet oder anredet /er und ſeine Kuhe von gleicher Be⸗ ſcheidenheit ſeyn/und eins ſo viel redet/als das ander.

Frauen.

Die Frauen ſeynd auch gar beſcheyden/freundlich/geſprächſam und guter Sit⸗ ten/lieben ihre Männer / dienen und gehorſamen ihnen mit allem Fleiß: Man findet wenig Amazones, ſo die Haußregierung an ſich ziehen / wie anderer Oerter wol ge⸗ ſchicht/da die Männer offt nur die Null bey der Ziffer/und ſelten Herrn in ihrem Hau⸗ ſe ſeyn. Die Jungfrauen ſind ſtill / ſittſam/ freundlich und beſcheiden / nicht wildt/ ſtoltz/ungebärtig oder umblauffende. Die Kinder werden unter guter Zucht gehal⸗ ten/und ſeynd ihren Eltern gehorſamb und unterthänig / nicht muthwillig und unge⸗ zogene Straſſenläuffer/wie anderswo / da ſie den Leuten auff den Straſſen nach lauf⸗

Jungfrauen

Kinder.

fen/ die mit Steinen und Koth außwerffen/oder ihnen schimpfflich nachschreyen.
dann dieses nun Unhöfligkeit / Unfreundligkeit / Störrigkeit / so weis ich nicht / w
Höfligkeit / Freundligkeit/Humanitet, Leutseligkeit/ Bescheidenheit und dergleich
möchte genennet werden: Es wäre denn / daß jemand solche Tugenden in gestel
Frantzösischen Geberden/oder andern dergleichen Gauckeleyen suchen wolte.

7. Daß die Frembden nirgendwo mehr geliebet und geehret werden

Daß die Herren und Magistraten von ihren Stülen auffstehen / und strac
Frembde drauff sitzen lassen solten / ist nirgend gebräuchlich: Jedoch aber gebrauch
man hie zu Lande zu Voigten / Amptleuten und Bürgermeistern / auch die jenige
welche aus frembden Ländern herein kommen / und sich ehrlich und wol halten/so au
anderswo kaum ins zweyte oder dritte Glied in absteigender Linie geschicht. Glau
derohalben nicht / daß leicht ein Ort in Europa zu finden/da frembde/wenn sie sich w
und friedlich verhalten / mehr geehret und geachtet werden / als dieses Orts. Und
etwan unterweilen einer oder ander Eingeborner gefunden werden solte/der nicht ger
sehen möchte / daß ein frembder Einkömling ihm die Nahrung aus den Händen/u
das Brod fürm Maul wegreisset / kan man sich eben darüber nicht sehr verwunder
Dann anderer Oerter sihet man auch nicht süß darzu / wird aber dadurch doch n
mand dißfalls seine Nahrung verbotten oder gehindert.

8. Die übermäßigkeit in Essen und Trincken wird gutes theils gestanden/beklaget und gestraffet.

Daß viel Leute in diesem Lande unmäßig sind im Essen und Trincken / k
nicht geleugnet werden/und wil ich auch dieselbigen nicht verthädigen: Zubeklagen ab
und zu verwundern ists/daß viel Menschen/so sonst guter Natur und Verstandes sey
sich so weit in Sünden verlauffen/ daß sie Lust und Freude suchen in einem so schänd
chen/ja bestialischen Laster: Dessen Belüstigung doch nur einer Alchimistischen Fre
de nicht ungleich ist; Denn wie der Goldmacher sich betrogen befindet/wann er durc
Feuer hat Gold machen wollen / welches fürnehmlich der Sonnen Wirckung ist:
so gehet es auch den Trunckenbolten / die in dem Bier und Wein ihre Erfreuung
chen / die sie bey Gott und ihrem Seligmacher Jesu Christo / der durch den Heilige
Geist die Hertzen der Menschen erfreuet / und ihnen ein freyes freudiges Gemüth
ehrlichen löblichen Sachen giebt und mittheilet/finden würden: Die Trunckenheit
nur ein Schatten und falsche Einbildung einiger Fröligkeit/und ein Frucht die nicht a
ders wircket/als Verlust der Zeit und Güter / Schwachheit der Sinne und deß Le
bes/und endlich / wo keine hertzliche Reu und Bekehrung erfolget / der ewigen Seli
keit. Were derohaben wol zu wündschen/daß ein jeder Christ dieses behertzigen/u
so eine unlustige/unartige/ und Teuffelische Sünde fliehen möchte.

Die Notthurfft aber dabey erinnert.

Demnach aber auch unsere Boßheit / Schwachheit und Unvollkommenhe
offenbahr / und wir jetzunder auch Menschlichen Einwürffen durch Menschliche An
wort begegnen müssen / wil ich es auch mit wenigem verrichten. Und gebe darau
Anfangs einem jeden zu betrachten/ daß kalte Länder den Menschen zu mehr Esse
und Trincken/als die warmen verursachen/wie solches ausser der Natur die Erfahrun
bezeuget: Gestalt dann in Niederland zur Außrüstung eines Schiffs nach kalten Oe
tern zu/ein vierdter Theil mehr von Victualien genommen wird/als wenn es in warm
Länder reisen sol. So kan ich anderer Länder und sonderlich unserer guten Nach
barn hiebey gleichwol auch nicht verschweigen / die das Handwerck so wol können / a
diese/ja sie auch noch wol vielfältig übertreffen.

Daß dieses Laster auch bey ihnen etwas abnehme/die Frembden auch offt die meiste Schuld dabey haben.

Es nimbt auch gleichwol dieses Laster dieser Orten viel ab / da es anderer Oe
ter hingegen täglich mehr wächset: schadet sonsten niemand als dem jenigen der sich da
mit besudelt: Und wer es nicht mitmachen wil / wird durch kein Gesetz oder Gewa
darzu gezwungen. Allein die Warheit zu sagen / es scheinet / gleichsam wäre bey e
lichen Frembden / die hierüber sehr klagen diese Ursach dahinden / daß wenn sie anhe
ins Land kommen / den Geruch der starcken Biere nicht vertragen können / und ihne
derohalben so feind werden / daß sie nicht halbe und gantze Kannen / sondern wol Ton

nen

en auch verſchlingen wolten / wenn ſie könten / und da ihnen dieſer Krieg zu ſchwehr
illet/hernachmals abziehen/ und zum Lande wieder hinaus wandern müſſen: wann
e nun drauſſen ſeyn/hat alles Schweden gethan/ da doch an allem ihrem Unweſen
re Unmäßigkeit und ungeregulirtes Leben ſchuldig iſt. Denn zum Exempel/ ein
andwercksmann erwirbt alhier mehr / als an einigem andern Ort: und kan mit ge-
ngern Koſten zehren / als irgendwo: allein es meinen ihrer viel / es müſſe alles bald
ieder durch die Gurgel gejaget ſeyn / deßwegen ſie an ſtatt Waſſers oder ſchlechten
iers / das ihr Getränck anderswo geweſen/Wein und ſtarcke Bier zum Uberfluß
trincken ſich gewehnen / und gehet ihnen zu Zeiten auch darüber wie ſie es trei-
n.

Die Häuſer und Gebäude betreffend/ ſeynd die zwar äuſſerlich ſo zierlich nicht ge- 9 Was von ihren Häuſern und Gebäuen zu halten.
uet/als etwann anderswo: werden aber doch nach Gelegenheit des Landes mit feinen
emächern / Saalen/ Cammern und Stuben außgebauet: daß man ſich darinnen
Winter die wieder Kälte/und im Som̃er wieder die Hitze/ſo wol verwahret/als an-
rswo / befinden kan. Es werden auch in dieſem Lande meiſtentheils die Häuſer
Dienſt deß Menſchen gebauet/ nicht wie anderer Oerter / da es das Anſehen hat/
eichſam die Menſchen der Häuſer halben erſchaffen wären.

Das Haußweſen iſt hie zu Land ins gemein fein und ordentlich/ dabey aber auch 10. Wie auch ihrer Oeconomi und Haußweſen
rlich und liberal gefaſſet; und ſeynd nicht viel Leute ſo geartet / wie andere Narren/
ein elendes und mageres Leben führen / damit ſie nur ihr Geld im Kaſten vermeh-
n mögen; ſich faſt ſelbſt außhungern / auff daß ſie nur andere ſpeiſen / und reich ma-
en können; und ärmlich leben / daß ſie nur einmal den Nahmen haben / daß ſie reich
ſtorben. Der Haußvater iſt in ſeinem Hauſe wol geehret und bedienet; die Ge-
ächer werden wol und reinlich gehalten; doch alſo / daß die Frauen mehr achten der
änner / als des Zieraths und Putzens der Häuſer; ſeynd gute Haußhalterinnen/
auen und backen ſelber für ihr Haußgeſind / ſtehen ſolchem allem mit groſſem Fleiß
l für / und bekümmern ſich wenig umb unnöthiges und närriſches Außputzen des
auſes: welches dann von allen verſtändigen Leuten viel beſſer geachtet wird / als
enn man die Zeit mit überflüßigem und unnöthigem/zu Zeiten auch gantz thörichten/
ſtreichen / waſchen / Reiben / und auffprunckenzubringt; wie doch an vielen Orten
ſchicht / da ſo thane Närrinnen ihrer ſchuldigen Pflicht wenig eingedenck ſeyn/und
rem Hauſe zu Bezeigung ihrer Pracht / Hoffarts und Pralerey / ſo embſig die-
n / daß ſie wol ihrer Männer darüber vergeſſen: auch alſo / daß der Mann
cht ſolte dürffen einen Stuel oder Banck gebrauchen / oder in eine Kammer / er habe
nn die Schuhe zuvor außgezogen / eingehen / wo er nicht einen Haußkrieg haben
olte.

Welches alles ungeachtet / man gleichwol Leute findet / die ſo groſſen Wol- Und wie die Wiederwertigen wol in ihren Buſen riechen mögen.
fallen an ihrer Vaterlands Sitten und Arten haben / daß ſie alles verachten / was
it denſelben nicht überein kompt / ob ſie gleich in ihren Bancketen / Gaſtereyen / Zu-
mmenkunfften/Verlöbnüſſen/Hochzeiten/ Kindtauffen / Beywohnung und Ver-
ltung Mann und Weibes / Eltern und Kinder/ gegen einander / ſo ungeſchickt und
natürlich ſeyn / daß die Mohren auß Guinea, und die wilden Braſilianer ſich
ämen würden / wenn man ihnen erzehlen ſolte/ wie groſſe Ungeſchickligkeit und un-
imliches Weſen bey ſolchem Volck im Gebrauch ſey: und dieſe ſeynd die fürnehm-
n / ſo Schweden / durch falſches und übles afterreden / verachten und ſchimpflich
lten dürffen.

Die jenigen / welche ſuchen alte Händel zu verneuren / haben groſſes Unrecht 11. Alte Händel nicht zu rühren/ weil ſie nach Mügligkeit verbeſſert.
rinn; daß ſie denſelben damit beſchuldigen / der durch alle müglichẽ Mittel ſuchet
ändern und zu beſſern / was von andern mißhandelt ſeyn mag. Denn geſetzt
ß vorlangen Jahren iemand unrecht gethan worden / damit kan die gegenwertige
eit nicht beſchuldigt oder belegt werden; weil S. K. M. unſer allergnädigſter König/
allen

allen äussersten Fleiß anwendet/und keine Mühe spahret / alles wol anzuordnen / u
in guter Policey zu halten: auch bester massen zu verhindern / daß kein Mensch Ursa
haben möge / sich mit Fug über Ungerechtigkeit zu beklagen: Allermassen dann S
Kön. M. keinem Printzen in der gantzen Christenheit dißfalls weichet; und in diese
alle andere Potentaten übertrifft / daß / ungeachtet der schwehren und Langwierig
Kriege / so diesem Königreich auffm Halse gelegen/und noch liegen / S. Kön. M. d
Gesetz/gute Ordnungen / Gebräuch und Verfassungen / die sonsten gemeiniglich d
Waffen und der Noth weichen müssen/in guter und völliger Krafft und Würden han
habet und erhält. Daß aber ein jeder hierab nicht ein völliges Begnügen hat/ist nich
neues; Denn wer kan es allen recht machen? Es mögen zu Zeiten in den Aempte
und bey den Amptleuten Sachen vorgehen / die nicht zu loben und zu billigen: Ab
damit kan S. K. M. noch dero Reichs-Räthe nicht beschuldiget werden/weil es nic
jederzeit für oder ans Liecht kompt: Und wird jederman / der unpartheyisch / bezeug
müssen / daß so bald etwas von Unordnung oder Unbilligkeit ihnen kund wird / solch
ohn Ansehung der Personen gemittelt und verbessert werde. Wann auch jemand
Mühe auff sich nehmen/und die Klagen/querelen und gravamina, so alhier / mit
nen so in andern Ländern und Höfen fürlauffen / miteinander vergleichen wolte / na
der Menge der Leute / der würde klärlich befinden / daß die/so in diesem Reich / mit
nen übereinkommen/wie eine Fliege mit einem Elephanten: und gleichwol sol Schw
den so ungerecht seyn.

12. Wie fern Zusagungen in Schweden nicht gehalten werden.

Dieses jetztgemeldte kan auch zum Theil dienen zu Widerlegung derer Au
länder/so wegen übeler Leistung gethaner Versprechungen sich beklagen. Sage a
noch dabey / daß ihrer viel klagen/ so selber Schuld haben: Denn wer da gehalten h
ben wil/ was man ihm zusagt / muß auch dem / so er verspricht/nachkommen. N
geben sich manigmal Leute/sonderlich bey Hofe/hoch aus/thun grosse Verheissunge
und wenn es zum Treffen kompt/ ist niemand daheim. Andere fangen mehr Sach
an/als sie außführen oder bestreiten können/und verlieren vielmal darüber das ihrig
neben deme/so ihnen vertrauet ist. Es werden auch gefunden / die ihre Sachen ni
recht noch mit gutem Gewissen und Rath/ sondern leichtfertig anfangen/ und wenn
dadurch in Ungelegenheit gerathen/legen sie die Schuld ihrer Unvorsichtigkeit auff a
dere. Man findet auch Leute / die nur mit Arglistigkeit und Betrug umbgehen/
ben die Sachen anders als sie seynd / zu verstehen; Und wann sie also meinen and
zu betriegen/befinden sie sich hernachmals selbst hiedurch betrogen. Es seynd au
etliche gleich den Schwämmen / welche / wann sie mit dem geringsten Theil an e
Feuchtigkeit gerathen/sich so vol ziehen / daß an der andern Seiten das Wasser wied
hinaus gehen mus: Und diese solte es nicht Wunder nehmen/wann man sie einmal au
drückete/damit sie ihre gebührliche Form widerumb erlangen möchten. Und dieser A
Leuten seynd auch beyzufügen die jenigen / welche/ als ihnen nur eines Fingers br
nachgegeben/stracks mit dem gantzen Leib einzutringen sich unterstehen dürffen. E
kan es auch leicht sich zutragen/ daß einem etwas versprochen wird/und die Zeit od
Gelegenheit wollen es hernachmals zu leisten / gantz und gar nicht zulassen: Ist der
wegen die Schuld nicht an dem Versprecher/sondern dem Unglück/deme es auch de
zuzuschreiben.

13. Daß üble Bezahlung/ sey gantz falsch/und das Contrarium viel mehr war.

Endlich die jenigen/ so sich über schlimme Bezahlung beschwehren / sind m
stentheils gleich den jenigen/so nach dem Sprichwort den Nahmen haben/daß sie frü
auffstehen / und unter dem Schein vielmahls am längsten schlaffen dörffen: De
daß andere Königreiche und Gemeinden / deren etliche in vielen Jahren mit keine
Krieg belastet worden/ja auch bey keines Menschen Gedencken so beharrlichen Kri
geführet / keine alte Schulde bezahlen; Und etliche wol 10. oder 100. mal so viel sch
dig seyn/als dieses Reich /dasselbige wird bey diesen Leuten nicht geacht; weniger di
ses/daß/wann man nach langem Anhalten auff neue Schuld (denn der alten mus m
nicht gedencken / sie seynd todt) eine Anweisung etwa bekompt/ solches alsdann se
w

ol gelungen und abgegangen heiſt: davon einem doch nur zwey Drittetheil/oder auffs
chſte drey Vierdtetheil werden; dann das übrige Theil bleibt gewis in der Pfan-
n kleben / für Solicitanten, Schreiber / Einnehmer / Rentmeiſter und dergleichen
ute: Und dieſes wird noch für Zucker gegeſſen / und bedanckt man ſich noch darzu /
ß man ſo wol davon kommen: Dergleichen dann alhier wenig oder gantz nicht ge-
icht / und gleichwol/wenn etwan etliche Monat die Bezahlung auffgehalten / oder
Einrichtung alter Schuldt / ſo doch noch wol zu diſputiren, ein par Jahr länger/
s man vermeinet/ auffgeſchoben wird / iſt das Geſchrey über die gantze Welt: In
chweden ſey ſchlimme Bezahlung. Ich mus bekennen / daß es dem jenigen / der
s ſeine entberen mus / da er daſſelbe vonnöthen hat/ wehe thut/ und zwar offt eben ſo
he/es ſey wenig oder viel; Wil aber allein ſagen/daß etliche Läſterer und Verleumb-
unrecht thun/in dem ſie ſo viel Weſen hievon treiben / und eine Sache die an ihr
bſten gering oder nichts iſt / ſo groß machen.

Dieweil auch das Gemeine Beſte und die Wolfahrt der Unterthanen das für- *Wucher ſtraffen heiſt nicht übel zahlen.*
hmſte und höchſte Geſetz iſt/darnach alle andere ſich richten/ und dahin ſie zielen ſol-
/und es ſich bißweilen zuträgt / daß ein Reich oder Gemeinde zu Erhaltung ihres
eſens eines oder andern unumbgänglich benöthigt/der Verkauffer aber/ſolches wiſ-
d/ſeine Sachen nicht verkauffen wil/als auff das allertheuerſte/dadurch dem Käuf-
das Blut gleichſam außzupreſſen; Und dadurch derſelbe alſo gezwungen wird / deß
erkauffers Willen ſich zu bequemen. Und wenn nun ein ſolcher unbillicher Wu-
r / zu Straffe ſeiner Schinderey und Uberſetzung/ nach ſeiner Bezahlung warten
ß/biß die Zeit den behörlichen Werht und Preiß ſolcher Wahren hilfft vermitteln;
o hat derſelbige Wucherer alsdann nicht ſonderliche Urſach ſich hoch zu beklagen:
icht daß meine Meynung / als wenn Zuſage nicht zu halten wäre / ſondern daß es
t Unterſchied zu verſtehen / und bey ſolchen Leuten / die dergleichen Verzug/ durch
e gar groſſe nachtheilige Hintergehung verurſachen / nicht ſo hart zu ſpannen ſeyn
ge/und an demſelben man ſich ſo gar hoch nicht vergreiffe / noch an einem ſolchen
chs die Wildban leicht breche.

Uber das/ſo iſt bekandt/daß wenn ein Fürſt oder Reſpublica in andern Ländern *Daß beſſer ſey dem König in Schweden leihen/ als einigem Potentaten in der Welt.*
as von den Unterthanen entlehnet / man dem Creditori keine Zins / oder ja ſo we-
/ daß es kaum den Nahmen haben mag/dißfalls zuſtellet: Aber alhier im Reich iſt
.K.M. ſo ſorgfältig für ihre Unterthanẽ;Und damit die ja nicht beſchwehret werden/
t S.Kön. M. denſelben auff ſolchen Fall ſo groſſen Zins / daß nicht zu glauben iſt;
ch den jenigen / die ihre Verſicherung in ihren Händen / und ſich ſelbſt bezahlt ma-
n können: So daß ich auch mit Verpfändung meines Lebens wol in Warheit ver-
hern kan/die jenigen/ſo in dieſe Compagny ihr Geld legen / und ihre Summen auff
en Termin außzahlen / oder auff eine Chriſtliche Rente von 6.7. oder 8. pro cento
ie im Königreich ſonſt etwa Geld außthun wolten / daß ſie ſo richtige Bezahlung
er Zinſen / und ſo gute Unterpfand von Landgütern haben ſollen / als immer an ei-
m Ort in der Welt.

Was dann endlich das Außziehen auß dem Lande betrifft / iſt daſſelbige nicht *14. Daß auß dem Lande widerum zu reſen unvergönt ſey/ iſt lauter Unwarheit/ ohne mit gutem Beſcheid.*
rdig beantwortet zu werden / alldieweil es eine lautere Unwarheit iſt / und die tägli-
n Exempel das Gegenſpiel außweiſen. Dieſes iſt nicht ohn / daß zu Zeit / wenn
iegs-bereitſchafften obhanden / damit dieſelben dem Feinde/ſo viel müglich/verhal-
bleiben/die Päſſe auff gewieſſe Zeit und Maß geſchloſſen: Oder aber / daß die je-
gen / ſo hier als Bürger oder Handelsleute ihre Nahrung geſucht gaben / und aus
n Lande ziehen wollen / zu Bezahlung des Abzuggeldes oder Schulden/ etwan an-
halten werden: Allein ſolches hat ja ſeine gute Urſachen / und wird in allen wolbe-
lten Regimenten alſo gehalten / auch an ihnen niemals getadelt. Auſſer dem aber/
hier keine Auff-oder Anhaltung: Denn wer da begehret zu reyſen / mag ſich beym
ubernatorn oder Stadthalter / oder auffm Zollhauſe angeben / und umb einen Paß
halten/ ſo wird ihme derſelbe alsbald ohne Entgeldt gegeben / und mag darnach rey-
/wenn/oder wohin er wil.

Welches

Welches alles dann gnugsam erweiset / wie groß Unrecht diesem Reich un seinen Einwohnern geschehe / in dem so grosse Unwarheiten wieder sie außgespreng werden. Bin alsoder gäntzlichen Hoffnung / daß obbemeldte Erörterungen und B antwortungen (so zwar in Ansehung der Sachen an sich selbsten / kurtz ; Aber in E wegung meines hiesigen Orts Principal Intens weitläufftig) dem unpartheyisch Leser nicht verdrießlich gewesen / noch auch demselben / was ich mit wenigem im folge den noch außfüren muß / zu wieder seyn ; Sondern daß er viel mehr vernünfftigli urtheilen werde / daß ich nicht minder thun können / und alles geschehen sey ihn zub gnügen / recht zu unterrichten / und wol zu versichern : Fleißig bittend mir sicherli zu glauben / daß alles obgedachtes / aus keiner Fuchßschwäntzerey oder einigem Liebk sen und Betrigerey / umb jemand in dieses Werck zu führen / geschrieben oder gese worden : Sondern daß es sich allerseits in reiner Warheit also verhalte / so viel m immer bewust und wol bekandt : Gestalt ich darüber zu Zeugen ruffe die Conscien aller derer / die etliche wenige Jahr hero / Zeit wehrender Regierung S. Kön. M (die der getreue Gott lang erhalten wolle) sich selbiger Oerter auffgehalten / des La des kundig seyn / und von der Sache ohne vorgefasten Wahn und Partheyligkeit rec urtheilen und reden wollen.

Beschluß dieses Stücks

Etliche Einwürffe und Difficulteten.

7. Daß der Autor in Person alle ferne Oerter durchreyset seyn solte. So ;

Anjetzo ist noch übrig / daß ich etliche Einwürffe aus dem Wege räume und w derlege : Deren der erste ist / daß man fragen möchte : Ob ich auch in den Ländern a len / davon ich so viel Wort mache / selbst gewesen : Und wenn das nicht / wie ich m gutem Grunde dann den Kauffhändel und andere Vortheil der Orter anweisen könt Darauff ist die Antwort : Daß ich mich niemals für einen Piloten / Steuermann Dollmetscher / Führer oder Wegweiser außgeben / auf welchen Fall allererst dieser E wurff wider mich Statt finden würde. Denn weil es uns an solchen Leuten so nicht mangeln wird / mache ich hievon keine Profession : Unterdessen aber wird ja n mand in Abrede seyn können / daß von vielen Sachen wol und klüglich geredet werd könne / ob man sie gleich nicht gesehen / sonsten würde man gewis einigem Astronom noch Geographo wenig Glauben zustellen dürffen. Ich bekenne zwar gern / daß mir eine gute Hülffe seyn könte / wenn ich alle solche Länder gesehen / und dieselben dur reyset / auch alles was ich von andern so mündlich als schrifftlich erfahren und geles habe / selber in Augenschein genommen hätte : Weil aber solches unmüglich / aus d Ursachen / daß eines Menschen Leben kaum so lang wehret / daß er mit gutem Ve stand ein einiges Königreich wol besehen und durchreysen möge / geschweige die v Fünfftheil der Welt ; Als kan und mag man auch solches bey mir nicht suchen od begehren. Und wenn ich auch gleich alle die Oerter hätte können sehen und durchre sen / so hätte doch wol geschehen können / daß ich davon weniger wissen thet / als ich a jetzo weiß ; Darumb daß viel Augen mehr sehen als zwey / und der eine hierauff der ander auff ein anders Achtung giebt. Zum Exempel : Wie viel Leute seynd hier in Schweden / die von des Reichs Macht / Kauffhändel und Vortheilen so w wissen / als wenn sie ihr Lebtage nicht darinnen gewesen : Hergegen aber seynd an v len andern Oertern / die keinen Fuß hierein gesetzt / und von allem / durch fleißige Nac forschung gute Wissenschafft haben.

Theils unmüglich : Theils auch zur Sachen nicht viel dienlich :

Er berufft sich aber in allem auff beglaubte Zeugen.

Wenn ich auch die Länder allesampt durchreyset hätte / und davon grosse u wundersame Dinge zu erzehlen wüste / so würden andere doch so grosses Werck darau nimmermehr anfangen dürffen / wenn ich nicht mein Fürgeben / vermittelst ander glaubwürdiger Leute Zeugnüß befästigen könte : Nun begehre ich auch jetzo nich daß mir mehr geglaubt werde / als was an meiner Seiten warhafftige lebendige Ze gen / und treffliche / auch der Warheit zugethane Historien- und Landschreiber bezeuge und sonsten von mir mit unwidersprechlichen guten Gründen außgeführet werden ka Mit den jenigen die der Oerter gewesen / werde ich alzeit überein stimmen / als dann n mals zwischen mir und ihnen Streit gewesen : Denn zwar daß daselbst grosser Reic

thum

umb vorhanden/iſt je bekandt gnug; Allein wie daran zu kommen/ und wie wir deſ-
ben theilhafftig werden mögen/ darauff beruhet dieſe gantze Sache; Und ſolches zu
fahren und zwar zu deſſelben Güter völligen und umbſtändlichen Erkäntnüs zu kom-
n/habe ich viel lange Jahr Arbeit und Mühe genug gehabt.

Solche Wiſſenſchafft aber habe ich nicht erlanget von Schiffern und Bots-
ſellen allein/ weil die in denen Landen nichts mehr erforſchen und wiſſen/ dann was
nen zu ihrer Schiffahrt nöthig. Etliche ſeynd da geweſen/ auff die Manier/ daß
die Cüſten lang gefahren/ und niemals auffs Land außgeſtiegen/bilden ihnen gleich-
l ein/ als wenn ſie etwas davon wüſten. Andere ſeynd zwar ans Land geweſen;
ſſen zu ſagen/ wie die Indianer eſſen/ trincken/tantzen/ ſchlaffen/nackend gehen/2c.
ie die Berge hoch/die Thal tieff; die Sonne und das Feur heis/das Waſſer kühl/
Erde ſchwehr/und die Lufft leicht ſeyn; So das gleichwol unterweilen noch viel iſt/
nn ſie das alles wiſſen/weil es nicht alle Köche ſeyn/ die lange Meſſer tragen: Al-
 wie man der Nutzbarkeiten/ ſo aus dem allen anzurichten/theilhafftig werden/mit
 Einwohnern in Kundſchafft gerathen und bleiben möge/ und was für heimliche
achen im Lande ſeyn/ſo groſſen Nutz und Genieß geben können/davon forſchen noch
ſen ſie wenig;

Die ſo ein oder das ander Land beſeſſen/erfahren nicht alzeit bald derſelben heimligkeiten.

Ich aber/ GOtt ſey gedancket/habe das Glück gehabt/ mit Weiſſen/verſtän-
en/ auch gelehrten und wol-erfahrnen Leuten/ ſo die meiſte Zeit ihres Lebens der
erter in Erforſchung der Gelegenheit/Art/Macht und Reichthumb der bemeldten
ndern zu gebracht/umbzugehen: Habe niemand weder von Frantzoſen/Spaniern/
gellendern oder Niederländern/ die von weiten Reiſen kommen ſind/ vorbey gehen
ſen/ die ich nicht angeſprochen/ von ihnen ſo viel müglich zu erlangen/und alle Ge-
enheit einzunehmen; Hernacher ihre Rede mit der Landbeſchreiber Carten gegen
ander geſetzt; Denn auch die Hiſtorienſchreiber darüber mit gutem Bedacht und
etrachtung geleſen/ und auß denſelben/ was zu meinem Vornehmen dienen
nte/ gezogen: Habe auch kein Geld geſpahrt/ daß ich auß Spanien und Weſt-
dien/und andern Orten mehr das jenige/ ſo mir etwan mangelte/ zu wiſſen bekom-
n möchte/und alſo über dreißig Jahr in ſolchem embſigen Studio zugebracht

Woher der Autor ſeine wiſſenſchafft und wie lang er in dieſem Studio zugebracht.

Dieweil dann viel Jahr mehr lehren als eines/und ein Jahr mehr als ein Monat/
oche oder Tag/ſo iſt ie nicht wunder/ daß ich mehr davon wiſſen mag/ als etwa ei-
 der nur ein Paar Reiſen auff einen Ort gethan. Denn gleich wie die/ſo in den Län-
n; da die guten Kräuter zur Artzney wachſen/nicht alle gute Medici, noch alle/ſo im
ald/ da gutes Bauholtz wächſet/ geweſen/ gute Zimmerleute ſeyn: Alſo verſtehen
e Sache nicht eben alle die/ ſo in den bemeldten Ländern geweſen/ und ſie geſehen
en. Ja wenn man auch gleich auff einem Ort eines groſſen Landes geweſen/
 man darumb von den andern wenig urtheilen. Die Lappen ſeynd auch in Euro-
; aber was hilfft das ſie darzu/ daß ſie von dem übrigen Theil Europæ urtheilen
ten. Ich hab auch in den Inſulen Azores, die unter Americam gerechnet wer-
/eine Zeitlang gewohnet/allein das halff mich nicht/ die Gelegenheit der Antillas
 den übrigen Theil von America zu kennen. Wie auch die/ ſo in den Antillas
hnen/ nichts wiſſen von Cuba und Eſpaniola: dieſe wiederum nichts von Nova
ſpania; Dieſe nichts von Peru; und die nichts von Braſilien/ oder der Wilden
ſte/2c. Weil nun alſo ein jeder hievon nicht mehr ſagen kan/ als was er geſehen
/ ſo muß gewiß dieſes Werck von ihrer vielen erforſchet und gehöret werden. Und
uch dennoch nicht gnug/von wem man es höret oder wer es höret/ ſondern es gehö-
 ein guter Verſtande und geſundes Urtheil oder Judicium darzu/ und daß man zu-
hero ein wenig die Sach auch verſtehe: So gilt auch eines Mannes Gezeugnüs
ht/ ſonſt kan man leicht betrogen werden.

Verheiſt dannenhero mehr Nachricht als jemand mag.

Und kurtz zu ſagen/ ſo ſollen die erwehlten Verwalter vollkömlichen Unter-
ht von Zeit/ Orth/ Gelegenheit/ Stärcke der Länder/ Art und Gewonheit deß

Und vollkommenen Unterricht

Volcks

von allen ehe einig Geld eingeleget werden sol.

Volcks; Was für Güter dahin zu führen und anhero zu bringen / und was des Di
ges mehr / von mir gründlich empfangen / ehe und zuvor von jemand ichtwas Ge
außgezahlet / oder einiges Schiff außgeschicket werden sol: Und wird ja eben ein
seyn / ob sie solche Unterweisung von mir oder jemand andes überkommen / wenn s
nur ein Gnügen darin befinden.

II Einwurff warumb andere Nationen nicht vor uns ein solches vornehmen.

Der ander Einwurff könte seyn / weil daselbsten so gute Gelegenheit / und
stattlicher Gewinn zu erlangen / wie es dann komme / daß die Spanier / Frantzosen
Engelländer und Niderländer / so den Oertern näher gesessen und mehr Schiffe dan
wir haben / die Sache vor uns nicht anfahen und zu Werck richten; Darauff ist n
die Antwort: Wann man alle die Hindernussen / so eine jede von gemeldten Nati
nen haben mag / anzeigen wolte / würde es gar zu lang werden: Was aber den Sp
niern im Wege lige / ist droben zum Theil gedacht worden: Sie haben in Ost- u
West-Indien / wie auch in Africa gnug gethan / daß man sich vielmehr zu verwunder
daß sie in den 130. Jahren so viel bereit außgerichtet / als daß sie nicht weiter komm
sind. Die Frantzosen / Engellender / Dennmärcker und Niderländer belangend /
fahren dieselbigen jetziger Zeit auch alle auff Ost-Indien / haben es zuvor auch nic
im Brauch gehabt. Die Frantzosen haben daneben noch ihre Besatzung auch
West-Indien in nova Francia: wie sie auch dieselbe in florida und Brasilien geha
aber durch Krieg von den Spaniern daraus wieder vertrieben worden. Die Eng
länder seynd in Virginia und den Barmudas. Die Niederländer machen neue B
satzungen zwischen nova Francia und Virginia: haben auch auff mein Angeben u
langwirige Anweisung eine sonderbare starcke West-Indische Handel-Compag
auffgerichtet; Und handeln gleichfalls auff Africa und viel andere Oerter meh
Wie sie aber nun eben allein nicht alles außrichten können / als wissen sie auch nic
alles / und verhindert sie der Krieg auch nicht wenig / wie oben vermeldet ist.

Daß es so leicht auch nicht; auch Particular-Leuten nicht müglich.

Es seynd auch so grosse Compagnyen und nutzbare Seefahrten so leicht nic
auffzurichten / es kostet den Händen zu viel Mühe / so viel Köpffe in eine Kappe zu bri
gen / von eintzeln und Particular-Leuten aber kan solche Sache mit Nutz nicht angefa
gen werden. Denn ihnen anfänglich eine solche Außrüstung zu schwehr fallen würd
Und wann sie nun mit grossem Kosten und Mühe das Werck zum gewündschten Ga
ge gebracht hetten / so würden sie es nicht behaupten / verthädigen oder behalten kö
nen sondern andern und stärckern so bald die den Vortheil vermercket / weichen mü
sen.

Und mus ja einer der Erste seyn.

Ich solte auch wol mögen fragen / warumb haben die erzehlten Nationen d
Sache auch nicht eher angefangen: Aber es ist klar daß einer einmal mus der erste sey
und wann wir es auch nicht anfangen / wird noch ferner nichts draus werden.

Die Welt ist auch groß / uud in derselben Raums genug für sie / für uns / und f
alle Menschen; Und wir haben so gar viel Landes eben zu dieser unser Hanthieru
nicht nötig: Wenn wir nur im Anfang zu einem Partickel / etwan halb so gros a
Schweden gelangen / damit wollen wir wol zu frieden seyn; Wird uns aber dar
mit Göttlicher Hülffe wol nicht mangeln: Ists dann nicht besser als anderer / so f
es auch gewis nicht schlimmer seyn. In denen Oertern aber / da freyer Handel i
können wir alzeit mit grösserm Vortheil / wie droben gnugsam angedeutet / handl
als diese Nationen alle.

Ob man auch gleich nicht alles auff einmal gewinnet.

III. Was man sich von andern Nationen dabey zu befahren.

Der dritte Einwurff wird genommen dahero / daß andere Nationen die Lä
der besitzen / den Handel daselbsten stabilirt haben / ihre Fahrten dahin richten
und derowegen uns verhinderlich seyn möchten. Dieses ist nun droben zum Th
albereit beantwortet / da geredet worden / was uns zu thun seyn würde / wann uns d
Spanier Unfug zufügen wolten. Für andern Nationen / die der Ost- und Nor
See sich gebrauchen müssen / haben wir uns wenig zu beförchten / die werden sich w
bedencken uns Schaden oder Hindernüß zu thun: Denn einer hat des ander
vonnöthen. In Ost-Indien ists geschehen / daß die Holländer den Frantzosen u

Eng

ẜgelländern Schaden zugefüget / allein wie es ihnen bekommen / iſt der Beutel der
t Indianiſchen Company wol gewahr worden. An örtern da der Handel frey iſt /
o die von ihnen nicht beſetzt ſeyn / können ſie mit recht wider dieſe Handlung ſo we-
reden oder vornehmen / als wenn es in Europa wäre.

Mittel auff allen Fall.

Es kan auch ſich leicht begeben / daß / ehe unſere Schiffe in die See außlauffen /
zum Uberfluß einen gewiſſen und guten Vergleich und Bündnüß untereinander
frichten: Weil beſſer iſt / Freundſchafft erhalten / als von neuen machen.

Vortheil auff allen Fall.

Und ſo ſie uns ie mit Liſt unterſchleichen / und unſern Vortheil benehmen wolten /
würden ſie viel zu kurtz kommen; ſo darumb daß wir mit mindern Unkoſten das Werck
tſetzen können; als wegen anderer Urſachen ſo allhier nicht gedacht werden mögen.

IV. Daß man wegen Uberfluß der Wahren ſich nichts zubeſorgen.

Der vierte Gegenſatz beruhet darauff / daß wann wir neben andern Nationen
iel Wahren anhero bringen wolten / wenig Gewin davon zu erlangen ſeyn / dieſel-
dieſer örter in Unwerth gerathen / und alſo der Handel ſich ſelber verbieten würde.
erauff iſt Anfangs zuwiſſen; das von Gold / Silber / Perlen und dergleichen an-
nliche Wahren nicht wohl zu viel überbracht werden kan / weil iederman darnach
chtet. Andere Kauffmans Wahren aber können wir in beſſerm Kauff anhero
ngen / und würden alsdann andere Nationen / und fürnemlich die Spanier / ſol-
s wol laſſen müſſen / und nicht Marck neben uns halten können / und wir alſo ob
ſchon etwan wolfeiler als ietzt / doch noch gnug darauff ſchlagen und gewinnen kön-
t. Und weil wir in dieſem Lande vielerley vonnöthen haben / ſo andere Länder nicht
dürffen; Und unterſchiedene Länder unterſchiedene Früchte geben / ſo werden wir
nnenhero unterſchiedene Sorten mit Nutz überbringen können / ſo andere nicht
rauß führen / noch iemahls herauß geführet haben. Und dieſes ſtreitet gantz nicht
t dem / ſo ich außzuführen zugeſagt / daß nehmlich unſer Vorhaben zu keines andern
ndes Nachtheil gereichen ſoll: Dann es würde ihnen ſolches alles an andern Hand-
ngen anhero ins Reich vielfältig wieder erſtattet werden / wie anderswo gnugſam
kläret.

Noch andere Hindernüſſe weggereumet und I. unterſchiedlich Müſtrauen.

Endlich und zum Beſchluß / befinde ich ſehr nötig etliche andere Hindernüß
d Difficulteten, die dieſem Werck noch im Wege ſeyn / und daſſelbe ob es ſchon et-
n an ſich ſelbſt gut gehalten und erkant / doch ſehr ſchwer bey vielen machen möch-
n / aufzuheben und wegzunehmen.

1. In den Angeber dieſes Wercks / welcher keine Verwaltung dabey begehret.

Die erſte und gröſte Hindernüß / ſo uns am allermeiſten entgegen ſeyn möchte /
vielerley Mißtrauen / ſo hiebey vorlauffen; und wenn dieſes nur weggenommen /
hoffe ich mit Gott / es werde ihrer vielen ein gentzliches Genüge geſchehen ſeyn.
o wird nun fürs erſte ein Mißtrauen geſetzt werden in meine Perſon / als den An-
ber dieſes Wercks: ſolches aber ohne alle Urſache; und Stelle ich die gantze Sache
t Warheit und Auffrichtigkeit aller Welt zu urtheilen anheimb. Ich ſuche hiebey
ine Handhabung der Gelder / begere auch keine Verwaltung weder inner- noch auſ-
rhalb Landes:

Betrifft ſich auch S. K. M. hohen Verſtandt.

S. K. M. meinem aller gnädigſten König und Herrn habe ich dieſe
Sache entdecket / die S. K. M. dero ſehr wohl gefallen laſſen / auch bald Privilegi-
n und Freyheiten darüber ertheilet; und in dero Reich und Landen allenthalben An-
dnung gemachet; legen ſelbſt auch eine groſſe Summ auff gleichen Verluſt und Ge-
inn mit ein; Und iſt dero Autoritet / Weißheit / Vorſichtigkeit / Verſtandt und
ohe diſcretion ſo groß / daß ein ieder / bey nahe zu reden / ſich bloß durch ſolches Ex-
mpel / ohne weitere Nachforſchung / dazu bewegen laſſen köndte.

Auff ſeine Verrichtungen in den Niederlanden.

Wozu denn dieſes kommen kan / daß ich in Niederland / welches gleichſam die
Schul aller Kauffhandlungen iſt / dieſe Sache mehr denn dreiſſig Jahr getrieben / und
meinem Anfang gebracht habe / nach dem ſie von den Herrn General Staaden /
nd dem hochlöblichen Printz Mauritzen / hochſeligen Andenckens / reifflich und wol
n die länge und breite erwogen worden: Wie ſolches die Gezeugnüſſe / die ich deßfals
abe / auff alle Fall gnugſam wenn es noth / außweiſen können / die dann billich etwas
elten ſollen / als die das Werck am beſten verſtanden haben.

Warumb er von dannen sich weg begeben.

Was aber für Ursachen mich bewogen von dannen mich weg zu begeben / geh
niemand viel an: Aber den Curiosen und fleissigen Nachforscher mit einem Wort e
Genügen zuthun / so wahr die Ursach / mein Unwill und Verdruß / so ich endlich o
solchem Werck schöpffete: So dann darauß entstundt; daß man die Sache derg
stalt nicht anfangen wolte / wie es sich wol geziemet und geeignet hätte; daß man mi
auch das jenige verweigerte / so mir von rechts wegen gebühren wolte; und ich ga
wol abnehmen konte / daß ich auff solche Weise meine gute intention nicht zu Wer
richten / und weder dem Lande / noch der Comp. viel dienen / auch wenig Ehr dabe
einlegen würde.

Auff den handtgreifflichen Bericht/so er zu seiner Zeit vor allē thun wil.

Wann sonst nun die Sache allhier so weit gebracht seyn wirdt/daß ich sehe daß s
nun mit Nutz würcklich angefangen werden kan; will ich hievon den Verwaltern ni
rern und gantz klaren und umbständlichen Bericht thun; zu ihrem Willen stellend
anzunehmen was ihnen gefällt / und zu lassen / wobey ihnen mißdüncken möchte.

Auff der Sachen an sich selbsts evidentz und augenscheinligkeit.

Daß ich auch alhier vorgebe / und sonderlich zu seiner Zeit fürbringen we
de / seynd keine subtile Philosophische Sachen / darüber grosse Disputaten fallen
oder so schwer zuverstehen seyn möchten; sondern bestehen in guten Rationen
Gründen / und klaren Beweisen; die auch von einem ieden / der nur einen gering
Verstand hat / leichtlich begriffen werden können; vermeine derhalben / daß ni
mandt Ursach habe mir zumißtrauen.

2. Mißtrauē in die Directores innerhalb Landes abgelehnet.

Zum andern mag auch leicht iemand ein Mißtrauen schöpffen derer Pers
nen halber so die Direction deß Wercks allhier innerhalb Landes haben sollen: A
lein diesem ist im Privilegio gnugsam begegnet. Denn die Mitgenossen haben d
freye Wahl solcher Verwalter und ungehinderte Macht und Gewalt solche Person
als ihnen gefällig / und deren Treu / Vorsichtigkeit und frömmigkeit sie versiche
seyn / zu erkiesen. So sollen auch Haupt Participanten geordnet werden / die au
der Verwalter Handlung / und / daß alles wol und richtig zugehen möge / auff
sicht haben sollen. Man darff auch hie nicht einem Menschen / sondern einen
gantzen Corpori trauen / und stehet den Participanten frey / bey den Jährliche
Rechnungen zu erscheinen / und wo einiger Mangel / Betrug oder Irrthum für
falle nmöchte / solches anzuzeigen.

Ausserhalb Landes.

Aber dem sey nur wie ihm wölle / so bedüncket mich / daß die Direction die
ses Wercks ausserhalb Landes mehr Nachdenckens nnd Mißtrauens / und al
Hindernüß in etlicher Leute Gedancken erregen werde; dahero daß allhier im Rei
wenig Menschen / die sich auff die weitabgelegene Seefahrten verstehen / und da
man dazu Außländische / unbekandte Leute werde gebrauchen müssen; hat iedoch s
gar viel auch nicht / wie es wol scheinet / auff sich: Denn neben dem / das allhie
auch noch Leute gefunden werden / die Asiam / Africam und Americam besegel
haben / so sollen uns deren keine auß andern Ländern mangeln / die ihre Stelle
gebührlich versehen / auch fleissig und getreu dabey sich erfinden lassen werden
Welches dann den Außheimischen insonderheit zumercken / und ihnen kein gerin
Vortheil geben kan; weil man darzu ihre Freünde / die sie uns recommendiren
wird gebrauchen müssen.

Daß viel mehr Gefahr habe/einem Factoren ausserhalb Landes das seine vertrauen.

Das vertrauen auch / so hier geschicht / ist viel sicherer und minder gefähr
lich / als wann man seine Güter sonst ausserhalb Landes seinen Factoren vertrauet
es sey in Teutschlandt / Spanien / Italien / Franckreich / Muscovien / Türckey / ꝛc
Denn daselbsten vertrauet man bißweilen ein grosses Theil / oder wol alle sei
Wolfahrt einem Menschen / den man zuvor nie gekandt noch gesehen / auff bloss
Wort eines andern / der ihnen für einen guten Mann hält und außgibt; ohn weite
nachfragen seines Handels oder Wandels: Und solches geschicht zu Zeiten noc
wol dazu in denen Ländern / da man / ausser deß Factorn Untreu oder Absterben
durch Krieg / Auffruhr / Brand / ungewisse und schlimme Schulden / ꝛc. umb a
das seinige kommen kan.

Allhie

Allhier aber wird es getraut einer gantzen Flotta / Admiral / Vice Admiral,
ommisen, unter Commisen, Schiffern und andern Officirern; die von unterschie-
nen Nationen zusammen kommen: so dan sonderlich daneben noch zu grosser Si-
erheit dienet / wie sehr auch andere es müßdüncken mag; Dann man ist dadurch desto
sser verwahret gegen die Meuterey und Außreissen oder Abfall der Schiffe / indem
e Nation die andere fürchtet; und ein solches böses Vorhaben keiner dem andern
cht offenbaren / und sie also nicht leicht in ein Horn zusammen stimmen können:
ch alle zeit eine auff die andere / so wohl in gutem / als bösen Vornehmen / ein Auge
t / und dabey wol in dem guten eine von der andern / auff gemuntert wird / und sich ei-
iede / den meisten Danck und Ehre davon zu bringen / angelegen seyn lässet: da
gegen in einer eintzigen Nation sich leicht eine Conspiration entspinnen kan. Und
l die Participanten für andern befördert werden müssen / so gewinnet es das Anse-
n / gleichsam fast alle Officirer / Participanten seyn würden; welche dann auch de-
besser sorgen werden / für das / so sie mit angehet.

Als einer gantzen Flotta / und so vielerley Nationen Officianten / so nit wol conspiriren können / duch meist mit participiren.

Neben diesem zum dritten / werden auch Leute gefunden / die einem Mahler den
wol gekandt habe / gleich seyn: Als einsmals derselbige den Duca de Alba abmah-
e und einen Teuffel / der ihm die Tyranney ins Ohr bliese / dabey machte / erschrack
über seiner eigenen Arbeit / lieff die Stiegen hienunter / und war gantz erstarret / und
rblast ruffende! O ich habe einen Teuffel gemacht wie stehet doch der so scheußlich auß!
leich wie auch sonst wol Leute gefunden werden / die ihnen einbilden / daß sie Ge-
nst sehen / an Dingen die weder Geist noch bewegung haben / also seynd alle dieselbi-
n / so fürgeben dürffen / als wenn die versprochenen Conditiones und Artickel des
ivilegii nicht würden gehalten; und das S. K. M. zu Zeit der Noth die Hände an
r Company Geld / Schiffe / Geschütz und andere Dinge legen / und solche zu ihrem
d deß Reichs Vortheil und Dienst nehmen und gebrauchen werden. Ob nun zwar
. K. M. Gerechtigkeit / Treu / Liebe und Eyfer für dero Ehre und gethane Zusage /
neben andern Königlichen und Christlichen Tugenden / so der gantzen Christenheit
kandt / diesen groben Einwurff zur Gnüge dämpffen und widerlegen mögen / also /
ß mein allergnädigster König keines Advocaten deßfals benötigt: So wil ich doch
eichwol dieses auch mit wenigem noch berühren: Weil es doch noch vielleicht schwer
ug seyn möchte / den Leuten diese Furcht gantz aus dem Sinn zu reden (in deme auch
nst allzeit leichter ist einen von Gefahr / als Furcht derselbigen zuerledigen) und damit
ch die Einfältigen durch dergleichen Irrsahme Urtheil und Meinungen von ihrem
ten Fürnehmen nicht abgeführet / oder sonsten in Mißgedancken etwa geleitet wer-
n mögen.

e. Mißtrauen in S. K. M. als solten sie über das Privilegium nicht halten / benehmen.

Und erstlich ist das Wort / so S. K. M. unter dero Hand und Königlichen In-
gel von sich gegeben / (welches billich alle Gefahr und Furcht gnugsam hinweg neh-
en solte) da S. K. M. außdrücklich im gegebenen Privilegio zusagen und verspre-
en / der Company Geldter / Güter / Schiff / Kauffmanschafften / Geschütz oder des-
ichtwas / zu seinen oder des Reichs Diensten im geringsten nicht zu nehmen / solchem
starcker Gegensatz.

S. K. M. Königliche Wort / Hand und Siegel.

Zum andern wird auch die Furcht benommen dadurch: Das S. K. M. Frau
utter eine grosse Summam mit einzulegen gnädigst versprochen: Und im gleichem
. F. Gn. Herr Pfaltzgraff Johan Casimir / etc. die Herren Reichs Räthe: Die für-
mbsten Herren und Edelleute im Lande / sammt den Kriegs Obristen: Die Bischöf-
und andere Kirchliche Personen: Die Magistraten in den Städten: Und wie gute
offnung ist / auch der mehrere Theil der gemeinen Leute und Untersassen: Gebe de-
wegen einem jeden zu bedencken / was Schein der Warheit solche unnütze lose Ge-
ncken doch haben / als solte S. K. M. wider dero Versprechen und Zusage / und den
Willen des gantzen Reichs / und besonders erwehnter Personen / das Geldt nehmen /
d zum andern Ende und Gebrauch / als darzu es gegeben und eingelegt / anwenden
ollen.

Das S. K. M. Frau Mutter / alle fürnemste Herrn / auch meist Leute im Lande mit hierein legen.

Daß das Werck also gefaßt/das S. K. M. auch kein Mittel habe würde die Comp. zu vergewaltigen.

Zum dritten so verbleibet die Verwaltung dieses gantzen Wercks in Händ
der HäuptParticipanten und Verwalter: Und wird S. K. M. folgende dem K
niglichen Exemplen von Franckreich / Engelland / Spanien auch Niederland / si
mit dieser Sachen des Kauffhandels nicht bemühen / sondern alles den Personen /
darzu bestellet / lassen und anheimb stellen: Solche Personen aber werden in so v
Cammern und örter herumb vertheilt seyn / und wird auch kein Geldt über einem Hau
fen / wie mancher meinen möchte / liegen bleiben / sondern vielmahls / ehe es empfang
worden / an Kauffmans Wahren bereit wieder angeleget oder versprochen seyn / daß
so S. K. M. auch gantz kein Mittel haben kan die Händ darein zu werffen / wenn sch
der Wille verhanden. Und wenn etwa ein Termin angetastet werden solte / wer wo
wohl den andern / dritten oder das übrige erlegen?

Daß der gantze Welt ein bessers von S. K. M. gemüth bekant.

Weiter so ruffe ich zu Zeugen die Gewissen aller der jenigen / die in Schwe
seyn / auch neben denen das warhaffte Gerüchte / so ausser denselben allenthalben
schallet: Daß Schweden niemahls einigen König gehabt / der mehrern Fleis und U
kosten angewandt / oder so sehr darnach getrachtet hätte / wie er sein Reich verbesser
und seine Unterthanen / in gute Nahrung / Wolfarth / Flor und Auffnehmen bring
und setzen möge / als eben ietzo regierende S. K. M. So der Allerhöchste lang bewa
ren und erhalten wolle. Warumb wolte man denn nun in solchen falschen Argwo
gerathen / als wenn S. K. M. diesen ihrem Vorhaben zu wider / ihr selbst die Hä
zu verhauen gesinnet seyn solte. Dann wann S. K. M. diese Company in den
sprochenen Conditionen verkürtzen wolte / würden sie nicht allein dieses gute Wer
sammt seinen köstlichen effecten und dependentien verhindern und verstöhren / s
dern auch damit zugleich alle andere nutzbahre Sachen / die in kurtzen ihren Anfang
wonnen / unfruchtbar machen. Und würde ein iedweder anderst nicht schliessen / a
Werden sie in so grossen und köstlichen Sachen an Leuten von solchem Stand u
Würden keine Zusagungen gehalten / was wird dann uns Privat Leuten wiederfahr

Und nicht zu vermuthen / das S. K. M. also die gantze Welt wieder sich erregen würde.

Uber daß so erscheinet ja auch / daß außländische Reiche / Fürsten / Herrn / G
meinden / Länder und Städte sich dieses Wercks theilhafftig machen werden: So
man die nun an ihren Geldern und versprochenen Conditionen verkürtzen / würde
ches ja nichts anders seyn / als Freunde zu Feinden machen / welche ihres Schadens
den Schwedischen Gütern und Schiffen sich zu erhohlen ihnen wohl würden ang
gen seyn lassen: So dann alle Hoffnung / einigen Kauffhandel im Reich allhie zu be
tigen / oder die Nahrung zu verbessern gäntzlich hinweg nehmen / und zu Boden w
fen würde; Welches alles denn S. K. M. auch sehr wohl weis / verstehet und zu H
tzen nimme: Beneben deme was Salomon saget Prov. 20. v. 28. From und warha
tig seyn behüten den König / und sein Thron bestehet durch Frömmigkeit. Wora
dann unwidersprechlich zu schliessen / daß es ein grosser Jrthumb sey / wenn man i
einbildet / das S. K. M. dermahleins umb einiger Ursach willen ihre Zusage brech
und diese Company verkürtzen solte: Und wie solches S. K. M. nicht wohl anste
und weder rühmlich noch viel weniger im geringsten nützlich seyn würde: Also w
S. K. M. solche vielmehr treulich beschützen / ihr helffen und beystehen / und durch a
mügliche Mittel befördern und begnadigen; In dem S. K. M. und des gan
Reichs Wolfarth und Macht hiedurch vermehret und verbessert werden kan.

II. Difficultet. Daß man sich wegen vermeinten Mangels deß Volcks nicht zubekümmern.

Die andere Hindernus und Difficultet erreget sich daher / daß etliche vermeine
man werde schwerlich Volck in solche Länder zuführen bekommen können / die w
Schweden durch den langwirigen Krieg / so auch noch kein Ende hat / stetig viel
Volcks entblösset worden / daß also mehr nöthig Volck herein zubringen / als hin
zuführen. Aber diese Schwerigkeit wird hiedurch zum Theil weggenommen / daß n
alle Nationen hierzu sollen und mögen gebrauchen / und nicht an eine Nation gebund
seyn / als die Spanier. Und ob gleich aus diesem Reich noch etwas an Volck mitg
nommen werden möchte / wird dasselbige noch keine Verminderung des Volcks v
ursachen: Denn die Erfahrung bezeuget / wann ein Land an Nahrung gesegnet wi

nd zunimbt / daß auch dahin ein groſſer Zulauff von Volck iſt / und an Statt eines Menſchen/ſo außzeucht/drey wiederumb einkommen; So wohl von Kauffleuthen als Schiffern / Handwercksleuthen und anderm Volck: Welches Niderland gnugſam außweiſet/als das/ob gleich täglich Volck daraus geführet wird/dennoch nach ſeiner Gröſſe viel Volckreicher iſt/als andere Länder.

Die dritte Schwerigkeit iſt/das fürgegeben wird/wenn wir gleich Volcks gnug überkämen/ſie doch in den heiſſen Ländern nicht arten noch gewohnen oder arbeiten würden können. Es möchte nun zwar auch wohl dieſes nicht gering zu ſchätzen ſeyn/ wann uns die Erfahrenheit das Widerſpiel nicht zeigete; Daß nemlich alle Nationen von Europa in gedachten Ländern beſſer arten und ſich befinden / als in ihrem eigenen Vaterland. Und demnach nun die Schwediſche Nation ſtarck von Natur und ſehr dauerhafftig iſt/und beſſer/als einige andere in Europa / Hitze und Kälte außſtehen und vertragen kan/ſo iſt dieſe Sache gantz klar. Wiewohl man unter des auch wol allhier/gleich wie ſonſt allenthalben/Leute finden möchte/die den Gebrechen von Natur an ſich haben/daß ſie bis zum Schweis nicht arbeiten / oder ihren eigen Schweis nicht riechen mögen / ob ſie gleich in nova Zembla, oder A. Monniers Baya in den Spitzbergen wären. Daß aber die Europeiſche Nationen in den heiſſen Ländern arbeiten können/erſcheinet allerſeits in Oſt- und Weſt Indien/und unter andern daraus/ daß die Holländer nach Saltz dahin zu fahren pflegen / welches ſie durch Arbeit / die denen in Europa ſchwer gnug fallen ſolte/überkommen und laden müſſen. III. Difficult. Ob dieſe Septentrionaliſchen Völcker in ſolchen Landen auch würden arten/dauern und arbeiten können.

Denn es iſt auch die Hitze an vielen guten Orten nicht ſo gros / als man vermeinet/ſondern es ſeynd viel fruchtbahre Gegenden ſo temperirt, daß man das gantze Jahr durch/einen guten Rock wohl leiden mag. Ja unter der Linie ſelbſt iſt die Hitze nicht unerträglich/als die durch ſteten Wind aus der See / lange und ſehr kalte Nächte/und ſehr viel Regen trefflich gemildert wird. Und weil Tag und Nacht daſelbſt alle zeit gleich lang/ſo fanget die Hitze eher nie an/als des Morgens Frühe umb 9. oder 10. Uhren/und wäret bis umb 2. oder 3. nach Mittag; Da dann allezeit ein kühler Wind aus der See ankombt: Dieſe Stunden nun / ſo lang die Sonne alſo über dem Haupt ſtehet/und ſolche Hitze wäret / werden meiſten Theils mit ruhen und ſchlaffen zugebracht. Wenn man auch in die Goldt und Silbergruben kombt / wird einer ſo viel bedeckt/daß die Sonne dadurch nicht ſtechen kan. Und iſt man in Indien / aus gewiſſen Urſachen und Erfahrung/mit einer kleinen Decken/Matten oder des etwas für die Hitze viel beſſer verwahret/als allhier mit einem Tach. Das die Hitze ſelbiger Lande ſo groß nicht iſt / als ihme mancher einbildet.

Die vierdte Schwerigkeit entſtehet aus den Gedancken etlicher Leute / als wenn die Reiſen ſo ſehr weit/daß es lange anſtehen würde/ehe wir von dannen wieder anhero gelangen/und zur Handlung kommen köndten; Oder ehe die Länder / die wir beſetzen/uns einigen profit geben würden; So aber alles ein gar groſſer Irrthumb und Mißverſtand/denn die Reiſen nit ſo gar übrig lang/weil man an etliche Oerter in einem Monat/oder fünff Wochen kommen kan / und ſo lange Zeit auch ohngefehr zum rückreiſen bedarff/wenn der Wind nicht gantz contrari: ſo daß man in drey Monden wiederumb zu Haus ſeyn / und in 5. oder 6. Monat von dem Handel ſein Retour haben kan. IV. Diff. Daß die Reiſen auch nit ſo weit; und man bald wird Genieſ habẽ ſo wohl von der Handlung;

Aus den Oertern / ſo wir beſetzen wollen / werden wir auch alſo fort unſer Genies haben können / und das übrige wird ſich täglich finden und anwachſen. Und wird alſo bey dieſer Handthierung noch deroſelben Frucht / Nutz oder Gewinn anders nicht zu harren ſeyn / als wie ein jeder ſonſt in allen andern thun muß. Als zum Exempel: Wenn einer etwan ſein Land dieſer Oerter bedämmet/ oder ſein Kornland brach läſt/ oder auch ſchon daſſelbe mit Samen beſtreuet/ſo wird er nicht bald dieſelbige Stunde/ ſondern übers Jahr zur Zeit der Erndte allererſt/Früchte von ſolcher ſeiner Arbeit überkommen. Und alſo wird es allhier nun auch ſeyn: Dahin man das erſte Jahr etwas führet/wird man das andere folgende mit gutem Gewin wieder holen/über das/ſo man ſonſten daſelbſt bereit findet/und unterweges allzeit erhandelt. Als mit unſern Volck beſatzten Oertern.

V. Diff. Woher man behörige Geldmittel zu nehmen.

Die fünffte Schwerigkeit ist / woher man die Gelder nehmen / und die grossen
Summen/welche dieses Werck erheischet / kommen sollen? Ich muß bekennen / daß
dieses die grössešte Difficultet aniezo seyn würde / wenn nicht dafür gesorget worden
wäre/ehe man die Sache so weit hätte kommen lassen. Sintemahl alles sagen/schrei-
ben und discuriren, vergebens und verlohren wäre / wenn beym Handel kein Geldt/
dadurch man das/so fürgestellet wird/ außführen und ins Werck bringen köndte.

Warumb sich ein Privatus hierumb nit gar sehr zu bekümmeren

Privat Leute zwar / die so weit sorgen / gehen zu ferne vom Weg/ist hier all gnug,
daß ein jeder nur bey sich betrachte/ob die Sache gut sey / und ob er wohl Theil daran
haben möge/und daß er dann förders einzeichne/ so viel als er vermeint / daß ihm zu ra-
then oder zu thun: Und sorge nicht weiter alsdann / als wie er das/ so er eingeschrieben
auffbringen möge. Dann so hernacher nach Meinung der Participanten nicht gnug
eingeschrieben werden solte/so behält ein jeder sein Geldt / und man soll mit der Sach
gantz nicht verfahren/es haben dann die Participanten zuvor geurtheilt und befunden,
das Gelt gnug eingeschrieben; Und hat also niemand Schaden auff solchen Fall vo
seiner gethanen Einzeichnung zugewarten.

So die Sache nutzbar befunden/ wird sich Gelde genug finde/wo nit bleibt sie anstehn.

Die Summa darff auch so gar übrig gros nicht seyn / weil wir einen Handel un
keinen Krieg anfangen. Und so die Sache gut befunden wird / soll es uns an Geld
nicht mangeln/weil die gantze Welt Profit umb Vortheil suchet / und daher ihr Geld
hierbey wird haben wollen: Wenn wir aber eine solche Mänge Geldt hätten / so hä-
ten wir gar zu viel Geldes. Ist aber die Sache nicht gut/so versehe sich ein ieder / da
ja noch wohl so viel gute Leute zu finden / die umb des gemeinen Bestens willen / di
Mängel und Irrthumb anzeigen werden/und wann wir dessen überwiesen/wollen w
alles unterwegen lassen / und von dem Fürnehmen abstehen / und also kein Geldt b
dürffen.

Daß man nur von seinem übrigen etwas darzu thun dörffe.

Sonsten soll auch noch wohl allhier im Reich hiezu Geldes gnug gefunden we
den: Denn die Leute seynd hier im Lande so arm nicht/als wohl ihrer viel meinen: O
sie wohl nicht wie anderswo mit ihrem Reichthumb gros prangen und pralen. Und i
auch eben nicht nöthig/daß sich einer zu hart angreiffe / sondern übrig gnug / wenn ei
jeder von den Ingesessenen so viel einlege/als er ohne Beschwerung auff eine Zeit w
entbehren kan/damit er solches mit grossem Gewin hinwiederumb überkommen mög

Es ist dieses keine Schatzung/so man erlegen muß/gezwungen/ohne Hoffnung di
selbe iemals wider einzunemē: Noch keine Außleihung ohn Zins: Auch kein Gelt im K
sten/das nimmermehr zunim̄t; Noch Kleinodien von Goldt/ Silber/Edelgesteinen od
Perlen/die rechte Krebse seyn/und durch die Muster/Unterhalt/Mangel der Intere
se, &c. sich selbsten aufffressen und verzehren. Wann aber gleichwohl nichts destowe
niger die Reichen in diesem Königreich sehr geneigt seyn an solche Sachen ihr Gel
zu wenden: Und auch nicht minder die Handwercksleute und Bauren zum Theil/we
sie zu keinem sonderbahren Nutzen sonsten ihr Geldt anzulegen wissen: Allhier aber i
nen allen ein besseres und sicheres Mittel gewiesen wird/dadurch sie ihre Gelder wo
bewahren/und zugleich guten Nutzen damit schaffen können / als wird niemand sein
Wohlfarth leichtlich vergessen/und sich diesem Werck ungeneigt erzeigen.

Mittel leicht zu Gelde zu kommen.

Und wann Leute von mittelmässigem Vermögen alle Jahr nur den Werth e
ner silbern Kannen oder Bechers; Die Handwercksleute und Bauern nur eine Tonn
Getreides/oder einen silbern Löffel oder zween einsetzen/hätten wir Geldes übrig gnug

Ohne die grossen Sūmen so bereit eingeschriebē und versprochē/ auch gewiß noch zugewarten.

Auch ohne die grossen Summen / so allbereit eingeschrieben / versprochen / un
ins künfftige von wohlhabenden Leuten darein kommen werden; Und auch ausser den
selbigen/so uns ausserhalb Landes und über See zukommt / davon wir gewisse Nach
richt bereit haben: Nicht zweiffelendt / daß alle die jenigen / so die Mühe genomme
diesen Bericht zu lesen / sollen noch mehr und mehr geneigt seyn / auch andern Anle
tung geben / einer solchen guten / heiligen / ehrlichen und nutzbahren Sache sich thei
hafftig zu machen: Und nicht alle etwa einer auff den andern sehen / und gedencken
wenn der einschreibet / wil ich auch einschreiben; Sondern sich vielmehr bemühen di

erste

ſten zu ſeyn. Aus welchem allen denn leicht zu erſehen und zu ſchlieſſen/ daß an Gelt
s nicht ſehr gebrechen werde.

Bin alſo nunmehr gäntzlich der Hoffnung/der unpartheyiſche gutherzige Leſer
erde mit meinem ſchlechten / iedoch treu gemeinten / auffrichtigen / und ſo viel die
Wichtigkeit der Sachen zugeben wollen / nach Vermögen / kurtzen Bericht zu frie-
n ſeyn / und ſich daran begnügen laſſen / auch dieſer meiner Zuſage halber mich quit
nd los ſchelten. So aber noch etwa Klüglinge/ Naßweiſe/und eigenſinnige Köpf-
ſich finden würden / die für groſſer übermäſſigen Klugheit nichts ungetadelt laſſen
önnen / und dann dieſes / dann jenes in Zweiffel ziehen: Oder daß bald diß/bald das
ch noch irgend zutragen könnte / vorbringen möchten; Die wollen unter andern be-
encken: Daß wann der Himmel einfiehle / kein Zaunſtecken würde beſtehen blei-
n: Aber das hätten wir gleichwohl dabey zum beſten / daß viel groſſe Eulen gefan-
n wären.

Den Sciolis und Meticulosis geantwortet: si cœlum ruat.

So dann auch jemand vermeinet / ich ſey in dieſem Bericht gar zu General ge-
eſen/habe nichts gnugſamb in particulari oder mit gnugſamen Umbſtänden gehan-
lt/und nicht: Wie/was und wo man dieſes Werck beginnen ſolte/ angewieſen/ Den-
lben bitte ich/daß er mit dem jenigen/ſo er allhier findet/ſich begnügen laſſen/und un-
r andern bedencken wolle/daß ſolches unſerer intention nicht gemes ſeyn würde/und
ndte geſchehen/daß man uns auch etwa/ wenn wir gar zu viel ſchwätzten den Rangk
lauffen möchte; Denn wer das Neſt weis/der weis es/ wer es aber außnimmt / der
neuſt es.

Denen ſo alle Circumſtantialia bald zu wiſſen begehren.

Bin aber der gäntzlichen Zuverſicht / es werde ein ieder dem Urtheil und hohen
Verſtand ſo wohl der Herren ReichsRäthe/als S. K. M. ſo viel zutrauen: Daß die-
lbe nimmermehr zu einigem Privilegio ſich verſtanden / weniger in beſter Form ſol-
es außgegeben/noch dieſe Sache ſo weit befördert haben würden/wenn dieſelbe des-
lls nicht mehr noch wüſten/und nicht von mir völlige ſatisfaction und Begnügen in
len überkommen hätten.

Der Autor beruffe ſich nochmahln auff S. K. M.

Nicht daß ich hierdurch einige Außflucht ſuche/ad rem zu antworten / oder un-
r S. K. M. Autoritet mich gleichſam zu verdecken/gemeinet wäre; Sondern ich
hweige viel mehr darumb wie gedacht / daß nicht die vornembſten Stücke / darauff
eſe Dinge beruhen/zu groſſem Nachtheil unſers Vorhabens / vor der Zeit offenbahr
nd etwa andern zu unſerm Schaden die Augen geöffnet werden.

Warumb er die ſecretiora zu rück halte.

Sonſten möchte ich meines Orts wohl wünſchen / daß alle Weißheit der gan-
n Welt bey einander ſeyn / dieſes alles wohl erwegen und beſehen/und wo ich etwan
erſtoſſen/mir ſelbiges/zu Vermeidung alles Unheils und Schadens / wohlmeinend-
ch andeuten möchte.

Bittet umb Erinnerung ſeiner Fehler.

Denn ich kan mit gutem Gewiſſen bezeugen / daß ich hierinn gantz auffrichtig
andele / und wenn ich irgend fehlen möchte / ſo geſchicht es etwa aus Irꝛthumb und
Mangel rechten Urtheils/und nicht in böſer Meinung oder Willen.

Berufft ſich auff ſein Gewiſſen.

Gleich wie ich auch wohl weis / daß ich allhier an einem Orth lebe / da man ſich
icht leichtlich betriegen läſſet / und wenn ich ſolches zu thun mir etwan in Sinn neh-
en wolte/niemand dann mich ſelbſt teuſchen würde.

Bitte derowegen nochmahls alle und einen ieglichen: Wo ſie befinden / daß ich
Unrecht berichte/oder daß ſie einige Urſach / warumb dieſe Sache zu ihrem Fortgang
nicht gereichen ſolte /finden können/daß ſie ſolches an S. K. M. die Herren Reichs-
Räthe/Gubernatorn, Stadthalter und Magiſtraten in den Städten/etc. zu Verhü-
ung alles Schadens / gelangen laſſen wollen.

Bittet nochmahln einen ieden daß ſeine zu erinnern.

Wann

Oder mit ihme freundlich zu communiciren.

Wann iemand auch belieben möchte/ mit mir Schrifftlich oder Mündlich gute Meynung und ohne unnütz Wort- und Schulgezänck davon zu communiciren, un mir meine Fehle zu beweisen / so versichere ich ihn / daß / auff den Fall ich ihme nich genung thun/ und alle Beschwerden und scrupel, so er anderst Vernunfft bey ihm gelten lässet / entnehmen werde / mein eusserste Mühe und Fleiß sein sol S. K. M. s sehr hiervon abzurathen / als ich mir habe angelegen seyn lassen / dieselben hierzu z bewegen.

Warnet in widrigem Fall für Schaden

Da aber die Sache gut befunden/ und niemand etwas gründliches dawider auff zubringen weiß / bitte und warne ich gleichsfals iederman; daß er das Vernichten ode Gegenreden unterwegen lasse / und dem ersten Begehren und Befehl S. K. M. zu gebürlichen Folge dem Werck die Hand biete / und an seinem behörlichen Fortgang i keine wege hindere/ damit es durch Göttliche Hülffe zu einem gewünschten Ende ge bracht werden möge.

Recapitulation, Beschluß und Ampliation cum voto.

Zum Beschluß nun / weil die Sache dem klaren Augenschein nach angehet Gottes Ehre / die Seligkeit der Menschen / den Dienst S. K. M. / deß Reich Nutzen und Besten / deß gantzen Europæ Auffnehmen/ und eines ieden Privat Nu Ehr und Wohlfahrt; so ist in diesem Reich niemand/ er sey Herr/ Edelman/ Kirchl che Person/ Kriegßmann/ Kauffmann/ Handwercksmann/ Bauer/ und kürtzlich/ sey Mann oder Weib/ reich oder arm/ so eines ehrlichen Gemüths / der sich allhi außsetzen möge: Sondern sie seynd allzumahl Gottes / und ihres Gewissens halb schuldig/ verpflichtet und verbunden dem Exempel S. K. M. dero Frauen Mutter/ un der Herren Reichs Räthe/ nachzufolgen; und diesem löblichen Vorhaben/ nach alle ihrem Vermögen/ mit Worten un̄ Wercken beförderlich zu seyn: Allermassen ich dan auch nicht glauben kan/ das iemand anzutreffen/ der wenn er Mittel dazu hätte/ nic für eine Schande achten solte / kein Theil an so gutem Christlichem und hochpreißl chem Werck zu haben: Sondern daß jederman vielmehr darzu helffen/ und mit mi den Allmächtigen GOtt bitten werde / daß er seinen Göttlichen Segen mildiglich hierüber außgiessen und ertheilen wolle/

AMEN.

Anhang dieses außführlichen Berichts.

Vornemblich aus Occasion und Ursachen / des zu dersel ben Zeit von den Niederländern erlittenen Verlusts der Baya de Todo los Santos in Brasilia, von dem Autore demselben angefüget.

Daraus denn der Leser zu ersehen: Was der Autor den Herrn Stadte der vereinigten Niderlande in diesen Sachen an die Hand gegeben: Wofür er sie auc treulich gewarnet: Und daß / weder der Anschlag auff bemelte Baya, noch dergleichen meh von ihme herrühren/ noch ihme desfals einiger Fehler beyzumessen sey.

Motiven diesen Anhang zu schreiben.

GUnstiger lieber Leser / In deme man eben mit dieser Sach dieser Oert im Werck war/ kamen gewisse Zeitungen ein/ daß die Spanier die Bay de todos los Santos in Brasilien den Holländern wieder abgenomme und erobert hätten. Weil dann solcher Verlust dieses mein Vorbrin gen und das gantze Werck etwa verdächtig machen köndte/ so wohl bey Weisen und Verständigen / so aber keinen rechten Bericht die ser Sachen haben / als bey den jenigen / die alles dem Außgang nach urthei len und achten; Denn weil ich in Niderlandt die Auffrichtung der West Indischen

ndiſchen Company lange Zeit getrieben / und dieſelbe in Gang gebracht habe / ſo
öchte man leicht darauff fallen und glauben/als wenn derſelbe Anſchlag die Baya an-
taſten/auch von mir herrührete/und das übrige ſolchem gleich achtendt / die Sache
mmt allem meinem Fürgeben für unnütz/eitel/ungegründet/unpracticirlich und gantz
chtig ſchätzen. Derhalben bedünckt mich daß zum höchſten nöthig ſey/den günſtigen
eſer davon etwas mehr zu berichten/damit ihm gantz kein Anſtos überbleibe.

Werde auch hierzu deſto mehr bewogen/ weil ich vernehme / wie auſſerhalb Lan- *Etlicher Klüglinge Calumnien.*
es etliche wahnwitzige und allwiſſende Klüglinge ſich finden / welche vermeinen/daß/
as ſie in ihrem verrückten Kopff nicht begreiffen können/in der Natur nich zu finden
y: Und ob ſie ſchon nicht wiſſen was in der Sachen ehemahls vorgangen / und was
gentlich meine Intention ſey / dennoch ſo gantz unverſchambt ſeynd/daß ſie nicht al-
in diß gute Werck/und mein Vorbringen läſtern/ſondern auch wohl Perſonen hohes
Standes und Verſtandes/groſſer Unbedachtſamkeit und Unvorſichtigkeit beſchuldi-
n dürffen/darumb/daß ſie mir hierinnen Gehör geben/und mein Vorbringen etwas
lten laſſen.

Auff daß ich nun den gutwilligen Leſer in ſeinem Vornehmen ſtärcken / und ſol- *Inhalt und Ordnung dieſer ſchrift/ beſtehet in 4. Puncten.*
en klugen Thoren ihre Vermeſſenheit ob Augen ſtellen möge / wil ich mit wenigem
zehlen/was ich den General Staden der vereinigten Niderlande gezeiget / ſo ihrem
Staat zum beſten aus Auffrichtung einer Weſt Indiſchen HandelCompany erwach-
n würde: Zum andern; Die getreue Warnungen die ich ihnen dabey gethan habe;
Die auch/und durch wen ſothane groſſe Sache ſo lang auffgehalten; Und warumb ſie
dlich ſo übel und unrathſamb angefangen worden.

Das erſte betreffend (damit ich mich der Kürtze/ ſo viel müglich / befleiſſige) *Beym 1. Punct Beruffe ſich der Autor auff eine Summariſche erzehlung, etc.*
weiſe ich den Leſer an eine kurtze Sumariſche Erzehlung deſſen allen/die ich den ge-
eldten Herrn General Staden/kurtz vor meinem Abreiſen aus Hollandt im Jahr
hriſt im 1623. übergeben habe: Darinnen ich kürtzlich nach einander erzehlet habe/
as ich ihnen zu unterſchieden mahlen angewieſen und angedeutet hatte: Wie auch
n das Schreiben/ſo Ihre Hochmögenheit den 25. Auguſti Anno 1623. auff verleſene
lche meine Summariſche Deductionſchrifft an die Bewinthebber oder Verwalter
r Weſt Indiſchen Company abgehen laſſen/darinnen ſie alles/was ich erinnert/gut
nd warhafftig zu ſeyn bekennen; Auch noch einen Nebenbrieff von S. F. D. Printz
Mauritzen/Hochlöblicher Memori, vom 30. Auguſti Anno 1622. an die Herrn Gene-
al Staden dieſelbige Sache betreffendt; Welches alles der Leſer hiebey hinden ange-
igt ſub lit. A.B.C. aus gewiſſen Urſachen/auch in offenem Druck befinden wird. Und
eil denn derſelbe allda mit kurtzem erſehen wird ein ziemlich gutes Zeignis und Judi-
um von meiner Perſon; Und zwar kluger Leute/beydes was die Erfahrung in Re-
iments Sachen/und die Kauffmanſchafft angehet / die ſo viel Jahr damit umbgan-
en und darauff gedacht haben/achte ich dafür/er werde ſich damit begnügen laſſen/ in
inem guten Fürnehmen dadurch geſtärcket finden / und keines weitern begierig ſeyn/
en unbedachtſamen Afterreden und Läſterern auch das Maul damit geſtopffet blei-
en.

Die Warnungen ſo ich ihnen gethan/ſeynd vielfältig geweſen/habe ihnen unter an- *Warnungen ſo er gethan/ wie ihrem androhenden ruin und untergang zu remediren.*
ern gezeiget: Weil ſie zuvor ſo viel Jahr Krieg wider Spanien geführet hätten/und
ch dazumahl in wärendem Stillſtand oder Trefues mehr beſchwert befünden als je-
ahls zuvorn/auch wenig Hoffnung zur Erleichterung ſolcher auffm Halſe liegenden
aſten hätten: (Wie ich ihnen denn deutlich vorrechnete/daß ſie in einem Jahr Zeit
ärendes Stillſtands viertzig Tonnen Goldts zurück kommen wären; Und daß/
enn die Sachen in Europa ferner blieben in dem Stand wie ſie waren / ſolches end-
ich die everſion und total ruin ihrer Republique verurſachen würde: Weil ſie ſich
n befahren / daß es ihnen gewislich wie einem Haus oder Schiff / welches überla-
en / plötzlich mit höchſter Gefahr aller die drinnen ſeynd / zu Boden fällt /
oder

oder zu Grunde sincket/ergehen würde) so würde solchem über dem Häupt schwebe
den Unheil anderst nicht vorzukommen seyn/ als durch ein solches Werck / dadurch si
auff allerbeste Arth und Weise mit gutem Fug und Recht ihrem Feinde seine Mitte
benehmen/und die ihrigen vermehren könten / ohne einige Beschwerung der Gemei
ne. Erinnerte dabey / daß solches Werck je eher je lieber zur Hand zu nehmen wäre,
auff daß ihr Feind keine Zeit gewinnen möchte/sich zu stärcken / und sie auch / bey wä
render Ruhe von den Waffen/das jenige/so ihnen im Krieg beschwerlich fallen würde,
mit guter Gelegenheit / und fein Gemachsamb verrichten könten.

Und wie solche Sache mit einem kleinen *Capital* nit anzufangen: noch der Spanier in Indie leicht anzugreiffen.

Als nun der Stillstand seine Endschafft erreichet hatte / und man wieder in den
Krieg eingetretten war/bewiese ich/daß sie solch Werck keines Weges mit einem klei
nen Capital anfangen: Noch daß sie den Spanier anfallen solten / wo sie anders/ a
Statt ihren Feind zu schwächen/ihn nicht stärcken wolten: Denn die Spanier so z
den Niederländischen oder andern Kriegen in Europa extraordinariè sonst nicht
contribuiren wollen/würden klein und gros/und was sie hätten/zusammen setzen/ da
mit die West Indien ihnen nur erhalten werden möchten. Wann aber die Untertha
nen einmahl zum contribuiren gebracht/ würden sie leicht darin zu behalten seyn: Er
bote mich daneben ihnen gute und bequeme Anleitung zu geben/wie sie durch gar gelin
de und leichte Mittel zu einem behörlichen Capital gelangen könten / wenn sie nur de
Leuten in den conditionen und articuln des Privilegii fügen und gute Begnügun
thun würden.

Durch was für Leute solches gehindert/derer vorgeben theils berühret/ dawieder der *Autor* domals unterschiedlich erwiesen.

Allein hie lag sonderlich der Hund begraben: Denn etliche unter ihnen die vie
vermochten/wolten diesen Punct/ was die Verfassung oder änderung des Privilegi
betraff/keines Weges eingehen/sahen mehr auff ihren Particular Nutz/als das Gemei
ne Beste drungen zwar darauff / daß man mit der Company fortfahren solte: Ver
meinten aber Geldes gnug/ohne mich und meine Hülffe/zu überkommen: Andere lie
sen sich vernehmen/daß man so eines grossen Capitals nicht bedürfftig/ als ich meinte
Machten dabey die Macht des Königs in Spanien zu Wasser sehr klein und gering,
und gaben vor/wie er so sehr langsamb wäre im Zurüsten und Außsenden der Flotte
Etliche wolten auch auff Guinea, und nach Saltz fahren / und vermeinten dadurc
grossen Nutz zu schaffen / weil sie den Handel allein zu haben und zu behalten vermein
ten: So gedachten sie auch mit 50. oder 60. Schiffen die Cüsten von Spanien gänt
lich zu besetzen: Der eine wolte S. Domingo, der ander Cuba, der dritte Jamaica ode
S. Ivan de Puorto rico einnehmen: Die von Amsterdam meineten den Hasen mit de
Paucken zu fangen/fordeten vielerley Leute/die in Brasilia gewohnet/gefahren oder ge
handelt hatten/zu sich/und wolten von ihnen / wie sie Brasilien übermeistern könnten,
erlernen. Welches alles dann mir Ursach gab in 7. oder 8. unterschiedlichen Discur
sen, deductionen, und remonstrantzen die Ungereimigkeit und Nichtigkeit aller sol
cher Fürgeben den Herrn General Staten für die Augen zu mahlen.

Daß die Macht deß Königs von Hispanien so gering nicht zu achten.

Erwiese fürs erste mit den Exempeln von Anno 88. 91. 96. und 97. daß die Mach
des Königs in Spanien zu Wasser so geringschätzig nicht wäre: Daß er auch so lang
samb nicht in seiner Ausrüstung/als wol viel unerfahrne Leute ausgeben möchten: Un
daß die/so sich darauff verliessen/sich betrogen finden/und einen grossen Fehler begehen
würden. Wie es dann im Krieg viel grösser Gebrächen und Irrthumb / einen Riese
für einen Zwerg ansehen/ als einen Zwerg für einen Riesen: Das ist / seinen Feind z
klein/als zu gros achten.

Daß die *Intention* mit wenigem Geld nicht zu behaupte.

So war es auch Warlich gewaltig gefehlet / daß man mit 40. oder 50. Tonnen
Goldes/so in vier Jahren auffgebracht werden solten/den König in Spanien auff sei
ne Defension zu bringen/vermeinte/da doch das Land Jährlich mehr denn 100. Ton
nen Goldes bedürfftig/umb sich gegen Spanien in defensiva zu erhalten.

Daß sie auff *Guinea*

Was Guinea angieng / sagte ich / weil es ein freyer Handel / würden sie denselbi
gen nicht allein behalten / wenn einiger Vortheil oder Nutzen daselbst vermerck

würde

rde: Es könte auch der Saltzhandel ihnen ſolche Profiten/ wie ſie ihnen einbilde-
/ nicht geben / und würde der König in Spanien durch auff bauen etlicher Schan-
/ ihnen ſolchen verhindern. Oder ſo ſie darumb mit ihnen kriegen wolten / wäre
es eben das/ ſo von Spanier nur geſucht würde/ Nemblich / daß die Company an
m Orth ſich betretten laſſen möchte/ da ſie Vnkoſten ſondern Nutz und Gewinn
benden müſten / wol wiſſend daß die Company auff die Maß bald verdorben und
niret werden würden.

keine Rechnung zu machen: noch auff den Saltzhandel.

Die Cüſten von Spanien wären auch mit 50. oder 60. Schiffen nicht zu beſe-
/ weil dieſelben 200. Meilen lang/ 50. oder 60. Hafen hätten / und eine ſo geringe
hl von Schiffen viel zu ſchwach ſeyn würde/ den Spaniern widerſtand zu thun.

Das zu wenig Schiffe zu ſolcher intention.

Weil auch aller Handel aus den Inſulen Cuba, Hiſpaniola, Iamaica, und S.
n de pourto rico, Jährlich über 25. Tonnen Goldts nicht außtrüge/ wäre es nicht
th / darumb ſo eine mächtige und koſtbare Company anzurichten; ob man ſchon
örter einnehmen und friedlich beſitzen könte: dazu doch noch wenig Scheinbarkeit
handen/ weil ein oder zwey hundert Mann der örter auffm Gebirge das gantze Land
ruchtbahr zu machen/ und in Vnruhe zuſetzen und zu halten vermöchten.

Was auch bey Cuba, Hiſp. Iam. und S. Iv. zu bedencken.

Was aber Braſilien inſonderheit angieng / habe ich dargethan mit vielen Grün-
/ das ſolches mit keiner kleinen Macht anzugreiffen; unter andern auß dieſen Vr-
hen; weil es das allerſtärckeſte Theil von gantz America / ſo wol von Gelegenheit
örter und Fortification; als auch fürnehmlich weil die Einwohner der Portu-
r Freunde ſeyn; wäre wol ſehr gut / daß ſie es bekommen / und friedlich beſitzen
hten; Allein dazu wäre gantz keine Hoffnung/ lieſſe ſich auch gantz nicht darnach
hen / das mit einer ſo kleinen Macht / als etliche meineten / ſolches geſchehen
dte.

Inſonderheit warumb Braſilien nicht anzugreiffen.

Daß ſie daſelbſten/ etlicher örter ſich bemächtigen / und neue Feſtungen bauen
dten / möchte ihnen nicht fehlen/ weil das Land ſo groß: Allein ſie würden damit
ers nichts gewinnen / als die Aſche vom Zucker / Pflantzwerck und den Zucker-
hlen; welches die Portugeſer lieber alles in Brand ſtecken / oder ins Gebirg ſchaf-
würden/ als daß ſie ihren Feinden einigen Genieß davon gönnen ſolten: Hätten auch
r das nichts gewiſſers denn einen ſchweren Krieg zu Waſſer und Lande / ohn eini-
Gewinn/ gewißlich zu erwarten; wodurch die Company ſich ſelbſten verzehren und
derben würde: denn es wäre da nicht / wie in Holland / da man das Volck nur
den Guarniſonen auff einen Anſchlag mit nehme / und als der mißlungen / ſie wi-
nach Haußziehen lieſſe / ſondern es wäre zu weit über See gelegen / daß wenn der
ſchlag nicht gerathen ſolte / die Thorheit und Fehler gar zu viel würde gekoſtet
en.

Daß ſie durch Eroberung etlicher Plätze und Forten wenig nutzen darinnen ſchaffen würden.

Daß die Portugeſer der Caſtilianer Feinde / wäre zwar war / aber darauß fol-
nicht alſo fort/ daß ſie ihnen zu fallen würden und wären nur lautere Einbildungen/
e einigen Grund: Denn ob ſie ſchon der Caſtilianer Feinde / ſo weren ſie doch
t ihres Vaterlandts deß Königreichs Portugal Feinde (welches ſie mehr / als ei-
e andere Nation das ihrige liebten) und viel weniger ihrer Eltern/ Brüder/ Freun-
ja Frauen/ Kinder und Güter / die ſie noch viel in Portugal hätten / und durch
hen vermeinten Abfall verlaſſen und verlieren müſten / wenn ſie mit uns zuſam-
ſpannen wolten; daß doch wenig zu glauben auch nur eintzig daher / weil ſie uns
ketzer hielten. Erkläret auch dieſes mit viel andern Exempeln / und ſonderlich mit
/ ſo täglich in Oſt Indien fürlieffe / da uns keine Portugeſer zufielen / ſondern be-
geten ſich ſo hefftige Feinde / als die Caſtilianer gegen uns: Wie auch mit dem
ge deß Königs Don Antonio, mit den Engelländern und Portugal / der wenig
rtugeſer auff ſeine Seite bekam.

Daß man auff der Portugeſen Abfall keine Rechnung zu machen.

Die ſich auff der Juden Hülffe verlieſſen / baueten auff ein Eyß / ſo eine
cht alt / weil daß ſo ein treuloß / leichtfertiges und verzagtes Geſinde / und allen
riſten ſo feind / daß ſie lieber hundert tauſend davon ſolten umb den Halß bringen /

Noch auff der Juden Aſſiſtentz.

oder tödten sehen / als hundert Ducaten Schaden an ihren Gütern leiden

Weniger auff die Sclaven.

Ebenmässige Einfalt wäre auch sich auff der Sclaven Auffstandt zuverlassen
als die unbewaffnet und kleinmütig nicht viel außrichten / und weil sie uns sehr wen
kennen / von den Portugesern leicht überredet werden köndten / daß sie es viel schlim
mer bey uns / als bey ihnen / haben würden.

Beschluß / und wie dannenhero der Holländer Fehler und Infortun ihme nicht beyzumessen.

Diese und viel mehr andere gute Warnungen habe ich damahls wegen des g
dachten Vorhabens gethan: Darauß der guthertzige leser gnugsam spüren kan / da
ich / oder die gute Sache / so damahls von mir getrieben worden / nicht ursach se
an den Fehlern / so die Holländer begangen / und daß derselbige / welcher solches m
oder der Sachen zu schreiben wolte / eben thu / als wann die / so böses gethan / schli
sen wolten / das andere Leute auch kein gutes thun könten / oder die Schuld ihres U
heils deme geben wolten / der sie darfür gewarnet. Denn anstatt dessen / daß ich i
nen dazu gerathen haben solte / habe ich daß Unglück / so ihnen wiederfahren würde
wenn sie es also anfiengen / gleichsam zuvor gantz Sonnenklar abgemahlet / und ihn
für die Augen gestellet.

Welcher Gestalt der Verlust der Baya noch für ein Glück zu schätzen.

So anderst dieser Verlust der Baya noch für ein Unglück zu achten seyn möcht
in Betrachtung / daß / wo sie den Platz nicht wieder verloren hätten / solcher verme
ter Gewinn und Besitz der Baya sie in den äussersten Verlust und Untergang endl
hätte bringen werden / in dem sich die Company dadurch gäntzlich verzehret hab
würde / weil sie Jährlichen viel grosser Unkosten ohne Geniessung einiges Gewinn
zur Erhaltung derselben hätten anwenden müssen.

Wie über dem allen ihr Anschlag auff die Baya übel gegründet gewesen.

Es war aber auch der Anschlag auff die Baya über dieses alles auch gantz un
tig / und nichts anders zu allen seiten / als eine dem erscheinenden event nach / Glü
selige Thorheit / weil gesagt wird / daß die in der Baya stärcker / als das Niderlän
sche Kriegs Volck / gewesen: daß aber die Baya durch ein sonderbahres Glück also g
wonnen ward / machte der Holländer domahlige Keckheit / und der Portugeser u
vermuthete Furchtsambkeit. Wer hatte aber die Verwalter der Company eben v
sichert / daß die Portugeser ihrer also gar vergessen / und ihrer Schuldigkeit nicht na
kommen solten? Denn wie gedacht / sie sich nicht so gar ungewöhnlich Ubel gehal
hätten / wäre die Reise vergebens gewesen.

Wodurch die West Ind. Comp. in Holland auffgehaltē / und endlich noch so übel angefangen.

Beym dritten Punct halte ich dafür / daß der günstige Leser schwerlich
glauben können / daß eine so hohe Sache / die so klärlich fürgebracht / und so reiffl
erwogen und allerseits sehr gut befunden worden / so lang hätte können auffgehalte
und nach so vielen vorhergehenden Tagefahrten / Consultationen, Anweisung
und Warnungen / noch letzlich so unrathsam und Ubel angefangen werden / wer aber
Regierung in Holland ein wenig verstehet / und was allhier weiter folget / betrach
will / wird sich nicht deßfals verwundern. Will derohalben auffs kürtzeste die Ur
chen solcher Hindernüß und übelen Beginnens erzehlen.

1. Ursach / deß Advocaten Barnefeldts Autoritet und listige Practicken Werck wieder dieses Wiewol er eines bessern überwiesen / und selbsten bekentlich.

Bemelte Sache nun / ist fürnemlich auffgehalten und verhindert worden / du
den Advocaten von Holland / Johan von Olden Barnefeldt / der diesem Werck ga
entgegen war / und solches durch seine grosse Autoritet sehr hindern kondte: We
ich auch nach der länge erzehlen solte die List und Practicken / welche er angewandt
ses Werck zurück zu halten / und mich von meinem Fürnehmen abzuziehen / würde
ein besonder Historienbuch geben: Demnach er aber solches in seiner Verantwortu
selber bekennet / darff es keines weitern Beweises.

Er saget zwar unter andern an gedachtem Orth / daß er auch sothanes We
wolte befördert haben / wenn er es gut / und dem Lande nutzbar befunden hätte. A
was Sinn oder Gewissen erwehnter Barnefeldt aber dieses geschrieben haben ma
mag ich nicht leicht erforschen. Denn als ich einmahl über 3. gantze Stunden für d
Commissarien der Herren General Staden mit ihm über diese Sache disputirt (
ich zuvorhero durch S. F. D. den Printzen von Uranien / hochseligster Gedechtni
und andere Herren / vor einem bösen und ungeneigten Willen zu der Sache

lfältig gewarnet worden)und er alles/ſo er erdecken konte/mich hinterſich zu treiben/ rgebracht hatte; ward er doch zu letzt ſo weit von mir gebracht / daß er wie erſchienen eder ſeinen Willen und Gemüth gewonnen geben/und bekennen muſte/daß die Sa- e gut und thunlich wäre: Als auch eben hievon ſolcher Bericht und gedachten Herrn eputirten und Commiſſarien an die Herrn General Staaten gebracht worden/ rd darauff einhelliglich beſchloſſen / mit dem Werck fortzufahren. Hette aber der lvocat damals noch andere Gründe gehabt / die er mir als der ich etwa gar zu gering zu/ nicht hette offenbahren wollen/würde er doch auffs wenigſt den andern Herren/ mit ihm von gleicher Hoheit und Anſehen waren/ oder ja dem Gubernatori des ndes dieſelben endecket haben: ſo aber mit dem geringſten nicht geſchehen. Dem- ch er aber nun ſeine Straff erlitten / und uns daran nicht viel mehr gelegen/wollen r es auch hiebey bewenden laſſen: Vnd auch nicht viel reden von denen Vrſachen/die dieſem Werck hetten bewegen und antreiben ſollen/ſondern zu der andern Vrſach/ durch dieſes Werck ſo lang auffgehalten worden ſchreiten.

Vnd ſolche iſt dieſes: Nach des Advocaten Todt / kam eine neue Hydra her- /die ſo ſtarck war/daß Herculis Kräffte ſie nicht hetten mögen überwinden/viel we- ger die meinigen. Denn neben dem / daß meiſt alle die jenigen/ſo noch in der Re- rung von des Advocaten faction überblieben waren / ſich mir wiederſetzten; So auch über das Streit für / wegen des Octroy und Privilegii, wie oben gemel- . 2. Urſach/die überbliebene Factioniſtẽ: und Streit über den Tenor und Puncten deß Privilegii: erreget; Von eigennützigẽ und ehrgeitzigen Magiſtraten und Städten.

Erſtlich / waren dißfalls wieder mich viel Magiſtraten aus den See-Städten/ lche/weil ſie ſahen das Vortheil/ ſo die Bewindheber oder Verwalter der Oſt-In- hen Compagny hetten bey ihrem Privilegio / gerne wolten/ daß dieſes auch auff Fueß gerichtet würde.

Darzu kamen fürs ander / die Magiſtraten / ſo bereit ſelbſt ſolch Verwalter der Oſt-Indiſchen Compagny waren: welche weil ſie wuſten / daß ihre Octroy r Privilegium nunmehr zum Ende lieff / ſich befahreten / daß daſſeibige hernach- ls auch etwa verändert / und nach dieſem geſtellet werden möchte.

Etliche Städte / zum dritten / ſo gleichwol wenig darzu einzubringen vermein- / wolten es alſo gefaſſet haben / daß ſie eben ſo viel Außrüſtung / Stimmen und walt bey dem Werck überkommen möchten als andere / die viel einbrachten / wel- s ich hoch ſchädlich zu ſeyn erwieſe.

Die Magiſtraten einer gewiſſen Stadt fürs vierdte / ſagten mir außdrücklich/ ſie wie in der Oſt-Indiſchen Compagny alſo auch bey dieſem Werck die vornehm- Direction haben wolten/oder es ſolte nimmermehr eine Weſt-Indiſche Company f die Beine kommen.

Es waren auch / zum fünfften / unter den Herren / die gerne die Belohnung und re von dieſem Werck auff ſich bringen wolten / und dannenhero alles was ich wu- von mir außzufiſchen / ſolches für das ihre zu verkauffen/ und mich umb die billige ompens meiner Sorg und Arbeit bößlich zu bringen / vermeinten: welches ich r mir nicht wol rahtſam befandt; und darüber lud ich auch derſelbigen Vngunſt f mich. Etlichen Unfünſtigen.

Andere / zum ſechſten / nach dem ſie höreten / daß ich von einer billigen Ver- tung oder Recompens anfieng zu reden / vermöchte daſſelbige / ihrem undanckbarn emüth nach / nicht zu vertragen / ſuchten derowegen alle Mittel zu hindern / daß eine wolgemeinte Anweiſungen nicht ſtatt haben konten/ auff daß man hernacher ſa- n möchte: Mann iſt euch nichts ſchuldig/denn man hat euch oder eurem Gutdüncken cht ſehr gefolget. Undanckbaren.

Es ward mir auch von vielen die Ehr nicht gegönnet; daß ich ein ſolches Werck ſolte geſtifftet haben; vermeinten / es wäre wieder ihre Reputation, wenn ſie kenneten von mir etwas gelernet zu haben / und begegneten mir mit harten ſauren Worten mich zu überſchnarchen / verdroſſen zu machen / und von meinem Fürneh- en abzuſchrecken. Ehrſüchtigen.

Vornembſich/heimlichen erkaufften argliſtigen Practicanten.

Das fürnehmſte/und ärgeſte aber / zum ſiebenden / war dieſes; Daß aus de
kabbeln deß Waſſers wol zu ſpüren war / wie etliche blinde Klippen unterm Waſſer l
gen: Denn wann die Herrn General Stadten etwas von meinen Schrifften an d
Staten von Holland ſchickten/daß ſie die leſen ſolten; wenn ich auch etwa eine Schri
eingabe; oder wann ſonſt in ihrer Verſamblung meiner gedacht ward / ſo funden ſi
etliche / die anfiengen zu ruffen und zu ſchreyen nicht anderſt als wenn man ihnen ih
Schwehr angerühret hette/und als wenn ſie einen heimlichen Schaden hetten/in de
ſie etwa mit Spaniſchen Piſtolen gar hart verwundet waren; und dieſe wuſten al
anderen Köpffe nach dem ihren ſo artlich zu lencken / daß ſie dieſelbigen überredeten/
könte anderſt nicht ſeyn / als; Ich müſte gewiß von Spanien etwa mit Geld erkau
und umbgewandt ſeyn/daß ich dieſes Werck an itzo an demſelben Fortgang / wie ſie
anordneten/hindern wolte. Ob nun zwar dieſes eine ſehr grobe ſubtilitet war/nic
deſto weniger ward es von etlichen Beyſitzern alſo auffgenommen / das endlich m
Fürgeben verdächtig gehalten ward / und man dannenhero ſich deſto weniger zur E
derung des Privilegii oder meiner gebührlichen Recompens verſtehen wolte. U
dieſe ſeynd die fürnehmſten Urſachen / die das Werck auffgehalten und zu rück ge
haben.

Durch welches alles denn das Werck nicht allein verzögert/ſondern auch verdorben worden.

Es iſt aber wegen obbemelter Urſachen das Werck nicht allein eine gute Zeit zur
gehalten/ſondern auch hernachmals noch übel und gantz unrathſam angefangen wor
dieweil alſo die nöthigſten Sachen außgeblieben / und man zum Grund und Erf
rung der rechten Beſchaffenheit der Sachen nie gelanget; man hat auch dem Fe
de Zeit gegeben zu ſeiner Verſtärckung/und dadurch viel gute occaſionen verſäume

Wie ſich der Autor bey dieſem allen verhalten.

Als ich nun ſahe / daß ſie bey ihrem Privilegio beharreten / und mir dadurch
Hände gleichſamb gebunden/ und alle Hoffnung abgeſchnitten war / das jenige / ſo
zu deß Landes beſten im Sinn hatte / zu Wercke zu richten / ſo verweigerte ich m
derhalben daſſelbige zu wiederholen / was ich ihren Deputirten communicirett
berichtet hatte; als auch ihnen von neuen etwas mehrers und wichtigers davon zu
fenbahren.

Wie er viel darüber geſchrieben/ auch viel Unterredung gehalten/

Denn der günſtige Leſer hiebey wiſſen wolle / daß ich zuvor zwar über hun
Stück von Diſcurſen, Deductionen, Remonſtrationen, Requeſten, Memorial
&c. an die Herren General Staden deßfals eingegeben / und nicht weniger als ſo
mündtliche Unterredung mit ihren Deputirten und Commiſſarien davon gehalten

Die Vornembſten Secreta aber allzeit beybehalten.

Jedoch aber die vornembſte Remonſtration oder deduction darinnen ich m
übergebene Puncten bewieſen / wie in bemeldter Summariſchen Erzehlung gemeld
noch niemahls von mir hatten gegeben / ſondern dieſelbe ward allein in meiner Geg
warth abgeleſen: Wie ich dann auch noch niemahls anzeigen wollen / wie und an w
chem Orth man die Sache anfangen ſolte/ und was der gleichen anders mehr / und
ches allzeit an mich behalten/ biß ich alles alſo geordnet befinden würde / daß mans
Werck richten köndte.

3. Urſach: Allzu zeitige Beſtellung der Verwalter.

Dem Werck iſt inmittels ferner nicht geringer Schade dahero zugeſtanden/
wieder meine Warnung und gute rationes Directoren oder Verwalter beſtellt wor
ehe die nothwendige Summa deß Geldes eingeſchrieben war: Denn weil die Di
ctoren neu ankamen / die Sache nicht verſtunden / und keinen Bericht davon die
ſtändigen zu Begnügen geben/noch mit gutem Fundament einigen ſonderbahren G
winn anweiſen kondten / machte ſolches viel Leute rückwendig / daß ſie nicht einze
neten. Worzu dann auch ſehr halff / das etliche von ſolchen Verwaltern der Gem
ne nicht angenehm waren: wie denn auch das etliche Leute in dem ſie alſo keine H
nung auch zu ſolcher Verwaltung zu gelangen / haben könten / dem Werck den rü
zukehrten/und davon blieben.

Wie endlich zur Sachen gegriffen.

Hiebey aber ſo wardt mir nachmahls auffs neue von den Herrn Staden a
fohlen / daß ich mein ferneres Begehren und anbringen ſchrifftlich auffſetzen
ü

ergeben ſolte :-welches dann alſo geſtellet war/daß die Herren deputirte, ſo von den
Herren General Staten zu etlichen mahlen hiezu verordnet waren/ es gantz billig und
ut befunden; wie auch S. F. D. der Printz von Uranien hochlöblicher Gedächtnus.

Denn bey den Herrn General Staten oder S. F. D. noch dem fürnehmſten
del im Lande und etlichen Städten / die keine ſonderbahre Außrüſtung der Schiffe
der Cammern dabey zu haben gedachten / iſt niemahls weder deß Privilegii, noch
einer Recompens, oder der gantzen Sachen halber/ einige difficultet geweſen (wel-
ches mir dennoch die Hoffnung erhält/in Anſehung der Gerechtigkeit / ſo Ihre Hoch-
ögenheit in allen ihren Actionen leuchten laſſen / daß mit der Zeit / wenn die ſchlim-
en humoren in Holland evacuiret ſeyn möchten / mir noch wol werden möchte /
as ich mit ſo viel Mühe/Arbeit und Unkoſten verdienet habe.)

Und dem Autori bey allen angefuget.

Allein die Staten in Holland wolten meinem Suchen keine ſtatt geben : und
alſo hierüber und wider dieſelben auch die Herrn General Staten nicht weiter kon-
n / ward der Schluß gemachet/ daß man mir einen Unterhalt von vier tauſend Gül-
n jährlich geben / und ich dagegen mich bemühen ſolte / auff das Privilegium, wie es
an ſich ſelbſt geſtellet war / mehr Geld bey den Leuten auffzubringen.

Auſſer den Staten von Holland/ uñ was drüber decretiret ;

Welches beydes ich aber vieler Urſachen halber nicht wollen annehmen / unter
ndern darumb / weil gantz keine Gleichförmigkeit zwiſchen gedachter proviſion und
n Unkoſten ſo ich dißfalls auffgewendet/ſamt dem darüber erlittenen faſt unſäglichen
Schaden : Und dann auch weil ich wol greiffen konte/daß mit einem ſolchen Privilegio
ie das geſtellet war / nicht viel außzurichten ſeyn würde.

So aber ihme nicht annemblich.

Als aber hernachmals die Patent wegen des Einlegens nun bereit angeſchlagen
ewesen waren / unterdeſſen aber der vierdte Theil deß nothwendig hierzu gehörenden
Geldes noch nicht eingezeichnet / und man alſo nicht wuſte / aus welchem Holtz die
feile zu machen : So verordneten die Herren Staten von Holland endlich Com-
miſſarien, die mit mir wegen meiner recompens handlen ſolten : Als nun dieſelbigen
ich einmal oder zwey gehöret / davon auch mit S. F. D. dem Printzen / welcher
ich und meine Sache jederzeit höchlich recommendirte, geredet/und Bericht ihren
rincipalen eingebracht hatten / bekame ich in ihrer Principaln der Herrn Staten
on Holland deliberation von neunzehen Stimmen ſechzehen auff meine Seite / und
ard darauff den Commiſſarien befohlen mit mir weiter zu handlen / und gewiſſen
Vergleich zu treffen.

Wie letze noch eine neue Comiſſion angeordnet von Holland.

Allein da überfiel mich / oder vielmehr das Land ein unverhofftes neues aber
efftiges Unglück / in dem einer von den Commiſſarien verreiſen muſte/und ein ander
us den fürnehmſten Factioniſten an ſeinen Platz eingeſtellet ward. Dieſer nun (der
wor ſeine Mittgeſellen weidlich in der Brühe hatte ſtecken laſſen / und meiſterlich den
Kopff aus der Schlingen gezogen/an jetzo auch noch in vornehmen Verrichtungen/
as Land betreffend/gebraucht wird / ohn einiges Bedencken / daß ſehr gefährlich/ ei-
em verſöhneten Feind zu trauen) trug gantz keine Zuneigung zu mir / darumb / daß
ch die Compagny/wider ſein und ſeines Anhangs Willen / forttriebe / und daß ich in
wehrender Friedens-Handlung in unterſchiedenen Schrifften/die ich den Herren Ge-
neral Staten übergab / ihr Fürnehmen hatte helffen gutes Theils verhindern: Aber
fürnemblich/weil zu der Zeit mir etliche heimliche Aviſen waren vertrauet worden/da-
durch S.F.D. der Printz von Uranien viel geheime Verſtändnüs und Correſpon-
dentien, die etliche unter ihnen mit des Feindes Commiſſarien hielten/zu wiſſen be-
kam. Derowegen er bemeldter mein guter Gönner / dem dieſes nicht unbewuſt / die
Gelegenheit in Acht nahm/und als eben an ihn kam Relation zuthun von dem jeni-
gen worüber man ſich mit mir verglichen hatte / dißfalls eine ſo ſpöttliche Relation
bey den andern von der Hydra anbrachte / daß alle die andern Köpffe auch dadurch
gleichſam mit einander wider auffſchoſſen / Muth und Leben überkamen / und

Unglückhaffter Verlauff derſelben.

nachmals in dasselbe nicht verwilligen wolten / was ihre deputirte mit mir bereit g
schlossen hatten. Ihre vorgewandte Ursach war dieses / daß / wenn man mir ein s
ches verwilligen solte / meine Person als dann alle Ehr von diesem Werck allein erla
gen würde.

Warumb derselben Schluß ihme nicht annehmlich.

Sie wolten mir wol eine gewisse Summa Geldes verordnen / das übrige ab
solte ich in ihre discretion stellen. Solches aber wolte mir nicht rahtsam oder thu
lich bedüncken: Denn weil ich sahe / daß sie / zu erfahren das jenige / so ihnen gantz not
wendig zu wissen war / nicht wolten willigen in das / so die Herrn General Stat
und ihre eigene Deputirte für redlich und billig erachteten: so hatte ich mich viel wen
ger favor und ein viel ärgers zu befahren / wenn ich mich gantz entblösset hette / und a
meine Pfeile nun verschossen gewesen wären.

4. Ursach: Veränderūg und Unerfahrenheit der Abgeordneten auf den Versamlungen.

Es hat auch gleichfalls grossen Schaden diesem Werck gebracht / daß d
Vroedtschappen oder Rathspersohnen der Städte / die auff die Tagefahrte und Ve
samlungen geschickt worden / fast bey allen solchen Versamlungen geändert wurde
welches denn erfodert hette / daß ihnen jedes mal gantz neuer Bericht des gantz
Wercks gethan worden wäre. Die Pensionarii oder Syndici und Secretarii etlich
Städte erschienen zwar gewöhnlich: Allein weil ihre meiste Weißheit im Latein
stunde / und mit vorgefasten falschen Meynungen oder Vorutheilen eingenom̃en w
ren / überredeten sie gar leicht gedachte solche Personen / die also immer neue dazu k
men / und welche die meiste Wissenschafft in dem Beutel hatten / daß es der Mühe nic
wehrt wäre mich zu hören / oder meine Schrifften zu lesen; weil ich mit keiner Latei
schen Weißheit begabet war / auch nicht grosse Wissenschafft in meinem Beutel hat
Wann diese nun also unterrichtet und disponirt zu Hauß kamen / beredeten sie ih
Principalen, daß Kukumern Laternen wären.

5. Und daher der Räthe in Städten / wie auch sonderlich der Verwalter Unwissenheit

Kamen also die Vroedtschafften oder Räthe in den Städten zu keiner recht
Wissenschafft und Kändtnüs des Wercks; und noch viel weniger die Verwalte
welche meistentheils so nüchtern und unwissend in diesem Handel waren / als ich in de
was der grosse Cham thut: ohne das unter ihnen etliche wahren / die da etliche Länd
und Königreiche / so im Privilegio außgedrückt / zu nennen wusten.

Woher der Anschlag auff Brasilien / und warum er nicht gut.

Dannenhero dann auch / weil die Sache endlich ja so weit kommen war / d
sie nu ja etwas thun musten / so muste vor andern / Brasilien / weil sie das am best
zu kennen vermeinten / Haar lassen. Es waren zware auch unter ihnen / so hierinn
sich vernehmen liessen / daß man dennoch auffs wenigste dem Spanier Abbruch hie
durch thun würde: Und dem war auch also: Allein der Schade den sie ihm hiemit kö
ten oder gedachten zuzufügen / war zuvergleichen mit dem / so ein armer Mann auß
halb Landes / einem Reichen / so innerhalb Landes wohnet / und daselbst seine Freun
und gute Gelegenheit hat / in Außführung eines Processes anthun kan; denn die
mus zwar auch Unkosten auff solchen Proceß wenden / aber weniger als der Arme / k
derselben auch besser entrathen / außwarten / und endlich den Armen verzehren und v
derben.

Digression und discours von dergleichen Anschlägen / etc.

Und weil ich auff diesen discours kommen / kan ich nicht fürüber hie zu gede
cken / daß ich die Zeit meines Lebens viel dergleichen Anschläge / dem Feind Abbru
zu thun / erkandt / so meistentheils zum Schaden deß / der sie vor die Hand genomme
hinauß geschlagen; Darumb daß er nicht eigentlich gegeneinander abgewogen se
und deß Feindes Macht und Vermögen / und den Schaden / den er thun und zuglei
auch dabey leiden würde; als zum Exempel: Es wil einer seinem Feinde / der vi
mal mächtiger ist / als er / einen Abbruch thun / rüstet auß eine Flotta von Schiff
die ihm zustehen kommet an Heuer oder Sold des Schiff-Volcks und Soldate
Proviant und Munition / sechzehen Tonnen Goldes; damit laufft er dem Fein
etliche Oerter ab / verbrennet Städte / Dörffer und Schiffe / und thut den Un
terthanen deß Feindes viermahl so viel Schaden / als ihm seine Außrüstung ko
ste

t: dieſes/meinet dann mancher/ſey eine groſſe Sache/iſt aber in Warheit damit noch
venig verrichtet. Denn die mächtige Herrn und alſo etwa fürnehmlich der König in
Spanien / mit dem ſie die Holländer zu thun haben / läſſet ihm dieſes nicht ans Her-
e / ſondern nur an die Haut kommen; und ſaget der Spanier: die Seele gehöre Gott
1 (wo nicht etwan / mit Urlaub / der Babſt zu Rom / oder ſeine Pfaffen / ein Recht
aran haben wolten) aber der Leib und das Gut komme ihme dem Konige zu/und der
twa auff die maß todt geblieben/ ſey wol geſtorben/weil er für ſeinen König das Leben
elaſſen: Seynd dann der Privat-Leute ihre Häuſer oder Schiffe verbrand / oder
Güter geraubt/die mögen ſie wider bauen oder erwerben: Der König verleuret alſo
och alhier wenig / weil er nichts für Schaden rechnet / als ſo viel ſeine eigene Mittel
nd Einkommen dadurch etwa verringert werden. Geſetzt nun / daß ſolcher dem Kö-
ige an ſeinen eigenen intraden geſchehener Schade ſich auch auff ſolchen Fall auff
in drey oder vier Tonnen Goldes belauffe: So hat doch gleichwol der von minderer
Macht ſein Capital / der ander nur die intereſſe oder Renten ſeines Einkommens
rüber verlohren / und verkrieget / und laufft alſo der Schwächſte ſich ſelber zu todt.
Man ſagt ſonſt auch wol / daß viel Hunde der Haſen Todt ſeyn: Allein das mus nur
on Haſen/ und nicht von Löwen/Elephanten und anderen Thieren / die das blaffen
er Hunde gar wenig achten / weniger von einem Biß hincken / verſtanden werden:
Wenn man aber ſich anſtellet / als die Engliſche Doggen ſo zu den Stier-Jagten ge-
ehnet ſind/ſo hat man ſeine Schantze etwas beſſer vorſehen: Denn dieſelbe wiſſen
r Wiederpart ſo gleich und wol zu faſſen/daß ſie ihn ſtracks halten/damit er ſich nicht
ühren könne/dahero ihm ſeine Krafft nnd Waffen nichts helffen mögen: und wenn
e ihn nicht recht faſſen / und er einen davon auff die Hörner bekompt/wird derſelbe ge-
viß ungeſchändet und unbeſchädiget nicht davon kommen.

Und zwar nach dem man ſihet / daß Gott dem König in Spanien mächtige
Feinde an vielerley Ende erwecket hat / hoffe ich gewiß/ ſie werden ihn ſo faſſen / daß er
mit der Zeit zur Billigkeit ſich bequemen müſſe / dadurch die vereinigten Provintzen
(unangeſehen der gedachten Fehler/groſſen Schadens; auch daß ſie ſcheinbare Tod-
tes Zeichen von ſich geben / und nahe ihrem Fall ſich zuneigen ſcheinen) noch erhal-
ten/und endlich alles Unheils und Kriegs entlediget werden möchten.

Woher die Niderlande noch Hoffnung wieder Spanien: wie wol ſie ihrer ruin nahe ſcheinen.

Ob ſchon ſonſt es viel ſchwehrer iſt / eine Stadt oder Republique, ſo ſich zu ih-
rem Fall anſchicket und neiget/von ſolcher bevorſtehenden ruin retten / als eine die für
verlohren geachtet/auß der Noth wider auffzuhelffen/und zu recht zu bringen: ebener
maſſen/als viel weniger Mühe koſtet/einen Stein ſo zu Boden gefallen/auffzuheben/
als einen / der noch im fallen iſt / auffzufangen und zu hemmen / wie ſolches mit viel
und mancherley Exempeln aus Hiſtorien gar leicht zu beweiſen. Und gibt uns deſſen
das Buch der Richter allein gnugſam Gezeugnüſſe; In dem die Kinder Iſrael/wenn
ſie einmal in Sünden gerathen/nicht eher ablieſſen oder ruheten / noch zu beſſern wa-
ren/biß ſie in eine Dienſtbarkeit des Feindes von Gott hingegeben wurden / und her-
nachmals die Laſt und unerträgligkeit derſelben empfindend/ ihre Gebrechen erkanten/
zu Gott mit Ernſt ruffeten / die von Gott zu geſchickte Heylande mit groſſer Begierd
auffnahmen / und ihnen helffen lieſſen. Welches dann auch ſeine gute und vernüffti-
ge Urſachen hat; Denn iſt dem Menſchen angeboren hoch und übermüthig zu ſeyn /
wann er ſonderlich in Reichthumb oder groß Auffnehmen geräth/(wie es dann ſtarcke
Beine ſeyn müſſen/die gute Tage ertragen können:) In dem er aber als dann in ſol-
cher Hoffart weder ſeinen Gott/ noch ſich ſelbſt und ſeinen Feind erkennen kan/ſo muß
er darüber nothwendig in groſſe Laſter und Irrthumb verfallen. Und weil der Friedſa-
me nicht länger Ruhe haben kan/als ſein Friedhäßiger Nachbar wil/und die böſen und
verkehrten Menſchen weniger müde werden im böſen / als die Frommen im guten / ſo
können ſie dieſelben leicht über dauren/ und alſo das gantze Corpus anſtecken. Dar-
zu dann weiter kombt/daß ihrer viel in Eyfer der Religion gantz erkalten/auch wol gar
abfallen / ſich zu Ketzereyen/ Libertinſchafft und Atheiſterey begeben; Daneben gantz

Digreſſion und diſcours daß leichter ſey eine zerfallene republique wider auffrichten als die im Falle iſt zu retten: durch Gleichnus / Exempel/ und rationes.

qq 3 gering

gering schätzen die Liebe des Vaterlandes und ihrer eigenen Freyheit; müde werd
dafür zu kämpffen / zu contribuiren / zu leiden/oder zu arbeiten; weil sie nicht gefüh
oder vergessen haben/ wie schwehr und hart die Last der Dienstbarkeit ein fromme
freyes/redliches Gemüth drücke/und was für Gewalt/Uberlast/ Drangsahl/ Bera
bungen/Schändungen/Morden/Brennen/ Schimpffieren und dergleichen / sie u
ihre Voraltern gelitten; überreden sich selbsten/ der Teuffel sey so schwartz nicht a
man ihn mahlet. Stellen also ihre Pflicht in vergessen / werden dispost und gene
sich durch gute und süsse Wort/ Hoffnung guten Unterhalts / Vergeltung / und and
rer grossen Dinge / verführen und betriegen zu lassen. Ja ihrer viel kommen so wei
daß sie auch unter dem Titul deß Friedens / und / das unnöthige Blutvergiessen sam
aller Ungelegenheit / die der Krieg mitbringet zu vermeiden / sich bemühen/ der Obri
keit gern das Schwerd aus der Hand zu schwatzen/und die zu bewegen/daß sie die B
schützung so viel tausend armer Unschuldiger frommer Menschen und Unterthane
nach deren Blut den Feind so sehr dürstet / auff eine Seite setzen/und nachlassen. G
schicht aber nicht alles so sehr/ dem Ubel/ so aus dem Krieg erwächst fürzukom̃en; a
zu Zeiten / daß sie/ auch mit ihrem eigenen Schaden und Verderben/sich nur an ihr
eigenen Mit-brüdern und Landsleuten rechen oder etwa in trüben Wasser nach Lu
fischen möchten. Welche disposition, Trägheit und böse Zuneigung sehr schweh
lich / wann sie einmal in den Gemüthern Wurtzel gelegt/außzurotten ist / ehe man d
Joch und die Last gefühlet. Wann aber die unerträgliche Last der Dienstbarkei
darunter sie sich selbst gebracht/ sich eräuget/so fallen sie auff die Meinung / und res
vieren sich endlich: Es sey viel besser gestorben als also gelebet; und sehen sich als de
mit außgestrecktem Halse nach Hülffe umb: Wann nun einige Gelegenheit / da
so fleißig Achtung auff geben / zu ihrer Erlösung erscheinet/fällt jederman zu / alle G
fahr/Mühe/und Arbeit gantz gering achtende/ wann nur die verlohrne Freyheit wid
erworben werden möchte: Welches die Erlösung auch nachmals desto leichter mach

Regreß zu der Verwalter Unerfahrenheit/so er kläret durch eine Fabel.

Aber wo komme ich hin? Ich solte auff diese Weise wol aus Schweden in N
derland / und aus dem Kauffhandel in Regiments-Sachen / so ausser meiner Profe
on ist/ gerathen: Will aber wieder dahin kehren / davon ich gekommen bin / nembli
zu den Verwaltern; und solchen Punct schliessen mit einer Fabel von etlichen Affe
Dieselbe kamen einmal einen alten verschlagenen/ bey den Menschen aufferzogen/u
wol bewanderten Affenvater zu Hauß / welchen sie zu hofe foderten / und von ihm b
gehrten zu wissen / was er gesehen und gehöret hatte / Der Alte erzehlete ihnen na
vielen beso la manos , Complimenten , Ceremonien und à la mode krumm
Sprüngen allerhand wundersame Dinge; Und unter andern gedachte er / daß d
Menschen so schöne Palläst und Häuser hätten/und viel Cammern / Gemächer u
Stuben / darinnen sie wohneten; gar sehr an ihnen tadlend/daß sie/die den Mensch
so ähnlich geschaffen wären/daß auch viel Menschen ihnen wenig ungleich / so nachlä
sig wären / und allezeit unter dem blossen Himmel / in Hitze/ Kälte / Regen/ Win
Blitz / und Donner/ ohne einige verwahrte Wohnung / sich auffenthielten: Di
se Vermahnung gefiel ihnen sehr wol / und fragten derhalben / was denn dar
vonnöthen. Die Antwort war: Holtz und Steine: darauff folgete der Schluß
man solte das Werck angreiffen. Allein es gieng ihnen wie mannigmahl vielen Le
ten / die/ wenn sie einer Sachen Anfang gelernet / und von andern etwas verstand
haben alsofort meinen/sie seyn klüger den die gantze Welt / entlauffen ihrem Lehrm
ster allzu zeitig/und kommen nimmermehr zu einer Vollkommenheit: Denn wie ma
nun den Bau solte anfangen / so war da weder Maurer noch Zimmermann / und al
alle Arbeit vergebens.

Die doch entschuldiget und die Schuld denen beygemessen wird/ die da gehindert/daß die Verwalter

Und eben also ists im Niderland auch hergangen / der tägliche Ruff war
Man mus mit der West-Indianischen Compagny fortfahren. Aber als man zu
Werck greiffen solte/wuste man nicht/wo die Hand am ersten anzulegen: Dessen ic
jedoch die Verwaltere nicht zeihe / weil diese / nach ihrem Vermögen gethan / was s
gekont/

ekondt/ſondern die Städte in Holland/ſo verhindert haben/daß die Verwalter keine Viſſenſchafft von dem überkommen/ ſo ich ihnen in dieſer Sache fürzubringen hatte. nicht mehr erfahren können/und ſolches ohne alle Urſache.

Da zu man es ja aller Vernunfft und Billigkeit nach hätte ſollen kommen laſn / weil ich der Angeber des Wercks war: und wär ja auff allem Fall niemand an neine Rede gebunden geweſen/ſondern die Verwalter hetten urtheilen können/ob mein ürgeben gegründet oder nicht.

Welches dann auch ohn allem ihrem oder des Landes Schaden geſchehen wäre/ ann ich von ihnen hievor nichts begehrete / als nur einen Kuchen aus meinem Teig; as iſt ein Theil der Einkunfften / die ich dem Lande zum beſten einſchaffen wolte / und ie ſie ſonſt ungezweiffelt entberen müſten: und diß war noch mit der Condition / daß h die ſonderbahre Secreta und geheime Sachen S.F.D. dem Printzen von Uranien; nd die andern der Verwalter Urtheil anheim ſtellen wolte. Und wann befunden/daß ein Fürgeben kein fundament hette/ ſolte alles das jenige/ was mir zugeſagt / nichtig nd von keinen Würden ſeyn: Wie ich dann auch nichts davon bekommen oder geeſſen könte / es hette dann daſſelbige / ſo ich fürgetragen erſt ſeinen vollkommenen ffect erreichet / und ſie den Nutzen bereit in Händen; welches nach meinem Bedünen ja wol einzugehen war.

Als nun die von Holland am 4ten Julij deß 1623. Jahrs mein Suchen gantz geſchlagen/ und die Herren General Staten mich an die Verwalter mir mein conntement zu machen/mit einem Schreiben verwieſen / überliefferte ich gewiſſer Urchen halber ſolches der Herrn Staten Schreiben noch meine darein geſchloſſene Summariſche Erzehlung nicht; unter andern auch darumb/daß die Verwalter noch cht beyſammen / und mir nicht gelegen wär / darauff zu warten; Dieweil auch die Verwaltere oder die Compagny nicht eben allein / ſondern vornehmlich Ihre Hochög. die Hern General Staten ſelbſt / mir für die geleiſten Dienſte ſchuldig waren; nd über das ich bey etlichen Verwaltern groſſe Abgunſt vermerckete; dahero mir on ihnen ſo viel gutes nicht/ als ſie mir vieleicht noch gethan haben möchten/zur ſelbin Zeit einbilden konte; vornehmlich aber weil ich ſahe/wie man meinen guten Warngen zu wider/daß Böſes ſchädliche und unfruchtbare nicht unterlaſſen wolte; So tte ich auch wenig Hoffnung/ daß ſie das gute und nutzbare / welches ich ihnen noch rzutragen hatte/ annehmen oder belieben würden; und entſchloß derhalben endlich ch vorhergehender Ankündigung / mich mit der Sache nicht mehr zu bemühen/ſonrn anderswo auſſerhalb Landes mein Glück zu verſuchen. Warum der Autor des Wercks endlich gantz müde worden/ ſich deſſen geäuſſert und auſm Land zu S.K.M. zu Schweden gewendet.

Und dieſes iſt das jenige / welches ich zu des gutherzigen Leſers Dienſt hierbey fügen nöthig geachtet/ ihn in ſeinem guten Fürnehmen zu ſtercken / und allen Mißauen und böſen Gedancken zu wehren; auff daß es ihm auch dienen möge zu einer Barnung / die Klippen an welchen andere Schiffbruch gelitten / zu vermeiden: und nn auch allen böſen Läſtermäulern/ Affterredern und Klüglingen den Mund zu ſtofen. Zwar ich bin kein Prophet/ daß ich wiſſen könne / was jemandt thun werde; llein das weiß ich / daß ich in meinem außführlichen Bericht gute Gründe anzeige/ nem jedem zu unſerm heiligen löblichen Werck zu bewegen/hoffe auch daß ſolches alle Verſtändige und Unpartheyiſche urtheilen / und dannenhero dieſes Werck von vielen öchlich ſol beliebet werden: und bin auch deſſen bey mir gantz gewiß/ſo daſſelbe meiner uten Intention nach außſchlagen möchte/ daß ſolches zu vieler Menſchen Beſten geeyen werde. Das übrige ſtehet in Gottes Hand / von welchem nicht allein alle gute Anſchläge herrühren/ und den Menſchen angewieſen / ſondern auch nachmals der Wille/Muth und Vermögen/ dieſelben zu Werck zu richten gegeben und verliehen werden. Beſchluß.

Copey L. A.

Einer Deduction oder Supplication Schrifft / so ich den Herrn General Staten übergebe[n]

im Haag Anno 1622. Mens. Augusto, derer in vorhergesatztem Anhang gedacht wird.

Der Titul war:

Summarische Erzehlung dessen / so Wilhem Usselinx a[n] die Deputirte und Commissarien der Hochmög. Herren Staten General, un[d] der Ed. Mög. Herren Staten von Holland und Seeland / zu unterschiedenen mahlen hat angewiesen / so die West-Indische Comp. betroffen.

Auß dem Holländischen von Wort zu Wort in Teutsch gesetzet.

ES hat die Beschaffenheit / Nach dem Supplicant in Castilien, Portug[al]
und den Insulen Azoores, da ihm viel Heimligkeiten / diese Sache betr[ef-]
fend / zu Theil worden / sich etliche Jahr auffgehalten / und wieder in s[ein]
Vaterland gekommen / daß er von Anno 91. und 92. angefangen unte[r-]
schiedenen Herren / aber insonderheit Keuffleuten / anzuzeigen und zu weisen / wie
grosser Nutz so wol vor sie / als das Gemeine Beste daher erwachsen würde / wann ei[ne]
grosse Handels Compagny auff Americam angerichtet und stabiliret würde. W[eil]
aber solches dem meisten Theil unthunlich fürkam (als welches damals so schwehr g[e-]
achtet ward / als leicht es anjetzo von vilen geschätzt wird) ward ihme wenig Gehör ge[ge-]
ben / biß daß er auff Begehren etlicher guten Patrioten, ohngefehr im Jahr 1600. d[as-]
jenige / so er sonsten mündlich fürgebracht / schrifftlich auffsetzte. Sothaner sei[ner]
Schrifft Copeyen / die den Herrn General Staten / auch vielen Städten und Priva[t-]
Personen gezeiget worden / erlangeten einen solchen guten Beyfall / daß darauff eine P[o-]
liza von ihm außgieng / darinnen dann in Seeland sonderlich stattliche Summen eing[e-]
zeichnet wurden: Als er aber damit nach Amsterdam auch kommen / ist er von etlich[en]
aus dem Magistrat daselbst gebeten worden / die Sache der Zeit nach etwas ansteh[en]
zu lassen.

Als aber die Zeit fast also verlieffe / ohne etwas außzurichten / ist er nachma[ls]
wieder in Holland hierüber ankommen / und ward die Sache damals allda so weit brach[t]
daß von den Herren Staten unterschiedene Kauffleute aus unterschiedlichen Orten [in]
den Haag zusammen verschrieben; und er von den Herren Staten von Seeland au[ch]
eben dazu abgeordnet worden. Und ob wol bereit daselbst auch ein Privilegium, ab[er]
nicht nach seiner Meynung einer solchen Compagny zu ertheilen / entworffen / so
doch hernachmals durch die damahligen Handlungen vom Trefues dieses alles zu [der]
Zeit auch wieder verhindert worden.

In wehrenter Stillstands-Handlung wendete er / Supplicant, allen Fleiß a[n]
damit die Freyheit des West-Indischen Handels möchte behalten und mit eingeschl[os-]
sen werden: durch einen schrifftlichen Discurs beweisende; **wie nothwendig / nü[tz-]
und fruchtbahrlich seyn solte die Freyheit des West-Indianischen Hand[els]
zu behalten.** So hernacher in Druck gegeben worden / unter dem Titul Vertog[h]
hoe nootvvendich, nütende profitelyck, &c.

Zeit wehrendes Stillstandes hat er auch nicht nachgelassen die Sache zu tr[ei-]
ben; und weil er sahe / daß niemand aus seinem Schlaff auffwachen / oder daran f[ast]
mehr gedencken wolte / so ist er auff gnädiges Belieben und gutfinden S. F. D. des Pri[n-]
tzen Moritzen von Uranien sinnes worden / alle Städte in Holland und Seeland durc[h-]
zureysen / und sie von neuem dißfalls zu informiren: Zu welchem Behulff denn au[ch]

vo

von den Herrn Staten von Seeland ihme ſchreiben an ihre Deputirte, in dem Haag/ deſſen Befehls/ihm in dem Werck beyzuſtehen / und hülffliche Hand zu bieten/ ertheilet worden.

Und als er faſt ein gantzes Jahr zu Ambſterdam umb Guinea mit ins Privilegium zu bringen (wie denn zu letzt von den Herren Bürgermeiſtern auch bewilliget worden) zu gebracht hatte: übergab er eine Supplication-Schrifft den Herren Staten von Holland / darinnen er ſuchete / daß dieſe Sache wider zur Hand genommen werden möchte.

Darauff dann Ihre Ed. Mög. etliche Herrn abordneten ſein Anbringen hierüber zu vernehmen. Und waren derſelben ohngefehr 15. oder 16. Perſonen/ ihme ſonſt meiſt unbekant; und ſeines Behaltens unter andern beneben dem Herrn Admiral Opdam, die Herrn Syndici der Städte / oder wie man ſie da heiſt Penſionarii, als der Herr Witte, Seys, Pavv, Grotius, &c. Der Außgang dieſer Commiſſion, ohngeachtet er kaum zwey Stunden mit ihnen geredet / lieff dahin/ daß ihre Ed. Mög. gut befunden die Sache wider vorzunehmen; und daß der Advocat Barnefeld ſelbſt ihme dieſen Beſcheid gabe: Ich muß bekennen/ daß die Herrn ſehr gros Begnügen haben an dem was ihr fürgebracht habt: gebet euch an bey dem Syndico Pavv, dem iſt befohlen euch zu vermelden/ was ihr ferner thun ſolt; Dieſes aber nun war: daß er Supplicant eine ſonderbahre Schrifft den Hochmögenden Herrn General Staten hierüber eingeben / und einen jeden von den Herrn General Staten eine beſondere Information oder Unterricht deßwegen thun ſolte. Welches er dann auch dergeſtalt verrichtete/ daß darüber wiederumb eine General Verſamlung aus allen Provintzen / und zu derſelben auch er beſchrieben/ und darauff beſchloſſen wurde/ mit der Sache fortzufahren/ und dieſelbe wo man ſie zuvor gelaſſen / wieder anzufangen.

Aber die Herrn Staten von Holland befunden in ihrer bald darauff folgenden Zuſammenkunfft wiederumb für gut/ noch ein wenig damit zu verziehen.

Anno 1616. übergab Supplicant abermals eine Requeſte oder Schrifft an Ihre Ed. Mög. die Staten von Holland und Weſtfrießland / ſo zwar erſtlich im April Anno 1617. und noch auff ſein mühſames Anhalten geleſen worden: in welcher er ſich erbotte nachfolgende Punckten zu beweiſen mit der Condition; daß / wenn ſeyn Vorgeben gut und wol-gegründet befunden würde / er in dieſer Sache gebraucht und nach Würdigkeit derſelben recompenſiert werden möchte/ als nemblich.

Daß die vereinigte Niederlande durch ſolche Compagny mehr würden verſichert und verſtärcket ſeyn gegen den Spanier / als ſonſten mit allen ihrem Einkommen.

Wie ſie / wann es Fried bliebe / ſo groſſen Reichthumb aus Weſt-Indien erlangen könten/ als Spanien nun thut.

Und wenn ſie ja wider in Krieg geriethen/ wie ſie obbemeltes nicht allein erhalten/ ſondern dem Spanier auch / was er daſelbſten beſitzet / abnehmen oder alles unfruchtbar machen könten.

Die Mittel anzuzeigen/ wie ſie zu ſolchem Werck freywillig zehen Millionen bekommen ſolten.

Und das alle und jede Einwohner des Landes ihren Nutz darauß zu gewarten hetten.

Hierauff befunden die Herren Staten von Holland für gut ſothane Schrifft in den Rath ihrer Hoch. Mög. der Herren General Staten zu bringen:

Dieſelben nun verordneten hinwiderumb etliche Deputierten, ihn Supplicanten abzuhören; als nemblich waren: Der Herr Goch, der Bürgermeiſter de Witte, an welches Stelle nachmals kam der Advocat Barnfeldt, Joachim; Ryſenberg, Gormania mit Nanning, Sloot und Clandt. Als ihn nu dieſe gehört / und darvon Relation gethan hatten/ ward widerumb geſchloſſen / die Sache von neuen bey der Hand zu faſſen.

Und

Und weil ihme Supplicanten wol bewust war/daß der Stadt Ambsterdam a dieser Sache sehr viel gelegen/ reisete er mitler weil dahin/und gab es den Herren Bü germeistern zu verstehen / und erbot sich gegen ihnen Eröffnung obbeschribener Pu cten zu thun; die sich dann auch zwar gantz geneigt erzeigten/ ihn bald darüber zu h ren: Als er aber etliche Tage darauff gewartet / empfieng er endlich zur Antwort v Bürgermeister Frantz Heinrich Oytiens in Beywesen der andern Bürgermeist daß sie zwar anitzo keine Zeit haben könten ihn zu hören; sie verstünden aber wol / d es eine Sache von grosser Wichtigkeit wäre/er solte sie ihm angelegen seyn lassen / u bey den Herren Staten im Hage befördern/sie wolten darzu helffen nach ihrem Ve mögen.

Weil es aber lang anlieff / ehe man zum Werck schreiten wolte/und die Sac viel Widersprecher bekam unter denen Herren/so bey denen Versamlungen und Co ferentzen nicht gewesen waren und der Sachen keinen Bericht hatten; übergab im Septembri eine andere Schrifft / darinnen er sich wieder erbieten thät / nicht alle die obgemeldten Puncten von neuen sondern über das noch dieses zu beweisen.

Wie des Landes Einkommen also zu verbessern/daß die Gemeinde von allen extr ordinari Beschwehrungen/Schatzungen und Aufflagen/ohne einige Verminderu der Einkommen des Landes/ befreyet werden könte.

Welche Schrifft aber zwar niemals von den Herrn Staten von Holland g lesen worden: und sandte er Supplicant zu Außgang des Jahres eine Copey von be den Schrifften sampt einem Schreiben an die Ritterschafft / und alle Städte v Holland und West-Frießland / und ermahnete dieselben/daß sie also/ wie sie es zu d Landes Besten / gut finden würden/hierinnen sich verhalten wolten.

Mitler Zeit reiset er Supplicant nach Seeland/die Sache daselbst auch zu befö dern / allda verordneten die Ed. Mög. Herren gecommitterte Räthe den Herrn T nys, Huyssen und Engelinis, ihn zu hören über die bemeldten Puncte: Welche als einen Tag acht oder zehen mit ihm Unterredung gepflogen hatten/sich also erkläret daß sie hierinnen auff alles ein gutes Genügen empfangen hätten/und thaten Gott b ten/daß eine gute Resolution zu dieses Wercks Beförderung gefast werden möchte.

Als sie auch den Herrn Staten von Seeland ihre Relation gethan / befahl ihre Edele Mögen. ihren extraordinari Deputirten, die damals nach Holland rei ten / unter andern diese Sache zu befördern.

Unterdessen ließ er Supplicant eine Polyze , sampt underschiedenen Bericht außgehen / dadurch er bey zwey biß in dreymal hundert tausend Gülden eingezeichn bekam/und ward noch ein mehrers versprochen. Wie denn auch alles das so nunme eingeleget / mehrentheils auff ermeldte seine Berichte geschehen ist / und wäre er gew zur selbigen Zeit mit der Sache auch also fortgefahren/wenn er von den Herrn Stat General zu Verfassung eines Privilegii nicht beschrieben / und dadurch verhind worden wäre: Worzu er aber dennoch zu spät kam: dieweil die Herrn so darzu co mittiret waren/bey dem tenor des Privilegii der Ost-Indischen Compagny und w zu vorhin entworffen war / mehrentheils verblieben.

Dieweil aber er Supplicant wol sahe/daß dasselbe Privilegium also nicht gest let war/daß man darauff Geldes gnug das Werck der Gebühr nach / und dem Lan zum besten / außzuführen / bekommen mochte: Uberliefferte er den Herren Gene Staten ein anders Privilegium oder Octroy, so kurtz zu vor von ihm entworffen / u bat umb Commissarien, denen er seine Rationes, warumb er das Privilegium also stellet / anzeigen und die auch seine obgeschriebene Puncten und Anerbietungen v neuem erwegen und examiniren möchten.

Darzu nun Deputierten ihre Hoch. Mög. die Herrn General Staten/d Herrn/welche das obbemelte Privilegium abgefasset hatten. Und seines Behalts/sey bey dieser Verrichtung zum öfftern gewesen: wegen Gelderland: Voigt und Boisele

ve

n Holland/ Geerit, Jacob Witſen, Teelingen und Brunings: von Seeland/ Manmaker und Magnus: von Utrecht; Ploys und Gerreſtein: von Frießlandt/ Orſee und Nanning: von Overyſel/ etliche die ihm vergeſſen: von Gröningen Schaf- und Goginga, nebenſt vielen anderen deren Namen ihm entfallen.

Als nun das Privilegium wohl durchſehen und betrachtet worden/ befanden die . Herren Commiſſarii daſſelbige beſſer/ als das/ ſo ſie zuvor auffgeſetzet und verſet hatten;

Und ward von den Herren General Staden an die Provintzen geſandt/ daß ieder darüber gegen den erſten May künfftig ſein Bedencken einbringen ſolte: ſo r kaum in einem Jahr darnach erfolgete.

Es ward auch deß Supplicanten Vorbringen und Erbieten/ von Punct zu nct umbſtändlich und wohl erwogen: in dem ſolche Handelung ſechs Wochen wäe/ in welcher Zeit er ihre Ed. E. zu unterſchiedlichen mahlen höchlich bath/ daß n ihm doch anzeigen wolte/ ob er auch etwan in einem Punct geirret oder zu kurtz lieben wäre/ er hoffete ihnen allerſeits gnug deßfals zu thun/ weil ihm noch mehr wuſt/ als er noch zur Zeit zwar gern offenbaren wolte: Darauff dann die Herren erklärten/ daß ſie ein gantz gutes genügen hätten; bedanckten ſich ſämbtlich gegen n/ und vermahneten ihn in ſeinem guten Fürnehmen fortzufahren mit Verſpreung groſſer recompens wenn die Sache zum Anfang gebracht wäre.

Was nun für Fleiß/ Mühe und Arbeit er Supplicant noch ferner angewand/ ereinet auß den mannigfaltigen Schrifften/ die an die Herren Staden von ihm überen worden: und auß denen guten Warnungen/ die er ſo für den gemeinen Staat Landes als die Company gethan; In dem nun leyder alle Sachen alſo hienauß chlagen/ wie er ihnen darinnen vor Augen geſtellet; alſo daß es ihme auch in einin Punct nicht gefehlet: Iſt auch Menſchlicher Weiſe davon zu reden/ geſichert/ nn man ihm Glauben gegeben und gefolget hätte/ die Sache gewiß einen beſſern rtgang gewonnen haben würde/ und viel von unſern Benachbarten Freunden und nds genoſſen in dieſelbe Noth darinnen ſie nun ſtecken/ nicht gerathen ſeyn; noch ſen unirten Niederlanden alſo/ wie an itzo geſchicht getreuet und zugeſetzt werden te. Dann der Feind wäre geſchwächet/ und deß Landes Einkommen mit viel Tauden verbeſſert worden/ ſo dem Lande in dieſen Zeiten ſehr wohl zu ſtatten kommen te: Nun aber iſt es nichts als Einbildung und Gedancken/ weil es nicht zu Werck richtet worden.

Es gehet Supplicant allhier vorbey alle die Zuſammenkunfft ſo auff der Herren eneral Staden Commiſſion, wegen ſeiner Recompens für ſeine Dienſt und Aneiſungen einen gewiſſen Vergleich zu treffen/ angeordnet. Wie auch was für ein gu Genügen und ſatisfaction die Herren Commiſſarien iederzeit empfunden/ auch er denen gantz wenigen und geringen Sachen/ ſo er ihnen unter deſſen nur communiciren wollen/ und das Hauptwerck verſparen/ biß daß über deme was er pretenerer, etwas gewiſſes mit ihme abgeredet worden wäre. So das auch die Commiſſaen der Staden von Holland/ als welche/ nach dem alle und iede Städte eine Copey ines Suchens und Begehrens hatten bekommen/ auff gutachten der Herren Staen von Holland mit ihm im April Anno 1622. bereit eines gewiſſens Vergleichs eins orden wahren/ S. F. D. dem Printzen von Uranien Bericht theten/ daß er Suplicant ihnen gut contentament in allen gegeben hätte; angeſehen er ihnen außdrückch zuvorher angezeiget hatte/ er wolte noch zur Zeit bey ſo geſtalten Sachen nur die Schalen und nicht die Dotter oder Keen berüren.

Es wil auch Supplicant allhier nicht erzehlen/ was für Begnügen S. F. D. er Printz von Uranien/ und S. Gn. Graffen Wilhelm von Naſſau Hochſeliger Menori, über dieſer Sachen iederzeit empfangen: Was für unterſchiedene Befehl von S. F. D. ihm worden/ wegen etlicher Secreten oder geheimen Sachen/ die er S. F. D. dieſe Sache belangend/ entdecket/ und dergleichen mehr zuthun ſich verſprochen

sprochen hatte: Indem S. F. D. nicht gut befunden/ von denen Dingen etwas me
zu reden/ biß alles im Schwang wäre/ und ihn Supplicanten dabey höchlich und ern
lich vermahneten/ daß er so er seine Person und das Vaterland lieb hette/ keinem Me
schen biß zu rechter Zeit etwas mehr davon offenbahren und wissen lassen solte.

So wil er auch nicht viel Wort machen / von den Recompensen und Verg
tungen/ die dannenhero von S. F. D. ihme als hierüber billig und wol meritirt zu
kant worden: wie S. F. D. sich auch bemühet/ daß er derselbigen theilhafftig und fä
ig werden möchte/ wie solches aus den vielfältigen so schrifft- als auch mündlichen R
commendationen, die S. F. D. an die Hochmög. Herrn General Staten / so au
die Edlen Mög. Herrn Staten von Holland hierüber gethan/ erscheinet.

Zum Beschluß nun gibt Supplicant auff alles das so alhier nacheinander erz
let / nachfolgende Puncten zu bedencken:

Zum ersten/ ob ihm wegen so trefflicher Zeugen nicht Glauben zu zustellen: u
so viel desto mehr / weil alle Resolutionen, daß man dieses Werck zur Hand nehm
solte/ jedesmahls anderst nicht als einig auff sein Vorgeben erfolget seyn.

Zum andern/ was zu halten sey von dem Urtheil und thun solcher Leute die i
nicht gehöret / noch seine wolgegründete Außführungen und Beweise gesehen / u
nichts desto minder sein Vorgeben gelästert / und als ungegründete und laut
Einbildungen verworffen: Wieder und gegen das Urtheil und Befindung so vie
klugen und verständigen Leute / so ihn über seinem Vorgeben vernommen / demselb
allerseits beygefallen/ und es für gut und wol fundiret erkant haben: Ob auch nicht s
che Leute für rechte Nabals zu halten seyn/ deren Gehirn mit ihrem Beutel also Symp
thisieret, als die See mit dem Mond; indem sie zu Wiederlegung alles des jenige
so von Supplicanten vorgegeben wird / nichts anders herbey zu bringen wissen/ als d
etliche seiner Privat Sachen und beginnen ihm nicht glücklich gelungen: gleichsam
eine so großwichtige Sachen müste examinirt und verurtheilt werden/ nach dem Gl
und Unglück des jenigen der sie zu bedencken vorstellet: nach dem alten Sprichwor
glückhaffte Narren bedörffen keiner Weißheit.

Ingleichem gibt Supplicant zu bedencken: wer Ursach daran gewesen sey/ d
diese gute Sache nicht wol von statten gegangen; Er der so unaußsprechliche Mü
und Arbeit auff sich genommen dieselbe zu fördern; und der jederzeit zu vor gewarn
für den grossen Difficulteten und Schwehrigkeit/ so da erfolgen würden/ so man ihr
nicht Gehör gebe: oder nicht die jenigen / welche alle in dem sie sich ihme allezeit w
dersetzet / das Werck nunmehr also gestellet und gefasset haben / daß fast gantz kei
Hoffnung seyn kan etwas guts dadurch zu verrichten; und dadurch/ wenn es auch no
am aller besten glücken solte/ das Land mit mehr als 50. Tonnen Goldes / ohne geg
Hoffnung einiger Nutzbarkeit / mus beschwehret werden; an statt daß solches Lan
Inhalts supplicanten anerbottenen Anweisungen und Versprechen / sehr treffli
dadurch hette sollen erleichtert / und die Gemeinde von allem extraordinario Last
und Schatzungen befreyet werden.

Uber dieses: so seine Anerbietungen und rationes wol gegründet befund
worden / ob dann wol einige beständige Ursachen solten können erdacht werden / w
rumb das Privilegium nicht solte gestellet werden nach des Wercks notturfftiger E
forderung.

Ferner gibt Supplicant zu besinnen. Dieweil nach dem Erkäntnüs und U
theil meist aller Welt / die Rettung des gemeinen Wesens dieser vereinigten La
de / nechst Gott / meist hanget an einem guten Fortgange offt gedachten Werck
Ob dann nicht supplicant nur durch blosse Anweisung so grosser Sachen/ eine ehrlich
Recompens verdienet hätte/ wenn er auch gleich nichts mehr sonst bey der Sache g
than hette.

Und wann ja etwa sein ferneres Vorgeben kein Fundament haben / un
andere Leute die Sache etwa nunmehr besser als er selbst verstehen möchten / (i

masse

naſſen es denn ſonſt leichter eine Sache verbeſſern als zu allererſt anordnen) Ob er gleichwohl/für ſo viel Mühe/Arbeit/groſſe Unkoſten und ſonderlich Verſaumnis und Hindanſetzung/ſo wohl der Zeit / als ſeines Eigenthumbs und anderwerths ange-tragenen groſſen Sachen / nicht eine billiche Belohnung verdienet habe: In fernerer Betrachtung; Daß ſolches alles anders nicht als auff Befehl Ihrer Hochmög. der Herren General Staden und S. F. Excell. Printz Mauritz von Uranien; Inglei-chen auch abſonderlich/der Edlen Mög. Herren Staden von Holland und Seeland gethan und verrichtet.

Und endlich noch dieſes: Dofern auch ja Supplicanten hohes alter Schwach-heit und andere Gelegenheit/oder die Sache an ihr ſelbſt nicht zulaſſen möchte/ daß er hierinnen einige fernere Dienſte thun könnte/ob dann alle billiche Anforderung ſolcher eine Recompens ihme damit zu nicht/und er alſo gäntzlich außgeſetzt werden könnte.

Lit. B.

Auff eingegebene und verleſene dieſe vorgeſatzte Schrifft / iſt von den Herrn General Stadten nachfolgendes remiſſorial und Schreiben an die Bewinthebber oder Verwalter der WeſtIndiſchen Company/ und in demſelben ſolche meine Schrifft zugleich mit eingeſchloſſen abgangen: Welches ich aber aus gewiſſen Urſachen bemelten Ver-waltern bißher nicht übergeben wollen/und noch in originali bey mir habe.

Die Staten Generael.

E Erentfeſte, &c. Wy ſenden hier by gevoegt ſeeker Sommier-Verthael van 't gene Willem Vſſelinx, ſoo aen onſe Gedeputeerde, als van de Edele Mogende Heeren Staten van Holland ende Zeeland, tot verſcheyden reyſen heeft bevveſen aengaende de West-Indiſche Compaignie, vvaer op by vns gelet zynde. Ende beſpeurende daer uyt des voorſz. Re-monſtrants grooten toe-geneyghden yver ende affectie, tot den voortgangk ende dienſt van de voorſz. Compagnie, ende om daer toe te contribueren de kenniſſe ende vvetenſchap, ende lange experientie die hy van dit vverck heeft, voor het gemeene beſte, hebben goed ge-vonden den voorſz. Vſſelincx aen V. L. te addreſſeren, ende den ſelven ſerieuſelijck te re-commanderen; Vriendelijck ende met ernſt verſoeckende, dat V. L. gelieben op alles favo-rabelijck te tetten, ende ſulcx te diſponeeren, gelijck de ſelve ſullen bevinden zijne dienſten ende meriten te vereyſſchen, Daer aen ſal ons geſchieden een aengename ſaecke: Daer op ons verlatende, bevelende V. L. hier mede in de heylige protectie van den Almogenden. Vt den Hage den vijf-en-tvvintighſten Auguſti 1623.

Anthonis de Rode.

Ut ter ordonnan. van hochgemelte heeren
Staten General.

C. Aerſen.
1623.

Zu Teutſch:

Die Stadten General, &c.

Ehrnveſte/etc. Wir ſenden hie beygefügt eine Summariſche Erzehlung deſſen/ſo Wilhelm Uſſelinx beydes unſern/und der Edlen mög: Herren Stadten von Holland und Seeland Deputierten zu unterſchiedenen mahlen / der WeſtIndiſchen Company halber erwieſen/ und von uns wohl erwogen. Dieweil wir dann daraus ſeinen geneigten Eyfer und Affection zum Fortgang und Dienſt gedachter Company/und daß er darzu/was ihm durch lange Erfahrenheit kundbar und wiſſend / gantz gerne und willig zule-

gen und offenbahren wolle / erspüren: Als haben wir / in Betrachtung de
gemeinen Bestens/gut funden/bemelten Usselinx an E.L. zu addressiren, un
mit allem Ernst zu recommendiren, freundlich und ernstlich begehrende/da
E.L. alles wohl und günstiglich betrachten / erwegen/ und darauff/ wie si
daß seine Dienste würdig seyn/ befinden werden / gebührliche Verordnun
thun wollen. Solches soll uns sehr angenehm seyn / und uns dessen gew
versehende / Befehlen wir E.L. Göttlicher Beschützung. Aussm Haag de
25. Augusti Anno 1623.

't Opschrifft vvas: aen de

*Erenveste, Eersame, Frome, Lieve Bysondere. Die Bevvinthebbers van de West-In
sche Compaignie opte vergaderinghe van de Negenthiene vergadert*
tot Amsterdam.

Lit. C.

Copia eines Schreibens von dem Durchläuchtigen/ Hochgebornen Fürst
und Herrn / Herrn Moritzen von Nassau / Printzen von Uranien / an die Her
General Stadten unter andern abgangen.

*Hooge ende Mogende Heeren, besondere goede Vrienden, Willem Usselincx heeft
over gelevert de Brieven van V. Hog. Mog. ende daer beneffens aengediend seecke
saecken, streckende tot bevestinge van de West-Indische Compaignie, sulcx als V. Hog. M
naerder van hem konnen verstaen: Waer op haer believen sal alsoo te disponeren, als
voor den meesten dienst van den Lande ende vortgangh van de voorsz. Compaignie bev
den sullen te behooren.*

*Ende alsoo de voorsz. Usselincx zedert eenige jaren hervvaerts grote moyte ende
tyts aengevvend heeft, in 't stuck ende tot avancement van de voorsz. Compaignie, e
daer in seer goede ende nutbare diensten ge daen, in de vvelcke hy als noch met gelychen
continueert. Soo dat hy vvel gemeriteeret heft dien angaende, in der billyckheid ge comp
seert te vvorden.*

*Versoeckende hier me de V. Hog. Mog. op syne diensten gedaen ende noch te doen,
vorabelycken vvillen letten; Ende hem alsulcken contentement te laten vvedervaren,
V. Hog. Mog. bevinden sullen zyne diensten te meriteren, V. Hog. Mog. hier mede*
Höge ende Mogende Heeren, bysondere goede Vrienden, in de protectie
Almogende bevelende tot 's Graven-vverd den dertighsten Augusti 16

V. Hog. Mog. Dienstvvillige Vriend
Maurice de Nassau.

t' Opschrift vvas

*Den Hoogen ende Mogenden Heeren die Staten General der Vereenighde Nederland
onsen bysondern goede Vrienden.*

Zu Teutsch:

Hoch: und mögende Herren / besondere gute Freunde: Es hat uns Wilhelm U
selinx E. Hochmög. Schreiben wohl eingeliefert/und daneben zu verstehen gegeben e
che Sachen zur Beförderung der West Indischen Company dienende/als E. Hochm
mit mehrerm von ihm vernehmen/ und darauff / wie sie es zu des Landes besten/und dem Fo
gang der bemeldten Company gut befinden/Verordnung anstellen werden. Und demnach
wehnter Usselinx etliche Jahr hero grosse Mühe und viel Zeit in diesem Werck / und zu Fort
tzung gedachter Company/angewandt/und derselbigen sehr gute und ersprießliche Dienste
than/darinnen auch noch mit gleichem Eyfer continuiret, daß er alsc desfalls wohl verdie
der Billigkeit nach befriediget zu werden: So ist unser Gesinnen an E. Hochmög. daß die
bigen seine geleistete und noch künfftige Dienste wohl erwegen / und ihm solche Befriedigu
als seine Dienste würdig zu seyn/sich eräuget / wiederfahren lassen: E. Hochmög. hiemit
meine Hohe und mögende Herrn und besondere gute Freunde in den Schutz des Allmächti
befehlend. Datum Gravenwerd den 30. Augusti Anno 1622.

E. Hochmög. dienstwilliger Freund
Maurice de Nassau.

Der Titul war:

Den Hoch: und Mögenden Herrn / den Stadten General der Vereinigten Nid
lande/ unseren besondern guten Freunden.

MERCU

MERCURIUS GERMANIÆ.

Das iſt/

Sonderbahre Anweiſung für Teutſchlandt:

Wie beneben dem Allgemeinem

Weſen/der Kauffhandel und Seefarth/und ins gemein alle Nahrung darinnen ſehr zuvermehren und zu verbeſſern: Alſo daß ſelbige Lande hiedurch zu ihrem vorigen Flor/und Wohlſtand in kurtzem wiederumb gelangen mögen.

Erinnerung an den Leſer.

Lieber Leſer/Ehe und zuvor ich zum Hauptwerck ſchreite/muß ich dir mit wenigen anzeigen: Daß S.K.M. von Schweden/Allerglorwürdigſten Angedenckens/Kurtz vor dero ſeligem Ableiben/und inſonderheit in Nürnberg/dieſes allhier vorgeſtellte Werck mit allem Ernſt wider zur Hand genommen/und mit Außfertigung des Privilegii auff die Teutſche Nation umbgangen: Auch darauff dazumahl bereit nachfolgender Diſcurs entworffen worden. Weil dann nun dannenhero von S. K. M. als noch im Leben unterſchiedlich darinnen gehandelt / und ſolches auch an ietzo aus gewiſſen Urſachen nochmahln allenthalben dabey gelaſſen worden: Als wolleſt du derowegen dich dieſes nicht irren laſſen: Auch darneben dir gantz keine Gedancken machen/als wann durch gedachtes/zwar uns allerſeits hochtrauriges/Abſterben höchſtermelter S. K. M. dieſem Wercke etwa neue merckliche difficulteten, ſo noch nicht in deliberation gezogen/zugewachſen wären/davon anderswo mit mehren.

Anleitung für Teutſchlandt.

Welcher Geſtalt alle Länder und Städte durch den Kauffhandel und die Seefarth / in ein groſſes Auffnehmen gerathen / und dadurch blühen/ wachſen und zunehmen / ſolches hat die Erfahrung zu allen Zeiten ſo überflüſſig gelehrt und bezeuget/ daß es unnöthig einigen Beweis desfalls anzuführen. Gleicher maſſen auch überflüſſig würde fallen/mit vielen Worten zu erzehlen/wie Teutſchlandt durch die Tyranney und Räuberey/wie auch das wilde und unordentliche Weſen des Käyſeriſchen und Spaniſchen Kriegsvolcks ſeiner Nahrung und Wohlſtands beraubet und faſt gäntzlich ruiniret worden/inmaſſen die traurige Erfahrung ſolches aller Orten und Enden gnugſam leider bekannt gemacht. So bezeugen gleichfalls die täglichen Klagen/ daß durch die noch immer wärende beſchwerliche Kriegsläufften die Nahrung je mehr und mehr in Abnehmen gerathen thut/und daß hergegen die Beſchwerungen und Aufflagen täglich zunehmen/davon auch noch kein Ende zu ſpüren oder zu ſehen. Darüber denn viel

Nutzbarkeit der Comercien und Kauffhandels: Und Teutſchlandes übeler Zuſtand,

Leute gäntzlich in solche perturbation und Bestürtzung gerathen/daß sie nicht wissen/
was sie ferner Gewisses zur Hand nehmen sollen / ihr Haus nothtürfftiglich zu unter
halten/und dem noch über Häupt schwebendem Unglück vorzubeugen. Dazu sie auch
nicht wenig Ursach haben/weil es der Augenschein gibt/dofern alle Sachen weiter noch
eine Zeitlang in einem solchen Zustand wie bißher/verbleiben solten/daß noch unzehlich
viel Leute dabey in eusserste Armuth und Elend gerathen und verfallen würden.

Und dannenhero erscheinende höchste Noth die Commercia wieder in Gang zu bringen: Insonderheit durch eine General-Handel Comp. nach Exempel des Reichs Schweden.

Welches alles dieweil es genugsam bekant ist/so erfordert ja die höchste Noth/daß/
dieweil Friede und Ruhe in allen Ständen so bald wohl noch nicht zu hoffen / man auf
andere Mittel/Weise und Wege dencke und trachte/dadurch fernerem Unheil unn Ver
derb vorgebauet/Teutschland in seinem vorigen Wolstand und Flor gebracht/und be
annoch wärender Unruhe und Kriegsläufften/wo nicht gantz und gar verbessert / doch
für endlichen Untergang erhalten werden möge. Dieses nun kan mit der Hülffe Gottes
geschehen durch eine solche Company/als S. K. M. in Schweden/mein allergnädig
ster König und Herr/in dero Reich und Landen zu Verbesserung des Kauffhandels
der Nahrung und Seefarth/und zu dem allgemeinen Nutz und Wolstand seiner treuen
Unterthanen anzurichten/vorgenommen und bewilligt. Wie solches aus dem Privile
gio so Seine Königliche Majestät ermelter Company allergnädigst verliehen/welches
dann gleichmässig in offenen Druck publicieret, mit mehrem zu ersehen.

Nachricht von der Schwedischen Süder Comp. und Summarischer Inhalt gegenwertiger Schrifft.

Und zwar/in was für Auffnehmen die Reiche und Lande Schweden durch diese
Werck zu bringen/Ingleichen was alle Participanten absonderlich für überaus gros
sen Nutzen und Gewinn dabey zugewarten: Daneben auch was für Vortheil un
Commoditeten das Reich Schweden über Hispanien und andere Länder zu einem
solchen Werck in Händen hat; Solches ist in der Company damahls auffgerichteten
Vertragbrieffe/und dem darüber von mir außgefertigten außführlichen Bericht/nach
der Länge angeführt und erwiesen/dahin ich auch an ietzo Kürtze halber den günstigen
Leser verwiesen haben/für dieses mal aber nur anzeigen und darthun wil; Wie Teutsch
land dieses Handels theilhafftig werden möge; Und was dasselbe für absonderliche gros
se Vortheil auch noch vor Schweden habe: Dabey denn zugleich auch etliche Ein
würffe/und was diesem Werck zu wider scheinen möchte/erörtert und aus dem Weg
geraumet werden solle.

Wie dieses Werck auff Teutschland kommen: und wie solches gebührlich von S. K. M. zuerkennen / zumahl weil Teutschland hiezu noch vielfältige Vortheil für Schweden hat.

Demnach dann S. K. M. auff mein unterthänigstes Angeben und Anhalten al
lergnädigst verstattet und bewilligt/daß die Teutschen Nationen nicht allein mit ih
rem Gelde in diese Company auffgenommen werden sollen/sondern auch das iedwede
re derselben dabey ihre eigene Comptoiren und Außrüstung der Schiffe in ihren eige
nen Landen/oder wo sie es ihnen am bequemesten erachten möchten/ihres eigenen Ge
fallens/nicht minder/als Schweden / Finnland / Liefflandt / oder andere Ihr. Ma
jest. Lande anrichten mögen: Als ist ihnen Thür und Thor zu diesem Werc
hiemit gnugsam gewiesen und auffgethan. Daraus dann zugleich S. K. M. hertzli
che Affection gegen Teutschland ins gemein und alle und iede Städte und Lande ab
sonderlich klärlich erscheinet; Und gnugsam abzunehmen/daß er nicht allein demselbe
seine Freiheit/darfür er an ietzo so eifferig und mächtig streitet/sondern auch alles Auff
nehmen und Gedeyen höchlichen wüntschet. Denn dieweil dieses Werck dem Reich
Schweden allein zum besten angefangen / an ietzo aber den Teutschen Landen zu ih
rem vielfältigen grossen Vortheil für die Schwedischen Lande selbst / gleichmässi
Theil daran verstattet/als ist daraus unwidersprechlich zuersehen/aus was inbrünsti
ger Affection S. K. M. der Teutschen Lande Wolfarth / auch mit was Nachthe
dero eigenen Lande/zu befördern/deroselben höchst angelegen seyn lassen. Hiebey i
ingleichen zu behertzigen/was grosse Ursach männiglich habe sich gegen S. K. M. un
die Cron Schweden danckbar zu erzeigen/sothane Väterliche Affection und allergnä
digstes Anerbieten gebührlich zu erkennen und hieran nichts zuversäumen / als in eine
Sache/die zu Vermehrung eines jeden Nahrung und Wolfarth und Verhütung se
nes befahrenden Verderbs und ruin überaus sehr dienen thut.

Wa

Was nun anlanget die Vortheil/ſo Teutſchland vor Schweden / oder Schwe-
n vor Teutſchland bey dieſem gantzen Werck haben möchte / ſo kom̃en dieſelbe nun-
ehr weder Teutſchland noch Schweden/ abſonderlich zu gute: Wie denn auch von
n erfolgenden Gewinnen nicht Teutſchland mehr als Schweden / oder Schweden
ehr als Teutſchland zukömmet/ſondern dieſes alles wird der gantzen Company/und
len Participanten oder denen ſo Geldt mit eingelegt / nach proportion ihrer einge-
achten Hauptſummen / gemein; Dieweil durch dieſe Societet und Verbündnus
eichſam ein Corpus gemachet wird/alſo das/was in ermeltem meinem außführlichen
ericht von Schweden gedacht wird/ ſo wohl auch von Teutſchland / oder von dem
ntzen Corpore, welches alſo von den beyden gemacht werden ſoll / zu verſtehen iſt.

Was das Hauptwerck betrifft/kommen alle Vortheil nunmehr dem gantzen Corpori in gemein zu gute.

Aber in den übrigen beneficien und Nutzbarkeiten dieſes Wercks über die gemei-
n Gewinne der Participanten hat Teutſchland groſſen Vortheil vor Schweden.

Beſondere Vortheil und Conſequentien Teutſchlandes vor Schweden.

1. In Verſchickung und Verführung derer Güter und Wahren / ſo aus der
ee kommen; So wohl zu Land als Schiffreichen Flüſſen: In Teutſchland / Ita-
n/Ungarn/Siebenbürgen/Polen/Preuſſen / etc. Welche Wahren unter andern
yn; Saltz/Wein / Oele / allerhand Materialien / Zucker/ Gewürtz/Specereyen/
rtzneyen/Heute/Häringe/Tröge Fiſche/ köſtliche Höltzer / Farben / Baumwolle/
lffenbein/Tücher oder Laken/Carſeyen/Perſiſche und Chineſiſche Seide/etc. wel-
e Gelegenheit dann Schweden als einem euſſerſt abgelegenen Lande gebricht.

1 In Verhandlung der von der Comp. eingebrachten Wahren.

2. In Erhandlung und Zuführung aus obgedachten Landen / ſo wohl zu Land
s auff den Strömen/derſelbigen Wahren/ ſo die Company zu ihrer Handthierung
nwiederumb benöthigt ſeyn wird: Als da ſind; Schleſiſche und andere Leinwandt/
villich/Boccaſin, oder allerhand Farben/Leinwandt/Parchet/Hanff/ Flachs/ Pa-
er/Bücher/Wachs/Salpeter/grobe Tücher oder Laken/Garn/garnen oder leinen
chnüre/Honig / zugerichtete Seide und andere Seidene Wahren / Nürnberger
Jahren/und allerhand Malderey en oder Eiſenwerck/etc. Welche Güter alle den ſie
on der erſten Hand kauffen können/und daher mehr Vortheil daraus zugewarten ha-
n werden/als die jenigen/ſo ſie mit groſſen Unkoſten aus der ander/oder dritten Hand
lererſt erhandeln müſſen.

2. In Erhandlung derer/ſo weg zu ſchaffen.

3. So iſt auch in vielen Städten wegen der gröſſeren Mänge des eichenen Hol-
es beſſere Gelegenheit Schiffe zu bauen/als in Schweden/daraus dann ſolche Nutz-
rkeiten und Conſequentien einer Stadt erfolgen/daß unterſchiedene Städte in Hol-
nd gefunden werden / die einig und allein von Schiffbauen ihre Nahrung haben:
Denn ohne die Holtzhändler und Zimmerleute unterſchiedene Handthierungen / als:
Der Seiler/Segelmacher/Schmiede/Faßbinder/Tiſchler/Becker/Brauer/ etc. in
ollen Schwang dabey gerathen.

3. Aus Erbauung der Schiffe/ und daraus erfolgenden Nahrung.

4. So können auch in Teutſchland viel mehr Handwercker / ſo in Seide und
Wolle arbeiten/angerichtet werden: Dieweil die Wolle vieler Orthen gut / und über-
flüſſig iſt/und die Seide durch den Perſianiſchen und andern Handel auff einen leidli-
chen Preis gebracht werden kan/daher dann vielfältige Handthierungen / als: Derer
 Wolle abnehmen/bereiten/färben/walcken; Und derer ſo Seide zurichten / entſte-
en und floriren werden.

4. Aus Anrichtung mehrer Handwercke.

5. Zu welchem allen denn/zu Friedenszeiten der wohlfeile Kauff und gute Noth-
urfft allerhand Victualien und Eſſenwahren/ſehr viel helffen wird: Dann dadurch
ie Arbeitsleute und Taglöhner mit geringen Koſten werden können unterhalten /
annenhero die Wahren auch umb ſo viel deſto wohlfeiler gegeben/ und alſo andern
olche Wahren zuzuführen und neben ihnen Marck zu halten / verbothen werden
wird.

5. Aus wohlfeilem Preis vieler Wahren.

6. So wird auch dieſes Werck einen groſſen Zulauff von Volck verurſachen/ſo
wohl von Kauffleuten / Schiffern / als andern Handwerckern und Arbeitsleuten /

6. Aus grössere Zulauff des Volcks und darauff folgende Conseq.

dadurch denn die Krämer/Höcker und unterschiedene Handwercker ihre Nahrung ver
bessern werden. Vornemlich aber werden die Häuser und Landgüter/ allen und iede
Besitzern zum besten/in einen weit höhern Preis gebracht werden können: Gleich
massen wie in Holland geschehen/dadurch den Zulauff der Brabänder/Fläminger un
Wahlonen/so sich daselbst niedergelassen/die Häuser in vielen Städten aniezo höh
Jährlichen in den Mieten können genutzet werden/als sie zuvor im Kauff gewesen/d
Landgüter gleicher Gestalt an ietzo viermahl so theuer verkaufft werden als zuvor.

7. Aus Bedienung mehrer Empter bey dem Werck.

7. Uber dieses/so werden auch bey diesem Werck viel Leute zu unterschiedenē Em
ptern können befördert werden; Als da benamentlich seyn; Verwalter/Hauptpartic
panten/Commisen/UnterCommisen/ Schreiber Buchhalter / Cassierer / Auffsehe
Amiraln/und viel unterschiedene Schiffämpter: Item; Gubernatoren / Oberste
Capitäine/etc. Dadurch dann mancher ehrlicher Mann/ so durch die Kriegspressur
und ander Unglück in abnehmen seiner Mittel gerathen / sich wiederumb erhohlen u
seine Sachen zu einem Stande wieder wird bringen können. Und gleich wie man hie
innen nicht unbillich die Participanten/andern so gleicher Qualitäten mit ihnen/ vo
ziehen wird; Also wird man auch nothwendig zu Anfangs mehr Teutschen/als d
mehr Erfahrung vom Kauffhandel haben/als Schweden/gebrauchen müssen. Gle
cher Gestalt sie auch ebenmässige Hoffnung haben zu den KriegsEmptern / so dab
von Seiner Königl. Majest. bestellet werden müssen: Denn die Erfahrung so wo
in den Mußcowiterischen/Lieffländischen/Preussischen /als auch aniezo in den Te
schen Kriegen gnugsam gewiesen/daß Allerhöchst gedachte S.Kön.Maj.mehr na
Tugend und Geschickligkeit/als Gunst gegen seine oder andere Nationen/ dieselbe
verleihen pfleget.

8. Wegen ietzigen Zustandes und besorglicher allerhand Fälle.

8. So ist ferner hierbey auch zubedencken/daß die Participanten dieser Comp
ny/so wohl bey ietzigem Zustande in Teutschland / wie auch bey andern Veränderu
gen/die etwa vorgehen möchten/allzeit mehr Gunst in Seiner Königlichen Majest
Reichen und Landen finden werden/als andere; So wohl aller ihrer Nothturfft na
als sonderlich in ihrer Handlung/die sie noch ausser der Company treiben möchten/
so daß sie ausser der Vereinigung in dieser Company ihre absonderliche Handlunge
so wohl in der Ostsee/als ausser derselben unter der Protection S. K. M. werden tr
ben können: Und was dergleichen Sachen mehr/so allhie nicht alle zu erzehlen diene
Wie es denn auch so gar ungereimbt/ auch so gar schwer zu erhalten nicht seyn würd
daß S. K. M. die Company so fern auch noch privilegierte/ daß keine andere Schi
in dero Maj. Häven solten laden mögen/ biß die Schiffe von der Company ihre vo
Ladung hätten. Gleicher massen es auch wohl zu hoffen/daß in Ansehung und auff A
suchen S.K.M. die Company in Franckreich/Engelland/Spanien/Italien/Mu
cow / Reußland / Türckey / mit Vortheilen und Freyheiten möchte begnadiget we
den.

9. Wegen bequemer Gelegenheit zu Verhandlung der eingebrachten Wahren.

9. Ferner so werden die Städte in Teutschland hieraus mehr Handlung m
chen können / als ihr Capitall außträgt: Sintemahl das Privilegium mit sich bringe
daß dofern einige Cammer ihr Gut geloset hätte / andere Cammern verbunden solle
seyn/deroselben mehr von ihren Gütern zuzuschicken. Denn wie ich angewiesen un
außgeführt/daß Teutschland bessere Gelegenheit haben wird ihre Güter zu verführe
und zu gelosen als Schweden/als wird es geschehen/daß der meiste Theil von der Con
pany Gütern / in Teutschland werden müssen verhandelt werden. Dadurch de
zugleich die Schwierigkeit vollend weggenommen / die sich bey vielen Leuten noch
euget / daß sie nemlich ihre Güter so weit in Schweden nicht trauen möchten: De
also bey diesem Werck die Schweden ihre Güter und Gelder mehr in Teutschlan
als die Teutschen die ihrige in Schweden werden vertrauen müssen.

10. Wegen ietziger Zeiten Teutschland Ungelegenheit zu andern Kauffmanschafften.

10. Dofern auch die Kriegsläufften in Teutschland ferner noch continuiren
und also die Inländische Handlungen verhindert werden solten / so hat Teutschland
und sonderlich die innländische Städte / das auch noch zum besten / daß / da sie son

ihr

re Gelder unter dessen still müssen lassen ligen/ sie mittlerweile aussenwerts / auff an-
re örter/so wohl ausser als in Europa/ zur See ihre Handlung treiben und Gewinn
hen können.

11. So aber der Allmächtige GOtt entweder einen gantz durchgehenden Frie-
n verleihen/oder doch/durch desselben Hülff und Beystandt / es so weit möchte ge-
acht werden/daß der Feind von unsern Gräntzen gäntzlich weggetrieben/und also der
auffhandel wiederumb wie zuvor / in seinen vollen Gang möchte gebracht werden
nnen/so sollen sich beyderley solche Handlungen nicht übel beysammen schicken/und
raus zwiefacher und sehr vortheilhaffter Handel erwachsen: Inmassen solches nach-
ahls nach der länge außgeführet werden soll/wider die jenigen so in der falschen Mei-
ng seyn/als könnte der Kauffhandel bey einem oder dem andern Lande nicht ver-
hret werden/es müsse denn andern Landen zugleich ihr Handel entzogen werden.

11. Aus vortheilhafftiger Zusammenreimung und Fortgang dero gewöhnlichen Handlungen.

Uber die erzehlten Nutzbarkeiten/so Teutschland für Schweden dieses Werck
nemlich und thunlich machen/seynd noch viel andere/ so sie beyderseits bey einer sol-
en Gesellschafft und Zusammensetzung haben; Welche dann / ob sie wohl aus ange-
genem meinem außführlichen Bericht über den Vertragbrieff / ersehen könten wer-
n/wil ich doch darüber noch deroselben etliche anhero mit einbringen und verständli-
r machen/dieweil man sonst ein gut Lied wohl zweymal singet. Als dann unter an-
rn auch ist/daß/wann hiedurch/wie man dann verhoffet/die Länder und Städte mit
inwohnern mehr erfüllet solten werden/dannenhero auch derselben Macht und Ein-
mmen wachsen/auch sonderlich zu Kriegszeiten die Lasten und Beschwerungen/als
eil sie von ihrer mehren getragen werden/ihnen desto leichter fallen werden.

Nutzbarkeiten so beyderseits Lande hievon zugewarten.
I. Erfüllung mit vielen Innwohnern.

Dann auch/so wird das Abnehmen der Nahrung und Kauffhandels von vielen
euten grossen Theils den Zöllen zugeschrieben / die sie nennen schwere und unerhörte
ölle: Und in Warheit seynd sie in Teutschland auch unerhört/aber nicht in Spani-
/ Italien/Franckreich/Holland/etc. Da man dergleichen schwere Zölle und Licen-
n zubezahlen wohl gewohnet. Dieweil aber in Teutschen Landen ietzo auch uner-
örte schwere Kriege geführet werden / so hat man dazu zwar auch unerhörte Mittel
finden müssen dem Feinde Widerstand zu thun / so man anderst Freyheit des Leibes
nd des Gewissens erhalten wollen. Daß nun solche Zölle die Nahrung an etlichen
rten nicht verringern solten/kan man gleichsfalls auch nicht in Abrede seyn; Denn
urch solche Beschwerungen werden die Kauffmanschafften und Kauffmanswahren
ertheuret/dahero die Kauffmanschafften weniger geübet / und die Wahren weniger
on den Leuten verbraucht werden: Welches denn umb so viel destomehr geschiehet/
enn die Zölle an einem Orth mehr beschweret werden/ als dem andern: Denn als
ann nimmet der Kauffmann mit seinen Wahren einen andern Weg/ und wendet sei-
e Handlung anders wohin/do er 3. oder 4. von Hundert ersparen möge: Dazu er
enn grosse Ursach hat/dieweil er offtmahls sich wohl begnüget/wenn er nur mit seinem
eldt sechs oder sieben von hundert Jährlich mit einander verdienen kan: In dem
von Häusern und Landgütern Jährlich mit 3. oder 4. auff hundert sich muß vergnü-
en lassen.

II. Verstärckung aller andern gewöhnlichen Nahrungen deren Abnemen den grossen Zöllen sonst und zugemessen wird.

Demnach denn nun wegen dergleichen Beschwerung der Zölle diese Compa-
y unangefochten bleiben soll / als wird dannenhero die Nahrung und Handlung in
eyden diesen Reichen umb so viel desto mehr wieder erwachsen/ und auch ein iedweder
esto mehr bewogen werden / dieser umb so viel vortheilhafftiger Handlung sich zuge-
rauchen. Denn wie aus dem Privilegio zu ersehen/so haben Seine Königliche Ma-
estät sich allergnädigst dahin erkläret / von der Company nicht mehr als 4. von hun-
ert/eins vor alles/zu begehren/welche so sie einmahl bezahlt/ so mögen die Güter her-
achmahls vorbey passiren alle Seiner Königlichen Majestät Zölle / also daß das ge-
ingste davon nicht mehr zubezahlen. Und gleich wie ich nicht zweiffele / es werde ein
eder mit mir gern bekennen / daß Seine Königliche Majestät erwehnte 4. von hun-
ert mit allem Rechte zufodern haben/so wohl für die Verleihung des Privilegii / als
für

Welcher besorglichen Beschwerung wegen die Comp besser massen versichert.

für die Beschützung und Handhabung der Company /und Unterhaltung der Festun
gen und Soldatesca auff allerhand begebende Fälle / wie das in dem Privilegio aller
gnädigst versprochen: So habe ich doch nichts desto minder die gute Hoffnung / de
fern solches bey S. Königl. Majest. demütigst angebracht würde / dieselbe der Com
pany etliche Jahr gantz Zollfrey zu seyn allergnädigst vergönnen/und also umb / dero
selben auff die Beine zu helffen/seines guten Rechten/zu seinen zwar eigenen Schade
und Verlust / sich begeben würde: Und daß er gleichfals nach Verfliessung solche
freyen Jahre die jenigen Fürsten/Herrn und Städte/so der Zollgerechtigkeit sonst be
fugt seyn/Inhalts des Privilegii einen guten Theil von solchem Zoll 4. pro cento ge
niessen lassen würde/damit also die Company in allen mehr nicht / als mit gedachte 4
von hundert/beschweret werden möchte. Welche 4. von hundert iedesmahl bezahl
werden sollen/wenn die Jährlichen Rechnungen geschlossen worden/dabey dann wede
S. K. M. noch andere Printzen und Communen vervortheilet / noch auch die Com
pany überschatzet werden kan.

So daß sie 20. procento Vortheil hat vor den Holländern.

Welche Freyheit dann von den Zöllen aus und ein / beneben dem jenigen/wa
an Convoyen / Licenten und andern Unkosten vor Holland erspatet werden kan/ wen
die Güter aus Teutschland und Schweden alsbald gerade zu verschicket werden / al
daß sie Holland nicht berühren dürffen / sich zusammen mehr als bis 20. auff hunder
beläuffet: Ohne den Zoll in den Sund/davon S. K. M. Unterthanen ohne das be
freiet seyn/welches den Participanten auch zu gute kömmet.

Schade aller Negotianten/so dieses angewiesene Mittel verächtlich versäumen.

Daraus dann klärlich zu ersehen / welcher Gestalt in den Zollen und in viele
andern Sachen / diese Company grosse Vortheil vor alle andere Negocianten un
Handelsleute haben wird/ und in was für Schaden die jenigen sich setzen werden / di
sich derselben theilhafftig zu machen verachten: In dem viel andere Nahrungen un
Handlungen hiedurch gar einen andern Cours und Gang nehmen werden / also abe
daß kein Land oder Stadt so nicht mit darinn begrieffen/durch einig Recht oder Privi
legium so sie etwa von Alters haben möchten/solches auff einigerley rechtmässige Wei
se sollen verhindern können.

III. Verbesserung aller Kauffhändel.

Uber alle die vorbeschriebene Vortheil/so wird insonderheit alle Kauffhandlun
ins gemein durch diese Company sehr können vermehret und verbessert werden. 1. De
Handel wird grösser werden. 2. Die Mühe und Weitläufftigkeit weniger. 3. Di
Profiten und Gewinn höher. 4. Die Periculn und Gefährligkeiten minder / als be
dem ordinari Kauffhandel und Wahren.

I. Das sie viel grösser und reicher werden wird 1 Weil die Company an kein gewis Land verbunden.

Und zwar daß der Handel durch die Company sehr gros und weitleufftig sol
werden können/erscheinet 1. Daraus/daß die Company soll mögen fahren und han
deln in alle Oerter der Welt/so wohl in Europa als draussen: In dem in dem Privile
gio andern unter der Cron Schweden und dero Mitunierten Gesessenen/zwar verbo
ten wird zu fahren/da die Company ihren Handel ausser Europa haben wird: Herge
gen aber der Company die Freyheit damit nicht benommen/auff Reußland/Türckey/
Persia/Armenia/Spanien/Italien/Franckreich/Engelland/etc. zu handeln / wo sie
nur immer ihren Nutzen ersehen möchte: Daß also die Company an fern abgelegene
Oerter ferner nicht verwiesen/als so fern sie / ihren eigenem Gutdüncken nach / meh
Nutzen allda zuschaffen vermeinen möchte.

2. Weil viel Geldt in Handlung hiedurch gebracht werden kan.

2. Zum andern ist gantz vermuthlich/ja offenbahr und am Tage: Daß Fürsten
Graven/Herrn/Edelleute / Prediger / die jenigen auch so von zinßbahren Geldern
sonst gelebet/Bauren/und in Summa alle/so einige Mittel hiezu haben möchten/ die
se Gelegenheit/Gottes Ehre und ihres Vaterlandes bestes zu befordern/und dabey ih
ren eigenen grossen Nutzen zu stifften/nicht leicht vorbey lassen werden/sondern mit al
lem Fleis darnach trachten/daß sie auch Theil daran haben mögen: Dadurch nun viel

Gelder

der in den Kauffhandel gebracht werden ſollen / ſo zuvor müſſig und unfruchtbahr
gen / oder doch in demſelben nicht ſeynd gebraucht worden; Welche dann zum
eil zu einem gantz neuen Handel/ſo zuvor noch nie getrieben/angeleget werden kön-
/ alſo daß der ordinari Handel daher nicht zu vermindern noch zu verſchmälern.

3. Zum dritten/wie der Handel ſehr viel gröſſer/weitläufftiger und überaus weit
her werden wird/ſolches läſſet ſich ferner erſehen aus den Handlungen der Nider-
er in Oſt Indien: Denn ein Schiff ſo von Oſt Indien anher wieder komt iſt mehr
th als hundert Schiffe ſo aus der Baltiſchen oder Oſtſee kommen: Denn ſo man
Laſt Korn ohngefehr rechnet auff 40. Reichsthaler / ſo werden hundert Schiffe
eders von 100. Laſten/austragen zuſammen 400000. Reichsthaler oder 4. Ton-
Goldes/welches dann weniger iſt/als einig Schiff von Oſt Indien kommendt zu
zen ſeyn mag.

a Erſcheinet ſolches aus dem hohen Werth der Indianiſchẽ Commercien gegen andere.

So erſcheinet gleichfalls auch der Werth und Reichthumb dieſes Handels aus dem
pital gedachter Oſtindianiſchen Company/welches zu Anfangs ohn gefehr geweſen
64. Tonnen Goldes: Uber das nun/daß ein iederman ſein Capital bereit ſchon viel-
g daran wieder erworben/ſo gilt ihm doch ſeine action oder Recht ſo er an der Com-
y hat/allzeit zweymahl ſo viel als er ihm koſtet oder ſein Capital geweſen; Da es
in Warheit noch mehr werth iſt/denn es niemand kauffet / als ſeinen profit dabey
chen: Und ſind alſo die gedachten 64. Tonnen Goldes für 128. zu rechnen: Wei-
o hat die Company noch fürm Jahr wohl ohngefehr in die 128. Tonnen Goldes
Intereſſe auffgenommen gehabt und in ihrer Handlung gebrauchet; Welches
n zuſammen machet 256. Tonnen Goldes/ und meines Bedünckens mehr iſt / als
Handel auff der Oſt See außträget: Unberühret noch hiebey/was andere natio-
in den gedachten Oſt Indien handelen / und was auff andere dergleichen abgelege-
örter für Handlung mehr getrieben wird/und angerichtet werden köndte.

4. Aber dieſes noch klärlicher zuverſtehen zugeben/uñ zugleich kräfftiger zu wider-
en die Meinung derer/ ſo noch etwa darauff beharren / daß der Kauffhandel nicht
ne vermehret werden/ſo wil ich nur das Exempel anziehen des Spaniſchen Han-
auff Americam/deſſen Gröſſe und Reichthumb ich in meinem außführlichen Be-
t bekannt gemacht habe. Von dieſem Handel hat man vor 140. Jahren nichts
uſt/anietzo aber kommen ſo groſſe Reichthümber und köſtliche Wahren von dañen
ns in Europam: Dieſelben nun haben wir nicht umbſonſt/ſondern es wird aus Eu-
a hinwiederumb eine ſolche Mänge von Wahren / und ſonderlich allerhand Hand-
ck er Arbeit/daſelbſt hin verführet und verhandelt/davon viel tauſendt Menſchen in
ropa ihre Nahrung und Auffenthalt haben. Und wañ die Spanier durch ihre Grau-
keit nicht ſo unzehlich viel Menſchen außgerottet und die Länder außgeleeret hät-
/ſolten daſelbſt noch vielmer ſolcher Europeiſchen Wahren verbraucht werden/und
dieſe Handthierung noch viel ſtärcker ſeyn. Gleicher maſſen denn auch dieſelben
ahren/ſo uns von da wiederumb zugeſchicket werden / in Europa in weit gröſſerer
änge vertrieben und verthan werden köndten/wann die Theurung derſelben ſolches
ht verhinderte: Inmaſſen denn bekandt iſt/daß die Theurung zu verurſachen pfle-
/daß man viel Sachen unterläſſet / die man ſonſt wohl gern gebrauchen möchte/
nn ſie gutes Kauffes wären: Welcher guter Kauff denn nun weil er durch dieſe
ompany unzweifflich zu wege gebracht werden ſoll/als hat man nicht zuzweiffeln/daß
ht ein gröſſerer und weitläufftiger Handel zum Nutz und Nahrung vieler tauſendt
enſchen dadurch anzurichten ſey.

4. Aus dem Exempel der Americaniſchen vor 140. Jahren angefangenen Handlungen: welche aber noch außträglicher gemacht werden können.

II. Daß man weniger Mühe bey dieſer Handlung bedürffen wird / erfolget 1.
us derer Wahren/damit man meiſt umbzugehen / Beſchaffenheit und Köſtligkeit/
s dann unter andern ſind; Edelgeſteine/Goldt/Silber/Ambra/Gewürtz/Artzney-
/ꝛc. Dazu man weniger Weſens und Weitläufftigkeit bedarff / als zu Getreide/
anff/Flachs/Aſche/Holtz/ etc. Da ſie doch dabey dieſe an dem Werth vielfältig
ertreffen. Wenn denn nun ferner dabey nichts zubedencken / und einem Kauff-

II. Das die Mühe bey dieſem Handel weniger ſeyn werde.

man

1. Von wegẽ der Wahren damit die Comp. meist umbgehen wird/beschaffenheit.

man daran nichts gelegen/er habe in Ost Indien oder in Reußland/in nahen oder in
nen Landen/an feinen oder an groben Wahren etwas erworben und gewonnen / w
ihm nur seine Gefahr/Zeit und Interesse gnugsam bezahlet ist / und er den Gewin
sich siehet und in Händen hat: Als wird ja jederman lieber einen solchen Hande
wehlen/dabey er weniger Mühe und mehr Verdienst hat/und da er auff einer Rei
viel gewinnen kan/darumb er sonst wohl viel beschwerliche Reisen und Weitläuff
keiten anstellen müste/und zwar mit solchem Fug und Recht/und einem so guten rei
Gewissen/als fast selten in der ordinari Handlung.

2. Von wegẽ der ordentlichen Verfassung des gantzen Wercks.

2. Die Wenigkeit der Mühe erfolget ferner auch daraus/daß niemand von
ser Handlung einige Mühe oder Beschwer haben wird/ohne die Verwalter; Den
dern Participanten wird ihr Gewinn und Außbeute gleichsam im Schlaff zukom
sonder ihre Sorg und Arbeit. Dannenhero dann niemand so an diesem Handel T
zu haben begehret/ein Kauffman seyn/oder sich auff Handlung verstehen darff:
daß Witwen und Waisen/alte/unvermögene/auch einfältige und geringe Leute so
Nutzen mit ihrem Geldte dabey werden schaffen können / als die grösten Herrn
klügsten Kauffleute/und sich im geringsten nicht zubefahren haben / daß sie umb ei
Heller dabey vervortheilet oder betrogen werden könten.

III. Das die Profiten grösser: auß dem klarem Exempel der Americanischen und Ost Indianischen Handlungen.

III. Was für überaus grosse Gewinn auff den fernen Reisen erlanget werd
habe ich in meinem außführlichen Bericht/nemlich mit dem Exempel des Spanisc
Kauffhandels auff America klar gemachet. Es erscheinet aber solches gleichfalls a
aus dem Handel der Niderländer auff die Ost Indien; Daselbst sie dann/ehe sie in
schweren und zum Theil unnöthigen Krieg der Oerter geriethen / von einem Pfen
auff einer Reise viere zu machen pflegten; Und solches in anderthalb oder zum längs
zweyer Jahren Frist: Nach dem sie aber bißhero daselbst viel schwere Kriege zum t
ohne Noth angefangen/dabey auch sonst ihre Sachen sehr übel/ unrichtig und unra
sam angestellet/daneben auch noch grosse Niderlagen/Schiffbruch und ander Ungl
vielfältig erlitten: So haben sie doch nichts desto weniger noch also dabey prosperi
daß sie mit einem Pfennig fünff andere erworben. So ist auch denen so in den Nid
landen gewesen und Wissenschafft von den Seefahrten haben bekannt/daß die W
Indianische Company / so doch sehr übel verfasset / und ihre Sachen ziemlich un
dachtsam anstellet/gemeiniglich funfftzig bis in hundert/ja wohl drüber pro cento a
einer Fahrt nach Guinea/und der Oerter herumb / welche in fünff oder sechs Mond
kan verrichtet werden/zu gewinnen pflegt.

In gegen Betrachtung der ordinari Gewerbe von andern Handlungen und land Gütern.

Hergegen so ist durch den gemeinen Kauffhandel/wann man sich dabey des W
chers und ungebührlichen Practiken enthalten wil/schwerlich in einem Jahre mehr
8. biß in 12. pro cento ordinariè, zu Zeiten mehr/zu Zeiten weniger zu erwerben.
Landgüter wird man leichtlich höhers nicht als 3. 4. bis in 7. 8. wenns hoch kömt v
hundert/Jährlich nutzen. Daraus denn unwidersprechlich erfolget und abzunehm
stehet/daß mit einem Thaler in der Company in kürtzerer Zeit mehr kan mit gut
Recht erworben und gewonnen werden/als mit zehen in andern Handlungen und m
zwantzig oder dreissig an Landgütern. Welches alles und mehr dazu gehörige Partic
laria, und Theils secreta, ich den Verwaltern / wenn sie einen gebührlichen Eyd d
Company geleistet haben werden / deutlicher und mit mehrem zu verstehen geben wi
So aber an ietzo nicht geschehen mag/damit wir nicht andern / zu unserm eigenen u
des gantzen Wercks Schaden und Hinderung/vor der Zeit die Augen auffthun.

IV. Daß die pericley hiebey geringer als sonst. 1. Weil nicht viel zugleich gewaget wird.

IV. Daß auch die Gefahr bey diesem Handel so gros nicht als bey andern P
vathandlungen erfolget. 1. Zum ersten darauff/daß wie zuvor bekannt das Capital
vier Jahrs Terminen allererst auffgebracht/und also zum ersten mahl nicht mehr /
nur der vierdte Theil soll angeleget und gewaget werden; Welcher vierdte Theil dan
wiederumb auff ein 70. 80. oder wol 100. Schiffe vertheilet und an unterschiedene O
ter verschicket wird: Solten denn ja nun etliche Schiffe davon in Unglück gerathen
oder gäntzlich nicht wiederkommen/so bringen doch die andern wiederumb so viel mi
sich.

/daß die Company keinen Verluſt noch Schaden dabey empfindet. 2. Dieſes kan er erwieſen werden/aus dem Exempel der Holländerfarth auff Guinea; Daſelbſt ſind/ehe die Weſt Jndianiſche Company iſt auffgerichtet worden/innerhalb dreiſ-Jahren/aus den Niderlanden ohngefähr ein 400. Schiffe verſchicket worden/von ſelben Schiffen iſt/ſo viel mir zwar bewuſt/nicht ein einiges auſſen blieben/ſondern alle wiederumb nach Hauſe angelanget. 3. So iſt auch ſolches gantz Sonnenklar/ dem Preis der Aſſecurantien oder Verſicherungen/denn dieſelben/wie den Kauff-en bekannt/von Holland aus auff Dantzig/Riga/Revel/ und andere örter an der ſee gelegen/ſich ſo hoch faſt belauffen/als auff Africa und America zuſammen/aus en Urſachen/daß die Gefahr von Seeräubern/Klippen/ Seichten und ſandichten tern/Meer- und Wirbelſtrömen der Oerter viel geringer iſt/als in der Oſt und rdſee.

2. Aus dem Exempel der Holländiſchen Fahrten auff Guinea.

3. Aus dem gewöhnlichen Preis der Aſſecuranten.

Daß man alſo mit gutem Grunde ſagen mag/daß das jenige Geldt/ſo in dieſe mpany gelegt wird/viel ſicherer und beſſer bewahret ſey/als daß/ſo an Häuſern oder dgütern angeleget oder auff Renten außgeliehen worden/ja ſicherer und ſo wohl be-hret/als ob man es in ſeinem Beutel oder Kaſten hätte: Dieweil aber viel Leute es ein gar frembd und ungläublich und ungereimbt Vorgeben achten möchten/ſo wil zu mehrer und deutlicher Unterrichtung derſelben ſolches etwas ausführlicher ma-n.

So das bey ietzigen Zeiten wol niemand ſeine Güter in der Welt beſſer verwahren möge als in dieſer Compagny.

Setze derhalben Anfangs einen ſolchen Fall; Es wäre iemand/der Geldt/Kleinien/oder andere Güter hätte/und ſich dabey befürchtete/daß er darumb kommen chte: Er treffe aber einen ehrlichen/auffrichtigen und wohlbegüterten Mann/und em er eine gute Zuverſicht und Vertrauen hätte/an/der zu ihm ſagte: Gebt mir Geldt und Gut zu bewahren/ich wil euch genugſam verſichern/daß/dofern es ent-er geſtohlen/oder durch einigen Unglücksfall beſchädiget werden möchte/ich euch ſelbe wiederumb erſtatten und gut machen wil: Welcher Menſch verſtehet nicht/ auff einen ſolchen Fall dieſes Mannes Güter beſſer verſichert und bewahret wä-/als wann er ſie in ſeinem Beutel oder Kaſten hätte? Da ſie ihm denn nicht allein ohlen und geraubet werden/ſondern er auch umbs Leben darüber gebracht werden nte. Ebenmäſſige Beſchaffenheit hat es mit den Aſſecurationen oder Verſiche-gen/da nemlich ein Kauffmann/umb ein gewiß Geldt/nach dem ſie ſich mit einan-vergleichen und eins werden/einem andern in kräfftiger Form gelobet und ver-cht/ihm ſein Gut/ſo er über Waſſer oder Land ausſchicket/oder von da gewartet/ ezahlen/ſo es etwa im Waſſer verſincken/in Feuer auffgehen/geraubet oder geſtolen den/oder einig ander Unglück und Schaden nehmen möchte: Und dieſes zwar ſon-Gefährde und Betrug: Denn auch niemand ſich von einem verſichern läſſet/als n er/als einem ehrlichen und vermögenen Mann/gnugſam trauet: So leiſtet auch mand ſolche Aſſecurantz oder Verſicherung/als ſeinen Nutzen und Gewin dadurch tifften/in dem er das Geldt/ſo er wegen der Verſicherung einnimmet und gewin-höher achtet als die Gefahr ſo er darüber außzuſtehen hat. Als/zum Exempel/wenn Kauffmann die 400. Schiffe/ſo nach Guinea gefahren ſeyn/umb 10. von hundert und her gehende und kommende/wie die Aſſecurantz ſelbiger Orten gemeiniglich zu n pflegt/jedes Schiff auff tauſendt Thaler verſichert hätte/derſelbe hätte wenn die chiffe wieder ohne Schaden zu Lande kommen wären 40000. Thaler gewonnen: o daß er keinen Pfennig zuvor außzahlen oder vorſchieſſen gedürfft hätte; Dofern r von ſolchen Schiffen gantzer 40. Schaden gelitten/und gäntzlich untergangen ren/hätte er doch nichts verlohren/denn er von den übrigen wohl angelangten chiffen ſo viel gewönne/als er für die 40. bezahlen müſte

Wie ſolches Anfangs erkläret mit dem gewönlichen Brauch der Aſſecurantien. Dabey was eigentlich Aſſecurantien.

Aus dieſem oberzehlten erfolget nun ferner/daß ſo jemand/der ſich verſichern ſen wil/daſſelbe Geldt/ſo er für die Aſſecurantz geben muß/an Zöllen oder andern koſten wiederumb erſparen kan/daß er dabey gäntzlich auſſer aller Gefahr des Sei-gen iſt/und das geringſte nicht davon in die Schantze wagen darff. Nun habe ich in

Daß in ſolcher Betrachtung die Handlung in dieſer Comp. auſſer aller Gefahr ſey.

in offtgedachtem meinem außführlichem Bericht erwiesen / daß die in dieser Compa
handeln werden nicht allein erwehnte Assecurationgelder / sondern wohl zweymah
viel/an Zöllen und unterschiedenen andern Vortheilen ersparen können: Gegen an
re nemlich zu rechnen/ die auch dergleichen Handlung treiben/ sie seyn Spanier /
derländer/oder auch Einheimische in particulier; Und haben über das noch dess
Vortheil vor den jenigen / so absonderliche Handlung treiben / denn dieselben ni
weiter können versichert werden / als biß daß ihre Güter ins Packhaus seynd;
Brand aber/böse Schulden/Untreu der Factorn/etc. mögen sie nicht versichert se
Die Participanten aber gehen wegen guter Auffsicht und Vertheilung der Güter a
hierinnen guten Theils sicher / und können ohne Sorgen seyn: Alldieweil/so du
Brand/Einfall der Feinde oder andern dergleichen Unglücksfällen eine Cammer
Schaden geriethe/solcher Schade nicht über solche Cammer allein / sondern über
gantze Company gehen/und vertheilet werden muß. Dannenhero dann es sich zu
übel schicken wird/daß das jenige/ so man in dieser Company hat / jemand wird ve
chern können/darumb daß es in so viel Schiffe vertheilet wird / und die Summa
man auff ein jedes Schiff leget / gar zu klein werden wird / daß man sich darüber n
solte versichern lassen mögen. So wird man auch nicht wohl und eigentlich wi
können/wie viel man von seinem Capital auff einem oder dem andern Schiffe ha
möchte. Man wird aber solche Assecuration auch nicht begehren noch bedürff
Denn aus oberzehlten gnugsam erscheinet / daß die geringe Gefahr/so dabey auszu
hen/ohne das doppelt bereit bezahlet ist/und man die Assuerantien also noch ferner
sich selbst gewinnen kan.

Gegensatz der Gefahr so bey den Landgütern.

Wann man nun die Gefahr der die unbeweglichen Güter unterworffen seyn
weget/und gegen das jenige hält/so anietzo erzehlet worden/ so wird man müssen bek
nen/daß dieselbe gleichfalls weit grösser ist/als die allhier bey diesem Wercke zu bes
gen seyn mochte: Wie man solches an vielen traurigen Exempeln in den teutsch
Kriegen bißher gnugsam ersehen und erfahren. Denn ob wohl Häuser und Landgüt
wie man ins gemein zu sagen pfleget/nicht weglauffen/ so folgen sie gewis ihren B
tzern auch nicht nach/wenn er die Flucht nehmen muß/oder ins Elend vertrieben wi
Sondern sie werden verwüstet/verbrand/oder gar confiscieret: Also daß man ent
der gar nimmermehr wieder dazu gelanget/oder dofern man ja noch einmahl wider d
selben mächtig wird / man sie doch wohl in einem solchem Stande findet / da man
gar nicht nützen kan/sondern wohl mehr darauff wenden muß/sie wiederumb anzuri
ten und in Flor zu bringen/als sie an sich selbst werth seyn: Daß also solches zu den ie
gen Kriegs/ja auch wohl Friedenszeiten ausser allen Zweiffel/und befindet sich die G
fahr/so gedachten Vesten/Gütern/Häusern/Aeckern/Mühlen etc. von Feuersno
Mißwachs/Sterben des Viehes/Untreu der Bauren und Gesindes / übel haush
ten / und andere Unordnung zuwachsen kan / weit höher und grösser / als die bey un
Company zu vermuthen.

Gefahr so bey Häusern

Daß die Häuser auch mehr Gefahr unterworffen/ als daß so man in diesem Ha
del einlegt/erscheinet klärlicher; Wann man zu rücke siehet/wie viel Städte und Dö
fer bey Menschen Gedencken/entweder gantz / oder grossen Theils in die Asche gel
worden: Da doch innerhalb hundert Jahren keine gantze Flotte geblieben und um
kommen. Ich bekenne zwar das / so iemand tausendt Thaler an ein Haus legete u
hergegen auch tausendt Thaler an ein eintzig Schiff wagete/ daß die Gefahr auff de
Schiff grösser seyn möchte/als auff dem Hause: Es wird aber jederman mir gleic
falls gern hinwiederumb gestehen/daß sie durch die Außtheilung auff so viel Schiffe g
ringer wird. Darinnen sich dann viel Leute sehr verrechnen/in deme sie ihnen die Com
pany für und einbilden/als ob es nur ein Schiff wäre/da sie doch hergegen viel billich
bey diesem gantzen Werck/den Untergang eines Schiffes nicht anders rechnen solten
als ob ihnen ein Schaff oder Kalb vom Wolffe zerrissen würde / oder / dofern sie vi
mit eingelegt/als ob ihnen eine Kuh oder Pferd stürbe.

S

So iſt hiebey auch zu betrachten das feindſelige Gemüth unſerer Widerſacher
der grauſame blutige Schluß/ſo vor langer Zeit bereit wieder alle Evangeliſche ge-
cht/daß nemlich dieſelbe gäntzlich außzurotten/und von der Erden zu vertilgen
n; dabey zugleich auch zu bedencken der ungewiſſe Außgang des Krieges/und daß
ott (welches er doch in Gnaden abwenden wolle) umb unſerer Sünde und Unbuß-
igkeit willen eben das jenige über uns verhängen möchte/als bißher über andere
ere Glaubens-Genoſſen/die entweder mit ihrer Seligkeit höchſter Gefahr/ihren
auben verleugnen/oder alles das ihre von auſſen anſehen und verlaſſen müſſen: oder
dafern ſie durch ihre Heucheley bey dem ihren ja noch verbleiben/ſind ſie doch da-
der Feinde Tyranney und Muthwillen unterworffen. Da dann nun ein jegli-
r Vernünfftiger leicht erachten kan/was für Troſt es einem auff ſolchem und der-
ichen Fall ſeyn würde/wenn er ein Theil von ſeinen Mitteln auſſerhalb Landes
zwar mit einer ſolchen Gelegenheit hette/dazu er alſo zur Zeit der Noth nach Gott
e Zuflucht nehmen/und ſich und die ſeinigen dadurch ehrlich unterhalten könte.
iewol es ohne das einem vorſichtigen und weiſen Mann zuſtehet/ſeine Mittel oder
üter etwas zu vertheilen/und nicht/wie man im Sprichwort zu ſagen pfleget/gar
viel Eyer unter eine Henne zu legen/ſondern alzeit zwey Sehnen zu ſeinen Bogen
Vorrath zu haben: und dahin das meiſte zu wenden/da er ſich der minderſten Ge-
hr und des gröſten Gewinnes vermuthet.

Welches al-
es wol ſo
viel d[illegible]o
mehr zu be-
[illegible]
Betrachtung
der Zeit da-
rinnen wir
anitzo leben.

Dieſes alles aber ſo bißhero gemeldet worden/iſt nicht alſo zu verſtehen/als ob
das jenige ſo in dieſe Compagny gelegt wird/auſſer aller Gefahr und Ungewißheit
llen wolte/ſintemal ich wol weiß/daß alles was in der Welt iſt/und was man im-
r zur Hand nehmen mag/ungewiß iſt und unbeſtändig. Welches denn der Aller-
chſte nach ſeiner unerforſchlichen Weißheit alſo geordnet hat/damit wir uns keine
wiſſe Rechnung auff alle zeitliche und vergängliche Dinge machen ſollen/ſondern
eit auff ihn ſehen/an ihm hangen/ihn anruffen und bitten umb ſeinen Seegen: daß
r ihn auch loben und dancken/wann er uns denſelben verliehen/und wiſſen daß Glück
er Unglück/böſes und gutes nicht ohngefehr/ſondern durch ſeine Allweiſe und wun-
rbahre Regierung und Schickung uns zu Handen kommet/und daß wir auch hie-
rch erkennen/daß wir Gottes Hand nicht können entgehen/und daß kein Rath noch
Weißheit etwas gilt wider den Herrn. Aber unterdeſſen bleibt doch wahr/was uns
Gottes Wort lehret in Sprüchen Salomonis am 22. Cap. v. 3. Der Witzige ſihet
s Unglück und verbirget ſich/die Albern gehen durchhin und werden beſchädiget.
lſo daß es gleichfalls dem Segen Gottes zuzuſchreiben iſt/wenn ein Menſch die
Vorſichtigkeit ſo ihm von Gott verliehen/gebrauchet/die Mittel ſo er ihme weiſet
cht verachtet/und ihme rathen läſſet. Und alſo iſt und bleibet dennoch die Mey-
ung wol gegründet/daß dieſes Werck/nach menſchlicher Weiſe zu reden/eines von
n allerſicherſten Handthierungen ſey/die ein Menſch zur Hand nehmen möge/und
aß er dabey Gottes reichen Segen deſto mehr zu gewarten habe. Welches ich dann
mb ſo viel deſto weitläufftiger außführen wollen/weil ich wol weiß/daß dieſe Sicher-
eit und bevorſtehender groſſer Gewinn die kräfftigſten Mittel ſeyn/die Leute zu dieſem
Werck zu bewegen.

Daß die ge-
meldete Si-
cherheit und
Gewißheit
diſes Wercks
anders nicht
als menſchli-
cher Weiſe
zu verſtehen.

Bey welchem dann alle Verſtändige leicht abſehen/daß es nicht eine ſolche
Sache iſt/darauff etwa ſo viel und nicht mehr zu wenden ſeyn möchte/als man ſonſt
ol gern verlieren und loß ſeyn wolte/in maſſen von etlichen Leuten zimlich unbedacht-
am leichtſinnig und ohne Grund davon judicieret und geredet wird: indem ſie die-
elbe zugleich der Ungewißheit der Bergwercke vergleichen/mit zimlich groſſem
Unkoſten/Arbeit und Unſicherheit allererſt nachſuchen/ob man etwas finden möge;
Allhier aber in dieſer Sache gehet man nicht auffs ungewiſſe/ſondern auff ge-
wiſſe und bekante Handlungen/und wird der Weg gewieſen/wie man noch mit
ungleich beſſern Vortheil an denen Oertern handlen könne/als bißhero geſchehen.

Daß ſolches
Werck dan-
nehero nicht
etwa den
Glücksſpie-
len/oder ſon-
derlich den
Bergwercken
zu verglei-
chen ſey.

Solte man zu Zeiten einen Anschlag machen auff Entdeckung eines neuen Landes/ soll dasselbe meistentheis geschehen nur im Vorbeyfahren: glückts daselbst wol/ wird es nicht übel getroffen seyn/wo nicht/so wird man anfahren/wo die Handlung bereit gnugsam bekandt seyn/und jedermann frey stehen/also daß man einige vorloh ne Reyse zu thun oder zu wagen gantz nicht vonnöthen jemals haben wird.

Nutzbarkeit so die Städte hiebey zu gewarten.

Auß obangeführten allem verhoffe ich werde der gutwillige Leser gnugsam ve standen haben/was für Gewinn und Nutzbarkeiten bey diesem Werck zu gewarte und was daneben Teutschland für Vortheil über Schweden bereit dabey habe/u noch ferner ihme anrichten könne: anjetzo ist noch übrig anzuzeigen was absonderli die Städte/so wol mitten im Lande/als an der See gelegen/für Nutzen daraus schö pfen mögen.

Nicht See-Städte allein/sondern besonderlich auch andere.

Nun kan zwar nicht gesagt werden/daß die See-Städte nicht grössern N tzen davon haben solten/als andere Städte/denn solches auß Erbauung und Außr stung der Schiffe und andern Sachen/so droben gutes Theils berühret/leicht zu erac ten; Nichts destoweniger aber so haben doch auch die mitten im Lande gelegene Stä te ihre besondere Nutzbarkeiten dabey zu geniessen.

1. Indem sie neben ihrer gewöhnliche Narung also auch Seefahrt treiben können.

Dann erstlich so können sie vermittelst dieser Company so wol und sicherli zur See handeln als die See-Städte selbst/sie können ihre eigene Schiffe/Cammer und Volck in den See-Städten haben/und mitler Weile die gesunde Lufft und ande Bequemigkeiten/so sie vor den See-Städten haben/beneben ihren andern ordina Handel geniessen. Welches alles sie dan durch Fremde und Factoren/so wol und sich nicht verrichten können/sondern sich mehr befürchten müssen/daß sie von ihnen betr gen/oder sonst in Schaden gebracht werden möchten/ohne was mehr dabey zubede cken. Wann dann auch ohne das die in den See-Städten ihre Handlung innerha Landes treiben/so können die in den Landstädten ihre Handlung auch durch Mitt dieser Compagny noch füglicher zur See anrichten.

2. In dem sie Bequemigkeit haben zu Verfertigüg allerhand Manifact.

Zum andern so haben sie die beste Bequemigkeit allerhand solche Manifacture oder Handarbeit/als die Compagny zu ihrer Hanthierung bedürffen wird/bey ihne verfertigen zu lassen: und zwar mit geringern Unkosten/dieweil Essen und Trincke bey ihnen gemeiniglich in bessern Kauff ist/und dannenhero Arbeitsleute und Taglöh ner mit wenigerm Lohn zu frieden seyn können.

3. Item zu Verhandlüg und Erhandlung aller hand Wahrē zur Com. gehörig.

Zum dritten ist bekant/daß die Wahren/so der Comp. von der See zukomme werden/meistentheils zu Landwerts verführet und verloset werden/und daß die Güter so sie/die Compagny/wiederumb bedürffen und verschicken wird/gleichfalls innerhal Landes meist gekaufft werden müssen. Woraus dann folget/daß die Städte/al Franckfurt/Nürnberg/Augspurg/Straßburg/Leipzig/und viel andere/so wol in ihre eigenen Städten ihre Cammern und Verwalter werden haben können/als die See Städte; Dann es je auch der gantzen Compagny rathsamer und zuträglicher ist/da sie innerhalb Landes ihre Mitverwalter und Mitgesellen haben/die sie zu dem verhand len und erhandlen ihrer Wahren gebrauchen können/als daß sie solches Frembde vertrauen müste/die sie betriegen/und durch banquerotieren oder anderst in grosse Schaden setzen könten: welches dann bey den Cammern/da einem allein wenig ve trauet wird/nicht geschehen kan; umb so viel destoweniger/weil die Städte ihre Ve walter ihrem Bedüncken nach mit einander verwechseln/und eine umb die and die ihrigen in der ander Stadt Cammer und so forthan wird einstellen möge damit überall gute Auffsicht gehalten werde. Und kürtzlich zu sagen/so werde sie können Stapel oder Niederlagen aller fremden Wahren/in ihren Städte haben/daher andere zu ihnen kommen/und das jenige bey ihnen kauffen un holen werden/was sie sonst mit grössern Unkosten weiter holen müssen. Hiebene benso werden sie viel neue und solche Handwercker so der Compagny dienlich/in ih ren Städten/zu deroselben mercklichen Erweiterung/und der gantzen Nahrung

vielfäl-

ielfältiger Erbauung/ anrichten können. Und über das ſo ſollen ſie daneben auch och vermögen ihre Cammern in einer ſolchen See-Staat als ſie ihnen ſelbſt erwehlen erden/ zu haben; und behalten ihre eigene Verwalter/ Schiffe/ Commiſen, Buch-alter/ alſo daß ſie ihre Freunde und Landsleute/ ſo dazu geſchickt/ zu dieſem und der-leichen Aemptern befördern mögen.

4. In Beförderung ihrer nothleidendẽ Einwohner zu allerhand Dienst-Bestallungen bey der Com.

Daraus denn noch dieſer Nutz ſol entſpringen bey den Landſtädten/ ſo Cam-ern haben/ daß die Nahrung alſo zunehmen und hiedurch ihre allgemeine Wolfahrt rwachſen wird/ daß viel von ihren Einwohnern/ ſo anjetzo mit Noth ihr Brod und lußkommen haben/ reichlich dabey ſollen ernehret werden können/ indem ſie über ve-nelte Aempter als Verwalter und Factor/ ſo wol in als auſſerhalb Landes ſollen kön-en gebrauchet werden; zu Mäckelern/ Schreibern auff den Schiffen/ und dergleichen ielmehr; wie ſolches zu Ambſterdam und andern groſſen Handel-Städten zu erſe-en; Da hergegen in andern vielen Städten/ wo jemand einmal in ſeiner Nahrung n wenig zu rück kommet/ er ſich ſchwehrlich wieder auffleſen kan/ ſondern darüber u Grund gehen mus.

Was Krämer und Kauffleute dabey zuerwarten und zu bedencken

Und werden ſich deſſen alle der Städte Einwohner ein jedweder in ſeinem Stande ı ſeinem ſonderbaren Vortheil und Gedeihen fruchtbarlich zu erfreuen haben. Die Kauffleute/ Kramer und dergleichen/ ſo Theil an der Compagny haben/ ſollen nicht encken/ daß ſie ihren ordinari Kauffhandel dadurch verringern/ ſondern vilmehr treff-ch vermehren und verbeſſern werden. Denn weil die Comp. ihre Güter ſo ſie von uſſen bekompt/ wird wider verloſen müſſen/ als wird ſie dieſelben lieber einem Mitpar-cipanten als einem Frembdem gönnen und trauen; dadurch denn auch einer der 1000. Thaler bey der Compagny hat/ auff 2000. und mehr credit bey derſelben finden ird: widerumb ſo wird die Compagny viel Wahren auch einkauffen müſſen/ die ſie leichfalls lieber von einem Participanten als Frembden nehmen wird. Daher ſie ann über ihren vorigen ordinari Handel/ noch eine dreyfache Handlung werden ha-en können: In der Compagny mit ihrem eingelegten Capital, von der Compagny ı Erhandlung der Güter von derſelben; und an die Compagny in Verhandlung ihrer Vahren an dieſelbe. Hat jemand unterdeſſen in ſeiner Privat Handlung/ oder ſonſt Geld vonnöthen/ ſo kan er credit haben/ oder ſein Recht an die Compagny verſetzen der verpfänden/ und alſo Geld machen: ſo gehet alſo ſein Gewerb in der Compagny nmer fort/ und er kan ſeinen ordinari Handel dabey im vollem Schwange erhal-en.

Was Adeliche und andere wolhabende Leute/ insonderheit aber auch Kriegsleute

Es werden vielmahl Herrn/ Adeliche und andere wolhabende Leute/ in allen Ständen gefunden/ die Geld ligen haben/ davon ſie nichts mehr genieſſen als Sorge nd allerhand unruhige Gedancken/ wolten daſſelbige gern anlegen/ wenn ſie nur ein icheres und bequemes Mittel dazu erſehen: Inſonderheit aber Kriegsleute/ Officirer o wol als gemeine Soldaten/ erlangen offt rechtmäßige gute Beuten/ und bringen in urtzer Zeit ein ziemlich Stück Geldes zuſammen/ weil ſie aber ſolches mit Nutzen icht an den Mann zu bringen wiſſen/ werden ſie deſſen gemeiniglich wenig froh/ ſon-ern zerrinnet ihnen unter den Händen: ja weil ſie ſonſt nirgend damit hin wiſſen/ ver-pielen/ verbanquetieren/ verhuren und verſchwenden ſie ſolches zu ihrem eigenen groſ-en Schimpff und Spott/ und mit groſſer Verletzung ihres Gewiſſens/ gleich ob es hnen darumb von Gott gegeben wäre/ daß ſie es ſo ſchändlich und unweißlich und dazu nit ſolchen Sünden durchbringen ſolten/ leiden nach ſolchem Sonnenſchein her-nacher vielmahl wieder groſſe Kälte und Noth/ und gerathen in ihrem Alter/ oder durch die auff ein ſolches Leben gemeiniglich erfolgende böſe und langwierige Kranck-heiten wol gar an den Bettelſtab: Da ſie ſonſt wenn ſie ſich ihres Glücks mit Ver-nunfft gebrauchet hätten/ wol die Zeit ihres Lebens Herrn geblieben wären. Dieſe und deßgleichen alle finden allhier gleichſam eine gute Spar-Büchſe/ darauß ſie nicht allein ihr Geld zu jederzeit wiederumb erlangen können/ viel beſſer als ob ſie es ſonſt irgend wohin/ nach dem anjetzo der Welt Lauff iſt/ außgeliehen hätten/

sondern habē auch die gewisse Hoffnung/daß das Recht so sie durch solch ihr Capital a dieser Compagny erlangen / in kurtzen Jahren wol drey oder vier mahl so viel wehr seyn / und so theuer ihnen von andern bezahlt werden möchte / als es sie kostet/und da sie daneben doch wol bald so viel und mehr als das Capital selber ist / davon an Rente zu geniessen haben können. Und darff niemand Gedancken darüber machen / da seine Gelegenheit nicht leidet sich in denen Landen auffzuhalten / wo dieses Werck ge trieben / oder die Gewinn außgegeben werden: denn er sey wo er wolle / so kan er je mand vollmächtigen der solche Gefälle an seine Stat einhebe; oder kan an die Ve walter der Cammer /darinn er sein Geld hat / schreiben / daß sie ihme so viel er begehre auff Wechsel in das Land da er seyn möchte / übermachen/wie solches zu ersehen an de jenigen Teutschen oder andern Nationen / so in die Niderländische Compagnye Geld mit eingeleget haben.

Was betagte Leute so unerzogene Kinder haben.

Wer unerzogene Kinder zu versorgen hat / der kan sich viel eher zu Ruhe bege ben/und viel sänfftter und ohne Sorgen sterben/in dem er weiß/daß das Theil/so er a dieser Compagny hat/von seinen nachgelassenen Kindern oder derselben Vormunden noch auch ihren Hinterbleibenden und etwa ander weit sich widerumb vermählende Ehegatten nicht unnützlich / wie offt andere Verlassenschafften / umbgebracht werde kan/sondern daß solche seine Kinder ihren Unterhalt davon haben können / biß sie zu ih ren Verstand und Jahren gelanget/und dann wol ferner ein bequemes Mittel zu leben wann es ihnen an andern leicht ermangeln möchte/daran finden.

Daß sonderlich grosse Städte diese Sache wol zu Gemüthe nehmen sollen.

Dieses alles solte nun meines Bedünckens ein jeder so gutes Vermögens/insond derheit aber die Städte so ihre eigene Cammern anzurichten Gelegenheit haben/rech wol erwegen und besinnen / damit sie durch ihre Schläfferigkeit / Versaumnus ode Unbesonnenheit nicht allein sich und ihre Nachkommen deß unfehlbaren grossen Ge winnes und Geniesses / selbst berauben / sondern auch wol darzu durch solche ihre Un vorsichtigkeit/und Eigensinnigkeit der Nahrung so sie anjetzo ohne das bereit haben sich und die ihrigen guten Theils verlustig machen.

Dieweil diese Gelegenheit bald kan versäumet werden.

Denn einmahl so bleibet es darbey / daß wenn einmahl die Compagny geschlos sen seyn wird / niemand in dieselbe mehr sol eingenommen werden. Und ob man j noch etwa so doch nicht zu vermuthen/umb des Wercks mehrerer Weitläufftigkeit un Nutzbarkeit willen was mehres von Gelde darzu begehren möchte / wird man solche entweder von den Participanten / oder sonst anderweit auff interesse nach Exempe der Niderländischen Compagnyen an sich nehmen / die Gesellschafft aber nimmer mehr öffnen oder zerrütten.

Und solche verächtliche Versäumnüs Schaden bringen wird.

So ist hernachmals auch gewiß / daß die Compagny ihr Wahren lieber an di Participanten als andere verhandlen und wiederumb im Einkauffen ihnen auch da Geld lieber als frembden gönnen wird. In gleichen so werden gewiß auch allerhand Güter an denen Oertern da Cammern seyn in einen nähern Preiß können gegeben und also die Einkäuffer daselbst hin von andern Oertern gewehnet und gezogen wer den. Vornehmlich aber so ist das des gemeinen Wesens und sonderlich Kauffhan dels Eygenschafft/ daß eine Nahrung und Handlung die ander an sich zeucht / in dem allerhandt Kauffleute gerne beysammen seyn/und dahin gern zu Marckt ziehen/da de gröste Zulauff ist und da sie allerhand Handlungen und Handthierungen beysamme finden: Dannenhero dann jedweder Privathandelsmann so Theil an dieser Com pagny/insonderheit aber die Städte / so ihre besondere Cammern bey ihnen selbst an gerichtet/einen mercklichen Zugang ihrer Nahrung gewiß sich zu getrösten; Die an dern aber/ so dieses gute Mittel entweder verachtet oder verschlaffen eines grossen Ab nehmens ihrer Nahrung unfeilbar zu besorgen haben.

Und sich niemand auff die Hoffnung andern ihr Action oder Recht an die

Und ob gleich jemand gedencken möchte / er wolte erstlich sehen wo es hinau wolte / und wenn er sehe daß das Werck wol von Statten gienge/ wolte er wol etwa von einem andern sein Recht zu Kauff bekommen/ und also Theil daran mit erlan gen. Nun wird zwar solches Particulier Personen nicht unmüglich seyn / aber doch

och ſehr ſchwehr und unrahtſam fallen; Denn verhoffentlich niemand ſein Recht
ern vereuſſern wird / es geſchehe dann wol doppelt ſo hoch und drüber / als es ihm ko-
et: Die auch auff dieſe Maß nachmaln noch mit in die Compagny einſchleichen/
erden ſchwehrlich zu Aemptern dabey befödert/noch von den andern Participanten
nen aller Dinge gleich geachtet und erkennet werden. Ja es können wol Mittel
efunden werden ſolche Krämereyen und Einflickungen gäntzlich zu verhindern / denn
jemand ſeyn Recht aus einer oder ander Urſachen verkauffen wolte in einem ſolchen
reiß / da man ſeinen Nutzen dabey ſtifften könte/ wird die geſampte Compagny ſol-
es / weil ſie alzeit den nechſten Kauff und Recht daran hat / ſchwehrlich in frembde
ände kommen laſſen / ſondern daſſelbe / allen Participanten pro rata zum beſten / an
ch löſen. Die Städte aber / Länder und Communen / denen ihre beſondere Cam-
er anzurichten anjetzo bey Anfang dieſes Wercks vergönnet / ob ſie auch nachmals
ff dergleichen Arten als Privat-Leut/ihren Theil daran zu machen vermeinen möch-
n/ſo ſol ihnen doch als dann ihre eigene Cammern zu machen/und dergleichen Vor-
eil und conceſſiones mehr/ nimmer zu gelaſſen ſeyn.

Compagny nachmals ab zukauffen zu verlaſſen haben.

Dieſes nun alles was ob erzehlet/ und was daraus mehr für gute conſequen-
en folgen/und an ſich ſelbſt leicht beſonnen und verſtanden werden kan / könte meines
rachtens überflüßig gnug ſeyn / einen jedwedern vernünfftigen Menſchen zur Be-
bung und Handhabung dieſes Wercks zu bewegen. Es ſind aber über dieſes noch
dere Motiven und Urſachen/ſo alle gute Chriſten und getreue Patrioten/ denen der
lgemeine Wolſtand ihres Vaterlands lieb iſt / hiezu noch kräfftiger antreiben und
rpflichtig machen werden.

Fernere und höhere Motiven zu dieſem vorhabenden Werck.

I. Denn erſtlich zwar die allgemeine Wolfahrt der Teutſchen Lande hiedurch
elfältig geſucht und befördert werden wird; In deme dieſelbe dadurch von extraor-
inari-Laſten / Contributionen und Schatzungen können befreyet werden. Im
all wir auch von jemand / er ſey wer er wolle / diß falls mit Krieg und dergleichen
eindſeligkeiten ſolten angefochten werden; ſo könte ſolchem Feinde wieder den ſonſt
meinen Lauff der Kriege/noch mit unſerm groſſen Nutzen und Gewinn trefflicher Ab-
uch und Schade zu gefüget werden. Wie aber und auff was Weiſe dieſes alles hie-
us erwachſen möge/auch wie alles anzugreiffen ſey/iſt alhier nicht Zeit und Ort umb-
ändlich außzuführen / iſt aber anderswo reifflich und mit mehrem erwogen/und con-
ltiret worden: Stelle auch ſolches einem jeden der Sachen verſtändigen ferner zu-
edencken anheimb / dazu er denn auch/ auß deme ſo noch ferner in dieſem diſcours fol-
en möchte / Anleitung haben wird.

1. Die allgemeine Wolfahrt/ Ruhe und Sicherheit Teutſchlandes.

II. Die andere Motive von dieſen und zwar die allerhöchſte / gröſte und
rnehmſte; und neben der man keiner andern mehr bedürffen würde / wenn wir alle
ferige Chriſten wären / iſt dieſe: das gewiß zu hoffen ſtehet / es werde bey dieſem
Verck die Ehre GOttes und die Seeligkeit vieler Menſchen durch Offenbahrung
nd Außbreitung des Worts Gottes und Seligmachenden Lehre / unter viel frembde
eidniſche Völcker / fruchtbarlich befördert werden. Welches zwar von wenigen/
ott beſſere es/ nach Würden erwogen/von vielen noch wol dazu/der jetzigen Welt
rt und Sinn nach / ſpöttlich gehalten werden möchte. Nichts deſto weniger aber
t doch war und unbewegt / daß aller frommen und rechgläubigen Chriſten Ziel und
weck / darnach ſie auß allen Kräfften und Vermögen zu ſtreben / einzig und allein
yn ſol: wie ſie zu der Erkäntnüß dazu ſie durch Gottes Gnade gebracht worden/auch
ndere/ aller Gelegenheit nach/befördern mögen. Ja dieſes iſt auch das vornehmb-
e Kennzeichen aller Wahren und ungefärbten Chriſten / die ihren Gott und Selig-
acher Jeſum Chriſtum und ihren Nechſten darneben recht und von Hertzen lieben/
leich wie in offtangezogenem meinem außführlichen Bericht mit mehrem hievon
uch gehandelt. Und dieſes iſt auch von den ſämptlichen Biſchoffen / Pfarrern und
redigern im Königreich Schweden reifflich erwogen/ und ſie dadurch vornehmlich/
n geſampt verurſachet worden / hundert tauſend Thaler auff gleichen Gewinn und

2. Die ungezweiffelt hiedurch verhoffte Beforderung der Ehre Gottes und Außbreitung ſeines Worts.

Verlust nebest andern in diese Compagny mit einzulegen. Derer Exempel verho
fentlich die Prediger in Teutschland auch nachfolgen / und so wol für sich das Wer
belieben und forthelffen / als auch andere dazu bey aller Gelegenheit anmahnen we
den; gleichermassen denn auch im Königreich Schweden geschehen; da auch ein so
derlich Gebet deßwegen verfasset / und bey den offentlichen Predigten und Betstund
verlesen wird.

3. Die erscheinende höchste nothwendigkeit dieser Sachen,

III. Die dritte ist die erscheinende ja wol hochdringende Nothwendigkeit di
ser Sache. Denn wie im Anfang auch angezeiget / so ist eine gemeine und täglic
Klage / daß die Aufflagen und Lasten täglich zunehmen / und das hergegen die Na
rung unter den Leuten täglich abnimmet / darauß denn endlich nichts anders als d
äusserste Verderb und Untergang der Städte / Länder und Communen erwachs
kan: Sintemahl gewiß und offenbahr ist / daß durch Abnehmen der Nahrung me
Städte ruiniret werden / und endlich gantz zu Grunde gehen / als durch den Krie
denn / Krieg kan ja nicht ewig wehren / und wenn er nun wieder einmahl auffgehö
hat / so können die Städte / wenn sie nur ihre Nahrung noch haben / sich allgemach
der erholen: Wann aber die Nahrung an einem Ort einmahl in Verringerung gera
then / und also einen andern Lauff genommen / so wird sie an demselben Ort sehr schw
wider in den vorigen Stand gebracht werden können: Unter andern aus der Ursa
weil dieselben / so sie unterdessen an sich gebracht / solche schwehrlich hernachmals a
ihren Händen wieder lassen / sondern wo nur müglich an sich behalten. Nun ge
auch nicht allein diese Klage ins gemein / daß die Gewerbe und Nahrung gering
werden / sondern daß auch die ordinari Handlung so noch übrig / vielmahl an S
des Gewinnes Schaden und Verlust bringet. Demnach nun dem allen also / so h
ben ja treue Patrioten und vernünfftige Leute daraus leicht abzusehen / wie gut u
nothwendig es sey solchem allem zuvorbauen / dadurch viel bereit arme und nothleiden
Leute ernehret und unterhalten / und die Nahrung aller Orten gestärcket werden mög
Und wie man sich auch auß solchen mehr schädlichen als nützlichen Handlungen / dam
man nicht gar darinn behangen bleibe / bey Zeiten loß reissen / und hergegen solche anfa
gen könne / davon man mit weniger Gefahr grössern Gewinn zu hoffen hat: Auff d
also ein jedweder ehrlicher Mann Gelegenheit und Mittel habe / so viel zu erwerbe
davon er sich und die seinigen ehrlich unterhalten und daneben die Kriegs Contribu
onen und Aufflagen tragen könne ohne Verringerung seines Capitals.

Occasionaliter: Das Mittel hiezu leichter zu finden als zu den Contributionen.

Gleich wie aber biß daher / welches ich bey dieser Gelegenheit mit gedencken w
len / fast unglaubliche Contributiones von männiglich / zu Unterhaltung einer Krieg
macht / nothwendig noch immerzu auffgebracht werden müssen / wil man anderst nic
den Feinden zum Raub werden und also alles mitteinander verlieren: also zweiffe
ich nicht / es werde jedermänniglich / der sonst Lust und Liebe darzu hat / viel leichter fa
len von seinem Einkommen und Vermögen etwas abzubrechen und an dieses Wer
mit anzulegen; In Betrachtung des grossen Unterscheids zwischen diesem und jenen
Dann was an Contributionen und dergleichen Schatzungen außgegeben werd
mus / dessen ist man gäntzlich quit und loß / was aber hiezu außgesetzet wird / solches bl
bet alzeit eines eigen / und hat er es unfeilbar seinem belieben nach wiederumb einzune
men / und dabey vielfältige grosse Gewinn sicher zugewarten.

Der Autor berufft sich über seine Rationes / auff die Autoritet der HH. Stadē / Printzen Moritzen von Uranien /

Welches ich denn nunmehr mit gnugsamen guten Gründen und unwide
sprechlichen Augenscheinlichen Exempeln so wol alhier als anderswo satsam behau
tet zu haben / vermeine. Dafern aber jemand wäre / wer er auch wolle / deme diese
noch nicht gnug wäre: Der auch daneben geringschätzig achten möchte / daß (we
ches ich dann nicht meines Ruhms halber / sondern der Sache so weit zum besten m
anziehen wollen) nicht allein vor diesem die Herrn General Staden der vereinigte
Nieder

Niederlande. (Nach deme ſie wol in die hundert Tagefahrten / Verſamlungen und Conſultationes darüber gehalten und meine Anſchläge vernommen und erwogen) ſo wol auch Printz Moritz von Uranien hochlöblicher Gedächtnüs / ein höchliches und gutes contentament in dieſer Sache von mir empfangen / auch ich darüber gnugſame und anſehnliche Gezeugnüß / wenn es Noth / anzuführen hette; ſondern auch in neuliher Zeit S. K. M. von Schweden / mein allergnädigſter König und Herr / beneben den Herrn Reichs-Räthen und andern Ständen; S. F. G. auch / der Hertzog von Pommern; dann auch etliche Städte / als ſonderlich Stralſund / Stetin / ꝛc. dieſe Sache hochverſtändig und reifflig erwogen / und in derſelben von mir allerſeits gäntzlich begnüget worden; Inmaſſen dennzum Theil gnugſam vor Augen / theils auch mit ferneren gnugſammen Gezeugnüſſen / wenn es die Noth erfoderte / dargethan werden kön[ne]: Demſelben ſag ich / bin ich nochmahln erbötig / auch gantz willig / Mündlich oder Schrifftlich / wie es ihme belieben möchte / in dieſer Sache ferner zu informirn / und alle Scrupel ſo er noch etwa haben ſolte / verhoffentlich zu benehmen. Dafern auch jemand dergleichen Scrupel oder difficulteten noch etwa bey dieſem Werck finden thäte / derſelbe wolle hiemit freundlich gebeten ſeyn / dieſelbige mir oder ſonſt jemand anzuzeigen / damit ſie erörtert / in gemeinen Rath gezogen / und wo müglich auß dem Wege gereumet werden.

K. M. von Schweden / ꝛc. Und erbeut ſich nochmaln jederman in dieſer Sach zu informirn.

Zweiffele ſonſt gantz nicht / ſondern glaube fäſtiglich / es werden alle fromme / weiſe und vernünfftige Leute mir Beyfall geben und bekennen; daß dieſes eine Chriſtliche / nützliche / ja nothwendige Sache ſey / und dieſelbe neben mir aller Gelegenheit nach helffen befördern und zu Wercke richten. Hingegen ſo weiß ich auch gewiß / daß der leidige Satan und die Feinde der Chriſtlichen Kirchen / wie auch der Freyheit / Wolfahrt und Auffnehmen der Teutſchen Lande / beneben vielen unverſtändigen und gegenſinnigen Köpffen / aus allen ihren Kräfften ſich hiewider ſtellen / und alle ihre Macht / Klugheit und Argliſtigkeit umb dieſelbe zuverhindern gebrauchen werden. Sie werden auch allerhand Scheinreden erdencken / deſtomehr die Leute davon abzuſchrecken: und ſonderlich bey männiglich vorgeben / wie dieſes ſo gar eine neue / unerhörte / ebenteuerliche Sache ſey / voller Schwehrigkeiten / Gefahr und Ungewißheit / und daher gantz unthunlich. Dannenhero ich denn auch Urſach nehme / wiewol ich allbereit in offt angeregten meinem außführlichen Bericht / die meiſten Einwürffe / ſo dawider vorbracht werden könten wiederleget / auch die Schwehrigkeiten und Gefährligkeiten ſo dabey vernünfftig zu bedencken / berühret und erörtert / deroſelben noch etliche ferner anhero zu ſetzen / und neben denen / ſo ich ferner erfinden möge / weitläufftiger zu wiederlegen / damit den Wiederwertigen das Maul deſtomehr geſtopffet / die Unwiſſenden deſto beſſer unterichtet / und die Liebhaber dieſes Wercks deſtomehr geſtärcket und angefriſcht werden.

Folget die Wiederlegung aller derjenigen / ſo dieſe Werck zuwider / auch Erörterung aller erſcheinenden difficulteten.

Und erſtlich zwar ſo findet man Leut / welche wann dieſer Sache gedacht wird / nicht einmal darvon hören wollen / ſie kurtz rund / ehe ſie ſie erkennet und geprüfet / verwerffen / und ſonderlich ſagen / Gott gebe uns nur Friede / wir haben Handels und Nahrung in Teutſchland genug / dürffen keine neue ſuchen. Nun haben ſie zwar durch ſolches wündſchen den Frieden nicht bald / ſeynd auch nicht verſichert / ja ſehen ſelbſt gar keine apparentz / wenn und wie derſelbe zu erlangen ſeyn möchte. Mitler weile könte es ihnen wol gehen nach dem Sprichwort; daß der Hengſt ſtürbe ehe der May käme: Denn die Leute bey dem noch immerwehrenden Krieg ferner noch alſo erſchöpffet werden / und die Nahrung zerfallen könten / daß keine Gelegenheit und Mittel mehr vorhanden ſeyn möchten / ſolche hernachmals allererſt widerumb anzurichten. Darumb dann viel lieber und mehr darauff zu dencken / wie je eher je lieber / auch noch bey wehrendem Kriege / die Nahrung wiederumb auffzuhelffen / und dieſelbe in einem vollen Schwang / es ſeyn Kriegs- oder Friedenszeiten / zu bringen und zu erhalten. Dannenhero man dann auch dieſes Mittel und gewünſchte Occaſion, ſo ſich anjetzo ereüget /

1. Widerlegung derer ſo vermeinen man ſolle ſich nur umb Widerbringung des Friedens / nicht umb Anrichtung neuer Handlung bekümmern.

ereuget/nicht fürüber rauſchen laſſen/ſondern ergreiffen und feſt halten ſol / ehe uns d
Sache von Tage zu Tage immer ſchwehrer werden möge.

Dabey erwieſen/daß dieſes Werck/ wenn man gleich beſtändigen Frieden hätte/nicht viel weniger nöhtig.

Wiewol ich nun auch wol gern geſtehe / daß dieſes Werck eben ſo gar hoc
nöthig für die Teutſchen Lande nicht ſeyn möchte / als es anjetzo gemacht wird / wan
man einen durchgehenden und beſtändigen Frieden haben möchte; ſo bin ich doch gän
lich der Meynung / wenn man die Augen ins gemein recht auffthun / und die Sac
gründlich erwegen wolte / ſo würde man vermuhtlich befinden: daß die allgemein
Teutſchen Handlungen/ſonderlich aber in den Landen ſo an der See gelegen / wer
man auch alzeit gleich in gutem Fried und Ruhe ſitzen ſolte/in die Länge keinen Beſta
haben / ſondern mit der Zeit ſehr abnehmen/und einen guten Theil der allgemein
Wolfahrt mit ſich zu boden reiſſen würden; wie ſolches auß deme was hernachmals v
dem Woll- und Kornhandel geſagt werden ſol/zum Theil auch wird verſtanden werd
können. Dabey aber zu erinnern / daß durch die Teutſchen Handlungen nicht ein
oder der andern Provintz oder Stadt / viel weniger dieſes oder jenes Kauffmann
Privatweſen / ſondern die allgemeineſte und vornehmeſte Handlungen / darauß a
andere herflieſſen/und gleichſam ihren Athem haben / verſtanden werden müſſen.

Indem die gewohnliche Kauffhandlung auch vor dieſen Kriegszeiten ſo gar groß und nutzbar nicht geweſen/als ihme wol mancher einbildet.

Denn ob ich zwar den Kauffhandel ſo vor dieſem in Teutſchland geweſen ſe
mag / ſo gar gründlich nicht verſtehe / weil ich ſelber nicht viel hinein gehandelt; S
weiß ich doch dieſes/ daß Teutſchland zuvor faſt hundert Jahr meiſtentheils in Frie
geſeſſen/bißher aber etliche Länder und Städte in wenig Jahren verunruhiget worde
und den Krieg theils noch niemals recht gefühlet haben; Dabey aber höre ich und neb
mir jederman allenthalben eine allgemeine Klage/daß das Volck arm und ohne mitte
ſey: (da doch bey wehrendem ſolchen Kriege viel Kramer/wie auch Gaſtwirthe/Bie
und Weinſchencken/ſampt allen den Handwerckern deren ſich die Soldateſca gebra
chen muß/als: Schneider/ Schuſter/ Satler/ Schwerdfeger/ Sporer/ Wagenm
cher / Grob- und Kleinſchmiede/ und dergleichen viel andere ihre gute Nahrung beh
ten / ja wol mit und neben den Tuch/Seiten und Poſament Krämern/auch Roßtä
ſchern / und vielen andern ſolchen Wucher und Uberſetzung getrieben / dabey ſie in
nem Jahr mehr gewonnen / als ſonſt in vielen : und unter dem Behelff der auff gele
ten Contribution in einem Viertel Jahr wol zwey jährige Schatzung erſchund
haben.) Daraus läſſet ſich nun vernünfftig ſchlieſſen/daß der allgemeine Handel
Teutſchland ſo gar groß/ reich und fruchtbar ins gemein nicht mus geweſen ſeyn / a
wol etliche Leute ihnen einbilden und vorgeben mögen: Alldieweil nemlich jährige od
zweyjährige Kriegs-Laſten das Gewerb und Vorrath von hundert friedſamer Jah
haben verzehren können; da doch in Egypten 7. Unfruchtbahre Jahre die ſieb
fruchtbahren und fetten nur verzehrten; und da in denen Landen die den Krieg nu
mehr 70. Jahr mit höchſter Beſchwehrung getragen haben/ die klagen ſo groß nich
noch die Mittel ſo beynöthig/als an vielen Oertern in Teutſchland.

Die Haupt-Urſach deſſelben/ daß wenig Reichthumb von auſſenwerts ins Land kommen.

Der Urſprung aber und Hauptquell dieſes iſt/daß durch den Teutſchen Kau
handel nicht ſehr viel Gewinn und Reichthumb von auſſenwerts aus andern Land
ins gemeine Teutſchland gebracht worden; Sondern daß innerhalb der Teutſch
Lande einer ſich von dem andern bereichert / und durch Uberſetzung und Wucher ſi
einander ſelbſt verzehret haben: dazu den die Frembden auff vielerley Weiſe ſo allhi
nicht Zeit zu erzelen / weidlich geholffen. Der Kauffmann und Kramer hat d
Edelmann außgeſogen; der Edelmann hat wider auß dem Bauern gepreſſet; d
alſo keiner ins gemein einen gewiſſen Fuß ſetzen können: da nun ein wenig ein hart
Stoß nnd Sturm kommen / ſo hat weder Edelmann noch Bauer zu bezahlen/ vi
Kauffleute aber ſind zwar ſehr reich in ihren Büchern / aber ohne Geld / und haben g
wiſſe Schulden / aber ungewiſſe Bezahlung.

S

So bin ich auch gleichfalls der Meynung / daß wann man gleich einen allge-
inen und dauerhafften Frieden erlangen ſolte / dennoch der Teutſche Kauffhandel
d Nahrung nur in den Stand und Flor / da er vor dieſen Kriegs-Zeiten geweſen /
rch die ordinari Mittel in langer Zeit nicht konte wiederumb gebracht werden: ſo
l darumb / daß viel Länder und Städte verwüſtet / die Leute in groſſer Menge ge-
rben und verjaget; als daß unterſchiedene Handlungen bißhero gantz einen andern
ang genommen. Wie ſolches unter andern an dem Wollhandel zu ſehen: Denn
gleich biß daher durch das Landverderbliche Kriegsweſen viel Dörffer und Flecken /
d alſo auch viel Schäffereyen ſind zerſtöret wordeu / ſo iſt die Wolle doch ungleich
ſer Kauffs in Teutſchland / als ſie jemals geweſen / einig und allein darumb / daß die
ßländer anderswo dieſelben zu holen / gewohnet worden.

Daß der Kauffhandlung im Teutſchland durch die ordinari Mittel nicht wol zu helffen; wenn man ſchon Friede hätte: Exempel am Wollhandel

Augenſcheinlicher aber iſt ſolches an dem Kornhandel; (ſo daß die jenigen / ſo ihre
rnehmſte Nahrung davon haben / ſich hiebey wol in Acht nehmen mögen.) Denn
mahl ſo iſt innerhalb wenig Jahren in Spanien der Land- und Ackerbau mit ſol-
m Eyfer und Ernſt / an vielen bißher wüſten und unfruchtbaren Oertern / angerich-
worden / daß daher in etlichen Jahren ſo viel Getreydig nicht als wol zuvor auß
utſchland hat können hinein verhandelt werden; Und wenn daſelbſt alſo fortgefah-
werden ſolte / würde man mit der Zeit viel eher Gedreydig heraus als hineinführen.
rs ander ſo haben ſich die Holländer neulich in die Moßkau oder Reußland geweh-
/ darauß ſie jährlich ein mächtig groß Getreydig holen / und ſolches dadurch auff
en leichten Kauff in Teutſchland bringen. Gleich wie ihnen aber nun ſolches
ht kan gewehret noch für übel gehalten werden / alſo iſt Teutſchland und in dieſem
Oſtlande (wie man ſie nennet) das iſt / die Teutſchen See-Städte hinwiderumb
ht zu verdencken / wenn ſie durch anderer Exempel ermuntert werden / und auff Mit-
und Wege trachten; wie ſie ſich ſolches ihres Schadens wieder erholen; Und / ſo
alle ihre Handlung gebührlich verbeſſern / als inſonderheit / wie ſie den Preiß deß
rns oder Getreydgis / ihnen und dem gantzen Teutſchland zu Nutz / in einem redlichē
riß erhalten mögen. Denn ob wol alle Nahrungen / Gedeyen und Wolfahrt in
t mäßigen Handlungen ein Segen Gottes iſt / und dem jenigen dem es Gott gönnet
eben wird / ſo wird doch ſolcher Segen niemand vom Himmel in ſein Hauß / Bo-
n oder Kaſten geworffen / ſondern Fleiß / Arbeit und Vorſichtigkeit ſind eben die
ittel / durch welche Gott ſolchen ſeinen Segen verheiſſen und zuverleihen pfleget:
emal Gott dem Menſchen Klugheit / Verſtand und Kräffte gegeben hat / dieſelbi-
lle nach Müglichkeit zu gebrauchen / und dabey ſeines Segens zu erwarten.

Augenſcheinlichers an dem Kornhandel.

Darauff denn nun erfolgen wil / daß man im jedwedern Lande vorſichtige und
ßige Achtung geben ſol / worinn deſſelben Nahrung und Nützung vornehmlich be-
et / und wie ſolche des Landes Nützung in ſeinem Wehrt möge erhalten werden.
n beruhet unzweiffelich der meiſten / und ſonderlich an der Oſt-See gelegenen / Teut-
n Lande vornehmſte Nutzbarkeit und Gewerb auff den Ackerbau und Kornhan-
; Denn davon haben Edelleute / Bauren auch viel Bürger ihr Einkommen:
enn nun das Korn in einem ziemlichen Wehrt iſt / ſo hat der Edelmann ein gut
nkommen / der Bauer hat auch etwas für ſeine Arbeit / und behält etwas in
inden / und können alſo Edelmann und Bauer zu Marckte gehen / und den Kauff-
ten / Cramern / Handwercken / ꝛc. Nahrung geben: Und ſchadet alſo der hohe
eiß des Korns nicht dem Lande darinn es gewachſen iſt / ſondern den Frembden /
n welchen es aus ſolchen Landen geholet und verführet wird / denn die müſſen es den
uffleuten / und die Kauffleute wieder den Bauern bezahlen / von denen genieſſens
Handwercker; dadurch der Fremden ihr Geld in ein ſolches Land überall kommet.
enn abec das Korn ſonderlich auſſerhalb eines ſolchen Landes in einen ſo gelinden
Preiß

Daß der meiſten Teutſchen Lande, vornembſte Nutzbarkeit und Gewerb beſtehe im Ackerbau. Dannenhero derſelbe in ſeinē Wehrt zu erhalten.

Preiß geräth/daß es mit Vortheil nicht mehr kan verſchiffet und verführet werde
ſo hören alle andere Nahrungen auff: denn Bauren und Edelleute haben alsdann w
nig Geld / und können andern alſo auch nichts zu löſen geben.

Daß eine böſe Anzeigung in unfruchtbaren Jahren ſey der wolfeyle Kauff des Getreydes/ ſolches ſich aber zutragen könne.

In reichen und fruchtbahren Jahren zwar kan die Menge des Getreydes d
Mangel am Preiß deſſelben wiederumb ein bringen: Aber wann Mißwachs oder nic
ſo gar fruchtbare Jahre im Lande geweſen seynd/und das Getreyde gleichfalls in lei
tem Kauff bleibet/darumb daß es auſſen an andern Oertern guten Kauffs iſt/auch n
aus denſelben mit Vortheil zu geführet werden kan / ſo iſt in einem ſolchen Lande e
kläglich Weſen: denn an ſtatt daß ſonſt vor Korn einig und allein / in ein ſolch La
Geld eingebracht wird/wird daſſelbe auff dieſe Weiſe für das eingebrachte Getrey
auß dem Land geführet. Und ſolches zwar kan ſich leichtlich begeben / in dem ſi
ja wol zutragen kan / daß in Teutſchland ein Mißwachs / in Reußland hergegen e
reiche Ernde gefället: So kan es ſich auch zutragen / wenn einerley Wahren auß u
terſchiedenen Orten an einen Ort hinverhandelt werden/ daß dieſelbe auff einmal in
groſſer Menge daſelbſt zuſammen ſtoſſen/daß ſie nohtwendig abſchlagen müſſen/u
ſo viel deſto mehr / als mehr / denn daſelbſt verzehret werden können / ſich zuſamm
häuffen. Daraus denn inſonderheit leicht abzunehmen/dafern die Holländer hier
nen fortfahren und ſolches ihr Vorhaben in einen rechten Gang bringen ſolten/(inm
ſen denn groſſe apparentz darzu iſt) daß die jenigen Lande ſo bißher Korn außgegeb
und darinne ihre meiſte Nutzbarkeit gehabt / die Helffte von ihren Einkommen ve
ren / und nicht das halbe Geld mehr wehrt ſeyn würden. Dannenhero da
aber ſonderlich die jenigen/ſo dieſes vor andern betreffen möchte/mit guter Vorſicht
keit den ihrigen vorſtehen ſollen/den Sachen bey Zeiten vorbauen/ und dieſe Geleg
heit ihre Getreyde/Wolle/Wein/rc. anderſt wohin zu vertreiben / und alſo der Ge
genheit/ des Schadens ſo an dem einen unfeilbarlich zu gewarten ſich anderweit zu
holen / nicht aus den Händen laſſen ſollen.

2. Widerlegung derer / ſo vorgeben/ dieſes Vorhaben ſey nicht Chriſtlich noch rechtmäſſig oder ehrlich.

2. Zum andern ſo finden ſich auch etliche Leute die geben vor / es ſey ni
Chriſtlich noch ehrlich ſolche Compagnyen anzufangen noch Theil daran zu hab
weil dieſelbe meiſtentheils dahin gemeynet ſeyn / andern ihre Nahrung dardurch
zuſchneiden / Vorkauff / monopolia, Wucher und dergleichen Ungerechtigkeiten
ſtifften / dadurch Länder und Leute werden außgeſogen/und das Gemeine beſte in gr
ſen Schaden gebracht. Wenn nun zwar ſolche Leute auß einem Chriſtlichen Gemü
ſolches vorbringen/in dem ſie etwa ungleiche Meynungen von dieſer Compagny
ſchöpffet haben/und die Sache erſtlich recht wol und gründlich erwegen wollen / ehe
die approbiren und ſich dazu verſtehen/damit ſie ihre Gewiſſen nicht beſchwehren /
ſind ſie höchlich darumb zu preiſen / und Leute von einer ſolchen Art / die in dieſen je
gen Zeiten gar ſeltzam ſeynd.

Dabey die Nothturfft erinnert.

Ich fürchte aber gar ſehr/daß unter den jenigen die ſich allhier ſo Gewiſſenh
machen/ein guter Theil die Mücken wollen ſengen und Camele wollen verſchling
und ſich mehr beſorgen der Verleichterung ihres Beutels / als Beſchwehrung ih
Gewiſſens; In dem ſie/ da ſie ſonſt den meiſten Handel in Städten an ſich gezog
und andere neben ſich nicht leicht auffkommen laſſen/ſich befahren daß ihnen hierin
von der Compagny Eintrag geſchehen möchte. Und wären ſolche Leute hierin
gleich jenem groſſen Wucherer / welcher die Prediger gleichſam dingete wieder
Wucher zu predigen: und als einer von denſelben einmal eine gewaltige kräfftige P
digt wider den Wucher gethan hatte/lobte er dieſelbe/bedanckte ſich ſehr / und bath
er wolte alſo fortfahren; der Prediger verhieß ihm ſolches mit der Vermahnung/da
auch ſelbſt mit deſto gröſſerm Ernſt darnach thun ſolte; darauff der Wucherer antw
tete/das wäre niemals ſeine Meynung geweſen/ ſondern dieſe/daß andere hiedurch
von abzu ſtehen würden beweget werden / und er hernachmals mit deſto gröſſerm G
winn allein würde wuchern können.

Denn warlich zu dieſen Zeiten die Ungerechtigkeit und ſchändlicher Wuc

Teutſ

Teutſchland faſt wie eine Sündfluth ſo gar überſchwemmet/ und alle Stände ſo gar
ingenom̃en hat/ daß es auch für keine Sünde mehr geachtet/ ſondern die jenigen ſo den
röſten Wucher und Plackerey treiben und angeben können / am meiſten wollen geeh-
t/ und für die beſten Leute gehalten ſeyn. Und ſo der Herr Lutherus ſel. Gedächt-
üs/ zu ſeiner Zeit Urſach gehabt hat / ſo hefftig und vielfältig wieder den Wucher zu
redigen und zu ſchreiben/ ja in ſeiner Vermahnung an die Pfarrer/ daß ſie wieder den
Wucher predigen ſolten / offentlich zu melden und zu verkündigen: daß nicht lange
achbleiben könte/ ſo würde eine allgemeine groſſe Plage über Teutſchland ergehen/
nd zwar Geitz und Wucher würden dieſelben Hauptſünden ſeyn / darumb wir alle
Gottes Zorn und Ruthe würden leiden müſſen: ſo würde er gewiß / wenn er nun noch
ben ſolte/ ſagen/ daß dieſes anjetzo ein gewiſſes Zeichen wäre des bevorſtehenden Un-
rganges der gantzen Welt und Jüngſten Gerichts; dieweil es anjetzo ſo hat zuge-
ommen / daß daraus klärlich erſcheinet / wie die Chriſtliche Liebe in der Menſchen
ertzen ſo gar erkaltet/ und Gerechtigkeit und Glaube faſt bey den Menſchen gar nicht
ehr gefunden wird.

Wie der Wucher anietzo Teutſchland faſt gar überſchwemmet.

Derohalben dann dafern die Compagny ihr auch dergleichen Ziel vorſetzen ſol-
/ ſo hätte billig jederman ſeyn Gewiſſen hiebey wol zu bedencken/ und wäre gantz recht
d billich/ daß dieſelbe von männiglich gehindert / ja ſcharff verbotten und gantz ge-
get würde. Ich habe aber die gute Hoffnung/ es werde ein jeder unpartheyiſcher und
rnünfftiger Leſer/ ſo wol auß meinem offtgedachten außführlichen Bericht/ als auch
genwärtiger dieſer Anweiſung/ leichtlich urtheilen können; wie fern daß dieſes
ſer Vorhaben von allen ſolchen böſen proceduren und Ungerechtigkeiten abge-
ndt ſey.

Daß aber das Vorhaben dieſer Comp. fern von allē Ungerechtigkeit ſey/ auß folgenden Urſachen.

Denn erſtlich ſo iſt es ja eine ſolche Sache/ dazu jedermänniglich/ ſo Luſt dazu 1.
iget / ſoll zugelaſſen werden / ja durch offentliche Außſchreiben eingeladen wird/ und 2.
nnenhero ja keinem monopolio zu vergleichen. 2. So iſt man ja gemeint dadurch
en beſſern Kauff aller Außländiſchen Wahren zu wege zu bringen/ und dannenhero
gehret ſie ja keine Theurung zu machen. 3. So ſuchet man ja auch dadurch alle 3.
inheimiſche Wahren mit beſſerm Nutzen auſſerhalb Landes zu verführen / auff dieſe
Daß allen Handwercksleuten ein beſſeres Gewerb zu machen. 4. In Summa aller 4.
dern Leuten ihre Nahrung hiedurch zu verſtärcken / und alſo eine allgemeine Wohl- 5.
hrt zu verurſachen. Es wird auch fürs 5. hiebey angewieſen/ wie man ohne gewalt/
Morden / Rauben / Brennen / Verheerung und Verwüſtung Länder und Städte/
arbariſche Heydniſche Völcker durch den Kauffhandel an ſich ziehen / auch alſo
t der Zeit ohn alle Ungerechtigkeit viel Land und Leute an ſich bringen könne; zum
uffnehmen und Wolfahrt ja eigenes gutes Genügen derſelben Länder und Völcker/ 6.
alſo / vemittelſt Göttlicher Verleihung / an uns kommen möchten. 6. Wie
irſten/ Herrn/ Edelleute / Städte und alle Communen ihre gemeine Einkommen
len vermehren/ und ihrem Feind mit ihrem groſſen Nutzen Abbruch thun/ alſo daß ſie
cht mehr mit Verhöhung der Zolle / Verringerung der Müntze / und andern Auff-
gen und exactionen ihre Underthanen beſchwehren dürffen. 7. Wie Prediger 7.
d Kirchendiener und dergleichen / die etlicher Orthen ſehr ärmlich unterhalten wer-
n/ ohne Simonie und unziemliche Abnehmung der Wolle von ihren Schaffen/ (ſo
ſelben vielmals mehr als ſie ſelbſt bedürfftig) ohne einige Verhinderung oder Ver-
ung ihres Berufs/ oder Schreitung aus demſelben / ihre Einkommen und Mittel/ 8.
ihrer und der ihrigen ehrlichen Unterhaltung / vermehren können. 8. Wie Kauff-
te mit einem reinen unbefleckten Gewiſſen ohne einigen Betrug / Falſchheit/ Wu-
er und Verkürtzung ihres Nechſten / mit weniger Sorge und Mühe einen ſicheren
d ſehr nutzbaren Handel treiben können.

Und zwar weil dem alſo / und es ſo eine klare auffrichtige Sache iſt / darinnen
ine betriegereyen und heimliche Griffe werden Statt finden können / ſo möchte es
wol

So daß ſie dannenhero der itzigen Welt Lauff noch wol deſto mehr widerwertige finden möchte.

wol eben darumb ſo viel deſto mehr Mühe koſten / etliche Leute dazu zu bewegen:
hingegen / wenn man anzuweiſen verſpreche / wie man zu den obangedeuten Gewi
und nutzbarkeiten / durch allerhand argliſtige Fünde und ungerechte Practiken gela
gen könte; es vieleicht ſo vieler Worte nicht bedürffen würde / ſondern ſich bald me
als zu viel Geld finden ſolte / nicht eine allein / ſondern mehr ſolche Compagnyen au
zu richten.

3. Wiederlegung dere so ſich hiebey fremder Nation Feindſchafft beſorgen.

III. Zum dritten / ſo gibt es auch ſehr viel Leute / die etwas allzuviel und unnöt
ſorgen / indem ſie fürchten / daß man viel Feindſchafft von vielen nationen, ihm du
dieſe Compagny auff den Hals ziehen wird / aber dieſelben wollen zuförders bedenck
daß S. Kön. Maj. und die Herrn Reichs-Räthe diß Werck nicht haben laſſen beg
nen / noch den Schutz und protection deſſelben auff ſich genommen / biß ſie zuvor ho
verſtändig und reifflich erwogen / und den Uberſchlag gemacht / wie weit ſich Ihr Re
und Macht dißfalls erſtrecke. Dafern denn nun zwar jemand wäre / der gnug
Beweiß darüber brächte / daß er die Welt gleichſam gepachtet oder gemietet hätte
fern / daß niemand mehr darinnen ſolte handeln mögen / als er allein / ſo wäre recht
billig / daß wir hievon ablieſſen; Dieweil aber dieſes nun nicht iſt / und es einem jed
gern frey ſtehet / ſeine Nahrung und Vortheil zu ſuchen / und durch gebührliche Mi
zu verbeſſern / ſo wird ja unſer Thun / die wir keine Meynung haben jemand w
Recht zu beleidigen / noch in ſeinem Eigenthumb zu perturbieren / von niemand
außgedeutet / noch uns Feindſeligkeit deßwegen angethan werden können. Auff al
Fall / ſo ſind wir nechſt Gottes Hülffe / und bey unſerm guten Rechte / unter der p
tection eines gewaltigen Königreichs / und vieler fürtrefflichen / mächtigen Part
panten; So verhoffe ich auch über das alles / daß die Compagny ſo mächtig wer
ſol / daß ſie ſich wieder alle unbillige Gewalt ſelbſt wird beſchirmen können. Auß
chen Urſachen allen denn ein jeder ſich wol bedencken wird / ehe er ihme dieſe Com
gny zum Feinde zu machen / und ſie wieder Recht zu beſchwehren in Sinn neh
möchte; wie hievon weitläufftiger in meinem außführlichen Bericht gehandelt wi
dahin ich den Leſer verweiſe.

4. Derer / ſo ſich an anderer Nat. und ſonderlich der Weſt-Ind. Comp. in Niderl. vermeinte unglückhaffte Exempel ſtoſſen.

IV. Andere kommen zur Sache noch etwas näher und bedencken; daß etli
andere Nationes ſo wol in Oſt-Indien als andere Oerter gefahren ſeyn / die daſe
wenig Nutzen geſchaffet; daß aus Niederland auch unterſchiedene Reiſen vorgeno
worden / ſo Schaden gebracht und übel abgelauffen ſind; und ſonderlich / daß ich
dieſem auch in den Niederlanden die Weſt-Indianiſche Compagny angegeben
gerichtet / dieſelbe aber bißher ſo groſſen Nutzen nicht ſtifftet.

Fehler ſolcher Nationen ins gemein.

Was nun zwar die Engelländer / Frantzoſen und Dennemärcker belanget
würde unzeitig und verdrießlich ſeyn / ihre weitläufftige Fehler / ſo ſie allerſeits
dieſer Sache begangen / allhier umbſtändlich zu offenbahren: Ins gemein und kur
ſagen / ſo haben ſie alle weiter fliegen wollen / als ihnen die Flügel dazu gewachſen /
iſt: ſie haben mit einem all zu kleinen Capital gar zu groſſe Sachen anfangen woll
Geſtalt ich von den Holländern an ſeinem Ort angezeiget / daß ſie 128. Tonnen G
des neben ihrem Capital noch auff Intereſſe nehmen müſſen.

Wie die Engelländer dißfalls fahren.

Die Engelländer continuiren ihre Handlung auff Virginia / Barmu
und Oſt-Indien / meines Wiſſens noch mit groſſem Profit, wiewol ſie bey den
Indiſchen vielmals groſſen Schaden zur See erlitten / und eben gar zu groſſe Sum
auff ein Schiff gewaget haben.

Woran es den Frantzoſen mangelt.

Daß die Frantzoſen mit kleinen Compagnyen etlicher Privat-Perſonen /
geringen Capitalen ſich höher und wichtiger Sachen unterfangen / auch zu Anfa
gantz glücklich etlicher Oerter in Florida / Braſilia / und letzlich in dem Marignon
mächtiget / denſelben aber hernachmals gar keinen fernern Beyſtand und Entſatz ge
ſtet / und ſie alſo gantz liederlich und unvorſichtiglich wiederumb verlaſſen und verl
ren / ſolches iſt aus Hiſtorien und gemeiner Erfahrung kuntbahr: daß ſie aber auch
Oſt-Indianiſchen Fahrten wiederumb verlaſſen / darüber wird ſich auch nema

ſ

hr verwundern / wer dieſelbe Nation kennet; wie mißtraulich / ungedultig / unbeſtän-
g und veränderlich dieſelbe ſey / und wie ſo leichtſinnig ſie ihr Gemüth ändern / und
derlich eine Sache verlaſſen / wenn ſie ihnen zur Stund und Anfangs bald nicht
ch ihrem Sinn abläufft. Sie haben ſonſt wegen derſelben Fahrten noch prætén-
on und Anſpruch wieder die Holländer / davon dann ſo ſie nur einen Theil erlangen /
rden ſie / meines Ermeſſens / derſelben Fahrten keinen Schaden gehabt haben.

Die Dennemärcker ſind zu erſt betrogen worden von einem der ſie verleitete
d ſie zu ſeinem Privat-Vortheil übel informierte. Beneben dieſem ſo legten ſie
r Capital alles zugleich auff einmal an / und wenn ſie eine Flotta außgeſchicket / ſo mu-
n ſie allezeit warten biß dieſelbe wiederumb zu rücke kam / ehe ſie wiederumb andere
chiffe außrüſten und außſenden konten / darüber denn viel Zeit und gute Gelegenheit
rlohren / und viel Geld verſpildert wurde. Ihr gröbeſter Fehler aber beſtund dar-
n / daß ſie an ſtatt der Kauffleute Junge Edelleute gebrauchten / die den Kauffhan-
l nicht verſtunden / und nicht gewohnet waren ſo viel Geldes zu ſehen / und alſo daſ-
be meiſtentheils unnützlich verzehrten / daß wenn man Wahren für die Compagny
kauffen ſolte / kein Geld vorhanden war: da gieng es ihnen nach dem Spaniſchen
prichwort Quien lleva Indias trae Indias, das iſt ſo viel geſagt; Wer in Indien
was hinein bringt / der bringet wieder etwas heraus: denn man gibt allda ſo wenig
mbſonſt / als anderswo; ſondern es wil alzeit Wahre mit Wahre vertauſchet ſeyn.
uff einem ihrer Schiffe war ein Niederländiſcher Kauffmann / der brachte ſein Schiff
laden zu Hauſe / die andern kamen ledig wieder. Sie hatten über das auch ein ſolches
nglück zur See / welches ihr kleines Capital nicht wieder überwinden kondte: Und
ch dem ſie eine anſehnliche Feſtung mit groſſen Unkoſten erbauet / lieſſen ſie dieſelbe
nachmals gantz liederlich ligen / und bekümmerten ſich in etlichen Jahren nichts mehr
rumb. Worauß man ſihet / daß alle Dinge nicht allen Menſchen gleichwol von
tten gehen / und gleichen Nutzen bringen. Wie ſie in 2. Jahren bißher gefahren
n / habe ich nie eigentlich erkundiget. So glaube ich aber dennoch auch nicht / daß
wegen der vorigen Reiſen gar groſſen Schaden werden gehabt haben.

Daß unter ſo vielen Handelsleuten als in Holland ſind / etliche Privat-Perſonen
Zeiten unglückhaffte und ſchädliche Reiſen gethan haben / iſt gantz auch nicht zu ver-
ndern. Die aber gleichwol in Compagnyen ferne und groſſe Reiſen vorgenommen ha-
n / haben deſſen meiſtentheils keinen Schaden gehabt. Georgius von Spilbergen /
liverius von Orth / Jacob le Maire, haben zwar ihre meiſte und beſte Schiffe hinter
hgelaſſen / aber doch meines Wiſſens bey dem gantzen Werck keinẽ Schaden genom-
en. Ihr gröſtes Unheil aber iſt darauß entſtanden / daß ſie bald auff einer Reiſe ha-
n reich werden wollen. Der eine Fuhr nach Weſt-Indien / in unbekanten Berg-
ercken ſein Schiff voll Gold-Ertz zu laden / ehe er jemals ein Proba davon ge-
bt hatte. Der ander wolte ſtracks handelen / da noch kein Handel bekant oder an-
richtet war. Der dritte wolte auff den Galgen immer frey hinein handeln / an ſol-
en Orten da es verboten war / darüber auch etliche daran gerathen ſind. Der vierdte
ng die Sach an auffs Wort und angeben ſeines Feindes / von deme er hierinnen be-
ogen war. Auch waren Particulier-Leute / die wolten Länder einehmen und beſe-
n / und alſo dem König von Spanien Krieg zufügen / und die Spitze bieten / dazu
doch viel zu ſchwach waren: Dergleichen dann anjetzo in Holland noch viefältig
rübet wird. Unterdeſſen aber kan man doch keines weges in Abrede ſeyn / daß die
eiſten derſelben nichts deſtoweniger noch ihren groſſen Nutzen dabey geſchaffet ha-
n.

Wir aber hingegen / wie oben angedeutet / fahren anders nicht als auff gewiſſe
here Handlungen / und ſo wir ja etwa auff ein neu Land und Handlung einen An-
hlag machen möchten / ſol ſolches nur ein Nebenwerck / und keine verlohrne Reiſe
yn / und ſol der ordinari Cours bey derſelben hauptſachlich allzeit mit verrichtet wer-
n: Dofern uns auch ein ſolcher Anſchlag wol gelingen ſolte / würden wir allzeit

Was die Dennemärcker für Fehler begangẽ.

Was bey vielen Holländiſchen / ſonderlich der Particular-Kauffleute Schifffahrten / für Irrthumb begangen.

Dawider wir allerſeits verwahret.

tt Mittel

Mittel und Macht bey der Hand haben solchen zu behaupten/und/was also erworben zu entsetzen/und zu erhalten/daran es bey vorgedachten allzeit gemangelt.

Daß auch die West-Jndien Niederland gantz unrathsam verfahren.

Und zwar/was ist auch das groß zu verwundern / daß particulier-Leute dis falls dergleichen fauten begangen / dadoch die West-Jndianische Compagny/ in wel cher so viel kluge Kauffleute seyn/ihre Sachen jederzeit so übel und thörlich angefangen unangesehen ich ihnen/ in vielen Schrifften an sie/deßwegen von mir abgegangen gründlich und außführlich unter andern gewiesen / und gleichsam für Augen abgemah let den Unrath/den sie stifften würden/wenn sie Brasilien auff diese Weise angreiffe würden/ als sie nun zweymal gantz unbesonnener Weise gethan haben.

Davon mit mehrem.

Und weil dieses eins von den Vornehmsten Steinen ist / daran sich vi l Leu stossen/in dem sie vermeinen / dieweil ich in den Niederlanden ein Autor und Stift gewesen bin der West-Jndianischen Compagny / dieselbe aber biß daher nicht v fruchtbahrliches verrichtet/so sey aus diesem Werck auch nicht viel gutes zu hoffen : werde ich dadurch getrungen/ etwas von dem jenigen / so ich im Anhang meines au führlichen discurses mit mehrem außgedruckt/ anhero mit zu gedencken.

Was der Autor in Niderland/ wegen Brasiliẽ gerathen.

Ich habe in gedachtem Anhang erzehlet daß ich über 10. 11. 12. Jahr zuvor ehe diese impressa oder Anschlag von den Holländern vorgenommen worden/ in 8. od 9. unterschiedenen Schrifften an die Herren General Staten deutlich und klärlich a gezeiget / und gleichsam zuvor verkündiget / wie hefftig sie verstossen / und wie es ihn darüber ergehen würde/ dafern sie Brasiliam auff diese Weise zu übermeistern in Si nehmen würden. Darzu ich Anlaß nahm / weil die Weiber auff den Waschbä cken, ja die Kinder auff den Gassen von diesem Vorhaben zu sagen wusten : Und w das beste Fundament / darauff dieser Anschlag gebauet war / darauff bestunde ; da man vermeinete / die Portugesen würden alsbald von den Castilianern ab und ihn zufallen / als wolte ich ihnen sonderlich gern diese Meynung benehmen / alldieweil s ches vernünfftiglich nicht konte vermuthet werden. Denn über dem / daß es wied die Natur ist unter frembder Völcker Botmäßigkeit sich begeben/ und die Castilia den Portugesen ja noch näher verwandt als wir/ so kamen hierzu sonderbahre Betrac tungen/benahmentlich unter andern/daß die Portugesen uns ins gemein für Truncke bolten halten / und dannenhero für unwehrt und untüchtig zu herschen: Item v Ketzer/ die gantz nicht würdig seyn zu leben. Dann auch daß die Portugesen gar üb aller andern Völcker Weise hoffertig sind und ruhmrehtig / und extraordinari-Lie haber ihrer Nation und Vaterlandes / und dergleichen / rc. Dieses aber moch alles bey ihnen nichts vorfangen/ man gieng damals auff die Baya de todos l santos zu.

Auch noch insonderheit wegen Fernambuco/ jüngst da er eben wiederumb in Holland auffgewiesen Ursachen.

Auch noch vor wenig Jahren zum andernmahl mit doppelter Thorheit au Fernambuco, unangesehen ich damals in Holland eben gegenwertig ihnen solch gleichfalls treulich und unwidersprechlich wiederrieth: Nicht daß ich sehr gezweif hette/daß sie selbige Plätze nicht bekommen solten/sondern weil ich gewiß wuste/daß derselben keinen Nutzen/sondern grossen Schaden haben würden. Denn ich w eben damals von S. Kön. M. meinem Allergn. Könige an die Herrn General S ten und Printzen von Uranien abgereiset und recommendieret, mit denselben wi tige Sachen zu handeln / unter andern Vorschläge und gute Anweisung zu thun / sie ihre West-Jndianische Sache anstellen / und wiederumb zu einem guten Stan bringen solten/daneben auch / wie sie ihre Jnländische Kriege bald zu einem gewüns ten Ende dirigiren , und den Spanier übers Gebürg treiben könten. Welches ihnen dann auch vorbrachte / dabey aber die lang verdiente und versprochene reco pens meiner vor dieser Zeit gäntzer 32. Jahr in Anrichtung der West-Jndianisch Compagny ihnen geleisteten treuen Dienste gleichsam als eine condition mit a hieng.

Erzehlung was der Autor dazumal mit den Herren Staten

Hierauff wurden Commissarien geordnet mich zu hören / als ich aber befun daß dieselben zu gleich nicht Befehl hatten mit mir wegen gedachter recompens, die i mit höchster Billigkeit vor aller Welt zu prætendiren hatte / zu tractiren , so wa

auch unwillig ihnen fernere Hoffnung zu machen/und was ich wol im Sinn hatte/
offenbahren. Und ob ich zwar ihnen zu verſtehen geben hatte/daß ich das geringſte
n ſolcher recompens, wenn ſie ſich nur mit mir darum verglichen hetten/nicht be-
hren wolte/biß ſie ſelbſten das jenige/was ich ihnen entdecken wolte/mit ihrem unſäg-
hem Nutz in der That alſo befunden hetten/ſo konten ſie doch nicht glauben/daß ich
was ſonderbahres haben könte/daß weder ſie/noch die Bewintheber oder Verwal-
der Compagny nicht wüſten. Darauff ich ihnen dann etliche Stücke zu verſtehen
be/alſo aber daß dieſelbe/weil ich die meiſten und vornehmſte Umbſtände ſo zur Sa-
nöthig bey mir behielt/ihnen wenig dienlich ſeyn konten. Da ſie aber ſolche nicht
ſten/auch mit Verwunderung anhörten und nicht wol glauben konten/ſagte ich ih-
nicht unbillig/man ſolte mich vor einen ſolchen Gecken nicht anſehen/daß ich aus
chweden ſolte kom̃en ihnen etwas zu ſagen/ſo ich nicht beweiſen könte. Ob ſie mir
auff nun wol ferner hart anlagen/auch bey den Herrn General Staten einer fer-
n Verordnung und beſſern gutwilliger Erklärung ſich zu erholen vermeinten/moch-
ſie doch aus mir ein mehrers nicht heraus bringen. Und dieweil ich ihnen zuvorher
s vernünfftigen Urſachen verkündiget und gleichſam wie aus einem Buche vorgele-
hatte/was ihnen in Braſilien widerfahren war/ſo konten ſie auch hieraus wol ab-
hmen/daß ich dieſe Sache beſſer als andere verſtehen müſte. Darauff ich ihnen
m/damit ſie darinnen noch mehr verſichert werden möchten/in fernerem Geſpräch
ter andern noch zwene zwar nunmehr gering ſchätzige/zu rechter Zeit aber ihnen
hrahtſame Sachen (ſo dann nunmehr allbereit verſäumet/aber zuvor doch gleich-
l von niemand erinnert worden waren/auch von mir ſelbſt zu der Zeit/weil ich kein
hör oder Danck bey ihnen gefunden/nicht unbillig verſchwiegen worden wären) zu
nehmẽ gabe/die ſie zur Hand hetten nehmen ſollen/wenn ſie etwas fruchtbarliches in
raſilien hetten verüben wollen; mit dem außdrücklichen Nachricht/daß ich das jenige
noch offen ſtünde und ſich noch practicieren lieſſe/für andere/die ſolches mit gutem
emüht und Danck erkenneten/verſparen wolte. Das erſte war: weil ſie ihre meiſte
echnung auff den Abfall der Portugeſen gemacht/ob ſie nicht Don Emanuel Printzen
n Portugal des Königs Antonii Sohn/der ein geborner Portugeſe war/mit ſich het-
n nehmen ſollen/denn denſelben hatten die Portugeſen lieb/auch nach ihm ein groſſes
erlangen/alſo auch/daß ſie unterſchiedlich bey ihm angelanget und gebeten/er möch-
nur mit einer Macht/ſie wäre ſo gering als ſie wolte/ſich zu ihnen in Braſilien ma-
en/es würde ihm alles zufallen/und Leib und Gut bey ihm aufſſetzen. Und wäre ja
rlich viel vermuthlicher geweſen/daß an denſelben als eines in Portugal geweſenen
önigs Sohn/als den Holländern als fremden und verhaßten Leuten ſie ſich ergeben
rden: und hette man auff ſolchen Fall ob er gleich ein Papiſt ſo viel dabey nicht zu be-
hren gehabt/ſondern die Feſtungen und Kauffhandel doch wohl an ſich behalten kön-
n. Das ander war dieſes: Sie konten nicht läugnen/daß/wenn ſie mich damals
gering nicht gehalten/mir folgen und die Mittel (die ich ihnen denn damals/weil
Zeit derſelben bereit verſchertzet/anzeigete) gebrauchen hätten wollen/ſie die erſte
eyſe hundert Kriegs-Schiffe hetten ſollen in die See bringen/und 10000. Mann
s Land ſetzen können/mit leichtern und geringen Unkoſten/und Laſt des Landes/als
anjetzo von der Compagny hette. Nun fragte ich ſie/ob ſie nicht vermeyneten/daß
mit einer ſolchen Macht gantz Braſilien hetten können an ſich bringen/und zwar
twedér die Portugeſen in Anſehung ſolcher Macht deſto eher ihnen zu zufallen/be-
egen/oder aber/dafern ſolches nicht wol abgangen wäre/ſie alſo in dem erſten Ruck
werſehens gar übermeiſtern/zumahlen da ſie ſo gar feindſelich gegen ſie nicht geſin-
et/und ehe die Feindſchafft zwiſchen ihnen geſäet/und alſo wie wol anjetzo eingewur-
lt wäre. Denn weil ſie mit einer ſo gar geringen Macht erſtlich die Baya de todos
s ſantos, und hernachmals auch Fernambuco erobert haben/ſo wäre gewiß zu hoffen
weſen/daß ſie zur ſelbigen Zeit mit einer ſo groſſen Macht viel eher gantz Braſiliam
ätten überwältigen können. Und wenn alſo dem Könige von Spanien einmal kein

Commiſſarien unter andern mit meh- em gehandelt/ inſonderheit wegen Braſilien.

Fuß mehr in Brasilia überblieben wäre/so hätte er sich gewis nicht mehr eins darna
umbgesehen/oder in Sinn genommen dasselbe wider an sich zu bringen. Auff solc
Maß hätten die Portugesen auch mit uns können vereiniget werden/weil sie nembli
neben uns nicht hätten dürffen wider ihre Patrioten und Verwandten Krieg führe

Was für Nutzen die Niederl. von Brasilien an jetzo.

Anjetzo aber kan der Compagny Thun und Beginnen in Brasilia/menschli
und vernünfftig davon zu reden/anderst nicht gerathen/ als zu derselben Verderb u
Untergang: Denn sie nicht allein von dannen her einige Wahren oder die gerin
Nutzbarkeit nicht erlanget/sondern muß noch dazu daselbst in Fernambuco stetig v
oder fünff tausent Mann beneben einer grossen Anzahl Kriegsschiffe unterhalte
Denselben mus sie Geld/ Speiß und Tranck/ Kleider/ Kriegsmunition/ auch d
geringste so sie bedürfftig/ aus den Niderlanden zuführen; welches dann ein solch
Werck ist/ dadurch nicht allein eine Compagny von Kauffleuten/ sondern wol e
gantzes Land ruinirt werden möchte; Und ob zwar nicht unmüglich wäre/ daß
Portugesen noch mit der Zeit in Handlung mit ihnen sich einlassen möchten/so ist do
gewisse Thorheit/ auff ein solche ungewisse Hoffnung so grosse Kosten und Gefa
auff sich nehmen.

Wie diese Commission abgelauffen.

Auff dieses mein An- und Vorbringen/ und was dabey mehr vorlieff/ erfolg
damals anders nichts/ als daß die Herrn Staten ein Decret oder Schreiben an
Bewinthaber oder Verwalter der Compagny abgehen liessen/ deß Inhalts/daß d
selben mich recompensiren und befriedigen solten. Welches ich aber aus gewis
Ursachen ihnen nicht einlieffern ließ/ noch solches an sie zu suchen begehrete/ weil
mich nicht so wol umb die Compagny als meist umb die Herren General Staten sel
verdient gemacht zu haben vermeinete.

Fernere Erzehlung was der Autor damals in Niderland verrichtet/ und sich mit ihme begebē.

Als dieses und dergleich damals vorgieng/ so trug es sich zu/ daß ich umb no
malige neue Dienste und Gutthat/ so ich den Herren Staten erwiese/eine Reyse v
da in Preussen thun muste. Denn der Königl. Schwed. Hoffmarschalck Dieter
von Falckenberg seel. Gedächtnuß/ zu der Zeit 4. Regimenter zu Embden gericht
und in Bereitschafft hatte. Ob nun wol die Herrn Staten ihme in Richtung derselb
sehr merckliche Verhinderungen vielfältig zugefüget hatten/ nichts desto weniger
sie damals in schleunige Noth geriethen/ indem sie fürchteten/ daß das anziehen
Keyserliche Volck/ so dem König von Spanien zu Dienste geschicket ward/ in d
Gröninger Land oder Frießland einbrechen möchte/welches aber in die Velau herna
geschehen/so baten sie obgedachten den Herrn FeldMarschalck/ daß er ihnen dasse
sein Volck in der Eyl auff eine Zeitlang überlassen wolte. Dieweil aber derselbe d
falls den geringsten Befehl nicht von S. K. M. hatte/ und die Sache von gros
Wichtigkeit/war er sehr perplex und begehrte darüber mein Gutdüncken: vermoc
mich auch nach dem Haage zu reisen/und solches mit S. K. M. Ambassadeurn He
Camerario zu communiciren. Weil aber derselbe sich gantz nicht darauff resolvi
ren, die Sache aber keinen Verzug leiden wolte/als rieth und vermochte ich den He
Falckenberg so fern/daß er den Herren Staten dißfalls in allen würcklichen zu Will
war/ nam auch auff mich solches bey S. K. M. auff allen Fall zu verantwort
Darauff ich auch alsbald auff des Herrn von Falckenberg Ansinnen meine Reys
Preussen nam/ dasselbe S. K. M. außführlich zu berichten und derselben belieb
machen.

Wie viel nun aber gedachtes Falckenbergische Volck den Herrn Staten
statten kommen/und was es ihnen für Dienste geleistet/ auch darauff für gute Co
sequentien erfolget/ werden die jenigen so dieser Sachen kundig sind leicht ermess
denn nicht allein dadurch viel Schade von ihnen abgewendet/sondern ohne dasselbe
auch schwehrlich so viel Volck hetten entrathen können/den Anschlag auff Wesel
machen/ und consequenter Hertzogenbusch zu erlangen. Was hergegen S.
M. zur selben Zeit für Vortheil in Preussen hetten stifften können/ wann ihme die

frisc

ische Volck / darauff er auch seine Rechnung gemachet / zukommen wäre / ist gleich-
lls aus umbständlicher Betrachtung des damaligen Zustandes leicht zu gedencken.

Nach dem ich nun dieses auch verrichtet / und auff der Rückreise nach Nieder-
nd zu war / widerfuhr mir das Unglück / daß ich auff der See von Keyserlichen und
spanischen Kriegs-Schiffen mit grosser Gefahr meines Lebens gefangen / und nach
Wißmar eingeführet ward. Da ich denn nicht allein in deß Hertzogen von Fried-
nd / sondern vornehmlich auch in des Spanischen Commissarii Gabriel de Roy
änden war / daraus ich / wenn ich recht erkennet oder die Brieffe so ich bey mir hatte
funden wären worden / hinwiderumb zu kommen keine Hoffnung gehabt hätte; gleich
weder leicht urtheilen mag / der Wissenschafft hat / was ich den Spaniern für Scha-
n durch Anrichtung der West-Indischen Compagny und sonsten gethan habe.

Dieweil ich aber dabey die Gelegenheit noch funde / allerhand Königl. Brieffe /
emorial und Credentien zu verbrennen / als muste ich hernachmals / da ich in Hol-
nd wieder ankam / eine gute Zeit mich auffhalten / und dieselben auffs neue von S. K.
. wiederumb erwarten / ehe ich das jenige / so mir von S. K. M. in einem und dem
dern anbefohlen / verrichten konte. Mitlerweile schöpffte ich auffs neue das gute
ertrauen und Hoffnung / die Herrn Staten würden nochmals auß diesem allem
in gutwilliges und zu ihrer gemeinen Wolfahrt geneigtes Gemüth aufs neue erken-
t haben / und dadurch bewogen seyn / meine vorige Dienste besser zu æstimiren, und
h mir willfähriger zu erzeigen. Und ward dannenhero verursachet nochmalen eine
ßführliche Schrifft so wol an die Herrn General Staten / als absonderlich an die
taten von Holland einzugeben; darinnen ich begehrte eine billige Bezahlung mei-
r so viel lange Jahre in ihren Diensten gehabte Mühe und Arbeit / eine Erstattung
eines dannenhero erlittenen bekanten und beweißlichen Schadens / und eine ehrliche
ergeltung meiner ihnen zu so unermeßlichen grossen Vortheil gethanen Anweisung.
on den Staten von Holland bekam ich darauff diese Antwort / sie könten sich zu
eser Sache nicht verstehen. Die General Staten verwiesen mich wiederumb an
e Bewintheber oder Verwalter der Compagny; gaben mir darneben zu verstehen /
ß sie meiner fernern Dienste und Anerbietens wol entrathen wolten / mit diesen
orten: Sie möchten wol leiden / daß ich mich anderswohin begebe / da ich meine
ndition verhoffte zu verbessern: welche doch etwas impertinent ware; alldieweil sie
ol wusten / daß ich mich in S. K. M. Dienste allbereit eine gute Zeit befunde. Gleich
ie der günstige Leser dieses alles mit mehrem zu ersehen hat aus gedachten derselben
chrifft / so ich ihnen damals eingegeben / welche ich dann neben diesem discours auch
jetzo in offentlichen Druck kommen zu lassen / und hiebey hinden an sub lit. G. zu
gen / für rathsam erachtet: damit jedermänniglich daraus weitläufftiger zu ersehen
daß ich ein Stiffter bin der West-Indischen Compagny in den Niederlanden. 2. was
h darinnen den Herrn General Staten für nützliche gute Dienste gethan. 3. Daß
rch erwehnte meine Reise in Holland viel Zeit verlohren und dieses unser vorhabende
Werck in Schweden sehr ist auffgezogen und verhindert worden. 4. Daß die Fehler / so
e Comp. vielfältig begangen / nicht auß dem Werck an sich selber herrühren; Son-
ern derselben Unwissenheit / dieweil sie ihrem Meister zu zeitig aus der Schul entlauf-
n / Wiederwertigkeit und Undanckbarkeit daran Ursacher seyn. 5. Welcher ge-
alt / und aus was Ursachen ich mich aus Niederland weggewendet. 6. Dann auch
m sechsten was für ein schädlich Laster sey die Undanckbarkeit. In dem man in den
iederlanden lieber grossen Schaden leiden / grossen Gewinn entrathen / viel Tonnen
oldes unweißlich verspildern / und nicht allein die Compagny / sondern den gantzen
taat des Landes in Unheil und Gefahr stellen / daneben mich gleichsam aus dem Lan-
e dringen / und ihren guten Nahmen für aller Welt beflecken wollen / als solches alles
it einer kleinen und zeitigen Danckbarkeit zuvorkommen und verhüten.

 Allhier

Allhier aber ist nicht meine Meynung / die sämptlichen Herren Staten hiem
zu beschuldigen und verunglimpffen: denn es sind darunter etliche gutherzige und from
me Leute/die es im Hertzen gekräncket hat/ daß man mir mit des Landes grossen Nac
theils so undanckbarlich begegnet ist / die auch bey seiner Fürstlichen Durchläuchtigke
dem Printzen Heinrich Friederich von Uranien embsig angehalten und gebeten habe
daß er meine Sachen an die Staten von Holland (weil dieselben mir am meisten w
derwertig) recommendiren, und sie anderst zu disponiren sich bemühen wolte/we
ches Seiner Fürstlichen Durchläuchtigkeit denn auch gnädigst verricht haben/dabe
mir aber außdrücklich vermeldet / ich hette gar zu viel grosse Feinde. Als ich solch
vernahm/baht ich / man wolte doch erforschen/ warumb sie mir feind und gehässig w
ren; Ich wüste mich gantz nicht zu entsinnen/daß ich etwa wieder das gemeine Wes
und Staat mißhandelt / oder jemand insonderheit beleidiget hette / wäre derohalb
versichert / daß sie mir aus keiner anderen Ursachen feind seyn müsten / als weil ich d
gemeinen Wesens Freund und Beförderer gewesen wäre und noch ferner wäre / u
die West-Indianische Compagny in Gang gebracht hette wider den Willen und V
sprechen derer/so dem König von Spanien gelobet hatten zu verhindern/daß sie ihr
Fortgang nicht gewinnen solte. Und ob einer in particulier von mir sich beleidiget ei
bilden und befinden möchte/so gab ich ihnen dabey zu bedencken / was von solchen Le
ten zu halten wäre / die wegen ihrer privat-vermeinten offensen solche wichtige S
chen zurück trieben/als ich den Herren Staten vorzutragen anerbotten hatte. U
werden dieselben so hierunter vornehmlich gemeinet sind/den Herrn Staten und Pri
tzen von Uranien gar wol bekant seyn / also daß ich für unnöthig/ auch gar zu rachgier
erachte/sie mit Nahnen alhier außzudrucken.

Es haben aber dieselben alle hiewieder im geringsten nichts vorzuwenden. Da
ob ja zwar meine so vielfältig gethane Proben und Dienste beneben dem jenigen/so i
ihnen zuvor vernünfftiglich verkündiget und sie allbereit mit ihrem ziemlichen Sch
den wahr befunden hatten/ noch nicht genug hetten seyn mögen / umb sie zu bewege
mir Glauben zuzustellen; So hette doch die hohe Autoritet S. K. M. von Schw
den meines/allergnädigsten Königs und Herrn/ als der dieselben Sachen / so ich ihn
vorzutragen hatte/höchlich approbierte und ihnen treulich/wie solches aus S. K. M
Schreiben/so gleichfalls hinten mit angedruckt sub Lit. D. zu ersehen/ recommend
te, da sonst S. K. M. hoher Verstand/und in Kriegs- und dergleichen Sachen sond
bahre hohe Weißheit und Erfahrenheit aller Welt bekant / etwas bey ihnen gel
sollen / und sie überflüßig gnug antreiben können hette/ entweder mir zu glauben/ o
zum wenigsten nur meine Vorschläge zu vernehmen.

Als ich also damals in den Niderlanden eine gute Zeit zu brachte / gieng m
eben zugleich widerumb mit einem neuen Trefues mit dem König von Hispani
schwanger; Wiewol ich nun wol keine grosse Ursach hatte / mich umb ihren Wol- o
Ubelstand ferner mehr zu bekümmern / auch wol wuste/daß ich eben dadurch me
Wiederwertigen mehr auff mich verhetzen / und alle Hoffnung / die ich noch et
zu meiner guten Belohnung haben möchte / dadurch gäntzlich verschertzen wür
Nichts destoweniger / damit ich nochmahlen meine affection zu ihrem gemein
Staat / und wie ich mein Privat-Wesen endlich so hoch nicht schätzete / ihn
zu verstehen geben möchte / verfertigte ich einen außführlichen discours über s
chen Trefues, darinnen ich ihnen viel gute und ihrem Staat zuträgliche Sachen
die Hand gabe. Davon übergab ich eine Abschrifft den Herren General Stat
auch den Staten von Holland und Seeland jedwedern eine absonderlich: welcher d
cours nachmalen wieder meine intention zu Vlissingen in offentlichen Druck ko
men. Durch denselben/wie gedacht / wurden meine Feinde/ als welche denselb
Trefues gern erpracticiret hetten / dergestalt auff mich entzündet / also daß ich ferner

w

as an ſie zu ſuchen / mir nicht in Sinn nehmen mochte / mich auch ihres Weſens
ach deme gäntzlich geäuſſert. Wie wol und genau ich aber die Sachen damahls ge-
offen / iſt auß den herrlichen Victorien, die ſie ſeithero / nach dem ſolcher Trefues
noch biß daher verhütet worden / unterſchiedlich erhalten / gnugſam am Tage.
Denn ich ihnen dieſelben auß gutem Grunde gleichſam zuvor andeutete. In dem
h mit klaren Worten ſchriebe / wenn ſie den Krieg continuiren würden / ſo würden
e den Schlüſſel zu der Maß und zu dem Rein bald finden / ihre Einkommen mächtig
ermehren / und was an jetzo frontiern des Landes wehren / würden ſolches nicht lan-
e bleiben / ꝛc. Dabey ich ſie inſonderheit dann (welches zwar damals keine ge-
eine Sache war) außdrücklich und gewiß verſicherte / daß ſeine Königl. Maj. von
Schweden / mein allergn. König und Herr reſolvieret und geneigt wäre / mit dem
llerehesten ſeinen Freunden in Teutſchland ein kräfftigen Beyſtand zu leiſten / und
aß er ihnen dadurch die Furcht des Keyſers / damit ſie damals umbfangen waren /
ald / nechſt Gott / von dem Halſe nehmen würde : welche occaſion ſie dann zu ihrem
roſſen Schaden nicht verſäumen ſolten. Und in Warheit / ſo haben ſie dieſe ihre
ißher davon gebrachte ſtattliche Victorien, nechſt Gott / Allerhöchſtgedachter S. K.
R. als welche ihren Feinden in Teutſchland bißher gnug zu thun geben / und daneben
er offtgedachten Weſt-Indianiſchen Compagny zu dancken ; denn diſelbe hat dem Kö-
ig von Spanien gleichſam den Beutel abgeſchnitten / ſeine Mittel und Einkommen
ergeſtalt benommen / daß er gantz Krafftlos und ohnmächtig ſich zu wehren dadurch
eworden : Denn dieweil die vereinigte Niederlande zu dieſer Zeit nicht reicher oder
ächtiger ſeynd als ſie vor 6. oder 7. Jahren / ſondern wol mehr beläſtiget / als zu der
eit / ſo wil menſchlicher Weiſe daraus erfolgen / daß dieſe ſonderbare Victorien nicht
o wol ihre Macht / als des Feindes Schwachheit und Ohnmächtigkeit zuzuſchreiben
eynd / welche Schwachheit denn nechſt Gott von gedachter Weſt-Indianiſchen
Compagny vornehmlich herrühret. Welche alſo nicht allein den Niederlanden / ſon-
ern conſequenter dem gantzen Evangeliſchen Weſen mercklich bißhero zu gute kom-
en. Denn wie man gewiß nachzurechnen hat / ſo hat dieſelbe dem König von Hi-
panien zum wenigſten auff 50000000. fl. oder zweyhundert Tonnen Goldes an
eichsthalern Schaden zugefüget ; welches groſſes Geld dann / wann es dem Spa-
ier geblieben wäre / ſo hett dadurch ſonſten der Krieg in Teutſchland gewiß überall
ächtiger auffgeblaſen werden können. Und zwar ſo die Compagny / wie obgedacht /
hre Sachen weißlich und mit Rath angefangen hätten / ſolten ſie verhoffentlich den
Spaniern gantz Indien vorlängſt unfruchtbar gemacht haben.

Und damit ich dieſen Punct beſchlieſſe / ſo wird aus dieſem allen ein jedweder
iberflüßig zu erſehen haben / woher der offtgedachten Weſt-Indianiſchen Compagny
Fehler und unterſchiedener widriger Succeſs rühren. Dadoch underdeſſen dadurch dem
Feinde gleichwol noch groſſer Schade geſchehen / und die Participanten der Compagny
uch noch allzeit ungeſchlagen und ohne Verluſt davon kommen ſind. Ob zwar
interdeſſen bey vielen Schade und Verluſt genennet wird / wenn ſie auff einmal oder
uff einer Reiſe ſo viel nicht gewinnen / als ſie ihnen eingebildet hatten. Denn / wel-
hes ich allhier noch gedencken muß / ſo geben die Bewindheber oder Verwalter derſel-
en ſelbſten für / und iſt auch alſo in Warheit / daß der Handel auff Guinea, darauff nur
in gering Theil von dem Capital der Compagny gewandt wird / anjetzo allein jederzeit
o viel Nutzes noch einbringet / als groſſes Kauffmanns Intereſſe von dem gantzen
Capital außtragen möchte / und daher die Compagny allein gnugſam profitieren
önte / wenn ſie ſonſt das übrige Capital auch nur ruhen lieſſen / und der Braſiliani-
ſche Krebs dieſen Gewinn nicht wiederumb verzehrete. Dieſen Punct habe ich ziem-
lich weitläufftig handeln wollen / dieweil derſelbe gewiß der vornehmſte iſt / warumb
viel Leute kein gut Hertz zu dieſem unſerm Werck haben mögen. Anjetzo folget nun
das fünffte / ſo dieſes unſer Werck difficultieren möchte.

Beſchluß dieſer Erzehlung ; und daß bey ſo geſtalten Sachen die Weſt-Ind. Compagny gleich wol noch beſtch

5. Obst. warumb dieses Werck nun schon so lang anstanden. Ursachen dessen

V. Zum fünfften so stossen sich auch etliche daran / daß dieses Werck bißhe
so lang angestanden ehe es seinen Fortgang gewonnen. Ob nun zwar dieselben zu
Theil auß dem bey vorigen Punct angeführten sich informieren können/ wil ich do
ihnen dieses Puncts wegen auch hiebey außführlichen Bericht thun. 1. Erstlich zw
1. hat solches verursachet die Weitläufftigkeit und ferne Abgelegenheit S. K. M. v
Schweden Reichen und Landen. Denn weil niemand sein Geld gern auff etwas u
gewisses wendet / als habe ich dieselben mehrentheils alle durchreisen und den Leut
mündlichen Unterricht von dieser Sachen thun/ und also viel Zeit damit zubringen mü
sen. 2. Weil die Zeit hero von Jahren zu Jahren S. K. M. mehr Lande und Leute zug
2. fallen / und höchstgedachte S. K. M. dieselben gleich dero Erb-Landen mit diese
Werck allergnädigst beneficieren wollen/ als sind dieselben solches Unterrichts gleic
sam benötiget gewesen; Daß aber gute Zeit hiezu erfodert wird / erscheinet gnugsa
daraus / daß ich nunmehr lang gnugsam nur mit etlichen Teutschen Landen zubrac
3. habe / so auch noch kein Ende hat. 3. Ob auch wol S. K. M. dero dieses We
höchst angelegen seyn lassen / so haben doch die schwehren Kriege und Heerzüge
Preussen und Teutschland dieselbe sehr viel gehindert/ daß sie solches nicht mit solche
4. Ernst und Eifer als wol zuvor fördern können. 4. So seynd durch meine Niede
ländische Reisen/ davon oben mit vielen gemeldet/ nicht allein die zwey Jahr/ so ich d
mit zubracht / verlohren / sondern wol 3. oder 4. dem Werck auß allerhand Ursach
zu nichte gemacht worden; Aber dieses alles vielleicht zum besten den Teutschen La
den / die sonst zu diesem Werck/ wenn es eher angefangen worden seyn solte/ nicht kon
men wären. Und dieses wird verhoffentlich jedwedern / so dißfals geirret werd
möchte/ contentieren.

Warumb aber sich niemand hierumb viel zu bekümmern.

Es hat sich aber niemand groß darumb zubekümmern/ oder seines Schade
dabey zu besorgen / wenn er sonst Lust zu dieser Compagny hat; Ob dieselbe noch lä
ger/ auch noch viel Jahr anstehen möchte: Dieweil/ wie anderswo gemeldet/ nieman
einigen Heller darzu außzahlen darff / biß daß dieselbe geschlossen / und die Verwalt
bereit erwehlet. Denn als dann sollen die erwehlten Verwalter eine Versamlun
und Berathschlagung unter einander anstellen / wo man die Handlung zum erste
hinzurichten / wie bald und wie viel Schiffe man außrüsten / auch wo / wie viel /
Vnd was man für Güter einkauffen und verführen wolle: Daneben einen Term
benennen/ wenn ein jeder den vierdten Theil seiner eingeschriebenen Summa einbri
gen solle / und solches allen Participanten, sie seynd wo sie wollen / zu wissen mache
Die Einzeichnung aber muß unterdessen / und je eher je lieber verrichtet und vollend
werden/ damit man wissen möge / wie groß das Capital werden möchte / wie viel u
an welchen Oertern die Cammer anzurichten / etc.

6. Ob auch sehr lang auff die Außbeute von diesem Werck zu warten.

VI. Ferner so besorgen ihrer sehr viel hiebey / daß viel Zeit verlauffen möcht
ehe sie Nutzen und Gewinn davon einheben möchten. Nun können zwar ja solch
Leute die Zeit da sie Gewinn einnehmen wollen/ nicht eher anrechnen/ als von der Ze
da sie ihr Geld außgezählet. Von solcher Zeit aber an/ soll/ wie gedacht/ alle Jahr d
Rechnung geschlossen / und was sich übermaß über das Capital befindet / entwede
gantz/ oder nach dem die Participanten selbst der Compagny zum besten gut erachte
möchten/ außgetheilet werden. Dieweil dann nun niemand/ so einen Weinberg od
Acker bauet/ oder sein Geld auff andere Handthierung anlegt/ alsbald dieselbe Stun
da er seine Arbeit verrichtet/ oder sein Geld außgegeben/ den Gewiñ so er suchet/ bege
ret/ sondern der Erndte und rechtmäßigen Zeit erwarten mus/ also wird ja auch diese
bey diesem Werck nicht erfodert werden können. Daß aber das Capital eines jeden i
vier Jahren allererst auffgebracht werden soll/ kan ja auch niemand nachtheilig seyn
und geschicht solches darumb / daß man nicht das gantz Capital auff einmah
bald wagen wil / und damit gleichwol das Geld nicht unterdessen müßig der Com
pagny zu Schaden liegen dürffe / sonder ein jedweder noch seinen Nutzen unterdesse
dami

mit ſchaffen möge: Dafern aber jemand ſein Capital/ ſo er zu dieſem Werck depu-
ret, alsbald auff einmal gantz außzuzahlen willens wäre/damit es ihme biß zu Ver-
eſſung der Termine nicht unfruchtbar ſeyn möge/dem ſol ſolches dahin mit gebührli-
n intereſſe von der Compagny verzinſet werden.

VII. So giebet es auch nicht wenig Leute/die nichts dawider wiſſen zuſagen/
lten es auch für ein gut und nützlich Werck/aber/ſagen ſie/wenn es vor etlichen Jah-
wäre angefagen geweſen; anjetzo aber da Teutſchland voller Krieg und Unruhe
/ſolches anzufangen/halten ſie für unrahtſam. Dieſe zwar haben aus vorherge-
den zum Theil erlernen mögen/daß anjetzo eben die rechte Zeit/ja die dringende
othturfft iſt/ſolches zu beginnen. Und zwar ſol es ſeyn/ſo mus es ja einmal einen
fang nehmen. Solte die itzige Zeit iemand unbequem dazu düncken/ſo doch nur
nbildungen und vorgefaſte falſche Meynungen ſeyn/wer hat uns andere und beſſe-
Zeit verſprochen? Vor etlichen Jahren hätte man auch eben dieſes ſagen können
d würde man es eben auch nach etlichen Jahren wider ſagen; und alſo würde es in
vigkeit immer anſtehen. Es mus ja zu einem jeden Dinge einmahl ein Anfang ſeyn. 7. Ob auch jetzo rechte Zeit ſey eine ſolche Sache anzufangen.

VIII. So ſind auch die ſich dran ſtoſſen/daß das Werck ſo groß und weitläuff-
werden ſol. Dabey aber ein wenig Unverſtand mit unterläufft: denn wenn es
ht groß und weitläufftig würde/ſo würde es nicht ſo gut/auch niemand ſo wol dazu
rathen ſeyn: und eben darumb arbeite ich anjetzo/daß es das werden ſol. Viel
ände machen ja leicht Werck/und viel Augen ſehen ja mehr als eins. Und was wol-
doch etwa für Unſicherheit oder Ungelegenheit dannenhero zu befahren ſeyn? Kön-
n Particulier Leute Compagnyen machen/davon den Conſorten oder Intereſſen-
n einer in Niederland/Teutſchland/der ander in Spanien/Italien/der dritte in
ürckey/und ſo fortan wohnet/was ſolte uns denn hindern/die wir ja alle viel näher
yſamen wohnen/und eine veſtere Vereinigung zuſammen machen können? Kan man
ch in einem groſſen und weitläufftigen Königreich ſo vielerley Steuren und Con-
ibutiones ohne alle Unordnung wol zuſammen in einen Kaſten bringen/wie ſolte
nn das Geld zu dieſem Werck/gleichfalls nicht auch mit guter Ordnung zuſammen
ſamlet/und die Gewinn gleichfalls ohne Unterſchleiff und Verwirrung außgetheilet
rden können? Innaſſen ich in einem abſonderlichen Bericht/was maſſen es mit
inzeichnung der Nahmen und Einbringung deß Geldes gehalten werden ſol/geliebts
ott/Anweiſung noch thun wil. Und zwar ob gleich ſolches und dergleichen Werck
einen Gang zubringen/für Particulier Leute etwas ſchwer ſeyn möchte/ſo iſt doch
eſes nicht unſer Werck allein/ſondern daneben eines ſo groſſen und mächtigen Kö-
gs/deme nichts zu ſchwehr. Und in Summa/es mag keine difficultet erdacht wer-
n/ſo nicht leicht zu überwinden ſeyn wird/wenn man nur zum Werck gegriffen/
d deſſelben ein mal einen Anfang gemacht haben wird/denn der Anfang gemeini-
ich an allen Dingen das ſchwehreſte iſt.

8. Ob das Werck nicht gar zu weitläufftig/und die Conſorten gar zu weit von ein ander herum zerſtreuet.

IX. Es ſeynd auch etliche/die ſich dadurch abſchrecken laſſen/daß ſie die Sa-
hen nicht verſtehen. Nun wird zwar/wie anderwo mit mehrem gedacht/dieſes nie-
and ſchade oder viel frommen/daß er die Sachen auß dem Grunde verſtehe oder
icht/denn ſolches nur von den Verwaltern/und zwar von allen auch nicht eben
leich/erfordert werdẽ wird. So iſt auch gleichfalls dieſes niemand zu verdencken/noch
ch darüber zu verwundern/denn das Werck iſt etwas neu/und ſo es ein jedweder wol
erſtünde/ſo hätte man meiner nicht vonnöthen/und wäre meine Mühe vergeblich.
Eben dazu aber hat Seine Kön. Maj. mein Allergnädigſter König und Herr/mir
nädigſte Commiſſion und Befehl ertheilet/die jenigen ſo deſſen gern guten und
ründlichen Verſtand haben wolten/zu unterrichten. Nun ſind es ja auch ſo groſſe
nd hohe Sachen nicht/welche zu begreiffen man einer ſonderbahren Scharffſin-
igkeit bedürfftig wäre/und beſtehen alle auff guten klaren/und gleichſam handgreiff-
ichen Gründen/Urſachen und Exempeln/alſo daß ſie ein jedweder/ſo ſeine
Vernunfft nur brauchen wil/und nicht durch Eigenſinnigkeit/Widerwertigkeit/und

9. Ob dann ein jedweder Participant dieſe Sachen gründlich verſtehen müſſe.

vor-

vorgefasten falschen Meynung besessen / dieselben leichtlich einehmen kan. Dafer aber jemand sich in einem oder dem andern noch fernern Berichts oder Beweises b mir erholen wolte / dem bin ich gnug zu thun gantz willig und erbötig.

10. Ob dann nicht besser sey / daß seinige selbst verwalten / als solches dergestalt andern vertrauen.

X. Es finden sich aber andere / die da sagen / die Sache mag so gut seyn als s wolle / so begehre ich mich doch wol dazu nicht zu verstehen / denn ich selbst ein Herr u Meister des meinigen seyn wil / weis auch demselben vorzustehen und darff darüber k ner frembden Verwaltung. Nun ist es zwar ein alter Gebrechen unter den Mensche daß ein jeder sich klüger hält / als andere: Sie solten aber ja wol glauben / daß ihrer v mehr wissen als einer / und daß / wann andere Leute Wissenschafft der ihrigen zu Hül kömpt / dieselbe als dann grösser werden mus; Sintemal niemand alles weis / Gott. So lehret auch die Erfahrung / daß ihrer hundert in Schaden gerathen / alles allein nach ihrem eigenen Kopff und eingebildeter Klugheit anstellen und adm nistriren; gegen einem / der guter Leute Raths lebet / und in Grossen Gesellschaff als diese werden sol / handelt / denn aus viel Köpffen ist gut Rahtnehmen. So s aber jemand noch ja bedüncken lässet / er habe sonderbahre Gabe / Verstand und W senschafft Sachen zu verwalten und zu regieren / der bringe eine Summa von 100 Thal. herzu / oder associire sich mit etlichen seinen guten Freunden / daß durch ihr Z thun die bemelte Summa der 1000. voll werde / so versichere ich ihn: daß er dabey einem Verwalter sol erkohren werden: denn man gewis die allerweiseste und verst digsten von den Participanten dazu erwehlen wird; und also wird er nicht allen sein eigenen vorstehen / sondern auch andern mit seiner Wissenschafft und Verstand dien können / und jährlich noch ein 600. Reichsthaler provision dazu haben. Ja au wer sein Geld in diese Compagny legen wird / mag viel billiger desselben Herr o Meister genennet können werden / als ob er es an Landgüter und Häuser geleget / o in Kauffmannschafften angeleget und verborgen hette. Denn alhier wird er s Recht allzeit seinem Belieben nach verkauffen / und Geld daraus machen können / man in den Niederlanden täglich siehet / da hergegen in jetzigen Zeiten niemand se Landgüter / Häuser und dergleichen zu Geld wird machen können / wo er nicht Helffte daran verlieren wil: Gleicher massen auch aus vielen Kauffmannschaffte und sonderlich außstehenden Schulden zu dieser Zeit gar schwehr Baargeld auff bringen. Ja ob auch gleich Friedens Zeiten seyn / so kostet es doch mühe und Un legenheit gnug / unbewegliche Güter mit seinem Vortheil für Baargeld an den Ma zu bringen.

11. Ob nicht bey widrigen event des Krieges eine Confiscation dieser Gelder von S. K. M. von Schweden zu besorgen / Ob auch diese Sache gegen Keyser auff den Fall zu verantworten.

XI. Ferner so ist ein heimlich groß Ungethümb und Gespenst / welches ih viel / sonderlich die jenigen / so den Mandel nach dem Winde zu hangen pflegen / ihn in ihren Gedancken vormalen / und sich dadurch von diesem Werck abschrecken lass so aber an sich selbst nichts / und nur ein eingebildetes Werck ist / oder / dafern ja etw daran seyn möchte / die Krafft nicht hat jemand hievon abzuhalten. Denn / mein sie / so dieser Teutsche Krieg übel ablauffen / und der Keyser unsere Lande und Stä wiederumb ererben solte / so würde als denn nicht allein S. K. M. von Schweden u sere Gelder confisciren, weil wir in Feindes Land gesessen / sondern wir würden neben auch in des Keysers Ungnade verfallen seyn / weil wir an dieser Compag Theil gehabt hetten; sintemal vor diesem so scharff nachgeforscht worden / ob jema von des Keysers Unterthanen in die Ost- und West-Indianische Compagny in Niderlanden / sich mit eingelassen hette. Ja sie bilden ihnen selbst auch ein / daß unrecht hieran thäten / und daß es ein Crimen læsæ Majestatis sey / sich mit des Rei Feinden dergestalt verbinden. Ob nun zwar wol dieses alles den Leuten aus d Sinn zunehmen / einer weitläufftigen Außführung vonnöhten seyn wolte / wil ich d die weitläufftigen disputationes dißfalls andern und an seinen Orth heimstellen / mit kurtzen Worten diese Puncten berühren.

Was auff Seit S. K. M. man sich zu versehen.

Was Seine K. M. von Schweden belanget / ist solches in Warheit ein ga unnöthige Furcht: und könten S. K. M. Königliche und wahrwürdigste Wor so im Privilegio Art. 15. klar außgedruckt / ihnen dieselbe ja wol benehmen: denn dar

ne

n außdrücklich und insonderheit auff solchen Fall gesehen / und in bester Form ver-
ssen / daß die Participanten als dann sich keiner Confiscation zu befahren haben
ten. So mögen ja auch laut des Privilegii anjetzo sonst auch / die Unterthanen de-
so allbereit und noch der Cron Schweden Feinde seyn und verbleiben / theil an dieser
mpany haben: und solte ja niemand billig in Gedancken nehmen / daß S. K. M.
d die Herrn Reichs-Räthe wider aller Völcker Recht / dero Königlichen kräfftigen
orten / Verheissungen und Privilegien zuwider kommen / und jemand das seine mit
recht abnehmen solten. Ja wenn auch S. K. M. je schon den Willen hiezu / so
h wol eben so unmüglich / hetten / ob schon dieselbe auch gnugsame Macht über solche
Compagny Güter in Händen haben würden / davon sol in folgendem mit mehrem
agt werden: wie auch in offtgemeltem Außführlichen Bericht weitläufftig davon
andelt worden.

Was auch den Keyser anlanget / so würde derselbe auff solchen Fall hiezu (Daß der Keyser hierwider weder Recht noch Willen / noch Macht haben kan: 1. kein Recht.)
eder das geringste Recht / 2. Noch vermuthlich eintzigen Willen / 3. Auch die wenig-
Macht nicht haben. 1. Denn Anfangs zwar / so ist ja dieses Werck nicht eine Con-
deration mit außländischen Potentaten / oder der Stände des Reichs unter einan-
/ so etwa des Römischen Reichs Verfassungen zu wieder seyn möchte / sondern es 1.
eine Privat-Societet und rechtmäßige Zusammenthuung der Handelsleute / oder
er derer / so in einer solchen Geselschafft besser Gewerb und Kauffhandel mit
em Gelde zu treiben vermeinen / als wenn sie in Particulier dergleichen Handthie-
ng anfiengen: Solche Societeten aber anzurichten / ist ja in keinen Rechten 2.
boten. 2. So ist es auch im geringsten auff keinen Krieg / sondern wie gedacht /
f Kauffhandlung angesehen. 3. Wiewol auch sonst niemandt zu verdencken / der 3.
 seines Juris oder Rechten gebrauchet / ob schon solches jemand anders zum
chaden gereichen wolte; und daher der Compagny nichts bey gemessen werden kön-
ob sie gleich ihre Nahrung / den Keyserlichen oder andern Reichs-Unterthanen zum
achtheil und Abgang / stärckete: So haben doch weder der Keyser noch die Seini-
 zum Überfluß keinen Schaden hievon mit Rechte zu prætendieren. Denn ihnen
vol als andern / mit Theil hieran zu haben vergönnet und offen ist / und ob sie solches
s Feindseligkeit selbst nicht begehren möchten / so werden sie doch keinen Schaden
von / sondern vielmehr ein jedweder in seinem Gewerb und Handthierung / und 4.
nsequenter der Keyser in seinen Intraden ein Auffnehmen befinden. 4. Und ist
also diese Sache gerichtet zu deß gemeinen und gantzen Teutschlandes Wolfahrt
d Auffnehmen / welche ja der Keyser nicht verhindern kan / wil er anderst nicht
 den grössesten Tyrannen und Feind des Reichs / der da lebet / in der gantzen Welt
ßgeruffen seyn. 5. Und wäre über deme / ja wieder aller Völcker / ja alle natür- 5.
he Rechte / wenn der Keyser des Reichs Unterthanen / auß mehr als sieben acht
heilen der Welt gleichsam verbannen / und ihren Kauffhandel und Seefahrt an ein
heil von Europa anbinden / und gleichsam einsperren wolte / da doch Teutschland
gute Bequemigkeit hat zur Seefahrt als einig ander Land in Europa, wie oben
it mehrem ist erwiesen worden. 6. So mag auch dieses Werck in keine wege eine con- 6.
nction, alliance oder dergleichen mit Außländischen Potentaten, tituliret werden /
massen S. K. M. von Schweden kein ferneres Recht hieran begehret / als ein an-
r Privatus von wegen dero Summa Geldes / so sie gleich andern Privatis auff Ver-
st und Gewinn mit einlegen. 7. Es ist auch dieses Werck bereit fast gar vollnzogen 7.
wesen / ehe S. K. M. vermutlich jemals den geringsten Gedancken gehabt / sich der
ettung deß Teutschen Wesens anzunehmen / oder den Römischen Keyser zu beleydi-
n. 8. So hat auch der Keyser wegen Spanien wider diese Compagny mit Rechte
chts einzuwenden noch vorzunehmen. Denn einmal so wird sich Spanien selbst hie- (8. Daß sonderlich wegē Spanien der Keyser kein Recht wider diese Sache hat.)
rch mit Recht nicht beleidiget oder angefeindet befinden können / unter andern da-
mb / dieweil ja Frantzosen / Engelländer / Dennemärcker / etc. auff Asia / Africa / Ame-
ca / etc. ihres Beliebens fahren und handeln / darüber aber keine Feindschafft mit

Spanien

Spanien haben / vnd ja den Teutschen solche Freyheit viel weniger benommen se
kan. Sintemal auch im Privilegio Art.29. außdrücklich verboten / wieder Spani
etwas anzufangen / noch dieselben in denen Orten / so sie eigenthümblich besitzen /
perturbiren. Und wenn man über Verhoffen von Spanien hierüber angefeind
werden solte / so wäre ja unnatürlich / daß der Keyser des Römischen Reichs Freyhe
und der Unterthanen Auffnehmen und Wolfahrt / und also seine eigene / in einer so g
rechten Sache / dem Königreiche Spanien einig und allein zu gute / solte unterdrück
helffen.

Was dißfalls für Unterschied zwischen den Niderl. Comp.

Was aber sonst der Keyser für Recht hat gehabt / den Reichs-Unterthanen s
die Niederländischen Compagny einzulassen zu verbieten / will ich allhier nicht disp
tiren. Es möchte aber unterdessen wol mannigfaltiger grosser Unterscheid könn
angezogen werden. Insonderheit so ist jederzeit die vornehmste und fast einzige i
tention bey den Niederländischen Compagnyen gewesen / den König in Spanie
als ihren Erbfeind damit anzufallen / und auffs äusserste zu verfolgen / und also die vo
nehmste Seule des Hauses Oesterreich zu ruiniren, damit dem Keyser denn derma
sen ans Hertze gegriffen worden / daß er die geringe und wenige Nutzbarkeit / so au
etwa allgemeines Teutschland davon haben würde / desto ehe vergessen könne
9. Und ob gleich iemand den Keyser auff solchen Fall / da er gantz Teutschland in s
ne völlige Gewalt bringen solte / ihme so ungerecht vormahlen wolte / daß er dieses a
in den Wind schlagen solte:

2 Keinen Willen oder Gemüth (weil ihme dadurch nichts geholffen / sondern vielmehr geschadet werden würde.

So wird ihn ja niemand leichtlich so unweis und thöricht ihme einbilden kö
nen / daß er die Teutschen und also seine eigene Lande eines so grossen Gutes und N
tzens berauben wolte / dadurch er gleichwol weder seine Feinde schwächen / noch sein u
seiner adhærenten sonderlich Spanien / einiges Vortheil schaffen würde / denn wa
gleich einmahl allen seinen Unterthanen geboten werden solte / sich dieser Compag
zu äussern / so würden sie doch ihr Geld / so sie darinnen haben / nicht heraus nehm
können / sondern dasselbe an die gemeine Compagny oder an andere frembde / derer s
denn gnug finden solten / verkauffen müssen / und also würde wegen solch Verbot d
Compagny nichts abgehn / sondern dieselbe wol mit grösserm Ernst als zuvor fort
setzet werden / die Keyserliche Lande aber dadurch dieses Nutzen beraubet und wol d
ber ruiniert werden. Derhalben so würde er ja auff solchen Fall den Vortheil /
auß diesem Werck zu machen / lieber seinen Unterthanen als Frembden und sein
Feinden allein gönnen / und hätte er sich dabey auch weniger Feindseligkeit von solc
Compagny zu befahren. Dannenhero es dann fast gar ungereimte Einbildung
seyn / so dißfals von dem Keyser gemacht werden.

Und man sonst in grössern Sachen sich eines so bösen Willens zum Keyser nicht versiehet.

Wann man sich aber in dieser Sache befürchten wolte / es möchte der Key
alle Göttliche / Natürliche und Weltliche Rechte hindansetzen / ja seine eigene und s
ner Land und Unterthanen Staat und Wolfahrt aus wütenden / tobenden Gemü
gantz vergessen / und aus blinder Rachgier ihm selbsten zu seines Feindes Nutzen Sch
den zufügen / so ist hiebey billig zu verwundern. Erstlich warumb nicht ein jedwe
Evangelischer eine solche Meinung von des Keysers Gemüth gegen sich hat / nur a
der Ursach daß er Evangelisch ist; denn daß einer darumb tieffer in deß Keysers U
gnade verfallen solte / daß er Theil an dieser Compagny hat / als er bereit zuvor ist / dar
daß er ein vermeinter Ketzer ist / ist nicht zu glauben. Noch mehr aber ist ferner zu ve
wundern / daß nicht viel mehr alle die jenigen ein so übels vertrauen zu dem Keyse
chen Gemüth haben / die sich in eine viel weit-außsehender Confœderation und Krieg
Verfassung mit S. K. M. und der Cron Schweden eingelassen / die auch höchst
dachter S. K. M. in diesem Kriege wieder den Keyser so viel Hülffe und Beystan
leisten / als sie immer mögen / ja die dem König und Cron Schweden als ihren Er
und Landes-Herrn gehuldiget / demselben Schoß / Steuer und Contributiones gebe
und als ihren König / Patron, Schutz-Herrn / und nechst Gott einige Zuflucht i
aller Unterthänigkeit ehren und erkennen: Welches ja mit besserm Rechte für ei
Crime

rimen læſæ Majeſtatis angezogen werden könte / und dannenhero viel gröſſere Un-
nad von dem Keyſer zu befahren ſeyn wolte.

Wann aber nun jemand unter denen / ſo ſich dieſes alles oder doch eines unter
nen bereit gnugſam theilhafftig gemacht haben / dieſer Kauffhandels Compagny hal-
r ihme ein ſolches Gewiſſen und ſonderbahre Furcht vor allen andern machen wolte /
 wüſte ich warlich nicht / ob deme von ſolchen Einbildungen zu helffen ſtünde / wenn
an gleich alle Nieſewurtz / ſo in Teutſchen Apotecken verhanden / ſein Haupt zu rei-
gen verbrauchen wolte: Ich wil geſchweigen / daß man ihm mit guten fundamen-
n und Urſachen genug thun ſolte. Und ſolten zwar alle die jenigen / die ſich eines ſol-
en grimmigen Keyſerlichen Zorns beförchten / um ſo viel deſto mehr dieſes unſer Werck
eiben helffen / damit auff allen Fall / wenn derſelbe einmal in Teutſchland zu brennen
nfangen möchte / ſie hiebey einen guten Troſt und ſichere Zuflucht / nechſt Gott / fin-
n möchten / und demſelben ihrem Gute / ſo ſie bey der Compagny bereyt alsdann und
ch haben / mit dem Leibe und den ihrigen zum ſchleunigſten folgen könten. Denn
r Keyſer ſie ſonſt gewiß ungerauft nicht laſſen / und ob ſie gleich noch nicht ſo tieff in
r Suppe ſeyn möchten als ſie anjetzo ſind / den Hund zu hencken leicht einen Strick
nden würde.

Oder da man

Man kan aber über ſolches alles dieſer und dergleichen unnöthigen Sorgen von
r Keyſerlichen Macht und Gewalt alle mit einander garwol geübriget ſeyn / Denn
 die Sachen / durch Gottes gnädige Hülffe / nunmehr ſo weit wol gebracht / daß der
eyſer Teutſchland ſchwehrlich wieder zu ſeinem Gehorſam bringen wird / als etwa
rch einen gewiſſen Vertrag und Vergleichung / dabey denn zwar dieſe Compagny
cht verſäumet oder verkürtzet werden / auch ihrer ſelbſt nicht vergeſſen wird. 2. Sol-
 ja aber über alles Menſchliche Verhoffen der Allmächtige Gott ein anders über
Teutſchland verhängt / und ſolches ohne einige Capitulation, Condition und Bedin-
ung widerumb in des Keyſers Hände übergeben / ſo würde gewiß kein einiger Fürſt /
err / Stadt / oder Privat-Perſon in Teutſchland / er ſey anjetzo Freund oder Feind /
vangeliſch oder Catholiſch gefunden werden / welcher / dafern noch ein Teutſch Hertz
er einiger Teutſcher Blutstropffen in ihm übrig / dem Keyſer / wenn er dieſes Klei-
d der Teutſchen Lande verderben wolte / die Hand bieten / und nicht vielmehr / auß
len Kräfften und Vermögen / ihme hierinnen wiederſtehen / die Teutſche Freyheit
d Wolfahrt erhalten / und alſo dem Keyſer ſein Beginnen vergeblich machen helffen
ürde. 3. Und dafern ja ſolches auch nicht geſchehen ſolte / ſo iſt diß eine ſolche Sache /
rer vermuhtlich / alle Teuſche ſonderlich Evangeliſche Fürſten / Herrn / Länder und
tädte ſich theilhafftig machen werden / welche aber alleſampt / viel weniger einer oder
r ander Privatus inſonderheit / darumb nicht würden können zu Rede geſetzet oder
ſtraffet werden.

9. Keine Macht auff alle Fall aus Urſache. 1. 2. 3.

Endlich / geſetzt / aber doch nimmer geſtanden noch erwieſen / daß dieſes alles ver-
ünfftiglich hiebey befürchtet werden könte / ſo ſtelle ich ferner einem jeden zu bedencken
heim / ob er aus Furcht Pharaonis / oder von wegen der Fleiſchtöpffe Ægypti nach-
ſſen ſol / Moyſen in den rechten Gottes-Dienſt und Freyheit des Leibes und der
eelen zu folgen / und dieſes Chriſtliche dem gemeinen Vaterlande höchſt-erſprießli-
e und in ſeinem eigenen Gewiſſen approbierte und gut befundene Werck vermöge
 hintertreiben / und nicht vielmehr ſeinem Vermögen nach ſolches ſchuldig ſey zu
fördern.

Beſchuß dieſes Punctes per event. conceſſ.

XII. Zum zwölfften ſo ärgern ſich ihrer viel daran / daß S. K. M. beneben
elen andern Fürſten und vornehmen Herren Mitgenoſſen ſeyn werden; und ſagen
erohalben / ſie wolten lieber mit ihres Gleichen zu thun haben / als mit groſſen Herren.
b nun zwar dieſes vielmehr zum Schein vorgebracht wird / denn man erfähret ja
iglich / daß viel Kauffleute es auch für eine Ehre an ziehen mit groſſen Herren Ge-
einſchafft zu haben / und ſich vielmahl wegen eines geringen intereſſe mit groſ-
n Summen bey ihnen einlaſſen / und vertirffen: Ich auch gern zugebe / daß der-

12. Ob nicht rathſamer ſey mit ſeines gleichē zu thun haben / als dergeſtalt mit groſſen Herrn in Compagny ſeyn.

uu gleichen

gleichen allhier auch zu befürchten seyn möchte/ wenn einer oder der ander absonder sich dißfalls in Gemeinschafft mit grossen Potentaten und Herrn einlassen wolte: hat man doch bey diesem Werck sich dißfalls gantz keine Sorge zu machen / als da alle Mittgenossen gleich interesse haben / und dabey keiner insonderheit nicht kan vortheilet / da auch durch alle Ungleichheit und Ungerechtigkeit / so etwa vorge möchte/das gantze Corpus der Compagny zu gleichen Theilen verkürtzet und bes diget wird.

Daß dieses vielmehr die ne zu mehrer Sicherheit und Beneficien.

Dannenhero ein jedweder leicht ermessen kan / ob nicht das contrarium mehr war / und mit der Compagny und allen Participanten viel mehr zum besten k me / daß ein König / und viel Fürsten und Herrn daran mit participirn. Denn würde es wol einem bekommen / er sey Fürst/Herr/oder wer er wolle/wenn er bey e begebender Gelegenheit/ seine Hände zu weit außstrecken / und die Compagny be gen oder vergewaltigen wolte? Würde nicht so wol S.K.M. als andere partici rende Fürsten und Herrn / so auß schuldiger Protection und Liebe der Gerechtigk als auch damit sie nicht also zu gleich auch neben allen andern mit verkürtzet würd zu fahren/ und solche Mißhandlung verhüten oder ernstlich straffen? Es hat a also die gantze Compagny von wegen der participirenden Fürsten und Herrn vielm Gunst/Freyheiten und beneficien hie und da in einem und dem andern allen Con ten zu gut gewiß zu gewarten.

Und unter dessen alles doch in Händen der Kauffleute bleibe.

So weiß man unter dessen auch gantz wol / daß diese Sache eine Kauffha lung ist/so sonst von Fürsten und Herrn nicht pflegt getrieben zu werden / und dann hero zu foderst die Kauffleute die Verwaltung in ihren Händen behalten werden. her gleicher massen im Privilegio außdrücklich auch vorsehen/daß alle und jede V walter sollen seyn von gleicher Gewalt und Autoritet, sie seyn gesetzet oder geord von wem sie wollen. Daß also das Sprichwort/ mit grossen Herrn ist nicht gut schen essen / allhier keinen Platz findet: Denn es ist eine gemeine freye Gesellscha da des einen Geld nicht mehr Ansehen hat als des andern / und eines so wol klinget des andern.

13. Ob auch rahtsam oder nöthig/daß einer durch Einzeichnung in diese Comp. sein Vermögen offenbahre.

XIII. Die dreyzehende difficultet ist der vorigen fast gleich/ und rühret a auß einer unnöthigen Furcht her: denn/meynen ihrer etliche / es sind anjetzo schw Zeiten/und müssen viel Kriegslasten und Beschwehrungen getragen werden / solte nun eine gute Summa in diese Compagny mit einzeichnen / so käme also mein V mögen am Tage / und ich würde hernachmals mehr beschwehret / ja wol gedrun werden / solches mein Recht an die Compagny zu verkauffen / und zum Krieg he schiessen. So man aber die Sache beym Liechte besihet / so wird man gleichsf vielmehr einen Contrarischluß hiebey machen können/und wird ein jeglicher eben d nenhero wol desto weniger von seiner Obrigkeit mit dergleichen Lasten beleget wer können. Denn / daß jemand sein Geld hieran leget / geschiehet auff approbier angeben/ja ansuchen S.K.M. oder derer Fürsten / Herrn und Städte / darunter jeder gesessen / und zwar so wol auch zu derselben seiner Obern / als seinem particu Vortheil: hat er nun viel hierauff gewandt / so wird er umb so viel desto mehr w Geld Exactiones sich zu entschuldigen und einzuwenden haben; und sagen könn daß er das seine hiehergestackt/und noch zur Zeit etwa keinen sonderbahren profit von eingenommen habe/ sey ihme unmüglich ferner Geld auffzubringen. So a jemand noch ja lieber sehen wolte/daß man nicht wissen solte/was er in der Compa hat/so seynd darfür unterschiedene Mittel; unter andern so kan er solches auff eines dern vertrauten Freundes Nahmen einzeichnen lassen: gestalt in einer sonderba Instruction, wie die Einzeichnung vorzunehmen/berichtet werden sol.

14. Ob S. K. M. von Schweden auch etwa der Compagny Geld oder Güter

XIV. Die viertzehende Hindernuß / so dieses Werck zu rück halten möc habe ich meiner Meynung nach / allen verständigen Leuten zum guten Gnüge offtgedachtem meinen außführlichen discours, benommen: damit ich aber auch hier keinen Stein im Wege lasse / und die Sache noch klärer mache/wil ich all

ich davon etwas handeln. Und zwar frey heraus ſagen / was andere heimlich unter
nander ziſcheln / in dem ſie einander weiß machen / wenn nun die Einzeichnung ver-
:htet/und das Geld auffgebracht wäre / ſo würde S.K.M. daſſelbe zu ſich nehmen/
nd zu ihrem itzigen Kriege gebrauchen. Wiewol nun dieſer verkehrter und unziemlicher
rgwohn aus allen S.K.M. Thun und actionibus, an ſich ſelber gnugſam wieder-
zet iſt / ſo wil ich doch kürtzlich wie ungegründet und unbeſonnen derſelbe iſt / hiebey
zeigen; und darthun: daß dergleichen von S.K.M. Willen nie kan mit Ver-
nfft vermuthet werden: und dann auch; daß/wenn dieſelbe ja / ſo doch in Ewigkeit
cht geſchehen wird / ſo verkehrten Willens ſeyn möchte/ dieſes doch in dero Vermö-
n nicht beſtehen würde. Kürtzlich zu ſagen/ ſo iſt vermuthlich und gantz gewiß/daß
.K.M. viel lieber dieſen gantzen Krieg hindan ſetzen/als dieſe Compagny verderben
er ſolches geſchehen laſſen ſolte.

zum Teutſchen Kriege nehmen möchte.

Hievon aber wol zu urtheilen/ ſo mus man Anfangs mit wenigen gegen einan-
r halten: Wovon S.K.M. und dero Reiche / Lande und Leute mehr Nutzbarkeit/
acht und Gewalt zu gewarten haben / von dieſem Krieg oder von der Compagny
d daraus ſchlieſſen / zu welchen ſie mehr Urſach haben geneigt zu ſeyn. Nun iſt
lich auſſer allem Zweiffel / und hat die traurige Erfahrung ſolches zu allen Zeiten
ugſam gelehret / daß durch alle Kriege auff beyden Seiten Länder und Städte ver-
et und zu nichte gemachet/die Unterthanen außgeſogen / des Landes Einkommen
nützlich verzehret und verheeret/das Land vom Volck außgeleeret und geſchwächet/
d beyde Partien alſo abgemattet werden. Hingegen durch dieſen und dergleichen
auffhandel / und Seefahrt / erwachſen alle Lande und nehmen zu an Menſchen /
eichthumb und aller Wolfahrt / auch an Macht und Stärcke wieder ihre Feinde/
ie im Anfang dieſes diſcours mit mehrem gedacht. Uber dieſes ſo habe ich anders-
o erwieſen / iſt auch S.K.M. nicht unbekandt / daß deroſelben vermittels dieſer
ompagny ſo viel Einkommens geſchaffet und zu Wege gebracht werden ſol/als ihme
ſt anjetzo ſein gantzes Reich nicht einbringet; und dieſes gleichwol ohne alle ſo wol
r Compagny als ſeiner Unterthanen Beſchwehrung und Beläſtigung: daß ſolches
hero nicht Noth zu wiederholen.

Daß S.K.M. von dieſem Werck mehr Nutz zu gewarten als vom Kriege in Teutſchland.

Daß aber auch die Sicherheit / Macht und Stäcke S.K.M. Reiche und
nden / mehr auff dieſer Compagny als auff den Krieg in Teutſchland beruhen wür-
n/ſolches kan denen ſo die Gelegenheit der Oerter und Schwediſchen Lande wiſſen/
cht frembd oder ungläublich vorkommen. Denn es iſt ja gewiß / daß das König-
ich Schweden ſchwehrlich anders als zu Waſſer angefeindet und verfolget werden
n. Daraus iſt ferner offenbahr/ daß ſeine meiſte Sicherheit beſtehet in einer groſ-
n Macht zur See. Dieſelbe aber kan es durch dieſe Compagny förderlichſt erlan-
en: nicht ſo wol darumb/ daß die Schiffe dieſer Compagny jederzeit auff allerhand
älle wolgerüſtet und verſehen auffziehen werden / und alſo (doch alles ohne ihren/ der
ompagny / Schaden und Nachtheil/ auff gewiſſe Maß und Weiß) ihrem Patron
d Schutzherrn zu ſtatten kommen können; als vielmehr darumb; daß hiedurch S.
R. ſelbſten vielmehr Mittel und Wege an die Hand bekommen wird ſich in der See
ſtärcken. Oder dafern S.K.M. auff allen Fall belieben möchte/nur eines Jahrs
wöhnliche Kriegskoſten ſo er zu Lande angewendet/noch auff eine Schiff Armada zu
enden / und etwa hundert Schiffe außrüſten / (ſo dañ den ſechſten Theil ſo viel nicht
ſten würde/ als der Krieg zu Lande anjetzo koſtet /und welche zu unterhalten die Ein-
mmen ſo die Compagny dem Königreich machen wird/ einig und allein reichlich und
brig ſeyn werden /) und ſolche Armada neben gedachten der Compagny Schiffen
ſo fern dieſelben ohn der Compagny Schaden und mit derſelben guten Willen S.
.M. dißfalls die Hand bieten mögen) und neben des Reichs ordinari Admiralitet
nd Schiff Armada, alzeit in Bereitſchafft hette / und zu ſeiner Noturfft gebrauchte/
ſolte er gewiß wol Meiſter der Oſtſee bleiben /und die Weſtſee bald werden können:
nd folgends alſo damit ſeinen Staat viel beſſer verſichern als durch den Krieg zu Lande

Auch mehr Sicherheit und Stärcke für ſein Reich und Lande.

Daß auch hiebey mehr Gewißheit/ und beständiger Rechnung darauf zu machen.

Solte aber jemand meynen / der Krieg in Teutschland / und was der Kön
darauß zu gewarten/wäre nunmehr bereit für ihme etwas gewisses; hergegen / was
von der Compagny zu hoffen/stünde noch ins weite Feld/und dannenhero würde er d
selben nur fortzusetzen/der Compagny nicht verschonen/wenn er nur seine Gelegenh
ersehen möchte: Denselben wolte ich freundlich gebeten haben/ nur ein paar Jahr
zück zu sehen/so wird er befinden/in was für Unsicherheit und ungewißheit dieser Kri
angefangen/und Anfangs gestanden; so daß es gleichsam für lauter Mirakel zu h
ten / die Gott bißher durch S.K.M. gewircket hat. Dagegen wolle er halten d
jenige/so er von dieser Compagny bißher verstanden/so wird er gleichfalls befinden/d
keine Vergleichung sey zwischen der Sicherheit und Gewißheit / damit dieses We
angefangen wird: Also daß/menschlich davon zu reden/nicht allein keine Gefahr/so
dern auch ein solcher Fortgang und Gewißheit dabey zu hoffen/so gleicher Gestalt m
dem jetzigen Kriegswesen zu Lande nicht zu vergleichen seyn sol; Ja auch / daß m
mit gutem Grunde wol sagen kan/daß menschlicher Weise davon zu reden/bey dies
neu angehenden Werck anjetzo bereit mehr Gewißheit / als bey dem Kriegswesen
Teutschland. Weil man dann nun keine Versicherung haben kan über das Glüc
und der Außgang des Krieges jederzeit ungewiß ist und bleibet/und es also/das doch d
barmhertzige Gott gnädiglich verhüten wolle / etwa zweiffelhafft mit den Sachen
Teutschland werden möchte/ so gebe ich einem jeden zu bedencken: Ob nicht zu
Staat und Erhaltung S.K.M. Reichen und Landen deroselben an einer Macht z
See/so dann auff diese Compagny / andere Nutzbarkeiten zu geschweigen / gewiß
folgen wird / das meiste gelegen seyn würde.

Daß auch auff allen Fall wol hiedurch mehr Land und Leute erworben/auch der Teutsche Krieg selbst besser fortgesetzet werden könte.

Wolte man mir aber einwerffen/durch den Krieg in Teutschland künte S.K.M
viel Land und Leute an sich bringen/und ihme unterwürffig machen/so er aber durch A
laß dieser Compagny so leicht nicht zu gewarten: und daß er dannenhero dieser Co
pagny so groß nicht als des Krieges in Teutschland achten würde: so wil ich zwar da
was etwa durch solchen Krieg erworben werden könte/nicht sehr streittn; Das w
ich aber wol/daß S.K.M. bewegende Ursach den Krieg anzufangen nicht gewe
ist/reich und mächtig zu werden. Und wie hätte dieses auch seyn können? Sintem
gantz keine Apparentz war/daß er dergleichen durch diesen Krieg erlangen könte / u
derselbe also hinaußlauffen solte. So ist auch solches gewiß noch nicht die Ursac
warumb S.K.M. diesen Krieg continuiret; wiewol/da unterdessen S.K.M. ein
und das ander zugefallen/so dem Uberwinder /nach aller Völcker Recht / in rechtm
sigen Kriegen zuwächst / so ist S. Kön. Maj. so unweiß und liederlich nicht / daß
das Glück/so ihm Gott dabey gleichsam in den Schoß geworffen/verachten oder ver
achtsamen / und nicht auch hierunter dero Volck / Geld und andere Mittel / so drüb
in die Schantze gewagt werden/bedencken solte. So weiß ich gleichfalls auch w
daß viel solche neu erworbene Länder nicht viel mehr bringen als Mühe / Sorge u
Arbeit: Indeme sie vielmal so viel nicht eintragen / als die Besatzungen / Festunge
und ander Kriegs-apparat darinnen kostet zu unterhalten; daß also S.K.M. und d
Reich Schweden derer wenig würden gebessert seyn: Hergegen aber diese neue Zug
ge / so dem Königreich Schweden vermitels dieser Compagny zuwachsen werde
möchten vielleicht 1. wol grösser werden / als aus dem Teutschen jetzigen Kriege a
könten gehoffet werden. 2. S.K.M. werden und können dieselbe auch ohne so we
läufftiges und hohes Bedencken suchen / denn dadurch niemand das seine abgeno
men wird. 3. Sie werden auch ohne einige Mühe und Beschwehrung genossen u
besessen werden können/ und wird also diese Compagny immer geben/ dahingegen d
Krieg immer nimbt / und daher gleichsam seyn wie Gold und Silber ohne Schau
4. Ja sie werden ein Mittel seyn/ dadurch das Teutsche Wesen fortzusetzen/und w
daselbst erlanget werden möchte / zu erhalten seyn wird. Denn auch dieses Werck d
anjetzo nötigen Kriegs-Contributiones nicht verhindern/sondern sie mehr befördern
auch zum Uberfluß in kurtzer Zeit verschaffen wird/wovon hernachmals dieselben beza
werden können: Inmassen in folgenden sonderlich dem 16. Einwurff hievon mit me
rerm gehandelt werden sol.

Wan

Wann aber jemand hierauff gedencken/und alſo faſt gar einen neuen Einwurff achen wolte / warumb dann S. K. M. biß anhero den Teutſchen Krieg mit gröſ⸗ m Ernſt / als dieſes ihme ſo hochnützliche Werck getrieben; der ſol wiſſen: daß ſol⸗ es von deroſelben S. K. M. daneben doch nie vergeſſen worden. Er wird aber ebey/ſo er eines unparteyiſchen Gemüths iſt / S. Kön. M. Chriſtlichen und hohen ifer ſeine Freunde und Verwandten/ gute Nachbarn und Glaubensgenoſſen aus der oth/Elend und Tyranney/darinnen ſie gerathen wahren / mit dem eheſten zu ret⸗ / und daß ſie nicht tieffer darinnen verfallen möchten / zu verhütten erkennen / ſo nn ſo brünſtig geweſen / daß er darüber ſeiner eigenen Wolfahrt wol hätte vergeſſen ögen; wiewol er dieſes / wie gedacht/ nie dabey aus den Augen geſetzet / auch ſo bald die wenigſte Gelegenheit dazu gehabt / mit groſſem Ernſt wiederumb zur Hand ge⸗ mmen. Achte dannenhero auch nicht/daß man einig Exempel eines ſolchen Po⸗ ntaten finden wird / der mit einem ſolchen hertzlichen Eyfer eine ſo unglaubliche Laſt d Arbeit einig und allein ſeiner Freunde wegen ſich auff den Hals geladen/als höchſt⸗ dachte S. K. M. die Gott gnädiglich lang erhalten wolle/ in dieſem Krieg auff ſich nommen/darauff auch bereit viel von ſeinem und ſeiner Unterthanen Gut und Blut wendet. Und würde daher für der gantzen Welt und aller Poſteritet ein unaußleſch⸗ her übler Nachklang ſeyn/wenn es S. K. M. ſo doch nicht zu hoffen/ hierüber erge⸗ n ſolte / wie einem der eine arme Witwe eheliget mit ungezogenen/ungehorſamen d undanckbaren Kindern / und für ſeine väterliche Affection und Sorge nichts zu ohn hat als Mühe/ Undanck und Hertzleid.

Warum dann dieſes alles in der Warheit ſich alſo verhält / wer wolte doch ſo nbeſonnen ſeyn und gedencken / daß S. K. M. ſo ungerecht / unbedachtſam und un⸗ orſichtiglich handeln / ſo übel an ſich ſelbſt thun und des Teutſchen Kriegs wegen/ uff einen oder andern Fall / die Sachen möchten wol oder übel fallen/das Geld aus ieſer Compagny nehmen/ dieſelbe alſo ſchwächen und verderben: In dem ja aus ob⸗ zehlten klärlich ſo viel abzunehmen iſt: daß vielmehr dieſer Krieg / er möge fort oder bgehen wie er immer wolle/ S. K. M. deſtomehr verurſachen und antreiben werde/ lcher Compagny allen möglichen Vorſchub zu thun und alle Königliche Gnade nd Gunſt zu bezeigen. Denn/daß ich der andern Fälle anjetzo geſchweig/ſolte S. K. . in Teutſchland unten liegen / ſo würde das Capital der gantzen Compagny nicht nug ſeyn / die Sachen damit wiederumb gut zu machen / und den Krieg zu unter⸗ alten. So aber die Compagny in gutem Flor und bey gutem Willen erhalten wäre/ würde nechſt Gott / dieſelbe der vornehmſte Ancker ſeyn / daran der gantze Staat er Kron Schweden ſo wol als Teutſchlandes / wie auch aller Participanten inſon⸗ erheit ſich halten/auffrichten und alles wiederumb erſetzen/und zu einem guten Stan⸗ e würde bringen können. Und gleich wie auch zu erſt ſeine K. M. das Teutſche We⸗ en/ohne einige Macht zur See/ nicht hätte anfangen/ viel weniger ſo weit bringen kön⸗ en/ alſo würden ſie es gleichfalls ohne dieſelbe viel weniger reparieren.

Und ob jemand noch nicht gnug hieran hette ſolche ungereimte Gedancken von S. K. M. fallen zu laſſen/der gedencke doch; daß S. K. M. der Comp. das geringſte nicht ehmen köñe/er wolle denn ſeine hochbeteuerte Königliche Zuſagungen/Verbündtnüß nd Vergleichungen und alſo als ein Tyrann Göttliche und Weltliche Rechte durch⸗ rechen. Wenn aber S. K. M. ja des Sinnes ſeyn möchten/dafür ſie doch Gott in Ewigkeit wol bewahren wird/ſo würden ſie ja ſolche ihre Ungerechtigkeit und Gewalt nicht ihnen ſelbſt zum Schaden/ſondern viel eher und lieber an deme außüben / davon ie ſonſt nichts zu gewarten hetten. Das iſt ſo viel geſagt/ſie würden dir lieber und eher dein Geld oder was ſie fünden aus deinem Hauſe und Kaſten heraus nehmen/inmaſſen ſie dann gleichmäßige Gewalt dazu hetten / und ſolches zu dergleichen Sachen als du etwa meinen möchteſt/gebrauchen/als daß ſie dieſes Werck von ſo groſſen conſequen⸗ tien perturbieren ſolte.

Möchteſtu aber ja noch einen ſo verkehrten Willen von S. K. M. träumen/ ſo ge⸗

Warumb denn S. K. M. den Teutſchen Krieg biß⸗ her eyferiger als dieſes Werck fort⸗ geſetzet: ſo denn gebühr⸗ lich von S. K. M. zu er⸗ kennen.

Daß wegen deß Teutſchē Krieg/ in quemcunque eventum / S. K. M. dieſe Comp. deſto mehr Urſach habe handzuhabē.

Fernere ab⸗ ſurditet ſol⸗ cher Gedan⸗ cken S. K. Maj.

so gedencke doch; daß derselb nicht practicabel seyn würde/und daß die Gewalt hier
ermangeln/ja deroselben gantz unmüglich seyn wird die Compagny umb das ihrig
bringen:: Denn (ich wil geschweigen daß das Geld ja in vier Jahren erst sol ein
bracht werden/und niemand die andern Termine herzu bringen würde/wann m
sich an die ersten etwa vergriffen hätte) es sol ja das Geld jederzeit meist an Schif
Kauffmans-Wahren/ꝛc. angeleget werden/ehe es in die Cassa oder Cammer ko
met. Es wird auch jederzeit so wol Geld als Wahren in viel Länder und Städte
Cammern seyn werden/zerstreuet/und also wol das meiste davon unter S. K.
Gebiet und Gewalt nicht verhanden seyn. So wird es ja auch in so viel Oerter u
gleichsam in die gantze Welt herumb vertheilet und versäet seyn/da es S. Kön. M
nicht suchen oder finden werden können. Daß nun S. K. M. umb eintzeler Po
Willen ein solches begehen/und die Compagny vergewaltigen solte/ist nicht so u
müglich/aber vielmehr ungläublich. Es hettest aber du dich auff solchen Fall dein
Theils dabey wenig Schadens/weil derjele über die allgemeine Compagny lieffe/u
also wegen der Güter so du in deinem Hause absonderlich besitzest/mehr Gewalt v
S. K. M. zu befahren: und könte man derhalben solche Phantasien wol fahren lass

Daß auch dergleichen zu verüben S. K. M. in alle Wege unmüglich seyn würde.

15. Woher das Geld hiezu aufzubringen.

XV. Die fünfftzehende und vornehmste Schwehrigkeit in dieser Sache e
stehet wegen deß Geldes: Und wenn hiezu nicht Rath geschaffet würde/so wäre es
les umbsonst was geschrieben und gedisputirt wird; Denn mit leerem Beutel ist ü
zu Marckt gehen/und mit Vögeln fängt man Vögel. Denn so sagen die meiste
zu dieser Sache gehört Geld/Teutschland aber ist anjetzo arm und erschöpffet.
nun zwar nicht ohne/daß die Teutschen Lande wol zimlich außgesogen seyn mögen
weiß ich doch gewiß/wenn man nur einen guten und vereinigten Willen zu diese
Werck hat/daß es an Geldmitteln dazu nicht ermangeln sol/vermeine auch solche A
schläge und Anleitungen zu thun/daß dieselbē nicht schwehr auffzubringen fallen solle
Ob ich auch die Gelegenheit aller Orten so eigentlich nicht weiß/auch in nieman
Beutel gesehen; so finde ich gleichwol gute indicia, daraus abzunehmen/daß Teutsc
land so gar arm an Geld nicht seyn mag/als ihm wol mancher einbilden möchte. U
Anfangs nun so ist hiebey zu bedencken.

Daß das Abnehmen der Nahrung nicht eben alzeit aus einem Geld-Mangel herrühre.

Daß die Klagen wegen Mangel und Abnehmen der Nahrung nicht eben allz
aus einem allgemeinen Geld-Mangel herrühren: Denn es kan sich wol zutragen/d
mancher sein Geld im Kasten hat/und nicht wissen mag/woran er dasselbe bey solch
Zeit legen möge/dabey er etwas gewinnen und erwerben könne. Es kan aber sol
Abnehmen der Nahrung unter andern wol entstehen aus Sperrung und Unsicherhe
der Passagen/Ab- und Zuführen; denn dadurch die Inländischen Wahren liegen ble
ben/nichts gelten/noch mit andern frembden Wahren verstochen oder verwechse
werden können; So mangelts auch darüber offtmals an solchen Wahren/daran no
etwas wol zu erwerben wäre; Etliche Handlungen nehmen darüber gar einen ander
Cours, wie droben mit mehrem gedacht.

Daß auch weder dadurch noch durch das Kriegswesen das Geld nicht eben alzeit aufm Lande komme.

Und ob auch gleich viel Leute hierüber in Armuth gerathen/so folget darum
nicht/daß das Geld gar aus dem Lande sey: Dann auch durch ein verderbliches Krieg
Wesen das Geld nicht eben aus dem Lande geführet/sondern so wunderbarlich herum
unter die Leute im Lande zerstreuet und zertheilet wird/daß offt der jenige das mei
hat/der es am wenigsten weiß zu gebrauchen; Und hat man ja viel Exempel für A
gen/daß viel Leute durch diß Kriegs-Wesen sind reich worden/da die meisten aber si
mit deme wol noch nicht äussern/daß sie diese Zeit über zusammen gerafft haben: He
gegen aber so mangelt es offt denen/die ihren Nutzen damit stifften können; dan
nenhero nothwendig so grosse Klagen erspringen müssen. Solte nun dieses Mitte
sich also ereugen/vermittels welchem kein Pfenning in Teutschland ungebrauchet un
unfruchtbar liegen dörffte/so würde es allgemach wiederumb zu einer gleichen Außthei
lung kommen/und sich bey jedermann Nahrung wiederumb finden.

So verstehe ich auch/daß wenn jemand auff ein gutes Pfand/beneben Ver
heissung eines grossen Zinses von 10. 15. 20. Thaler ꝛc. pro cento, Geld entlehnen

wol

volte / daß er daſſelbe in vielen Städten und Oertern noch wol bekommen würde. Es erſcheinet ja auch auß dem gemeinen Pracht / und Uberfluß in Kleidungen / in Speiſe und Tranck / und was ſonſt auff Wolluſt und delicatezza gewendet wird / daß bey vielen ja noch überflüßige Mittel verhanden ſeyn müſſen. Wie viel Geld wird auff Steinichen / auff Beinichen / auff gülden und ſilbern Schnürlein und dergleichen / auff rariteten, auff allerhand Klapper- und Narrenwerck unnützlicher Weiſe verſpildert? Wie viel wird ſonderlich von Jungen Leuten und zwar mehrentheils in frembden Landen / verſchwendet und durchbracht? Ja wie viel Leute ſind die ihres Geldes anderſt nicht als zu ihrer Narrheit zu gebrauchen wiſſen: So nicht dieſes Orts iſt mit mehrem zu erzehlen. Und wann ſichs etwa begeben ſolte / daß Wein / Korn / und andere Kauffmannſchafften ſchleunig auffſteigen / und alſo viel daran zu erwerben ſeyn ſolte / ſo würde man gewiß ſehen / daß kein Geld gebrechen würde ſolche Wahren in groſſer Menge vor-auffzukauffen / und die Teurung alſo zu vermehren.

Daß vielen Anzeigungen nach in Teutſchland nicht ſo groſſer Geldmangel als man eher meinet.

Dem allem aber ſey wie ihm wolle / man hat ja ſo eben nicht ſo lauter groſſe Summen zu dieſem Werck vonnöthen / viel kleine machen auch ein groſſes / und wenn in unſern vier Jahren nicht mehr hiezu zuſammen bracht würde / als in einem Jahr biß hieher und ferner an Kriegs-Laſten und Contributionen auffbracht werden mus / ſo hette man ſchon Geldes gnug hiezu. Es mag auch nun ein jeder ſelbſt erachten / welches den Leuten ſchwehrer fallen wird / in vier Jahren ſo viel zu erſpahren zu dieſem Wercke / oder in einem Jahre ſo viel und mehr heraus zu langen zum Kriege. Denn was jemand alſo zu dem Krieg gezwungen herauß geben mus / das hat er nie widerer zu gewarten / und hält es jederman für gar verlohren: Was aber hiezu geben wird / geſchicht aus einem freyen Willen / und auch darumb umb ſo viel deſto lieber / und hat jederman daſſelbe ſeinem Belieben nach / nicht allein von andern dafür wider zu empfangen / ſondern dabey ſolche Hoffnung / daß er von deſſen Frucht und Gewinn wol die ermelten / Contributiones in den folgenden Jahre / ſo ſie noch länger wehren ſolten / wird bezahlen können / wie anderswo auch angereget worden.

Daß hiezu nicht mehr nöthig / als ſo viel etwa eines Jahres bißher gewöhnliche contributio außträgt: da doch dieſes viel leichter auffzubringen.

Und zwar / was darffs ſo gar viel Wort / wir haben ja in dieſem und andern ein gnugſames Exempel für Augen in Holland. Daſſelb iſt gewiß vor etlichen Jahren viel ein ärmer Land geweſen als anjetzo Schwaben / Francken / Meiſſen / Marck / Heſſen / Sachſen / Hollſtein / Pommern / Meckelburg / Preuſſen / ꝛc. oder einige ander Provintz in Teutſchland ſeyn mag: nichts deſto weniger hat man daſelbſt allgemach ſo viel Mittel gefunden / daß ſie / neben Fortſetzung deß beſchwehrlichen groſſen Kriegs nicht allein die Oſt-Jndianiſche / Weſt-Jndianiſche auch die Norder Compagny zum Wallfiſchfang / angerichtet / ſondern auch ihre Handlungen und Seefahrten faſt über den gantzen Erdenkreiß außgebreitet: Darüber auch an Reichthumb und Macht dergeſtalt zugenommen / daß ſie dißfalls mit keinem Land in der Weld zu vergleichen: So denn daher alles entſtanden / daß ſo gute Ordnung jederzeit angeſtellet und Fleiß ins gemein angewendet / auch allerley Standes Perſonen mit Fleiß dahin alzeit getrachtet / daß bey ihnen gantz kein Geld müßig und unfruchtbar ligen möchte; Dannenhero bey ihnen Adel und Unadel / Bürger und Bauer / ja Dienſtboten / Knechte und Mägde ihr Geldlein ſo ſie immer erübrigen mögen / in Handel-Compagnyen und Schiff-Außrüſtungen / oder uytreedingen wie ſie es nennen / zuſammen tragen / und alſo ein Gewerbe damit treiben. Daß nun Holland anjetzo ſo reich iſt / das iſt es nechſt Gott durch ſolche Seefahrten worden / darunter dann ermelte Compagnyen das wenigſte gewiß nicht eingebracht.

Exempel: an Holland / ſo vor dieſem viel ärmer / als jetzt noch einige Provintz in Teutſchland.

Wenn Teutſchland anjetzo dergeſtalt als Holland zuſammen thäte / würde man nicht wiſſen wo man mit allem Gelde hin wolte. Wenn auch nur die Handelsleute in Teutſchland etwa den vierdten / ſechſten oder zehenden Theil ihres Gewerbs und Handels / und alſo ohne deſſelben Verhinderung hiezu auſſetzeten: Wenn die jenigen alle / ſo ein groſſes Einkommen haben / ein Stück davon hiezu vortheilten: Wenn gemeine Bürger und Handwercks-Leute wöchentlich / und alſo vier Jahr

Wie des Geldes ſo viel auffzubringen / daß jedweder Provintz auch

nach einander/ein gantz weniges dazu verspareten/ dazu sie dann / durch gute und flei-
viel Städte/ ihre Cam̃ern/ Stapel/oder doch Verwalter haben können. sige Unterrichtung von dem Werck/ wol gebracht werden könten/ so würde noch meh
als allzu viel Geld zusammen gebracht werden. Wenn eine jedwedere Provintz i
Teutschland/als Pommern/Meckelburg/Marck-Brandeburg/Hollstein/Sachsen
Hessen / Westphalen / Meissen / Francken / Schwaben / Pfaltz und andere Fürsten
thumber / Graffschafften / Herrschafften / ꝛc. Wenn auch ein jedweder Stadt a
Stralsund/Stetin/Bremen/Braunschweig/Lüneburg/Embden/Nürnberg/Au
spurg / Franckfurt / Straßburg / Ulm / Erfurth / Leipzig / Berlin/ Dreßden/Hall
Würtzburg/ꝛc. Einen Uberschlag macheten/ wie viel Leute daß in ihrem Gebiet od
Stadt wären / die wöchentlich einen Ortsthaler / wie viel / die einen halben Thale
wie viel die einen Reichsthaler erspahren/und ohne allen ihren Schaden gar wol entra
ten/ und zu diesem Werck einbringen könten / so würde man befinden / daß ohne de
jenigen / was einer oder der ander sonst mehr von seinen Gütern an dieser Handlun
seines Vortheils halber/ anlegen wolte / ein jedwedere Provintz / ein jedwedere solch
oder viel geringere Stadt dadurch allein / oder doch mit ihren umbgräntzenden Or
tern/ so viel würde zusammen bringen können/ daß sie respectivè ihre Cammern od
Stapel/oder zum allerwenigsten ihre besondere Verwalter bey diesem Werck würde
haben können.

Was solche Provintzen oder Städte dessen gebessert.

Wie aber ein solches Land oder Stadt / die also ihre eigene Cammer / Stape
oder zum wenigsten Verwalter bey solchem Werck hätten / dabey prosperieren kön
te/ mag ein jedweder selbst ferner bedencken: das ist gewis / daß sie den Schaden / de
sie durch das Kriegswesen bißher gelitten / hiedurch in kurtzen überwinden würde/we
ches sonst in langen Jahren gewislich wol nicht geschehen kan/ durch die ordinar
Handlungen oder Landgüter.

Daß aber diese viel-grosse Summen und Posten hierzu kommen werden.

Welches aber zwar nicht dahin gemeinet/als wenn wolhabende Leute und son
derlich Handelsleute eben nicht mehr/als nur so viel wie gedacht/ hieher wenden solten
dann das wäre wol etwa gnug einen Handel mit Schwefel-stöcken oder Aalshäute
anzufangen / aber nicht ein Werck ihr Hauß dadurch zu unterhalten/auch ihre und de
gantzen Stadt Nahrung dadurch in Flor zu bringen; wil aber hiemit nur so viel sagen
daß in allen Städten/wenn gute Ordnung dißfalls angestellet / ja wenig Leute so un
vermögen / die nicht / wie gedacht / ein Jahr lang täglich zu solcher nutzbahren Sach
einen Batzen oder Groschen solten aussetzen können. Und wenn ein jedweder Bürge
oder Handwercksmann/ oder wer er wolle / dasselbe / was er also wie gesagt / gleichsa
unvermerckter Weise zu diesem Werck aussetzen könte/auff einen solchen Gewiñ ausse
hätte / so würde ihme dasselbe ohne alle seine Mühe und Arbeit offt wol so viel als sei
ordinari Handwerck oder Gewerb in die Küche bringen/dadurch er denn seine ordinar
Hanthierung etwa verbessern/oder seinem Gutdüncken nach seine Sachen zu einem gu
ten Stande und Flor bringen könte. Und hette also hierinn ein jedweder gleichsam ei
Zweckmühle/darauff er in allem Fall/wenn ihm sein Handwerck / Ackerbau oder an
der Gewerb etwa feil schlagen solte/ nechst Gott sich zu verlassen hätte. Daher dan
wenn ich nun bedencke/wie viel Leute hohes und niedriges Standes in einem jedweder
Land und Stadt sonder Zweiffel gefunden sollen werden / welche dieses Werck nich
nur also wie etwa eine verlohrne Sache halten / oder wie zu einem Glücksspiel etwa
von deme/daß sie sonst wol entrathen wolten/auffsetzen / sondern ihres eigenen grosse
Vortheils und Gewinnes halber mit beyden Händen darnach greiffen / und wol ei
gutes und grosses Theil ihrer Nahrung darauff bauen / dadurch auch sich und die ihri
gen zu unterhalten / und sich beneben ihrer Stadt und Land in einem guten Stand
zu bringen gedencken werden / so kan ich anderst nicht meinen / als daß man sich vie
16. Ob nicht das Geld so zu ehe zu dieser Sache dringen / als daß etwa eines Mangels dißfals zu befürchten seyn
wird.

XVI. Gleich wie aber in allen andern Dingen die Leute sehr geneig
seyn aus einem äussersten und contrario ins ander zufallen / also finden sich allhie
auch

ch etliche/die fürchten/daß man gar zu viel Geld zu dieſer Sache bekommen würde.
a ſprechen dieſelben/ſo dieſes Werck ſolte fortgehen/ſo würde jederman zufallen und
n Geld dabey haben wollen: Inſonderheit die reichen Leute/bey denen man ſich noch
wa Geldmittel zum Krieg erholen könte/die würden mit Gewalt zufahren / und ihr
eld alſo über See weg ſchicken; da doch ſolches alles mit viel beſſerm Rath zu Fort-
zung des Kriegs / Bezahlung der unwilligen Soldateſca / und alſo/ da das Feuer
n näheſten brennet/damit zu leſchen / angewendet werden könte: würde alſo nach-
als der Krieg ſchläfferiger fortgehen; die contributiones würden nicht können gege-
n werden; die Soldaten/wenn ſie erführen/daß man das Geld noch aus dem Lande
er See weg ſchiffete / würden meutenirern / und was dergleichen mehr: darauß ſie
nn ſchlieſſen / daß es jetziger Zeit rathſamer ſey die Compagny anſtehen zu laſſen.

Kriege nötiger und nützlicher wäre / Uicher wird verwendet werden.

Hierauff iſt Anfangs die Antwort: daß ſie vermeinen/ es würden die Leute viel
ber und mehr Geld in dieſe Compagny verwenden / als zum Krieg heraus geben/ da-
m bin ich mit ihnen gar eins. Denn wer ſiehet nicht / daß alles das jenige / ſo zum
riege hergegeben oder contribuiret wird / anderſt nicht geſchiehet als gezwungen/
d mit groſſen Querelen; Und ſuchen die Leute ſo viel Außflüchte/ als ſie immer mö-
n/ſolches als eine Laſt von ſich zu ſchieben/ oder ſo viel immer müglich/zu mindern.
nd zwar ſo hat es ja auch gantz ein andere Beſchaffenheit mit deme/ſo zum Krieg von
n Leuten mus auffgebracht werden/und dem jenigen/ſo in dieſe Kauffhandlung ver-
endet werden möchte: Dann jenes halten die Leute/weñ ſie es außgeben/als zu gleich
Capital und intereſſe verlohren; und müſſen es ja auch auß ihrer Nahrung gäntzlich
trathen/und dero wegen/wenn ſie bey ihrem Stande bleiben wollen / ſo müſſen ſie
hen wie ſie es machen/daß ſie bey ihrer Handthierung ſo viel erübrigen / als ſie hiezu
n wiederum außgeben und entbeeren müſſen/damit ihr Capital nicht abneme/und alſo
r Haußweſen von Tage zu Tage geſchwächet werde. Was aber einer oder der
nder in dieſe Kauffhandlung beſtätigen möchte / damit wird er gedencken ſeine Nah-
ng für ſein Weib/Kinder und gantze Haußhaltung zu ſuchen / nicht anderſt und noch
ol mehr und ſicherer als in ſeiner anderen Handthierung: ja er wird die Hoffnung ha-
n / eben damit ſo viel zu erwerben / daß er künfftig die contributiones und derglei-
en Laſten davon bezahlen/ und dabey ſich und die ſeinigen noch deſto ehrlicher unter-
lten könne: Dannenhero ſich wol Leute finden ſollen / die/ wenn ſie die Sache recht
rſtehen / den gröſten Theil alles ihres Vermögens freywillig hieher zu bringen/ und
ch bey ſo gewünſchter Gelegenheit noch wol dazu glückſelig ſchätzen werden / welche
ergegen zum Kriege wol nicht einen Thaler ſchuldig/ noch mit dem geringſten willig
eweſen wären.

Daß zwar hierzu ener und mehr Geld könne gefunden werden/als zum Kriege.

Daß man aber gedencken wolte/es würde auff dieſe Weiſe den Kriegs contri-
utionen etwas abgehen/ wenn die Leute alſo freywillig ihr Geld in dieſe Handlung
gen: darinn fehlet man ſehr weit: Denn es wird ja ein jeder der hieher etwas ver-
enden wolte / daneben und zuvor gedencken müſſen/ wie er ſeine Schulden und ſon-
erlich Kriegs contributiones abſtatte; und dannenhero / wer dergleichen Kriegs-
euern / als die vor allen andern richtig gemacht ſeyn wollen / mit ſeinem Gelde abzu-
agen hätte / der würde die Compagny wol müſſen bleiben laſſen. Man hätte ja
ch eben die Zwangsmittele die contributiones herauß zupreſſen die man jetzt hat;
nd ob einer oder der ander auff ſolchen Fall nicht eben Geld im Kaſten haben möchte/
würde er aus der action oder Recht daß er an der Compagny hat / eben ſo leicht und
her Geld machen können / als aus andern ſeinen Handlungen / oder außſtehenden
Schuden In dem ja von niemand erfordert werden mag ſolcher Kriegs contributi-
nen halber ſein Vermögen jederzeit in ſeinem Kaſten müßig und unfruchtbar bey-
mmen zu haben.

Den gewöhnlichen Kriegsmitteln aber dadurch nichts abgehen / ſondern mehr zu wachſen.

Zu dem / ſo iſt auch gantz ein irrige Meynung/als wann durch dieſes Werck das
Geld würde aus dem Lande geführet werden: Denn man nicht willens iſt einig
Geld oder doch gantz wenig mit ſich in obbemelte abgelegene Länder zu führen /
ſondern

Das Geld auch hiedurch nicht aus dem Lande geführet wird.

sondern vielmehr auß demselben zu holen: Indeme das Geld/ so zu dieser Comp. zusa
men gebracht wird / meistentheils in Teutschland an allerhand einheimische Wahr
Früchte und Manifacturen oder Handwercke angeleget/ und solche Wahren herna
mals in gedachte Länder geführet/ und entweder Geld oder andere viel köstlichere S
chen darfür eingebracht werden sollen; daß also das Geld nicht aus dem Lande komt/ s
dern nur aus einer Hand in die ander und unter die Leute geräth; und durch solche V
theilung wol eher aus derer Leute Kasten/ die es nicht zu gebrauchen wissen/ denen Leut
zutheil werden wird / die es mehr benöthigt/ und eben davon hernachmals ihre Cont
butiones entrichten/ und ihre Nahrung fortsetzen können. Und eben darauß v
schwindet auch/ was von Unwilligkeit der Soldaten gedacht worden: Denn sie h
zu die geringste Ursach nicht haben/ weil wie gedacht/ auff diese Weise/ den Contribu
onibus nichts abgehen darff: sondern vielmehr / so wol anjetzo bald wie obgedacht/
sonderlich ins künfftige Mittel geschaffet und Geld zu wege gebracht werden kan /
durch die Soldatesca sol bezahlet werden.

Daß nicht müglich auff diese Weise das Geld zum Kriege zusammen zubringen: noch nützlich solches auff einen Hauffen dal in zu verwenden.

Wann aber jemand gedencken solte / man könte solches Geld / wie es etwa
der Company in eine Summa zu hauff gebracht werden wird / zum Kriege zusam
bringen / und dazu mit grösserm Nutz gebrauchen; das wolte etwas thörlich falle
und würde er zu verstehen geben daß er dieser Sachen wenig erfahren wäre. Denn/ w
gemeldet / durch was Mittel wolte man solche Summen Geldes zum Kriege zusa
men bringen von freywilligen Leuten / die nichts dazu schuldig sind (denn die schul
gen Kriegs und andere Steuren bleiben einmal wie das andere in ihrem Gang) als
etwa zu dieser Sache möchten gesamlet werden? Ja ob man auch gleich das Geld/
im gantzen Lande ist/ alles mit einander also zu solchem Behuff auff einen Hauffen br
gen könte/ so würde doch nicht eher rathsam seyn/ dasselbe alles zusammen zugleich a
den Krieg/ dergestalt zu verwenden / als wenn man gantz gewiß versichert seyn kön
daß man dem Kriege als bald damit seine Endschafft machen / und den Frieden dies
Jahr noch wieder-bringen könte: Und auff solchen Fall möchte man auch noch etlich
massen Ursach haben/ dieses Werck biß auff eine andere Zeit zu verschieben. Diew
man aber dessen nun nicht versichert seyn kan: so mag ja ein jeder Vernünfftiger leic
erachten / daß man nicht weniger auff die Erbauung deß Landes und erhaltung d
Nahrung in allen Ständen / als auff den Krieg selbsten zu sehen hat: Denn im w
drigen Fall würde man gewiß nichts als den äussersten Verderb in allen Ständen v
ursachen / sich ohnmächtig machen und alle Kräffte zu glücklicher Vollführung d
Krieges ihme selbst benehmen.

Daß hieran so viel gelegen als an solchen Krieg selbst.

Auß welchen allen sich dann unfeilbar schliessen lässet / daß nichts im We
seyn mag/ warum man diese vorhabende Sache noch länger auffschieben solte/ sonder
daß vielmehr an derselben ehister Beföderung und würcklicher Fortstellung dem geme
nen Wesen auch so viel gelegen als an dem Krieg selbsten. In Betrachtung daß m
diesem Werck / ohne alle Verhinderung oder Schwächung der ordinari Kriegsmi
teln/ durch solche Mittel/ welche wie obgedacht sonste dem Kriege doch nicht zu statte
kämen / und wol meistentheils unfruchtbar und müßig liegen blieben / eine sotha
Macht zur See kan auffgebracht werden/ welche über die unsägliche Reichthümbe
und jährlichen Einkommen / die sie zu Unterhaltung des Krieges / er wehre so lang
wolle / als ein unerschöpfflicher Brunn stetig kan dargeben/ nicht allein Teutschland
sondern auch das Königreich Schweden/ auff allerhand Fälle/ mehr in Sicherheit st
len kan/ als der gantze Krieg zu Lande immer thun mag. Geschwiegen anderer Di
ge und Ursachen / die allhier nicht dienen außdrücklich angeführet zu werden.

17. Ob auch müglich oder nöthig den Leuten

XVII. Möchte aber jemand ferner sagen: die Sache ist an sich selbsten gu
und habe weder ich noch iemand etwas dawider zu sagen / wie wird man aber de
Leuten solches einbilden können / und wie wird müglich seyn so viel Köpffe unter e
nen Huth zubringen? Demselben antworte ich kürtzlich: daß solches in Warhe

zwar

ar ſchwehr gnug iſt / ich auch über denſelben Mühe und Arbeit bißher gnug auff h genommen/auch vielerley Judicia, Wiederwertigkeit/ Haß und Neid/ auch wol ſpötte der Leute über mich gehen laſſen/ zu Zeiten auch zwar darüber faſt müde und droſſen worden bin / jedoch mus ich gleichwol ſagen/daß es bey frommen und ver- ifftigen Leuten niemals ſo gar ſchwehr zugangen. Es iſt aber dieſes auch eine übri- Sorge/in dem es gantz ohne Noth/daß jederman das Werck dermaſſen begreiffe/ er auch Theil daran haben wolte ; denn was wolte man mit allem Gelde anfan- ? Wird derhalben gar gnug ſeyn/wenn Fürſten/Herrn/Obrigkeiten in den Städ- / Prediger/und die vornehmſten und verſtändigſten unter den Kauffleuten und irgern/daſſelbe einnehmen/ durch derer Ermahnungen und Exempel andere gnug- gewonnen und herzu gezogen werden ſollen. Daß aber dergleichen Vereinigun- /Geſellſchafften/oder Verbündtnüſſen in den Teutſchen Landẽ auch ſo gar unmü- h/ungewöhnlich oder unbekant nicht ſeyn/ſolches läſſet ſich ja unter andern erſehen dem alten löblichen Bund und Geſellſchafft der erbarn Hanſe Städte ; ſo dann/ onderheit vor allen Zeiten / gutes Theils auff die Handlung mit angeſehen/und die- anjetzo bevorſtehenden Werck nicht gar ungleich.

dieſes alles einzureden/ und ſo viel Köpffe hiezu zu vereinigen.

Ob auch gleich gar kein Menſch mehr zu dem Werck zubringen ſeyn möchte ; ſich auch gantz Teutſchland davon abſonderte ; ſo darff doch niemand dencken/daß darumb zu rück bleiben wird/oder daß es S.K.M. von Schweden an Geld und an- n Mitteln hiezu gebrechen würde. Es darff ihm auch niemand einbilden / daß .K.M. eben ſo gar viel daran gelegen / und daß ich darumb allhier ſo viel Wort ge- uchet habe / die Leute dazu zu bewegen / als ob ohne der Teutſchen Geld das Werck ht groß und weitläufftig gnug werden könte. Denn S.K.M. wie offt gedacht/ iche Jahr zuvor daſſelbe angefangen / ehe Sie einen Fuß oder einige intention nach eutſchland gerichtet/ und dergleichen Fortgang und Zuſtand der Sachen / den ſie jetzo durch gantz wunderſame Gottes Schickungen erlanget/wol nicht geträumet ben. Es hat aber S.K.M. als ein weiſer/ vorſichtiger und Heroiſcher Herr/daſ- be nicht darumb angefangen / daß er es hernach wolte bleiben laſſen ; auch nicht umpsweiſe/ſondern aus wolbedachtem Muthe/und auff gnugſame zu vorhero ange- gte und überſchlagene Rechnungen. Daß er aber anjetzo Teutſchland/ ſo fern be- ädiget / iſt auff mein inſtändiges Anhalten / und abſonderliches Abſehen ſo ich bey r Sache gehabt/und zu Bezeugung ſeiner väterlichen affection gegen die Teutſchen tionen geſchehen.

Daß ſolches ſo viel nötig bereit geſchehen/und das Werck nicht verbleiben würde/wenn ſchon Teutſchland gantz nichts dazu thäte.

Es iſt ſonſt in Schweden allein bereit ein zimlich groſſes Capital von hohen d nidern Standes / Weltlichen und Geiſtlichen Perſonen eingezeichnet / und mehr zu gehörige Mittel vorhanden. Liffland/und was der König in Preuſſen hat/ſind eichfalls dazu zu treten / auch ihre beſondere Cammern dabey zu haben / reſolviert : rauß denn zugleich erſcheinet/daß ich auch keine kleine Summen dazu bringen werden. Wie auch aus S.F.G. des Hertzogen von Pommern Schreiben zu erſehen iſt/ſo ſind S.F.Gn. auch ſonderlich die Stadt Stralſund / Stetin und andere Städte des Wercks auch ſehr begierig. So hat man auch Vermuthung/ daß die Stadt Dan- ig ſich deſſelben mit groſſem Ernſt theilhafftig machen wird/wenn von S.K.M. der lben ihre eigene Cammer zu haben erlaubet werden möchte ; ſo wol darumb/daß ihre Nahrung auch ſonſten abnimmet/als ſonderlich darumb/weil man damit umbgehet/daß er gantze Kauffhandel auff der Baltiſchen oder Oſt-See/in dieſe Compagny gleich als n ein Corpus gepracht werden ſol/und dannenhero die Städte ſo aus derſelben bleiben/ ehr übel daran ſeyn werden.

Wie fern es bereit damit kommen in Schweden/ Liffland und Preuſſen. Beym Hertzoge von Pommern : Der Stadt Stralſund und Stetin. Dantzig.

Welches denn gleichfalls auch die vornehmſte Conſideration der Stadt Embden iſt/ warumb ſie auff meine Anleitung biß daher unterſchiedliche Schreiben an S.K.M. abgehen laſſen/und darinnen unterthänigſt und inſtändig gebeten/ daß ſie n dieſes Werck auch mit möchten begriffen werden / mir auch groſſe Verheiſſungen gethan / wenn ich ihnen ſolches bey S.K.M. zu wegen bringen könte. Und ob auch

Embden: die auff allen Fall ein beſonder Geldmittel hiezu benennet.

gleich

gleich dieselbe biß daher wegen vieler Unfälle sehr verarmet und abgenommen/ so wil
doch gar gern so viel zum wenigsten als zu einer Caſſier vonnöthen/nehmlich 1500
Thaler/zusammen bringen. Ob sie auch unter ihrer Bürgerschafft aus freyem W
len so viel nicht finden möchte/ wil der Rath eine gewisse Anlage unter dieselbe hi
machen/und das übrige dergestalt/aber anderst nicht als zu der Leute ihrem selbst ei
nen Besten/vollend aufftreiben.

So dann we der bey derselben noch andern/gestalten Sachen nach/ unbillig.

Welches denn zwar weder deroselben/noch einiger andern Stadt/wenn
es ihr ablernete/und dergleichen auff allen Fall nach Gelegenheit/auch vor die Ha
nehme/im geringsten übel gesprochen werden könte. Denn ob gleich dieses Wer
wie offt gesagt/an sich selbst so ein sehr gutes und köstliches Werck ist/so wird es d
allenthalben Feinde und Wiedersprecher gnugsam finden: Indeme viel Leute gef
den werden/die gleichsam verredet haben Gutes zu thun/und nichts gutes verri
wollen als gezwungen/und die lieber mit Schinden/Wucher/und allerhand Ungere
tigkeit/sich nähren wollen/als mit Ehren und Redligkeit weit ein mehres gewinn
wenn solches neben ihnen auch andern zu gute kommen solte. Wann nun ein St
oder Obrigkeit vernünfftiglich absehen und erkennen solte den grossen Nutzen
Auffnehmen/darinn ihr Gemeines und eines jedwedern Privat-Wesen dadurch ge
then würde/wenn sie auch in ihrer Stadt oder Lande eine Cammer bey diesem We
haben solten/hergegen aber den Schaden auch vermerckten/darinn sie verfallen w
den/wenn sie solches unterliessen und versäumeten; Es wären aber in ihrer Stadt
che verkehrte/schädliche/wiederwertige/eigennützige/eigensinnige/oder blinde und al
re Leute/die solches auß einer oder der andern Ursach hinderten/oder ja auß Einfal
ihre Köpffe nicht bringen könten: so würde es warlich für keine Gewalt oder Unbillig
gehalten werden können/wenn eine solche Obrigkeit auff einen solchen Fall derge
ihrer Republiquen besorglichen grossen Schaden verhinderte/und hergegen dero
ben Allgemeinen/und eines jedwedern Privat-Nutzen auch mit Zwang beförder
Denn ja einer Obrigkeit Ampt ist/der Boßheit und Unwissenheit ihrer Unterthan
durch allerhand Wege abhelffen/und wenn alle Leute fromm und weise wären/so wü
man keiner Obrigkeit viel bedürffen.

Daß auch ohne deren Zuthun S. K. M. gantz allein solches auffzuführen wol vermöchte.

Dieses wird gleichfalls darumb auch nicht gesagt/als wann S. K. M. oh
Zuthun gedachter Landen und Städte/als: Preussen/Pommern/Embdem/ꝛc. o
anderer an der Ost-See gelegenen Oerter/ dieses Werck nicht hinauß führen wür
Denn so GOtt der Allmächtige S. K. M. fernern guten Succeß in diesem Kr
verleihen solte/wer wolte dißfalls an seiner Macht zweifelen: Solte er aber/das G
gnädiglich wol verhüten wird/unten liegen/so würde er nichts eyferiger treiben/als
ne Macht zur See anzurichten/wie oben mit mehrem: solte er Friede machen/so w
de er die Mittel dazu anwenden können/die er anjetzo in dem Kriege verbrauchet.

Besondere Geldmittel für S. K. M. auff allen Fall.

Dabey ich dann noch kürtzlich dieses zu bedencken geben wollen/wie viel Gr
schafften/Herrschafften/Aempter/Städte/Dörffer und andere Einkommen und B
neficien S. Königl. Maj. viel Jahre nach einander/in Liffland/Preussen/Teuts
land/unter seine wol-verdiente Beampten außgetheilet/so jährlich viel hundert tause
Thaler tragen/ohne welchem aber sie zuvor und noch/doch wol Mittel zu leben h
ten. Welcher nun unter diesen allen würde so undanckbar und unbescheyden sey
der nicht etwa eines Jahrs Einkommen zu diesem Werck mit anlegen solte/nur ein
wenn er sehe/daß S. K. M. so eine besondere affection darzu hette; viel mehr abe
wenn S. K. M. solches außdrücklich von ihme auff allen Fall begehren solte. Z
geschweigen so vieler anderer dero Kön. Maj. hohen und niedern Beampten und de
jährlichen Einkommen.

Andere Geld-Mittel für S. K. M. auff alle Fall.

Endlich so gebe ich auch dieses einem jedwedern nicht nur obenhin zu besi
nen: weil S. K. M. gantz nicht gewohnet ist/dero gefaste resolutiones nicht fortz
setzen/und was sie einmal angefangen nachmals ungethan zulassen; Ob nicht auff alle

Fa

l dieſelbe S. K. M. dero Belieben nach guten Fug und Recht / auch gnugſame
acht und Gewalt in Handen hätte in dero an ietzo ſo vielen mächtigen Landen und
bieth/ zu dieſem dero aller Stat und Wolfarth ſo hochnötigen und nützlichen Werck/
it zuſammen zu treiben / allerhand Mittel und Wege desfalls zu erfinden und zu
chen/ und alſo ſo viel als man benöthiget/ für ſich ohne iemands Zuthuung und par-
pation zuſammen zu bringen/ und nachmals wohl nur beſonders ſich und ſeine Erb-
e damit zu beneficiren. Auff welchem Fall dann Capital und Gewinn alles deſſen
man alſo dazu hergelanget hätte / wie aller andern Steuern verlohren ſeyn / und
aus freyen Willen mit eines ieden groſſen Nutzen hieran hätte können gewendet
den/ daſſelbe würde auff ſolchem Fall aus Zwang und mit deſſen gäntzlichem Ver-
/ dazu heraus gegeben werden müſſen. Und würde alſo eben dadurch die Nahrung
Kauffhandel aus den Städten/ durch ihr eigen Geldt/ weil damit anderswo trafi-
erct werden würde/ vertrieben werden; An Statt deſſen/ daß Sie ſonſt/ wenn ſie
willig dazu geweſen wären/ eben dadurch hätten erbauet und zu ſonderbahren Auff-
men gebracht werden können; Welches aber nun beſſer ſey/ dieſes zu erwehlen oder
es zu befürchten/ iſt nicht ſchwer zu urtheilen.

XVIII. Uber das alles ſo habe ich biß daher viel Leute angetroffen/ ſo die Sache
hlich approbieret: Und wider dieſelbige nichts vorzubringen gewuſt / als nur mei-
Perſon wegen Beyſorge getragen/ und zu mir geſaget: Ihr ſeyd ein alter betagter
ann/ wenn ihr uns plötzlich ſoltet abgehen / ſo wäre das gantze Werck verſchüttet/
wir würden in Gefahr wegen unſers Geldes gerathen: Und darumb meinen ſie ſey
beſſer nie angefangen.

XVIII. Ob des Autoris Alter und plötzlicher Todesfall nicht alles zu Waſſer machen könne.

Daß nun dieſe Leute gebührlich ſorgen dem ihrigen wohl fürzuſtehen / ſolches iſt
ntz löblich: Es wil aber in dergleichen Sorgfältigkeit das Mittel genau in Acht ge-
mmen ſeyn/ daß wir nicht entweder auff die eine Seite gerathen in die übrige Sor-
/ dafür uns unſer HErr Chriſtus warnet/ oder auff die andere Seite in die Epicuri-
en Gedancken/ als ob alle Sachen in der Welt durch ein blindes Glück / wie ſie es
nnen/ regieret würde/ und alſo in denſelben keine menſchliche Vorſichtigkeit oder gu-
Rath Statt finde. Welche gantz unchriſtliche Meinung dann heutiges Tages in
ler Leute Hertzen/ inmaſſen aus ihren Reden zu ſpühren/ ſehr überhand genommen.
annenhero dann man in allem Thun und Vorhaben GOtt zuforderſt in ſeinem
ort zu Rathe ziehen/ ſeine Vernunfft und Vorſichtigkeit als ein von Gott verliehe-
s und ihme gefälliges Mittel gebrauchen/ eine reſolution faſſen/ und dieſelbe getroſt
rtſetzen/ und das übrige und Außgang Gott dem HErrn heimſtellen ſoll: Und nim-
er aus den Gedancken laſſen/ daß derſelbe ſeiner Göttlichen wunderſamen Weißheit
d Gerechtigkeit nach alle Dinge regiere/ ſo daß wir in ihme leben / ſeyn und beweget
erden/ und ohne ſeine Göttliche providentz nicht ein Haar von unſerm Haupt noch
n Sperling vom Dache fallen mag. Und ſo wir dieſes in ſo geringen Sachen nun
derzeit bedencken müſſen / wie viel mehr ſoll ſolches geſchehen in dieſem bevorſte-
nden ſo hochwichtigē Werck/ dergleichen wol in der Welt nie mag vorgenommen ſeyn.

Daß man nur das ſeine zu thun und das übrige der allweiſen Regierung Gottes heim zu ſtellen.

Sollen derowegen nicht unbillich dencken und ſagen mit Gamaliel Act. 5. 29. Iſt
s Werck aus Menſchen/ ſo wird es vergehen/ iſt es aber aus Gott/ ſo wird es nichts
indern. Und ſo nun GOtt dem HErrn auch etwa nicht belieben würde/ daß ſein
aus durch mich umb meiner Sünde willen ſolte erbauet werden/ wie er zu David ſag-
1. Paral. 23. v. 8. Und er mich darüber auch aus dieſer Welt wegnehmen möchte / ſo
ürde es ihme auff ſolchen Fall gewis an einem Salomone nit mangeln / der mit mehr
eißheit uñ höhern Gaben beſeliget/ ſolches zu einem guten Anfang ſolte führen helf-
en. Solte ihm auch gefallen durch meinen Todt dieſes Werck gäntzlich zu nicht zuma-
hen/ ſo geſchehe des HErrn Wille / als welcher beſſer weis was uns nütz und gut iſt/
ls wir ſelbſt.

Als der dieſes groſſe Werck nach ſeinem Gefallen wohl außführen wird.

Dieſen übrig ſorgfältigen Leuten aber deſto klärer zu bezeugen / daß ihre Sorge
eßfals unnütz und unnötig iſt/ ſo gebe ich ihnen zu bedencken; daß wenn ſie die Menſch-

Daß der Menschlich. Sterbligk. wegen man nichts Gutes unterlassen soll: Der Autor auch so alt und schwach noch nicht.

liche Sterbligkeit bey allen Dingen der Gestalt betrachten / und in solcher Betrac-
tung das jenige/was sie sonst gut befinden/unterlassen wolten/so würden sie schwerli
einige Sache jemahls anfangen: Denn wer kan sie eines einigen Menschen/ er s
jung oder alt/ja ihres eigenen Lebens nur auff eine Stunde versichern? Wie auch s
ner dieses: Das Alter oder die Jugend/so nach den Jahren gerechnet wird / das w
nig bey der Sache thun: Denn nach dem Sprichwort siehet man so bald ein Kalbf
als Ochsenhaut zu Marckt tragen. Und wann man darauff sehen wolte / kan ich wo
sagen wie Caleb zu Josua / Ich bin heute 66. Jahr alt / und befinde ich mich an
noch so frisch und starck als vor 40. Jahren/da ich die West Ind. Compagny in Nid
land erst zur Hand nahm: So daß ich dem gemeinen Lauff der Natür nach / nicht a
lein dieses Wercks Anfang / sondern desselbigen völligen Stand und Fortgang g
wohl erleben könte.

Daß kein *Privatus* deswegem im geringsten zu sorgen habe: Noch daher Schaden zu fürchten.

Und zwar wenn diese Sach nur einmahl zum Anfang und Gang gebracht /
wird an meiner Person auch so gar viel nicht mehr gelegen seyn. Denn wie droben g
dacht/so bald die Gesellschafft geschlossen / die Verwalter bestellet und vereydiget /
soll denselben alles/was ich etwa sonderliches in so langen Jahren gesamlet und erfa
ren/unverborgen seyn. Daraus denn auch zugleich ferner erfolget / daß keiner Priva
Person desfalls an meinem Leben oder Sterben das Geringste gelegen/ und dieses
ne gantz unnöthige Bekümmernis; Denn/wie gleichfalls anderswo angezeiget / es
diese Beschaffenheit hat/daß nur die Einzeichnung der Nahmen und einer gewiss
Summa Geldes anietzo vorgenommen/und darauff die Gesellschaft geschlossen/Ve
walter erkohren / und das gantze Werck in guter Ordnung allerseits richtig verfasse
hernachmahls erst ein gewisser Termin zur Einbringung des viedten Theils der ei
geschriebenen Summa/durch einhellige Bestimmung der Participanten, angesetz
und darauff stracks fort zur Sache geschritten werden soll: Daß also niemand ein
gen Heller aus seinem Beutel hiezu außgeben darff / biß daß das gantze Werck nu
mehr zum vollkommenen Stande gebracht / und man meiner nicht viel mehr bedürf
tig.

Ob auch allerhand vielfältige hiezu behörige Sachen bey der Hand: als

XIX. Schließlich so sind noch etliche in denen Gedancken; Wenn es nun zu
Treffen kommen/und man die Hände nun ans Werck legen wolte / so würde man d
grossen Mängel allererst befinden; Es würde an guten Seehafen/an Schiffen/an V
ctualien, allerhand Kauffmans Wahren/an erfahrnen Schiffleuten / Botsgeseller
und anderm Volck/und vornemlich an verständigen Verwaltern/ein grosser Mang
sich erweisen/alldieweil andere Nationen in diesem allen für uns einen grossen Vorte
hätten. Welches zwar alles nach der länge zu widerlegen ich ferner keine Mühe au
mich nehmen mag/inmassen ich in meinem außführlichen Bericht das Gegentheil
allem gnugsam erwiesen. Kan aber anderst nicht sagen/als daß solche Gedancken be
den Unverständigen gar zu einfältig / bey den Naßweisen Klüglingen aber gar zu ve
messen und frech sind. Denn wie solte man doch fast gedencken können/daß S. K. M
in Schweden/und die Herrn Reichs Räthe/und dann auch ich selbst/der ich ein so gro
ses Werck anzurichten mich unterstanden habe / dasselbe solten angefangen / und nich
erst gnugsamen Uberschlag gemacht haben / wo man solche nöthige Sachen alle her
nehmen könte, also daß man ihres vermeinten klugen Nach Raths anietzo etwa allerers
darüber begehren oder bedürffen solte: Dem guthertzigen Leser aber gantz keinen Scru
pel zu hinterlassen/können auch diese Stück mit ein paar Worten noch berühret wer
den.

Gute Seehaven.

Was die Seehaven belangen / hat Teutschland allein an der Ost: und Wes
oder Nord See ohne Schweden/derselben so viel und so gut / als einig Land in Euro
pa: Wiewohl in Schweden allein/desfalls auch gantz kein Mangel. Von Schiffen

Schiffe.

hat man bereit einen grossen Theil in Vorrath: Die uns noch mangeln möchten/ kan
man das erste Jahr zu kauffen oder zu mieten wohl haben. So können auch das erste
Jahr bald in 4. 5. oder 6. Monden in S. K. Maj. und confœderirten Landen von

Emdden

Embden anzurechnen biß nach Narva in Liefflandt und die gantze Finnische und Schwedische Cüsten 50. und mehr grosse Schiffe/und förderst in den folgenden Jahren mehr gebauet werden: Und zwar in so gutem Kauff nebst allen behörigen Sachen/daß sonst an selben örtern unterschiedlich Schiffe gebauet/und nach Holland umb Profit willen verkauffet werden. So sind es auch gar wunderbarliche Einbildungen/daß in vorgenanten Landen/die viel andere Länder mit Fleisch/Butter/Brodt/Grützen/Erbsen/Bonen/etc. speisen/man nicht bequeme und gnugsame Victualien finden solte/die Schiffe dieser Comp. damit zuversehen; Und ob gleich an einem oder andern Orth nicht so grob starck Viehe seyn möchte/auff so ferne Reisen einzuschlachten/so ist doch solches an dem andern zu finden. Die Schwedische Butter wird zwar mehrentheils vor nicht gut gehalten/mangelt ihr aber nichts mehr/als daß sie nicht recht außgewircket wird; Durch gute Anordnung aber der Verwalter/und durch gute Außarbeitung kan sie so gut gemacht werden als in Holland oder Preussen. An Kupffer/Eisen/Leinwand/grob Tuch oder Laken/ꝛc. haben wir ein grosses Vortheil vor allen andern andern Nationen. Allerhand Victualien. Allerhand Wahren.

Was belanget Zimmerleute/Schmiede/Faßbinder/wird man umbs Lohn und Geldt genug haben können/denn wo ein Aaß ist da samlen sich die Adler. Derer Leute so ferne Seefahrten verrichtet/sind in Teutschland ein ziemlich Theil vorhanden/bedürffte man darüber mehr/könnte man sich solcher von aussen gar leicht erhohlen: Und zwar dürffen alle Schiffleute nit bald Steuerleute seyn. Das gemeine Schwedische Botsvolck aber ist vielen andern Nationen/ihrer Willigkeit und Gehorsambs wegen/und daß sie wenig zu Meutereyen geneigt/vorzuziehen; Ist auch gar leicht abzurichten/wenn es mit Speiß und Tranck nur wohl unterhalten wird. Als andere Nationen ihre ferne Schiffarthen angefangen/haben sie auch so erfahrne Leute nicht gehabt/als sie nun haben: Was sie gelernet haben/können wir auch lernen. Des andern allerhand Volcks wird man Jährlich keine so grosse Heere von vielen tausent Mannen/wie man etwa dencken möchte/bedürffen. Und ob das gleich wäre/würden sie vielleicht so bald und eher zur Seefarth/als zu einem Heerzuge/da denn auch zwar kein sonderbahrer Mangel gespüret wird/zusammen zu bringen seyn. Und haben sich Leute gegen mir erboten/sie wolten mir wohl in die tausent gesessene Haußwirthe allein/zu dieser Sache so bald sie fortgienge liefern. Europa ist sehr gros/und werden wir ohne sonderbahre Wahl allerhand Leute/so nur redlich und nicht faul seynd/gebrauchen können. Handwercker. Erfahrne Schiffleute. Gemein Bootsvolck. Volck so man in die neuen Länder überführen kan.

Daß es an verständigen Verwaltern so wohl in den See/als andern Städten/gebrechen solte/wird niemand auch befürchten dürffen. Denn ja ein jeder Verwalter nicht alles/sondern einer auff dieses/der ander auff jenes sich wird verstehen dürffen: Und wird genug seyn/daß ein ieder Verwalter auff die Handlungen und Wahren/so in seiner Stadt oder seiner Cammer einzukauffen und hergegen wiederumb zuverkauffen/Verstand habe: Solche Leute aber werden in einer ieden Stadt ja gefunden/und von den Participanten außersehen werden können. Die sich auff Außrüsten der Schiffe verstehen/möchten etwa ein wenig seltzam/in den Seestädten aber doch auch wohl zu finden seyn. In vielen Cammern so nicht an der See gelegen/wird man derselben auch gar nicht bedürffen: In den andern wird auch mehr nicht als etwa in iedweder einer von nöthen seyn/und kan eine Cammer der andern mit solchen Leuten in allen Fällen außhelffen. Es haben auch bereit unterschiedene solche Leute ihre Dienste S. K. Majest. præsentiret, die nicht allein auff Außrüstung der Schiffe/sondern auch auff ferne Schifffahrten und allerhand Handlungen guten Verstand haben. Von diesen können andere/und unter ihnen selbst einer von dem andern/was er nicht weis/lernen. Verständige Verwalter.

Und das sey hiemit/was ich den Teutschen Landen/und einem iedwedern insonderheit zu gute/absonderlich aber für die Evangelische Stände/Fürsten/Herrn und Städte/an den Tag zu geben für gut befunden habe/der gäntzlichen Hoffnung/es Beschluß und Ermahnung an den Leser cum voto.

es werde ein iedweder hieraus S. K. M. meines allergnädigsten Königs und He
wohlgeneigte Vergönstigung und treuhertzige Meinung erkennen/nicht in den W
schlagen/auch meine Mühe und Arbeit/so ich zu diesem Werck auff mich genomm
auch ferner noch/so es von nöthen seyn würde/einen oder den andern von diesem ode
nem Punct umbständlicher und näher anzuweisen / auff mich zu nehmen bereitwi
bin/ihme angenehm und gefällig seyn lassen: Zweiffele auch keines weges/es werde
jedweder in seinem Christlichen Gewissen / so er dasselbe recht erforschet / diese Sa
für gut/nützlich und sehr nothwendig achten und halten müssen / und dannenhero s
Pflicht gegen GOtt im Himmel/wie auch S. Kön. M. von Schweden / und ein
weder gegen seine absonderliche Obrigkeit abzulegen, keine vorsetzliche oder unbedac
same Verhinderung solchem Werck machen / sondern viel mehr alle Beförderu
thun: Auch eben dahero seine eigene und der Seinigen Wohlfarth nicht muthwi
verwahrlosen und versäumen / noch die Posteritet in einen so unverantwortlic
Schaden/der allen denen Landen und Städten ungezweiffelt entstehen wird / so di
Zeit verächtlich versäumen/und durch Anrichtung ihrer besondern Cammern/Sta
oder Verwalter / etc. dieses Werck sich nicht theilhafftig machen / setzen und stür
helffen.

Bitte sonst den Barmhertzigen GOTT von Hertzen Grunde / Er wolle al
frommen Christen/hohes und niedriges Standes/die Augen also öffnen / daß sie d
ses hochwichtige Werck nach Würden erwegen und begreiffen/ auch ihre Hertzen
hin gnädiglich neigen/daß sie solches zu seines heiligen Nahmens Ehre / zum Wo
stand der Teutschen Lande/und ihren und ihrer Nachkömling allgemeinen Nutz u
Besten/aus allen ihren Kräfften handhaben und befördern/und endlich/weil von ih
alle gute Gaben kommen und erbeten seyn wollen / daß er seinen reichen und
milden Segen zu diesem gantzen Werck gnädiglich verleihen
wolle/ AMEN.

Wilhelm Usselinx.

INSTRUCTION

Oder

Anleitung:

Welcher Gestalt die Einzeichnung zu

der neuen Süder Compagnie / durch Schweden und nunmehr auc
Teutschland/zu befördern/und an die Hand zunehmen; Derselben auch
mit ehesten ein Anfang zu machen.

ALle Fürsten / Herrn/Städte und Communen, so über de
gemeinen Nutzen / den jedermänniglich vorhin von diesem Werck zu
gewarten hat / einen absonderlichen und Privat-Nutzen und Auffne
men/gerne vor andern/ihren Landen und Untersessenen daraus gönne
und anrichten wollen: Werden das Privilegium, zu sammt der Am
pliation, auch für sich in ihren Landen approbieren und bekräfftigen / dasselbe zu gem
gen publiciren; Und dabey mit Anschlagunge öffentlicher Patenten oder auff ande
Weise wie iedes Orths herkommen/einem iedwedern kundt thun: Daß nach dem le
ten Decembr. des 1633ten Jahres niemand mehr eingenommen werden soll.

Darnach können sie aller Orthen tüchtige Personen so wohl aus dem Adel al
Bürgern / in Städten als auffm Lande / verordnen und bestellen / welche die jenigen
s

sich in diese Compagnie zu begeben Lust tragen/ sich einzeichnen lassen; Also daß sie
wisse Tage in der Wochen dazu benennen/ in welchen sie zu diesem Ende sitzen wol-
1: Es sollen auch gedachte Personen völlige Macht haben/ die Leute zu sich zu be-
heiden/ sie von diesem Werck zu unterrichten: Und dabey zu ermahnen/ daß ein jeder/
inem Vermögen und aller Gelegenheit nach/ dasselbe befördern wolle.

So auch Leute von Ansehen oder Vermögen verhanden/ so diesem Werck/ auff
as Weise es wolle/ zu wider wären/ kan der Magistrat eines ieden Orts das beste bey
r Sachen thun/ dieselben anders und besser zu disponieren: Dann/ weil es an sich
lbst zwar eine sehr gute/ bey vielen aber eine neue/ übel gehörte/ und unannemhliche
Sache ist/ mag man ihme Anfangs eine geringe Mühe nicht verdriessen lassen/ die Leu-
dazu zu persuadieren und zu bewegen.

Vornemlich sollen die Pfarrer und Prediger ieder Orten die Sache zu erst recht
nnehmen und wohl erwegen: Und wann sie befinden/ daß sie zu GOttes Ehre/ und
Beförderung des gemeinen Nutzen gereichet/ dieselbe ihren Gemeinden bey allen Ge-
genheiten vortragen/ sie dazu vermahnen/ und dabey zu verstehen geben/ daß ein ied-
weder schuldig und verpflichtet sey/ dieselbe seinem Vermögen nach befördern zu helf-
n: Sie köndten auch derselben in den gemeinen Gebeten mit gedencken; Ebener
lassen/ wie im Königreich Schweden geschehen: Da ein absonderlich Gebetlein zu
iesem Behuff gestellet/ und nach den Predigten verlesen worden.

Ferner zu Vermeidung unrichtiger Weitläufftigkeit und confusion so vieler un-
rschiedenen Nahmen/ in der Compagnie matricul oder Buche; So können in einer
den Stadt absonderliche matriculen oder Bücher gehalten werden: Es kan auch
wohl eine iede Zunfft ihr besonder Buch haben/ da sie ihre Leute hinein verzeichnen:
Welche nachmahls nur unter einen Titul oder Nahmen in das GeneralBuch der
Compagnie können gebracht werden: Daraus dann noch ein Vortheil erwächst; Daß
nemlich/ wann die Außtheilung des Gewinnes geschiehet/ nicht ein iedweder absonder-
ich von nöthen hat den Verwaltern der Compagnie nachzulauffen: Sondern dieselbe
ey seinem Magistrat oder Zunfftmeister finden kan.

Es köndte auch wohl ein iedwedere Privatperson/ er sey wer er wolle/ seinem Be-
lieben nach eine besondere polize oder Buch machen und mit seinen Befreundten und
Bekanten zusammen dahinein zeichnen/ damit sie also über solche von ihnen zusammen
gebrachte Summa hernachmahls einen Verwalter nach ihrem Sinn/ und dem sie am
meisten zutraueten unter einander selbst erwehlen und bestellen köndten.

In dieser Einzeichnung aber muß nicht immerzu einer auff den andern sehen/ und
gedencken/ wenn der gezeichnet so wil ich auch zeichnen: Inmassen denn auch keine
Ordnung wegen Standes Hoheit oder præeminentz dißfals in einige Betrachtung
gezogen werden muß: Denn wie der eine Heut/ der ander Morgen/ vorfallender Gele-
genheit nach/ sich einschreiben wird/ also werden sie in solcher Ordnung ohn einigen fer-
nern Respect im Buche verbleiben: Und der erste dem Sprichwort nach voran gehen/
Inhalts des Privilegii der Kühe in Hollandt. Nachmahls aber so wird derselbe der
die gröste Summa eingezeichnet hat/ bey der Comp. der gröste Edelman seyn und das
meiste in derselben gelten und vermögen/ ohne einige Ansehung/ ob er ausser dem Adel
oder Unadel/ hohes oder niedriges Standes sey.

Dieweil auch unter diesem Werck eine allgemeine Wolfarth/ und derer sich ie-
dermänniglich/ niemand außgeschlossen/ zuerfreuen haben kan/ gesuchet wird: Als sol-
len so wohl kleine/ als grosse Summen eingenommen werden; Und können dannenhe-
ro auch die Schultheissen oder Pfarrer auff den Dörffern die Einzeichnung verrich-
ten/ nöthige Register darüber halten/ und die gantze Summa in gesammt unter einen
Titul in die näheste Stadt einbringen: Die es nachmahls ferner in dieselbe Stadt/
darinn ihre Cammer seyn soll/ und also in solcher Cammer Buch einliefern wird: So
kan alsdann die Außgabe des Profits wiederumb an solche Stadt oder Dorff/ gleicher
massen in einer Summa gethan werden.

So aber jemand/der eine ziembliche Summa einzeichnen würde / den Gene
Büchern der Company mit Nahmen einverleibet seyn wolte / deme soll dasselbe ni
verweigert werden.

Wann die Austheilung des Gewinns ob handen ist / soll männiglich durch A
schlagung offentlicher Billeten kundt gemachet werden : Wie viel von 100. gefall
und welchen Tag solches geschehen solle : Damit also niemand verkürtzt oder verv
theilet werden könne.

Die jenigen so die Particular Register der Einzeichnung und Austheilung
Städten und Dörffern halten/sollen besoldet werden/nach dem die Principal Par
cipanten für billich erachten mögen.

Wann der Tag der Einzeichnung verflossen/soll man fortfahren in Erwehlu
der Verwalter/nach Verfassung des Privilegii. Alle Communen nun / oder and
particulier Leute so einbringen 500. Reichsthaler/sollen Macht haben eine Person
zuordnen/ihrentwegen solcher Wahl beyzuwohnen : Wie auch gleichfals/zu Ende
Jahres/der General-Rechnung.

Die Städte/die so hoch mit ihrem Capital nicht kommen / daß sie allein ihre
gene Cammer haben könten/sollen sich zu andern Städten fügen mögen : Und dofe
dieselben also ingesammt die 150000. Reichsthaler zusammen bringen : Alsdann a
zusammen eine Cammer Inhalts des Privilegii formieren/ und dieselbe ihrem G
düncken nach entweder an einen gewissen und beständigen Orth hin verlegen/ oder ei
umb die ander in ihrem Gebieth haben.

Ebenmässiger Gestalt mögen auch solche zusammenhaltende Städte/die auch
so ingesamt zu einer besondern Cammer noch nicht gelangen mögen/nach Gelegenh
ihres Capitals/auff 50000. Reichsthaler/einen oder zween Verwalter zusammen ve
ordnen mögen : Doch aber also / daß im Fall sie auff gedachte 50000. Reichsthal
zweene setzen/die beyde mehr nicht als eines einigen ordinari- Sold zu empfangen h
ben : Es wäre dann/daß solche Cammer sothane zween Verwalter / auff ihre partic
lar-Kosten höher besolden wolte.

So aber einige Länder oder Städte mehr Verwalter/ihrem Antell nach/hätte
als sie zu der Handlung/so in ihren Städten getrieben werden köndte / bedürfftig w
ren : Die sollen Macht haben / etliche derselben in eine Seestadt einzustellen / ihren
wegen daselbst zu handthieren: Dann es sich nicht wol reimen wolte/daß jemand Ve
walters gage einheben solte/und nichts darfür verrichten: Als zum Exempel es wäre ei
Land oder Stadt/die hätte einbracht 300000. Reichsthaler ; Dieselbe vermöchte nu
Inhalts des Privilegii, sechs/oder respectivè zwölff Verwalter zu haben ; So aber i
ihrem Landt oder Stadt/es vielleicht etwa an der Helffte wohl gnug seyn möchte/kön
nen sie die übrigen etwa in eine Seestadt einsetzen/und daselbst eine besondere Camm
und Correspondentz halten. So aber eine Seestadt nicht mehr auffbrächte/als 15000
Thaler/die soll nothwendig auff jede 50000. Thaler / zween Verwalter verordnen
Weil drey Verwalter zu wenig seyn wolten eine Kammer in einer Seestadt gebühr
lich zu versehen.

Im Fall wegen des ietzigen Kriegswesen die Cammern an etlichen Oertern nich
köndten auffgerichtet/noch der Handel wohl angestellet werden : So mögen die jen
gen/die in solche Pläve sich gezeichnet haben/ihre Cammer auff eine Zeitlang/an einen
andern bequemen Ort verlegen ; Und wann Gott eine gnädige Veränderung schicke
möchte/dieselbe von da wieder weg in ihre Stadt / oder wohin es ihnen gefällig seyn
wolte/versetzen.

Ingleichen verstehet sich auch / wann eine Stadt / die eine Cammer hat/ von
Feinden erobert werden möchte /(welches Gott gnädig verhüte) daß sie dieselbe nach
mahls in vorigen Stand bringen möge: So bald durch Friedens Tractation oder auff
andere Weise die Stad wiederumb erlediget würde: Inmassen dann auch der Schad/so
ihr also zugefüget worden/nicht ihre Cassa allein/sondern der gantzen Company betref
fen soll.

Wann

Wann dieſe Wahl der Verwalter vollendet/ſo ſollen die Haupt-Participanten/ [m]it den Verwaltern/jeder Orten/zuſammen kommen / und Rath unter einander hal[t]en/auch gewiſſe Tage in der Wochen beſtimmen/in welchen die Verwalter allzeit ih[r]e gewöhnliche Zuſammenkunfften halten ſollen: Und mit einander rathſchlagen und [be]wegen/auch eines gewiſſen Schluſſes ſich vereinigen/was ſie ihres Theils der Com[p]any zum beſten/ auff der inſtehenden General-Verſamlung zu proponiren und vor[z]utragen haben: Was nemlich für Handlungen bey ihnen fallen; Was für Handwer[k]e am meiſten im Schwang/und ferner anzurichten wären; Was für frembde Güter [a]m meiſten ihrer Oerter verloſet und verhandelt werden köndten. Die Seeſtädte auch [so]llen einen Überſchlag machen / was für Schiffe bey ihnen kömen gebauet werden; [W]ie viel/und was für Art Holtz und andere Zubehörungen darzu verhanden / etc.

Wann ſolches gnugſam verrichtet/ſoll man aller Orten gewiſſe Perſonen abord[n]en/ſo auff die General-Verſamlung erſcheinen: Mit vollkommener Inſtruction [v]on allem deme/ſo oben vermeldet: Damit allda alſo ein ieder das ſeine gnugſam vor[b]ringen/und ins gemein eine gute und gewiſſe Reſolution gefaſſet werden könne.

Und weil Teutſchland nunmehr mit in dieſem Werck begrieffen wird/ſo kan man [s]ich auch eines gewiſſen Orts beſinnen und vereinigen/wo die bequemeſte Gelegenheit [s]eyn möchte/gedachte General-Verſamlung zu dieſem erſten mahle anzuſtellen: Wel[c]hes man auch bey Zeiten überall außſchreiben und kundt machen ſoll; So aber zuge[h]en und geſchehen ſoll ohn allem præjudicio, und Nachtheil deſſen / ſo das privilegi[u]m ſonſt mitbringet.

Und weil in dem privilegio verſehen/daß eine jede Cammer ihrem Belieben nach [e]inen Verwalter ſtellen mag in die Cammer zu Gothenburg; So werden dergleichen [g]roſſe uñ General-Verſamlungen ſonſt nit viel mehr von nöthen ſeyn/ſondern die fern [a]bgelegene Cammern/werden ihre Meinungen auff die außgeſchriebene Puncten / ih[r]en Abgeordneten nach Gothenburg/oder in eine andere Seeſtadt da als dann ſolche [G]eneral-Verſamlung angeſtellet ſeyn möchte/ einſchicken.

Was die Überſchrifft oder Vorrede / in den polizen, Büchern oder Regiſtern/ [d]arunter man ſich einzeichnen ſoll / belanget: Wird darzu keiner ſonderbahren Weit[l]äufftigkeit oder eigentlichen Abfaſſung von nöthen ſeyn; Und kan man ſie etwa auff [f]olgende Weiſe ſtellen:

Wir Unterſchriebene/ſind in Gottes Nahmen zu frieden/und geloben in Krafft [d]ieſes / auffzubringen und in die neue Süder Compagnie einzulegen eine gewiſſe Sum[m]a Geldes/als ein jeder hierunter verzeichnen wird: Und zwar in den vier nachfolgen[d]en Jahren/alle Jahr nemlich einen vierdten Theil: Und ſolches alles auff den Inhalt [u]nd in Anſehung des privilegii, ſo höchſtſeeligſte S. K. M. von Schweden / Aller[h]ochwürdigſten Angedenckens/ ſelbiger Compagnie allergnädigſt verliehen.

Die Einzeichung an ſich ſelbſt/kan etwan in dergleichen Form geſchehen.

Ich N. N. gelobe zu dieſer Compagnie/und zwar in dieſe oder jene Cammer / ꝛc. [e]inzubringen eine Summa von ſo oder ſo viel/etc.

Dofern aber jemand noch nicht als bald ſich erklären wolte/ in welche Cammer [e]r ſein Geldt zuhaben begehret/kan er ſolche Benennung der Cammer biß auff die letzt [v]erſparen.

So jemand für andere gute Freunde und zugleich für ſich ſelbſt einzeichnen wil/ oder nicht gerne ſehen möchte daß jederman wiſſe / wie viel Geldes er herein einleget: Der kan alſo ſchreiben: Ich N. N. und meine Conſorten verheiſſen ſolche und ſolche Summa/ꝛc. Oder/ Ich gelobe für A. A. ſo viel: für B. B. ſo viel/etc.

So aber einer oder der ander gar etwan Bedencken haben möchte/ſeinen Namen in dieſer Compagnie bekannt zu machen/der kan durch jemand anders / deme er ſo viel trauet/ſich einzeichnen laſſen / und nachmahls / wann ihme etwan ſolches gelegen ſeyn möchte/daſſelbe auff ſeinen Nahmen abſchreiben und anzeichnen laſſen.

Beylage

Beylage etlicher Brieflichen Urkunden.

An den Leser.

GUnstiger Leser / die Ursachen so mich beweget haben nachfolgende Sachen no
hiebey anzufügen / sind insonderheit gewesen nachfolgende/als nemlich: Dam
man daraus klärer und mit mehr zu ersehen habe 1. Daß ich vor dieser Zeit e
Angeber / Stiffter und Beförderer gewesen der bekandten und berühmbten We
Ind. Comp. in den Niderlanden/und es mir dannenhero für keine Vermessenheit a
zurechnen/daß ich mich anjetzo unterfangen darff der Hoch Teutschen Nation desfa
Unterricht und Anweisung zu versprechen: In Ansehung / daß die Niderländer/ d
doch sonst wie Professores, und die berühmtesten Meister in dem Kauffhandel und Se
farth seyn/den Anfang und Unterricht dieses Wercks von mir haben. 2. Daß die U
sachen/warumb solche Comp. bißher wenig gute Succeſs gehabt/und nicht grossen N
tzen geschaffet/nicht herfliessen aus dem Werck an sich selbst/sondern aus desselben üb
ler und unrathsamer Verfassung/ wider meine eingewandte / vielfältige / treuhertzig
wohlgegründte/und unwidersprechliche Anweisungen/Warnungen und Vermahnu
gen. 3. Daß meine hierinnen mit mehrem gedachte Reise in Holland eine von den vo
nembsten Ursachen gewesen/warumb dieses Werck bißher so lang angestanden/und z
rück gehalten worden. 4. Daß ich gnugsame und rechtmässige Ursachen gehabt hab
Holland gäntzlich zu verlassen/und mich von dannen hinweg zu wenden.

DEmnach ich nun etliche Jahr bereit in Schweden in S.K.M. Dien
bestallung mich auffgehalten hatte/ bin ich Anno 1629. nach der von d
West Indianischen Company unter dem Admiral Peter Heintz erhalt
nen ansehnlichen Victori in Eroberung der reichen Spanischen Flott
von S.K.M. aus hochwichtigen Bedencken an die Herrn General St
den verreiset/mit nachfolgenden Commendation und Credentz-Schreiben:

COPIA Lit. D.

Commendation und Credentzschreibens von S.K.M. von Schwe den/an die Herrn General Staden.

GUSTAVUS ADOLPHUS, DEI GRATIA SUECO
rum, Gothorum & Vandalorum Rex, Magnus Princeps Finnlandiæ, Dux
Esthoniæ & Careliæ, Dominus Ingriæ, &c.

ILlustres & potentes boni amici & fœderati: Insignis illa ab Hoste Hispano parta V
ctoria, qua vos & societatem Navigationis Americanæ ante menses aliquot in Indi
beare Deo visum est, facit, ut seriò vobis gratulemur; & pro eâ, quâ semper felicitat
vestræ fovemus progressus, affectione, præsentium vobis exhibitorem, Prudentem n
bis sincerè fidelem Wilhelmum Wſſelinx diligenter commendemus: quippe de cui
in rebus & regionibus Indicis peritiâ & nobis satis perspecta solertiâ nihil ambigimu
quin ad ulteriores in istas oras expeditiones magnum vobis allatura sit emolumentu
Amiciterque à vobis requirimus, ut dictum Wſſelinx benignè suscipiatis, & quæ supe
eiusmodi expeditionibus allaturus fuerit consilia & rationes non modò libenter aud
atis, sed etiam quantum in vobis est ope & auxilio promoveatis: indubii; quæcunqu
movet & molitur si apud vos locum invenerit, tùm in vestrum tùm in *totius oppre*
Christianitatis commodum & utilitatem evidenter sint cessura. Atque hisce vos DE
commendamus. Datum in arce nostrâ Stockholm die XXVII. Januarii Anno M. DCXXIX.

Gustavus Adolphus.

Liter

Literis hisce adjunctæ fuerunt aliæ à Regia Ipsius Majest. eiusdem tenoris, mutatis tem quoad personalia mutandis, ad Illustrissimum Principem Auraicum Fridericum nricum.

Zu Teutsch.

ustavus Adolphus von Gottes Gnaden der Schwe- n/Gothen und Wenden König/Großfürst in Finnlandt/Hertzog zu Ehesten und Carelen/ Herr zu Ingermanlandt/ etc.

Ohe und Mögende besonders gute Freunde/und Bundsgenossen/die herrliche wider den König von Spanien erhaltene Victory/damit Gott der HErr Euch und die Gesellschafft der Americanischen oder West Indianischen Schiffarthen r etlichen Wochen in den Indien gesegnet/beweget uns dahin/daß wir euch hiemit rtzlich Glück wüntschen/und zugleich der sonderbahren Affection nach/aus welcher r euere glückliche und gute Progres gern befördert sehen/Vorzeigern dieses Brieffs/ n Ehrnvesten und Wolerfahrnen/unsern lieben getreuen/Wilhelm Usselinx an euch hlich recommendiren wollen: Sintemahl wir keinen Zweiffel tragen/es werde selben sonderbahre Erfahrung in den Indianischen Wesen und Ländern/und uns ugsam erkannte Geschicklichkeit und Embsigkeit euch sehr viel behülfflich seyn kön- n/etwas ferners in bemeldten Oertern vorzunehmen und zu verrichten: Ist derowe- n an euch Unser freundliches Gesinnen/ihr wollet obgenanten Usselinx freundwillig fnehmen/und was er euch in dergleichen Sachen für Anschläge und derselben wohl- gründte rationes vortragen und an die Hand geben wird/nicht allein gern hören/ ndern auch so viel immer in euch ist/nach allem Vermögen befördern und zu Werck hen: Gantz nicht zweiffelendt/dofern dasselbe/was er vorgibt und in Sinn hat/bey ch Statt finden wolte/daß solches alles nicht allein zu euerm/sondern der gantzen be- ängten Christenheit Nutzen und Wohlfarth augenscheinlich gereichen werde. Ge- n in unserm Königlichen Schlos Stockholm den 27. Januar. Anno 1629.

Gustavus Adolphus.

Eben dergleichen Schreiben/nur mit Veränderung der Nahmen und Titul/ s S. K. M. zugleich auch mit abgehn an Printz Heinrich Friederich von Uranien.

Auff meine damahlige Ankunfft bey den Herrn General Staden/und Uberrei- ung obgesatzten Schreibens von S. K. M. sind von den Herrn General Staten/ r Herr Eck und der Herr Schaffer, rc. deputieret worden/mein Anbringen zu verneh- en/und sich mit mir zu unterreden; Und nachmahls auff derselbigen geschehene Re- tion nachgesetztes Decret von gedachten Herrn General Staten gemachet. Inmas- n dasselbe auch mir von dem Greffier Herrn Cornelis Müsch außgeantwortet wor- n/wie folget.

Lit. E.

xtract aus dem Protocoll der Resolution der hohen und mögenden Herrn General Staden der Vereinigten Niderlande auff Wilhelm Usselinx Unterredung mit dero Deputierten sub dato 17. Apr. An. 1629.

Nach dem der Herr Eck und andere deputirte, so Inhalts der Resolution vom . dieses/Unterredung gepflogen mit Wilhelm Usselinge/so aus Schweden anhero ngelanget/wiederumb berichtet und referiret haben/daß ermelter Usselinx sich hält ür den Stiffter und Beförderer der West Indianischen Company/und dannenhero ine Befriedigung und recompens, wegen solcher seiner gethanen guten Dienste be- ehret; Und wenn ihme dieselbe nach Billigkeit gelieffert worden/daß er sich aner- eut/ferner Anweisung und Eröffnung zuthun des jenigen/so ihm von der Gelegenheit er West Indien bekant. Und demnach nun desfalls Rath gehalten/ist gut befunden

worden/

worden/daß obgenanter Wsselinx sich begeben soll an die Versamlung der Neunzeh der vorgedachten West Indischen Company / damit bey denselben / so wohl was sei recompens, als sein ferners Anerbieten betrifft / aller Gebühr nach erwogen werd Datum 17. Apr. An. 1629.

Accordieret mit dem obbeschriebenen Protocoll.

Corn. Müsch.

Vorhergesetztes Decret oder Resolution der Staten hat damahls der darinn ermelter Versamlung der Neunzehen von mir nicht können eingelieffert werden. I dem ich wegen allerhand zur selbigen Zeit sich begebenden hochwichtigen Sachen/d zumahl in Diensten so wohl S. K. M. von Schweden/als sonderlich auch der Her General Staten/schleunig aus Niderland auffgebrochen und zu höchstermelter S K. M. damahls in Preussen verreisset. Demnach ich aber wegen vieler Zufälle na vielen Monden allererst wiederumb in Holland angelanget / und nach solcher mein Widerkunfft eine nochmahlige Unterredung mit der Herrn General Staten deputi ten Commissarien im Novembri Anno 1629. gepflogen / ist darauff nachfolgend Schreiben von hochgedachten Herrn General Staten an die Bewinthebber od Verwalter der Comp. in der Cammer zu Ambsterdam abgangen.

COPIA Lit. F.

Sendschreibens der Herrn General Staten an die Bewinthebber der Cammer zu Ambsterdam.

Die Staten.

Ehrenveste/etc. H. Wsselinx hat uns vorgetragen und gesuchet/ daß wir ihn so llen compensieren von wegen seiner guten Dienste / so er gethan hat in Befo derung Euer Liebe Company. Und weil wir uns versichert halten/daß E. L. hi von am besten werden zu urtheilen wissen/auch nicht zweiffeln an seinem guten Wille und affection zum Wohlstand solcher Company; Darinnen wir denn desto mehr ve stärcket werden durch sein Anbringen/daß er nemlich bereit sey fernere Dienste ders ben zu thun: Als haben wir nicht unterlassen können obgemelten Wsselinx hiemit a euch zu addressiren, Ersuchende und begehrende / daß E. L. seine gethane Dienste billiche und fleissige Achtung nehmen wollen; Und ihn lassen geniessen der Früchte se ner Arbeit/auch sein Vorgeben hören/und ihn in einer oder der andern Gelegenheit z Dienst der Comp. gebrauchen / Darauff wir uns denn verlassen. Act. 17. Novem Anno 1629.

An den Leser.

(Damit der Leser sich nicht irren lasse / so ist bey diesem Schreiben zu mercken daß durch meine fernere der Company angebotene Dienste nit verstanden werden mag als ob ich eine Dienst Bestallung oder Verwaltung etwa bey ihnen gesuchet hätte/d ich mich damahls bereit in S. K. M. von Schweden/meines Weiland Allergnädig sten Königs und Herrn/nunmehr hochseligsten Angedenckens/Dienst Bestallung w befunde: Sondern es mag das jenige / so ich ihnen noch ferner vorzutragen und anzu weisen mich anerbot/hiemit gemeinet seyn: Jnmassen denn auch sonst diese anhero ge satzte Copey/so mir außgeantwortet worden/also überall nicht lautet / als wie mir da Original zuvor vorgelesen worden.)

COPIA Lit. F.

Der Antwort/so die Bewinthebber oder Verwalter der Cammer zu Ambsterdam auff nechst vorhergesetztes Schreiben eingeschicket sub dato 3. Decemb. Anno 1629.

Hohe und Mögende Herrn:

H. Wsselinx hat für uns gebracht und angehalten/daß wir ihn wolten recompen siren wegen seiner guten Dienste/die er gethan haben soll zu Beforderung un serer Company; Und hat uns daneben eingelieffert Ener Hochmög. Send

schreiben

reiben an uns vom 19. Novemb. eben zu dieſem Ende und Behuff abgangen; Da-
auch mündlich zu verſtehen gegeben/daß meiſt alle ſeine Mühe und Arbeit in Auff-
tung ermelter unſerer Comp. dahin gemeinet geweſen/auch hinaus geſchlagen/daß
ich desfals mehr zu Dienſt E. Hochmög. oder dem gemeinen Weſen/ als unſerer
mp. gebrauchen laſſen. In Betrachtung nun/daß dieſes obgemelte Begehren vor
ſem bereit in unſerer Verſamlung der Neuntzehen abgeſchlagen worden/Jnmaſſen
von E. Hochmög. zu ſolcher Verſamlung geweſene Abgeordnete noch ingedenck
n werden/und daß ietziger Zeit die præſidirende oder dirigirende Cammer unſerer
mp. nicht bey uns/ſondern in Seeland iſt/und alſo auſſer derſelben von uns hierinn
hts kan verrichtet werden: Als bitten wir hiemit gantz unterthänig/ E. Hochmög.
uhen wollen uns entſchuldiget zu halten/daß wir weder hierinnen uns einlaſſen kön-
/noch auch was ſein ferners Anbringen/noch etliche Sachen zu Dienſt der Comp.
eröffnen/betrifft: Angeſehen er nicht für rathſam erachtet einige Eröffnung derſel-
anderſt zu thun/als in Gegenwart E. Hochmög. hiezu verordneten Commiſſari-
als die ſolches erwegen / und davon urtheilen möchten / wie ſie ihrem hohen Ver-
nde nach befinden würden. Hienechſt Hohe und Mögende Herrn/wollen wir Gott
ten umb beſtändigen Wohlſtand E. Hochmög. glückhafften Regierung/und wollen
zeit bleiben wie wir ſeyn

Euer Hochmögenheit Unterthänige

Ambſterdam den 3. Decemb. Diener

Anno 1629.

Die Bewinthebber (oder Verwalter) der Weſt Ind. Comp.
in der Cammer zu Ambſterdam.

Nach dem ich nunmehr mit der Rückreiſe zu S. K. M. umbgieng: Als
be ich noch zu letzt dieſe nachfolgende Schrifft hochgedachten Herrn General Sta-
eingegeben / und darauff meinen endlichen Abſchied aus den Niderlanden genom-
n.

COPIA Lit. G.

Der Schrifft ſo Wſſelinx den Herrn General Staten allerletzten übergeben
ſub dato Haag 15, Auguſti Anno 1630.

Aus dem Niderländiſchen von Wort zu Wort übergeſetzt.

An die Hoch und Mögende Herrn / die Herrn General Staten der vereinigten Niderlande.

Hohe und Mögende Herrn / Euere Hochmögenh. werden ſo wohl aus Recommendation und Credentz Schreiben S. K. M. von Schweden / als auch aus
relation und Bericht E. Hochmög. abgeordneten Commiſſarien: Wie auch
ner aus meiner ſonderbahren Deductionſchrifft/ſo ich E. Hochmög. ohngefähr im
ovemb. jüngſtverwiechenen 1629ten Jahres eingeliefert habe,/ die Urſache meiner
s Schweden Anherokunfft zur Gnüge verſtanden haben: Als nemlich E. Hoch-
ög. etliche Sachen vorzutragen / ſo nach Befindung und Meinung höchſtermelter
. K. M. zu der allgemeinen Wohlfarth und Auffnehmen dieſer vereinigten Lande
m höchſten dienlich und erſprießlich zu ſeyn erachtet worden: Dazu ich mich aber
cht anders anerbot als mit der Bedingung/daß E. Hochmög. deroſelben auch möch-
belieben laſſen/mir eine billige Recompens zu verordnen für die hochnutzbahre
ienſte, ſo ich dieſen Landen vor dieſem erwieſen in Auffrichtung der Weſt Indiani-
hen Company.

Dieweil aber E. Hochmög. ſolches damahls haben bewenden laſſen/habe ich mir
annenhero keine andere Gedancken gemachet / als daß ſolches daher rühre/daß E.
Hochmög. keine gründliche Wiſſenſchafft haben mögen der jenigen guten Dienſte/ ſo
h dieſen Landen vor deme in dieſer Sachen gethan habe: In dem nunmehr ungefehr
o. Jahr verfloſſen/da ich dieſe Sache zum erſten bey der Hand nahm / und dannen-
hero

hero die Herrn so neulich in die Regierung kommen/hievon wenig wissen können: De
jenigen aber so lange Zeit dabey gewesen/das Gedächtnis solcher alten Sachen leich
mag entfallen seyn. Und verhoffe demnach/es werde E. Hochmög. nicht unangeneh
seyn/daß ich deroselben in einer kurtzen Erzehlung etwas hievon vortrage zu dem En
de/damit E. Hochmög. dieser Sachen rechten Bericht einnehmen/ und also desto be
ser darinnen disponiren, und was recht und billich/erkennen und handhaben mögen.

In dem ich nun dieses verrichte / wil ich nicht lang erzehlen / wie ich etwa/ da ic
mich eine gute Zeit in Spanien/ und den Insulen Azores auffgehalten / angefange
nach einer gründlichen Erkäntnis und Wissenschafft des Zustandes und Beschaffen
heit der Indianischen Landen zu trachten/auch wie ich in solcher Wissenschafft/durc
Gottes Gnade durch stetswärende Arbeit und embsiges Nachsuchen nicht wenig zu
genommen.

So wil ich auch nicht viel Wort machen von der vielfältigen grossen Mühe un
Arbeit/die ich von Anno 1591. biß Anno 1623. (da die West Indianische Compan
allererst begahn zu Werck gerichtet zu werden) so wohl in so vielfältiger / mündlich
Unterredung/als auch in Außfertigung mehr als hundert schrifftlichen Discursen, Be
richten und deductionen diese Sache betreffend/auff mich genommen und außgesta
den: So wohl E. Hochmög. als unterschiedene Particular Provintzen und Städ
auch Privat Personen von diesem Werck gründlich zu unterrichten und sie dazu zu pe
rsuadiren.

Ingleichen wil ich auch vorbey gehen / wie viel und ansehnliche Versamlunge
dieser Sachen wegen angestellet / und wie dieselbe offtmahls bald biß zum Gang g
bracht und nachmahls so liederlich wieder zurück gesetzet worden.

Ich geschweige auch anietzo alle die Schaden / darinnen ich dieser Sachen w
gen gerathen; Auch alle die Schmach und Spott/ so mir deßwegen zugefüget.

Wie auch alle grosse promessen und hergegen auch feindselige scharffe Draun
gen/so mir gethan worden mich von diesem Vorhaben abwendig zu machen: Und wa
mir ferner für Widerwärtigkeit und Hindernis in den Weg kommen / ehe ich dies
mein Vorhaben zu Werck richten können.

Welches alles denn nach der Länge zu wiederhohlen / ein gantz weitläufftig H
storienbuch und E. Hochmög. zulesen verdrießlich werden würde. Wil derhalben a
ietzo nicht mehr als nur kürtzlich vorbringen/ auff was Fundamenten diese Company
gebauet/und wie sie endlich ihren Anfang gewonnen: Welches sich denn also verhäl

Nach dem ich vor verflossenen vielen Jahren gewahr ward/ daß/ an Statt da
ich vermeinte die Sache nunmehr vollendet zu haben / ich allererst wieder von neue
anfangen muste/dieweil dieses gedachte Werck und ich umb seinentwegen so viel Feind
hatte/so entschlos ich von dieser Sach einmal einē klärlichē gründlichē Bericht zu thu
und anzuweisen/was für grossen Nutzen/und Vortheil diese vereinigte Lande hieraus z
gewarten hätten/damit weñ solches klärlich erwiesen uñ außgeführet wäre/den Wider
sprechern zugleich das Maul dadurch gestopffet wäre/und sie das Werck nicht wiede
rückwendig machen könten. Ubergab derhalben auch zu diesem Ende eine Schrifft a
die Großmög. Herrn Staten von Holland und Westfrießland/darinnen ich mich e
both nachfolgende Puncten zu erweisen.

1. Daß durch eine solche West Indianische Company diese vereinigte Lande meh
gestärcket/und wider den König von Hispanien versichert werden könten/als durch al
andere deroselben Einkommen.

2. Daß diese Lande mehr Reichthumb und grössere Kauffhandlung aus den In
dien zu gewarten solten haben als Spanien selbst/so man mit dem König von Hispa
nien in Frieden bleiben solte.

3. So aber der König von Hispanien uns Krieg zufügen solte/durch was Mitte
wir das jenige/so wir daselbst erlangen möchten/erhalten /und hergegen ihme das/wa
er der Oerter besitzet/abnehmen oder doch alles unfruchtbar machen könten.

4. Wi

4. Wie man Gelt/dieses Werck gnugsam außzuführen/auffbringen könne/also
i der OrdinariKaufhandel dadurch im geringsten nicht geschwächet oder verringert
rden möchte; Solte es auch gleich eine Summa seyn von 10. Millionen.

5. Daß dieses Werck nicht allein gereichen solte zu Nutz/Vortheil und Auffneh-
n der Kauffleute/Handwercker und Seefahrenden Leute/sondern daß alle und iede
ngesessene dieser Lande ihre besondern Nutzbarkeiten dannenhero zugeniessen haben
en.

Diese gedachte Schrifft ward nach fünff Monden allererst und zwar/ da es noch
ch ein sonderbahr Mittel allererst von mir dahin gebracht ward/gelesen/ und ward
gut befunden/dieselbe an E. Hochmög. zu bringen. Darauff auch von E. Hoch-
g. selbst etliche Herrn dazu verordnet wurden mich hierüber zuvernehmen.

Unter diese Verordneten / nach dem sie sonst bereit zuvor etliche mahl beysammen
wesen waren/kam nachmahls auch der Advocat Barnefelt mit ein; Welcher dann
h/da er mir zuvor lange Zeit mit vielen Worten widersprochen hatte/endlich selbst/
st allen andern seinen Mitverordneten mir beypflichtete / und mir das Gezeugnus
be: Ich hätte ihme auff alles sein Einbringen ein Gnügen gethan / und hätten die
uptlichen Herrn von mir in allem ein gutes contentement empfangen.

Nach dem auch von Verlauff dieser Commission an E. Hochmög. Relation
than würde/ ward einhelliglich beschlossen mit diesem Wercke ernstlich fortzufah-
.

Aber durch dieses alles ward die Sache noch wenig gefördert/und ich konte mit
che Monatlang anhalten und solicitiren, es dahin noch nicht bringen/daß einmahl
Anfang gemachet würde; Und funden sich dennoch etliche Herrn / welche bey ge-
chter der Sachen Handlung und Unterredung nicht gewesen waren/die konten noch
ht gläuben/daß mein Vorbringen ein gut Fundament hätte.

Darauff ich denn auffs Neue wiederumb eine Schrifft eingabe/darinnen ich über
es vorige ferner noch anerboth zu beweisen/ daß nicht allein mein voriges Vorgeben
hl gegründet wäre/sondern über das noch:

Daß des Landes Einkommen durch diese Company so solten können wachsen
d zunehmen/also daß alle extraordinari Lasten und Schatzungen ohne Verminde-
ng oder einige Schwächung der bißher gewöhnlichen gemeinen Landes Gefällen/
ten abgeschaffet werden können.

Darauff ward mir von E. Hochmög. diese Antwort / daß sie dieses Werck zur
and zu nehmen bereit wären/wenn nur die Herrn Staten von Holland insonderheit
ch sich willig dazu erzeigten.

Und weil dieselbe damahls eben bey einander versamlet waren / so übergab ich ih-
n eine Copia selbiger Schrifft: Konte es aber dahin nicht bringen/daß dieselbige ge-
en würde.

Dannenhero nahm ich Ursach zu unterschiedenen mahlen an die Ritterschafft/
e auch alle Städte in Holland absonderlich zu schreiben/und ihnen Copien gedach-
Schrifft zuzuschicken: Konte aber damit auch wenig fruchtbarliches außrichten.

Und ward daher Raths mit Vorwissen S. Fürstl. Excell. Printz Moritzen von
ranien/eine sonderbahre solche Comp. in Seeland allein anzurichten: Und ward
ch daselbst auff mein blos Getrieb / ohne allen privilegio oder Vorheis desselben/
ngezeichnet ohn gefähr eine Summa von 300000. Gülden / sampt fernerer Ver-
tröchnus vieler grössern Summen; Wäre auch hierinnen fortgefahren / wenn nicht
. Hochmög. zu der Zeit die Sache wieder zur Hand genommen und mir deroselben
yzuwohnen zu entbothen hätten.

Dieweil aber die Edelen Herrn/so von E. Hochmög. damahls zu diesem Werck
putieret waren/mehrentheils bey dem Privilegio blieben/das zuvor bereit abgefasset
wesen / als war die damahls angestellte Verrichtung bereit geändiget / ehe ich im
aag einkam.

Demnach ich aber befand / daß solches Privilegium keines weges gestellet w
nach Erforderung dieses Wercks/oder daß man vermittelst desselben zu den nöthig
Geldt- und andern Mitteln und angewiesenen Nutzbarkeiten gelangen könte/als g
ich zu derselben Zeit ein Privilegium ein/als ichs entworffen hatte; Hielt daneben a
daß wiederumb etwa Commissarien verordnet werden möchten/von mir gründlich
Bericht einzunehmen/so wohl/aus was Ursachen ich dasselbe also gestellet hätte / u
auch des jenigen so ich in meiner vorgedachten Schrifft klärlich darzuthun versproch
hatte.

Hiezu nun wurden dazumahl von E. Hochmög. die jenigen Herrn abgeordn
welche das erste Privilegium concipiret hatten/welche nach dem sie mich gehört h
ten/einhelliglich dahin urtheileten/ daß das Privilegium, wie ich es auffgesetzet hat
besser und zur Sachen in allem dienlicher wäre als das vorige.

Was aber die vorgesetzte 6. Puncten belanget / habe ich dieselbe ohngefehr m
in hundert angesatzten Tagefahrten und Zusammenkunfften/ zu unterschiedenen Z
ten/unter andern aber in zweyen weitläufftigen Deduction Schrifften / an mehr
dreissig von E. Hochmög. abgeordnete Herrn dermassen deutlich und außführlich
wiesen/daß sie iederzeit sich einstimmig dahin erkläret haben / daß ich ihnen auff al
ihr Einreden ein gutes und gnugsames Genügen gethan hätte / und daß sie darwi
nichts mehr auffzubringen gewust: Also daß auch etliche gleichsam mit höchster V
wunderung und commotion sich heraus liessen über die überaus gute Mittel / die
ihnen anwiese/und die kräfftige bündige Ursachen und Gründe/ darauff ich alles m
Vorbringen bauete/und mich eifferig vermahneten und baten / ich solte in meinem g
ten Vornehmen fortfahren und beständig verharren; Thaten mir darneben gro
Verheissungen/man wolte mich zu einem Herzoge/Graven/oder einen von den gr
festen Herrn des Landes machen/wenn dieses Werck in einen Gang gebracht würd

Und damit niemand von E. Hochmög. zu zweiffeln habe / ob sich die Sach
also/wie ich sie anietzo vorbringe/verhalten/ so mag ich nicht unterlassen die Nahm
derer jenigen anhero zusetzen/die zu unterschiedenen mahlen von E. Hochmög. zu di
ser Sachen gecommittiert und abgeordnet gewesen / als dann unter andern gewese
Aus Gelderlandt: Die Herrn; Goch, Boetselaer, Vogt. Aus Hollandt: Der A
vocat Barnefeldt, Frantz von der Borcht, Gerrit, Jacobs Witsen, Telingen, Br
ninx. Aus Seelandt: Mannemaker, Joachimi, Magnus, Tenys, Huyssen, Eng
lins. Von Utrecht: Rysenberg, Ploys, Gerristein. Aus Frießlandt: Bormania, C
sterscе, Naninck. Von Over Jsell: Schloten, beneben andern so mir entfallen. V
Gröningen: Clandt, Scaffer, Gogginga, &c. Von welchen Herrn dann noch unte
schiedliche im Leben seyn/so mir desfalls alle Gezeugnis geben werden.

Sein Printzliche Excell. Printz Moritz und Graff Willhelm von Nassau/ Hoc
löblicher Gedächtnis / zweiffelten / ob man dieses Werck in wärendem Stillstan
auch fruchtbarlich solte anfangen können / darauff übergab ich ihnen ein kurtz extra
des jenigen/so ich an die Herrn Abgeordnete hatte berichtet und erwiesen: Daraus s
dann beyderseits ein grosses Genügen empfiengen/so daß S. Gn. Graff Willhelm
mir sagte / ich dörffte ihm von dieser Sachen keinen fernern Bericht thun/er hätte d
Sachen nunmehr sehr wohl eingenommen/und wolte dieselbe befodern helffen nach a
lem seinem Vermögen: Welches dann dem Herrn Junius, S. Printzl. Excell. Secr
tario guter Dinge bekant ist.

Was für Mühe ich nach derselben Zeit ferner mit dieser Sache gehabt/ist viele
unter E. Hochmög. unverborgen: Denn die zuvor außgestandene Mühe und Arbe
ist noch gering zu schätzen gegen derselben/so vom 1614ten Jahre biß ins 1623te erfolg
te: Denn in solcher Zeit ich fast sonst gantz nichts mehr in einigen Dingen verrichtete
als dieses Werck zu befördern und fortzutreiben.

Den

Denn die endliche resolution mit dieſem Werck fortzufahren/ward genommen Anno 14. und 17. und wärete doch biß Anno 23. ehe daſſelbe zu einem Gang gebracht werden konte.

Die Urach deſſen war / weil etliche Städte ſehr trög und ſchläfferig bey dieſer Sachen waren/und weil Streit vorfiel wegen der Saltzfarth / und den Articuln des Privilegii.

Etliche wolten daß aller Saltzhandel mit in das Privilegium begrieffen würde/ welches denn dahin außſchlug/daß an Statt Gewinnes/ſo von auſſen dem Lande durch dieſes Werck geſuchet werden ſolte / das Saltz durch ein ſolch monopolium in einen hohen Preis gejaget werden/und die Compauy alſo ihren meiſten Gewinn zu des Landes Schaden/aus dem Lande und Ingeſeſſenen ſelbſt ſaugen wolte: Welcher Streit denn auch ſo lang wärete/biß unter deſſen der König von Spanien durch Erbauung einer Veſtung die Saltzfarth in Puta d' Array verhinderte; Inmaſſen ich dann lang zuvor/daß eben dieſes geſchehen würde/erinnerte und warnete / welches aber etlichen Leuten wie unmüglich vorkam.

Ich hätte auch das Privilegium ferner in andern Puncten gern alſo geſtellet geſehen/ daß man darauff die nöthigen Mittel hätte auffbringen mögen / (wie dann dieſelben auch nicht halb durch daſſelbe wie es anietzo lautet / zuſammen bracht ſind:) So hätte ich auch gerne geſehen/ daß an Statt/ da anietzo dieſe Company von den gemeinen Landes Einkommen in die 50. Tonnen Goldes (an Geldt / Schiffen und Freyheit von Convoy Geldern/ ꝛc.) geneuſt und zu Hülff hat/die gedachten gemeinen Landes Einkoñen durch dieſe Comp. auff hundert Tonnen Goldes hätten mögen vermehret werden/ohne Belaſtigung der Gemeine oder der Company Beſchwerung: Gleich wie ich dann zuvor angewieſen hatte / wie ſolches geſchehen könte.

Und es daucht mich in Warheit / meinem ſchiechten Verſtande nach / viel beſſer und rathſamer zu ſeyn/daß E. Hochm. mit gedachten 50. Tonnen Goldes lieber ſelbſt eine beſondere Company zu des Landes Beſten auffgerichtet/ und alſo das Capital beneben dem Gewinſt behalten hätten/als daß ſie ein gros Capital beneben den davon zu vermuthenden Gemeinen an Particular-Leute verſchencken ſolte / umb dadurch nichts mehr zu erlangen/als die Leute zu bewegen / daß ſie etwa auch ſo viel oder wenig mehr einzeichnen möchten; Oder daß E. Hochmög. ſonſt ſo viel Geldes mit in dieſe Company eingelegt hätten/beneben andern gleichen Gewinn und Verluſt davon zu tragen: Sintemahl zuvor bereit angewieſen/wie man hundert Tonnen Gold hätte bekommen ſollen/alſo daß E. Hochmög dergleichen ſubſidium, Hülffe oder Zubuſſe der Company zu thun nicht bedurfft hätte: Deſſen denn der Anfang / ſo ich in Seeland gemachet hatte/ gleichſam eine gute proba ſeyn konte.

In noch wärenden obgedachten ſolchen Streitigkeiten aber ward die Sache wircklich vorgenommen/und Directores geordnet die Einzeichung zu befördern; Und ward die Zeit ſolcher Einzeichnus zu unterſchiedenen mahlen verlängert / und endlich mit groſſer Mühe doch kaum die Helffte deſſen auffbraucht was ich præſentirte, wenn meine Vorſchläge Statt gefunden hätten.

Und dieſes ſeynd alſo die fundamente, darauff dieſe Company gebauet iſt / und die Mittel/dadurch ſie in Gang gebracht worden: Darinnen ich dann ohne ſondern Ruhm zu melden/mehr Dienſte dieſen vereinigten Niderlanden gethan zu haben vermeine/als iemand denſelben iemahls gethan hat: Ein weit mehres aber hätte ich denſelben hierinnen erweiſen wollen und können/wenn man mir der Gebühr nach begegnet und gefolget wäre. Denn es ſolte mir nicht ſchwer fallen zu beweiſen/daß im Fall man mir gefolget hätte/ E. Hochmög. anietzo Menſchlicher Weiſe zu reden/ Herrn ſolten ſeyn des meiſten und beſten Theils von Indien/und daß daneben der übrige Theil den Spaniern gantz unfruchtbar gemachet ſeyn ſolte.

Daß nun auch dieſes mein zwey und dreiſſig Jähriges Treiben und Fortſetzen dieſer Sachen ohne groſſe Unkoſten und Verſäumnis meiner Privat-Geſchäffte

schäffte nicht hat abgehen können / solches mögen Ew. Hochmög. selbst leicht u
theilen.

Daß ich aber auch dieses Wercks wegen sehr grossen Schaden erlitten/und wid
den sonst gemeinen Lauff meine eigene Wohlfarth / des Landes bestes zu fordern / z
rück gestellet/und meine eigene Güter umb des Landes Dienst verlohren/mag nur au
einem Exempel erscheinen: Benahmentlich an den Bembster (wie man solchen O
in Holland nennet) daran ich in abgedrungener nothwendiger Verkauffung desselbe
über 300000. fl. verlohren habe; Denn ich hatte daselbst über 500. Morgen Landes
Als ich aber meiner dringenden Schulden wegen solches alles zu der Zeit in liderliche
Preis hinzugeben vorhabens/ward mir von einem vornehmen Kauffman zu Ambste
stam angeboten/er wolte solches mein Land auff eine Zeitlang an sich lösen oder kau
fen/und das Geldt vor ein klein interesse so lange entrathen / biß daß ich dasselbe na
etlichen Jahren/wenn es mir belieben und gelegen fallen wolte/wiederumb an mich l
sen möchte: Aber mit der Condition, daß ich von Fortsetzung dieses Wercks abla
sen/und mich in den Bembster vor mich und im Privat Wesen auffhalten solte: J
weigerte mich aber solches anzunehmen: Nicht/ daß ich damahls auch bereit nicht w
gewust hätte/was solches mein Land an sich und seinen Würden nach werth wäre/d
ich hatte es von 6. oder 7. den vornembsten Ackerleuten des Landes/in beysein des S
cretarii von Purmerendt eigentlich besichtigen und schätzen lassen / von denen es de
auch noch höher taxieret ward/als es anietzo sonst gilt: Sondern dieweil ich auch zu
Theil ein Absehen darauff hatte/ daß E. Hochmög. mich deßwegen doch wohl z
Gnüge würden recompensiren: Meist aber weil ich wohl sahe / wie viel der Kirc
Gottes und dem gemeinen Vaterlande an dieser Sachen gelegen war: Dannenhe
ich mich willig resolvirete/ viel lieber arm zu seyn / als ein solch gutes Werck zu rü
bleiben lassen.

Uber diesen erlittenen Schaden habe ich mich hiedurch gleichsam aus einem gro
ssen Theil Europæ verbannet/denn weder in des Königs von Spanien noch Käyse
Gebieth würde ich einen Fuß setzen dürffen: Ich bin in vorwiechenen Jahren umb E
Hochmög. Dienste von den Käyserlichen und Spanischen gefangen worden / wen
man mich aber recht erkennet hätte/würde ich aus ihren Händen wohl also noch nic
wieder kommen seyn.

Aber E. Hochmög. noch näher und klärer zu verstehen zu geben/daß ich des La
des besten meiner eigen Wohlfarth vorgezogen habe / so erscheinet solches daraus/d
ich dieses Werck lang getrieben und viel Sachen an den Tag geben habe/ ehe ich
mahls einigen schrifftlichen Vergleich meiner Recompens wegen mit E. Hochmö
habe treffen wollen: Welches aber mir doch unter dessen zwar von vielen gerathen/vo
mir aber einig und allein darumb unterlassen ward/ damit hiedurch dieses Werck nic
etwa gehindert werden möchte/ weil ich sahe/daß solches ohne das bereit Feinde genu
hatte: Denn weil ichs kaum und doch noch nicht recht in einen Gang bringen konte
da ich doch nichts davon begehrete/wie viel schwerer hätte es werden zu gehen / wen
ich noch allzeit dabey auch auff meine Recompens hätte dringen wollen: Zumahl
die Erfahrung nunmehr bezeuget hat/ daß als das Werck nun zum Fortgang gebrac
gewesen/man doch lieber als mit verbundenen Augen und nach Geduncken / und
Gefahr solches gantz in den Grund zu verderben und zuverschütten/dasselbe hat anfa
gen wollen/als mich gebührlich tractiren, und dadurch einen nähern/ eigentlichen u
bessern Unterricht von allen Sachen zu empfahen: Da doch auffs höchste billich gewe
sen wäre/weil ich der Angeber dieses Wercks und es auff meine Anleitung einig und a
lein vorgenommen war/daß man mir auch in billichen Dingen folgen oder zum wenig
sten/mich darüber hören sollen. Und wenn ich es recht bedencke/so erscheinet gewis au
noch anietzo/daß die grossen Entbieten/die ich E. Hochmög. noch anietzo auffs neu wi
der gethan habe/umb nichts anders zu rücke bleiben und hinterhalten werden / als we
ich dabey von meiner billichen Belohnung etwas mit gedencke.

D

Ob aber jemand gedencken und fragen möchte/wer mir befohlen hätte mich dieser
Sachen anzumassen und mich damit zu bemühen: Demselben andworte ich/daß mir
emand Anfangs dieses aufftragen oder anbefehlen hätte können/es hätte ihme denn
vor bekant müssen seyn/was ich in dieser Sachen wüste: Nach dem aber ich davon
was an den Tag gegeben/habe ich unterschiedlich so mündliche als Schrifftliche Be
l hierüber emfangen/so wohl von E. Hochmög. selbst/als von dem Printzen von
anien hochlöbl. Gedächtnis/wie auch die Großmög. Herrn Staten von Holland
d Seeland insonderheit; Ich geschweige/daß es eine solche Sache war/die man
ist wohl mag und dem Vaterland schuldig ist zu befördern.

Daß ich nun ein Erfinder/Angeber/Beförderer/Anweiser und der erste und vor
mste Stiffter dieser Company bin/ist nicht allein klar aus dem obgeschriebenen/son
rn auch daraus/daß in wärenden so viel langen Jahren/da man mit diesem Werck
geschäfftig gewesen/sich niemand gefunden hat/der E. Hochmög. einige Anleitung
geben hätte/was man etwa zur Hand nehmen solte/wenn die Company nun zum
ang gebracht würde/oder wie das Land einigen Heller Vortheils hiebey haben kön
: Welches denn sonder Zweiffel von guten treuen Patrioten nicht wäre unterlassen
orden/wenn iemand etwas vorzubringen gewust hätte. Es ist aber so fern davon/daß
nand von dergleichen Puncten/als ich erwiesen habe/E. Hochmög. ichtwas hätte
ff die Bahn bringen sollen/daß dieselben vielmehr für paradoxa, ungläublich und
möglich von männiglich sind gehalten worden. Und war also nicht vermuthlich/
ß iemand hätte sollen etwas vortragen oder arbeiten in einer Sache/die er nicht ver
ünde/oder die er nicht für thunlich hielte; Ich geschweige daß iemand das Hertz oder
Muth gehabt haben solte/solche Sache mit solcher Beständigkeit fortzusetzen und hin
s zuführen. Dannenhero denn unter andern einsmahls der Rathsherr von Ambster
m Meister Frantz Francken der mir zu erst die Hand am meisten in diesem Werck
botten hatte/weil er kranck war/durch Roland de Werth Fiscal in Braband mir zu
tboth/ich würde alles verderben/weil ich die Sache so gros und weitläufftig haben
olte: Da ich aber seine Reden widerleget und mein Vorhaben mit guten Gründen
festiget hatte/mir nicht mit sonderbahrer Commotion die Hand bote/viel Glücks
r Sache wüntschte/und unter andern diese Wort brauchte: Ihr werdet das Werck
ch hinaus führen.

So aber noch iemand gefunden werden möchte/so den Kindern (welche mei
n/wenn sie die Hand für die Augen halten so sehe sie niemand) gleich thun wolte/
d in Sinn nehmen gantz Europa und die Nachkommen zu verblenden und den Na
en der Undanckbarkeit zu entgehen/in dem er nicht wolte gestehen oder bekennen/daß
h dieses Werck angegeben/gefordert und an den Gang gebracht hätte/und mir also
ese Ehre benehmen; Derselbe würde gewis seine Thorheit und Undanckbarkeit da
it an den Tag geben/und sich aller Welt zum Verlachen darstellen und dadurch an
rst nicht als meine gebührliche Ehre von diesem Werck desto kundbahrer machen.
Denn alle solche Abgünstige und unverschampte Menschen zugleich auff einmahl ab
schaffen/uud ihnen nicht allein alle Ursach und Schein zu widersprechen/zu beneh
en/sondern auch dieselben gar kräfftig genug davon abzuschrecken/so beruffe ich mich
uff die Sendbrieffe E. Hochmög. an die Herrn Verwalter gedachter West India
ischen Company/wie auch Printz Moritzen von Uranien hochlöb. Gedächtnis/an
E. Hochmög. Ingleichen auch an die unterschiedene vornembsten Historienschreiber
ieser unserer Zeit/die allesampt gnugsam bezeugen; Daß ich ein Angeber/Beför
erer und Stiffter solcher Company bin/welchen allen den zu widersprechen/ge
is nichts anders als die höchste und unverschamteste Thorheit seyn würde.

Man findet aber noch Leute/die sich sehr bekümmern zu erfahren/wenn ihnen
on iemand Freundschafft oder Dienste erzeiget worden/aus was Ursachen oder in
as Meinung solches doch wohl etwa geschehen seyn möchte: Und solches nicht

so sehr darumb / daß sie etwa nach Befindung der Sachen sich umb so viel desto me
danckbar zu erzeigen Willens und geneigt wären: Sondern vielmehr darumb / daß
sehen/ob sie nicht irgend erfinden könten/daß solcher ihr Gutthäter etwa aus was a
ders/als aus Liebe gegen ihre Person ihnen Gutes zu thun bewogen seyn möchte / w
sie also eine Sache schmieden könten/ihre Undanckbarkeit gegen der Welt zu besch
nigen/und Gutes mit Bösem zu vergelten; Inmassen solches aller Undanckbarn A
ist: Darinnen denn solche Leute ärger seyn als jener Betler; Welcher als er einma
von iemand ein reiches Allmosen empfangen hatte / ihme nicht darfür danckte / a
meinte/er wäre ihme keine Danckbarkeit schuldig / dieweil Gott zuvorhin Allmosen
geben befohlen hätte.

Diesem nun vorzukommen und zu verhüten / daß nicht iemand auch der Gest
eine ungleiche Meinung von mir schöpffen möge: Und E. Hochmög zugleich zu erk
nen zu geben/was mich bewegt hat dieses Werck so eifferig und beständig mit mei
eigenen Schaden und Verderb fortzusetzen: So mag ich in Warheit/für Gott für
Hochmög. und der gantzen Welt wohl bezeugen/daß die vornemste Ursachen/so mi
bewegt haben/sind gewesen zuforderst die Ehre Gottes/ und dann die Erhaltung u
Rettung des Vaterlandes. Denn ich sahe daß die Kriegslasten täglich zunahmen/u
die Schulden gleichsfalls immer auffwuchsen/und wenn wir zu Zeiten eine Stadt
wonnen und bald wiederumb eine verlohren / daß dadurch unser Noth und Trang
nicht geringert/sondern vielmehr gehäufft wurde/welches denn endlich anders nicht
des Landes Ruin und Untergang verursachen würde: Dagegen aber meines Bed
ckens nichts bessers gebrauchet werden könte/als durch dieses Mittel dem Feinde sei
Einkommen zu benehmen und unfruchtbar zu machen/ und des Landes Einkomm
zu vermehren mit Befreyung der Gemeinde von den hochbeschwerlichen Lasten.

Daß nun auch solches erstes Werck durch diese Company etlicher massen
Werck gesetzet worden/kan nicht geleugnet werden/unangesehen dieselbe / wie offt
dacht/sehr übel und unrathsam angefangen worden: Denn ich halte darfür / daß
Warheit gesagt werden kan / daß durch diese Company dem Könige von Spani
mehr Abbruch geschiehet/als durch alle andere des Landes Einkommen: So w
durch das Abnehmen und Auffhalten seiner Flotten: Durch Abnehmung und also v
ursachten kostbahren Wiederbringung der Baya; Durch Benehmung seiner Brasili
nischen Intraden, Durch verursachten nöthigen starcken Armierung und Convoyi
rung seiner Indischen Flotten/als auch durch die hiemit erzwungene starcke Besatzu
gen, die er anietzo überall in America zu seiner Versicherung unterhalten muß / etc.

Das ander aber/benahmentlich die Vermehrung der Einkommen des Land
und zwar mit Entfreyung der Gemeinde von den grossen Lasten und Beschwerung
belangendt; So scheinet/daß solches nicht rathsam muß seyn befunden worden bey
Hand zu nehmen: Die Ursachen aber warumb / wil mir nicht gebühren zu erforsch
und bekenne ich gern/daß mein Verstand auch zu gering seyn mag / solches zu erfind
und zu begreiffen/und lasse es die jenigen verantworten/die Ursacher hieran seyn.

Es seynd aber zwey Dinge die mich hierinnen betrüben. Das erste ist/daß
sehe/daß die Sache/die ich mit so kräfftigen guten Ursachen und Gründen vor Aug
gestellet/und zu des Landes Besten vorgetragen; Und die ich mit so grosser und vie
Mühe und Arbeit zu meinem unglaublichen Schaden zum Fortgange gebracht ha
nicht besser angefangen worden/so gantz übel fortgesetzet wird/und auff so losen Fun
menten gebauet ist; Also daß ein jeweder leicht ersehen und abnehmen kan / dofe
nicht zu Zeiten gleichsamb gantz wunderbahrer und übernatürlicher Weise etliche r
che Beuten erobert und einkommen wären / es mit dieser Company bereit gewis au
die Neige/oder wohl zum Garaus würde kommen seyn: Inmassen ich denn auch no
sehr fürchte/so man die Sachen nicht anders anstellet/oder nicht etwa weiter durch so
che reiche Beuten das Werck wieder auffgeholffen und zu recht gebracht wird/so wi
diese Company sich selber in kurtzer Zeit verzehren; Und daß sie sich bereit einen
che

en Krebs auff den Hals gezogen / welcher nicht allein gedachte Company / ſondern
ch einen Theil von des Landes Mitteln zugleich mit wird helffen auffreßen / und die
mpany biß auff das Gebein abnagen. Welches dann ſo es geſchehen ſolte / ſo würde
e Spanier / nur dardurch / daß er von dieſer Furcht nunmehr erlediget / unangeſehen
ne bißher groſſer Schade geſchehen / mehr geſtärckt ſeyn / und das Land in ſo elenden
ſtand gerathen / als es kaum jemals zuvor geweſen; Inmaſſen ſolches von etlichen
ſtändigen Leuten nunmehr / nach dem die Fehler begangen ſind / auch wohl vernünff-
erſehen und erwogen wird.

Ich habe aber eben dieſes E. Hochmög. vor etlichen Jahren mit 8. oder 9. De-
ctionſchrifften ſo klar bewieſen / daß nemlich / wenn man die Sache mit Braſilien
ff den Schlag / als geſchehen iſt / angreiffen würde / die Sachen eben auch alſo / als
nmehr leider geſchehen iſt / fallen und ablauffen würden: Und zwar alſo / daß es faſt
heinen kan / als wenn ich domahls mehr von geſchehenen Dingen / als von Sachen /
e noch geſchehen ſolten / geredet. Und nach fernerem meinem Urtheil / ſo man weiter
ch alſo fortfähret / und noch ein oder zwey Fehler begehet / ſo wird der Sach / menſch-
her Weiſe davon zu reden / nicht mehr zu helffen ſeyn.

Das ander ſo mich dißfals kräncket / iſt / daß ich zu meinem gröſſern Leid gleich-
m gedrungen bin worden das Land zu räumen / und da ich mich anietzo noch wieder
ngeſtellet meine noch fernere Dienſte darzubieten / wiederumb unverrichteter Sachen
avon ziehen muß: Dieweil es noch ferner ermangeln wil an Bezahlung meiner ſo
nge Zeit gehaben Mühe und Arbeit / Erſetzung meiner auffgewandten Unkoſten und
littenen Schadens / und ehrliche / billiche recompens der groſſē Beneficien und Nutz-
arkeiten / derer das Land durch meine Anweiſung und Mühewaltung genoſſen hat /
nd ferner noch geneuſt.

Es wäre dann / daß E. Hochmög. dero gewöhnlichen Gerechtigkeit und danck-
arlichen Mildigkeit nach andere Verſehung machen möchten; Geſtalt ich auch der
Hoffnung noch lebe / E. Hochmög. werden in hochweiſer und verſtändiger Betrach-
ung des groſſen Nutzen den das gantze Land hieraus empfängt / und des Genieſſes / den
lle und iede Participanten hiebey haben nicht zulaſſen / daß ich allein hierüber ſolte
müſſen klagen: Und an Statt des Nutzen und Frucht ſo ich vor meine Treue und Ar-
eit genieſſen ſolte / über meinem erlittenen groſſen Schaden den Verweis und Vor-
wurff länger hören müſſe / daß ich mir ſelbſt nicht wohl vorgeſtanden / und in Abnehmen
meiner Güter gerathen / in welches alles ich denn anderſt nicht als wegen meiner treu-
n dem Lande erwieſenen Dienſte bin gebracht worden: Welche Nachrede zwar von
gemeinen Leuten die der Beſchaffenheit der Sachen unberichtet ſeyn / zu hören / möch-
e etlicher maſſen zu erleiden ſeyn / aber von Leuten die etwas ſeyn / iſts verdrießlich und
chneidet ſehr ins Hertze. Mache mir zwar keinen Zweiffel / E. Hochmög. verſpüren
und erkennen werden die Unbilligkeit / ſo mir hierinnen zugefüget wird / und daneben
beherzigen / daß die jenige übele Rechtsgelehrten würden ſeyn müſſen / die aus demſel-
ben Unglück mir noch mehr Unglücks zufügen wolten; Und ſchlieſſen / daß mir dar-
umb keine Bezahlung meiner ſo groſſen Dienſte gebühren wolte / weil ich wider den ge-
meinen Lauff mit meinem Schaden des Landes Nutzen geſtifftet hätte: Da ich doch
hingegen nicht unbillig vermeine / daß mein Verdienſt dannenhero deſto höher zu ach-
ten / und ich an Stadt Schiempfierens oder Schmachreden vielmehr lob und gut
Tractament verdienet habe: Und zum wenigſten ſo vieler Ehre dennoch werth und
würdig bin / da ich meine Güter der Geſtalt / wie iederman bekannt / verlohren habe /
als etwa die jenigen / die reich ſeynd und ein groſſes weitläufftiges Weſen treiben / und
da man nicht weis / wannenhero ſie ſolches nehmen oder genommen haben.

Denn das bleibet einmahl bey mir feſt und gewiß: Daß ich / ſo wol meine Schul-
digkeit abzulegen und mein Gewiſſen zu beſſerer Ruhe zuſtellen / auch meine gute Freun-
de nicht länger unbefriediget zu laſſen: Zugleich auch den Läſtermäulern und Ver-
läumbdern das Maul zuſtopffen / und nicht zweymahl in ein Unglück zufallen / nicht

kan

kan noch vermag einige fernere Eröffnung zu thun von dem jenigen/daß ich E. Hoc
mög. so wohl zu des Landes allgemeiner Rettung und Wohlstand/als wieder zu Rech
bringung der West Indianischen Comp. noch vorzutragen habe/ es sey dann Sach
daß ich eine gewisse Versicherung habe der Recompens, so mir dannenhero zugewa
ten seyn soll: Zweiffele auch nicht/E. Hochmög. selbst mir hierinnen recht geben/u
in Ansehung meiner bereitgeleisteten Dienste und der ferneren noch weit höhern Ane
bietungen/wie auch daß hiedurch vielleicht auch wohl grösserm Schaden und Unhe
möchte vorgebauet werden können/recht/billich und gut befinden werden/daß mir e
ne gute Befriedigung gemacht werde.

Was aber etwa oder wie sich dißfalls gebühren wolte/darüber möchte wohl vie
leicht disputieret werden.

Das weis ich zwar wohl daß Christophorus Columbus der die West Indien er
entdeckte/keine Eröffnung davon thun wolte/als mit der Bedingung/daß er und sein
Nachkommen ewiglich solten Amiralen bleiben solcher entdeckten Lande/und er derse
ben Gubernator, und zwar mit eben dem Recht/als der Amiral von Castilien in Hispa
nien hätte: Und daß er ferner solte haben den zehenden Theil aller derer Einkommen
so dem Könige hiedurch zuwachsen würden.

So hat S. K. M. von Schweden mir auch gnädigst versprochen und zugela
sen/für die Anrichtung einer General Handel Company in seinen Reichen und La
den/Eins von tausenden von allem deme/so von derselben Comp. gekaufft oder ve
kaufft werden wird: Auch zwey vor hundert von S. K. M. Eigenthumb/von alle
dem Capital so in diese Comp. eingebracht werden/und ferner auch den zehenden Pfe
nig von allem deme/was S. K. M. oder des Reichs Einkommen durch diese Com
pany auff einigerley Weise/oder durch andere meine nutzbare Anweisungen zunehme
und verbessert werden möchten: Und solches alles erblich und ewig für mich und mein
Nachkommen/ Anverwandten oder denen ich durch Testament solches vermache
möchte.

Dieses alles zwar wird der Meinung nicht vorgebracht/daß ich nach dergle
chen Hoheit trachte als Columbus, dessen Nachkommen Hertzoge sind: Oder da
ich E. Hochmög. eine Regel vorschreiben wolte/darnach sie sich solten richten müsse
Sondern ich erzehle es nur/damit zu verstehen zu geben/ wie grosse Belohnungen Co
lumbus empfangen für geringere Dienste als ich E. Hochmög. erwiesen habe: Den
er fuhr aus auff eine ungewisse Sache/benahmentlich die Moluccas oder Specere
Insulen gegen Westen auffzufahren; Ich aber habe nicht allein angewiesen/wie ma
neue Länder solte entdecken/sondern auch wie man die jenigen/so bereit entdecket sind
ihme zu grossem Reichthumb zu nutze machen/und wie man dem Feinde das Messer da
mit er nach unser Gurgel ziehlet/aus der Hand reissen/und sein eigen Schwerd wide
ihn selbst gebrauchen könte.

Und dieweil E. Hochmög. auch wohl zwey von hundert pflegten zugeben den je
nigen/so etwas Geldt vor dieselbe auff interesse zuwege brachten/welches denn so ga
schwer nicht zu bekom̃en war/und nachmahls sampt dem interesse auch wiederum mu
ste bezahlet werden: Wie vielmehr würde ich/nur der Gestalt die Sache zu bedencken
wohl verdienet haben/der ich Geldt zuwege gebracht/so zu des Landes Dienst gebrau
chet wird/dermassen daß weder Capital noch Zinse jemals davon darff entrichtet wer
den: Ja davon das Land gleichsam ein Erb-Rente oder stetwärenden Zins hat/grö
ser als das Capital selbst. Denn so dieses Geldt in dem Lande sonst auffbracht wär
worden/in den ordinari Kriegssachen zu gebrauchen/so wäre es darinnen bald au
einmahl verzehret worden/oder das Land wäre so viel weniger schuldig worden: Anie
tzo aber ist es wie ein stätig gehende Mühle/dadurch von dem Feinde geholet und ge
wonnen wird/davon der Krieg zu unterhalten: So daß es in Warheit gewis ist; Da
diese Comp. dem Lande mehr nutzet/als wenn sie 30000. Man̄ zu Felde unterhielte/
inmassen solche Dienste deroselben auch so viel wohl kosten. Ob ich nun gedachtes Gel

au

meinem eigenen Beutel E. Hochmög. dargegeben hätte / oder ob ich zuwege ge-
cht habe / daß andere und Frembde ein so grosses Geldt zu dieses Landes besten ge-
uchen / düncket mich sey nicht so gar weit von einander; Vermeine derhalben eine
e Recompens verdienet zu haben.

Hieraus scheinet gleicher massen / daß die Company vor sich selbst ebenmässig
ildig ist mich zu belohnen: Denn / verdienet ein Factor, der ein Stück Gut kaufft
e verkaufft / zwey von hundert von seiner Factorey: Verdienen auch Mäkeler an
erschiedenen Wahren gros Pfund Geldt / und solches wohl in böser Zeit oder in ei-
Stunde: Wie vielmehr würde ich nur auff diese Weise verdienet haben / der ich
innen so lang Zeit gearbeitet / auch der Comp. das Privilegium zu Wege gebracht /
daß keiner von den Verwaltern einen Fuß darumb versetzen dürffen oder die ge-
gste Mühe damit gehabt; Innmassen die Herrn Verwalter in ihrem Bericht an E.
ochmög. auch gnugsam erkennen / in dem sie sagen daß E. Hochmög. das Privile-
m ohn einig Anhalten verwilliget und ertheilet haben; Welches denn auff ihrer
eiten wahr ist: Auff meiner Seiten aber erscheinet das contrarium aus der Man-
faltigkeit derselben meiner Schrifften / so sie aus E. Hochmög. Grieffie oder Cantz-
überkommen haben.

In Betrachtung dieses allen mache ich mir nicht anderst als gute Hoffnung / E.
ochmög. wegen offtgedachter meiner Recompens billiche Verordnung machen
rden. Es ist aber noch etwas vorhanden / dessen ich mich etlicher massen befürchte:
s nemlich: Unangesehen ich wohl versichert bin / daß E. Hochmög. aus allen mei-
n Actionen wohl spüren und vergewissert seyn werden / daß ich ein guter Patriot und
bhaber des Stats dieser Landen bin; So hat mich die Erfahrung doch gelehret /
ß ich von Alters her viel Feinde habe (die Ursach aber warumb / mag ich leicht erfin-
n) dinn wenn ich dieselben nicht hätte / so hätte ich wegen Verweigerung meiner ver-
nten Recompens nicht dürffen aus dem Lande ziehen: Neben diesem so befinden
h auch noch Leute in diesem Stat / so die Meinung noch vertheidigen wollen / daß
ese Company dem gemeinen Wesen dieser Lande schädlich sey / und mehr zu dessen
achtheil als Vortheil gereiche / und daß der Advocat Barnefeld erhebliche und gute
sachen habe gehabt / den Fortgang dieses Wercks zu hindern. Dofern nun solches
innes Leute und die mir sonst etwa nit wohl gewogen seyn / unter E. Hochmög. Ver-
mlung noch mit verhanden seyn möchten (wie ich aber zwar gantz nicht hoff) so ist nit
rmuthlich / daß dieselben mir viel Gutes zu erkennen / sondern vielmehr dahin urthei-
werden / daß ich noch dazu hiemit eine grosse Straffe verdienet habe.

Gleich wie aber / wenn unterschiedene Leute oder eine gantze Company iemand
ne Summa Geldes in gesammt schuldig wäre / dieselben sich nicht etwa dannenhero
ey und los solcher Schuld erachten würden / wenn etwa einer oder der ander sein An-
eil nicht bezahlen wolte; Also verhoffe ich gleichsfalls / daß auff einen solchen Fall
. Hochmög. gleichsfalls nicht unterlassen würden ein ieder nach seinem Antheil mir
as jenige wiederfahren zulassen / was sie für recht und billich befinden und erachten
ürden; Demütiglich bittend: E. Hochmög. dero Weißheit und gewöhnlichen
utwilligkeit nach deroselben belieben lassen wollen diese Sache wohl und nach Wür-
en zuerwegen / und darinnen also zu disponiren, wie sie / das von Rechts und Billig-
eit wegen sich gebühre / verspüren werden. Damit ich also Ursach haben möge mei-
em Anerbieten nach diesen Landen mehr und noch ersprießlichere Dienste zu erzeigen
welches mein Anerbieten denn E. Hochmög. wenn sie zu rück sehen auff das jenige /
o ich deroselben vor diesem vorgetragen habe / nicht leicht / gering oder nichtig achten
ollen) also auch umb so viel desto mehr verbunden werde Gott den Allmächtigen allzeit
nzuruffen / daß derselbe E. Hochm. in einer glückseligen und beständigen Regierung
egnen und erhalten wolle / auch ferner zu verbleiben / gleich wie ich allzeit bin gewesen

E. Hochm. gutwilliger und demütiger Diener
Wilhelm Wſſelinx.

Im Hgag den 15. Augusti / An. 1630.

Auff

Auff diese vorhergesatzte Schrifft ist von den Herrn General Staten schri
decretiret und befohlen worden mit nachfolgenden diesen:

Lit. H.

Diese Schrifft soll eingehändiget werden dem Herrn Rantweix / in derselbe
zuersehen / und davon zu referiren. Actum 31. Aug. Anno 1630.

Corn. Müsch. 1630.

Auff geschehene sothane Relation ist nachgeschriebenes Decret oder An
gleichfals schrifftlich ertheilet: Wie solches von Wort zu Wort folget.

Lit. I.

Auff angehörte Relation des Herrn Rantweix / ist noch vorhergehender de
ration gut befunden worden; Im Fall Supplicant vermeinet / daß ihme ein Re
pens gebühre aus Ursachen seiner vorgewandten vor dieser Zeit geleisteten Dien
Beförderung des Privilegii der West Indianischen Company / daß er sich zu ad
siren und zu verfügen habe an die Bewinthebber der obgenanten Company. Ur
klären sich ihre Hochmögenheit hiebeneben dahin / daß sie wol können geschehen la
daß Supplicant sich förder begeben mag wo er vermeinet seine condition zu verbe
Actum, 6. Septemb. Ann. 1630.

Corn. Müsch.

An den Leser.

Dofern der günstige Leser die Mühe genommen / vorhergesatzte meine Sc
sub Lit. G. verlesen und wohl eingenommen / und hergegen das darauff erfolgte De
sub Lit. I. betrachtet / so wird er leicht selbst erkennen: Daß solches Decret auff ern
Schrifft ziemlich impertinent lautet; In dem meine vor aller Welt bekante / und
ihnen selbst niemahls in Abrede gezogene so vielfältige und hohe grosse Dienste u
dem Nahmen der Beförderung des Privilegii dahin geschlagen werden: Und Ic
neben andere Condition zu suchen verwiesen / da ich doch von ihnen keine Dienstbe
lung im geringsten nicht / weder in solcher meiner Schrifft noch sonsten begehrte:
auch in S. K. M. von Schweden ehrlicher Bestallung bereit viel Jahr auffhi
und eben domahls in den Niderlanden anderst nicht als in Diensten S. K. M. n
befande.

COPIA Lit. K.

Der letzten Vollmacht / so mir in dieser Sachen von der Cron Schweden ertheilet.

WIr Gustav Adolph / von Gottes Gnaden / der Schweden / Got
und Wenden König / Groß Fürst in Finnlandt / Hertzog zu Ehesten und C
len / Herr über Ingermanlandt / etc. Fügen hiemit iedermänniglich / nechst
erbietung Unserer Königlichen Gnade / Gunst und Freundschafft / zu wissen:
Wir / in kurtz verflossenen Jahren / auff unterthänigst und gründlichen Bericht
Ehrenvesten / Unsers anietzo gevollmächtigten und Ober Directoris der Neuen
der Companie und Seefarth / und lieben getreuen Wilhelm Wsselinx, für rathsa
und thunlich / auch zur Beförderung der Ehre Gottes und Außbreitung seines heili
Worts unter viel Heydnische Völcker / wie auch zu einem allgemeinem Auffnehm
und Flor Unserer Reiche und Lande / und eines iedwedern Unserer getreuen Untert
nen Privat Nutzen und Wohlfarth / dienlich und sehr ersprießlich befunden / in geda
ten Unsern Reichen und Landen eine General Handel Compagnie und Seefarth
richten zulassen / der Gestalt und also / daß ermelte Compagnie eine freye / öffentlic
von Gott und allen Rechten zugelassene Handlung und Kauffmanschafft zu Wa
und Land / in der gantzen Welt / wo dieselbige den meisten Nutzen zu schaffen / ihres
danckens / erachten möchte / vornemlich aber in abgelegene / Theils wol bekante / The
aber noch nicht von jederman gnugsam außgeforschte örter / unter Unserm Königlich
Schutz und protection, anstellen und bestättigen möchte. Wir haben auch zu Bez
gung gedachter Unserer gnädigsten und sonderbahren Zuneigung und affection zu s

che

n Werck/auch deſſelben mehrer und ſchleuniger Beförderung/damahls allbereit ein
liches und anſehnliches Privilegium ertheilet/und außgefertiget/und in demſelben
elte Compagnie mit gantz vornehmen und kräfftigen Rechten und Freiheiten ver-
n und bekräfftiget/auch neben ſolchem Privilegio demſelben Unſern vorgedachten
vollmächtigten und Ober Directori Wilhelm Wſſelinx gnädigſten Befehl und
llmacht zugeſtellet / in Unſere Reich und Lande herumb ſich zu begeben / Unſeren
ampten und Unterthanen nothtürfftigen Bericht von dieſer Sache zu thun / und
Nahmen der jenigen/ſo ſich derſelben theilhafftig zu machen Willens/auch wie viel
dazu einzubringen geſinnet/einzeichnen zu laſſen: Welches auch von demſelben mit
n Treuen und Fleis verrichtet/und uns hinwiederumb unterthänigſt referiret und
geliefert worden: Daraus ſich aller Unſerer Stadthalter / Räthe / Beampten/
d- und Unterſaſſen / Kirchliches und Weltliches Standes / und ſonderlich der
ndelsleute/gleichmäſſige gute und ernſte Beliebung und Begierd zu dieſem Werck/
h ſo viel Geld- und andere Mittel befunden / daß Wir dannenhero deſto mehr und
eriger geneigt worden/ſolches mit dem allereheſten zum Stande und gutem Fort-
ge zu richten und zu befördern.

Dieweil Wir aber eben zu der Zeit aus hochdringenden und unumbgänglichen
ſachen genöthiget worden/Unſern Reichen und Landen Unſere Königliche Præſentz
tzlich eine Zeit lang zu entziehen/auch Unſere meiſte Sorge und Gedancken auff die
were und mühſelige Heerzüge in Preuſſen und folgends in Teutſchland/ zurichten/
iſt dannenhero dieſes Werck/wider Unſere ſonſt gantz eifferige Intention zu rück
alten worden. In dem Wir auch damahls / aus ſonderbahrer affection gegen die
ereinigten Niderlande / gedachtem Unſerm OberDirectori nicht verweigern kön-
n/ſich eine Zeitlang in ſelbige Lande zu begeben/und neben andern Verrichtungen/
den Herrn General Staten etliche Sachen zu tractiren und vorzutragen/ſo zu ih-
n Stat/auch ſo wohl ihrem/als der gantzen Chriſtenheit allgemeinen Auffnehmen
d Wohlfarth/höchſterſprießlich zu ſeyn/ſo wohl von Uns/ als mehrgedachtem Wſ-
inx, erachtet worden; Als ſind auch hiedurch etliche Jahre in dieſer Sach unfrucht-
rlich hingangen. Welches alles Wir aber auch umb ſo viel deſto eher geſchehen und
gelaſſen haben/dieweil ſeyd der Zeit hero/durch Gottes des Allmächtigen wunder-
hre Schickung und gnädige Verleihung / von Jahren zu Jahren mehr Lande und
ute in Unſern Gehorſam/ devotion, Freundſchafft/und ſonderbahre Verbündnus
rathen/als denen dieſes Werck / auch vielleicht nicht ohne ſonderbahre Göttliche
erſehung/vorbehalten/und zu Bezeigung Unſerer Königlichen Gnade / Väterli-
en und wohlgeneigten ſorgfältigen Gemühts / zu dero ſämptlichen höchſten Gedey-
und Wohlfarth vorgeſparet werden könte.

Nach dem Wir aber nunmehr gäntzlich entſchloſſen/dieſes an ſich ſelbſt hochnütz-
chſte Werck nicht länger anſtehen zulaſſen / noch alſo Unſere getreue Reich und Lan-
/auch alle unſere gute Freunde und Verwandte des hieraus ungezweiffelt verhoffe-
n herrlichen groſſen Nutzen zu berauben / und die guten conſequentien, ſo der gan-
n Chriſtenheit und allen Europeiſchen Landen/ja wohl der gantzen weiten Welt hie-
us/vermittels Göttlicher Verleihung/erwachſen möchten/zu hinterhalten: Dabey
uch ferner erwogen/wie dieſes Werck ein ſehr kräfftiges und faſt eintziges Mittel/nach
ero Hülffe Gottes/ſeyn werde/das zerrüttete Teutſchland in kurtzer Zeit wiederumb
n ſeinen alten Flor und Wohlſtand zu ſetzen/zu groſſer Macht zu Waſſer und Land zu
erhelffen/und auff allerhand Fälle gefaſt zu halten: Als haben Wir mehrgedachtes
Unſer Königliches Privilegium, ſo Wir Unſeren eigenen Reichen und Landen allein
u gute desfalls ertheilet/anietzo auff alle und iede Uns mit devotion, Freundſchafft
nd Verbündnis zugethane Teutſche Nationen erweitert und gerichtet: Daſſelbe
uch in unterſchiedenen Puncten mercklich vermehret und verbeſſert. Wir haben auch
nehrerwehntem unſern Gevollmächtigten Wilhelm Wſſelinx auffs Neue gnädigſten
Befehl und Vollmacht ertheilet/wollen auch dieſelbe ihme nochmahlen hiemit und in

Krafft

Krafft dieses ertheilet und in bester Form bestätiget haben / überall in Teutschlan alle und iede Chur: Fürsten/Stände/Städte und Republiquen, unsert wegen si verfügen/denenselben/vor sich/und im Namen Unserer / gründlichen und klaren stand dieses Wercks zu geben / auch alles das jenige/ so solches Werck betreffen m te/mit ihnen zu handeln und zu schliessen. Wir wollen auch ihme offtbenanten W hiemit/auff allerhand Fälle/völle Macht und Gewalt gegeben haben/andere neben zu ordnen und zu vollmächtigen / so in dieser Sache ihme zu Hülffe kommen/ un selbe treiben und befördern helffen: Es sollen auch bemelter Subdelegirten Tr gleicher Gestalt von Uns für gültig und kräfftig erkennet werden.

Es ergehet auch hiemit an alle und iede unsere Generale, Stadthältere/Leg Gubernatorn, Residenten, Agenten, Commendanten, Commissarien, Burge ster und Rathsverwandte in den Städten/und alle andere Beampte und Officirer sie Namen haben mögen/und in Summa alle und iede unsere Pflichtsverwandte, serer gnädigster und ernster Befehl/sie wollen obgedachtem unsern OberDirecto offt er ihrer Assistentz und Zuthuung in einem und dem andern/es habe Namen wolle / bedürffen und erfordern möchte / die willige Hand bieten/auch alle seine richtungen/nach allem ihrem Vermögen/handhaben und befördern.

An alle und iede Uns mit Verbündnus und Freundschafft Verwandte und gethane/Chur: Fürsten/Stände/Städte und Republiquen aber / ist hiemit U freundliches Bitten und gnädiges Suchen/Sie wöllen vorgedachten Unseren Ge mächtigten und OberDirectorn willig und Unsertwegen freundlich hören/sein bringen wohl einnehmen/auch der Würdigkeit und Wichtigkeit nach wohl und lich/Unserm Exempel zu Folge/erwegen; Und werden sie unzweiffelich gute Be gung in dieser Sache von ihme empfangen.

Machen Uns auch keinen Zweiffel/es werde ein iedweder diese Unsere sonderb Gnade/Gunst und Freundschafft nicht geringschätzig achten / auch seine eigene seiner Land und Leute/und deroselben Nachkommen und Posteritet, auch des V landes Teutscher Nation und allgemeinen Wesens fruchtbarliche Wolfarth/ben der vorgedachten ferneren Lobwürdigen/und noch weit höhern Christlichen intent hiezunter weißlich/vernünftig und vorsichtiglich bedencken/und dofern er eintzige tel bey der Hand zubringen vermögen wird (Daran Wir dann auch /wenn nu Wille/gute Zuneigung und Anordnung dazu vorhanden /nicht zweiffelen) sich demselben leichtlich nit außschliessen/sondern eines so hochlöblichen Christlichen habens/und ihme hiemit angewiesenen grossen und rechtmässigen Gewinnes/sich t hafftig machen. Was aber ein jedweder hiezu für Particularia, und umbständli Nachrichts zu wissen von nöthen haben oder begehren möchte/wird er Theils aus nen in offentlichen Druck außgegebenen Schrifften/Theils auch mündlicher Unte dung mit mehrgedachten Unserm OberDirectore zur Gnüge empfangen und ve hen.

DEmnach obgesetzte Vollmacht und Außschreiben allbereit bey Lebzeiten J. K. Allerglorwürdigsten Andenckens/der Gestalt verfasset/auch höchstermelte S M. mit höchstem Ernst und Eifer gesinnet gewesen/dieselbige mit dem ehesten au färtigen/dazu aber von wegen der obligenden/vielfältigen und müheseligsten Kriege schäfften nicht gelangen mögen/inmassen mir solches alles in guter eigentlicher W senschafft bekannt: Als habe Ich/in Krafft der mir von der Cron Schweden verlie nen völligen Gewalt/als Gevollmächtiger LEGATUS in den Teutschen Landen/ selbe nochmahls unter S. K. M. Nahmen publiciren wollen / auch zu Urkundt meiner eigenen Hand unterschrieben/und mit meinem gewöhnlichen Insigel bekräf gen lassen: So geschehen in Heilbrunn den ersten Maji / des Ein Tausendt / Se hundert Drey und Dreissigsten Jahrs.

Axel Ochsenstiern.

L. S.

Kurtzer Extract der vornemsten Haupt-Puncten/ so bißher weitläufftig und gründlich erwiesen/und nochmahls/ iedermänniglich/ unwidersprechlich für Augen gestellet sollen werden.

In Sachen der neuen Süder-Compagnie.

Gedruckt zu Heylbrunn bey Christoph Krausen/
Anno 1633. Mens. Aprili,

I.

DAß Teutschland sehr gute/und viel bessere Mittel habe/eine General-Compagnie, und Seefahrt anzurichten/ als einig ander Land in Europa, und nichts mehr m ngele/ als daß man sich selbst nur recht erkenne/ und die von GOtt verliehene und gewisse Mittel/ vernünfftig/ und mit gutem Villen und Ernst gebrauche.

II. Daß alle vorige und jetzige Handlungen in Teutschland/ hierdurch im eringsten nicht gehindert oder verringert/ sondern sämptlich verbessert und ver- iehret sollen werden.

III. Daß die außländische und fremde Wahren/ derer mann in Teutsch- nd benöthiget/ in einen weit geringern Kauff hierdurch gebracht werden kön- en.

IV. Hergegen aber alle Inländische Wahren/ Früchteu nd manifactu- en, so anders wohin verführet werden/ viel einen bessern Abgang/ und viel höhern reiß gewinnen mögen. Daß auch Häuser/ Landgüter rc. in einen weit höhern Verth/ allen und jeden ihren Besitzern zum besten/ steigen sollen/ wie anders wo eschehen/ rc.

V. Daß nicht allein Kauffleute/ Kramer/ Schiffer rc. Sondern alle und de in Teutschland ingesessene/ hohes und nidriges/ kirchliches und weltliches Standes/ erstlich ins gemein/ sie participiren oder nicht/ absonderlich aber ein jed- eder/ so Theil daran mit zuhaben begehret/ hiedurch ihren Vortheil und Nutzen rlangen können: Also daß niemand deßwegen sich auff Kauffmanschafften ver- ehen/ oder das geringste seinem ordentlichen Beruff zuwieder handlen dürffe.

VI. Daß diese Compagnie vielfältig Vortheil haben werde/ für allen ndern Handlungen/ unter andern darum/ weil sie der schweren Zölle und Lasten/ arüber a njetzo allenthalben geklaget wird/ gutes theils befreyet ist.

VII. Daß männiglich bey dem Gelde/ so er in diese Compagnie leget/ sich iel weniger Gefahr zubesorgen habe/ als wann er es an andere Handlungē/ Land- üter/ Häuser/ rc. angeleget/ oder auff Zinse ausgeliehen hätte: Ja/ daß es ihme veit besser versichert sey/ als wann er es baar oder an Kleynodien in seinen Ka- ten oder Beutel hette.

VIII. Daß er aber unter dessen vielfältig mehr Gewerb und Gewinn da- on zugewarten/ als in einiger andern Handthierung; so auch/ daß/ wolbedachter Weise davon zureden/ von einem Thaler in dieser Compagnie mehr Gewinn erhoffentlich zuerlangen seyn wird/ als von 10. Thalern in ordinari Handlun- gen/ und 20. Thalern an Landgütern.

IX. Daß diese Compagnie nicht noch nur dieses allein/ sondern einen

zz drey-

dreyfachen Gewinn geben wird. Erstlich/wie gedacht/in der Compagnie an sich selbst. Zum andern/ in verkauffung an die Compagnie der Wahren / so dieselb verführen wird ; Und dann zum dritten wiederum/ in Abnehmung von derselben und Verhandlung der frembden Wahren/ so sie einbracht.

X. Das vornemste und höchste / so über alles obbeschriebene auff diese Werck erfolgen wird/ ist die Beförderung der Ehre Gottes/und Außbreitung sei nes Worts unter viel Heidnische Völcker: Und dann auch ; das allgemeine best und Wolfarth des Vaterlandes Teutscher Nation, dann dasselbe hiedurch seine bißher erlittenen Schadens sich bald erholen/ zu einem guten auffnehmen und flo auch zu einer grossen Macht zu Wasser und Land gebracht werden/ und auff allen hand Fälle sich / mit der Hülffe Gottes/ gnugsam gefast halten / auch verhoffen lich/zu einem durchgehenden und beständigen Frieden mit dem ehesten gelange kan

Schließlich; Dofern dieses alles nicht gründtlich und klar gnugsam ausg führet werden möchte/so hat ein jedermann billich Ursach/dieses Werck zuhindern und zurück zutreiben.

So aber solches Vorbringen und desselben rationes/von allen verständige weisen Leuten/für gut und wohl gegründet/beständig/Practicirlich und ohne diff culteten befunden werden; und zwar der Gestalt/ daß jederman dieselbe begrei fen und gantz nichts gründtliches und beständiges darwieder vorbringen kan / ur daher in seinem Gewissen der Sachen Beyfall geben muß; So giebt mann zub dencken/ ob die jenigen Gottes Ehre/ und deß gemeinen Vaterlands / ja ihre eig ne privat Wolfahrt lieb haben; Ob sie für gute Christen / getreue Patrioten, verständige und vernünfftige Leute zuhalten/die solchem Werck einige Hinderu etwan zufügen möchten/und dasselbige nicht viel mehr/allem ihren Vermögẽ nac befördern und zum Standt helffen/und darüber Gottes milden Segen / und ein glücklichen Fortgang von Gott/ der auch darum angeruffen seyn will / erwarte

INSTRUCTION
oder Anleitung:
Welcher Gestalt die Einzeichnung zu der neuen Süder-Compagnie / durch Schwede und nunmehr auch Teutschland zubefördern / und an die Hand zunehmen; derselben auch mit ehestem ein Anfang zumachen.

Gedruckt zu Heylbrunn bey Christoph Krausen. 1633. Mense Aprili.

Alle Fürsten / Herrn / Städte und Commun so über den gemeinen Nutzen/ den jeder männiglich vorhin v diesem Werck zugewarten hat/ einen absonderlichen und priv Nutzen und Auffnehmen / gerne vor andern / ihren Landen u Untersessenen daraus gönnen/ und anrichten wollen; werden d Privilegium, zu samt der Ampliation, auch für sich in ihren L den approbiren und bekräfftigen/dasselbe zu Genügen publiciren; und dabey Anschlagunge öffentlicher Patenten einem jedwedern kund thun: Daß nach dem ten Decem. deß 1633ten. Jahres niemand mehr eingenommen werden soll.

Darnach sollen sie aller Orden tüchtige Personen so wohl aus dem Adel Bürgern/in Städten als auff dem Lande/verordnen und bestellen/welche die je gen/so sich in diese Compagnie zubegeben Lust tragen/ sich einzeichnen lassen;

daß sie gewisse Tage in der Wochen dazu benennen/ in welchen sie zu diesem Ende sitzen wollen: Es sollen auch gedachte Personen völlige Macht haben/ die Leute zu sich zubescheiden/ sie von diesem Werck zu unterrichten/ und dabey zuvermahnē/ daß ein jeder/ seinem Vermögen und aller Gelegenheit nach/ dasselbe befördern wolle. So auch Leute von Mitteln verhanden/ so diesem Werck/ auff was Weise es wolle/ zuwieder wehren/ kan der Magistrat eines jeden Orts das beste bey der Sache thun/ die Leute anders und besser zu disponiren: Dann/ weil es an sich selbst zwar eine sehr gute/ bey vielen aber eine neue/ übelgehörte/ und unannehmliche Sache ist/ mag man ihme Anfangs eine geringe Mühe nicht verdriessen lassen/ die Leute dazu zu persuadiren und zubewegen.

Vornemlich sollē die Pfarrherrn uñ Prediger jeder Orten die Sache zu erst recht einnehmen und wohl erwegen; und wann sie befinden/ daß sie zu Gottes Ehre/ und Beförderung deß gemeinen Nutzen gereichet/ dieselbe ihren Gemeinden bey allen Gelegenheiten vortragen/ sie darzu vermahnen/ und dabey zuverstehen gebē/ daß ein jedweder von Gottes und seines Gewissens wegen schuldig und verpflichtet sey/ dieselbe seinem Vermögen nach befördern zuhelffen: Sie könnten auch derselben in den gemeinen Gebeten mit gedencken; ebener massen/ wie im Königreich Schweden geschehen; da ein absonderlich Gebetlein zu diesem Behuff gestellet/ und nach dem Predigten verlesen werden.

Ferner zu Vermeidung unrichtiger weitläufftigkeit und confusion so vieler unterschiedenen Nahmen/ in der Compagnie matricul oder Buche; so können in einer jeden grossen Stadt absonderliche matriculen oder Bücher gehalten werden; Es kan auch wohl eine jede Zunfft ihr besonder Buch haben/ da sie ihre Leute hinein verzeichnen, welche nachmals nur unter einen Titul oder Nahmen in das General-Buch der Compagnie können gebracht werden: Daraus dann noch ein Vortheil erwächst; daß nemlich/ wann die Austheilung des Gewinstes geschiehet/ nicht ein jedweder absonderlich von nöthen hat/ den Verwaltern der Compagnie nachzulauffen; sondern kan dieselbe bey seinem Magistrat oder Zunfftmeister findē.

Dieweil auch unter diesem Werck eine allgemeine Wohlfahrt/ und derer sich jedermänniglich/ niemand ausgeschlossen/ zuerfreuen haben kan/ gesuchet wird; als sollen/ so wol kleine als grosse Summen eingenommen werden: Und können dannenhero die Schultzen oder Pfarrer auff den Dörffern die Einzeichnung verrichten/ nöthige Register darüber halten/ und die gantze Summa in gesamt unter einen Titul in die näheste Stadt einbringen: Die es nachmals ferner in dieselbe Stadt/ darinnen ihre Kammer seyn soll/ und also in solcher Kammer Buch einlifern wird; So kan alsdann die Ausgabe deß Profits wiederum an solche Stadt oder Dorff/ gleicher massen in einer Summa/ gethan werden.

So aber jemand/ der eine ziemliche Summa einzeichnen würde/ den General-Büchern d' Compagnie mit Nahmen einverleibet seyn wolte/ deme soll dasselbe nicht verweigert werden.

Wann die Außtheilung deß Gewins gehalten werden soll/ soll männiglich durch Anschlagung öffentlicher Billeten kundt gemachet werden/ wie viel von hundert gefallen/ und welchen Tag solches geschehen solle; damit also niemandt verkürtzt oder vervortheilet werden könne.

Diejenigen/ so die Particular Register der Einzeichnung und Austheilung in Städten und Dörffern halten/ sollen besoldet werden/ nach dem die Principal participantem für billich erachten mögen.

Wann der Tag der Einzeichnung verflossen/ soll mann fortfahren in Erwehlung der Verwalter/ nach Verfassung deß Privilegii: Alle Communen nun/ oder andere particulier-Leute/ so einbringen 500. Reichsthaler/ sollen Macht haben eine Person abzuordnen; ihrentwegen solcher Wahl beyzuwohnen: Wie auch gleichsfals/ zu Ende deß Jahres/ der General-Rechnung.

Die Städte/ die so hoch mit ihren Capital nicht kommen/ daß sie ihre eigene Kammer haben können/ sollen sich zu andern Städten fügen mögen; und entweder mit ihnen zusammen eine gewisse Kam̃er/ zu gleichen theilen/nach proportion anstellen/ oder dieselbe einer um den andern in ihrem Gebiet haben: Auch nach Gelegenheit ihres Capitals, auff 50000. Reichsthaler/ einen oder zween Verwalter verordnen mögen; Doch aber also/ daß im Fall sie auffgedachte 50000. Reichsthaler zweene setzen/ die beyde mehr nicht/ als eines ordinari-Soldt zu empfangen haben: Es were dann/ daß solche Kammer sothane zween Verwalter/ auff ihre particular-Kosten höher besolden wolte. Dofern aber solche Städte/ in gesammt/ 150000. Reichsthaler zusammen bringen/ mögen sie auch ihre Kammer/ wo sie es rathsam erachten möchten/ inhalts deß Privilegii formiren.

So aber einige Länder oder Städte mehr Verwalter ihrem Antheil nach hätten/ als sie zu der Handlung/ so in ihren Städten getrieben werden könte/ bedürfftig weren; die sollen Macht haben/ etliche derselben in eine See-Stadt einzustellen/ ihrentwegen daselbst zu handthieren: Dann es sich nicht wohl reimen wolte/ daß jemand Verwalters gage einheben solte/ und nichts darfür verrichten: Als zum Exempel: Es were ein Land oder Stadt/ die hette einbracht 300000. Reichsthaler; dieselbe vermöchte nun innhalts deß Privilegii, sechs/ oder respectivè zwölff Verwalter zuhaben: So aber in ihrem Lande oder Stadt/ es vielleicht etwa an der Helffte wohl genug seyn möchte/ können sie die übrigen etwa in eine See-Stadt einsetzen/ und daselbst eine besondere Kammer und Correspondentz halten. So aber eine See-Stadt nicht mehr auffbrächte/ als 150000. Thaler/ die soll nothwendig auff jede 50000. Thaler/ zween Verwalter verordnen: Weil drey Verwalter zu wenig seyn wolten/ eine Kam̃er in eine See-Stad gebührlich zu versehen.

Im Fall/ wegen deß jetzigen Kriegswesens/ die Kammern an etlichen Oertern nicht könten auffgerichtet/ noch der Handel wohl angestellet werden: So mögen die jenigen/ die in solche Plätze sich gezeichnet haben/ ihre Kammer auff eine Zeit lang/ an einen andern bequemen Ort verlegen; Und wann Gott eine gnädige Verenderung schicken möchte/ dieselbe von da wieder weg/ in ihre Stadt ꝛc. versetzẽ.

Jngleichen verstehet sich auch; wann eine Stadt die eine Kammer hat/ von Feinden erobert werdẽ möchte/ (welches Gott gnädig verhüte) daß sie dieselbe nachmals in vorigen Standt bringen möge; so bald durch Friedens tractation oder auff andere Weise die Sadt wiederum erlediget würde: Jn massen dann auch der Schade/ so ihr also zugefüget worden seyn möchte/ nicht ihre Cassa allein/ sondern der gantzen Company betrifft.

Wann diese Wahl der Verwalter vollendet/ so sollen die Haupt-participanten, mit den Verwaltern/ jeder Orden/ zusammen kommen/ und Rath untereinander halten/ auch gewisse Tage in der Wochen bestimmen/ in welchen die Verwalter allzeit ihre gewöhnliche Zusammenkunfften halten sollen; und mit einander rathschlagen und erwegen/ auch eines gewissen Schlusses sich vereinigen/ was sie ihres Theils der Company zum besten/ auff der instehenden General-Versamlung zu proponiren und vorzutragen haben: Was nemlich für Handlungen bey ihnen fallen; was für Handwercke am meisten im schwang/ und ferner anzurichten weren; was für fremde Güter am meisten/ ihrer Oerter/ verlöset und verhandelt werden könten. Die See-Sädte auch sollen einen Uberschlag machen/ was für Schiffe bey ihnen können gebauet werden; wie viel/ und was für Art Holtz/ und andere Zugehörungen darzu verhanden ꝛc.

Wann solches gnugsam verrichtet/ soll mann aller Orten gewisse Personen abordnen/ so auff die General-Versamlung erscheinen: mit vollkommener instruction von allem deme/ so oben vermeldet: Damit allda also ein jeder das seine gnugsam vorbringen/ und ins gemein eine gute und gewisse resolution gefasset werden könne.

Un[...]

Und weil Teutschland nunmehr mit in diesem Werck begriffen wird / so kan man sich auch eines gewissen Orts besinnen und vereinigen / wo die bequemeste Gelegenheit seyn möchte / gedachte General-Versamlung / zu diesem erstenmahle / anzustellen: Welches man auch bey Zeiten überall außschreiben und kund machen soll; So aber zugehen und geschehen soll ohn allem præjudicio, und Nachtheil dessen / so das Privilegium sonst mitbringet.

Und weil in dem Privilegio versehen / daß eine iede Cammer einen Verwalter stellen mag / in die Cammer zu Gothenburg; so werden dergleichen grosse uñ General-Versamlungen / sonsten nicht vielmehr von nöthen seyn / sondern die ferne abgelegene Cammern / werden ihre Meinungen auff die ausgeschriebene Puncten / ihren Abgeordneten nacher Gothenburg / oder in eine andere See-Stadt / da alsdann solche General-Versamlung angestellet seyn möchte / einschicken.

Was die Uberschrifft oder Vorrede / in den Büchern / memorialien oder Registern / darunter man sich einzeichnen soll / belanget / wird darzu keiner sonderbahren Weitläufftigkeit oder eigentlichen Abfassung von nöthen seyn; Und kan man sie etwa auff folgende Weise stellen:

Wir Unterschriebene / sind in Gottes Nahmen zu frieden / und geloben / in Krafft dieses / auffzubringen und in die neue Süder-Compagnie einzulegen eine gewisse Summa Geldes; als ein ieder hierunter verzeichnen wird / und zwar in den vier nachfolgenden Jahren / alle Jahr nemlich einen vierdten Theil; und solches in Ansehung des Privilegii, so S. K. M. von Schweden selbiger Compagnie allergnädigst verliehen.

Die Einzeichnung an sich selbst / kan etwan in dergleichen Form geschehen.

Jch N. N. gelobe zu dieser Compagnie / und zwar in diese oder jene Cammer ꝛc. einzubringen eine Summa von so oder so viel ꝛc.

Daferne aber iemand noch nicht alsbald sich erklären wolte / in welche Cammer er sein Geld zuhaben begehret / kan er solches biß auff die letzt versparen.

So iemand für andere gute Freunde und zugleich für sich selbst einzeichnen will / oder nicht gerne sehen möchte / daß iederman wisse wie viel Geldes er herein einleget / der kan also schreiben: Jch N. N. und meine Consorten verheissen solche und solche Summa ꝛc. Oder: Jch gelobe für / A. A. so viel; für B. B. so viel ꝛc.

So aber einer oder der ander gar etwan Bedencken haben möchte / seinen Nahmen in dieser Compagnie bekandt zumachen / der kan durch iemand anders / deme er so viel trauet / sich einzeichnen / und nachmals / wann ihme etwan solches alles gelegen seyn möchte / dasselbe auff seinen Namen abschreiben und anzeichnen lassen.

A.

OCTROY Und PRIVILEGIUM,

So der Allerdurchläuchtigste / Großmächtigste Fürst und Herr / Herr GUSTAVUS ADOLPHUS, Der Schweden / Gothen und Wenden König / Groß-Fürst in Finnland / Hertzog zu Ehesten und Carelen / Herr zu Jngermanland ꝛc.

Der im Königreich Schweden jüngsthin auffgerichteten Süder-Compagnie allergnädigst gegeben und verliehen.

Stockholm / gedruckt bey Jgnatio Meurern / Jm Jahr 1626.

Ir Gustav Adolph von Gottes Gnaden/ der Schweden/Gothen und Wenden König/Groß-Fürst in Finnland/Hertzog zu Ehesten und Carelen/ Herr über Ingermanland ꝛc. Thun hiermit kund iedermänniglichen/daß wir zu unsers Reichs/und unserer Unterthanen Wohlfarth und Gedeyen sehr dienstlich und nothdürfftig befinden/ daß die Kauffhandlung/ Nahrung und See-Schiffarth/in unsern Reich uñ Ländern wachse/zunehme/ und durch alle behörliche Mittel verbessert werde. Wann wir dann/ von glaubwürdigen erfahrnen Leuthen/ guten Unterricht und Nachweisung überkommen/wie in Africa, Asia, America, und Magellanica, od' Terra Australi, sehr viel reiche Länder uñ Insulen verhanden/deren etliche von einem wohlgepolicirten Volcke/etliche von Heydnischen wilden Menschen bewohnet werden/andere aber noch unbewohnet/und die auch zum Theil nicht vollkōmlich entdeckt seyn/und daß aus sothanen Oertern/nicht allein ein sehr grosser Kauffhandel getrieben werden könte/sondern auch die Hoffnung were/ daß durch Fortsetzung der Commercien, bemelte Völcker zu mehrer Policey/und zu unser wahren Christlichen Religion leicht gebracht werden könten: So haben wir solches alles bey uns reifflich erwogen/ und trachten derowegen darnach/ welcher Gestalt/ unsere Länder nechst der Fortpflantzung des H. Evangelii/und prosperität unserer Unterthanen/ durch fernere Offenbahrung des Kauffhandels/und der Seefarth an gemelte Oerter/zum höchsten und zuträglichsten mögen verbessert und vermehret werden. Lassen uns hierzu desto mehr bewegen/daß wir vernehmen/wie unsere getreue Unterthanen/ sambt vielen Kauffleuthen und Eingesessenen/gantz sehr geneiget seyn/diese Sache zubefördern/in deme sie darzu ziemliche gute Summen einzulegen gar willig. Derohalben nun/so haben wir aus wohlbedachtem Rath/ freyen Willen/ hochwichtigen und beweglichen Ursachen/ gut befunden/wollen auch und begehren es/daß die Handlung und Seefarth auff die Länder Africa, Asia, America, und Magellanica, hernach beschriebener Maaß soll angefangen und getrieben werden/ vermittelst einer vereinigten Macht von unser Länder Eingesessenen/und den jenigen/die sich diesem Werck associiren und beypflichtig machen wollen. Und zu dem Ende nun soll auffgerichtet werden eine General-Compagnie/welcher wir aus sonderlichen Gnaden die Hand bieten/ und mit unser Hülff und Beystand verstärcken wollen/versehen und fundiren dieselbige mit nachfolgenden Privilegien.

I. Zum ersten/soll innerhalb zwölff folgenden Jahren/niemand von unsern Unterthanen/oder Eingesessenen unserer Lande/ anders als im Nahmen und von wegen dieser Compagnie fahren oder handeln fürüber die Straß von Gibraltar, Südewerts/ In den Ländern/ Africa, Asia, America, Magellanica, oder Terra Australi, gerechnet die Cüsten von America, auff gleiche Höhe/von bemelter Straß/liegende auff 36. Graden/so auch nicht/auff einiges Land oder Insel so zwischen Africa und America auff gleicher Höhe gelegen/bey Verlust der Schiff und Güter/ aller der jenigen/ die sich bemühen und unterstehen solten/ allda zuhandeln ohne unsere und der Compagnie Verlaubung. Und sollen die Reeders solcher Schiffe/ so etwan der Oerter gehandelt haben möchten/darüber zu Rede gesetzet werden. Und wir wollen wieder die jenige/so dißfals mißgethan/verfahren/als gegen Ubertreter und Verächter unser Gebot und Ordnung/iedoch hierin unbegriffen unsere Orlogs-Schiffe/die wir der Oerter senden möchten/weil die keine Handlung daselbst treiben sollen.

II. Diese Vereinigung soll ihren Anfang nehmen/ auff den 1. Maji des Jahrs nach Christi Geburt 1627 und soll wehren 12. nacheinander folgende Jahre/und soll in wehrender Zeit keiner befugt seyn/seine eingelegte Summa heraus zunehmen/ so sollen auch keine neue Participanten eingenommen werden. Wann aber nach verflossenen 12. Jahren/ die Participanten gut befinden würden/ die Zeit des Privilegii zuverlängern: Als geloben wir solche Verlängerung ihnen nachzugeben/ und zuverleyhen in solcher Manier/als wir es gut befinden können.

Alle

III. Alle Jahr soll Rechnung gehalten werden/bey welcher die Participanten, so tausend Thaler eingelegt/ sich jedesmahls finden mögen. Und soll alle sechs Jahr/ ein general Schluß von Rechnung gemacht/und eine neue Rechnung angefangen werden Dann da es sich zutrüge / (das Gott gnädiglich abwenden wolle) daß die profiten so groß etwa nicht seyn möchten/ oder daß der anstehende Gewinn sich also anliesse / daß die Participanten bey den meisten Stimmen gut fünden diese Compagnie nicht länger zu continuiren, soll dieselbige alsdann gescheiden werden / und liegen bleiben.

IV. Und damit die Gelder / so hierzu fürnemlich nöthig/ desto bequemer gesamlet werden/soll durch anschlagung offener patenten jederman kundt gethan werden/daß die Landsassen zwischen dieses / und den ersten Martij / und die über See/biß auff den ersten nechstkommenden Maij/und nicht länger/Zeit haben sollen in diese Compagnie zutreten/ es sey gleich für kleine oder grosse Summen. Welche Gelder sollen auffgebracht werden innerhalb vier Jahren/ nemlichen / alle Jahr der vierdte Theil der Summen/ so ein jeder verschrieben hat.

V. Wann die Zeit des einschreibens verflossen / soll verfahren werden zur erwehlung der Verwaltere / und sollen so viel Verwaltere gekohren werden/als vielmahl hundert tausend Thaler gezeichnet seyn/es were dann/daß jemandt/der hundert tausend Thaler einlegen thete/über solche Summa zween Verwalter stellen wolte/ dann solchem soll dasselbe frey stehen/jedoch mit dieser Bedingung/daß sie alle beyde/ nur eine Besoldung/ als ein Verwalter/empfangen sollen.

VI. Die Verwalter/sollen erwehlet werden/von den gemeinen Participanten, durch die meisten Stimmen. Es soll aber niemand bey sothaner Wahl einige Stimme haben/ er habe dann eingeschrieben tausend Thaler. Und soll niemandt/zum Verwalter erkohren werden/als der für sich selbsten verschrieben zwey tausend Thaler/welche Summa aber / die Verwalter/ so lang ihr Ampt weret/nicht verhandeln noch anderer gestalt vereussern sollen.

VII. Die ersten Verwalter sollen dienen die Zeit der sechs nach einander folgenden Jahre / und ablauffung derselbigen / alle sämptlich ihres Diensts erlassen seyn / und sollen alsdann von den abgehenden Verwaltern / die zwey dritte Theile von neuen gewehlet werden/und das restirende dritte theil aus den Häupt participanten. Welche Ordnung also nach den verflossenen sechs Ersten Jahren soll gehalten werden von zwey Jahren/ zu zwey Jahren/biß zum ende der Zeit dises Privilegij.

VIII. Alle Länder/Stärde und Compagnien oder privat Personen/so wol ausheimische als eingesessene/so da einbringen eine Summa von hundert tausendt Thalern/sollen macht haben einen Verwalter zu bestellen / zu welchem Ende jedwedere Nation einen besondern contract Brieff haben mag / damit sie ihr gelde / denen sie vertrauen/in die hände geben können. Gleich auch ein jeder / im einschreiben ausdrücklich setzen mag / bey welcher Nation erhalten und sein Geldt einlegen will. Und sollen die außländer/ die in unserm Königreich wohnen wollen / und in diese Compagnie einlegen 25000. Thaler/geniessen völliges Bürgerecht/an den örtern da sie sich setzen wollen (do fern sie keine Bürgerliche Nahrung treiben /) und befreyet seyn von allen Schatzungen. Sie mögen auch frey und unverhindert/hinwiderum von hinnen reysen / wann es ihnen gelegen fallen möchte/ohne einzigen abzug/oder bezahlung für ihr auffbrechen und von hinnen ziehen. Wie auch gleichsfals nach ihrem Todt/ ihre Erben/ oder denen sie sich durch testamente/ ihre Güter vermachen wollen / macht haben sollen/alles was sie dißfals geerbet/zuverkauffen/und hinweg zuführen/ ohne einigen entgelt oder Abzugpfenning.

IX. Die Verwalter sollen sein von gleicher Macht und autorität, sonder ansehen einiges Ampts/oder dignität, die sie ausser dieser Compagnie etwan haben und bedienen möchten/ sie seyn auch gleich dazu gestelt und geordnet / von wem sie wollen. Sollen aber ordentlicher und solennischer Weise schweren/daß sie sich in ihrem dienst getreulich verhalten/keinem Participanten mehr als dem andern zugethan seyn/sondern in allem Rechte und billiche Gleichheit halten/der Compagnie Vortheil und Nutz in allen dingen bestes fleisses suchen/und dero schaden nach müglichkeit verhüten und abwenden wollen. Sie sollen auch gleichsfals/in werender zeit ihrer Verwaltung/keine Wahren oder Kauffmanschafften aus der Compagnie an sich kauffen/ noch der Compagnie verkauffen / und solches nicht offenbahrlich oder directè noch heimlich oder indirectè.

X. Die Verwalter sollen zu ihrer Besoldung haben/ tausend Thaler jährlic
provision.

XI. Wann die Verwalter der Compagnie halben reisen/ sollen sie zu tägliche
Zehrung haben sechs Marck Schwedisch/ungerechnet/was Pferde / Wagen/ oder an-
dere Fuhrkosten austragen möchten.

XII. Die Buchhalter/Cassirer und Cammerbotten sollen gelohnet werden au
der Compagnie Kasten/und sollen die Verwalter aus einer ieden Cammer für ihre Cas-
sirer und Diener insonderheit antworten.

XIII. Wann es sich begebe/daß in der einen oder andern Cammer/ein Verwal-
ter in einen solchen Zustand geriethe / daß er dem jenigen so ihm vertrauet worden / mi
rechter Verwaltung nicht nachkommen könte/und dannenhero einiger Schaden verur-
sachet würde/soll solcher Schade die Cammer angehen/darunter er gesetzt/ oder die jeni-
gen so einen solchen Verwalter für sich selbsten gestellet haben. Derowegen solle
die Gelder/so die Verwalter in die Compagnie eingelegt/ dafür hafftende bleiben. Wel-
ches auch gelten soll bey allen Participanten, so der Compagnie schuldig werde
möchten: Und soll also gehalten werden/gleichsam die eingelegte Gelder von Anfang
durch Gegenrechnung weren annullirt oder zu nicht worden.

XIV. Die Personen und Güter der Verwalter sollen frey seyn für allen Arrest
so viel die Compagnie ins gemein angehet. Wann aber iemand/ ausser dem von ihne
was zufordern hätte/das mag er für dem ordinari Richter verfolgen.

XV. Es sollen auch die Gelder/welche hierein gelegt werden/frey seyn für alle
confiscation,und mögen keines weges verfallen. Ja wann es sich gleich zutrüge
daß wir/(dafür uns Gott gnädiglich bewahren wolle) mit einigen König / Fürsten
Republic. oder Commun zerfielen und in Krieg geriethen/ so sollen nichts desto min-
der die Unterthanen unsers Gegentheils/ so in diese Compagnie eingelegt / ihr Capital
und Einkunfften davon/frey und ungehindert/wie unsere Unterthanen und Eingesesse-
ne/ auch andere Participanten vollkömlichen genießen / gleichsam wir keinen Krieg
mit ihren Oberherren hätten.

XVI. Wann etwan Städte sich finden/ die Gelegenheit zur Seefarth oder
Kauffmanschafft hätten/und einbrechten eine Summa von dreymahl hundert tausend
Thaler / die sollen eine Cammer-Ordnung / und Außrüstung haben / pro rato ihres
eingebrachten Capitals.

XVII. Es soll auch unterschiedenen Ländern/uñ Städten frey stehen/ ihre Ca-
pital zusammen zubringen/auch eine Cammer und Außrüstung zuhaben / in absonder-
lich vertheilten Oertern/so viel sie Einleger unter sich können erlangen. Allein die ex-
traordinari Unkosten gehen die Städte / welche die Nutzbarkeiten davon haben / und
nicht die Compagnie an.

XVIII. Alle Schiffe sollen im Außfahren sich versamlen zu Gothenburg/ und
aus solchen Hafen zusammen außsiegeln/nach verrichteter Reise da wiederümb anlen-
den/und die Wahren/so des Orts zuverkauffen oder zuverschicken gut befunden worden/
ausladen. Hernach so sollen die Schiff wieder an den Ort sich wenden/ von dannen
sie geladen oder ausgefahren seyn/dafern Wind und Wetter solches zulassen/und es oh-
ne sonderliche Gefahr der Compagnie wird geschehen können.

XIX. Wann eine oder die andere Cammer etwas von Kauffmanns-Wahren
bekommen und übrig hette/und die andern Cammern dessen mangelten/ soll solche wol-
versehene Cammer/der Unprovidirten/auff vorbeschehenes Begehren / auszuhelffen /
auch wenn dasselbige vereussert were/mehr zusenden schuldig seyn.

XX. Nach beschehener Wahl der Verwalter/und die Anstellung der Cam̃ern
sollen in ieder Cammer Haupt-Participanten geordnet werden / so viel die Partici-
panten gut finden. Diese sollen gehalten seyn die Rechnungen täglich zuüberse-
hen/und mit den Verwaltern/von allen hochwichtigen Sachen / als der Continuati-
on oder Endung der Compagnie/wann die Außtheilung der Einkommen fürzunehmẽ/

und

nd dergleichen Dingē rathschlagen uñ schliessen. Und soll in Erwehlung d' Haupt-
participanten Verwaltere/ Commissarien, Officirer, Schiffer / Steuerleut/
nd anderer / die man zum Dienst der Company von nöthen/ allzeit gute Ach-
ung gegeben werden/ damit fürnemlich die jenigen/ so mit eingelegt/ für allen an-
ern befördert werden/ wann sie mit andern/ die nicht eingelegt/ in Geschickligkeit
gleich gefunden werden.

XXI. Die Kammern sollen Macht haben/ bey Verwechselung / einen Verwalter
n eine ander Kammer zusetzen/ und sollen fürnemlich in alle andere Kammern ver-
pflichtet seyn/ einen Verwalter zu Gothenburgk zu haben. Und sollen eine Cam-
mer der andern/ ihre Rechnung auff längst/ innerhalb zwey Monden/ nach Ablauf-
fung der Schiffe/ damit mann wissen könne/ was die Ausrüstung der Schiffe/ samt
den eingeladenen Gütern gekostet habe/ auch alle drey Monden die Summa dessen/
so jede Kammer verkaufft habe/ richtig einschicken.

XXII. So offt es nöthig seyn wird/ eine Zusammenkunfft der Cammern zuver-
schreiben/ und zuberathschlagen von aussendung der Schiffe/ wie/ u d wie viel
man ausrüsten solle / wo die angekommene Güter / und wie hoch zuverkauffen/
wie die Rechnungen zu thun und auffzunehmen/ und dergleichen Sachen: So soll
solches geschehen/ die erste Jahre bey der Cammer/ die das gröste Capital hat/ uñ
die andern in proportion übertrifft/ und hernacher bey den andern Cammern die
minder eingebracht.

XXIII. Aus allen Cammern/ sollen zwölff Verwalter/ auff der Versam-
lung erscheinen / da wir die dreyzehende Stimme unserthalben beyfügen wollen/
auff daß alle Sachen bey den meisten Stimmen abgehandelt werden mögen. Wo
zu dann eine jedweder Cammer soll ordnen / so viel Personen/ als sie an Capital
hat: Als nemlich so eine Cammer die Helffte einbrechte/ soll sie sechs Personen
darzu ordnen: die das dritte Part/ Vier/ die das Vierdte Part/ Drey und die dz
sechste Part / Zweene: Und ws also bey den meisten Stimmen beschlossen worden/
den jenigen sollen alle Cammern nachkommen/ und im geringsten nichts darwieder
thun oder fürnehmen.

XXIV. Weiters haben wir diese Company privilegirt: Privilegiren auch die-
selbige also hiemit/ daß sie von allen Wahren und Kauffmannschafften/ die sie in
unser Königreich und Landen in uñ ausführet/ nicht mehr soll bezahlen/ dann Vier
von hundert/ für Zoll: und wan die Vier von hundert einmahls bezahlt seyn beym
ihm einkommen / so mögen hernacher die Güter anderer Oerter verführet wer-
den / unser Zölle fürbey/ so offt und vielmahls als es nöthig seyn wird. Wie denn
auch diese Company Macht haben soll/ zuverführen alle Kauffmanns Wahren/
die von andern in unsere Länder eingeführet seyn/ wenn der Zoll einmahl bezahlet /
oder innerhalb Landes erlegt ist / ohne einige weitere Bezahlung/ jedoch in diesem
Verstand/ daß die Company ihren Handel in grosso oder Stückweiß treiben/ uñ
sich mit keinem Land-Handel/ zum Nachtheil unserer Bürger und Privilegien der
Städte bemühen oder theilhafftig machen soll.

XXV. Uber das/ so nehmen wir die von dieser Company nun forthin in
unsere Beschützung und Beschirmung/ versprechende/ dieselbigen zuerhalten/ und
zuvertheidigen/ durch die Mittel unsers Reichs/ in ihren freyen Handel und See-
fahrt/ wieder alle in gemein und einen jeden insonderheit/ so da dieser Company
in ihren guten und löblichen Vornehmen / zuwieder oder hinderlich seyn möchten.
Und in Kriegs-Zufällen / wollen wir ihr beystehen und Hülffleisten/ mit so viel
Krieges Schiffen als ihre Nothdurfft erfordern wird/ und unsers Reichs Gelegen-
heit zulassen kan.

XXVI. Gestalt wir dann auff uns nehmen / es sey in Friedens oder Kriegs-Zeiten/
die Forten und Vestungen der Oerter zubauen/ so wir gut befinden werdē/ zu Versicherung
deß Handels und deß Volcks/ so übergeführet werden soll. Wöllen auch solche Forten verse-
hen/ mit Geschütz/ Munition und Krieges-Volck. Welches wir dann alles auff unserm Kostē
thun und unterhalten wollen/ und soll die Company nicht schuldig seyn/ etwas darzu zugeben.
[illegible] von See-Räubern oder an-

dern Feinden erobert werden möchten/ sollen seyn zu ihren Behelff und Beschützung ihres Handels/ und wollen weder wir/ noch unser Amiral, einiges Recht daran prætendirē. Wann aber solche Eroberung geschehe in beysein unserer Kriegs-Schiffe/ sollen solche Beuten getheilet werden/ theils zu unserm Behuff/ theils der Company, nach Billigkeit und Ansehung des Volcks/ welches bey solcher Eroberung gewesen.

XXVIII. Wir wollen auch keine Schiffe/ Geschütz/ Munition, Gelt/ Wahren oder Kauffmannschafften/ von dieser Company, zu unserm und unsers Reichs Diensten in keinerley Weise nehmen/ es geschehe dann mit freyer Bewilligung uñ vollkoñener Beliebung/ auch consens und Einhelligkeit/ der Haupt participanten, und Verwalter dieser Company.

XXIX. Diese Company soll Macht haben/ innerhalb vorgemelten Grentzen/ in unserm Nahmen/ mit dem Königen/ Fürsten und Communen, Völckern und Einwohnern der angedeuteten und außgedrückten Ländern/ Verbündtnüß uñ Verträge zumachen/ auch Städte/ Schantzen/ Schlösser und Vestungen zu bauen/ fruchtbare/ bewohnte oder unbewohnte Oerter zubesetzen und mit Volck zu versehen/ und in Summa auffzurichten und zubefördern alles das jenige/ so zu unserm Dienst/ und der Company nutzen und frommen gereichen mag: doch also/ daß nichts feindliches angefangen oder vorgenommen werde/ gegen die Völcker und Einwohner der genanten Länder/ oder einige andere Nation aus Europa/ die in den bemelten Oertern Handlung oder Besatzung haben. Jngleichem auch nicht wieder die Unterthanen deß Königes in Hispanien/ sondern sollen vermeiden zu handlen/ auff einige Oerter/ die unter den Gehorsam gedachtes Königes gebracht seyn/ es geschehe dann auff Zulas- und Bewilligung solcher Untersassen. Befehlen auch hiemit ausdrücklich/ daß niemand unserer Unterthanen sich soll unterstehen/ etwas zu thun oder fürzunehmen/ so diesem entgegen/ er wolle den gestrafft seyn von uns/ als ein Ubertreter unserer Gesetze/ und Zerstörer deß gemeinen Friedens.

XXX. Aber so diese Company, unter dem Schein guter Freundschafft betrogen/ oder sonst in einigerley Manier übel getractirt würde/ oder do jemandt sie durch Gewalt/ oder List/ in ihren freyen Handel wolte hindern oder vervortheilen. So geben wir derselben/ Krafft dieses/ völlige Macht und Befehl/ sich alles solchen Schadens durch bequeme Mittel völliglichen zuerholen/ und wieder die jenige/ so ihr ihren freyen Handel mit Gewalt auffhalten/ beschädigen oder hindern wollen/ als gegen Seeräuber/ und offenbare Feinde durch Straff und processi als gegen Zerbrecher der gemeinen Ruhe und besten zuverfahren.

XXXI. Und damit wir desto mehr unsere grosse Gewogenheit dieser Company auff und fortkommen zubefördern in der That erweisen/ so versprechen wir einzulegen/ viermal hundert tausend Thaler Schwedisch/ den Thaler zu zwey und dreissig Rundstück gerechnet/ welche wir aber also/ auff Verlust/ und Gewin/ gleich andere Participanten, darein haben und halten wollen.

XXXII. Für alle welche Vortheil/ Beystand/ Freyheit und Privilegien, wir über den Zoll/ von vier pro cento, geniessen wollen/ den fünfften Theil/ von allem Goldt/ Silber/ Queck-Silber/ uñ andern Mineralien, die auß den Bergwercken gefallē möchtē; uñ den Zehendē/ von den Früchtē der Landē: Jedoch hiemit unbegriffen/ die Wahren und Kauffmannschafften/ welche von dieser Company verhandelt werden; weniger gemüntzt oder ungemüntzt Goldt uñ Silber/ so die Cōpany in Bezahlung ihrer Kauffmannschafften empfangen/ welches alles frey einkommen soll/ und wollen weder ausser oder inner denen/ diese Company mit keinen andern Belastigungen/ Schatzungen oder Aufflagen beschweren.

XXXIII. Und demnach Wilhelm Wsselinx gebohren zu Antorff in Brabandt/ die meiste Zeit seines Lebens zugebracht hat/ in Nachforschung der Gelegenheiten obgemelter Länder: und er laut deß Gezeugnüs der Herrn Staden General,

...l, der vereinigten Provinzen, Printz Mauritzens von Uranien &c. löblicher ...edächtnis/ und unterschiedenen Historienschreibern der fürnehmste Angeber un... ...nfänger gewesen/ der in Hollandt angestalten West Indischen Company/ und ... wohl gedachten Herrn Staden guten Unterricht gethan/ als uns auch durch sei...e gute Anweisungen und Entdeckungen gros Begnügen gegeben/ mit Verpflich...ung in solchem Dienst bey uns zuverharren/ und das jenige/ so ihm durch lange Erfahrung und Fleiß von diesen Werck bewust/ getreulich und auffrichtig zu of...enbahren: Als haben wir/ ihm für solche seine bezeigte/ und ferners versprochene Dienste/ Mühe/ Arbeit und Unkosten zugelassen/ daß er haben und geniessen soll/ ...us der Company, Ein von Tausendt/ von allen Wahren und Kauffmanschaff...en/ die von der Company sollen gekaufft/ gehandelt oder verhandelt werden/ so ...ang als an den Oertern die in diesem Privilegio ausgedruckt/ einiger Handel sein ...ird/ und soll die Company schuldig seyn/ solches Ein von Tausend/ ihm Usse...x seinen Gevollmächtigten/ Erben oder Erbnehmen/ Jährlich zubezahlen/ so ...ald die Rechnung/ von den erhandelten oder verhandelten Gütern/ gethan un̄ auff...enommen seyn wird.

XXXIV. Wann diese Company nun in ihren vollen Gang/ und ausser...alb Landes einige Besetzung oder Pflantzung und Einstellung unserer oder ande...er Nationen, so zur Company gehören/ angestellet hat/ soll ein sonderlicher Raht ...uffgerichtet werden: Diesen wollen wir versehen/ mit gehörlichen Aembtern/ au...oritet, und instruction, damit derselbige Achtung habe/ auff die Handhabung der ...ustitz, Anstellung guter Gesetz und Ordnungen/ und fortsetzung des Kriegs/ da...mit auff solchen Fall/ derselbe rechtfertiglich angefangen/ vorsichtiglich geführet/ ...nd verständiglich zu Ende gebracht werde. Solcher Rath soll auch rahtschlagen ...nd schliessen wegen Annehmung eines Kriegs Volcks/ Bestellung der Guberna...orn, Ammtleute und Volck von Justitz, Bauung der Vestungen/ und Städte/ ...nd wie allen Streitigkeiten und Beschwerden/ so unter dem Volck/ welches über...geführet wird/ und den Landsassen der dort seyts gelegenen Oerter/ wie auch zwisch... ...hnen und den Verwaltern/ oder die Cammern und die Participanten fürfallen ...nöchten/ abgeholffen werde: Kurtzlich/ soll solcher Rath alle Sachen/ die den Sta...tum und Policey angehen/ in guter Obacht halten. Dann weil dieses alles ausser ...der Kauffleute profession ist/ als die mit den Kauff-Handel/ Ausrüstung der Schiffe/ Rechnung/ und Correspondentzen zu halten/ all zu viel zu thun haben/ und um obbemelte Sachen sich nicht bekümmern können/ soll ihnen selbige Last durch Anordnung eines solchen Raths abgenommen werden. Es soll aber sotha...ner Rath aus den principal Haupt participanten erkohren werden/ und sich mit dem Kauff-Handel/ Stellung der Commisen, Schiffer und Boß-Volcks/ oder andern Dienern der Company, gantz nicht bemühen. Sintemal dieses alles heim...gestellet wird den Verwaltern/ welche uns/ und unserm Rath/ gantz fleissig und ey...lend sollen berichten/ was ihnen für Zeitung von aussen zukomt/ damit auff alles gute Anordnung gemacht werde. In bemelten Rath sollen alle Ding durch die mei...sten Stimmen beschlossen werden/ und soll ihre Zahl sein von so vielen Personen/ als wir gut finden werden/ un̄ wollen sie auch mit gebührlichem Unterhalt versorgē.

XXXV. So etwan ein Fürst/ Gemeinde/ Land/ Stadt oder Gesellschafft/ einbrächten Fünffmahl hunderttausend Thaler/ die sollen einen Gevolmächtig...ten/ oder Residenten mögen stellen/ zu dem Ende/ daß er mit uns/ seiner Principaln halber/ bey aller Begebenheit tractiren und communiciren kan.

Und im Fall/ daß die Participanten hernachmals gut finden/ um noch andere Puncten die nicht hierin begriffen/ und der Company hülfflich und dienstlich seyn könten/ bey uns anzuhalten: So geloben wir ihnen solche zu vergönnen/ und mitzutheilen/ wann wir sehen werden/ daß sie unsers Reichs Wolfahrt nicht entgegen/ und dieser Company Vortheil bringen können.

XXXVII.

XXXVII. Diese Privilegien nun/ Freyheiten/ Vortheilen/ und Exemtionen, samt dem versprochenen Beystand/ in allen ihren Puncten und Articuln, haben wir offt besagter Company vergönnet/ gelobt und zugesagt; vergönnen/ verleihen und zusagen auch ihnen/ krafft dieses/ daß wir sie dessen allen friedlich/ und ohne einige Verhinderung geniessen lassen wollen. Ordnen auch und befehlen/ daß dieselbigen sollen von allen Beamten und Unterthanen unser Länder/ und Königreiche/ in acht gehabt und gehalten/ und dawieder im geringsten nichts/ weder directè noch indirectè gethan werden/ so wenig innerhalb als ausserhalb Landes mit Bedrauung und Setzung/ daß die Verbrecher als Beschädiger und Zerstörer der allgemeinen Wohlfahrt unsers Königreichs und Länder/ und Verächter unserer Gebot und Befehliche/ an Leib oder Gut/ nach Befindung ihres Verbrechens/ gestrafft werden sollen. Versprechen auch noch darzu/ daß wir die Company bey allem dem/ so dieses Privilegium in sich hält/ handhaben und schützen wollen/ in allen Friedens-Handlungen/ Verbündnüssen und Contracten, so geschehen möchten mit dem benachbarten Reichen/ Ländern und Republiquen: Wollen auch nichts thun oder handlen/ viel weniger andern zu thun oder zuhandlen gestatten/ daß einigerley Weise/ zum Nachtheil oder Verhinderung dieser Company sich anlassen möchte. Gebieten derohalben/ und befehlen gantz ernstlich und ausdrücklich/ allen Gubernatoren, Stadthaltern/ Ammtleuten/ Richtern/ Magistraten und Einwohnern unserer Reiche uñ Länder/ daß sie die offtbenente Company, und dero Verwalter/ dieses alles/ wie obsteht/ friedlich und ungehindert/ zu vollkömlichen effect dieses Privilegii, geniessen lassen: cassirende und annullirende hiermit alle Gegenreden und Verhindernus. Und damit nicht etwan jemand einige Unwissenheit fürwende/ so haben wir dieses Privilegium, welches mit unser eigner Hand unterschrieben/ und mit unsern Königlichen Insigel bekräfftiget worden/ in unsern Namen publiciren lassen. So geschehen auff unsern Königlichen Schloß Stockholm den 14. Junii, im Jahr nach unsers Seeligmachers Geburt 1626.

Gustavus Adolphus.

B.

AMPLIATIO

Oder

Erweiterung

Des

PRIVILEGII

So der Allerdurchläuchtigste/ Großmächtigste Fürst und Herr/ Herr

GUSTAVUS ADOLPHUS,

Der Schweden/ Gothen und Wenden König; Groß-Fürst in Finnland/ Hertzog zu Ehesten und Carelen/ Herr zu Ingermannland/ ꝛc.

Der neuen Australischen oder Süder-Compagnie durch Schweden und nunmehr auch Teutschland/ allergnädigst ertheilet und verliehen.

Gedruckt zu Heylbrunn/ bey Christoph Krausen.

im Jahr 1633. Mense Aprili.

Von

Von GOttes Gnaden / wir GUSTAVUS ADOLPHUS, der Schweden / Gothen und Wenden König / Groß-Fürst in Finnland / Hertzog zu Ehesten und Carelen / Herr zu Ingermanland / etc. Thun kundt hiemit offentlich / daß wir / zu unserer Unterthanen Wohlfahrt und Auffnehmen / im verflossenen 1626 Jahre / eine allgemeine Compagnie oder Gesellschafft / so ihre Schiffahrt und Handlung / vornemlich uff die gegen Mittag gelegene Oerter / anfangen und treiben möchte / nicht allein vergönnet / sondern auch dieselbe mit einem gantz herrlichen und kräfftigen Privilegio, wie solches allhier vor angedrückt / allergnädigst begnadiget und versehen haben.

Als nun dises fürtreffliche und hochnützliche Werck / zu welches beförderung und fortsetzung / viel Leuthe in unsern Landen allbereit grosse Summen zuerlegen / sich verpflichtet / auch solche gutes theils allbereit ausgezahlet / durch viel mächtige verhinderungen / insonderheit aber zu letzt / durch unsere Heerzüge in Preussen und Teutschland / die unsere Abwesenheit aus unserm Königreich verursacht haben / in etwas bißhero auffgehalten und verzögert worden; Wir aber daneben betrachtet / wie dieses herrliche und köstliche Werck zu gleich auch andern unsern in Teutschland eroberten Landen und Leuthen; und andern unsern Anverwandten / Freunden und Bundsgenossen / zu sonderbaren auffnehmen / zuvor aus bey diesen beschwerlichen Läufften / gereichen und gedeyen würde: So haben wir auch deswegen / noch zu klärerer bezeugung / unsers gantz geneigten und bereiten Willens / gegen gedachte unsere Verwandte / Freunde und Verbundene / nicht unterlassen wollen / denselbigen durch publicirung der Privilegien, so bemelte Compagnie von uns erlanget / des Wercks guten Grund zuverstehen zugeben; auff daß sie in ansehung der motiven, so uns bewogen / als nemlich Gottes Ehre; die Fortpflantzung des heiligen Evangelii; und der unfehlbare Nutz / zu eines jeden Vaterlands Auffwachsung und erhaltung / sich solcher statlichen Gelegenheit wol zugebrauch / ihnen höchst angelegen seyn liessen: zugleich aber auch Augenscheinlich befinden möchten / wie hertzlich gern wir aller / durch Verwandtnüß / Bündtnuß und Freundtschafft uns angehörigen / Wohlfahrt und Zunehmen befördert sehen thäten / und selbst auff und fort helffen wolten.

Derohalben nun / ist von uns / zu solchem Ende gantz rathsam und zuträglich erachtet worden / mehr erwehnte Privilegien, der obgedachten Compagnie zuvermehren und zuerweitern: und auff die maß andern / so zuvorhero keine Gemeinschafft daran gehabt oder erlangen können / die Thür zueröffnen / und sie gleich den unserigen mit einzunehmen und zubegnadigen: Gestalt wir dann solches auff nachfolgende Weise thun / und vollbracht haben wollen.

I. Und Erstlich zwar / wollen wir hiemit und in Krafft dieses / allen unsern in Teutschland eroberten Landen / auch allen den jenigen / so sich mit uns in neue / gewisse und absonderliche Verbündtnuß eingelassen / völlige Macht und Gewalt gnädigst verliehen haben / ihre eigene Cammern und Verwaltereyen / ausserhalb unsers Königreichs / in ihren eigenen Landen / oder wo sie es sonst ihnen am gelegensten erachten möchten / ihres gefallens anzurichten und zubestellen. Dofern aber auch andere (nemlich so zwar mit uns in Freundtschafft und Verwandtnuß aber nicht in Verbündnüß) denen wir bereit in diese Compagnie mit einzutreten vergönnet / uñ nachmahlen hiermit vergönnen / gleichsfals ihre eigene Cammern bey dem Werck zuhaben willens weren / wollen sie solches an uns gelangen lassen / da es ihnen gestalten Sachen nach unverweigert seyn soll.

II. Daß in dem Privilegio im Ersten Articul / etliche gewisse Landtschafften specificiret werden / soll nicht die Meinung haben / als solte die Compagnie an einen oder andern Orth damit verbunden seyn; sondern soll deroselben nachmahl hiermit freye Macht und Gewalt gegeben seyn / Ihre Schiffahrten nach ihrem eignen Gutachten zurichten / auch ihre Handlungen zu Wasser und zu Land an Ort und Enden in der gantzen Welt anzustellen / da sie den besten Nutzen zuschaffen vermeinen möchte.

III. Die Zeit / so einem jedwedern vergönt seyn soll / in diese Compagnie einzutretten und seinen Nahmen und eine gewisse Summa Geldes einzuzeichnen / soll wehren biß auff den letzten Decembris dieses jetzt lauffenden 1633ten. Jahres und nicht länger: Da dann auch ein jedweder mit dem vierdtentheil seiner eingeschriebenen Summa gefast sein wird / und soll also diese Vereinigung nunmehr ihren Anfang nemen den 1. Januarij, des nach Christi Geburt 1634ten. Jahres / und wehren zwölff nach einander folgende Jahre. In dem übrigen verbleibt es aller massen / wie im Privilegio Art. 2, &. 4. ausgedruckt.

IV. Da aber jemandt seine eingezeichnete gantze Summa zugleich mit ein ander in die Compagnie einbringen wolte / sollen ihme die übrigen drey Theil von der Compagnie gnugsam versichert / und biß zu verfliessung der im Privilegio ausgedruckten terminen gebührlich verzinset werden; nicht anderst / als ob er sein Gelt unter dessen anderweit auff interesse ausgeliehen hette.

V. Dabey wir zugleich männiglich kundt machen wollen / das wir ům richtiger Rechnung willen / den Schwedischen Thaler / als dessen in unserm Privilegio underschiedlich gedacht wirdt / in seinem alten valor / nemlich von vier Marck / derer sechs und ein halber auff einen Reichsthaler gehen / verstanden / die Rechnungen aber bey der Compagnie / jederzeit nach Reichsthalern gehalten haben wollen.

VI. Darbey wir aber hiemit ausdrücklich nachgeben / daß die jenigen Rechte und Privilegien, welche den Einbringern von hundert tausend Thalern Schwedisch / im fünfften und achten Articul unsers Privilegii gnädigst verliehen worden / anjetzo auff 50000. Reichsthaler: und was in dem sechsten Articul / den Einlegeren tausend und zwey tausend Schwedischer Thaler / für Vorzug und Recht gegebē werden / anjetzo respectivè auff fünff hundert und tausend Reichsthaler: Und gleichsfahls was im 16. Articul / auff drey hundert tausent Schwedische Thaler gesetzet / anjetzo auff hundert und funffzig tausend Reichsthaler verstanden werden und gelten sollen. Daß aber in gedachtem 8. Articul / dē Einlegern fünff und zwantzig tausend Thaler Schwedisch / und anietzo in Krafft dieser unser concession, zwölff tausend und fünff hundert Reichsthaler / verheissen worden / das volle Bürgerecht und befreyung von allen Schatzungen: Solches erweitern wir hiermit so fern / daß sie darbey ihres gefallens allerhand Bürgerliche Handthierungen ungehindert treiben mögen.

VII. Den Verwaltern soll / so offt sie in der Compagnie Geschäfften reisen / ungeachtet des 11. Articuls / zu ihrer Zehrung von den Cammern so viel gewilliget werden / als sie jeder Orten nach Lands-gebrauch und gelegenheit benöthiget.

VIII. Ob auch zwar zur General Cammer und Versamlung aller Schiffe / unsere Stadt Gothenburg im achtzehenden Articul unsers Privilegij benennet: So wollen und setzen wir doch hiemit / ob einige Nation oder Stadt were / die etwann ihre Cammer an der Nord oder Westsee hätte / und ihr dannenhero ungelegen fallen wolte / ihre Schiff nacher Gothenburg erst abzuschicken; daß derselben bey General Versamlung der Verwalter angezeigt werden soll / welcher enden sie mit ihren Schiffen zu den andern stossen / und sich mit ihnen versamlen können.

IX. Do fern es sich / vermittels Göttlicher Verleyhung / zutragen möchte / daß durch zuthun / vornemlich / der Teutschen Nationen mehr Cammern als zwölffe / gerichtet werden solten / soll auch die zahl der Verwalter / so auff die General Versamlungen / innhalts des drey und zwantzigsten Articuls / abzuschicken / nach beschaffenheit des Capitals einer jedwedern Cammer / erhöhet werden.

X. Ferner haben wir / zu bezeugung unserer Königl. gnädigsten affection zu dieser Compagnie / den 24. Articul offt erwehnten unsers Privilegij, um ein merckliches / in Krafft dieses / erweitern wollen: Erlassende deroselben hiemit / die ersten vier Jahr / den gewöhnlichen Zoll / in unsern Landen / von allen Gütern / so die Strasse von Gibraltar vorbey / entweder von hinnen abgeführet / oder von dorther zugeführet werden möchten: Jedoch daß hierinnen aller Unterschleiff / bey Verlust der Schiffe und Güter / vermeydet werde.

XI. In

XI. In den folgenden Jahren soll der Zoll nach Verfassung des 24. Articuls/ bezahlet werden/iedesmahl zu der Zeit/wann die General-Rechnungen / so wohl von eingekaufften als verkaufften Gütern abgeleget werden.

XII. Welcher Zoll zwischen uns / und allen participirenden Fürsten / Ständen und Städten/denen das regale der Zölle sonsten zukömpt / und so dieses Privilegium ihnen mit belieben lassen/auch selbiges annehmen und approbiren / und keinen fernern Zoll von der Compagnie begehren können / der Gestalt getheilet werden soll: Daß wir darvon zwey Drittheil überkommen/daß übrige Drittheil aber / bleibet besagten Fürsten und Städten/nach proportion ihres eingebrachten Capitals: So an sich selbsten zuverstehen/daß dieses ohne Abbruch zugehen müsse / ihrer zuvor gehabten ordentlichen Zoll-Gerechtigkeit/ausser denen Wahren und Sachen/so der Compagnie zuständig.

XIII. Die jenigen Fürsten/Städte und Communen / so in diese Compagnie einbringen werden/zweyhundert und funfftzig tausend Reichsthaler/sollen / an stat des Residenten, der ihnen im fünff und dreyssigsten Articul zugelassen / Macht haben / einen Assessorn einzustellen in den Rath / welcher / nach Form des vier und dreyssigsten Articuls / soll auffgerichtet werden.

XIV. Und damit wir diese unsere Erweiterung und Erklärung / unserer hiebevor von der Compagnie ertheilten Gerechtigkeiten und Freyheiten / desto kräfftiger bestetigen und bekräfftigen/ so erhöhen wir hiemit die von uns vor diesem versprochene Summa von 400000. Schwedischen Thalern/auff 400000. Reichsthaler / darvon wir nicht weniger als andere participanten, gleichen Verlust und Gewinn tragen/ und erwarten wollen.

Welche Erleuchterung und Erweiterung unsers Privilegii wir nicht weniger/ als alle die Freyheiten/Vortheil und immunitäten vorhergesetztes Privilegii, offtgedachter Compagnie vergönnet/gelobet und zugesaget/auch hiemit Krafft dieses/auff beste Form und Weise vergönnen / und allermassen offtgedachtem unserm Privilegio gleich/bestetigen und beschliessen. Actum Nürnberg/den 16. Octobr. im Jahr Christi 1632.

Ob zwar diese allhie gesetzte Erklärung und Erweiterung/ der vorgegebenen Privilegien/von S. Königl. Majest. Aller-Glorwürdigsten Andenckens/unter den vielfältigen und ungläublichen Kriegs-Verrichtungen/ nicht hat können unterschrieben werden: So kan ich doch/ Krafft meiner Pflicht / und in guter eigentlicher Wissenschafft/ gar wohl bezeugen / daß dieses S. Königl. Majest. höchstes Begehren /und völliger Wille gewesen: Derowegen dann ich / vermittelst habender Gewalt von der Cron Schweden/als Gevollmächtigter Legatus in Teutschland/ dieses mit eigenen Händen unterschrieben und versiegeln lassen/so geschehen zu Heilbrunn/den 10. Aprilis Anno M. DC. XXXIII.

Axel Ochsenstierna.

(L.S.)

Urchläuchtigster / Hochgebohrner Churfürst 2c. Gnädigster Herr. Eur. Churf. Durchl. bey dieser angetretenen der hohen Churfürstl. Regierung/können wir auff unser sämbtlichen Kauff-und Handels-Leuten Anhalten und Erinnerung/in schuldiger Gebühr und unterthänigst an und vorzutragen keinen Umgang haben. Inmassen deroselben/ Zweifsels frey/vorhin allbereits wohl vorkommen und wissend seyn wird/wie daß ům Abstellung unter andern auch in und bey den Leipziger Jahrmärckten in an. 1641. de novo angelegter Acciß-Steuer/ bey höchst-gedachter Ihr Churfürstl. Durchl. Christ-seligsten Andenckens / zwar vielfältig und gantz beweglich angehalten/biß dahin aber ausser dilatorischer Antwort/und weiter selber Sachen Außstellung nichts erhalten worden.

Churf. Unterthanen Interesse/ daß die Accisen abgestellet werden.

Wann nun gleichwohl Eur. Churfürstl. Durchl. Lande und gesamten Churfürstl. Unterthanen weniger nicht / als denen aus den Reichs- und teutschen Hansee-Städten dahin handelenden / zum allerhöhesten daran gelegen / daß sothanen Beschwerden dermahlen grund-und völlig abgeholffen/und hingegen denen Commerciis zu da bevorigen Flor und Wohlstand wieder verholffen werden.

So haben deroselben/sotzane selber Sachen Bewandtnüß/ bey gegenwärtiger occasion in geziemender Observantz/unvermeidentlich vortragen uñ eröffnen müssen.

I. Freyheit der Messen und Jahrmärckte.

Und zwar anfänglich/ ist Ew. Chufürstl. Durchl. ohne besonders unser Anerinnern/guter massen wissend und bekand/was es ůmb die Freyheit der Messen und Jahrmärckte ins gemein für eine Beschaffenheit habe/daß nemlich denen Ab-und Zureißenden nicht allein auff den hin und herreißen für gewaltsame Abnahm / Raub-und Plünderung sicherer Schutz und Schirm geleistet/ sondern auch selber Personen und Güter in loco und sonst allenthalben von allen wiederrechtlichen exactionen und beschwerlichen Neuerungen durchaus frey und unmolestiret verblieben und gelassen. Und in Summa all das jenige/was zu Abbruch und Schmelerung der Jahrmärckte gereichen möge/allerding ein und abgestellet werden müste.

Inmassen dann selbige Zeit und Oerter eben darůmb öffentliche freye Jahrmärckte genennet / und dafür also gehalten werden. So gar / daß auch sonst an sich ohne freye Güter uñ Personen selber Freyheit dennoch weniger nicht mit geniessen/dannenhero von sich selbsten erfolget / daß auch bey denen Leipziger Jahrmärckten/ nach selben allgemeinen Herkommen/und darůber erlangten Privilegien, es billich ebenmässig also zuhalten / oder ie wenigst bey dem jenigen Rechts wegen zulassen/ weswegen einiger Abgifft von alters hero vergünstiget und eingeführet / oder aber nachgehendes per pactiones gutwillig hinc inde eingegangen und verabredet worden.

Insonderheit der Leipziger wegen der Zuposten und Licenten.

Immunitas in loco.

Zumahlen eine sehr schlechte/ja fast keine Freyheit were/wann der Handelsmann zwar auff den Wege/so gut müglich geschützet / in loco aber mit allerhand Aufflagen wieder Recht und Herkommen/exactiret und beschweret werden solte.

2. Copya Abschiedes und Vergleichs de an. 1618. Lit. A. Wegen Befreyung der Aufflagen.

Nun ist 2. aus Copeylich beygelegter höchstgedachter Ihrer Churfürstl. Durchl. Christ-seligen Andenckens/Confirmation in an. 1618. außgefertiget und beygelegten Abschiedes und Vergleichs lit. A. offenbahr und am Tage/daß wegen Verstärckung des Geleids/ein benantes zuentrichten / verabredet/ der Handelsmann hingegen von und mit übrigen und weitern Aufflagen und Erhöhung/ins künfftige gesichert und entfreyet seyn und bleiben solle.

3. Vorhin schon Unkosten und Vff'agē gnug in Leipzig.

Bey welchem Vergleiche dann 3. billich ůmb so viel mehr zulassen / weil daselbst bewilligtes/sampt was der Stadt Leipzig/(ausser und neben dem respective kostbahren und wohl einträglichen Hauß-Gewelb-und Keller Zinß / wie auch andern vielfältigen Nutz-und Hebungen) ohn sonst ander Impossten/Zollen und dergleichen abgifften/ noch weiters zuentrichten / den handthierenden Kauffmann vorhin nur mehr als gar zu schwer drücket.

4. Land-Stände

Auch 4. wie/mittelst Ihrer Churfürstl. Durchl. Land-Stände und Unterthanen/

aus-

ausdrücklicher Verwilligung/diese Neuerung eingeführet/also noch viel weniger ande= (und Unterthanen Impo-)
re und Frembde/wieder Willen und auffgerichtete Contracte salvo nundinarum (sten gehören)
jure & libertate, darzu astringiret werden mögen. (nicht an Frembde.)

Und daß 5. ümb noch so viel weniger/weil die Zeit und Läuffte vorhin so schwer 5.
und gefährlich/daß die Wahren ohne besondern grossen Kosten/ Gefahr und Schaden/ (Ohne dem)
nicht fort noch durchgebracht werden mögen. So gar / daß fast kein Jahr hingehet/ (grosse Unko-)
da nicht bald an diesem / bald an einem andern Ort grosser Unrath/ Raub /Mord/und (sten und Ge-)
andere Ungelegenheit vorgehen und gespüret werden solte/ ja gleichsam für ein besonder (fahr wegen)
Glück und Ebentheur zuhalten / wann die Ab= und Zureißende mit ihren Gütern frey/ (Fortbringung)
sicher und unmolestiret an ihren Ort gelangen mögen. Und selbe dahero alles übri= (der Wahren.)
gen Abganges ümb soviel mehr billich zu überheben.

Zumahl 6. beym wiedrigen/ daraus endlich anders nichts erfolgen könte / dann 6.
daß die Jahrmärckte/sambt Eur. Churfürstl. Durchl./wie auch der Stadt Leipzig/und (Jahrmärckte)
dero gesamten übrigen Unterthanen dahero zuwachsender und zu gewartender alter und (würden sonst)
voriger Nutz darüber allgemach nicht allein abgehen und verliehren dürffte. In ebener (nicht können)
maßen es mit der Moscowitischen Handlung an der Ost=See / wie auch den Wein= (bezogen und)
Handel/Auff= und Abfuhr auff dem Rheinstrom/sambt vielfältigen andern Orten/Län= (besuchet werden)
dern/Städten und Ströhmen/ebenmässig also ergangen: In dem/ wegen eingeführ= (Und solches)
ten hohen Zollen/die Moscowitische Handlung von der Ost=See nicht allein weg/ und (nach Exempel)
hingegen nacher Archangel transferiret/wie nichts weniger der Rheinstrom verlassen/ (der Moscowi-)
und dagegen andere Passe und Wege zur Abfuhr der Weine gesuchet und gefunden (tischen Hand-)
worden. Wie aber diß letztere zu remedirung die hohen Churfürstl. intressenten (lung/und Di-)
auff Ringerung der Zolle allbereits bedacht/und sich darüber zusammen gethan haben: (vertirung des)
Als ist hieneben bekandt / demnach auff geschehene remonstration die hohen Zolle an (Rheinstroms)
der Ost=See für ohngefehr 14. Jahren wieder abgeschaffet/daß darauff alsofort erfolget/ (Handlung /)
daß/ an statt vorhin nur etwa jährlich 2. oder 3. Schiffe selben Weges gebrauchet / und (wegen dero)
dahero nur etzliche wenig hundert an Zollen genossen / nach erfolgter selber remission (uffgesetzten)
und Ringerung/jährlich über 70. 80. und mehr Schiffe dahin gangen / und dadurch (Zolle.)
nachgehends mehr tausend / als vorhin hundert/ anselben/ob schon in so weit ultra de- (Nutz des remittirten)
cuplum geringerten Zollen/eingehoben worden. (Zolls und Imposten.)

Zu welchen allem 7. ferner kömpt/daß/wie bey deren letztmahligen allgemeinen 7.
Friedens=Tractaten sorgfältigst dahin getrachtet / daß die Commercia zu bevori= (Erfordert)
gen Flor und Wohlstande wieder gebracht werden mögen. Also dabey insonderheit (auch solches)
beliebet und geschlossen/daß zu selber præjudiz contra jus & utilitatem publicam (Instrumentum Pacis)
propriâ autoritate, occasione belli noviter eingeführte Zolle und andere der= (Universal.)
gleichen Impostеn gäntzlich abgeschaffet werden solten. Dem zu Folge auch selbe
provitus, bey denen Nürmberg. executions-tractaten, in cistam restituendorũ
expresse mitgebracht worden.

Weil nun die mehrbesagte Acciß=Steuer occasione & respectu belli ein=
geführet / ausser dem / daß res ipsa solches offenbahrlich bezeiget / von höchstged. Ihrer
Churfürstl. Durchl. Christ=seligsten Andenckens mittelst/dero an uns allerseits in an.
1641. den 9. April abgelassener schrifftlichen resolution expresse zugestanden und
bekant/wie nichts weniger in dero am 30. Sept. an. 1651. publicirten Abmahnungs/
Patent in dem wiederholet und bestetiget/daß es mit der Niederlage / allerdings in dem
Stande/wie es vor dem Kriege gewesen/wieder gerichtet werden solte. 8.

So folget ja dahero unwiedersprechlich/ daß selbe neuerliche Aufflage und Be= (Damit andern)
schwerdt/in Krafft allgemeines Frieden=Schlußes billich und mit allem Rechte wieder (hohen Poten-)
eingestellet und abzuschaffen sey. Umb so vielmehr 8. damit andere juxta illud, Re- (taten keine böse Exempel)
gis ad exemplum, in simili, nach zugehen und zu folgen / so viel mehr Ursach und (gegeben werden.)
Anlaß haben mögen.

Wie wir denn 9. der tröstlichen Hoffnung leben/Eur. Churfürstl. Durchl. diese 9.
Abschaffung dahin weiters außzustellen und zu verziehen nicht begehren werden / daß (Und solches ohne Verzug.)

Damit man nicht Ursache habe davon auff dē Reichs Tage zugedencken.

etwan auff einen Reichs-Tage noch weiters davon gehandelt/oder aber anberegter Dispositioni Instrum. Pacis indistinctè und über alle vorhero nach gegangen werden. Dann soviel das erste betrifft/kōñen wir nicht absehen/zu was Ende von selben puncto noch etwan weiters was tractiret werden solte/weil in und bey so klaren/wohl und völlig beschlossenen Sachen etwa keines fernern Berathens noch Beredens bedürffe. So werden ja auch Eur. Churfürstl. Durchl. iezt beregter maßen / viel lieber mit dero löblichen Exempel andern vorzugehen/ als zufolgen geneigt seyn / und also diese auff mehr besagtes Instrumentum Pacis in sensu pariter & verbis allerdinges quadrirende neuerliche Ufflage darümb weiters zu continuiren nicht begehren. Umb so viel weniger / weil nicht alle und iede / bevorab bey eines Theils Reichs-Städten befindliche Collecten, Mauten/ümb Gelder/oder ander dergleichen Bürgerliche Imposten der Gestalt beschaffen/daß in mehr besagten Instrum. Pacis dißfals cumulirte notæ und Umbstände auff selbe quadriren, und selbe dahero in diese Zahl oder Classen so eben nicht gezogen/oder ja wenigst / wegen dergleichen illiquidorum, und worüber in tali si quod sit dubio, noch allererst absonderliche declaration oder rechtlichen Spruch ergehen oder erwarten werden müsse. Diese und dergleichen liquidissima nicht remoriret noch auffgehalten werden mögen.

Selbe auch nicht mit etzlicher Reichs-Städten Uffsagen compariren lassen.

Gleichwie wir nun an unsern wenigen Orte gerne sehen / auch unsere Consilia müglichst dahin richten werden / daß mit beyder Theile respectivè gnädigsten guten Contento bißhero frequentirte Leipziger Jahr-Märckte / von den unsrigen / nach wie vor/weiters besuchet und also selbe Handlung bester Mögligkeit continuirt werden möchte.

Als ist und gelanget an Eur. Churfürstl. Durchl. unsere / für uns selbst / und im Nahmen der übrigen vereinigten teutschen Hansee-Städte / höchstgeflissene unterthänigste Bitte / daß sie obige berührte Motiven reifflich und wohl erwegen/ und solchen noch die gnädigste Versehung thun wolten/ damit die in An. 1641. eingeführte/und mit eusserster ruin und Verderb der Commercien nunmehr in die 15. zu 16. Jahre exigirte Acciß-Steuer dermahleins gäntzlich hinwieder abgestellet / und es hingegen zu Leipzig und Naumburg in den Stand / wie selber biß An. 40. geruhiglich continuiret/gesetzet und förders gelassen werden möge. Welches wir den allgemeinen Reichs herkommenen Frieden-Schlüße und auffgerichteten pactis, gemäß/auch sonst und ohne das allerdings billich und recht.

Daß die Imposten und Accisen in dem Stande wie sie An 1640. gewesen mögen gesetzt werdē.

Als versehen zu Eur. Churfürstl. Durchl. wir uns hierunter gnädigsten remedir und Erhörung. Die wir damit in den Schutz des Allerhöchsten/ und zu dero beharrlichen Churfürstl. Durchl. Hulde uns und sämtl. übrige Hansee-Städte getreulich befehlen. Gegeben unter (der Stadt Lübeck Signet, dessen wir uns in gemeinen Hänsischen Sachen zugebrauchen pflegen) den 15. Febr. 1657.

Eur. Churfürstl. Durchl.

Unterdienst bereitwilligst und unterthänigste

B. und Räthe der Städt Lübeck/ Bremen und Hamburg/ für sich und im Nahmē übriger Teutschen Hansee-Städt

Herrn

Herrn Johann Georg dem II.

Hertzogen zu Sachsen/Jülich/Cleve/ und Bergen / des Heil. Röm. Reichs Erb-Marschallen und Churfürsten ꝛc. Unserm gnädigsten Churfürsten und Herrn.

Von

On Gottes Gnaden / wir Johann Georg / Hertzog zu Sachsen / Jülich / Cleve und Berg / des Heil. Römischen Reichs Ertzmarschalck und Churfürst / Landgraff in Thüringen / Marggraff zu Meissen / Burggraff zu Magdeburg / Graff zu der Marck und Ravensburg / Hertzog zu Ravenstein.

Hiermit thun kund und bekennen / demnach bey uns die Erbare außschreibende Frey und Reichs / auch unirten teutschen Hanse-Städte / durch Abgesandte zu unterschiedenen mahlen / mündlich und schrifftlich üm Abschaffung des auff die Wahren gesetzten Geldes angehalten / und aber ihnen den Abgesandten durch unsere Cammer-Räthe / Rent- und Cammermeister so viel beygebracht / daß solche unsere Anordnung aus genungsamen / und nach Gelegenheit der Umstände / erheblichen Ursachen geschehen / und wir dahero gesuchter massen / davon nicht abstehen könten / daß / zu Verhütung ferners Klagens / und zu Beförderung der Commercien / biß auff unsere ratification, vorgemelten unsern Cammer-Räthen / Rent- und Cammermeistern unterm dato den 15. Octobris instehendes Jahrs / nachfolgendes Mittel fürgeschlagen / und von der Städte Abgesandten / den Hochgelahrten Herrn George Hehern / Benedicto Winckler / und Peter Mollern / allen der Rechte Doctorn / nach gnugsamer vorhergehender deliberation, ebener maßen / auff ihrer Herrn Obern und interessenten ratification, beliebet und angenommen worden / daß nemlich hinführo an statt dieses geforderten Geldes / über das Wage- und Losungs-Geld / so dem Rathe zu Leipzig iedesmahl von den sämptlichen herein geführten Wahren abgetragen / (iedoch des Raths andere Intraden und absonderlichen Zoll hierdurch nicht gemeinet) uns noch halb so viel wegen des gestärckten Gleits / bißhero gehabten und künfftig gebetenen Schutzes und Sicherung auff der Straßen / unwegerlich und unwiederrufflich erleget und richtig gemacht / auch künfftigen Neuen Jahrs-Marckt alsbald mit Erlegung des Geldes der Anfang gemachet werden soll / der Gestalt / daß wann gemelten Rathe 1. fl. mehr oder weniger ausgezahlt wird / uns / über dieses so dem Rathe zustehet / zugleich ein halber fl. / und so fortan nach Gelegenheit der Summa / des Wage- und Losungs-Geldes / mehr oder weniger / und also in Summa noch halb soviel / als der Rath bekömpt / in der Wagen und an dem Ort / da der Rath mehrerwehntes Wage- und Losungs-Geld erlanget / erleget werden soll / iedoch bescheidentlich und also / daß dieses Wage- und Losungs-Geld / iedesmahl in dem Stande verbleiben / und zu keiner Zeit gesteigert und erhöhet werden soll / wann wir dann vermercken / daß vorerwehnte Abgesandten selbsten dafür gehalten / daß / durch dieses billiche Mittel / allen bißhero eingebrachten Anlagen und Beschwerungen / wegen der Ungleichheit / special profession und andern nicht allein gäntzlichen abgeholffen / sondern auch auff benahmte Maße die Commercia an diesen Orte mercklichen befördert / und der Handel in Leipzig zu einem guten und beharrlichen Auffnehmen gelangen würde / und sich sonsten in der Erkundigung befunden / daß gestalten Sachen und Umbständen nach / solches dem Handel / und dieser Stadt nicht unzuträglich; Als wollen wir diese Abhandlung / wie dieselbe itzo erzehlet worden / hiermit gnädigst allenthalben ratificiret und beliebet haben / begehrende / daß derselben / nach Inhalt des Buchstabens iederzeit unverbrüchlich nachgelebet werde. Urkündlichen haben wir dieses mit eigenen Händen unterschrieben / mit unserm Cammer-Secret bekräfftigen / und den Interessenten zur Nachrichtung ausantworten lassen. Datum Dreßden / den 5. Decembr. Anno 1618.

Leipziger Impost und Wage-Geld soll nunmehr erhöhet werden.

Johann Georg Churfürst.

Statůten ůnd Ordnungen des Kőnigreichs Engelland wegen des Tuchmachen/

angefangen Anno Christi 1328. und noch continuiret bey Regierung dieses ietzigen Kőnigs Jacobi. Aus welcheu klårlich zusehen.

Erstlich/

Wie ernstlich sich alle Kőnige/ seidher Edvvardi Tertii Zeiten (welcher der erste war / der das Tuchmachen in Engelland aus Flandern gebracht) beflieſſen/daſſelbige zuerhalten.

Zum andern/

Wie sie auch auff alle Klagen und Antwort wegen einschleichenden Mißbråuchen und Betrůgerey / sich allerseits stets dahin haben bemůhet / allen Inconvenienten fůrzukommen / die das Tuchmachen ruiniren oder zu nicht mőchten machen.

Und zum dritten/

Wie ernstlich sie gesucht / daß das gut / treu und auffrichtig wůrde gemacht/ damit es von andern Nationen beliebet/ nachgesucht und begehret werden mőchte.

Aus den offenen gedruckten Englischen Statuten (Teutscher Nation zu gute/und Englischer Nation zu Ehren) treulich verteutschet.

Anno 1618.

Von Tuchmachen.

ALle und ein iedes Tuch/ welches ein Rayisch Tuch wird genant/ soll bey den Ecken oder Leisten gemessen werden/ und soll 28. Garden lang seyn/ da es aber genetzet und germret/ soll es 24. Garden lang seyn/ und anderthalb Garde breit/ das halbe Stück nach gleicher proportion, bey Straffe und Verlust desselbigen Tuchs/ statuiret a. 2. Edvvardi Tertii cap. 14. welches war a. Christi 1328. Item An. 7. ejusd. cap. 1. Item a. 7. Henrici IV. cap. 10. welches war a. Chr. 1405. 1. Reyische Tücher.

NOTA.

DJese Art Tücher/ wie auch noch unterschiedliche andere mehr/ weil dieselbe zum Theil in Teutschland unbekandt/ und auch zum Theil nicht mehr gebräuchlich/ lasse ich dieselbe bey ihren Englischen Nahmen.

Eine Englische Garde ist ungefehrlich 3. Schuh/ den 3. Garden machen 4. Brabandische Elen/ und 5. Brabandische Elen machen 6. Lübsche. 2.

Kein Tuch welches genant wird schmalle Weisse/ oder gestückte Weisse/ und in den Graffschafften Devonia und Cornubia gemacht werden/ soll über 12. ℔. wägen. 14. Garden lang und eine Garde breit seyn/ bey Verlust desselben Tuchs/ oder die Würde desselbigen. a. 27. Elizabethæ cap. 18. Schmalle weisse.

Ein iedes Stück Lancaster Cotton genant/ und in der Landschafft Lancastria gemachet wird/ nachdem es genungsam gewalcket/ gerollet/ gewaschen/ wohl durcharbeitet und gantz gedrücknet ist/ soll auff das wenigste 21. ℔. wägen/ und 21. oder am wenigsten 20. Garden lang/ und $\frac{3}{4}$. einer Garden breit seyn/ oder ja auff das wenigste $\frac{11}{16}$. bey Straffe für ieder ℔. welches unter 3. ℔. wird leichter seyn/ 1. Engl. ß. und für ein iedes ℔. über 5. ℔. zu leicht/ 5. ß. der Königin und dem Anbringer zugeben. An. 8. Eliza. cap. 12. 3. Lancaster Cotten.

NOTA.

EJne Garde ist ein gar lang Maaß/ von ungefehrlich 9. Schuch lang/ es sind auch diese Lancaster Cottens eine schlechte und leichte Art Futtertuchs.

Alle und ein iedes Stück Lancaster Frießen/ nach dem es gewalcket und gedrücknet ist/ soll auf das wenigste 43. wägen/ uñ zwischen 35. und 37. Garden lang/ uñ auf das meiste $\frac{3}{4}$ einer Garden breit seyn/ und an die Rahmen nicht mehr als $\frac{1}{16}$ einer Garden in der Breite ausgezogen seyn/ bey Straffe wie hiebevor gedacht ist worden/ und so ferne derselben Futtertücher und Friesen/ einig Stück länger würde fallen als oben gedacht ist/ so soll die übrige Länge auch laut der vorigen Rechnung im Gewichte folgen/ bey Straffe für iede Garde/ die nicht nach vorgesetzter Rechnung wägen wird/ einen Engl. Schilling zugeben. a. 8. Eliz. cap. 12. 4. Lancaster Friesen.

Alle und ein iedes breit Tuch/ die gemachet werden in der Graffschafft Kent und Sasse/ auch zu Reding oder andern Oertern/ dergleichen Art und Natur/ soll ein iedes Stück im Wasser/ nachdem es wohl durchnetzet/ zwischen 28. und 30. Garden lang/ und $\frac{7}{8}$. einer Garden/ zwischen den Leisten durchaus das gantze Tuch breit seyn/ solcher Maße wie ietzund gebräuchlich ist/ gewesen/ und soll ein iedes solch Tuch/ nach dem es wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen/ und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 86. ℔. wägen/ a. 5. Edvvardi VI. cap. 6. Item a. 5. Philip. & Mariæ. 5. Kentische und Westersche Tücher.

Alle und ein iedes weiß Tuch/ welches gemacht wird in der Stadt Worcester/ und gemeiniglich lange Worcesters genant werden/ oder andere dergleichen Art und Natur/ sie werden denn in der Stadt Conventri oder an andern Oertern gemacht/ sollen in dem Wasser durchnetzet/ zwischen 29. und 31. Garden das Stück in der Länge/ halten/ zu messen einen Daumen breit oder Zoll zu ieder Garde/ und soll das gantze Tuch durch die obgemelte breite halten/ die Leisten sollen auch nach alter Gewohnheit gemacht werden/ und soll ein iedes Stück/ nachdem es gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen/ und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 75. ℔. wägen/ statuiret wie oben. 6. Lange Worcesters.

Alle und ein iedes gefärbtes Tuch/ welches in der Stadt Conventri oder Worcester/ oder sonst an andern Oertern/ dergleichen Art und Natur werden gemacht/ sollen die- 7. Gefärbete Tücher.

die-

dieselbige länge und Breite haben/und geleistet seyn/wie vor diesem gemeldet/ und nachdem sie wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen / und recht gedrücknet seyn / soll ein iedes Stück auff das wenigste 80. ℔. wägen. Ibidem.

8. Kurtze Worcester.

Alle und ein jedes weiß Tuch/gemeiniglich kurtze Worcester genant / und in obgemelten Landschafften oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur werden gemachet/sollen/wenn sie durchnetzet/zwischen 23. uñ 25. Garden lang/und durchaus das gantze Tuch der Breite und geleistet seyn/ nach den alten Gebrauch und Gewohnheit/ und nach dem sie wohl gewalcket / gerollet / rein gewaschen / und recht gedrücknet seyn/auffs wenigste 60. ℔. das Stücke wägen. Ibidem.

9. Lange geferbte Tücher in Suffolcia/ Norfolcia uñ Essexia gemacht.

Alle und ein iedes gefärbtes langes Tuch / in Suffolcia, Norfolcia und Essexia oder an andern Oertern / dergleichen Art und Natur werden gemacht / sollen zwischen 28. und 30. Garden lang seyn/die Garde mit dem Daumen breit/und auf das wenigste $\frac{3}{4}$ einer Garden/binnen den Leisten/ durchaus das gantze Tuch breit seyn / und mit solchen Leisten/wie vor diesem gebräuchlich ist gewesen/und nachdem sie wohlgewalcket/ gerollet/ rein gewaschen /und recht gedrücknet seyn/ soll ein iedes Stück auff das wenigste 76. ℔. wägen. a. 5. Edvvardi 6. cap. 6. Item a. 43. Elizab. cap. 10. a. C. 1601.

10. Kurtze gefärbete Tücher.

Alle und iedes gefärbtes kurtz Tuch /in obgedachten Landschafften/ oder an andern Oertern/derselben Art uñ Natur gemacht/sollen in der Länge halten/zwischen 23. und 25. G. die Garde mit dem Daumen breit darzu gesetzet/sechs und ein halbes Viertel durch das gantze Tuch breit seyn/und nachdem sie wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrücknet seyn/auff das wenigste 60. ℔/ das Stück wägen. Es soll auch ein iedes grob oder gemeines Tuch das in Kent gemacht/ und nicht über sechs ℔. Englisch am Preiß ist/derselben Breite seyn. Statuiret wie oben.

11. Tücher welche Handwappen oder Handzettel genant.

Alle und jedes gefärbtes Tuch in obgedachten Landschafften Suffolcia, Norfolcia, Essexia, oder andere Oerter / dergleichen Art und Natur werden gemacht/und gemeiniglich Handzettel oder Handwappen werden genant / wie lang dieselbige auch werden seyn/deßgleichen alle weisse Tücher an denselben Oertern gemacht/nemlich weisse Rockfalische / Glanfordische und welche andere Handwappen seyn/wie lang sie auch werden seyn / sollen $1\frac{1}{4}$. einer Garden breit seyn / und mit Leisten wie oben gedacht / und nach dem sie wohl gewalcket/gerollet/rein gewaschen und gedrücknet seyn/soll eine iedere Garde auff das wenigste $2\frac{1}{2}$. ℔. wägen. a. 5. Edvvardi 6. cap. 6. Item a. 5. Philippi & Mariæ cap. 5. a. Christi 1556.

12. Weisse und rothe Tücher.

Alle weisse und rothe Tücher/ die in den Graffschafften Wiltonia, Glocestria, uñ Sommerset, oder an andern Oerten dieses Königreichs (welche vor diesem nicht gedacht seyn worden) derselben Art und Natur werden gemacht / sollen / nachdem sie durchnetzet zwischen 26. und 28. Garden lang/und $6\frac{1}{4}$. Viertel einer Garden zwischen den Leisten breit seyn/und nach dem sie gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet seyn/sollen sie unbereitet 61. ℔. die weissen/und 60. ℔. die gefärbte das Stück auff das wenigste wägen/statuirt wie oben.

13. Blancketten/ blaue und dunckelblaue.

Alle und iedes breites Blancket/himmelblau/dunckelblau und andere Farben/welche in obgedachten Graffschafften Wiltonia, Glocestria und Sommerset, oder an andern Oertern/ derselben Art und Natur werden gemacht / sollen durchnetzet zwischen 25. und 28. Garden halten / die Garde mit dem Daumen breit und $6\frac{1}{2}$. Vierteil einer Garden auff das wenigste breit seyn/und nach dem sie wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrücknet seyn/soll ein iedes Stück auff das wenigste 68. ℔. wägen/ statuiret wie oben.

14. Ordinari Cariseen.

Alle Cariseen ordinari Cariseen genant/soll ein iedes Stück zwischen 17. und 18. G. lang seyn/die Garde mit dem Daumen/und nachdem sie gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet auff das wenigste 19. ℔. wägen/und alle Cariseen/ die sortirende Cariseen genant sind/sollen genetzet zwischen 17. und 18. G. das Stück lang seyn/und nach dem sie rein gewaschen/gewalcket/gerollet/und recht gedrücknet seyn/und zum Verkauff zugerüstet/soll ein iedes Stück auff das wenigste 22. ℔. wägen. Ibidem.

Es

Es sollen auch die Cariseen / welche ordinari Cariseen genant werden / nicht ü- 15.
er 24. G. die Garde mit dem Zoll lang seyn / und ein iedes ordinari Carisee von 24.
G. wie gedacht ist worden/soll/nachdem es gewalcket/gerollet/rein gewaschen/und recht
edrucknet ist/auff das wenigste 28½ ℔ wägen. So sollen auch die sortirende Cariseen
bgemelte Länge nicht übergehen/und ein iedes solch sortierendes Carisee von 24. ob-
edachter Garden/ soll/nachdem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen / und recht ge-
rucknet ist/auff das wenigste 32½ ℔ wägen/ und soll ein iedes Carisee welches weniger
ält als 24.G. solcher Garden wie oben gedacht/nach derselben proportion wägen.
Zu wissen ein iedes ordinari Carisee für eine iede Garde 1. ℔. und 3. Untzen / und
on den sortirenden Cariseen 1. ℔. und 3½ Untzen für ein ieder G. die es lang seyn wird/
ägen / und da es würde geschehen / daß nach diesem einige Carisee gemachet werden
öchten/die entweder die obgemelte Länge/von 24. solcher Garden/würden übergehen/
der nicht respectivè nach vorgemelter proportion würden wägen/ so sollen alle und
egliche Person/oder Personen die dieselbigen machen / oder zum Verkauff werden ma-
hen lassen/für eine iedere solche Garde/ die solche obgemelte 24. Garden wird überge-
en/die Summa von 5. Englisch ß. und nicht mehr zur Straffe geben/und für ein iedes
℔ Gewichte/daß nach obgemelter proportion respectivè mangeln wird/2. Engl. ß.
und nicht mehr zur Straffe geben/unangesehen alle andere vorige Statuten und Gese-
e/so diesem zuwieder/(und deswegen grössere und schwerere Straffen gestellet) gema-
het seynd worden/und soll der eine Theil von dem/daß von solchen Straffen kommen
ird / zu des Königs seiner Erben und Nachkommen Nutzen und Gebrauch / und der
ndere Theil zu dessen Nutz und Gebrauch/der solches angeben/und in einige Ihr Maj.
Gerichte zu Westmünster klagen wird/ohne einige Bürgschafft/protection und Pro-
eß/vorbehaltlich aber / daß alle und iegliche Person oder Personen / die mit solchen
Cariseen von 24.G. handeln werden / sollen Ihrer Majst. für ein iedes solch Carisee
on 24. Garden/gleichmässig so viel mehr zollen / nemlich einen drittentheil mehr also
ür ein Stück/welches nur 18. Garden hält/geben. a.3. Jacobi cap. 16.

Ein iedes breites Tuch welches zu Tanton / Bridgewater / und andere Oerter/ 16.
ergleichen Art und Natur wird gemacht/soll in dem Wasser zwischen 12. und 13. G. die
Garde mit dem Zoll lang und 1¾ einer Garden breit seyn / und nachdem es gewalcket /
gerollet/rein gewaschen und recht gedrucknet ist/30. ℔. wägen. a.5. Edvvard. 6. cap. 6.
Item a. 43. Eliz. cap. 10.

Ein iedes schmales Tuch/welches in gemelten Städtlein / oder anderer Oerter 17.
ergleichen Art und Natur wird gemacht / soll in dem Wasser zwischen 24. und 25.
Garden mit dem Zollen lang/und eine solche Garde breit seyn/und nach dem es gewal-
ket / gerollet / rein gewaschen und recht gedrucknet ist / auff das wenigste 30. ℔. wägen.
Statuirt wie oben.

Alle Tücher die genant werden gewürffelte Carisee und Schmallen / sollen ge- 18.
etzet zwischen 17. und 18. G. die Garde mit dem Zollen wie oben gedacht/ lang /und
uffs wenigste eine Garde breit seyn/und nach dem sie gewalcket/gerollet/rein gewaschẽ
uñ recht gedrücknet seyn/auff das wenigste 24. ℔. das Stücke wägen/ a. 5. Edvvardi
exti cap. 6.

Eine iegliche Gode/welsch Futtertuch soll ¾ einer Garden breit seyn/in dem Was- 19.
er/und soll 1½. ℔. wägen/und eine iedere Garde Cotton/ nach dem es ausgearbeitet uñ
genopfft ist/soll auffs wenigste 1. ℔. wägen. a. 5. Philip. & Mar. cap. 5. Item a. 1. Ja-
cobi cap. 25. Es soll aber niemand straffbar werden/ wegen Mangel eines gebühr-
ichen Siegels/ das die länge und Gewicht desselbigen Futtertuchs soll halten / es soll
uch nach dieser Zeit kein welsch Futtertuch im Wasser probiret werden / von niemand
ls allein dem Käuffer/und welche andere Person/einiges Besuchen oder Probe anfan-
gen wird dem Intent und Meinung dieses Statuts zuwieder/die soll dem Könige und
er beschwerten Person auff dero Anklage fünff ℔. Sterlings verfallen seyn/ ohne ei-
ige Bürgschafft/protection und Proceß. a. 3. Jacob. cap. 17.

Alle

20. Welsche Friesen.
Alle Welsche Frießen die in den Landtschafften Cardigan, Carmarden, un Pembrochia, oder sonsten andere Oerter gleicher Arth und Natur/ die fertig und für ei gantzes Stück sollen verkaufft werden / sollen in dem Wasser auff das meiste 36. G. di Garde mit dem Zollen lang/ und ¾ einer Garden breit seyn/ und nach dem sie vollkömm lich ausgearbeitet seyn 48. ℔. auff das wenigste wägen/ und ein jedes halbes Stück pr rato dem folgend. a. 5. Edvv. 6. c. 6.

21. Nordische tuch.
Ein jedes Nordisch Tuch soll zwischen 23. und 24. G. die Garde mit dem Dau menbreit lang und 1¾ einer Garden zwischen den Leisten/ wan es durchnetzet/ breit seyn und wenn es wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrücknet ist 62. ℔. wä gen/ und ein jedes halbe Stück sonst Dosinecken genandt soll zwischen 12. und 13. Gard lang/ und 1¾ einer Garden breit seyn/ und nach dem es gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 31. ℔. wägen/ a. 5. Edvv: 6. cap. 6. Item a. 43. Elizabetha. cap. 10.

22. Penistones.
Alle und ein jedes Tuch/ Peniston oder Waltweisse genant/ sollen zwischen 12 und 13. Garden mit dem Daumen/ lang und auff das wenigste 6½ Viertel einer G. au dem Wasser breit seyn/ und nach dem sie wohl gewalcket/ gerollet/ gewaschen / und rech gedrücknet seyn/ auff das wenigste 28. ℔. das Stück wägen/ a. 5. Ed. 6. cap. 6.

23.
Alle Mancester und Cester Cottens oder Futtertücher die zum verkauff ge macht werden / sollen 22. Gard. lang und ¾ einer garden im Wasser breit seyn und ge drücknet auff das wenigste 30. ℔. wägen/ a. 5. Ed. 6. cap. 6.

24.
Alle und ein jedes Stück Tuch/ welche Mancester Rüggē oder Frießen genennt werden/ nach dem es vollkömlich ausgearbeitet und zum verkauff verfertigt ist / soll 36 Garden lang/ und ¾ einer G. breit seyn/ und soll weder an Rahmen oder sonsten außgezo gen/ auch in der Breite nicht über ⅛ einer G. ausgestrecket werden/ und wenn es voll kömlich bereitet und wohl gefärbet ist/ soll es auff das wenigste 48. ℔. wägen a. 5. Ed. 6 cap. 6. es mögen auch diese Ruggen uñ Frießen wohl in halbe Stücken gemacht werden und sollen nach der proportion in Länge und Breitte/ und pro rato am Gewicht den andern gleich seyn / a 5 Phi. & Ma. cap. 5.

25. Kein Wüllen tuch soll seine Länge über-gehen.
Kein wüllen Tuch/ halbes Tuch / Carisee / Futtertuch oder einiges wüllen Tuch/ was Art dasselbige seyn/ oder wie es einen Nahmen haben möchte/ soll nach dem es voll-kömmlich außgearbeitet / gewalcket / gewaschen und wohl gedrücknet ist / seine bestalte Länge/ respectivè darzu verordnet/ übergehen/ bey Straffe und Verlust eines jeden sol-chen Tuches/ halben Tuches/ Carisee / Penisten / Frießen etc. a. 43. Elizabetha cap. 10.

26. Von dem Gewicht der Tücher.
Ein jedes breites Tuch/ halb Tuch/ Carisee / Futtertuch/ Penisten etc. oder einiges Wüllentuch/ was Art oder Nahmen dasselbige ist oder hat/ oder seyn und haben möchte/ soll/ nach dem es rein gewaschen/ gewalcket/ gerollet/ und recht gedrücknet ist/ respectivè das Gewicht halten/ welches einen iedern zugeordnet ist und sollen auff diese Zeit halten un wägen/ wie es durch die vorige statuten geordnet ist/ ausgenommen Tücher/ die zu Tan-ten, Britgevvater, und andere Oerter deroselben Art und Natur werden gemacht/ welche vor diesem verortnet seind/ 34. ℔. zu wägen/ dieselbige sollen und mögen nun fort-hin / nach dem sie rein gewaschen/ gewalcket/ gerollet und recht gedrücknet seyn/ 30. ℔. wä-gen/ unangesehē alle andere vorige Statuten/ so diesem zu wieder seyn/ vorbehaltlich auch daß die Suffolckische / Norffolckische / Essexische / und Nordische Tücher / die laut den Statuten a. 5. Ed. 6. und a. 5. Phil. & Ma. oder dero einer geordnet seyn sollen und mö-gen für ein jedes gantze Stück 4. ℔. wägen und für ein jedes halbe Stück 2. ℔. die Be-reitung deroselben Tücher abgeschlagen werden / welches aus ihrer Majst. sonderliche Zulassung durch offene proclamation vergönnet wordē ist/ und da es würde geschehen/ daß einig / der obgedachten Wüllentücher / halbe Tücher / Cariseen / Penisten / Futter-tuchs/ Dosinekens/ Frießen oder einiges andere Wüllentuch/ was Art/ Natur und Nah-men dieselbige möchtē haben / oder noch künfftig überkommen oder hier nacher gemacht und feil gestellet möchten werden / nach dem es wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen /

und

und recht gedrücknet ist/und an dem Gewichte/welches einen iedern respectivè zugeord-
net und limitiret ist/durch diß gegenwärtiges statutum, über 3. ℔. in ein gantzes / und
$1\frac{1}{2}$. ℔. in ein halbes breites Tuch/Tanton, Britgevvater, und dergleichen Sorten o-
der über 1. ℔. an einen Carisee / Dosincken / Penisten/ Frieße rc. oder einig ander wüllen
Tuch/was Art oder Nahmen dasselbige seyn oder haben möchte / respectivè mangeln Straffe wegen Mangel der Wage.
wird/so soll der Übertreter für ein iedes Pfund welches mehr als gesetzt ist/ mangeln wird
10. Engl. ß. für 2. ℔. 20. und für 3. ℔. 40. ß. und so fort die Straffe auff ein iedes ℔.
darüber manglend doppelt geben/es sey dann/daß der Ubertreter wegen solcher Mangel
des Tuchs will verlustig seyn/da er denn solches thun will/so soll er des Tuchs verlustig
seyn/unangesehen einige andere vorige Statuten/ so diesem zuwieder möchten seyn/und
soll der halbe Theil dieser Straffe dem Außspeher oder Anklägern / der ander Theil den
Armen/in der Pfarr/da die Ubertretung begangen ist /gegeben werden/ a. 43. Elizab.
cap.10. Item a.1. Jacobi cap. 25.

Ein ieglicher welcher wird machen oder machen lassen/ einige der besonder obge-
dachten Art breite Tücher auff einige kürtzere oder längere Maaße / als vorhin in den 27.
Statuten a.5. Edvvardi.6. und a.5. Phil. & Mar. gedacht ist worden/und eines iedern
Landschafft Tücher/ in Länge/Breite und Gewicht / nach dem es wohl gesaubert / ge-
walcket/ gerollet/und recht gedrücknet worden / verordnet ist / und dasselbige feil stellet/
soll für ein iedes sothanes Tuch also feil gestellet / und an Länge und Breite mangel-
hafftig befunden/40. Engl. ß. zur Straffe geben / und eine iegliche Person/die da wird
machen oder machen lassen einige der andern Art Tücher als Cariseen / schmale Tü-
cher/Dosincken / Frießen/ Futtertuch rc. wie oben gemeldet/und werden nicht gemacht
seyn/wie oben ist gedacht/auch ihre oben specificirte Länge und Breite nicht halten/
soll für ein iedes Stück also gemacht und feil gestelt 20. ß. zur Straffe geben/ und da ei-
niges Tuch/Carisee/Dosincken/Pennisten/Futtertuch rc. an dem Gewicht/ darauff es
laut dem statuto gesetzt worden ist/mangelhafftig würde seyn / so soll der Macher/ oder
in dessen possession es gefunden wird/für ein iedes ℔ welches über 4. ℔. wird mangeln/
5. ß. und für ein iedes ℔. unter 4. ℔. 2. ß. dem König und Anbringern zur Straffe ge-
ben/a.5. Edvv. 6. cap.6. Item a.5. Phil. & Mar. cap.5. Und so fern einige Tücher
breite/Blancketten/Himmelblauen / dunckelblauen oder andere gefärbte Tücher / die in
den Landschafften Wiltonia, Glocestria und Sommerset, oder an andern Oertern
dergleichen Art und Natur werden gemacht/und nicht $6\frac{1}{2}$. Vierteil einer Garden auff
das wenigste zwischen den Leisten breit seyn/wie vor diesem gedacht ist worden/so sollen
alle und iegliche Personen / welche in diesem Fall mißhandeln werden / solcher censur
und Straffe unterworffen seyn/als in den vorigen statuto a.5. Edvv.6. wegen Man-
gel der Breite geordnet und gestellet ist/ da diese Art Tücher auff $\frac{7}{4}$. breit zwischen den
Leisten seynd gesetzet worden/und so ferne einige der gemelten breite Blancketten/ Him-
melblaue/tunckelblaue oder andere Farben/nachdem sie rein gewaschen / gewalcket/ ge-
rollet/ und recht gedrücknet seyn/weniger als 68. Pfund werden wägen/ so soll ein ieder
Tuchmacher/der hierin mißhandeln wird/doppelt die Straffe/welche in dem statuto a.
5. Edvv.6. wegen Mangel des Gewichtes geordnet und gesetzet ist / schuldig seyn / für
ein iedes ℔. welches an dem Gewicht mangeln wird/und sofern auch etliche Tücher/die
in der Landschafft Sommerset, oder an andern Oertern dergleichen Art und Natur ge-
macht und Blancketten/Himmelblauen / und tunckelblauen genant / nach dem sie rein
gewaschen / gewalcket / gerollet und recht gedrücknet seyn / im Gewichte weniger den
68. ℔. würde halten/auch so ferne einige der obgedachten Tücher länger als 27. Garden
auff das meiste seyn/so soll der Übertreter doppelt so viel Straffe geben (für ein iedes ℔.
das mangeln wird.)Als in obgemelten statuto a. 5. Edvv. 6. für solchen Mangel ge-
ordnet und gesetzet ist/und für eine iede Garde welche das Tuch länger als 27. Garden
wird seyn/und nicht pro rato nach vorgesetzten Taxt wird wägen/so soll der Ubertreter
doppelt die Straffe schuldig seyn/die für solchen Mangel a. 5. Phil. & Mar. geordnet
und gesetzt seyn/a.35. Elizab. cap. 9.

28. So ferne einige weisse oder rothe/welche in den Landschafften Wiltonia, Glocestria, und Sommerset, oder an andern Oertern derselben Art / oder einige andere Weise gemacht werden / und nicht auff das wenigste $6\frac{1}{2}$. Viertel zwischen den Leisten breit seyn / so soll in diesem Fall der Ubertreter für ein iedes sothanes mangelhafftiges Tuch derselben Straffe unterworffen seyn/als vor diesem in dem statuto, a.5. Edvv. 6. geordnet und gestellet worden/ da die Breite auff $\frac{7}{8}$. angestellet ist worden / nemlich / er wird für eine iedere sothane Mangel eines iedern Tuchs / es sey verkaufft oder feil geboten/40. Engl. ß. dem Außspehern und Anklägern geben/und so ferne einig Tuch / welches in vorgedachten Landschafften dergleichen Art und Natur gemacht möchte werden / und gemeiniglich schmal leiste weiße / und breite leiste weiße Päcktuch genant/ nachdem es wohl gewaschen/gewalcket/gerollet und recht gedrücknet ist/ weniger als 63. ℔. wägen/und mehr als zwischen 26. und 28. Garden lang seyn auff das allermeiste/ so soll der Tuchmacher für iedes ℔. (welches einem ieden besondern verordnet ist.) das mangeln wird/und für eine iedere Garde die das Tuch wird länger seyn/ und dem vorigen rato oder Taxt nicht gleich wird wägen/doppelt die Straffe geben / die in dem statuto a.5. Phil. & Mar. verordnet ist/nemlich/für eine iedere Garde zehen ß. Engl. und für iedes ℔. welches zu leichte ist über 4. ℔. 10. ß. und für iedes ℔. welches zu leicht ist/ und nicht über 4. ℔. kömmt 4. ß. Engl. a.27. Elizab. cap.9. Item a. 35. cap.7.

29. Kein Tuch- und Wäntschneider/Schneider/Tuchscherer oder einige andere Person/die Tücher/Cariseen / Frießen / Pennisten ꝛc. verkauffen oder bey der Ellen außschneiden/soll dero einiges feil stellen/ da des Königes Mässer oder Streicher / des Königes Siegel und der Verkäuffer oder Tuchmacher sein Siegel angeschlagen / biß er beyde mit dem Wasser die Maaße und Gewicht habe probiret / ob sie auch nach dem rechten Intent und Meinung desselbigen statuti gemacht seynd / und so ferne iemand einig mangelhafftiges Tuch/ es sey in Länge/Breite oder Gewicht/welches der vorigen Ordnung zuwieder gemacht ist / finden wird / so soll er dasselbige Tuch dem Major, Schultheißen oder Haupt-Officier derselben Stadt / Städtlein / Freyheit oder Flecken/oder den zweyen Irenarchen, die der Stadt/ Städtlein/Freyheit oder Flecken / da sothanes Tuch gefunden wird / am neehsten seyn / zu dem Ende und Intent, daß das Tuch in drey Theil geschnitten werden soll / der eine Theil dem Könige / der ander dem Angeber/und der dritte Theil für dem es gebracht wird / verfallen / und welcher sothane Tücher/Carisee/Pennisten/Frieße/Futtertuch ꝛc. die er gekaufft / besiehet und probiret/ und sothane mangelhafftige Tücher nicht angreiffen wird / der soll die doppelte Würde und valor des Tuchs straffbar und verfallen seyn. a.6. cap.6. Item a.25. Elizab. cap. 3.

Der Tuchschneider soll die Tücher probiren/und den Mangel angeben.

30. Ein ieglicher Tuchmacher oder andere Person / welcher einig solch mangelhafftig Tuch / Cariseen / Frieße oder Futtertuch / da der Streicher und der Eigener ihr Siegel angehefftet/wird verkauffen/und wird also angetastet/wie vor diesem gedacht ist worden/ soll inwendig 14. Tagen/da ihm der Käuffer/welcher sothanes Tuch von ihm gekaufft / solches schrifftlich oder durch mündliche Bottschafft zuwissen thut/solch Geld/ als er dafür bekommen/wieder zurücke geben/oder soll ihm sonst so viel Geld entschlagen / erledigen oder quittiren / als er dafür solte empfangen haben / bey Straffe doppelt so viel an seinen Klägern oder Beschwerden zugeben/ als er von ihm empfangen solte / ohne einige Bürgschafft/protection oder Proceß. a.5. Edvv. 6.

31. Es soll so wohl der Major und Altermänner von Londen/oder der meiste Theil derselben/wie auch sonst ein ieglicher ander Major, Schultheiß/ oder Haupt-Officier einer iedern Stadt / Städtlein / Freyheit oder Flecken / oder verleibte Gemein in diesem Königreiche / von der einen Zeit zu der andern / zwo oder mehr Erbare / verständige und erfahrne Personen bestellen / die von der einen Zeit zu der andern / auff ihren Eyd alle Tücher / die gefärbet / bereitet und gepreßt sollen werden / sollen besehen und schauen in einer iedern Stadt/ Städtlein / Freyheit / Flecken oder verleibte Gemeine / daß dieselbe

genug/

gnugſamlich bereitet/und mit der kalten Preſſe gepreſt ſeynd / ohne zuthun einiger Flo-
cken/Scherhaar/Kreiden/Mehl oder andere betriegliche Sachen / daß dieſelbige auch
auffrichtig gefärbet/gute Farben/ und ohne betriegliche Materien gefärbet ſeynd / und
darneben/ob ſie auch mehr als in dieſem ſtatuto zugelaſſen iſt/ ausgezogen ſeyn / dieſel-
bigen ſollen auch Macht und Gewalt haben/in eines iedern Hauß zugehen/ da es ihnen
gut düncken wird/alle Tuch zuſchauen und zubeſehen/und alles was in obgemelten Din-
gen mangelhafftig iſt / bey wem es auch möchte gefunden werden / als dem Könige und
dem Major und Gemeine der Städte/Städtlein/Freyheit/ Flecken oder verleibte Ge-
meine da es gefunden wird / verfallen / angreiffen / und zu ſich nehmen / und ſoll ein ieg-
licher / bey dem ſolch mangelhafftiges Tuch gefunden / und alſo angetaſtet wird / we-
gen ſothanes böſen färben oder preſſen ſein remedium oder reconvention, durch
Klage und information (ohne einige Bürgſchafft und protection) wieder haben/
gegen eine iegliche ſolche Perſon/durch dero Verſäumnüß oder Verwarloſung/ſothanes
Tuch mangelhafftig wird befunden / und ſoll wiederümb erlangen und überkommen
alle Unkoſten und Schaden ſo er deswegen hat erlitten / es ſoll auch ein ieglicher Ma-
jor, Schultheiß / Haupt-Officier ꝛc. von einer Stadt/ Städtlein / Freyheit oder ver-
leibten Gemeine / in welcher einige Tücher gemacht / gefärbet / bereitet / und mit der
kalten Preſſe gepreſt worden/ der nicht eine gnugſame Zahl ſolcher Schauer und U-
berſeher / wie nöthig iſt / wird verordnen/ die Tücher alſo auff oder bey ihrem Eyde zu-
ſchauen und durchſehen / ſo offt er darinn mangelhafftig befunden wird / dem Könige
und Anklägern 40. Engl. ℔. ſchuldig und verfallen ſeyn / ohne einige Bürgſchafft /
protection und Proceß. a. 5. Edvv. 6.

Es ſoll ſo wohl der Major von Londen / wie auch ein ieglicher anderer Major, 32.
Schultheiß oder ander Haupt-Officier/ einer iedern Stadt/Städtlein/Freyheit/ Fle- Eine iegliche
cken/verleibte Gemeine oder Portflecken ein Siegel machen laſſen / darauff der Nahme Gemein ſoll
und Wapen einer iedern ſolchen Stadt /Städtlein/Freyheit / verleibte Gemeine oder ein Siegel
Portflecken ſoll gegraben oder geſtochen ſeyn/ und ſollen die obgedachte Schauer und haben.
Beſeher ſolches auff Bley / an iedes Tuch ſchlagen oder hefften / welches ſie gnugſam
gefärbet / bereitet/ und in der kalten Preſſe gepreſt / ohne einige der obgedachten Betrü-
ge werden befinden / und ſollen für ihre Mühe und dem Eigener des Tuchs 2. Engl. S.
von ieden Tuch zuverſiegeln haben/a.5.Edvvardi 6. cap.6.

So ferne einige Schauer oder Beſichtiger einig Tuch das gefärbet iſt/ rum- 33.
pelig und bandig/oder in der Walckmühle geſchändet oder löcherig befinden / ſo ſollen Wie mangel-
ſie neben der Stadt/Städtlein/ Freyheit/Gemeine ꝛc. Siegel / in welcher das Tuch hafftige Tü-
mangelhafftig wird befunden/ an iedes Ende deſſelbigen Tuchs / noch ein ander Sie- cher ſollen
gel/mit dem Buchſtaben (F.) ſchlagen oder hefften / ſie ſollen auch ein Zeichen an den verſiegelt ſeyn
Leiſten machen / recht gegen dem Mangel über mit einem Buchſtaben / auff das we-
nigſte einen Daumen breit oder Zollen groß in der Runde / damit ein ieglicher Käuffer
möge ſehen / wo und was der Mangel iſt / und ſo ferne iemand der obgemelten
Schauer / einiger Stadt / Städtlein / Freyheit / Flecken / oder verleibte Gemeine ꝛc.
Siegel an einigen Tuch hefftet oder ſchlägt / welches einige der obgedachten Mängel
oder Gebrechen hat / und ſchlägt auch nicht an ieden Ende deſſelbigen Tuchs ein Sie-
gel mit dem Buchſtaben (F.) ſo ſoll die Gemeine einer iedern ſolchen Stadt / Städt- Die Straffe
lein/ Freyheit / Flecken ꝛc. da ſothaner Schauer wird beſtellet ſeyn / dem Könige und der Gemeine
Anklägern 5. Engl. ℔. ſchuldig und verfallen ſeyn/ohne Bürgſchafft/protection und wegen der
Proceß. a. 5. Ed.6.cap.6.Item a.5.Phil.& Mar.cap.5. Schauer Zähle.

Es ſoll einer iedern Stadt/Städtlein/Freyheit/Flecken/ und verleibte Gemeine
Siegel/ welches zu den Tuch-Siegeln verordnet und beſtimmet iſt/ an ein iedes Tuch 34.
geſchlagen und geheftet ſeyn / welches in der Stadt / Städtlein / oder verleibte Ge-
meine auffrichtig iſt gemacht worden/und ſoll auch ſothanes Tuch alſo verſiegelt / von

keinen andern Schauer oder Besichtiger / einiger andern Stadt aus Krafft seines habenden Ampts / besuchet oder beschauet werden / a.5. Phil. & Mar. cap.5.

35. So ferne sich iemand der obgedachten Schauers / der durch den Major, Schultheißen oder Haupt-Officier / einiger Stadt / Städtlein / Freyheit / Flecken / oder verleibte Gemeine darzu verordnet und bestimmet ist / ohne billige Ursach und Entschuldigung / sich würde weigern ein Schauer zu seyn oder das Ampt eines Besichtigers zuverrichten / der soll so offt er sich dessen weigert / und sein Ampt nicht will verrichten / 5. ℔. dem Könige und der Gemeine da er ordiniret und bestimmet ist zu gutem / schuldig und verfallen seyn / und soll auch in Verhafftung bleiben / biß sothane Brüch bezahlet / oder sonst durch gnugsame Verschreibung und obligation vergnüget sey. a. 5. Edvv. 6.

36. Des Schauers Macht und Autorität.

Es sollen die Schauer und Versiegler / oder ihrer einer Macht und Gewalt haben / bey Tages Zeiten / in eines iedern Hauß zugehen / da es ihnen gut düncken wird / alle Art Tücher / Cariseen / Frießen / Pennisten / Futtertuch ꝛc. zu besichtigen / und mit dē Wasser und Gewicht probiren / was sie mangelhafftig an Länge / Breite und Gewicht befinden / sie sollen auch besuchen / schauen und antasten alle Tücher / die von andern Farben / als in diesem statuto gemeldet worden / gefärbet seyn / a.5. Phil. & Mar. cap.5.

37. Straffe derer die ihre Tücher nicht wollen besichtigen lassen.

So ferne iemand einigen Schauer oder Besichtiger würde wiederstehen / oder gedachten Schauern / oder ihrer einem / einige Tücher / Cariseen / Frießen / Pennisten / Futtertuch ꝛc. würde vorenthalten / oder sie nicht lassen in ihren Häusern / Laden / Werckstätte / Packhäuser / Gewelber / oder Oerther kommen / da denn ihre Tücher Cariseen ꝛc. seynd / dieselbige zubesichtigen und zuschauen / wie oben gedacht ist worden / so soll der solchen Wiederstand thut / für eine iedere sothane Weigerung und Wiederstrebung / der Königin und dem Angebern 10. ℔. verfällig und zugeben schuldig seyn / ohne einige Bürgschafft / protection oder Proceß. a.5. Phil. & Mar. cap.5.

38. Kein versiegelt Tuch soll auff offenem Marckt besichtiget oder geschauet werdē.

Es soll keinen Schauer oder Besichtiger verurlaubt oder zugelassen seyn / einiger Hand wüllen Tuch zubesuchen oder zuschauen / da einiger Stadt / Städtlein / Freyheit / Flecken oder Gemeine Siegel angeschlagen ist / auff dem Marckte zu Londen gemeiniglich Blackvvellhall genant / auch auff keinen offenen Marckt / oder Marckt-Platz / oder Jahrmarckt einiger Stadt / Städtlein / Freyheit / oder Gemeine / so lange die Marckt Zeit wehren wird. a.5. Phil. & Mar. cap.5.

39. So ferne iemand durch sich selbst / oder einen andern würde nachschlagen / anschlagen oder abnehmen von einigen Tuch / Carisee / Frieße / Dosincken / Pennisten ꝛc. das Siegel welches (laut dem statuto a.5. Edvv.6. und a.5. Phil. & Mar.) darauff geschlagen / oder angehenget ist / der soll nach dem er gebührlicher Weise überzeuget oder aus eigener Bekentnüß durch die Außsprach zwölff Männer überwunden / für die erste Ubertretung 10. ℔. und für die zweite / nach dem er gleichsfalls überzeuget und überwunden ist / an den Pranger stehen / und aller seiner Haab und Güter (nach dem seine Schulden gebührlicher Weise bezahlet seyn /) die er zu der Zeit seiner Uberzeugung haben wird / verlustig seyn / Ibidem,

40. Kein Tuch soll angeschnitten oder ohne Siegel gantz verkaufft werden.

Niemand / der Tuch Carisee / Futtertuch / Pennisten ꝛc. bey der Ellen oder Stückweise verkaufft / soll einig gefärbtes und bereites Tuch oder Carisee / Dosincken / Friese ꝛc. feil stellen / daß nicht der Stadt / Städtlein / Freyheit oder Flecken / oder Gemeine Siegel hat / da es gefärbet und bereitet worden ist / oder da es besondern bereitet / oder besondern gefärbet ist worden / dero besonderlichen Oerter Siegel an dem letzten Ende haben / welches so lange wird zusehen seyn / biß das Tuch verkaufft ist / bey Straffe und Verlust so viel das gantze Tuch werth ist dem Könige und Angebern zu gute / ohne einige Bürgschafft / protection und Proceß. a.5. Edvv.6. cap. 6.

41. Eine iedere Person / die da wohnet in der Landschafft Sommerset / und einige wüllen Tücher feil stellen wird / die gemeiniglich Tanton, Bridgevvater, und Chard Tücher werden genant / oder derselben Art und Natur in derselben Graffschafft gemachet werden / und nicht erstlich in den Städtlein Bridgevvater, Tanton oder Chard, oder dero eine besichtiget und geschauet werden / und mit dem Siegel dero Städtlein

einer

einer Laut dem vorigen statuto versiegelt/soll sothanes Tuch/ solcher Weise verkaufft/ oder die Würde desselbigen verlustig und verfallen seyn/ohne Bürgschafft/ protection und Proceß.a.3.Phil.& Mar.cap.12.

42. Ein ieglicher der nicht in einer Stadt/Freyheit/ Flecken / oder verleibte Gemeine wohnet/und deroselben Art Tücher macht/mag dieselbige unverhindert in die nechsten Städte/Freyheit/Flecken/oder verleibte Gemeine bringen / da derselbigen Art Tücher gemacht werden/daß dieselbige allda wie oben gesagt worden/versiegelt werden mögen. a.5.Phil.& Mar. cap.5.

43. So ferne ein Besichtiger oder Versiegler der laut dem statuto a.5.Edvv.6.und a.5.Phil.& Mar. bestellet ist/einiger Stadt/Freyheit/Flecken / oder verleibte Gemeine Siegel auff einiges Tuch schlagen wird / welches seine Länge / Breite und Gewicht nicht hat/wie in obgedachten Statuten verordnet und bestimmet ist/ so soll die Gemeine der Stadt/Freyheit/Flecken oder verleibte Gemeine da sothanes mangelhafftiges Tuch Carisee/Dosincken/Frieße/Futtertuch ꝛc. versiegelt wird/die gantze valor und Würde sothanes versiegelten Tuchs verfällig und verlustig seyn. Ibidem.

Versieglung der Tücher die zu kurtz seyn.

44. So ferne iemand der obgedachten Versiegler oder Schauer einiger Stadt/ Freyheit/Flecken oder verleibte Gemeine Siegel an einig gefärbtes Tuch wird schlagen/ daß nicht gnugsam gefärbet / bereitet / gepreßt / und gearbeitet ist/so soll die Gemeine da sothanes Tuch versiegelt wird/die gantze valor und Würde des so versiegelten Tuchs verbrechen und verlieren a.5.Edvvardi 6.cap.6.

Versieglung der Tücher die nicht gefärbet seyn.

45. In einem ieglichen Flecken/Dorff oder Dörfflein da keine verleibte Gemeine oder corporation ist/und dennoch Tücher gemacht und verkaufft werden / so soll der Irenarcha auffs wenigste selbst ander derselben Landschafft wo sothanes Dorff oder Dörfflein gelegen / vollkommene Macht und Gewalt haben / alle Jahr einmahl aus seinem Befelch oder sonst 2. 4. 6. 8. oder mehr/nach dem es ihn gut düncken wird / von den ehrlichsten/verständigsten uñ unparteischen Männern/desselben Flecken/Dorff oder Dörffleins / für sie fordern / und dieselbige für ein gantzes Jahr zu Ubersehern bestellen in den Flecken / Dorff oder Dörfflein / da dieselbige Ubersehen wohnhafftig seyn/und ihnen auff ihren Eyd befehlen/da sie sich so viel ihnen immer wird müglich seyn/für das Jahr wollen befleissigen Auffsicht und Achtung zugeben/daß die Statuten/welche a 3.Ed.6. sind gemacht worden / wegen das treu und auffrichtig machen allerley wüllen Tücher in ihren Grentzen und limiten und iedes Orts derselben/warhafftiglich observiret und treulich nachgesetzet werden.a.3.Edvvardi 6 cap.2.

46. Es sollen auch obgedachte Ubersehen / oder ihrer zwey auffs wenigste alle viertel Jahr / oder so offt sie ihrem Bedüncken nach solches nöthig befinden / in eines iedern Tuchmachers / Tuchschneiders / Tuchscherers auch Pressers und Färbers Häuser / Werckstätte/Laden oder solche Oerter / da sie ihre Tücher und gefärbte Wollen liegen haben/gehen/und da gebührliche Nachsuchung und Besichtigung thun / von den gemachten Tüchern und gefärbten Wollen/die gemacht und noch feil seynd/und besehen/ ob sothane Tücher ausgezogen oder fälschlich gefärbet seyn. a.3. Edvv.6. cap.6.

47. Da aber iemand unter denen die so zu erscheinen gefordert wird/ und zum Ubersehen verordnet ist / sich dessen ohne billiche Ursache und Entschuldigung würde weigern/ so soll derselbige der solches weigert/ dem Könige und dem Irenarchen 40. Schill. zur Straffe geben/ und soll in des Schultheißen Verwahrung bleiben/biß er dieselbige bezahlet/oder durch gnugsame obligation und Verschreibung abgelegt habe. Ibidem.

48. So ferne dieselbige Ubersehen oder auff das wenigste ihrer zwey / nicht einmahl alle viertel Jahr nachsuchen und Auffsicht nehmen / daß diß statutum vollkömmlich exequiret und gehalten werde/so soll ein ieglicher solcher Ubersehen/für eine iedere solche Ubertretung dem Könige und Anbringern zehen ℔. zur Straffe geben/ a. 3. Edvvardi 6. cap. 2.

Wenn die Ubersehen keine Nachsuchung thun.

49. Wiederstrebung der Ubersehér. So ferne dieselbige Uberseher interrumpiret oder in die Häuser / Werckstätte / oder solche Oerter da die Tücher oder Wollen liegen / oder einige ander Mangel begangen wird / verhindert würden zu kommen / dasselbige zu durchsuchen zu desto mehr fester und stetiger execution oder Vollführung dieses statuti, so soll eine iede Person / die sothane Verhinderung macht oder verursacht / dem Könige und den obgedachten Ubersehern 20. ℔. verfallen und schuldig seyn ohne Bürgschafft / protection und Proceß. a. 3. Edvvardi 6 cap. 2.

50. Wenn die Klage anhängig muß gemacht werden. Vorbehaltlich aber / daß niemand einigen Nutzen oder Vortheil von dieser Verbrechung aus Krafft dieses statuti haben soll / so er seine Klage nicht inwendig einen gantzen Jahr / nach begangener Mißhandlung angeben oder anhängig machen wird. Ibidem.

51. Es soll ein ieder Tuchmacher / sein besonder Merck oder Zeichen / in ein iedes Tuch Carisee / oder was Art Tuchs es sey / das zum Verkauff gemacht und feil gestelt soll werden / weben oder weben lassen / und wenn einig Tuch gemacht und zum Verkauff verfertigt ist / so soll der Tuchmacher auff ein Bley sein Zeichen und die rechte Länge des Tuchs 2c. darauff schlagen / wie solches von dem Käuffer soll befunden werden / und daß solches gebührlicher Weise mit dem Wasser probiret werde / und so ferne von iemand derselbigen Kauffer eine Probe gemacht wird / in dem Wasser und weniger Länge sich wird befinden / als auff den Bley verzeichnet ist / so soll ein ieder Tuchmacher dem Kauffer zweymahl so viel geben / als die Kürtze desselben Tuchs wird belauffen / auff Ansehen und Außspruch von zweyen unparteischen Personen / die dasselbige werden mässen / und soll ein ieder Tuchmacher der sein Tuch feil stellet / ehe und bevor es von des Königes Mässer oder Streicher versiegelt / und wie oben gedacht verzeichnet ist / seines Theils dem Könige und Anbringer verlustig seyn / ohne Bürgschafft / protection oder Proceß. A. 27. Henrici Octavi cap. 12.

52. Es soll niemand auff sein Tuch eines andern Zeichen oder dem gleich setzen bey Verlust solches Tuchs. a. 5. Hen. 8. cap. 8.

53. Da es geschehe / daß einig Tuch aus Mangel und Nachlässigkeit / der Wollcarder / Spinner oder Weber / etwan runtzelich / bandig oder sonsten in der Mühlen aus Nachlässigkeit des rollens beschädigt oder sonst stopfels und Löcher möchte haben / so soll der Tuchmacher an einem iedern Ende desselbigen Tuchs / Carisee 2c. das also beschädigt ist und feil gestellet wird / ein bleyern Siegel schlagen / auff welchem wird geschlagen seyn das Wörtlein (faultie) das ist auff teutsch mangelhafftig / bey Straffe und Verlust eines iedern solchen Tuchs / Carisee 2c. oder die Würde und valor desselben / das also feil geboten und sothanes Siegel nicht wird haben. a. 5. Phil. & Mar. cap. 5.

54. Die Wolle / welche durch oder von den Tuchmachern iemand / er sey Wollschlager / Kämmer / Karder oder Spinner überliefert wird / soll mit auffrichtigen Gewichte welches gezeichnet ist / überliefert werden / und nach der proportion eines viertel ℔. in 12. ℔. geschmierte Wolle nicht verlieren / und soll solches der Wollschlager oder Kämmer dem Tuchmacher also wiederliefern / und sollen der Karder und Spinner dem Tuchmacher solches in Garn mit demselben Gewichte wieder zustellen / ausgenommen das wenige so daran abgehet / ohne etwas für od' bey sich zubehalten od' einig mehr Wasser / Oehl / Schmer oder etwas anders darbey zuthun / bey Verbrechung an des Landes Eigener in dessen Eigenthumb die Missethat begangẽ wird / von 12. 8. Engl. für eine iede solche Missethat / nach gebührlicher Uberweisung / für dem Major Schultheißen / oder andern Haupt-Officieren der Stadt / Städtlein / Freyheit / Flecken 2c. da sothaner Mangel wird befunden / und sie solche Personen zu sich werden beruffen haben / die solches zu vertheidigen bequem und tüchtig seynd. a. 6. Henr. 8. cap. 9.

55. Ein ieder welcher wellisch Tuch verkaufft in der Stadt Schrewßburg / in der Graffschafft Salopia und solches zu friesieren oder zu bereiten / an einen Tuchscherer

oder

oder Friesierer liefert und wirdt denselbigen nicht bar Geldt bezahlen ohne angebung einiger andern wahre in Bezahlung seines Arbeits-Lohn oder in Abkürtzung einiges Theils desselbigen soll aller seiner Freyheit und privilegien, der Tuch- oder Wandtschneider sambt deroselben Brüderschafft entsetzet seyn / und zu aller Zeit hernacher der Freyheit / wellisch Tuch oder Futtertuch entweder durch sich selber zuverkauffen / oder durch andere verkauffen zu lassen ausgeschlossen und entfrembdet seyn / a. 8. Elizab. cap. 7. Item a. 14. ejusdem cap. 12.

Es soll niemand der zum Verkauff oder ausschnit / einige Welsche Cottons / Friesen oder Futtertuch kauffen wird / dieselbige in seinem Hause oder an andern Oertern bereiten oder bereite lassen / sondern soll dieselbige jemandt die das Handtwerck oder Kunst gelernet hat überliefern / vom ihm gearbeitet und bereitet zu werden / bey Straffe und Verlust von eines iedern Stücks Frieße / Cotton oder Futtertuchs 6. ß. und 8. δ. Engl. a. Phil. & Mar. und ferne iemand der in der Stadt Schrewsburg / oder deroselben Freyheit oder Gebiet wohnet / und solche Cotton / Frießen oder Futtertuch feil hat / und dieselbige selbst friesieret oder bereitet / der soll für ein iedes Stück 6. ß. und 8. δ. Engl. der Königin und dem Anklägern zur Straffe geben / ohne einige Bürgschafft / protection und Proceß. a. 8. Eliz. cap. 7. Item a. 14. cap. 12. 56.

Es soll niemand / einig scheerharr / flocken oder Garn von Lambwolle gemacht in einig Tuch / Carisee / Futtertuch oder Friese rc. schlagen / solches feil zu haben oder zum Verkauff machen zu lassen / bey Straffe und Verlust des Tuchs / Carisee Friesen / Futtertuchs rc. oder die Würde desselbigen / da sothane scheerhaar / flocken oder Lambwolle zu gebrauchet wird / dem König und Anbringern verfällig / ohne einige Bürgschafft / protection und Proceß / a. 5. Edvv. cap. 6. der vorgedachter Punckt / auch alsdann statuiret, dardurch verboten wird scheerhaar / flocken oder Garn von Lambwolle zu einigen Tuch / Carisee rc. zu gebrauchen / und ein Auffsehen hat / auff solchen Tüchern als schlechte schmalle Weisse und gesterckte schmale Weisse genant werden soll / hiermit wiederruffen und annihiliret seyn. Es soll auch frey und zugelassen seyn / allen und jeden ihr Majst: Unterthanen / ietziger oder in künfftiger Zeit in den Graffschafften Devonia und Cornubia wohnhafftig / beyde die inverleibte Gemeinen / Märckt / Flecken oder an andern Oertern wohnen und die obgemelte schlechten schmale Weisse machen / Scheerhaar Pflocken und Lambwolle darzu zugebrauchen / und sollen in ihren Häusern drey Stelle und nicht mehr haben und gebrauchen / solche obgemelte Tücher zu machen / und dieselbige solcher Länge / Breite und Gewicht zumachen / darmit sie den Kauffmann contentiren können / oder er bey ihnen zumachen bestellen wird / nach dem Gebrauch und Begehren / des Landes Volcks da er dieselbe hinschicken wird / dieweil deroselben keine in einige unseren Reiche in der That getragen oder gebrauchet werden / unangesehen daß vorgedachte Statuten a. 5. Edvv. 6. oder alle andere / so diesem möchten zuwieder seyn / allein vorbehaltlich / daß zu Verkürtzung Ihr. Majst. Zollen / kein Stück deroselben über 12. ℔. wäge / 14. Garden lang und 1. G. breit sollen seyn / bey Straffe und Verlust aller und iedes solches Tuchs oder die Würde desselbigen / welches über sothane Länge / Breite und Gewicht kommen wird / Ihrer Majst. und den Angebern verfällig / ohne Bürgschafft / protection und Proceß, a. 27. Elizab. cap. 8. 57. Von Haar / Pflocken und Lambwolle.

Es soll niemand einig Tuch / über eine Garde in der Länge / und ein halbes Viertel einer Garden in der Breite ziehen od' ziehen lassen bey Straffe von 5. ℔. für eine jegliche Ubertretung / es soll auch niemandt der Rahmen hat / einig Seil / renck / Winde / od' einig ander ungebührlich Instrument oder Werckzeug das zum ziehende sonst wohl gebrauchet wird gebrauchen / bey Straffe / daß welcher hierinn mißhandeln wird / und solcher oder dergleichen Werckzeuge brauchen / der soll dem Könige und dem Angeber 20. ℔. verlustig und verfallen seyn / ohne Bürgschafft / protection und Proceß / a. 5. Edvvardi 6. cap. 6. 58. Von Ziehung der Tücher.

59. Die Tücher zu pressen. Es soll niemand einiger Hände Tücher / mit der heißen Presse pressen / oder auff einige andere betriegliche Weise / sondern allein mit der kalten Presse bey Straffe und Verlust des gantzen Tuchs also gepreßt / oder die Würde desselbigen dem Könige und den Angebern verfällig / ohne Bürgschafft / protection und Proceß. Ibidem.

60. Wolle zu färben. Es soll niemand einige Wolle da breite Tücher oder Cariseen von gemacht sollen werden / mit einiger Art Galleri Aepffel / Rinden / oder Bercken einiger Bäume / oder Feilstaub sieden oder sieden lassen / bey Verlust aller solcher Wolle oder die Würde / dem Könige und Angebern verfällig. Ibidem.

61. Es soll niemand einigem Tuch / einen falschen Leist ansetzen / die den Rocksalischen / Bockingern oder Brantram Tücher (und gemeiniglich Handwuppen oder Handzettel genent werden) gleich seynd / es sey dann die Wuppe an einem Gunckel gesponnen / bey Verlust desselbigen Tuchs oder die Würde desselbigen / es mögen aber die Tuchmacher in der Stadt Worcester solche Leisten machen / wie sie vor diesem gethan. a. 3. Phil. & Mar. cap. 5.

62. Es soll niemand der da wohnet in dem Westnitt der Landschafft Yorck / einige breite Tücher machen oder machen lassen / die blaue / Negelbraune / Violbraune oder grüne genent werden / dero Wolle nicht ist geblauet worde / mit der Farbe von ohngefehr zwey Englische Pfennig das ℔. ehe dann die Wolle wird gesponnen / bey Verlust eines iedern solchen Tuchs / dessen Wolle also zuvor nicht ist gefärbet worden / oder die Würde desselbigen. Ibidem.

63. Wellische Tücher weisse / graue / und die in Nortwollia werden gemacht / wie auch Orcesterische hunderten / die in offenen Marckt feil gestellet werden sollen in Falten gefalten oder auffgetaffelt / wie mit allen andern Tüchern dieses Landes gebräuchlich ist / damit daß die Käuffer die Breite und Güte desselbigen mögen sehen / bey Straffe und Verlust eines iedern Tuchs / welches zu Marckt wird gebracht und in andere Form verkaufft wird / dem Könige und Angebern verfällig ohne Bürgschafft / protection und Proceß. a. 33. Henrici 8. cap. 3.

NOTA.

DIe 64. 65. und 66. Articul / weil sie viel unnöthige Dinge / als was Farben oder Coloren man damahls nur möchte verkauffen / sambt andere unnöthige Dinge zum Tuchmachen gar nicht gehörig / auch ietziger Zeit nicht mehr gebräuchlich / auch nicht in Kräfften / seynd geliebter Kürtze halben ausgelassen.

67. Es soll keiner einig Tuch verkauffen / als ietzunder gebräuchlich und gehalten wird / nemlich die Garde mit dem Zollen oder Daumen breit darzu. a. 6. Henrici 8. c. 9.

68. Es soll auch keiner einige gefärbte Wolle / oder gefärbtes wüllen Garn von einem Weber / Spinner oder Wollkarder kauffen / es sey dann auff offenen Marckte bey Verlust solcher Wolle oder Garns also gekaufft ohne Bürgschafft / protection und Proceß. a. 6. Henr. 8. cap. 9.

69. Es soll auch niemand der das Tuchmachen gebraucht / und nicht in einer Stadt Freyheit / Marckt / Flecken oder verleibte Gemeine wohnet / mehr als eine Webstelle zur Wollen-Wuppe auff einmahl haben / soll auch weder directè oder indirectè einigen Vortheil oder Nutzen haben / einiger Webstell oder Hauses in welches eine Webstelle stehet zu verleihen / welche beyde zusammen von ihm verliehen werden / bey Straffe von 20. ß. für eine iede Woche daß diesem zu wieder wird gethan / a. 3. Phil. & Mar. cap. 11.

70. Kein Wollen-Weber der sich des Wollenwebens ernehret / und ausserhalb einer Stadt / Freyheit / Flecken oder verleibte Gemeine wohnet / soll auff eine Zeit über 2. Webstell haben / oder einigen Nutzen und Gewinn von mehr als von 2. Stellen genießen / bey Straffe von 20. ß. für eine iedere Woche / so diesem zuwieder wird gehandelt.

71. Es soll niemand der sich allein mit dem weben ernehrt / und kein Tuchmacher ist / (daß ist daß er nur alleine die Tuch umb Geld webet /) und selber keine zum Verkauff macht oder machen läst / so lange er das Weben will gebrauchen / eine Walckmühle haben / oder die Kunst des walckens / rollen oder färbens gebrauchen / bey Straffe von 20. ß. für eine iedere Woche da er diesem zuwieder handeln wird / Ibidem.

Es

Es soll niemand der sich des walckens und rollens ernehret/weil er sich dessen ge- 72.
braucht/eine Webstelle in seinem Hause oder Besitz haben/oder directè oder indirectè
nigen Nutzen dadurch genießen/bey Straffe von 20. ß. für iede Woche die er diesem
zuwieder handeln wird. Ibidem.

Es soll auch niemand verlaubt oder zugelassen seyn/das Weberhandwerck auffzu- 73.
tellen/er habe dann dasselbige Handwerck gelernet / und auff das wenigste 7. Jahr ge-
braucht / bey Straffe von 20. ℔. der Königin und dem Angebern verfallen/ohne einige
Bürgschafft/protection und Proceß/und welcher einig Tuch/ lang oder kurtz / Cari-
seen/ gestreckte Weise/oder schlechte Schmall/webet/macht/oder machen läst / der nicht
das weben oder ruwen der Tücher hat gelernet / und sich zuvor sieben Jahr darinn ge-
übet/soll solches Tuchs oder die Würde desselbigen der Königin und dem Angebern ver-
ustig und verfallen seyn/ohne Bürgschafft/protection und Proceß / diß statutum a-
ber ist nicht zu Nachtheil und Schaden dero die in den Landschafften Yorck Camber-
land, Nothumberland und Westmerland wohnen / sondern es mögen dieselbige
Webstellen in ihren Häusern halten /und alles thun was dem weben / spinnen / Tuch-
machen und bereiten an-und zugehöret / wie ihnen für diesem zugelassen worden ist.
Ibidem.

Es soll ein ieglicher Weber der wüllen Garn zu weben hat/in die Wuppe machen/ 74. *Der Weber soll all sein empfangenes Garn in die Wuppe einschlagen/ oder wieder liefern*
weben oder einschlagen / alles und so viel Garn / als er von dem Tuchmacher / oder ie-
mand seinet wegen wird empfangen haben / und sein gewöhnlich Werckzeichen darein
weben/ohne einige Enderung oder zurückhalten/desselbigen Garns / so aber etwas wür-
de übrig seyn/das nicht eingeschlagen wäre / soll er dem Tuchmacher unverfälschet wie-
der geben/ohne mehr Oehl/ Wasser/Feuchtigkeit/ Sand/ Staub oder andere betriegli-
che Dinge/in die Wuppe zuthun/bey Straffe von 3. ß. und 4. ₰. für eine iedere began-
gene Fehl/dem König und Angebern verfallen/ohne Bürgschafft/protection und Pro-
ceß. a.6. Henr. 8. cap. 9.

NOTA.

Der 75.76.77.78.79.80.81.82.83. Artickel/ dieweil die allein tractiren/an welchen
Oertern man Tuch machen möge / und wo es verboten ist / item, wie viel Landes
ein Tuchmacher möge haben: Was und wie hoch man den Tuchmachern an unter-
schiedlichen Oertern die Häuser soll verleihen/und dergleichen mehr hie in keinen We-
ge dienstl. seynd geliebter Kürtze halben ausgelassen.

Des Königs Mässer oder Streicher soll beeydigt seyn und schweren / daß er seyn 84. *Der Streicher oder Mässer soll geschworn und beeydigt seyn.*
Ambt treulich und wohl will verrichten / und da er mangelhafftig befunden würde / und
für einigen Major, Schultheißen oder Befehlhabern der Jahrmärckten / oder iemand
der von dem Könige darzu gesetzet und verordnet ist/in einige der Oerter / da die Tücher
verkaufft werden / überwunden würde / so soll er ein Jahr gefänglich seyn / und darnach
nach des Königs Wohlgefallen gestrafft werden / auch seines Ambts hinfort entsetzet
seyn/der es angeben und verfolgen will/ soll auch den halben Theil davon genießen / es
soll auch der Mässer so wohl für seinen Substituten als für sich selbst verpflichtet und
gehalten seyn. a. 25. Edvvardi III. cap. 1.

Es soll auch der Thesaurarius des Königreichs Engelland niemand zulassen /
ein Tuchmesser/Beseher/Versiegler oder des Siegels mächtig zu seyn / oder in Ver- 85.
wahrung haben/an einigen Ort diesen gantzen Königsreichs / es sey dann / daß er des
Tuchmachens wohlwissend und erfahren sey/und auffs wenigste 100. ℔. werth in Güter
oder Geld zu der Zeit seiner Zulassung. a. 1. Richardi 3. cap. 8.

Es hat der anwesende Thesaurarius des Königreichs Engelland Macht und
Autorität/das Einkommen / welches von dem messen der Tücher kömpt (da es an 86.
eine Außländische kömpt) denen zuverleihen/welche ein gewisses darümb wollen ge-
ben/und gnugsame Bürgen können stellen/die solches auff sich nehmen/so sollen sie den
halben Theil aller Straffen genießen/so von iedern Stück Tuchs kommen wird / wel-
ches

ches unversiegelt feil gestellet wird/doch daß sie deshalben / wie auch vor das streichen und siegeln jährlich so viel in des Königs Schatz-Cammer geben/als sie mit dem Thesaurario werden einig werden / und von dem andern halben Theil der Straffen sollen sie dem Könige in seiner Schatz-Cammer Rechnung thun. a. 17. Edvvardi IV. cap. 5.

So ferne ein Tuchmacher einig Tuch oder Carisee feil stellete/er habe denn zuvor
87. den Streicher oder Mässer oder seinem Verwalter / die gewöhnliche Gebühr bezahlet/ oder sich sonst mit ihm verglichen / so soll er für eine iedere sothane Ubertretung/ dem Könige und Angebern 20. ß. schuldig und verfallen seyn/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. a. 5. Edvv. 6. cap. 6. Und so ferne iemand ein gantz gefärbtes Tuch, Dosincken oder Reusche Tücher wird machen / und dieselbige zusammenfaltet und zusticht/ ehe dann der Streicher dieselbige der Gebühr nach durchsuchet und besehen / daß sie solche Länge und Breite haben / wie darzu verordnet ist / so sollen die oder dasselbige Tuch verfallen seyn/da auch der Streicher das gewöhnliche Siegel an einigem Tuch würde schlagen / das seine gebührliche Länge und Breite nicht hätte / so soll derselbige für das erste mahl 10. für das ander mahl 20. ℔. zur Straffe geben / und für das dritte mahl gefänglich eingezogen/ und alle seine Güter in des Königs Wohlgefallen stehen. a. 1. Henrici 6. cap. 6. Es mögen aber die Kauffleuth / die sothanes Tuch kauffen und aus dem Lande schiffen / solches wohl zufalten und zustecken / dieselbige desto bequemer zu transportiren. a. 13. Rich. 2. cap. 11.

Kein Tuch soll verkaufft werden/ ehe der Mässer sein Gebühr empfangen.

88. Es soll auch kein Streicher/Mässer/Ubersehér/Versiegler oder der das verordnete Siegel in Verwahrung hat / kein Tuch/halbes Tuch oder Carisee oder Schmallen versiegeln/denn allein welche in der Graffschafft / Stadt / Freyheit oder Flecken seynd gemacht worden/da er zum Mässer/Streicher/Ubersehér/ Versiegler oder Verwahrer des Siegels ist verordnet und bestimmet worden/bey Straffe für ein iedes gantzes Tuch als versiegelt/dem Könige 3. Pfund 6. ß. 8. δ. für ein halbes Tuch 1. ℔. 13. ß. 4. δ. für ein iedes Schmall 20. ß. und für ein iedes Carisee 10. ß. zugeben. a. 1. Rich. 3. cap. 8.

Tücher sollen versiegelt werden/da sie gemacht seyn.

Ein ieder Tuchmacher der einige Tücher feil stellet / ehe denn der Mässer oder
89. Versiegler derselbigen Landschafft da sie gemacht seynd worden/ dieselbige habe versiegelt/ oder ehe auch gedachter Tuchmacher / sein besonder Merck darin hat geweben/und sein bleyen Siegel darauff des Tuchs Länge vermeldet/darauff oder angeschlagen/ der soll desselbigen Tuchs dem König und Angebern verlustig und verfallē seyn/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. So ferne auch der Mässer oder Siegler einiger Landtschafft/einig Tuch mit des Königs Wapen versiegelt/ biß es von den Eigener zugerichtet und seine vorhaltende Länge darauff geschlagen/wie gesagt ist worden/so soll er seines Ambts verlustig seyn/a. 27. Henrici Octavi. cap. 12. Es mögen aber alle Tücher die in der Stadt Worcester zu Drittvvich, Eveshā, Kedermunster, und Bromesgrove, in der Graffschafft Worcestria gemachet werden/von dē Versiegler wol versiegelt werden / und sollen dieselbige Tuchmacher oder Eigener nicht gezwungen seyn/ihre eigene Siegel zu schlagen an Tücher die an gemelte Oerther gemacht werden/ und soll der Versiegler oder Besichtiger für ein jedes Stück zubesehen und zuversieglen einen Engl. δ und nicht darüber haben. a. 27. Henr. 8. cap. 12.

Kein Tuch soll feil gestellet werden/biß der Mässer und Eigener ihr Siegel drauff geschlagen.

So ferne ein Mässer oder Versiegler sein Siegel auff ein Tuch würde schlagē/
90. das Stücke mit Fademen an ein ander gehefftet oder gestecket hätte / sothanes Tuch soll dem Könige verfallen seyn/ bey wem es auch wird gefunden / und soll der Mässer oder der Siegler der schuldig daran wird befunden / seines Ambts entsetzet und verlustig seyn/ a. 3. Rich. 2. cap. 2.

91. Ob wohl ein Tuch durch Mangel des Carders/Spinners oder Webers/entweder runtzlicht und bandicht in die Wuppe oder in der Mühle aus Nachlässigkeit des Rollers/oder sonsten löcherig und beschädigt möchte rollen / so soll der Siegler dennoch dasselbige Versieglen/und soll auch dem Versiegler sein Gebühr davon gegeben werden/ a. 5. Ph. & Mar. cap. 5.

NOTA

NOTA.

Meines Bedünckens verstehe ich diesen Articul also/daß ob wohl ein Tuch obgemelte
Mängel hätte/so soll man es darüm wegẽ seiner Länge/Breite und Gewicht nicht
unversiegelt lassen/ wenn man nur auch das Siegel mit dem (F.) welches Mangel-
hafftig bedeut/ und wo der Mangel ist dabey setzet/ sonst würde diß den 33. Artickel auch
eben zu deroselbigen Zeit und Regierung gemacht gar zuwieder seyn.

Der 92. Articul tractirt nur von des Streichers Belohnung / ist gar veraltet
von a.27.Edv.3. und nicht mehr gebräuchlich/derowegen außgelassen.

So fern sich ein Mässer oder Versiegler wird weigern / die Commission sei-
nes habenden Ambts zu weisen/wenn es einer von ihm wird begehren/zur Zeit des Mäs- 93.
sens oder Versieglung der Tücher oder Cariseen/und dasselbige nachgesucht und wahr
wird befunden/so soll er 20.ß.verfallen und verlustig seyn a.4.Edvv.4.cap.1.

Es soll der Mässer und Versiegler in VVallis, entweder durch sich selbst oder 94.
seine gnugsame Verwalter / in allen Stücken sich verhalten und thun/wie sich die Be-
sichtigers und Versieglers des Königreichs Engellandt sollen halten und thun/ und da
sie in Verwaltung ihres Ampts/dem zu wieder werden thun/so sollen sie auch ingleichẽ
Falle leiden und gestrafft werden wie die Besichtigers und Versieglers des Reichs
Engelland/die unter den Thesaurario stehen.a.34. Henrici 8.

Es soll niemand in dem Palatinat Lancaster, feil stellen / verkauffen oder ver-
kauffen lassen/außführen oder aus der Landschafft führen lassen / einiger Art Tücher / 95.
Futtertücher/Friesaden oder Rüggen / die in der Landschafft gemacht werden / ehe und
bevor der Macher oder Eigener desselbigen Tuchs / ein bleyern Siegel daran geschla-
gen habe / auff welches eine Seiten des Machers und Eigeners Merckzeichen/und die
rechte Länge desselbigen Tuchs/Futtertuchs ꝛc. wie es in dem Wasser befunden ist/auff
der andern Seiten desselbigen Siegels/und es soll der Versiegler/der zu der Zeit für das
Palatinat Lancaster dasselbige Ambt verrichtet/nach gebührlicher Besichtigung/an
ein iedes Tuch / Futtertuch ꝛc. noch ein Siegel schlagen / auff welches einer Seiten der
Königin Wappen/nemlich ein Schützgatter mit der Krohnen darauff/und auff der an-
dern Seiten/ das recht befundene Gewicht / eines iedern solchen Tuchs / Futtertuchs/
Friesen/Rüggen ꝛc. bey Straffe und Verlust eines iedern solchen Tuchs/Futtertuchs
ꝛc. welches ausgeschickt / außgeschüret oder verkaufft ist worden/oder zu dem Ende/ wie-
der die rechte Meinung und Intent dieses statuti unversiegelt feil gebracht ist worden/
der halbe Theil der Königin/der ander Theil dem/der es wird apprehendiren/ertappen/
und durch Klage angeben/ohne einige Bürgschafft/protection und Proceß. Es soll
aber diß statutum præjudicirlich seyn / einigen Patent oder Freyheit einiger Stadt/
Flecken/oder verleibte Gemeine/in dem obgedachten Palatinat wegen das machen oder
verkauffen/einiger wüllen Tücher gegeben.

Es soll auch ein jeglicher Versiegler seinen rechtmässigen Verwalter oder Sub- 96.
stituten haben/in den besondern Städten/Manchester,Bolton,Blackborn und Be-
rii in den obgemelten Landschafft/da er für diesem gewöhnlich seine Verwalters gehabt
und sollen dieselbige auff billiches Anfordern/ fertig sein ohne Verzugk / ein iedes solch
Tuch / Futtertuch ꝛc. das man ihm wird zubringẽ/und mit des Machers oder Eigeners
Siegel versiegelt ist/zu wägen/und auff ein iedes der Königin Siegel wie vor diesem ge-
dacht ist worden schlagen bey Straffe und Verlust von 20.ß.für ein jedes Packt-Tuchs
Futtertuchs/Friese ꝛc.welches der Versiegler oder sein Verwaltern wird versieglen/ehe
er solches zuvor wird gewogen haben/wie zuvor gedacht ist worden/der Königin und dem
Angebern verfallen/ohne Bürgschafft/protection und Proceß.Es soll auch dem Ver-
siegler oder seinem Verwalter verurlaubt seyn/von einem iederen Macher oder Eigener
sothaner Tücher/Futtertücher/Friesetten ꝛc.für ein iedes Pack derselben zu wägen und zu
besichtigen/3 Engl.8.zunehmen/uñ für ein iedes Stück grobes Tuchs/Futtertuchs ꝛc.

Wenn

wenn es zu keinem Packe kömt einen halben 8. und solches soll von dem Bringer od Eigener des Tuchs zur Zeit des wägens und versieglens bezahlet werden. a. 8. Elizal cap. 12.

97. Es soll niemand/er sey Englischer/Naturalisirter/Freygemachter oder Frembd

Tücher außzuführen.

einigerley Tücher Carlseen / Friesaden / Dosincken ꝛc. Wie sie den Nahmen habe möchten und in dem Statuto. a. 5. Ed. 6. vielfältig gedacht seynd worden / aus den Lande führen / oder über Meer schiffen oder führen lassen / es sey dann / daß des Ve sieglers / und des Machers Siegel (darauff die Länge des Tuchs / wie es im Wass befunden / gezeichnet ist/) auff ein iedes solch Tuch geschlagen sey / bey Straffe un Verlust eines iedern solchen Tuchs / oder die Würde desselben / welchem sotha Siegeln oder derselben eines mangeln wird / dem König und Angeber verfällig / ohn Bürgschafft / protection und Proceß. a. 5. Edvv. 6. cap. 6.

Es soll kein Frembder oder Naturalisirter / einige wüllen Tücher aus diese

98. Königreiche führen oder führen lassen / sie seynd denn zuvor in diesem Königreiche gerou wet und geschoren / bey Straffe und Verlust desselbigen Tuchs / es werden aber d Tücher / welche gemeiniglich Schiffer-Tücher genent werden / oder andere Tücher / d gemeiniglich zu 40. ß. oder darunter verkaufft werden / hie nicht in begriffen a. 7. Edvv 4. cap. 3. Item a. 3. Henr. Sept. cap. 11. Es mag aber ein iedes weiß Tuch / welches fü 4. ℔. und darunter / und ein iedes gefärbtes Tuch / welches für 3. ℔. und darunter wi verkaufft / wohl außgeführet werden nach des Kauffmans Wohlgefallen / ob es schon i diesem Reich nicht ist geschoren und gerouwet worden / unangesehen allen vorigen Sta tuten / so diesem möchten zuwieder seyn. a. 27. Henr. 8. cap. 13. Es soll aber nieman einig weiß wüllen Tuch außführen oder außschiffen / oder außführen oder außschiffe lassen / welches über 4. ℔. kostet / oder einig gefärbtes Tuch / daß über 3. ℔. kostet / es se dann zuvor gerouwet und geschoren / bey Straffe und Verlust desselbigen Tuchs / ode die Würde desselbigen / welches über den Preiß über Meer also würde außgeschiffe werden / dem Könige und dem Angeber verfällig ohne Bürgschafft / protection un Proceß. a. 33. Henr. 8. cap. 19.

99. Es soll niemand einig wüllen Garn oder wüllen Tuch über Meer schiffen ode schiffen lassen / das nicht gerollet ist / sondern es soll das Garn hier im Lande geweben und alles Tuch / welches darinn gemacht wird / auch darin gerollet und gar außgearbei tet werden / ehe und bevor es aus diesem Königreich transportiret oder geschiffet wird bey Straffe und Verlust alles solchen ungewebenen Garns / oder aller solcher ungerol leten und ungewalckten Tücher also außgeführet / a. 7. Edvvardi 4. cap. 4.

Es soll niemand weder Frembder noch Eingebohrner einig wüllen Tuch übe

100. Meer schiffen / das nicht gäntzlich ist durchnetzet worden / bey Straffe von 40. ß. a. 1. Richardi 3 cap. 8.

Es soll niemand in das Königreich Engelland oder Wallis bringen oder bringe

101 lassen einige wüllen Tücher / die nicht in denselben Reichen seynd gemachet worden / bey Straffe und Verlust derselben Tücher / und des Königes fernere willkührliche Straffe es were dann / daß die Tücher / auff dem Meer durch des Königes treue Unterthanen von desselbigen Feinde würden erobert / und ohne Betrug genommen seyn / a. 11. Edvvar. 3. cap. 3. Item a. 4. Edvv. 4. cap. 1.

Zu iedem neuen Tuch / welches unbereitet über Meer geschiffet oder geführet

102. werden soll / aus Krafft einiger gegebener Licenten wieder die Form und Wörter eini ger gemachten Statuten / die noch in Krafft und Würde seyn / so soll die licentirte Per son auch eins außschiffen / derselben Gattung / Länge / Breite und Tugend / als die neu ne / welches bereitet soll seyn / nemlich gerouwet / aus dem Haaren / un von dem einem En de zu dem andern geschoren / ehe denn solches außgeschiffet soll werden / bey Straffe von zehen ℔. der Königin und den Alterleuthen des Tuchscherer Handwercks / zu Nutz und Erhaltung ihrer Armen verfällig für iede neue Tücher / welche also außgeschiffet werde / wieder die rechte Meinung und Intent dieses statuti, ohne Bürgschafft / protection und

und Proceß. Es soll aber sothanes zehendes Tuch / welches so bereitet ausgeführet wird/nicht in der Zahl gerechnet werden / welche der licentirten Person seynd vergönnet worden/auszuschiffen/sondern daß dieselbige ihre volle Zahl/so dero vergönnet seyn/ unbereitet auszuführen / außschiffen möge / ohne die/ welche er soll bereiten lassen. a. 8. Elizabeth. cap. 6.

Es soll niemand wieder die Form und Meinung einiger vorigen Statuten/welche noch in Krafft und Würde seyn/außschiffen oder ausführen / einige Tücher / die gemeiniglich Kentische oder Suffolckische Tücher genent/ und in den Graffschafften Kent und Suffolck gemacht werden/die nicht bereitet seyn/ehe sie ausgeschiffet werden / nemlich erstlich geruwet und aus den Haaren geschoren/darnach wieder geruwet und geschoren/bey Straffe und Verlust von 40.ß. für ein iedes Tuch/ welches also unbereitet ausgeführet werden soll / der Königin und den Altterleuten des Tuchscherer Handwercks zu Erhaltung ihrer Armen vorfallen/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. Es soll sich auch kein Licent / einige unbereitete Tücher außzuschiffen / auff sothane Kentische oder Suffolckische Tücher/in Kent oder Suffolck gemacht/strecken oder dahin gedeutet werden. a. 8. Eliza. cap. 6. 103. Keine Kentische oder Suffolckische Tücher sollen aus Krafft einiger Licent unbereitet außgeführet werden

Ein iedes Carisee/ genant Denschir Carisee oder Dutzet / welches in der Graffschafft Devonia oder nechst ümgelegenen Landschafften wird gemacht/wenn es rauch/ ungewaschen/ungerollet und ungenetzet ist / wie es von dem Webstuel kömt / und von guter auffrichtiger Materie gemacht/nemlich von reiner geschorner Wollen / die vollkömmlich gewaschen und gesäubert ist worden/ nach dem sie geschoren gewesen/und ehe sie ist gewebet worden/ohne einigem Betrug / List/Behelff oder Zusatz betrieglicher und ungebührlicher Weise zu der Zeit des webes oder darnach darein gearbeitet/das Gewicht dadurch zuschweren/soll auff dem Marckt auf das wenigst 15. ℔. wägen/ a. 35. Eliz. ca. 10. 104. Rauche Denschire Cariseen

Ein iedes rauch Denschir Carisee oder Dutzet in der gedachten Graffschafft Devonia, und den nechst anliegenden Landschafften gewebet oder gemacht / und ein wasch Carisee ist/das ist/daß es von Wolle gemacht/die allein auff dem Schaff ist gewachsen/ und daß die Wolle nach dem sie geschoren nicht gesaubert oder gewaschen ist/ehe sie gewebet wird/ soll/nach dem es ohne alle Verfälschung und List ꝛc. so rauch wie es von dem Webstuel kömt / auff das wenigste 17. ℔. wägen/und es soll auch alle und ein iedes solch rauch Denschir Carisee/ wenn es also von den Webstüel kömt / ohne einiges ziehen / recken oder ander thun / die Länge dadurch zumehren / zwischen 15. und 16. Garden/ die Garde mit dem Daumen breit halten/denn ohne sothane observation des Gewichts/ wenn sie so rauch seynd/ können sie/wenn sie gewalcket / rein gewaschen und gedrucknet seyn/die Länge und Gewichte nicht halten/welches ihnen in dem statuto a. 5. Phil. & Mar. verordnet ist/nemlich 12. Garden lang und 12. ℔. schwer. a. 35. Eliza. cap. 80. 105.

So ferne einiger Weber der vorgedachte Cariseen Art einige wird machen leichter oder kürtzer/ein iedes nach seiner Art wie gesagt ist worden / so soll der Weber für ein iedes viertel ℔. welcher der obgemelten rauhen Cariseen oder Dutzeten einer an seinem Gewichte mangeln wird/und zum Marckt gebracht / verkaufft oder feil gestellet wird/ zwölff δ. und für ein iedes Viertel einer Garden/welches ein iedes Stück nach seiner Art/das zu Marckt gebracht/ verkaufft oder feil gestellet wird / auch 12. δ. geben. Es soll auch ein iedes Stück der gemelten Cariseen/gleichwohl durch das gantze Stück von wohl sortirten Garn gemacht seyn/und soll kein Weber einigen Unterscheid in die grobe oder gute des Garns / an einigen Theil des Stücks mehr als am andern gebrauchen/ ausgenommen zu den Leisten/soll auch keine Practicken oder Listigkeit gebrauchen/daß dieselbige Carisee sich feiner und besser nechst den Leisten als in der Mitte desselbigen Stücks anlassen. Ibidem. 106. Des Webers Straffe.

Es soll ein ieglicher Weber sein Werckzeichen/von etwan einigē gefärbten Garn/ am Ende eines iedern Carisee/welches er weben oder machen wird/einweben/er soll auch an iedern Ende eines ieglichen Carisees eine Art Leisten von einer oder andern Farbe weben/auffs wenigste drey Viertel eines Daumen oder Zollen breit / dadurch man das 107.

betriegliche abschneiden und verkürtzen des Carisees / welches vor diesem von etzlichen Walckern und Rollern wohl pflegen gebraucht zuwerden / möge vorkommen / und so ferne sich einiger Weber einiges Betrugs wird gebrauchen / entweder in Vermischung seines Garns / oder sein Werckzeichen nicht einwebet / oder auch nicht an iedem Carisee zwo Endleisten / nach Laut und Inhalt dieses statuti wird weben / der soll für eine iedere Ubertretung / welche er diesem zu wieder thut / 10. ß. verfällig und verlustig seyn / a. 35. Elizabeth. cap. 10.

108. Es soll kein Weber oder einige andere Person / einige der obgenanten rauhen Cariseen oder Dutzeten zum Marckt bringen / oder feil stellen / ehe und bevor dieselbige in einer Stadt / Städtlein / Freyheit / Marcktflecken oder verleibte Gemeine / besichtiget / gewogen / und von dem Officier für gut erkant / auch mit dem Siegel oder Zeichen welches der Stadt / Freyheit / Flecken etc. zugeordnet ist / versiegelt worden / bey Straffe von 10. ß. für ein iedes Stück derselbigen Cariseen oder Dutzeten / welches also unversiegelt oder ungezeichnet verkaufft oder feil geboten wird / der Königin und dem höchsten Officier oder Magistrat welche die Wohnstadt des Webers / welcher diesem zuwieder handeln wird / am nechsten wohnen wird / es sey Stadt / Städtlein / Freyheit oder verleibte Gemeine / so ferne solcher Officier oder Magistrat dasselbige wird ertappen oder antasten / sonst aber dem höchsten Officier und Magistrat oder Stadt / Städtlein / Freyheit / Flecken oder verleibte Gemeine / da sothanes Carisee verkaufft oder feil geboten wird / und wird solches als eine Schuld-Sache durch Klage und information in einiger Ihr Majst. Gerichte zu erlangen seyn / ohne Bürgschafft / protection und Proceß. Ibidem.

109. Es soll der Principal-Officier oder Magistrat einer iedern Stadt / Städtlein / Freyheit / Marcktflecken oder verleibte Gemeine der obgedachten Graffschafft / oder nechstanstoßenden Landschafften / da solche Carisee / die man Denschir Carisee oder Dutzet nennet / wehrende seines Ammts ietziger oder künfftiger Zeit gemacht werden / oder gemacht und feil gestellet werden möchten / ein iedes Jahr nach dieser Zeit bestellen und zu allen Zeiten / da es die Gelegenheit erfordert / fertig haben / zwo oder mehr verständige Personen / die ausdrücklich für Officiren und Besichtigers sollen bekant seyn / welche im Anfang ihrer oder seines Ammts sollen beeydigt seyn und schweren / daß sie werende ihres Ammts / auffrichtiglich werden besichtigen / wägen und versiegeln oder zeichnen ein iedes solch Carisee / sonst ein Dutzet genant / in solche Städte / Flecken / Freyheiten etc. oder derselben einer / da derselbige einige gemacht / verkaufft oder feil gestellet werden / und alle solche Mangel / welche diesem statuto, oder desselbigen rechte Meinung und intent zuwieder befunden oder geschehen werden / angeben und offenbahren. Es soll auch ein ieglicher solcher Officier oder Besichtiger ietzt oder hernachmahls zu diesem Ende in einiger Stadt / Städtlein / Freyheit / Flecken etc. verordnet und bestellet / Macht und autorität haben bey Tages Zeiten alle Werckstätte / Gewelbe / Packhäuser od. andere dienliche Oerter / der Stadt / Freyheit / Flecken etc. da er bestimmet und verordnet ist zugehen / allda zusehen / nachsuchen und besichtigen / ob irgend einige solche Cariseen gemacht / verkaufft / oder feil geboten werden / wieder die rechte Meinung und intent dieses statuti, auch sehen / mercken und spüren / was für Straffen von einigem Weber / Verkäuffer oder Käuffer in der Freyheit oder Gebiet desselbigen Orts / an Ihre Majst. verfallen seyn soll / auch für ein iedes Carisee zu wägen / zu versiegeln oder zu zeichnen nicht mehr als ½. eines Engl. 8. nehmen / welches Geld von dem Verkäuffer der Carisee soll bezahlet werden. a. 35. Elizab. cap. 10.

110. So ferne solche Officirer und Besichtiger nicht alle Jahr werden bestimmet und verordnet werden / und zu allen billichen und bequemen Zeiten auffwärtig befunden / oder werden in ihre oder seine schuldige Pflicht / in das auffrichtig besichtigen / wägen und zeichnen der Cariseen / nachlässig und säumig befunden oder einig Cariseen / welches sein volles Gewichte nicht hat / würden zeichnen oder versiegeln / so soll in dem und solchen Fall / die höchste Obrigkeit derselben Stad oder Orts / für einen ieglichen solchen ihren Besichtigern 20. ß. verfallen seyn / und für iedern Marcktag / an welchen nicht 2. oder

auff

auff das wenigste ein Besichtiger wird vorhanden seyn/die Summa von 40. ß. verfallen seyn/welches eingefordert werden soll/wie hernacher folgen wird. Ibidem.

Es soll niemand er sey wer er wolle/einig solch rauch Carisee/Denschir Carisee oder Dutzet genant auff einigen Marckt/oder an einigen Ort kauffen / das nicht zuvor durch einen Besichtiger/einiger Stadt/Freyheit oder verleibte Gemeine besichtiget/gewogen und versiegelt oder gezeichnet ist / wie vor diesem gedacht ist worden. Es soll auch kein Weber/Walcker/Roller oder iemand anders einige solche rauhe Denschir Cariseen zurichten und bereiten lassen/es sey dann zuvor durch einen oder mehr bestimten oder darzu verordneten Officier einiger Stadt/Freyheit / Flecken rc. besichtiget / gewogen und gezeichnet oder versiegelt/bey Straffe und Verlust eines ieden solchen Carisee/welches also gekaufft/zugerichtet/oder zuzurichten uñ zubereiten außgegeben ist worden/ehe und bevor dasselbige wie gesagt ist/besichtiget / gewogen und versiegelt oder gezeichnet sey worden. Es soll kein Tuchmacher/Walcker / Roller oder einige andere Person/nach diesem Tage zu einiger Zeit/von einigem Carisee/welches ein Denschir Carisee oder Dutzet wird genant / etwas abschneiden / oder von seiner Länge abnehmen/und solches darnach für ein gantz Carisee oder Dutzet feil bieten/bey Straffe von 20. ß. für eine ieder Carisee oder Dutzet/welches also abgeschnitten und gekürtzet ist/ der Königin und dem Angeber verfallen.a.35.Elizab.cap.10. III.

Es soll niemand in den Landschafften Yorck / Lancester / oder einige der Graffschafften oder Gegenden/an der Nord oder mitternächtigen Seiten der Trent/ziehen oder recken/oder ziehen lassen/einige Tücher/Dosincken/Cariseen/Pennisten / Rüggen/Friesen / Kigley / weisse/schlechte graue oder einiges ander Tuch / wie es einen Nahmen hat/oder hernachmahls haben möchte / welches in obgedachten Landschafften Yorck/Lancastria rc. wird gemacht/bey Straffe für eine iegliche Ubertretung 5. ℔. a. 39. Elizabeth. cap. 20. 112. Ziehung oder Reckung der Nordischen Tücher.

Es soll niemand in obgedachten Landschafften oder dero einer haben oder gebrauchen einige Rahmen / Ringwinde oder einiges ander Instrument / welcher Art es möchte seyn/einige Tücher/Cariseen/Dosincken / Pennisten rc. wie dieselbige genennet oder Nahmen haben möchten / in einige deroselben Oerter gemacht / oder die noch gemacht möchten werden/darmit außzuziehen oder zu recken/bey Straffe daß ein ieglicher Ubertreter/der solche Rahmen/Ringwinde oder ander Instrument oder Werckzeug/wie es Nahmen haben möchte / wird gebrauchen / für eine iede solche Ubertretung 20. ℔. verfallen und schuldig zu seyn.a.39.Elizab. cap. 20. 113.

Es soll eine iegliche Person in den vorgedachten Landschafften oder derselben eine wohnhafftig / welche einige Tücher Carisee/Dosincken/Pennisten rc. Wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten / machet oder machen lässet/soll dieselbige derselben Länge / Breite und Gewicht machen / wie vor diesem durch die statuta dieses Landes welche noch in Kräfften / versehen und verordnet worden ist / bey solcher Straff wie in gedachten Statutis ist gemeldet worden / und ehe und bevor dieselbige verkaufft oder feil geboten sollen werden/ so soll er sein Siegel auff ein iedes Tuch / Carisee / Dosincken/Pennisten rc. oder wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten/schlagen/darauff die rechte wahre Länge im Gewicht eines ieden Stück Tuchs / Carisees / Dosinckens rc. gezeichnet ist / wie dasselbige in den Wasser und mit dem Gewicht gebührlicher Weise versuchet und probiret werden mag /bey Straffe und Verlust eines iedern solchen Tuchs Carisees/Dosinckens rc.wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten/da sothanes Siegel nicht auff oder angeschlagen ist/und da es würde geschehen / daß auff billicher und gebührlicher Probe/mit dem Wasser oder Gewicht/einiges der vorgenanten Tücher/ Cariseen / Dosincken rc. wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten / leichter oder kürtzer befunden würden / als auff den bemeldten Siegel gezeichnet ist / so soll der Eigener oder einige andere Personen bey welcher einige sothane Tücher/Carisee/Dosincken rc. wie denn dieselbige Nahmen haben oder haben möchten / gefunden werden/für eine iede Garde/welches in der Länge mangeln wird 4. ß. und für ein iedes ℔. am Gewicht manglend 2. ß. zur Straffe geben/ a.39. Eliz.c.16. 114. Ein Siegel darauff die Länge und Gewicht gezeichnet ist.

NOTA.

WEil der 115. Artickul nichts anders einhält/ als was im 31.35.36. 37. 45. 46.47. und 49. von obgemelter Art Tücher in genere verfasset ist/ so ist derselbe sambt der 116. gelibter kürtze halben ausgelassen / wie auch der 117. Artickel/ und ist auch unnöthig den 118. Artickel beyzusetzen/ weil er nichts anders verhält als eine langweilige erzehlung wie man nach Rahmen/ Ringwinden und andere Instrument oder Werckzeug dami man die Nordische Tücher pfleget zuziehen / suchen soll/ so ist auch der 119. und 120. wel nur von dem Gewalt und autorität der Irenarchen und derselben Straffe / da si seumig oder nachlässig in ihrem Ambte würden seyn/ tractiret / und zu diesem propo sito nicht so gar nöthig ausgelassen worden.

121. Vorbehaltlich aber/ daß alle und iede Art der obgemelten Tücher / wie dieselbi ge Nahmen haben oder haben möchten/ die in den obgemelten Landschafften gemach und nach Londen gebracht werden/ dieselbige alldar zuverkauffen / die sollen auff den ge meinen Hall derselben Stadt/ welcher gemeiniglich Blackvvallhall wird genant/ ge bracht werden/ allda drucknen und ohne Netzung durchsuchet und besichtiget zu werden von den Besichtigern derselbigen Stadt ausserhalb Marckt Zeiten / bey Straffe / da ein ieglicher Eigener aller und ieder solcher Tücher / der seine Tücher also zu visitire nicht wird einbringen/ soll für ein iedes Tuch / welches also nicht zum Marckt wird ge bracht/ 40. ß. geben. Es soll auch kein Besichtiger zur Marckt-Zeit einige solche Tü cher besichtigen oder visitiren / dadurch das Verkauffen solcher Tücher disturbiret o der verhindert werden möchte / bey Straffe von 5. ℔. für eine iedere sothane unzeitig visitation, alle welche Straffen/ der halbe Theil der Königin und ihren Nachkommen der ander Theil den Angebern verfallen und zukommen / ohne Bürgschafft/ protectio und Proceß a.39. Eliz. cap. 20.

122. *Keinerley betriegliche Dinge ins Tuch zuthun.* Es soll niemand einig Haar/ Pflocken/ Garn von Lambwolle/ oder einig ander betriegliche Dinge in einige breite wüllen Tücher/ halbe Tücher/ Carisee/ Frieße / Do sincken/ Pennisten/ Futtertuch/ Tanton oder Bridgevvater Tuch/ Dünster/ Cotten (welches Dünster Cotten aus Krafft dieses statuti nach diesem soll verstanden seyn dieselbige Länge/ Breite und Gewicht zuhalten/ wie die Tanton und Bridgevvate Tuch) oder einig ander Tuch/ welcher Art dasselbige sey/ und was Nahmen dasselbig haben oder haben möchte/ daß zum Verkauff gemacht oder feil geboten soll werden/ bey Verlust aller solcher Tücher/ Carisee/ Pennisten / Dosincken / Frießen / Futtertuch ꝛc. oder auff welchem einig Haar / Pflocken / Garn von Lambwolle oder einig andere be triegliche Dinge eingearbeitet wird seyn/ unangesehen allen vorigen Statuten oder dis pensationen &c. auch bey Straffe / daß welcher/ oder welche einig Haar / Pflocken Garn von Lambwolle oder einige andere betriegliche Dinge zu dem Ende wird kauffen oder verkauffen/ daß dieselbige sollen verlustig und verfallen seyn. a. 43. Elizab. cap. 10.

123. *Rauhe Tücher sollen nicht gezogen.* Es soll niemand in dem Königreich Engelland oder desselben Gebiet haben oder gebrauchen einige Rahme/ Instrument/ Werckzeug oder einigen Fund welcher Art das oder derselbige möchte seyn/ damit einig rauch oder unausgearbeitet wüllen Tuch / hal bes Tuch/ Carisee/ Dosincken/ Pennisten ꝛc. was Art oder Nahmen dasselbige haben oder haben möchte gemacht oder das noch gemacht/ verkaufft oder feil geboten soll wer den / ausgezogen werden möchte / entweder in der Länge oder Breite / sollen auch nicht halten/ haben oder gebrauchen/ einige Ringe / Seil / Winde / oder andere Sachen / mit welchen einigerley Art rauche und unausgearbeitete Tücher / halbe Tücher / Cariseen/ Dosincken/ Pennisten ꝛc. in der Länge können ausgezogen werden / bey Straffe / daß welcher oder welche wird haben halten oder gebrauchen einige Rahmen mit dem Schni der-Stecken/ Ring/ Seil/ Winde oder ander Instrument oder Werckzeug/ wie es denn einen Nahmen haben möchte/ soll für eine iegliche Ubertretung 20. ℔. der Königin und dem Angebern der es verfolgen will/ verfallen seyn/ ohne Bürgschafft/ protection und Proceß. a.43. Eliz. cap. 10.

NOTA.

NOTA.

DEr 124. Articul lautet diesem gleich/allein/daß man bereitete Tücher/ das gantze Stück eine Garde/und das halbe Stück eine halbe Garde in der Länge und ein halb Viertel einer G. in der Breite und nicht mehr möge ausziehen / solches verstehet sich aber allein von den Tüchern die da im Lande gebraucht oder ausgeschnitten werden.

Kein Kauffmann oder Käuffer der da einige Tücher/halbe Tücher/Cariseen /Dosincken / Pennisten rc. wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten / über Meer schiffet oder schiffen läst/soll einigen Vortheil oder Nutzen haben/von wegen des Tuchmachers Handschrifft oder einiges in des Kauffmans oder Käuffers Buch / oder ander schrifftlichen Beweiß / wegen Mangel oder Schaden einiges solchen übergeschifften Tuchs/halben Tuchs/ Carisee / Dosincken rc.a.43.Elizab.cap.10. 125.

Vorbehaltlich aber/daß wenn einig zubereitet Tuch/halbes Tuch/Carisee/ Dosincken/Pennisten rc.wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten/welches über Meer geschicket worden/befunden würde/daß es zuvor an die Rahmen gewesen und außgezogen worden/mit Wissen oder Bewilligung des Machers oder Verkäuffers / wieder die rechte Meinung und Intent dieses statuti,so mag der Kauffmann oder Käuffer solches auff seinen eigenen Unkosten wieder herein schicken / und da die Siegel so Krafft dieses statuti daran müssen seyn/daran seynd/solches dē Macher oder von dem er es gekaufft/ wieder liefern und darauff seinen Schaden / durch das Recht von dem / durch welches Mittel oder Bewilligung solch Tuch also ist gezogen worden/wieder suchen.Ibidem. 126.

NOTA.

DIeweil der 127. Articul nur tractiret von dem Befehl aller vorgedachten Officiern/ und solches weitläufftig repetiret/schließend/daß wenn sie thun und dem nachkommen/was ihnen a. 43. Elizab. cap. 10. geboten ist / so soll alles was dem zuwieder oder contrari ist/auffgehaben/nicht geltig und von keiner Krafft oder Würde seyn/derhalben als unnöthig hie ausgelassen worden. So ist auch der 128. Articul nichts anders als eine weitläufftige Erzehlung/daß/was einmahl besichtiget ist/nicht auff ein andern Ort wieder soll besichtiget werden/darvon vor diesem (welches noch alles in seinen Kräfften bleibet) gnugsam tractiret worden/ derowegen hie auch ausgelassen.

Tempore JACOBI.

IN und nach achzig Tagen/nach Ende dieser Session dieses Parlements / sollen alle breite Tücher / die von gefärbter Wollen / und eingesprengten Coloren oder Farben in den Landschafften Kent/ Yorck/ Reding / oder an andern Oertern dergleichen Art und Natur werden gemacht / in dem Wasser nach dem sie wohl durchnetzet zwischen 30. und 34. Garden die G. mit dem Daumen breit oder Zollen lang seyn und nicht mehr / und 6½. Viertel breit zwischen den Leisten durchaus das gantze Tuch/und nachdem sie wohl gewalcket / gerollet / rein gewaschen und recht gedrücknet seyn/ auff das wenigste 86.℔. wägen. a.4. Jacobi cap. 2. 129. Vō allerhand eingesprengten Tüchern.

Ein iedes weiß Tuch/welches gemacht wird in der Stadt Worcester / Conventri und Hereford/ oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur und gemeiniglich Lange Worcesters genant/sollen durchnetzet zwischen 30. und 33. Garden mit dem Zollen lang/und 7. Viertel einer Garden durchaus das gantze Tuch breit seyn/ und nach dem es wohl gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 78.℔. wägen. Ibidem. 130. Lange Worcesters.

Alle und ein iedes lang gefärbtes Tuch gemeiniglich Blancketten Himmelblauen/ und dunckelblauen genant/wie auch die lange Weisse/welche in den Landschafften Suffolcia,Norfolcia und Essex,oder an andern Ortern/dergleichen Art und Natur werden gemacht/soll durchnetzet zwischen 29. und 32. Garden mit dem Zollen lang/ und auff das wenigste 6½. Viertel einer Garden zwischen den Leisten breit seyn / und nach 131. Lange Suffölcksche blaue und weisse.

132. dem es gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auffs wenigste 80. ℔.
Kurtze Suffolckische. wägen. Ibidem.

Alle und ein iedes dieser obgedachten Art kurtze Tücher/und in obgemelten Landschafften oder anders wo dergleichen Art und Natur gemacht werden / gefärbte und weisse und gemeiniglich sortierende Tücher genant werden/soll in dem Wasser zwischen 3. und 26. Garden mit dem Zollen lang/und 6½. Viertel einer Garden breit seyn / und nach dem es gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 64. ℔. wägen. Ibidem.

133. Feine kurtze Suffolckische. Alle und ein iedes kurtz gefärbtes oder weisses Tuch gemeiniglich feine kurtze Suffolckische genant/und in den letztgedachten Landschafften oder an andern Ortern/dergleichen Art und Natur werden gemacht / soll in dem Wasser zwischen 3. und 26. Garden mit dem Zollen lang und 6½. Viertel breit seyn / und nach dem es gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 64. ℔. wägen / und sollen die vorgedachte sortirende Tücher/durch einen blauen Saum an beyden Leisten von diesen feinen unterscheiden werden.

134. Handzettel. Ein iedes weiß Tuch/in den jüngstgedachten Landschafften oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur gemacht/und gemeiniglich Handzettel oder Handwuppen genant/soll zwischen 29. und 32. Garden mit dem Zollen lang/und ⅞. einer Garden breit seyn / und wenn es gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist / auff das wenigste 76. ℔. wägen.

135. Westersche Blancketten und blaue. Alle und ein iedes breites Blancket / Himmelblau / dunckelblau / und andere gefärbte Tücher/welches in der Graffschafft Wiltonia und Sommerset, oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur werden gemacht/sollen durchnetzet/zwischen 6. und 28. Garden mit dem Zollen lang und 6½. Viertel einer Garden zwischen den Leisten breit seyn/und nach dem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 78. ℔. wägen.

136. Doppelte und einfache Dosincken. Alle und ein iedes Tuch gemeiniglich kurtz Tuch genant / und von gefärbter Wollen und eingesprengten Farben oder Coloren in der Landschafft Yorcke / oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur wird gemacht/soll nach dem es durchnetzet/ zwischen 3. und 25. Garden lang/und 6½. Viertel einer G. zwischen den Leisten breit seyn/und nach dem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 66. ℔. wägen/und ein iedes halbes Stück/welches gemeiniglich ein Dosincken genant/soll in allen respecten, nach derselbigen proportion gemacht werden.

137. Breitleiste Packtuch. Alle breit Leiste Tücher/weisse und rothe/welche in Wiltonia, Glocestria, Oxfordia und dem Ostertheil Sommerset, oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur werden gemacht/und gemeiniglich breitleiste Packtuch werden genant/ sollen in dem Wasser durchnetzet / zwischen 6. und 28. Garden mit dem Zollen lang / und 6½. Viertel einer Garden zwischen den Leisten durchaus das gantze Tuch breit seyn/und nach dem sie gewalcket/gerollet / rein gewaschen und recht gedrucknet seyn / auff das wenigste 64. ℔. das Stück wägen.

138. Schmalleiste Packtuche. Alle schmalleiste Packtuch/weisse und rothe in offtgedachten Landschafften Wiltonia, Glocestria &c. oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur gemacht/ und gemeiniglich schmalleiste Packtuch genant werden / sollen durchnetzet / zwischen 6. und 28. Garden mit den Zollen / und 6½. Viertel einer Garden zwischen den Leisten durch das gantze Tuch breit seyn/und nach dem sie gewalcket/gerollet / rein gewaschen/ und recht gedrücknet seyn die weissen 61. und die rothen 60. ℔. das Stück auff das wenigste wägen.

139. Gefelnden. Ein iedes fein Tuch mit gleichen Leisten / welches in Wiltonia, Glocestria, Oxfordia &c. oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur werden gemacht/ sollen zwischen 29. und 32. Garden mit dem Zollen lang/und 6½. Viertel einer Garden zwischen den Leisten durchaus das dantze Tuch breit seyn / und nach dem es gewalcket/ gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 72. ℔. wägen.

140. Stopleisten. Alle und ein iedes Tuch welches Stopleisten und keine schlechte Leisten hat / soll zwischen

zwischen 30. und 33. Garden mit dem Zollen lang und ¾. einer Garden zwischen den Leisten durchaus das gantze Tuch breit seyn/und auff das wenigste 78. ℔. wägen / gleich wie den langen Worcestern geordnet ist.

Ein iedes breit Tuch/ Tanton, Bridgevvater, und Dunstons genant / und in den Westande der Graffschafft Sommerset, oder an andern Oertern / dergleichen Art und Natur gemacht werden / soll nach dem es durchnetzet zwischen 12. und 13. Garden mit den Zollen lang/und ¾. einer Garden breit seyn / und nach dem es recht gewalcket/ gerollet/rein gewaschen und recht gedrucknet ist/auff das wenigste 30. ℔. wägen. 141. Canton und Briegewater-Tuch.

Ein iedes schmal Tuch dieser jüngstgenanten Gattung/und an jüngstgemelte / oder an andern Oertern / derselbigen Art und Natur wird gemacht / soll/nach dem es wohl durchnetzet / zwischen 4. und 25. Garden / mit dem Zollen lang / und eine Garde zwischen den Leisten breit/auch mit schmalen Leisten geleistet seyn / und nach dem es gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 30. ℔. wägen/ die halbe Stücken nach derselbigen proportion. 142.

Ein iedes dieser Art Tücher / und in der Landschafft Yorck / entweder weiß oder roth gemacht/davon sollen die Breiten gleiche Länge / Breite und Gewicht halten / wie oben specificiret worden/die schmale aber/laut dieses statuti mögen zwischen 17. und 18. Garden halten und nach ihrer proportion, den andern gleich wägen. 143.

Alle und ein iedes Denschir Carisee / auch Dutzet genant / soll in dem Wasser zwischen 12. und 13. Garden mit dem Zollen halten oder lang seyn/ und nach dem es gewalcket/gerollet/rein gewaschen/und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 13. ℔. wägen. 144. Denschir Carisee.

Alle und ein iedes Tuch welches gewürffelte Carisee wird genant / schmale und schlechte graue sollen in dem Wasser zwischen 7. und 18. Garden mit dem Zollen lang/ und eine Garde breit seyn/und nach dem es wohl gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrucknet ist/auff das wenigste 24. ℔. wägen. 145. Gewürffelte Cariseen.

Alle und ein iedes Tuch ordinari Pennisten oder Weltweise genant / soll in dem Wasser zwischen 12. und 13. Garden mit dem Zollen lang und fünff und ein halbes Viertel breit seyn/und nach dem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen / und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 28. ℔. das Stück wägen. 146. Pennistens.

Alle und ein iedes Stück sortirende Pennisten genant/soll in dem Wasser zwischen [1]3. und 14. Garden mit den Zollen lang / und 6½. Viertel einer Garten breit seyn / und nach dem es gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrucknet ist/35. ℔. das Stück auff das wenigste wägen. 147.

Alle Cogvvare, Kendall und Carptmelen, sollen noch dato gemacht werden/ wie es dem Käuffer am besten gefält/sollen auch nicht besichtiget und versiegelt werden/ auch einiger andern Straffe unterworffen seyn/denn die in a. 29. Elizabethæ darauff gesetzt ist worden / doch daß sie nicht über einen G. in 20. Garden eingehen. 148. Diese Art Tücher seynd hie unbekand kan sie auch nicht anders nennen.

Alle und ein iedes Carisee/ welche Wascher / oder Waschweise genannt/ und in der Landschafft Yorck/Lancaster/ oder ander Oertern dergleichen Art und Natur werden gemacht / sollen halb gerollet in dem Wasser zwischen 7. und 18. Garden mit dem Zollen / aber ein Viertel gerollet zwischen 8. und 19. Garden mit dem Zollen lang seyn / und nach dem sie gesaubert / und recht gedrucknet seyn/auff das wenigst 17. ℔. das stück wägen. 149. Nordische Cariseen.

N O T A.

Der 150. 151. 152. und 153. Artickel / weil die nur blößlich Tractiren von der Tuchscherer thun/ so seind die als zu diesem Intent nicht nöthig ausgelassen worden.

Alle und ein iedes weiß und gefärbtes Tuch/ welches laut dieses statuti verordnet und bestellet ist worden / daß es in diesem Reiche soll bereitet und geschoren werden/ soll wegen das färben / bereiten / scheren und ruwen desselbigen / für ein iegliches breit kurtz wüllen Tuch/4. Pf. und nicht mehr abgeschlagen oder abgerechnet werden. 154.

Es soll allen und iederm der rechtmässiger Weise Tuch machet/ webet / oder mit der Kunst des Tuchmachens umgehet/frey stehen und verurlaubet seyn / Haar / Pflocken / und Lambwolle in Tüchern zugebrauchen/in einerley Art Tücher/welche/wenn sie durchnetzet zwischen 12. und 13. Garden mit den Zollen lang/und auffs wenigste eine Garde breit sollen seyn/ und nach dem sie gewalcket/gerollet/gewaschen/und recht gedrücknet seyn/das Stück auff das wenigste 15. Pfund wägen. Zu welchem Tuch man flocken oder Lamwolle mag gebrauchen.

156. Damit man aber alle solche Tücher desto bequemer und leichter von andern Tü-
chern/die von guter vollkommenener Wolle gemacht seynd / kennen und unterscheiden
möge/so soll ein ieder Tuch von solchen Pflocken/Lambwolle ꝛc. gemacht/die eine Leiste
von gantzen schwartzen Garn haben/und an der andern Ecken nur ein Saum / und es
soll niemand einige Pflocken/Haar/Lambwolle oder andere betriegliche Dinge in oder
auff einige Breite Tücher/halbe Tücher/Carisee/Frieße/Dosincken / Laryen / Penni-
sten / Futtertuch/oder was Nahmen dieselbige haben oder haben möchten/gebrauchen/
welches verkaufft oder feil geboten soll werden / und nicht mit solchen schwartzen Leiste
und Saum gemacht ist/wie gedacht ist worden / bey Straffe und Verlust eines ieden
solchen Tuchs/halben Tuchs/Carisee ꝛc. wie es Nahmen haben möchte/oder die Wür-
de und valor desselbigen/in welchem einig Haar/Pflocken / Lambwolle oder einige an-
dere betriegliche Dinge gemacht/geweben oder eingearbeitet seyn.

Worbey man die Tücher von Lambwolle ꝛc. soll kennen.

NOTA.

DEr 157. Articul/weil der nicht von Beddercken und andern Wahren / hie nicht ge-
hörig/tractiret/ist ausgelassen.

Und so ferne einig breit wüllen Tuch/halbes Tuch/Carisee/ Dosincken/ Penni-
158. sten ꝛc. oder einige der andern vorgedachten Sorten/ was Nahmen dieselbige haben o-
der haben möchten/ die zum Verkauff gemacht oder feil geboten sollen werden / länger
wird seyn als demselben in diesem gegenwärtigen oder ietzigē statuto respectivè limi-
tiret und verordnet ist / so soll eine iegliche Person / die solches verkaufft / für eine iedere
Garde mit dem Zollen/welche es wird länger seyn / als seine bestimte und verordnete
Länge/10. ß. und nicht mehr zur Straffe geben.

Straffe wenn ein Tuch über seine bestimte Länge hält.

Und so ferne einig Tuch nicht gleichförmig würde wägen nach dem Garden mit
159. dem Zollen/einem iedern respectivè verordnet und bestimmet/so soll ein ieglicher / wel-
cher sothanes Tuch verkaufft / für ein iedes ℔. welches über 2. ℔. wird mangeln 10. ß.
und nicht mehr geben/unangesehen allen andern vorigen Statuten / welche diesem zu-
wieder möchten seyn.

Straffe wenn ein Tuch zu leicht ist.

Und so ferne einige der obgenanten Tüchern/da sie ihre besondere Länge nicht ü-
160. bergehen/die demselbigen durch ietziges statutum limitiret ist/dennoch an seiner gera-
den Breite/die demselbigen zugeordnet ist/ mangeln würde / so soll ein ieder der sothanes
Tuch verkaufft oder feil hat/so ferne das gantze Tuch durch zu schmal fält / 20. ß. und
so das halbe Theil zu schmal fält 10. ß. und unter den halben Theil 5. ß. und nicht mehr
gehen/unangesehen alle vorigen Statuten/welche diesem zuwieder eine grössere Straffe
darauff gesetzet haben.

Straffe wenn ein Tuch zu schmal ist.

Und so ferne einige Tücher oder Tuch / welcher Art / Nahmens oder Gattung
161. vor diesem gedacht ist worden / welches durch gegenwärtiges statutum, oder einigen
Articul oder Clausuln darin verfasset / oder einiges andern statuti ietziger Zeit in Krafft
und Würden auff gebührlicher Probe und in billicher Zeit/nach dem es verkaufft wor-
den/in Gegenwart der Person / die dasselbige hat verkaufft / oder andere von ihm darzu
bestellet/so der oder dieselbige bey der Probe gegenwärtig wollen seyn /oder so er oder sie
nicht gegenwärtig wollen seyn / nach dem eine billiche Anzeigung und Ankündigung
ist geschehen/da es denn in seinen oder ihren Abwesen kürtzer würde befunden / als auff
dem Siegel (welcher zur Zeit des Verkauffs daruff oder angschlagen gewesen) ver-
zeichnet ist/so soll der Eigener oder der oder die sothanes Tuch verkaufft/dem Tuchschnei-
der/Kauffmann oder dem der es wird gekaufft haben/für so viel als an der Länge/welche
auff dem Bley verzeichnet ist/mangeln wird/pro rato von 6. ß. und 8. 8. für eine iedere
Garde/welche weniger als auff dem Siegel verzeichnet war/befunden ist / neben und ü-
ber die rechte Würde und valor desselbigen Tuchs/oder Tücher geben/und nicht mehr/
unangesehen allen andern vorigen Statuten/ so diesem zuwieder eine grössere Straffe
darauff stellen.

Wenn ein Tuch kürtzer ist/als auff dem Siegel ist gezeichnet.

Alle und ein ieder Zweig/Clausul und Sententz in einige der vorigen Statuten/
dardurch entweder die Länge/Breite und Gewicht der vorgedachten Tücher oder dero
einige oder die Pœne und Straffe wegen der Länge/Breite und Gewicht/der obgemel-

te

ten Tücher oder deroselben einer/oder einige andere Ubertretung / die in diesem statuto reformiret/oder zu reformiren intendiret oder gemeinet ist / limitiret und begriffen/ dadurch oder damit einige der Straffen oder Pœnen derselbigen Ubertretung so hierin rzehlet seynd/soll hiemit gäntzlich auffgehoben und vernichtiget seyn.

163. Kein Tuch so von den Besichtiger versiegelt ist / soll wieder besichtiget und genetzet werden.

Kein Tuch /welches nach Laut der Statuten und Rechten dieses Landes muß versiegelt werden/was Namens oder Art dasselbige sey/nach dem es von den Besichtigern/ (der so wol Laut des statuti a.39. Elizabethæ cap. 20. welches ward intituliret ein Act oder Statut / wieder das betriegliche Recken und Ziehen der Nordischen Tücher/ wie auch laut des statuti a. 43. Elizabethæ cap.10. intituliret/ein Act oder Statut wieder das betriegliche machen der Tüchter autorisiret ist) versiegelt ist/soll wiederum besichtiget oder genetzet werden / denn allein von dem Kauffmann/ Tuchschneider oder von dem der es gekaufft hat/und so ferne einig wüllen Tuch in der Besichtigung der Besichtiger oder Ubersehet/einiger Stadt/ Städtlein / Freyheit / Flecken oder Ort da das Tuch wird gemacht/länger oder leichter als in diesem statuto limitiret und verordnet ist/befunden wird/da dann die gemelte Besichtiger uñ Ubersehet/dieselbige übrige Länge oder Mangel des Gewichts/ oder einige andere Ubertretung in der Tuchmacher Siegel oder Siegeln begangen/werden finden und anzeigen/der oder die sollen den halben Theil aller solcher Pœn und Straffen / als durch ietziges statutum limitiret und verordnet ist/geniessen/und soll niemand anders solches verfolgen oder erlangen / und er König seine Erben und Nachkommen den andern Theil.

164. Mangelhafftige Tücher von den Besichtigern nicht angegeben.

So ferne auch einige wüllen Tücher oder Tuch / von einige der vorgedachten Art/Nahmen oder Gattung/es sey nach gethaner Besichtigung auff oder in den Lande oder andern Oertern mangelhafftig befunden wird / und nicht kund gethan ist worden/ oder auff den Siegel oder Siegelen des Besichtigers ist verzeichnet und von dem Kauffmann/Tuchschneider oder der solches gekaufft hat/befunden wird/auff bequeme und gebührliche Probe/in billicher und bequemer Zeit nach dem Verkauff in dessen Gegenwart der es verkaufft hat/oder des oder dero die er darzu wird bestellen/ so ferne er oder sie zu der Zeit der Probe gegenwärtig wollen seyn / oder so fern sie bey der Probe und Besichtigung desselben nicht wollen gegenwärtig seyn/nach billicher und gebührlicher Ankündigung/so soll in seinem oder ihrem Abwesen der Kauffmann / Tuchschneider / oder der es hat gekaufft/und niemand anders den halben Theil haben/aller solcher Pœn und Straffe/als wegen solchs Mangels nach Inhalt dieses statuti verfallen ist / zu seinem eigenen Nutz und Gebrauch/und soll dem Besichtiger oder Ubersehet nichts darvon zukommen / unangesehen allen andern Statuten / die diesem in dem Fall einiger Weise zuwieder möchten seyn/und mag solches als eine Schuld-Sache in Ihrer Majst. Gerichte zu Westmünster verfolgen und erlangen/der andere Theil an Ihre Majst. und dero Erben und Nachkommen ohne Bürgschafft/ protection und Proceß. Diese alle in A.40. Jacobi cap. secundo.

Banco

Art. I.

Je verordnete Herrn und Bürger wollen täglich / wans nöthig / die Buchhalter aber un Cassirer sollen alle Tage ausserhalb der Sonn- und Feyertage / in den Cammern der Banco / ein ieder an seinen Ort sitzen und sich finden lassen.

2. Das Geld so in die Banco gebracht / soll in der andern Cammer einem Cassirer zugezehlet werden / und derselbe soll darauff ein Brieff oder Beweiß / darein die Summa zweymahl / erst mit vollen Buchstaben / hernacher mit Ziffern specificirt, den Buchhaltern denselbigen Tag überzulieffern schuldig seyn.

3. Alle Assignationes von den Geldern / welche in der Banco seyn / sollen Schrifftlich in einem darzu dem Buchhalter / so fornen an sitzet / übergegebenen Zette geschehen / und der assigniren will / deswegen selbst persönlich erscheinen. Oder wo e solches nicht thun wolte oder könte / soll er von den verordneten Buchhalter eine Procuratie oder Vollmacht machen lassen / welche procurationes zu dero Nothdurfft allezeit / also daß nicht mehr als die Nahmen darein geschrieben werden / davon beyhanden seyn / auch nicht länger als in dem Jahre darin sie gemacht / gelten sollen.

4. Die Assignationes sollen zum ersten mit Buchstaben / hernacher mit Ziffern geschrieben werden / auch ein ieder dabey setzen / auff was fol. sein Nahme im Schult Buch geschrieben stehet / welches bey den Buchhaltern zu iederzeit erfahren werden kan wer nun die Zettel diesem Conform nicht machet / die Ziffern und fol. nicht recht se tzet / soll ein pro cento davon Straffe zugeben schuldig seyn.

5. Wann einer verstirbet / dessen Erben sollen einen vollmächtig machen / s biß dahin die Wittbe und Erben mit Vormündern versehen / abschreiben / nach den Avanzo fragen / und Rechnung fordern mögen / und soll eine Wittbe / ohne Kriegischer Vormund / oder einen Gevollmächtigten abzuschreiben nicht bemächtiget seyn.

6. Da zwey oder mehr in Compagnie seyn / und Rechnung in Banco auff ihre Nahmen gehalten wird / was einer von denselbigen abschreibet / soll also gehalten un angenommen werden / gleich als wann der Zettel von ihnen allen underschrieben.

Des Morgens von sieben biß halb neun Uhren / soll allezeit der Contra-Buchhalter in dem ersten Gemach / mit dem resContra-Buch vorhanden seyn / und einem iedern / so ihn üm das jenige / so denselbigen angehet / fraget / guten Bescheid zugeben / un wann einer zu accordiren begehret / solches zuthun schuldig seyn.

8. Würde aber iemand nach eines andern Summen oder partida fragen / s soll der Buchhalter ihme keines weges davon etwas vermelden / inmassen dann bemelten Buchhaltern / und allen andern so der Banco dienen / bey ihren geleisteten Eyden und höchster Straffe verboten / niemand / was in der Banco passirt und geschrieben wird / zu offenbahren.

9. Der Contra-Buchhalter so forne an sitzet / soll die schrifftlichen Asignationes ordentlich / wie sie nacheinander kommen / ohne Ansehen einiger Person / zu sich nehmen / solche übersehen und Achtung geben / ob die geschriebene Summen oder Buchstaben und Ziffern übereinkommen / auch ob der Asignator so viel in Avanzo habe / und hernacher all solche Asignationes den andern Buchhalter einzuschreiben zustellen.

10. Es soll auch der Contra-Buchhalter / wann er vermercket / daß iemand mehr in Banco schreiben lassen wil / als er darinn in Credito hat / darzu stille schweigen / und dasselbige bey seinẽ geleisteten Eyde / alsobald dẽ verordneten Herrn uñ Bürgern anzeige.

11. Wo iemand mehr asigniren würde als er in Banco und Credito hat / derselbe soll von ieder hundert Marck so er mehr asigniret / drey Marck Straffe in gedachte Banco zuentrichten schuldig seyn.

12. Wann die Klocke zehen zu S. Nicolai schläget / soll der erste Buchhalter so wohl die andern / ohne expressen der Herrn oder Bürger Befehl / keine Asignationes mehr annehmen / noch Cassa-Zettel abschreiben / damit im schreiben aller Mißbrauch verhütet werden möge.

13. Des

13. Des nach Mittages sollen keine Assignat. angenommen werden/und soll er Buchhalter alle Errores so Committirt, alle Morgen den Herrn und Bürgern bergeben schuldig seyn / und daferne sie dawieder handlen/ und man es hernacherer-ihren wird/sollen sie von jedem Error einen Reichsthaler Straffe bezahlen.

14. Niemandt soll Macht haben einig Geldt zu Assigniren oder jemand zu-hreiben zulassen/ das nicht ihm zum wenigsten eine Nacht zugeschrieben gestanden.

15. Und sollen auch die Buchhalter sich befleissigen daß im Contract Buche nd Schuld-Buche alle Rechnung einigerley folia haben.

16. Die Buchhalter sollen/ so offt es die Herrn und Bürger gut befinden / m gesetzet werden.

17. Die Cassirer so in der anderen Kammer sitzen/sollen keine Macht haben nige Gelder in oder ausserhalb der Banco zu sich zu wechseln/noch auch von den Gel-rn einigen Nutzen zu haben.

18. Die Herrn und Bürger sollen zum längsten alle vier Wochen einmahl e Cassen zu schliessen / die Gelder über zehlen / und mit den Cassirern abzurechnen be-ächtiget seyn.

19. Die Cassirer sollen nicht Macht haben mehr als Fünff Tausent Reichs-aler in ihre kleine Cassa zusetzen / was über der Summa ist / sollen sie den Herrn oder ürgern einlieffern / damit die Cassen desto eher können geschlossen / die Gelder ge-hlet und gerechnet werden / der nun hiewieder handelt / soll zehen Marck Straffe zu hlen schuldig seyn.

20. Wo jemand Geld bringet/so nicht Species seyn/die die Banco für sich haben begehret / und zugleich ein ander verhanden/so Geld empfangen solle/mag üm leuniger Beförderung willen / es dem Empfanger zugezählet werden / iedoch sollen Cassirer/solche Summen in ihre Bücher einschreiben / nicht anders / als wann sie ch Geld selbst hätten empfangen und ausgezahlet.

21. Auff hundert Marck sollen an kleinen Gelde als Schilling und Sechs-ngen nicht mehr als fünff Marck / Groschen oder ander Geld aber soll in der Banco ntz nicht empfangen oder ausgegeben werden.

22. Die Banco soll einem iedern sein Avantagie oder was er in Credito rinnen hat/ohne Entschuldigung an gangbahren Gelde zehlen / wer aber sonderliche pecies haben will / derselbige muß sich deswegen nach Billichkeit vergleichen.

23. Wer Geld aus der Banco haben will /der soll ein gedrucktes Cassa Zettel/ allezeit bey den Buchhaltern verhanden seyn sollen / mit eigner Hand füllen / und llziehen lassen / und seinen Nahmen darunter setzen / und soll gedachtes Cassa-Zettel rnacher dem Buchhalter gebracht / und wann derselbige findet/ daß all solche Person viel im Avantagie hat/als das Cassa-Zettel lautet/ soll er ihme den Assignatorn, n so viel debito machen / und darauff das Cassa-Zettel unterschreiben / und soll be-elte Person von dem Cassirer darzu er vorwießen/unverzüglich bezahlet werden.

24. Wer X. Cassa abschreibet/soll sothane Gelder denselben Tag von dem assirer empfangen/da er es aber nicht thun würde/soll er den ersten Tag ein halb pro ento,den andern Tag ein pro Cento,und alle Tage hernach doppelt auff/ Straffe von zugeben schuldig seyn.

25. Wer in Banco etwas bezahlen will / soll vor eilff Uhren die Gelder einzu-ingen schuldig seyn.

26. Wann die Herrn und Bürger zu Hause gehen / sollen die Cassen/da die errn und Bürger die Schlüssel zu haben/mit zuschliessen wohl verwahret werden/die assirer mögen des Morgens wann die Buchhalter in der Banco seyn/anfangen sich elder zuzehlen zulassen.

27. Die Gelder und Avantagie, so iemand in der Banco hat / mögen und len keinerley Weise arrestiret werden / wo aber einer öffentlich falliren thäte / so soll ssen Avantagie den sämtlichen Creditorn vermöge Stadt-Buchs zum besten seyn.

28. Ver-

28. Vermöge vorigen Mandats soll sich männiglich enthalten/einig Wech
sel-Geld/so über vierhundert Marck ist / ausserhalb der Banco zuzahlen / bey Straf
fünff und zwantzig Marck/von ieder hundert Marck / und soll hierüber die Bezahlung
wo einige Quæstio deswegen vorfallen würde/für nichtig geachtet/auch der Meckler
sich hierbey gebrauchen lassen / in gebührliche Straffe genommen werden.

29. Und sollen allemahl zweene Herrn des Raths/zweene aus den Verordnete
der Cämmerey/und zweene aus der Bürgerschafft die Verwaltung der Banco haben
von gemelten Herrn und Bürgern sollen jährlich zwene als ein Herr und ein Bürg
abtreten/und zweene andere an ihre Stelle deputirt und erwehlet werden / und soll d
Wahl der Bürger von obgesetzten sechs Personen auffgesetzet werden.

30. Gedachte Personen solllen nicht Macht haben einigen Menschen/ er se
auch wer er wolle/auch sich selbsten nicht mehr zu creditirn oder aus der Lehen Ban
zuwechseln und zubezahlen/denn er Avanco in Banco hat.

31. Sie sollen auch kein Geld in deposito nehmen ohne Consens eines E
bahren Raths und Verordneten der Cämmerey.

32. Es soll auch keine Handlung mit Korn bey der Banco getrieben werde
dann was zu Behuff der Stadt Nothdurfft gekaufft und verhandelt wird.

33. So soll auch kein Geld aus der Banco anderer Gestalt dann auff gülde
und silberne Pfande/und darzu wann die Cassa guten Avanzo hat / gethan werden.

34. Weil auch vor diesen in der Kauffmans und Wechsel-Banco verordne
daß nicht unter vierhundert Marck an etwas zugeben/oder iemands geschrieben werd
sollen/soll solches hinführo geendert/und auff zweyhundert Marck reduciret / auch ke
ne Pfenning ausserhalb sechs Pfenning iemahls zu oder abgeschrieben werden.

35. Gleichsfalls sollen die Buchhalter der Kauffmans Banco die Bilanzo alle
Tage richtig einlieffern/auch zum wenigsten alle vierteil Jahr/in der Lehen- und Wec
sel Banco ein Uberschlag gemacht/ und jährlich im Decembris die Final-Rechnun
geschlossen/das Geld gezehlet/die Pfände nach gesehen / auch davon einem Ehrnveste
Rath und Verordneten der Cämmerey guter Bescheid und richtige bilanzo zu An
fang des nechstfolgenden Jahres eingelieffert werden.

36. Die Banco soll alle Jahr auff ult. Xbris etliche Tage/ damit alles
Richtigkeit gebracht/geschlossen werden.

37. Auffs neue Jahr/wann die Banco wieder auffgehet/sollen die Creditore
für dem Tische/da die Herrn und Bürger seyn/erscheinen/und ihren Avanzo mit ihne
accordiren / ehe sie auff ihre Rechnung wieder etwas abschreiben / und hat sich e
Ehrnv. Hochw. Rath vorbehalten / diese Ordnung nach Gelegenheit der Sachen
endern/ zu mindern und zuvermehren.

Und wollen wir Bürgermeister und Rath der Stadt Hamburg/hiermit männ
glich aufferlegt haben/obgesetzten Articuln bey Vermeidung der specificirten Straff
nachzukommen. Uhrkündlich haben wir unser Stadt Signet hierunter zudrucken be
fohlen. Decretum in Senatu & Publicatum den 31. Decembr. Anno 1632.

Eines

Eines Ehrenvesten/ Hoch-Weisen Rahts der Stadt Hamburg Admiralschafft Ordnung.

NAch dem leider die tägliche Erfahrung bezeuget / daß nicht allein durch Türckische/sondern auch andere streiffende See-Räuber allgemeine Commerciis und trafiquen grosser und mercklicher eintrag und Schaden geschicht/ und demnach wohl von nöthen/daß in dieser guten Stadt eine beständige Admiralschafft angeordnet werde/alß hat ein E. Raht uff dienstlich suppliciren etzlicher vieler Bürger und Eingesessenen/so sich der Handlungen zur Seewarts gebrauchen/folgende Ordnung verfassen und publiciren lassen.

Erstlich weil in dieser Stadt Statuten an unterschiedlichen Orten/fürnemlich part. 2. tit. 14. art. 41. & seqq. von Admiralschafften und andern See-Rechten gewisse verordnung geschehen / als wil E. E. Raht dieselben hiehero wörtlich repetiret, und daß darob festiglich gehalten werde/ernstlich mandirt und befohlen haben. 1.

Damit auch wegen der Execution keine fernere difficultät sich ereigen mögen/ will E. E. Raht ihres mittels Personen verordnen/so neben 8. Bürgern/ benantlich 6. Kauffleuten/ und 2. auß den alten der Schiffer-Geselschafft dieses gantze Werck der Admiralschafft nohtdürfftig berahtschlagen/ und was zu gemeinen besten gereichet/ im Namen E. E. Rahts schliessen/auch diese ordinantz in allen ihren Puncten und Clausulen gebührlich exequiren mögen. 2.

Und werden die anietzo von den allgemeinen Kauffleuten gevollmächtigte/ E. E. Rahte 16. Personen fürschlagen/ darauß vor dißmahl 8. können erwehlet und zu dieser Sache deputiret werden/ deren dann ins künfftige alle Jahr 4. abtreten/ und an ihre stelle 4. hingegen sollen erwehlet werden. 3.

Ermelten Personen soll ein gewisser Ort angewiesen werden / darinnen sie/so offt es die Nohtdurfft erfordert/zusammen kommen/und dieser Sachen halber/ nohtdürfftige Communication pflegen können. 4.

Alle Schiffer von hierab Westwarts und von dannen wider hiehero fahrende/ sie sein Bürger oder frembde / auch die so ohngefehr zu der Admiralschafft stossen/und derselben geniessen/ sollen verpflichtet seyn/ dieser Verordnung sich gemeß zu verhalten. 5.

Damit aber diß gantze Werck der Admiralität ümb so viel besser möge unterhalten und befördert werden/ als sollen die gesamte Kauffleuhte/ so sich derselben zu ihrer grossen Versicherung und prosperität zu gebrauchen/ von allen außgehenden und einkommenden Wahren / ein halbes pro Centum zu Admiral-Geld geben/welches man den zu muntiren und Erstärckung der Admirals und Vice Admirals, wie auch der andern Schiffe/ anwenden und gebrauchen soll. 6.

Sonsten soll auch über das von den Schiffen zu Unterhalt der Admiralität ein gewisses gegeben werden/ benantlich die Schiffe so gar nicht muntirt, oder unter vier Göttlingen führen/ welche den ungemundirten gleich geachtet / von jeder Last einen halben Reichsthaler/ die so 4. Führen $\frac{1}{4}$. die so 6. Göttlingen führen $\frac{1}{8}$. Reichst. da sie aber mit 8. oder mehr guten Göttlingen versehen seyn/ sollen sie von solchen Last Gelde gentzlich entfreyet seyn. 7.

Und damit hierinnen auch eine Richtigkeit getroffen werde/ ist beliebet/ daß nicht alleine die Schiffer/ so bald sie die Fracht annehmen / den Deputirten eine gewisse designation, wie groß ihr Schiff/ und wie es gemundirt/ übergeben/ son- 8.

dern auch alle Schiffe durch die Deputirte Herren oder Bürgere visitirt werde[n] sollen/ob auch düchtige Stücke auff den Schiffen vorhanden/ ob sie mit gebührli[-] chen Kraut und Loht versehen/ (inmassen den auff 4. Göttlinge zum wenigste[n] 3. Centner Pulver 6. Göttlingen 5. Centner 8. Göttl. 6. Centner 10. Göttl. 8 Centner/ und so fortan nach grösse der Stücke/ und nach Advenant Schro[t] und Kugeln erfordert werden) ob und wie man sie im fechten gebrauchen könne[n] da dann sonderlich in Acht zu nehmen, daß auff dem Uberlauff da das Geschü[tz] stehet/ keine Wahren/ oder Boßmanns Führung/ dadurch der Gebrauch de[s] Geschützes möchte gehindert werden/ gesetzet/ und sollen die Schiffe so ihr Ge[-] schütz nicht wohl brauchen können/ denen so kein Geschütz führen/ gleich gerechne[t] werden.

9. Ein Schiff von 50. zu 70. Lasten das gemuntirt ist mit 4 oder 6 Göttlin[-] gen/ soll zum wenigsten 14. oder 15. Mann führen: Ein Schiff von 70. 80. 90. 100 Lasten gemuntirt mit 8. oder 10. Göttlingen soll führen 18. biß in 22. Mann. Ei[n] Schiff von 100. zu 138. Last gemuntiret mit 12. oder 16. Göttlingen soll führe[n] zum wenigsten 26. zu 32. Mann. Welche aber nicht wie oben specificiret, mit s[o] viel Volcks versehen/ sollen/ als wann sie nicht gemuntirt/ das Admiral-Gel[d] zugeben schuldig seyn.|

10. Woferne auch von den Deputirten ins künfftige befunden würde/ daß z[u] Defension der Flotta/ ein mehrers an Volck und Geschütz von nöhten seyn wol[-] te/ wie dann des Admirals und Vice-Admirals ohne das mehr Volcks erforder[t] als andere Schiffe/ soll solches alles von der Admiralschafft herbeygebracht un[d] erstattet werden.

11. Im absigeln sollen zum wenigsten 6. Schiffe zusammen setzen/ und sic[h] vermittelst und nach Einhalt dero auffgerichteten Admiralschafft Brieffe/ un[d] bey Vermeidung dero darinnen benandten Poen bey einander zu bleiben/ aller[-] dings schuldig und verbunden seyn/ biß sie die Höhe erreicht da sie sich/ ein jede[r] auff seinen destinirten Ort zusigeln scheiden müssen/ es wehre dann/ daß ein Schiffer so gar eilfertig were/ und der übrigen Schiffe nicht erwarten könte/ i[n] welchen Fall ihm zwar auff Erkentnuß der Deputirten und gehörte Ursach al[-] lein abzusigeln soll vergönnet werden/ jedoch daß er das gebürliche Admiral[-] schafft/ und Lastgeld vermüge der vorgehenden 6. und 7. Articuln oder nach befin[-] dung ein mehrers entrichte.

12. Es soll auch einer jeden Flotta durch die Deputirte ein gewisser Admiral und Vice Admiral fürgesetzet werden/ da aber zu einen mahle eine gar grosse Flot[-] te absigeln wolte/ soll zwar ein jede Compagnia, so auff einen Ort miteinander zusigeln hat/ ihren Admiral und Vice-Admiral haben/ nichts desto weniger aber soll ihnen noch ein Ober-Admiral durch die deputirte werden zugeordnet/ der den andern so lange Commandiren möge/ biß sie kommen uff die Höhe da ein je[-] der seinen Curs verendern muß.

13. Die Schiffe so auff einen Ort loßen/ sollen unter ihrem Admiral verbun[-] den bleiben/ biß sie wider uff die Elbe kommen/ es sey dann/ daß einem ausserhalb Landes eine Fracht auff andern Platze fürkehme/ uff welchen Fall ihm freystehen soll/ sich von der Admiralschafft zu scheiden.

14. Alle Boß-Gesellen so nicht außdrücklich ein anders vorher mit ihren Schif[-] fern bedungen/ sollen schuldig seyn/ ausserhalb Landes mit ihren Schiffern mit denen sie außgefahren/ zusigeln an die Oerter/ da die Schiffer und die Reder die beste Fracht an haben können/ doch daß ihnen auch der Schiffer ihre Heure ver[-] bessere/ und da sie sich dessen da zur Stelle nicht vergleichen könten/ soll solches biß zu ihrer wider Anheimkunfft zu Erkentnuß der Admiralität außgestellet/ und was sie darauff empfangen/ ihnen aller dings unpræjudicirlich seyn.

Dar

Da auch jemand in der Flotta im Fechten für andern sich tapffer und wohl gehalten / soll derselbe von der Admiralität eine Verehrung bekommen. Were es auch Sache/ daß er darüber umbkäme/ sollen seine Wittbe und Erben selber Verehrung geniessen/ im Fall er aber gelähmet würde/ oder sonsten zu Schaden geriete/ soll er nicht allein dieser Verehrung/ sondern auch aller andern Begnadungen derer in unsern Stadt-Buche Part. 2. tit. 14. Art. 42. gedacht wird/ sich zu erfrewen haben. 15.

Wo einig Schiffer wider diese Ordinantz / und den deswegen absonderlich verfertigten Admirals-Brieff handlen würde/ soll dessen Schiff und Fracht dafür haften/ biß er die verwirckte Straffen der gebühr entrichtet und bezahlet hat. 16.

Anno 1623. den 10. Augusti hat H. Heinrich Hartzwich im Nahmen der Herren und Bürger von der Admiralität zu Rahte vorgetragen / ob nicht auch alle Sachen der Segellation betreffend in gemein vor die Admiralität sollen gehören und vor derselben erörtert werden. Als nemblich wann ein Schiffer irrung mit seinen Redern / oder mit seinen Schiffs-Volck oder auch mit seinen Befrachtern hätte und dergleichen Fälle/ worauff dann E. E. Hochweiser Raht sich beständig resolvirt, daß die verordnete der Admiralität sollen Macht haben in allen solchen Fällen der Segellation zu erkennen/ zu schliessen und zu Exequiren. 17.

Anno 1623. den 4. Novemb. haben sich die verordneten Herren und Bürger der Admiralität/ hernach benant beständig untereinander vereinbahret / alle Donnerstage Morgens umb 9 Uhr / an bestimbten Orte auff dem Rahthauße sich zu versamblen/ dabey expreslich verabscheidet / welcher am längsten zu halb 9. Uhr/ wenns zu S. Nicolai geschlagen/ nicht auff der Admiralität / ober dem Widergerichte sein wird/ das derselbe in 6. ß. Lübisch Straffe soll verfallen seyn/ darinnen auch kein einige Excusatien soll zustatten kommen / wann er schon auff der Treppe/ und Vorhalb zehen ehe die Glocke zum Ende geschlagen / auff der Admiralität wie vorgemelt nicht verhanden ist/ besondern er soll nichtsweiniger die obgesatzte Poen unnachlässig bezahlen.

Würde aber jemand gar aussen bleiben und keine Ehehafte Entschuldigung haben/ der soll einen halben Reichsthaler Straffe verfallen seyn/ und sollen Ehehaffte entschuldigunge seyn/ da die Herren des Rahts mit einer Commission beladen/ oder sonsten in gemeiner Stadt Sachen zuverrichten haben/ wie ingleichen die Bürger in Vormundt Sachen/ und dergleichen Fällen.

Ebenmässig soll es auch gehalten werden/ des Dienstages wann die Herren werden zusagen lassen/ zusammen zukommen.

Ferner haben sich am selbigen Tage/ die Herren und Bürger vereinbahret/ wann sie also wie obgemelt an bestimten Ohrt zusammen kommen/ was dann die jenigen so vorhanden und versamlet seyn/ werden schliessen und verabscheiden/ daß solches von Herren und Bürgern sämptlich prorato und fürbeschlossen / angenommen werde soll/ als ob alle sämptlich gegenwertig zur Stelle gewesen/ und mit eingestimmt hätten/ Actum ut supra in præsentz der Herren von der Admiralität.

Verordnete Herren und Bürgere/ bey der Admiralität sein diese.

H. Joachimus Claen / der Rechten Licentiat Bürgermeister.
H. Heinricus Hartzwieg/ der Rechten L. Rahtsh.
H. Vlricus Winckel/ der Rechten L. Rahtsverw.
H. Rudolff Ambsing Rahtsh.
H. Peter Röver / Rahtsh.
H. Martinus von der Fecht Secretarius.

Bürgere.

Hanß Schmidt.
Hanß Bramfeldt.
Johann Schwartz.
Adam Pael.
Johann von Spreckelsen.
Gabriel Schmidt.
Johann von Dunen.
Heinrich Burdorff.

Der Königl. Mayst. zu Hi-spanien Ordnung von der Assecu-rantz uff Schiffe und Wahren.

AN unsern sehr lieben und getrewen den Cantzle
und unsers Rahts-Verwandten in Brabandt / unsern Gru
und Gesinnen.

Nach dem wir seithero den letzten Martii Anno 1568. mi
gutem Raht und Bedencken verboten haben / alle contracte
und Vertrage von Versicherung oder assecurantz in unser
Niederlandt biß auff derselben Gebrauch gegeben / gewisse Ord
nung / dar sich ein jeder nach richten möge / welches nach des Landes Gebrauch i
öffentlicher Abkündigung und Mandat also soll geschehen seyn / in den letzt vergan
genen Monat Octob. aber dieweil es eine Sache / dem gemeinen Kauffhandel be
treffend / wird vonnöhten seyn der Puncten als solcher Ordnung mit etliche
Kauffleuten / so dessen Verstand haben zu berahtschlagen / umb ihren Advis
darauf zu haben / so ist nach derselbigen Abkündigung und Mandat uns überge
bracht eine Supplication im Nahmen aller Kauffleute / der Eingebornen de
Landes also auch aller Freunde Nationen, so in unserer Stadt Andorff werde
gefunden und Sitz haben. Und was fürgebracht / daß dieselbe Abkündigung un
Mandata inhielten etliche Puncten die sehr beschwerlich und dem Kauffhande
schädlich wahren zu unterhalten / uns darauff gebeten / das solches möchte ange
sehen und in Acht genommen werden. Darauff wir nun geordnet haben / da
sie solches schrifftlich stellen sollen wie dann geschehen / und haben solches alle
auffs new durchgesehen / in Acht genommen und berahtschlaget / auch befunden,
daß nicht mehr begehret würde / dann zu Wachsung und Mehrung des Kauff
handels / und daß es den Kauffleuten in gerechten Sachen nicht hinderlich / son
dern dem gemeinen besten förderlich ist / sonderlich umb Assecurantz und Versi
cherung zumachen / ohne das die Sicherheit der Schiffahrt oder Segelation
hinderlich seyn soll / so haben wir uns umb der und dergleichen Ursachen / die un
dazu bewogen / mit unsern geliebten Vettern / den Hertzogen von Alba Cantzle
von unser Orden Leutenandt Gubernator / und Obristen Capitain unser allge-
meinen Niederlanden Marggraffen von Curia und unsern lieben getrewen
Præsidenten und Rahts-Verwandten unsers geheimbden Rahts berahtschla-
get und untersucht / alle Puncten der letzten Abkündigung und Mandats, die
auch gemoderirt und gemehrt / nach dem wir befunden / daß es dem Stücke von
assecurantz oder Versicherung am nützlichsten und förderlichsten ist / und ma-
chen hiermit von der letzten Ordnung / und auch dieser gegenwärtigen bey provi-
sion eine newe Ordnung und Edict die wir begehren / daß im Stück von as-
securantzen und Versicherung Platz haben soll / und haben hiemit auff die letzte
Abkündigung und Mandat so dieß fals für diesem auff dasselbige Stück geman-
diret oder geboten war / und solches alles in der nachfolgenden Ordnung.

Ordnung.

1. Fürs Erste heben wir auff und nehmen an uns das provisional mandat, so
wieder die assecurantz und Versicherung des Einhalts den letzten Martio
Anno 1568. abgekündigt ist / und lassen zu dem Gebrauch von vorgedach-
ter

Und belangend der Versicherung die gemacht werden auf Kauffman- 9.
schafften/ so man auß andern Königreichen oder Oertern hieher in diese Lande oder sonsten anderwegen bringen läst/ die man alhie bey unsern Kauffleuten und Einwohnern läst versichern/ so verstehen und wollen wir/ daß die Versicherung ingleichen wie vorgemeldt/ sollen registrirt und eingeschrieben werden/ sonsten soll kein Urtheil gegen die Versicherer darauff folgen/ alles wie in den vorgedachten zweyen Puncten vermeldet ist/ nicht desto weniger soll genung seyn/ daß sie sich richten in dieser forma wie in dem dreyssigsten Puncto dieser Ordnung vermeldet wird.

Am welchen unsern Verordneten und gemächtigten Digo gancalen gan- 10.
ci und seine befehlichhabere/ haben wir umb desto besserer Unterhaltung und zusehens wollen lassen stellen/ gewisse oder sichere memorialen und instructien/ die wir bey dieser unser Ordnung wollen mit ablesen und verkündigen lassen/ darnach er sich zurichten wird haben/ auff Poen und Straffe als ein ungehorsames Verbrechen gestrafft zu werden/ auch allen Schaden und interesse an die Parten durch seine Versäumnus/ Befehl oder sonsten Mißhandlung möchten verürsacht werden zu bezahlen.

So soll man auch keine Verträge von Versicherung machen/ von die Ge- 11.
fährde einiger Kauffmanschafften oder Schiffe oder sonsten von einigen andern Dingen/ welche zu dem Tage/ wenn die Vertrage gemacht seyn sollen/ mögen verlohren oder verdruncken seyn/ so es dann geschehe/ daß es der versicherte wüste oder wissen möchte/ welches genommen soll werden/ und gerechnet von der Zeit an/ da solcher Verlust geschehen/ biß die Stund da der Vertrag auffgerichtet ist/ das soll man rechnen auff zwey Stundt drey Meil weges zur See/ und zu Lande jeder Stund eine Meile weges/ welches abgethan ist um die Felden so dabey gefunden in solcher massen/ daß bey vorgemelten Lauff der Zeit soll werden gefügt die præsumption von der Wissenschafft und Unwissenschafft/ es sollen aber die Versichers desto weniger nicht außgeschlossen seyn war zu machen durch gute Zeugen/ dargegen zu beweisen/ daß der versichert ist/ soll gewust haben von den vorgemelten Verlust ehe der Vertrag wie oben gemelt auffgericht war.

So sollen auch die Versicherungen abgehen/ die erste Stunde/ von dem 12.
Tage an da die Kauffmanschafften geladen/ oder in ein Boot in das Schiff zu führen gelegt seynd/ und sollen so lange wehren biß daß die Kauffmanschafften in der Haff am Lande auff der Erden in guter Versicherung liegen werden.

So soll auch der letzte Versicherer in der Versicherung so wohl in Gewinn 13.
und Verlust theilen/ gleich als der Erste.

So sollen auch die assecurirte oder versicherte Kauffleute und Schiffer 14.
mutwillig ohne Gezwang ihre Siegel streichen/ bey dem Bescheide/ daß solches in den Versicherers Vertrag specificiret werde/ ohne daß sie ihre Reisen mögen ändern und in andere Hafen siegeln/ dahin in den vorgemelten Vertragen gemeldet wird seyn/ es were dann durch fortuna von der See/ gegenwindes und anderer nöhtiger Ursachen halber/ die ihnen ohne ihr verschulden möchten überkommen/ bey Poen so das geschicht durch Fehl oder Ursachen des vorgedachten Kauffmanns/ so soll Er verlieren seine action so Er an die Versicherers haben soll/ so es aber geschicht durch Uhrsachen oder Fehl des Schiffers/ so soll er schuldig seyn den Schaden auffzurichten und bezahlen.

15. Im Fall auch einiger König / Printz / oder Potentat in ihren Landen das Schiff an sich nehmen / das verdinget wahr umb zu siegeln / oder das dasselbige Schiff untüchtig und unbequem würde / seine vorhabende Reise zu vollziehen, in solchen Fall soll demselben so versichert ist frey stehen die Wahren wiederümb zu laden / oder durch jemand anders laden lassen / doch für die köstlichen Wahren soll Er schuldig seyn / zu erwarten 6. Monat / ehe er dieselbigen mag verfolgen / in mitlerzeit soll der Kauffmann auch frey seyn / die Wahren zu bringen an dem Ort da sie hin versichert seyn / im Fall Sie aber solches nicht thun werden / so mag der Versicherer solches selbst thun / und nicht weiter schuldig seyn / dann in alle den kosten und Schaden / die an solche Kauffmanschafften durch vermelden Arrest erfolgt ist.

16. Aber in andern groben und verderblichen Wahren / als / Wein / Obst / Feigen / Rosinen / Korn und sonst andern hievorgemelden Wahren / so soll der jenige so versichert ist nicht schuldig seyn / die vorgedachte 6. Monat abzuwarten / sondern er mag das seine verfolgen und verhandthieren / wie ihm dasselbe am nützlichsten und förderlichsten seyn mag.

17. Und umb das / daß unserer gegenwärtigen Ordnung desto besser soll gefolget und nachgekommen werden / so ordnen wir dem jenigen so die Commission haben / daß sie keine Acht haben sollen / auff das zu machen / oder zu rüsten die Schiffe zur See / daß sie sich auch der Verträge der Versicherung oder assecurantz nicht annehmen oder bemühen / umb etwas ihnen zunehmen oder geben / noch auch etwas für jemand darinnen zu endern und zu enthalten.

18. Imgleichen wollen wir auch nicht / daß solches von unsern Obristen hiezu verordneten / oder durch die so er dazu verordnen und mächtigen wird / es sey durch seine substituten oder Schreibers / die sollen solches auch nicht thun / in geheimb oder offenbahr / etwas zu seiner Last anzunehmen.

19. Es sollen auch keine Zöllner / Brückenkügker / Kayenmeister / oder einig Diener und Amptleute so Befehl haben / auff allen Pässen / Strassen und Reviren / Stromen und auff assecurantz der Kauffmanschafften / sich in keinerley weise hiemit bemühen oder annehmen / und im Fall jemand von denn vorgemelten / sich hiemit bemühen oder anzunehmen unterstünde / so wird er alle die vorgeschriebene Contravementen und Straffen verbrechen / zu unsern Nutz / und alle das jenige so sie angelobet / empfangen und gegeben haben / und die Verträge werden von nulla und keiner Würde seyn.

20. Es soll auch niemand sein Schiff / Geschütze und Kriegs munition so bey das Schiff gehöret / oder auch Schiffs Victualia und Proviant höher lassen versichern / als auch den halben Theil so viel dasselbige Schiff in vorgemelter Zurüstung rechtes kauffes wird gekostet haben / so soll auch niemand Geld auff boddemanie auff den Schiffen und Reisen nehmen oder geben / wie man vormahls pflegt zu thun / höher als auch unterhalben Theil der Gewehrde / als das Schiff mit aller Zugehör wie gemelt / ihn gekostet hat / so soll auch niemand seinen Gewinn der Schiffe versichern lassen und im Fall solches geschehe / so soll der Versichers Vertrag nullo und keiner Würde seyn und wer gegen dieses gegenwärtige Verbot handelt / der soll das außgelegte verheissene oder versprochene Geld auch verbrechen / und soll solches confiscirt seyn.

Die

ter assecurantz auff alle Sorten und Kauffmanschafften/ so einkommen und außfahren zur See und Land und auch Flüssen/ Wassern und Strömen/ Inhalt der Policey nach dieser unser gegenwärtigen Ordnung/ nicht desto weiniger so ordiniren/ wir daß einig Vortrag von assecurantz oder Versicherung / oder auch einig Eyd/ Gott gebe wie dergestalt gethan oder geschrieben möchte seyn/ so dieser unser Ordnung zu wieder/ und nicht gleichförmig derselben aufgerichtet werden/ keinen Platz haben/ oder tüchtig geachtet werden soll.

Ingleichen wollen wir/ daß keine assecurantz oder Versicherung soll gethan werden/ auf einige Kauffmanschafften/ durch einen oder viel Personen / es sey von einkommenden oder außsiegelden Gütern und Wahren anderst dann auff seiner rechten Gewärde und der sich wird lassen versichern/ soll allevege 10. von 100 nach Gewärde von dem die Kauffmanschafften mögen gekostet haben/ des Einkauffs/ Fässern/ Packen/ und versicher Geld und andere Unkosten so darauff ergehen mögen biß sie geladen seyn werden / darauff gerechnet / welches ist der zehende Theil an sich selbst halten/ und die Gefahr auch selbst stehen in conclusion umb das man solches wohl verstehen soll/ so einige Person mehr als 2000 Pfundt Gewärde in einem Schiff geladen hat / Er mag die 2000. pfundt wohl gantz lassen versichern/ auff solche condition, das die andern übrigen Wahren so viel mehr wehrt seyn als der zehende Theil der 2000. Pfundt antreffend ist. 2.

Es sollen auch im Vertrage oder Instrument oder Versicherung außdrücklich specificirt und vermeldet werden / alle die Wahren / darauff sich einer will lassen versichern/ als Oehl/ Wein/ Queckfilber/ Zucker/ Obst/ Feygen / Rosinen/ Korn/ Saltz/ Tallich/ Butter/ Käse/ Hopffen / Wagen. Und auch ein jeder Specie von Korn und Kauffmanschafften/ so man geladen oder laden will vermelden. Was aber den gar tewrbahren und köstlichen Wahren belanget/ ob schon der Principal oder Eigener der Wahren umb etlicher Ursachen willen nicht specificirt und vermeldet/ dasselbige soll passiren / doch bey dem Bescheide/ so der jenige der sich hat lassen versichern begehren würde / einige restitution oder Bezahlung/ von dem der ihn versichert hat/ für verlohrne / verdrunckne / oder genommene Wahren/ oder Kauffmanschafften/ so soll er richtig darthun und erweisen / mit richtiger Rechnung von jeder Kauffmanschafften / was Er geladen oder eingeschiffet/ und was es Einkauffs mit allen Ungeld gekostet hat / und muß solches mit schwerenden Eyde wahr machen/ so der ihme versichert hat/ ihm dazu dringen würde. 3.

So soll man auch schuldig seyn / in dem Vertrage oder Instrument, da man sich mit versichern läst/ mit zuvermelden / des Ulybots Pincken oder sonsten andere Schiffe / da man die Wahren eingeladen / oder gedencket zuladen lassen/ auch an was Ort die geladen sollen werden / wohin sie außsiegeln und verziehen sollen / auch des Meisters oder Schiffers Nahme der daß Schiff Geleid sagen oder führen soll und wohin es siegeln oder fahren soll / bey Poen oder Straffe/ daß die assecurantz und versicherungs Vertrag für nichts und keiner Würde sollen geachtet und gehalten werden/ so der Mangel bey dem der sich läst versichern gefunden würde/ sonsten soll man denn Schaden erholen bey dem/ der den Vertrag oder Instrument gemacht hat/ so der Fehl oder Mangel bey Ihm ist. 4.

Es sollen auch die Partes so mit einander auff der assecurantz und Versicherung handlen und schliessen werden/ geurlaubt seyn ihre obligation oder Verschreibung/ Instument, gemeine oder sonderliche Handschrifften / so sie darauff auffrichten oder machen werden / für Gerichts Personen oder sonsten bey einen 5.

 öffent-

offentlichen Notarium, oder daß es / der sich obligiren und verschreiben wird / in beyseyn glaubwürdiger Zeugen geschehen / wie sie sich desfals untereinander vergleichen werden / doch bey dem Bescheid / daß nichts soll gehandelt oder geschlossen werden / das dieser unser Ordnung zuwieder oder zugegen seyn mag.

6. Und umb allen Argwohn und Betrug zu verhüten / daß entweder der eine oder der ander Theil nicht vervortheilt oder verkürtzt möge werden / in der Policey und Ordnung / die wir wollen / daß zu der Segelation und sicherheit der Schiffahrt / dem gemeinen besten zu gute soll observirt und unterhalten werden / so haben wir geordnet und gemächtiget / ordnen und committiren p. provision hiemit Die ego Goncalen Gante, daß er sonderlich Acht haben und halten soll / daß nicht ein Stück der Handlung von assecurantz oder Versicherung gehandelt soll werden / daß wieder unsere Ordnung seyn mag / welcher zu dem Ende registriren und schreiben wird durch ihn selbst / oder die er dazu mächtigen und ordnen wird / alle Vertrage und instrumenta, so in der Versicherung / es sey für offentlichen Notarien oder geheimen Instrumenten und Verschreibung / oder wie sie auffgerichtet können werden / daß Er die Vertrage oder Policeyen von den Kauffmanschafften / so auß diesen Landen geschicket werden Copiren / und einschreiben soll / und da es nöhtig / soll er Copie autentique davon geben / oder sonsten sollen alle Vertrage / so dieser Ordnung zuwieder auffgerichtet werden von nullo und keines Wehrtes seyn / es soll auch kein Recht darauff gethan werden / es sey dann / daß sie wie vorgedacht geregistrirt und Copirt seyn / und daß man dem Richter Copia autentiqua von diesem unseren gemächtigten oder die er dazu ordnen und mächtigen wird / mit eigener Hand unterschrieben erweise.

7. Doch soll hiemit verstanden und jederman kundt seyn / daß die assecurantz und Versicherung sollen angehen und gehalten werden / von der ersten Stunde da sie versprochen / verheissen und unterschrieben / sollen seyn / im Fall die Policey oder der Vertrag gebracht wird / in dem 6. Tage zu registriren wie oben gemeldet / nach dem die Erste Versicheruug darauff gezeichnet oder versprochen ist.

8. Weiter ümb alle Hinterlistigkeit und Betrug zu verhüten / wollen und gebieten wir / und es geliebt uns / daß alle Meckeler / Anbringer oder sonsten andere Sollicitatores der Versicherung sollen schuldig seyn / in 6. Tagen / von dem Tage an / daß der Vertrag geschlossen und der Versicherer unterschrieben hat zu tragen bey unsern hierzu geordneten umb zu registriren / wie oben gedacht / auff Poene zu verbrechen / über solches noch so viel als der Kauffmann so versichern läst bezahlen muß / und das soll bezahlt werden / von den Meckelern oder sonsten von dem der in Gebrech befunden wird / und daß Geld soll distribuiret werden / daß dritte Theil zu unseren Nutz / daß ander dritte Theil für dem der es anbringet / und das dritte dritten Theil / zu Nutz unsers hierzu gemächtigten und verordneten / und darüber noch seine Gebühr / wegen des restituirens.

Und

Die Schiffer/ Steur- und Botßleute oder auch Soldaten/ die auff den 21.
Schiffen verdienen werden und sonsten was ihnen zugehöret/ mögen nicht lassen
ersichern anders dann Kauffmanschafften die hie vorgemeldet seynd / so sie eini-
e in den Schiffen haben werden/und das alles ohne Betrug und Falschheit.

Und daß alle Versicherers Verträge gemacht sollen werden auffrichtig oh- 22.
e Argwohn oder Falschheit/ in güten Trewen und im Fall solches geschehe / es
y durch dem der versichert oder der sich versichern läst / oder durch Schiffer/
Steuerleute/ und sonsten wie man die nennen möchte / die einigen Betrug oder
alschheit darinnen würden begehen/ die sollen dabey keinen gemeß haben/ son-
ern sollen noch darzu gehalten werden/allen Verlust/ Schaden / und interesse
ut zuthun und bezahlen/ so darauß entstehen möchte/ und man soll sie auch of-
nbahr jederman zum Exempel leiblich straffen / auch so befunden würde / daß
e einige merckliche Boßheit und Falschheit vegangen hätten/ so soll man sie wie
See- Räuber und offenbahre Diebe straffen.

Im Fall auch einige Schiffe arrestiret/ genommen/ oder durch einigen 23.
Befehl von Königen/ Printzen oder Potentaten / auff oder angehalten werden/
nd daß man noch Hoffnung hätte/ die wiederumb zu bekommen / und daß sie
och loß und frey sollen gemacht werden/ so soll der jenige so sich hat lassen versi-
hern / ein halb Jahr von dem Tage an da die Nehmung oder Haltung gesche-
en ist/ Gedult haben/ ehe Er umb die Bezahlung von dem der Ihn versichert
at soll verfolgen / so es herkomt von einigen Schiffen oder Kauffmanschaff-
n in Barbarien oder Europa mögen versichert seyn/ im Falle aber es herkom-
en soll/ wegen Versicherung so auff die Indien geschehen seynmöchten / und
aß es geschehen ausserhalb die Grentzen von Europa oder Barbarien, so soll dem
er die Versicherung gethan/ ein gantz Jahr Zeit zu der Bezahlung umb die
Verfolgung in mitlerweilen zu mögen thun bey und durch dem / den es belan-
end ist. Doch so soll es dem der versichert ist/ wohl frey seyn/ und bey denen die
hn versichert haben/ umb Bürgen oder Verweisung anzuhalten umb die Be-
ahlung des Schadens gegen seinen bestimbten Tag sicher zu werden / wie man
aß billig erachten und erfinden wird/ und wenn die Kauffmanschafft gewiß ge-
encken / oder genommen seynd / daß keine Hoffnung mehr da ist / daß man
was wiederumb bekommen oder retten mag/ so soll der Versicherer drey Monat
eit haben / umb die Pfenning zu der Bezahlung auffzubringen / von dem Ta-
e an da Ihme der Schade oder Verlust bey Glaubwürdiger Zeugnuß zu wissen
ird gethan seyn.

Was nun belangend ist die Schäden oder Verringerung der Kauffman- 24.
hafften / die man avarias nennet/ die in der Lemiten/ Europa oder Barbaria
eschehen die soll man angeben und fürbringen in einem Jahre/ und in einem hal-
en Jahre/ und die Schaden/ so aussen der Lemiten Europa oder auff der India-
ischen Segelation geschehen/ die sollen an und fürgebracht werden/ oder geinten-
ret für 3. Jahren nach dem das Schiff in der versprochenen Hafen wird ange-
ommen seyn.

Aber im Fall der Schade von dem vorgedachten Avarien übereins von 25.
undert nicht antragen oder belauffen würden/ so soll der Versicherer nicht schul-
ig seyn in denselben avarias etwas zu bezahlen und außzugeben.

Wie dann auch alle andere actiones der Versicherung belangend / doch 26.
mb zu verhüten und nieder zulegen / die Sorge von Insolventien oder Versi-
cherhei-

cherheiten der Kauffleute/ so sollen alle actiones des Schadens von Nehmung o der Räuberey und sonsten Wahren/ so verderbet oder gestohlen worden/ unter di Lemiten von Europa oder Barbarien/ die sollen fürgebracht werden und geintentiret innerhalb anderthalb Jahr Zeit nach deme die Reise geendiget seyn soll/ aber umb die Verlusten die ausserhalben der Lemiten von ausserhalb oder Barbarien kommen oder folgen mögen/ die sollen drey Jahr Zeit dazu haben.

27. Im Fall auch einige Schiff Wahren/ oder Kauffmanschafften genommen wurden/ in Seehafen/ oder auff Landstrassen von einigen See-Räubern oder Freybeutern/ Strassen-Räubern und Dieben/ oder daß solche Schiffe und Kauffmanschafften angehalten wurden von einigen Printzen und Benachbarten Freunden/ die mit uns Confœderiret und vereinigt seind/ oder daß sie durch ihre Diener und Officirer auffgehalten wurden/ so sollen die Eigener oder Versicherer der Kauffmanschafften nicht Vermügen einige Composition, Vertrag oder Rantzon-Geld darfür zugeben oder zu versprechen umb dieselbe loß oder frey zu bekommen/ sondern man soll die Verfolgung mit Recht und Justitien nach der Ordnung des Landes oder Vertrag so darvon auffgerichtet seind nicht allein umb die Schiff und Güter/ wie darumb zubekommen/ sondern man soll sie auch verfolgen gerichtlich/ daß sie umb ihre Räuberey und Dieberey ihres unrichtigen Handels gestrafft werden/ und wir wollen den jenigen so sie verfolgen werden/ behülffliche Hand und Beystand leisten/ mit Gesandten darumb zu schicken oder auch unsern Promothorialen und fürschrifften mitzutheilen/ oder repressalien und andere gebührliche Wege zu vergönnen/ damit sie ihre Schiff und Kauffmanschafften/ gerichtlich mächtig sollen werden/ und so jemand diesem Punct zuwieder einen heimlichen Contract mit vorgedachten See-Räubern/ Dieben/ oder sonsten Officirern einginge/ der soll nicht alleine verbrechen ds Geld/ so er dafür außgegeben/ oder gelobben wurde/ sondern er soll auch gecorrigiret und gestraffet werden/ als einer der denn Dieben oder Räubern Uhrsach gibt/ daß sie solche Diebe- und Räubereyen mehr gebrauchen sollen.

28. Alle diese vorgeschriebene Ordnungen verstehen sich auff die Versicherungen/ so in diesen Landen geschehen/ auff die Kauffmanschafften/ so auß diesen Landen zur See geschiffet und geladen werden.

29. *De Assecuratione terrestri seu fluviali.* Was nun belangend ist die Kauffmanschafften so zu Lande oder auff frischen Wasser-Strömen gehen/ oder kommen mögen/ dieweil alldar so grosse Gefahr und pericul nicht ist/ als zur See/ so sollen sich die Kauffleut in ihrer Versicherung richten wie vor alters gebräuchlich/ und sich miteinander vergleichen/ wie sie am besten übereinkommen können/ doch so soll der Eigner der Kauffmanschafften keines weges seine gantze Summa so viel ihme die Wahren gekostet/ mögen versichern lassen/ sonder soll allewege/ den rechten zehenden Theil selbst pericul und Gefahr müssen lauffen. Es sollen aber die Fuhrleute oder Karren-Treibers/ auch keines weges ihre Wagen/ Karren und Pferde versichern/ oder durch einigen Zöllner lassen versichern/ höher als unter dem halben Theil der rechten Gewarde/ was ihre Pferde/ Wagen und Karren/ eingekaufft kosten/ und ihre Fracht oder Lohn sollen sie in keinerley Weise versichern lassen.

30. Was nun die Kauffmanschafften belangend ist die kommen werden auß andern Königreichen oder frembden Landen/ nach diesen Niederlanden herwarts

zur

ur See/oder zu Lande/ auff süssen Wasserströmen und auch frembden König=
eichen oder Landschafften/ so ordnen wir/daß sie sich in der Zurüstung der Schif=
en halten sollen/wie sie vor Alters pflegen zu handlen / und wie die contrahen-
en beyderseits einig werden können/ doch auch bey dem Bescheid / daß sie alle die
Kauffmanschafften biß auff den 10. Theil der Gewarde nicht so en lassen versi=
hern/Inhalt der moderation, so in den vorigen Exempel von den 2000. Pfun=
en gespecificirt ist/ daß allezeit der Eigner der Wahren / die geladen werden/
en Rechten 10. Pfennig selbst Gefahr und pericul lauffen soll / und was denn
Schiffen / Krieges-munition, Proviant/ und sonsten andere Zugehör der
Schiffen/ so wohl auch der Schiffer Steurleuten / Bodß=Gesellen/ und Fuhr=
uten/ ihren Lohn belangend ist/ Wagen/ Karren und Pferde / da soll man sich
ach richten nach den Puncten hievor vermeldet.

So soll diese Ordnung in Stücken der Versicherung aller Kauffmanschafft 31.
wir hiemit gemacht und machen / bey diesem einigen auffrichtigen lege und
Ordnung geachtet und verstanden werden / so wohl für denn Fremblingen als
nseren Unterthanen/ auff alle Kauffmanschafften so geladen sollen werden / so
ll in keinerley Weise in der Versicherung etwas wieder diese Ordnung gehan=
elt werden/ bey Poen daß die Verträge von nullo und keines werts sollen geach=
t und gehalten werden / als weren sie auch contractirt oder gehandelt/ mit den
sern zwischen Frembden/ oder Fremden mit denn unsern / so wohl auff Kauff=
anschafften / die außgeschicket oder einkommen möchten / zu Wasser oder zu
nd / mit Schiffen/ Böten/ Wagen und Pferden / von unsern Unterthanen
der Frembden/ so wollen und gebieten wir/ daß alles auffrichtig und Legal nach
eser unserer Ordnung gebührlich hierinne soll gehandelt werden.

Und umb für Zukommung aller abusen/ Fehlen / Betrug und Crimen die 32.
rmahls geschehen / auf Versicherung vom Leben eines Menschen / Person/
der Personen / und auch außwettingen einer oder etlicher Reißen und sonsten
rgleichen Inventionen/ haben wir dieselbe alle verboten. Verbieten und prohi-
ren dieselben hiemit / daß sie alle schädlich und hinderlich seyn denn gemeinen
sten und von bösen Exempeln.

Dieweiln daß auch etliche die versichert seind sich offtmahls fundiren, mit 33.
ren Versichers vertragen berechtiget zu seyn zu seinem Versicherer und begert
richtliche deposition des Geldes und darnach das Geld auf Bürgschafft ge=
t wird/ ohne daß man Achtung hat/ auf die defension und einbringen die doch
hl unterweilen recht befunden wird/ so der Versicherer einbringet / und daß
bige Sachen unterweilen lange Zeit haben müssen / ehe man die recht untersu=
en und probiren kan/ so wollen und gebieten wir hiermit/ so jemand seine Wie=
rpart bringet zu der deposition des Geldes/ und daß es darnach unrichtig be=
nden wird / der soll verfallen seyn/ dem Versicherer oder Principal zur Straf=
/ umb sein unrichtig und unbedacht fortfahren / zu bezahlen / Interesse gegen
. von 100. nach dem Jahr zu rechnen.

Endlichen/auff daß alle die jenigen/ so versichern wollen und lassen/ in der 34.
ersicherung contrahiren und handeln wollen/ so haben wir umb allen Arg=
ohn und processen zu verhüten / auch daß alles desto besser auffrichtig zuge=
n soll stellen lassen eine Polisey oder versicherers Vertrag und Verschreibung
Form wie hernach folget/ darnach sich die jenigen / so die Instrumenten der
ersicherung machen werden/wegen der Güter und Kauffmanschafften/ so auß
sem Lande geschicket oder geschiffet/ nach gleichem Exemplar und Form rich=
n sollen.

Wir

35. Wir hernach gemelte assecuratores geloben und verobligiren uns zu vers
Forma Pollicis Assecur. cheren/ alß wir dann auch hiemit und in Krafft dieses thun / versichern an de
Ehrsahmen N. N. zu wissen ein jeder von uns und die Summa durch ihn selb
hirunter gespecificirt/ welcher Gefahr wir tragen und uff unser Ebentheuer ne
men/ nach dem Tage und Stunden/ daß solche Kauffmanschafften werden gel
den/ oder geschiffet umb an das Schiff zuführen/ und in das Schiff oder Schi
fe in die Hafe N. N. einkommen und die Kauffmanschafften auff das Land
guter Behaltnuß ohne einigen Schaden werden entladen seyn / und wir seyn z
frieden/ daß dasselbige Schiff oder Schiffe/ so solche Reiße fürnehmen/ möge
siegeln vorwarts und hinterwarts / zur rechten und lincken Seiten / und in all
massen fortfahren/ oder liegend bleiben und ankehren in den Hafen oder Str
men/ wie es dem Steurman/ Schiffer/ oder Piloten desselben Schiffs Recht dü
cken wird/ in welcher vorgeschriebenen Versicherung / wir assecurirers hieunte
gemelt/ tragen und auff uns nehmen alle Perikel und Gefahr der See/ von Fewe
Winden/ Freunden und Feinden/ von Brieffen/ marque oder contramarq; vo
arrestamenten, Anhaltung/ von Königen/ Printzen / und anderer Potentate
wie die genant sein mögen, auch Verenderung von meisters Schiffers. rc. Und
Summa von allen andern periculn und fortunæ, was massen die auch fürfalle
und erdacht mögen werden/ für alles und jedes vor und nachgemeltes stellen w
uns an ewre statt / zu befrieden und schadeloß zu halten von allem Verlust un
Schaden/ so geschehen könte oder möchte / und da die Sachen anders alß wo
mitgedachte Kauffmanschafften/ oder Parteyen/ (welches Gott abwende) g
rahten würden/ geloben und verpflichten wir uns in solchem Fall zu bezahlen/ a
euch oder bringer dieses/ allen Schaden und Verlust so ihr möget gelitten habe
hinterfolgend/ von einem jeden die Summa durch ihm selbst hie untergezeichn
zu wissen/ so wohl dem Ersten alß dem Letzten von uns / und daß innerhalb zwe
Monat erst nechstkommende/ nach dem uns der Verlust und Schade in dies
Versicherung geschehen ist/ sich gebührend/ kundbar gemacht worden ist / und
solchem Fall geben wir und ein jeder von uns gibt Macht und besondern befehl
an N. N. zu unseren Schaden und profite, zu handhaben die Salvirung und da
beneficiren derselbigen Kauffmanschafften und geloben zu allen gefallen zu beza
len die kosten und unkosten so in derselbigen Salvirung und beneficien gedacht
Kauffmanschaften gethan ist/ es werde davon etwas gerettet oder nicht. Wir gebe
auch Glauben und vollkommenen Credit der Rechnung und Trewen der Perso
oder Personen/ so sie vorgeschriebene kosten und Unkosten sollen gethan haben
und bekennen bezahlt zu seyn den Preiß von dieser Versicherung durch die Hand
lung N. N. gerechnet/ gegen N. zum hundert alles in guten Treuen ohne Betru
und Arglist / hinterfolgende / die forma nach der Kastume der Porße von An
torff/ unter welcher wir uns submittiren, zu gegen dieser nicht wesende / und da
zu verbinden wir / alle unsere Güter renuncirende in guten Trewen an Eydes
statt/ ohne einige exception, und Cavillation, diesen gegenwertigen contrari-
ende also gethan/ gehandelt und vollenzogen/ in N. N.

36. Alle diese vorgedachte Puncten/ ordnen und gebieten wir/ daß man die bey
provision so lange es uns gut düncken wird / oder biß das wir von unsertwe-
gen/ anderst darinne versehen lassen/ unterhalten soll bey Poen und Straffen zu
verbrechen/ alles wie hier vermeldet ist / so geben wir hiemit commission / voll-
kommene Macht und Befehl an den vorgemelten Diego gonsales Gante darin-
ne zu handeln Inhalt unser instruction und memoria so hernach folgen wird.

37. Und auff daß niemand wieder diese unsere Ordnung hierinne handeln sol/ und
daß auch niemand sich zu entschuldigen haben soll / daß sie von unser Ordnung
nicht gewust hätten/ so gebieten und befehlen wir euch/ solche ins gemein lassen
außruf-

ußruffen/ und publiciren, daß sie stracks ohne auffhalten/ diese Ordnung in al-
n unseren Städten/ und Fürstenthümern / Braband/ und sonsten an andern
Orten/ da man gemeiniglich Gebrauch hat abzukundigen und zu publiciren, of-
entlich ablesen und außkundigen lassen/ darnach sich ein jeder soll wissen zu rich-
en. Und zu Unterhaltung dieses geben wir hiemit vollkommene Macht und
Befehlich allen unseren Ambtleuten / Gerichts Obersten / Schultheisen und
Officirers/ wes Standes die seyn mögen/ daß sie die Execution ohne einige
Gnade oder Linderung gegen den Ubertretern/ die dieser unser Ordnung zu gegen
andeln/ werden fürnehmen/ und mit ernstlichen Proceß außführen sollen/ auch
arin in aller massen handeln/ wie es sich eignet und gebühret; Wir gebieten
uch noch über solches an allen und einem jeglichen / daß sie unsern Gerichts-
erwandten und Officiers hierinnen alles / wie hievor gemeldet ist/ gehorsamlich
bediren und gehorchen sollen/ dann es uns also geliebet.

Gegeben in unser Stadt Antorff unter unsern Contors-Siegeln am Pla-
at hierunter gedrücket / den 20. Januarii Anno 1570.

Memorial und Instru-ction für Diego Ganzales Gante Obri-ster Vollmächtiger zu registriren alle Vertrag/ Palissen und Verschreibung/ so mann auff allen Kauffmanschafften die mann versichern läst nach vorgemelter Ordnung auffrichten wird.

Zum Ersten/ so soll der vorgedachte Commissarius oder Vollmächtiger seine Wohnung halten in der Stadt Antorff/ als der vornehmste Kauff-Stadt dieser Niederlande/ so soll er auch haben seine gecommittirte Vollmächtiger in denn Städten Brugk/ Amsterdam/ Midelburg in Seeland und andern Orten da es nöhtig seyn möchte/ so soll derselbe bey sich selbst in Antorff/ als auch seine committirte Vollmächtiger / in den andern Städten halten gute Auffrichtung und getrew Registers / in welche man einschreiben wird / alle die Puncten/ so man in der Verschreibung der Versicherung beschliessen wird / und auch stracks registriren/ alle die Policey und Versichers Vertrage / und Instrumenten so man für ihn bringen wird/ zu registriren/ so soll er erstlich ansehen/ ob die dieser Ordnung gemeßlich seynd/ und daß nicht darinnen soll vermeldet seyn/ das dieser unser Ordnung zuwieder seyn möchte / darnach die Originalia nach dem sie registrirt seyn/ unterschreiben/ und den Parten wiederumb zuverwahren zustellen/ und sich damit behelffen/ so soll man auch diese register in der Stillheit geheim oder secreto halten / daß niemand darvon zu wissen bekomme/ als den Partheyen denen es belangend und betreffend ist / so sollen sie auch stille und geheim halten / alle das übrige der Gefahr und pericul, die der Kauffmann selbst lauffen mag/ und imgleichen auch alle andere Sachen der Kauffmanns Handlung / die

eee sie

sie bey diesem Sachen mögen wissen zubekommen/ sollen sie auch still und geheimb halten/ auff Poen öffentlich für jederman gestraffet zu werden/ so sollen auch vorgedachter unserer Verordneter und seine substituirte schuldig seyn/ stracks und alsobald mann ihnen einige Polisen bringen wird/ dieselben einzuschreiben/ registriren und unterschreiben/ ohne einige Auffhaltung und die Polisen oder Versicherers vertrage in 24. Stunden den jenigen/ so sie zu kommen/ wiederum zustellen wie vorhin gemelt/ und auff daß diese Register desto mehr authoritet/ Krafft und Glauben haben sollen/ so soll man dem vorgemelten Commissario seine commissions Briefe unter unseren Königl. Secret mittheilen/ und er soll schuldig seyn/ sein Eydt hierauff zu thun/ für unsern geheimden Königlichen Rathe/ daß diese Puncta alle er getreulich/ auffrichtig halten will/ auch von allen guten/ und getreu registratens Einhalt dieser unserer Ordnung und institution halten soll/ daß er sich auch in diesem seinen angenommenen Dienste treulich und recht schicken und halten will/ so soll man seinen Registern Glauben geben/ auch Execution darauff thun/ als wenn die Instrumenten für Gerichts-Personen/ oder öffentlichen notarien gemacht und gepassirt wären.

Ingleichen soll er auch schuldig seyn/ für unsern geheimden Rath fürzubringen und zustellen alle die jenigen/ so er in dieser seiner Commission substituiren und mächtigen wird/ denen soll mann/ so sie darzu nützlich und dienstlich erachtet werden/ denn vorgemelten Eydt abnehmen/ und man ihnen von unsern geheimden Rathe einen schrifftlichen Bescheid oder Instrument auff ihre Commission mittheilen/ doch soll dieser unser oberster und verordneter Commissarius sich erst wohl informiren auff die so er substituiren will/ ob sie fromm und ehrlich auch nützlich und bequem darzu seyn mögen/ und darvon alles unsern Geheimden Rathe gute Verzeichnüß und information fürbringen/ er soll auch schuldig seyn/ für alle Fehlen die seine substituten sollen begehen/ zu respondiren und gerichtlich zu antworten.

Es soll auch unser verordneter Commissarius, sampt seinen Substituten Dienern und Knechten/ sich nicht mögen bemühen und einlassen in geheim oder öffentlich mit einigen Versicherungen/ und im Fall sie solches thäten/ so sollen die Verträge nicht allein von nullo und keiner Würde seyn/ sondern man soll sie auch öffentlich straffen/ und ob auch der so versichert hat/ und der sich hat lassen versichern/ nochmals begehrend wären autentique Copie von den Polisen oder Versicherungs Vertragen/ so sollen die alsbald dieselbigen glaubwürdigen Copeyen Collationiren und unterschreiben/ und den Contrahenten zustellen/ und daß sie in 24. Stunden passiren sollen.

Was nun deß unseren Obersten hiezu verordneten Lohn und Salaria betreffend ist/ die soll man ihm bezahlen/ von allen Kauffmanschafften und sonsten was man versichern läst/ mit $\frac{1}{4}$ von hundert welches ist von 400. Cronen/ eine Crone/ so viel und nachaduenand als auff der Polisen und sichers Vertragen beschlossen oder geassecuriret und versichert ist/ welches Geld soll bezahlet werden/ von dem der sich hat lassen versichern/ weil dieses ihm zum besten geschicht/ und dafür soll unser oberster verordneter Commissarius, und seine deputirte schuldig seyn/ alle Contracten und versichers Vertrage/ so es die Parteyen gut erachten werden/ an sich empfangen/ und die auch lassen registriren/ so soll er Copy und Zeugnüß von der registrirung/ wenn er darzu versucht wird/ dafür geben/ sondern daß er auch etwas mehr für ihm selbst oder für seine substituten, Dieners oder Schreibers soll für deren begehren oder empfahen/ auff Poen öffentlich dafür corrigiret oder gestrafft werden/ der jenige so anders thun würde.

Und was nun der Gezeugnüß von averias belangend ist/ soll man ihm

bezah-

bezahlen gleich und wie man für Alters pflag zu bezahlen. Alles bey provision daß ihre Mayt. bey sich behalten die Macht / von diesem ab / oder zu zunehmen / und geben die auch zu fördern / verlängern und verkürtzen / nach S. Mayst. gefallen / gleich wie es dieselben rahtsamb finden / und dem Handel zum besten und nützlichsten erachten wird.

Geben in Antorff unter dem Nahmen von S. Excellentien den 11. Octob. Anno 1570.

Ordonnantie, VVillekeuren bey den Herren van de Gerechte, der Stat Amstelredamme gemaeckt, op Stuck van de Assecurantie Im Jahr 1603.

ALse by Requeste van vele treffliche Roepliden, op alle Quartiren, traficquerende, ontergetekent, langvorsocht ende angehouden is gevvest, dat binnen dieser Stette upt stuck van Assecuranzie oordegestelt, ende een Camer van Asseuratie opgerecht mochte vverden. Soo ist dat myn heeren van de Gerechten gehoort verscheide Luyden, hen dis verstaen na rype deliberatie geordonneert, gestatueert, ende gevvill keuret hebben, Ordonneren, statueren und vvillekeuren mit desem 9. Articuln hierna folgende.

1. *In den Ersten vvorden voor null en gheen en van omrarden verclaert alle Contracten van Asseurantzie die Contrarie deser ordonantzie albir sullen vvorden gemaekt, sin hoedanige stipulation, Conditien of Eerden daer toe zouden moegen vvoreengeodaen.*

2. *Dat gheene verseekeringe en sal mogen gethan vverden, zy by een oft verschidenen Persohnen, voor inkamende oft uhtvarende Koopmanschapen, dan ander die oprechte ende gemeene vveree van dien; blivende ten minsten tien ten hondert tot resicq. Perykelende aventueren van den jeenen die hem sal thoen vorseekeren, vvelck is omtrent het Thienste part oft deel van de vvaerde, van deselbe Koopmanschaft naer advenant dat die hekost mach hebben, so vvohl im Koepe, packinge tot rechten, lat oft thorustinge; Gelt van Verseekeringe, als alle andere unkosten zu der Ladinge van die in den Schepen inclusivelicken, vvell voerstaende, dat so verre een Persohn hatte in een Schip meer dan die vveerde van 2000. Pant grooten zall, tgeen datter averschelen zall geheelicken moegen verseekeren, blivende allen lyken tresicque ende Perikel van trors tienste part in deselve Summa 2000. Ponden grooten.*

vid. ad hisc. artic. Grot. Introd. ad jurisprud. Batov. p. 24 n 7. & 8. & junge art 8. præced. ord. Philip. 8.

3. *Sall ock de Instrument van vorsekeringe moeten inhouden den Naem van de Schip vvelke uht dessen Landen fahren efte trecken schall, na andere Landen efte Koningryken, efte uht anderen Landen, op dese eft andere Landen en Koningryken kamen sall, ock van den Mester vant sulve Schip, ofte van de Schipper, die darvan Befehl hebben sall mits gaders van de Plaetse dar dat Schip geladen sall vverden, ende dar deselve sall vvillefahren; op pene van nullyteyten onrarden van der obligatien derselven Asseurantzien en dien de schult thokompt, by de jene de verseekert ist, andersints sall, de versekerte t'selve verhalten op den ghenen diet Instrument gemacht hefft so verre tghebreck ende faute by de zelfde toe Comp.*

4. *De versekeringe van de geasseurete vvaeren sal beginnen van der Tyd*
off dat de versekerte vvaeren, gebracht sollen zyn op de kaie oft vvalle, om
van daer geladen te vvorden in de Schepe daermede de VVahren gedistiner
zyn vvech gefort te sollen vvorden ofte in Sbhuyten ofte Barken am mett
selfde Schuyden ofte Barken gebracht te vvorden na de voorß Schepen, end
sall voordtß d. Assecurantzie dueren totter tyet toe dat de Koopmanschaper
in den Haven gekamen oft gearreviret ende opt Landt frey endte velich ont-
laden ende gelost zullen vvesen.

5. *Ende in gevalle datter enigge [ge]seureret Schip ofte Goett Jahr ende Tag*
nae dattet geasseurert, ende van den haven fahrt geladen gescheyden is ge-
vvest, achter blift sonder dat man mitteler Tydt, der Plaetse van de Ladinge
einige Tydinge daraf gehoert heft, so verreset ist in Europa, Barbaryen, oft
dar omtrent, so vvort hedselfte Schipen goet gehouden als verlohren, ende
mag man daraf intsymatien den Asseureurs thon, en 3. Moenden darna betha-
linge eyschen, ende angaende de Plaetsen die voorder gelegen zyn salmen voor
taen observeren den tydt van 2 Jahren.

6. *VVedderstaende dat de asserantzie die gedaen vvorden 3. Maenden n[a]*
den vertrecke van de Schepen binnen Europa Barbareyen oft dar omtrent, en
van verdere Plaetzen, Ses Monden na dem vertrecke gehouden sullen vverden,
voor vull ende van omraerden, ten zy dat de jene de hem doht versekeren, de
versekerer daraf vvarschouvve, ende hem dete versekeren, op guete und qua-
te Tydingen.

7. *Jtem en vermach de Asseureerde den Schipper die hy befracht deen ander*
havene doen ingahen ofte annehmen, oft syn Voyage doen verendern, dan fol-
gende de Policey, ofte andere nitz zoude d. Asseurantzie vvesen vu maer ver-
mach den Schipper vvollandere hafen artz te nehmen, als en zoo die noht dat
vereyscht, ende anders doende sonder last van deg Asseurerde blift de verseke-
riuge van vvaer den hehouden den versekerer syn verhael op den Schipper.

vid. Placat. Philip. van den letzten Octob. 1;6 tit. v. versekering.

8. *Ende Indien eenige Koningen, Printzen, Potentaten oft herren in haer*
Landen enig Schip dat gedestineert waeren tot eenige reyse oft Voyagie nah-
men anhielten, oft arresterten sie datter hope. VVare om de helfte Schip we-
der tho krigen, offte mit offte by, so verenig Schip onmutende onbequem vvur-
de em de gevesterente reyse to thoen, zullen in de vorschreven gefallen, de gehe-
ne, (die eenige gearresterte Schepen hebben, doen versekeren mitsgaders de
Koopluden, de up all solke Schepen eenige versekerde goeden geladen zullen heb-
be efte andere van hurent vvegen gehouden vvesen, mette gearresterde ver-
sekerte Schepen en mette pretieuse en die erbar vvaeren, zsy dat deselfte vvae-
ren mede bekummert zyn ofte nicht, tho verbeyden 6. Monaten, all eer zyt
vorschreven gearresterte Schepen oft Pretieuse vvaeren zullen moegen ab
an donneren, ingaende, de vorgeschreven 6. Monaten van der tyd aff dat zy
deur de Makelars oft andere publike Persohnen tineerden deel van den Asseu-
reurs die in loco zyn, dar die Asseuranzie gemaket ist, van de gelegenhet sullen
hebben, veradverteert unde insinuatie gethaen, vvelcke verschreven tyd
van eenig half Jahr plaetse hebben sall, by so verre de vorschreven neningen
aen-houdinge ende arrestirungen in Europa oft Barbaryen zyn geschied zyn,
buyten de limiten voorschreven en sullen als dan de gearresterde Schepen oft
Pretiense vvaeren niet geabandonneert mogen vvarden, dan na de Exspiratie
van een Jahr ingaende tselve Jahr, na dat gelycke Insinuatie als boven gedan
sall zyn, hoe vvel dat daer en tuschen den versekerde int belet en zullen vvor-
den eenige versekerheit te nehmen van de Asseurers met Borgen Toch-
ten, Panden, ofte andert sins zou zyo befinden zullen te behooren, ende sullen
de Koop-Lyden offte voors Schepen geladen hebbende oft anderen van
hourent vvegen, binne de voorß respective tyden van Ses Maenden, ende

een

en Jahr de voorschrevene Koopmanschappen op een ander Schip ofte Schepen mogen legen an hinreysende Voyagie te vollbrengen ter getestinerde Plaetse oft ndien sy sulcke niet en deden, sall de vorsekerer t' selve mogen theen, ende in sulkengefall zall den voorss assureur alleenlijken gehouden vvesen, in de onkoten, voortss int toe reden, in de Fracht en schade die solcke Koopmanscappen nitteler Tydt geleden zullen mogen hebben ut zaken vant vorgeschreven Arrest.

Maer angahende, de grove verderfflicken Koopmanschappen als vvyn, Kruyt, Graen ende ander Articulo 17, hirna gespecificeret, solde versekerte niet gehouden vvesen de voorss tydt van Ses Monden ofte een Jahr vorbeyden vaer soll zyn actie ofte handlinge mogen verfolgen, soo hy t' selbe befinden sall te ehoeren dock mode gehouden zyn, t' maerden deel ven de Assureurs als baven e doen insinuiren van de gelegenheit derselben Goedern. 9.

Angaende de Schepen geschyt, munitie van Orloge, sall darvan gehē Verseeringe gedaen vvorden, dan andert vveeder den deelen van de oprechte vaerde van dien, sonder nochtans eenichsints te mogen vorseekeren de Fracht ft thorustunge van de vorschepen, noch ock Kruyt, Kloten, Victualien oft dierliken dingen die eenichsyns geconsumeret vvorden. 10.

De Meesters, Pyloten Bootsgesellen Oorlogs Volcke ende alle andere die pte voorss Schepen zullen zyn zullen heuren Loen ofte Salariis nit mogen versekeren, noch eniger hande dingen hen tho behooren, dan allen lick Koopmanschappen in dien sy eenige (boven tghene sy van haer huyr entfangen hebben,) hyr bovengeseyt is, alles sonder bedroech. 11.

En schall om de schade oft Verminderinng van de geassurerde Schepen, fte goeden, die geheeten vvord Avaye de Actie gemeenteert moeten vvorden en lengsten binnen den Tydt van anderthalff Jahre, als der Avarye gefallen binnen de Limiten van Europa oft Barbaryen en als dar buyten gefallen is innen der tyo van 3. Jahren inegaende die respective tydt van anderthalb Jahr nde 3 Jahr, na dat de Schepen geheel ontladen zullen vvesen. 12.

En angaende de versekerte Schepen oft Koopmanschappen die verlohren, eroft, bedorffen, efte andersytz beschadigt schollen vvesen, solle de vorseekere gehouden vvesen haer Actie van schade tegens den vorsekerers t' institueenten Lanexten binnen anderthalb Jahr na dat alsolcke schade geschihet sall vvesen, Tvvelck alltydt te vorstaen, is van zaken die in Europa eft Barbaryngeschiet zyn, mar an t' verlies alders geschiet, zullen daer to 3. Jahr vveen. 13.

Entgheen hirvoren geordonert is, sall vorstaen vvarden van verseekeinge die alhir gethaen vvorden van alle Koopmanschappen, en Schepen trekende, ut dem Lande van hervvart so verre mitsgaders oock van alle Koopmanschappen en Schepen kommende ut andere Landen, ende Koningrijken op lese Landen offgaende op andere Landen oft Koningrijken ter See. 14.

Maer angahende de anderen Koopmanschappen gaende oft kommende tho Lande, oft aver, Soete vvateren, gemerckt, dat aldar so grote perikeln nicht, en zyn, als ter See, sall men hem deshalben reguleren, zulcke als de Koopluden int Contractiren alderbest sollen konnen accorderen, Behalvē dat de voorss versekeringe niet en soll mogen geschiden, dan andere die vvaerde van de voorss vorsekerte goeden torekenen, deselfte waerde als niet zweede waerde als nit 15.

tvvee-

tvve de artycel deſer Ordenantz geſeyet iſt, maer ſoll entciende deel bliven, to
perikel van den Koepmanne die ſe geladen ſall hebben, doch en Zullen de VVage
16. *Luyden, Voerlyden, Fracht Luyden tgeene Verſekeringen moegen doen, noc*
ſollen ock de voorſ Foerluyden ſua VVagenen Karren offt Peerden niet moege
thoen verſeekeren dan ander de helffte van der VVaerde, van tien, maer gheen
ſints heur Loon offt ſalariſen.

Ende van de goe in den naeſt vorgaenden Art. begriffen, ſall de Art. va
17. *de Avallerien doroep gefallen, ten lanexſten binnen een Jaer, daer nagheinſtitu*
eert moten vvarden: Gelick mede de Actie van de andern Schaden gheintee
ſall moeten vvarden te Lanexſten binnen een Jaer, na dat deſelbe Schade g
ſchiet zall zyn.

Jtem wie hem vvil doen verſeekeren, op Graven Fruyten, VVynen Olie
Zout, Haring, Zucker, Quickſilver, Roet, Botter, Kaeß, Hoppe, Syrob, Honig
rout ende platſaed offte andere dergleichen VVahren de lichtlick verderffen, of
ock uf munitie van den Oorloge guht, Zylver gemunt en ongemunt, die moet da
ſelbe in de Policey van Aſſerantzie exprimiren ende te kennen geben, oft ande
18. *ſynts ſoyde de Aſſecurantzie zyn van heender vvaerden, zonder dat andere*
generale vvorden van vvaeren und Koepmanſchafften by jemand gethan ve
ſeekern alſolke vvaeren, met ſpecialyck geexpreſſert zynde, verſtaen zull
vvorden begrepende ſijn.

Den Partyen Contracterende, op verſekerunge ſall georloft vveeſen de z
19. *ve te doen voor vvet haudern Notariſen, Tabellioren ende andere Publike Pe*
ſohnen, ofte bey eyghen ende Particulirende Polizien, Ledullen, Signaturen of
obligatien geteykent by de verobligerde Perſohnen, oft by geloeffvverdigen g
tygen, zoe de Partyen diſshalben Accorderen ſullen

Ende umb alle betrachte verhoeden ſullen alle Makelars en andere de voo
verſekerungen vorderende oft ſollicidirente gehouden vveeſen, alle Polizyen
dreßzerē Conform deſe ordonantzie ende Copie te houden van woorde tot wor
20. *van alle tgeene metter Hand oft Handen in der Policey geſchreven ſall vvorde*
op Poene van haer verdiende Salaris te verbeuren, ende 4 mael ſo veel tot Pr
fite van den Armen, ende daer en baven op ſuſpenſie of private van heur Lied
officie na Gelegenheit van der Saeke.

Men vermaech ock Schepen, Goeden VVaeren, en Koopmanſchappen die ve
21. *droncken, gerooft of bedorven zyn, te doen aſſeureren, ock na dat ſe verdroncke*
gerooft ende verdorven ſyn gevveſt, zo vvanner het ter kenniſſe van der Pe
ſoon, die tſelbe tot aſſeureren, niet gekomen en iß, van de vertreckinge, roving
ende verderfenuße van den vorſchreven Schepen ende goeden.

VVaer ſo vvanner te Schip ofte goet, ſo lange vertronckengeroeft ofte ve
dorven is gevveſt, dat de vvete daer oft heft konnen komen, totten Perſohn die
doet aſſeureren zy der Zee eft tho Lande (rekende 3. Mylen vveegs binnen de
tydt van 2. Vyren) zulcke aſſeuranzie vvert gehauden vor Null en ver oenera
ten, ende word in ſolcke gefalle de geaſſeurerte verſtaen en gehoudē, van de Sch
den en ungelyken vverte gehat te hebben, ſon datter Contrarie eenig bevvye
22. *entfangen zal vvarden, ten vvaere de geaſſeurerde hem hadde laten verſeeke-*
ren, op goede en quade tydinge, in vvelken falle de Verſeekeringe van vvorte
gehouden ſall vvorden ſo de verſekerer niet en ſall konnen thoen blycken, dat d
verſekerde te voort maken der Verſeekeringe van de Schade eft tho vorließ a
hebbe gevveeten en de verſeekerde hem by Eede darvan ſall vvillen ſuyneren.

Jtem ſo vvanner hem jemand thoen verſeekeren op goeden die he namahl
niet en ſent, ofte Laed, ofte hem niet geſonden en vvorden, oft ock min geladen is

ghyke

geweest, dan hy heft doen vorsekeren, mach den Preyß van de seyrantzie vvedervumb eyschen, mit sladente dem asseureur en halften hondert.

Die letzte Verseekerer, sall in de asseurantzie so veele participiren als de 23.
eerst, tzy verlist oft Gevvin.

Oock en sullen gherne asseurantzie mogen gethaen vvoerden, opt leven von
eenige Lyden oft Persohn, noch op vveddingen van Reyssen oft Voyagien ende ger- 24.
glyke inventien: Ende in dien zulcks gethaen vvaerde, sall al t' selbe ul ende
geender vvaerden vveesen.

Ende als een geasseuret Schip innavigabel gevvorden is, oft als de geasseu- 25.
rerde Schepen, oft andern goederen, by Vianden geroft, genommen oft andersints
seekerlick sullen zyn, bedorven verlohren, oft sonder hopen van deselfde te Re-
convreren: zo vermach de verseekerde alsulcke Schepen en guetente abandon
neeren, tot behoeve van de versekears, En t' selfde beheerlyken gedaen zyede,
zullē de Asseureurs na de Intimatie van dien hebben 3 Moenden tot furnissement, 26.
van de betahlinge der somme by hoen versekert.

Item als die Schade so vvel van de vorß Averye als andersytz niet en excidi-
ert een ten hondert, en sall de vorseekerer nit gehauden vveesen in enige Schade 27.
oft redor.

Ende so vvaneer het geasseureert goet doer hem selben zonder eenige to-
kommende utvvendige gevahl bedeerft ofte verargert, is de asseureer daerin 28.
nicht gehouden.

Zullen voorts generalick alle verseekerde gehouden vvesen t' merendeel
van de versecer aers die in loto zyn, dar de asserantye geschihet is, dar de Make-
laers eft andere Publyke Persohnen te doen Insinuiren, der Advertensien die sy
Krygen zullen, van de ohngelycken Arresten ofte Schaden, den geasseurerde
Schepen ofte andere goederē avergekommē van welcke insinuatie de Makelaers 29.
oft andere Publycke Personen gehouden zallen zyn notie te houden.

En ys dese Ordinantiete voorstaen van alle asseurantzien die alhier gemackt
zullen vvarden, met de untersatten deeser Landen oft met fremden, en so vvohl,
van de vvaeren eft Coopmanschappen die geladen werden up Schepen, VVagenen
eft Pferden, fremdelingen oft uutlenders toe behorende, als die den ingesetenen
deser Landen toekamen zyn, oock dat geassereurte Coopmanschappen ut dese
Landen oft darinne kommen zuletz das allen Asseurantzien Contrarie dese or-
dinantzie gemaket, zonder onterscheid van Personen ofte goederen, null en van
onwarten sullē weesen, gelyck bey in van dese ordinantie breeder verhaelt staet.

Zullen ock de officiers de gecommittierde van de Cammere van asseurantzie 30.
haer Secretaris, syn geschwornē Clerick de Tollvaers oft Makelaers van de asseu-
rantzie, geene verseekeringe moegen doen ofte laten doen, dyrecktelick noch in-
dyrecktelick.

Ende also de Contracten van verseekeringen gehouden, ende gedestonert 31.
vverden, voor Contracten van goder trouwen, darinne 'tgheen fraude noch be-
troech en behort te geschiden, in dien men befindt dat van vvegen de verseker-
den ofte vorsekerers Meesters, Schippert, Piloten en andere darinne geschiede
eenige fraude betroech efte argelist, en zullen de seelfde nit alleenlick met hun
vorgeschreven bedrochen argelist niet prosideren, Maer sollen ock gehoudē wee-
sen int verlies Schaden en Interesse, door hen Luyden vervorsaket, en aen den
Lyre evemplarlick gestrafft en gepunirt vvorden, dat vreese en Exemple van
andern, ja metter doat als zeroovers ende openbahre dieven in dien befonden
vvird, dat sy eenige mecrkelicke mahle versatie oft, argelist gebruyt hatten,
alles achter folgende den Placaten daer van zynde.

32. *Voorts alle differentien tuschen Parteyen verreysende, ut sacke van Asseu rantzie hierte stede gehiet, zullen der ersten Instantie gheventiliret, en volgen de dese ordinantzie getermineret werden, by de Commissarien van de Cammer van Asseurantzie, alhier die tot drye tot ingethale met een Secretaris ende ge schvvoren Clerck by myn voorß heeren dar thoegestelt, ende jaerlÿcks veran dert ofte gecontinueret, zullen vvorden, op gude Vrytag vvelche voranderin ge ofte Continuatie voor die erste mael geschieden sall op goeden Arydach M. D neghenent neggenentlich. Ende sullen de vorschreven Commissarien oock deci deren moge folgende de voors ordonantien alle differenten spruytende ut zaek van Asseurantzien buten desser Statt gedaen, die Relatiff sullen zyn tot, d Cammeren van Asseurantz ofte Beersse albir ofte anders by Partheyen der De ci der zelver Cammer gestelt zullen vverden, so vvohl de Date deser gemaec zÿn, als de noch gemaeckt zullen vverden, ende sullen de vorschreven Commis sarien van de Differenden voor hen Luyden fallende, voor haer besoigne van muhe ten tosammen metten Secretariis van mÿ voors heeren by hen gesoech gnielen een deerten deel van een gulde van eelke hondert guldens, vvelc gelt by den Eyscher verschoten zall vverden.*

33. *Ende den Commissarien gebleeller zÿnde by erhibitie van Politien, Co gnoscementen, Cargassenen, behoerlÿke Certificatien, ofte ander deutelick be scheidt, van de ontereeikeninge, der Politien periclitatien, van de Schepen oft verderfnusse der goederen, en dat Partÿe 3. Moenten te voren vant ver lies, Intimatie gethaen is gevvest, zullen die voors Commissarien als da mogen ordeneren, dat de geeyschte Penningen nit geheel oft deel by Provisi genampts seert vverden, niet tholadinge van de genamptiseerte penningen t mogen lichten, onder suffisante Boorgtochte van deselve penningen te restitue ren metter Interesse van dien tegens tvvelfften hondert: In dien nachmals verstaen vvordsulchs thobehooren: Mits dat altÿd eerst den voorvveerder van alles Copÿe ende doch omme t' antvvorden, voor dat by de Commissarien op de provisie van namptissement gedisponeert vvorde.*

34. *Item sall van de verklaringen der vorschreven Commissarien by den gee nen die hen sullen lahten duncken by eenige de voorß verklaringen beschwaert tevvesen, voor eerst geappelleert vvorden, den Schepen en deser Steede.*

35. *Zall oock op de vorklaringen by de Commissarisen gedaen, executie tegens den onvvilligen geschieden, glÿeck als ut krachte, van Vonnissen by Schepenen deser Stede gevvesen dagelicks gethaen vvert.*

36. *Ende sullen de Appellanden gehouden vvesen binnen dien tyet van 10. ta gen te appelleeren, van de verklaringe by de voorß Commissarien te doen, en binnen dien tagen darna Partÿe voor Schepenen by requestate betrecken: oock den ersten rechttage oder den vorschrevenen herren Schepenen moeten Con singniren, de Somma van 12. guldens, die bey hun verbeurt sollen vvarden by soo verre de verkleringe van de vorschreven Commissarisen by de voor schreven herren Schepenen geapproberet vvorden. Actum en gekundigt metter Kloeck den letzten Januarii 1598. en naerder op den 12. Februarii daeranfolgende præsentibus in Regifter geteykent met de letzter. H.*

De Vorsekerders zyn ock gevvoon by de Vorseker-Brief den Schipper last

...t te govon, de goedern die souden megen Veronglucken ten besten te redden ... vorkoepen, ende de Penninge te vordeolen, sonder naerder Orlofte, met ...lofte van te betalen alle kosten daer over gedaen ende Schade daerover ge... ...len, 't zy de goederen behouden vverden oft niet, op des Schippers eedt, ...g. Grot. Introd. ad Jurisprud. Batav. part. 24. in fin.

Alterum Hollandorum Collegium est Indiæ Occidentalis vulgò die West-Indische Compagnie/ quod originem duxit circa annum 1621. Hujus initia Eman. Meteran. lib. 38. hisce describit formalibus. Nach dem unterschiedliche reiche Kauffleuthe / wohlerfahrne ...chiffleute und sonst viel Einwohner der Vereinigten Niederlanden eine lange ...it hero bey den Herrn General Staden umb Erlaubnüs angehalten/ eine Ge... ...schafft anzustellen die nach West-Indien und denen daselbst herümb gelegenen ...nden handeln und fahren möchten / und jhr Hochmög. den grossen und über... ...wenglichen Nutzen vorgehalten hetten/ welchen nicht allein privat Persohnen/ ...darzu contribuiren und ihren Theil dabey haben/ oder die fürnehmste Anstiff... des Wercks seyn würden/ sondern auch alle vereinigte Provincien ins gemein ...gewarten haben. So haben endlich Ihre Hochmög. nach reiffer berahtschla... ...ng solchs Gesellschafft bewilliget/ und Jure Gentium zugelassen / auch haben ...eine gewisse Ordnung welche in etzlichen Artickeln verfast / vorgeschrieben / ...en beygefügten privilegien und Gerechtigkeiten/ deren sie zu geniessen hetten: ...d ist dieses derselben Inhalt gewesen.

Die General Staden entbieten allen denen / so diese Schrifft sehen wer... .../ ihren Gruß und fügen hiemit zu wissen: Demnach wir betrachtet/ das die... Landen und Inwohner Wohlfahrt/ fürnehmblich in der Schiffahrt und dem ...uffhandel so zu allen Zeiten glücklichen und mit grossen Nutzen in allen Land... ...afften und Königreichen von ihnen getrieben worden / bestehe: Als ist unser ...einung und Begehr / daß gemelte Einwohner nicht allein bey ihren vorigen ...chiffahrten/ Kauffmanschafften und Handthierung geschützt und erhalten/ son... ...n auch dieselbe so viel möglich/ vermehret und verweitert werde/ sonderlich nach ...Verträg: Und Bündnüssen/ so vor diesem mit etlichen Fürsten/ Republicen ...d Völckern wegen der Schiffahrt und des Handels auf dem Meer auff... ...richtet worden / welche wir in allen Puncten gedencken zu unterhalten / ...r befinden aber / daß ohn gemeine Hülff / Beystand unnd zuthun einer ...gemeinen Gesellschafft/ wegen grosser Gefahr / so denen die weit reisen / von ...n See-Raubern und andern Zufällen zubegegnen pflegt/ in denen hernach be... ...nten Orten nichts fruchtbarliches kan getrieben und ausgerichtet werden. ...erowegen wir gewisser und wichtiger Uhrsachen halber/ die uns dazu bewegt/ nach

nach reiffer Berathschlagung rathsam befunden/ daß hinfüro die Schiff-
Handlung und Gewerb in West-Indien in Africam und hernach gemelten
ten nicht anders als mit gemeiner und gesamter Macht der Kauffleut und
wohner dieser Landen soll getrieben/ und zu solchem End eine gemeine Ges
schafft auffgerichtet werden/ die wir aus sonderlicher Zuneigung zum gemein
Wohlstand dieser Landen/und damit die Innwohner derselben desto bessere N
rung haben/mit unser Hülff/ Gunst und Beystandt/so viel der gegenwärtige
stand dieser Landen ertragen kan / zu unterhalten und zustärcken/ auch mit na
folgenden Freyheiten und Privilegien zu verstehen entschlossen seynd / ne
lich:

1. Daß innerhalb 24. Jahren niemandt so in diesen Landen gebohren u
wohnhafft ist/ anders als im Nahmen dieser vereinigten Gesellschafft / aus d
sen vereinigten Provintzen oder andern Orten Macht haben soll zufahren u
zu handeln auff das Ufer von Africa, vom Tropico cancri biß zum Cabo
bonne Esperance, noch auff das Landt von America oder West-Indien/ des
Anfang zu nehmen von Terra nova durch die Strasse Magellani, le Maire o
andere Strasse und Paß/ so daselbst herumb gelegen/ biß zu der Strassen Anian
wohl auff die Nord als Sud-See/ noch auf einige Inseln die auf einer oder der a
dern Seiten und zwischen beyden gelegen/ wie auch nicht auf die Mittags Lande
so zwischē den beyden Meridianen liegen und gegen Osten biß Cabo de bonne
sperance, gegen Westen biß zum eusserstẽn Theil Ostlands in nova Guinea s
erstrecken. Und so sich jemand unterstehen solte/ ohne Consens dieser Gesellscha
in einig Ort innerhalb gemelten Gräntzen/ so derselben eingeraumbt und verw
liget worden/ zu fahren oder zu handeln/ dessen Schiff und Güter sollen verfall
seyn/ und allenthalben im Nahmen und von wegen gedachter Gesellschafft an
griffen / genommen / und derselben zu Nutz eingezogen werden. Im Fall ab
solch Schiff und Güter in andere Hafen oder Länder einlieffern/ sollen die M
ster und Mitgenossen derselben um den Wehrt desselben Schiffs und der Güt
so drinnen gewesen angesprochen mügen werden/ außgenommen allein daß di
so vorm Dato dieses auß diesem oder andern Landen auff eine gemelter Ort
außgefahren oder außgeschicket worden/ ihren Handel so lange biß sie ihre Güt
verkaufft oder der Termin/ so ihnen vor diesen vergönt worden verflossen/ treib
mögen und nicht länger. Es soll aber niemand nach dem Dato dieses einig Schi
oder Güter nach den Orten und Landschafften hierin begriffen / außschicken / o
schon die Gesellschafft noch nicht geschlossen wäre : und sollen die so wissentlic
und arglistiger Weise/ diesem unsern guten Vorsatz suchen zu nicht zumachen/ de
Gebühr angesehen und gestrafft werden. Jedoch soll die Schiffahrt nach Sw
den auff Ponte del Re, nach der Ordnung die wir deßwegen vorgeschrieben/ od
künfftig verschreiben solten / continuiret und durch diß privilegium nicht ver
hindert werden.

2. Ob gedachte Gesellschafft soll Macht haben/ in unsern Nahmen und unse
Authorität in denn obbeschriebenen Gräntzen / mit den Fürsten und ingebohrnen
der Landen die darin begriffen/ zu contrahiren und Bündnüsse zu machen/ daselbst
Festung zu bauen/ Ambtleut/ Soldaten/ Richter und andere nach dem es die Noht
erfordern wird/ zu Unterhaltang guter Ordnung/ Policey und Gerechtigkeit/ in
sonderheit zu Beförderung der Handthierung zu bestellen und einzusetzen oder ab-
zusetzen/ und andere an der vorigen stelle zu verordnen/ nach dem sie befinden wird/
daß es sich gebühret / es soll auch ihr erlaubt seyn / in fruchtbahren und unbewohnten
Ländern Leut zuschicken/ dieselbe zu bewohnen/ und Volckreich zu machen und sonst alles zu
thun/

ontracten und Bündnüsse / die sie daselbst mit den Fürsten und Völckern auff-
richtet / wie auch die Gelegenheit der Vestungen und Oerter / die mann ange-
ngen hat / Volckreich zu machen uns zu wissen thun.

Wann die Gesellschafft einen General Regenten wird erwehlet und eine 3.
struction für ihn gefast haben / soll dieselbe von uns ersehen / und nach Befin-
ng approbirt werden: Auch soll derselbe General Regent / wie auch andere
ter Ambtleute uns und der Gesellschafft Pflicht leisten.

Wann die Gesellschafft in irgend einen Ort obgemelter Landschafften / 4.
ter dem Schein einer Freundschafft solte betrogen oder übel empfangen wer-
n / oder wann sie jemand Geld oder Wahren vertraute / und dieselbe ihr nicht
eder erstattet und bezahlet / sondern wieder Recht und Billigkeit mit ihrem
chaden auffgehalten würden / soll sie nach Gelegenheit der Sachen und so gut
kan durch bequeme Mittel ihres Schadens sich erholen.

Dieweil auch die Pflantzung / Versicherung / Beschirmung dieses Han- 5.
s nöthig seyn wird / daß man etlich Kriegs-Volck mitnehme / wollen wir
ch Beschaffenheit des Landes und Gelegenheit der Sachen die Gesellschafft
t solchen Kriegs-Volck / Befehlichhabern / und Baumeistern versehen nach dem
die Nothdurfft erfordern wird / doch daß die Gesellschafft dieselbe bezahle
d unterhalte.

Diese sollen neben dem Eyd / den sie uns und seiner Excell. geleistet / schwe- 6.
/ daß sie der Gesellschafft gehorchen / und ihre Sachen bestes Vermögens
fördern wollen.

Die Profosen sollen Macht haben / die Soldaten / die sich in der Gesell- 7.
afft Dienst begeben / auff dem Lande anzugreiffen und ins Schiff zubringen /
sey in welcher Stadt und Orten dieses Landes es wolle / gleichwohl sollen sie
vor eines jeden Orts / da sich solches zuträgt / Obrigkeit und Amtleut darum
sprechen.

Wir wollen kein Schiff / Geschütz oder munition dieser Gesellschafft ohn 8.
e Bewilligung zum Dienst dieser Lande nehmen.

Ferner haben wir dieser Gesellschafft zugelassen und bewilliget / lassen ihr 9.
und bewilligen hiemit / daß sie mit allen ihren Schiffen und Gütern bey al-
Zöllen / welche den vereinigten Provintzen zustehen / frey mögen passiren und
h solcher Freyheit gebrauchen / welche die freye Jnsassen der Städte dieser Lan-
n haben / unangesehen etliche in ihrer Gesellschafft sich befinden sollen die
cht frey wären.

Alle Güter welche diese Gesellschafft die erste 8. Jahren aus diesen pro- 10.
ntzen / in gemelte Länder / von West-Jndië un Africa, wie auch in andere Or-
e / so in obbestimten Gräntzen begrieffen seyndt / führen oder von dannen in die-
provintzen bringen werden / sollen kein convoy Geld in aus- oder einfahren
geben schuldig seyn: Und wann nach Verfliessung besagter 8. Jahren der Zu-
andt dieser Orten nicht würde zulassen / solche Freyheit ihr länger zugönnen / sol-
n ihre Güter und Wahren / in ein- und ausfahren der Convoyen und Licenten
egen so lange obgedachte 24. Jahr wehren / nicht höher als andere Wahren und
Gütter jetzund seyndt / beschweret werden / als die letzte Verzeichnüs / so in vori-
gen Krieg gemacht werden / mit sich bringt.

Auff daß die Gesellschafft durch eine gute Regierung mit Nutzen und Be- 11.
nügen aller so Theil daran haben / bestehen möge: So haben wir verordnet / daß dieselbe Re-
erung in 5. Cammern / die ihre Verwalter habe / ausgetheilet werde / die eine soll seyn zu
msterdam und vier neundte Theil zuverwalten haben / die andere in Seelandt / welcher 2.
eundte Theil sollen anvertrauet werden / die dritte auff der Mase / die soll einen 9. Theil zu
errechnen haben / die vierdte im Norderquartir / die soll auch so viel haben / die fünffte im
rießland / welcher auch ein 9. Theil soll zugestellet werden / mit dem Beding / wie in dem
Register unserer Resolutionen un unserer vorigen Acten finde wird. Die andere Provin-
n bey welchen keine Cammern seyn werden / sollen bey den andern Cammern so viel Ver-
alter aus ihren Mittel haben / so viel 100000. sie zu dieser Gesellschafft schiessen werden.

Die

12. Die Cammer zu Amsterdam soll haben 20. Verwalter/ die von Seelan
12. die von der Mase und Norder Quartir jede 14. die von Frießland auch so vie
es were denn Sach/ daß man hernach befinden solte / daß diese Sache nicht an
ders dann durch eine grössere Anzahl könte außgeführet werden/ auff welchen Fa
soll dieselbe mit wissen der 19. und unsern gutachten vermehret werden.

13. Und wird den Staden einer jedwedern Provintz, hiemit Gewalt gegeben
daß sie/ oder ihre deputirte, oder die Obrigkeit der Stadt in ihrer Provintz so
che Ordnung in der Verzeichnüs deren/ so theil in dieser Gesellschafft haben/ un
was die Wahl der Verwalter anlanget stellen/ wie sie werden befinden / daß d
Gelegenheit ihrer Provintz solches erfordert / doch soll niemand zum Verwalt
in der Cammer zu Amsterdam erwehlet werden/ er habe dann von seinen eigen
bey der Gesellschafft die Summ von 6000. fl. in der Cammer von Seelan
4000. in dem Cammern von der Maese und Norden Quartir/ wie auch Frie
land gleiche Summa.

14. Die ersten Verwalter sollen 6. Jahr lang dienen/ wan dieselbe Zeit fürübe
soll man dz Loß werffen/ uñ allein den 3ten Theil endern/ 2. Jahr hernach wieder
viel/ und die 2. folgende Jahr den übrigen 3ten Theil/ und also fortan sollen die
am längsten gedienet haben/ abgehen/ an deren Stell aber die abgehen / oder u
terdessen Todes verfahren/ oder anderer Ursachen halber beurlaubt werden mö
ten/ sollen die Verwalter so wohl die bleibende als abgehende / wie auch die fü
nehmste Mitgenossen/ so dabey werden seyn wollen/ 3 andere nennen/ auß welch
ein jede Provintz/ oder die deputirte oder die Obrigkeit wie obgemelt/ neue V
walter erwehlen/ und die erledigte Stell ersetzen sollen; Es werden aber die un
die Zahl der fürnehmsten Mitgenossen gerechnet werden/ die von ihren eignen b
der Gesellschafft so viel haben/ als einer von den respective Verwaltern.

15. Die Rechnung von der Zurüstung der Schiff/ und was dem anhangt / s
3. Monat/ nach dem die Schiffe abgefahren/ geschehen/ und sollen darvon Copey
an uns und jede Cammer überschicket werden / was aber gemelte Schiff wied
einbringen/ und was darvon wird verkaufft werden/ davon sollen die Camme
so offt wir es gut befinden / oder die Cammern selbst es begehren werden / ei
Verzeichnüs uns/ wie auch einer und der andern Cammer zuschicken.

16. Alle 6. Jahr soll man eine General Rechnung von aller Zurüstung und v
dem/ was wieder einkommen/ wie auch von allen Gewinn und Verlust der Gese
schafft thun; nemlich eine was den Handel/ und eine was den Krieg betrifft/ e
jede besonders/ solche Rechnungen sollen öffentlich geschehen / nach dem man s
ches zuvor durch einen angeschlagenen Zettel männiglichen wird kundt gethan h
ben/ damit ein jeder/ den es antrifft/ solche Rechnungen anhören möge. Wo ab
dieselbe Rechnungen vor dem Außgang des 7. Jahres nicht solten geschehen / s
der Verwalter Provision oder Dienstgeld verfallen seyn und zum nutzen der A
men angewendet werden/ gleichwol sollen die Verwalter schuldig seyn / auff d
Zeit die wir ihnen bestimmen/ und bey der Straffe die wir setzen werden/ Rechnu
zu thun/ nichts destoweniger soll von dem Handel eine Außtheilung geschehen /
offt man befinden wird das 100. 10. eingetragen haben.

17. Niemand soll Macht haben innerhalb 24. Jahren/ seine Capital oder auß
legt Geld auß dieser Gesellschafft zunehmen/ wie auch in wehrender Zeit keine ne
Mitgenossen zugelassen werden sollen / da man aber nach Verfliessung ders
ben rahtsam befinden solte/ diese Geselschafft zu continuiren; oder eine newe au
zurichten/ soll eine endliche Rechnung und Schätzung von den 19. Verwalter
mit unserm vorwissen von allem / was dieser Gesellschafft zustehet / wie auch d
nohtwendigen Unkosten so bey derselben auffgangen / geschehen / und ein jed
Macht haben/ nach beschehener Rechnung uñ Schätzung sein Geld herauß zu ne
men/ oder bey der neuen Gesellschafft entweder gantz oder zum Theil einzulege

Es s

[ne]we Gesellschafft schuldig seyn / den Recess welcher vermög gemelter Rechnung [u]nd Schatzung sich befinden wird / auff sich zu nehmen und den Mitgenossen der [v]origen Gesellschafft / die in die newe nicht werden treten wollen / ihr Gebühr auff [d]ie Zeit / die ihnen von den 19. Verwaltern mit unsern vorwissen / wird benant [w]erden zu erlegen.

So offt es die Nohtdurfft erfordern wird / soll eine allgemeine Versamblung [o]bgedachter Cammeren von 19. Personen gehalten werden / in welcher auß der [C]ammer von Ambsterdam 8. auß Seeland 4. auß dem Nordt Quartir auch 2. [u]nd auß Frießland eben so viel erscheinen sollen / der 19te aber so viel von uns [e]rfordert werden / sollen zu uns deputirt werden / auff daß sie die Sachen der [G]esellschafft zu ihren besten in gedachter Versamblung dirigiren helffen. 18.

In solcher Versamblung sollen alle Sachen der Gesellschafft abgehandelt [u]nd beschlossen werden / doch daß in Kriegssachen nichts ohne unsern Consens vor[g]enommen werde. 19.

Wenn die allgemeine Versamblung wird beschrieben worden seyn / soll sie [z]usammen kommen und sich resolviren, wann man zurüsten und wie viel Schiff man an jedes Ort schicken soll / und soll die eine oder andere Cammer in [g]emeinen Sachen nichts mögen vornehmen / das in der gemeinen Versamblung [n]icht sey resolviret worden / sondern soll eine jede Cammer schuldig seyn / das je[n]ige so ins gemein beschlossen worden / zuverrichten und ins Werck zustellen / [s]olten aber etliche Cammern den jenigen nicht nachkommen / oder darwieder han[d]eln / haben wir solcher Versamlung Gewalt gegeben / und geben ihr hiermit Ge[w]alt / solchen Mangel oder Ubertretung fürderlich erstatten zulassen / darzu wir [i]hr auff begehren die hülffliche Hand bieten wollen. 20.

Diese Gemeine Versamlung soll die ersten 6. Jahr zu Ambsterdam die 2. [n]achfolgende in Seeland und also forthan von einer Zeit zur andern in jetztgemel[t]en Orten gehalten werden. 21.

Die Verwaltere denen wird aufferleget werden / eine Reiße der Gesellschafft halben zu thun / es sey wegen jetzgemelter Versamblung oder anderer Geschäfften / die sollen über den Fuhrlohn zu Wasser und Land für ihr täglich deputat und Zehrgeld 4. fl. doch sollen die Verwalter / welche von einer Stadt zu der anderen Reißen die Cammeren zu besuchen / und ihr gewöhnlich Ampt darin zu verrichten / kein Zehr- oder reißegeld auff der Gesellschafft kosten empfangen. 22.

Im Fall in gemelter allgemeinen Versamblung etliche wichtige Sachen solten vorfallẽ / in welchen sie sich nicht wohl mit einander könten vergleichen / oder sich sonst beschwert finden möchten / sollen dieselben zu uns verwiesen / und unser Außschlag darüber begehret werden / welchen dann die Cammern nach zukommen schuldig seyn sollen. 23.

Alle Einwohner dieser und anderer Landschafften / sollen durch öffentliche angeschlagene Brieff innerhalb eines Monats frist nach dem dato dieses erinnert und vermahnet werden / daß wer Lust hat sich in die Gesellschafft einzulassen sol-ches vor dem Außgang 5. Monat / von den 1. Junii dieses Jahrs anzurechnen / thun soll / und das Geld welches er einlegen will / auff 3. Terminen auffbringen nehmlich den ersten 3. Theil / so bald jetzgemelte 5. Monat verflossen / die andere zwey 3. Theil auf nechstfolgende 3. Jahre / es were dann Sach / daß in der allgemeinen Versamblung gut befunden würde / solche Termin weiter hienauß zu setzen / welches den Mitgenossen durch ein angeschlagenen Brieff zeitlich soll zu wissen gethan werden. 24.

Die Schiffe so von ihrer Reisse wieder heim kommen / sollen daselbst anfahren / da sie außgefahren seynd / solten sie aber durch wiederwärtigen Wind anderst wohin getrieben werden / als die von Ambsterdam / oder von dem Nordquartir in Seeland oder in die Marse / die von Seeland und Holland / die von Frieß- 25.

land in ein ander Schiffländе/soll nichts desto weniger iede Cammer die Verwa-tung der Schiffen / die sie ausgesand und ihrer Güter behalten/ und dieselb dahin bringen lassen/da sie waren ausgefahren/ es sey mit eben denen oder ande Schiffen/ doch sollen die Verwalter deren Cammer denen solche Güter zusteh sich in der Person da die Schiffe ankommen/ finden lassen/ und keine Facto über bestellen/ wann es ihnen aber nicht gelegen wäre/ selbst dahin zu reißen/soll sie die Verwaltung denen Cammeren da die Schiff ankommen seynd anbefehle

26. Wann eine Cammer etliche Güter von den Schiffen die aus obbeschrieb nen Gräntzen wieder kommen seynd/ empfangen/ deren eine andere Cammer b dürfftig/ soll die Cammer die deren in Mangel stehet/ auff ihr ersuchen nach Gel genheit damit versehen werden / und wenn sie alles was sie empfangen verkauf hat/ ihr noch mehr zugeschickt werden / deßgleichen wann eine Cammer etlic Verwalter von den andern Cammern zu der Ausrüstung ihrer Schiffe/oder son bedürffen solte/mag sie die welche sie begehrt/ansprechen und gebrauchē/ doch so len keine Factoren / sondern allein die Verwalter der Cammern darzu gezoge werden.

27. Im Fall etlichen Provintzen belieben solte/einen Agenten zu bestellen/übe das Geld / welches von den Inwohnern gesamlet/ und solches in massa in ein Cammer einzulegen/ damit was davon einkömt/ wieder ausgetheilet werden mö ge/ soll die Cammer schuldig seyn/ solchen agenten einen freyen Zugang zugesta ten und ihn zu informiren,wie es mit der Ausgab und Einnahm Schulden un Gegenschulden beschaffen sey / doch soll das Geld/ welches gemelter agent ein bracht / 50000. fl. oder mehr betragen.

28. Die Verwalter sollen von denn Gütern die ausgeschickt werden und wiede einkommen/einen fl.von 100.für ihre provision oder Dienstgeld empfangen/wan es aber Geld oder Silber ist/sollen sie nur einen halben von 100.haben/solche Provision soll also vertheilet werden/ daß die Cammer von Amsterdam $\frac{4}{8}$ Theil / die von Seland $\frac{2}{8}$ Theil/die von der Marse $\frac{1}{8}$ Theil die von Nordquartier uñ Frieß land auch so viel erlegen.

29. Von den Schiffen aber und von Geschütz/ sollen die Verwalter nur al lein Provision nehmen/ die Schiff und das Geschütz ausgenommen/ damit wir die Gesellschafft stärcken werden/ davon sie gar nichts nehmen wollen/ wie auch nichts von dem Geld daß sie für die Gesellschafft auffnehmen/ oder von dem/ daß sie an dem Wahren zum Vortheil haben werden/ wie sie dann der Gesellschafft nichts in Rechnung bringen sollen/ für die Mühe/Reiß und Zehrgeld/deren so sie zu Ausrüstung der Schiffen und Einkauffung der Wahren gebraucht haben.

30. Deßgleichen sollen die Verwalter ihre Buchhalter und Cassirer aus ihrem Seckel und von der Provision die sie empfangen bezahlen.

31. Die Verwalter sollen keine Schiff-Wahren oder Güter/ die ihnen gantz oder zum Theil zustehen/ der Gesellschafft lieffern oder verkauffen / noch auch der Gesellschafft einige Gütter und Wahren abkauffen/ es geschehe directè oder indirectè noch auch Theil an dem so verkaufft wird haben/ bey Verlust ihrer Provision ein Jahr lang / welche den Armen soll gereicht werden/ oder daß man sie von ihrer Verwaltung gar absetze.

32. So offt die Verwalter einige Wahrē von neuen werdē empfangen/ solches sollen sie öffentlich anschlagen/uñ jederman zu wissen thun/ehe sie dieselbe verkauffē.

33. Wo fern es sich zutrüge/ daß in einer oder ander Cammer jemand der Verwalter in solchen Zustand geriethe/ daß er das jenige nicht leisten köndte/ was ihm wäre anvertrauet worden/ und dadurch der Gesellschafft einiger Schade zugeriethe/soll dieselbe sich an dem Geld/welches er bey der Gesellschafft hat erholen/ wie dann solch Geld wegen der Verwaltung ihr verhafftet ist / welches auch von allen Mitgenossen soll verstanden werden/die wegen erkauffter Wahren/ oder sonst

der

der Gesellschafft schuldig seynd/ mit welchen der Gestalt soll abgerechnet werden/ daß so viel Gelds als sie der Gesellschafft schuldig seynd, von dem das sie eingelegt haben/ abgezogen und compensirt werde.

Die Verwalter bey einer jeden Cammer sollen für ihre Cassirer und Buchhalter gut seyn. 34.

Es sollen alle Wahren dieser Gesellschafft die man nach dem Gewicht verhandeln wird/ nach einerley Gewicht/ nemlich den zu Amsterdam verkaufft werden/ und mag man dieselbe in dem Schiff oder Back-Häußern abwägen/ ohne Erlegung einiges Accises, Impost oder Wage-Geld/ doch so offt sie hernach wieder verkaufft werden/ sollen sie zu der Wage gebracht und das Wage-Geldt und Impost darvon entrichtet werden/ wie von andern Gütern so der Wag unterworffen. 35.

Die Personen und Güter der Verwalter soll niemand mögen wegen der Rechnung ihrer Verwaltung/ oder Bezahlung deß Lohns/ deren/ die sie zum Dienst der Gesellschafft arrestiren/ auffhalten oder bekümmern/ sondern wer etwas an sie zu fordern hat/ soll sie vor ihre gewöhnliche Richter anklagen. 36.

Wann etliche Schiff von ihrer Reiße wieder kommen/ sollen die Obersten Befehl-Haber über die Flotte od' Schiff schuldig seyn/ innerhalb 10 Tagen nach ihrer Ankunfft sich bey uns anzumelden/ und nicht allein mündlich sondern auch schrifftlich/ wann es die Noth erfordert/ bericht thun/ wie die Reiße abgangen/ und was sie für Glück oder Unglück auff derselben gehabt haben. 37.

Solte es sich zutragen/ (welches wir gleichwohl nicht hoffen) daß iemand die Schiffahrt und Handthierung dieser Gesellschafft/ wieder das allgemeine Recht oder den Inhalt obgemelter Verträg/ Bündtnüßen und Vergleichungen auff einerley Weise verhinderte/ oder ihr Schaden zufügte/ soll sie Macht haben/ sich zu wehren und zuverhalten nach der Instruction, die wir ihr auff solchen Fall gegeben. 38.

Ferner so haben wir versprochen/ und versprechen hiemit/ daß wir diese Gesellschafft wieder einen jeden in der freyen Seefahrt und Handthierung wollen beschirmen und vertheidigen/ auch derselbe mit 10. mahl 100000. fl. zu Hülff kommen/ die in 5. Jahren sollen erleget und davon 2. mahl 100000. fl. sollen entrichtet werden/ so bald die erste Angab der Mitgenossen wird auffgebracht seyn/ mit dem Anhang/ daß wir von dem halben Theil jetztgemelter 100000. fl. unsern Nutzen und Gewin/ gleich andern so ihr Geld bey dieser Gesellschafft wagen/ pro rato haben sollen. 39.

Solte aber diese Schiffahrt und Handthierung/ in obbeschriebenen Landschafften und Gräntzen durch einen mächtigen Gewalt verhindert werden/ und die Sache zu einen offenbahren Krieg gerathen/ wollen wir mehr gemelte Gesellschafft/ wo fern solches des Landes Gelegenheit wird zulassen/ zu eine Beystand mit 16 Kriegs-Schiffe deren das geringste von 150. Lasten seyn soll/ samt 4. wohlbefreiter Jagt-Schifflein deren eines zum wenigsten 40 Lasten gros seyn wird/ und nothwendiger Zurüstung und Bereitschafft/ als nemlich/ Geschütz/ Munition Segel/ Schiff-Seil/ Anckern und anderer Zugehör/ wie zu eine solchen Zug erfordern wird/ versehen/ doch soll die Gesellschafft auff ihren Kosten die Leut darauff stellen/ nothwendigen Proviant darzu verschaffen/ und 16. andere Kriegs-Schiff samt 4. Jagt-Schiffl. alle wie obgemelt staffiert und zugerüstet/ beyfügen/ damit sie gleichsfals zum Schutz der Handthierung und allen Kriegs Geschäfften gebraucht werden/ es sollen aber alle Kriegs- und Kauffleut Schiff nach dem sie wohl zugerüst und mit Volck versehen seyndt/ einem Amiral/ dem wir nach empfangenen Bericht der allgemeinen Versamlung ihnen vorsetzen sollen unterworffen seyn/ und unserm Befehl und der Gesellschafft resolution folge leisten/ damit sie gesamter Hand im Fall der Noth/ wieder dem Feind streiten/ 40

gleichwohl sollen die Kauffleut mit ihrer Wahr nicht leichtfertiger Weiß in Gefahr begeben.

41. Wann es sich auch begeben solte / daß der Last welcher diesen Landen obligt um ein merckliches erleichtert würde / hergegen die Gesellschafft in ein schwere Kriegs-Last fiele / so haben wir versprochen / und versprechen hiemit obgemelt Hülff zu mehren und zu stärcken / nach dem es dieser Länder Zustandt wird leiden können / und die Sachen der Gesellschafft werden beschaffen seyn.

42. Belangend die Beute / so in obbeschriebenē Gräntzen durch die Gesellschafft oder die / so zu ihren Beystandt ihr beygefügt worden / möchte erobert und dem Feind genommen werden / oder die Güter / so man Vermög unserer Placaten an halten wird / nach dem die nothwendige Unkosten / und der Schad an die Gesellschafft und Eroberung ieder Beut gelitten / wie auch die Gerechtigkeit seiner Excell. als Amirals nach der Maß und Ordnung / die wir den 1. April. Anno 1602 darüber gestelt / und der 10. Theil für die Befehl-Haber / Schiffleut und Soldaten / welche die Leut bekommen haben / davon werden abgezogen seyn / soll das Ubrige den Verwaltern obgemelter Gesellschafft eingehändigt werden / auff daß sie besondere Rechnungen davon thun / und dieselbe von den Rechnungen des Kauff-Handels absondern / was nun von solcher Beut einkommen wird / soll zu der Zurüstung der Schiff / Abzahlung deß Kriegs-Volcks / Auffbauung der Festungen / Unterhaltung der Besatzungen uñ dergleichen Kriegs-Sachen und Gegenwehr / zu Wasser und Land angewendet / nichts aber davon unter die Gesellschafft ausgetheilet werden / es wäre dann Sach daß das Einkommen so gros und stattlich befunden würde / daß ohne einigen Abbruch der Gegenwehr / und nach Abzahlung der Kriegs-Kosten eine merckliche Summ übrig wäre / soll dieselbe besonders abgetheilet / und nicht unter den Kauff-Handel vermengt werden. Solche Abtheilung aber / soll also geschehen / daß der 10. Theil zu Beförderung der gemeinen Sach / in den vereinigten Niederlanden / daß Ubrige unter den Mitgenossen dieser Gesellschafft / nach eines jedē Capital so er eingelegt / ausgetheilet werde.

43. Gleichwohl sollen alle Beute und Güter / welche Vermög unserer Placaten erobert worden / dem Urtheil der Amiralitet in dem Quartir da sie werden eingebracht werden / unterworffen seyn / damit sie erkenne / ob es eine rechtmäßige oder unrechtmässige Beute sey / und soll der Proceß solcher eingebrachten Güter wegen durch die Gesellschafft geführt und gebührliche Register darüber gemacht werden / auch die revision denen / so sich durch den Anspruch der Amiralitet solten beschwert befinden / unbenommen seyn / dabey zu mercken / daß die Marckmeister und andere officirer der Amiralitet keine Forderung an der Beut haben sollen / welche von der Gesellschafft wird erstattet werden / und zu deren Verhandelung sie nicht seyndt gebraucht worden.

44. Die Verwalter dieser Gesellschafft sollen öffentlich versprechen und schweren / daß sie in ihrer Verwaltung fleissig und getreu seyn / ihres Handels gute und richtige Rechnung thun / den Nutzen und Frommen der Gesellschafft so viel möglich befördern / und ihren Schaden abwenden / dem Mitgenossen / der das meiste Gelt auffbracht und beygeschossen / nicht mehr Vortheils als dem Geringsten thun / in einnehmen und empfangen der ausstehenden Schuldt keines mehr denn deß andern verschonen / mit dē jenigen / so ihnen in dieser Ordnung für ihre Verwaltung von uns ist bestim̃t worden / so lang sie solches Ambt tragen werden / sich begnügen lassen / auch alle und jede Puncten hierin vermelt / so viel es sie angehet / bestes Vermögens halten / uñ dran seyn wollen / daß sie von andern gehaltē werdē.

54. Alle diese Privilegia / Freyheit und Beystand hieoben vermelt / nach allen oberzehlten Puncten und Artickeln / haben wir obgedachter Gesellschafft mit gutem Wissen gegunt / ertheilt und versprochen / gönnen / ertheilen und versprechen ihr dieselbe hiemit / daß sie derselben ruhig und friedlich genießen / und wollen daß sie von allen Ammtleuten / Obrigkeiten und Unterthanen / dieser vereinigten

Nie-

Niederlanden gehalten/ und keines weges directè oder indirectè in- oder ausserhalb dieser Provintzen übertreten werden sollen/ bey Straff die den Ubertretern als Zerstörern der gemeinen Wohlfahrt dieser Landen/ an Leib und Gut sollen angethan werden: Wir versprechen auch/ daß wir diese Vergünstigung bey allen Handlungen von Frieden/ Bündnüßen und Verträgen mit dem Benachbarten Fürsten, Königreichen und Ländern wollen handhaben/ und nicht zulassen/ daß etwas zum Abbruch und Schmälerung derselben soll vorgenommen oder gehandelt werden. Gebieten demnach und befehlen außtrücklich allen Ambtleuten/ Richtern/ Befehlhabern/ Obrigkeiten und Inwohnern/ itztgedachter vereinigten Niederlanden/ daß sie obgemelte Gesellschafft und Verwalter derselben/ dieser unser Gnade/ Bewilligung und Privilegien ruhig und friedlich genießen lassen/ nichts darwieder einwenden/ oder vornehmen/ und damit niemand einige Unwissenheit vorwenden möge/ so haben wir befohlen/ daß der Inhalt derselben durch ein öffentlich angeschlagen Patent, jederman kund gethan werden soll. Dann wir befinden/ daß solches diesen Landen nützlich und ersprißlich sey.

Etliche Tage nach dem diese Ordnung allenthalben ausgebreitet/ und durch den Druck gemein gemacht worden/ sein alsbald zur Beförderung der Sach in unterschiedlichen Städten Directores bestelt worden/ welche die auffzeichnen und in gewisse Register einschreiben solten/ die sich in diese Gesellschafft einlassen wolten/ darzu würden etliche Regenten deß Landes und der fürnemsten Städt/ wie auch etliche treffliche Kauffleut/ die sich auff den Handel wohl verstunden/ erkohren/ die Directores der Gesellschafft zu Amsterdam/ haben die nachfolgende Schrifft daselbst angeschlagen.

Die gemeine Directores welche zu der Einsamblung der Capitalen zu der West-Indianischen Gesellschafft gehörig verordnet seynd/ thun hiemit zu wissen allen Fürsten/ Herren/ Republicken/ Edlen und Primat Personen/ weß Standes und Wesen dieselbe seyn/ in oder ausserhalb der vereinigten Niederlanden/ das so jemand unter ihnen eine gewisse Summa Geldes bey jetztgemelter Gesellschafft einlegen will/ sich auff nechstkünfftigen Monat Julius, Augustus, Septembr, Octobr. und Novembr. bey Jacob Gerhards Sonig/ alten Bürgermeister/ Johan Gyßberts Schöpffens/ Georg Adrians/ Peter Beltens und Elias Pels/ Kauffleute in dieser Stadt wohnhafft/ angeben soll/ die werden ihn auff sein Begehren von den Vortheilen/ Rechten und Privilegien welche die Herrn General Staaden dieser Gesellschafft löblich verliehen/ unterrichten/ und von ihme eine Handschrifft empfangen/ von dem Geld/ daß er bey dieser Gesellschafft anwenden will/ welches in 3. Terminen wird müssen erlegt werden/ nemblich einen 3. Theil nach Verfliessung angedeuteter 5. Monaten/ die 2. 3. theil innerhalb den 3. negstfolgenden Jahren/ es wäre dann Sache das hernach in der allgemeinen Versamblung der Verwalter für rathsam erachtet würde/ daß dieselbe Terminen erlängert würden/ uff welchen Fall solches den Mitgenossen/ durch eine öffentlich angeschlagene Schrifft soll zu wissen gethan werden. Sie thun zugleich hiemit kundt jedermänniglichen/ daß sie alle Mon: und Donnerstag in der Woche/ von 9 Uhren biß zu 11. vormittag sich beysammen finden werden/ in des Printzen Hoff da die Mitgenossen zu ihnen in ihre Versamblung werden kommen mögen/ oder zu welcher Stundt es ihnen gefält/ einen derselben besonders ansprechen/ und sich bey ihm einschreiben lassen. Damit aber ein jeder desto williger hierzu sey/ so geben sie zugleich zuerkennen/ das nach beschehener Verzeuchnüß wann die Capitalen werden ins Register gebracht seyn/ etliche Verwalter mehrgemelter Gesellschafft aus dem tüchtigsten und erfahrnesten Mitgenossē die am meisten werden eingelegt haben/ sollen erwehlet und bestellet werden/ nach der Maß und Ordnung/ welche die Herrn General Staden vorgeschrieben haben.

Dergleichen Schrifft ist auch in andern Städten/ mutatis mutandis angeschlagen worden/ wiewohl nun die Herrn General Staaden/ allen möglichen Fleiß angewant haben/ die West-Indianische Gesellschafft zu befördern/ so hat doch dieselbe in den beyden nachfolgenden Jahren einen schlechten Fortgang gehabt. Hucusq; Meteranus Continuatus d. l. 38.

Octroye ende Privilege

By de Hochmogende

Herren Staaten Generael verlehnet an die VVest-Indische Campagnie de dato 3. Junij Anno 1621.

Mette ampliatien van dien

Ende

Het Accort tusschen de bevvinthebbers ende

Hofft participanten van dieselbe Compagnie: Met approbatie van die Ho: Mog. Herren Staaten Generael gemacket.

Gedruckt ins Graven-Haghe.

ANNO 1629.

met Privilege.

Octroye ende Privilege der Herren Staten General an de West-Indische Compagnie de Anno 1621.

E Staten Generael der vereenighde Nederlanden, allen den ghenen die dese iegenvvoordighe sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Doen te vveten: dat vvy bemerckende den vvolstandt deser Landen, ende vvol-varen vande Ingesetenen van dien principalycke te bestaen by die Scheepvaert ende Koophandel, die van allen ouden tijden uyt de selve Landen geluckelijck ende met grooten zeghen gedreuen is gevvest, op alle Landen ende Koninghrijcken. Soo ist, dat vvij, begherende dat de voorss Ingesetenen, niet alleen by haere voorgaende Navigatie, trafficque ende Hanteringhe werden gheconserveert, maer ock dat haer trafficque, soo veel mooghelijck, souden moghen toe-nemen, bysonder in conformiteit vande tractaten, Alliancien ende verbonden ende Entrecoursen, op de Trafficque ende Zeevaert, met andere Princen, Republijcken ende Volckeren eertijdts ghemaekt, die vvij in allen deelē punctuelijck verstaen onderhouden ende achtervolgt te moeten vverden: Ende vvy by experientie bevinden, dat sonder gemeene hulpe assistentie ende middelen van een Generale Compagnie, niet vruchtbaerlijcks in den Quartieren hyr naer gedesigneert gedreven, beschermt ende gemainteneert en kan vverden, mits de groote auanture van Zee-roverijen, extorsien ende andersins die op soo groote verre reysen zyn vallende, soo hebben vvy mits verscheiden ende andere pregnante redenen ende consideratien ons daer toe moverende, met rype deliberatie van Rade, ende uyt hoogh-dringende Oorsaecken, goedt ghevonden, dat die Scheep-vaert, handelinge ende commercien inde quartieren van VVest-Indien ende Africa ende anderen hier naer gedesigneert, voortaen niet anders en sal vverden gedreven, dan met ghemeene vereenighde macht vande Koopluyden ende Ingesetenen deser Landen, ende dat tot dien eynde opgerecht sal vverden eene Generale Compagnie, die vvy uyt sunderlinge affectie tot den gemeynen vvelstant, ende ommede Ingesetenen van dien te conserveren in goede Neeringe ende vvelvaert, sullen mainteneren, ende verstercken met onse hulpe, faveur ende assistentie, voor so veel den jegenvvoordigen staet ende gestaltenisse der Landen eenichsins kan verdragen, ende daer toe te voorsien met behoorlijck Octroy, ende met de Privilegien ende Exemptien hier naer volghende.

Te

Te vveten: dat binnen den tijdt van vier-en-tvvintich jaren niemandt
nde Ingebornen ofte Ingeſetenen deſer Landen, anders dan alleen uyt den naem
n deſe Vereenighde Compagnie uyt deſe Vereenighde Nederlanden, nochte ock
n buyten de ſelue Landen ſal mogen varen, ofte negotieren op de Cuſten ende
anden van Africa, van den Tropico Caneri, tot Cabo de bone Eſperance, nochte
de Landen van America, ofte VVeſt-Indien, beginnende van t'zuyt-ende van
rra nova, door de Straten van Magellanes, le Maire ofte andere ſtraten ende
ſſagiē daer omtrent gelegē, tot de Strate van Anian, ſoo op die Noort-Zee als op
Zuyt-Zee, nochte op eenige Eylanden aende eene ende andere zyden, ende tuſ-
ben beyden gelegen: mitsgaders op de Auſtraelſche ofte zuyder Landen, ſtre-
ende ende leggende tuſſchen beyde de Meridianen, raeckende in't Ooſten de capo
bonne Eſperance, ende in 't vveſten het Ooſt eynde van Nova Guinea inclu-
Ende ſoo vvie ſonder conſent van deſe Compagnie hem ſal vervorderen te va-
en, ofte te Negotieren op eenighe plaetſen binnen de voorß limiten, deſe Compa-
ie gheaccordeert, dat ſal zyn op de verbeurte vande ſchepen ende goederen, die
vonden ſullen werden op de voorß Cuſten ende gevveſten te handelen, de vvel-
ke datelyck ende allomme van vveghen de voorß Compagnie, aengetaſt, ghe-
omen ende als verbeurt, ten behouve vande ſelue gehouden ſullen mogen vver-
en: Ende in cas ſodanighe ſchepen ofte goederen verkocht mochten vveſen, of-
in andere Landen ofte havenen ingelopen, ſullen de Reeders ende Participan-
en voor de vvaerde van de ſelve ſchepen ende goederen moghen vverden ghe-
xecuteert: Vtgeſondert alleen dat dieghene die voor date van dit Octroy, uyt
eſe ofte andere Landen, op eenighe der voorß Cuſten uytgelopen ofte uytgeſonden
yn, hunne handelinge totten uytkoop haerder goederen, ende vvederkommen in
eſe Landen, ofte anderſints, ter expiratie toe van haer Octroy, ſoo ſy voor deſen
enich hebben voorkregen, ſullen vermogen te continueren, ende Langher niet:
Behoudelyck dat naer den eerſten Julii ſeſthien hondert een ende tvvintich, da-
e ende tyde des ingancks van deſen Octroye, niemandt eenighe Schepen ofte goe-
deren en ſal vermoghen uyt te ſeinden naer de Quartieren in deſen Octroye be-
repen, alvvaert dat voor date van dien deſe Compagnie noch niet eintelyck en
vvare geſloten: Maer ſullen daerinne voorſien ſulx als behoort, tegens den ghe-
nen die vvetens in fraude van deſe onſe goede meninge, het ghemeene beſte ſoe-
ken te fruſtreren: vvelverſtaende dat de zout-vaert op Ponte del Re ſal mogen
vverden gecontinueert, op conditien ende Inſtructien by ons daer van verleden,
ofte te verlyden, ſonder aen deſen Octroye anders te vveſen verbonden.

Dat voorts de voorß Compagnie, op onſen Name ende authoriteit, binnen de
limiten hier voren geſtelt ſal mogen maecken contracten, Verbinteniſſen ende Alliancen met
de Princen ende Naturelen vande Landen daer inne begrepen, mitsgaders aldaer eenighe
Fortreſſen ende verſekerthedē bouvven Gouverneurs, volck van Oorloge, ende Officiers van
juſtitie: Eenſamentlijck tot vorderinge vande Neeringe ſtellen, deporteren ende affſtellen
ende vvederem andere in haere plaetſe ſurrogueren, naer ſy-luiden naer gelegentheydt van
ſaecken ſullen bevinden te behooren: Voorts populatie ende onbevvoonde quartieren mogen
bevorderen, ende alles doen dat den dienſt der Landen profijt ende vermeerderinghe van
den handel ſal vereyſchen: Ende ſullen vande Compaignie ons ſucceſſivelijch communice-
ren, ende over-leveren ſodanighe Contracten ende Alliancien als ſy mette voorß Princen en-
de Natien ſullen hebben ghemaecht: mitsgaders de ghelegentheydt vanden, Fortreſſen,
verſeeckertheden ende populatien by henluyden ter handen ghenomen.

Behoudelyck dat ſy-lieden eenen Gouverneur General verkooren, ende voor 3
hem Inſtructie geconcipieert hebbende, de ſelve daer naer by ons geapprobeert ende Com-
miſſie ghegeven ſal vvorden, Ende dat voorts ſodanigen Gouverneur Generael ſoo vvel als
andere Vice-Gouverneurs, Commandeurs ende Officieren, gehouden ſullen vveſen den eedt
van getrouvicheyt aen ons te doen, ende oock aende Compaignie.

Ende indien de voors Compaignie op eenighe der voors plaetſen, in ſchyn van vrient-
ſchap bedrogen, ofte qualych getracteert mochte vverden, ofte dat in't vertrouvven van 4
enighe penningen ofte Koopmanſchappen, de ſelve ſonder reſtitutie, ofte betalinge daer van
te genieten, ghehouden vvorden, dat ſy de ſchade naer gelegenheit der ſaecken, ende naer dat
ſy beſt ſullen vermoghen, ſullen doen repareren, deur alſulcke middelen alsmen gevoechlijck
ſal konnen doen.

5. *Ende alsoo tot plantinghe, verseekeringhe, ende defensie van desen handel
oock noodich sal zijn eenich Krijghs-volck mede te nemen. Sullen vvij naer d
Constitutie van't Landt ende gelegenheit van saken, de voorß Compaignie vor
sien met sodanich volck vann Oorloghe, van Commandement ende van fortifica-
tien, als noodich sal vvesen, midts dat die by de Compaignie sullen vvorden be
taelt ende onderhouden.*

6. *De vvelcke boven den Eedt die sy aen ons ende in syn Excell hebben ghe
daen, oock svveeren sullen, het Commandement vande voorß Compaignie te vol
ghen, ende haere saecken te helpen vorderen naer haer beste vermogen.*

7. *Dat de Provoosten vande Compaignie aen Landt sullen moghen apprehen
deren het Krijghs-volck ende ander volck van Oorloghe, dat hen in dienste van
de voorß Compaignie begheven heeft, ende de geapprehendeerde t' Scheep bren
gen, 't zy in vvat Steden, plaetsen, ofte Jurisdictien van dese Landen deselv
bevonden mochten vverden, Midts dat de Provoosten te vooren sullen aen-sires
eken de Officiers ende Magistraten vande Steden ende plaetsen daer sulx valt.*

8. *Dat wij egheen Schepen, Gheschut ofte Ammunitien van dese Compaigni
tot dienste deser Landen en sullen nemen, dan met consent vandeselve Com
paignie.*

9. *Hebben voorts dese Compaignie gheoctroyeert, gheprivilegieert ende ge
gunt, Octroyeren ende gunnen mits desen, dat sy met alle hare Schepen ende goe
deren vry sullen moghen passeren voorby alle tollen, eenighe der vereenighd
Provincien toe-komende, ende dat sy deselve vrijheyt sullen gebruycken, in sul
cker voegen als de vrije Ingesetenen vande steden deser Landen daer inne hare
vrijdommen zyn ghenietende, oock niet teghenstaende eenige onurije persoone
in dese Compaignie zyn participerende.*

10. *Dat alle de goederen die dese Compaignie, geduirende den tijdt van ach
eerstkommende Jaren, sullen uyt dese Landen voeren nae de quartieren va
VVest Indien ende Africa, ende andere binnen de voorß Limiten begrepen, en
de die sy van daer in dese Landen sullen brenghen, sullen vvesen vrij van uytga
ende ende inkomende Convoyen: vvelverstaende by soverre naer de expirati
vande voorß acht Jaren, den Staet ende gelegenheit deser Landen niet toe e
laet dien vrydoem van acht Jaren noch voor een tijdt van Jaren te continueren
dat deselue goederen daer naer, nochte oock de vvaren uyt de quartieren in de
sen Octroye ghedesigneert, ghekomen, ende wederromme uijt desen Lande ga
ende, inde uijt gaende Convoijen ende Licenten, gheduijrende den ghehele
tijdt van desen Octroije, niet Hoochher bij uns sullen werden beswaert dan die ie-
gen wordelijck beswaert zijn, ten ware wij wederom in Oorloghe quamen te
geraeken, in vvelcken gevalle alle de voorß goederen ende vvaeren niet Hooger
bij ons en sullen vverden besvvaert, als die op die Laeste lijste bij tyde vanden
Oorloghe besvvaert zyn gevvest.*

11. *Ende op dat dese Compagnie soude mogen bestaen bij een goede Regierin-
ge, ten meesten profijte ende contentement van alle de participanten. Soo heb-
ben vvy gheordonneert, dat deselue Regieringe sal bestaen in vyf kameren van
Bevvinthebberen, als den binnen Amsterdam, die hebben sal die administratie
van vier negende-partē: een kamer in Zeelant, vor tvvee negende-paerten: een
kamer op de Maze, voor een neghende-paert: een kamer in't Noorder-quartier
voor een neghende-paert, ende de vyfde kamer in Vrießlandt, mitsgaders Stadt
ende Landen, mede voor een neghende-paert, Op de condicie in het Register van
onse Resolutien ghestelt, ende de Acte daer van verleden: Ende sullen de pro-
vincien inde vvelcke gheen kameren en sullen zyn, met so vele Bevvinthebbe-
ren vverden gheaccommodeert, ende over de respective kameren verdeelt,
als sy lieden hondert duysenden guldens in dese Compagnie furneren sullen.*

Dat

Dat de Kamer van Amsterdam sal bestaen van twintich Bevvint-hebbers de Kamer van Zeelandt van tvvaelf: de Kameren vande Maze ende van't Noorder-quartier, elck van verthien: ende de Kamere van Vrieslandt, mitsgaders van Stadt ende Landen, mede van veerthijen Bevvint-hebbers: ten vvare naemaels bevonden vvort, dat dit vverck niet anders dan met meerder getal van persoonen uytgevoert soude konnen vverden, in vvelcken gevalle 't selve met kennisse vande negenthien, ende met onse goedt-vindinge ende anders niet sal mogen vverden vermeerdert. 12.

Ende vverden de Staten vande respective vereenichde Provincien gheauthoriseert, 't zy voor hun Ed: Mo: hare ordinarise Ghedeputeerdens, ofte voor de Magistraten der Steden harer Provincie, sodanighe ordre te stellen op de aenteyckeninge vande Participanten, mitsgaders de verkiesinge vande Bevvinthebberen, als sy naer die Constitutie vande selve hare Provincie sullen bevinden te behooren: Midts dat niemandt inde kamer van Amsterdam tot Bevvinthebber verkooren sal vvorden, dan die ghene die inde Compagnie voor sijn eigen sal participeren ter somme van ses duysent gulden: inde Kamer van Zeelandt, ter somme van vier duysent gulden: ende inde Kameren vande Maze, van 't Noorder-quartier ende van Vrieslandt, mitsgaders Stadt ende Landen, ter somme van gelijcke vier duysent guldens. 13.

Dat de eerste Bevvint-hebbers sullen dienen den tijdt van ses jaren, ende datmen, de selve overstreken zynde, eerst by lootinge sal veranderen een derde-paert van 't getal vande Bevvint-hebbers, ende tvvee jaren daer nae gelijcke derde paert, ende d' andere tvvee volghende Jaren het leste derde-paer, ende voorts succesśivelijck de oudtste in dienste zynde laten afgaen: ende dat in plaetse vande afgaende, ofte van denghenen die voor ofte naer soude moghen af lijvich, ofte om andere redenen verlaten vvorden, by de Bevvinthebberen, soo blijvende als afgaende, mitsgaders by de hooft-participanten die in persone, ende op hare kosten daer by sullen vvillen komen, drie andere sullen vvorden ghenomineert, uyt vvelcke de voorsz respective Provincien, Gedeputeerdens, ofte Magistraten, nieuwe Electie van Bevvint-hebber sullen doen, ende de vacante plaetsen succesśivelijck suppleren. Ende sullen voor hooft participanten ghehouden vvorden, die voor hun eygen so veel participeren, als de respective Bivvinthebberen zyn doende. 14.

Datmen die reeckeninge vande equippagie ende uytrustinge vande Scheepen mette dependentien van dien, sal doen drie Maenden naer vertreck vande Schepen, ende een Maendt daer nae Copijen aen ons, ende aende respective Kameren seynde: Ende vande retouren, mitsgaders vande vorkopinghe der selver, sullen de Kameren (soo dickvvils vvy dat goedt sullē vindē, oft sy vande Kameren daer toe versocht vverden) Stadt aen ons, ende aen malkanderen overschicken.

Datmen alle ses jaren sal maecken generale Reeckeninge van alle uyt reedingen ende retouren, mitsgaders van vvinste ende verlies vande Compagnie, te vveten, een vande Negotie ende een vander Oorloghe elck apart, vvelcke Reeckeninge int openbaer sullen vvorden ghedaen, naer voorgaende affictie van Billette, ten eynde yeder een daer by interest hebbende, op 't hooren vande selue Reeckeninghe sal moghen kommen, ende indiē voor d' expiratie van 't seunde Jaer, de Reeckeninghe in manierē voorsz niet werdē ghedaen: sullē die Bevvint-hebberē verbeuren huere Provisien, die tot proffijt van den armen sullen vverden bekeert, ende sy Luyden euen vvel ghehouden blijven hare reeckeninghe als vooren te doen, binnen sulcken tijde, ende op sodanighe penen, als by teghens de ghebreeckighen sullen vverden ghestatueert, ende sal niet te min onder-tusschen vande vvinste vande negotien uyt-deelinge ghedaen vvorden, soo dickvvijls alsmen bevinden sal datter thien ten hondert geproffijteert sal zyn. 16.

 17. Nie-

17. *Niemandt sal, gheduyrende den tijdt van desen Octroye, syn Capitale of
ingeleide penningen, uyt dese Compaignie moghen trecken: Ghelijck men oo
gheen nieuvve Participanten sal moghen in-nemen: Dan in dien ter expirat
van vier-en-tvvintich jaren mochte goedt gevonden vverden dese Compagn
te continueren, ofte een nieuvve op te rechten, sal finale reeckeninghe ende
stimatie by de Negenthien met onse kennisse gedaen vvorden, van alle 't ghe
dese Compagnie is toe-behoorende, als oock van de nootelijcke kosten die by dese
ve zyn ghedaen, ende jeder een vermogen nae de voorsz af-reeckeninghe en
ghedane estimatien, sijne penningen te lichten, ofte inde volghende Compagn
nae advenant van dien, in 't gheheel ofte deel, te continueren ofte participere
Ende sal in sulcken ghevalle de volghende Compaignie de Restanten die volghe
de reekeninghe ende estimatie bevonden sullen vvorden, tot haeren laste moete
nemen: Ende de Participanten, die inde Compaignie niet sullen goedt vinde
te continueren, haer contingent betalen, op alsulcke termynen als de Neghe
thien met onse kennisse ende goedt-vinden sullen bevinden te behooren.*

18. *Dat soo dickvvils het van noode sal zyn, een Generale vergaderinghe va
de voorsz kameren te houden, 't selve sal gheschieden by neghenthien persoone
daer inne uyt de Kamer van Amsterdam sullen compareren acht: uyt Zeelan
vier: vande Maze tvvee: uyt het Noorder quartier tvvee, vyt: Vrieslandt, mit
gaders Stadt ende Landen, tvvee: VVelverstaende dat den neghenthienden pe
soon, ofte soo veel meer als vvy 't elckens sullen goedt vinden, by ons sal vvord
ghedeputeert, omme inde voorsz vergaderinghe de sake vande Compaignie t
besten te helpen dirigeren.*

19. *Van vvelcke Generale vergaderinghe vande voorsz Kameren, alle saeck
dese Compagnie aengaende, verhandelt ende besloten sullen vverden: VVelve
staende dat in saecken van Oorloghe, op de ghenomen Resolutie, versocht sal wo
den onse approbatie.*

20. *De vorsz Generale vergaderinghe beschreven zynde, sal te samen kome
om te resolveren, vvanneer-men sal equipperen, hoe veel Scheepen men op el
Quartier sal senden, de Compagnie in t ghemeen betreffende, sonder dat d' e
oft d' ander Kamer yet sal moghen aenrichten buyten de voorsz ghemeene resol
tien, maer sullen ghehouden zyn de selve te effectueren ende in 't vverck te ste
len. Ende indien eenighe Kamer bevonden vverde in ghebreecke te zyn de g
meene Resolutien te achter-volghen, ofte te contravenieren, hebben vvy dese
ve vergaderinghe gheauthoriseert, ende authoriseren by desen, om sodanig
gebreck ende contraventie metten eersten te doen repareren, vvaerinne vv
des versocht zynde, haer sullen assisteren.*

21. *De selve Generale Vergaderinge, sal ghehouden worden de eerste ses jare
binnen de Stadt van Amsterdam, ende tvvee jaren daer nae in Zeelandt, en
soo voorts van tijde tot tijde inde voorsz twee plaetsen.*

22. *De Bewint-hebberen, die van vveghen de Compagnie ghecommittee
zynde, van huys sullen reysen, t sy op de voorseyde vergaderinghe ofte elders, su
len voor haer teer-kosten ende dagh ghelden hebben vier gulden 't daeghs b
uen de Schuyt ende VVaghen-vrachten: VVelverstaende dat die ghene die va
de eene Stadt nae de andere reysen, om die Kameren als Bevvindt-hebbere
23. ende Regierders te frequenteren, egheen dagh ghelden ofte reys-kosten en sulle
ontfangen, tot laste vande Compagnie.*

*Ende oft ghebeurde dat inde voorseyde Generale vergaderinghe, een
ghe vvichtige saecken voor vielen, daer inne sy niet vvol en konden verdr
ghen, ofte dat sy selfs hun souden moghen besvvaert vinden, om elckandere
te overstemmen, dat 't selve gelaten sal vvorden tot onse decisie: ende t' gen
dien aengaende goedt gevonden sal vvorden, sal achtervolght ende nae-geko
men vvorden.*

24. En

Ende sullen allen alle Ingesetenen deser landen, ende oock van andere Landen, by openbare affixien van billetten binnen den tijdt van den Maendt naer date van desen, 't affigeren gevvaerschout vvorden, dat sy binnen den tijdt van vijff Maenden, innegaende den eersten Julii deses Jaers sesthienhondert een-en tvvintich, in dese Compagnie sullen vvorden gheadmitteert, ende dat sy hunne penningen, die sy sullen vvillen inlegghen, sullen moghen op brenghen in drie termynen. Te vveten, een derde part ter expiratie vande voorsz vijf Maenden, ende d' ander tvvee derde-parten op drie achter-een-volghende Jahren, ten vvare de voorsz Generale vergaderinghe bevonden, dat men dese termynen soude moghen verlenghen, daer van de Participanten te vooren by affixie van billetten sullen vverden geadverteert. 24.

De Schepen van de reyse vvederkommende sullen vvederom aenkomen ter plaetsen daer sy afgeseilt zijn: ende of door fortune van vveder ende vvint, de Schepen vant eene quartier uytgeseilt, aen-quamen in het ander, als die van Amsterdam ofte van 't noorder-quartier in Zeelandt, ofte inde Maze: ofte die van zeelandt in Hollandt: ofte die van Vrieslandt, mitsgaders Stadt ende Landen in een ander quartier: dat niet te min elcke Kamer de administratie ende bevvint van hare uyt gesonden Schepen ende Koopmanschappen sal behouden, ende dat sy deselve sullen moghen verseynden ende vervoeren nae de Quartieren daer de Schepen vvaren uytgheseylt, t' zy met deselve ofte andere Schepen, midts dat de bevvint-hebbers derselver kamer, ghehouden sullen zyn haerselfs in persoon te laten vinden ter plaetse daer de Schepen ofte goederen aengekommen zyn, ende gheene facteurs daerover sullen vermoghen te stellen: Maer ingevalle haer selfs niet gelegen en vvare te reysen, dat sy als dan de Bevvint-hebberen vande kamer daer de Schepen ghearriveert zyn, totte administratie sullen committeren. 25.

Als d' een of d' ander kamer, eenighe Koopmanschappen ofte retouren uyt die Quartieren binnen de voorsz limiten begrepen, gekregen heeft, daer van dat d' ander niet en is versien, sal ghehouden wesen die Camer die ongeprovideert is op haer versoeck naer gelegentheit van de sake te provideren ende 't roudt te senden, als sy uyt-verkost sullen hebben, noch meer te seynden, dat van gelijcken de Bevvint hebberen vande respective kameren, eenighe persoonen tot de equippagien ofte andersints uyt andere Steden daer Cameren ofte Bevvint-hebbers zyn, van noode hebbende, daer toe die Bevvinthebberen van dese Compaignie sullen moeten versouckt ende employeren, sonder eenighe factoren daer toe te gebruycken. 26.

Ende indien eenige provincien goedt vinden eenen Agent te stellen, om die penninghen uyt hare Inghesetenen te versamelen, ende in massa in eenighe kamer in te legghen, ende van de uyt-deelinghe bethalinge te vorderen, sal de kamer ghehouden zyn alsulcken agent toe te laten acces inde selue kamer, om alder geinformeert te vvorden van den staet vanden uytgheve ende in kommen, uyt ende inschulden: Behouden dat de poenninghen by sulcken Agent ingebracht sullen betragen uijstich duijsent guldens ende daer boven. 27.

De Bewint-hebbers sullen van de uyt-reyse ende vande retouren, mitsgaders vande prinsen, voor provisie genieten een ten hondert: ende van Gout ende Siluer maer een half ten hondert: welcke prouisie sal verdeelt worden voor de kamer van Zeelant twee neghende deelen, vande Maze een neghende deel, van 't Noorderquartier een neghende deel: ende van Vrieslandt, mitsgaders Stadt ende Landen gelijcke neghende deel. 28.

Wel verstaende dat sy luijden van het Gheschut, ende de waerde van Schepẽ niet meer als ẽẽs provisie sullen ghenietẽ. Sullẽ voorts gheenighe provisie ghenieten van Schepẽ Gheschut ende anders, waer mede wij dese Compagnie sullẽ ver- 29.

stercken

ſtercken: Nochte oock vande penninghen die ſy voor deſe Compagnie ſullen lich-ten, nochte van dat ſy de vvaren beneficieren: Gelijck ſy tot Laſte vande Com-pagnie niet en ſullen moghen brenghen eenighe vacatie, Reys ofte teer-koſten vande ghenighe die ſy ſullen mogen committeren, om de uijt-reedinge te vorde-ren, ende de vvaren daer toe noodich te koopen.

30. *De Bouck-houders ende Caſſiers ſullen geſalariſeert vverden, tot Laſte vande Bevvint-hebbers, uijt hare proviſie.*

31. *De Bevvint-hebberen ſullen ghene Schepen, vvaren ofte Goederen, haer in t'geheel ofte deel toekomende, aen deſe Compagnie moghen leueren, ofte ver-koopen: nochte vande ſelve Compagnie eenighe Koopmanſchappen ofte vvaeren koopē ofte doen koopen, directelijck ofte indirectelijck, nochte portie ofte gedielte daer inne hebben, op de verbeurte van een jaer harer proviſie, die contrarie de-ſen bevonden vverdt gedaen te hebben, ten profijte vanden Armen, ende van haer Bevvint-hebberſchap verlaten te vvorden.*

32. *De Bevvint hebberen ſullen ghehouden vveſen by affixie van billietten, te notificeren, ſoo dickvvils ſy eenighe waren ende Koopmanſchappen van nieus ſullen hebben ontfangen, ten eynde een yeder daer van tijdelijck kenniſſe mach hebben, aleer tot eindelijcke verkopinge ſall vvorden geprocedeert.*

33. *Ende ofte ghebeurde dat onder d' een of d' ander kamer jemandt vande Bevvint-hebbers in ſulcken ſtadt geraeckten, dat ſy niet en konde voldoen 't ge-ne hem, ſynder adminiſtratie aengaende, vertrouvvt vvare, ende daer door eenighe ſchade mochte komen, ſal vveſen tot laſte vande penninghen die alſul-cke Bevvint-hebberen hebben in Compagnie, de vvelcke oock voor haer admini-ſtratie ſpecialijcken zyn verbonden, 't vvelck oock plaet ſe ſal hebben ten reſpe-cte van alle participanten, die uyt ſake van koop van goederen, ofte anderſints debiteurs vande Compagnie ſouden mogen vveſen, ende ſal gerekent vvorden in allen ſchyne, of haer ingheleyde penningen teghens 't geen ſy de Compagnie ſchuldich zyn, van aenbeginne vvaer gecompenſeert, ende by reſcontre gedoo-det.*

34. *De Bevvint-hebbers vande reſpective kamers, ſullen reſponderen voor hare Caſſiers ende Bouck-houders.*

35. *Dat alle die VVaren van deſe Compagnie, die by den ghewichte verhandelt ſullen vvorden, verkocht ſullen vvorden op eenderley ghevvichte, te vveten op de ſvvaerte van 't gevvichte van Amſterdam, ende datmen alſulcke VVaren ſal moghen overſlaen binnen Scheeps-boort ofte inde Packhuyſen ſonder daer van eenighen accijs, Impoſt ofte vvaechgelt te betalen, mits dat deſelve verkocht zynde, niet anders ſullen moghen vvorden gheleuert dan ter vvaghe, ende mits betalende den Impoſt ende VVaeghgelt ſoo dickvvils als ſy vvorden ghe-alieneert ghelyck andere goederen, die vvaghe ſubject zynde.*

36. *Dat men de perſoonen ofte Goederen der Bevvint-hebbers niet en ſal mo-ghen arreſteren, beſetten ofte bekommeren, om van hen te hebben Reeckeninghe, van adminiſtrate vande Compagnie, noch oock om de betalinghe vande gagien, ofte loon vande gene die ſy in dienſte vande Compagnie gebruyct hebben: Maer de ghene die ſulcks yet op henluyden ſal willen pretenderen, ſullen gehouden zyn de ſelve te betrecken vor heur ordinaris Rechters.*

37. *Soo vvanneer eenighe Schepen vande reyſe ſullen vvederkeeren, ſullen de Generaels ofte Commandeurs over de-vloten, Schip ofte Schepen, gehouden zyn, binnen thien daghen naer haer aenkompſte, aen ons te kommē doen rapport vant ſucces van hare reyſe, ende daer van ſchriftelijck rapport over geven ende leve-ren, in dien de ſake ſulcks verdiſcht.*

Ende ofte ghebeurde (dat wy geenſints en verwachten) dat yemandt de 38.
heep-vaert, Negotie, handelinge ofte trafficque van deſe Compagnie, contra-
het algemeene recht, ofte oock jegens 't inhouden vande voorſz tractaten, ver-
nden ende Entre-courſſen in eenigher manieren wilde beſchadighen ofte hin-
rlijck weſen, ſullen hun daer teghens moghen defenderen, ende reguleren in
nformiteit vande Inſtructie by ons daer van te geven.

Hebben voorts belooft, ende beloven mits deſen, dat wy deſe Compagnie te- 39.
ens eenen jegelijck ſullen mainteneren ende defenderen inde vrye Zeevaert
de Trafficque, ende ten dien fijne de ſelve te hulpe kommen met een ſomme
n thien hondert duyſent guldens, te betaelen in vijff Jaren, daer van de erſte
vee hondert duyſent guldens ſullen worden gefurneert, ſoo haeſt den eerſten
rmyn by die Participanten ſal weſen opgebracht, welverſtaende dat wy mette
lft vande voorſz thien hondert duyſent guldens, ſullen genieten ende dragen
vinſte ende riſico, gelijck alle andere participanten in deſe Compagnie genieten
de dragen ſullen.

Ende ingevalle door een machtich ende geduyrich beleth inde voorſz Zee- 40.
aert ende trafficque, de ſaken inde limiten van deſe Compagnie wierden ghe-
acht tot een openbaer Oorlogh, ſo ſullen wy deſelve Compagnie, ſo veel 't Lants
legentheyt ſulx eenigſints ſoude toelaten tot hare aſſiſtentie gheven ſeſthien
hepen van Oorloge, het minſte groot hondert vijftich Laſten, met vier goede
el beſeilde Jachten, het minſte groot viertich Laſten, zynde behoorlyck ghemon-
ert ende voorſien van alles: oock van Metalen ende ander Geſchut, ende be-
orlijcke quantiteyt van Ammunitie, mitsgaders van dubbelt loopende ende
aende wandt, Zeylagie, Touwen, Anckers, ende andere toebehoorten ſulcks
e op alſulcke groote expeditie behooren verſien ende ghebruyckt te worden:
houdens dat die voorts ſullen worden ghemant, ghevictualieert, ende onder-
uden tot koſte vande Compagnie, ende dat de Compagnie ghehouden ſal zyn,
er by te vougen ghelijcke ſeſthien Schepen van Oorloghe, met vier Jachten,
ede gemonteert ende voorſien als voren, om ghelijckelijck tot defenſie vande
afficque, ende alle exploicten van Oorlogoge ende de Koopvaerdye-Schepen (die
ede ſulcks ſullen worden toe geruſt ende gemant als behoort) ſullen ſtaen on-
r een admirael, by ons daer over te ſtellen, naer voorgaende Advijs vande
oorſz Generale vergaderinge: Ende ſullen volgen onſe Commandementen, mits-
aders de Reſolutien vande Compagnie om des noot zynde, ghelijckelijck ten Oor-
ghe ghebruyckt te vvorden: ſulx nochtans dat de Koopvaerders buyten noodt,
are ladinghe niet en ſullen haſarderen.

Ende ingevalle ſoude moghen ghebeuren, dat de Landen in hare laſten mer- 41.
elijck ſouden moghen worden verlicht, ende dat deſe Compagnie in ſware La-
en van Oorloghe ſoude kommen te vervallen: Soo hebben wij belooft ende be-
ven mits deſen, de voorſz ſubſidie ſulcks te vermeerderen als den Staet vande
anden ſal moghen lijden, ende die ſaken vande Compagnie ſullen kommen te
erdyſſchen.

Hebben voorts geordonneet, dat ingevalle van Oorloge, alle Prinſen die 42.
p die Vyanden, ofte oock op die Zee-rovers binnen de voorſz Limiten, by de Com-
agnie, of by dengenen die den ſelven t' hare aſſiſtentie ſullen worden byghe-
oecht, ſoude moghen vverden verovert: Oock die goederen, die uyt krachte
an onſe Placcaten ſullen worden, aenghehaelt, nae aftreckinge van alle noote-
ijcke koſten, als oock vande ſchade die de Compagnie in 't verOueren van elcke
rinſe ſoude moghen hebben gheleden: mitsgaders de gherechticheijt van ſijn
Excell. als Admirael in conformite van onſe Reſolutie, dienthalven op den erſten
April ſeſthien-hondert ende tweeghenomen: ende het thiende paert vande Of-
ficiers, Boots-volck ende Soldaten, die de prinſen ghedaen ſullen hebben, ſullen

 blijven

blijven ter dispositie vande Bevvint-hebbers van de voorsz Compagnie: Mid dat daer van ghehouden sal vvorden reeckeninge apart, ende verscheiden va de reeckeninge vande Negotien ende Commercien, ende dat het provenu van selve Prinsen sal vvorden geemployeert tolle equippagie vande Schepen, en betalinge van het volck van Oorloghe, Fortificatien, Besettingen ende dierg lijcke sake van Oorloge ende defensie te water ende te Lande dependerende, so der dat men daer van sal doen eenige distributie, ten vvare dat het selfde pr venu soo groot vverde bevonden, datmen sonder swackinghe vande selve defe sie, ende nae dat die onkosten vande Oorloghe soude zyn betaelt, eenighe merck licke parthie souden moghen uyt-deelen, de vvelcke geschieden sal apart, en gescheyden vande distributien vande Commercien, ende sal de verdeylinge g daen vvorden, een thiende-deel voor de ghemeene saeke vande vereenigh Nederlanden, ende de reste onder de Participanten van dese Compagnie, elc ponts gelijcke, naer rate van syn ingeleydt Capitael.

43. *Behoudelick nochtans dat alle de prinsen ende goederen, uyt krachte van placcaten aengehaelt, inghebracht, ende te rechte ghesteldt sullen moeten wo den, ter Judicature vande Raden ter admiraliteit vande Quartieren daer inghebracht sullen zyn, om by de selve kennisse ghenomen, ende ghesententiee te worden op de deuchdelyckheit ofte ondeuchdelijckheit vande selve prinse Blijvende niet te min hangende den processe d'administratie vande ingebrach goederen by de Compagnie, ende dat onder behoorlycken Inventaris, ende b houdens de revisie vande ghenen die by sententie vande Admiraliteit gegr veert soude moghen syn, in conformiteit vande Instructie aen die vande Adm raliteit ghegeven: welverstaende, dat de Vendu-meesters ende andere Officie vande Admiraliteiten gheen recht sullen ghenieten ofte moghen pretendere vande prinsen die by dese Compagnie sullen vvorden ghebeneficieert, ende da in sy niet en syn geemployeert.*

44. *De Bevvint-hebbers van dese Compaignie sullen solemnelijck beloven, e de sweeren, dat sy hun in hare administratie wel ende getrouwelijck sullen dra ghen, goede ende deuchdelijcke reeckeninghe doen van haere handelinge: dat in alles sullen bevorderen 't meeste profijt vande Compagnie, ende derselver sch de beschutte soo veel moghelick sal zyn: dat sy den meesten vande Participante in 't opbrengen ende uyt deylinge vande Penningen, niet meer voordeel en sulle doen als den minsten: dat sy in 't innen ende ontfangen vande uytstaende schu den, den eenen niet meer als den anderen sullen verschonen. Dat sy voor hae eighen reeckeninge participeren, ende gheduyrende haer Bevvint-hebberscha sullen blyven participeren, alsulcke somme van penningen als by desen Octroy zyn gheordonneert, mitsgaders dat sy alle ende een yeder vande poincten end articulen in desen vermelt, voer soo veel haer aengaet, sullen nae-kommen end onderhouden, naer haer uytterste vermoghen.*

45. *Alle welcke Privilegien, vryheden ende Exemptien, mitsgaders de assisten tie hier vooren verhaelt, in alle hare voorsz poincten ende articulen, wy de voors Compagnie met goede kennisse van saken hebben gegunt, beloofte, ende thoegeseit Gunnen, verleenen ende toeseggen hen mits desen: Belovende hen Luyden de sel ve te doen, ende laten ghenieten rustelijck ende vredelijck: Ordonneren ock da de selve sullen worden onderhouden, ende gheachtervolgt by alle Overigheiden Officieren ende Ondersaten van dese Nederlanden, sonder daer tegens te doen directelick ofte indirectelick, soo weinich binnen als buyten deselve vereenigh de Nederlanden, op peyne van daer over als Beletters van 't gemeene welvaren derselver Landen, ende Overtredes van onse Ordinantie gestraft te worden aen Lyff ende goedt, Belovende daer en boven, dat wy de Compagnie, int inne houde van desen Octroye, sullen mainteneren ende staende holden, by alle tractaten van Payse, Alliancen ende Entre-coursen met die nae-ghebuyrre Princen, Rycken ende*

ende Landen, sonder yet ghedaen ofte ghehandelt te worden dat tot verminderinghe van desen soude moghen strecken Ontbieden daerom ende bevelen wel expresselijck alle Gouverneurs, Justicieren, Officieren Magistraten ende Inwoonders der voorss vereenighde Nederlanden dat sy de voorss Compagnie ende Bewinthebbers van dien, rustelyck ende vredelyck Laten gebruyc. en het volkommen effect van desen Octroye, Consent ende Privilegie: Cesserende alle Contradictien, ende empeschementen ter contrarien, ende op dat niemandt hier van ignorantie pretendere, soo hebben wy belast, dat het sommier inhouden van desen Octroye, by publicatie ofte affixie van Billetten sal worden ghenotificeert, daer ende soo het behooren sal vvant wy 't selve ten dienste van den Lande bevonden hebben te behooren.

Ghegheven onder onsen grooten Zeghel, paraphure, ende de Signature van onsen Griffier, in 's Graven hage, op den derden dach der Maaendt van Junio, in't Jaer sesthien-hondert een- en tvvintigh. Was gheparapheert J. Magnus ut. Onder stondt, ter Ordonnantie vande Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael. Onderteeckent, C. Aerssen. Hebbende een uythanghende Zeghel van rooden Wassche, aen een koorde van vvitte Zijde.

HEt voors Octroye is opten vier-en-tvvintichsten Martii, ende thienden Junii 1622. by de Ho. ende Mo: Heeren Staten General geamplieert, mette Soutvaert op VVestindien, ende met eenige andere poincten, ghelijck op den voorss thienden Junii daer van een placcaet is gemaneert, ende op ten derthienden Febr 1629. een acte van ampliatie aende Compagnie is gegeven, soo als dieselve hier nae volgen.

Extract uyt het Placcaet van den thienden Junij 1622.

DE Staten Generael der vereenighde Nederlanden, allen den ghenen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluit. Alsoo wy naer rype deliberatie van rade tot welstandt deser provincien, ende welvaren vande goede Ingesetenen van dien, hebben doen besluyten een Compagnie van Negotie, ende Trafficque, alhier in dese Nederlanden, op de VVest-Indien, Africa ende andere plaetsen in onsen voorgaende placcate neghendẽ Junii in den Jare 1621. ghedesigneert, met verboth, dat ghene ingeboornen ofte Ingesetenen deser Landen, binnen den tijdt van vier-en-twintich jaeren, naer den eersten Julii doen eerstkommende, en souden vermoghen te varen ofte negotierẽ binnen deselve Limiten, uyt gesondert alleen die by den Octroye aen de voorss Compagnie verleent zyn, toegelaten om zout te moghen varen op punto del Rey, op het reglement by ons daerop beraemt, ofte noch te maken: Ende dat wy die saeke naerder overgemarckt, voor der Landen dienst, ende tot vorderinghe vande voorss gheoctroyeerde Compagnie dienstich ende nodich gevonden hebben, de vorseite zoutvaert op punto del Rey, inde selve Compagnie mede te incorporeren, soo ist, dat wy, blivende ons voorgaende Placcaet van den neghenden Junii in syn geheel, mede geinterdiceert ende verboden, hebben Interdiceren ende verbieden by desen dat ghene Ingeboornẽ ofte Ingesetenen deser Landen, binnen den tydt vande voorss vier en tvvintich Jaren, uyt dese Nederlanden, nochte de voorss Ingebornen ofte Ingesetenen, oock uyt einighe andere Rycken ofte Landen directelijck ofte indirectelijck, en sullen vermogen te varen op de voors Zoutvaert van Punto del Rey, anders als uyt den Name ende van vvegen dese Compagnie, vvillende ende ordonnerende, dat alle andere Ingeboornen ende Ingesetenen, die ter Contrarie hen vervorderen sullen te doen, ofte bevonden sullen konnen vverden ghedaen te hebben, verbeuren sullen Schip ende goederen die datelijch angetast, ende ten behoude vande voornoemde Compagnie, verbeurt ghehouden sullen vverden: Ende indien sodanighe Schepen ende goederen souden mogen vverden daer naer verkocht, ofte in andere Landen ofte havenen gebracht, hebben vvy geordonneert ende ghestatueert, Ordonneren ende statueren by desen, dat dẽ Reeders ende Participanten van dien, in deese Landen

 vvonen-

woonende, ofte hier ghegoedt wesende, voor de waerde van dien sullen wesen convenibel, ende geexecuteert moghen werden. Aldus ghedaen ende ghearresteert ter vergaderinge vande Heeren Staten Generael in't Gravenhage, desen thienden Junii, in't jaer ons Heeren duysent ses-hondert twee ende twintich. Was gheparapheert N. van der Meer ut. Onder stondt, ter ordonnantie vande Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael. Gheteeckent C. Arssen.

Acte van Ampliatie van den derthienden Februaij 1623.

DE Staten Generael der vereenighde Nederlanden, allen denghenen die dese jegenwordige sullen sien ofte hooren lesen, saluyt. Doen te vveten: Dat wy op den 24. Martii, Anno 1622. voorleden, in onse vergaderinge gehoort hebbende, 't gene van wegen de Heeren Staten van Hollandt ende VVest-Vriesslandt, door seeckere extra-ordinaris Gedeputeerdē voorgedragen is, dat omme te beter te vorderen de VVestindische Compagnie, de Soutvaert op de puncto del Rey, gelegen binnen de limiten van't Octroy vande selve Compagnie, ende te voren daervan geexcipieert, in't voornoemde, Octroy noot saeckelijck diende ende mochte werden begrepen, ende alle andere soutvaerten buyten de limiten van't Octroy gelegen, vry ende daer buyten ghelaten, dat mede de Hooft participanten vande voorss Compagnie, moghen hebben de nominatie van tripel getal, daer uyt de bewint-hebbers verkooren sullen moeten werden: Mitsgaders oock dat de Steden, daer geen kameren en syn, inleggende uyt haere ghemeenten, op eenen Naem, hondert duysent gulden ofte meer, op nominacie als vooren, een Bewint-hebber op elcke hondert duysent gulden souden moghen stellen, in sulcke kamer daer sy goet vinden sullen heure penningen te brenghen. Versoeckende dat wy 't voorss Octroy vande voernoemde VVest-indische Compagnie mette voorss poincten willem amplieren op dat de Compagnie mochte werden gesloten, op 't welcke by ons dier tyt wel ende rypelijck gedelibereert wesende: VVy verklaert ende geconsenteert hebben, dat de voornoemde Soutvaert op de Puncto del Rey begrepen sal werden, ghelijck wij deselve deden begrypen in't voorss Octroy vande VVest-Indische Compagnie, op de ordre ende Interdictien daerinne begrepen. Ende op de tvvee andere poinctē mede verklaert, dat in krachte van't derthiende articule van't voernoemde Octroy dien van Hollandt ende VVest-Vriesslandt, ghelijck ock alle andere Provincien, vrystaet de nominatie van de Bewint-hebbers, in vougen als vooren te laten doen, ten meesten dienste ende vorderinge vande Compagnie, mitsgaders oock geaccordeert ende geconsenteert hebben, dat de steeden daer geen kamerē en zyn, inne-leggende uyt heure gemeenten hondert duysent gulden ofte meer, op behoorlijcke nominatie vande Hooft participanten, ende over elcke hondert duysent gulden, sullen moghen stellen een Bewint-hebber, in sulcken Camer daer sy goedt vinden sullen heure penningen te brengen. Van't welcke wij als nu versocht vvesende by de Bevvint-hebbers vande VVest-Indische Compagnie, behoerlijcke brieven te doen depescheren, geparapheert, gheteyckent ende gesegelt met onsen grooten Seghele naer behooren, hebben vvij in achtervolch van onse Resolutie, op den voornoemden vier-en-tvvintichsten Martii genomen, dese onse brieven van alle 't gundt voorss is doē depeschērē. Belovēde 't selve goedt, vast ende van vveerdē te houden ende doen houden, ende ordonnerende eenen jegelijcken hem hier naer te reguleren. Aldus ghedaen in onse vergaderinghe, onder onsen groten Segele, Paraphure end de Signature van onsen Griffier, in 's GravenHaghe, den 13. Februari 1623. vvas geparapheert I. Magnus ut opte plijcke stondt, ter ordonnantie vande Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael. Ghetekent C. Aerssen hebbende een wyt-hangenden Zeghel in roeden vvassche, aen een vvitte Zijde hoorde.

Accord

Accord tuſchen de Bevvint-hebbers ende hooft-participanten van de VVeſt-Indiſche Compaignie, met approbatie vande Ho: ende Mo: Heeren Staten Gheneràel ghemaackt.

DE Staten Generael der vereenighde Nederlanden, allen den ghenen die deſen jegenvvoordigen ſullen ghetoont vverden, Saluyt. Doen te vvieten: Alſoo op't vertoogh aen ons ghedaen, by eenighe Gedeputeerden vande Hooft participanten vande gheoctroyeerde VVeſt-Indiſche Compaignie ter Camere van Amſterdam, dat deſelve tot verſcheidene reyſen hen vervoeght hebben ghehadt, ſoo in't Collegie vande Bevvint-hebberen, als oock meermalen met hare Ghecommitteerden ghebeſoigneert, ten eynde in tydts goede ordre ende reglement ſoude mogen werden genomen ende geſtabilieert, tot contentement vande goede Participanten, op dat de ſaecken te beter ende met meerder vruchtz op't ſpodichſte in't werck geſtelt, ende dien-volghende in trein ghebrocht ſoude moghen werden, verſouckende onſe approbatie, 't zy by forme van ampliatie van't Octroy, ofte anderſintz by raminghe van ordre vande voorſ particuliere Camer tot Amſterdamme ofte ſoo wy te rade ſouden vinden, over eenighe poincten aen ons tot dien einde gepreſenteert, Ende wy alvoorens daerop te reſolveren goedt hebben gevonden Copyen daer van over te ſenden, aende reſpective cameren vande VVeſt-Indiſche Compaignie, om de ſelue rypelyck te examineren, mette Hooft-participanten communiceren ende hare Ghedeputeerden, mitsgaders eenighe gedeputeerden vande Hooft-participanten by ons te ſenden, volkomentlyck ghelaſt ende geauthoriſeert, om daer over, ende vvat noch voorts tot bevorderinge van ſoo een noodige ſaecke ſoude moghen dienen, in onderlinghe conferentie te komen ende ſoo doenelijck, finalijcken t' accorderen op onſe approbatie, ende dat die Gedeputeerden vande reſpective kameren, directeurs, ende Hooft-participanten in competenten getale daerop alhier zyn gekomen. ende volgens ten overſtaen, inductien ende tuſſchen-ſpreecken van onſe ghecommitteerden, nae verſcheidene ghehoudene conferentien, communicatien ende deliberatien: Eintelyck als Bewint-hebbers, directeurs ende hooft participanten, ſonder prejudicie vande Provincien ende reſpective ſteden, tot vorderinge vande VVeſt-Indiſche ſake, verdragen ende onderlinge geaccordeert hebben deſe nae-volgende Articulen.

Ten eerſten, dat gheene veranderinge, extentien, nochte interpretentie van het Octroy ofte dependentien van dien ſullen vverden verſocht by de Bevvint-hebberen, noch by de Hooft-participanten ofte yemandt anders dan na voorgaende convocatie, communicatien ende approbatie, van het meerendeel der Bevvint-hebberen ende Hooft-participanten, die inde vergaderinge ſullen preſent zyn.

Ten tvveeden, dat in alle vergaderingen daer Bevvint-hebberen ende Hooft-participantē t' ſamen, ofte daer de Hooft-participanten alleen, ende apart ſonder de Bevvint hebberen ſullen beſoigneren, alle nominatien, deputatien ende electien met eenen name t' effens ſullen geſchieden, met beſloten brieffkens den preſiderenden in handen te gheven, ofte op andere ſecrete manieren.

Ten derden, dat de Compaignie geene penningen op intereſſe oft depoſito ſal mogen lichten, dan met advys ende conſent van't meerendeel der Bewinthebberen end Hooftparticipanten, doch ſullen de reſpective Cameren in voorvallende noot, voor een reiſe alleen moghen lichten, elck een twintichſte deel van't

 inge-

ingeleyde Capitael in hare Camer, ſonder dat by deſelve Cameren meerder lic
tinge ſal werden gedaen, voor ende al eer d' eerſte gelichte penningen ſullen zy
affgeloſt.

Ten vierden dat alle reeckeningen by het vijfthiende articule van't Octr
gementioneert, ſullen gedaen werden nae ſtyle van negotie, aende Gecommitt
erde by de Hooft-participanten te nomineren, ende onder eede t' admitteren, bi
nen den tijdt in't voorſ XV. articule begrepen, vvelcke Gecommitteerde da
af alleene in't gros aende andere Hooft-participanten rapport ſullen doen. Do
ſullen deſelve Gecommitteerden by eede verbonden ſyn, niet't ondecken, mae
alles ſecreet te houden, dat de Bewint-hebberen ſecreet moeten houden: Sulle
mede het verboth by het 31. artickel van't Octroy, nopende't kopen ende't ver
kopen, den Bevvint-hebberen gedaen, onderworpen zyn, geduyrende den tij
van twee Jaeren.

Ten vijfden, dat deſelve Gecommitteerden ſullen hebben ende exerce
van wegen de Hooft-participanten, het recht den Agenten, artickel XVII. gege
ven ende vergunt ende voorts de boecken, factuyren ende andere documente
tot dien eynde tot harer beliefte te moghen na-ſien, ende de Coopmanſchappe
ende brieven die de Commerci aengaen, viſiteren.

Ten ſeſten, dat de eerſte twee vacerende plaetſen der Bewint-hebberen to
Amſtelredam, als mede de twe eerſte van Zeelant, ende d eerſte inde Camer van
de Maze, ſullen ſucceſſivelijck gheſuppleert ende vervult worden by die Hooft
participanten vande reſpective Cameren, abſoluyt by pluraliteit van ſtemmen
ſtaende onder den ſelven eedt, hebbende adminiſtratie als d' andere Bewin: heb
beren, ende ſullen gehouden zyn den hooft-participanten te communiceren t'gen
haer angaet, haer recht in deſelve vergaderinge van Bewint-hebberen te bewa
ren, naer gelegentheit van ſaeken, deſelve te convoceren, ende ſpecialijck aend
voorſ Hooft-participanten verbonden ende revocabel zyn, blivende ſucceſſive-
lijck de reſterende Bewint-hebberen vande reſpective Cameren eligibel volgen-
de het Octroy, ofte ſoo als inde reſpective Provincien albereits is gheordonneert,
ofte noch gheordonneert ſoude moghen werden: Ende dat by proviſie twee uyt
de Hooft-participanten van elcke reſpective Cameren van Amſterdam ende
Zeelandt ende eene uyt de Camer vande Maze ghecommitteert ſullen werden,
boven die inde voorige articulen vermelt zyn, om onder-tuſſchen 't voorſ recht
vande ſelve te bewaren, tot dat een ofte twee plaetſen ſullen vacant zyn.

Ten ſevenſten, ſoo wanneer de negenthiene ſullen komen te vergaderen,
ſullen de Hooft participanten vande Camer van Amſterdam, eene uyt de voorſ
twee Bewint-hebberen of proviſionele ghecommitteerden moghen eligeren, om
te weſen eene vande acht Bewint-hebberen inde ſelve vergaderinge, van we-
gens de Camer van Amſterdam te compareren, gelyck mede die Hooft-participan-
ten van Zeelandt uyt de voorſ twee Bewint-hebberen of proviſionele ghecom-
mitteerden by hun abſolutelijcken geſtelt, ſullen mogen kieſen eene, om te weſen
eene vande vier Bewint hebberen van wegens haer Camer inde vergaderinge
van neghenthiene te compareren. Ende ſullen daer beneffens de voorſ Hooft-
participanten, ſo vande Camer van Amſterdam als van Zeelandt, noch moghen
eligeren elcx eene uyt de beedichde gecommitteerde, artickel vier ende vijf ver-
melt, om de voorſ Gedeputeerden elcx inden ſynen t' aſſiſteren inde voorſ ver-
gaderinghe vande negenthiene, ſonder dat nochtans deſelve geaſſocieerden
ſtemme apart ſullen hebben: Ende ten eynde d' andere kameren mede kenniſſe
van ſaecken op te ſelve vergaderinge verhandelt moghen hebben, ſal die geaſ-
ſocieerde vande Camer van Amſterdam, den Hooft-participanten van t' noor-
der quartier, ende van Stadt ende Landen: Ende de geaſſocieerde vande Ca-

mer

mer van Zeelant, die vande Maze adviseren vant' gebesoigneerde inde voorss vergaderinge, voor soo vele t'selve communicabel sal zyn.

Ten achsten, dat naer desen niemandt tot Bewint-hebber sal mogen geeligeert werden, die in dienst vande Compaignie van Oost-Indien is: Sullen oock vader ende Soon, item Broeders van heelen ende halven bedden, gheen Bewinthebberen in eene Camer te gelycke moghen wesen: Ende sullen die Bewint hebberen gheen provisie ghenieten, ten zy dat sy ten dienste vande Compagnie behoorelijck vaceren.

Ten neghenden, also het nodich is om een yeder te voldoen, dat den tijdt om in dese Compagnie te teeckenen ende te herideren no geprolongeert wert tot contentement soo vande Ingesetene als Vytlandische, dat daerom voor d' Ingesetenen tot Ultima Augusti, ende voor d' Vytlandtsche tot ultima Octobris toekommende, beyde stylo novo incluis, de voorss intie koninge geprolongeert ende bekent gemaeckt worde door affixie van billetten, sonder dat naer dien dach yemandt anders sal moghen ingenomen ofte inghelaten worden, maer dat een yeder Camer gehouden sal zyn den eersten dach naer Ultimo Octobris syne Capitalen te sluyten, ende acht daghen daer naer Copyen aen malckanderen oversenden: welverstaende dat de aengevangene equipagie haren vootganck sal hebben tot dienste vande Compagnie, ende dat die ghene die hare penninghen voor andere hebben ghefurneert, ende noch sullen furneren, daer van interesse sullen ghenieten tot discretie vande Neghenthiene.

Ten thienden, Ende aengaende die Generaele reeckeninge, artijckel sesthien, ende het veranderen van het derdendeel der Bewint-hebberen artijckel veerthien in't octroy gementioneert, om eene goede ordre ende generalen voet in alle Cameren daer in te houden, is noodich gevonden, dat de selve generale reeckeninghe geschiede (ses jaren nae date van tgeven van't Octroy beginnende den eersten Julii 1621. Stylo novo,) naer koustume van Koopmanschap int openbaer, mede ten overstaen vande voorss Ghecommitteerde vande hooft-participanten vande respective Cameren, ende so voorts succesivelijck, elcke ses jaren te doen diergelijcke generale reeckeninge. Doch sal byde vergaderinge vande Neghenthiene, opt vervolch vande rekeningen naerder ordre beraemt werden, ten eynde d afgaende Bewint-hebberen, met gesuiverde rekeninge, ist doenlijck, mogen scheyden: Ende sal de veranderinge van't derdendeel der Bewinthebberen, eerst geschieden ses jaren na den eersten Julii 1623. ende soo voorts succesivelijck elcke tvvee jaren Conform het Octroy.

Ten elfften dat niemandt het Hooft-participants recht sal moghen ghenieten, dan die van den beginne heft ingelecht, oft andersints twee jaren opte Boecken bekent is, voor syn eygen reeckeninge in dese Compaignie te herideren, soo veel een Bevvint-hebber inde respective Cameren ghehouden is te doen, volghens den Octroy, behalven dat kinderen, ende alle andere erffgenamen, die op eenen de respective volle sommen voor hun eygen erven, datelijck nae de erffenisse gequalificeert sullen zyn.

Ende ten tvvalften, Indien eenige saken voorvallen daer uyt processen souden moghen verrysen, tot ondienste vande Compaignie, sullen de Bewinthebberen in alle manieren arbeiden, de selve in't minnelijck neer te leggen (soo doenelijck) indien niet, de sacken communiceren met de Hooft participanten, om met gemeen advijs daer in gedaen te worden, so als tot meesten dienst vande Compaignie bevonden sal vvorden te behooren.

*Soo ist, dat wij de voorsz articulen geexamineert ende overwogen hebbe
de, tot die eenigheit ende goede correspondentie tusschen de Bewint hebber
ende hooft-participanten, mitsgaders tot bevorderinge van de West-Indisc
Compagnie genegen wesende hebben met advijs van den Heere Prince van O
rangien goet gevonden deselve t' aggreren, ende t' approberen, aggreren end
mits desen, verstaende dat deselve by de Bewint-hebberen, Participanten an
de yder een, daer aen geleghen zynde, nevens d' articulen van t' Octroy punctu
lick sullen werden naegekomen ende achtervolght, gelijck of sy den Octroy wa
ren geinsereert, also wij bevinden 'tselve tot dienste vande West-Indische com
paignie also te behooren. Ghegeven onder onsen groten Seghel, Paraphore, end
de Signature van onsen Griffier, in 's Graven Haghe den 21, Junii 1623. was g
parapheert N. van Bouckhorst ut. Onderstondt, ter ordonnantie vande Hoogh
gemelte Heeren Staten Generael. Gheteeckent C. Aerssen. Hebbende een uy
hanghenden Seghel in rooden wassche aen een witte zyde koorde.*

Acte, waer by een yeder gheaccordeert werd syn in-geteyckent capitael te mogen vergroten met vijftich ten hondert.

*DE Staten Generael der vereenighde Nederlanden, allen de
ghenen, die desen sullen sien ofte hooren lesen Saluyt: Doen te weten
Alsoo die vande gheoctoyeerde West-Indische Compaignie, ons hebbe
te kennen gegeven, dat vermits die stercke Equipagien, die sy ter ze
moetē doen, soo om de Negotiē in verschiedene quartierē te drijven, als om te le
tē op haer defensie, ende namētlijck ock op die conservatie vande veroverde Ba
hia todos os Sanctos, ende om noch vorder occupatien te doen, verscheidene end
groote ende excessive kosten moeten aenwenden: Ende over sulx by de verga
deringhe vande Neghenthiene, was goet gevonden, om de ingeteyckende Capita
len, sonder lesie van yemandt ter vermeerderen, dat de gemeene Participante
ende een yeder van dien, souden vermoghen haer ingheteyckende capitalen, me
vijftich ten hondert ende daer onder te verhoogen, ofte het selve recht aen an
deren oock gheen Participanten zynde, in haeren name te cederen ende over t
laten: welverstaende dat de minder Participanten, ofte andere by haer eighe
recht, ofte cessie, haer in-gheteickende somme vergrootende tot het Capitae
't welck een Hooftparticipant (achtervolghens het Octroy) inde Compagnie ge
houden is te herederen, niet en soude vermogen te genieten het recht van hooft-
participant, voor aleer hij het selfde capitael (achtervolgens het elfde artijke
vande naerder ampliatie des Octroys) twee jaren successielick inde Compagnie
soude hebben geherideert: Dat mede de voornoemde in teijckeninge soude moe-
ten geschieden binnen twee eerstkomende maenden, naer dat dese resolutie by
ons gheapprobeert, ende daer van acte aende respective Cameren ghesouden sou-
den wesen, ende dat aengaende de betalinghe d' eerste paije ende het eerste derde
paert vande twee resterende derde-parten opghebracht souden werden in ghe-
reden gelde, ende de resterende payen, volghens de voet van 't Octroy, soo als d'
originele teyckeninge. Ons oversulx ootmoedelijck versoeckende, dat wij die
voorsz resolutie vande Neghenthiene mede wilde goet vinden ende approberen,
ende daer beneffens by publijcque acte, 't sy placcaet ofte andersints doen insinue-
ren alle de teyckenaers, soo noch inde betalinge van haer eerste paije in gebreke
syn, de selve paije aen handen vande Ontfangers der respective Cameren, sonder
langer dilay binnen viertijn dagen op te brengen, ofte by faute van dien, dat so-
danighe actien opentlijck tot laste vande Teyckenaers souden werden ver-
cocht, ende minder geldende, dat het kort aen hare ghereetste goederen by para-
te executie, sonder eenighe vorde formaliteiten soude werden verhaelt: Meer-
der geldende dat die overschietende penningen aendē Armen so binnē die limitē*

van

n het Octroy ghevondē werden) tot discretie van hen Bevvinthebberen soude
verden uyt gereyckt, sonder dat de gheexecuteerde aende selfde penningen
igh recht ofte actie sal competeren. Versoeckende mede, alsoo onder de manc-
erende Teyckenaers, gevonden mochten werden eenighe insolvente persoo-
n, ofte desolate boedels: dat wy om de schade van andere participanten voor te
nen de Bewint-hebberen wilden authoriseren, by aldien d' actien van soda-
ghe inde vrylinghe soo hooch niet en quamen, als de hooft-somme vande inge-
yckende penningen, ende den interesse van dien is monterende, deselve op
er boecken te royeren ende uyt te doen. Alle 't welcke over-gemerckt, ende
s genegen vindende tot bevorderinge vant welvaren vande voorsz Compa-
ie: Soo ist, dat wy de voorsz resolutie vande Negenthiene, op de verhoginghe
nde Capitalen genomen, ghelaudert ende geapprobeert hebben, lauderen en-
approberen by desen, consenterende ende toelatende dat de ghemeene Partici-
nten, ende een ieder van dien, sullen vermoghen hare ingeteyckende capitalen
t vijftich ten hondert ende daer onder te verhooghen, ofte het selfde recht aen
deren, oock geen Participanten zynde, in haeren name te cederen ende over
laten: VVelverstaende dat de minder Participanten, ofte andere by haer ey-
en recht ofte cessie, haer ingeteyckende somme vergrotende tot het capitael
velck een Hooft-participant, voor ende aleer by t' selfde capitael (achtervol-
ns het Octroy inde Compagnie) gehouden is te herideren, niet en sal vermoghē
ghenietē het recht van Hooft-participant, voor ende aleer by t' selfde Capitael
htervolghens het elfde artyckel vande naerder ampliatie, des Octroys, twee
en successavelick inde Compagnie sal hebben geherideert; dat mede de voor-
embde intiickeninghe gheschieden sal moetē binnen de tvvee eerst-komende
enden: naer dat van dese resolutie by die respective Cameren door affixie
n billetten notificatie sal vvesen gedaen: Ende dat aengaende de betalinge
n dese vergrotinghe, d' eerste paye ende t' eerste derde-part vande tvvee re-
rende derde parten op-ghebracht sullen vverden in geredengelde, ende de re-
rende payen, volgens den voet van het Octroy, soo als de originele teycke-
nghe. Authoriserende ende lastende mede de Bevvint-hebberen vande re-
ctive Camers, by publycque affixie ofte andersins, te doen insinueren alle de
ckenaers, soo noch inde betalinge van haer eerste paye in gebreke zyn, desel-
paye aen handen vande respective ontfangers, sonder langer di lay, binnen
n tijdt van viertyn dagen op te brengen, ende by faute van sodanighe beta-
gke, dat sy sonder eenich vytstel ofte aensien der persoonen sodanige actie,
laste vande Teykenaers opentlijch sullen verkoopen, ende minder geldende,
t kort aen hare gereetste goederen, by parat executie, sonder eenighe vorder
rmaliteiten verhalen: Meerder geldende, die overschietende penningen
n den Armen (soo binnen de limiten van het Octroy gevonden vvorden) tot
scretie vande Bevvint-hebberen uytreycken sonder dat de gheexecuteerde
nde selfde penninghen eenich recht ofte actie sal competeren. Ghelijck wy
ede de voorsz Bevvint-hebberen authoriseren, by aldien onder die mancqueren-
Teykenaers ghevonden mochten worden eenige insolvente persoonen, ofte de-
late boedels, ende dat derselver actien in veilinghe soo hooch niet en komen als
hooft somme van de ingheteyckende penningen, ende d' interesse van dien is
onterende, dat sy om die schade van andere Participantē voor te komē, de selfde
haeren boecken sullen moegen Royerē ende uyt-doen: Ordonnerende ende beve-
nde allen ende een iegelyck, diē dat eenichsins sal mogen aengaē, hun hier naer te
guleren. Versoechen mede allen Officierē ende Magistraten, hier inne de voorsz Bevvinthe-
ren de Handt te vvillen biedē, ende des versocht zynde, tot volvoeringe van diē op 't simpel
kenne geven der Bevvinthebberen, deselve te assisteren, vant vvy 't selve tot dienste vandde

Compa-

Compagnie hebben bevonden t' behooren, Ghegeven onder onſen grooten Zeghe Paraphure ende Signature van onſen Groffier, in 's Graven-hage, op den ſeſth enden Octobris, ſeſthienhondert vier-en-tvvintigh. VVas gheparapheert N colaes van der Brouckhorſtut. Onderſtondt, ter Ordonnantie vande Hoog ghemelte Heeren Staten Generael, ende onderteijckent. I. van Goch.

VVilhelmi VVſelingi, de præſcripto privilegio Judicium hoc eſt: ein Berick von der Suder-Comp. in Schvveden p. 52. 53.

IN der angefangenen Weſt-Indiſchen Compagnie findet man Leute die 3 und 40. tauſend Thaler eingezeichnet. Und ob wohl ſothane Compagn meines erachtens übel angefangen/ auff böſen fundament beruhet/ und Anſehung ihres geringen Capitals gar zu ſchwere Kriege auff ſich nimbt/ deßw gen auch mehr Schaden oder Frommen bringen möchte/ ſo iſt doch von den He ren Staaten General der vereinigten Provintzen ſelbiges Werck ſo hochwic tich geachtet/ daß ſie als ihr Stillſtand noch wehrete und darin noch länger zuble ben verhoffeten/ ein Privilegium ertheilet haben/ das dem Lande wohl über ſe Tonnen Goldes koſten wird/ und werden doch davon ſehr wenige Nutzen faller ohne daß die Nahrung dardurch in etwas verbeſſert werden möchte.

Klaer Bericht der Neederlandiſchen Koopluyde tot Ambſterdam.

Hoe ende op vvat vvijſe groote diſordre end Confuſie inde negotie ſal geprevenieert ende deſelve merkelijc vverden gebeneficieert, tot groot voordel van den Staet van 't Land, ende de goede gemeente van dien Neederlanden.

TIs buyten alle queſtie ende niet vvaerdich te bevvyſe dat de meeſte vvelvaert deſer Landen inde Coophandel of tra que beſtaet; gelijck het mede niet en kan tegen geſproken wor den dat den Ooſterſen Handel die deſe Landen hebben een vand Principaelſte raeken vande voorſ algemene negotiatie of traficq is, ende is 't ſelve ſo notoir, dat ick onnodich achte, 't ſelve in brede te deduceren.

Nu alle de geene de welcke met een rypoordeel den Staet ende gelegenhei van onſen teegenwoordigen Ooſterſen handel wel overleijt moet, ende ſal be kennen dat 't ſelve nergens na ſo profijtabel voor de Ingeſetene deſer Landē is, al ſy wel voor deeſen is geweeſt, behalven dat te bewesen ſtaet dat die van tijdt to tijdt noch ſlechter ſal worden, ende ons 't eene mael ontvallē by aldien tijdtlije daer inne niet enwoort verſien, by alſulcke middelen als hier aenghewesen wo den, want dat dien Handel ſoo goet niet en is als voor deſen dat kan men daer uy Vatten, dat wy nu wel, twee mael meer kooplieden op Ooſtē hebben als voorde ſen, ende dat deſelve ſeer onordentlijck of paſſieux om winſt te doen, haere pen ninghen derwarts ſenden, waer uyt dan ontſtaet, dat wij ſelve de Graenen ende andere Ooſterſche waren tegen malkanderen ginder op Jagen 't Landt hier ont bloten, van een dorde part meer penninghen alſt behoort, ende dat de gemeen te hier te lande altijdt diere Granen ende andere waren moet gebruycken, het welcke dan twe pointen ſijn van ſeer groote Conſideratie.

Ende om t' ſelve noch levendigher aen te vvijſen, ſal ick dat met een exempel vertoo nen, VVanneer vvy deſe ſteygeringe in Ooſten alleen in Granen na laten, ſoo ſoumen een laſt Rogge tot Dantzick ende Koningsbergen ten minſten Vyf ende tvvintigh guldens beter koo pen als teghenvvoordich, ja ſom vvijlen vvel vijftigh gulden, het vvelcke dan bedraegt op veertich duyſent Laſten, Hoevvel datter jaeren ſyn gevveeſt, datter Seventigh duyſent Laſtē ſyn gekomē tienhondert ende tvvintch duyſent guldē, tegē vijff en tvvintich guldē jeder Laſt minder gerekent, die deur onſe eygē fautemeer aen Comptant alle Iaeren hier uyt het Lant al 'en voor t Graen nae Ooſten geſonden vvorden. *Hier*

*Hier by nu noch half soo veel ghestelt int' regard vande andere vvaeren,
oo blyckt dat vvij jaerlijx vijfthien tonnen gouts onnuttelijck aen Contanten
benderen ende andere vremde natien inde beurs Jagen: dat alle thien Jaren
hundert vijftich tonnen gouts bedraegt, of soomen tegen Vijftich gulden jeder
Last minder neemt, vvel driehondert tonnen gouts.*

*Dat desen Handel van tijdt tot tijdt noch slechter sal vvorden blyckt daer
yt dat syne Majesteyt van Svveden gelyck alle de vverelt bekent is een niuu en
olltot Dantzick ende Conningesbergen heeft geleyt, mitsgaders dat des Stadts
ude Tol tot Dantzick mede vergroot is het welc et' samen vvel tien of twaelf
ercento bedraegt, ofte nade beste gessinge vvel veertien gulden op elcke Last
ogge: dat dan nade booven geschreven Calculatie Jaerlycx sal bedragen alleen
o de Granen vijfhondert ende sestigh duysent gulden, ende op de andere waren
n eehondert vijf en tachtich duysent gulden, ende t' samen Achthondert vijf-
n veertich gulden belopende alle tien Jaeren vijf en tachtich en eenhalf Ton-
en gouts, die nu voortaen booven de voorgaende honderrt en vijftigh of drie-
ondert Tonnen gouts alle tien Jaren uyt dese Landen in Contante penningen
eer sullen getrocken of versonden vvorden.*

*Hieruyt is nu lichtlijck te vatten, de vvyle de gemeente hier te lande so
iere granen uyt Oosten krygt, dat de Heeren Staten het gemael so seer niet en
oeten besvvaeren, als sy anders vvel souden konnen doen, Sovvanneer dat
en uyt Oosten goede koop Granen bracht, als mede dat men die van vvegen
aer dierte na d' een ende ander plaetse niet vvederom kan versenden het vvel-
ke anders sonder tvvyfel soude konnen geschieden, ende alsoo den Handel deser
anden vergroot vvorden als die goede Koop vvare, vvaer deur oock de Con-
yen, ettelycke hondert duysent guldens meer in te koomen soude hebben.*

*Synde dese diere koop Graenen oock de Principaelste Oorsake, dat het ge-
el van de Armen, deur 't geheele Lant dagelijcx so seer vermeerdert, ende dat
eele Handvvercken hier te Lande niet en kunnen ghemaekt vvorden, om de
erte vande lijftocht het vvelcke tvvee saken syn van seer groote Consideratie.*

*Dat het te wesen staet, dat vvy metter tyt den heelen Oostersen Handel
yt sullen raeken, vvort aldus aengevvesen; t' is buyten allen twyfel dat die
an Oosten int' Genrael, ende de Hanse Steden in't by sonder; onse vvelfaert of
asijck dapper benyden. Ende dat se eyntlijck sullen resolveren haere Vrach-
n met haer eygen Schepen te versenden, daer die soude mogen getrocken vvor-
n, gelyck sy vvel eer gedaen hebben, ende vvanneer sy dit resolveren vvillen,
en sie jck geenen middel hoe vvy het sullen beletten, als t' middel in tegaen
t by my tensyne als hier boven int' hooft van deesen is gheseit. VVy sien dat
sijne Majesteyt van Svveden, so veele de Svveetse vvaren op vruchten
ngaet alsulcken voet alreede in Svveeden is geraemt, die eerst dages in prat-
que sal gestelt vvorden.*

*Laet ons nu eens sien de Schadelickheit, van deese resolutie int' regart van
se Landen ende der selve Onderdanen.*

*Voor eerst als de Hanse Steeden, ons de Oostersche VVaren, selfs brengen
et haere Scheepen soo sullen ons de booven gescreven veertich duysent Lasten
ranen, dan noch meer kosten vijftien gulden per last niet minder sullen sy voor
are frach recknen seshondert duysent gulden ende op de ander vvaeren vvel
ym ock soo veele dat dan jaerlycx sal syn twaelf tonnen gouts booven t' geene
er van geseit is, ende Consequentelyck sal uyt alsulcke resolutie volgen, dat
eest alle de Oostersche handelaers uyt deese Landen naer de Hanse Steden
llen vertrecken omme uyt den Handel niet geschopt te vverden; vvaer by
n onse Staet so veele sal verswacken, ende de scheepmaeckerie sal in dese Lan-*

den

den daer door dan oock een grooten krack krygen gliick mede de Fransche, Spaensche ende Italiansche Handelingen glyck men dat soo maeckt kan aen wiisen als de sonne op den heldern dach.

Nu hoe schaeldeliick dit voort Landt soude syn salmen wel konnen afmeten, dat de Hanse-Steden de resolutie nimmermeer sullen nemen, maer ter gelooven datse d'een of d' ander Jaer dat sullen doen, eens deels in't regart van haeren haet teghen ons: als dat wy onder ons alsulcke Luyden hebben, die om haer particulier profijts wille haer sulcx wel selfs in 'thooft sullen hangen ende de Handt daermeede aenhouden.

Hier by dient mede verhaelt hoe dat wy jaerlicx uyt het Rijck van Dennemarcken Viif tot sesduysent Lasten Gaest haelen, die wy door onse onordentliick opjaginge aldaer weldertich gulden elcke Last steygeren, het welcke dan niet alleen bedraecht op sesduysent Lastē hondert achtich duysent guldens Jaerlicx of alle Jaeren achtien tonnen gouts, maer sulx is meede de Oorsaeke, dat de gemeente hier te Lande doorgaens, sos lechte bieren moeten drincken, het welcke voor de Soldaten en arme Luyden seer qualick kont.

Om dat dese Landen van alle de booven genoemde Schwarrigheden te ontlasten ende te bevriiden mitsgaders de Negotie deser Landen, ende de welvaert van de particuliere Ingesetenen van dien te vergrooten so ist gans noodich dat men de Oostersche Handel voor een gedeelte, nae ende in Moscoviē transporteert ende aldaer stabilieert het welcke seer bequaemlick kan gedaen worden, want uyt Moscovien kan men meest alle de waeren haelen die men uyt Polen brengt: Ja de Moscovische Granen syn veel bequamer om in ende wederom uyt het Lant te brengen als de Oostersche, dat een saeck is van groote Consideratie.

Ende genomen dat men voor eerst de saeke maer daer naer dirrigert dat men Jaerlicx daer uyt het Lant alleen twintigh duysent Lasten Granen treckt, soo sal dat seckerlyck dienen tot 't geene hier booven is geseit, want voor deese twintigh duysent Lasten granen sullen hier uyt het Lant niet booven de tien tonnen gouts Capital naer Moscovien gesonden werden, waerby dan wel twintich tonnen gouts sal verspaeret worden, so ten aensien dat deselve eerst in coopt in Oostlant meer sullen kosten als de Dansicksche Schweetsche ende Densche Tollen, die wy moeten betaelen, het welcke dan alleen op deese twintich duysent Lasten Jaerlicx alle tien Jaeren sal beloopen twehondert tonnen gouts die men sal versparen ja moglyck wel eens so veel.

Ende wanneer dat wy dese Saecke so veere hebben geprepareert, dat men Jaerlicx so veel duysent Lasten Granen uyt Moscovien krycht, soo sullen de Oostensche Coopluyden sooonordentlyck op Oosten niet meer Handelen of de Granen aldaer tegen malck andern opjagen, maer ter Contrarie sy sullen alle glyck lick daermeede, gelyck als aen een generalen bant geleydt worden, omme de andere tweehondert Lasten Graenen daer niet te laeten koopen als tot een redelycke prys, in't regart dat haer bekent sal syn, tot wat prys dat die van Moscovien haere Graene konnen gheven waer uyt dan Consequentelyck ontstaen sal dat tot Seventich, of tachtich gulden aldaer de andere twintich duysent Lasten sullen in koopen, beloopende dat daer vooren tot Dantzigh ende Coninxbergen minder betaelt sal worden als anders ten minsten seshondert duysent guldens alle Jaeren: siende in tienjaerene sestich tonnen gouts, bedraegende deese twee partie alle tien Jaeren die wi door dit middel sullen versparen twee hondert sestich tonnen gouts ofte weleens so veele,

Hier enbooven soo moet de Scheepvaert, ende de Scheepmaeckerey deeser Landen, door de middel oock vergrooten wante om de twintich duysent Lasten

Grae

enen uyt Moscovien te haelen soo sullen daer toe van doen syn hondert sesthi- Scheepen: Yeder van hondert tvvintich Lasten groot, ende ter Contrarie soo n die van Danzick en Coningsbergen blyft haelen, sullen daer maer drie of r en dertich alsulcke Scheepen toe van doen syn. Hier en booven sullen veele uwe Handevverckenhier te Lande gebracht konnen vverden, als de ge- ente goede koop Granen heeft ende alle d' ander Ambachter die alrede gepra- ceert worden sullen extraordonaris door den goeden koop Granen gesteyft en ugmenteert vvorden behalven dat den Handel vande Granen op andere nden hier te Lande oock grootelycx mede sal vergrooten die ons nu door de rte op veele plaetsen ende in sonderheit op Portugal 't een mael is ontvallen r men wel met twee of driehondert Schepen op een Jaer is gewees.

De Hanse Steden sullen oock soo haest als syn sien dat wij Granen ende an- e grove vvaeren uyt Moscovien bekoomen nimmermeer durven resolveren me haere vvaeren selfs te transporteren, ende dat uyt vreese dat men haer r te lande in sulcken Cas dan vvel 't Landt soude verbieden ende met haere aeren laeten sitten.

Noch staet hierinne te Considereren dat men door deesen middel 't huys n Oostenryck oock dapper soude Contramineren, in't regart dat Polens prospe- eyt soude koomente cesteren, ende de Moscovische macht toe teneemen, die een ot vyant van dat huys is het vvelcke mede niet vveinich en behoort gheacht orden.

Nu hoe ende op wat wyse dat men deesen handel voor soo veele, nae of in oscovien sal ende behoort te Transporteeren, dient hiermeede in korte ange- vesen 't selven kan myns achtens anders met geen Fondament gedaen worden n door 't middel van een Compagnie, ende dat om deese Oorsaecken.

Ten Eersten om dat dit vverck met den Grootvorst selfs ende niet met de rticuliere in Moscovien moet begonnen vvorden, int regart dat die met au- oriteyt daer toe ordre kan stellen, ende oock Stellen het vvelcke dande Groot- orst niet en sal doen oft hy sal willen weeten, wy hem alsulcke quantiteit gra- n steeckerlyck en Jaerlycx sal afnemen.

Ten tweeden om dit werck te haesten, ende hoe eer hoe beeter int vverck stellen synde den noot daer toe seer groot als genoechsam uyt het gene voorss is angevat vvorden, behalven dat wy in so een dieren tyt blyven dat den rmen seer Smert-Synde ter Contrarie daer aen niet eens te twyfelen of den andel sal anders Lancksaem dervvaerts ghetransporteert worden, so men at op de particuliere laet aen koomen.

Ten derden is sulcx nodich, omme door dat middel alle steygeringh inde ranen aldaer te Lande te prevenieeren, vvant anders soo staet te duchten dat e particuliere handelaers de granē aldaer d' en tegē ander van tyt tot tijt sul- en op Jagē, ghelyck men dat overal door de geheele VVerelt soo heeft gesien, waer loor dan soo veel tonnen gouts Jaerlijcx onnodich tot het Lant sal konnen ghe- voert te vvorden: gelyck het. Exempel van Oostlant ons leert.

Ten Vierden om dat syne groot Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Mosco- vien op die voet oock liever den Handel in syn lant wil ghestabileert hebben, dat om verscheyden redenen die men daer toe soude konnen by brengen.

Ten Vijfden omme daer door te prevenieren dat niemant van ons dien han- del naemaels sal konnen ont setten, het vvelcke anders te bevveesen staet dat gheschieden sal met diergelijcke oft sulcke Contracten, met den Grootvorst te- maeken of groote quantiteit granen te vooren te doen op koopen oft andere stre- ken hier onnodich te verhaelen, behalven datter alreede blyckelyck is, dat den Coninck van Svveeden daer nae arbeyt om alle de Moscovische Granen door de nieuwe ofte syne Landen eerst in de Oostersche te brengen, ongetwyffelt daer-

hhh omme

*omme, om deselve met eenen grooten Toll te beswaeren, of in tijts edde wylen d
alle selfs onder hem te slaen ende ten diersten aen ons te verkoopen.*

*Ten Sesten is deesen Handel noodich door een Compagnie gedreeven t
vvorden om dat den Staet van ons Landt vereyscht dat dien Handel nootsa
ckelijck by der hant dient genoomen te vvorden, selfs al vvaert dat de Cooplie
den soveel vvinst niet en konden doen op de granen oft by dien, handel als op d
granen van Oosten oft met een ander Negotie, ende dat int regart dat dae
door alle tien Jaeren over de tweehondert ende Vijftich tonnen gouts te minde
aen Comptanten uyt het Lant sullen gaen, het vvelck een stück is daer den Coop
man niet openlet, noch en behoeft te letten, maer den Staet vant' Lant oft d
hooge overicheyt is sulcx haer Officie, van vvelcke nootsaeckelijckheyt men d
niet en kan verseeckert syn, als door een Compagnia, d' welcke dan tot dien ei
de hier te Lande metten eersten dient opgerecht te worden.*

*Ten Sevenden dient genoteert dat den Handel van Moschovien opt stu
vant' Graen op den voet als voorseyt is met den Moschovieter gedreven, moe
vvorden, vvant so sal vvech genoomen worden; dat andere Nabuerige Prin
cen niet en sullen konnen prevenieren door haere. Ondersaeten synde ander
daer en niet te twijffelen by al dien dat deese ordre niet beraemt en vvort, d
door favorable brieven of gesanten de Koninck van Sweeden of Dennemarcke
te wegen sal gebracht worden by den Grootvorst dat dien Handel haer te gev
onder een Compagnie daer te Lande ende op haer naem sal gedreven vverde, e
also sullen vvij uyt dien Handel geschupt ende naer heur appetijdt ende belie
ven ghetracteeret vvorde, vvaer van dat men nun tvvee Jaeren de proef hef
ghehatt, vvant syn Majesteyt van Svveeden heeft int Jaer acht en tvvintich
brieven ende oock een Ambassadeur ghesonden aen den Grootvorst om te hebben
drie of vier duysent Lasten Granen voor syn Staet, soo hie voor gaf doch heef
daer mede eenighe van syne Ondersaten gebenificeert: welcke Granen onse ey
gen Borgers van die Luyden hebden gekocht, ende uyt Moscovien ghehaelt ende
hebben op elck Last Rogge Tachtich gulden Proffijt aen de Ondersaten van Swee-
den moeten geven: so men nun deesen Granen Handel door de Svveedische On
dersaten ons laet ont trecken, so en sullen vvij daer deur niet alleen in de diert
van Granen blijven steeken, maer wij sullen onnodigh ende te vergeefs alle Jae
ren over de tvvintich duysent Lasten Granen aen die van Svveeden ten min
sten tien tonnen gouts in de Beurs jaegen, dat dan alle Jaeren tien tonnen gouts
maeckt.*

*Ten achtsten, indien dat deesen handel niet deur 't middel van een Com-
pagnie wort gedreeven soo heeft men het een of het ander Jaer oock te vreesen,
dat deur den grooten treck of onordentlijke opsteygeringh al daer in de Granen
dat nootsaekelijck deur onse eygen kooplieden sal te weghe gebracht vvorden
dat vvel een resolutie by de Grootvorst sal genoomen vvorden, om geen granen
altoos meer uyt syn lant te laeten volgen, ende dat in't regard, dat deur alsulcken
grooten treck of onordentlijcke opsteygeringh aldaer in de Granen, de ghemeen-
te aldaer of self in groot gebreck soude vervallen ofte ten minsten in een groote
dierte.*

*Ten negensten, ja al vvaer der maer dit alleen soo is dat reeden genoogh om
niet anders als deur een Compagnie deesen Handel te dirigeren, te weten, so
haest als de Moschovische Kooplieden sien dat de particuliere van dese Landen
consent sullen hebben om Granen uyt het lant te voeren, soo sullen sy (als synde
een gierighe Natie) eenighe duysent Lasten, daer selfs in koopen t'eegens de kom
ste van onse Scheepen ende die dan aen onse Cooplieden, soo dier wederom verko-
pen als sy willen int regard dat onsse Scheepen niet ledigh vveederom t' huys*

sullen

llen moegen komen vvaer door vvij dan vvel tien Tonnen gouts voor de Gra-
n Jaerlicx meer sullen moeten geven als anders, dat dan deur deese Compag-
e belet sal worden.

Ten tienden, ende ten Laetsten staet te vreesen de wijle tusschen syn Maye-
eyt van Poolen en, van Schweeden maer een treves is ghemaeckt voor ses jae-
n daer van alrede een Jaer bekans is geexpiereert dat die van Poolen ende
antzigk in tijts, te weten, een Jaer of twee te voor eer dien treves koomt 't
pireren resolveren sullen geen Granen meer altoos te laeten volghen, om daer
eur syn Mayesteyt van Schweeden Schade te doen, tegen deese Landen hatigh
maecken, ende dien volgens in tijts ofte nae dat de nieuwe Oorloge weeder-
n sal aen gevanghen syn, na haren vville te disponeeren, en in gevalle soo
lcx by Polen ende Dantzigh niet en wort ghepractiseert, soo is daer niet eens
e twijfelen op Svveeden sal alsdan in plaets van Vijf ofte seistenhondert, wel
wintich of Vijf en tvvintigh ten hondert van Toll nemen, wat Swaericheit
it dan voor onsen Staet sal Causeeren, t' sy wat datter geresolveert vvort en is
et geen penne te beschryven, vvelcke Schvvaricheden deur deese Compagnien
o Moscovien in tijts sal voorgekoomen wesen ofte werden.

Niet dat ick wil seggen, dat men soo een Compagnie daer van sal op rechten
ls daer is een Oost of VVestindische: neen, maer ick meen alleen dat men eeni-
he persoonen voor eenen kleynen tijt van vijf of ses jaeren Octroyeert om al-
een op deese Landen in Granen uyt Moschovien te handelen, ende dat se na dat
e Granen hier te lande sullen aenghekoomen syn.

Onder de participanten die sullen distribueren ende elck syn goet laeten
olgen, omme daer mede te doen so elck sal goet vinden, en sal deur dat middel
lle Steygeringhe ende Collusie in de Granen worden weggenoomen, mits dat een
eder na syn believen syn eygen goet sal beneficieren ende dat men alle vijf of
s jaeren yeder een sal vreyheit geven daer in te koomen: en is de meyninghe
at men met billetten deur alle de Provintien een yeder sall waerschouwen van
e maecken van deese Compagnie op dat een yeder soot hem believt daer inne
nach herideren, welcke ordre men oock nat expireren vant eerste Octroy (om
le tvveede Compagnie of tvveede in koop op te rechten) vvederom sal hou-
len.

Om noch een exempel te wijsen tot deesen propooste dienende, sal ick seg-
en dat de Oostersche Princen ende Steden onsen vvelvaert in der daet beney-
len, ende bevvijsen het selve met hare harde Handelingh teghens ons gheduy-
ende de Laeste Oorloch aldaer, die omtrent drie Jaeren heeft ghedeurt, ende
voornementlijck de Konings van Svveeden: te vveten in dien tijt als die van
Dantzigk ende Koningsbergen resolveerden ghen Granen meer uyt te laeten.
VVat is deur syn Mayesteyt gedaen, hy deet alle den Rogge in Lijfflant ende daer
by tegebieden hadde op koope ende dat voor vijf endartich Rijxdalers t' Last, te
vveten niet voor hem selven maer om syn provijt daer mede te doen. Gelijck
ock gebleecken is: vvant de Marschalck Valckenberch denselven Rogghe voor
vijf en seventich Rijcxdalers te Last aen onse Borgers vvederom heeft ver-
kocht: ende is alsoo onse ghemeente met veertich Rijcxdalers t' Last besvvaert.
Even also hebben die van Dantzigk sich gedraegen. VVant in die tyt als vvij
hier groot gebreck hadden van Salpeter, so hebben de Staten Generael ende
de Heer Prins van Orange erenstlijcke brieven daeromme geschreven dat se
voor onse Staet souden laeten volgen, die aldaer tvvee of drie hondert duysent
ponden gekocht, ende van onse natie voor tvvee Jaeren betaelt vvaren. Men

pre-

presenteerde, oock Cautie te stellen dat se voor onsen Staet souden syn. Maer heeft alles niet mogen helpen.

VVaer op gevolcht is, dat op die tijt als onsen Staet op het hoogste aen dese Salpeter gelegen vvas. Een goede partye uyt Oost Indien is gekoomen: doch sonder dat wij haddē perickel geloopen by aldien de Vyant iets groots doen hadde geattenteert. Even also ist gelegen dat wy onse Staet deur de Negotie vast moeten maecken met de Grootvorst van Moschovien, ende insonderheit op stuck vande Granen, die wy niet en konnen missen, om eens deels daer deur te ontgaen de Swaericheyt, ende groote dierentijt, die men siet dat ons (Godt betert) dagelijcx toe komen, ende die na alle aparentie noch grooter ende grooter sal worden.

Ende sal deese Compagnie in effecte niet anders syn als eene bequame ordre om uyt eenen mont de Granen in Moschovien in te koopen. VVelcke ordre te wenschen wer dat in Oosten mede van aen t' begin ofte over veel Jaeren gehouden was gevveest oft noch gehouden vviert. VVant dat Soude de Onderdanen van deese Landen meer als vijf duysent tonnen gouts vvaert gevveest hebben, die sy nu Vreemde Natien in de Beurs gejacht hebben: gelyck het selve (des noodich synde) so klaer kan aen gevvesen worden als de Son op den helderen middach.

Aldus geadviseert geremonstreert tot dienste van deese Landen ende de goede gemeente van dien op den twintichsten Junii Anno 1630.

Der

WIr Bürgermeister und Räthe der vereinigten teutschen Hansee-Städte/entbietē den Ehrsamen unsern lieben getreuen/ Bürgern/ Einwohnern / Schiffsredern und Schiffern unsern Gruß / und fügen euch hiemit zuwissen/ was Gestalt Wir/zu Beförderung der freyen Seefarth/ uud Auffnehmen der Kauffmanschafft / zu verschiedenen mahlen mit fremden Königen und Potentaten/und insonders mit der Königl. Majest. in Hispanien jüngsthin Handlung gepflogen haben / und darauff zwischen denen zu Münster anwesenden Königl. Herrn Plenipotentiatien und unsern Abgeordneten am $\frac{1}{11}$ 7bris im 1647. Jahr dahin vermittelt/daß die uhralte Hänsische Privilegien und Freyheiten nicht allein erneuret und confirmiret/sondern auch zu unserer und der Hispanischen Kauffleute gemeinen Besten gemehret und erweitert / auch solches von höchstgedachter Königl. Majest. am 26. Januarii des 1648. Jahrs/auff gepflogene Consultation mit dem Rath vom Staat in Madrid allermassen bekräfftiget und ratificirt worden. Weiln aber nach Schliessung und Consummation obgemelten unsers Hänsischen Tractats einige Wiederwertigkeitn und Zwiespalt über die verbotene Wahren oder Contrabando in Hispanien sich ereugnet/und zwar insonderheit mit den Unterthanen der vereinigten Niederlanden wegen des rechten Verstandes und Außdeutung des zwischen Ihrer Königl. Maj. und den Herrn General Staaten am 4. Februarii des 1648. Jahrs getroffenen Tractats/die Schiffart und Wahren Contrabando belangend: So haben höchstged. Ihre Königl. Majest. und die Herrn General Staaten eine hohe Nothdurfft zu seyn erachtet/umb allen Zwiespalt und Wiederwertigkeit / und dahero entstehenden Klagen beyderseits die Ursach und Ursprung gäntzlich zubenehmen / und künfftig vorzukommen/über gemelten Tractat eine beständige und richtige Erklärung zuverfassen lassen/ welche dann nachgehends zwischen den Königl. Hispanischen Herrn Abgesandten und den Herrn General Staaten nach Inhalt des Copeylichen Abdrucks so hiebey zuersehen/am $\frac{7}{17}$. Decembris jüngstverflossenen 1650. Jahrs gemacht und geschlossen/auch demnach von Ihrer Königl. Majst. gleichmässig auff gepflogene Consultation mit dem Rath von Staat in Madrid am $\frac{12}{22}$. April dieses 1651. Jahr ratificirt und bestätiget / wie nichts weniger selbes Tractat nachgehends austrücklich auff die Hansee-Städte extendiret und erstrecket worden. Und demnach in unserm zu Münster geschlossenem Hänsischen Tractat nicht eben in specie den jenigen zufallen/ so sich nach der Zeit begeben / hat mögen vorgesehen werden / und dahero dessen Generalität leichtlich zu Wiederwertigkeiten und Mißverstand künfftig Anlaß könte geben. Als haben Wir zu Verhütung dessen mit gemeinen zeitigen Rath vor gut angesehen / daß unsere Bürger / Einwohner / Schiffsreder/ und Schiffer wegen der General Parität und Vergleichung / welche Wir / so viel die Kauffmanschafft und Schiffart nach den Hispanischen Königreichen und Landen/auch deren Freyheit und Versicherung belanget/Krafft unsers Hansischen Tractats/auch des Holländischen Friedens mit den Herrn General Staaten/und unsere Hänsische Bürger und Einwohner/ mit den vereinigten Niederländischen Unterthanen/allerdings haben und geniessen. Sich nach obgemelter jüngsten im Haag verfaßten geschlossenen und ratificirten Schiffarts-Ordnung hinführo richten / und derselben in allen und ieden Articuln nachleben (iedoch unsern Hänsischen Tractat und jüngst confirmirte uhralte Privilegien / in so weit dieselbige uns und unser Städte Bürgern uñ Einwohnern zum besten und Auffnehmen der Handlung/und dero Freyheiten gereichen / in seinem völligen Standt und Würden gelassen) damit durch auffrichtige und beständige Observantz dieser letztgemelten Schiffarts Ordnung die gute Correspondentz zwischen unsern Hänsischen Kauff- und Schiffleuthen und den Königl. Hispanischen Unterthanen beyderseits desto mehr Statt greiffe/ und also der Handel dermahleins seinen beständigen Lauff erlangen und zu ewigen Zeiten erhalten möge. Befehlen euch demnach ernstlich hiemit sambt und sonders /

daß Ihr obangeregter fast wichtiger Ursachen halber/der in dem Haage jüngsthin geschlossener/und daselbst/wie auch in den Hispanischen Königreichen und Landen publicirten Schiffarts-Ordnung gehorsamlich nachlebet/deroselben Articuln iederzeit Folge leistet/auch darwieder keines weges etwas handelt oder vornehmet. Wornach ihr euch zurichten/und Ihr vollbringet daran zu euer eignen Wohlfart und Sicherheit unsere gefällige Meinung und Befehl/und damit dieses zu aller Wissenschafft desto füglicher gelange/haben Wir solches/so wohl in unsern Städten/als in den Königlichen Hispanischen Hafen unsern Consulibus und Bedienten zu publiciren anbefohlen. Geben in der Stadt Lübeck als loco Directorii im Januario des eintausend sechs hundert zwey und funffzigstes Jahrs.

Der Hochmögenden Herrn Staaten General der vereinigten Niederlande PLACAT,

Worin dieselbe Ihrer Lande Eingesessenen ordoniren unn ernstlich gebieten Alle andere Nationen aber/ so mit Ihr. Hochmög. in Verbündniß/ Freundschafft oder Neutralität stehen / freundlich advertire/ wie sie es bey gegenwärtigem See-Kriege mit der Navigation und Commercio auff die Hafen/ Eylande/ Städte und Plätze in Engelland/ Schottland und Irrland/oder andern unter ietziger Englischen Regierung/Gebiet seynden Oertern/gehalten haben wollen.

Ohnlängst in Gravenhag in Holländischer Sprache gedrucket/ietzo aber dem Hänsischen Kauffmann und Schiffern zum besten und nothwendiger Nachricht und Warnung ins Teutsche übersetzet und nachgetrucket.

Sambt dem den 4. Febr. Anno 1648. zu Münster in Westphalen zwischen Ihrer Königl. Majest. zu Hispanien, und vorhochermelten Herrn Staaten General/der Navigation und Commercii halber veraccordirten particuliren Articul / und nachgehends / den 17. Decembr. Anno 1650. Ins Grafenhag darüber gemachten und geschlossenen Tractat de la Marine, als in welche beyde die Hansee-Städte/so wohl/von Seiten Ihrer Hochmög. der Herrn Staaten General/als Ihrer Königl. Majest. zu Hispanien/mit includirt und begriffen seyn/und also bey gegenwärtigem Orlog zur See derselben billich mit zugenießen haben.

Lübeck/ Gedruckt bey Albrecht Hakelman/
ANNO M. DC. LII.

DIe Staaten General der vereinigten Niederlande/ entbieten allen den jenigen / so dieses sehen oder lesen hören/ ihren Gruß/ und thun kundt: Nach dem eine Zeit hero durch die ungerechte und violente procediren der jetzigen Regierung in Engelland / nicht allein viele und unterschiedliche unser guten Ingesessenen/ in ihren Commercien und Navigation, unter allerhand prætexten, turbirt, besondern auch/ derselben Güter und Schiffe/ wie imgleichen auch einige dem Stat dieser Landen zugehörige Orlogsschiffe / auff derselbigen Regierung Order / in der See feindlich befochten / einige in Grund geschossen / andere aber in die Englische Hafen

Hafen auffgebracht / auch einige derselben / so freywillig und ohne alle böse Vermuthung daselbst eingelauffen/ ohne Ursach angehalten/ und den Capitainen, so wir darauff gesetzet/abhändig gemacht worden; Wodurch dieser Stat und desselben gute Ingesessene in excessive und unerträglichen Schaden gesetzet: Daß demnach durch solche feindliche aggressien wir genothtdränget seyn / und / damit solcher Schade durch Gottes Hülffe repariret, und aller künfftige abgekehret/ danebenst auch die ruin der Commercien und Navigation dieser Lande/ so viel müglich verhütet / und zu dem Ende / vorermelter Regirung die Commoditäten und Mittel / womit sie dem Stat dieser Landen/ und dero guten Ingesessenen weiter möchten Abbruch thun können / so viel an uns ist/benommen und verhindert werden möge/ gut befunden und für hochnöthig erachtet haben/allen den jenigen / so unter unser Botmässigkeit seyn/zu ordoniren und ernstlich zuverbieten; Alle andere Nationen aber/so mit diesem Stat in Verbündniß/Freundschaft oder Neutralität begriffen/auffs freundlichste zu advertiren uñ verwarnen; Gestalt daß wir Krafft dieses respectivè ordoniren/verbieten und verwarnē.

I. Daß von nun an niemand der Ingesessenen dieser Lande sich unterstehen soll/ aus diesen/ oder sonst einigen andern Landen/ Königreichen/ Städten oder Plätzen/ zuverführen oder transportiren/directè oder indirectè/nach einigen Hafen/Eylanden/ Städten oder Plätzen in Engelland/ Schottland uud Irrland/ oder andern unter gegenwärtiger Englischen Regierung Gebiet seynden Oertern / einige Wahren/ Güter oder Kauffmanschafften / was sorten, qualität oder Natur die auch seyn mögen/keine ausbescheiden; Oder auch / einige correspondentz oder Gemeinschafft mit den Inwohnern von Engelland oder dero Untergehörigen / durch Brieffe oder sonst/ so diesem Stat zu Nachtheil gereichen möchte / zu halten/ einiger massen. Daß auch kein einiger Mensch/ er sey auch wer er wolle/ ob er gleich ein frembder und kein Ingesessener dieser Lande ist/ sich erkühnen soll/ das jenige / was vorbeschrieben / aus diesen Landen vorzunehmen; bey Straffe/ daß er als ein Feind dieses Stats sonder einige conniventz gestraffet/ und noch dazu alle Schiffe und Güter / so befunden werden/ daß sie nacher Engelland oder andern Plätzen/ wie vorbeschrieben/aus diesen Landen geführet werden sollen/ oder da sie allbereits ausgeführt/ derselben werth/ verbrochen seyn sollen.

2. Und demnach wir / vermöge aller rechtmässigen Obrigkeiten Pflicht und Amts/ mittels welchen sie schuldig seyn/ ihre gute Ingesessenen und Unterthanen / mit allen möglichen Mitteln/für Gewalt und Uberlast zu schützen/nicht können; und dem gemeinen Rechte und aller Völcker Gebrauch nach/ nicht schudig seyn / zugedulden / daß vorermelter Regierung/oder ihren untergehörigen/von iemanden/solche Mittel und materialien/womit dieselbige/uns und unsere gute Ingesessene zubeleidigen/ handgreifflich gestärcket werden/ suppeditiret und zugeführet werden. So wollen wir alle unsere Alliirten, Freunde und Neutralen, und generaliter alle Völcker und Nationen hiemit advertirt und ernstlich ersuchet und ermahnet haben / daß sie nicht befördern / noch / bey wehrenden diesen Differentien / verführen oder transportiren wollen/ aus einigen Landen/Königreichen/Plätzen und Städten/ directè oder indrectè, nach einigen Hafen/Städten oder Plätzen in Engelland/ Schottland und Irrland / oder andern unter vorermelter Regierung / Gebiet seynden Oertern / einige Kriegs-ammunition, oder einige materialien/so zu Außrüstung der Schiffe dienen/wie die auch genant mögen werden / auch von was sorte, qualität / condition oder Natur die auch seyn mögē/keine außbescheiden. Sintemahl wir für gute prinsen und verbrochen halten wollen/alle die Orlogs-und Schiffsbehuffen/ so dieser unser Advertentz und Ordonantz zuwieder/befunden werden/daß sie/üm dahin geführet zu werden/geladen seyn.

3. Und/üm vorbeschriebene Zufuhr desto besser und gewisser zuverhüten / und insonderheit vorzusehen/damit aus diesen Provincien / unter falschen prætexten / keine Zufuhr von Lebens-Mitteln/Orlogs-oder Schiffsbehuffen/ geschehen möge. So soll hinfort allhie im Lande niemand laden oder schiffen einigerley Vivres, oder einige vorbeschriebene Orlogs-oder Schiffsbehuffen/üm solches nach einigen Landen/Städten uñ Plätzē/dieses Stats Alliirten/Freunden od Neutralen/zu transportiren od verführen.

Es sey dann/daß er von den Räthen der Admiralität/ in welcher district sothane La-
dung oder Einschiffung geschehen soll/ vorhin special consens darüber erlanget/und
über das / daß er des Landes Gerechtigkeit bezahlet / noch für zweymahl so viel/als die
auszuführẽde Güter werth sind/suffisante caution bestellet/daß dieselbe auff keine an-
dere als vorbeschriebener Freunde Reiche/Hafen / Städte und Plätze; und keinerley
Weise/weder directè noch indirectè, auff einige Plätze in Engelland / Schottland/
Irland oder andern unter gegenwärtiger Englischen Regirung / Gebiet seyn den
Oertern geführet oder geloßet werden sollen; und daß er innerhalb einer gewissen Zeit/
so in dem dazu verlehnenden Paßport/nach Gelegenheit und distantz der Oerter / ex-
primirt werden soll/mittelst überzuliefferten certificationen oder andern gnugsamen
Beweißthümen/darthun und bescheinigen wolle/daß alle vorbeschriebene Vivres oder
Orlogs-und Schiffsbehueffen/gantz und vollkom̃lich/ an denselben Platz / worauff sie
certificirt und angegeben seyn / verführet / und daselbst geloßet und an Land aufge-
schlagen seyn; oder / daß in Mangel dessen / nach verflossener vorbeschriebener expri-
mirten Zeit/der Cautionarius, für vorbeschriebenen doppelten Werth der außgeführ-
ten Vivres oder Orlogs-und Schiffsbehueffen / also / wie dieselbe zu der Zeit / als die
Caution bestellet/taxirt und wehrdieret worden/unverzögert executiret werden solle.

4. Ordiniren wir ferner allen unsern Ingesessenen und Unterthanen /adver-
tiren auch und ermahnen alle unsere Alliirte/ Freunde und Neutralen / und generali-
ter alle Völcker und Nationen/so da nacher Franckreich / Spanien / oder einigen an-
dern benachbarten oder alliirten Reichen/Landen/ Städten oder Plätzen/Ost/ West/
oder Nordwerts von diesem Stadt belegen; oder von dannen hieher gedencken / daß sie
die raume See keisen und halten sollen; Massen wir/Krafft dieses / verstehen und de-
clariren, daß alle die Schiffe/so auff den Cüsten von Engelland/Schottland und Ir-
land/oder andern Landen/Eylanden/und Plätzen / so unter dem Gebiet gegenwärtiger
Regierung in Engelland seyn/und insonderheit/binnen langs denselben Cüsten belege-
nen/Bancken und Untieffen/gefunden werden/und also nicht ausser Verdacht seyn/daß
sie wieder diese unsere Ordinantz und advertentz etwas vorhaben; so ferne dieselbe ent-
weder gantz oder zum Theil mit einiger ammunition von Orlogs-oder Schiffsbe-
hueffen beladen seyn/von den Capitäinen und andern Orlogs-Officirern und Com-
missien-Fahrern dieser Landen/angeholet und auffgeschicket werden sollen / damit von
der Admiralität darüber sententiiret werde / in Manier/wie hieroben im 2. Articul
exprimiret ist. Es wäre dann/daß dieselbe Schiffe /durch den Sturm oder andere
schwere Noth dahin getrieben und gerathen seyn möchten / und daß solches von dem
Rath der Admiralität/aus deswegen auffgenommenen circumstantien könne abge-
nommen und geurtheilet werden.

5. Und damit allem Betrug / so wieder diese Ordonantz und Advertentz
möchte oder könte vorgenommen werden ferner desto besser vorgebauet und verhütet
werden möge. So gebieten und befehlen Wir/Krafft dieses/allen Schiffern und
Kauffleuten/so Ingesessene dieser Landen seyn/oder der Ingesessenen Schiffe and Gü-
ter aus diesen Landen außführen. Advertiren und ermahnen auch alle andere / von
was Nationen die auch seyn / oder von was Ort sie kommen / daß sie keine Güter/
Wahren/oder Kauffmanschafften in ihre Schiffe laden/oder laden lassen / dieselbige zu
verführen/oder verführen zulassen/anders / als mit einer Hande (einerley) Seebrief-
fen/behölichen Paßporten/vollkom̃enen Certepartien, Cognoscementen, Fracht-
adviß-und Convoy-Brieffen / oder dergleichen und solchen andern Bescheiden und
Documenten, als nach den Wetten (Ordnungen) und Placaten derselben Plätze/
wo die Güter/Wahren/und Kauffmanschafften ingeladen seyn/zu derselbẽ Einlad-und
Verführung requiriret werden. Massen Wir für verbrochen halten wollen/ und
von nun an für gute Prinsen erklären/alle die Schiffe / so wohl auch die eingeladene
Güter/Wahren/und Kauffmanschafften/von welchen mehr als ein Seebrieff / certe
partie, doppelte Fracht-Brieffe/cognoscementen/oder andere Bescheiden gefunden

wer-

werden; Wie den auch alle Schiffe und Güter/die mit vorerwehnten requirirten bescheiden und Documenten nicht nach Gebühr versehen seyn.

VI. Damit auch alle Officirer und befehlhaber auff dẽ Orlogsschiffen/so wohl denen/so von diesem Stat, als welche võ particulieren auff unsere Bestallung/außgerüstet seyn/versichert seyn mögen/daß die Schiffe/so sie in der Seerencontrirẽ/ auff keine der vorbeschriebenen Hafen/ Städte/ und Plätze in Engeland/ Schotland/Irland oder anderen unter gegenwertiger Englischen Regierung seyn dẽ Orten/mit einiger Ammunition von Orlog/oder Schiffsbehuff/gedacht habẽ oder destinirt gewesẽ seyn; so mögẽ vorermelte Capiteinẽ in der See/alle Schiffe/worauff einige suspicion fallen wird/anhalten/uñ von denselben jhre Seebrieffe/Paßporten/certepartien, und cognoscementẽ abfordern/damit sie mögen sehen/wor dz Schiff zu Hause gehöre/wo und auf was Platze die Ladung geschehen/worin seine Ladung bestehe/und auff was Platze es wiederum solle entladen und gelößet werden; Welche, wan sie ihnen vorgezeiget seyn/uñ befunden wordẽ/dz dieselbe Schiffe mit keinen Orlogs oder Schiffsbehueffen nach einigen Hafen oder plätzen unter dem Gebiet gegenwertiger Englischen Regierung gedacht haben/sollen sie dieselbigẽ frey und ungehindert passieren lassen; So aber bey selben bescheiden und Documenten, oder sonst/ das contrariũ befunden worden/ so sollen sie sothane Schiffe mit jhren ingeladenen Gütern in gute Versicherung auffzubringen Macht haben/ und alle die bescheide und Documenta, die in selben Schiffe befunden / und jhnen vorgezeiget wordẽ/in ihre verwahrung nehmen/auch alle das jenige/ so der Schiffer und das vornehmste Schiffsvolck/so wohl jhre vorhabende Reyse/als auch die Gelegenheit des Schiffs und Ladung betreffend/ zu der Zeit außgesagt/ bester Form in eine Schrifft bringen/ und von dem Schiffer und seinen vornehmsten Schiffs Officierern unterzeichnen lassen/ und soll Er solches nebenst vorbeschriebenen gefundenen bescheiden/ mit dem Schiffe und desselben Ladung an die Rähte der Admiralitet, wo der Eroberer außgefahren/auffsenden und überliefern:

VII. Ferner ist auch unsere Meinung/das alle hieroben statuirte Straffen/gegen unsere ingesessene übertreter/es seyn Kauffleute/Schiffer oder andere/ welche die auch seyn solten/effect gewinnen und executiret werdẽ sollen/ mit confiscatiõ der Schiffe und ingeladenen Güter/ oder eines Theils derselben/ wie hieroben gemeldet ist/oder sonst/da die Schiffe und Güter nicht verhanden/ mit einer solchen Geldbusse/als sie wehrt sind; jedwedes in seinem reguard, wan man nemblich bey jhrer Ankunfft in diesen Landen/oder sonst anderer Gelegenheit/ erfahren und beweisen wird/daß sie dieser unser Advertentz und Ordonnantz in einigen puncten contraveniert haben; nicht anders/ als wann sie auff der That betreten/ und von vorbeschriebenen Orlogsschiffen deßwegen auß der See auffgebracht/oder in andere Wege hie zu Lande von des Landes Officierern betroffen und ertappet wären.

VIII. Und damit durch die execution dieser Ordonnantz und advertentz einigen Königen Republiquen, Princen, Potentaten oder Städten/ so mit diesem Stat in allantz oder Verbündtniß stehen/ keine rechtmessige Ursach zu klagen gegeben werden möge; so gebieten und befehlen wir außdrücklich allen unseren Haupt- und andern See-Officierern/ so über dieses Stats Orlogs-schiffe oder andere auff unsere Bestallung von particulierẽ zum Orlog außgerüstete Schiffe/gesetzet seyn/ daß sie sich punctuel und strictè regulieren und richten sollen / nach den confoederationen und Tractaten, so wir dieser wegen mit anderen Königen/ Republiquen, Princen, Potentaten und Städten albereits gemacht haben/ oder noch machen werden; ordonniren derowegen und zu dem Ende unsere Rähte der Admiraliteten, daß sie alle Orlogs Capiteine, so respectivè auß ihren districten außfahren/ in particulier davon gebührlich advertieren und instruiren sollen.

IX. Und soll die Judicatur über die transgressien dieser unser Ordonnantz zukommen/den Rähten der Admiralitet, in welcher district die contraventien entdecket werden/oder/wo die Capiteine/so die Schiffe auß der See auffgebracht außgefahren seyn.

X. Je-

X. Jedoch/wann die transgresseurs auff der That nicht befunden/ son- dern nach der Zeit deßwegen accusiret werden möchten/so soll alsdann die cogni- tio darüber zukommen/ denselben Rähten der Admiralitet, oder/ den Ordinar Richtern/ für welchen dieselbe erst zu rechte besprochen werden. Und/ damit alle Officirer, so wohl auch alle andere/ welchen der Wohlstand dieses Stats zu hertzen gehet/ und Feinde derselbigen contraventien seyn/ desto fleissiger auffacht haben mügen/ damit diese unsere Ordonnantz allenthalben und von einem jedweder punctuel und richtig möge observiret, und die contraventeurs, inhalts dieses, andern zum Exempel/ gestraffet werden; So soll alle dasselbe Geldt/ welches von der confiscation, oder sonsten/ auß dieser unser Ordonnantz wird resultieren und herkommen/ applicirt werden/ wie gewöhnlich alle pœnen, mulcten und confi- scationen der placaten pflegen applicirt und vertheilt zuwerdē/ nemlich/ ein drit- theil zu profite des Betreters oder Angebers/ es sey derselbe in Eyd und Diensten dieser Lande oder nicht; Ein drittheil zu profite des Officierers, der die calangie und executie gethan; und das restierende drittheil zu profite des gemeinē Gutes.

XI. Was aber die Schiffe und Güter betrifft/ so von einigen dieses Stats Orlogsschiffen/ oder einigē particulieren Commissie- oder Retorsie-fahrern/ in der See betreten/ und von dannen/ wegen contraventien wieder diese unsere Or- donnantz und advertentz, auffgebracht/ uñ folgends durch gemelte Rähte der Ad- miralitet für verbrochen und gute Prinsen erklähret werden/ von denenselben soll die Theilung geschehen nach denen deßwegen hiebevor gemachten oder noch zu ma- chenden instructien, placaten und Ordonnantien.

XII. Damit auch alle Schiffe und Güter/ so wegen contravention gegen diese unser Ordonnantz und advertentz betreten/ angehalten und hier zu Lande auffgebracht/ ermelten Rähten der Admiraliteten gebührlich überliefert werden mügen; so befehlen wir Krafft dieses außdrücklich/ das derselben Betreter und an- halter sich precisè regulieren/ und alle/ denen dasselbe angehen möchte/ sich regu- lieren lassen sollen/ nach unserm den 1. Decembr. Anno 1640. Wieder das unor- dentliche Plündern und eroberen solcher Schiffe emanirtem Placat; mit verwar- nung/ daß die in selben placat statuirte pœnen, gegen alle die jenige/ so wieder vorbeschriebenes Verboth ichts was attentieren, sincerè und ausbleiblich sollen executirt werden.

XIII. Damit auch einerseits der Schade/ so durch vorbeschriebener Schif- fe und Güter confiscation auff die contraventeurs dieser unser ordonnantz fal- len soll/ durch das assecurations-mittel nicht auff einige andere dieser provincien ingesessenen redundieren und ausschlagen; auch anderseits die facilitet der En- glischen Navigation und commercien, so viel thuenlich/ beschnitten und gehem- met werden möge: So verbieten wir Krafft dieses ausdrücklich/ daß sich niemand von den ingesessenen dieser Lande unterstehe einige denen subjecten der gegenwer- tigen Regierung in Engeland zugehörige Güter oder Schiffe/ noch auch einige/ nacher einigen Hafen/ Städten oder Plätzen in Engeland/ Schottland/ Irrland oder anderen unter dem Gebieth der Englischen Regierung seyn den örtern gehen- de oder befrachtete/ oder auch von denselben Hafen/ Städten/ oder Plätzen kom̃en- de Schiffe und Güter/ zu verassecuriren/ directè oder indirectè, selbst oder durch jemand anders/ hier zu Lande oder daraussen/ auff was manier solches auch gesche- hen möchte; bey Straffe/ dz nicht allein sothane assecurantien von nun an für null und von keinen Würden gehalten/ und auff dieselbe kein Recht gethan werden soll; Sondern auch/ daß noch über das/ und dazu/ sothaner Asseuradeur oder Asseura- deurs, ipso facto, Häupt für Häupt/ verfallen seyn sollen/ in eine Mulcte von tau- send Guldē zu appliciren und executiren, wie oben verordnet; und sollen die Offi- cirer, die befunden werden/ daß sie nachlässig darin gewesen/ deßwegen arbitrariè, auch mit entsetzung jhrer Diensten/ oder sonstē/ nach befindung/ corrigirt werden.

Und

Und damit in künfftig niemand hiewieder seine ignorantz prætendiren müge/ so entbieten und ersuchen wir die Herren Staten/committirte Rähte/und deputirte Staten der Provincien, respective Gelderland und Graffschafft Zutphen/ Holland und Westfrießland/ Zeeland/ Utrecht/ Frießland/ Over-Issel/ wie auch der Stadt Gröningen und Ommelanden/ und alle andere Justicieren und Officieren derselben/ daß sie diese unsere Ordonnantz von stunden an allenthalben verkündigen/publiciren und affigiren lassen/an allen Plätzen/wo solches von nöthen und solche publicatio und affixio geschehen pfleget. Gebieten und befehlen ferner den Rähten der Admiraliteten, den Advocaten Fiscalen, wie auch den Admiralen, Viceadmiralen, Capitainen, Officirern und Befehlhabern; dann auch den Commissarien und Commissen der Recherche, so wohl in den Seegaten/(Seehafen) als sonsten/daß sie nach dieser unser Ordonnantz thun und thun lassen/procediren und procediren lassen/ wieder die Contraventeurs derselben/ sonder ansehen/ faveur, dissimulation, oder Vertrag; Weilen wir solches zu Dienste dieses Landes nöhtig befunden.

Dieses ist gemachet und beschlossen in der Versamlung der Hochgemelten Herrn Staten General, in dem Haage den 5. Decembr. Anno 1652.

Weil in dem VIII. Articul vorgeschriebenen Placats die Herrn Staten General allen jhren Häupt- und anderen Officirern, so über ihres Stats Orlogs- Schiffe/ oder andere auff ihre Bestallung von particulieren zum Orlog außgerüstete Schiffe/ gesetzet seyn/ außtrücklich gebieten und befehlen/ daß sie sich nach denen Tractaten, so Jhre Hochmög. des puncts der Zufuhr auff Jhrer Feinde Lande halber/ mit anderen Königen/ Republiquen, Princen, Potentaten und Städten albereits gemacht oder noch machen werden/ punctuel und stricte reguliren und halten sollen; So seyn zu des Hänsischen Kauffmans mehrer Nachricht/ der sonderliche Articul, so nach dem zwischen jhrer Königl. Mayest. zu Hispanien und den Herrn Staten General/ den 30. Januarii Anno 1648. zu Münster in Westphalen/ auffgerichtetem Frieden/ zwischen denenselben/ den 4. Februarii Anno 1648. dieses puncts halber ferner beliebet und beschlossen. Wie dann auch/ die Articul des Tractats de la Marine, so über diesem sonderlichen Articul vom 4. Febr. zwischen jhrer Königl. Mayest. zu Hispanien &c. Ambassadeur Herrn Anton Brun und der Herren Staten General Deputierten/nachgehendes den 17. Decembris An. 1650. ins Gravenhaag gemachet und auffgerichtet; vorermelten Placat, gebenmässig aus den Holländischen ins Teutsche vertirt, alhie subnectirt worden; Als in welche beyde die Edle Hänsestädte mit eingeschlossen und begriffen.

ARTICULUS PECULIARIS,

Oder sonderlicher Articul die Navigation unnd Commercia betreffend/ welcher alsbald nach dem Münsterschen Frieden zwischen Jhre Königl. May. zu Hispanien &c. und der Herrn Staten General Ambassadeurs und Plenipotentiarien daselbst zu Münster den 4. Febr. Anno 1648. geschlossen.

Die Unterthanen und Jngesessene der Vereinigten Niederlande (und der Hänsestädte) sollen mügen segeln und negotiiren in aller Freyheit und Sicherheit auff alle Königreiche/ Staten und Provincien, mit welchen sie in Freundschafft oder Neutralitet stehen/ und sollen in solcher Jhrer Navigation und Negociation nicht molestirt oder inquietirt werden/wegen einiger hosti-

liter

litet und Feindschafft/ welche zwischen Ihrer Königl. Mayst. in Hispanien und denselben Reichen / Staten und Provincien jetzo ist / oder in künfftig entstehen möchte; Jedoch/ daß ihnen keines weges zugelassen seyn soll/ daß sie höchstermelter Ihrer Königl. Mayest. declarirten Feinden/ verbottene Wahren/ womit dieselbe Ihrer Mayest. zum Schaden gestärcket werden könten/ subministriren und zuführen sollen. Und/ damit demselbē vorgebauet und dennoch der Lauff der Commercien nicht interrumpirt werden müge/ so sollē die Unterthanē und Ingesessene der Vereinigten Niederlande (und der Hänsestädte) wann sie in einē oder anderen Hafen Ihrer Mayst. zu Hispanien kommē/ und von dannen nacher Ihrer Mayst. Feinden wiederumb weg segeln wollen/ Ihre/ die specification Ihrer Ladung in-haltende/ mit dē gewöhnlichen Siegel besiegelte/ und von den Rähten der Admiralitet desselben Orts/ wo das Schiff außgesiegelt ist/ erkante Paßporten vorzeigen/ und nachgehends weiter nicht visitirt, examinirt, weniger unter einigen prætext auffgehalten werden; Gleicher Gestalt auch/ sollen sie in der See/ und wann sie etwa wieder ihren Willen in einigen Hafen kommen/ und die Last nicht brechen wollen/ gantz keine rechenschafft geben von deme/ was sie geladen; Doch daß die Herrn Staten General (und die Hänsestädte) allen ihren Unterthanen auch außtrücklich verbieten sollen/ daß sie keine verbottene Wahren zu des Königs in Hispanien Feinden führen; Sollen auch dabeneben den Paßporten ein contrasignatur geben/ damit sie also desto weniger adulterirt und corrumpirt werdē mögē. Vorbehaltlich/ dz die Navigatiō uñ Negotiation, so bißhero zwischen den unirten Niederlanden (den Hänsestädten) uñ der Cron Franckreich gewesen/ ferner bleiben und continuirt werden sol/ wie sie biß daher gewesen; nur alleine/ daß dieselbe Wahren/ so in Ihrer Mayst. zu Hispanien Gebiete gefallen/ und Ihrer Mayest. Landen und Gebieten zum Schaden gebraucht werden konten/ in Franckreich nicht geführet werden sollen. Und auff den Fall/ das in ermelten der unirten Niederlande (und der Hänsestädte) Schiffen solche Güter/ Wahren/ und andere Sachen/ so für verbotten declariret seyn/ oder Ihrer Mayest. zum Schaden gebraucht werden konten/ befunden werden solten/ so sollen allei dieselbe Güter und Wahren/ verbrochen seyn und confisciret werden/ und so nicht das Schiff oder die andere Güter und Wahren und was sonst in dem Schiffe seyn möchte/ deßwegen molestirt oder confiscirt werden/ einiger maßen. Und hinwiederumb und reciprocè sollen auch höchstermelten Königs in Hispanien (und der Hansestädte) Unterthanen eben dieselbe Freyheit und Sicherheit in der Segellation und Commercio haben und geniessen/ auff den Fall daß die Staten General mit einigem Reiche/ Stadt/ Provincien oder einige aus denselben/ mit welchen Ihre Königl. Mayest. zu Hispanien (und die Hänsestädte) in Freundschafft oder Neutralitet stehen/ in Feindschafft und Krieg gerahten solten; und solches in conformitet auff die conditiones und restrictiones so in diesem Articul exprimiret;

Dieser Articul sol observirt, exequirt und eben so gehalten werden/ als wann er dem Friedens Tractat selbsten mit inseriret wäre/ &c. Datum Münster den 4. Februarii Anno 1652.

Folgen die Articul/ des/ über vorbeschriebenen peculiar Articul vom 4. Febr. Anno 1648. den 17. Decembr. Anno 1650 zwischen Ihrer Königl. Majest. zu Hispanien Ambass. und Plenipotentiario Herrn Anton Brun/ und der Herrn Staaten General Deputirten/ ins Gravenhaag geschlossen.

TRA

TRACTATS VAN DE MARINE.

Demnach nach geschlossenen Frieden zu Münster/ zwischen dem Herrn Könige zu Hispanien/und den Hochmögenden Herrn Staaten General der vereinigten Niederlande/ wegen des rechten Verstandes und Meinung des Artieuls/so den 4. Februarii Anno 1648. der Navigation und Commercii Freyheit und Sicherheit halber in ...ermelter Stadt Münster absonderlich beschlossen/einige disputen und differenti... vorgefallen/ und Höchstermelter König und Staaten General denselben näher und ...ehr zuerklären und interpretiren für nöthig erachtet haben. Damit also alle Ursache ... klagen verhütet uñ die gute correspondentz zwischen beyderseits Underthanen desto ...ehr verknüpffet werden möge/durch auffrichtige und vollkommene Unterhaltung ge... ...elten Friedens Tractats in allen und jeden seinen Articulen, Insonderheit in die... ...m so hochnützlichen und wichtigem Puncte; So hätte hochstermelter Herr König zu ...m ende von seinetwegen committirt den Herrn Anton Brun, Ritter/Ihrer Majst. ...aht im Raht von State &c.&c. Und mehr höchgedachte Herren Staten General die Herren NN. NN. NN. NN. NN. NN. NN. NN. gedeputirt ...s dem mittel ihrer vergaderunge. Welche verschiedene conferentien mit ein... ...der gehalten/ und im Nahmen und von wegen höchstermelten Herren Königs und ...r Staten General endlich vertragen seyn/und gegenwärtiges Tractat geaccordirt ...d geschlossen/auff die Articulen und conditionen, so hernach folgen:

1. Die Unterthanen und Inwohner der Vereinigten Niederlande (und der ... diesen Tractat mit includirten Hänse-Städte) sollen in aller Sicherheit und ...reyheit fahren und trafficquiren mügen/ auff alle Königreiche/ Staten und Lande/ ...it welchem sie in Friede/ Freundschafft und Neutralität stehen.

2. Und sollen in dieser Freyheit nicht troublirt oder bekümmert werden von ...n Schiffen oder Unterthanen des Herren Königs in Hispanien/wegen Feindschafft/ So schon jetzo ist/ oder noch ins künfftige vorfallen möchte/ zwischen höchstermeltem ...errn Könige/und gemelten Königreichen/ Landen und Staten, oder einigen derselben/ ...it welchen hochgemelte Herrn Staten General der Vereinigten Niederlande (und ...e Hänse-Städte) in Freundschafft oder Neutralität stehen.

3. Welches auch insonderheit von Franckreich zu verstehen seyn soll/ in allen ...rten von Kauffmanschafften und Wahren/ welche dahin pflegten transportiert ...d verführet werden/ehe und bevor Franckreich mit Spanien in Orlog gerahten.

4. Jedoch also/ daß die Unterthanen der Unirten provincien (und der ...änse-Städe) sich sollen enthalten solche Kauffmanschafften dahin zubringen/ So ...uß höchstgemelten Königs zu Hispanien Staten kommen und gegen Ihn oder ge... ...elte seine Staten dienen und gebraucht werden könten.

5. Und betreffend die andere Königreiche/ Staten und Lande/ mit welchen ge... ...elte Unirte provincien (und die Hänse-Städte) in Freundschafft oder Neutra... ...tät stehen/ ob gleich dieselbe mit höchstermeltem Könige in Orlog begrieffen; Dahin ...llen keine Kauffmanschafften von Contrebande, oder einige verbottene Wahren ...ügen gebracht werden; und/umb solches desto besser zu verhüten/so sollen hochermelte ...errn Staten (und die Hänse-Städte) dasselbe durch Placaten und ordonnantien ...nstlich und außtrücklich verbieten.

6. Ferner/umb denen differentien, so da wegen der designation oder Be... ...ichnung derselben Wahren/welche eigentlich für verbotene und contrebande Wah... ...e gehalten werden sollen/entstehen möchten/desto besser vorzukommen/uñ abzuhelffen. So ist declärirt und vertragen/daß unter dem Namen der verbotenen und contrebande Wahren verstanden und begriffen seyn sollen/ alle Feurwercke und das jenige

ſo dazu gehöret/ als: Canonen/Mußqueten/Mortieren/Petarden/ Büſſen/ Grana-
den/Sauſiſen/Pechkräntze/Affuyten / Forquetten / Bandeliers/ Kraut oder Pulver
Lonten/Salpeter/Kugeln. Jmgleichen werden auch unter dem Nahmen der ver-
botenen und contrebande Kauffmanſchafften verſtanden und begriffen / alle ande-
re Waffen/als: Pieken/Degen/Sturmhüte/Caßquetten/Curaſſen/Helleparten un
andere dergleichen. Ferner wird unter dem Nahmen verboten/ verſtanden und begri-
fen/das transportieren und Uberbringen des Kriegsvolcks/ Pferde / und dazu gehöri-
ger Zurüſtung/als Piſtolenlöpen/Rappiergehengen / und in Summa alle Zurüſtun
ſo da zum Kriegs und Orlogs Gebrauch geartet und gemacht iſt.

7. Und ferner allen Diſput und Zwiſt zuverhüten / ſo iſt accordirt, daß un-
ter dem Nahmen von contrebande und verbotenē Kauffmanſchafften nicht ſollen ver-
ſtanden und begriffen ſeyn Taruvv, Koorn uñ andere Greynen, uñ Erten, Boonen
Saut, Wyn, Olye, noch generaliter, alles das jenige / ſo da zu des Lebens Unterhal
von nöthen iſt. Sondern daß ſolche Wahren frey bleiben ſollen / gleich allen ander
Kauffmanſchafften / ſo in letzt vorhergehendem 6. Articul unter den verbotenen un
contrebande Wahren nicht begriffen. Alſo daß derſelben Verführung nach
feindlichen Plätzen frey und zugelaſſen bleiben ſoll / außgenommen / die Städte ſo be-
lägert/blocquirt oder beſetzt ſeyn.

8. Damit aber das vorermelte verbotene und contrebande Kauffmanſchafften
wie dieſelbe in den immediatè vorhergehendē 6. und 7. Articuln deſignirt oder bezeich-
net und regulirt ſeyn/nach des Königs in Hiſpanien Feinden nicht gehen/gehindert un
verhütet. Und dennoch unterm prætext ſolcher Verhüt- und Behinderung / di
Freyheit der Navigation und commercii nicht verkürtzet werden möge. So iſ
veraccordirt / daß die Schiffe mit den Kauffmanſchafften der Underthanen und In-
wohner der vereinigten Niederlande (und der Hanſe-Städte) wann ſie in einig
höchſtgemelten Königs Hafen eingelauffen ſeyn / und von dannen nach einem ſeine
Feinde Hafen gehen wollen / allein gehalten ſeyn ſollen / an die Officirer der Hafen i
Hiſpanien oder andern Staaten Jhrer Königl. Majeſt. von wannen ſie wegſegeln
wollen/ihre Paßporten zuübergeben und vorzuzeigen; Worin die Ladung ihrer Schif-
fe ſpecificiret und die Paßporten mit dem ordinari Siegel und Handzeichen atte-
ſtirt und gemercket /auch von den Officiren der Admiralität des Orts/wo ſie zum er-
ſten abgefahren/erkand ſeyn ſollē/mit ferner Ernennung des Platzes/wohin ſie deſtinirt,
uñ ſolches alles in einer ordinari und gewöhnlichen Form. Und ſollen ſie nach vorge-
zeigten ihren Paßporten in gemelter Form/in ihrer Reiſe nicht moleſtirt noch viſitiret,
auffgehalten/oder in Schaden gebracht werden mögen/unter was prætext ſolches auch
ſeyn möge.

9. Ermelte der Unirten Provincien (und der Hanſee-Städte) Undertha-
nen und ingeſeſſenen Schiffe/wenn ſie in voller See ſeyn/oder auch auff einige Reede
kommen / da ſie nicht einlauffen wollen / oder auch in einen Hafen lauffen / da ſie nicht
loſſen oder die Laſt brechen wollen/ ſollen nicht gehalten ſeyn von der Ladung ihrer
Schiffe Rechenſchafft zugeben/ausgeommen/wenn ſie in Verdacht ſeyn mögen / daß
ſie Jhrer Königl. Majeſt. Feinden Kauffmanſchafften von contrebande, als hier-
oben gemeldet / zuführen wolten.

10. Und in ſolchem Fall / und da apparente ſuſpicie da iſt / ſollen ermelte
Underthanen und Unirten Provincien (und der Hänſe-Städte) gehalten ſeyn / in den
Hafen ihre Paßporten in ſolcher Manier/wie hieroben ſpecificirt, vorzuzeigen.

11. Und wann ſie auff eine Reede gelauffen/oder in voller See einigen Jhrer
Königl. Majeſt. oder einiger particulier Orlogsreder Jhrer Majeſt. Unterthanen/
Orlogsſchiffen entgegen kommen; So ſollen/ſolche Orlogsſchiffe/umb alle diſorder
zuverhüten / ein Canonſchuß von denſelben bleiben/und ſo ihr Booth oder chaloupe
der

der Underthanen und Inwohner der unirten Provincien (und der Hänse-Städte)
Schiffe an Bohrt senden / doch daß sie in selben Boht oder chaloupe mehr nicht als
zween oder drey Männer senden / welchen der Schiffer von demselben Schiffe/ die pas-
sporten in vorspecificirter form, Wie dann auch die Seebrieffe / nach demselben
formular geschrieben / welches am Ende dieses Tractats sol inserirt werden / sollen
vorzeigen. Woraus erscheinen soll / nicht allein die Ladung / sondern auch der Platz
einer Wohnung und Residentz in den vereinigten Provincien (oder den Hanse-
Städten) und der Nahm so woll des Schiffers/ als des Schiffes/ damit man durch die-
se zwey Mittel wissen und erfahren möge/ ob Kauffmanschafften von contrebande
darin seyn / und suffisantlich erscheine die qualitet des Schiffes / so woll auch des
Schiffers selbsten. Und soll solchen Paßporten und Seebriefen volkommener Glau-
be beygemessen werden/ desto mehr/ weil so wohl von wegen hochermelter Herrn Staten
General (und Hanse-Städten) contremarquen gegeben werden sollen; Wobey
man die Auffrichtigkeit desto besser erkennen/ und dieselbe destoweniger und keines weges
verfälschet werden mügen.

12. Und im Fall in gemelten der unirten Provincien (und der Hänse-
Städte) Underthanen Schiffen/ durch vorbeschriebenes Mittel/ einige sothane Kauff-
manschafften befunden würden / so hieroben für contrebande und verboten erkläret
seyn / so sollen dieselbe für denen von der Admiralität, oder anderen competenten
Richtern allein entladen / gecalangirt und geconfiscirt werden / und soll deßwegen
keines weges das Schiff oder die anderen freyen und erlaubten Güter und Kauffman-
schafften/ so in selbem Schiffe gefunden werden/ nicht angeschlagen noch geconfiscirt
werden.

13. Darüber ist noch ferner geaccordirt, daß alle das jenige/ so durch die In-
wohner und Underthanen der unirten Provincien (und Hänse-Städte) in ihrer
Majest. Feinden Schiffe geladen seyn wird/ ob es gleich keine verbotene Kauffman-
schafft ist / geconfisciret werden soll / mit allen dem jenigen/ das in vorbeschriebenen
Schiffe gefunden wird/ nichts außbescheiden noch gereservirt.

14. Dahingegen aber / soll alle das jenige / welches in denen Hochgemelter
Herrn Staten General (und der Hänse-Städte) Underthanen zugehörigen Schif-
fen ist und befunden wird / liber und frey seyn; ob gleich die Ladung oder ein Theil da-
von / ihrer Königl. Majest. Feinden zugehörte/ außgenommen die Wahren von con-
trebande, welcher halben man sich nach deme / was in vorhergangenen articulen da-
von gedisponiret, zu reguliren und zu verhalten haben soll.

15. Hochstermelten Herrn Königs Unterthanen (und die Hänse-Städte)
sollen an seiten hochgemelter Hern Staten General der unirten Provincien, reci-
procè in ihrer Navigation und Trafficque eben derselben Rechten und Freyheiten
geniessen/ welche derselben Unterthanen geniessen an seiten höchstermelter ihrer Königl.
Majest. zu Hispanien; So/ daß in allem die reciprocität und Gleichheit gehal-
ten werde/ so wohl an der einen als an der andern Seiten; Wann nemlich höchstermel-
ter Herr König (und die Hänse-Städte) hiernechst Freundschafft oder Neutralität
haben solte mit einigen Königen/ Princen oder Staten, welche der unirten Provinci-
en Feinde seyn möchte; damit also beyde Partheyen reciprocè und zu beyden Seiten/
dieselbe conditiones und restrictiones, welche in obenstehenden articulen expri-
mirt seyn / zugebrauchen haben mögen.

16. Das diß gegenwärtige Tractat dienen soll zur erklärung und außle-
gung des particulier articuls, so den 4. Februar. Anno 1648. zu Münster geschlos-
sen / welchem es aber nicht soll derogiren / ohn allein in demselben/ worin diese gegen-
wärtige Erklärung mit dem Inhalt desselben Articuls nicht übereinstimmet.

iii ij 17. Und

17. Und soll diß gegenwärtige Tractat von gleicher Krafft seyn und so lange wären/als wenn es in das original Friedens Tractat, so zwischen höchstgemeltem Herrn Könige und Staaten zu Münster geschlossen / mit inseriret wäre ; Nochmahls vorbehalten / da künfftiger Zeit in puncto gemelten Commercii und Navigation einige fraudes und inconvenientien entdecket werdensolten/ wieder welche hierin nicht gnugsam vorgesehen und remediret wäre/daß man alsdann solche præcautiones dagegen beybringen und zur Hand nehmen möge / als man von einer oder andern Seit nöthig zu seyn befinden wird. Und soll immittelst dieses Tractat in seiner vollen Krafft und vigor verbleiben.

Gethan und geschlossen in dem Haag in Holland den 17. Decembris Anno 1650.

Folget das Formular des Seebrieffs / dessen im 10. Articul dieses Tractats de la marine gedacht wird / wie dasselbige Anfangs in Frantzösischer Sprache auffgesetzet und beliebet worden.

Aux Serenissimes &c.

Lautet auff Teutsch also:

DEnen Allerdurchläuchtigsten / Durchläuchtigsten / Durchleuchtigen/ Großmächtigen / Mächtigen / Hoch-Edlen/ Edlen/ Erbarn und Weisen Herrn / Käysern / Königen / Republiquen, Princen, Ducquen, Comten, Baronen, Herrn / Bürgermeistern / Schöpffen/ Räthen/ Richtern/ Officiren und Regenten in allen guten Städten uñ Plätzen/ so wohl Geist- als Weltlichen/ welche dieses Patent sehen oder lesen hörẽ/ thun; Wir Bürgermeister uñ Regierer der Stadt N. N. zuwissen/ dz N. N. Schiffer/ des Schiffs N. N. für uns erscheinen/ und bey seinem solemnellen Eyde declariret hat / daß das Schiff genant N. N. groß ungefehr N. N. lasten /auff welchem er ietzo Schiffer ist/ zugehöre den Inwohnern drr Unirten Provincien, so war ihm Gott helffe. Und/ wie Wir gerne sehen/ daß ermelter Schiffer in seinen rechtmässigen Sachen befördert werdẽ möge. So ersuchen Wir euch alle ins gemein und in particulier, wo besagter Schiffer mit seinem Schiffe und Gütern arriviren wird/ daß Euch beliebet denselben gutwillig auff- und anzunehmen und nach Gebühr zu tractiren/ und wañ er den rechten gewöhnlichen Zollen und Ungelde erlegt/ in/ durch und vorbey euren Hafen / Ströhmen und Gebieten/ Segeln / passiren / freqeuntiren und negotiiren zu lassen/ wo es ihm beliebet / welches Wir gerne wiederümb verschulden wollen. Zu welches Zeugniß wir unser Stadt Siegel hierunter setzen lassen.

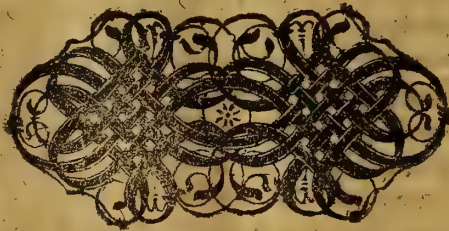

Dero

Dero zu Dennemarck/ Norwegen/ der Wenden und Gothen

Königl. Majest. Verordnung/

Wie es bey währendem diesem Kriege mit den Certificationen auff Schiff und Gut / so wohl auch mit Führung der Wahren von Contrebande zuhalten.

Aus dem den 23. Septembr. Anno 1659. zu Copenhagen in Dänischer Sprache gedrucktem Exemplar ins Teutsche übersetzet.

Item:

EXTRACT

Der Königl. Dännemärckischen Declaration für die Handthierende zur See / und die Königl. Admiralität zu Copenhagen / sub dato Copenhagen / den 30. Augusti / Anno 1659.

WIr Friederich der Dritte von Gottes Gnaden zu Dännemarck / Norwegen / der Gothen und Wenden König / Hertzog zu Schleßwig / Hollstein / der Stormarn und der Ditmarschen / Graff zu Oldenburg und Delmenhorst. Thun kund iedermänniglich / demnach in Unser gnädigsten Declaration für die Handthierende zur See und Unsere Admiralität den 30. Augusti / jüngst verwichen ausgelassen / gedacht wird / von den Certificationen auff die Schiffe (von den Seebrieffen) so wohl auch von den Certificationen auff die inhabende Wahren und Ladung / so da gehen nach Schweden / oder andern der Cron Schweden Zugehörigen / oder ietzo von den Schweden inhabenden Ländern und Städten / so lange diese Fehde währet / auff was Manier nemlich dieselbe verfasset und stilisiret seyn sollen / da fern sie vor dem Admiralität-Gerichte vor gnugsam geachtet / und denen Personen / so dieselbige gerichtlich produciren werdē / zu Nutz und statten kom̃en sollen. Damit nun ein iedweder solches wissen / und auff rechte Manier und Styl Schiff und Gut certificiren möge. So haben wir gnädigst verordnet und bewilliget / verordnen und bewilligen auch hiemit / daß alle und iede Certificationes, so auff freye Schiffe oder Güter gethan / genommen oder außgegeben werden / in neutralen Städten und von neutralen Personen / Schiffern und Rehdern / so lange diese Fehde währet / sollen lauten in ihren Wort und rechten Meinung / auff Maaß und Form / wie hernach folget:

1. Die Certification, so auffs Schiff von einem ieden Schiffs-Rehder oder Schiffer mit Eyd und auffgerichteten Fingern gethan wird für seiner eignen Stadt Obrigkeit / soll in ihren Worten und rechten Meinung allerdings lauten / wie hernach folget / und soll die Certification dabeneben unterschrieben und besiegelt werden von dem gewöhnlichen beeydigten Secretario oder Notario, und nebenst dem / wie davon in vorgemelter Unser gnädigsten Declaration verordnet ist:

Wir N. N. und N. N. sämbtliche Schiffer und Rehder des Schiffs N. groß N. Lasten / so ietziger Zeit geführet wird von Schiffer N. N. certificiren hiemit / daß ietzt-benantes Schiff niemand anders als uns alleine proper und eigenthümlich zu-

gehöret/und daß auch keine feindliche Person/noch andere/ als wir obgemelte/ darin einig Theil oder Part haben/auch daß mit unserm/weder des einen/noch des andern/noch auch mit Unser aller Vorwissen und Willen darin keine feindliche Güter geladen werden sollen; Als helffe Uns Gott und sein heiliges Wort.

2. So soll auch die Certification, welche auff jeden Schiffs-Ladung und inhabende Güter und Wahren von jedem Kauffmann oder Befrachter / insonderheit mit Eyde und auffgerichteten Fingern/für seiner eigen Stadt-Obrigkeit gethan wird/ unterschrieben werden/wie obgemeldet ist/und soll in ihren Worten uñ rechten Meinung allerdings lauten / wie hernach folget:

Ich N. N. Einwohner und Bürger in N. N. certificire hiemit und in Krafft dieses/daß alle solche Güter/so in das Schiff N. N. darauff Schiffer ist N. N. gedestiniret nacher N. N. zu gehen / eingeladen / und in dieser Certification specificiret und nahmhafftig gemachet und gemercket werden sollen / niemanden in der Welt / als mir/nur einig und allein zugehörig/und vor meine eigene Mittel erhandelt seyn. Also daß dieselbe allein gehen vor meine eigene Rechnung und Risico; und solches nicht zum Schein / daß ich selbe Güter durch etwan heimlichen Accord mit feindlichen Personen durch diese Certification, als vor meine eigene Rechnung und Risico so lange solte beneficiren, biß sie in Salvum gebracht / und dann vor Feindes Rechnung seyn und verkaufft werden sollen / sondern zu guter Treu mir allein zukommen / ohne faute. So war helffe mir Gott und sein heiliges Wort.

Und soll in dieser Certification eingeführet werden eine richtige Specification aller der Wahren/so einem jeden Certificirenden zugehören/ und derselbe also einschiffen lassen/und mit seinem rechten Marck gezeichnet hat; Denn/die Certificationes, so anders lauten oder bekräfftiget seyn/ als vorerwehnet sollen für Unserm Admiralitäts-Recht/ von keinen Würden geachtet werden/ wer es auch ist/der dieselbe ins Recht leget/ oder auch wo er damit in d' See betreten wird/ sondern es sollē dieselbe alleweg ungültig seyn und bleiben/wie die Certificationes geachtet und gehalten werden/welche gerichtlich oder in andere masse überwiesen werden / daß sie falsch seyn. Massen wir dasselbe mit Unser geliebten Reichs-Rähte Raht nun hiemit also verordnet haben/ auch zuvor in Unser gnädigsten Declaration davon ist befohlen worden.

3. Und / als dann in bemelter Unser gnädigsten Declaration, so wohl auch in allen Unseren außgegebenen See-Pässen verbotten wird allerhand Wahren von coutrebande zuführen / nach oder von Schweden und dazu gehörigen oder jetzo von denselben inhabenden Landen und Städten. Damit nun ein jeder wissen könne / was das für Wahren seyn/welche für Contrebande Wahren gehalten und gerechnet werden / so haben wir diese Specification und Erklärung darüber machen und geben wollen/ nemblich 1. Daß für Contrebande-Wahren gehalten wird allerhand Munition, Gewehr/ Pulver/ Lunden/ Salpeter; Item Sattel und Pferdezeug/ sambt Pferden; Item Eichen Schiffs-Zimmer/mit allerhand Schiffs-Materialen und Gereitschafft/ als Segeltuch/ Takels/ Tau-Werck und alles was zum Orloge/Belägerung/ Blocquirung oder andern armatur zu Land und Wasser fortzusetzē dienlich und nöthig zuerachten. (2.) Werden auch für verbotene und Contrebande-Wahren gehalten allerhand Victualien von Essel-und Drinckel-Wahren / so wohl auch allerhand grob und klein Saltz / ohne allen Unterscheid / nichts davon außbescheiden als alleine allerhand Weine / Brandteweine und Specereyen / so wohl auch den jenigen Hering und Saltz / so alleine nach der Narve / Revel und Nienschantze geführet wird / als von wannen nach den Moscowitischen Landen und Städten Handel getrieben wird / (damit nemlich der Moßcowitische Handel dadurch desto besser und unbehindert seinen Lauff und Fortgang haben möge) welche beyden Sorten wir sonderlicher consideration halber also gnädigst bewilligt / daß sie ausgenommen und nach bemeltem Narve und den Lieffländichsen Städten/so benennet seyn/alleine frey mögen geführet werden. (3.) Soll auch unter Contrebande-Wahre gerechnet werden / Galmey / Ca-

stin/

un/ auch was sonst zu Beförderung allerhand manufacturen und Arbeit dienet / welche in Schweden und dessen unterliegenden Landen und Städten gemacht / gewebet / oder sonst anderer Gestalt verfertigt oder zu wege gebracht/ Item gegossen / geschmiedet oder gezogen werden/ sie seyn von Kupffer/ Messing/ Eisen/ Bley oder andern Materialien/ es sey Metall/ Leinen oder Wollen gemacht/ wo die auch anzutreffen in freyen oder unfreyen Schiffen (so Schwedischen Unterthanen oder Rehdern zugehören) nemlich allerhand Stück und Canonen/ oder Feuermörser von Metall/ oder Eisen klein oder groß/ allerhand Waffen/ Harnisch/ Gewehr vor Renter oder Infanterey zugebrauchen / Anker und Anckerbläde/ Nägel/ Spiker/ und Bolten; Item allerhand gemacht Haußgeräth oder Küfen/ sambt der kupfernen Müntze / auch allem andern so aus Schweden und darunter liegenden Landen und Städten ausgeführet wird/ und Schwedischen Unterthanen zugehöret / ob gleich dasselbe in freyen oder Neutralen Städte und Leute Schiffen/ wie vor erwehnet / zufinden ist / iedoch daß deshalber und darumb gleichwohl freye Schiffe und Güter freyen und Neutralen Leuten zugehörend/ so weit dieselbe mit sothanen rechtmässigen und richtigen Certificationen / wie dieselbe hieroben beschrieben sind / gerlehtlich erwiesen werden können / keiner confiscation unterworffen seyn sollen.

4. Die Wahren aber/ so auff ermelte Manier gnughafftig erwiesen werden/ daß sie freyen Städten und Neutralen Leuten zugehören / und von denselben in ihren eigenen Schiffen (vermöge gnughaffter des Schiffs Certification, wie vorermelt) aus Schweden ausgeführet werden / es sey Stangeysen / Osemund / Gaarkupffer / Kupfferdrat/ und Platenkupffer. Item allerhand Korn und fette Wahr. Item Häute und Felle / und alle andere solche Schwedische Wahren so unbereitet / oder sonst in Schweden/ oder andern den Schweden zugehörenden Städten und Landen in einiger Arbeit nicht gemacht seyn. Item Flachs/ Hänff / Wachs / Fürenbauzimmer / Delen/ Latten/ Gottländisch Kalck und Kalcksteine / allerhand Fliesen und andere Steine/ sambt Masten/ Spiren/ Teer/ Pech/ Pott- und Wed-Asche/ Klapholtz/ Pipenstefe/ Pelterey/ Jüfften und andere Russische Leder und Russische Wahren seyn hiemit nicht gemeinet oder verboten auszuführen/ sondern seyn hiemit bewilligt und zugelassen/ daß sie/ umb die Commercien zu unterhalten/ von Neutralen Städten und Leuten in deren Schiffen von deren Dienern/ wie vorermelt/ frey mögen außgeführet werden. Wie dann auch dieselbe hingegen nach Schweden frey einführen mögen allerhand Seidenzeug/ Laken und andere dergleichen feine Krahm- und Courante Wahren/ so nicht zu jenigem Kriegs-Effect eigentlich und endlich von nöthen und dienlich seyn. Alle das freye Gut aber so in unfreyen Schiffen gefunden und betreten wird/ soll und muß endlich (ohne einige exception) der Confiscation zu gutem Preiße unterworffen seyn. Wornach sich unser Admiralitäts-Rath und Bediente/ sambt allen und ieden unsern Officirern / Außliegern und Commißfahrern / wie auch alle andere es seyn unsere Freunde und Nachbarn oder Feinde/ die einigen Handel und Wandel treiben und zur See fortsetzen wollen/ bey wehrender gegenwärtiger Fehde zu richten und vor Schaden zu hüten haben. Gegeben auff unserm Schlosse Copenhagen/ den 23. Septembr. Anno 1659.

Unter Unserm Signet

Friederich.

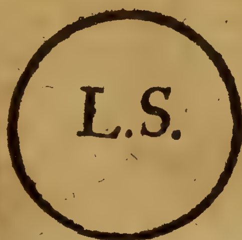

EXTRACT
Der Königlichen Dennemärckischen
DECLARATION,
Für die Handthierende zur See / und die Königliche Admiralitädt zu Copenhagen / sub dato Copenhagen den 30. Augusti / Anno 1659.

Ir Friederich etc. etc.

So haben Wir / üm dergleichen Zwietracht vor zukommen / nunmehr hierüber diese Declation machen wol- len / damit jedweder sich darnach richten und für besorglichen Scha- den hüten könte.

1. Ists nicht Unsere Meinung oder Intention, dieselbe auch niemahl anders wohin geziehlet / als sie sonsten aus allen und jeden Unseren abgegebenen Mandaten, See-Briefen oder Pässen / mehrern Inhalts zuvernehmen oder zuschlies- sen. Nemlich / daß Unsere Capiteine und Commiss-Fahrer frey und ungehindert angreiffen und antasten mügen alle Schwedische und die ihnen zugehörige / daneben deren Schiffe und Güter / wie auch deren Schiffe und Güter / welche den Schwedischen und deren zugehörigen / an Vivres, oder Wahren von Contrebante, Zufuhr thuen / dem nechst dieselben auffbringē zulassen und darüber rechtmässige und endliche Erkändt- nis zufordern. Worunter doch nicht gemeinet / daß daher Unserer Freunden / benachbarten uñ anderer Neutral Ständen und Städte Güter und Schiffe / so auffgebracht / zu con- fisquiren und Preiß zumachen / Es were dann / daß dieselbe attrappiret würden mit Wahren von Contrabande und Vivres, oder mit Zu- oder Abfuhr der Schwedischen Güter / jedoch alsolche nicht zu rühren / oder derselben etwas zu eröffnen / ehe dann darü- ber ein Urtheil gefället / welche dann die Admiralität / ohn einige Dilation, rechtmäs- sig und endlich absprechen sollen / wie sie selbige für Uns und Unsern geliebten Reichs- Räthen verantworten und im Gericht geständig seyn wollen.

2. Und damit hinführo mit denen Certificationen nicht zu grosser Mißbrauch vorgenommen oder einiger Unterschleiff verübet werde / demnach sein Wir gnädigst zu- frieden / daß die zwey Ratsherren / welche von denen Certificirenden den Eydt neh- men / auch selbst mit eigenen Händen die Certificationes auff nachfolgende Manier / nebenst dem Notario, bey der Stadt Insiegel / unterschreiben / auch davon Unserm Residenten / aller Ends / in den Städten / wo unser Resident zu finden / oder dem jenigen so von Uns darzu verordnet wird / eine richtige Copey zu schicken mögen. Wornach unsere Admiralitäts-Räthe / zunebenst anderen / denen solches beykombt / sich können richten und verhalten. Geben auff unserm Schloß zu Copenhagen / unter Unserm Handzeichen und Secret, den 30. Augusti, Anno 1659.

Friederich.

Die

Die ins Teutsche transferirte COPIA

Des von dem Norwegischen Stadthalter Herren H. S. gethanen und von Ihrer Königl. Majest. zu Dennemarck Norwegen rc. Confirmirten Vertrags / das Naval Defension-Werck in Königl. Norwegen betreffendt.

DEmnach im verschienen Herren-Tage allhier im Reiche auff gnädigste Commission an die gegenwärtige Reichs-Räthe und dero darauff hinwieder eingegebene Deliberation und Bedencken E. Königl. Majest. sich gnädigst resolviret und befohlen haben / daß / dieweil die Defension Schiffe allhier im Reiche / welche vor vielen Jahren schon taxiret und specificiret worden / daß sie in iedwedern Lehn solten gebauet und ausgeriedet und un- halten werden / in jüngster Feyde-Zeit E. Königl. Majest. und dem Reiche den gebühr- en Dienst nicht geleistet haben / welchen sie gegen die ihnen gnädigst verwilligte Pri- egia billich hätten leisten solten / sondern derelben nur gantz wenig befunden wor- / welche aber doch gleichwohl nicht einmahl zum Orlog tüchtig gebauet / oder aus- ntiret / weil weniger equipiret und versehen gewesen sind mit all solchen zugevör so ollkommener Defension gegen den Feind kan requiriret werden / also daß man mit etlichen zusammen hätte mögen in die See gehen können / und die Nordische ste rein halten / worüber dann Ihre Königl. Majest. Schiffs-Flotte nicht hat kön- secundiret werden / und beyder Reiche Untersassen / welche zwischen den Landen zu deln sucheten / nicht allein mit dero Schiffen und Schuten sampt den einhabenen itern in des Feindes Macht und Gewalt gerathen sind / den Reichen und Einwoh- n zu grossen Schaden / sondern auch beyde Reiche dadurch priviret worden / der hwendigen Correspodentz / wie auch Wahren / welche sie beyderseits / daß eine vom ern Behuff hätten / so gar / daß weder Brieff oder Botschafft sicher passiren können / em auch Korn und andere Victualien / welche Ostwerts anhero zukommen pfle- / allhier nicht zubekommen gewesen sind / anders als doppelt so theuer / als sie an sich th wahren / dem Reiche und der Armee zu grossen Mangel und Unkosten / dagegen r dem Feinde zu grosser Entsetzung. So hat man auch gleichermassen ohne fremb- Hülffe und unser grösseste risico und Gefahr nicht können erlangen einige ammu- ion, von welcher diß Reich gantz entblößet war : Sondern man ist allhie so gar eschnitten gewesen / von aller nothwendiger Communication und assistens von nnemarck eingeklemmet zwischen Schweden und Holland einig und allein aus die- Ursache / daß keine bastante Flotte allhier im Reiche hat können formiret und mit Untersassen eignen Hülffe continuirlich unterhalten worden / dagegen aber haben Schwedische mit etlichen wenigen geleyheten Holländischen Schiffen zwischen nnemarck / Schweden und Holland allezeit Meister gespielet / und mit Brieffen / ctualien und ammunition sambt allen andern Succurs in und aus Gottenburg n freyen Spatzier-Weg gehalten / welches aber nicht alleine mit denen für langer t schon veraccordirten Reichs Defension Schiffen hätte können verhindert und hütet werden / sondern man hätte auch mit denselben eine grosse diversion machen nen / wann sie ihrer Pflicht gegen die ihnen verwilligten Privilegia nur wären ge- rlich nachgekommen. So hat nun E. Königl. Majest. nach gnädigst Bedencken resolution, wie obgemelt mit dero Missiv. sub dato Aggershuß den 17. Julij gst mir unterthänigst committiret und befohlen / daß ich mit gewissen sufficienten

und

und gnughafften Leuten gegen gewisse Privilegia handeln solte / umb solch Defensi-
on-Werck auff sich zunehmen / und ins künfftig in fehde Zeiten mit guten tüchtigen
Orlogs-Schiffen zu præstiren / mit solcher Caution und Anhang / daß sie hochbe-
melter E. Königl. Majest. und Cronen für dero verheissenen Dienste Verseumnüsse
solten zu rechte stehen. Wie auch daß ich verschaffen solte / damit die / welche in jüng-
ster Fehde Zeit ihrer Pflicht gegen die ihnen verwilligte Privilegia nicht nachgekom-
men / dafür besprochen und gestraffet / und die Privilegia ihnen genommen / und andern
wiedergegeben wurden / nach solcher Königl. Commission weiterem und umbständli-
chen Einhalt. Worauff ich denn unterthänigst alsbald am 28. Augusti jüngst alle
interessirte zur inquisition und Richtigkeit für ihre bewiesene Dienste habe in Laur-
weg verschrieben / wornach auch ein Theil für dem Reichs Admiral und mir mit ihrer
Rechenschafft und Förderung compariret sind / nemlich etliche particular Personen
von Bergen / Christian Jckeen / Friederichsstadt uñ Consberg / welche noch etliche Dien-
ste nach ihren Mitteln und Vermögen / so weit sie in den Schiffen interessiret gewesen
sind / gethan haben / wie solches die Rechnung ausweiset / aber an underschiedlichen an-
dern Städten / welche entweder selber vor sich außrieden oder auch mit andern hätten
participiren sollen / ist eine grosse Versäumung gewesen / also daß kein einig recht mun-
diret Schiff von dem Untersaßen selbst und alleine ohne der Cronen Hülffe hat können
außgeriedet und unterhalten werden.

Worüber ich nach vorberührter gnädigsten Commission dieselbe ausriedern /
welche allda zur Stelle waren / und all schon etliche Dienste gethan hatten / also schrifft-
lich verständiget und vermahnet habe. Demnach E. Königl. Majest. wieder alles
Verhoffen in jüngster Fehde Zeit vernommen hätten / den grossen Defect an der De-
fension-Schiffe aus gelobten Dienste allhie im Reiche / worüber E. Königl. Majest.
und dem Reiche nicht geringer Schade wäre zugefüget / damit nun E. Königl. Majest.
sich und dero Reiche mit gewissern Diensten / als neulich geschehen / bey Zeiten besser
versichern könte / entweder von den Unterthanen selbst / oder auch von Frembden da et-
wa ins künfftig ein Krieg wieder entstehen solte / daß demnach E. Kön. Majest. gnädig
resolviret und mir anbefohlen hätte / umb deswegen mit gewissen und gnughafften
Leuten gegen gewisse Privilegia handeln und contrahiren zulassen / weswegen ich
dann dero Zeit alle denselben so erschienen / und solches auff sich zunehmen gnughafft be-
funden habe / vorgehalten / daß sie mit Selio Marsilio zusammen treten / und bey Ver-
lust ihrer Förderung gebührlich sich erklären sollen / wie viel sie E. Königl. Majest. und
dem Reiche auff allen Vorfall / wenn es nöthig seyn / und sie deswegen würden avisiret
werden / gebührlich halten und unterhalten können. Wie auch was privilegia sie wie-
derumb dagegen begehren wäre / und daß sie dieselbige selber solten specificiren / wo-
fern nicht ihre privilegia ihnen nicht alleine solten benommen und Frembden gegeben
werden / sondern auch an statt ihrer vorgewanten grossen Förderung für ihre böse Dien-
ste / und doch so manche Jahr gehabte grosse Freyheiten / sie nicht wolten gesuchet und
besprochen werden / worauff so viel allda zur Stelle waren / sich also schrifftlich erkläret
haben. Daß / dieweil unter den Ständen bey dero benahmeten Zusammenkunfft auff
Aggershuß im verwichenen Herbst keiner gewesen wäre / welcher sich hätte dürffen un-
terstehē / hierin etwas zuschliessen / oder zu specificiren / so dürfften sie sich nun vielminder
unterstehen etwas hierin zu resolviren / oder E. Königl. Majest. fürzuschreiben / sondern
wenn sie zuvor verstanden / was für gnädigste Privilegien den Unterthanen würden
angewiesen werden / daß sie ihnen gnädigst könten vergönnet / und sie dabey beständig
erhalten werden. Alsdenn wolten sie sich gerne und unterthänigst nach eines jeden
Mitteln und Vermögen bereitwillig einstellen / zu all den jenigen was E. Königl. Maj.
zu Dienste und ihren Vaterlande zur Defension und Schutz gereichen könte.

Wornach ich unterthänigst habe überwogen und betrachtet / auff was Weise
diß Defension-Werck mit Orlogs-Schiffen dermaleins könte auff die Füsse ge-
bracht werden. Und zu desto besser Unterrichtung habe ich erstlich nachgesehen und
exami-

examiniret alle und iede / deswegen vor diesem ausgelassene Königl. Ordinantzen / Missiven, offene Brieffe und Privilegien, so diß Defension-Werck angehen / so viel derselben allhier auffm Schlosse von meinen prædecessoren hinterlassen / und ietzo befunden werden / und was darnach erfolget und exequiret worden / auch bey dieser meiner Zeit und vornehmlich nun in der letzten Fehde und darab befunden.

DAß Anno 1630. den 27. Martii auff vorgangenes der Untersaßen allhier im Reiche so wohl des Adels als der Geistlichkeit und Bürgerschafften unterthäniges Erbieten / daß sie nemlich zu des Landes Defension und der Einwohner Auffnehmen / in der Nahrung verfertigen und unterhalten wolten / eine Anzahl Schiffe welche auff Orlogs Weise solten gebauet werden / und sie doch in Friedens-Zeit selber zu ihren Handel nach ihren Gefallen / und an welchen Ort es ihnen beliebet wurde / gebrauchen könten ꝛc. E. Königl. Majest. damit solches desto besser ins Werck gerichtet werden möchte / gnädigst darumb gemacht haben / diese nachfolgende Ordinantz / wie auch den Schiffs-Redern dagegen solche Privilegien vergönnet und verwilliget / wie hernach folget.

Daß solche Orlogs-Schiffe in E. Königl. Majest. eignen Landen und Reichen und dero unterliegenden Provincien solten auffgebauet und verfertiget werden / iedoch solten die Außredere dabey nicht verpflichtet seyn / wieder ihren und der participanten eignen Willen die Schiffe grösser als auff 120 Lasten auffbauen zulassen. 1.

Solte auch den Schiffsredern frey und ungehindert seyn / für eine billige Bezahlung einzukauffen / was Eichen Zimmer denselben dienlich / es wäre gleich in E. Kön. Majest. oder der Cronen der Geistlichkeit oder des Adels Bauren Gehöltzen und Wäldern / ausgenommen / wenn etwa E. Königl. Majest. in künfftigen Zeiten etwas dergleichen Eichenholtz ihr selber würde vorbehalten. 2.

So solten vorbemelter Schiffe ober und unter Officirer / wie auch was Zimmermänner oder ander gemein Schiffs-Volck auff denselben dienete / in Friede und Fehde Zeit für ausschreiben frey und verschonet seyn / so lange sie darauff dieneten. 3.

So hätten auch E. Königl. Majest. gnädigst bewilliget / daß in solchen Schiffen auch Frembde möchten Mitriedere seyn / iedoch solten die Schiffe allhier im Reiche allzeit außgeriedet werden / wie auch die grösseste und meiste Rieder in ieden Schiffe des Reichs Underthan seyn. 4.

Solten solchen Schiffen jährlich E. Königl. Majest. eigene Seepässe mitgetheilet werden / als Cofar die Schiffe in welchen E. Königl. Majest. selbst mit interessiret wären / doch solten sie nicht führen dero Orlogs-Schiffe fechte fleggen ohne alleine wenn sie in E. Majest. und des Reichs Krieges-Diensten wären. 5.

Solten vorbemelte Schiffsriedere verpflichtet seyn / dieselbige Schiffe auffs späteste gegen den Sommer Anno 1631. zuverfertigen / also / daß sie nach derselben Zeit könten fertig seyn / und ihr E. Königl. Majest. Diensten und zu dero Landen und Reichs Defension sich gebrauchen lassen / und zwar dieselbige so zu der Zeit im Reiche würden befunden werden / stracks und so bald ihnen wurde angesaget / die aber / so aus dem Reiche wäre / nach dem ihn angesaget worden / in solcher Zeit / wie sie zu ihrer Reise benöthiget. 6.

Daß Ihr Königl. Majest. zu vorbemelter Orlogs-Schiffe Außriedung und standhaffter Continuation gnädigst befohlen hätte allen Lehnsmannen allhie in Norwegen / die da weren oder kommen würden / daß sie endlich dazu bedacht seyn / Lehn quitirte, oder auch / so iemand der ersten Rieder in vorbemelten Schiffen etwa mit Tode abgehen / und dessen Anparth von den Erben nicht continuirlich in esse könte gehalten werden / oder aber so iemand derselben in andere Maße verursachet würde / sein Anparth abzustehen / damit alsdann andere sufficiente und gnughaffte Mitriedere an der vorigen Stelle verordnet würden / welche der vorigen Anpart für eine billige Bezahlung nach den Seerechten wiederumb an sich erhalten und hinfort in esse und bey Macht 7.

halten

halten können / damit also einiger Defect keiner Zeit daran befunden würde / wofern nicht die Lehnsmänner selbst dafür wolten zu Rechte stehen.

8. So auch in künfftigen Zeiten mehr Orlogs-Schiffe als ietzo bewilliget angerichtet werden solten / und vorbemelte Compagnien dieselbe auch zu wegen bringen könten / da solte demselben gnädigst zugelassen seyn / an vorbeschriebenen Privilegien und Freyheiten mit zu participiren / doch / daß sie darentgegen E. Königl. Majest. und dem Reiche mit eben solchen willkühren und getreuen Diensten solten verpflichtet seyn / wie die / welchen die Privilegia Anfangs conferiret und bewilliget.

9. Wenn auch E. Majest. verursachet würden / dieselbige Schiffe zu dero Länder und Reiche Defension ausserhalb des Reiches zugebrauchen / alsdann solten die Rederе verpflichtet seyn / mit der Außriedung nachfolgender massen sich zuverhalten / nemlich:

Sie solten damit fort senden ⅔. Theil oder einen halben Theil von den Stücken / welche sonsten das Schiff im Orlog mit Rechte solte und könte führen mit der darzu gehörigen gnughafften Munition, wie auch mit so vielen Volcke / welche das Schiff an den Ort könten bringen / dahin es E. Majest. zu kommen verordnet / welches Volck / wenn es außsiegelte auch auff einen Monat solte proviantiret seyn / worgegen aber E. Königl. Majest. dieselbe / wenn sie wiederümb enturlaubet würden / auch auff eine Monats Zeit wiederümb wolte proviantiren lassen / wie auch was munition sie in solchen E. Königl. Majest. außländischen Diensten zum fechten verbrauchen würden / wolte E. Majest. ihnen wiederümb erstatten: Ihre pension aber oder Monat solt betreffend so lange sie in E. Majest. Diensten wären / solte dasselbe nach vierer unpartheiischen Männern von See-Volck / und vierer von E. Königl. Majest. Schiffen Außsage ihnen gedeputiret werden / nach Folge E. Königl. Majest. gnädigsten Ordinantz datiret zu Copenhagen den 27. Martij Anno 1630.

SO solten auch die Schiffs-Officirer und Volck an den Prysen / so sie Zeit ihrer Dienste machen oder auffbringen können / beyderseits nach Laut der Schiffs-Artickel ihren Theil und Anpart genießen / der Rest aber solte unter E. Königl. Maj. und die Reder nach eines iedwedern Zulage und unparteiischer Außsage getheilet werden.

Zu solcher Orlogs-Schiffen Bau und Fortsetzung hat E. Königl. Majest. den 28. Martij nechst darnach außgehen lassen / einen offenen Brieff in dieser Meinung: Nach demmahle E. Königl. Majest. aus sonderlichen Ursachen für etlicher Zeit bewilliget hätten / daß allerhand Eichen Zimmer / wie auch ander Zimmer möchte aus Norwegen verkaufft / und aber E. Majest. nun erfahren / daß vorbenantes Zimmer in solcher Menge von Frembden außgeführet würde / daß zubefürchten / so ferne demselben nicht in der Zeit vorgekommen würde / daß denn E. Majest. wie auch dero Underthanen in die länge selber müsten Mangel leiden / daß demnach E. Majest. gnädigst nun für gut angesehen / solches mit demselben E. Majest. gnädigsten inhibition und Verbots-Brieffe zuverhüten und zuverbieten / damit kein Eichen Zimmer klein oder groß aus Norwegen an frembde und Ausländische hinfort mehr solte verkaufft oder ausgeführet werden / von dem Tage an biß ein anders darin würde geordnet. Desgleichen wolten auch E. Majest. damit verboten haben / daß kein Schiff oder ander Gebäu von Eichen in Norwegen von oder für Frembde hinfort solte auffgebauet werden / denn Undersassen bey Verlust ihrer Haab und Güter / den Frembden Außländischen aber bey Verlust Schiffs und Güter so ihnen selbst zugehöreten / wie auch alles des Eichen Zimmers / welches sie bey sich hetten ümb mit zuführen / und so der Undersaßen Orlogs Schiffe einiges Frembdes Schiff so dawieder thäte / erhaschen und bekommen würden / alsdenn solte der halbe Theil von allem dem so verbrochen / desselben Orlogs-Schiffs-Reedern folgen und zugelegt werden. Und damit alle Dinge desto richtiger zugehen können / mit dem Eichen Zimmer / welches die Undersaßen ihnen selbst in Norwegen anerhandelten und zu E. Majest. eignen Landen außschifften. So hätte E. Majest. gnädigst befohlen / daß ein ieglicher solcher Schiffer und Kauffmann dem Lehnsmann

oder

oder Bürgermeister und Rath desselbigen Orts da er geladen und die Last eingenom- men gnughaffte Caution stellen solte/ daß er mit demselben Eichen-Zimmer so er an sich erhandelt an frembde Oerter außer E. Maj. Reichen und Landen nicht lauffen/ wie auch daß er einen richtigen Beweiß und Certificantz von den Orten und Städ- ten/ da er solch Zimmer hingeführet und gelöset/ wiederumb mit sich zu rücke bringen solte/ bey Verlust Schiffes und Gutes/ so viel er daran hätte/ und der Straffe eines E. Maj. Mandats übertretens.

Zu solcher Schiffe trafique und nehrung bessern Vorsatz/ hat E. Königl. M. ümb dieselbige Zeit den 28. Martij mit dero Königlichen Patent und offenen Brieffe lassen verbieten/ unterschiedliche Last für frembde und andere Schiffe und dagegen die- selbige Defensions Schiffe mit unterschiedlichen andern Privilegien und andern Begnädigungen versehen. Nemblich daß keine Sparre über 12. Palm/ wie auch kein Balcke über 16 Ellen/ deßgleichen keine masten Buchen/ Eschen/ Linden aus dem Reiche solte mögen ausgeführet werden mit frembden Schiffe/ sondern daß solche Last alleine mit der Unterthanen eignen Orlogs-Schiffen solten hinaus geführet werden/ und zwar dasselbige/ so iemand dawieder handelt/ bey Confiscation Schiffes und Gutes zu E. Maj. und der Cronen oder auch den halben Theil zu der Untersassen Or- logs Schiffen ausriedern/ so nemlich dieselbige jemand auff solcher verbotenen Aus- schiffung könten betreffen.

Hierbey befindet sich/ daß die Untersaßen zu solches Werckes geschwindern un bessern Fortsatz unterthänigst ümb weitere Freyheiten un Privilegien haben angehal- ten. Worauff E. Königl. Maj. vorbemelten Defension Schiffen und deren Aus- iederen nachfolgende Privilegia gnädigst bewilliget/ und mit dero offenen Brieffe sub dato Friederichsburg den 22. Decembris Anno 1630. stabiliret und befestiget haben/ nemlich: Vors erste/ das von aller Zimmerlast welche von vorbemelten Schif- en ausgeführet würde/ allein gegeben werden solten $\frac{2}{3}$ der halbe/ darauff gelegten Zol- en/ gleicher massen von allen fetten Wahren/ welche von vorgemelten Schiffen aus- geführet werden solten $\frac{2}{3}$ Part des sonst darauff gelegten Zollens

Darnach von allen Weinen/ welche solche Schiffe von Hispanien und Franck- eich/ wie auch von allen Lacken/ so die aus Engelland herführeten/ solten sie nur $\frac{2}{3}$ Part es sonst gewöhnlichen Zollens geben/ so ferne auch einiger Einwohner in Norwegen efunden würde/ der frembder Leute Geldt zu frembden Kauff gebrauchte solcher maß- en/ daß er solche Wahren für frembde Geldt kauffte/ welche doch frembden selber zuge- örten/ und auff derselben Gewinst/ Verlust und Ewentheur verkaufft würden/ so solten olche Wahren und Geld verfallen seyn/ der halbe Theil zu E. Königl. Maj. und die ndere Helffte zu desselben Schiffs-Riederen welche darauff würden sprechen.

Deßgleichen soll auch nicht zugelassen seyn/ daß die Frembden/ welche in den andhafften ihre Handthierung treiben/ etwas anders möchten einführen/ als allein Bereht Geld und ihre Last damit an sich zuerhandeln/ ausgenommen/ Korn/ Mehl/ Maltz/ Saltz/ Hopffen/ Speck/ Grütz und Brodt.

Und vors letzte/ daß E. M. solche Schiffe Jährlichen mit dero eigenen Seepaß- en wolten versehen/ als darin E. M. vorbemelter Ursachen und Zulage des Zollens alber mercklich participirte. Gegen welche vorbemelte gnädigst gegebene Freyheite nd Privilegien aber nicht mündere Schiffe zu vorbemelten Brauch solten gebauet

 werden

werden als zu 120 Lasten/ welche auch stracks und ohne einigen Verzug solten auff die Füsse gebracht werden.

So hat E. Königl. Maj. Anno 1640 den 1. Januar: durch ihre Königl. Missive data Hadersleben Haus den vorigen Stadthalter Herr Christopher Urne sam allen Lehnsmännern in Norwegen zugeschrieben/ daß sie solten ein gut Auffsehen habē/ob auch vorbesagte Defension Schiffe so vollkömlich als sich gebührte unterhalten würden so auch/daß sie dē Untersasse wes Standes die auch wäre/ernstlich vorhaltē solten/ daß sie vorbeschriebene verheissene Anzahl Defension Schiffe gnughafftig solten unterhalten und in Bereitschafft haben/und da es vielleicht seyn möchte/ daß vorbenante Schiffe nicht so vollkömlich durch einen oder andern Zufall unterhalten würden/auff solchen Fall/ wolte E. M. an andern Orten / da es am füglichsten geschehen könte/ tüchtige Orlogs-Schiffe frachten / und dieselbe zu deß Landes Defension in Bereitschafft halten/dagegen wolte E.Maj. ihnen die zuvor mitgetheilte Privilegia gnädigst unterhalten/ auch da sie mehr Privilegia begehrten/solten sie auch damit so weit müglich /versehen werden / und damit E. Königl. Maj. könte wissen was sie sich diß Fals versehen/so hat E. Maj. allen Lehensmännern allhie im Reiche gnädigst befohlen/sich förderlichst zu erklären und in die Cantzeley einzuschicken / wie manche solche Schiffe von ihren Lehnen könten ausgeriedet werden.

Was Erklärung hierauff gefallen / und aus einen und andern Lehn in die Cantzeley niedergesandt sey/mit was E. Königl. Maj. darnach weiter darauff befohlen und bewilliget haben/ davon befindet sich allhie kein Nachricht/ sondern will in der Cantzeley nachgesuchet seyn/ ob etwas zur Nachricht kan gefunden werden / allein findet sich E. Maj. gnädigste Missive datiret Aggershuß den 8 Julii. Anno 1641. worin E. Königl. Maj. Bürgermeistern und Rath in Tonsberg zulassen/daß sie mit ihren Defension Schiffen alleine ausführen mögen/ deßgleichen Zimmerlaut derselben Missiven weiteren Einhalt.

Aber was solche Privillegien und eingeführte Umbständigkeiten zu solcher Defension Schiffen Erbau und Unterhaltung effectuiret haben / und wie darüber gehalten worden/dessen hat man in jüngster Fehde allzu viel Exempel gehabt / welche ich unterthänigst in dem Eingang dieser meiner unterthänigen Erklärung und relation gebührlich zu erinnern nicht habe können oder sollen vorbey gehen/ worüber E.K.M. stracks darnach als jüngste Fehde begunte den 17. Januar. Anno 1644. aus Ottensen mir gnädigst haben zugeschrieben/ daß ich allen denselben allhie im Reiche/ welche verpflichtet wären zu deß Reiches und ihres Vaterlandes Defension Schiffe zu halten/ anmelden solte/daß sie solche Schiffe mit Munition uñ victualien auff etlicher Monat Zeit möchten ausrüsten/ des Reichs Feinden zum Abbruch / mit fernerer Zusage / daß alle dasselbe / so sie solcher massen mehr thun oder anwenden würden / als dazu sie ihrer Pflicht anhielte / daß sie dafür vom Reiche wenn es wiederumb in Friede und Ruhe kommen würde / sollen bezahlet werden : Worauff ich denn allen und jeden welche Defension Schiffe ausgelobet hatten / oder auch zu wegen bringen kunten/ mit Erinnerung ihrer Pflicht und Zusage guter Bezahlung/ wie auch/ daß ich ihnen zu mehren und bessern Privilegien zu seiner Zeit verhelffen und befördern wolte/E. Königl. Maj. wegen habe zugeschrieben und befohlen / daß sie ungesäumet und ohne Mangel bey Verlust aller ihrer Wohlfahrt dieselbe ihre Schiffe von dero Zeit verlauffenen ersten Januarij. Innerhalb sechs Monat Zeit wohl versehen und wie sichs gebühret equipiret fertig halten sollen / worauff zwar etliche wenig Privat-Personen ausvorberührten Städten doch fast keine ohne Euer Maj. stät zuthun und Hülffe dazu auch wie offt und ernstlich auch darumb geschrieben / dennoch gar langsam fürkommen / wie denn solches Euer Majestät bey dero persönlichen Anwesenheit allhie selber besser erfahren und deßwegen mir auffs neue aus Fleckeroe den 3 Junij weiter zugeschrieben und befohlen haben : Demnach E. Maj.

Maj. hätten vernommen und erfahren die grosse Versäumung und Nachlässigkeit
o von etlichen in Ausriedung der Defension-Schiffe gebrauchet würden/da sie doch
nen dagegen verwilligte grosse Privilegien so lange Zeit dafür genossen hätten/und
ie etliche zu solchem Wercke unvermögen wären/daß demnach ich alle dieselbe Schif-
e so allhie im Reiche bequem befunden würden/ ümb Stücke zu führen/ auffbieten las-
n/solte umb daß sie sich mit dem aller förderlichsten wohl montiret zu der Flotte ver-
igen solten/ und da etliche mit Entschuldigung/ Muthwilligkeit oder anderer massen
ürden verzügerlich seyn/daß ich alsdenn solte verordnen lassen/was die Rieder für sol-
he ihre Siegel und Geräthschafft welche sie für Gottes Wetter und Wind ebentheu-
n müssen/ Jährlich oder Monatlich solte zur Fracht haben/und zwar solches nach sol-
er Gelegenheit/wie sie auff andere Reysen in mitler Zeit ungefehr verdienen konten/und
ß ich mich nachgehendes befleissigen solte/ ümb andere und Sufficiente Leute dazu
verordnen/ welche dieselbigen so lange man ihr zu deß Reiches Diensten bedürftig
yn würde/ führen und ausrieden möchten/und daß ich darümb mit demselben solte ca-
itulíren auff solche Weiße und Maße wie die Reichsräthe in Dennemarck mit ei-
m Theil nordischen Schiffen geschlossen und capituliret hätten/ nemlich:

Daß ihre Kön. Maj. solte stehen für risigo der Schiffe Stücken und Munition 1.
lcher massen/ daß so ein Schiff bey wehrenden seinen Diensten könte genommen/ in
rund geschossen/ verdorben oder verbrandt oder auch desselben Stücke springen oder
schädiget werden möchten/ E. Königl. Maj. alsdenn so bald man wiederümb zum
rieden gelangen würde/ gnädigst bezahlen solten/ was gedachte Schiffe Stück und
unition würden taxiret werden.

Daß auch/ wenn Gott Frieden wiederümb verlehnete/ darümb/ daß sie für Got- 2.
s Wetter die Schiffe mit Siegel und Gerethschafft ebentheuret/ auch derselbe in
esen und Macht erhalten/ ihnen dafür Monatlich eine gewisse Summa solte gege-
n werden.

Waß Munition sie auch gebrauchen würden/ solte ihnen nach richtiger Rech- 3.
ung erleget und gut gethan werden.

Belangend deß Volcks Unterhaltung/ solten auch einer jeden Person Monatlich 4.
geben werden 4 Reichsth. Dagegen aber solten sie ihnen selber verschaffen/ Licht/
chen-Geräthe und was ihnen sonsten auff dem Schiff von nöthen/ und daneben in
lcher Summen quittiren, was victualien aus Königl. Maj. Proviant-Hauße
nen geliefert würde.

Deßgleichen war ihne auch verwilliget/ daß bey iedes Volcks Abdanckung den 5.
fficirern und Schiffs-Volck ihre monatliche Besoldung solte bezahlet werden nach
chtiger Rulle/ welches wiederum in der Abrechnung solte quittiret werden.

Noch hat E. Königl. Maj/ über diß mir gnädigst zugeschrieben und befohlen/
atum Christianse den 3. Junij Anno 1644. auff solche Weise. Demnach E. Königl.
Maj. wäre vorgebracht/ welcher massen zu Roterdam und andern Orten solten Or-
gs-Schiffe mit 30. und 40. Stücken zubekommen seyn/ mit welchen die Riedere
. Königl. Maj. zu dienen begehrten/ und daß ein Theil derselben wolten die Bür-
rschafft allhie im Lande nehmen/ wenn sie nur E. Königl. Maj. gnädigsten Paß
d Bestallung darauff erlangen könten/ daß demnach E. Königl. Maj. mir be-
hlen haben wolte/ und mit denselben auff solche Manier wie in Engelland gebräuch-
ch/ deß Fals zu accordiren. Nemlich: Daß so jemand wolte dienen mit Orlogs-
Schiffen/ Stücken und Munition, daß dem oder denselbigen auff all sein eigen Beko-
ung und ebentheur iedes Monat auff jeden Mann 5 oder $5\frac{1}{2}$ ℔ Sterling solten gege-
en werden/ drey Mann auff jedes Stück über 4. ℔. gerechnet auff den Fall nicht ge-
inger mit ihnen könte geschlossen werden.

Vorbemelter E. Königl. Maj. gnädigster Wille und ernster Befehl aus Fleckeroe/ wie obgemelt/ ist allen und ieden allhie im Reiche/ so entweder Defension Schiffe zu halten ausgelobet / oder aber so einige Mittel hätten / einige Defension-Schiffe zu wege zubringen außführlich verständiget uñ beweglich zugeschrieben worden/ darauff aber doch wegen etlicher Rieder Unvermögenheit/ und einiger anderer Ursache halber/ welche hernach specificiret werden/ zu gnugha fften Defension nichts fruchtbarlichers hat erfolgen können / weiter/ als des Reichs Admirals und meine mit dem Riedern des Fals gehaltene Abrechnung ausweiset/ also daß man deßwegen verursachet worden/ nach vorbeschriebener E. Königl. Maj. andern gnädigsten Ordre gleichfals datiret Fleckeroe den 3. Junij mit Frembden zuhandeln/ wie denn auch mit Selio Marsilio den 8. Julii Anno 1644. und den 4. Febr. Anno 1645. geschehen/und nachgehends von E. Königl. Maj. den 7. Maij Anno 1645. gnädigst ratificiret ist/ mit weiterer gnädigsten Commission an mich/ daß/ so einige Verhinderung in Selij Marsilij Werbung die verheissene Flotte betreffent durch der Herrn Staten Verbot geschehen möchte/daß ich alsden unterthänigst bedacht seyn solte/um andere und nehere Mittel an die Handt zunehmen/ dadurch etliche Defension-Schiffe ausgeriedet und unterhalten werden möchten/ was Manier das best geschehen könte: Wornach auch mit vorbeschriebenen Selio Marsilio folgendes weiter und auffs neue ist capituliret worden/ wie den auch folgendes darauff durch den Reichs Admiral und mich nun stracks nach dem Herrentage allhie im Reiche auff E. Königl. Maj. in gnädigste Commission datiret Coppenhagen den 4. Aprilis Anno 1646. mit ihm Marsilio und allen andern Riedern allhier im Reiche Frembden uñ Einländischen Abrechnung ist gemacht wordē/ nachdem ein jeder mit seinem Schiffe Dienste gethan/ und als ihm nach seinem Diensten und Capitulation dafür billich könte gebühren/ mit fernerer Anordnung auff was Weise sie dafür solten bezahlet werden/ laut dieser Abrechnung Exemplar so in E. Königl. Maj. Cantzeley unter unsern Handen und Siegeln eingegeben ist/ ausgenommen / was Schiffer Johann von Bergen noch kan zukommen/ wenn seine Principalen mit richtiger Rechenschafft und Beweiß Anforderung thun werden / da sie gleich andern nordischen Ausriedern nach ihrer Capitulation und Diensten/ auch solten Contentiret werden.

Wann dann nun E. K. Maj. gnädigst zuwissen begehren/ die rechten Häuptursachen / warümb solches wohlgemeintes und hochnothwendiges Defension-Werck allhie im Reiche keinen Fortgang gewonnen / so ist dieses kürtzlich und unterthänigst zu gnädigsten bedencken und Resolution davon vornemlich zu erinnern.

1. Daß gantz wenig allhie im Reich verhanden seyn/ so solche Mittel und Capital haben/ für erst Schiff uffzubauen / und darnach mit Volck / Victualien und gerechtschafft wie sich gebührt auszurieden und zu unterhalten/ viel weniger in Fehde Zeit / da ihrer das Reich nöthig hat/ sufficiente Dienste damit zu thun/ zu Montiren und zu eventiren

2. Daß auch unter denn Einwohnern selber / so auff solcher Defension-Schiffe Ausriedung und Unterhaltung gnädigst privilegiret seyn/ gar wenig befunden werden/ so sich auff Handlung zwischen diesen und andern Reichen zutreiben und anzurichten verstehen/ denn es ist weder Wissenschafft oder Correspondentz oder Credit ohne nur bey gar wenigen also/ daß paupertas & ignorantia erstlich/ zwo grosse und Häuptursachen seyn/ welche da verhinderen/ beides Schiffe und Traficquen und also diß Defension-Werck allhie im Reiche.

3. Daß die privilegia so bißher vorbemelter Orlogs-Schiffe ausriederen zu dero erbau und Unterhaltung gnädigst vergönnet gewesen / all zu schlecht und gering gewesen seyn / all dieweil ein Orlog-Schiff zu bauen/ Montiren und/ wie sichs gebühret / zu unterhalten / beides mehr Capital und Eventyr erfodert/ als

II.

DAß wenn einiger Frembder oder Außländischer an einen gewissen Ort und mit gewissen Privilegien zu handeln sich niedergesetzt hat / und sich erbeut etwas zu præstiren und ins Werck zusetzen / zu des Reiches Besten und Nutzen / azu andere nicht sufficient seyn / und zu præstiren nicht vermögen / wodurch denn leich der profit in die Länge allein an denselben Frembdden möchte gezogen werden / nd denn darüber andere Einheimische / welche doch selbst nichts vermögen / ungedultig ñ mißgünstig werden möchten / und darnach trachten / wie sie gegen solche des Frembe negotien neue Privilegien erwerben / und ihm dieselbe dadurch verderben und verichten möchten / daß alsdenn dabey beydes an Ein- uñ Außländischen wohl beobachtet nd observiret werde / auff was Weise ein ieder seine Handlung treibe / und was zu den Commercien auffnahm und Fortsatz in beyden Reichen und dero unterliegenden Inlen und Provincien einmahl mit gewissen Privilegien zugesaget und verheissen / ß solches bey Macht gelassen / und unterm prætent eines monopolii nicht so leicht erändert oder nachgehends allzuviel limitiret werde. Denn wenn solche und andere ehr Freyheiten / so ich ietzo allhie nicht melden will / iederman mögen zugelassen und halten werden / so ist kein Zweiffel / man werde auch bald Capital Wissenschafft und btrag finden / denn dadurch würde das Volck zu gewissem weltlichen Brauch und Correspondentz mit andern Landen angetrieben / solten auch alsbald zunehmen an Wechseln / Banco Compagnien, retour und dergleichen / darin eines Reiches Mitl und Wohlstand guten theils bestehen / alldieweil solches vielen Nahrung und profit ingen wird / welche sonsten in Armuth und Verdrieß lebeten.

III.

SOlcher maßen ist auch zu Anrichtung und Unterhaltung der Orlogs-Schiffe [illegible] im Reiche endlich von nöthen / daß demnach E. Königl. Majest. gnädigste Missive datiret Hadersleben Hauß den 1. Jan. 1640. Meldung thut von etchen neuen Privilegien / welche der Defension-Schiffen so weit müglich vergönnet erden solten / wenn nur darumb unterthänigst suppliciret / und solche privilegia specificiret würden / daß E. Königl. Majest. an statt des halben Zolles von aller Holtzast / so diese Defension-Schiffe ausführen / den gnädigen Abschlag mache / daß sie nfort nur von ihnen heben lassen ein Drittheil / und von aller fetten Wahre so diese Schiffe ausführen / und allen andern Wahren so sie einführen / an statt den ⅔. Theil / wo es ihnen zuvor gelassen worden ist / hinfort nur gehoben werde / der halbe Zoll / denn diß heinet zwar wohl / als solte E. Königl. Majest. an dero gewöhnlichen Zoll hiedurch etas abgehen nach dem Zoll-Rullen / wegen der Freyheit auff der Holtzlast und auff tten Wahren / welche ausgehen / und allen Wahren welche eingehen. So soll sich er doch befinden / daß die Rechenschafft die Rullen soll übertreffen / wenn alle Ding ir recht werde beobachtet / uñ güte Auffsicht geschicht / wegen des grossen Unterschleiffs / nun an den eingehenden Wahren gebrauchet wird / worüber E. Königl. Majest. kleiñ oder keinen Zoll bekommen / sonderlich von Frembden / welches ich allhie billich erinern sollen / wie auch wegen des / daß die Menge an Schiffen hiedurch mächtig soll zuehmen / und die Last in Preiß kommen / wenn die Einwohner ihre Wahren uñ die meiste nd gröste Last mit ihren eignen Schiffen ausführen / oder aber dieselben in Compagni auflegen / also daß dieselbe / wie nun geschicht / an Frembde nicht umbsonst weggeeben / oder auch für etliche geringe verdorbene und unnöthige Wahren / mit den geeinen Mann auff dem Lande übel vertauschet worden / worüber ich mich denn außihtlich und unterthänigst unter etlichen meiner Schrifft vor diesen schon erkläret habe. Belangende den Zoll im Reiche / und dessen bessere reduction und Erhöhung des reyses der Lasten durch die Compagnien mit mehr dergleichen Materie welches hon längst für dem Kriege in die Cantzeley eingeschicket / und nun in der Feyde wiedemb erinnert worden / und nun wol nöthig wäre / daß es hiebey wiederumb möchte nach-

 geschehen

gesehen werden / denn wo ein Civiler Zoll ist / da nehmen die traficquen zu / und die Menge ersetzet den Abschlag / wo die traficquen zunehmen / da prosperiren die Untersassen. Wo die Untersassen prosperiren, da hat der Herr Affection. Wo aber also Affection und Mittel bey dem Untersassen zugleich seynd / da kan einen guten Herren nichs mangeln / sondern es wird derselbe beydes inner und ausserhalb Reichs bey Freunden und Feinden dadurch Considerabel.

IV.

WEnn nun die privilegia solcher massen gnädigst verbessert würden / welches doch ein geringer Abschlag ist gegen den Dienst und Profit, so beydes das Reich und die sämtliche Untersassen davon zuerwarten haben / wenn der Handel zunimt / die Wahren in Preiß kommen / die Unterthanen zu Reichthum gelangen / das Reich mit Orlogs-Schiffen versehen / und die Frembde an Statt ein und anderer Insolentien dermaleins zu respect und Discretion gegen den Herren gebracht würden / so ist es doch damit noch nicht gethan oder dahin bracht / daß man sich könne versichern / daß solches Werck / wenn es etwan die Noth erfordern mögte / zur gnughafften Defension solle Bestandt haben / es sey dann / daß man zuvor Considerirte und erwege des gantzen Reichs Beschaffenheit und Willkühr so viel die Handlung angehet mit aller ein und außgehenden Wahren Theilung und Verwechslung inn- und ausserhalb Reiches / welches das erste und fürnembste ist / welches muß betrachtet werden / und diß Werck recht anzustellen / und bey seinen Gewissen Schick und Wesen Jahr auß Jahr ein beständig zuerhalten. Darnach daß die Lehne und insonderheit / die Städte / welche an die Seekante ligen / mögen considerirt werden / nach dem Hafen wegen der navigation und nach der Beschaffenheit welche gefunden wird in jeglichen Lehn und Stadt an Kauffleuten Wahren und Commoditäten zu handeln und traficquiren unter den Edelleuten / Bürger und Bauren wegen der negotiation, item daß man verzolle und visitire nicht allein in den Hafen / wenn die Güter außgehen oder einkommen / sondern fürnemlich innwendig im Lande an demselben Orten / von welchen die Wahren erstlich von den Untersassen zu dem Hafen nieder und folgendes von den Kauffleuten ausgeführet werden / darnach zu dem Hafen ein und wiederumb von den Hafen ins Landt: Folgends daß man die Lehne und Hafen theile unter gewisse Kauffleute und Compagnien ümb daß dieselbe alleine und niemandt anders mit gewissen Schiffen und Wahren auff gewisse Oerter und Länder mit gewissen privilegien handlen und traficquiren müssen beyde mit derselben Wahren außführung so alda herümb in Lehne fallen / und ander Wahren einführung so daselbst wiederümb von nöthen seyn. Denn auff solche und keine andere Manier können die Wahren in Preiß gebracht / und das Werck in einer festen und beständigen Compagnie unterhalten werden / den Untersassen wie zuvor berühret zu profit und Vortheil in deren Nahrung und Gewerbe (wenn sie nemlich selber die Menge am Schiffe haben / damit sie die Landes Wahren aus und andere wieder einführen können) und E. Königl. Majest. und der Crohnen zu ungleich mehrer Einkunfft bey solchen Abschlag im Zollen / wie auch besseren Diensten in Feyde Zeiten. Auff solche Weise haben die Holländer / und alle andere Nationen die Handlungen unter die Untersassen in gewisse Compagnien getheilet / daß ein jeder weiß welches Reichs und Landt und welchen Ort und Hafen in bemeltem Reiche er besiegeln / und darin handthieren solte / worüber dieselbe seyt der Zeit solche Vertheilung bey ihnen im Brauche gewesen nun alle Dinge mit Wahren moderiren, in deme sie auff diese Weise ein und ausführen / nach dem es von nöthen wenig oder viel von einen und andern Schlag ümb dieselbe in Preiß zubringen / und desto besser und gewisser Marckt zu thun / weil auch der eine dem andern keinen Vorfang thut / sondern was von einer jedwedern Compagnie solcher Weise inn- oder ausserhalb Landes negotiret wird / dabey wird alsbald ein solcher Handel wiederumb auff andere Oerter angestellet / und geschicht also täglich eine Multiplicatio mercium, nummorum & teloniorum zwischen den Herren und Untersassen /

worüber

ls 4. Cofardie-Schiffe von gleicher Größe und Trächtigkeit / als welche man
it geringen Capital/iedoch zu ungleich bessern Marckt und Profit auch geringerm
benteyr und Schaden so es verunglücket/ kan abladen und unterhalten.

Daß ümb solcher Privilegien Verbesserung zum öfftern zwar angehalten/und
uch gnädigste promiss gethan/aber doch nicht ins Werck gestellet worden/ sondern es 4.
ynd dieselbe privilegia vielmehr ein Jahr nach dē andern ie mehr unn mehr gekräncket
ñ annulliret,nicht allein durch tägliche neue Licenten und Loßgebungen der Lasten
ñ Wahren/welche zuvor verboten waren/mit fremden und andern gemeinen Schiffen
ußzuführen/sondern auch in deme man unterschiedlichen andern gemeinen Schiffen
rgleichē viele grosse Zoll-Freyheiten gegeben und zugelassen/ als bemelter Defension
Schiffen einiger Zeit nicht bewilliget worden: Also und der Gestalt/daß wenn der De-
ension-Schiffe Ausriedere vermeineten grossen Vortheil zu thun mit denen ihnen
lein erlaubten and sonst verbotenen Lasten / darauff sie so viel Geld angewendet / so ist
ftmals einer und ander mit Königl. Brieffen und Messiven ankommen/darin ihm
lche verbotene Last mit schlechten Schiffen und dazu noch ohne Zoll außzuführen zu-
lassen und vergönnet werden/wo durch dann geschehen/daß auch der oder dieselbe sol-
e ihrer Last viel leichter wiederümb verkauffen/und damit bessern Marck thun können/
n Defension-Schiffen zum grössesten Schaden und Verlust / dadurch denn die
ußriedere/welche wohl etwas vermuth/endlich dermassen überdrüssig gemacht/daß sie
lche Defension-Schiffe ferner im Wesen und Macht zu halten/ zuletzt sich gäntzlich
tschlagen/und das Werck wiederümb zergehen lassen.

Daß auch solche den Defension-Schiffen vergönnete privilegia stracks im 5.
nfang nicht recht Consideriret/und nach dieses Reichs weitläufftigen und mannig-
ltigen Hafen und Beschaffenheiten unter die Riedere nicht recht ausgetheilet worden/
chdeme nemlich diese und jene Wahren von ieglicher Stete und Ort bequemlich
t und außgeführet und verhandelt werden können / sondern es ist alles gar unordent-
h gemacht und gebraucht worden / also / daß damit und dabey nichts hat können ver-
enet werden. Denn so etwa gehöret wurde / daß an diesen oder jenen Orte etwas
nte verdinet werden / schlug iederman alles dahin / ihnen selbst zum allergrössesten
Schaden/in dem sie solche Menge eines schlages Last und Wahren dahin zusammen
führet/daß es das Land nicht hat können trecken / und hat also der eine gekladdet über
n andern/und dadurch einander zu geringen Marckt verdorben.

Daß auch diß Defension-Werck im Anfaug übel ist angegeben und sollici- 6.
ret worden / in dem alle Stände darin solten participiren / also daß beyde Adel und
nadel/Geistlich und Weltlich/ Bauer und Bürger / Armen und Reiche / Erfahrne
d Unerfahrne/Willige und Unwillige gleichsam seyn gezwungen worden zu solcher
Schiffe Erbau/Außried und Unterhaltung zu contribuiren,und ihre Mittel zusam̃en
schiessen/woraus denn leichtlich zu gedencken / wäre auch wohl werth nachzuforschen/
ie es an manchem Ort allhier im Reiche/ damit wohl zugegangen/und mit was Diß-
Order und böser Direction sothane Schiffe gefahren und traficquiret haben. Item
ie gering und ungewisse Capital formiret gewesen sey / die Schiffe zu unterhalten/
d die Lasten einzukauffen. Item / was grösse Unrichtigkeit unter so mancher Art
gleichen Riedern / welche auff dem Lande und in den Städten so weit von einander
rstreuet gewesen / wohl müsse untergelauffen seyn / und auch endlich wie geringe und
ch gar keine Dienste E. Königl. Majest. und die Cron von solchen Schiffen und de-
Riederen habe zu erwarten gehabt/wann etwa eine Noth eingefallen wäre.

Daß der meiste Theil von solchen Schiffen alsbald darnach / nach dem sie ge- 7.
uet und angefangen zu siegeln auff Hispanien/Franckreich/Engelland/Holland und
Dünkercken/hie und da übel seynd tractiret und in Arrest genom̃en worden/theils wegen

partheiischer und unfreyer Rieder/ theils wegen unfreyer Oerter/ theils wegen unfreyer Güter und Contrabando, und theils wegen Herren-Dienste / dazu ihrer die Obrigkeit des Orts bedürffte. Worüber sie nach der Zeit gerathen seyn in grossen Processen/ an solchen Orten/ da niemand ihrenthalben die Sache agiren können / sondern sie aus Desperation von wegen grosser Unkosten auffhalten / der Sachen und andern Unrechts die Schiffe verlassen müssen/ verhoffende durch promotorialien ohne solche grosse Mühe und Kosten wiederümb zur restitution zugelangen/ welches aber auch gefehlet.

8. So hat auch diß einen grossen Abschen und Verhinderung den Unterthanen/ welche sothanes Defension-Werck solten/ könten/ oder wolten auff sich nehmen verursachet / daß dieselbe Conditionen und Willkühren so ihnen gegen Außriedung und Abzahlung ihrer Schiffe in Fehde Zeit angeboten und vorgeschlagen / so mangelhafft und ungewiß gewesen seyn / beydes für die Crone und für die Riedere / daß es zu keinen Dienste oder Nutze/ sondern nur zu grosser Bekostung/ Gefahr und hazart hat können gereichen.

Diese seynd die vornehmsten Ursachen und Verhinderungen / warümb die Defension-Schiffe allhie im Reiche weder in der Menge oder zu dem Ende seyn angerichtet oder unterhalten worden/ wie es im Anfang von E. Königl. Majest. zu beyder Reiche Diensten / und der Untersaßen Wohlfarth wohlgemeinet gewesen: Welches zu remediren und zuverbessern/ also daß solches Defension-Werck vermittelst GOttes Hülffe in etlicher weniger Jahren Zeit zu einen gewissen Schick und Stande kommen möge/ und nachgehends von Jahren zu Jahren zu des Reichs Diensten gebührlich unterhalten würde/ halte ich dafür/ daß nöthig sey in Unterthänigkeit zuerinnern was hernach folget:

I.

Demnach gewiß und iedermänniglich inner und ausserhalb Reiches/ so die Welt und deren Lauff kennet gnugsam und sehr wohlbekandt ist / daß beyde Reiche Dennemarck und Norwegen liegen wie wüste Plätze/ zu rechnē gegen den grossen Nutzen und Handlung/ so darin könte angerichtet/ fortgesetzet und unterhalten werden/ und zwar solches alleine aus dieser Ursache/ daß wir leider fast keinen einigen Kauffmann von unser eigen Nation haben / welcher Handel und Wandel in der Welt selber recht verstehet/ und dieweil Kauffmanschafft und trafique eben dasselbe seynd/ welches einem Reiche Reichthum bringet/ und über alle Kauffmanschafft bestehet in einen Capital Wissenschafft und Abtreck / wofern nemlich etwas sonderliches solle ausgerichtet und prosperiret werden. Diese requisita über alle in beyden Reichen gar mangelhafft seyn/ iedoch in diesen mehr als in jenen: So ist es auch ein unmüglich Ding/ daß die Reiche recht in Flor kommen/ oder einige rechte trafique darin gestifftet und zu rechter Beständigkeit ins Werck gestellet werden könne / viel weniger daß man/ wie sonst wohl geschehen kan/ einige Mittel suchen und sich resolviren wolle / alle vorberichte Mängel mit Fleiß und ohne Affection zu einer Nation mehr als zu der andern gründlich zu heben und zu remediren / es sey denn/ daß man den Frembden ümb allhier im Reiche sich nieder zulassen/ gewisse libertät vergönne/ als wie darinn mich düncket/ daßselbige einig und allein bestehet / wie ich denn solches zu anderer Zeit und Ort all schon remonstriret und gemeldet habe/ und allhie nun allzuweitläufftig fallen würde / zu recapituliren. Sondern es ist nur des fals für dißmahl mein Rath und Bedencken/ daß E. Königl. Majest. solche privilegia so da billich können erachtet werden / und einen und anderen Stande (iedoch bonum publicum vor allen betrachtet) unpræjudicirlich seyn/ verkündigen und publiciren/ und die Oerter und Städte specificiren lassen wolte / da sich Frembde setzen mögen / wie denn auch wie lange dieselbe ihre privilegia ihnen und ihren Erben ungedisputiret und ungevioliret sollen gehalten werden.

II. Daß

orüber ich mich auch für diesem gleichsfals schrifftlich erkläret und dasselbige in die antzeley niedergesandt habe.

V.

UNd dieweil/ wie obgemeldet/ diese eine von den Vornehmsten Ursachen ist/ dadurch die Orlogs-Schiffe allhier im Reiche nicht zugenommen / und auch die / welche auff die privilegia allschon gebauet waren / nach der Zeit wiederümb egkommen seyn / daß nemlich dieselbe allewege mit Confiscationen und arresten ır übel tractiret worden/ so wird ümb solchen Unheil hinführo vorzubauen von nöthen yn / daß man deshalben anordne und stabilire, gewisse alliancen zwischen diesen ıd allen anderen Reichē/ so demselben zum Commercio bequemlich belegen seyn/ so auff gewisse Articuln und Conditionen fundiret und durch Residenten und onsulen gehandhabet und manuteniret werden müssen/ wornach sich beiderseits ntersassen zu richten/ und einer gegen den andern zuverhalten/ und in allen Zufall nach ut der Articulen geschützet und vertheidiget werden können / welches auch zwar bey ingster Ambassade und negotiatie in Hispanien/ welche mir unwürdig gnädigst de Zeit anbefohlen/ und anbetrauet worden/ etlicher massen angefangen/ und von beyen Seiten ratificiret ward / so aber doch biß Dato für dem untersassen um sich darach zu richten/ noch nicht einmahl publiciret worden / wie sich sonst wohl gebühret ätte/ und auch offt unterthänigst ist errinnert/ und wiederümb gnädigst versprochen orden/ daß es geschehen solte/ beides wegen des schrifftlichen Abschiedes/ so darüber in ispanien genommen und nach der Zeit allhie in Consideration müs genommen erden/ und den auch wegen deß Reichs Nutz und der Untersassen grössesten Vortheil ū Wohlfahrt/ den hat man seyt der Zeit kein Exempel daß einige Insolentz durch unillige Confiscationen und Arresten oder anders dergleichen wieder E. Königl. Maj. Untersassen in Hispanien solte vorgenommen seyn/ sondern sie seynd vielmehr zu rer alten Forderung uñ restitution der abgenommenē Güter zu recht geholffen uñ efordert worden/ zugeschweigen was man ümb E. K. Maj. hochverursachte Indination über ein und ander proceduren zu heben/ und abzuwenden præsentiret hat iso/ daß alles was dero Zeit am Hofe daselbst verheissen/ biß hiezu wieder alles verhofen auffrichtig gehalten worden/ also/ daß keine Molestie unter dem prætent unfreyer Schiffe Persohnen oder Güter/ wie auch keine unbilliche Dienste durch arrest uñ Auffalt den Untersassen unbillcher Weise köñen zugefügt werden/ so sie sich nur selber auffichtig und mit Vorsichtigkeit richten wollen/ nach denen mit andern Staten und Republiquen anffgerichteten alliancen darinnen solche Casus und Handlungen deraſſen wohl erkläret werden/ daß ein ieder gnugsam daraus ersehen und wissen kan/ wie sich für Schaden hüten und nichts wieder auffgerichtete Pacta und der Obrigkeit Verbot thörlich tentiren und ebentheuern solte.

VI.

WIll auch endlich in Acht genommen seyn / daß gleich hochnöthig ist / das iegliche Compagnia so starck und auff Mittel uñ Wissenschafft also fundiret sey/ daß dero Kauffmanschafft und Handel recht getrieben uñ gebührlich fortgesetzet weren könne/ daß also auch nicht minderer Nothwendigkeit sey / daß wen die Bekostung n so vieler Schiffe Erbauung uñ Ausriedung als zu dem Handel/ welcher ihnen gnäigst vergönnet wird/ recht können von nöthen seyn/ nun erstlich geschehen ist/ daß den ie Riedere auch flugs darnach ein Capital formiren auff ein jegliches Schiff/ womit dasselbe fahren/ profitiren und unterhalten werden solle/ es muß aber keine Compagnie geringster massen gezwungen seyn/ mit jemand anders zu participiren, als alleine mit denselbigen so sufficient gnug und bey Mitteln seyn und entweder selbst die trafiequen verstehen/ oder aber andere mit richtiger Verklärung auff jede Reiße was das Schiff prosperiret oder verlohren habe/ dafür sorgen lassen / und zwar solches alles mit einen richtigen Buch und Kauffmans styl: ohne andern processuñ Gerichts-

Gang

Gang über dero Schiffparten und was davon dependiret, welches sonstē unmüglich nachbleiben kan/ wenn nach voriger Ordnung/ wie oben berichtet/ ohne Unterscheid jederman contribuiren soll zu participiren in sochen Schiffen und viel darunter/ weder Verstand/ Mittel/ oder Willen haben/ solches der Gebühr nach/ fortzusetzen.

VII.

SO ist auch von nöthen/ eine gewisse und ordentliche Capitulation, wornach ein jedes Orlog-Schiff welches sothane Dienste auff sich nimt/ in Fehde Zeit/ auff all sein Unkosten eventyr und risico soll bezahlet werden/ auff daß beide die Niedere feste gehen und auch die Crone gewiß seyn könne/ dero gebührlichen Diensten wenn es von nöthen/ ohne einige Exception allermassen/ denn wenn die vorigen Privilegien welche denn den vorigē Defension-Schiffen allhie im Reiche gnädigst seyn vergönt gewesen/ und dagegen ihre Pflicht recht betrachtet werden/ so seyn beyde die Cron und die Untersassen übel damit versehen/ und können weder die Dienste oder traficquen darnach gerichtet werden/ sondern es folget nur daraus Confusion in der Kauffmanschafft/ unterschleiff im Zollen/ Armuth und Gerichts-Gang im Lande Verachtung der Wahren und der fremboen Profit/ den Unterthanen zum grossen Schaden und deß Herren Diensten und des Reiches Defension zu mächtiger Verhinderung/ an welches statt sich aber E. Königl. Maj. gewißlich versichern mag/ daß/ dafern diß Defension-Werck mit den Orlogs-Schiffen allhie im Reiche auff itzbesagte Manier ins Werck gestellet uñ gedirigiret werden wird/ mit gewissen gnughafften und erfahrnen Kauffleuten in gewissen Compagnien und an gewissen Oertern/ mit gewissen Privilegien auff jegliche Compagnia und Ort/ daß man alsdan nicht alleine allhie im Reiche innerhalb weniger Jahrs Zeit eine Menge an Orlogs-Schiffen haben/ sondern auch die traficquen dermassen zunehmen sollen/ daß die Wahren im Preiß kommen/ die Unterthanen reich werden und der geringe Abschlag im Zollen überflüssig werde erstattet werden/ so hat alsdenn beyde Herr und Knecht Profit und daß Reich stehet zugleich in besserer Defension.

Nach vorberührten Puncten umbständlicher Beschaffenheit und auff E. Königl. Maiest. gnädigste Commission datiret Aggershuß den 17. Julii wie obgemeldet/ habe ich nun mit Jürgen Coldewey und dessen Consorten/ auff E. Königl. Majest. gnädigsten Consens und ratification nachfolgender massen capituliret.

Daß demnach er den 8. Julii Anno 1641. von E. Königl. Majest. solcher massen ist privilegiret worden/ auff eines sein eigen Orlog-Schiff/ welches er nun in jüngster Fehde ausgemontiret und unterhaltē hat/ biß ihm dasselbe in occasion vor dem Feinde weggenommen/ und er sich nun erboten/ daß er mit einigen gnughafften participanten gegen daß bevorstehende Vorjahr/ allhie ins Reich zwey gute düchtige Orlogs-Schiffe wiederum verschaffen will/ ümb damit in Friedens Zeit die traficquen zuverbessern/ und in Fehde-Zeit das Reich beschützen und vertheidigen zuhelffen/ demselbigen und seinen Consorten nach E. Königl. Majest. gnädigsten Zusage/ daß die Privilegia sollen verbessert werden/ nachfolgende so weit verwilliget und verheissen worden/ daß sie sollen ratificiret werden.

In Friedens-Zeit/ so viel die Handlung und dero Privilegien betrifft.

I.

VOn allerhand schlags Holtzlast/ welche mit bemelten beyden Schiffen aus dem Reiche geführet wird/ und nach vorigen gnädigsten Privilegien datiret Friedrichsburg den 22. Decembris Anno 1630. für dem halben Zoll verschonet wären: Item/ von allerhand schlages/ Fette Wahren/ welche ausgeführet werden/ und davon sie nach jetztberührten Privilegien zuvor nur $\frac{2}{3}$ Theil des auffgelegten Zollens geben müssen/ sollen diese Schiffe herniechst alleine geben von allerhand Holtzlast nur ein Drittheil Zoll und von allerhand Fette Wahren/ so ausgeführet werden/ wie auch von allerhand Wahren/ so eingeführet werden nur denn halben Zoll.

2. Daß

2. Daß bemelte zwey Orlogs-Schiffe alleine und keine andere sollen mögen
sführen/ Buchen Eschen und Bandtstocken Holtz/ so viel dessen fället im Tonsber-
und Brunlager allein.
3. So soll auch verbotē werden/ daß alle dasselbe Buchen-Holtz welches zu Rul-
kan gebraucht werden/ wie sonst bißher geschehen/ nicht zu Brennholtz gehauet wer-
was aber zu sonst nichts anders denn zu Brennholtz dienen kan/ dasselbige soll für
ige Bezahlung an ietztbemelter Schiffe Riedere auch allein verkaufft werden.
4. So sollen die Frembden/ welche in den Landthafen ihre Handthierung trei-
/ umb ihre Last einzukauffen und an sich zu handeln/ nichts anders hereinführen/
Geretht und baar Geldt/ ausgenommen Korn/ Maltz/ Mehl/ Speck/ Grütz und
rod nach E. Königl. Maj. vorigen gnädigsten privilegien datiret, Friedrichsburg
22. Decem. Anno 1630.
5. Daß auch kein ander Kauffman oder Schiff/ sie seynd ein oder ausländische
rnechst in Tonsberger Lehn und Stadt/ wie denn auch nicht in das Braunlager
in einführen solle einige Weine/ Brantenweine/ Specereyen und Toback/ ohne al-
diese Beyde.
6. Daß dieselbigen so nach rechtmäßiger publication und Verkündigung dieses
erbotes und privilegien sich verdriessen werden/ einiger massen dawieder zu han-
n/ damit verbrochen haben solten/ alle solche ihre bey sich habend und mitführende
Bahren denn halben Theil an E. Königl. Maj. und den andern halben Theil an die-
beyden Schiffe-Riedere nach Laut der Privilegien Inhalt datiret den 28. Mar-
Anno 1630.
7. Ist diesen beyden Schiffs-Riederen auch bewilliget/ daß sie halten mögen ihre
llmächtige Diener in beiden Lehnen/ so wohl in denn Fanthafen/ als in den Gehöl-
n und Wäldern/ umb daß sie fleissige Acht und Einsehen haben können/ damit kein
nterschleiff geschehe/ es sey mit ein- oder aus-gehenden Wahren/ wie auch deß Holtzes
rbotenen Verhauung.

II.

In der Feyde Zeit/ so viel der Schiffe Ausrüstung und Bezahlung samt deren Privilegien betrifft.

I.

DAß ihnen soll zugeleget/ gut gethan und bezahlet werden/ auff ihrer Schiffe volle
Ausriedung und Ausmontierung mit Volck/ Stücken/ victualien und am-
munition wie sichs gebühret/ gleich nach der Capitulation, welche mit Se-
o Marsilio auff gnädigste Ordre und Ratification in jüngster Fehde uffgerichtet
/ und nach desselben gehaltenen Abrechnung.
2. Daß stracks nachdem bemelte zwey Schiffe in Feyde Zeit in Dienst kom-
en/ gemonstert werden/ und unter Königl. Maj. Flaggen angenommen werden
llen.
3. Wenn solche Schiffe auff ihre eigene Bekostung und Ausriedung alles zu-
agende Eventyr in die 3. Monat gedienet haben/ als denn soll ihnen ihr Verdienter 3.
Monat Soldt bezahlet werden/ und sollen sie also ferner continuirlich alle 3. Monat
ontentiret werden/ so lange die Feyde währet/ sollen auch ein Monat Soldt zur Ab-
anckung haben.
4. Daferne es auch geschehe/ daß etwa diese Schiffe in Arrest genommen wür-
en/ und nicht so bald in der Feyde und unter ihrer Maj. Flaggen gebrauchet und an
er Nahrung und Reysen verhindert würden/ so sollen sie doch gnädigst bezahlet wer-
en/ nach der Capitulation, so weit darauff lauffen kan/ nach deß Arrestes Versäu-
mung und Bekostung/ und nachdem befunden wird/ daß sie montiret, victualiret
nd nach Innhalt der Capitulation zum Orlog ausgeriedet gewesen sind.
5. So mögen auch diese Schiffe in Friedens-Zeit/ so leicht oder Schwere Ri-
ung führen/ als es den Riederen zu dero trafica und Reisen meist profitirlich bedünckt/
doch

doch also / daß sie innerhalb zweyen Monaten / nach dem ihnen angesagt zum vollkom-
menen Orlog fertig compariren an der Städte / so ihnen in oder ausserhalb Reiche
bestimmt und dahin der Wind fügen will.

6. Die Priesen so in Feyde Zeiten von bemelten schweren Schiffen können er-
obert werden / davon soll der halbe Theil an Ihr Maj. und die Cron / der ander halbe
Theil aber an die Riedere kommen.

7. Vorbemelter Schiffe ober und unter Officirer so auch die Zimmermänner un
ander gemein Schiffs-Volck / so auff dieselbe zu Dienste angenommen werden / sollen
so wohl die Feyde als Friedens-Zeit für ausschreiben und Botmans Schatz frey und
verschonet seyn / so lange sie auff diesen Compagnie Schiffen seyn und gebraucht wer-
den / nach vorigen gnädigsten Privilegien datiret Copenhagen den 27. Martii An-
no 1 6 3 0.

8. Zum Beschluß / da etwa von diesen Orlogs-Schiffen eines verunglückte un
weg käme / da soll den Riederen frey stehen / ein anders / so gleich und gut tüchtig sey /
auff eben diese Conditionen so lange zu frachten / biß sie selber wiederümb ein neues
bauen oder kauffen können / und sollen sie zwar solches zu thun verpflichtet seyn / so bald
immer müglich / damit sie ihre Dienste verrichten können / wenn ihnen wird ange-
saget.

Gegen diese gnädigste Privilegien sollen gedachte Riedere verpflichtet seyn / sich
mit gnughaffter Caution auff dero Güter und Vermögen zu reversiren / daß sie auff
ihre eigene Bekostung und Eventyr in dem bevorstehenden Vorjahr verschaffen wol-
len / zwey recht vollkommene dichtige Orlogs-Schiffe / welche von E. Königl. Maj.
hiezu verordneten Schiffs Comissarien allhie im Reiche ümb zusehen / ob sie auch zur
Defension sufficienter sollen besichtiget und folgendes in Feyde Zeit stracks von den
Riederen ausgeriedet / montiret und victualiret, auch mit Volck / Officirern und
Munition versehen und unterhalten werden sollen / so lange die Feyde währet und sie in
Diensten verbleiben / der Gestalt / daß sie in ihrer Königl. Maj: eigenen real Flotte da
es von nöthen seyn würde / gebrauchet werden können.

Auff welchen vorbemelten Jurgen Koldeweiß und seiner Consorten revers so
sie mir unter ihrer Hand und Siegel zugestellet / habe ich unterthänigst auff vorberühr-
te E. Königl. Maj. gnädigste Commission zu weiterer gnädigsten ratification die-
selbe obbeschriebene Privilegia ihnen betriffet / und begehre deßwegen nun untertha-
nigst / daß E. Königl. Maj. solche nun selber gnädigst confirmiren wollen / denn sich
E. Königl. Maj. gewißlich dabey versichern mag / daß so bald die Untersassen mercken
werden / daß dieses Werck auff solche Weise durch Compagnien und gewisse vertheil-
te Privilegia mag fortgesetzet und unterhalten werden / daß alsdenn innerhalb weniger
Jahren Zeit diß Defension Werck zu solchem Stande soll gebracht werdē / daß in die-
sem Reich mehr den 30. Orlogs-Schiffe werden angerichtet werden / und soll doch kei-
nes dem andern einigen Vorfang in ihrer Handthierung und Nahrung thun / sondern
es sollē beydes die Riedere insonderheit die Untersassen ins gemein mercklich dabey pro-
speriren, wie auch E. Königl. Maj. Zoll sammt andern Gerechtigkeiten dabey un-
vermercket zunehmen und vermehret werden / dem Reiche zu mercklicher assistentz und
Defension, wenn etwa ein Krieg wiederümb solte einfallen / denn durch solche der
Privilegien Vertheilung / welche vorlängst schon vergönnet gewesen sind / und nun
hierin zu geringer Verbesserung und Linderung im Zollen specificiret werden können
aus bergen Cruntheimb und Stöwanger gemachlich unterhalten werden 12. Orlogs
Schiffe / so nemlich keine andere Schiffe bey Nordenfeldes / und auff die Nordländer
Saltz einführen müssen / als alleine deroselben Oerter Defension Schiffe / dieweil sie
doch ohne das auff Hispanien / wohin sie ihren meisten Handel treiben / montirte
Schiffe brauchen müssen / welche denn gegen ein solches Privilegium, daß nemlich
diese Schiffe alleine Saltz und andere gewisse Wahren einführen / und die fette Wah-
ren ausführen mögen / gar leichtlich zu rechten Orlogs Schiffen können verbessert un

beko-

ekostet werden. Von Christian Sant und Scha n können unterhalten werden 4. Schiffe / wenn nun ihre Compagnie privilegiret wird / daß sie mit solchen ihren Defension-Schiffen von Augdesieden und Langensund grosse Balcken über 16. Ellen allein außführen / und dann auch nach Anleitung der Privilegien gewisse Wahren allein einführen mögen. Aus dem Tönsberger und Brunlager Lehn kommen durch das Privilegium / daß sie alleine Buchen und Eschen Zimmer ausführen mögen unterhalten werden 2. Schiffe / von den Städten Tonsberg und Christiania önnen durch das Privilegium / daß sie alleine Lindzimmer und Bäntstocken ausführen mögen unterhalten werden 2. Schiffe. Von Friederichstadt und Moß können durch Eschen und Linden unterhalten werden 2. Schiffe. Von Maarstrandt Südenfeles biß zu Schwinsunt können durch alleine Einführung Saltzes unterhalten werden 4. Schiffe. Durch der Masten Außführung von Drammen und Langensund / als darinn der meiste Zimmer Handel allhier im Reiche bestehet / wenn ein solches Privilegium ihnen darauff gegeben würde / daß nemlich kein ander Schiff Masten außführen olle / als diese alleine können bequemlich auff Hispanien / Franckreich / Engelland und Holland gehalten werden 10. Orlogs-Schiffe / E. Königl. Majest. eigne Real-Flotte nicht desto minder mit guten und grossen Masten continuè wohl versehen.

Hierüber haben sich auch keine Frembde zubeschweren / denn es ja einen Herren frey stehet in seinen Lande zuverbieten / und ihm und seinen Unterthanen vorzubehalten / welche Wahren er will und ihm gelüsten : So haben sich auch die Untersassen über solche privilegirte Compagnien gleichfals nicht zubeschweren / dieweil es einen iedwedern sufficienten mann anfänglich frey stehet / in denselben Compagnien / so er nun will zu interessiren / und auch die / so keine Mittel oder Lust dazu haben / ihre Last und Wahren vor gerecht Geld mit besseren Nutz an die Compagnien vorkauffen können / als / wie ietzo geschiehet für böse Bezahlung an geringen verdorbenen und unnöthigen Wahren an Frembden.

Aber so dieser Vorschlag nach eines und anderen Bedüncken und apprehension, zum monopolio, wie es doch nicht ist / ausgedeutet / und deswegen vielleicht nicht zugelassen werden solte / so wird man ninmmer in Norwegen weder Mittel noch traficquen, vielweniger Orlogs-Schiffe erwerben und zuwege bringen können / sondern es wird Norwegen werden und verbleiben / ein verdorbenes und ausgearmetes Land / welches in kurtzen Jahren zur Handthierung keine Wahren mehr übrig haben wird. Alldieweil die Gehöltze durch eine solche Menge der Last und unordentliche Außführung allschon fast überal seyn ausgehauen / und also das Reich gleichsam den Frembden zum Raub und Beute gegeben wird / welches E. Königl. Majest. doch einmahl recht selber bedencken / und dem Unwesen bey Zeiten ein Ziel stecken wolle / Ihr selber und dero Reichen und Einwohnern zu Dienste und Wohlstande.

Aggershuß den 3. Novembris Anno 1646.

Aller Unterthänigst-

Hannibal Sehestet.

Nachdem Gegenpart / welches in Unser Cantzley unter Euer Hand und Siegel eingelieffert ist / wollen wir gnädigst / daß ihr vorbeschriebenes Defension-Werck in unserm Reiche Norwegen nach vorbeschriebenen Willkühren und Privilegien mit gewissen und sufficienten Hülffen sollet stabiliren und fortsetzen / zu unserer weiteren gnädigsten Confirmation auff alle dasselbe / was ihr mit einen ieglichen in solcher massen werdet contrahiren / davon ihr uns denn auch alsbald eine authorisirte Copey unter euer Hand und Siegel werdet zustellen. Gegeben auff unserm Schloß Friederichsburg den 17. Januarij Anno 1647.

Unter unserm Signet

Christian.

Daß diß eine richtige Copey sey bezeuge ich H. S.

Iii Wißbü-

Wißbüisches See-Recht /

Erste Beliebung.

Von unterheuren eines Steurmanns / oder sonst eines Schiffmannes.

DA der Schiffer einen Steurmann oder Botsmann miedet / demselben seynd sie solche angenommene Reise zu vollführen schuldig / der solches nicht thun würde / der soll dem Schiffer das gantze gehobene Lohn wieder zurücke geben und von seinen eigenen Mitteln noch halb so viel / als ihm gegeben war / darzu legen / auch soll kein Steurmann dem andern einen Piloten oder Schiffmann abheuren / da jemand darwieder thäte / der soll ihn wieder überlassen dem jenigen / der ihn zu erst geheuret hatte / oder soll es auch mit Recht erhalten / daß er ihn zu erst und vor dem andern gemietet habe / und welcher also genommen oder geheuret werden / soll seinem Schiffer in solcher Reise folgen / und ümb seiner Mißhandlung willen / daß er sich an zweene Herren vermietet gehabt / stehets bey dem Schiffer / was er ihm von seinem Lohne zukehren wolle oder nicht / zumahlen er sich dessen gantz verlustig gemachet / von Rechtswegen.

Auffkündigung / Entlassung eines Steurmanns / Piloten oder Schiffmanns.

2. ITem / da einer für einen Steurmann / Piloten oder Schiffmann sich ausgiebet / oder bestellen lässet / und solchem Ambte nicht vorstehen kan / und solches zwo oder drey von denen / so mit demselben in einem Schiffes-Bote seynd / bezeugen würden / ein solcher soll dem Schiffer sein Geld / und darüber halb soviel als ihm zur Heure zugesaget worden / wieder geben.

3. Item / in einem Haven / kan ein Schiffer seines Schiffmans mit halben Lohne oder Heure / ausser Haves aber mit gantzen Lohn werden / dafern er ihme sonst keines Verbrechens überweisen kan.

4. Es soll niemand / bey Straffe zweener grosser Turnosen / ohne Urlaub des Schiffers / zu Nacht auff dem Lande bleiben. Auch soll niemand das Bot oder den Espig / ohne Wissen und Willen des Schiffers bey Nacht vom Schiffe abführen / bey Straffe zwo grosser Turnosen.

Ladungs- und Entladungs- Lohn.

5. Zu Schone soll man geben für iede Last schweres 4. ß. aus / auch von einer Last lediger Tonnen 3 ß. aus / darumb / weil der Schiffmann für sein Dranckgeld aus- und einarbeitet.

Schiffleute Schuld halben nicht anzuhalten.

6. NIemand soll den Schiffer / wann derselbe nach der Heringwyck oder Travemünde zu segeln gereit lieget / seinen Steurmann oder Piloten Schuld halber ausser Schiffsbort nehmen / da aber seines Guts etwas im Schiffe vorhanden / solches mag man dessen Schuld damit zubezahlen / mittelst geschwornen Eydes wohl angreiffen / derselbe Schiffmann aber / der sich vermietet oder bestellen lassen / soll seine Reise wie er versprochen / halten / und soll hierüber richten oder erkennen.

Schiff

Schiff zur Sommer-Reise geheuret.

DA einer ein Schiff/solches den Sommer über zugebrauchen/heuret/(es endiget sich aber der Sommer am Tage S. Martini) und derselbe alsdann in den Haven wieder angelangete/woselbst er das Schiff geheuret/so ist er von deme/welchem er solches abgeheuret/frey und entschlagen/ist er länger als am Martini Tage am andern Orte/es sey in der See/oder in einem Haven/so daß er solches nicht ändern noch bessern könte/so bleibet er deswegen ohne Sorge/biß er an den Ort kömmet/da er das Schiff vorhin geheuret gehabt. 7.

Von eines andern Prahmes Gebrauch.

WElcher eines andern Mannes Pramen nimmet/und ohne dessen Wissen damit in der Trauen fähret/begehret dann derselbe/dessen der Prahme ist/solches fordern/so soll der ander ihm heure geben/und wird dessen mit der Erlegung vierer Schilling loß/es wäre solches dann wegen Feures oder anderer Noth-Sachen geschehen. 8.

Welcher ümb Schuldforderung/oder anderer Sachen willen/an ein Schiff kömmet/und seine Klage für dem Schiffer/den Schiffleuten und andern im Schiffe vorhandenen Volcke vorbringet/und dann der Schiffer dem Kläger nach Schiffes Rechten wegen Schuld oder anderer Sachen/Recht spricht: Derselbe/welcher diese Sache oder Schuld fordert/ist nicht schuldig einige Gezeugen anders woher bey zu bringen/sondern soll man ihm der beygesessenen Gezeugen/so er in dem Schiffe finden oder haben möge/geniessen lassen/gleicher Gestalt wie nemlich vorgesaget/soll es auch gehalten werden/da man Gezeugen oder Kundschafft ausserhalb Landes führen oder beybringen will. 9.

Ein geheuretes Schiff wieder zuverheuren.

WElcher ein Schiff biß zu einer gewissen Zeit heuret/derselbe mag solch Schiff niemanden anders versetzen noch verkauffen/ümb zusegeln oder etwas anders damit vorzunehmen/er mag es aber andern wohl wieder verheuren/ümb damit biß zur bestimmten Zeit zu segeln/sondern alleine daß er biß zur angesetzten Zeit/wenn er will solches nur allein verheuren mag. 10.

Da ein geheuretes Schiff zur See bliebe.

DA einer sein Schiff/solches zuverschiffen an andere Leute austhäte oder vermiedete/solches auch mit der Leute Willen fähret/wird dann solch Schiff auff der Reise zerbrochen/sollen die Frachtleute den halben Schaden stehen. 11.

Von Heueren.

WIrd eine Mast oder Schiff-Segel im segeln durch Unglück verlohren/solches darff man ihme nicht bezahlen: Da es aber durch Noth gehauen oder geworffen würde/so soll das Schiff und Gut die Kauffleute und der Schiffer/nach Marck zahlen. 12.

Kein Schiffer vermag das Schiff zuverkauffen.

DA einer zum Schiffer gemachet wird/und das Schiff ihrer zweenen oder dreyen oder mehren zugehöret/solches auch von dar segelt/und in frembde Lande zu segeln befrachtet ist/und demnach nacher Schlüß/Bordeaux/Roan/Lissabon oder anders wohin ankömmet/so kan der Schiffer das Schiff ohne erhaltenen Urlaub deren/welchen das Schiff angehörig/nicht verkauffen. Da er aber an essenen Wahren Gebrech haben würde/mag er die Schiffs-Triden/mit gehabten vorgepflogenen Rathe seiner Schiffleute wohl versetzen oder verpfänden. 13.

Zu Segel zugehen mit Rathe ꝛc.

14. DA ein Schiff im Haven auff Wetter/und Wind wartend liegen würde/ ehe und bevor dann der Schiffer zu Segel gehet / ist er schuldig mit seinen Schiffsleuten Rath zu nehmen und zu sagen: Ihr Herren/ wir haben Wind zu segeln / da nun ein Theil der Schiffsleute dagegen einwenden würde/der Wind wäre nicht gut/ etzliche aber davor hielten / daß das Wetter und Wind schön und gut wäre / so ist der Schiffer schuldig/dem meisten Theil seines Volckes zu folgen/da er anders thun / und ein Schade an dem Schiff oder Gütern daher entstehen würde/es soll der Schiffer den Schaden haben und zahlen/da er nur so viel im Vermögen hat/ welches das Recht hierin vermag.

Der Booßleute Berglohn.

15. ZErbricht ein Schiff in einem Lande an einem Orte / es sey wo es wolle / die Schiffleute seynd schuldig / daß Gut wie sie bestes können und mögen zu retten und zu bergen/ da sie nun dem Schiffer nach ihren besten Vermögen solch Gut bergen helffen/ist der Schiffer ihnen ihren Lohn zugeben schuldig / da er aber kein Geld seine Leute mit abzuzahlen hätte/muß er sie zu Lande bringen/helffen sie ihme aber nicht/ so ist er ihnen was zugeben nicht schuldig / und wann das Schiff verlohren/ haben sie ihr Lohn auch verlohren. Es mag auch der Schiffer ohne vorerlangten Urlaub der jenige/welchen die Schiffs Seilen woran gehören/ solche Seilen nicht verkauffen/sondern er soll sie zu den jenigen Bestes/welchen das Schiff zukömmet/ in gute Verwahrung thun/und soll er besser seiner Treue nach hierin handeln/da er anders thun würde/ist er solches zu bessern schuldig.

Da ein Schiff zerbricht oder bleibet.

16. ES gehet ein Schiff von Schlüse oder von einen andern Orte/da es geladen hat/ zu Segel/und bricht/da seynd die Schiffleute schuldig/von dem Weine oder andern Gütern zuretten und zubergen so viel sie meistes und bestes können. Es verunwilligen sich aber die Kauffleuthe mit dem Schiffer/ und wollen ihr Gut haben/ da sie nun dem Schiffer die Fracht zahlen / daß ihm daran genüget / so ist er ihnen das Gut abfolgen zulassen schuldig / will aber der Schiffer / so mag er das Schiff wieder machen lassen/doch wann solches in wenig oder kurtzen Tagen wieder zu rechte gebracht werden kan/und soll alsdann den Kauffleuten ihr gut dahin bringen/dahin er solches zubringen versprochen hat/da aber das Schiff in wenig oder kurtzen Zeit nicht gebessert werden könte/mag der Schiffer wohl ein ander Schiff mieten/und den Kauffmann sein Gut darauff zu führen/und soll der Schiffer von allen Gütern / so geborgen seynd / der vollen Fracht geniessen.

Ohne Urlaub nicht aus dem Schiffe.

17. ES segelt ein Schiff aus dem Haven/geladen oder ledig/ungeladen/und kömmet in einen andern Haven die Schiffleuthe mögen ohne Urlaub des Schiffers aus dem Schiffe nicht fahren/dann würde das Schiffleut Gut auff einigerley Weise verärgert oder daß auch einiger Schade dazu käme / seynd sie schuldig den Schaden zu bessern und zubezahlen. So das Schiff aber an einem Orte / mit 4. Towen befestiget / liegen würde / mögen sie aus dem Schiff zwar wohl gehen / sollen aber doch schleunig und bald wieder zu Schiffe kommen.

Beschädigtes Schiffs-Volck.

18. DA es sich begebe/daß der Schiffleuthen einer oder etzliche ohne Urlaub des Schiffers aus dem Schiffe giengen/beym Truncke berauschet/und ihrer einer verwun-

[l]et würde / ist der Schiffer nicht schuldig / solchen auff des Schiffes Unkosten heilen [z]ulassen / sondern mag zu ihres Schiffs Diensten erlassen / und andere in deren Stelle [a]nnehmen / da nun der neugemiedete mehr Lohn fordern würde / als der Verwundete [g]ehabt / solches soll der Verwundete bezahlen / und soll dem Schiffer wiedergeben / was [e]r empfangen hat / da aber des Schiffer einen oder mehr in Schiffs-Diensten außsen[d]en / und selbige darüber geschlagen oder verwundet würden / so ist der Schiffer dieselben [a]uff des Schiffs-Kosten heilen zulassen schuldig.

Krancker Schiffmann und dessen Heure.

Da den Schiffs-Kindern / so in Schiffes-Diensten seyn / einige Kranckheit zustossen würde / dergestalt / daß sie wegen Kranckheit im Schiffe nicht bleiben könten / ist der Schiffer schuldig / ihnen Urlaub zu gönnen / aus dem Schiffe zugehen / soll [s]ie in eine Herberge legen / und Liecht / dabey sie sehen mögen geben lasse / auch soll er ih[n]en einen von den Schiffleuten zu ordnen / ümb dieselben in ihrer Kranckheit zupflegen / [o]der sonst eine Person dingen / so Krancken zu warten pfleget. Auch ist der Schiffer [d]en Krancken allsolche Speise zu reichen schuldig / so man im Schiffe zuessen gewohnet / [w]ann man gesund und wohl zu passe ist / und anders nicht / es sey dann des Schiffers [g]uter Wille / weilen er ihm anders nichts zugeben schuldig / da er nun besser Speise be[g]ehret / die mag er für sein eigen Geld erkauffen lassen / und da man gut Wetter und Wind bekommet / soll man zu Segel gehen / und ist man des Krancken abzuwarten nicht schuldig / da er nun gesund wird / soll er seine volle Heure haben / stürbe er aber / so soll des[s]en Fraue / oder seine Erbgenahmen seinen Lohn und Heure empfangen. 19.

Geworffene Güter.

Da ein Schiff von Schlüß oder von einen andern Orte absegeln / und von Sturmwinden dero Gestalt überfallen würde / daß man Güter zu werffen genöthiget wäre / alsdann seynd die Schiffer und Schiffleute schuldig / die Ursache [u]nd die Noth / warümb man nemlich werffen muß / den Kauffleuten anzuzeigen / geben [d]ieselbigen nun ihren Willen hierein / so mag man werffen / würden aber die Kauffleute [d]awieder seyn / so soll demnach der Schiffer solches darümb nicht unterlassen / da er es [s]onsten für gut ansehe / und er solches hernach wann man zu Lande kommen würde / zu[s]ampt dreyen von seinen Gesellen mit dem Eyde zuerhalten gesonnen / daß solches ümb Erhaltung Leibes / Schiffes und Gutes geschehen / und soll alsdann das / was geworf[f]en ist angeben / das geworffene Gut soll man bezahlen nach dem Preiße / wie das ander Gut in dem Marckt gegolten / oder ausgebracht und man es von Pfund zu Pfund rech[n]en / nachdem ein ieder darinnen hat / zu Mitbesserung des Schadens / und da sie ein an[d]er nicht wohl oder vermöglich / wie guten Gesellen zugehöret / und in solchen Nothfäl[l]en sich geziemet nicht helffen oder beystehen würden / so sollen sie auch keinen Vortheil [i]n einem Dinge haben / und dieses soll dem Schiffer bey seinem Eyde anbefohlen wer[d]en. 20.

Von Mast und Ancker zu kerben.

Da ein Schiffer im grossen Sturms und Ungewitters Nöthen / die Mast abzuhauen gedrungen wird / soll er seinen Kauffleuten / oder da keine Kauffleute im Schiffe verhanden / seinen Steurmann / und den meisten Theil seines Schiffs-Volcks ruffen / denenselben die Noth fürzeigen / und dabey andeuten / daß solches ümb Leib / Schiff und Gut zu bergen geschehen sey / unterweilen trägt sichs zu / daß er seine Cabelen hauen / und Ancker und Seile ümb Leib / Schiff und Gut zuretten führen lassen muß / da ist er schuldig / beydes Mast und Ancker / von Pfund zu Pfund / wie geworffen 21.

Gut zu würden und zuschätzen/und sollen solches die Kauffleute zahlen/ehe und bevor sie ihr Gut auff dem Schiffe erlangen/käme nun ein Schiff an Grund zusitzen / und der Schiffer nach seiner Leute Hülffe warten müste / und etlich Gut im Schiffe leckend würde / dessen soll der Schiffer keinen Schaden leiden / sondern soll von deme so wohl/ als vom andern im Schiffe vorhandenen Gut/seine volle Fracht zuempfangen haben.

Wann Seile oder Winden brechen.

22. DA ein Schiffer zu seiner Entladungs-Stelle gelanget/ ist er schuldig/ den Kauffleuten die Seilen und Stricke damit er winden soll / fürzuweisen / und so daran etwas zerbrochen/solches muß er machen lassen. Dann so es sich begebe/das etwa Fässer/Pfeiffen/oder etwas anders durch Gebrech oder Untaugligkeit der Schiffs Seilen verlohren giengen / so seynd der Schiffer und die Schiffleute schuldig / solchen Schaden dem Kauffmann zu bessern und zubezahlen/ und soll der Schiffer seinen Antheil an dem Schaden haben / des Schadens Ertrag alldieweilen sie Winde-Geld nehmen/und soll man solch Winde-Geld/zu Verbesserung des Schadeus anwenden/ was übrig bleibet / sollen sie unter sich theilen / und da die Towen zerrissen würden/ehe und bevor dieselbige den Kauffleuten gezeuget/seynd sie schuldig / den gantzen Schaden zu stehen/da aber der Kauffmann sagen würde/daß die Towen starck und gut genug wären/und selbige demnach brechen würden / so/ das Fässer oder Pfeiffen verlohren giengen/so solten die jenigen die ihr Gut im Schiff haben / ieder zu seinem Antheil solchen Schaden büssen und bessern helffen.

Ubele Stell/und Stobinge.

23. DA ein Schiff von der Schlüsse / oder von einem andern Orte mit Wein beladen / absegelt / der Schiffer abrr und sein Schiff-Volck die Stellungen oder Schlösse nach Gebühr nicht versehen würden / nachmals ein Sturm oder Ungewitter entstehen würdeu/ dadurch die Stellung zerbricht / die Böden fliegen aus den Fässern/das Schiff aber kommet demnach an den Ort der Entladung/behalten an: der Kauffmann klaget / daß durch Gebrech der Stellungen oder Schlösser der Wein verlohren/der Schiffer leugnet solches / und giebt vor / daß der Schaden durch Ahlen solchen Mangel nicht zugekommen würde / dann der Schiffer mit dreyen oder vieren seines Schiff-Volcks so die Kauffleute hierzu heraus nehmen / schweren / daß der Wein durch Gebrech der Stellungen oder Schlösser nicht verlohren gegangen / soll der Schiffer davon loß seyn/da er aber nicht schweren würde/soll er dem Kauffmann seinen Schaden richten/weiln sie schuldig/ehe und bevor sie von der Ladungstelle abgehen/den Kauffmann mit guter Stellung und Geschlössern zuversichern.

Nicht liegen heissen oder schlagen.

24. EIn Schiffer ist schuldig seine Schiffleute bey gutem Friede zuerhalten / so / daß einer den andern nicht beleidiget/ und soll er ihr Mittler und Scheidesmann seyn/ weiln er sie mit essen und trincken versorgen muß / wer nun den andern liegen heisset/ der hat verbrochen vier Pfennige: Da aber iemand den Schiffer oder den Schiffmann liegen heisset/der soll acht Pfennige verwürcket haben. Da auch der Schiffer einen von seinen Schiffleuten / mit einem Holtze oder mit der Faust schlüge / so der Schiffmann zwar einen Schlag ihme außzuhalten schuldig / würde er ihm aber weiter schlagen/so mag der Schiffmann sich wohl wehren/schlüge aber ein Schiffmann seinen Schiffer/solcher hat hundert Schilling/oder auch seine Hand verwürcket.

Von Piloten Geld.

25. ITem/ein Schiff ist befrachtet zu Bordeaus / zur Schlüeß / oder anderswo / und es kömpt daß es loßen und laden soll / und man machet Partier ümb das Loßmanns Geld / kompt uff den Kauffmann an, die Cüsten von Britannien / die sie nehmen/

nehmen wann da vorbey ist/ Lyllebars/ da das kleine Loßmanye seynd / und wann man da vorüber ist Calis und Normandie von Engelland biß nach Schottland/ und wann man da vorüber Jernügden und Flandern.

Es kan ein Schiffer seines Volckes loß werden.

Da Streit oder Unlust zwischen dem Schiffer und seinen Schiffleuten entstünde/ so soll der Schiffer vor demselben/ mit welchen er in Streit oder Zweyspalt gerathen/ daß Tischtuch wegnehmen heissen/ doch soll er denselben ehe er ihn aus dem Schiffe gehen/ entweichen heisset/ vorher warnen lassen / da nun der Schiffmann solche That nach Erkäntnüß der Taffel-Brüder zubessern sich erbeut/ der Schiffer aber so hochmüthig wäre / daß er es dabey nicht bewenden lassen wolte / und ihn aus dem Schiffe gehen heisse/ so mag derselbe Schiffmann dem Schiffe an den Ort oder Loß- oder Entladung folgen/ da er dann so gute Heure empfangen soll / als wann er stets im Schiffe verblieben wäre/ doch soferne er seine Unthat gebessert hätte. Da auch der Schiffer einen so tauglichen Schiffmann / als der vorige war / in dessen Stelle nicht wieder heuren würde/ und dem Schiffe oder Gütern einiger massen Schade dadurch zukommen solte/ so ist der Schuldig allein solchen Schaden zuerstatten / da er nur zubezahlen hat. 26.

Gegen andere Schiffe durch Ungewitter ansegeln.

Da ein Schiff im Haven mit Seilen oder Towen befestiget liegen / und ein anderer Schiff mit dem der gezeite kommen/ und an daselbst feste liegendes Schiff anstossen würde/ so/ daß von dem Stosse oder Schlage so ein Schiff dem andern giebet/ den Fässern oder Pfeiffen die Böden außspringen würden/ solchen Schaden sollen sie theilen nach dem Werthe des Weines so in beyden Schiffen ist/ uñ soll der Schiffer/ so den Schaden gethan/ mit seinen Schiffleuten schweren/ daß es ihnen Leide sey/ und das er solches mit vorsetzlichem Willen nicht gethan habe/ auch daß er dawieder nichts thun können/ so bedarff er den Schaden nicht mehr den halb zuzahlen/ würde er nun solches mit seinen Schiffleuten nicht schweren dürffen / so muß er den Schaden gantz und gar bezahlen/ und solches ist Rechtens in diesem Falle. 27.

Die Ursache/ warümb diese Beliebung gemachet / und also gefunden / ist diese. Es begiebt sich unterweilen / daß man andern guten Schiffen ein altes Schiff in den Weg leget/ damit es allen erlittenen Schaden von andern bezahlet bekommen möge/ da es von andern Schiffen zernichtet würde / wann man aber weiß/ daß der Schade halb und halb angerechnet wird/ leget man solch alt Schiff gerne aus dem Wege.

Schaden am Schiffe durch eines andern Ancker geschehen.

Es liegen zwey oder mehr Schiffe in einem Haven/ worin klein Wasser ist / auch wohl trucken zu seyn pfleget/ so daß ein Schiff nahe ans andere zuliegen kommet/ so ist der Schiffer desselben Schiffes / so zu erst an den Grund kommet / schuldig den andern Schiffern/ so ihme zu nahe gesetzet anzudeuten/ als ihr Herren/ leichtet euer Ancker/ weil es uns zu nahe lieget/ und möchte Schade davon kommen/ da dieselbe nun ihr Ancker zu heben sich verweigern würden / so soll der Schiffer des Schiffs so erst an den Grund gekommen / mit seinem Volcke / solch Ancker leichten / da man ihm solches 28.

verwehren/ und er darüber in Schaden gerathen würde / so ist der Schiffer der ihme zu nahe geanckert/ihme solchen Schaden zu ersetzen schuldig.

Ancker ohne Boyen nicht zu hegen.

DA ein Ancker ohne Boyen liegen/ und Schaden thun würde / derselbe dessen das Ancker ist soll den Schaden entrichten/dann in solchen Haven soll man Boyen auff den Acker haben / damit ein ieder sich davor hüten / und deswegen keinen Schaden leiden möge / und da man in einem truckenem Haven liegen würde / ist man Buechlinnen und ende Seilen oder Towen zulegen gehalten.

Mahlzeiten/Speise und Tranck.

29. DEnen Schiffleuten von den Britannischen Seekandten gehöret des Tages eine Mahlzeit darümb das der Schiffer/fahrend und kommend / ihnen Wein zutrincken giebet/den Nortmännern gehören täglich zwo Mahlzeiten/ darümb/daß sie anders nichtes denn Wasser trincken/wann aber das Schiff in die Wein-Länder kommet/so ist der Schiffer ihnen Wein für ihr Geträncken zugeben schuldig / wie auch den Normännern solches gegeben werden muß.

Der Bootsleute Führung.

30. KOmmet ein Schiff an den Ort/da es laden soll/als zu Bordens oder anderswo/ so soll der Schiffer zu seinen Schiffleuten sagen/ihr Herren/ leget eure Führung ein/oder verfrachtet dieselbe / oder lasset sie in von die Fracht des Schiffes gehen/ und da dann die Schiffleute schuldig/sich zuerklären was sie thun oder lassen wollen/ da sie nun solche Fracht / als das Schiff hat / begehren würden / mag ihnen solche werden/wollen sie auch bey ihnen selber befrachtet seyn / so mögen sie sich befrachten / doch also/daß das Schiff nach ihnen nicht warten dürffte/da sie auch zuletzte keine Fracht bekommen würden/ so soll der Schiffer dessen keinẽ Schadẽ habẽ / er aber ist schuldig seinen Leuten Raum und Stelle anzuweisen / da ein ieder Schiffmann seine Führung legen möge/wollen auch die Schiffleute / so mögen sie wohl ein Faß Wassers darein legen/ und würde dann solch Wasser über Borth in die See geworffen / so soll es für Wein oder ander Gut gerechnet werden/von Pfund zu Pfund. Wird auch den Schiffleuten ihr Gut über Borth in die See geworffen/welche Freyheit dann der Schiffmann hat/ solcher Freyheit soll der Kauffmann auch geniessen.

31. Da ein Schiff geladen und behalten an selbigen Ort gelanget/dahin es befrachtet ist/und die Schiffleute ihre Heure begehren/deren etliche weder Kasten noch Matten im Schiffe haben / denenselben mag der Schiffer die Heure wohl so lange vorenthalten/biß daß Schiff gelöset ist/und sie dasselbe wieder zu der Stelle bringen/ da sie darein gekommen/oder sie sollen auch die Fracht zu vollführen/Versicherung thun.

Versegelung und Verbesserung davor.

32. ES heuret ein Schiffer einen Theil seines Schiffs-Volck ümb eine Fracht/und einen Theil desselben ümb Geld/sie sehen aber/daß das Schiff keine Fracht einbekommet / damit es werde an seinen Ort zurücke gelangen könne / sondern daß er ferner befrachtet werden müsse / dieselbe / welche ümb Befrachtung mit gefahren/ müssen dem Schiffe folgen/die jenigen so ümbs Geld fahren / muß der Schiffer die Heure verbessern/einem ieden nach deme er geheuret ist. Es wäre dann/daß er sie biß zu einer gewissen Zeit besprochen hätte / da sie nun noch vor Ablauff ihrer bescheidenen Zeit laden würden/sollen sie ihre gantze Heure empfangen / müssen aber das Schiff an den Ort bringen helffen / da es liegen soll / so ferne solches der Schiffer begehret.

Speise ans Land mitzunehmen/aber daselbst nicht zuverharren.

Da

DA ein Schiff zu Bordeus oder anderswo liegen würde / mögen zwey Schiffleute aus dem Schiffe wohl gehen/und ein Gerichte mit ihnen nehmen/und so viel Brodtes als sie zu einer Mahlzeit verzehren können / mögen aber keinen Tranck aus dem Schiffe tragen / sollen auch bald wieder zu Schiffe kommen / damit dem Schiffwercke durch sie nichtes versäumet werde. Dann da der Schiffer einigen Schaden am Schiffe oder Kauffmans-Gütern/so wegen ihrer Abwesenheit sich begeben hätte/verstürren würde/seynd sie selbigen zu bessern schuldig. Da auch einer oder mehr von dem Schiff-Volcke ihme Wehe oder Verdrieß thäte / wegen Mangel und Abwesenheit ihrer/so seynd sie schuldig denselben/so ihme wehe gethan/ heilen uñ gesund machen zu lassen / nach des Schiffers / des Steurmanns/und des andern Schiff-Volcks Erkentnüß. 33.

Liege-Geld.

DA ein Schiffer einem Kauffmann sein Schiff verfrachtet / und solch Schiff innerhalb einer gewissen Zeit zu laden bedinget / der Kauffmann beladet solches nicht/sondern hält es funffzehen oder mehr Tage auff/da nun der Schiffer durch Schuld des Kauffmanns ümb seine Fracht kommen würde / so ist der Kauffmann gehalten/dem Schiffer all solchen Schaden/so die darauff gesetzet ist/auffzurichten / worvon das Schiffs-Volck einen vierdten Theil/ der Schiffer aber die übrige drey viertheile heben und empfangen soll/darümb daß er ihnen die Kost giebt/und die meiste Sorge tragen muß. 34.

Ein Schiffer mag der Kauffleute Gut / aus Mangel Geldes wohl verkauffen/ da er es gebührlich bezahlet.

ES verfrachtet ein Schiffer und ladet sein Schiff eine Reise damit zuthun/ es bleibet aber das Schiff hieselbst so lange/biß dem Schiffer Geld ermangelt / liegen/ er mag zwar ümb Geld holen zulassen/zu Hause senden / er muß aber keinen guten Wind verliegen/dann da er den Wind versäumen würde/ist er dem Kauffmann den Schaden zubezahlen schuldig. Er mag aber wohl von den Kauffleuten Wein nehmen/denselben verkauffen/und seine Nothdurfft davon nehmen. Wann nun der Schiffer zu seiner rechten Entladungs-Stelle gekommen / so ist er schuldig den Wein/ so er zu seiner Nothdurfft genommen/und all solchen Preiß/wie der ander Wein an dem Orte verkauffet wird/zubezahlen/und soll alsdann der Schiffer / von dem Weine/ so er zu seiner Nothdurfft verkauffet/seine völlige Fracht haben/wie von dem andern Weine/ so er zur Stelle gebracht hat. 35.

Schade durch übel liegen des Schiffs.

ES ist einer Leitsmann in einem Schiffe / und ist geheuret das Schiff zubringen an den Ort da es loßen oder seine Entladung thun soll. Nun seynd in demselben Haven Ketten oder Schlösse vorhanden/wormit man die Schiffe entladet/der Schiffer ist schuldig/dem Schiff-Volcke die Stelle/wohin man das Schiff legen soll/ anzuweisen/ und soll er seine Schiffs-Seilen oder Towen also setzen/ daß der Kauffmañ keinen Schaden da deswegen her habe. Dann da dem Kauffmann durch Mangel oder Gebrech der Towen einiger Schade zuständе/wäre der Schiffer schuldig denselbẽ auffzurichten und zubezahlen. Es soll aber der Leitsmann seine Fracht oder Reise gethan und seinen Lohn verdienet haben / wann er das Schiff in den Haven zu den Ketten in Sicherheit gebracht hat/ist auch solch Schiff färders zubringen nicht schuldig/sondern soll hernach der Schiffer und sein Schiffs-Volck zum Schiffe sehen. 36.

Von verborgenen Gütern/ da das Schiff geblieben.

Da

37. DA ein Schiff brechen oder im Vorsegeln durch Verunglückung an Grund gerathen würde/da alsdann die Kauffleute den Schiffer und Steurmann für gut ansehen würden/ daß man solch Schiff in kurtzer Zeit wieder zurechte bringen möchte/so soll man es wieder bessern lassen/und des Kauffmanns Gut an den Ort bringen/dahin man es/wann Gott für Unglücke behüten würde / zu bringen versprochen hätte / da aber solch Schiff nicht leichtlich wieder zurechte gebracht werden könte/ so soll der Schiffer von allen so geborgen/und in des Kauffmanns Vortheil und Profyt kommen/seine volle Fracht haben. Da nun die Kauffleute kein Geld hätten / dem Schiffer die Fracht zuzahlen / derselbe auch dem Kauffmann nicht borgen wolte/so mag der Schiffer von des Kauffmanns Güter so viel nehmen / als seine Fracht austräget/ umb solchen Preiß/ wie das ander Gut im Marckte gelten mag.

Von Güter werffen.

38. DA ein Schiff in Noth gerieth/so/daß der Schiffer begehrete/daß man Gut werffen solte/so soll er demnach nicht werffen / ehe und bevor er sich mit denen im Schiffe vorhandenen Kauffleuten beredet / und deren Gutdüncken darüber vernommen/will dann der Kauffmann nicht zulassen / daß man werffen soll/ der Schiffer aber und zwey oder drey von seinem Schiff-Volcke für gut befinden würden/daß besser gethan sey zu werffen/als Schiff/Leib und Gut zuverlieren / so mag der Schiffer wohl werffen/und soll solches nicht unterlassen/und begehrte es der Kauffmann/da sie zu Lande gekommen / so sollen zwey oder drey von dem Schiff-Volcke schweren/ daß es die Noth also erfordert habe. Da auch kein Kauffmann im Schiffe vorhanden /und Noth zu werffen wäre/ soll der Schiffer mit dem meisten Theil im Schiffe deswegen sich berathen / was dieselben nun für gut ansehen würden / solches soll zuthun erlaubet seyn/was nun also geworffen wird / soll man bezahlen oder gelten nach Marck Gange/ wie nemlich das andere Gut/so im Schiffe vorhanden/im Marckte ausgebracht wird/ Pfennig oder Pfennigs werth/wann die Fracht davon bezahlet ist.

Es soll auch der Schiffer von dem Schiffe oder von seiner Fracht /wie der Kauffmann von seinem Gut geben/was der Kauffmann kiesen oder wählen wird / und wie der Schiffer sein Schiff setzet / daß mögen die Kauffleute davor nehmen auff eine Zeit.

Da auch einer im Schiffe/da man würffe/vorhanden/welcher Geld oder ander Gut in einem Kasten hätte / solches soll er offenbahren / ehe man wirffet / wann er nun solches angezeiget / so soll er zwey ß. für einen zu Werffgeldt geben / wäre aber ander Gut in dem Kasten/solches soll man nach seinem Werth rechnen und anschlagen.

Da aber iemand in dem Kasten hätte / solches aber daraus nehmen / und umb seinen Leib binden würde/davon soll er nichts geben. Wann iemand Geld oder ander Gut in seinen Kasten hätte / und solches nicht offenbahrete / ehe und bevor man werffen würde/und der Kasten darin das Geld ist/über Bort in See geworffen würde/ man soll sie nicht höher schätzen als drey Schilde/daferne sie beschlagen wäre / wäre sie aber unbeschlagen/so soll man sie ihme nach ihrem Werth bezahlen/(vel) so soll man ihme bezahlen was sie werth ist.

Da auch eine Matte mit einen Bette oder Hopffen-Sack geworffen würde/ solches soll man rechnen für drey Schilde. Erforderte auch die Noth / daß man eine Reise zu halten lassen müste/soll man solches zu förderst mit denen im Schiff vorhandenen Kauffleuthen berathen / und deren Gutdüncken darüber vernehmen / da nun solches den Kauffmann nicht gefallen würde/was alsdann der Schiffer mit dem meisten Hauffen für gut ersehen wird/soll man zu Wercke richten. Da aber kein Kauffmann vorhanden / was auch alsdann dem Schiffer und mehresten Schiff-Volcke gut düncken würde/solches soll man werckstellig machen/ und demselben folgen. Vom PilotenGelde soll man so viel nehmen als man darauff setzet / und was billich od' gewöhnlich ist/und soll man solch PilotenGeld rechnen und zahlen gleich dem Wurffgelde.

Von

Von Mast und Kabel zu kerben.

ES segelt ein Schiff von Ambsterdam / oder sonst von einem andern Orte / und begiebt sichs / daß er im Ungewitter seinen Mast-Kabel / oder sonsten etwas in- oder ausserhalb Schiffes ümb Schiff und Gut zu bergen / abhauen muß / der Schiffer ist schuldig die Kauffleute deswegen erstlich zu fragen / die Noth ihnen fürzuzeigen und anzudeuten / daß solches zu Erhaltung Schiffes / Leibes und Gutes geschehen müsse / und man soll solches über das Gut rechnen / anschlagen / wie im werffen geschiehet / da aber der Kauffmann sagen würde / ich gebe kein Jawort hierzu / so soll es doch darümb der Schiffer nicht unterlassen / sondern da man zu Lande kommet / soll der Schiffer selb dritte schweren / daß er solches aus Noth gethan habe. 39

Von Bodmeren.

ES segelt ein Schiff von Ambsterdam / oder von andern Orten / der Schiffer kömmet zum achtern / und verkauffet Gut auff dem Bodem / daferne nun der Bodem so viel zu Lande bringet / ist er schuldig solches an dem ersten Marckte da er kömbt / innerhalb 14. Tagen hernach zubezahlen / und solches zwischen dem minnesten und mehristen / da nun der Schiffer den Kauffmann nicht vergnügen / derselbe aber das Schiff verkauffen / und einen andern Schiffer darauff setzen würde / so mag der Kauffmann das Schiff inner Jahres und Tages besprechen / und sein Geld daran suchen / als wann er zugegen wäre / und soll solches mit des Schiffers Siegel beweisen / welcher alsdann nichts dagegen sagen oder einwenden mag. 40.

Es mag der Schiffer keinen Wind verliegen.

DA ein Schiffer sein Schiff befrachtet und ladet / eine Reise zu thun / bleibet aber mit dem Schiffe so lange liegen / biß ihm Geld gebricht / er mag zu seinem Lande ümb Geld wohl senden / muß aber keinen guten Wind verliegen / dann würde er solches thun / wäre er dem Kauffmann solchen Schaden zu bessern und zubezahlen schuldig / doch mag er von der Kauffleuten Gut / zu seiner Nothdurfft wohl nehmen / wann er an den Ort wo er loßen oder entladen soll / kömmet / daselbsten soll er solch Gut zwischen dem minnesten und mehresten / als das andere Gut so im selbigen Schiffe ist / im Marckte gelten kan / zahlen / und soll der Schiffer seine volle Fracht davon haben. 41.

Ein Schiff / so völlig geladen / soll keine Last mehr einnehmen.

WAnn ein Schiff von einem Orte mit voller Ladung absegeln würde / so mag der Schiffer kein Gut ohne Willen und Urlaub des Kauffmanns einnehmen / da er demnach wieder des Kauffmanns einig Gut einnehmen würde / und werffen müste / hat er so viel Gutes verwürcket / als er eingenommen / es wäre dann / daß er vorher gesaget hätte / ihr Herren / ich soll an dem Orte so viel Gutes einnehmen. 42.

Von beschädigten Schiffs-Volcke.

DA des Schiffs Völcker etzliche ohne Urlaub aus dem Schiffe gehen / sich voll sauffen / zancken / sich schlagen würden / und ihrer einer verwundet würde / der Schiffer ist nicht schuldig denselbigen auff des Schiffs Kosten heilen zu lassen / er mag ihn aber aus dem Schiffe gehen heissen / und einen andern in dessen Stelle mieten / muß denn der Schiffer demselben also gemiedeten mehr geben / sollen sie solches bezahlen / und dem Schiffer / was sie von ihm empfangen / wieder geben / würde der Schiffer aber sie zu des Schiffes Dienste und Arbeit absenden / und sie alsdann verwundet würden / sollen sie auff des Schiffes Kosten geheilet werden. 43.

Da

Da der Schiffer mit einem seines Schiff-Volckes zanckete.

44. DA ein Schiffer mit einem seinen Schiffleuthen in Zanck geriethe / er solchen Schiffmann aus dem Schiffe gehen heisse/und demselben Urlaub gebe / ihme aber keiner offenbahren Schuld zuüberweisen wüste/solcher Schiffmann hat das halbe Lohn verdienet/da auch dem Schiffmanne von dem Schiffer abzuscheiden belieben würde/so soll er dem Schiffer desgleichen wieder thun. Da er aber ausser dem Haven in die See / oder in eine andere Have/oder in das Ulie oder Marßdiep gesegelt wäre/ und wieder auffsegeln oder hinauff legen würde/so hat er sein volles Lohn verdienet/ da dann auch der Schiffmann von dem Schiffer zu scheiden begehren würde / so soll er ihme/was er darauff gehoben hat/wieder und noch so viel darzu geben.

45. Da ein Schiffmann sich bey einem Schiffer mit demselben zu segeln sich vermiedet/ so ist er des Kauffmanns Gut also zubewahren schuldig / wie es dem Schiffer Steurmann oder Frachtmann gut düncket.

Von Güter zu warten.

46. VOn der Last Rocken zukühlen/soll man an Gelde geben 1. Groten/so offt als die Last gekühlet wird/da sie auch weder Rocken noch Weitzen kühlen oder warten/ sondern denselben verderben lassen/seynd sie schuldig solches zubessern/ nach dem wie es der Schiffer und Steurmann sagen und setzen / auszuschiessen 1. Groten / und so soll er von keinem Korn einige Mattinge haben/von 200. Wagenschoffes 1. Groten/ von 100. Klapholtz 1. Groten / von ein Faß Asche einen Brabantischen / von einer Last Hering 1. Groten / von einer Last Teehr oder Pech/so der Schiffer führet 1. Groten / und mag der Schiffer solch Gut an Port halten / biß er von dem Kauffmann deswegen seinen Willen hat.

Ferner das Gut/darümb man eine Paloje auff dem Mast bringet/ als von ein Faß Flachses 1. Groten / von ein Pack Tuches zwey Groten / von ein Teerling Tuches ein Groten/von ein Stück Weins zwey Groten / von einer Pfeiffe Weins [illegible] Groten.

Von Towen oder Winden brechen.

47. DA sie der Kauffleute Wein versäumen oder verwarlosen würden/sollen alle diejenigen so an dem Gelde Theil haben / auch den Schaden bessern. Item: Da ein Schiffmann den Schiffer oder Steuermann fragen würde / ob die Seile damit sie winden wollen/starck und fest gnug / und dieselbe mit ja / und daß sie starck gnug/antworten würden/es würden aber die Seile oder Towen darnach brechen/ so wäre der Schiffer schuldig den Schaden / so daher entstehet / zu zahlen / würde aber das Schiff-Volck nicht fragen/ so soll es gehalten werden wie vor gesaget / gegen.

Der Schiffe Aussegeln.

48. DA ein Schiff von Ambsterdam oder einem andern Orte ab/und gegen ein ander Schiff ansegeln würde/ solches aber nicht vorsetzlich geschehe/soll ein iedes den Schaden halb tragen/ da aber solches mit Willen und Vorsatze geschehen würde/so soll derselbe/welcher wieder das ander Schiff ansegelt / den Schaden allein bessern.

Wieder andere Schiffe antreiben.

49. SO ein Schiff zu Ambsterdam oder sonst in einem andern Haven liegen / daselbst auff ein ander Schiff treiben/und demselben Schaden zufügen würde/ muß ieder den Schaden halb stehen.

Auff

Auff dem Ancker einen Dobber zulegen

Kommet ein Schiff in den Ambster-Dammischen oder in einen andern Haven/ solches soll einen Dobber auff seinen Ancker haben/ hat es den nicht und Schade davon käme/ so soll er solchen Schaden halb bessern. 50.

Zeit der Zahlung.

Schiffe so ümb den Schagen oder aus Norwegen kommen/soll man innerhalb 14. Tagen loßen/ und ihnen die Fracht zahlen/ desgleichen auch allen See-Schiffen. 51.

Loßungs-oder Entladungs-Zeit.

Ein Schiff so von Hamburg oder anders woher kommet/soll man innerhalb 8. Tagen loßen/ und die Fracht auszahlen. 52.

Nothdrüngliche Versegelung.

Ladet ein Schiff in Schonen oder anderswo/ und die nacher Flandern/ oder sonsten wohin ins Marckt befrachtet kommet/ aber durch Noth gedrungen in Amsterdam an/ wann da der Schiffer mit seinem Steurmann und zweyen seines Schiff-Volckes schweren will/ da es die Noth verursachet/hätte er da das Schiff nicht können fertig halten/aussen ümbzusegeln/ so soll der Schiffer das Gut auff des Schiffes Fracht/und des Kauffmans Zolken ins Marckt senden. 53.

Von dem Schiffe nicht zugehen/ ehe und bevor es geballastet ist.

Da ein Schiffmann mit seinem Schiffer ins Marckt kommet/ soll er bey seinem Schiffer so lange bleiben/biß derselbe entladen/und das Schiff wieder geballastet ist/so denn es liegen mag. 54.

Leuchtergeld/ wann ein geladen Schiff an Grund sitzet.

Da ein Schiff mit dem Gute an den Grund geriethe/ und in Sorgen stünde/ daß es bleiben oder vergehen möchte/ man deswegen auch ledige Schiffe haben müste/ das gut daraus zu entladen/die auffgehende Kosten soll das Schiff und Gut gleich dem Wurffgelde bezahlen/ da nun kein Kauffmann im Schiffe/ wann man an Grund segelt/ so soll der Schiffer mit zweyen seines Schiff-Volckes schweren/daß das Schiff an dem Grunde in grosser Gefahr/ und er das Gut zuverlieren in Sorge gewesen/ so man ihm solches nicht will zutrauen. 55.

Tieffgeladene Schiffe zu loßen.

Da ein Schiff in das Maerstieff oder Flie kommen/ und so tieff geladen seyn würde/ daß es nicht auffsegeln könte/ derowegen man leichte Schiffe/ solch Schiff zu entladen haben müste. Von solchen Kosten soll das Schiff zwey Theile/und das Gut einen dritten Theil bezahlen/ wann aber solch Schiff an solchem Orte nicht auffkommen würde/so soll das Schiff die leichte Schiffe alleine zahlen. 56.

Entladene Güter biß zur vollen Zahlung an Port zuhalten.

Da ein Schiffer das Gut aus dem Schiffe gesetzet hätte/ mag er solches wohl zu seiner Bort halten so lange/ biß ihm der Kauffmann die Fracht und andere Ungelde so man noch darauff schuldig/vergnüget hat/daferne der Schiffer dem Kauffmann nicht trauen will. 57.

Liege-Tage zu Entladung der Leuchtere.

58. So Leuchtere oder Pramen hieselbst ankommen würden / welche Gut geleichtet hätten/dieselbe soll man inner fünff Wercktagen/von der Zeit an / da sie hieselbst angekommen / entladen.

Piloten Geld.

59. Da ein Schiff durch Noth vor ein Vorland an seinen Ancker rejtend in eine gemeine Haven ankäme/ woselbsten der Steurmann unbekandt / und man demnach einen Piloten das Schiff und Gut in den Haven zubringen / gewinnen müste / was dem Piloten deswegen gegeben wird / das soll Schiff und Gut gleich Wurffgeld bezahlen.

Lootsmanns Geld.

60. Da Schiffe im Flie oder Marsdiep/von Ommeland oder von hier wollen außsegeln/und man daselbst einen Lootsmann Schiff und Gut auffzubringen/gewinnet / so soll der Schiffer dem Lootsmann die Kost geben/und die Kauffleute sollen denselben von ihren Gütern lohnen.

Eines weglauffenden Schiffmannes Straffe.

61. Ein Schiffmann so seinem Schiffer mit dem Gelde / so er von ihme empfangen/ entläufft / und der Schiffer solches mit zweyen seines Schiff-Volckes bezeugen köndte/hat den Strang verdienet.

Ungesundheit des Schiff-Volckes.

62. Da der Schiffer einen Schiffmann in böser Ungesundheit befinden würde / und solches mit zweenen seiner Schiffleuthe bezeugen könte / dem mag er an dem ersten Lande daran er kommet beurlauben / er soll damit an dem Schiffmann nichts verwircket haben/darff demselben auch keinen Lohn geben.

Wie man eines Steur-oder Schiffmannes könne loß werden.

63. Da ein Steur-oder Schiffmann sich bey einem Schiffer vermietet / und solcher Steur-oder Schiffmann ein Schiff/so er selbst führen wolte kauffen würde / so soll er des Schiffes loß seyn/was er aber von seinem Lohn empfangen/soll er wiedergeben.

Wie Boots-Gesellen aus der Heure scheiden mögen.

64. Da ein Steur-oder Schiffmann bey einem Schiffer sich vermietet / hernach solcher Steur-oder Schiffmann eine Frau zu ehelichen/und an Land zubleiben gesonnen/ er soll von dem Schiffer loß seyn / hat er aber Geld empfangen / solches soll er wiedergeben.

Uneinigkeit der Rehders und Schiffers.

65. Da ein Rehder mit seinem Schiffer uneinig würde/so daß derselbe sein Theil des Schiffes nicht rehden wolte / soll doch der Schiffer das Schiff ümb solche Heure führen/wie die von guten Männern erkant werden möchte.

Zur Schiffes Nothdurfft zimmern.

66. Da der Schiffer zu Nothdurfft des Schiffes / etwas wes verzimmerten oder kauffen würde/solches sollen sie Pfennig Pfennigs Brüder bezahlen.

Vor ein Schiff Bürgen zustellen.

67. Da ein Schiffer Bürgen vor das Schiff stellen solte / wäre der Rehder schuldig / des Schiffers Leib zuverbürgen.

Schiffe/so ein ander beschädigen.

DA ein Schiff durch Unglück wieder das andere ansegeln würde / so daß ein Schiff mit seinen Gütern verlohren gienge / so soll man das Gut so vor dem Verlust in beyden Schiffen gewesen/auff Geld setzen/oder würdigen / und soll alsdann der zusammen gesummirte Werth oder Güter so in beyden Schiffen/das verlohrne Gut bezahlen/ Pfund dem Pfunde/und Marckt dem Marckte gleich. Also soll man auch den Werth setzen von beyden Schiffen ehe und bevor solcher Schade geschehen/und soll also der zusammen gesummirte Preiß von beyden Schiffen / das verlohrne Schiff/Pfund dem Pfunde/und Marckt dem Marckte gleich bezahlen. 68.

Ein Schiffer mag Kauffmans Gut verkauffen/ wann ers darnach bezahlet.

DA ein Schiffer an einiger Seiten der See geladen läge / und von des Kauffmans Gut zu des Schiffes Nothdurfft zuverkauffen benöthiget wäre / das Schiff aber durch Unglück verlohren würde/so soll der Schiffer dem Kauffmañ das verkauffte Gut so hoch als es am Orte der Ladung gekostet/bezahlen/ und soll keine Fracht davon nehmen. 69.

Da ein Schiffer einig Kauffmans Gut an dieser Seiten der See verkauffen würde/solches soll er dem Kauffmann bezahlen / wie die Art solches Gutes im Marckte gilt/zwischen den minnesten und mehresten / hievon aber soll der Schiffer seine volle Fracht haben. 70.

Schaden / so ein Schiff dem andern gethan/ zu bessern.

DA ein Mann den andern mit seinem Schiffe durch segeln Schaden zufügen/ und derselbe/so den Schaden gethan/verklaget würde / will dieser nun schweren/ und mit seinem Eyde erhalten / daß es ihm leid / und er den Schaden nicht habe verhüten können / so soll er denselben halb bezahlen / würde er solches aber mit seinem Eyde nicht erhalten/soll er den Schaden gantz zu zahlen schuldig seyn. 71.

Ein gemiedeter oder gedingter Steurmann / Leitsmann oder Bootsmann / ist die Reise zu vollführen schuldig.

ES heuret der Schiffer einen Steurmann / Leitsmann oder Bootsmann / solche seynd pflichtig dem Schiffer seine Reise/wie sie ihm angelobet/ also auch zuhalten/ da sie aber solchem nicht nachkommen würden / sollen sie dem Schiffer wieder zu kehren/ wie wir es hiebevor gesetzet und geordnet haben. 72.

Allhier endet sich das Gottländische Wasser-Recht/welches ein gemeiner Kauffmann und Schiffer zu Wißbüy geordnet und gesetzet/ wornach ein ieder sich zurichten habe.

Der Erbarn Hansee-Städte
Schiffs-Ordnung und SeeRecht.

Deren sich ihre Bürger / sonderlich die Schiffs-Rheder / Befrachter / Schiffer und Schiffs-Volck zuverhalten.

Von neuen übersehen und gebessert / und unter gewisse Titul ausgetheilet.

Gedruckt zu Lübeck / bey Samuel Jauchen.
ANNO M. DC. XIV.

Wir Bürgermeister und Räthe / der vereinigten Teutschen Hanse-Städte / entbieten den Ehrsamen unsern lieben Bürgern / sonderlich den Schiffs-Redern und Schiffern / wie auch sonst dem gemeinē Schiffs-Volck / welches auf unsern uñ unser Bürger Schiffen zu dienen und zu fahren gedenckt / unsern Gruß / und fügen euch hiemit zuwissen / daß wir zu Beförderung der Seefarth und Kauffmanschafft / uñ alles auffrichtigen Handels / also zu gemeinem / und euer ieden Besten / unsere hievor in Druck gefertigte gemeine Schiffs-Ordnung / von neuen zu Bedacht gezogen / revidirt und ersehen / und mit etlichen dienlichen Zusätzen erkläret und gebessert / auch umb mehrer Richtigkeit willen / unter gewisse Titul ausgetheilet haben. Publiciren und verkündigen euch darauff solche unsere von neuen revidirte und erklärte gemeine Schiffs-Ordnung / und wollen / daß ihr derselben / so viel die euer ieden betrifft / in allen ihren Puncten und Articuln / hinführo zu allen Zeiten / biß wir ein anders / mit gemeinem zeitigen Rath / geordnet haben werden / gehorsamlich gelebet und nachkommet. Dem also / und nicht weniger thut / so lieb euer iedem ist / die auffgesetzte Straffe zuvermeiden / darnach ihr euch zurichten / und ihr vollbringet daran / zu eurem eigen Besten / unsere wohlgefällige Meinung. Geben in unserer Versamlung allhier zu Lübeck am 23. Maji / nach Christi unsers lieben Herrn Geburt / im Sechzehenhundert und vierzehenden Jahre.

Diese Ordnung hat funffzehen unterschiedliche Titul.

Der erste Titul.

Von Erbauung der Schiffe.

Der erste Articul.

NIemand mag in unsern Städten Schiffe auffsetzen und bauen lassen/ohne/welche einer ieden Stadt unsers Bundes Bürger seynd / oder dessen sonderbahre Vergünstigung von iedes Orts Obrigkeit haben.

II.

Kein Schiffer soll sich unterstehen ein Schiff zu bauen / es sey dann / daß er seine Freunde die mit ihm bauen wollen/alle beysammen habe/es wäre dann / daß er das Schiff alleine zu bauen / und zur Seewart zuführen vermöcht / bey Pön eines halben Thalers von ieder Last / nach des Schiffes Grösse / halb einem Erbarn Rath iedes Orts/und halb den Armen zuentrichten.

III.

WAnn der Schiffer die Freunde alle beysammen/und deren Willen zum Bauen hat/ so soll er iedoch nicht anfangen zu bauen/es sey dann/daß er mit den Freunden noch ferner der Sachen eins/wie groß/oder wie klein / das ist / wie viel Ellen Keels / wie viel Füsse flaches/wie viel auff dem Balcken/ wie tieff verbunden / damit das Schiff nicht grösser noch kleiner werde/denn wie es die Freunde begehren/nach laut einer Zerte/welche darüber soll auffgerichtet werden. Thäte der Schiffer darüber / und daß Schiff würde über fünff Last grösser / als es bewilliget/ er soll verbrochen haben vor ieder Last/welche das Schiff grösser würde/zwey Thaler/halb an den Rath/ und halb an die Armen.

IV.

GLeicher Gestalt soll der Schiffer nicht Macht haben/nachdem das Schiff einmahl in die See gesetzt/ichtes daran zu bauen oder zu bessern/noch einig Reitschafft dabey

 zuzeugen/

zuzeugen/ohne Wissen und Willen der Freunde. Es wäre denn/daß er in frembden Landen wäre/und beweisen könte/daß es die Noth/umb das Schiff durch die See zubringen/erfordert/dasselbe/oder dessen Reitschafft/also zubessern/ander Gestalt sollen ihm die Freunde zu den Kosten zu antworten nicht schuldig seyn.

V.

Zu Erbauung der Schiffe sollen die Freunde und Reder/so wohl auch der Schiffer/ nicht bemächtiget seyn/einige Materialien oder Victualien von dem ihren herauß zugeben/und in Rechnung zubringen/es sey dann/daß die übrigen Freunde und Reder alle darein gewilliget/thäten sie darüber/sollen ihnen die andern zur Zahlung nicht gehalten seyn.

VI.

Damit aber alles desto richtiger zugehe/und was zu des Schiffs Erbauung von nöthen/mit Vortheil eingekaufft/und zur Hand gebracht werde/so sollen die Schiffer schuldig seyn/die sämbtliche Schiffs-Freunde und Redere zuersuchen/daß sie eine oder zwo Personen/ihres Mittels mit ihrer aller Consens, dem Schiffer zu ordnen/welche ihme helffen käuffen/zu gemeinem des Schiffs Besten/und was dan also gekaufft wird/das soll bescheidentlich/von wem/und zu welcher Zeit/item/wie theur er gekaufft worden/verzeichnet und zur Rechnung gebracht/und gut gethan werden. Erzeigten sich die Schiffer/Schiffs-Freunde und Redere säumig hierin/sollen sie/so offt darüber geklagt wird/mit zehen Thaler Straff dem gemeinen Gut verfallen/und die Schiffs-Freunde dasselbe/was der Schiffer ohne der Freunde Willen gekaufft/zubezahlen nicht schuldig seyn.

Der ander Titul.

Von der Schiffs-Freund und Reder Macht/in Annehmung und Beurlaubung der Schiffer.

Der erste Articul.

Welcher Schiffer zuvor ein Schiff geführet hat/der soll von niemand anders vor Schiffer angenommen werden/es sey dann/daß er gut Beweiß und Zeugnüß auffzulegen habe/daß er von seinen vorigen Freunden/denen er gedienet/mit ihrem Wissen und guten Willen/nach gethaner erbarer richtiger Rechnung abgeschieden sey/bey Straff 40. Thaler/halb dem Rath/und halb den Schiffs-Freunden/von denen der Schiffer ohne Willen und Rechnung geschieden seyn möchte/zuentrichten.

II.

So bald iemand vor Schiffer angenommen wird/sollen ihm die Freunde seine Heure auff alle Fahrwasser machen/damit der Schiffer nach solchem/auch des Steuermanns/und anderer Officirer Heur zumachen/und darin der sämbtlichen Reder bestes zuwissen/möge angewiesen werden.

III.

Wir wollen auch die Schiffs-Freunde und Reder/alles Fleisses ermahnet haben/daß sie zu iederzeit/bey erster Annehmung der Schiffer/oder da das nicht geschehen wäre/bey erster nechstkünfftiger Außreidung/richtige/klare und deutliche Abrede/Geding/und Vergleichung mit ihnen machen/und sie unter andern/vermittelst ihres Eydes angeloben/und darüber offene Instrument/oder sonst gläubliche Schrifft auffrichten lassen/daß sie nemlich ihrem Ambt treulich vorseyn/der Erbarn Städte Ordnung gehorsamlich geleben/den Freunden und Redern mit erbarer richtiger Rechnung iedesmahls fürkommen/und da deswegen Streit zwischen ihnen fürfallen solte/an eines Erb. Raths iedes Orts Erkentnüß und Außspruch/ohne alles appelliren und reduciren

[...]iren sich gäntzlich begnügen lassen wollen rc. Dann damit gedencken Wir/ mit Gottes Hülff/der wachsenden Untreu/ und aller Gelegenheit derselben zubegegnen/alle gefährliche Außzüge zuverhüten/und auffrichtigen Handel und Wandel zu gemeinem Besten zubefördern.

IV.

Würde sich ein Schiffer gegen seine Freunde nicht der Gestalt erzeigen / daß sie ihn vor Schiffer zubehalten gemeint/so sollen die Freunde Macht haben/den Schiffer zubeurlauben und abzusetzen/iedoch daß sie ihm sein Schiffpart/da er einiges hätte/ also bezahlen / wie es nach Erkentnüß unparteiischer Leute taxiret und geschätzet werden möchte.

Der dritte Titul.

Von des Schiffers Ambt.

Der erste Articul.

Ein ieglicher Schiffer soll des Compaßts / der See- und Fahr-Wasser kündig seyn/und das Schiff zuführen und zusteuren / zu laden und zuloßen/und das Volck anzuführen und zuregiren wissen/ gebe sich iemand dafür aus/und könte dafür nicht bestehen/der soll nach Befind- und Ermessigung gestrafft werden.

II.

Wann der Schiffer zur Seewerts gedencket/und die Ausreidung / davon hernacher unter dem fünfften Titul gehandelt werden soll/richtig / so soll er mit erfahrnen Steurleuten/und anderm düchtigen Schiffs-Volck sich versehen / und dann sonderlich warnehmen/damit das Schiff nicht zu wenig noch zu viel/und sonderlich auch auff den Uberlauff und in der Cajüte gar nicht beladen/sondern also mit Wahren oder Ballast versehen seyn möge / daß es weder seiner Rankigkeit halben periclitire / noch der Uberladung wegen/der Güter Werffung von nöthen werde. Thät er das nicht/und entstünde Schaden daher/den soll er zubezahlen schuldig seyn/und wann gleich ein solch überladen Schiff wohl überkommen würde /so soll er doch von einer ieglichen Last/damit er die Uberladung beweißlich gethan / so viel Fracht / als er an den übrigen Lasten verdienet / der Hansee-Stadt oder dem Conthor / allda er anlangen wird / zubezahlen pflichtig seyn.

III.

DEr Schiffer soll des Nachts nicht vom Schiff bleibẽ/bey Straff nach ermässigung/ thät es ihm aber ie Noth/und er möchte das beweisen/so soll es ihm ohne Straffe seyn/iedoch daß er auff solchen Fall dem Hauptboßmann/und andern Officianten / so viel dazu von nöthen/das Schiff immittelst mit Fleiß befehle.

IV.

Damit auch die Schiffer des Schiffs / und ihres Ambts desto besser außwarten mögen/so sollen sie sich nicht bald mit Kauffmanschafft beladen / sonderlich aber alles weitläufftigen Handels / dadurch sie an Wartung ihres Ambts beym Schiff/ verhindert werden möchten/ sich gäntzlich entschlagen/bey Straff/wie das ein Rath auff der Reder Klage/nach Befindung richten wird.

V.

DJe Schiffer sollen ihrem Schiffs-Volck / zu Verhütung alles Muthwillens und Auffstands/ihre wohlverdiente und versprochene Heure nicht vorenthalten/ noch ihnen daran ichts beschneiden und abbrechen/es wäre deñ/daß auff vorhergehende Verhör und Gutachten der Schiffs-Freunde/wann die Reise vollzogen/ iemands seiner Verbrechung halber etwas zu kürtzen und abzuziehen wäre.

VI.

UNd damit so wohl Schiffer/als Schiffs-Kinder wissen mögen / zu welcher Zeit die Heure zu entrichten und zuempfangen/so ordnen wir/daß die Schiffe/so Ostwerts/

und auff Norwegen lauffen / zu zweymahln / die aber an andere abgelegene Oerter segeln / zu dreymahln / und iedesmahls ein Drittentheil davon bezahlen sollen / ein Theil da der Schiffer abeläufft / das ander / da er loßet / und das dritte Theil / wann die Reise vollendet ist / bey Pön zehen Thaler / so offt dawieder von Schiffern oder Schiffs-Kindern / in Bezahlung / oder Förderung der Heuer / gehandelt wird.

VII.

Gebe aber ein Schiffer seinem Schiffmann auff der Reiß / da er erst loßet / oder anderwerts ladet / ohne redliche und kundbare Ursach / Urlaub / so soll er ihm die volle Heur und Führung zubezahlen schuldig seyn.

VIII.

Würde sich der Schiffs-Kinder einer oder mehr gegen dem Schiffer muthwillig stellen / oder Untreu erzeigen / welches mit zweyen andern Schiffs-Kindern zubeweisen / den / oder dieselbige mag der Schiffer zu gelegener Zeit / wohl an Land / iedoch daß Leute darauff wohnen / setzen / dawieder sich die übrigen Schiffs-Kinder nicht auffleihnen / sondern dem Schiffer nichts weniger die Reise vollenden helffen sollen / bey Verlust ihrer Heur / und hoher Straff der Obrigkeit.

IX.

Wann das Schiffs-Volck wieder ihr Ambts Gebühr / davon im nechstfolgenden Titul geordnet wird / ichts verbricht / und es wolte einer dem andern zuwieder dißfalls nicht Zeugnüß geben / so soll des Schiffers Eydlicher Außsage geglaubt / und die Vorbrecher darnach gestrafft werden.

X.

Würde der Schiffer auch selbst die verfallene Brüche des Schiffs-Volcks verschweigen / so soll ers mit funfftzig Thalern verbüssen / halb der Obrigkeit / und die andere Helffte den Armen zuentrichten.

XI.

Trüge sichs zu / daß einer den andern im Schiff erschlüge / und ümbs Leben brächte / den Thäter soll der Schiffer in die Eisen schlagen / und ins erste Gerichte bringen / damit er allda seine Straffe empfahe.

XII.

Begebe sichs / daß dem Schiffer ein Freybeuter an Bort käme / dessen sich der Schiffer mit seinem Volck / vermittelst der Hülffe des Allmächtigen / verhoffentlich zu erwehren und zuentschütten hätt / und das Volck wäre willig dazu / der Schiffer aber wolte nicht fechten / so soll derselbige Schiffer / nach der Zeit / einig Schiff zuführen / nicht begläubt / sondern seiner Ehren entsetzt seyn / und für keinen redlichen Mann gehalten / noch in einiger Hansee-Stadt geleidet und gelitten werden.

XIII.

Würden einem Schiffer Edelgestein / und dergleichen kostbare Sachen / welche nicht Frachtgüter sind / oder auch bar Geld / ümb einen gewissen Lohn oder Drinckgeld mit zuüberbringen / in Verwahrung gethan / davon soll ihm der vierdte Pfennig gegeben / und die übrigen drey Pfennig den Schiffs-Freunden gefolget werden.

XIV.

Ob sich gleich ein Schiffer unterstehen würde / sein Antheil Schiffs / seinen Redern etwa zu Verdrieß und Wiederwillen / iemand anders / über den rechten Werth / zuverkauffen / dahero den Redern in den Kauff zutreten / wie ihnen sonst gebühret / ungelegen / so sollen sie doch nicht mehr / als den billigen Werth / nach guter Leute Erkentnüß / darümb zugeben schuldig seyn.

XV.

Würde ein Schiffer ohne wahre Noth in eine Have segeln / dahin er nicht befrachtet / so soll er den Schaden / welchen die Reder darauff rechnen können / aus seinem Beutel zuerstatten schuldig seyn.

Würde

XVI.

Würde er aber allda die Kauffmanns-Güter und das Schiff verkauffen und weichhafftig werden/und also den Freunden Schiff und Gut entwenden/so soll er in keiner Hansee-Stadt gelitten/und da er betreten wird / an seinen freyen höchsten gestrafft werden.

XVII.

Wäre er aber durch Sturm oder andere Seenoth/in eine andere Have/ dann dahin er gedacht/und befrachtet/gerathen/ wolt dann der Kauffmann sein Gut daselbst empfangen/so ist er dem Schiffer die volle Fracht zugeben schuldig/will er aber die Güter alda nicht empfangen/so muß der Schiffer das Gut an den Ort lieffern/dahin ers zu bringen angenommen/ und solches auff seine Kosten /-aber des Kauffmanns Ebentheur und Bezahlung des Zollens.

XVIII.

Würde auch ein Schiffer an Orten und Enden / da er und sein Steurmann nicht gnugsam kündig/und er Piloten haben mag/sich deren nicht gebrauchen/ so soll er und eine Marck Goldes gestrafft werden.

XIX.

Welcher Schiffer Korn einnimmet/ der soll dasselbige/so offt es Noth/auff der Reise kühlen/thät ers nicht/da ers doch wegen Wetters und Windes hätt thun mögen/ soll zum Schaden antworten/ so offt ers aber kühlen wird / soll man ihm und seinen Schiffs-Kindern/vor ieder Last zwey Schilling Lübisch entrichten / darüber der Kauffmann oder Befrachter nicht soll bedrenget werden.

Der vierdte Titul.

Von des Schiffs-Volcks Auffnehmung und Ambts Gebühr.

Der erste Articul.

KEin Schiffer soll nach diesen Tagen Schiffs-Volck heuren / wie sie Nahmen haben / sie haben dann gnugsam Paßbort von vorigen ihren Schiffern/mit welchen sie gefahren/ bey Pön zwey Thaler / vor iede Person / die er ohne Paßbort annehmen würde/die Helffte an die Obrigkeit/und die ander Helffte an die Schiffer-Gesellschafft zuentrichten / und sollen die Schiffer die Paßborten ohne redliche Ursach / nach der Schiffer-Gesellschafft/oder des Raths Erkentnüß/so das Noth wäre / nicht difficultiren und weigern / und sollen die Paßborten in einer gemeinen Form / bey den Alterleuten der Schiffer-Gesellschafft/iedes Orts gedruckt vorhanden seyn/ und iederman/ der ihrer benöthiget/ ohne Entgeltnüß gefolget werden/nur daß der Nahme des Schiffers und Schiffs-Kindes/auff das Spacium,so darin offen zulassen/gezeichnet/und des Schiffers Pittschafft oder Merckmahl darunter gesetzt werde.

II.

Keiner soll dem andern sein Schiffs-Volck aus seiner Kost abspannen / es geschehe mit höher Heure/oder guten Worten/ thät iemand dawieder / er soll zehen Thaler/ halb an die Obrigkeit/und halb an die Schiffer-Gesellschfft verbrochen haben / und der sich abspannen lässet/soll dem Schiffer von dem er scheidet/ die halbe Heure / deren er mit ihm eins worden/zuentrichten schuldig seyn.

III.

DIe Schiffs-Kinder sollen bey ihrer Annehmung angeloben / dem Schiffer Treue/ Huld und Gehorsam zuseyn/und sich alles Frevels/Meuterey und Zusammenverstrickung zuenthalten/bey Straff/wie unterschiedlich hernach folget. Würde

IV.

Würde sich iemand für Steurmann/Häupt-Boßmann / oder sonst einen Officirer im Schiff ausgeben/der nicht gut und voll dafür thun könte/und solches der Schiffer mit zweyen guten Männern/oder seinem Volck beweisen könte/so soll derselbe seiner Heur verlustig seyn/und darüber nach Ermessigung gestrafft werden.

V.

GEwinnet ein Schiffer einen Schiffmann/daß er an seine Kost kömbt/hält sich dann der Schiffmann unredlich / das beweißlich ist / ehe er außsegelt / so mag ihm der Schiffer wohl Urlaub geben/würde er sich aber recht verhalten / und der Schiffer ihm dennoch unverschuldeter Sachen Urlaub geben wolte/ so soll er ihm das dritte Theil der Heur/so ihm allda zur stäte gebühret/vergnügen und bezahlen / und solches aus seinem Beutel/und den Redern nicht in Rechnung bringen.

VI.

ALsbald der Schiffer das geheurete Volck in seine Kost auffnimmet / und zu Schiffe zugehen heisset/soll es zur Stund seine Herberg im Schiff haben/und sonst nirgends/ bey Pön vor iede Nacht die sie ausbleiben 4. Schilling Lübisch. Und soll keiner des Schiffers Kost verachten / bey Verlust der Heur / und Führung / und Straff der Aussetzung zu Lande.

VII.

WAnn aber das Schiff schon auff der Reide / oder nach einer ieden Stadt Portus Gelegenheit/vor die See gebracht/sollen sie sich vom Schiff / ohne Urlaub des Schiffers / gantz und gar nicht begeben / und solches so wohl auff der hin / als wieder Reiß/bey Straff des Gefängnüß/oder einer schwerern/nach Ermässigung des Raths.

VIII.

DAs Schiffs-Volck soll keine Gasterey im Schiff halten/ohne Wissen und Willen des Schiffers / bey Pön der halben Heur.

IX.

KEiner vom Schiffs-Volck soll seine Frau des Nachts im Schiff behalten / bey Straff eines Thalers.

X.

KEiner soll schiessen/ohne Befehl des Schiffers / thät einer darüber/er soll Kraut und Loth doppelt bezahlen.

XI.

ES sollen die Schiffs-Kinder/nach der Zeit/wann sie zu Schiffe gangen / so wohl in den Haven/als in der See/die Wacht fleissig halten/nach Gelengenheit und Verordnung des Schiffers / bey Straff eines halben Thalers / oder einer schwerern / nach Befindung. Und woferne sie sich an der Heur die verdiente Straff nicht kürtzen lassen wolten/sollen sie darüber in des Raths Straff gefallen seyn.

XII.

WEr auff die Wacht bestellet ist/und würde schlaffend befunden/der soll 8. Schilling Lübisch/oder deren Werth/ in die Armen Büchse verbrochen haben.

XIII.

WEr einen auff der Wacht schläffend findet / und solches nicht anmeldet / der soll in gleiche Straffe gefallen seyn.

XIV.

KEin Boßmann soll so verwegen seyn / das Bot oder Eßpinck loß zumachen / ohne Erlaubnüß des Schiffers/oder Steurmanns/bey Straff des Gefängnüß.

XV.

WAnn ein Schiffer an frembden Oerten Winterlage hält/ oder sonst wo still lieget/ so soll keiner der Schiffs-Kinder vom Schiff gehen/ ohne des Schiffers Willen/ und Erlaubnüß/bey Pön der halben Heur/davon die Helffte dem Schiffer/und die ander Helffte den Armen zu entrichten.

Jmgleichen

XVI.

Imgleichen soll kein Schiffs-Volck vom Schiffe fahren/wenn das Schiff vor Ancker liegt/ohne Erlaubnüß des Schiffers/ bey Pön eines halben Thalers.

XVII.

Würde auch iemand derselbigen/die also ohne Urlaub zu Land gangen / geschlagen oder verwundet/den ist der Schiffer heilen zu lassen nicht schuldig.

XVIII.

Were es Sache/daß mercklicher grosser Schade geschehe/ wegen eines Boßmanns abwesen/auß dem Schiffe/den soll er zubessern schuldig seyn. Hätte er ihn nicht erstatten / er soll Jahr und Tag im Gefängnüß mit Wasser und Brodt gespeiset werden/würde aber durch sein Abwesen vom Schiff / das Schiff untergehen / und iemand darin Todt bleiben / so soll er am Leben/oder sonst nach Ermessung ernstlich gestrafft werden.

XIX.

Wann der Schiffer mit etlichen seines Volcks zu Lande fähret / so soll das Volck schuldig seyn auff das Both oder Schute zuwarten / und wo ihrer der Schiffer zu Lande zugebrauchen hat / sollen sie ihme willig seyn. Und so bald der Schiffer dem Schiffs-Volck gebeut/zu Schiffe zu fahren/und darüber iemand zu Lande bliebe/ und die Nacht nicht zu Schiff käme / der soll seine Führung verbrochen haben/oder mit Gefängnüß gestrafft werden.

XX.

Wann ein Schiffer sein Volck auff einen gewissen Ort geheuret / und es käme ihm Zeitung von seinen Freunden/oder sonst iemandes zu/daß er am andern Ort besser Profit zu thun verhoffte / so sollen ihm die Schiffs-Kinder folgen / des soll ihnen der Schiffer Verbesserung zusagen/und so sich deren untereinander nicht vergleichen können / soll die Erkäntnüß darob stehen/ bey den Alter-Leuten der Schiffer-Gesellschafft/ oder andern Unparteiischen Seefahrenden Leuten. Wolt sich iemand daran nicht begnügen lassen/und etwa Meuterey anrichten/ der soll wie ein Meutmacher gestrafft werden.

XXI.

Also auch/ wann dem Schiffer ausserhalb Landes eine Fracht fürfiele / sollen ihm die Schiffs-Kinder/gegen ziemliche Verbesserung folgen/könten sie sich der Verbesserung nicht vergleichen/ soll der Schiffer deswegen die Reiß nicht unterlassen / sondern dem Volck ungefehr so viel/als die halbe Heur ertragen mag/ entrichten / und das übrige/nach vollendeter Reiß/zu guter Leut Erkäntnüß stellen. Wolt sich iemand daran nicht begnügen lassen / sondern Meuterey machen/der soll/wie bey nechst vorhergehendem Articul gemelt/gestrafft werden.

XXII.

Wann der Schiffer seine Schiffs-Kinder redlicher Weiß durch den Winter gebracht / und in seiner Kost gehalten hat / sollen sie ihn darüber zu Erhöhung der Heuer nicht dringen/bey Pön der halben Heur/und Straff des Raths.

XXIII.

Würde ein Schiffer ausserhalb Landes von frembden Potentaten / oder anderer Obrigkeit angehalten/oder er müste auff Fracht warten / oder aus andern Ursachen den Schiffs-Freunden zum besten still liegen/ so soll er deswegen dem Schiffs-Volck / über Kost und Dranck/ein sonderbar Liegegeld zugeben weder schuldig noch bemächtiget seyn/sondern es soll die Ermässigung dessen/ nach vollbrachter Reise / oder zu erster Lage-Stete / zu Erkentnüß guter Leute stehen. Wolte iemand der Schiffs-Kinder dessen nicht vergnüget seyn/sondern etwa vom Schiff derentwegen lauffen/der soll auff Gutdüncken der Obrigkeit/ an seinem freyen höchsten gestrafft werden.

XXIV.

Solt der Schiffs-Kinder einer / wann die halbe Reise gethan wäre / vom Schiffer Urlaub haben/so soll er dem Schiffer die gantze Heur und Führung zubezahlē schuldig seyn.

XXV. Würde

XXV.

Würde einig Boßmann oder Officirer/ wann er die Halbe Heuer empfangen / vom Schiff entlauffen/ dem soll/ da er betreten/ ein Boßhack auff die Backen gebrandt werden.

XXVI.

NIemand des Schiffs-Volcks dem Schiffer einige Gewalt im Schiff zufügen würde/ oder auch Rath und That dazu gebe / der soll willkührlich / und etwa nach Befindung an seinem freyen höchsten gestrafft werden.

XXVII.

Würden einige Schiffs-Kinder Auffruhr und Verbündniß machen gegen den Schiffer/ und ihn dahin dringen/ daß er ohne sonderliche Noth in eine Haven lauffen müste/ dahin er nicht bescheiden / mit Verlust und Schaden des Schiffes oder der Güter / und ihm alsdann wieder seinen Willen entlauffen würden/ dieselbige sollen/ da sie angetroffen/ an ihrem freyen höchsten gestrafft werden.

XXVIII.

BEgäb es sich/ daß dem Schiffer ein Freybeuter an Bort käme/ so soll das Schiffs-Volck schuldig seyn/ sich bey es Vermögens zuwehren/ und dem Schiffer treulich zuhelffen/ thät jemand weniger und das Schiff würde darüber genommen/ er soll offenbar mit Ruthen auff dem Block gehauen werden.

XXIX.

Würde das Schiff Sturms oder Ungewitters/ oder anderer Zufäll halben in Noth und Gefahr/ oder auch an Grund kommen / so sollen die Schiffs-Kinder dem Schiffer / ihres höchsten Vermögens / beste getreue Hülffe zu leisten schuldig und verbunden seyn/ und da über allen angewandten möglichen Fleiß/ das Schiff ie stranden und bleiben würde/ sollen sie alle Schiffsgereitschafft/ und eingeladene Güter nach eussersten Vermögen zuretten und zubergen / verpflichtet seyn / gegen Erstattung eines billigen Berglohns/ von des Schiffes Reitschafft/ und Kauffmans Gütern/ nach guter Leut Erkentnüß. Hätte der Schiffer kein Geld/ er muß die Kinder wieder verschaffen an den Ort/ da er sie auffgenommen hat/ so ferne sie folgen wollen. Helffen ihm aber die Schiffs-Kinder nicht/ so ist er ihnen/ nach verlohrnem Schiff nicht allein zugeben nichts schuldig/ sondern es sollen auch die ungetreue Schiffs-Kinder nach Gelegenheit an ihren Gütern/ oder am Leibe gestrafft werden.

Der fünffte Titul.

Von Außreidung der Schiffe.

Der erste Articul.

WEnn man ein Schiff in dem Nahmen Gottes ausreiden will/ so soll es mit der Freunde Wissen und Willen geschehen/ und soll auff Schrifft gebracht werden / was und wie viel man zum Behuff der Reiß von nöthen. Und damit solches mit Vortheil eingekaufft werde / sollen die Freunde ein oder zwo Personen ihres mittels dem Schiffer zuzuordnen schuldig seyn. Jnmassen hievor von Erbauung der Schiffe verordnet/ bey derselben Pön/ so daselbst ausgedruckt.

II.

UNd damit dißfals ohne Verdacht alles zugehe / ordnen wir / daß die gekauffte Proviant/ zu des Schiffers Nothdurfft/ in ein der Schiffs-Reder Speicher oder Hauß/ mit Wissen und Willen der andern Reder/ verwarlich beygelegt/ das Fleisch auch darin gesaltzen/

gesaltzen/und bewahret werde/biß daß es zu Schiff / gegen Zeit der Absegelung / geführet werde/damit alsdann auch einer der Reder zugegen seyn/ und ansehen möge/welcher Gestalt die Victualien bordingk abgehe / und ins Schiff gebracht werde / bey voriger Straff.

III.

WEnn aber der Schiffer an andern Orten / dann da er seine Freunde hat/ zu des Schiffs Nothdurfft etwas kauffen würde/soll er nicht weniger Fleiß fürwenden/ den besten Kauff zu kauffen/denn er bekommen kan / und alsbald treulich und deutlich anschreiben/von wem/an welchem Ort/und wie theuer er solches gekaufft habe. Dann so die Freunde den Schiffer oder Schrifein darinn Untreu befinden würden/ soll es an ihnen als Diebstahl gerechnet und gestrafft werden.

IV.

DAmit dann auch bey Außreidung der Schiffe/durch die langsame Hand der Schiffer/die Reise nicht versäumet/und die geladene Güter/sonderlich das liebe Getreidig nicht etwa verderben/und zu nichte kommen / sondern gebürlich Fleiß und Wackerheit gespüret werden möge. Ordnen und wollen Wir/daß hinführo die Schiffere ihre Dinge also anstellen/die Victualien bey Zeiten verschaffen/uñ mit ihren Redern und Freunden rechnen und klar machen/auch dem Volck den ersten Ziel der Heure also geben sollen / damit sie / wann das letzte Gut auff-und eingenommen worden/zum längsten in zweyen oder dreyen Tagen hernach/so nur der Wind etwas fuget/ zu Segel gehen mögen/bey Pön funffzig Ungerische Gülden.

V.

WElcher Schiffer eine Fracht annimmet / es sey Ost-oder Westwerts / an welchen Ort es wolle/ der soll der getroffenē Vereinigung unweigerlich nachkommen/oder allen Kosten und Schaden / so dem Befrachter aus der Nichthaltung erwachsen / von dem seinen erstatten. Hingegen soll auch der Kauffmann oder Befrachter / was er zu schiffen verheissen/oder auff die Rulle gesetzet/in bestimbter Zeit zu Schiffe bringen/ oder eine andere Fracht oder Güter/damit der Schiffer und Reder friedlich/alsbald verschaffen. Thät er deren keins / daß also der Schiffer gantz oder zum Theil ledig fahren müste/soll ihm der Kauffmann oder Frachter die zugesagte Fracht nichts weniger zubezahlen schuldig seyn.

VI.

KEin Schiffer soll für sich allein/oder mit der Freunde einem/oder mehr / den andern Freunden zum Vorfang/einig Gut oder Kauffmanschafft einnehmen/schiffen oder führen / sondern da ein Vortheil dißfals vorhanden / soll er denselben allen Schiffs-Freunden zugleich zuerkennen geben/damit sie alle/welche Reden / auch des Vortheils zugeniessen haben mögen. Thät iemand darüber/der soll solcher Güter verlustig seyn/ und darüber nach Gelegenheit in andere Straffe genommen werden.

VII.

WEre es auch an deme//daß ein oder mehr/der Schiff-Reder/in die Außreidung nicht bewilligen wolten/alsdann soll es/nach altem Gebrauch von der See / damit gehalten werden/daß nemlich die geringste Parten/ob die gleich mehren Personen zuständig/den andern/welche den meisten Theil haben/ob deren gleich an der Anzahl weniger wären/folgen sollen. Und im Fall sich iemand des weigern würde / alsdann soll der Schiffer mit Rath und Consens der andern Mit-Reder Macht haben / so viel Geld darauff zu Bödemen/als der weigerenden Part sich belauffen möchte/und wañ die Reise behalten und vollendet ist/ den Hauptstuel / sambt der auffgelauffenen Bödemerey / von solchem Part/so weit sich das erstreckt/ohn der andern Reder Schaden/ zubezahlen und abzutragen.

Der sechste Titul.

Von Bödemerey.

Der erste Articul.

nnn Demnach

DEmnach wegen der Bödemerey täglich ie mehr Unrichtigkeit einreisset / und etwan boßhafftige Untreu gespüret wird / so sollen hinführo die Schiffer / (ausgenommen den Fall / davon im letzten Articul des nechst vorhergehenden Tituls gehandelt wird) nicht mächtig seyn / an dem Ort / da ihre Reder vorhanden / einig Geld auff Bödemerey auffzunehmen / damit die freyen Parte mit den Unfreyen nicht beschweret werden. Im Fall auch die Schiffer ihr eigen Part Schiffs solten verbödemen müssen / soll es gleichwohl mit Wissen der Reder / an dem Ort / da sie zu Hause sind / geschehen / und nicht höher / dann sich ihr Part Schiffs erstreckt. Thät iemand darüber / so soll der / welcher das Geld ausgethan / seine Pfennige aus des Schiffers Gütern / und nicht aus dem Schiffe suchen / und der Schiffer nach Ermessigung gestrafft werden.

II.

WAnn aber ein Schiffer ausserhalb Landes / da er seiner Reder nicht mächtig / beweißlichen Schaden an dem Schiff / oder Schiffs-Reitschafft nehmen würde / und der Oerter kein Geld auff Wechsel an seine Reder überzuschreiben bekommen könte / oder er hätt auch im Schiff keine Güter / die er zu bessern Vortheil der Reder / als die Bödemerey sich belauffen wolte / verkauffen könte / alsdañ in solchem Fall der Noth / das Schiff und Gut zuretten und zubergen / soll er Macht haben / von wegen der sämtlichen Reder / so viel Geld auff Bödemerey zunehmen / als er zu Besserung des Schadens / und anderer dergleichen Nothfällen eigentlich vonnöthen hat / und was er also gebödemet / das sollen die Sambtfreunde zubezahlen schuldig seyn.

III.

Würde hierüber ein Schiffer an andern frembden Orten / unnöthiger und betrieglicher Weiß / Bödemerey aufnehmen / er soll den Schaden allein tragen / und gut thun / oder nach Gelegenheit an Leib und Leben gestrafft werden.

Der siebende Titul.

Von Ammiralschafft.

Der erste Articul.

WAnn Ammiralschafft gemacht / und nicht gehalten / und darüber iemand genommen wird / so soll der jenige / welcher die Ammiralschafft gebrochen / schuldig seyn / den Schaden von dem seinen zubezahlen / hat ers an Gelde nicht / er soll es büssen an dem / daran ers hat.

Der achte Titul.

Von Seewurff und Hauerey.

Der erste Articul.

ISt ein Schiff in Wassers-Noth / also / daß man Güter auswerffen muß / solcher Schade der geworffenen Güter gehet über Schiff und Gut / welches im Schiff erhalten wird / der Gestalt / daß die Schiffs-Freunde / und auch der Kauffmann denselben ein ieglicher an seiner Quota, so viel er an Schiff uñ Gut haben mag / bezahlen muß / als das Gut gelten möchte / in der Haven / dahin sie zusegeln bedacht waren / da dann auch also fort bald die Vergleichung und Bezahlung geschehen soll.

II.

VErleuret der Schiffer seine Mast / oder Segel in der See / Sturms oder ander Unglücks halben / dazu darff der Kauffmann nicht antworten. Wäre aber die Mast durch Noth gehauen und geworffen / doch mit Willen der jenigen / welche im Schiff gewesen / zu Errettung Schiff / Leib und Gut / so soll der Schade gehen über Schiff und alles Gut.

Die

III.

DJe Wardierung aber des Schiffs/ soll also gehalten werden/daß der Schiffer das Schiff an Geld schlagen solle/davor er es gedenckt zu behalten/ daran die Kauffleute die Wahl haben sollen/ob sie es davor annehmen/ oder dem Schiffer lassen wollen/ also soll auch des Schiffers Fracht so wohl von den Gütern/ welche geworffen/ als behalten worden seyn/gerechnet werden.

IV.

WAnn aber Kauffleuten in der See ihr Gut genommen wird/ einem mehr dem andern weniger/ein iglicher muß seinen eignen Schaden tragen/ und dürffen die jenigen/welche keinen gelitten/so wohl auch der Schiffer/wegen des Schiffes/ nicht dem benommenen erstatten/es wäre dann/daß sie sich zuvorn eines andern mit einander verglichen.

Der neundte Titul.

Von Schiffbruch und Seefundt.

Der erste Articul.

BRicht ein Schiff in der See/also/daß es seine Reise nicht vollbringen kan/so sind die Fracht-Leute mehr nicht dann die halbe Fracht/ von den geborgenen Gütern zugeben schuldig.

II.

Wann aber ein gefrachtet Schiff in der See Schaden nimbt/ohne Schuld und Versäumnüß des Schiffers/ und bringet doch des Kauffmans Gut zur stete/so soll der Schiffer davon volle Fracht haben/das Gut aber/welches nicht zur stete kömbt/sondern in der See bleibet/ oder sonsten durch Schuld des Schiffers verdorben/davon giebt man keine Fracht/und muß der Schiffer darüber zum Schaden/der durch seine Schuld verursachet/antworten.

III.

FJndet iemand Schiffbrüchig Gut am Strande/oder in der See an das Schiff treibende/und solch Gut aufffischet/das soll er überantworten der nechsten Obrigkeit/ da er erst anlangen wird/es sey in einer Stadt oder auff dem Lande/oder den Alter-Leuten des Kauffmans. Von solchem auffgefischeten oder gefundenen Gute/soll man geben dem jenigen welcher die Arbeit gethan/ das zwantzigste Theil; Holet er aber das Gut in der See von einem Reff/so gehöret ihm das vierdte Theil davon.

IV.

LEidet auch einer ein Schiffbruch in der See/so soll der Schiffer zum ersten die Leute mit seinem Bothe oder Eßbing an das Land führen/ darnach bergen Tackel/Tow/ und des Schiffs Reitschafft. Können alsdann die Fracht-Leute etwas von ihrem Gute bergen/darzu soll der Schiffer sein Both und Volck leihen/ gegen billich Berglohn/ nach Erkentnüß guter Leute.

V.

BLeibet ein Schiff in der See/und gleichwohl so viel von des Schiffers Reitschafft geborgen wird/daß der Heure werth ist/so ist der Schiffer dem Volcke die gantze Heure zugeben schuldig.

Der zehende Titul.

Von andern Schäden/so sich durch Schuld/Ungerath/oder Unglück/an Schiffen begeben.

Der erste Articul.

KOmmen zwey Schiffe gegen einander segeln/und das eine kan dem andern nicht weichen/also daß sie beyde Schadē davon bekommen / so sollen beyde Schiffer mit ihrem Volck schweren / daß es nicht mit Willen/sondern unversehens geschehen/und alsdañ den Schaden zugleich bezahlen/ungeachtet/ob es bey Tage oder bey Nacht geschehen ist.

II.

WAnn ein Schiff in der Haven/oder auff der Reide liegt/und ein ander Schiff/welches unter Segel ist/läufft dasselbe in Grund/oder thut ihm sonsten Schaden/geschicht es aus Unvorsichtigkeit/und Versäumnüß des Schiffers/der Schiffer / welcher den Schaden gethan hat/soll denselbigen mit seinem eignen Gelde bezahlen/so weit sich seine Güter erstrecken. Hat er aber das Vermögen nicht/so soll das Schiff den Schaden tragen/und des Kauffmans Güter frey seyn. Geschicht es aber aus Noth/sollen beyde Schiffe den Schaden bessern/iedoch nach guter Leut Erkändnüß.

III.

Würde ein Schiff loß davon / daß ihm ein Ancker oder Cábell gebrochen/ es geschehe im Sturm/oder sonsten durch ander Unglück/und treibet einem andern Schiff/das vor Ancker lieget/an Bort/und nehmen beyde darüber Schaden/derselbe soll von Seefahrenden Leuten in Augenschein genommen / und nach Ermessigung von beyden Schiffen bezahlet werden. Kriegt aber das Schiff/welches loß worden/alleine Schaden/darzu ist das ander Schiff/welches vor Ancker liegt / zu antwortten nicht schuldig. Liegen sonsten ein oder mehr Schiffe an demselben Fahrwasser / und sehen ein Schiff treiben/schlippet dann ein Schiff Ancker und Tow/den Schaden dadurch zuwehren / so sollen beyde Schiffe nach Ermässigung guter Leute/Ancker und Tow bezahlen

IV.

LEidet ein Schiff Schaden auff eines andern Schiffs Ancker/das ohne Boyen liegt/ so soll das Schiff/welches ohne Boyen liegt / den Schaden gantz bezahlen. Es sey dann / das die Boyclini gebrochen were nach der Zeit / als das Ancker geworffen worden/und der Schiffer nicht anders gewust/ dann das eine Boye auff dem Ancker noch gewesen / wie der Schade geschehen / und der Schiffer könte solches mit zweyen Zeugen/oder seinem Eyde erhalten/so sollen beyde Schiffe/doch des Kauffmanns Güter ausgegommen/den Schaden zugleich bezahlen.

Der eilffte Titul.

Von Lossung der Schiff/und Liefferung der Güter.

Der erste Articul.

WAnn der Schiffer zur Stete kömbt / sollen die Schiffs-Kinder iedes Orts ohne Unterscheid willig loßen/und laden. Wer sich dagegen setzet/wie eine Zeitlang am Bergischen Conthor wieder Billichkeit geschehen/soll seiner Heuer verlustig/und Straff fällig seyn.

II.

KEin Schiffer soll von des Schiffs Victualien aus dem Schiff ichts verkauffen/es wäre dann / daß ers ümb Schaden zuverhüten thäte / und das Geld zur Rechnung brächt/oder daß iemand in der See so groß benöthiget/daß man ihm etwas aus Christlichem Mitleiden / ümb denselben aus Hungersnoth zuretten / und beym Leben zuerhalten/

alten / und da solches geschehen / soll es der Schiffer gleicher Gestalt zur Rechnung ringen. Thät er das nicht/so soll es ihme für eine Untreu geachtet und gestrafft werden.

III.

WAnn die Schiffe zu Hause kommen / sollen die Schiffer ihre übergebliebene Victualien den Redern/ohne Verzug/ bey Straffe nach Ermässigung / zuüberge- en schuldig seyn.

IV.

Einer von den Schiffs-Kindern soll einig Korn/oder andere Wahren und Güter ein oder aus dem Schiffe bringen/ohne der Schiffer und Schrifeien Vorwissen / und orbeschehener Besichtigung/alsdann es auch auff die Rulle soll gesetzet werden. Würe aber dem zuwieder sich iemand unterstehen/ichts was aus dem Schiff zunehmen/mit em Fürwenden/als hätte ers eingeschiffet/da es doch auff die Rulle nicht gesetzet / noch onst dem Schiffer oder Schrifeien ichts davon wissend were / so soll er des Guts / so rn es sein eigen / verlustig seyn / oder da es frembd Gut were / nach Gelegenheit eines Diebstals gestrafft werden.

V.

WAnn Prame oder Leichter mit Saltz ümb zu loßen für den Staat / oder an Land angelangen werden/so sollen die Schiffs-Reder/einer dem andern lieffern / doch aß der Schiffer bey iedem Prame seines Volckes iemand zugegen habe/ümb zufegen nd auffzusehen/daß einem wie dem andern recht gemessen werde/davon sich der Schiffer oder die seinen nicht absentiren sollen/bey willkührlicher Straffe der Obrigkeit.

VI.

SO soll auch das Schiffs-Volck bey gleicher Straff den Ballast nicht ins Wasser sencken/zu Schaden des Tieffs/sondern allein an denen darzu verordneten Oertern uswerffen.

Der zwölffte Titul.

Von der Schiffer Rechnung.

Der erste Articul.

SO bald der Schiffer zu Hause gelanget/soll er sich mit seiner Rechnung gefast machen/ und zu Abhör und Auffnehmung derselben/die sämbtliche Schiffs-Freunde zusammen verbitten/ welche auch darauff in der Person / oder durch einen Vollmächtigen / zuerscheinen sollen schuldig seyn. Thät es der Schiffer nicht/er soll in willkührliche Straffe/wegen des Säumsalls gefallen seyn. Bliebe iemand der Freunde nnd Reder aussen/der soll zum ersten mahl zwey Thaler/einen zu des Schiffs Besten/ en andern an die Armen verbrochen haben / käme er aber zum andernmahl nicht/so mögen die erscheinende Freunde mit der Rechnung verfahren / und was von denselben gehandelt/sollen die Abwesende genehm zuhalten schuldig seyn.

II.

BEy der Rechnung sollen die Schiffer alle Hauereyen groß und klein/wie auch Pilotasien und Passagien Geld/und wie das sonst Nahmen haben mag/in specie zuverrechnen/und der Gebühr zu bescheinigen schuldig seyn/darauff ihnen nach Befindung was recht und billich/ passirt/und was unrichtig/soll abgeschlagen werden.

III.

SO der Schiffer oder das Schiffs-Volck / die Fracht / oder einig Gut / wie das Nahmen haben möchte (inmassen auch zuvor von verkaufften oder vergebenen Victualien geordnet) bey der Rechnung verschwiege und unterschlüge/ so soll es ihm als Diebstahl gerechnet und gestrafft werden.

Der dreyzehende Titul.

Von der Führung.

Der erste Articul.

KEin Schiffs-Volck / so nach Hispanien oder Franckreich segelt / soll einige Führung auff der Hinreise zugeniessen haben.

II.

WAnn aber die Schiffe in Hispanien / mit Saltz oder Fracht-Gütern vollkommene beladen werden / so sollen die Schiffer dem Schiffs-Volck die Führung frey geben.

III.

Würden dann die Schiffe / wegen Theurung des Saltzes / und Mangel der Fracht-güter / nicht vollkommen beladen / so soll das Schiffs-Volck seine Führung selbst zu käuffen und zubezahlen schuldig seyn. Würde ihnen der Schiffer Geld dazu leihen / das soll er ihnen / wann er zur Loßestet kombt / an ihrer Heure kürtzen / oder es von den seinen missen / und den Freunden nicht in Rechnung bringen.

IV.

Auff den Schiffen / so in Franckreich laden / soll das Schiffs-Volck zu iederzeit ihre Führung selbst bezahlen.

V.

KEiner soll seine Führung verkauffen / dann allein an dem Ort / da das Schiff gelöset wird / und so daselbst die Schiffs-Freunde vorhanden / sollen sie die nechsten zum Kauff seyn.

VI.

DAmit auch der Führung halber / eine Gewißheit seyn / und sich niemand weder Schiffer / noch Schiffs-Kind / darüber zugeben / oder zunehmen unterwinden möge / so soll es hinfüro also gehalten werden / nemlich / dem Schiffer und Steurmann / ieden zwölff Tonnen vor die Last / den Officianten ieden sechs Tonnen / den Boßleuten ieden vier Tonnen / dem Puttker / Cajüten-Wächter / Kochs-Knecht / ieden zwey Tonnen. An Weitzen und Korn aber dem Schiffer und Steurmann dreissig Scheffel / den Officianten funffzehen / den Boßleuten zehen / und den letzten fünff Scheffel / und soll ihnen solches frey stehen / wann sie es selbst schaffen.

VII.

UNd hiemit soll auch das genandte Mattenschüddels gäntzlich verboten und geordnet seyn / zum Fall sich das Schiffs-Volck dessen noch ferner anmassen würden / daß sie es dem Kauffmann doppelt bezahlen / und dazu durch gebührliche Mittel sollen angehalten werden.

Der vierzehende Titul.

Von Extraordinari Belohnung getreuer Schiffs-Kinder.

Der erste Articul.

WÜrde eins / oder mehr der Schiffs-Kinder / in des Schiffers Dienst und Werbung geschlagen / oder verwundet / der Schiffer soll sie ohne ihren Schaden wieder heilen lassen.

Würde

II.

Würde iemand Kranck auff dem Schiff / (ausgenommen der See-Kranckheit) der Schiffer ist schuldig/denselben aus dem Schiff bringen zulassen/ und in eine Herberg zulegen/und ihme zu leihen Licht/da er des Nachts bey sehen mag/auch seiner durch einen Schiffmann/oder andere/pflegen und warten zulassen / desgleichen mit Speiß und Tranck ihn zuversehen/wie ers im Schiff hat. Und wann er also zu Nothdurfft versehen/darff der Schiffer mit dem Schiff nach ihm nicht warten / sondern mag wohl zu Segel gehen. So ferne der Krancke wieder geneset / soll er aller seiner Heuer geniessen/stürbe er aber/die Heure kriegen die Erben.

III.

SO iemand des Schiffs-Volcks/wieder die Freybeuter redlich fechten/ und darüber etwa gelähmet würde/der soll geheilet/und gleiche Hauerey über Schiff und Gut gerechnet werden. Und da er zu solcher Unvermögenheit geriethe/daß er die Kost nicht mehr gewinnen möchte / soll ihm frey Brodt sein Lebenlang verschaffet/oder sonst eine billiche Verehrung nach Gelegenheit/dafür zugekehret werden.

Der funffzehende Titul.

Von starcker Execution dieser Ordnung.

Der erste Articul.

DEmnach die Gesetz und Ordnung wenig nütze / so ferne mit stracker Execution darüber nicht gehalten / damit ihnen entweder gehorsamlich gelebet/oder die auffgesetzte Straffen strengiglichen abgefordert und eingebracht werden. Hierümb haben wir uns freundlich vereiniget/und einander versprochen und zugesagt/über dieser Ordnung festiglich zuhalten/und mit der Execution und Vollstreckung allenthalben / in durchgehender Gleichheit ernstlich nachzudrucken.

II.

UNd damit an solchem desto weniger Mangel und Verhindernüß fürfallen möge/ wollen wir nicht alleine/was wir hievor im dritten Articul des andern Tituls geordnet/anhero erholet/sondern auch ferner gesetzet und geordnet haben / daß ein ieder Schiffer/wann er von Hause zu segeln vorhabens/zwey Exemplaria und Abdruck dieser Ordnung ihme verschaffen / deren eins von den Redern und Schiffer unterschrieben/bey dem Schriffeien oder Steurmann/ an statt der sämbtlichen Schiffs-Kinder / das ander von den Schiffs-Kindern/so ferne die alle schreiben können / oder an statt deren/so nicht schreiben können/von dem Schiffs-Schriffeien/oder sonst einem Notario unterzeichnet/bey dem Schiffer seyn und bleiben soll/ damit sie sich sämbt und sonders/ und zwar das Schiff-Volck an Eydes statt verpflichten / dieser Ordnung / so viel die einen ieden berührt / gehorsamlich zugeleben und nachzukommen / mit diesem Anhang und Erklärung/im fall sich iemand des Schiffs-Volcks solcher Subscription und Zusage/ verweigern würde/daß derselbe zur See nicht gebraucht noch befördert/ noch in einiger Hänsee-Stadt gedultet und gelitten werden solle.

Ordnung des Summarischen See-Gerichts-Proceß

Eines Erbaren Raths der Käyserlichen freyen und des Heil. Reichs Stadt Lübeck/

ANNO M. DC. LV.

In Lübeck druckts Gottfried Jäger.

See-Gerichts-Ordnung.

ALs einem Erbaren Rathe vorbracht worden / derselbe auch in der That verspüret / daß wieder die Gerichts-Ordnungen viel Sachen weitläufftig gemacht / und deren Proceß von den Sachwaltern verlängert werden.

Welches insonderheit bey den Seehändeln zuverhüten und abzuschneiden für höchst nöthig erachtet. Und dahero zu denenselben ein besonderes Gerichte verordnet worden. Soll es in demselben nachgesetzter massen gehalten werden.

I. Soll für diesem Gerichte ein Summarischer kurtzer Proceß geführet/und keine schrifftliche Handlung zugelassen werden.

II. Wenn Zeugen abgehöret werden müsten/soll das Gerichte zwar legaliter damit verfahren/aber keine schrifftliche deductiones oder disputationes admittiren.

III. Es soll auch nicht verstattet werden/die Sachen durch Advocaten, Procuratoren, Wort-führer oder Sach-Walter vorzutragen; Sondern die Parten sollen selbst vernommen / und denselben ohne bewegende Ursachen / die dann zu Ermässigung dieses Gerichts stehen/und allein zu besserer Erzehlung des facti angesehen seyn sollen/keine Wort-führer zugelassen werden.

IV. Die Sachen/für dieses Gericht gehörend / sollen seyn:

Alle Streitigkeiten zwischen Rhedern / Befrachtern / Schiffern/ und Schiffs-Volck. Sie seyn wegen Erbauung der Schiffe:
Wegen eingeladener Güter:
Von geworffenem Gute:
Uber Schiffbruch:
Von Schiffen/ Boten und Pramen:
Von Schiff und Gute/welches von See-Räubern benommen:
Auch von Schiffs-Frachten:
Victualien auff dem Schiffe:

Der Schiffer Rechnungen/und darzu gehörige Wechselbrieffe und Attestationen: Schiffer Versäumnüß:
Cognoscementen,
Certe Parteyen:
Bodemereyen:
Pilotagen:
Havereyen:

Und des Schiffs-Volcks Heurung und Führung / auch dessen wohl und übel Verhalten / und dergleichen.

Welche alle für diesem See-Gerichte sollen erörtert / und daselbst nach dieser Stadt See-Rechten und der Hansischen Schiffs-Ordnung entschieden und geurtheilet werden.

Was

V. Was für diesem Gerichte erkant wird / soll zur schleunigen Execution befördert / und keine Appellation, Supplication und Reduction, wo die Klage oder Haupt-Sache nicht über ein tausend Marck Lübisch antreffe / zugelassen noch angenommen werden.

VI. Würde aber iemand / da die Klage oder Haupt-Sache über ein tausend Marck Lübisch austräge / appelliren wollen / soll solcher Appellante schuldig seyn / innerhalb zehen Tagen seine Appellation dem præsidirenden Syndico dieses See-Gerichts / oder in dessen Abwesen / dem nechst ihm im Gericht sitzenden Rathsverwandten anzudeuten: Auch zugleich alle seine Gravamina vorzubringen. Und woferne solche Gravamina im Rath also beschaffen befunden / daß der Appellation deferiret / dieselbe auff dem ersten Ober-Gerichts-Tage zu prosequiren und fortzustellen / oder die Appellation soll (woferne ihm vom Ober-Gericht mit Urthel und Recht keine Dilation gegeben.) für desert geachtet / und das See-Gericht befugt seyn / ihre Urthel zu exequiren. Wornach sich ein ieder zurichten.

Königl. Schwedisches See-Regiment

Dem Wißmarischen Commendanten ertheilet.

De dato Cronenburg 9. Maji Anno 1659.

Carl Gustav etc.

Unsern gnädigsten Gruß und wohlgeneigten Willen zuvor. Wohl-Edler etc.

Wir zweiffeln nicht / ihr werdet unsere unterm 15. passato abgelassene Schreiben bereits erhalten / und daraus mit mehren ersehen haben / was wir euch / so wohl der mit allerhand Kauffmans-Wahren beladene Lübeckischen Schuten halben / so dort zu Wißmar durch Commission-Fahrer uffgebracht / in Gnaden anbefohlen / als auch in Verstattung der Commercien uff ein und andere Oerter zum Regement verschreiben wollen. Als wir nun der Stadt Lübeck an uns deswegen abgeschickten Secretarium an euch verwiesen. So haben wir unsern euch obiger massen schon vorhin eröffneten Willen dahin nochmahls in Gnaden wiederholen wollen / daß / was zuförderst die mit Stück-Gütern uffgebrachte Lübeckische Schuten / als die darin gelößete 1.
Wahren / welche nemlich Lübeck und Hamburger Leuten / vermöge so fort dabey befindlich gewesenen Certificationen würcklich zugehören / also fort frey gebet. Die 2.
jenige aber so Holländern und Dantzigern Einwohnern: Und also unsern Feinden zu- 3.
stehen / löschen / und in unsern Behueff dort behalten lasset. Und erklären uns wegen der Handlung und Schiffart diesem nechst in genere, gleichsfals daß Wir zwar den Lübeckern / Hamburgern und allen andern Neutralen und freyen Leuten ihre Fahrt mit ihren eigenen Schiffen und Wahren uff alle Plätzen / Haven und Städte frey lassen / nur wann sie sich deroselben uff Copenhagen / Naßkou und die sonst von uns belägerte und blocquirte Plätze enthalten / auch sonsten gantz keine Wahren von Contrebande als ammunition und Gewähr uff feindliche Oerter / sie seyn und liegen auch wo sie wollen / bringen: Werden aber dergleichen freye Leute mit feindlichen / als Dähnisch. Holländisch. oder Dantziger Gütern oder auch mit Contrebande Wahren uff feindliche Oerter fahrend betroffen / behalten sie zwar ihre freye Schiffe / die Güter aber fallen uns als Caduq anheim. Gelassen uns ihr obiges solcher Gestalt in Uffbring und Confiscirung der Schiffe und Güter zur Richtschnur dienen lassen werdet / und seynd euch schließlich nechst Empfehlung Göttlicher Obhut mit Königl. Hulden beygethan. Gegeben Cronenburg den 9. Maji 1659.

Carol Gustav.

Die-

P. S.

Dieweil die Kauffardie Leute sich beschweren/ daß ihre Reise gar zu verhinderlich fället/ daß sie allemahl in dem Haven zu Wißmar uffgebracht werden. So ist unser gnädigster Wille / daß ihr die dann und wann von unsern Schiffern oder den Capern uffbringende Leute vor dem Haven bleiben / allda ihre Certificationes und Wahren visitiren/ und wann sie frey erfunden werden/ selbe alsofort ohne einigen Uffenthalt frey lasset.

Frantz Joel.

Unserm bestalten General Major über die Infanterie und Gouverneurn zu Wißmar/ auch besonders lieben Getreuen dem WohlEdlen Vest- und Mannhafften Conrad Mardefelt.

Gnädiglich

Locus Sigilli Regii

Wißmar.

INSTRUCTIO

Oder Königl. Schwedische Dessein und Anordnung uff was Art die Schiffart und Commercien in dero acquirirte Länder zu pflantzen und fortzusetzen.

Anno 1660. ans Licht kommen.

Und aus dem Schwedischen versetzet in Niederländische Sprache.

Voor het Collegie van Commercie en handel, het welke hare Konigl. Majest. is geresolveret op te richten te constitueren, ende te stabiliren, ende dat de Inspectie sall hebben ob alle Commercien van Navigatie, ende op de advancemente ende voortsettung van de Manufacturen, so wol in Sweden, als in die daronder resortierende ende ahnleggende Provintien: Ende waernu in tockomende de Directeurs offte Assesseurs van sodanige Collegie van Negotie haer sullen hebben te reguleren.

1\. Vermehrung der Schwedischen Conquesten/ Ursache zu diesem Regiment. Ost-See mehrentheils unter Gewalt der Schweden. Wahrē so in Schweden vorhanden.

Alsoo het Godt hefft gelieft te seegenende Christlyke Regeringh van hare Konigl. Majest. ende de Kroon Sweden, met eene extensie ende uytstreckinge van verscheidene welgelegene Landen ende Provintien alle leggende aen de Zeekant, ende goede Riviren, ende specialyk aen de OostZee, in dier vogen, dat de selve vast gansch of meestendeel onder het resort ende gewelt van hare Mayst. is gereduceert, ende tegenwordich onder haer Dominium wert gepossedeert. Zoo is ock de Kroon Sweden van Godt en Natuer gesegnet, ende angenehm gemaket, door verscheidene wel begeerde en gedesidereerde wahren ende Koopmanschappen de welke hier int landt vallen, wassen ende voort gebracht werden, voornamentlick, van allerley Metalen; ende de provintien die tegenwoordig siin vermeestert,

eestert ende verovert, siin soodanich gelegen Lyslandt, Estlandt ende Inger-
enlandt soo wel door de Natuer, als goede vorsichtigen raet, ende door der
wooners indrustrie, neerstigheyt ende toedoen an haer kommen trecken de
eeste Goederen ende waren uyt Moscovien ende Littouw: Pomeren kam aen
ntrecken de negotie uyt hoogh Polen, Slesien, Marck Brandenborg, ende by a-
ntuere eengedeelte uyt Meeren, Oostenryck ende Italien: VVismaer uyt Meck-
nborg. Brandenborg. Meyssen. Maegdenborg, ende meer plaetsen van Hoogh
uytslandt: Staden uyt de landen van Lunenborg, Brunswig, Maedenborg
iiringen ende VVestphalen, midtsgaders vyt de daer aen Palende Landtschap- Wohlgelegenheit der
n ende steden: Ende hoewel alles ten eersten niet kan verricht worden, soo Schwedischen
n noch tans dese landen so wel gelegen dat aldaer der inwoonders in dustrie Provincien.
kommen plaets vinden ende met der tydt soo sullen se soo na zyn als ie- Der Ströme.
ndt anders tot het nijt ende in voeren van soodanige, waren insgelii-
en komen oeck de stroomen van de oostzee als mede de Nobelste ende andere
vieren die door Sweden, en door die daer under liggende Provintien loopen,
ooteliiks in consideratie; als daer siin buyten de oude Ryxstroomen Niien,
rfven, Diinen, de oder, en daer toede de Elue ende VVeser in de Noortzee, und Hgaven.
itsgaders de extraordinaris Schoone Kosteliicke ende begname Have meesten-
el in de vooisz oostzee gelegen als oock in de VVestzee ende het Kattegat,
iens geliicken elden niet veel ende zijn te vinden, ende ontbreecket niet me-
als dat zulcke van de inwoonders selve vverden ghebruyckt ende in ach- Freyheit und
ge genomen. Hierby heft oock hare Koninckliicke Maeyestyt seer noodigh Immunität
vonden te gedencken hoe considerabel het is, dat exemptie ende vriiheydt des Zolls im
n sodanige Navigatie ende tollen in den Oresund, ende Belt voor de inwoo- Oresunde und Beldt.
rs van Sweden, Finlandt, Ingermanlandt, Est, ende Liiflandt is geobtine-
t als waer door den handel ende commercie in de gantse oostzee geopnet, vor
e haer Mayesteyts onderdanen ongeliick meer als ooyt vor desen hadde kon-
n geobtineert werden; Zoo dat hare Konincklicke Mayesteyt dese vriiheydt
or en kostbaer juvveel of Clenodie estimeert to vvelk met groote voorsorge
hoorliiken dient bevvaert te vverden ende daer op met sulcke neerstigheyt
de vigilantie toegesien ende gelet, dat deselve niet vverde verloren oft ver-
ist, wy door versien oft dat men sich sulcke lat onttrecken, benemen, oft dat
n by enige onvermoden maniere ofte val daer van afraecke: Alsoo men siet
de bemerckt dat dies aengaenden zoo vvel de Deenen, Nederlanders, Han-
teden, als misschien nu, ofte toekomende andre natien, daer op meer ende meer
beyden Boven alle dese voorgementioneerde redenen wordt hare Konincklücke
aeyesteyt tot dese gedachten getrocken van verre gelegene Koninckriicken de
velcke daer to occasie geven; als Vranckriick, Spangien, Portugael, En-
landt ende andre meer Landen ontrent haer Leggende; oft daer ondet resor-
rende, de vvelcke alle van vvegen hare verte distantie; ende om dudere re-
nen hier door geene jalousi je zullen konnen Scheppen over hare Maeysteyts
dersaten indien die eygene Goederen oft vvaren haerer Landen de vvelcke Schwede will
re Konincklike Mayesteyt; des Riiks Svveden ende daer onder liggende die Wahren aus der ersten
rovintien onderdanen, noodich mochten hebben ende tot hier to gevvoonet Hand verhandeln.
in door vreem den toevorte verkrigen; ende daer tegens vreemde, ende
rre afgelegene vvaeren ontfanghen ende ghebruycken den hooghsten priis ha-
toekomen; buyten eenigh profiit van haere Mayesteyt of derselver onderda-
n; de vvelcke goederen van de vorschreven Haere Mayesteyts onderdanen
el lichter uyt de erste handt ende met groter advantage; profiit ende voor-
el konden vverden vytgheven ende ontfangen &c.

Alsoo

II.

Dieses Reglement dienet zu Uffnahme der Crone Schweden.

Alsoo nu voorshrevenende wat verders hier by kan bedacht werden niet alleen seer noodigh, ende profitabl is voor Haere Coninckl ycke Maieste ende desselfs Ryck ende Landen, ende tot op kompste, verbeteringe ende ve lichtinghe van de Onderdaen, maer oock tot aen was ende culture van Landen ende Steden, ende tot bevestinghe, stercke ende seeckerheyt van h Ryck, soo heft Haere Coninckl ycke Majesteyt Genadighst voor goet ende no dich anenghesien, dat elck een naer de plicht sijns Ampts, ende Conditie, hier o sy bedacht, als synde eene sacke van sonderlycke importantie, ende vereyschend groote wetenschap, continuele voorsorge, inquisitie, ende stercke correspon dentie, soo wel hier de Lande als op vremde Plaetsen correspondentie, met d geene die de Commertien ende Manufacturen dirigieren; Vindende Haere Co ninckl ycke Majesteyt geraeden, ende te strecken tot des Ryckx verbetring dat eenige seeckere persoonen van redelyckheyt, verstant ende experientie (in sonderheyt omtrent alle t' geene dat kan strecken tot de vorderinge, vande Na vigatie, commercie Manufacturen) mochten gekosen werden, om inspectie t hebben op dese soo hoogh aengelegeene saecke, ende op alle het geene te letten dat dit werck kan voordern, stercken ende mainteneren, om voor te koomen alle het geene dat schaedelyck magh geschiede aen Haere Coninckl ycke Majesteyt op dat daer op naebehooren ende promptelyck ghere solveret, ende alles in goed ordre gebracht moghe werden.

Personen so zu diesem Collegiis commerciorum zu gebrauchen.

III.

9. Personen so Directores und Inspectores.

Soo veel haer Koninckl ycke Majesteyt tot het beginnen van dit wercks ende van de situatie deeser landen kan oordeelen, soo werden tot de inspectie van het selve noodigh gheacht, ende gerequireert neghen Persoonen, af te deelen in drie Collegien, yder van drie Persoonen, en by elck Collegie een Secretaris ende een Copiist: het eerst sal weesen tot Stockholm, bestaende in een Directeur en twee Assessoren, het welke sal hebben een speciale inspectie ende voorsorge voor de geeheele Navigatie, Handel, ende VVandel, alsmede op alle handtwercken die in Sweden, ende Finlant werden gheooffent, ende daer voorvallen, in dese syden ter zee ende ten platten Lande, als mede over t' geene war ghemaeckt, ende in ende uyt ghevoert wert; het ander sal desgelycks bestaen in dry persoonen, re siederende tot Riga, Revel en Narven, de welcke te saamen koemende sullen ma ecken een collegie ender des Gouverneurs directie, onder VVieus Gouvernement sy haer versamelen, en die sullen haer opsien hebben op de culture van Lyflant, Estland, ende Ingermanland, ende op de waeren die aeldaer ghefabriceert, of ge maeckt werden; als mede op wat maneir de commercien uyt Rusland, ende Lit tauwen naer Coninckl ycke Maiesteyts Landen ende Steden konnen ghetrocken werden; Het Derde Collegie sal van gelycken bestaen in drie persoonen, ofte as sessores onder de directie van den Generael Gouvernoer in VVismar; ende sal de ne van t' selve met den Secretaris ordinaris woonen in VVismar: de Twede in Stade, ende de Derde tot Stetin; de welcke inspectie sullen hebben over de com mertien in Duytslandt, als mede ob de na byghelegene Landen, als der syn Den nemarck, Hoogh Pooken, ende Neederland, op wat manier die tot des Croons Swe den dienst en beste, ende specialyck hoe deselve naet de Pommersche Plaetsen, als mede naer VVismar konnen getrocken ende gestabilieert werden &c.

Erste Collegium zu Stockholm.

Das ander zu Riga/ Revel Narven.

Das dritte in Wißmar/ Stade/ Stettin.

IV.

Deser Collegien ende Inspecteurs dessein en werck sal in t' ghemeen besta en, in bevorderinge vande Navigatien, Commercien, en Manufacturen, als hier vooren is geseyt, ende verthaelt, Maer tot naerder informatie ende breeder on derechtinge vande Directaurs, ende Assesseurs, acht hare Con. Maj. nodigh te we sen, dat alle hare soo collegiale, als singuliere voorsorge behort te bestaen inde naer volgende puncten.

Alsoo

1. Alſoo ten hoochſten daer aen is gelegen, dat wegh moghe genommen
erden al het gheene ſtreckt tot verhinderinghe of beletſel vande Navigatie,
nmercie ende Manufacturen, ende daer teghens derſelven ordere, ende fleur
veel mogelyck moghe bevordert vverden, ſoo is nodigh, dat deeſe collegien,
de inſpecteurs letten, achten, inquireren, recht overvveghen ende betrach-
, al wat Generalyck ende ſpeciaelyck de voorſz Navigatie, Commercie ende
nufacturen, hindert, affnyt, oft 'tenemaal over hoopſmyt, of renverſeert,
de dien volghens ſulcx alles appliceren tot het volck of de Ingeſetenen van el-
Landtſchap onder Haer Kon. May. Hoochheyt, ende jurisdictie gelegen, nadeſ-
ven nature en eygenſchap alles tot dien ende, dat men ſoo veel beter op de daer
dienende remedien, ende derſelve verbeteringe kan weſen bedacht.

Alle abuſus und Verhinderung der Commercien zu removiren.

2. Dat van haer vverde overleyt, wat voor neeringe inde Navigatie
ndel ende Ambachten mochten gevonden werden, van ſoodanighe qualiteyt
de eygenſchap, dat ſie mochte of conden te ſamen gevoeght ende dat toe eene
ſoon gecommitteert werden; oft welcke van die men noedigh ſoude achten
de dienſtich houden, dat ſy moſten vvoerden geſepareert, ende geſcheyden;
de bekent, dat hoe weder conjunctie daer is hoe merder ſyluyden hare nee-
che vinden, ende hoe beeter, ende ſubtylder alles wert gemaeckt.

Was für Handelsleute und Manufacturen zu conjungiren.

3. Dat alle commercie ende Neeringhe nade Coopſteden getrocken vver-
ende den Boerenhandel op t' Landt blyve ſoo veel moeghelyk is, ende mit ma-
re mochte gheſchieden, op dat d' eene den anderen niet troublere, &c.

Vornemſter Handel nach den Kauff-Städten zu bringen.

4. Dat junghe lieden op t' Lande ende inde Steden, by tyts ghetrocken
orden van t' ledigh gaen, ende vant beedelen tot eerlycke lyls middelen, om
daer mede te geneeren, ende alſoo Reſpectivelyck het landt te bouwen ende
teden ulyghe Landtbouwery, Viſcherie, Berghwerck, Ambachten, Conſten,
de Coopenſchaden, naer elck eens verſtandt, inclinatie, ghelegentheyt, cracht
de vermogen: Alle arme ſecken moet man opteykenen, ende na nodruft verſor-
, de bedelaers affſchaffen, oft oock met goede ordere, uyt wichtige oorſakē, doch
erſaem, byſtaen, ende geenſints op andere maniere lyden, ende der met niemant
' Landt, getolereert of ghelendend werden, die geen Reeden ende Antwort
ve ende ſoo dit voorſz wert naer gekomen, ſal bevonden werden dat het Landt
de ſteden grootelyckx ſullen verbeteren, floreren, ende toenemen.

Die Müſſiggänger zum Handel und Manufacturē anzutreiben.

5. Hier op volght, dat het landt door den ſeghen Godes, ende ulytighen
heyt meer kan uyt geven als Tarwe, Rogge, Gerſt, Haver, Erften, ende dier-
ycke Aerduruchten, ende oock Silver, Cooper, Iſer, Svvavel, Alluyn, Vitriol,
ck, Teer, Lyn, Hennep, allerhande Touwerck, als mede t' gene behoort tot het
yshouden, als Booter Vleys, Speck, Tallich, Huyden, Vellen ende Volle.

Wahren ſo in Schweden fallen.

6. Ende op dat ſulcks tot des Rycks, ende aller Invvonderen profyt ende
emen, coſtelycken ende nobelder gemaeckt werden ende daer door tot hooger
ys comen, ſoo is t' ſoo nodigh, als profitelyck, dat alle voorſz rouwe waeren oft
edern, in t' ſelve Ryck werden verarbeyt, ende in Manufacturen, kleyn ende
oot, ſoo aerdigh, conſtigh ende wel gemaecket naer andere plaetſen uyt geſon-
, dat deſelve nevens de waeren van andere Natien, tot gelycken prys mo-
n uyt gebracht ende vertiert werden.

die Wahren ſollen im Reiche verarbeitet und in andere Form gebracht werden die Manufacturen befordert.

7. Dat ulytigh moge toegeſien, ende door goeden Raet geobtineert vver-
n, dat het Ryck, ende deſelve provintien, ſoo voor t' publyck als voor t parti-
lier tot nodigh behoef mogen verſorght vvorden, van allerhanden Inlandt-
he gefabriceerde Goederen ofte Manufacturen, als zyn, Sydeſtoffen, Lackenen,
ollen, ende Linnen, grof ende fyn, paſſementen, canten, knoopen, Riemen, van
erhanden Cooper ende Meſſingh, Iſergereetſchap, Touwercke, Seyldoeck, Lon-
n &c. Ende wat voorts de invvoonders noodigh hebben of behoeven, ende tot

Inlandiſche Materialiē und Stoffen bey geſchaffet und in Vorraht.

devensie des Rijckx van doen is, het welcke alles moet in syne ghewisse sorten aengeteykent vverden, om het geene tot hier toe niet is gemackt in t' werck te richten, ende mosten daer toe goede Ambachts luyden verschaft, ende over de conditien met haer gehandelt werden; VVaer by dien t'geobserveert, dat alsoo het altemael niet te gelijck kan geschieden, het nodighste eerst, ende dan vervolgens het andere by der haut moge genommen vverden.

Rauhe Wahren so viel müglich den zu behalten.

8. *Dat nit veel rouw, of ongearbeit Goet uyt het Rijeck gae, doch dat niet den uyt voer hier door in t' openbaer oft directelijck verboden vverde, maer dat d' intentie van dit verboot onder de handt vverde geexerceert, ende onder de Industrie der Invvoonderen soodanigh gepractiseert, dat niemant daer door gegraveert, oft verdriet angedaen werde.*

Frembde Wahren sollen auß der ersten Hand von den Einwohnern eingeführet werden. Was abundant sol ausgeführet werden.

9. *Dat al het geene het Rijck ende desselven provincien, volgens de dispositie van Godt ende de Nature, uyt vreemde lande noodigh hebben, als VVijn, Sout, Haringh, Specerijen, Olie ende andere Vruchten, uyt de eerste handt door des Rijckx ende Landts eigen Invvoonders moge inghevoert, ende het geene hier in't Rijck, ende in't landt abondant ende over righ is op andere Havens in vremden Landen directelijck uyt Svveeden ende andere provincien uyt ghevoert verhandelt vvorden.*

Schiffebäwde beforderen.

10. *Dat tot dien eynde ende om de Navigatie so veel te meer bevorderen de Scheeps timmerage hier in Svveeden, ende desselven ondergehorende provincien Sterck anghestelt vverde, tot aller handt kleym ende groot vaertuygh om dat te konnen gebruycken op nae ende Jaeer afghelegene plaetsen, ende om aen sich te trecken al het profijt dat de Vrachten mede brengen.*

Takel und Towe ins Reiche gemacher.

11. *Daer naer, dat alle Taeckel ende Touwerck in 't Rijck vvorde geslaegen, seul doeck, dat goet ende dienstich is gevveest, ende dien volghens de heele equipagie hier vverde aengestellet, vvaer door grote neeringhe op t' Landt ende inde steden veroorsaeckt sal vverden ende sal de selve merckelijck doen aen VVaffen ende vermeerderen de accysen, Tollen ende Incomsten vande Croen.*

Gute herfahrende Leute befördert.

12. *Soo moste oock hier beneven beolocht ende sorghe gedraghen vvorden, dat de Steden met goet Zeevarent Volck vvorden vervult ende versienent in besonder de stapel Steden, vvaer door by vreedens tijdt de Seylagie merckelijck kanghedreven ende bevordert, ende de in tijdt vaanoet des Rijcks Oorloghs Vloote verstereckt ende formidabel ghemaeckt werden &c.*

Gute Correspondentie und Residentien.

13. *Soo vindt Haere Coninckl ijcke Majesteyt voor goet ende raetsam dat goede correspondentie ghehouden vverde, met alle Haere Coninckl ijcke Majesteyts Ambassedeurs, Residenten, Agenten, Commissarisen ende andere in alle Coninckrijcken, Republijcken Vorstendommen, ende Steden, over den toestant ende Commertie, ende vvat goederen begeert vvorden ofte niet den peys ende vvardye, ende mede de op ende afflach der selvea, en vvaer geen Publycke correspondentien vverden gevonden, mosten andre vverden geconstitueert ende gestabilieert op alle plaetsen die tot den handel vvel ghelegen sijn.*

Consules anzuordnen und das Collegium mit Privilegien zu versehn.

14. *Haere Koninckl ijcke Majesteyt vindt niet vveiniger goet, dat alvveer, eenighe Negotie is te driiven, aldaer vande Magistrat versocht wierder permissie, om vande Svveedische Natien Consuls ende Oudermans te mogen stelle, ende dat deselve Natie door interventie ende Autoriteyt van hare Koninghliicke*

che Majesteyt mochte in openinge ende aensien versterckt, ende met privi-
ien versien vverden.

15. VVat vorders specialyck iste mentioneren, dat in allerhanden Handel opmanschap ende in Manufacturen Ambachten ende Handwercken ende wat rders tot des Ryck estimeende opnemen noodigh geacht wort, tvvyffel haere ninckl: Majesteyt niet, dat sulckx sal de dagelyckse Experientie ende anderck openbaren ende leeren; Specialyck in wat voegen wijse ende maniere; de oscowische, Liffonische, Churlandische; Poolsche, Duytsche, Nederlantsche, gelsche, alsmede de Handel uyt Dennemerck herwaerten moge gederiveert orden ende vervolgens waer door der Hansesteden affectie konge vvonnen, mede soo vvel de grootste negotien uyt de Oost Zee mithgaders den Koorenndel int Ryck ghetrocken als de correspondentie mit Dantzigh ende Koninckssg versterckt werden; ende de Buysen ofte Haringvanghst te versoecken ente tenteren, ende oft niet de Stromlinghsvangst hier in't Ryck ende dessels vincien sy op te richten, ende in ghebruyck te bringen: alle het vvelcke daelycks in het verhandelen vande Negotie sich sal konnen uytteren ende openren ende beter met der tyt werden beschreven. Wie der Handel von andern Orten nacher Schweden zu bringen.

16. Van dese drie collegien, ten voorss eynde intentie aengheshalt vindt re Koninckl: Majesteyt gheraeden, dat het eerste in Svveeden voor allende st æ orde ingerecht, dar naer het ander in Lyflandt, ende het derde in Duytsdt, ende dat elck van die, neffens her General vvit ofte ooghevvit, ende entie sal hebben speciale inspectie en sijn Desseyn gederigeert en gereht tot k Lants en Staets gelegenheyt, ende situatie; Maer niet te min vvel haere ninckl: Majesteyt, dat sy altoosonder malcander sullen onderhouden goede erlycke Correspondentie een den anderen met raet ende daet assisteren, en soo tot het geemene best, profyt, ende dienst soo vvel van het Ryck, als k Landtschap vverden; En of schoon de tijt ende de Gelegenheit vereysch nun van den eenen, dan van den anderen communicatie, soo door Brien als Expressen, te trecken, soo acht haere Koninghl: Majesteyt nodigh te dat de tvvee collegien in Lijflandt ende Duytslandt alle Jaeren van haeassessoren naer Stochholm senden um haer Koninghl: Majesteyt van alle geene in de Navigatie commercien ende Manufacturen is voorgevallen ppart te doen, als mede oock 't selve te communicieren aen het tot Stocklm residerende collegie, om daer uyt met het selve te confereren, ende als n te kennen te geven, alle 't gheene vvaer door soodanigh Dessein van er Konninghl: Majesteyt mochte vverden verhindert oft belet, ende vvat des Landts ende der Steden Culture ende beste in de Navigatie, comrcie ende Manufacturen, soo oprichtinge bevorderinghe, ende oock tot selve voortsettinghe kan dienstigh sijn; ende verders met malcanderen delibereren, ende tot de Excutie malcanderen naer recht ende billichheyt te ndt te biedem &c. Relation der Directoren nacher Stockholm.

17. Boven al't voorss ende op dat alles so veel tebeter ende correcter ge toegan, ende niet versuymt vverden, ende haer Konninckl: Majesteyt, n alles by tijts moghe syn onderrecht, ommet soo veel te meerder vasticheyt dere te stellen op, te geene noodich sal syn, soo vindt haere Konninghl: Majeyt mede voor geet, dat de tvve in Liiflandt ende Duytslandt residerende llegien, met alle haere Assesseurs een toebehorigen, het derde Jaer inde ent Junio hier tot Stockholm sullen komen, om haer Konninckl: Majesteyt n alles Rapport te doen, in het Svvedische Collegie, onder die directie van de

directeurs compareren ende naer gedaene communicatie ende Rappart, met m.
ckander overlegghen, 't geene in deeſe inſtructie conform is haer Koninckl: M
jeſteyt deſſein ende intentie.

En is dit voorſ' t gheene haere Koninckl: Majeſteyt tot een begin ende
rechtingh vande Handels; collegien voor goet ende Raetſam heeft ghevond
over de Navigatie Commercie ende Manufacturen hier int Rÿck ende deſelv
oondergehorende provincië te plantes ende haere Derecteurs ende Aſſeſſeurs
informatie op te geven, ende overt gheene dat noch verders man deert, en
in ſpecie uyt-voerliicker mot geſchreven vverden, daer over vvil haere K
ninckl: Majeſteyt in 't toekomende ende als dit collegie hier erſt ſal ſijn opgerick
ende in uſantie ende gebruyck ſijn gekomen, bedacht vveſen.

MANDAT,

Der Vereinigten Teutſchen Hänſe-Städte / wieder die muhtwillige Falliten und Bancquerottierer.

Gedruckt zu Lübeck / bey Samuel Jauchen / im Jahr 1620.

WJr Burgermeiſtere und Rähte / der vereinigte
Teutſchen Hänſe-Städte / geben hiemit Männiglichen zu ve
nehmen nach dem die Erfahrung bezeuget / daß offtere Kauf
und Handels-Leute von andern Geld und Wahren betrieglic
auffnehmen / alles durchbringen und folgig Bancquerot ma
chen und außtreten / dadurch Ehr und Glaube unter Kauffleute
geſchwecht / und unſchuldige in Schaden geführet werden / un
hiewieder in Käyſerlichen beſchriebenen Rechten / Reichs-Conſtitutionen, auch
Hänſiſche Receſſen heilſame Ordnungen auffgerichtet / welche aber nicht jederzei
und an allen Orten gleichmeſſig gehalten worden ſeyn. Hierumb ſo haben wir / nac
zeitigem vorgehabtem Raht Uns einhellig vereinigt / ſetzen / ordnen und wollen:

Zum Erſten / daß Männiglich wohl zuſehe / daß Er mehr nicht borge / als
Er bezahlen kan / dann es ſoll dem Creditori / auff ſein anhalten / förderlich Un-
parteylich Recht mitgetheilet / und wo der Debitor nicht bezahlen kan / und gleich-
wohl der Schuld geſtändig / oder dieſelbe ſonſt Ausfündig gemacht / ſol wieder
den Debitorem mit Gefängnüß / und wie es dißfals ſonſt an einem jeden Orte
Recht und hergebracht / ohnnachläſſig procediret, und ihme hiewieder in kei-
ner Hänſe-Stadt einig Geleit gegeben oder gehalten / ſondern ein Schulde-
ner an Enden und Orten / da Er angetroffen / biß zum Gefängnüß verfolget
werden. Und wann alſo ein Creditor ſeinen vorgewichenen oder ausge-
tretenen Debitorn in eines andern der Ehrbahren Hänſe-Städte Jurisdi-
ction und Bottmäſſigkeit verfolgen / und derſelben Obrigkeit angeben würde /
ſoll

soll selbige Obrigkeit schuldig und verbunden seyn/ uff Vorzeigung des Debitoris Handschrifft oder ander beständig Beweißthumb und beglaubte Kundschafft/ auch vorhergehende gewöhnliche Schlußverbürgung/ denselben debitorn ohn erkanten fernern Rechtens und gerichtlichen proces in Gefengliche Hafft bringen zulassen/ und alsdann nach eines jeden Orts Gewohnheit weider den Carceratum Gerichtlich geklagt/ und sonst schleunigst biß zur Sententz procediret und verfahren werden.

Zum Andern/ und obgleich kein Kläger vorhanden/ und sich angebe/ gleichwol aber sich zutragen würde/ daß ein Kauff- oder Handelsmann in abnehmen und verderben kommen/ und folgig Schulden halber auffstehen und austreten würde/ so wollen wir/ insonderheit des Orts Obrigkeit/ da solches geschicht/ die Güter/ Bücher und dergleichen/ was vorhanden/ beschlagen und verwahren/ folgig den flüchtigen Schuldner per publicum Proclama, innerhalb gewisser Zeit sich wider einzustellen/ citiren, und wofern Er außbleiben/ gedachte Güter und Bücher Inventiren/ was verderblich verkauffen/ und zu der Creditorn besten auffheben lassen/ welche zu dem Ende per publica Proclamata nicht allein in der Stadt/ darin der Schuldner wohnhafft/ sondern auch in andern Städten/ darinnen vermuhtlich gläubigere verhanden/ zur liquidation bescheiden werden sollen.

Zum Dritten/ und so bald befunden wird/ daß die Güter zur Bezahlung der Creditorn nicht zulangen mögen. Auff diesen Fall wollen wir/ und insonderheit jedes Orts Obrigkeit/ wegen des Schuldeners Leben und Wandel erkündigung anstellen/ und wann erkundet wird/ daß ermelten Schuldner nicht durch einigen Unfall und Unglück/ sondern durch Unfleiß/ Pracht/ Prassen und sonsten unordentlich Wesen und Leben in Verderb gerahten/ und andere unschuldige neben sich in Schaden geführet. So wollen Wir solchen Schuldner/ als Unehrlich declariren, über jhnen die Schand-Glocke offentlich leuten lassen/ und soll solcher nach der Zeit pro infami geachtet/ und bey keinen ehrlichen Ämptern und Gesellschafften/ in keiner Hänsestadt gelitten oder gefordert/ und ihme allenthalben solch Zeugnüß nach geschrieben werden.

Zum Vierdten/ Und im Fall in gedachter Erkündigung befunden würde/ daß der Schuldener vorsetzlich und muhtwillig/ unterm Schein glaubens/ Geld und Wahren auffgenommen/ und vom ersten anfange der Meynung gewesen/ daß Er nicht bezahlen/ sondern Ehrliche Leute in Schaden führen wollen/ auff solchen Fall/ soll nach vorgehender declaration nicht allein wie obgedacht/ die Schand-Glocke über ihn geleutet/ sondern Er auch mit öffentlicher auffstellung an dem Pranger/ ewiger Verweisung/ auch nach vermerckten umbständen/ als ein Dieb oder Falsarius an Leib und Leben gestraffet werden. Welches alles/ wie erst gedacht/ nicht allein wann keine Creditorn klagen/ und vom Amptswegen/ sondern auch wann die Creditorn intercediren würden/ gehalten/ und ernstlich exequiret werden soll.

Darnach sich männiglich zu richten/ sich ehrlichen Handels und Wandels/ und dabey guten Glaubens unnd Vorsichtigkeit befleissigen/ und vor Schaden/ Schimpff und Ungelegenheit zu hüten hat. Publicatum Misericordias Domini den letzten Aprilis, des ein tausent sechs hundert und zwantzigsten Jahres.

Consilium Theologicum D. Nicolai Hunnii, Superintendentis Lubecensis.

Wie weit ein Gottsehliger Handelsmann in verkauff seiner Wahren mit gutem Gewissen steigen/ und wie viel er über seine Unkosten darauff schlagen könne? Antwort.

1. Von dieser Frage kan auch der jenige antworten/ der den Kauffhandel niemahls gelernet hat.

ETzliche halten dafür/ wann die Prediger von Ubersatz der Wahren/ und andern Mängeln der Kauffmanschafft lehren/ so reden sie von unbekandten Dingen/ die sie selber nicht verstehen.

Dieweil aber die Obrigkeit/ da sie auch schon den Handel nicht verstunden/ jedoch von den mercklichen Excessen, so dabey fürlauffen/ nach den natürlichen und weltlichen Rechten urtheilen können/ und der von dem allzu thewren Kauff der Schuch urtheilen will/ nicht von nöhten hat/ dasselbe Handtwerck zu lernen/ und nicht wohl ein Mensch so alber ist/ der eine merckliche Vervortheilung/ nicht aus der von Natur bekandten/ und ihm gleichsam angebohrnen Billigkeit/ erkennen/ und als unbillich verstehen möge/ so kan ja ein Prediger/ von den groben und handgreifflichen Excessen/ auß der Natur aus anderer genugsahmen Bericht/ und mit der Kauffmanschafft erfahrnen gehaltenen Unterredungen/ so wohl selbst eigener Erfahrung schliessen/ was Recht oder Unrecht sey/ wie er dann/ nach Anleitung Göttliches Worts/ von allen Ständen/ derselbigen Wercken/ und Verrichtungen/ wo nicht insonderheit/ jedoch in gemein urtheilen/ wie fern dieselben eines jeden Gewissen betreffen/ auch der Liebe GOttes und des Nechsten gemeß seyn oder nicht.

2. Ausser allem zweiffel ist/ daß die Kauffmanschafft eine von GOtt zulässige Nahrung sey/ darinnen ein frommer Christ/ mit gutem Gewissen/ und ohn einiges Bedencken/ wohl und sicher leben kan.

DAß die Kauffmanschafft dem Christenthumb zu wieder/ ist niemahls in unsern Kirchen zweiffelhafftig gemacht/ vielmehr als ein Wiedertäufferischer Irrthumb verworffen/ und dawieder auß GOttes Wort gestritten worden/ inmassen auch noch geschicht/ so zeiget die Nothwendigkeit der Handlung an sich selbst/ wie die Liebe/ so man dem Nechsten schuldig ist/ die Kauffmanschafft sehr hoch erfodere/ als dadurch die jenige Wahren erlanget werden/ deren man entweder gar nicht/ oder zum wenigsten nicht ohne grosse Beschwerung entrahten kan/ wie aber/ was an ihm selbst recht ist/ nichts desto weniger seine Mängel und Gebrechen haben kan/ also wann die Mängel/ welche sich bey der Kauffmanschafft befinden/ geunbilliget und gestraffet werden/ so will man doch damit die gute/ Christliche und wohl zulässige Kauffmanschafft selber keines weges getadelt noch verworffen haben.

Ausser

lusser allem zweiffel ists/daß ein Kauffman an seinen 3.
Wahren etwas möge gewinnen/und sie thewerer verkauf- fen/ dann er sie bezahlet hat.

WElche den unmässigen Vbersatz nicht gern hören straf-
fen/ die mißdeuten den Predigern ihren Unterricht dahin/ gleich
als erforderten sie/ der Kauffman solte die Wahren in dem Wehrt
wieder verkauffen/ wie er sie selber bezahlet hat/ und keinen Gewinn
darauff schlagen.

Wer aber ein solches den Kauffleuten zumuhten wolte/der hätte aller Bil-
keit vergessen/ des Nechsten Liebe aus den Augen gesetzt / und müste nicht mehr
n Vernunfftiger Mensch seyn; Hergegen/ wer ehrlichen Leuten ihren nohtwen-
gen/ wohlgemeinten und allein wieder die Schinderey und Verfortheilung
s Nechsten/ gemeineten Unterricht/Warnung und Straff/ so boßhafftig miß-
utet/dem hat der Geitz entweder sein Hertz und Ohren dermassen besessen/ daß
nicht kan hören noch vernehmen / was geredt / gelobt / oder gescholten werde/
er den Mund und Zungen eingenommen/daß er gutes böse und böse gut heisset/
ß Liecht/Finsternus/und aus süsse Sawer machet / Wehe dem/ spricht GOtt
r HErr/ Esa. 5. v. 20. Dann diß lauffet gerade wieder das achte Gebohţ/und
ieder die Liebe des Nechsten.

Es lehret ja die Vernunfft alle Menschen / daß einem jedem sein Dienst/
n er andern erzeiget/sol ohne Schaden seyn / darumb kan ein Kauffman mit
ten reinen Gewissen in seiner Handlung und Verkauff wiedernehmen I. was
hm seine Wahren im Einkauff gekostet/ 2. Was jhm für Unkösten an Zehrung/
racht/Zoll/Trägerlohn etc. auffgegangen/ 3. Etwas für seine Arbeit/ Sorge
nd Gefahr/ die er wegen Verlust seiner Güter hat auff sich gehabt/ 4. Ein billi-
s Interesse für sein angewendetes Geld/ welches er dahin rechnet / daß er ausser
r Kauffmanschafft/darein jhn GOtt verordnet/ kein andere Nahrung hat/und
ch also hierauß/ sampt den seinen ernehren muß/ da er gleichwohl seine Nahrung
so anstellen muß/daß so er einsmahls in Schaden geriethe/nicht darumb so bald
arüber liegen / und von seiner angefangenen Nahrung abtretten muste / dieses
ird einem Kauffmann wohl gegönnet / von GOtt und von Menschen / und
er ihm ein solches wehren wolte/ der thäte wieder die Natürliche Billigkeit/ und
es Nechsten Liebe/ so wird auch ein Kauffmann verhoffentlich nicht gedencken/
aß er von seinem Nechsten ein mehrers zufodern habe.

Ein Kauffman kan in Verhandlung seiner Wahren 4.
zu weit greiffen/ und stehet jhm keines weges frey/ dieselbe so thewer zu verkauffen / als Jhm gelüstet / und er es vermag zubringen.

WEr jhm selber einbildet/ daß er seiner Handlung kein
Maß noch Ziel habe/ so jhm von GOtt gesetzt sey/und deßwegen sei-
ne Wahren ohne des Gewissens Verletzung so hoch auffschlagen
dürffe / als ers bringen kan/ und ihm selber gelüstet/ der hat ihm ei-
nen freyen Paß gemachet/ allein nach seinem / nicht nach GOttes
Willen/ zu handeln/ und gehet damit der Geitz frey und ledig.

Daß aber hier anders gelten müsse / bezeuget GOttes Wort / als welches
die Handelsleute bedrohet/ so sie zu weit greiffen/ GOtt werde ein Rächer darü-
ber seyn/ S. Pauli Wort sind klar/ 1. Thess. 4. v. 6. Daß niemand zu weit greiffe/
noch verfortheile seinen Bruder im Handel / den der HERR ist Rächer über das

alles 3. Mose. 25. v. 14. Wenn du etwas deinem Nechsten verkauffest / oder jhm etwas abkauffest / sol keiner seinen Bruder überfortheilen / Ezech. 22. v. 12. Klaget GOtt also über sein Volck: sie Wuchern und übersetzen einander / und treiben ihren Geitz wieder ihren Nechsten / und thun einander Gewalt / und vergessen mein also / Spricht der HERR HERR Syr. 5. v. 2, 3. Folge deinem Muhtwillen nicht / ob du es gleich vermagst / und thue nicht / was dich gelüstet / und dencke nicht / wer will mirs wehren? den der HERR / der oberste Richter / wirds rächen / daraus folget / wer verwarnet wird / daß er nicht zu weit greiffe / noch seinen Bruder verfortheile / derselbe kan zu weit greiffen / und kan seinen Bruder verfortheilen / dieweil man niemanden bedarff zu verbieten / was er nicht thun kan / und sonsten diese Warnung nicht nütze wäre. Nun werden aber die Handelsleute verwarnet / daß sie nicht zu weit greiffen / noch ihren Bruder verfortheilen. Ferner kan der Kauffman im Handel zu weit greiffen / und den Bruder verfortheilen / so folget / daß er ein gewiß Ziel habe / über welches er nicht könne noch dürffe greiffen / thut er aber das / so habe er seinen Bruder unbillicher Weisse verfortheilet / und sey unter GOttes Gericht und Straffe gefallen / deßwegen ihm nicht freystehe / seine Wahren eigenes gefallens zu steigern / und sie so thewer zu verhandeln / als nur müglich / sintemahl gewiß / wer seines Thuns kein Maß / noch vorgestecktes Ziel hat / der kan in demselben nicht über die Billigkeit schreiten / noch zu weit greiffen.

Zu dem bezeuget GOttes Wort / daß ein Kauffmann sich schwerlich für Unrecht hüten könne / Syr. 26. v. 37. Cap. 27. v. 1, 2. Ein Kauffmann kan sich schwerlich hüten für Unrecht / und ein Kramer für Sünden / den um Guts willē thun viel Unrecht / und die reich werden wollen / wenden die Augen ab / wie ein Nagel in der Mauren zwischen zweyen Steinen steckt / also steckt auch die Sünde zwischen Käuffer und Verkäuffer / nun ist hier nicht die Frage / von falscher Wahr oder Vermischung und Verfälschung derselben / von falschen Maß und Gewicht / da durch Ungerechtigkeit getrieben wird / sondern vom Auffschlag des Kauffgeldes / bey welchem sich ein Kauffmann am allerleichtesten vergreiffen kan / wann demnach ein Kauffmann richtige gute Wahren verkaufft / Er giebet recht Maß oder Gewicht / so bleibet gleichwohl wahr / daß er sich vor Ungerechtigkeit und Sünde schwerlich hüten könne / allein damit / wann er ein höhers davor nimbt / als die Billigkeit zulässet / folget demnach / wer sich schwerlich hüten kan / daß er nicht den Käuffer mit Auffschlag des Kauffgeldes übersetze / der kan ja einen unbillichen Ubersatz thun / und kan in die Ungerechtigkeit leichtlich gerahten / deren er sich schwerlich erwehren mag / welches nicht geschehe / wann ihm frey stünde / seine Wahren so thewer außzubringen / als er nur könte oder wolte.

2. Giebets die nathürliche Gesetz-Regul / welche auch vom HErrn Christo uns ist vorgehalten worden: was ihr wolt / das euch die Leute thun / das thun ihr ihnen / Matth. 7. v. 12. Demnach aber einmahl gewiß / daß kein Kauffman begehren würde / daß wann er an des Käuffers / insonderheit des Armen Stelle wehr / ihm alsdan die nohtwendige Wahren solten / ohne billiche Uhrsachen / auffs höchste gesteigert werden / daß dann keiner in seinem Hertzen anders befinden wird / darumb ist er durch sein eigene Natur und Gewissen verpflichtet / seine Wahren keinem Käuffer insonderheit den Armen / ohn billiche Uhrsachen / so hoch im kauff zugeben / als er es bringen kan.

3. Man siehets an den Heyden und ungläubigen Völckern / daß sie ihre Wahren nicht so thewr geben / als sie dieselben außbringen und treiben könten / insonderheit alsdan da andere ihrer benöthiget sind / sondern sie lassen noch eine Moderation und Mässigung bey sich befinden / wie aber Christen Leute / beneben ihren Glauben / auch durch den Wandel von den Ungläubigen sollen unterscheiden seyn / daß sie /

ie/ nach Christi Befehl/ ihr Liecht leuchten lassen für den Menschen / daß sie ihre gute Wercke sehen/ sich zu Christo bekehren / und den Vater im Himmel preisen. Matth. 5. v. 16. Also wil dasselbe auch in der Kauffmanschafft in acht genommen werden/ und ist daher ein jeder Handelsman/ so ein Christ ist/ vermüge seines Christenthumbs/ schuldig/ daß er seine Wahren/ auffrichtiger / gelinder/ und leidentlicher andern überlasse/ als die Heyden thun. Sintemahl sonsten in diesem Werck nicht würde zu spühren seyn / welcher ein Christ sey oder nicht / darumb mag ich also schliessen/ welcher Christlicher Kauffmann nicht seine Wahren in einem billichern / gelindern / und leidentlichern Kauff bringet / als die Heyden thun/ derselbe übertritt in diesem Punct den Befehl Christi/ daß er vor den Leuten sein Liecht leuchten lasse/ und thut nicht / was sein Christenthumb von ihm erfordert/ die jenige Christliche Kauffleute/ welche ihre Wahren so thewr verkauffen/ als sie können/ bringen ihre Wahren nicht in einem billichern/ gelindern/ und leidentlichern kauff/ als die Heyden thun/ darumb übertretten dieselben Kauffleute Christi Befehl/ daß sie ihr Liecht vor den Leuten nicht leuchten lassen/ thun auch nicht/ was jhr Christenthumb von jhnen erfordert / ja man könte vielmehr also schliessen/ wer seine Wahren höher steigert als die Heyden thun / der ist dieses Punctes halber ärger dann ein Heyde/ ein jeder Christlicher Kauffman / der seine Wahren so thewer verkauffet/ als er kan/ der steigert sie höher / als die Heyden thun/ darumb ist ein Christlicher Kauffman/ der seine Wahren so thewer verkauffet/ als er kan/ dieses Puncts halber ärger dann ein Heyde.

Zeigen uns dasselbe die Wiedertäuffer mit ihrem Exempel/ was sie zu verkauffen haben das wird umb einen leidentlichen guten kauff erlanget/ und wann sie zum Exempel Tuch oder Lacken verkauffen / und es hat ein Stück etwa ein Riß/ oder andern Schaden/ legen sie mitten ein so viel Geldes/ als sie erachten mögen/ das zu Erstattung des Schadens genugsahm/ welches sie darumb thun / weil ihnen GOttes Wort und die Natur zusaget/ sie sollen gute tüchtige Wahren verkauffen/ und zwar in einem billichem Werth / dann wo sie könten dafür halten/ daß sie ihre Wahren dürfften so thewr geben/ als sie könten / warumb wolten sie nicht auff ein Stück Lacken oder Tuch / eben den daran geschehenen Schaden auffschlagen/ und keine Recompens dafür einlegen/ nun ist es zwar nicht nöthig/ daß wir von den Wiedertäuffern unsern Christlichen Wandel solten lernen / zu welchem Ende auch dieses nicht angezogen wird/ allein muß ein jeder in sein Gewissen geführet werden/ ob er nicht selber diß/ als ein feine Tugend / und Wohlstand an denen Leuten/ müsse erkennen/ und daraus schliessen/ das dieselbe / ob sie wohl in der Lehr/ der Seligkeit irren/ dißfals einen Wandel führen/ der rechtschaffenen Christen wohl anstehet/ und gebühret/ darauß schliesse ich / wer die Mässigung des Kauffgeldes an den Wiedertäuffern / als ein Stück des Christlichen Ehrbaren Wandels/ in seinem Gewissen für löblich erkennen muß/ der bezeuget eben damit/ das die unmässige Steigerung / dadurch man die Wahren so thewr verkaufft/ als mans bringen kan / dem Christlichen Ehrbahren Wandel gerade zu wieder sey/ es müssen aber alle Menschen in ihrem Gewissen der Wiedertäuffer Mässigung für ein Stück des Christlichen Ehrbahren Wandels erkennen/ darumb mussen alle Menschen in ihren Gewissen bezeugen/ das die Unmässige Steigerung/ dadurch man die Wahren so thewr verkaufft als mans bringen kan/ dem Christlichen Ehrbahren Wandel gerade zu wieder sey. 4.

Wann Kauffleuten frey ist/ ihre Wahren so thewr zuverkauffen / als sie es bringen können / so folget/ daß eben dasselbe Handwercks oder Ambtleuten / Taglöhnern/ Regenten/ Gelehrten sie seyn Juristen, Medici, &c. Kriegsleuten/ &c. gleichsfals frey stehe/ Ursach ist/ das Kauffleute für diesen allein kein Privilegium oder Vorzug haben/ und sie nicht weniger als kauffleute daß ihrige mit Sorge/ Mühe/ 5.

Mühe/Unkosten und Gefahr/lernen und treiben müssen; Wann dann die Schuster sich vereiniget/ dieweil niemand ihrer Arbeit entrahten kan/ sie wolten die Schuch so theuer geben/als sie könten/ und wo sie bißhero für ein par Schuch 2. Marck genommen/ dafür wolten sie itzo 9. oder 10. marck haben/ anders niemanden einigen Schuch lassen zukommen/ würden nicht auch die Kauffleute über die grosse Unbilligkeit schreyen/und sie als unchristlich verdammen. Wann die Medici oder Barbierer/insonderheit wann einer Reich oder Arm/mit einer geschwinden gefährlichen Kranckheit befallen/ oder an dem Leibe gefährlich beschädigt wäre/ deswegen ihren Raht erfoderte/ die Antwort geben/ ich habe meine Kunst mit vielen Unkosten/Sorge und Arbeit/so wohl mit Gefahr gelernet/ darumb wil ich sie so theuer verkauffen/ als ich kan/ und nicht ehe zu dem Krancken und Verwundeten kommen/ er gebe mir dann voraus 50. oder 100. Reichst. da er wohl in seinem Vermügen kaum so viel schilling hat/ also muste er hülffloß gelassen seyn; würden nicht alsdann die Kauffleute/so wohl als andere/diese forderung/als der Menschlichen Natur/ und angebornen Mitleidenheit/ so wohl der Christlichen Liebe/ und GOttes Wort zu wieder/ verdammen/und für unmenschlich schelten: warumb sol aber ein Medicus oder Barbierer seine Kunst nicht so theuer halten/ als ein Kauffmann seine Wahre/ wann ein Landt oder Stadt wegen eines Feindes in Gefahr stünde/ und müste seiner nohtwendigen Vertheidigung halben Krigsvolck annehmen/ und aber kein Soldat (insonderheit Oberste/ und versuchte Kriegsleute) sich anders wolte bestellen lassen/ wo ihm nicht 5. 6. 10. mahl so viel/ oder noch mehr gegeben werde/ als der gewöhnliche Sold vormahls gewesen/ wo nicht/ so begehre er nicht zu dienen/ mit fürwenden/ ich habe meine Kunst und Erfahrung mit stetiger Sorge/ Mühe/ Lebensgefahr/ etc. gelernet/ sol ich mich auch weiter gebrauchen lassen/so muß ich mein Leben augenblicklich feil tragen/und in steter todes Gefahr stehen/ warumb solte ich den meine Kunst/ Sorge/ Mühe/ Arbeit/und grosse Gefahr nicht so werth achten / als der Kauffmann seine Wahren/ und dahero mein Leib und Leben so theuer verkauffen / als ichs bringen kan/ wie der Kauffmann seine Wahren / würde nicht jederman / und die Kauffleute selbst/ ein solches Fürgeben der Kriegsleute dahin achten / daß sie die Christliche Liebe gäntzlich vergessen/ auch die natürliche Billigkeit und Ehrbarkeit aus den Augen gesetzt/ da doch die jenige/ welche ihre Wahren so hoch wollen außbringen/ als sie können/eben dasselbige thun/ was sie an Kriegesleuten straffen/ für welchen sie keines Privilegii, und Freyheiten sich zu rühmen haben. Daraus schliesse ich/ wann einem Kauffmann frey stehet/ seine Wahren so theuer zuverhandeln/ als ers bringen kan/ und laufft solches der Billigkeit und Christlichen Liebe nicht zu wieder/ so folget/ das einem jedem Handwercksman/ Arbeiter/ Künstler/ Gelährten/ Kriegesmann/auch frey stehe/seine Wahre/ Arbeit/Kunst/und Verrichtung gleicher Gestalt so thewer zu verhandeln / als ers bringen kan/ Uhrsach ist diese/ weil kauffleute für denselben kein Privilegium und Befreyung für zu weissen/ auch keine erhebliche Ursach/die des Menschen Gewissen befriedigen könne/ einzuwenden habē; Nun ist aber durch aller lebendigen Menschen/auch der Kauffleute selbst eigenes Urtheil ein unbilliges und unchristliches Fürnehmen / daß einem jeden Handwercksmann/Arbeiter/ künstler/ Gelährten/ Kriegsman etc. frey stehe/seine Arbeit/kunst und Verrichtung so theuer außbringen / als er nur thun kan / darumb stehet einem Kauffman auch nicht frey seine Wahren so hoch und theuer zuverhandeln/ als ers bringen kan/ und da ers thut / laufft solches der Billigkeit und Christlichen Liebe zu wieder.

5. Damit aber ein Kauffmann sein Gewissen nicht mit Ubersatz beschwere /muß er zur Richtschnur für sich nehmen/ 1. seine Natur und eigenes Gewissen/ 2. Gottes Wort/oder die H. Schrifft.

Ein-

Ein jeglicher Mensch mag also am sich ersten leben/ daß
:r nicht thue oder lasse/ was er in GOttes Gerichte nicht getraue
zuverantworten/ es ist aber damit nicht außgerichtet/ daß man-
cher mit leichten Muth dahin redet/ das wil ich wohl verantwor-
en/ da er doch dessen keinen Grund hat (und diß ist nicht eine
Frewdigkeit zu GOtt/ sondern eine gefährliche Sicherheit) son-
rn ihm ist nohtwendig/ daß er fürsichtiglich wandele/ und mit wohlbedachtem
inn/ Gottes Gerichte anschaue: Deren hat er zwey für sich/ eines ist das
ewissen/ welches nichts anders ist/ denn das natürliche Gesetze/ so uns allen von
Ott ins Hertz ist geschrieben worden/ dessen S. Paulus meldung thut/ Rom. 2.
14. seqq. So die Heyden/ die daß Gesetz nicht haben/ und doch von Natur
un des Gesetzes Werck/ dieselben/ weil sie daß Gesetz nicht haben/ sind sie ihnen
bst ein Gesetz/ damit/ daß sie beweisen/ des Gesetzes Werck sey beschrieben/ in
ren Hertzen/ sintemahl ihr Gewissen sie bezeuget/ dazu ihre Gedancken/ die sich
itereinander verklagen und entschuldigen/ wie nun ein jeglich beschriebenes Ge-
z/ oder Recht/ leichtlich zuverstehen giebt/ was recht oder unrecht sey/ als GOt-
s Nahmen lästern/ Vater und Mutter unehren/ dem Nechsten an Leib und Le-
n Schaden zufügen/ ihm das seinige stehlen und nehmen/ ihn beliegen/ ver-
umbden/ etc. Und saget einem jedem daß er sol seinen Nechsten lieben als sich
bst. Dahero nichts thun/ was er nicht gern hätte/ das man ihm thäte noch einem
dern versagen/ was er nicht gerne wolte ihm von andern versagt haben/ aus die-
n Liecht der Natur weiß ich gar wohl/ was mir im Verkauff mag zugelassen
n oder nicht. Zum Exempel wann ein Reicher siehet/ daß ein Kauffmann gute
Jahren bringet/ derselbe aber ist genothdrenget/ daß er Geld haben muß/ ob er
ch die Wahren mit seinem eigenen Schaden verkauffen solte/ wiewohl nun der
eiche ihm mit Fürstreckung einer Summa wohl könte behülfflich seyn/ thut ers
ch nicht/ sondern will ihm seine Wahr abhandeln/ der Kauffmann siehet/ die
oht zwinge ihn er müsse Geld haben/ schlegets also dem Reichen für bar Geld zu/
r ihm so viel giebet/ als es ihn frembden Landen gekostet/ darüber der bedrengte
auffmann Schaden leiden muß alles dessen/ was er für Unkosten und eigenes
teresse &c. daran zuerlangen/ gehoffet hätte/ oder da ihm die Unkosten auch
zahlet worden/ muß er doch allen Gewinn fallen lassen/ hergegen was ihm der
che umb 100. thaler bezahlet hat/ daß verkaufft er also bald wieder/ ohne sonder-
hre Mühe/ Gefahr/ und Unkosten/ umb 130. oder mehr Thaler/ diesen überzeu-
t daß Gesetz der Natur zweyerley Unbilligkeit. 1. daß er ohne Ursach dem be-
engten Kauffman seine Wahren/ zu desselben Schaden/ abgenommen/ oder
n wenigsten ihm seinen billichen Gewinn abgedrungen. 2. daß er von dem/ wel-
em er sie wiederumb verkauffet/ abermahls ohn Ursach einen solchen grossen
utzen einhebet/ und hier darff man weiter nicht sagen/ was Recht oder Unrecht
/ das Hertz und Gewissen sagets allen Menschen/ gleicher weise verhält sichs
t allen andern Fällen/ die sich in Handlung zutragen/ und ist nicht wohl ein eini-
r anzuzeigen/ welcher nicht solte durchs natürliche Gesetz gerichtet/ und erkennet
rden/ was darinnen Recht oder Unrecht sey/ fürnehmblich/ da es einer impor-
ntz und Wichtigkeit ist. Daß ander Gerichte wird über Todte und lebendige er-
gen/ an der Welt Ende/ in welchem die Prophetische und Apostolische Schriff-
n die Richtschnur seyn werden Joh. 12. v. 48. Das Wort/ welches ich geredet
be/ das wird ihn richten am jüngsten Tage/ Offenb. 20. v. 12. Ich sahe die Tod-
beyde groß und klein/ stehen für GOtt/ und die Bücher wurden auffgethan/
d die Todten würden gerichtet nach der Schrifft in den Büchern/ nach ih-
Wercken/ wer in diesem Gericht bestehen/ und der schrecklichen Sententz
het hin ihr verfluchten in das ewige Fewer/) entgehen will/ der muß sein

thun

thunt und lassen mit allem Fleiß nach der Schrifft anstellen/ und davon nicht abweichen/ weder zur lincken noch zur Rechten / worinnen er davon abtrit / das ist ihm an dem allgemeinen schrecklichen Gerichts-Tag unverantwortlich/ und bringet mit sich das Urtheil der Verdamnüß. Wann deßwegen ein Kauffmann sicher gehen will/ so muß er auch sehen/ was ihm die Schrifft zulasse oder verbiete/ und wie David von dem gantzen Leben des Menschen saget/ wie wird ein Jüngling seinen Weg unsträfflich gehen? wenn er sich hält nach denen Worten/ Psal. 119. v. 9 also muß dieses auff eines jeden Gewerb/ Handwerck und Beruff gezogen und gesprochen werden/ wie wird ein Kauffmann ꝛc. seinen Weg unsträfflich gehen? wenn er sich hält nach deinen Worten. Hierzu kompt das dritte Gericht/ der Obrigkeit/ welches auff weltliche Ordnung und Gesetz gegründet ist/ was ein Kauffmann daselbsten nicht getrawet zu verantworten / oder sich öffentlich zu bekennen schemet/ das ist gewißlich unrecht/ und soll er sich/ dasselbe zuthun/ scheuen.

6. **Wann demnach ein Kauffmann alle unverantwortliche Steigerung der Wahren meiden wil / so muß er durchaus handeln nach seinem Gewissen/ und nach der natürlichen Billigkeit / die ihm sein Hertz saget/ hergegen von allem dem abstehen/ welches sein Gewissen ihm anzeiget/ daß es unrecht sey/ und mit dem Nechsten nicht also handeln/ wie er nicht gern wolte/ daß mit ihm gehandelt würde.**

ALle Menschen müssen in allen Wercken / auff ihr Gewissen geführet werden/ daß sie demselben gemäß handeln/ jedoch hats mit der Kauffmanschafft fast für allen andern Beruffen eine sonderbahre Gelegenheit. Einen Handwercksmann/ Gastwirth/ Boten/ Fuhrman/ ꝛc. kan die Obrigkeit einen gewissen Tax setzen/ was er für sein Guht und Arbeit nehmen sol/ dadurch er niemanden möge übersetzen / und siehet alsdann ihr Geld/ Einnahm nicht allein auff ihre Gewissen/ besondern auch auff der Obrigkeit Gesetz und Ordnung/ darnach er sich muß richten/ aber einem Kauffman kan nicht leichtlich eine solche gemessene Ordnung fürgeschrieben werden / wegen der viefältigen Enderung der Umbständen/ nach welchen man diß Jahres einem anderen Einkauff der Wahren in frembden Landen hat / als er vorm Jahre / oder wohl vor einem Monat gewest/ die Unkosten lauffen einmahl höher/ denn das andere/ er trift einmahl bessere Wahren an / den das andere / einmahl kan er seine Reise bald verrichten/ das ander mahl wird er lang auffgehalten/ einmahl nehmen die Wahren zum theil Schaden / da er sie einander mahl ohne Schaden fortbringen könte/ und sind die Zufälle und Veränderung der Umbstände unzählich/ daß / da schon eine Ordnung zu machen wäre / würde jedoch dieselbe allezeit unvollkommen bleiben/ und nicht alle Fälle umbschreiben können / aus dieser Ursach muß dem Kauffman insonderheit die Ordnung seines Gewissens/ und der natürlichen Billigkeit fürgestellet werden/ daß er derselben nachhandele. Hierbey aber sind die Leute nicht alle gleich/ bey etlichen findet sich eine grosse Unwissenheit oder Underſtand/ daß sie nicht vernehmen/ was das Gewissen sey/ dieselbige wollen nur erwegen/ was ihnen ihr Hertz bey diesen Fällen sage / wann der Kauffmann einen Träger bedinget/ der ihm Wahren von einem Ort zum andern bringen soll / derselbe begehrte von der Arbeit/ die er in einer Stunden verrichten kan/ eine Marck/ da er doch gnug verdienet hätte / wann er für seine Arbeit den gantzen Tag eine Marck empfinge/ würde nicht aldar dem Kauffmann die Natur sagen / daß ein

solches fodern unbillich wäre/und sie den Träger also verweisen/ hastu kein Gewissen/ daß du eine solche unbilliche Foderung thust/wann der Kauffmann einen Schiffer bedinget/ der für die Wahren überzubringen so viel begehrte/daß der Kauffmann daran nichts gewinnen könte/ sondern der Gewinn/welcher ziemlich an der Wahr zuerlangen/allein dem Schiffer zufiele, da würde der Kauffmann bald bey sich befinden/ daß solches nicht recht sey/ und daß ein Theil Gewinnes ihm / der den Verlag dazu thut/ gebühre / wann ein Fleischhawer einen Ochsen kaufft für 30. Thaler/und wann er ihn öffentlich verkaufft/kan er daraus 50. thaler wieder lösen / damit an einem Ochsen innerhalb 2. oder 3. Tagen gewinnen 20 Thaler/sagt dir die Natur nicht/das der Gewin unbillich sey/ wañ dir der Schneider ein Kleid machet/das sein Gesell in zweyen Tagen verfertigen kan / der Gesell kostet dem Meister durch die gantze Woche nicht über 2. Thaler/und du soltest für das Kleid macher Lohn entrichten 5. 6. oder mehr Thaler/ sagte dir nicht alsdann das Gewissen/daß dieses zu viel und unbillich sey; Jmgleichen wenn du einem Armen einen Scheffel Rocken verkauffest theur gnug/und aber du hast unter den guten/auch andern untüchtigen Spreue/Wicken/und anders eingemenget/ daß/da du ihm/ dem fürgeben nach/ einen gantzen Scheffel gute tüchtige Wahren geben soltest/(dann denselben bezahlet er dir) so giebestu ihm allein $\frac{3}{4}$ guten Rocken/ dabey $\frac{1}{4}$ untüchtiges Ding/so keines Gelds würdig ist/ überzeuget dich nicht alsdann dein Gewissen/daß du habest unrecht gehandelt/ die Bezahlung genommen für gute Wahren/da du unnütze und verdorbene gegeben/ nur drey viertheil vom Scheffel geliefert/ da du dir einen gantzen Scheffel Rocken hast lassen bezahlen/bey diesen Exempeln kan ein jeder/ auch der einfältigste/ verstehen/was damit gemeinet sey/wann man saget: Ein jeder sol nach dem Gewissen/und natürlicher Billigkeit handeln.

Andere lassen ihr Gewissen schlaffen, durch Sicherheit/und wann er unterweilen einen Ubertreter straffet/so höret er nicht darnach/ siehet/ wie er solche Gedancken/ die von der Unbilligkeit predigẽ/auß dem Sinn schlage/darnach in seinem Geitz dahin wandele / und durch dergleichen Gedancken nicht wiederumb verunruhiget werde/ darzu siehet man allerley behelffe/wie doch eines und das andere zu entschuldigen sey/ und ist ein geringer Schein verhanden/so geitzet man in Gelach dahin/und lässet sichs nicht irren/wie es im Gewissen zuverantworten/diese sollen Gottes Warnung ihnen lassen gesagt seyn/welche er an Cain thäte/da derselbe ihm fürgenommen hatte/ seinen Bruder zu tödten: Bistu nicht From/ so ruhet die Sünde für der Thür/ aber laß du ihr nicht ihrẽ Willen/ sondern herrsche über sie/ 1. Mose 4. v. 7. und Syrach Cap. 21. v. 2. 3. 4. Fleuch für der Sünde/wie für einer Schlangen/denn so du ihr zu nahe kömpst/ so sticht sie dich. Jhre Zähne sind wie Löwen Zähne / und tödten den Menschen/ ein jegliche Sünde ist/ wie ein scharff Schwerdt / und verwundet/ daß niemand heilen kan.

Etzliche schlagen das Gewissen von sich durch Boßheit/ daß sie ihnen fürsetzen/ nichts destoweniger unrecht zu thun/ da sie schon die Unbilligkeit wohl wissen und verstehen/es sey schon GOtt oder Menschen zuwieder/ wann auch ihre Gewissen durch GOttes Wort und dessen Predigt gerühret werden/ so ergrimmen sie alsdann wieder den Prediger/hassen ihn/ reden von ihm übel/ thun ihm zuwieder was sie können etc. diese Leute haben verstockte Hertzen / und sind dahin gegeben in verkehrten Sinn/ sie sind gefangen in des Teuffels Stricken / davon S. Paulus geschrieben. 1. Tim. 6. v. 9. Die da Reich werden wollen / die fallen in Versuchung und Stricke / und viel thörichter und schändlicher Lüste/ welche versencken die Menschen ins Verderben und Verdamnüß/ sie haben GOttes Wort zugleich mit ihrem Gewissen hinweg gestossen/und gehören unter der Gottlosen Zahl / von welchen Syrach meldet/ wer GOttes Wort nicht mit Ernst meinet / der wird nur ärger dadurch. Cap. 32. v. 19. Von solchen Leuten ist hier keine Frage/ wollen sie sich GOttes Geist nicht straffen lassen/ so stehts bey ihnen/ daß sie GOttes Gericht erwarten.

7. **Dieweil auch der/ so nach der Billigkeit handeln wil/ das richtige Maß nicht allerdings gerade und eigen treffen kan/ so muß er zwey Dinge in acht nehmen/ eines das er nichts in Verkauffung seiner Wahren annehme/ davon er weis/ daß es zu viel und also unbillich sey/ das andere/ daß da ihm etwas zweiffelhafftig ist/ ob ers mit Recht nehme oder nicht lieber den gewissen Theil erwehle/ und ehe zu wenig/ dann zu viel nehme.**

WJe alles/ was ihm der Mensch zu thun fürnimbt/ unvoll-
kommen ist/ auch den allerbesten Wercken Sünde anhangen/ nach Sy-
rachs außspruch. Cap. 27. v. 5. Wenn man siebet/ so bleibet das unflätige
drinnen; also/ was der Mensch fürnimpt/ so klebet immer etwas unrei-
nes dran/ also mag hier von der Kauffmanschafft/ da sie schon am redlichsten und nach
Gottes Willen am fleissigsten/ getrieben wird/ auch nichts anders gesagt werden/ dan
daß sie voll menschlicher Feil und Gebrechen sey/ die man nicht alle meiden noch ver-
hüten kan/ damit aber das Gewissen/ so viel als müglich verwahret werde/ und es sich
wohl mag zutragen/ daß ein Kauffmann so auffrichtig zu handeln gedencket/ mit ihm
selber nicht einig werden kan/ wie theuer er seine Wahr möge geben/ daß er den Sachen
nicht zu viel noch zu wenig thue/ ist ihm nicht wohl anders zu rahten/ dann daß er erst-
lich alles das jenige abschneide und fahren lasse/ davon er wohl weis/ so er es nehme/ als
dann zu viel genommen hätte/ zum Exempel/ wann dir ein Last deiner Wahren/ sampt
allen auffgelauffenen Unkosten zu stehen kömpt umb 100. Thal. und aber du könteſt es
dahin bringen/ das sie dir müste gelten 160 oder 170. &c. Thal. du befindest aber/ daß ei-
nen solchen grossen Gewinn weder deine Vorlag/ noch der Haußhaltung Nothdurfft/
noch dich selbst und deine Kinder zuversorgen oder etwas anders erfodere/ das du zu
bedencken habest/ (in welchem allen das Gewissen zum aller genawesten muß geprüfet
und examiniret seyn)/ sondern du köntest in allem wohl zu frieden seyn/ wann du vor
die Last/ so dich 100. kostet/ 120. wieder bekähmest/ als den lässet dein Gewissen nicht zu/
die übrige 40 oder 50. zu nehmen/ ob du sie schon erlangen köntest/ dieweil du keine bil-
liche und gnugsahme Ursach weissest/ umb welcher willen du befuget wärest/ dieselbe
auch an dich zu ziehen/ Ursach: Ein Kauffman (welches alle Menschen zugleich betrift)
kan und sol nicht das geringste nehmen/ dazu er nicht ein gnugsam Recht habe.

Geschicht es aber/ daß du bey dir selber nicht gewiß seyn kanst/ ob du mit Billig-
keit etwas mögest nehmen oder nicht/ alsdann so ist es am besten den sichern Weg zu
gehen/ und daß jenige/ so man ohne seinen Schaden/ und ohn verletzung seiner Nah-
rung/ nach Abgang eines billichen und zulässigen Gewinst/ entrahten kan/ hinan zu
setzen/ und nicht zu nehmen/ welches zwar Handelsleuten möchte spöttisch fürkom-
men/ daß man einen Gewinn solle außschlagen/ den man kan erlangen/ jedoch dieweil
hier nicht gefraget wird/ was nach dem Weltlauff/ sondern was nach Gottes Wort
und den Gewissen/ mit welchem man einmahl für Gottes Gericht tretten sol/ zu thun
oder zu lassen/ so müssen auch in diesem Fall/ Christliche Hertzen zu Thoren und Nar-
ren werden für der Welt/ auff daß sie vor GOtt weisse seyn/ darumb hiervon anders
nicht kan geredet werden/ welches auch auffrichtige und Christliche Hertzen unter Kauff-
leuten für einen nützlichen Fürschlag halten müssen/ als die bedencken/ es sey besser ein
fröliches Gewissen/ (daß mit aller Welt Schätzen nicht zu vergleichen) neben mässigen
Gewin/ dann ein beschwertes Gewissen mit grossen Gewinn/ und daß sich bey GOtt
besser lasse verantworten/ so man von Nechsten weniger/ als man gekont/ genommen/
dann so derselbe übersetzet worden/ wie auch Gott denen/ die ihm zu Ehren ein geringes
fahren lassen/ daß Mässige/ so sie haben/ dermassen könne und werde segnen/ daß ih-
nen der verlassene Gewinn reichlich wieder komme.

8. **Wer sich solcher Gestalt verwahret/ der kan die Wahren nach dem Werth/ wie es der Marckt bringet/ mit gutem Gewissen verkauffen.**

Es

ES hat GOtt nirgend verboten/ Häußer/ Acker/ und andere Güter also zuverkauffen/ wie es der gemeine Lauff mit sich bringet/ dann nach solchem sind in dem Volck GOttes ohne zweifel/ daß Viehe/ Häußer/ und Acker/ geschätzet worden/ 3. Mose. 27. v. 12. 14. 16. So ist es auch Gottes straffe/ daß ein Land mit Theurung eschweret wird/ wann nun dieselbe entstehet/ und ein Kauffmann hat gute tüchtige Wahren/ so kan er sich wohl halten des Marckrechts/ gleich wie ein Bürger/ wann Häuser theur sind/ sein Hauß wohl verkauffen mag nach gemeinem Wehrt/ so hat olches bey Kauffleuten auch diese Ursach/ daß ihnen zu weilen die Wahren verderen/ sie werden betrogen mit untüchtiger Wahre/ die sie entweder gar nicht/ oder allein mit ihrem Schaden können loß werden/ sie leiden Seeschaden/ und können nicht n allen Wahren gewinnen/ darumb ist ihnen dieses/ so ihnen der Marckt wiederumb wohl zuschlägt/ zu Erstattung zu gönnen zu dem/ wann ein Kauffmann zu wohlfeilẽ Zeiten sich nach dem Marcktkauff richten muß/ da er wohl mit seinen Wahren ankömpt/ und einen solchen Kauff findet/ dadurch er seine Vorlage nicht wiederumb erlangen kan/ und nothwendig Schaden leiden muß/ allein darumb dieweil es der Marcktkauff also mit sich bringet/ warumb solte ihm dan nicht zu gönnen seyn/ daß hm eben das jenige in theuren Zeiten zu gutem käme/ und den Schaden erstatte/ daß hm in wohlfeiler Zeit den Schaden gebracht hat/ welches fürnehmblich daselbsten zuässig/ wo einem Kauffmann nicht frey stehet/ die hier beygebrachte Wahren/ wiederumb ab: und andere Orten zuführen. Jedoch/ daß. 1. Marcktkauff der jenige genennet werde/ welchen der gemeine Lauff giebet/ und der aus nothwendigen oder doch billichen und vernunfftigen Ursachen entstehet/ nicht aber der jenige Anschlag/ den einer od die andere/ ohne Noth und Ursache/ nur newlich/ den gemeinẽ Marcktkauff zuwieder/ gemacht hat. 2. Daß ein unterscheid gehalten werde/ zwischen den Armen und anderen/ die den hohen Kauff erschwingen können/ damit er an den Armen gleich ein Allmosen thue/ und ihnen/ was sie bedürffen/ umb einen gelindern Kauff lasse/ als den vermögenden: Davon hernach.

Hergegen/ thut ein Kauffmann unrecht. 1. Wann er der Wahren Tax dahin richtet/ das er wolle Reich werden. 9.

EInem jeden Stand der Menschen hat GOtt eine Nahrung gestattet / davon ein jeglicher sich sampt den seinen unterhalten möge/ wann auch jemand darnach trachtet/ ist er darumb nicht zuverdencken/ ja da ers nicht thut/ ist er ärger/ als ein Heyde/ und hat den Glauben verläugnet. 1. Tim. 5. v. 8. und das ist das bescheiden Theil/ darumb wir Gott bitten sollen/ Sprichw. 30. v. 8. Wer nun nach solcher Nahrung trachtet/ das er und die seinen/ nach ihres Standes und Gelegenheit/ ehrlich durch die Welt kommen möge/ bey dem ist neben der Gottseligkeit/ die allerbeste Tugend die Begnügsamkeit; Trachtet einer über dieses nach überflüßigen grossen Reichthumb/ so ist er schon auff die strasse der Ungerechtigkeit getreten und lässet sich den Geitz/ der ein Wurtzel alles übels ist/ führen/ Syr. 27. v. 1. umb Guts willen thun viel unrecht/ und die Reich werden wollen/ wenden die Augen ab. Cap. 31. v. 5. 6. wer Geld lieb hat/ der bleibet nicht ohne Sünde/ und wer vergängliches suchet/ der wird mit vergehen/ viel kommen zu Unfall umb Geldes willen/ und verderben darüber für ihren Augen/ die ihm opffern/ die stürtzet es/ und die Unvorsichtigen fähet es/ so muß für allen Dingen dieses Fundament und Grund aller Unbilligkeit/ Vervortheilung/ Uberſatzes/ und Betrugs/ aus den Hertzen geräumet seyn.

2. Wann er seine Wahren steigert ohne Noth und ohne erhebliche Uhrsachen. 10.

DAß etwas theuer wird/kompt her/entweder aus Mangr
der Wahren/die GOtt nicht zur fülle und gnüge darreichet / und dar
umb angenehmer werdē/ als sie vormahls gewesen/ daher entstehet ein
nothwendige Thewrung: Oder aus Geitz/daß der die Wahrē in Händ
hat/und weis/man könne ihrer nicht entrahten/ sie nicht ehe will abfol
gen lassen/biß man nach seinem Geitz und Willen/ so viel dafür gibt / als er ihm nu
selber wünschen und begehren mag / und diß ist eine muhtwillige Theurung / nun
redet man anietzo von der Theurung/ so auß Geitz entstehet/wer dieselbe verursachet
oder dazu hilfft/der hat auff sich der Laster des Geitzes/ sampt allen Fluch/ den Got
darauffgeleget hat/ zum Exempel, wann ein Kauffman aus frembden Orten brin-
get allerley Victualien / von Korn/ Fleisch/ Käse/ Butter/ Fische/ und dergleichen/
er befindet aber/ daß die Leute es benöthiget / ungeachtet nun / daß er einen solchen
Marcktkauff findet / damit er gantz wohl und zu seinen ziemlichen Gewinn / wol
könte zu frieden seyn / dieweil er aber siehet / man muß die Wahren nohtwendig ha-
ben/ schläget er damit auff von einem Tage zum andern/ ohne Ursach / zwinget also
den Leuten ein mehrers ab/den er selbsten billich erachten muß/und bringet eine Theu-
rung auff eine gantze Stadt und Land/der thut im Werck selbsten eben das / was ein
öffentlicher Strassenräuber thut/ (wiewohl er einen andern Schein zu seinem Wer-
cke führet) dieweil er so wohl/ als der Strassenräuber / von einem andern das Geld
nimbt/ darzu er kein Recht hat.

Item/ wann einer Korn bringet/ dessen er den Scheffel 18. schilling gekaufft/
und er hat ihm/ da er noch in der Frembde/ und auff der See war / die Rechnung al-
so gemachet/wann du köntest den Scheffel wiederumb für 24. schilling verkauffen/
alsdann woltestu mit dem Gewinn wohl zu frieden seyn/wann er aber zu Land kompt/
findet er den Marcktkauff 28. auch 29. schilling/daß er/seiner eigenen Rechnung nach
zwey und fast dreyfachen Gewinn haben kan / gleichwohl/ weil er vernimbt/ es sey
nicht grosser Vorrath vorhanden/ und möchte so bald nicht etwas mehres hernach
kommen/wil er nicht verkauffen/biß er den Scheffel umb 30.34 40.44. &c. schilling loß
werden kan/damit er den Käuffer zwinget/ ihm noch einmahl so viel/ und ein höhers/
zu geben/dann es ihm in allen gekostet/dieser thut dreyfache Sünde. 1. Zwinget er den
Menschen/daß er ihm sein Geld muß hergeben/darzu er gantz und gar kein Recht hat/
welches ein offenbahrlicher Raub und Diebstahl ist. 2. Verursachet er/ daß wann er
verkaufft/und andere ihm nachkommen/ daß die Leute demselben auch einen solchen
grossen Ubersatz geben müssen/damit er ihnen nicht allein das jenige abraubet/ was er
empfehet/sondern auch was andere/die nach ihm verkauffen/ihnen abnehmē. 3. Daß
er allein seines eigenen Nutzes halben eine Stadt oder Land mit Theurung (welches
eine grosse Plage ist) dadurch Gott sonderlich der Menschen Sünde zu straffen pflegt/
beleget / wie solte aber ein solcher sich höher an einer Gemein versündigen/ insonder-
heit/ so er ihr Mitbürger/ und des Orts bestes zusuchen/ verpflichtet ist / dergleichen
wann einer Stadt Obrigkeit der Bürgerschafft befihlet/ sich innerhalb gewisser Zeit
mit nothwendigen Proviant, insonderheit mit Brodtkorn zuversehen : Ob nun der
Kornhändler in einem hohen Kauff/ daran er auch einen übermässigen Gewinn ge-
habt/ seinen Rocken verhandeln können/ jedoch/wann er vernimbt/ daß die Bürger-
schafft/jetzo häuffiger/dann zuvor geschehen/einkauffen müsse/ als muß ihm sein Ro-
cken umb ein merckliches/ ohne einige Ursache auffschlagen / was er alsdann darü-
ber nimbt / hat er dem Nechsten auß dem Beutel genommen/ dazu er kein Recht
hat/ welches ein rechter eigentlicher/ und handgreifflicher Diebstahl ist/ dahin ist zu-
rechnen/ wann einer der in gutem vermögen stehet / eine grosse Summa Geldes an
die Orte überschicket/ da die Wahren erkauffet werden / lässet dieselbe häuffig ein-
kauffen/ ob er sie schon theuer bezahlen solte/ als sie in G●mein gelten/ allein daß ers
andern vor der Hand hinweg kauffe/ dadurch dieselbe zum theuren Kauff genöthi-
get werden / und er hernach unterm Schein des theurers Einkauffs / die Wahren
seines Gefallens steigern möge.

Dieser handelt unbillich. 1. An den Einwohnern des Orts/ da er die Wahren
kauffet

kauffet/ dann weil die Wahren von den frembden Kauffmann theuer bezahlet werden/ denn sie zuvor gegolten/ so wird der Einheimische/ welcher ihrer auch benötiget/ darzu gedrungen/ das er sie gleicher Gestalt umb ein höheres bezahlen muß/ als vormahls geschehen/ wie viel nun dem Einheimischen über das vorige Werth abgenöthigt wird/ so viel hat ihm der Kauffmann/ der die Steigerung verursachet/ abgeraubet. 2. An andern Kauffleuten/ die eines solchen Vermögens nicht sind/ dann/ dieweil sie mit ihrer Handlung wegen des hohen Kauffs nicht fortkommen/ sondern müssen in Schaden stecken bleiben/ auch wohl in Verderb gerahten/ haben sie es dem jenigen zu dancken/ der die Wahren in den hohen Anschlag gebracht/ ob nun dieser der Liebe des Nechsten gemeß/ kan ein jeder ermessen. 3. An seinen Mitbürgern/ zu denen er die Wahren bringet/ und ihnen verkaufft/ dann hat er in der Frembden die Wahren theur gekaufft/ so will er nicht Schaden daran leiden/ sondern sein Käuffer muß ihm das übermaß/ welches er ohne Noth dafür gegeben/ wiedererstattẽ/ zu dem/ weil er ihm den Marckt fast eigen gemacht/ wil er als dann/ mit Vorwendung mangels der Wahren sie höher verkauffen/ als wann ihr mehr verhanden/ und weil er fürgiebet/ als habe er einen theurern Einkauff gehabt/ dann zuvor/ setzet er unter diesem Schein/ noch viel ein höheres darauff/ welches er mit keiner Billigkeit fodern kan/ damit er die gemeldte dreyerley Unbilligkeit verübet/ allein zu dem Ende/ daß er Reich werde/ und seinẽ Geitz sättige; wer aber sich für dieser Unbilligkeit verwahret/ der ist nach Syrachs Urtheil/ lobens werth/ dieweil er wol könte übels thun/ und thäte es doch nicht/ Schadẽ thun/ und thuts auch nicht.

3. Wann er die Wahren/ ohne andere Ursachen/ allein darumb steigert/ dieweil sie nicht in grossen Vorrath vorhanden sind/ und der Nechste ihrer benötiget. 11.

Es ist fast nichts gemeiners/ dann/ daß die Wahren darumb steigen/ dieweil ihr wenig verhanden/ welches in etlichen Fällen wohl zulässig ist/ in etliche aber ohne merckliche Unbilligkeit nicht geschehen kan/ billich steigert seine Wahren ein Bawersman/ wann die Landesfrüchte übel gerahten/ durch Hitze/ vielen Regen/ Hagel oder andern Gottes Gewalt verdorben sind/ weil er alsdann nicht viel über seinen Saamen/ und andere auffgewendete Unkosten wieder bekompt/ aber mit dem wenigen sol er sich mit dem seinen ernehren/ welches unmüglich wäre/ wann er seinen Rocken/ Weitzen/ Gersten/ in den Kauff geben solte/ als in vorigen wohlfeilen Jahren geschehen/ darumb mag er und ein mässiges die Wahren steigern/ nur/ daß er nicht unter diesem Schein und fürwenden einen gar zu hohen und unbillichen Ubersatz mache/ und geschicht in diesem Fall die Steigerung nicht eben darum/ dieweil wenig Wahren da sind/ sondern dieweil des Verkauffers Noth dieselbe erfodert/ was nun mit diesem Fall mag verglichen werden/ daselbsten kan die Steigerung wohl geschehen/ wegen Mangel oder geringen Vorrahts der Wahren.

Aber/ wo man keine andere Ursache der Steigerung fürzuwenden hat/ denn allein den Mangel/ da mag sie ohne grosse und handgreiffliche Unbilligkeit nicht geschehen/ gesetzt/ es habe ein Kauffman/ Eysen/ Kupfer/ Fellwerck/ Leder/ Wachs/ Flachs/ ꝛc. da er ein Schipfund mit seinem genugsamen Nutzen könte andern überlassen umb 20. 25. Reichst. auch weniger oder mehr/ nach unterscheid der Wahren/ dieweil er aber weiß/ daß andere deren Wahren nicht balde bringen werden/ und man ihrer in diesem oder jenem Handwerck benöthiget/ der Handwercksmã kan sie nicht entrahten/ so schläget er von Tage zu tage auff/ und da ihm 20. oder 25. Thaler könten und solten zu Erstattung seiner Unkosten/ auch zum billichen Gewinn übrig genug seyn/ muß er 30. 40. und wohl ein mehres dafür haben/ dieweil der Wahren nicht mehr verhanden/ imgleichen/ wer Victualien bringet an allerley Korn/ und da er den Scheffel mit seinem guten Gewinn umb 2 Marck verkauffen

 könte

könte/ jedoch weil er vermercket/ daß kein Vorrath fürhanden/ ja die Leute drengen sich darumb/ und müssens haben/ alsdann schläget er umb ein halbes/ bald wiederumb ein gantzes Marck/ und wohl ein mehrers auff/ nicht daß ers thun müsse seinen Schaden zuverhüten/ sondern allein/ weil er den Nechsten siehet in Noth stecken/ in welchem Fall die Christliche ja natürliche Liebe erfodert/ ein solches Mitleiden/ daß dem Kauffman den bedrengten außzuhelffen/ bewegen/ und nicht zulassen solte/ ihre Noth zum Fürschub seines Geitzes zugebrauchen.

Auch wäre wohl zuvernehmen/ woher ein solcher Ubersatz möchte als zulässig bewiesen werden/ aus GOttes Wort ist er nicht zu beschönen/ aus vernünfftigen Ursachen kan mans gewißlich nicht erzwingen/ deßwegen schliesse ich also/ ein jeglicher billicher Auffsatz wird entweder in GOttes Wort gegründet/ oder mag durch eine vernünfftige/ gründliche Ursache gebilliget werden/ daß man den Kauffmann der Wahren allein wegen vorstehenden Mangels steigere/ ist nicht in GOttes Wort gegründet/ mag auch durch keine vernünfftige gründliche Ursache gebilliget werden/ darumb ist diß/ daß man den Kauffmann der Wahren allein wegen vorstehenden Mangels steigert/ kein billicher Auffsatz.

12. 4. Wann man in theurer Zeit des Armē nicht verschonet/ sondern ihn so wohl als den Vermögenden/ auff den höchsten Kauff dringet.

ZUvor ist gemeldet/ ein Handelsman könte seine Wahren mit gutem Gewissen also verkauffen/ wie er denn den Marckt für sich findet/ jedoch dz er dabey dē Armen in acht nehme/ welches sonderlich dahin gesehen/ daß GOtt in seinem Wort uns die Armen für allen dingen zuversorgen/ und sie nicht zu übersetzen anbefohlen/ ohne zweiffel auß der Ursach/ dieweil einer/ der in seiner Nahrung sitzet/ ohn einigen Abgang derselben es bezahlen kan/ dahingegen/ wann der Arme eben so viel Geld außzehlen sol/ ist ihm damit seine gantze Nahrung benommen/ GOttes Wort und Befehl lautet also im 2. Buch Mose 22. v. 25. Wann du Geld leihest meinem Volck/ das Arm ist bey dir/ soltu ihn nicht zu Schaden dringen/ und keinen Wucher auff ihn treiben/ Im 3. Buch 25. v. 35. 36. 37. Wenn dein Bruder verarmet/ und neben dir abnimbt/ so soltu ihn auffnehmen/ als einen Fremblingen/ oder Gast/ daß er lebe neben dir/ und solt nicht Wucher von ihm nehmen/ noch Ubersatz/ sondern solt dich für deinen GOTT fürchten/ auff daß dein Bruder neben dir leben könne/ den du solt ihm dein Geld nicht auff Wucher thun/ noch deine Speise auff Ubersatz austhun/ Amos. 2. v. 6. 7. So spricht der HERR/ umb drey und vier Laster Willen Israel/ will ich ihr nicht schonē/ darum daß sie die Gerechten umb Geld/ und die Armen umb ein par Schuch verkauffen/ sie treten den Kopff der Armen in Koht und hindern den Weg der Elenden. Cap. 5. v. 11. 12. Darumb/ dieweil ihr die Armen unterdrücket/ und nehmet daß Korn mit grossen Lasten von ihnen/ so solt ihr in den Häußern nicht wohnen/ die ihr von den Werckstücken gebawet habt/ und den Wein nicht trincken/ den ihr in den feinen Weinbergen gepflantzet habt/ denn ich weis euer Ubertreten/ das viel ist/ und euer Sünde die starck sind/ wie ihr die Gerechten drenget/ und Blutgeld nehmet/ Cap. 8. v. 4. seqq. Höret ihr/ die ihr den Armen unterdrücket/ und die Elenden im Lande verderbet/ und sprecht/ wenn wil denn der Neumond ein Ende haben/ daß wir Getreide verkauffen/ und der Sabbath/ daß wir Korn feil haben mögen/ und den Epha ringern/ und den Seckel steigern/ und die Wage fälschen/ auff das wir die Armen umb Geld und die dürfftigen umb ein par Schuch unter uns bringen/ und Spreu für Korn verkauffen/ der HERR hat geschworen wieder die Hoffart Jacob/ was gilts/ ob ich solcher ihrer Werck ewig vergessē werde/ solt nicht umb solches willen das Land erbeben müssen/ und alle Einwohner trauren/ ja es sol

gantz/

gantz/ wie mit einem Wasser überlauffen werden / und weggeführet / und überschwemmet werden/wie mit dem Fluß in Egypten.

Es wil zwar niemand gern den Nahmen haben/ daß er die Armen unterdrücke/ gleichwohl thut es ein jeder/ welcher in Verkauffung seiner Wahren/ die der Arme von nöthen hat/so hoch steigert/ daß der Arme sie ohn sein eusserstes verderben nicht bezahlen kan / als wer den Rocken mit seinem Nutzen / und ohn einigen Schaden umb 24. schilling kan verkauffen / und aber befindet der Marckt umb 30. 32. ꝛc. schilling/ es bittet aber ein Armer den Verkauffer ihm einen Scheffel umb ein geringers zu lassen/ dieweil er sonsten zu anderer Nothdurfft nichts mehr hat / und aber der Kauffman gebe ihm den Bescheid/ es gilt so viel/ gibstu es nicht/ so kriegstu kein Korn/ der unterdrücket den Armen/ und ist in ihm weder die Liebe GOttes/ noch des Nechsten/ dann also schreibet S. Johan. hiervon 1. Epist. 3. v. 17. Wenn jemand dieser Welt Güter hat/ und siehet seinen Bruder darben/ und schleust sein Hertz für ihm zu/ wie bleibet die Liebe GOttes bey ihm/ solte nicht ein solcher/ der von dem Reichen drey oder vier und mehr fachen Gewinn erhebet/ des Armen Noth so weit ansehen/ und ihm umb 24. schilling lassen/ daß er ohn einigen seinen Schaden wohl entrahten kan/ wer nun auff solche angezeigte und auch andere Maß wieder den Armen strenge verfähret/ der underdrücket ihn/ er handelt wieder GOttes ausdrücklichen Befehl/ und ist unterworffen alle dem Fluch den GOtt auff diese Sünde gesetzet hat / auch wird der Arme solcher Gestalt unterdrücket / wann der Kauffman mit seinen Wahren/ wie die auch heissen/ all zu hoch auffschläget/ und der Handwercker muß dieselbe entweder/ als Victualien, oder Materien, zu seiner Werckstadt theur erkauffen/ und er dasselbe hernach alles auff seine Arbeit schlägt/ dadurch wird er unterdrückt/ zum Exempel, wann der Handelsman das Leder in hohen Preiß verkaufft/ so giebt der Schuster die Schuch desto theurer/ daß wie Amos Cap. 8. v. 6. redet/ der Arme mit allen seinen Vorrath umb ein par Schuch verkauffet wird/ giebet der Kaufman sein Korn theur/ so mus der Arme sein Schuch abermahls darumb theurer bezahlen/ es schlagen alle Handwerck auff/ und was der Arme bedarff/ das bezahlet er so theur/ daß er nicht kan so viel erwerben / als er zu Notdurfft ausgebē muß/ dadurch kompt mancher von seiner Nahrung und Gereth in eusserstes Verderben. Andere müssen ihre Kleider und Decke hinweg geben/ und also sich gäntzlich ausziehen lassen/ das heisset ja den Armen unterdrücken/ und wer daran schüldig ist/ der ist von GOtt verflucht / und vermag niemanden helffen/ daß man fürgiebt/ die Armen sind in wohlfeiler Zeit so boshafftig/ das sie auch das beste Getreide beriechen/ verachten/ tadeln/ den Kauffman wegen seines billichen Anschlags hönen und auslachen/ was sol man dann mit solchen Leuten wiederumb in theurer Zeit für Mitleiden haben/ dann 1. Das Arme Leute das Korn beriechen/ und da sie eine Wahl haben können/ das beste auslesen/ mag ihnen so weit nicht verdacht werden/ wan es geschicht sich fürzusehen/ daß sie für ihr weniges Geld / das sie noch haben/ gut und tüchtig Korn erkauffen/ als die über das Brod fast nichts bekommen können / 2. wann solche gottlose Armen sich finden/ die GOttes gute Gaben muthwillig verachten/ die sind ihm/ wegen solcher Verachtung/ in sein Gericht und Straff gefallen/ der sie darumb wird heimzusuchen wissen/ und ist davor die Obrigkeit schuldig/ solchen Muhtwillen und Boßheit zu straffen/ aber Kauffleuten ist nicht befohlen/ sie wiederumb mit Theurung deswegen zu plagen. 3. Ob dieses etzliche boßhafftige Armen thun/ warumb sollen alle Armen/ und also der unschuldige zugleich mit dem Schuldigen/ etlicher weniger Boßheit entgelten / wer wil diß für Recht erkennen. 4. GOtt hat uns verbohten / die Armen zu unterdrücken/ ungeacht/ daß zur Propheten Zeit unter Armen so wohl grosse Boßheit gewesen/ als etwa jetzund seyn mag. 5. wann GOtt also mit uns handeln wolte/ müste er uns fast aller seiner guten Gaben berauben/ als die ihn verachten / und zu unehren mißbraucht werden/ wan er sie überflüssig giebt/ ja sein heil. Wort wird

durch Verachtung und Ungehorsam mit Füssen getreten / wann er uns darumb in solcher Schärffe heimsuchte / würden wir auch desselben vor längsten beraubet seyn / warumb wollen wir den schärffer fahren mit unserm Mitknecht / als GOtt / der HERR ist / mit uns verfehret.

13. **5. Wann man allerley heimliche Griffe gebrauchet / den Leuten einen Schein für die Augen zu bringen / die unnöthige Steigerung damit zu verdecken.**

ALler Schein des Rechtes / dadurch man des Nechsten Geld und Gut an sich bringet / ist unrecht und verboten / dann ob schon diese Ungerechtigkeit manchmahl vor Menschē gäntzlich verborgen bleibet / so wird sie doch GOtt zu seiner Zeit ans Licht bringen / nemblich an dem Tage / da auch über verborgenen Dingen sol Gericht gehalten werden; Heimliche Griffe aber werden die jenige verstanden / wann zum Exempel, ein Kauffman mit seinem Diener oder Factor an frembden Orten einen solchen Verstand wolt machen / er solte aus der Frembde / da die Wahren müssen erkaufft werden / an ihn schreiben / die Wahren werden nicht loß gegeben / noch gestattet sie zu verkauffen / ein solches Schreiben würde hernach anderen gezeiget / daraus sie sollen vernehmē / die wahr werde beynöthig / sey nicht zubekommen / alsdann sol ihn niemand darumb verdencken wann er mit derselben / die er noch in grossen hauffen / und an Zahl bey sich hat, steigert / und sie theurer auslässet / als er sonsten mit Recht und Fug hätte thun können / Item / wann jemand in einem Schreiben fürgebe / die Wahre kostete am frembden Ort 24. Thaler / da sie kaum 15. Thal. gilt / damit alsbald ein prætext, und Schein gefunden würde / dadurch man die 9. Thal. so zum Einkauff betrieglich geschlagen werden / den Käuffer könte abdringen / da den leichtlich zu erachten / daß dergleichen dinge unzählich viel vorlauffen / davon andere / so mit der Handlung nichts zu thun / keine Wissenschafft / auch alle redliche / und gottselige Kauffleute einen Abschew tragen / welches dann dem Gewissen anheim gestellet wird / zu bedencken was man thun / und wie es vor GOttes Richtstul könne verantwortet werden.

14. **Zu Behäuptung des Uhrsprungs vieler Unbilligkeit in Kauffhandlung / (daß ein jeder seine Wahren möge so theuer geben / als er sie außbringen kan) werden diese folgende Gründe fürgebracht.**

1. Ein Kauffmann nimbt viel und mancherley weise Schaden in seinem Handel: Sol er dann solchen Schaden lassen über sich gehen / oder mag er ihn durch die Handlung von dem Käuffer wieder nehmen.

ANtwort / 1. hierauff ist allbereit droben geantwortet / es möge ein Kauffman seine Wahren mit gutem Gewissen anschlagen / daß er auch etwas davon einnehme / künfftigen Schaden der ihm zustehen kan / damit außzubüssen. 2. Folget durchauß nicht / ich muß mich meines erlittenen Schadens erholen / darumb darff ich so viel nehmen / als mich gelüstet / sintemahl der Schaden kan erstattet werden / wann schon ein billiches und mässiges von dem Käuffer genommen wird. 3. Auch solte man billich sehen / mehr auff Gottes Segen / der manchem (als täglich vor Augen) ein weniges / auch ohne unbillichen Uberfatz vermehret / dann auff das Geld / welches (wie gleichfals tägliche Exempel außweisen) verschwindet / daß man nicht weis / wo es geblieben / und demnach mit einem / dem Göttlichen Wort und der Billigkeit gemäßen Auffsatz / lieber zu frieden seyn / und in dem übrigen neben dem Gebet / GOttes Segen erwarten / dann durch schinden und kratzen andern das ihre nehmen und zu sich reissen /

sen. 4. So folget auch dieses nicht/ ich habe Schaden gelitten/ darumb muß ich denselben auff einmahl mit einem Schiff oder einem Wagen wieder bekommen/ wann ein Handwercksmann in Schaden gerieth/ es verbrennet ihm sein Hauß/ oder verdirbet ihm die Materi seines Handwercks/ solt ihm darumb seine Arbeit hinfort noch ein/ zwey/ oder mehrmahl so viel gelten/ den sie zuvor gegolten/ und ihm frey stehen/ die Leute seines gefallens zu übersetzen/ mit nichten: Also hat in gleichem Fall ein Kauffmann nicht grössere Freyheit.

1. Er sol aber die Rechnung bey ihm also machen/ siehe du hast den Käuffer offt verfortheilet/ ihm da und dort ein übermässiges abgenommen/ dazu du Recht hättest/ und also mit unrecht so viel/ und wohl ein mehrers an dich gebracht/ als du jetzo verlohren hast/ daß dir nun Gott daß unrechte Gut also entzeucht/ so magstu über keinen Schaden klagen/ denn Gott hat dir genommen/ daß nicht dein war/ darumb dancke Ihm für Züchtigung/ stehe von des Nechsten Verfortheilung ab/ und bitte GOtt/ daß er dir dein wohlerworben Gut vor Schaden bewahre/ und begehre von niemanden einige Erstattung.

2. Bistu dich dessen nicht bewust/ so bedencke/ ob dir dein voriger Handel durch Göttlichen Seegen so viel getragen/ daß du ietzigen Schaden ohne Abgang und Zurüttung deiner Nahrung/ überwinden könnest: Befindestu es also/ wolan/ so dancke GOtt für diesen Seegen/ fahre mit deiner redlichen Handthierung fort/ und begehre auch deßwegen keine Erstattung.

3. Befindestu aber/ daß dir der Schade nicht wolte zuverwinden seyn/ du machest dann Auffsatz der Wahren/ so thue es/ jedoch daß du nicht zu weit greiffest/ und den Nechsten zu schleunig übereilest. Zum Exempel, wann du hast an Rocken Schaden gelitten/ daß dir durch GOttes Gewalt/ auff der See/ oder sonsten ohne deine Schuld 20 Last verdorben sind/ die dich 1800. Marck gekostet/ und aber es kompt dir ein Schiff glücklich an mit 60. Last/ welche 4400. Marck stehen/ soltu nicht also gedencken/ wann ich einen Scheffel verkauffe umb $1\frac{1}{2}$. Marck wie itzo der gemeine Kauff ist/ so gewinne ich an den 60. Lasten 4240. ß. welches ein solcher Gewin ist/ da einer mit viel geringern könte zu frieden seyn/ dieweil ich aber habe Seeschaden gelitten/ will ich nicht verkauffen/ der Scheffel gelte den 2. Marck/ auff dz ich an 4400. marck so ich vorgeschossen/ alsobald wieder gewinne 7120. Marck/ und also an einem Pfenning fast zween andere erlange/ damit habe ich meinen Schaden/ als 1800. Marck bey nahe viermahl wieder erlanget/ hier ist der Schaden nur ein Mantel und Deckel der unchristlichen Schinderey/ so im Gewissen unverantwortlich ist/ sondern daß ich in Gleichnüß bleibe/ erstrecket sich dein Schade auff 1800. Marck/ dir kompt aber ein Schiff mit Glück an/ daß 60. Last Rocken bringet/ da im gemeinen Kauff der Scheffel 20. schilling gilt/ und du gewinnest an 60. Lasten 1300. Marck/ da dir zu Gewin/ möchte gnug seyn/ 500. marck/ so hastu an diesem Schiff/ zu Erstattung deines Schadens anzurechnen 850. marck/ restiren dir noch 950. marck/ welche sich in folgender Handlung durch Gottes Seegen finden werden/ darumb abermahl hier keines Auffsatzes von nöthẽ/ nach dem der Marcktkauff für sich selber so hoch ist/ daß er dir nicht nur alles giebet/ was du davon in auffrichtiger/ redlicher Handlung begehren/ und erwarten möchtest/ sondern erstattet dir ein solch merckliches am erlittenen Seeschaden/ über das alles/ machstu dich wohl erinnern/ daß dir zuvor etzliche Jahr her dergleichen gute Kauffe vorgestanden seyn/ dadurch du in Vorrath eingehobẽ hast/ was dir künfftiger Schaden außzustehen dienen möge/ wann du dasselbe zu ietzigem eingekaufften rechnest/ so wird abermahls nicht nöhtig seyn/ einen sonderbahren Auffsatz zu thun/ daß du dich des zugestandenen Schadens erhohlest.

4. Hat sich ein jeglicher fürzusehen/ daß er diesen Schein nicht mißbrauche/ und wan ihm sein Schaden/ nicht allein zuvorn/ besondern auch hernach doppelt und mehr ist erstattet/ er nichts desto weniger sich des fürwendens gebrauche/ als habe er in vorigen Jahren grossen Schaden außgestanden/ müsse also nachmahls seine Wahren steigern/ denselben zuüberwinden.

Es

15. **Es ist augescheinlich/ wann Kauffleute schon nach ih-
ren Gefallen / die Wahren so theuer geben / als sie dieselben können
loß werden / daß sie doch dabey nicht können fortkommen / sondern ihrer viel
verderben: Solten sie nun ihren Handel enger einspannen/ wür-
den sie alle verderben müssen.**

DArauff hat GOtt albereit in seinem Wort zur genüg geantwortet. 1. An dem sey es nicht gelegen/ daß wer in guter Nahrung sitzen wolte/zu sich reisse und raffe/was er antreffen kan/sondern es müsse es GOttes Seegen thun/Psal. 127. v. 2. Es ist umbsonst/daß ihr früh auffstehet/ und hernach lange sitzet/ und esset ewer Brod mit Sorgen/ den seinen Freunden giebt ers schlaffend. Sprichw. 10. v. 22. Der Seegen des HErrn machet Reich ohne Mühe. 2. Die eigentliche Ursache/darumb viel Reiche verarmen/ ist/daß man das Guth mit unrecht erwirbet/ ohne Billigkeit zusammen kratzet/ darumb es Gott verfluche/daß es wiederumb verstirbet/ und Besitzer seyn nicht geniessen muß/man erwege/was GOtt saget/ Sprichw. 23. v. 4. 5: Bemühe dich nicht Reich zu werden/ und laß ab von deinen Fündlein/ laß deine Augen nicht fliegen dahin/ daß du nicht haben kanst/ dann dasselbe macht ihm Flügel/ wie ein Adeler / und fleuget gen Himmel. Pred. 5. v. 9. Wer Geld liebet/wird Gelds nimmer satt/und wer Reichthumb liebet/ wird keinen Nutz davon haben/Hagg. 1. v. 6. Schawet/wie es euch gehet/ihr seet viel/und bringet wenig ein/ ihr esset / und werdet doch nicht satt/ ihr trincket/ und werdet doch nicht Truncken/ ihr kleidet euch / und könt euch doch nicht erwärmen/und welcher Geld verdienet/ der legts in ein löcherten Beutel/ v. 9. Ihr wartet wohl auff viel/und siehe/es wird wenig/ und ob ihrs schon heimbringet/ so zusteube ichs doch. Habac. 3. v. 6 7. Wehe dem der sein Gut mehret mit frembden Gut/wie lange wirds wehren/ und ladet nur viel schlams auff sich / O wie plötzlich werden auffwachen / die dich beissen/und erwachen die dich wegstossen/ und du must ihnen zu Theil werden/ Syr. 11. v. 11. seqq. Mancher lässets ihm saur werden / und eilet zum Reichthumb/und hindert sich nur selber damit/dagegẽ thut mancher gemach/ der wohl Hülffe bedürffte/ist dazu schwach und Arm/ den siehet GOtt an mit Gnaden/ und hilfft ihm aus dem Elend / und bringet ihn zu Ehren / das sich sein viel verwundern/ Cap. 14. v. 9. Ein vortheilischer Mensch lest ihm nimmer genügen an seinem Theil/une kan für Geitz nicht gedeyen/Cap. 21. v. 5. 6. wer Gewalt und unrecht thut/muß zu letzt zum Betler werden/ und wer stoltz ist/ kompt zu letzt von Haus und Hoff/den so bald der Elende rufft/so hörets GOtt/uñ die Rache wird eylend kom̃en/ wer ihm nicht sagẽ läst/der ist schon auff der Bahn der Gottlosen. Cap. 26. v. 37. Cap. 27. v. 1. seqq. Ein Kauffmann kan sich schwerlich hüten für unrecht/ und ein Kramer für Sünden/ den umb Guts willen thun viel unrecht/ und die Reich werden wollen/ wenden die Augen ab/wie ein Nagel in der Mauren zwischen zweyen Steinen steckt/ also stecket auch Sünde zwischen Käuffer und Verkäuffer/hält er sich nicht mit Fleis in der Furcht des HErren/so wird sein Haus bald zerstöret werden/hergegen/warumb bleiben die bey guter Nahrung/ die nicht also scharren und kratzen / dann dieweil sie Gott segnet. Syr. 11. v. 15. 17. den Frommen giebt Gott Güter/die da bleiben/und was er bescheret/das gedeyet immerdar. v. 23. GOtt segnet den Frommen ihre Güter/und wenn die Zeit kompt/gedeyen die bald/ Cap. 31. v. 3. seq. Der ist Reich/der da arbeitet/ und samlet Geld und höret auff/und geneusset sein auch/ der ist aber Arm/der da arbeitet/und gedeyet nicht/uñ wenn er schon auffhöret/so ist er doch ein Betler/wer Geld lieb hat/der bleibet nicht ohne Sünde/und wer vergängliches suchet/der wird mit vergehen/viel kommen zu Unfall umb Geldes willen / und verderben darüber für ihren Augen/die ihm opfern/die stürtzet es/und die Unvorsichtigen fähet es/wohl dem Reichen/der unsträfflich funden wird/und nicht das Geld suchet/ wo ist der? So wollen wir ihn loben/den er thut grosse Ding unter seinem Volck/ der bewahret hierin/ und rechtschaffen ist/der wird billich gelobet/er kund wohl übels thun/und thäts doch nicht Schaden thun/ und thäts auch nicht / darumb bleiben seine Güter / und die heiligen prei-

eisen seine Allmosen/ man sehe doch an die Exempel/ so noch täglich für Augen /und in
dermans Gedächtnüß sind/ ob nicht dieses Wort Gottes sey wahr worde/ daß mancher
rlicher/redlicher Mann/durch Gottes Seegen/von sehr geringen Vermögen/zu einer
uten Nahrung kommen/deren auch seine Nachkommen sich zu erfreuen haben/ da herge-
en Reiche und wohl vermögende Leute in Armuth gerahten / oder das grosse Gut an ih-
en Kindern und Nachkommen nicht hat gedeyen können/ da doch keine scheinbahrliche
Irsache anzuzeigen/ durch welche ein so grosses Gut sey zu nichte worden/ohn allein/daß
wir aus Gottes Wort vernehmen/es sey desselben Fluch darauff gewesen / dem leicht ist
inen Reichen Arm zu machen/ist also durch die tägliche Erfahrung offenbahr/ ja hand-
reifflich/ das Armuth komme nicht daher/ daß man nicht gnugsahm Gelds oder Guts
abe/und solte demnach dieses fürgeben billich umbgewendet und also geschlossen werden/
vann Kauffleute durch allzugrosse Steigerung des Kauffgeldes viel Gut einsamblen/ so
nüssen sie verderben/darumb sol keiner seine Wahren auff ein unbilliches und allzugrosses
Werth treiben/ noch so theuer verkauffen/ als er kan/ sonsten werden ihrer noch vielmehr
verderben/ und ins Armuth gerahten müssen.

Joseph/ als er Egypten fürstunde/ hat er in den wohlfeilen Jahren Getreide aufgeschüttet/ dasselbe hernach in den unfruchtbahren Jahren also theur verkaufft/ daß er damit der Egypter Geld/ Vieh/Güter/ etc. an den König gebracht/ und sie Leibeigen gemacht/ warumb solte dann dieses/ was Joseph recht gewesen/ denen unrecht seyn/ die heutiges Tages ihre Getreide oder andere Wahren steigern. 16.

Antwort. 1. Wo uns eine richtige Regel und außdrückliches
Wort Gottes vor Augen ist/ da bedürffen wir uns nicht nach den Exem-
pel zu richten/ dann die Exempel können fehlen/wie auch die Heiligen ihre
Fehl und Mängel gehabt/ die wir nicht solleh nachthun / aber GOttes
Wort kan nicht feilen/noch betriegen; wann nun gefragt wird/ was im
Kauff recht oder unrecht sey/ und wir haben das klare Wort für uns / so stimmen entwe-
der mit denselben alle Exempel der Heiligen überein / oder sie sind demselben zuwieder/
sind sie ihm zu wieder / als dann sollen wir sie nicht nachthun / dann die Heiligen haben
damit unrecht gethan/sondern uns ans Göttliche Wort halten/ haben sie aber daß gethan/
so dem Wort gleichstimmig ist/sind wir schuldig ihnen zu folgen/nicht eben darumb/weil
heilige Leute diß oder jenes Werck gethan/sondern/weil sie gethan/was wir eigendlich se-
hen/ daß Gottes Wort gemeß ist / so hat nun Joseph mit Verkauffung des Korns also
gefahren/daß er dem Göttlichen Wort/ welches wir jtzo für uns haben/ zuwieder gehan-
delt/oder nicht/ hat er ihm zu wieder gethan/so mag dieses Exempel keinen Menschen helf-
fen/als welchem nachzufolgen/ Gott selber uns verbothen/ hat er ihm nicht zu wieder ge-
handelt/so muß Josephs Kornkauff von keinem übermässigen Ubersatz verstanden wer-
den. 2. Die Schrifft meldet nicht/daß Joseph daß Werth des Korns so hoch gesteigert/
als er selber gewolt/man vermeinet es zwar dahero zu erweisen / dieweil er alle Haab und
Gut der Egyptier an sich gebracht/wie aber solches hieraus folge/stehet zu erweisen/man
bedencke allein dieses/wann ein Mißwachs solte einfallen / daß die Erdfrüchte gäntzlich
verdürbe/so würden die Handwercken/Gewerbe/und Handlungen sich in kürtzen sperren/
daß keiner seine Nahrung fortsetzen könte/wie er wohl vormahls gethan/ daher müste ein
jeder daß erste Jahr der Theurung mercklichen Abgang seiner häußlichen Nahrung spü-
ren/würde auch vielen in dem ersten Jahr das Geld aus den Händen gehen / im andern
müsten etliche das Vieh für Brod geben / andern gienge daß Geld aus/ der dritte könte
mit seinem Geld kaum übers dritte Jahr reichen/und also fiele alle Nahrung von Jahren
zu Jahren/daß die geringsten im andern/die vermöglichen im dritten/andere im vierdten
Jahre/ und also fortan/ umb ihr Geld / Güter und Vieh kämen / und dasselbe auch als
dann/wann schon alles Korn in einem leidentlichern Kauff gegeben würde / wann nun
(nach unser Art und Gelegenheit zu reden) Joseph hätte einen Scheffel umb 6. schilling
in den guten Jahren eingekaufft/hernach umb 7. oder 8. schilling wieder gegeben/ als der
auff 4.5. 6. auch 7. Jahren der Hauptsumma des Geldes hat entrahten müssen/ hätte er
damit niemanden übersetzet/und würde doch hernach erfolget seyn/ daß die Schrifft mel-
det/welches viel desto leichtlicher ein jeder würde begreiffen können/wann (daß doch Gott

in

in Gnaden abwende) in zwey Jahren durch gantzes Teutschland, und andern Orten
her sich dasselbe Getreides zu erholen nichts erwachsen solte/ daß doch ietzo/ da man der
trübten Zustand solcher Zeit nicht recht bedencket/ scheinet gantz unmüglich zu seyn/ n
also offenbahr/ daß keines weges folge/ die Egyptier haben innerhalb sieben Jahren/
Joseph alles ihr Geld/ Viehe/ Güter/ und endlich sich selber umb Getreide dar gegeb
darumb hat Joseph das Getreide so hoch gesteigert/ als ers hat bringen können/ und n
ste man diese zween Puncten beweisen 1. daß Joseph den Kornkauff auffs höchste getrie
2. Daß er dasselbe gethan hätte/ daß es recht/ und an ihm zu billigen wehre.

17. 4. Ob man schon eine Wahre so theur verkaufft/ als sie mag getrieb
werden/ thut man doch den Leuten einen grossen Gefallen/ sie dancken noch dazu
sie bitten ihnen die Wahr zulassen/ und bieten auch ein mehrers zu geben.

ANtwort: Wann alle Becker in einer Stadt sich vereinigten/ niema
den Brod zulassen/ wo er es nicht doppelt so theuer bezahle/ als es bißhero gegolten/
aber die Obrigkeit steurete nicht also balden diesem Fürnehmen / und ein Kauffma
könte nirgend Brod bekommen/ der Hunger drücket ihn/ sampt den seinen/ daß er d
Becker diesen Zorn nicht könte außhalten / so ist kein Zweiffel/ er würde dem Bec
gute Wort geben/ und sprechen/ thue mir den Gefallen/ laß mir Brod/ ich wil dir gern doppelt G
geben/ auch wohl dreymahl so viel/ laß mirs nur zukommen/ wann ers hätte erlanget/ würde er nic
auff die Becker in Gemein schmehen wegen der verübten Unbilligkeit/ dem aber/ der ihm umb dre
fach Geld Brod gegeben / dancksagen / und bekennen / er habe ihm in dem Mangel einen Gef
len gethan / gewißlich würde der Kauffmann nicht begehren / daß man ihm viel solches gefalle
thun solte/ Ursach/ er ist durch Unbilligkeit darzu gezwungen worden / daß er es als einen Gefall
aus dringender Noth hat erkennen müssen / gleicher weise / wan ein Kauffmann Victualien inne
hält/ die er gedenckt zuverkauffen / aber er wils nicht ehe thun/ biß sie ihm doppelt gelten. Es tri
deswegen die Noth heran/ die Leute müssen Speise haben/ ob sie auch schon solten Haabe und G
für einen Scheffel Rocken geben/ in solcher Noth bitten wohl die Nothleidende/ der Kauffmann sol
ihnen nur etwas überlassen/ sie wollen ihm auch wohl ein mehrers geben/ als ers biete/ und er über
lässet ihnen alsdann mit ihren grossen Schaden/ so dancken sie ihm/ daß er ihnen aus Noth geholffe
habe; Aber auff solche Hülffe und erzwungene Dancksagung gehöret Gottes Fluch/ sampt höllischen
Fewer/ und Schweffel/ wie ein jegliches Christliches Hertz selber leichtlich verstehet/ das sich hüte
damit es ja nicht auff solche mehr dann Heidnische/ ja recht teuflische Weise/ jemande etwas zu ge
fallen thue / darzu ihm Gott / und die Christliche Liebe andere Wege zeigen / hieher gehöret Sa
Proverb. 11. v. 26. lomons Spruch Cap. 11. v. 26. Wer Korn inhält/ dem fluchen die Leute/ aber Segen kompt über
den/ so es verkaufft.

Nicolaus Hunnius, Theolog. D.
& Superint. Eccles. Lubecensium.

E. E. Rahts der Stadt Lübeck / Decret wegen schleuniger Execution der Wechsel.

DEmnach die Erfahrung bezeuget/ daß eine Zeit hero die Wechselbrieffe
mit grossen Schaden des Kauffhandels vielfältig in gerichtliche Proces gezogen/ und
weitläufftigen disputiren im Gerichte auffgehalten worden/ dadurch die Creditores
offters nicht allein umb die Schuldt selbst/ sondern auch umb allen Credit gebracht/
uñ die Commercia geschwächet wordẽ/ nun aber nach aller Rechtsgelährtẽ Meinung
und mercantz stylo, die parata executio in solchen Wechselsachen Platz hat; Als
thut E.E. Rath dieser Stadt Lübeck hiemit nochmahls verordnen / daß hinfüro in solchen Wech-
sel Sachen keine ordentliche Gerichtliche Processe verstattet / sondern vermöge jüngsten Reichs
Abschiedes/ ohngehindert einer Appellation, oder Provocation, nach der Sachen Befind- und
Ermessung/ wan in acceptirten Wechseln nach dem Verfalltage/ die gewöhnliche zehẽ Tage/ darun-
ter die einfallende Feyer- und Sontage mit verstanden seyn sollen/ verflossen/ entweder mit oder oh-
ne caution der Creditor innerhalb drey Tagen die Execution von dem Gerichte wircklich vol-
entzogen/ und die Debitores nach Wechsels Gebrauch dero gestalt zur Schuldigkeit angehaltẽ wer-
den sollen/ daß sie entweder zahlen/ oder selbst Bürge werden müssen/ dawieder den keine sondere Ex-
ceptiones als doli mali & solutionis, wann dieselbe alsobald erwiesen werden können/ zugelas-
sen werden sollen. Wornach sich jedermänniglich zu richten. Publica-
tum den 26. April. Anno 1662.

FINIS.

Statuta des Bergischen Conthors.

Wir Bürgermeistere und Rath der Stadt Lübeck und andere der Erbarn Anseestäde daselbst zu Tage anwesende Gesandten entbieten hiermit den Ehrsamen und fürsichtigen Alterleuten und achtzehen Meistermannen des Bergischen Teutscher Ansee in Norwegen residirenden Contors, und allen andern unsern/ und der Erb. Ansee Kauffleuten Schippern/ Unterthanen und Verwandten / so der Erb. Anseestäde Privilegien und Freyheit in Norwegen oder sonst geniessen und gebrauchen / unsern Gruß und alles Gutes/ und thun Euch sämptlich und sonderlich hiemit zu wissen. Nach dem Euch/ wie sonst iedermänniglichen kundbar und gnugsam bewust/ daß durch gute Christliche und erbarliche Ordnung und Regiement (dadurch die Jugend und handthierende Kauffman nicht allein zum Reichthumb/ zeitlicher Nahrung/ guter Wohlfarth befördert/ sondern auch zu aller Erbarkeit und Auffrichtigkeit/ in Verträgen / Handeln und Wandeln erzogen werden :) der Erb. Ansee Contorn zu nutzbarlichem Wachsthum gedeye/ auffkomme und gerathe/ also daß der löblichen altberühmten Verbündnis deutscher Ansee Ehre / Reputation und Ansehen dahero von erst entsprossen/ und darinn dermassen zugenommen/ daß auch solch weitberümbt ansehnlich Corpus in frembden Königreichen Fürstenthümern und Landen mit herrlichen Privilegien/ Frey und Gerechtigkeiten gezieret und begabet worden/ denn wie noch heutiges Tages nicht ohne besondern Nutz und Frommen unsere Confœderation und andere des heiligen Römischen Reichs Unterthanen zu geniessen haben/ dargegen auch wiederumb befunden und leider mit der That gespüret worden/ daß durch Verachtung und Vernichtung solcher löblichen Statuten und Ordnungen/ die Regiementer zum Untergang und Abfall gerathen / die Privilegia und Freyheiten unterdrücket und zu nichte gebracht/ und die Handthierung in den Erb. Anseestädt geschwächt und abgenommen / welchen Unheil in Zeiten vorzukommen/ haben wir in diesen unsern Mittel unser Rathschläge/ darinn mit besondern Fleiß zu richten uns bemühet/ zu dem Ende auch unter andern des Bergischen Contors alte Statuta und Willkühr revidirt, dieselben nach fleissiger Ubersehung mit wohlbedachten Muth und reiffen Rathe / nach dieser Zeit Gelegenheit verneuert/ geendert / gebessert und vermehret. Also wie das zu Erhaltung guten Regiements/ Zucht und Erbarkeit/ in berührten Contor auch würcklicher Dinge der Oerter alters wohl herbrachter und erworbener Frey und Gerechtigkeit zu Nutz und Wachsthum der freyen Handthierung und Kauffmannschafft daselbst/ in diesen unsern Mittel von den jenigen/ so desselben Contors Gelegenheit bewust/ und zur Handthierung am meisten gebrauchen vor bequembst erachtet und erfunden. Geben demnach und befehlen Euch sämptlich und einem ieden insonderheit hiemit ernstlich und wollen/ daß euer Alterman und achtzehen Meister Manne auff berührten Bergischen Contore, und andere Kauffleute/ Schiffern/ Gesellen/ und sonst alle der Ansee Unterthanen und Verwandten / so der Erb. Ansee Privilegia in berührten Contor geniessen und gebrauchen/ ihr sämptlich/ und ein ieder insonderheit, hinführo nach diesen unsern Statuten und Ordnungen / in allen Thun / Wesen/ Handel und Wandel richtet / demselben gehorsamblich nachsetzet und Euch darwider nicht auflehnet / wie denn solche Statuta und Ordnung hernach gespecificiret zu befinden.

Anfänglich / wenn einer und so offt der gemeine Kauffman sämplich/ oder ein ieder insonderheit auf Befehl des Altermans gefodert würde/ der solch Gebot/ ungeacht nicht käme/ soll zum ersten verbrochen haben. 4. Schilling Lübisch.

Wann einer das ander Gebot vorsesse und nicht käme/ soll verbrochen haben. 1. Thaler.

Wann einer zum dritten Gebot aussenbliebe/ soll verbrochen haben 5. Thaler.
Wer das vierdte Gebot muthwillig versiehet/ soll verbrochē haben 22. Thaler.
Und so iemand zum fünfftenmahl gefodert wird und vorsetzlich nicht käme/ der soll deßwegen zu der Kauffmans Gerechtigkeit nicht verstattet werden / biß so lange er solches Ungehorsams halben / bey den Ehrsamen Kauffman / oder den Erb-Städen wiederumb ausgesöhnet worden ist.

2.

So iemand vor Gericht/ oder sonst in Versamlungen des gemeinen Kauffmans/ den andern Lügen/ oder unhönische Wort gebe / soll verbrochen haben einen Thaler.

3.

Wenn der Alterman den Partheyn Unlust oder Schelttwort verbeut / wer denn nicht schweigt/ soll verbrochen haben einen Thaler.

4.

Wer es auch / daß daselbst vor Gericht iemand seine Wehre feindlicher Weise entblösete/ schlüge/ beschädigt oder verwundet damit einen andern / der sol des Kauffmans Gerechtigkeit verbrochen haben / es wäre denn daß ein Ehrsam Kauffman oder die Erb-Städte denselben nach Gelegenheit der Sachen begnaden wollen.

5.

So iemand in oder ausser Gericht auf einen andern Waffen oder Wehre trüge/ soll verbrochen haben/ 20. Thaler.

6.

Welch Kauffman oder Kauffmansknecht/ Schiffer/ oder Schiffskind einer den andern schläge/ verwundete oder beschädigte mit Knütteln/ Steinen oder andern Schlägen/ an was Stete das geschehen/ soll das büssen mit zwantzig Thalern/ und vertragen sich mit seinem Wiederparth/ hat er es nicht am Gelde / so soll ihm ein Kauffman gefänglich annehmen/ und nacher Lübeck übersenden.

7.

Wer sich auch auf der Brügge oder sonsten an andern Orten herzaget und mit Fäusten schläget/ der büset 5. Thaler.

8.

Alle die jenige/ so Unsteuer/ Gewalt / oder einig Ungemach treiben bey der Brügge auff dem Strand/ auf der offnen Strassen/ innen oder aus dem Hause/ wo es seyn möge/ mit waßerley Personen/ bey Tage oder bey Nacht / soll verbrochen haben/ fünff und zwantzig Thaler.

Und daß die jenigen/ so solchem Unsteuer oder Gewalt/ in berührter Weise erwecken/ und treiben/ was dieselbe in des Nordische Recht brechen / so viel sollen sie auch dem Kauffman büssen/ sonder Gnade. In Fall auch ihnen in den Nordischen Gerichte die Bruche würde zugegeben/ soll nicht destoweniger der Kauffman Macht haben/ die Bruche zunehmen.

9.

Wer dem andern unehrliche Sache imputirte/ die an Ehr und Gelimpff giengen/ und könte mit Warheit und zu Recht nicht beweisen / derselbige soll der Man bleiben.

10.

So auch etzliche mit Worten in Uneinigkeit zusammen stossen/ mögen und sollen andere fromme Leuthe denselbigen Frieden gebieten / den sie zu halten sollen schuldig seyn/ bey Poen von 25. Thaler / und sollen die jenigen/ so solchen Friede geboten/ solches zu vermelden schuldig seyn bey gleicher Poen.

11.

Es sollen auch die streitigen Sachen / ehe man damit gerichtlich vor einen Ehrsamen Kauffman kompt / vor erst vor die Nachtbars oder guten Freunde in der

der Güte versucht und so müglich beygelegt werden/ und wo es denn die Noth erfodert/ mögen die Parten zwey von den achtzehen Männern mit dabey bitten / damit die Sache zu entscheiden bey Poen von 5. Thalern außgenommen wissentliche Schuld/ die mag ein ieder allzeit mit Recht fordern.

12.

Es soll auch niemand auf verglichene Sachen / so in Freundschafft oder mit Rechten beygelegt seyn / sprechen / oder sich darumb weiter vortragen lassen/ auch niemand unter einer Marck Lübisch zu rechte ansprechen / bey pœna von 5. Thalern.

13.

Niemand soll lassen den andern verklagen oder ansprechen / vor frembde aussenheimsische Herrn oder Richter / noch sich mit ihren Rechten bekümmern/ darvon der Kauffman in Ungemach möchte kommen/ es geschehe denn in Nothsachen/ so soll dennoch solches mit Uhrlaub des Ehrsamen Kauffmans geschehen/ bey Poen von hundert Thalern. Und so denn iemand citiret aus Nothsachen vor frembde Gerichte gehen müste / mag er bey des Kauffmans Alterman umb zwey von den achtzehen Männern ihme bey zu ordnen / und mit zu geben anlangen/ welches ihme auch in ehrlichen Sachen nicht geweigert werden soll.

14.

Wenn ein Ehrs. Kauffman in allen rechtlichen Sachen so vorgebracht werden möchten/ nach gehörter Klage und Antwort/ Rede und Gegenrede und fleissiger Erwegung der Sachen/ die Parten mit Urthel und Recht geschieden/ welcher Theil alsdann appelliren will / der sol das suchen vor einen Erbarn Rath der Stadt Lübeck/ und anders nirgent/ da den auch des Ehrs. Kauffmans außgehend Recht ist. Und sol solche Appellation in zwantzig Tagen nach abgesprochenen Sententie mit Darlegung eines Ungrischen Gülden auff des Ehrsamen Kauffmans Contor bekräfftigen/ und den Kauffman funfftzig Thaler verbürgen/ ohne solches soll die Appellation krafftloß und von keines Würden seyn/ deßgleichen soll er seinem Gegentheil wegen der gerichtlichen Expens und Kosten biß zu Außtrag der Sachen und daß er die Appellation innerhalb Jahr und Tag verfolgen wolle/ probiren oder Bürgen stellen/ doch soll niemand unter 25. M. Lübisch appelliren bey Poen von 5. Thalern.

15.

Es soll auch niemand es sey Herr oder Knecht einigen Aufflauff / Versamlung oder heimliche Conspiration machen / wodurch der Kauffman in Last und Mühe möchte kommen / bey Verlust des Kauffmans Gerechtigkeit oder seines freyen Höchsten nach Qualität der Sachen.

16.

Niemand soll in den Papier Buden oder sonst an keinen andern Orten dabelen oder dergleichen Spiele/ keine aussen bescheiden Gewinst halben/ üben oder gebrauchen/ oder auch aufhalten/ bey Poen von zehn Thalern.

17.

So soll auch niemand hausen oder in Kost halten / die in des Kauffmans Gerechtigkeit nicht seyn/ bey Poen 25. Thaler.

18.

Kein Kauffman/ Schiffer / Schiffman oder Kauffmans Knecht soll befreyen jeniges Aussenhansischen Guth/ oder der jenigen/ so sich von dem Contor abgesondert / und zu den Aussenhansischen gegeben / und also unter des Kauffmans Gerechtigkeit nicht gehörig/ bey Poen des Kauffmans Gerechtigkeit ohne Gnade.

19.

Und dieweil das gemeine Beste / durch all solche Kauffhandel / so mit

Aussenhänsischen über See zu bezahlen getrieben/ sehr geschwecht/ und das Contor dardurch verfortheilt wird/ so wollen die Erb. Anseestäde solches ernstlich verboten haben/ und fürnemblich/ daß man mit keinen Ambtmann/ Vogten/ Papen oder Knapen/ und alle andern Aussenhansische Nation mit keiner Wahren dieselben übersehe oder anders wo zu bezahlen handlen soll bey Poen von hundert Thalern/ so offt es geschicht.

20.

So soll auch niemand jenige Ambtleute/ Vögte/ Papen/ Knapen/ Bürger daß keine rechte Nortfahrs seyn / einiges weges Süden oder Nortwarts aus rehden/ dardurch sie dem Kauffman zu Vorfang sehn / und an ihren außstehenden Schulden Schaden zueignen möchten/ sondern sollen denselben nicht mehr verkauffen/ noch austhun / dann allein zu ihrer Haußhaltung / und was ihnen zu ihrer eigner Nothdurfft von Nöthen seyn möge/ bey Poen von hundert Thalern. Jngleichen sol auch kein Kauffman von der Ansee außreden/ Vögte oder Diener geistliches und weltliches Standes mit einiger Hanse Güter oder Kauffmanschafft/ bey Bergen umb langes in die Hade zufahren/ den gemeinen Manne zum Vorfang bey Poen wie oben.

21.

So soll auch niemand kauffschlagen/ handeln/ oder zu borge thun/ oder dermassen Conversirung haben / mit den Teutschen / die mit Unwillen von Kauffmanne geschieden sind/ mit klein oder groß/ dardurch sie den Kauffman/ im Handel verfortheiln können bey Poen von 25. Thaler so offt iemand solches thun würde/ deßgleichen auch mit den jenigen / den der Kauffman oder Stette offenbahr Außlage geleit hätten sampt den der den Kauffman zu Vorfange und zu wider seynd/ bey derselben vorgeschriebenen Poen.

22.

So soll auch niemand mit den Bürgern oder Nornschen einige Gylde oder fraternität oder dergleichen Compagny halten/ bey Verlust des Kauffmans Gerechtigkeit.

23.

So sol auch niemand einigen Teutschen Nortwarts außreden / der vorhin dar nicht gewest/ oder außgeredet ist/ bey Poen des Kauffmans Gerechtigkeit.

24.

So auch iemand unter des Kauffmans Gerechtigkeit gesessen / seines eignen Nutzes halben/ wider seinen Eyd und Kauffmans Vorwandniß/ den ingesessenen Bürgeren verkauffen/ oder sonst beybringen würde/ Mehl/ Maltz/ Bier/ Wand/ Linewand/ Krämerey beylassen oder grosser Summa / darmit sie den gemeinen Kauffman im außreden vorsetzlich zum Vorfang seyn würden / derselbe sol dem Kauffmanne vor solche Untreue funfftzig Thaler zur Straffe verlegen. Wie denn dessen Artickel im Jahre 1522. von dem gemeinen Kauffmanne weiter erholet und von neuen beliebet ist/ und im Falle iemand damit beargwohnet wär / derselbe soll sich des entlegen/ mit seinem Eyde selb dritte / sonst den Bürgern zu ihrer eignen Haußhaltung wie vorgemelt/ Bier/ Mehl oder Maltz für baar Geld zu verkauffen/ ist niemand verbothen außgenommen den jenigen/ die in Außlage sind.

25.

Niemand soll in Aussenhänsische Schiffe schiffen/ noch dieselben Vorfrachten bey Poen des Kauffmans Gerechtigkeit/ oder in Gnaden hundert Thaler / es wäre denn aus sonderlichen mercklichen Uhrsachen/ welcher alsdenn soll zu Erkäntniß und Uhrlaub des Ehrsamen Kauffmans stehn.

Auch

26.

Auch soll sich niemand beschiffen mit denen/ so der Ansee nicht verwandt/ oder sich davon abgesondert haben/ noch auch an denselben einige Güter zu zusenden sich erkühnen / sondern allein mit den jenigen / die in der Ansee gehören/ bey Verliehrung des Kauffmans Gerechtigkeit.

27.

Es soll auch niemand verdorben oder betrieglich Guth wissentlich bringen oder verkauffen / bey Verlust des Guthes und darneben hundert Thaler zur Straffe.

28.

Kein Kauffman soll einige privat oder sondere Freyheit von Herren oder durch Herrn Briefe mehr als der gemeine Kauffman haben oder an sich bringen/ sich oder seinen Güthern zum Vortheil / bey Verlust des Kauffmans Gerechtigkeit.

29.

Niemand soll bey seinen Gewissen kauffen oder kauffen lassen / Seedrifftig/ Seebrüchich oder raub Guth geworffen zu Wasser oder zu Lande ausser offener Veide/ bey Verlust des Guths und fünff Marck Goldes/ nach Inhalt der Stette Recess, so sich iemand wegen Unwissenheit entschuldigen wolte/der soll sich des mit seinen Eyden richtlich purgiren, die Güther missen und abstehen/ auch selbe davor lassen/ was sie gekostet haben.

30.

So iemand mit falschen Guthe / Golde / Silber oder Gelde/ daß er solches über die Werthe außgebe/oder außgeben hätte/befunden und beschlagen würde/ der daran Schuld hätte/ der soll sein mann bleiben/ und nach Gelegenheit der Verbrechung sonder einige Gnade darumb gestrafft werden.

31.

Niemand soll Butter / Tallig / Ther / Wolle und Saltz aus dem Contor Schiffen/ oder mit sich führen zuverkauffen/ bey Poen das Schiffpfund 5. Thaler und die Tonne Saltz einen Thaler.

32.

Niemand soll schiffen/im Schiffe darinne er kein Port oder Raum hat/desgleichen sol der eine des andern Raum nicht beschiffen/bey Poen von 5. Thaler/und soll darzu wieder außzuschiffen schuldig seyn.

33.

So soll oder mag auch niemand in Contor Schiffe Frachten/sondern man lasse nach alter Gewonheit umbruffen/ und auf die Rollen schreiben/ und lasse frey ein Port Raum bey Poen von funffzehen Thaler.

34.

Niemand soll schiffen auf den Uberlauff/ er sey Schiffer oder Kauffman/ bey Verlust der Schiffer seiner Fracht/den andern ihres Guths/darbey die Schuld gefunden wird.

35.

Niemand sol auch einen andern seine Knechte oder Diener entwehnen oder aufhalten/ so soll auch niemand eines andern Knecht/ der mit Unwillen oder Vorsatz/ daß beweißlich wäre/ von seinen Haußherrn Weg/ oder dem sein Herr dermassen/ daß er unnützlich und halßstarrig gewest / Urlaub gebe/ annehmen/ oder aufhalten/ nach den Contor, oder übersehe/ binnen Jahr und Tag/ alle und iede puncta bey Poen von 25. Thalern.

36.

Als denn auch viel Knechte und Jungens/ohne einen gewissen Herrn/zu Bergen ankommen/ darzu auch ungewiß ist/ ob sie in der Ansee zu Hauß gehören. Ist

beschlossen/daß nach dieser Zeit neue Knechte oder Jungen so alldar keinen gewissen Herrn haben / und so nicht von den Alterleuten / aus den Anseestädten guten Bescheid und Beweiß/ wo sie zu Hauß gehörig mitbringen/ angenommen werden sollen/und so diesem etliche nicht nachleben würden/sollen sie mit denselbigen Schiff wieder über gesendet werden. Die jenigen aber so des Contors würdig und angenommen seyn/ sollen vier Jahr lang dienen / ehe sie einigen Handel oder Güther verwalten mügen/darmit sie des Handels Gelegenheit verständiget werden mügen, es wäre denn daß einer tüchtig genug dazu befunden / gleich im Recess Anno 1549. darvon verabscheidet/und soll solchs alsdenn geschehen mit Consens, Wissen und Willen der Alterleute.

37.

Niemand soll dem andern einige Hauß oder Höffe enthüren bey Poen von 30. Thaler.

38.

Auch soll niemand Häuser kauffen oder verkauffen / es sey mit Wissen und Urlaub des Kauffmans / darumb daß etliche in solchen Fall ihren Freunden in Teutschland Nachtheil und Schaden zufügen können / welches doch mit Wissenschafft und guten Beystande und Rathe des Kauffmans könte abgewendet werden/ thäte hier iemand darüber/ so soll der Kauff machtloß seyn/ und soll darzu an dem Kauffman 100. Thaler verbrochen haben.

39.

Wenn denn also ein Kauff von Gesellschafft/ Häuser oder Buden wissentlich geschehen ist/ soll der Verkäuffer solche Gesellschafft/ Häuser oder Buden/ im Contor dreymahl aufbieten und also dem Käufferrichtlich vorlassen uñ auftragen. Als denn soll solche Verlassung zu Uhrkunde in des Kauffmans Buch zu schreiben und einverleibet seyn / in Gegenwertigkeit der Parthey und dreyen Männer von den Achtzehenden/ sonsten soll die Verlassung nichtig seyn.

40.

So soll auch niemand einige Verpfändung thun seiner Gesellschafft/ Häuser oder Buden/ ohne öffentlich vor Gerichte und Rathe in Teutschland / und im Cuntor zu Bergen vor den Ehrsamen Kauffman/ anders soll die Verpfändung von keinen Würden seyn.

41.

So es sich zu träge (daß GOtt abwende) daß etwa aus Versäumnis ein Feuer loß würde/ der Bruch ist. 50. Thaler.

42.

Derhalben soll niemand Teer/ Pech/ oder Tallghütten machen bey Schiffen/ in alten Häusern oder sonst unter einigen Dache / oder wo es möchte Schaden thun/ bey Poen von funffzig Thalern.

43.

So soll auch niemand auff die Brügge auff dem Rehede oder in Boden gahn / ohn Latern des sollen auch in den Wegen unbefarte Bannen seyn/ bey Bruch ieder Punct von 20. Thalern.

44.

Zu dem Ende ist auch statuirt und beschlossen/daß niemand soll die Häuser innen oder aussen Picken oder Theren / bey solcher Straffe als ein Ehrsam Kauffman zu erkennen mag.

45.

So iemand einige Besate thun wolte/soll er das thun mit Willen und Wissen des Altermans/ und bitten darbey/ daß solche Besate geschehen müge von zweyen von den achtzehen Männern/ die das auf Erfoderung des Besaters vor den Ehrsamen Kauffman und Kauffmans Buch mögen einzeichnen/ umb dieselbe alda zu verzeichnen.

Deß

Deß sollen auch alle die jenigen die Jahr und Tag gleicher Masse Besate worauf thun/ nach rechtmäsiger Beweisung und Anzahl der Schuld gleich nahe seyn/ Jahr und Tag gerechnet von Dato der Verstorbenen/ wo anders oder nach Verlauff der Zeit/ Besate geschehe/ soll untüchtig und von keiner Würde seyn.

46.

Wenn solche Besate geschehen ist/ wer denn der Besate dem Güter ohne Wissen des Kauffmans und des Klägers Willen veränderte/ auch so iemand mit Recht beschlagen aus der Besate oder Arreste/ wider des Kauffmans oder seines Wiederparts Willen wegsegelte/ die sollen darmit entsorget seyn des Kauffmans Gerechtigkeit/ die so in Gnaden mögen wiederumb gewinnen mit 50. Gülden Müntze.

47.

So soll auch niemand im Contor oder über See verstorben Erbgut kauffen innerhalb Jahr und Tag/ es geschehe denn/ mit wolvorbedachten Willen der rechten Erben/ der Vormünder oder Creditorn mit einen glaubwürdigen Zuversichts Briefe/ sonst ist der Kauff von keiner Würden.

48.

Vom Schosse.

EIn iederman der die Niederlage im Bergischen Contor mit Ab- und Zufuhr seiner Gewerb zu thun gebraucht/ soll alle seine Güter/ vor sich selber auf seinem Eyd verschossen/ erstlich/ zum ersten Schosse/ vor eine iede Last zwey Gülden Denisch/ und von allen Güthern von der Werthe von 25. M. Lübisch zwey Gülden Denisch. Und den darnach/ wenn solch erster Schoß von seinen ersten Gütern/ in Land gegeben ist/ von ieglicher Last schweres Guths/ es käme über See oder würde in Contor gekaufft/ zehn Witte Denisch zu Schoß geben/ wie auch von allen andern Güthern/ Golde und Gelde nichts aussen bescheiden ieder Werth von 50. M. Lübisch zehn Witte Denisch/ und so iemand bey seinem Schoß unrichtig befunden/ ist die Poen hundert Thaler.

49.

Es soll ein ieder sein Schoß selbst außgeben oder auffsprechen zu rechten und gewöhnlichen Zeiten/ wenn der Ehrsame Kauffman darumb sitzet/ wer solches versiehet/ oder unbezahltes Schosses wegsiegelte/ des Güter mögen in Kummer gerichtlich genommen werden/ und sol geben doppelten Schoß/ und die Poen von 20. Thalern.

50.

Auch soll ein ieder Haußbund seine Gäste/ Knechte und Jungens zur Zeit warschauen/ daß sie ihren Schoß vorberürter Weise außgeben/ und da sie solche Vermahnung nicht wollen achten/ sollen die Haußbunde dasselbe vermelden oder entgelten.

51.

Von der Wacht.

ES sollen die Hauptleute/ den die Wache befohlen ist/ gut Regiement halten/ mit allen Treuen derselbigen vorstehn/ auf alle gefährliche und nöthige Sache ein fleissig Auffsehen thun/ und wenn die eine Parthey außgehet und wieder gekommen/ daß als dann ein ander Quartir wieder außgehe/ und sich in allen/ was ein Ersam Kauffman Vermöge und Einhalts/ darüber aufgerichteten ordinantien in einer darvon aufgerichteten Tafeln/ bey darinn benahmter Poen/ gebührlich wisse zu verhalten.

52.

So sollen auch alle die jenigen/ die im Contor eigne Häuser oder Kleve halten und für Gäste liegen/ ab- und zu siegeln verpflichtet seyn/ wenn sie wollen von

dar siegeln einen Mann ihrenthalben zur Stätte zulassen/ darzu alle Wacht und Vnpflicht mit zuhalten/ bey Poen von 50. Thalern.

53.

So soll niemand Kauffmanschafft haben oder handthieren in Häusern und aussen so überstrandisch allda keinerley Wahre/ als Butter/Hanff/Wand/Kramerey/ Fleisch oder Victualien zu haben/ sondern allein Mehl/ Maltz/ und Fisch/ keinerley Packung darzu machen bey Poen von 20. Thalern. Oder so es von iemand mit Frevel würde vorgenommen bey des Kauffmans Gerechtigkeit.

54.

Es soll man auch in keine Häuser oder Boden zur See warts ungewöhnliche und so vorhin nicht gebräuchliche Dinge machen/ bey Poen von 20. Thalern.

55.

Soll auch niemand des Contors Gerechtigkeit brauchende / den Nordischen oder losen Personen / Häuser/Garten oder Kleve bauen oder bauen lassen/ bey hundert Thaler Straffe/ und was also ungewöhnlich gebauet wäre/ soll wieder gebrochen werden.

56.

Es soll auch nicht mehr als in Schüttingstuben/ in einen iedern Garten seyn und gehalten werden / darinne sämptlich alle die gahn und bey Winter Tagen sitzen sollen/ die in den Garten seyn oder wohnen/ bey Poen hundert Thaler/ wer es anders bauete/ soll wieder abbrechen/ bey Verlust des Kauffmans Gerechtigkeit.

57.

Es soll niemand er sey Kauffman/ Schiffer oder Boßman oder wer er wolle/ einige Wahre verhandeln / kauffen oder verkauffen innerhalb Schiffsbort/ sondern man soll die Wahre ersten auff die Brügge landen / bey Poen von 20. Thalern/ und soll ein Ehrsam Kauffman/ so offt alda Schiffe ankommen/ solches den Schiffer ankündigen / damit er sampt seinem Volck sich vor Schaden hüten möge.

58.

Niemand soll auch ungewöhnliche Kauffmanschafft treiben/ als unbesehendes/ verdecket oder schluep Kauff und dergleichen/ bey Poen von 20. Thalern/ und soll der Kauff von keiner Würden seyn.

59.

Es soll auch niemand dem andern zum Vorfang/ Süden oder Northwarts nach frischer Victualie außfahren/ bey Straffe 50. Thaler/ biß zur Zeit ein Ehrsam Kauffman nach gelegenheit eine andere Constitution oder Ordnung machen würde.

60.

So soll auch niemand dem andern wissend oder vorsetzlich Unterkauff thun/ bey Poen von 20. Thalern.

61.

Niemand sol mit eines andern Kauffgenossen wissend Kauffschlagen / oder unfrey Guth bey seinen Wissen Kauffen bey Poen von hundert Thalern. Und in Fall iemand solches unwissend gethan zu haben vorwendete/ der soll sich des entledigen mit seinem Eyde.

62.

Niemand soll auch eines andern frey Kauffgenossen entwehnen/ abstricken/ zu wider oder einiger Massen abwendig machen/ heimliche oder offenbahre Kauffmanschafft mit ihnen treiben/ bey Poen von funfftzig Gülden Müntze.

Wo denn solchs Anno 1459. aufs neu beliebet ist/ und daß er auch nach der Zeit keine Handthierung mit denselben mehr haben solle / bey derselben Poen / es wäre denn/ daß der Mann von Anbegin so frey gewest wäre/ daß er Süden und

Norden

Norden allezeit frey gehandthieret hätte / und handthieren möchte / welches stehn soll zu Erkäntniß des Ehrsamen Kauffmans / und glaubwürdiger frommer Leuthe.

63.

So iemand mit des andern unfreyen Kauffgenossen / Kauffschlagen / oder dieselben zuwieder machete / des Kauff soll oben bestimbter Poen macht loß seyn / und soll solchen Fisch oder Güter wieder von sich liefern / also er von demselben entpfangen hatte / und man das seine wo er kan. Und so iemand solches unwissend gethan zu haben vorwante / soll er sich des entlegen mit seinem Eyde / und nicht destoweniger das Guth wieder übergeben bey vorgedachter Poen.

64.

Es soll auch niemand er sey Kauffman oder Kauffmans Knecht / losen Stockfisch schiffen / keines weges noch in der Ostsee oder Südersee / außgenommen Osterhänischen Stockfisch bey Verlust des Guths.

65.

So auch iemand eines andern Kauffgenossen / dat vorlegen bliebe / unwissend ausredete / der soll sich des auf Forderung seines wieder theils entlegen / und sothane Güther oder Fisch / als der Kauffgenosse bringen werden / sollen sie schlichten zu gleicher Theile nach Anzahl der Schuld.

66.

Wer es auch Sache daß ein Nordmann oder sein Guth im Contor ankäme / da mehr Kauffleuthe oder Creditorn Zusprache oder Schuld bey hätten / so soll und mag der eine Kauffman dem andern mit 2. frommen Leuten citiren / ehe deñ iemand das Gut entfänget und vorendert / und sollen alsdann das Guth theilen nach Anpart / und rechtmässiger Beweisung eines ieden Schuld / so iemand vorgreifflich gegen diß Verbot thäten / der soll solches büssen mit funfftzig Thalern.

67.

Niemand soll mengen oder mengen lassen / Mehl / Maltz / Korn / oder andere Wahren / er nehme denn erst zwey fromme Leuthe dabey / die das zeugen können / daß es gleich gut sey bey Poen von 50. Thalern.

68.

So iemand des Kauffmans Gerechtigkeit verbrochen und nach vollkommener Bitte oder Aussühnung wieder angenommen würde / der soll niemand auffagen oder sprechen / bey Poen von 50. Thalern.

69.

Ein ieder Kauffman / der in der Kauffstäde / offene Häuser und Stuben hält / der soll dem Winter über einen wehrhafftigen Geselln halten / denselben sampt sich selber mit tüchtiger Wehre / der Niederlage so viel müglich zu beschirmen / versorgen / also daß zwey wehrhafftige Männer im Fall der Noth werden befunden / bey Poen von 20. Thalern.

70.

Es ist beliebet und umb Feuersnoth für gut angesehen / daß nach geschriebene Düffte sollen ledig / unbebaut und unbeklemmet bleiben. Nemblich der Michels Garte / die Düffte bey Norden / die halbe Kappen bey Süden / der gantze Fatten und die gantze Schufften bey Verlust des Guths / so daraufgschlagen werden und zehn Thaler / es wäre denn iemand verlaubet von den Ehrsamen Kauffman.

71.

So iemand mit Warheit befunden würde / der einen andern seine Düffte entheurete / Düffte / Lage verhöhete / oder Düfftherren deßhalben verlockete oder zuwieder machete / der soll verfallen seyn des Kauffmans Gerechtigkeit.

72.

Alle Meistermänner so haben Mascopey oder nicht / so im Cuntor / Handel und Wandel gebrauchen / sollen nach Ordnung und Eintracht des gemeinen Kauffmans ein ieder vor sein Hut einmahl 6. Mr. Denisch zu verschossen geben.

Alle

73. Alle die jenigen/ die mit einer Jungfrauen oder eines ehrlichen Manns Frauen
Unehren möchte beschlagen oder überzeuget werden/ es wäre bey Nacht oder bey Tag
der soll darmit des Kauffmans Gerechtigkeit verbrochen haben.

74. Von der Packung des Fisches ist geschlossen/ und beliebet/ daß ein ieglich Kauff
mans Guth gewäre/ und iegliche Art alleine gepacket werden soll/ also der Stockfis
oder Rottscher von Norden vor sich &c. und das mit einer Schrifft auf der Tonnen g
zogen/ was Art darinne sey/ und verkauffen ein iegliches nach seiner Werthe/ bey Verlu
des Guths.

75. Auch alle die jenigen/ die ins Land bringen unbekandte falsche untüchtige Lacken
da Klag über kömpt/ die sollen bauen des Herren Königes Bruche solche Lacken oder d
werde an den Kauffman verbrochen haben.

76. Alle die jenigen die wider der Städte Recess verbotener Weise handeln/ nemblic
in Jßland/ Veherohe/ Hittland und auch ungewöhnliche Haven in Norwegen um
Kauffmanschafft aldar zu thun/ besuchen/ sollen verbrochen haben des Kauffmans G
rechtigkeit/ über sothane Bruche als die Erbaren Städte darauff sonst gesetzet und ve
recessiret haben.

77. Es soll auch niemand frembde aussenhänsische Diener/ Jungen oder Knechte hal
ten noch verthätigen oder beschirmen bey Poen von 20. Thalern.

78. So iemand einige Kauffmans Güter/ wo damit die Wahren bey Nacht schlaf
fender Zeit/ oder sonst zu Unzeiten/ darbey Böses zu vermuthen wäre/ zu Hauß holete
als hätte er die Güter von freyen Leuthen gekaufft/ so soll solcher Kauff machtloß sey
und soll daß büssen mit funfftzig Reinischen Gülden.

79. Wo iemand es sey Kauffman/ Schiffman/ oder Kauffmans Knecht/ einen an
dern todschlüge/ oder mit wehrender Hand vom Leben brächte/ der soll unter der Kauff
mans Schirm und Gerechtigkeit nicht verthätiget werden/ sonderlich wo der entleibt
unter des Kauffmans Gerechtigkeit ist begriffen gewesen.

80. Als auch im Jahr 1488. verordnet/ und von den Ehrsamen Kauffman geschlos
sen/ so ist solches abermals renovirt/ daß niemand des Kauffmans Gerechtigkeit brau
chen/ überstrandisch mit solcher Wahre/ Speeerey oder dergleichen Kauffmanschaff
handthieren soll/ oder bey sich tragen/ damit zu Kauff schlagende bey Verlust des Guth
und solcher Bruche als der Kauffman darauf erkennen wird.

81. Niemand er sey Kauffman oder Kauffmansknecht/ sol in offenbahre Krüge zu
Bier gehn/ bey Poen von 20. Thalern/ so soll auch niemand des Winters nach neun
Uhr/ oder nach dem die Wacht ist aufgegangen/ des Sommers nach 10. von der Brüg
ge seyn bey Poen von 20. Thalern.

82. Niemand soll offenbare Feinde des Reichs Norwegen oder der EE. Ansee Stette
noch die jenigen so den Städten und den Kauffmanne zu wiedern oder zu gegen seyn
auch keine offenbare Diebe oder Mörder auffhalten/ hausen/ hegen oder handhaben
bey Verliehrung des Kauffmans Gerechtigkeit/ und so iemand unwissend dargegen
thäte/ mag er sich des mit Recht wehren und frommer Leuthe in seiner Unschuld geniessen.

83. Niemand bey der Brügge/ so offen Häuser oder Stuben hält oder vorsteht/ soll ei
nigen Gast hausen oder hegen/ der nicht mit ihme oder einem andern Haußbunden/ be
der Brügge in Kost gehet/ bey Poen von 50. Thalern.

84. Es soll niemand ohne Paßport von Bergen absiegeln noch kein Schiffer die jeni
gen so kein Paßport haben/ und vorzeigen/ mit sich von daher führen/ bey Poen den
Schiffern 20. Thaler und den Andern 5. Thaler zu erlegen.

85. So ist auf itzig gemeinen Ansee tag in Lübeck auch erwogen/ daß nachdem dieselbe
so im Contor zu Bergen frommen Leuten in Gesellschafften dienen/ sich mit Kleidung
über die Billigkeit herfür thun/ also daß keine Masse des Handels und Nahrunge be
trachtet/ noch Unterscheid gehalten/ wordurch derselben Herrn und Freunde in Teutsch
land mercklicher Schade zugefüget wird/ ist geschlossen/ daß ein ieder nach fleissige
Warschaunge und Vermahnunge/ sich in dem mässigen solle/ und im Fall iemand solch
Vermahnunge nicht achten würde/ denselben sollen die Altermanne und älteste Kauff-
mans

mans Rath für sich fordern lassen/und mit scharffen und gestrengen Worten in Namen der Erb. Anseestäde züchtigen und straffen / mit den Anhange / so er solches verachtlich aufnehmen würde/ihme bey den Contor nicht zu leiden/ und soll nicht destoweniger der Schade/so durch dergleichen/übermässige Pracht und Kleidung auch Verseumnisse oder unrichtige Rechenschafft vermercket/ihnen in ihrer Besoldung gekürtzet werden/und da solches nicht zu langen würde/soll ihren Herrn fernere richtliche Forderung in denselben Gütern/ die sie sonst haben oder künfftig kriegen möchten/ vorbehalten seyn.

86. Kein Kauffman oder Kauffmansknecht/ soll einigen überstrandischen Bürger/ Geld/ Geldeswerth Kleinodie oder einige Güter auf Verkauff hinthun / umb darmit/ durch derselben Hülffe/Vorfang/Untersetzunge ausfahrend und Besuchunge der Nordfahr Schiffe/ es sey Tran/Tallich/Butter/Fellwerck/ Wildwerck und andere dergleichen Güter/ dem gemeinen Kauffman zum Vorfange an sich zu bringende / bey Poen von hundert Thalern ohne Gnade/und wer damit beargwohnet/ soll sich des mit seinen Eyde purgiren.

87. Als denn auch wegen Befrachtung der Schiffe offtmals Unrichtigkeit vermercket/ so ist umb alles Besten willen/nach dem Recess Anno 549. aufgerichtet abermals statuirt, daß/so offt als einige Schiffe aus den Anseestädten in Contor ankommen / die vielleicht unordentlicher Weise verfrachtet / und neine Fracht zarten mitbringen dieselben dem Kauffman 100. Thaler zur Straffe verfallen seyn sollen.

88. Alle die jenigen die nach Teutschland auf der Rollen setzen / und ihre geschriebene Parte selbst nicht beschiffen/die sollen vor ieder Last 2. Thaler verbrochen seyn.

89. So iemand mit Unglimpffe berüchtiget würde/von Unart wegen Leib und Ehre anrührende/der soll und mag sich des entlegen mit 12. guten Männern vor den Ehrsamen Kauffman und auf solche Eyde soll nachmals niemand sprechen.

90. Als auch den Erb. Städten glaubwürdiger Bericht vorgekommen/daß im Bergischen Contor barbarische unmenschliche Spiele / gegen mehrmahls geschehene Verbot/in den Recessen, durch den Kauffman darselbst geübet und vorgenommen worden/ auch die Königliche Mayt. zu Dennemarck selbst gedachte Spiele abzuschaffen Anmutung gethan/so verordnen wir ernstlich/daß hinförder dergleichen/abscheuliche oder keine andere Spiele gegen keine ankommende oder zur Städte wesende Kauffleute Knecht oder Jungen vorgenommen oder gespielet werden sollen/bey Poen von hundert Thalern/ welche von den jenigen/so freventlich derselben sich handthätig machen würden/unnachläßlich zu bezahlen/und dem Contor richtlich zu machen seyn/und wo obgemeldte Poen in Bergen dem Contor nicht erlegt/und des Frevlers Güter/in einiger Ansee Stad angetroffen / geareſtiret und beschlagen / soll dem Beschädigten mit schleunigen Rechten mehr gedachte Busse zu erkand werden/und zu mehrer Sicherheit sollen die barbarische Spieler in keinen Anseestädten für Bürger angenommen/geschützet oder beschirmet werden/dargegen ist beliebet daß die ankommende Jungen ihrē Herren vier gantze Jahre getreulich dienen/uñ für Ablauff derselbigen zu keiner Handthierung gestattet werdē sollen.

91. Es sollen auch die Gesellen zu Bergen halten und schuldig seyn/ordentliche beständige Rechenschafft von allen Entpfangk und Ausgaben zuhalten/deñ die general Rechnung/ so biß dahero von gemeinen Dienern ihren Herrn geschehen/als verdächtig/ unbeständig uud nachdencklich erachtet/und so iemand daran Brachhafftig befunden/soll er mit einer Busse von 200. Thalern von dem Cuntor belegt/gestrafft/uñ so er in dem Ungehorsam ferner beharren würde/des Contors Freyheit entsetzet seyn / wie auch ingleichen die jenigen gestrafft werden sollen / die sich solchen gefährlichen Kauffgesellen in diesen ihren unredlichen Vornehmen bey pflichtig und anhängig machen.

92. Als auch die Contorn zu aller Zucht und Erbarkeit verordnet und etzliche junge Gesellen den Statuten zu gegen leben / die betrauete Straffe verwircken / und mit ihrer Herren Gelde die Bruche bezahlen/ dardurch die Herren des Handels offt zu mercklichen Nachtheil gerathen/ist verordnet/daß die Ubertreter aus ihren eigen Gelde ohne Zulage ihrer Herren die Busse richtig machen sollen / wären sie nicht mächtig die Straffe aus ihren eigenen Gütern zu bezahlen/sollen sie gehalten seyn/dieselbe Busse in Rechnung

zu-

zu bringen/und in eines Erſ. Kauffmans Buche verzeichnen zu laſſen/alles mit Vermeldung der Zeit/wenn ſie ihren Herren zu bezahlen willig und erbötig.

93. Ferner ſoll der Kauffman des Contors zu Bergen verbunden und ſchuldig ſeyn/ gemelte Contor mit allerley Städte Bürgern/(ſo ferne die zur Verwaltung und Aemptern tüchtig) zu beſetzen/ auch jährlichs innerhalb einer benanten Zeit/ als aufs vor Jahr umb Oſtern/ bey ihren Eyde von allen/ was ſie entpfangen und außgeben/ unverwerffliche beſtändige Rechnung zu halten/ zu ſchlüſſen/ den Erb. von Lübeck oder den Quartierſtädten zu zuſchicken/und ſich darauß ihrer Haußhaltung zu erlernen/und ſollen die erwehlte beeydigte Vorſtändere iedermänniglichen Vermöge der Statuten ohne Verdruß zu ſeinen habenden Rechten verhelffen/ auch niemand über Recht beſchweren/ und wo der Alterman ſampt ſeinen zu geordneten Rathe mit Warheit hieran ſtraffbar beſchuldiget kan werden/ ſollen ſie in der Poen von 100. Thalern verfallen ſeyn.

94. Dieſe obengeſchriebene Statuta und Willkühr gleich die allhier in allen Articuln nach einander verfaſſet/ oder noch künfftig möchten verfaſſet und geſchrieben werden/ ſoll der Alterman gemeldes Bergiſchen Contors alle Jahr einmahl vor der Gemeine leſen laſſen/darnach ſich iedermänniglich wiſſe zurichten/und ſeinen Schaden zu wehren.

95. Diß hat auch ein Ehrſ. Kauffman nach Ordnung und in Krafft der Erb. Städte Receſs/ iederzeit vollkommene Macht zu Beforderung gemeines Beſtens/neue mehre/ oder weniger Statuta und Ordnung zu machen und aufzurichten/ auch dieſelben weder abzuſetzen/ wo und wenn es ihnen nach Gelegenheit der Zeit Rath und gutdüncken wird/iedoch alles auf Ratification der Erbb. Städte. Welches alles zu wahrer Uhrkund und mehrer Befeſtigung/haben wir obgemelte Bürgermeiſtere und Rath der Stadt Lübeck und andere algemeiner Erb. Anſeeſtäde Geſandten dieſer Zeit/ auf den Tag zu Lübeck verſamlet/ oben geſchrieben Statuta und Ordnung mit unſern der Stadt Lübeck groſſen Inſiegel/ deſſen wir andere nach alten Herkommen/ uns ſämptlich in dieſen Fall gebrauchen/ bekräfftigen und hieran hengen laſſen/ geſchehen auf gemeinen zu Lübeck Trinitatis Anno 1572. gehaltenen Anſetage.

Z. 5.

Conceſſio Caroli II. Regis Magnæ Britanniæ, Lubecenſibus pro libero Commercio facta.

CAROLUS DEI Gratiâ, Magnæ Britanniæ, Franciæ & Hiberniæ Rex, Fidei Defenſor &c. Omnibus, ad quos præſentes litteræ pervenerint, Salutem. Cum Civitatis liberæ Imperialis LUBECÆ nomine, per ejusdem Civitatis Syndicum & Ablegatum Martinum Bokelium, aliquot exhibitis memorialibus, decenter ac humillimè petitum à nobis eſſet, ut declaretur, quod Statutum in favorem Navigationis Anglicanæ. 25. Aprilis anni ſuperioris à nobis publicatum, & nuper hoc anno Parliamenti authoritate confirmatum, nullatenus ſe extendat, aut prohibeat, quin liceat ſibi impoſterum ſicut hactenus, ſine ullo metu Confiſcationis, moleſtationis, aut ullius periculi continuare Commercium & Navigationem ſuam, in & ad Regnum noſtrum, ejusque loca, Urbes & portus; Nos re ad Conſilium noſtrum delatâ, & ex meritis ſuis perpensâ declaravimus, & hiſce litteris declaramus: Licere omnino dictis Lubecenſibus, Nautis & Mercatoribus impoſterum ſicut hactenus conſueverunt, ſine ullo metu Confiſcationis, moleſtationis, aut ullius periculi, venire in Angliam, aliaque Regnorum noſtrorum loca, & transportare illuc in ſuis propriis navibus, merces non ſolum in Germaniâ productas, aut inde venientes, ſed etiam ex Norwegiâ, Sueciâ, Livoniâ, Cæterisque locis ad mare Balthicum ſitis, ubi dictæ merces communiter ſolent apportari, aut ubi ſunt vel fuerunt plerumque allatæ, ut aliò transportentur. In cujus rei fidem Præſentes Regali Sigillo corroborari fecimus, manuque noſtra ſubſcripſimus. Datæ ad Palatium noſtrum Weſtmonaſterienſe 12mo. die Auguſti. Anno Domini. 1661.

Carolus R.

Ad mandatum Regᵉ Maſᵗⁱˢ.

Gulielmus Morietz.

Syllabus Authorum & Tractatuum, qui in hoc libro ſparſim citati leguntur.

Cæsaris Bartzii *decisiones.*
Basilius.
Collegium Basiliense.
Baudii *tr. de induciis belli Belgici.*
Goopii Becani *tr. de origg. Antwerp.*
Cujacii Bechtii *tr. de securitate & salvo conductu.*
Francisci Belcarii *lib. rer. Gallicarum.*
Petrini Bellæ *tr. de re militari.*
Panormitanus Bella.
Mr. de Bellay.
Bembi *historia Venet.*
Wilhelmi Benedicti *comm. in jus Can.*
Cornelii Benincasii *tr. de priv. pauper.*
Petri Benitendi *decisiones.*
Tylemanni de Benning. *apospasm. prodrom. observ. practic.*
Matthiæ Berlichii *decisiones.*
ejusd. conclusiones practicæ.
Berneggeri *quæstiones ad Tacitum.*
Beroi *quæstiones.*
ejusd. consilia.
Bertachii *tr. de Gabellis & vectigalib.*
Barth. Bertazolii *tr. de clausinstrum.*
ejusd. consilia.
Berthrandi *Geographica descriptio Regni Urmutz.*
ejusd. consilia.
Christophori Besoldi *disput. Politic.*
ejusd. disp. de jure majestatis.
ejusd. tract. de mutuo.
ejusd. comm. in LL.
ejusd. differt. de præcedentia.
ejusd. tract. de ærario.
ejusd. tr. de consid. vitæ & mort.
Bets *tr. de pactis illustrium familiarũ.*
ejusd. tract. de statutis Italiæ.
Beutheri *tract. de priv. Creditorum.*
Biblia Sacra.
Petri Binsfeldt *comm. in jus Canon.*
Trajani Boccalini *tract. de Regguagl. di Parnasso.*
Henrici Boceri *tr. de Jurisdict.*
ejusd. tract. de regalib.
ejusd. tr. de invest. fendi.
ejusd. tr. de quæstion. & torturis.
Matthæi Bodini *tract. de Cambiis.*
Johannis Bodini *tract. de republica.*
ejusd. tract. de Monoyes.
Wilhelmi Bœckelii *tr. de jure clientel.*
ejusd. disquis. visio: Juris publici.
Nicolai Boërii *tract. de seditiosis.*
ejusd. decisiones.

Henrici Boich *comm. in jus Canon.*
Johannis Bolognet: *comm. in LL.*
Antonii Boniconti *tr. de priv. Cleric.*
Benedicti Bonnii *tr. de censibus.*
Herm. Bonnii *tr. de censibus.*
Andr. Bononiensis *tr. de priv. juram.*
Wilhelmi Bont. *tr. de usuris.*
Joh. Borcholt *tr. de usuris.*
ejusd. comm. in Institut.
Camilli Borelli *tr. de compromissorib.*
ejusd. decisiones.
Borerii *lib. histoir. de dern. troubl.*
Bornitii *tr. de rerum sufficientia.*
Ægidii Bossi *tr. de vectigalibus.*
ejusd. praxis criminalis.
ejusd. comm. in LL.
Joh. Boteri *tr. de illustri statu.*
ejusd. Politica illustris.
ejusd. tr. de urbium originibus.
ejusd. tr. de ratione status.
M. Zver. Boxhornii *apologia pro nav. Hollandiæ adversus Pontum Heuterum.*
Brautlachtii *jus Publicum.*
Corn. Brederodii *tr. de appellat.*
Adami Bremensis *histor. Eccles.*
Bret. *tract. de la souverainete du Roy de Franc.*
Barnabæ Brissonii *liber antiquit.*
Everh. Bronchorst. *tr. de Reg. juris.*
Matthæi Brunneri *tr. de cess. bonorum.*
Henrici Brunningii *tr. de variis universitatum speciebus.*
Michaelis Bruti *lib. histor. Florentinæ.*
Georgii Buchanani *lib. rer. Scoticar.*
ejusd. tr. de Jephte.
Sigism. Buchneri *tr. de re & jur. antiquit.*
Wilh. Budæi *comment. in LL.*
Cæsaris Bulingeri *tract. de vectigalib. Populi Romani.*
Burgalli *tract. de dolo.*
ejusd. lib. histor. Belgicarum.
Bursati *consilia.*
Pauli Busii *tr. de republica.*
Michael. Butheri *tr. de jur. prælationis.*
Antonii de Butrio *consilia.*
ejusd. comm. in Jus Canon.
Gerlaci Buxtorffii *comm. ad Aur. Bull.*
ejusd. Synanoge Juris.
Sabini Byel. *notæ ad Nicolai Oresm. tractatum de monetis.*

C. Ca-

Lilii Girardi Pancirolli *lib. rer. mem.*
Panormitani *comm. in Jus Can.*
Hieron. Pansemanni *tr. de immunit.*
Gvidonis Papæ *decisiones.*
Joh. Paponii *tr. de arrestis.*
ejusd. tr. ad consuet. Borbon.
Pauli Parisii *consilia.*
Joh. Parladorii *lib. rer. quotid.*
Lucas Parmensis.
Parpal.
Parut.
Duri de Pascolo *aul. Polit.*
Stephanus Pasquierus
Estienne Pasquier *lib. de Recherech.*
Nicol. de Passeribus *tr. de libris merc.*
ejusd. tr. de script. priv.
Franc. Patricii *tr. de instit. Rep.*
Tobiæ Pauermeisteri *tr. J. dict.*
Joh. Franc. de Pavin *tr. de off. & pot.*
Pet. Peckii *tr. de testam. conjug.*
ejusd. comm. in LL.
ejusd. tr. de jure sistendi.
Ascanii Pediani *divinatio.*
Ludovici Pegveræ *decisiones.*
Lucæ de Penna *comm. in LL.*
ejusd. tr. de Apocha.
Antonii Peregrini *tr. de jure fisci.*
ejusd. consilia.
Antonii Perez *tr. de jure publ.*
Andr. Pernederii *tr. de jur. prælat.*
Persius.
Perusinus.
Petr. Anton. de Petra *tr. de potestate Principum.*
Franc. Pfeil *consilia.*
Julii Pflug *orat. de Repub. German.*
Philo.
Piccarti *observ. Pol.*
Æneæ Piccolominæi *lib. Germ. Script.*
Virgilii Pingizeri *consilia.*
Simonis Pistoris *consilia.*
Modestini Pistoris *consilia.*
Platina *in vita Gregorii II. Papæ.*
Platonis *dialog. de ente seu Sophista.*
ejusd. liber de Legibus.
Plauti *Comœdiæ.*
Plinius.
Joh. Bapt. Ploti *tr. de in litem jur.*
Plutarchus *in Lycurgo.*
in Solone.
ejusd. quæst. Romana.
in Artaxerxe.
Amandi Polani *comm. in Ezech.*
Polybius.
Joh. Pomarius.
Joh. Isaaci Pontani *progymnasmata.*
ejusd. discursus histor.
Jac. Pontani *histor. Geld.*
Jac. Philip. Portæ *consilia.*
Jodoci Portæ *consilia.*
Wilhelmi Possardi *tr. de Magistratu Atheniensi.*
Festi Prateji *Lexicon.*
Simonis de Pratis *consilia.*
Propertii *Elegiæ.*
Friderici Prückmanni *consilia.*
Dionysii Prusæensis *orationes.*
Ptolomæi *liber Geograph.*
Purpuræ *consilia.*
Jac. Putei *decisiones.*
Par. de Puteo *tr. de Syndicatu.*
Pythagoras.

Q.

Quado.
Quintiliani *instit. Orat.*

R.

Adami Rassi *tr. de nobilitate.*
ejusd. tr. de mercatura.
Petr. Rat. *ad consvet. Pictaviensem.*
Andr. Rauchbari *quæstiones.*
Alexand. Raudensis *decis. aur. Pisan.*
Lopez Rebelli *tr. de monopoliis.*
Petri Rebuffi *tr. de literis moratoriis.*
ejusd. comm. in LL.
ejusd. tr. de priv. Scholar.
ejusd. de mercat. minutim vend.
Reckmanni *Chronica Lubecensis.*
Reginaldi *tr. de monopoliis.*
Reiffenbergi *consilia.*
Reineccii *method. histor.*
Theodorici Reinking *tr. de regimine secul. & Ecclesiastico.*
Scip. Rendinii *receptæ sent. de merc.*
Nicol. Reisneri *thesaur. pract.*
Balthas. Rhan *tr.* vom Regiement der Christl. Liebe im leihen und borgen.
Cælii Rhodigini *lib. antiq. lectionum.*
Rechelii *Politica.*
D. Christoph. Phil. Richteri *decis.*
Valent. Riemeri *quæst.*
Hyppoliti Riminaldi *consilia.*
Joh. Mariæ Riminaldi *consilia.*
Franc. Ripæ *tr. de peste.*
ejusd. tr. de rescriptis.
Bartholi Ripæ *tr. de judiciis.*

Fran-

Weich-

INDEX SECUNDUS

Rerum & materiarum accuratus, locuples & absolutus: In quo Benev. Lector scopum cujuslibet tituli aliis literis; quin & ubi prolixitas materiæ postulabat, ordine iterum alphabeticô, quò citiùs quod cupit inveniat, exscribi curavimus.

Ubi prior numerus, paginam: secundus summarium: literæ *a* & *b* columnas denotant.

Utrum

Unde

Utrum

Semper

Banni-

Bestiæ.

Burge.

Causa

Merca-

Commercia.

Confi-

Con-

Index Rerum.

Debitor

An &

Utrum

Einspån-

Num

Folium

Fuca-

Gene-

Hære-

Honor.

Ejus

Indi-

Utrum

Lami-

Num

Man-

Matri-

Index Rerum.

Index Rerum.

Obje-

An

Mini-

Mone-

Num

Obli-

Dup-

 Nuper-

Porto-

Prin-

Principalis.

Principium.

Prior.

Prioritas.

Prioritas Creditorum.

Privatus.

Priva-

Privileginm.

Pro-

Quæ-

Reite-

Rhapi-

An

Sonder

Ex

Semel

Tur-

Pœna

quo-

Vi-

quan-

le

nor d

51. — — **Marquardt, J.**, Tractatus polit.-juridicus de jure mercatorum et commerciorum singulari. Francof., Th. M. Götzius, 1662. 2 tom. 1 vol. fol. vél. (Rel. endomm.) 80.—

Ouvrage extrêmement important pour l'histoire du droit commercial dans tous les pays, conten. des articles rel. au commerce des Indes et aux différ. Compagnies. Presque tous les documents originaux, qui ont servi à l'auteur, sont aujourd'hui perdus.

Le t. II contient e. a.: Privilegium Friderici I. Königs in Dennemarcken den Wendischen Statten ertheilet. — Privilegium Suecicum Gustavi I regis vor den Lübeckern und Dantzigern erworben. — Ordnung des in Ruszland residir. Kaufmanns. — Vertrag der Stadt Antwerpen, mit denen da selbst residir. Kaufherren. — Tractat zw. Portugal und den Staaten-General. — Argonautica Gustaviana c. Extractu W. Wsselincx (publié 1633) (168 pp.). — Privilegia der West-Indischen Compagnie nacher Muscovien. — Uhraltes Wisbuysches See-Recht. — etc.

Ex. bruni, comme tous les exx.